

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

BEHÇET
NECATİGİL

Bütün Eserleri

YAPI KREDİ YAYINLARI

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

BEHÇET
NECATİGİL

Bütün Eserleri

BÜTÜN ESERLERİ

Behçet Necatigil (16 Nisan 1916-13 Aralık 1979, doğ. ve ölm. İstanbul) İstanbul Yüksek Öğretmen Okulu'nu bitirdi (1940), Kars Lisesi'nde başladığı edebiyat öğretmenliğini İstanbul Eğitim Enstitüsü'nde (1960-Ekim 1972) sona erdirdi. Zincirlikuyu mezarlığında gömülü. İlk şiiri "Gece ve Yas", lisede öğrenciyken *Varlık* dergisinde çıktı (1 Ekim 1935). *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*'nde kendisi için şunları yazmıştı: "Şiirde kırk yılını, doğumundan ölümüne, orta halli bir vatandaşın; birey olarak başından geçecek durumları hatırlatmaya; ev-aile-yakın çevre üçgeninde, gerçek ve hayal yaşantılarını iletmeye, duyurmaya harcadı. Arada biçim yenileştirmelerinden ötürü yadırgandığı da oldu, ama genellikle, eleştirmenler onun için, tutarlı ve özel bir dünyası olan bir şair dediler."

Şiirleri şu kitaplarda toplandı: *Kapalı Çarşı* (1945), *Çevre* (1951; 1960), *Evler* (1953; 1968), *Eski Toprak* (1956 [1957 Yeditepe Şiir Armağanı]; 1965), *Arada* (1958), *Dar Çağ* (1960), *Yaz Dönemi* (1963 [1964 Türk Dil Kurumu Şiir Ödülü]; 1968), *Divançe* (1965), *İki Başına Yürümek* (1968), *En/Cam* (1970), *Zebra* (1973), *Kareler Aklar* (1975), *Sevgilerde* (1976; kendi seçtiği şiirler), *Beyler* (1978), *Söyleriz* (1980; haz. Kâmuran Şipal). Radyo oyunlarını *Yıldızlara Bakmak* (1965), *Gece Aşevi* (1967), *Üç Turunçlar* (1970), *Pencere* (1975) kitaplarında bir araya getirdi. Poetikasını içeren kimi yazılarını *Bile/Yazdı* (1979) adıyla kitaplaştırdı. *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü* (1960), *Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü* (1979) ve *100 Soruda Mitologia* (1969) gibi, kendi deyişiyle "öğretmenlik mesleğine ilişkin, ek çalışmalar" da yaptı. Ayrıca, şiir (*Fener, Gece ve Yıldızlar*, Borchert; *Şarkılar Kitabı*, Heine), öykü (*Gençlik Güzel Şey*, Hesse), roman (*Sis*, Unamuno; *Malte Laurids Brigge'nin Notları*, Rilke; *Venedik'te Ölüm*, Mann; *Açlık*, Hamsun; *Kör Baykuş*, Hidâyet), oyun (*Kapıların Dışında*, Borchert) ve inceleme-araştırma (*Türk Halk Kitapları [Mukayeseli Masal Bilgisine Bir İlave]*, Spies; *Küçük Mitologia Sözlüğü*, Hütbrunner) çevirileriyle de çeviri edebiyatımızı zenginleştirdi.

Bütün Eserleri, Ali Tanyeri ve Hilmi Yavuz'un notlarıyla yayımlandı (Cem Yayınevi, 1981-85, yedi cilt; *Mektuplar*: 1000 Tane Yayınları, 1989).

1980 yılında ailesi tarafından Necatigil Şiir Ödülü kuruldu.

1994'te YKY Necatigil'in bütün eserlerini yeniden yayımlamaya başladı: *Şiirler 1948-1972* (1994; *Dar Çağ*, *Yaz Dönemi*, *Divançe*, *İki Başına Yürümek*, *En/Cam*, *Zebra*), *Şiirler 1938-1958* (1995; *Kapalı Çarşı*, *Çevre*, *Evler*, *Eski Toprak*, *Arada*), *Ertuğrul Faciası* (1995; radyo oyunu, ilk basım), *Şiirler 1972-1979* (1996; *Kareler Aklar*, *Beyler*, *Söyleriz*, kitaplarına girmemiş şiirleri), *Bile/Yazdı* (1997), *Radyo Oyunları* (1997), *Serin Mavi* (1999; eşine mektupları, ilk basım), *Düzyazılar 1* (1999; yazılar), *Düzyazılar 2* (1999; konuşmalar, konferanslar), *Mektuplar* (2001; genişletilmiş basım).

*Behçet Necatigil'in
YKY'deki kitapları:*

- Şiirler 1948-1972 (1994)
Ertuğrul Faciası (*radyo oyunu*; 1995)
Şiirler 1938-1958 (1995)
Şiirler 1972-1979 (1996)
Bile/Yazdı (*poetika*; 1997)
Radyo Oyunları (1997)
Serin Mavi (*eşine yazdığı mektuplar*; 1999)
Düzyazılar 1 (*yazılar*; 1999)
Düzyazılar 2 (*konuşmalar, konferanslar*; 1999)
Mektuplar (2001)
Bütün Eserleri (2013)

Behçet Necatigil

BÜTÜN ESERLERİ

Yayına hazırlayan:

Murat Yalçın

Yapı Kredi Yayınları

Yapı Kredi Yayınları - 3774
Delta - 16

Bütün Eserleri / Behçet Necatigil

Yayına Hazırlayan: Murat Yalçın

Kapak Tasarımı: Nahide Dikel
Uygulama: Akgül Yıldız

Baskı ve Cilt: Ertem Basım Ltd. Şti. / Ankara
Tel: (0312) 640 16 23
Sertifika No: 16031

1. baskı: İstanbul, Ocak 2013
ISBN 978-975-08-2428-9

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2012
Sertifika No: 12334

Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
Yapı Kredi Kültür Merkezi
İstiklal Caddesi No. 161 Beyoğlu 34433 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
<http://www.ykykultur.com.tr>
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: <http://alisveris.yapikredi.com.tr>

İçindekiler

ŞİİRLER

KAPALI ÇARŞI

- 33 • Yel Değirmenleri
- 34 • Haltercümesi
- 35 • Gece Vakti
- 35 • Boşuna
- 36 • Kara Sevda
- 36 • Dost
- 37 • Mezar Yolu
- 37 • Hep Böyle
- 38 • At Var, Meydan
Bulunmuş
- 38 • Aynlıklar
- 39 • Lâdes
- 39 • Soru
- 39 • İlkteşrin
- 40 • İstenmeyen
- 40 • Sade
- 41 • Başka Türü
- 41 • Hayır Sahibi
- 42 • Aile
- 42 • İhtiyarlık
- 43 • Hastane
- 43 • Kabul Günü
- 43 • Yabancı Şehir
- 44 • Selâmet
- 44 • Gençken I
- 45 • Gençken II

- 45 • Balık
- 46 • Ana Cadde
- 46 • Okumak Hakkında
- 47 • Körebe
- 47 • Aynlıklar II
- 48 • Misafir
- 48 • Sevda Peşinde I
- 49 • Sevda Peşinde II
- 49 • Akşam Serinliği
- 49 • Ex Libris
- 50 • Üzüntülü
- 50 • Bir Başkasına Karşı
- 50 • Kahveci Kızı
- 51 • Şeb-i Gam
- 52 • Reçel
- 53 • Fenni Eğlence
- 53 • Diyalog
- 54 • Müjdeciler
- 55 • Bir Ölümden Kalanlar
- 56 • Kır Şarkısı
- 57 • Tempora Mutantur
- 58 • Ağıt
- 59 • Kovboy Filimleri

ÇEVRE

- 63 • Şayet Aşk
- 64 • Şayet Aşk II
- 65 • Şayet Aşk III
- 65 • Tozpembe

- 66 • Fark
 67 • Kördüğüm
 68 • Zor Geçit
 69 • Yenilik
 70 • Yanı Gece
 71 • Çevre
 72 • Evler
 74 • Evcik
 76 • Yıldızlar
 77 • Gençlik
 78 • Tahta, Kürsü, Çocuklar
 80 • Yazlık Bahçe
 82 • Varyete
 83 • Geceleyin Erkekler
 84 • Renkli Fener
 85 • Kızlar
 86 • Boşluk
 87 • Barbaros Meydanı
 89 • Barbaros Meydanı II
 90 • Elif
 94 • Nineler
 95 • Yıkık Duvar
 95 • Dünya
 96 • Fıkra
 96 • Kumar
 97 • İthaf Edilemeyen Şiir
 98 • Cevher
 98 • Bayram Ziyareti
 99 • Bâri
 99 • Lâdes
 100 • Sizin Hikâyeniz
 102 • Hülyâların Şiiri
 103 • Uykusuz Gecede
 Dörtlükler
 105 • Kar Fırtınası
 106 • Dalila
 106 • Yakarış
 107 • Denizaltı
 108 • Kaydı Silinen
 109 • Aranağme
 110 • Kazıkçılar Yokuşu
 111 • Yeni Yıla Girerken
 111 • Kış Ayları
 112 • Omzumdaki Cenaze
 112 • Buğulu Cam
 113 • Lamba
 114 • Değişen Dünya
 115 • Alicengiz
 116 • Maskeli Balo
 117 • Oyun 4 Tablo
 118 • Biz
 119 • Zincir
 121 • Üç Turunçlar
 123 • Duman
 125 • Ölü Utanıyor
 126 • Dağlarda Ateşler
 Yandıkça
 127 • Ölümden Sonra
 EVLER
 131 • Evin Halleri
 Evin Yalın Hali
 132 • Ölü Çizgi
 Evin -i Hali, Sabah
 134 • Kumaş
 Evin -e Hali, Gün Boyu
 135 • Evlerle Savaş
 137 • Kurşun
 138 • Serin Mavi
 139 • Raf
 139 • Fareli Köy
 Evin -d Hali, Saadet
 140 • Perili Ev
 141 • Bir Ev Bir Çocuk

- 141 • Mavi Işık
 142 • Çizgi
Evin -den Hali, Uzaksınız
 143 • Varsa Ev
 144 • Ekmek Kırıntıları
 145 • Çay
 146 • Ayrı Evlere Çıkmak
 148 • Keyif
 149 • Dolmak Boşalmak
 150 • Sokaktan Gelmek
 151 • Gözleri Badem
 152 • Gizli Sevda
 153 • Alaca
 154 • Ters Yüz
 155 • Aşk Gelmiş Cihana
 155 • Çoğumuz
 156 • Avunmak
 156 • Hallerin Esiri
 157 • Sergi
- ESKİ TOPRAK
 163 • Katır Kuyruğu
 164 • Çalar Saat
 165 • Geceye Girerken Balad
 166 • Kör Işık
 167 • Yaz Ayları Dinlenmek
 168 • Havasız Soluklar
 170 • Kış Korkusu
 171 • Geçim
 172 • Çarmıh
 173 • Yapışkanotları
 174 • Uzun Ev
 175 • Gözleri
 176 • Elmalar
 177 • Gece Vakti Bir Sokağı
 Düşünmek
 178 • İnsan Saat
- 179 • Sahipsiz Gölge
 181 • Sisler İçinde İnsanlar
 182 • Gülüşleri
 184 • Kan
 186 • Kongo
 187 • Yay
 188 • Dışarda
 188 • Kırk Cam
 189 • Engeller
 189 • Çalışmak
 190 • Yıldızlarda Uyku
 191 • Üstümüzdeki
 192 • İnce Ses
 193 • Saklı Su
 194 • Tekinsiz
 195 • Astar
 196 • Sevgilerde
 197 • Donmuş Dallarda Çiçek
 198 • Kaplar Denizin Yüzünü
 199 • Besinler
 200 • Birikir
 201 • Dar Dörtgende Günler
 203 • Edebiyat Matinesi
 204 • Şimdi Değil Sonra
 205 • Yalan Ses
 206 • Hayır!
- ARADA
 209 • İçerlek
 211 • Kilim
 213 • Camgöz
 215 • Ev Çölü
 216 • Coğrafyada Şart Kipi
 218 • Sınır
 219 • Dörtlü Yonca
 220 • Çocuklar
 221 • Kırk

- 222 • Kininlerle
 223 • Birey
 224 • Gölge
 225 • Kayşa
 225 • Gelen Kim
 226 • Görgü
 227 • Baş Sağlığı
 228 • Gecede Hatırlamak
 229 • Işığı Kesen Duvarlar
 230 • Eşyalar, Sessizlik
 231 • Genişliğe Övgü
 232 • Gece Durumu
 232 • Karanlık Oda
 233 • İkinci Çayı
 233 • Kokteyl Parti
 234 • Eski Hastalık
 234 • Kirli Soru
 235 • Ekler
 236 • Fosfor
 237 • Kuşulu Göl
 238 • Heraklit'in Suları
 239 • Yaş
 240 • Ölüme Yol!
 241 • Kitaplarda Ölmek
 242 • Köprü
 243 • Arada
- DAR ÇAĞ
Dar Çağlarda Yaşamak
Zorluğu
 249 • Eli Kalem Tutmak
 250 • Derler
 251 • Yorum Korkusu
 251 • Sinek
 252 • Kuyruk
 253 • Hesaplar
 254 • Ilık Saat
 255 • Bahara Girerken Balad
- 256 • Atlar
 257 • Töre
 258 • Mask, Maske
 259 • Travers
 260 • Ölüm Vakti
 260 • Bilmem Ne Canavarı
Geçici Durakları Yaşamanın
 263 • Su
 264 • Ve Çiçek
 265 • İncir Yaprakları
 266 • Kadındılar
 267 • Kopuşlar
 268 • Geçmek
 269 • Güçsüz Dilek
 270 • Ve Görmemiz
Bilmediğimiz Birini
 270 • Ağır Yaprak
 271 • Atlama Tahtası
 272 • Kırıl Suyu
 273 • Ödemek
 275 • Dönme Dolap
 276 • Dal
Dar Çağlara Karşı Koymak
Atatürk'le
 279 • Atatürk
 280 • Resim
 283 • Atatürk'ü Duymak
 284 • Türklük, Atatürk
 285 • 1960 (28 Nisan-
 27 Mayıs)
 288 • Her Zaman Atatürk
- YAZ DÖNEMİ
 293 • Öğreti
 294 • Zaman Kayması
 295 • Küf
 295 • Venüs Çizgisi
 296 • Güneşin Ruhu

- 297 • Çayır Çimen
 298 • Zaman Denen Bir Tren
 299 • Aşk Duyarlığı
 300 • Ölü
 301 • Çıkmak
 302 • Hangi Kaç
 303 • De
 303 • Ses
 304 • Nilüfer
 304 • Kaçmalar
 305 • Kısaltınalar
 306 • Solgun Bir Gül
 Dokununca
 307 • Abdal
 308 • Kemik
 308 • Pars
 309 • İçerde
 310 • Limit

DİVANÇE

Kasideler

- 315 • Şiir Döllemesi
 316 • Ring
 317 • Korku Çiçekleri
 318 • Panik
 319 • Sergi İzlenimleri
 319 • Apartman
 320 • Mekik
 321 • Evlilik
 322 • Siyah Beyaz
 322 • Korku
 323 • Kış Filesı
 324 • Güz Kahvesi
 325 • Çember
 325 • Daktilo

Gazeller

- 329 • Divan
 330 • Doğa

- 330 • Hava
 331 • Açık
 332 • Yine
 333 • Ay Doğar Kahve
 334 • İndirgemek
 334 • Zar
 335 • Kuş
 336 • Köşebent

İKİ BAŞINA YÜRÜMEK

- 339 • Yersiz
 339 • Bir Mendilde Yaşları
 340 • Alırsız
 340 • Gitmek
 341 • Giz
 342 • Sürgün
 342 • Kaknus
 344 • İki Başına Yürümek
 345 • Nişadır
 345 • Kesik
 346 • Yatak
 347 • Çıkar Çıkmaz/da
 348 • Bağ
 348 • Kösele
 349 • Çoğul
 350 • Karşılar
 351 • Periskop
 352 • Yakını
 353 • Eylemsiz Berber
 354 • Eter
 355 • Kör Hat
 356 • Yatır
 356 • Yaralar
 357 • Kaçılır Yaşlılardan
 357 • Deşmek
 358 • Duvar
 358 • Gölge Oyunu

359 • Liman

359 • Kantarma

EN/CAM

363 • Yazı

363 • Bir Yangında En Önce

364 • Otel

365 • Dağ

366 • Onlarda

367 • Burç

367 • Huni

368 • Gülmeleri

368 • Kunduz

369 • Köprünün Ayakları

369 • Neden/siz

370 • Ölü Örgü

371 • Kûskûn Yolcunun

Türküsü

372 • Orman

372 • Ne Kadar

373 • Ananas

374 • Yük

374 • Katarak

375 • Çok Şey

375 • Kan

376 • Uçurtma

ZEBRA

379 • Zebra

380 • Kışla

381 • Tırpan

381 • Gibi Kar

382 • Döşek

382 • Çekül

383 • Durak

383 • Gele Geçe

384 • Teyel

384 • Siz Tek

385 • Ev - El

385 • Siper

386 • Yün

386 • Çeki

387 • Fire

387 • Cihannûmâ

388 • Ökse

389 • Ses

389 • Yorulsa

390 • Şafakta

390 • Hey Can

391 • Oluk

392 • Yüz Yazmak

392 • Masa

393 • Köstebek

393 • Flüt

394 • Boz

394 • Mehlika

395 • Kibritler

395 • Kandı

396 • Yeni Bir Yer

396 • Koyu

397 • Konuk İşçi

397 • Uzaklarda Çok Ölü

398 • Göz

398 • Çirkinleme

399 • Kıyı

399 • Kalıt

400 • K T L

401 • Yadsı

KARELER AKLAR

Kareler

407 • Çıkartma

408 • Ah Akşam Oldu

409 • Karışık Tarife

410 • Eksik Yakınlıklar

410 • Fosil

- 411 • Yaşlanmak
 411 • Yergi
 412 • Dîvâne Derkenar
 413 • Lâle
 414 • Felç
 415 • 66
 416 • Uzun Kôprü
 417 • Remil
 417 • Hece Okumak
 418 • Yazmalar
 418 • Hassas Terazi
 419 • Evlilik
 419 • Eşyalar
 420 • Çekme
 420 • Kırağı
 421 • Gömlek
 421 • Sınav
 422 • Çoğul
 422 • Savaş
 423 • Engiz
 423 • Bir Sözlükte Kitap
 Adları
 424 • Merdiven
 424 • Çatışma
 425 • Dönmesiz
 425 • Ölü Boy
 425 • Kenet
Aklar
 429 • İç Yapı
 429 • Ters Yorum
 430 • Dolama
 430 • Bunalım
 431 • Kıran
 431 • Eprik
 432 • Stadyum
 432 • Bir Kapı
 433 • Uzak Kapı
 433 • Yad Kapı
 434 • Karanlık Kara
 434 • Üç Beş Damla Denize
 435 • Sini
 435 • Buldozer
 436 • Temizlik
 436 • Kadeh
 437 • Meclis
 437 • Dur Şimdi
 438 • Testi
 438 • Tütü
 439 • Burç
 439 • Yazı Gerçeği
 440 • Yosun
 441 • Direk Eğridir
 442 • Çömlek
 443 • Kuru Çay
 444 • Cenazelere Gitmek
 444 • Üstün Esre
 445 • İğne
 446 • İnce İpekli Yıkamak
 446 • Sirk
 446 • Türkiye Atlası
 447 • Kent
 447 • Ayrılık Destanı
 448 • Gölde
 449 • Eski Sokak
 452 • Kirli Masa
 453 • Horasan
 454 • Tat
 455 • Bir Albümden Resimler
 456 • Çatı
 457 • Kopuşlar
 457 • Maytap
 458 • Duyguseptil
 459 • Sinanpaşa
 461 • Yoyo

462 • Sıcak Mutfak
 464 • İnce Yapılı Göz
 464 • Lobut
 465 • Garnitür
 466 • Hûthût
 467 • Tanış Yapılar
 467 • Klinik
 468 • Bağban
 469 • Unutmak
 470 • Mat
 470 • Gizde İz
 471 • Hazır Giyim
 471 • Ek Sayfa
 472 • Umma
 472 • Koy Malı
 473 • Eşya Gücü
 473 • Acı Utanmak
 474 • Eskilemek
 475 • Yollarda
 476 • Yedikule
 477 • Sofra
 477 • Yılan
 478 • Duraklar
 479 • Zamlar
 479 • Ölüler
 480 • Uğrak
 481 • Kar Kar

BEYLER

485 • Hücre
 485 • Vantuz
 486 • Abdal Musa
 487 • Dar Gelir
 487 • Aile Durumu
 488 • Erte
 488 • Kuytu
 489 • İkinci Ev

489 • Sanı
 490 • Kaynar Kazan Temmuz
 491 • Eksik Güvence
 492 • Yerde
 492 • Bir Yatak ve Pike
 493 • Ortam
 493 • Balina
 494 • Çağın Tanığı Olmak
 496 • Küçük Zaman Sözlüğü
 497 • Uygarlık Raporu
 498 • Kent Sürgünü Bir Ana
 499 • Dar Dolap
 499 • Yazlık
 500 • Bağdat
 500 • Parlıtı
 501 • Spor
 502 • Döner Ayna
 502 • Beyler
 503 • Termit
 504 • Kuş Türküsü
 505 • Yüzünden
 506 • Taşlı Yol
 507 • Dönüş
 507 • Sıralar
 508 • Bir Bir Daha Bir Daha
 509 • Maden
 509 • Kavşak
 510 • Hangi Han
 511 • Nice
 511 • Kaptan
 512 • Yol Çantası
 513 • Duyuru
 513 • Şimendifer
 514 • Kukla Tiyatrosu
 514 • Pergel
 515 • Sandılar
 515 • Bir Sokak

- 516 • Harman
- 517 • İçinde Ölü
- 518 • Kaçaklar
- 518 • Çökelek
- 519 • Dalar
- 519 • Akşam Şiiri
- 520 • Uzatmak
- 520 • Filigran
- 521 • Ad
- 522 • Balbal
- 523 • Kanda
- 523 • Strateji
- 523 • Yürür Merdiven
- 524 • Kara Kehribar
- 525 • Yalnızlığa Çıkma
- 525 • Der Biri Sizin İçin
- 526 • Özgeçmiş
- 526 • Semender
- 527 • Dargınlık
- 528 • Seni
- 529 • Karşı
- 530 • Saatler
- 530 • Nerde Neden
- 531 • İstampa
- 531 • Kapı
- 532 • Üçlü Gece
- 532 • Kondu
- 532 • Tatil
- 533 • Has Ölüm
- 533 • Bilerken
- 536 • Esin
- 536 • Kara Kuş
- 537 • Eşrefoğlu Rûmî
- 537 • İmza Günleri
- 536 • Sese
- 536 • Bir Susma Eğrisi
- 537 • Yarım Yaşam

- 537 • Üşürken
- 538 • Havlar
- 539 • Kalan
- 539 • Karantina
- 540 • Üzerine

SÖYLERİZ

- 543 • Bu Su
- 544 • Bilmeceler
- 545 • Temmuz Tikleri
- 547 • Yitik
- 547 • Lambalar
- 548 • Beygir
- 548 • Bellek
- 549 • Yakınlar
- 549 • Kediler
- 550 • Klinik Olaylar
- 550 • Anavana
- 551 • Yanılmalar
- 551 • Ölümler
- 552 • İyiler Konusu
- 552 • Sınıf Değiştirmek
- 553 • Esnaf
- 553 • Pancur
- 554 • Teleks
- 554 • Buz Üzerine
Bir Yorum
- 555 • Dünya Çocuk Yılında I
- 556 • Dünya Çocuk Yılında II
- 556 • Ders
- 557 • Gider
- 558 • Bir İstanbullunun Not
Defterinden I
- 559 • Bir İstanbullunun Not
Defterinden II
- 560 • Bir İstanbullunun Not
Defterinden III
- 560 • Bir Birey, Bir Rapor

- 561 • Kan
- 562 • Uzaklık
- 562 • Protez
- 563 • San
- 563 • Gökte Ayak İzleri
- 564 • Sorum
- 565 • Orta Yurttaş
- 566 • Evde Zaman Aşımı
- 567 • Acındırmalar
- 568 • Tiryak
- 568 • Ali Ruhi
- 569 • Kırlarda Trapez
- 570 • Bir Hastalık ve Korku
- 571 • Bu Saat
- 572 • Kilit
- 572 • Birlikte
- 573 • Gerçeğin İki Yüzü
- 573 • Tezcan
- 574 • Çömlek
- 575 • Bir Hasta, Bir Ölü
- 576 • Yalnızlığın Biyokimyası
- 576 • Perspektif
- 577 • Rapor
- 577 • Şairler
- 578 • Bir Yer
- 579 • Yitim
- 579 • Kadran
- 580 • Adım
- 580 • Derdi
- 581 • Fırın
- 581 • Büyük Sular
- 582 • Söyleriz
- 582 • Dışardaki
- 583 • Fol
- 583 • Kalınız
- 584 • Kendinizle
- 585 • Aceleciler
- 585 • Dönüşleri

- 586 • Genç Evliler, Gecelikler
- 587 • Eşya
- 588 • Kanser Grafisi
- 588 • Fildişi Sahili
- 589 • İdam Mangası
- 590 • Taşkın Sel
- 591 • Şiirin Güneş Banyosu
- 591 • Yemek Vakti
- 592 • Gidiş Dönüş Bir Bilet
- 592 • Ölenin Odası Gösterilir
- 593 • Yazlıkta Saygı Türleri
- 594 • Gündönümü

Başlık Konulmamış Şiirler

- 597 • [Ben en Türkçe sözlüklerde bile diri]
- 597 • [Biz de gittik önemli mi]
- 598 • [Bir keşiğe bastırılan tütün]
- 598 • [Ben önce kendi yurdunda]
- 599 • [Bir kuyu açtınız gür su]
- 599 • [Bir hastalık öldürücü değilse]
- 600 • [Bir kedi yandaki masada]
- 600 • [Bizi evlere bağlayan nedenler çeşitlidir]
- 601 • [Herkes bir yerde kalır]
- 602 • [Ben ne Batılı bir şair]
- 603 • [Ben gidince bir renk uçar]
- 603 • [Dilim dilim]
- 604 • [Bendim geçen önünüzden]
- 604 • [Yüzünüzde okunan sevincil]

KİTAPLARINA GİRMEMİŞ ŞİİRLER

- 607 • Beşiktaş-Ortaköy
- 608 • Bir Köprünün
Üstünden
- 608 • Kapılar I
- 609 • Kandil
- 610 • Ölüm Korkusu
- 611 • Gece ve Yas
- 611 • Kendime
- 612 • Kapılar II
- 613 • Kapılar III
- 614 • Nirvana
- 614 • Son Gürlüğü
- 615 • Beklemek
- 615 • Şamdan
- 616 • İntihar II
- 616 • Gece ve Yas
- 617 • Gecenin İntikamı
- 618 • Akşamüstü
- 618 • On Bir
- 619 • Hasta
- 619 • Gemiler
- 620 • Bende Bir Şeyler Geçer
- 620 • İntihar
- 621 • İhtilâl
- 621 • Hepsi Bir Bence,
Yeter ki..
- 621 • Ayrılış
- 622 • Allahla Dargın
- 622 • Hep Aynı Hikâye
- 623 • Geceler
- 623 • Akşamlar, Savaş, Sonu
- 624 • Üç Arkadaş
- 624 • Ömür
- 625 • Nedamet
- 625 • Gecede

- 626 • Esaret
- 626 • Cuma Günleri
- 627 • Göz Yaşları
- 627 • Sonbahar
- 627 • Önsöz
- 628 • İsimsiz
- 629 • [Ey toplulukların
konuşkan insanları!]
- 629 • [Odanın her şeyi
tamam.]
- 629 • Şehre Bağlı
- 630 • Yollar ve Evler
- 630 • Emniyet
- 631 • Baş
- 632 • Hazırlık
- 633 • Kısık
- 634 • [Siz gecelere karanlık
diyorsunuz]
- 634 • Çeşit
- 635 • İplik
- 636 • İki Çapraz Çizgi
- 637 • Geceye İftira
- 638 • [Ben rahatında mıyım
işin]
- 639 • Karanlık
- 641 • Samanyolu
- 641 • Burun Otu
- 642 • Görücüler
- 643 • Orhan Gürsel'e Ağıt
- 644 • Lâle
- 644 • Edebiyat Dersi
- 645 • Gergin Tel
- 645 • Doğu-Batı
- 646 • Orhan Kemal
- 647 • Bu Ozanlar
- 647 • Vurgu
- 648 • Site

- 648 • Kanı
 649 • Kil
 649 • Yete
 650 • Geçtiyse...
 650 • [Yaşlılar, sakatlar,
 aldatılmış olanlar,]
 651 • Değ
 651 • Türkiye Atlası II
 652 • Uyanmak
 653 • Çıkrık
 654 • Karbon Monoksit
 654 • Silgeç
 655 • Beraber Sololar
 655 • Korsan
 656 • RH Negatif
 656 • Sessiz Saat
 657 • Kalın Yerinizde
 658 • Şans
 658 • Olmak, Olmamak
 659 • Geçit
 660 • Bodrum
 660 • Not
 661 • Tükenişe Bir Yorum
 662 • Meddah İsmet
 662 • Onur
 663 • İnce Uç
 663 • [Çoktur bekleyenler]
 663 • [Defterimiz dürenlere]
 664 • [Çok oturdum sizinle]
 664 • Bir Kadını Savunmak
 665 • Kimya
 665 • [Ortalarda olurduk]
 666 • Pazarcılar Akşamı
 666 • Kaldıraç
 666 • [Nerelelere gideriz]
 667 • Sıfat
 667 • Bir Duygu
 668 • Yazlık
 668 • Kopuş
 669 • Geç İlişki
 670 • Ayrılık Durağı
 670 • [Ne çok şairmişiz
 sevindim]
 671 • [Her şey bir çeviri]
 672 • Arkası
 672 • [Biz isteyip isteyip de]
 672 • Peygamberler
 673 • Bir Şaire Ağıt
 673 • Durak
 674 • Duyuru
 674 • [Kızmak için nedenler]
 675 • [Onlar şak şak verdiler]
 675 • Değişme
 676 • [Yaşlıların büyük
 bencilliklerini]
 676 • Zamanla Ters Orantılı
 677 • Atatürk'ü Duymak
 678 • Bronskopi
 678 • [Sana bu yaradan ölüm
 yoktur,]
 679 • [Gözlerinizi kapatmanız
 gerekir]
 679 • [Çıt yok bellekte]
 681 • "Notlar" Üzerine
 685 • Notlar

RADYO OYUNLARI**YILDIZLARA BAKMAK**

Kadın ve Kedi • 723

Yıldızlara Bakmak • 734

GECE AŞEVİ

Son Tren • 753

Emekli • 781

Artırma Salonunda • 805

Gece Aşevi • 823

Kutularda Sinek • 851

ÜÇ TURUNÇLAR

Yol • 897

Uç Turunçlar • 915

Uzak Yol Kaptanı • 945

Hayal Hanım • 962

Süslü Karakol Sokağı • 984

İki Çapraz Çizgi • 1000

PENCERE

Pencere • 1009

Gaz • 1027

Uzunköprü • 1035

Temmuz • 1064

Altın Beşik • 1095

Kediciler • 1118

Notlar • 1140

ERTUĞRUL FACİASI

Gizli Başyapıt: “Ertuğrul Faciası” (Selim İleri) • 1145

ERTUĞRUL FACİASI

Birinci Bölüm • 1151

İkinci Bölüm • 1162

Üçüncü Bölüm • 1174

Dördüncü Bölüm • 1185

Beşinci Bölüm • 1195

Altıncı Bölüm • 1203

Oyunun Yazılmasında Yararlanılan Belgeler, Kaynaklar • 1209

Ek: Necatigil'in Tokyo Büyükelçiliği'ne Mektubu • 1211

BİLE/YAZDI

Bile/Yazdı • 1215

BİRİNCİ BÖLÜM

Şiircikler, Şiir Uçları • 1217

İKİNCİ BÖLÜM

Şiir Tanım ve Gözlemleri • 1235

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Bir Şiir Binasının Girdisi Çıktısı • 1243

Ben • 1245

Sanatçının Ruh Sayısı • 1248

Şiir Anlayışım Dil Tutumum • 1258

Şiirle Savaş • 1260

Özeleştiri • 1265

“Niçin Yazıyorsunuz?” • 1269

Şiir Burçları • 1272

Sesbilgisi Notları • 1275

DÜNDEN BUGÜNE KONUŞMALAR • 1279

Dipnotlar Üzerine • 1311

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

DÜZYAZILAR 1

Zâtî • 1315

Ahmet Mithat Efendi (1844-1912) • 1324

Batı'da da Yankılar Yaratmış İlk Kadın Romancımız:

Fatma Aliye • 1345

Halit Ziya Uşaklıgil • 1354

Cenap Şahabettin • 1357

Şiiri ve Sanatı Üzerine Rıza Tevfik Bölükbaşı'nın

Kendi Görüşleri • 1361

Halit Fahri • 1369

Selâhattin Enis • 1372

Can Akengin ve Eseri Hakkında Düşünceler • 1376

F. Celâlettin • 1381

Hasan-Âli Yücel • 1384

Nâzım Hikmet • 1387

Zeki Ömer Defne • 1389

Kenan Hulûsi ve "Hikâyeler"i • 1394

Bir Fikir Adamının Ölümü • 1401

Bendeki Sabri Esad • 1404

Mustafa Seyit Sutüven • 1407

Önsöz'e Ek • 1409

Hâmit Macit Selekler • 1418

Tarancı'da Yaşamak • 1420

Ziya Osman'ın Mezarı Beyaz • 1423

Ziya Osman'a Devam • 1426

Ziya Osman Saba • 1431

Şairim Ziya Osman Saba • 1433

Bir Doktor Öldü, Hikâyeciydi • 1436

Alangu'nun Yolu • 1439

Tahir Alangu • 1442

Siz Muhteşem'i Tanımazsınız • 1445

Halk Hikâyelerimiz ve Halk Kitaplarımız • 1448

Beş Hececiler • 1456

Yedi Meşalecileri Anarken • 1463

Garipçiler • 1466

İkinci Yeni Şiiri • 1473

1960 Kuşan Şairleri • 1480

- Sait Faik'in Kahramanlarında Kılık ve Ruh • 1484
Düdüklü Tencere • 1488
 Güvercin Uçurmak • 1490
 Üç Ayın Kazanç Hanesine • 1494
Tahrib-i Harâbat • 1497
Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü Üstüne Birkaç Söz • 1500
 Hoffmann (1776-1882) • 1505
 Heinrich Heine • 1508
 Heinrich Heine (1797-1856) • 1512
 Sonsuzluğunu Masallarda Garantileyen Andersen:
 Çok Yönlü Bir Dünya • 1519
 Önsöz (*Açık Deniz Kıyısında*) • 1529
 Knut Hamsun • 1535
 Knut Hamsun ve Eseri • 1541
 Knut Hamsun ve *Pan Romanı* • 1551
 Miguel de Unamuno (1864-1936) • 1554
 Miguel de Unamuno • 1557
 Hermann Hesse • 1559
 Rilke Üzerine Notlar • 1562
 Juan Ramón Jiménez • 1569
 Günter Eich • 1574
 Türkçe'de Çağdaş İran Edebiyatı Doğumunun 75. Yılında
 Sadık Hidâyet • 1579
 Dünya Radyo Oyunu Yazarlığı • 1585
 Almanca Bir Türk Hikâyeleri Antolojisi Münasebetiyle • 1593
 Almanca'da Türk Hikâyeleri ve Yeni Bir Antoloji • 1597
 Hikâyecilerimizden Almanca'ya Son Tercümeler • 1601
Lyrik des Ostens: Almanca Bir Doğu Şiiri Antolojisi • 1608
 Almanca Bir Antoloji • 1612
 Almanca'da Yeni Bir Türk Hikâye Antolojisi:
Die Pforte des Glücks • 1628
 Almanca'da Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi:
Moderne Türkische Lyrik • 1633
 Fahim Bey ve Biz Almanca'ya Çevrildi • 1637

DÜZYAZILAR 2

KONUŞMALAR

- 1- 'Genç Nesil' Hareketinde Necatigil ve İzlenimleri • 1647
- 2- "Küçük Muharrir"den "Büyük Şair"e... • 1652
- 3- "Yaşar Nabi'ye Minnettarım Daima!" • 1656
- 4- "Şiirde Şekil Önemlidir" • 1658
- 5- Şiirin Renkleri • 1660
- 6- "İlk Telif Ücretim 'Bonbon' ya da 'Çikolata' İdi..." • 1662
- 7- 'Birinci Yeni'nin Güzeli, 'İkinci Yeni'nin İlkeli! • 1665
- 8- Necatigil'de Biçim Arayışları ve 1955'ten Sonra Artan Çevirilerin Şiirimize Etkisi Üzerine... • 1667
- 9- "Garipçiler Hep Bir Taklit Dönemi Sürdürdüler, Denemez" • 1670
- 10- "Arada", "Dar Çağ"... Necatigil'de "İkinci Yeni" mi? • 1673
- 11- "Benim Hiç Resmim Olmasa/Yaşasam Yazıca Hep..." • 1678
- 12- "Şiirin Evrimi, Hayatı Kabulleniş Tarzımızın Evrimi Değildir" • 1682
- 13- 'Masal-Edebiyat-Yaşam' Bileşkesinde Necatigil Şiiri • 1684
- 14- "İroni: Evet; Ama Mizah Şiire Düşmandır!" • 1705
- 15- Edebiyatıta 'Devir', 'Akım', 'Kuşak' Sorunu ve Çeviriler Üzerine... • 1709
- 16- "1945-55 Arasında Yazdıklarımı 55'ten Sonra Beğenmez Oldum" • 1713
- 17- Necatigil'de Toplumculuk-Bireycilik-Evrensellik... • 1718
- 18- "Şair Sayısınca Anlatım Var, Diyebilmek Güzel Şey..." • 1720
- 19- "Türkçe Yaygın Bir Kültür Dili Olamamıştır" • 1723
- 20- Şiirde Dün-Bugün İlişkisi ve Necatigil Şiirindeki Değişim... • 1726
- 21- "1940 Şiiri Benim Uzağı Görmeme Engel Oldu" • 1735
- 22- Necatigil Şiiri Yol Ayrımında mı? • 1738
- 23- "Refah Sanatçının Verimini Öldürür" • 1742
- 24- "Yedi Meşale Şairlerini Çok Beğenirdim" • 1745
- 25- "Şiir Aydın Bir Yalnızın Zevki Değildir Sadece..." • 1749
- 26- Sanatta Uluslararasılık • 1753
- 27- Süreklilik ve Şiir • 1755
- 28- 'Türk Edebiyatı' Tamlaması ile 'Deniz Yatı'!.. • 1758
- 29- Necatigil Şiirinde Dönemec Noktaları • 1761

- 30- Şiirde Hayatın Kölesi: Necatigil • 1764
 31- “Tedavi Klinikleri Gibi Şiir Klinikleri de Olmalı” • 1768
 32- Necatigil’de Radyo Oyunu-Şiir İlişkisi • 1777
 33- Şiirin Agrandizmanı: Radyo Oyunu ve Necatigil • 1783

KONFERANSLAR

- Yeni Şiir • 1793
 Bugünkü Türk Şiiri • 1807
 Günümüz Edebiyatı • 1818
 Şiirimizde Hikâye • 1821
 Sait Faik’te Tabiat • 1835
 Bugünkü Hikâyemiz, Romanımız • 1841
 Şiirde Nezaket • 1847
 2. Dünya Savaşı’ndan Günümüze Türk Edebiyatında
 Gelişmeler • 1854
 Yeni Türk Şiiri ve Okul Kitapları • 1868
 Oktay Akbal Üzerine • 1872
 Orhan Hançerlioğlu Üzerine • 1876
 Türkiye’de Günümüz Alman Edebiyatı • 1879
 Balkan Ülkeleri Edebiyatlarından Türkçe’ye Çeviriler • 1903

MEKTUPLAR

SERİN MAVİ

Önsöz (Necatigil Ailesi, Ağustos 1998) • 1947

- İstanbul, 2 Temmuz 1955 • 1951
 İstanbul, 11 Temmuz 1955 • 1953
 İstanbul, 19 Temmuz 1955 • 1955
 İstanbul, 1 Ağustos 1955 • 1960
 Ankara, ... (Tarihsiz) • 1963
 Ankara, ... (Tarihsiz) • 1964
 Ankara, 2 Temmuz 1957 • 1966
 İstanbul, 9 Ağustos 1957 • 1968
 İstanbul, 10 Ağustos 1957 • 1970
 İstanbul, 20 Ağustos 1957 • 1972

- Ankara, 11 Temmuz 1960 • 1975
Ankara, 11/12 Temmuz 1960 • 1976
Ankara, 14 Temmuz 1960 • 1978
Ankara, 9 Şubat 1961 • 1981
Ankara, 10 Şubat 1961 • 1983
Bursa, 18 Mayıs 1962 • 1985
Ankara, 10 Temmuz 1966 • 1987
İstanbul, 30 Temmuz 1966 • 1989
İstanbul, 1 Ağustos 1966 • 1993
İstanbul, 8 Ağustos 1966 • 1995
İstanbul, 11 Ağustos 1966 • 1997
Ankara, 22 Eylül 1969 • 1999
İstanbul, 7/8 Ağustos 1970 • 2000
Stuttgart, 1 Temmuz 1972 • 2003
Stuttgart, 3 Temmuz 1972 • 2005
Stuttgart, 4 Temmuz 1972 • 2006
Stuttgart, 6 Temmuz 1972 • 2008
Stuttgart, 14 Temmuz 1972 • 2009
Stuttgart, 27 Temmuz 1972 • 2010
Stuttgart, 4 Ağustos 1972 • 2013
Frankfurt, 15 Ağustos 1972 • 2015
Fulda, 19 Ağustos 1972 • 2017
Düsseldorf, 5 Eylül 1972 • 2019
Stuttgart, 17 Eylül 1972 • 2021
Ankara, 7 Temmuz 1974 • 2023
Usküp, 21 Ağustos 1974 • 2025
Struga, 24 Ağustos 1974 • 2026
Struga, 26 Ağustos 1974 • 2027
Zagreb, 28 Ağustos 1974 • 2028
Knokke-Le Zoute, 30 Ağustos 1974 • 2030
Stuttgart, 4 Eylül 1974 • 2032
İstanbul, 1 Nisan 1975 • 2033
Stuttgart, 2 Ekim 1977 • 2035
Stuttgart, 3 Ekim 1977 • 2036
Berlin, 8 Ekim 1977 • 2037
Stuttgart, 11 Ekim 1977 • 2038

MEKTUPLARDA SÖZÜ EDİLEN ŞİİRLER

- Engeller • 2041
Birikir • 2042
Çarmıh • 2043
Besinler • 2044
Eşyalar, Sessizlik • 2045
Sizin Hikâyeniz • 2046
Serin Mavi • 2048
Kurşun • 2049
Kongo • 2050
Arada • 2051
Kışla • 2053
İçerde • 2054
Çıkmak • 2055
Kirli Soru • 2056

MEKTUPLAR

- Önsöz (Yüksel Pazarkaya) • 2059

Tahir Alangu'ya Mektuplar

- 4 Temmuz 1937 • 2063
4 Ekim 1937 • 2070
8/9 Ağustos 1938 • 2072
23 Ağustos 1938 • 2079
27/28 Aralık 1940 • 2084
8 Aralık 1941 • 2086
24 Ocak 1942 • 2088
4 Nisan 1942 • 2090
14 Nisan 1942 • 2095
Haziran 1943 • 2098
17 Mayıs 1953 • 2103
Notlar • 2105

Oktay Akbal'a Mektuplar

- 3 Mart 1950 • 2111
 16 Ekim 1950 • 2113
 7 Kasım 1950 • 2115
 23 Ocak 1951 • 2117
 25 Şubat 1951 • 2119
 27 Şubat 1951 • 2121
 8 Haziran 1951 • 2123
 3 Temmuz 1951 • 2125
 23 Temmuz 1951 • 2127
 17 Aralık 1951 • 2129
Notlar • 2131

Salâh Birsâl'e Mektuplar

- 18 Eylül 1961 • 2135
 30 Eylül 1961 • 2136
 4 Ekim 1961 • 2137
 4 Ekim 1961 • 2138
 20 Kasım 1961 • 2139
 1 Aralık 1961 • 2141
 18 Aralık 1961 • 2142
 23 Temmuz 1963 • 2144
 31 Mart 1964 • 2146
 16 Haziran 1964 • 2148
 16 Ekim 1964 • 2149
 2 Ocak 1965 • 2151
 18 Mayıs 1965 • 2153
 29 Eylül 1965 • 2155
 8 Haziran 1966 • 2157
 12 Aralık 1966 • 2158
 25 Temmuz 1968 • 2159
 25 Nisan 1973 • 2160
 15 Eylül 1973 • 2162
 23 Ocak 1974 • 2165
 27 Mart 1976 • 2166
 16 Mart 1978 • 2167
Notlar • 2169

Kâmuran Şipal'e Mektuplar

13/14 Eylül 1964 • 2173

30/31 Ağustos 1966 • 2175

15/16 Eylül 1966 • 2177

7 Ekim 1966 • 2179

8 Aralık 1966 • 2181

14 Aralık 1966 • 2183

18 Aralık 1967 • 2186

30 Temmuz 1968 • 2188

17 Eylül 1969 • 2190

1 Temmuz 1972 • 2192

Notlar • 2193*Yüksel Pazarkaya'ya Mektuplar*

2 Kasım 1971 • 2197

6 Nisan 1972 • 2199

28 Eylül 1972 • 2201

23 Ekim 1972 • 2202

14 Kasım 1972 • 2204

25 Kasım 1972 • 2206

27 Aralık 1972 • 2208

3 Ocak 1973 • 2210

9 Nisan 1973 • 2211

21 Haziran 1973 • 2213

21 Kasım 1973 • 2215

28 Şubat 1974 • 2217

29 Ağustos 1974 • 2218

8 Ocak 1975 • 2219

12 Mart 1975 • 2221

26 Ağustos 1975 • 2223

28 Ocak 1976 • 2225

20 Mayıs 1976 • 2226

10 Aralık 1976 • 2228

10 Nisan 1977 • 2229

14 Haziran 1977 • 2232

20 Ekim 1977 • 2234

5/6 Aralık 1977 • 2236

- 15 Ocak 1978 • 2238
 16 Mart 1978 • 2240
 1 Haziran 1978 • 2241
 4/5 Mart 1979 • 2242
 18 Temmuz 1979 • 2244
 24 Eylül 1979 • 2246
 Notlar • 2247

Ve Ötekiler...

- Prof. Dr. Fahir İz'e, 3 Nisan 1947 • 2253
 Muammer Yüzbaşıoğlu'na, 21 Kasım 1951 • 2255
 Traugott Fuchs'a, 14 Mart 1958 • 2257
 Sedat Öcal'a [Sedat Umran], 14 Mart 1958 • 2258
 Yüksel Önem'e, 12 Kasım 1959 • 2261
 Erdal Öz'e, 31 Ocak 1963 • 2263
 Hüseyin Cöntürk'e, 6 Temmuz 1964 • 2265
 Ergin Sander'e, 20 Temmuz 1964 • 2266
 Mehmet Çınarlı'ya, 6 Mart 1966 • 2268
 Asaf Çiyiltepe'ye, 8 Ağustos 1966 • 2270
 Mehmet Seyda'ya, 26 Mart 1967 • 2272
 Handan Çetinkaya'ya, 28 Ekim 1968 • 2273
 Ahmet Necdet'e, 5 Mart 1969 • 2274
 Semra Sümer'e, 8 Nisan 1969 • 2275
 Fikret Demirağ'a, 15 Aralık 1971 • 2276
 Cevdet Kudret'e, 14 Kasım 1972 • 2278
 Rükzan Günaysu'ya, 26 Mayıs 1973 • 2280
 Aydın Hatipoğlu'na, 8 Ağustos 1973 • 2281
 Chorekch[i]lan'a, 7 Şubat 1974 • 2282
 Asım Bezirci'ye, 3 Nisan 1974 • 2285
 Zeyyat Selimoğlu'na, 17 Mayıs 1974 • 2286
 Prof. Dr. Wilfrid Brands'a, 23 Eylül 1974 • 2287
 Akal Atilla'ya, 20 Şubat 1975 • 2289
 Sabit Kemal Bayıldırın'a, 10 Mayıs 1975 • 2290
 İbrahim Zeki Burdurlu'ya, 27 Mayıs 1975 • 2292
 Attilâ İlhan'a, 25 Temmuz 1975 • 2294
 Attilâ İlhan'a, 26 Ağustos 1975 • 2297
 Necdet / Tezcan'a, 4 Şubat 1976 • 2298

- Necati Zekeriya'ya, 17 Şubat 1976 • 2299
Samim Kocagöz'e, 18 Şubat 1976 • 2300
Adalet Ağaoğlu'na, 30 Haziran 1976 • 2302
Cengiz Ülkerdoğan'a, 4 Ekim 1976 • 2303
Osman Serhat Erkekli'ye, 8/9 Ekim 1976 • 2304
Mustafa Şerif Onaran'a, 7 Aralık 1976 • 2305
Necdet Tezcan'a, 7 Aralık 1976 • 2308
Sabit Kemal Bayıldırın'a, 9 Aralık 1976 • 2309
Edip Cansever'e, 11/12 Nisan 1977 • 2313
Ahmet Günbaş'a, 8/9 Mayıs 1977 • 2315
Abdülkadir Budak'a, 22/23 Ocak 1978 • 2316
Osman Serhat Erkekli'ye, 2/3 Mart 1978 • 2317
Notlar • 2318

ŞİİRLER

Kapalı Çarşı

I. Basım: Marmara Kitabevi, İstanbul, 1945

YEL DEĞİRMENLERİ

Yaşamak azaptır çok zaman,
Dualara açıldı ağız.
Tükendi dizlerde derman,
Akşamı bulamayacağız.

Sürülerini götürdü Beniisrail,
Gitmek düştü adamlara.
İmdada yetişti Ebabil,
Kuşlar vurdu camlara.

Geceye, göklere minnettarım,
Mütarekenin verdiği haz.

Gün doğarken bozuldu tılsım,
Sokakların çağırışı sabah olur olmaz.

Beni kurtaracak biri yok hazırda,
Ölümün takibi henüz çok geriden.
Mihneti esvap gibi geçirip sırta,
Yel değirmenlerine hücum yeniden.

(Varlık, 195, 15 Ağustos 1941)

HALTERCÜMESİ

Yılların çarmıhında vücudumu günler,
Taşa tuttu.
Çivilenip kaldı ufkumda,
Mevsimler var, yağmur bulutu.

Kapalı kaynar tencerem bilinmez,
Et mi pişer, dert mi pişer.
Çağırınadılar ki beraber gidelim,
Gittiler birer ikişer.

Hâtıralar bana gelmekle,
Tamamen aldanmışlar.
Bir sır gibi ele verdi beni
Kuyularda kamışlar.

Ümitlerim, ne var ne yok, bitti;
Nöbete geçti korkular.
Üstüme çevrilen aydınlıklar içinden,
Gece - - beni kurtar!

(Hamle, 4, 2. Teşrin 1940)
(Değirmen, 3, 1. Kânun 1942)

GECE VAKTİ

Erkekler evlere çekildi çoktan,
 Katran gibi camlara yapıştı perde.
 Göreyim sıkıntıyı sav başından,
 Gel de dolaşma caddelerde.

Kale her zamankinden korkunç:
 Gece vakti, karlar altında, kışın.
 Üzüyor mu seni delikanlı,
 Yollar gibi sokaklarda kalışın?

Yine yarın benimlesin bekleyiş,
 Gelmedi posta treni!
 Bu berbat düşünceler saatinde;
 Tanrım, başı boş bırakma beni!

(Varlık, 200, 1 2. Teşrin 1941)

BOŞUNA

Yanımdan geçerken bir tuhaf baktı,
 Arzulu ve davetkârdı mutlak.
 Bense neden sonra farkına vardım,
 Böyle işler bizden ne kadar uzak.

Şimdi - -

Ha başımı taşlara vurmuşum,
 Ha düşmüşüm geceyle sokaklara;
 Kimbilir ne zaman karşılaşırım,
 Hem tanıyacağım da şüpheli bir daha.

(Varlık, 125, 15 Eylül 1938)

KARA SEVDA

Delicesine daha dün
Kitaplara düşküncü,
Almış yürümüş serserilikte.
Akıl mı bu, evi barkı bırak da sen,
İğri bûğrû sokaklara dal
Geceyle birlikte.

Bir kız sevmiş yakın zamanda,
Bahse lüzum var mı geçmişten;
İflâh olmaz sanırım,
Geçti iş işten.

(Gençlik, 8, 1 Eylül 1938)

DOST

Dostumdu önceleri,
Göznurunu kitaplara dökmek varken
Âvare gezerdi caddelerde.
Dünya böyledir zaten,
Kadın olmasın ara yerde.

Bir varmış, bir yokmuş aramızdaki dostluk.
Kızına kıl kadar olsun göz koysaydım,
Derdim, buydu korktuğu.
Odama uğramaz oldu, semtimden geçmez;
Oysa bir ben vardım içli dışlı olduğu.

(Varlık, 123, 15 Ağustos 1938)

MEZAR YOLU

İnsan hiç olmazsa arada bir uğrar,
Böyle ihmalci değildin önceleri,
Biliyorsun, seninle avunuyorum,
Sana gidiyor yollar.
Akşamları parkta oturuyorum,
Haber soruyorum akasyalardan.

Ne kaldı şunun şurasında,
Ya on sene yaşarım, ya yirmi;
Mezara kadar taşımak sevgimi,
Bir teselli olacak.

HEP BÖYLE

Hep böyle:
Kömür aldı, mendiller sallandı;
Tirenler gitti ona doğru,
İstasyonda deliler gibi bunaldım.

Hep böyle:
Demir aldı, sular çalkandı;
Gemiler gitti ona doğru,
Gözümde bir daha düştü rıhtım.

Hep böyle:
Emir aldı, günün birinde yollandı;
Eller gitti ona doğru,
Yine ben telâş içinde kaldım.

(Varlık, 207, 15 Şubat 1942)

AT VAR, MEYDAN BULUNMUŞ

Defter elime geçti,
Gözlerimi kaybettim.

Defter duruyor yerinde,
Gözlerim geri geldi,
Ellerimi kaybettim.

Gözlerim, yuvasına döndü,
Ellerim bileklerine.
At var, meydan bulunmuş;
Defterimi kaybettim.

(Yeni Zonguldak, 11, 15 Nisan 1942)

AYRILIKLAR

Karadenizde gemilerin mi battı,
Ağzını bıçaklar açmaz,
Üzüntüdesin gayet.
Sen sızlanmışın çok mu,
Bize edebiyat öğretmeni anlattı:
Neyler bile etmiş şikâyet.

Baktın ki olacak gibi değil,
Unuttu diyelim nihayet;
Yine de bulunur tesellisi:
Dünyada başka kız yok mu,
Elini sallasan ellisi - -
Mesele bundan ibaret.

(Varlık, 220, 1 Eylül 1942)

LÂDES

Uzayacağa benzer,
Tutuştüğümüz lâdes.

İşi gücü bırakıp
Mezarlığa nâzır
Bir eve taşındım.

Ölüm, sen beni aldatamazsın,
Aklımda!

(Varlık, 219, 15 Ağustos 1942)

SORU

Bu diyardan gidemez,
Sen varsın.
Bu deveyi güdemez,
Sen olsan ne yaparsın,
Güzel kız?

(Varlık, 223, 15 1. Teşrin 1942)

(Yeni Zonguldak, 34, 23 Eylül 1942)

İLKTEŞRİN

Şu beyaz köpüklü deniz,
Hayra alâmet değil.
İskele gazinosu erkenden
Işıklarını söndürdü.

İnsansız caddelerde
Yağmurlarla dolaşmak,
Yorar bu zayıf vücudu - -
Allah yardımcım olsun.

(Karaelmas, 7, 15 Şubat 1943)

(İnkılâpçı Gençlik, 56-86, 17 Nisan 1943)

İSTENMEYEN

Ölüler rahata kavuştu,
Paravana arkasında.

Çağırsın diye can atıyorum,
Bana baktığı bile yok,
Gözü başkasında.

(*Varlık*, 236, 1 Mayıs 1943)

SADE

Ancak bulunduğun yerde,
Gündüzüm gündüzmüş,
Yokluğum seni de üzmüş,
Allah kısmet ederse
Kalkıp geleceğim.

Fazlası istenmez bence,
Gözlerin olmalı sade
Görüp göreceğim.

(*Karaelmas*, 6, 1 2. Kânun 1943)

(*İnkılâpçı Gençlik*, 56-85, 10 Nisan 1943)

BAŞKA TÜRLÜ

Başka türlü sokaklarda gezenler,
Başka türlü kiaplarda yazanlar.

Yer kalmadı bakmadığımı:
Hayatta çeşitli sahne,
Sinemada pek çok filim,
Hepsini seyrettim,
Hiçbiri bana benzemiyor.

HAYIR SAHİBİ

— Merhaba gece vakti sokakta,
Bir fener ışığında durup
Şiir yazan!

— Merhaba dostum!
Seni gökte ararken
Yerde buldum.
Yalnızlığını unuttur insan
Bir soba başında oturup.
Sıcak odama gelmez misin?

(Değirmen, 5 Şubat 1943)

AİLE

Sağ çıkıp günlük savaştan,
 Evin yolunu tutmuşum.
 Yemek yedik, çocuklarım uyudu.
 İniyor üstüme yavaştan
 Allahın beyaz bulutu,
 Kederlerimi unutmuşum.

Hayatta olduğuma
 Seviniyorum şimdi:
 Kavuştum çoluk çocuğuma,
 Koltuğuma uzandım, rahatım.
 Kahvem içime sindi,
 Başladı gecelik saltanatım.

(İnsan, 22, Nisan 1943)

İHTİYARLIK

Rüya dolu gecede
 Kendimi ihtiyarlamış görürüm.
 Bırakmış eş dost beni,
 Acılıyım karım öleli,
 Kalmışım yarı kötürüm.

O vakit acaba nasıl olurum:
 Günüm geçer kahvede
 Okuldan döner torunum,
 Onu parka götürürüm.

Ömrüm yaklaşmış sonuna,
 Çocuklar oynar ötede;
 Ben dayanmış bastonuna
 Cigaramı tüttürürüm.

(İnsan, 23, Mayıs 1943)

HASTANE

Girip çıkıyorlardı
Beyaz odalardan.
Kadınlar vardı, kanser,
Genç kızlar gördüm,
Yüzleri vereme benzer.

Biraz beklemez misiniz,
Beraber gidelim.

(Varlık, 236, 1 Mayıs 1943)

KABUL GÜNÜ

Biliyorum saadet
Bana dünyada gelmez,
Ölümü bekliyorum.

(Varlık, 236, 1 Mayıs 1943)

YABANCI ŞEHİR

Bu şehirde akşama doğru
İçime korku,
Ayaklarıma karasu iner.

Bu şehirde akşama doğru
Gülünç gözükür yolcu,
Sevsinler!

Bu şehirde akşama doğru
Yalnız ve ağlamaklı olduğumu
Bilsinler.

(Varlık, 241, 15 Temmuz 1943)

SELÂMET

İçecek suyum bu kadarmış,
 Görecek günüm bu kadar.
 Bu gemi çok durmaz bu limanda,
 Yolun açık olsun!

Gidiyorsun.
 Gazinosu varmış,
 Denize karşı,
 Beni oyalarmış
 Dükkânlarıyla çarşı.

O senin kuruntun,
 Oldum olası gülmediğim
 Yalnızlığıma dönmeliyim;
 Hangi teselliden bahsediyorsun?

(Harman, 4, 15 Haziran 1943)

GENÇKEN I

Niçin ölümden bahsediyorsun,
 Bu sevda nerden esti?
 Şairler yazmadan önce
 Kimse ölümü sevmezdi

Sen onlara bakma,
 Geldin gidiyorsun,
 Kimin var, seni düşünür,
 Bu yol deli dolu yürünür,
 Yakındır, iki büklüm
 Ararsın gençliğini.
 Elinde fırsat varken
 Beğen beğendiğini!

(İnsan, 20, Şubat 1943)

GENÇKEN II

Ben şayet geceleri sarhoşsam
 Delil gösterin içtiğime,
 Bir kızın yanına gidip konuşsam
 Çok mu görülmeli gençliğime?
 Bir gün gelir bu yollardan
 Şahit ister geçtiğime.

(Varlık, 241, 15 Temmuz 1943)

BALIK

Sen balıkların en küçüğü,
 Parmak kadarı.
 Puslu bir gök altında yağmursuz
 Bir ateş kenarı.

Büyük değildi seni bize kısmet eden
 Dalgaların hatâsı.
 Sen de gördün ya hoştu
 İftihar ve sevgi dolu kalpler ortasında
 Geçirdiğin tatlı korku,
 Hoştu ateş sefâsı.

Sen, küçük balık, bu gezintiyi
 Hâtıraya çağırarak rumuz!
 Sen, balık, sayende,
 Eski bir dostu hatırlayarak
 Derse devam ediyoruz.

(Değirmen, 7, Nisan 1943)

ANA CADDE

Daha işin başında,
Şaşırmış ne yapacağını
Hareketleri çılgınca.

Ben ne onu bilirim, ne ötekisini;
Ağzıma koymuşluğum da yok
Aşk içkisini.

Büyük sözü dinlersen
Uzat bardağını,
Konuş başka şeylerden.

(Karaelmas, 10, Ağustos 1943)

OKUMAK HAKKINDA

İnsanlar tanırım:
Hem gündüz, hem gecede
Rahat yüzüne hasret,
Böyleşi benden öte.

İnsanlar tanırım:
Ne defter, ne kitap
Yaşar öylesine,
Bizimkisi bu hesap.

(Varlık, 241, 15 Temmuz 1943)

KÖREBE

Tanrı, Kur'anda der ki:
 “Küllü men aleyhâ fân”
 Yaşamak öyle güzel ki
 Ölümü düşünmüyor insan.

Herkes bir yol tutturmuş kendince,
 Bir düzen kurmuş iyi kötü.
 Bana gelince - -
 Başkaları dururken beni gördü.

(Karaelmas, 10, Ağustos 1943)

(Kovan, 19, Şubat 1945)

AYRILIKLAR II

Kervanlar kalktı gitti.
 Yusuf kuyu köşesinde
 Uyudu uyandı ah etti.
 Yusufçuk bahçesinde
 Dala dayandı ah etti
 Kervanlar kalktı gitti.

Hasret ne vakte kadar?
 Oğlan otel odasında
 Oturur kalkar ağlar.
 Kız, anası yanında
 Aynaya bakar ağlar.
 Hasret ne vakte kadar?

(Değirmen, 11, 2. Kânun 1944)

MİSAFİR

Evleri vardı
Rahat ve sade.
Dalmış, kalmışız, gece yarısı olmuş,
Bize müsaade.

İnşallah yine geliriz - -
Çocukları vardı,
Oynamışlar, yorulmuşlar bütün gün,
Köşede uyumuşlardı.

Saadetleri vardı,
Bir çatı altında, gözlerden uzak.
Dostum, fena olmaz, evlilik hakkında
Bir kitap okusak.

SEVDA PEŞİNDE I

Ben artık bulunduğun şehirden gittim,
İnsan kuş misali.
Sen hâlâ
O kalabalık evde olmalısın,

Gelip gidenin çok mu bâri?
Üzgünüm Leylâ,
Dünya hali!

(Yaratış, 8, 23 Mayıs 1945)

SEVDA PEŞİNDE II

Âşık olduğumu şundan anla:
 Yolda giderken
 Vatman çan çalar, şoför korna.
 Aklıma eski bir hikâye geldi:
 Leylâ ile Mecnun.

Bende bu sevda varken,
 Dalgın ânımda bir gün
 Ölürüm yol ortasında.
 Yâra haber etseler bâri:
 Seninki çiğnendi.

AKŞAM SERİNLİĞİ

Dört kol altmışaltı da
 Olmasa akşamları,
 Çıldırmağ işten değil.

Yine mi seni çektim
 Kupa kızı?

EX LIBRİS

Felâketler, üzüntüler!
 İpiniz aşar başımı, düşer yere,
 Ayağıma dolaşmasını beklersiniz.
 Ya ben yine tetikteysem,
 Yine atlarsam tam vaktinde,
 Ne dersiniz?

Dönüyor başım, dönüyor etraf
 Bir değil, beş değil,
 İnsaf!

(Varlık, 250-251, 1-15 1. Kânun 1943)

ÜZÜNTÜLÜ

Bir kanarya kuşum var,
Halime bakmayarak
Ötüyor şakrak şakrak
Ne talihsiz başım var.

(Değirmen, 8, Mayıs 1943)

BİR BAŞKASINA KARŞI

Nerden çıktın delikanlı
Yoluma?
Bakma benim güzel olduğuma,
Unut bu sevdayı.

Boyum omzunda kalıyor,
Evimin erkeğini böyle düşünmüştüm
Okumaya doyamıyorum
Gözlerindeki temiz mânâyı.

Üzüntü düşmüş gülüşüne,
Ben de öyleyim bir başkasına karşı.
Benim derdim bana yeter,
Git işine!

(Varlık, 268-269, 1-15 Eylül 1944)

KAHVECİ KIZI

Allah beni çirkin yarattı,
Cazibem yok yürürken.
Kahveci kızına mı bakılır,
Güzeller dururken.

Fakir doğup büyüdüm,
Annem evlerde çamaşır yıkar.
Onlara git,
Zenginler var.

Okutmadılar orta'dan sonra,
Tahsilim de kaldı yarım.
Güzel olsam, zengin olsam
Anlarım.

(Kovan, 13, Ağustos 1944)

ŞEB-İ GAM

Fuzuli gibi -
Mum olmalıydı da
Mum yakmalıydım
Gam gecesinde.

Elektrik ışığı - kabul,
Fakat çok çiy düşüyor.
Karanlıkta otursam -
Bilinen şey,
Karanlıkta keder artar.

REÇEL

Yaz ayları gelmişken,
Biraz reçel kaynat
Vişne yahut çilekten.

Eylül ayrılık demektir,
Nafile kurtuluş yok
Bir gidip bir gelmekten.

Bu sefer kısmetimde
Karlı bir şehir olmalı;
Çamlıkları bulunur,
Şöyle bol manzaralı.

Üşümem merak etme
Sıcak tutar yün fanila,
Olmazsa örtünürüm
Battaniyeyi iki katlı.

O vakit o kış kıyamette
Ne kadar makbule geçer tatlı.
Kahvaltımı önüme serer,
Reçele ekmek banar, yerim.
Seni düşünür,
Kendi eliyle yapmıştı, derim.

(Varlık, 254-255, 1-15 Şubat 1944)

FENNİ EĞLENCE

Bardağa su koyunuz az veya çok,
 Cıgaranızın külünü buna silkiniz,
 Ateşli kül cız eder suya değince.

Aklınıza eski günler gelince
 Yüreğiniz cız eder.

(Kovan, 21, Nisan 1945)

DİYALOG

— Gecenin geç saatinde
 Hasta, yorgun halinle
 Sokaklarda geziyorsun, doğru mu?

— Tutma kolumu!
 Sen diyorsun şubat,
 Ben diyorum sıcak,
 Görüş farkı.

(Kovan, 21, Nisan 1945)

MÜJDECİLER

Saksağan akıllı hayvan,
Gaipden haber vermişti
Nuh'un gemisinde bir zaman.
Öter bahçedeki dalda:
Gözün aydın, gözün aydın!
Mektubum olduğunu yolda,
Ondan öğrenirim.

Postacı geldi gelecek,
Sen de mi istersin müjdeni,
Yavru örümcek?

Örümcek uğur demişler,
Bu söz atalardan kalma,
Ona da malûm oldu haber,
Koşup geldi odama.

Güzel saksağan, hamarat örümcek,
Sağ olun elçilerim.

(Kovan, 20, Mart 1945)

BİR ÖLÜMDEN KALANLAR

Doğuşundan beridir sakladığı
 Tanrının bir emaneti vardı.
 Yatağa düştü,
 Üçüncü gün akşam üstü, geri verdi güler yüzlü.
 — Kalsın bende temelli, diye ağlar bazıları. —
 “Pişirdiğim aşla, bağladığım başla gideyim,
 Üç gün yatak,
 Dördünde toprak olsun yerim!”, derdi.
 Geleni gideni yokken gençliğinde bile,
 Akşamları gizli gizli, bilinmez
 Kimi gözlerdi?

Tanrının sevgili kuluymuş,
 Muhtaç olmadan öldü.
 Ama gözleri yine kapıdaydı,
 Belliydi birini beklediği.
 Son sözü bir kadın ismi oldu, hiç duymadığım.
 Lâkin anlaşılmadı gitti, söylemek istediği.

(Gençlik, 5, 16 Temmuz 1938)

KIR ŞARKISI

Tam otların sarardığı zamanlar - -
Yere yüzü koyun uzanıyorum.
Toprakta bir telâş, bir telâş - -
Karıncalar ötedenberi dostum.

Ellerime hanımböcekleri konuyor,
Ne şeker şey onlar.
Uç böcek, uç böcek diyorum,
Uçuyorlar.

Pan'ın teneffüsü bile
Ilık - - okşamakta yüzü.
Devedikenleri, çalılık vesaire,
Bir âlem bu toprakların üstü.

Tabiatle haşır neşir,
Kırlarda geçen ikindi vakti.
Sakin, dinlenmiş, rahat
Bir gün daha bitti.

(Kovan, 15-16, 2. Teşrin 1944)

TEMPORA MUTANTUR

Baktım seneler kuş gibi uçuyor,
Baktım sonum bir avuç toprak - -
Sevdim gençlik icabı
Ağaca bağlandı yaprak.

Ey dost, rüyamı hayra yor,
Çok görme Behçet'ine!
Kapıldım lezzetine,
Ey aşk, iki cihanda aziz ol!

Elveda tahsil gecelerinin kara bahtı,
Bütün kitaplar kapandı!
Lodos rüzgârı es esebildiğine,
Dinmesin gönlümdeki çalkantı!

Mecnun da beyâbânâ
Bu yollardan gitmişti.
Ben artık eskisi gibi değilim,
Devran değişti.

(Varlık, 276-277, 1-15 Ocak 1945)

AĞIT

Kapalı kızlarda duygu yok mu,
Onların da canı çeker.
Rüyalarda belli oluyordu,
Bir erkekle beraber

Aynalardan, taraklardan çıkardım,
Kaşlar, gözler, saçlar bütün eğreti.
Şeytana uydum herkes uyurken,
Bazı çareler öğretti.

Buldular, bıraktılar kolayca,
Arkadaşlarım - - belki haklı.
Kendimde boğdum herşeyi,
Cahil aklı.

Çirkin miydim, hayır, talihim yoktu belki.
Ümitli, sâdık, bekledi vücudum.
Seneler geçti geçti - -
Dal gibi kurudum.

(Yaratış, 4, 8 Ocak 1945)

KOVBOY FİLİMLERİ

Ucuz sinemalara giderim
Cebimde fazla para olduğta
Otururum koltukta.

Kovboy filimlerine biterim.
Kızı hesaba katma,
Artistler yalnız erkek.
Şarkı, çalgı, gürültü,
Kavga, yumruk, tabanca;
Yaşa, vur, kır sesleri
Çın çın öter salonda.
Sahneler basitmiş, basit,
İncelik yokmuş, yok;
Kötüler ceza yer en sonda,
Adalet var, iş onda!

Hak hukuk dağıtma yeri,
Kovboy filimleri.

(Kovan, 21, Nisan 1945)

Çevre

1. Basım: Varlık Yayınları, İstanbul, Şubat 1951
2. Basım: Varlık Yayınları, İstanbul, Ocak 1960

ŞAYET AŞK

Şayet aşkın tohumu
Düşmüşse gönlüne
Suyunu esirgeme,
Aşkın hakkını yeme
Pişman olursun ömrünce.

Sana gölge verecek dallar
Fıskırır ancak gençlikten,
Büyüt bu fidanı ey genç
Hazır yeşermişken!

Ne demek istediğimi
Ömrünün ortalarında
Ansızın anlarsın
Alkol kana yayılınca

(Varlık, 337, 1 Ağustos 1948)

ŞAYET AŞK II

Bu arada belli olur
Aşkın ve cinsin tadı.
Bir bir yaşanır halde
Şairlerin yazdıkları.

Belli olur bir şiirin mânâsı
Sanki bizim için söylemiştir.
Yüzyılların gerisinde
Hülyalarımız yeşerir.

Aşkın şiddetine katlanmak zor gençlikte
Kurbanlar verilir bazı bazı.
Onunla, bir onunla tahammül:
İdeal, rüyaların kızı.

Azalnca ihtiyarlık çağlarında
Aşkın ateşi,
Bir sevda hâtırasıyla ısınmak
Her ihtimale karşı.

(Varlık, 341, 1 Aralık 1948)

ŞAYET AŞK III

Ebemkuşakları altında
 Bilmem dikkat ettin mi
 Uzakların güzelliği
 Yaz yağmurundan sonra.

Şayet aşkın rahmeti
 Gün olur kesilirse
 Altın kemerler gibi
 Hâtıralar önümüzde.

Hadi ver ellerini
 Ufkumdan esen samyellerine
 Sabahların serini
 Karışsın ellerinle.

TOZPEMBE

Yıllar yılı yanımızda
 Kavruldun yağımızla.

Hiç bu böyle kalır mı,
 Biraz geç de olsa
 Göreceksin hayatın sana da güldüğünü,
 Sabret yoksa.

Nasıl mı?
 Topraklarda tohumlar vardır
 Karlar altında kış boyu,
 Kış geçer, bir bahar günü
 Çiçek açar tozpembe,
 Tıpkı öyle.

(Varlık, 348, 1 Temmuz 1949)

FARK

Aşkın tılsımı bize de
Dünyayı gözümüzden silse ya.

Değil bizim harcımız
Gören olur diyecek,
Çekingen kalacağız.

Herkes bize bakıyor.

(Varlık, 350, 1 Eylül 1949)

KÖRDÜĞÜM

Seni iş başında sırtına geçirdiğin
Siyah gömleğinle seviyorum.
Yanına çekinmeden giriyorum,
Arkadaşların beni tanıyorlar.

Bazan haftalarca yokum ortada
Aklına binbir şey geliyor
Acaba başkalarıyla mı geziyor
O güzel gözlerini saran tasada
Böyle üzüntüler var, biliyorum.

Ama, boşuna bu kuruntun
Küçük bir memurum ona bakarsan,
Aldığım ne, eğlencelerim olsun.

Ölüsünü göstermeyen cins kediler gibi uzağında
Hayalimde ufacık bir yuva kuruyorum.
Sonra yaşamak zorluğu geliyor akla
— Dikkat, kapılma aşka.. diyen sesler duyuyorum.

Bu kaygılı günlerimde bir zaman
Sana görünmemeyi yerinde buluyorum.
Orda burda, tek başıma, perişan
Dolaşıp duruyorum.

(Varlık, 317, Aralık 1946)

ZOR GEÇİT

Sen şu evvelce de yazdım:
Siyah gömleğinde, ince
Olmuyor ki ha deyince
Hayat bütün bütün zalım.
Devran döner Âdem-Havva üstüne
Dünya evlilikle baki.
Ama hayat dedikleri
Güçleşmekte günden güne.

Seni beni üzen dertte
Çarpar bir milletin kalbi,
Halkın çoğu bizim gibi
Bunun lafını etmekte.

Geçer hepsi geçer elbet,
Daralmış gönüller ferahlar.
Gelir o eski sabahlar,
Memleket eski memleket.

(Varlık, 322, 1 Mayıs 1947)

YENİLİK

Ne çıkar sönükse hayatınız
Tasaların altında
Gizli bir sevinç var mı
Siz ona bakınız.

En küçüğünden meselâ
Basit, harap bir oda
Kurtulmak için can attınız
Nerde kaldı başlasa ya
Pembe yataklarda yeni
Rahatınız.

Sevgiliniz de yanınızda
Seyre dalsanız ya ilerki dünyaları
Gözlerinde yalnızlık ayları
Ağlar aynı yastıkta,
İki kişi ayrı ayrı.

(Varlık, 358, 1 Mayıs 1950)

YARI GECE

Boğaziçi'nin ufak bir iskelesinde
Dolaştığım geceler oldu
Yorgun, uykulu bir kızdı bu
Son vapur yolcuları içinde.

Araya başka denizler girdi
Başka denizler attı beni başka uzaklara
O tarihten tam beş sene sonra
Gene oradayım şimdi.

Söylesem inanmazlar, söylemiyorum
Her gece gene o kız çıkmakta son vapurdan
Tıpkı eskisi gibi karanlıklarda kaybolan
Bu gölgeye hayal deyin siz olun da
Gözümle görüyorum, hayal diyemiyorum.

Sular bir an şıpırdadı kıyı boyunda
İşte gene son vapur, çekti gitti önümden
Arkamdan bir kız geçti
Adımlarının sesinden tanıdım: Uykulu,
Yorgun da.

Geçen bu genç kıza desem ki:
Bir haber ver hayatından, verir mi?

(Varlık, 362, 1 Eylül 1950)

ÇEVRE

Yarin mendili nakışlı
Okşadım ellerimle.
Göz göz üzerimde
Çevrenin bakışı.

Çevre ateş içinde
Daralmakta çember.
Biz yanarsak beraber yanarız
Seninle, beraber.

Çevre tortop
Vurur sırtıma sırtıma.
Yüksek dağların orada
Çevre yok.

(*Varlık*, 353, 1 Aralık 1949)

EVLER

İnsanlar yüzyıllar yılı evler yaptılar.
 İrili ufaklı, birbirinden farklı,
 Ahşap evler, kâgir evler yaptılar.
 Doğup ölenleri oldu, gelip gidenleri oldu,
 Evlerin içi devir devir değişti
 Evlerin dışı pencere, duvar.

Vurulmuş vurgunların yücelttiği evlerde
 Kalbi kara insanlar oturdu.
 Gündelik korkuların çökerttiği evlerde
 O fıkara insanlar oturdu.

Evlerin çoğu eskidi gitti tamir edilemedi.
 Evlerin çoğu gereği gibi tasvir edilemedi.
 Kimi hayata doymuş göründü,
 Bâzıları zamana uydular.
 Evlerin içi oda oda üzüntü,
 Evlerin dışı pencere, duvar.

Evlerde saadetler sabunlar gibi köpürdü:
 Dışardan geldi bir tane, nar gibi,
 Arttı, eksilmedi.
 Evleri felâketler taunlar gibi süpürdü:
 Kaderden eski fırtınalar gibi,
 Ardı kesilmedi.

Evlerin çoğunda dirlik düzen,
 Kalan bir hâtıra oldu geçmişte.
 Gönül almak, hatır saymak arama.
 Evlâtlar aileye âsi işte,
 Bir çığ ki kopmuş gider, üzüntüden.

Evlerde nice nice cinayetler işlendi,
 Ruhu bile duymadı insanların.
 Dört duvar arasında aile sırları,
 Dört duvar arasında dünyanın kahırları.
 Bunca çocuk, bunca erkek, bunca kadın
 Gözyaşlarıyla beslendi.

Küçükler, büyük adam yerine evlerin kiminde:
 Çocukları işe koştı kalabalık aileler.
 Okul çağlarının kadersiz yavruları,
 Ufacık avuçlardan akşamları akan ter
 Tuz yerine geçti evlerin yemeğinde.

İnsanların kaderi besbelli evlere bağlı:
 Zengin evler fakirlere çok yüksekten baktılar,
 Kendi seviyesine evler kız verdi, kız aldı
 Bazıları özlediler daha yüksek hayatı,
 Çırpındılar daha üste çıkmaya
 Evler bırakmadılar.

Yeni yeni tüterken ocakların dumanı
 –Kadın en büyük kuvvet erkeğinin işinde–
 Erkekleri kaçtı, kadınları kaçtı
 Evler dilsiz şikâyet, kaçmışların peşinde.

Şu dünyada oturacak o kadar yer yapıldı:
 Kulübeler, evler, hanlar, apartımanlar
 Bölüşüldü oda oda, bölüşüldü kapı kapı
 Ama size hiçbir hisse ayrılmadı
 Duvar dipleri, yangın yerleri halkı,
 Külhanlarda, sarnıçlarda yatanlar!

(Varlık, 329, 1 Aralık 1947)

EVCİK

Kapı önünde Ayşe
Hanım hanımcık iş gördü,
Sonunda kendine göre
Bir yuva kurdu.

İlk ben oldum misafiri,
Güle güle otur'a gittim.
Bir yüksük-fincanda getirdiği
Hayal kahveyi içtim.

Kibrit kutusu sekide
Oturmuştuk bahçeye karşı.
Ortada hokkadan bir masa,
Üstünde örtü yerine
Yaldızlı çikolata kâğıtları.
Gözüm gazoz kapaklarına gitti,
Sorup öğrendim: Kapkacakmış.
Toplamış sokaktan ucu yanmış kibritleri:
Bu kış odun yakacakmış.

Yangın yeri bir arsadan bulduğu
Cam kırıkları: Para.
Ev çevirmek kolay, diyordu,
İş tutumlu olmakta.

Ayşe'yi o anda görmeliydiniz!
Eski kadınların kanıyla evcimen
Sisli geleceklere hazırlık
Çıkmıştı çocuk varlığından
Zamanların ötesine tertemiz.

Ayşem gibi, dünyada,
Ayşeler dolu.
Hepsi “evcik” oynar
Ötedenberi.
Ayşeler büyür,
Günün birinde
Oyun-ev’leri
Sahici olur.

Ama hepsinin mi
Hepsinin değil.

Ayşelerin kimisi
Yuvadan, evden yoksul
Sert rüzgârlar önünde
Güz yaprakları gibi
Boşluklara savrulur.

(Aile, 11, Sonbahar 1949)

YILDIZLAR

Seni karanlıkta yatırıyorlar.
Korkuyorsun geceden:
Bakıp bakıp pencereden,
Yatağına sokuluyorsun.

Ben hep eski yerimdeyim, biliyorsun.
Hava açık olduğu zamanlar
Beni seyrediyor, seviniyorsun.

Ne olurdu, ben de,
Sana görüldüğüm şekilde
Odana gelseydim.
Ateşböcekleri gibi,
Küçük avucunda
Yanıp yanıp sönseydim.

Seneler geçip gider, büyüsün.
Bir gün olur, hepsi biter:
Endişeler, o çocuk üzüntün
Hepsi biter.
Aydınlanır seninçin geceler,
Güneş gibi görünürsün.

Biraz sabır, küçük çocuk, biraz sabır.
Ama, Allahın koyduğu yerde,
Yıldızlar daima yalnızdır.

(Varlık, 336, 1 Temmuz 1948)

GENÇLİK

Çokları ilk gençliğinde
 Hülyâlı olur, sevdâlı olur
 Ekmek elden, su gölden
 Evin parası cebinde
 Karun misâli olur.

Kaç kişi çıkar o devirde
 Geçici dünyada insana
 Kalıcı değil ana baba

Bunu derinden bilir de
 Takar dişini tırnağına.

Hey gençlik, gençlik, gençlik
 Âvârelik günleri
 Ne tatlıdır o yok mu
 Duymamak yokluğunu
 Dünyada hiçbir şeyin.

Hey gençlik, gençlik, gençlik
 Kitaplarda bunalmış
 Bir gencin hüzünleri
 Elde yok, avuçta yok
 Mahrûmiyet günleri.

(Kaynak, 17, 1 Mayıs 1949)

TAHTA, KÜRSÜ, ÇOCUKLAR

Tahta sınıfa karşı
Kürsü tahtanın yanında
Sınıfta otuz çocuk vardı.

Tahtanın önünde silgi
Üç dört tebeşir
Öğretmen içeri girdi
İlk ders cebir.

Tahta tahtadır ama
İnsanlardan anlayışlı
Hiç sevmediği halde
Tahta cebiri kavradı.

İkinci dersin öğretmeni
Geçti kürsüye oturdu
Tahta yan gözle ilgili
Öğrendi Auguste Comte'u.

Üçüncü derste tahtaya
Bir öğrenci kalktı fakir
Yaz dedi öğretmen yazdı:
"Hayata neş'e güneştir,
Melâl içinde beşer
Çürür bizim gibi."
Tahta şairin halini
Çocuğunkine benzetti
Üzüntüler, yoksulluklar elinde
Çocuk da çürüyüp gitmişti.

Dördüncü ders boş geçti
Zil çalsın bekle çalmaz
Tebeşiri kaptığı gibi
Bir çocuk geldi haylaz
O cânım mısralara
İki çizgi çizdi çapraz
Yazdı iri iri: "Yuha!"
Kayboldu tahtanın nuru
Kayboldu tahta
Sonraki çizgiler altında.

(*Varlık*, 360, 1 Temmuz 1950)

YAZLIK BAHÇE

İçkili, çalgılı
Yazlık bahçeler vardır,
Varyeteler, oyunlar oynanır,
Zengin işi.
Varlıklı yerlerden uzakta
Eski bir arsadan bozma
Bizimkisi.

Bu dediğim bahçede
Geceleri rûzgâr çıkıyor.
Evler cehennem gibi
Durulmaz oturulmaz,
Sıcakta bunalmış milleti
Bahçe kendine çekiyor.

Bu dediğim bahçede
Sinema oynatıyorlar.
Kurudukça insanların
Damakları, dilleri,
Gazoz patlatıyor, ağız ıslatıyorlar.
Hovardadır bu bahçenin gençleri:
Laf atıyor, cigara fırlatıyorlar.
Karanlıktan istifade
Gençler kaynatıyorlar.
Bu dediğim bahçede
Civârın bütün halkı
Ya birer ikişer,
Yahut evcek gelmişler.
Hepsi burda senli benli:
Emzikteki tazeler
Çocuk uyutuyorlar.
Hepsi burda okumuşu, cahili:
Yazıları sökemeyen kadınlar
Filmi okutuyorlar.
Küçük kızlar göremiyor perdeyi

Anneleri kaldırıp tutuyorlar.
Bir âleme dalmış, gitmiş her biri:
Gözlerinde büyümüş filimde oynayanlar
Kendi hayatlarını burda unutuyorlar.

Bu dediğim bahçede
Gökyüzünden hayretle
Bize bakan küçük yıldız,
Bunca insan içinde
Seni gören kaç kişi?

Boşver, anam babam, boşver
Al bir parça eğlencelik,
Bul bir iskemle kendine,
Sat anasını dünyanın,
Bak keyfine!

(Varlık, 326, Eylül 1947)

VARYETE

Kız sen değil miydin olur hay hay diyen
İç bir parça içki de gerisi kolay diyen
Kız senin bu haline sözlüklere baktım söz yok
Kız sen ne yalancı şeysin hiç de mi yüz yok.

Eteklerin uçurtmalar gibi uçar hareli
Dostun biri kadeh sunar elime
Yorgun alna şifa imiş yâr eli
Kız bak benim sefil nâçar halime
Gönlüm göğsüm yareli.

İster tef al eline ister oynat zilleri
Dolmuş senin gözlerine bu dünyanın halleri
Bu dünyanın halleri
Gündüzleri çökertiyor belleri
Geceleri gözyaşından akıtıyor selleri
Bir of etmek ofu oftan duyulmak
İşte budur sana çeken kulları.

Kız anladık anladık sende de iş yok
Sökmek için kederi ustaca bir giriş yok.

Mağrur olma oyuncu kız oynuna
Gülmesini biliriz biz yalandan
Güzel hatırın uğruna.

“İçerim yanıyor, dışarım serin”
Olmasını biliriz.
Öyle olsun bizleri sen şenlendirdin
Ama bil ki âlâsını numaradan
Yapmasını biliriz
Ferman senin gelin dedin
Geliriz gene geliriz.

(Sanat ve Edebiyat Gazetesi, 31-32, 9 Ağustos 1947)

GECELEYİN ERKEKLER

Gölgelerin alçaldığı saatler
 Gözünüze çarpmış olmalı:
 Sessiz panik darmadağın eder adamları,
 Gece baskını, yer yer.

Duyan kaçır alârmı,
 Kendi derdinde herkes.
 Ortalıkta dolaşmaya gelmez,
 Duyan kaçır, başka çıkar yol var mı?

Evlerine dönenler ayrı
 Onlar gider huzura ve aşka.
 Erkeklerin sokakta kalanları
 Bambaşka.

Sinyal gibi sarınca ışıklar etrafı,
 Yerli yerine çekildikte;
 Gece baskınıyla birlikte
 Başlar yalnızların azabı.

Ey garip, senin de yerin yoksa eğer
 İşte meyhane.
 Gel, yalnız adam, sığınağa sen de gel
 İçki bahane.

Çünkü geceye karşı konur iki türlü:
 Biri ailece evlerde
 Öbürü har vurup ömrü
 İçkili yerlerde.

(Varlık, 316, Kasım 1946)

RENKLİ FENER

Kızlı kadınlı Beyoğlu geceleri
Gülüşleri bir tuhaf
Yürüyüşleri garip
Yollu oldukları belli.

Yerleri
Pastaneler, duraklar, sinema önleri
Allahın talihsiz kulları
Onlar, pazarlıkta uyuşulan,
İnce eleyip sık dokumadan
Alıp çıktığımız kadınlar
Beyoğlu'nda, geceleri.

Zevkettilerimiz önce
Tiksindiklerimiz ayrılınca
El ağız sildiklerimiz
Hastalıklı bildiklerimiz
Sellere kapılınca
Gene de gittiklerimiz
Onlar, Beyoğlu'nda.

(Yirminci Asır, 3, 20 Şubat 1947)

KIZLAR

Size kem gözle bakamam,
Kardeş bilirim hepinizi.
Hattâ en âşiftenizi
Zavallı bulurum bulsam bulsam.

Kendi mahallesinde
Kurumuş kalmış kızlar.
Nüfus kütüklerinde
Kocaya varmış kızlar.
Sevmiş, sevilmemişler
Kadri bilinmemişler.

İffette âciz olan
Hoppa, ellerde kızlar.
Mihnette dilsiz olan
Başka yerlerde kızlar.

(Yenilikler, 3, Mayıs 1946)

BOŞLUK

Bu kuytu sokaktan geçmek
Nerden aklıma geldi
Günlerden pazardı
Güzel günlerden biri.

Pencerede oturan kız
Eli alnına dayalı
İçi sıkılıyordu
Çalışan kızlardan olmalı.

Yüzüne saçları gibi yaymış kederi
Seyrediyordu
Sokaktan geçenleri.

Pencerede oturan kız
Gözlerinde yorgunluğu
Bir bezginlik içinde
Gün bitmek bilmiyordu.

Dönmüş evdekilere sırtını
Omuzlarında bir yük gibi
Dünyanın yalnızlığı.

Pencerede oturan kız
Hep böyledir pazarları
Akşamı bekler
Eli alnına dayalı.

(Varlık, 346, 1 Mayıs 1949)

BARBAROS MEYDANI

Biliyorum, ayıp ve mânasız
Ama peşlerinden gidiyorum
Gezmeye çıktıkları vakit
Ana kız.

Utanır da belki
Anasının sırtındaki
Yeldirmeden,
Kız bir adım önde gider
Sezdirmeden.

Beşiktaş'ta Barbaros Meydanı
Sağı anıt, solu türbe
Ortası kare şeklinde,
Parkıdır yoksulların
Bilhassa yaz ayları.

Fidanların, mezarların önünde
Yontulu taşlar çepçevre,
Yer yer banklar konulmuş
Meydana dolmuş millet,
Sıra sıra oturmuş.
Ah genç kız kalbi,
Sıralara bakar elbet.

Meydanın ilersi deniz kıyısı
Karaya çekilmiş kayıklar,
İskele gazinosu yanda
Sulara dökülmüş ışıklar,
Üsküdar şu karşısı.
O nemli topraklara
Ana çöker yorgun argın,
Kalmış gözü arkada
Kendi ayakta kızın

En gürültülü şarkılar
Çalarken plakta,
Onlar orda oturur
Denize bakarlar.
Avunmaya muhtaç bu gençlik
Ey kız anası ihtiyarlar,
Ey denizlerden esen serinlik.

(Sanat ve Edebiyat Gazetesi, 1, 4 Ocak 1947)

BARBAROS MEYDANI II

O dediğim yere yaz mevsiminde
 Geceleri sık sık giderdim.
 Elektrik direkleri dibinde
 Toplananlar yok şimdi.
 Toz toprak içinde
 Güreş eden çocuklar,
 Top oynayanlar yok şimdi.
 Kol kola gezinen genç kızlar,
 Peşlerinde dolaşanlar yok şimdi.

Garip adamlar görürdüm:
 İçmiştiler, müthiş.
 Zayıf kadınlar görürdüm:
 Bitmiştiler, bitmiş.
 Kalabalık aileler
 Evlerinde duramamış,
 Kalkıp gelmiştiler.

O dediğim deniz kenarında
 Yavaş sesle konuşan
 Kadınlar otururdu,
 Kahkahayla gülüşen
 Genç kızlar bulunurdu,
 Hovarda hoyrat itişen
 Delikanlılar dururdu.

Böyle miydi o vakitler burası
 Mezarların, fidanların önünde
 Beşiktaş'ın fakir fukarâsı
 Hava alır, eğlenir, dinlenirdi.

Gece yarısına doğru
 Barbaros meydanı halkı
 Evlere dağılırdı
 Erkekli kadınlı.

ELİF

Tepebaşı bahçesinin arkası
Bir asfalt cadde
Asfaltın sağında
Sıra sıra akasya.

Bu cadde akşamları
Panayırdan farksız
Kaynaşan insanları
Görmelisiniz.

Caddenin bir yanı
Dik sırtlar
Kasımpaşa, dik sırtlardan aşağı.

Caddenin bitiminde
Şişhane yokuşu başlar
Yokuşun başında
Çevresi parmaklık
Bir kahve var.

Kasımpaşa'dan Beyoğlu'na
Dik sırtlardan çıkan yollar
Yolların biri
Kahvenin ardından uzar.

Kahve, bahçeli kahve
İki tarafa da bakar
Caddeye ve Halic'e
Halic'in uzaklığı
Bir kol kadar.
Bu yaz ömrüm geceleri
Çokluk bu kahvede geçti
Kahvenin bahçesinde
Ağaçların altı
Boydan boya mermer masa
Ağaçlar dedimse
Çam ve akasya.

Ufukta gün sönüyor
Güneş bıraktı bizi
Halic'e bakarak
İçelim kahvemizi.

Kahvenin ön tarafı
Bir asfalt cadde
Geçilmez taşıttan akşamları
Taksiler sel halinde.

Çekelim üstürnüze
O eski yalnızlığı
Ufukta gün sönüyor
Asfaltta, gerimizde
Taksilerin çılgılığı
Çarklar dönüyor.

Birisi oturmuş bahçede
Gelip geçeni görüyor
Adamlar çıkıyor yokuştan
İniyor adamlar yokuşu
Tozlu bir yol geliyor
İzbe evlerden doğru.

Saatler geçiyor
Bir gündüzü yaşarken Beyoğlu
Üflemiş lambasını karanlıkta
Uyuyor
Kasımpaşa.

Bu yaz ömrüm geceleri
Şişhane yokuşunda
Çokluk bu kahvede geçti.
Bir geceydi, gözlerim.
Bir kıza ilişti.

Çökmüş üzerine
Gündüzün yorgunluğu
Kuyu gibi derinde
Uyurken Kasımpaşa
Yanında bir delikanlı
Yukarı çıkıyordu.

İlk görüşüm bu kadarla kaldı
Bir başka gece gene
Önümden geçti
Yanında iki delikanlı,
İçmişti.

Beyoğlu'ndan Kasımpaşa'ya
İnmek fena
Kasımpaşa'dan Beyoğlu'na
Çıkmak iyi
Kasımpaşa yolları
Çıkışlı, inişli.

Taşıtlar ne de çok arkada
 Söndürmüş lambasını
 Uyurken Kasımpaşa
 Işıklar içinde Beyoğlu
 Uyanır hayata.

O kız başka geceler de göründü
 Yokuş yukarı
 Sayıları değişen erkeklerle
 Beyoğlu'ndan yana saptı.

Kasımpaşa yolları
 İnişli, çıkışlı
 Yüzü koyu karanlıklar mahşeri
 Yalnızdı
 Bir gece gölge gibi
 Kaydı yokuş aşağı.

Bu şiir senin için Elif
 Yazarken seninle doluydum
 Asıl adın başka olsa bile
 Kıştı gece yarısı
 Kasımpaşa önlerinde
 Yazarken seninle doluydum
 İncecikten yağan kar
 Tozuyordu Elif diye
 Adını Elif koydum.

(Varlık, 367, 1 Şubat 1951)

NİNELER

Küçüldünüz temelli
Çocuklar kadarsınız.
Halinizden belli
Hâtıralarla yaşarsınız.

Nineler, gece gündüz aklınız
Dünyasını sürmemiş
Oğlunuza gider.
Muradına ermemiş
Yavrunuza gider.

Mesut yuvanız vardı
Yiğit kocanız vardı
Şunun bunun elinde
Hor tutulursunuz
Ağrınıza gider.

Ya çoğunuz inmeli
Ya gözünüz perdeli
Ağır işitir kulağınız.

Nineler yazık oldu size
Oğlunuzun, kızınızın
Arkasına kaldınız.

(Yenilikler, 4-5, Ağustos 1946)

YIKIK DUVAR

Çıkmak istedim üste
 Altlarına aldılar.
 Yükseklerdeydi gözüm
 Düştüm sâyelerinde
 Rahatladılar.
 Bari onlar ilerleseydi
 Eski tas, eski hamam
 Oldukları yerde kendileri.

İçlerinde rasladıklarım var
 Beni kurban ettiklerini
 Belli ediyorum halimle
 Bakmadan geçiyorlar.

(Varlık, 331, 1 Şubat 1948)

DÜNYA

Hani nerde
 Gönül rahatı
 Bana verdiğin şeylerde
 Herkesin gözü kaldı.

Hey dünya, hain dünya!
 Bana verdiğin de ne
 İki dilim ekmek, bir yudum su
 Ama beri yanda, beri yanda
 Dağlar gibi korku.

Böyle bağış yerinde dursun
 Al malını geriye
 Senin olsun.

(Kaynak, 1, 1 Ocak 1948)

FIKRA

Kılık kıyafetine dikkat etmeli insan
Kimse bakmıyor bana
Üstüm başım perişan.

Sırtında
Samur kürkün olunca
Beysin, paşasın
İlâhi Nasreddin Hoca
Kürküyle yaşasın!

(Varlık, 354, 1 Ocak 1950)

KUMAR

Herkes fikrini söyledi
Bu hususta.
Benim de bir sözüm var
Sorulursa.

Hayat düzenle dolsun da
Kumar olmasın, kabil mi?
Hayat kumara benzer
Nerde bende o tâlih
Hiç el tutamıyorum.

Karaya vurmuş balık gibi kumda
Çırpın dur.

(Sanat ve Edebiyat Gazetesi, 43-44, 1 Kasım 1947)

İTHAF EDİLEMEYEN ŞİİR

Anlayamadım gitti
 Bizde hiç bilinmiyor
 Dost kıymeti.
 Ben onun kahrını
 Yıllar yılı çekeyim de
 Bir gün demesin
 Behçet ne halde.

Kendi derdimi bâzan
 Anlatmaya kalksam
 Yerden yere vuruyor.

Bâzan yüze gülücü
 Arkadan kuyu kazıyor
 Baksan başka zaman
 Evliyâya benziyor.

Bâzan iş olsun diye
 Bir laf çıkarıyor
 Herkes beni bilmez ki
 Çoğu sâhi sanıyor.

Anlayamadım gitti
 Bizde hiç bilinmiyor
 Dost kıymeti.

(Varlık, 339, 1 Ekim 1948)

CEVHER

Veremedim cevherimin hakkını
Ellerime bakındı
Avuç avuç tenhâlık.

Millet düşmüş paralı iş peşine,
Hayatımı ben harcadım boşuna.

Anladın ya insanlardan farkını
Peynir ekmek yemişim ben aklımı
Para, para, dünyalık.

(Yeditepe, 2, 15 Nisan 1950)

BAYRAM ZİYARETİ

Gidecek yeri olmayan biri
Aslanları görmeye parka gitti.

Aslanlar taştan
O bir insan
Nasıl anlaşılır?

Anlaştılar.

(Varlık, 313, Ağustos 1946)

BÂRÎ

Elimizi çabuk turalım
Nöbeti savan savana
Sıra bize geliyor.
— Yaşamadık ki ölmesi olsun!

Bâri biz de biraz bir dem sürelim
Şu dünyada ne var ne yok görelim
Görelim de ondan sonra ölelim,
— Olunca böylesi olsun!

(Varlık, 334, 1 Mayıs 1948)

LÂDES

Vaktiyle yazdığım gibi:
Uzayacağa benzer
Tutuştığımız lâdes.

Bak, kaç sene geçti
Aldatamadın beni
Ölüm kardeş!

SİZİN HİKÂ YENİZ

Beklersiniz hastalığınız geçsin
Bir şeyiniz kalmasın bahara,
Hayatınızı bir yoluna koymanın
Sırası ondan sonra.

Karlı yağışlı havalar
Düzelir sonunda,
Hiç eski sözünüzde mi durursunuz
Mevsim bahar, sizde sıhhat olsun da.

Sizi eve bağlayan bir şey yok,
Hürsünüz uçan kuş gibi.
Parasızlık bu sefer de bahaneniz,
Canım, ne zaman paranız olmuş ki!

Yaz yine öylesine biter
Daldan dala, sorumsuz.
Sonbahar yağmurları başlayınca
Yine kötümser olursunuz.

Çocukların karşısında
Sızlar gönlünüzün bir yeri,
Size de uzansın istersiniz
Bir kadının elleri.
Siz de bir yuva kuracaksınız,
Artık kararınız karar.
Hayat pahalı, geçim zormuş
Olsun istediği kadar.

Bu iş yeşermiş ekinlerin
Birden kurumasına benzer,
Bir çığ gibi düşmüştür yolunuza
Hesapta olmayan engel.

Meselâ bir felâket
Kopmuştur evinizde,
Katlanacaksınız
Ne var ki elinizde.

Bir sürü bağlarla çevrilisiniz
Koparıp da başlamanız kabil değil hayata,
Karanlık kaderlerin kurbanı
Kaldınız ortalarda.

Ölüm, ölüm! Uzaktan uzaktan,
Sesleriyle büyülü gibisiniz.
Gittikçe kararan bu dünyadan
Canım, siz de bu şekilde gidiniz.

(Varlık, 343, 1 Şubat 1949)

HÜLYALARIN ŞİİRİ

Uzun gece nasıl geçer başka türlü
 Hülyalara haydi dedim fırsat
 Hülyalar beni başka âlemlere götürdü.

Bir Uzak-Doğu şehrinde buldum kendimi
 Arabacı çekçeğini sürdürü
 Geçtim Tibet'e
 Dalay-Lama borusunu üfürdü
 Bir tepe:
 Everest.
 Altımdaki dağlar nokta kadar
 Vahşi ve hür bir türküyü
 Söylüyordu rûzgâr.

Bir şimşek hızla aktı yanımdan
 Bu da iş mi
 Hülyaların seccadesinde
 Benim gibi gitmiş mi?

İndim bir başka diyâra
 Unuttum şimdi neresi
 Hep varlıkları gördüm
 Darlık yok gibi dünyada.

Bir güzelim şehir
 Gökyüzü berrak
 Evlerinde
 Mesut insanlar kaynaşır.

Lambamı yaktım ki
 Sisli İstanbul, çıplak oda
 Yok içinde gördüklerimin biri
 Güldüm: Ben kim oluyorum da
 Yazıyorum hülyaların şiirini.

(Yeditepe, 8, 1 Eylül 1950)

UYKUSUZ GECEDE DÖRTLÜKLER

Gece öylesine kahırlı
 Uykum kaçtı
 Şiir yazdım
 Sabaha karşı.

Hikâye? Hayır!
 Parça parça hikâyeler belki
 Bağıntısız hâtıralar
 Bir araya geldi.

Bir köy, anızlar kesmiş tabanlarımı,
 Şehirlere getirildim sonra.
 Çocuk anasız kaldı mı
 İş işten geçmiş ola.

Bir kız, barlara büyüyor,
 Şu anda duymakta erkeği.
 Beyaz göğsünde kirli
 Evinin ekmeği.
 Bir tohum, bula bula orasını bulmuş,
 Bir uçurum kenarı, bağı açık sellere.
 Meydanda öteki fidanların kaderi,
 Görmemiş olsa hadi neyse.

Sen, yaşadın kaç sene yaşadınsa,
 Silinip gittin, bir gölge gibi.
 Gibisi fazla,
 Bir gölgesin fotoğraflarda şimdi.

Bir sevgili, dinlememiş evini,
 İnanmış varmış size.
 Bir sıcaklık duymaz mısınız,
 Ellerinizde?

Bir yara, uzanır çok defa yıllara
Atar topraklarını bir ordan, bir ordan
Köstebekler gibi alttan alta,
Yeşeren öbekler gibi yağmurdan.

Bir kadın, Havvâ'nın yatağında
Tam da ay buluta girdi
Hülyâların burasında
Üç nokta yahut çizgi.

Düşünce, yüzyıllardır insanların içinde
Yaşıyor, herhangi bir düşünce.
Olup biten bunca şeye karşılık
Ölmüyor, öldürsünler mümkünse.

Şiir, onbir dörtlük, onbiri de başka
Böyle olacağını biliyordum,
Başlarken de söyledim ya
Uykusuzum.

(Yeni Şiirler, 1950 [Varlık Yayınları])

KAR FIRTINASI

Kapalı oda, aylardan temmuz
 Hesap kitap yormuş zihnimi
 İçim geçti, daldım
 Yine ben o ihtiyardım:
 Yaşadım eski bir şiirimi.
 Bulandı birden ayna:
 Ak saçlı bir adam belirdi
 Uzandı geçmiş zamana.

İlk okul, lise, üniversite
 Sevda çılgınlıkları
 Aklımda yok sandığım yıllar
 Hastalıklar, soğuk algınlıkları
 Belimi büken kahırlar.

Uzun bir gezintiden sonra
 Gülümsedim aynada mahzun
 Mahzun da söz mü
 Bunun tamamen aksi
 Bir hal içinde
 Görüyordum yüzümü
 Yüzüm hayal içinde.

(Yenilikler, 1, Şubat 1946)

DALİLA

Siz hiç ömrünüzde
Dağbaşlarından geçtiniz mi
Deli boranlar gördünüzse
Anlarsınız halimi.

Çocukluğumdan bugüne
Bir tipiye tutuldum
Kuzey buz denizlerinde
Saplanıp kalmış bir gemi.

Telâşlanma, yakında
Yakındası yok artık
Gençlik böyle olursa
Felâket ihtiyarlık.

(Varlık, 356, 1 Mart 1950)

YAKARIŞ

Allahım, çocukluğumda olurdu her ne dersem:
Annem rüyalarım gelirdi mezarından,
Ninem Çarşamba pazarından
Haftalık erzak alırdı.

Allahım, görüyorsun, üşümüşüm,
Uzatsan da sıcak kanatlarını
Altına giriversem.

(Varlık, 304-305, 1-15 Mart 1946)

DENİZALTI

Milyonlar gözükür kayıtta
Aslında bilinmez ne kadardır
Bir ülkenin halkı.
Harb patladı, nüfus azaldı
Çehreler ufaldı.
Toprağın üstü kan içinde yüzdü
Ölüleri yerleştirmekte
Âciz gökyüzü.

Zırhlılar gittikten sonra
Deniz üstü dalgasız
Sormalı balıklara
Nasıldır deniz altı.

İnsanlık sevgisi lafta kaldı.

(Yenilikler, 2, Mart-Nisan 1946)

KAYDI SİLİNEN

Nerden bilirdim güzel şafaklardan,
Tatlı batılardan başka
Kızılıklar göreceğimi.
Nerden bilirdim yâdelde
Savaş meydanında öleceğimi.

Norveç tarlalarından birinde
Cesedimi buldu bir köylü kadını,
Baş ucumda ağladığına göre
Oğluna benzetmiş olmalı.

Köhne kaydı siler gibi
Düştüler beni
Tabur mevcudundan.

Üstümde yazılı eşya
Alınmadı geriye,
Zimmetimde görünüyor.

(Yaratış, 9, 1 Mart 1946)

ARANAĞME

Hangi bir, hangi iki
Duvarlar, duvarlar
Boy boy hisarlar gibi.
Birinciye aşınca
Öbürü daha yüksek.
İkinciye aşınca
Öbürü daha yüksek.

Defedin şu herifi
Geçmiş de karşıma
Gülüyor keyifli.

Sana göre hava hoş
Dünyan dünya.
Bir de gel de bize sor
Can burnumun ucunda.

(Varlık, 344, 1 Mart 1949)

KAZIKÇILAR YOKUŞU

Hiç aklından geçer miydi
Sana kalsın meydan
Haydi, işin rasgitti.

İstif istif üstüne
Katar katar develer
Millet yükünü tutmuş
Sen de tut be birader.

Elinde bir gümüş tasma
Tak boynuna her gelenin
Gözünün yaşına bakma.

İşleri baştan başa hile
Benim diyenleri çok gördük.
Bırakmaz bizi böyle
Allah büyük.

(Varlık, 333, 1 Nisan 1948)

YENİ YILA GİRERKEN

Yeni yıl mı, karakış.
 Duvarlara ipleri
 Gerdin mi
 Kurusun çamaşırımız.
 Yaşlanmak, bırak yaşlanmayı.
 Soğuk demişler buna
 Rüzgâr gelen camlara
 Kâğıt sıvadın mı?

Başka odamız da yok
 Bir misafir gelirse.
 Ne çıkar, çoluk çocuk
 Otururuz böylece.

Karakışın ettikleri.
 Aldırma, yaz aylarını düşün
 Bir kaderi yaşayıp bizim gibi
 Çocuğumuz büyüsün.

KIŞ AYLARI

Kış ayları boyunca
 Ecel kıydı çoğumuza.

Şubat hasatla geçti
 Mart ayı, dert ayı
 Kan kusmayı öğretti
 Anamıza, oğlumuza.

Devran büktü belimizi
 Geçme kapım önünden
 Görüyorsun halimizi.

(Varlık, 345, 1 Nisan 1949)

OMZUMDAKİ CENAZE

Sen

Çocuk arabalarında

Gezdin mi küçükken,

Otomobil yüzü

Gördün mü ömründe,

Zavallı adam

Şık taşıtlara binemedi

Öldün mü nihayet?

(*Sanat ve Edebiyat Gazetesi*, 43-44, 1 Kasım 1947)

BUĞULU CAM

Gökleri yıldızları geç bir kalem

Bırak mîâzi malı bu ağızları

Bak ne düşünmekte elâlem

Kaşık kadar kaldı yurdunun kızları

Bu bahar vakti verem

Aldı gıdâsızları.

Geçim derdi canımıza tak dedi

Gel de bahset havadan sudan

Kalmadı yaşamanın eski tadı

Nerdesiniz yurdumun bolluk çağları

Kalkın da artık derin uykudan

Emrinize verelim mısırâları.

(*Varlık*, 321, 1 Nisan 1947)

LAMBBA

Başkası olsa
Çıldırır bu karanlıkta.

Konsolumun üstünde
Bir lamba eski
Kalkıp yaktığım gibi
Rûzgâr mı ne
Sönüyor.

Şişesinin etrafına
Siper ettim ellerimi
Sönüyor.

Anlaşılan yağı bitti
Sonra
Sonrası hiç tabi.

Öteki odalarda
Lambalar
Yanıyor.

(Varlık, 347, 1 Haziran 1949)

DEĞİŞEN DÜNYA

Çocukluğumun geçtiği sokakta
Biraz dolaşayım dedim
Şimdi oturduğum yerden uzakta.

Öyle bir hüzün çöktü ki içime
Ne bileyim,
Ağlıyasım geldi kendi kendime.

İnsanları değişmişti
Ondan belki de.
Sonra pek çok evlerin yerinde
Yeni yeni binalar belirmişti.

Ahtapotlar gibi apartımanlar
Buraya da salmış kollarını
Yoksul aileler çekilmişler
Satıp savıp mallarını.
Böyle böyle benim eski mahalle
Hoyrat servetlerin karşısında
Silinip gitmiş bile.

Eski günler neredesiniz
Açın kapınızı da evinize gireyim
Ama nerde o evler
Ne bileyim.

Şimdi anam ağlıyor
Zenginliği, fakirliği
İnsan zamanla anlıyor.

(Yeni Şiirler, 1949 [Varlık Yayınları])

ALİCENGİZ

Alicengiz'e ilk defa
 Masallarda rasladım.
 Dervişin bütûn fendini
 Dervişe karşı kullandı
 Kurtardı kendini.

Alicengiz'e sonradan
 Hayatta da rasladım.
 En müşkül durumlarda
 Zeki, hem de nasıl, cin gibi
 Sıyrılıyordu kolayca.

Alicengiz'den bu işin
 Sırrını sordum.
 Tehlike var baktın ki
 Hemen kılık değiştir
 Benim yaptığımı yap, dedi,
 Yerine göre tavşan ol
 Yerine göre tilki.

Taklit etmek istedim Alicengiz'i
 Hayır, kolay değil, hayır
 Elma olmak ellerde
 Bıçaklar hazır iken,
 Serçe olmak dallarda
 Atmaca nâzır iken.

(Yazı, 3, 15 Nisan 1949)

MASKELİ BALO

Siz gene o maskeli balodan döndünüz,
– Ben bu ismi verdim hayata –
Duracak haliniz kalmadı ayakta,
Soyunup dökünüz.

Siz kurt oğlu kurtsunuz
Bir ben biliyorum sizi
Bir ben görüyorum, kuzu postuna girdiğinizi,
Bravo, gene nasıl da yutturdunuz!

Gene parmağımı ağzımda kaldı
Mâsumluk akıyordu yüzünüzden,
Gene nasıl da çevirdiniz üstünüzden
Dünyanın düşman bakışını kurtlara karşı.

Yaklaştılar yanınıza korkusuz
Gene herbirini, kıstırdınız, gizli
Tıkır tıkır yürütürken işinizi
Gene bıyık altından gülüyordunuz.

Maskeli balo bitti, gene gece, evinize döndünüz
Ayakta duracak haliniz kalmadı şimdi
Bakmayın aynalara, aynalar kirli
Aynalarda rezil olur yüzünüz.

(Varlık, 351, 1 Ekim 1949)

OYUN 4 TABLO

— Hasta olsan suya hasret
— Ben bir hasta olsam ilkin
Yanan tutuşan alnımda
Yalnız senin serinliğin.

— Yorgun olsan iş dönüşü
— Ben bir yorgun olsam akşam
Sendeki dermanı
Kimselerde bulamam.

— Şiir yazsan gönlünce
— Ben bir şiir yazsam gece
Sen sevinirsin
Herkeslerden önce.

— Ben senin yolunda
Yaya kaldım, yoruldum.
Şimdi kızsam da sana
Ölsen ardında
Ağlayanın ben olurdum.

(Vatan, 13 Haziran 1954)

BİZ

Hayatımızın duvarı
Yalçın dağlara dayalı
Yaşamak bu dünyada
Dayanmaya bağlı.

Caddeler adam almıyor
Tutulmuş sokak başları
Kendimize bir yol açmalı
Gececek kadar.

Değirmeni döndürmek zor
Tek başına
Hele bu zamanda
Erkeğin kazancı yetmiyor.

Hiç de açgözlü değiliz
Ne yapalım fazlasını
Yetecek kadar
Karnımız doymalı.

Sen gel benim yamacıma
Tut elimden benim sıkı
Yaşamak bizim de hakkımız
Kaldı ki.

(Varlık, 368, 1 Mart 1951)

ZİNCİR

Pazar günleri fena
Kapanıp kalmak odalarda,
Penceremin önü sokak
Bakıyorum arada.

Bakmak başlıbaşına bir iş
Görmek inceden inceye,
Ne güzel günler geçmiş
Bugüne gelinceye.

Bugün - - bugün iyi
Belki de hepsinden,
Yarının ne olacağı
Şimdiden bilinir mi?

Bilinir, geceler karanlıktır
Gündüzler, evet, aydınlık.
Ona göre güneşler doğsa bâri,
Geceler içinde kaldık.

Geceler dedim aklıma geldi:
Uyurken, sızlıyor, duyuyorum
Söküklerin üstünde
Anacığımın elleri.

Eller kimi zaman el kalır
Çokluk çıkar ellikten,
Doğrudur şairlerin sözleri:
Her şeyde bir parıltı güzellikten.

Çalışan eller güzeldir,
Elleriyle bir nine
Çizgi çizgi, kırış kırış
Ellerini görme.

Görmek başlıbaşına bir iş.
Bakmak hattâ karıncaya.
Evet, söz gelişi, neler yok ki
Ona varıncaya.

Var git şairlere
Sor onlardan hayatı,
Şairlerin yazdıkları
Çok işimize yaradı.

İşler.. Açma o bahsi!
Akşamları bulmak zordur zor,
Şöyle bir oh demeden
Hafta sona eriyor.

Hafta sonu, yani pazar
Pazar günleri fena,
Olmayacak hülyâlar
İnsanı sardıktan sonra.

(*Varlık*, 349, 1 Ağustos 1949)

ÜÇ TURUNÇLAR

Üç Turunçlar'a aşkım
 Önüne geçilmez oldu baktım
 Yallah deyip atladım atıma
 Şehzadenin yaptığını yaptım.

Köşk, köşkün önünde çeşme
 Kurnanın birinden kan akar, birinden irin
 Her iki lülesinden çeşmenin
 İçtim, içince

Aslan, aslanın önünde ot
 At, atın önünde et
 Otu ata, eti aslana verdim
 Verince

İki kapı çıktı karşıma
 Biri açık ardına kadar
 Biri yıllardır kapalı
 Açığını kapadım
 Açtım kapalı olanı
 Açınca

Has Bahçe
 Üç Turunçlar Has Bahçe'de asılı
 Üçünü de aldım
 Bastım atıma kamçıyı.

Buraya kadar
 İş kolay
 Çatallaştı sonrası
 Yolum ne kadar da biçimsiz
 Bir çöl ortası.

Git babam git
Kestim turuncun birini
Şehzadem su, şehzadem su
Su hani?

Kan ter içinde
Çöllere boyunca
İkinciye keserim dedim
Su bulunca.

Git babam git
Bir birikinti
Yağmurlardan kalma
Kestim ikinci turuncu
Şehzadem su, şehzadem su
Dudağını değdirecekti suya
Su kurudu.

Bağlar bir düşünce elini kolunu
Susuz olmaz bu iş ahab saklama
Masallarda şehzade
Muradına ermiş ama
Önce bulmuş suyunu.

(Varlık, 363, 1 Ekim 1950)

DUMAN

Bir dumanla dolmuş dünya
Boğucu bir duman
El yazması bir kitapta
Bir hikâye okudum:
Bakırcılar bir zaman
Bir koca kazan yaptılar.
Bakırcılar gece oldu, evlerine gittiler
Kazan kaldı dükkânda
Sabah ola, aşlar pişe
Sabah ola, o da gide
Bakırcılar gittiler
Kazan kaldı dükkânda.

Kazan bekler
Saatler geçer gece
Bir büyücü gelir girer içeri
Çalıp gider bu kazanı gizlice.

Issız bir dağ başında
Ateş yakar büyücü
Yanma ateşim yanma
Ateşin elinde mi?
İçinde tılsımlı su
Kazanım kaynama
Kazanın elinde mi?

Şeytan gelir, sorar
Kaynattığın kazana
Açlık, ölüm kattın mı?
Kattım.
Fitne, fesat attın mı?
Attım.
Kaynar kazan,
Kaynadıkça kara kara
Bir duman
Vurur gider dağlara.

Karşı yatan yüce dağlar
Eğilin de duman geçel!
Dağlar sâf, çocuk gibi
Kötülük olduğun ne bile?
Dağlardan esen rûzgâr
Dumanı iletin hele!
Rûzgâr sâf, çocuk gibi
Kötülük olduğun ne bile?

Duman aşar dağları
Azar azar
Şehirlere, köylere
Duman uzar.

Odalara, evlere
Duman sızar,
Gören gözler görmez olur
Duman girer kıvrıla kıvrıla
İnsanların kalblerine kadar.

Göz gözû görmüyor bu zamanda
Bu dumanı yok etmenin çâresi
Kitap yazmıyor.

ÖLÜ UTANIYOR

Elim hiçbir işe yatmadı,
Ömür sürdüm faydasız.
Yaşamaz, öldürdüm
Siz olmasanız.

Pek çoğunuz benim için sıkıntıya girdi,
Sırtınızda yük gibiydim âdeta.
Bir yardımınız daha lâzım şimdi
Size zahmet, son defa.

Ormanlardan odunumu getirdiğiniz gibi,
Fırınlarda hamurumu pişirdiğiniz gibi,
Lütfen beni mezarıma bırakıverin
Bildığınız gibi.

(Yirminci Asır, 1, 20 Ocak 1947)

DAĞLARDA ATEŞLER YANDIKÇA

Oda karanlık
 Odadan dışarı çık
 Şehir karanlık
 Şehirden dışarı çık
 Korkma
 Yürü bir hayli yürü
 Gördün mü
 Dağlar başladı artık.

Korkun dağılır rüzgârda
 Bekle biraz
 Dağlarda ateşler yandıkça
 Karanlıktan korkulmaz.

Dağlar karanlık
 Dağlara yukarı çık
 Korkma
 Yürü bir hayli yürü
 Az daha yukarı çık
 Birbirinden uzakta
 Gördün mü
 Ateşler parladı artık.

Şimdi dağlar kaldı yine ardında
 Odan yendi karanlığı, ölümü
 Dağlarda ateşler yandıkça
 Karanlıktan korkulmazmış, gördün mü?

(Yeditepe, 4, 15 Mayıs 1950)

ÖLÜMDEN SONRA

Bana günün birinde
İstedığınız şeyi
Söyleyebilirsiniz
Ölülere hükmetmek mâdem sağların elinde
İstedığınız gibi
Görebilirsiniz
Beni günün birinde.

Ey yazdığım şiirlere ilham veren insanlar
Benim işim sizinle!

Ölüm bir yüksek dağdır
Yüksek dağlarda çevre yok
Ömrüm dolup ölünce
Yaşadığımdan da hür
Geleceğim ben size!

Bu benim yazdıklarım
Kendi halim mi sade
Yaşadığım çevreden
Bir ses kalsın istedim
Şu koskoca dünyada.

Evler

1. Basım: Yeditepe Yayınları, İstanbul, Şubat 1953
2. Basım: De Yayınevi, İstanbul, Temmuz 1968

EVİN HALLERİ

Evin yalın hali
İster cüce, ister dev
Camlarında perde yok
Bomboş, ev.

Evin -i hali, sabah,
Geciktiniz haydi!
Uykuların tatlandığı sularda
Bırakacaksınız evi.

Evin -e hali, gün boyu,
Ha gayret emektar deve!
Sırtınızda yılların yorgunluğu
Akşam erkenden eve.

Evin -de hali, saadet,
Isınmak ocaktaki alevde
Sönmüş yıldızlara karşı
Işıklar varsa evde.

Evin -den hali, uzaksınız,
Hattâ içinde yaşarken
Aşkların, ölümlerin omzunda
Ayrılmak varken evden.

(Varlık, 383, 1 Haziran 1952)

ÖLÜ ÇİZGİ

Bir zehir
Birikir odalarda,
Almaz ki veresin rûzgâra
Rûzgâr deli değil.

Birden yayılır kanda
Kararır dört yan.
Bir çöküntü başlar yaşamanda
Her şeyin değersizleştiği an.

Deniz mi bu, geçilmez
Aşılmaz dağ mı?
Tam bana göre, uyuşuk..
Miskinlik gibi var mı?

Nedir seni saran bu sis
Yok dünyalarda tad.
Kuvvetsiz..
Böyle daha rahat.

Yaşamışım kaç para
Mezar taşları neci?
Deli gibi sarılsam da hayata
Kalacak nesi var ki?

Kitaplar seslenir, yüksekten, mağrur:
— Gel bize, kurtul, gel!
Almanızla bırakmanız bir olur,
Böyle daha güzel.

Sokaklar seslenir, akpak, temiz:
— Hadi gel, avunursun!
Bütün sokaklardan iğrenirsiniz,
Avunmak şöyle dursun.

Aşklar seslenir, çekingen, tatlı..
Ama inanma, maske!
Övünülür bir tarafım kalmadı
Düşmanlarım sevin sinler, daha ne!

Ölü çizgileri dünyanın
Biz sizin esiriniz,
İster bırakın
Öldürün isterseniz!

Derken kalkar perde:
Bu ırmaklar benimçin bir daha akar mı?
Özledim hani nerde
Yaşamak gibi var mı?

(Yeni Şiirler, 1952 [Varlık Yayınları])

KUMAŞ

Uykular, rahatınız
Aydınlığımla bitti.
Hadi artık kalkınız,
Geciktiniz, haydi!

Erkekler, siz
Çalışkan, mert..
Yeter ki isteyiniz,
Çeşmeler cömert.

Kadınlar, siz
İçerde
Elleriniz suda beyaz,
Ateşlerde pembe.

Tembellik ağırdır,
Zor eritir geceniz.
Işığımda yundukça
Hafifleyeceksiniz.

Dünyanın tezgâhına
–Benim adım güneş–
Taktım ipliklerimi,
Dokunsun kumaş.

EVLERLE SAVAŞ

Körükler cılız olmak
 Evlerin hiddetini,
 Evlerle savaşımız
 Savaşların çetini.

Evler her gün yollar bizi dışarı:
 — Git, getir!
 Emredilen ekmeği akşamları
 Alın terlerimiz getirecektir.

Evler ezer insanları dağ gibi,
 Dışardan küçücük!
 Çeker evler boynumuzdaki ipi:
 Taşı develerce yük!
 Nedir anlamıyorum
 Evlerdeki hırsı:
 Cansızlarla birlik
 Canlılara karşı.

Tencerenin azgınlığı başta,
 Sofralarla beraber: — Getir!
 Dünya durdukça
 Tencere pişirecek, sofraya eritecektir.

Eşyaların azgınlığı tamam
 Hepsi evlerden taraf.
 Kopar musluk, kırılır cam
 Hiç yoktan bir masraf.

Geri mi kalır kumaş, deri
Onlar da zalim, kalles.
Alalı kaç gün oldu
Eskir üst baş.

Erzaklar halimizden anlasa ya,
Anlamaz.
Biter sabun, biter şeker, biter yağ
Biter gaz.

Bir yılan güneşlerde uyanmış
Ateş yak, der oda.
Dışarda karakış
İstersen yakma.

Körükler cılız olmak
Evlerin hiddetini,
Evlerle savaşımız
Savaşların çetini.

(Seçilmiş Hikâyeler Dergisi, 3, 12 Haziran 1952)

KURŞUN

Bitkinim, bitkinsin
 Saçlar ağarır ümitlerle beraber
 İnsanın evi olması
 Büyülenmiş gibisin.
 Satırlarda soldu yüzün
 Kalabalık evlerde eğreti
 Üzgünüm, üzgünsün
 Mumlar eridi.

Sokaklar, eğlenceler uzakta
 Farkında bile değilsin
 Hasadını esirgeyen toprakta
 Bitkinim, bitkinsin.

Çökmüş siperlerden kurtulan yorgun
 Askerleri düşün
 Yer altında saatler
 Yılları ömrümüzün.

Bilmezden gelsek de
 Gün sönmeye başladı
 Seneler eriyor cenkte
 Yaşamaya vakit kalacak mı?

Diyelim kurtardık hayatı
 Ya ansızın yalnızsak
 Ya külçeleşir de ayaklar
 Yürüyemez olursak?

Yahut askerleri düşün
 Tam çıkmışlar siperden
 Bakıyorsun
 Pusudaki tepelerden bir kurşun.

(Yeditepe, 29, 15 Ocak 1953)

SERİN MAVİ

Dağ köyleri serin, kıyılar mavi
Yaz sıcağında şehir
Bunaltır beni.

Hava yapışkan yağlı
Kalkıp bir yere gitsem
Yollarım bağlı.

Kıskanıyorum kuşları
Ben uçmasını bilsem
Uçmak serin ve mavi.

Yaşa nasıl yaşadıysa anan baban
Öndekine uyar arka tekerlek
Git gel aynı yollardan
Aynı arabayı çekerek.

Çocuk dört duvarın içinde hür
Havasız odalarda kirli sokağa karşı
Pencere gerisinde solgun bir çiçek büyür
Düşünür kırık saksı.

Yattığın yerden senin de
Bulutlar görünür mü
Seyret gökyüzünü
Bir cam genişliğinde.

(Yeditepe, 21, 15 Eylül 1952)

RAF

Döküntülerin yattığı
 Bir müze gibi kiler.
 Elbiseler, paketler, tahtalar artığı
 Düğmeler, ipler, paslı çiviler.

Kilerimin rafı
 Örtüsü kötü,
 Üstüne baktım
 Bir dolu kutu.

Kutularda kişiler
 Toz toprak, süprüntülük.
 Seni anlatmada kiler
 Bütün şiirler güdük.

(Yeditepe, 12, 1 Mayıs 1952)

FARELİ KÖY

Farelerle dolmuş dünya
 Kavalımı öttürsem
 Fareleri bu köyden
 Alıp götürsem.

Fareler gitse bayram
 Sevinse cümle âlem
 Sigaramı tüttürsem.

(Varlık, 369, 1 Nisan 1951)

PERİLİ EV

Bak, masa, işte
Yerini bulmuş şimdi.
Biz yokken bu eve
Besbelli biri girdi.

Allahım, çamaşır
Yıkanmış, ütülü!
Ben giderken bu kitap
Yere düşmüştü.

İçemezdim suyundan
Dibi yosundu, sahi!
İmkânı yok inanmam
Bu başka sûrahi.

Emektar çul keçe
Yeni gibi tertemiz.
Ocakta ateş yanıyor
Yanıyor lambamız.

Hemen yatasım geldi
Bir hal olmuş perice,
Tüyden hafif
Yatağıma değince.

Gezmiş eşyada belli
Bir kadının elleri.

(Varlık, 378, 1 Ocak 1952)

BİR EV BİR ÇOCUK

Gençten bir adamdı
Hikâyesi gayet kısa.

Yıllar yılı tek başına yaşadı
Bir gün rasladı bir kıza.

Düşündüler, birlikte yürüseler
Ömür geçiyor nasılsa.

Şimdi içine bir ev, bir de çocuk girer
Aşkları yazılsa.

(*Türk Dili*, 10, 1 Temmuz 1952)

MAVİ IŞIK

Sen bir çiçeksin
Annen saksı,
Azıcık hastalansan
Odalar yaslı.

Sevincimiz, üzüntümüz
Hep sana bağlı,
Senden gelir gücümüz
Doğan güne karşı.

Bizim çocukluğumuz
Karanlık, paslı..
Sen güneşlerde yaşa
Altın saçlı!

Gökten düşen mavi ışık,
Mavi ışıklarda dünya.
Evlerin yaşaması
Sen olunca.

(*Varlık*, 391, 1 Şubat 1953)

ÇİZGİ

Yazdıklarımı duymak
Belki yalnız bana vergi,
Düşsem de karanlığa bakan yok
Aydınlık bir çizgi.

Kader aynı kader, şu farkla:
Size işlemeyen şeyler
Derinden yaşamakla
İçerimde yer eder.

Siz küçülürken ölüme
Büyürüm birken iki,
Çizgilerimle gelir ömrüme
Halil İbrahim bereketi.

İsteseniz yazarsınız, kolay!
Ağırbaşlısınız, çocukça..
Silinmeden o güzelim gölgeniz,
Parlayınız ufukta.

Ufukların gerisi
Akıntıya kürek..
Belli olmaz, düşmek gerek
Ak üstüne kara çizgi.

(Varlık, 374, 1 Eylül 1951)

VARSA EV

Varsa yoksa sokak
İnsan o yaşlarda
Gözü beni görmez
Gece gündüz dışarda.

Yok kıl kadar değerim,
Öyle olsun!
Ben beklerim
Kısa veya uzun.

Oğullar uzaklaşır, kızlar uzaklaşır
Bir zaman için benden,
Oluruna bırak, gençtir, derim,
Hevesini alsın sokaklardan.

Bensiz olamazlar, dönerler
Çok denedim.
Ben büyügüm, affederim
Ben evim.

(Yeditepe, 18, 1 Ağustos 1952)

EKMEK KIRINTILARI

“Çocukluğum, çocukluğum,
Ah o cennet ülke
Bir daha ele geçse!”
Dediklerini duydum.

Kaybedilmemiş ki
Hâtıralar sağ olsun!
Işıkları yandıkça
Yeri belli çocukluğun.

Ya canından bezmiş kaçıp
Sığınmışsanız bir ormana,
Acaba o zaman da
Çocukluğu arar mısınız?

Benim de arkamda
Renkli taşlar olsaydı
Çocukluğuma giden yolu
Bulmam kolay olurdu.

(Varlık, 379, 1 Şubat 1952)

ÇAY

Yumulu avucunda bir korku: düşer para..
A z ekmek, bir tutam çay, sonra küçük bir şişe
Yakacak ispirto şişede parmak kadar
Ve çok yaşlı bakkal, sabah, kenar mahalle.

Annesinin her halde bir gaz ocağında
Kaynatıvereceği.. ve katıksız ekmek..
İçecek sevinerek okula yetişecek
Biraz çay soğuklarda.. ne kadar acı şu dünya.

Bir zamanı yeniler, bir gün o da bize benzer
Kalır uzaklarda o dertli anne.
Neden bazı şeyleri pek çabuk unuturuz
Çünkü apartımanlar o evlerin yerinde.

AYRI EVLERE ÇIKMAK

Kapıları ölü, sağ
Bütün akrabaya kapalı
Bir ev bulsak,
O ev yalnız ikimizin olsa
Hep orada otursak.

İç içe bu evler, bıktım,
Birbirine bağlı.
Sözde kalır ayrı evlere çıkmak,
Dağ başlarında bile olsa
Yalan, evlerin yalnızlığı.

Bir duruş tazeler eski bir acıyı
Hortlatır gerilerde bir derdi bir bakış.
Bu ev sizin öyle mi?
Yanlış!

Önceki evlerin üzüntüsü biter mi,
Kapıları kapasanız da eser.
Kesildiğini sandığınız soluklar
Daha da artmışa benzer.

Yaşar ölmüş bir amca, aranızda canlı,
İki evin birisinden yadigâr.
Saadet hülyalarınızla alay eder gibi,
Allah günah yazmasın, yaşar.

Haremlerin cefasıyla yasak eder sevinci,
Atılamaz, hâtıra!

Emmiş taze gözlerin nurunu, kaatil,
Duvarda, gergef işi bir levha.

Çıktığınız ocaklar ezer sizi işte,
Ezmese bile üzüntü.
Bazı yaslar evlenirken ayrılıştı,
Aileden bazı eşyalar gibi,
Yeni yere götürülmesin mümkün mü?

Bir karanlık içinde bu evler,
Aydınlıkları öyle az ki!
İçeriye sevinç, keder, hiç bir haber
Sızdırmayan ev arıyoruz.
Bulunmaz ki!

(*Türk Dili*, 2, Kasım 1951)

KEYİF

Meyhane sen güzelsin
Satıcıların olmasa.
Ezilir siteminde kısılmış gözlerin
Masalar, bir masa.

İhtiyar adam gelir, açlıktan kalma, yanık
Börek satar, taze.
Aldınız, yiyemezsiniz
Oturur midenize.

Siz kızarsınız başka, irin gibi yüzü
Çiçekçi kadın gelir:
Çoğaltır bardaktaki hüznü,
Uzattığı karanfil.

— Karides, deniz gülü karides..
Tatmadınız ömrünüzde.
Duyarsınız al bir utanç gibi bikes
Pörsük antenleri gönlünüzde.

— Parfümlerim var, esans..
Babacan bir adam.
Muhteremdir,
Dayatıyor madem.

— Dolması, midye, sıcak..
Kirli beyaz önlüğü
Gizler bir parıltı, içli, yaltak
Uykulu gözlerdeki yorgunluğu.

Sen küçük kız, ver bir gazete
 Hangisi olursa olsun!
 Öperdim ellerini kötüye çekilmese,
 Çocukluğunu satıyorsun.

Hiç düşündünüz mü, sarhoşsunuz..
 İğrençtir âdeta.
 İstedığınız kadar yoksul olunuz,
 Keyfediyorsunuz ya!

(Varlık, 386, 1 Eylül 1952)

DOLMAK BOŞALMAK

Sağ memesinde yara
 Korkunç. kumaş örtüyor.
 Benimki meydanda,
 Görünüyor.

Elektrik tedavisi
 Salı, cuma.
 Çok uzaktan geliyorum
 Beklemek olmasa.

Hastalıklar haram eder hayatı
 Yaşarken ölüm.
 Gençsiniz, yenersiniz, bu derdin devası..
 Biliyorum.

(Yenilik, 1, 15 Aralık 1951-15 Ocak 1952)

SOKAKTAN GELMEK

Sokağa mı çıkıyorsun dikkat et
Emanet ol Tanrıya,
Sokak demek
Eksilmek yarı yarıya.

Odalara kapanıp oturdunuz
İçinize evin serin sessizliği doldu.
Koruyucu duvarlara borçlusunuz
Çevrenizde dalgalanan dostluğu.

Bir sokağa çıkmayın bozulur bunca büyü
Yavan gelir ev size,
Hayatınız kuytu ve küflü,
Sokaklarsa aydınlık, taze.

Ayartıcı caddelerin eseri
Zalim gelişleriniz,
Evde size uzanacak elleri
İtmek istersiniz.

Haince sokaktan dönüşünüz
Sisli, karda..
Çünkü başka yaşayışlar gördünüz
Dışarda.

Sokağa çıkarken dikkat
Sokaklarda esen rüzgâr çünkü.
Rüzgârlarla eve dönmek saçma,
Ev dar çünkü.

(Türk Dili, 3 Aralık 1951)

GÖZLERİ BADEM

Ben annemin evinde
Fındık fıstık üzüm
İlerde evlenince
Çuvalla düşünürdüm.

Aşk idi beni iten
Heyamola
Ben onsuz yaşar isem
Dünyalar haram ola.

Aşk idi beni iten
Sev seni seveni
Bir yavru ceylân iken
Yâd avcı vurdu beni.
Evlendim kocam
Bir güzel âdem
Odalarda fıstık yok
Gözleri badem.

Mavi değilmiş deniz
Hey gidi fındık üzüm
Kızlar günün birinde sevip evlenirseniz
Sizleri de görürüm.

(Yeditepe, 24, 1 Kasım 1952)

GİZLİ SEVDA

Hani bir sevgilin vardı
Yedi sekiz sene önce,
Dün yolda rasladım
Sevindi beni görünce.

Sokakta ayaküstü
Konuştuk ordan burdan,
Evlenmiş, çocukları olmuş
Bir kız, bir oğlan.

Seni sordu
Hiç değişmedi, dedim,
Bildiğin gibi..
Anlıyordu.

Mesutmuş, kocasını seviyormuş,
Kendilerininmiş evleri..
Bir suçlu gibi ezik,
Sana selâm söyledi.

(Varlık, 390, 1 Ocak 1953)

ALACA

Ben kadını sayıklarım
İkinci güneşlerinde.
Yanar döner ışıklarım
Kumru göğsü gibi.

Bazen eser, ufuklara uzanırım
Yorgun, harap, cahil
Kocam, evim, anam
Utanırım.

Ben kadını aynalarda
Uyanırım.
İçimi saran çirkinlik
Yüzümden okunuyor
Ufalırım.

(Varlık, 384, 1 Temmuz 1952)

TERS YÜZ

O sizin gördüğünüz kadınlar
Güzeldirler ha bereket
Melek kadar masum
Yok canım şeytan kadar şirret.

İncedirler aman ne nazik
İçerde zalim nobran
Kıskanç
Dışarıya karşılık.

Temiz.. kazısan kir
Karanlığın üstünde zar parıltı
Bir duman bir zifir
Köreltir aklı.

Evlidirler evlerinde evsiz
İyidirler
İçlerine girmeyince
Nerden bileceksiniz.

AŞK GELMİŞ CİHANA

Kız kaptırdı gönlünü
Sevdiği oğlan kalpsizin biri
Alay etti güldü..
Hiç aşka gülünür mü?

Ne çare, cahil aklı
Kız hastalandı, yattı
Mumda yandı pervane.. öldü.

Oğlan sormakta haklı
Hiç aşktan ölünür mü?

ÇOĞUMUZ

Çorak topraklar gibi kısır ruhumuz
Gelsin kadın, gelsin içki, gelsin dans
Sıkıntıdan boğuluyoruz.

(Yeditepe, 19, 1 Mart 1951)

AVUNMAK

Kâğıtlara sarıyorum atarken artıklarımı
Çünkü yoksul komşular, çöpçüler
Boğaz durmuyor ziftin peki neyi
Turfanda meyva kabukları, pirzola kemikleri
Utancım azalıyor, kendimi avutuyorum.

Hayallere sarıyorum artık yazdıklarımı
Yani yarı boşlukta uçuşan görüntüler
Yazmasam olmuyor yazdın peki neyi
Dar çevre yitikleri
Utancım çoğalıyor, kendimi avutuyorum.

HALLERİN ESİRİ

Meydan,
Meydanın ortasında..

Böyle de anlaşılır,
Açmaya lüzum yok.
Kim baktıysa bana
Gözlerimi kaçırdım
Yüzüm yok.

(Yeditepe, 23, 15 Ekim 1952)

SERGİ

Kesmece beyim
Daha bir diyeceğin var mı
Kes kes al karpuzlarımı
Nam salsın sergim.

Anlatayım da verin hükmünüzü:
Yollar uzar önünce
Ölümleri zorlamaya başladım
Yaşamanın çıkmazını görünce.

Tanrı sizi acılarla besliyor
Ondan bile faydalanamazsınız
Gökler uçar gider de üstünüzden
Hep uzaktan merhaba, uzanamazsınız.

Ne aman bilir ne zaman
Büyürken ölümün tohumu
Görsünler, şan olsun, sergimde
Bir miskin âdem olduğumu.

Yazmak başka oluyor
Azalır yalnızlığım,
Bu çizgiler de olmasa
Çıldırırdım.

(Varlık, 372, 1 Temmuz 1951)

Eski Toprak
(1957 Yeditepe Şiir Armağanı)

1. Basım: Varlık Yayınları, İstanbul, Kasım 1956
2. Basım: De Yayınevi, İstanbul, Kasım 1965

*Eski toprağa ektiklerin,
Bir yeni güçle göğerdî gür.
Ey dünya, toprağın üstü senin,
Toprağın altı, belki yalnız benimdir!*

*Toprağın üstünde
Akan sular bulanık*

KATIR KUYRUĞU

Tam ölçüye göre
Bel kalça göğüs
İnce yuvarlak dik.

Bolköpük bayanlar körkütük baylar
Elleri plâtin dişleri krom
Her gün giderlerdi
Dolaba dilber seyrine.

Tesadüf kör topal
Onunki de candı
Vardı baktı bir gün
Göstermelik salıncak sefası.

Kırk katırın kuyruğunda dağ taş
Parçalanırken gövde
Güldü oyun boyu gövdesinden uzak
İçten hem de.

El ederken dolaptaki dilber
Gördü yaşayanları
Cicibici hanımlar kavuniçi beyler.

Bir solucan gibi ezilmiş
Ezilecekken daha da
Güldü
Her parçası bir dağda.

(Varlık, 417, 1 Nisan 1955)

ÇALAR SAAT

Kuyulara düşünce taş
 Önce korkunuz uyanır:
 Geç kaldım.
 Yanı karanlık ırmakta sular önce bulanık.

Bir kanadı kırık kuş
 Ayağınıza dolanır, çiğnenir telâşlarda.
 Sıcak yataklar ansızın
 Açılınca kaskatı.

Biraz bir şeydi gece ancak sabaha karşı;
 Gördü, çaldı saat; benildeyip uyandınız, yataklar
 Evde kimseniz yoksa, yorgun dönüşlere kadar
 Açık, perişan, kepaze.

Tam vaktinde iş başında olmak,
 Geç kaldım, kuyularda ısıdı su.
 Saatlere çaldırdığı biraz şeyin peşinde
 Sesi duyan koştu.

Koştı yokuş aşağı rengi atmış bir şapka,
 Çanta, gözlük.
 Bir eski atkı, adımları yavaş,
 Uçar gibi hafif, bir küçük önlük.

Uzun yolunda yayan, basıp gitti bir tütün;
 Bir dolu otobüse sığıdı son yolcu, bir ruj,
 Yetiştirdi tramvaya kahve rengi solgun,
 Lâcivert buruşmuş.

Yatakların sıcaklığı arkalarda yetim,
 Başladı ormanda yarış.
 Girdiğim koşuda ben de senin gibiyim
 Bir kanadı kırık kuş.

(Varlık, 406, 1 Mayıs 1954)

GECEYE GİRERKEN BALAD

Elleri boş gezenler, benim için de gezin!
Kollarım koptu.

Eve varıp bıraksam
Taş veya kurşun çökecek yorgunluğu,
Yenip tekrar çıkamam,
Kollarım koptu.

Odalardan birinde yorgun ikindi,
Yığılıp kalacağım kendimi bıraksam.
Çanta, ağır çeker;
Gün boyu taşıdım, belim büküldü.

Odalardan birinde azıcık oturdum,
Yine yol göründü.
Evime bir varsam!
Elleri boş gezmek akşamüstü..
Sevincimden uçardım ben olsam!

İş dönüşü caddeler çekici,
Benim ellerim dolu:
Çanta, sabahtan beri
File, pazarda doldu.
Taş veya kurşun
Kollarım koptu.

(Kültür Dünyası, 2, 15 Şubat 1954)

KÖR IŞIK

Büyük şehrin küçücük evleri kayıp,
Çok şeyler eksildi.
Bir kaya gibi düştü yüksekte yapılardan,
Yer katlarına, bir yılan derisi.

Naylon, timsah, kurt yeniği tahtalara
Çakılı çivilerde.
Eskidenmiş, şimdi
Yaşanır borca aylarca ilerde.

Çekip gider umursamaz, kırık-boş
Tabaklar önünden şık.
Işıklar içinde çünkü ana cadde,
Arka sokak zifiri karanlık.

Ele güne karşı onun gibiler
Apartman, konfor.
Ağaç evler öldü,
Betonlarda yaşıyor.

(Varlık, 426, 1 Ocak 1956)

YAZ AYLARI DİNLENMEK

Akşamları kalabalık taşıtlarda hep ayak üstü
 Yorgunluktan sallanarak, yayan
 Eve gelinceye kadar boş, dinleniyorsun..
 Uzak, sessiz bir yeri çıkar aklından!

Gün boyu, yüklü işler içinde
 Özlediğin denizlere dalıp kaçamak
 Serin-mavi göklere doğru hülyalarda
 Dinleniyorsun; yalanı bırak!

Kavrulan odalarda, öğlenleri fırsat buldukça
 Elimle düzelttiğim şiltelere bıkkın
 Hasta bir çocuk gibi yatırdığım
 Sen değil misin, yum gözünü dinlen!

İlerlemiş saatinde gecenin
 Tiksinererek attığım son sigaradan sonra
 Kurşun gibi uykulara dalan, sen değil misin
 Uyu sabahlara kadar, benden sana izin!

Ne yapayım gövdem daha, bitkinsen?
 Tıkanmış yolların, kurumuş pınarların
 Bunca serinliğini serdim önüne
 Maksat senin dinlenmen!

(Varlık, 421, 1 Ağustos 1955)

HAVASIZ SOLUKLAR

Yapış yapış kuru dudaklarda yumuşak
 Şapırtılar gibiydi, duydum, yanım yörem zifir.
 Önce, yataktan bir kol boyu uzakta,
 Sol duvarı kaplayan kitaplardan çıkan ses
 Çarptı kulaklarıma:
 Kesik, içerlemiş, soluyordu kitaplar.

Sonra, sağ duvarın sonundaki sobadan,
 Paslı borulardan çıkan ses
 Çarptı kulaklarıma:
 Tıkanık, zifirli, kısık bir gırtlak gibi
 Soluyordu soba, soba boruları.
 Sonra, hurda bir şeker sandığına tıkılmış
 Minderlerin, kilimlerin, yünlerin sesi:
 (Hiçbiri atılamaz, lâzım.) Hırıltılı, hasta ses.
 Sonra, iskemle, masa, leğen, çocuk arabası,
 Gazocağı, sararmış kâğıtlar, süpürge.
 Sonra, dolapta bir sürü giysilerin sesi:
 (Hiçbiri atılamaz, lâzım.) Kapalı, hapis, sıkışık,
 Belki de şimdiden boğulmuş
 Boğulmuş, boğulmakta binbir öteberinin
 Soluduğunu duydum, hızlı, yavaş.
 Sonra, gördüm karanlığa alışan gözlerimle:
 Pencere
 Can çekişen bir balık ağzı gibi ümitsiz
 Karanlığın içinde kıpırdıyordu açık.
 Havasını tüketmiş, boğuluyordu oda.
 Ne kâbus, ne kuruntu, sabaha yıl var, havasız.
 Kan ter içinde uyanmış
 Ben boğuluyordum.

Duydum, gördüm karanlıkta korkunç:
Eşya, hiç uyumamış, soluyordu
Ben soluyordum.
Yıllardır aynı dram, bunalarak, uyanmak,
Görmek, duymak eşyanın zalimce emdiğini,
Azıcık, ancak bana, havayı emdiğini.
Hangi birimize yetsin pencere,
İki cam pencere.
Hava adına ne varsa, eşya soruyor delice.
Bana artan kırıntılar kalıyor,
Tortu, zehir ciğerlerde, karbon dioksit.
Kıyıları şirret, sinsi nasıl kemirir deniz,
Nasıl erir kaya
Daracık odalarda dört yandan adım adım
Yatağa yaklaşıyor eşya.
Bir benim burda ezilen, uyumak zorunda, cılız.
Esen geniş odalar,
Rüzgârlı dağ başları eşyasız.

(Vatan, 26 Eylül 1954)

KIŞ KORKUSU

Hava soğudu birden
Durdunuz
Parıltılı renkleri görmüşseniz yazda
Kıştan emin olunuz.

Geçmişse yaz, avuçlarınızda
Denizlerin uzattığı serin-mavi
Sûrûp gider en sert ayazlarda bile
Bir tatlı sıcak, kış vakti.

Geçmişse yaz, esen yücelerde yeşil,
Yaylalarda, yaban çiçekleriyle dinç..
Bu gelen kışmış, adam sen de,
Size bir şey yapamaz hiç!

Geçmişse yaz, meyvalarla, kırmızı, mor sarı
Havasız evlerden uzak, yazlıkta, kırdan..
Sizden mutlu kişi var mı
Bir gamsız kırallar, siz bir de!

Geçmişse yaz, yolculuklar, manzara
Her gün pembe, eflâtun, al..
Ne sıkıntı sizin için
Kış şansınız kadar güzel!

Bir de, beride, evin dört duvarı kireç
Renklerden yoksun, yüzünüz solgun
Geçmişse yaz
Karakışa hazır olun!

Bir de, beride, basık odalarda oldum olası
Kayalarla kapanmış da yolunuz
Geçmişse yaz..
Kıştan korkunuz!

(Yeditepe, 117, 15 Ekim 1956)

GEÇİM

Hepsini birden istemek
Yersiz,
Zamanı var
Biz zengin değiliz.

Duvara astım liste,
Eksikleri yaz.
Sıra hangisindeyse
Para olur olmaz...

Ayda bizim elimize
Ne geçer, şu kadar.
Ayrır önce kirayı;
Günde yemeğimize
Ne gider, şu kadar.
İyi kullan parayı,
Bu aylık bize yeter.

Duvardaki liste..
Kes üç kuruş ekmekten,
Beş kuruş etten kıs.
Sıra hangisindeyse
Çarşıya gider, alırız.

(Vatan, 4 Ekim 1953)

ÇARMIH

Trenler, gemiler, yıldızlar..
 Paramı yollara yatırmak isterdim,
 Yaşamak uzak şehirlerde.. Nerde?
 Ev kirası, elektrik, su parası
 Kasabı, bakkalı, terzi..
 Birini kaparım, biri açılır
 Masraf kapıları masal kapısı.

Trenler, gemiler, yıldızlar..
 Ömrümü yollarda geçirmek isterdim,
 Bölüşülür evlerde.
 Aslan payı bana diyen diyene:
 Bir baba, bir anne, bir kardeş

Dünyanın betbahtı bensiz.
 Halalardan, amcalardan, dayılardan sesleniş:
 Bize de!
 Eşlerde, çocuklarda o üzgün, kırık bakış:
 Yalnız bizim ol!

Akşamlara kadar çalışırız,
 Bazan gecelerce.
 Trenlerde, gemilerde, uzaklarda
 Yalnız yaşamak.. Nerde?
 Savrulmuş paralar, bölüşülmüş ömürler,
 Ne olmuşsa bize olmuş, ara yerde.

(Yeni Şiirler, 1954 [Varlık Yayınları])

YAPIŞKANOTLARI

Yine o kadın geçiyor, sesi
Yanık kokuları gibi evlerde.

Güzeldi, gençti, gözleri
İki kara çukur kaşların gerisinde.
Birden beliren sessizlikten biliyorum:
Şimdi konukomşu camların gerisinde
Hep onu seyrediyor.

Uzar gider dakikalar, bu sokak
Bir sıra ev, evlerin karşısı
Yarısı bir uzun duvar,
Bir büyük arsa yarısı.

Dal gibi kolları, küçük bir kız
Kadını yediyor,
Başı camlara yukarı.

Uzar gider dakikalar, arsada
Bir gecekondlu, bir dut ağacı:
Taşlanmış daha hamken dutları.
Tek kişilik karşı duvarda
Tozlu yapışkanotları.

Kadınla kız köşeyi döndüler,
Havalar da eridi sesteki yankı.
Tozlu otlar, gecekondlu, ağaç
Ortada kaldı.

(Vatan, 18 Ekim 1953)

UZUN EV

Ben bir masum kız idim
Yandaki odada bir karı koca
Çok da inceydi duvar
Gece uyumaz idim.

Yandaki odada
Gülüşler, fısıltılar
Ablam idi kadın, erkek eniştem idi
Çok da inceydi duvar
Önce anlamaz idim.

Büyüdüm çabuk
Entarım dar eğnime
Kollarım çürük.

(Yenilik, 25-1, Ocak 1955)

GÖZLERİ

Hep bana bakıyordu
Bir tahta kerevette
Gözlerini dikmiş bakıyordu
Pis kahpe.

Sözde eğlenmeye gittim
Ama ne.
Mikrofonda birisi bir şarkı okuyordu
Bu daha geride.

Âlâ mezeler getirttim
Gel de ye
Gözleri tabaklarda
Ama ne.

Ben bu para için sen biliyon mu
Kaç takla attım beylerimin önünde
Şerefimi sattım sen biliyon mu
Cümle âlemin dilinde.

Ben bu para için
Bir kadın kara kuru
Gözleri tabaklarda
Kazık gibi duruyordu.

(*Vatan*, 6 Eylül 1953)

ELMALAR

Bu kadar ucuza
Yok bunun gibisi
Bitmeden almak
Kalmışların içinde
Biraz daha sağlamı
Biraz daha irisi.

Bir kenara yığılı
Elmaların başında
Çömelmiş dört beş kişi
Ayırıyorlardı
Biraz daha sağlamı
Biraz daha irisi.

Alacakaranlıkta
Kımıldayan ellerin
Birbirini itiş
Davranmak daha önce
Biraz daha iyisi.

Elmayı dokununca
Deliyordu parmak
Çürük üçte ikisi
Biraz daha önce
Biraz daha iyisi.

(Vatan, 29 Kasım 1953)

GECE VAKTİ BİR SOKAĞI DÜŞÜNMEK

Yarı yüzüm gölge, yarı yüzüm ılık.
 Ansızın koptu aradaki bağ.
 Yasak bölgelere girdiğimdendi
 Birdenbire duruşum.

Ben buradan giderim, çok geç oldu
 Sen de git yat, yorgunsun..
 Deminki havayı yitirdiğimdendi,
 Gerçeklere dönüşüm, korkularda.

O, aydınlık yerlerde anlardı beni,
 Eğer anlamaksa bu.
 Eğildiğimdendi,
 Alçak kapılardan demin benim geçişim.

Yadırgayacaktı,
 Evlerin ıssızlığı az ilerde siyah.
 Sevdiğimdendi,
 Yüzünde sıkıntıyı görmek istemeyişim.

Yine görüşürüz, iyi geceler..
 Yanlış anlam verirse?
 Çekindiğimdendi
 Sesimdeki eziklik.

Bir acı alay gibi duyardı bilirim
 Tok gülüşleri sokak, tedirgin uykularda.
 Bildiğimdendi,
 Onu geri çevirdim.

(Vatan, 5 Eylül 1954)

İNSAN SAAT

Hırs bürüdü gözümü, ömrüm bencil.
 Sen dur hele yoksul, ben senden önce
 Sıra ölüme gelince sen benden önce.
 Yalılar, köşklerim var, atlas dōşeklerim var,
 İşlerim yolunda.
 Titremez kılım, toplar elim, gül bahçesi yerim,

Yârim koynumda
 Dünya hırsı yârim kayıtsız, bencil.

Cep, kol, duvar saatleri, oturtma—, asma saat
 Bildiğimiz saatleryalnız zamanı gösterir.
 İnsan saat der ki:
 — Zaman nedir?

İnsan saatin sesi, çokluk gece vakti
 Boşluklara uzanır tok ve ağır.
 İnsan saatin sesi yayılırken havada
 İnsanların kimisi en derin uykularda,
 İnsanların kimisi daha uyumamıştır.

İnsan saat çalarken çokları sağır,
 Kayıtsız, bencil.
 İnsan saat der ki:
 — İnsanlık bu değil!

(Vatan, 2 Ocak 1955)

SAHİPSİZ GÖLGE

Vurur yolda giderken.
 Ve durgun en şen sofralarda bile.
 Tantalos'un dalları gibi gece yarısı
 Çekilir geriye, uykular insafsız.
 Yarınlara güvenen sımsıkı giyinik
 Gövdelerde eğreti
 En süslü giysiler.

Çok gördüler mi sizin olsun demeyi
 Âşık Paşa öğretti:
 “Acı dirliğim isteyen
 Tatlı dirilsin dünyada..”
 Çok bunaldınız mı dilinizde bu beyit.

Hırslar da boşuna
 Paralar da, kavgalar da boşuna.
 “Bir hastaya vardın ise
 Bir yudum su verdin ise.”
 Yunuuuus, Yunus
 Gece vakti ev uyur, biz soğuk-ıssız
 Odalarda oturur,
 Ölümler, toprak, sahipsiz gölge...

(Esi, 2, Şubat 1956)

*Toprağın altında
Sular durulunca*

SİSLER İÇİNDE İNSANLAR

Bir büyük kır bu dünya:
 Gece vakti ıssız kır cin peri.
 Bir baş uzanır gibi karanlıktan,
 Gün ortası biri selâm verip geçer,
 Düşünürüm kimdi.

Tenha sokaklarda giderken yalnız,
 Durdurur bir başkası beni dalgınlığımda;
 Sallanır iki el, anlatır bir ağız,
 Kırık dökük sözler kalır aklımda:
 — Görüşelim, siz şimdi neredesiniz?

Sisler içinde insanlar, çoğu yakinken uzak;
 Bir yerden tanıyorum, ama nerden?
 Ardından bakarım, köşeyi döndü mü yok:
 Bir yarım rûzgâr değer gider yüzüme
 Eski bahçelerden.

Uykuların eşiğinde aynı şey:
 Yılların ötesinden biri
 Sisler içinde seslenir: — Hatırla!
 Gölgele gibi erir uzatsam ellerimi,
 Buğularda.

Sisler içinde insanlar, gün ortası, geceleyin;
 Hangisi gerçek, hangisi düş, şaşırdım.
 Daha demin vardı, şimdi birdenbire yok
 İssız bir kır akşamı
 Bu benim yaşadığım.

(Yeni Şiirler 1955, [Varlık Yayınları])

GÜLÜŞLERİ

Dedeler, nineler gülümser utangaç,
Torunlarını severken.
Gelinlere, oğullara bakışlarında yansır
Kendi gençliklerinden bir gece
Bilirim.

Çırpınan bir kelebek kanadı mıdır
Sevdiğinin elini tutan elinde?
Duyar gibi o gizli seslenişi çağlardan:
— Örselenir, zedelenir ne kadar kollasan
Bu büyüğü nakışlar bir tutam toz olacak! —
Severken bir genç kızı delikanlı
Dalgın, titrek gülümser
Bilirim.

Uykusunda, uyanık, seyredilen bir çocuk
Gülümser masum.
Yıllar sonra bileceği yakınlığı o yaşta,
Anne baba arasında adlandıramadığı
Bakışları, ilgiyi şimdiden anlar da
Gülümser
Bilirim.

Yaşanmamış geçmişleri doldurur gönle,
Parlayan yüzükler altın sarı, eski.
Gülümser bir zamanlar annesi gibi pembe,
Parmagina takılı halkada, gözlerinde
Bütün ölmüş kızların eskimez sevinci,
Gülümser nişanlı kız
Bilirim.

Dalgalı denizlerin fırlattığı tekne
Parçalanmış yatarken kumlar üstünde;
Dinler bir gencin aşkla yaptığı savaşı,
İşte yine açık kapalı pencere
İşte yine yıkıntılar önünde
Kendi yanık günlerini hatırlar
Yaşar dinmiş acıları yeniden,
Dinler ve gülümser yaşlı
Bilirim.

Kutlar yeni evlileri nikâh törenlerinde
İhtiyar kızlar, genç dullar.
Solmuş resimler içinde kurutulmuş menekşe
Kokar koparıldığı günkü kadar taze
Gerilerde bir gülüşle mutsuz
Gülümser yaşlı kız
Bilirim.

(Esi, 6, Haziran 1956)

KAN

Bir sürü örtü kılıf kan görünmez ki
Gülpembe yanaklarda bir pembe dalga
Karbeyaz ellerde bir mavi şeritken
Düşer kör kuyulara kayıp
Alyuvar birden.

Ak sütlerle geçer soydaki huylar
Saklanır bir cömertte yıllarca cimrilik
Yapışık gömleğinde bir güzel çirkin
Kuşakların birinde dayatır
Kan görünmez ki altında derinin.

Daldığı geçici uykulardan uyanır
Kaatil ruh hastası saralı
Uzak memelerden sızar bir kirli damla
Çeker görmediği yüzlerin günahını
Bir zavallı çocukluğunda daha.

Yıllar yılı bir dost saklar düşmanlığını
Birikir altta irin
Bir bizden bırakır bildiğimiz sesini
Soy zincirinde gömülû halka
Çıkar yüze dirilir derindeki sinsi.

Mavi veya kırmızı
Sağılır ölümlerden
Gelir garip duygularda
Çok uzak bir yakın gövdemizde yaşar
Emer aynı ümidi bizimle uykularda.

İncecik boruyu tıkar birden bir pıhtı
Üzüldüğü görülmemiş her zaman şen
Atardamarda sinik bir gizli seste
Dedesini deviren korkunç haberi duyar
Düşer yolda giderken.

Yürür Ferhat'la Kerem bir seraba
 Diz yorgun yol uzun
 Şirin'e susamış Aslı'ya acıkmış
 Kavuşurlar bu muydu
 Kan iter bıkmış.
 Utançla gururla korkuyla tutuk
 Örtülü konuşur insan dışta
 Söyler her şeyi üzeri köpük
 Kan
 Açıkça.

Kızlardan kadınlardan sızan kanlarda Havva
 Devam eder.
 Silâhlarda bıçaklarda
 Kaabil
 Devam eder.

Domates karanfil kiraz kan
 Güneş ateş mercan kış yaz kan
 İnsanoğulları toprak su hava
 Önce kan vardı
 Beyaz sonradan.

(Varlık, 418, 1 Mayıs 1955)

KONGO

Biter hafif bombelide alkol
 Başlar birden bir kara
 Ormanın korkunç kuytusunu.
 Uyumuş ak ceylan uzakta
 Uyumuş baobab, uyumuş su.

Uyku mu, ne uykusu?
 Camdan bir kahkaha kulakta parçalanır,
 Sıçrar kısık bir haykırı korkuda.
 Ensesini dağlamış gibi kızgın bir soluk
 Benildir ak ceylan uzak beyaz uykuda.

Pistir gece yarısı.
 Düşmanca sırttır bir çentikten
 Gâvurca günahlar ve bütün azgınlık.
 Uyu ceylan sen orda..
 Çatlamış alın damarı,
 Kabarır Kongo.

Büyür bir boş bardak hafif bombeli
 Çatadak kırılır sırça
 Kabarır Kongo.
 Daracık borular birer sübap gibi
 Açılır kapanır, açılır kapanır
 Sen orda..
 Mutlaka bir yerin çürüdü şimdi.

Mutlaka bir yerinden aktı kan.
 Şimdi
 Olsa
 Hafif bombeli
 Daluykular da
 Kongo.

(Yenilik, 48, 15 Kasım 1956)

YAY

Derinden sesler geliyor
Durduramaz beni aşkın
Bekle geçinceye kadar
Yayı daha germe
Kıracaksın.

Karanlıkta kımıldayan düşünceyi
Göremez sendeki göz
Örtülere büründüğüm şu anda
Düşmüş senden kumaşlar
Çıplaksın.

Eser serin bir rüzgâr
Sen çok sıcaksın
Koptu senden ellerim, köprü yıkıldı
Seni benim tarafa nasıl alabilirim
Uzaksın.

(Varlık, 396, 1 Temmuz 1953)

DIŞARDA

Yandı sokak lâmbaları mum alevi pervane
 Şeytanca sırttır fosforlu camlar
 Gördüm zifir sarısını dükkân vitrinlerinde
 Belliydi biliyordu bezgindi
 Evimize gidelim.
 Alay eder küçümser eziliriz girsek
 Hep paraya saygı camlar
 Camların ardı sırnaşık kirli
 Yapışkan çarpar
 Evimize gidelim.

Bir yanı var ömrümüzün kırık
 Farlar büyültür gecede
 Garipsi türkölere üzgün
 Başlamadan yollar
 Evimize gidelim.

(Varlık, 429, 1 Nisan 1956)

KIRIK CAM

Uzaktaki parıltılar hayattır,
 Karanlıkta daha da çekici.
 Çok durgun geçiyor bizim ömrümüz
 — Bu düşünce sakattır.

Yaşamadınızsa belki sebep bir sevdâ
 Yahut da kitaptır;
 Sizin saadetiniz bunlar oldu,
 Gönlünüz bir bakıma
 Rahattır.

(Yenilik, 8, 15 Temmuz 1953-15 Ağustos 1953)

ENGELLER

Sen benim engelimsin beyaza.
 Yaparım yıkılır,
 Saldıran sular da silinen
 Kumdan kuleler deniz kıyısında.

Sen benim düşmanımsın değişen,
 Her seferinde ismin başka.
 Ama hiç tadı yok yaşamının
 Tam doğrulurken yeniden
 Tarlamı suların basmasa.

İnsanınla vur, hastalığınla yere ser,
 Sars beni paraca
 Her yıkılışımda kuvvetim artar
 Işıyan bir köşe er geç benim
 Sen benim geçidimsin beyaza.

(Yenilik, 31, Temmuz 1955)

ÇALIŞMAK

Sırtınız ıslak terden, gelirse
 Zehir eder geceyi sağ kaşın üzerinde:
 Ağrıdır.

Yorgun kalkıp kâğıttan uzaklara dalınca göz
 Sessizce açılan kapıda gördüğünüz:
 Yavrudur.

Yosunlu kayaların dibinde bir balık
 Korkak yükselirse: hâtıra,
 Bir bulutun gölgesi satırların peşinde:
 Üzüntü,
 Sokaklar:
 Yankıdır.

(Vatan, 16 Temmuz 1953)

YILDIZLARDA UYKU

Şehre çöken karanlık
Sokakta bir adam gördü.
Kattı adamı önüne,
Evine götürdü.

Adam dinlendi biraz,
Sofraya oturdu.
Yemeklerini yediler,
Annesi çocuğu yatırdı.

Şehre çöken karanlık
Her gece baş ucunda,
Yalnız korkan çocuğa
Masallar anlatırdı.
O gece garip bir şey oldu:
Karanlık uzandı göğe,
Gökten bir yıldız aldı,
Odaya getirdi.

Boşlukta dönen yıldız
Işık ışık bölündü,
Renkli maytaplar gibi
Çocuğun üstüne döküldü.

Çocuk hemen uyudu,
Uykusunda güldü.

(Varlık, 394, 1 Mayıs 1953)

ÜSTÜMÜZDEKİ

Ben karalarda yaşarken
Bir de sende siyah..
Mavileri giy gel denizden
Yarın sabah.

Taze çimen, parlak ot, çiçek
Pembe, yeşil, tırşe.
Genç kadınlar, körpe kızlar, istemem
Giymesinler siyah
Giymesin kimse.

(Yenilik, 8, Ağustos 1954)

İNCE SES

Yıllar geçebilir anlamadan
Bir aşkı.
Kaybettiniz mi derinde
Seviyordum.

Yıllar geçebilir anlamadan
Yakınımız
Hangi ıııkta dağılır bu karanlık
Anlasaydı olmazdı.

Yıllar geçebilir anlamadan
İçerde
Nasıl
Birikir su
Genişler bahçe
Toprak yeşil.

Yıllar geçebilir anlamadan
Zalimliğini
Yaşanmışın.
Yaslı duvar gerisinde
Bir güneş görünecek
Şaşıracaksın.

(Vatan, 28 Mart 1954)

SAKLI SU

Ürperen yaralara çıplak
Havaların değmesi
Acır.
Korkunuz nerdeyse
Bir şey söylenecek, bir şey sorulacaktır.

Sekiz sokak önceden sezmeniz
Adımlar yöneldi,
Bir daralış gönlünüzde
Ortalık karardı.

Anla sıkıntımı geç git dost,
Nedendir sorma.
Gür bitkiler altında bir benim için akar
Alınan, onurlu
İstemez görsünler saklı su.

(Vatan, 18 Temmuz 1954)

TEKİNSİZ

İsim var tekinsiz, söylenince
Pahlı kapı açılır, derin uçurum.
Ansızın vuran keskin ışıktaki
Gerilerde kaldı sandığınız yıllar.
Tehlikeli dönemeçler gibi geçilmişti,
Ne çabalardan sonra ancak unutulmuş.
İşte yine karşınızda o eski
Dik yokuş.

Alt yanı bir isim, siz öyle sanırsınız!
Deriye dökülür kezzap, dağlar.
Bir karakıştan farksız
Hatırlamadan önce ilkbahar.

İsim var yasak kapı,
Vurdunuz mu açılır düşmanca.
Eski acı yaşamalar hep birden
Ardında.

(Yenilik, 3-27, Mart 1955)

ASTAR

Siz hiç eski tahtalara yağlı boya yaptınız mı?
Bütün iş ilk çekilen boyadadır, astarta.
Astar düzgün değilse tepserir boya
Islak duvarlar gibi dökülür pul pul.

Bir hava kabarcığı alttan doğru yavaş
Taşır bazı şeyleri dipten yüze.
Çıkar suya yukarı, döner bir zaman yavaş
Söner suyun üstünde.

Daha demin titrek dokuyordu aşkı
Konuşan bakışlar, ince gülüşler
Daha demin vardı.

Sustunuz ikiniz de, gözleriniz daldı:
Boğdu sevincinizi sulara kıskanç
Bir hava kabarcığı.

(Kültür Dünyası, 17-18, Mayıs-Haziran 1955)

SEVGİLERDE

Sevgileri yarınlara bıraktınız
Çekingen, tutuk, saygılı.
Bütün yakınlarınız
Sizi yanlış tanıdı.

Bitmeyen işler yüzünden
(Siz böyle olsun istemezsiniz)
Bir bakış bile yeterken anlatmaya her şeyi
Kalbinizi dolduran duygular
Kalbinizde kaldı.

Siz geniş zamanlar umuyordunuz
Çirkindi dar vakitlerde bir sevgiyi söylemek.
Yılların telâşlarda bu kadar çabuk
Gececeği aklınıza gelmezdi.

Gizli bahçenizde
Açan çiçekler vardı,
Gecelerde ve yalnız.
Vermeye az buldunuz
Yahut vakit olmadı.

(Varlık, 423, 1 Ekim 1955)

DONMUŞ DALLARDA ÇİÇEK

İyidir beraber olmamız
 Yaklaşmış, değişik.
 Duyulur çevrenin gürültüsünde
 Issız
 Bizde bir şey eksik.

Belki de bir şey fazla, yıllarca bilmedik
 Çökmüş birdenbire ağır;
 Bir kırık gülüşte
 Yitik
 Ümitsiz hatırlanır.

Bulmak gibi tıpkı
 Karlar altında kayıp uzanırken ova

Yolu kendiliğinden.
 Donmuş dallar esen ılık rüzgâra
 Çiçek açar çekingen.

Aldanarak, unutmuş
 Senin yolun ayrı, benimki ayrı
 Az sonra ikimiz de yalnız.
 Kısa bir zaman için, saat beş suları
 İyidir beraber olmamız.

(Kültür Dünyası, 10, 15 Ekim 1954)

KAPLAR DENİZİN YÜZÜNÜ

Kaplar denizin yüzünü
Unutulmuş uykularda
Şimdi değişmiş kayıp
Şimdi bir başka uzak.

Kopmuşsanız yıllar yılı sürmüş bir yaşamadan
Kapanmışsa o sayfa
İçinizde bir ezik, garipsi türkü
Şimdi artık yoksa.

Daralan gecede
Boş yere aramak sevinci
Beraberken acı yan
Ayrılınca neden böyle çekici?

Neden ilk yağmurlarda sonbahar
İlk soğuklara doğru ürperti
Hatırlanır savrulan yapraklarda
Vardı.

Ben şimdi başını alıp giden
Mavi bulutun muyum,
Sislerdeki evin önünden geçsem
Camlarda bulur muyum?

BESİNLER

Kaybetti
Kimi, neyi
Bilmiyor, bilse, bildiği
Kayıplar gururu besliyor.

Fırın-sıcaktı içi
Baktı gördü tatlı, duygusuz olmak
Soğudu
Soğuklar gururu besliyor.

İstemedi yoksa
Üvey sokak yerine öz anne cadde
Önünde geniş idi
Dar gururu besliyor.

Kim getirdi Yusuf'a bu sözû, Züleyha
Etek yırtık arkadan
Kadınlar, kadınsılar, konuşunuz
Susmak gururu besliyor.

Sürer çift, koşulu
Tarla-kâğıt, bin şu kadar, yılda
Sıtma-sarı bir geceye doğru
Kâğıtlar gururu besliyor.

Nerde o eski demler
Tavşankanı çaylarda
Camlar buğulu
Yalnızlık gururu besliyor.

(Kültür Dünyası, 12, 15 Aralık 1954)

BİRİKİR

Bıçağımı gecelerin çarkında biledim,
 Ondan böyle keskin.
 Bir çelik mavi parıltı
 Ondan böyle odamı aydınlattı.
 İplik-ince akan su, başımdaki ağrıları önlüyor

(Kendi ömrüm önümde vazgeçilemez bir yolken
 Başka yaşayışlarda gezdirmem benim sizi
 İmkânsız.)

Bıçağımı gecelerin zifiri bile di,
 Keskin katı ekmeğimi kesmeye.
 İlk dilimin bir yüzü taş, bir yüzü az yumuşak.
 Sonraki dilimlerin yüzleri az yumuşak.
 İplik-ince akan su, bir çanakta birikti.

(Düz beyaz kâğıtlarda birkaç satır siyah.
 Bir zaman yaşadığımı hatırlatır siyah.
 Donuk mavi parıltıda ufacık odam
 Birdenbire büyük.)

Göznurumu gecelerde yitirdim.
 Ardımda bir ince mavi izle gidişim
 Ondan böyle yavaş.

(Kültür Dünyası, 9, 15 Eylül 1954)

DAR DÖRTGENDE GÜNLER

I

Elinizde küskü yahut taşçı kalemi
Sırtınız soğuk, sıcak, ter, buz
Her gün daha derine
Yontuyordunuz.

Çekilirken beyaz, her gün daha geriye
Arttıkça
Vuruşların sayısı,
Çok güç bile olsa
Alışmıştınız, kolay.

Ben seni ne anlarım mavi çizgi dışında
Dünya körlüğümde hiç yok ki mavi.
Yaygaracı seslerle dolmuşsa kulaklarım
Ben seni ne duyarım, üzgün çağrı.

Bilmiyorsanız
Güzellikleri çirkin
Büüklükleri küçük
Sizin yüzünüzden.

Ben seni ne okurum, yaşlı yazı
Deli sevinçlerimde.
Ben seni ne yaparım, güçsüz ateş
Kımıldatamazsın ölü kollarımı.

Dar dörtgende günler
Un, toz
Parçalanan taş değil, kalbiniz
İndikçe balyoz.

II

Birdenbire durdunuz
Durdu şaşkın yontulan taş.
Ömrünüzde ilk defa bakıyordunuz,
Aralık kapıdan biraz daha uzağa.

Gördünüz
Önce zordu seçmek
Bulanık
Duruldu
Şimdi daha yakında.

Ve boşluğu yonttuğunuz taşların
Hani nerde yıllarca yıpranmanın hakkı
Kalan ne
İşte
Yılların kaybı.

Ve boşluğu birden bunca çabanın.
Daha dün bir ona bağlıyken yaşamanız
Belki ölüm bırakmak
Bıraktınız.

(Varlık, 431, 1 Haziran 1956)

EDEBİYAT MATİNESİ

Kaykılmış koltuğunda bir kız
 Çığner ciklet.
 Bir oğlan dalgada,
 Geldiğine pişman uyuklar
 Bir başkası arkada.

Hiç bulabilir mi beyaz evi çok uzak
 Uçurduğunuz kuş?
 Kılıç gibi keskin karlı dağ.
 Hiç yeri miydi açmak kalbi
 Bu çiğ ılık altında.

Sizden önce birisi bir fantezi okudu,
 Kırdı geçirdi.
 Yayvan gülüşlerden ağızlar çok geç döner;
 Şimdi sıra sizde üzgün ağır,
 Ne güzel!

Olsa bari benzeri duygularla tedirgin,
 Sizdekini yaşamış
 Birkaç kişi.
 Işıktasınız seçilmiyor,
 Karanlıkta hepsi.

Okudunuz.
 Bittiğine memnun,
 Anlamamış;
 Bozuk paralar gibi düşer önünüze
 Alkış.

Gördünüz işte yerde
 Çürük domatesler gibi ezik,
 Avuçlarda mıncıklanmış kalbiniz.
 Büyürken leke ince ipekte,
 Yeniden eğiliniz!

(Yenilik, 28, 1 Nisan 1955)

ŞİMDİ DEĞİL SONRA

Ürperen sokakları süpüren tipide
Yürürken hızlı
Şimdi değil sonra
Vurur yüzünüze aralık kapımdan
Bir garip yaz sıcaklığı.

Bir an durursunuz beklemiyor gibi bunu
İçeriye girseniz
Şimdi değil sonra
Yaşamak telaşı çekip götürür sizi
Esen soğuk rüzgârda.

Şimdi değil sonra
Bakarsınız yaşamak bir gün bırakıverir
Sizi benim yollara.
Bir zamanlar kayıtsız önünden geçtiğiniz
Eski kapı
Çıkar sisler içinden karşınıza açık.
Sahi
İçerde
Sizin de
Hayatınız vardı.

Ve ancak o zaman anlarsınız
Yıllar önce gösterdiğim kışı.

Yazdı
Şimdi değil sonra.

(Yenilik, 38, Şubat 1956)

YALAN SES

Beni seni duvarların arkasına sakladım,
Karşıdan düz taş.
Varsın hepsi yanılsın, sevincime son yok:
Bahçem yalnız benimsin.

Bilerek değişik anlattım, seni duvar sandılar
Değilsin.
Gözler üstünkörü gördü:
Bahçem yalnız benimsin.
Ben buralardan giderken
Sen de benimle gelirsin.
Bizimle biter hikâye, geride kalan yalan ses:
Bahçem yalnız benimsin.

(Kültür Dünyası, 8, 15 Ağustos 1954)

HAYIR!

Bu madem
Yalnız benim gerçeğim,
Kalsın, istemem
Sizden bana gelecek.

Yaşamadınızsa
Benden önce dünyamı,
Sonsuz sulara silik
Benim bütün çabam.

Farkına varmadınız
Hep ıııklı yolda,
Karanlıktan aldım
Ben bütün verdiğimi.

Gözlerimi önüme indirdiğim zamanlar
Hafifçe kırgın,
Bir utançtır sade
Benim yenemediğim.

Sağlığımda esirgenen sevgi
Ölümümde ölgün bir akşam üstü
Seslenirse çok geç..
İstemem, susturunuz.

Kalsın, istemem
Her şey var da dünyada
Yoksa
Yalnız benim gerçeğim.

Arada

1. Basım: Varlık Yayınları, İstanbul, Kasım 1958

İÇERLEK

Onlar evlerde yaşamazlar mı, şaşıyorum.
 Evlere uğramaz, evlerde iş yapmaz,
 Bir şeye bakmazlar mı, şaşıyorum.
 Bakkallar, kasaplar, çarşılar..
 Onlar evlere hiç bir şey almazlar mı, şaşıyorum.
 Yollarla, sokaklarla, kahvelerle iş bitmiyor ki!
 Trenler, gemiler, düşler bırakıyor insanı bir yerde
 Sonra gene dönülmez bir yol gibi ev!
 Onların yolları akşamüstleri, gece
 Sona ermez mi evlerde, şaşıyorum.
 Yorgunlukları yollara yaymak, iyi ama sonu yok ki!

Sevdalar sokaklarda serin ama sonu yok ki!
 Bölüşmek umutları, paylaşmak acıları, bunalmak,
 Ummak yarınlardan bir şey, evcek yok mu,
 Şaşıyorum.

Evcek, uzaktan da olsa, yüzlerine tutulan ayna
 Yansıtmaz mı hiçbir şey onlara?
 Yıldızlı süslerle örttüğümüz oyuklarda
 Yalnız en yeni çorapları asıp ele güne karşı
 Tesbih böcekleri gibi kaçınık yaşamak!
 Hangi utançtır alıkor bizi bu kadar
 Vermekten evlerdeki yitik şarkıları, şaşıyorum.
 Şiirlere bir insan evlerden bir şey katmadan
 Nasıl girer, şaşıyorum.
 Örneğin daha demin kavgalar, dargınlıklar
 Varken –işliyen saatler gibi alışılmış–
 Kapı çalınsa, biri gelse, gülüşlerin, kaynaşmaların
 Birden başlaması yok mu afallamış odalarda?

Onlar huysuzluklarda donmuş, katı
 Bir türlü bitmek bilmeyen ay sonlarını
 Hiç mi yaşamazlar, şaşıyorum.
 Kanlı kırmızı yollarda beyaz sinirli soluyan
 O azgın yatıştırıcı ay başlarını onlar
 Hiç mi bilmezler, şaşıyorum.
 Geçer gider ömürler kışlar, baharlarla değil,
 Eriyen yağlar, tükenen sabunlarla geçer gider.
 Çocuklar büyür gider, başlayan şarkılarla değil,
 Eskiyen giysiler, tükenen güçlerle büyür gider.
 Evde hasta oldu mu hepimiz hastayız
 Onlar hastalık nedir bilmezler mi, şaşıyorum.
 Onlar hep ev dışında mı, şaşıyorum.
 Sırlı küplerden sızan iplik-ince bir su iken ömrümüz
 İçerdeki seslere nasıl tıkanır kulak, şaşıyorum.
 Ah, bu çılgın oyunlardan uzaklara da kaçsak
 Değil mi ki odaların eni boyu belli
 Değil mi ki görmekten hep aynı yüzleri, bıkmış
 İnsanların soluğunu iletir birbirine
 Hattâ ayrı odalarda ayrı yataklar.
 Değil mi ki kezzap gibi damlar göze
 Kimi gece düşman,
 Sıcak kollar gibi sarar soğuklarda bizi
 Kimi gece dost ev.
 Nasıl yaşanırdı dönüşler de olmasa unutuşlarda
 Bir şifalı su gibi ılık, arı dönüşler
 Ah, nasıl taşınırdı sürüp gitseydi hınç!

Gene de hiç kimse kurtulamaz içinde büyüyen
 Bu korkunç boşluktan, diyorum.
 Kurtarırsa o kurtarır bizi, ne aşklar, ne yaşlanmak
 Ne avuntular dışarda.
 Dünyada mutluluk adına ne varsa başkaca
 Evcek, evlerde yaşar yaşarsa!

(Varlık, 436, 15 Ağustos 1956)

KİLİM

Kilimde incir çekirdekleri – parlak, pahalı
 Elmaslar yerine çekirdek – sūs, avunma.
 Hattâ soluk, ucuz boncuklar olabilirdi,
 Cam boncuk, incir çekirdekleri – sūs, avunma.
 Gezdire parmaklarını: Pürtük! Çünkü üzüm çöpleri
 Aptallığımızdan kalma üzüm çöpleri, armut sapsarı.

Ama biz dokuduk bu kilimi, eh bir dereceye kadar!
 Değil ele güne çıkacak, değil asılacak duvarlarda.
 Çiğnenir –çok çiğ çağ– ayaklar altında yabansı.
 Sağlam olabilirdi, sapsarı aldattı bizi:
 Üzüm çöpleri, armut sapsarı, çekirdek, çok çiğ
 Önceden düşünemedik, çok çiğ çağ!

Renkler, oldu bir kere, geçti, renkler
 Düşünmek gerekti başlarken, sen buna

Renk mi diyorsun? Ben serin – mavi
 Ismarlamıştım sana sıcak çaylar yanında.
 Çok çiğ çağ. Çaldılar. Çıplak. Mavi, ama bu
 Kan oturmuş tırnaklardaki mavi. Geçti.
 Geçti, sökülemez, dokundu, sırttır boşluk, ben sana..

Sakladığım baharlar nerde bu kilim için,
 Nerde yıllarca önce, ben sana..
 Ne yaptın baharları, baharsız çok çiğ, topraklarda
 Çok çiğ, çiçek – hiç yok – hani bu kilimde?
 Hani beyaz, beyaz, beyaz,.. Beyazları ne yaptın?
 Çok çiğ bu kızgın yaz, çiğ bu karakış!
 Bâri biraz kışlarda.. Çıplak, çok çiğ!

Çok çiğ bu çığlık, bu en bol renk: Kara! Ben sana
 Hiç kara koyma demiştim, nerden düştü, çok çiğ
 Paslı borulardan katran, soba zifiri.
 Sonra eski patiska perdeler gibi solgun ve sıska
 Parmaklarda kirli tütün sarısı.
 Çok çiğ kesik öksürük, çiğ çatlak çağıldı!

En güzel renk mi, çok az! Eğreti, kaçamak, belki!
 Belki kimi gecelerde ekleme
 Sevinçlerden gelme çağla yeşili - - Yanlış!
 Eğretili otlarının yitik yeşili yâni,
 İki başlı kartalların ölü gözlerinde -
 - ki belki, çok az!
 Sonra çok az pembe, işe giderken ayrılışlarda
 Kimi günler bir süre hani ayaküstü
 Çekingen bir gülüş, çekingen - çok çiğ çevre -
 Pörsük-pembe, solgun güllerde, belki biraz!

Heyy! Kilimdeki bu bir sürü mertegin
 İşi ne? Çok çiğ! Kendi gözümüzde
 Çöpler vardı, karartmış önümüzü.
 Çöpler, yeterdi kilimde, bol - çok çiğ çağ -
 Ama onlar mertek, doğru, çok çiğ!

Gözlerinin dalışı bile çok çiğ, çünkü - -
 Çünkü hançer nakışlarda bu çılgın çağrı,
 Bu çürük iplik, bu ensiz atkı,
 Bizim!

(Varlık, 463, 1 Ekim 1957)

CAMGÖZ

Ben sana aylarca kadın diye kıvranmış
 Dinç bir erkek gözüyle bakıyorsam şaşırma!
 Bir delikanlı yolda öyle bakıyordu bir kıza
 Göz göze geldik, bir karışıklık
 Onun diri bakışları bende
 Benim bezgin bakışlarım onda kaldı
 Başı öne düştü yürüdü, başım dik yürüdüm
 Sen misin karşımdaki, ben seni şimdi
 O gözle görüyorum.

Ben seni çok daha güzellerini görmüş
 Değme kadınları takmaz uçarı
 Gözlerle de görüyorum küçümser.
 Yolda biri bir kadına öyle bakıyordu
 Kaş göz arasında bana geçti bakışı
 Sırnaşık sinekler gibi bâzı bakışlar
 Kovsak yürür bizimle
 Yürüdüm.

Ben sana şu anda yaşamak delisi
 Bir gözle de bakıyorum yorgun olduğum halde.
 Bir cenaze gördüm, bir ölü yolda
 Tabutun içinden öyle bakıyordu
 Kedi gözü, ince ılık çizgi
 Karanlıkta nasıl parlar fosforlu
 Tıpkı öyle parlıyordu içten
 Dürülü estamlarda kurumuş kanlı yazı
 Ancak bu gözle okunur en çapraşık kitaplar
 Dedim, okunursa - -
 Aldım ölü bakışını ölünün gözlerinden
 Yürüdüm.

Ben sana bir çocuk gözûyle de bakıyorum
Dünya nedir daha bilmiyorum oyunlarda
Bir oğlan çıktı yoluma elinde tebeşir
Çizdi kör bir adam resmi duvara
Göz diye tutturmuştu adam
Resimlerde görmek ister dünyayı
Bende göz çok, dedim, nasıl olsa!
İyimser gözlerimden ikisini
Verdim kör adama.
Bir bakışım yüzyıllar önce kanlı kırıllarda
Bir bakışım yüzyıllar sonra gülecek
Bir genç kızın bakışı kırlarda
Perdeli, baygın, dumanlı, bulutsuz
Kör, keskin, duyan, umursamayan
Sürü sürü gözlerimin benzeri
Uluyan kurt, meleyen kuzu, yırtıcı kuşlarda.

Ben şimdi kapıda karşımda duruyorum
Bir camgözden bakıyorum evrene,
Daha nice gözlerim var kimsenin göremediği
Ben gelin demedim, kendileri geldi.

(Varlık, 434, 15 Temmuz 1956)

EV ÇÖLÜ

Alev alev yanıyor temmuz ortası sokak
 Sıcak olanca evde
 Delikli taşlara demin dökülen su
 Tuzlu bir tortu oldu düştüğü yerde.

Kızgın saç mı bastığım tahta
 Camlar akkor mu saydam
 Boşuna açsam kapasam
 Emmiş yakan sığağı pencere, perde.

Yaprak kımıldamıyor, gevşek, bitkin
 Dağılırken eşya
 Tıkayan sıcakta bunalıyorum
 Senin kadar ben de.

Keskin parıltıda kamaşır göz
 Bezgin, içerlek erirken kurşun
 Evlerde kalmanın dehşetini duydum
 Senin kadar ben de.

Akpak gemilerin pır pır eden tenteleri
 Temmuz çölü uzarken süzülür mavilerde,
 Gecenin azıcık serinliğini bulsak
 Daha çok ilerde.

COĞRAFYADA ŞART KİPİ

Her günkü yollarından evlerine dönerken
Vurur yorgun adamların parçalanmış gölgeleri
Saray duvarlarına.

Coğrafya kitabında konu:
Yeryüzünün şimdiki hali.
Ülkelerin yüz ölçümü,
Engebeler, dağ, orman, vadi.

Akar su, iklim, yağış
Bitkiler, nüfus, konuşulan dil
Halkın geçim kaynakları - -
Ülkeleri bildirir
Bir coğrafya kitabı.

Bilgi! Kitaplar ne bilir,
Ben ölçmedimse bütün ölçümler boşuna.
Yağmurların sözü nasıl edilir,
Alnım ıslanmadıysa serin yağışlarında.

Ne denizler deniz, dağlar dağdır
Ne bahçeler bahçe.
Yok öyle göller
Ben olmayınca.

Ben gidemiyorsam
Kitaplar aldatır.
En verimli toprak, ben göremiyorsam
Katı, kıraç, kısır.

Gök-delen yapılardan söz açar
Işıklar içinde bir şehir
Salaşlardır, sallanan, ben gezemiyorsam
Adımlarım değmiyorsa uzun, sonsuz sokaklar
Başlamadan bitiverir.

Koca koca şehirler
Milyonların üstünde - -
Coğrafya kitapları!
Geçer yorgun adamlar sarayların önünden
Kapıları kapalı.

(Varlık, 457, 1 Temmuz 1957)

SINIR

İşinizdesiniz ya da başka yerde
Yükselir hastanızın dün geceki ateşi
Gördüğünüz yüzlerde gün boyu
Aklınız evde.

Parlar gaz ocağı, sıçrar kıvılcım
Merdiven başında bir sigara
Belki söndürmediniz.
Çok küçük çocuk, yaşlı sakat anne
Seslenir akşamlara alevlerin içinden
Aklınız evde.

İkiniz de yoksunuz, ya bir şey olduysa
Buğday tanelerini toplarken ekmeğe
Çarpar yürek yerine göğsünüzde korku
Aklınız evde.

Çıktığınız geceler birkaç saatliğine
Yalnız ya da beraber
Aydınlık çevreyi karartacak gölge
Daha ilk adımda büyür birden
Aklınız evde.

Bu sınır, arada bir aşsak da
Çeker dar yaşamamıza bizi
Her şeyleri tamam bile olsa
Aklınız evde.

(Türk Dili, 80, 1 Mayıs 1958)

DÖRTLÜ YONCA

Eşkenar üçgenin A köşesi kopsa
Kapı
Çocuk sokaklarda.

B köşesi kopsa
Pencere
Soğuk dolar içeri
Üşütür, hasta.

C köşesi kopsa
Aç
Yok küçük sofra.

Bu üçgenin köşeleri üç kenet
Tutuşmuşlar el ele
Her biri kendince kopmayı bekler
Çocuk büyüsün hele.

(Varlık, 466, 15 Kasım 1957)

ÇOCUKLAR

Çarşılarda bir şey
Biz pek aramazdık çocuklar olmasaydı.

Kasaplarda manavlarda bazı yorgun kadınlar
Hep de تنها saatleri seçerler
Sonra yavaş bir sesle
Çocuk için hasta kaç gündür yemiyor
Biraz et biraz meyva isterler.

Sevdiği bir reçeli gün aşırı yalnız ona
Kaşıklarla beraber büyür bir üzüntü
Yağların şekerlerin çayların
Uykularda bile bitiyorsa
Annelere düşündürdüğü.

İnsanlara tezgâhlara kâğıtlara kolaydı
Biz bu kadar eğilmezdik çocuklar olmasaydı.

(Dost, 11, Ağustos 1958)

KIRK

Daha hiç kaybı yokken
 Şimdi korkar, yadırgar çok
 Yirmisinde mi erken, otuzunda belki.

Şimdi ağlar, korkar çok
 Çünkü yeni
 Şimdi ister, heep ister, heep
 Bilmez ki!
 O sizin düşleriniz ne kadar tatlı
 Gördünüz, görmez misiniz
 Yüce doruklarda kartalların yuvası.

Kırkı dolsa düzelir uykuları
 Kaderine razı
 Uyuşuk, bitkin başlarsa kırk
 Yüksek ateşlerde anlar bazı.

O sizin başınızda serin kavak yelleri
 Kartalların yuvası yüce doruklarda
 Gördünüz, görülmez mi!

O sizin önünüzde serili Kaf dağları
 Kundaklar uzakta
 Aldınız almaz mısınız
 Parlıyor pırlanta.

(Varlık, 471, 1 Şubat 1958)

KİNİNLERLE

Bir yavru ceylandı kısıtırıldı ininde
Kininlerle.
Halsizliğim, kırgınlığım, kesik, kalem
Düştü elimden kininlerle.

Kurumuş, kavrulmuş, sıcak, sıcak, sıcak
Bu else, bu saçsa, bu ağız, ağzı
Koptuğu yataklarda kaldı
Hakkı olan oyunlar soluk resimlerle.

İstenir, özlenir gün olur bir hastalık
Sağlam diye yüklenen hayata kininlerle.
Ah ben bitkin isem işte tam fırsattı
Birazcık uyumak uzak serinlerle.

Az daha büyümek her halde yoktu
Yoktu çocukluğumda bana ninni söyleyen,
Ben kendim söylerdim dokunmasalardı
Kininlerle.

Eli ermez, bir küçük kaçıştı bu
Tuttular daha ilk adımında.
Kan bile değildi o kadar güçsüz
Ninnisiz inler kininlerle.

(Varlık, 456, 15 Haziran 1957)

BİREY

Ulusların ilk çağları gibiyiz destan
İlkel araçlar yokluklar
Bir düzen kurmak çıplak, mutsuz
Yazılsaydı hayatımız destan.

Çekmek kadırgaları bitkin, bezmiş
Kendimize bile fazla çok zaman
Dar dörtgeni nasıl kırsın bu gövde
Eşleri mi evleri mi çocuklar destan.

Karşımıza dikilir de Çin setleri
Her gün daha yorgun aşmak destan
Tek gelen hiç geçemez Kanlı Kavak
Çok sayıda geçmek sarp boğazdan.

Ormanlarda boğuştuk biz de gergedan
Karşımızda bunca zorluk bir Oğuz Kağan
Gelir nice savaşların üstesinden
Tam kalkar ayağa, düşer Akhilleus

Bugün var yarın yokuz destan.

(Dost, 13, Ekim 1958)

GÖLGE

İkinci güneşlerinde uzayan gölge
Gider durur eski evlerin önünde
Anılar başladıysa akşam yakındır
Aceleci bulutlar başınızın üstünde.

Bu geriye dönüş size
Geçtiğiniz kızgın çölleri hatırlatır
Bitkindiniz yürürken gölgesiz
Ne bir su, ne de hurma ağacı.
İkinci güneşlerinde uzayan gölge
Kaçtığınız öğlen sıcığından gelir
Bütün serinlik yine
Yazdır, sevinç sesleri sokak aralarında.

Kısa olur ikinci güneşinin gölgesi
Birazdan erir gider çöken karanlıklarda
Yoksul semtlerin yaz geceleri
Oturanlar vardır ya kapı önlerinde.

Uzayan gölgenize güvenmiş
Ne düne, ne yarına bakıyorsunuz
Bu dünyaya bir kez gelinirmiş
İyi ki duydunuz!

Çıkarın tadını yaşamamanın, sonunda
Tıkalı sokakların hangi serinliği
Gölgeniz çekilince yarın
Siz de tıpkı kapı önlerinde - -

KAYŞA

Bu çok akşamüstleri
 Çözülür çevre
 Hep de sizi bulur
 Nereye gittiler
 Issız böyle.

Tut beni çek beni kurtar
 Devrildi dağ altında kaldım
 Sislerde elleri
 Uzanır
 Bu az.

(Varlık, 475, 1 Nisan 1958)

GELEN KİM

Gelen kim söyle değişsin yüzüm
 Dost ise asık, düşman ise güleç
 Biraz garip belki.

Nazlanmak benimki dostu karşı, içerde
 Sevincim gizli
 Biraz garip belki.

Düşmanım mı geldi, güler yüzüm maske
 Ekini belli etme
 Biraz garip belki.

Adamına göre, biri veya öteki
 Gelen kim söyle
 Biraz garip belki.

(Vatan, 8 Ağustos 1954)

GÖRGÜ

Yığın yığın söz kodular önüme
Öğren dediler öğreniyorum.
Hepsini yerli yerinde
Kullan dediler kullanıyorum.

Yarım ağız:
Hârîka, pek sevdim!
Buyurmaz mısınız?
Aman efendim!

İçinizden gelmese de idare
Ne şeref!
İnci, mercan sözlerim
Lâle, sûmbül her taraf.

Kibarlık başka şey, mermeri
Gıcır gıcır yıkadım.
Karşıdan şaşkın bakıyor
Hamam böcekleri kabalıklarım.

Duvarların ardını
Görebilene bravo!
Öyle bir zırh giydim ki
Kırabilene bravo!

(*Vatan*, 3 Ocak 1954)

BAŞ SAĞLIĞI

Ben uzaklarda olmalıyım, çok uzaklarda
Acılar unutulduktan sonra
Dönmeliyim.

Ölümlerin karşısında şaşıyorum
Ne desem ki
Düşünüyorum.

Kalanları ağlıyor gidenin
Benim gözlerim kuru
Herkes bana bakıyor, biliyorum
İçlerinden geçenleri.

Baş sağlığı dilemek
Gariibime gidiyor
Ölen öldü, sen yaşa
Kuçültmeye benziyor.

Beni böyle kitaplar mı yaptı ne
Kağıtlarda gidenlere içlenip ağlayan ben
Hayattaki ölümlerde put gibi duruyorum.

Ben canavar ruhlu muyum
Bir ölü evinde tek söz söylemeden
Put gibi duruyorum.

Kimse anlamaz derdimi
Ben uzaklarda olmalıyım, çok uzaklarda
Bir yakınım öldümü.

(Vatan, 28 Şubat 1954)

GECEDE HATIRLAMAK

Akşam oldu Tanrı dünyasına baktı
Yorulmuş bitkin, dinlenmesi için
Uykuları saldı.

Gündüzün çiğ beyazı bir kara yaygı
Hayvanlar bitkiler hava ateş toprak
İnsanlar sular hepsi karardı.
O da neden sonra tam biraz daldı
Eski tazeliğinde bir yürük hayal
Kapısını çaldı.

Gülümseyen bir yüzü, ince elleri vardı
Çetin günden sonra bir yakıcı duyguda
O zaman da böyle birden hatırlardı.

Bir denize gömülmüş uzaklarda dünya
Hayvanlar bitkiler hava ateş toprak
İnsanlar sular karanlıkta saklı.

Çıplaklığı çirkin, Tanrıya karşı
Gözlerinin üstünde bir zalim ışık
Kapısız odalarda aydınlıkta kaldı.

(Vatan, 21 Kasım 1954)

IŞIĞI KESEN DUVARLAR

Birden inen bir bulutla karardı yüzün
 Böyledir
 Biraz gülecek olsan vay sen misin gülen
 Hemen yetişir hüzün.

Bu bizdeki akıl mı ışık vurmuş hazır
 Hazır biraz aydınlanacak oda
 Perdeleri kapatır
 Kalırsız karanlıkta.

Çünkü hüzün eski dost baş tacı
 Onunla yağrulmuş mayamız
 Gelsin
 Biz onsuz olamayız.

Çünkü sevinç geçici
 Düşün günün tasa dert, düşün sonun ölüm
 Eskiler gülmüşler mi
 Bunca kitap okudun.

Dağıtamazsın ne yapsan
 Sevincine çöken bulutu
 Gizli kaynaklardan sızan
 Hüzünle bulanık içtiğin az su.
 Ölüler önleyiniz
 İlleri yok
 Mezarlar söyleyiniz
 Dilleri yok.

(Yenilik, 11, Kasım 1954)

EŞYALAR, SESSİZLİK

Bir gün giderler de kalırsanız yalnız
Eski odalarda gece
Bir saat gibi durmuş sabahtan
Her şey onlar gidince.

Bir garip boşalışla cansız
Uzaklarda şimdi
Ayna önünde resimler
Eşyalar, ellerinin değdiği.

Yüklenen sessizlikte radyo
Şen şarkılar hepsi de üzüntülü
Duyduğunuz derinlerde bir ses
Gidenlerin götürdüğü.

Anladınız neymiş kattıkları
Perdeler çiçekler ışık hava su
Ancak onlar varken
Sizi yaşatıyordu.

(Yenilik, 33, Eylül 1955)

GENİŞLİĞE ÖVGÜ

Güzel demiş diyen şair, Mesihî:
 “Kim bilir olbir bahâra kim ölüp kim kala sağ”
 Bu can bize temelli verilmedi,
 Alır bir gün yalan dünya.

Belli mi yarına çıkacağımız,
 Nerde kaldı sonraki baharlar
 Der de yine şaşmaz bildiğinden
 Şu eğreti yerde nice insanlar.

Gözünüzde büyüttüğünüz şeyler
 İlerde güleceksiniz.
 İçindeyken
 Anlaşılmaz gençliğin geçtiği.

Ve telâşlar yıpratır kalbi,
 Enfarktüs.
 En iyisi oluruna bırakmak:
 Biraz geniş olunuz!

(*Türk Dili*, 77, 1 Şubat 1958)

GECE DURUMU

Çok kötü insanların sapladığı bıçaklardan
 Yine yaralı düştü dünya karanlığa.
 Delilerin günlerini gömmek için uçsuz
 Düzlüklerde.
 Koptu gece çığ gibi
 Koca dağın üstünden.

Seslerin kesildiği sokakta
 Uyurken evler
 Ak tazenin göğsünde ağlarken çocuk,
 Kaderin kara sütünde
 Ölülerin gözleri
 Üzgün, bulanık.

(Vatan, 13 Şubat 1955)

KARANLIK ODA

Gözlerini açar bakar dünya
 Eskisi gibi
 Gözlerini gene kapar Buda.

Nisan yağmurunda yarılr sedef
 Düşen damla inci.
 Tıpkı öyle sızar ışık
 Aralanmış kirpiklerden içeri.

Doygun yüzeyde görüntüler
 Farksız öncekilerden.
 Gülümser acı net
 Çekilen.

(Vatan, 20 Mart 1955)

İKİNDİ ÇAYI

Onlar öyle yerlerde bitmek bilmez bir pasta
Tedirgindirler yakından bakılsa.

Sokakların çağrısı sabırsız Sirenler
Boşluk, söze karışsa.

Sıkıntılarda uzar toplantı
Burda yalnız olacaktı hiç değilse.

Kuytu kahvelerde çay kalkıp gidebilse.
(Varlık, 488, 15 Ekim 1958)

KOKTEYL PARTİ

Ne verir koyu karanlıksa
Masanın üstü
Kor kristal kadehler fena
Votka veya viski.

Böyle toplantılarda bir el olmalıydı
İçkilerden önce sessizce uzanıp
İçinizde unutulmuş lambaları
Yakmalıydı.

Büyük ağır sevinçler ortasında yoksa
Ne verir daha da içseniz
Kor kristal kadehler fena
Işıksızsanız.

(Varlık, 483, 1 Ağustos 1958)

ESKİ HASTALIK

Kandan kısık bir göz kurtulur karanlıkta
Ağarır zindan
İlk gençlikten kalma
Biraz
Benim bu göz ağrıları.

Gündüzden kaçırırsam
Geceleyin sokaklar تنها
Yatıştır yoklarsa
Görünmez
Benim bu göz ağrıları.

KİRLİ SORU

Benim oralarda hiçbir işim yoktu,
Şeytana uydum.
Aç ahtapotlar kaynaşırken dipte,
Kaypak kalabalıkta sürükleniyordum.

İnce yüzünüzde üzgünce bir bakış
Birden sizi gördüm.
Açtı arı doruklarda bir safran
Durdum.

İlk sevgili güldü yitik anılardan
Mutsuz, yalnız.
Sessiz kınamanızı, utançlarda küçülmüş,
Aldım, geri döndüm.

Gelsem,
Siz yine orda mısınız?

(Varlık, 473, 1 Mart 1958)

EKLER

Biz sözleri eklerle yaratır, yok ederiz
 Türer yeni yeni sözler eklerden.
 Ektir sıfat yapar ismi
 Fiil olur bir ekle bir yansıma
 Ekten doğar bir isim aslında fiilken.
 Tanrı, tanrısal, tanrıca
 Sevmek, sevgi, Sevim
 Sıfatlar, isimler bu yoldan türer.
 Ekler olmasaydı nasıl yaratılırdı
 Evden, resimden; evler, resimler?

Kimi insanlar da tıpkı buna benzer
 Türer yeni yeni kişiler eklerden
 Yoksula ekle para, zengin! Cahile ekle bilgi, bilgin!
 Düşün neler kattığını bir adama
 Örneğin yiğitliğin.

Bir kimseyi eklerdir çıkarır yukarlara
 İletir kişiyi Kaf dağına bir para
 İnsanlığa yükseltir insanı bir aşk
 Varılır yücelere eklenen çabalarla.

Ama ekler eldekini alır da!
 Erdem komaz insanda bakarsın bir para
 Düşürür çamurlara bakarsın bir aşk
 Kötü tutkularsa yakar yıkar yıllarca.

Biz her şeyi eklerle yaratır, yok ederiz
 Aşkla gelir Sevim'e sevimli yaşama
 Ne zaman ek değişir aynı Sevim sevimsiz
 Yitip giden aşklarda.

FOSFOR

Fosfor, bazı gecelerde eski mezarlarda
 Ölülerin çağlardan seslenişi, fosfor.
 Çok geride kâğıtlar neden gece yarısı
 Kamaştırır gözleri yangınlarda, fosfor.

Bazan insan koparır kendini gençliklerden
 Sular sızan tünellerde bir elmadır çeker gizli,
 Çok uzakta fosfordan bir parıltı varsa
 Belli bile olmaz mumların eridiği.

Çapraşık bir yol çizer sert-katı kartlara
 İlk gençliğin o savruk harcıları.
 $P_1 P_2 O_3$, magnezyum fosfat.

Kalır köpük dünyalarda kimyanınki,
 Odalarda yalnızken parlar fosfor
 Çaresiz soluklar, çıplak artist resimleri.

Fosfor, insan ölebilir
 Hattâ beş santigram!
 Düşer boş beyinlere bir korku,
 Akça sıvılarda yüzer yapışkan
 Elin ekmek mi tuttu,
 Nemli kurnalarda döl: Fosfor!

En sert taşlar, ak kâğıtlar, yumuşak boyalar
 Boş sularca zavallı fosforsuz.
 Üstünüzde azıcık yoksa,
 Yazdıklarım yoksunuz!

(Yeditepe, 142, 1 Kasım 1957)

KUĞULU GÖL

Saysak olacağı sekiz on gecedir
Ancak o kadardı, candan istediler.

Bilsek, öncekiler de bizim gibi miydiler?
Kirlı badanalardan silinmiş gülüşleri,
Bir ölü sessizlik kalmış onlardan arda.
Bilsek, aynı ürkek parıltılar mı vardı,
Gecenin bir yarısı bu eski evde
Usulca yakılan lambalarda?

İlangi gizli ayışığı bâzı gecelerde
Yükseltir denizleri yatak kıyılarına?
İkili dilekleri kamçılar ılık su
— Haydi, gel!
Sonra aynı anda beraber, haydi!

Saçlar solar serpintiler bitince
Yorgun uzar bir düşünce: Burdaki bu
Aynı kısık soluklardan sonra
Yüzyıllar önce, yine böyle uyuyordu.

Senin sevmelerin ne kadar çoktu aslan Zeus!
Kimi boğa, kimi kuğu biçiminde.
Senin yaklaşmaların ne kadar değişik,
Amphitryon ya da altın yağmuru.

Şimdi nerde o sayısız
Aldatığın dertli Hera,
Nerde bindiğin azgın atlar?
Neden sıkıntıyı, hüznü, pişmanlığı getiriyor
Gerceğefalarının açtığı saatler?

(Varlık, 464, 15 Ekim 1957)

HERAKLİT'İN SULARI

Ne zaman sokaklarda dolaşsam
Okul, sinema, sergi
Kullanıyorlar
Bendeki eski benleri.

Kalabalıklarda çoğalıyorum
Hangisine yetişeyim şaşkın
Tıpkı onun çizgileri
Karşıdan gelen şu kadın.

Bir küçük çocuk
Yıllarca öncem
Korkar mı gitsem yanına
Çocuk sen bensin desem.

Üç delikanlı yürüyor
Bir dört yol ağzında her biri bir yana
Üçe bölünüyorum
Yolların her birinde birim gidiyor.

Biri eve derslerinin başına - - kitabı açıyorum
Biri parkta bir sevgili - - bekliyorum
Bir yerde çalışıyor üçüncü, okul dönüşü
Gecenin geç saati işimden dönüyorum.

Hey durun! diyorum, siz bensiniz, bensiz
Nereye gidersiniz, hey durun!
Sessizce yürüyorlar benden habersiz
Duymuyorlar, o kadar sesleniyorum.

(Varlık, 486, 15 Eylül 1958)

YAŞ

Yastıklarda gözyaşları mı var yaş
Sağlam duvar tepserir güherçile yaş
Nice şiirler yıllar yılı açmaz
Parlar birden magnezyum yaş.

Nice aşklar ölümsüzleyin söner balon yaş
Nice tutkular sabun köpükleri son yaş
Her yazım bir siliştir siler birkaç
Denizdibi demirlerinden pası
Kurtuluş yaş
Her şey yazılmış olsaydı.

Evlerden, çocuklardan, sevgililerden
Uzaklaşmak –den hep, yaşamak bir –den
Deler graniti nem un ufak tünel
İşler yaş.

(Pazar Postası, 11 Mayıs 1958)

ÖLÜME YOL!

Dağların ardından ölüm doludizgin gelir
Terkisinde biri vardır.
Ama yollar insanlarla kaynaşır
Ama dünya telâşında hepsi
Ama ölümün işi hepsinden aceledir
Ama yollar tutulmuş, geçilecek gibi değil.
Bir anda her şey bir yana itilir
Önce ölüm! Ölüme yol!

— Hiç halim yok, ayakta duramıyorum.
Dopdolu bir taşıtta sanki bir kadın
Ama çok yaşlı bir kadın
Sanki yavaşça böyle demiştir.
Ama sağır uğultuda duyulacak gibi değil
Ama herkes havasında, hain, bencil - -
Bir anda her şey bir yana itilir
Önce ölüm! Ölüme yer!

(Varlık, 487, 1 Ekim 1958)

KİTAPLARDA ÖLMEK

Adı, soyadı
Açılır parantez
Doğduğu yıl, çizgi, öldüğü yıl, bitti
Kapanır parantez.

O şimdi kitaplarda bir isim, bir soyadı
Bir parantez içinde doğum, ölüm yılları.

Ya sayfa altında, ya da az ilerde
Eserleri, ne zaman basıldığı
Kısa, uzun bir liste
Kitap adları
Can çekişen kuşlar gibi elinizde.

Parantezin içindeki çizgi
Ne varsa orda
Ümidi, korkusu, gözyaşı, sevinci
Ne varsa orda.

O şimdi kitaplarda
Bir çizgilik yerde hapis,
Hâlâ mı yaşıyor, korunamaz ki,
Öldürebilirsiniz.

(Varlık, 447, 1 Şubat 1957)

KÖPRÜ

İki yaka arasında bir köprü kurdu
Tek tük gelenler oldu, geçtiler, gördüler.
Çokları da geldi, üşengeçtiler
Karşıdan baktılar, geri döndüler.

Ama var
Oldukça iki,
Pembe defterlerde açar
Aşk şiiri.

Günü doldu, öldü
O ölünce herkes ele kalem aldı
Yazdı yazdı yazdı.
İssız bir yoldu, kalabalık şimdi.
Çünkü var
Oldukça iki,
Pembe defterlerde açar
Aşk şiiri.

ARADA

Her şey araya giriyor, aradan çıkıyor
 Arada çocuklar doğuyor, büyüyor, yürüyor
 Arada evler, evlenmeler, ölümler duruyor
 Arada yaz kış bahar, dünya dönüyor.

Her şey arada oluyor arada bir, bir arada
 Aralarda akla kara, bulmak arayı arayı
 Bir eldir aralar, açar bir kapıyı usulca
 Açıkça aralar, kapanır ne iyi!

Kara toprak ayaklarımız altında
 Mavi gök yukarda
 Ne bulduksa arada bulduk
 Seninle benim aramda, onlarla aramızda, arada.

Madem küçük dünyamız ölümlerle sınırlı
 Madem kişi bağlı ortak yaşamalara
 Benden sana, senden ona, onlardan bize
 Gitmek gelmek arada başka dünyalara.
 Nasıl teperdik yoksa boyuna aynı yolları
 Değişiklik arada
 İnsanlar değişir, evler değişir
 Yeni yeni yüzler, geçilen sokaklarda.

Aşklar arada, Tanrının büyük bağışı
 Ferhat'lar, Kerem'ler çöllerde, odalarda
 Bir anlamı var elbet
 Boşuna mı yanmışlardı?

Hiç mi serin rûzgârlar esmiyor
Hep mi kızgın yazlardayız, baharlar arada
Mevsimi
Yaprak kımıldamıyorsa.

Çocuklar arada, nasıl bırakılır elleri
Dönüşler tatlıdır, telâşlıdır
Bir bezginlik çökse bile
Üstümüze akşamüzerleri.

Hastalıklar arada
Tehlikeli değilse yararlı
Hasta olmamış kimse
Hiç halden anlar mı?

Biz unuturuz başka!
Ölümler arada, hatırlatır
Dünyanın malını toptasak da
Bu dünyanın sonu vardır.

Ölümler varsa arada, anılar da var
Sevdiğin miydi, geceleri
Gelir uykulara canlı, nemli sabahlara taze
Açmış çiçekler kadar.

Zorluklar varsa arada,
İnsansın!
Engellere harcanmayan güçler ne güne
Dayat ki, yaşadığını anlayasın!

Aranarak yordamlarda bir ara
Yaşarsın.
Derken dūrülür defter, başkasına gelir sıra
Sen aradan çıkarsın!

Dar Çağ

1. Basım: Varlık Yayınları, İstanbul, Aralık 1960

DAR ÇAĞLARDA YAŞAMAK ZORLUĞU

ELİ KALEM TUTMAK

Eli kalem tutuyor, işlek, yazması kolay.
 Bastırınca dik, yazar kâğıtları yırtarak.
 Tuttuğu dağlarsa çevresinde yağılar,
 Vurur gider kendini yakarak.

Tuttuğu - - adam sen de! yaz-boz tahtalarında
 Törpü, alışır büyüklere bakarak.
 Bir gün bırakırsa
 Yalama yazılarda başlar yazma yitimi.

Güçük göçük yapılar yükselir çabuk,
 Kimi boş meydanlarda parlar saman alevi.
 Kalan ne, kalkınca kayırmalar aradan,
 Kuruyunca cilâsı kasap süngerlerinin?

Yansır yitik yaşamalar yalnızlığı
 Çekili şifrelerde gergin gergefler üstüne.
 Söyler pürtük ellerde bir stigma
 Kuş tüylerinde miydi, yoksa katı kerpiç.

Uzar gelir Çin setlerinden yazı
 İslî çıra, mumlar, gölgesi titrek.
 Birleştirir, ayırır
 Eli kalem tutmak.

(Maya, 5 Mayıs 1960)

DERLER

Önce saçlarla başlar herhangi bir durumda
Güzel ama uzun kumral ama kısa
Durup durup bakarlar ellerinde yelpaze
Sırtınızda çuval caddeyi geçen de siz.

Gerilerde bir yerde
Örtmüştü kar yolları örter gibi kar
Madem - - kadar üzgün var bir şey
Neler neler söylerler.

Her şey gözden başlıyor üstünüze çevrilen
İner ine derinde iğneler ince
Çıkar düze çelme çevrilir yolunuz.
Anlatmak zor
Gerilerde bir yerde
Çok oluyor.

(Varlık, 520, 15 Şubat 1960)

YORUM KORKUSU

Gitmek geçse aklımdan
 Hemen yorum
 Nereye, nasıl, ne zaman?
 Oysa ben vazgeçtim
 Uyu yorum.

Demek geçse aklımdan git
 Git mi yorum
 Kime, nerde, ne zaman?
 Oysa ben haddim mi
 Uyu yorum.

Ne gitmek geçebilir aklımdan
 Ne de git demek.
 Eli kolu bağlı ben, ağzı dili bağlı
 Yaşa yorum
 Sevin emi yorum.

(Dost, 39, Aralık 1960)

SİNEK

Sabah sinir sallanan aynalarda tıraş olmak
 Yine geç kaldıksa sofralarda çocuklar
 Susuz solar çiçek.

Dinç atların kuyrukları savrulur şırak şırak
 Kınkanadları kopuk, ayakları yaralı
 Kakışlanır bir sinek.

(Dost, 18, Mart 1959)

KUYRUK

En uzun kuyrukların en sonunda bendim
Sokakların ayazı sırtımda hurra
Bana gelmeden sıra bitti kıştı
Bir cıva baktım otuz sekiz beşti
Sonra yataklarda
Acaba.

Bu bir yerden ötekine yetişmeler koşmalar
Bu taşıtlar bu ekmek bu et kômür yağ
Sizin böyle âdi konularla işiniz yok
Böyle küçük geçici
Ah siz ne cici
Süzülmek bulutlarda
Acaba.

Bu kuyruklar yüzünden benim bunca kaybım
Meselâ
Hem bazı kayıplar bir bakıma kazançtır
Netekim kuyruklarda ben hava aldım
Ya başka alanlarda
Acaba.

(Dost, 8, Mayıs 1958)

HESAPLAR

Hesaplar kaç gün oldu
Ve çocuklar bakarlar ne yazarlar
Bu anne, bu baba.

Çıkarırlar, toparlar ne kaldı
Ve çocuklar bütün gün sıcaklar
Gözleri yıldızlarla kalkarlar: Attâ!
Oysa yemekten önce sürdüler kapıları
Oysa deniz kıyısı o kadar uzak ki
Ve yok yorgunluğa at, araba.

Ve çocuklar eski resimleri açarlar
Yırtık kopuk sayfalar kim bilir hangi
Moda dergisinden kalma

Şık hanımlar, beyler zarif kostümlerde
Ve çocuklar bakarlar
Bu anne, bu baba.

(*Varlık*, 533, 1 Eylül 1960)

ILIK SAAT

Dalgalı denizlerden dönüldü ya koya
Hepiniz sağsınız
Yattınız güle oynaya - -
Başlar.

Bütün gün bunu beklemişti pinekleyişi
Kış ortası yaz düşlerinde.
Bizim çocuklarımızın sayısı
Eh var, cümlemizin - -
Ve atar ağlarını (ortaçağ sokaklarında
Seslendi ya bekçi) iner de ılık
Göl kıyısına o soğukta
İçin için dolar ağlar.

(Varlık, 521, 1 Mart 1960)

BAHARA GİRERKEN BALAD

Biz bütün kış hep bu baş ağrıları
 Camlar açıldıkça bu sefer de dışardan
 Eve gelip gidenler bilmeden çoğalttı
 Hep oydu dumandı küllenen dudaklarda
 Gaztecinin postacının kapılardan attığı.

Hattâ gece yarıları koltukların altı
 Ve tuttükçe sindi kapalı aşlara is
 Karardı ak tuzlar neden dumandı
 Hattâ öksüz aşkları siz ne zaman kurtardınız
 Oysa bütün varınız belki bir onlardı.

Hattâ mayıs başları kentler üstünde
 Hatırlayacaksınız o azgın bulutları
 Tek tük odunlar, kalıntı kömürler
 Sürüp giden soğuklar, çekmeyen borulardı.

Benim gibi iseniz bilirsiniz nedir kır
 Her baharda bitkinim ormanlardan
 Ama gittim ne getirdim kolay mı
 Evlerin arınması dumanlardan.

(Dost, 33, Haziran 1960)

ATLAR

Atar atar havada tutar cambaz
Bir sürü çember.
Sizin de eliniz iki oysa.
Bekler boşuna biri ya da bir şey
Sıkışık sıralarda yer yoksa.

Şaşkına dönersiniz hangisine önce
Seslenir yenisi biri daha yarıyken.
Teksas'ta üç at koşar dört nala
Atlar bir kovboy üçüne birden.

Kurumlu bacalar ve her şey eski.
Darılmayın ama siz galiba biraz - -
Yürük atlar çoktan denizi geçti.

(Varlık, 508, 15 Ağustos 1959)

TÖRE

Alttaki odada yaşıyor hapis
 Çekindiğim düşünce.
 Zorladığı kapıda sürgü bir kopsa
 İşim bitik, bilirim.

Nasıl yarım kalmaz herhangi bir sevincim
 Sustuğunu sandığım sırada başlarsa
 Haykırmaya derinden
 Alttaki.

Ben onu oraya keyfimden kitlemedim
 Güçbelâ kandırdım da girdi.
 Yarı sinsî bir gülüş, yaltakçı bir bakış:
 — Vakti değil şimdi.

Olacak, ilerde, istediğin,
 Sonra.
 Anladı, aldatılmış, şimdi
 Öfkeden deli gibi orda.

Kimsenin görmediği o karanlık yerde
 Ondan önce niceleri yattı.
 Yalvardı yakardı, derken öldü çoğu
 Pek azı dayandı, bir gün ışığa çıktı.

Ben aslında hiç de cellat değilim
 İster miyim can versin yaşamak özlemi hapis.
 Ama böyle yapmasam
 Benden önce sizin töreleriniz.

(Yeditepe, 15, 31 Aralık 1959)

MASK, MASKE

Ya ben yıllar yılı neyi taşıdım mask
Ölüm takar yüzüme sadece maske
Anlamak mı yok öyle şey yaşarken
Tanımadınızsa.

Donmuş, kopuk alçıların arasında bir yer
Sağlığında ürperirdi dokunacak ellerden
Taşbebek güzeli giysilerdir ölüm
Parlayan vitrinde içi boş manken.

Donarken ellerinde kıvranır mask çevrenin
Sürer ölümlere dek alçısız yüz çırpınışı
Bırakmaz kurtulsun potreller sağlam
Çocukluk betonlarda donmuş güzel çakıl taşı.

Ölüm hangi kurtuluş komedilere maske
Altım soğuk toprak, kurşun-ağır üstüm
Bu bir ölüm değilse
Ya ben yıllar yılı neyi yürüdüm.

(Yelken, 45, Ekim 1960)

TRAVERS

Sonraki ben mumyalarda ölümlerden sonra
 Islak bölmelerde saklı
 Kağşamış kapağım kaldırılırsa
 Yaşadığım çağdan çarpar genze
 Buruk bir arsenik kokusu.

Ben bir traversim entroverti:
 Gök-delen ve ehram çürük omuzlarımda
 Dünyanın bütün dilleri varyantlarımla dolu
 Dağbaşı raylarımda hattâ
 Büyük şehir yorgunluğu.

Varım dünya kurulalı, bir suyun başındayım
 Bir kuyunun dibinde, bir tezgâhın önünde
 Bir geminin yanında, bir kalem elimdeyim.
 Geçer gider trenler transit
 Ben kendi derdimdeyim.

Geçer gider koca kompartımanlar
 Ve zift üzerimde, dört yanımda vida, somun
 Ağır demir raylara ben çakılı.
 Geçer gider uğultusu çok tez trenlerin
 Kalır makas, kalır kara somunlarda tuzu
 Alnımdan düşen terin.

Kaldırmış diye belki bunca ağırlıkları
 Gösterilir sonraki ben uygarlıkların
 Gösterişli müzelerinde yitik
 Kat kat sargılarda bir mumya
 Gibi gülünç belki
 Pash, ezik, hurda
 Bir travers entroverti.

(Dost, 27, Aralık 1959)

ÖLÜM VAKTİ

Kim der ölüm - - Gösterir de parmaklar,
Almadan gider ölüm.

İnsan zengin olmalı çok kalacaksa.
Çünkü daraldıkça küçülmemiz istenir,
Sonra temiz, kısa hastalıklarda.

Eskiden sandık odalarında daha bir süre
Pek göze batınadan yatılabilirdi,
Şimdiyse sabırsız bekliyenler varsa
Tez boşaltmak gerekir şilteleri.

Çünkü korkunçtur uzarsa.

(Varlık, 522, 15 Mart 1960)

BİLMEM NE CANAVARI

Ne olacak sonumuz
Deyip duruyoruz.

Millet kendi derdinde
Gazetelerde okuyoruz
Haydutlar, eşkiyalar
Cumhuriyet devrinde.

(Varlık, 340, 1 Kasım 1948)

GEÇİCİ DURAKLARI YAŞAMANIN

SU

Yaşamaya susamıştı, su, ha ya, su!
 Hani yağar, kuyularda, çöllerde hani
 Kızgın yorgunluğun yanı
 Serin uykularda hani.

Hani var ya, su!
 Dinç kısraklar içer, içer çatlak topraklar
 Yüksek köprüler altından engine doğru
 Akar ya, bayağ su!

Hani kimi kişilerin kolayca bulduğu
 Milyonluk bir kentin çeşitli duraklarında
 Durdu baktı şakır şakır yağın yağmura
 Yoktu ama su.

Sinemalar, toplantılar, eğlence yerleri
 Kristal kadehlerde kımıldarken kahkaha
 Ne kadar güzelsiniz için için gözyaşları
 Bollerde altın sarısı, yoktu ama su.

Gözler altında torba, dikken sarkık
 Ve kışlara saklanan meyvalarda
 Hiç yazlardaki tad olur mu?
 Göçtü en güzel yerler çentik diş
 Kim gizliyebildi losyonlar, podra, foya.
 Uçtu kuşlar, düştü yaprak, soldu pembe elâ.

Ha ya su, hani şu, bayağ su!
 Ki gür
 Yüksek köprülerden akar
 Engine doğru.

(Varlık, 501, 1 Mayıs 1959)

VE ÇİÇEK

Bunlar böyle kaç kişi bir masa dolayında
 Hangi uzaklardan gelip birleşmeleri
 Ufacık bir yüzeyde bu ne çok şey
 Kımıldadıkça elleri.

Ve elleri çiçek dolu hepsinin
 Ve birazcık ileri her gidişte elleri
 Varsın kısa bir süre yürünüyor uzakken
 Her birinin yolları.

Açılan biraz yerde tutuşan mermer
 Sürülünce bir bardak usulca az ileri
 Başlar kısa ikindi ama bu ne değişik
 Çiçeklerin dilleri.

Kesiliyor sözleri dalgın dalmışlığında
 Çok sıcak ikindi ve Yusuf çölleri
 Süzgün elâ gözler ve mavi bir jipon
 Birlikte dolaşmalar bütün bir yaz kırları.

Çok ellerinde çiçek başkası bekler
 Koyuyor önüne o eski evleri
 Yüzer batık gemiler çok derinlerde
 Yosun tutmuş mercanlar oynasır üzerleri.

Bir yorgun, bir dinç, üzgün ya da güler
 Bunlar böyle kaç kişi bilmem nerde yerleri
 Ve çiçek
 Kımıldadıkça elleri.

(Varlık, 525, 1 Mayıs 1960)

İNCİR YAPRAKLARI

Yumuldular uğultular arasında
 İncir yapraklarını artık kim düşünürdü
 Sallanırken iki dalga arasında bir martı
 Bu yatağa, koltuğa, bu kuru tahtalara
 Düşmeden önce
 Eskiydi eksi şimdi iki artı.

Gömüldüler dalgalar arasına
 Elllerinde uzatılan ilk elma
 Yüzlerinde alı al bir kızartı
 Bekleyen yan yana ayrılıklardı
 Perdeler inerse az daha sürerdi
 Yumuldular, gözlerini yumdular.
 Eksikti tamken bile hepsi bu kadardı
 Dumandı, dağılır, çiçekti solardı
 Uçuşurken üflenmiş şeytan arabaları
 Anladılar, duruldular, doğruldular
 Az önceki incir yapraklarını
 Aradılar, buldular, tutundular.

(Varlık Yıllığı, 1960)

KADINDILAR

Kadındılar hep onlardan istendi
Ağırdı kaldırdılar
Taşlıydı bırakılsa elleri
Düşer kalırdılar.

İtilmiş gündüzlerde
Çoğu ancak gecelerde vardılar
Çağrıldıkça geçici
Fısıltılara kandılar.

Onlar bütün yatışlardan
Biraz korku biraz umut kalkardılar
Dendi istemiyorum güçleriydi oysa
Bütün yalnız kaldılar.

İstenseydi ağırlı bir sütü
Mutlu sevinçli sağardılar
Dölsüz bir süre eğretili yeşili
Baskın sıcaklar geldi soldular.

Kıskançtılar, onurlu
Baktılar başlar öne eğiliyor
Hırçın atların terkisinde
Yalçın dağlara kaçtılar.

(Yeditepe, 31, 1-30 Kasım 1960)

KOPUŞLAR

Ayrılıksa
Kapanmışsa çantalar tam

Ya da yol yarı çoktan
Hiç gel olur mu?
Denmeliydi açıkken pencere
Esmelere gel asmalardan
Ama şimdi damlar yaş
Kırık sürgünlerden acı
Az mı beklemişti gece
Duymak için vakti gel!

Çiğ çarparken ışıklar gerçeği gün ortası
Yataklar
Ki çıplak, acımasız vurur utancı yüze,
Hiç gel olur mu?

Güzeldi varken, düştü ışık perdesiz
Yoksa ellerde çiçek
Dinç diri karanfil çoktan ölü
Uzatılıyorsa
Hiç gel olur mu?

Gene de bağlıysa yollar
Ya da çekiyorsa uzaklara doğru
Gel hiç olur mu?

(Varlık, 506, 15 Temmuz 1959)

GEÇMEK

Rûzgârda gül yaprakları sultan saçları
Geçtik parklardan oysa
Oysa derviş odalarda yalnızlık gerekirdi
Ve hazırlanmak.

Bizse sade geçelim dedik üste, gençlik
Oysa evler, aşklar vardı
Kirli kaypak dostluklara saplandı
Sûrûngen köşelerde kaçak.

İlerde de geçerdi, şans, geçti üçe dörde beşe
Azdı hırsı son sınıflara doğru kırlarda
Derken durdu, çok çetin sınavdı bu
Sarp kayalı burun ölüm, dönemedi borda.

Geriledi doktor odalarında
Dolaplar - - atlasa ya ileri!
Kaldı, geçtiğinden üstünkörü
Aşk, yalnızlığı ve evi.

(Varlık, 512, 15 Ekim 1959)

GÜÇSÜZ DİLEK

Kim devirdi bu kalın kütükleri
Nazlı sarı başaklar toprağına?
En verimli tohumları serpmeliydi
Ömrün en güzel çağına.

Yoketmek gerekirdi yokluklar yoksulluklar
İçine düştükleri,
Belli bir yaştan sonra nasıl olsa artıyor
Hayatın güçlükleri.

Gençlerden ölümleri gizlemek gerekirdi
Ne diye zehir olsun şimdiden içtikleri,
Belli bir yaştan sonra nasıl olsa görür göz
Siyah servilikleri.

Yalnız aşk olmalıydı onların
Acı diye bildikleri,
Nasıl olsa yaşlanınca
Aşkın da hiçlikleri.

VE GÖRMEMİZ BİLMEDİĞİMİZ BİRİNİ

Bir görümlük. İlk çekimleri gibi sigaraların,
İlk yudumunda bira.
Keskin vurdu bir erguvan görüntü
Batı vakti sulara.

Uçtu iki kırlangıç karşılıklı paralel
Parladı söndü bir çelik çizgi.
Karşıt yönlerde iki taşıt hızla
Kesişti geçti.

Bir yüzdü gördüğünüz, bir gözdü
Bir gizli akım.
Size öyle geldi, bakışında:
Ben senin olaydım.

Ve çoktur batı vakti sulara
Böyle karşılaşmaları götürmeniz
Deniz dibi yosunlarında
Çürürken eski gemileriniz.

AĞIR YAPRAK

Ve kalb uzun süren görmeyişleri
Kuru bir yaprağı kaldırır gibi kaldırırdı.
Gece yarısından sonra parklarda
İlerki saatlere kalırdı.

Serinlerdi yağmurlarda gerekince
Islak uzun yollar odalar dar gelince
Çarpıntılı bir geceye girerdi yeniden
Gün yeni başlarken.

Belli bir yaştan sonra
Korkulur artık aşklardan.

(Varlık, 539, 1 Aralık 1960)

ATLAMA TAHTASI

Yâni yoksa ne yapalım çok mu çirkinim
Yalnızlık yıkar.
Yıka dünya kirlerinden ellerini
Belki çıkar.

Yâni varsa ne yapalım dalgalar
O da bir zaman imiş
Altın altın en pis küvetlerde
Şimdi dünya çamurumu çalkalar.

Yâni bu kadarsa ne yapalım kader
Bir yol yüründü elbet bir gün biter
Nedir beyim belki de ben bilirim
Geçer geçer geçer.

(*Varlık*, 496, 15 Şubat 1959)

KIRAL SUYU

Değil en sert içkilerden biri
Değil kurtarılmış pazar
Altınım dalgalarında eridi
Eritir zalim
Ama güzel!

Değil İbrahim Edhem, İskender
Neydi karanlıklarda aradıkları
Artık yollarda da yoksa
Artık hırkalar da, ülkeler de boşsa
Ne yapayım ben bu artıkları?

Değil Âbıhayat, Kevser
Saatleri durdur, kapıları kitle
İşler gene zemberekler,
Tıkali anahtar deliklerinde
Bir rûzgârdır eser.

Değil şanlı hazineler, kasalar, mezar
Yok karnilerde, potalarda, imbiklerde
Padişahlar, derebeyi, kiral
Kime sorsam görmedi
Altınlar nerde?

(Varlık, 495, 1 Şubat 1959)

ÖDEMEK

Kalmasın üstümüzde kimsenin hakkı
 Beşe on yirmiyse yüz
 Çünkü alır boyuna verir gözükerek
 Yalnız kendi çıkarını düşünen yüzsüz.

Ödenmeli annelerin babaların verdiği
 Evliysek çocuklara
 Büyükler bağışlayınız
 Onlardan artmıyorsa.

Ödenmeli aşklar ıssız dağlarda
 Karlı yollar yanmalar çünkü yasak
 İster kavuşma ister ayrılık
 Acılarla ödenir aşk.
 Gecelerden birinde bakar bir genç sevdiği
 Tüy gibi hafif kaldırıncı
 Sonra kurşun akşamlar
 Öder yıllar boyunca.

Bir fidandı bahçenize dikili
 Su olun güneş olun yatırımlar yatırım
 Varsın gitsin meyvalar başka arabalarda
 Varsın ağır olsun yüklenişi yalnızlığın.

Ödenmeli ölümler önceden
 Her ihtimale karşı
 Bir kenara konan para
 Durur daha yaşarken ödenmiş ölümler
 Yaşlı ninelerin yoksul çıkınlarında.

Nice şeyler ki gelir ödemeli
 Ufacık bir kırıntı altı bütün foya
 İçli gülüşünüzü kendinize saklayın
 Vereceksiniz
 Aldanıp aldınız ya!

Her ne ki aldık ödenecektir
Buz-katı soğuklarda eğreti
Donmuş sıcak benzetmesi bir gülüş
Diz boyu kar yollarda kontra sosyal merhaba
Değil mi ki verdi.

Kat kat paçavralardan çıktı partal paralar
Bir kâğıttı âdi
Karşılıksız bir çek, bir ciro hileli
Sizi bir kumar gibi harcadılar
Bir koyan hep on aldı.

Ben derim ki insan son gününde
Bir bilanço yapabilmeli ömrüne
Büyük bankalar gibi aktif-pasif
Aldığından çoksa verdiği rahat
Gidebilir ölüme.

(Varlık, 511, 1 Ekim 1959)

DÖNME DOLAP

Nerden niçin mi geldim
 Bilmeden bir şey diyemem, ya siz?
 Hem hiç önemli değil
 Geldim, yer açtılar, oturdum
 Girip çıkanlar vardı
 Zaten ben geldiğimde.

Başka şeyler de vardı, ekmek gibi, su gibi
 Gülüşler öpüşler ne bileyim hepsi.
 Doğrusu anlamadım bir düşün-dernek mi
 Sonra da kimileri düşünceli, durgundu
 Gidenler neye gitti doğrusu anlamadım
 Zaten ben geldiğimde.

Bir luna-park mı bir konser bir gösteri
 Bilmem pek anlamadım önüm kalabalıktı
 Sıkıştığım yerde vakit çabuk geçti
 Bak dediler baktım pek bir şey göremedim
 Hem her yer karanlıktı
 Zaten ben geldiğimde.

Benim tek düşüncem büzüldüğüm köşede
 Nasıl çekip gideceğim kalk git dediklerinde
 Çünkü çıkmak sıkışık sıralardan mesele
 Kalkacaklar yol vermeye bakacaklar ardımdan
 Az mı söylendilerdi şuracığa ilişirken
 Zaten ben geldiğimde.

(*Türk Dili*, 111, 1 Aralık 1960)

DAL

Nereye bıraktılsa kalsa kaldırmazlar
Sessizlikte bir saat işlerdi yeterdi
Uzaktan uzanıp kurmasalar.

Giysiler bol ve gülünç gövde küçülürken
Kalsam geçse zaman nereye bıraktılsa
Hiç aramasalar.

Yense bitse bana kalmasa hiç ayırmazlar
Yeşil çetin cevizler ağaç doruklarında
Bile çürür zamanla kozları
Sürse gitse hiç ayırmazlar
Alışmışken silinmese izleri.

Ne verdiler bir dilsizce hiç ayırmazlar
Bana da en azını ama aramasalar
Günden güne giysiler bol ve gülünç
Kayarken ellerden en yakın dal
Sessizce gidilse, dahi duyurmasalar.

(Varlık, 538, 15 Kasım 1960)

DAR ÇAĞLARA KARŞI KOYMAK
ATATÜRK'LE

ATATÜRK

Ben eskiden yurt deyince
Şimdi bir düş gibi gelir
O tarih ne tarihtir
Zaferler peşinde.

Sarp dağların eteğinde
Bunca ırmak
Yeşil vadilerden akarak
Dalıp gider bozkırların içine.

Herkes işinde gücünde
Gökyüzü, şanlı bayrak
Deniz, orman ve toprak
Yolumuzun üstünde.

Ben eskiden yurt deyince
Böyle düşünürdüm yurdumu,
Yurdun Atatürk olduğunu
Anladım Atatürk ölünce.

Atatürk bu yurda
Ellerini verdi,
Büyüyen çocuklarda
Atatürk'ün elleri.

Atatürk bu yurda
Gözlerini verdi,
Gökyüzü bir üzgün mavi
Atatürk öldü öleli.

(Varlık, 364, 1 Kasım 1950)

RESİM

Her gün,
Enginlerden engin,
Yücelerden yüce
Bir duygu sarar bizi,
Bu sınıfa girince.

Yanda, bir uçtan bir uca
Mavi deniz,
Odanın içinde güneşleri bulunca
Isırırız.

Enginlerin engini deniz olsa,
Deniz ufak!
Yücelerin yücesi güneş olsa,
Güneş küçük!
İlk günü gördük, nerden geldi:
Duvardaydı
Denizleri, güneşleri
Küçülten büyüklük.

Kürsünün üstünde bir resim:
Gözleri denizlerden mavi,
Bakışları güneşlerden sıcak
Dört mevsim.

Kürsünün üstünde:
Atatürk'üm, arkasında al bayrak,
Kollarını kavuşturmuş göğsünde.

Bu resimle başlar bizim günümüz,
Karşımızda Atatürk'ü gördükçe
Kıvançla dolar, taşar gönlümüz.

Öğretmenimizin kürsüde
Verdiği dersi
Dinler bizimle birlikte
Atatürk'ün resmi.

Çalışkanız, çünkü
Çalışınca
Bakarız, Atatürk güldü.

Bir yanlışlık yapsak
Bulutlanır gözleri
Anlarız, Atatürk üzüldü.

Gelsek kürsünün dibine
Görür bizi
Eğilince.
Kalkıp gitsek gerilere
Otursak arkalarda;
Başımızı kaldırmadan duyarız
Atatürk orada.

Öteki odalarda
Başka başka resimleri Atam'ın...
Atatürk'üm artık ömrüm oldukça
Bu resminle karşımdasın!

Yok hiç birinde
Bundaki tılsım,
Değişen çizgilerle
Canlı gibi bu resim.

Öyle canlı ki, sanırım
Ben de bir gün okulu bitirince
Uzanan ellerinle
Okşanacak sırtım.

Öyle canlı ki, sanırım
Karanlık bile olsa
Serpeceğin ışıkla
Aydınlanır yollarım.

Tıpkı sınıftaki gibi
Yapacağım bir işde
Bu resmindir önderim:
Kötülüğe uzanırsam
Çat kaşlarını,
Tutulsun ellerim.

Tıpkı sınıftaki gibi
Bütün ömrüm boyunca
Yaptığım her işde
İyi, doğru oldumsa
Sevincini belli et,
Gülümse!

Yaprak yaprak dökülürken önümde
Her yıl, dört mevsim;
Sınıflar içinde yalnız bu sınıf,
Resimler içinde yalnız bu resim.

(*Varlık*, 376, 1 Kasım 1951)

ATATÜRK'Ü DUYMAK

Ulu rüzgârlar esmedikçe
Yaşamak uyumak gibi.
Kişi ne zaman dinç?
Dalgalanırsa bayrak, bayrak gibi.

Ne var şu dünyada ekmekten daha kutlu?
Sürdüğün tarlalara sevinçle serpildik,
Ekmek olmak için önce
Buğday olmak gibi.

Silindir sözlüklerden sen hatıra geldikçe
Cılız sözler: usanmak, yorulmak, durmak gibi.
Kuvvettir yaptıkların her yeni yetişene,
Bir ılık-kaynak gibi.

En yakınlar zamanla yüzyıllarca uzak gibi:
Bir sen varsın kalacak, bir sen ölümsüz:
Daha da yakınsın, daha da sıcak
Bıraktığın toprak gibi.

Kaç Türk var şu dünyada, bir o kadar susuz:
Hepsinin gönlünde sen, bir pınar bulmak gibi:
Ancak senin yolunda sağlıklar, esenlikler:
Olmaya devlet cihanda Atatürk'ü duymak gibi.

(Varlık, 412, 1 Kasım 1954)

TÜRKLÜK, ATATÜRK

Her yıl, 10 Kasım, saat dokuz suları
Düşünür tek yürek Türkeli
Bu düdükler, bu sessizlik, bu saygı duruşu
Bir yanlışlık olmasın, sağ
O kadar bizimle ki!

Her yıl, 10 Kasım, saat dokuz suları
Eğilmişken bütün başlar üzgün
Birden kalkar yukarı dinç,
Madem ruhu Türklüğün
Atatürk ölür mü hiç?

Oydu Mete'lerde, Oğuz Kağan'larda
Oydu Orhun Yazıtları'ndaki destan
Oydu doludizgin şanlı ilgarlarda
O kurtardı bizi her mutsuz çağda
Karşısında onu buldu her düşman.

Çökmedikçe üstümüzde mavi gök
Göçmedikçe altımızda yağız yer,
Durdukça evren uzar gider uzayda
Türklük,
Atatürk.

(Varlık, 489, 1 Kasım 1958)

1960
(28 NİSAN - 27 MAYIS)

I) Bir yaşlı konuşuyor:

Utaniyorum ama göstermiyorum
Elimden çok bir şey gelmedi
Girdim çıktım odalara kalabalık
Ve dedim Atatürk gençliği
Ve dedim her şey ancak Atatürk.

Yaşlıyım yorgunum ama göstermiyorum
Doğdum Cihan Harbi çocukluğum
Kıtlıklar ölümler başka savaşlar
Bitkinim ama göstermiyorum.

Çünkü yok tükenmek son soluk çıkmadıkça
Atatürk de benden bunu bekler
Bir ölüyüm belki ama göstermiyorum
Dincim, oldukça karşımda sizler.

II) Bir genç konuşuyor:

Benim doğduğum çağ
En yücesi çağların
Ondan güçlüyüm ama göstermiyorum
Cevherim damarlarımda gizli
İçerde, dışarda
Beklerim belli etsin düşmanlar
Kirli içyüzlerini.
Bayrağımın rengi biraz solarsa
Ne güne benim kanım?
Yükselsin diye vatan
Daha üstün doruklara
Eğildiğim ışıklardan kalkarım.

Susuyorsam atalardan gelen olgunluğum
Yurdumda bir kıpırtı olur da
Nasıl görmem, duymam nasıl
Ben kimin çağında doğdum?

Dünyada iyi, kötü ne kalmış gizli
Ne zaman ki bir tehlike belirdi
Atlar sarp kaleye Genç-Osman
Aşar aşılmaz surları
Bir yeni
Yeniçeri o zaman.

Gencecik bir filizim ama göstermiyorum
Heybetliyim, devim
Serhat türkülerinde çınlarsa tarih
Ordu ordu gelen levend askerim.

Örneğin, öğrenciyim
Yoksulum ama duydum Atatürk'ü mutluyum
Çimentepe'lere düşman ayak basar da
Ben daha durur muyum?

Kimin kızıyım, kimin oğluyum
Yitmiş gitmiş atam dedem
Hürriyetler uğruna
Ben daha durur muyum?

Düşebilir körpe fidan hain baltalarda
Düşebilir yeni yıldız
Ama nedir hürriyet
Hiç unuttur muyum?

Düşer ömrüm katı kırağılarda
Düşer elimden kitap
Sonsuz geleceklere geçer benden kan
Diriltlen kim, bu yurt artık nasıl çöker
İzindeyiz, biz varken.

III) Şehit Teğmen Ali İhsan Kalmaz konuşuyor:

Örneğin, bir teğmenim
 Kader gülerse.. derim, kader güler.
 Devrimlere bekçi gücüm
 Allanır ya bayrak
 Doğar ya ardından yeni güneşler
 Mayam vatan toprağıyla karılmış
 Soysuz kurşunlarla yere düşmüşüm
 Ne çıkar!

IV) Eski şehitler konuşuyor:

Vurdu gencecik fideleri katı kırağı
 Düştüler yavru kuşlar yaylın ateşlerinde
 Kalblerinde ilk uçmanın sevinci
 Öyle içli gençtiler ki!

Kıl pıranga köprülerden
 Öyle güçlü geçtiler ki
 En Yüce Türk'ün elinde
 Şimdi hepsinin elleri.

Şimdi akşamüzerleri
 Batı ufkunda
 Yansır aziz kanları

Hiç de göstermiyorlardı.

(Varlık, 528, 15 Haziran, 1960)

HER ZAMAN ATATÜRK

Biz her zaman vatan, millet demeyiz
Doldurur ömrümüzün çoğunu
Elbet kendi işlerimiz.

Kentlerde, köylerde iyi, doğru oldukça
Ne bezginiz, ne yorgun
Çalışır, kazanırız
Önümüzde kâğıtlar, ardında bir pulluğun.

Geçip gider ömürler hiç farkına varmadan
Yanıp söner kendi küçük ışığımız:
Gün olur mutluluklarda yüzer,
Gün olur bunalırız.

Bizim tek tek bunalmamız, çöküntümüz, geçici!
Düşünürüz bir biz miyiz dünyada,
Öyleleri var ki!

Bezginlik, bunalmak
İnsan mıyız, giderilir çalıştıkça.
Ancak en büyük acı:
Vatan
Bir tehlike karşısında kalırsa.

Değil şehitlerimiz, atalarımız değil,
Bilir küçük çocuklar:
Para pul, sağlık, sevinç
Ana-vatan yorgunsa, bir tehlike karşısında
Değeri olur mu hiç?

Bir tehlike karşısında
Milletçe
Önce vatan.
İşimizi bırakarak bir yana
Bir koşu geliriz
Köyden, kentten.

Umutlu, güçlü
 Çıkışı gibi gemiden
 Ata'nın Samsun'a,
 Bir koşu geliriz
 Anamızın baş ucuna.

Ana, deriz, yanındayız, derdin ne söyle!
 Rahatlar Ana-vatan
 Bizi böyle el ele
 Karşısında görünce.

Çünkü biz biliriz bir çağ değil Atatürk,
 Çağlardır.
 Tarihlerden geldi kan, kurtardı vatanı,
 Geçti O'ndan, bizde de vardır.
 Biz her zaman elbet böyle değiliz,
 Her zaman yok elbet aklımızda vatan.
 Çalışırken her birimiz
 Kendi işinde gücünde,
 Bir kasırga kopabilir öteden.

Ama unuttuk mu, nasıl unuttur insan?
 Bırakılır bütün işler bir yana,
 Birleşir eski güçte ellerimiz:
 Parlar yanan ışıklar gönlümüzde Ata'dan.

Çünkü biz tek tek biliriz
 Biz neyiz ki, bir gelip geçici
 Ancak bir çağ, bir zaman.
 Okuduk, gördük:
 En büyük sevincimiz Atatürk
 Bir o var, bir o:
 Her çağ, her zaman.

Yaz Dönemi
(1964 Türk Dil Kurumu Şiir Ödülü)

1. Basım: Ataç Kitabevi, İstanbul, Ağustos 1963
2. Basım: De Yayınevi, İstanbul, Kasım 1968

ÖĞRETİ

Düşen taşlar altında cam
 Ya da yaprak kapılmışsa sulara - -
 Onlar ki bir zayıf vaktini beklerler,
 Öğren!

Şimdi biraz varsan sabah veya öğlen
 Bastırınca pis yağmurlu ikindi
 Ardında yiteceğin kapılarda eğilmeyi
 –Ama düşün neler gider senden–
 Öğren!

Vurmuşsa tek başına indirdiğin
 Mermerlere gölge, kendi dağlarından,
 Bu senin gölgen!
 Dik dur, gülümse; çünkü kısa bir süre - -

Ve silinir daha sağken güneşler çekilince
 Erken - -
 Öğren!

(Varlık, 577, 1 Temmuz 1962)

ZAMAN KAYMASI

Kaynaşır birbirine gün olur zamanlar;
Geçmiş, gelecek bileşir tek kesitte.
Sanki ilk kez yaşarız yaşanmışı dünlerde
Ya da başlar ansızın tâ ilerde olacak.

Çağırır gerilerden bir değişim ilk aşkı:
İşte yine o sıtma.
Çok sonraki yılları, oysa daha bir çocuk,
Duyar beri yanda bütün doymuşluğunca.

Sarkaçlar gibi Şimdi sallanır
Dünle yarın arasında düzensiz.
Ya çok ileri gider ya da çok geri kalır,
Düzgün işletemeyiz.

Serpiştiriyordu kar soğuk gece yarısı
Birden mayıs sabahı, ılık seher yelleri.

Daha demin kıştı, başlar temmuz
Ve yaşanır bir sonbahar gibi bir yaz dönemi.

(Ataç, 2, 15 Haziran 1962)

KÜF

Düşlerdi şarkılardı
 Çeker bizi dipten yüze
 Yoksa nasıl kalkınırdı
 Çökmüşse?

Genişler ufuk, yıkılır yüksek
 Duvarlarımız - - eski dik.
 Sıcaklamış, temmuz denizlerinde
 Serinler çocuk.

Durmuş sular kaplarda zamanla
 Kumaş, deri dolaplarda zamanla
 Küf, pas, toz - - havalar
 Duruk, sası.. raflarda zamanla.

Bozultur bütünlüğün tek şeye bağlı;
 Kaç dar yaşamandan - - açıklar açıkça.
 Aşklardı, güneşlerdi - - değişik.
 Tutsak gemileri düşün, gerili halatlarda.

(Ataç, 2, 15 Haziran 1962)

VENÜS ÇİZGİSİ

Elimizden tutarlar yaz ya kışsa
 Aylı gecelerde bir ağaç altı.
 Düşeriz peşlerine kaçarlar
 Sonsuz samanyolları.

Ellerini açarlar uzar Venüs çizgisi
 Bilekte ince damarlar
 Japone kollarında başlar tatlı bir bûklüm.

Acıkırlar susarlar vermeseniz de olur
 Ve onlar hep bakarlar yaz ya kışsa.

(Varlık, 547, 1 Nisan 1961)

GÜNEDOĞRULUM

O çiçekler kadar olmak, güne dönerler!

Bir kuruntu belki, hem bulabilir mi

Yönelse:

— Arkana bak!

Çekerler bir çocuğu vitrin önlerinde

Esirgenir dilese birazcık oylanmak:

— Önüne bak!

Belli yataklarda sarmış bizi duvarlar

Yat, kalk.

Bu ırmaklar benimçin bir daha akar mı?

Bir gün olsun taşsa her şeyi unutarak.

Yorgun mu? Çok mu sıcak? Gölge, ne gölgesi?

Yürü, yok durmak!

(Varlık, 582, 15 Eylül 1962)

ÇAYIR ÇİMEN

Benim neler pahasına bağladıklarımı
 Çayır çimen, çayırdaki ip ve kazık
 Sonra ineklerim otuyorlardı
 Sonra dipsiz kuyular, deliksiz uykularım
 Hem ne güzeldi sesimdeki yankı
 Ben oraya ümitlerimi bağladım
 Geliyor, kaçırıyor.

Az kalıyor, durmuyor, dursa
 Sen misin, ister misin, derdim, seninle
 Kuyulardan tüten buğular içinde
 Hem bak öyle güzel ki eskimenin keyfi - -
 Daha ben kaçırmadan gözlerimi
 Nerde ne var hepsini
 Görüyor, kaçırıyor.

Bu gaz nerden kaçıyor sağlamken bunca boru
 Duruk havasından odaların sinsi
 Bir gizli dumandır, bir zehirli koku
 Sonra bu baş dönmesi.

(Varlık, 568, 15 Şubat 1962)

ZAMAN DENEN BİR TREN

Yoktur da dudaklarda, göğüslerde bunca;
Bir çiçektir açabilir bir eli sıkarken.
Ya da kuğu şarkılı bir zarfın içinden
Gelir gizli ezgiler kuytu köşelerde.

Yoktur da damlayan mühür mumlarında
Görkemli kâğıtlara çıra alevlerinden;
Yağmurların yıkadığı durakta
Görür dalgın bakınırken.

Var mı yok mu belirsiz bir yankıdır,
En uyunmuş saatlerde duyulur da;
Hırpalanır, küçümsenir, itilir
Kalabalık ağızlı gündüz savaşlarında.

Karanlık yaylalardan aydınlık geçerken
Zaman denen bir tren;
Bakar özlem içinde bir süre
Tepelerde bir çoban.

Kınarlar, düşer önüne kargılar, kargışlar.
Bilse bile girdiği bir yasak bölge;
Yukarda ay - - daha nasıl durabilir
Yıkılmış sur diplerinde?

(*Türk Dili*, 116, Mayıs 1961)

AŞK DUYARLIĞI

Uzanır fildişi tuşlarına
Perdeleri çekili odaların birinde
Sabırsız, gergin ve usta parmaklar
Ve çalınır kızlığı, dolendo.

Gecenizde ansızın duyduğunuz sestir bu.

Hep kendi dünyasında olacak biliyordu,
Üstelik ne kadar var görmedi.
Nasıl duyar? Duyar
Ve alınır yalnızlığı, dolendo.

Gecenizde ansızın döktüğünüz yaştır bu.

(Ataç, 2, 15 Haziran 1962)

ÖLÜ

Ateş denizlerinde mumdan kayıklarla
Sağlam mı tekneler aşkları geçmeye
Güç.

Biri var pencere
Pencere önlerinde ağlar duruyor
İlerde güneşte balıklar kuruyor
Dirilirdi bengi su pınarlarında yunsa
Güç.

Gider yol bir Galib'e, Yunus'a
Ama bu ne çok ölü ağlar güç.

Biri de var gecede
Saçlarından her gece kır ağlar örüyor
Ôtede mum yanıyor bir şeyler dönüyor
Pervaneler ard arda ne de çabuk ölüyor
Güç.

Dirilirdi sularına bir sağlam tekne olsa
Ama bu ne çok ölü ağlar güç.

(*Türk Dili*, 135, Aralık 1962)

ÇIKMAK

Bizi kimi kitaplara, mektuplara, yapılara
 Çeken, kendimizden dışarı çıkmak.
 Yürür kaplumbağa bir yolu sessiz
 Yaprakları sonbahar, ölü park.

İşte ancak bir yerde birazcık oturmak
 Ve ayrılmak çıkınca, yollar, dünya!
 Siz dolaşırken gece sokaklarında
 Striptiz evlerinde bir delikanlı
 Sorar: Çıkalım mı? Belki aşk bu!

Bir gün bakar ilerde kendi gibi biri
 Ama artık çok geç!
 Işık söner, karanlık karşı kıyı
 Ve dolaşır lâbirentte yumak.
 O ki bir gözüpeklığı yiğit şövalyelerde
 O ki dağlarda Ferhat yalın ayak.
 Bu çağlar kıt zamanlar bizi bize komazlar
 O ki aşk, ürkmüş ceylân ve tutsak.

Açar üzgün, kumaşlar hışırtıyla yanarsa
 Urban kırk mı, kırkını da çıkarmak - - Çöz!
 Açar göze aldın mı, tut ki açtı:
 Çık kısa bir süre - - başlar güz.

Dünya! Yu ellerini yalnızlık sularında.

(Varlık, 550, 15 Mayıs 1961)

HANGİ KAÇ

Kalsın ağır demir kapılar ardında;
Artık başka yüzler onsuz, onlarsız
Ve kalkar gideriz, gitmek unutmaksa.

Ama bir gece yarı açtığımız valizde
Büyülü bir şişede büyümüş gibi ağaç - -
Kaçtı, saymıştık, azdı
Ya şimdi kaç.

O bizim gizli ıssız köprülerden attığımız
Gelmiş kendi.
Yine yanımızda gibi uzaklara
Bırakılmış bir kedi.

Bizim kaçırdığımız başkalarından
Bir arap atırken çöllerde önce - -
Ne yapsak dalların daha da eğildiği
Şimdi uzun karlıklarda bir lapon kızağı
Önünde ren geyiği.

(*Türk Dili*, 121, 1 Ekim 1961)

DE

Uzak kahvelerde olacağım.
 Anlatırdı geceler ağlayarak uyanırmış.
 Düş ya da gerçek gördükçe - -
 De ağlamayacağım.
 Ve yanıma yalnız kitaplar alacağım.
 Keser kalın yapraklar dıştaki uğultuyu
 Sürse bile içte eski çağıldı
 Duymaz o ben - -
 De duymayacağım.

Dal git yiter gibi kovuklarda dal.
 İşte düşen bir yıldız parlıyor yerde
 Düşebilir eğilse almaya
 Bilir ben - -
 De almayacağım.

(Türk Edebiyatçılar Birliği, Yıllık 1962)

SES

Kopan çığlar altında kalanlar olduğu
 Oysa görülüyordu.

Bir kadının ilerde
 Bir şeyler hıçkırdığı;
 Bir erkeğin, birine,
 Görünmeyen birine bir şeyler seslendiği
 Oysa görülüyordu.

Ama duyulmuyordu. - - Ses!
 Sanki ses olmayınca hiçbiri olmuyordu.

NİLÜFER

Ben oraya koymuştum, almışlar,
Arasına sıkışık saatlerin.
Çıkarır bakardım kimseler yokken;
Beni bana gösterecek aynamdı, almışlar.

Kışken ilkyaz, sularımda açardı;
Buzlu dağlar gerisine kaçırarak ne vardı?
Eski defterlerde sararmış yaprak.
Beni bana gösterecek anlamdı, almışlar.

Bir ışıktı yanardı yalnız gecelerde;
Akşam, çiçekler uykuya yattı,
Sardı karşı kıyıları karanlık - -
Beni bana gösterecek lambamdı, almışlar.

(Varlık, 571, 1 Nisan 1962)

KAÇMALAR

Sızlar ince içerlerde yara
Vurur yüzeyde şeylere üzüntüsü, acısı:
Elden kayar bir çatal,
Ya da düşüncelerde erir boy'na sigara.

Sonra yalnızlıklara hem neden kaçılmıştı?
Uzayıp giderken alay kimilerinde,
Görmezden gelecek saygılı bakışları
Arardı bir gizli özlem içinde.

Demirli sirklerde eğitilen hayvanlar
Yedikçe kader kamçılarını...
Ama bir dönem gelir, ölüyorduk az daha
Sanki neydi, değer mi, hem neden kaçılmıştı?

(Türk Dili, 139, 1 Nisan 1963)

KISALTMALAR

Uzardı gecelerce
 Belki daha derinde duyulurdu tadı,
 Bütün bunlar bir sarnıca
 Azar azar sızardı.

Saçları, elleri karanlıklara
 Düşünce: Kaçsa mı, görse mi?
 Mumlar böyle ötelerde yandıkça
 Ağır yavaş yeşerirdi özlemi.

Bilim betikleri başında kısaltmalar
 Önler ilerde boşuna uzatmaları:
 Tıpkı öyle özetler dalgın donuk bakışlar
 Eski gecelerde sürekli sıtmaları.

Çok sıcak da bunalmışsak dört duvar çölünde
 Uzun içli çingirakları bekleriz.
 Sanki neden bu yolu önceden görmedik:
 İşte gitti kervanlar hem de yakınımızdan.

Ama şimdi akşamı çabucak buluyoruz,
 –Sanki neden bu yolu önceden görmedik–
 Bir yokuştan aşağı hemen iniveriyoruz:
 Artık önümüz deniz, engin mavi serinlik.

SOLGUN BİR GÜL DOKUNUNCA

Çoklarından düşüyor da bunca
Görmüyor gelip geçenler
Eğilip alıyorum
Solgun bir gül oluyor dokununca.

Ya büyük şehirlerin birinde
Geziniyor kalabalık duraklarda
Ya yurdun uzak bir yerinde
Kahve, otel köşesinde
Nereye gitse bu akşam vakti
Ellerini ceplerine sokuyor
Sigaralar, kâğıtlar
Arasından kayıyor usulca
Eğilip alıyorum, kimse olmuyor
Solgun bir gül oluyor dokununca.

Ya da yalnız bir kızın
Sildiği dudak boyasında
Eşiğinde yine yorgun gecenin
Başını yastıklara koyunca.

Kimi de gün ortası yanıma sokuluyor
En çok güz ayları ve yağmur yağınca
Alçalır ya bir bulut, o hüzün bulutunda.
Uzanıp alıyorum, kimse olmuyor
Solgun bir gül oluyor dokununca.
Ellerde, dudaklarda, ıssız yazılarda
Akşamlara gerili ağlara takılıyor
Yaralı hayvanlar gibi soluyor
Bun alıyor, kaçıp gitmek istiyor
Yollar, ya da anılar boyunca
Alıp alıp geliyorum, uyumuyor bütün gece
Kımıldıyor karanlıkta, ne zaman dokunsam
Solgun bir gül oluyor dokununca.

(Varlık, 565, 1 Ocak 1962)

ABDAL

Yürür asfalt ovalarda abdal.
 Vitrinlerin düşen kepenklerinde
 Hep hüzün çeşmeleri: lambalar.

Yüzer gibi önce bir tulum yavaşça
 Yanaşır kıyımıza eski diclelerden
 Ve fırlar ilk bedevî, dalar çadırımıza.

Nerde bu leylâ, aslı nerde?
 Çıkartmalar, yağma ve leylâ!
 Vurur ferhat dağlarına abdal - -
 Bir fener olacak ilerde bir yerde.

Sığ sulara dönen yorgun gemiler
 Yangın ve tütün içinde arar da
 Görmez geçer sönmüş eski feneri - -
 Bir ses cınlr karanlıkta: Kayalar!

Ateşin daha yeni bulunduğu çağlarda
 Yine böyle yanardı bu lambalar,
 Sonra asfalt ovalarda
 Akan seller ve abdal.

(*Türk Dili*, 129, 1 Haziran 1962)

KEMİK

Ve siner tavanlara bir iç yağı kokusu
 Sessizce söndürülen mumlardan
 Ve insanlar gömerler sağa sola bakınıp
 Çok acele bir şeyi görmeden kimsecikler
 Ve sonra koşarlar upuzun bulvarlardan.

Ve eksilir bir koyun geceye davarlardan
 Ve insanlar geçerler sağa sola bakınıp
 Çok acele bir şeyi ölmeden bir kez daha
 Sonra yalnızlıklarda otururlar yalarlar
 Çok eski bir kemiği çıkarıp duvarlardan.

(Varlık, 566, 15 Ocak 1962)

PARS

Ormanlarda bir karaca
 Ve tetikte yaşamının parsı.
 Kaçmak soluk soluğa
 Gizli tavan arası.

Kitap basamakları daha da yukarıya
 Koskoca yapılardan kurtardığım küçük gök!
 Sen de benim toprağıma kendi rahmetini dök
 Diye yakarışlar çokluk gece yarısı.

Açsam sonra tek pancuru yıllar yılı kapalı,
 Aralansa düşse o solgun yüzünüze
 Uzak şiirlerimden bir çiçek sabahı;
 Siz yine mi ormanlarda karaca,
 Bense hâlâ o günlere karşı mı?

(Varlık, 560, 15 Ocak 1961)

İÇERDE

Dışarıyı dinleme, içerdeyim
Kımıldayan perdenin şimdi az berisinde.
İnsan kimi geceler niçin uğrar dışarı?
Bir gerçeğin içinde kendini dinlediyse.

Yaşlanmak, o her şeyin biraz biraz yettiği - -
Anılar yerini tutuyor.
Ben bu oyunu küçükken de görmüştüm:
Çoklarını kovalıyor, birini tutuyor.

Yaşlanmak, bir korkunun hep uzağa ittiği - -
İçerdeyim.
Yangın duvarlarının yıkıldığı geceler
Ama nasıl geleyim?

İnsan kimi gemileri ne de çabuk unutuyor
Binmiştik sözde,
Bir çocukluk yatıyor
Battığı yerde.

Sağım solum doldu. Zil çaldı. Bu kaçınıcı?
Bir telâştı geçti, oturdu hepsi.

(Varlık, 600, 15 Haziran 1963)

LİMİT

Çoğu sıkıntıdandı, düşmemiz
Bir silindir dümdüz etsin diyeydi
Dostluklara, sevgilere, sokaklara - -
Sonunda belki...

Saçlar, aynalar - - ama işte hepsi
Geriledi, çekildi. Düşmemiz
Bırakılsaydı yay
İşten bile değildi.

Döner kasnak boşa, kaslar eridi;
Yaşamının tek anlamı çelişme.
Aranır dalgın kâğıtlarda
Evvelce var idi.

Ya biz böyle nelerden kaçırız
Çalarlar da kapımızı.
Ama sıfır çarpı yalnızlık
Toplasalar hepimizi.

(Varlık, 572, 15 Nisan 1962)

Divançe

1. Basım: De Yayınevi, İstanbul, Haziran 1965

KASİDELER

ŞİİR DÖLLEMESİ

Öylesine olmalı ki değinme
 Döllemeli, yetmez orgasmus.
 Embriyon ve dölüt
 Başlamalı büyümeye beyinde.

Gevşemeden az sonra kollar
 Bir şeyler eklemeli verdiği.
 Değer miydi yoksa bunca bekleme,
 Ellenmemiş organlardan elleri
 Bir okşayış gibi gelip geçecekse.

Bütün diri spermalar, şiirler
 Kalsın yerli yerinde,
 Tavlı topraklara değil de
 Kuru tahtalara düşecekse.

(Varlık, 546, 15 Mart 1961)

RİNG

Bir kişi ringde
Boğuşur yokken karşıda kimse.
Bizi hep erdemlere ittiler
Döktüler tarlamıza mayın.
Kaçırdılar yangında mal ve kaçak
Yıkılan dünyalar bizcileyin.

O neydi cepleri
Ben ben diye paralar.
Cıvıl cıvıl caddelerinden biri
Kentin, bankalar.

Geçti. Gece:
Ger bu saat bu caddede olsalar
Issız ve karanlık - - görüp gelecekleri.

İtiler, indi gece, el ayak çekildi
Ve onlar vardılar - -
Hangi yoldan anlatsam ki?

Bir kişi ringde
Boğuşur çokgen karşıda kimse.

(Türk Dili, 141, 1 Haziran 1963)

KORKU ÇİÇEKLERİ

Ne peygamber -, ne de çan çiçekleri
 Ne de buhûrumeryem;
 Hep korku çiçekleri
 Oldu saksılarımızı sûsleyen.

Ürkek bezgin baktığımız göklerden
 Yarınlara güvendi umduğumuz.
 Çocuklar, evler ve ekmek...
 Ama mutlu muyuz?

Zehirli, yeşerirse toprakta
 Bir tohum, içtiği baldırlardan
 Açar korku çiçekleri, yozlaşmış tür.
 Yeni aş ister, budamak ister
 Bizden geçmiştir.

Vardığımız her çizgi bir duvar kesildi
 Kaygan küfler aşamayınca.
 Ve ne olur bilirsin
 Ve güzeldir dünya...
 Yaşamayınca!

(Varlık, 562, 15 Kasım 1961)

PANİK

Artık ıssız kırları bıraktı Pan;
 Şimdi birçok ülkelerin milyonluk kentlerinde
 Asfaltlarda, betonlarda dolaşıyor
 Kızgın, uzun yazların öğlen saatlerinde.

Blok apartmanların şahane katlarından
 En çalımlı taşıtlara atlıyor.
 Devcileyin arkalar, koskoca bankalardan
 Yanında yadakçılar, yaşıyor.

Sessiz dilsiz kimseleri kestiriyor gözüne,
 Dişlilerden kaçıyor.
 Fabrika duvarları sağır kale kapıları
 Yılgın yorgun adamlar, bezgin ürkek kadınlar..
 Çullanıyor onların az ekmek sevincine.
 Değil yalnız yazların kızgın sıcaklarında
 Hemen her gün, hele büyük kentlerde
 Bulvarları tanyor, hain gülüşleri sessiz.
 Pan'la karşı karşıya, gözleri kararıyor
 Katı cıvık asfaltta yalın ayak bir işsiz.

Yoksullar açlar hastalar sürünürken
 Kentlerin göbeğinde, kuytu köşelerinde;
 Hıncını alamamış sanki insanlardan
 Uygurlığı zalim, daha da azıtıyor
 Atom bombalarında, uzay füzelerinde.

Yarınlar? Gizli kara gazte haberlerinde
 O varsa ekmeklerde, sulara ağulu
 Hattâ çocuk yüzlerine düşmüşse gölgesi,
 Keser bizim gibiler yarınlardan umudu.

Renklerde, emeklerde, ırklarda..
 Yahudiler, işçiler, zenciler.. Pan!
 Şu dünyada insanca yaşamak da yoksa
 Ne kalıyor geriye, yüzyıllardan?

(Varlık, 584, 15 Ekim 1962)

SERGİ İZLENİMLERİ

Ağlar lâke duvarlarda gri bir grizu
 Ve irin yeşili bir trahom.
 Gelir en lüks çiçekçiden çiçekler,
 Asılı çocuksa çullar içinde
 - - Açıldı, geldiler.

Onlar çarmıhlarında birer İsa idiler:
 Çivi yaralarından sızarken mavi kan
 - - Ellerde tuzlu badem, dudaklarda içki, teyp
 Rimel, ruj, floresan.. - -
 Başlarını yavaşça biraz daha eğdiler.

Biz hep böyle okuduk en acıklı yazıları
 Perlon ve astragan..
 İçkili, yarım göz ve ikindi vakti - -
 Sonra gösteri bitti, konfora koştuk
 Onlarsa en lüks kâğıtlara geçti.

(Varlık, 559, 1 Ekim 1961)

APARTMAN

Aydınlık karanlıkta şimdi daha belirgin
 Yabancı bakışlara bir şey söylemeyen resim.

Benim onlardan gizli gittiğim yerler iyice
 Ama neden hep üstüme çevrilir
 Hele yorgun saatlerde eski tabanca.

Ne zaman çıktığım sokaklara dalsam
 Uyur pis çaputlarda bir çocuk
 Zehir gibi bakar bazı kadınlar.

Aşağıda taş - - ben bunu istemedim - -
 Düşer gibi en üst kattan yere cam.

(Yeni Dergi, 6, Mart 1965)

MEKİK

Yaşamışlar görmüşler parlak görüntülerde
Boy boy resimleri.
En lüks baskılarda kalın ince betikler
Işıldar isimleri.

Akıp gelir ağaçlardan altın
Da sürünür kokuşmuş diplerinde
Çamur dolu çukurların
Bir sinsi koyu gölge.

Biz ne gittik, ne gördük, yaşamak dendi de..
Atıla fırlatıla bir sağa bir sola
Bir bodrum tezgâhının batık ekseninde
Dokunan nazlı kumaş, çul kumaş.

Üçüncü hamurların pürtüklü damarları
Hangi kuşe?
Duyulur çıt ettiği ansızın
Bir mekik, sürülmüş yokuşa.

Toplar ilerde bir alay - -
Açamadan bir gülü gönlünce
Ve gider, suya verip de gider
Sinsi otlar, kızgın gök, has bahçe.

(Yeni İnsan, 14, Şubat 1964)

EVLİLİK

Evlisiniz, eşiniz
 Bir başka isimle yazılı kütükte.
 Sizin olan ufacık
 Çok daha büyükçe.

O nedir, geceler bir gelir bir gider
 Uzarken yeşil ova, uçurum.
 Su toprağa dönüşür, kaya ota rüzgâra
 Derken yaklaşır düşman: Yalnız seni seviyorum.

Düşer kor incecik, çok pahalı kumaşa
 Hattâ en yakınımızdan.
 Kavrulur yanıklarda beyaz..
 Gözümüz dünyayı görmez kendi telâşımızdan.

Küskünce yermeler ekmekleri, tuzları
 Uzar gider bir kara.
 Mektuplar, kapılar.. açarsın aynı:
 Gelir bir dost tedirgin, eşit sıkıntılarda.

Döner dünya boşa, rulette kumar
 Siz kaç kişiyle evlisiniz?
 Yetinmek artarsa onlardan, çocuklardan
 Yakınlar, tanıdıklar.. sonra siz.

O nedir, bölüşülür bir onlarda, bir bizde
 Belki ortak diye güzel.
 Düzelir uzağında kalınca,
 Yanında olunca bozan el.

Evlisiniz, eşiniz
 Ne kadar çok kişide..
 Geçmişlerde yitmiş,
 Belki biraz şimdi de.

SİYAH BEYAZ

Orda pek az geride çokluk belli olmuyor
 Gizli toprak da yok ki götürüp gömesin
 Var işte var aldanış bilmezden geldiğin sağ
 Öyle yoksun kalmış ki artık neyi veresin?

Ah ey hemen ilerde ellerinde gün dalı
 Gülüşerek geçenler, karanlığa sığınmış
 Gözlerinde doğmayacak bir güneşin özlemi
 Bu belki de yaşadığı zamandan
 Ama nasıl söylemeli kan biraz.

Gördükçe akları parlar birden öfke
 Yalnız ben neden böyle sonra günlerce morfin
 Gibi uyusuktur kim suçlu bir zaman
 Sen ben biraz din biraz.

(Varlık, 630, 15 Eylül 1964)

KORKU

Tanrı onları dört gözden ayırmasın
 Hiçbiri anne baba yokluğu bilmesin.

Büyükler gidince çocuklar küçükse onlar da ölmeli
 Çünkü kendi evlerinden gayri evler el evleri
 Hele o kış ayları korkulu akşam üzerleri...

Bizler ki büyükken bu kadar yalnızız da
 Ya onlar küçücük kalırsa ardımızda?

Hem onlar geç büyürler, sonra ne güç büyürler
 Daha yavru dünyanın farkında değiller
 Üşümüş soğuklarda yatağımıza gelirler...

Bizler ki büyükken bu kadar yılmışız da
 Ya onlar küçücük kalırsa ardımızda?

(Varlık, 583, 1 Ekim 1962)

KİŞ FİLESİ

Şey unutma yaz bir yana gelirken
Et, peynir ve portakal.
Bu park ne kadar kısa az yeşillik
Aceleci ayaklar.

Köyleri ama hangi köyleri - -
Bu park ne kadar kısa bodur saksılarda
Sıkışık evlerin zavallı idili
Ey yitik Arkadya!

Bu gemi ne postası - - güzel, güle güle!
Bir adam kim tozlu sokaklara bakar - -
Ben oldum olası uyakları severim
Et, peynir ve portakal.

(Yeni Dergi, 9, Haziran 1965)

GÜZ KAHVESİ

Onlar hangi evlerde aksırık öksürükler
Geçerek yağmurları balgam ve kötürüm
Ellerinde kahvaltı gelirler
Kuytu müzelerde mumyalar ve mum.

Sabah saatlerinde az ötemizdedirler
Üstlerinde bir tenhalık hüznü
Mendillerde uzun uzun silerler
Camları tütün kiri bir gözlüğü.

Yudumlayıp titreyen kemiklerle arada
Bir bulanık çayları
Tıkırdar korken tabağa
Uğultular içinde bir yankı.

Dolar kahve zamanla gelenler
Hep az daha geriye iter de onları
Öğlen yemeklerini unutarak çok vakit
Tüner yaşlı kuşlar kanatları kesilmiş.

Onlar hangi gecede aksırık öksürükler
Bir bardağı gün boyu ağır aksak içip de
Anıların dışına güzdür bir şeyler düşer
Kuru sarsak sinekler pencere diplerinde.

(Varlık, 592, 15 Şubat 1963)

ÇEMBER

Yıkılışlar, kalkışlar aynı güne raslamasa!
 Öğlen bir dostu gömdüm, gece eğlentideydim
 Suç benim miydi, çağ.

Demin ezan okundu, uydum Tanrı çağrısına
 Derken yollara düştüm, dik aç bacakların
 Birleştiği nokta
 Suç benim miydi, çağ.

Bir erdemi sayıkladım belki uzun bir süre
 Sanki bir tapınakta
 Bu çok açık bir kitaptır, belli oluyor
 Suç benim miydi, çağ.

(Yeni Dergi, 6, Mart 1965)

DAKTİLO

Bana pek sert vurmuşlar bir yerlerim ağrıyor
 Ya gün boyu bastıran bu uyku
 Sevincin sesi çıkmıyor.

Evlerinin önü çeşme, sularım alınıyor
 Bu çok tuzlu çöreği hangi kalbsiz yedirdi
 Bağrım fena yanıyor.

Kimlerin elinde, herkes benden biliyor
 Ne hoyrat kullanmışlar
 Sevincin sesi çıkmıyor.

(Yeni Dergi, 6, Mart 1965)

GAZELLER

DİVAN

Ne fena yazmışlar bir denizi uzun
Evet ama bir de bizden geçmeli
Yoksa hâlâ çeken nedir bilinmez
İnce bellere doğru devrilen trenleri.

Aşkın bir yolu vardır değişir dağlar
Ozanlar o yoldan yürümeli elleyin
Düşer ayaklarına yere vurduğu vardır
Ozanlar o içkiden içmeli güzelleyin.

Yükler çözülür konak yerlerinde
Başlar yangın alevleri ansızın
Yeni güller açar aynı külde
Köpükleri değişmez denizin.

Korkmuş da bunlardan fena uçuklamışsa
Biri çok önceleri görmüş de bizi uzun
Şimdi o kapılara pek erken yetişenler
Bu uçanlar ne kuşları yazın.

DOĞA

Gün söndü karanlık ışığa çıkıyorum
Ölmüşlerin duası doğadaki fısıltı:
Vururken yollarına uzak uzak uzak kır
Gizli bir iç çekiştir.
Geç kaldım ama oldu bir kere
Un görmemiş eleğim neyse dala asıldı
Hem insan her yaşta biraz gecikebilir.

Bitkilerin, böceklerin, suların ezgisine
Kanan kalbim artık o kalb değildir.
İki lâmbam vardı ya, bir ölü gözü yeter:
Lâmbaların birini bir aşta yaktım idi,
Farların ötekini yavaşça kısıyorum.
Ey aydınlık sürenler, belli değil, kaçınız...
Size çok kızıyorum.

HAVA

Bacadan tüten duman havaya karışıyor
Yalnız fena yoruldum demin seni düşündüm.

Şimdi aşkla ilerde çok gençler top oynuyor
Öylesine dalmışlar anneleri çağırsa
Gelin, yemek yiyoruz.. bozulacak hepsi.

Koşar çok zaman daha göğüslemek için ipi
Kiminle yarışıyor demin seni düşündüm.

AÇIK

Geceleri korkulu yollara gittiniz mi
 Biz çok şeyi vakit yok pek kısa geçiyoruz
 Limanda bilinen gemiler oysa açıklardadır
 Kullanırız bir sözünü ama hangi anlamda?

İnsan duyar bir yerde birdenbire uyanıp
 Bir elin bir ışığı neden söndürdüğünü
 Yandaki odalarda her zaman hasta vardır
 Sağır duvarlarda eski inilti
 Şiirlere üşenmemiz bir yerde iyidir
 Hiç işittiniz miydi?

Bir top çizer havada uzunca bir eğri
 Ayağına, belki kader, geçmiş gün, bir kadının
 Düşer bir karanfil.. (neyse kısa keselim)
 Soğurken bir ölü, çok ince bir eli
 Tutup ısıttınız mı?

Aşınmış tahtaları kim yeniler gelince
 Döner azdan başımız, sonra uzar ıssız kır
 Bir bizdik san sen, oysa gelir hep biri
 Kurar yeni barınak kullanıp aynı taşları
 Yani ne mi diyorum, çok kurak tarla
 Çünkü asıl şiirler bekler bazı yaşları.

(Türk Dili, 156, 1 Eylül 1964)

YİNE

Çoktan bitmiş konuşacaklarımız,
Tekrar tekrar konuşalım.
Akşamdır alkol, aslında kanıksamışız
Gel yine sevişelim.

Boş! Ver bir dolu
Düşlerde derviş.
Kırmızı beyaz güller
Mezarda bitermiş.

Düşündüler çok mu az,
Gel biz de düşünelim.
Her geceye giden parfüm sevişmek,
Gel yine sürünelim.

(Yeni Dergi, 6, Mart 1965)

AY DOĞAR KAHVE

Baktıkça bana gözleri
Bir şeyi gösteriyor, neyimidir?
Uzayan sarılık hep gideriz de
Dostlukların kanı biraz benzimize - -
Ve sıkıntı, sadık köpeğimdir.

De gittin uzaklara
Başladı ekzotik
Ve bütün bir Gırnata
Ve bütün bir Gotik.

De gördün Haiti
Ya da Santa Cruz
Ah ey değişmez durum
Dökülüyoruz.

Pencerenin önü sığıt
Ay doğma vakti
Gelgitinde kahvenin
Bir titrek yankı.

İNDİRGEMEK

Çevre daralmalı uzak
Lardan el çekmeli.
Azaldıkça güzel birden
Bire kesilmeli.

Eski posta tatarlarının atlarında
Vardı geldi gazeller ağıtlar
Sonradan çıkardım, çoğunu yer gizledi.

Uzayıp gitmelerden.. gecikmiş giyotin!
Biz buraya saat kaçta gelmiştik
Karanlık hâlâ çökmedi.

(Yeni Dergi, 6, Mart 1965)

ZAR

Hepsinin üzerinde pek de ince bir giysi
Ne zaman hatırlasam sanki bir şey unuttum
Sanki elimde idi sanki bırakıp gittim
Hepsi.

Bir sessizlik benimle gürültüye gitti
O bildiğim yerlere sanki bilmeden gittim
Sanki bir söz söyledim, de herkes işitti
Bir kapıyı yavaşça sanki çok hızlı ittim.

Öyle ince bir şey her şeyi gösteriyor
Sanki kendim giymişim düğmeleri ilikli
Şimdi çözemiyorum gittikçe dar geliyor
Bir kapı - - sessizlik, işte bütün hepsi.

(Yeni Dergi, 9, Haziran 1965)

KUŞ

Kuş girer ne yapar ne yapar
Ocakta bir ateş.
Ya su olsa su olsa kimden yana mı akar
Su idi su idi soyundu önünüzde
Bütün yapraklarından, ateşin külleri ya
Küller gül oldular, şimdi mezarda açar.
Kuş sorar ya mezar çok uzakta mezarlar
Baksanıza sanıza bir çevre yanınıza
Eski kitaplar yazar
Karanlıkta bir ışık düşüyor alnınıza.

Bir ıssız adadır adada adam
Ne yapar ne yapar adanın çevre yanı
Bir uçsuz denizse ve yoksa kimse
Eğmiş de başını ne yapar ne yapar - -
Çöktüğü toprağa düşen biraz gölgede
Üstüne titrediği bir nazlı çiçek açar.

Kuş uçar uçarken a benim bahtıyarım
Uyu sabahlara kadar.

(Yeni Dergi, 9, Haziran 1965)

KÖŞEBENT

Bir yüzümü aldı gitti ustura
Çekin şu lâmbanızı karanlıkta kalayım.
Bir yanım sûr, bir yanım - -
Ki sert taşlar oyulur.

İçki yalnızlıklarda uzun konuşmalardır,
Biri varsa susmak.
O ağır kapakları hangi şarap kaldırır,
Hiç sanmıyorum.

Benzeri yüzyıllarda seslenmeler var duy!
Yarı yüzümün acısı Hayyam ve Fuzulî,
Aşkın göz yaşları mı, gördüktü gençken
Çok kötü bir filimdir.

En yakınımızla bile öyle uzak ki ara
Hangi gemi götürür?
Bir tepeden koca kent
Minnacık bir kutudur.

(Yeni Dergi, 6, Mart 1965)

İki Başına Yürümek

1. Basım: De Yayınevi, İstanbul, Nisan 1968

YERSİZ

Güneş yüze vuruyor kendini az geri çek
 Masa uzakta kaldı masayı az geri çek.
 Ağaçların yangını güneş daha da kayd
 Bir başka yana gitsek bu sulara susuz
 Bütün masalar dolu masayı az geri çek.

Yapraklar yorgun kuşlar eğdiler başlarını
 Artık hiç yer kalmadı nereye kaçtı eller
 Yüz nereye kaçacak duvarı az geri çek.

(Yeni Dergi, 16, Ocak 1966)

BİR MENDİLDE YAŞLARI

Bir pala ellerimde
 Görmediğim gövdeler biçiliyor
 Durun ellerim durun söz geçiremiyorum
 Hepsi yere serildi yol açıp geçemiyorum.

Benim kaçırdıklarım körebe oyununda
 Kayıp giden bir şeylere değmişti
 Kimseler yok kim siler bir mendilde yaşları
 Gözümü açamıyorum.

Kaçar, yere serili
 Onlar beni görüyor ağlıyor gülüyorlar
 Hepsi hayal belki
 Karanlık seçemiyorum.

(Yeni Dergi, 16, Ocak 1966)

ALIRSIZ

Alırsız satarsız bu ne alışverişi?
 Parçalardı bilmezdi parçaları
 Tutturur bir leş tirirler.

Sağında solunda boşluklar olan
 Yuvarlak ya da yumurta biçimi
 Kapları sevsem de yer az kaplar
 Birleşmek yoksa bitiş
 tirirler.

Buna benzer bir müzik terimi hatırlıyorum.
 Çok canlı ve ritmik idi hatırlıyorum.
 Takvimde şubatsa neden samanyolları
 Temmuzdan bir geceyi takvimde şubat diye
 Çok تنها caddelere ge
 tirirler?

Bizi burda fazla - - gö
 türürler.

(Yeni Dergi, 16, Ocak 1966)

GİTMEK

Bir mağaradan birdenbire çıkarlar
 Gider gibi olmak gözleri
 Karanlık içerler.
 İnsanın bir yerde kendini rezil etmesi
 Hep susarak geçerler.

Köprüler ki gösterir tutulan güneşleri
 Bir süre ve yarım kalıyorsa
 Bulutlar da geçerler.
 Gitmiş kadar olmak insanın gideceği
 yerde gelişi biz gelelim içerler.

(Yeni Dergi, 16, Ocak 1966)

GİZ

Parlayarak gözleri yaklaşırlar
Geçse ellerine diderler tiftik.

Karanlıksa, dizilmişse ve kapkacaksa
Dolaşır ayaklara kutular
Bir sürü örtü kılıf ve hep korkulacaksa
Çekilen bir iskemle bir kötürüm olarak
Getirmişler, bırakmışlar ve gitmişlerse
Kim açıkça söyler bilerek, bilmeyerek
Sana, bana ve ona ettiği kötülüğü - -
Taş taş uzaklaş kuyulara gidiyor.

Titrek mumlar dibinde birikmiş gölgeleriz
Yüzler, eşya ve kaplar bir görünüm olarak
Karşımızda değişmez bir ufuk adına
Kim, neyi ne kadar tanır karanlığında - -
Taş taş uzaklaş hepsi yola gidiyor.

(Yeni Dergi, 20, Mayıs 1966)

SÜRGÜN

Kalabalık yerlerde az önce o turanlar
Gittikçe bastıran ıssızlık içinde
Kalıp kalıp bazı sesler dinlemek - -
Karşı ağaçlarda çıplak dal istifleri.

Belli mi gelseler neyi getirdikleri
Ve giderken ne iyi götürürler
Açılan bir gözde çamaşırlardan
Alttaki her zaman az sarıdır.

Ve sürgünler sarılır kesilmiş fidanlara
Çırpınırken odalarda ileri
Uç boşlukta sallanır.

Tutar bir el bir eli
Düşerken korkulukta.

(Yeni Dergi, 20, Mayıs 1966)

KAKNUS

Bu çocuk bu ipe böyle ne geçiriyor
Bir bir daha bir daha bir eli korkulukta
Başka elde bir eli bir köprüyü geçiyor
Durmadan bir zifiri içime çekiyorum.

Bu şu o ve çocuklar bir vakti geçiriyorum
Bir yazıyı yavaşça önümde söküyorlar
İplere sırça ince boncuklar takıyorlar
Kopunca kırılınca düşünce
İçimi çekiyorum.

Bir yol ben sonra onlar geçiyor
Kanatlar - - tutuşuyor karanlık
Güle güle geride
Küller kuştan artık.

(Yeni Dergi, 20, Mayıs 1966)

İKİ BAŞINA YÜRÜMEK

En uzak hücrelere - - dehlizlerde yürür
Sağ sol duruk su ve Mısır mumyaları
O derin sessizliği şimdi anlıyoruz.

Korkunç unutmam düştüm ayaklarına
Ama ne zamandı nasıl hatırlamıyorum
En keskin saatinde caddenin
Geçer gibi trafik ve sert fren.

Beklenseydi zamanla kendine gelirdi
Biri hafif dokundu kaydı ayak kaydırarak
Kurşun-katı bir ses: Düştü şakıyan kuş.

Nemli bodrumlarında batık meyhanenin
Çok kısa bir dinlenme kampı
Eski Mısır, Züleyha, Nefretet - -
Gelenler var, durmayınız!

Uyurgezer o yolu iki başına yürüdü
Biri ay ay boşluk ve düştü, öbürü - -
Susanlara hiç bir şey sormayınız!

(Yeni Dergi, 23, Ağustos 1966)

NİŞADIR

Gelgeç konuşmalara bir çocuğu savunmak
Ben hep hastanelere gidiyorum yokken
Belki bir gün gelirse alışmış olmak.

Eller hangi biçimi verdiyse oradayız
Alçılar, çimentolar.. kardılardı hamuru.
Pusuda kemerlerden yine o çıkar da
Çalmaya bir şeyi tetikte
Biz önce davranalım yıkılırken.
Her tepki bir direnme ve değişmez yolunda
Kopar lehim, uçup gider nişadır.

(Yeni Dergi, 23, Ağustos 1966)

KESİK

Bir yerde ne güzel bizden ötelerde
Rahat konuşuyoruz
İki şey önemli biri önceki cümle.

Şimdi bura neresi buralıyız işte
Bir cadde, kereste dolu mağazalarla
Uzayan bir cadde
Hele gece olunca geçenler - -

Bir yerde bir şeyin bizden ötelerde
Olması rahatlık bir iki gider geliriz
Sonra kesilir sular.

Sonra giderilir merak bir susuzluk gibi suda
Düzayaktı galiba üç dört basamak
Bu gece mi öldü bu - -
Ben caddeyi galiba bir şeyle karıştırıyorum
Bir yerde iyidir yanılmış olmak.

(Yeni Dergi, 23, Ağustos 1966)

YATAK

Bir yerde her şey Pompei'nin son günleri - -
Nasıl dökülmüşse lav öyleyiz üstümüze,
Bir elbise mi ki çıkar at eskileri.

Epeyce de uzaklarda - - geriler
Düşünür: kim bunlar, geldiler, aldılar
Eski benim çul giysilerimi
Gene çul giydirdiler.

Uyumak uzun bir süre, serdikleri döşekte
Çok başka görünmüştü - -
Oysa hep aynı şilte.

Bir zaman belki güzel, değişen bir model - -
Yeniler derken eski vitrinleri, çocukluk..
Ne kadar çevirseler yüzünü
Geriler.

(Yeni Dergi, 29, Şubat 1967)

ÇIKAR ÇIKMAZ/DA

Aldatıcı görüntüler yüksek kulelerde
İp ya da saç merdiven - - elleri
Kesilir, bir şey değil, çıkar: çıkmaz/da
Hangi kapıyı açsa ondan önce ordalar - -
Düştüğü taş, düşen taş, eski taş.

Bir onuru korumak başka nasıl olurdu
Kalır bir şeylerimiz bir kişide/yakınsa/
(Sevdiği birine ne kadar benziyordu)
Bilmez geri kalanlar - - sevindi birkaç kişi/de
(Eğri çizgiler yorumu).

Neden önce boğulmuşlar bu kadar uzaklarda
Bir daha boğulurlar
Gelir görünce birden kabaran denizi - -
Bu sular/da neden düşerler üstümüze
Biz bile unutmuşken kendi hikâyemizi.

(Yeni Dergi, 29, Şubat 1967)

BAĞ

Çökük tahtaboşlarda bir hafta daha boşa
 Çürümeye bırakılmış bir çamaşır ipi.
 Bilsinler diye az mı çırpınmıştık
 Unutsunlar şimdi.

Odunları ustalıkla istif ederler
 Deprem falan yokken yıkılır birden
 Kadınlar çocuklar konuşan bir afiş
 Hep o resmi ellerinde tutarak
 Bir yasağı karşımıza dikerler.

Gözleri yaktığımız ölügözü ışıktâ
 Her an kapısı açık ve geçeriz önünden
 İzler kısık bakışları bezgin adımlarımızı
 Bir şey yapamıyorsak belki de bu yüzden.

(Yeni Dergi, 33, Haziran 1967)

KÖSELE

Bir ayağım tahta takırtılarım
 Benden önce boşaltıyor çevremi
 Bir çocuğu bırakır gibi bir ormanda.

Çok şeylerdi vardı
 Hiçbiri koyduğumuz yerde durmuyorsa
 Artık yakın demektir.

Yaşamak istiyorsak şimdiden inmeli
 Yıllarca sonramızı meselâ - -
 Az daha yalnızlığa - - onu da kaldırmalı
 Gözde bir oyunun üstünde kösele.

(Yeni Dergi, 33, Haziran 1967)

ÇOĞUL

Az kişi yetiyor,
 Ancak küçük kayıplarda yerine yenisi - -
 Daha önce başkasıyla gelmiştiniz,
 Burası neresi?

Her şey yokken daha / kesindir:
 İşler gizli bir düzen görünenin ardında.
 Onlar uzak - - lıklarıyla güzel:
 Ölüleri bile rahat hatırlıyamıyoruz.

Susmak kalemdir, sesleniyorsunuz, peki - -
 Nedir bu gürültü, duymuyor muyum?
 Beni gene bir yere götürmek istiyorlar,
 Bilseler bölmeleri - -

Tükenirken bir çoğul az/da azar/da
 Ümit/sizsiniz, susmak - -
 Kurşun ve duvar
 Susmak kalemdir.

(Yeni Dergi, 34, Temmuz 1967)

KARŞILAR

Güiver'in gözleridir geziler

Güne bakar.

Yükseklerde kınamak - - bir gün gelince başa

Derin, tehlikeli ve dar.

Tutar yalnızlığı, kaybolur ortalardan

Emme-basma tulumbasında kentin

Bir masa, bardaklar, ses/sizlik

Akar musluklarından bir evin.

Kuyulara düşer ya ay arada

Çeker içi çiçek döken bir dalı,

Ben/sizlik - -

Yaklaşır karanlık karşılar.

(Yeni Dergi, 34, Temmuz 1967)

PERİSKOP

Biz çok zaman karanlıkta yarasa
Adı biraz dolaşıp gelirim
Çıkınca yol uzar uzaklıklara.

Bir denizci eski göğre yeni flamalar asar
Ölüm yürüyüşleri hep toplu mu olacak
Kimisi de ayrılır, çeker gider bir yana.

Bir duyarga kımıldar, görür uzaktakini
Aa, tıpkı ben - - periskop
Sonra da bana karşı.

Arkamda dünya fonu - - füzen
Ellerim korkularda
İnce çizgilerle çiz!
İnsan bir daldı mıydı bölünmek - -
Kalır bir yerlerimiz sularda
Sözde biraz dolaşıp geliriz.

(Yeni Dergi, 36, Eylül 1967)

YAKINI

Fena oldu hemen çare bulmalı
Ölmüşse doktor, durması kadar hazin
Bir evin kapısında
Tabelâsının.

Ben buraya ne dağlardan geldim
Güçsüzüm uzaklara - - bir yakını?
Gözden anlamıyorum
Beni çıkarmaları.

O kısa sevinçli günlere bölmeli
Biriken iki kuruyan çiçekte
Başlayınca bırakıyorum
Şimdi bir kuş yere düşse bu sıcakta - -

(Yeni Dergi, 36, Eylül 1967)

EYLEMSİZ BERBER

Atlarını sürdüğü o uzak yerde
 Biraz olsun kalabilseydi - -
 Brezilya ve Yemen, Gemiler ve kervan
 Kim bilir onun kadar bu eski kahveleri?

Eğilmiş dalgın
 Bir geminin seyir defterlerine
 Kâtip - -
 Hep büyük harf yazıyor bilse'leri.

Serin kıyı, sokak lambaları
 Dolaşır yarı gölge - -
 Ne de olsa bir ufuktur sabah
 Fakat aysız gecelerde - -

Elleri kuaförlerde ağaran
 Aylara, güneşlere değdi.
 Daralmış giysileri biçiyor,
 Çocukluğuna diken bir terzi şimdi.

İçinizden biriniz karanlıkta
 Görse gelse söylese
 Yok hayır, önemsiz - -
 Gülüp geçirtiniz!

(Yeni Dergi, 36, Eylül 1967)

ETER

Bitti kanunları kentin
Sınır - kolay sevinmeler bir kır gazinosunda.
Şimdi bir şey değil de, asıl zaman geçince
O o mudur?

Yorgun konuşmalarda kapalı
Duyulur yitikler
Karşısında bir kaçak
Gülümser dalgın.

Tozlu çerçevesinden bir resim
Nasıl gelmiş buraya bilinmez
Neyi nerde, ne zaman bırakmak gerektiği
Açıkta.

Güler çocuk bütün kapanmalara
Çevremde çevirdiği çember
Dengesinde bir düşün - -
Ve ne çabuk uçar gider bir eter.

(Yeni Dergi, 39, Aralık 1967)

KÖR HAT

Buzlar önce bardaklarda eriyor
 Sonra dudaklarda biraz kaypak
 Isı gene düştü
 Gecedeydi - - üşüyerek uyanmak.

Yaklaşınca bir yakın başkasıyla olan
 Geliyor özlemlerde akla
 Erken saatlerinde sabahın park - -
 İnsanın her zaman bir anlayanı olsa.

İçlerinde hiç bir yük büyüklenenler
 Bencil camında aldanışın - -
 Çekildi kör hatta gecede boş trenler
 Geçiyor tünellerden dolu katarı aşkın.

İlk soluklardı ne çabuk gökte
 İbikus turnaları - -
 Isı gene düştü, yakında bir yerde
 Hemen de kar mı?

(Yeni Dergi, 39, Aralık 1967)

YATIR

Bizi ancak caddeler - - yıkar bencilliğimizi
 Değil mi ki gecede ev ev
 Ve içerek çizgiler yaşamak
 Ve boyuna hatırlatmak kendimizi.

Görür, yazar, çekilir bir ayın
 Gelgitlerde yönetmesi denizi - -
 Susar, bekler ve tekrar
 Ve boyuna hatırlatmak kendimizi.

Bu yatırım, sonunda yatır - -
 Sonra onlar hatırlatırlar bizi.

(Yeni Dergi, 39, Aralık 1967)

YARALAR

Biz ki bu yolda kır çiçeklerine ser - -
 Küçükserler bırakırız.
 Besler besinlerim üzüntü
 Yıllarca yokuşları - - birden parlar atlarımız.

İrin gene bir yol akar, iner yere bilirim
 Islak kutularda kibritler nasıl yanar
 Kurumuştur boynumda köstebek yuvalarından
 Çamur - - bir gün de bu yaralar.

Bitişleri düşünmekten başlatabildik mi
 İlk bölümü hemen ölüm kitaplar getirdim
 Düşer sular bir yardan - - bir gün de bu yaralar
 İyi ki yoksunuz, şimdi çok çirkinim.

(Yeni Dergi, 42, Mart 1968)

KAÇILIR YAŞLILARDAN

Akıyordu don saplandı kızak
 Kuyu ağzında siz ve sallanır sarkaç - -
 Öğretir korkuyu gelen ses yaşlılardan.

Küçülen daire dar ürkmüş yarın da siz
 Ellerin de midir acırsınız bırakmış uykuları
 Yaklaşıyorsa gölge kaçılır yaşlılardan.

(Yeni Dergi, 42, Mart 1968)

DEŞMEK

Gülerdi eskiden o bu saflığına
 Tren gemi hava eski manzaralarsa - -

Madenlerin altta aydınlığa direnişi
 Karanlık bu yüzden kazıya girişildi.

Çoğalır ses katlar - - yıkıntı yakınları
 İnceldikçe duvar öderiz kadınları.

(Yeni Dergi, 42, Mart 1968)

DUVAR

Bir duvara hızla çarpılmış dağılmış
Kendini toplamadan bir yere gidemez - -
Çok şeylerin geç farkına varıldı.

Ne zaman nerede olacağım belli
Avunmak ilimdir fakat uzak - -
Yıpranır ceplerimde tren tarifeleri.

Biz hepimiz acıma adalarına sürgün:
Bir bölüğü ömrün, harcanır nasıl olsa
Gidelim gitmeyelim, alaylarda.

(Yeni Dergi, 43, Nisan, 1968)

GÖLGE OYUNU

Titreşir perdede bir sırlı ışın - -
Bir makine birden tutukluk yapar
Gevşer ellerde kasnak - - hız
Kesilir, ay tutulur, silinir arazi.

Görmesi bir uçurum gibi aştığı beli
Çarpar sessiz bir kurşun: sanrılarda ses - -
Düşer sazlık bir yere bir kaşıkçın kuşu.

Söner göstermelikte mum
Çekilir hayalî.

(Yeni Dergi, 43, Nisan 1968)

LİMAN

Güçlü fırtınalarda direkleri kırılmış
Gemiler bize sığınır - - bulduk sanırız.

Görmezler. Varsa yoksa uzaklar - -
Onarırız. Giderler, kalırız.

Sonra gecelerde: Bu son olsun, son
Gönderme - - Engine yalvarırız.

Sonra büyür daha da
Korkunç yalnızlığımız.

(Yeni Dergi, 43, Nisan 1968)

KANTARMA

Uzakta şap denizinde geçen gemiler
Temmuz, sam - - çadırınız
Bir küçük kapıdan girilir.
Kırık dökük beraberlikler yerde
Bir bahar kesikliğidir.

Ümitti göl - - topraklarımı sular,
Korur taşkınlardan beni baraj
Diye cetvel gönye çektiğim çizgiler
Hep ters doğrultularda.

Hava mı çok sıcak, ben mi terliyorum
Sevgili seslendiğin serinlik bir serap
Hayır yok boşuna yokuşları - -
Atı kantarlıyorum.

(Yeni Dergi, 43, Nisan 1968)

En/Cam

1. Basım: De Yayınevi, İstanbul, Temmuz 1970

YAZI

Ve şairler boyuna kimlere yazarlar?
 Yıkılmış köprülerin başında
 Ürkmüş boşluktan biri inliyorsa
 Ve şairler onlara geldimlere yazarlar.

(Yeni Dergi, 61, Ekim 1969)

BİR YANGINDA EN ÖNCE

Altında yol, uzun yol
 Biter cıva buharlı lambalarda
 Kuytu hendeğe düşer - -
 Rahat mıydık her zaman biri vardı.

O orda dururken
 Açılmış sana derdim dokunma!
 Öğretirler çok geç
 Bir yangında en önce neler kurtarılmalı.

Yakıştırmak bir sıfatı kolayca
 Ve onlar çok vakit
 Alırlar isterler ve yalnız kendileri - -
 Özlüyoruz geçiyor yoksa dayanılmazdı.

Ardında maskenin yüz - - görümlüğü?
 Biz bütün çizgilerde bu olmasaydı da
 Öteki - - yollarınıdı vardı
 Neyi değiştiriyor geçmişte kalmaları?

Sonra önce benimsemiş gibi görünürken
 İter geri beden yeni kalbi
 Artık beni o eski hüzünler bile - -
 Oysa daha bir süre yaşayabilirdi.

(Yeni Dergi, 47, Ağustos 1968)

OTEL

İki de sessizlikse bir şeyler olmalı.
Sargılardan sızan irin sargılar

Çocukluğun sağlık raporlarında - -
Gelir bütün korkular sargılardan
Ey katsayılarda sıcaklardan yakınan
Temmuzsa aynı şey bir şeyler olmalı.

Seslenirler karanlık buraya kadar
Bilmediği bir yerde iner trenden
Yanında biri ve - - iki üç parça eşya
Kimlik belgeleri - - pek sormuyorlar
Orta halli bir otel.

Geldiler. Yalnız uzaklarda yeni
Bir gün doğar geceki karanlıklar üstüne
Ha evet otelde o hazır ölümlere
Herkesin kendini bir başka öldürmesi - -
Daima daha mutlu kalanlar.

Uzak yolda az sonra dağılmak - -
Bir şeyler olmalı o kadar ses içinde
Ormanda izinizi kaybettirmek kolay
Sessizce inersiniz merdivenlerden sokak - -
Ve kalır o yukarda özlemini çektiği
Odada bir başına sizi hep var sanarak.

Tek baskıydı kaç tane unuttunuz şimdi.

(Yeni Dergi, 50, Kasım 1968)

DAĞ

Ette cızırtı keyy
Bir kuzgunun indiği bir/ine değdiği
Bizi hep o aşağılar - -
Bağrında her dakika keyy.

Bu sanki ocaktır tav, akşam ezâ
Sürdürür hastalığı iyi etmez
Tahta perde sevgililer
Yaslanır bakarız özlemle uzaklara.
Ağaçlara dönülür sonra kararır bahçe
Boşluk - - açıkta her şey
Düşünce midir kırılır dal ince
Akşam en/cam ve keyy.

(Yeni Dergi, 50, Kasım 1968)

ONLARDA

Birazdı vardı çok denendi
Geldiler almaya diyebiliyor musunuz
Geç bile kaldı.

Onların meclisinde hep birini düşlerim.
Ayrı içimde/kinden vurduğum dışa
Yüzlere karşı - -
Karşılarında mıyım?

Yaşın yaşın - - o ses! Boyuna aynı içit!
Bir/kendi'yi iki olura bırakarak
Değişmez fincanla tutulur gelenlere
Bir bakıma yaşamak, görücülere çıkarak.

Uzak/da kalanlar bir yerde kesilmeleri!
Hangi pınar (yollara bakıyorum kansız)
Aldattı seni Nergis?

Neyi kurtarır kaçarken
Sular/da bulanık küçük zaman balıkları
Ondalığım onlarda - - belki biraz ağlar
Yüzlere karşı bir şeyler yapmalı!

(Yeni Dergi, 55, Nisan 1969)

BURÇ

Hep orada mıdır orada vardıysa
 Üzerinde bir not geri gelir mektup:
 — Bilinmiyor.

Geçende, yolda - -
 Dediğimiz oluyor, birden irkiliyoruz
 Yıllar var oysa - -
 Parsellerine batağın, hangi Kaf
 Düşmüş burçlardan bir bölük anka
 Adresler, yapılar değişiyor.

Her yerde bir yerde tuta tuta
 Kaymış futa belden gördüğüm
 Zamanı unutma.

(Yeni Dergi, 55, Nisan 1969)

HUNİ

Birden gitmeyi düşünmek - -
 Atarak ortaya boyuna bön bir beni
 Nasıl da konuşurlar farkına varmadan.

Engeller uzakları yakınlar
 Kaçınıcı kopyalarda tükenmez
 Tanımlar bir modeli küskün - -
 Kalpten gitmeyi düşünmek.

Merkezkaç bir güçle savrulurlar
 Bir burgaç huniye çekerken bizi
 Sıçrayan kıvılcım - - öptüğümüz yanıklar
 Sevdidir daha da hurda mangalımızı.

(Yeni Dergi, 57, Haziran 1969)

GÜLMELERİ

Her evde birisi bir ikinci uğruna - -
 Yaz yağmuru gibi
 Geri kalanların arada üzûlmeleri.

Adanmış nasıl kaçır nereye
 Sürer gider yaşarken ölmeleri
 Değişmez korkunç
 Olanca ağırlığı bir ona vermeleri.

Gider gelir görürüm
 Evlerde ne/dense hep bu bölmeleri
 Örülü duvarlar gömülmüş gülmeleri.

(Yeni Dergi, 57, Haziran 1969)

KUNDUZ

Ben o lambaları boşa yanan caddelerden
 Geçen tek kişi - - asılmışlar
 Kendimizi gösterme yolları.

Setlerinden bakar sulara kunduz - -
 Kırılır dönmeyi gör dar bir yer
 Girdiniz çıkması zor.

Omzunuza bir yerden sızmış zehirli sıvı
 Satır satır ileriler bir kolda
 Kurtarmak ötekini - - uzun
 Atlayınca bir şeyler ölüyor.

O ateşler içinde tam sular akarken
 Bir suyun eksikliği, bahar kesikliği
 Anlatınca bir şeyler ölüyor - -
 Bir şeyleri biraz/da uzaktan görmeli!

(Yeni Dergi, 57, Haziran 1969)

KÖPRÜNÜN AYAKLARI

Biri bir şeyler anlatır
Fısıltı sesleri.
Gezinir kollayış
Tetikte gözleri.

Biri bir şeyler uzatır
Gibidir tel örgü deliğinden,
Yaklaşır yasak hatırlatır
Daha değmeden elleri.

Ve görüşme bu kadar
Ve yalnız akşam/üzerleri.

(Yeni Dergi, 57, Haziran, 1969)

NEDEN/SİZ

Birkaç adım kala gene
Vurur yüze içerden
Durur yoklar.

Gidip bir kapıya kadar sıkıntılı
Yerde kımıldayan bir bohça
Görüvermeleriniz
Yaşar bir şeyler içinde.

Yazılı niçin bırakıldığı
İlişik kâğıtta
(Var mıydı öyle bir şey, var mıydı bohça?)
Sargılarda tedirgin
Bir size seslenen ses - - neden/siz
Ve çalmadan bir zili saygı mıdır
Geri dönmeleriniz?

(Yeni Dergi, 57, Haziran 1969)

ÖLÜ ÖRGÜ

Ayrı baş çekerler ayrı gider benler - -
Kollar gibi tepelerden bir kervanı celâlî
O neremdir çullanır türlü nedenlerle
Yukarda L biçimi - - aşağısı aydınlık
Ah nasıl önlemeli?

O neremdir âsî türlü çekmelerden
Boşluğa karşı
Sonra neyimdir onlar çıgıllıklarda koşarlar
Bu taşlara ne zaman benden ayrı düştü
Gövdemin gövdeleri - - aydınlık yukarısı.

Gayrı yerlerde miyim üzerimde örtü
Koptu eklemlerinden - -
Özlediği belki de ben biçimi bir yerdi
Örülse yeniden
Sökülüp örgü.

(Yeni Dergi, 59, Ağustos 1969)

KÜSKÜN YOLCUNUN TÜRKÜSÜ

Uzun yürümelerden
Sonra bitkin düşerek - -
Bu bir çocuk oyunu:
Ben seni çektim çekerek.

Şimdi hangi kitaplardan
Öğreneceksiniz onu,
Gelmiyorsa bazı şeyler
Çocukluktan geçerek.

Kasırgayı, doluyu
Yemiş de düşmüş gibi
Issız kaldırımlarda
Garip gece keleşeği
Düşe kalka sekerek.

Şimdi hangi yollardan
Siliniyor izleri
Çağ dışı bir çağrışı
Sigara içer gibi
İçine çekerek.

Dünya böyle gidiyorsa
Elbet bir nedeni var
Ben sana küstüm küserek.

(Yeni Dergi, 61, Ekim 1969)

ORMAN

Sığın avlarından
Ormanın dibinde ne varsa, ne kadarsa
Görülmemiş, kalmış
Sana ellerinden.

Tüketip çabucak kederi ve aşkı
Ormanın önlerine gazeller düştü
Ormanın dibinde sürgün avlarından
Bu rüya bu uykudan önce daha görülmüştü.

Gün boyu o yola kızgın zift döktüler
Temmuzda zaten kaynar - - döktüler
Emdiği ısyı şimdi geri veriyor
Gece/de ondan sıcak.

Şimdi onlar gideli çok olduktan sonra
Geç saatler biraz serin gene/de
Bu rüya bu uykudan önce daha görülmüştü
Biz ancak uzun yollara - - uzun yükle.

(Yeni Dergi, 61, Ekim 1969)

NE KADAR

Baktılarsa göre/ne kadar
Bir aynaydı gördüler
Yüzlerine tutulan.

Yıllar sonra birisi anlattığı anıda
Gene solgun bir güle/ne kadar
Bakar buzlu camlardan.

(Yeni Dergi, 65, Şubat 1970)

ANANAS

Sancılarda ortam - - gece karartmaları
Issız - - kim anlar ışık sızmayınca?

Küçümsenir gelecek eksiliyorsa
Kalın kaba çıkışlar soğuktan.

Bakışlar - - Boşalır göz
Duraklar, susar ve
Ben artık gideyim - - Bırakılır yavaşça
Yıllar yılı bizde kalmış anahtar.

Ardıl görüntüler
Bile şimdi bulunmaz
Ve bakılır o da yenirmisine:
Uzak meyva ananas.

(Yeni Dergi, 65, Şubat 1970)

YÜK

Bir gün genç kalmayı kâr sayanlar
 Yarın bugünkü hâlim - -
 Batan bakışlara karşı
 Özür diler gibiyim.

Bir yüzleri karalar, ardı boş kâğıtlar
 Alt gözünde dolabın
 Ben o odalarda ne de çok - -
 Baktılar, bunaldım.
 Uzağı görmüyorum bilerek
 Gözlük kullanmıyorum
 Geçiyorlar gülerek, gülmüyorum - -
 Bir dengeyi koruma çabaları.

Ey üşümek ve benzeri acılardan geçerek
 Camlar yok bakıyorum
 Alt gözleri dolabın
 Isınmak için yakın.

(Yeni Gazete, 26 Mayıs 1970)

KATARAK

Nasıl geldi bugüne şaşar gövde
 Baskılardan geçerek.
 Cân, ey cân-ı azîz bir kezlğine
 Kazancım senden kaçarak - -

Kuytularda ne yaptım kuytularda bir yaprak
 Bir kozaydı bulduğum hemen öldü.
 Nasılsın - - Gözleri güler
 Utançlar katarak.

(Yeni Dergi, 65, Şubat 1970)

ÇOK ŞEY

Çok şey akşam - - ya neden kapalı
 Çok şey bir şeyleri az daha yaşatmaya
 Çocuklar büyüdü, büyüdü ev
 Ama neden saklamalı o kapı
 Şimdi artık erkenden biraz daha yatmaya.

Başınızı kaldırırsanız bir Cézanne
 Ya da ötmez olmuş bir kanarya.
 Güve - - güven gecede ellerindeydi
 Çok şey onlar uyanınca gündüzün serdiği çul - -
 Kalkar gibi yarı aç kurulan bir sofradan.

(Yeni Dergi, 65, Şubat 1970)

KAN

Şimdi bakın düşersek
 Toplamdan yalnızlığı
 Hangi yaştan sonra kesin değil
 Akşamın mangalında yanar günlükler.

Ölümlerde, aşklarda
 İki kişi birbirlerin görürler
 Bırakarak bir gergefi gittikleri
 Kendileri ya da yâd el - -
 Ama batırılmış bir iğne
 Döner gelirler.

Durdurur ne durdurur hep aynı yerden
 Kime gösterseniz akan bu kanı
 Soydan
 Bir derde verirler.

UÇURTMA

İndikçe aşağıya
Topuklardan dizlere kesiklik
Kalçalara yukarı, bel göğüs bölgeleri
Boynuna sırta - - yok kurtuluş
Bir sen civciv küçüğü, ey büyük kurtarıcı!

Bir el bütün sevdiği şeyleri
Gözlerde biraz hüzün, itiyorsa ölümdür.
Çok öncelerde aranan çocukça
Kırılmış duruyorsa ölümdür.
Bir kuşu boğazlar, bir avcı bir pınarda
Çoğalır kaynaklar, hangisiydi nerde
Kuşun dirildiği su - -
Bulunamıyorsa ölümdür.

Biz şimdi o hangi bedduanın tuttuğu
Parçalanmış uçurtma.
Yokken varsanız varsınız
Aç kitaplarda - -

(Cumhuriyet, Sanat-Edebiyat Eki, Haziran 1970)

Zebra

1. Basım: De Yayınevi, İstanbul, Nisan 1973

ZEBRA

Üstüne düşme yan
Örnekler üzerinde
Tipik bir direnme.

Gömülse - - de uçar
Kona kana bir dala arada
Sonsuza göçmen kuş.

Zebra!
Bir sirkten ötekine gez
Dirilirim, - - diriniz!

Karşılıklı bir neni ninni
Kırallar da kul bu sarayda
Bir otel otello.

(Cumhuriyet, Sanat-Edebiyat Eki, Eylül 1970)

KIŞLA

Acının
Çok sonra başladığın
Kim inkâr eder.

Vardın oydun gar
Ama asıl yangın akşama
Kim inkâr eder.

Bunlar senin
Son yumuşak günlerin
İndiğin yerleştiğin
Kışla
Acıyı
Kim inkâr eder.

Nerden geldiğin
Bilme
Dikleri düzler
Acın
Kimin kârı
Kim inkâr eder.

(Yeni Dergi, 76, Ocak 1971)

TIRPAN

Bir mürekkep balığı salar karanlığını
Sindirir çok erken
Boyar lamları pipet
Büyültür ölümleri.

Çökerken - - düşer kepenk
Sarkar göz kapağı, ağız
Varsa arasa bilsek
Nerde boş arsa.

Kapamış önünü devrik bardağ
Deyişiriz: Çok erken - -
Biçilmemiş ekinler yerde
Kırılmış - - tır/pan.

(Yeni Dergi, 76, Ocak 1971)

GİBİ KAR

Dondurur ısıyı buzlar
Evlerin içi ilk son
Baharlarda bir soba yanmıyorsa
Bazan yaz
Düşmesiyle karların ılıkça bir suya.

Kış ocakta yanıltıcı bir güneş
Son un boşalırken son kar maya
Gelme gücün yoksa son un
Sakla eski bir mangır köhne
Bir kayık almaya.

(Yeni Dergi, 76, Ocak 1971)

DÖŞEK

Ol hayat ehline hayrânım sessiz
 Döşerler
 Çok az kimse geçtiği kaldırım
 Sonra onca emeği sayarak hiçe
 Toplar taşlarını bir karanlık gece
 Yorgun yola çıplak
 Düşerler.

(Yeni Dergi, 76, Ocak 1971)

ÇEKÜL

Harlı odalara bırakıp üstünü
 Halvetlere soğuk
 Çekilir arkası yarın
 Çözer yükünü.

Yatar - - Günün eğilimi!
 Gün bükülür ufku büyüklüğüne
 Leğen
 Yüzünde buz su.

Örter çıplak yerleri doğa
 Yeşil ister
 Bildiğimiz artık bir işe yaramıyorsa
 Daha nasıl özsu.

(Yeni Dergi, 80, Mayıs 1971)

DURAK

Trencilik oyunu çocukların
 Seslenir biri istasyonları
 Sonra güler sahi sanıyorlar
 Bilmiyor muyum.

Şimdi ben motorize güçler
 Ses yitiren gürültülerde
 Sessizce bir yere - -
 Olsa - - bilmiyor muyum.

Bizi ne yapsınlar safra - -
 Her ne ki ettik iyi ettik
 Önlenebiliyordu
 Bilmiyor muyum.

(Yeni Dergi, 80, Mayıs 1971)

GELE GEÇE

Kirpi top in en gece
 Var sa hi sar
 Tellen diren sal telleri.

Gel e geç e gece
 Şiş tulum yüzer ceset
 Yığ sen daha pulları.

Eğlen sinler gece
 Bir hayvan takviminden
 Düşer sığır yılları.

(Yeni Dergi, 80, Mayıs 1971)

TEYEL

Artık eski bir yere gidemez oldunuz mu
 Hele hiç yenisine
 Akşamdan kalma sabah, yazdan kalma günler
 De geçer kış.

Tek yön çıkmaz gömlek
 İkinci/siz sizde
 Belki var bir iki yolunuzu gözler
 Onları arasanız - - (Bulsan ne olacak?)

Bir kişiyle bile konuşulamaz şeylerle
 Doluyken bardak
 Saplandığın derinden çıkma söz!
 (Çıksan ne olacak?)

Yıllar ki katlanmaya katkı
 Geçtiği kadar var daha bir derviş
 Gülümseme yükümlü
 (Bıksan ne olacak?)
 Bir şey ancak sonradan yararsa yarar işe
 Bir makina, sesleri çapaklı
 Çekilen bir teyel
 Olur gider daha olmadı.

(Yeni Dergi, 81, Haziran 1971)

SİZ TEK

Nerde siz tek istenmezsiniz
 Ellерinden geçiyor da çok
 Gelmişse önünüze biraz.

Nerde siz hiç istenmezsiniz
 Elleri bekliyor da çok
 Duruyorsa önünüzde hep aynı.

(Yeni Dergi, 84, Eylül 1971)

EV - EL

Uzak pazar evin yeri
 Elin yeri uzak yanında
 Duru gölden görüntüyü
 Çeken el el.

Nerdeydi neydi
 Ev el ev el
 Çekiçler örse
 İki bir düşeydi.

(Yeni Dergi, 80, Mayıs 1971)

SİPER

Siz ki değişmez çizgilerle
 Evler eşler çocuklar - - katlanmış kendinize
 Ya günün bir yarısı
 Bu giderken giderken sürçen adımlarınız
 Durur bir yol sağa sola bakınır
 Nasıl katlanacaksınız?

Siz ki kat kat kendine
 Siper etmiş yakınları güvenli
 Ya o boşluk duygusu
 Siz ki dolu acıyla - -
 Onlar nasıl katlanır?

Siz ki düzgün bir mendil
 Gibi geçmiş ütülerden - -
 Dölsüz, bekâr, kaytarmışlar
 Onlar nasıl katlanır?

(Yeni Dergi, 84, Eylül 1971)

YÜN

Tutar bir ah âhûyu yâhûlarda
Kim atar kemendi kalkar divandan
Bir çağ günümüze.

Aynalarda çok şey görülmüştür
Yokken söylenmiş, olmadan görülmüşse
Gitmiş hepsi cümle/ten.
Düşe kalka hasta-i gam
O hangi yollardan gelir yânımıza.

Her ayrılıştan en az hüzün vardır
Ellerinde bir şairin
Parlar bu ne zamandır
Karışmış yüzümüze.

(Yeni Dergi, 84, Eylül 1971)

ÇEKİ

Sayıların ortak katları
Vardır da yoktur
Hiçbir katta çokları.

Soğutur bir çöl bizi serinliklerden
Çarpılır yaklaşımlar uzaklıklarla
Çarpım tablolarından önce korkuyu düşün!

Kirli sarı fotoğraf
Duvarımızda
Kaldırsak da kalır
Bilerek bilmeyerek çektirdikleri.

Silinmiş bir den/iz
Eğilip bakmam sulara.
Daha çok yüzüm olur.

(Yeni Dergi, 84, Eylül 1971)

FİRE

Hüzün veren yanlarımız - -
 Böbrek, ciğer kiminde, çene düşer ötekinde.
 Durur kelle kulak
 Da gider kalp vakitsiz,
 Günlerden birinde birinde bir mide.

İlk nereden delinir bu depo bilinse!
 Ah ey korkudan yanlarında
 Koruyucu diye yücelttikleri
 Hangi organ, hangi organ
 Fire - - Tartın terazilerde!

(Yeni Dergi, 86, Kasım 1971)

CİHANNÜMÂ

Bir çan gibi sallandığı zamanlar
 Yoğun sis - - nerdeydiniz limanlar
 İnsan önce çevresinden ölür
 Açık deniz, bataklık kuytu ormanlar.

Akşamı çöktürmeye bu ne çok çaba
 Bir gün çektirilerde kurşun gökyüzü
 Ayaklar altında bir cihannümâ
 Ey geçilen yolları yoksayanlar.

(Yeni Dergi, 86, Kasım 1971)

ÖKSE

En kaslarla kasılarak enkazlarda
Gelir geçer ve bakar yânımızdan
Yabancı bir yazı
Tırmanırken yokuşu gelecek - -
Devr ile nevbet bekleriz.

Gök nereye baksalar uçmuş üzerlerinden
Ara buluşmalarda toplarız kendimizi
Başlar, açılır sessizlik - - sondaj
Gene beraber olmanın serin serpintileri.

Az sürer son buluşma, son buluş
Bir topak gibi kalır geçmiş ince elekte
Biter büyür yoktur
Susmuş
Döner yaşama kışına.

Yalnız gene sürekli pek de sâf kuş
Direnir - - Ökse!
Doluydu boş bulunur - - Korkuluk!
Bu yol, bu köprü yoksa - - ?

(Yeni Dergi, 84, Eylül 1971)

SES

Güçlükle, özlemini çektiğiniz
Arsaya varınca çöker kalırsınız:
Hazır para, çoktan
Almışlar evinizi.

Buna benzer, ancak onun yanında
Mutlu olacaktınız, rağmen bağlarına
Onun da gönlünde siz,
Almışlar yerinizi.

Kim ölür uzaklıktan, bir yerde başkaları
 le yaşarsınız - -
Ama nedir bir kuş için şakıma
Almışlar sesinizi.

(Yeni Dergi, 86, Kasım 1971)

YORULSA

 nemli
Ki sağlığı sorarlar,
 sa'lığı
Sorulmaz hiç.
Boş şeylere yorarlar,
Yorulmaz hiç.

(Yeni Dergi, 86, Kasım 1971)

ŞAFAKTA

Gram gram her şeyi - -
 Dağlarda parıldayan bir şeyi gösterecek
 Birimiz - - Bu akşamüstü müdür?

Çekin eskitmekten, uzasın ömürleri
 Güçlenen düşünce - - Umma!
 Kurtulmak isterler bizden bir ayak önce:
 Korumanın zorluğu, verdiklerini dünya!

Bu yorgunluk hep bu türlü müdür:
 Dolar anlar kanıksar
 Bu da ürküntü müdür!

(Yeni Dergi, 86, Kasım 1971)

HEY CAN

İzinde ölümler ben gene dar
 Odalarda bindi omuzlarıma
 Onların da işleri ben o kuvveti
 Nereden bulacağım?

Ne zaman dönerler dadandı
 Rahata izinde ölümler - -
 Ey ses, hiç dinlenmeyen
 Hey cânım!

(Yeni Dergi, 90, Mart 1972)

OLUK

Saat kaç ı geçiyor nasıl geçiyor
Biri gelene kadar yoldan kaç ı geçiyor
Gidince bitermiş bitsin ne yapalım
Her şey yarım yârim.

Çizgiler çekiyor ne çok elden geçiyor
Birinden birinde bir şey bulsak bârim
Yıl kaç ı geçiyor
Olsun gene ararım.

Bu kuş göçmen - - oluktan
Bir ara su içiyor bir gün daha uçuyor
Bir göz sepet koyup salacakları
Bir gözedir belki de ırmaklarım.

(Yeni Dergi, 95, Ağustos 1972)

YÜZ YAZMAK

Adın Li olsaydı da sana
 Sevgi Li deseydim ne zaman geçer Li
 Uçaklar, trenler, dünya turları
 Çin, Şili.

Buzullar, bozkırlar
 Geçersin de
 Beni göremezsın
 Çok mu çirkin yüzün benlenince?

Biter yol, bakar bel boşluğa
 Görür kör bende
 Yandırdığım çerâğı söndürür de elinle
 Göremezsın!

Sen Hind'den ne zaman koptun fil
 O yarı hatırlamaların - -
 Güney yarım kürede lamaların
 Peşine düşersin!

(Yeni Dergi, 90, Mart 1972)

MASA

Hangisinden çıkınca, hangisine girince
 Evlerin birinde, nereden gelindi,
 Kimin aklı, kim haklı düğümler içinde
 Biri biri ne karışıyor.

O kadar gitme, deriz, bir yere, dar
 Görülür bak masalar da
 Bir bardak var yoklar gibi taşıyor
 Artık konuş masalar da.

(Yeni Dergi, 90, Mart 1972)

KÖSTEBEK

Özleriz
 Bilmeyiz çokluk tam
 Geçer yanımızdan dalgın geçeriz.

Bir yerde iz bir yer deleriz
 Düşler asla ne ekler
 Oyuklarda bekleriz.

Az ötede köstebek
 Durur benzerlerimiz.

(Yeni Dergi, 90, Mart 1972)

FLÜT

Parklarda güneşli bir pazar gün
 Sıralar tutulur
 Ona sıra yoktur.

Geçerler giderler yağmur duyulur
 Ağaçlar çiçekler ıslanır ıssız
 Bir banka oturur.

Ev yoksa yoksa dost var da çok uzaksa
 Bir garip durgunlukta
 Ki nasıl unuttur?

Şimdi orda iç karartan bir bulut
 Çökerken üzerine iç - -
 Kendi iç aydınlığına tutunur.

Şimdi orda flütünden ezgiler
 Ki nasıl unuttur
 Bir büyük mutluluktur.

(Yeni Dergi, 90, Mart 1972)

BOZ

Yalnız

Bu onun sıkıntısı.

Vakit dardı - - denge

Gevşedi, gerildi

Sürer ne kadar

Nelere karşı?

Düzeltir, bozar

Bir gecikme.

Ben oraya bir bıçak - -

Yoksa erken miydi?

Hem neye uğradım bilmiyorum

Hem en iyi bilenmiş gibi.

(Yeni Dergi, 86, Kasım 1971)

MEHLİKA

Issız yerlerden hızlı

Geçilir gece

Şimdi hangi limanlarda o denizci

Göğüsleri dövme.

Eriyorsa bir sabun çok çabuk

Yatışlardan sırtüstü

Bu çatlak, bu yama, bir boya

Dik konsa, az değse

Fizik.

Tehlike Mehlika çürüdü keten.

Sahra hasta nelerine

Gelindi, nasıl geldik.

(Yeni Dergi, 90, Mart 1972)

KİBRİTLER

Çıkışları - - sarp kule,
 Yaktığı kibritler - -
 Hem kaçtı karanlıktan,
 Hem aradı karanlığı.
 Anlatmak ayıptı daha gidememişlere
 Gitmişliklerini.
 Hem attı kendini, hem bakınır hâlâ
 Koca kutu ne uğruna bitti.

Sene sene sıralar gözlerinin önünde
 O onları toylar olarak - -
 Bir rozetti gülücük, hem ne hoş dediler.
 Hem hiç takmadıkları.

(Yeni Dergi, 95, Ağustos 1972)

KANDI

Kaynar kan kankanlarda
 Neydi kankan bilir miyim
 Bir yerlerden aklımda.

Gene öyle nedir iki bilir miyim
 İnsan neyi ne zaman sonra anlar
 Onlar da bizim gibi yaşlanınca - -
 İyidir yaşlanmalar!

Ne öfke, ne kıskanma, ne umut
 Bir zaman öyle bir şey neydi ki!
 İnsan önce kendisiyle kalıyor
 Birileri bir şeyler çekti ayaklarımdan.

Şimdi senin önünde bir takvim durmuyorsa
 Yılların takvimi, hattâ yalnız kendin
 Neyi çıkaracaksın şu yazdıklarımın?

(Yeni Dergi, 97, Ekim 1972)

YENİ BİR YER

Yeni bir yer güvenmeyi ödetir
Siz ki yola çıkarken - -
Açılmak'çin bir yara açılmanızı bekler.

Alışkıttınız sözde baskın karşı
Yüklenir üstünüze - -
Yeni bir yer önemini öğretir.

(Yeni Dergi, 97, Ekim 1972)

KOYU

Koyu renk yerlere bak yağmuru
Göreceksin iplik ince yaşıyorsa.

Çökecek evlere bak çamuru
Göreceksin sular hep taşıyorsa.

Uzun yollar ne oldu
Çetin çevre çıkmaz içinde yaşıyorsa.

(Yeni Dergi, 97, Ekim 1972)

KONUK İŞÇİ

Tez kurur yaz odaya asıyorum
 Çamaşır
 Kapılardan yavaşça geçiyorum
 Belki bir söz gelir.

Yabancılar geceleri çıkıyor
 Boş sokaklar bizim
 Karanlıkta bir türkû
 Gündüzleri görünmüyor.

Bu sıkıntı akşamları
 Özlemi, öc alması yurdun
 Kararmış, ağarmış
 Döneriz bir gün.

(Yeni Dergi, 98, Kasım 1972)

UZAKLARDA ÇOK ÖLÜ

Vaktinde gelmeliymiş geçlere
 Sokak saat ilerlemiş
 Beklerim ya geçer mi?

Hangi taşıt yollara
 Bakarım geçer mi
 Çok ölü bir gece.

Büyürüz uzaklarda çok ölü
 Yağmur ince gölgeler
 Durakta kalınca.

(Yeni Dergi, 97, Ekim 1972)

GÖZ

Çekip alırlar katıyı
Kanatlıların bağrından
İçimdeki yumuşağı sökemedi eller.

Bir civcivin tüyleri, bir kelebek kanadı
Da duygulandırmazsa ne yapayım insanların
Sonra onlar hayatın içten içe yananları
Onlar da ısıtamazsa bırakın ormanları.

Bakımlı bahçeler, oturmuş evler
Çok geçtim önlerinden
Git de kandır çöllerde susuz yaşayanları.

(Yeni Dergi, 98, Kasım 1972)

ÇİRKİNLEME

Siz yoksanız rahatım
Küçülmemi büyülten aynalar
Beni bana bırakıyor ne halin varsa gör!

Düğmeye basıyorum rezil resmim çıkıyor
İşte neysem oyum
Bakıyor yırtıyorum.

(Yeni Dergi, 98, Kasım 1972)

KIYI

Gözlerimi açtıkça sersemlemiş
Enginde can verenler - -
Kıyıma koşuyorum.

Kıyı çok kalabalık kıyıda
Sığındı vurdu karaya
Benden önce kimler.

Nasıl çıktık bugüne
İşte üstünkörü yüze
Kenarda yüze - - bilenler.

Açılamam atar beni kıyıma
Önce kendi dalgam
Açıktaki ölenler.

(Yeni Dergi, 98, Kasım 1972)

KALIT

Çok kavunlar yenmiştir çok beyaz peynirler
Çok içkiler içilmiş
Çok utançlar geçilmiştir.

Unutuldu nasıldı ama hep düşündürür
Sen yoksun denilmiş, sevgiler alınmış
Oysa kimler büyümüş, kimler nerde küçülmüştür.

Acılardı hâsılı, hepsi de arınmış
Kapkaktı kaç kapı, tarla kin ekin
Bize göre biçilmiştir.

(Yeni Dergi, 95, Ağustos 1972)

K T L

Korkum bu bu şehir beni
Daha da yer yedi sekizden önce
On yirmi kırk elli daha çok sekizden önce
Bir kuru yer bu yağmurda
Hâlâ aramasındayım.
Parayı atıyorum bardağım doluyor
Nah doldu her şey otomatik yavru
Gelir avuntusunda çekçek arabasındayım.

Bilsem bir Buridan'ın eşşegi
İki zaman - - farkı ne peki saman
Hangisi daha iyi olup gidiyorum yahu
Tekil çoğul k t l güzel ya farkı ne
İkin ara bu dünya etin itin yağması
Sonra dokuz için kaç biri ya da fazlası
Sekiz sakız biz yokuz sülük salak sinekler
Yedi iklim dört köşe
Hani yani isterse arayan bulsun beni
Yedi matinasındayım.

(Yeni Dergi, 99, Aralık 1972)

YADSI

Dağlardan ağırı neyi arıttı
Kapanı, geceler kararı
Yazmak süresiz ertelenmiştir.

Ne çok şeye, kişiye
Bir zaman yakınca - -
Az süre aydınlığı.

Yadsı
Kaybeder bazı şeyler ansızın önemini
Zorlar özel durumlar susmayı.

Orda eski kapılar yerinde
Sevgi saygı korkudan
Açmak süresiz ertelenmiştir.

(Yeni Dergi, 95, Ağustos 1972)

Kareler Aklar

1. Basım: Bilgi Yayınevi, Ankara, Aralık 1975

KARELER

ÇIKARTMA

Alınan	her şey	yenmelik
safra	sinir	ne kadar
kabuk	kemik	deri
en az	ne çok	atmalı.
Yaz	çokça	okunmalık
nedir	önemli	olan
fire	nice	kalmalı.
Yazma	nedir	kalabalık
en az	çoğu	çıkartmalı.

(Yeni Dergi, 93, Haziran 1972)

AH AKŞAM OLDU

Akşam
gitme
kim bulur
gölgesini
duvarda.

büyülü
pâreler
derdine çare
denizin

Oynaşır
gemiler
yanınca
aralıklı
yanınca.

sularda
yanınca
çırallar
isli

Bir koni
ne çıkar
birleşir
zikzak
dörtgen..

dağılmış
toplanır
piramit
yamuk

Akşam
bulur
geçit
değişir
aralar.

gitme
gölge
açılır
kapalı

(Yeni Dergi, 70, Temmuz 1970)

KARIŞIK TARİFE

Kaç yönde trenler
yukardan aşağı
hangisi
hangi saatlerde

Kızları oğulları
alır mı hangisi
kendi derdinde herkes
kime nasıl sormalı

Haftanın hangi günleri
iç içe kompartımanlar
nerde bağlantı yerleri
boş öğrenci trenleri

Şimdi siz söyleyin
ne zaman ve nasıl
kolay mı görmek
önce bazı şeyleri

istasyon nerede
aşağıdan yukarı
sağa sola
doğru yolcu katarları.

yaşlılar hastalar
aktarmalarda kayıp
cetvelleri karışık
neyi nasıl bulmalı.

nereye kadar gider
yükleri nereye vermeli
peronlar tüneller
neyi nasıl bulmalı.

gideceğiniz yeri
nerelerde olmalı
yönleri aynı anda
okumasını bilmeli.

(Yeni Dergi, 70, Temmuz 1970)

EKSİK YAKINLIKLAR

Tutulur güneş bu kaçınıcı gözlerde	el ayak tutulur yangını bitmeyen	sokak camsı ağítlar.
Duyulur çöküntü kim onlar sabahın	sesi yıllar söylerler vardım.	her yandan —sinler
Perdeler çekilmişti onca mutsuz	ansızın mutluyuz	açılır yazarız yangınımız.

(Yeni Dergi, 70, Temmuz 1970)

FOSİL

Yaptıkların gizler kafa oyluk üzengi ardında aydınlığın	sorarlar ne yaptın çene topuk.. kemikler karanlığın aradım.
Şeritlerde yollu akıp giden taşıtlar almış giderken seni	yüzerken kanalda çarpmadan bir yere batıveren gemiler.
Toprak katlarında yarınki jeolojik kalıntı yarattığın çürük çarık	derme çatma barınak çağdan habersiz yaptığın hayvan ne yaptın!

(Yeni Dergi, 93, Haziran 1972)

YAŞLANMAK

Sarkıtlar bu	sarkmış	mağarada	şu
yaşıtlarım yıllarda	kadınlar	artık	son
kesilmiş sorumlu	hırçın	ben mi	ben
oysa ben kayarken	öldümdü onlar	yarı bel balkondan	aşağıya önce.

(Yeni Dergi, 70, Temmuz 1970)

YERĞİ

Kayar durur	yutturur ayakları elleri dilenci çanağı	tellerde göğ yerde pis çamur	cambaz aldanıyoruz.
yutulmaz			

(Yeni Dergi, 70, Temmuz 1970)

DÎVÂNE DERKENAR

Kimin	elinde	kaside
kimin	elinde	gazel
kimi	çağırır	zûlûf
kande	yok	gönûl
kanı	hani	fincan.
Kimin	yanında	yâri
kimin	yanında	ağyâr
kime	yanar	bağrı
ağlar	bir kuş	kol kanad
sahrâ	da leylâ	kırılır
mecnun	gider	andan.
Kimin	dilinde	baki
kimin	dilinde	nedim
mercan	yaş	nâle
gözleri	inci	yâre
saplanmış	ok neye	düşer
kuşlar	benzer	ceylâne.
Kimin	yolunda	servi
kimin	yolunda	revân
kim	bu	hicranda dâim
kimin	şu	âteş ahlar
cânı	o	divân.

(Yeni Dergi, 70, Temmuz 1970)

LÂLE

Tam	çıkarken	aksilik
gün	hep	korku
ezâ	düşünmek	tekrar
ezâda	ne zaman	ferâha.

Tam gün	düşer	dağlardan
sokaklara	karşı	bir sarnıca
özlemlî	bakışlarda	tedirgin
baktınız	yenik	düşer hep.

Nedir	o	yeniden
çevre	yangın	kavrar
sürer	sizi	içe
boğar	boyuna	lâle.

(Yeni Dergi, 70, Temmuz 1970)

FELÇ

Bu kendime
soğuk alan
düşünmek
soğuk alan

bakmam
bir yüzü
bir kendi
canlar

hep ona bakıyorsam
gölge
ne kurtarır
öte.

Ölümü
yaşarsa
utançlarda
biliyor

öldürmeler
yılmadan
yaklaştıkça
gizleniyor

toplamı
gene
hoşgörü
öte.

Tutmuştu
gözleri
perde
katı

bir ben
elleri
önlemiş
felçte

elleri
ne fayda
öldürmüş
kımıldamıyorsa.

(Yeni Dergi, 93, Haziran 1972)

66

Çırpınan
kuzu kuzu
Şah İsmail
bir kızı

sular
aynı
Gülperi
veren var

o her gün
siyasetgâhta
Arab Üzengi
bir ası verecek.

Dalgın işler
eyerler
takılmış

bir saraç
atlara
geç kalmış

elinde bizi
götürür
bir/ine gibi.

Son kement
ne zaman
boşalır
kalkmak

ne vakit
bilinse
sabahlara
mucize

son kâğıt
düşer
testiler
artık.

Katı
bu hangi
kedere

ne kaldı
zamandan
yazılı

kazı
kalıntı kemik
gerillalarız.

(Yeni Dergi, 70, Temmuz 1970)

UZUN KÖPRÜ

Dost	yolları	eski sevmende
misin		
kalbin	karanlık	demidir bende
midir		
açmaz	ıssız	yazıları seçme
bu gidiş	açık uzun	köprüler
kaplanır	bir kadın	üzerine düşme
geçitler	o köprüler	de/midir.
Bakar	donmuş	raylara
atılır	sen kendin	daha atma
mısın		
bir kadın	bir yol	açılır ne vakit
dur	bekle	uzun köprü
bir yol	donmuş	bir zaman
ölüm sen	her şey	bitme misin?

(Yeni Dergi, 70, Temmuz 1970)

REMİL

Öğretir
dönüp dönüp
bir gemi
kaçak

bir hastalık
saplandığım
korkulu
demirler

nedir güvendiğimiz
düşünce
açıklarda
boşaltır.

Nedir
unutmak
bir gün
katılınca

yollarda
fal açar
gene de
bize biri

öldürülür
kapar gözlerimizi
çözülmez remil
yazdığımız yazmaya.

Bâzı şeyler
sıkışık
gaz
olunca

bizde kalsa
da dursa
uçar
onsuz

varsa
sizi üzmeye
tutulamıyorsa
kimse aklın bozmaya!

(Yeni Dergi, 71, Ağustos 1970)

HECE OKUMAK

Yazdığımız
takılır kayarken
yayılır

çocukça
silmeye kalkarız
boşuna.

Oyalanıyorduk
bakar üzülüyoruz
gülümser

tek kâğıttı, bozuldu
alır kalemi
düzeliir yanlış.

Bir şey bizden
nerde
önce ve sonra

değişmez kâğıtta
aldanış
hep onun yazdıkları.

(Yeni Dergi, 71, Ağustos 1971)

YAZMALAR

Bir vakti
kaplamış
dolu

hüzünle
süslemiş
gönülleri

hatırlatır
yazmalar
ondan mı?

Ancak
sonra
hayalde

şimdi
bile belki
yazmalar

pişman mı
kaldığına biraz
bugüne?

İki yanı
karanlık
saklı

dik duvar
yön
esirgedi

dehlizde ışık
olsaydı
biz istedik.

(Yeni Dergi, 71, Ağustos 1970)

HASSAS TERAZİ

Ben nerde a
orda
ibresi
kımıldayan terazi.

dediysem
a
sağa sola

Az uzağınıza
böyle daha iyi
bir hafif yankı
ses eder

gittiysem
göresiz
denizler ötede
siz.

Hep kendim için mi
gizlediysem
başka dünyalarda
görülür hesabı

bâzı şeyleri
bilmeseniz
a vardı
ben/de a dediysem.

(Yeni Dergi, 71, Ağustos 1970)

EVLİLİK

Çıkar
dönerken
bir yalnız
yalnızlığına.

yalnızlığından

boşluk

bir yalnızı

çeker

(Yeni Dergi, 71, Ağustos 1970)

EŞYALAR

Eşyaları
çocuklar
bilir

uzun zaman
bilmez
bâzı kadınlar

yaşatmak
önce onları.

(Yeni Dergi, 71, Ağustos 1970)

ÇEKME

Yazdığımız bir çekmeye ilersini	kendisi dikkati düşününce	olamamış çekme	bir şey küçüklüğü iyidir.
Neler yok cek alın sağa yazımız	gelecekte yukardan kara	insanı aşağı çalar.	güldüre- soldan
Sezdirmeden nasıl da zor	bakışları geçirmeli yavaşça	kendimizden gelmesi	öteye kolay gitme.

(Yeni Dergi, 71, Ağustos 1970)

KIRAĞI

İlçemizde bu hafta taşra gazeteleri gelmediler	gelenler gidenler zaman uzar gelen/siz.
Var mıydı yanlarında geldiler	kimlerle unuttu çok olduğundan.
Ay yıl gölde ölü balıklar yorgun almaya ağı	yıl yıla döndü kim bıraktı ara bul gelen/siz.

(Yeni Dergi, 73, Ekim 1970)

GÖMLEK

Şenlikli	bir seyir
yerini	gör
gördüğün	yaz
kördüğüm	boğar
beni mi	onu da ben.

Değmez	bir şey için hırçın
korunduğu	kovukta
toplar	nerden
karabiber	tarçın.

Karşılıklı	kaşıklar
gider gelir	baharlı çorbada
onarım sonra	yırtığı
kolsuz gömlek	düğümler güler
bana mı	ona da ben.

(Yeni Dergi, 73, Ekim 1970)

SINAV

Yazılı	sözlü	ortalama
iyi de	uzun sürdü	yetmedi
gerisi	uzadı	zaman.

Sağım solum	boşalıyor	kalabalıktı
eksik	tatile	ağır yük
gunler	çabuk	geçti.

Değişmez	gitmemizle	kalırız
notlar/da	listeler/de	yer yer
kırık	kopuk	bir yanlarımız.

(Yeni Dergi, 73, Ekim 1970)

ÇOĞUL

Ler	siz	olmuyor
siz	tek	tek
kimse	siz	tek
siz	le	beraber.

Lar	ler	görölmüyor
olunca	çok ben	kaplı
ancak	anlar	lar
son	lar	da.

Ler	siz	duyul muyor
olmasın	ol	maz
sizi	bir yerde	fena ise
yer	yersiz	yerin.

SAVAŞ

Sinerek	çukurlara	uçuşurken	ne fena
	sinekler	zehiryeşili	
	korkulu	bekliyorum	
bilmediğim	bir emir	almışım	gelmişim
çöllere	yollar	cesetler	çürürken
giderek	daha can	sırtıma	kaç can.

(Yeni Dergi, 70, Temmuz 1970)

ENGİZ

Silahlı
oda sofa
göğüsler

kamp
çatar
militan

kargaşa
kokteyl
travmatoloji.

Şehrengiz
şiir kesik
sessizliği

çağın
bir el
bulmaya

şehrengizi
çırpınır
çatkılarda.

(Yeni Dergi, 78, Mart 1971)

BİR SÖZLÜKTE KİTAP ADLARI

Ararken
Av
1 + 1

Aşk-ı Memnu
Avare Yıllar
Bir Açıdan

Aşksız İnsanlar
Ayrı Dünya
Bir Ölü Evi.

Bozgun
Gölge
Havada Bulut
Katran

Bozgunda
Gölgeler
- - Yok
Kişi

Bozuk Düzen
Gölgeleri Kullanmak
Havadan Sudan
Kirli Ağustos.

Korku
Yaban
Yanık Hava

Kuyularda
Yaşadıkça
Yanardağ

Kuyuda Yusuf
Yaşamasız
Yanartaş.

(Yeni Dergi, 78, Mart 1971)

MERDİVEN

İner
çıkır
durur
bekler

basamaklar

bakar

boşluk
bu muydu
ıssız
orda.

Gitmesek
ne zaman
ölürüz
ölürler

ne derler
yorumlar
yaşaması
yazması

gitsek
tam
onlara
bize düşer.

Yazılısaydı
gene
birden
okunur

her şey

kavranmaz

iflas
bağlar sevgiler
dura dura
dik çizgiler.

(Yeni Dergi, 73, Ekim 1970)

ÇATIŞMA

Yazıyorsa
kendinden
bağışlanır
nasıl

kendini
ötesi
hangisi
ayıracağız.

utanç bağışla
gurur ben

Büyür
çöker
bencillik
küskünlük
nasıl

çıkamaz

umut sevgi
gibi bir şey
barışacağız.

yıkılır

baraj kurtuluş

(Yeni Dergi, 73, Ekim 1970)

DÖNMESİZ

Damlası fitne
içince kemik gül

baharlarda ilk son
çürür gitme.

Aldatır câzû
sırlı desti

sızar sırça
yürür gitme.

Döner durur
her şey düşünce

dönmesiz
büyür gitme.

(Yeni Dergi, 93, Haziran 1972)

ÖLÜ BOY

İkide bir
sert
ses

biri/kim
önler
boyuna

dostluğu
kötülükse
dön.

Biri/kim
dur
devirir

tutulur
ölü boy
go home

çarpar
geri
kurşunlar.

(Yeni Dergi, 73, Ekim 1970)

KENET

İçim
b/ekle
otlar
söker
kalır
bi/çim

durur ken/et
yaban
düzler

çürür ken/et.

(Yeni Dergi, 78, Mart 1971)

AKLAR

İÇ YAPI

Az geri çekilme her yeni yapı
Geçsinler geniş
Taşıtlar adam almıyor, geçsinler geniş.

Onlar eski yürekler, eski evlermiş
Bugünküler koz kabuğunda
Caddeler adam almıyor, caddeler geniş.

Varınca, oturunca
Rahat - - eskidenmiş,
Gir çık dar şimdi, caddeler geniş.

(Varlık, 788, Mayıs 1973)

TERS YORUM

Evler hangi karanlıkta
İçten yanar ışıkları?

Volt 110, 220
Kaçar mumluk ampuller
İdare lambaları
Çocukluğu geçirdik.

Aydınlığın aldığı
Ne kadar mutluyduk.

(Varlık, 788, Mayıs 1973)

DOLAMA

Önümüzde gerili ip, dolanınız
Geçmek için görünmeden
Yolu uzatmalarımız.

Tam dolar bir hava
Kendimizi buluruz
Yiter gider hepsi, o evlere girince.

Birinde yaşlı hasta,
Bezmişler öbüründe mutsuz
— Nerde kaldı? Bir gün geç gitseniz.

(Varlık, 788, Mayıs 1973)

BUNALIM

Batık, sapa evlerden
Durur durur bir patlak.
Sokağın başında duvara
Çakılı
Okunmuyor - - toz toprak.

Nasıl başlar - - benzeri
İnce boru tıkanarak,
Sular elektrikler
Bir kaçak.

Merdiven yetişmez, uzanmaz el
Temizler kendini bir levha
Sular fışkırtarak.

(Yeni Dergi, 119, Ağustos 1974)

KIRAN

Doğuştan çarpılmışlar
Düzelmez ne yapılsa
Yer oyar kendini kezzaplarda.

Olsun aklına koyduğu
Kim istemez
Gizler içerde.

Sürer
Kendi de, çevresi de
Azaplarda.

(Yeni Dergi, 119, Ağustos 1974)

EPİRİK

Tutturur elinde
Dikelir, dikilecektir
Lime lime giysi giyilmekten.

Bir dikiş bir zehir sökölür içerler
Çığ çakıl kayşa - - kapanır yol
Yar mağara içleri, korkulur girilmekten.

(Yeni Dergi, 109, Ekim 1973)

STADYUM

Tabut tabut evler
Tutmaya
Tutuşur eller.

İsli çıraların, çağ,
Durmadan öksürttüğü
Boynu bağlı kullar
İçlerinde ölü.

Yumulur dışarı
Kısılr göz,
Ole alev
Kiriş, kum.

Kayar kopar yanar
Çarpışır takımlar, biter maç
İssız boş stadyum.

(Yeni Dergi, 109, Ekim 1973)

BİR KAPI

Açıldıkça çarpar, içe dönük bir kapı
Ama sen - - ancak bu oldukça.

Kırılır - - yıkılırken çekil,
Karanlık park ağaçlar bir sıra.
Yalnız - - sonra seni kim anlatır
Ne anlatır yokluğunda?

(Varlık, 788, Mayıs 1973)

UZAK KAPI

Bir yanıma yatarsam bir kulak üstüne
Gelen ses - -
Sırt üstü yatarsam ikisi tetikte
Gelen ses - -
Hava kara çalıyor, çalınmıyor kapı
Yüz üstü beklersem gelen ses - -
Hangi ses!

(Yeni Dergi, 112, Ocak 1974)

YAD KAPI

Ölüm
Kapanması bir evin.

Rahat mıydık
Girdikçe
Yakınları.

Sürgün sevgiler
Dışarda açardı
Kurudu
Ev boşaldı.

(Yeni Dergi, 109, Ekim 1973)

KARANLIK KARA

Döner divaneler gece yastığında - -
 Kilitli kapılar nerden geldin
 Uzun uzun ungan koşarken ardında
 Ben seni çok kısa görmüştüm.

Yüzüm zifir yastığında
 Ay gözleri yakan alıcı ışık
 Bir hesap mı yoksa çok önce
 Ben seni karanlık kara gömmüştüm.

(Yeni Dergi, 113, Şubat 1974)

ÜÇ BEŞ DAMLA DENİZE

Üç beş damla sepken.
 Gel geç gül, gayrı yerler görmek,
 Özge sefâlar sürmek - -
 Gizli şahdamara ezelden
 Bağlantıdır her şey.

Ey esirci, onlara göster ki
 Can kuşu bir küçük câriye
 Tıp tıp eder yüreği:
 Dünya câdûsu pencerede - -
 Tutsak görüntüdür her şey.

Türlü taze yemiş dallar
 Kime ne tam - - uzanır el:
 Boşalmış, kabuk.
 Çokluk o bile değil, minik fosil
 Raslantıdır her şey.

(Yeni Dergi, 107, Ağustos 1973)

SİNİ

Şimdi önümüzde boş, çalık bir siniyse
 Minimini küçük sini mercimek
 Bir köşeye sindiyse
 Artık merceklerde fil ya da karınca
 Yoksa fark
 Bahar güzeldi demek bahçelere bakarak
 Ölümün mevsimiyse.

(Yeni Dergi, 112, Ocak 1974)

BULDOZER

Âdi bir zâbıta olayı
 Büyükler, bebeler - -
 Bir evi yere serdi
 Bir buldozer.

Saat kaçtı beş altı öyle bir şey
 Bir kuş al kanatlı öyle bir şey
 Ama görmüşlerdi
 Hafif ağır bir buldozer.

(Yeni Dergi, 109, Ekim 1973)

TEMİZLİK

Çekilir sağa sola
Koltuk, masa, etajer
Hemen herkes ayakta.

İner çıkar bir fırça
Süpürge, toz bezleri
Boya, badana, cilâ.

Birikmiş kirliler
Çamaşır
Hemen herkes ayakta.

Gider, yatıştır telâş
Bakar yorgun kalanlar
Duvarlara, camlara.

(Yeni Dergi, 123, Aralık 1974)

KADEH

İçerik acı
Karşıtlar kaç kaşık
Bir ölçü yeterdi.

Buzlar - - biz ki tek
Başkalarını kattı
Bu kaçınıcı yalnızlık?

Eriyik sek
İçeriz
Bir kere tattık.

(Soyut, 74, Aralık 1974)

MECLİS

Dertlenir bilmezlenir
 Çare yalnızlıktadır.
 Gider gelir neşeli
 Gizli dalgınlıktadır.

Bu meclis bu sizinle bu cam
 Düşünür düşerse bin parça
 Hangi akıl neyi nasıl
 Toplar - - yakınlardadır.

(Yeni Dergi, 114, Mart 1974)

DUR ŞİMDİ

Gezilerdi sevgilerdi içtenlikler
 Geldilerdi gerekirdi gitmeniz.
 Kaldı, hep siz
 Geri çevirdiniz.

Düz duvar tırmanmalar
 Sözde nedenleriniz.
 Eşleri çocukları dostları
 Unutmuş gibiydiniz.

Belli yaklaşmasından
 Bakalım bu, dinler mi
 Siz sahi hep öyle derdiniz:
 Dur hele, dur şimdi!

(Varlık, 804, Eylül 1974)

TESTİ

Belki ancak akasya ağaçları
 Çıktınızsa yok park,
 Birleşik kapları ömrün
 Tek hüzün çizgisinde.

Bakın defterlerinize
 Sararmış bir yaprak
 Koparmaya kalksanız
 Çatırdar bir ağaç.

Birleşik kapları ömrün
 Anlatır bütününü bir parça,
 Dolu testi yerinde
 Boş da olsa.

(Varlık, 804, Eylül 1974)

TÛTÎ

Her şey telâşa bindi
 İndi atlı atından
 Gezer şehir içre tellâllar:
 Her derde ilaç tûtî.

Yok hasbahçelerde
 Kim ki gördü
 Geldi haber verdi
 Altın cevher mücevher.

Uçan mahzun bulutu
 Uzaktan görenler
 Köşesine çekildi
 Tûtî.

(Yeni Dergi, 113, Şubat 1974)

BURÇ

Falınız öyle gösteriyor
 Hangi su bengi su
 Gurbetin ucundasınız.

Bir tren ya da gemi
 Bir zaman geçiyor
 Siz de içindesiniz.

Karanlığa çıkınca
 Bilen çıkmıyor
 Hikmet burcundasınız.

(Varlık, 804, Eylül 1974)

YAZI GERÇEĞİ

Yarımdır tam kaç yan
 Yazın - - ne demeye geldiği
 Hüzünün keyfini sür!

Sizi tutuyorlar bırakırlar bıkarlar
 Acımasızdır uzak
 Yakın, gecikme, kendini sür!

İncelikler ne isterler
 Bilmezden gelelim gelelim
 Gerçek çok zaman örtülüdür.

Bazan da yakın kollar uzak anlar
 Vakit, sürüncemede dosya
 Bağlanır, al götür!

(Yeni Dergi, 107, Ağustos 1973)

YOSUN

İkidir bir köpük elim bir koymuş gibi.
Yerimi bilemiyor, dış biliyorlar
Biliyorum her şeyi
Elimle koymuş gibi.

Dal durur çiçeğe, gecede her çıkış
Kaya kaya birinden ötekine
Su uyur, düşman da uyur, yosun
Kor keser karanlığı kôr bıçak.

(Yeni Dergi, 107, Ağustos 1973)

DİREK EĞRİDİR

Siz benimle başa çıkamazsınız
 Kim düşmeden ayağa çıktı başa?
 Dünya! Verdi dünyayı
 Niceler telâşa.

Garip gittiğimde
 Çay, çorba, çocuklar
 Yanmazsa ocakları - -
 Aradığım bu kadar az.

Siz, ya devlet başa,
 Dersiniz, ya kuzgun leşe!
 Dünya! Attı kendini
 Niceler ateşe.

Çekip gittiğimde
 Başlanmış, bitmemiş
 Düşünmem bile - -
 Bağlantım bu kadar az.

Sız şimdi ne desem
 Yaşa!
 Kim kime gülsün
 Bak şu işe!

Gıdelerim, adım - -
 Bu önemli değil de
 Belki bir daha sefere - -
 Yaşadığım bu kadar az.

(Yeni Dergi, 119, Ağustos 1974)

ÇÖMLEK

Bir dağda bir tüneli geçe say!
Kili döndüren usta
Tezgâhındaki tozda
İskelet takırtıları.

Serviler evet evet
Sallanır sevince say!
Eksilir sayılar
Altı beş dört - - üçe say!

Ve geriye kayar: İki!
Orda durur sınırlar
Bir'de dursaydı ibre
Hiçe say!

(Yeni Dergi, 119, Ağustos 1974)

KURU ÇAY

Anlamak zamanı bir eski kitaba bak
Oku!
Dağlara taşlara yazdığı yazı
Ustası nasıl oydu?

Döner değirmenimiz
Ününde kimimiz.

Saplandık Elif çok uzakta Bâ
Başa gelmek bir şeyin
Düşmesi ayağa
Bu taşları yolumuza kim koydu?

Döner değirmenimiz
Ununda kimimiz.

Deli Dumrul bir kuru çay üstüne
Zorlu bir köprü kurdu
Ölümdür ölüm geçmeye
Her şey durdu.

Gene bir değirmeniz
Sonunda kimimiz.

(Yeni Dergi, 114, Mart 1974)

CENAZELERE GİTMEK

Benim bol vaktim var
Her zaman için ölüme,
Kayıtsız yürüyemem
Geleceksiz yoluma.

Biri unutulmadan
Çıkıyor önüme,
Gömen ben gömülen ben
Gittikçe gönlüme.

Bu çok sert alkol
Ki geçtikçe elime,
Hem ayıplamasınlar
Hem ısınmak yerime.

(Yeni Dergi, 112, Ocak 1974)

ÜSTÜN ESRE

Öldü
Gömüldü
İçmeye gittik
Evlere dönüldü.

Çoktu dostları
Gelmedi çoğu
Yaşlıydı o yüzden
Sağcıydı onun için
Solcu ondan ötürü.

Gömüldü
Tanrının rahmeti
Üzerimize olsun
Hayat ölüm götürü.

(Soyut, 74, Aralık 1974)

İĞNE

Biz o tutsaklığa
Uzakta düştük,
Döneriz kendimize
Yeni tuzaklarda.

Öyle değerli iğne
Göge çıkardı İsa,
Düşürdük ararız
Çamurlu sokaklarda.

(Yeni Dergi, 114, Mart 1974)

İNCE İPEKLİ YIKAMAK

Yaşarken, ölünce bilmesin çok kimse
Taşıtlarda bilet
Kime kesilmişse - -
Herkesin kendine ölümleri.

Sarılsa, saklansa nelerdendi
Gelip açar bakarlar
Yanlış gömütlüklere
Koymayın ölenleri.

Yaşarken ve sonra çok kısa ılık su
İnce ipek kaynaşma anları - -
Kaynatmaya gelmez
Sıkmayın ölenleri.

(Soyut, 74, Aralık 1974)

SİRK

Büyük cambazhanede ölüm numaraları
Atılır altıpatlar usta akrobatlar
Kim nereye yakınsa orası ona ufuk
Arkada batıkta seyirci sıraları
Büyük cambazhanede bir sürü çoluk çocuk
Hiçbir şey görmeden gördüm numaraları.

TÜRKİYE ATLASI

Kimi dev yatırım, özel sektör
Kimi dağ köylerinde çerçi olduğu.
Yükselir bir yapı gökdelen binlerin
Onda bir görölmez harcı olduğu.

Koltuk altında haç kimiler
Varmadan bir kutba, geçmeden bir çölü
Çoklayın, düzen kocalarının
Ne de kolay hacı, hancı olduğu.

Ve çiler yazarlar, makara çekerler
Binlerin o birlere borcu olduğu.

(Türkiye Defteri, 11, Eylül 1974)

KENT

Yoktu bilinmeyen yanları
Gündüzler gezilmişti, gece karanlıkları
Oraya kadardı.
Bir gün yeni taşıtlar
Ne zaman doldu
Boştu karşı.

(Yeni Dergi, 109, Ekim 1973)

AYRILIK DESTANI

Aç toylar uçar
Geride yavruları
Yarım İstanbul Hacer
Yarım Almanya Ali.

Donar kalır kum çakıl betonlarda
Gelirim, biraz para, önümden çekil!
Yarım Almanya Esma
Yarım İstanbul İsmail.

(Varlık, 797, Şubat 1974)

GÖLDE

Ağrı - - nerem bilsem dağlara!
Emmiş pis suları
Çarem bilsem eritir
Hangi bengi pınarı.

Kör - -
Perdeleri kapalı
Kaçar gibi kırımdan
Hızla giden yaylı.

Gez gez üstüne çevrili
Bulabilsek dağları - -
Düşer eski askerler
Evlerinin önünde
Daha çıkaramadan
Kabaralı postalları.

Kalkar ne de sık
Dipteki çamurlardan
Bu ilkçağ canavarı.

Çekilsek dağlara - -
Kime bırakacaksın
Bu güzel kıyıları?

(Yeni Dergi, 113, Şubat 1974)

ESKİ SOKAK

Küçük ahşap bir dizi evlerdi
On yıl önce o sokak.
Sonra geniş caddelere çıktık
Apartıman - - sizden uzak.

Çocuklar orda büyüdü
Orda okula gitti,
Komşunuzduk ama görüşemedik
Hiç vakit yoktu.

Sizdendik, yalnız biraz okumuş,
İki kadın, bir erkek, iki çocuk
Uykulu, acele bir karıkoca
Bizdik geçen önünüzden başları eğik.

Akşamları çanta, file - - yorgun, ağır
Dönerdik eve.
Bir hamal bile tutmaz, cimriler!
Diye düşünürdünüz her halde.

Bilmezdik, siz
(Hiçbir şey paylaşamazdı)
Çarşılardan neler getirirdiniz
(Herkes kendi telâşı).

Girer miydi evinize, yer miydi
Turfanda bir meyva, iyi bir besin
Kalın kâğıtlarda çöplerimiz - -
Çocuklar görüp imrenmesin!

Açılan kapıyı hemen kapatmak
Karşılıklı gizlemekti bir şeyleri.
Gelip gidenimiz olurdu ya
Gülüşmeler bizden değildi.

Kimi günler evdeydim
Masada kâğıtlara kapanarak.
Ne de çok çocuk
Sesleriyle dolardı sokak.

Bir cami avlusunda kuşlarca
Bunun sekiz, onun on - - duyardım.
Ürküp kaçmasınlar, pencereden
Yavaşça bakardım.

Hadi ben çok sigara - - öksürükler
Hele çalışırken.
Ya gece yarısı, göğsü parçalanırdı
O kadın, iki ev öteden.

Bilmezdik kaç nüfus her hâne - -
Duyulurdu sertçe sesi bir kapının:
Bağırان bir erkek boşluğa karşı
Ağlayan bir genç kadın.

Kimdin sen, karşımızdaki ev,
Sarı ampul söner onbire doğru.
Eğilirdim, havasız sokak - -
Camlar kararırdı.

Bitmezdi makinede dikişin,
Kimdin sen, bitişik komşu?
Üç yavrunla kalmışsın
Bir tanıdık söylemişti.

Kimsin sen - - sorsaydım hepinize,
Gelirdi aynı yankı hepinizden:
Sana mı kaldı, işine bak,
Kimsin sen?

Bilinmedi, ne çare, sizdendik,
Yalnız biraz daha iyi yaşamaya özlemlî.
Şimdi aynı uzaklık, aynı utanç,
Düşündükçe o sokağı, o evleri.

(Varlık, 793, Ekim 1973)

KİRLİ MASA

İkisi de okumuş
Ana baba
Yoktu kimseleri.

İçlerinde karanlık
Çökerken bir daralma
Ev zindan gibiydi.

Alıp geldiler
Bir süre
Oyalandı yoruldu.

Derken biri gördü
Uyumuş kalmış
Bir kenara yatırdı.

Biri baktı bir ara
Yüzünde seğirmeler
İçki gürültü.

Kansız soluk
Çocuk küçük
Başı yana düştü.

Yürüdü saatler
Doluysa masa
Herkes şiiirden konuştu.

(Varlık, 796, Ocak 1974)

HORASAN

Günün hangi saati
Katı kaç katı
Daralma
Hele akşam vakti.

Güle sorma! Bahçe
Vazo saksı
Yüzyıllar
Bülbül gülü şımarttı.
Bir duvar gibi
Bitiştigi yerde
Çürümüş toprağa
Eski ev.

Dökülmüş horasan
Eriyen tahta
Yaz bahar
Yoksul papatya.

Sorarsan ona sor
Geç kalma!
Bakarsın yalnızlık
O da yakında - -.

(Yeni Dergi, 113, Şubat 1974)

TAT

Önce fena sarsar
Döner dünya - - başınız mı
Sonra geçer
Üstünde durmayın!

Adı neydi o ilkin
İçtiğinizin,
Bunlar gene o mudur
Oralı olmayın!

Ya yorgun gün boyu
Dalmışken işinize,
Ya dalgın ikindi
Dönerken işinizden.

Bir köşeyi dönünce
Uzatılır size dolu,
Uzanır eliniz
Bilmeyin!

Yeter ki bir bulut
Gölgesi üstünüzde
Uzansın çölünüz,
Sevinin seilmeyin!

(Varlık, 804, Eylül 1974)

BİR ALBÜMDEN RESİMLER

Okunmuş toprak
Çocukluğumun resmi
Sargıdan görülmüyor
Boynumda köstebek izleri.

Lise son sınıf
Gençliğimin resimleri
Gülümseyen arkadaşlar
Neydi isimleri?

Kuytu köşe, kitaplar
Gömüldüğümün resmi:
Yüksek okul, bir onuru korumak
Habersiz çekilmişti.

Sonra her şey değişti
Yolum bir ormana düştü
Gür otlar, çalı, ceylan
Vurulan ben oldum, bu onun resmi.

Bunlar da ellerim yazgı çizgi
Derken تنها bahçe
Biraz dinleneyim dedim
Kovulduğumun resmi.

(Varlık, 795, Aralık 1973)

ÇATI

Her çatı ev
Çadır da
Bitmez tasaları
Taşıyın sırtınızda.

Bıkılır, tükendi
Hep aynı
Biçimsiz boşluklar
Dolu sandıklarınızda.

Sürmeli sürgün
Varsa varsınız
Çıplak gözle bulanık
Bir uzak gözlüğü.

Korkusu yalnızlık, zulmü kendine
Acısı da öyle,
Bir valiz göçebe
Ordan oraya.

Açar kapar bir kanal
Her gün kapaklarını,
Dolar boşalır sular
Ev mi, yollar mı?

(Yeni Dergi, 123, Aralık 1974)

KOPUŞLAR

Bu tempo, artan doz
Yalnızlıkta, alkolde, acıda
Kimse kimseyi sevemez oldu.

Kendimize bile fazla
Gelirken hazırlık
Gerekli
Uzağımızda dostlara.

Önlenmez raslantı
Görmeden geçemiyoruz
Sıkıcı sessizlik, üç beş söz
Eşik geçilemiyor.

Baskılar, baskınlar
Kaçmaya bakıyoruz
Bıkkınlık, bu tempo.

(Varlık, 802, Temmuz 1974)

MAYTAP

Kıyılır ince ince tütün onlardan biri
Üstümüzde uzun gece bugün onlardan biri
Kırılır elmas havan havana bakar
Yıldız ay güneş yüzün onlardan biri
Kel dağ gök yeşil doğa
Örtün onlardan biri
Çizer güzel biçimler bir maytap karanlığa
Az gül biraz gördüğün onlardan biri.

(Yeni Dergi, 125, Şubat 1975)

DUYGUSEPTİL

Maddeler sentetiktir
Alerji yapabilir
İki üç damla günde
Dışardan kullanılır.

İyi kapansın kapak
Esans uçabilir
Son kullanma tarihi
Üzerinde yazılı.

(Yeni Dergi, 125, Şubat 1975)

SİNANPAŞA

Bir yanı bir uzun cami duvarı
 Çılgın akan taşıtlar bir yanı
 Caddeye inemezsin
 Kalın demir parmaklık arada
 Üç kişi ancak sığar
 Dar geçit - -
 Buradan geçeceksin!

Atmak için üstünden yorgunluğu
 Biraz hava almaya
 Dalgın gece uzakta
 Bir ümit
 Esintisi denizin.

Kim getirip bıraktı
 İşte gene orada
 O dar geçitte
 Yapışık gibi duvara
 Bir kadın iki çocuk - -
 Bulandı su
 Gece karanlık.

Hatırla!
 Tekerlekli koltukta
 İnmeli ihtiyar
 Kim getirip bırakırdı
 Felçli bakışları
 Sanki senin yakanda
 Sabah karanlık.

Yetişmek'çin vapura
Yolunun üstü
Nereden geçeceksin
Daha çok berisinde
İnerek kaldırımdan
Çıkılmış senden önce yola
Birini arar gibi
Cadde ortasında
Yürürdün bir süre
İnmeli ihtiyar
Geride kalınca
Gene eski kaldırım
Gene eski doğrultu - -
Hatırla!

Hep kendi çıkarında
Kaçardın, kaç
Bu çocuklar bu kadın
O sabahlar bu gece
İşte gene karşımda
Nefret ya da acıma
Şimdi ne yapacaksın?

— Görmedi kimse
İki kişi
Geliyordu öteden
Onlardan biri gibi

Hemen yanlarında
Sıyırdı ceketim
Demir parmaklıkları.

Ama bu son gecen senin
Artık zor geçersin
Anla bir daha
Artık hep burada
Adam çocuklar kadın.

(Varlık, 808, Ocak 1975)

YOYO

Uzun ince bir lastik
Ya da ip
Parmağa takılı
Sağa sola yere
Atarsınız, gitse ya,
Döner, avucunuzda,
Gidemez bırakıp.

Kâğıt, bez bir top
Tahta, plastik
Bir disk
Hani şu çocuklarda - -
Sallarsınız ipini
Koparıp gitse ya,
Gidemez, döner geri.

Lastik, sicim, her neyse
Kopsa, düşse, gitse
Gidemez
Yoyo
Kalır az ötede,
Uzanır alırsınız
Gidemez yoyo.

(Varlık, 809, Şubat 1975)

SICAK MUTFAK

Kan, ter, yağ - -
Birkaç çeşit:
Fırın, kuyu, kızartma
Buğu, bastı, kapama
Çengel, kâğıt, kiremit.

Bir kadın ihtiyar
Ocak başında
Pişecek şimdi
Üfler odunları
Çömlek, kaynar su
İçinde çakıllar
Ağlaşır torunları.

İstakoz, sülün
Barbunya, tekir
Yürek, beyin - - onlar gibi
Korku da yenir
Çoktur yiyenleri.

Yalnız az pişirin
Sindirimi zordur
Kaldırmaz her mide
Ve ne kadar her biri
Ve neler katmalı
Yok kesin ölçü
El karârı.

Hemen yiyin
Çok da sıcak yemeyin
Soğusun daha iyi
Hem azık, hem katık
Bıktırır fazlası.

Yensin, bitsin
Kalmasın yarına
Dokunur çocuklara
Onlar hiç yemesin
Bu nokta çok önemli
Başka sofraya onlara
Başka şeyler yapmalı.

(Varlık, 810, Mart 1975)

İNCE YAPILI GÖZ

Akar su üzerine düşünce
 Erimiş kurşun
 Üstünde düşününce.
 Bir eteğe takılıp, bir başka göze dalıp
 Söz söz yanınca gidince
 Sonu dalgalı deniz, suyu da derince.

İş hanları dosyalar yarasalar
 Biri çıkıp araya bir posta koyunca
 Bir posta konulunca.

Biriniz yoksunuz, yoğun sis
 Kapanır önünüz
 Göz bir yere dikilince.

(Yeni Dergi, 125, Şubat 1975)

LOBUT

Bir lobut sallıyor boşluğa kendini
 Egzersiz.
 Kırılarında kargaşanın
 Yaban beygiri eyersiz.

Kıyım kum
 Kıyımı kumsallıyorum
 Yok deniz.

Kâğıtlar, boş kâğıtlar
 İki yüzü temiz.

(Yeni Dergi, 125, Şubat 1975)

GARNİTÜR

Ölümler söyletir
Sağlık sıgılık susarız
Gömülü gönümüzde
Ölümdür.

Türlü garnitürleri yaşamanın
Yalın yemek bulduk da garnitür
Kork fazla olandan
Tanrı'ya isyan olur.

Bir başka konu bu: Garnitür
Nerede olursan ol
Ölüm diye ne diye hor görmeli
O da ayrı bölümdür.

Bir yere dek dik
Top - - devrilir takoz
Kork uzakta olandan
Sevgi de bir çözümdür.

Yaşamak yaşanmadıysa
Daha çok görülür
Sızlanmak, katık
Bu yüzsüz yüzümdür.

Konumuza dönelim
Yaşamak ilk bölüm
O kolay anlaşıldı
Ölüm son bölümdür.

(Yeni Dergi, 125, Şubat 1975)

HÜTHÜT

Sanki dūğūn olmuştur
Sevmiş, sevilmiş, yenmiş, yenilmiş
Çekmiş, çektirmiş
Oyun hüzūn olmuştur.

Düştür doğaldır içlenme
Bezginlik göllerinde bir gece
Karanlıkta senin de
Yüzdüğūn olmuştur.

Ay peşinde
Bitkin akşamlar nikotin
Düşer bir gün giyotin
Aksâdeler giyindiğın olmuştur.

Süleyman ve Sabâ, hüthüt ve Belkıs
Söylerdi sorsaydık, geç git, bunlar - -
Necatigil yok şimdi
Belki bir gün olmuştur.

(Soyut, 78, Nisan 1975)

TANIŞ YAPILAR

Giderek ilk gençlikte
 Çalmak istediğin kapı zilleri
 Denk getirip bindiğin taşıtlar
 Ters yönlerde akşam üzerleri
 Akıldan silinir mi?

Kaldı gerilerde yılların
 Tanış yapıları yabancı
 Soğuk arttı acı kendine
 Kapılar çoktan kapandı
 Hele şimdi girilir mi?

Az mı geçtin önlerinden
 Yaşadın içlerinde
 Yanlış yolun karanlık
 O zaman bilindi mi
 Hele şimdi bilinir mi?

(Yeni Dergi, 127, Nisan 1975)

KLİNİK

Şizofren, paranoyak
 Çatarlar hiç yoktan
 Seksomanyak.

Çektiğim - - bırakın
 Saplanır meçler
 Hep aynı yerdeyim.

Kaçarım bulurlar
 Bağrımda yaralar
 Sürüp gider eskrim.

(Yeni Dergi, 127, Nisan 1975)

BAĞBAN

Artan kilolar
Kırlarda kuzu.
Silolar - - fare
Tüketir buğdayımızı.

Açar güller
Solar koklarken daha
Tutku, daha aşk
Bağlar bağban denizi.

Çoktu bir iken
Çöktü bisütun
Ferhad
Duymaz feryadımızı.

Düşeriz açılmaz
Paraşüt
Aşağılar yerküre
Küçültür bizi.

(Yeni Dergi, 127, Nisan 1975)

UNUTMAK

Böyle kalacak
Sahipsiz, açık
Örtmeye üstünü
Vaktimiz olmayacak.

Düşünmek bile suç
Gibi uzak yakınları
İçlerinde yaşar mı
Bilgimiz olmayacak.

Yıllarca beraber
Yalnız saatlerde
Olsun hatırlanmaz mı
Cevapsız kalacak.

Kopmuş bağlar
Sonunda öyle ki
Neyimizdi kimdi
Kimsemiz olmayacak.

(Varlık, 812, Mayıs 1975)

MAT

Doğa döllere döllere
Sürer bizi.
Dölsüzler daha fena.
Yalnızlar büsbütün.

Elinde ip tepe tepe
Kullanır, çöker dağ.
Avuntu
Azıcık aş.

Bir bengisu açlığı
Düşürür faka,
Ark ark
Doğanın bakıp geçtiği.

(Varlık, 813, Haziran 1975)

GİZDE İZ

Ölüyü kim kaldırır
Yakınlar ölü.

Gelir biri uzaktan
Bilinmiyen biri,
Kalkar ölü.

(Varlık, 813, Haziran 1975)

HAZIR GİYİM

Gövdem dökülüyorsun, gel kızma, bir öneri:
Vitrinde mankenler, bir mağaza
Son moda giysileri.

Yüzler dönük boşluğa, kimi üzgün gülümser
Zamana bakanlara
Aldırmaz gibi kimi.

Seçemezsin bilirim kendine göresini - -
Sen bir şey yapmayacaksın,
Onlar donatacak seni.

(Soyut, 81, Temmuz 1975)

EK SAYFA

Evlerden biri onbeş
Acıydı, hastalıktı.
Yirmi korku, yandı otuzda
İki mum karşılıklı.

Kır düşler koyunları kırkın
Yarı söndü lambalar, elli.
Bir dolu defter, yazdığı
Bu şimdi, bu hangi?

(Soyut, 81, Temmuz 1975)

UMMA

Sizi kötû tanıtırlar
 Bir gün tanışırsınız
 Önlemeye kalkmadınız
 Anlarlar.

Sıcak tutan soğuklarda
 Bir eski yûn fanila
 Silâhınız kışlara - -
 Anlarlar.

Yazmak neyi, ne kadar
 Kim neyi tam karşılar
 Yaza umma!

Olmadık yerde
 Ölmemizle kalırız
 Fazla umma!

(Soyut, 81, Temmuz 1975)

KOY MALI

Geleceğim - - bir not kapıya.
 Temelli gidiyorsak
 Dayanılmaz bir şeyler olmalı.

Bilinmez, hava neye çevirir
 Kâğıtlar, pencere
 Bir ağırlık koymalı.

(Soyut, 81, Temmuz 1975)

EŞYA GÜCÜ

Güçsüzüm eşyalara
Kırılsa, bir şey olsa
Nerde yapacak adam
Git gel yalvar!

Kırılsam insanlara
Çaresi var
Çekil yalnızlığa
Güçtür aynalar.

ACI UTANMAK

Büyüsün küçülmen,
Bu senin yakının!
Yaklaştın mı sağlığında
Şimdi de uzaksın!

Duyur istersen
İlânlar ne yapsın?
Ana baba kardeş
Yaşarken ne yaptın?

Görseler gaztelerde
Dostlar tedirgin
Bir iki telefon
Yeter üç beş akraba.

Yükler ağır kaldırdınız
Kırık, ezik bir yığın.
Göm, gömülmez
Utancın, uzaklığın.

(Varlık, 816, Eylül 1975)

ESKİLEMEK

Dükkân duvarlarında
Saatler
Geçerken
Bakınca.

Kayıp çağ - - uyulurdu
Yıldızlara, aya.
Belliymi bahar başlar
Hangi fırtınalarla.

Kuşlar göçmen, bulutlar gri
Eriyen güz
Hangi lodos kış
Kamçılar denizi.

Nasıl gelirdi ülker
Aşk katımı günleri
Cemreler kalbe düşer
Bilinirdi.

Türedi kâğıtlarda fal
Duvarlar saatsiz
Leylek, kırlangıç
Yok kuş kemikleri.

(Varlık, 816, Eylül 1975)

YOLLARDA

Bizi bazan bir yere
Çekip getirmiş neden
Kim nerden bilecek
Yadırgar gören.

Her zaman yanlarında
Bir taşı taşıyanlar
Sallanır yorgunluktan
Teptikleri yollarda.

Bir kazı makinası
Kapakları açılır
Molozlar
Arasında nasılsa
Bir mozaik.

Boşalan taş toprak
Arasında nasılsa
Görülür görülmez
Bir yalnızlık
Parlar pusar bakılsa.

(Varlık, 816, Eylül 1975)

YEDİKULE

Küçük kent kapıları, sur dibi dükkânlar
Her zaman olmalıdır.
Yolları nasılsa oralara düşenler
Eskilerin durduğu bir zaman olmalıdır.

Üstübeç, örümcek, ispit, poyra
Yaş toprak, duvarlar
Küherçile - - tekerlek
İlkel ocaklarda dövülür olmalıdır.

Bahçemsi geride bir lağar beygir
Sıska bir köpek, sırtı az kambur
Aralık kapıdan yalpalı alevde
Bir usta, bir çırak görülür olmalıdır.

Az ilerde basık, dar
Sur kapısından geniş
Sularında akşam bir gün
Bostanlara yürür olmalıdır.

(Cumhuriyet, 26 Temmuz 1975)

SOFRA

İner kepenk
 Susmak, içki, gürültü
 Korur yangın duvarı
 Birinden biri.
 Isınırken tam bir buzun
 Uzağa sürdüğü
 Yüz göz pas, hüzün, yas
 Bulduğumuz birinden biri.

Geldik atmaya bir yükü
 Karşımız yanımız - - sırtlanırsız
 Susmak, içki, gürültü
 Birinden biri.

(Soyut, 85, Kasım 1975)

YILAN

Yıkıntı, yangın yeri, gömüler
 Bekler bekçi
 Hüzünün hazinesini.

Beklerim
 Hasretlerden korkarım,
 Hasretlerden korkarım
 Hele uzun sürerlerse.

Talan. Gelirler, ürker giderler
 İssiz çevre
 Ve ancak tıss sesleri.

DURAKLAR

Bir kişiyi sevgilerde görmeye

Kaç kapıdan geçeceksin:

1) Kimlik kartı

2) Yanına katılanlar

3) Bırakın eşyanızı - -

Son kapı açılınca karşında başkası.

Kaç merdiven çıkacaksın:

1) Görmek şart mı

2) Ya yoksa

3) Bakalım ister mi - -

Son merdiven bitince

Bir boşlukta kalacaksın.

Yan yana daireler:

1) Gecikme

2) Çok geç

3) Gitti - -

Aradığın hangisi

Kime, neyi soracaksın?

Hayal mi, gerçek mi

Kollaya önleye

Düşleri, düşmeleri

İşte gene sokaktasın.

ZAMLAR

En çok hangi saatlerde
 Çöker omzumuza
 Yıpranma zamları, çocuk zamları
 Akşamları her halde.

Binip bir vapura, trenlerde
 Düşünmek dinlendiğimizi
 Ya da bir deniz kıyısı
 Seyret karşıda tutuşmuş camları.

En çok bu halsizlik ve onlar
 Ki tek tük beyaz gündüzden
 Almışlar, atmışlar
 Kuşları, rüzgârları, çamları.

ÖLÜLER

Aslında ölümler biliyor bu şeyleri
 Sağlardan soruluyor.
 Hızlı yağmur, bir şemsiye altına
 Kimler alınabilir
 Sağlardan soruluyor.

Yaralı, ilk yardım - -
 Orada duruluyor.

UĞRAK

Şunlar ki güvende
Bir uğrağa uğrarlar
Aşk dükkânı anda
Cân ile bâzâr olur.

Şunlar ki ellerinde
Ne dînâr, ne yalvar
Kalp akçe - - isterler
Bir güzel âzâr olur.

Şunlar ki kuytusunda
Binânın sorulsa
Kim var, ne gördün
Sessizlik mezar olur.

Şunlar ki evvel
Sağlam sallâr
Ölü denizlerde
Çerçöp benzer olur.

(Varlık, 817, Ekim 1975)

KAR KAR

Farı, kalbim, farı da
Kapına yığılacak karları
Kürüyeme!

Ben senin necinim, kalbim
Kulun, kölen, müneccim
İşlerin, açmazlar - - koş aç, koç aç!

Rafında kapkacak, torbanda un
Al bir lenger kar
Deve hamurunu kendine kendin!

Yokum ben, bıktım, gerçek bıktım
Kapan derdinle içerde
Acılar mı anılar mı kar kar.

(Cumhuriyet, 18 Ekim 1975)

Beyler

1. Basım: Cem Yayınevi, İstanbul, 1978

Acabâ bôyle m'olur dũnyede hep bũ beyler

Fâriğiz edemeyiz kimseye tâpũ beyler.

Necâti

HÜCRE

Herkes kendi sandığında kilitli
 Bir küçük pencere - - istemez
 Çıkacak sandığından gelecek de biri.

Özler uzaktakini arada
 İstemez
 Geldiğinde gittiğinin izleri.

Çürük, kopmuş, ya da yeni çekilmiş
 Dil oraya gider
 Kimse geri getiremez bizleri.

(Varlık, 820, Ocak 1976)

VANTUZ

Sırtıma çektikleri şişeler
 İyi etmek için beni
 Sülükten beter
 Kuruttu kanımı.

Bir yanda seks filimleri
 Kapalı gişeler
 Bir yanda sürgit
 Çapraşık endişeler.

Hey gidi Dedem Korkut
 Hey gidi Oğuz Kağan
 Ne ben erince erdim
 Ne çağa benzedi çağ.

Onların zamanında
 Azdı her şey
 Kaç orman - - ya şimdi
 Kaç gergedan, kaç yarağ.

(Cumhuriyet, 13 Mart 1976)

ABDAL MUSA

Bir piston
Kalmamı ister dilediği yerde
Tekler çoğulluğumu
Bir dinozor zor yer beni:
Yedi can beygir gücü.

Karıncaydı devenin
Tepip oyluğun ezen,
Bir bücüyere çaldı
Dev gibi pehlevânı - -
Unuturlar ânı.

Bir süre avında
Ölüsünü görmeye gelirler,
Abdal Musa demişler
Bağrına saplı oku
Çıkardı verdi geri.

Bu söz ibret sözüdür
Ârifler ocağında
Yanar özge bir ateş
O ateşin dilleri,
Hele bir gel beri.

(Cumhuriyet, 24 Nisan 1976)

DAR GELİR

Bir iki şey almaya girdiğimiz dükkânlar
 — Daha? Başka?
 Söyledim, tezgâhtar, yorulma
 Olsa.

Ben bir kez denerim böyle yerleri,
 Uğramam bir daha.
 Şımarttılar bunları
 Azsa az ne aldım.

(Varlık, 827, Ağustos 1976)

AİLE DURUMU

Yemeden olmuyor
 Yapılara, yakıtlara, taşıtlara
 Ödemeden
 Yememize ne kaldı?

Sıcak durulmuyor
 Otur oturduğün yerde
 Geçsin bu gün de gidersiz
 Gezmemize ne kaldı?

Vurulsa yüzdeye
 Kaçta kaç yaşamak
 Bir şeyler görmeye
 Görmemize ne kaldı?

(Varlık, 827, Ağustos 1976)

ERTE

Zordu sorular
 Terletti girenleri
 Yazdı, artık güz dönemi.

Evler dediniz, evlerdeydiniz
 Anlatın evleri.
 Anlattı, yetmedi,
 Artık güz dönemi.

Tükendi gözlerde fer
 Mumlar eridi
 Gecelerce çalışsa
 Gitti gider
 Karanlık güz dönemi.

(Varlık, 827, Ağustos 1976)

KUYTU

Parkın kuytularında
 Çekilip kabuğuna

Yatışsın gürültü
 Bekler kaplumbağa
 Al benden de o kadar.

Bir karınca kumda
 Uzayan bir çölse bu
 Ne toplar yaz boyu
 Bil beni de o kadar.

Bakarsın bir yol gider
 Senden çok uzaklara
 Gör beni de o kadar.

(Varlık, 827, Ağustos 1976)

İKİNCİ EV

Gerekliydi uzaklarda bunalınca
İkinci ev!

Hatırla ilk girmeni
Bir otel, bir park, hattâ sokaklarda
İkinci ev!

Yeterdi izbe oysa
İkinci ev!

(Varlık, 827, Ağustos 1976)

SANI

Bilmeyiş bittiğini bir şeyin
Vermiş, yozlaşmış tarla
Bizse özlü tahıllara
Yeni sürdürük sanırız.

Ağırsa, yükse taşır sırtımız
Yalnız ne var, delinmiş de çuval
Arpa arpa yerlere
Döküldük sanırız.

Çoktan silinmiş adımız kartotekten
Bizse hâlâ olmayan bir yolu
Gene epey yürüdük sanırız.

(Varlık, 827, Ağustos 1976)

KAYNAR KAZAN TEMMUZ

Hava seni almak için kış duman odalarda
Orman gür yeşillik yaz
Deniz seni görmek için tepilen yokuşlar.

Patlayan borulardan fışkırır gibi su
Akar araba araba
Tatil konaklarına koca kent.

Şiirin ilk bölümü sürüp gitmiş bir özlem
Şimdi kalk git dolu otobüsler
Dayalı döşeli bir tatil sitesine.

Hava mı aldığın, girdiğin deniz mi
Geri geri ayaklar
Ah, her şey çocukluktan gelmeli!

Tat! Hangi tat? Ancak kendin gibilerle
(İstif yapıların değişmez bekçileri)
Sen gene bildik sokaklarda gece.

Betondan tüten duman ve kirli çevre.
Dön dolaş bir fırın ağzı kent
Serinle serinlikse!

(Cumhuriyet, 7 Ağustos 1976)

EKSİK GÜVENCE

En uygar istasyonlarda
 Aynı sancı
 Doğa kurnaz, insanlar..
 Şaşmaz bildiğinden biri.

Yalan güvencelerde
 Ne oyalar beni
 Varsayımlar peşine
 Düştüm düşmedim.

Sağlamken gövde
 Kopar çelik kordon,
 Şeddâdî yapı beton
 Semiramis bahçeleri.

Benim mi bu yollar
 Beklenmedik yerde
 Ufak bir devinim
 Devrilirim.

Kemiklerimde çivi
 Eski hâlim.
 Hangi ormanlarda
 Desteğim baston?

Hırslı kumar
 İnsan, doğa
 İki karşıt arasında
 Gider gelir gözlerim.

(Varlık, 829, Ekim 1976)

YERDE

Taşlık bölgelerden
Geçerken kristal avizeler
Düşmüş kırılmış
TIR kamyonlarından.

Bir durak yüzlerinde
Yerde yatan ceset de bir durak
Yalnızlık gecelerinde
Seviştiği kendisiyle et ete
Belli farlarından.

Kör gözleri üstünüze dikili
Bakar bel bel yakınlar
Yerde yatan cesede
Sağlam balkonlarından.

(Soyut, 97, Kasım 1976)

BİR YATAK VE PİKE

Kaynar gene kapalı kap
Başlar taşmaya çok iyi
Bildiğimiz acılar - -
Durgunlaşmaz mıyız?

Kandır nasıl köpürür
Yüksek duvar saplantı
Bıkkınlık - - ah kolay olsa
Yıllardır aşmaz mıyız?

Yılgin gemiyiz açıkta
Gösterin bize göre bir kıyı
Yakıp son direkleri
Yanaşmaz mıyız?

(Soyut, 97, Kasım 1976)

ORTAM

Tozkoparan fırtınası
Kaç koldan kıvrılır
Vurur camlara yukarı.

Yaprak, kâğıt ve çöp
Aralık kapı
Çeker içeri sokakları.

Eski yapı, sarsılır evler
Dayan, geçer
Azgınlık zamanı.

Akşam nasıl dönecekler
Bekleye bekleye korkularda
Biz her gün bu çocukları.

(Cumhuriyet, 1 Ocak 1977)

BALİNA

Cendere bu yaka, yüz
Kızarır, boyun
Damarlar şişer,
Düğmeler fırlar gider.
Korsa dar
Balina
Kopar, kopçalar
Fırlar gider.

Kırılır gün gelir
Karşı
Ayna
Aynalar gider.

(Varlık, 832, Ocak 1977)

ÇAĞIN TANIĞI OLMAK

Fırlat at uzağa
Döner gelir bumerang.

Yukardan aşağı, boş küpler,
Soldan sağa
Hangi harfleri koymalı
Ki çözülsün bilmece?

Diş diş
Kalıntı çağ mazgalları
Sonra yeni katmanlar
Bir intihar gibi içerde.

Aldatışı yakınların
Bilinseydi
Kime inanacaksın
Ki hangi yolları yürümeli?

Çocukluk, gene ancak çocukluk
Gerçi o da acı
Ama iyi ki var
Yerine hangi mutlu yaşantı?
O nineler, o kızlar, o evler
De yoksa
Kimin bu toprak
Çok düşünmüşümdür.

Onu benden, beni ondan ayıran
Düzenler
Bırakmaz bizi bize, bölücü
Ölmüş nice değerler, ben de ölmüşümdür.

İçindeyim, diretiyorum çağa
Size ne miyim ben, siz bana nesiniz?
Bir hayal, bir masal mı eski
Ama ben görmüşümdür.

Fırlat at uzağa
Döner gelir bumerang.

(Varlık, 835, Nisan 1977)

KÜÇÜK ZAMAN SÖZLÜĞÜ

Akar altın oluğundan
Zaman dur!
Durmasın durduğunda
Zor olur.

Küçümser bulutları gökdelen
Sığınmış toprağa gecekondur
Hepsi kuyu
Zaman doldurulur.

Beklenir balıklar uzunca oltaya
Bakarsın başa vurur
Çekilmez, geçilmez bir dere
Köpürge durur.

Boşluklar, yokluklar bırakır
Sepetlere, sallara salarlar
Kapatırlar üstüne taşları
Her zaman hep bu mudur?

(Soyut, 102, Nisan 1977)

UYGARLIK RAPORU

Havasız silolar uygarlık
 Bakımsız çürüyen buğday ben,
 Kurtlanmış dökülüyorum
 Beton silindirlerden.

Deterjan, naylon, yıka, giy
 Tıkanır gözenekler, kurdeşen.
 Sapar dereler yollarını
 Sentetik leşlerinden.

Bu artıklar ne artık, kusar toprak
 Plastik kaplar, bidonlar, asit.
 Ölü balık, yoz ağaç, çevre kirlenmeleri
 Baygın soluklar, bitkin gel git.

Sebzeler, bitkiler, tahıllar toz
 Bir sahte simya çorbamda
 Meyvalar, yemişler hışır, tatsız
 Püskürtük ilâçlar soframda.

Etler etlikten çıkıyor
 Bir çiriş kabı aş çanağım.
 İçim dışım kir pas
 Hangi kurnalarda arınacağım?

Aldatmaca ambalaj ve kaç kez
 Donmuş, kaynamış posa konserve?
 Bu halsizlik, bozuk sinir, sindirim
 Ki nasıl düzelir, hangi has besinlerle?

Çökerttin doğayı, beni de fırlat
 Uzaya mı, boşluğa mı ve sonra
 Başlasın buzul çağı, çevren
 Fosil, taş, çimento yığınlarında.

(Varlık, 836, Mayıs 1977)

KENT SÜRGÜNÜ BİR ANA

Savaş hattı, siperler
 Sefertası apartımanları geç
 Horlanmış, sıkkin
 Kuru çim, boş havuz, kavruk taflan
 Yaşlılar, çocuklar soluklansın
 Tek tük park
 Banklar henüz vardır.

Eğitilmiş çiçekler evlerde
 Azman, bücür, ilâçlı ısırganları geç
 Daha talan görmemiş alanlar
 Hür ağaçlar, tatlı kuşlar henüz vardır.

Var git bir kıyıda
 Ay, yıldız, meneviş, yakamoz
 Bakınca gökyüzüne yeni doğuyorsa
 Güneş yeni batmış, yağmur yağmışsa
 Renk şenliği kuşaklar henüz vardır.

Erirken kar yukardan baktığında
 Yüksek katlardan yağmur oluklarına
 Saydam beyaz, inci gibi damlalar
 Bahar aydınlığında henüz vardır.

Açık pencereden sıcak gece
 Düşer, hangi rûzgâr attı
 Adını bilmediğin bir böcek
 Kıpırdaşır lamba ışığında
 Uçar gider sana bakıp bir süre
 Tabiat Ana'mızdan haber
 İyi ki henüz vardır.

(Varlık, 837, Haziran 1977)

DAR DOLAP

Kurumuş bozulmuş
Yer tutar
At artıkları, yer aç!

Önce büyük kaplar
Azaldıkça küçüklere
Eni boyu belli, yer aç!

Odalar, dar dolap
Kitaplara eşyalara kedilere
Dolu taşıtlar - - kendine
Yer aç!

Atılamaz olanları geri çek
Onu bunu kırmadan
Yoksa nasıl dolaşırsın ortada
Yer aç!

(Varlık, 841, Ekim 1977)

YAZLIK

Dam dam
Büyük kent havaları değişik
Solur hep aynı kiri
Batıkta evler.

Duymaz en ufak bir eziklik
Taze, mavi
Zengin yazlıklarında
Salınır kasıla kasıla.

Kirden temize çaba
Sürekli, o da şimdi
İlakkıdır, ama gitse
Sanki oksijen çadırlarında.

(Varlık, 841, Ekim 1977)

BAĞDAT

Yok coğrafyalarda bu Bağdat
Bin geceden bir kent
Bunca acıyı nereye sakladılar
Anlatmaz, çekerler kendilerini
Dalgın susarlar.

Bir gezide uğranılan yerlerden
Çok kısa bir selâm atılan kart - -
Yalnızlık yaslanmak geçmişe
Bir eşin, bir çocuğun olduğu
Zamanları yaşadılar.

(Varlık, 841, Ekim 1977)

PARILTI

Çakar şimşek, düşer yıldırım
İşte bir şey birden söylenir geçer.

Yıllar neyi eskitir, bir takvimi eskitir
Bir terlik, yerine yenisi
Tükenişlerde insan
Söylenir, geçer.

(Türk Dili, 320, Mayıs 1978)

SPOR

Çok şey oluyor spor yürüyor
Şaşmaz bir saat bir raket
Bir pedal geliyor
Tekerlek farkı
Yer yerinden oynuyor.

Ringde bir boksör
Kesilen soluklar
Dünya duruyor.

Milyonlara transfer kırallar
Kapanın elinde
Yelken, judo, eskrim
Bir basket uzun boy hapşırsa
Dünya biliyor.

Ligler, kupalar say say
Eşsiz bir vole, hârika frikik
Bütün gazetelerde.

Haberleri dinlediniz, spor!

(Varlık, 849, Haziran 1978)

DÖNER AYNA

İlerde yazacaklar atmayın
 Moloz toprak diyerek,
 İnler buldozer altında
 Canlı insan kemikleri.
 Çoğalttıkça kara sularını
 Değişen harita - -
 Anlamaz çağ ince ayrıntıları
 Kalın gürültülerde.

Yaka seni bu yalaz yakındır
 Yaklaşır sansar, timsah gözyaşları
 Çeker bu su
 Seni arka yakındır.

BEYLER

Sökülende bir çadır
 Yaklaşırken çingırak
 Deve boyunlarında
 Kulak çınlanmaları.

Önünde, uzakta alıştığın sofrâ
 Alırken ondan ondan
 Çıt eder, çatlar fanus
 Kulak çınlamasından.

Ne telâş, ne de sezgi
 Çevrenizde güzeller
 Yahu, beyler!

Kesilir uğultu
 Silinir arazi
 Gider tapu, beyler!

TERMİT

Ben bugüne kaç kere - -
 Bıkmışım ölümlerden, ölmeyin benden önce.
 Düşman dost, bir yüzü unutmak
 O yüzden görmeyince.

Cansız tünelerde muhabbet kuşları
 Suskun oda, solgun cicimlerden
 Kurumuş öpüşler sarmaşık güllerine
 Yağan toz toprak, bir rûzgâr esince.

Sevecen gönül kuşum geri dön
 İnsanın sevmesi kaç yüz ölçümünde
 Çarptığın pancur kılıçtan keskin
 Düşman dost bir gün bir şey geçince.

Son ucu bir labirent
 Çekişmeler uyuşmalar iyi kötü
 İşte oturuyoruz
 Gitmeyin benden önce.

(Varlık, 824, Mayıs 1976)

KUŞ TÜRKÜSÜ

Vurur gurbetteki kuş pencere pervazına
Şefkatli bir ekmek kırıntısı
İyi kalpli bir kız
Al git, al git, al git!

Sevgi mi, yankı mı, kıyıda gece
Kabarır yüreğimiz, ay bu ne ışık
Yalpalı su
Gel git, gel git, gel git!

Ağarsın isteriz karanlık
Geriler deniz, ay tutulur
Seslenir hasbahçe ayrıkotlarında
Var git, var git, var git!

Uzatır ellerine bir kamış kalem

Açar yüksük yüreğini gönül kuşu:
— Beni bana çiziktir, bana ban
Divit, divit, divit!

(Varlık, 825, Haziran 1976)

YÜZÜNDEN

Kime ne kadar baktın
Hem hangi anlamda,
Ne çekti ağırlığın
Hangi kantarlarda?

Sana gitmeyen şeyler
Yakınların, başkaları
İçin yüzünden
Yaptığın çok oldu.

Dur bak sulara
Otoyol, yasak durmalar
Saparak bir kır kahvesi
Belki bir çay içimi.

Kervan çıktı yokuşu akşam
Hurda makina
Sıska bir çocuğa
İnce bir zıbın dikti.

Kuruyan hanımeli
Su verilmedi.
Susarız, soramayız
Kimler elbir eyledi.

Kireçlenmiş duygular
İçinde yüzünden
Bulanık grafiler
Ayrıntılar beliremedi.

(Varlık, 826, Temmuz 1976)

TAŞLI YOL

Aşklar, dostluklar, bir arada olmalar
 Hangi birine yetiş, geçtim, öderim.
 Eşler, çocuklar, ölmüşlerin yakınları
 Sonradan katılanlar, kaçtım, öderim.

Çığlık ve kısık çağrı
 Kimi mi çağırdım, bilsem söylerim.
 Gün gelir, bırakır, başlar yalnızlık
 Ne için, kimdi, bilsem söylerim.

Yaşlanmak, gözyaşları olmadık hüzünlerde
 Sızar, görürsünüz çoğunuz
 Kıyı köşe, durmayın üzerinde
 Gördünüz mü giderim.

Ne yaptım ben size
 Bana siz ne yaptınız taşlamak dışında
 Zaten taşlı yolumu
 Ki bu kadar acı verir, söylerim.

Ey söz ulaştıranlar birinden ötekine
 Bana da dersiniz, dinlerim.
 Sonra da arkamdan—
 Bilmem mi gülerim.

Ki bugüne beni siz mi getirdiniz
 Çıkar tanıyanları, vardır elbet bildiği
 Kimleri boşladım, borçlarım kimedir
 Ödedim, öderim.

Çıkar bildiklerini, kahr elbet sevdiği
 Bir iskambil - - sararır yüzünüz
 Kimin ne çektiği - -
 Ödedim, öderim.

DÖNÜŞ

Dersiniz vardı
 Gelmiştim, yakındım.
 Az kaldım, ayrıldım
 Kim bilir hangi
 Odada anılara
 Dalar, kalırdım.

Daldı orada.

(Varlık, 819, Aralık 1975)

SIRALAR

Söndür bir yanınla öteki yangınını
 Gömül uzak işlere görünür hemen ölüm.

Taşı aşkı bas bağrına ansızın kalabalık
 Tenha sokaklarda gelen giden ölüm.

Yolları sırala nasıl sıralar bir çocuk
 Küçültür büyümeni öyle gizliden ölüm.

(Varlık, 828, Eylül 1976)

BİR BİR DAHA BİR DAHA

Tanrı imtihan eder
Tekrar imtihan eder
Kul hazır ümitler
Kendi öyle zanneder.

Kiminde hafif geçer
Hattâ bir şey sorulmaz
Kiminde bu kaçınıcı
Çokları isyan eder.

Değişik konular
Ne belli bir kitap
Ne bunca hastalıklar
Birbirine benzer.

Ezelden yazılmışsa
Geçilir ince köprü
Herkes mutlu olamaz
Boşunadır çareler.
Onu neye bıraktı
Sır gözetir Tanrı
Kutsal aydınlığına
Sırları kalkan eder.

(Varlık, 829, Ekim 1976)

MADEN

Bu madem bir maden
Kendimizden uzakta aranan bir maden
Ya neden olmadan bilinmek isteriz?

Kazdığımız toprakta açtığımız kuyular
Fıskırtmış petrolleri
Ya neden görmeden yoksulluk deriz?

Uyur sokak, uyur ev
Susturur gece makinaları
Ya neden durmadan gürültülerdeyiz?

(Politika, 7 Ekim 1976)

KAVŞAK

Ben ben ben - -
Takmış aklına anlatır anlatır
Yol tıkalı, çevrili farları
Biraz yanlasa ya da dursa, unutsa
Rahatlayacaktır.

Görülmez baştan geçmemişse ön
Gelmiyorsa söylenenlerin ardı
Çatışma, nereye kaçmalı - -
Şimdi bu benzetmeler
Kime, neyi anımsatır?

(Soyut, 97, Kasım 1976)

HANGİ HAN

O zaman ki o hangi hanları ararsam
Buldum desem de bulamam ki.
Bir saksı kocaman ve devetabanları
İçerden gelen ses dışardan duyamam ki.

Duydum desem de bir aldanış bir sanrı
Derinden uğultular kalabalık olmalı
Hem kim geliyor seslerden anlamam ki
Artan ayazda açılsa bile kapı
Doluysa içerisi bir de ben kalamam ki.

Hem beni o telâşta alırlar mı içeri
Gene düşmek yollara yalnız neyle gitmeli
Çürük çarık pek de çabuk eskidi
Bulamam yenisini bulsam da alamam ki.

Şu fena gecede sarpa sarmış bir yol
Dinlenmek belki biraz sundurmada
Yalnız bilmek isterdim bu geldiğim hangisi
Daha önce kaldığım hanlardan hangi han ki?

(Varlık, 831, Aralık 1976)

NİCE

Nerelerde kaldı
 Özlem gecelerini
 Aydınlattığından
 Nice aşk mektupları
 Karanlık korkusundan
 Belki de yollanmadı.

Nice aşk mektupları
 Yazıldı yollanmadı
 Almadan okunduğundan
 Yıllar sonra yanıtları
 Geldi yollanmadan
 Nice aşk mektupları.

(Soyut, 100, Şubat 1977)

KAPTAN

Çok mu ağır kaldırdınız
 Fırlar bir fıtık ince zar yırtığından
 Sonra zaman aşını
 Süner organ.

Bekler de karşı, pörsür güç
 Yok refleks
 Bıraktık deriz
 O bizi bıraktığından.

Yalnız tenin var da öğretenin yoksa
 Kaynatır suyu önündeki kap
 Bır iz bile kalmaz
 Gider kaptan.

(Varlık, 833, Şubat 1977)

YOL ÇANTASI

Üstünde bir yazı: Hazırlık
Bir gencin olmalı
İnince yolcular
Biletçi bulmuş
İlk yardım çantasına benziyor.

Çok genç olmalı
Kalabalık taşıt
Yanına koydu
Dalgalara daldı
Unutulur.

Kayıp eşya büroları
Belki hemen gelseydiniz
Yoktur yollarda
Hazırlıksız şimdi
Alışmamış bir yalnız.

Gider bir süre
Kimlik kartı
Bir akşam üstü
Duyulur yokluğu
Nerede bıraktı?

(Soyut, 100, Şubat 1977)

DUYURU

Sessizliğı bir evin
 Telefon, kapı
 Açan yoksa
 Bir şeyler olmuştur.

Ya gittiler uzaklara
 Ki bu kurtuluştur
 Ya yalnızlık adına
 Bir savaşa girdiler
 Bundan korkulur.

Ya uzak bir çağrıya
 Kulak uydurulmuştur
 Duyulmaz başka sesler
 Er geç duyulur.

(Soyut, 100, Şubat 1977)

ŞİMENDİFER

Ağır hastalara ayna tuttunuz mu
 Ölgün buğusu bir soluğun
 Gitmek rahat görünse
 Eski güzellikleri.

Çöktüler neden ayna
 Söyler yitik buldunuz mu
 Gösterilse sarktıkları anda
 Gözlerinde eski fer.

Belki duyulmaz bile
 Bir teşekkür sözcüğü
 Korkunç gürültülerle
 Geçer gider şimendifer.

(Soyut, 102, Nisan 1977)

KUKLA TİYATROSU

Kaçtılar da ilkinden
 Sonrası hangi mutluluk
 Unuttular mı
 Yiv yiv oyar beyni, kurtçuk.

Gevşer, gerilir dişli çark
 Teller ona bağlı
 Kapan daha da
 Evler dediysem bilerek evleri.

(Varlık, 838, Temmuz 1977)

PERGEL

Bilmeden teğetlerde
 Uzadı
 Beri gel pergel
 Çiz dar dairemi!

Gözlerim cahil
 Ôtelere kaydı
 Döndükçe tekerler
 Durdur!

Ôrsler çekici
 Uzaklara çekti
 Dövüldüm
 Çiz dar dairemi!

(Soyut, 102, Nisan 1977)

SANDILAR

Geçtiler kolayca aşkları, evleri
 Geçer sandılar.
 Neydi mutluluk
 İster sandılar.

Onlara göreydi
 Çağrılmadan gittiler.
 Çağrıldık, ne değişir,
 Gider sandılar.
 Saygı - - yakınımızdaydılar
 Bildikleri halde gizlerimizi
 Sormadılar (incelik) ama biz
 Sorsunlar, anlatalım, bekler sandılar.

Dokundular bazıları, sustuk, saygı.
 Hüzünü bir gül gibi düştüğü yerden
 Aldık, çekildik, herkes varken
 Koklar, okşar sandılar.

(Varlık, 838, Temmuz 1977)

BİR SOKAK

Yatar kalır, bunar
 Gececeğin sokak
 İyi bak!

Güvencen?
 Ben geçmem dersin
 Gene de iyi bak!

Kim istemez diriyken - -
 Gelirse başa?
 Gösterdiğim sadece bir sokak.

(Varlık, 838, Temmuz 1977)

HARMAN

Üstünüzde gözleri
Camlar ardından yaşlı
Bakar
Tanır gibi sizleri.

Ya da beklerler, siz
Tanıyasınız onları,
Durursunuz, hayır!
Küskün uzaklaşırlar.

Gördüğü birini yaşlı
Ne çok kimseye benzetir,
Yüzler, ayırmak zordur
Her yabancı bulanık bir anı.

(Varlık, 838, Temmuz 1977)

İÇİNDE ÖLÜ

Bazıları yakınları içinde ölür
 Gelirler çağrıya
 Sıkıntılı, gergin hava
 Bir şey söyleyebilir.

Susarlar, kımıldar
 “Çay yapın!” der meselâ.
 Çay gelir, içerler
 Bir zaman ne de olsa.

Birden birinin adı:
 “Çıksın, istemiyorum!”
 Oysa o güne kadar - -
 Ya da öyle göründü.

Bir başka ad - - sorar: “Yok mu?”
 Şaşkınlık, çünkü o güne kadar
 Öyle biri yoktu
 Ya da öyle göründü.

Birden, birinin elini ister
 El gelir, okşar
 Bağışlanan hangisi
 Cevapsız bir soru.

Kurcalar zihinler bir kilidi
 Açılmaz
 Ölen
 Kimi sevdi, kimi sevmeydi.

(Varlık, 838, Temmuz 1977)

KAÇAKLAR

Bölün bölün kaç parça, evleri düşün
 Dayanılmaz özlem uzaklara.
 Ölenmez korku: Ölülerini düşün!
 Sonra bu kafayla yürüttüğün işin!

Saçlarda akları nasıl saklamalı
 Sığınmaya yağınurda saçak
 Ko üst üste tabakları
 Kolay gider, tek tek taşıma!

Ben şimdi yakındaki arsada
 (Siz de gelin, üç beş adım)
 Yaşıtım çocuklarla
 Bilye oynuyorum.

(Varlık, 838, Temmuz 1977)

ÇÖKELEK

Sara, sıtma, migren
 Yaklaşımı yalnızlığın.
 Bekleyin, yatışsın
 Perdeleri kapalı odada
 Gözler yumulu yatın!

Belki bir uyuşma
 Sallanırsa yavaştan
 Hayallerin beşiği.
 Ne vitamin, ne kinin
 Bol şiirler alın!

Karışmak çoluk çocuğa
 Çaredir, geçer sanın!
 Akşam telâşlarında
 Bastırır ansızın,
 Yok yardımı yalnızlığın.

(Varlık, 838, Temmuz 1977)

DALAR

Her yol bir yerde biter
 Herkes bir yol bir çarşı
 Orda alışverişler
 Ya bir boşluk, ya Tanrı
 Gördüm evlere evlere.

Yedirilmiş yağ hamura
 Nasıl ayrılır ikisi
 Erit yalnızlığı
 Bölün evlere evlere.

Korku dalar
 Kimi ünlere düştü
 Kimi bıraktı kimliğin
 Bir çıkmazda hepsi
 Ölüm evlere evlere.

(Varlık, 840, Eylül 1977)

AKŞAM ŞİİRİ

Birden hatırlarsın,
 O da seni - - birden bazan:
 Nerde, ne yapar şimdi
 Parlar bir özlem anılar arasından.

Bu akşam ne garip sözcük
 Sanki ilk duydum, yadırgıyorum:
 Akşam. Bilmem bulur muyum
 Yollara baksam?

Söner yangın birazdan
 Yayılsın özlem.
 Bir gün karşılaşırız
 Bir gün, bir yarım akşam.

(Varlık, 838, Temmuz 1977)

UZATMAK

Sürekli kampana, siste gemi
Bizler, sizler içinde.
Bir Dâvûd âvâzesi
Kof sesler içinde.

Yakasında bir sevda lekesi
Kalbimi temizliyorum.
Kopsa âvize, düşse, kırılrsa
Şişede benzin.
Ağzımda sigara, parlarsa
Yalnızım, yangın, yansam
Kim anlar sevinç mi, korku mu
Kavrulmuş yüzümdeki anlam.

Bilinmez yaşadığım
Bu kadar uzatmasam.

(Varlık, 840, Eylül 1977)

FİLİGRAN

Kimi kâğıtlar
Aydınlığa tutsanız
Çizgi, resim, bir şekil.
Ya da gizli mürekkeple yazılmış
Boş görünen sayfa
Okunur ısıya yaklaştırınca.

Kimi şiirler
Okunur arkasında
Kendi ateşiniz varsa.

(Varlık, 841, Ekim 1977)

AD

Şaştı akl
Aşk koyduk ad.

Yakındı ayrılıklar ney
Geçti sesleri
Meşk koyduk ad.

Bilseydi kazırdı taşlara
Keşk' koyduk ad.

(Varlık, 841, Ekim 1977)

BALBAL

Kaç yaş yaşadı umutlar
Uçup gittiğinde

Girdiğim yas törenleri
Sahiden girdim mi?

Yüzdeye vurunca
Kaçta kaç sevinç
Acılar içinde
Sahiden sevdim mi?

Görür gözüm görmezden
Bilir usum bilmez gibi
Aldanıp al kumaşları
Sahiden giydim mi?

Mızrak batımı kar
Mutsuzluk ovalarında
Aradım, savaştım
Sahiden buldum mu?

Yere dikili gözler
Baktım bir yerde yukarı
Yukarda - -
Sahiden gördüm mü?

(Varlık, 841, Ekim 1977)

KANDA

Uzun sürer
Filim, tahlil
Kanda bulgu.

Alerji, tansiyon
Ya da bir vitamin
Önemsiz belki.

Düşlediniz de
Kaldınızsa bir evde
Ancak sinir bozukluğu.

(Varlık, 845, Şubat 1978)

STRATEJİ

Kim masaya serer de
Asıp ya da duvara
Bir savaş alanı harita
Çıkar nerden sayrılık
İner nerden acı
Önlemler —
Ah ne saflık!

(Varlık, 845, Şubat 1978)

YÜRÜR MERDİVEN

Düzlük, bas
Dik
Çıkar yukarı.

Tanıyan yok seni
Vardığın katta
Karış kalabalığa.

(Varlık, 845, Şubat 1978)

KARA KEHRİBAR

Gözler, çekmeler ona göre
Zaten dar
Kalmasın geldiğinde
Hepsi dolmuş olsunlar!

Çok sıkıntı - -
Ne yapalım karşılıklı
Bir lamba karanlığa çarpınca
Onlara da, size de geçmiş olsunlar!

Bir yere bir şeyler koymuştuk
Gözler, sözler arasında bir yere
Belki işlerine yarar biz yokken
Dilerim görmüş, almış olsunlar!

(Varlık, 845, Şubat 1978)

YALNIZLIĞA ÇIKMA

Başa nasıl vurur
 Başka başka vurur
 Çevrilir numara
 Ses sese suskunluktur.

Kimi gül bahçesini
 Hiç yoktan verir suya
 Kimi İbrahim, Edhem
 Bir beden ateşe vurur.

Sûrüyüp gölgesini
 Gitti sanırsın sen
 Açsan ne zaman
 Kapında bekler durur.

Kalsın kovuğunda
 Gizli tarihi acıların
 Vakt erer bir bulan
 Bir bilen bulunur.

(Varlık, 845, Şubat 1978)

DER BİRİ SİZİN İÇİN

Ben onu tanıdım, çok günler yanımdaydım
 O daha yaşanmıştır, ben yaşlandım.

Bir yağmur yağardı, ılırdı çiçekler
 Sesti yakınlığı, sessizlik yakındığım.

(Varlık, 845, Şubat 1978)

ÖZGEÇMİŞ

Saklasanız bulurlar bilenlerden
Ya da bir övünme gibi
Kendiniz yazarsınız - -
Hep bir olasılık kalsaydınız!

Bir zaman yaşamış, soyu tükenmiş
Bir yaratık tek tük parçalarından
Çıkar gibi ortaya apansız
Yarınılara bir karanlık kalsaydınız!

(Varlık, 845, Şubat 1978)

SEMENDER

Sözlüklere kalsa
Ateşte masal hayvanı
Bir insan olmasın
Ateşler yaşam lavları.

Ejder derler aşka
Bir volkan olmasın
İyi ki yanında
İnsanın hayalleri.

Ama masal deniyor
Bir yalan olmasın
Yanmalar içinde de
Ararız masalları.

(Türk Dili, 320, Mayıs 1978)

DARGINLIK

Ve susmak
Bir denizin çekildiği
Bir rûzgârın kesildiği
Anlaşılnca

Boştur konuşmak
İlk iskele
Kurtuluş
Yanaşılnca

Ne selâm, ne veda
Felâket bir vapur
Çık hemen
Bir yağmur serin, ince.

(Saçak, 21, Mayıs-Haziran 1978)

SENİ

Bugün varsın, çoklarını tanırsın
Çokları tanır seni.
Yıllarca aynı yerde - - yarın
Adını çıkaramazsın,
Onlar da unuttur seni.

Hangi yaştakilerle, nerelerde ne kadar
Hangi yaşlara kadar - -
Saptar, denetler, dolunca
Açmaz yeni sayfa, dünya usanır seni.

Yaktığın birkaç mum bir süre parıltı
Verdiyse çevrene, yetsin
Bozular görüntü
Aydınlıktan ürkenler
Zaten fazla bulur seni.

Dallar bahçendeydi, uzaklara çeken şey
Belki geciken şey
Şimdi başkasın dalar
Birden durdurur seni.

(Felsefe, 3, Nisan-Mayıs-Haziran 1978)

KARŞI

Ömrüm böyle geçti
Karşıda bir duvar
Üstelik ben değildim
Oynatan gölgeleri.

Dikilmiş gözlerim
Yapışık
Dar ufuk
Göremedim öteleri.

Gittiğim her yerde
Yüz yüze
Geriye itemedim
Beni tutan elleri.

Üstelik istemez
Çekinir
Ben - -
Açmayız perdeleri.

(Felsefe, 3, Nisan-Mayıs-Haziran 1978)

SAATLER

Ne diye bulmuşlar
Dertliler biliyor
Geceler kaç saat.

İşlerdi acılar, katlanırdık
Ne sorsak, ne baksak
Saat kaç.

Her şeyin acil servisi yoktur
En yakınlarla bile hemen
Kurulamaz bir ses bağlantısı.

Yavaşdır uygarlık
Yollarda kapılarda taşıtlar
Kalır bekleriz.

Teknik aygıtlar
Saniye saniye
Ara saatsiz çağları.

(*Felsefe*, 3, Nisan-Mayıs-Haziran 1978)

NERDE NEDEN

Nerde neden kırılır
Bir üçüncü varsa önemsiz bir sözde
Birden kırılır.

Neyi neden saklar
Arkasında konuşurlar, bilir de
Kendinden saklar.

Nerde neden ölür

Uzak mezarlar
Kendinde gömülüdür.

(*Türk Dili*, 320, Mayıs 1978)

İSTAMPA

Suçtur uzun yaşamak
İntihar
Batı için geçerli.

Ne denir
Bir ıstampa ve mühür
Hâlâ eskimedi.

KAPI

Çalınır
Kim ne getirir
Vazgeçemediklerin
Anahtarları vardır.

Sezilir
Kim ne zaman gelir
Yatağında uyuyan bir kedi
Söyler içindeki türküyü

İnsan bazan o kadar yalnızdır.

(*Türk Dili*, 320, Mayıs 1978)

ÜÇLÜ GECE

Bunların arasında
Ne geçmiş ki böyle
Üçüncüyü düşününce
Birinci ikinciye
İkinci birinciye.

Bir gün nasıl olsa
Bir daha önce - -

Döner mi o zaman
Üçüncü birinciye
Birinci ikinciye.

(Türk Dili, 320, Mayıs 1978)

KONDU

Yol gösterenler
Silindi izleri
Yürü dosdoğru.

Bilinmez sağken
Kim ne kadar - -
Ölüm onun için kondu.

(Türk Dili, 320, Mayıs 1978)

TATİL

Ayrılmalar birer kaçış gibidir
Alışmış bir kedi varsa
Kedi yokken gitmeli.
Ya da bizden bıktığını
Bilmeli, gitmeli.

(Türk Dili, 320, Mayıs 1978)

HAS ÖLÜM

Yedekler önce
Gelir kendiliğinden
Has ölüm onlar bitince.

İnsan nasıl yaşar
Çekişe çekişe
Tilki, timsah, karınca.

Hekim bakar, düşman yıkar
Sen onlara ne yaptın
Kim neyi hangi ölçekle ölçer?

Topla, çıkar, ne katar
Bir sağlama
Sonuca.

BİLERKEN

Yatmışsam bil erken
Hastayım
Kalkmışsam kalmaz
Çok işim var.

Gitmişsem bunaldım
Gelmişsem beklenmedik bir anda
Kâğıtlar
Bil geç.

ESİN

Alkol yansımasında çekilen fotokopi
Çok net gösteriyor seni.

Sabah kalkınca
Aydınlıkta bakınca
Yırtıp atıyorsun.

(*Türk Dili*, 320, Mayıs 1978)

KARA KUŞ

Kara kuşun kanatları
Üstünde ikide bir
Sürdün tam biraz
Toprağını karartır.

İstedığın kadar sakın
Kaçmaya kalkış
Bulur seni
Kara kuş.

EŞREFOĞLU RÛMÎ

Onlarda çok hızlı
 Bizdeyse yavaş - -
 Kalpler tekin değildir.

Hatırlatma
 Ki düşman kesilir
 Hırslanır lar yüzümüzden.

Hatırlatma
 Ola ki güçlerine yenilir
 Şaşarız yolumuzdan.

Sade sarı sabırlar
 Açsın bahçemizde
 Güzel gördüğümüzden.

(Türk Dili, 320, Mayıs 1978)

İMZA GÜNLERİ

Ve gider imzalarınız
 Her yolcuya açık
 Kitaplarımız.

Alırlar, içimizde
 Sıkıntı.
 Bir gün kaldırımlarda
 Açılmamış sayfaları.
 Ve yazarlar: İşportalardan
 Aldık, üstünde kendi imzası - -
 Kimbilir kim ne yaptı!

(Türk Dili, 320, Mayıs 1978)

SESE

Vurur tahtaya bir taş
Kâğıtlara yazar
Duyar biri
Gelir sese.

Kapıda zincir kimsiniz
İyi ki sordu
Açsa yok kimse
Bir rûzgâr.

Bir düştür bir yazı yatakta
Geçer gider
Uykusuz
Geceler.

BİR SUSMA EĞRİSİ

Susmanın ibadet
Olduğu yerde
Ne çok
Konuşuyordu.

Arada bir, tek başına yaşayan
Hasta, yaşlı birini
Yoklamaya gider gibi
İç denetimden geçebilirdi.

Seslerin hele kof, sığda
Çiğ ve güncel
Eriyeceğini havada
Bile bilmiyordu.

Kınayan, sessiz bakışlar
Ancak bir akşam üstü
Beklemiş, çok beklemiş
Birden sözünü kesti.

YARIM YAŞAM

Meryem yüzlü kızlar ve merdiven
O da karşılaşmıştı.
Üşenmek - - üşüştüler
Başlamadan kaldı.

Ne kayık, ne yüz geç kıyılardan
Üşür kedi güneşsiz odalarda,
Önemsiz anılar
Başladı.

ÜŞÜRKEN

Birini düşünmek
Ne yapar şimdi
Camdan bakarak
Savrulan karları düşünmek.

Son ne zamandı
Oldu mu o kadar
Bir garda trenler
Gidince kalanları düşünmek.

Neler söylemişti
Dünya, saklama
Bir karışık utanç
Olanları düşünmek.

HAVLAR

Hangi köpekler havlar
Besili, yaşam şımarıkları
Özel bakıcılar - - havlar.

Az besin, az insan
Kırılık yerler
Köpekler havlar.

Sahipsiz
Kent sokaklarında
Geçerler yanınızdan
Okşansalar biraz
Sevinir, sokulurlar.

Boş yollar, arsalarda
El ayak çekilince
Efendi sokak köpekleri
Gece, içli, acılı
Havlar.

KALAN

Erkekler gözlerinde
Büyütmüyor hayatı
Kadınlar çok daha.

Yok ilgisi yaşlılıkla
Kadınlar arkada kalıyor
Çok daha.

Ölümü düşünerek erkekler
Fazlada gözleri yok
Yetecek oranda.

Eşler bilirim paralar evler
Ama yalnız
Ama gitmiş erkekler.

KARANTİNA

Bulaşıcı hastalık
Düşünüyorlar
Nereden aldınız
Çok da uzun sürdü.

Çocukluk, gençlik
Kaldığınız evler
Bilinen yerler
Hangisinden aldınız?
Karayalnızlık - -
Olabilir diyorlar,
Geçer diye çekindiklerinden
Yıllardır buradasınız.

(Türk Dili, 320, Mayıs 1978)

ÜZERİNE

Yazgı üzerine çok şey yazıldı
Kâğıt üzerine yazıldı.
Sarkan gerdan, kırışik yüz
Buruşuk kaplumbağa eller
Titrek harflerle yazıldı,
Üzerine yazıldı.

Ağır taşlar altında
Otlarla da yazıldı,
Sonrası ruzigârın
Ondan neler aldığı.

(*Türk Dili*, 320, Mayıs 1978)

Söyleriz

1. Basım: Cem Yayınevi, İstanbul, 1980 (Hazırlayan: Kâmuran Şipal)

BU SU

Çırpıntılı denize
Her yakın dalışta
Sakınsak da başımızı
Günlerce kulak ağrısı
Gidenden sestir bu.

Sonra görme bozukluğu
Karanlıkta karşımızda
Oturduk aynı sofralarda
Renkli kuşlar uçtu
Boşalan kafestir bu.

Ömrümüz süredursun
Hayallerin peşini
Doldurmak bir boşluğu
Evlerde şurda burda
Silinen izdir bu.

(Varlık, 863, Ağustos 1979)

BİLMECELER

Elimde ne var
Elimde, avucumda - -
Gene ne var
Yolların ucunda?

Avucu alalım:
Yüzük, değirmen taşı
Hançer, kama
Defne dalı?

Buğday, karınca
Hangisi kimden
Süleyman'dan,
Âdem'den?

Yollara bakalım:
Yolların sonu dağ,
Bîsûtun mu yoksa
Ferhad'ın deldiği?
Bilemem bildiğim
Zaman zaman zamanın
Bize neler verdiği,
Bizden neler aldığı.

(Oluşum, 22-23, Ağustos-Eylül 1979)

TEMMUZ TİKLERİ

Yanda, alta, üsttekiler
Yirmi yedi daire apartman
Yatmış sanki ölüm uykusuna
Donmuş zaman.

Çıt yok
Eriyen camlardan
Kavrulmuş perdelerde
En ufak bir kıpırtı.

Ne sokaktan geçen taşıt,
Su saatlerinde tıkırtı - -
Ne kapı önündeki ağaçta
Kuş sesleri.

Onca çocuk hiçbiri - -
İnsan loş bir odada çok eski
Bir uykuya yatsa da
Gergin saat, uyunmaz.

Bıkkın kapandığın hücrede
Gönlünce ölümleri düşün:
Bir uçurum, otobüs - -
Yalnız sen kurtulmasan!

İlenha sokak, yürüyorsun
Dursa kalbin ve zaman
Bir kadın tam o anda
Tüller arasından baksa.

Serseri bir kurşun
O kadar geniş bulvarda
Gelse seni bulsa ve yanında
Kimse olmasa.
Çıkamaz sokak, bir küçük kız
Daldığı tatlı oyunda
Yerde seni görse ve bunu da
Oyun sansa, hiç korkmasa.

Yirmi yedi daire apartman
Yatmış sanki ölüm uykusuna
Çıt yok
Bekler gibi pusuda.

(*Oluşum*, 22-23, Ağustos-Eylül 1979)

YİTİK

Gerekir, ararız, yoktur nerde
Karşı soru ne nerde?

Canım işte önümdeydi çok zaman
Şuralarda bir yerde.

Bilirler susarlar anlarız
Bilmezden gelmelerde.

(Varlık, 856, Ocak 1979)

LAMBALAR

Bir korkuyu önler bütün lambalar,
Giderir yalnızlığı bir ölü.
Lambasız, ölümsüz ya ben şimdi
Neye gömülürüm?

Lambalar, yanar biri içimde
Biri uzağımda benim.
Değişik ölümler yaşarken
Birinden birine bölünürüm.

Ya ilerde, nerede
Yanar ölgün kandillerimden biri?
Yaşar gibi ölümlerden birinde
Ararsanız bulunurum.

BEYGİR

Neyi mi kurtarır yıkılmış soluyorsa
Hızlı arkada trafik
Güç kesildi
Artık onca beylik.

Artık ne bilinmedik
Olacak değil miydi
Çoğunuz uykudayken biriniz terkide
O da bir zaman imiş bu yollardan geçti.

Az mı su evinize
Dolardı sarnıç
Yıkılmış soluyorsa
Neyi mi, hiç!

BELLEK

Yaşlılık, bıkıldı
Zaman geçer: Bir kitap
Çevir sayfalarını.

Yok bu çölde
Bittikçe baştan
Çevir sayfalarını.

Açtıkça yaprakları
Değişen bir çiçek dürbünü - -
Çoğu yararını gördü.

YAKINLAR

Anadır - - baba, evlât, kardeş
 Yaradır içimizde.
 Yıllar yılı çeker bir hastalığı,
 Çekeriz biz de.

Çokluk anlaşılmaz neden
 Bir bulut çöker gözlerinize - -
 Niçin böyle durgunuz
 Ara sıra bize geldiğinizde.

KEDİLER

Evlerde hapis kediler
 Yalnız nedir söyledikleri
 Okşarsınız
 Bir kenara çekilirler.

Kıvrıldıkları köşede
 Gene sizde gözleri
 Yerinizden kalksanız
 Peşinizden gelirler.

Sizken tek sahipleri
 Kalabalık isterler
 Belki hepsi sizin gibi
 Yalnız kediler.

KLİNİK OLAYLAR

Kiminin yolları arada
Çıkınaza girer akıldan:
Tutunduğu bir dalı
Ansızın bıraktığından.

Yaşamaya kalkınca
Bir başına desteksiz,
Yeniden başkaldırır
Gerçeğe uzaklığından.

Kimi hayat acıdır
Ve yalnızlık diyorsa,
Bir korku denizinde
Kara yalnızlığından.

Sağlığına mağrur
İnsanı çarpar kader,
Çok şey yarım hâlâ
Yazılmadığından.

ANAVANA

Konuşurken karşıdaki telefon
Kapanmaz, kabalıktır.

Kapanır radyo, tv
Düşlerse uykusuz gecede
Birden laçka bir musluk.

Kim bulunur o saatte kim gelir
Ve nasıl kapatılır anavana
Düzelir bozukluk?

(Varlık, 856, Ocak 1979)

YANILMALAR

Kalktı tren - -
 Senin aklında olan
 Başkası,
 Bu kalkan tren değil.

Bir pencere
 Açıldı, sevindin
 Kapandı
 Bu açılan senin değil.

Ay karanlık
 Yanlış - -
 Gün doğsun, bekle
 Burası yerin değil.

(Türk Dili, 355, Ağustos 1979)

ÖLÜMLER

Tek kişi değil giden
 Her ölüm daha çok ölüm demektir
 Belini doğrultamazsan.

Gencecik ölümler çocuklardan
 Uyur uyanık ana baba
 Aradığı uyku mudur?
 Gençlikte geleceğin ölümü
 Sürer sessizlik seslerde
 Neredesin?

Eşler, aşklar gidince
 Çocuklar, torunlar yerlerine
 Boşluk nasıl doldurulur?

İYİLER KONUSU

İnsanın kendini de düşünmesi gerekir
Duygusuz görünür
Görünüğü iyidir.

Ölürse kimse yokken
İssız odalarda
Ölüşü iyidir.

Alırlar götürürler bir yere
Döner gelir yarıda
Dönüşü iyidir.

Başkaları gitsin ötelere
Mutluluğu hiç olmayacak yerde
Buluşu iyidir.

Bazı durumlara
İyi diyorsa
Çekingen biraz uzakta
Duruşu iyidir.

SINIF DEĞİŞTİRMEK

Önemli mi geçmemiz
Kalalım.
Sınıfımızı seviyoruz,
Yeter ki çalışalım.

Üste - -
Burada duralım
Çıkan çıksın
Yeter ki alçalmayalım.

ESNAF

Ev dışında bir yere gitsem
Aşevleri, kahveleri esnafın
Çekinmeden ve rahat girdiğimden.

Yadırgamaz ve tepeden
Bakmazlar onlar, ben de
İçten saygı ve kendilerinden.

Hani derler ya, Tanrı
Ayırmasın kimseyi
(Mutluluk) gördüğünden.

PANCUR

Bir açılma yorabilir insanı
Paslı rezeler, kaynamış menteşeler
Nasıl açılır pancur
Güneşe.

Arada yağlamak, esnetmek gerekirdi
Yıllar yılı kapalı
Zordur bir insanın
Anlatmalarla feraha çıkması.

TELEKS

Biten yokuşta
Başlayan düzlük,
Bellekte kalanlar
Unutulmuş olsa

Kent dışı bir yerde
Telefonsuz bir yerde
Bir telefon çalar da
Sesler duyulursa

Yaşantı yatakları
Boşalmış topraklar
Tekrar kazdığında
Gene bir şey yoksa.

(Oluşum, 22-23, Ağustos-Eylül 1979)

BUZ ÜZERİNE BİR YORUM

Sıcak çok sıcak
Alışmış olmalıydık
Sıcaklığın geçmişi var
Buzun geleceği yok.

İçimize kapandıkça hüzün
"Bir gül açılmaz yüzün tek."

İster gibi geri gelsin geçmişler
Şimdi birimiz ölsek başlar tik
Yani her şey başımızın altından
Ansızın çekilen bir yastık.

(Yazı, 3, 1978)

DÜNYA ÇOCUK YILINDA I

Bütûn çocuklar
Yokluk bilmesinler
Et, şeker, süt bulsunlar
Giyimli, tok ve rahat
Gitsinler okullara
Sınıflarını geçsinler.

Büyükler biraz daha yorulsun
Onlar da büyüsünler
Onlar da mesut olsunlar
Geçti, kaç savaş ezikliği
Çocukları düşünsünler
Çocuklar iyi gün görsünler.

(Varlık, 860, Mayıs 1979)

DÜNYA ÇOCUK YILINDA II

Her çocuk bir nur topudur,
Paçavralar içine bile düşse
Bir nur topudur.

Dar çağlara gelmese,
Değmese hoyrat ayaklar,
Çamurlara belenmese
Her çocuk bir nur topudur.
El üstü tutulunca,
Çimli sahalarda
Gezdirip koşturunca
Güler nazlı, güzel
Göklerde bir uçurtma.

Örselenmiş doğmuşsa
Onarılsın ister,
Baksınlar, korusunlar
Ana baba yanında olsun ister,
Tanrısal dilekler:
Her çocuk bir nur topudur.

(Türk Dili, 335, Ağustos 1979)

DERS

Kitaptaki konuları
Öğretmiş olsanız,
Yerinize başkası gelince
Görmedik, der bütün sınıf,
Okutmadı, öğretmedi.

Meslek cilveleri - -
Sonraki, yerinme!
Öğrenciler
Hep yeni ağızdan duymak ister,
Yinele aynı şeyleri!

GİDER

Aylara bölüyor, günlere
Ağustostan kalmadı
Geçti eylüllere.

Bir yol kavşağı
Ne kadardı epeyce
Kaptırdı haramilere.

Şimdi önünde keşkûl
Gelip geçen üç beş atar
Binip gider gemilere.

BİR İSTANBULLUNUN NOT DEFTERİNDEN I

Değişmedi
Çocukken de - -
Emektar mum
Şimdi elektrik kesilmelerinde.

Kar çamur kışlar, bata çıka
Öğrenciyken de - -
İyi ki ayaklarım yürüyorum
Taşıtlar almayınca.

Semt semt, belli günlerde
İyi ki hâlâ sergiler - -
Ucuzluk arıyorum
Ninemin pazarlarında.

Mumlar, çamurlar, çarşılar
Vura vura kendimi birinden ötekine
Böyle katı oldum.

Bıçkın arabalar sıyırıp geçer beni
Her an çiğnenme korkusu
Onca eğreti oldum.

Yazmıştı birisi
Hangi kitaptaydı
Onun anlattığı oldum.

(Varlık, 857, Şubat 1979)

BİR İSTANBULLUNUN NOT DEFTERİNDEN II

Sokaklarda gerçeğin yüzleri
Park etmiş kaç yüz kaldırımlarda
Bir yol
Bulmaya çabalar arabasız.

Yalvarmalı izleyerek taşıtları
Bir araca bin de nasıl binersen bin
Zifoslar fışkırtarak üstüme
Basar gider arabalı.

Bir mahşerde itile kakıla
Sindikçe sinerek
Ben bu yaşa gelmiş adam
Başka yere gidemem ki.

Bu duraktan bu otobüs
Ne zamanları geçer
Sorarım, gülerler:
Bekle, Baba!

Beklerim kış yaz ayaz
Kuyruklarda
İstanbul'da yaşıyorum
Yaşamaksa.

(Varlık, 859, Nisan 1979)

BİR İSTANBULLUNUN NOT DEFTERİNDEN III

Beni biri ötekine yolladı
Doktordu, bilirdi
Hastalığınız yalnız bu değil,
Değildi.

Üçüncü bir doktora ihtiyaç belirdi
Benim gibi bazıları
Hiç doktora gitmedi
Gitseler miydi?

BİR BİREY, BİR RAPOR

Umutların bittiği, anıların yıkıldığı
Çokların artık bizden bıktığı
Anlaşılmıştır.

Haykırı bu şiire çok aykırı
Karanlık geçlere kalındığı
Eski vardiya yalnızlığın arttığı
Anlaşılmıştır.

KAN

Çırpınan pıhtılar denizinde
Kanlarla çevrili bir adayım,
Bir yerime bir iğne batırılsa
Kan akıyor.

Sanki sade kan taşıyor kervanlar
Yollara sızan kan,
Kan bankası insanlara
Silahlar saldırıyor.

Yılgın, bezmiş canlar
Kıyım, kaza - -
Kan tüter bacalardan, analar
Kanlı cesetler sarmış sırtlarına.

Kan verir, kan güderiz, kana kan
Kanda iki elimiz,
Kan başa sıcıyor, kan çıkıyor
Her kan grubundan.

Yerden göğe kısa yolumuzda
Çokluk kan yürümeleri,
Sonra kanamalar
Ve bu çağ mermileri.

(Varlık, 862, Temmuz 1979)

UZAKLIK

Biliriz bir beden ağrısı
İlacı var
Yeri orası
Azalır, çoğalır arasıra.

Bir sancıysa ruhta
İlacı yok
Yersiz, zamansız
Alışmalı.

Yaklaşmak olanaksız
Haset bir ceset gibi aranızda
Bu tabutta
Sırtüstü yatacaksınız!

Silecek bir silgi olsa
Unuturduk acı anıları,
Koyulaşan çizgiler - -
Ne yapmalı?

(Türk Dili, 335, Ağustos 1979)

PROTEZ

Ara zamanlar
Batak akşam suları saplanıp kalmazsak
Dost bir yatakta bastırarak uyku
Seğirmeler ve korkulu
Düşlerle de doğransa
Dolgudur çürüyen dişlerimize.

Sevinçle acı, sevgiyle nefret
Unutmakla özlem, ara durumlar
Birinden ötekine geçmenin zorluğu
İlk saatler aşılanaya kadar
Sonra alışılır rahat
Protez sökülmüş dişlerinize.

SAN

Bizler uzaktakilere çok iyiyizdir
 Çektiririz yakınlarla
 Dalgalarda çünkü
 Ne kadar kalırız ki?

Paslanmak sıkıntı
 Barındığımız koylarda
 Sanırız ki
 San uzaklarda - -

Bir çekişme, bir kavga
 Zaman zaman yakınlar
 Sonra anlarız ki
 Neresi gene sütliman.

GÖKTE AYAK İZLERİ

Bulaydık, buladık, bulaştık
 Aşkı biraz, aşka biraz
 Geçer garip şeyler akıllardan
 Bir de bizden geçmeli, bizden geçiyor.

Ağrısından anlarız bir organın yerini
 Bir durumun önemi çekilen acılardan.

İşte bu rüzgâr, esmesinden belli
 Çeker gideriz
 Kar yolları örter
 Silinir ayak izleri.

SORUM

Kimi sessizliklerde sürüp giden bir bakış
Bir şeyden bizi sorumlu tutar
Bir kedi akşamlar inerken
Durgunlaşır insan gibi,
Karnı tok, ama bakar üzgün
Açık kapı önünde gözleri gözlerimde
Sanki ben kapadım onu bu betonlara
Beni sorumlu tutar.

Kediyi bir küçük örnek diye söyledim
Kimler nelerden
Ona gelene kadar
Beni sorumlu tutar.

ORTA YURTTAŞ

Geliri giderine
Bekler
Sıradan vatandaş, sade
Kıl keçede emekler.

Bilmez bilimsel
Nedir kendi derdinde
Nereye dek gelir
Gider neden ilerde?

Bilmez diyalektik
Yetiş hangi birine
Salkımsaçak otobüs
Gün kurtulsun, en önde.

Ne tatil, ne pazar
Aktığı derin kuyu, düden
Yazdığı hangi Şehname
Tus kenti görünürde yokken.

Elde çanta, file halk
(Biri bunu yıllar önce de yazdı
Tekrarında yarar var)
Olası ucuzluklar önünde.

Çağ - - Kim çağın tanığı
Benzerler, biz çağ dışı mıyız
Öncüler dümenlerde
Kırık yekelerimiz.

Bu yaşta boyuna yaz çiz
Kurumayan tuz
İçin için, güvenceli gelecek,
Has şarapken eskimiş sirkeleriz.

(Varlık, 850, Temmuz 1978)

EVDE ZAMAN AŞIMI

Sakın sakla yedekte bir konuk gelirse
Ambalajlarda bile pörsür
Cips, leblebi, mısır gevrek vesaire.

Delinir görmezsen
İğne ucu bir delik konserve
Sızar içindeki sıvı
Vıcık vıcık olduğu yerde.

Paketler mi paket değil kurtlanır
Un, pirinç, bulgur torbalarda kutularda
Böcekler ve şeker
Dolar karıncalar, acır yağ.

Aldığın karbon kâğıt
Uçmuş ruhu beyaz
Çürür ev onar onar
Damla damla musluklar ansızın laçka

Koru titre üstüne sağlığını
Farkına varamazsın
O da bir gecede.

ACINDIRMALAR

İlgi çekme yolları - -
Çocuktı sanki,
Avuçları başında mengene
Beyninde ur var gibi.

Olmayan bir böbrek sancısından
Böğrünü tutuyordu biri,
Numaraydı hepsi
Bir küçük ilgi.

Ağlıyordu başkası:
Kalbim, kalbim - -
Kardiyografi
Sağlam çıktı.

Geldiler
Hastalık hastası
Döktüler dertlerini
İlgi çekme yolları.

Bakarım, dinlerim
Taş kalpli belki
Ya benim acılarım
Ya benimki?

TİRYAK

Bir köşe başında
Lambası gevşek fener
Bir yanar bir söner
Siz ona benzersiniz!
Karanlık sokakta
Öptünüzdü nasılsa
Dudak tiryakiliği
Anısı yıllarca.

Ağzınızda sigara
Bir yanar bir söner
İçinize çekmeyince
Siz kanser değilsiniz.

ALİ RUHİ

Şairdi, içindeki yangını söndürmeye
Uzak deniz gemilerinden birine
Kâtip girmişti.

Kayıp, tuttuğu seyir defterleri
Bir Singapur hastanesinde
Öldüğü söylenir.

Ölüm kaydı
Nereye gitti
Hep merak etmişimdir.

KIRLARDA TRAPEZ

Beton küpleri kentin
Kır uzakta dili kır
Saçaklardan bir buz
Ölümlere inerken.

Yaşlı yağmurları kentin
Çıldırılmış caddelerde
Düşer küp küpteki
Anılarda balkır.

Taşlıkta birkaç arpa
Nerden kalmıştır
Siner süner kalan
Diri katılıklardır.

Ört üstünü anılar
Üşür soğukta
Nâçar saatlerde çiçekli yorgan
Kimdendir?

Kendinle daha az
Nerelerde topluca
Hangi geceden camları
Yağmur hali baraka?

Susmalar eşliğinde tıp tıp
Çoğaltıp bir kederi
Kışlak tenhalar
Bir iki dost bildiği.

(Yazı, 3, 1978)

BİR HASTALIK VE KORKU

Yazgıdan kopan kuş
Seni tam yazamam
Karartırsın evin camlarını
Zaman zaman.

Kıtık tıkalı bacalar
Gibi kanatlarından
Kısık hıçkırıklar ve gözyaşları
Odalar soluyamaz dumandan.

Ya çok yavaş ya da fırtına gibi
İşler beyinler
Görülmesin, duyulmasın
Perdeler kıpırdar, kapılar susar.

Bir yanda sen zalim, despot
Güçsüz ellerini ovuşturur
Ev bir yanda
Gene çekip gidersin ya, ne zaman?

Öylesine çarparsın, değil gönüller
Sarsılır betonlar şaşkın
Ey hastalık, evleri
Depretme, yumuşak in!

BU SAAT

Günlerdir yağıyorsa
Yağmur ekime doğru
Son çamaşırları içeri aldın da
Kesik elektrik bir mum bile yok
Karanlıkta kaldınsa
Yerin hakkındır.

Bir insanın beşikten mezara
Başından geçecekleri
Biraz biraz yazdınsa
Dilek-şart kiplerinde
Dönen atlıkarınca
Birden yavaşladıysa
Ve birisi seninle
Aynı yerde yalnızsa
 v n hakkındır.

Ve başın bir değirmen taşı
Boyuna uğuldarken
Hiç rahat uyudun mu
Ve şimdi önüne düşüyorsa
Belki bundan sonra
Avun hakkındır.

KİLİT

Herkes içinden geçirir
Şimdi ölsem
Elimizde değildir.

Ulaşmışız bir çizgiye
Dünya sanki bizimledir,
Ölemeyiz,
Elimizde değildir.

Bir anahtar açar bu kilidi
Ama bizde değildir.

BİRLİKTE

O size sôylesin
Siz ona sorun,
Çekişin
Bitmesin çabuk.

İçinizden
Konuşsanız tek tek,
Saygıdan da olsa
Başlar boşluk.

GERÇEĞİN İKİ YÜZÜ

Bizi bekleyen evlere
 Gitmeyiz, gidemeyiz de
 Sürüklendiklerimiz
 Dönüşleri pişmanlık.

Kuçülür değişik
 Yüzümüz lüks aynalarda - -
 İyiydi, alışmıştık.

Bilmem sizde olur mu, yadırgarım bazan
 En bilinen sözcükleri
 Örnek: Gömölmek, gömü.
 Birini anlıyorum, bir servet mi öteki?

TEZCAN

Biri haber verdi: geldi
 Ha iyi, tez bıraksın beni.

Bütün telâşım çöker kalırsa
 Gidecek mi
 Ha iyi, tez bıraksın beni!

Bir hastalık
 Yürümeme engel
 Geçecek mi
 Ha iyi, tez bıraksın beni!
 Bir şey beni düşen uçak gibi
 Gomecek mi toprağa
 Ha iyi, tez bıraksın beni!

ÇÖMLEK

Gün geçer iyi kötü
Her gün kazanç iyi kötü
Birikir bir çömlekte
Ak kara akçalar iyi kötü.

Sonra bir altın
Saklanır bir kenarda
Çok darda kalınca
Bozar şiir.

Verdiği güvence^{*}
Sürer gider bir süre
Derken tükenir
Neye güveneceksin?

Sonra gene didinmek
Sonra gene çömlekte
Bozar altınımı şiir
Geçinir giderim böylece.

BİR HASTA, BİR ÖLÜ

Geçmiş olsun, neden oldu
Biraz içten, biraz sinsi
Olur ya ilerde
Çok hafif bizdeki.

Doktor ne diyor şu şu
İlaçları mı verdi
Daha şiddetlileri
Bu bizim bencilliklerimiz!

Sorarız neden öldü
Anlatırlar
İçimizde bir ferahlık
Önemsiz bizdeki!
Sorarız kaç yaşındaydı
Ya daha yaşlı ya henüz genciz
İçimizde yaşama hırsı
Bu bizim bencilliklerimiz!

YALNIZLIĞIN BİYOKİMYASI

Daldı karanlık
Yalpalı kandil
Bir ona bakıyor
Kimse kimseyi aramıyorsa
Herkes bıkmıştır.

Köprüler
Yazı sulara kaldı
Köprüler
Dişler çürüyünce
Onlar da yıkılmıştır.

Bu telaş, ömrün yolları
Gördün geri dön
Nasıl gideceksin
Çünkü kar ve dağ başları
Çünkü kıştır.

PERSPEKTİF

Benim şiirlerde çizdiğim resim
Sen miydin hiç görmemiş gibiyim.

Bu pastel renkler, bu siyah fon
Aslında var mıydı, hiç bilmiyorum.

O evler bu kadar geri planda mıydı
Işıkları olmasa da gecede
Bir siyahın ortasına damlamış yeşil.
Çekmez miydi bakışları hiç bilmiyorum.

Sen onları çizerken ben
Neredeydim, olmamış gibiyim hiç.

RAPOR

Tekleyen kalp, hırıldayan göğüs
Filibit ve topuk dikenini
Durmaya oturmaya çağırıyor sizi
Anladınız!

Şimdi bir hücreye kapanacaksınız
Ah kafa, aklınızdan da geçmişti
Ama nerde vaktinde sizde o yürek
Enginlere açılıydınız!

ŞAİRLER

Ne gördükse iyi kötü
Ömür biter biz hâlâ
Söyleriz.

Ne varsa şu dünyada
Türlü görüntüler
Gelsek de sonuna
Söyleriz.

Bazan boş günler
Geçer birden dolunca
Söyleriz.

Ne biter
Ne kalır geçmiş kitaplarda
Ölümünden sonra da
Söyleriz.

BİR YER

Yaşlılar bir kahvenin önünde
Bakışlarından bellidir
Geçmiş sonbaharlar
Sessizlikten bellidir.

Uzaktan görülmeyebilir
Ağaçlar çevirmiştir

Sapmadan yürü
Kime sorsan gösterir.

Kimi sevsen biraz odur
Kimi görsen yüzünde
Gittiğinin izleri.

Yavaş yürü, nasılsa
Kimi geçsen az sonra
O da oraya gelir.

YİTİM

Sık sık sıska
 Ellerimin sıktığı çamaşır
 Börtük ellerim
 Islak astığımdan sular
 Ayaklarıma gelir.

Yaz biter, sıcak gün
 Tükenir ne çabuk
 Sürekli yağmur
 İnce duvarlar
 Yataklarıma gelir.

Yaşlılığa utanmalarla girmek
 Gittikçe yükselir su
 Ayak, yatak
 Başımı aşacak:
 Dudaklarıma gelir.

KADRAN

Kadran değişmez, akrep, yelkovan
 Ya da ibreye bak!
 Neyin üstünde durdu
 Dur orda.

On ikiye beş mi var
 Ya da yağmur, sağnak
 Belki hep orda kalacak
 İnce, uzun gösterge.
 Ne yapılır, in bir katakomba
 Akan sulara bak
 Çerden çöptense
 Barındığın sığınak!

ADIM

Adım neye verilir
Evlere - - ilerde
Kalmaz böyle evler
Boşlukta şiirlere verilir.

Adım nereye verilir
Sapa sokak kenar bir mahallede
Bana benzer
İyidir.

Adım kimlere verilir
Yok erkek evlâdım
Bu soy benimle biter
Geçmişlere verilir.

DERDİ

Şimdi hepsi o kadar uzakta ki
Sabah öğle ikindi
Herkes kendi derdi.

Haber - - kalkar gelirdi biri
İşi çıktı üşendi gelmedi
Herkes kendi derdi.

Ne yapar pervaneler
Yandı mum söndü tükendi
Herkes kendi derdi.

FIRIN

Çok şeyler denendi
 Önce de söylendi
 Ama biz - - güzel
 Geldiler, görüldü ki:
 Bir denmişe gelinmiştir.

Has ekmek - - çürükse maya
 Hamur bile değil
 Ne yapsın fırın
 Olmayacak bir şey
 İstenmişe gelinmiştir.

BÜYÜK SULAR

Şairler de değilse
 Koyver!
 Sevdiklerim
 Onurluydular.

Çıplak tellere değdi elleri
 Sarsıldılar,
 Unutturmak için kendilerini
 Yaşlılık dediler, çekildiler.

Unutmak - - daha çok şimdi
 İçimizdeydiler:
 Erirken küçük sular denizde
 Büyüktüler, bunu kanıtladılar.

(Oluşum, 22-23, Ağustos-Eylül 1979)

SÖYLERİZ

Çoğu yanlış yargılardır
Biri bizden neden kaçır
Neden gelir bilmezden
Nasıl utanır
Asıl neden?

Biri bize açılmaz
Yaklaşsak da gönülden
Ailede bir pürüz, bir onur yarası
Çekilir suskunluğa
Uzaklaşır kendinden.

Senin belki acın yok
Böyle gizlenecek
Anla
Çok değişik yağmur yağır
Doğanın göklerinden.

DIŞARDAKİ

İçerdeki işlerini bitirsin diye
Dışarda biri
Sabırla bekledi.

İşler biter mi
Biter dedi
Bir gün açtı kapıyı, içeri girdi.

FOL

Kapanır geceyle kapak.
Konmuş bazı yerlerine yumurta
Ya da ak taş yumurta biçimi.

Sessiz kent. Üretim vakti.
Sağda solda follar
Çökülür yanlarına.

Bir düşük kayar boşluğa
Ya bir şiir taze - - bayatlar
Birkaç günde yarına.

KALIRIZ

Kar yüzünden ulaşım kapalı
Valizinden çıkar kürkün varsa
Çıkar eski anıları!
Bekle açılsın yollar
(Seni artık hangisi nereye ulaştırır)
Ara valizinde
Geçmiş yanılırları!

Büyür yüz ölçümü ilerledikçe yaş
Artar hoşgörüler,
Biz çok şey gördük
Onlar da görsünler!

Tohumları acının çocukluktan başlıyor,
Büyüyen gövde
Türlü sorunlar şimdilik
Acılı ameliyatlar evde.

KENDİNİZLE

Son yıllar kendinizle
Alışın
Yakınlar da olsa
Kalın kendinizle.

Herkesin derdi ayrı
Sıkmayın kimseyi
Aramıyorlarsa
Biçin kendinizden.

Ne özlesin, ne çağırsın
O da sizi yalnızsa
Alışması gerekirdi
Çok eskiden yalnızlığa.

Gün bitiyor kendinden
Bile bıkıyorsun
Yaşamak tekdüze
Gördünüz gördünüzse.

Kendim deyip durdum
Bir tutmayın kendinizle
Çünkü mademki eşit
Gelmeniz gitmenizle.

ACELECİLER

Geçmeyen saatler
Bir bile değil daha
Çok erken başlamışız
Ne çok akşama.

Bölünerek anılara
Akşamları da geçsek
Ne yapacağız
Gecede daha sonra.

DÖNÜŞLERİ

Geldiklerinde gözleri önünde
Anıları yazıları önünde
Kışlar yazlar serince
Açık kapı.

Kaldırır başını koridor boyunca
Ölü gözü ampul
Gülümser yüzünde.

Bir kâğıt günleri bir kalem elinde
Bekler dönüşlerinizi
Her böyle hatırlayın
Günü dolup ölünce.

GENÇ EVLİLER, GECELİKLER

Eski kadınlar çivitlerde
Yıkar, güneşletirlerdi
Siz onları görmediniz
Gecelikler lavanta çiçekli.

Bebeği arabasına koyarak
Biraz hava almaya
Temmuz sokakları تنها
Ama gündüzkü kadar pis.

Kıyılar tutulmuş varsa bir bank
Gerilerde karanlık bir köşe
Artık her şey çocuk için
Öğretmen, memur, işçisiniz!

Uyudu yavru temiz
Hava almış kadar olarak
İlerleyen gece
Evinize geldiniz.

EŞYA

Koparırlar hayattan,
Çekerler hayata gene
Ellerinde oyuncağız,
Evire çevire.

Yaşayacak gibi sonsuz
Edinmeler - -
Bir dönem soğuruz
Azalırlar eskidiklerinden.

Önce umursanmazken
Başlanırsa toplanmaya eşya,
Umutlusunuz
Uzun yaşamalardan.

Çocuklara kalması
Çocuklar - -
Hızlı değişme
Alaylı bakışları.

Bir yaştan sonra
Eşyalara düşmeniz - -
Bu demek ki
Gönlünce yaşamadınız.

KANSER GRAFİSİ

Arkama bakıyorum
Dağ dağ ses
Deniz eritti
Önüme bakıyorum
Yanmış kâğıt, toz.

Duymuş gibi ilk kez
Kaldıramadığım söz
Yaşlanmak olmalı
Hoşgörü
Arkama bakıyorum.

Dostlar da şimdi
Düşmandan farksız
Beklemeden giden taşıt
Kalksa - -
Kaçsama bakıyorum.

(Yazı, 3, 1978)

FİLDİŞİ SAHİLİ

Seni de benzetirler
Kendin kal, kop!
Bir marşandiz lokomotiften
Gerilerde bir yere
Devrilse de kopar, kop!

Kişiliğin önemli
Bir toprağa varacaksın
Şimdiden
Yıkıl, kop!

Dağdır ya, var sen
Say ki ova!
Geniş, rahat
Kop!

İDAM MANGASI

Yüzlerce karşınızda
Anlamak hangi birini
Çıkarın aradan
Gereği düşünüldü
İdam!

Belki suçsuz, kurtulurdu
Sırada dosyalar
Yakınlıklar uzakta
İdam!

Dostluklar, evlilikler, gizli sevdalar
Çok
Seçilir rasgele biri
Çıksın aradan
İdam!

Sonradan pişmanlıksa
Katlanırsız vakit yok
Yok olsun birinden biri
İdam!

Yerimde başkası
Olsa unutmak
Benden beter beni
İdam!

TAŞKIN SEL

Kısık gülüş, boş bakış ve çok konuşmak
Susup dinlemeli
Bir bilen olarak.

Yiter kıyı, engin deniz
Yüzersin kesilince
Sürüklenen olarak.

Yapar, söyler ne isterse
İtiraz yok
Büyüklenen olarak.
Çetindir, hışımla üstünüze
Bir tren - -
Geçmesini bekleyen olarak.

(*Türk Dili*, 335, Ağustos 1979)

ŞİİR ÜSTÜNE ŞİİRLER

I

ŞİİRİN GÜNEŞ BANYOSU

Şiirin güneş banyosu
 Ne bronz ten verir
 Ne tatlı esmerlik cilde
 Bir sıcaklık belki
 Sonra sonra içinizde.

Battaniyemiz şiirler
 Kışları büzüldüğümüz köşede
 Kışlara sıcaklık
 Sarındıkça, iyi ki o kıyılara
 Uzandık bir zaman.

Aç yüklüğünü ey şair
 Güveler yemiş yünlüleri
 Pamuk yorganlar incemiş yufka gibi
 Soğuklar başlamışsa
 Şiirin güneş banyosu.

YEMEK VAKTİ

Karanlıktan usulca bakarlar ne yapıyor
 Ne yapsın masasında bir şeyler arıyor
 O şeyler nereden mi geldi,
 Söylemiyor, yazıyor.

Beklerler, ne zaman, yani
 Geceden geceye bir aile yemeği
 Soğuyabilir, hep de bu saatlerde
 Başka şeyler arıyor.

GİDİŞ DÖNÜŞ BİR BİLET

Hani sanki - -
Çekingen yaklaşımlar
Geldiği anlaşılır.

Titrek mum
Daha yeni yandı
Hain parıltı - -
Çeker bir el kendini
Elinizin üstünden
Gittiği anlaşılır.

Yanaşırken yıllar sonra
Anlaşılmaz
Belki anlaşılır.

ÖLENİN ODASI GÖSTERİLİR

Ölümünde odaya doluşmak
İçeriye girmeyin!
Ne olacak gireceksiniz de
Gitsin, bekleyin!

Daha belki ben ordayımdır, girmeyin!
Toz lansın hele her şey
Görölsün istemem, nelerim varmış!
Merakınız zaten geçer, üzölmeyin!

Yanlışı yerde bir kitap
Rasgele konmuştur
Yeri orası mıydı
Hemen not düşmeyin!

Sağken öğrettikleri
Bir mendil bir yerde
Ele verir birinizi
Ölümü de derstir unutmayın!

YAZLIKTA SAYGI TÜRLERİ

Bir adam yazlıkta bir kıyı sitesinde
Görüyor da çok güzel bir kadını
Deniz giysileriyle ufukta bir şeye
Olmayan bir şeye birden bakıyorsa
Saygıdır.

Alt katta çalışan bir adam
Tepinen bir müzik yukarda
Bir kitap önünde gene çalışıyorsa
Saygıdır.

Az ilerde bir evde biri onu çağırır
Ya da gelmek ister ve o kaçıyorsa
Saygıdır.

Oturduğun yerin tam karşısında
Bir ışık yanınca perdesiz
Bir genç kız soyunuyorsa
Birden başka tarafta gözlerin
Bu da bir saygıdır.

Bir genç kadın bahçesine çıkmışsa
Balkondaydın, içeri çekildin
Saygıdır.

Biri aptalca bir şey anlatmaya başlar da
Dinleyen başını önüne eğer
Dinler görünür ve kahrolursa
Saygıdır.

GÜNDÖNÜMÜ

Dönem dönem
Aynı yere gelirem
Çapraşık sokaklar eğleniyor benimle.

Yerinde rahat uyu, gerisini görme
Diye birden çekilir
Bizden yana bir perde.

(Varlık, 856, Ocak 1979)

BAŞLIK KONULMAMIŞ ŞİİRLER

[Ben en Türkçe sözlüklerde bile diri]

Ben en Türkçe sözlüklerde bile diri
 Bir sözle başlarım söze:
 Kısas - - önce onu analım.
 Kapalı mı kapı iyi
 Zil çalmaz değil mi iyi
 Perdeler de inik iyi
 Kendimize dönelim şimdi.

[Biz de gittik önemli mi]

Biz de gittik önemli mi
 Bizim de şiirlerimiz
 Çevrildi Batı dillerine.

Bir Batılı geçtiğim çizgilerden
 Geçmedikçe
 Ne kadar anlar beni
 Sirklerde Zebra.

Eğlencelik arar gibi
 Okuyacaksa beni
 Kalsın istemem ondan gelecek
 Hayır!

Ben kendi yurttaşlarıma
 Anlatamıyorsam derdimi,
 Kalsın Batı
 Kalsın daha iyi!

[Bir kesiğe bastırılan tütün]

Bir kesiğe bastırılan tütün
Bir yaraya tuz
Çokluk bir şiir - - biliriz

Yaşamayan ne bilir
Ama dil ve kalem çok kez
Varmaz demelere
İçimize kapanırız.

[Ben önce kendi yurdumda]

Ben önce kendi yurdumda
Kardeşlikler - -
Gitmişiz şuraya buraya
Beş on gün ağırılanmak
Özel sofralarda çektiğim nutuklar.

Ben önce kendi çarşılarımda
Yoksun, alınmaz, yolculuklar
Gitmişim getirmişim gurbetlerden
Sonradan düşünür, utanırım
İnci boncuklar.

Yazarız, ama nasıl yaşarız
Neyi nerden alarak
Gün gelir, sorulur
Ne olurduk almasak
Yanıtlarımız çocuklar.

[Bir kuyu açtınız gür su]

Bir kuyu açtınız gür su
Kimlere yetmez
Derken çekilir su
Hiç bir şey kalmaz
Aklınızdan ne geçiyor işte o!

Farkında değilsiniz!
Çoktan geçmiş de o!

[Bir hastalık öldürücü değilse]

Bir hastalık öldürücü değilse
İlerlemiş yaşlara çekebilirsiniz
Çocukluğum, gençliğim, hastalıklar
Bu durumda hayıflanmak
Yersiz.

Hastalıklar olsun tehlikesiz
Birer emniyet sūbabı,
Aralık buyurdunuzsa kapı
Alışık hava akımlarına.

Daha önce
Hiç hastalık yoksa;
Birdenbire gelecekten
Korkmalısınız!

[Bir kedi yandaki masada]

Bir kedi yandaki masada
Uyur, yorgundur.

Masa, masanın altında
Gizli bir kedi
Uyanır arada, uzatır patilerini
Bakışırız kimseler görmeden.

Tırmalar gider beni.

[Bizi evlere bağlayan nedenler çeşitlidir]

Bizi evlere bağlayan nedenler çeşitlidir
Çok eski bir gece bir gölge şöyle bir görünmüş
Belki tekrar gelir.
Çok eski bir gün birisi bir şeyi almış
Belki tekrar getirir.
Göstermeyin kimseye toplanmış eşyaları
Belki göç vaktidir.

[Herkes bir yerde kalır]

Herkes bir yerde kalır
Kimi eski bir evde
Mutluluk beller de.

Kimi yollar mektuplar
Bir yanıt alamazsa
Kimi çıktığı dağdan
Aşağı inemezse.

Kimi bir park kôşesi
Yarısı yok kanepes
Buraya kadar geldi
İleri gidemezse.

Kimi yürüdüğü yol
Kendine yeter de
Hem ne kadar yürüse
Başı göğe erer de.

[Ben ne Batılı bir şair]

Ben ne Batılı bir şair
Ne öyle bir düşün adamı
Sular akar düşünür
Nasıl onarsa damı.

Biri biter biri başlar düğümler
Kapatır içime beni.
Düğünlerdesin, gör düğünler
Ne anlarım ben seni.

Çarmıhında politika
Tanırım çoklarını
Geçmez tuzluk deliklerinden tuzum
Kurudur tuzları.

Yurttaş sen ne diyorsun
Aşında kimin gözleri
Bir sulak otlak
Seyreyle öküzleri.

[Ben gidince bir renk uçar]

Ben gidince bir renk uçar
Albümlerinizden
Kendince bir ses erir havada

Bir eksiklik kalan fotoğraflarda
Ama gene olurum
Aranızda.

Sizinle kendimi sayarak
Ben de varım hâlâ boşlukta
Bir dayanak aramalarınızda.

[Dilim dilim]

Dilim dilim
Söyledikçe
Uzun ömürler dilerler.

Dilekleri bana mı
Yoksa başkalarına mı
Ben geçip gidince
Bu sofrada kimler yerler, içerler.

[Bendim geçen önünüzden]

Bendim geçen önünüzden
Ne sandal ne deniz
Bir çiçek güneşsiz
Almak istemediniz.

Sakınarak avucumun içinde
Bir ateş böceği
Göresiniz
Görmek istemediniz.

Neler olduğu dışardan
Görülmeyen dükkânlar
Silin biraz şu camları
Silmediniz!

[Yüzünüzde okunan sevinci]

Yüzünüzde okunan sevinci
Siz mi yazdınız
Az sonra silebilir yazan el.
Nerde neden kırılır
Elinize geçmiş inci
Hangi denizlerdendir?

Kitaplarına Girmemiş Şiirler

BEŞİKTAŞ-ORTAKÖY

Ne hoş sabah akşam yayan
 Gitmek aynı kaldırımdan
 Ve yol boyunca uzayan
 Yüksek bir duvar dibinden

Bir yanımda direkler
 Bir yanımda bu duvar
 Ne sevinç, ne bir keder
 Kayıtsız bir taş kadar
 Ne arkadaştan eser
 Ne kalpte bir istek var
 Bir sükûnla beraber
 Yalnız gittiğim yollar.

Ne saadet uzanmak
 Evden mektebe kadar
 Yollarda bırakarak
 Bir sürü hâtıralar
 İncitmekten korkarak
 Yürünen uzun ve dar
 Ve güneşte yanarak
 Çatlamış kaldırımlar.

Kim bilir ne zamana dek
 Böylece yürümek gerek
 Bana çıplak ve yüksek
 Uzun bir duvar dibinden.

Ekim 1934
 (Varlık, 67, 15 Nisan 1936)

BİR KÖPRÜNÜN ÜSTÜNDEN

İki gün arasında
Geceler bir köprüdür
Karanlık ortasında
Biri durmadan yürür.

Ve ta sabaha kadar
O, sessizce fısıldar:

Bu uzun dakikalar
Bütün ömrü çürütür.

2 Mart 1935

KAPILAR I

Bir kartaldan korkarsa nasıl ufak bir serçe
Beni görünce öyle ürperen ve günlerce
Lanetlenmiş adımı hınçla anan kapılar.

Onu aslâ görmemi istemiyen yakından
Üstelik oturduğu pencerenin altından
Geçmeme bile kızan ve kıskanan kapılar.

Onun sözünü tutup neden açılmazsınız?
Ey bir ömür boyunca benim gibi yalnız
O muhibbe için yanan ve aldanan kapılar.

Eğer sizde görmezsem bir aralık ufak, dar..
Bekleyeceğim böyle ta ölünceye kadar
Beni artık bıkar da gelmez sanan kapılar..

Ah gücüm yetişse de sizleri parçalasam
Ben görünür görünmez bir köşeden her akşam
Yüzüme karşı susan ve kapanan kapılar.

23-24 Mart 1935

KANDİL

Kandil ayak ucumda
Yanıyor titrek titrek
Ve gözlerini yum da
Okşayım ürkek ürkek
Ah kalsın avucumda
Ellerin sabaha dek.

Alnımdaki tûlbendi
Gözlerime perde çek
Kandilde yağ tükendi
Nerdeyse is verecek
El sürme sakın kendi
Yavaş yavaş sönecek.
Dışlerinde mendili
–Ölmem– sıkma da sen tek
Giyeceğiz sevgili
Ben ak sen kara gömlek
Üfleyiver kandili
Çok güç çok geç beklemek.

Temmuz 1935

ÖLÜM KORKUSU

Korkulmaz mı düşünün
 Pire veya karınca
 Gibi cansız ve ufak
 Olan beni bir gece
 Duyurmadan ezerse
 Bir fil kadar kocaman
 Kapkara bir düşünce
 Hatırlarım her zaman
 Titrerim ince ince.
 Ta doğduğumdan beri
 Düşmüş benim peşime
 İsteği parçalamak
 Kalbimi lime lime
 Kapım ardından günün
 Her akşam kapanınca
 Taş yürekli canavar
 Karanlıkla beraber
 Odaya dalmak ister
 Girmek için içeri
 Sokaklarda gezerse
 Gezsin korkmam ben artık
 Sımsıkı kapalı dar
 Odada dolaşarak
 Bekler beni karanlık
 Örtülere sararak
 Sabaha kadar gece.

27-28 Temmuz 1935

GECE VE YAS

Bir köşeye büzülüp
 Böyle susmazdım ama
 Kapılardan süzülüp
 Gece doldu odama.

Bir yağmur ince ince
 Çarpıyor şimdi cama
 Hasret kaldım sevince
 Korku yüzümde yama.

Dalarken gözümde yaş
 Ben böyle sonsuz gama
 Artıyor yavaş yavaş
 Damlardaki ağlama.

(Basılan ilk şiiri; *Varlık*, 54, 1 Ekim 1935)

KENDİME

Vazgeç inadı bırak
 Onlar gider koşarak
 Yürürsün sen yalnayak
 Sana bakan var mı hiç.

Sen bir garip çingene
 Gümüş zurna neyine?
 Zengin sanat iline
 Seni sokarlar mı hiç.

9-10 Kasım 1935

KAPILAR II

Beni ondan ayıran sizler değil misiniz
Neden o duyar diye korkar ürperirsiniz
Önünüzde dolaşsam ve haykırsam kapılar.

Sizler gibi başımda ne olur olsa demir
Ve gerilsem gerilsem bu demir başı bir bir
Hepinize vursam da sizi kırsam kapılar.

İnsafsızca tırnağı etinden ayırdınız
Karşımda durmayınız, karşımdan yıkılınız
Kahr olayım bu hıncı bırakırsam kapılar.

Bu duyduğum acıyla ayrılık yarasından
Süzülen kartal gibi bulutlar arasından
Yükselir yükselir de alçalırsam kapılar.

Bunu düşünmek için geceye dek hürsünüz
Bir çulsuzun elinden ne gelir görürsünüz
İçerde o dışarda ben kalırsam kapılar

27-28 Aralık 1935

KAPILAR III

Neden hemen sindiniz yere geçecek gibi
Gelse o karşınıza kudurmuş köpek gibi
Kapılar girmek için içeri yeri kazar.

Cesur olun da boşa gitmesin emeğiniz
Beni görünce öyle sakın titremeyiniz
Kapılar bu titreyiş tokmağı hızla sarsar.

Bütûn istekleriniz bir köpük gibi erir
Geldiğimi bilmeyen ince bir ses seslenir
Kapılar bir el bana içerden sizi açar.

Karşısında görünce gözü kanlıyı o ân
Sizi hızla kapamak isterken korkusundan
Kapılar arkanızda kollarım onu sarar.

Sonsuz bir kıskançlıkla artık kudursanız da
Çık dışarı diyerek haykırıp dursanız da
Kapılar çıkmam çıkmam ve ancak ölüm çıkar.

28-29 Aralık 1935

NİRVANA

Gece gündüz uzaktan
 Çağırırsan da yanına
 Kaçacağımdan korkar
 Toprak kıskanç Nirvana
 Nasıl gelebilirim
 Bir bostan dolabına
 Koşulmuş bir beygirim
 Sırtta kırbaç Nirvana

Gözdeki bez kördüğüm
 Biliyorum belki de
 Etrafında döndüğüm
 Kuyu mezar Nirvana

Alnımdan damlayan ter
 Çoğalmakta git gide
 Yeter işkence yeter
 Beni kurtar Nirvana

22-23 Ocak 1936

SON GÜRLÜĞÜ

Acıların dindiği
 Sedir son gürlüğü
 Hepsi gördüler belki
 Bir bir son gürlüğü.

Beni beklese Gayyâ
 Yolum kesse eşkiyâ
 Bağlandım ben tanrıya
 Verir son gürlüğü.

22-23 Ocak 1936

BEKLEMEK

Tüylerime bir el değse
 Diken diken – bekliyorum.
 Açar kapıyı nerdeyse
 O geciken – bekliyorum.

Şimdi herşey benden uzak
 Donmuş zaman kadar korkak
 Bir şamdan içinde ufak
 Mum erirken – bekliyorum.

(Varlık, 63, 15 Şubat 1936)

ŞAMDAN

Karanlık içinde ve bir sedir
 Üstünde belki o tekrar gelir
 Diye bekliyorum kaç gecedir
 Sönmüş olsun varsın bırak şamdan.

Ve şimdi o ve ben taş gibiyiz.
 O, ki bende kalan biricik iz.
 Onun gölge gibi sessiz sessiz,
 Odaya girdiği bir akşamdan.

(Varlık, 64, 1 Mart 1936)

İNTİHAR II

Çeliğin kalbe temâsı
Bir buz gibi dudak vehmi
Bir boşalan kan deryâsı
Suya boğdu kurak vehmi.

Eşya renkler bulanmada.
Bir âlem kaldı arkada
Avuçları soğusa da
Alır belki sıcak vehmi.

28-29 Mart 1936

GECE VE YAS

Kıvransam da ben, kime ne?
Her geceki gibi yine
Alıyor beni içine
Bir örümcek ağı kadar
İnce.. İnce.. İpince yas.

Boş yere derim: Erise
Kor gibi yanan derime,
Sönük, yaşlı gözlerime,
Ateşe, suya düşen kar
Gibi sessiz değince yas...

Mart 1935
(Varlık, 66, 1 Nisan 1936)

GECENİN İNTİKAMI

Günü koğdunuz diye
 Ettimse küfür eşya
 Ah ettiniz siz niye
 Tuttu beni beddua.

Beni kim darmadağın
 Saçımdan sürür eşya
 İçinde karanlığın
 Geldim çığlık çığlığa.

Bıçağa değdi kemik
 Son anım artık eşya
 İşkenceden üstelik
 Bir haz almanız da.

Beni sıkan bu kısaç
 Belki, karanlık, eşya
 Belki de düştüm kıskanç
 Gizli kollarınıza.

İmdattan ümit kestim
 Görünce hemen eşya
 Sizi kışkırtan
 Saklanmış ardınıza.

Duymasın diye kimse
 Sesimi emen eşya
 Hem yanıldım sevdimse
 Tövbe, gündüze veda.

4-5 Nisan 1936

AKŞAMÜSTÜ

Gidende bütün hazlar
Keder kanımda kaldı.
Boşa gitti niyazlar
Korku yanımda kaldı.

Yerinmezdim ben fakat
Yok bütün gece rahat.
Şimdiden durdu saat
Elim bağrımda kaldı.
30 Mayıs 1936

ON BİR

Duymaz belki diyerek
İçinde korku saat
Hızlı hızlı demincek
On biri vurdu saat.

Sevmesem de uykuyu
Müşfik bir anne huyu
Gitmeden arpa boyu
Ah çalmasa bu saat.

Nisan 1936
(Varlık, 73, 15 Temmuz 1936)

HASTA

Gitmesem de yatakta ne ileri ne geri
 Sessizce, birer birer, saatler eksiliyor..
 Yapışmış saçlarından alnıma sızan teri
 Bembeyaz bir tûlbentle bir el, titrek, siliyor..

Beni çağıran sesi işiteliden beri
 Yanımda ağlaşanlar yanımdan çekiliyor..
 Gülümsiyen gözlerle beyaz örtülü biri
 Üstüme, ağır ağır, üstüme eğiliyor..

Aralık 1935

(Varlık, 74, 1 Ağustos 1936)

GEMİLER

Limandan kalkıp yer yer
 Gemiler dolu gider
 Bomboş gelir gemiler
 Kalır bu yükler nerde?

Kayıp denizde olsa
 Kıyıya atar dalga
 Hangi kervan acaba
 Onu sürükler nerde?

5 Nisan 1936

(Varlık, 80, 1 Kasım 1936)

BENDE BİR ŞEYLER GEÇER

Eser kalmadı nurdansönmek üzere buhurdan
 Aydınlık gecelerin üstüne titrediği
 Ekimi belli etmez görünsem de gururdan
 Ben insafsız toprağın düşmemi beklediği.

Avunmak arzusuyla karanlığa sokulan
 Gölgelelerin ben sessiz yok etmek istediği
 Her gece tekrarlanan davetler duyduğum ân
 “Bende bir şeyler geçer kimsenin bilmediği”

25-26 Ocak 1938

İNTİHAR

Aylardır hırçınlaşan
 Sel yataktan ayrıldı
 Sızınca bir parça kan
 El şakaktan ayrıldı.

Çılgılık dondu dudakta
 Karanlıkta bir nokta
 Acıdan kıvranmakta
 Et tırnaktan ayrıldı.

Mart 1936

(Varlık, 111, 15 Şubat 1938)

İHTİLÂL

Esir sabrı tüketti
 Az az ve korka korka,
 Kamçı canına yetti
 Çığlık çıktı ayyuka.
 Kar bıraktı tepeyi
 Göze al da ölmeyi
 Karşı çık derebeyi:
 Alt üst oldu kadirga.

(Varlık, 119, 15 Haziran 1938)

HEPSİ BİR BENÇE, YETER Kİ..

Yok mu beni götüreceğ bir gemi:
 Ya bir arpa boyu, ya bir mızrak boyu.

Orda huzur ve yalnızlığın vehmi:
 Ha bir arpa boyu, ha bir mızrak boyu.

Aydınlatır ümitte gözlerimi:
 Kabir arpa boyu, kabir mızrak boyu.

29 Mart 1937

(Varlık, 120, 1 Temmuz 1938)

AYRILIŞ

Hoşnudum Allah razı olsun senden
 Sararmış benzime renk geldi biraz.
 Artık, kitaplara kapanıp kalmıyacağım evde,
 Buralardan firar edeceğim bu yaz...

Seni sevmem iyi oldu sanırım
 Hem, taksiratımız olmadan oldu bu iş
 Aç, açık kalsam da uzaklarda, üzölme
 Çok bile bana bu.. Yeniden dünyaya geliş.

(Varlık, 122, 1 Ağustos 1938)

ALLAHLA DARGIN

Yıllar var ki Allahla dargınız,
Birbirimizi arayıp sormuyoruz artık.
Ne benim, o başucumda olmazsa uyuyamadığım kaldı;
Ne de onun, beni her görüşünde duyduğu rahatlık.

İçtiğimiz su ayrı gitmezdi eskiden;
Gülerdik beraber, gülersek; ağlarsak, beraber ağlardık.
Bilmiyorum şimdi o, nerededir, ne yapar?
Benim dört yanımda yalnızlık, yalnızlık.

(Varlık, 124, 1 Eylül 1938)

HEP AYNI HİKÂYE

Efkâr basıyor akşamları deme gitsin,
Gece olmaz mı almakta beni bi telâştır.
Avunur diye olur a, bu unulmıyacak dert
Sokak sokak dolan gez, cadde cadde dolaş dur.

Çırpınmada kalbim, haklı da bi taraftan, korkuyor.
Düştüğümüz, belki de, aşka çıkar yol.
Gövdem, o da haklı, yorgun, taşlara serilir;
Ama ne yapsın, var mı başka çıkar yol.

(Varlık, 131, 15 Aralık 1938)

GECELER

Ağlardı gizli ve korkak
Herkes uyurken..

Geceler dağınık ve perişan,
Günleri var sen düşün artık..

Allahtan, ümitlerden uzak!

Azabını bir ben bilirim.

Ve güler korkularıma gaflet içinde
Güler etrafımdakiler..

Mart 1935

(Gençlik, 16, 19 Şubat 1939)

AKŞAMLAR, SAVAŞ, SONU

Güneş dağın ardına
Ateş kanıma düştü.
Gölgeler duvarlara
Elim yanıma düştü.

Secdelerdeymiş Allah
Bulmak alınma düştü.

Bedbaht kulu teselli
Artık Tanrıma düştü.

(Oluş, 10, 6 Mart 1939)

ÜÇ ARKADAŞ

Can çocuklardı onlar,
Şiir yazarlardı aynı zamanda.

İlki çekti gitti uzak elleri;
Daha ay dolmamıştı, kesti mektubu.

Biri öldü, sizlere ömür, geçende:
Kızı başkasını sevmiş.

Öteki kapı karşı komşum,
Bir yalnızlık tutturmuş gidiyor.

Dostlarım vardı kaldım tek başıma,
Korktuğuma uğradım işte nihayet.

(Gençlik, 17, 6 Mart 1939)

ÖMÜR

Saat ona geliyor,
Derken on bir olacak.
Saatler yükseliyor
Saatler alçalacak..

Giden günün ardından
Büyük korkularla yan;
Nerde, noldu, ne zaman
Son saatin çalacak...

(Oluş, 12, 19 Mart 1939)

NEDAMET

Yıllardır sakladığımız duyguyu
Nasıl oldu açığa vurdu içimiz!
Kalbim kaynıyan bir kuyu,
Ruhun çalkalanan bir deniz...

Ve yok mu Allahtan korkuyu
Atabilsek üstümüzden ikimiz...
Bu mahşer anında şöyle uykuyu
Çocuklar gibi saf niçin bekleriz...

(Oluş, 13, 26 Mart 1939)

GECEDE

Ah ben geceyi nasıl sevmem.
Bana kucak açan diyar, gecede.
Bunda mutlak bir tılsım var nedendir bilmem
Susar bütün bu korkular, gecede..

Kaderin dehşetini alnımdan alan el;
Yumşak, tesellikâr, beni arar, gecede..
Gündüzün görünmiyen çektiklerime bedel
Şamdanlar –sönmüş sanın– bence yanar gecede.

Terk etse şu çocuk ta bir gün beklemesini
Eh, artık o yara da kabuk bağlar gecede..
Mâdem rabbim şükrolsun himâyesini
Esirgemez zerre kadar gecede.

(Oluş, 14, 2 Nisan 1939)

ESARET

Ne denir ki bahtım beni mıhlamış
Bu cüceler, bu devler ülkesine.
Sığınmışım ıssız gölde bir kamış
Gibi küskün, sabrın gölgesine.

Her an yadırgamaktayım yerimi
Uzakta kendim gibilerin vehmi

Yok mu hâlâ demir alan bir gemi
Bu karışık diyarın ötesine?

(Oluş, 18, 30 Nisan 1939)

CUMA GÜNLERİ

Cumaları, dâim, ikindiden sonra
Bekler ölülerini dörtgözle pencerem.
Onlar, ölülerim dediklerim de kim:
Uzak akrabalar ve hasretim annem.

Ekseri yalnızdır cama vuruşunda
Kalkıp mezarından gelen o hazinem.
Çocukluğumun iklimini taşıyan Yâsin
Mubarek ruhunu bulur mu bilmem.

Uzaklaşan kanat sesleriyle veda,
Başlar yeniden bir hafta süren matem.
Belki de annemin gözündeki yaştır
İnce ve belirsiz, gözûme dolan nem.

(Oluş, 25, 18 Haziran 1939)

GÖZ YAŞLARI

Çok zaman caddelere
Düşer yolu akşamın;
Bende bugün ey semâ
Keder dolu akşamın!

Eli omzumda kaldı,
Nedir zoru akşamın?
Sebepsiz bir sıkıntı
Ya yağmuru akşamın!

(Oluş, 35, 27 Ağustos 1939)

SONBAHAR

Açtı kasımpatları,
Geldi geçti bu yaz da.
Bulutlar hafif sarı,
Kirli, donuk biraz da.
Gitmek için uzağa,
Epey vakit var daha:
Yorgun bir baş, toprağa;
Dal, toprağa niyazda.

(Varlık, 177, 15 Kasım 1940)

ÖNSÖZ

Hulyalariyle yaşardı,
Bir Behçet Necati vardı.
Gece yarılarında, sokakta
Kâğıda birşeyler yazardı.
Şairliğinden yadigâr
Bu YELDEĞİRMENLERİ kaldı.

Zonguldak, Temmuz 1942

İSİMSİZ

Evlerde mahrum kızlar oturur,
Kahvelerde mahrum erkekler.
Yataklarını paylaşmak için
Bunlar ne bekler?

Balkonlarda mahrum kızlar gezinir,
Sokaklarda mahrum erkekler.
Ben bilirim onların çektiklerini
Ölüp gidecekler.

(Karaelmas, 6, 1 Ocak 1943)

[Ey toplulukların konuşkan insanları!]

Ey toplulukların konuşkan insanları!
Yalnız kalınca konuşamaz olursunuz.
En güzel sözlerimi
Yalnızlığımda söyledim.

Ey kalabalıkların gizli insanları!
Kalkıp gitseniz adınız unutulur
Ben ismimi gök kubbeye
Yalnızlığımda yazdım.
Ey hayatı onun bunun elinde!
Yalnızlıktan ne korkarsın?
paylaşalım seninle

Ey hayatı kalabalıklarda eriyen kimse
Zaferi ondan iste!

30-31 Ağustos 1943

[Odanın her şeyi tamam.]

Odanın her şeyi tamam.
Konsolu, aynası, halısı.
Eve geldiğimde soba yanıyordu.

Suyum sūrahide hazır,
Yatağım yapılmış akşamdan
Yumşak ışıklar düşüyor yere,
Masadaki lambadan.

Gökyüzünde bir iki yıldız
Hizmetime bakan kadın gitmiş.
Ev sahibi çekilmiş odasına
Oturuyorum yapayalnız.
Eşyalar kendi dillerinde konuşur:
Yalnızlık Allaha mahsus.

Odanın her şeyi tamam
Şehrin uyuduğu sırada.
Karım olmalıydı, çocuklarım olmalıydı
Bu dekorda, bu manzarada.

ŞEHRE BAĞLI

Vapurlara koşarım
Geç kalmışım
Trenleri sorarım
Kalkmışlar.

Akşam olunca
Bulutlara bakarım
Onlar da bensiz gider.

YOLLAR VE EVLER

Herkes kendi işinde,
Kadın yemek yaptı gündüz
Ocağının başında.

Erkek çalıştı durdu,
Akşam üstü yoruldu.
Eve ekmek götürdü.

Şehir kapıları kapandı
Yollar kaldı sur dışında.

Kim alır onları evine
Nereye gider onlar;
Gece ayazında
Üşümez mi yollar?

Işıklar yandı söndü
Yaşamak durdu evlerde.

Sokaklar تنها,
Sinema dönüşü
Bütün merakım bu evlerde.

EMNİYET

Köşebaşındaki evde
Bir kız şarkı söyler.
Durur genç öğretmen,
Durur bekâr subay,
Şarkıyı dinler.
Ümide düşer ikisi de - -
Halbuki mesele,
Benim bildiğim şekilde.

(Varlık, 260-261, 1-15 Mayıs 1944)

BAŞ

Bu garip başımızdan neler geçmez.
Ateşler mi yanmaz sırasında,
Gençliğin en tatlı hâtırasında
Sevda yelleri mi esmez.

Kendinden büyük işlere gelmez,
Çağırır verir ağırları.
Olmaz diye kalkınca yukarı,
Dur otur bilmez.

İnsan bu garip baştan neler çekmez.
Dimdik duracağı tutar bâzan,
Ama dara düştüğü zaman
Eğilip yerleri mi öpmez.

Bir başka ki gün demez, gece demez
Yapar aklına eseni.
Kendisine boyun eğmiyeni
Baş, affetmez.

22 Aralık 1946

HAZIRLIK

Kurtlar kuşlar emrim altında,
Yıllaryılı hüküm sürdüm,
Hüküm verdim tahtımda.

Ne elmas, ne altın
Üstümde bir halsizlik - -
Hastalık olmasın?

Benden bahsediyorlar galiba,
Dünyanın değişti tadı,
Aşk dedikleri bu mu yoksa?

Hüdhüdüme ne oldu?
Kalbe saplanmak üzre
Sevda içime doğdu.

KISIK

Ben bir sürü hastalık çektim de gördüm de
 Kimse diyemez ki özenmiş yazıyor
 Hem ben ne yazdımsa ağırlığı altında
 Ezildim de yazdım
 Kimse diyemez ki özenmiş yazıyor.
 Doğdum dünya harbi, birinci dünya harbi
 Çocukluğum veremli inek sütleri
 Boynumda kollarımda oyuk lenfa bezleri
 Hastane koridoru, beklemek, küvet, irin
 Acısını ancak bir ben bilirim.
 Derin izleri derimde utanacak değilim.

Hastalar, hiçbiriniz utanacak değilsiniz.
 Sağlamların yüksekte bakışları altında
 Ne diye küçülesiniz.
 Sağlığın güzelliğini önce siz bilirsiniz.
 Gecelerde kıvranmak, gündüzlerde üzüntü
 Hastalar, sakatlar, çirkinler
 Gizlemeyin yüzünüzü
 Tesadüf sizleri gördü.

Yaşlılar bir gece birden inince inme
 Zerrece üzölmeyiniz
 Dağlar kaldıramaz insanların kaldırdığını
 Yük mü oluyorsunuz, böyle düşünmeyiniz
 Hepsi Allahtan oldu
 Sağlamlar söyler ancak Allahın yokluğunu
 Bir ufak sivilce, bir kaza, büyüyen bir kanser
 Onları o zaman görmeli.

Nineler, gözünüze birden inince perde
 Artık bütün ümitler sönmüşse neşterlerde
 Ne çıkar görmeyiniz
 Onları o zaman görmeli
 Büyük söylemek için insan akılsız olmalı
 Paralar, güzellikler, sağlıklar
 Geçici dünya malları.

[Siz gecelere karanlık diyorsunuz]

Siz gecelere karanlık diyorsunuz
Yalandır beyaz
Dağlar var - -
Dağlarda ateş yandıkça
Karanlıktan korkulmaz.

İnsanlar ölünce
Birer yıldız olurmuş gökyüzünde
Allahım bana gerçek yıldızları göster
Yıldızları arayınız mümkünse.

10-11 Eylül 1949

ÇEŞİT

Duyar, lüks koltuklarda yan, duvarlar
Bir zengin seste horultuyu
Feilâtûn, feilâtûn, feilûn
Leylâ üstüne övgü
Alkış üstüne alkış.

Duyar, yoksulluklarda yan, duvarlar
Bir bezgin seste homurtuyu
Yukarkinin zıddına bir şiir
Çünkü buzdan soluklar içerdedir
Kış ve dahi kış, karakış.

Şubat 1950

İPLİK

Bilinmesin daha iyi
 Kimin kimden ne aldığı
 İplik kôrdüğüm olmuş
 Çözemedim ipliği.

Baki geldi aklıma
 Bakiden sonra Nedim
 Gül deyince bûlbûl,
 Gece Leylâ deyince

Bunlar benim yazdığım,
 Sen başkalarını koy
 Bunların yerine.
 Siz Fuzûlî diyebilirsiniz,
 Ben Fuzûlî demedim.

Titrek mum ışığında
 Bir sırça kadeh
 Pir-i muganla saki
 Kadehim içinde.

Gelir Yahya, Kemâle
 Yahya, Kemâlde biter.
 İsimler, isimler, isimler
 Doldu defter.

Ama bunların topu
 Şair mi, nâzım
 Ben olsam onların yerinde
 Yazmazdım.

İKİ ÇAPRAZ ÇİZGİ

Adam sen de
Tatlı cana eziyet
Öyle, hem de yok yere.

Bu yaşıma gelinceye
Sanki az mı denedim
Bir şey gayet ufak
Kendi ölçünüzde
Sen gel de şu bahta bak
Ellerin gözünde
Bir matah olur, büyür
Yalnız siz isteyince.

Bari bir şeye yarasa
İnsan üzüldüğüyle kalıyor
Yırtın, çırpın boşuna
İş olacağına varıyor.

GECEYE İFTİRA

Gün battıktan sonra
 Tortular dolar ruha.
 Karanlıktaki sesler:
 Hatıralara gömülün!
 Bulanık gecede yaşamak
 Yarı yarıya ölüm.

Gecede ıslanır yastık
 İzbe pansiyonlardaki yalnızlık
 Gecede hissedilir
 Çürür ay ışığında keten
 Gecede kaybolur eşya
 Ellerimizden.

Gizli kervanlar yola
 Gece olunca çıkar
 Dirilir Frankenstein
 Girer azaplı ömrüne
 Kurt-adam gece olunca.

Suçlu vicdan sesini
 Karanlıkta işitir
 Gece giyotin gibidir
 Sakin uykulara iner
 Çığlık çığlık.

Malta taşları döşeli
 Ev taşlıklarında
 Gece vakti gezer hortlak
 Kim demiş gecede rahat
 Gecede bunca tuzak
 Gecede bunca korku
 İnsanı bilmez misiniz
 Gecede çağırır toprak.

(Yükseliş, 3, 1 Ocak 1951)

[Ben rahatında mıyım için]

Ben rahatında mıyım için
Ama insaf

Bunaldığım anlar oluyor
Kâğıt dolu her taraf!

Biraz duracak olsam
Vay sen misin duran
Hemen yetişir biri
Atlılar gelir ardımdan.

Ama ne kadar tatlı
Arada bir kaçamak
Yorgun uykulara yattı,
Az dur, yaşamak!

Pazar/Pazartesi gece
12/13 Mart 1952

KARANLIK

Benim bir başka adım tortu
Şehrin damarlarını karanlık doldurunca,
Geceye doğru
Katıyım ruhunuzda.

Sizi üstbaş kurtarıyor, giyim kuşam.
Kumaş der ki: Ben örterim,
Karanlıklarını gündüzde.
Ben olmasam...

Kumaşların altı yara gecede,
Açılır.
Birisine bakmak yeter,
Hepsi aptaldır.

Göklerin mavisi, aptalsınız,
Yener beni yenerse.
Sizde düşünce yok ki,
Beni söküp atasınız.

Küllemek muradınız
İçkilerde, seslerde.
Sizde düşünce yok ki,
Ağam nerde, ben nerde?

Yapılardan taşar müzik,
Müzik de ne?
Çalgıları bağırırtınız,
Baskındır sesim gene.

İçkilerde mi boğacaksınız beni,
Gülerim.
Gafiller, kadehlerde bulanık,
Türkülerim.

Yumuşacık yastıklarınız, yatak
Aldanıyorsunuz.
Keskin cam parçasıyım ben,
Sancır ruhunuz.

Uykunuz tedirgin,
Hiç düşündünüz mü?
Benden kurtulmak için
Değiştirin yüzünüzü.

(Yirminci Asır, 8, 17 Ocak 1953)

SAMANYOLU

Çok uzun boylu olmalıydım
 Başın göğsüme yaslı yan yana yürürken yaz gecesinde
 Yüzüme yukarı gülümseyince
 Bir avuç yıldız alıp gökyüzünden
 Saçlarına serpmeliydim.

BURUN OTU

Bakın ne diyeceğim ama çok önemli
 Ben bu burnum yüzünden güldünüz hiç burun
 Yok öyle demeyin Cyrano de Berjerak
 Ya da Kleopatra.
 Evet evet hattâ düz orantı
 Aşkla burun arasında.

Şey bakın ne diyeceğim neden susar bir adam
 Tam konuşacakken vazgeçer hım hım

Siz burnunuzun farkında bile değilsiniz ben
 İkide bir elim orda
 Hepsi de ıslak, dayandıramıyorum
 Pardon arkamı döndümse.

Ana caddelerde şanlı
 Rahat nefes alarak
 Siz en kestirme yoldan girebilirsiniz kanala
 Laçka gemilerini ben zavallı
 Ümit burnu uzak muzak
 Oradan aşırma zorunda.

23 Nisan 1958

GÖRÜCÜLER

Biz sizin adınıza dünya evlerini
Gittik gördük.
Biz size en uygun hangisi
Aradık bulduk.

Sonra size söyledik, biz boyuna söylüyoruz,
Sizse gülüyorsunuz yeniçağ bilgiçleri.
Pis sokaklar, uzun tabureler, apsent
Öylesine ayartmış ki sizi
Hep gülüyorsunuz oyuk gövdelerde.

Tevrat yapraklarının yitik oğulları siz,
Biz hep bekliyoruz eski konaklarda.

(*Türk Dili*, 119, 1 Ağustos 1961)

ORHAN GÜRSELE AĞIT

(1923 – 2 Mayıs 1962)

Sürdü sessiz, toprağını bir saban
 Tavlandı tarla.
 Tam yeşerirken ektiği tohumlar
 Esti bora, düştü dolu kâğıtlara
 Kaydı gitti dünyamızdan.

Düştü kalem, durdu el
 Savrulur boşlukta yapraklar
 Yeşildi, diriydi bir zaman
 Sallanır dal, susar kuş
 Ufku sardı bir duman.

Parladı karanlıkta bir tırpan:
 - - Yol yok artık sana bundan öteye!
 Oysa güneş daha yeni yükselmişti
 Ümitle açılırken kendi denizlerine
 Yaslı sular bırakarak ardında
 Gömüldü derinlere bir gemi.

Sanki dönüp gelecek kapadığı kapılardan
 Dost, hamarat, çalışkan..
 Kar kapladı yolları, dindi tipi
 Dağ ıssız, ova ıssız...
 Yakınların yaktığın ateşin çevresinde
 Sen nerdesin Orhan?

3 Mayıs 1962

LÂLE

Şimdi ben bu gemilerde -
 Üstelik hiç binmemişim.
 Sormadım uzak mı
 Tanımasınlar da -

Öyle, kolay bulamazlar
 Baskılarda adresim yanlış
 Nedir ki korku
 Derler yalnız gelmemiş.

Ben size o hüzün - -
 Yüzünüzden çekti.
 Verdiğiniz numarayı çevirdim
 Başkası çıktı.

22-23 Haziran 1967

EDEBİYAT DERSİ

Biri öteki yerine
 Yalnız biraz kaydırmaca
 Tomurcuk umut demektir
 Ağaç siz.

Bir orman kesimi gün
 İz süreriz düzleminde
 Kıymık ya da diken
 Sürüp giden sıkıntı.

Uçurtma, tüy, kurşun
 Anlatımı hallerin
 Bir bilmece değil ayna
 Önce mecaz, öğrenin!

3 Şubat 1972

(Günümüzde Kitaplar, 12, Aralık 1984)

GERGİN TEL

Yerine yerinme
Yalnız kuşlar mı onlar - -
Her şeyi doğal karşıla.

Bir ölü ölüm bu başkalarına.
Zehir etmelerimiz!

Nerde ne olacağı önceden bilinse
Poyraz - - çalar hava kara.

Sürerler üstümüze iterler
Her şey bir denge ancak.

Dönüştü yazıya acılar örtülü
Açık yazı kışlardan
Ah ey yazı mayanlar!

1 Haziran 1972

DOĞU-BATI

Koy başını tahta silme
Yedi Uyurlar mağarası
Örer ağlarını,
Bir örümcek kaşla göz arası.

Uzağında utançların
Üzerinde sanki ölü toprağı
Sanki gözlerinde tuz
Erir gibi yavaştan,
Salyangoz.

Kimsin nesin neden geldin
Küçük yerlerde bunlar.
Geçer, iyi ki geçer
Kafanı bulursun.

2 Eylül 1972

ORHAN KEMAL

Bir zamanlar gittiğimiz bir yerdi,
Otuz sene önce,
"Keyif" diye bir de şiir yazmıştım.
Şimdi orda, şişeler önlerinde
Afili, hovarda, çokluk yeniyetmeler - -
Üst kat تنها, ancak beş on müşteri.
Bir kız geldi, karamela uzattı,
"Boş ver!" dedi arkadaşı, beriki aldı,
İki delikanlıydı.
Alan sormaya başladı:
"Kaç yaşındasın, anan baban var mı?"
Ezberlemiş gibi
Kız anlattı.

O gün 27 mayıstı,
"Bil bakalım 27 mayısı!"
İlk'in dördünde kız, bilemedi.
Üç masa beride, plakta ölü bir şarkı,
İssızdı çevre. Oğlan sordu, kız söyledi.
Sıkıldığını görüyordum
Hiç oralı değil gibi.
Bir nutuk çekti uzun,
Dünyadan habersiz serseri
Cıvık gözlerinde parıltılar:
"Ne işin var senin burda gece vakti?
Ablan güzel mi? Yok para! Al karamelanı,
Çek git!" dedi. Duydum hepsini
Yazmaya Orhan Kemal olacaktı.

29-30 Mayıs 1973

BU OZANLAR

Bu ozanlar Tanrının kargışlı kulları
 Akrafa içi evlenmeler gibi
 Dölleyip birbirini ortaya
 Gürbüz çocuklar yerine
 Hasta sakat saralı
 Yaratıklar dizerler.
 - - Şiirin kalp zinciri.

Bu ozanlar birbirini çekemez
 Sinsi, kıskanç, sinirli
 Sırtlarında urgan
 Çekerler bir ömür kadırga
 Zehir edip günlerini
 Öldükten sonra da giderler
 Karanlık çarmıhlara gerili.

3 Haziran 1973

VURGU

Vurur başka türlü başa
 Kiminde hırçınlık
 Kiminde durgunlaşma.

Güneş - - senden/iz
 Bir küçük gölge
 Çıplak kum, silinip giden/deniz.

Durur başka türlü ortaklaşa
 Bir sancı ikiyseniz
 Benzer böbrekte taş.
 Sestir boğuk, acı buruk
 Bakmayın kimselere
 İlerlemiş yaşlarda.

3 Ağustos 1973

SİTE

Deniz bir yanı kara
 Uzun yol bir yanı
 Yazlık siteler deniz kıyısında.

Kara yanı fıkara
 Uzanır bozkıra.

Domates, yumurta.
 - - Berikiler uyurlar - -
 Onlar sabahtan önce
 Yol kenarlarında
 Onlar akşam olurken
 Uzak barakalarda.

Bakıyorum denize
 Gülüşenler, yüzenler
 Gemi yok ufukta.

21-22 Ağustos 1973

KANI

Geçmiş zaman masalları
 Ki dolu hayalle,
 Sen de yaşantılarını
 Süsle böyle!

Yakıştır
 Geçmemiş konuşmalar, olmamış olayları
 Hem acı güzelleşir
 Hem katlanma kolaylığı.

Açarsın, ağart
 Arkada karanlığı.

30 Ağustos 1973

KİL

Yer altında bir tûnel
 Kazarken korkuyu da büyüttüler:
 Zaman pancurunda rûzgâr
 İkelet takırtıları.
 Ağaçlar, çiçek açar, kuş öter
 Güneşlerde yağmurlarda doğa
 Sallanır, dillenir: Evet evet!
 Yer altına indiler.

Sırtlarında yer üstü ağırlığı
 Doğayı, güneşi göremediler.
 Oymalarla geçti, karanlıkta günleri,
 Derken önlerinde bir duvar.

Ey çömlekçi tezgâhı, kili döndüren usta!
 Çarptılar, dağıldılar, bir mayın.
 Toz toprak sürüp giden seste.

9 Ekim 1973

YETE

Yollar boyu boyuna - - ya sustu
 Ya da haksız konuştu.
 Bekledik biraz da o bizi
 Anlasın - - bıraktık dostu.

Yct kendine can! Bak, gökler puslu
 Boşuna boşanmaz yağmur
 Karanlık gecede kirli sünger
 Her şey yüzüstü.

10 Kasım 1973
 (Gösteri, 9, Ağustos 1981)

GEÇTİYSE...

Kimileri hâlâ kendileridir
 Anlar susar çocuklar
 Onları düşünelim
 Yaşadığı yaşadığı kadar.
 Büyükler - - büyüklerin
 Katıdır yürekleri.
 Oysa onlar bir kaygı
 Ya da bir aşk çarparsa

Sarsılır.. sıcaklar!
 Biz? Ne yapalım girdikse erken kışa
 Geçtiyse çok çabuk bahar - -
 Üşüyelim, ısınsın çocuklar.

14 Kasım 1973
 (Varlık, 886, Temmuz 1981)

[Yaşlılar, sakatlar, aldatılmış olanlar,]

Yaşlılar, sakatlar, aldatılmış olanlar,
 Hastalar; dost şifa umanlar!
 Ah ey çaresizliği toprak göğüsler gibi
 Bağrında taş duyanlar!
 Okşanır bilirim hayal yastıklar
 Ve kuru tahtalar yumuşak göğüsler gibi.

Ah ey dertlerini gaztelere radyolara
 Adlarıyla ya da rumuz yansıtanlar!
 Yalnızlık ateşinde üşümüş ellerini
 Gene kendi ellerinde ısıtanlar!
 Okşanır bilirim katı duvarlar
 Duvarların çıplak soğuk betonları.

Kim anlar bilmesin onlar beni
 Ben onları onları.

14-15 Aralık 1973

DEĞ

Artık benim tekliğimi - -
 Önümde apartmanlar
 Kullanan yok tekniğimi.

Bu çok ağır kalyon
 Bilirim tûyce bir taka
 Zincirim çektiğini.

22-23 Aralık 1973

TÜRKİYE ATLASI II

Fazla su kaldırmayan yemekler
 Gölde yüzer gibi taneleri.
 Her uzakta olan bir ölüdür
 Çevresi nane
 Söz götürür hâneleri.

Geçmiş mazi ise yenmiş kuzu
 Dar boğazda bocalar
 Peynir gemisi.

Uydulara uydurulan masallar
 Uzay çağı fesâneleri
 Çekirge aslanı yedi
 Gergedanı sincap
 Kaç göç terâneleri.

2 Temmuz 1974

UYANMAK

Düşsem
Kan ter içinde
Düşsem uçurumlara
Hemen unutulsam
Uyandıklarında.

Kalkıp size gelsem
İçeri alsanız
Bakmadan yüzünüze
Gene aynı ocakta
Isınsam.

Sonra gene dışarda
O tepeye çıksam
Uyurgezer
Fırtına kar
Düşsem.

5 Ekim 1974
(*Yazko Edebiyat*, 8, Haziran 1981)

ÇIKRIK

Aranır ayrılar
Birbirlerini;
Yerinme yıllar sonra - -
Sürdürmek vardı.

Sarıldıkça ip
Gıcırdar çıkırık
Yedi zaman, inceldi
Eski dayanıklılık.

Bir onların olan duvar - -
Tozlu oyuk, içinde gizli
İçinde bir avuç kül.

Gecelerde gelirler
Karşılaşmasız
İkisi ayrı ayrı
Orda, o külde
Isıtınaya ellerini.

21 Ekim 1974
(Yazko Edebiyat, 15, Ocak 1982)

KARBON MONOKSİT

Gecikmiş istekler
Vaktinde tükenmeliydi.

Parlar köz
Ateş sanır kendini
Ateş de olsa
Yaş.

Kapanır kapak
Kayar mangal
Kömür-kara boğulmalara.

21 Kasım 1974
(*Yazko Edebiyat*, 15, Ocak 1982)

SİLGEÇ

Şiddetli yağmur
Siler geçer silgeçler.

Camlara düşen damla
Çok kısa tutunmalar
Rastlantı.

Akar gider trafik
Siler geçer silgeçler.

21-22 Kasım 1974
(*Yazko Edebiyat*, 15, Ocak 1982)

BERABER SOLOLAR

Dalgalı denizdesin
Ya da uzun bir yol
Nasıl gideceksin
En küçük bir taşıt yok.

Erir kurşun yavaştan
Gürültülerde,
Acının yumuşaması
Alkol.

İner suskunluğa çığ
Hoparlör
Düşer söz o zaman
Gökte mendil bulut yok.

Aç aç
Görüntüler
Plak ses hoparlör
En ufak bir umut yok.

17 Aralık 1974

KORSAN

Evvel bahar korsan ateş denizler
Ölüm derdim benzemezdi ölüme
Enginler benimdi
Üzülen yok gittiğime.
Köhne bahar geri geldim kendime
Koysan ateş bir mangala hemen kül
İçerden dışardan kilitli
Dirim desem benzemiyor dirime.

7 Şubat 1975

RH NEGATİF

Farkında değil oturan içerdeki
Gelir bilmedik biri:
- - Aç şu pencereyi,
Bu ne duman!

Açar
Hava
Kapanır
Geçilmez dumandan.

22-23 Mart 1975

(Üç Çiçek Şiir Özel Kitabı, Ocak 1984)

SESSİZ SAAT

Sizin de var mı
Sormaktan korktuklarım
Hastaydı, nasıl oldu
Arayıp soramadım.

Uzar gider kaçmalar
Kimi zaman
Ne vakit daha kolay
Susar insan.

27 Nisan 1975

(Gösteri, 9, Ağustos 1981)

KALIN YERİNİZDE

Tenha yerler - -
Başkaları gelmediğine göre
Sizden çıkar acısı.

Örneğin bir lokanta
Az kişi varsa
Kimden kazancı?

Örneğin bir yakın
Az kişi uğruyorsa
Bölüşmesi yalnızlığı?

Kalabalık yerler - -
Diyelim bir toplantı
Güldünüz, eğlendiniz
İçiniz rahat mı?

Gitmeyin bir yere
Gitmek şart mı?

Haziran 1975

ŞANS

Ne fırsatlar teperek
Sürçerek arada
Sürer gider geldiğim çizgi.

Beni yazacaktlar,
Öldüler benden önce.

Karanlığı bekledim,
Geçerken bu caddeden
Eğilip beni gördüler.

Benimse bütün bunlar
Dönebilmek dönemeci.

13 Haziran 1975

(Yazko Edebiyat, 8, Haziran 1981)

OLMAK, OLMAMAK

Bizim birisiyle kaldığımız yerler
Şimdi iyi ki yok.
Varsalar bile bizim için
İyi ki yok.
Gitmek saçma
Dursalar bile, bakarlar sana
Kırk gömlek elmiş gibi.

Bir yerde olmayınca yoksak orada
Ne yapayım önce olmaları

15-16 Ağustos 1975

GEÇİT

Düştü payıma benim de
Binilerden, içitlerden
Kimdi geçen ey genç
Şimdi senin de
Geçtiğin geçitlerden.

Bendim yaya
Gerili oklardan biri,
Kim yürüdü o yolları
Serildi yapraklara
Hayal kırıklıkları...

Bilendim ey genç
Yakınlıklar
Yaydı alev, ateş
Geçtim sonra da
Yakındıklarını.

26-27 Kasım, 1975
(Üç Çiçek Şiir Özel Kitabı, Ocak 1984)

BODRUM

Eski bir dost
 Bir yüzü unutmak
 O yüzden görmeyin!

Araya giren yıllar
 Sanki bir başka mısınız
 Yalnız ondan bilmeyin!

Arardınız, yazardınız
 Tavsadı
 Bıraktınız sonradan
 Söyleyin, çekinmeyin!

Çoktu, çöktü
 Soğuklar, yakıtsız
 Variller kül dolu
 Bodruma inmeyin!

28-29 Kasım 1975

(Yazko Edebiyat, 8, Haziran 1981)

NOT

Görünene bakınca
 El yüz ayak içinizden biriyiz
 Gittiğiniz yerler
 Nerdesiniz, geliriz.

Üzer gibi haberiniz, sevindirir bâzan
 Kaç parça bölünürüz
 Ancak yalnız kalınca
 Kendi bütünlüğümüz.

19-20 Mayıs 1976

(Yazko Edebiyat, 15, Ocak 1982)

TÜKENİŞE BİR YORUM

Kaç kişiyiz en az dört
Bir arada olmamız
Onun şu engeli, bunun bu
Bekleriz.

Kaç eve bölündük en az iki
Gider ona göre
Uğraş kapatmak için
Açılmış gedikleri.

Kimlerle ilişkimiz
Benim şu akrabam yakınım
Onun bu
Çağırırlar, çağırırız.
Koşar o, bir dostuna
Benim şu
İkili dileklerden kalan mı
Evlerle tükeniriz.

8 Haziran 1976
(Varlık, 886, Temmuz 1981)

MEDDAH İSMET

(*Cevdet Kudret, Karagöz,*

cilt II, 1969,

129 da, not:)

Meddah İsmet

1851-1914

Ünlü meddah ve ortaoyuncusu

Camcı esnafındandı

Ölümünden sonra

Beşiktaş'ta bir sokağa

Adı verildi

Ben de ona benzesem

Dipnot bir kitapta:

Behçet Necatigil

Doğum ölüm yılları

Şair, radyo oyunları yazarı

Öğretmendi

Ölümünden sonra

Beşiktaş'ta bir sokağa

Adı verildi.

29 Ekim 1976

ONUR

Oturduğunuz masada utandığınız olduysa

Düşündünüz yitenleri

Ben de onu diyorum: yitenler!

Sessizce geriye çektiyse kendini

Kaldıysa bir şeyler havada

Ben de onu diyorum havada.

10-11 Kasım 1976

İNCE UÇ

İçimizde bir engel, her şeyi
 O korku kadar anlıyoruz.
 Sarsılırsa bir denge pek yalnız kalırız
 Uçup giden bir koku sürülür sürülmez
 Biz bazı şeyleri o kadar anlıyoruz.

Örneğin bir şeyi yanlış gibi anlatsam
 Gelir de yıllar sonra ermiş gibi bir adam
 Söylerse doğrusunu
 Adam sen de! Gene de yazarken
 Az çok utanıyoruz.

16-17 Şubat 1977

[Çoktur bekleyenler]

Çoktur bekleyenler
 Suçtur uzun yaşamak
 Ama elimizde mi
 Batı için geçerli intihar.

Düşerdi paylarına
 Yakınlarımız olsalar
 Yalnız bizim bir mühür dışında
 Çözemeyecekleri acılar..

27-28 Mayıs 1977

[Defterimiz dürenlere]

Defterimiz dürenlere
 Bırakın biz dürelim!

27-28 Mayıs 1977

[Çok oturdum sizinle]

Çok oturdum sizinle
Kalkıp gidebilir miyim
Gitsem de
Gene sizinleyim!
Bizi hangi kitaplarda
Hangi dillerde var
Diye değerlendirirler
Önemlidir istatistik.

Yalnız kalacaksanız
Gitmem
Çektik kendimizi geri
Biz istedik.

11-12 Haziran 1977

BİR KADINI SAVUNMAK

Bir kadın tek başına
Alınır bir yerlerde kalmaktan
Oysa ona alınmış
İster görsünler kocası da var
Görünmek istemez adam.

Saplandığı karanlıklar
Alışmış bunaltıcı odalarda oturmaya
Şimdi bu ferahlık, bu rûzgâr
Ama kadın da haklı - -
Gelir, mutlu görünür adam.

Değişmezin bir yerde değişmesi
Kaç gün
Bir sıkıntı, sessiz, sonra
Kaçar bir yarasa göz alan güneşlerden
Düşünmeden yaşamak, rahatsız
Çeker gider adam.

27-28 Haziran 1977

KİMYA

Küçüğün yarısı yarım
Doymak kana kana
Önünde iki parmak
İdareli yudumla.

Açılmadan hızlı, yasak
Aşklara
Yetin, yerin olanla!

Kaç sene tütünler
Karartı gökleri is
Çevre kirlenmelerinde
Siz de yiteceksiniz!

Bir topak toprak kimya
Bu, o
Tükenecek bardakta.

(Yazko Edebiyat, 8, Haziran 1981)

[Ortalarda olurduk]

Ortalarda olurduk
Çok şeyler çıkardı aradan
Ya da kavun dilimleri, sevgiler
Biterdi başlamadan.

Bizimdi, biteceği belliydi
Bir şey kalmadı oralardan.
Ancak hayal bir kedi
Geçip gider odalardan.

4-5 Aralık 1977

PAZARCILAR AKŞAMI

Sormamak ne zaman iyidir
İstemiyorsa karşımızdaki.
Çerçöp, süprüntü pazar yeri.

Sesti, hareket gün boyu
Sattılar sattılsa
Götürdüler kalanları.

(Gösteri, 1, Aralık 1980)

KALDIRAÇ

Doğuştan bir hüzün
Dönüşür sevinçlere
Bulamaçlarda yaşarız.

Yol ayrımı, ileri ya da geri
Eser rüzgâr, yalpalar
Dönemeçlerde yaşarız.

Kapalı kazan
Nasıl açarız,
Kaldıraçlarda yaşarız.

(Gösteri, 9, Ağustos 1981)

[Nerelere gideriz]

Nerelere gideriz
Bir ülkeye gitsek
Kiliseler, camiler, büyük yapılar
Taşlara gideriz.

Ne yazlar, ne yazılar
Kıştır kalan
Taşlara gideriz.

28 Ocak 1978

SIFAT

Yok ad
Çıplak manken
Yoksa sıfat.

Karış ne sıfatla karışırsan
Giydir kuşat
Bir şeye benzesin ad.

Limanda gemiler, fırtına
Demir tarar, sürüklenir engine
Kalır sıfat.

20-21 Şubat 1978

(Günümüzde Kitaplar, 12, Aralık 1984)

BİR DUYGU

Ben kullanmayalı
Hiç defter, hiç mürekkep, hiç silgi
Kalktı satışlardan
Bulunmaz dükkânlarda

Ya da ben uğramayalı
Kapandı bütün okullar
Hiç sınıf, hiç kürsü, hiç zil.

Sanki ben görmeyeli
Yok kent
Şiirin uzun dalgası.

4-5 Haziran 1978

(Gösteri, 1, Aralık 1980)

YAZLIK

Herkes önde otursa
Önüne baksa, ileriye baksa
Önünde bahçe, ilerisi deniz!

Arka odalarsa
Başkasının bahçesi
Bahçenin gerisinde hele perdeler yoksa
İçleri odalar aydınlıksa!

28-29 Ağustos 1978

KOPUŞ

Sizin beni aramanız bundan sonra
Nasıl olanaksızsa
Benim de sizi görmek istemem
Ah, işte bir zaman nasılsa!

5-6 Ekim 1978

GEÇ İLİŞKİ

Vakit azaldıkça çoğalmam gerekiyor
Hemen yetişmeliyim kaçan taşıtlara
Yaşansın son bir anılar
Zaman yok bir daha.

İnsan yaşlanınca yollarda kalıyor
Yaşansın kendimi atacağım odalarda
Bir gazino, bir kahve, bir deniz kıyısı
Güzel ama ya sonra?

Sonra ben hep yalnızdım
O gazino, o kahve, o deniz kıyısında
Olsaydınız
Bir mutluluk yanınızda.

Şimdi ben iyi kötü eski anılarımla
Açmaya bir odada solgun sayfaları
Giderim bir gün gelir anlarsınız
Benim gibi ortalarda kalınca.

22-23 Aralık 1978

AYRILIK DURAĞI

Sen şimdi ev - - bana bırak
Yaşıma gelince taşırsın
Sen benim yaşımda da taşımışsın
Kim söyledi?

Ya o şiirleri sen
Neden yazmışsın
Bilme, erken
Kim söyledi?

Belli bir oranda
Yaşa gençliğini
İlerde çocuklarına - -
Kim söyledi?

27-28 Aralık 1978
(Gösteri, 1, Aralık 1980)

[Ne çok şairmişiz sevindim]

Ne çok şairmişiz sevindim
Bir yıl sonu dökümünü görünce.

İçimizin zehiri nasıl alınır
Bir şiirle belki ya da bir gezi.

Bu ince tel çok
Ağırlık kaldırır görünmeyen başka
Teller desteğinde.

Makineli tüfeklerdeki atış biçimi
Konuşanlar
Biz boyuna dura dura
Savaşlarda bile.

4 Ocak 1979

[Her şey bir çeviri]

Her şey bir çeviri
Değişiktir, aynı şeyin çevirisi
Örnekler:
Gözlerini açsa da kapasa da onu görüyordu
Gözlerini ha açmış, ha kapamış
Gözlerle onu gö-
Gözlerini.... onu görüyordu
Ara değişir, örnekler:
Diyelim onu görüyordu
Neyle görüyordu? Diyelim gözleriyle.

Her şey bir çeviri
Kendimize çeviriyoruz her şeyi
Kendimize göre her şey
Değişir parçalar
Diyelim "Hep onu görüyordu" demek istiyoruz
Anlatabiliriz bunu başka başka
Örnekler:
Gözlerini açsa da kapasa da...
Gözlerini ha açsın, ha kapasın...
Gözlerini ister açsın, ister kapasın...

Gözlerini açıyor, kapıyor, yine de...
Gözlerini.....
Hep onu görüyordu (sürdürün daha da)
Arada biçimler değişir,
Zevkimize kalmış,
Koltuğu şöyle çevir, ya da böyle
Koltuk eski koltuk
Ama
Yine de
Bir şeyler değişti!

Ben her şeyi kendime çeviriyorum
Ayrıntılarda fark oluyor
Bir habere, bir acıya, bir sevgiye bakışımız
Sende başka, bende başka.

9-10 Ocak 1979

ARKASI

Ödünçlerde ödünsüz
 Paralar aşklar ölümler
 Gelir gider farkına var varma
 Hepsi katkı bitmez yalnızlığına.

18-19 Ocak 1979

[Biz isteyip isteyip de]

Biz isteyip isteyip de
 Kopamayanlar suskunluktan
 Bu belki de yaratılış
 Belki de yorgunluktan.

Sonra bir de şu oluyor
 Bizim olduğumuz yerde
 Çok şeyi inkâr eden
 Onun da olduğundan.

5-6 Şubat 1979

PEYGAMBERLER

Çıkar Golgota yokuşunu
 İner Hıra dağlarından
 Bir balığın karnında yaşar kırk şu kadar yıl
 Kaynaşan kurtları yarasında
 Taşır ömrü boyunca
 Peygamberlerdir.

Katlanmak babında
 Her iyi şair
 De biraz peygamberdir.

9 Şubat 1979
 (Gösteri, 1, Aralık 1980)

BİR ŞAİRE AĞIT

Ölümü bir kayıptır
 Ama neden kaybolsun
 Bir hayalet gezinir
 Olduğumuz odalarda
 Yalnız gecedir
 Görülmeyebilir karanlıkta
 Uykunuz kaçmamışsa.

19-20 Şubat 1979

DURAK

Onlar şimdi hangi çizgi
 Çizgilere geldiler
 Kurdular çadır, orda burda sergi
 Ve sofralar kurdular.

Belli bir yerde bir gün
 Bir kündeğe geldiler
 Gittiler yeniden geldiler
 Gittilere geldiler.

Verildi alındı
 Sorulacak çok şey var

Şimdi artık altından kalkamayacakları
 Vergilere geldiler.

16-17 Nisan 1979
 (Gösteri, 9, Ağustos 1980)

DUYURU

Ezanlar okunuyor
 Tanrı'ya çağrı,
 Kiminin her an içinde
 Kiminin duymadığı.

Şiirler yazılıyor
 İçlerinde sancı,
 Kiminin her an içinde
 Kiminin tınmadığı.

Mezarlar kazılıyor
 Gerçeğe ulaştırıcı,
 Kiminin bir an için de
 Oralı olmadığı.

19 Mayıs 1979

[Kızmak için nedenler]

Kızmak için nedenler
 Çoğalır yaşlandıkça
 Anımsanır, yapılmamalıydı
 Şunlar şunlar gençlikte.

Biz güzel bir şiir, güzel bir öykü
 İçin yaşarız daha bir süre
 Tartarak
 Gençliğimiz ne çekti bozuk basküllerde.

Gün sayardık
 Günler bitti.

2-3 Haziran 1979

[Onlar şak şak verdiler]

Onlar şak şak verdiler
Ben vurdum kellemi
Borç borçtur
Sekiz on çeviri

Ne kadar sonra
Öderim belki.

15-16 Ağustos 1979

DEĞİŞME

Ölüm bizi birtakım
İlişkilerden kurtarıyor
Ölendi, yandakiler
Olmasa da olandı
Bizden aldıkları.

(*Üç Çiçek Şiir Özel Kitabı*, Ocak 1984)

[Yaşlıların büyük bencilliklerini]

Yaşlıların büyük bencilliklerini
 Anlayan yaşa geldim
 Sinekler çekildi, hattâ görmeyelim diye
 Göz kapaklarımızı sokan sinekler
 (Her şey bir vakti bekler, çekilir
 Çekilen sular ansızın yer altına
 Koca Hades, yaman unutturucu!
 Sana neler borçluyuz!
 Sen çekiyorsun belleğimizden kötü anıları, acıları
 Gece yarıları birden uyanıp hatırlasak da
 Gün ışığında bulamazsın onları!)
 Şimdi ben örneğin bir köye gitmiştim
 En acı çocukluk anılarının yaşadığı
 Gün ışıklarında rahattım
 Gece yineledim bütün acıları!
 Ki bizim yaşamamız yalnız anımsamadır
 Hele yıllar geçince!
 Öyle, ne diyordum yaşlılık bencillikleri
 Kim kurtarır bizi bir gün gelince yalnız,
 Savunmaya geçmemiz kendimizi!
 Yolları bir köşeye çekilmek mi ne yolu
 Geçmiş bütün ticaret ve ipek eski yollardan

24-25 Eylül 1979

ZAMANLA TERS ORANTILI

İlk mevsim dört şey oluyorsa
 Sonra üç, daha iki
 Sonra uzun bir kış dönemi
 Tek şeydir hep yinelenir
 Çalacak telefon, gelecek torun,
 Gelecek anılar.

11-12 Ekim 1979

ATATÜRK'Ü DUYMAK

Ulu rüzgârlar esmedikçe
Yaşamak uyumak gibi.
Kişi ne zaman dinç
Dalgalanırsa bayrak bayrak gibi.

Ne var şu dünyada ekmekten daha aziz?
Sürdüğün tarlalara sevginle serpildik,
Ekmek olmak için önce
Buğday olmak gibi.

Silindir sözlüklerden sen hatıra geldikçe
Cılız sözler: usanmak, yorulmak, durmak gibi.
Kuvvettir yaptıkların her yeni yetişene,
Bir ılık-kaynak gibi.

En yakınlar zamanla fersahlarca uzak gibi:
Bir sen varsın kalacak, bir sen ölümsüz.
Daha da yakınsın, daha da sıcak.
Bıraktığın toprak gibi.

Kaç Türk var şu dünyada, bir o kadar susuz:
Hepsinin gönlünde sen; bir pınar bulmak gibi.
Ancak senin havanda sağlıklar, esenlikler;
Olmaya devlet cihanda Atatürk'ü duymak gibi.

(Varlık, 866, Kasım 1979)

BRONSKOPİ

Genel anestezi altında
Sağ ana bronşa girildi
Kısmen mobil ve normal mukoza
Açık bronş ağızları, segment ve lob
Sekresyon yok, tümöral bir kitleye rastlanmadı.

Dışardan ve sol yandan baskı altında
Sol ana bronş
Rijit bronskopiyle görülebilen kısmında
Mukoza normal.
İntrabronşit bir patolojiye rastlanmadı.

Sol plevrada sıvı görünümündeki yere
Torosentez yapılması gerekir.
Hasta bu durumda bir mediasten tümörü
Bir mediasten tümörü
İzlenimini veriyor
İnoperabl bir tümör.

10 Kasım 1979

[Sana bu yaradan ölüm yoktur,]

Sana bu yaradan ölüm yoktur,
Anan sütü, çiçekler merhemdir sana!
Bir doktor sizi falanca hastalıktan
Yatırıp tedavi etmek ister
Zararsızdır bugün yarın ertelersiniz
Bir gün gittiğinizde
Sert bir hastalık bir el hareketiyle
İter ötekini geçer öne.
Siner eski hastalık, şaşırır doktor

Ve hasta şimdi can derdinde.
Ben sizi başka şey için
Yatıracaktım.

[Gözlerinizi kapatmanız gerekir]

Gözlerinizi kapatmanız gerekir
Sizi ölmek üzere görürlerse
Bir bağ olsa da
Bağlasanız iyidir
Gözlerinizi.

Çözmeseniz iyidir
Bağ ayırır sizi
İstemediğiniz şeylerden.

[Çıt yok bellekte]

Çıt yok bellekte
Acı anıları ilerlere kaçırmıştır
Çocuklarını kurtaran bir anne gibi.

(*Günümüzde Kitaplar*, 12, Aralık 1984)

“NOTLAR” ÜZERİNE

Behçet Necatigil’in şiirlerinin bu yeni basımı, şairin bütün şiir kitaplarını ve kitaplarına girmemiş şiirlerini bir ciltte topluyor.

* * *

Necatigil’in “Bütün Yapıtları”nın tenkidli basımı işini üstlendiğimizde, şairin *Kapalı Çarşı*, *Çevre*, *Arada* ve *Dar Çağ* adlı şiir kitaplarını el yazısı ile değişiklikler yaparak yeni basıma hazırlamış olduğunu, ayrıca *Çevre*’nin 1. ve 2. basımına almadığı bazı şiirleri hazırladığı yeni basıma aldığını gördük. Bu dört kitaptaki şiirleri notlarken, doğallıkla, bu hazır metinleri esas aldık. Öteki şiir kitaplarında ise Necatigil’in sağlığında yapılmış olan son basımlar esas alınmıştır.

“Notlar”da göreceğiniz “kitap Necatigil tarafından yeni basıma hazırlanırken” diye başlayan ibare, şairin *Kapalı Çarşı*, *Çevre*, *Arada* ve *Dar Çağ*’ı yeni basıma hazırlarken şiirler üzerinde kendi el yazısı ile yaptığı son değişiklikleri belirtmek için kullanılmıştır.

* * *

“Notlar”ı hazırlarken şiirleri, hem dergilerde ilk kez yayımlandıkları şekilleriyle, hem de kitabın (2. basımı yapılmışsa) 1. basımındaki şekilleriyle karşılaştırdık. Notlamada, şiirlerin

son şekli ile dergide yayımlandıkları şeklin karşılaştırıldığı bir sistem uyguladık. Buna göre;

12. Sokakların çağırışı : Şafakların dâveti

örneğinde olduğu gibi, dize bütününüyle değil de kısmen değiştirilmişse,

(12.), şiirin kaçınıcı dizesi olduğunu; (:) işaretinden önceki ifade (Sokakların çağırışı), kitabın son basımındaki şekli; (:) işaretinden sonraki ifade (Şafakların dâveti) ise, dergide yayımlandığı şekli göstermektedir.

Öte yandan;

1. : Yaşamanın azabı, bazan!

örneğinde olduğu gibi, dize bütününüyle değiştirilmişse,

(:) işaretinden sonra yer alan (italik dizilmiş) ifade, dizinin dergide yayımlandığı şekli göstermektedir.

5., 6. : 5.

örneği ise, dizelerin (sırasıyla) kitap ve dergideki sıralarını göstermek için kullanıldı. Bu örnek, dergideki 5. dizinin kitaba alınırken iki ayrı dizeye bölündüğünü göstermektedir.

Kitapların değişik basımlarında görülen dizgi yanlışlarını belirtmek gereğini duymadık, bu yanlışları düzeltmekle yetindik.

* * *

Bu kitap, Necatigil'in hiçbir yerde yayımlanmamış ya da yayımlanmış ama kitaplarına alınmamış şiirlerini de kapsıyor. Bu grubu oluşturanlar, şairin *Kapalı Çarşı* öncesi ilk şiirlerinden başlayarak, ölümüne kadar yazdığı bitmiş/bitmemiş şiirlerdir. Bu şiirlerin yayıma hazırlanması bir hayli uzun sürdü. Önümüzde duran sorun, yayımlanmamış şiirlerin tümünün eski harflerden yeni harflere çekilmesi, bunların arasından da kitaba girecek olanların seçilmesiydi. Necatigil'in büyük çoğunluğu bitmiş izlenimini veren, ama yayımlamadığı şiirlerinin sayısı da bir hayli kabarıktı. Dolayısıyla, hangi şiirlerin seçileceği konusunda bir ölçüt gerekiyordu. Öncelikle, Necatigil'in, sağlığında, bütün şiirlerinden yaptığı seçmeleri içeren *Sevgilerde* adlı kitabına başvurduk. *Sevgilerde*'nin başına

koyduğu, “şairin, kitaplarına almadığı ilk şiirlerinden örnekler (1935-1939)” bölümünde bulunan 9 şiiri bu kitaba aldık. Bunların dışında kalan şiirlerin seçiminde, doğallıkla, nesnel bir ölçütten söz edilemez. Biz, Necatigil’in yayımlanmış şiirlerinin düzeyinde gördüğümüz şiirleri seçmeye çalıştık. Kuşkusuz, bu seçmede kişisel beğenilerimizin etkili olmadığı söylenemez.

Şiirleri sıralarken, yayımlanmış olanlar için yayım tarihlerini, yayımlanmamış olanlar içinse yazılış tarihlerini esas aldık. Bazı şiirlerin altında iki tarih bulunuyorsa, parantez içindeki tarih yayın, paranteze alınmamış tarih ise yazılış tarihleridir. Yazılış tarihleri belli olmayan şiirlere ise tarih vermedik, ama Necatigil’in şiir müsveddelerinin bulunduğu dosyalardaki tarihlere göre sıraladık.

Necatigil’in yıllara göre düzenlenmiş olan şiir dosyalarında, 1967-1972 yılları arasında yazılıp da yayımlanmamış şiirlere rastlamadık. Öte yandan, bazı şiirlerin başlıksız olduklarını da göreceksiniz. Bunlardan özellikle son bölümdekiler, şairin ölümünden önce, hastanede yazdıklarıdır.

Necatigil’in 1935-1939 yıllarında yazıp da *Kapalı Çarşı’ya* aldığı “Yeldeğirmenleri” adlı bir şiir (bu kitapta s. 17) vardır. Bir konuşmasında (bkz. *Düzyazılar* 2, YKY, 1999, s. 35) belirttiğine göre, bu adla bir şiir kitabı çıkarmak istemiş, bu kitap için bir de “Önsöz” (bu kitapta s. 444) yazmıştır.

“Önsöz”de geçen “YELDEĞİRMENLERİ” sözcüğü, Necatigil’in yayımlamayacağını tasarladığı bu kitaba gönderme yapmaktır.

* * *

Necatigil’in “Bütün Yapıtları”nın yeni basımlarının yapılmasına ilişkin çalışmalarımız sırasında şairin özel kitaplık ve belgelerinden yararlanmamıza olanak sağlayan Sn. Huriye Necatigil’e, notların hazırlanmasında emekleri geçen Sn. Selma Esemene, Sn. Ayşe Sarısayın, Sn. Fatih Esemene ve Sn. Hüseyin Sarısayın’a teşekkürü bir borç biliriz.

Ali Tanyeri-Hilmi Yavuz

NOTLAR

KAPALI ÇARŞI

Yel Değirmenleri

1. : Yaşamanın azabı, bazan!
12. Sokakların çağırışı : Şafakların daveti

Haltercumesi

3. Çivilenip : Çivilendi
- Hamle dergisinde 1. ve 2. dörtlük arasında aşağıdaki dörtlük bulunmaktadır:
- Beni almadı beraberine
Selvilerin selâmeti.
Çitler aşıldı bahçeyi çeviren;
Eller, bayrakları ellere devretti.
11. ele verdi : fâş etti
 13. bitti : gitti gider
 14. : Korkulara geldi nöbet!
 16. kurtar! : halâs et!

Gece Vakti

5. korkunç : daha korkunç:
 7. delikanlı, : , gönül
- Dergide 2. dörtlükten sonra, aşağıdaki dörtlük bulunmaktadır:
- Gösterdi madem akşam,
Bir gurbet gurubunu;
Bulut artık ayaklar
Cinnetin hududunu.
9. bekleyiş, : intizar

Boşuna

- Bu şiir dergide "Sızlansan Da Ne Fayda" adıyla yayımlanmıştır.
- 5., 6. : 5.
 8. karşılaşırım, : görürüm onu artık,

Kara Sevda

Bu şiir dergide "Geçti İş İştin" adıyla aşağıdaki şekilde yayımlanmıştır:

*Delicesine daha dün kitaplara düşkündü,
Almış yürümüş di ye duydum serserilikte..
Akıl mı bu, dayalı döşeli evi bırak ta sen
İğri büğrü sokaklara dal geceyle birlikte.*

*Bir kız seveli hanidir.. yüz bulmadı gelelelim:
Oldum olası gülmedi zâten, tâli ne gezer.
İflâh olmaz sanırım.. geçti iş iştin
İmkânı var mı Allah bile bilmez nerlerde gezer.*

Dost

Bu şiir dergide "Nedense Unutulduk Artık" adıyla yayımlanmıştır.
3. caddelerde. : caddelerde bütün gün
4., 5. : Günün birinde birisine gönül vermez mi üstelik
Kapıp koyverdi kendini büsbütün...

Mezar Yolu

Bu şiir herhangi bir dergide yayımlanmamıştır. Ancak elimizde bulunan müsveddedeki tarihi, Mayıs 1943'tür.
Kitap ve müsveddenin 5. dizesindeki "bulunuyorum," sözcüğü, kitap Necatigil tarafından yeni basıma hazırlanırken "oturuyorum," şeklinde değiştirilmiştir.
6. dizeden sonra müsveddede:
"Sırasında uykum kaçıyor,"
dizesi bulunmaktadır.

Ayrılıklar

11. dizenin sonundaki - - işareti, kitap Necatigil tarafından yeni basıma hazırlanırken eklenmiştir.

Soru

5. Güzel : Küçük

İlkteşrin

Bu şiir *Karaelmas* dergisinde bu adla, *İnkılâpçı Gençlik* dergisinde ise "İkinciteşrin" adıyla yayımlanmıştır.

Başka Türü

Kitap Necatigil tarafından yeni basıma hazırlanırken 4. dizedeki "türü türü", "çeşitli", şeklinde; 5. dizedeki "çeşit çeşit", "pekçok" şeklinde değiştirilmiş ve ilk basımdaki 7. dize ("Göremedim kendimi.") çıkartılmıştır.

Hayır Sahibi

Bu şiirin ilk üç dizesinden sonraki aralık, kitabın ilk basımında yoktur.

Kabul Günü

Necatigil, Kâmuran Şipal'le yaptığı bir söyleşide (*Yeni Gazete*, 28 Temmuz 1970) bu şiir için şöyle demektedir:

"İtiraf ederim: 1940 şiiri benim uzağı görmeme engel oldu. Ama gene de benim o dönemde de yazdığım şiirlerde kendi mizacıma verdim. Ben şiirimi o zaman da divan estetiği ile kurdum. İlk kitabım *Kapalı Çarşı'da 'Kabul Günü'* adlı bir şiirim var:

Biliyorum saadet

Bana dünyada gelmez

Ölümü bekliyorum.

Kabul günü hanımların bir çay günüdür. Saadet hem kız ismidir, hem de mutluluk anlamı taşır."

Yabancı Şehir

Bu şiir dergide "Bu Şehirde" adıyla yayımlanmıştır.

Balık

Kitabın ilk basımında 8. ve 9. dizeler aşağıdaki şekildedir:

İftihar ve sevgi dolu

Kalpler ortasında geçirdiğin tatlı korku,

Ana Cadde

Kitabın ilk basımında 4. ve 5. dizeler aşağıdaki şekildedir:

Ben ne onu bilirim,

Ne ötekini.

Ayrıca,

Bu şiirin son üç dizesinden önceki aralık, kitabın ilk basımında yoktur.

Okumak Hakkında

Behçet Necatigil, "Necatigil" soyadını ilk kez bu ve bununla birlikte yayımlanan "Bu Şehirde" ve "Gençken II" şiirlerinde kullanmaya başlamıştır. Daha önceki şiirleri "Behçet Necati" imzasıyla yayımlanmıştır.

Misafir

5. dizenin sonundaki - - işareti, kitap Necatigil tarafından yeni basıma hazırlanırken eklenmiştir.

İx Libris

Kitap Necatigil tarafından yeni basıma hazırlanırken 8. dizedeki "beşyüz" sözcüğü "beş" şeklinde değiştirilmiştir.

Üzüntülü

2. Halime : Haline

Bir Başkasına Karşı

2. dize, dergide yoktur.

Müjdeciler

Sondan 4. Onda da : Ona

Sondan 2. : Güz el saksağan

Hamarat örümcek

Bir Ölüm den Kalanlar

Bu şiir dergide aşağıdaki şekilde yayımlanmıştır:

Doğuşundan beridir sakladığı

Allahın bir emaneti vardı kendisinde.

Yatağa düştüğünün üçüncü günü akşamı

Sahibi iste yince geri verdi-gülerek-

-Kalsın bende temelli diye ağlar bazıları.

"Pişirdiğim aşlan, bağladığım başlan gide yim,

Üç gün yatak, dördüncü gün toprak olsun menzirim" derdi.

Geleni gideni yoktu- gençliğinde bile-

Hüzünlenirdi akşamları, açığa vurmamak isterdi ama

Anlaşılrđı halinden, birisini gözlerdi.

Tanrının sevgili kuluymuş meğer,

İstekleri bir bir oldu, yalnız, içimi parçalayan:

Gözleri yine kapıda ydı, muhakkaktı birini beklediği!

Hatırmıdadır son sözü: bir kadın ismi, hiç duymadığım

Lâkin anlaşılmadı gitti söylemek istediği.

Kitabın ilk basımında ise aşağıdaki şekli almıştır:

Doğuşundan beridir sakladığı.

Tanrının bir emaneti vardı.

Yatağa düştü,

Üçüncü gün akşamüstü

Geri verdi güler yüzlü.

— Kalsın bende temelli,

Diye ağlar bazıları. —

"Pişirdiğim aşlan,

Bağladığım başlan gide yim

Üç gün yatak,

*Dördündetoprak olsun yerim!" derdi.
Geleni gideni yokken gençliğinde bile,
Akşamları gizli gizli, bilinmez
Kimi gözlerdi.*

*Tanrının sevgili kuluymuş,
Muhtaç olmadan öldü.
Ama gözleri yine kapıdaydı,
Belliymi birini beklediği.
Son sözü bir kadın ismi oldu
Hiç duymadığım.
Şu var ki anlaşılmadı gitti,
Söylemek istediği.*

Kır Şarkısı

Bu şiir dergide başlıksız yayımlanmıştır.

Kovboy Filimleri

2. para : param

ÇEVRE

Şayet Aşk

2. Düşmüşse : Yeşermişse

Şayet Aşk II

14. Aşkın : Ömrün

Kördüğüm

14. ufacık : ufak

Zor Geçit

Kitap Necatigil tarafından yeni basıma hazırlanırken 4. dizedeki "zalim" sözcüğü "zalım" şeklinde değiştirilmiştir.

Yenilik

13. yalnızlık ayları : eski yalnızlık ayları

Yarı Gece

Kitap Necatigil tarafından yeni basıma hazırlanırken 8. dize "Yine o yerdeyim şimdi." iken "Gene oradayım şimdi."; 10. dizedeki "yine", "gene"; 15. dizedeki "yine", "gene" şeklinde değiştirilmiştir.

İvler

"Yeni yeni tüterken ocakların dumanı" diye başlayan dörtlük dergide yoktur.

Ayrıca,

Sondan 2. Duvar dipleri, : Ey duvar dipleri,

Son dize. Külhanlarda, : Ey külhanlarda,

Evcik

16. ucu yanmış : yanmış

Yıldızlar

8. Ne olurdu : Ah ne olurdu

18. seninçin : senin için

Gençlik

7. Geçici : Bu fâni

8. Kalıcı : Kaim

Tahta, Kürsü, Çocuklar

25. çürüyüp : çürümüş

Yazlık Bahçe

Kitap Necatigil tarafından yeni basıma hazırlanırken 1. dize ("Fasıl heyetleri olan") "İçkili, çalgılı" şeklinde değiştirilmiştir.

Ayrıca,

7. Bunca insan : Bunca ahali

Varyete

Kitap Necatigil tarafından yeni basıma hazırlanırken son dize ("Geliriz yine geliriz.") çıkartılmış, ayrıca son dizedeki "hele", "gene" şeklinde değiştirilmiştir.

Renkli Fener

Bu şiirin 1. ve 2. bölümleri dergide aşağıdaki şekilde yayımlanmıştır:

Kızlı kadınlı Beyoğlu geceleri-

Bir kere gülüşlerine bakınca

Sonra yürüyüşlerine bakınca

Yollu oldukları belli.

Onlar Beyoğlunda geceleri.

Tramvay duraklarında olanlar,

Sinema önlerinde duranlar-

Pastanelerde oturanlar,

Onlar, pazarlıkta uyuşulan

İnce eleyip sık dokumadan,

Alıp çıktığımız kadınlar.

Ayrıca,

Sondan 2. dizedeki "yine", Necatigil tarafından "gene" şeklinde değiştirilmiştir.

Barbaros Meydanı

13. yoksulların : fakirlerin
 19. sıra sıra : küme küme
 27. o nemli topraklara : toprakların üstüne
 29., 30. : Gözü arkada kızın

Necatigil, *Kaynak* dergisine (Sayı: 1, 1 Ocak 1948) "Dünya" şiiriyle birlikte şu açıklanmayı göndermiştir:

("Behçet Necatigil, çıkmış şiirleri içinde en çok, Barbaros Meydanı I, II başlıklarını taşıyan iki şiirini beğeniyor. Onca Barbaros Meydanı I daha başarılıdır, ama ikisi birden bir bütün teşkil eder. Bu iki şiiri nasıl bir ruh hali içinde yazdığı sorusuna Necatigil, şu cevabı veriyor:

'Beşiktaşta oturuyorum. O dediğim meydanda çok dolaştım, havası içime sindi. Orası için daha çok şey yazılabilirdi. Ben bu kadarını yazdım.'")

Elif

15. parmaklık : parmaklıklı
 39. Geçilmez taşıttan : Taşıttan geçilmez
 70. gene : yine
 Sondan 11. gölge gibi : bir gölge gibi
 Sondan 6. gece yarısı : bir gece yarısı

Nineler

2. ve 3. beşlik ile son iki üçlük, dergide bir arada yayımlanmıştır.
 Ayrıca,
 dergide 13. dizeden sonra "Unutulursunuz" dizesi bulunmaktadır.

Dünya

6. : Verdiğini toplasan etsen
 9. : Gündüzümde tehdit,
 Gecemde korku.
 10., 11. : Bana rahatım lazım:
 Al malını, çal başına;

Fıkra

2. bana : sana
 3. üstüm başımı : üstün başın

Kumar

2. dize dergide ve birinci basımda "Bu hususta" iken, 2. basımda "Bu konuda" şeklinde değiştirilmiş; kitap Necatigil tarafından yeni basıma hazırlanırken, tekrar "Bu hususta" şeklini almıştır.

İthaf Edilmeyen Şiir

Bu şiir Çevre'nin 1. ve 2. basımlarında yoktur.

Kitap Necatigil tarafından yeni basıma hazırlanırken 9. dizedeki “kalkışsam” sözcüğü, “kalksam”; 10. dize “Taş gibi duruyor.” iken “Yerden yere vuruyor.” ve 13. dizedeki “sâir” sözcüğü “başka” şeklinde değiştirilmiştir.

Ayrıca,

dergide 10. dizeden sonra, şu dizeler bulunmaktadır:

Yahut aksi oluyor

Sussam, hiç konuşmasam

Yerden yere vuruyor

Bayram Ziyareti

1. biri : kimse

Bâri

Bu şiir Çevre'nin 1. ve 2. basımlarında yoktur.

Kitap Necatigil tarafından yeni basıma hazırlanırken 2. dizedeki “Nöbetini” sözcüğü, “Nöbeti” şeklinde değiştirilmiştir.

Sizin Hikâyeniz

6. sonunda : eninde sonunda

16., 17. : 17., 16.

18. uzansın : sarılsın

20., 21. : 21., 20.

29. bir felâket : büyük bir felâket

Ayrıca,

Kitap Necatigil tarafından yeni basıma hazırlanırken, 10. dizedeki “Hürsünüzdür” sözcüğü, “Hürsünüz” şeklinde değiştirilmiştir.

Hülyaların Şiiri

Kitap Necatigil tarafından yeni basıma hazırlanırken 2. dizedeki “fırsat bu fırsat” ifâdesi, “fırsat” şeklinde değiştirilmiştir.

Uykusuz Gecede Dörtlükler

19. öteki : önceki

27. duymaz mısınız : hissetmez misiniz

Kar Fırtınası

8. zamana : zamanlara

Yakarış

Bu şiir dergide, “Münâcât” adıyla yayımlanmıştır.

Denizaltı

3. ülkenin : milletin

Kaydı Silinen

2. batılardan : gruplardan

15. görünüyor : gözüküyor

Omzumdaki Cenaze

Bu şiir Çevre'nin 1. ve 2. basımlarında yoktur.

Kitap Necatigil tarafından yeni basıma hazırlanırken, birlikte olan 2. ve 3.; 4. ve 5.; 7. ve 8. dizeler, ayrı dizeler şeklinde yazılmıştır.

Buğulu Cam

Bu şiir Çevre'nin 1. ve 2. basımlarında yoktur.

Kitap Necatigil tarafından yeni basıma hazırlanırken, 9. dizedeki "lezzeti" sözcüğü, "tadı"; 10. dizedeki "memleketimin" sözcüğü, "yurdumun"; 11. dizedeki "Artık kalkın da" ifadesi, "Kalkın da artık" şeklinde değiştirilmiştir.

Lamba

Kitap Necatigil tarafından yeni basıma hazırlanırken 4. dizedeki "Var eski" ifadesi, "eski"; 6. dizedeki "esiyor ne" ifadesi de "ne" şeklinde değiştirilmiştir.

Değişen Dünya

Sondan 5. o evler : o günler

Sondan 2. : Zenginlik nedir, fakirlik nedir

Alicengiz

Bu şiir dergide aralıksız dizilmiştir.

Maskeli Balo

Bu şiirdeki bütün "yine"ler, kitap Necatigil tarafından yeni basıma hazırlanırken "gene" şeklinde;

ayrıca 17. dize,

"Maskeli balo bitti, Yine gece. Evinize döndünüz"

iken

"Maskeli balo bitti, gene gece, evinize döndünüz"

şeklinde değiştirilmiştir.

Oyun 4 Tablo

Bu şiir gazetede "Piyes, 4 Tablo" adıyla yayımlanmıştır ve Çevre'nin 1. ve 2. basımlarında yoktur.

Zincir

Kitap Necatigil tarafından yeni basıma hazırlanırken 14. dizedeki "tabii," sözcüğü, "evet"; 17. dizedeki "dedim de" ifadesi, "dedim" ve 31. dizedeki "Tabii," sözcüğü, "Evet," şeklinde değiştirilmiştir.

Duman

Kitap Necatigil tarafından yeni basıma hazırlanırken 30. dize "Kazan kaynar" iken "Kaynar kazan"; 32. dize "Bir duman çıkar" iken "Bir duman"; 33. dize "Duman gider dağlara" iken "Vurur gider dağlara"; 48. dize "Gören gözler görmez dur dumanı" iken "Gören gözler

görmez olur" ve 49. dize "Duman girer dolanı dolanı" iken "Duman girer kıvrıla kıvrıla" şeklinde değiştirilmiştir.

Dağlarda Ateşler Yandıkça

Bu şiir dergide Necatigil'in elyazısı ile yayımlanmıştır.

EVLER

Evlerle Savaş

11. Çeker evler : Evler çeker

30. halimizden : derdimizden

Son iki dize: *Ev çöker*

Kuvvetiniz yetmedi mi.

Kurşun

23. Ya : Yahut

Son dize: *Pusudaki tepelerden*

Bir kurşun

Serin Mavi

Bu şiir dergide "Serin, Mavi" adıyla yayımlanmıştır.

Raf

3. Esvapların, paketlerin, tahtaların artığı

6. Örtüsü : Tahtası

9-12. : *Kadınım neler yok rafında*

Entipüsten, kırık dökük

İkinci şiirin yanında

Birinci şiir güdük

Bu şiir dergide iki bölüm (I, II) halinde yayımlanmıştır. Kitaba alınmayan II. bölüm şöyledir.

II

Kadınım, şu adamı

Al koy rafa

Dursun yıllar yılı

Kellemi keserim bir işe yararsa.

Sonra şu beriki

Eski çorap konçları var ya,

Bir çıplağın ayakları altında

Kullanılır belki

Kadınım, şu adam
Aman, sakla!
Her kilide maymuncuk,
İnci taklidi boncuk..
Hünerleri bitmez saymakla.

Şu adam kaptan
Gemisini yürüttü her rüzgârda
Şimdi ıskarta
Bizim oğlanın aylandızdan
Kırık kayığında yer varsa
Koy kaptanı içine,
Şanlı seferlerini
Seyledelim seninle.
Neye durdun, bu kadar mı?
Yok, yer dar!
Benim kırpıntılarımı
Almaz raflar.

Fareli Köy

7. Sigaramı : Cıgaramı

Perili Ev

4. Besbelli : Herhalde

5. Allahım : Hey Allahım

Çizgi

3. Düşsem de karanlığa : Karanlıklara düşsem de

Sondan 5. Parlayınız ufukta. : Siz sadece parlayınız ufukta!

Varsa Ev

3. Gözü beni görmez : Gözü bende değil

Ayrı Evlere Çıkmak

12. Hortlatır gerilerde : Hortlatır eski

17. Kesildiğini : Gerilerde kaldığını,

Sondan 7. bazı : tektük

Sondan 6. Yeni yere götürülmesin : Götürülmesin,

Keyif

3. kısılmış : ufalmış

Dolmak Boşalmak

2. : Korkunç

Kumaş örtüyor

4. Görünüyor : Gözüküyor

8. Beklemek : Sıra beklemek

Sokaktan Gelmek

10. Yavan gelir : Yavan yavan

Gözleri Badem

Sondan 2. : Kızlar günün birinde

Sevip evlenirseniz

Hallerin Esiri

Bu şiir dergide "Meydan, Meydanın Ortasında" adıyla yayımlanmıştır.

*ESKİ TOPRAK**Çalar Saat*

2. korkunuz : korkumuz

15. biraz şeyin : biraz bir şeyin

Sondan 2. koşuda : bu koşuda

Geceye Girerken Balad

14. : Elleri boş gezmek...

Sondan 4. : Bir elimde çanta, sabahdan beri;

Sondan 3. : Bir elimde file, pazarlarda doldu.

Kör Işık

5. tahtalara : tahtalar,

Yaz Ayları Dinlenmek

2. : Yokuşlarda düzlerde yorgunluktan

sallanarak, yayan

11. Hasta : Öksüz

15. dalan : yatan

Sondan 4. gövdem daha, : daha, gövdem,

Sondan 3. pınarların : odaların

Havasız Soluklar

8., 9. : 8.

17. giysilerin : giyeceklerin

20. Boğulmuş, boğulmakta : Boğulmuş boğulmak üzere

22., 23. : Sonra karanlığa alışan gözlerimle gördüm, pencere

25. : Kıpırdıyordu açık, karanlığın içinde.

30. : Karanlıkta duydum, gördüm, korkunç:

33. aynı : bu

36. yetsin : yetecek

36., 37. : 36.

38. adına : namına

39., 40. : Bana artan kırıntılar kalıyor, ciğerde tortu, zehir, karbon dioksit

Kış Korkusu

11. adam sen de : size ne

Sondan 3. Kayalarla : Koca kayalarda

Geçim

12. yemeğimize : boğazımıza

14., 15. : 15., 14.

Son dize. gider, : çıkar,

Çarmıh

3. : Yaşamak uzak şehirlerde.

Nerde!

4. : Ev kirası

Elektrik, su parası

20. uzaklarda : uzak şehirlerde

23. : Ne olmuşsa bize olmuş

Arayerde.

Yapışkanotları

12. küçük : küçük, esmer

Uzun Ev

3. Çok da : Gayet

8. Çok da : Gayet

Elmalar

9. : Kadın, adam, çocuk

Gece Vakti Bir Sokağı Düşünmek

2. Ansızın : Birdenbire

Sondan 7. anlam : mâna

Gülüşleri

4, 5. : 4.

11, 12, 13. : Gözleri dalgın delikanlı

Gülümser, çekingen, bilirim,

19. : Gülümser, şeytanca

Bu şiirin 32. dizesi dergide yoktur.

34. Yaşar dinmiş acıları : Dinmiş acılarını yaşar

Ayrıca,

bu şiirdeki bütün "Bilirim"ler, dergide bir önceki dizinin sonundadır.

Kan

Sondan 7. : Hâbil

Sondan 3. : İnsanoğulları

Sondan 2. : *Hava toprak su beyaz sonradan*

Kırık Cam

2. daha da : büsbütün

4. Yaşamadınızsa : Yaşıyamadınızsa

Engeller

Bu şiir dergide kitaba alınmayan şu dörtlükle bitmektedir:

Dağıtırken gündüz

Belki biraz daha az

Toplarken gece

Biraz daha fazla.

Tekinsiz

Sondan 3. Vurdunuz mu : Vuruldu mu

Astar

Sondan 2. kıskanç : sırasız

Birikir

5. iplik-ince : iplik iplik

13. iplik-ince : iplik iplik

Dar Dörtgende Günler

12. yaygaracı : aldatıcı

12. dolmuşsa : dolmuş

19. sevinçlerimde : sevinçlerde

Bu şiirin sondan 7. dizesi dergide yoktur.

Sondan 4. Ve boşluğa birden : Ve boşluğu

Edebiyat Matinesi

Sondan 7. düşer : atılır

Sondan 5. Gördünüz işte : Görürsünüz birden

Son dize: *Bir daha eğilirsiniz*

Şimdi Değil Sonra

Sondan 12. yollara : konulara.

Sondan 9. açık : apaçık.

ARADA

İçerlek

2. : *Onlar evlere hiç uğramazlar, evlerde hiçbir iş yapmazlar*

3. Bir şeye : *Hiçbir şeye*

7. düşler : *hayaller*

10. : *Evlerde sona ermez mi, şaşıyorum*

Ayrıca,

dergide 10. dizeden sonra

evler onlara hiçbir şey vermez mi şaşıyorum.

dizesi bulunmaktadır.

11. yaymak : sermek

12. serin ama : serin ama sakat,

13. : Bir ümidi bölüşmek, bir acıyı paylaşmak, bunalmak, çekişmek,

Bu şiirin 15. dizesi dergide yoktur.

17. : Hiçbir şey yansıtmaz mı onlara?

19. çorapları : çoraplarımızı

25. kavgalar, dargınlıklar : kavgalar, surat asmalar, dargınlıklar

27. kaynaşmaların : muhabbetlerin

33., 34. : Ay başlarını hiç mi bilmezler, şaşıyorum.

35. : Ömürler geçer gider; kuşlarla, bulutlarla değil

36. : Eriyen yağlarla, sabunlarla, mumlarla geçer gider.

37. başlayan şarkılarla değil, : boy atan fidanlarla değil,

38. : Daralan giysiler, aşınan eşyalarla büyür gider

40. hastalık nedir : hiç hastalık

Kitap Necatigil tarafından yeni basıma hazırlanırken 41. dizedeki “dışında mıdırılar” ifadesi, “dışında mı,”; 44. dizedeki “bile” ifadesi, “da”; 49. dizedeki “oyan kezzap” ifadesi, “kezzap”; 50. ve 52. dize-lerdeki “Bazı geceler” ifadesi, “Kimi gece”; 54. dizedeki “Bir gizli şifa-lı” ifadesi, “Bir şifalı”; yine bu dizedeki “dönüşler..” ifadesi ise “arı dönüşler” şeklinde değiştirilmiştir.

57. boşluktan : boşluktan sokaklarla

Kilim

6. üzüm : hep üzüm

Sondan 18. kimi : bazı

Sondan 15. kartalların ölü : ölü kartalların

Sondan 12. Kimi : Bazı

Sondan 10. belki biraz! : biraz, belki!

Kitap Necatigil tarafından yeni basıma hazırlanırken sondan 9. dizedeki “bu kilimdeki” ifadesi, “Kilimdeki” şeklinde değiştirilmiştir.

Sondan 3. çılgın : kısık

Sondan 2. bu ensiz : ensiz

Son dize. Bizim! : Bu kilim bizim!

Camgöz

3., 4. : 4., 3.

Kitap Necatigil tarafından yeni basıma hazırlanırken 4. dizedeki “karışıklık oldu” ifadesi, “karışıklık” şeklinde değiştirilmiştir.

5. diri : alev

7. öne : önüne

8., 9. : 8.

9. O gözle : Onun gözüyle

13. öyle : yukardan

14. bana geçti bakışı : bakışı bana geçti

15. gibi : gibidir

16. : *Kovsak da yürür birlikte..*

20. bir ölü yolda : bir ölü

21. öyle : bana öyle

22. : *Kedi gözleri, ince ışıklı çizgi, tutuşmuş*

23. parlar : parlarsa

24. içten : içten içe

26., 27. : *Ancak bu gözle okunur, dedim okunursa*

En çapraşık kitaplar.

Kitap Necatigil tarafından yeni basıma hazırlanırken 33. dize ("Bir kör adam resmi çizdi duvara"), şimdiki şekline ("Çizdi kör bir adam resmi duvara") değiştirilmiştir.

34. adam : duvardaki adam

35. dünyayı : dünyayı, dedim,

36. dedim, nasıl olsa! : nasıl olsa!

37., 38. : *İyimser gözlerimden ikisini ona verdim*

39. önce : önceki

41. bakışı : bakışıdır

45. kurt, meleyen kuzu : kurtlar, meleyen kuzular

47. evrene. : önüme.

Son dize : *Ben gelin demedim hepsi de*

Kendileri geldi.

Coğrafyada Şart Kipi

Bu şiir dergide "Coğrafyada" adıyla yayımlanmıştır.

Bu şiirin sondan 5, 4. dizelerinin dergideki şekli "Koca koca şehirler / Nüfusları milyonların üstünde" iken, kitabın 1. basımında "Koca koca şehirler, nüfusları / Milyonların üstünde" şeklini almış; kitap Necatigil tarafından yeni basıma hazırlanırken "Koca koca şehirler / Milyonların üstünde-" şeklinde değiştirilmiştir.

Sınır

Sondan 6. ilk adında : yarı bardakta

Dörtlü Yonca

6. : *Dolar içeri soğuk*

Çocuklar

10., 11. : 11., 10.

Kırk

8. O sizin : Sizin
 15. O sizin : Sizin
 17. Gördünüz : Görüldü
 18. O sizin : Sizin
 21. Parlıyor : Parlar

Birey

Kitap Necatigil tarafından yeni basıma hazırlanırken 6. dizedeki “fazla iken” ifâdesi, “fazla” şeklinde değiştirilmiştir.

Baş Sağlığı

11. dilemek : , teselli
 14. : Der gibi..
Hakarete benziyor

Eşyalar, Sessizlik

Kitap Necatigil tarafından yeni basıma hazırlanırken 9. dizedeki “sessizlikte ümit” ifâdesi, “sessizlikte” şeklinde değiştirilmiştir.

Genişliğe Övgü

7. : Der de yine gider burnu dikine,

Gece Durumu

4. : Vädilerde,
 6. üstünden. : üzerinden.
 10. Kara : Siyah
 12. : Bulanık.

Karanlık Oda

Dergide, bu şiirin 2. dizesinden sonra “Gülümser” dizesi bulunmaktadır.

3. gene : tekrar

Kitabın birinci basımında “yine” olan bu sözcük kitap Necatigil tarafından yeni basıma hazırlanırken “gene” şeklinde değiştirilmiştir.

Ayrıca,

8. dizedeki “Duygun” sözcüğü de kitap Necatigil tarafından yeni basıma hazırlanırken “Doygun” şeklinde değiştirilmiştir.

Heraklit’in Suları

Son dize. Duymuyorlar : Durmuyorlar

Ölüme Yol!

13. sağır : korkunç

Kitaplarda Ölmek

8. basıldığı : basıldıkları
 10., 11., 12. : Kitap isimleri can çekişen kuşlar
Gibi elinizde.

Sondan 1., 2. : 2., 1.

DAR ÇAĞ

Eli Kalem Tutmak

5. dizede "Tuttuğu" sözcüğünden sonra gelen (...), kitap Necatigil tarafından yeni basıma hazırlanırken (- -) şeklinde değiştirilmiştir. Kitabın 1. basımında,
Bir gün gelir bırakırsa
 şeklinde olan 7. dizedeki "gelir" sözcüğü, kitap Necatigil tarafından yeni basıma hazırlanırken çıkartılmıştır.

Yorum Korkusu

Kitabın 1. basımında,
Ben eli kolu bağlı
Ağzı dili bağlı
 şeklinde olan 13. ve 14. dizeler, kitap Necatigil tarafından yeni basıma hazırlanırken bu basımdaki şekline dönüştürülmüştür.

Sinek

2. kaldıksa : kaldıkça

İlık Saat

Kitabın 1. basımında
Hepiniz sağsınız ya
yattınız ya güle oynaya—
 şeklinde olan 2. ve 3. dizelerdeki "ya" sözcükleri kitap Necatigil tarafından yeni basıma hazırlanırken çıkartılmıştır. Ayrıca,
 7. dizede "sayısı" sözcüğünden sonra gelen (- -) çıkartılmış, 8. dizede "cümlemizin" sözcüğünden sonra gelen (...) ise, kitap Necatigil tarafından yeni basıma hazırlanırken (- -) şeklinde değiştirilmiştir.

Bahara Girerken Balad

1. Biz : Ben

12. o azgın : kış yüklü

Mask, Maske

Kitabın 1. basımında,
Anlamak mı yok öyle şey
Yaşarken tanımadınızsa.
 şeklinde olan 3. ve 4. dizeler, kitap Necatigil tarafından yeni basıma hazırlanırken bu basımdaki şekline dönüştürülmüştür. Ayrıca,
Pırıl pırıl vitrinlerde işsiz manken.
 şeklinde olan 8. dize, kitap Necatigil tarafından yeni basıma hazırlanırken bu basımdaki şekline dönüştürülmüştür.

Travers

Dergide, 18. dizeden sonra,
Çalılık otlar, kırık taşlar, ayaz
 dizesi bulunmaktadır.

Su

2. kuyularda : kuyularda hani,
 3., 4. : *Kızgın yorgunlukların yanı serin uykularda hani.*
 5., 6., 7., 8. : *Yüksek köprülerin altından enginlere doğru*
Dinç kırsaklar, çatlak kuru toprakların içtiği
Su, bayağ su!

10. Milyonluk bir kentin : Kalabalık kentlerin
 Kitabın 1. basımında,
Gözler altında torba, sonra dikken sarkık
 şeklinde olan 17. dizedeki "sonra" sözcüğü ile
Göçtü en güzel yerler içeri çentik dış
 şeklinde olan 20. dizedeki "içeri" sözcüğü, kitap Necatigil tarafın-
 dan yeni basıma hazırlanırken çıkartılmıştır.

Ayrıca, dergide

Yüksek köprülerden akar enginlere doğru.
 şeklinde olan 25. ve 26. dize, kitabın 1. basımında
Yüksek köprülerden akar
Enginlere doğru.

şeklinde yayımlanmış; kitap Necatigil tarafından yeni basıma
 hazırlanırken "Enginlere" sözcüğü "Engine" şeklinde değiştirilmiş-
 tir.

Ve Çiçek

18. o eski : eski
 19. çok derinlerde : derinlerde

İncir Yaprakları

Kitabın 1. basımında,
Bu yatağa, bu koltuğa, bu kuru tahtalara
 şeklinde olan 4. dizedeki ikinci "bu" sözcüğü, kitap Necatigil tara-
 fından yeni basıma hazırlanırken çıkartılmıştır.

Kadınlılar

Bu şiir dergide "Kadınlar" adıyla yayımlanmıştır.

Kopuşlar

Bu şiir dergide aşağıdaki şekilde yayımlanmıştır:
Ayrılıksa kapanmışsa çantalar tam ya da çoktan
Yitik arkalarda yol yarı hiç gel olur mu?
Denmeliydi açıkken pencere esmelere gel asmalardan

Ama şimdi damlar yaş kırık uçlarında sürgünlerin acı
 Az mı beklediymiş gece duymak için vakti gel.
 Çiğ çarparken ışıklar gerçeği gün ortası yataklar
 Ki çıplak acımasız vurur utancı yüze hiç gel olur mu?
 Güzeldi varken düştü öyle aydın ki perdesiz hiç
 Yoksa ellerde çiçek dinç diri karanfil çoktan ölü
 Uzatılıyorsa hiç gel olur mu?
 Yine de bağıysa yollar ya da çekiyorsa uzaklara doğru
 Gel hiç olur mu?

Geçmek

Bu şiirin 5.-14. dizeleri dergide ve kitabın 1. basımında aşağıdaki
 şekilde yayımlanmıştır:

Bizse sadece geçelim dedik üste gençlik
 Sonra ev bark geçitleri mal mülk geçitleri
 Kirli kaypak dostluklar geçildi sonra
 Geçti sürünge köşelerde kaçak, elbet ilerde...

İlerde de geçerdi, şans, geçti üçe dörde beşe
 Azdı hırsı son sınıflara doğru gür kırlarda
 Derken durdu çok çetin sınav ölüm
 Sarp kayalı burundu bu, dönemedi borda.

Geriledi yeni dolaplar doktor odalarında
 Atlasa ya ileri -

Ağır Yaprak

7. Çarpıntılı : Ürpertili

Kıral Suyu

Kitabın 1. basımında,

İşler yine zemberekler

şeklinde olan 13. dizedeki "yine" sözcüğü, kitap Necatigil tara-
 fından yeni basıma hazırlanırken "gene" şeklinde değiştirilmiştir.

14., 15. : Rüzgâr anahtar deliklerinde

Eser.

Kitabın 1. basımında,

Yok karnilerde, imbiklerde, potalarda

şeklinde olan 17. dize, kitap Necatigil tarafından yeni basıma
 hazırlanırken, bu basımdaki şekline dönüştürülmüştür.

Ödemek

Kitabın 1. basımında,

İster kavuşma isterse ayrılık

şeklinde olan 11. dizedeki "isterse" sözcüğü, kitap Necatigil tarafından yeni basıma hazırlanırken "ister" şekline dönüştürülmüştür.

17. fidandı : fidansa

Dal

Kitabın 1. basımında,

Giysiler bol hem gülünç gövde küçülürken

şeklinde olan 5. dizedeki "hem" sözcüğü, kitap Necatigil tarafından yeni basıma hazırlanırken "ve" şekline dönüştürülmüştür.

9. çürük : kurur

Atatürk

1. eskiden : evvelden

2. bir düş : rüya

13. eskiden : evvelden

23. üzgün : hazin

Resim

Sondan 14. önderim : rehberim;

Sondan 8. her : bir

Atatürk'ü Duymak

5. kutlu? : aziz?

6. sevinçle : sevginle

13. yüzyıllarca : fersahlarca

19. yolunda : havanda

1960 (28 Nisan-27 Mayıs)

2. çok : fazla

5. Ve dedim : Dedim

18. : İçerdeveyadışarda

40. : Temsil, talebeyim

III. Şehit Teğmen : Teğmen

57. Örneğin, : Temsil,

61. ardından : ardında

Her Zaman Atatürk

9. Yanıp : Parlar

10. olur : gelir

YAZ DÖNEMİ

Öğreti

11. gölge : bir gölge

14. Ve silinir : Silinir

Zaman Kayması

Bu şiirin 3. ve 4. dizeleri, dergide
 Sanki ilk kez yaşanır çok öncelerde kalmış;
 Oluşur yenilerde bir Eski-gitgide
 iken, kitabın 1. basımında aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:
 Sanki ilk kez yaşarız yaşanmışı geçmişte
 Ya da başlar ansızın tâ ilerde gelecek.
 7. oysa : henüz

Küf

3. kalkınırdı : dağılırdı karanlık
 10. Kumaş, deri : Deri, kumaş

Günedoğrulum

1. güne dönerler! : dönerler güne!
 2., 3. : 2

Çayır Çimen

3. ineklerin : ineklerim de
 Bu şiirin 5. dizesi, dergide
 Sonra ne güzeldi sesimdeki yankı
 iken, kitabın 1. basımında aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:
 Hem de ne güzeldi sesimdeki yankı
 6. Ben oraya : Sonra ben oraya
 12. Daha : Ama

Zaman Denen Bir Tren

Bu şiir dergide "Bir Tren, Zamandır..." adıyla aşağıdaki şekilde
 yayımlanmıştır:
 Yoktur da dudaklarda, göğüslerde bunca
 Bir çiçektir açabilir bir eli sıkarken;
 Ya da kuğu şarkılı bir zarfın içinden
 Gelir gizli ezgiler ku ytu köşelerde.

Yoktur da damlıyan kalın mühür mumlarında
 Gökemli kâğıtlara kibrit alevlerinden;
 Vardır yağmurlara açık bir durakta,
 Binip bir taşra taşıtına – gidebilir.

Uzanırsa kollar silebilir,
 Güçsüzdür, bir dokunu
 Ürkütür, öldürür, gömebilir.

Duyabilir en uyumuş saatlerde
 Varla yok arasında bir yankı;
 Gündüz savaşlarında, kalabalık ağızlı,
 Hırpalanır, küçümsenir, itilir.
 Yazar, çizer, beğenmez, dost, kardeş, sevgili...
 Hiçbiri, ya da hepsi-olabilir.

Durabilir hem de uzun bir süre
 Geçerken birbiçim karanlık yaylalardan
 Bir tren-zamandır-,
 Uzakta bir çoban, gözleri kamaşmış,
 Bakar özlem içinde ardından;
 Ömrünün tek sevinci
 Bu gördüğü olabilir.

Kınarlar, düşer önüne kargılar, kargışlar
 Siren'ler, Kalypso-
 Bilse bile girdiği bir yasak bölge,
 Daha nasıl durabilir?

Ölü

4. var : var ki

Çıkmak

- 3. : Başlar kaplumbağa bir yola sessiz
- 7. sokaklarında : sokaklarda
- 9. aşk bu! : bu aşk!
- 10. : Bakar bir gün kendi gibi biri
- 12. : Hero! Söner ışık, kapkara karşı kıyı
- 18. Kumaşlar hışırtyla : hışırtyla kumaşlar

Hangi Kaç

- 3. Ve kalker : Kalker
- 5. Büyülü bir şişede : Tılsımlı gecede
- 14. Ne yapsak : Ancak

Abdal

- 6. Ve fırlar : Fırlar
- 16. bu lambalar : lâmbalar-

Pars

- 11. Şiirlerimden : Şiirlerden
- 13. hâlâ : yine

İ.imit

- 5. Saçlar, aynalar- - : Aynalar, saçlar —

DİVANÇE

Şiir Döllemesi

8. elleri : eli

Panik

13. onların : fakirlerin
 19. : *Hastalar, açlar, yoksullar sürünürken*
 20. Kentlerin göbeğinde : Göbeğinde kentlerin
 21. sanki : gibi
 24. Yarınlar? : Yarınlar mı?
 26. : *Düşmüşse gölgesi hattâ çocuk yüzlerine;*
 27. dizeden sonra, dergide
Kararmış evlerinde kimler mutsuz değildir?
 dizesi bulunmaktadır.
 28., 29. : 29., 28.
 31. : *Ne kalır ki geriye*
Yüzyıllardan?

Sergi İzlenimleri

3. çiçekler : en harika çiçekler
 5. - -Açıldı, : —Ve açıldı,
 11., 12. : 12., 11.

Apartman

9. Aşağıda : Aşağılarda

Mekik

7., 8. : 8., 7.

Evlilik

13. , tuzları : , evleri
 17. Döner dünya boşa, : Boşa döner dünya,
 21. O nedir, : Kimin bu?
 22. : *Belki ortak diye güzel, bir bunun için güzel!*
 23. Düzeler : Düzeler kimi de
 24. Yanında olunca : Birlikte olunca herşeyi
 25., 26. : 25
 27., 28. : Sizin olan,
Geçmişlerde yaşamış
Yaşarsınız şimdi de.

Siyah Beyaz

Bu şiir dergide "Siyah-Beyaz" adıyla yayımlanmıştır.

2. gömesin : gömmeli
 4. veresin? : vermeli.

6. karanlığa sığınmış : duruyor karanlıkta

10. akları : beyazları

10. birden : bazan

Korku

4. gayrı : ayrı

Güz Kahvesi

6. Üstlerinde : Sızar üstlerinden

11. : *Tabağına korken tıkırdar*

12. yankı : kırık yankı

14. geriye iter : iter de geriye

15. : *Çok vakit unutarak öğlen aşlarını*

17. gecede : gecelerde

19. : *Güzdür bir şeyler düşer anıların dışına*

Açık

4. sözü : sözcüğü

Yine

10. Gel biz de : Biz de

Zar

2. hatırlasam : hatırlarsam

Kuş

14. : *Ne yapar ne yapar eğiş de başını*

İKİ BAŞINA YÜRÜMEK

Alırsız

10. Çok canlı ve ritmik : Canlı ve çok ritmik

Giz

1. Parlayarak gözleri : Gözleri parlayarak

Sûrgün

1. o turanlar : oturanlar

6. giderken : gidince

6. gö türürler : götürürler

7. çamaşırlardan : kat kat çamaşırlardan

Yatak

7. Gene : Yine

Çıkar Çıkmaz/da

8. (Sevdiği : (Gördüğü

8. ne kadar : o kadar

10. : *Eğri çizgiler yorumu.*

11. bu kadar : ne kadar

EN/CAM

Yazı

4. onlara : boyuna

Bir Yangında En Önce

19. bile- - : de kurtaramaz

Otel

15. bir başka öldürmesi- - : bir öldürmesi vardır

19. kolay : kolaydır

21. o yukarda : yukardaki

Dağ

8. Yaslanır : Yaslanarak

11. ince : çok ince

Onlarda

11. çıkarak : çıkmak.

Burç

3. : -Gitmiş bilinmiyor.

Gülmeleri

10. gömülmüş : unutmuş

Kunduz

2. tek kişi- - : tek kişi oldum- -

12. , bahar : , bir bahar

14. : Bir şeyleri biraz da unutmuş görünmeli!

Köprü'nün Ayakları

2. Fısıltı : Fısıltıdır

8. Daha değmeden : Değmeden daha

9. kadar : kadardır

Neden/siz

5. bohça : bohçayı

Ölü Örgü

15. örgü : ölü örgü.

Yük

8. , bunaldım. : , küçüldüm.

ZEBRA

Gibi Kar

1. ısıyı : bir ısıyı

2. : Evlerin içi

İlk son

4. yaz : yazlar
 7. Son un : Son/un
 8., 9., 10. : Gelme

Gücün yoksa kimsen
 Gücün yoksa kimsen
 Son/un- -Eski bir mangırı
 Ağzın almaya.

Döşek

6. yola : yola—

Çekül

3. Çekilir : Çekilir—

Durak

1. oyunu çocukların : oynayan çocuklardan

Gele Geçe

1. in en gece : in/en geceye
 2. : Var/sa/hi/sar
 3. : Tellen/diren sal ince telleri
 4., 5. : Şiş tulum yüzer ceset geceye
 Gel/e geç/e
 7. : Eğlen/sinler geceye

Teyel

11. çıkma : çıkma,

Ev-el

1. pazar : pazara

Siper

8. yakınları: yakınları,

Yün

10. : Belli bu şiir çıkmış bir şairin elinden
 11. parlar : parlar- -

Yüz Yazmak

7. : Beni göremezsin Len terânî

Boz

- Dergide, 2. dizeden sonra ara yoktur.

Kibritler

1. Çıkışları- - : Çıkışları
 7. bakınır hâlâ : hâlâ bakınır :

Uzaklarda Çok Ölü

- Bu şiir dergide "Durak" adıyla yayımlanmıştır.
 2. Sokak saat : Saat sokak

5., 6. : *Bakarım duvarlara uzun
Beklerim ya geçer mi çok ölü bir gece*

8. *Gölgeler yağmur ince*

Göz

7. ısıtamazsa : ısıtamazlarsa

KTL

Dergide 16. dizeden sonra,
Siz *deyin arena ben deyim sinema*
dizesi bulunmaktadır.

Yadsı

11. Sevgi saygı : Saygı sevgi

KARELER AKLAR

Ah Akşam Oldu

Soldan 2. değişir : ne değişir

Karışık Tarife

4. katarları. : trenleri.

6. kayıp : yitik

7. : *karışık cetvelleri*

Fosil

11. ne yaptın! : ne yaptın?

Lâle

7. bakışlarda : bakışlarla

10. çevre : karşınızda

11. içe : sürer kendinize

Uzun Köprü

6. de/midir. : de midir

12. bitme misin? : bitme misin.

Remil

6. gözlerimizi : gizlerimizi

Hece Okumak

2. takılır kayarken : kayarken takılır

3. : yayılır boşuna leke.

4. tek kâğıttı, : tek kâğıt.

8. nerde : nerde - - kaldı

Yazmalar

1. Bir vakti : Bir zamanı

7. dehlizde : mağarada

Hassas Terazî

3. ibresi : önümde ibresi

Kırağı

7. yıl yıla döndü : döndü yıl yıla

Gömlek

7. kovukta : delikte

8. nerden : nerden toplar

10. kaşıklar : kaşıkları

11. çorbada : bir çorbada

Sınav

7. Değişmez : Değişmez yer

Savaş

Bu şiirin müsveddesinde, Necatigil el yazısıyla şu notu düşmüştür:

"5 Mayıs 970 salı/evde

Bu biçimde ilk şiir budur."

Engiz

3. travmatoloji : traumatologie

Bir Sözlükte Kitap Adları

Bu şiir dergide, "Bir Sözlükten Kitap Adları" adıyla yayımlanmıştır.

Merdiven

12. dik : silik

Çatışma

6. umut : ümit

Kenet

Bu şiir dergide beyit düzeninde yayımlanmıştır.

Ters Yorum

3., 4. : 110 volt, 220, ampuller kaçar mumluk

5., 6. : İdare lâmbaları - - çocukluğu geçirdik

7. aldığı : aldığı - -

Dolama

1. : Gerili önümüzde

İp - - dolanınız,

7. yaşlı hasta, : yaşlı, hasta

8. mutsuz : mutsuz.

Eprik

1. elinde : elinde - -

6. içleri, : içleri - -

Stadyum

9. göz, : kanlı göz.

Yad Kapı

- 6. Sûrgün : Sûrgün,
- 7. açardı : açardı.

Üç Beş Damla Denize

- 6. göster ki : göster ki:

Testi

- 3. ömrün : yılların
- 9. ömrün : yılların

Tütü

- Dergide 6. dizeden sonra
- Ölü veya diri
- dizesi bulunmaktadır.

Yosun

- 6. ötekine : geçerek ötekine
- 7. , yosun : , yosun tutar

Çömlek

- 2. döndüren : çeviren
- 4. tıkırtıları : gürültüleri
- 5. Serviler : Sallanır serviler:
- 6. : Sevince say!
- 9. Kayar : Kaymalar:

Üstün Esre

- 6. Gelmedi : Gelemedi

Türkiye Atlası

- 10. Binlerin : Birlerin

Kent

- 1. yanları : tarafları

Gölde

- 3. eritir : artır
- 12. ve 19. dizeler dergide yoktur.

Eski Sokak

- 8. yoktu. : yoktu kil
- 37. Hadi : Hani

Kirli Masa

- 19. : Saatler ilerledi

Tat

- 3. : Sonra zaman geçer
- 19. Uzansın : Uzasin

Bir Albümden Resimler

Bu şiir dergide, "Bir Albümde Resimler" adıyla yayımlanmıştır.

3. : Görülmüyor sargıdan
 5. : Lise, bitirmeden önce
 6. resimleri : resmi
 7., 8. : Adlarını unuttuklarım
 Gülumsüyor yüzleri.
 9. köşe, : köşelerde,
 11. Yüksek okul, : Üniversite,
 13. her şey : çok şey
 15. : Ağaçlar, çalılar ve ceylan
 19. : Girip dinlenmek istedim
 20. : Bu benim kovulduğumun resmi.

Kopuşlar

8. Önlenmez: Önlenemez

Maytap

8. Az gül biraz : Az biraz gül

Duyguseptil

6. : Soğuk yerde tutun

Sinanpaşa

Dergide bu şiirin başlığının altında "10/11 ekim 1974, Beşiktaş" ibaresi bulunmaktadır.

22. ihtiyar : ihtiyarı
 50. : Öteden geliyordu

Yoyo

1. bir lastik : lastik
 14. : Döner geri.

Sıcak Mutfak

Bu şiir dergide, aşağıdaki şekilde yayımlanmıştır:
 Fırın, kuyu, kızartma
 Çeşit
 Buğu, bastı, kapama
 Çengel, kiremit.

İsli çömlekte taş
 Pişecek şimdi

Ağlaşır torunlar
 Ocak başında
 İhtiyar bir kadın
 Üfle odunları.
 Sülün, midye, lüfer

Yürek, beyin... onlar gibi
Korku da yenir
Çoktur yiyenleri.

Az pişsin
Kaldıramaz her mide
Ve neler katmalı
Ve ne kadar her biri
Yok kesin ölçü
El kararı.

Birkaç öğün
Bıktırır fazlası
Çok da sıcak zararlı
Az ılık daha iyi.

Yarına kalmasın
Dokunur çocuklara
Onlar hiç yemesin
Bu nokta çok önemli
Başka sofraya onlara
Başka şeyler yapmalı.

Lobut

1.-4. : Kargaşa kırlarında
Yaban beygiri eyersiz,
Lobut boşluğa salıyor kendini
Egzersiz.

Unutmak

Bu şiir dergide "Unutmam" adıyla yayımlanmıştır.

Ek Sayfa

3. otuzda : otuz
6. : Söndü yarı lambalar, elli.
12., 13. : 13., 12.

Kar Kar

2. : Yığılacak karları kapına
6. - - koş aç, koş aç! : , koş aç koş aç!

BEYLER

Vantuz

5. yanda : yandan

Abdal Musa

2. Kalmamı : Kalayım

Eksik Güvence

5. güvencelerde : güvencelerle

Yerde

1. : Dağlık yazıkistandan

Uygarlık Raporu

3. : Kurtarıcı ekip aramış onları

Varlık dergisinin Haziran 1977 tarihli 837. sayısında şu not bulunmaktadır:

Şairin mayıs sayımızda çıkan "Uygarlık Raporu" şiirinde 3. dize "Kurtlanmış dökülüyorum" olacakken, son düzeltmede yanlış çıkmıştır.

Maden

Bu şiir gazetede aralıksız dizilmiştir.

Nice

10. Yıllar : Yollar

Yol Çantası

1. Hazırlık : "Hazırlık"

5. İlk yardım: "İlk yardım"

Dergide bu şiirin 3. ve 4. beşlikleri yer değiştirerek yayımlanmıştır.

11. Kayıp eşya : "Kayıp eşya"

Duyuru

2., 3. : 3., 2.

Yalnızlığa Çıkma

2. dize dergide yoktur.

Der Biri Sizin İçin

4. yakınlığı, : yakındığı,

Saatler

13. aygıtlar : aygıtlar diktası

KİTAPLARINA GİRMEMİŞ ŞİİRLER

RH Negatif

Bu şiir *Bile/Yazdı*'nın "Şiircikler, Şiir Uçları" başlıklı Birinci Bölüm'ünde yer alan bir parçaya (bkz. *Bile/Yazdı*, YKY, 1997, s. 16, alttan ikinci parça) çok benziyor.

[Çoktur bekle yenler]

Bu şiir *Beyler*'de yer alan "İstampa"ya (bu kitapta s. 373) çok benziyor.

RADYO OYUNLARI

Yıldızlara Bakmak

Kadın ve Kedi

SESLER

BİRİNCİ ADAM

İKİNCİ ADAM

KADIN

KEDİ

Önce bir süre hızlıca daktilo sesi, sonra makineden çıkarılan bir kâğıdın çekiliş ve hıştırtısı. Sessizlik. Birkaç basamak merdiveni çıkan ayak sesleri. Bir kapı, kollayarak, fakat gıcirtıyla açılır. Bir iki adım ayak sesi. İKİNCİ ADAM, oturan BİRİNCİ'nin arkasında ve epeyce uzağında, ayaktadır.

BİRİNCİ ADAM: Siz misiniz?

İKİNCİ ADAM: Benim!

BİRİNCİ ADAM: *(Daktiloya yeni bir kâğıt takar.)* Ama çağırma-
mıştım ki!

İKİNCİ ADAM: Sözünüzden beni beklediğiniz anlaşılıyor.
Hem siz bu eve geldiniz geleli, beni hep çağırdınız. Masa-
nızı oraya koydunuz koyalı... Hep bilmek istediniz, benim
size benzeyip benzemediğimi!

BİRİNCİ ADAM: Kim olduğunuzu biliyorum. Ev sahibi bana
söylemişti; sonra hayalimde tamamladım sizi. Yalnız, tabii,
sesinizi duymam başka olurdu. Fakat nasıl geldiniz bura-
ya? Kapının çalındığını, açıldığını duymadım.

İKİNCİ ADAM: Yolum düştükçe bu sokaktan geçerim. En çok

geceleeri. Eski bir dostu ziyaret gibi. Bugün de geçiyordum, baktım, kapınız aralık. Sessizce girdim içeri.

BİRİNCİ ADAM: Karım giderken kapamayı unutmuş olacak.

İKİNCİ ADAM: Ama ben kapattım şimdi.

BİRİNCİ ADAM: Teşekkür ederim. *(Bir iki satırlık daktilo sesi)*

İKİNCİ ADAM: Peki, ama, gelenin ben olduğumu nerden anladınız?

BİRİNCİ ADAM: Oda kapısını açışınızdan. Eskiler bir gün dönüp gelirlerse, kapıyı tıpkı sizin gibi açarlar. Biraz gıcirtı, biraz kollayış, biraz da korku vardır bu açışta.

İKİNCİ ADAM: Yani kapılar gidenlerin dönmesini istemezler mi?

BİRİNCİ ADAM: Belki, ama hepsi değil tabii!

İKİNCİ ADAM: Peki ama, neye hâlâ dönüp arkanıza bakmıyorsunuz? Kimim ben, nasılım? Merakınızı gidermeyecek misiniz?

BİRİNCİ ADAM: Artık merak etmiyorum. Sesinizi duydum ya, bu yeter. Siz eski kiracısınız! Evlerde çeşitli zamanlarda oturanların sesleri, zamanla birbirine benzer. Sesinizi hiç yadırgamadım. Zaten bir yerde önce oturanla, oraya sonradan gelip¹ yerleşen arasında öyle büyük bir fark yoktur. Çünkü...

İKİNCİ ADAM: Çünkü, kapıdan içeri, evler, her yeniyi seçer de alırlar. Evler, benim bildiğim, hep kendilerine uygun kişileri seçerler; ya da az² zamanda kendilerine benzeyecekleri.³ Onların yanılmaz ölçüleri vardır. Siz, öyle sanırım ki, bana benziyorsunuz; hiç değilse ruhça!

BİRİNCİ ADAM: Benim düşüncelerim bunlar.

İKİNCİ ADAM: Öyle... Ruhça aramızda pek fark yok galiba... Fakat, siz hâlâ dönüp bana bakmayacak mısınız? Olmazsa ben... *(Bir iki adım atar.)*

1 gelip: gelen

2 az: kısa

3 benzeyecekleri: benzeyecek insanları

BİRİNCİ ADAM: Hayır, kalın olduğunuz yerde! Böyle daha iyi! Yani arkamda oluşunuz, yüzünüzü göremeyişim daha iyi! Ben de başımı çevirmeyeceğim. Ama neden ayaktasınız hâlâ? Otursanıza benim yatağa! Temizdir, çekinmeyin! *(Ha fîf bir som ya gıcirtısı)* Tamam! Şimdi konuşabiliriz. Hayalimdeki portreniz değişsin istemiyorum. Ben, onu konuşmamızla tamamlayacağım. Konuşuyorsunuz ya, bu sizi görüyorum demektir. Hem sizi merak ediyorum etmesine, ama gelmeseniz de olurdu. Bütün meraklarımın içimde sürüp gitmesi, giderilmemesi, kuvvetim ve za'fımdır benim. Çünkü böylece...

İKİNCİ ADAM: Böylece hayal kırıklığını önlüyorsunuz. Ya da önlediğinizi sanıyorsunuz. Ama merakımızı içimizde sürdürmek de açığa vurulmamış, bir çeşit hayal kırıklığıdır. Zedelenmesini istemediğimiz onuru koruma çabası.

BİRİNCİ ADAM: Olabilir. Sizin gelişiniz de bir merak sonucu herhalde! Umduğunuzu buldunuz mu bari?

İKİNCİ ADAM: Daha emin değilim. Bana ne dereceye kadar benzediğinizi öğrenemedim henüz.⁴ Benzer taraflarımız çok olabilir, ya da hiç yoktur, bakarsınız.

BİRİNCİ ADAM: Bir görüşte bir insanı anlamak kolay olmasa gerek. Yani benzerliklerin, ortak alışkanlıkların görülmesi, uzun zaman ister. Sahi, siz niçin geldiniz?

İKİNCİ ADAM: Dedim ya, merakınızı gidermek için. Hem sonra, özledim de...

BİRİNCİ ADAM: Özlediniz mi? Neyi?

İKİNCİ ADAM: Yıllarım bu odada geçti. Tam sizin masanızın olduğu yerdeydi masam. Sizinkinin renginde, desenine benzerdi basma perdelerim. Geride bıraktığımız şeyler çeker bizi günün birinde. Sıla hasreti bir nevi.

BİRİNCİ ADAM: Ama herkes, ayrıldığı yeri gidip göremez ki sizin gibi. Birçok engeller vardır. Bir kere, artık yabancısıdır; arada dostluk, akrabalık gibi bağlar yoksa...

İKİNCİ ADAM: Ben aramızda birtakım bağlar bulunduğuna eminim.

BİRİNCİ ADAM: Tuhaf! Nasıl emin olabilirsiniz?

İKİNCİ ADAM: Konuştuk ya demin. Taşınmadan önce tepeden tırnağa yıkasak, boyasak, havalandırsak, yine de eskiden bir şeyler kalır evlerde. Görünmeyen bir şeyler. Yeni gelenler, evlerde görünmez izleri kalmış bu eski yaşamalara uyarlar. Görünmeyen kurulu bir düzenin bozulmaması için ne lazımsa yapar evler. Sonunda farkına varmadan bizler değişir, evlere uyarız da onları değiştirdiğimizi, evleri kendimize uydurduğumuzu, yenileştirdiğimizi sanırız. Boş hayaldir bu!

BİRİNCİ ADAM: Demek eski düzen sürüp gidiyor mu, siz bunu öğrenmeye geldiniz!

İKİNCİ ADAM: Eh, aşağı yukarı. Şu da var: Ölülerin gelmesi, çok kere, dirilerin gelmesinden daha kolaydır.

BİRİNCİ ADAM: Görülmeyen insanlarla konuşmak da kolay.

İKİNCİ ADAM: Tabii! Görmek, bir sürü tehlikeyi göze almak demektir. Hayal etmekte böyle tehlikeler yoktur. (*Sessizlik*)

BİRİNCİ ADAM: Siz, sessizlikten hoşlanır mıydınız?

İKİNCİ ADAM: Hoşlanmazdım, ama mecburdum buna. Çünkü, bu evde bulduğum acayip sessizliğe uymam gerekti. Bu ev benim yaşayışıma el koydu adeta. Bu evde benden öncekilerden kalma o sessiz, üzgün hava, beni de onların sessizliğine sürükledi ve...

BİRİNCİ ADAM: Ve sürdürdünüz bunu. Peki, şimdi nasıl buldunuz eski evinizi?

İKİNCİ ADAM: Hiç değişmemiş. Sokak da eskisi gibi, ıssız.

BİRİNCİ ADAM: Her zaman böyle değildir. Yalnızım da ondan böyle şimdi. Her ailede bir evin geleneklerini benimseyen, sürdüren biri çıkabilir. Sessiz zamana rastladınız. Ev sahibi söylemişti, siz bu evde hep yalnız yaşamışsınız, öyle mi?

İKİNCİ ADAM: Yalnız denebilir. Hele son yıllarım hep yalnız geçti. Bir kedim vardı.

BİRİNCİ ADAM: Bizim de var.

İKİNCİ ADAM: Vardı ve bütün gün sokaklarda sürter, akşama doğru döner gelirdi.

BİRİNCİ ADAM: Bizimki gibi. Ben evliyim, evde olduğum günler karım konu-komşu, akraba ziyaretine gider.

İKİNCİ ADAM: Ne iş yapıyorsunuz?

BİRİNCİ ADAM: Haftanın dört günü bir tüccar yanında çalışırım. Mektuplarını yazar, defterlerini tutarım. Öbür üç gün evdeyimdir. Hep burada. Akşamlara kadar bu masanın başında hayal kurar, sözde roman, hikâye yazarım. Yazdıklarımın pek azı yayımlanır. Siz?

İKİNCİ ADAM: Bean emekliydim. Bir lise öğretmeni. Öğretmenken, hep haftada dört gün dersim olurdu. Emekliye ayrılınca devam etti bu alışkanlık. Yani haftanın dört günü, yazsa parka, kışsa kahveye çıkardım. Bir değişikliği benim için.

BİRİNCİ ADAM: Haftanın üç günü?

İKİNCİ ADAM: Üç gün evde otururdum, hep burada. Ya masa başında sizin gibi, ya da eski zaman sandığının önünde. Sandığı açar, içindekileri döker, saçar, düzeltir, dalar, oyalanırdım. Hiç bıkmazdım.

BİRİNCİ ADAM: Bir eski zaman sandığı başında, içindekileri ortaya döküp saçarak oylanmak; içimizdekileri kâğıtlara döker gibi.

İKİNCİ ADAM: Bu oda, her seferinde gençliğimin rüzgârıyla dolardı.

BİRİNCİ ADAM: (Adeta kendi kendine) Kâğıtlar düşlerimin rüzgârıyla doluyor.

(BİRİNCİ ADAM, masa üstünde bir şeyler arar. Bir kibrit kutusunun açıldığı, bir kibritin çakıldığı duyulur. Hemen peşinden İKİNCİ ADAM da bir kibrit kutusunu açar, bir kibrit çakar.)

BİRİNCİ ADAM: Sigara tutmadım size. Affedersiniz!

İKİNCİ ADAM: Yok, var sigaram.

BİRİNCİ ADAM: Orada bir tütün tablası olacak.

İKİNCİ ADAM: Tamam, buldum! (*Sessizlik*) Hikâyelerinizin konusunu nerden alıyorsunuz?

BİRİNCİ ADAM: Çokluk kendi gençliğim. Anılar, yaşantılar, hayaller.

İKİNCİ ADAM: Benim sandığımın içi de anılar, yaşantılarla doluydu.

BİRİNCİ ADAM: (*Hafif güler.*) Fark yok!

İKİNCİ ADAM: Çocuğunuz var mı?

BİRİNCİ ADAM: Var. Şimdi uyuyor, öbür odada. Küçük. Uyanınca kalkar gelir. Bu ev gibi tıpkı. Sessiz. Görseniz siz de seversiniz.

İKİNCİ ADAM: Sessizliği severim.

BİRİNCİ ADAM: Evde olduğum günler gelir, hep burda yanımda oynar kendi kendine ve bekler...

İKİNCİ ADAM: Kendi kendine. Sandık ve yazı. Çocuklar da büyükler gibi.

BİRİNCİ ADAM: Yalnızlığa küçükten alışıyorlar. Evler alıştırıyor.

İKİNCİ ADAM: Alıştırır.

BİRİNCİ ADAM: Sizin yokmuş.

İKİNCİ ADAM: Yoktu. Olmadı.

BİRİNCİ ADAM: (*Hafif güler.*) Ayrılıyorruz!

İKİNCİ ADAM: (*Hafif güler.*) Sanmam. Benim şurada, masanızın solundaki pencere yanında bir saksım vardı. İçinde adını bilmediğim bir çiçek. Ama çok tuhaf bir çiçek. Gün boyu, solgun, akşamı beklerdi. Karanlık çökerken silkinir, geceyle dirilirdi adeta.

BİRİNCİ ADAM: Garip şey; karanlıkta bir aydınlığı yaşamak. Çocuk ve çiçek! Benim kızım da hep akşamı bekler, sanki annesinin dönmesini bekler.

İKİNCİ ADAM: (*Adeta kendi kendine*) Karanlıkta aydınlığın dönmesini beklerdi. (*Sesini yükselterek*) Sizin niye saksınız yok? O köşe, saksı için çok uygun bir yerdir. Sonra çiçek...

İşte burada ayrılıyorz galiba. Anlaşılan, siz çiçek sevmiyorsunuz.

BİRİNCİ ADAM: Yoo, çok severim; burada da birleşmişiz. Ama benim çocuğum olduğu için, ayrıca çiçeğim yok denebilir. Biz bazı sevgileri içimizde yaşatırız.

İKİNCİ ADAM: *(İçini çeker.)* Öyle! Bir çocuğum olsun isterdim.

BİRİNCİ ADAM: Çiçeklerin yerini bende kızım ve ümitlerim, bol bol dolduruyor. Hele ümitlerim. Çünkü çiçek görünür, solar, kurur. Çocuklar da öyle olabilir. Ama ümit gizlidir, gözlerden uzak... ve solmaz.

İKİNCİ ADAM: Sandığımda bir sürü öteberi arasında aşklarım da vardı. Onları bir ben görürdüm. Gizliydiler, gözlerden uzak; solmadılar. Onları her açışında, hatırlayışında, gönlümü yaşadıkları zamanların heyecanı sarardı.

BİRİNCİ ADAM: Kedinizin gözü değmemiştir de ondan. Kedilerin, kadınların gözü değdi mi, solar aşk. Aşk, yani şiir ve ümit.

İKİNCİ ADAM: *(Hafif güler.)* Doğru, çok doğru! Ama ben beklerdim, kedi giderdi; ondan sonra geçerdim kendi dünyama. Çünkü bir kere o varken açmıştım da sandığı, sivri pençelerini en kıymetli bir resme geçirmişti.

(Sokak kapısının zili, üç kere, hızlı çalar. Kısa bir sessizlik.)

BİRİNCİ ADAM: Lütfen bakar mısınız öbür odadan kapıya; kim gelmiş? Ben kalkarsam...

İKİNCİ ADAM: Kalkarsanız beni görürsünüz; büyü bozulur; oysa beni bu şekilde görmeden görüyorsunuz, değil mi? Beni ve kendinizi!

BİRİNCİ ADAM: Evet evet, bozmayalım! İsterseniz açmayalım kapıyı.

İKİNCİ ADAM: Yoo, bir bakayım! *(Uzaklaşan ayak sesleri. Uzakça bir oda kapısı açılır. Kısa bir sessizlik. Dönüp gelen ayak sesleri)* Kapıda kimse yok. Sokak da boş.

BİRİNCİ ADAM: Bir çocuk çalıp kaçmıştır. Zahmet oldu.

İKİNCİ ADAM: Çocukların çoğu böyledir. Çalıp kaçarlar. Bir

kapıyı, bir ömrü, bir ömrün emeklerini... ve hemen de unuttular. Çocukluk!

BİRİNCİ ADAM: (*Hafif güler.*) Öğretmenliğinizi mi hatırladınız?

İKİNCİ ADAM: (*Üzgün bir sesle*) Kim bilir!

BİRİNCİ ADAM: Hayatımız çalıp kaçanlarla dolu... Çalıp kaçar, bizi tedirgin ederler. (*Sessizlik*)

İKİNCİ ADAM: Roman, hikâye yazdığınıza göre piyes falan?

BİRİNCİ ADAM: Piyes değil de bazan şiir yazarım. Ama karım yokken. Çünkü şiirlerde yaşamadığım şeyleri yaşamışım gibi göstermek bir hastalıktır bende. Onları kendime saklarım.

İKİNCİ ADAM: Yazarken karınız gelirse?

BİRİNCİ ADAM: (*Hafif güler.*) Kedinizin dönüş saatleri belli miydi?

İKİNCİ ADAM: Belliydi, acıkınca dönerdi.

BİRİNCİ ADAM: (*Hafif güler*) Karım yediye doğru gelir. (*Sessizlik.*)

İKİNCİ ADAM: Pencere neye kapalı?

BİRİNCİ ADAM: Bilmem, çalışmaya dalmıştım da unuttum açmayı. Siz yanınızdakini açsanıza!

(*Bir pencere açılır. Derinden bir soluk alışı*)

İKİNCİ ADAM: İkinci güneşi ne hoş! Sıcak. Komşunun bahçesinde ağaç beyaz çiçekler açmış. Siz niye öbür odada çalışmıyorsunuz? Sabah güneşi oraya gelir.

BİRİNCİ ADAM: O oda karımın odası. Daha geniş, hem de dayalı döşeli. Bu oda küçük ve gösterişsiz. Çıplak adeta. Bu ise benim hoşuma gidiyor.

İKİNCİ ADAM: Bazı şeyler ister istemez hoşumuza gider. Hem biz erkekler pek aldırmayız, ama kadınlar çevreleri eşya ile sarılmadıkça kendilerini emniyette hissedemezler. (*Kısa bir sessizlik*) Evet, ne diyordum, ağaç beyaz çiçekler açmış, fakat...

BİRİNCİ ADAM: (*Hemen.*) Ne söyleyeceğinizi biliyorum.

İKİNCİ ADAM: (*Hafif güler.*) Ne söyleyeceğim?

BİRİNCİ ADAM: Fakat duvarlar siyah hâlâ, diyeceksiniz.

İKİNCİ ADAM: (*Üzgün, hafif güler.*) Evet, bu duvarlar her zaman siyahtır. Yeni badanaların altından, bir acayip siyahlık kendini daima belli eder.

BİRİNCİ ADAM: Demek sizin zamanınızda da öyleydi.

İKİNCİ ADAM: Öyleydi. En güçlü kireçler, boyalar bile onu büsbütün yok edemez. Yalnız baharları, biraz hafifler kolaylık. (*Kısa bir sessizlik*) Bakmaya doyamıyorum ağacın çiçeklerine.

BİRİNCİ ADAM: Siz de, onun için mi masanızı pencere yanına değil de, buraya koymuştunuz?

İKİNCİ ADAM: Evet.

BİRİNCİ ADAM: Benim gibi. Orada olursam ağaca bakmaktan çalışmıyorum. Bahar başlıyor. Siz benim içimde donmuş duyguları uyandırdınız. Beyaz. Şimdi beyaz üstüne bir şiir yazabilirim.

(*Bir portatif masanın az öne itildiği, BİRİNCİ ADAM'ın sandal-yesinden ayağa kalktığı duyulur.*)

İKİNCİ ADAM: Durun, dönmeyin arkanıza? Saat kaç?

(*Masada bir tıkırtı*)

BİRİNCİ ADAM: Saat... beşe geliyor.

İKİNCİ ADAM: Vaktiniz varsa tam zamanı. Ben gideyim de başlayın şiirinize.

BİRİNCİ ADAM: (*Biraz daha öne gelir, bir perdenin sağa sola açıldığı duyulur.*) Benim en büyük mutluluğum...

İKİNCİ ADAM: Ağaç çiçeklenince camı açardım. Bir delice sevinç içime dolardı.

BİRİNCİ ADAM: Yaklaşan şiirlerin sevinci gibi.

(*BİRİNCİ ADAM, önündeki pencereyi açar.*)

BİRİNCİ ADAM: Şimdi bahar, daha çok dolar içeri.

İKİNCİ ADAM: Dolmak, boşalmalara başlangıçtır. Gönünüz-

ce başarılar. Şey... Evde olduğunuz günler yine gelebilir miyim? Çok üzgünsem, ara sıra?

BİRİNCİ ADAM: Beklerim. Her zaman. Bura sizin eviniz.

İKİNCİ ADAM: İyi günler!

BİRİNCİ ADAM: Size de!

(Uzaklaşan ayak sesleri. İKİNCİ ADAM odadan çıkar. Açık kalan kapıdan bir insanın birkaç basamak merdiveni indiğini, sohak kapısının açılıp kapandığı; odada BİRİNCİ ADAM' ın, kısa süren gezinmeleri peşinde de, oda kapısını kapatarak yine masa başına oturduğu duyulur.)

BİRİNCİ ADAM: Garip şey, duvarlarda siyahlık sanki biraz daha silindi. Beyaz. Evet, beyaza başlayabilirim şimdi.

(Kısa bir sessizlik. Bir kedi miyavlayarak merdivenleri çıkar. Kapıyı tırmalar., miyavlar. Az sonra kapı açılır, KADIN içeri girer.)

KADIN: Çocuk hâlâ uyanmadı mı? *(Kedi miyavlar.)* Acıkmış bu kedi. Gideyim de bir şeyler vereyim. Ne yapıyorsun sen?

BİRİNCİ ADAM: Hiç! Çalışıyorum.

KADIN: Ben çok oldu geleli. Aşağı odadaydım, merak ettim uyuyup kaldın mı diye. Epeydir daktilonun sesi kesildi de.

BİRİNCİ ADAM: *(Üzgün)* Evet kesildi.

KADIN: Hınzır çocuk demin yine kapıyı çaldı, duydun mu?

BİRİNCİ ADAM: *(Üzgün)* Duydum, o muydu?

KADIN: Oydu ya! Koştum ama yetişemedim. Hem bir saattir kapımızı çalan mı oldu başka? Yakalarsam fena döveceğim bir daha.

BİRİNCİ ADAM: *(Üzgün)* Ne yaparsın; çalıp kaçıyorlar!

KADIN: Anasında suç. Çocuğunu terbiye etmiyor ki!

BİRİNCİ ADAM: *(Üzgün)* Öyle!

KADIN: Yine neyin var kuzum senin? Pencereyi de açmışsın, üşüyeceksin ayol!

BİRİNCİ ADAM: *(Üzgün)* Sıcak!

KADIN: Ateşin başına vurmuş! Daha bahar gelmedi; kapa şu pencereyi, aldanma güneş!

BİRİNCİ ADAM: (Üzgün) Aldanmıyorum; gelmedi, kapa!

Kapatılan bir pencere sesi ve bir kedi miyavlaması.

Yıldızlara Bakmak

KİŞİLER

YOLCU

ARABACI

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ

BİR KADIN SESİ

BİR ERKEK SESİ

Bir süre rahvan giden bir atlı araba sesi.

YOLCU: Daha hızlı, daha hızlı! Vaktim yok fazla.

ARABACI: At yoruldu, Bey, yol bozuk zaten! *(Bir kamçı sesi)*
Dehey Aslan!

(Tekerlek, nal sesleri bir süre çoğalır; at kışner. YOLCU da, ARABACI da gürültüden bağırır gibi konuşurlar.)

YOLCU: Bu işi hemen bu gece bitirmem lazım. Gidecek başka yerler çıkabilir, bakarsın! Ne kadar da uzakmış! Hızlı sür, daha hızlı!

ARABACI: Hem uzak, hem de yol yol değil ki! *(Kamçı şaklar)*
Dehey Aslan! *(Hızlanan araba sesleri.)* Ne yapacaksınız rasathanede?

(Birden sesler kesilir. Uzaktan uğultu halinde, son hecesi uzatılarak: "Yıldızlara baktın mı?" seslenişi duyulur; ses erir, dağılır. Kısa bir süre yine tekerlek, nal sesleri)

ARABACI: Bey, ne yapacaksın, dedim, rasathanede?

YOLCU: Duymadın mı?

ARABACI: Söylemediniz ki!

YOLCU: Ben söylemedim ama, sen sesi duymadın mı?

ARABACI: Hangi sesi?

YOLCU: Bir sesleniş duymadın mı?

ARABACI: Yoo! Bu saatte buralarda kimse yoktur ki, ses olsun!

YOLCU: Ama yol, gündüz gibi aydınlık.

ARABACI: Yıldız ışığından, Bey!

YOLCU: Gökte yıldız var demek?

ARABACI: Var ya, var ya! Görmüyor musun, Bey?

(Sessizlik. Bir süre tekerlek, nal sesleri)

(Bir kapı tokmağı, bir gong gibi tok ve yankılı üç kere vurulur. Sessizlik. Kapı ağır ve demirden bir sesle açılır. Sessizlik)

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Fakat azizim, sizi içeriye alamam; çok geç! Rasathaneyi gezmek istiyorsanız gündüz gelin. Aslında, öğretmenleriyle toplu halde gelen öğrencilere açıktır burası.

YOLCU: Sayın ki ben de bir öğrenciyim, öğrenmek istiyorum, öğrenmek zorundayım. Fakat başka zaman vaktim yok; geri çevirmeyin beni; yıldızları hemen şimdi görmek istiyorum.

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Yıldızlar rasathaneden görülmez.

YOLCU: Bense en iyi buradan görülür sanıyordum. Öğrenmeye geldim, acaba...

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: *(Sözünü keser.)* Gecenin bu saatinde artık hiçbir şey öğrenemezsiniz.

YOLCU: Öğrenmenin saati mi var?

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Var ya! Her şeyin bir öğrenme zamanı var. Bazı şeyler gün doğarken öğrenilir, bazı şeyler de öğlen saatlerinde. Sonra her şeyin bir öğrenme yeri var. Yalnızlıkları öğrenmek için soğuk, taş odalarda gece yarılarını beklemek gerekir. Dereleri, gölleri bahar şafaklarında kırlarda; denizleri, çölleri yaz ayları kızgın öğle üzerleri evlerde, basık odalarda öğrenirsiniz. Ayrı şeyler bunlar. Mesela sokakları öğrenmek için...

YOLCU: Sokakları öğrendim az çok.

GÖZLEMEVİ

MÜDÜRÜ: Nesini öğrendiniz bakalım?

YOLCU: Nesini mi? Bakkallarını, kasaplarını, çarşılarını, fırınlarını...

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: (Sözünü keser.) Durun, durun! Hangi saatlerde?

YOLCU: İş dönüşü, akşam saatlerinde.

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Öğrenmek dediğiniz bu mu sizin?

YOLCU: Ya ne olsun?

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Azizim! Sokakları öğrenmek için, uzunca bir süre gün doğmadan yollara düşmek gerekir. Sütçü beygirleri, sebze arabaları geçerken. Erkenci kahvelerde çaylar yeni demlenirken. Sokak, bu vakitlerinde sokaktır. Sokakların da bir kişiliği olduğunu unutmayın!

YOLCU: Yahut gece yarısından sonra, in cin top oynarken, öyle mi?

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: (Şaşırması) Yok canım, nerden biliyorsunuz?

YOLCU: Bir kere eve çok geç dönmüştüm de ordan. Uzadıkça uzamıştı yol. Bütün ışıklar sönmüştü.

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: (Güler.) Yaa, görmemişsiniz! Uyku tutmayan hastaların, âşıkların lambaları söner mi hiç?

YOLCU: Camlarda kalın perdeler vardı, dışarıya ışık falan sızılmıyordu.

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Işık kadar ses de önemlidir; ses, ses!

YOLCU: Evet, öyle! (Birden hatırlamış gibi çabuk çabuk) Nitekim ben de size bir ses yüzünden geldim!

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Ne sesi?

YOLCU: Ama önce şunu öğrenmeliyim. Beni dinlemeye vakitiniz var mı?

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Vaktim mi? (Güler.) Vaktim olmasaydı böyle uzun zaman konuşur muydum sizinle? Bende

vakitten bol ne var? Bu teleskopların, sismografların ortasında; gezegenlerin, durağan yıldızların vakti içinde. Dünyanın vakti bana öyle uzun geliyor ki!

YOLCU: Ben çok kısa bilirdim.

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Az çoğa karışınca çok olur.

YOLCU: Filozof musunuz siz?

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Hayır, sıradan bir adam! Neyse, devam edin siz. Bir sestən bahsediyorsunuz; ne sesi bu?

YOLCU: Son günlerde kulağıma uzaktan sesler gelmeye başladı.

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Ne gibi?

YOLCU: Çok sıcak, buram buram buğular içinde bir hamamın uğultuları gibi. Bir soru; ama her kelimesi açık, belli bir soru. Yayılan, duman duman yaklaşan, sonra eriyip dağılan bir soru.

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Hangi saatlerde soruluyor?

YOLCU: Değişik saatlerde. Ama en çok...

BİR KADIN SESİ: (*Uzaktan*) Ocağa yemek koydum, ara sıra bakmayı unutma, indirirken biraz tuz at! Ben gidiyorum. Hoşça kal.

BİR ERKEK SESİ: (*Uzaktan*) Hesaplara baktın mı? Yanlış bir iş yaparız da başımız derde girer, bir de sen kontrol et! Ama biraz çabuk ol, çabuk, çabuk!

BİR KADIN SESİ: (*Uzaktan*) Hayatım! Elko'nun vitrinindeki kumaşları gördün mü? Öyle hoş desenler ki; çok da ucuz. Yarın gidelim de bir mantoluk alalım, olmaz mı?

BİR ERKEK SESİ: (*Uzaktan*) Kaç gündür bakamadın mı? Eee, Birader, biliyorsun, acele bu iş! Bırak elindekini de, önce buna bak! Buna, buna, buna!

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: (*Yüksek sesle*) Evet, en çok?

BİR KADIN SESİ: (*Uzaktan, uyuklu*) Yatıyor musun? Öyle yorgunum ki! Üstleri açık olmasın, çocuklara baktın mı?

YOLCU: (*Dalgınlığından sıyrılır, çabuk çabuk*) Hayır, belli olmu-

yor, geceleri de duyuyorum. Çalıştığım yerde, evde, her vakit. Bazan uykumun arasında. Hemen uyanıyorum.

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Hep aynı soru mu?

YOLCU: Hep aynı soru.

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Nedir sorulan?

YOLCU: Sorulan... (*Çok uzaktan, girişteki uğultu halinde, "Yıldızlara baktın mı?" seslenişi, sonra sessizlik*) Yıldızlara bakıp bakmadığımı soruyorlar.

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Garip şey!

YOLCU: Çok garip!

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Demek yıldızları görmüyorsunuz?

YOLCU: Görmüyorum. Çok şeyi görüyorum, gözlerim sağlam, ama yıldızlara bakıyorum, onları görmüyorum. Göz doktorlarına gittim, faydasız!

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Doktor işi değil bu!

YOLCU: Sinir doktorlarına da gittim.

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Doktor işi değil bu!

YOLCU: Şimdi size geldim.

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Benim işim de değil bu!

YOLCU: Nasıl olur? Teleskopunuz var, aletleriniz var; onlarla görebilirim herhalde.

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Neye ille de görmek istiyorsunuz anlamıyorum? Yıldızlar da kalıversin canım!

YOLCU: Olmaz! Yakında gideceğim buralardan; hatırlatıyorlar, sorarlar; ayıp olur cevap veremezsem. Baktım, ama göremedim demek ayıp düşer...(*Sessizlik*)

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Azizim, siz görmüş olmak için bakmışsınız, ondan göremediniz. Duymak için baksaydınız görürdünüz. Hem sonra...(*Durur.*)

YOLCU: (*Merak etmiş*) Evet?

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Fakat... sizi bir noktada teselli edebilirim. (*Durur, içini çeker.*) Üzülmeyin, bir siz değilsiniz

yıldızları görmeyen. Şaşacaksınız ama, artık ben de görmüyorum.

YOLCU: Siz de mi? Nasıl olur? Bir rasathane müdürü!

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: (*Hemen*) Yoo, yanlış anlamayın! Rasathane müdürü olarak görüyorum da, insan olarak çoktandır göremiyorum.

YOLCU: Peki, bu sizi hiç telaşlandırmıyor mu?

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: (*Rahat*) Hayır! Çünkü benim durumum sizinkinden farklı. İnsan, yıldızları ne zaman görmez, biliyor musunuz?

YOLCU: Ne zaman görmez?

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Ya hiç bakmamışsa, ya da çok bakmışsa! Ya açlığındandır görmeyişi; ya da artık doymuş, kanıksamış olmasından!

YOLCU: Demek doydunuz siz!

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Gençliğimde çok baktım, gördüm çünkü! Şimdi artık gözlerimi kapayınca, onları içimde buluyorum. Dışında gördüklerim, yalnız astronomi, kozmografya yıldızları.

YOLCU: (*İçini çeker.*) Ben o kadarını olsun görsem razıyım.

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: (*Küçümser.*) Püh! Yıldızları yakından göremeyen uzaktan hiç göremez. Size bir soru!

YOLCU: Buyurun!

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Yıldızlara değil de, çiçeklere baktın mı deseler ne yapardınız?

YOLCU: (*Düşünür.*) Ne mi yapardım? Şey... Botanik enstitüsüne giderdim.

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: (*Kahkahayla güler.*) Botanik enstitüsüne mi? İlahi dostum, siz çok komiksınız, çok! (*Seslenir.*) Hey Arabacı!

ARABACI: (*Girer.*) Buyur, Müdür Bey!

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Bak ne diyor senin yolcu! Çiçek görmek için botanik enstitüsüne gidermiş!

ARABACI: (Güler.) Daha neler, Bey! Parklar, bahçeler varken?

YOLCU: (İçerlemiş) Bahçeyle bir mi orası?

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Bahçeyi görmeyen enstitüde neyi görür?

ARABACI: Yolumuzun başında bir bahçenin önünden geçtik; orda en az elli çeşit çiçek vardı. Ama siz, başınızı çevirip bakmadınız!

YOLCU: Dikkat etmedim.

ARABACI: Nasıl etmezsin, Bey? Hani atın dizgininde bir bozukluk var dedim de durdurdum arabayı. Yere indim, ne yaptım ben?

YOLCU: Dizgini düzelttin.

ARABACI: (Alaylı) Hangi dizgini, Bey? Çiçekleri seyrettim, çiçekleri. Akşam saatinde mor, kırmızı, sarı, pembe, ıslıl ıslıl parıldayan o güzellikleri seyretmeden geçip gitmeye gönlüm razı olmadı. (Sessizlik)

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Gördünüz mü, Azizim, bir arabacı bile...

ARABACI: (Alınmış) Ayıp ediyorsun, Müdür Bey, arabacı ol-duksa...

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: (Sözünü keser.) Yooo, yoo, gücenme! Demem o deme değil; hani bu beyin dünyadan haberi yok da!

ARABACI: Bilinir mi, Müdür Bey? Kimbilir ne derdi var bu yol-cunun? İnsan acılı, kahrılı oldu mu gözü dünyayı görmez.

YOLCU: (Üzgün) Herkesin dünyası kendine!

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Öyle, tabii! Fakat sizin dünyanızda bakmak diye bir şey yok mu, bilmek isterdim. Yıldızlara hiç bakmadınız mı mesela?

YOLCU: Bakmışımdır, çok eskiden bakmışımdır, ama pek hatırlamıyorum. Daha doğrusu vaktim olmadı bakmaya. Size bir itirafta bulunayım mı?

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Bekliyorum.

ARABACI: Müdür Bey! Hayvana yem vermiştim, gidip bakayım, yemiş mi?

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Git, git ama sonra hemen gel (*Bir kapı kapanır, ARABACI çıkar.*) Sizi dinliyorum.

YOLCU: (*Sıkılarak*) Ben bugüne kadar hep önüne baktım.

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Bir suç mu işlemiştiniz?

YOLCU: (*Önler.*) Rica ederim, dürüst bir vatandaşım ben. Dürüst olduğum için de yıldızlara bakmak istiyorum ya! Baktım mı diye soruyorlar, sanki cevap bekliyorlar. İyice görmeden bir şey diyemem, yalancı çıkarım sonra. Eskiden baktım herhalde, ama unutmuşum.

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Öyleyse iyi bakmamışsınız. Eh, insan hep önüne bakarsa başka şeyleri ya hiç görmez, ya da pek üstünkörü görür.

YOLCU: Ne yapayım, mecburdum. Yani ben hep önümdeki işime baktım.

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Çocukluğunuzda?

YOLCU: Çocukluğumda babamın eline bakıyordum. Gençliğimde uzun bir zaman, bu sefer anne eline baktım. Yoksulluktan başka bir şey görmedim. Elim ekmek tutunca da, önümdeki işime, yani hep kendi ellerime baktım.

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Başka eller görmediniz mi?

YOLCU: Gördüm. Bakkalın, kasabın, esnafın ellerini gördüm. Gözlerimi satıcıların ellerinden ayırmadım.

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Niçin?

YOLCU: Yanlış tartmasınlar, eksik vermesinler diye.

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Güzel, ya hanım elleri?

YOLCU: Bahçem yok benim. (*Sessizlik.*)

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Anlaşılan siz hep yere bakmışsınız.

YOLCU: Ekmek yerde idi. Çocukluğum yerde emeklemekle geçti. Gençliğim, orta yaşlılığım... (*Birden kızar.*) Siz ne diyorsunuz kuzum, yıldızlara baksaydım hava alırdım, hava!

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Gökte bir yıldız seçip arada yalnız ona bakabilirdiniz; sönüyor mu, parlıyor mu diye.

YOLCU: Ben yıldızı sönük doğmuşum, Müdür Bey!

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Bir yıldızın ışığı sönmeye başlasa; sönse bile, dünyamız yıllar, yüzyıllar sonra bunun farkına varır. Yıllarca, yüzyıllarca o ışık, yıldızı yaşıyormuş gibi, gelmekte devam eder bize. Sanatçıları düşünün! Bir siz misiniz yıldızı sönük, bu dünyada? Sonra kanguru, beyaz ayı, zürafa bazı memleketlerde görülmez ama, yıldızlar her yerde görülür.

YOLCU: Gökyüzüne bakacak ne vaktim, ne halim vardı benim. Toprak bırakmıyordu.

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: (Şiir okur.)

“Ne uçmayı bilirim, ne gökten haberdarım,
Bir karış bile fazla yükselemem yerimden:
Toprağa basmak için yapılmış ayaklarım.⁵”

YOLCU: Nedir bu?

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Bir şiir! (Okumaya devam eder.) “Toprak beni daima çeker eteklerimden...” Şiirlere baktığınızı oldu mu?

YOLCU: Şiirlere bakamadım.

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Öyle ya, yıldızlara bakamadınız.

YOLCU: Ben hep önüme baktım derken bunu anlatmak istemiştim.

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Anlıyorum, hep yere bağlı kaldınız, havalanamadınız.

YOLCU: Uçmasını bilmem ki!..

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Uçmak şart değil.

YOLCU: Fakat...

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Başınızı kaldırıp da yukarıya bak-saydınız, bir yaz gecesi mesela, havalanırdınız.

YOLCU: Düşmekten korktum.

5 Bu dizeler Cevdet Kudret'in "Toprağa Bağlı" adlı şiirinin ilk üç dizesidir.

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Göze alacaksınız.

YOLCU: Göze batmaktan korktum.

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Göze alacaksınız.

YOLCU: Herkes bana dikerdi gözlerini.

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Göze alacaksınız. (*Sessizlik*)

YOLCU: Yıldızlara bakmadım ama, başka şeylere baktım, söz-gelişi...

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: (*Tamamlar.*) Dişlerinize, gıdanıza, hasta olmamaya baktınız.

YOLCU: Bunlara bakmasaydım çoluk çocuğuma bakamazdım ki! Sonra bunları karım istedi.

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Dişleriniz sağlam mı bari?

YOLCU: Ne gezer, hepsi çürük! Yaptıramıyorum da!

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Sağlık durumunuz nasıl?

YOLCU: Haftanın iki günü iyiceyim, beş günü hasta.

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Yıldızlara bakmamaktan, hava alamamaktan!

YOLCU: Ne ilgisi var, Beyim?

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Çook! Her neyse! Demek midenize, karaciğerinize baktınız, korudunuz onları; ama yine de iç organlarınız bozuk değil mi?

YOLCU: Bozuk!

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Yıldızlara bakmamaktan, hava alamamaktan! Başka nelere baktınız?

YOLCU: Başka? Başka? Sonra bana bakmışlar diye aileme baktım, onlar gibi ev bark sahibi oldum; demin de dedim ya; karıma, çocuklarıma...

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: ...bakıyorsunuz. Biz de bakıyoruz, önemli değil bu; ödevimiz!

YOLCU: (*Hafif güler.*) Üzüntüyü bırakıp yaşamaya da baktım.

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Tamam! Demek yaşamaya da baktınız? Bu iyi, bakın, bu çok iyi! Yaşayabildiniz mi bari? Yıldız-

lara bakmadan insan nasıl yaşar?

YOLCU: Ben yaşadım!

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Bravo! Fakat görmediğiniz şeyler var.

YOLCU: Pek yok canım. Yıldızları göremedim, bir! Başka?

Evet, kırlara, denizlere, derelere uzak kaldım; ama dere-
otlarını gördüm.

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Nerde gördünüz?

YOLCU: Karım zeytinyağlı bakla pişirdikçe, baklanın üzerin-
de.

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Ya bakla çiçekleri?

YOLCU: Bakla çiçekleri? Baklayı biliyorum ya! Baklagilleri de
biliyorum. (*Bir kitaptan okur gibi.*) "Baklagiller; içine bakla,
fasulye, akasya, keçiboynuzu gibi badiçlı pek çok sebze ve
ağaçları olan ve ikiçenekli ayrı taçyapraklılardan alan bü-
yük bir bitki familyasıdır." Tabiat bilgisi dersinde ezberlet-
mişlerdi. (*Bir zafer kazanmış gibi*) Nasıl da unutmamışım!

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Hayret doğrusu! Fakat bakla çiçeğini
toprakta iken, daha bakla değilken görmeli!

YOLCU: (*Düşünür.*) Bakla çiçeği mi? Hatırlamıyorum, hiç gör-
medim.

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Onun o sarımtırak eflatuna çalan be-
yaz rengini hiç görmediniz demek? O harika rengi bilmi-
yorsunuz.

YOLCU: Ama toprağı gördüm. (*Kızar.*) Hem canım, bakla çiçeği
gördün mü diye sormuyorlar ki bana!

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Orası öyle! Bakla çiçeğini görmeseniz
de olabilir. Peki, ya nar çiçeği?

YOLCU: Alay mı ediyorsunuz benimle?

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: (*Çıkışır gibi*) Nar çiçeği gördünüz mü
diyorum!

YOLCU: (*Siner.*) Görmedim. Botanik enstitüsünde vardır her-
halde.

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Bırakın şu enstitüyü! Nar çiçeğini bi-

lim kurumlarında değil; rasgele bir bahçede, ağaçtaki ha-
liyle görmeli!

YOLCU: Ağaç gördüm.

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Nerde?

YOLCU: (Kızmış) Çocuk değilim ya, ağaç da mı görmedim artık.

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Kızmayın, kızmayın! Olur a, olamaz mı?

(Bir sandalye çekilişi)

YOLCU: Neyse, vaktim yok benim. Biraz acele etsek. Şu yıldız-
ları gösterin de gideyim artık.

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Gidersiniz, gidersiniz; ne güzel dert-
leşiyoruz!

YOLCU: Yarın burda olmam belki.

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: (İçini çeker.) Ne fena! Hiç dönmeyecek
misiniz?

YOLCU: (Üzgün) Kim bilir? Hem giderken daha bir sürü şeye
bakmam gerek. Sorarlar, olur a!

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Sorarlar; ne kadar çok şeye bakarsa-
nız o kadar iyi tabii! Ne olur, ne olmaz! Çoluk çocuğu ne
yapacaksınız, peki?

YOLCU: Onları burada bırakacağım, ister istemez! Yanımda
götüremem ki! Hem araba tek kişilik, hem de... Sonra şim-
diye kadar hep ben baktım onlara; artık başlarının çaresine
baksınlar.

ARABACI: (Girer.) Bey, gecikiyoruz, başka yerlere de uğraya-
caksak çabuk olalım.

YOLCU: (Telaşlı) Uğrayacağız, uğrayacağız tabii! Önce yıldız-
lara bakayım hele.

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Arabacı! Otur da, bekle biraz! İşimiz
bitmedi henüz. (Bir sandalye çekilir. Arabacı oturur.) Eveet,
yıldızlara bakmak! (Ağır ağır) Dostum, ne yazık ki bu kolay
bir iş değil, hiç de kolay değil!

YOLCU: Teleskop mu bozuk?

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Teleskop mükemmel işliyor, fakat...

YOLCU: (Öfkeli) Vaktimi boşa harcıyorsunuz. Konuşmamızın başında kesip atsaydınız ya! Sizden olmayacak şey mi istiyorum? Bir izin, sadece teleskopla bakma izni!

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: (Tekerek) Benim teleskopuma ihtiyacınız yok sizin.

YOLCU: Teleskopum olsaydı buralara kadar yorulmazdım herhalde!

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Sizin telekopunuz vardı, bakmasını bilmediniz.

YOLCU: Gözlerim mi demek istiyorsunuz? Kaç kere söyledim: Bakıyorum, ama göremiyorum.

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Vardı, bakmasını bilmediniz. Bugün, yarın bakarım diye bu geceye kadar savsakladınız bu işi! Bakmaya bakmaya gözleriniz görmez oldu. Demin ne dedim ben size?

YOLCU: O kadar çok şey söylediniz ki, hangisi, unuttum.

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: İnsan, yıldızları ne zaman göremezdi?

YOLCU: (Hatırlar) Şey... ya hiç bakmamışsa, ya da çok bakmışsa!

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Tamam! (Kendi kendine konuşur gibi, yavaş yavaş) İnsan, aylı gecelerde bir ağaç altında hiç oturmamışsa, samanyollarından gökyüzü kırlarına hiç tırmanmamışsa, kayan yıldızlara karşı bir dilekte bulunmamışsa, arada bir olsun başını göklere kaldırmamışsa, teleskoplarla bakmış, ne görebilir ki?

YOLCU: Yıldızları.

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Karanlığı! Siz yıldızların altında sıcak aşk geceleri yaşamadınız mı hiç?

YOLCU: Aşka vaktim olmadı.

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Nasıl evlendiniz?

YOLCU: İşte günün birinde, kader, tesadüf.

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Severeek değil yani!

YOLCU: Değil, geleneğe uyarak.

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Madem öyle, (Birdenbire sert) benim de size gösterecek yıldızım yok!

YOLCU: (Yalvarır.) Yapmayın, n'olursunuz! Yıldızları görmem lazı-
zım; bir tanesini olsun gösterin!

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Ateşböceklerini görebiliyor musu-
nuz?

YOLCU: Adını duydum, ama görmedim, çok küçükmüş.

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Çok mu küçükmüş? Emin misiniz?

YOLCU: Küçükmüş. Oğlum söyledi. Ama çok güzelmiş.

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Oğlunuz kaç yaşında?

YOLCU: Beş yaşında. Daha geçen gece bir tane yakalamış. Avu-
cunda gösterdi, pek hoşlanmıştı, gülüyordu, ama ben göre-
medim, çok küçüktü.

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Ateşböceği çok, çok büyüktür; an-
cak çocuk ellerine sığar. Ateşböceklerini göremeyen, yıl-
dızları hiç göremez.

YOLCU: Teleskopla da mı?

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Onunla da! (Kesin) Hayır! Geçmiş!
Artık göremezsiniz. (Kısa bir sessizlik)

ARABACI: Bey, siz buraya yıldız mı görmeye geldiniz? Ne diye
yolda söylemediniz bana? Hiç değilse Kutup yıldızını gös-
terirdim. Madem bir tanesi de yetiyormuş!

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Yeterdi! (Sessizlik) Hem siz buraya
böyle bir iş için gelen ilk adam da değilsiniz. Bu arabacı
sizden önce buraya sizin gibi çoklarını getirdi.

YOLCU: Ama bana söylemedi.

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Söyler mi, ne diye söylesin? Anlama-
lıydınız; halinden, davranışlarından görmüş geçirmiş ol-
duğunu anlamalıydınız. Ona bile bakmamışsınız.

YOLCU: Kendi derdim bana yetiyordu.

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Derdinizin çaresi, ne yazık ki artık yok!

YOLCU: Peki, benden önce gelenler, yıldızları göremeden mi döndüler?

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Göremeden döndüler...

YOLCU: (Ümitsiz) Hiçbir şey yapamaz mısınız?

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: (Sert) Hayır! Hem rasathaneye geceleyin her türlü ziyaret yasaktır.

YOLCU: (Kızmış) Şikâyet edeceğim! Bir vatandaşın haklı dileğini yerine getirmeye mecbursunuz! İşinizden attıracağım sizi!

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: (Güler.) Vaktiniz varsa hayhay!

YOLCU: (Ağlamaklı) Yok, ne yazık ki, vaktim yok, çok geç kaldım.

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Çok geç kaldınız!

ARABACI: Bey, hemen gidelim! Ben yıldız da gösteririm size!

YOLCU: (Azarlar.) Görmüyorum dedim yahu, göz doktoru musun sen?

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Bu iş doktor işi değil, yaşamak işi. Arabacı! Nasıl senin beygir? Yemini yedi, suyunu içti mi?

ARABACI: Yedi, içti, Beyim!

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: Ne yapıyor şimdi?

ARABACI: (Güler.) Yıldızları seyrediyor, Müdür Bey!

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: (Güler.) Bravo beygire! Yaşamasını biliyor desene!

YOLCU: (Kızmış) Aptal yerine koydunuz beni; düpedüz aptal! Alacağınız olsun, gösteririm ben size!

GÖZLEMEVİ MÜDÜRÜ: (Güler.) Görmüyorsunuz ki göstere-siniz, dostum!

YOLCU: Yürü gidelim, Arabacı! Deliler evine gelmişiz; durulmaz burada!

(Hızla uzaklaşan ayak sesleri. MÜDÜR'ün kahkahası. Kapa-

nan bir kapı. Sessizlik. Az sonra dörtına giden atın nal sesleri, tekerlek sesleri. Sesler birden kesilir. Uzaktan uğultu halinde, son hecesi uzatılarak, "Çiçeklere baktın mı?" seslenişi duyulur, ses erir dağılır. At kışner. YOLCU da, ARABACI da gürültüden biraz bağırır gibi konuşurlar.)

YOLCU: Arabacı, çabuk beni o söylediğin bahçeye götür, çiçekleri göster bana; önce çiçekleri!

ARABACI: Geç oldu Bey, çiçekler uykuya yattı, hiçbirini görmez şimdi.

YOLCU: Hay Allah! Yahu, bunun da mı zamanı var?

ARABACI: Var ya, tabii var! Çiçekler sabahın erken saatlerinde, bir de gün batarken görülür, Bey! Acele etmeyin yarın sabah ben size bütün çiçekleri gösteririm, bütün çiçekleri!

YOLCU: (İçini çeker.) Ah, ben yarın belki buralarda olmam. Arabacı! Şimdi göster, şimdi. Hiç değilse bir yıldız göster bana.

ARABACI: Bunlar birbirlerine bağlı şeyler, Bey! Çiçekleri gördünüz mü, gökyüzüne bakmadan yıldızları da görürsünüz.

YOLCU: Geç kaldım, çok geç kaldım!

ARABACI: Geç kaldınız, Bey!

Bir süre nal, tekerlek sesleri. At kışner.

Gece Aşevi

Son Tren

KİŞİLER

KADIN, AYNUR
KOCASI, HİLMİ
KIZ
ERKEK
BAYAN TERZİ
ESKİ VALİ

I

Evde. Bir kapı açılır, KADIN'la KOCASI girerler.

KADIN: Ne sıkıntılı hava!

KOCASI: Yaprak kımıldamıyor.

KADIN: Ter içindeyim. Rûzgâr çıksa, yağmuryağsa biraz.

KOCASI: Bütün gün fena bunaldım. Açsana şu pencereyi! *(Bir pencere açılır.)* Radyoda ne var?

KADIN: Bilmem, bakayım. *(Radyoda hafif bir müzik)*

KOCASI: Kapat.

KADIN: Neden?

KOCASI: Faydasız.

KADIN: Ne bekliyordun?

KOCASI: Hiç.

KADIN: Yani neye faydasız?

KOCASI: İçimdeki sıkıntıya. Kapat. (*Radio kapatılır.*)

KADIN: Sıkıntının bütün bütün geçmesine az kaldı.

KOCASI: Nasıl? Anlamadım.

KADIN: Bu gece gidiyor, on treniyle.

KOCASI: Kim?

KADIN: Erol.

KOCASI: Ya? (*Sessizlik*)

KADIN: Sevinmedin mi?

KOCASI: Neye sevineyim?

KADIN: İstemiyordun da onu.

KOCASI: Beni yanlış anlama. Ben hep iyiliğini istedim onun.

KADIN: Biliyorum.

KOCASI: Bilseydin... Neyse! Uğurlamaya gidecek miyiz?

KADIN: İsrarla rica etti, sakın gelmeyin diye.

KOCASI: Neden?

KADIN: Kendini suçlu hissediyor. Çok yük olmuş bize.

KOCASI: Hiç düşünmedim.

KADIN: Olabilir.

KOCASI: Bu sefer kesin mi kararı? Bu kaçınıcı, biliyorsun.

KADIN: Kesin. Akşamüstü bana uğradı, birden karar vermiş, biletini de almış.

KOCASI: Tembel, sorumsuz, ilerisini düşünmüyor. Yirmi sekizine geldi, hâlâ bir baltaya sap olduğu yok. Acıyorum. Öğrenimini olsun yarıda bırakmasaydı hadi neyse. Fakat...

KADIN: Anladı artık. Gidiyor. Dönmeyecek.

KOCASI: Demek vedalaştınız.

KADIN: Evet.

KOCASI: Biraz para verseydin bari.

KADIN: Vereyim dedim, almadı. Gidince annemlerden alır.

KOCASI: Üzülüyor musun?

KADIN: Dûzeleceğini umuyorum.

KOCASI: Ummak isterdim. (Sessizlik)

KADIN: Hava serinleyeceğe benziyor.

KOCASI: Yapraklarda bir kıpırtı var.

KADIN: Yağmur yağsaydı bari.

KOCASI: Nerde!

II

Gara girip peronların birinde duran bir tren sesi. Sonra aksi yönden gelip bir başka peronda duran ikinci bir tren sesi. Sessizlik içinde trenlerin kapıları açılır. Birinden KIZ, ötekenden ERKEK inmiştir. Trenler hemen hareket ederler. Sessizlik. Bir süre birbirine yönelmiş ayak sesleri.

ERKEK: Herhalde sizsiniz...

KIZ: İstasyonda bizden başkası olmadığına göre.

ERKEK: İkinci perona gelen trenden indiniz.

KIZ: Siz de birinciye gelenden.

ERKEK: Evet. Bir beni bıraktı o tren buraya. Hemen de kalktı.

KIZ: Benim tren gibi. Burdan da binen olmadı hiç.

ERKEK: Olmadı... Gazino da kapalı, ama önündeki banklara oturabiliriz. Dinlenirdik. Yoksa hemen mi gidelim?

KIZ: Hayır, oturalım biraz. (Yürürler, otururlar.) Neden böyle bomboş bu istasyon?

ERKEK: Bilmem; fakat fena mı, buluşmamız kolay oldu.

KIZ: Bu da mı aklımızın ermeyeceği bir şey?

ERKEK: Herhalde. Dünyada nice gizli şeyler var.

KIZ: Bizim buraya getirilmemiz gibi.

ERKEK: Getirilmedik, kendiliğimizden geldik.

KIZ: Öyle mi dersiniz?

ERKEK: İstemeseydik gelmezdik.

KIZ: Bilinmez. Siz neye geldiniz?

ERKEK: Ben... ben öğrenmeye geldim.

KIZ: Neyi?

ERKEK: Doğru olup olmadığını.

KIZ: Neyin?

ERKEK: Erkek de sizi mi sevmiştii?

KIZ: Bunda merak edecek ne var? Beni değilse bir başkasını sevmiş olabilir. Sizi buralara çeken bu olmasa gerek.

ERKEK: Ya nedir?

KIZ: Önleyemediğimiz bir itilme... Onu görebilmek.

ERKEK: Siz de ötekini görmek için geldiniz şu halde. Erkeği, sevgilinizi görmeye geldiniz.

KIZ: Eski sevgilimi.

ERKEK: Evlerinde, karısının yanında...

KIZ: Karısı. Yani bir zamanlar sizin sevgilinizdi, şimdi onun karısı.

ERKEK: Eski sevgilim.

KIZ: Şimdi değil mi?

ERKEK: (İçini çeker.) Değil.

KIZ: Sesiniz aksini söylüyor.

ERKEK: Olabilir.

KIZ: Ne kadar sürmüştü?

ERKEK: Üç dört yıl.

KIZ: O kadar mı?

ERKEK: Duygunun şiddeti, sayılara bağlanan zamana göre ölçülürse, evet!

KIZ: Sonradan hiç görmediniz mi?

ERKEK: Görmedim. Dostça ayrıldık. Tıpkı bir tanıdığın, bir toplantıda tanıştırdığı, çok kısa bir süre, ortak konularda bir iki konuştuğumuz bir kimseden ayrılır gibi. Yine görüşelim diyerek, saygılı nazik, ayrılır gibi.

KIZ: O kadar mı kolay olmuştu?

ERKEK: Görünüşte!... Görünüşte serinkanlı, kayıtsız, hatta sürüncemede bir durumdan kurtulduğum için sevinmiş gibi... Ama sonra... acısı sonra başladı.

KIZ: (*Kendi kendine konuşur gibi*) Birdenbire başladı, patlak verdi, boşandı, geceleri doldurdu. Uykulardan oldum. Kırılan onurun başkaldırması, bırakılmışlığın acısıydı bu. Sonra sonra çıkıyordu.

ERKEK: Bıraktı, bıkmıştı, çok beklemişti. Biraz daha bekleseydi... Fakat kadınlar sabırsızdırlar. (*Birden, alınmasını önlemek ister gibi*) Affedersiniz, sizin için söylemedim.

KIZ: (*Deminki gibi*) Bekle deseydi bekleyebilirdim. Ama bıraktı. Yorulan bendim oysa. Fakat bütün ömrüm beklemekle geçebilirdi, isteseydi; fakat bıkmıştı. Sevgilinizle nişanlandığını işitince...

ERKEK: Sevgilimle!

KIZ: (*Devam eder*) ...önce pek aldırmadım, fakat sonra...

ERKEK: Şaşkınlığınız uzun sürdü, hiç ummamıştınız... benim gibi!

KIZ: ...sonra alıştım. Ne hakkım vardı, istenmeyen biriydim. Utancımı kendimde boğdum. Aradıklarını bende bulamamıştı, haklıydı...

ERKEK: Başkasına gitti. Üzıldünüz, fakat kızmadınız mı?

KIZ: Siz kızdınız mıydı?

ERKEK: Durumlarımız ne de olsa farklı. Siz bir kadın olarak...

KIZ: Aynı şey. Kadın veya erkek! İkimiz de bırakılmış değil miyiz?

ERKEK: (*İçini çeker.*) Evet, ikimiz de!

KIZ: Yoksa siz mi bırakmıştınız?

ERKEK: (*Hemen*) Yoo, hayır!

KIZ: Emin misiniz? Bırakılanlar, kadınlardır çok kere.

ERKEK: Eskidenmiş.

KIZ: Belki.

KIZ: (*Sessizlik*) Mektubu ne zaman aldınız?

ERKEK: Dün.

KIZ: Ne yazıyordu?

ERKEK: Bu istasyonun adı, bineceğim tren, saat kaçta burada olacağım. Sonra sizin de aynı saatte burada olacağınızı yazıyordu.

KIZ: Sonra onlara gideceğimizi... (*Çantasından bir zarf çıkarır, açar, mektubun son satırlarını okur.*) İşte son cümleler; "Birlikte gideceksiniz, adreslerini biliyorsunuz."

ERKEK: İmza?

KIZ: İmza yok.

ERKEK: Bana gelen mektup da imzasız. Kim yazdı dersiniz?

KIZ: Bilmem; daktiloda yazılmış.

ERKEK: Tıpkı bana gelen mektup gibi. Bize mektubun birer kopyasını yollayan, dördümüzü birden çok iyi tanıyan biri olmalı.

KIZ: Evet, çok tuhaf!

ERKEK: Peki, neye gizliyor kendisini? Hem sonra verdiği direktifleri yerine getireceğimizden ne kadar emin konuşuyor, değil mi?

KIZ: Öyle, bizi iyi tanıyan biri herhalde. (*Kısa bir sessizlik*)

ERKEK: Demek bilmeden yıllar yılı içinizde bu isteği yaşattınız!

KIZ: Hangi isteği?

ERKEK: Onları, karı koca bir arada, evlerinde görmek isteğini.

KIZ: Şimdi de siz çok emin konuşuyorsunuz.

ERKEK: Çünkü bu, benim de dileğimdi. Yıllardır içimde büyüttüm. Artık bu isteğe karşı koyamaz olmuştum. O hale gelmişti ki, artık içime sığmaz olmuştu. Mektup tam vakitinde geldi.

KIZ: Ya gelmeseydi?

ERKEK: Buraya tek başıma gelecektim

KIZ: Kim olduğumu öğrenip mektubu bana siz mi yazdınız yoksa?

ERKEK: (*Hemen itiraz eder.*) Yoo, hayır, ben yazmadım.

KIZ: Siz yazdınız! Bu oyunda benim de bir rolüm olduğunu öğrendiniz nasılsa. Bir suç ortağı gibi beni de sürüklediniz bu işe.

ERKEK: Hayır, değil! İnanın ki değil! Ben sizin varlığınızı bu mektupla öğrendim, sizi ilk burada gördüm, bugün. Dileklerimizden çoğu, uzun zaman içimizde biz bilmeden yaşar da, günün birinde aydınlığa çıkar, kesinlik kazanır. Biz onların farkına ancak o zaman varırız. Mektup, bende öteden beri böyle bir dileğin var olduğunu ortaya koydu. Yıllar yılı süregelmiş tedirginliklerimin sebebini, ben bu mektubu alınca anladım. Artık benim muhakkak onlara gitmem gerek. Siz de öyle!

KIZ: (*Kararsız*) Ne desem ki? Galiba ben de alttan alta sizin gibi düşündüm. Yani ben de bir gün onların evine gitmeyi düşündüm, herhalde farkında olmadan.

ERKEK: Böyle bu. Yoksa gelmezsiniz.

KIZ: (*Kararsız*) Belki... Şey, fakat ben adreslerini bilmiyorum.

ERKEK: Ben biliyorum. Yani ilk adreslerini biliyorum, evlendikleri zamanki adreslerini. Şimdi nerde olduklarını ordan öğrenebiliriz. Gidiyoruz, değil mi?

KIZ: (*İçini çeker.*) Gidelim.

III

Evde. Bir kapı açılır. KADIN içeri girer.

KADIN: Hilmi!

KOCASI: Ne var?

KADIN: Ne yapıyorsun?

KOCASI: Hiç. İçime akşam garipliği çöktü, hayallere daldım.

KADIN: (*Güler.*) Bana da anlatsana hayallerini!

KOCASI: Sen hiç şövalye romanları okudun mu?

KADIN: Unuttum, belki okumuşumdur.

KOCASI: Ben bir şövalye olsaydım, bir şatoda yaşasaydık, hendeklerle çevrili bir şato. Ama! *(Durur.)*

KADIN: Ama?

KOCASI: Zehirli su dolu, derin, geniş hendekler...

KADIN: Neden zehirli su?

KOCASI: *(Güler.)* Şatoya gelmek isteyenler, usta yüzücü bile olsalar, hemen ölsünler diye.

KADIN: Daha neler! Şatona kimseyi sokmaz mıydın?

KOCASI: İstemediklerimi sokmazdım.

KADIN: Hendeğin üstünde asma köprü olurdu, değil mi?

KOCASI: Olurdu.

KADIN: Olunca da, köprüden istediklerini geçirirdin. Zehirli suya ne hacet?

KOCASI: İstemediklerimi geri çeviremezdim ki!

KADIN: Neden?

KOCASI: Yüzüm tutmazdı, gelmeyin demeye.

KADIN: Gelsinler, ne çıkar?

KOCASI: Huzurum kaçardı.

KADIN: Hilmi, sen hep kardeşim Erol'u düşünüyorsun! Onun bizde kalışı bu kadar mı canını sıktı senin?

KOCASI: Hayır.

KADIN: O halde?

KOCASI: Yorgunlukların araladığı kapılardan bilincimize saçma sapan hayaller dolabilir. İlle sebep mi aramak lazım?

KADIN: Ama bu hayal, akla hemen kardeşimi getiriyor. Ne yapayım, Erol kardeşim, gelme denmez ki! Hem biraz misafirseven ol canım. Sonra unutma ki ben de çalışıyorum.

KOCASI: Aksini söylemedim.

KADIN: Tut ki bir manto yaptırdım, bir şapka aldım.

KOCASI: Duruma ters açılardan bakma.

KADIN: Ya?

KOCASI: Çalışması lazım. Bir erkek hep anne, abla, enişte ekmeğiyle yaşayabilir mi?

KADIN: İşte o da nihayet anladı bunu, gidiyor.

KOCASI: Gitsin güle güle! (*Sessizlik*) İçimde büyük bir sıkıntı var, Aynur! Sankisuçlu benim. Ama onun da anlaması, kendi durumunu düzeltmesi lazım. Geç bile kaldı, yalan mı?

KADIN: Hilmi, artık bunu düşünme. Gidiyor işte, çalışacak.

KOCASI: Diyelim de öyle olsun.

(*Sessizlik*)

KADIN: Bırak şimdi bunları. Ben sana sormaya gelmiştim, salata da yapayım mı?

KOCASI: Sen bilirsin?

KADIN: Peki, başka?

KOCASI: Başka? Bilmem ki! Bir şey alınacak mı dışardan?

KADIN: Gelirken aldık ya! Erken mi yiyelim yemeği?

KOCASI: Nasıl istersen.

KADIN: Sen söyle.

KOCASI: Hepsi bir!

KADIN: Peki, ben hazırlayayım, sana haber veririm. (*Kapıya yürür.*)

KOCASI: Aynur!

KADIN: (*Uzaktan*) Ne var Hilmi?

KOCASI: Mutfakta mum var mıydı?

KADIN: Mum mu? Ne mumu?

KOCASI: Yakmak için.

KADIN: Olacak. Ne yapacaktın?

KOCASI: Hiç! İçecek bir şey?

KADIN: Bir şişe şarap var, soğuktur, fakat bu sıcakta...

KOCASI: Olsun, aldırma!

(*Sessizlik*)

KADIN: Hilmi!

KOCASI: Söyle!

KADIN: Kutluyor muyuz yoksa?

KOCASI: Neyi?

KADIN: Ne bileyim... Mum ve şarap dedin de... Erol'un gidişini mi dersin?

KOCASI: Yok canım, birden işte öyle aklıma geldi.

KADIN: İnanayımı mı?

KOCASI: İnan ki!

IV

Sokakta

ERKEK: Tütüncü, bu sırada dördüncü sokak demişti. Bu üçüncü. Bundan sonraki olacak.

KIZ: Evet.

ERKEK: Acaba yine orda mı oturuyorlar?

KIZ: Bilir miyim?

ERKEK: Çok yavaş yürüyorsunuz.

KIZ: Ayaklarım geri geri gidiyor. Hakkımız yok buna.

ERKEK: Neye?

KIZ: Kurdukları düzeni yıkmaya. Zalimlik, bu bizim yaptığımız. Günah ve suç. Biz kollarıma gereken bir şeyleri yıkmaya, yok etmeye gidiyoruz adeta.

ERKEK: Nedenmiş? Biz bir dostluk ziyaretine gidiyoruz. Çoktandır görmediğimiz iki eski dostu ziyarete gidiyoruz.

KIZ: Kendiniz de inanmıyorsunuz ya buna!

ERKEK: Başka ne olabilir?

KIZ: Kalbi kötü kişileriz. Nispet vermeye gider gibiyiz. Ya da hesap sormaya. Evlilik hayatlarında mesutlar mı bakalım; değil-seler yanıldıklarını yüzlerine vurup sanki öç alacağız.

ERKEK: Ben sizden kuvvet almak istiyorum, böyle konuşmayın. Arada on yıla yakın bir zaman var. Taraflar için tehlike yok artık.

KIZ: Öyle mi dersiniz?

ERKEK: (Duraklar.) Artık geçti demiştiniz?

KIZ: (Üzgün) Geçti. Benim için, evet. Belki ilk yıllardaydı, ama şimdi...

ERKEK: Tamam, geldik, burası!

Bir kapı zili. İkinci üçüncü çalışta kapı açılır. Bir süre sessizlik.

V

BAYAN TERZİ'nin odasında.

BAYAN TERZİ: Nasıl bilmem, evimde iki yıl kadar kaldılar. Onlara iki oda vermiştim. Pansiyoner gibiydiler. İki de çalışıyordu. Odalarını kapatır giderlerdi. Ama bir gün...

KIZ: (Merakla) Evet?

BAYAN TERZİ: Bir gün özür dilediler. Kibar insanlardı çok. Özür dilediler, çıkmak istediler.

ERKEK: Neden peki?

BAYAN TERZİ: Kira pahalı geliyormuş. Kocasının işleri bozulmuş o sıra. Daha ucuz bir yer bulmuşlar. Çıkmak istediler. Sizden memnunum, kirayı indirin de kalın burada, dedim. Kabul etmediler. Bizim yüzümüzden geliriniz azalmasın, siz de zor geçiniyorsunuz, dediler. Çok iyi insanlardı.

ERKEK: Nereye taşındıklarını biliyor musunuz?

BAYAN TERZİ: Biliyorum. Ama şimdi yine oradalar mı, bilmem tabii. Buradan nereye gittiklerini biliyorum. Adreslerini bırakmışlardı. Ara sıra uğrarlardı. Ben de gittim üç dört kere. Fakat birkaç yıldır görünmez oldular. Çünkü... (Durur.) Birer şeker alın bari, kahve içmiyorsunuz madem. Evet, çünkü... Nasıl desem? Hilmi Bey çok değişti.

KIZ: Kocası. Ne gibi?

BAYAN TERZİ: (*İçini çeker.*) Ben onları evlatlarım gibi severdim; onlar da beni bir anne bilmişlerdi. Fakat benim bir yeğenim vardır...

KIZ: Evet?

BAYAN TERZİ: Ara sıra gelir gider bana. Bekâr. Aynur...

KIZ: Evet?

BAYAN TERZİ: Aynur, yeğenime biraz fazla yakınlık göstermeye başladı. Hilmi Bey, öyle sanıyorum ki kıskanıyordu.

KIZ: Demek çok seviyor?

BAYAN TERZİ: (*Sözüne devamla*) Sandı ki buradan uzaklaşınlarsa, birbirlerini görmezler bir daha... Fakat boşunadır hepsi. İnsan ne kadar uzaklarda olsa, aklına koymasın, arar bulur.

KIZ: Buluşmaya mı başladılar?

BAYAN TERZİ: Yoo, yoo! Aslında Hilmi Bey'in kuruntusu. Yok ki bir şey. Kuruntu. Sağ olsun; çok huysuz, kıskanç olmuştum son aylarda.

ERKEK: Niçin?

BAYAN TERZİ: Biraz da geçim sıkıntısı. Evliliği ayakta tutmak kolay olmaz başlangıçta. Hele araya bir soğukluk, bir tatsızlık girdi mi! Bence Aynur, evlilikte aradığını bulamadı. Yani ilk aylarda belki bulduğunu sandı da sonra bir hata ettiğini anladı.

ERKEK: (*Kendi kendine konuşur gibi*) Yanıldığını anladı demek?

BAYAN TERZİ: Öyleye benziyordu.

ERKEK: Çocukları yok mu?

BAYAN TERZİ: Yok. Sebep biraz da bu ya! Olsaydı birtakım pürüzler kendiliğinden düzelirdi. Ama sessiz, kibar insanlardı Allah için. Hiç kavga ettiklerini görmedim.

ERKEK: Sessiz sürüp giden facia demek daha doğru!

BAYAN TERZİ: Bilmem. Talihsiz yavrucuk! Aynur yani. Ama düzelir, düzelir! İki de genç daha. Genç sayılırlar. Sizler gibi. Kızım, sizin arkadaşınızmış madem, nasıl bilmezsiniz adreslerini?

KIZ: Araya uzun yıllar girdi, birbirimizi kaybettik. Kısmet! Bugün bir fırsat çıktı da.

BAYAN TERZİ: Güzel, güzel! Gidin, bulun onları. Sevinirler; çok yalnızlar. Sebep biraz da bu ya! Hemen hiç kimseyle görüşmezlerdi. Evden işe, işten eve. Pazar geceleri arada bir sinemaya giderlerse... İşte hepsi o kadar. Doğru değil, doğru değil!

ERKEK: (*Ayağa kalkar.*) Müsaadenizle artık gidelim biz! Adresi verseniz de gitsek! İşinizden de alıkoyduk sizi.

BAYAN TERZİ: Hayır, niçin? Oturduk, konuştuk işte! Hem benim işimin acelesi yok ki! Şu dikişin teyellerini sökecektim, o kadar.

ERKEK: Biz gidelim, geç kalmayalım.

BAYAN TERZİ: Siz bilirsiniz. (*Kalkar, bir dolabın gözünü açar, bir şeyler arar.*) Burda bir defterde olacaktı. Evet, buldum, buyurun!

ERKEK: Şu kâğıda yazıvereyim. (*Not eder.*)... sokağı, 26 numara.

BAYAN TERZİ: Emekli bir valinin evi. İkinci katta oturuyorlar. İki oda, bir mutfak, banyo... gittim, gördüm, fena değil. Eh, tam onlara göre. Zaten kaç kişiler ki?

KIZ: Hizmetçileri falan yok muydu?

BAYAN TERZİ: Yoktu. Dünyanın parasını istiyor hizmetçi. Bir kadın bulmuşlardı, on beş günde bir gelir, çamaşırlarını yıkayıverirdi. Eh işte, geçinip gidiyorlardı. Kolay değil!

ERKEK: Çok teşekkür ederiz. Biz gidelim.

BAYAN TERZİ: Gidin, gidin; sevinirler. Durakta bekler, otuz numaralı otobüse binerseniz yarım saatte gidersiniz. Biraz uzakcadır. Şimdi dönmüşlerdir işlerinden. Evdedirler, nereye gidecekler? Benden de selam söyleyin çok. Severlerdi beni. Ben de onları tabii. Kısmet. Allah ağızlarının tadını bozmasın. Her şeyin başı o. Gerisi boş, gerisi boş!

KIZ: Çok teşekkür ederiz, Allahaismarladık!

ERKEK: Allahaismarladık.

BAYAN TERZİ: Bir kahvemî bile içmediniz. Bu olmadı. Kusura bakmayın. Gidin güle güle!

Bir kapı kapanır.

VI

ESKİ VALİ'nin evinde, kapı önünde.

ESKİ VALİ: Nasıl bilmem, bu evde yıllarca oturdular. Buyurun, içeri buyurun!

KIZ: Rahatsız etmeyelim.

ESKİ VALİ: Ne demek? Memnun olurum. Üstelik yabancıymışsınız; anlatmam gerek şimdi nerde olduklarını. Ayaküstü olmaz, buyurun! Hem size bazı şeyleri anlatayım da ona göre davranın! Gelin canım içeri; beş dakika! Buyurun!

ERKEK: Rahatsız ediyoruz.

ESKİ VALİ: Yok canım, yok canım!

(Bir kapı açılır, odaya girerler.)

ESKİ VALİ: Eveet, demek çocukluk arkadaşlarınız? Ne iyi! Eski dostluklar, eski hatıralar hiç unutulur mu? Yolunuz düştü, göreceksiniz; güzeel! Şaşıracaklar; kim bilir ne kadar da sevinirler tabii! Nerden nereye! İki eski arkadaş, yanlarında eşleri. Yıllar sonra. Nerden nereye! Hayatta ne güzel tesadüfler var. İşte yaşamının tadı, manası! Hatıralar da olmasa çekilmezdi.

ERKEK: Çok doğru!

ESKİ VALİ: Biz burada bir Köroğlu, bir Ayvaz; karımlayız. Kapımızı bir tanıdık açacak da arada... üç beş laf edeceğiz. Ben memnunum, çok memnunum, ama karım sıkılır yalnızlıktan. Git, diyorum o kadar, git oğlunun yanına, kızının yanına! Her biri bir şehirde. Torunlar tam sevillecek yaşlarda. Gitmez; ille başımı bekleyecek... Gelir şimdi, neredeyse gelir; çarşıya çıkmıştı.

KIZ: Şimdi nerde oturduklarını biliyor musunuz?

ESKİ VALİ: Haa, onu diyecektim; biliyorum. Fakat acele etmeyin canım. Nasıl olsa bu gece artık onlarda kalırsınız. Bırakmazlar zaten. Ne çıkar, fazla yatakları yoksa, kerevette, sedirde yatıversinler. Sizi kuru tahtalarda yatıracak değiller ya! Hem bunca yıl ayrılıktan sonra hiç uyumak olur mu? Eh, yılların hasreti, bunca eski hatıra... Sabahlara kadar konuşursunuz; uyunmaz böyle gecelerde... Ama siz pek üzgün gibisiniz. Ben de çok konuşuyorum değil mi? Konuşmayı severim. Canım, efendi oğlum, dünyaya konuşmak için geldik. Ama doğru... Size sıra gelmiyor, değil mi?

ERKEK: Rica ederim, ne demek, haklısınız tabii!

ESKİ VALİ: Fakat anlayamadım doğrusu. İki yüz kilometre bile yok; o kadar yakında olarsınız da nasıl bilmezsiniz bu şehirde olduklarını?

KIZ: Biliyorduk, ama araya uzun zaman girdi. Burada ilk oturdukları yeri biliyorduk tabii.

ERKEK: Mektuplaşıyorduk. Sonra bir ara kestik mektubu. Şimdi bir sürpriz yapalım dedik.

ESKİ VALİ: Her neyse! İyi ettiniz, çok iyi! Efendim, bizim bu evde yıllarca oturdular. Önceleri pek gözümüz tutmamıştı. Hırçın, sinirli bir halleri vardı. Sürüp giden bir gerginlik içinde gibiydiler. Bir şeye pişman olmuş gibi mi desem? Evet, evet, galiba öyle. Yoo, yoo, açık seçik bir şey yoktu görünürde. İyiydiler, hoştular, mesuttular. Birbirlerini kıracak en küçük bir taşkınlıkları yoktu. Bu, işin görünüşü. Ama içte, içerde... ancak sezilir bir şey. Eh biz çok yaşadık, her türlüşünden gün gördük, adam tanıdık. Gözümüzden kaçmıyordu.

ERKEK: Yani ne gibi? Bir geçimsizlik falan mı?

ESKİ VALİ: Değil! Anlatması zor biraz. Bir hava, aşılmaz bir duvar, nasıl desem... *(Hafifçe güler.)* İşte acayip bir şey canım. Ben çıtlattım, siz anlayıverin artık!.. Ne mutlu, ne mutlu; sizin hayatınızda yok ki böyle şeyler, tuhafınıza gitti.

KIZ: *(İçini çeker.)* Evet, yok!

ERKEK: Affedersiniz, ben de anlayamadım. Bildiğim kadarı Aynur çok anlayışlıdır.

ESKİ VALİ: Tabii tabii. Zaten ayakta tutan oydu her şeyi; yuvayı Aynur koruyordu. (*Değişik tonda, ciddi*) Çok mu severdiniz?

ERKEK: (*Boş bulunur.*) Çok!.. Şey, anlamadım, neyi sever miydiniz?

ESKİ VALİ: Arkadaşınızı.

ERKEK: Evet, öyle ya, üzülüm.

ESKİ VALİ: Ne diye üzölesiniz? İlk zamanlar, dedim ya, içten içe huzursuz, sıkıntılı idiler. İdiler ya; sonra sonra kaynaştılar, duruldular, neşeleri yerine geldi adeta. Sanki bir yükten kurtulmuş, unutmak istedikleri bir şeyi unutmuşlardı. Biz bir mana veremedik. Aralarından bir bulut yahut şeytan geçmişti sanki. Karı koca düşündük, anlayamadık, ne oldu da birden değişti bunlar. Evet, değiştiler; ama ben anlamıştım.

ERKEK: Anlamış mıydınız? Neyi?

ESKİ VALİ: Bir sır bu! Karım bile bilmez.

KIZ: Nasıl?

ESKİ VALİ: (*Hafif güler.*) Saklayacağınızı bilsem söylerim.

KIZ: (*Hemen.*) Söyleyin, n'olur!

ESKİ VALİ: (*Güler, ERKEK'e.*) Gördün mü karını? Kadınlar can atarlar sırları öğrenmeye.

KIZ: (*Değişmiş*) Hayır, onun için değil, affedersiniz.

ESKİ VALİ: (*Yatıştırıcı*) Yoo, yoo, darılmayın hemen. Zaten söyleyecektim. Hem Aynur arkadaşınız sizin. Bilmez misiniz ne içli, ne duygulu olduğunu... Sonra güzel kızdır, Allah için, çok güzel kız... Öyledir, değil mi?

KIZ: Şey, bilmem ki...

ESKİ VALİ: (*Hemen*) Kışkandınız mı yoksa? İnsan arkadaşını kıskanır mı? Eh, madem öyle...

KIZ: (*Düzeltemek ister.*) Affedersiniz, onu demek istemedim; yalnız...

ESKİ VALİ: (*Devam eder.*) Ben de söylememiş olayım. Evet ne diyordum? Ben onların bir gün, yalnız bir gün yüksek sesle konuştuklarını duydum. Eh, belki küçük bir kavga, bir tartışma... Olur, her zaman olabilir. Merdiven başındaydım; yukarda Aynur hanımın hafiften hıçkırdığını duydum. Derken Hilmi çıktı karısına. Sanki, dedi, onunla evlenseydin başka türlü mü olacaktı?

ERKEK: Böyle dedi?

ESKİ VALİ: Böyle dedi. Anladım ki kız eskiden başkasını sevmiş. Sevmiş miydi?

ERKEK: (*İçlenmiş*) Sevmiştı.

ESKİ VALİ: Tanır mıydınız?

ERKEK: (*Toparlanır.*) Yoo, hayır, ne bileyim? Ben Hilmi'nin evlendiği kızı henüz hiç görmedim.

ESKİ VALİ: (*KIZ'a sorar.*) Öyleyse siz bilirsiniz, hanım kızım, Hilmi Bey'den önce var mıydı bir sevdiği?

KIZ: Sanmıyorum.

ERKEK: Ama olabilir.

ESKİ VALİ: Olabilir tabii. Siz ne zaman evlendiniz, onlardan sonra mı? (*Susmaları üzerine*) Sonra herhalde.

ERKEK: (*Yavaş sesle*) Evet, sonra.

ESKİ VALİ: O halde siz Hilmi Beyin arkadaşısınız, hanım kızım da Aynur'un.

ERKEK: Evet.

ESKİ VALİ: (*Hemen*) Güzel, güzel! Çok sevinecekler. Madem eski arkadaşlırsınız. Hemen bulun onları! Öyle olmasaydı mesela...

KIZ: (*Hafif heyecanlı*) Evet?

ESKİ VALİ: Mesela siz Hilmi Bey'in eski sevgilisi olsaydınız...

KIZ: (*Aynı tonda*) Evet?

ESKİ VALİ: Gitmeyin, derdim.

KIZ: Gitmeyelim mi?

ESKİ VALİ: Gitmeyin!

KIZ: (*Gülmeye çalışır.*) Neden peki?

ESKİ VALİ: Gitmeyin, derdim. Doğru olmazdı gitmeniz. Eski acıları hatırlatmak, kapanmış yaraları deşmek doğru değil...

KIZ: (*Cesaretini yitirmiş*) Bence de öyle!

ESKİ VALİ: (*ERKEK'e*) Siz ne diyorsunuz?

ERKEK: (*Kararsız*) Belki... Evet, ben de sizin gibi düşünürdüm şüphesiz. Ama dediğiniz durum olsaydı tabii... Fakat biz...

ESKİ VALİ: (*Sesini yükselterek*) Tabii tabii! Ben de zaten sizin için söylemiyorum, ortaya konuşuyorum. Yani öyle olsaydı böyle olurdu gibilerden... Hoş, nerden de aklıma geldi; yeri mi şimdi bu sözlerin!

KIZ: (*Çekingen*) Demek gidebiliriz.

ESKİ VALİ: Elbette, siz tabii gidebilirsiniz. Evet, ne diyecektim. Onlar burdan çıkmalı iki ay oldu.

ERKEK: Söylemiştiniz, peki neden çıktılar?

ESKİ VALİ: (*Birdenbire*) Kaçtılar.

KIZ: (*Heyecanlanmış*) Kaçtılar mı?

ESKİ VALİ: (*Yine sakın*) Hemen hemen. Önceleri hırçın, sinirliydiler de sonradan neşeleri yerine geldi dedim ya...

ERKEK: Evet.

ESKİ VALİ: Hilmi Beyin sanki birtakım dönemleri vardı da hep birinden ötekine geçiyordu. İki ruhlu gibi bir şey!

KIZ: İki ruhlu mu, nasıl?

ESKİ VALİ: Evet. Zaman zaman birinden ötekine geçiyordu. Hatta üç ruhlu da diyebilirsiniz.

KIZ: Olamaz.

ESKİ VALİ: Ama oluyordu, oldu. Hele şimdi bu üçüncü ruhundan hâlâ kurtulamadıysa çok fena...

ERKEK: Ne gibi? Anlatın lütfen!

ESKİ VALİ: (*Sertçe*) Tabii! Hilmi, son aylarda, yani buradan çıkacaklarına yakın, bir korku hastalığına tutuldu.

KIZ: Ne korkusu?

ESKİ VALİ: Sanki bir suç işlemişti. Bir para çalmıştı, birini öldürmüştü de peşine düşmüşlerdi; korkuyor, kaçıyordu adeta. Yaklaşan bir felaketi sezinlemiş de ondan kaçır gibi. Tedirgin, tetikte. Bir gün yaşıma, tecrübeme güvenerek, kötüye çekmeyeceklerini düşünerek, -çünkü ne de olsa sayarlardı beni- oğlum, dedim, sen bir ruh doktoruna git-sen!

KIZ: Ne dedi Hilmi?

ESKİ VALİ: Doktor ne yapsın bana, dedi. Kendim önleyemedikten sonra? Elimde değil, biliyorum, saçma... dedi.

ERKEK: Neydi saçma bulduğu?

ESKİ VALİ: Söyledim ya, peşinde oldukları duygusu! Her an kaçmaya hazır olmalıyız, diyordu. Hayır, yani söylemiyor-du açıkça, ama davranışlarından bu çıkıyordu.

KIZ: Doktora gitti mi?

ESKİ VALİ: Sanmam. Gitmedi. Sinirlerim bozuk, geçer, çok yoruluyorum, bir gün kendiliğinden geçer, az kaldı, dedi. Karısını çok seviyordu.

ERKEK: Sahiden sevseydi...

ESKİ VALİ: (Sözünü keser.) Yoo, yoo, karısının tasalanmalarını gördükçe daha da üzölüyor, ama önleyemiyordu. Ben önce, acaba dedim, yoksa... (Durur.)

KIZ: Yoksa?

ESKİ VALİ: Bunu yapmam doğru değildi; çirkindi bir bakıma. Ama ben sahiden sevmiştim onları... Yoksa, diye düşündüm, bu oğlanın bir açığı mı var, gizlediğı bir yolsuzluk falan mı? Tanırım çalıştığı yerin müdürünü; meseleyi gizlice müdüre açtım. Sezdirmeden hesaplarını inceledi. Hayır, işlerinde en ufak bir ihmali yok. Anladım ki, bu sadece bir sinir bozukluğu, bir kâbus... Hilmi'nin bir süre izin alıp böyle, sessiz kırlık bir yerde dinlenmesi gerek. Şimdi bu işi siz yapabilirsiniz.

KIZ: Biz mi? Nasıl?

ESKİ VALİ: Canım, düşmanı değilsiniz ya onların! Bu ölü noktayı aşmalarında onlara yardımcı olacaksınız. Evlisiniz, evliliğinizle onlara örnek olun. Mesela hazır geldiniz, alın götürün onları. Şimdi veya sonra. İçine düştükleri bunaltıdan kurtulmaları lazım. Bunu da mı yapamazsınız?

KIZ: Fakat şimdi bu durumda bizim gitmemiz... *(Durur.)*

ESKİ VALİ: Gidin, gidin! Bu böyle süremez. Kıza da yazık, erkeğe de... Bu işin bir sonuca bağlanması gerek. Evleri istasyonun hemen yanında.

ERKEK: *(Şaşırmış)* İstasyonun yanında mı? Bilseydik...

ESKİ VALİ: Nerden bileceksiniz.

KIZ: Buradan daha mı iyi şimdiki yerleri?

ESKİ VALİ: *(Hafif güler.)* Kendi evim; övünmek gibi olur ama; değil! Aynur hiç çıkmak istemedi, çok yalvardı Hilmi'ye, ama dinletemedi. Gittiler, daracık bir apartmanın iki odasına sığındılar. Sebep de... *(Durur.)*

KIZ: Evet?

ESKİ VALİ: Sebep de Hilmi'nin hastalığı. Dedim ya! İstasyona yakın olsunmuş, hemen gidebilmek için.

KIZ: Gidebilmek için mi? Nereye?

ESKİ VALİ: Bilir miyim? Öyle dedi. Bakarsınız, hemen gitmemiz gerekir, dedi. Hemen kelimesini de öyle tuhaf söyledi ki, ürktüm bayağı. Bu hemen sözünde çok şeyler gizli ben-ce... Siz ne dersiniz?

ERKEK: Biz mi? Bilmem!

ESKİ VALİ: Peki, onları bulamazsanız ne yapmayı düşünüyorsunuz?

ERKEK: Şey... döneceğiz, saat on treniyle, hemen bu gece.

ESKİ VALİ: Güzel! Öyleyse çabuk gidin. Hiç belli olmaz. Hilmi bu, aklına eser, bakarsınız, almış karısını gitmiş. İşte adresleri! Hemen gidin, umarım ki bulursunuz.

VII

Evde. Radyoda hafif bir müzik.

KADIN: Birdenbire neye sustuk böyle? (*Sessizlik*) Hilmi!

KOCASI: Ne var?

KADIN: Niçin konuşmuyoruz?

KOCASI: Bilmem?

KADIN: Demin ne güzel konuşuyorduk.

KOCASI: Her şey bir yerde bitiyor.

KADIN: Ama yine başlayabilir.

KOCASI: Havamızı yitirdik.

KADIN: Neden?

KOCASI: Araya zaman girdi, sessizlik girdi.

KADIN: Daha neler! Başka şeylerden açalım.

KOCASI: Mum da bitmek üzere. Bu ikincisi, son.

KADIN: Ne olur mum biterse? Hem niçin yakmıyoruz lambayı?

KOCASI: Yakma! Mumun gölgesine bak, yarı gölge. (*Kısa bir sessizlik*) Büyük olayların gölgesi önceden düşer yola...Böyle bir mısra vardı, ama kimin, unuttum. Bir şey biteceğine yakın gölgesi büyüyor, ikindi güneşleri gibi. Uzuyor, geri geliyor, sonra birden yok oluyor. Ameliyatların eşiğinde hastaların durumu. Ameliyat salonuna girerlerken korkuları son raddeyi bulmuştur. Sonra birden korku da, ümit de silinir ve başlar boşluk.

KADIN: Mum alevinin son çırpınışları seni yine duygulandırdı. Bırak da yakayım elektriği!

KOCASI: Hayır, karanlıkta daha iyi.

KADIN: Perdeyi açsam, dışarının aydınlığı da yeterdi.

KOCASI: Açma! Ben aydınlıktayım, görüyorum. Şu radyoyu da kapat!

KADIN: Peki! Sofrayı toplamayayım mı? (*Müzik kesilir.*)

KOCASI: Acelen ne? Saat daha on bile olmadı; son tren gitsin hele.

KADIN: Erol'un dönmesinden mi korkuyorsun? Bu sefer dönmeyecek, üzülme!

KOCASI: Onu düşünmüyorum.

KADIN: O halde?

KOCASI: O halde biz her gece son trenin sesini beklemiyor muyuz seninle? Hiç düşündün mü, özellikle neden hep o trenin sesini duymak istiyoruz?

KADIN: (*Hafif güler.*) Kaçırılan son fırsat olduğu için mi dersin? Adı üstünde son tren. (*Sessizlik*) Bir özlem belki. Trenin gideceği yerleri mi özölüyoruz nedir?

KOCASI: Ben özlemiyorum. Sen?

KADIN: Ben de özlemiyorum. Ben senin yanında olmak isterim.

KOCASI: Ama demin ne dedin?

KADIN: Belki dedim. Belki de gecenin sessizliğinde son trenin sesi, bizi hayata çağırıyor yeniden, kendi hayatımıza.

KOCASI: Bu olabilir. Bu tren, sıkıntıları temelli alıp götürse, hayata bütün benliğimizle bağlanırdık. Bekleyelim.

KADIN: Neyi bekleyelim?

KOCASI: Son trenin bu geceki sesini. (*Sessizlik*) Biraz daha şarap olsaydı.

KADIN: Yazın fazla gelmez miydi?

KOCASI: İşte laf olsun, fazla içeceğimden değil ya! Ama vakit geçerci. Vakit geçmek bilmiyor.

VIII

Sokakta.

ERKEK: Çift sayılar bu sırada; işte şu otuz iki. Seksen altıyı bulacağız. Ne de uzun sokak!

KIZ: Ne kadar sessiz!

ERKEK: Hem çok karanlık.

KIZ: Saat de ilerledi. Gelin, vazgeçelim bu işten. Çok heyecanlıyım, duralım biraz. (Sessizlik) Vazgeçelim.

ERKEK: İmkânsız! Artık çok geç. Hem onları kurtarmalıyız. İçimde hiçbir öç alma duygusu, hiçbir düşmanlık yok. Rahatlıkla konuşabiliriz.

KIZ: Neyi konuşabiliriz?

ERKEK: Korkacak bir şey olmadığını. Anlamadınız mı Vali'nin sözlerini? Onlar bizden, bizim hatıramızdan kaçıyorlar. Onlar bizim yüzümüzden mutsuz. Hilmi'nin korkulur, tedirginliği sizin yüzünüzden!

KIZ: Benim yüzümden mi?

ERKEK: Evet.

KIZ: Ama benim suçum ne? Ben ne yaptım?

ERKEK: Bir şey yapmadınız. Fakat o kendini suçlu görüyor; içi rahat değil. Gidişimiz onu ve Aynur'u kurtaracak. Huzura kavuşmalarını istemez misiniz?

KIZ: (Üzgün) Ben artık yalnız bunu isteyebilirim. Fakat biz nasıl başarabiliriz?

ERKEK: Öğrendiklerimizi bilmiyormuş gibi davranarak. Hem bir rol de değil bu; onların mutluluğunu artık ben de sizin kadar istiyorum. Buraya gelirken içimde birikmiş hınçlar vardı, ama şimdi değiştim. Çünkü Aynur mutlu olsun isterim.

KIZ: Hilmi de.

ERKEK: Kendilerine güvenleri yok. Korkularının yersiz olduğunu gösterelim, bu güveni verelim onlara. Hatta yalan söyleyerek.

KIZ: Yalan mı? Ne gibi?

ERKEK: Sevişiyormuşuz, yakında evlenecekmişiz gibi yaparak.

KIZ: Y yaparak...

ERKEK: Birbirimizin özel hayatını bilmiyoruz tabii... Evli misiniz?

KIZ: Hayır. Evli olsaydım gelemezdim. Siz?

ERKEK: Bekârım.

KIZ: Her neyse... Devam edin!

ERKEK: Evet, pek yakında evlenecekmişiz gibi davranırız. Eski dostları ziyarete geldik. Çok mutluyuz. Halimizle, davranışlarımızla onlarda bu güven duygusunu yaratmalıyız. Yani zannetsinler ki biz de mutluluğun eşiğindeyiz. Artık hâlâ bizi düşünerek, saadetlerini bulandırmaları yersiz.

KIZ: Aklım ermiyor.

ERKEK: Kötülük yok ki bunda. Biz sadece meraka kapılıp geldik. Şimdi merakımız ve başka duygularımız, yerini bir ödev ve bırakıyor. Tesadüf, kader, sizi benim karşıma çıkarmış, sevişiyor, anlaşıyoruz; yakında evleneceğiz. Biraz geç de olsa biz de mesut olacağız.

KIZ: Böyle bir ziyaret için, yeter sebep mi bu?

ERKEK: Neye yetmesin? Hiçbir gücenciliklerimiz olmadığını göstermek, eski dostlukları tazelemek istiyoruz. Bu içtenliğimiz onları feraha çıkarır. Onlar bunu bekliyorlar. Bunu sağladık mı çekip gideceğiz. Bir oyun olduğunu nerden anlayacaklar? Daha olmazsa ilerisi için uydurma bir adres veririz; bizi arayıp bulacak değiller ya?

KIZ: Anlarlar.

ERKEK: Ölüm yok ya sonunda! Durumları bundan sonra daha kötü olacak değil ya! Dinlediniz Vali'nin söylediklerini. Bizim için tek çıkar yol bu artık. Onlar için de bu. Buralara kadar gelip onları görmeden gitmek istemiyorum. Ne olursa olsun görmeliyim onları.

KIZ: Evet, geldik, görmeliydik onları.

ERKEK: Saat..saat şimdi dokuzu geçiyor. Şöyle böyle bir saatimiz kaldı benim trene. Son tren. Artık bu gece benim misafirim olursunuz. Tamam mı?

KIZ: Bilmiyorum, hiçbir şey bilmiyorum.

IX

Evde.

KADIN: Bir sinemaya gidebilirdik.

KOCASI: Sıkıldın mı?

KADIN: Hayır.

KOCASI: Peki?

KADIN: Hiç konuşmuyorsun, içine kapandın yine; kim bilir neler kuruyorsun?

KOCASI: *(Güler.)* Saati.

KADIN: *(Güler.)* Hangi saati?

KOCASI: *(İçini çeker.)* Hayat saatini. Çok geri kalıyor, ayarladım, kurdum.

KADIN: Artık düzgün işleyecek mi dersin?

KOCASI: Umarım.

KADIN: Ne zaman? *(Acılı bir gülüşle)* Tren gittikten sonra mı?

KOCASI: Galiba.

KADIN: Nihayet itiraf ettin.

KOCASI: Sen öyle istiyorsun.

(Kısa bir sessizlik)

KADIN: Bari lambayı yaksak. Karanlıkta kaldık. Radyoyu da kapattın.

KOCASI: Yakarız. Sonra. İçimde acayip bir korku var.

KADIN: Döner gelir diye korkuyorsun. Kardeşime bu kadar düşman olduğunu bilmezdim.

KOCASI: Değil. Günahıma girme. Bir sıkıntı, ama ne sıkıntısı, bilmiyorum. Şarabın ağırlığı da olabilir. Uyumak istiyorum, fakat trenin sesini duymadan uyuyamam. Acayip bir hal... *(Kapının zili iki kere çalar. KADIN kalkar.)*

KOCASI: Dur gitme!

KADIN: Niçin?

KOCASI: Gitme!

KADIN: Fakat kapı çalındı.

KOCASI: Duydum.

KADIN: Erol'-dur, vazgeçti herhalde.

KOCASI: Açma! (Kapının zili yeniden çalar, sert.) Sakın açma!

KADIN: (Sert) Ama bu çok saçma doğrusu. Neden açmayayım?

KOCASI: (Sert) Açma diyorum.

KADIN: (Sert) Peki ama neden?

KOCASI: (Yavaş sesle.) Verilmiş bir karar varsa ondan dönmemek lazım. Yeniden başlamak istemiyorum. Kapıyı açtın mı artık her şey biter. Bu bir dönüm noktası. Her şey biter.

KADIN: Nasıl biter?

KOCASI: Bak, dinle beni! (Sesi gitgide yükselir.) Sinirlerim öyle gergin ki! Nasıl anlatayım sana? Hayatın bazı dönemlerinde yollar ayrılır. İster istemez böyledir bu. Herkes kendi hayatını yaşar. Biz kendi hayatımızı uzun zaman başkalarıyla bölüştük. Ama artık bizim olmalı bu hayat. Mecbur muyuz?

KADIN: Yavaş konuş, duyulacak.

KOCASI: Duyulsun! Kapıyı açtığın anda her şeye tekrar başlamak gerekir. Var mı sende bu kuvvet?

KADIN: Gelen yabancı mı? Yabancılar bile kovulmaz kapıdan.

KOCASI: (Sert, yüksek sesle) Bu gece bu kapıdan içeri kimsenin girmesini istemiyorum, anladın mı, istemiyorum; bıktım artık.

KADIN: (Yavaş sesle) Hilmi, zalim olma, bırak da bakayım, belki Erol değildir gelen.

KOCASI: (Sert) Hayır!

KADIN: (Yavaş sesle) Fakat hastalık bu seninkisi!

KOCASI: (Bağırır) Sana emrediyorum, açmayacaksın!

KADIN: (Yavaş sesle) Hilmi, çıldırdın mı? (Sessizlik, birdenbire uysal) Peki, nasıl istersen!

X

Kapının dışında. Konuşmalar yavaşcadır.

KIZ: Açmıyorlar.

ERKEK: Anladılar galiba.

KIZ: Nerden anladılar? Seslenmedik, sesimizi duymadılar ki!

ERKEK: Sır.

KIZ: İstemiyor beni. İsteseydi...

ERKEK: Kocasını bıraksaydı beni gördüğüne sevinirdi.

KIZ: (Ağlamaklı) Kendimi küçülmüş hissediyorum. Bu hakarete layık değildim. Fena, çok fena!

ERKEK: Üzülme. Ok yaydan çıktı bir kere, açtırıncaya kadar çalacağım kapıyı. (Kapı bir daha çalınır.)

KIZ: (Deminki gibi) N'olursunuz, vazgeçin. Artık çok geç. Ne dedi, duymadınız mı? Mecbur muyuz, açılmaz bu kapı kimseye, dedi. Anladılar geldiğimizi, belki de onlar getirdiler bizi buraya. Suçumuz ne, rezil ettiler bizi. Allah'ım, daha nasıl durabiliriz burada?

Koşarak uzaklaşan ayak sesleri.

XI

İçerde.

KADIN: (Kırgın) Hilmi, bu yaptığını hiç affetmeyeceğim. (Sessizlik) Konuş, bari şimdi konuş!

KOCASI: Böyle yapmam gerekiyordu. Sürüp gitmesi daha mı iyiydi? İki tarafın da iyiliği için mecburduk buna. Az mı üzülüyorduk? Anla beni.

KADIN: Sen yalnız kendini düşünüyorsun, o yüzden taş kalplisin bu kadar.

KOCASI: Öyle bil! (Sessizlik) Saat kaç?

KADIN: Karanlıkta nasıl göreyim?

KOCASI: Az kaldı.

KADIN: *(İçini çeker.)* Son trenin gitmesine değil mi? O da girdince şehiryine ölüm sessizliğine gömülür. Birtabuttagibi. Trenler de olmasa, gelip giden trenler... Bu ıssızlık çıldırtır insanı; sonra bu karanlık. Yakalım şu ışığı, n'olursun! Korkuyorum.

KOCASI: Artık korkma, geçti, dinle bak! *(Bir trenin gara girerken çoğalan, durunca kesilen, az sonra hareket edince gitgide uzaklaşan sesi duyulur.)*

KADIN: Son tren gitti.

KOCASI: Lambayı yakabilirsin, radyoyu da aç artık.

Emekli

KİŞİLER

MÜDÜR

GECE BEKÇİSİ

EROL BEY, bir memur

CEMİL BEY, bir başka memur

AYŞE HANIM, emeklinin karısı

GARSON

I

Dairede. MÜDÜR sert, sinirli konuşur; BEKÇİ sinmiş ve suçludur.

MÜDÜR: Yaa, demek böyle! Gece yarısı buradaydı, defterlere baktı, öyle mi?

GECE BEKÇİSİ: Önünde bir defter vardı Beyim!

MÜDÜR: Fark etmez; bir veya birçok! Koltuğuma oturmuştu, öyle mi?

GECE BEKÇİSİ: Evet, Beyim!

MÜDÜR: Benim koltuğumda, defterlere baktı!

GECE BEKÇİSİ: Ben girdim ki içeri, oturmuş, açmış, bakıyordu.

MÜDÜR: Deftere?

GECE BEKÇİSİ: Deftere, Beyim!

MÜDÜR: Neden?

GECE BEKÇİSİ: Bilir miyim, Beyim?

MÜDÜR: Bak sen, şu işe bak! Pekii, müfettiş mi bu? Söyle, müfettiş mi?

GECE BEKÇİSİ: Değil, Beyim!

MÜDÜR: Değil ya! Pekii, sen necisin burada?

GECE BEKÇİSİ: Gece bekçisiyim.

MÜDÜR: Yani?

GECE BEKÇİSİ: Müdür Bey, kusura bakma ama, yabancı değil ya bu adam! Otuz yıl bu dairede, bu odada çalışmış...

MÜDÜR: ...mış. Evvelce. Şimdi?

GECE BEKÇİSİ: Şimdi emekli.

MÜDÜR: Gördün mü?

GECE BEKÇİSİ: Ne yapayım, Beyim? Kovamazdım ya! Girmiş içeri, oturmuş koltuğunuza...

MÜDÜR: Koltuğuma!

GECE BEKÇİSİ: Onun masası vardı, eskiden, sizin masanın yerinde.

MÜDÜR: Koltuğu da var mıydı?

GECE BEKÇİSİ: Hayır, iskemlede otururdu.

MÜDÜR: Gördün mü!

GECE BEKÇİSİ: Fark etmez, Beyim!

MÜDÜR: Fark etmez, ha! Güzel! Gel de otur bu koltukta! (*Kalhar. Gezinen ayak sesleri*) Saat... saat kaçtı?

GECE BEKÇİSİ: Vardı bir on iki.

MÜDÜR: Ne demek bir on iki?

GECE BEKÇİSİ: Yani on ikiye geliyordu. Ben odaya girerken on ikiye beş vardı. Ne vakit geldiğini bilmiyorum tabii. Büyük kapı sabaha kadar açıktır.

MÜDÜR: Açıkça yolgeçen hanı mı burası?

GECE BEKÇİSİ: Emniyet amirliği bu binada, Beyim.

MÜDÜR: Ya, o da var. Fakat bizim dairenin kapısı kilitlidir, değil mi?

GECE BEKÇİSİ: Kilitli, Beyim.

MÜDÜR: Anahtar da sende!

GECE BEKÇİSİ: Bende!

MÜDÜR: (Parlar.) Fakat bu bir suçtur, Ahmet Efendi! Bu kapıyı kim açtı ona?

GECE BEKÇİSİ: Kendi açmış, Beyim!

MÜDÜR: Nasıl kendisi?

GECE BEKÇİSİ: Anahtarıyla açmış.

MÜDÜR: Anahtarıyla mı? Almıştık ya anahtarı ondan?

GECE BEKÇİSİ: Başka anahtar yaptırmış herhalde.

MÜDÜR: Yaptırmış! Nasıl olur?

GECE BEKÇİSİ: Olmuş, Beyim.

MÜDÜR: Ahmet Efendi! Ağzından çıkanları kulakların işitiyor mu? Cezası ağırdır bunun!

GECE BEKÇİSİ: Beyim, oncağızdan ne zarar gelecek ki! (Çabuk çabuk, savunur gibi) Otuz yıl hep burada, bu odada, bu serviste çalışmış, eski bir memur! Bir gece gelmiş, şuracıkta yarım saat oturmuş, ne çıkar?

MÜDÜR: (Parlar.) Sen ne diyorsun yahu! Bu dairenin girdisi çıktısı benden sorulur. Neciyim ben? Müdür! Sonra beni çekerler sigaya, seni değil! (Yumuşar.) Evet, eski bir memurumuz, hoş geldi, safa geldi, başımızın üstünde yeri var, buyursun, her zaman! Ama gündüz, gündüz! Sen gece yarısı hırsız gibi gel, bir anahtar uydurup aç kapıyı, gir içeri. Devletin resmi defterlerini karıştır! Hay Allah, bunu da yeni duyuyorum!

GECE BEKÇİSİ: Elimden ne gelir, Beyim? Aramızda bunca yıllık hukuk var. Sesimi çıkaramadım tabii. Sonra da baktım ki bir şey yaptığı yok...

MÜDÜR: Bir şey yaptığı yok mu? Nasıl yok? Daha ne yapmıyordu yani?

GECE BEKÇİSİ: Yani ne bir şey yazdı ufacak, ne de bir şey aldı küçük. Dalgın dalgın defterlere, kâğıtlara baktı. Sonra da, hadi allahaısmarladık Ahmet Efendi, dedi, geldiği gibi çıktı gitti sessiz.

MÜDÜR: Hangi defterdi karıştırdığı?

GECE BEKÇİSİ: Şu, solunuzda duran defter.

MÜDÜR: Şu! Ya kayıtlarda oynadıysa? (*Hızlı hızlı çevrilen defter sayfaları*) Yok görünürde bir şey, ama bilinmez ki böyle üstünkörü. (*Birden sesini yükseltir.*) Sen ne diyorsun, Ahmet Efendi! Bak, bu ilk ve son olsun! Bilmezden geleyim bu seferlik. Ne gündüz, ne gece, bizden biri yokken buraya gelecek olursa, içeri bırakmayacaksın, anladın mı?

GECE BEKÇİSİ: Anladım, Beyim.

MÜDÜR: Odacı nerde? Çağır onu da bana.

GECE BEKÇİSİ: Odacı daha gelmedi, Beyim.

MÜDÜR: Gelmedi, peki gelmesin. Gelince ona da söyle, anladın mı, göz kulak olacaksınız.

GECE BEKÇİSİ: Olur, Beyim!

MÜDÜR: Yahu, akıl var, mantık var. Sen tut..(*Gürültülü ayak sesleri duyulur. Kapı hızla açılır.*)

EROLBEY: (*Bir çocuk şarkısı söyliyerek girer.*) "Kuş sesleri ovalara yayılır.."(*Birden sessizlik.*) Affedersiniz Şef, erken gelmiş olacağınızı düşünemedim. Günaydın!

MÜDÜR: (*İsteksiz.*) Günaydın!

EROL BEY: Bir şey mi oldu, sıkıntılı gibisiniz. Oysa bugün hava...

MÜDÜR: Size göre hava hoş, Erol Bey!

EROL BEY: Neden yalnız bana göre? Radyoda hava raporu...

MÜDÜR: (*Sözünü keser.*) Neden? Ben de bekçiye soruyorum: Neden? Sen gel gece yarısı, devletin resmi dairesine, ulu-orta gir içeri...

EROL BEY: Ben mi? Ne münasebet!

MÜDÜR: ...Otur koltuğa...

EROL BEY: İskemle nemize yetmez, Şef!

MÜDÜR: (Sert) Siz değil canım! Bu ne cesaret, aklım almıyor. Delirmiş mi bu adam?

GECE BEKÇİSİ: Deli değil, Beyim!

EROL BEY: (BEKÇİ'ye) Ahmet Efendi, kimden bahsediyorsunuz kuzum?

GECE BEKÇİSİ: İzzet Efendi' den, Beyim.

EROL BEY: İzzet Efendi gece yarısı daireye mi gelmiş?

MÜDÜR: Gelmekle kalsa neyse, girmiş içeri, oturmuş bu kol-tuğa, açmış defteri...

EROL BEY: (Güler.) Müdürlük provası yapmıştır, Şef!

MÜDÜR: (Sert) Rica ederim, şakanın sırası değil.

EROL BEY: (Aldırmaz.) Adamcağızın hevesi kursağında kaldı. Yıllar yılı şef olmayı bekledi. Hep o günün ümidiyle yaşadı; derken emekliye ayırır verdiniz adamcağızı...

MÜDÜR: (Birden) Ben mi? Ne münasebet! Emri geldi, yaş haddinden ötürü. (Resmi) Hem şakanın sırası değil, Erol Bey! Sizi ciddiyete davet ederim.

EROL BEY: Hayhay, Şef. (Kısa bir sessizlik) Müdür Bey, bir kahvemi olsun içersiniz, değil mi? Ahmet Efendi, seslen şu odacıya da...

GECE BEKÇİSİ: Odacı daha gelmemiş, Beyim. Ben söyleyeyim isterseniz...

MÜDÜR: (Soğuk) İstemez. Sonra, sonra. (BEKÇİ'ye) Anladın değil mi söylediklerimi?

GECE BEKÇİSİ: Anladım, Müdür Bey!

MÜDÜR: (Sinirli) Amma da çattık yahu, sabah sabah. Deli midir, nedir!

EROL BEY: Deli değildir, Müdür Bey!

MÜDÜR: Kim?

EROL BEY: İzzet Efendi!

MÜDÜR: (Alaya) Siz nerden biliyorsunuz?

EROL BEY: Bilmez miyim, kalem arkadaşım! Deli değildir.

MÜDÜR: Ya ne peki?

EROL BEY: (İçini çeker.) Sadece zavallı!

GECE BEKÇİSİ: Bağışlayın ama, siz daha çok gençsiniz, Erol Bey!

EROL BEY: Ben? Genç olmasına gencim ya, sen nerden anladın?

GECE BEKÇİSİ: Anlamıyorsunuz da ondan.

EROL BEY: (Neşelenmiş) Bak sen, yaşa be Ahmet Efendi. Eh, müsaadenizle Müdür Bey, Ahmet Efendi'den biraz ders alalım da yetişelim bari, anlat da anlayalım Ahmet Efendi!

MÜDÜR: (İstemiyerek güler.) Erol Bey, kendinize pek güveniyordunuz. Anlat Ahmet Efendi, ver dersini bakalım.

GECE BEKÇİSİ: Ben kim, size ders vermek kim, Beyim. Sizler okumuş kişilersiniz, ama ben de benzerini çok gördüm, biliyorum.

EROL BEY: İşte bunu...

MÜDÜR: (Sözünü keser.) İşte bunu anlamadık. Ahmet Efendi! Ne demek benzerini çok gördüm?

GECE BEKÇİSİ: İzzet Efendi'nin dün gece buraya gelişi bana çok dokundu. O buraya müdürlük koltuğuna oturmaya gelmedi.

MÜDÜR: (EROL BEY'e) Nasılmış azizim? Tahminin boşa gitti.

GECE BEKÇİSİ: Benim bir ablam vardı, Beyim.

MÜDÜR: Ablanı bırak şimdi.

GECE BEKÇİSİ: Bir ablam vardı... (EROL BEY'e.) Eskiden size de çamaşıra gelirdi, Erol Bey.

EROL BEY: (Yarım ağız) Ha, sahi, ne oldu, uğramıyor çoktan.

GECE BEKÇİSİ: Öldü zavallı.

EROL BEY: (Üzölmüş görünür.) Ya, vah vah, dünya!

GECE BEKÇİSİ: Öyle, Beyim!

EROL BEY: Neden öldü, Ahmet Efendi, görünürde hasta falan da değildi?

GECE BEKÇİSİ: Anlatayım, Beyim.

EROL BEY: *(Hatır için)* Anlat, anlat! *(MÜDÜR'e)* Anlatsın, Şef! Üzme kendini, iş başı yapmaya epey vakit var daha. Anlat sen, Ahmet Efendi!

GECE BEKÇİSİ: Ablam yetmiş beşinde öldü. Evlere çamaşıra giderdi, beş altı evi vardı, hep o evlere giderdi. Yetmişinde artık canlı cenazeye dönmüştü.

EROL BEY: Sahi, ara sıra görürdüm sabahleyin evden çıkar-ken. Ufak tefek, çok zayıf bir kadındı. Öyle ya, sen getir-miştin onu bize; tamam! Erkenden gelir, ocağı da o ya-kardı. Annem kalkacak da... Anne, derdim, bari şu ocağı yak da, kadıncağıza bir yardımın olsun.

GECE BEKÇİSİ: Yaktırmazdı ki! Aldığım parayı hak etmeli-yim, derdi.

MÜDÜR: Yetmiş yaşında nasıl çalışırdı be Ahmet Efendi?

GECE BEKÇİSİ: Bir gün geldi, çalışamaz oldu. Yani çalışıyor-du, ama bir iş yapamıyordu artık. Yıkadığı çamaşırlar yarı kirli kalıyordu. Kapılar art arda kapanmaya başladı yüzü-ne...

EROL BEY: Şimdi anlıyorum. Annem anlatmaz bana böyle şey-leri ama, gençten bir kadın geliyor ayda bir. Demek bunun için. En iyisi bir çamaşır makinesi almak ya, işte uydura-madık hâlâ. Şef! Taksitle alsam kefil olur musun bana?

MÜDÜR: Bırak şimdi onu.

GECE BEKÇİSİ: Gittiği evlerin bir ikisinde vardı makine. Ama ablamın dağ gibi çamaşırları getirip, götürmeye, makineye sokup çıkarmaya bile kuvveti yoktu artık.

EROL BEY: Çalıştırmısaydın be Ahmet Efendi!

GECE BEKÇİSİ: Çalışma, dedim o kadar. Çalışma, otur artık köşende, ben bakarım sana. Ama kendini hâlâ gençliğinde sanıyordu zavallı. Aldatıyordu kendini. Hastalık, çalışma-dan duramıyordu, alışmış bir kere. Sonunda topu topu bir

ev kaldı kapısını ona kapatmayan. Hepsi çeşitli bahanelerle zavallıya yol verdiler.

MÜDÜR: Haklılar!

EROL BEY: Herkes işi görülsün ister.

GECE BEKÇİSİ: O ev de bir gün yol verdi kendisine.

MÜDÜR: İnsanın yüzü de tutmaz ya pek.

GECE BEKÇİSİ: Evet, artık gelme demeyi içleri götürmüyordu. Alışmışlardı da çok. On beş yıl mı ne gitmiş o eve. Çocuklarının doğduğunu, büyüdüğünü görmüştü. O evin bir parçasıydı adeta.

EROL BEY: Ama çamaşırlar yıkanmak ister.

GECE BEKÇİSİ: Öyle! Yıkanmak ister. Ne yapsınlar, taksit, maksit, bir makine aldılar.

MÜDÜR: Anladı tabii, çamaşır makinesini görünce.

GECE BEKÇİSİ: Anlamış, Beyim! Son gidişinde eline de fazlaca para vermişler, gönlünü almışlar, yolunca yordamınca anlatmışlar durumu. Anlamış.

EROL BEY: Eh artık bıraksaydı el evlerinde çalışmayı.

GECE BEKÇİSİ: İster istemez bıraktı. Bıraktı ya, sanki birdenbire on yaş daha kocayıverdi. Birkaç sefer daha gitti geldi o eve...

MÜDÜR: İçinde bir ümit...

GECE BEKÇİSİ: Sanki gelen makine geri gidecek yahut bozulacaktı da çamaşırlar yine ona kalacaktı. Ama geçmiş ola! Makine...

EROL BEY: Ne geri gitti, ne de bozuldu. Çaresiz! (MÜDÜR'e) Sizinki ne marka, Şef?

MÜDÜR: Söylerim, söylerim.

EROL BEY: Bana kefil olursun, değil mi Şef?

MÜDÜR: Düşünürüz, düşünürüz. Pekii, sonra ne oldu, Ahmet Efendi?

GECE BEKÇİSİ: Sonrası, ölümü de bundan oldu fakirin! (Kısa

bir sessizlik) Benzerini çok gördüm dedimdi ya, işte ha ablam, ha bizim İzzet Efendi, Beyim! (*Kısa bir sessizlik*)

EROL BEY: Yok canım! Kocamıştı zaten; eceli gelmiş, ölmüş. Eh, yetmiş beş yaş da az değil hani. Bakalım, biz o yaşa gelecek miyiz?

MÜDÜR: Sen gelirsın.

EROL BEY: (*Güler.*) Nerden biliyorsun, Şef?

MÜDÜR: (*İsteksiz güler.*) Bilirim ben. Odaya çocuk şarkıları söyleyerek giren insan, yüz sene de yaşar.

EROL BEY: Sağ ol, Şef! Valla, yaşamak isterim doğrusu. Bu dünyaya bir kere geliyoruz. (*Şarkı söyler gibi*) Kuş sesleri ovalara yayılır.

MÜDÜR: Sende bu tasasızlık varken. İmreniyorum sana!

EROL BEY: Sen de benim gibi ol, Şef!

MÜDÜR: Şef olmak kolay mı? Hesabı benden sorulur.

EROL BEY: Sen de şef olmasaydın, Şef!

MÜDÜR: (*Ciddileşir.*) Fakat Ahmet Efendi, bu iş başka, o iş başka. Burası devlet dairesi; usûl var, nizam var. Olmaz böyle şey, Ahmet Efendi! Bak bu sefer ses çıkarmıyorum, aramızda kalsın! Ama bir daha gelir de bu daireye girmesine göz yumarsan, görür de hemen dışarı çıkarmazsan... Olur mu canım, hiç olur mu? Ahmet Efendi, sen kaç yıldır buradasın?

GECE BEKÇİSİ: Eh, var bir yirmi sene, Beyim!

MÜDÜR: Yaa, bak, yirmi sene! Hiç böylesini gördün mü bugüne kadar? Bu yirmi senede bu hükümet konağında bu kadar müdür, memur, şu bu, emekliye ayrıldı. Hangisi böyle gece yarısı?.. Söyle, gördün mü?

GECE BEKÇİSİ: Görmedim, Beyim.

MÜDÜR: Hem biz son ödevimizi yaptık ona. Yapmadık mı Erol Bey?

EROL BEY: Yaptık, Şef! Geçen hafta çektik ya kafaları.

MÜDÜR: Ayrılışının şerefine geçen hafta toplandık ya. Hususi, aramızda. Gönلünü aldık, teşekkür ettik, beraberce yiyip

ıçtık. Senin de bulunmanı istemişti, seni de çağırmadık mı?

EROL BEY: Şef, hususi izin almadı mı sana kaymakamdan?

MÜDÜR: Almadım mı, Ahmet Efendi? Çağırmadım mı seni de?

GECE BEKÇİSİ: Çağırdınız, Beyim!

MÜDÜR: Ben vardım, Erol Bey, İzzet Efendi, sen... Cemil Bey de vardı. (EROL BEY'e) Sahi, nerde kaldı Cemil Bey?

EROL BEY: Gelir, Şef! Daha iş başına... Nerde bizim enfiye kutusu?.. Daha beş dakika var. Tam dokuzda buradadır Cemil. Şef, ne kadar kaldı senin emekli olmana?

MÜDÜR: Neye sordun?

EROL BEY: Senin şerefine de bir toplantı yapardık da.

MÜDÜR: (Sert) Çok konuştuk, Ahmet Efendi. Anladın, değil mi?

GECE BEKÇİSİ: Anladım, Beyim!

MÜDÜR: Gidebilirsin.

Uzaklaşan ayak sesleri.

II

Bir meyhane akustiği. Hafif müzik.

EROL BEY: Neye durduk, Beyler? Şef, emret de içelim!

MÜDÜR: İçelim, Mirim! (Kadeh tıkırtıları) Mezeler de nefis yani! Buyursanıza! (Çatal, tabak sesleri) Eee, İzzet Efendi, demek böyle (Kısa bir sessizlik) Ne mutlu sana! (Kısa bir sessizlik) Susuyorsun İzzet Efendi, hep biz konuşuyoruz.

EROL BEY: (Bir sarhoş ağızyla) Asıl sen konuşmalısın, İzzet Efendi: Senin yerinde ben olsaydım, ohoo, sevincimden oynardım şıkır şıkır. Kurtuldun! Bekârlık sultanlıktır derler ya, doğru, bak ben sultanım! Ama emekli demek kral demektir, kral da olmak isterim. Dilediğin gibi yaşa bundan sonra. Geç geldin, erken gidiyorsun demez artık kimse. Öyle değil mi, Cemil'ciğim?

MÜDÜR: Taş bize mi yanı?

EROL BEY: Sözümüz meclisten dışarı, Şef! (Güler.)

MÜDÜR: Beyler, sanki ne diye sık sık yapmayız bu toplantıları? Yapabilirdik, hiç değilse ayda, iki ayda bir.

EROL BEY: Biz çoktan fitiz, Şef! Yengeden ne haber?

MÜDÜR: Erkeklik öldü mü, Mirim?

EROL BEY: Ölmediyse ölmek üzre. (Güler.)

MÜDÜR: Başka kapıya, başka kapıya! (Gülüşmeler.) Ne demiş şair? Gam ü şâdî-i cihan...

CEMİL BEY: Felek olacak galiba. Gam ü şâdî-i felek...

MÜDÜR: (Birden) Sokağa bakın, sokağa. Nefis bir parça geçiyor.

EROL BEY: Birazını da bize ayır, Şef! Pencere kenarını tutmuşsun. Yazık göremedim.

MÜDÜR: Ben senin için de baktım, Mirim! (Çekilen bir iskemle) Hayrola, nereye İzzet Efendi? (Kısa bir sessizlik) Nereye gitti?

GECE BEKÇİSİ: Dışarı çıktı, gelir şimdi, Müdür Bey.

CEMİL BEY: Canım, rahat otursana, Ahmet Efendi. Dairede değiliz sıkılacak.

MÜDÜR: Rahatına bak, Ahmet Efendi, rahatına bak. Vazife başında mıyız? Dairede resmi...

EROL BEY: Meyhanede kesti.

MÜDÜR: Anlamadım.

EROL BEY: Yeni laf ola Şef! Yanaş masaya, beri gel, Ahmet Efendi, sıkılma yahu!

GECE BEKÇİSİ: Sıkılmıyorum, Beyim!

EROL BEY: Ama içmiyorsun.

GECE BEKÇİSİ: Pek başım hoş değildir, Beyim!

EROL BEY: İç iç! Nasıl olsa vereceksin parasını.

GECE BEKÇİSİ: Vereceğiz, Beyim.

MÜDÜR: Bırak şimdi para lafını, Erol'cuğum! İçki fena tuttu biçareyi.

GECE BEKÇİSİ: Fazla içmedim ki, Beyim.

MÜDÜR: İzzet Efendi'den bahsediyorum. Demin sızmış mıydı dersiniz? Ağzını bıçaklar açmıyor.

CEMİL BEY: Ne kadarcık içti ki! İlk kadehin yarısı bile duruyor daha. İçkiden değil.

EROL BEY: Bakma sen! O numarası. Öyle görünüyor, sevinmiştir. Ömründe ne zaman gördü o parayı; yüklüce bir para alacak. Daha ne?

MÜDÜR: Emekli aylığı da var. Daha ne? Say ki bizi de o yaşa kadar tuttular, dayanabilir miyiz biz? Haa, ne dersin, Cemil Bey?

CEMİL BEY: İzzet Efendi için iş değişir.

MÜDÜR: Nasıl değişir?

CEMİL BEY: Garibin hayatı ev daire, daire ev arasında geçti. Şimdi birdenbire iki kolundan biri kesildi sanki.

EROL BEY: (Alaya) Vah biçare! Yahu, Cemil, kesme Allah aşkına!

CEMİL BEY: Sudan çıkmış balığa dönecek şimdi. Bu, fena bir darbe onun için.

MÜDÜR: Daha neler, daha neler! Bu kadar içli olma be Cemil'ciğim! Saadet senin gözünde felaket oldu çıktı. Emekliye ayrılan ilk adam, bizim İzzet Efendi mi, Birader?

EROL BEY: İçmiyoruz, Beyler, içelim!

MÜDÜR: İçelim, Azizim! Davran, Cemil Bey! Haydi, Bekçi! (Kadeh tıkırtıları, sağlığınıza sözleri)

EROL BEY: Ha ha, bizim İzzet Efendi sürgünde bir kral deseniz!

CEMİL BEY: Genç olsa neyse; başka bir işe girer, hayatına yeni bir düzen verirdi. Ama bu yaştan sonra... Ne yapar bu adam? Oturup ölümü bekler.

EROL BEY: Her emekli biraz İzzet Efendi'dir. (Güler.) Şef, nasıl benim savurduğum hikmet?

MÜDÜR: (Güler.) Harika! (Ciddileşir.) Peki, Cemil Bey, nerden biliyorsun İzzet Efendi'nin böyle düşündüğünü?

CEMİL BEY: Aynı dairedeyiz, Müdür Bey; iş arkadaşlarımızın ne ruhta, ne yapıda kimseler olduğunu da bilmezsek...

MÜDÜR: (Şaşırmış) Yaa? Bilmiyordum, bilmiyordum bu tarafınızı. Pekii, ben ne ruhta, ne yapıda biriyim? Öğreneyim de ona göre...

EROL BEY: Emekli mi oluyorsun, Şef?

MÜDÜR: (Alınmış) Latife latif gerek, Erol.

EROL BEY: (Aldırmaz.) Hani haberimiz olsun da, belki yerinizde gözümüz vardır.

MÜDÜR: (İçerlemiş) Siz biraz yavaş içseniz fena olmaz. (Kısa bir sessizlik) Ahmet Efendi, git bak bizimkine, sızar kalır da sonra...

GECE BEKÇİSİ: (Kalkar.) Bakayım, Beyim! (Uzaklaşan ayak sesleri. Kısa bir sessizlik)

MÜDÜR: Bu gece bekçisi arif adam, Beyler! Okusaymış...

CEMİL BEY: Her şey tesadüfe bağlı. Hayatta çok, akıp gitmiş değerler.

MÜDÜR: Biz mesela.

EROL BEY: Sen mesela.

MÜDÜR: Bana mı söylüyorsunuz?

EROL BEY: Hayır, Cemil'e.

MÜDÜR: Ha, öyle ya! Mesela ben, değil mi Cemil Bey?

CEMİL BEY: (Küçümser.) Olabilir.

MÜDÜR: Hatır için söyler gibisin, Cemil'ciğim. Bir değer değil miyim, yani?

EROL BEY: (Güler.) Değer ki değer! İçmeye değer, Beyler, içelim!

MÜDÜR: (Sitemli) Hızlı gitmiyor muyuz, Erol Bey?

EROL BEY: Dairede yavaşlarız, Üstadım!

MÜDÜR: (Güler.) Doğru, doğru!

CEMİL BEY: (Devam eder.) Kimse durumundan memnun değil. Herkesin gözü yükseklerde.

EROL BEY: Eee, ne demiş şair: Yüksel ki yerin bu yer değildir.

CEMİL BEY: Ya yükselmek için kanatlarımız yoksa?

MÜDÜR: Eloğlu ölçüye göre kanat yaptırıyor, Azizim.

EROL BEY: Şef'e söz yok. İstese başkalarının kanatları altına sığınırdı bizim şef.

CEMİL BEY: İstese. Ama sığınmamış. Niçin sığınmamış?

MÜDÜR: (*Böbürlenir.*) Yaa! İşte bütün mesele. Niçin sığınmadım? Yani beni sığıntılığa mı layık görüyorsunuz? Aşk olsun size!

CEMİL BEY: Sığınmamışsınız, demek ki yaratılışınız engel buna. Ruh, yapı meselesi.

MÜDÜR: (*Sevinmiş, güler.*) Öğrenmek istediğimi öğrendim, Cemil Bey. Ne ruhta, ne yapıda olduğumu ağzınızdan kacırdınız. Gafil avladım sizi, gafil!

CEMİL BEY: (*İnce bir alayla güler.*) Bunu bilmenizi istemezdim, hakkınızda ne düşündüğümü öğrendiniz.

MÜDÜR: Bekçi geliyor (*Az sonra çekilen bir iskemle. BEKÇİ oturur.*) Ne haber?

GECE BEKÇİSİ: Bahçeye çıkmış, bir ağacın dibinde ağlıyordu.

EROL BEY: (*Alaycı*) Ağlıyor muydu? Vay başıma gelenler! Cemil'ciğim, doğum gününü pastamı getir, bir yaşına daha girdim.

MÜDÜR: Çocuk mu bu? Koca adam! Bak şu işe...

EROL BEY: De buyur!

MÜDÜR: Ne yaptın peki?

GECE BEKÇİSİ: Üzme kendini İzzet Efendi, dedim. Canım ne var bunda? - Efkârlandım, geçer, yok bir şey, dedi. Beni geri gönderdi. Gelecek. Bu söylediklerimi söylemeyin ona, Beyim!

MÜDÜR: Olur, olur! Yahu, eğlenmeye mi geldik, yas tutmaya mı? Bak sen, bak sen! (*Kısa bir sessizlik*) Konuşsana, Cemil Bey!

CEMİL BEY: Ne konuşayım, Müdür Bey?

EROL BEY: Ben konuşsam?

MÜDÜR: Hepimiz konuşalım, hepimiz. Meyhanede böyle gerek. Boyuna bulut geçiyor.

EROL BEY: Canına yandığım, şöyle bulut gibi olamadık gitti.
(Kısa bir sessizlik)

MÜDÜR: Ne düşünüyorsun, Cemil Bey?

CEMİL BEY: Hiç, daldık gittik işte.

EROL BEY: Biz de dalalım şu denize, be Cemil!

MÜDÜR: İzzet Efendi geliyor. Buyur İzzet Efendi! Nerelerde kaldın yahu? Tam sırası; tazeleyelim Beyler! Şeref! (Şeref, sağlığınıza sözleri. Kadehler tokuşturulur.) Bak İzzet Efendi, Cemil Bey eski günlerini hatırladı herhalde, dertlendi bayağı.

CEMİL BEY: Öyle! Lise yıllarımı hatırladım.

EROL BEY: İlk aşklar falan fıstık! Yahu, fıstık dedim de... Gelirken neye leblebi almadık? İyi giderdi rakıyla. Eee, anlat ilk gözağrılarını, Cemil'ciğim!

CEMİL BEY: Ben okul sıralarını hatırlıyorum. Derslerin kesileceğine yakın içime hüzün çökerdi.

EROL BEY: Amma da yaptın haa! İnsan tatilin eşiğinde hüzünlenir mi, Birader?

CEMİL BEY: Ben üzülürdüm. Okul kapandıktan sonra günlerce okula gider...

EROL BEY: (Sözünü keser.) Boş koridorlar, tozlu sınıflar... İş yok!

CEMİL BEY: Dalgın, üzgün, aranırdım...

EROL BEY: Neydi kaybın, Cemil'ciğim?

CEMİL BEY: Sen işin alayındasın, Erol!

MÜDÜR: Herkes bir olmaz tabii. Nasıldı? Ruh, yapı meselesi. Sen hüzün duymaz mıydın okul kapanırken, Erol Bey?

EROL BEY: (Güler.) Geç Allah aşkına, Şef! İple çekerdim tatili. Tatilde okula mı gitmek? İşim mi yok, Beyler?

MÜDÜR: Ne güzel! Sen bana benziyorsun.

EROL BEY: Ne zaman müdür olurum, Şef!

MÜDÜR: (İçerlemiş) Sabır, sabır, az kaldı. Cemil'ciğim, sen sınıfın en çalışkan öğrencisiydin herhalde!

CEMİL BEY: (Hafif güler.) Değil! Her yıl bütünlemeli geçerdim.

EROL BEY: Öyleyse eylülde de çıkarım diye korkuyordun. Anlaşıldı üzüntünün sebebi.

MÜDÜR: Sen ne dersin İzzet Efendi?(Kısa bir sessizlik. Yavaş sesle) Uyuyor galiba.

GECE BEKÇİSİ: Daldı yine Beyim, ilişmeyin garibel!

MÜDÜR: Peki, neymiş sebebi, Cemil Bey?

EROL BEY: Aşktır, aşk!

CEMİL BEY: İnsan içindeyken kurtulmaya can attığı bir âlem-den ansızın ayrı kalınca...

(Kesik kesik hıçkırık sesleri)

MÜDÜR: Aman, İzzet Efendi, ne oluyorsun canım? Ayıp yahu! Herkes bize bakıyor. Hay Allah, ne yapsak ki Cemil Bey?

CEMİL BEY: Gitsek iyi olacak galiba.

EROL BEY: (Canı sıkılmış) Yahu, ne güzel demleniyorduk. Ne de sulu gözlüsün, be İzzet Efendi! Yumuldun içine; geldik geleli astın suratını. O kadar şaklabanlık ettik. Biraz da sen konuş be Allahın kulu!

MÜDÜR: Boşuna Beyler; gidelim! (Kısa bir sessizlik. Hıçkırıklar kesilir. Çekilen bir iskemle) Yine ne oldu İzzet Efendi? Peki, peki, hep birden kalkıyoruz. Şu hesabı görelim önce!(Seslenir.) Garson!

Meyhane akustiği yavaş yavaş kesilir.

III

Dairede. Önce hafif daktilo sesleri.

MÜDÜR: Benimle mi konuşmak istiyor? Kim dedin?

GECE BEKÇİSİ: İzzet Efendi'nin karısı, Beyim.

MÜDÜR: Yaa, ne konuşacakmış?

GECE BEKÇİSİ: Bilmiyorum, Beyim!

MÜDÜR: Çağır, gelsin! *(Uzaklaşan ayak sesleri. Kapı kapanır, daktilo sesi kesilir.)*

CEMİL BEY: Ben bitişik odaya geçeyim, Müdür Bey!

MÜDÜR: Yoo, durun bakalım, neye gelmiş! *(Kapı açılır, yaklaşan ayak sesleri.)* Buyur Ayşe Hanım! Buyur, otur! *(Çekilen bir iskemle)*

AYŞE HANIM: İşiniz vardır ama, ne yapayım Müdür Bey, sizden başka derdimden anlayacak kimsem yok.

MÜDÜR: Hoş geldiniz, hayrola, İzzet Efendi nasıl? Bizi unuttu artık; hiç uğramaz oldu.

AYŞE HANIM: Unutur mu, keşki unutsa Beyefendi, burasını keşki unutsa da kurtulsa.

MÜDÜR: *(Güler.)* Hâlâ memurluk günlerini mi özleyorsün? Bu ne vefa, bu na bağılılık böyle? Ne kadar oldu emekli olalı, Cemil Bey?

CEMİL BEY: Üç ayı geçti.

MÜDÜR: Ya, üç ayı geçti. Daha alışamadı mı? Biz olsak, değil mi, Cemil Bey?

AYŞE HANIM: Alışacağa da benzemiyor bu gidişle.

MÜDÜR: Canım, neye böyle söylersün, Ayşe Hanım? Niçin alışmasın, nesi eksik? Aç mı kaldı, açık mı kaldı? Hasta değil, sakat değil, hamdolsun!

AYŞE HANIM: Hasta, Beyim, hasta!

MÜDÜR: *(Anlamamış)* Hayrola, bir şey mi var?

AYŞE HANIM: Yani memurluk hastası, bura hastası *(İçini çeker.)* Ah, ah, bilen bilir, kırk yıllık karısıyım. Onu hiç bu kadar dertli görmedimdi. Üç aydır yemeden içmeden kesildi, üç ayda on yaş birden çöktü. *(Hiçkırır.)* Bir yerine inme incek de ortalarda kalacak bu gidişle. *(Hiçkırır.)*

MÜDÜR: *(Teselliye çalışır.)* Üzmeyin kendinizi. Ayşe Hanım, geçer, düzelir. Alışır zamanla.

AYŞE HANIM: Siz benim evladım yerindesiniz. Alışmaz, alışmaz, kimselere benzemez o. N'olursunuz, derdine bir çare bulun. Devlete millete bu kadar hizmet etti.

MÜDÜR: (Şaşırmış) Valla, Ayşe Hanım, bilirsiniz, İzzet Efendi'ye büyük saygımız vardır. Dairemizin temel direğiydi, hepimize rehber oldu, örnek oldu, bizi o yetiştirdi. Ne bileyim; dürüstlüğü, görevine düşkünlüğü... ne bileyim, bütün meziyetleriyle muhterem, mübarek bir adamdır. Ama anlamıyorum, ne var bu dairede? Sonra ben onu burada tekrar nasıl çalıştırabilirim? Artık emekli o. Yani tekrar memur olarak alamayız onu buraya. İmkânsız bu!

AYŞE HANIM: Memur olarak almayın, Müdür Bey!

MÜDÜR: Ne yapalım peki?

AYŞE HANIM: Odacı yahut kapıcı olarak.

MÜDÜR: Nasıl olur?

AYŞE HANIM: Kendisi odacılığa da razı.

CEMİL BEY: Nasıl, İzzet Efendi odacı mı olmak istiyor?

AYŞE HANIM: Odacı yahut kapıcı. Öyle diyor. Eski işime dönemem, bari odacı veya kapıcı olsam diyor. Yani beni size o gönderdi, Müdür Bey.

MÜDÜR: O gönderdi, bana?

AYŞE HANIM: Siz isterseniz yapabilmişsiniz. (Bir koltuk çekilir, MÜDÜR gezinme ye başlar.)

MÜDÜR: Bak sen! Odacı olmak istiyor ha! Devletin otuz yıllık memuru. Hiç olacak şey mi bu? Parası için desem...

AYŞE HANIM: (Sözünü keser.) Hayır, parası için değil. Hamdolsun, emekli aylığı geçindiriyor bizi. Nasıl anlatsam bilmem ki...

MÜDÜR: Anlıyorum, anlıyorum ya, anlamadığım bir nokta var: İzzet Efendi, emekli bir memurun, şeref haysiyet, şu bu, bir yana bırakalım hepsini, odacılık kapıcılık işi dahi olsa, devlet hizmetinde tekrar çalışamayacağını hiç bilmez mi? Siz söyleyin, Cemil Bey, bilmez mi?

CEMİL BEY: Bilir şüphesiz, bilmesi gerekir, fakat...

AYŞE HANIM: (Sözünü keser.) Geceleri uyuyamaz oldu. Hasta. Aklı fikri ne olursa olsun yine burada çalışabilmekte. Bu ne biçim sevda, anlamıyorum ki! Uykusunda bile hep bu defterleri, bu dolapları, bu masaları sayıklıyor. Kuzum acıyın adama. Siz büyüğüsünüz onun!

MÜDÜR: Daha neler, daha neler! İzzet Efendi bizim babamız sayılır. Hiç istemez miyiz ona yardım etmeyi?(*Bir koltuk çekilir, Müdür oturur. Tane tane*) Ayşe Hanım! Teyze mi, valide mi diyeyim size? Bakın! Olmaz böyle şey; kanun tüzük izin vermez bu iş! Devlet hizmetinde çalışıp emekliye ayrılmış bir memur ne odacı olabilir, ne kapıcı! Çünkü o işler de bir memurluktur. İmkânsız!

AYŞE HANIM: Ağabeyimin nüfus kâğıdını getirsek?..

MÜDÜR: Anlamadım.

AYŞE HANIM: Benim de aklım ermedi ya, kendisi söyledi.

CEMİL BEY: İzzet Efendi mi söyledi?

AYŞE HANIM: Evet. Onu bir başkası gibi alsanız odacılığa?

MÜDÜR: (*Anlamış*) Hahaa! (*Güler.*) İlahi İzzet Efendi! Olur mu canım? Bak sen, bizi sahtekârlığa teşvik ediyor. Bilmezmiş gibi! Hiç olur mu? Tanımayan mı var onu burada? Cemil Bey, susma be kardeşim, sen de bir şeyler söyle!

CEMİL BEY: Ne söyleyeyim, Müdür Bey? (*Kısa bir sessizlik. Çekilen bir koltuk. MÜDÜR ayağa kalkar.*)

MÜDÜR: Evet, olabilir, olabilir!

CEMİL BEY: Nasıl?

MÜDÜR: Bir şey geldi aklıma; anlatırım. (AYŞE HANIM' a) Anacığım, merak etme, bulacağız çaresini. Yalnız birkaç gün müsaade. Ben haber yollarım size. Birkaç gün. İçin rahat, git sen şimdi. Ben haber yollarım size. İzzet Efendi'ye çok selam. Üzmesin kendini. (*Çekilen bir iskemle. AYŞE HANIM kalkar.*)

AYŞE HANIM: (*Uzaklaşarak*) Allah sizden razı olsun, ne diyeyim, Allah...

MÜDÜR: (*Seslenir.*) Güle güle, güle güle!

IV

Bir meyhane akustiği. Hafif müzik.

EROL BEY: Oh be, dünya varmış. İyi ki geldik! Meyhane başka. Bir başka sefa, başka ferah var içinde. Kimin lafıydı bu, Cemil?

CEMİL BEY: Nedim'in olacak.

EROL BEY: O halde Nedim'in şerefine.

MÜDÜR: İçelim! (*Kadehler tokuşturulur.*)

EROL BEY: Sen içmedin, Cemil?

CEMİL BEY: Ha, evet, içeyim!

MÜDÜR: Bu akşam neşen yok, Mirim!

CEMİL BEY: Öyle!

EROL BEY: Fırsatlardan faydalın, Cemil! Gelmişiz şuraya boş ver gerisini! Tatlı tatlı demlenelim. Yahu, Şef, gelsek ya sık sık; fena değil burası. Hele şu senin köşe! Şansın da varmış, boştu burası. Geçenlere de söz yok hani.

MÜDÜR: Çekiniyorum Birader, bakmaya. Tanıdık biri çıkar da...

EROL BEY: Hadi, hadi, numara yapma. İstersen biraz da biz ölelim.

MÜDÜR: Yok, yok, siz daha gençsiniz! Sigara?

EROL BEY: Verdin de almadık mı? Mersi! Ateşi de benden olsun! (*Bir çakmak çakılır.*)

MÜDÜR: Sigara almaz mısın, Cemil Bey?

CEMİL BEY: (*İsteksiz*) Teşekkür ederim, sonra.

EROL BEY: Bırak bu akli be yavrum! Verdiler mi al! Sonralarda iş yok; şimdiye bak, şimdiye! Yahu nerde kaldı bu garson? Sıcak bir şeyler gelecekti hani?

MÜDÜR: Acele etme, yavaş yavaş! Her şeyin vakti var. Eee bak şu dünyanın işlerine: İlk gelişimizde beş kişiydik, şimdi üç.

EROL BEY: O zaman bekçi de vardı.

MÜDÜR: İzzet Efendi olduğu için.

EROL BEY: İzzet Efendi olmadığı için...

MÜDÜR: (*Sözünü keser.*) Üç kişiyiz şimdi. Hey gibi İzzet Efendi! Allah rahmet eylesin!

EROL BEY: Ne tuhaf adamdı rahmetlik! Biz de emekli olunca ona mı benzeriz, Şef?

MÜDÜR: Aman, aman! Daireye uğramak mı? Semtinden geçmem yahu!

EROL BEY: Fakat dilediği gibi öldü, Şef!

MÜDÜR: Dairede.

EROL BEY: Sizin koltukta.

MÜDÜR: Yaa, şu işe bak, benim koltukta. (*Kısa bir sessizlik*)

CEMİL BEY: (*İçini çeker.*) Kimseler bilmez.

EROL BEY: Neyi, Cemil?

MÜDÜR: Sonunu galiba.

EROL BEY: Neyin sonunu.

MÜDÜR: Kendi sonunu, değil mi Cemil Bey?

EROL BEY: Ben biliyorum.

MÜDÜR: Neyi biliyorsun?

EROL BEY: Ben sizin koltukta ölmem. Müfettiş, genel müdür koltukları da var.

MÜDÜR: Gözün yükseklerde senin.

EROL BEY: Yüksel ki yerin...

MÜDÜR: Allah gönlüne göre versin!

CEMİL BEY: İzzet Efendi'nin gönlüne göre verdi.

MÜDÜR: O gece, burada, koca adam, çocuk gibi nasıl ağlamıştı, değil mi?

EROL BEY: İlk defa gördüm ağladığını.

MÜDÜR: İçki de dokundu. Ya ölümü? Elinde fincan.

EROL BEY: Kahvesini içerken.

CEMİL BEY: Kahveyi çok severdi.

MÜDÜR: Neye ocağının yanında içmemiş dersiniz?

CEMİL BEY: Öleceği gönlüne doğmuş herhalde.

EROL BEY: Mûdür koltuğunda öleyim demiştir.

MÜDÜR: Kaymakam iyi adam ama.

EROL BEY: Başkası olsa aldırılmazdı.

MÜDÜR: Ee, ben de rica edince hatırımı kıramadı, Birader!

CEMİL BEY: İyi ki, kahveci o günlerde bırakmıştı işi.

MÜDÜR: Öyle, şansı varmış İzzet Efendi'nin (*Kısa bir sessizlik*)
Fakat önce yadırgadı; hâlâ memurluktaydı gözü. Hem de
bizim dairede, eski görevinde çalışmak istiyordu. Anlatın-
caya kadar akla kararı seçtim. İzzet Efendi, imkânsız bu,
dedim, imkânsız!

EROL BEY: (*Birden sinirli*) Yahu nerde kaldı bu garson? Tabaklar
boşaldı; hâlâ bir şeyler gelecek. Ölme eşeğim, ölme! (*Sesle-
nir.*) Hey, Garson!

GARSON: (*Uzaktan*) Hazır, Beyim! (*Yaklaşan ayak sesleri*) Gel-
di, Beyim!

EROL BEY: Yer açın! Koy oğlum şişleri şuraya. Patates tava, ta-
mam! Peynir getir tekrar. Pilaki? Pilakiyi de unutma!

GARSON: Peki Beyim, şimdi! (*Uzaklaşan ayak sesleri*)

EROL BEY: (*Seslenir.*) Su da getir, su! Biraz da ekmek!

GARSON: (*Uzaktan.*) Hemen Beyim!

EROL BEY: Ee, soğutmadan buyurun Beyler! Önce yer açalım,
çın çın! (*Kadeh tokuşturulur.*) Şişler nefis! Nur içinde yatasın
İzzet Efendi! Burasını onun sayesinde bulduk. Oh be! Fakat
eski görevi diyordunuz ya, odacılığa da fitti garip.

CEMİL BEY: Ben kandırdım. İzzet Efendi, dedim, çay kahve
içen kaç kişi var bizim katta; işin olmadığı vakitler yanı-
mızda olursun.

MÜDÜR: Dedin. Bak hele, bilmiyordum. Tevekkeli bizim da-
iredeydi hep.

EROL BEY: Bizden biri gibi!

MÜDÜR: Sizden biri gibi. Ama Allah için hep saygılı, hep efen-

di! Sessiz sakın otururdu kapı kenarında, bir taburede. İş için gelmiş bir vatandaş gibi...

CEMİL BEY: Çekingen, efendi.

EROL BEY: Konuşmazdı bile. Ara sıra bazı şeyleri sorardım; şu yazıya nasıl cevap versem, şu işi nasıl yapsam falan gibilerden. O zaman canlanırdı.

MÜDÜR: Ara sıra ben de yapardım bu numarayı. Bilmezmişim gibi. Bir işe yaradığını sanır sevinirdi. Öbür kalemlerdeki arkadaşlar da anlayışlı davrandılar doğrusu.

CEMİL BEY: Biliyorlardı çünkü. Az bulunur bir insan. Kahve ocağından payına düşen parayı...

MÜDÜR: (*Sözünü keser.*) Yaa, yaa, son kuruşuna kadar daireye harcadı. Az şey mi aldı bizim odalara. Evi gibi bakıyordu daireye.

CEMİL BEY: Çünkü asıl evi bizim daireydi. Onun bütün dünyası. Dünyasından kopunca az mı sarsılmıştı! Ama yanımıza dönünce rahatladı.

EROL BEY: Kendine geldi kendine, dirildi.

CEMİL BEY: Doğru!

MÜDÜR: Ölümü de çok tuhaf biçarenin. Gece, on ikiye beş kala girmiş içeri bekçi, bir de bakmış...

EROL BEY: (*Sözünü keser.*) Şef'in koltuğunda İzzet Efendi!

MÜDÜR: Şaşırmış bekçi, uyuyor sanmış. Sol koluna yaslamış da başını, sanki uyuyakalmış.

EROL BEY: Yarı yüzü açıktaymış ama.

MÜDÜR: Evet, gülümsüyormuş.

CEMİL BEY: Kahveci olduktan sonra hiç uğramazdı geceleri.

MÜDÜR: O gece gelmiş.

CEMİL BEY: Ölmeye. Zindanında ölmeye.

EROL BEY: Kendi evinde ölmeye.

CEMİL BEY: Bazı yaşlı mahkûmları daha iyi anlıyorum. Günleri, cezaları dolar; serbesttirler artık. Ama cezaevi müdürüne yalvarırlar, içerde kalmak için.

EROL BEY: Ne şaşkınlar var dünyada!

CEMİL BEY: Hatırlar mısınız, bir fincanı vardı, kulpu kırık bir fincan. Yıllar yılı kullanmıştı.

EROL BEY: Bilmez miyiz, hep onunla içerdi kahvesini. Eski kahveciye valvarırdı adeta, aman büsbütün kırılmasın derdi.

MÜDÜR: Alışkanlıklarına çok bağlıydı rahmetli.

CEMİL BEY: Emekliye ayrılıp temelli giderken fincanı da alıp götürmüştü.

MÜDÜR: İnsanı asıl duygulandıran nedir biliyor musunuz?

CEMİL BEY: Bir tane değil ki!

MÜDÜR: Bana en çok dokunan, bekçinin son sözleri oldu.

EROL BEY: Haa şu, geç be Şef, olacak iş mi?

MÜDÜR: Öyle deme! Olur, olur. Gece bekçisinin eli..

EROL BEY: (*Sözünü keser*) Bekçiye öyle gelmiş tabii.

MÜDÜR: İzzet Efendi'nin eline değince, İzzet Efendi'nin eli usulca kımıldamış sanki.

CEMİL BEY: Bekçinin elini sıkmak ister gibi, veda etmek ister gibi.

EROL BEY: Daha neler, hakkını helal et mi dedi yani?

MÜDÜR: En yakın dostuydu bekçi.

CEMİL BEY: Kendi fincanında son kahvesi.

MÜDÜR: Soğumuş el birden kaymış, çarpmış yandaki fincana. Fincan yere düşmüş, kırılmış. Bekçi en çok buna üzölmüş. Günlerce hep bunu söyledi.

CEMİL BEY: Fincanı bari bıraksaydı bekçiye.

EROL BEY: Geç be Cemil, zaten kırıktı fincan.

Meyhane akustiğı çoğalıır.

Artırma Salonunda

KİŞİLER

ARTIRMA MEMURU

TELLAL

I. ALICI

II. ALICI

III. ALICI

DELİKANLI

GENÇ KIZ

Konuşmalar özellikle başlangıçta çok hızlı tempoda, peş peşe, aralıksız olacaktır. Üç ALICI planda aynı sırada; DELİKANLI gerilerdedir.

ARTIRMA MEMURU: Evet, şimdi sıra yemek odasına geldi.
Başla!

TELLAL: *(Bezgin, yorgun)* Beşinci Napolyon, mahun ağacı, hepsi bronz işlemeli, on üç parça, harika yemek odası... Yirmi bin lira... Yok mu artıran?

III. ALICI: *(Hemen)* Otuz bin!

II. ALICI: *(Hemen)* Kırk bin!

I. ALICI: *(Hemen)* Elli bin!

(Kısa bir sessizlik.)

TELLAL: Elli, elli bin, elli... yok mu artıran? Elli bin... elli bin liraya sat... *(Kısa bir sessizlik)* tım!

ARTIRMA MEMURU: (*Çana vurur.*) Parayı vezneye yatırın...
Geç yatak odasına!

TELLAL: (*Bezgin, yorgun*) Mari Antuvanet stilinde, çok nadir, kapitone, emsalsiz yatak odası, hiç kullanılmamış... kadar yeni!.. Biçilmiş değeri otuz bin... Yok mu artıran?

III. ALICI: (*Hemen*) Kırk bin!

II. ALICI: (*Hemen*) Elli bin!

I. ALICI: (*Hemen*) Altmış bin!

(*Kısa bir sessizlik*)

TELLAL: (*Bezgin, yorgun*) Altmış, altmış bin... yok mu artıran?
Altmış bin... altmış bin liraya sat... (*Kısa bir sessizlik*) tım!

ARTIRMA MEMURU: (*Çana vurur.*) Parayı vezneye yatırın...
Geç banyo odasına!

TELLAL: (*Bezgin, yorgun*) Yirminci Henri, yılda bir kullanılmış, gül ağacından komple banyo odası... Kırk bin... Yok mu ar...?

I. ALICI: (*Hemen*) Elli bin!

II. ALICI: (*Hemen*) Altmışbin!

III. ALICI: (*Hemen*) Yetmiş bin!

(*Kısa bir sessizlik*)

TELLAL: Yetmiş, yetmiş bin, yetmiş... Yok mu artıran? Yetmiş bin... yetmiş bin liraya sat... (*Kısa bir sessizlik*) tım!

ARTIRMA MEMURU: (*Çana vurur*) Parayı vezneye yatırın... Bu mezat burada biter, beyler! Vaktimiz yok, eşyaları hemen kaldırın, yeni satışa geçelim.

(*Çekilen koltuk, kanepeler öteberi gürültüleri. Yavaş ol! Dikkat! Zedelenmesin! İncisi dökülür! Ve başka uyarmalar. Kısa bir süre karmakarışık takırtılar, seslenmeler; sonra birden sessizlik*)

ARTIRMA MEMURU: Tamam! Salon boşaldı, yenisine geçelim!
(TELLAL'a) Getirdin mi sıradaki eşyaları?

TELLAL: Hazır, beyim!

ARTIRMA MEMURU: (*Çabuk çabuk*) Yeni satışa başlıyoruz.

Oturalım lütfen, ayakta durmak yasaktır. (Sesini yükseltir.)
Nerde mal sahibi?

DELİKANLI: (Uzaktan) Buradayım.

ARTIRMA MEMURU: Lütfen ön sıraya gelin.

I. ALICI: (Hemen) Ön sırada biz varız.

II. ALICI: (Hemen) Bura bizim yerimiz.

III. ALICI: (Hemen) Biz eski alıcılarız.

ARTIRMA MEMURU: Anlaşıldı, tartışmaya değmez. Siz de or-
da durun, Delikanlı; bir yere ayrılmayın ama!

DELİKANLI: (Uzaktan) Buradayım.

ARTIRMA MEMURU: Güzel!... İşimize bakalım. Listede önce
boyunbağları var. Başla!

TELLAL: (Bezgin, yorgun) Altı adet boyunbağı. Değeri beş lira.
İki buçuk liraya veriyoruz. Eskipüskü, ama kullanılabilir.
Yok mu artıran?

I. ALICI: (İsteksiz) İş olsun, elli kuruş!

II. ALICI: (İsteksiz) Vakit geçsin, kırk!

III. ALICI: (İsteksiz) Laf ola, otuz!

ARTIRMA MEMURU: (TELLAL'a) Değerini ara!

TELLAL: Altı adet boyunbağı, beş lira değeri var, iki buçuğa
veriyoruz, yok mu alan?

I. ALICI: (İsteksiz) Kırk kuruş!

II. ALICI: (İsteksiz) Kırk bir!

III. ALICI: (İsteksiz) Kırk bir buçuk!

(Alaylı gülüşmeler)

I. ALICI: Beş para etmez!

II. ALICI: Kullanılmış kravattı kim alır?

III. ALICI: Yular takmak isteyen!

(Alaylı gülüşmeler)

ARTIRMA MEMURU: Kayda geçmiş, satacağız, yok mu artıran?

(Kısa bir sessizlik)

ARTIRMA MEMURU: Delikanlı, satılmıyor, istersen indir fiatı.

Size söylüyorum, nerelerdesiniz?

DELİKANLI: (*Uzaktan*) Buradayım, parasız veriyorum.

ARTIRMA MEMURU: Sahibi bedava veriyor, var mı alan?

I. ALICI: (*Hemen*) Eh, hatır için alalım!

II. ALICI: (*Hemen*) Alalım!

III. ALICI: (*Hemen*) Hatır için!

ARTIRMA MEMURU: Tellal, bölüştür kravatları beylere. Şapkaya geç!

TELLAL: (*Bezgin, yorgun*) Fötr şapka. Kumru tüyü. Yeni. Yetmiş lira değerinde. Elli lira. Var mı isteyen? Elli lira! (*Kısa bir sessizlik*) Yetmiş lira değer biçilmiş, elliye satıyoruz. Yok mu isteyen? Elli lira!

I. ALICI: İşportada daha iyisi otuza!

II. ALICI: Boşuna vakit kaybediyoruz.

III. ALICI: Keyfine bak, aldırma!

TELLAL: (*Sabırsız*) Şapkayı olsun alın artık!

ARTIRMA MEMURU: Karışma sen! Satışa tesir etme, isterlerse alırlar!

TELLAL: (*Yavaş sesle*) Bunu da parasız kapatacaklar, yazık!

ARTIRMAMEMURU: (*Yavaş sesle*) Karışma dedim!

I. ALICI: Gizli konuşmak yasak, sayın bay!

ARTIRMA MEMURU: Resmi konuşuyoruz. Evet son ne vermiştiniz?

II. ALICI: Hiç!

ARTIRMA MEMURU: Siz, bayım?

III. ALICI: İki katı!

(*Alaylı gülüşmeler*)

ARTIRMA MEMURU: Anlaşıldı. Satılmıyor, kaldır. Geç paltoya! Paltoyu göster!

TELLAL: (*Bezgin, yorgun*) Kışlık palto, ancak çok soğuklarda giyilmiş... Mal sahibi kaç kış giydiniz?

DELİKANLI: (*Uzaktan*) Beş kış.

TELLAL: (*Tekrar eder.*)... ancak çok soğuklarda...

ARTIRMA MEMURU: (*Sözünü keser.*) Mesleğiniz?

DELİKANLI: (*Uzaktan*) Öğrenciyim.

ARTIRMA MEMURU: (*TELLAL'a*) Değerini ara!

TELLAL: Kışlık palto, ancak çok soğuklarda giyilmiş. Yüz lira değerinde, yetmiş veriyoruz. Yetmiş... yetmiş lira... Var mı isteklisi?

(*Kısa bir sessizlik*)

ARTIRMA MEMURU: (*Yavaşça, TELLAL'a*) Bu satıştan hayır yok.

TELLAL: (*Yavaşça, MEMUR'a*) Koca salonda kimse oralı değil!

I. ALICI: Yoktur, sayın bay!

ARTIRMA MEMURU: Ne yoktur?

II. ALICI: Bizden başka.

III. ALICI: Alan!

I. ALICI: Bizse ıvır zıvır şeylere...

II. ALICI: Para vermeyiz...

III. ALICI: Hiçbir zaman!

ARTIRMA MEMURU: (*TELLAL'a*) Satılmıyor, kaldır! Delikanlı, yok muydu işe yarar eşyanız?

DELİKANLI: (*Uzaktan*) Olacak.

ARTIRMA MEMURU: Nerde?

DELİKANLI: Listedede.

ARTIRMA MEMURU: Ha, öyle ya, listede! Nerde liste? Buldum, Ümit! (*Şaşırmış*) Anlamadım, ümit mi? Bu nasıl şey, Tellal?

TELLAL: Ne gibi?

ARTIRMA MEMURU: Delikanlı ümidini satıyor.

I. ALICI: (*Kızmış*) Komedi!

II. ALICI: (*Kızmış*) Ortaoyunu!

III. ALICI: (*Kızmış*) Festival!

ARTIRMA MEMURU: (*Masaya vurur.*) Susalım, beyler! Satılığa çıkarıldıysa satılır.

I. ALICI: Fakat biz?

II. ALICI: Vaktimiz?

III. ALICI: Kaybedemeyiz.

ARTIRMA MEMURU: Delikanlı, neden satıyorsun ümidini?

DELİKANLI: Başka şeyim yok satacak.

ARTIRMA MEMURU: Ümit bir eşya mıdır ki satılsın?

DELİKANLI: Şeref, namus satılıyor ya!

ARTIRMA MEMURU: Fakat ümit... Nasıl olur? Ümit...

I. ALICI: (*Sözünü keser.*) Villadır.

II. ALICI: Sırça köşk.

III. ALICI: Apartman.

I. ALICI: (*Keyiflenmiş*) Çok hoş, iyi ki gitmemişiz!

II. ALICI: Dışarsı ayaz!

III. ALICI: Bedava tiyatro!

ARTIRMA MEMURU: Lütfen yavaş olalım, beyler! Elden ne gelir? Bütün formaliteler tamam; her şey gerekli işleminden geçmiş. Ben bir memur olarak görevimi yapmak zorundayım. Yalnız...(*Durur.*)

I. ALICI: Evet?

II. ALICI: Yalnız?

III. ALICI: Evet?

ARTIRMA MEMURU: Tellal!

TELLAL: Buyurun?

ARTIRMA MEMURU: Nerde bu ümit?

(*Gülüşmeler*)

TELLAL: Bilmem, beyim!

ARTIRMA MEMURU: Ya? Oku hele, etikette ne yazıyor?

TELLAL: (*Bezgün, yorgun okur.*) Kırık dökük ümit... genç harcı... hiçbir işe yaramamış... yepyeni!... Beş para değerinde.

(*Gülüşmeler*)

ARTIRMA MEMURU: Değerini ara!

TELLAL: (*Sesini yükseltir*) Beş para değerinde. Var mı değerini veren?

I. ALICI: Beş para etmez!

II. ALICI: Üç para etmez!

III. ALICI: Bir para etmez!

ARTIRMA MEMURU: Fakat gördünüz de mi böyle konuşuyorsunuz? Alıcı gözüyle bir bakın önce!

I. ALICI: (*Şaşırmış*) Sahi!

II. ALICI: (*Şaşırmış*) Öyle ya!

III. ALICI: (*Şaşırmış*) Görelim şu ümid!

ARTIRMA MEMURU: (*Kendi kendine*) Görebilene ne mutlu! (*Yüksek sesle*) Tellal, göster!

TELLAL: Görünürde bir şey yok beyim. Neyi göstereyim!

ARTIRMA MEMURU: Nasıl yok? Görmüyor musun? Ben görüyorum.

I. ALICI: (*Ötekine fısıldar.*) Görünürde bir şey yok.

II. ALICI: (*Ötekine fısıldar.*) Yiğitlik bizde kalsın!

III. ALICI: (*Ötekine fısıldar.*) Bozuntuya verme, gördük diyelim!

ARTIRMA MEMURU: Nasıl yok, siz görmediniz mi, beyler?

I. ALICI: Gördüm, beş para etmez.

II. ALICI: Gördüm, üç para etmez.

III. ALICI: Gördüm, bir para etmez.

ARTIRMA MEMURU: (*TELLAL'a*) Bak, beyler görüyorlar.

I. ALICI: (*Böbürlenir.*) Biz görürüz!

II. ALICI: (*Böbürlenir.*) Uçan sinek kaçmaz bizim gözümüzden.

III. ALICI: (*Böbürlenir.*) Biz görürüz.

TELLAL: Elimde bir kuru etiket var, üstünde silik soluk bir yazı! Yok başka bir şey.

I. ALICI: Öküz altında buzağı!

II. ALICI: Yaz sığağında kırağı!

III. ALICI: Yok pirenin kulağı!

ARTIRMA MEMURU: Anlaşıldı, bir de mal sahibine soralım!
(*Seslenir.*) Mal sahibi, nerelerdesin?

I. ALICI: (*Alaylı güler.*) Koz kabuğunun içindedir.

II. ALICI: (*Alaylı güler.*) Ümidinin peşindedir.

III. ALICI: (*Alaylı güler.*) Gençliğinin düşündedir.

ARTIRMA MEMURU: (*Sesini yükseltir.*) Mal sahibi, nerelerdesin?

DELİKANLI: (*Uzaktan, uyuklu bir sesle*) Bana mı seslendiniz?

ARTIRMA MEMURU: Size seslendim!

DELİKANLI: Buyurun!

ARTIRMA MEMURU: Burada ümit diye bir şey yok.

DELİKANLI: Vardı.

I. ALICI: (*Sesini inceltir.*) Vardır!

II. ALICI: (*Sesini inceltir.*) Belli olmaz!

III. ALICI: (*Sesini inceltir.*) Gün doğmadan neler doğar!

ARTIRMA MEMURU: Beyler, bu gidişle işin içinden çıkamayacağız. Ben görüyorum. Tellal, sen?

TELLAL: Yok bir şey beyim!

I. ALICI: (*Çok değişik bir sesle*) Andersen'in masalı...

II. ALICI: (*Çok değişik bir sesle*) Olmayan kumaşı...

III. ALICI: (*Çok değişik bir sesle*) Göremeyen aptaldır.

TELLAL: Görünürde bir şey yok!

ARTIRMA MEMURU: (*Seslenir.*) Bak, görünürde yok bir şey diyorlar, Delikanlı!

DELİKANLI: Vardı.

ARTIRMA MEMURU: (*Kızar.*) Vardı, vardı... Olabilir, ya şimdi?

DELİKANLI: Şimdi yok belki.

ARTIRMA MEMURU: Yok da ne diye uğraştırırsın bizi? Görülmeyen bir şeyi nasıl satalım? Alıcılar, satıcılar bir şey göremiyorlar.

I. ALICI: (*Kızmış*) Alay ediyor.

II. ALICI: (Kızmış) Sizinle alay ediyor.

III. ALICI: (Kızmış) Bizimle alay ediyor.

(Gürültüler)

ARTIRMA MEMURU: (Masaya vurur.) Rica ederim, rica ederim! Bir itirazınız varsa, artırma müdürlüğü koridorda sağ baştan ikinci oda! Ben kendim, bir işlem yapamam. Ben satmakla görevliyim.

I. ALICI: Satın o halde.

II. ALICI: Önce gösterin de görelim.

III. ALICI: Değer mi değmez mi bilelim.

ARTIRMA MEMURU: (Sinirli) Delikanlı, ön sıraya gelin! Yer açın beyler!

I. ALICI: Burada yer yok!

II. ALICI: Bu sıraya biz oturmuşuz.

III. ALICI: Üç kişilik bu sıra.

ARTIRMA MEMURU: Biraz sıkışverişin!

I. ALICI: (Homurdanır.) Daha neler!

II. ALICI: (Homurdanır.) Sıkışmışız zaten!

III. ALICI: (Homurdanır.) Akli nerdeydi, erken gelseydi!

ARTIRMA MEMURU: Peki, peki, böyle de idare ederiz! (Sesini yükseltir.) Ümidiniz burada yok, nerde dersiniz? Olur ya, dalgınlıkla içeriye teslim etmeyi unuttunuz, onlar da farkına varmadılar.

DELİKANLI: Unutmadım.

ARTIRMA MEMURU: O halde?

DELİKANLI: Verdim ben.

ARTIRMA MEMURU: Kime verdiniz?

I. ALICI: (Güler.) Yele vermiştir.

II. ALICI: (Güler.) Hangi yele?

III. ALICI: (Güler.) Samyelidir, samyeli!

ARTIRMA MEMURU: Tellal!

TELLAL: Buyurun?

ARTIRMA MEMURU: Sen ne diyorsun? Yardım et bana!

TELLAL: İçerki odada sahipsiz eşyalar var, onlardan biri olmasın ümidi?

I. ALICI: Kafdağının ardındadır. Hah hah ha.

II. ALICI: Peri padişahının kızı. Hoh hoh ho.

III. ALICI: Şimdi kimin koynundadır? Hih hih hi.

I. ALICI: Belki yeni oynaşında. Hah hah ha.

II ALICI: Gönülünün yıldızı. Hoh hoh ho.

III. ALICI: Acaba kaç yaşında? Hih hih hi.

ARTIRMA MEMURU: (*Masaya vurur.*) Rica ederim, ciddi olalım. Bak sen; hiç böylesi başıma gelmemişti.

I. ALICI: Kısa günün kârı. Elli bine Beşinci Napolyon. Gidelim artık!

II. ALICI: Altmış bine Mari Antuvanet. Gidelim. Ha bereket!

III. ALICI: Yetmiş bin. Yirminci Henri. Fena değil. Gidelim.

GENÇ KIZ: (*Kapı açılır, salona girer, uzaktan heyecanla seslenir.*) Durun!

I. ALICI: Ne var?

II. ALICI: Ne oluyor?

III. ALICI: Bu da kim?

(*Tahtalarda takırdayan topuklarla acele yaklaşan ayak sesleri*)

GENÇ KIZ: (*Yakından, soluk soluğa*) Ne satıyorsunuz?

TELLAL: Ümit.

I. ALICI: Hava!

II. ALICI: Cıva!

III. ALICI: Havacıva!

ARTIRMA MEMURU: Kimsiniz, ne istiyorsunuz?

GENÇ KIZ: (*Heyecanlı*) Neyse, son dakikada yetiştim. Az önce gördüm ilanı.

ARTIRMA MEMURU: Gazeteye ilan da mı vermiş?

I. ALICI: İlane da değer ya!

II. ALICI: Harika!

III. ALICI: Üç nalla bir ata...

GENÇ KIZ: Evet, bakın!

ARTIRMA MEMURU: Çok tuhaf! (*Okur.*) Herkese lüzumlu eşya müzayedesini... gününü... artırma salonunda...

I. ALICI: Herkese lüzumlu eşya (*Güler.*)

II. ALICI: Eşyaya gel!

III. ALICI: Hale gel!

ARTIRMA MEMURU: (*Seslenir.*) Delikanlı, nerelerdesin?
(*Kısa bir sessizlik*)

I. ALICI: Kirişi kırdı mı yoksa?

II. ALICI: Çukura düştü, çıkamaz!

III. ALICI: Pır pır eder, uçamaz!

I. ALICI: (*Fısıltıyla, ötekine*) Kız bir içim su!

II. ALICI: (*Fısıltıyla, ötekine*) Pırlanta!

III. ALICI: (*Fısıltıyla, ötekine*) Zebercet!

ARTIRMAMEMURU: (*Sinirli*) Delikanlı, sana söylüyorum!

DELİKANLI: (*Sinik*) Dinliyorum!

ARTIRMA MEMURU: Anlat, kızım!

GENÇ KIZ: (*Kesik kesik*) Şey... öğrendim de... satmak isteği... ümit... hani işte... o benim. (*Birden durur.*)

I. ALICI: (*Merakla*) Ne dedi?

II. ALICI: (*Sevinçle*) O benim dedi.

III. ALICI: (*Heyecanla*) Adı Ümit miymiş? Artıralım!

ARTIRMA MEMURU: Kızım, oturun da anlatın, nedir! Tellal, bir yer bul!

I. ALICI: Bizim sırada yer çok!

II. ALICI: Bizim sırada yer dolu!

III. ALICI: Koca sırada bir biz varız!

I., II., III. ALICILAR: (*Hep birden*) Buyurun, buyurun, buyurun!

GENÇ KIZ: *(Oturur.)* Teşekkür ederim.

I. ALICI: Buradan her şeyi açık açık görürsünüz.

II. ALICI: Burada çok iş var.

III. ALICI: Burada her dilediğiniz olur.

GENÇ KIZ: Teşekkür ederim.

ARTIRMA MEMURU: Yani bir itirazınız mı var? Hakkınızı aramak hem ödev, hem de görevdir bizim için. Gerekirse kanuni işleme geçeriz.

I. ALICI: *(Fısıltıyla, ötekine)* İşleme geçelim!

II. ALICI: *(Fısıltıyla, ötekine)* Beraber gidelim!

III. ALICI: *(Fısıltıyla, ötekine)* Önce yemek yiyelim!

I. ALICI: *(Yüksek sesle)* Sayın bay, satışa başlayın lütfen!

ARTIRMA MEMURU: Hangi satışa?

II. ALICI: *(Candan)* Ümit satışına!

ARTIRMA MEMURU: Fakat itiraz var!

III. ALICI: *(Sert)* İtiraz yok!

ARTIRMA MEMURU: Bu genç kız?

I. ALICI: O genç kız?

ARTIRMA MEMURU: *(Kız'a)* İtirazınız yok mu?

GENÇ KIZ: *(Sıkılarak)* Şey... ben... sadece görmeye geldim, seyirci olarak.

ARTIRMA MEMURU: *(Hayal kırıklığına uğramış)* Ya? Emin misiniz?

GENÇ KIZ: *(Kendine güveniyormuş gibi)* Tabii eminim.

ARTIRMA MEMURU: *(Üzgün)* Pekâlâ, güzel! Memnun oldum. Demek öyle... hiçbir itirazınız yok. Ne yapalım, suç bizden gitti. Tellal, işimize bakalım! Başla!

TELLAL: *(Bezgin, yorgun başlar.)* Kırık dökük ümit...

II. ALICI: *(Atılır, sözünü keser.)* Ne münasebet, iyi bakın!

III. ALICI: Görmüyor musun?

TELLAL: Ben etikette ne yazılıysa onu okurum, değiştiremem!

I. ALICI: Ama hiç de kırık dökük değil; el değmemiş, sağlam.

ARTIRMA MEMURU: (TELLAL'a) Sen devam et!

TELLAL: (Okumaya devam eder.) Genç harcı... hiçbir işe yaramamış...

II. ALICI: (Atılır, sözünü keser.) İtiraz ediyorum. Çok işe yarar, alıcısını bulursa.

III. ALICI: (Hemen) Hem genç harcı ne demek? Böyle şeyler daha çok orta yaşın harcıdır; ihtiyar harcı bile olur.

ARTIRMA MEMURU: (TELLAL'a) Sen devam et!

TELLAL: (Okumaya devam eder.) ...Yepyeni...

I. ALICI: (Hemen) O doğru!

II. ALICI: Gıcır gıcır!

III. ALICI: Çiçeği burnunda.

ARTIRMA MEMURU: (TELLAL'a) Devam et!

TELLAL: (Okumaya devam eder.) ...beş para değerinde!

GENÇ KIZ: (Şaşırmış, ağlamaklı) Beş para! Hiç olur mu? Ne fena!

ARTIRMA MEMURU: İlk tahmin üstünkörü olabilir. (TELLAL'a) Değerini ara!

TELLAL: Var mı beyler, beş paradan fazlaya isteklisi?

I. ALICI: (Hemen) On!

II. ALICI: (Hemen) Yirmil!

III. ALICI: (Hemen) Otuz!

I. ALICI: (Daha çabuk) On otuz!

II. ALICI: (Daha çabuk) Yüz otuz!

III. ALICI: (Daha çabuk) Beş yüz otuz!

I. ALICI: (Yavaş sesle, KIZ'a) Nerde oturuyorsunuz?

GENÇ KIZ: Çınçınlıhamam'da.

II. ALICI: (Yavaş sesle, KIZ'a) Kaç numara?

GENÇ KIZ: Kırk dokuz.

TELLAL: Beş yüz otuz... beş yüz otuz... yok mu artıran?

I. ALICI: Beş bin elli!

II. ALICI: Elli bin beş!

III. ALICI: Beş elli bin!

ARTIRMA

MEMURU: Yani?

III. ALICI: (*Fısıltıyla, acele ötekine*) Beş elli bin ne eder yahu?

II. ALICI: (*Fısıltıyla, acele, ötekine*) Beş elli... ne eder birader?

I. ALICI: (*TELLAL'a*) Tellal kardeş, elli ile beşi çarp!

TELLAL: İki yüz elli.

III. ALICI: (*Hemen*) İki yüz elli bin (*Yavaş sesle, KIZ'a*) Evli misiniz?

GENÇ KIZ: Hayır!

II. ALICI: Yaşınız?

GENÇ KIZ: Yirmi!

I. ALICI: (*Sevinçli*) Sahi mi? (*yüksek sesle*) Beş yüz bin yetmiş yedil

II. ALICI: (*Hemen*) Yetmiş sekiz!

III. ALICI: (*Hemen*) Yetmiş dokuz!

ARTIRMA MEMURU: Bir dakika! Birimi unuttuk; nedir birim?

I. ALICI: (*Şaşırmış*) Ne birimi?

II. ALICI: Yenir mi, içilir mi?

III. ALICI: Binilip gidilir mi?

ARTIRMA MEMURU: Yani kuruş mu, lira mı?

I. ALICI: (*Yavaş sesle, KIZ'a*) Aileniz falan?

GENÇ KIZ: Hiç kimsem yok!

II. ALICI: (*Yavaş sesle, KIZ'a*) Oh, ne âlâ!

III. ALICI: (*Yüksek sesle*) Kuruş olur mu hiç... lira,lira!

II ALICI: Hem fark etmez, lira veya kuruş!

III. ALICI: Bizim için hepsi bir... kuruş yahut lira!

ARTIRMA MEMURU: Kesin söyleyin!

I., II., III. ALICILAR: (*Hep birden*) Lira olsun, lira, lira, lira!

ARTIRMA MEMURU: Peki, lira!

I. ALICI: (*Ötekine fısıldar.*) Kimsesi yokmuş.

II. ALICI: (*Ötekine fısıldar.*) Dünyadan haberi yok.

III. ALICI: (*Ötekine fısıldar.*) Hanya'yı bilmiyor.

I. ALICI: (*Ötekine fısıldar.*) Konya'yı da!

(*Kısa bir sessizlik*)

I. ALICI: (*Ötekine fısıldar.*) Ne yaptık, lira dedik!

II. ALICI: (*Ötekine fısıldar.*) Kuruş neyine yetmez!

III. ALICI: (*Ötekine fısıldar.*) Kuruş, kuruş, kuruş!

I. ALICI: (*Yüksek sesle*) Durun, sayın bay!

ARTIRMA MEMURU: Ne oldu?

I. ALICI: Birim kuruş!

II. ALICI: (*Hemen*) Birim kuruş!

III. ALICI: (*Hemen*) Birim kuruş!

ARTIRMA MEMURU: Kuruş olsun!

I. ALICI: Kaçta kaldıktı?

ARTIRMA MEMURU: Beş yüz yetmiş dokuz!

I. ALICI: (*Ötekine fısıldar.*) Çok vermişiz, elde bir, kralım fiatı!

II. ALICI: (*Ötekine fısıldar.*) Çantada keklik, yaşı yirmi, kralım!

III. ALICI: (*Ötekine fısıldar.*) Oltada balık, yüzü biraz değirmi, kralım!

I. ALICI: (*Yüksek sesle.*) Sayın bay!

ARTIRMA MEMURU: Bir dakika! Orada mısın, Delikanlı?

DELİKANLI: (*Uzaktan, üzgün*) Buradayım!

ARTIRMA MEMURU: (*ALICILAR'a*) Buyurun, sizi dinliyorum!

II. ALICI: Neydi biçilmiş değer?

ARTIRMA MEMURU: Beş para!

(*GENÇ KIZ'ın ağladığı duyulur.*)

III. ALICI: Düşündük, vazgeçiyoruz

I. ALICI: Bize yaramaz.

II. ALICI: Sokaklarda sürüyle...

III. ALICI: İşporta malı. Vazgeçtik.

ARTIRMA MEMURU: Fakat?

I. ALICI: Fakat?

ARTIRMA MEMURU: Artırdınız o kadar; vazgeçemezsiniz!

II. ALICI: Neden?

III. ALICI: Nedenmiş?

I. ALICI: Satış yapıldı mı?

II. ALICI: Kesinleşti mi?

III. ALICI: Kayda geçti mi?

ARTIRMA MEMURU: Olsun! Yaz boz tahtası değil bu. Söz söz-
dür!

I. ALICI: Biz almayız demedik ki! Biz her şeyi alırız.

II. ALICI: İş parada!

III. ALICI: Parayı veren...

ARTIRMA MEMURU: O halde?

I. ALICI: Fazla etmez, olsa olsa altı para!

(GENÇ KIZ'ın hıçkırığı duyulur.)

II. ALICI: Bilemedin, yedi!

III. ALICI: Son fiat, sekiz para!

ARTIRMAMEMURU: (İçerlemiş) Pekâlâ! Tellal, yap görevini!

TELLAL: (Bezgin, yorgun başlar.) Kırık dökük ümit... genç har-
cı... hiçbir işe yaramamış, yepyeni... beş para değerinde.
Altı para verdiler.

II. ALICI: (İsteksiz) Yedi!

III. ALICI: (İsteksiz) Hadi sekiz olsun!

TELLAL: Sekiz... sekiz para... sekiz... yok mu artıran? Sekiz...
sekiz paraya sat... (Kısa bir sessizlik)

ARTIRMA MEMURU: (Birden bağırır.) Delikanlı, uyuyor mu-
sun?

DELİKANLI: *(Uzaktan, üzgün)* Bekliyorum. *(Kısa bir sessizlik. GENÇ KIZ birden ağlamaya başlar.)*

GENÇ KIZ: Durun, satamazsınız... O benim... biricik... işte belgeler... Alın bakın!

I. ALICI: Olamaz!

II. ALICI: Biz aldık!

III. ALICI: Benim üstümde kaldı.

ARTIRMA MEMURU: *(Oralı olmaz, verilen belgelere bakar.)* Eve-eet, mektuplar, fotoğraflar, yeminler... *(Sert)* Satılamaz; kanun var!

I. ALICI: *(Yavaş sesle, ötekine)* Kanun dedi!

II. ALICI: *(Yavaş sesle, ötekine)* Yok öyle şey!

III. ALICI: *(Yüksek sesle, ARTIRMA MEMURU'na)* Hangi kanun?

ARTIRMA MEMURU: *(Baskın bir sesle)* Aşk kanunu! Ahlak, satış, ceza kanunları! Daha sayayım mı?

I. ALICI: *(Yavaş sesle, ötekine)* Biz üç kişiyiz!

II. ALICI: *(Yavaş sesle, ötekine)* Dört tane saydı.

III. ALICI: *(Yavaş sesle, ötekine)* Kanun dedi!

I. ALICI: *(Yavaş sesle, ötekine)* Bu iş yaş!

II. ALICI: *(Yavaş sesle, ötekine)* Yolunu bulalım!

III. ALICI: *(Yavaş sesle, ötekine)* Gidelim!

(Üçü birden kalkarlar.)

I. ALICI: Gidiyoruz!

II. ALICI: Ümidiniz sizin olsun!

III. ALICI: Çok ararsınız bizi!

(ALICILAR çıkarlar.)

DELİKANLI: *(İlk defa rahat bir sesle)* Ön sıraya gelebilir miyim?

ARTIRMA MEMURU: *(Babacan)* Elbette! Ön sıra sizindir.

(DELİKANLI öne gelir. GENÇ KIZ kesik kesik hıçkırır.)

ARTIRMA MEMURU: *(Şefkatle)* Sen de bırak artık ağlamayı. Var mı bir kaybın?

GENÇ KIZ: (*İçini çekerek, sevinçli*) Yok.

ARTIRMA MEMURU: Fakat öğrendiniz.

DELİKANLI: Öğrendik. Teşekkür ederiz.

ARTIRMA MEMURU: Alın gidin ümidiniz! İçerde, çok değerli eşyalar odasındadır. Biz şüpheli satışları bir süre oyalarız. Sadece bir deneme oldu bu; bir ders! Biz burada şeref, namus ve ümit satmayız. Siz de öyle yapın. Ümit! Siz de, siz de! Haydi güle güle!

(GENÇ KIZ, DELİKANLI ve TELLAL çıkarlar. Az sonra TELLAL döner, gelir.)

ARTIRMA MEMURU: Ne yaptılar?

TELLAL: (*Sevinmiş*) Ümitlerini aldılar, sevinerek gittiler.

ARTIRMA MEMURU: Bugün başka satış yok; kapa kapıyı! Camları da aç; salonun havası bozuldu.

Gece Aşevi

KİŞİLER

BİRİNCİ ADAM

İKİNCİ ADAM

BEYBABA

GARSON

I

Kır. Cırcırböceklerinin sesleri, ayak sesleri.

ADAMLAR kesik kesik, fakat hızlı bir tempoyla konuşurlar.

BİRİNCİ ADAM: Kaç saattir yürüyoruz öldüm.

İKİNCİ ADAM: Sabahtan beri açız.

BİRİNCİ ADAM: Susuzluk bir yandan.

İKİNCİ ADAM: Bu kırlar biteceğe benzemiyor.

BİRİNCİ ADAM: Tek insana rastlamadık.

İKİNCİ ADAM: Karanlık da bastırdı.

BİRİNCİ ADAM: Ya sıcak?

İKİNCİ ADAM: Ter içinde kaldım.

BİRİNCİ ADAM: *(Yere yığılır.)* Of, sen de çok, dinlenelim biraz!

İKİNCİ ADAM: Kalk, uyur kalırsız, daha fena!

BİRİNCİ ADAM: Dinlenelim biraz.

İKİNCİ ADAM: Çok susadım. *(Kısa bir sessizlik)* Uyuma, hey,

uyuma! *(Uzaktan kurbağa sesleri. Heyecanla)* Dinle, kurbağalar! İlerde bir dere olacak! Uyuma, kalk, heyy!

BİRİNCİ ADAM: *(Uyhulu)* Ne var?

İKİNCİ ADAM: Su!

BİRİNCİ ADAM: *(Uyanmış, heyecanla)* Su mu? Nerde?

İKİNCİ ADAM: Dinle, bak *(Kurbağa sesleri)*

BİRİNCİ ADAM: Bataklıktır. Bırak kestireyim, çok yorulдум.

İKİNCİ ADAM: Ne biliyorsun? Heyy, kalk! Ben sanki... Kalk!

(BİRİNCİ ADAM Oflayarak kalkar.)

İKİNCİ ADAM: Sık dişini, az kaldı.

(Bir süre ayak sesleri, gittikçe daha yakından kurbağa sesleri, su sıpırtıları. ADAMLAR hoşarlar. Kurbağa sesleri birden kesilir.)

BİRİNCİ ADAM: *(Şaşırmış)* Fakat kupkuru!

İKİNCİ ADAM: Nasıl olur? Su sesiydi, su vardı.

BİRİNCİ ADAM: Yok işte! Kurumuş bataklık.

İKİNCİ ADAM: Ya kurbağalar?

BİRİNCİ ADAM: Birden sustular.

İKİNCİ ADAM: Bizden mi ürktüler?

BİRİNCİ ADAM: Belki kurbağa da yok.

İKİNCİ ADAM: Duyduk seslerini.

BİRİNCİ ADAM: Bize öyle gelmiş.

İKİNCİ ADAM: Olamaz! Su da vardı, kurbağa da. Seslerini duymadın mı?

BİRİNCİ ADAM: Duydum.

İKİNCİ ADAM: Duydunsa?

BİRİNCİ ADAM: Ama yok işte! Karanlıkta hiçbir şey görülüyor. *(Kısa bir sessizlik)* Ne yapacağız?

İKİNCİ ADAM: Yürüyeceğiz.

BİRİNCİ ADAM: Şehir daha çok uzakta anlaşılan.

İKİNCİ ADAM: Başka çare yok.

BİRİNCİ ADAM: Dinle beni, bu geceyi burda geçirelim.

İKİNCİ ADAM: Aç, susuz uyuyamayız.

BİRİNCİ ADAM: Bari biraz dinlensek!

İKİNCİ ADAM: Uyur kalırsız sonra. Yürü!

(Bir süre ayak sesleri)

BİRİNCİ ADAM: Bak bak, ilerde bir karaltı!

İKİNCİ ADAM: Bir duvara benziyor.

BİRİNCİ ADAM: Bir ev.

İKİNCİ ADAM: Belki de.

BİRİNCİ ADAM: Hızlı yürü, hızlı!

(Ayak sesleri hızlanır.)

İKİNCİ ADAM: Bir bahçe duvarına benziyor.

BİRİNCİ ADAM: Üstünden gölgeler sarkıyor.

İKİNCİ ADAM: Bir ağaç dalı. Bahçe burası, bahçe!

BİRİNCİ ADAM: Bahçeyse ev de vardır, insan da.

İKİNCİ ADAM: Hızlı yürü, hızlı!

BİRİNCİ ADAM: (Soluyarak) Ben daha fazla... imkânı yok.

(Bir süre ayak sesleri)

İKİNCİ ADAM: Geldik. Duvarmış, bahçe duvarı. Bak sarkan dala, fakat çok yüksekte.

BİRİNCİ ADAM: Ne ağacı dersin?

İKİNCİ ADAM: İri, yuvarlak yemişler. Elma olacak... evet, elma! Dur hele, önce kapıyı bulalım.

BİRİNCİ ADAM: Uzun bir duvar.

İKİNCİ ADAM: Dolanalım çevresini.

(Cırcır böceklerinin sesleri çoğalır. Telaşlı ayak sesleri)

İKİNCİ ADAM: (Ümitsiz) Bahçenin kapısı yok.

BİRİNCİ ADAM: Nasıl yok?

İKİNCİ ADAM: Baksana, boydan boya taş duvar. Yahut var da biz göremedik.

BİRİNCİ ADAM: Olsaydı görürdük.

İKİNCİ ADAM: Seslensek! (*Bağırır.*) Heyy, kimse yok mu? (*Taşlarda yankı. Kısa bir sessizlik. Ümitsiz.*) Kimseler yok.

BİRİNCİ ADAM: (*Soluyarak*) Benden paso! (*Yere yıkılır.*) Toprak öyle rahat ki!

İKİNCİ ADAM: Kalk! Burada bahçe olduğuna göre yaklaştık herhalde. Az sonra şehirdeyiz.

BİRİNCİ ADAM: (*Uykulu*) Bırak da uyuyayım. Sen istersen yalnız git!

İKİNCİ ADAM: (*Sert*) Uyuma, kalk! Birkaç elma koparalım, içimizi bastırır. (*Zıplar.*) Fakat yetişemiyorum, zıplamakla olmayacak.

BİRİNCİ ADAM: (*Oflayarak kalkar.*) Dur bari, eğileyim de sırtıma çık, belki yetişirsin.

İKİNCİ ADAM: Sanmam. Dal çok yüksekte. Sırtını duvara ver, ellerini kenet yap, basıp omuzuna çıkarsam, belki.

BİRİNCİ ADAM: Hiç halim yok, öyle çekemem seni!

İKİNCİ ADAM: Dayan, son bir gayret!

BİRİNCİ ADAM: Elini çabuk tut!

İKİNCİ ADAM: (*İnleyerek çıkar.*) Sallanma, sıkı dur, sallanma! (*Dal, yaprak hışırtıları*) Yapraklar başıma değdi, elma... sürüyle! Kokularından da belli! Dur, koparıyorum.

(*Kısa bir sessizlik*)

BİRİNCİ ADAM: Çabuk ol, kuvvetim kalmadı.

(*Kısa bir sessizlik*)

İKİNCİ ADAM: (*Yere atlar.*) Of!

BİRİNCİ ADAM: Ne oldu?

İKİNCİ ADAM: Ayağım fena burkuldu.

BİRİNCİ ADAM: Elmalar?

İKİNCİ ADAM: (*İçini çeker.*) Elma yok.

BİRİNCİ ADAM: Yok mu? Neymiş, peki?

İKİNCİ ADAM: Elmaydı, eminim, gözümle de gördüm, fakat...

BİRİNCİ ADAM: Uzanamadın mı?

İKİNCİ ADAM: Anlayamadım.

BİRİNCİ ADAM: (*Sabırsız*) Nedir canım, çabuk söyle!

İKİNCİ ADAM: Elmalar başıma, yüzüme değiyordu. Ama tam elimi uzattım...

BİRİNCİ ADAM: Evet?

İKİNCİ ADAM: Dal birden geri çekildi.

BİRİNCİ ADAM: Geri mi çekildi?

İKİNCİ ADAM: Evet, bahçenin içine kaydı, tutamadım.

BİRİNCİ ADAM: Tekrar denesek?

İKİNCİ ADAM: Boşuna.

BİRİNCİ ADAM: Neden? Baksana, dal yerinde duruyor.

İKİNCİ ADAM: (*Şaşırmış*) Duruyor mu? Elimden kayıp gitmişti.

BİRİNCİ ADAM: Ama işte yine eski yerine gelmiş. Bir daha deneyelim.

İKİNCİ ADAM: Bu sefer sen çık!

BİRİNCİ ADAM: Peki!

İKİNCİ ADAM: Fakat çabuk ol. Benim de kuvvetim kalmadı. Haydi, bas avuçlarıma.

BİRİNCİ ADAM: (*Oflayarak çıkar.*) Sallanma, düşerim. Omuzlarını acıtmadım ya?

İKİNCİ ADAM: Bırak şimdi, çabuk ol!

BİRİNCİ ADAM: Dur, dalı yakaladım... Ah! (*Yere düşer.*)

İKİNCİ ADAM: Ne oldu?

BİRİNCİ ADAM: Elimden kaydı gitti.

İKİNCİ ADAM: Tutmuştun hani!

BİRİNCİ ADAM: Tutmuştum, ama birden nasıl oldu bilmiyorum, kaydı elimden. (*Kısa bir sessizlik*) Ben bu işi anlamadım. Şimdi ne yapacağız?

İKİNCİ ADAM: Hiç! Yürüyeceğiz. Ben korkmaya başladım.

BİRİNCİ ADAM: Neden?

İKİNCİ ADAM: Gece vakti kırlar tekin değildir.

BİRİNCİ ADAM: Çocuk olma!

İKİNCİ ADAM: Geceyi düşünecektik.

BİRİNCİ ADAM: Fakat gündüz yola çıktık.

İKİNCİ ADAM: Belliydi karanlığa kalacağımız.

BİRİNCİ ADAM: (Kısa bir sessizlikten sonra) Sigaran var mı?

İKİNCİ ADAM: Var, fakat içme. Susuzluğun artar.

BİRİNCİ ADAM: Ver sen!.. Kibrit? (Birkaç kibrit çakar.) Kibritler yanmıyor.

İKİNCİ ADAM: Rüzgâr yok. Islanmıştır.

BİRİNCİ ADAM: Neden?

İKİNCİ ADAM: Terden herhalde.

BİRİNCİ ADAM: (Kısa bir sessizlikten sonra) Hem sonra?...

İKİNCİ ADAM: Ne sonrası?

BİRİNCİ ADAM: Hiç... yürüyelim bakalım.

Cırcır böceklerinin sesleri çoğalır. Ayak sesleri.

II

Kaldırımlarda yankılı ayak sesleri.

BİRİNCİ ADAM: (Heyecanla) Bir çeşme! Koş! (Koşarlar. Açılan musluktan şakır şakır su akar.)

İKİNCİ ADAM: Oh, dünya varmış! Hem de tatlı su!

BİRİNCİ ADAM: (Lıkır lıkır içer.) Acı bile olsa düşünecek halde miyiz?

İKİNCİ ADAM: Fakat soğuk değil! (İçer.) Elini yüzünü yıka!

BİRİNCİ ADAM: Ayaklarımızı da yıkasak? Kavruldu biçareler! (Taşlara fırlatılan ayakkabı takırtıları) Şu parmaklara bak! Sıcaktan şişmiş hepsi... (Yıkar.) Sen de yıka!

İKİNCİ ADAM: Geç kalıyoruz, aç değil misin sen?

BİRİNCİ ADAM: Susuzluk geçti ya, açlık önemli değil. Yıka şu ayaklarını!

İKİNCİ ADAM: Pekî! (Taşlara fırlatılan ayakkabı takırtıları) Of, ayakkabılar yapışmış sanki çoraba! Ahh! Haklıymışsın, yanmış ayaklarımız... Su iyi geldi. Çorapları giymesek?

BİRİNCİ ADAM: Giy, giy! Ayakkabı vurur sonra! (Kısa bir sessizlik) Tamam mı?

İKİNCİ ADAM: Tamam! Musluğu kapa! (Su sesi kesilir.)

BİRİNCİ ADAM: Buralara evvelce geldin miydi hiç?

İKİNCİ ADAM: Hayır.

BİRİNCİ ADAM: Sokaklar boş, lambalar ölgün.

İKİNCİ ADAM: Belki bir lokanta buluruz.

BİRİNCİ ADAM: Bu saatte hiç sanmam. Ama şehre girdik ya, korkma artık.

İKİNCİ ADAM: Saat kaç?

BİRİNCİ ADAM: Bilmem? Ortalıkta kimseler olmadığına göre...

İKİNCİ ADAM: Gece yarısını geçti herhalde... Neyse, biraz dırıldık.

BİRİNCİ ADAM: İyi ki gördük o çeşmeyi. Hem evler, sokaklar... ne de olsa kuvvet insana.

İKİNCİ ADAM: Yemek yiyecek bir yer de bulsak.. Bir büfe falan...

BİRİNCİ ADAM: Kahveler bile kapalıdır bu saatte.

İKİNCİ ADAM: Sokaklar pek bakımsız. Fakir bir mahalleye benziyor.

BİRİNCİ ADAM: Öyle!.. (Birden) Dur hele!

İKİNCİ ADAM: Ne var?

BİRİNCİ ADAM: Karşıki ağaca bak!

İKİNCİ ADAM: Hangi ağaca?

BİRİNCİ ADAM: Karşıda köşe başında.

İKİNCİ ADAM: Evet?

BİRİNCİ ADAM: Okusana tabelayı!

İKİNCİ ADAM: Sahi, tabela! (Okur.) Gece Aşevine Gider! (Sevinmiş) Tamam!

BİRİNCİ ADAM: Bir lokanta! Açık olsa bari!

İKİNCİ ADAM: Okun gösterdiği sokakta. Bir bakalım!

BİRİNCİ ADAM: Dar bir sokak.

İKİNCİ ADAM: Çıkmaz sokağa benziyor.

BİRİNCİ ADAM: Hızlı yürü!

Ayak sesleri.

III

Bir kapı açılır, içeriye birisinin girdiği duyulsun diye kapıya tahılı bir çingirak çalar. Kısa bir sessizlik.

BEYBABA: *(Uzakta, bir ayinde dua eder gibi)* Ona bakarken onu göremiyorsun; görülemez denir. Onu dinlerken onu işitemiyorsun; işitilemez denir. *(Normal sesle)* Gerisini sen getir, Evlat!

GARSON: *(Uzakta, bir ayinde dua eder gibi)* Ona karşı giderken onu göremiyorsun. Ardından yürüyünce sonunu göremiyorsun.

(ADAMLAR fısıltıyla konuşurlar.)

BİRİNCİ ADAM: Lokantaya benzemiyor.

İKİNCİ ADAM: Masalar yemek masası. Çatallara, kaşıklara baksana! Şu iki adam orda ne yapıyorlar?

(BİRİNCİ ADAM öksürür.)

GARSON: *(Bir iskemle çeker, ayağa kalkar, uzaktan)* Bir şey mi istediniz?

BİRİNCİ ADAM: Yemek yiyecektik de!

GARSON: Lokanta kapalı, Beyler!

BEYBABA: Madem geldiler, yer göster!

GARSON: Peki Beybaba! *(Yaklaşmış)* Buyurun!

BİRİNCİ ADAM: *(Yürür.)* Şu ileriye oturalım.

BEYBABA: *(Değişik bir sesle)* Yerlerini göster!

GARSON: (Seğirtir.) Sizin yeriniz şurası, Beyler!

İKİNCİ ADAM: Kapının yanı! Lokanta bomboş?!

GARSON: İlk defa gelenlerin yeri burası! (İskemleleri çeker.) Buyurun!

BİRİNCİ ADAM: Garip şey! Bizi neredeyse kapı dışarı edecek-sin, Bay Garson! Sahiden kapadınızsa gidelim biz!

BEYBABA: Yoo, yoo, açıktır! (GARSON'a) Evlat!

GARSON: Buyur, Beybaba!

BEYBABA: Söndür şu benim taraftaki ışığı!

GARSON: Peki, Beybaba! (Bir elektrik düğmesi çıt eder.)

BEYBABA: Bir dakika müsaade edersiniz, değil mi Beyler?

BİRİNCİ ADAM: Hayhay! Siz gecikmeyin de... Bizim vaktimiz çok.

BEYBABA: (GARSON'a) Bu gecelik bu kadar, Evlat! Sen şimdi benim şerbeti getir.

GARSON: Getireyim, Beybaba! (Acele gider, döner.) Getirdim, Beybaba!

BEYBABA: (Bir ayinde dua eder gibi) Ve onların içlerinde şey-tan vardı. Bir büyük arabaya binmişlerdi, yarı yolda araba kırıldı. Ve onlar bildiler ve utandılar ve şeytanı yendiler...

BİRİNCİ ADAM: (Fısıltıyla) Ne diyor bu ihtiyar?

İKİNCİ ADAM: (Fısıltıyla) Anlayamadım ki, dur bakalım!

BEYBABA: Renkler tamam mı şerbette, Evlat?

GARSON: (Normal sesle) Hepsi tamam, Beybaba! (Üzgün, içini çeker.) Pembe...

BEYBABA: (Üzgün) Kızımın yanakları... Güller gibi soldular.

GARSON: Ela...

BEYBABA: Gözleri... Çok az bahar gördüler.

GARSON: Sarı...

BEYBABA: Saçları... Kara toprağa gömüldüler.

GARSON: Kırmızı...

BEYBABA: Dudakları... Toprak oldular.

GARSON: *(Sesini yükseltir.)* Ya o cana kıyanlar, Beybaba?

BEYBABA: *(İçini çeker.)* Onlara da kalmadı, ettiklerini buldular... *(Kısa bir sessizlik)*

GARSON: *(Yavaşça)* Öp de götüreyim bardağı, Beybaba!

BEYBABA: Öptüm, götür, Evlat!

(Uzaklaşan ayak sesleri. Kısa bir sessizlik.)

BİRİNCİ ADAM: *(Fısıltıyla)* Kaçık bunlar. Gidelim burdan.

İKİNCİ ADAM: *(Fısıltıyla)* Gidelim.

(ADAMLAR birden kalkarlar. Hızlı ayak sesleri. Kapı zorlanır.)

BEYBABA: *(Sakin)* O kapıyı açamazsınız, Beyler! Garsonu bekleyin! *(Seslenir.)* Evlat!

GARSON: *(Uzaktan)* Geldim, Beybaba! *(Koşarak gelir, çabuk çabuk.)* Kusura bakmayın, beklettim sizi. Önce Beybaba'ya bakmam gerekiyordu. Buyurun, oturun! *(İşkemleleri çeker.)* Yemek dediniz, önce yemek, hayhay... Yemeklerimiz... Çorbalar: Düğün, balık, işkembe... Kızartmalar: Koyun, kuzu, dana... Zeytinyağlı dolmalar: Patlıcan, biber, midye...

BİRİNCİ ADAM: *(Sözünü keser.)* Yeter, yeter... Fena değil... Neyse... *(Çabuk çabuk)* Sen bize önce sirkeli, sarmısaklı bir işkembe çorbası.

GARSON: Evet?

BİRİNCİ ADAM: Sonra... Kızartma yeriz değil mi! Kızartma!

GARSON: Koyun, kuzu?

İKİNCİ ADAM: Kuzu olsun, yanına patates!

GARSON: Evet?

BİRİNCİ ADAM: Sonra? *(Bir an düşünür, yine bir çırpıda)* Patlıcan dolması var değil mi, zeytinyağlı?

GARSON: Evet?

BİRİNCİ ADAM: *(Yavaş yavaş)* Eh iki de patlıcan dolması.

GARSON: Evet?

BİRİNCİ ADAM: *(Hemen)* Tatlıyı sonra söyleriz. Şimdilik bu

kadar. Hani sana fazla gel git olmasın diye üçünü birden söyledik. Unutmadın, değil mi?

GARSON: (*Değişik bir sesle*) Hayır!

BİRİNCİ ADAM: Haydi, göster kendini!

GARSON: (*Değişik bir sesle*) Şimdi! (*Gider.*)

BİRİNCİ ADAM: (*Yavaş sesle*) Tuhaf bir adam bu garson?

İKİNCİ ADAM: (*Yavaş sesle*) Ya ihtiyar?

BİRİNCİ ADAM: (*Yavaş sesle*) Acayip bir yer burası!

İKİNCİ ADAM: (*Yavaş sesle*) Aman aldırma, yeryemez gideriz.

GARSON: (*Gelir.*) Buyurun!

BİRİNCİ ADAM: (*Sevinmiş*) Ne çabuk?

İKİNCİ ADAM: (*Birden, kızmış*) Fakat bu ne?

BİRİNCİ ADAM: (*Kızmış*) Biz ne istedik?

(*BEYBABA kıs kıs güler.*)

İKİNCİ ADAM: (*Sinirli*) Peki ama, siz neye gülüyorsunuz?

BEYBABA: Misafir umduğunu değil bulduğunu yer, Beyler!

BİRİNCİ ADAM: Biz misafir değiliz. Paramızla rezil mi olacağız?

BEYBABA: Fakat unuttunuz.

BİRİNCİ ADAM: (*Kızmış*) Neymiş unuttuğumuz?

BEYBABA: Burası bir aşevi.

İKİNCİ ADAM: Yani?

BEYBABA: Ucuz lokanta. Hele bu saatte istediğiniz şeyleri nereden bulacaksınız!

İKİNCİ ADAM: Ama garson...

BEYBABA: (*Sözünü keser, hafif güler.*) Siz ona bakmayın!

GARSON: (*Tuhaf bir sesle*) Sağ ol, Beybaba! (*Nazık*) Buyurun, Beyler! Kelleler tazedir.

BİRİNCİ ADAM: Ne başı bunlar?

GARSON: (*Nazık*) Kuzu istemiştiniz.

BİRİNCİ ADAM: Görünüşleri pek iğrenç! İnsan kellesi gibi...

GARSON: Hayır, taze kuzu başı. Ne olur ne olmaz iki tane ayırmıştık. *(Kısa bir sessizlik)*

İKİNCİ ADAM: Açlıktan ölüyorum, yiyelim barı!

BİRİNCİ ADAM: Çare yok!

(Çatal, bıçak sesleri, kemik çıtırtıları. ADAMLAR yavaş sesle konuşurlar)

BİRİNCİ ADAM: Ölü eti gibi!

İKİNCİ ADAM: Çiğniyorum, yutamıyorum.

BİRİNCİ ADAM: Boğazımda kaldı... *(Şiddetle öksürür.)* Su... biraz su... boğuluyorum.

İKİNCİ ADAM: *(Bardağa hemen su koyar.)* Al iç!

(BİRİNCİ ADAM içer.)

İKİNCİ ADAM: Geçti mi?

BİRİNCİ ADAM: *(Öksürür.)* Boğazım yırtıldı sanki.

İKİNCİ ADAM: *(Öğürür.)* Kokmuş mu ne? Benim de midem bulandı.

BİRİNCİ ADAM: *(Bardağa su koyar.)* Biraz su iç. Bastırır.

İKİNCİ ADAM: *(İçer.)* Ağırlaşmış herhalde!

BEYBABA: *(Uzaktan)* Yemeyin kaldıramazsınız!

BİRİNCİ ADAM: *(Kızmış)* Adam sen de, olacağı bir parça et.

BEYBABA: Ama kurşun gibi oturur midenize.

İKİNCİ ADAM: Olacağı bir parça et.

BEYBABA: *(Değişik bir sesle)* Düşünmeli, düşünmeli!

(Kısa bir sessizlik. ADAMLAR yavaş sesle konuşurlar.)

BİRİNCİ ADAM: Neler söylüyor bu ihtiyar?

İKİNCİ ADAM: Bilir gibi konuşuyor.

BİRİNCİ ADAM: Fakat bu kelle, taş gibi oturdu mideme.

İKİNCİ ADAM: Bırak şimdi kelleyi, ne yapacağız onu söyle.

BİRİNCİ ADAM: Bu gece geçti artık. Yarın!

İKİNCİ ADAM: Nerde yatacağız?

BİRİNCİ ADAM: Elbette bir yer buluruz.

İKİNCİ ADAM: Çok geç oldu.

BİRİNCİ ADAM: Sokaklarda dolaşamayız ya!

İKİNCİ ADAM: Öyle! Ortalarda pek görünmeyelim.

BİRİNCİ ADAM: Ya garsonla ihtiyar?

İKİNCİ ADAM: Kulak asma! İki birbirenden acayıp!

BİRİNCİ ADAM: Belli olmaz.

İKİNCİ ADAM: Yarın çekip gideriz, ondan sonra arasınlar da bulsunlar.

BİRİNCİ ADAM: (Seslenir.) Garson!

GARSON: (Gelir.) Buyurun!

BİRİNCİ ADAM: Yakınlarda bir otel var mı?

GARSON: Köşede bir ağaç vardır, üstünde bizim tabela...

BİRİNCİ ADAM: Evet?

GARSON: Ağacın karşısındaki sokağa girin, elli adım kadar sonra küçük bir otel bulursunuz.

BİRİNCİ ADAM: Yer var mıdır?

GARSON: Vardır, her zaman vardır.

İKİNCİ ADAM: Hesabı ödesek de gitsek! Nedir borcumuz?

GARSON: Hesabınız görüldü, Beyler!

BİRİNCİ ADAM: Nasıl?

GARSON: Beybaba gördü.

BİRİNCİ ADAM: Fakat gitmiş kendisi. Hiç farkına varmadık.

GARSON: Arka kapıdan gitti.

BİRİNCİ ADAM: Peki ama.

GARSON: Onlardan para alma, dedi

İKİNCİ ADAM: Olmaz öyle şey, sen al şu parayı!

GARSON: (Değişik bir sesle) Hayır! Beybaba'nın dediğinden çıkamam.

BİRİNCİ ADAM: Eh ne yapalım!

GARSON: Hem öğrendiniz artık. Her zaman bekleriz. Ben de

zaten kapatıyorum. Size güle güle! Buyurun bu kapıdan.
(Değişik bir sesle) Hesabınız görüldü.

Kapı açılır, kapıya takılı çingirak çalar. Uzaklaşan ayak sesleri.

IV

Taş merdivenlerde ayak sesleri. ADAMLAR yavaş sesle konuşurlar.

BİRİNCİ ADAM: Bu kadar yüksek olduğu dışardan hiç belli değil.

İKİNCİ ADAM: Kâtip anahtarı verdi, en üst kata çıkın, dedi.

BİRİNCİ ADAM: En üst kat, ama kaçınıcı kat? Neye sormadık?

İKİNCİ ADAM: Yetmiş yedi numaralı oda.

BİRİNCİ ADAM: Her katta bir oda var sanki.

İKİNCİ ADAM: (Güler.) Yetmiş yedi kat mı çıkacağız? Felaket!

BİRİNCİ ADAM: Ne dik merdivenler. Işık da yok. Kıvrıla kıvrıla...

İKİNCİ ADAM: Sanki bir kaleye çıkıyoruz.

BİRİNCİ ADAM: Minare gibi.

İKİNCİ ADAM: (Güler.) Ama iyidir. Yediğimiz kelleleri hazmedemzedik.

BİRİNCİ ADAM: Fakat ben kesilmeye başladım. Bu kaçınıcı kat? On mu, on beş mi?

İKİNCİ ADAM: Oldu mu dersin?

BİRİNCİ ADAM: Geçti bile. İyi dayandık doğrusu.

İKİNCİ ADAM: Çıt yok, herkes uyumuş (Birden heyecanla) Bak!

BİRİNCİ ADAM: Ne var?

İKİNCİ ADAM: Başını kaldır da bak!

BİRİNCİ ADAM: Bir ışık! Ölü gözû gibi.

İKİNCİ ADAM: Öbür sahanlıklarda yoktu. Son kat olmasın!

BİRİNCİ ADAM: Hızlı yürü, hızlı! (Sıklaşan adımlar. Kısa bir

sessizlik) Evet evet, bu son! Tavan da camdan galiba... gök-yüzü görünüyor.

İKİNCİ ADAM: Terasa çıkmış olmayalım?

BİRİNCİ ADAM: Hayır, hayır! Cam tavan var üstümüzde.

İKİNCİ ADAM: Cam tavan? Bu otelde? Tuhaf doğrusu!

BİRİNCİ ADAM: Neyse canım, geldik ya sen ona bak!

İKİNCİ ADAM: Uzun bir koridor.

BİRİNCİ ADAM: Karanlık. Otellerde sofa elektrikleri sabaha kadar yanar, benim bildiğim.

İKİNCİ ADAM: Fazla masraf olmasın diye söndürmüşlerdir.

BİRİNCİ ADAM: Yetmiş yedi numara... gördüm, karşıda.

İKİNCİ ADAM: Fosforla mı yazmışlar, karanlıkta parlıyor.

BİRİNCİ ADAM: Kedi gözleri gibi.

İKİNCİ ADAM: Anahtar sende mi?

BİRİNCİ ADAM: Yoo, sende.

İKİNCİ ADAM: Ha evet... şaşkına döndüm.

BİRİNCİ ADAM: Amma da büyük!

İKİNCİ ADAM: Antika bir anahtara benziyor, eski zaman anahtarları gibi... *(Anahtarı kilide sokar, çevirir. Tok sesler, gıcırtilar.)* Ne de zor dönüyor, sanki açılmaya açılmaya paslanmış.

BİRİNCİ ADAM: Nerden geldik bu otele?

İKİNCİ ADAM: Bırak şimdi... buldun da bunuyor musun? *(Anahtarı kurcalar.)* Açılıyor... İçerisi aydınlık galiba, bir ışık sızıyor. *(Kapı açılır.)* İşte açıldı, girsene içeri.

BİRİNCİ ADAM: Önce sen gir!

İKİNCİ ADAM: *(Güler.)* Ne o, korkuyor musun?

BİRİNCİ ADAM: Neden korkacağım?

İKİNCİ ADAM: Girelim o halde.

Girerler. Kapı kapanır.

V

Bir oda.

BİRİNCİ ADAM: Ne geniş bir oda. Kâtip doğru söylemiş, iki karyolası var.

İKİNCİ ADAM: Elektrikler bozuk galiba, mum yakmışlar. Ne de büyük mumlar! Türebelerde olur ya! Peki ama, neden dördünü de yakmışlar?

BİRİNCİ ADAM: (Güler.) Şerefimize!

İKİNCİ ADAM: Bir tanesi yeter, söndür ötekileri!

BİRİNCİ ADAM: (Üfler.) Sönüyor.

İKİNCİ ADAM: Hızlı üfle!

BİRİNCİ ADAM: (Hızlı üfler.) Sönüyor.

İKİNCİ ADAM: Çekil sen! (Daha hızlı üfler.) Bu nasıl şey? Yine sönmedi. (Bir yan kapı açılır.) Kimdir o? Aa, siz misiniz?

BEYBABA: Evet!

İKİNCİ ADAM: Mumları söndüremedik.

BEYBABA: (Hafif güler.) Onlar can mumları, dokunmayın yansınlar! Yanmaları daha iyi! Yan yana kendiliklerinden sönerler.

BİRİNCİ ADAM: Zaten hemen yatmıyoruz. (BEYBABA'ya) Siz de mi bu otelde kalıyorsunuz?

BEYBABA: Ara sıra. Geleceğinizi duydum, ben de geldim.

BİRİNCİ ADAM: Siz hangi odadasınız?

BEYBABA: (Hafif güler.) Bütün odalar benimdir.

BİRİNCİ ADAM: Otel sizin galiba.

BEYBABA: Sahibini tanırım.

İKİNCİ ADAM: Ne de yüksek, çık çık bitmedi. İyi dayandık doğrusu. Bir asansör ister bu otele.

BEYBABA: Yapılacak. Daha yeni.

BİRİNCİ ADAM: Yeni mi? Çok eski bir otele benziyor.

BEYBABA: Yok, pek değil.

BİRİNCİ ADAM: Adı nedir bu otelin?

BEYBABA: (Değişik bir sesle) Alamut kalesi.

İKİNCİ ADAM: (Güler. BİRİNCİ'ye) Ben sana kaleye benziyor demedim mi? (BEYBABA'ya) Niçin bu ismi vermişler?

BEYBABA: Bilmem. (Acayip bir sesle güler.)

BİRİNCİ ADAM: Bir sebebi olmalı.

BEYBABA: Belki çok yüksek de ondan. (Kısa bir sessizlik) O da burada!

İKİNCİ ADAM: O kim?

BEYBABA: Garson!

BİRİNCİ ADAM: Hangi garson?

BEYBABA: (Güler.) Ne çabuk unuttunuz?

İKİNCİ ADAM: Canım, şu aşevindeki garson. Peki, o neye gelmiş?

BEYBABA: Sizin için.

BİRİNCİ ADAM: Bizim için mi?

BEYBABA: Hatasını tamire geldi.

BİRİNCİ ADAM: Ne hatası?

BEYBABA: Aşevinde sizi aç bıraktı, burada telafi edecek.

BİRİNCİ ADAM: Yok canım... ne olacak, birer kelle yedik, doyduk işte! Hem parasını da siz ödemişsiniz, teşekkür ederiz. Yedik, doyduk.

BEYBABA: Yiyemediniz, açsınız henüz.

İKİNCİ ADAM: Siz bizi düşünmeyin, zaten gece geçti sayılır.

BEYBABA: Size karşı çok mahcup, telafi etmek istiyor. (Seslenir.) Evlat!

GARSON: (Yan kapıdan girer.) Buyur, Beybaba!

BEYBABA: Geldiler.

GARSON: Hoş geldiniz, Beyler! Aşevinde biçimsiz bir saate rasladı. Burada öyle bir sofraya donatayım ki size...

BİRİNCİ ADAM: (Sözünü keser) Zahmet etme, zahmet etme! (Kendi kendine) Gördük senin sofranı.

GARSON: Ne demek? Sözü mü olur? Buralara kadar geldiniz, yemeden giderseniz...

İKİNCİ ADAM: (*Sözünü keser.*) Bizi düşünme, bizi düşünme! (*Kendi kendine*) Gördük!

GARSON: (*Değişik bir sesle*) Asla olmaz! Asıl yeri burası. Göstermem lazım!

BİRİNCİ ADAM: Bir gece kalıp gideceğiz. Düşünme, unut bizi!

GARSON: Görevimiz bu: Düşünmek, unutmamak! Hiç unutulur mu?

BİRİNCİ ADAM: (*Kısa bir sessizlikten sonra*) Eh, ne yapalım, unutma, düşün o halde! Göster kendini! Zaten o kelleler doyurmadı bizi.

İKİNCİ ADAM: Hem bu kadar merdiven çıktık, yine acıktık doğrusu. Ama önce bize içecek bir şey getir! Susadık.

GARSON: Hemen şimdi! (*Kısa bir sessizlik. Bir kapı açılır, kapanır.*) Buyurun, Beyler!

BİRİNCİ ADAM: Kadehler kristal.

İKİNCİ ADAM: Altın işlemeli.

BİRİNCİ ADAM: Kulpları gümüş.

İKİNCİ ADAM: Zarfları yakut kaplı. Kan rengi.

BEYBABA: (*Değişik bir sesle*) Kandan bahsetmeyin!

BİRİNCİ ADAM: (*Ürkmüş*) Kandan bahsetme!

İKİNCİ ADAM: Öyle ya, öyle ya! Ne içkisi bu?

BİRİNCİ ADAM: (*Güler.*) Sizin şerbet mi yoksa?

GARSON: (*Değişik bir sesle*) Hayır! Bu, haşış şerbeti.

BİRİNCİ ADAM: Haşış mi? Ne demek o? Hiç duymadım.

GARSON: Memnun kalacaksınız,

İKİNCİ ADAM: Rengi çok güzel, içelim!

BİRİNCİ ADAM: İçelim!

İKİNCİ ADAM: Çok hoş!

BİRİNCİ ADAM: Bu kadar nefis şey içmemiştim.

İKİNCİ ADAM: Kalbimde bir sıcaklık...

BİRİNCİ ADAM: Beynim karıncalandı... Fakat çok hoş!

(Kısa bir sessizlik. ADAMLAR, *çakırkef* konuşurlar.)

BİRİNCİ ADAM: Eveet, aşevinde bize pek nazık davranmadın, Bay Garson!

İKİNCİ ADAM: Kuru kelle getirdin bize! Sanki yedirecek başka şey yoktu koca lokantada!

BİRİNCİ ADAM: Biz sanki kelle için mi geldik buraya? (*Kötü kötü güler.*)

GARSON: (*Değişik bir sesle*) Ya ne için?

İKİNCİ ADAM: (*Güler.*) Kelle için!!

BİRİNCİ ADAM: (*Güler.*) Biz kelle için geliriz!!

GARSON: Olur mu dersiniz?

BİRİNCİ ADAM: Kim karıştır bize?

BEYBABA: (*Yumuşak*) Karışma, Evlat!

İKİNCİ ADAM: Sağ ol, Beybaba!

BİRİNCİ ADAM: (*Kısa bir sessizlikten sonra*) Bu şerbet acıktırdı bizi. Göster kendini, Bay Garson!

İKİNCİ ADAM: Lokantadaki gibi olmasın ama!

GARSON: Olmaz, Beyler! Hemen şimdi! (*Koşar. Bir kapı açılır.*) Buraya buyurun, buraya!

VI

Açık bir yer. Uzak bir müzik.

BİRİNCİ ADAM: (*Sevinmiş, şaşırmış*) Bu ne? Terasa mı çıktık, Babil'in asma bahçeleri mi yoksa?

İKİNCİ ADAM: Çiçekler, ağaçlar, havuzlar, köşkler... (*Su sıpır-
tıkları*) Şu fiskiye'nin suyu neden böyle kırmızı?

GARSON: Elinizi ıslatıp koklayınız.

İKİNCİ ADAM: (*Koklar.*) Gül kokuyor. Anladım: gül suyu! Fakat neden kırmızı?

GARSON: Özel imbiklerden çekilmiştir. Gül, kırmızılığını kaybetmez. Şu yandaki fıskiye mesela...

BİRİNCİ ADAM: Suları sarı.

GARSON: Sarı güllerin suları... Kokusu da değişiktir: Koklayın!

BİRİNCİ ADAM: (Kohlar.) Evet, sarı güllerin kokusu. (Kısa bir sessizlik. Müzik hafiften devam eder.) Rakseden bu kızlar neye şarkı söylemez?

GARSON: Onlar raksetmiyorlar, bir matem törenindeler.

BİRİNCİ ADAM: Matem mi? Kim öldü?

GARSON: Çok güzel bir rakkase. Salome!

İKİNCİ ADAM: Ya? Neden öldü?

GARSON: Öldürdüler.

BİRİNCİ ADAM: Sebep?

GARSON: Bir suç işledi. Birisini öldürttü. (Kısa bir sessizlikten sonra üzgün) Demin kokladığınız kırmızı gül sularında, öldürülen adamın kanı da var.

BEYBABA: (Değişik bir sesle) Kandan bahsetme, Evlat! Beyleri düşündürme!

(Müzik duyulmaz olur. Kısa bir sessizlik.)

İKİNCİ ADAM: Eh, artık sofraya otursak...

BEYBABA: Biz sizi bekliyoruz. Daldınız da!

BİRİNCİ ADAM: Fakat sofra görünmüyor.

GARSON: Biraz daha ilerdedir. Yoruldunuz mu?

İKİNCİ ADAM: Yoo, hayır, şerbet diriltti bizi. Demek haşış şerbeti. Nasıl yapıldığını öğretseniz de gidince...

BEYBABA: (Sözünü keser) Bir yere mi gideceksiniz?

İKİNCİ ADAM: Ee, tabii, yolcu yolunda gerek. Uzun zaman kalmak için gelmedik.

BİRİNCİ ADAM: (Güler.) Böyle güzel bir yeri bırakıp gitmek de kolay değil hani. Fakat önce iş, sonra eğlence! Öğrendik ya, ilerde yine geliriz. Adı neydi buranın?

BEYBABA: Alamut kalesi!

İKİNCİ ADAM: Hele şu köşk, çok güzel!

BEYBABA: Görmek ister misiniz? Aç, Evlat, kapıyı! (*Kapı açılır, girerler.*) Burası mevsimler köşküdür, bir cihannüma! Bütün dünya ayaklarınızın altındadır, her şeyi görebilirsiniz. Aç, Evlat, sağdaki perdeyi! (*Bir perde çekilir.*) Bakın yaz!

BİRİNCİ ADAM: Ooo, tarlalar, sararmış ekinler, güneş... Temmuz ayı herhalde. Geniş bir yol denize doğru gidiyor. Yolda iki adam... çok hoş!

BEYBABA: (*Üzerinde durarak*) Fakat iyi bakın!

BİRİNCİ ADAM: Yanlış mı söyledim? İki kişi gidiyor.

BEYBABA: Başka?

İKİNCİ ADAM: Ben de başka bir şey göremiyorum.

BEYBABA: Güneş ve gölge!

BİRİNCİ ADAM: Güneş ve gölge mi? Nasıl?

BEYBABA: (*Hafif güler.*) Güneş olduğuna göre gölgeleri nerede?

İKİNCİ ADAM: Sahi... gölgeleri yok! Güneş tam tepelerinde olmadığına göre...

BEYBABA: İkinci güneşidir bu!

BİRİNCİ ADAM: O zaman?... O zaman gölgeleri daha da uzun olmalıydı.

BEYBABA: (*Güler, değişik bir sesle.*) Gölgesiz bu adamlar, çünkü ruhları yok! Ruhunu kaybeden, gölgesini de kaybeder. Fakat onlar, daha farkında değiller.

BİRİNCİ ADAM: (*Şaşırmış güler.*) Gölgeleri varsın olmasın, kendileri var ya!

İKİNCİ ADAM: (*Şaşırmış güler.*) Ruhları yokmuş!!

BİRİNCİ ADAM: Ruha kulak asma! Ayakları, elleri, kalpleri var ya!

BEYBABA: Ayakları, elleri, gövdeleri var... Ama kalpleri yok!

BİRİNCİ ADAM: (*Güler*) O zaman yaşanır mı, Beybaba?

BEYBABA: *(Kendi kendine konuşur gibi)* Yaşayan vardır belki.
(Yüksek sesle) Aç, Evlat, soldaki perdeyi, kış göster!
(Bir perde çekilir.)

BİRİNCİ ADAM: Yazla kış, birbirine ne yakın!

BEYBABA: Siz bu köşkten baktığınız için yakın sanıyorsunuz.
 Buradaki dört pencere dört mevsime açılır. Her pencere bir mevsimlik! Ama arada aylarca uzaklık var tabii... Nasıl? Güzel mi?

İKİNCİ ADAM: Şahane bir manzara. Karlar altında uçsuz bucaksız bir ova... boydan boya kar. Ovada iki adam gidiyor.

BİRİNCİ ADAM: Deminki adamlar bunlar.

BEYBABA: Olabilir.

BİRİNCİ ADAM: *(Güler.)* Olabilir mi? Ta kendisi, deminkiler... Elbiseleri, boyları, yüzleri aynı... Sanki biraz ötemizde gibi açıkça görünüyor. Bu camlar dürbün camları mı her şeyi büyülterek gösteriyor?

BEYBABA: *(Değişik bir sesle)* Bu kalede uzaklar yakındadır, Beyler!

İKİNCİ ADAM: Gülüşerek gidiyorlar... *(Birdenbire, şaşırmış)* Fakat... nasıl olur?

(Konuşma tempoları hızlanır.)

BİRİNCİ ADAM: Ne var?

İKİNCİ ADAM: Karda yürüyorlar, ayak izleri yok. Kar değil de buz mu yoksa?

BİRİNCİ ADAM: Biri, elindeki sopayı düşürdü.

İKİNCİ ADAM: Sopa kara saplandı.

BİRİNCİ ADAM: Eğildi, aldı sopayı.

İKİNCİ ADAM: Sopanın yeri açıkça belli karda... Fakat ayak izleri? Onlar nerde? Bak, bak! Demin yoktu bu kuşlar!

BEYBABA: Burçlardan havalandılar. Bu kale kartal yuvasıdır. Kartal ve akbaba.

BİRİNCİ ADAM: Ovanın sonu yok.

İKİNCİ ADAM: Kuşlar çoğalıyor. Adamlar koşmaya başladılar.

BİRİNCİ ADAM: Kuşlar alçalıyor.

İKİNCİ ADAM: (Heyecanla) Adamın biri yere düştü.

BİRİNCİ ADAM: (Heyecanla) Kuşlar üzerine çullandılar. Kanatlardan görünmez oldu adam. Öteki kaçıyor.

GARSON: (Değişik sesle güler) O da kaçamayacak.

BEYBABA: Kapa perdeyi, Evlat!

GARSON: Peki, Beybaba!

Bir perde çekilir. Sessizlik.

VII

Bir oda. Deminki uzak müzik. Bir kapı açılır.

GARSON: Buyurun, sofraya bu köşkte hazırlandı.

BİRİNCİ ADAM: Buyurun!

BEYBABA: Siz önden! Misafirimsiniz.

İKİNCİ ADAM: Oo, bu sini altından galiba?

BİRİNCİ ADAM: Kenarları zebercet kakmalı... Bir kılıç kınına benziyor.

İKİNCİ ADAM: (Güler.) İçinde kılıç yok ya?

BEYBABA: (Kendi kendine konuşur gibi) Kılıçlar... kalmalı kınlarında.

BİRİNCİ ADAM: Bir şey mi dediniz?

BEYBABA: Yoo, hayır! Sedirlere buyurun!

İKİNCİ ADAM: Sırma işlemeli pufla minderler... Oturalım!

BEYBABA: Evlat, kadehlere şarap koymamışsın!

GARSON: (Koyar.) Hazır, Beybaba!

BEYBABA: Haşış şarabıdır. Bakalım, beğenecek misiniz?

İKİNCİ ADAM: Şerbetini içtik, şarabı da var demek?

BEYBABA: Daha da nefistir. Sağlığınıza! Sağlıklarına Evlat!

GARSON: (Değişik bir sesle) Sağlıklarına, Beybaba! Buyursanız a!

ADAMLAR: İçelim! (İçerler.)

BEYBABA: Seslen de tepsi gelsin, Evlat!

GARSON: (Seslenir.) Getirin! (Ayak sesleri) Şuraya koyun, tam ortaya! Kadehlere dikkat edin (Tıkırtılar) Kapağını götürün! (Ayak sesleri. Kısa bir sessizlik)

BEYBABA: Nasıl?

BİRİNCİ ADAM: (Şaşırmış) Birden tanıyamadık. Koyun mu, kuzu mu?

BEYBABA: Oğlak!

İKİNCİ ADAM: (Şaşırmış) Oğlak mı? (Güler.) Bizde adet değildir, fakat benziyor. Çok güzel kızarmış, nar gibi. Nasıl pişti, nede kızardı bu?

GARSON: Sütte pişti, yağda kızardı. Süt de, yağ da oğlağı doğuran keçinin, Beyler!

BEYBABA: Emzirdiği yavrusu, sütünde yağında kızarıırken anası gördü mü, Evlat?

GARSON: Gördü, Beybaba!

BİRİNCİ ADAM: (Hemen) Kim bilir, ne tatlıdır? (Kısa bir sessizlik) Ee, haydi başlayalım. Ne bekliyoruz?

BEYBABA: Bir dakika! Önce yenebilir mi, bir bak, Evlat!

GARSON: Bakayım, Beybaba!

(Kısa bir sessizlik)

BİRİNCİ ADAM: (Fısıltıyla) Nedir o kaptaki suya döktüğü?

İKİNCİ ADAM: (Fısıltıyla) Zeytin yağına benziyor.

(Kısa bir sessizlik)

BEYBABA: Ne görüyorsun, Evlat?

GARSON: Bir kalp... Bakın!

BİRİNCİ ADAM: Bir kalp... Sanki sırça bir kalp yere düşmüş de parçalanmış.

İKİNCİ ADAM: Evet, evet, kalbe benziyor. (Çabuk çabuk) Ama olur böyle şeyler... Suyu erimiş kurşun dökünce de bin bir şekil görünür, hatta daha acayıpları... (Bir an ürkmüş) Yani ne çıkar bundan?

BEYBABA: *(Sakin)* Kaldır gôtür bunu, Evlat!

GARSON: *(Değişik bir sesle)* Fakat başka yemeğimiz yok. Yine mahcup düşeceğiz, Beybaba!

BEYBABA: *(Sert)* Kaldır!

GARSON: *(Güler.)* Zaten sofraya henüz bir şey gelmedi ki!

BİRİNCİ ADAM: *(Ürkmüş)* Kızartma yok oldu.

İKİNCİ ADAM: *(Ürkmüş)* Sofra bomboş!

BEYBABA: Ben sana bu hüneri her zaman gösterme demedim mi, Evlat? Aşevinde iki kelle vardı ya, getir de onları yesin beyler... kendi kellelerini!

GARSON *acayip bir sesle güler.*

VIII

GARSON'un gülüşleri giderek bir köpek havlaması olur. Havlayışları çoğalır. ADAMLAR hızlı bir tempoyla konuşurlar.

BİRİNCİ ADAM: *(Heyecanla)* Heyy, kalk, kalk.

İKİNCİ ADAM: *(Hemen soluk soluğa)* Ne var, ne oluyor?

BİRİNCİ ADAM: Köpekler!

İKİNCİ ADAM: *(Yatışmış)* Korkma, bir şey yapmaz onlar, kı-mıldama, giderler şimdi. Off!

(Havlamalar yavaş yavaş uzaklaşır, kesilir. Cırcırböceklerinin sesleri)

İKİNCİ ADAM: Uyur kalırsız dedim sana... Dinlemedin beni!

BİRİNCİ ADAM: Öyle, fakat bak, dinlendik biraz.

İKİNCİ ADAM: Dinlenmek mi? Ter içindeyim, bir de bana sor!

BİRİNCİ ADAM: Yürü, gidiyoruz!

İKİNCİ ADAM: Nereye?

BİRİNCİ ADAM: Şehre.

İKİNCİ ADAM: Şehirden ümidini kes!

BİRİNCİ ADAM: Karşıdaki ışıkları görüyor musun? Ne kadar yaklaşmışız, haberimiz yok.

İKİNCİ ADAM: Gökyüzü aydınlanmış da ondan.

BİRİNCİ ADAM: Fırıla, fırıla!

(*Kalkarlar. Hızlı ayak sesleri, cırcır böceklerinin sesleri.*)

IX

Sokak. Yankılı ayak sesleri.

BİRİNCİ ADAM: Sokaklar boş, lambalar ölgün.

İKİNCİ ADAM: Buralarda bir çeşme olacaktı.

BİRİNCİ ADAM: Çeşme mi? Nerden biliyorsun?

İKİNCİ ADAM: Bilmem, öyle bir şey hatırlıyorum.

BİRİNCİ ADAM: Evvelce geldin miydi buraya?

İKİNCİ ADAM: Yoo!. Fakat... bir çeşme olmalı.

BİRİNCİ ADAM: (*Güler.*) Olmalı! Keşke olsa! Açlıktan, susuzluktan öldüm. Açık bir yer de yok!.. (*Birden heyecanla*) Karşıda bir tabela. "Gece Aşevi". Belki açıktır; yürü, bir bakalım!

İKİNCİ ADAM: Bu saatte bir lokanta... hiç sanmam... hem gitmesek iyi olur.

BİRİNCİ ADAM: (*Şaşırmış*) Neden?

İKİNCİ ADAM: Ne bileyim... İçimde bir his...

BİRİNCİ ADAM: Bırak şimdi... Bakarsın, açıktır.

Ayak sesleri.

X

Bir kapı açılır, içeriye birisinin girdiği duyulsun diye kapıya tahılı bir çingirak çalar. Kısa bir sessizlik.

BEYBABA: Buyurun, Beyler!

BİRİNCİ ADAM: Yemek yiyecektik de...

BEYBABA: Hayhay! (Seslenir.) Evlat, bak oğlum, Beylere!

GARSON: (Uzaktan) Şimdi, Beybaba!

BEYBABA: (Hafif güler.) Neye öyle kapı yanına oturuyorsunuz?
Lokanta bomboş, yer çok.

BİRİNCİ ADAM: (İKİNCİ'ye) Öyle ya, yeryok gibi...

İKİNCİ ADAM: İyi burası, otur! (Otururlar.)

BİRİNCİ ADAM: (Bardağa su koyar, içerek.) Yandık susuzluktan!
Sen susamadın mı?

İKİNCİ ADAM: Düşünüyorum.

BİRİNCİ ADAM: Ne oldu sana birdenbire? Durgunlaştın.

GARSON: (Gelir.) Ne yersiniz, Beyler?

BİRİNCİ ADAM: Ne var?

GARSON: Fazla bir şey kalmadı. Çorba, tûrlü, pilav.

BİRİNCİ ADAM: Ne çorbası?

GARSON: Şehriye.

BİRİNCİ ADAM: Yoğurt?

GARSON: Var. İsterseniz salata da yaptırayım.

BİRİNCİ ADAM: Güzel! Önce çorba ile yoğurdu getir! (İKİNCİ'ye) Çorba içersin değil mi?

İKİNCİ ADAM: (Dalgın) İçelim!

GARSON: (Seslenir.) Çorba iki! Salata yap, iki yoğurt ver!
(ADAMLAR'a) Şimdi, Beyler! (Gider. ADAMLAR yavaş sesle konuşurlar.)

BİRİNCİ ADAM: Ne düşünüyorsun?

İKİNCİ ADAM: Ben vazgeçtim.

BİRİNCİ ADAM: Vaz mı geçtin?

İKİNCİ ADAM: (Kesin) Evet.

BİRİNCİ ADAM: (Kısa bir sessizlikten sonra) Valla... benden de al o kadar. Bu işde ben de yokum, Arkadaş! (Kısa bir sessizlik.)
Şu ihtiyar, lokantanın sahibi galiba. Bize pek dikkatli bakıyor. Tanıyor musun?

İKİNCİ ADAM: Bir yerden tanır gibiyim, onu ve garsonu...
Ama nerden?

GARSON: (*Gelir.*) Buyurun, çorbalar, yoğurt ve salata...

İKİNCİ ADAM: (*Birdenbire*) Kelle var mı?

GARSON: (*Şaşırmış*) Ne kellesi?

İKİNCİ ADAM: Baş yani... Kuzu.veya koyun başı.

BİRİNCİ ADAM: (*Güler*) Kelle mi istedi canın?

GARSON: (*Hafif güler.*) Birden anlayamadım, affedersiniz. Fakat bizde bulunmaz.

BEYBABA: Olsa da yemeyin, çok yorguna benziyorsunuz, hazmı güçtür, oturur midenize.

Kutularda Sinek

KİŞİLER

ELEŞTİRMECİ

YAZAR

BACANAK

I

Bir kapı zili.

ELEŞTİRMECİ: (*Kapıyı açar.*) Evet?

YAZAR: Bir dakika görüşmek istiyorum, Beyefendi!

ELEŞTİRMECİ: Fakat ben de çıkmak üzereyim, görüyorsunuz!

YAZAR: Gideceğiniz yeri biliyorum, daha yarım saatiniz var.

ELEŞTİRMECİ: Yaa? Şu halde girin içeri!

YAZAR: (*Girer.*) Öğrendim, Beyefendi. İyisi mi hemen dinleyiverin, anlatacaklarım biraz uzunca.

ELEŞTİRMECİ: Kısaltın lütfen!

YAZAR: Çalışacağım! Oturabilir miyim? Koltuklarınız pek rahat. Siz de oturmaz mısınız?

ELEŞTİRMECİ: (*Tedirgin*) Pekâlâ! (*Bir koltuk çekilir.*) İşte oturdum.

YAZAR: Masa saatinizi önünüze çekmekle iyi ettiniz, yirmi dakikayı geçersen hemem hatırlatın kuzum! Efendim, ben romancıyım, buyurun kartımı!

ELEŞTİRMECİ: Burada bir memur olduğunuz yazılı.

YAZAR: Evet, yalnız, resmi görevim dışında roman da yazıyorum. Zevk için, boş vakitlerimi değerlendirmek gibilerden, amatör işi.

ELEŞTİRMECİ: Güzel!

YAZAR: Şimdi yıllık iznimi kullanıyorum. Evde yeni bir eser üzerinde çalışmaktayım, bitirmek üzereyim. Sizden bir noktada özel açıklama rica etmeye geldim.

ELEŞTİRMECİ: Ne gibi?

YAZAR: Romanımın konusunu gerçek hayattan aldım, ben hep gerçek üzerine çalışırım.

ELEŞTİRMECİ: Ne iyi! İlk eseriniz mi?

YAZAR: Beşinci oluyor.

ELEŞTİRMECİ: (Alaycı) Çok hamaratsınız!

YAZAR: Teşekkür ederim. Efendim, mesele şu: Bir gün yolda gidiyorum, bir akşamüstü...

ELEŞTİRMECİ: Evet!

YAZAR: Önümde iki delikanlı yürüyordu, ikisi de yirmi iki, yirmi üç yaşlarında. Az sonra biri birden yere düştü, bir daha kalkmadı.

ELEŞTİRMECİ: Yerden?

YAZAR: Yerden... Hemen başına üşüştük. Yakındaki eczaneye götürdük, bir doktor bulduk. Doktor baktı etti, kalp durmasından öldüğünü söyledi. Belki öldü, sonra düştü... belki düştü, düşünce öldü... burası kesin değil, dedi.

ELEŞTİRMECİ: Çok yazık. Sebep?

YAZAR: Dedim ya, kalbi durmuş.

ELEŞTİRMECİ: Ha, evet.

YAZAR: Ben o telaş arasında baktım, az önce ölenin yanında gördüğüm öteki delikanlı usulca dışarı sıvışıyor, bekledim.

Caddeye çıkınca hızlı hızlı yürümeye başladı, anladım ki kaçacak, hemen yakaladım.

ELEŞTİRMECİ: Neden?

YAZAR: Şüphelendim de ondan! "Bu genci sen öldürdün, nereye kaçıyorsun?" dedim. "Arkadaşı falan değilim, tanımam bile!" dedi. "Ne malum?" dedim, aldım, gerisin geri eczaneye getirdim,

ELEŞTİRMECİ: Öbür genci?

YAZAR: Öbür genci!

ELEŞTİRMECİ: Eczaneye polis de çağırılmıştı tabii?

YAZAR: Tabii! Polise teslim ettim, bu öldürdü, dedim. Fakat genç, öleni hiç tanımadığını, tesadüf o sıra yanında yürümekte olduğunu söyledi. Doğru da söylediği, anlaşıldı sonradan.

ELEŞTİRMECİ: *(Keyiflenmeye başlamış)* Yamansınız!

YAZAR: Birden kafamda bir şimşek çaktı. "Bu genci kim öldürdü? İşte bir roman konusu!" dedim kendi kendime. Hem esrarlı bir polis olayı. Bu işin peşine düştüm.

ELEŞTİRMECİ: *(Güler.)* Siz?

YAZAR: Ben!

ELEŞTİRMECİ: Ne yaptınız?

YAZAR: Polis soruşturmalarından elde ettiğim ipuçlarıyla, bu gencin birkaç sebepten ölebileceğini düşündüm.

ELEŞTİRMECİ: Fakat kalp durmasından ölmüş ya işte!

YAZAR: Ya kalbin birdenbire durmasını hazırlayan sebepler?

ELEŞTİRMECİ: Doğuştan bir yetersizlik olabilir.

YAZAR: Hayır, sonradan! Mediko-sosyal, psiko-literer sebepler var.

ELEŞTİRMECİ: *(Alaya)* Neler de biliyorsunuz! Hangisi, peki?

YAZAR: Hangisi? Henüz kesin bir sonuca varmadım ama, ümidimi yitirmiş değilim.

ELEŞTİRMECİ: Peki, bana neye geldiniz?

YAZAR: Her ihtimali araştırmak zorundayım.

ELEŞTİRMECİ: Ben bu genci tanımıyorum ki!

YAZAR: (Gizli anlamlar katarak) Acaba?

ELEŞTİRMECİ: (Birden) Yani ben mi öldürdüm?

YAZAR: (Rahat, aldırmaz) Telaşlanmayın, araştırmalarımı bitirmiş değilim. İzler kapınıza kadar geliyor.

ELEŞTİRMECİ: (Güler.) Dedektif misiniz?

YAZAR: Hayır, küçük bir memur. Ya siz?

ELEŞTİRMECİ: Evimi bulduğunuza göre kim olduğumu biliyorsunuz!

YAZAR: Tanınmış bir tüccar.

ELEŞTİRMECİ: Yün tüccarı... Şu halde?

YAZAR: (Çok şey bili yormuş gibi) Bu nokta üzerinde biraz sonra uzun uzadıya durmama müsaade eder misiniz?

ELEŞTİRMECİ: (Pirelenmiş) Hayhay!

YAZAR: Önce size olayın nasıl geliştiğini açıklamam gerekir.

ELEŞTİRMECİ: (Sıkıntılı) Lütfen uzatmayın!

YAZAR: Polis bir yandan soruşturmasını yapadursun, ben de özel olarak bu işin peşine düştüm. Önce, ölen genç kimdir, nerde oturuyordu, kimlerle görüşürdü, hepsini, bütün özel hayatını öğrendim. Sonra birinci ihtimal üzerinde durdum.

ELEŞTİRMECİ: (Alaylı) İyi ettiniz!

YAZAR: Bu genç, bu kalp yetersizliğine bir sıkıntıdan dolayı tutulmuş olabilirdi, mesela geçim sıkıntısı.

ELEŞTİRMECİ: Fakir miymiş?

YAZAR: Değil! Burada yüksek öğrenim yapmaya gelmiş! Özel bir şirkette, öğrenimine engel olmayan bir de iş bulmuş. Ayrıca ailesi, her ay memleketten bir miktar para da gönderiyormuş. Bir pansiyonda kalıyor, yemeklerini kendi pişiriyor, çamaşırlarını kendi yıkıyormuş. Parasızlıktan değil, kendi işini kendi görmek hoşuna gidiyormuş da ondan. (Çabuk çabuk) Alışveriş ettiği bakkalı, kasabı, manavı bir bir buldum.

ELEŞTİRMECİ: (Güler.) Çok hoşsunuz!

YAZAR: Öyledir. Hepsinden veresiye alışveriş ediyor, ama her ay başı, borçlarını aksatmadan ödüyormuş. Çok da tutumlu!

ELEŞTİRMECİ: Güzel!

YAZAR: (Birdenbire) Ne anladınız söylediklerimden?

ELEŞTİRMECİ: (Şaşırır) Bir şey anlamadım.

YAZAR: (Acı bir gülüşle) İşinize gelmiyor da ondan!

ELEŞTİRMECİ: Anlayamadım ki benimle ilgisini.

YAZAR: Orası henüz belli değil. Bu söylediklerim şu anlama gelir: Bu genci geçim sıkıntısı öldürmedi.

ELEŞTİRMECİ: Öldürmedi.

YAZAR: Ölüm olayı hangi güne rastlamıştı?

ELEŞTİRMECİ: Size sormalı.

YAZAR: Ayın birinci gününü, akşamüstü... Bu ne demek?

ELEŞTİRMECİ: (Düşünür.) Şey... çalıştığı yerden aylığını alınca hemen borçlarını ödedi.

YAZAR: Bildiniz! (Çok ciddi) Bakkalın, kasabın, manavın veresiye defterlerini teker teker inceledim. Çıkan ayın borçlarını tamamen ödemişti. Her ayın ilk günü, pazarlar hariç, böyle yapar, ertesi aya beş para geçirmezmiş. Sonra polis raporuyla da belli: Üzerinde, ona birkaç ay bol bol yetecek para da çıktı.

ELEŞTİRMECİ: Demek onu borçları öldürmedi.

YAZAR: Öldürmedi.

ELEŞTİRMECİ: (Güler.) Birinci ihtimal suya düşer.

YAZAR: Düştü.

ELEŞTİRMECİ: (Keyiflenmiş) Ee, gelelim ikinci ihtimale!

YAZAR: Sizce ne olabilir?

ELEŞTİRMECİ: Umutsuz bir aşk falan?

YAZAR: Benim de aklıma o geldi. Bu kez de bu ihtimal üzerinde çalıştım.

ELEŞTİRMECİ: Doğrusu da bu.

YAZAR: Kızı buldum.

ELEŞTİRMECİ: Hangi kızı?

YAZAR: Yalnız bir kız var hayatında. Seviştiği kızı buldum.

ELEŞTİRMECİ: Zor olmadı mı?

YAZAR: Biraz. (Üzgün) Fakat ümidim boşa gitti.

ELEŞTİRMECİ: Kızın yüzünden ölmemiş?

YAZAR: Onu kız öldürmemiş!

ELEŞTİRMECİ: Fakat en çok, aşk yüzünden ölür gençler. Aşkın şiddetine... katlanmak zor gençlikte. Birçok cinayetlerin sebebi, aşk veya kıskançlıktır. O yıllarda aşk çok tehlikelidir: Delirme, erken bunama, verem, frengi...

YAZAR: (Sert, sözünü keser.) Hayır hayır hayır! (Memnun ve üzgün) Bu aşk öylesine ümitsiz, karşılıksız bir aşk değildi, tersine... (İçini çeker) Kız perişan, ağlıyor, hala inanamıyor... Oğlanın mektuplarını, imzalı fotoğraflarını gösterdi. Erkekten evlenmek niyetinde imişler... (Üzgün) Yaa!

ELEŞTİRMECİ: Çok üzüldüm.

YAZAR: (Üzgün bir sesle) Onu aşk da öldürmedi.

ELEŞTİRMECİ: Ne kalıyor geriye?

YAZAR: Ne kalıyor?

ELEŞTİRMECİ: Öğrenimde başarısızlık?

YAZAR: Sınıfının en iyi öğrencisi.

ELEŞTİRMECİ: İyi biliyor musunuz?

YAZAR: (Acır gibi) Söylediğim her sözün doğruluğu... elimde şu kabarık çanta var ya... bu çantadaki belgelerle belli. Şüpheli ediyorsanız...

ELEŞTİRMECİ: (Hemen) Hayır hayır, rica ederim, açmayın çantayı, inanıyorum. Fakat ne kaldı geriye? Düşüneyim: Bir aile felaketi, acı bir anı, bir saplantı, bir çocukluk hastalığı, ani bir bunalma?..

YAZAR: Hiçbiri, hiçbiri! Düşünün!

ELEŞTİRMECİ: (Kısa bir sessizlikten sonra) Valla, aklıma ancak bunlar geliyor.

YAZAR: Bilemediniz!

ELEŞTİRMECİ: (*Sıkılmış*) Affedersiniz, bulamayacağım.

YAZAR: Saate bakıyorsunuz, merak etmeyin, daha vaktimiz var. Onu (*birden, tehditli bir sesle*) siz öldürdünüz!

ELEŞTİRMECİ: (*Afallamış*) Ben mi? (*Gülmek ister.*) Tanımıyorum bile.

YAZAR: Şu fotoğrafa bakar mısınız lütfen?.. Altında el yazısı, imzası var. Sevgilisinden aldım. Bu yazı, bu isim size bir şey hatırlatmıyor mu?

ELEŞTİRMECİ: R. kurtulmalı... R. kurtulmalı! Hiç duymadığım bir isim.

YAZAR: Duymadınız mı? El yazısından da mı hatırlamadınız?

ELEŞTİRMECİ: İlk defa görüyorum, resmi de, yazıyı da.

YAZAR: Bu genci ve resmini hiç görmemiş olabilirsiniz, ama bu ismi, bu yazıyı nasıl hatırlamazsınız?

ELEŞTİRMECİ: (*Soğuk*) Hatırlamadım.

YAZAR: İnkâra yeltenmeyin, çantam yanımda! Bütün belgeleri topladım. Zihninizi toparlayabilmeniz için size şu kadarını hatırlatayım: Bu genç bir şairdi.

ELEŞTİRMECİ: (*Sıkıntılı*) Şair mi? (*Gülmek ister.*) Çok duygulu, çok ince ruhlu, alıngan idiyse duyarlılığının kurbanı olmuştur. Genç şairler ölüm sözü etmekten hoşlanırlar nedense. Yaşamak onlar için saçma, boş ve çocukça bir şeydir, hele son zamanlarda. Besbelli bu genç, hayatın sırlarını çözmek için vaktinden önce kendini fazla yordu... ve doktoru bile yanılttı.

YAZAR: Doktoru bile yanılttı mı?

ELEŞTİRMECİ: (*Güler.*) Öyle ya, onu zihin yorgunluğu öldürmüştür. Doktor yanlış teşhis koydu, kalp durması dedi.

YAZAR: Temelde fark etmez.

ELEŞTİRMECİ: (*Canlanmış*) Tamam, tamam! Siz söylediniz, sınıfının en iyi öğrencisi olduğunu. Üstün başarı, az çaba mı ister? Demek ki ölürcesine çalıştı. Bir yandan aşırı çalışma,

bir yandan şairlik, sonra çılgınca bir aşk... onu bu yorgunluklar öldürdü. Müsaadenizle, bu mesele burada kapanır. Benden öğrenmek istediğiniz bu kadar basit bir şeydi herhalde.(Güler.) Pek hoşsunuz, Dostum!

YAZAR: (Sert) Bir dakika!

ELEŞTİRMECİ: (Rahat) Buyurun!

YAZAR: Siz de pek yamansınız, Azizim! Konuyu başka yönlere çekmekte, asıl meseleyi gürültüye getirmekte ustasınız dostu! (Korkutucu bir sesle) Siz kimi kandırıyorsunuz?

ELEŞTİRMECİ: (Kızmış) Rica ederim, yeter bu maskaralık! Açık konuşun!

YAZAR: (Soğukkanlı) Pekâlâ, sayın yün tüccarı! Kimselerin bilmediği gerçeği ilk ben öğrendim. Yün tüccarlığınız yanı sıra, Üstat takma adıyla, edebiyat dünyamızın çapraşık mekanizmasını tüccarcasına siz yönetiyorsunuz! Kimliğini saklayan ünlü eleştirmecimiz, sayın Üstat! (Durur) Nasıl? Topladığım belgelerde hiçbir boşluk bırakmadım. İsterse-niz hepsini şuracığa serebilirim.

ELEŞTİRMECİ: Açmayın çantanızı! Anlaşıldı.

YAZAR: (Zafer kazanmış, güler.) Fakat bu korkunç sırrınızı sağa sola duyuracak değilim. Bana güvenebilirsiniz.

ELEŞTİRMECİ: (Alaycı) Teşekkür ederim.

YAZAR: (Birden) Bu genci siz öldürdünüz. İlk kitabı üzerine yazdığınız o ağır yazı...

ELEŞTİRMECİ: (Sözünü keser, yarı alaycı) Bilir miydim? Pek de dayanıksızmış!

YAZAR: Ayın ilk günü çıkan o dergide...

ELEŞTİRMECİ: Bu kadar yufka yürekli olduğunu nereden bileyim?

YAZAR: Yetişme meselesi. Beş parmağın beşi bir mi? Nazlı büyümüş, o güne kadar her yaptığı beğenilmiş, alkışlanmış! Hayatında bu ilk yıkılış!

ELEŞTİRMECİ: (Gülmek ister.) Benim ne suçum var? Ben yalnız eserin değerine bakarım.

YAZAR: (Sert) Fakat değersizliğini ispat etmeliydiniz! Kitap beş para etmez diye kesip attınız, onu siz öldürdünüz. Ölü-yü tekrar öldürmek... aklınız yatıyor mu buna?

YAZAR: Yatıyor veya yatmıyor, o ayrı mesele! Fakat sizin onu ölü bulduğunuzu; eserinde gerçekten ölü olduğunu ispat etmeniz gerek. Onu bir espri uğruna harcadınız, alayınız o kadar kıyasıya idi ki, zavallının yüreğine indi. Yerden yere çaldığınız kitabın kötülüğünü ispat etmeniz gerek... Saatinize bakıyorsunuz!

ELEŞTİRMECİ: (Alaya) Bana biraz düşünmek için vakit bırak-sanız? Beni suçluyorsunuz, güzel! Suçumu biraz da kabul ediyorum, fakat kendimi savunabilmem için bana biraz za-man vermeniz gerekir. Herhalde siz de çantanızdaki belge-leri bir günde toplamadınız.

YAZAR: (Heyecanla) Günlerce, haftalarca çalıştım.

ELEŞTİRMECİ: (Güler.) Benim o kadar zamana ihtiyacım yok. Sizi şimdi bile inandırabilirim. Ancak, bir yere gitmek zo-rundayım. Kendiniz de söylediniz, yarım saat dolmak üze-re. Rica etsem de, bu gece yeniden buyursanız? (Kısa bir sessizlik) Kaçarım diye mi korkuyorsunuz? Yok canım, kıs-kıvrak bağladınız beni, nereye kaçabilirim?

YAZAR: Hayır, ama...

ELEŞTİRMECİ: (Koltuğundan kalkar.) Şu halde sizi bu gece saat onda yine burada beklerim. Teşekkürler! Güle güle!

Kapı kapanır.

II

YAZAR'la ELEŞTİRMECİ'nin gülüşmeleri.

ELEŞTİRMECİ: Ee, başlayan dostluğumuzun şerefine!

YAZAR: Çok olmuyor mu, Üstadım?

ELEŞTİRMECİ: Başlamak bitirmenin yarısıdır. Daha yarıya gelmedik.

YAZAR: Şerefe! (*Kadehler tokuşturulur.*) Fakat sonu yok ki!

ELEŞTİRMECİ: Neyin sonu var? İyisi mi arada ölçüyü kaçırmalı!

YAZAR: Ben önce zaten biraz içmiştim. (*Güler.*) Sebebini söylersem gülersiniz!

ELEŞTİRMECİ: Lütfedin!

YAZAR: Cesaret toplamak için.

ELEŞTİRMECİ: (*Güler.*) O kadar mı korkuyordunuz benden?

YAZAR: Çok kızacaksınız sanmıştım, sonra inkâr da edebilirsiniz!

ELEŞTİRMECİ: Fakat inkâr etmedim.

YAZAR: Öyle!

ELEŞTİRMECİ: İnsan açık kalpli olmalı. Benden de size bir itiraf, içki konusunda.

YAZAR: İçki konusunda.

ELEŞTİRMECİ: Geleceğinize yakın ben de biraz içtim.

YAZAR: (*Güler.*) Siz de benden mi korkuyordunuz?

ELEŞTİRMECİ: Kolay değil... O şişkin çantanız...

YAZAR: Aleyhinize belgelerle dolu...

ELEŞTİRMECİ: Kendimi nasıl savunayım diye düşündüm.

YAZAR: Hiçbir açık kapı bırakmamıştım.

ELEŞTİRMECİ: İyi hazırlanmışsınız.

YAZAR: (*Böbürlenir.*) Bir şeyin üstüne düştüm mü yaparım. Sizi suçlamakla haklıydım.

ELEŞTİRMECİ: (*İçini çeker.*) Ama anladınız ki, ben suçsuzum. O genç kendi ölümüne adım adım kendisi yürümüş. Hem sonra gördünüz, bana yolladığı kitaba neler yazdığını!

YAZAR: (*İçini çeker.*) Gençlik taşkınlığı... Çok yüksekte atmış.

ELEŞTİRMECİ: Dur bakalım, önce alttan al, değil mi? Dolu baskılar eğilir.

YAZAR: Başı havalarda.

ELEŞTİRMECİ: Olur mu? (*Birden canlanır.*) Onu kim öldürdü? Geçim derdi, aşk, çok çalışmak, ben veya siz? Bunlardan hangisi? Meseleyi enine boyuna bir kere daha görüşebiliriz, Azizim!

YAZAR: Artık gereksiz, Üstadım! Ama istiyorsanız görüşelim.

ELEŞTİRMECİ: Bütüngençe emrinizdeyim, sizden pek hoşlandım, çok hoşsunuz!

YAZAR: Teşekkür ederim.

ELEŞTİRMECİ: Bu dairede bir ben varım ve yalnızım.

YAZAR: Evli değilsiniz.

ELEŞTİRMECİ: Değilim.

YAZAR: Yeriniz elverişli, af buyurun (*Güler.*) hani bazen gelip giden olur tabii. Arada çapkınlıklar...

ELEŞTİRMECİ: (*Sert, sözünü keser.*) Cinsel aşk, kurtaj gibidir. Eser dediğimiz temiz yavrular, gün ışığına çıkmadan, öyle gecelerde yok olurlar.

YAZAR: (*Sinmiş*) Doğru!

ELEŞTİRMECİ: Eserlerimin hayata doğmasını isterim. Gelelim konumuza: Genç şair... adı neydi?

YAZAR: R. Kurtulmalı!

ELEŞTİRMECİ: Genç şair R. Kurtulmalı'yı ne öldürdü, kim öldürdü? Allah rahmet eylesin, içelim! (*İçerler. Tabak tıktırları*) Fıstık, üzüm?

YAZAR: Fıstık. Teşekkür ederim!

ELEŞTİRMECİ: Sanatta yaşamak için hayatta ölmek gerek. Önermenin tersini düşünelim: Hayatta yaşayan, sanatta ölür.

YAZAR: Çok doğru!

ELEŞTİRMECİ: Soruşturmalarınız neyi gösteriyor? Varlıklı bir genç! (*Ses tonu değişir.*) Varlığa boş verecekti. Darlıklar, yokluklar içinde bocalayacaktı ki, bıçağı gecelerin zifirinde bilensin ve parlasın.. Magnezyum gibi, fosfor gibi. Beynindeki fosforu kâğıtlara dökecekti. Masasında kâğıtlar biriktikçe yır-

tıp yırtıp atacaktı. (*Çabuk çabuk*) Yırtacak, yeniden yazacak, bitkin düşüp yatacağı yatağa ve... (*Durur, tane tane*) Uzun uzun... uyuyacaktı. (*Hemen*) Yeni kuvvet toplamak için!

YAZAR: (*Memnun, güler.*) Ne güzel! Tıpkı benim gibi!

ELEŞTİRMECİ: O böyle yapmadı. Hep hareket halinde... Fakülte, gezmeler, kasap, bakkal, manav!.. Kuru bir taburede saatlerce pineklemedi hiç. Şiirlerini giderayak ve acele yazdı. Biraz da o kızda suç!

YAZAR: Aşk!

ELEŞTİRMECİ: Bir tek aşka bağlanması ufkunu daralttı. Aşk bir tane olursa kurtuluştur, rahatlıktır, konfor düşkünlüğüdür... Aşklara bölünecek, çok sayıda sevda çarklarında parça parça olacak, acı çekecekti.

YAZAR: Fuzulî, Nedim!

ELEŞTİRMECİ: Ruhları şad olsun! İçelim!

YAZAR: Olsun, şeref! (*Kadeh tokuşturur, içerler. Dalgınlığından uyanır.*) Fakat topladığım bilgilere göre kıızı çok seviyordu.

ELEŞTİRMECİ: (*Birden, sert*) Seviyordu, nedir yaptığı fedakârlık?

YAZAR: Evlenecekti.

ELEŞTİRMECİ: (*Art arda sıralar.*) Yani Ferhat gibi dağları mı deldi? Mecnun gibi çöllere mi düştü? Yoksa Kerem gibi dişlerini mi söktürdü? Soruyorum: Nedir yaptığı fedakârlık? Çağımızın hazırlop sevgilerinden birinde, bir kelle kaşar peyniri içinde fındık faresi gibi, yağlı duvarları kemirerek semirdi. Araştırmalarınıza dayanarak söyleyin: Kaç kilo çekiyordu bu delikanlı?

YAZAR: Vardı bir seksen kilo.

ELEŞTİRMECİ: O yaşta? Çok! Boyu?

YAZAR: Bir altmış!

ELEŞTİRMECİ: Tavlıymış! Gördünüz mü, yanılmam ben: Tek aşkın rahatlığında yan gelmiş, semirmiş.

YAZAR: Fakat kıza çok ateşli aşk mektupları yazmış.

ELEŞTİRMECİ: Numara! Şair değil mi, sıkıntıdan, iş olsun diye yazmıştır. Hem aşk mektubu dediğiniz nedir? Ben size hem şimdi on tane mektup döktüreyim. Dünyanın en ünlü, en yanık sevda mektuplarından aşağı kalırsa yuh bana! Size şunu da söyleyeyim: Edebiyat âlemi bir şairi, on şairi, ellişairi yitirmiş, ne çıkar? Arkadan sürüyle yenileri geliyor. Hem ben şairlere pek yüz vermem. Romandan şaşma!

YAZAR: İş romanda!

ELEŞTİRMECİ: Kayıplar olacak ki kazanalım bir şeyler. O akşamüstü bir şair sizin önünüz sıra yürümeseydi, düşüp ölmeseydi siz bir zafer kazanamayacaktınız. Evet, romanınızı bir ölüme borçlusunuz. Fatma Hanım'ı düşünün! Ölmeseydi, Hâmit, koca Makber'i nasıl yazardı?

YAZAR: Karısının sağlığında yazmış diyorlar.

ELEŞTİRMECİ: Öleceğini biliyordu da ondan. Eser, ölümden sonra tamamlandı. Hem canım, bir sanat eseri mi önemli, birinsan hayatı mı?

YAZAR: İkisi de önemli!

ELEŞTİRMECİ: Eserden şaşma!

(Kısa bir sessizlik)

YAZAR: (Durgun) Romanımın eser olabilmesi için şairin ölümünü sizin anlayışsızlığınıza bağlamam gerekiyor.

ELEŞTİRMECİ: (Güler.) Neden ama?

YAZAR: Ben gerçekçi bir yazarım.

ELEŞTİRMECİ: Gerçek, kapalı kutularda saklı, Azizim! Gerçek görecedir, insandan insana değişir. Dış gerçeğin kaba taslak görünüşü altında görünmeyen pek çok gerçek daha vardır. Her şey gerçek! Sonra benim anlayışsızlığım, zalimliğim.. (Güler.) Eh, Birader, hala beni suçluyor, bu şairin ölümünü ille de, benim birazcık sert eleştirmeme bağlıyorsanız hiç konuşmayalım. Durumu enine boyuna açıkladım size. Var mı daha diyeceğiniz?

YAZAR: (Kararsız) Şey... nasıl desem... yok! Söyledikleriniz doğru, ama yine de içim rahat değil.

ELEŞTİRMECİ: Yapılması gerekenin tam tersini yaptı. Acılara atılacaktı, rahatı seçti.

YAZAR: Şansına normal, düzgün bir hayat düştüyse bu bir suç mu?

ELEŞTİRMECİ: Sanatta suç! (Sert) Yani sözün kısası, onu yaşamak öldürdü. Yaşamayı öldürdü onun için. Böyle bu! Romanın sonunda beni ister temize çıkarın, ister suçlu gösterin orası artık, sizin bileceğiniz iş!

YAZAR: (İçini çeker.) Yazık oldu.

ELEŞTİRMECİ: Sanat kurbanlarla beslenir. Hem onun bir hatası da nedir, biliyor musunuz? Önceden bana gelecekti!

YAZAR: Ölmek için izin almaya mı?

ELEŞTİRMECİ: Yazılarımı okuyup okumadığını bile bilmiyorum.

YAZAR: Şart mı yazılarınızı okumak?

ELEŞTİRMECİ: (Tersler.) Anlamadım!?

YAZAR: Affedersiniz... şey... daha çok gençti. Gençler tecrübesiz olurlar.

ELEŞTİRMECİ: Biz eleştirmeciler istediklerimizi ellerinden tutarız, yeter ki itaatli olduklarını bilelim. Hayatı üzerine bütün öğrendiklerinizi önce benim bilmem gerekirdi. Vereceğim yargılar için sanatçıyı kendi ortamında görmeliyim. Eh, uzaktan, kendisini tanımadan konan teşhiste elbet ufak tefek yanılmalar olur. Mesela yakından tanıyamazsam nasıl kesin hüküm verebilirim sizin için?

YAZAR: Yazdıklarına göre.

ELEŞTİRMECİ: Yazmak! Bırakın yazmayı! Sanatçının yazdıkları iki yüzlüdür, kaypaktır, aldatır. Gerçekleri saklar, kaçırır, yutturmaya kalkar. Ben kül yutmam. Ben yün tüccarıyım, ticaret hayatında ne koyunlar geçer benim elimden. İki hayatımı var benim. Biri ticaret, biri sanat hayatı. Aslında sanata adamışımı kendimi, ticaret, para pul, gündüz işi! Ben geceleri hep böyle çalışırım. Aldım mı kalemi elime, döktürürüm.

YAZAR: Size hayranım, Üstat!

ELEŞTİRMECİ: Mersi! Ben üzerinde durduğum sanatçıyı gündelik hayatında, evinde işinde, gece gündüz yalnız ve başkalarıyla; çıplak ve örtülere bürünmüş; yani her haliyle görmek isterim. Fakat görmem, çünkü kimse bilmez kim olduğumu. Yazılarımı, araştırmalarımı basan dergi bile bilmez. Yazılarımı sır kâtibimle yollarım. Fakat *(Birden sert)* Siz!

YAZAR: *(Heyecanla)* Evet?

ELEŞTİRMECİ: Siz aradınız, buldunuz beni! Ve ben, hoşlandım sizden. Neye içmiyoruz?

YAZAR: Emredersiniz! *(Kadehler tokuşturulur.)* Fıstık, üzüm?

ELEŞTİRMECİ: Üzüm!

YAZAR: Buyurun!

ELEŞTİRMECİ: Teşekkürler! *(Esrarlı, fısıldar gibi)* Kocaman bir eser yazıyorum. Son 25 yıllık edebiyatımız! Canına okuyacağım sanatçıların! *(Lütfeder gibi)* Bu kadar zahmetinize karşılık, eh size de bir yer vereyim barı!

YAZAR: *(Heyecanlanmış)* Okudunuz mu romanlarımı?

ELEŞTİRMECİ: Var mı çıkmış romanınız?

YAZAR: *(Çabuk çabuk)* İkisi kötü bir gazetede tefrika edildi, ikisini de kendi paramla ben bastırdım, etti dört!

ELEŞTİRMECİ: Gönderiverin, yarım saatlik iş, hemen okurum.

YAZAR: *(Bozular, gülmek ister.)* Aman Üstadım, iki yüzerden dört yüz sayfa!

ELEŞTİRMECİ: Yarım saat, beş saat, on saat, her neyse. Baştan sondan bir baktım mı anlarım. *(Sert)* Okuyacağım ve bir tartıya vururken bana gelmenizin sebeplerini hesaba katacağım tabii!

YAZAR: *(Şaşırmış, kekeler.)* Fakat... Eleştirinin ilk şartı... Kişisel duygulara kapılmamak... tarafsız olmak...

ELEŞTİRMECİ: *(Sözünü keser.)* Adamına göre!

YAZAR: (Kendini bağışlatmak ister.) Şey... düşündüm de şairin ölümünde sizin bir suçunuz yok.

ELEŞTİRMECİ: (Birden) Yok tabii... Yeni mi anladınız?

YAZAR: Yeni romanımın sonunda bunu özellikle belirteceğim.

ELEŞTİRMECİ: (Umursamaz.) Bana göre hava hoş! Sanat fedakârlık ister!

YAZAR: İsterseniz hemen bize gidelim, evimi görün!

ELEŞTİRMECİ: (Hemen) Durup dururken nerden gerekti bu? (Anlamış) Haa, şu mesele! (Güler.) Yamansınız, Azizim!

YAZAR: (Sıkıntılı) Hani... edebiyat tarihi dediniz de... gerçekçilik... bir yanlışlığa kurban gitmemek için...

ELEŞTİRMECİ: (Düşünür.) Çok geç olmadı mı?

YAZAR: (Ümitlenmiş) Daha iyi! Karım yatmıştır. Çalışma odamı istediğiniz gibi görürsünüz. İçmiyor musunuz, Üstadım?

ELEŞTİRMECİ: (Düşünür.) Bilmem... şey... içelim!

YAZAR: Üstadımın şerefine! (Kadehler tokuşturulur.)

ELEŞTİRMECİ: Teşekkürler!

YAZAR: (Ümitli, hemen) İsterseniz gece bizde kalın. Odamda beraber yatarız.

ELEŞTİRMECİ: (Birden, karar vermiş) Serüvenden hoşlanırım. Güzell!

YAZAR: (Birden keyfi kaçır.) Fakat, nasıl söylesem?

ELEŞTİRMECİ: (Sert) Vaz mı geçtiniz?

YAZAR: Yoo, hayır, o değil de... oda çok dar... ikimiz... (Birden, aldırılmaz.) Sığarız canım, siz benim divanda yatarsınız, ben de yerde... Rahatsız olmazsanız tabii...

ELEŞTİRMECİ: Hohoo, ben alışkınyımdır. Ben geniş yerden nefret ederim, bakmayın bu şatafatlı daireye! Hem benim bütün hayat kesitlerini bilmem gerekir, çünkü eleştirmen de bir sanatçıdır... Teklifinizi kabul ediyorum.

YAZAR: (Sıkıntılı) Yalnız... kusura bakmazsınız, değil mi? İpler...

ELEŞTİRMECİ: İpler mi? Ne ipleri?

YAZAR: Çamaşır ipleri. Sofada asılı çamaşırlar.

ELEŞTİRMECİ: Hahaa, çamaşır ipleri! Çamaşırsız yaşanır mı, Dostum? Çıplaklar kampında değiliz. İplere gelince... nerde çamaşır varsa orada ip de vardır; asılmayan çamaşır kurur mu? Kurutma makineleri başka tabii, o da siz de yok! Gözümün önüne geliyor da, egzotik bir tablogibi: Küçücük bir oda, başınızın üstünde ıslak çamaşırlar, kâğıtlara damlayan sular... Ne güzel!

YAZAR: İpler sofaya gerili, odamda değil.

ELEŞTİRMECİ: (*Hayal kırıklığına uğramış*) Yazık, odanızda olmalıydı!

YAZAR: Kışın odaya seriyorum, sofada günlerce kurumuyor, sofa soğuk olur, eski, ahşap evler, bilirsiniz...

ELEŞTİRMECİ: (*İçini çeker.*) Eski zaman evleri! Yok şimdi o evler... İlginç! (*Birden, sert*) fakat benden hiçbir şey kaçırma-yacaksınız. Ben yokmuşum gibi, her zamanki hayatınızı yaşayacaksınız. Yapmacık istemiyorum. Okuyacağım romanlarınızı anlayabilmem için olduğunuz gibi görmem gerek. Yoksa biliyorsunuz, aleyhinize olur, kül yutmam ben! (*Birdenbire*) Karınız kızmaz ya?

YAZAR: (*Çekinglen*) Valla... (*Birden, çabuk çabuk*) Kızmaz, kızmaz... uyumuştur, duyurmayız!

ELEŞTİRMECİ: Ya sabahleyin?

YAZAR: Duysa da idare ederiz; sizi çok sevdiğim, eski bir okul arkadaşım diye tanıtırım. Alışkırtır benim zıpır... pardon, acayıplıklarime! Hem o, sabahları geç kalkar. Sessizce çıkar gideriz.

ELEŞTİRMECİ: Yamansınız!

YAZAR: Sayenizde, Üstadım! Yani şey... söz gelişi!

ELEŞTİRMECİ: Sizde sanat esprisi var!

YAZAR: (*Memnun*) Teşekkür ederim. (*Yine kaygılı*) Fakat ev... bilmem ki... çok eski...

ELEŞTİRMECİ: (*Sözünü keser.*) Sanat, eskide yeniyi yaratmaktır. Ne varsa eskide var, Azizim!

YAZAR: (*Utanmış, güler.*) Bir bakınız, daha olmazsa yine bir taksi bulur, sizi buraya bırakırım.

ELEŞTİRMECİ: Siz benim ne kadar kalender olduğumu bilmiyorsunuz, bakmayın böyle lüks yerde oturduğuma! Ben... İçelim!

YAZAR: İçelim! (*Kadehler tokuşturulur.*) Yalnız... müsaade ederseniz... bir ricam olacak.

ELEŞTİRMECİ: Buyurun!

YAZAR: Evde baldızım da var, misafir. Karımla ikisi, bitişik odada yatıyorlar. İyisi mi, eve girdiğimizi onlara duyurmalıyım.

ELEŞTİRMECİ: (*İyice sarhoş*) Tabii, tabii! Yaz gecesi, yorgan, pijama da istemez. Odanızda don gömlek yatarız. İyi düştük bu işi. Serüvene bayılırım. İçelim! (*Kadehler tokuşturulur, içerler.*) Gidelim!

Ayak sesleri, kapı kapanır.

III

YAZAR'ın evinde. Sokak kapısında bir anahtar tıkırtısı. Yavaş sesle konuşurlar.

YAZAR: Buyurun!

ELEŞTİRMECİ: Işığı yakmıyor musunuz?

YAZAR: Bir dakika! Cep fenerim vardı. Tamam, buldum!

ELEŞTİRMECİ: (*Hafif güler.*) İyi akıl, hırsızlar gibi!

YAZAR: Elektriği yakarsam düğme gürültü eder, hem de çok ışık...

ELEŞTİRMECİ: Evet, evet.

(*Bir tahta gıcirtısı*)

YAZAR: (Ürkmüş.) Aman yavaş, Üstadım!

ELEŞTİRMECİ: Ev çok eski, tahtalar...

YAZAR: (Sözünü keser.) Delikler vardır, dikkat edin!

ELEŞTİRMECİ: Yan yana iki oda, hangisi?

YAZAR: Onlar benim değil! Biri kayınvalidenin, biri misafirler-
rin! Merdivenlerden çıkacağız. Benim oda yukarda. Yavaş,
gıcırdamasın! Çok değil, on basamak!

ELEŞTİRMECİ: Bu beşinci, bir balkon sahanlığı. Balkon bü-
yük mü?

YAZAR: İki kişi sığar.

ELEŞTİRMECİ: Görmek isterdim.

YAZAR: Benim değil, saksılar var, karımın. Çıkalım, beş ba-
samak kaldı.

ELEŞTİRMECİ: Durun biraz nefes alalım! (Birden, sevinmiş)
Yukarda sofa, evet, tutsanıza feneri! İplerde çamaşırlar...
Gördüm.

YAZAR: Bu sabah yıkamışlardı.

ELEŞTİRMECİ: Şu büyük pazen don?

YAZAR: Yamalı olan mı? Kayınvalidenindir.

ELEŞTİRMECİ: Hep iç çamaşırları.

YAZAR: Donlar, eskiler sofaya asılır. Yeni gömlekler, entariler
balkondadır.

ELEŞTİRMECİ: Eeeeeet?

YAZAR: Hani konu komşuya karşı ayıp olmasın diye.

ELEŞTİRMECİ: Güzel! Eh, çıkalım yukarıya!

YAZAR: Aman yavaş! Bu basamaklar, daha çok gıcırdar...

ELEŞTİRMECİ: Aman yavaş!

YAZAR: Dört... beş... Tamaam, çıktık!

ELEŞTİRMECİ: Yüzüm ıslandı çamaşırlardan.

YAZAR: Karım yatarken yenilerini asmıştır, boyunuz da uzun
maşallah!

ELEŞTİRMECİ: (Yarı kızmış, yarı şaşırmış) Ne görüyorum, çamaşırların arasında?

YAZAR: (Gafil avlanmış) Ha o mu..şey!

ELEŞTİRMECİ: Benim resmim... karakalem.

YAZAR: (Gülmeye çalışır) Ha, yaa, ben yapmıştım. Gündüz sizden dönünce... aklımda kaldığı kadar.

ELEŞTİRMECİ: (Şaşırmış) Pekii, ıslak çamaşırların arasında işi ne?

YAZAR: (Gülmeye çalışır.) Bu bir sır, Üstadım!

ELEŞTİRMECİ: Sırmı? Hani benden bir şey saklanmayacaktı?

YAZAR: Nasıl saklarım? Bakın o ne, biliyor musunuz? Ben sevdiğim, hayran olduğum kimselerin resimlerini yapar, bu ipe asarım. Gelip gider, seyrederim onları. Resmi asıldığı yerden kimse indiremez. Bu benim kutsal alışkanlığımdır.

ELEŞTİRMECİ: Yoksa şey mi?

YAZAR: Ne mi?

ELEŞTİRMECİ: Geleceğimi bildiniz de bana yaranmak mı istediniz?

YAZAR: (Rahatlamış) Aman Üstadım, evime şeref vereceğinizi nerden bilirdim? Masum bir zevkimi böyle kötüye çekmeyin!

ELEŞTİRMECİ: Sizinle iftihar ediyorum... Neyse, odanız nerede? Çamaşırlardan oda moda görünmüyor ki!

YAZAR: Tam karşıda karımın odası. Benimki yanda, sağımızda. Yol açayım da buyurun! (Merdivenlerden yuvarlanan boş bir konserve kutusu, tangirtılar. Korku ve telaşla) Sağa sağa! Hay Allah, anahtar nerede? (Kilitte anahtar tıkırtıları. Bir kapı hızla açılır.) İçeri girin, çabuk!

(Kapı hızla kapanır. Bir süre sessizlik. Oda kapısı açılır, sofada çekingen ayak tıkırtıları. Bir süre sessizlik.)

YAZAR: (Sevinmiş, seslenir.) Şans diye buna derler, Üstadım! Sofaya gelin, sofaya!

ELEŞTİRMECİ: (Odadan çıkar.) Ne var, ne oldu?

YAZAR: Yoklar, gitmişler. Bakın, kapıya iliştirilmiş kâğıtta neler yazıyor. (Okur.) Sevtap'la –Sevtap, bizim baldız!– Sevtap'la babaannelere gidiyoruz, bu gece orda kalacağız. Ev size teslim! (Güler.) Ne şans! Artık rahatça odamıza geçebiliriz!

ELEŞTİRMECİ: Yok, ben buraya oturacağım, yere!

YAZAR: (Hemen) Bir minder getireyim. Bir dakika!

ELEŞTİRMECİ: Yoo, yoo, böyle daha rahat. Çoktan beri kuru tahtalarda oturmaya hasret kalmıştım. Oh be, dünya varmış! Sen de çok! Ee, şimdi ne yapacağız?

YAZAR: İstedığimizi! Çay, kahve, içki... Bu oda, şu oda, aşağıdaki misafir odası, yatmak için seçebilirsiniz.

ELEŞTİRMECİ: Evde bizden başka kimse yok mu şimdi?

YAZAR: Var. Kayınvalide. Ama aşağıdaki odasında çoktan uyumuştur. Uyanık bile olsa odasından çıkmaz.

ELEŞTİRMECİ: Ee, başlayalım! Anlatın, anlatın!

YAZAR: Ne anlatayım, Üstadım! İşte görüyorsunuz, bu sofa, şu oda... ülkem ve krallığım bunlar benim. Hayatımın en güzel saatleri bu sofada, bu merdiven başında geçer. Ben bir balığım, bu küçük gölde yaşarım. Daire paydos olur olmaz soluğu burada alıyorum... Affedersiniz... çay, kahve, içki?

ELEŞTİRMECİ: İçki!

YAZAR: Ne içersiniz?

ELEŞTİRMECİ: Ne varsa?

YAZAR: Votka?

ELEŞTİRMECİ: Kabul!

YAZAR: Duvarla merdiven tırabzanlarına oturtulmuş şu çıkma, bizim büfemizdir. Çay, kahve takımları, ispirto, elektrik ocakları, birkaç içki...

ELEŞTİRMECİ: Anlatın, anlatın!

YAZAR: Yeşil, beyaz sabunlar burada kurur. Tuz dolu-yedek su dolu şişeler, bu çıkmanın üstündedir. Sonra kutular, boş mukavva kutuları... Çıkmanın yanında sağda arkanızda

iki kitap rafı, kurtlar yemiş... Kitap, dergi, gazete yığınları. Önlerinde şişeler; boş dolu, mürekkep, ilaç şişeleri... Küçük küçük büyüklü eski kutular, kavanozlar... Paslı çivilerden, tozlu şişe mantarlarından tutun da...

ELEŞTİRMECİ: Çok hoş! Anlatın, anlatın!

YAZAR: ...mantarlardan tutun da delinmiş çocuk emziklerine, kopmuş çorap konçlarına, kırık iskarpin tokalarına kadar, bir sürü döküntü dolu kutular, kavanozlar... (Heyecanla) Af buyurun, ülkemle iftihar ediyorum, heyecanlandım.

ELEŞTİRMECİ: Anlatın, anlatın! Gözlerim kapalı, sizi dinliyorum.

YAZAR: İnanmazsanız kalkın bakın, Üstadım!

ELEŞTİRMECİ: Hayır, böyle de görüyorum, gözlerim kapalı yaşıyorum, bir masala benziyor.

YAZAR: (kırgın) Masal değil, gerçek!

ELEŞTİRMECİ: Tabii, tabii! (Birden) Votka!

YAZAR: (Hemen) Af buyurun, unuttum! (Bir şişe tıkırtısı, hızla çıkarılan bir mantar sesi, bardakta tıkırtılar) Buyurun! Burada soda var, ama soğuk değil!

ELEŞTİRMECİ: Olsun!

YAZAR: (Şişe kapağını hızla açar; bardakta sesler) Fındık fıstık? Buyurun kavanozu!

ELEŞTİRMECİ: Üzüm?

YAZAR: Yaş, kuru?

ELEŞTİRMECİ: Kuru.

YAZAR: Hay Allah, kavanozda kuru üzüm kalmamış.

ELEŞTİRMECİ: Yaş olsun!

YAZAR: Bu ayda henüz yaş üzüm olmaz ki!

ELEŞTİRMECİ: Demin var dediniz!

YAZAR: İşte sözün gelişi! Fındık fıstıkla idare etsek?

ELEŞTİRMECİ: Edelim, şerefe! (Kadehler tokuşturulur.) Demek bu!

YAZAR: Bu!

ELEŞTİRMECİ: Krallığınız bu kadar!

YAZAR: Yetiyor, artıyor.

ELEŞTİRMECİ: (Birden) Aman ne hoş! Tam ensemeye damladı.

YAZAR: (Hemen) İsterseniz kaldırayımı çamaşırları?

ELEŞTİRMECİ: Yoo, yoo, işin tadı orada... Yere düşmüş!

YAZAR: Ne düşmüş?

ELEŞTİRMECİ: Bir takke! Kimin?

YAZAR: (Güler.) Benim. Benim krallık tacım. Islak, ama giye-bilirim!

ELEŞTİRMECİ: (Güler.) Tam kral oldunuz!

BACANAK: (Alt merdivenlerden) Haşmetli Kral! İnayetinize sığınıyorum!

ELEŞTİRMECİ: (Korkmuş) Bu kim?

YAZAR: (Tanınmış) Yabancı değil, dost ülkenin kralı, o da bizden! Tanıştırayım: Bacanağım... Üstadımız... Sen yoktun hesapta, Bacanak! Hayrola, böyle gece yarısı? Karının hasretine mi dayanamadın yoksa?

BACANAK: Hayır, Enişte, acele işim çıktı, öğlen atladım trene, kalkıp geldim. Neyse, hallettim işimi. Akşamüstü buraya uğradım, yengem de şaşırdı. Madem, dedi; bu gece bizdesin, ev sana emanet! Enişten, dedi, kimbilir kaçta gelir? Bizimkiyle sizin valideye gittiler, bu gece orada kalacaklar. (Güler.) Yengem dedi ki: Enişte'ne göz kulak ol, sofada sızıp kalmasin, dedi.

YAZAR: (İçerlemiş) Kalmaz deseydin!

BACANAK: (Hemen) Kalmaz dedim. Geldiğinizi duymamıştım, uyudumdu, konserve kutusu merdivenden yuvarlanınca gürültüsüne uyandım, dinledim aşağıdan, anladım... (Güler.) Baktım. Beyefendi de bizden...

YAZAR: Ee, al ordan bir bardak, sen de çok bakalım.

BACANAK: Çökeyim, Enişte! Dolaptan getireyim mi bir şeyler?

YAZAR: Getir, getir! Kayınvalide uyuyor, değil mi?

BACANAK: Çoktan uyudu, uyanmaz artık. Ben şimdi gelirim.
(Gider.)

YAZAR: Biraz deli doludur, sizi sıkırmıyor ya, Üstadım?

ELEŞTİRMECİ: (Dalgın) Farkında değilim, başka şeyler düşünüyorum.

YAZAR: (Yavaş sesle) İsterseniz hemen savayım onu.

ELEŞTİRMECİ: Kalsın! Bu sofanın eni boyu ne kadar?

YAZAR: Eni boyu? Bir dakika! Şurada bir marangoz metresi olacak... (Tıkırtılar) Enii, eni iki buçuk... evet... boyu... (Tıkırtılar) Boyu da iki buçuk!

ELEŞTİRMECİ: Odanızın?

YAZAR: Odayı biliyorum. Boyu üç buçuktur da, eni ikiye yakın.

ELEŞTİRMECİ: Güzeel! Not edeyim, iki buçuk... üç buçuk... iki. (Güler.) Güzeel!

YAZAR: (Şaşırmış) Hayrola, Üstadım!

ELEŞTİRMECİ: Lazım, lazım... Yükseklik?

YAZAR: Yükseklik? Evet, buraya kadar bir... iki... tam iki buçuk!

ELEŞTİRMECİ: Yükseklik de iki buçuk... Güzeel!

BACANAK: (Gelir.) Peynir, sucuk, meyve buldum mutfakta, Enişte!

YAZAR: Koy şuraya... Ee, içelim, Üstadım!

BACANAK: (Hemen) İçelim, Enişte!

YAZAR: Sana demledim, Üstad'a.

ELEŞTİRMECİ: (Dili pelteklemiş) Benden artık paso! Siz buyurun, siz buyurun!

BACANAK: (Canı sıkılmış) Tam da başlıyorduk... Öyleyse ben içeyim biraz!

YAZAR: Ye, iç, bize bakma sen! (Kızmış) Dur yahu, acelen ne? Bak, yere döktün!

ELEŞTİRMECİ: Şu ellerimi yıkasam!

YAZAR: (Kalkar.) Yüznumara şurası, lavabo burada! Durun! İçerinin ışığını yakayım!

ELEŞTİRMECİ: (*Kalkar.*) Güzeel, güzeel! (*Bir kapı açılır, kapanır.*)

YAZAR: (*Yavaş sesle*) Yarın kaçta dönecek bizimkiler?

BACANAK: (*Ağzında lokmalar*) Sabah saat ona doğru geliriz, dediler.

YAZAR: (*Sevinmiş*) İyi, iyi işimiz rastgitti!

(*BACANAK. İçer, öksürür.*)

YAZAR: Yavaş iç, yavaş! Tıkanacaksın!

BACANAK: (*Ağzında lokmalar*) Kim bu adam, Enişte?

YAZAR: Çok önemli çok... Sonra anlatırım.

BACANAK: Nerde yatıracaksın? İstersen misafir odasına alalım.

YAZAR: Hayır hayır, benim odamda yatacak. Öyle istedi.

BACANAK: Sen?

YAZAR: Ben yengenin odasında yatarım. (*Bir kapı açılır.*)

ELEŞTİRMECİ: Lavaboda iki sabun. Güzeel! Çamaşır sabunu, pembe tuvalet sabunu. Hangisi sizin?

YAZAR: Tuvalet sabunu karımındır, Üstadım!

Sesler kesilir.

IV

Lavaboda su sesleri

BACANAK: (*Çekingen*) Günaydın, Enişte!

YAZAR: (*Uykulu, isteksiz*) Günaydın!

BACANAK: İyi uyudunuz mu?

YAZAR: Eh şöyle böyle! Görmedin mi?

BACANAK: Şey... hayır!

YAZAR: Neyi görmedin?

BACANAK: Bilmem... Ne sorduğunuzu anlamadım ki!

YAZAR: Ver şu havluyu bana! İpteki sarı havluyu.

BACANAK: Buyurun! Aa?

YAZAR: A ya!

BACANAK: (Güler.) Benim resmim! Ötekini dün gece görmüş-tüm ama, bunu yeni yapmışsınız.

YAZAR: Uyanınca yaptım

BACANAK: Güzel de benzetiyorsunuz! Aklınızda nasıl kalıyor yüzümüzün çizgileri?

YAZAR: Kalır.

BACANAK: (Güler) Bu resimleri neye astınız buraya?

YAZAR: Bilmiyor musun?

BACANAK: Hayır!

YAZAR: Otur şu tabureye!

(Tahta üzerinde çekilen tabure)

BACANAK: Oturdum.

YAZAR: (Ciddi) Ben birisine kızdım mı resmini yapar, bu ça-maşır ipine asarım. Sonra gelir gider, nah böyle... parma-ğım la...

BACANAK: Gözünü mü oyacaksınız resmin?

YAZAR: Oyarım ya! Sen bende marifet mi ararsın?

BACANAK: Enişte!

YAZAR: Dokunma o kutulara... boş... boş! Ne var?

BACANAK: Yıllık izniniz bitmeden bizim oraya gelseniz? Ne de olsa sakın bir yer... Dinlenir, kendinize gelirdiniz biraz.

YAZAR: (Kızmış) Yani kendimde değil miyim?

BACANAK: Yok canım, bütün yıl çalışıyorsunuz, memurluk kolay mı? Akşama kadar masa başında, gelen giden... Hani dinlenmek de ister... Beş on gün dinlenseniz!

YAZAR: Ben oraya geleyim de kim yazsın burda romanı?

BACANAK: Bizim orda daha sakın yazarsınız.

YAZAR: Olmaz. Ben ancak krallığımda yazabilirim. Şey... gör-dün mü, nerde benim takkem?

BACANAK: Dün gece başınızdaydı, içerde olmasın?

YAZAR: Hatırladım, yatarken karımın tüylü şapkasına geçir-
miştim. Dur hele, kahve içersin, değil mi?

BACANAK: İçelim, Enişte! Ben pişireyim.

YAZAR: Yok, sen bilmezsin! Tabureni az öteye  ek sen! (*Tabure tıkırtıları*) Yeter! Nasıl benim te izat? Her şey hazır!
(*Musluktan su alır. Kaşık cezve tıkırtıları*) Orta şekerli. İspirto
ocağını yaktım mı... (*Bir kibrit  akar*) şimdi pişer...

BACANAK: Enişte!

YAZAR: Ne var?

BACANAK: (*Güler.*) Neye yaptınız benim resmimi? Yani niçin
kızdınız bana?

YAZAR: (*Güler.*) Sen bilirsin!

BACANAK: Dün gece sizi kızdıracak bir şey mi yaptım?

YAZAR: (*Hafif kızgın*) Daha ne yapacaksın? Yarım kadeh vot-
kayı yere döktün!

BACANAK: (*Güler.*) Ha o mu? şişeden koyarken döküldü, bile-
rek yapar mıyım? Görmediniz sanmıştım.

YAZAR: Gözümden kaçmaz benim. Ziyank rlıklara kızarım
ben. (*Babacan*) Bir daha yapma!

BACANAK: Yapmam, Enişte!

YAZAR: (*Babacan*) Ha şöyle, al bakalım kahveni! şu kavanozda
bisküvi var, al da ye istersen!

BACANAK: Ben mutfakta biraz kahvaltı ettim.

YAZAR: (*Hafif içerlemiş*) İyi ettin! Saat kaç?

BACANAK: Dokuza geliyor.

YAZAR: Dokuz oldu demek?

BACANAK: Oldu ya! Bizimkiler saat onda gelecek.

YAZAR: (*Telaşlı*)  yleyse uyandıralım  stadı.

BACANAK: (*Rahat*) Siz hiç merak etmeyin!

YAZAR: Anlamadım.

BACANAK: (*Güler.*) O, çoktan gitti.

YAZAR: (Şaşırmış) Gitti mi, ne zaman?

BACANAK: Bir saat oluyor.

YAZAR: Nasıl oldu da duymadım. Neye uyandırmadın beni?

BACANAK: Kendisi istemedi. (Güler.) Eve adam almasını biliyorsun, kaçırmasını da öğren Enişte!

YAZAR: (Birden, korkmuş) Yoksa kovdun mu adamı?

BACANAK: Daha neler! Kendi kalkmış, aşağıya indi, ben mutfaktaydım. Misafir odasına, mutfağa, taşlığa, banyoya baktı. Keşfe mi çıkmış, nedir? Baktı, notlar aldı. Sonra, ben gidiyorum, dedi, gitti.

YAZAR: Çay falan yapsaydın!

BACANAK: Söyledim kahvaltı edin, diye... istemedi.

YAZAR: Kızgın falan değildi ya?

BACANAK: Yok canım, gülümsüyordu boyuna. Çok hoş bir gece geçirdim, dedi. Sizin odadan daha çok hoşlanmış. Her şeyi bir bir incelemiş. Öyle dedi. İkide bir sizi övdü.

YAZAR: (Sevinmiş) Övdü ha?

BACANAK: Hiç ummazdım, dedi, takdir etti. Masanın üstündeki çalışma programınızı, son yazdıklarınızı okumuş, pek beğenmiş.

YAZAR: (Pek memnun) İyi, iyi! Ee, bu kadar yıl kendimi bu işe vermişim, Bacanak! Roman yazmak kolay mı? Bakma sen, gazetelerden kovuluyorum, paramla bastırıyorum ama... (Birden sesini yükseltir.) Ben bu işin adamıyım, Arkadaş! Anlayan nasıl anlıyor, işte sen söylüyorsun! (Birden ses tonu değişir.) Şey... kayınvalide kalktı mı?

BACANAK: Yarım saat önce kalktı, çayını kahvaltısını verdim.

YAZAR: İyi! Bir şeyden haberi yok ya?

BACANAK: Hiçbir şeyden

YAZAR: O daha iyi. Bak, ne diyeceğim: Ben seni bir şartla affederim.

BACANAK: Nedir? Derhal!

YAZAR: Aksi halde, resmini de yaptım, oyarım gözlerini!

BACANAK: (Güler.) Teslim! Eskiden böyle tuhafılıkların yoktu be Enişte!

YAZAR: (Kızmış) Yeni çıktı, beğenmedin mi? Üstadın resmini indiriyorum, uzun hikâye, sen anlamazsın! Ama seninki? Senin resmin aylarca asılı kalır iptе. Ne karın, ne yengen ellerini süremezler, anladın mı?

BACANAK: Ne güzel!

YAZAR: (Kötü kötü güler.) Güzel mi? Bu resmin burada asılı durması demek, gözlerinin günde en az beş on kere oyulması demektir.

BACANAK: Sahi, öyle ya!

YAZAR: (Bir tabure çeker, oturur.) Bak şimdi... anlaşılmı! Dün gece buraya o adamın geldiğini kimseye söylemeyeceksin, anladın mı? Ben bütün izleri hemen şimdi yok ederim. Bu işi bir sen, bir de ben biliyoruz. Unut bunu, yoksa...

BACANAK: (Güler.) Resim iptе asılı.

YAZAR: (Ciddi) Şaklabanlığın sırası değil. Ölünceye kadar konuşmam seninle. Biliyorsun seni severim.

BACANAK: Çok hoşsun, Enişte!

YAZAR: Bak tekrar ediyorum, bu bir sır! Sen de bana söyle!

BACANAK: Sır.

YAZAR: Evet!

BACANAK: Sır işte. Söz! Kimseye söylemeyeceğim!

YAZAR: Yok, söylemeyeceksin ya, önce bir sırrını da sen bana söyle diyorum.

BACANAK: (Anlamış) Haha? Kendi sırrımı!

YAZAR: Evet, kendi sırrını!

BACANAK: (Düşünür.) Şey... Bende sır ne gezer? Her şeyim ortada benim.

YAZAR: (Güler.) Vardır, söyle!

BACANAK: Ne olacak?

YAZAR: Sen benimkini açığa vurursan bende karına, yengene seninkini söylerim.

BACANAK: (*Güler.*) İlahi... Yok canım, söyler miyim? Söz! Peki, kim o adam?

YAZAR: O mu? Üstat... Büyük bir eleştirmeci!

BACANAK: Eleştirmeci mi? Anlamadım.

YAZAR: Yani tenkitçi canım... Anlayıver işte! Ben roman yazıyorum ya, romanlarımı okuyacak, tanıtacak. Hem sonra... (*Esrarlı bir sesle*) Dahası var.

BACANAK: Ne gibi?

YAZAR: Belki son romanımı bastırır bir yerde. Edebiyat tarihi de yazıyormuş, orada benden de bahsedecek.

BACANAK: Sahi mi?

YAZAR: (*Böbürlenir.*) Tabii sahi... Neye yorulduk bu kadar? Fakat şimdilik... Bizimkiler hiçbir şey duymamalı.

BACANAK: Tamam!

YAZAR: Anlaştık mı?

BACANAK: Anlaştık, sır!

YAZAR: Al şimdi resmini, armağanım olsun, baktıkça hatırlarsın beni.

BACANAK: Sen çok iyisin, Enişte!

YAZAR: Sonra daha iyisini de yaparım. Şimdi hemen iş başına! Ortalığa çeki düzen verelim de anlamasınlar bizimkiler. Ver şu süpürgeyi bana!

BACANAK: Ben süpüreyim, Enişte!

YAZAR: Bilmezsin sen! (*Süpürge sesi*) Ne zaman dönüyorsun?

BACANAK: Akşam treniyle! İşler beni bekler! Gelmişken sizi de götürseydim iyi olurdu, dinlenirdiniz biraz.

YAZAR: (*Süpürerek*) Ben yengenin odasını düzeltmiştim. Dinlenmek... ölünce dinleniriz! Kayınvalideni, yengeni götür sen, onları götür, onları...

Sesler kesilir.

V

İçerde bir süre çatpat daktilo sesi, bir ara durur. Aşağıda bir kapı zili. Dışarı çıkan, merdivenleri inen ayak sesleri. Sokak kapısının açıldığı duyulur.

YAZAR: (Aşağıda) Bacanak, hoş geldin!

BACANAK: (Aşağıda) Hoş bulduk, Enişte! Soğuk değil mi?

YAZAR: (Aşağıda) İstersen paltonu yukarda çıkar!

BACANAK: (Aşağıda) Peki, siz buyurun önden! (Merdivenlerde ayak sesleri. Yukarı, sofaya çıkarlar)

YAZAR: Odada mangal var, odaya girelim.

BACANAK: Sofa daha iyi. Ben sofayı daha çok seviyorum.

YAZAR: (Güler.) Benden mi geçti bu hastalık? Ee, çek tabureyi otur bakalım! (Oturlurlar) Hangi rüzgâr attı böyle?

BACANAK: Yine iş rüzgârı, Enişte!

YAZAR: Yengeni niye getirmedin?

BACANAK: Gelmek istedi ama, kandırdık, vazgeçti, birkaç gün daha kalacak. Haftaya yine geleceğim, o zaman getiririm. (Güler.) Çok mu özledin?

YAZAR: Yok canım, yok canım! Kayınvalide nasıl?

BACANAK: İyidir. Damada söyle, kendisine iyi baksın, dedi.

YAZAR: Eksik olmasın! Ben kendime onlardan daha iyi bakarım, sen hiç merak etme! Orada da kar yağıyor mu?

BACANAK: Kar yok, ama çok soğuk.

YAZAR: Ee, bu aylar... tabii!.. Birer kahve içeriz değil mi?

BACANAK: İçelim, Enişte! Ben pişireyim!

YAZAR: Eski köye yeni adet mi getiriyorsun? Dur sen. (Tabure tıktırtısı. Muslukta su sesi, kaşık, cezve tıktırtıları) Orta şekerli... İspirto ocağını yaktın mı? (Bir kibrit çakar,) Şimdi pişeeer...

BACANAK: Ee, ne haber, Enişte?

YAZAR: Haber sende, benim kimseyi gördüğüm mü var? Daireden eve, evden daireye...

BACANAK: Saati hesapladım da geldim. Sizi daireden alacaktım ama, evde göreyim daha iyi, dedim. Kahve taşıyor galiba?

YAZAR: Merak etme... 98, 99, 100... 200! Tamam! Al bakalım, bu senin!

BACANAK: Teşekkür ederim, zahmet oldu.

YAZAR: O nasıl söz?

BACANAK: Ne yapıyordunuz ben gelmeden? Yine mi yazma çizme?

YAZAR: Başka ne yaparım?

BACANAK: Roman hala bitmedi mi?

YAZAR: Yenisine başladım, ev boşken akşamları biraz biraz çalışıyorum.

BACANAK: (*Birden bire*) Enişte, bizim sırdan ne haber?

YAZAR: (*Acılı güler.*) Sır! Anladın tabii!

BACANAK: (*Güler.*) Resmi iptе asılı olduğuna göre!

YAZAR: (*İçini çeker.*) Ah ah, açma yaramı, bırak! O geceden sonra... yazdı değil mi, şöyle böyle beş ay... hiç haber yok!

BACANAK: Bugün çok dertlisiniz!

YAZAR: Ben dertli olmayayım da kimler olsun? Şu yağın kara bak!

BACANAK: (*Elinde olmadan güler.*) Güldürüyorsun adamı, Enişte!

YAZAR: Gül ya, gül! Gülmek sağlık belirtisidir. Ne mutlu sana! Ne zaman döneceksin?

BACANAK: İstersen bu gece burada kalabilirim. Yarınki trenle...

YAZAR: Güzel! Madem dertliyim bu kadar... anlıyorum!

BACANAK: (*Sevinmiş*) Doğrusunu söyleyeyim mi, ben de seni ayartmaya geldim. Gidelim bir yere, eğlenelim biraz. Davetlimsin, Enişte!

YAZAR: Yoo, bak, işte o olmaz. Yengen gideli epey para biriktirdim. Masraflar benden.

BACANAK: Kırmayın beni!

YAZAR: Pekâlâ, senden olsun! Yalnız bir şartla...

BACANAK: Nedir?

YAZAR: Daha saat altı... En çok üç saat kalsak bir yerde... şöyle hafiften... kaç aydır hiç içmedim... Çıkınca da...

BACANAK: Evet?

YAZAR: Üstadın evine gidelim!

BACANAK: Üstadın evine mi?

YAZAR: Öyle ya! Yanımda sen, başım da dumanlı olunca... neden çekineceğim? Bir ziyaret canım. Bakalım, nedir, ne oldu, okumuş mu romanları...

BACANAK: Evde bulur muyuz?

YAZAR: Bu havada nerde olur? Evindedir.

BACANAK: Adresini biliyor musunuz?

YAZAR: Uzun hikâye! Biliyorum. Yolda anlatırım. Ne kurttur o. Bakma sen! Hem, yok öyle bir adam...

BACANAK: (Şaşırmış) Yok mu?

YAZAR: Var canım, ama o adda yok, asıl adı başka. Hem sonra, yazar falan değil aslında... yün tüccarı!

BACANAK: Ben bu işi anlayamadım.

YAZAR: Bak, ben neyim? Bir küçük memur, ama aslında romancıyım ben. Üstat da aslında yün tüccarı, hem de yazar işte.

BACANAK: Haa, şu mesele!

YAZAR: Şu mesele! Benden başka bilen de yok bunu.

BACANAK: Demek çift isimli! Nedir isimleri?

YAZAR: Canım, ne yapacaksın? Onları da bilmeyiver! Kabul mu, gidiyor muyuz?

BACANAK: Kabul, gidiyoruz!

YAZAR: Kalk o halde! Dur, paltomu alayım!

Sesler kesilir.

VI

Bir kapı zili. Kapı açılır.

ELEŞTİRMECİ: (*Neşeli*) Oo, siz miydiniz, buyurun!

YAZAR: Rahatsız etmeyelim, tanıdınız mı bizi, Üstadım?

ELEŞTİRMECİ: Nasıl tanımam? Girin içeri! (*Kapı kapanır.*)

Neydi o gece, hiç unutulur mu? Hayatımın en tatlı demlelerinden biriydi. Çıkarın üstünüzü... Salona buyurun! (*Önden gider.*) Kar yağıyor demek? O çamaşırların altında, kuru tahtalarda az mı eğlenmiştik! Oturun! Çok güzel geceydi!

BACANAK: Biz de unutamıyoruz, Beyefendi!

ELEŞTİRMECİ: Enişte, bacanak! Evden gizli... yine bir yerlerdeydiniz galiba?

YAZAR: (*Güler.*) Şöyle birazcık, Üstadım!

ELEŞTİRMECİ: Bana haber vermek yok mu, aşkolsun! Biliyorsunuz yalnızım.

YAZAR: (*Hemen*) Hiç hatırımıza gelmedi, tenezzül buyurur muydunuz?

ELEŞTİRMECİ: Ben mi? Şaka mı ediyorsunuz? Benim bütün hayat kesitlerini bilmem gerekir, çünkü ben de biraz sanatçıyım değil mi ya?

YAZAR: Şüphesiz! Fakat düşünemedik.

ELEŞTİRMECİ: (*Birden ciddi*) Yeni keşifleriniz var mı?

YAZAR: (*Şaşırmış*) Nasıl yeni keşifler?

ELEŞTİRMECİ: Bu eve ilk gelişinizde hani biliyorsunuz ya, bana gözdağı vermiştiniz? Var mı diyorum yeni bir suçum?

YAZAR: (*Şakaya boğmak ister.*) O işte öyle bir işgüzarlıktı, toyluğuma bağışlayın, sizi tanıdıktan sonra...

ELEŞTİRMECİ: (*Sözünü keser.*) Neyse, neyse! Bu defa yanınızda çanta olmadığına göre... Eh, o gece sizdeydi, bu gece bizde! Ne içersiniz?

YAZAR: Biz içtik, Üstadım!

ELEŞTİRMECİ: Olmaz. Buyurun şu masaya, bakın var bazı şeyler, ne isterseniz kendiniz alın!

BACANAK: Ben vereyim, Enişte!

YAZAR: Ben alırım.

BACANAK: Alalım!

ELEŞTİRMECİ: Geleceğinizi bilmiş gibi ben de hazırlanmış-tım biraz. Hem akşamları bu da olmasa... Buz ister misiniz?

YAZAR: Hayır!

BACANAK: Teşekkür ederim.

(Tıkırtılar)

ELEŞTİRMECİ: Haydi bakalım, siftah! (*Kadehler tokuşturulur, içerler.*) Neye geldiğinizi biliyorum, meraktasınız!

YAZAR: Şöyle böyle beş ay oldu.

ELEŞTİRMECİ: Vaktin var mı diye sorsanız a! Ama şöyle bir karıştırdım, yani okudum romanlarınızı!

YAZAR: (*Heyecanla*) Nasıl buldunuz?

ELEŞTİRMECİ: Söylerim, söylerim! (*Kısa bir sessizlik*) Siz gerçekçiydiniz, değil mi?

YAZAR: (*Hemen*) Evet!

ELEŞTİRMECİ: Ben de gerçekçiyim! Ben kutu metoduyla çalışırım.

YAZAR: Kutu metodu, yani?

ELEŞTİRMECİ: (*Güler.*) Tam karşıda ne görüyorsunuz?

YAZAR: Siyah kadife perde!

ELEŞTİRMECİ: Siz! Lütfen açar mısınız perdeyi!

BACANAK: (*Hemen kalkar.*) Hayhay! (*Ayak sesleri, raylarda hızla çekilen bir perde tıkırtısı. Şaşırmış*) Ne çok göz!

ELEŞTİRMECİ: (*Güler.*) Evet, döşemeden tavana kadar sıra sıra gözler, yani küçük büyük, kapalı kutular.

YAZAR: Hepsi başka renkte.

BACANAK: Siyah, beyaz, mor, sarı... her renk var.

ELEŞTİRMECİ: (Güler.) Çingene pembesine varıncaya kadar.
Neden? Metot!

YAZAR: Ne metodu?

ELEŞTİRMECİ: (Ciddi) Efendim, ben topladığım muazzam malzemeyi önce... yukardan aşağı on sıra büyük kutular var ya... onlarda istif eder, sonra yandaki dört sıra küçük kutulara sığdırabilmek için geniş ölçüde kırpır, kısaltırım. Büyük kutular sır kutularıdır.

YAZAR: Pandora'nın kutusu gibi!

ELEŞTİRMECİ: (Küçümser.) Pandora bir kadındı, zayıf iradeli.
Tecessüse yenildi. Sanattaecessüs olmaz!

YAZAR: Yanılmayasınız, Üstadım?

ELEŞTİRMECİ: Ne gibi?

YAZAR: Sanat baştan sonaecessüstür. Ben o genç şairin ölüm
sebebini merak etmeseydim romanımı yazamazdım.

ELEŞTİRMECİ: (Sinirlenmiş) Fakat ben eleştirmeden bahsediyorum, Dostum! Dinliyorsunuz, değil mi?

BACANAK: (Hemen) Evet, Beyefendi!

ELEŞTİRMECİ: Eleştiri serinkanlıdır. Oralı olmayacak, bilmezden gelecektir. Bakın karşıdaki masaya. Ne var üstünde?

BACANAK: T cetveli, gönye, pergel...

ELEŞTİRMECİ: Başka?

BACANAK: Bir küçük tavla zarı, büyüteç, cımbız!

ELEŞTİRMECİ: (Sinirli) Kenarda canım?

YAZAR: Hassas terazil!

ELEŞTİRMECİ: Teraziden şaşmayacaksınız, heyecan sanatçının olsun! Eleştirmeci taş gibi katı, buz gibi soğuk olduğu ölçüde işinin ehlidir... İçmiyor musunuz?

YAZAR: (Dalgın) İçelim!

BACANAK: (Heyecanlı) İçelim! (İçerler.) Efendim ben... Panaroma nu ne dediniz, onun kutusunu bilmem ama, şu sizin renk renk kutularına bayıldım doğrusu!

ELEŞTİRMECİ: (*Böbürlenir*) Kendim için yaptırdım, en modern kutular bunlar.

BACANAK: Sıra sıra, ne kadar da düzgün ve derli toplu.

ELEŞTİRMECİ: Azizim, gerçekçilik diyorsunuz, nedir gerçekçilik?

YAZAR: Görmek!

ELEŞTİRMECİ: Ama nasıl görmek? Büyüteç altında görmek! Görmek için dünyayı dolaşacaksınız, gözünüz o zaman açılır. Hint, Afrika, Çin... Ben üç kıtada elli şehir gördüm. Amerika, gökdelenler, kutu gibi binalar... yirmi kat, otuz kat, elli kat... Siz nereleri gördünüz?

YAZAR: (*İçini çeker.*) Bu şehrin bazı sokaklarını!

ELEŞTİRMECİ: Şu gördüğünüz kutuları bin kere, elli bin kere büyültün, işte Batı!

YAZAR: (*İçini çeker.*) Hayatta tek isteğim, bir kenar mahallede böyle raf raf, kutu kutu bir bakkal dükkânıydı. Asıl gerçeği ben bu gece öğrendim, Üstadım!

ELEŞTİRMECİ: Hangi gerçeği?

YAZAR: (*Acılı, güler.*) Her şey ancak modern kutularda değeri.

ELEŞTİRMECİ: Hiç şüphemiz olmasın! Sanatçıya biçim veren, sarkık şişkin karınlara korselerin zariflik ve güzelliğini bağışlayan, bizim kutularımızdır, eleştirmecilerin kutuları! (*Susar.*) Nasıl buldunuz metodumu?

BACANAK: (*Birden hatırlar.*) Eniştem de boş kutu toplamaya meraklıdır, Beyefendi!

ELEŞTİRMECİ: (*Küçümser.*) Gittim, gördüm, vardı, evet, bir sürü... Not ettim, hatırlıyorum: Çay, bisküvi, tuz...

BACANAK: (*Hemen ekler.*) Peynir, ilaç, toz sabun... kutuları.

YAZAR: (*Üzgün*) Hiç onlarla bunlar bir mi? Evet, evet bir bakkal dükkânım olsaydı!

ELEŞTİRMECİ: Eleştirmede kutu birimdir, prensiptir, ilkedir. Önce kutu olacak. Gündelik hayatın zavallı mukavva kutu-

ları yanında eleştirmecinin çelik kutuları, eseri ölümsüze kadar korur. Değişen devirlerin yangınları bile...

BACANAK: (*Sözünü keser.*) Eniştem mukavva kutuları biriktirip soba falan yakıyor.

ELEŞTİRMECİ: (*Küçümser, güler.*) Gündelik hayatın adı mukavva kutuları! Maddenin kadın saçından, teneke saçından yapılmış obur sobalarında yanar, kül olur. Eleştirmecinin çelik kasalarında sanatçının eseri, sonsuzluğun yüksek yorum fırınlarına bile dayanır. Ne dersiniz?

YAZAR: (*Üzgün*) Haklısınız! Bütün mesele yanmamak için böyle kutuya girmekte. Ölümsüzlük kâğıtta değil, madende şüphesiz.

ELEŞTİRMECİ: Sanat eleştirme örsünde sertleşir, polatlaşır, arınır. Eleştirme cevheri demir gibi, bakır gibi, altın gibi...

BACANAK: (*Sözünü keser.*) Eniştem teneke kutulara bile razı.

ELEŞTİRMECİ: (*Kızar.*) Kesmeyin sözümü! Mesele bu sağlamlıkta eşit kutular yapıp üzerine zarif etiketler yapıştırmaktır. İş konan şeyde değil, kutularda! Kutu alınır, rafa konur. Önemli olan hiza, istif... On kişiyi aynı kutuya koyabilirsiniz, boyları kiloları birse eğer! Anlatabiliyor muyum?

YAZAR: (*Dalgin*) Yavaş yavaş anlıyorum. Meğer ben de evde kutu toplarken bir metottan yola çıkmışım da farkında değilmişim... Ama benim kutular bir işe yaramadı.

BACANAK: Soba tutuşturuyorsun, Enişte?

YAZAR: (*Üzgün*) Öyle!

(*Kısa bir sessizlik*)

ELEŞTİRMECİ: Sağınızda bir kapı var, balkon kapısı, gidin bakın lütfen!

(*BACANAK kalkar.*)

ELEŞTİRMECİ: Siz de bakın, siz de!

YAZAR: (*Yavaş yavaş kalkar.*) Bakayım!

ELEŞTİRMECİ: İlerde ne görüyorsunuz?

BACANAK: Bir mezarlık.

YAZAR: Mezarlık!

ELEŞTİRMECİ: Mezarlığa bakan bir apartmanda oturmamanın bir sebebi var elbet.

BACANAK: Vardır.

YAZAR: Nedir?

ELEŞTİRMECİ: Ben her şeye ölümün gözüyle bakarım. Her şey boş!

YPAZAR: (*Birden dirilmiş*) Hiç de öyleye benzemiyor, Üstadım! Maşallah apartmanınız pek mükemmel. Kalorifer, asansör, konfor...

ELEŞTİRMECİ: Değer vermeyin dünya malına! Sanat, sanat! Sanatın çelik kutu ve kasalarda istif edilmesi gerek, apartmanlarda, evlerde değil.

BACANAK: Güle güle oturun, Beyefendi! Çok güzel!

YAZAR: Geçen gelişimde telaşımdan gözüm bir şeyler görmemişti. Geniş ferah.

ELEŞTİRMECİ: Sıkıntı ve darlık, ancak geniş ferah yerlerde anlaşılır.

YAZAR: (*Dalgin*) Ne mutlu size! Çoluk çocuk da yok!

ELEŞTİRMECİ: Hiç tavsiye etmem, siz sanatçısınız!

YAZAR: Beş roman yazdım.

ELEŞTİRMECİ: Bir tane olsun, tam olsun!

YAZAR: Cilt cilt eserleri unutuyorsunuz!

ELEŞTİRMECİ: Eskidenmiş. Mezarlar küçülüyor. Gün gelecek, yer darlığından ölülerin külleri yüksük gibi kutularda toplanacak.

YAZAR: (*Dalgin*) Kül! Mukavva külleri, çöp tenekesinin altına serpildi mi işe yarıyor; tenekenin ömrü biraz daha uzuyor!

BACANAK: Beyefendi, gazetede okudum, ölü küllerini bazı memleketlerde denize, rüzgâra serpiyorlarmış.

ELEŞTİRMECİ: Anlayın işte, ölüler savrulup gidiyor. (*Kısa bir sessizlik*) İçmiyor musunuz?

YAZAR: Yeter, Üstadım!

BACANAK: İçtik, Beyefendi!

ELEŞTİRMECİ: (*Sözü bağlar.*) İşte böyle! Sizin için neler düşündüğümü anladınız sanırım. Dost acı söyler. (*Sert*) Siz romancı olamazsınız!

YAZAR: (*Yavaş bir sesle*) Beş roman yazdım.

ELEŞTİRMECİ: O çiziktirmelere roman diyorsanız sözüm yok. Fakat dedim ya, görmeyen, yaşamayan yazamaz.

YAZAR: Doğru! (*Dalgınlığından sıyrılır.*) Sanatçıları kutularda istif ettiğini söylüyorsunuz. Af buyurun, ben hangi kutudayım, hiç değilse uzaktan görsem?

ELEŞTİRMECİ: (*Düşünür*) Siz hangi kutudasınız? Mesele! Evet, bir sanatçı olamazsınız, ama edebiyat tarihi de büsbütün inkâr edemez sizi. Size de bir yer ayırmak zorunda.

YAZAR: (*Sevinmiş*) Bu kadar emek verdim. Yememden içmemden kestim, paramla kitap bastırdım.

ELEŞTİRMECİ: Hayatınız, yazdıkların bakımından benzeriniz varsa, siz de onun bulunduğu kutudasınızdır.

YAZAR: (*Merakla*) Var mı benzerim?

ELEŞTİRMECİ: (*Üzgün*) Ne yazık ki yok! Sizi hiç kimseye benzetemedim. Size bir yer bulmak çok zor!

YAZAR: Çok cepheli miyim?

ELEŞTİRMECİ: Keşke olsanız, o zaman kolaydı, ama değilsiniz. Kutulardan hiçbirine uymuyorsunuz.

YAZAR: Ne güzel!

ELEŞTİRMECİ: Güzel mi? Fena, çok fena! Durun defterime bakayım! (*Bir masa gözü çekilir, çevrilen yapraklar*) Evet... sağdan dördüncü dizi, alttan beşinci kutuya biraz biraz uyabilirsiniz! Bakın, şu karşıdaki kutuya!

BACANAK: (*Hemen kalkar, uzakta*) Sağdan dördüncü dizi şu! Alttan beşinci kutu... üç, dört, beş! Buradasın, Enişte!

YAZAR: Kutuların en küçüğü! (*Sevinmiş*) Olsun, demek ben oradayım!

ELEŞTİRMECİ: (*Önler.*) Yo, yoo, pek oradasınız diyemem.Yani

olabilirdiniz. Sizi asıl ilerde değerlendirecekler, erken daha! Biz işin hazırlık dönemindeyiz. Bilimsel eleştiri bizde yeni başlıyor.

YAZAR: (Üzgün) Erken daha... Ben ki bu işin delisiyim, beş roman...

BACANAK: Senin gibisi yokmuş, Enişte!

ELEŞTİRMECİ: Yok! Bir bakıma iyi bu! Kişilik! İçmez misiniz?

YAZAR: İçelim! (İçer.)

ELEŞTİRMECİ: (Kendi kendine) Sustine et abstine!

YAZAR: (Dalgın) Acı çek, fakat gösterme!

ELEŞTİRMECİ: (Şaşırmış) Latince de mi biliyorsunuz?

YAZAR: Bir iki özdeyiş... tesadüf! (Kısa bir sessizlik. Birden ses tonu değişmiş) Fakat şarlatanlık bul!

ELEŞTİRMECİ: (Sert) Rica ederim!

BACANAK: (Telaşla) Kızmayın, Beyefendi, sakın olun!

ELEŞTİRMECİ: (Sakin) Hem bir yerde şarlatanız. Beni o genç şairin katili olmakla suçlarken, siz şarlatan değil miydiniz?

YAZAR: Öç almanız çok korkunç. Eserlerimi baştan sonra okusaydınız canım yanmazdı.

ELEŞTİRMECİ: Usta eleştirmeci, bir kitabı şöyle bir karıştırdı mı bütünü üzerinde yetkiyle konuşabilecek olgunluğu kazanmış adamdır. Yılların emeği, geceli gündüzlü yatırımlar bana bu olgunluğu verdi sanırım. Ben bir satırda bütün bir kitabı duyar, yaşarım.

YAZAR: (Dalgın) Duymak, yaşamak... kutular!

ELEŞTİRMECİ: Bazı kutuları hiç açmamak gerek.

YAZAR: Hiç sormamak... biz buraya gelmeyecektik.

ELEŞTİRMECİ: İnsan, korktuğu şeyleri bilmeyince rahattır... Ne o, birdenbire kalktınız?

YAZAR: Gidelim, biz gidelim!

Sesler kesilir.

VII

YAZAR'ın evinde. Merdivende ayak sesleri.

YAZAR: Kaplumbağa, kabuğundan bir daha dışarı çıkma! Kendi iplerin, kendi kutuların yeter sana, kaplumbağa!

BACANAK: Üzülme, Enişte!

YAZAR: Senin yerin burası, neyine gerek kovuğundan çıkmak? Aldın boyunun ölçüsünü! Yaa, şekerim, senin yerin burası! Çok, bacanak! Kuru tabureler gibi var mı? (Tahtada tabure tıkırtıları)

BACANAK: Kahve içer misin, Enişte?

YAZAR: İçmem! (Kendi kendine) Neyine gerek senin çelik, beton kutular? Dizersin üst üste mukavva kutuları, işte senin Eyfel kulen! Ne dedi?

BACANAK: Çok şey dedi, Enişte!

YAZAR: Yok senin gibi sanatçı, dedi. Dünyayı göreceksin: Hint, Afrika, Çin! Bak şu koni biçimindeki toz sabun kutuma! Klimançaro tepelerindeyim!

BACANAK: Üzme kendini, Enişte!

YAZAR: Herkesin kutusu kendine göre! Kaç kutu var şu çıkmada, Bacanak?

BACANAK: Kibrit kutularını da sayarsak var yirmi kadar.

YAZAR: N'apalım, bizim kutular da bunlar. Ne çare, içlerindeki şeyler ölümlü çıktı, hiçbirisi zamana dayanamadı. Yedik, tükettik, kullandık hepsini. Bu kutular ölümlü kutular!

BACANAK: Yakacaksınız tabii!

YAZAR: Yakacağız, çare yerine! Bu kutularla ancak kutu kutu oyunu oynanır. Bu oyunda hep zaman kazanır, zaman... Adam haklı!

BACANAK: Neresi haklı? Senden öğ aldı, hakkını yedi senin!

YAZAR: Haklı! Metotlu çalışıyor, kutu metodu!.. Kutular... Ben değerlendirmesini bilemedim, içine düştüğüm kutuları... Değersizliği öğrenmek, bana çok acı geldi... Gitmeyecektik!

BACANAK: Aldırma be Enişte!

YAZAR: Adam haklı! Hangi kutuya koyabilir ki beni? Pencere kenarında kurumuş bir sinek!.. Değer mi, sen söyle!

BACANAK: Değmez, Enişte!

YAZAR: Değmez ya! Kutularda sinek! Zalim çocuklar vardır, yakalar, kanadını koparır, kibrit kutusuna hapsederler zavallı sineği! Kutuyu kulaklarına götürüp içindeki acıklı vızıltıyı dinlemeye bayılırlar. Biçare hayvan, ne azap çeker, kim bilir? O sinek ben'im! Şu kutuların hepsinde ben varım, kanatları kopuk... Hayat beni bu mukavva kutulara, kavanozlara hapsetti. İş yok bende!

BACANAK: Ümidini kesme, er geç başarırısın!

YAZAR: Geçmiş ola! Acıklı vızıltıyı ancak sizler duyabiliyorsunuz!

BACANAK: Yeni kitabını ben bastırayım, Enişte!

YAZAR: Sağ ol: Bu bahsi kapatmalı artık. Benim romanım, gündelik hayatım! Ben kaplan avına Hindistan'da değil, kendi ormanımda çıkmalıyım. Yazmak benim neyime? Bugün neden bomboş şu çamaşır ipleri? Dört bir yanım sarkan çamaşırlarla dolu olmalı! Karyolamın altında kirli çamaşırlar vardı, al da as onları iplere, Bacanak!

BACANAK: Peki, Enişte! (*Kalkar. Kapı açılır, kapanır. Döner, gelir, asar.*) Astım, Enişte!

YAZAR: Benim ormanım, bu sofa! Boynum koca ağaçlardan sarkan gür sarmaşıklara takılı, boğulur gibi yürümeliyim ben... Benim halim kiminkine benziyor, biliyor musun? Sen Abşalom'u bilir misin? Dur biraz! (*Kalkar. Kapı açılır, kapanır. Döner, gelir.*) Abşalom kim, biliyor musun?

BACANAK: Bilmem, Enişte!

YAZAR: Dinle o halde! Tut şu kitabı, açtığım sayfayı kapama! Önce şu asılı fanilanın kollarını, sağlı sollu boynuma dola yayım! Evet, şimdi ver kitabı, dinle! (*Bir ayinde gibi üzgün, ağır okur.*) "Ve Abşalom, Davud'un kullarına rastgeldi. Ve Abşalom bir katıra binmişti. Ve katır büyük bir meşe ağacı-

nın sık dalları altına girdi. Ve Abşalom, başından meşe ağacına tutuldu. Ve gökle yer arasında asılı kaldı. Ve altındaki katır geçip gitti..” (*Hızla kapatılan bir kitap*)

BACANAK: (*Üzgün*) Güldürme, beni Enişte!

YAZAR: Gülmek sağlık belirtisidir. Gül ya, gül! Benim halim bu işte! Altımdan katır gitti, başım dallara takılı, boşlukta asılı kaldım. Bu ormandan artık kimse geçmez, kimse... Boşlukta ölümümü bekleyeceğim. Kutular... kutularda sinek gibi...

Üç Turunçlar

KİŞİLER

BİRİNCİ KIZ

BİRİNCİ ERKEK

PARK BEKÇİSİ (*sonradan:*

POLİS

OTEL KÂTİBİ

MAHALLE BEKÇİSİ *olur.*)

İKİNCİ KIZ(*sonradan:*

ÜÇÜNCÜ KIZ

DÖRDÜNCÜ KIZ

BEŞİNCİ KIZ *olur.*)

İKİNCİ ERKEK

YAŞLI KADIN

YAŞLI ERKEK

I

Ayak sesleri. Yerde, ağaçlarda yaprak hışırtıları.

BİRİNCİ ERKEK: Park ne güzel değil mi? Derinlerine daldıkça daha da güzelleşiyor.

BİRİNCİ KIZ: (*Uykulu, bezgin*) Evet, güzel.

BİRİNCİ ERKEK: Seninle ne kadar yürüsem bıkmayacağım güzelliğinden.

BİRİNCİ KIZ: (*Deminki gibi*) Parkın mı?

BİRİNCİ ERKEK: Senin ve parkın.

(*Kısa bir sessizlik. Yalnız ayak sesleri.*)

BİRİNCİ ERKEK: Neye konuşmuyorsun?

BİRİNCİ KIZ: Bilmem.

BİRİNCİ ERKEK: Yoruldun mu?

BİRİNCİ KIZ: Çok. Bu kaçınıcı gece? Vakit varken geri dönsek; zaten çok geciktik. Sonu yok bu parkın.

BİRİNCİ ERKEK: Yürüyoruz; fena mı?

BİRİNCİ KIZ: Yerinde saymaya benziyor. Boşuna yorgunluk. Bir çıkış kapısı bulsaydık bari. Bu gidişle giriş kapısını aramaya kalksak, korkarım onu da bulamayız.

BİRİNCİ ERKEK: Hayır hayır... İlerde elbette başka bir kapı vardır; oradan çıkarız. Parklarda yalnız bir kapı olmaz ki!

BİRİNCİ KIZ: Acaba? Dönüp dolaşıp hep aynı yerlerden geçmiyor muyuz?

BİRİNCİ ERKEK: Nerden biliyorsun? Karanlık. Seçilmiyor ki!

BİRİNCİ KIZ: Karanlık artıyor. Korkuyorum. Hem artık çok yoruldum.

(*Yaklaşan, yankılı ayak sesleri.*)

PARK BEKÇİSİ: (*Tok, hâkim bir sesle konuşur.*) Size daha önce de rastladım. Bu kaçınıcı geçişiniz aynı yerlerden?

BİRİNCİ ERKEK: Biz hep ilerliyoruz; geri döndüğümüz yok ki!

PARK BEKÇİSİ: Size öyle geliyor. Bu parka girenler hep ilerlediklerini sanırlar; dolap beygiri gibi aynı yuvarlak içinde dönerler, farkında olmazlar.

BİRİNCİ ERKEK: Elbet, çıkış kapısını buluruz. Olmazsa siz söyleyin; ne yanda o kapı?

PARK BEKÇİSİ: (*Küçümseyerek güler.*) Yok öyle bir kapı. Bu parklara girilir... ve çıkılmaz.

BİRİNCİ KIZ: (*Uykulu, bezgin*) Gecelerdir yürüyoruz. Artık yorul-
ruldum.

PARK BEKÇİSİ: Bir o kadar daha yürüseniz boşuna. Yok bu-
nun sonu. Bu yol sapa, çıkmaz. Geri dönün, anacaddeye
çıkın, ordan yürüyün dosdoğru!

BİRİNCİ KIZ: Parkın giriş kapısını bulamayız; karanlık çoğaldı.

PARK BEKÇİSİ: Siz iyi insanlara benziyorsunuz; ben sizi götür-
reyim parkın başına kadar.

BİRİNCİ KIZ: N'olur götürerin! Biz tek başımıza bulamayız.
Artık çok yorulduk; karanlık da çoğaldı.

BİRİNCİ ERKEK: (*Küçümser.*) Zahmet etmesin, biz buluruz

BİRİNCİ KIZ: Bulamayız! N'olursun beni dinle! Bu yolun sonu
yok.

PARK BEKÇİSİ: Yoktur. Ben de bilmezsem kim bilecek. Elli yıl-
dır bu parkın bekçisiyim. Ben de bilmezsem...

Sesler erir. Kısa bir sessizlik.

II

Hızlı ayak sesleri.

İKİNCİ KIZ: (*Ağlamaklı*) Söylüyorum; beni dinlemiyorsun. Çı-
kalım buradan. Yolumuzu kaybettik. Bu kaçınıcı gece? Eve
ne yüzle döneceğim?

İKİNCİ ERKEK: (*Sert*) Gel diyorum; dinle beni, yürü!

İKİNCİ KIZ: (*Yalvarır.*) Ne dedin de yapmadım şimdiye kadar?
Ama anla artık; sonu yok bu parkların! Ben yalnız dönece-
ğim; bırak beni!

İKİNCİ ERKEK: (*Sert*) Benimle geleceksin, gidemezsin! (*Yakla-
şan, yankılı ayak sesleri*) Bekçi, gene mi sen? Yok mu senden
kurtuluş?

PARK BEKÇİSİ: Yok! Ben bu parkın bekçisiyim; söyledim size;
beni dinlemediniz; son defa söylüyorum; siz de gelin! Ba-
kın, sizin gibi iki kişi daha.

BİRİNCİ KIZ: Allah razı olsun Bay Bekçi'den. Yolumuzu kaybettik, o bizi giriş kapısına götürecekt; siz de gelin! Bu parkın sonu yok! Bay Bekçi de söylüyor...

PARK BEKÇİSİ: (*Sözünü keser.*) Sonu yok.

BİRİNCİ ERKEK: (*Sertçe*) Hadi, Bekçi biliyor diyelim, sen nereden biliyorsun?

BİRİNCİ KIZ: Sezgim yanıltmaz beni. Girmeden önce başkalarından da duymuştum, yaşlılardan. Sonra, şimdi şimdi aklıma geliyor, kitaplarda da okumuştum.

İKİNCİ KIZ: Ben de! Duymuştum, biliyordum, nasılsa unuttum girerken. Sonra da iş işten geçti.

BİRİNCİ KIZ: Geçmedi. Bay Bekçi götürecekt bizi; onunla gideyim. Bu parkın sonu yok. İlersi daha da karanlık.

İKİNCİ KIZ: Tehlike gittikçe artıyor; dönelim! İlersi daha da karanlık.

BİRİNCİ KIZ: Doğru. Tehlike artıyor. Şimdi hatırlıyorum: Böyle yerlerde hep biraz korku, biraz kan ve çok hayal kırıklığı var demişlerdi.

PARK BEKÇİSİ: (*Yumuşak*) Daha fazla korkmayın diye söylemedimdi. Öyledir. Eğilin bakın yaprakların altına; karanlıkta bile görürsünüz. (*Yerde sağa sola itilen kuru yaprak hışırtıları*) Bakın, bunlar sizden öncekilerden kalma. Arada sizinkiler de var. Gelin, iş işten geçmeden götüreyim sizi!

İKİNCİ ERKEK: (*Sert*) Sen bakma Bekçi'ye; gel benimle! Geleceksin!

İKİNCİ KIZ: (*Yalvarır.*) N'olursun bırak beni! Sen yalnız git!

İKİNCİ ERKEK: Korkuyorlar, onlar dönsünler geri. Biz devam ediyoruz. Yürü!

BİRİNCİ KIZ: Bay Bekçi, bırakmayın onları, yetkinizi kullanın, onları da çevirin yollarından.

PARK BEKÇİSİ: (*Üzgün*) Elimden ne gelir? Ben söyledim gerekeni. Siz de söylediniz. Ötesine karışamam.

İKİNCİ KIZ: (*Uzaklaşmış*) Siz gidin, siz gidin! Ne yapayım bırakmıyor. Kaçsam öldürür beni! Artık çok geç! Siz gidin...

(Sesi uzaklarda dağılır. Kısa bir sessizlik. Sonra ayak sesleri. Yerde, ağaçlarda yaprak hışırtıları)

PARK BEKÇİSİ: İşte geldik. Giriş kapısı burası. Buradan çıkabilirsiniz.

BİRİNCİ KIZ: *(Sevinmiş)* Ne çabuk geldik.

PARK BEKÇİSİ: Kestirme yolları bilirim ben. Elli yıldır bu parkın bekçisiyim.

BİRİNCİ KIZ: Şimdi ne yapacağız?

PARK BEKÇİSİ: Bundan sonrasına ben karışmam. Görevim burada biter. Güle güle, güle güle!

(Sesi uzaklarda erir. Kısa bir sessizlik.)

BİRİNCİ KIZ: Sen sevinmedin mi feraha çıktığımıza?

BİRİNCİ ERKEK: *(Sıkıntılı)* Daha belli değil nereye çıktığımızı! Sanki parktan farklı mı burası? Parkın ilersi de pekâlâ aydınlığa çıkardı.

BİRİNCİ KIZ: Çıkmazdı; gördün ötekileri, yollarını nasıl kaybetmişler...

BİRİNCİ ERKEK: Onlar cesaretlerini kaybetmişler, yollarını değil. Bak, şimdi sokaktayız, ama gene karanlık her taraf. Ne yana gitsek ki? *(Kaldırımlarda ayak sesleri)* Bir süre ayrı yönlerde gitsek bulamaz mıyız yolu? Sonra döner gelir, burada buluşurduk; yolu bulan götürürdü ötekini.

BİRİNCİ KIZ: Olmaz. Gözüm korktu; gidersek beraber gideriz. Beni bırakamazsın!

BİRİNCİ ERKEK: Issız bir sokak. Yürüyelim bakalım...

Sesler uzaklaşır.

III

Kaldırımlarda telaşla yaklaşan ayak sesleri.

ÜÇÜNCÜ KIZ: *(Kendi kendine konuşur gibi)* Nerelerde kaldı? Ben şimdi gelirim, demişti. Hava da ne çok karardı! "Ben

şimdi gelirim," demişti. "Yolu bulur, gelir seni alırım, bekle!" demişti. Nereelerde kaldı? Ortalık daha da karardı!..(Sesini yükseltir.) Şey... affedersiniz, buralarda bir erkek vardı, gördünüz mü? Uzun boylu, siyah saçlı, ben yaşıta bir erkek... Gördünüz mü?

BİRİNCİ KIZ: Görmedik, biz buraların yabancısıyız. Gitmek istiyorduk, acaba anacadde ne tarafta?

ÜÇÜNCÜ KIZ: (Uzaklaşarak) Ben şimdi gelirim, demişti. Ayrılmayın. Karanlık. Kaybolursunuz!

BİRİNCİ ERKEK: (Seslenir.) Ayrılsak da sonra buluşmak için ayrı yönlerde gitsek, yolu bulamaz mıyız?

ÜÇÜNCÜ KIZ: (Daha da uzaklaşmış) Biz bulamadık. Bulamazsınız. Nereelerde kaldı? Ben şimdi gelirim, demişti. Ayrılmayın!

(Kısa bir sessizlik)

BİRİNCİ KIZ: İşte bizim gibilerden biri. Duydun, ne dedi?

BİRİNCİ ERKEK: Onlar birbirlerini kaybetmişler, yolu değil. Ayrı yönlerde gitmek de sonunda aynı kapıya çıkar; buluşma noktasında anlaşmaya bağlı.

BİRİNCİ KIZ: Ya buluşacağımız yeri unutursak? Ya ikimizden biri dönüp gelmezse? Ötekini almaya gelmezse? Kız ne dedi? "Ayrılmayın, bırakmayın birbirinizi..." dedi. Beraber olmanın tek çaresi, artık bu sokağı birlikte yürümek.

BİRİNCİ ERKEK: Önce de yürüyorduk, yürüdük!

BİRİNCİ KIZ: Fakat tek yolda, bu yolda yürümek.

BİRİNCİ ERKEK: Dursak burada, daha hiç yürümesek!

(Kısa bir süre klakson sesleri)

SESLER: Durmayın, yürüyün, çekilin yoldan! Yürüyün, durmayın, yol verin!

BİRİNCİ KIZ: (Şaşırmış) Nerdeyiz?

(Bir düdük öter. Yaklaşan ayak sesleri)

POLİS: Kenara çekilin, kenara! Yol ortasında durmayın lütfen! Trafiğe engel oluyorsunuz!

BİRİNCİ KIZ: (Şaşırmış) Hangi yol? Yola mı çıktık biz?

POLİS: Yol tabii. Anacadde. Kalabalığı görmüyor musunuz? Ya bu sesler? Arabalar sizi bekliyor.

BİRİNCİ ERKEK: (Şaşırmış) Peki ama, karanlık burası!

POLİS: Bu yol böyle bir yol. Ne yapalım, böyle bir yol.

(Sabırsız klakson sesleri)

BİRİNCİ KIZ: (Telaşlı) Bilmiyorduk, yabancıyız, ne yana gitssek ki?

POLİS: (Çabuk çabuk) Doğru yürüyün. Sonunda, sonunda... Işıklar ilerde! Durmayın! Kenardan yürüyün! Durmayın!

(Klakson sesleri. Uzaklaşan taşıtların gürültüsü)

BİRİNCİ ERKEK: Bay Polis, biz sizi daha önce de gördük galiba. Parkta.

POLİS: (Hafif güler.) Hiç sanmıyorum. Ama haklısınız bir bakıma. Bu şehirde emniyeti sağlamakla görevliler, birbirimize benzeriz. Üniformalarımız benzer⁶ de ondan belki.

BİRİNCİ KIZ: Hayır hayır, biz sizi bir yerden tanıyoruz.

POLİS: Daha önce geçtinizse bu yoldan, görmüşsünüzdür. Ben elli yıldır burada çalışırım. (Klakson sesleri) Neyse, neyse... siz iyi insanlara benziyorsunuz; fena örnek olmayın lütfen: Durmayın yol ortasında.

(Bir düdük öter. Geçip giden taşıt sesleri. Sonra kısa bir sessizlik)

BİRİNCİ ERKEK: Sanki parktan çıktık da iyi oldu! Sonu yokmuş; laf!

BİRİNCİ KIZ: Burası da karanlık. Ama duymadın mı; ana yolmuş. Yürüyelim, elbet aydınlanır ilerde. (Esner.) Çok yorgunum, çok!

(Yaklaşan ayak sesleri)

YAŞLI KADIN: Gecenin bu saatinde durmayın burada, kızım!

YAŞLI ERKEK: Gidin buradan, oğlum! Daha da geç olmadan yuvanıza, yatağınıza gidin!

YAŞLI KADIN: (*Uzaktan*) Yatağınıza gidin!

YAŞLI ERKEK: (*Uzaktan*) Yatağınıza... (*Sesi erir. Kısa bir sessizlik.*)

BİRİNCİ KIZ: (*Esner.*) Çok yorgunum, çok! Yanımızdan gençler yatağınıza gidin dediler. Sahi, önce yatacak bir şey bulmalıyız kendimize.

BİRİNCİ ERKEK: Ben yorgun değil miyim sanki? Evet, yatıp dinlenmemiz gerek; çok yorulduk. Buralarda bir otel olmalı. Arayalım bakalım...

Sesler erir.

IV

Bir kapı açılır.

BİRİNCİ ERKEK: Boş yatağınız var mı? Tek yataklı iki oda.

OTEL KÂTİBİ: Bizim otelde yataklar iki kişiliktir.

BİRİNCİ KIZ: Sesiniz yabancı gelmiyor. Sizi daha önce de gördük galiba.

OTEL KÂTİBİ: (*Hafif güler.*) Hiç sanmıyorum. Yani bu otele ilk geliyorsanız eğer. Ama bir bakıma haklısınız. Biz bu şehirde emniyeti sağlamakla görevliler birbirimize benzeriz. Olabilir. Evet, ne diyordum, yataklarımız iki kişiliktir.

BİRİNCİ KIZ: Biz birer kişilik iki yatak istiyoruz, ayrı odalarda.

OTEL KÂTİBİ: İmkânsız! Bu otel bildiğiniz otellerden değil. Olamaz. Kimliğiniz yanınızda mı?

BİRİNCİ KIZ: Yanımızda; fakat bilinmek istemiyoruz.

OTEL KÂTİBİ: O fena, o daha fena ya! Neyse... önemli olmaya bilir bu. Ancak... biz iki kişiye tek yatak veririz.

BİRİNCİ KIZ: Biz de iki kişiyiz, lakin...

OTEL KÂTİBİ: Önce tek kişi olmalısınız; ondan sonra isterse-niz, iki kişilik yataklarda ayrı ayrı, tek kişi yatabilirsiniz!

BİRİNCİ ERKEK: Affedersiniz ama, anlayamadık bu işi.

OTEL KÂTİBİ: Daha çok gençsiniz, anlayamazsınız! Biz neler gördük, neler! Ben elli yıldır bu otelde kâtiplik ediyorum. (Güler.) Sizin anlayacağınız şimdilik size göre boş yatağımız yok.

BİRİNCİ ERKEK: Başka yerlerde de bulunmaz mı?

OTEL KÂTİBİ: Vardır, vardır, çok. Ama bizim yataklar size göre değil. Hem şu da var: Bizim yataklar bir geceliğine tutulur. Siz çok mu kalmak istiyordunuz?

BİRİNCİ KIZ: (Sevinmiş) Çok. Ömrümüz boyunca.

OTEL KÂTİBİ: (Hafif güler.) Otellerde ömür boyu kalınmaz. Yoo, yoo, vardır kalanlar. Ama onlar iki kişilik yataklarda tek başlarına yatarlar. Bizde âdet böyle. Üzüldüm. Yerimiz yok. Kendinize başka yataklar bulun!

BİRİNCİ ERKEK: Biz yabancıyız; nerelerde ne gibi yataklar var, bilmiyoruz.

OTEL KÂTİBİ: Vardır, vardır! Gidin, ana yola çıkın, yürüyün biraz; bulursunuz!

Bir kapı kapanır. Uzaklaşan ayak sesleri.

V

BİRİNCİ ERKEK: Başka yataklar... dedi. Ne demek istedi? Nehir yataklarında yatacak değiliz ya!

(Gittikçe çoğalan su şırıltıları)

DÖRDÜNCÜ KIZ: (Sesi uzak, buğulu) Ben bir nehir yatağında yım! Döşüğüm sarı kil, yorganım yosun. Hiç de rahat değilim. Geceleri sık sık, irkilerek uyanıyorum. Yataksız kalmıştım. Pamuk, yün yataklar, kilimler, şilteler şöyle dursun; kuru tahtalar bile almadı beni. Üstüm başım sarı sabır çiçeklerinde, kara çalılarda takılı kaldı. Şimdiki yatağıma girerken biraz kan, biraz köpük çıktı suyun üstüne. Giydiğim beyaz gelinlik, ilk gecenin sabahında dökündüğüm murat suları değildi. Geceliksiz yatıyorum. İşlemeli

bir gecelik getirecekti, gelmedi. Gören var mı? Son defa bu yoldan geçmiştik. Gören var mı?

(Su şıptırları azar azar sona erer.)

BİRİNCİ KIZ: Duydun mu, yakınlarda bir dere veya ırmak var galiba.

BİRİNCİ ERKEK: O değil de, biz bu sesi daha önce duymadık mıydı? Parklarda falan?

BİRİNCİ KIZ: Sahi, parktaydı, öyle ya, fakat hangisinde?

BİRİNCİ ERKEK: Hatırlamıyorum, öyle çok parktan geçtik ki! (Sessizlik) Peki, ırmakta ne işi var bu kızın?

BİRİNCİ KIZ: Irmak değil bir çay, bir dere belki. Irmak, çay, dere yatakları... Hatırlıyorum, kitaplarda okumuştum: Umutsuz kimseleri bu yataklar barındırır mı. Gel biz de oraya gidelim.

BİRİNCİ ERKEK: Umudunu yitirdin mi bu kadar?

BİRİNCİ KIZ: Ben senin adına konuştum.

BİRİNCİ ERKEK: Ben de henüz umutluyum!

BİRİNCİ KIZ: (Sevinmiş) Ne iyi! Yürüyelim, kurtulacağız bu karanlıktan.

BİRİNCİ ERKEK: Neden ille yürüyelim istiyorsun? Burada duralım, dinlenelim biraz. Ben de senin kadar yorgunum.

BİRİNCİ KIZ: Kuytularda, karanlıkta az mı oyalandık? Yolu bulmamız lazım. Öncekiler hangi yoldan geçmişlerse, bizim de o yoldan yürümemiz gerekir. Değiştiremezsin; o yolu bulmalıyız. Sormak ayıp değil; soralım, bulalım yolu.

BİRİNCİ ERKEK: Herkes kendi yolunu bulur. Sormadan bulalım.

BİRİNCİ KIZ: Peki; sormadan; ama bulalım mutlaka.

BİRİNCİ ERKEK: Canım, nedir bu acelen? Buluruz elbet.

BİRİNCİ KIZ: Vakit geçiyor, vakit geçiyor...

VI

İşleyen makinelerin gürültüsü, takırtısı uzaktan.

BİRİNCİ ERKEK: Bir fabrikaya geldik galiba.

BİRİNCİ KIZ: Bir atölye olabilir. Dokuma tezgâhlarının sesine benziyor.

(Bir kapı açılır, makine sesleri yakından duyulur, kısa bir sessizlik.)

BEŞİNCİ KIZ: *(Sesi uzak, buğulu)* Hatırlıyorum karanlıklarda fazla oyalandığımızı. Yanlış yerlere sapmış, çıkar yol sanmıştık. O geceler; ıssız sokaklarda el ele o geceler? Bostan kuyuları, incir ağaçları, parklar... duvar dipleri, kırlarda ay ışığı... Yanlış yataklara düştük. Önce dalgınlığım çoğaldı. Ellerim ürperdi neyi tuttumsa. Gözlerimi açtım ki, yok! Sonra uysal makineler dinlemez oldu beni. Korkularımı emzirdi, büyüttü yanlış yol. Sonra felaketim oldu: Karnımı su topladı, şişti çocuk balonları gibi. Önce saçlarımdan yakaladı makine. Hatırlıyorum... *(Ses tonu değişir, yükselir.)* Şey... affedersiniz, buralarda bir erkek vardı, gördünüz mü? Kısa boylu, sarı saçlı, ben yaşıta bir erkek! Kanımın makine yataklarında kuruduğunu söyleyin ona. İşlemeli bir gecelik getirecekti. Üşüyorum hâlâ. Önce saçlarımı kaptırdım, sonra da... *(Sesi ve makine takırtıları uzaklaşır, erir. Bir kapı kapanır.)*

BİRİNCİ ERKEK: Evet evet, bir fabrika olacak.

BİRİNCİ KIZ: O değil de, biz bu sesi daha önce duymadık mıydı? Irmaklarda falan?

BİRİNCİ ERKEK: Herhalde. Yahut parklardan birinde.

BİRİNCİ KIZ: Hangisinde?

BİRİNCİ ERKEK: Hatırlamıyorum, o kadar çok parktan, su kenarından geçtik ki! Fakat makine yataklarında ne işi var bu kızın?

BİRİNCİ KIZ: Sezğim yanıltmaz beni. Parklar, duvar dipleri, kuytu köşelerde ay ışığı, el ele gezintiler... Gizli olmaması gerek. *(Ses tonu değişir.)* Gözlerim kamaştı. Bu ışık birdenbire nerden vurdu böyle?

BİRİNCİ ERKEK: Ay çıktı. Ortalığın aydınlanması fena. Görecükler; hızlı yürüyelim!

BİRİNCİ KIZ: O kadar susadım ki!

BİRİNCİ ERKEK: Sabret. İlerde... Yürüyelim!

BİRİNCİ KIZ: Bir elma olacaktı çantamda... Evet. Ay ışığı ne güzel! Yarısını sana vereyim mi?

BİRİNCİ ERKEK: Ay ışığının mı?

BİRİNCİ KIZ: (*Hafif güler.*) Onun ve ay ışığının. Ay doğdu da ferahladım biraz. İster misin?

BİRİNCİ ERKEK: Elma bana Havva'yı hatırlattı.

BİRİNCİ KIZ: Ona özeniyorum sanma. İstemezdim Havva olmak; ama olmam gerekiyor. Düşünen Havva! Bekleyenler var, geride bekleyenler. Aydınlıkta görmek istiyorlar.

BİRİNCİ ERKEK: Bize kim karışır?

BİRİNCİ KIZ: Kim mi karışır? Bak, mesela arkamızdan gelenler var.

BİRİNCİ ERKEK: Ne olmuş gelirlerse? Yol bu; herkes geçer.

BİRİNCİ KIZ: Öyle ama, tanırılsa bizi, böyle gece vakti, sokaklarda?

BİRİNCİ ERKEK: Yolumuza gidiyoruz;onlara ne?

BİRİNCİ KIZ: Benim içime kurt düştü. Hâlâ arkamızdalar. Köşe de duralım da geçsinler bari.

(*Kısa bir sessizlik. Yaklaşan ayak sesleri*)

YAŞLI KADIN: Evet, ne diyordum, çirkin şeyler karanlıkta olur.

YAŞLI ERKEK: Güzel şeyler de öyle! (*Güler. Uzaklaşan ayak sesleri.*)

BİRİNCİ KIZ: Duydun mu; laf attilar bize.

BİRİNCİ ERKEK: Bunu da nerden çıkardın. Kimbilir neydi konuştukları... Fakat bu ses yabancı gelmedi bana.

BİRİNCİ KIZ: Bana da. Önceden duymuşluğum var gibi. Ama hatırlamıyorum nerden?

(*Kısa bir sessizlik*)

BİRİNCİ ERKEK: Neye durduk?

BİRİNCİ KIZ: Keşke bu kadınla erkeğe sorsaydık yolu. Biz tek başımıza bir yerlere varamayacağız anlaşılan! Hem niçin gizlendik sanki? Açıkça sorsaydık.

BİRİNCİ ERKEK: Sen gene umutsuzluğa düşünüyorsun!

BİRİNCİ KIZ: Hayır, ama bu kaçınıcı gece? (Esner.) Çok yorgunum, çok.

BİRİNCİ ERKEK: Yürüyelim, varırız. Yolu yürümemiz gerek. Sen böyle demiyor muydun?

BİRİNCİ KIZ: Haklısın, kaçılmaz, kaçılmaz! Bugün değilse yarın, olmazsa öbür gün, ilerde bir gün soracaklar ikimize: Hangi yolu yürüdünüz?

BİRİNCİ ERKEK: Ama biz dolaşarak geldik buraya.

BİRİNCİ KIZ: Fark etmez. Kestirmeden veya dolaşarak. Sonu bu yola çıkıyor. Ay ışığı ne güzel!

BİRİNCİ ERKEK: Herkes bize bakmaya başladı. Fena!

(Yaklaşıp duran ayak sesleri. YAŞLI ERKEK'le YAŞLI KADIN yavaş sesle konuşurlar.)

YAŞLI KADIN: Şu delikanlıyla giden kız, komşumuzun kızı değil mi, Bey?

YAŞLI ERKEK: Bilmem? Benziyor.

YAŞLI KADIN: O, o! Delikanlı kim?

YAŞLI ERKEK: Bilmem? Tanımıyorum.

YAŞLI KADIN: Annesibiliyor mu dersin?

YAŞLI ERKEK: Kimin annesi?

YAŞLI KADIN: Kızın, canım!

YAŞLI ERKEK: Ya erkeğin annesi?

YAŞLI KADIN: Şakayı bırak!

YAŞLI ERKEK: Neden? Erkeğin annesi de istemez belki!

YAŞLI KADIN: Olabilir. Allah doğru yoldan ayırmasın!

YAŞLI ERKEK: Ne biliyorsun eğri yola saptıklarını? Ortalık gündüz gibi. Ay ışığında herkes nasıl yürüyorsa onlar da yürüyemezler mi?

YAŞLI KADIN: Yürürler. Ama bunlarınki bir acayip yürüyüş. Kaçar gibi, saklanır gibi.

YAŞLI ERKEK: Sana öyle geliyor. Gençlikte birçok şeyler kaçar gibi, saklanır gibidir. O yaşlarda biz nasıldık? Utanarak, suçlu gibi geçmedik mi bu yollardan?

YAŞLI KADIN: Biz karanlıklarda yürümedik ki! Göz önünde, açık düz yollardı onlar.

YAŞLI ERKEK: Yollarını henüz bulamadılarsa suç onlarda mı? Çok sürmez çıkarlar aydınlığa.

YAŞLI KADIN: Ya çıkamazlarsa?

YAŞLI ERKEK: Çıkarlar! Ben yürüyüşlerinden anladım: Kız, yola getirir delikanlıyı!

YAŞLI KADIN: Bak bak! İşte yan sokağa saptılar. Orası daha da karanlık.

YAŞLI ERKEK: Dönerler, merak etme! Kız bilir vaktini, kız bilir...

Sesi erir. Uzaklaşan ayak sesleri.

VII

BİRİNCİ KIZ'la BİRİNCİ ERKEK'in konuşmaları sinirlice ve çabuk çabuktur.

BİRİNCİ KIZ: Neden gene bıraktık anacaddeyi?

BİRİNCİ ERKEK: Çok aydınlık; sıkılıyorum! Demin peşimizden gelen kadınla erkeği görmedin mi? Bizi tanıdılar herhalde.

BİRİNCİ KIZ: Tanısınlar! Daha önce de laf atanlar olmadı mı bize? Belki de bunlardı onlar... Hem ben çekiniyorum da sen mi çekiniyorsun?

BİRİNCİ ERKEK: Sen güveniyorsun kendine.

BİRİNCİ KIZ: Sen?

BİRİNCİ ERKEK: Senin kadar değil. Loş yerlerde yürümek daha iyi.

BİRİNCİ KIZ: Yanılıyorsun! Korku yatağı buralar. Ben korkuyorum!

BİRİNCİ ERKEK: Yanında ben varım.

BİRİNCİ KIZ: Sen de korkuyorsun, ama belli etmiyorsun! Anayoldan ayrılmayalım!

BİRİNCİ ERKEK: Hep de bunu söylersin; ille herkesin geçtiği yol mu olacak?

BİRİNCİ KIZ: Emin yerlerden ayrılmayalım!

BİRİNCİ ERKEK: Buralar da emin.

BİRİNCİ KIZ: Ne zevk alırsın bilmem; beni boyuna çıkmazlara götürüyorsun! Sonu yok bunun. Parkı düşün! Parkları düşün!

BİRİNCİ ERKEK: Önceleri hoşlanıyordun ama. Niçin değiştin, anlamıyorum.

BİRİNCİ KIZ: (Esner.) Anlamıyorsun; yoruldum diyorum, yoruldum! Geçen her dakika bizi hedefimizden uzaklaştırıyor. Gecikiyoruz!

(Kaldırımlarda yaklaşan, tok ayak sesleri)

MAHALLE BEKÇİSİ: Durun! Gecenin bu saati buralarda neden dolaşıyorsunuz?

BİRİNCİ KIZ: (Ürkümü) Bay Bekçi! Biz...

MAHALLE

BEKÇİSİ: Siz? Evet?

BİRİNCİ ERKEK: (Korkmuş) Yabancıyız. Otelde yatak aradım; vermediler.

MAHALLE BEKÇİSİ: Vermezler. Hırsız yatağı değil buraları. Bu sokaklarda, bu karanlıkta, bu saatte dolaşılmaz!

BİRİNCİ KIZ: Ay vardı.

MAHALLE BEKÇİSİ: Güvenmeyin aya. O bir doğar, bir batar. Güvenmeyin aya!

BİRİNCİ ERKEK: (Bezgin) Ona güvenme, buna güvenme! Neye güvenelim peki?

MAHALLE BEKÇİSİ: Anacaddeye! Esas yola çıkın, yürüyün dosdoğru! Ne diye saparsınız ikide bir karanlıklara?

BİRİNCİ ERKEK: Siz nereden biliyorsunuz saptığımızı?

MAHALLE BEKÇİSİ: Bilirim ben, bilirim! Göz önünde olun, göz önünde! İşimiz kalmadı da bir de sizlerle mi uğraşacağız?

BİRİNCİ ERKEK: (*Sertlenir.*) Bizi ne zaman gördünüz ki böyle uluorta...

MAHALLE BEKÇİSİ: (*Sözünü keser.*) Görmüşümdür, nasıl görmem; elli yıldır bekçilik ediyorum. Bu mahallenin şerefi benden sorulur!

BİRİNCİ ERKEK: (*Daha da sert*) Düşün de konuş!

MAHALLE BEKÇİSİ: (*Güler.*) Anlaşılan siz buraların âdetini bilmiyorsunuz. Kaçakların gece geç saatlerde gezeceği bir yer değil burası!

BİRİNCİ ERKEK: (*Kızmış*) Sana ne? İstediğim yerde, istediğim saatte gezerim.

MAHALLE BEKÇİSİ: (*Kızmış*) Ne demek bana ne? Bu iş bizden sorulur. Canın gezmek istiyorsa, bırak yanındakini, öyle gez!

BİRİNCİ ERKEK: (*Üzgün, yatışmış*) Nereye bırakayım? Fide değil ki toprakta bir yatak açayım da yatırayım içine!

MAHALLE BEKÇİSİ: (*Sakin*) Gördün mü, gördün mü? Yanındaki, insan senin! İnsanca bir yatak bul!

BİRİNCİ ERKEK: (*Gene sert*) Nerdeymiş bu yatak? Sen söyle, nerdeymiş? Biz bulamadık.

MAHALLE BEKÇİSİ: (*Şakalaşır gibi*) Bırakın canım! Siz okumuş kimselere benziyorsunuz. Ben mi öğreteceğim bunu size? Anacaddeye çıkın, yürüyün dosdoğru; bulursunuz! Hadi hadi, dolaşmayın buralarda. Sallanmayın, haydi!

BİRİNCİ KIZ: Gidiyoruz, Bay Bekçi! Teşekkür ederiz. Fakat o yol aydınlık değil. Ay doğmuştu, gene de karanlık.

MAHALLE BEKÇİSİ: (*Babacan*) Aydınlanır, yakında aydınlanır. Göz önünde yürürseniz, çok geçmeden aydınlanır. Bilmiyor değilsiniz ya, nerde kalabalık varsa, orasıdır esas yol.

BİRİNCİ KIZ: (*Sevinmiş*) Teşekkür ederiz. Ben de öyle diyorum, ama inandıramadım.

BİRİNCİ ERKEK: Yola benzer bir yanı yok ki o yolun.

MAHALLE BEKÇİSİ: Kim demiş? Siz beni dinleyin! Elli yıldır bilirim bu işleri! Sen erkeksin bilmiyorsun, bak bu kız biliyor, doğrusunu biliyor.

BİRİNCİ KIZ: Sezgim yanıltmaz beni; biliyorum.

MAHALLE BEKÇİSİ: Sen akıllı bir kıza benziyorsun; başıboş bırakma bunu!

BİRİNCİ ERKEK: (*Sert*) O senden sorulmaz!

Uzun uzun düdük öter. Kaldırımlarda uzaklaşan, tok ayak sesleri.

VIII

BİRİNCİ ERKEK: (*Kırgın*) Ah sen, beni gene ay ışığına çıkar-dın! Deminki yol bu. Ne var bu yolun ilersinde; anlamıyorum.

BİRİNCİ KIZ: (*Yumuşak*) Anlarsın! Hem ilersi önemli değil ki! Yani ilerde ne olduğu, ne olacağı önemli değil. Bizim bu yolda yürümemiz isteniyor. Herkes bunu istiyor. Herkesin rahatı buna bağlı. Rahat edecekler. Göz önünde olacağız. Görecek, konuşacaklar bizi. Sonrası onlar için önemli değil.

BİRİNCİ ERKEK: Bizim için?

BİRİNCİ KIZ: Bizim için önemli olabilir. Ama biz onlar için önemli değiliz ki! Yahut önemliyiz de, henüz farkında değiliz bunun. Onlar için asıl, yürünen yol önemli. Bizim mutlaka bu yoldan yürümemiz önemli.

BİRİNCİ ERKEK: Şimdiye kadar yolda değil miydik biz? Hep yürümedik mi?

BİRİNCİ KIZ: Onlar belki bizim yollarımızdı. Asıl yol onların yolu. Bu yol! Sallanmayalım artık. Daha fazla beklemez,

çiğner geçerler bizi. (*Hızla geçip giden bir taşıt sesi*) Bak, tanımadığımız kimseler el salladılar.

BİRİNCİ ERKEK: Kendi yolumuz daha iyiydi, hem daha تنها, hem gönlümüze göre. Ama sen istemiyorsun!

BİRİNCİ KIZ: (*Sevgiyle*) Anla beni! Ben o yolları isteyerek yürüdüm seninle. İyiydi o yollar; bizimdi.

(*Gittikçe çoğalan gürültüler, uğultular*)

BİRİNCİ ERKEK: Pek kalabalık bu yol!

BİRİNCİ KIZ: Olabilir, ama eskiler geride kaldı. Geri dönemeyiz, herkes gördü bizi. N'olursun yürü; rezil olacağız!

BİRİNCİ ERKEK: (*Sayıklar gibi*) Eskileri güzeldi.

BİRİNCİ KIZ: Bu daha güzel! Anayol! Yürü! Bak, ışıklar çoğalıyor. Bizi bekleyenler var.

SESLER: (*Uzaktan*) Buradayız, buradayız, siz de gelin, buradayız!

Sesler erir.

Üç Turunçlar

KİŞİLER

REJİSÖR

PRODÜKTÖR

MASAL ANLATAN KADIN

DELİKANLI

KÜÇÜK KIZ

KÜÇÜK KIZ

ORTANCA KIZ

BÜYÜK KIZ

ORTA YAŞLI ADAM

Olay bir radyoevinin tiyatro şubesinde, bir odada geçer.

REJİSÖR: Bir ay kadar önce mikrofona yeni bir oyun koymuştuk.

PRODÜKTÖR: Hangisi?

REJİSÖR: Adını unuttum, üç kızın hikâyesiydi galiba.

PRODÜKTÖR: Ha evet, Üç Kız Kardeş.

REJİSÖR: Bu sabah aklıma geldi; ne oldu o?

PRODÜKTÖR: Ne gibi?

REJİSÖR: Yayınlandı mı yani?

PRODÜKTÖR: Bu geceki radyo tiyatrosu saatinde yayınlanacak.

REJİSÖR: Oyunda bir iki yer vardı; mesela büyük kızın adamla konuşması. Yazara bazı görüşlerimi açıklamak istiyorum; dinleyebilir miyim o kısmı? Yahut... hayır, hayır... Hepsini baştan sona bir dinlesek daha iyi! Unuttuğum başka yerler de olabilir.

PRODÜKTÖR: Bu gece yayınlayacağız.

REJİSÖR: Fakat ben şimdi dinlemek istiyorum; zahmet olmazsa, lütfen!

PRODÜKTÖR: Şey... peki; bandı makineye takayım.

REJİSÖR: Bekliyorum.

(Bant ses makinesine takılır, makine çalışmaya başlar.)

DELİKANLI: Uzun etme de gidelim.

KÜÇÜK KIZ: Nereye?

DELİKANLI: Bir gezer geliriz.

KÜÇÜK KIZ: Geç oldu.

DELİKANLI: Gece daha yeni başlıyor.

KÜÇÜK KIZ: Bizimkiler çoktan uyudular.

DELİKANLI: İyi ya işte!

KÜÇÜK KIZ: Ya duyarlarsa seninle çıktığımı?

DELİKANLI: Bütün gün bunalmadın mı evde?

KÜÇÜK KIZ: Bunaldım.

DELİKANLI: Yürü öyleyse.

KÜÇÜK KIZ: Duyarlar.

DELİKANLI: Bırak şimdi! İlk bu gece mi atlatıyorsun onları? Hem ben komşu kadına söyledim; ara sıra yatıyorsun ya onda.

KÜÇÜK KIZ: N'olmuş yatıyorsam?

DELİKANLI: Olacağı; bendeydi diyecek, sorarlarsa, senin için. Fena mı?

KÜÇÜK KIZ: Param yok.

DELİKANLI: Para mı sorduk sana? Bizim peder sağ olsun, yine bir yüzlük kopardım. Yürü! Atlarız bir taksiye... tamam!

MASAL ANLATAN KADIN: ...Derken padişah, oğluna istediği çeşmeyi yaptırmış. Nasıl çeşme? Kurnaların birinden yağ, birinden bal akıyormuş... (*Düğmeye basılır, ses birden kesilir.*)

PRODÜKTÖR: Neye kestiniz?

REJİSÖR: (*Kızmış*) Fakat kim konuşuyor?

PRODÜKTÖR: Bir kadın.

REJİSÖR: Kadın olduğu belli... Ne dedi?

PRODÜKTÖR: Masala başladı.

REJİSÖR: Masal olduğu da belli. (*İçerlemiş*) Fakat ne demek bu? Oyunda masal falan yoktu. Kim soktu bu parçayı oyuna?

PRODÜKTÖR: Ben!

REJİSÖR: Siz mi? Rejisör müsünüz, yoksa oyun yazarı mı? Teknik prodüktör olmak başka, o işler başka, Azizim!

PRODÜKTÖR: Müsaade ederseniz anlatayım.

REJİSÖR: (*Alaycı*) Buyurun, sizi dinliyorum!

PRODÜKTÖR: Oyun çok kısa, programı doldurmuyor.

REJİSÖR: Orası sizi ilgilendirmez.

PRODÜKTÖR: Biraz uzatayım, dedim.

REJİSÖR: O bizim bileceğimiz iş. Rejisör olarak ben bile, yazarına danışmadan böyle bir ekleme yapmaya kendimde yetki göremem. Siz?

PRODÜKTÖR: (*Soğukkanlı*) Ben gördüm.

REJİSÖR: (*Kızgın*) Rica ederim! Herkes kendi işini bilsin. Çizmeden yukarı çıkmasak iyi olur sanırım!

PRODÜKTÖR: Sonuna kadar dinleseniz de sonra söyleseniz?

REJİSÖR: İki üç cümle değil mi? Silin onu da öyle!

PRODÜKTÖR: Daha çok var.

REJİSÖR: Ne çok var?

PRODÜKTÖR: Masaldan eklenmiş cümleler.

REJİSÖR: Bir masal! Oyuna eklendi? Azizim, masal saatinde

miyiz, yoksa radyo tiyatrosu mu oynayacak? (*Serinkanlı*)
Peki ama, nerden esti bu?

PRODÜKTÖR: Dedim ya, hem oyun kısa idi, hem de...

REJİSÖR: Evet?

PRODÜKTÖR: Hem de oyunla bu masal arasında birçok noktalar da büyük bir benzerlik var.

REJİSÖR: Masalı nasıl buldunuz?

PRODÜKTÖR: Arşivden çıkardım. Çocukken de dinlemiştim zaten. Herkes bilir. Siz masal sevmez misiniz?

REJİSÖR: (*Sert*) Sevmem.

PRODÜKTÖR: Bir suçum daha var, Üstadım!

REJİSÖR: (*Sert*) Nedir?

PRODÜKTÖR: Oyunun adını da değiştirdim.

REJİSÖR: Üç Kız Kardeş!

PRODÜKTÖR: Ben Üç Turunçlar yaptım.

REJİSÖR: Ne kötü isim! Neden icap etti?

PRODÜKTÖR: Masalın adı öyle. Hem Çekov'un Üç Kız Kardeş diye bir oyunu...

REJİSÖR: (*Sözünü keser.*) Var!

PRODÜKTÖR: Yazar için, bu oyundan esinlenmiş demezler mi?

REJİSÖR: Size ne? Onu yazan düşünsün!

PRODÜKTÖR: Belki aklına gelmedi, yahut o piyesi bilmiyor?

REJİSÖR: O bilmiyor da siz biliyorsunuz, öyle mi?

PRODÜKTÖR: (*Kırılmış*) Müsaadenizle biz de büsbütün boş değiliz, sayın rejisör!

REJİSÖR: Olabilir, olabilir!

PRODÜKTÖR: (*Sinmiş*) Ne yapacağız şimdi?

REJİSÖR: Masalınızı çıkaracak, oyunu ilk şekline sokacaksınız!

PRODÜKTÖR: Yerleştirenceye kadar bir hayli uğraştım.

REJİSÖR: Suç bende mi? Ben mi söyledim? Hadi bana, rejisöre sormadınız, yazara danıştınız mı?

PRODÜKTÖR: Bir sürpriz yapmak istedim; beğeneceğinizi umuyordum.

REJİSÖR: Beğenmedim!

PRODÜKTÖR: Dinlemediniz ki!

REJİSÖR: Dinledik ya birkaç cümle!

PRODÜKTÖR: Birkaç cümleden anlaşılmaz ki, masal epeyce uzun!

REJİSÖR: Siz bizi aptal yerine koyuyorsunuz, Azizim!

PRODÜKTÖR: (Hemen) Rica ederim, ne münasebet!

REJİSÖR: (Çıkışık) Kesmeyin sözümü. Hadi beni ve yazarı hiçe saydınız. Dinleyiciler? Onlar ne derler bu işe?

PRODÜKTÖR: Onların beğeneceğine eminim. Hem böylece oyun daha kolay anlaşılır.

REJİSÖR: Ya büsbütün anlaşılmaz olursa? Demek öyle? Yeni görevinizi tebrik ederim!

(PRODÜKTÖR susar.)

REJİSÖR: Rejisör ve oyun yazarı yardımcısı bay Teknik Prodüktör!

PRODÜKTÖR: (Gücenmiş) Alay ediyorsunuz!

REJİSÖR: (Öfkeli) Oynatmam ben bu oyunu. Sizi de şikâyet edeceğim, sorumlu olacaksınız. Bu oyun, bu haliyle bu gece oynanamaz!

PRODÜKTÖR: (Telaşla) Fakat... duyurduk, rezil oluruz. Bu saatten sonra programa başka bir oyun koyamayız...

REJİSÖR: Peki, yayınlanırsa kim rezil olacak? Ben ve yazar! Size göre hiç!

PRODÜKTÖR: (Yalvarır gibi) Sayın Rejisör, lütfen dinleyin de beğenmezseniz o zaman söyleyin.

REJİSÖR: (Yumuşar.) Peki, dinleyelim, peki! Görürüz! Herkes kendi işini bilmeli, Azizim, herkes kendi... (Ses birden kesilir, ses makinesi çalışmaya devam eder.)

MASAL ANLATAN KADIN: Bir gün çeşmeye, ellerinde iki testi, bir kocakarı gelmiş. Bir testiyi yağ kurnasından, öbürünü bal kurnasından doldurmuş. Omuzlayıp gideceği sırada padişah oğlu birer taş atmış, iki testiyi de kırmış. Ne yapsın kocakarı? Şehzadeye ilenmiş... (Düğmeye basılır, ses birden kesilir.)

REJİSÖR: (Kızgın) Verin oyunumu geriye. Masala döktük işi, benden pasol!

PRODÜKTÖR: Oyundan tek cümle çıkarılmadı. Biraz sabırlı olun!

(Ses makinesi tekrar işlemeye başlar. DELİKANLI ve KÜÇÜK KIZ otomobilledirler.)

DELİKANLI: Dinine yandığım, bizim moruk...

KÜÇÜK KIZ: Baban?

DELİKANLI: Babam! Başladı artık mırın kırın etmeye. Üç beş kuruş verecek; nazlanıyor yahu!

KÜÇÜK KIZ: Çalış sen de!

DELİKANLI: Erken be daha. Amma iş! Çalışacağız, acelesi ne? Diyor ki: Varımı yoğumu hep sana yedirdim... Lafa bak: Ağrılığımca para dökmüş bana, adam olmamışım! Yahu, kaç kiloyum ki ben?

KÜÇÜK KIZ: Kaç?

DELİKANLI: Ee, sen de bilmezsen pes! Az mı tarttın beni?

KÜÇÜK KIZ: Aslan!

DELİKANLI: Aslan ya! Varmısın bara?

KÜÇÜK KIZ: Varım be, yürü.

DELİKANLI: Erken dönmek yok ama.

KÜÇÜK KIZ: Yok.

DELİKANLI: Evdekiler?

KÜÇÜK KIZ: Boş ver gecekonduya! İflahım kesildi bu sıcaklarda. Beş kişi! Üç kız bir odacığa tıkılmışız.

DELİKANLI: En güzeli sensin!

MASAL ANLATAN KADIN: Kocakarı İlahi, Üç Turunçlar'a âşık ol, e mi! diye oğlana ilenmiş. Arası çok geçmemiş; oğlan Üç Turunçlar'ı koymuş aklına. Demir asa, demir çarık yollara düşmüş. Git babam git! Derken bir dev anasına rastlamış, hemen sarılmış, memelerinden emmiş, "Ah anacığım!" demiş. Dev anası da "Sen şimdi beni ana bilmeseydin ben seni yerdim" cevabını vermiş... vermiş... vermiş...

(Kısa bir cızırtı. Ses kesilir.)

REJİSÖR: Çatlak plak gibi, ne bu böyle?

PRODÜKTÖR: Ufak bir arıza. Şimdi düzelir... Tamam!

(Makine çalışmaya başlar.)

DELİKANLI: Sana kaç kere söyledim: Gel benimle, dostum ol, tutamam bir oda. Kaç be şu evden! Güzelsin, ablalarında iş yok!

KÜÇÜK KIZ: (Güler.) Duymasınlar.

DELİKANLI: Yalan mı? İkisi de birbirinden miskin.

KÜÇÜK KIZ: Ortanca çaktı dalgayı. Konuşma onunla, diyor, senin için. Gezdiğimi bilse!

DELİKANLI: Kulak asma! Anan ses etmedikten sonra ona ne? Ananın nasıl gözündeyim ama? Yapmışım numaramı. Gündüzleri ablaların işte iken bazan geliyorum ya, bir iki dil döküp gerdanımı okşadım mı seriliyor. Sanki bilmiyor mu seviştığımızı?

KÜÇÜK KIZ: Ablalarım duyar diye korkuyor ama.

DELİKANLI: Boş ver! Küçük değilsin ya!

KÜÇÜK KIZ: Değilim.

DELİKANLI: Anan biliyor.

KÜÇÜK KIZ: Biliyor.

DELİKANLI: Onlar gibi çürüyecek misin?

KÜÇÜK KIZ: Bıktım.

DELİKANLI: Hah, işte geldik. (Sesini yükseltir.) Şoför ağabey, bizi boşaltıver şurda. (Taksi fren yapar, durur.)

MASAL ANLATAN KADIN: Oğlan, dev anasına Üç Turunç-lar'ı aradığını söylemiş. Dev anası da ona demiş ki: "Şurdan şurdan, şu yoldan, şöyle şöyle git git, daha git! Karşına bir köşk çıkar. Köşkün önünde iki kurnalı bir çeşme vardır. Kurnanın birinden kan akar, birinden irin.."

DELİKANLI: Geldik.

KÜÇÜK KIZ: Ne korkunç yer.

DELİKANLI: Korkunç mu? Bar burası. Bak kapısına!

KÜÇÜK KIZ: Sağda solda iki kurna.

DELİKANLI: (Güler.) Kurna değil be onlar.

KÜÇÜK KIZ: Ne ya?

DELİKANLI: Süs.

KÜÇÜK KIZ: Ne var içlerinde?

DELİKANLI: Hiç... iki ampul.

KÜÇÜK KIZ: Biri sarı, irin gibi.

DELİKANLI: Öbürü kırmızı.

KÜÇÜK KIZ: Kan renginde.

DELİKANLI: Burada sık sık kan akar, birbirlerinin kanına girerler... Ver elini, girelim!

(Bir kapı açılır kapanır. Düğmeye basılır, ses makinesi durur.)

PRODÜKTÖR: Masala uyuyor, değil mi bu sahne?

REJİSÖR: (Hafif güler.) Fena değil. Bu gidişle bizim ünlü yazar-dan daha iyi oyun yazacaksınız!

PRODÜKTÖR: İltifat ediyorsunuz.

REJİSÖR: Devam edin, devam edin!

(Ses makinesi çalışmaya başlar.)

MASAL ANLATAN KADIN: Dev anası, oğluna demiş ki: "O kandan, o irinden iç! Sonra bir köpek göreceksin, önünde ot vardır. Bir de at göreceksin, önünde et vardır. Değiştir önlerindeki: Otu ata, eti ite ver!"

(Kısa bir sessizlik. Bir bar müziği. KÜÇÜK KIZ'la DELİKANLI sarhoştur.)

KÜÇÜK KIZ: Ne aydınlık, gözlerim kamaşıyor.

DELİKANLI: Yum gözlerini!

KÜÇÜK KIZ: Filmlerde görmüştüm. Biz evde gece ışık yakmayız.

DELİKANLI: Gözlerin süzülüyor, çok güzelsin!

KÜÇÜK KIZ: Mahalle kahvesinde öyle çok lamba var ki. Önünden geçtikçe saymak istiyorum, sayamıyorum bir türlü... o kadar çok... Ya evdekiler uyandıysa? Anlarlar.

DELİKANLI: Karar verdik, eve dönmek yok artık.

KÜÇÜK KIZ: (Güler.) Aa, hiç olur mu şekerim?

DELİKANLI: Beraber yaşayacağız. Küçük değilsin!

KÜÇÜK KIZ: Değilim.

DELİKANLI: Hiçbiri karışamaz sana. Ne anan, ne baban, ne de ablaların!

KÜÇÜK KIZ: Anam karışmaz. Başından atmaya bakıyor.

DELİKANLI: Sen istesen... ohoo! İşte yoksa!

KÜÇÜK KIZ: İsterim ama, ya bırakırsan beni sonunda? Sokaklara düşerim. (Güler.)

DELİKANLI: Vurgunuz dedik, uzun etme... kolların kar gibi!

KÜÇÜK KIZ: (Güler.) Plaja götüren yok ki!

DELİKANLI: Plajlara gideriz, kekâ! Tutarız bir oda... tamam! İlerde de bir nikâh! Daha ne? Anan da dünden razı. Eline üç beş yüz lira verdik mi, babanı da idare eder.

(KÜÇÜK KIZ güler.)

DELİKANLI: Kız, çek şu bacaklarını, fena oluyorum!

KÜÇÜK KIZ: (Çapkın) Oool! (Güler.) Bak, fotoğrafçı!... Hadi başa resim çektirelim!

DELİKANLI: Sen emret canımın içi! (Seslenir.) Foto!

MASAL ANLATAN KADIN: Dev anası sözlerine devam etmiş: "İki kapı göreceksin, biri açık, biri kapalı... Açık olanı kapa, kapalı kapıyı aç! Açtığın kapıdan korkma yürü, çık yukarı! Yukarda Üç Turunçlar asılıdır. Korkma, kopar, al onları, sonra ardına bakmadan gel!"

DELİKANLI: Sen boş ver onlara. Genciz be! Genç değil misin yani? Cesaret ister bu iş, arkadaş! Olgunken tadını çıkar-maya bak. Bu kirazlar, bu şeftaliler, bu turunçlar... Anlarsın ya! (Güler.)

REJİSÖR: Durdurun! (Düğmeye basılır, yayın kesilir.)

PRODÜKTÖR: Ne var?

REJİSÖR: Turunçlar, dedi.

PRODÜKTÖR: Evet?

REJİSÖR: Şimdi anladım, masala nerden geçtiğinizi. Bravo! Oyunla da bağdaşıyor hani.

PRODÜKTÖR: Teşekkür ederim.

REJİSÖR: Devam!

(Ses makinesi çalışmaya başlar.)

DELİKANLI: ...bu turunçlar... Anlarsın ya! (Güler.)

KÜÇÜK KIZ: Anlıyorum. (Güler.)

DELİKANLI: Bak, az mı gezdik seninle! Sinemalara, dondur-macılara gittik. Mısır yedik seninle... Kâğıt helvası, çikola-ta, gazoz... Baban almış mıydı böyle şeyler?

KÜÇÜK KIZ: Yok artık!

DELİKANLI: Ama ben daha çok... Bak, bara bile getirdim se-ni... Feda olsun... Ben, bak, senin yüzünden kendi babama bile boş veriyorum... Evlendirmek istiyor beni... Hem de yüksek bir kızla.

KÜÇÜK KIZ: (Güler.) Yüksek bir kızla mı? Nasıl şey o?

DELİKANLI: Yani canım... boş ver, kızda iş yok. Nerde böyle senin gibi. Bir iki kurcaladım da orahı bile olmadı. Dudak büktü salak... Sen başka... En güzeli sensin. İçsene daha!

KÜÇÜK KIZ: Başım dönüyor. Gidelim artık.

DELİKANLI: Gideriz. Şimdi doğru bizim eve. Bu gece bizim moruk evi bana bıraktı. Burada dans etmedin... evde, açarız pikabı, gelsin dans! Konyak da var... Sen işi bana bırak. Olmazsa ben seni, sabah erkenden evine bırakırım; kimse-nin ruhu duymaz.

KÜÇÜK KIZ: Korkuyorum. (Güler.)

DELİKANLI: Yok deve! İki oda var, babamınkinde sen yatarsın... Kapıyı kilitle istersen. Ama dersin ki... o başka. Bende yalan yok, anlıyor musun! Gideriz, açarız kapıyı; anahtar bende... Biraz da evde eğleniriz... Hem, değişiklik senin için... Ne oluyor yani? Gençliğin o gecekondu çürümekle mi geçecek? Biraz yaşayalım yahu! Şimdi sokakta in cin top oynar... Açarız pikabı, hafiften çaldık mıydı gel-sin dans! Yatar uyuruz sonra... Sabahleyin, tamam, evin-desin... (İçerlemiş) İş tutacağım, çalışacağım, evleneceğim... var mı ötesi?

KÜÇÜK KIZ: Ya duyarlarsa?

DELİKANLI: Sıktın be! Söyler miyim ben kimseye? Umar mısın?

KÜÇÜK KIZ: Ummam.

DELİKANLI: Daha ne? Az mı gittik seninle sinemaya? Anan da biliyor... Ne yaptım yani?

KÜÇÜK KIZ: O başka.

DELİKANLI: Öbür kızı bile atlattım, sen varsın diye. Baba, dedim, ben evlenmem bununla. Var, dedim, benim evleneceğim kız. Biz sözlüyüz, dedim.

KÜÇÜK KIZ: (Sevinmiş) Sahi böyle söyledin mi?

DELİKANLI: Tabii be, çocuk musun! Hele biraz bekle; götürreceğim seni bizim pedere, işte, diyeceğim, işte bu! Ha, ne diyorsun, tamam mı?

MASAL ANLATAN KADIN: Oğlan, dev anasının dediklerini yapmış. Üç Turunçlar'ı almış, arkasına bakmadan inmiş... (Düğmeye basılır, ses kesilir.)

REJİSÖR: Şey... nerdeydi oğlan?

PRODÜKTÖR: Barda.

REJİSÖR: O değil canım, masaldaki?

PRODÜKTÖR: Bahçede ya... turunçları aldı, götürüyor... Küçük Kız zayıf iradeli. Biraz ışık, biraz gösteriş... Baş döndü.

REJİSÖR: İçki de var; değerler sistemi yıkılacak tabii. Zaten manevi değer diye bir şey de yok ya kızda. Anası da ortamı hazırlamış.

(Düğmeye basılır, teyp tekrar işlemeye başlar.)

MASAL ANLATAN KADIN: Derken sesler yükselmiş. "Yetiş çeşmem yetiş! Turunçları çaldılar!" Çeşme kımıldamamış: "Benden içen yoktu, yetişmem!" demiş. "Yetiş atımı yetiş!" At orali olmamış: "Önümde hep et vardı, o bana ot verdi, yetişmem!" demiş. "Yetiş itim, yetiş!" Köpek aldırmamış: "Önümde hep ot vardı, o bana et yedirdi, yetişmem!" demiş. Uzatmayalım, oğlan böylece kurtulmuş, gitmiş. Sonra gelmiş dev anasına, olanları anlatmış. Dev anası, "Şimdi" demiş, "bu turunçları susuz yerde kesme, kanlarına girersin, ölür hepsi, yazık olur." Oğlan dinlemiş, peki demiş, ama delifişegin biri! Birinci ve ikinci turuncu, susuz yerlerde kesmiş, yazık etmiş; ölmüş ikisi de...

(Düğmeye basılır, ses kesilir.)

REJİSÖR: (Hafif güler.) Sizin masalcı, iki turuncu pek de çabuk öldürdü.

PRODÜKTÖR: Ozan dili çevik olur.

REJİSÖR: Sözü uzatmamak için mi?

PRODÜKTÖR: Kaderler aynı olunca masalcı, zamandan tasarruf etti. Bakın, yazar da aynı şeyi yapıyor.

(Ses makinesi tekrar çalışmaya başlar. Kızlar fısıldaşarak konuşurlar.)

KÜÇÜK KIZ: (Hırçın) Ne sormadım; komşularına bir bir sordum. Gitmişler, yok! Babası, almış oğlunu gitmiş.

ORTANCA KIZ: (Heyecanlı) Nereye?

KÜÇÜK KIZ: İzmir'e mi ne? Temelli gitmişler, hiç dönmeyeceklermiş.

ORTANCA KIZ: Şimdi ne yapacağız?

KÜÇÜK KIZ: Yavaş konuş, büyük ablam duyacak. (Kısa bir sessizlik) İkimizi birden nasıl da kandırdı? Bana söyledin, kendini kolla, diye... Ya sen nasıl kandın?

ORTANCA KIZ: (Kızmış) Senin yüzünden. Barda çektiirdiğiniz resimleri geri alıp seni kurtarmak için.

KÜÇÜK KIZ: Resimler onda olmuş, olmamış, ne fark eder?

ORTANCA KIZ: O zaman söyleseydin ya bunu!

KÜÇÜK KIZ: Korktum. Sonra seni düşünerek ses çıkaramadım.

ORTANCA KIZ: (Sitemli) Beni düşünerek.

KÜÇÜK KIZ: Belki seni alır, dedim.

ORTANCA KIZ: Aldı! Ama ne aldı! (Kısa bir sessizlik. İçini çeker.) Fakat yalan da değil, ben de ümitlenmişim biraz. Çünkü senden büyüğüm, çok beklemiştim.

KÜÇÜK KIZ: Bütün suç anamızda. Hep ondan yüz buldu. Siz büyük ablamla isteyken gelirdi hep. Anam önüne düşer, götür gezdir bu kızı, derdi. Onun da canına minnet. İtin biri zaten. Babam da allahlık... Böyle böyle... Hep anamda kabahat.

ORTANCA KIZ: Baştan söyleseydin ya bunları!

KÜÇÜK KIZ: Bilir miyim?

ORTANCA KIZ: Senin yüzünden. Bir rezalet çıkarır, resimleri olsun alayım elinden dedim. Peşinde koşturdu beni. Evine gide gele... Bilir miyim?

KÜÇÜK KIZ: Anamız bari sağ olsaydı.

ORTANCA KIZ: (Sert) Ana mıydı o? Açtırma ağzımı, kendi eliyle vermiş seni itin ağzına. Bırak şimdi!

KÜÇÜK KIZ: Ya sen?

ORTANCA KIZ: Ben başka. Ben kendi aptallığımın kurbanıyım. Senin yüzkaranı tek başıma temizlerim sandım.

KÜÇÜK KIZ: Keşki ablamıza söyleseydik.

ORTANCA KIZ: Yüreğine inseydi, öyle mi? Ne kadar dürüst olduğunu bilmez gibi konuşma!

KÜÇÜK KIZ: Yanlış evde doğmuş.

ORTANCA KIZ: Daha ne yapsın kızcağız? Dışarda içerde çalışmaktan bitkin zavallı. Babama içki parası yetiştirmek kolay mı?

KÜÇÜK KIZ: Biraz gözünü açsaydı da görseydi neler döndüğünü.

ORTANCA KIZ: Dinlerdik de! Bırak kızcağızı! Ah, ah, olan bize oldu. *(Yavaş sesle hıçkırır.)*

KÜÇÜK KIZ: Aldırma be abla, üzme kendini bu kadar.

ORTANCA KIZ: Üzme mi? Üzme! Bir doktora gitsek...

KÜÇÜK KIZ: *(Ürkmüş)* Sus kız! Duyan olur.

ORTANCA KIZ: Duyulmadan kalır mı sanıyorsun? Babam işitse...

KÜÇÜK KIZ: Babam mı? Geç! O saldı bizi sokaklara.

ORTANCA KIZ: Anamda suç.

KÜÇÜK KIZ: Erkekliğini gösterseydi anam öyle olmazdı.

ORTANCA KIZ: Biz bugüne bakalım, n'apacağız?

KÜÇÜK KIZ: Dava ederiz.

ORTANCA KIZ: Kimi? Ara ki bulasın.

KÜÇÜK KIZ: Bulurlar.

ORTANCA KIZ: Geçmiş ola! Sonra büsbütün rezil mi edelim kendinizi?

KÜÇÜK KIZ: Adam sen de! Ben sana bir şey diyeyim mi? Her şey suyunu bulmaya bakıyor.

ORTANCA KIZ: Ne suyu?

KÜÇÜK KIZ: Su işte! Ne bileyim, hani söz gelişi.

ORTANCA KIZ: *(İçini çeker.)* Ah ah!

KÜÇÜK KIZ: Uyu be abla! Boş ver, ölecek değiliz ya! *(Esner.)*
Çok uyukum var, çok!

(Düğmeye basılır, ses makinesi durur.)

REJİSÖR: Tamam.

PRODÜKTÖR: Tamam mı?

REJİSÖR: Oyun burda bitebilir.

PRODÜKTÖR: *(Hemen)* Daha büyük kız var, Üstadım!

REJİSÖR: Oyunu masala bağladınız ya!

PRODÜKTÖR: Anlamadım?

REJİSÖR: Masallar kırk gün, kırk gece düğünle biter. Happy end.

PRODÜKTÖR: Hepsi değil. Leyla ile Mecnun'u düşünün. Sonra Ferhat ile Şirin, Arzu ile Kamber? Onlar?

REJİSÖR: Leyla'yı duymuşluğum var. Ötekileri duymadım.

PRODÜKTÖR: Ünlü masal kahramanları. Kimbilir belki gerçekte de yaşadılar.

REJİSÖR: Olabilir. Biz normal masallardan bahsediyoruz.

PRODÜKTÖR: Bilinmeyen şeyler anormal midir? Sonra, neyin normal olduğu kesinlikle söylenemez ki!

REJİSÖR: Yani ne demek istiyorsunuz? Büyük kız, zaten oyun-da evleniyordu.

PRODÜKTÖR: Fakat nasıl evlendi?

REJİSÖR: Orası önemli değil. Masalın da, oyunun da gelişinden belli ki, böyle bu! Büyük kız kurtulacak, siz ona bakın! Ben rejisör olarak oyunu burada keselim diyorum. Tadında bırakalım her şeyi.

PRODÜKTÖR: Yazar razı olur mu dersiniz?

REJİSÖR: Yazar da kim oluyor? Masalınızı oyuna rahatça monte etmenizden anlaşıyor ki, sevgili yazarınız masaldan yürütmüş bu oyunu. Bizi de cahil yerine koymuş, anlamazlar demiş aklı sıra. Neyse, bu iyi ders oldu benim için. Bundan sonra bu yazarın oyunları geldikçe, kaynaklarını arayacağım!

PRODÜKTÖR: Birdenbire yazara neden içerlediniz?

REJİSÖR: Hayır ama. Bereket, siz şu masalı hatırladınız, buldunuz da anladık işin içyüzünü. Bir de bize numara yapmaya kalkmış. Oyunun eksik, fazla taraflarını bilmezmiş gibi.

PRODÜKTÖR: (Sinmiş) Haklısınız, fakat...

REJİSÖR: Fakat? Pekâlâ, yazarı da gücendirmeyelim. Bir bildiği var ki oyunu bitirmiyor, diyorsunuz öyle mi? Öyle olsun!

Hatırınız için peki! Hem, evet, sizin masalı da düşünmemiz lazım, özenmişsiniz madem.

PRODÜKTÖR: Az çok beğendiniz de.

REJİSÖR: Fena değil, fena değil. Devam edin.

(Düğmeye basılıp, teyp işlemeye başlar.)

MASAL ANLATAN KADIN: Şimdi sıra üçüncü turunçta. Padişah oğlu gitmiş de yerine bir başkası gelmiş sanki. Oğlan uzun zaman sabretmiş. Yürümüş, yürümüş, yürümüş. Bir su birikintisine varmış. Bakmış ki su çok bulanık. Eyvah, demiş, ben şimdi bu turuncu burada kesersem, içinden bir kız çıkar da su isterse, ona bu suyu nasıl veririm?

ORTA YAŞLI ADAM: Uzun zaman bekledim, üç beş kuruşum olsun dedim. Şöyle küçük bir yuva, iyi temiz bir kadın, namuslu bir hayat... Çok çalıştım. Çalıştığım fabrikanın az ilersinde bir atölye vardı; içinde altı yedi işçi kız. Görürdüm bazan; birini gözüm kesti. Eh, dedim, kismetse... Genç değildi pek, ben de genç değilim, ağırbaşlı, güzelce... Kimin kimsen var mı diye sormadım; bana ne ailesinden? Ben ömür boyu yaşayacağım insana bakarım.

(Düğmeye basılır, ses kesilir.)

REJİSÖR: Fazla uzun konuşma bu⁷ konuşma.

PRODÜKTÖR: Fakat durumun iyi kavranması için, bu erkeğin kendini tanıtmaması lazım. Hem siz daha önce en çok bu bölümü beğenmişsiniz.

REJİSÖR: Öyle mi? Unutmuştum. Elimizden o kadar çok oyun geçiyor ki! Ama merak etmeye başladım.

PRODÜKTÖR: Neyi?

REJİSÖR: Masalı. Masal nasıl bitecek?

PRODÜKTÖR: Belli olmaz. Devam edeyim mi?

REJİSÖR: Tabii, tabii!

(Düğmeye basılır, teyp tekrar çalışmaya başlar.)

ORTA YAŞLI ADAM: Kimseye sormadım. Bir gün, doğru atölyesine gittim. Atölye sahibiyle merhabamız vardı. Buyur Usta, dedi, emrin? İşçilerin çalıştığı bölme, camdan görü-lüyordu. Kızı gösterdim, biraz konuşabilir miyim, dedim. İsmi-ni bile bilmiyordum da, ilk orada öğrendim. Patron, kızı çağırdı, kendi dışarı çıktı. Odada yalnız kaldık.

MASAL ANLATAN KADIN: Neyse, oğlanın yanında bir tül-bent varmış, o tülbentle süzmüş suyu bir kaba. Yeniden, bir daha süzmüş. Kesmiş turuncu, turunçtan bir kız çık-mış. "Şehzadem su!" deyince oğlan suyu uzatmış. Kız ilk yudumu içer içmez, kalbinin temizliğinden bütün su du-rulmamış mı? O bulanık suyun hepsi, arı duru, pırıl pırıl oluvermiş. Oğlan buna çok sevinmiş...

ORTA YAŞLI ADAM: Bağışla beni kardeş! İşe gelip giderken, paydos saatlerinde uzaktan hep sana baktım, seni gözle-dim. Kısa konuşacağım: Seni beğeniyorum, benimle evle-nir misin?

BÜYÜK KIZ: Sizi tanımıyorum, siz de beni tanımıyorsunuz ki!

ORTA YAŞLI ADAM: Patron bilir beni. Ona sor. Ben ilerde-ki fabrikada çalışıyorum, ordakilere sor. Niyetim ciddi. Ne diyorsun?

BÜYÜK KIZ: Çok şaşırdım. Ne diyeyim, bilmem ki?

ORTA YAŞLI ADAM: Bir şey söyleme; ben de bir şey sormaya-cağım. Zamanla, doğru bir insan olduğumu anlarsın. Sen-den hiçbir şey de istemiyorum.

BÜYÜK KIZ: Ben fakir bir kıyım.

ORTA YAŞLI ADAM: Ben de zengin değilim. İşçiyim, demirci ustasıyım.

BÜYÜK KIZ: İki kız kardeşim var.

ORTA YAŞLI ADAM: Çok mu küçük?

BÜYÜK KIZ: Değil. En küçüğü on sekizinde. İkisi de benim gibi çalışıyor.

ORTA YAŞLI ADAM: Eve yalnız sen bakmıyorsun şu halde?

BÜYÜK KIZ: Hayır.

ORTA YAŞLI ADAM: Nikâhtan sonra bohçanı alıp gelebilir misin? Daha önce değil, nikâhtan sonra? Hiç evlenmedim, seninle evlenmek istiyorum.

BÜYÜK KIZ: (Hıçkırır.) Nikâhtan sonra mı?

ORTA YAŞLI ADAM: Kötü bir şey mi söyledim?

BÜYÜK KIZ: (Hıçkırır.) Yoo, hayır, hayır!

ORTA YAŞLI

ADAM: Kalbini kırmak istemezdim. Evli yahut nişanlı mısın yoksa?

BÜYÜK KIZ: Hayır, hayır!

ORTA YAŞLI

ADAM: Başka biriyle mi evlenmek isterdin?

BÜYÜK KIZ: Hayır, hayır! Ben fakirim, ailem...

ORTA YAŞLI

ADAM: Aileni sormuyorum. Hatta istersen, ancak nikâhtan sonra söylersin evlendiğini. Çok mu kızarlar?

BÜYÜK KIZ: Hayır, hayır!

ORTA YAŞLI ADAM: Düşün! Ben yine uğrarım. Yerimi de biliyorsun, istersen sen gel bana. Uygun görüyorsan, razıysan, evlendirme memurluğuna gider, kısa zamanda nikâhlanırsınız. Ben senden yalnız şunu istiyorum: Ailene gelip de seni onlardan istemek derdinden kurtar beni. Merasimden hoşlanmam.

BÜYÜK KIZ: Hayır, hayır! Zaten ailem...

ORTA YAŞLI ADAM: Bilmiyorum ama, bir üzüntün var senin. Hepimizin hayatında acı taraflar olabilir. Ben de senin yaşadığın yerlerde yetiştim, ama anladım hayatı. Benim fazla okumuşluğum yok, ama kimseye kötülük etmem. Yürekten konuşuyorum... (Düğmeye basılır, ses kesilir.)

REJİSÖR: Bu sahne pek romantikmiş. Hayatta olur mu böyle şeyler?

PRODÜKTÖR: Neden olmasın?

REJİSÖR: Bence erkek de, kız da tabii değil. Hele kız çok az konuştu.

PRODÜKTÖR: Heyecanlandı. Utanıyor ne de olsa. Sonra bu evlenme teklifine hiç hazırlanmamıştı, şaşırdı; pek ani oldu bu. Oyunu mikrofona koyarken bir şey dememiştiniz?

REJİSÖR: Farkına varmamışım. Yazar, kişileri idealize etmiş. Büyük kızla bu orta yaşlı adama sempatisi var nedense. Öbür iki kızla çapkın delikanlıya ne kadar soğuk davranmıştı. Onlara hiç acımadı.

PRODÜKTÖR: İyiliğin, dürüstlüğün zaferini istiyor.

REJİSÖR: Onu kim istemez? Biliyor musunuz, ne düşünüyorum? Biz oyunu banda alıp gerisini size havale ettikti ya...

PRODÜKTÖR: Evet?

REJİSÖR: Oyun hemen yayınlanmadı.

PRODÜKTÖR: Ancak bu geceki programa koyduk. Ben de eklemeler yaptım işte.

REJİSÖR: Evet, masal! Fakat oyun gitgide başka bir anlam kazanıyor.

PRODÜKTÖR: Ne gibi?

REJİSÖR: Kuzum, büyük kız sahiden kurtulacak mı?

PRODÜKTÖR: Bilmem; masalı dinleyelim.

(Düğmeye basılır, bant işlemeye başlar.)

MASAL ANLATAN KADIN: Kız da sevinmiş, ama sevincini belli etmemiş. İlk iki kardeşinin talihsizliğini biliyormuş da ondan. Ya bir aksilik çıkar da ben de onlar gibi olursam, dermiş hep. Ama içinden dermiş. Bunlar şimdi yarı yoldalar ya! At sırtında oğlanın yurduna gidedursunlar, kız her gece gizli gizli dua edermiş: Allah'ım, sen koru! Allah'ım, sen koru! Allah'ım... *(Ses kesilir.)*

BÜYÜK KIZ: Allah'ım, sen koru! Allah'ım, sen koru! Yıllarca dayandım, bir gün hayat bana da gülümser diye bekledim. Ümidimi yitirmeden yıllarca bekledim. Nihayet karşıma Ali Usta çıktı. Görmüş, beğenmiş beni. Konuştu benimle.

Başka bir şey de öğrenmek istemedi. Ya sorsaydı? Sormadı. Yalnız beni istiyor. Kâğıtlarımız askıda. Evden kimse bilmiyor. Evlenme dairesinde dört kişi olacağız: İkimiz; fabrikadan, atölyeden iki de şahit. Sonra yeni evime gideceğim. Kimselere yerimi söylemeyeceğim. "Evlendim ben!" diyecek evlenme cûzdanını gösterecek, hemen gideceğim. Yeni evim, asıl evim, ilk evim! İstemiyorum orası da kirlensin. Allah'ım, sen koru! Allah'ım...

(Düğmeye basılır, makine durur, ses kesilir.)

REJİSÖR: Kızın konuşması iyi.

PRODÜKTÖR: Fazla uzun değil mi?

REJİSÖR: Yoo, yoo, bundan kısa olmaz. Masal da destekliyor ana fikri. Şimdi galiba beklenmedik bir geliyor. Olay, gece vakti geçiyordu değil mi?

(Kısa bir sessizlik)

REJİSÖR: Cevap vermediniz?

PRODÜKTÖR: O, gece sahnesi daha önce geçti, sayın rejisör?

REJİSÖR: Nasıl geçti?

PRODÜKTÖR: Aldatılan iki kızın yavaş sesle konuştukları geceyi demiyor musunuz?

REJİSÖR: Evet.

PRODÜKTÖR: Geçti. Şimdi üç kız, bir akşamüstü konuşuyorlar.

REJİSÖR: Canım, neye şaşırtıyorsunuz beni? Ben de bunu demek istiyorum. Üç kız bir akşamüstü konuşuyorlar.

(Düğmeye basılır, makine tekrar işlemeye başlar.)

BÜYÜK KIZ: Babam yok mu?

ORTANCA KIZ: Yok.

BÜYÜK KIZ: Nerde?

ORTANCA KIZ: Kimbilir hangi meyhaneye gitti.

KÜÇÜK KIZ: Hava kararmadan içmeye başlamıştır.

ORTANCA KIZ: Akşamlara kadar makine başında, hep ayaküstü, canım çıkıyor.

KÜÇÜK KIZ: Ya ben?

ORTANCA KIZ: Kazandığını ver eline, meyhanelerde harcasın. Of be, ne bitmez çilemiz var! Anamız iyi ki öldü de bu günleri görmedi.

KÜÇÜK KIZ: Görseydi ne olacaktı?

ORTANCA KIZ: Öyle deme, böyle sahipsiz kalmazdık hiç değilse.

KÜÇÜK KIZ: Kaçmalı bu evden.

ORTANCA KIZ: Varsa yerin hiç durma.

KÜÇÜK KIZ: Bir alan da yok ki bizi!

ORTANCA KIZ: Aldılar, çok beklersin! Kız, kim alır bizi? Bilmez gibi konuşma!

KÜÇÜK KIZ: Dövsün, sövsün, razıyım. Yeter ki bir erkeğim olsun, yeter ki korusun, kurtarsın beni!

ORTANCA KIZ: (Güler.) Kurtardı!

BÜYÜK KIZ: Saat kaç?

ORTANCA KIZ: Ben bugün öğlen döndüm işten. Hastayım, izin aldım. Masanın tozunu silerken elim mi çarptı ne? Saat yere düştü. Görünürde bir kırık yok ama, durmuş, işlemiyor. İçerde.

KÜÇÜK KIZ: Yandık. Sabahleyin nasıl uyanacağız?

ORTANCA KIZ: Götür saatçiye de bir göster bakalım.

KÜÇÜK KIZ: Belki, hemen yapılır. Nerede saat?

ORTANCA KIZ: İçerde, dedim ya. Dur getireyim! (Çıkar.)

KÜÇÜK KIZ: Abla, hiç konuşmuyorsun, hasta mısın?

BÜYÜK KIZ: (Birden dalgınlığından kopar.) Ben mi, yok, hasta değilim. Yorgunluk.

ORTANCA KIZ: (Döner gelir.) Al! Hemen yaptır ama.

KÜÇÜK KIZ: Gidiyorum.

BÜYÜK KIZ: (Birden, heyecanlı) Dur biraz!

KÜÇÜK KIZ: Ne var abla?

BÜYÜK KIZ: (Heyecanını gizlemeye çalışarak, kesik kesik) Sen döndüğün zaman... ben burada olmayacağım.

KÜÇÜK KIZ: (Şaşırmış) Neredesin?

BÜYÜK KIZ: Temelli gidiyorum.

ORTANCA KIZ: Temelli mi? Nereye gidiyorsun, abla?

BÜYÜK KIZ: Evlendim, gidiyorum.

ORTANCA KIZ: (Şaşırmış) Evlendin mi? Aa, ne zaman?

BÜYÜK KIZ: Bugün. İşte evlenme cüzdanım. Rica ettim, cüzdanı da hemen verdi memur.

KÜÇÜK KIZ: (Şaşırmış) Şey... bize hiç söylemedin!

BÜYÜK KIZ: Erkeğim öyle istedi. Kimseye söylemedik. Kızmadınız ya? Kısmet böyle imiş.

KÜÇÜK KIZ: Kiminle evlendin, abla?

BÜYÜK KIZ: Sonra... sonra anlatırım. Gelirim yine. Babama da söyleyin, işte evlenme cüzdanım. Gördüğünüzü söyleyin. İşte kocamın resmi.

ORTANCA KIZ: Yaşlı değil mi, abla?

BÜYÜK KIZ: Ben genç miyim?

KÜÇÜK KIZ: Yakışıklı bir adam.

BÜYÜK KIZ: Teşekkür ederim.

ORTANCA KIZ: (Gücenmiş) Neye bize haber vermedin, abla?

BÜYÜK KIZ: Siz benim iyiliğimi istemez misiniz? Böylesi daha iyi.

(Kısa bir sessizlik)

ORTANCA KIZ: Şaşırdık... Çok sevindim, abla!

KÜÇÜK KIZ: Sen olsun kurtuldun, abla!

(BÜYÜK KIZ hafif hıçkırır.)

ORTANCA KIZ: (Sevinçli) Aa, ağlanır mı hiç? Allah mesut etsin!

KÜÇÜK KIZ: Allah mesut etsin!

BÜYÜK KIZ: (Hafif hıçkırarak) Gücenmediniz, değil mi? Ne yapayım, ben de insanım! (Hıçkırır.)

KÜÇÜK KIZ: Çok, çok sevindik, abla!

ORTANCA KIZ: Babam da sevinecek.

BÜYÜK KIZ: Sağ olun! Bunlar size küçük birer hediye. Şu parayı da babama verirsiniz. Evlenme cüzdanımı gördüğünüzü mutlaka söyleyin ona, olmaz mı?

KÜÇÜK KIZ: Olur, abla! Aa, kol saati!

ORTANCA KIZ: Benimki de! Neye zahmet ettin, abla? Çok teşekkür ederiz.

BÜYÜK KIZ: (Gülmeye çalışır.) Ne tuhaf değil mi? Sanki çalar saatin bozulacağını bilmişim gibi. (Birden telaşlanmış.) Fakat... nasıl olur?

KÜÇÜK KIZ: Ne var?

BÜYÜK KIZ: Çalar saat...?

ORTANCA KIZ: Düştü, bozuldu dedim ya! Zembereği kırıldı herhalde.

BÜYÜK KIZ: Bakın!

KÜÇÜK KIZ: Tam üçte durmuş! Bir şey mi var, abla?

BÜYÜK KIZ: (Heyecanla) Nikâhımız üçte kıyıldı. Tam üçtû saat. Allah'ım!..

ORTANCA KIZ: (Gülmek ister.) Ne garip tesadüf!

BÜYÜK KIZ: (Kendini toplar.) Kocam, evden hiçbir şey getirme, dedi. Üstümde ne varsa onunla gideceğim. Ötem berim kalsın. Ben sonra yine gelirim. Hemen gitmeliyim! Kismet! (Gülmeye çalışır.) Çok şaşırdınız, değil mi? Darısı sizin başınıza!

ORTANCA KIZ: (İçini çeker, çok üzgün) İnşallah, abla!

BÜYÜK KIZ: Eh, öpüşelim de ben gideyim artık. (Öpüşürler. Uzaklaşan ayak sesleri) Allaha ısmarladık!

ORTANCA KIZ: (Üzgün) Güle güle, güle güle!

KÜÇÜK KIZ: (Üzgün) Güle güle, abla!

(Düğmeye basılır, makine durur.)

REJİSÖR: Büyük kız gitti.

PRODÜKTÖR: Gitti.

REJİSÖR: Yeni evine.

PRODÜKTÖR: Evet.

REJİSÖR: Fakat bu kız neden bu kadar soğuk, kardeşlerine karşı, anlamıyorum.

PRODÜKTÖR: Huyu böyle. Az konuşur. Heyecanını beli etmek istemedi, tuttu kendini. Bunun nedenleri son bölümde daha açık anlaşılıyor.

REJİSÖR: Evet, evet, son bölüm. Yalnız..?

PRODÜKTÖR: Buyurun!

REJİSÖR: Demin üç kız konuştular ya!

PRODÜKTÖR: Evet, ayrılış sahnesi.

REJİSÖR: Orada bir şey dikkatinizi çekmedi mi?

PRODÜKTÖR: Hangisi?

REJİSÖR: Evdeki çalar saat, tam büyük kız evlenirken düşmüş ve durmuş. Bir yanda, işlemesine kanun tarafından izin verilen yeni bir makine: evlilik. Aynı anda, bir başka yerde, kaderin veya tesadüfün işlemez hale soktuğu bir mekanizma: baba evi! Ne dersiniz bu işe?

PRODÜKTÖR: Güzel bir buluş!

REJİSÖR: Hiç sanmıyorum. Çok ucuz bir tiyatro hilesi. Modası çoktan geçti böyle şeylerin.

PRODÜKTÖR: Bir sembol olamaz mı?

REJİSÖR: Neyin sembolü?

PRODÜKTÖR: Evin yıkılışının sembolü. Büyük kız da gidince ev büsbütün yıkılabilir.

REJİSÖR: Ailede temel diye bir şey var mıydı?

PRODÜKTÖR: Ama yine de ayakta duruyordu.

REJİSÖR: Büyük kızın, aileyi kurtarmak için en ufak bir çabada bulunduğunu görmedik.

PRODÜKTÖR: Belki sadece evde oluşu bile, daha büyük yıkılmaları önliyordu, olamaz mı? İki kız, ablalarından gizli o hale geldiler.

REJİSÖR: O hale geldiler ama.

PRODÜKTÖR: Ondan az çok çekinmeselerdi daha kötü olabilirdi.

REJİSÖR: Daha kötüsü var mı, Azizim?

PRODÜKTÖR: Bence yine de büyük kızın varlığı, ailenin dağılmasını önliyordu.

REJİSÖR: Olabilir, fakat yazar hiçbir ipucu vermedi. Üstelik büyük kız kaçığın, korkağın biri. Cesur olmalıydı, oysa miskin, bencil... Ben öyle sanıyorum ki, fatalist biraz da.

PRODÜKTÖR: Kaderci.

REJİSÖR: Fazla kaderci. Bu duran saat motifi, oyuna bu yüzden konmuş herhalde. Şimdi işin normal, büyük kızın gidip intihar etmesidir. Çünkü bozulan saatin üçte durmuş olduğunu görünce ne dedi? Özellikle o cümleyi hatırlatmak isterim: "Allah'ım, nikâhımız üçte kıyıldı!" Ne demek bu?

PRODÜKTÖR: Gizli kuvvetlerden korkuyor.

REJİSÖR: Gördünüz mü? İçinde büyük bir korku var: Bir tehlikenin, birdenbire bütün ümitlerini yıkacağı korkusu. Kısıtılmış bir av hayvanı gibi, sesinde yalvarış ve korku. Bu kadarı da fazla. Ne var korkacak? İşte, kaderini yendi. Yahut beklemenin, temiz kalmanın mükâfatını gördü. Sonra kardeşleri de hallerinden memnun.

PRODÜKTÖR: Nasıl memnun olurlar?

REJİSÖR: Hiç değilse boyun eğmişler ya! Şimdi bu durumda, onlar mı yıkacak bu yeni yuvayı, yoksa babaları mı?

PRODÜKTÖR: Babaları henüz hiç ortaya çıkmadı. Bakarsınız bir kötülük eder, bir şantaj yapar.

REJİSÖR: Hiçbir baba, o kadar kalpsiz değildir.

PRODÜKTÖR: Fakat adam alkolik. Olur olur!

REJİSÖR: İnsanlara güvenin, Azizim! Biraz iyimser olun!

PRODÜKTÖR: Yoksa çapkın delikanlı dönüp gelecek de damada, öbür kızları nasıl baştan çıkardığını nu anlatacak?

REJİSÖR: O da mümkün.

PRODÜKTÖR: Şu da düşünülebilir: Bütün bu saydığınız şahıslardan biri, bakarsınız, sırf kıskançlık yüzünden, araya kundak sokar.

REJİSÖR: Damadın karakterini öğrendik. Kıza hiçbir şey sormadı, demek ki ailenin içyüzünü biliyor. Nasılsa öğrendi, yahut o soysuz oğlanla tanıştı bir yerde, oğlan anlattı falan filan... Bunu da düşünün! Bunlardan hangisi?

PRODÜKTÖR: (Güler) Fakat bana neye soruyorsunuz? Ben, oyunun sonunu biliyorum.

REJİSÖR: Ben de biliyorum ya, hani tartışalım dedim. Yoksa malum tabii.

PRODÜKTÖR: (Alaycı) Kendinize fazla güvenmeyin, Üstadım!

REJİSÖR: Ne demek?

PRODÜKTÖR: Oyunun sonunu değiştirmiş olamaz mıyım?

REJİSÖR: Siz mi? İşte bu tam bir rezalet olur.

PRODÜKTÖR: Yazarla anlaştım belki.

REJİSÖR: Yazar! İkide bir yazardan bahsetmeyin Allah aşkına! O bütün bu ihtimalleri düşündü mü bakalım?

PRODÜKTÖR: Birkaç saatte mi şişirdi oyunu?

REJİSÖR: O kadar da değil tabii. Peki, ne diye doğru dürüst konuşturmuyor kıızı? Derdinin ne olduğunu anlayamadık gitti.

PRODÜKTÖR: Belki bir sır var hayatında, açmaya utanıyor.

REJİSÖR: Yok canım! Çapkın oğlan büyük kıızı da baştan çıkardı yani? Kız bir ara konuştu ama... Kendimi korudum bugüne kadar, falan... dedi. Numara mı yaptı bize?

PRODÜKTÖR: Ne vakit konuştu?

REJİSÖR: Oyunun ortalarında konuştu ya! Orada biraz açılmıştı, hatta ben de beğenmiştim.

PRODÜKTÖR: Öyle ama, o konuşmasından sonra araya uzun bir zaman girdi. Bu süre içinde bir kazaya uğramış olamaz mı?

REJİSÖR: Ondan ummuyorum.

PRODÜKTÖR: Felaket geliyorum demez ki. İradenin önleyemeyeceği şeyler var.

REJİSÖR: O, dürüst bir kız.

PRODÜKTÖR: İnsan, ne de olsa! Bir erkek yakınlığı özlemişse, ona bunu çok mu göreceksiniz?

REJİSÖR: İffet?

PRODÜKTÖR: Yeni doğan çocuklara şimdi çokluk yeni isimler konuyor.

REJİSÖR: Yani büyük kız da mı?

PRODÜKTÖR: Yoo, yoo... tartışıyoruz da onun için söylüyorum. Görünüşe hemen aldanmamalı.

REJİSÖR: Siz veya yazar, son bölümü benden habersiz değiştirdiniz de kızın başına bir bela sardıysanız, büyük bir haksızlık olur bu. Her masalda, her oyunda bir moral var, Azizim!

PRODÜKTÖR: Fakat hayatın mantığı çok vakit bambaşkadır.

REJİSÖR: Binde bir!

(Düğmeye basılır. Çalışmaya başlayan bant hışırtısı.)

PRODÜKTÖR: Susun, başlıyor.

MASAL ANLATAN KADIN: Neyse, padişah oğlu ile üçüncü kız, oğlanın yurduna yaklaşmışlar. Oğlan: "Sen," demiş, "çık şu kavak ağacına, bekle biraz. Ben sarayıma gidip hazırlık yaptırayım; sonra gelir, seni alırım." Kız, lüzum yok falan demişse de, bakmış ki oğlan ısrar ediyor, razı olmuş. Oğlan gitmiş. Kız başlamış beklemeye... Kavak ağacının dibinde bir kuyu varmış. Su almak için bir çingen kızı kuyuya gelmiş. Bakracını aşağı sarkıtınca kuyuda güzel bir yüz görmüş, kendi yüzünün şavkı kuyuya vuruyor sanmış. Kendi çok çirkin ya! Derken başını kaldırmış ki, ağacın tepesinde başka bir kız... "Ne yapıyorsun ağacın tepesinde?" demiş. Kız saf, çocuk gibi, kötülük olduğunu ne bilsin? Anlatmış padişahın oğlunu beklediğini. Çingen kızı da hâlâ kuyuda gördüğü güzel yüzü kendi yüzü sanırmış... "Ben bu kızdan güzelim de ne diye hizmetçilik edeyim!" demiş. "Geçerim bu kızın yerine, padişah oğluyla ben evlenirim."

(Düğmeye basılır, ses kesilir.)

REJİSÖR: Felaket!

PRODÜKTÖR: Ne oldu?

REJİSÖR: Muradınıza erdiniz! İlle büyük kızı da bedbaht edeceksiniz.

PRODÜKTÖR: (Güler.) Masallar, mutlulukla biter.

REJİSÖR: Bu, anlaşılan öyle bitmeyecek. Oyun da masala paralel gidiyor.

PRODÜKTÖR: Şimdi büyük kızın konuşmasını dinleyelim. Evlendikten üç sene sonra.

REJİSÖR: Yine mi üç? Ne hikmet var bu üçte, anlamıyorum. Üç kız kardeş. Büyüğü saat üçte evlenir, evdeki çalar saat üçte durur, belki de ayın üçüydü, haftanın da üçüncü gününü. Hep üç!

PRODÜKTÖR: (Güler.) Hak oyunu üçtür, derler. Neyse... şimdi büyük kız, odada yalnız, kendi kendine konuşuyor.

(Düğmeye basılır, ses makinesi çalışmaya başlar.)

BÜYÜK KIZ: (Üzgün bir sesle) Evleneli bugün tam üç sene oldu. Baba evine bir daha uğramadım. Şimdi onlardan çok uzaklardayız. Eski evim! Ne kadar safmışım, ne kadar habersizmişim! O uğursuz gecede iki kardeşim karanlıkta konuşurlarken ben uyumuyordum. Sözleri hâlâ kulaklarımda.. (İKİ KIZ'ın eski konuşmalarından cümleler, fısıltı halinde)

ORTANCA KIZ: Barda çektiirdiğiniz resimleri geri alıp seni kurtarmak için.

KÜÇÜK KIZ: Aldırma be abla! Üzme kendini bu kadar!

ORTANCA KIZ: Üzme mi? Üzme! Bir doktora gitsek...

KÜÇÜK KIZ: (Ürküş) Sus kız! Duyan olur... (Sesler kesilir.)

BÜYÜK KIZ: Duymuştum, çünkü beni uyumuş sanıyorlardı, ama uyanıktım. Karanlıkta taş kesildim. Çılgılığımı boğazımda dondu da, anlamadılar uyanık olduğumu. Ne yapayım, diye günlerce kıvrandım, düşündüm. Olan olmuştu. Hainin, bencilin biriydim. Kendimi, kendi kurtuluşumu düşündüm. Kaçıp gitmeyi düşündüm. Sırlarını kurcalsam kendimi de mahvetmiş olacaktım. Bir kuyuya gömer gibi... (Düğmeye basılır, ses kesilir.)

REJİSÖR: Buraları geçsek? Anlaşıyor.

PRODÜKTÖR: Geçebiliriz. *(Hızla dönen bir bant hışırtısı)*

BÜYÜK KIZ: O günü de unutamıyorum, evden temelli gideceğimi haber verdiğim günü... O gün onlara soğuk davranmak, kayıtsız, katı görünmek için, daha önce ne kadar azap çekmişim. Her türlü acıyı önlemek, öldürmek için kendimi az mı zorladım! Neyse ki kardeşlerim, o şaşkınlık içinde, farkında olmadan bana yardım ettiler. Ayrılınam kolay oldu. Sonra yine gelirim, dedim. İnandılar, Yalan söylemiştim, kaçtım. Korkağın, hainin biriyim... Ama başka türlü kurtulamazdım. Kaderime ilk defa karşı koydum. *(Kısa bir sessizlik. Band hışırtısı devam etmektedir.)*

REJİSÖR: Neye sustu?

PRODÜKTÖR: Heyecandan. Yoruldu hem de.

BÜYÜK KIZ: Kocamla hiç konuşmadık bunları. İlk karşılaşmamızda ailemi hiç sormamıştı. Eminim, hiçbir zaman da sormayacak. Herkesin hayatında yaralar var, bunlara tek başıma katlanmalıyız. Ortak saadetleri bulandıracak şeyleri yakınımızdan gizlemeliyiz. Başka türlü yaşanmaz. Bunu geçenlerde daha iyi anladım.

(Düğmeye basılır, ses kesilir.)

REJİSÖR: Yeni bir tehlike galiba.

PRODÜKTÖR: *(Güler.)* Masaldaki çingen kızı mı geliyor dersiniz?

REJİSÖR: Size sormalı, ama artık bıktım masaldan.

PRODÜKTÖR: İsterseniz bu kısmı kısaca ben anlatayım.

REJİSÖR: Lütfen.

PRODÜKTÖR: Bir gün kızın eline bir kitap geçiyor, okuyor kitabı.

REJİSÖR: Ne kitabı?

PRODÜKTÖR: Bir halk kitabı. Hikâye. Sonunda iki sevgili, birbirlerine kavuşmadan ölüyor, ikisini yan yana gömüyorlar. Oğlanın mezarında kırmızı, kızın mezarında beyaz, birer gül fidanı yetiştiriyor. Fakat dallar tam birbirlerine sarılacaklar, bir karaçalı yükselip ayırıyor ikisini.

REJİSÖR: Buyurun, masal içinde masal! Peki sonuç?

PRODÜKTÖR: Sonucu siz çıkarın!

REJİSÖR: Yoksa büyük kızı öldürecek misiniz? Oyun, bütün anlamını kaybeder.

PRODÜKTÖR: Belki daha çok anlam kazanır.

REJİSÖR: Ama çok saçma olur bu, evlendikten sonra hemen ölmesi. Yoksa kız tam mesut olacakken, kocasını mı öldüreceksiniz?

PRODÜKTÖR: (Güler.) Üzülmeyin, ikisi de yaşıyor.

REJİSÖR: Ya yeni hikâye? İki mezar, iki gül fidanı, aradaki karaçalı?

PRODÜKTÖR: O benim yorumum, Üstadım!

REJİSÖR: Anlamadım.

PRODÜKTÖR: Büyük kız anlatıyor, dinleyin!

(Düğmeye basılır, bant hışırtıyla dönme ye başlar.)

BÜYÜK KIZ: Bu hikâye bana çok dokundu. Evet, kocam da ben de mesuduz, saadeti sağlığımızda bulduk. Fakat bazan araya karaçalılar gibi, eski acı hatıralar giriyor. Gerilerden bazı eller uzanıyor, bizi ayırmak istiyor. Korkuyorum, kocam bazan dalıp gidiyor. Kendimden biliyorum, o da bir şeyler unutmak istiyor hep. O da, ben de belli ki bazı kimselerden kaçtık. Zaman zaman bir utanç dalgası, bir suçluluk duygusu yüzümüzü yalayıp geçiyor, harlı ateşler gibi... Bizim yüzümüzden belki bazıları daha yalnız, daha bedbaht oldular, yüzüstü kaldılar, belki sokaklara düştüler. Arayıp sormuyoruz, hiçbir şey bilmek istemiyoruz. İşte bu hatıralar, fidanları ayırmak isteyen karaçalılar... O çalılar olmasa...

(Düğmeye basılır, ses kesilir.)

REJİSÖR: Neyse, ölmemiş, kurtulmuş.

PRODÜKTÖR: Öyle mi dersiniz?

REJİSÖR: Anlayış meselesi! Herkes sizin gibi düşünmez azizim!

Uzak Yol Kaptanı

KİŞİLER

KAPTAN

KIZ

DELİKANLI

Oyun boyunca zaman zaman azalıp çoğalan bir deniz motoru sesi.

KAPTAN: *(Kendi kendine konuşur gibi)* İthaka'ya dönen gemide ben de vardım. Tortuga adasında korsanlarla savaştım. Evliya Çelebi, Karadeniz'deki fırtınayı benimle birlikte atlattı. Bakmayın siz, ben şimdi...

KIZ: *(Yavaşça)* Neler söylüyor?

DELİKANLI: Sayıklıyor galiba. Tuhaf bir adam.

KAPTAN: *(Mırıldanır.)* Şimdi uzak yakın... yolculuğa çıkanlar... çoğu bilmezler beni.

KIZ: *(Yavaşça)* Başı öne düştü; uyudu mu dersin?

DELİKANLI: Motorun yekesi elinde.

KIZ: Ya uyuduysa?

DELİKANLI: Korkma! Tecrübeli denizciye benziyor.

KAPTAN: *(Dalgınlığından sıyrılmış)* Bir şey mi dediniz?

KIZ: Hayır, Kaptan!

KAPTAN: Keyfinize bakın! (Kısa bir sessizlik. Babacan) Kaç saat oldu evleneli?

DELİKANLI: (Hafif güler) Yeni evlendiğimizi nerden bildiniz?

KAPTAN: Bildim. Nikâh salonundan çıkar çıkmaz hemen bana geldiniz.

KIZ: Evet, Kaptan!

KAPTAN: Memur şaşırmıştır.

KIZ: Niçin?

KAPTAN: Koca salonda sizden başka iki tanık vardı.

KIZ: (Hafif güler.) Onu da mı biliyorsunuz?

KAPTAN: Anlaşıyor.

DELİKANLI: İnanır mısınız, heyecandan öpüşemedik bile!

KAPTAN: Geç kalmış değilsiniz... Fakat neden öyle çekingen? (Birden sesini yükseltir.) Dalgayı hissettiniz mi?

KIZ: Hafif bir sallanma oldu.

DELİKANLI: Denizde hiç kıpırtı yok.

KAPTAN: Ölü dalga çabuk geçer.

KIZ: Hava güzel, Kaptan!

KAPTAN: Belli olmaz.

KIZ: Fazla deniz tutar beni.

KAPTAN: Deniz denizdir. Azıyla fazlasıyla her haline hazırlıklı olmalı. (Kısa bir sessizlik) Yanınıza neler aldınız?

DELİKANLI: Eli boş gidiyoruz. Varacağımız yerde yavaş yavaş alacağız.

KAPTAN: Eskileri bırakabildinizse iyi! Demek sıfırdan başlayacaksınız?

DELİKANLI: Pek öyle sayılmaz. Şu iki valizde var bir şeyler.

KAPTAN: Geçmişi gerilerde bırakabildinizse iyi!

DELİKANLI: Hayata sanki yeni doğduk, Kaptan!

KAPTAN: Buna sevindim. Yolculuğa ağırlıklarla çıkmak, en azından sıkıntı verir insana.

KIZ: Hepsini bıraktık, bir tüy kadar hafifiz, Kaptan!

KAPTAN: O çok iyi! Peki, neden iskelede öyle kararsızdınız?

KIZ: S ylesek g cenmezsiniz ya?

KAPTAN: (*Hafif güler.*) G cenmem, çünkü tahmin ediyorum.

DELİKANLI: O halde siz söyleyin.

KAPTAN: Motoru gözünüz tutmadı. Teknemi pek eski buldunuz.

DELİKANLI: Doğru! Ne de olsa yeni bir motorla gitmek...

KAPTAN: (*Sözünü keser.*) Yeni! Ne fark eder? Bütün motorlar aynı yere gidiyor.

DELİKANLI: Öyle ama...

KAPTAN: (*Sözünü keser.*)  yle ama, siz yeni evlisiniz! Olsun! Bütün tekneler iskelenin birinden ötekine gider.

KIZ: İyi bir gemiyle gitsek, fena mı Kaptan?

KAPTAN: Sırada hangi tekne varsa ona binecektiniz. Sonra, bu benim motor, hep yeni evlileri taşır nedense.

(* oğalan motor sesi*)

KIZ: Çok hızlı gidiyoruz Kaptan!

KAPTAN: En yavaşımız.

DELİKANLI: Bu da yavaşsa... Pek  abuk varacağız. Bu güzel deniz, biraz uzasın isterdim.

KAPTAN: Trafik kurallarına uymak gerek. Hem daha başlangıçta gözünüzü korkutmamak için yavaş gidiyoruz.

KIZ: Neden korkalım?

KAPTAN: Fazla deniz tutar beni, diyen sizdiniz.

KIZ: Daha hızlı gidelim, çabuk varalım!

KAPTAN:  abuk varacaksınız da ne olacak? Ama madem istiyorsunuz...

(*Motor sesi çoğalır.*)

KIZ: Ne güzel! R zg r saçlarımı uçuruyor.

DELİKANLI: Saçların ne kadar siyah Sevgilim!

KIZ: Hep böyle kalsa!

KAPTAN: Bu sular da tez ağıdır.

KIZ: Biz denizde yaşamayacağız ki!

KAPTAN: Denizlerden eser rüzgâr, sizi her yerde bulur.

KIZ: Yaşlanınca elbette ağaracak, Kaptan!

KAPTAN: Ben pek yaşlı değilim.

DELİKANLI: Yüzünüzde derin çizgiler var.

KAPTAN: Suyu çok tuzludur denizin.

DELİKANLI: Hava kararmadan varabilir miyiz, Kaptan?

KAPTAN: Orda gece başladı bile!

(Kısa bir sessizlik)

KIZ: Sizin hiç tayfanız yok mu, Kaptan? Böyle yapayalnız?

KAPTAN: Ben teknemi tek başıma yönetirim.

DELİKANLI: Fakat motorunuz oldukça büyük.

KAPTAN: Oldukça mı? O kadar büyük ki kendinizi pek yalnız hissebilirsiniz.

KIZ: Biz yalnızlık duymuyoruz.

KAPTAN: Öyleyse başkaları da vardır.

KIZ: Nerde?

KAPTAN: *(Hafif güler.)* Teknede.

KIZ: Siz, kocam ve ben... Üç kişi değil miyiz?

KAPTAN: Getirdiklerini unuttunuz.

KIZ: Anlayamadım, biz tek başımıza geldik, Kaptan!

KAPTAN: Öyle sanırsınız, hem önemli değil. Yalnız şunu bilin ki, bu tekneye pek çok kişi sığar.

DELİKANLI: Sahiden de garip bir tekne. Binerken farketmemiştim.

KAPTAN: Yol aldıkça her şey değişir.

DELİKANLI: Yanımızda başkaları da varmış gibi.

KIZ: Oysa kimselere duyurmadan, daha yeni evlendik!

KAPTAN: Öyle! Geçtiğiniz suları bile görmüyorsunuz. Bakın: Bunlar henüz gün değmemiş sular!⁸ Siz henüz büyük dolaşıma katılmamış sulardasınız.

KIZ: Biraz karanlık gibi.

KAPTAN: Daha güneş yüzü görmemişler de ondan.

KIZ: Sabahleyin güneş vardı.

KAPTAN: Ayağınız karadayken. Şimdi denizdesiniz.

KIZ: (Birdenbire) Deniz dipleri korkunç mudur, Kaptan? Siz hiç indiniz mi?

KAPTAN: Çook!

KIZ: Dalgıç elbisesiyle mi?

KAPTAN: Hayır.

KIZ: Yüzme bilirim ama, derinlere incek kadar değil. İyi ki denizin üstündeyiz! Kaptan, siz hep kapalı denizlerde mi gezersiniz?

KAPTAN: (Hafif güler.) Haha! Neymiş bakalım kapalı deniz?

KIZ: Yani yakın limanlara mı demek istedim. Hep bu kıyı boylarında mı dolaşırsınız?

KAPTAN: (Küçümser.) Beni bir boğaz kayıkçısı mı sandınız? Ben uzak yol kaptanıyım. Ben her vakit ancak açık denizlere sefer ettim.

DELİKANLI: Her vakit! Ya bugün?

KAPTAN: Ne olmuş bugüne?

DELİKANLI: Hani bu yol öyle uzun değil de...

KAPTAN: (Hafif güler.) Acaba? Kuzey Buz Denizi'ne gitmediğimiz nerden belli?

DELİKANLI: (Üzgün) Ah, keşki çok uzaklara gitsek!

KAPTAN: Neden? Ancak bir şeyden korkanlar, uzakları isterler... Fakat gidebiliriz.

DELİKANLI: Bu tekneyle mi?

KAPTAN: Sen yürütene bak! Hem unutma ki, küçük teknelerde büyük gemiler yatar. Her şey küçükten başlıyor.

8 değmemiş sular! görmemiş sazlar!

DELİKANLI: (Eğlenir.) Öyle! Kıydan gidiyoruz, ama kendimizi açık denizde sayabiliriz, değil mi, Kaptan?

KAPTAN: Bazan kıyılarda açık deniz yaşanır.

(Motor sesi azalır.)

DELİKANLI: Bizi sahiden Kuzey Buz Denizi'ne götürebilir misiniz?

KAPTAN: İsteyin yeter ki!

KIZ: Kuzey'e değil ama, Atlas Okyanusu'na gitmek isterdim.

KAPTAN: Ümit Burnu'ndan çok geçmiştir.

KIZ: Kaç kere, Kaptan?

KAPTAN: Sayısını unuttum. Hele siz yaşta iken!

KIZ: Kaç yıllık kaptansınız?

KAPTAN: Kendimi bildim bileli.

KIZ: Hep bu teknede mi?

KAPTAN: Hep. Gözünüz tutmadı ama, sağlamdır. Yapılışından bugüne kadar az vartalar atlatmadı.

DELİKANLI: Boğulan oldu mu hiç?

KAPTAN: Kayıplarım oldu tabii. Ne ümitler sulara gömüldü. Fakat teknem dayandı. Hiçbir şeyden henüz yılmış değilim. (Kısa bir sessizlik) Nedir teknemin adı?

DELİKANLI: Bilmem.

KAPTAN: (Alınmış) Yazık! Binerken bakmadınız mı?

KIZ: Ben baktım, Kaptan!

KAPTAN: Evet?

KIZ: Kon-Tiki.

KAPTAN: Teşekkür ederim. Bu isim size neyi hatırlatıyor?

KIZ: Pasifik Okyanusu'nda bir sal yolculuğunu... Hayaliniz çok geniş, Kaptan!

KAPTAN: Siz hayal sanın. Ben çok yer gördüm. Şimdi uzak yakkın... yolculuğa çıkanlar... çoğu bilmezler beni. Bir zamanlar İthaka'ya dönen gemide idim. Tortuga adasında korsan-

larla savaştım. Portekiz'in Porto limanında Porto şarabını içen kimdi? Sindbad, Marko Polo, ben...

(Motor sesi kesilir.)

KIZ: (Yavaşça, DELİKANLI'ya) Yine sayıklamaya başladı. Ne tuhaf adam!

DELİKANLI: Başı önüne düştü, uyudu mu dersin?

KIZ: Hatıralarına gömüldü.

DELİKANLI: Hayallerine.

KIZ: Okumuş bir adama benziyor. Aklını gezi kitaplarıyla bozmuş herhalde. (Motor sesi çoğalır. Heyecanla) Bir sallanma oldu, duydun mu?

DELİKANLI: Denizde hiç kıpırtı yok.

KAPTAN: (Boğuk bir sesle) Ölü dalga... Geçti! (Çabuk çabuk) Deniz depremlerinin dalgalanmaları çok daha sarsar. (Kısa bir sessizlik) Sustunuz, yoksa sıkılmaya mı başladınız? Daha sular kararmadı.

KIZ: Yorulmuşuz, Kaptan! Hem artık yaklaşıyoruz herhalde!

KAPTAN: Ne çabuk. Henüz yolun başındasınız.

DELİKANLI: (Hafif güler.) Aman, Kaptan!

KAPTAN: Öyle, öyle!

DELİKANLI: Saatiniz var mı, Kaptan? Benimki durmuş.

KAPTAN: Neden?

DELİKANLI: Bilmem. Saat kaç?

KAPTAN: Saat? Bu denizde saatlere güven olmaz; en iyisi gökyüzüne bakmak!

DELİKANLI: Şaka mı ediyorsunuz, Kaptan?

KAPTAN: Hayır! Gökte ne var?

KIZ: (Hafif güler.) Bulut yok.

KAPTAN: Şimdilik.

KIZ: Biz karaya çıkıncaya kadar hep böyle kalsa.

DELİKANLI: Saat kullanmaz mısınız?

KAPTAN: Gökyüzü...

DELİKANLI: (*Sözünü keser.*) Fakat, Kaptan?

KAPTAN: Şu alet de saat yerine geçer.

DELİKANLI: Cep saatine benziyor. Nedir?

KAPTAN: Dalgasayar.

DELİKANLI: Dalgasayar mı? Hiç duymamıştım. (*Güler.*) Dalgaların nesini sayıyorsunuz?

KAPTAN: Çeşidini.

KIZ: Ne güzel!

KAPTAN: (*Hafif güler.*) Benim icadım. Çarşılarda satılmaz.

KIZ: (*Yavaş sesle, DELİKANLI'ya*) Sahi! Seninle kimbilir ne kavgalarımız olacak, Sevgilim! Bir hatıra defteri tutsam da bir yazsam hepsini... Ben çok kıskancımdır.

KAPTAN: Bakın, bakın, az ileride zehirli bitkiler var. Sakın elinizi sürmeyin!

DELİKANLI: (*Yüksek sesle, KAPTAN'a*) Renkleri çok güzel, Kaptan! (*Yavaş sesle., KIZ'a*) Ben kıskançlıktan yılmışımdır. Annem, babamı deli gibi kıskanırdı.

KAPTAN: Bu bitkiler, derin deniz bölgelerinde olur. Fazla eğilmeyin, renklerine bakın, yeter! Diplerin bütün zehiri, su üstüne çıkmış gibi.

KIZ: (*Yavaş sesle, DELİKANLI'ya*) Şaka söyledim, ben seni kıskanmam, Sevgilim! Çünkü sen yalnız beni seveceksin. Söz veriyorsun, değil mi?

DELİKANLI: (*Yavaş sesle, KIZ'a*) Söz! Her zaman!

KAPTAN: (*Birden*) Karşıya, sola bakın! Bir gomene uzakta bir adacık var, gördünüz mü?

(*Martı çılgınlıkları*)

DELİKANLI: Ben gördüm, üstünde martılar uçuşuyor. Yemyeşil bir ada.

KIZ: (*Yavaş sesle, DELİKANLI'ya*) Yabıkarsan benden? Erkeklerin sevgisine güven olmazmış.

KAPTAN: O da bazan birdenbire yok olur.

DELİKANLI: Ne zaman?

KAPTAN: Hiç belli olmaz. Hatta durgun, güzel havalarda günlerce gözükmez. Sonra birden su yüzüne çıkarır.

KIZ: Bu denizde sirenler de var mıdır, Kaptan?

KAPTAN: Yaa, demek sirenleri de biliyorsunuz? -

KIZ: Büsbütün cahil değilim.

KAPTAN: Sirenler de vardır. Ama belli bir yerleri yoktur. Şarkıları beklenmedik bir yerden ansızın duyulur.

KIZ: Ben duymam, Kaptan!

KAPTAN: Yalnız erkekler duyar, genç erkekler... Duyunca da artık kimse tutamaz onları.

KIZ: Sevgilimi bırakmam.

KAPTAN: Fakat erkek gider. Kendi gitmese bile gönlü onlarla gider ve siz gerilerde kalırsınız.

KIZ: Ölürüm daha iyi, Kaptan!

KAPTAN: Yaşarsınız. Bu denizde her şey olur. Çok şey umar, pek azını elde edersiniz.

KIZ: Ya az şey umuyorsam?

KAPTAN: Çoğa kavuşmanız mümkün.

KIZ: Fazla bir şey beklemiyorum.

KAPTAN: Susuyorsun, Delikanlı!

DELİKANLI: Ben sirenlere inanmam.

KAPTAN: Fakat vardır.

DELİKANLI: Masallarda.

KAPTAN: Benim de başımdan geçti.

KIZ: (Heyecanla) Sahi mi, Kaptan? Sirenlerin çağrısı öyle güçlüymüş ki duyan dayanamazmış. Siz de gemi direğine mi bağlattınız kendinizi?

KAPTAN: Ben bağırma taş bastım.

DELİKANLI: Demek, sirenleri gördünüz?

KAPTAN: *(İçini çeker.)* Gördüm.

KIZ: Güzel miydiler?

KAPTAN: Güzeldiler.

DELİKANLI: Neye benziyorlardı?

KAPTAN: Kızlar neye benzerlerse. Kuşlara, bulutlara, çiçeklere.

DELİKANLI: Martılar gerilerde kaldı. Gökyüzünde bulut da yok.

KIZ: Bu sulara çiçek açar mı, Kaptan?

KAPTAN: Zehirli bitkiler gördünüz demin.

DELİKANLI: Bitki başka, çiçek başka.

KAPTAN: Derinlerde güzel deniz çiçekleri de vardır.

DELİKANLI: Ama siren diye bir şey yok.

KAPTAN: Gördüm diyorum, inanmıyor musunuz?

DELİKANLI: Ya yine görürseniz?

KAPTAN: *(İçini çeker.)* Benim için artık geç!

(Bir gemi düdüğü duyulur.)

KIZ: *(Birden, heyecanla)* Kaptan! Bakın, bakın!

KAPTAN: Uzakta bir gemi. Geçer. Dış hatlara gidiyor.

(KIZ'la DELİKANLI'nın konuşmaları bir süre yavaş sesle, kendi aralarında.)

KIZ: Pırıl pırıl. Ne kadar güzel!

DELİKANLI: Bizi selamladı.

KIZ: O gemiyle gitseydik.

DELİKANLI: Çok lüks! Hem ne fark eder?

KIZ: Nasıl etmez? Tertemiz kamaralar, büyük geniş salonlar, şık ve kıbar insanlar... Konfor... *(Sesi hırçınlaşır.)* Fakat ben söyledim, küçük bir motorla gitmeyelim dedim, sana dinletemedim.

DELİKANLI: Ama biliyorsun ki, sevgilim...

KIZ: *(Sözünü keser.)* Elimize bir fırsat geçmişti. Bir daha nerden çıkacağız deniz yolculuğuna?

DELİKANLI: İleride çok çıkarız.

KIZ: (Üzgün) Hiç sanmıyorum. Nasıl başladıysa öyle gider.

DELİKANLI: Hiç de değil. İlerde...

KIZ: (Sözünü keser.) İlerde! Ne yapayım ileriye? Sen şimdiye bak! Bu benim hayatımın dönüm noktası... Şimdi görmedikten sonra... Ama annem dedi: Arka tekerlek, öndekine uyarınış! Bugün nasılsa yarın öyle olacak.

DELİKANLI: Gemidekileri kışkandın galiba?

KIZ: Yoo! Ama düşündüm de annem haklı. Bu yolculuk böyle mi olmalıydı? Sen beni gerçekten sevseydin ne yapar yapar...

KAPTAN: (Birdenbire) Sıkı durun geminin dalgası geliyor.

KIZ: (Bağırır.) Üstüm başım sırsıklam oldu.

KAPTAN: Yazdır, çabuk kurur.

KIZ: (Yavaş sesle, DELİKANLI'ya) Bir elbise bile yaptırmadın bana. Evet, önemli değil ama, bir gelinlik olsun giymek istemez miydin?

DELİKANLI: (Yavaş sesle) Fakat biliyorsun, hesap ettik...

KIZ: (İçini çeker.) Hesap, hesap! Bıktım bu hesaplardan! Sırası değilmiş... laf! Şu ıslanmış elbiselerime bak! Oysa ne güzel kumaşlar vardı.

DELİKANLI: (Yüksek sesle) Ortalık neye karardı, Kaptan?

KAPTAN: Dar boğaza girdik.

DELİKANLI: Bu adamlar kıyıda ne yapıyorlar?

KAPTAN: Karşıdan karşıya tel çekiyorlar. Enerji nakil hattı.

KIZ: (Yavaş sesle) Bense neler beklemiştim.

DELİKANLI: (Yüksek sesle, KAPTAN'a) Doğru! Radyoda ara sıra duyarım. Denizcilere bildirirler. Peki bu tel çekilirken deniz, trafiğe kapatılmaz mı?

KIZ: (Biraz sert) Beni dinle! Neden gelinlik yaptırmadın diyorum?

KAPTAN: (DELİKANLI'ya) O dediğin, direkleri yüksek gemiler için, Delikanlı! Biz bu halimizle her yerden geçebiliriz.

KIZ: (Sert) Sana söylüyorum.

DELİKANLI: Bu kayalar ne kadar sarp, Kaptan?

KAPTAN: Tekne sağlam mı, sen ona bak!

(Rüzgâr uğultuları)

DELİKANLI: Fırtına çıktı, hava ondan karardı galiba.

KAPTAN: Yaz fırtınası çok sürmez.

DELİKANLI: Kıyılarda yeşermiş tarlalar! Allah vere de yıldırım düşmese!

KAPTAN: Yıldırım yüksek ağaçlara düşer. Bak tepede, tek başına bir ağaç.

DELİKANLI: Gördüm. Dünyaya meydan okur gibi bir hali var.
(Şiddetli bir gök gürültüsü. Heyecanla) Ağaca yıldırım düştü.
Siz bir kâhinsiniz, Kaptan!

KIZ: (Korkmuş) İyi ki yanımdasın, Sevgilim! Ağaç yanıyor.

DELİKANLI: Demin yemyeşildi, kapkara kesildi.

KAPTAN: Yıldırım öyle yapar.

DELİKANLI: Ortalık karardı. Buralarda bir fener neden yok, Kaptan?

KAPTAN: Vardı, sönmüştür.

(KIZ ağlamaya başlar.)

DELİKANLI: Ağlama, geçti! Fakat burası tehlikeli bölge, muhakkak bir fener ister. Nasıl sönmüş olabilir, Kaptan?

KAPTAN: Yerine yenisi konmuştur.

DELİKANLI: Görülüyor.

KAPTAN: Uzaktan henüz görülmez, içerlerdedir. Hem ben yolu biliyorum.

(Kısa bir sessizlik)

DELİKANLI: Karanlık bastırıyor.

KAPTAN: Geceden korkma!

KIZ: (Yumuşak) Sevgilim, söylediklerim için bana gücenmedin ya?

KAPTAN: Ay çıkıyor, birazdan ortalık yine aydınlanır.

KIZ: (*Yumuşak*) Düşündüm de... haksızlık ettim. Hepsini birden istemek... yersiz... Zamanı var.. Eksikleri zamanla tamamlarız... Başlarken siz de benim gibiydiniz, değil mi, Kaptan?

KAPTAN: Yıldızlar da göründü... Bana bir şey mi sordun kızım?

KIZ: Aylı gecelerde şu kıyılarda bir ağaç altında oturmak, kim bilir ne güzeldir!

DELİKANLI: Deminki fırtınadan eser yok, Kaptan! Sanki şimşekler hiç çakmamış gibi.

KAPTAN: Yaz fırtınası tez geçer, demedim mi!

KIZ: (*İçini çeker.*) Fakat çok korktum, Kaptan!

KAPTAN: O kadar olur.

KIZ: (*Heyecanla*) Karşı kıyılara bakın, Kaptan! İnsanlara benziyorlar.

(KAPTAN hafif güler.)

KIZ: Neye güldünüz? Benzemiyorlar mı? Sanki bize bakıyorlar.

DELİKANLI: Taş kesilmiş, yaşlı insanlar gibi.

KAPTAN: (*Hafif güler.*) Merak ediyorlar.

KIZ: Neyi, Kaptan?

KAPTAN: Boğazdan nasıl geçeceğimizi.

KIZ: Aa, daha bitmedi mi boğaz?

KAPTAN: Az kaldı.

(*Kısa bir sessizlik. Rüzgârın, denizin hışırtıları*)

KIZ: Nikâhımızın tanıklarından biri, benim çok yakın arkadaşımdı, Kaptan!

KAPTAN: Yaa?

KIZ: Öyle iyi kalpli bir kız ki! Fakat çok talihsiz... Sevişerek evlendiği genç sonradan hayırsız çıktı; ayrıldılar. Nikâhtan sonra bana mutluluk dilerken, gülümseyen gözlerinde, gizlemeye çalıştığı üzüntü, bütün acılığıyla belli oluyordu.

KAPTAN: Yazık!

KIZ: (*Birden korkmuş*) Kaptan, ilerde siyah dumanlar...

DELİKANLI: Sis çöktü.

KAPTAN: Sis değil, duman.

KIZ: Ne dumanı?

KAPTAN: Batan bir geminin dumanı.

DELİKANLI: Hiç ses yok ama!

KAPTAN: Sessiz batıyor.

DELİKANLI: İçindekiler kurtulmuş mudur?

KAPTAN: Bilinmez. Belki de sulara gömülmeyi daha uygun gördüler.

DELİKANLI: Hiç öyle şey olur mu?

KAPTAN: Başka çare yoksa? Siz akarsularda yatak değişmesi nedir, bilir misiniz?

KIZ: Akarsu, yatağında akmasını önleyen bir olay, bir engel yüzünden bu yatağını değiştirir, başka yerden akar.

KAPTAN: Evet. Ama gemilerin ve insanların beklenmedik engeller karşısında birdenbire yatak değiştirmesi kolay olmaz.

KIZ: Gitsek de baksak... Belki kurtarırdık.

KAPTAN: Kimi?

KIZ: Batanları?

KAPTAN: Siz mi? Önce kendinizi kurtarın!

KIZ: Biz selametteyiz, Kaptan!

KAPTAN: Daha belli değil.

KIZ: O gemi niçin battı dersiniz?

KAPTAN: Söyledim ya, denizde kör kayalar dolu. Birisine çarpmıştır.

KIZ: Suç kaptanda şu halde.

KAPTAN: Yolcular da suçludur. Çok çabuk gitmek istemiş olabilirler.

DELİKANLI: Benim bildiğim, her şey kaptanın elindedir.

KAPTAN: Bazı hallerde yolculardır geminin kaptanı.

KIZ: Ne çok şey biliyorsunuz, Kaptan!

KAPTAN: Pek az.

KIZ: Aa, bakın sırtlara? Bunlar ne karları?

KAPTAN: Kalıcı karlar.

KIZ: Oysa yamaç pek yüksek görünmüyor.

KAPTAN: Uzaktan görünmez...

KIZ: Toprak ne kadar yeşil!

KAPTAN: Erimeyen karlar var da ondan.

DELİKANLI: Yeşil, beyaz güzel uyuşmuş.

KAPTAN: Yeşil yok olsa bile beyaz kalır.

DELİKANLI: Çok sıcak günlerde de erimez mi bu karlar?

KAPTAN: Dağın öte yamaçları rüzgârda, güneşte kavrulur.
Ama bu yamaç, duldalanmıştır, karlar olduğu için.

KIZ: Yalnız, fazla aşınmış!

KAPTAN: Kıyılar mı? Gür sular geçmiş üzerlerinden. Sular yatağın yanlarını kemirmiş, sürüklenen taşlar da sürtüne sürtüne alt kısımları yıpratmış.

KIZ: Siz çok kitap okumuşsunuz, Kaptan!

KAPTAN: Mesleğim onu gerektiriyor. Güzel şeyler sevilir. Tepelerde, oyuklarda kalıcı karlar da güzeldir.

KIZ: Bakın, bakın! Denizde bir şişe! İçinde bir mektup vardır belki.

DELİKANLI: (*Hafif güler.*) Robinson'dan bir mesaj olmasın?

KAPTAN: (*Hafif güler.*) Şeytanlı şişedir.

KIZ: Gidip alalım, Kaptan!

KAPTAN: Almasak daha iyi!

KIZ: Neden?

KAPTAN: Hayra alamet değil.

KIZ: Nerden bildiniz?

KAPTAN: Benzerlerini çok gördüm. Açtığım vakit içlerinden tatsızlıklar çıktı. Hem baksanıza, ne kadar uzakta. Yolumuzun üstünde olsaydı belki...

KIZ: Akış aşağı gidiyor.

KAPTAN: Üzülmeyin, sular elbet bir kıyıya iletir. (Kısa bir sessizlik.) Nikâhta ikinci tanık da herhalde sizin arkadaşınızdı.

DELİKANLI: Evet. Ama evli değil henüz.

KIZ: Ben ondan hiç hoşlanmam, Kaptan!

KAPTAN: Niçin?

KIZ: Macera düşkünü, sorumsuz, uçarı... (Motor sesi birden kesilir.) Neye durduk?

KAPTAN: Motor bozuldu galiba. Evet, evet, motor bozuldu.

KIZ: Şimdi ne yapacağız?

KAPTAN: Onarmaya çalışacağız.

KIZ: O arkadaşından hiç hoşlanmam. Az mı kızın kanına girdi, yalan mı?

DELİKANLI: Çocuk değiller ya, kanmasalardı. Onun huyu öyle!

KIZ: Huy! Alıyor, kaçıyor, söz veriyor, tutmuyor. Bencil, korkak, düşüncesiz...

DELİKANLI: Canım, bize ne ondan?

KIZ: Nerden de bulursun böyle dostu, anlamıyorum.

DELİKANLI: Çocukluk arkadaşım. (Motorda onarma tıkırtıları) Kaptan, onarması kolay mı bozukluğun?

KAPTAN: Biraz uğraşmak lazım.

KIZ: (Hafif güler.) Aklıma ne geldi, biliyor musunuz? Masaldaki Şehzade! Bir gün sefere çıkar. Gitmeden hanımına, cariyesine "Size ne getireyim?" diye sorar. Söylerler. Cariye der ki: "Emanetimi unutursa dönüşte geminin önü zifir siyahı duman olsun ve gemi yürümesin!" Öyle de olur.

DELİKANLI: Yani?

KIZ: Tam da arkadaşından konuşuyorduk, motor bozuldu.
Cansız tekne bile hoşlanmadı ondan.

DELİKANLI: (Güler.) Daha neler!

KIZ: (Hafif güler.) Olamaz mı, Kaptan?

KAPTAN: Olabilir.

KIZ: Kıyılar birdenbire değişti, deminki güzelliklerinden eser kalmadı. (İç içe yankılar halinde iniltiler duyulur. Sesi değişmiş, ürkmüş) Dinle, çıplak kayalardan sesler geliyor. Kayalar devrilmiş de altında birileri kalmış gibi.

DELİKANLI: Rüzgârın uğultusu.

(Motor çalışmaya başlar.)

KIZ: Motor çalışıyor, Kaptan!

KAPTAN: Evet! Tekne sağlamsa aksaklıklar kolay giderilir.

(Motor sesi çoğalır.)

KIZ: Uzakta bir sıra ışık göründü, Kaptan!

KAPTAN: Yaklaşıyoruz.

KIZ: Bir yere gece vakti varmak, heyecanlı oluyor.

DELİKANLI: Körfeze girdik, iskeleye az kaldı.

KIZ: Çok şey gördük, iyi ki bu motora binmişiz!

KAPTAN: (Mırıldanır.) Şimdi uzak yakın... yolculuğa çıkanlar... çoğu bilmezler beni.

KIZ: Bu sözünü çok tekrarlıyorsunuz, Kaptan.

KAPTAN: Eski türkülerini severim.

Uzaklaşan motor sesi.

Hayal Hanım

KİŞİLER

EBÜ ALİ SÎNÂ
CEVAD
CARİYE
FERAHNAZ
İBRAHİM ÇELEBİ
AYŞE HATUN
HACI ABBAS AĞA
REMZİ ÇELEBİ

I

Şiddetli yağmur.

EBÜ ALİ SÎNÂ: Çok yağmur yağıyor, Cevad!

CEVAD: Yağıyor, Üstadım!

EBÜ ALİ SÎNÂ: İyi düşündün mü?

CEVAD: Düşündüm, Üstadım!

EBÜ ALİ SÎNÂ: Kararında demek ısrar edersin?

CEVAD: Ederim, Üstadım!

EBÜ ALİ SÎNÂ: (Üzgün) Nidelim, öyle olsun, nidelim!

(Kapı vurulur.)

CEVAD: Kapı vuruluyor, Üstadım.

EBÜ ALİ SÎNÂ: Var git, vuran kimdir, gör!

CEVAD: Bakayım, Üstadım! (*Uzaklaşan ayak sesleri. Gıcırtyyla açılan bir kapı. Uzahtan*) Kimse yok, Üstadım!

EBÜ ALİ SÎNÂ: (*Uzahtan*) Ve gördün çalınan kapı gerisinde kimse yok imiş, kapa kapıyı, geri dön! Daha bir kerre düşün, Cevad!

CEVAD: Çok düşündüm, Üstadım!

EBÜ ALİ SÎNÂ: (*Uzahtan*) Öyle ise kapa kapıyı, az gel hele!
(*Gıcırtyyla kapanan bir kapı; yaklaşan ayak sesleri*)

CEVAD: (*Yaklaşmış, ürkmüş*) Sen kimsin?

CARİYE: Bir cariyel!

CEVAD: (*Heyecanla*) Üstadım Ebü Ali Sînâ nerede? Burası neresi?

CARİYE: (*Güler.*) Bir saray.

CEVAD: Kimin sarayı?

CARİYE: Birazdan anlarsın.

CEVAD: Bu kırk elli kadar nerdüban nereye çıkar?

CARİYE: Sarayın üstündeki köşke.

CEVAD: Önünde mücevher takımlarla kahve, tütün?

CARİYE: Senin için.

EBÜ ALİ SÎNÂ'NIN

SESİ: (*Uzahtan, yankı halinde*) Kendine mukayyed ol, Cevaaad!

CEVAD: Bu sarayda cariyeler, cümlesi sencileyin güzel mi?

CARİYE: (*Güler.*) En çirkinleri benim.

CEVAD: En çirkinleri sen isen...

CARİYE: Gerisini var düşün!

CEVAD: Ya şimdi beni nereye götürürsün?

CARİYE: Kubbesi ve camları ve kapısı billurdan bir hamama.

CEVAD: Beni o hamamda kim yıkayacak?

CARİYE: Bizler üç beş adet kâfur ve billur sineli mahbube cariye, hem de o hamamın tellaklarıyız.. En çirkinleri benim!

CEVAD: En çirkinleri sen isen...

EBÜ ALİ SÎNÂ'NIN

SESİ: (*Uzaktan, yankı halinde*) İffetini elden koma, Cevaaad!

(*Kısa bir sessizlik*)

CARİYE: Ne çabuk yıkandın? Daha biz gelecek idik.

CEVAD: Hemen kese ve sabun süründüm.

CARİYE: Ne diye fırsat vermedin ki, seni gül suları ve misk ü amber ile biz yıkayalım? Diğer cariyeler dışarıda emirlerin bekler.

CEVAD: Ben yıkandım.

CARİYE: Arındın mı bari?

CEVAD: Kirli değil idim.

CARİYE: En çirkinleri benim! Ne diye diğer cariyeleri görmedin? (*Kısa bir sessizlik*) Ne diye yüzüme arzu bakışı ile bakmaz, gözlerin öte kaçırırsın?

CEVAD: Derhal hamamdan taşra çıksam gerek.

CARİYE: Peştamalım dizlerime kaydı. Sırma işlemeli çıkmalar ve havlular, kâfur beyazı kollarımda. Uzanıp alsan a! Neye titrersin?

CEVAD: Oraya bırak ve git! Ben alırım.

CARİYE: (*Güler.*) Ve dahi gözün kaldırıp ne diye billur sineme ve serv-i simin sefalı gerdenime bakmazsın?

EBÜ ALİ SÎNÂ'NIN

SESİ: (*Uzaktan, yankı halinde.*) Önüne bak, Cevaaaad!

(*Kısa bir sessizlik*)

CEVAD: Siz kimsiniz?

FERAHNAZ: Semerkand şahının kızı Ferahnaz'ın huzurundasın. Cariyelerim seni hamamdan buraya getirdiler. Teşrifin ben fakireyi ziyade memnun etti.

CEVAD: Benden ne istersiz?

FERAHNAZ: Şu koltuğa otur!

CEVAD: Koltuk dediğin bir tahttır.

FERAHNAZ: Şah babamın tahtı yanında, bu hiç kalır. (El çırpar.) Kızlar, sofrayı kurun, şerbetleri getirin, yatağımın yanına bir yatak serin ve temiz gecelikler koyun!

CARİYE: Emredersiniz, Sultanım!

EBÜ ALİ SÎNÂ'NIN

SESİ: (Uzaktan yankı halinde.) Kendin bırakma, Cevaaad!
(Kısa bir sessizlik)

FERAHNAZ: Yemekleri yedik, şerbetleri içtik, yatağımın yanına bir dahi yatak serildi, üzerine temiz gecelikler kondu. Ya şimdi beni koynuna özlemez misin?

CEVAD: Tenha koyun beni!

FERAHNAZ: (İçerlemiş) Öyle olsun! Demek hâlâ iffet ve ismetin galip gelir. Amma unutma ki bunun sabahı ve dahi ertesi sabahı var. Ya şimdi ben gideyim mi?

CEVAD: (Sert) Git! (Uzaklaşan ayak sesleri, kapanan bir kapı)

EBÜ ALİ SÎNÂ'NIN

SESİ: (Uzaktan, yankı halinde) Daha bitmedi, Cevaaad! (Ses, perde perde kesilir.)

CARİYE: Sabah oldu. Yirmi kadar çalgıcı cariyeye, ney ve keman ve tambur ve rûbap çalarak etrafa sefalar yaydılar.

CEVAD: (Üzgün) Ne diye anlatırsın? Duydum. Şah kızı bir keman istedi, kulağını burup kemanı billur gerdanına yasladı.

CARİYE: Kemana el urup gerdaniye ve buselik makamında çaldı. Ya o çalarken senin kalbin neye titredi?

CEVAD: Sus!

CARİYE: İsmet perdesinin telleri, kopmaya kıl kalmış idi. Anlamadım, görmedim zannetme!

CEVAD: Sus!

CARİYE: Sen ki hamamda bize ve gece yatak odasında sultanımıza göz ucu değirmedin; ya şimdi kalbin niçin yumuşadı?

CEVAD: Sus!

CARİYE: Güneş, ışığın salarsa kar eriyor; su, devamlı damlarsa mermer deliniyor.

CEVAD: (Sert) Sus!

CARİYE: Sustum. Hazır olası, Şah kızı geliyor. (Açılan bir kapı) Buyurun, Sultanım!

FERAHNAAZ: Bizi yalnız bırak!

CARİYE: Baş üstüne Sultanım! (Uzaklaşan ayak sesleri; kapanan bir kapı)

FERAHNAAZ: Ya hâlâ razı değil misin, Cevad?

CEVAD: Neye, Sultanım?

FERAHNAAZ: Öğretmeye!

CEVAD: Neyi?

FERAHNAAZ: Sihiri ve tılsımı ve simyayı.

CEVAD: Hocanız size öğretmiş ki, beni Antakya'dan Semerkand'e getirdiniz. Çok şey öğrenmişsiniz!

FERAHNAAZ: Pek az. Bu fenlerde maharetim noksandır; ilerlemek dilerim. Antakya'da Üstad Ebû Ali Sînâ'nın huzurundan Semerkand'e seni bunun için getirttim. Tekrar ediyorum: Bilmediklerimi de sen öğretirsen; bu saray, bu taç, bu taht babamındır, senin olur. Ben ki babamın göz-bebeğiyim, dört iklimin en dilber sultanıyım, senin zevcen olurum. (Kısa bir sessizlik) Susuyorsun; sükût ikrar mı demektir?

CEVAD: (Üzgün) İnkâr, Sultanım!

FERAHNAAZ: (Sert) Pekâlâ! Biz seni adam Zannettik de kendimize şehzade ve ileride şah yapmayı düşündük. Meğer sen alçağın biriymişsin!

CEVAD: (Üzgün) Değilim!

FERAHNAAZ: (Yumuşamış) Sana bir gece daha ruhsat! Aklını başına devşir, iyi düşün! Yarın dahi kararında ısrar ve teklifimi inkâr edersen, yaşaman biter, ölümün başlar! (Seslenir.) Kızlar!

CARİYE: (*Kapıyı açar, uzaktan*) Buyurun, Sultanım!

FERAHNAZ: Alın şu bedbahtı!

EBÜ ALİ SÎNÂ'NIN

SESİ: (*Uzaktan, yankı halinde*) Kendin bırakma, Cevaaad!

CARİYE: İşte kuru ekmek, işte acımış su!

CEVAD: Al götür onları.

CARİYE: Yersin, içersin!

CEVAD: Geri götür onları. Bana bir mum getir!

CARİYE: Gönlünde bir ışık varsa karanlık yoktur.

CEVAD: Gönlümün nuru söndü.

CARİYE: Bir suç mu işlemiş idin? (*Kısabir sessizlik*) Derdini gizleme, söyle bana!

CEVAD: Çok erken...

CARİYE: Gençsin, erken değil!

CEVAD: Geç kaldım.

CARİYE: Nede geç kaldın?

CEVAD: Bazı şeyleri anlamakta.

CARİYE: Neyi mesela?

CEVAD: Sen çok gençsin, anlayamazsın!

CARİYE: Gencim, anlarım.

CEVAD: Yaşamak ölmekten iyidir.

CARİYE: Ölerek de yaşarsın!

CEVAD: Her şeyden el çektim.

CARİYE: Ölmeden ölmek...

CEVAD: Bu taç, bu taht, bu hazine...

CARİYE: Hepsi geçer.

CEVAD: Geçmeyen nedir?

EBÜ ALİ SÎNÂ'NIN

SESİ: (*Uzaktan, yankı halinde*) Kendini koyverme, Cevaaad!

CEVAD: Demir parmaklıklı hücremin dışında harem ağaları

ellerinde kılıç, beklerler. Az sonra ellerim ayaklarımı bağlanacak, az sonra... (Sessizlik)

FERAHDNAZ: Demek yine diretirsin, ser verip sır vermezsin; merhametime dahi sığınmazsın... (Haykırır.) Götürün şu habisi, cezasını verin!

CEVAD: (İnler.) Bırakın beni, bırakın, bırakın! (Sesler uzaklaşır.)

CEVAD: Burası neresi?

CARİYE: Dağın başı.

CEVAD: Beni buraya neden getirdiler? (Kısa bir sessizlik) Ayaklarımı niçin bağladılar?

CARİYE: Seni kuyuya atacaklar.

CEVAD: Ya sen neye geldin?

CARİYE: Ölmezsen, onlar gidince, seni kurtarmaya geldim.

CEVAD: Artık bana kurtuluş yoktur.

CARİYE: Ümidin kesme!

CEVAD: Her şeyden el çekmiş idim, her şeye döneceğim.

CARİYE: Yani kurtulacaksın.

CEVAD: Kurtulacağım.

CARİYE: Beni de kurtar, beni de götür.

CEVAD: Bu yol yalnız yürünür.

CARİYE: Sus, geliyorlar!

CEVAD: (Haykırır.) Bırakın beni, bırakın! (Gürültüler, suya düşen ağır bir taş sesi. Haykırır.) Aaaahhh!

EBÜ ALİ SÎNÂ: (Uzaktan) Ve gördün kapı gerisini; kapıyı kapa, geri dön, Cevad!

CEVAD: (Uzaktan) Kapıda kimse yok, Üstadım! Çok yağmur yağıyor.

EBÜ ALİ SÎNÂ: (Uzaktan) Kapı az önce çalınmış idi. Madem kimse yok, kapıyı kapa, geri dön!

CEVAD: (Uzaktan) Ben artık dönemem, Üstadım! Yaşamaya gidiyorum.

EBÜ ALİ SÎNÂ: (*Uzaktan*) İyi düşün Cevad, geri dön!

CEVAD: (*Uzaktan*) Gitmem gerek, Üstadım!

EBÜ ALİ SÎNÂ: (*Sert*) Sana söylerim; nefesine uyma, alayış-i sevdaya kapılma, geri dön! Geri dön, Cevaaad!

Ses yankılanarak kesilir.

II

İstanbul'da bir attar dükkânında.

İBRAHİM ÇELEBİ: Hoş geldin, sefalar getirdin, Cevad Çelebi!

CEVAD: Hoş bulduk, İbrahim Çelebi! Bugün yârandan kimse yok.

İBRAHİM ÇELEBİ: Erkencisin, Cevad! Ben de dükkânı yeni açtım. Ehibba nerede ise gelirler.

CEVAD: Beni kendine öyle bağladın ki, seni görmedikçe bütün gün bir eksiklik duyarım.

İBRAHİM ÇELEBİ: Sağ olasıñ! Bir gün dahi uğramasan benim dahi keyfim kaçar, gözüm yollara bakar. Dün öğlen namazından sonra nereleri gezdin?

CEVAD: Mercan yokuşundan yukarılara uzandım. Kalpakçılar, kürkçüleri, örücüleri dolaştım. Dersaadet gezmekle biter mi? Sadece sanat erbabının olduğu yerler dahi görmekle tükenmez. Marpuççular, ketenciler, kılıççılar, tespihçiler, tarakçılar...

İBRAHİM ÇELEBİ: Hepsini gördün mü?

CEVAD: Eğrikapı'dan Edirnekapi'ya uzanan yol üzerinde sırçacılar dahi gittim. Amma Beykoz'da bir çeşmibülbül imalathanesi var imiş, onu çok merak ederim.

İBRAHİM ÇELEBİ: Bu Cuma, Allah kısmet ederse ben seni götürüyüm.

CEVAD: Götür, İbrahim Çelebi! (*Öksürmeye başlar.*)

İBRAHİM ÇELEBİ: Hayrola, üşüttün mü?

CEVAD: Galiba.

İBRAHİM ÇELEBİ: Dersaadet havası Antakya'ya benzemez, mütehavvildir. Buraya gelmeden hep Antakya'da mı idin?

CEVAD: On dört yaşımdan beri.

İBRAHİM ÇELEBİ: Ya şimdi kaç yaşındasın?

CEVAD: Yirmi bir.

İBRAHİM ÇELEBİ: (Güler.) Bir tûvana nevcivan olduğun belli... Antakya'da iken kimlerden ders gördün idi?

CEVAD: Bir garip illete duçar oldum, İbrahim Çelebi! Antakya'da geçen hayatımı ve ondan öncesini bir türlü hatırlamıyorum. O günler bir kara perde gerisinde gibidir. (Kesik kesik öksürür.)

İBRAHİM ÇELEBİ: Sen fena öksürürsün, Cevad! Tütünü kes biraz! Sana tatula çiçeği vereyim de bari karıştır, öyle iç!.. Yahut, dur hele, deniz kadayıfı daha iyi. Salep gibi kaynatıp sabahları sıcak sıcak içsin! Silahtar hanındaki odada rahat mısın?

CEVAD: Rahatım. Zaten sabah çıkar, gece yatmaya dönerim.

İBRAHİM ÇELEBİ: Al şu külâhı! İçine dört tertip deva koydum. Bununla geçmezse bir başkasın veririm.

CEVAD: Ömrüne bereket. Senin bu kutularda neler yok, İbrahim Çelebi!

İBRAHİM ÇELEBİ: (Güler.) Eh, bizim işimiz de budur, Cevad Çelebi. Attar demek, hekim demek; malum ya!

CEVAD: Devaların ne acayip isimleri var.

İBRAHİM ÇELEBİ: Acayıptır. Zerdeçal, kilermeni, dardağan darısı, amber-i sara, kebabiye, kısacık mahmut... Daha sayayım mı?

CEVAD: (Güler.) Kâfi, kâfil

İBRAHİM ÇELEBİ: Bende yedi dükkân süprüntüsü bile bulunur.

CEVAD: O neye karşı?

İBRAHİM ÇELEBİ: Nazar için denenmiştir, derler; tutsu yapılır.

(CEVAD öksürür.)

İBRAHİM ÇELEBİ: Sende nicedir bir keyifsizlik eseri görüyorum, sebebi nedir? Günden güne kötü zayıflarsın, Cevad Çelebi! Payitaht havası sana hiç yaramadı.

CEVAD: (Derinden içini çeker.) Ah, ah! Bana ne ettiyse Ayşe Hatun etti, İbrahim Çelebi!

İBRAHİM ÇELEBİ: Yaa? Anlamadım; kimdir bu Ayşe Hatun?

CEVAD: (İçini çeker.) Of, of! Sırrımı saklayayım dedim amma duramam.

İBRAHİM ÇELEBİ: Derdin söylemeyen dermanın bulamaz oğul, söyle! Gözünden yaş gelir, beni meysus edersin.

CEVAD: (Üzgün) Ateş-i aşka giriftarım, İbrahim Çelebi! Ben gayrı iflah olmam.

İBRAHİM ÇELEBİ: Fesûphanallah! Ne zaman oldu, nasıl oldu? Söyle, Allah aşkına!

CEVAD: Ayşe Hatun bir kılavuz kadındır ki, bundan on gün önce, bir oda kiraladığım Silahtar hanında bana tesadüf eyledi...

İBRAHİM ÇELEBİ: Ya nerden tanırmış seni?

CEVAD: Söylemedi. Amma, seni evlendirmek benim vazifemdir, dedi. Beni tenhaca bir yere iletip önüme bir büyük defter açtı. Defterde gûnagûn mahbubelerin, dildadelerin tasvirleri var idi.

Sesler erir, akustik değişir.

III

CEVAD: Padişah ve vezir ve kazasker kızları bana gelmez, Valide!

AYŞE HATUN: Allah gönlüne göre versin, Oğul! Bu, yemenici merhum Hacı Mustafa'nın tek kızıdır ki, Alacahamam yakınlarında çifte çifte dükkânları vardır; arı kovanı gibi

işler. Emlak ve iradı, padişah hazinesin aratmaz. Güzellik ve iffeti sultanlarda yoktur. Şu kaşlara, şu gözlere, şu çekme buruna bak!

CEVAD: Hoşlanmadım, Valide!

AYŞE HATUN: Bu, bezzaz Hurşid Ağa'nın kızıdır ki, nice devletli kızları eline su dökemez. İç güveysi isterler, damattan masraf istemezler. "Heman kapılarını açar kapar, edepli bir damat olsun, yeter!" derler. Şu kaşlara, şu sırma saçlara bak! On yedisinde bir afet-i devran, Evladım!

CEVAD: Hoşlanmadım, Valide!

AYŞE HATUN: Ya bu?

CEVAD: Hoşlanmadım, Valide!

AYŞE HATUN: Şu gördüğün?

CEVAD: O da öyle, Valide! Çevir sahifeyi! (*Heyecanla.*) Bu kimdir?

AYŞE HATUN: O mu? Hayal Hanım! Onu bırak, sen buna bak!

CEVAD: (*Heyecanla*) Dur, çevirme sahifeyi, Valide! Daha iyice bakmak dilerim.

AYŞE HATUN: Oğul, ilerde daha güzelleri var.

CEVAD: Sen beni evlendirmek dilersen ancak bu kızla evlendirebilir. Gönülümün melikesi, bundan böyle bu kızdır.

AYŞE HATUN: Kızın kimin kızı olduğun bilmem.

CEVAD: Ya deftere tasviri nerden geldi?

AYŞE HATUN: Unuttum, Evladım!

CEVAD: Valide! Bu makule düzeni bana nice reva görürsün? İçimi ateş-i aşk istila eyledi. Ya anlamaz mısın halimden?

AYŞE HATUN: Ellerin titriyor, yüzün sarardı.

CEVAD: Aman Valide, senden gayrı derdime deva edecek yoktur, himmetin beklerim!

IV

Akustik değişir. Yine dũkkānda.

İBRAHİM ÇELEBİ: Demek hal ü keyfiyet bu merkezde, Cevad Çelebi?

CEVAD: Evet, İbrahim Çelebi!

İBRAHİM ÇELEBİ: şimdi derd-i aşk ile mi zayıflar, öksürürsün?

CEVAD: Ya ne olsun?

İBRAHİM ÇELEBİ: Ayşe Hatun dediğin kılavuz kadın bir dahi görünmedi mi?

CEVAD: Görünmedi ve Hayal Hanım'ın kim olduğun bilen yok.

HACI ABBAS AĞA: (*Kapıdan*) Dũkkānda ecza kutuları gördüm. Sık sık başım döner; sizde gelinfeneri bulunur mu?

İBRAHİM ÇELEBİ: Buyurun Ağa Hazretleri; vardır, ne miktar arzu edersiz?

HACI ABBAS AĞA: (*Girer.*) Üç tertip almak isterim.

İBRAHİM ÇELEBİ: İstirahat buyurun; hemen hazır edeyim. Bir çubuk yakar mısınız?

HACI ABBAS AĞA: Mũkeyyifat ile başım hoş değildir, Attar Çelebi!

İBRAHİM ÇELEBİ: Buranın yabancısına benzersiz. Hangi canipten gelir, ne canibe gidersiz?

HACI ABBAS AĞA: Bana Hacı Abbas Ağa derler. Haleb zuamasındanım. Fırsat huzurunda Dersaadet'e gelir, yine Haleb'e dönerim.

İBRAHİM ÇELEBİ: Bizim Cevad Çelebide Antakyalıdır. Payitahta, ulemanın bulunduğu medreselere devam için gelmiştir; hemşehri sayılırsız.

HACI ABBAS AĞA: Antakya'yı görmedim, velakin Cevad Çelebi'den de pek hazettim. Halkın sefasın çıkarmak, bir başka çũmbũřtür. Hazır gelmişken, payitahtın görũlmeye seza yerlerin dahi, gezer misin Cevad Çelebi?

CEVAD: Gezerim efendim. Vakit buldukça her yanın görmek isterim.

HACI ABBAS AĞA: Gör ya, gör! Civanlıkta kişi, biraz da seyyah-ı âlem olursa isabet eyler.

CEVAD: Çok doğru, Ağa Hazretleri!

HACI ABBASAĞA: Kuzum Attar Çelebi... Adınız bağışlarmısınız?

İBRAHİM ÇELEBİ: İbrahim bendeniz.

HACI ABBAS AĞA: İbrahim Çelebi, Birader, kusura kalmayın amma, ikinize de kanım kaynadı. Yarın Cevad Çelebi'yi de alıp fakirhanemize teşrifinizi rica ederim. Haneyi bulmakta belki zorluk çekersiz, anın için size saat üçte bir çuhadar gönderirim. Gelmezseniz gücenirim.

İBRAHİM ÇELEBİ: Baş üzre! Gideriz değil mi, Cevad Çelebi?

CEVAD: Gideriz efendim.

HACI ABBAS AĞA: Eh, gayrı, ruhsatınızla! Bu deva üç tertip midir İbrahim Çelebi?

İBRAHİM ÇELEBİ: Öyle buyurdunuz, Ağa Hazretleri!

HACI ABBAS AĞA: Berhudar olasız! Dışarıda beygir huysuzlanmaya başladı; Allaha emanet olasız!

İBRAHİM ÇELEBİ: Güle güle Ağa Hazretleri...

V

Hacı Abbas Ağa'nın evinde.

CEVAD: (Yavaş sesle) Ben bu taraflara hiç gelmedimdi, İbrahim Çelebi!

İBRAHİM ÇELEBİ: Bu semte Yenibahçe derler, Oğul! Topkapı'dan sonra gelir. Demin gördüğün cami, Takkeci cami idi.

CEVAD: Hacı Abbas Ağa'nın konağı, Paşa kapısı büyüklüğünde bir saray adeta.

İBRAHİM ÇELEBİ: Çok varlıklı bir âdeme benzer. Binek taşında bizi karşılayan uşaklar, otuz kadar var idi.

CEVAD: Şu odanın ihtişamı bile saraylarda bulunmaz.

HACI ABBAS AĞA: (Girer.) Vay biraderler, sefa geldiniz. Ayağı-

nıza zahmet edip teşrif buyurdunuz; ne devlet, ne devlet!
Sofra hazır, sizi bekler, buyurun...

(Bir süre sessizlik, akustik değişir.)

HACI ABBAS AĞA: Yemeklerden memnun kaldınız ya?

İBRAHİM ÇELEBİ: Aşçıbaşının hünerine diyecek yok, Ağa Hazretleri! Bir kuz sütü eksik idi.

HACI ABBAS AĞA: (Güler.) İşinin ehlidir. Yirmi yamağı vardır ki her birin kendi kadar usta eylemiştir.

İBRAHİM ÇELEBİ: Allah devletinizi ziyade eylesin, Ağa Hazretleri!

HACI ABBAS AĞA: Afiyet olsun, yağ bal olsun! (Öksürür.) İmdi sizlere bir şey rica edeceğim. Ancak, maksudum hasıl olması, elbette matlubumdur. Ne dersiz?

İBRAHİM ÇELEBİ: Elden gelen nice esirgenebilir, Ağa Hazretleri?

HACI ABBAS AĞA: Benim dâr-ı dünyada bir kızımdan gayrı varisim yoktur. Muradım Cevad Çelebi'yi damat edinmektir. Ne dersiz? (Kısa bir sessizlik) Bir şey demediniz?

CEVAD: (Öksürür.) Teveccüh gösterirsiniz, Ağa Hazretleri, Velakin... (Susar.)

HACI ABBAS AĞA: Velakin...?

İBRAHİM ÇELEBİ: Ruhsatınızla ben deyivereyim. Cevad Çelebi oğlumuz, hüsnü müstesna bir dilber aşkına müptela olmuştur. Kendin ondan kurtaramaz.

CEVAD: (İçini çeker.) Rabbim Teala, benim kederimi pek kötü düşmanıma vermesin!

HACI ABBAS AĞA: Gönلün kaptırdığın güzelin ismi nedir, Cevad Çelebi?

CEVAD: Hayal Hanım.

HACI ABBAS AĞA: (Güler.) Tasvirin görsen tanır mısın?

CEVAD: Yüz bin tasvir içinde tanırım, Ağa Hazretleri!

HACI ABBAS AĞA: Öyle ise şu tasvire bir iyi nazar eyle! Meftunu olduğunu dilber bu mudur?

CEVAD: Ziyade hayret ettim, ta kendisi, Ağa Hazretleri!

HACI ABBAS AĞA: (Güler.) Bu benim kerimemdir, ismi dahi Hayal Hanım'dır. İmdi bir itirazın kaldı mı Cevad? (Güler.) Ancak bir şartım var. Heman bugün nikâh olması ve heman bu gece gerdeğe girmeniz muradımdır. "Olmaz, hayır! dersiniz, gerektir ki aramızdaki tekmlil dostluk bağları kopa!

İBRAHİM ÇELEBİ: (Güler.) Hiç olmaz der mi, Ağa Hazretleri? Yalnız, kemal-i edebinden, memnuniyetin izhara hayâ eyler. Öyle değil mi, Cevad Çelebi?

CEVAD: (Utanmış) Beni mahcup düşürmiyesiz, İbrahim Çelebi! Sevincimden ağlıyasım gelir.

HACI ABBAS AĞA: O halde heman mahalle imamına ve cemaate adam ileteyim.

CEVAD: Elinizi öpmek dilerim, Ağa Hazretleri!

HACI ABBAS AĞA: Berhudar ol, Evladım! Göreyim seni; ne mertebe rızamızda olursan o miktar saadete eresin! Hele ben tez, haber salıp geleyim!

Uzaklaşan ayak sesleri. Bir kapı kapanır.

VI

Aynı yerde uğultu halinde sesler: "Merhaba! Allah ömr ü afiyetinizi daim eylesin! Hatır-ı aliniz nicedir? Nasılsınız?..." Uğultu diner.

REMZİ ÇELEBİ ile İBRAHİM ÇELEBİ, yavaş sesle konuşurlar.

REMZİ ÇELEBİ: Çoktandır görüşemedik İbrahim Çelebi; ne âlemdesin?

İBRAHİM ÇELEBİ: Hamdolsun, iyiceyiz, Müezzin Remzi Çelebi! Diyelim ki ben dükkânı تنها bırakamıyorum, ya sen neye uğramazsın? Dünya gailisine bu derece dalma, Remzi Çelebi!

REMZİ ÇELEBİ: Elde değildir, mirim! Alayış-i dünya, Gayya kuyusuna benzer; bir daldın mı ve dahi kurtulamazsın.

(Kısa bir sessizlik. Daha yavaş bir sesle) Kuzum, Hacı Abbas Ağa, bütün bu cemaati neye çağırıdı?

İBRAHİM ÇELEBİ: (Hafif güler.) Haberin yok mudur? Kerimesi Hayal Hanım'ı bizim Cevad Çelebi'ye nikâh etmek ister.

REMZİ ÇELEBİ: (Sevinmiş) Yaa? Maşaallah! Pek memnun oldu. Hak Teala selamet ihsan eyleye! Cevad Çelebi, beklenmedik devlete nail oldu desenize!

İBRAHİM ÇELEBİ: Öyle oldu; muradı da o idi. Baksanıza; Çubuklar kaldırıldı, buhurdanlarda ödağaçları ve amberler anın için yakıldı. İmam Efendi, nikâh hutbesin okumaya hazırlanır. Geliniz, biz dahi yaklaşalım. (Ayak sesleri, uğultu ve sesler çoğalır.)

REMZİ ÇELEBİ: (Yavaş sesle) Eee, İbrahim Çelebi, nikâh cem'iyeti nihayete erdi. İmam Efendi'ye sincap kürkü, bendenize bir kese akçe verildi ve cemaat dahi, âdet üzere çevrelerin aldılar. Sizin yanınıza bir bohça kondu. Cemaat dağılıyor. Gerektir ki, ben dahi gideyim.

İBRAHİM ÇELEBİ: Uğurlar olsun, Remzi Çelebi! Arada bir dükkâna uğramayı ihmal etme!

REMZİ ÇELEBİ: (Yüksek sesle) Tanrıya emanet olasız, Ağa Hazretleri! Allah mübarek ve müteyemmen eyleye!

HACI ABBAS AĞA: Var olasız, Müezzin Çelebi! Sağlıcakla gidesiz! Yatsı namazına yine bekleriz. (Kesilen uğultular.) Eh, biz bize kaldık, İbrahim Çelebi! Gerektir ki şimdi Cevad'ı hamama gönderelim. İki çuhadar, aşağıda beygiri hazır etmiş, kendisin beklemektedirler.

İBRAHİM ÇELEBİ: Pek münasiptir, Ağa! Bendeniz de varıp dükkânı kapayıp inşaallahü teala yarınki gün erkence geleyim. Ruhsatınızla! Artık bundan sonrası damadı gerdeğe sokmaktır ki...

HACI ABBAS AĞA: (Sözünü keser, güler.) Kolay, kolay, iş ona kalsın...

Sesler kesilir.

VII

Gerdek odasında.

CEVAD: (*Kendi kendine konuşur.*) İbrahim Çelebi gitti. Beni hamama iletip yıkadılar, hamamdan alıp konağa getirdiler. Yemek yedik. Yine imam ve müezzin Remzi Çelebi ve cemaat gelip yatsı namazın kıldık. Sonra beni bu odaya, gerdeğe koydular. Hayatımın sultanı Hayal Hanım'ı beklerim. Hayal Hanım!

(*Kapı açılır.*)

AYŞE HATUN: Evladım, muradını getirdim.

CEVAD: Hayal Hanım!

AYŞE HATUN: Beni tanımadın mı?

CEVAD: Hayal Hanım!

AYŞE HATUN: Bir büyük defterde...

CEVAD: Tasvir gibi!

AYŞE HATUN: Tasviri... Ya sana Hayal Hanım'ı ilkin kim gösterdi?

CEVAD: Ayşe Hatun.

AYŞE HATUN: Tanıdın şimdi.

CEVAD: (*Dalgınlığından sıyrılır.*) Bana az meşakkat çektirmedin, Valide! Benden neye gizledin?

AYŞE HATUN: Meşakkat aşkı körükler; gizlemez. Ortaya döker.

CEVAD: Bağrım yanıyor.

AYŞE HATUN: Hayal Hanım bir pınardır.

CEVAD: Yüzü duru sulara benzer.

AYŞE HATUN: Yüz görümlüğün nerede?

CEVAD: Kalbim kopacak gibi. Al!

AYŞE HATUN: Bulunmaz bir yakut!

CEVAD: Nerde bulduğumu hatırlamıyorum. Hayal Hanım! Bakmaya doyamıyorum.

AYŞE HATUN: Doyarsın. Yorgun düşer, uykulara kayar, rüyalara dalarsın! Yatağın güzelliğine bak!

CEVAD: Hayal Hanım daha güzel!

AYŞE HATUN: Hayali daha güzeldir.

CEVAD: Kendisi daha güzel! Hayal Hanım! Sevgilim, biraz da sen konuşsana! Nereye gidiyorsun?

AYŞE HATUN: Yatağa gidiyor... Yatak! (Güler.) Gösterir ve gizler. Yakar ve söndürür. Haydi var git, var git, sen de yatağa git!

EBÜ ALİ SÎNÂ'NIN

SESİ: (Uzaktan, yankı halinde) Kendini koyverme, Cevaaad!

VIII

CEVAD: (Uykulu) Neredeyim? Neler oldu? Bir şeylerin dolduğu, boşaldığını hatıralarım. Vuslat idi, kâm aldım. Saat altı idi, uyku galebe çaldı, uyumuşum! İşte camlarda sabah... Hayal Hanım nerede? Sağ yanımda, kollarımın halkasında idi; kenetlenmiş kollarım nasıl da çözüldü? Hayal Hanım nereye gitti? (Uzun bir çılgılık koparır.) Aaaa!

(Kapı hızla açılır.)

AYŞE HATUN: (Ürkmüş) Ne var, ne oluyor?

CEVAD: (Korku, telaş içinde) Hayal Hanım! Hayal Hanım!

AYŞE HATUN: (Ağlar.) Neye öldürdün?

CEVAD: (Korkmuş) Ben öldürmedim.

AYŞE HATUN: (Ağlar.) Neden öldürdün?

CEVAD: Ben hiç öldürür müyüm?

AYŞE HATUN: Başı, elleri, ayakları... on parça, kanlar içinde, yerde... (Bağırır.) Hain, hain, hain!

HACI ABBASAĞA: (Koşar.) Ne var, ne oluyor?

AYŞE HATUN: (Hıçkırır.) Hayal Hanım!

HACI ABBAS AĞA: (*İnler.*) Bire sefi! Benim sana eylediğim ihsanın mükâfatı bu mu idi? Bire hain! Tez çağırın çuhadarları! (*Koşuşan ayak sesleri*) Tez, bu kâfiri yeniçeri ağasına götürün. Kızımı katletmiş. Kızımı, kızımı...

Gürültüler çoğalır, kesilir.

IX

Hapiste

İBRAHİM ÇELEBİ: Cevad, bu hal nedir? Neden seni hapse attılar?

CEVAD: (*Hıçkırır.*) Ben öldürmedim, ben öldürebilir miyim?

İBRAHİM ÇELEBİ: Haberci tez beni çağırdığını söyleyince can başıma sıçradı, bir beygire atlayıp dar yetiştim. Neden öldürdün?

CEVAD: (*Yakınır.*) Ben nasıl öldürürüm, İbrahim Çelebi? Hiçbir şeyden haberim yok. Uyandım ki yerde, kanlar içinde, parparça... Üç nefer çuhadar, yaka paça beni buraya getirdiler. Olup biteni yeniçeri ağasına anlatıp beni bu hücreye hapsettiler. Ah, İbrahim Çelebi, ahiret hakkını helal eyle! Artık bundan geri bana kurtuluş yoktur. (*Ağlamaya başlar.*)

İBRAHİM ÇELEBİ: (*Şaşırmış*) Dur canım, dur hele! Ne korkarsın? Allah kerimdir.

CEVAD: (*Yatışmış*) Ne korkayım; kul bilmezse Allah bilir. Sen beni ölüm korkusu ile mi ağlar sanırsın? O ay yüzlü Hayal Hanım'dan olduktan geri benim yaşamam ölümüdür. Keşki bir saat evvel ölsem de varıp ona ahirette kavuşsam. Ben yarimden olduğuma yanarım. (*Ağlar.*) Buldum idi, kaybettim.

İBRAHİM ÇELEBİ: (*Üzgün*) Bağrım delersin, Cevad Çelebi! Bize çare yine ancak kayınpederin Abbas Ağa'dan gelir. Ben tez gidip senin halini ona anlatayım da belki affın mümkün olur.

CEVAD: Aman İbrahim Çelebi, kulun kölen olayım, heman git de kurtar beni.

Uzaklaşan ayak sesleri.

X

Sokakta.

İBRAHİM ÇELEBİ: (*Kendi kendine konuşur.*) Fesûphanallah! Bu işte bir hikmet var! Yenibahçe burası. Bu da dün geldiğimiz sokak. Şu görünen Takkeci camii. Güzel! Güzel amma Hacı Abbas Ağa'nın konağını nerede? Sokak, o sokak, o çıkmaz sokak. Hepsi hepsi zaten beş on haneden ibaret. Fakat konak? Konak yok. Kime sordumsa cümlesi, "Bu mahallede ne öyle konak vardır, ne de Hacı Abbas Ağa" dediler. Yer yarılıp yerin dibine geçmedi ya bu konak! Dur hele, bir de camiin müezzini bizim Remzi Çelebi' ye sorayım!

(*Uzaklaşan ayak sesleri.*)

İBRAHİM ÇELEBİ: Merhaba, Remzi Çelebi!

REMZİ ÇELEBİ: Vay, sefa geldiniz! Sizi buraya hangi rüzgâr attı?

İBRAHİM ÇELEBİ: Behey birader, Abbas Ağa'nın hanesini ararım, bir tûrlü bulamadım.

REMZİ ÇELEBİ: (*Şaşırmış*) Abbas Ağa mı? Hangi Abbas Ağa?

İBRAHİM ÇELEBİ: Canım, işte Halepli Hacı Abbas Ağa!

REMZİ ÇELEBİ: (*Düşünür*) Halepli Hacı Abbas Ağa... Hacı Abbas Ağa! (*Kesin*) Bu mahallede yok öyle kimse.

İBRAHİM ÇELEBİ: Canım, Birader, o nasıl söz? Dünkü gün şu sizinle Cevad Çelebi'nin nikâhını kıydık ya, o konağı ararım.

REMZİ ÇELEBİ: Cevad Çelebi... Evet hatırladım.. senin dükkânda bir kerre görmüş idim. Şu Antakyalı çelebi değil mi?

İBRAHİM ÇELEBİ: Evet!

REMZİ ÇELEBİ: Lakin hangi nikâhtan bahsedersin?

İBRAHİM ÇELEBİ: Canım, Cevad'ın şuralarda bir konakta, dün akşam Abbas Ağa'nın kızı Hayal Hanım ile evlendirmedik mi? Nikâh merasiminde siz de var idiniz ya! İşte o Abbas Ağa'nın konağını ararım, bulamadım. Lütfedip ben-denize gösteresiz!

REMZİ ÇELEBİ: Dur hele, aklım karıştı, İbrahim Çelebi! Hangi Abbas Ağa'dan, hangi nikâhtan bahsedersiz, anlamıyorum.

İBRAHİM ÇELEBİ: (Kızmış) Eee, uzun ettin Remzi Çelebi! Ben buraya çocuk eğlendirmeye gelmedim; işim acele! Takkeci camii civarında bir konaktı canım! Dün gece nikâhtan önce hani seninle Abbas Ağa'nın meclisinde yarenlik ettik.

REMZİ ÇELEBİ: İbrahim Çelebi, sana ne hal oldu? Hangi Abbas Ağa, hangi nikâh? Bendeniz sizi görmeyeli üç ay oldu. Sizde bu hal nedir? Neniz var?

İBRAHİM ÇELEBİ: (Kızgın) Behey Birader, dün akşam o konakta yanıma oturdun, konuştuk. "Ara sıra neye uğramazsın, dünya gailisine dalma bu derece!" demedim mi sana? Ne çabuk unuttun!

REMZİ ÇELEBİ: Vah vah, çok üzüldüm, Birader! Size olanlar olmuş. Bir kan aldırıp bir kavice şerbet içmeyi ihmal etme. Müsekkindir, asap bozukluğuna iyi gelir.

İBRAHİM ÇELEBİ: La havle vela kuvvete illa billah! Sen ne dersin, behey Remzi Çelebi! Sen beni bunadı sanırsın galiba. İllet-i sevdaya uğradım zannetme, sözüme kulak tut! Cevad Çelebi hapiste. Neden mi hapiste? Yürü benimle de, sana kendisi anlatsın...

XI

Hapiste.

İBRAHİM ÇELEBİ: İşte duydun ve gördün! Bu işe ne dersin, Remzi Çelebi?

REMZİ ÇELEBİ: Aklım ermedi.

CEVAD: Kuzum Remzi Efendi, dün gece beni gerdeğe koyup gittiğinizi olsun nice unutursuz? Hatta bir ara, yatsı namazından önce bana nasihatler etmediniz mi?

REMZİ ÇELEBİ: Hayret ki hayret! Bire oğul, ben seni ve İbrahim Çelebi'yi üç ay var ki görmedim. Siz hâlâ neden bahsedersiz? Serseme döndüm. Gelindi, İbrahim Çelebi, yeniçeri

ağasının huzuruna varalım da bildiğimi bir de ona nakledeyim. Gönlnü hoş tut, Cevad Çelebi, biz şimdi geliriz...

(Uzaklaşan ayak sesleri, kapanan bir kapı.)

CEVAD: Meraktan ölüyorum, ne haberdir?

İBRAHİM ÇELEBİ: Yeniçeri ağası dahi ziyade hayret etti. Adamlar gönderdi, araştırdı. Yenibahçe'de Takkeci camii civarında Abbas Ağa adında bir kimsenin ne kendisi, ne konağı olmadığı anlaşıldı.

REMZİ ÇELEBİ: Mütferrikabaşı'nın defterinde de Halepli Hacı Abbas Ağa namında, zuamadan bir kimse yok imiş.

CEVAD: *(Üzgün)* Ne olacak şimdi?

İBRAHİM ÇELEBİ: Telaş etme. Hapisten azat edileceksin, Cevad!

EBÜ ALİ SÎNÂ'NIN

SESİ: *(Uzaktan, yankı halinde)* Cevaaad... Cevad... Cevad...

Ses uzar ve kesilir.

XII

Şiddetli yağmur.

CEVAD: *(Dalgın)* Bana mı seslendiniz, Üstadım?

EBÜ ALİ SÎNÂ: Çok yağmur yağıyor dedim.

CEVAD: *(Uyanmış)* Yağıyor, Üstadım!

EBÜ ALİ SÎNÂ: Sihirde ve tılsımda ve simyada ilmini tamamlamadan gitmeyi hâlâ özler misin?

CEVAD: *(İçini çeker.)* Özlemem, Üstadım!

EBÜ ALİ SÎNÂ: Memnun oldum, Cevad! Vaktin gelince ben sana "Var git, hayatın hayalatına ve cûmbüşüne karış" derim. Amma henüz zamanın gelmedi.

CEVAD: Peki, Üstadım! *(Bir kapı vurulur.)* Kapı mı vuruluyor?

EBÜ ALİ SÎNÂ: Bu ikinci yanılman, Oğul! Yağmur sesidir, kapı vurulması gibi göründü.

Süslü Karakol Durağı

KİŞİLER

HALLAÇ
TERZİ
DEMİRCİ
ADAM
ÇOCUKLAR

I

HALLAÇ, TERZİ' nin uzağında, kapı aralığındadır. Bir dikiş makinesi bir süre hızla çılar, durur.

HALLAÇ: Deminden beri sana bakıyorum, yine gözün dünyayı görmüyor, Terzi!

TERZİ: Gözü yakınlarda olan, uzakları göremez, Hallaç! Neye kapı aralığında durursun? Girsene içeri!

HALLAÇ: Dükkânda kimse yok, şimdi olmaz. Sıkıldım da, kapıdan bir iki laf atayım dedim seninle. (Dikiş makinesi kısa bir süre işler.) Yine doludizgin sürüyorsun küheylanı!

TERZİ: Sildim, yağladım demin.

HALLAÇ: Ondan değil, Terzi!

TERZİ: Ya neden?

HALLAÇ: Bu hurda makinedeki rahat, kadı kızında yok. Top-

lasan, haftada bir çalışır, altı gün yan gelir, keyfine bakar,
Haspal!

TERZİ: (Güler.) Öyledir, nazlı gelin!

HALLAÇ: Hiç mi gelin görmedik, Terzi?

TERZİ: Bakma sen! Benim gibi daha çoklarını eskitir o.

HALLAÇ: Eskitecekleri senin gibiyse doğru söylersin. Sen de
hiç iş yok, be Terzi!

TERZİ: Ya bu diktiğim elbise?

HALLAÇ: Hangi yolunu şaşırmış verdi bu siparişi?

TERZİ: Allah kör kurdundan bile geçmez, Hallaç.

HALLAÇ: Öyle! Öyle ya, bundan sonra işimiz yaş. Kardeş! Ha-
nın önüne o iskele kuruldu kurulalı, artık buraya kimse
uğramaz oldu.

TERZİ: Onarım, beş altı ay sürer diyorlar.

HALLAÇ: O kadarla bitse dünden razıyım ben.

TERZİ: İşin kötüsü nedir, bilir misin? İskelenin altından iki
büklüm geçtiğimiz yetmiyormuş gibi, üstümüze başımıza
toz toprak yağıyor yukardan.

HALLAÇ: Ben toza alışığım, onu sen düşün, Terzi!

TERZİ: Pamuk tozu değil ki bu. Kireç, çimento, tuğla tozu...
beton, moloz! (Makine bir süre çalışır, durur.) Kapıda duraca-
ğına, içeri gel, Hallaç!

HALLAÇ: Yoo, iyi böyle! Zaten gideceğim. İskele aralığına astı-
ğın levhayı pek beğendim.

TERZİ: Gördün demek?

HALLAÇ: Görmez miyim!

TERZİ: Yazı hoşuna gitti mi?

HALLAÇ: "Terzi içerde" diye yazmışsın, kime yazdırdın?

TERZİ: Ben yazdım.

HALLAÇ: Tabelacılığın da mı vardı senin?

TERZİ: Biraz. (Bir terzi makasıyla kırt kırt bir kumaş hesilir.) Yazı
hoşuna gitti mi?

HALLAÇ: Yazı da gitti ya, ben en çok yazının altına çizdiğin ok resmini beğendim. Tam da burayı gösteriyor.

TERZİ: Gören olursa!

HALLAÇ: Saklı yerde değil ki! Görülür, görülür!

TERZİ: Bizi eskiden bilenler görsün, yeter, Hallaç!

(HALLAÇ'ın uzağında ÇOCUKLAR bağırıya gülüşe kôrebe oynamaya başlarlar.)

ÇOCUKLAR: Ebe, ebe, ebesin!

Halin nedir, nicesin?

Birimizi tutunca

Gözlerini açasın!

(İlk mısranın sözcükleri yankı halinde tekrarlanır, erir.)

HALLAÇ: Yine başladı çocuklar.

TERZİ: Avluyu boş buldular, oynuyor garipler.

HALLAÇ: İyi ama, kuyuya düşerler diye korkuyorum.

TERZİ: Kuyunun ağzı kapalı.

HALLAÇ: Bakarsın, biri kapağı açık bırakır.

TERZİ: Bizden başka kullanan yok ki!

HALLAÇ: (Seslenir.) Hadi bakayım, hadi, uzak durun kuyudan! Ötede oynayın!

(Çocuk sesleri uzaklaşır. Uzaktan bir demircinin demir dövdüğü duyulur.)

HALLAÇ: (Birden) Terzi be!

TERZİ: Söyle, Hallaç!

HALLAÇ: Ne olacak senin halin?

TERZİ: Ne var halimde?

HALLAÇ: Tuhaf adamsın sen!

TERZİ: (Makasıyla kumaşı keserek) Ne gibi?

HALLAÇ: Kimin kimsen yok mu senin?

TERZİ: (Üzgün, güler.) Olmuş ne olacak, olmamış ne olacak?

ÇOCUKLAR: (*Uzaktan yankıları*):

Ebe, ebe, ebesin!

Ali'yi yakaladın,

Gözlerini çözesin!

HALLAÇ: Vah yazık, yine Ali ebe oldu.

TERZİ: Saf oğlandır, hep de onu ebe yaparlar. Mendil gözünden düşmez biçarenin.

(*Bir süre makine tıkırtısı*)

HALLAÇ: Gürültüye getirme, Terzi.

TERZİ: Neyi?

HALLAÇ: Kimin kimsen yok mu dedim.

TERZİ: Kaç yıldır bu handa çalışıyoruz, bilmiyor musun?

HALLAÇ: Yok diye bellettin bize.

TERZİ: Öyleyse yoktur.

HALLAÇ: Gençsin ama.

TERZİ: Ne fark eder?

HALLAÇ: Deme öyle! Vaktin geçiyor, evlen artık! Ev bark sahibi ol!

TERZİ: Benim evim burası.

HALLAÇ: Han odasından ev mi olur, Terzi? Bekâr odası başka, ev ocak başka.

TERZİ: Bu oda bana yetiyor. Üst katlarda benim gibiler yok mu? Dükkanları, evleri... tek oda, çoğunun.

HALLAÇ: Sen onlarla bir misin?

TERZİ: Ne farkım var?

HALLAÇ: (*Güler.*) Sen de gelini buraya getir o halde.

TERZİ: Olur, bakarsın, o da olur. (*Kısa bir makine tıkırtısı*) Senin canın bugün çalışmak istemiyor anlaşılan.

HALLAÇ: Yayın kırışı koptu da cıracıla yaptırmaya yolladım, onu bekliyorum. Ha, ne dersin, evlendirelim mi seni? Benim bir kız kardeşim var, haa ne dersin? Bir görsen haa ne dersin?

TERZİ: Vakit saat gelsin hele, vakit saat...

ÇOCUKLAR: (*Uzaktan yankıları*):

Ebe, ebe, ebesin!

Kimse bilmez nicesin!

Mendil gözünden düşmeden

Beni nasıl göresin!

Sesler erir.

II

HALLAÇ: (*Tokmağını yayına vurarak bir süre pamuk atar, durur.*)
Anlayamadım, Demirci! Bu Terzi apar topar nereye gitti böyle?

DEMİRCİ: Bilir miyim? Gitti işte!

HALLAÇ: Dükkândan ayrılmazdı hiç. Gece de gelmeyecek galiba. Döneceğini falan söylemedi mi sana?

DEMİRCİ: Hayır!

HALLAÇ: Pekii, kimmiş o kadın?

DEMİRCİ: Onu da söylemedi. Pek durgun, düşünceliydi giderken.

HALLAÇ: Dükkâna kapandılar, uzun zaman ne konuştular dersin?

DEMİRCİ: Genç, güzel de bir kadın. Ben Terzi'yi kimi kimsesi yok bilirdim.

HALLAÇ: Ben del! Hatta bugün öğleye doğru "Seni evlendirelim, Terzi" dedim, "Vakit saat gelmedi" dedi bana. Gelen kadın, vakit saat mi getirdi yoksa?

DEMİRCİ: Kırk yılın demircisiyim, bu Terzi kadar ağzı sıkı adam görmedim.

(*HALLAÇ Pamuk atar.*)

DEMİRCİ: Vurursun tokmağını kirişe. Sen artık bırak bu işi, Hallaç!

HALLAÇ: Neden?

DEMİRCİ: Şimdi hazır kauçuk yataklar var, sana ekmek kalmadı.

HALLAÇ: Benim pufla döşekleri onlarla bir mi tutarsın? Aşkol-sun, Demirci!

DEMİRCİ: Ustasın, biliyorum, fakat devirler değişti. Hallaçlık öldü. Yayın, kirişin, tokmağın... yakında müzelik olacak, Hallaç!

HALLAÇ: Ben yaşadıkça olmaz.

DEMİRCİ: Pamukları makinelerde atıyorlar şimdi.

HALLAÇ: Tokmağımın attığı pamuk başkadır, başka! Şu sese bak! *(Tokmağı birkaç kere yaya vurur.)* Attığım pamuklara bak! Sanki kar yağıyor. Hem ben sana bir şey diyeyim mi?

DEMİRCİ: De bakalım!

HALLAÇ: Önce şu çayını iç, soğumadan. Bu ses var ya, şarkım, türküm o benim! Ben burada pamuk atmıyorum ki sade.

DEMİRCİ: Ya neder attığın?

HALLAÇ: *(Tokmağı yaya vurarak)* Nedir attığım nedir, nedir, nedir?.. Sen şimdi onu bırak da, nereye gitti bu Terzi? Ben asıl onu merak ediyorum.

Bir süre yayda tokmak sesleri.

III

Uzaklaşan bir otobüs gürültüsü. Kaldırımında ayak sesi.

TERZİ: *(Koşmuştur.)* Yetişirim sanmıştım.

ADAM: Biletçi görseydi, bekletirdi biraz.

TERZİ: Sesini duydum, koştum, ama yetişemedim.

ADAM: Durakta kimse yoktu, durmadı.

TERZİ: Siz otobüsü beklemiyor muydunuz?

ADAM: Hayır.

TERZİ: Üstelik son otobüs.

ADAM: Evet, saat dokuz buçuk.

TERZİ: Ne yapsam ki?

ADAM: Bulvara kadar yürüseniz... Oradan çok sık taşıt geçer.

TERZİ: Fakat yokuş. Evet, ister istemez. Geliyorsanız beraber giderdik.

ADAM: Ben burada kalacağım.

TERZİ: Neden?

ADAM: Niçin sordunuz?

TERZİ: Hani sanki.. giderseniz eğer.

ADAM: (*Hafif güler.*) Benden kuşkulandınız, değil mi?

TERZİ: Yoo, hayır... fakat...

ADAM: Issız sokakta gece vakti bir adam... Kim olsa kuşkulandır. Hırsız falan değilim, korkmayın!

TERZİ: Zaten benzemiyorsunuz.

ADAM: Yetişmek isteseydiniz yetiştirdiniz. Otobüsü bile bile kaçırdınız. Gördüm.

TERZİ: Neyi gördünüz?

ADAM: Köşedeki evden çıktığınızı. Dosdoğru durağa geleceğinize yan sokaktan dolaştınız. Çocukça bir numara. Niçin?

TERZİ: Merak ettim.

ADAM: Otobüsü öne sürmeseniz de olurdu. Açıkça sorabilirsiniz. Ama, evet, bekçiler de şüpheleniyor benden. Kimlik kartımı gösteriyorum, inanıyorlar.

TERZİ: Fakat yanlış anlamayın, kim olsa...

ADAM: Penceredeki kadın kim?

TERZİ: Tanımıyor musunuz?

ADAM: Hayır! İyi seçemiyorum, uzakta, karanlık. Hem tanımam herhalde. Karınız mı?

TERZİ: Kardeşim.

ADAM: Siz de o evde mi oturuyorsunuz?

TERZİ: Neye sordunuz?

ADAM: Vaktiniz var mı diye.

TERZİ: Dükânıma dönmeyi düşünüyorum.

ADAM: Gece de mi çalışıyorsunuz?

TERZİ: Dükânda yatıp kalkarım, terziyim ben.

ADAM: Güzel! Demek öğrenmek istediniz benim neden buralarda dolaştığımı.

TERZİ: Benden çok, kardeşim istedi.

ADAM: Neden o daha çok?

TERZİ: Korkmuş olabilir.

ADAM: Evde yalnız mı?

TERZİ: Şimdilik.

ADAM: Siz beni sorguya çekeceğinize hep ben soruyorum değil mi? Fakat öğreneceksiniz! İlerdeki koruluk ne güzel, değil mi? Eskiden daha çoktu ağaçları. Ev kimin evi?

TERZİ: Hangi ev?

ADAM: Kardeşinizin oturduğu ev?

TERZİ: Teyzemlerin.

ADAM: Kendi evleri mi?

TERZİ: Hayır, kirada oturuyorlar.

ADAM: Ne zamandan beri?

TERZİ: Dört yıl oldu.

ADAM: Bilmezler o halde.

TERZİ: Siz eskiden bu sokakta mı oturuyordunuz?

ADAM: Hayır! Gelir, giderdim.

TERZİ: Birkaç gecedir yine geliyormuşsunuz!

ADAM: Yılda bir, bu şehre geldikçe uğrarım. Bu beşinci gece... son gecem!

TERZİ: Neden son?

ADAM: Belki artık hiç gelmeyeceğim. Ben bir gece, son otobüse buradan binmişim, şu ilerdeki duraktan. Keşki otobüsü kaçırsaydım, sizin gibi.

TERZİ: Merak ediyorum.

ADAM: Değmez.

TERZİ: Biliyor musunuz, önce aramızda bir hadise çıkabilir diye düşünmüştüm. Ama şimdi... ısındım size.

ADAM: (Üzgün, güler.) Yok canım, ne hadisesi çıkacak? Anlayışlı bir insana benziyorsunuz.

TERZİ: Küçük bir terziyim ben.

ADAM: Mesleğin ne önemi var? Yürüyelim mi şöyle?

TERZİ: Nasıl isterseniz.

ADAM: Sonbahar serinliği... Fakat hoş, değil mi?

TERZİ: Kışın hiç geldiniz mi? O zaman büsbütün ıssız olur bu sokak.

ADAM: Sonbaharlarda gelirim. Son otobüse, yine böyle bir gecede binmiştim. (Kısa bir sessizlik.) Hayır, ben kardeşinizin evini gözetlemiyorum, şüphelendiyse eğer.

TERZİ: Ama hep penceresine bakıyormuşsunuz!

ADAM: Durağın karşısına rastlıyor evi, oraya da baktığım oluyor elbet.

TERZİ: Birini mi arıyorsunuz?

ADAM: Kardeşiniz birisini mi bekliyor?

TERZİ: Bir ümit!

ADAM: Ne gibi? (Sessizlik) Cevap vermediniz. Nasıl ümit?

TERZİ: Kendi hikâyenizi anlatacaktınız.

ADAM: Önce sizinkini bilmeliyim. Kardeşiniz kimi bekliyor?

TERZİ: Birisini sevmişti.

ADAM: Bir vefasızlık hikâyesi mi?

TERZİ: Evet, Şimdi teyzemin yanına geldi.

ADAM: Adam nerde?

TERZİ: Bilmiyoruz. Fakat bir gün çıkıp gelebilir.

ADAM: Gelir mi dersiniz?

TERZİ: Ben sanmıyorum.

ADAM: Kardeşiniz bekliyor demek.

TERZİ: Bekliyor ve korkuyor.

ADAM: Beni, beklediği sandı şu halde.

TERZİ: Karanlık... yüzünüz seçilmiyor. Fakat boyunuz benziyormuş.

ADAM: Beklediği ben değilim, ama ona benziyorum, kardeşinize yani. Ben de birisini bekliyorum.

TERZİ: Gelir mi dersiniz?

ADAM: Gelmez.

TERZİ: Bu sokakta mı oturuyordu?

ADAM: Evet.

TERZİ: Pişman mısınız?

ADAM: Çok.

TERZİ: Siz de mi suçlusunuz?

ADAM: Evet. (*Sessizlik*) Karşı duvarda gölgelerimizi görüyorsunuzunuz?

TERZİ: Çok siyah!

ADAM: Ve çok net. Solumuzdaki demir parmaklığın gölgesi de öyle.

TERZİ: Duvarda.

ADAM: Parmaklığın gölgeleri, bir köprü korkuluğu gibi karşı duvarda. O gölge-korkuluk olmasa aşağı düşebiliriz. Sanki bir köprüden geçiyoruz.

(*Bir yalağa akan su şırıltıları*)

TERZİ: Duvarın önünde çeşmeyi açık bırakmışlar.

ADAM: Yahut musluğu bozulmuş. Gölgelerimiz bir suyun üstünden geçiyor. Biz geçip gidiyoruz, su akıp gidiyor. O zaman da böyleydi. İnsan, kendi gölgesine yetişemez. Şu yıkık duvara bakın!

TERZİ: Çok eski bir duvar.

ADAM: Ev yanmış, geride üç duvar kalmış.

TERZİ: Ön duvar yok.

ADAM: Çökmüş ön duvar. Kalıntılar zamanla bir tümsek olmuş. Neye benziyor?

TERZİ: Bir mezara belki.

ADAM: Evet.

TERZİ: Öldü mü?

ADAM: Bilmiyorum.

TERZİ: Ağaç ne kadar kocamış?

ADAM: Hangi ağaç?

TERZİ: Öndeki ağaç.

ADAM: Ev varken evin önündeydi herhalde.

TERZİ: Ev yanmışsa, ağaç nasıl kalmış yanmadan?

ADAM: Kim bilir? Bir hatırayı yaşatmak için direndi belki de.

TERZİ: Fakat ne kadar eğrilmiş. Yaprakları nerdeyse yere düşecek. Sonradan eğrilmiş olamaz.

ADAM: Şiddetli bir fırtınada eğrilmiş olabilir.

TERZİ: Kalınlaştıktan sonra olsaydı kırılır, devrilirdi.

ADAM: Kökleri derinde ki, yaşıyor. (*Sessizlik*) Kardeşinize üzülüyor musunuz?

TERZİ: Hayatta hiç⁹ gülmedi.

ADAM: Siz evli misiniz?

TERZİ: Onun evlenmesini isterdim, fakat artık çok geç. Terk edilmiş bir kadın!

(*Bir otomobil hızla geçer.*)

ADAM: Şoför çok hızlı sürüyor.

TERZİ: Gündüzleri bu cadde kalabalıktır.

ADAM: Birisini çiğneyebilir.

TERZİ: Yolu boş buldu.

ADAM: Evet. (*Sessizlik*) Bakın, aşağıya bir yol iniyor. Karşıda iki apartman.

TERZİ: Arada ahşap bir ev var.

9 hiç gülmedi: hiç yüzü gülmedi

ADAM: Ahşap ve çok eski.

TERZİ: Yakında yıkılır.

ADAM: Apartmanlar tutuyor. Fakat sağlam, yeni yapıların arasında bu ev, ne hazin değil mi? Utanan bir hali var, çaresiz bir yalvarışa benziyor.

TERZİ: Arada ezilmiş adeta.

ADAM: Sağdaki mi, soldaki mi? Onu ayakta tutan, iki apartmandan hangisi, belli değil.

TERZİ: Biri olmasa yıkılabilir.

ADAM: Ama hangisi?

TERZİ: İki kişiyi birden mi sevdiniz?

ADAM: Sevmek... Bilmem bu kelime, anlatmak istediğimi tam verebilir mi? Yıkılmamak için birine yaslanmak istedim. Seçmekte yanılmışım, önceden bilinmiyordum. (*Sessizlik*) Duracağına dönsek mi?

TERZİ: Siz bilirsiniz? (*Sessizlik*) O evde mi otururdu?

ADAM: Evet. İnsan bazan bir şeyi kendine ayırır. Sanır ki kimse ona bunu çok göremeyecek; çünkü benzerleri herkesinde olan, küçücük bir şeydir bu. Fakat bunu bile çok görüp alırlar elinden.

TERZİ: Bir başkası mı aldı?

ADAM: Kadere inanır mısınız?

TERZİ: Evet.

ADAM: İnanmak zorundayız. O evde otururdu, yaşlı annesiyle. Bir yerde çalışıyordu. Sözleştiğimiz günlerde iş dönüşü, aşağıdaki korulukta dolaşırdık. Sonra saat yediye doğru o evine giderdi. Ben daha bir zaman buralarda gezinir, sonra yukardaki bulvara kadar yürür, oradan bir taşıta biner, yerime dönerdim. (*Kısa bir sessizlik*) Karşıdaki çeşme, demin akıyordu, değil mi?

TERZİ: Musluğu kapatmışlar, su akınmıyor artık.

ADAM: Bu otobüs durağının adını biliyor musunuz?

TERZİ: Süslü Karakol durağı.

ADAM: (Üzgün, güler.) Evet. Süslü Karakol durağı.

TERZİ: Neye güldünüz?

ADAM: Ben bu levhaya o gece buradan son otobüse binerken bakmıştım ilk defa. Geç vakte kadar tek başıma aşağı korulukta dolaşmış, geri dönüyordum. Uzaktan son otobüsü gördüm, duraktan kalkmak üzereydi, yetişip bindim. O gecenin beni önlenemez bir kadere götürceğini, bu işin önce her şeyi değişik görmemle başlayacağını nerden bilirdim? Otobüse bu duraktan binen tek yolcu ben olmuştum. Alacakaranlıkta binerken gözüm levhaya ilişti, yazıyı yanlış okudum.

TERZİ: Nasıl okudunuz?

ADAM: Süslü Karakedi diye okudum.

TERZİ: Karakol, Karakedi! Benziyor. Az ışıktaki öyle de okunabilir.

ADAM: Süslü Karakol'u Süslü Karakedi diye okumuş, o anda durak adı olarak bunu pek şairane bulmuştum. Sadece bu kadar. Bir kuvvet, kelimenin ikinci anlamı üzerinde düşünmekten beni alıkoymuştu.

TERZİ: Karakedi!

ADAM: Tuhaf ve korkunç! Kelimenin kedi değil karakol olduğunu her şeyi kaybettikten sonra, buraya gece vakti gelişlerimden, tek başıma geldiğim gecelerden birinde farkettim. Kelimenin mecaz anlamı, ancak onu karakol diye doğru okudum zaman, birdenbire aydınlandı zihnimde. Evet, bir süslü kara kedi gibi, ikinci kadın beni asıl sevdiğimden çekti aldı.

TERZİ: Nerde çıktı karşınıza bu ikinci kadın?

ADAM: Otobüste.

TERZİ: O son otobüste mi?

ADAM: Evet.

TERZİ: Bu sokakta mı oturuyormuş?

ADAM: Hayır. O gece buralarda bir yere misafir gelmiş, dönüyormuş, bir önceki duraktan binmiş otobüse. O otobüsü görmeseydim, biraz geç kalsaydım her şey kurtulacaktı.

TERZİ: Onunla mı evlendiniz?

ADAM: Evet, karımdır. *(Kısa bir sessizlik)* Bir daha buraya dönmedim. Döndüm, fakat geldiğim vakit bu evden gitmişti. Beş senedir boş bu ev.

TERZİ: Sorup öğrenmediniz mi nereye gittiğini?

ADAM: Evliydim artık. Hem bulsaydım kim, neyi değiştirebilirdi ki?

TERZİ: O halde unutmaya çalışın!

ADAM: Öyle! Nitekim artık buraya hiç gelmeyeceğim. Bu benim, burada son gecem.

TERZİ: Seneye de gelmeyecek misiniz?

ADAM: Hayır! Her gelişimde üzüntüm artıyor çünkü... Neysel! Bulvara kadar yürüyelim de oradan ayrılalım artık.

IV

Bir süre, dikiş makinesi çalışır, durur.

HALLAÇ: Dün gece nerdeydin? Merak ettik, Terzi!

TERZİ: Nesini merak ettiniz, Hallaç?

HALLAÇ: Dün ikindi üstü, buraya bir kadın geldi sana.

TERZİ: Geldi.

HALLAÇ: Kimdi o kadın?

TERZİ: Bir tanıdık.

HALLAÇ: Doğru söyle!

TERZİ: Kim olsun?

HALLAÇ: Sevgilin olamaz mı?

TERZİ: Kardeşim.

HALLAÇ: Var mıydı senin, kız kardeşin? Hiç de söylemezsin, be Terzi! Sırlı kutu musun, nesin?

TERZİ: *(Makineyi işletir, durdurur.)* Kendimden bahsetmekten hoşlanmıyorum.

HALLAÇ: Evet, herkesin bir huyu var. Pekii, dün gece nerdeydin?

TERZİ: Uzaklarda.

HALLAÇ: Neresi bu uzaklar?

TERZİ: Ne yapacaksın öğrenip de, Hallaç?

HALLAÇ: Canım, sordum işte, ne olur söylesen?

TERZİ: Süslü Karakol diye bir yer var, bilir misin?

HALLAÇ: Nasıl bilmem, hoo!

TERZİ: Nerden biliyorsun?

HALLAÇ: Biz eskiden orada otururduk.

TERZİ: Ne zaman?

HALLAÇ: Var on, on beş sene. Ben evlenmeden önce. Annem, kardeşim orada otururduk.

TERZİ: Şimdi?

HALLAÇ: Evlenince, ben ayrıldım oradan. Annemle kardeşim daha beş altı sene kaldılar orada. Küçük, harap bir evdi. Sağına soluna apartmanlar yapıldı. "Ben de apartman yaptıracağım, çıkın!" dedi ev sahibi bizimkilere. Annem o sırada öldü zaten. Ben de kız kardeşimi yanımıza aldım.

TERZİ: Demek biliyorsun?

HALLAÇ: Bilmez miyim? Güzel yerdir, biraz aşağısında bir koruluk vardır, eskiden daha çokmuş ağaçları.

TERZİ: Öyleymiş.

HALLAÇ: Geceleri pek sessizdir oralar. Bilmem yine öyle midir? Gitmedim ki bir daha.

TERZİ: Evet, hiç değişmemiş.

HALLAÇ: O evin önünden, bir sokak giderdi yukarı. Büyük bir caddeye çıkar. Az ilerde bir çeşme... musluğu sık sık bozulur, sular boşuna akardı. Belki de kaldırmışlardır çeşmeyi.

TERZİ: Duruyor, Hallaç!

HALLAÇ: Gördün demek?

TERZİ: Biliyorum.

HALLAÇ: Dediğim evi bilmezsin herhalde?

TERZİ: Bilmem, dikkat etmedim. Fakat güzel bir yer.

HALLAÇ: O semti çok beğendinse seni orada evlendirelim,
Terzi! Haa ne dersin? Belki bizim ev boştur hâlâ.

TERZİ: (*Makasıyla kırt kırt bir kumaş keser.*) Beni kiminle evlen-
direceksin, Hallaç?

HALLAÇ: Canım, hani dün dedim ya, bir kız kardeşim var,
diye... Gençtir, güzeldir, yaşı da ilerlemiş sayılmaz. Görsen
beğenirsin!

TERZİ: Kardeşin hiç evlenmedi mi?

HALLAÇ: Evlenmedi, eh artık yaşı da geçiyor ne de olsa... Ağa-
beyisiyim, üzülüyorum tabii. Kusura bakma, seni severim
de hani açıldım biraz. Çok içli bir kızdır, az konuşur, senin
gibi. Kısmeti çıkmadı, olmayınca olmuyor. Haa, ne dersin?

TERZİ: Olmayınca olmuyor, Hallaç! (*Makine işler, durur.*)

HALLAÇ: Ne olmuyor?

(*Yaklaşan çocuk gülüşleri*)

ÇOCUKLAR: (*uzaktan*) Ebe, ebe, ebesin!

Kimse bilmez nicesin!

Gözün bağlı oldukça

Beni nasıl göresin!

Yankı erir; uzaklaşır.

İki Çapraz Çizgi

KİŞİLER

ANLATAN

KIZ

ERKEK

ANLATAN: Genellikle âdettir, sayın dinleyiciler, oyunlarda önce olayın geçtiği yer ve zaman belirtilir. Yıl, ay ve gün olarak, belli bir zaman yok bizim oyunumuzda. Yalnız şu kadarını hatırlatalım: Bir ara karşı kıyının ışıklarından söz edildiğine göre; akşam saatleri. Karanlık çökmüş yahut çökmek üzere. Bir geceye giriyoruz veya girmişizdir. Ama gene de sizin yorumunuza bağlı bu; isterseniz serin bir bahar sabahını, sıcak bir yaz öğlesini düşünebilirsiniz; yahut bir kış günü, fırtınalı-karlı bir ikindi üstü.

İki kişinin konuşmasını dinleyeceksiniz. Ne zaman karışılışalar hep aynı şeyleri konuşurlar bu ikisi. Yoo hayır, ufak tefek kaymalar, düşüncelerin dizilişinde öncelikler, sonralıklar olur tabii... ama esas değişmez. Yere gelince: Yani olay nerede geçiyor? Hikâyemizde alışılmış anlamda bir olay olmadığına göre, bu konuşma nerde geçiyor? Evet, o da kesin değil! Bu yer bir tren, bir vapur, bir kır kahvesi, hatta sadece rastgele bir oda olabilir. Bugün, tesadüf, bir vapurdasınız. İki çapraz çizginin kesiştiği yere gidiyorsunuz. Yolunuz açık olsun!

(Akustik değişir.)

KIZ: Hiçbir şey bilmiyorsunuz!

ERKEK: Çok şey biliyorum.

KIZ: Neyi mesela?

ERKEK: Yalanla gerçeğin bir arada yaşandığını.

KIZ: Onu ben söyledim.

ERKEK: Sizden önce de vardı.

KIZ: Kimde vardı?

ERKEK: Bende. Her zaman benimledir; bütün davranışlarımda vardır.

KIZ: Fakat ben hatırlattım.

ERKEK: Niçin?

KIZ: Bilmenizi istedim.

ERKEK: Bildiğim şey.

KIZ: Hangisi?

ERKEK: Bir gerçeği yalanda eriterek yaşamak. Hafifler. Katlanmamız kolaylaşır.

KIZ: (İç monolog) Öyle yapsa bari! Yalan söylüyor. Gerçekleri hiçbir hayal payı bırakmadan, daha sert, yaşamaktan hoşlanıyor. Hep kendini suçluyor, hep... (Yüksek sesle) Suç!

ERKEK: Ne suç?

KIZ: Gerçekten korkmak.

ERKEK: Korksam kaçardım.

KIZ: Kaçıyorsunuz.

ERKEK: Yoo, hiç bile.

KIZ: Gerçek, ancak yalanla yaşanır.

ERKEK: (İç monolog) Kavramlardan hoşlanıyor. Bilmiyor. Gerçeğe katlanmak... Yalanın, hayalın, ümidin yardımını istemedi katlanmak. (Yüksek sesle) Ya siz neden kaçtınız?

KIZ: Ne zaman!

ERKEK: Korktunuz, kaçtınız!

KIZ: Kaçmadım. İçimde yaşıyor.

ERKEK: Bağlar kopmuş.

KIZ: Ben istedim.

ERKEK: Niçin?

KIZ: Çünkü çok uzaklarda.

ERKEK: Nerde?

KIZ: Öğrenmeyiverin!

ERKEK: (*İç monolog*) Birini sevdiğini söylemişti. Çok uzaklarda, diyor. Ama hangi anlamda? Belki de aldanmış olmak... hangisi? Söylemiyor. Ümitsiz, hayalsiz, gerçeğe katlanıyor. Sonra da yalan söylüyor. Yalanla gerçeği bir arada yaşıyor-muş... Öyle olsaydı sürdürürdü. (*Yüksek sesle*) Siz çok onurlusunuz.

KIZ: (*Hafif güler.*) Fena mı?

ERKEK: Yaklaşmak imkânsız!

KIZ: Nereye?

ERKEK: Konuya.

KIZ: Nedir konu?

ERKEK: Kimdi o adam?

KIZ: Ne değişir?

ERKEK: Doğru. (*İç monolog*) Bir süre bir aşkı yaşadı. Derken boşlukta yüzler belirdi. Bakışlarında sitem, kadınlar ve çocuklar... boşlukta. (*Yüksek sesle*) Evli miydi?

KIZ: Bekâr.

ERKEK: (*İç monolog*) Yalan söylüyor. Evliydi mutlaka. Evlilikte yalnız bir adam. Gördü. Bir dostluk, bir teselli... bağlandı. Yakınlıkları aşka dönüştü. Derken birden boşlukta bir fotoğraf. Bir kadının hayali yaklaştı, büyüdü, netleşti: Adamın karısının görüntüsü. Kurşun gibi ağır bir şey, çöktü mutluluğuna. Ve adam, herhalde, gerçeği yalansız sürdürmek istedi...

KIZ: Neden sustunuz?

ERKEK: Konuşuyorum.

KIZ: Bu nasıl konuşma? (*İç monolog*) Tahminler yürütüyor. Bir durumu olduğu gibi alsa ya! Kim neyi ne kadar bilebilir? Bir yere kadar geliriz; bilemeyiz artık ne var, kim var onun ötesinde? (*Yüksek sesle*) O böyle değildi, mutluydu.

ERKEK: Ne zaman?

KIZ: Yanımdayken.

ERKEK: Şimdi?

KIZ: Şimdi de öyledir.

ERKEK: Şimdi artık bilemezsiniz!

KIZ: Belli olmaz; çok sürmüyor.

ERKEK: Ne sürmüyor?

KIZ: Hiç.

ERKEK: Değişir.

KIZ: Kalır olduğu gibi.

ERKEK: Bir şey bildiğiniz yok.

KIZ: Bir şey? Ne?

ERKEK: Hiç.

KIZ: Biliyorum.

ERKEK: Neyi?

KIZ: Sizi! (*Hafif güler. İç monolog*) Ne kadar da tedirgin! Sinirli adeta. Masada sol eli. Parmakları kımıldıyor boyuna. Tranpet çalar gibi. Bu bir korku mu? Neden korkuyor?

ERKEK: Gitmek kolay değil.

KIZ: Nereye?

ERKEK: (*İç monolog*) Bilmiyor. Bazı evlere gidilmez. Mesela bir ölü evine. Sevmişizdir; yakınlarına başsağlığına bile gide-meyiz. Mesela biri bekler; uzun zaman bizi bekler; Biraz ötemizde yanar söner ışığı. Bir çağrı, bir sesleniş gibidir. Gün başlar, gece olur, gidemeyiz. Sesi ince uzun yankılanır içimizde...

KIZ: Düşünmeyin!

ERKEK: Düşündüğüm yok.

KIZ: Var. (*İç monolog*) Gitmek kolay değil, dedi. Ne demek istedi? Açık konuşmuyor. Ne kadar içine kapanık!

ERKEK: Gitseniz bile...

KIZ: Evet?

ERKEK: Karşılar...

KIZ: Karşıda..?

ERKEK: Kıyı. Işıkları görünüyor.

KIZ: Ha evet!

ERKEK: Siyah beyaz...

KIZ: Işıklar.

ERKEK: (*İç monolog*) Bilerek mi söyledi? Hayır, bilmiyor. Bazı evlerde iki lamba yanar bizim için. İkisi birlikte yanar. Bir beyaz, bir siyah ışıktır. Beyaz bizi ister, siyahı istemez. Yaklaşma, der, yaklaşma! Hemen uzaklaşırız! (*Yüksek sesle*) Sizde de öyle olmuştur.

KIZ: Ne olmuştur?

ERKEK: Bir lambanın sönüşü.

KIZ: Yoo, yanıyor. Ben yanar bıraktım.

ERKEK: Geçen zaman?

KIZ: Zaman geçmiyor ki!

ERKEK: Kaybedilmiş...

KIZ: Hiç kaybım yok. Ben gerçeği yalanla birlikte yaşarım.

ERKEK: Ne fark eder?

KIZ: Öyle! Ne fark eder?

ERKEK: Yalnızlık...

KIZ: Ben yalnız değilim.

ERKEK: (*İç monolog*) Acısını gizliyor. Gider; yakındır. Hazırlıklı olmalı. Birden bırakır gider. Bir masadan bir örtüyü hızla çekmek gibi... (*Yüksek sesle*) Şu masa.

KIZ: Ne olmuş?

ERKEK: Ansızın devrilse...

KIZ: Üstü boş. Kaldırır, yerine koyarız.

ERKEK: Siz mi?

KIZ: Ben ya da başkası.

ERKEK: Değişir.

KIZ: Ne değişir?

ERKEK: Evet, ne değişir?

KIZ: (*İç monolog*) Ne kuruntulu adam! Ümitsiz! Çok fena! Yaşamayı kendine zehir ediyor. (*Yüksek sesle*) Şu anda...

ERKEK: Evet?

KIZ: Ne diye karartmalı? Şu anda sizinleyim.

ERKEK: Hayır.

KIZ: Peki.

ERKEK: (*İç monolog*) Ne de kolay yalan söylüyor. Arada...

KIZ: O kadar yakın ki...

ERKEK: Ne yakın?

KIZ: Bilmem.

ERKEK: Size imreniyorum. Aldırdığınız yok.

KIZ: Neye yok?

ERKEK: Sizin için bütün durumlar güzel.

KIZ: Yoo hayır, ancak başlangıç.

ERKEK: Sonra?

KIZ: Hiç... Çok yakın.

ERKEK: Ne çok yakın?

KIZ: Karşılar, dediniz ya!

ERKEK: Karşı kıyı mı yani?

KIZ: Az kaldı.

ERKEK: Daha var.

KIZ: Kalmadı.

ERKEK: (*İç monolog*) Evet, evet, masadan örtüyü birdenbire çeker gibi...

KIZ: Bakın, size bir şey anlatayım. Bir karı koca tanımıştım...

ERKEK: Evet?

KIZ: Sözde beni severlerdi. Fakat evlerine hiç çağırmadılar.

ERKEK: Tahmin ediyorum.

KIZ: Yalnız evli çiftleri çağırırlardı; beni hiç çağırmadılar. Bildikleri halde...

ERKEK: Neyi bildikleri?

KIZ: Karşılaşmalarda ayak üstü, nasılsın diye sorarlar; bir yakınlığın, bir sevginin gereklerini böylece yerine getirdiklerini sanırlardı. Bir aldatmaca... işte bütün sevgileri! Korkuyorlardı.

ERKEK: Belki kadın...

KIZ: Erkek de korkuyordu. Yalnızsalar bütün kızlardan, kadınlardan korkulur.

ERKEK: (*İç monolog*) Yalnızsalar... Yalnızlığı inkâr ediyordu hani?

KIZ: Kolay değil.

ERKEK: (*İç monolog*) Sevdigi, bu şimdi anlattığı adam mı yoksa? Fakat bekâr demişti. Bir onuru kurtarmak:

KIZ: Düşünmeyin, düşünmeyin!

(*Kısa bir sessizlik*)

ANLATAN: İşte size iki çapraz çizgi; sayın dinleyiciler! Bu çizgiler bir noktada kesişiyor, ama o nokta neresi? Biz kesin bir şey söyleyemiyoruz. Kız "düşünmeyin" dedi ama, siz gene de düşünün biraz. İyi geceler!

Pencere

Pencere

KİŞİLER

- I. KADIN
- II. KADIN
- I. ERKEK
- II. ERKEK
- I. ÇOCUK
- II. ÇOCUK
- KÜÇÜK KIZ
- YAŞLI KADIN

I

- I. KADIN: Yanına girdim ağlıyordu. Bir şeyden korkmuş herhalde.
- I. ERKEK: İkimiz de yoktuk, içlenmiştir.
- I. KADIN: Bu ilk gidişimiz değil ki!
- I. ERKEK: Fakat evde birimiz kalalım istiyor.
- I. KADIN: Yıllık iznimiz bitti. Gene de sen veya ben, onu yalnız bırakmamaya çalışıyoruz. Başka ne yapabiliriz?
- I. ERKEK: Dedim sana, götürelim...
- I. KADIN: Hastane böyle hastayı almıyor, biliyorsun!

- I. ERKEK: Eh, ne yapalım, elimizden geldiği kadar biz de evde bakıyoruz. Hem hasta oldu oldu iyileşti; gene düzelebilir.
- I. KADIN: Yaşlı artık kolay atlatamıyor. Biz yokken bir şeyler olmuş.
- I. ERKEK: Canım, neden ağladı, biliyor musun?
- I. KADIN: Yüzü, bakışları... bir şeyden ürkmüş! Konuşabilse! Hep pencereye bakıyor.
- I. ERKEK: Ne var pencerede?
- I. KADIN: Ben bir şey göremedim.
- I. ERKEK: Biz yokken birisi gelmiştir.
- I. KADIN: Kim?
- I. ERKEK: Belki postacı?
- I. KADIN: Söyledik ya postacıya, pencereyi kapalı görünce, mektupları kapının altından atacaktı. Postacı olamaz.
- I. ERKEK: Kim peki?
- I. KADIN: Bilsem...
- I. ERKEK: Birinin gelmesi mi gerek?
- I. KADIN: Neden korksun durup dururken?
- I. ERKEK: Belki ağabeyin... Evet; o gelmiştir. Biz de evde yokuz tabii... annesini pencerede göremeyince uzandı, baktı...
- I. KADIN: Annem oğlundan ne diye korksun?
- I. ERKEK: Gözleri uzağı seçemiyor; tanıyamamış, yabancı biri sanmıştır. Sen olsan, yabancılar seyretsin ister misin?
- I. KADIN: İstemem.
- I. ERKEK: Şu da var: Ağabeyin geldi, annen de pencereye karşı yatıyor ya, camdan gördü tanıdı diyelim... Yatağa düşmeden önce kapının anahtarını camdan uzatırdı. Şimdi kalkamıyor. Ağabeyin de, anahtar olmayınca geri döndü tabii. Annen buna üzülmüş, bunun için ağlamıştır. Peki, şimdi nasıl?
- I. KADIN: İlaçlarını verdim, yatıştı. Sen de biraz bir şeyler söyle, n'olursun!
- I. ERKEK: Aa, tabii, tabii!

I. ERKEK: Geçer canım, üzölmeyin! Ben bu kış, biliyordunuz günlerce hasta yattım. Ateş, sayıklama... Şimdi bakın, hamdolsun! Hastalık, sağlık bizim için! İyileşeceksiniz elbet! (*Anlaşılmaz, kısık kopuk sesler*) Hayır, hayır, konuşmak yok! Ne dedi doktor? Heyecanlanmayın, dedi. Gene konuşacaksınız; bitsin şu ilaçlar, düzelin biraz. Geçer tabii!

I. KADIN: Bak, gene pencereyi gösteriyor.

I. ERKEK: Pencere... ne var pencerede? Canım, ben size ne dedim? Kim gelirse gelsin aldırınmayın! Çalar kapıyı, bakar açan yok, gider. Camı bile vursa kalkıp açamazsınız ki! Gitsin, size ne! Çok önemli bir iş için gelmişse, yazar bir kağıt, atar kapının altından; sonra biz varken gelir tekrar.

I. KADIN: Anne! Bugün ikimiz birden gitmek zorundaydık. Yoksa seni yalnız bırakıyor muyuz? Biliyorsun...

I. ERKEK: Evet! Birimiz evdeyiz. Mecbur olunca başka...Yoo, sizin için değil tabii!..İstemezsiniz, biliyoruz, sizin yüzünüzden işimizden kalalım... Yoo, hayır, onun için değil; üzmayın kendinizi! Özlediniz herhalde; oğlunuz da bugün yarın gelir. Yoksa biz yokken o mu geldi? Efendim?...

I. KADIN: Hayır demek istiyor.

I. ERKEK: (*Hayal kırıklığına uğramış*) Yaa? Neyse, üzölmeyin! Ben gider bakarım. Dönecekti bugünlerde; dönmüştür. Haber bırakırım, uğrar. (*Yumuşak*) Evet, evet, siz oğlunuzu özlediniz! Üzölmeyin; gelir, gelir!

I. KADIN: (*yavaş sesle*) Sevindi! (*Sesini yükseltir*) Anne, bak, damadın bulup getirecek oğlunu! (*Kısa bir sessizlik*) Uyudu!

I. ERKEK: Çıkalım yukarı, biz de dinlenelim biraz.

I. KADIN: Peki!

III

Başka oda.

I. ERKEK: Onu çok iyi anlıyorum.

I. KADIN: Kimi?

I. ERKEK: Ağabeyini.

I. KADIN: Kızıyorsun, değil mi?

I. ERKEK: Kaçıyor. Fakat kolay değil.

I. KADIN: Bizi hiç düşünmüyor.

I. ERKEK: Bazı şeyler konuşunca hayağlaşıır. Vazgeç!

I. KADIN: Sen içinden konuşuyorsun ama.

I. ERKEK: Sen?

I. KADIN: Ben susmak zorundayım.

I. ERKEK: Ben de.

I. KADIN: Sen hiç bile değilsin.

I. ERKEK: Seninle evliyim.

I. KADIN: Fakat o, oğlu!

I. ERKEK: Çok iyi anlıyorum.

I. KADIN: Benim aklım ermiyor.

I. ERKEK: Bu ne, biliyor musun; değil başka evlerde bıraktığımız annelerden, babalardan, hatta aynı evin odalarını paylaştığımız eşlerden, çocuklardan zamanla uzaklaşıyoruz.

I. KADIN: Öyle kopuşlar başka.

I. ERKEK: Bu da onun aynı. Uzağımızda kalmış yakın akrabaları ara sıra bir ziyaret... evet, bir vicdan borcu, bir vazife. Fakat bir yandan da, sıkıcı bir şey, doğrusu!

I. KADIN: Neler söylüyorsun?

I. ERKEK: İçimizden geçirdiğimiz şeyleri. Yıllardır düşünüyoruz, dışa vuramıyoruz. Bazı düşünceler uzun zaman içimizde kökleşir, dışa taşmasını önleriz onların. Ama artık konuşabiliriz sanıyorum. Çünkü bizde o kadar yıprandı ki

bu duygular... sivrilikleri kalmadı. Sözler batmaz bize; alıştık, umursamaz olduk; konuşabiliriz.

I. KADIN: Konuşmuyor muyuz?

I. ERKEK: İçimizden, kendi kendimize.

I. KADIN: Kelimelere dökülecek de ne olacak?

I. ERKEK: Hiç! Fakat gene de konuşalım: Ağabeyin bize ne zaman uğrasa, kızgın saç üstünde gibidir; sıkıntılı, huzursuz...

I. KADIN: Kendini suçlu hissediyor.

I. ERKEK: Yüzüne bakamaz. Fakat ben anlıyorum. Sözleri, düşündüklerinin ne kadar uzağında. Kendisi ürker kendi sesinden; kopmuş, tedirgin... Bir an önce gitmektedir gözü.

I. KADIN: Sanıyor ki, biz...

I. ERKEK: (Sözünü keser.) Gözlerimizi dikmiş, ondan hesap soruyoruz. Annene niçin biraz da sen bakmıyorsun? Sanki bunu soruyoruz.

I. KADIN: Düşünmesi gerek.

I. ERKEK: Düşünmüyor diyemeyiz. Düşünmek istemese bile, bunları ona sen düşündürüyorsun.

I. KADIN: Ben hiçbir şey söylemem, söyleyemem.

I. ERKEK: Gözlerini gizli bir sitemle ağabeyine çevirdiğin zamanlar, aranızda duyulmayan bir dille neler konuştuğunuzu biliyorum.

IV

Rüyalarda gibi, uzaktan yankılı, hayalde konuşma.

I. KADIN: Ağabey, hatırlıyor musun? Bizim evde bir Emine Teyze vardı.

II. ERKEK: Ne diye hatırlatıyorsun? O zaman gençti annem.

I. KADIN: Emine Teyze nasıl öldü?

II. ERKEK: Yirmi beş yıllık hikâye!

I. KADIN: Taşıltaki sandık odasında ölmüştü.

II. ERKEK: O evlerde hiç değilse kiler, sandık odası gibi yerler vardı. Döküntü eşyalar konurdu oralara. Şimdi evler küçüldü, daraldı. Döküntülere yer yok; fazlalıklar atılıyor şimdi. Çocuklarımız var; yaşlılara verecek oda kalmadı.

I. KADIN: Bize neden çok seyrek uğruyorsun?

II. ERKEK: Annemdir. Rahmetli ablamızı, beni, seni o büyüttü; biliyorum.

I. KADIN: Sen erken evlendin, çocuklarını da o büyüttü.

II. ERKEK: Ama şimdi sizin yanınızda...

I. KADIN: Onu bize gönderdiğin zaman, artık...

II. ERKEK: (*Sözünü keser.*) Biliyorum. Gençliğini, sağlığını bizde tüketti; hastalığı, ihtiyarlığı size kaldı; biliyorum.

I. KADIN: Emine Teyze'yi hatırladın, değil mi? Sağ koluydu annemin. O olmasaydı, annem tek başına çocukluğumuzun evini çekip çeviremezdi.

II. ERKEK: Asıl teyzemiz değil ki; komşularıymış annemin!

I. KADIN: Kimsesiz kadınlar bir komşu, bir tanıdık, bir akraba evine, kendi evleri gibi bağlanırlar; hele dul ve yoksul kadınlar.

II. ERKEK: Bugünün insanları sinirli, sıkıntılı, Gülüm! Evler, bir karı-koca ve çocuklar için.

I. KADIN: (*Kendi kendine konuşur gibi*) Bir tanıdık, bir dost, bir uzak akrabadır. Yanımıza alırız; işlerimize bakar, besler, büyütür çocuklarımızı... ve yaşlanır. Evimize, hele çocuklarımıza ne kadar emeği geçmiştir! Fakat kocayınca artık işe yaramaz olur, ve başlar bencilliğimiz: Artık görmek bile istemeyiz onu. Gitsin nereye giderse! Nereye gitsin?

II. ERKEK: Emine Teyze'yi biz göndermedik!

I. KADIN: Tabii biz göndermedik; suç bizde değil tabii! Her ev bir aileyle başlar; çocuklar büyür, kendilerine yeni evler alır açarlar, ve geride eski ev kalır, evde yaşlı anne baba. Uçamayan ihtiyarlar.

II. ERKEK: Ne demek istiyorsun?

I. KADIN: Yaşlılar, başladıkları evlerde bitirebilmeli hayatlarını.

II. ERKEK: Saçma ve imkânsız!

I. KADIN: Neden?

II. ERKEK: Şartlar değişiyor, Gülüm! Gönüller daralıyor. Kor-kunçtur uzarsa. Yataklarda, minderlerde fazla yıllanmamak, odaları vaktinde boşaltmak gerek. Gözleri boşalacak şiltelerde, çocuklar, büyüklerin ölümünü bekliyor.

I. KADIN: (İçini çekerek.) Doğru!

II. ERKEK: Emine Teyze ölümünü geciktiriyordu. Uzayıp gitmeler bıktırır bir yerde. Sandık odaları eski evlerde vardı.

I. KADIN: Doğru!

II. ERKEK: Eski evlerde taşlık, kiler, sandık odası gibi yerler varken bile, insanların gönülleri daralıyordu. Çok yaşlılarla aynı çatı altında olmaya, eskiler bile katlanamıyorlardı. Şimdi büsbütün...

I. KADIN: (Sözünü keser, dinlemiyormuş gibi, kendi kendine) Önceleri can yoldaşlarımızdır, çünkü işlerimizi yaparlar, hizmetçilerimizdirler. Sonra kuvvetten düşer, kocar ve düşmanımız olurlar. Onlar bize düşman değil tabii; kendilerinden utandığınız, kendilerine şimdi bizim hizmet etmemiz gerektiği için biz onlara düşman oluruz. Gitmelerini isteriz, bırakıp kaçmak isteriz. (Kısa bir sessizlik) Bize neden çok seyrekleşiyorsun?

II. ERKEK: Vaktim yok; bilmez gibi konuşma! İş güç, çocuklar... Hem sonra... Ödemek bazı şeyleri, kolay değil! Ödeyen bazan biz olmayız, başkası bizim yerimize de öder. (Hayalde konuşma biter, akustik eski haline döner.)

I. ERKEK: Ne zaman bizim eve gelse, ağabeyinle Emine Teyze'yi konuşuyorsunuz! Bakışlarınızla, kaçamak bir konuşma... fakat anlaşılıyor.

I. KADIN: Emine Teyze'yi sana ben anlatmıştım.

- I. ERKEK: Konuşmadan neler konuştuğunuzu, ben de ordan biliyorum.
- I. KADIN: Annem şimdi Emine Teyze oldu. Fakat ne yapabilirim?
- I. ERKEK: Bir şey yap dediğim yok. Ağabeyini de hoş gör! Ara sıra ona ben de içerliyorum, fakat bunu dışa vurmuyorum; beni de anla!
- I. KADIN: Anlıyorum. Mecbur musun?
- I. ERKEK: Evet.
- I. KADIN: Arada ben varım çünkü.
- I. ERKEK: Annenin yerinde benim annem, benim bir akrabam olabilir. Borç borçtur, ama bu borcu borçlu olduğumuz kimseye değil de bir başkasının borçlu olduğu kimseye ödeyebiliriz. İkisi bir bence.
- I. KADIN: Asıl borçlu olduklarımız, hoş karşılar mı bunu?
- I. ERKEK: İş ödemekte! Öde de kime ödersen öde!
- I. KADIN: Ben fazlasıyla ödedim, fakat senden utanıyorum.
- I. ERKEK: İçinden çıkamayız böyle düşünürsek. Ben de ödeyemediklerimden utanıyorum dersem ne değişir?
- I. KADIN: Annemden çok mu sıkılıyorsun?
- I. ERKEK: Hiç sevmeyeceği kimselere de katlanabilir insan; öyle durumlar vardır; ayıplanmaktan korkar.
- I. KADIN: Biliyorum.
- I. ERKEK: Kendi annemizi, babamızı bile sevmeyiz, bakarsın; nerde kaldı ki hayatımıza sonradan giren başka kimselerin akrabalarını. Ama nedir, vazife!
- I. KADIN: Haklısın!
- I. ERKEK: İçimizden gelmiyorsa bir vazifeyi yapmak zordur, bilirsin! O durumda bir sevgiye yükselmek, ah hele bu, çok zor! İnsan bazan merhametsiz olabilmeli!
- I. KADIN: Sen değilsin!
- I. ERKEK: Bunları düşünmek bile, kalpsizlik aslında.
- I. KADIN: Ben öyle almıyorum.

I. ERKEK: Konuşmamalıydık. Birazdan içerlemeler başlar.

I. KADIN: Niçin?

I. ERKEK: Korkunçluğu sonradan duyulur. Keşke konuşmasaydık.

I. KADIN: Her zaman konuştuğumuz şeyler.

I. ERKEK: Fakat dışa vurunca adileşiyoruz.(Kısa bir sessizlik, *değişik tonda*) Ben demin annene gider, oğlunubulurum dedim ya, vazgeçtim. Git, sen çağır!

I. KADIN: Burada olsaydı zaten uğrardı.

I. ERKEK: Burada. Yolda gördüm, dalgındı, o beni görmedi.

I. KADIN: Görmüştür.

I. ERKEK: Görseydi sorardı.

I. KADIN: Annemin tekrar hastalandığını bilmiyor ki!

I. ERKEK: Annesinin onsuz olamadığını biliyor ama!

I. KADIN: Kıskanıyor musun?

I. ERKEK: (*Hafif güler.*) Sevgilerden şüphe ediyorum. Gösteriş ve yaltaklanma çoğu.

I. KADIN: (*Hafif kırgın*) Olabilir.

I. ERKEK: Ağabeyinden bahsediyorum.

I. KADIN: Kızıyorsun, değil mi?

I. ERKEK: Ben değil, sen kızmalısın!

I. KADIN: Beni o okuttu.

I. ERKEK: Dedim ya, bazı borçların ödenmesi kat kat fazla fedakârlık ister.

I. KADIN: Şimdiye kadar hiç böyle acı konuşmamıştın.

I. ERKEK: Çok yorgun olduğum zamanlar insafsız olurum. Affet!

I. KADIN: Fakat haklısın!

I. ERKEK: (*Değişmiş*) Sen şimdi onu bırak da, ne yapacağız onu söyle!

I. KADIN: Ne yapabiliriz? Hiç!

I. ERKEK: Git getir ağabeyini!

I. KADIN: Ne değişecek?

I. ERKEK: Annen sevinir. Her zaman varsa yoksa oğlu! Toz kondurmaz.

I. KADIN: Annem biliyor. Kaç kere söyledi.

I. ERKEK: Neyi söyledi?

I. KADIN: Bazı şeyleri de sen bilmiyor, görmek istemiyorsun! Annem seni çok sever.

I. ERKEK: Kendini mecbur hissetmiştir.

I. KADIN: Yanılıyorsun!

I. ERKEK: Lütfen kapatalım bu bahsi! Ancak tahminler üzerinde yanılabiliriz; gerçekler üzerinde duralım!

I. KADIN: Pekî!

I. ERKEK: Sen konuş!

I. KADIN: Neden korktu dersin?

I. ERKEK: Nerden çıkarıyorsun korktuğunu?

I. KADIN: Bilmez miyiz? Annem!

I. ERKEK: Durumunu düşünmüştür. Bizi, oğlunu, gelinini düşünmüştür.

I. KADIN: Gelini de hiç uğramıyor.

I. ERKEK: Sen bizimkilere mecbur olmadıkça uğruyor musun?

I. KADIN: Vaktim mi var?

I. ERKEK: Onun var mı?

I. KADIN: Fakat annesi sayılır.

I. ERKEK: Sen bugün beni imtihana çekiyorsun galiba.

I. KADIN: Ne imtihanı?

I. ERKEK: İnsanlık imtihanı: Yakınların hakkında gizli düşüncelerimi, aykırı görüşlerimi öğreneceksin... de ne olacak?

I. KADIN: Zaten biliyorum. Korkma, bugün çok sakinim. Sana da hak veriyorum. Senin yerinde ben olsam, imkânı yok, bu kadar susamazdım.

I. ERKEK: Konuştuğuma pişmanım.

I. KADIN: Konuş, n'olursun!

I. ERKEK: Konuşayım, dinle: Gelin, yengen yani, uğramaz, uğrayamaz. Fakat haklı.

I. KADIN: Neden haklı?

I. ERKEK: Biraz da sizde kalsın annem, demenden korkar.

I. KADIN: Ama onun da vazifesi.

I. ERKEK: Artık mecbur değil.

I. KADIN: Sen mecbur musun?

I. ERKEK: Kızısın, sen mecbursun!

I. KADIN: Fakat sen...

I. ERKEK: İkişi birbirine bağlı. Damadıym, ben de mecburum.

I. KADIN: O da gelini.

I. ERKEK: Baktı, sırasını savdı o.

I. KADIN: Annem onlara çok baktı. Gelin, bizim eve geldiğinde on beş, on altı yaşlarındaydı. Onu, onun çocuklarını hep annem büyüttü. O ne yaptı?

I. ERKEK: Sırasını savdı.

I. KADIN: Çok az.

I. ERKEK: Fark etmez.

I. KADIN: Hem neye onları koruyorsun anlamıyorum.

(Kısa bir sessizlik)

I. ERKEK: Uyudun mu?

I. KADIN: (Uykulu) Öyle yorgunum ki!

I. ERKEK: Uyu biraz.

I. KADIN: Sen?

I. ERKEK: Ben de uyurum.

I. KADIN: Uyumazsın! Fakat n'olursun, düşünme!

I. ERKEK: Ne var düşünecek?

V

I. ERKEK: (*İç monolog*) Düşünme, dedi! Ne var düşünecek? Gelin de haklı! Kaçmalar kurtuluştur... haklı! Zorla olmaz ki bu. Bir ay önce bir gün uğramış, karımın evde olmayışına ne kadar sevinmişti. Çünkü bir şey söyler, hatırlatır diye çekiniyordu. Ziyaretini laf kalabalığına boğup tehlikeyi geçiştirmek istedi. Söyledikleri hâlâ aklımda...

II. KADIN: (*Arada bir gülerek konuşur. Hayalde, yankılı konuşma*) Hiç sormayın, hiç sormayın! Gene annem, kardeşim, dört çocuğu iki haftadır bizdeler! Sekiz kişi... vallahi yer kalmadı daracık odalarda. Aklım hep sizde, ama vakit mi var gelmeye? Bizimki, sağ olsun kolayını buldu: Çalıştığı firma, ona burada iş veremez sanki; yok, hayır şehir şehir dolaşacak ille! Çoluk çocuk, yüzüne hasret kaldık; binde bir lütfen uğrayacak da. Kocamız mı, babamız mı unuttuk adeta. Sizden iyisi yok! Hep olduğunuz yerde. Eh, kayıvalidenin hastalığı da yormaz sizi! Ne yapalım, noksansız saadet mi var, bir yerden bir üzüntü olacak işte! Üzüntü değil tabii! Annemizdir, bakacağız elbet. Fakat kendi kızının bakması başka! Aa, tabii, beni de sever, ben de ona bizdeyken çok iyi baktım. Allah için! Hiç incitmedim; sorun kendisine! Eh, sağlığı yerindeydi o zaman, böyle felç geçirmemişti daha, fakat olsun, gene de kolay değil. İnsan kendi öz annesinden bile bıkmıyor! Bırakıp bir yere gidemezsin, adam tutamazsın, her işine gene de sen koşacaksın! Neyse, iyiymiş madem, ben sizi daha fazla rahatsız etmeyeyim. Uyanınca geldiğimi söylersiniz. Görümcemin de gözlerinden operim, özledim vallahi! Bir-birimizi şöyle doğru dürüst göremez olduk. Annem, hiç merak etmesin oğlunu. Rahatı, keyfi yerinde. Gezmek işine gelmese, burada iş bulur, yanımızda olurdu hep. Ama ister mi, hiç ister mi? Aydanaya ev masrafını yolluyor, karışmıyor başka şeye. Ben burada ne yapıyorum, ne ediyorum, aldır-dığı bile yok! Siz de insansınız, evinizi bırakıp bir yere gidiyor musunuz? Yazları, şöyle beş on gün için olsun, şehirden uzaklaşıp bir tarafa, dinlenmeye siz de gidebilirsiniz tabii.

(Yankı kesilir. Kısa bir sessizlik)

I. ERKEK: Gelinin söylediklerini karıma anlatmadım, çünkü bana söylenmiş sözlerdi bunlar.

VI

Pencerenin altında, sokakta, konuşmalar, hastanın odasından duyulur.

I. ÇOCUK: Sen evine git, hadi git!

II. ÇOCUK: Gitmicem, sana ne?

I. ÇOCUK: Annen kızarsa karışmam bak!

II. ÇOCUK: Annem çarşıda; evde yok ki!

KÜÇÜK KIZ: Annesi çarşıda. Ne yapsın eve gidip?

I. ÇOCUK: Gitsin! Hayvanı dürtüklüyor! (Bir kedi acı acı miyavlar.) Bak, bağırdı gene.

II. ÇOCUK: Kedi senin mi?

I. ÇOCUK: Benim! Kim buldu?

II. ÇOCUK: Ben gösterdim.

I. ÇOCUK: Demin kim getirdi buraya?

KÜÇÜK KIZ: Sen getirdin, Cengiz Ağabey!

II. ÇOCUK: Yaa, o getirmiş!

KÜÇÜK KIZ: Tabii o getirdi; korktun sen!

II. ÇOCUK: Korkmuşum! Alıp eski yerine ben götürmedim mi?

KÜÇÜK KIZ: Götüüü! Cengiz Ağabey gene buraya getirdi.

II. ÇOCUK: Ne olacak burada durup da?

KÜÇÜK KIZ: İyi olacak!

II. ÇOCUK: Burada iyi olmaz, ölür.

KÜÇÜK KIZ: Orda da ölür.

I. ÇOCUK: Orası uzak.

II. ÇOCUK: Asıl burası uzak.

I. ÇOCUK: Burası sizin eve yakın.

II. ÇOCUK: Orası da sizin eve yakın.

I. ÇOCUK: Bizim evde kimse yok; kapı kapalı.

II. ÇOCUK: Bizim evde de kimse yok.

KÜÇÜK KIZ: Bu pis kediye almaz ki zaten anneniz eve.

II. ÇOCUK: Sen karışma, küçüksün!

KÜÇÜK KIZ: Sen çok mu büyüksün?

II. ÇOCUK: Tabii büyüğüm.

KÜÇÜK KIZ: Hiç bile! Okula gidiyor musun? Cengiz Ağabey okula gidiyor.

II. ÇOCUK: Gitsiin! Daha birinci sınıfta.

I. ÇOCUK: Hava birinci sınıfta. İkiye geçtim.

II. ÇOCUK: Geeeç! Ben de bu sene gidicem.

I. ÇOCUK: Zor gidersin! Kim alır seni okula?

II. ÇOCUK: Neye almasınlar?

KÜÇÜK KIZ: Aşı olmadın ki sen!

II. ÇOCUK: Sen oldun mu?

KÜÇÜK KIZ: Oldum ya! Aşı kâğıdım bile var.

II. ÇOCUK: Varmış! Yok işte!

KÜÇÜK KIZ: Gel eve de göstereyim annem. Var tabii!

II. ÇOCUK: Varsa var... bana ne?

I. ÇOCUK: Hadi evine git!

II. ÇOCUK: Gitmicem, zorla mı?

KÜÇÜK KIZ: Onu eve almıyorlar, Cengiz Ağabey!

II. ÇOCUK: Neye almasınlar? Şimdi kimse yok ki evde.

I. ÇOCUK: Bıktık be, git artık!

KÜÇÜK KIZ: Cengiz Ağabey sana baktırmayacak, oh ya!

II. ÇOCUK: Kedi onun mu?

I. ÇOCUK: Benim tabii; ben buldum.

II. ÇOCUK: Araba çığnemiş, ne yapacaksın bu kediye?

I. ÇOCUK: Bakacağım! Sana ne?

II. ÇOCUK: Annen görürse zor bakarsın sen!

(Kedi acı acı miyavlar.)

I. ÇOCUK: Sus be! İşte bağırdı.

KÜÇÜK KIZ: Hani ölüyordu?

II. ÇOCUK: Daha can çekecek.

I. ÇOCUK: Bu yavru; hemen ölmez.

KÜÇÜK KIZ: Yavruymuş! Koca kedi!

(Kedi acı acı miyavlar.)

I. ÇOCUK: (Kızmış) Dokunma be!

II. ÇOCUK: Senin mi?

I. ÇOCUK: Benim.

KÜÇÜK KIZ: Sahibi yok ki onun.

II. ÇOCUK: Olsaydı araba çiğnemezdi.

KÜÇÜK KIZ: Sahibi olsaydı ölmezdi, di mi, Cengiz Ağabey?

II. ÇOCUK: Hemen ölmez, daha can çekecek.

KÜÇÜK KIZ: Can çekeşmek ne demek?

I. ÇOCUK: Benim babaannem ölmüştü.

KÜÇÜK KIZ: Ölürken gördün mü sen?

I. ÇOCUK: Annem dedi ki, "Ninen can çekeşiyor, sen git oynan!" dedi.

KÜÇÜK KIZ: Can çekeşmek oynamak mı, Cengiz Ağabey?

II. ÇOCUK: (Hafif güler.) Hıh! Oynamakmış!

KÜÇÜK KIZ: Sen biliyor musun sanki?

II. ÇOCUK: Tabii biliyorum.

KÜÇÜK KIZ: Ben de anneme sorarım.

II. ÇOCUK: Soor!

KÜÇÜK KIZ: Annem diyor ki babama: Akşama kadar canım çıktı, öldüm... diyor. İnsanın canı neden çıkar?

I. ÇOCUK: Dayak yerse çıkar.

KÜÇÜK KIZ: Annem dövmez beni.

II. ÇOCUK: Zor dövmez! Dün nasıl dövdü?

KÜÇÜK KIZ: Dün başka!

(Kedi acı acı miyavlar.)

I. ÇOCUK: Ver o değneği! Dokunma demedim mi sana? Öldürecek sin hayvanı!

II. ÇOCUK: Ölsün!

KÜÇÜK KIZ: Günah ama.

II. ÇOCUK: Zaten ölmüş!

I. ÇOCUK: Yaşıyor, görmüyor musun? (Birden korkmuş) Hey, susun!

KÜÇÜK KIZ: Ne oldu, Cengiz Ağabey?

I. ÇOCUK: Odada biri bağırdı.

KÜÇÜK KIZ: İçerdeki haminnedir.

II. ÇOCUK: Pencere kapalı.

I. ÇOCUK: O, camın önünde otururdu hep.

II. ÇOCUK: Şimdi yok o.

I. ÇOCUK: Neye yok?

II. ÇOCUK: Ne bileyim ben?

I. ÇOCUK: Ya duyduysa konuştuklarımızı?

KÜÇÜK KIZ: Kediye demin de getirdikti, o zaman da duymuştur.

I. ÇOCUK: Anneme söyler.

II. ÇOCUK: Babam duyarsa döver beni.

KÜÇÜK KIZ: Biz kötü bir şey yapmadık ki! Baktık sade.

(YAŞLI KADIN'ın kısık bağıışı)

I. ÇOCUK: Gelin, kaçalım!

II. ÇOCUK: Hadi!

KÜÇÜK KIZ: Kedi n'olacak?

I. ÇOCUK: Ölürsa ölsün! Sahipsiz kedi! Kooş!

(ÇOCUKLAR bağıışarak kaçarlar. YAŞLI KADIN'ın kısık haykışı)

VII

I. KADIN: *(Birden uyanmıştır.)* Duydun mu?

I. ERKEK: Ne var, ne oluyor?

I. KADIN: Annem bağırdı.

I. ERKEK: Ne zaman?

I. KADIN: Şimdi.

(Merdivenlerde ayak sesleri)

I. KADIN: *(Odaya girer.)* Ne oldu, Anne?

(YAŞLI KADIN'ın kısık, kopuk ağlayışı. Anlamsız kelimeler)

I. ERKEK: Pencereyi gösteriyor, camı açayım mı?

I. KADIN: *(Heyecanlı)* Aç, aç!

(Bir pencere açılır.)

I. ERKEK: Sokakta kimse yok.

I. KADIN: Demin çocuk bağırışmaları işittim. Bak, bir kedi. Pencerenin altında.

I. ERKEK: Gördüm. Araba çiğnemiş galiba. Zavalılık.

(Kedi acı acı miyavlar. YAŞLI KADIN'ın kısık haykırışı)

I. ERKEK: Kedinin bağırmasından korkuyor, anlaşılan.

I. KADIN: Başını sallıyor, evet diyor. Pencereyi kapatalım.

(Pencere kapatılır.)

I. ERKEK: Demin biz gelirken yoktu.

I. KADIN: Çocuklar getirdiler, sonra da götürdüler mi nedir?

I. ERKEK: Biz yukardayken gene getirdiler herhalde. Yukardan ses duyulmaz.

I. KADIN: Sokakta çıt olsa bu odadan duyulur. İşitiyor tabii.

I. ERKEK: Bitişik odaya götürsek?

I. KADIN: Sokağa bakarak burada oyalanıyordu.

I. ERKEK: Yattığı yerden sokağı göremiyor ki artık. İyi olunca gene gelir.

I KADIN: Evet. (*Sesini yükseltir.*) Anne! Seni bitişik odaya götür-
relim, ister misin?

I ERKEK: Başını sallıyor, evet diyor.

I KADIN: Karyolanı çekerek götürürüz, sen kımıldama, Anne!
Önce içersini düzeltelim.

(*Kısa bir sessizlik. Bitişik odada*)

I KADIN: Kim bilir neler konuştu çocuklar, duydu tabii!

I ERKEK: Bilseydik.

I KADIN: Yalnız... (*Durur.*)

I ERKEK: Ne var?

I KADIN: Bu oda öyle küçük ki... Sandık odası gibi.

KİŞİLER

KADIN

ERKEK

Altın yaşlıca bir KIZ'ın söylediği şarkı, buğulu- uzak duyulur.

KADIN: Gene başladı.

ERKEK: Annesiyle öbür odada yatarken, yapmıyordu böyle.

KADIN: O zaman rahattım.

ERKEK: İki haftadır altımızda.

KADIN: Ve yalnız. Annesi, gene öbür odada yatıyor. Gece yarısı şarkı...

ERKEK: Kötülük olsun diye söylüyor. Belki altımızdaki odaya da, bile isteye geldi. Düşünelim istiyor.

KADIN: Başım çatlayacak. Of, çok şiddetli bir ağrı.

ERKEK: Aspirin alsan?

KADIN: Bu soğukta...

ERKEK: Söylesene bana!

(Gıcırdayan somya ve döşeme)

KADIN: Terliksiz gitme!

ERKEK: Tahtalar gıcırıyor. Uyanık olduğumuzu duyarsa...

KADIN: (Sert.) Duyarsa susar. Yeter artık!

(Kısa bir sessizlik. Alttan şarkı, aynı tonda. Erkek döner, gelir.)

ERKEK: Al! Su soğuk, çay ister miydin?

KADIN: İstemem. (Suyu içer) Saat kaç?

ERKEK: Beşe on var.

KADIN: Çok da erken. Kış sabahı geç olur; uykum da kaçtı.

ERKEK: Öteki odaya geçerdik; gidip sobayı yaksam? Üşüyorum.

KADIN: Yatsana!

ERKEK: Sobayı yakmayayım mı?

KADIN: Daha erken; yat!

(Gıcırdayan somya)

ERKEK: Isıt beni!

KADIN: (Hafif güler.) Ama aşağıda...

ERKEK: Biliyorum.

KADIN: Korkuyordun hani?

ERKEK: Yanlış anlama!

KADIN: Acıdığını sen söyledin!

ERKEK: İstemiyorum bizim yüzümüzden... (Susar.)

KADIN: (Alaycı) Aman içlenmesin! Doğru; haklısın! (Güler.)

(Alt kattaki şarkı biraz daha net)

KADIN: Güldüğümü duydu, sesini yükseltti.

ERKEK: Bir ağlayış gibi.

KADIN: (Alaycı) Ne de duygulusun!

ERKEK: Döşemede yarıklar... Sesler aşağıya vuruyor.

KADIN: Bu evi de nerden buldun bilmem ki?

ERKEK: İki yıl önce...

KADIN: ...geldin tek başına. Şimdi?

ERKEK: Şimdi sen varsın!

KADIN: Karın olarak.

ERKEK: Pişman mısın evlendiğine? İlk haftalar iyiydi.

KADIN: İkinci aydayız, bıktın şimdiden.

ERKEK: Tam altımızda olmasa...

KADIN: O mu? O, sen bekârken de varmış. Ayıp mı gülüp sevişmek? Yeni evliyiz!

ERKEK: En ufak gürültümüze uyanıyor.

KADIN: Karyola... Dikkat etsen devrilmez.

ERKEK: Takmayalım ayak ucunu, diyorum, dinlemiyorsun. Kancaları gevşemiş, tutmuyor.

KADIN: Döşeme düz olsa devrilir mi? Ev eski, tahtalar eğri büğrü, delikler...

ERKEK: Sesini çıkarma, diyorum; mahsus gülüyorsun. Ses aşağı vuruyor.

KADIN: Bu ne kuruntu!

ERKEK: Bizi dinliyor. Nerdeyse odanın bir yerinde... gözetliyor.

KADIN: (*Hafif güler.*) İşi mi yok?

ERKEK: Aşağıda çünkü.

KADIN: Eskiden nasıldı; sen benimle evlenmeden?

ERKEK: Dikkat etmedim.

KADIN: Bekledi herhalde. Fakat benim suçum ne?

ERKEK: Ya benim?

KADIN: Kıza ümit vermişsindir!

ERKEK: Hayır, hayır!

KADIN: Ne diye onunla evlenmedin? Hazır aynı evde oturuyormuşsunuz!

ERKEK: Onlar benden sonra tuttular alt katı.

KADIN: Annesinden başka kimsesi de yok. Düşünmüşsündür.

ERKEK: Düşünseydim evlenirdim.

KADIN: Çirkin de değil. Ben çok mu güzelim?

ERKEK: Başka şey konuşsak!

KADIN: İşine gelmiyor, değil mi? Of, başım çok ağrıyor. Çirkin miyim, onu söyle!

ERKEK: Güzelsin!

KADIN: O?

ERKEK: Bana ne ondan?

KADIN: Gönülün öyle söylemiyor ama! Öp beni! (İşveli, güler.) Ah, yapma, bırak! (Altındaki KIZ'ın şarkısı bir an yükselir, yavaşlar.)

KADIN: (Güler.) Bak, gene duydu, izin vermiyor.

ERKEK: (İçini çeker.) Ah, evet.

KADIN: Aşağıyı düşünme sen de; benim gibi yukarıya bak! Kirişlerden toz yağıyor. Sarkan örümcek ağları. Yok artık böyle evler. Öylesine eski.

ERKEK: (İçini çeker.) Ahşap ve çürük.

KADIN: Tavan tahtalarından nerdeyse yıldızlar görünecek. (Güler, sesini yükseltir.) Fakat aşağıda bir kuyu var; kuyuda ay battı. (Güler.) Of, başım çatlıyor! Hep senin yüzünden. Ben kimsenin mutluluğunu çalmadım.

ERKEK: Çaldın diyor muyum?

KADIN: O halde?

ERKEK: Önleyemiyorum. Bir suçluluk duygusu. Acayip bir şey.

KADIN: Dünyanın en duygulu insanı sen misin? Evlenmek suç mu? Ne yapalım?

ERKEK: Bir şey yapalım demiyorum.

KADIN: Onun da canı çeker, diyorsun!

ERKEK: Bayağılaştırma! Küçültme bu kadar.

KADIN: Acıyorsan git; seni bekliyor.

ERKEK: Böyle konuşma!

KADIN: Hem bu gece yalnız. Annesi bir tanıdığına gitti; aşağıda bir o var. Demin ben uyurken gidebilirdin; seni bekliyor.

ERKEK: Çok hainsin!

KADIN: Bu oda ne kadar soğuk. Elimi yorgandan çıkardım, dondu bayağı. Çok soğuk.

ERKEK: Kışın en sert günleri.

KADIN: Yatak da soğudu birden. Biz kaçta yatmıştık?

ERKEK: On biri geçiyordu. (İçini çeker.) Of, of!

KADIN: Düşünme! İlk bizimle olmuyor.

(Alttaki KIZ işveli güler.)

KADIN: Güldü.

ERKEK: Evet.

KADIN: Bir tuhaf.

ERKEK: Kasıtlı yani.

KADIN: Hayır hayır! Olamaz mı?

ERKEK: Ne olamaz mı?

KADIN: Annesi de yok.

ERKEK: Anlamadım.

KADIN: (Sinirli, güler.) Çok aptalsın! İçeriye bir erkek almış olamaz mı? Hazır annesi de yok bu gece. (Altta KIZ, gene güler.) Gülüşüne baksana!

ERKEK: Olamaz.

KADIN: Yani sana ihanet etmez, öyle mi?

ERKEK: Neler düşünüyorsun?

KADIN: Sen düşündürüyorsun!

ERKEK: (Üzgün) Keşki aşağıda öyle biri olsa!

KADIN: Ne olurdu?

ERKEK: Düşünmezdim.

KADIN: (İçini çeker.) Ben de.

ERKEK: Üzülme!

KADIN: Üzülen sensin!

ERKEK: Anla beni!

KADIN: (*Birden, sert*) Anla beni, anla beni! Öff, sen kaç kişiyle evlisin kuzum?

ERKEK: Dur! Bir tıkırtı... Aşağıda... dinle!

KADIN: (*Sert*) Seni istiyor, hadi git!

ERKEK: (*Sakin*) Duymuyor musun?

KADIN: (*Sakin*) Duydum. Taşlıktan sesleniyor. İç gıcıklayıcı bir ses... Ben erkek olsam...

ERKEK: Alay etme! Başka bir şey bu.

KADIN: (*Sert*) Ne?

ERKEK: Kokuyu duymuyor musun?

KADIN: Başımın ağrısından koku duyacak halde miyim?

ERKEK: Keskin bir koku.

KADIN: (*Alaycı*) Esans sürünmüştür. Göğsüne ve gerdanına. Sevdığın esans: Şa Nuvar!

ERKEK: (*Dalgin*) Evet, eskiden yapmazdı... fakat doğru değil!

KADIN: (*Bağırır.*) İstemiyorum.

ERKEK: (*Sakin*) Odada mangal yakıyor. Kömür kokusu bu.

KADIN: (*Sakin*) Onu da nerden çıkardın?

ERKEK: Geçen kış, mangallarını hep taşlıkta yakarlardı. Demek şimdi... Başın hâlâ ağrıyor mu?

KADIN: Hem de nasıl?

ERKEK: Mangalı odada yakıyor. Bütün duman yukarı vuruyor. Tavan zaten alçak. Pencereyi açayım; oda duman içinde.

KADIN: Çok soğuk.

ERKEK: Öteki odaya geçelim; kalk! Durulmaz burada.

KADIN: Ah başım! Uyumak istiyorum.

ERKEK: Uyuma! Kömür kokusu... Sessizce insem aşağı, bak-sam...

KADIN: (*Dalgin*) Sessizce inemezsin, merdivenler gıcırda. Karanlık. Ayağın bir yarığa saplanır. Hem kendi odası. Sen istediğini yapmıyor musun, onun hemen üstünde?

ERKEK: Geçen kış, annesine o kadar söylemiştim: Taşlıkta mangal yakmayın, bütün duman yukarı vuruyor, hasta ediyor beni... demiştim.

KADIN: Konuşmak için fırsat kollamışsındır.

ERKEK: Bütün kış hasta gibiydim. Evde olduğum zamanlar başımda bir ağırlık. Hiç geçmezdi. Hatırlıyorum. Ama bu şimdi... doğru değil! Döşemenin deliklerinden gaz, bu oda-ya doluyor. Nasıl anlamadık!

KADIN: Bu saatte uyurduk hep.

ERKEK: Günlerdir başın ağrıyor. Gaz. Karbonmonoksit. Zehirler...

KADIN: (*Hafif güler.*) O kadar büyütme! Sebep başkadır. Hem bu ev... duvarlarında sıva bile kalmamış. Çıtalar, çerçeveler, tavan... Rüzgâr cirit oynuyor; gaz falan kalır mı; uçar.

ERKEK: Hayır hayır! Aşağının bütün gazları burada. Zehirli dumanlar. Kokuyu nasıl da duymazsın? Kaçalım bu evden.

KADIN: Nereye?

ERKEK: Buluruz; ev mi yok? Ne ses, ne gaz. Beton.

KADIN: Kömür ve gaz her yerde. Ses her yerde var.

ERKEK: İnsan burada ölebilir.

KADIN: Ölseydi o ölürdü. Odada mangal yakıyorsa soluduğu havayı düşün! Belki pencereyi bile açmamıştır. Aşağıda... Biz yukardayız!

ERKEK: Bütün duman yukarı vuruyor. İki odalı başka yer mi yok?

KADIN: Bir oda yeterdi.

ERKEK: Siyahlığı görmüyor musun? Kalk! İnce bir sis gibi kömür dumanı...

KADIN: Karanlığa duman diyorsun!

ERKEK: Karanlığın üstünde bir duman bu! İyi bak!

KADIN: Lambayı yakma! Ben bir şey görmüyorum. Başım ağrıyor; ışık daha çoğaltır bu ağrıyı.

ERKEK: Bu saatte uyanmazdık hiç. Şimdi anlıyorum başının neden ağrıdığını. On beş gündür bende de sürekli bir bitkinlik... Sana söylemedim.

KADIN: Korkuyor musun?

ERKEK: Bile bile zehirlenmek ister miyim?

KADIN: Söyleriz, bir daha yakmaz.

ERKEK: Yakar. Öç alıyor.

KADIN: (Acılı, güler.) Senden mi? Onun düşmanı ben'im. Aşağıda aylarca seni bekledi; bir gün ben geldim, seni elinden aldım, seni ona bırakmadım. Fakat ne yapсын, sobası yoksa?

ERKEK: Odada mangal yakılır mı? Kıvılcım... yangın çıkar... tehlikeli.

KADIN: Kendini mi, onu mu düşünüyorsun? Ben uyumak istiyorum.

ERKEK: Uyuma, kalk!

KADIN: Bu karanlıkta kalkacağım da ne olacak?

ERKEK: Öteki odaya geçelim.

KADIN: Duman oraya da sızmıştır.

ERKEK: Sobayı yakarız, bir çay yaparım, başının ağrısı geçer.

KADIN: Kolay geçmez bu ağrı... Çok denedim. Uyursam belki. (Esner.) Uykum var, çok uykum var.

Altta KIZ'ın gülüşü.

Uzunköprü

KİŞİLER

ERKEK

I. KADIN

II. KADIN

III. KADIN

KÜÇÜK KIZ

Bir garakustiği. Dödüğü öter, bir motorlu- tren kalkar. Gürültüler. Birden sessizlik.

ERKEK: (*İç monolog*) Karşımdaki peronda bir tren duruyor. Çok yavaş girdi gara. Lambaları sönük ve boş bir tren. Ve demin öteki perondan, bir başkası kalktı. Bütün ışıkları yanmıştı, doluydu, ağır ağır uzaklaştı. O da mı şehir dışı treniydi, ve bu, acaba ne zaman kalkar? Ben de bir trene binip uzaklara gitsem...? Nereye... ve gitsem ne değişir? Lambaları sönük tren, gara pek yavaş girdi. Karşımdaki peronda duran tren.

(Bir an buğulu bir gar akustiği)

I. KADIN: (*İç monolog*) İşte orada oturuyor. Evet o! Dalmış, içinden konuşuyor. Geleli çok olmuş. Benim bindiğimi görmedi. Görse bile nerden bilsin kim olduğumu? Işıkları yakmalı (*Elektrik düğmesi, takırtılı, çevrilir.*) Gördü! Kompartımanın aydınlandığını gördü! Bakıyor. Beni de görmüştür.

Tenहा, gar lokantası. Sonbahar. Havalар iyi gidiyor. Masalarınçoğս dışarda henüz. Dalgın, sessiz, gecikmiş erkekler. İkili, üçlü gruplar halinde. İki de kadın. Kimse konuşmuyor. Dini bir törende gibi hepsi. O şimdi boyuna içinden konuşur.

(Bir an deminki akustik)

ERKEK: (İç monolog) Ben buraya ara sıra neden gelirim? Bu garip sessizlik çeker beni. Trenlerin kalkacağına yakın bütün gürültüler. Sonra birden, herşey susar. Gidenleri, kalanları seyredirim: Heyecanlar, telaşlar, vedalaşmalar! Sonra tren kalkar. Işıklar içinde bir tren. Birden herşey susar. Karşımdaki peronda bir tren duruyor. Kompartımanlardan biri, birden aydınlandı. Camda bir kadın. Gençten bir kadın. Bu kaçınıcı kibrit? Bir sigara yaktı. İyi seçemiyorum, fakat güzel bir kadın! – Gitmeli! Hesabı demin ödedim. Lokanta çok تنها bile olsa, fazla oturdum mu, garsonların gözleri bendedir. Neden hâlâ gitmez bu adam! – Çok da yorgunum, fakat gitmeli!

I. KADIN: (İç monolog) Masadan kalktı. Merak etti. Önümden geçecek! Hazırım ben...

I. KADIN: (Hafif güler.) Uzağı bulanık görüyorsunuz galiba! Gözlerinizi kısarak bakıyordunuz.

ERKEK: Gözlüğümü almamışım!

I. KADIN: Bulanık görüntüler daha da çekicidir. Anlıyorum.

ERKEK: Merak ettim.

I. KADIN: İşte yakından gördünüz. Merakınız geçti mi?

ERKEK: Belki de çoğaldı. Yalnız mısınız?

I. KADIN: Siz gidince evet.

ERKEK: Tren ne zaman kalkıyor?

I. KADIN: On dakika sonra.

ERKEK: Gelebilir miyim?

I. KADIN: Oo, buyurun!

(Bir kompartıman kapısı açılır, kapanır. Sessizlik)

I. KADIN: Gelmenize sevindim.

ERKEK: Beni tanıyor musunuz?

I. KADIN: Hayır!

ERKEK: Uzaktan gördüm. Üst üste kibrit yaktınız!

I. KADIN: Alevi görmenizi istedim.

ERKEK: Yalnız alevi mi?

I. KADIN: Huzursuz kimseler çok az şey görürler. Çevrenizin boşluğundan sıkılıyordunuz!

ERKEK: Bir sürü insan...

I. KADIN: Fakat aradığınız yoktu. Sıkılıyor, etrafınıza bakınıyordunuz.

ERKEK: Sıkıntılı olmayanlar, bir yere mi bakarlar?

I. KADIN: Evet. Tek şey rahatlıktır onlar için! Bakın, siz bir yolculuğa hazırlanmışsınız!

ERKEK: Falcılığınız da mı var?

I. KADIN: Biraz. Niyetlisiniz madem, yarınlar bırakmayın! Benimle gelin!

ERKEK: Nereye?

II. KADIN: Ne fark eder? Yeter ki gidilsin! Bir bilete bakar.

ERKEK: Siz nereye gidiyorsunuz?

I. KADIN: Uzunköprü'ye! Adına bakmayın, kısadır yol. Yarın sabah dönersiniz!

ERKEK: Gitmekten de zor... dönmek... geri dönmek.

I. KADIN: Gitmişken... birkaç gün... tabii, isterseniz... orada kalabilirsiniz! Hem, dönüşler de bir başlangıçtır. Bıraktığınız yerden başlarsınız tekrar. Gerçekten çok sevindim. Tahmin etmiştim, bakışlarınız...

ERKEK: Fakat... uzağınızdaydım!

I. KADIN: Yoo, hayır! Yakındınız, şimdi nasılız, öyle! – Geliyorsunuz, değil mi? – Gecikmeyin gişe boş! Pişman olmazsınız! Tren nerdeyse kalkar.

(Sesler erir. Bir tren düdüğü. Yavaş yavaş tren kalkar.)

I. KADIN: İyi yolculuklar!

ERKEK: Size de!

I. KADIN: Yalnızız! Kompartımana başka yolcu gelmedi. Sıkılıyor musunuz?

ERKEK: Çağrışımlardaki gibi olmasa barı!

I. KADIN: Ne olmasa?

ERKEK: Bu Uzunköprü!

I. KADIN: Nasıl yani?

ERKEK: Filmlerde görmüşsünüzdür. Uçurumlar üzerinde asma, halat köprüler vardır. Sarmaşık dallarından, sazlardan yapılmış köprüler... Onları hatırladım. Boşlukta sallanan köprüler... Altlarında, çok aşağıda, taşkın sular akar. O köprüler. Yolcular korka korka geçerler. Köpüren sulara bakamazlar, gözleri kararır. Hızlı yürüyemezler, esnektir, daha çok sallanır, dengelerini kaybedebilirler...

I. KADIN: İlk adım cesaretle atılmışsa niçin korkulsun? Ben korkmam. Siz?

ERKEK: Hiç geçmedim ki!

I. KADIN: Fakat geçmiş gibi konuştunuz. Alışığa benziyorsunuz!

ERKEK: Alışmak, sürekli tekrar ister. Geçeli çok olmuşsa unutulur.

I. KADIN: Siz unuttunuz mu?

(*Tren düdüğü, tekerlek takırtıları*)

ERKEK: Öyle köprülerden binde bir geçilir. Yol çok uzaklara gitmişse şayet... Her yerde yoktur öyle köprüler uçurumlu köprüler...

I. KADIN: Her günkü yollarında yürüyenler için tehlike yok mu dersiniz? Düz yollar da tehlikeli olabilir.

ERKEK: Ancak aksi tesadüfler olursa! Karşılaşmak istemediğimiz birine rastlarsak, küçülmemiz başlar.

I. KADIN: Yüzünüze mi vurur?

ERKEK: Ne vurur?

I. KADIN: Korku.

ERKEK: Korku değil de sıkıntı. Bir kızartı halinde yüzünüze vurur. Sıkıntı da bir küçülmedir kendimize karşı.

I. KADIN: Peki, hiç onları düşünmez misiniz? Karşılaştıklarınızı?

ERKEK: Düşünürüm, çok düşündüm, daha da aleyhime oldu. Üzüntüm ikileşiyordu.

I. KADIN: Yani sıkıntınız. Şimdi?

ERKEK: Şimdi de.

I. KADIN: Beni düşünmeyin!

ERKEK: Hem kendimi düşünüyorum, hem de şu anda sizdeki yerimi! Evet, ben şimdi neyim sizin için?

I. KADIN: Bir yol arkadaşı. Daha ne olsun?

ERKEK: Sizde bu yolculuktan öncemi ve sonramı düşünüyorum.

I. KADIN: Ne çabuk! Uzunköprü sizi değiştirecek mi dersiniz?

ERKEK: Şehirden dışarı hiç çıkmadım.

I. KADIN: Peki, nasıl oldu da, böyle birdenbire...? Şeytana mı uydunuz?

ERKEK: Bir şeytan tarafınız var tabii!

I. KADIN: Teşekkür ederim. Buna sevindim.

ERKEK: Melek olsaydınız ne kaybederdiniz?

I. KADIN: Bu geceyi!

ERKEK: Demek ani olmadı.

I. KADIN: Yolculuğa ani karar verdim.

ERKEK: Ya sonrası?

I. KADIN: Sadece dikkatinizi çekmem neye yarardı? Bir süre bakar, "Bir kadın" der, geçerdiniz! İçimizden gelmiyorsa kimse bize bir şey yaptıramaz. Bakıp geçer, gene kendi hayallerinize dönerdiniz!

ERKEK: Döndüm nitekim.

I. KADIN: Dönün! Ama trene bindiniz!

ERKEK: Kolay değişmem ben. Şimdiye kadar hep böyle oldu. Değişmedim.

I. KADIN: (*Üzerine basarak*) Üç... yıl... öncesine kadar!

ERKEK: Ne olmuş üç yıl önce?

I. KADIN: Üç yıl önce, çalıştığınız yere, bir gün, bir kadın geldi. Denizaşırı bir yerden geliyordu. Gözlerinde siyah bir gözlük.

ERKEK: (*Şaşırmış*) Demek... beni tanıyorsunuz?

I. KADIN: Onu tanıyorum. İsmi söylemeden, sizi dışarı çağırttı. Odanızdan çıktınız. On beş adım ötenizde merdiven başında bekliyordu. Bakışlarını hazırlamıştı. Gözlüğünü çıkardı, ve size baktı. Sizi eski günlere çekmek istedi.

ERKEK: Çekmiş mi?

I. KADIN: Bazı erkekler çok inatçıdır. Gözlerine baksaydınız çekerdi. Israrla önünüze baktınız. Geldiğini, döndüğünü söyledi.

(*Trendüdüğü, tekerler takırtıları*)

I. KADIN: Sizi birbirinize bağlayan köprüyü evvelce yıkmıştınız. O gün bir yenisi kurulabilirdi. Sevgiliniz size o sevinçle gelmişti.

ERKEK: Köprü deyip duruyorsunuz! Her köprü bir yola bağlanır. Demek ki çıkar yol yokmuş ilerde. Hem ben o zamanlar çok gençtim!

I. KADIN: Ya o gidince neden bir koltuğa çöktünüz, uzun zaman yerinizden kalkamadınız?

ERKEK: Bunu da mı o söyledi?

I. KADIN: Hayır, bu benim tahminim!

ERKEK: Dedim ya, falcılığınız da var!

I. KADIN: Bunu bilmek için falcı olmak gerekmez.

ERKEK: Kuzum, sizi bana bir görevle mi yolladılar?

I. KADIN: Olabilir!

ERKEK: Peki ama, benim bu gece o saatte gar lokantasında olduğumu nerden bildiniz?

I. KADIN: Sizin ne zaman, nerelerde bulunacağınızı bilmek, hiç de zor değil!

ERKEK: Sizden korkulur!

I. KADIN: Korkmayın! Korkmayın!

(Tren düdüğü, tekerlek takırtıları)

ERKEK: Sahi, ne işiniz var Uzunköprü'de?

I. KADIN: Sizin ne işiniz var?

ERKEK: Ben sizin için gidiyorum.

I. KADIN: Ben de sizin için!

(Uzun bir tren düdüğü)

I. KADIN: Pişman mısınız geldiğinize?

ERKEK: Değilim. Eğlenceli bir gezi. Köprülerin üstünde çetin savaşlar da olur olmasına ya, bakarsınız, bu Uzunköprü beni bir barışa götürür.

I. KADIN: Güzeel! Sürprizlerden hoşlanıyorsunuz şu halde?

ERKEK: Hiç sevmem!

I. KADIN: Zaten bu yüzden biraz katısiniz! Yaşamak yumuşatmalıydı!

ERKEK: Denediler, kuvvetleri yetmedi.

I. KADIN: Sürprizleri değerlendirmek iyidir.

ERKEK: Fırsat düşünüyordum değilim.

I. KADIN: Ayrı şeyler! Sürpriz bizi sevindirmek için yapılır. Fırsat birden çıkar karşımıza.

ERKEK: Bana sürpriz mi hazırladınız?

I. KADIN: O kadar tanımıyorum sizi!

ERKEK: O halde... fırsattan yararlanabilirim.

I. KADIN: Küçülmeyin lütfen!

(Uzun bir tren düdüğü, tekerlek takırtıları)

ERKEK: Tren hızlandı.

I. KADIN: Bir tünelden çıktık.

ERKEK: Farkına varmadım.

I. KADIN: Karanlığı görürdünüz!

ERKEK: İsteksiz konuşuyorsunuz!

I. KADIN: Bir yola çıkınca böyleyimdir. Hemen uyukum gelir.

ERKEK: Uyuyun biraz!

I. KADIN: Ayıplamazsınız ya?

ERKEK: Rica ederim.!

(Bir süre monoton tekerlek takırtıları)

(Geriye dönüş. Sessizlik. Konuşmalar yankılı, net)

II. KADIN: Senin için zor olmayacak. Öğreneceksin, değil mi?

I. KADIN: Söz!

II. KADIN: Hep oyunlu konuş! Çok hoşlanır. Hem kayıtsız görün, hem de işveli, kıskırtıcı! Sana hemen açılır.

I. KADIN: Bütün hünerimi kullanırım.

II. KADIN: Deli gibi... Aşıktı bana. Yıllar sonra karşısında görünce, o aşkı yaşar, sarsılır sanmıştım.

I. KADIN: Yıllar sonra?

II. KADIN: Umursamazlığı korkunçtu. Çok gücüme gitti. Hakaretten beterdi. Donuk, ölü... üç dört söz. Beni kovdu adeta. Unutamıyorum:

I. KADIN: Seneler....!

II. KADIN: Fakat bilmiyorsun.

I. KADIN: Ben..? Mektuplar, yeminler, gözyaşları... Anlattın, gösterdin... unutmadım!

II. KADIN: Öğreneceksin, değil mi?

I. KADIN: Öğrenince ne olacak?

II. KADIN: Sonrası önemli değil. Şimdilik önemli değil!

I. KADIN: Şimdilik.. Peki!

II. KADIN: Gar lokantasını çok sever. Trenlere bakar hep. Fakat şehir dışına çıkmamıştır.

I. KADIN: Uzunköprü! Buldum, Uzunköprü! Madem oyunlu sözlerden hoşlanıyor... Gerisini bana bırak!

(Birden keskin bir tren düdüğü. Şimdiye dönüş)

ERKEK: Uyudunuz biraz!

I. KADIN: Uyumaksa bu!

ERKEK: Gülümsüyorsunuz, demin çok sıkıntılıydınız!

I. KADIN: Evet, ama geçti. Döndüm.

ERKEK: Gene sıkılacaksınız dönmeyin!

I. KADIN: Sıkıldım mı tekrar gözlerimi yumarım.

ERKEK: Bir çeşit kaçmadır göz yummak.

I. KADIN: Göz yummak içinde olmaktır, yaşamak yani. Hem ben sizden kaçmıyorum. Size daha da yaklaştım. Yeter ki siz kaçmayın!

ERKEK: Trendeyiz, nereye kaçabilirim?

I. KADIN: İlk istasyonda iner, gidersiniz!

ERKEK: Öğrenmeden gitmem.

I. KADIN: Ben de!

ERKEK: Siz neyi öğreneceksiniz?

I. KADIN: Ya siz?

(Tren düdüğü, tekerlek takırtıları)

I. KADIN: Neyse! İkimiz de buradayız ve Uzunköprü'ye gidiyoruz. Tek gerçek bu şimdilik. Her şey orada öğrenilmiş olur. Kaçmamız suçtu, değil mi?

ERKEK: Size göre suç olmalı!

I. KADIN: Size göre?

ERKEK: Araya seneler girmişti. Neye güldünüz?

I. KADIN: Ben de "seneler" demiştim...

ERKEK: Ona? Ha evet! – Geçmişini diriltmek kolay mı? Yeniden o ilk adımı atmak...? Karşımda duruyordu... Yüzüne bakarak ilerlemek... Sitemli bakışlara doğru, yürümek!

I. KADIN: Ümitle, özlemle bekliyordu.

ERKEK: Özleminde suçlama vardı, sanki benim suçummuş... Hem neydi özlediği? Eski günler! Eskimiş her şey sıkır beni.

I. KADIN: Pek de nankörsünüz! Geçmiş güzel günlerinize karşı, sizdeki bu hınç, nerden geliyor? Kaybedilmiş güzellikler... İsteseydiniz kaybetmezdiniz!

ERKEK: Evlendi!

I. KADIN: Neden evlendi?

ERKEK: Bilmiyorum.

I. KADIN: Bilirsiniz!

ERKEK: Falcı değilim sizin gibi!

I. KADIN: "İnsan anlar bir yerde birdenbire uyanıp/ Bir elin bir lambayı neden söndürdüğünü"- Anlamalıydınız!

ERKEK: İstenmediğimi anladım, hayatından çekildim.

I. KADIN: Denemenin türlü yolları vardır. Sizi denemek istemişti. Kaçtınız!

(Bir süre monoton tekerlek takırtıları)

I. KADIN: Gerçekten sever miydiniz?

ERKEK: Derecesini söylemedi mi?

I. KADIN: Ben sizden duymak istiyorum.

ERKEK: Ne olacak benden duyacaksınız da?

I. KADIN: Çok şey.

ERKEK: Ne mesela?

I. KADIN: Uzunköprü'de trenden indiğimizde, bilin bakalım, beni kim karşılayacak? Hayır, o değil, kocası! Eski sevgilinizin kocası!

ERKEK: Anlayamadım.

I. KADIN: Anlarsınız! Kocası beni bekliyor ve sizi biliyor. İşim kolaylaşsın diye, ben anlattım. Onu seviyorum.

ERKEK: Peki, ben neciyim aranızda?

I. KADIN: Benim yardımcım!

ERKEK: Bir köprü yani! Benden yardım beklemeyin!

(Uzun bir tren düdüğü, tekerlek takırtıları)

I. KADIN: Karısının hâlâ bir başka erkeği, yani sizi sevdiğini bilmesi gerekirdi; öğrendi.

ERKEK: Şimdi de beni görmek istiyor, öyle mi? Güzel! Görsün bakalım! Ama İstanbul'da da görebilirdi.

I. KADIN: O şimdi Uzunköprü'de. Ayrıca ben, bu karşılaşmanızın Uzunköprü'de olmasını istedim. Büyük ve zalim aşkınızın hikâyesini, sizin ağzınızdan Uzunköprü'de duyması... Na şairane değil mi? Hikâye de uzundur zaten! Gerçeğe mecaz köprüsünden gideceğiz.

ERKEK: Kuzum, siz hasta mısınız?

I. KADIN: Ben..? Hayır!

ERKEK: Peki ama, eskiden karısını sevmişsem...

I. KADIN: Eskiden ve şimdi.

ERKEK: Şimdi? Falcılığınız burada sökmez, sayın Bayan!

I. KADIN: O halde eskiden. Kızmayın!

ERKEK: Lakin, karısından önce, o da bir başkasını sevmiş olmaz mı? Ne var bunda? (Alaycı) Yani karşılıklı hikâyeler anlatacak, günah çıkaracağız, öyle mi? Pek hoş doğrusu! Eğlenceli bir buluşma desenize! Her şey aydınlığa çıkacak. İlahi Uzunköprü!

I. KADIN: (Çok ciddi) Uzunköprü küçük bir ilçedir. Ama sabaha karşı, yarı karanlıkta varacağız. Günler kısaldı, ortalık geç ağarıyor.

(Tekerlek takırtıları çoğalır, yavaşlar.)

ERKEK: (alaycı) O kadar korkak değilim. İstasyonda elbet birkaç kişi vardır. Silah çekip beni öldürmez ya bu adam!

I. KADIN: Yoo, yoo! Öyle biri olsaydı hiç götürür müydüm sizi? Çok kibardır. Hem ben bunu kendi çıkarım için yapıyorum. Zararsız bir çözüm yolu.

ERKEK: Kıskançlığını körükleyip adamı kendinize bağlamak için.

I. KADIN: Sizinle çok iyi anlaşıyoruz!

ERKEK: Pekii... diyelim, o ve ben dostça konuştuk. Ben ona, karısını vaktiyle sevmiş olduğumu söyledim, o da hikâyeyi ayrıntılarıyla benim ağzımdan dinledi. Sonra... sonra ben ne olacağım?

I. KADIN: Sonra sizin işiniz biter. İsterseniz gene bu trenle dönersiniz!

ERKEK: Siz?

I. KADIN: Otelde bir oda ayırtacaktı. Tedbirini ona göre aldı. Kendisiyle bana... tek oda. – Ne oldu, neye daldınız?

ERKEK: Yoruldum!

I. KADIN: Siz de kestirin biraz! Demin ben nasıl uyudum...

(Uzun bir tren düdüğü. Birden sessizlik. Geriye dönüş: Konuşmalar yankılı, net)

II. KADIN: Bir çocuk tarafı vardır. Serinkanlıdır, alaycı görünür, birden içine kapanır. Öyle anlarını yakala! Beni hâlâ seviyor mu? Kesin olarak bunu anlamaya çalış!

I. KADIN: Ne olacak hâlâ seviyorsa?

II. KADIN: Bir şey olsun diye değil, ama çok merak ediyorum.

I. KADIN: O kadar çok mu seviyordun? Unutamayacak kadar?

II. KADIN: Soğumuş, unutmuş olamaz. Fakat beni neden geri çevirdi?

I. KADIN: Sana saygısından herhalde.

II. KADIN: Konuşmak bile istemedi... Merdiven başında... ayaküstü... İzin alır, almadan da, çıkabilirdi. Aşağıya kapıya kadar bile gelmedi, geçirmede beni. Yerin dibine geçtim.

I. KADIN: Soğuk ve kalpsiz...

II. KADIN: Öyle görünmek ister. Ama içerde ateş... sönmemiştir... Eminim!

I. KADIN: Madem em insin...

II. KADIN: Hayır, hayır! Sen dediğimi yap!

(Hızla geçen bir trenin rüzgârlı gürültüsü. Şimdiye dönüş)

ERKEK: Uyuyamadım.

I. KADIN: Bir yük katarı geçti. Gürültüye uyandınız!

ERKEK: Sigara..?

I. KADIN: İçerim! *(Bir çakmak çakılır.)* Yandı! Teşekkür ederim! Evet, onu anlatıyordum. Siz beni bir melek sandınız galiba?

ERKEK: Aklımdan bile geçmedi.

I. KADIN: Çocuk olmayın kuzum! İşim yok da gece vakti bir trende, pek saçma bir sebep yüzünden, uykusuz yorgun, bir yolculuğa çıkacağın! Neymiş, siz hâlâ onu seviyor musunuz, bunu öğrenmek için! Olacak şey mi!

ERKEK: Beni bu işe neden alet ettiniz?

I. KADIN: Aracılık işine mi? Çünkü hep yakında olan kazanır. Sevgiliniz, sizden uzağa gittiği için kaybetti.

ERKEK: Sizin kazancınız, onun kaybı... Bunlar çok ayrı şeyler... Hem siz ne kazanacaksınız?

I. KADIN: Söyledim ya! Göz koyduğum erkeği!

ERKEK: Küçülmeyin lütfen! Bu sözünü bana söylemişsiniz!

I. KADIN: Evet! Ama küçülen ben değilim! O küçüldü, kocası yani! Karısının yakın arkadaşına bir zaaf duyması, yani bana gönül vermesi, onun yücelmesi mi oluyor? – Siz bırakın, bunu da, şu soruma cevap verin: Sevgiliniz şimdi de güzel, değil mi?

ERKEK: Bilmiyorum.

I. KADIN: Yüzüne bakmadınız mı?

ERKEK: Bakmamışım, ısrarla önüme bakmışım, korkmuşum! Öyle dediniz ya demin!

I. KADIN: Nasıl da unutmamışsınız! Buna sevindim. Kendi hesabıma değil tabii! Onun hesabına!

ERKEK: Arkadaşlık duygunuz büsbütün ölmemiş!

I. KADIN: Neye ölsün? Kocasını seviyorsam, kocası da beni seviyorsa ve sevecekse, arkadaşımı da sevmeme engel midir bu?

ERKEK: Onun bunu sezebileceğini hiç düşünmüyorsunuz! Sizi dostu biliyordu, siz onu aldatmaya, kocasıyla sevişmeye gidiyorsunuz! Belki de haberi var, yahut yok. Duyarsa, öğrenirse, bu hainliğinize üzülmez mi?

I. KADIN: Siz üzülüyor musunuz?

ERKEK: Onun hesabına elbet! Her türlü hainlik beni de yaralar. Fakat üzülsem bile bir şey yapamam!

I. KADIN: Teselli kapısı açık!

ERKEK: O zaman bilseydim ki, siz...

I. KADIN: O zaman ben yokum, yeni çıktım, şimdi varım. Ol-
saydım bile sizden istediği, sadece üzüntüsünü hafifletme-
niz için, birkaç teselli sözü müydü bakalım?

ERKEK: Başka ne isteyebilirdi?

I. KADIN: Aşkınızı. Tıpkı geçmiş günlerdeki gibi.

ERKEK: Susun lütfen!

I. KADIN: Sizden bunu beklediği için, utancınız büyüdü.

ERKEK: Ben neye utanayım? O utansın!

I. KADIN: Kabalığınızda samimi olmadığınızı biliyorum.

ERKEK: (Üzgün) Hem istesem de artık dönemezdim. Köprü
çoktan yıkılmıştı.

I. KADIN: Uzun köprü. Yahut kısaydı da, cesaretiniz, o kısa-
lığı bile geçmeye yetmedi. Bir de her gece Çanakkale Bo-
ğazı'nı yüzerek geçip karşı kıyıdaki sevgilisine kavuşan,
o masal kahramanını düşünün! Köprü mü vardı arada?
Kendini karanlıkta sulara atıyor, kıza ulaşıyordu. Hangi
köprü?

ERKEK: Bir gün çıkagelmişti. Kapının çok uzağında, iç oda-
lardan birinde, ansızın içime doğdu. Zili daha çalmamıştı,
ama kapının önünde kararsız beklemekte olduğunu his-
settim. Hemen gidip kapıyı açtım. Oydu, içeri girdi, kapı
kapandı.

I. KADIN: Ne güzel uyduruyorsunuz!

ERKEK: Bekleyen bendim.

I. KADIN: Ya gelen? O böyle gelmez.

ERKEK: Evet, o değildi.

I. KADIN: Niçin gene ona döndünüz?

ERKEK: Anlasın isterdim, anlamadı!

I. KADIN: (Heyecanla) Neydi anlamadığı? Söyleyin, söyleyin!

(Uzun bir tren düdüğü. Sessizlik)

I. KADIN: (*Sakin*) Evet, evinize gelen kazanmıştır. Yakında olan kazanır. Demek uzakta olduğundan kaybetti?

ERKEK: Fakat uzaktakinin değeri de, gene bu yüzden artabilir!

I. KADIN: Arttı mı? Evet evet! Yakınınyzdaki, mecburi bir kurtuluşdur bizim için. Şu var ki, çok geçmeden ve asıl, uzak-takini özleriz. Siz de aynı duyguyu yaşamadınız mı?

ERKEK: Ne zaman?

I. KADIN: O demin söylediğiniz kadın evinize geldiği zaman?

ERKEK: Gelmiş mi? Nedir gelmek, ve kaç türlü olur?

I. KADIN: Sizinle konuşulmaz!

ERKEK: Konuşmayın!

I. KADIN: Ne yapayım?

ERKEK: İçinizi dinleyin biraz!

(*Gürültüyle bir tren geçer. Sessizlik. Tekerlek takırtıları*)

I. KADIN: Bir köprüyü geçiyoruz.

ERKEK: Bazan bir köprüde iki kişi karşılaşır, yan yana gelirler. Ama ikisi de öyle dalgın, öyle telaşlıdır ki, görmezler birbirlerini. Ters yönlerde geçer giderler.

(*Su şıptırtıları*)

I. KADIN: Çağlayanın sesini duydunuz mu? Sulara düşen kız-lar...

ERKEK: Nasıl düşen?

I. KADIN: İterler kızları, ve ölümlerini bir kaza gibi gösterirler.

ERKEK: İntihar da olabilir.

I. KADIN: Öyle denir. Oysa adi bir cinayettir bu. Ve suçlu, es-rarengiz bir şekilde, ortadan kaybolur. İntihar sanılır. Önce görünmez ortalarda, yokluğunun farkına varılır. Ararlar, kayıptır, bulamazlar. Birkaç gün sonra uzaklarda, su yüzü-ne çıkan bir ceset, her şeyi açıklar. Sulara boğulmuştur...

ERKEK: Kendini öldürdü!

I. KADIN: Hayır. Genç kız, nişanlıdır, ya da yeni evli. Meza-rı sular olsaydı, gene iyiydi. Fakat sudan çıkarır, toprağa

gömerler sulara düşen kızları. Ceset bulunmasaydı keşke. Çirkin, şişmiş... Onunki de öyle oldu. Sulara itildi ve boğuldu... (*Birdenbire*) Yoo, hayır, telaşlanmayın! Sözgelisi! (*Sakin*) Her yaşayan, gerçekten yaşamakta mıdır? Yani canlı mıdır sizce?

ERKEK: Fakat ben... kimseyi sulara itip öldürmedim.

I. KADIN: Kaypak bir kavramdır suçluluk. Sınırları kesin belirlenemez! Biraz da bize kalmış. Vicdan meselesi. Kendimizi suçlu hissediyorsak suçluyuz!

ERKEK: Eh, haksız da sayılmazsınız! Kendimizi biraz koyversek, suçluluk duygusu başlar. Hatalarımız olmuştur, bazı küçük hatalar. Yaparken farkına varmayız da, sonradan bilincine varırız.

I. KADIN: Gazetede okumuştum. Bir barajda olmuş böyle bir olay. Sudan bir ceset çıkarmışlar, üç gün mü ne, suda kalmış bir ceset. Görgü tanıklarından biri şöyle diyor: "Bir arkadaşımın baraja gezmeye gitmiştik. Şelaleye doğru indik. Elli metre kadar uzağımda, genç bir adamın, bir kızı suya ittiğini fark ettim. Kız, acı bir feryat koparmıştı. Adam, ağaçlar arasında gözden kayboldu. Sonra kızın, girdaplı suya batıp çıkan gövdesini gördüm..."

ERKEK: Aradan üç gün geçince mi hatırlamış bunları?

I. KADIN: Evet. Siz de öyle demediniz mi? Bazı ihmallerin sonradan farkına varılır. Olay sırasında hiçbir şeyin bilincinde değilmiş, düşünememiş. Ceset su yüzüne çıktıktan sonra, kovuşturma başlayınca, o zaman, tesadüf, gazetede olayı öğrenince, hatırlamış bunları. Aradan üç dört gün geçince.

ERKEK: Bunu bana niçin anlattınız?

I. KADIN: Başınızdan geçen bazı şeylerle bu olay arasında bir bağlantı kurabilirsiniz.

ERKEK: Ben kimseyi sulara itip öldürmedim.

I. KADIN: Bir yangın, içine uyuşturucu madde konmuş bir içki, yüzüstü bırakma... gibi şeylerle de işlenir bu tür cinayetler. Suçlu gizli kalabilir.

ERKEK: Beni böyle dolaylı sorgulara çekmeniz cidden tatsız!
Bir bildiğiniz varsa, açık konuşun!

I. KADIN: Kızmayın! Konuşuyoruz, vakit geçiyor...
(*Tren düdüğü, tekerlek takırtıları*)

ERKEK: Uzunköprü'ye gitmemizin asıl sebebi nedir? Siz onu söyleyin bana!

I. KADIN: Dedim ya, sevgilim beni bekliyor. Eh, siz de Uzunköprü'yü görmüş olacaksınız!

ERKEK: Gördüklerimden başka mı olacak bu Uzunköprü?

I. KADIN: Az ötenizi bile gördüğünüz yok, nerde kaldı uzaklardaki köprüler...

ERKEK: Sular, seller, aşamadıkları dik kayaları alttan alta oyar, deler, köprüleştirir. Olduğum yerde de çok şeyler gördüm ben!

I. KADIN: Neler mesela?

ERKEK: Mesela sizi gördüm. Siz bu yaz Ege kıyılarındaki o deniz sitesindeydiniz!

I. KADIN: Ben..? Bu yaz..? Adı neymiş o sitenin?

ERKEK: Adını siz bilirsiniz! Çocuğunuz var mı?

I. KADIN: Yok.

ERKEK: Dulsunuz!

I. KADIN: Kocam öldü.

ERKEK: Ayrıldınız mı yoksa?

I. KADIN: Ne fark eder?

ERKEK: Siz olabilirsiniz! Çaresiz, tedirgin, tek başlarına, yahut ikişer üçer, uzaklarda avuntu arayan o kadınlardan biri siz olabilirsiniz! Evet, evet... sizdiniz!

I. KADIN: (*Üzgün, güler*) Ben bu yaz bir yere gitmedim.

ERKEK: Huzursuz kadınlar... kamplarda, motellerde...

(*Uzun bir tren düdüğü. Birden sessizlik. Geriye dönüş: Konuşmalar yankılı, net*)

I. KADININ SESİ: (Sinirli gülüşlerle ve hızlı bir tempo içinde) Şaşırdım. Uzaktan tanıdım. "Aa!" dedim, "Ne hoş!".. İyi ettiniz! Tabii, tabii!.. Bütün kış... Biz üç gün diye geldik, bir hafta oldu... Zaten şimdiden sonra... evet, paramız var, çalıştık yeter... Başka kimsemiz yok... Mirasçımız falan yok. Evet evet... İşte bu yaz da geçiyor... Büyümüş, Allah bağışlasın. Biz... evet ayrıldık... Olmadı... Eh işte bu yaz da böyle geçiyor... Yoo, hayır, yeğenimle geldik... hayır, kadın... O da benim gibi... aynen! İkimiz, her yaz, göçmen kuşlar gibi... Ne yapalım? Ordan oraya... iyi mi?.. Eh, iyi diyelim, iyi olsun! Evet, o da ayrıldı, o da geçinemedi...

(Gülüşü erir. Kısa bir sessizlik)

KÜÇÜK BİR ÇOCUK SESİ: Anne!

III. KADIN'IN SESİ: Ne var kızım?

ÇOCUĞUN SESİ: O teyze neden hep gülüyor?

(Kısa bir sessizlik)

I. KADIN'IN SESİ: (Deminki gibi) Kocanızı bıraktınız... evde... yaz bekârı... İlahi!.. Bilirim, gelmez... Nasıl?.. Geldi mi? Geldi, gitti... sıkıldı... Neden? Kalsaydı... yazık!.. Güzel yer!.. Biz de bilmiyorduk... söylediler.. Üç gün dedik, bir hafta oldu... Sonra?.. Şu karşıya. Evet, orası... ışıkları görünüyor... Orası da çok güzelmiş... Siz de gelseniz... beraber olurduk... Deniz, güneş... Geceler serin oluyor... Bu motel yeni açılmış... Fakat güzel!..

(Gülüşü erir. Kısa bir sessizlik)

ÇOCUĞUN SESİ: Anne!

II. KADIN'IN SESİ: Söyle, yavrum!

ÇOCUĞUN SESİ: O teyze neden hep gülüyor?

(Kısa bir sessizlik)

I. KADIN'IN SESİ: (Deminki gibi) Ne kadar büyümüş!.. Çok küçüklüğünü bilirim... Ablası?.. Denizde mi? Denizden çıkmıyor... çıkmasın... Kışa hazırlık. Kış... kapalı odalarda... fena!.. Biz de hemen gidiyoruz... denize.. görürüm... Bakalım, tanıyabilecek miyim?.. Çok sevindim... Benden de

selam yazın! Anlar... sever beni... Evet, çok sıcak... Olsun!
Geceler serin oluyor...

(Gölüşü erir. Kısa bir sessizlik)

ÇOCUĞUN SESİ: Anne!

II. KADIN'IN SESİ: Ne var kızım?

ÇOCUĞUN SESİ: O teyze neden hep gülüyordu?

(Keskin bir tren düdüğü. Şimdiye dönüş)

I. KADIN: Gene neden sustunuz?

ERKEK: Ben?.. Size bazı şeyler yakıştırdım.

I. KADIN: Hayal gücünüz kuvvetlidir. Gene köprülere mi açıldınız?

ERKEK: Önce evler var. Evlerde acılar, gizli dertler...

I. KADIN: Evleri unutun!

ERKEK: Uzunköprü evlerin uzağında mı sanki?

I. KADIN: Olmalı!

ERKEK: Evlenmemiş, evlenmiş ayrılmış kadınlar, yaşlı kızlar...
Evler biraz da onlar yüzünden, izin vermez köprülerden geçerek uzaklara gitmemize.

I. KADIN: Yaşamak bizim de hakkımız. Gitmeli!

ERKEK: Siz bu yaz, gittiniz mi o dediğim yere?

I. KADIN: Siz bana bakmayın! Gittim veya gitmedim.

ERKEK: Diyelim evlisiniz ve çocuğunuz var. Bir de teyze kızı veya kız kardeşiniz. O evli değil, ve artık evlenme şansı çok az. Şimdi bu, sizin çocuğunuzu bir parka falan götürse, çocuğun annesi değil de teyzesi yahut halası olduğunu hemen belli eder.

I. KADIN: Etsin! Çocuğu sevmiyor mu?

ERKEK: Çocuğu sever, o ayrı! Ama bilinçaltında kendini düşünme, kendini hatırlatma da vardır. Bir kapıyı aralamak gibi... bir ümit kapısı... Evlenseydi, evlense, kendinin de çocukları olabileceğini hatırlatmak... Farkında olmadan yapar bunu. Bir yolunu bulur, çocuğa teyze olduğunu, hala

olduğunu söyletir. Duysunlar diye. Kendini koruma içgüdüsüdür bu.

I. KADIN: Gösteriş değil!

ERKEK: Hayır hayır! Saf bir dileğin, dolaylı dile gelişi! Yalnız... işte bu da, kolay geçilemeyen bir uzun köprü. Ve sizin kişisel mutluluğunuzu karartır.

I. KADIN: Evet, çoktur böyle ince, uzun köprüler. Ve git git bitmez. Bir tanesini de ben söyleyeyim size!

(*Tren düdüğü, tekerlek takırtıları*)

ERKEK: Söyleyin!

I. KADIN: Bir anne mecbur kalmıştır, çocuğunu komşu veya akraba bir kadına bırakır. İkinci kadın da gençtir, fakat evli değildir, evlenememiştir. O gün çocuğa bakar, çocuğu oyalar. Sevinmiştir, kendisi de. Fakat dönüş hazindir. Annenin, çocuğun annesinin dönüşü! Çünkü bu dönüşte annenin annelik gururu, annelik üstünlüğü ağır basar ve anne, farkına varmadan, içgüdüünün emrinde gibi, kırar incitir öteki kadını. Yani mümkündür.

ERKEK: Neden kırsın? Minnettar üstelik.

I. KADIN: Teşekkür eder, naziktir, kalmasını söyler, "Yemekten sonra gidersiniz!" falan der. Der ama, o artık çocuğuyla dolmuş, ve karşısındaki kadını unutmuştur. Onun kalbinde bazı tellerin titrediğini, gerildiğini, koptuğunu düşünmez bile.

ERKEK: Anlıyorum. İkinci kadın, birden, bir boşlukta bulur kendini. Kısa bir süre kendinin olan güzel bir duygu, bir aydınlık; elinden alınmış, eski yalnızlığına itilmiştir... Görevi bitti; aydınlığı karanlığa, sessizliğe dönüştü. Yavaşça aradan çıkması, çekilmesi gerek... Evet, ben de hep öyle şeyler düşünürüm.

I. KADIN: Uzunköprü gene de uzakta. Düşünmekle gidilmiyor.

ERKEK: Gidilir. Fakat siz, taşıtlarla gidiyorsunuz! Köprülere derinden yaşamalarla, gerçek hayallerle gidilir. Olduğunuz yerde...

(*Bir tren düdüğü, cümleyi yarıda keser.*)

I. KADIN: Engelleyici sesler. Olduğunuz yerde bu sesler daha da büyür. Hareket halinde, vapor düdüğü, tren, makine, tekerlek gürültüleri arasında, bu gibi sesler uzak bir yankıdır; farkına varamazsınız!

ERKEK: Evlerin sesleri her yerden duyulur.

I. KADIN: Küçük hayatımızda böyle kaç ev var ki?

ERKEK: Çok! Çocukluk evleri, gençlik evleri. Her yaşın, her dönemin ayrı ayrı evleri, hep bu gibi üzüntülü seslerle doludur. Bazan birbirine karışır. İç içedir. "Bu ses hangi evden? Bu kaçınıcı ev?" diye düşünürüz. Uzun yollara, hep böyle uzun yüklerle çıkmak zorunda olduğumuz için de, neredeyse orada kalır, gitmekten vazgeçeriz.

I. KADIN: Siz benimle geldiniz ama?

ERKEK: Tam bilemiyorum, niçin geldim? Çıkrıkla kuyudan su çekmek gibi. (Bir kuyu çıkırığı gıcırtiları) Sesi duyuyor musunuz?

I. KADIN: Tekerlekler.

ERKEK: Hayır, çıkırık sesleri.

I. KADIN: Eh, benzetebilirsiniz!

ERKEK: Çıkrık sesleri! Kovayı kuyuya sarkıttınız, çıkırığı çeviriyorsunuz!

I. KADIN: Su çıkıyor.

ERKEK: Ya kova delikse?

I. KADIN: Eh, gene de bir miktar su çıkar.

ERKEK: Kova çok delikse?

I. KADIN: Dökülen suların şıptısını duyarsınız! Bu da bir avunmadır. Çabanız büsbütün boşa gitmedi!

ERKEK: Boş avuntu!

I. KADIN: Hep avunmaktan yana değil misiniz?

(Sessizlik. Tren sesleri)

ERKEK: Fakat bu yolculuk, bana kuyudan kovayı, su dolu çıkarmamı sağladı.

I. KADIN: Ne güzel!

ERKEK: Sizinle ilgili değil!

I. KADIN: Dolu kovadaki su ben değilim, biliyorum.

ERKEK: Hele bundan sonra!

I. KADIN: Çok kabasınız!

ERKEK: Kendimizi koruma yollarından biri de kabalıktır. Neyse! Bakın, neyi hatırladım. Ben de bir gazetede okumuştum: Yalnız yaşayan iki kişi. Biri 65 yaşında, emekli memur. Bir de 60 yaşında kız kardeşi. Tek başlarına yaşıyorlar. Dışarıyla bağlantıları pek az. İkisi de hiç evlenmemiş.

I. KADIN: Faciayı tahmin ediyorum. Biri ölüyor, öteki de yalnızlık kâbusu ve ümitsizlikten, intihar ediyor.

ERKEK: Değil! Kadın ölüyor. Adam, ağabey yani, cesedi üç ay evde saklıyor. Kimsenin haberi yok.

I. KADIN: Ceset... evde... üç ay... Olamaz!

ERKEK: Olmuş!.. Konu komşu, neden sonra, dışarı vuran işrenç kokudan şüphelenip, polis çağırıyorlar.

I. KADIN: Adam intihar ediyor.

ERKEK: Hayır. Polis içeri girince, şaşkına dönen adam, evi benzinle tutuşturuyor.

I. KADIN: İntihar etmek istiyor yani.

ERKEK: Asıl sebep o değil. Kendini korumak, yalnızlığı önlemek.—Yangın hemen söndürülüyor. Polisler bitişik odaya giriyorlar ki, kadının cesedi. İskelet haline gelmiş. Adam ne diyor, biliyor musunuz? “Cesedi gömmek lüzumsuzdu. Çünkü öldü, ruhu yok artık!” — Adam, cesedi neden sakladı?

I. KADIN: Dediniz ya, evet, yalnızlık korkusundan! Hayatımıza silinmez bir çizgi çizmiş, bizde uzun bir mutluluk veya korkunç bir alışkanlık olmuş biri ölünce, ansızın kendi ölümümüzü düşünür, hissederiz. Bir korku... Cesedi saklamak, korumak; yaklaşan akıbeti, yani kendi ölümümüzü ertelemek, geciktirmek adeta. Gene bir korunma içgüdüğü.

ERKEK: Yaşadığımızın delili, beraberlik öyle mi?

I. KADIN: Yıllar yılı kim vardı en yakın çevremizde... gene onunla olmak.

ERKEK: Yaşlı adam, daha önce de ölen annesinin cesedini dört ay, evinde saklamış, durum anlaşılnca gene yangın çıkarmış.

I. KADIN: Demek ki kökleşmiş bir korku. Adam ruh hastası – bu olayı şimdi neden hatırladınız?

ERKEK: Kapıyı kırıp giren polislerin yerine sizi koymak için.

I. KADIN: Gene mi o hikâye?

ERKEK: Bir cesetle yaşıyordum.

I. KADIN: Sevgiliniz mi ceset?

ERKEK: Benim için çoktan ölmüştü ve ben onun ölüsüyle yaşıyordum. Siz bunun imkânsızlığını gösterdiniz. Kova, kuyudan dolu çıktı. Bir gerçeği anladım. Adamın dediğini şimdi anladım. “Gömmeye ne hacet? Ruhu yok artık!” – Ben onu bağrıma gömmüştüm, benimleydi, kendimi avutuyordum. Artık gereksiz... Kapı kırıldı, ortaya çıktı.

I. KADIN: Demek dünyanızı yıktım ben?

ERKEK: Belki!

(Tren düdüğü, tekerlek takırtıları)

I. KADIN: Peki, şimdi ne olacak ceset? Bir yangın çıkarıp yakacak mısınız?

ERKEK: *(Hafif güler.)* Yo, yoo! Ne diye kendimi de yakayım? Sadece... Uzunköprü’den sulara atarım, erir gider.

I. KADIN: Katı... kemik... eriyecek? Kedileri hatırlayın! Götürür, uzaklara bırakırız. Günler geçer, bakarız, gelmiştekrar... kedi.

ERKEK: Bu artık gelmez. Hele bundan sonra!

I. KADIN: Ne değişti ki, “Bundan sonra” diyorsunuz?

ERKEK: Bir kere açığa çıktı, değerini yitirdi. Saklıyken iyiydi, sırları döküldü. Siz gidip anlatacaksınız!

I. KADIN: Ben..? Ben onu daha beter öldürmeye gidiyorum. Kocasını elinden alacağım.

ERKEK: Küçülmeyin lütfen!

I. KADIN: Yalnızlığa katlanmanın kolay olmadığını siz söylediniz. Çok yalnızım, o erkek, son şans benim için.

ERKEK: Dul olduğunuzu söylediniz, yahut kocanızdan ayrıldığınızı. Kısa veya uzun, ilk beraberliğinizin anısı yeter size.

I. KADIN: Anılar size yetiyor mu?

ERKEK: Yetiyor.

I. KADIN: Demek üzülüyorsunuz, kaçırdığınız için?

ERKEK: Tesadüftür her şey. Evliliklere saygım vardır.

I. KADIN: Yalnız bu mu?

ERKEK: Zamanı da unutmayın! Çok şeyler yıpranmıştı. Tek tek sayamam. Her şey yıpranıyor, eskiyor. Anlamını, değerini kaybediyor.

(Tren düdüğü tekerlek takırtıları)

I. KADIN: Sigara?

ERKEK: Ben verseydim!

I. KADIN: Aynı şey! (Çakılan bir çakmak sesi) Teşekkür ederim! Şey,, ne diyecektim... Hâlâ seviyor musunuz? Rica ederim, açıkça söyleyin: Onu hâlâ seviyor musunuz?

ERKEK: Rica ederim, siz söyleyin: Beni ikide bir bu soruya çekmekle sizin elinize ne geçiyor?

I. KADIN: Benim soruma cevap değil bu!

ERKEK: Sigaranız söndü.

I. KADIN: Sönsün! Teşekkür ederim.

ERKEK: Uzunköprü daha çok uzak mı?

I. KADIN: Yolcu treni. İstanbul; Uzunköprü sekiz saat sürer.

ERKEK: Yakın yerlere bağlanmakta haklıyım. Sıkıcı oluyor.

I. KADIN: Şimdi o da mı uzak sizin için?

ERKEK: O beni sıkıyor.

I. KADIN: Sizi sıkıyan ben'im şu halde?

ERKEK: Kendimden sıkıldığım kadar kimse sıkamaz beni. Mitologyada bir Meleagros vardır. Doğduğu zaman periler "Bu çocuk, şimdi ocakta bulunan odun yanıp bitinceye kadar yaşayacak!" demişler. Çocuğun annesi de, hemen odunu ocaktan çekip söndürmüş, saklamış...

I. KADIN: Ömrünü uzatmak için çocuğun.

ERKEK: Evet. Bazı sevgiler de böyledir. Çekip alır, söndürür, bir zaman sonra tekrar alevlendirmek isteriz. Yani siz, söndürülmüş eski bir sevgiyi tekrar ocağa sürmeye, tutuşturmaya mı geldiniz?

I. KADIN: Ya büsbütün söndürmeye, boğmaya gelmişsem..?

ERKEK: Elinizde mi bu?

I. KADIN: Hiç bilinmez! Belki de Uzunköprü'de beni bekleyen erkek, onun kocası değil de sizsiniz!

ERKEK: Ben..? Sizi Uzunköprü'de bekliyorum, ben..? Sebep?

I. KADIN: Sizi uyuşukluğunuzdan, kelime çok mu ağır, miskinliğinizden kopardım, kurtardım. Yıllardır içine gömüldüğünüz çıkmazlardan kurtulmak istiyordunuz; bu işi ben başarabilirim.

ERKEK: Kimin hesabına?

I. KADIN: Kendim için!

ERKEK: Ya arkadaşınız?

I. KADIN: Size dönmeyi denedi, geri çevirdiniz!

ERKEK: Evlenmişti.

I. KADIN: O da size sadece, ilişkilerini bir dostluk çerçevesinde sürdürmeye gelmişti. Aile dostu olacaktınız. Sizi evine çağırarak, kocasıyla tanıştıracaktı. Sonra ara sıra, ziyaretlerine gidecektiniz.

ERKEK: Olmaz öyle şey!

(Uzun bir tren düdüğü, tekerlek takırtıları)

I. KADIN: Şimdi siz, kuzum, benden hoşlanmadınız mı? Korkmayın! "Benimle evlenin!" demeyeceğim!

ERKEK: Teşekkür ederim.

I. KADIN: Fakat... yaşlı değilim o kadar. Çirkin miyim?

ERKEK: Genç ve güzelsiniz!

I. KADIN: Niçin olmasın... sevişebiliriz sizinle! İçiniz çekebilir beni!

ERKEK: İçime sordum, çekmez, öyle dedi. Kesin cevap!

(*Tekerlek takırtıları*)

I. KADIN: Hatırasına saygınızdan herhalde! Çok vefalısınız!

ERKEK: Uykunuz gelmedi mi kuzum?

I. KADIN: Aksilik... hiç uykum yok. – Kızmayın! Bilseydiniz bana çatacağınızı, gelmezsiniz, gar lokantasına uğramazdınız bu akşam. Ama ben sizi nasıl olsa bulurdum.

ERKEK: Tren yavaşladı galiba.

I. KADIN: Hızlansın mı istiyorsunuz? Çabuk bitmesi için... Kızıyorsunuz bana, değil mi?

ERKEK: Eh, işte vakit geçiyor.

I. KADIN: Demek beni ciddiye almıyorsunuz! Ne yapсам acaba?

ERKEK: Kendinizi zorlamayın! Ben oyalanıyorum. Bir değişiklik. İyi ki bu trene bindim!

I. KADIN: Gördünüz mü! Ara sıra, çıkın kabuğunuzdan! –Demek beni ciddiye almıyorsunuz?

ERKEK: Pek mi dokundu bu söz?

I. KADIN: Eh, biraz! Fakat sonunda hiç de şaka etmediğimi anlayacaksınız! Vaktimiz var henüz.

ERKEK: Beni istediğiniz kalıba sokabileceğinizi mi sanıyorsunuz?

I. KADIN: Çok inatçı olduğunuzu kaç kere söyledim. Yalnız... bana söz verin, kâfi! Uzunköprü'den önce trenden inmek yok!

ERKEK: İnmem! Söz!

I. KADIN: Teşekkür ederim. – İşin alayındasınız şimdi. Fakat... görürsünüz! Uzunköprü'ye varalım... siz görürsünüz!

ERKEK: Canım, işte... aşışınızı göreceğiz, sevgilimin kocasını yani! Alın, sizin olsun! Mutluluklar dilerim!

I. KADIN: Ne de çabuk inandınız! Acaba onu mu göreceğiz? Yok mu bir başka ihtimal?

ERKEK: Ölmek?

I. KADIN: Alay edin!

ERKEK: Başka ne yapılır? Ameliyatı atlattım, narkoz baygınlığı geçti, kendime geldim. Sağlığıma, hayata dönmenin sevinci!

I. KADIN: Öyle öyle! Sevinin! Eski sevgilinizi görünce daha çok sevinirsiniz!

ERKEK: Aman ne güzel! O da mı Uzunköprü'de?

I. KADIN: Da'sı yok. Uzunköprü'de yalnız o var.

ERKEK: Kocası?

I. KADIN: Kocası yok.

ERKEK: Neden yok?

I. KADIN: Kocası bilmiyor.

ERKEK: Hâlâ mı? Benim varlığımı, bu trende olduğumu... demek bilmiyor? "Bu haber dahi güzel, ey canım!"

I. KADIN: (Kızmış) Susun, rica ederim!

(Hızla geçen bir tren takırtısı)

ERKEK: (Sakin, yumuşak) Siz kültürlü bir kadınsınız! Gene eski bir hikâye hatırladım.

I. KADIN: (İsteksiz) Nedir?

ERKEK: Bir kral, tanrıçalarından birinin kutsal ağaçlarını kesmeye kalktığı için, sonsuz bir açlıkla cezalandırılmış. Varnı yoğunu, bu açlığı dindirmek uğruna harcamış, kral.

I. KADIN: Doymuş.

ERKEK: Doymuyor. Yiyor, yiyor, açlığı dinmiyor. Derken, kızı yardıma koşmuş. Denizler tanrısı, bu kıza, kılıktan kılığa girme yeteneği vermiş. Kız bu sayede, yeni yeni yiyecekler olmuş babasına. Adam, kızını da yemiş yutmuş.

I. KADIN: Açlığı geçmiştir artık.

ERKEK: Hayır! Erişebildiği kadar, kendi kollarını, bacaklarını da yemiş, gene doymamış.

I. KADIN: Doymaz bazıları.

ERKEK: Ben de o kral gibiyim! İçin için yiyorum kendimi, doymuyorum. Ama ben, kendime yeterim! Sonunda açlıktan öleceğimi bilsem bile, kimseyi yemem!

I. KADIN: Fakat yazık! Ne diye ölesiniz bu genç yaşta? Sizin için kendilerini feda edecek kimseler var. O var, ben varım. İkimiz için de bir şereftir bu. Çünkü o da, ben de, ne kadar yemeye kalksanız, eksilmez, artarız. Kuvvet olursunuz bize!

ERKEK: Gene gururumu okşama numaraları!

I. KADIN: Siz öyle bilin! Neyse! Sizden hayır yok, şimdilik yok! Fakat göreceğiz! En iyi uyumak!

ERKEK: Evet, en iyisi! Yaslanın arkanıza! Tamam! Ben de uysam iyi olur, güzel rüyalar.

I. KADIN: (Esner.) Ah! Size de!

(Uzun bir tren düdüğü, tekerlek takırtıları)

(Bir tren yavaş bir gara girer, durur.)

I. KADIN: Gelmişiz!

ERKEK: Ne çabuk! Bitmeyecek sanmıştım.

I. KADIN: Her yolun sonu vardır.

ERKEK: İniyor muyuz?

I. KADIN: Trende kalamayız!

ERKEK: Valiziniz falan yok muydu? Hiç dikkat etmemişim!

I. KADIN: Valiz almadım... İnelim!

(Bir kompartıman kapısı açılır, kapanır. Peronda ayak sesleri)

ERKEK: Karşılamaya gelmemiş. Hani bekliyordu?

I. KADIN: Kimse beklemiyor. Ne sizi, ne de beni! Ne o, ne de karısı! Sevgiliniz de yok yani!

ERKEK: Demek yalan söylediniz! Sebebini anlayamıyorum!

I. KADIN: Ben size bir ayna tuttum, kendinizi görün de, anlayın bazı şeyleri diye.

ERKEK: Aynanızda yüzüm, biraz bencil görünmüştür. Hepsisi bu, ancak bu kadar

I. KADIN: Ancak.. Öyle mi? Sonra sonra anlarsınız! Düşünün!

ERKEK: Boş...

I. KADIN: Sokaklar? Evet! Burası böyledir. Gün yeni başlıyor.

ERKEK: Siz buraya daha önce geldiniz miydi?

I. KADIN: Gelmedim, ama biliyorum. Siz nasıl, oturduğunuz yerden, uzakları biliyorsanız! – Bakın, şurda bir park var, açık. Gidip oturalım biraz.

ERKEK: Sonra nereye gidiyoruz?

I. KADIN: Hiçbir yere! Birazdan bir pastane bulur, kahvaltı eder, döneriz. Trenin kalkmasına epey vakit var daha. Ama tabii, isterseniz!

ERKEK: Demek... trende anlattıklarınız?..

I. KADIN: Yarısı uydurma. Unutun! – Hava serin... sabah serinliği.

ERKEK: Üşüyor musunuz?

I. KADIN: Çok az. Kuş Gölü efsanesini bilir misiniz? Bingöl dağlarında bir göl bu kuş gölü. Avcının biri bir kuş avlamış. Kuşu boğazlayıp bu gölde yıkarken, kuş dirilmiş, göle dalmış, kaybolmuş. Avcı tekrar yakalayamamış kuşu. Hangi gölde olduğunu bulamamış da ondan.

ERKEK: Bir göl... dediniz. Tek göl.

I. KADIN: Tek göldü. Kuş canlanıp o göle daldıktan sonra birdenbire etrafta bir tane daha göl peyda olmuş. Şaşırmış avcı. Hangisiydi kuşu dirilten göl? Aramış, taramış, bulamamış, kuşu diriltten gölü. Onun gibi... siz de bir kuş öldürdünüz, fakat kuş uçu gitti. Ve hiç mutsuz değil.

ERKEK: Çok sevindim.

I. KADIN: Evet, evet, hele bundan sonra.

ERKEK: Uzun bir yolculuktu. Yorgun değil misiniz? Bir otele gitsek...

I. KADIN: Ne olacak gidince? Yani ayrı ayrı odalar... uzak odalar... Trenler taş veya demir köprü ister geçmeye. Oysa tah-ta köprüler...

Birden ses kaymaları. Sessizlik. Akustik, başlangıçtaki gar akustiğidir.

Temmuz

KİŞİLER

KADIN

ERKEK

KAPTAN

ATEŞÇİ

KADIN'la ERKEK bir şiir okudukları izlenimini vermemeye çalışarak, konuşuyorlarmış gibi, hesik hesik okurlar.

KADIN: Akşamları kalabalık taşıtlarda hep ayaküstü...

ERKEK: Yorgunlukta sallanarak, yayan...

KADIN: Eve gelinceye kadar boş, dinleniyorsun...

ERKEK: Uzak, sessiz bir yeri çıkar aklından!

KADIN: Gün boyu, yüklü işler içinde...

ERKEK: Özlediğin denizlere dalıp kaçmak...

KADIN: Serin mavi göklere doğru hülyalarda...

ERKEK: Dinleniyorsun, yalanı bırak!

KADIN: Kavru lan odalarda, öğlenleri, fırsat buldukça...

ERKEK: Elimle düzelttiğim şiltelere bıkkın...

KADIN: Hasta bir çocuk gibi yatırdığım...

ERKEK: Sen değil misin, yum gözünü dinlen!

KADIN: İlerlemiş saatinde gecenin...

ERKEK: Tiksinerek attığım son sigaradan sonra...

KADIN: Kurşun gibi uykulara yatan, sen değil misin...

ERKEK: Uyu sabahlara kadar, benden sana izin!

KADIN: Ne yapayım gövdem, daha, bitkinsen...

ERKEK: Tıkanmış yolların, kurumuş pınarların...

KADIN: Bunca serinliğini serdim önüne...

ERKEK: Maksat senin dinlenmen!

(Ses tonları değişir, normal konuşma)

KADIN: Hiç halim yok. Bir kırgınlık üstümde.

ERKEK: Bahar böyledir.

KADIN: Kışın başka mıydı?

ERKEK: Yorgunluk baharda çıkar. Bütün kış duman... kapalı odalarda.

KADIN: Pencereleler açıldı, erikler çiçek açtı, ama ben kendime gelemiyorum.

ERKEK: Kıştan kalma yorgunluk. Bahar yorgunluğu derler buna. Geçer.

KADIN: Geçen baharlar başka mıydı? Yaz başka mı? Sonbahar, kış? Hep bu, hep böyle.

ERKEK: Kendini dinleme, yok bir şeyin!

KADIN: Sence. Bir de bana sor!

ERKEK: Kışın yeraltında gibiydin. Omuzlarında ağır yük. Kapalı odalar, tüten sobalar, sürüp giden baş ağrıları...

KADIN: Şimdi?

ERKEK: Şimdi bahar. İş azaldı; ne soba var, ne duman. Yeryüzüne, açık havaya çıktın, kendine gelirsin!

KADIN: Açık hava? Ev aynı ev. Batık bir gemi. Biz de bir kamarada kilitli gibiyiz!

ERKEK: Gibi köprüleri, iyimser karşılaştırmalar arasında kurulmalı.

KADIN: Anlamadım.

ERKEK: Şöyle desen – ev aynı ev. Yaz denizlerinde turistik bir gemi gibi-.

KADIN: Biz de küpeştede...

ERKEK: Serinleyen yolcular.

KADIN: Gibi.

ERKEK: Gibi!

KADIN: Hayaller kurmalı. Gibi hayaller. (Üzgün) Kış aylarım yeraltında geçti. Ah, hiç değilse bu yaz...

ERKEK: Yeryüzü senin artık. Bahar geldi.

KADIN: Yeraltı?

ERKEK: Yeraltı benim!

KADIN: Gene mi?

ERKEK: Nerdeyse temmuz. Yeraltı vakti. Yaşayabilmek için. Ölürsen diriliriz!

KADIN: Ölme!

ERKEK: Ölmeden ölür, dirilirim ben!

KADIN: İmreniyorum sana! Sendeki bu irade...

ERKEK: Bana sor!

KADIN: Olabilsem senin gibi!

ERKEK: Ben gibi'sizim!

KADIN: Demek seni gene yerin altına rehin bırakacağım?

ERKEK: Yeryüzüne çıkabilmem için!

KADIN: Beraber çıksak?

ERKEK: Henüz olmaz. Sonra!

KADIN: Ne zaman? Bu kaçınıcı bahar?

ERKEK: Şarkılarla geleceğim.

KADIN: Ben benden geçince mi?

ERKEK: Sonra... yakında... gelecek bahar.

KADIN: Gelecek, gelecek! Kaç bakalım, hep kaç! Hiçbir yaz, baş başa, şöyle, benimle bir yere...

ERKEK: Yer! Yerin altı benim yerim! Yaz ayları, hele temmuz, yerin altı...

(Sesler erir.)

(KADIN ve ERKEK, her biri kendi dünyasında gibi ve konuya özel bir önem sağlamak, merakı artırmak istercesine ağır, esrarlı konuşurlar.)

ERKEK: Yirmi yıl kadar oldu. Hemen her yaz, temmuz ayları, on yıl kadar sürdü. Acayip şeylerdi. Yoo, bana göre hava hoştu. Karım öyle diyordu: Akıl almaz şeyler... diyordu, yadırgıyordu.

KADIN: Yangın alevleri, yalazlar, temmuz. Odalar kavruluyordu. Tas tas sular dökterdim döşemeye. Çıplak ayak, bir iki yürüdük mü tahtalar hemen kururdu.

ERKEK: Kızgın saçtı sanki. Yaprak kımıldamazdı.

KADIN: Sokak kapısından girince, daracık bir sofa. Solda iki küçük oda. Dört beş basamak bir merdiven, küçük bir mutfığa inerdi.

ERKEK: Mutfakta küçük bir kapı. Dokuz on basamak bir merdiven, daha da aşağıya, taşlığa inerdi. Tam karşıda kocaman bir odunluk...

KADIN: Örümcek ağları ne de çoktu! Temizlerdik, gene olurdu. Odunluğun yanında, sağda... bir hamam.

ERKEK: Hamam mıydı?

KADIN: Yıkık, harap... ocağı dışarda bir çamaşırhane.

ERKEK: Taşlığa inince tam sağda temmuz odası.

KADIN: Ocağa bitişik temmuz odası. Yeraltında bir oda.

ERKEK: Odada bir yüklük. Yukardan inen hela borusu, tavan-da bir kavis yaparak yüklüğün ortasından geçer, döşemeyi delerek yerin altında kaybolurdu.

KADIN: Acayip şeyler oluyordu. Adını sen koymuştun: Temmuz odası.

ERKEK: Bana göre hava hoştu. Başka türlü olamazdı.

KADIN: Hale yola konamazdı. Temizlenemez, oturulamazdı. Hiçbir şey yapılamazdı.

ERKEK: Çok şey yaptım.

KADIN: Akıl almaz şeyler! Sıcak başına vuruyordu.

ERKEK: Sıcak, yukardaki odalardaydı. Aşağısı serindi.

KADIN: Duvarlar güherçile kaplıydı. Rutubet... rutubet...

(Sesler kayar. Bir an sessizlik. Tahtalara düşen bir cisim gürültüsü. Gıcırdayan merdivenlerde ayak sesleri. KADIN'la ERKEK, anılardan şimdiye dönmüşlerdir.)

KADIN: (Ürkmüş) Ne var, ne oldu?

ERKEK: Duvar koptu. Sıva yani.

KADIN: Bir sıvacı bulmalı, duvarcı yahut.

ERKEK: Çok köklü onarım ister.

KADIN: Yaptır! Buradan çıkamayız nasıl olsa.

ERKEK: Duvarlar delik deşik. Çıtalar çürük. Döşeme, boydan boya kurt yeniği.

KADIN: Burada oturulmaz.

ERKEK: Ben alışığım!

KADIN: Çok geniş adamsın! Senin gibiler...

ERKEK: Gibi'lere aldırım. Serin burası. Yeraltı. Tahta yarıklarından hava giriyor.

KADIN: Hava? Rutubet. Şu duvarın ıslaklığına bak!

ERKEK: Serin!

KADIN: İzin ver de dökülen sıvaları süpüreyim!

ERKEK: Şimdi olmaz.

KADIN: Islak bezle silerim.

ERKEK: Çıkamaz. Biliyorsun, eski kireç.

KADIN: Duvar diplerinde süpürgelik bile kalmamış. Teneke çivilemişler, ama onlar da çürümüş.

ERKEK: Çürür. Her şey çürüyor. Kalsın!

KADIN: İlerliyor mu bari?

(Bir beton -deler, takırtıyla işlemeye başlar.)

KADIN: (Bağırır.) İlerliyor mu dedim!

ERKEK: (Bağırır.) Duymuyor musun?

KADIN: (Bağırır.) Kes şu takırtıyı!

(Beton- deler susar)

KADIN: (Sakin) Bu da nerden çıktı?

ERKEK: Ne nerden çıktı?

KADIN: Takırtı!

ERKEK: Beton deliyorum.

KADIN: Beton? Delik deşik, kav gibi tahtalar. Nerde beton?

ERKEK: Tahtaların altı?

KADIN: Yaş toprak, çürük toprak.

ERKEK: (Güler.) Toprak? Uzat ayağını şu yarıktan! Bas, çekinme!

KADIN: Solucan, akrep, kırkayak... Deli misin?

ERKEK: Eğil bak o halde.

KADIN: Nerden buldun onu?

ERKEK: Neyi?

KADIN: O takırdayan şeyi.

ERKEK: Komşu dikiş dikiyor.

KADIN: Dikiş makinesinin sesini bilmem mi ben? Hemen de nereye sakladın?

ERKEK: (Güler.) Saklamadım.

KADIN: Ya deminki takırtı?

ERKEK: Sokakta. Yol işçileri.

KADIN: (Yatışmış, güler.) Haklısın, öyle ya! (Ciddi) Off, sıcak, çok sıcak.

ERKEK: En serin yer burası.

KADIN: Serin! Delisin sen!

ERKEK: İşim için serin! Zor iş.

KADIN: Saat kaçta başladın?

ERKEK: Sabah.

KADIN: Kaçta?

ERKEK: Yedide.

KADIN: Ben sekizde kalktım.

ERKEK: Mevsim yaz. Temmuz. Erken.

KADIN: Bu saate kadar aşağı inmedim.

ERKEK: Sağ ol!

KADIN: İlerliyor mu bari?

ERKEK: Bilemem.

KADIN: Kim bilir?

ERKEK: İlerledim... derim, yeniden başlarım. Kesin bir şey söylenemez.

KADIN: Gözünde büyütüyorsun!

ERKEK: Gönlümce olmalı! Neyse... nerde limonata?

KADIN: Hemen şimdi. Yapmıştım.

ERKEK: Acelem yok, fakat çok susadım.

(Kısa bir sessizlik)

KADIN: Getirdim, ısınmadan iç!

ERKEK: Sen?

KADIN: Bana da var. Oturabilir miyim?

ERKEK: Yer bulursan!

KADIN: Şu tabure?

ERKEK: Şansın varmış. Kim getirmiş onu?

KADIN: Limonatanı iç!

ERKEK: Sen?

KADIN: İçelim!

ERKEK: Güzel olmuş, eline sağlık. Ama sen içmedin?

KADIN: Canım istemiyor.

ERKEK: Hasta mısın?

KADIN: *(Hemen)* Hayır, hayır!

ERKEK: Tabureyi ben getirdim. Kızmadın ya?

KADIN: Neye kızayım?

ERKEK: Mutfaktan aldım geldim, aramışsındır!

KADIN: Ayaktaydım hep.

ERKEK: Oturacaksan al götür!

KADIN: Kırletme de! Yeni boyadım. Şu odaya bir çeki düzen versen!

ERKEK: Oda değil ki burası. Değmez.

KADIN: Ama oturuyorsun! Ne peki? Kapı, üç duvar, iki pencere...

ERKEK: Pencereleler nereye bakıyor?

KADIN: Nereye bakarsa baksın, pencere penceredir.

ERKEK: Üç duvar. Nasıl duvar? Hani sıvaları?

KADIN: Sıvatalım dedim, dinlemiyorsun! Yeni bir badana. Havası değişir.

ERKEK: Duvar dipleri?

KADIN: Üç beş tahta... kapanır delikler.

ERKEK: Öyle mi dersin?

(Kısa süre beton-deler takırtıları)

KADIN: Çok sıcak.

ERKEK: Temmuz.

KADIN: Kolayını buldun sen!

ERKEK: Bir durumu tek kelimeye bağlamak kolaylıktır.

KADIN: Sana göre her şey kolay. Kuzum, su dolu bu leğen de ne burda?

ERKEK: Ayaklarım...

KADIN: İçine mi sokacaksın?

ERKEK: Serinlerim.

KADIN: Bunca işin arasında?

ERKEK: İşleri kolaylaştırmak için.

(Bir gemide kazan dairesi, piston sesleri. Sesler uzak, yankılı)

KAPTAN: Ateşçi, kômûr at ocağa!

ATEŞÇİ: Atıyorum, kaptan.

(Kürekle kômûr atışları)

KADIN: (Güler.) Gemide ateşçi misin sen?

ERKEK: Say ki öyleyim!

(Bakırcıların bakır dövme sesleri)

KADIN: Bakır mı dövüyorsun, ne yapacaksın bakırdan?

ERKEK: Tencere, kepçe... tencere, kepçe.

KADIN: Döv bakalım bakırını! Ben gidiyorum. Yemek, saatinde hazır.

ERKEK: Sağ ol! Sağ ol! Sağ ol!

(Sağ ol sesleri, dövülen bakırın temposuyla özdeşleşir.)

(Bir kuyu çıkırcığı ve dökülen su sesleri)

KADIN: Bu kuyu? Bu çıkırcık?

ERKEK: Ben açtım. Su çekerim. Bakırcıyım, ateşçiyim. Su çekerim.

KADIN: Ne gemin var, ne kuyun, ne bakır!

ERKEK: Bunlar ne peki?

KADIN: Düş kuruyorsun! Sıcak başına vuruyor.

ERKEK: Senin?

KADIN: Sen bana bakma!

ERKEK: Sen de bana bakma!

(Kanarya sesleri)

KADIN: Burada, kanarya! Bir bu eksikti.

ERKEK: Kanaryasız olmaz.

(Koyun sesleri)

KADIN: Ya bu?

ERKEK: Koyunsuz da olmaz.

KADIN: Çiftlik mi burası?

ERKEK: Çiftlik, saray salonu.

KADIN: Ya ben? Ben neyim? Ben ne olacağım?

ERKEK: (Güler.) Sensiz de olmaz, prenses!

KADIN: (İsteme yerek güler, sonra sakın) Bir de köpek olmalıydı.

ERKEK: Köpek aşağıda.

KADIN: Hangi aşağıda?

ERKEK: Yerin altında.

KADIN: Çukuru genişletmişsin!

ERKEK: İğneyle kaza kaza. Kuyu.

KADIN: Oda içinde kuyu?

ERKEK: Açıkta, arsada, tarlada herkes kazar. İş, kapalı yerde kazmakta.

KADIN: Duvarlar yıkılırsa görürsün! Altında kalacaksın!

ERKEK: Su, yerin altında. Bengisu.

KADIN: Şehir suyu var ya! Musluklardan akan su.

ERKEK: Kaç gündür akmıyor?

KADIN: Bidonda var. Birkaç gün bize yeter.

ERKEK: Sonra?

KADIN: (Güler.) Sonra senin çıkaracağın su. Ne suyuydu?

ERKEK: Bengisu.

KADIN: Görelim!

ERKEK: Daha görünmez. Karanlıklarda. Beni göremeyeceksin!

KADIN: Nereye gidiyorsun? Gitsen keşke. Çıksan bu kovuktan!

ERKEK: Nereye?

KADIN: Yukarıya, açık havaya!

ERKEK: Hava sonra. Önce su.

KADIN: Sudan başka bir şey bilmez misin sen?

ERKEK: Kendim için mi yalnız? Hadi sen, git şimdi!

KADIN: Aman söyleme! Söylesen olmaz sanki!

ERKEK: Bu işler yalnızlıkla yapılır. Bitince görürsün!

KADIN: Kaç gün oldu, ne zaman bitiyor?

ERKEK: Biter, biter! Sen git şimdi.

KADIN: Yemek kaçta hazır olsun?

ERKEK: Yemek... şart mı? Kaçta dersin!

KADIN: Çok nazıksın!

ERKEK: Öyleyim! Havamı bulmuşken oyalama beni! Sen git şimdi.

KADIN: Peki... kızma, gidiyorum.

(Bir kapı kapanır. Beton-deler takırtıları bir süre)

(Çatal kaşık sesleri, şapırtılar)

ERKEK: Pek güzel olmuş, eline sağlık!

KADIN: Afiyet olsun!

ERKEK: Pathcanı severim.

KADIN: Ben de.

ERKEK: Ama çok az yedin!

KADIN: İştahsızım bugünlerde. Sıcaktan olmalı. Bir şey dikkatini çekmiyor mu?

ERKEK: Ne gibi?

KADIN: Devetabanı.

ERKEK: Ne olmuş?

KADIN: Kurumaya başladı.

ERKEK: Evet, yaprakları sararmış.

KADIN: İkisi koptu, düştü.

ERKEK: Yerini mi beğenmiyor?

KADIN: Bilmem!

ERKEK: Saksı küçük gelmesin?

KADIN: Olabilir.

ERKEK: *(Birdenbire)* Bildim!

KADIN: Nedir?

ERKEK: Söylerim... fakat korkma!

KADIN: Neden korkma?

ERKEK: Bu odanın altında ne var?

KADIN: Ne olacak, senin atölyen!

ERKEK: Şimdiye kadar farkına varmadın mı?

KADIN: Neyin?

ERKEK: (*Sakin*) İşte o! Kaldıralım sofrayı, gösteririm.

KADIN: Bırak sen... ben toplarım.

ERKEK: Peki! Sonra gel aşağı, göreceksin!

KADIN: Merak ettim.

ERKEK: Önemli değil. Bekle biraz. Ben aşağı iniyorum. Birazdan gel!

KADIN: Şimdi gelsem?

ERKEK: Olmaz. Önce bir keşifte bulunacağım. Birazdan gel!

KADIN: Peki, dur bakalım!

(*Gıcırdayan tahta merdivenlerden ayak sesleri*)

(*Konuya özel bir önem sağlamak istercesine ağır, esrarlı konuşurlar.*)

ERKEK: Aman ne güldük, ne güldük! Geliyor, bulamıyor, gidiyorlardı.

KADIN: Ne oluyorsa bana oluyordu.

ERKEK: Senin için değişiklik. Onlar da gelmese pek yalnızdın. Benden hayır yok.

KADIN: Yok.

ERKEK: Kolay değil.

KADIN: Katlanacağız.

ERKEK: Temmuz.

KADIN: Ağustosta biter mi?

ERKEK: Eylül de var.

KADIN: Çok var.

ERKEK: Çok iş var. Neyse ki, gelen giden oluyor, oyalanman için. Kaptan'a çok güldük.

KADIN: Güldük mü? Evet, güldük galiba.

(*Sesler kayar.*)

KADIN: Hoş geldin, Kaptan!

KAPTAN: Hoş bulduk, Yenge! Nasılsınız?

KADIN: Çok şükür. Siz?

KAPTAN: Hamdolsun! Bizimki nerde?

KADIN: Aşağıda.

KAPTAN: Ne yapıyor?

KADIN: Ne yapsın, bildiğini!

KAPTAN: Çıkamaz mı hiç?

KADIN: Geceleri çıkıyor.

KAPTAN: Hayır... Yani şimdi göremez miyim?

KADIN: (*Duraklar.*) Şimdi?... Yerin altında şimdi.

KAPTAN: Nasıl? Anlamadım!

KADIN: Yerin altında... kendisi öyle diyor.

KAPTAN: Bir maden mi buldu?

KADIN: (*İsteksiz yarım güler.*) Ne bulduğunu bilen yok!

KAPTAN: Şaka mı ediyorsunuz?

KADIN: Dostunu tanırsın, Kaptan!

KAPTAN: Dostluğa değer verdiği mi var? Aşağı inemez miyim?

KADIN: Arayan olursa, evde yok, dememi söyledi.

KAPTAN: Ama ben?..

KADIN: Siz eski dost. Yalnız... sizi gece gelirsiniz sanıyorduk.
Gündüzleri kimseyi istemiyor.

KAPTAN: Hasta falan değil ya?

KADIN: (*Hemen*) Yoo, iyidir iyi. Demir gibi! Ondaki irade...

(*Birden kuyu çıkırığı sesleri*)

KAPTAN: Bu sesler?

KADIN: Çıkrık sesleri. Kuyu çıkırığı.

KAPTAN: Kuyu nerde?

KADIN: Anlamadınız mı?

KAPTAN: Aşağıda kuyu falan yoktu. Temelli sapıttı bu adam.

KADIN: Merak etmeyin, sağlığı yerindedir.

KAPTAN: Şimdi de kuyu mu açtırdı?

KADIN: Aşağıda kuyu vardı zaten.

KAPTAN: (*Rahatlamış*) Bilmiyordum. Ne yapar suları çekip çekip?

KADIN: Su ne yapılır? Dökünüyor, ayaklarını yıkıyor. Çok sıcak bizim ev.

KAPTAN: Evet. Bu evler, hele bu aylarda. Kolay değil! İyi ki denizciyim!

KADIN: O da denize varacakmış!

KAPTAN: Kuyudan?

KADIN: (*İsteksiz yarım güler.*) Kazdığı kuyudan denize yol varmış!

KAPTAN: Bulabilecek mi?

KADIN: Uzun bir çölde olduğundan haberi yok. Bir kahve pişirseydim, Kaptan?

KAPTAN: Kahve önemli değil de... aşağı inseydim!

KADIN: Kızar.

KAPTAN: Bana kızmaz. Yasak başkaları içindir.

KADIN: Benden söylemesi.

KAPTAN: Siz görevinizi yaptınız!

(*Gıcırdayan merdivenlerde ayak sesleri*)

KAPTAN: (*Seslenir.*) Ey kuyucubaşı!

(*Bir iskemle çekilir.*)

ERKEK: Sen misin, Kaptan? Neye geldin?

KAPTAN: Neye gelmeyeyim?

ERKEK: Gece gelseydin!

KAPTAN: Neden gece?

ERKEK: Vaktim yok gündüzleri.

KAPTAN: Şu odaya bak, ahırdan farksız!

ERKEK: Çok bile bana!

KAPTAN: Yukarının nesi var?

ERKEK: Çok sıcak, oturulmuyor.

KAPTAN: Ne yapıyorsun burada?

ERKEK: Taşçılık, tornacılık, tesviye... hepsinden biraz biraz.

KAPTAN: Bir kırkayak!

ERKEK: Öldürme! Düz duvara tırmanıyor.

KAPTAN: Sokar seni!

ERKEK: Akrep değil. Akrep de var.

KAPTAN: İğrenç!

ERKEK: Fakat düz duvara tırmanıyor.

KAPTAN: Kendini mi anlatıyorsun?

ERKEK: Her şeyde ben varım. Burada gördüğüm, göreceğin her şeyde biraz biraz.

KAPTAN: Bu yaz da mı buradasın?

ERKEK: Nerde olacaktım?

KAPTAN: Bir tatil yapsanız!

ERKEK: Tatil! Ne tatili?

KAPTAN: Yazlığa gitseniz, dinlenseniz!

ERKEK: Seneye, öbür seneye, daha öbür seneye. İlerde.

KAPTAN: Karının durumunu beğenmiyorum.

ERKEK: Ne var durumunda?

KAPTAN: Soldu sarardı, hasta gibi.

ERKEK: Gibi! Yok canım! Biraz yorgun... hepsi bu! Yaz geldi, toplar kendini.

KAPTAN: Burada mı? Bu evde?

ERKEK: Nesi var bu evin?

KAPTAN: Çevreni gördüğün yok, arkana baktığın yok.

ERKEK: Yeralındayım ben. Yeryüzüne çıkana kadar arkama bakamam.

KAPTAN: Nedenmiş o?

(Demir dövülme sesleri)

ERKEK: Havamdayım, demir dövüyorum. Demir tavında dövülür. Ocağı yanarken, temmuzken.

KAPTAN: Al ocağını yanına! Körüğünü, demirini al yanına, yazlıkta döv!

ERKEK: Yazlık!

KAPTAN: Bir deniz kıyısı, bir yayla, bir kır evi. Herkes yazın nerelere gidiyor!

ERKEK: Giden var, gidemeyen var.

KAPTAN: Siz gidebilirsiniz!

ERKEK: Gideriz. Fakat dönünce?

KAPTAN: Dinlenirsin! Dönünce, tekrar, rahat, zinde...

ERKEK: Yaz geçmiş olur. Ben ancak temmuz, ağustos, burada çalışabilirim.

KAPTAN: Karını düşünümüyorsun!

ERKEK: Onu düşündüğümden.

KAPTAN: Sen yalnız kendini düşünürsün! Gözünü hırs bürümüş!

ERKEK: Kullanırsız bu sözünü, ama hangi anlamda? Ne demek hırs? Neymiş benim hırsım, söyler misin?

KAPTAN: Kendine "O bambaşka bir adam!" dedirtmek.

ERKEK: Ama bu, lanetlenmek bir bakıma. İftira! Sen, karım, çevre... içerliyorsunuz bana. Fakat yılmam ben!

KAPTAN: Aman yılma! Arkadakiler ne olursa olsun, aman düşünme!

ERKEK: Gözümdeki bağı sıyrırır da arkama bakarsam, bütün çabalarım boşa gider. Ulaşmak üzere olduğum şeyleri kaybederim.

KAPTAN: Karın hasta.

ERKEK: Bilmiyor muyum... anlamıyor musun? (Kuyu çıkırtığı sesleri) Şu kuyudan çıkan kova, dibi delik bir kova. (Boşa-

lan su şırıltıları) Şu fıçıya konan su, akıp gidiyor yarısı. Dibi delik bir fıçı. Görmüyor musun?

KAPTAN: Akıntıya kürek, desene!

ERKEK: Yavaş yavaş... Kovayı onarıyorum, fıçıyı onarıyorum. Karımı kurtaracağım.

KAPTAN: Karın hasta. Baktığın yok.

ERKEK: Kimseye bakamam, şimdi bakamam. Arkama bakamam. Karanlıktan aydınlığa çıkana kadar bakamam. Bunu karım da biliyor. (Birden değişir.) Çok konuştuk, Kaptan! Beni fazla alıkoyma! Gündüzleri çalışıyorum. Gece gel, gece! Git şimdi, git!

KAPTAN: Kovuyorsun demek!

ERKEK: (Güler.) Yok canım, yok canım!

(Bir süre kuyu çıkırığı sesleri)

(Bir oda kapısı açılır.)

ERKEK: Uyuyor musun?

KADIN: (İrkilir.) Ah, sen miydin? (Esner.) Karanlık.

ERKEK: Neden lambayı yakmadın?

KADIN: Sokağı seyrediyordum. Gelen geçen... Dalmışım! Sen de hiç yukarı çıkmadın.

ERKEK: Çıkamazdım. Fakat tamamdır... gün verimli geçti.

KADIN: İyi! Yani sen memnunsan iyi!

ERKEK: Kaptan gelmedi mi?

KADIN: Gelecek miydi?

ERKEK: Gece gel, demiştim.

KADIN: Gelmez. Bu saatte çoktan denize açıldı o.

ERKEK: Bana söylemedi.

KADIN: Söylemesine fırsat vermiş miydin?

ERKEK: Dost halden anlar!

KADIN: Sen anlıyor musun?

ERKEK: Karar verdim, sen bir yere gitmelisin!

KADIN: Ben? Niçin?

ERKEK: Bu evde sana göre değil bu yaz.

KADIN: Yaz, kış... hepsi bir.

ERKEK: Kışın olmuyor, yazın olsun! Git... git!

KADIN: Kovuyorsun demek?

ERKEK: (Güler.) Bak şu işe!

KADIN: Neye gülüyorsun?

ERKEK: Kaptan da aynı şeyi söylemişti. Kovuyorsun demek...
o da böyle söylemişti.

KADIN: Senin davranışların kovmak gibidir. Tahammülün yok.

ERKEK: Uzun süren her şey sıkar beni.

KADIN: Yeraltından bıkmıyorsun ama!

ERKEK: O, işim benim. Mecburum.

KADIN: Bütün gün.

ERKEK: Yaz ayları, temmuz. Başka zaman ne halim var, ne de vaktim. Kaç kere söyledim: Ben kendimi temmuzda buluyorum.

KADIN: Havasız, yeraltında.

ERKEK: Ve ancak gündüzleri.

(Radyoda cırlak bir şarkı)

ERKEK: İşte, komşu başladı. Geceleri onların gürültüsü. Sinirlerim zaten gergin.

(Şarkı yükselir. ERKEK'le KADIN, seslerini duyurabilmek için yüksek sesle konuşurlar.)

ERKEK: Yürü, gidelim, yürü!

KADIN: Bu saatte nereye?

ERKEK: Deniz kıyısına, bir gazinoya.

KADIN: Geç oldu.

ERKEK: Hava yeni karardı. Erken daha.

KADIN: Hastayım, inanmıyor musun, adım atacak halim yok.

(Bir kapı kapanır. Radyoda şarkı gitgide uzakta kalır, duyulmaz olur.)

(Deniz şıptırları. Uzaktan hafif müzik. İkisi de neşelidir.)

ERKEK: Harut Marut. Baş aşağı yahut.

KADIN: Gene neler uyduruyorsun?

ERKEK: Uydurmuyorum. Melek bu ikisi.

KADIN: Ne yapmışlar?

ERKEK: Babil'e inmişler, bakmışlar: Şehvet almış yürümüş, Tanrı'ya şikâyetçi olmuşlar.

KADIN: Tanrı ne demiş?

ERKEK: "Size de azgınlık ve şehvet verseydim, ne fesatlar çevirirdiniz!" demiş. Kendilerine çok güveniyormuş melekler. Harut ile Marut yani. Hayır, demişler, biz... imkânsız!

KADIN: Tanrı imtihan etsin onları!

ERKEK: Babil'e inmeleri de o yüzden. Babil'de bir kadına tutulmuşlar.

KADIN: Erkek mi bu melekler?

ERKEK: Baştan söylemedim mi? Erkek. Kadını elde etmek için sarhoş olmuşlar, türlü rezalet çıkarmışlar, adam öldürmüşler... ve yatmışlar kadınla.

KADIN: Tövbe de! Hiç melekler?

ERKEK: İnsan gibi melek bunlar.

KADIN: Gibi!

ERKEK: Tanrı şöyle demiş – Ya dünya işkencesi, ya da ahret azabı. Hangisini seçersiniz?

KADIN: Dünya işkencesi daha iyi!

ERKEK: Neden?

KADIN: Kısa sürer.

ERKEK: Onlar da öyle sanmış olacaklar. Ama düşünememişler ki dünya azabı daha uzun sürer.

KADIN: Öyle mi?

ERKEK: Bitmek bilmez dünya.

KADIN: Sana göre!

ERKEK: Neyse Harut ile Marut, dünya azabını seçmişler.

KADIN: Ya günahkâr kadın?

ERKEK: Bir yıldız olmuş.

KADIN: Yüceltilmiş yani?

ERKEK: Daha neler! Utancı hep aynı yerde parlayacak, göze çarpacak, lanetli bir yıldız.

KADIN: Erkekler bayılır böyle kadınlara.

ERKEK: Bilmem. Harut ile Marut'u bilirim ben!

KADIN: Onların cezaları ne olmuş?

ERKEK: Ayaklarından, baş aşağı, Babil kuyusuna asılmışlar.

KADIN: Kuyuya, baş aşağı?

ERKEK: Babil kuyusu benim de kuyum. Baş aşağı asıldım.

KADIN: Günahın ne? Şehvet? Seks?

ERKEK: Vaktim yok.

KADIN: Ne peki?

ERKEK: Ben büyü yaparım!

KADIN: Doğru! Büyülediklerinden biri de karşında.

ERKEK: Kahrımı çeker miydin başka türlü?

KADIN: Yalnız bir noktada yanılıyorsun!

ERKEK: Neymiş o?

KADIN: Sen baş aşağı değilsin kuyuda.

ERKEK: Ya?

KADIN: Gövden sulara, başın yukarda.

ERKEK: Alnım açık benim.

KADIN: Ve kuyuya bizim için girdin!

ERKEK: Tek istediğim de buydu. Bunu bilmen!

KADIN: Biliyorum.

ERKEK: Diren! diren! diren! Yaşamak, el çekmek eğlencelerden!

KADIN: Çek bakalım.

ERKEK: Gerçek bu. Senin gibiler...

KADIN: Halimden memnunum.

ERKEK: Ne yapalım, çağ! Kolay değil, kuyularda bir ipe bağlı, aşağılara inmek.

KADIN: İp kimin elinde?

ERKEK: Senin!

KADIN: Ama ipi kesecek bıçak da sende!

ERKEK: İpi kesersem sulara düşer, batağa saplanır, ölürüm.

KADIN: Ölmezsin sen! Kedi gibi kaç canlı!

ERKEK: Teşekkürler, karıcığım!

KADIN: O ne o?

ERKEK: Hangisi?

KADIN: Elinde oynadığın? Karanlık... seçemiyorum, kalem mi, çakı mı?

ERKEK: Ha evet! Külünk bu. Lünk lünk külünk! Nedir bildin mi külünk?

KADIN: Ferhat.

ERKEK: Ve Şirin... Külünk! Hem sen, hem ben, sen ve ben, sen ve ben! Külünk! Külünk!

KADIN: Alay etme!

ERKEK: Lünk lünk külünk! Dağ delinir, su gelir, bak seslere! (Tak... tak... tak sesleri) Külünk sesleri bunlar. Su gelir.

KADIN: Ne zaman?

ERKEK: Su gelir, temmuz serinler ve kavuşur Ferhat, Şirin'e.

KADIN: Geç, geç, geç!

ERKEK: Ercek erecek! Lünk lünk lünk, külünk!

KADIN: Sıcak başına vuruyor.

ERKEK: Gecedir, deniz kıyısındayız, denizlerden eser serinlik... Dinle: Ferhat, külüngü kayalara, taşlara vuruyor. Tak, tak, tak!

KADIN: Yavaş! Herkes bize bakıyor. Ver şu külünk dediğin şeyi bana!

ERKEK: Verilmez kimseye. O giderse ben yokum. Beni o kur-tarır, o ayakta tutar. Kayaları onunla deler, kuyuları onunla açarım.

KADIN: Ne kayaların delindiği var, ne de kuyuların açıldığı.

ERKEK: Yavaş yavaş, yavaş yavaş! Yaz yaz yaz... yaz ayları. Da-ha yeni girdik temmuza... nedir temmuz? *(Birdenbire neşe-sini yitirmiş, durgun bir sesle)* Vakit ilerledi, kalkalım artık!

KADIN: *(Durgun)* Kalkalım! Yarın gene temmuz.

(İskemle takırtıları, ayak sesleri. Hafif müzik duyulmaz olur.)

(Tıpkı başlarkenki gibi: KADIN'la ERKEK bir şiir okudukları izlenimini vermemeye çalışarak, kesik kesik, duraklayarak ko-nuşuyorlarmış gibi okurlar.)

KADIN: Alev alev yanıyor temmuz ortası sokak...

ERKEK: Sıcak, olanca, evde.

KADIN: Delikli taşlara demin dökülen su...

ERKEK: Tuzlu bir tortu oldu düştüğü yerde.

KADIN: Kızgın sac mı bastığım tahta?

ERKEK: Camlar akkor mu, saydam?

KADIN: Boşuna, açsam kapasam...

ERKEK: Emmiş yakan sığağı pencere, perde.

KADIN: Yaprak kımıldamıyor, gevşek, bitkin...

ERKEK: Dağılırken eşya...

KADIN: Tıkayan sıcakta bunalıyorum...

ERKEK: Senin kadar ben de.

KADIN: Keskin parıltıda kamaşır göz...

ERKEK: Bezgin, içerlek erirken kurşun...

KADIN: Evlerde kalmanın dehşetini duydum...

ERKEK: Senin kadar ben de.

KADIN: Akpak gemilerin pır pır eden tenteleri...

ERKEK: Temmuz çölü uzarken, süzülür mavilerde.

KADIN: Gecenin azıcık serinliğini bulsak...

ERKEK: Daha çok ilerde.

(Bir gemi düdüğü bir süre)

(Bir kapı zili uzun uzun çalar. Acelesiz ayak sesleri. Kapı açılır.)

ERKEK: Oo, Kaptan! Hoş geldin!

KAPTAN: (Sıkıntılı) Hoş bulduk!

ERKEK: Girsene! Ne bekliyorsun?

KAPTAN: Karım yok mu?

ERKEK: Karım? Uzun hikâye. Gir içeri, anlatırım!

(Kapı kapanır.)

KAPTAN: Karım nerde?

ERKEK: Sigara içer miydin?

KAPTAN: Sağ ol! Yakalım!

(Bir çakmak sesi)

ERKEK: Karım gitti. Nihayet gitti.

KAPTAN: Nereye gitti?

ERKEK: (Hafif güler.) Tatil yapmaya.

KAPTAN: İyi! Bu çok iyi! Ya sen?

ERKEK: Bana bakma! Ben buradayım.

KAPTAN: Aşağıda.

ERKEK: Yerin altında.

KAPTAN: Memnunsun!

ERKEK: Çok.

KAPTAN: Neden memnunsun?

ERKEK: Karım gitti. İçim rahat.

KAPTAN: Zavallı!

ERKEK: İnsanlara acımak ancak Tanrı'nın işidir, biz kim oluyoruz?

KAPTAN: Doğru! Peki, seni bırakıp nasıl gitti?

ERKEK: Anladı ki iyiyim ben... çalışabiliyorum. Sonra baktı ki...

(Bir kôpek hırlaması)

KAPTAN: Bu kôpek ne?

ERKEK: Komşunun kôpeği... Havlar, hırlar, ara sıra... Evet, baktı ki tehlike yok...

KAPTAN: Ne tehlikesi?

ERKEK: Komşu kadınlar, kulağını büküyorlardı. Genç adam, tek başına bırakılır mı falan diye. Ama kesin olarak anladı: Yerin altındayım ben ve gözüm dünyayı görmüyor kendi telaşımdan.

KAPTAN: O, bunu önceden de biliyordu.

ERKEK: İçi rahat, gitti. Yoo, yoo, baktı ki ben tam rahat değilim, üzülüyorum onun durumuna... hem kendisi, hem de benim için gitti.

KAPTAN: Yalnız mı gitti?

ERKEK: Birkaç hanım arkadaşıyla, bir aylık bir deniz gezisi.

KAPTAN: Hanımların beyleri?

ERKEK: Çoğu benim gibi. Kaldılar işyerlerinde, odalarında. Temmuz emekçileri.

KAPTAN: Karının yokluğu belli oluyor. Yeraltından yeryüzüne çıkmışsın! Burası misafir odası değil miydi?

ERKEK: Oturma, yemek ve misafir odası. Duruma göre... gelene gidene göre.

KAPTAN: Ağaç! Bu daracık odada ağaç! Yahu, bu da ne? Karın varken yoktu. Burada büyümek bu.

ERKEK: Ben büyütürüm. Bütün ümidim onda.

KAPTAN: Yaprakları bile yok.

(Keçi sesleri)

ERKEK: Keçiler yiyor

KAPTAN: Ne yesinler?

(Bir koyun melemesi)

ERKEK: Koyun da yiyor.

KAPTAN: Koyun bu ağacı yemez. Ağaç kendi kendini yiyor.

Karın gideli zayıflamışsın sen! Yoksa bana mı öyle geldi?

ERKEK: Sana öyle gelmiş. Kendime bakıyorum.

KAPTAN: Sesin de eski ses değil.

ERKEK: Eskiden nasıldı?

KAPTAN: Daha gürdü, daha tok.

ERKEK: Gene ağaca bakıyorsun, ne var ağaçta?

KAPTAN: Susuz kalmış. Yapraklar, kökler... kavrulmuş susuzluktan.

ERKEK: Boyuna su veriyorum.

KAPTAN: O halde fazla sudan çürümüş kökler. Olmaz! Toprak çürümüş, beslemiyor. Kökler aşağılara inmeli!

ERKEK: Fakat biliyorsun, yerin altı, yani aşağısı, alt kat... daha beter çürük toprak.

KAPTAN: Dışarıya çıkarmalı, açık havaya!

ERKEK: O zaman benim olmaktan çıkar. Ben onu buraya getirdim, ömrü burada geçecek.

KAPTAN: Geçmez!

(Birden bir düdük sesi. Hızla akan otomobil sesleri. "Geç! geç! geç!" sesleri)

ERKEK: Aşağıya inmeyelim mi, Kaptan?

KAPTAN: Sende büyük değişme var. Evvelce istemezdin yeraltına inmemi!

ERKEK: Şimdi vaktim çoğaldı.

KAPTAN: Karını azalttın da ondan! Ama ya büsbütün çoğalmış dönerse?

ERKEK: Ne demek o?

KAPTAN: Yani daha da yetmezse ona, burada buldukları?

ERKEK: Kendi bilir! Ben yalnız kendim için mi?... Neyse! Bırak şimdi bunları, aşağı inelim! Atölyem aşağıda. Gel, gel, aşağı gel!

(Merdiven gıcırtiları. Bir kapı gıcırdayarak açılır.)

KAPTAN: Ohoo, büsbütün yükünü almış burası. Kımıldanacak yer yok. Fakat... bu ne? Bir tabut!

ERKEK: (Ağır ağır) Yeraltına iniyorum kaç yıldır. Kimin için? Karım için! Baharları bilmiyorum, yazları nereye gömüyorum? Kendimi nereye gömüyorum? Buraya! Bu tabut, benim...

KAPTAN: Bırak zevzekliği!

ERKEK: (Aldırmaz. Bir şiir okur gibi) Bu tabut bir ağıttır. Yakılan bir ağıt. Serptiğim ve çürüyen tohumlara bir ağıt... Sen de yardım et, Kaptan!

KAPTAN: (Onu taklit ederek) Diktiğin ve çürüyen elmalara, armutlara bir ağıt...

ERKEK: Açtığım, su vermez kuyulara bir ağıt. Devam et, Kaptan!

KAPTAN: Dövdüğün, dövülmez bakırlara bir ağıt...

ERKEK: Topladığım, değersiz çakıllara bir ağıt...

KAPTAN: Bu tabut!

ERKEK: Karanlıklar ülkesinde günlerce yürüdü İskender.

KAPTAN: Yürüdü de ne oldu?

ERKEK: Hızır, abihayatı buldu, bengisuyu yani. İskender bulamadı.

KAPTAN: Ne oldu?

ERKEK: Temmuz'u aramaya yeraltına indi İhtar.

KAPTAN: İhtar ne oldu?

ERKEK: Eli boş döndü. Ne oldu? Ne oldu?

KAPTAN: (Değişmiş) Yeter artık... kendine gel!

ERKEK: (Üzgün) Kendimdeyim, Kaptan! Bak şimdi... duvara bak! Tespihböceği duvara tırmanıyor.

KAPTAN: Yalnızlıkta tırmanıyor. Bizi görmedi, görseydi biz varken tırmanmazdı.

ERKEK: Hoop! Düştü. Bizi gördü, attı kendini, yere düştü, tor-top oldu. Bu da öyle!

KAPTAN: Ne öyle?

ERKEK: Gözler üstümüze çevrilmişse, iş görmek kolay değil.

KAPTAN: Karını onun için mi gönderdin?

ERKEK: O yukarda odada otururken bile, göz göz üzerinde, buradaydı bakışları. Tedirgin oluyor, çalışamıyordum.

KAPTAN: Rahatsız şimdi!

ERKEK: Çok!

(Tahta kesen testere sesleri. Birbirlerini işitmek için, seslerini yükseltirler.)

KAPTAN: Nedir yaptığın?

ERKEK: Tahtayı kesiyorum.

KAPTAN: Tabut mu tamamlanacak?

ERKEK: Hayır, hayır... bir beşik. Yeni bu.

KAPTAN: Yoksa?

ERKEK: Olabilir. Yeri hazır olmalı.

KAPTAN: Ne zaman doğuyor?

ERKEK: Temmuz, ağustos, eylül... üç ay, üç ay, üç ay...

(Testere sesleri çoğalır.)

(Kapı zili. Kapı açılır.)

ERKEK: Hoş geldiini!

KADIN: Hoş bulduk, nasılsın?

ERKEK: İyiyim. Sen?

KADIN: Görmüyor musun?

ERKEK: Gelmezsın sanıyordum.

KADIN: Gelmeyebilirdim.

ERKEK: Neden?

KADIN: Biliyorsun!

ERKEK: Bir de sen söyle!

KADIN: Bırak şimdi. İyisin ya?

ERKEK: İyiyim!

KADIN: Akrepler, kırkayaklar, tesbihböcekleri?

ERKEK: Hepsi iyiler!

KADIN: Kuyu, çukruk, yer altı?

ERKEK: Hepsi yerli yerinde.

KADIN: Sevindim.

ERKEK: Sağ ol! Geldin ya...

KADIN: Evet?

ERKEK: Gidecek gibisin!

KADIN: Gibi! Yok canım? Nerden çıkardın? Gidecek olsam gelmezdim.

ERKEK: Hani sanki... eşyalarını falan almaya?..

KADIN: Ne eşyam var ki?

ERKEK: Üstbaş.

KADIN: Eski püskü şeyler. Değmez.

ERKEK: Haklısın!

KADIN: Asma suratını! Ben onlarla varım.

ERKEK: Nelerle?

KADIN: Eski evler, eski tahtalar, eski duvarlar... sayayım mı?
Ben sana zaten öyle yerlerden, oralardan geldim.

ERKEK: Sevindim.

KADIN: Ben seni her zaman sevindirmek istedim. Yalan de!

ERKEK: Diyemem!

KADIN: Çünkü vicdanın var, çünkü...

ERKEK: Uzatma! Vardır bazı şeyler.

KADIN: Canım benim!

ERKEK: Tanrı, muhabbetini artırsın! Nasıl oldu bu iş?

KADIN: Gördüm. Çıktığım gezide gördüm. Denizde karayı özledim, senin karanı. Rahatta sıkıntıyı özledim.

ERKEK: Yerüstünde yerin altını!

KADIN: Tabii! Onun keyfi başka. Çok şey öğrendim.

ERKEK: Neler mesela?

KADIN: Her şeyden önce şunu öğrendim: Yerin altında rehin-
desin hâlâ; seni benim kurtarınam gerekiyor.

ERKEK: Yeraltı, beni bırakacağı vakti kendi bilir, işine karıştır-
maz kimseyi. Hem..... karşılığını ödmeden verir mi beni
sana?

KADIN: Ödeyeceğim işte. O karanlıklara ben de ineceğim. Ara-
dığın çeşmeyi belki ben bulurum.

ERKEK: Senin için zor iş. Bırak da ben kendim bulayım!

KADIN: Hayır! Yeter senin bu kadar uğraştığın! Şimdi sıra bende.

ERKEK: Bir tehlike var. Alışırısın, hoşlanırsın, bir daha da çık-
mak istemezsin yeryüzüne.

KADIN: Ben sen değilim! Kısa bir zaman için. Göreceksin! Yeter
ki sen izin ver!

ERKEK: Eh, ne diyebilirim, madem istiyorsun, pekâlâ! Görelim
bakalım...

(Gıcırdayan merdivenlerde ayak sesleri, kuyu çıkırgı sesine dö-
nüşür.)

ERKEK: (Uzaktan ve yankılı ses) Sen o kovaya giremezsin, geri
dön, geri dönnnn!

(Testere sesleri)

ERKEK: (Deminki gibi) Sen o tahtayı kesemezsin, vazgeççç!

(Bakırcıların bakır dövme sesleri)

ERKEK: (Deminki gibi) O bakırı dövemezsin, buraya gelll, bu-
raya!

(Körük sesleri, örs ve çekiç sesleri)

ERKEK: (Deminki gibi) Ellerin yanar, sen o demiri dövemezsin,
bırak, bırak, bırakkk!

(Son sözcükler kurbağa vıyıklamalarına dönüşür, kurbağa sesle-
ri gittikçe hafifler.)

KADIN: (Dalgın, uyanır gibi) Nerdeyim? Ne oldu bana?

ERKEK: Issız bir kırdasın, sazlık bir yer. Yarı baygın buldum
seni.

KADIN: Yeraltına inmemiş miydin ben?

ERKEK: Yeraltı, yukarı attı seni.

KADIN: Ama niçin?

ERKEK: Güçsüz olduğunu anladı. Ben de söylemiştim. Dayanamazsın, demiştim.

KADIN: Ne farkım var senden?

ERKEK: Farkın şu ki... sen, kışın, aşağıdaki odada oturabilir misin?

KADIN: Ne kapı kapı, ne pencere pencere. Tahtalar, duvarlar... rutubet...

ERKEK: Sen yazın da bir kıştasın! Yeraltı bunu biliyor. Tanrılar kış aylarını yeraltında geçirirler, yazları yeryüzünde. Senin hep yeryüzünde olman gerek. Yeraltı, seni bir şartla geri gönderdi.

KADIN: Neymiş şartı?

ERKEK: Rehin olarak, gene ben ineceğim aşağıya.

KADIN: Ne zaman kurtulursun rehinden?

ERKEK: Karanlıklarda çeşme. Çeşmeyi bulunca.

KADIN: Ya ben ne olacağım?

ERKEK: Geceleri seninleyim!

KADIN: Tanrılar gibi olsaydın keşke. Yazları yeryüzündeymiş onlar. Yazları, gündüz gece, beraber olsaydık seninle.

ERKEK: Kışın, yeryüzünde olabilmemiz için, bütün bunlar.

KADIN: Kış, kömürler, hastalıklar, artan masraflar...

ERKEK: Yaa, yaa, yaa! Ben ne diye temmuz deyip duruyorum? Temmuz, en eski Tanrı'dır, yılın en verimli ayının simgesi, Temmuz'un karısı İnanna, yeraltından çıkabilmek için, kocasını rehin bırakır.

KADIN: Rehin! Ne acayip kelime!

ERKEK: Mutluluk ve aşk uğruna rehin kalmak!

KADIN: Aşk! Aşkımız kalmış!

ERKEK: Aşk ya da dayanışma! Temmuz, ağustos, imtihan aylarımızdır bizim.

KADIN: İmtihanı hep sen veriyorsun!

ERKEK: Ya senin verdiği imtihanlar?

KADIN: Ama rehinde olan kim?

ERKEK: Ben yeraltında, sen yerüstünde, ikimiz de rehindeyiz.
Temmuz, hem ölümdür, hem diriliş.

KADIN: Ve ağustos, eylül.

ERKEK: Büyük dalganın serpintileri onlar. Eylül sonunda fırtına yatıştır. Gemi, tufanı atlatmıştır.

KADIN: Daha kaç yaz sürecektir bu tufan?

ERKEK: Biter, birkaç yıl sonra biter. Zaten çok sürmez, benim de kuvvetim kalmaz yeraltına inmeye! Hazır güçlüyken ineyim, işim beni bekliyor.

(Gıcırdayan merdivenler. Sessizlik. Sonra bir yazı makinesinin hızlı takırtıları. KADIN ve ERKEK, o gürültüde seslerini duyurabilmek için, bağırır gibi konuşurlar.)

KADIN: Heyy! Şimdi ne yapıyorsun?

ERKEK: Kasırganın kanatlarını kırıyorum.

KADIN: Kır, kır! Kışın esecek kasırgalar, kırmasın diye kapıları, camları... kır, kır!

(Sessizlik. Sonra bir beton-deler takırtıları. KADIN'la ERKEK, o gürültüde seslerini duyurabilmek için, gene bağırır gibi konuşurlar.)

KADIN: Şimdi ne yapıyorsun?

ERKEK: Çimentonun çatlağında, nasılsa uç vermiş bir çiçek. Çimentoyu parçalıyorum. Çiçeği toprakla besleyeceğim. Özlü toprak buldum.

KADIN: Özlü toprak. Nerden buldun o toprağı?

ERKEK: Aşağıdan, derinden, yeraltından!

Altın Beşik

KİŞİLER

I. YÜKÇÜ

II. YÜKÇÜ

ADAM

KADIN

KÜÇÜK KIZ

İKİ KÜÇÜK KIZ

Bir süre ağır bir yük taşıdığını sezdiren soluyuşlar.

I. YÜKÇÜ: Yavaş, Hasan, yavaş ol, yavaş!

II. YÜKÇÜ: Kolluyorum, bırak yere!

(Taş tabana bırakılan ağır bir cismin boğuk, tok sesi)

II. YÜKÇÜ: *(Soluyarak)* Tamam! Çok! Öldük!

I. YÜKÇÜ: *(Soluyarak)* Beşinci kat. Çık çık, bitmedi.

II. YÜKÇÜ: Eski zaman sandığı. Demir kakma. Ağır. Şu çemberlere bak; bilek kalınlığında.

I. YÜKÇÜ: Kaç yıldır yük taşıyırım, hiç böyle yorulmamıştım. Buzdolabı, piyano bunun yanında kuş gibi.

II. YÜKÇÜ: Gece olduğunu da unutma! Bütün gün yük taşıdık! O yorgunluk da bindi tabii.

I. YÜKÇÜ: Bindi ya, gene de çok ağır. İçinde ne var dersin?

II. YÜKÇÜ: Duymuştum, böyle sandıklarda eski kılıçlar olurmuş.

I. YÜKÇÜ: Varsa silah falan, bak, söylemedi deme; bizim de başımız derde girer.

II. YÜKÇÜ: Alır paramızı gideriz. Sahibi gelsin hele!

I. YÜKÇÜ: Siz gidin, geliyorum dedi. Söylediği yere, eh işte, sandığı getirdik biz. Getirdik ya, kendisi nerede?

II. YÜKÇÜ: Gelir, be Ömer! Hele dinlenelim biraz!

I. YÜKÇÜ: O evi gözün tuttu mu senin?

II. YÜKÇÜ: Ne gibi?

I. YÜKÇÜ: Sağa sola baktım, boşalmıştı ev. Bir bu sandık kalmıştı.

II. YÜKÇÜ: Buraya taşınmışlar, öyle dedi ya adam.

I. YÜKÇÜ: Ya bu sandığı, öteki eşyalarla birlikte neden getir-mediler, neden orada bıraktılar? Hasan, oğlum, bu işte bir bityeniği var. Hiç yoktan başımıza dert aldık.

II. YÜKÇÜ: Telaş etme! Gelsin sahibi; alır paramızı, gideriz.

I. YÜKÇÜ: Almadan gitsek?

II. YÜKÇÜ: Az eziyet mi, be Ömer!

I. YÜKÇÜ: (Birden) Sus, gelen var!

(Taş merdivenlerde ayak sesleri)

II. YÜKÇÜ: (Yavaş sesle) Odur! Belli etme ha!

I. YÜKÇÜ: (Yavaş sesle) Dur hele!

(Taş merdivenlerde ayak sesleri gittikçe daha belirgin)

ADAM: (Soluyarak gelir.) Yoruldunuz, değil mi? Merdivenler çok dik.

(İnandırmak ister gibi ve çabuk çabuk)

Ondan istedim... geceleyin, dedim... getirirsem... kimseyi rahatsız etmem... kimse görmez... dedim.

I. YÜKÇÜ: (Oralı değilmiş gibi) Ne olur görürlerse, efendi?

ADAM: İnen, çıkan... gündüz... görsünler istemedim.

II. YÜKÇÜ: Gizli-kaçak bir şey mi var içinde; çekinirsin, Bey?

ADAM: Yok canım, neler düşünüyorsunuz!

I. YÜKÇÜ: Düşündüğümüzden değil de, gene sen bilirsin, Efendi!

II. YÜKÇÜ: Ya neden geciktin, Bey?

ADAM: Anahtarı bulamadım. Çok bekletmedim ya sizi?

I. YÜKÇÜ: Oturduk, dinlendik. Yeni mi yapıldı bu apartman?

ADAM: Yeni. Her katta üç daire. Çoğu tutulmadı henüz. Bu katta şu iki daire tutulmuş, ama daha taşınmadılar.

II. YÜKÇÜ: Siz çok oldu mu taşınalı?

ADAM: (Duraklar.) Biz...(Birden) Ben asıl şimdi taşınıyorum. Yalnız... acaba bu sandık, bu kapıdan sığar mı?

II. YÜKÇÜ: Koca kapı! Neye sığmasın, Bey?

ADAM: Kapılar büyür, küçülür. Evine, eşyasına, adamına göre. Her kapıdan her şey giremez; o yüzden sordum.

I.YÜKÇÜ: Bu kapıdan bunun gibi iki sandık girer, Efendi!

ADAM: (Sevinmiş) İyi, çok iyi! Girmez demişlerdi. Girmeli, girmeli! (Duygusuz, çabuk çabuk) Girmezse sökeriz kapıyı, içerde aletler var.

II. YÜKÇÜ: Yok canım, neden... sen hele aç kapıyı!

ADAM: Durun, dinlenin biraz, dinlenin!

I.YÜKÇÜ: (Sıkıntılı) Dinlendik, gecikmeyelim, Efendi! İçeri bırakalım da gidelim biz.

ADAM: Acele işiniz mi var, niçin?

II. YÜKÇÜ: Gecenin bu saatinde artık ne işi olur? Karnımızı doyurup kahveye çıkarız. Hani vakit geçsin!

ADAM: (Çabuk çabuk) Öyleyse gitmeyin! İçerde yemek var, yeriz. Allah ne verdiyse! Hem benim işim hemen bitmez. Sandığı içeri almakla bitmez.

I. YÜKÇÜ: (Canı sıkılmış) Sözleşmemiz buraya kadardı. Getirdik, ver paramızı da gidelim biz.

ADAM: Telaştan akıl mı kaldı bende! Paranızı vermem diye mi

korktunuz, ondan mı kûskûn gibisiniz? Kızmayın, kûsme-
yin, n' olur! İşte paranız!

II. YÜKÇÜ: Bu çoktur, Bey! Yarisına kesiştik bunun.

ADAM: Yoruldunuz! Merdivenler... sandık da ağır. Az bile! He-
lal olsun!

I. YÜKÇÜ: Sağol, Efendi!

ADAM: (Hemen) Karnınız doyunca birer de kahve içeriz. Yeri
de hazır zaten.

I. YÜKÇÜ: İçerdeki işleri kapıcı da yapar, Beyim! Gidelim biz.

ADAM: (Yalvarır gibi) Kapıcıya güvenemem. Hem bu gece, o
yok burada. İyi ki yok. Olsaydı getiremezdim. Her şey bu
gece bitmeli. Bana yardım edin!

I. YÜKÇÜ: İçinde ne var ki böyle ağır bu sandık, efendi?

ADAM: (Sakin, üzgün) Yaa, yaa! Çok ağır. Ben bunu tek başıma
nasıl kaldırırim!

II. YÜKÇÜ: İşte biz içeri koyalım, diyoruz ya, Beyim!

ADAM: Yaa, yaa! Size güvendim. Eskisi gibi değilim. Kaldıra-
mıyorum bazı şeyleri. Çok ağırlaştı, çok. İçerdeki emeğini-
zi ayrıca öderim. Şimdi vereyim, hemen şimdi...

II. YÜKÇÜ: Dur, Bey, dur bakalım! Sen ne diyorsun, Ömer?

I. YÜKÇÜ: Efendi, madem çok istiyor kalalım bari!

ADAM: (Sevinmiş) Yaa, yaa! Önce şu kapıyı açayım! (Anahtar
tıkırtısı. Kapı açılır, elektrik düğmesi çevrilir. İçerden) Yaktım
ışığı, gelin, içerde... Önce içersini görün!

(İçeri girerler.)

ADAM: (Sinirli güler.) Hı hı, nasıl? Aklınıza gelir miydi?

I. YÜKÇÜ: (Şaşırmış) Bu ne çok eşya, efendi? Adım atacak yer
yok. Yemek masası da pek büyük.

ADAM: Yaa, yaa!

II. YÜKÇÜ: Koltuklar, divan, büfe... Duvar kenarları boydan
boya saksı. Bir bahçeye benziyor.

ADAM: Yaa, yaa! Şimdi bahçeler apartmanlara taşındı. Parça

parça topraklardan söküldü, küçüldü, daraldı, saksılara sokuldu bahçeler.

I. YÜKÇÜ: Piyanoyu köşeye çekmeli! Çamaşır makinesi banyoya, buzdolabı mutfığa konacak.

II. YÜKÇÜ: Bırakıp gitmişler. Yoksa sizin değil mi bu daire, Bey?

ADAM: (Dalgın) Bilmem... kimin bu daire? Kimin? (Ses tonu değişir.) Bizim, tabii bizim, bizim! Hepsinin sahibi var. Koltukların, perdelerin, masanın sahibi var. Çamaşır-dikiş makinesi... buzdolabı, büfe... hepsinin sahibi. Yalnız dışardaki sandık, sahipsiz!

I. YÜKÇÜ: Sandık sizin değil miydi, Efendi?

ADAM: (Canlı) Benim. Sandık benim. (Üzgün) Sahipsiz o... benim!

II. YÜKÇÜ: Darılma ya, Bey, o sandık bu eşyaların arasına pek yakışmıyor.

I. YÜKÇÜ: Biz apartman hamalıyız, hiçbir apartmana böyle bir şey taşımadık. Gömme dolap, gardırop falan yok muydu dairenizde?

ADAM: Var, içerki odalarda var tabii.

II. YÜKÇÜ: Çamaşır, üstbaş, öteberi... şimdi gardroplara konuyor, bey!

ADAM: (Üzgün) Öyle! Sandıklar, sandukalareski zamanda kaldı. Öyle! (Birden canlanır.) Neyse, neyse! Alalım içeri. Keser nerede?

II. YÜKÇÜ: Ne yapacaksın keseri, Bey?

ADAM: Kapıyı sökeceğim! (Anımsar.) Ha, öyle ya, gerek yok dediniz. Girer bu kapıdan, dediniz. Girmeli! Ama ayakta girsin, yatarak değil. Bütün kapılardan. Hasta sedyelerinde gibi yatarak değil ayakta, yürüyerek girmeli! Çok yattı, çok. Ayakta girmeli!

II. YÜKÇÜ: Olur. Düz değil, dik sokarız; üzme kendini, Bey!

I. YÜKÇÜ: İstersen dışarda aç sandığı, önce içindekileri taşıyalım, sonra kendisini alırız, Efendi!

ADAM: (*Kesin, kararlı*) Olmaz! Sandık, altın beşik. Evine dimdik girsin, altın beşikte gibi. Burası onun evi, onun!

II. YÜKÇÜ: O kim, Bey?

ADAM: (*Kendi kendine konuşur*): Dölsüzler kara çadırlara... Kaçaklar, katiller, kargınır hepsi.

I. YÜKÇÜ: (*Yavaş sesle*) Ne diyor, be Hasan?

II. YÜKÇÜ: (*Yavaş sesle*) Ses etme, dur hele!

ADAM: (*Birden değişir.*) Durmayın, vakit geçiyor. Önce dikine kaldırın! İterek, yavaş yavaş, getirin, getirin!

II. YÜKÇÜ: Ömer tut! Yavaş! Kaldır! Az daha! Madem öyle, dikelim tepe üstü!

ADAM: Evet evet evet! Başı o yanda. Orası yukarda olmalı! Şimdi oldu.

(*Boğuk sesler, bir inilti*)

II. YÜKÇÜ: Bırak inlemeyi, be Ömer! İyi tut!

I. YÜKÇÜ: (*Soluyarak*) Ben inlemedim.

ADAM: Yavaş yürütün, yavaş! Adım adım yürüsün, yavaş!

(*Kırılan cam sesleri*)

I. YÜKÇÜ: İçinde bardaklar kırıldı galiba.

ADAM: Yerde, cam parçaları, yerde.

I. YÜKÇÜ: (*Soluyarak*) Ses sandıktan geldi sanki.

ADAM: Yok, yok, yok!

II. YÜKÇÜ: Bir tabut gibi uzadı adeta. Düz dururken böyle görünmüyordu.

ADAM: Biraz daha itin, biraz daha! Portmantonun önüne kadar... aynanın karşısına.

II. YÜKÇÜ: Ayna kırılmasın, Bey!

I. YÜKÇÜ: O resmi aynaya neden tutuyorsun, Efendi?

ADAM: (*Bir tuhaf güler.*) Yüzü göründü, yüzü! Aynaya bakın! Nasıl? Çok güzel, değil mi?

II. YÜKÇÜ: (*Şaşırmış*) Güzel, güzel ya, anlayamadık...

ADAM: (Sözünü keser, kendi dünyasına dalmış) Aynaya bakıyor, aynada güzelliğini seyrediyor. Kapatın kapıyı, gelin, gelin! (Sakin, duygusuz) Şimdi karnımızı doyuralım!

(Kapı kapanır.)

(Yemek yemişlerdir. Çatal, kaşık tıkırtıları)

II. YÜKÇÜ: Allah ziyade etsin, Beyim!

I. YÜKÇÜ: Zahmete girdin, sağol, Efendi!

ADAM: Afiyet olsun! Kahve nasıl?

II. YÜKÇÜ: Kahve de pek iyi; eline sağlık!

I. YÜKÇÜ: Bizim esnaf kahvesinde de iyi kahve yaparlar, Efendi!

ADAM: Evet, iyidir; bilirim, Ömer Ağa!

II. YÜKÇÜ: Nerden bilirsin, Bey?

ADAM: Oturdum çok, Hasan Efendi! Siz beni bilmezsiniz, ama ben sizi tanırım.

II. YÜKÇÜ: Doğrusunu istersen, Bey, ben de seni tanır gibiyim; şimdi hatırlıyorum. Gördüm seni kahvede, evet, gördüm.

ADAM: Olabilir, tabii. Ama ben, çok baktım size. Tanırım, tanıdığım için de sizi seçtim.

I. YÜKÇÜ: Gene anlamadık bir şey, Efendi!

ADAM: Anlarsınız, anlarsınız!

II. YÜKÇÜ: Bütün bu eşyaları kimler taşıdı Beyim?

ADAM: Üç dört kişi, bir kamyonu koyup getirdi, birkaç gün önce.

I. YÜKÇÜ: Sandık da beraber gelirdi. Koca kamyon; bir yere sığardı elbet.

ADAM: Bu geceyi bekledim, sizi bekledim. İyiliksever, temiz insanlarsınız siz.

II. YÜKÇÜ: O senin iyiliğin, Bey!

ADAM: Hasan Efendi, sen evlisin, çocuğun var.

II. YÜKÇÜ: Vardır, Beyim, Allah'a şükür!

ADAM: Bir tane?

II. YÜKÇÜ: Bir tanedir, Bey! On beşinde bir kızım var. Biz beraber çalışırız, hemşeriyiz bu Ömer' le.

ADAM: Buradalar mı? Yani karın, kızın burada mı?

II. YÜKÇÜ: Köydeler, Bey! Gurbetçiyiz biz; yollarız kazancımı-zı onlara. Diyoruz ki beş on yıl daha böyle edelim de, sonra gene dönelim köye. Yazımız neyse o olur, Bey!

ADAM: Var mıdır resmi?

II. YÜKÇÜ: Kimin, Beyim?

ADAM: Kızının!

II. YÜKÇÜ: Vardır bir ufak resmi, taşırım koynumda. Gör istersen!

ADAM: (Birden heyecanlanır.) Yaa, yaa, Allah bağışlasın! Tıpkı, tıpkı! (Kendi kendine konuşur.) Evlatlar, evladım... dünyalar benim olurdu... Dölsüzler kara çadırlara... katiller... kaçaklar... kargınır hepsi...

II. YÜKÇÜ: Hani, Bey, cahilliğimize ver, seni iyi bir adama benzersin, lakin arada garip lafların olur.

I. YÜKÇÜ: Gözlerin yaşıyor, bir derdin var senin, Efendi!

ADAM: Yok bir şey, yok bir şey! Senin de çocuğun var mı, Ömer Ağa?

I. YÜKÇÜ: Allah'ın dediği olur, Efendi! Ne desek boş! Benim çocuğum olmadı. Karım köyde, bu Hasangillerin yanında-
dır.

ADAM: Buraya neye gelmezler?

II. YÜKÇÜ: Baba ata toprağıdır köy, a Beyim! Doğrultalım belimizi, biz de dönmek isteriz. Arada alırız mektuplarını şimdilik. İyidirler, eh işte yaşar giderler köyde.

(Kısa bir sessizlik)

I. YÜKÇÜ: Eh, Efendi, yemeğini yedik, kahveni içtik, paranı aldık onca. Kesene bereket! Daha bir emrin varsa, söyle de yapıp gidelim biz.

ADAM: (İçini çeker.) Ah, ah!

II. YÜKÇÜ: Bir derdin var senin, bey! Aç da ferahla! Sır sakla-
rız, gayrı bizi dost bilesin! Gam çekme, derdini söyle, ra-
hatla!

I. YÜKÇÜ: Çocuğun yok da benim gibi, ona mı üzülürsün?
Vardı da öldü mü, Efendi?

ADAM: (*Birden bir sırrı açıklar gibi, coşkulu*) Öldü. Dışarda san-
dıktan bakıyordu, aynada gördünüz, şimdi onu gömeceğiz!

I. YÜKÇÜ: Aman, Efendi, neler söylüyorsun?

ADAM: (*Birden ilgisiz, sakin*) Kötü bir şey mi dedim?

II. YÜKÇÜ: Gömeceğiz, dedin Bey!

ADAM: (*Dalgin, sakin*) Büyü bozulmasın, dünyam yıkılmasın,
konuşturmayın beni.

II. YÜKÇÜ: Bağışla, Bey, dur hele! Öldürdün mü ki gömecek-
sin?

ADAM: (*Yalvarırcasına*) Sormayın, büyü bozulmasın! Senin de
evladın var, onun başı için.

II. YÜKÇÜ: (*Kısa bir sessizlikten sonra*) Sen burada tek başına
mısın Bey? Kimin, kimsen yok mu? Karın yok mu?

ADAM: (*Sakin*) Karım, baldızım... vardı... var.

I. YÜKÇÜ: Neredeler, peki?

ADAM: Yoklar. Ne geldiğimiz evdeler, ne de burada. Sandık
ortadan kalkınca gelirler.

II. YÜKÇÜ: Biliyorlar mı kızının sandıkta olduğunu?

ADAM: Bilseler... belki bilirler. (*Yalvarır.*) Yok size bir zararı;
yardım edin bana!

II. YÜKÇÜ: Edelim, Beyim, edelim; lakin anlayamadık.

ADAM: Sandık, karımın çeyiz sandığı. Çok eski, çok sağlam.
Bana gelirken babasının evinden getirmişti. Sonra öldü. Kızım öldü.

II. YÜKÇÜ: Neden öldü?

ADAM: (*Dalgin, kendi kendine*) Dölsüzler kara çadırlara... ka-
çaklar, katiller... kargınır hepsi.

II. YÜKÇÜ: Ne zaman öldü? (*Sessizlik. Sakin, yumuşak*) Ne zaman öldü dedim, Bey!

ADAM: (*Dalgalılığından kopar.*) Şey... kızım şimdi on beşinde. Resmini gördünüz.

I. YÜKÇÜ: Kendisini de görsek, Efendi!

ADAM: Görün! Ama sonra hemen gömeceğiz!

II. YÜKÇÜ: Nereye gömeceğiz, peki?

ADAM: Yeri hazır. Hazır... hemen.

II. YÜKÇÜ: Acelen ne, Beyim? Daha iyi değil mi, yarın gündüz gözüyle?

ADAM: (*Çabuk çabuk*) Bu son gecem. Yarın gelirler. Bilmesinler. Bu son gecem.

II. YÜKÇÜ: (*Üzgün, çaresiz*) Doğru dersin, Bey! Bilmesinler, hemen gömelim!

ADAM: (*Sevinmiş*) Yaa, yaa! Biliyordum zaten; sizden başkasına nasıl anlatabilirdim? Gömelim! Gelin benimle! Önce mezar!

(*Çekilen iskemleler. Parkede ayak sesleri. Bir kapı açılır.*)

II. YÜKÇÜ: Tam da sandık büyüklüğünde, Bey!

ADAM: (*Sevinmiş*) Yaa, yaa! Şansımız varmış, kızımın da benim de! Balkonda içine öteberi konur diye yaptırdım burasını. Şimdi sandığı duvardaki bu oyuga yerleştirip önünü tuğla ile ördüm mü, her şey saklanmış olur. Tuğlası, harcı, hepsi hazır. Yarım saat sürmez, örülür duvar.

I. YÜKÇÜ: Peki ama, Efendi, karın, baldızın yarın gelecek. Bu bölmenin önü açıldı; bu duvarı kim ördü, kim kapattı diye sormazlar mı?

ADAM: Bilmezler, görmediler ki! Sonranerden bilecekler, öğreğim duvarın arkasında sandık olduğunu? (*Sevinçli, çabuk çabuk*) Hadi, alın gelin sandığı! Açalım da kızımı yakından görün! Sonra gene kapatır, mezarına koyarız. Getirin sandığı!

II YÜKÇÜ: (*Acımış*) Peki, Bey, getirelim. Yürü Ömer!

(*Uzaklaşan ayak sesleri*)

I. YÜKÇÜ: (*Korkmuş*) Bu ne iştir, be Hasan?

II. YÜKÇÜ: Aklım ermedi.

I. YÜKÇÜ: Aldık paramızı, karnımız da doydu; gidelim biz.

II. YÜKÇÜ: Acımaz mısın biçareye?

I. YÜKÇÜ: Acırım ya; ölü kızını sandıkta saklamış, kendisi söylüyor.

II. YÜKÇÜ: Doğru mu bakalım?

I. YÜKÇÜ: Sen korkmuyor musun?

II. YÜKÇÜ: Bize güvenmiş; günahtır yardım etmezsek. Bak, aklıma ne geldi, dur hele, ben onu razı ederim. Önce sandığı götürelim. Sen de destekle beni. Tut haydi, tut!

(*Parkede gıcırtilar, ayak sesleri, soluyuşlar*)

II. YÜKÇÜ: Getirdik, Bey!

ADAM: Yavaşça koyun şuraya! Süpürdüm, temizledim. Yavaş koyun!

II. YÜKÇÜ: İki açma kilit, sandığa pek de yakışmış. Böyle güzel kilitler, yok şimdi, Bey!

I. YÜKÇÜ: Eski zaman işi, antika. Anahtarlarını koynunda mı saklıyorsun, Efendi?

ADAM: Ya nerde, nerde? (*Tıkırtılar*) Bakın, açtım kilitleri. Nasıl?

II. YÜKÇÜ: (*Şaşırmış*) Güzel... çok güzel!

I. YÜKÇÜ: Tıpkı resmine benziyor. Saçları, kirpikleri...

ADAM: (*Sevinmiş*) Yaa, yaa! Bakın, nasıl gülümsüyor, nasıl!

II. YÜKÇÜ: (*Dalgin*) Vitrinlerde mankenler vardır, alçıdan tahnadan. Tıpkı onlar gibi, tıpkı.

ADAM: Yaa, yaa! Dudakları da ince. Tek kusuru konuşmuyor. (*Gizemli bir sesle, fısıldar gibi*) Yaşasaydı böyleydi.

I. YÜKÇÜ: Sanki taşbebek. Allah bağışlasın, Efendi!

ADAM: (*Dalgin, kendi kendine konuşurcasına*) Allah verdi, Allah aldı. İyi bakın çocuklara! Allah versin, almasın!

I. YÜKÇÜ: Başın sağ olsun, sen sağ ol, Efendi!

ADAM: (*Birden*) Ölmedi ki! Canlı! Yaşıyor!

II. YÜKÇÜ: (*Duygulanmış, üzgün*) Yaşiyor, Beyim!

ADAM: (*Çabuk çabuk*) Şimdi gidin biriniz, aynaya astığımı resmi getirin!

II. YÜKÇÜ: (*Üzgün*) Resmi de mi gömeceksin, a Beyim?

ADAM: Tabii, tabii! Görmesin kimse!

II. YÜKÇÜ: Peki, Bey!

(*Uzaklaşan ayak sesleri*)

I. YÜKÇÜ: Cam sesleri duymuştuk. Sandıkta bardak, tabak yokmuş. Bir sürü bohça.

ADAM: Açmayalım, vakit geçiyor.

II. YÜKÇÜ: (*Gelir.*) Resmi getirdim, Bey!

ADAM: (*Duymamıştır, kendi kendine konuşur.*) Toparlayamayız açarsak. Kapalı kalsın bohçalar, içimiz. Kurşun. Vakit geçiyor. (*Birden değişir.*) Baldızım bunu bilmiyor. Bilse! Bunu bilmiyor.

II. YÜKÇÜ: Bildiği nedir, Bey?

ADAM: Bildiği?.. Aklına koymuş, bu sandığı istemiyor. O evde yıllarca durdu, kapalı, açılmadan, taşlıkta. Ama bir şey olmadı, çürümedi.

I. YÜKÇÜ: Bu sandık çürümez, Efendi!

ADAM: Ev oturulmaz oldu; bu çürümedi. Dayanıklı, sağlam çıktı. Böyle bir yere taşınmak aklımızdan geçtikçe: "Apartmana gitmez bu sandık, olmaz!" derdi baldızım.

II. YÜKÇÜ: Neden, nesi varmış?

ADAM: Demin siz de söylemediniz mi? Bu sandık bu apartmana yakışmaz, demediniz mi?

I. YÜKÇÜ: Bilmeden söyledik, bağışla, Efendi! Bunsuz, sen bu apartmanda yaşayamazsın!

ADAM: (*Sevinmiş*) Yaşayamam, doğru! İyi ki sizi buldum, istemiyordu. Ama getirdim! Gömeceğim, iz bırakmadan gömeceğim!

II. YÜKÇÜ: Sandık nerede diye sormazlar mı, Bey?

ADAM: Sattım derim; başımızdan gitti diye sevinirler. (*Birden değişir.*) Bohçalarda oylar, tenteneler, havlular... Kim dokudu bunları kendi eliyle, kim işledi? Baldızım değil herhalde! (*Gene değişir, çabuk çabuk*) Resim nerde, resim?

II. YÜKÇÜ: Buyur, Bey! Getirdim.

ADAM: (*Çabuk çabuk*) Durmayalım, hepsini gömelim, vakit geçiyor.

II. YÜKÇÜ: Gömersek, kızını bir daha göremezsin, Bey!

ADAM: Karım gitti, baldızım da gider yakında. Kızımın ben kalacağım! İçerdeki bütün eşyalar kızımın. Çoğunu yeni aldım. Bu evde ikimiz kalacağız. Onlar gidince, kızım çıkar mezarından.

I. YÜKÇÜ: Nereye gidecekler, Efendi?

ADAM: (*Kendi kendine konuşur.*) Birikti, taşar. Gerildi, kopar.

II. YÜKÇÜ: Yeter artık, üzülme, Beyim!

ADAM: Yeter artık! (*Birden sönmüş, çaresiz*) Fakat çok korkuyorum, ya gelirlerse? Hayır, korkmuyorum, fakat... gecikmeden gömelim sandığı.

II. YÜKÇÜ: (*Hazırlanmış, sertçe*) Bey!

ADAM: Ne var?

II. YÜKÇÜ: Gömelim ya, örme duvarı!

ADAM: Duvarı örmezsem bütün emeklerim boşa gider. Yarın gelirler, görürler.

II. YÜKÇÜ: Getirdiğin için sevinirler, bakarsın!

I. YÜKÇÜ: Sevinmeseler bile, ses etmezler, Efendi!

II. YÜKÇÜ: Sandık gözünün önünde olmadıkça sen rahat edemezsin, Bey! Öbür evde taşlıktaymış, her zaman görürmüşsün! Şimdi burada, önüne duvar öersen, bir daha göremezsin!

ADAM: Bu evde olacağını bileceğim ya! (*Birden değişir.*) Ama... doğru! Görmeden nasıl yaşarım?

II. YÜKÇÜ: Duvar örülünce göremeyeceksin; yazık olur sana!

ADAM: Yalnız... yakında temelli gider baldızım; karım da gider. Onlar gidince, duvarı yıkar, alırım sandığı dışarı.

I YÜKÇÜ: Ya çabuk gitmezlerse?

ADAM: Öyle ya, burası asıl onların evi. Benim yerim yok, desteğim yok. Hemen giderler mi bakalım? Ya onlar gitmeden ben gidersem? Atarlarsa beni, kapatırlarsa beni?

II. YÜKÇÜ: İyisi mi, gel sen bizi dinle, Bey! Koyalım sandığı yatağına, yavaşça...

ADAM: (*Dalgin*) Bir çocuğu yatırır gibi, yatağına, yavaşça...

II. YÜKÇÜ: Ama örme duvarı! Güzelce kilitlersin, anahtarlar sende, gene kimse açamaz, gözünün önünde, gelir gider bakarsın! Sen ne diyorsun, Ömer?

I YÜKÇÜ: İstediyin zaman açarsın, çıkarır bakarsın, Efendi!

ADAM: (*Aklı yatmış*) Öyle! Düşünmedim, çok doğru! (*Gene kararsız*) Ama yarın geldikleri vakit?

I YÜKÇÜ: Karından mı korkuyorsun, Efendi?

ADAM: Karından? Karım melek gibiydi. Baldızım... bilmem...

II. YÜKÇÜ: Kolayı var, Bey, sen onu bize bırak! Salondaki, holdeki eşyaları yerleştirecektik ya, o işleri yarın yaparız.

ADAM: Neden yarın?

II. YÜKÇÜ: Yarın onlar kaçta gelecekler?

ADAM: Bilmem, gelirler mi? Gelirler, evet, birinden biri gelir. Öğleye doğru.

II. YÜKÇÜ: Eh, biz de öğleden sonra geliriz. Sen suçu bize yükle! Sandığı biz getirdik, deriz, razı ederiz onları.

ADAM: (*Sevinmiş*) Çok güzel! Suçu size yüklerim, beni bunlar kandırdı, derim.

II. YÜKÇÜ: Bakarız, ille de istemezlerse onun da kolayı var! O zaman sana deriz ki: "Bey, bu sandığı bize sat!"

ADAM: Size nasıl satarım?

I YÜKÇÜ: Yalandan satarsın Efendi! Şakadan.

II. YÜKÇÜ: Şakadan. Biz alıp gideriz. Ama her zaman gene senin, Bey!

I. YÜKÇÜ: Gözümüz gibi bakarız, sen hiç merak etme!

ADAM: Yeriniz var mı koyacak?

II. YÜKÇÜ: Büyükçe bir bekâr odasında dört beş hemşeriyiz. Onlar da namuslu kimselerdir. Hiçbirimiz el sürmeyiz sandığa. Hani sözün gelişi; bakarsın gerek kalmaz buna. Sandığın yeri, elbet önce burasıdır, bu evdir. Kadınları kandırmayı sen bize bırak!

ADAM: (Sevinmiş) Olur bu iş. Aklım yatıyor.

I. YÜKÇÜ: Sen şimdi kilitle sandığı; koyalım yerine de gidelim biz. Gece yarısı oldu. Yarın Pazar. Yarın gelir, her şeyi hale yola koyarız, hiç üzülme, Efendi!

ADAM: (Gene kararsız) Şey... ne bileyim hani siz de benimle kalsanız! Bu benim burada ilk gecem... nasıl baş ederim?.. Siz yanımda olunca, hani sanki...

II. YÜKÇÜ: Yok, Bey, kızarlar! Olur olmaz adamları eve aldın diye, sana kızarlar. Bakarsın, yarın erkenden gelirler.

I. YÜKÇÜ: Sana düşman olurlar, efendi!

ADAM: Olurlar. N'etsek, ne yapsak?

II. YÜKÇÜ: Biz gidelim şimdi. Yarın muhakkak geliriz, Bey!

ADAM: Peki, ne yapalım, gitmek istiyorsunuz madem. Söz ama! Yarın muhakkak. Ne yaparım ben sonra?

II. YÜKÇÜ: Söz verdik, geleceğiz! Gidelim, Ömer! İyi geceler, Bey!

ADAM: Size de, size de! Unutmayın, unutmayın!

I. YÜKÇÜ: (Sesi uzaktan) Geleceğiz, Efendi!

(Taş merdivenlerde uzaklaşan ayak sesleri. Kapı kapanır.)

İKİ KÜÇÜK ÇOCUK: (Oyunun sözlerini şarkı halinde söylerler)
Altın beşiğe kim biner?/ Alacalı bulacalı kız biner.

(Çocuk gülüşmeleri. Birden kesilir)

KÜÇÜK KIZ: Baba, bana tıpkı benim gibi bebek alacaktın!

ADAM: (Üzgün) Alacağım, yavrum!

KÜÇÜK KIZ: Hep alacağım diyorsun, almıyorsun!

ADAM: Alırım, bir tanem!

KÜÇÜK KIZ: Anne, sen al! Babam, alacağım diyor, almıyor.

KADIN: Ben alırım, güzel kızım!

KÜÇÜK KIZ: Ama benim boyumda, bana benzeyen olsun!

KADIN: Tıpkı senin boyunda, sana benzeyen.

ADAM: Peki, senin boyun uzayınca ne olacak bebek?

KÜÇÜK KIZ: Yenisini alırsın, babacığımı!

KADIN: Baban sana hep yeni bebek alır, yeter ki sen büyü, yavrum!

KÜÇÜK KIZ: Ama hepsi benim boyumda.

KADIN: Hepsi senin boyunda.

KÜÇÜK KIZ: Bebekler eskir.

KADIN: Eskir, benim kızım!

KÜÇÜK KIZ: Bak, bu bebek eskidi. Kolu kopmuş, bacağı kopmuş. Bu naylon!

ADAM: (Üzgün güler.) Naylonu da mı biliyorsun, bacaksız?

KÜÇÜK KIZ: Bu naylon. Güzel değil bu. Ben büyük, taşbebek istiyorum. Benim kadar büyük.

KADIN: Senin kadar, minik kızım!

KÜÇÜK KIZ: Ben büyüyünce de benim kadar büyük.

İKİ KÜÇÜK

ÇOCUK: (Oyunun sözlerini şarkı halinde söylerler.) Altın beşiğe kim biner?/ Alacalı bulacalı kız biner.

(Çocuk gülüşmeleri. Birden kesilir.)

ADAM: (İç monolog) Kızıma istediği bebeği sağlığında alamadım. Ona hiçbir şey alamadım. Bu sandıkta ne mi var? Kızım yaşasaydı şimdi bu boyda, bu büyüklükte olacaktı. Sandıkta yatan taşbebek büyüklüğünde... Ben, sandıktaki kızın alçıdan bir manken olduğunu bilmiyor muyum? Ama hayır, o manken kızım benim! Yaşasaydı kızım da öyle olacaktı. Kızıma benziyor...

(Sesler erir.)

KÜÇÜK KIZ: Alacalı bulacalı kız ne demek, baba?

ADAM: Ne demek? Bilmem!

KADIN: Kızım altın beşiğe bindi, babası!

ADAM: Yaa, ne zaman?

KADIN: Komşu teyzelerde bindi. Çok hoşlandı. Gene biner misin, yavrum?

KÜÇÜK KIZ: Binerim, binerim!

ADAM: Nerden buldunuz altın beşiği?

KÜÇÜK KIZ: (Güler) Aa babam bilmiyor!

KADIN: (Üzgün güler.) Bak babası, sen bilmiyorsun! Gel, bindirelim kızımızı altın beşiğe! Şimdi sen, sağ elini sol bileğine kenetle! Bak, şöyle benim yaptığım gibi. Sol elinle de, şimdi tut şu bileğimi; işte oldu altın beşik. Şimdi kızımız altın beşiğe binecek. Otur, yavrum! Oldu! Oh ne güzel! (Oyunun sözlerini şarkı halinde söyler?) Altın beşiğe kim biner, kim biner?/ Alacalı bulacalı kız biner, kız biner...

(KÜÇÜK KIZ güler.)

KADIN: Beşiği salla babası, salla, yavaş yavaş! Ne güzel.

(KÜÇÜK KIZ sevinçle güler. Sesler birden kesilir)

ADAM: (Anlatır.) Kızımın tek eğlencesi, tek oyunu bu altın beşik oldu. İsteddiği bebeği ona sağlığında bir türlü alamadım; ona hiçbir şey alamadım. Her şeyi ileriye bırakıyorduk...

KADIN: İleride durumumuz düzelsin bir küçük apartmana çıkarız. Güneşli bir apartman.

ADAM: Evet.

KADIN: Burası hiç güneş görmüyor. Rutubetli, harap. Çocuk hep solgun, hep hasta.

ADAM: Ne yapabiliriz? Elimden gelen bu. Kız kardeşin istese, bakabilir bu çocuğa. Zengin, durumu müsait.

KADIN: Taş kalplinin biridir, kimseye hayrı dokunmaz.

ADAM: Baldızım olduğu için konuşmak istemiyorum, ama vicdan diye bir şey yok onda. Halimizi görüyor.

KADIN: Bize bir hıncı var ya, bilmiyorum nedir? Seviniyor adeta.

(Sesler erir.)

ADAM: (Anlatır.) Yoksulluktan, geçti. Para kazandım, durumum düzeldi. Kızım sağken düzelseydi ya; rahat yüzü görmemiş karıma, ilkokula başlayamadan ölen kızımı, biraz olsun iyi gün gösteremedim. Ama şimdi, şimdi... Bu apartman da-iresi şimdi benim neyime? Bu eşyalar, bu zenginlik benim neyime? Ama hepsi yeni olmalıydı, yeni! (Sesi sertleşir, ağır ve acıdır.) Kızım artık kendi evine geldi. Altın beşiğe bine-rek geldi. Ne kadar ağırdı sandık. İçinde kurşunlar da var-dı. On beş kalıp kurşun! Yükçüler görmedi. Altta. Benim bağrındaki acılar, yitikler, tortulardı onlar. Minik kızım kaç kere, kendisi kadar büyük bebek istemişti benden. Her yıl büyüyecekti, onunla birlikte, büyüyecekti bebek. Benim bağrındaki üzüntüler de yıldan yıla büyüdü. Kurşunlar gi-bi ağır. Bu geceyi geçirsem... apartmanda bu ilk geceyi! Ya-rın gelirler, yarın... Kızım benim...

(Ağlar. Sesler erir.)

(Zil çalar. Bir kapı açılır.)

KADIN: Kimi aradınız?

II. YÜKÇÜ: Burada bir şey vardı. Bize: "Gelin!" demişti.

KADIN: Siz Hasan Efendi misiniz?

II. YÜKÇÜ: Evet, Bayan! Hamalız biz. Bu da Ömer.

KADIN: Buyurun, içeri girin!

II. YÜKÇÜ: Bey evde yok mu? Siz onun...

KADIN: Karısıyım. İçeri gelin!

II. YÜKÇÜ: Gel, Ömer!

(Girerler. Kapı kapanır.)

KADIN: Geleceğinizi söylüyordu hep. Otursanıza!

I. YÜKÇÜ: Kendisi yok mu, Bayan?

KADIN: O gece farkına varmadınız mı?

II. YÜKÇÜ: Biraz rahatsızdı galiba. Konuşmaları...

KADIN: Evet. Hastaneye götürdük.

I. YÜKÇÜ: Tanrı, şifasını versin, Bayan!

II. YÜKÇÜ: Geçmiş olsun! Ağır hasta değildir herhalde, çabuk döner, Hanımım!

KADIN: Sağolun! Hastalık da, sağlık da bizler için. Pazar günü sizi çok bekledi. Bir işiniz mi çıktı, gelmediniz?

II. YÜKÇÜ: İşte... Cumartesi... gece... buraya... hani işte.

KADIN: Evet, sandığı getirdiniz.

II. YÜKÇÜ: (Çekinererek) Sandık geldi diye kızmadınız ya, Hanımım?

KADIN: (Hepsakin) Neden? Çok sevindim. Çocukluğum, gençliğim, benim bütün hayatım o sandıkta... Niçin kızayım? (Kısa bir sessizlik) Evet sonra ne oldu?

II. YÜKÇÜ: Sonra... işte sandığı getirdik. Sonra geç vakit, Beyi yalnız bırakıp gittik ki... bir hemşerimiz... hastaydı zaten, yatıyordu. Ağırlaşmış. Doktor falan telaşesi... kâr etmedi, Pazar öğle üstü sizlere ömür... Pazartesi gömdük... İşte bugün de Salı.

KADIN: (Üzgün) Sizin de acınız başka türlüymüş demek. Dünya! Başınız sağ olsun, Hasan Efendi!

II. YÜKÇÜ: Siz de sağ olun, Hanımım! O yüzden... Söz de vermiştik Beye, aklımız hep buradaydı, ama gelemedik. Üzüldük de tabii, merak da ettik. Hani sırf, bağışlayın, sırf onun için rahatsız ettik sizi. Bey, anlatmış olmalı. Adımızı o söyledi herhalde.

KADIN: O söyledi. İkiniz de çok yardım etmişsiniz, teşekkür ederim.

II. YÜKÇÜ: Aman, Hanımcığım!

KADIN: Başkaları olsaydı, onun halinde, soyarlardı bu evi. Sağ olun!

I. YÜKÇÜ: Kötü insan da çok bu dünyada, Bayan!

KADIN: Kalbi temizdir. Tanrı korumuş! Yalnız... hasta işte, her zaman değil tabii, ara sıra...

II. YÜKÇÜ: O gece, biz sonradan anlar gibi olduk, hanımım!

KADIN: Heyecan, telaş, aşırı yorgunluk... sonra, evde gece vak-
ti yapayalnız oluşu... uykusuzluk...

I. YÜKÇÜ: Bilmiş gibi. "Kalın!" demişti bize. Kalsaymışız keş-
ke!

KADIN: Nerden bileceksiniz! Bizim de haberimiz olmadı.

II. YÜKÇÜ: Bey, sizin Pazar sabahı geleceğinizi söylüyordu. Bi-
raz karışık söylüyordu ya, biz o kadarını çıkardık.

KADIN: Cumartesi günü kız kardeşimin evindeydim ben.

II. YÜKÇÜ: Bey, baldızından söz etmişti birkaç kez.

KADIN: Evet, onun evindeydim. Bey de oradaydı. Yıldızları ba-
rışık değildir pek. Yani kocam, sevmezdi kardeşimi. Ben de
pek sevmem ya, kardeş ne de olsa. Gidip gelecek, görüşüp
konuşacaksınız, ister istemez.

I. YÜKÇÜ: Kardeştir, Bayan!

KADIN: Öyle! Biz Cumartesi birkaç günlüğüne onlara gitmiş-
tik. Fakat eniştem İzmit'teymiş. Akşama doğru, kocam sı-
kıldı: "Ben de İzmit'e gidiyorum!" dedi. "Kaç saatlik yol,
biraz hava alır, açılırım; gece de İzmit'te kalırım..." dedi.
Sıkıldıkça böyle sağa sola, yakın yerlere gider gelirdi. Kar-
deşimle ben, onu İzmit'te sanıyoruz. Meğer gitmemiş, sizi
bulmuş, sandığı getirtmiş, gece de işte burada kalmış. Tek
başına neler kurdu, neler düşündü kim bilir? Pazar günü
biz, onun burada olduğundan habersiz, geldik ki... durumu
iyi değil, fena.

II. YÜKÇÜ: (Çok üzölmüş) Vah Beyim vah! Ne yapıyordu, Ha-
nımım?

KADIN: (Acılı sakın) Uykusuz, bitkin, saçbaş dağınık, eşyaların
birinden ötekine gidiyor, ağlıyordu boyuna. Yatıştırmaya
çalıştık. Bölük pörçük, gece neler olduğunu anlattı, sizin
iyiliğinizden söz etti hep.

I. YÜKÇÜ: Çok insan adam, çok!

KADIN: O geceyi çok sıkıntılı geçirdik. Hep balkona gitti gel-
di, ama bizi bırakmadı balkona. Ne yapalım; telgraf çek-

tık dün, pazartesi, eniştem İzmit'ten geldi. Baktık, çaresiz; dinlensin, kendine gelsin diye, işte, hastaneye yatırdık.

II. YÜKÇÜ: Ne kadar kalır Hanımım?

KADIN: On beş, yirmi gün. Her bünye bir değil ki! İçine ata ata! O ölen, üçüncü çocuğumuzdu. Öncekiler ölü doğmuşlardı. Ben de acılıyım, ama dayandım. O kaldıramadı. Sonra bu apartman telaşı, sandık hikâyesi... Ama ben istemedim.

I. YÜKÇÜ: Sandığı mi istemediniz, Bayan?

KADIN: Sandığı niçin istemeyeyim? Söyledim ya, o benim çok eski günlerimden. Bu apartmanı istemedim. Buraya taşınmadan önce kocam iyiydi. Üzüntüsü vardı içinde, ama herkes gibiydi, iyiydi. Aklına koydu, burasını aldı. Ben o eski evden çıkmak istemedim; ev sahibi de zorlamadı çıkın diye. İki kişiyiz, bizim nemize burası? Kendi istedi. Suçu belki de bana yüklemiştir.

II. YÜKÇÜ: Sizin için tek kötü söz söylemedi, Hanımım!

KADIN: Söylese de gücenir miyim? Kocam. Elbet, benim de kusurlarım olmuştur. Bilmeden ne çok kalp kırarız! (*Ses tonu değişir.*) Anlayamadığım: Sandığı niçin böyle gizlice getirdi bu eve? Az mı söyledim, eşyalar gelirken sandığın da gelmesini!

I. YÜKÇÜ: İstemedi mi, Bayan?

KADIN: İstemedi. "Sandık eski evde kalsın, onun yeri orası!" dedi. O ev bizim değildi, sandık nasıl kalır orada? Önceleri böyle dedi. Sonra da "Daha vaktimiz var. Ben içindekileri, parça parça alır gelirim, sonra satarız sandığı!" dedi. Baktım sıkılıyor, kızıyor, üstüne düşmedim tabii. Gösterdi mi size?

II. YÜKÇÜ: Neyi, Hanımım?

KADIN: Sandığın içindekileri.

II. YÜKÇÜ: Gösterdi, gösterdi ya...şey...

(Durur.)

KADIN: (*Hemen*) Sandıkta bohçalar vardı. Bohçalarda benim genç kızken işlediğim oylar, tenteneler, havlular falan.

II. YÜKÇÜ: Evet, evet!

KADIN: Kafam öyle karışık ki, nasıl söylesem? Neyse, iyi oldu gelmeniz! Kardeşim, eniştem bırakmak istemediler, ama ben burada kalmak istiyorum. Yalnızlık zor, ama alışmalı, her şeye hazırlıklı olmalı! (*Kısa bir sessizlik*) Hasan Efendi!

II. YÜKÇÜ: Buyur, Hanımım!

KADIN: Sizi biraz da şunun için alıkoydum. Hem eşyaları yerleştireceğiz... Beyin ricası... Bu işleri size yaptırmamı tembih etti bana...

II. YÜKÇÜ: Canla başla, Hanımım! Bey için kul köle oluruz, emret sen!

KADIN: Teşekkür ederim. Bir bu, bir de...

(*Susar.*)

II. YÜKÇÜ: Evet, Hanımım, bir de?..

KADIN: Senin on beş yaşlarında bir kızın varmış, Hasan Efendi! Bize büyük bir iyilikte bulunacaksın!

II. YÜKÇÜ: Ne gibi Hanımım?

KADIN: Kızını getirt buraya. Bizim, benim yanımda burada kalsın! Alışır, severse bizi. Sen de razı olursan, evlat da edinirim. Hem yardımcım, hem can yoldaşım olur. (*Kısa bir sessizlik*) Sustun, bana güvenmiyor musun?

II. YÜKÇÜ: Bilmem ki ne desem? Böyle birdenbire...

KADIN: Bunu hem Bey istiyor, hem de ben. Kocamdan mı çekiniyorsun? Bir sarsıntı geçirdi o, çabuk düzelir.

II. YÜKÇÜ: Bey çok iyi kalpli bir insan; ondan niçin çekineyim?

KADIN: Peki, ne var başka?

I. YÜKÇÜ: Bağışlayın bizi, Bayan, sandığı ne yapacaksınız?

KADIN: Nasıl? Anlamadım. Kocamdan önce benimdi o. Çocukluğumun, çocuğumun sandığı. Kocam sahip çıktı, bize el sürdürtmedi. Geldi ya, artık burada sandık.

I. YÜKÇÜ: Anahtarları sizde mi, bayan?

KADIN: Kocamda. Kimseye vermez anahtarları; kendi açar, kendi kapar. Bu eve geldi ya, artık ben de üzölmeyeceğim.

(Geçmişe dönüş. Yankılı sesler)

KÜÇÜK KIZ: Bebekler eskir.

KADIN: Eskir, benim kızım!

KÜÇÜK KIZ: Bak, bu bebek çok eskidi. Kolu kopmuş, bacağı kopmuş. Ben büyük bebek istiyorum. Ben büyüyünce de benim kadar büyük...

(Sesler erir, az önceki akustik)

KADIN: Ne düşünüyorsun, Hasan Efendi?

II. YÜKÇÜ: Siz sustunuz da, Hanımım!

KADIN: *(İçini çeker.)* Dalmışım. Ne çare! Eh! Artık kalkalım da yerleştirelim ortalığı..

Çekilen iskemle ve koltuklar.

Kediciler

KİŞİLER

KOMİSER

KARISI

POLİS

KEDİ TÛCCARI

I. KEDİ TOPLAYICI

II. KEDİ TOPLAYICI (*ağzı kalabalık bir adam;
Laz şivesiyle konuşur.*)

I

Radyoda sabah müziği

KOMİSER: (*Seslenir.*) Hanım, getir şu çayı da içelim. Bekletme beni!

KARISI: (*İçerden*) Başla sen! Geliyorum.

KOMİSER: Kuru kuruya gitmiyor. Hem sensiz içime siner mi?

KARISI: (*Güler.*) Ay, sevsinler, bu ne muhabbet? Ne rûzgârı bu böyle?

KOMİSER: Her zamanki rûzgâr. Çabuk ol!

KARISI: (*Girer.*) Geldim işte. Hay Allah, aceleden çaydanlığın altına bir şey almamışım!

KOMİSER: Canım koyver şuraya.

KARISI: Olmaz. Git, mutfaktan bir altlık getir. Durma, elim yanıyor!

KOMİSER: Ne güzel oturmuştum, ille beni kaldıracaksın. (Bir iskemle çekilir, kalkar, gider, gelir.) Getirdim, koy bakalım!

KARISI: Şimdi oldu. (Otururlar.) Oo! Ekmeği kesmiş, dilimleri yağlamışsın, maşallah!

KOMİSER: Tabii, Karıcığım, sana zahmet olmasın diye.

KARISI: Hadi hadi, anlamıyorum sanma: Suçunu bağışlatmak istiyorsun! (Bardak tıktırları) Çayın koyu mu oldu?

KOMİSER: Koyu olsun, iyidir. (Kaşık tıktırları. İçer) Pek de nefis, eline sağlık! (Hafif güler) Ee, ne var ne yok görüşmeyeli?

KARISI: Öyle öyle! Dün gece nerdeydin bakalım gene?

KOMİSER: Erken geldim, uyumuştun.

KARISI: On bire kadar bekledim.

KOMİSER: Nerden aldın bu peyniri? Çok bayat.

KARISI: Bakkalda bu vardı... Gürültüye getirmek!

KOMİSER: Neyi?

KARISI: Kaçta geldin diyorum gece?

KOMİSER: İşler biter bitmez geldim be Karıcığım! On bir... dedim ya!

KARISI: Sorarım.

KOMİSER: Sor! (Hafif güler) Hem kime soracaksın? Ben komiserim; polisler eleverirler mi beni?

KARISI: Şakayı bırak!

KOMİSER: Bıraktım. Vukuat, nöbet, şu bu... Yaralısı, hırsızısı... Tam kapıdan çıkıyordum, kapıda biri daha. Ee, onun da işine bakmak lazım tabii! Bilmez gibi konuşma!

KARISI: Konuşmuyorum.

KOMİSER: Konuş canım! Yani, ne var ne yok dünden beri? Sen onu söyle!

KARISI: Ne olsun?

KOMİSER: Şey, yani... iyilik güzelliğ, öyle mi?

KARISI: Güzelliğ geçti bizden.

KOMİSER: Hadi hadi! En güzel çağındasın.

KARISI: Alayı bırak! Bir çay daha koyayım mı?

KOMİSER: Hastaya yatak soruyorsun. Koy koy!

KARISI: (Çay koyar.) Al bakalım. Gene hiçbir şey yemedin bu sabah.

KOMİSER: İştahım yok. Çok bile.

KARISI: Öğleye kadar acıkırsın, ye!

KOMİSER: Ne yiyeyim?

KARISI: İşte yağ, işte peynir... ne istersen! .. Ha bak, aklımdayken sana bir haber.

KOMİSER: (Keyiflenmiş) Yaa, yaa, ben de onu bekliyordum. Senin haberlerin şenliklidir; anlat da içimiz açılsın!

KARISI: Pek içini açacak gibi değil ya, neyse!

KOMİSER: O halde anlatma, kuzum!

KARISI: Yok, yok, anlatayım da ben ferahlayayım. Bilirsin.

KOMİSER: Neyi bilirim?

KARISI: Turuncu apartmanı.

KOMİSER: Köşe başında.

KARISI: Nasıl da bildin.

KOMİSER: Turuncu dedin ya!

KARISI: Vardır başka sebebi.

KOMİSER: Neymiş başka sebebi?

KARISI: Sen bilirsin. Neyse! Dün Şayeste Hanım'lara gittim.

KOMİSER: (Keyiflenmiş) Yaa? Pekii, kaçınıcı kapı?

KARISI: Ne kaçınıcı kapı?

KOMİSER: Yani dün kaç ev dolaştın?

KARISI: (Sinirlenmiş) Kaç ev dolaşacağım? İşten vakit mi kalıyor; akşamlara kadar uğraş dur! Şayeste Hanım'lara gittim, bir İffet... Hanım'lara uğradım, iki.

KOMİSER: Daha daha!

KARISI: Bakkalı da sayayım mı?

KOMİSER: Yok, bakkalı sayma!

KARISI: Eh, işte... iki kapı. Çok mu?

KOMİSER: Yok canım... nasıl oldu, iki kapı... az!

KARISI: Yeter!

KOMİSER: Yetsin! Peki, nasıl Şayeste Hanım?

KARISI: Bırak onu!

KOMİSER: Bıraktım! İffet Hanım?

KARISI: Onu da geç!

KOMİSER: Geçtim. Şey... gazeteci geçmedi mi hâlâ?

KARISI: (Küçümser.) Hıh, gazete! (Kızmış) Gazete arayacağına, sorsana turuncu apartımanın hanımını?

KOMİSER: Neye sorayım?

KARISI: İşine gelmez tabii!

KOMİSER: Anlamadım.

KARISI: Anlarsın! Çok hasta.

KOMİSER: Yaa, vah vah, neymiş hastalığı?

KARISI: (Çabuk çabuk) Önce akrep kuyruğundan başlamış. Yok yok... at kuyruğundan. Şey... öf... dur hele, galiba akrep!

KOMİSER: Sokmuş mu?

KARISI: Nedir akrep kuyruğu?

KOMİSER: Akrebin kuyruğu!

KARISI: Sen öyle bil! Gözlerinde akrep!

KOMİSER: Hâlâ görüyor mu?

KARISI: Görmüş?

KOMİSER: Kimde görmüş?

KARISI: Sende değil herhalde. O apartmanda düttürü bir kız var ya, hani hani, en uzununu onda imiş!

KOMİSER: En uzununu!

KARISI: Hem de en siyahı!

KOMİSER: Kuyruğun?

KARISI: Kuyruğun! Kadın onda görmüş, tutturmuş. Ah ah, ne kadınlar var. Ben de tutturmalıyım ki sana, görmelisin gününü!

KOMİSER: Tuttur haydi!

KARISI: Adam! Ben ne diyorum, sen ne diyorsun? Anla! Kuyruk... gözde.

KOMİSER: Kimin gözdesi?

KARISI: Elinin körü! Sen hiç akrep kuyruğu göz görmedin mi be adam? Yeni gözün kenarına akrep kuyruğu gibi, sürme kuyruk çekeceksin!

KOMİSER: (Güler.) Nah kafa! Şimdi anladım.

KARISI: Anla ya! Ama dur! Galiba büyükten küçüğe!

KOMİSER: Yani?

KARISI: Önce at kuyruğundan başlamış.

KOMİSER: Hastalık mı?

KARISI: Hastalık.

KOMİSER: O nerde?

KARISI: Başında.

KOMİSER: Anladım, saç.

KARISI: Aferin! Önce uzatmış, sonra kuyruk.

KOMİSER: Yağlı kuyruk!

KARISI: Yağsız! Uzatma!

KOMİSER: Sen uzattın. Yani kadın uzatmış, öyle ya!

KARISI: Ne de yakışır! Kırk beşinde.

KOMİSER: Var mı o kadar?

KARISI: Elli, bol bol.

KOMİSER: Bol bol.

KARISI: Sen uyu! Buldun benim gibi, ağzı var dili yok kadını... çat keyfini!

KOMİSER: Çattık!

KARISI: Bak elin karısına... at, akrep derken...

KOMİSER: Yanlış! Önce akrep, sonra at...

KARISI: Fark etmez. Gerisine bak!

KOMİSER: Bakalım!

KARISI: At, akrep derken... başlamış timsah, yılan, bizon!

KOMİSER: Bizon mu? Bidon olmasın?

KARISI: Bidon değil, bizon, bizon! Timsah, yılan, bizon... Daha çok, sürüyle!

KOMİSER: Vay canına, pek karışık bir sürü bu, şekerim! Ak-lım karıştı, tek tek anlat şunları.

KARISI: Hastalığı gitgide artıyor, hepsinden istiyormuş.

KOMİSER: Kocasını alıyor muymuş?

KARISI: Almayıp da ne yapsın? Bakma sen!

KOMİSER: Peki!

KARISI: Aç gözünü!

KOMİSER: Bakma dedin!

KARISI: Adam, eğlenme benimle! Kocasında para çok. Kadın da şirret... tutturdu mu ne yapsın adam? Tutkal belası, he-men alıyormuş!

KOMİSER: Alıyor ya, nereye koyuyor bu hayvanları?

KARISI: Hangi hayvanları?

KOMİSER: Saydın ya... yılan, timsah, tilki..

KARISI: Tilki yok. Ucuz, orta malı... astragan.

KOMİSER: İran'da... Asfahan!

KARISI: Asfahan değil; Şayeste Hanım'dan iyi mi bileceksin? Astragan... körpe kuzu!

KOMİSER: Körpe kuzu!

KARISI: Hepsi de en pahalısından.

KOMİSER: Peki, nereye koyuyor bunca hayvanı... dedim?

KARISI: Çingene çadırından getirdiği yamalı bohçasına değil tabii!

KOMİSER: Değil tabii!

KARISI: Gıcır gıcır gardıroplar... hepsi lake!

KOMİSER: Lake? Vay vay vay!

KARISI: Atıyor gardıroba!

KOMİSER: Hayvanları?

KARISI: Derilerini canım!

KOMİSER: Öyle ya, derilerini tabii!

KARISI: Gardıroplar tıklık tıklık doluymuş; kürk, manto, çanta, pabuç, eldiven... ne istersen!

KOMİSER: Derilerinden tabii.

KARISI: Derilerinden tabii!.. Kadın eni konu bozmuş... hasta!

KOMİSER: Çok hasta!

KARISI: (Güler.) Nerden kapmış bu hastalığı biliyor musun? Söyleyeyim de sen de gül!

KOMİSER: Söyle de güleyim!

KARISI: Kadın; boğa mı, inek mi her neyse... o burçlardan birinde doğmuş. Şayeste Hanım söyledi.

(KOMİSER gülmeye başlar.)

KARISI: (Sert) Ne var bunda gülecek?

KOMİSER: (Siner.) Gül dedin!

KARISI: Dedimse, gülünecek şeyi söyledim mi?

KOMİSER: Ha, öyle ya!

KARISI: Bir de sosyete gazetesi varmış, bütün burçlarda doğanların her gün neler giyeceğini bir bir yazıyormuş. Yani ne gün yılan, ne gün...

KOMİSER: (Sözünü keser.) Eşek.

KARISI: (Sert) Ne eşiği?

KOMİSER: Şey... tilki diyecektim.

KARISI: (Sözüne devamla) Tilki mi? Bizon! Gazete her gün ne

yazarsa ille onu giymeli, onu kullanmalıymış, haspa! (Sinirli, güler.)

KOMİSER: Ben de güleyim mi?

KARISI: Gül ya!

(KOMİSER isteksiz, güler.)

KARISI: Çok gülme! Ne var bunda gülecek? Ne mutlu; böyle hastalık dostlar başına!

KOMİSER: Dağlara taşlara!

KARISI: Şükret ki, ben kuzu gibiyim.

KOMİSER: Ya ben?

KARISI: Sen mi? Beğen beğendiğini!

KOMİSER: Aslan olsam ne dersin?

KARISI: Aslana gel! Sen ne kurtsun sen! Tındığın bile yok!

KOMİSER: Yerim seni!

KARISI: Bırak şimdi, bırak! İşine geç kalıyorsun; sen git de azgın öküzleri yel!

(Neşeli bir müzik)

II

Karakolda

KOMİSER: (Girer.) Günaydın, Cengiz!

POLİS: Günaydın, Komiserim!

KOMİSER: Ne bekliyor dışardaki adamlar?

POLİS: Bir kedi anlaşmazlığı var da..

KOMİSER: Kedi! Eh bir o eksikti! Bugün hayvanlarla başladık işe.

POLİS: Efendi insanlara benziyorlar.

KOMİSER: Yok, o değil de... Neyse, aldın mı ifadelerini?

POLİS: Aldım. Sizi bekliyorduk.

KOMİSER: Çağır, gelsinler!

POLİS: (*Kapıdan seslenir.*) İçeri gelin!

KEDİ TÜCCARI: Günaydın, Bay Komiser!

I. ve II. KEDİ

TOPLAYICILAR: Günaydın, Beyim!

KOMİSER: (*Gönülsüz*) Günaydın! Sabah sabah nedir davanız?

KEDİ TÜCCARI: Müsaadenizle anlatayım, Bay Komiser, ben-deniz kedi tüccarıyım.

KOMİSER: (*Şaşırmış*) Siz de mi?

KEDİ TÜCCARI: Yurdumuzda bir ben varım kedi tüccarı, Bay Komiser!

KOMİSER: Peki, bu adamlar?

KEDİ TÜCCARI: Onlar toplayıcıdır.

KOMİSER: Ne toplayıcısı?

KEDİ TÜCCARI: Kedi toplarlar.

KOMİSER: Kedi mi toplarlar? Hiç duymamıştım. Yoksa siz de bu kedileri öldürüp derilerinden çanta, pabuç mu yapıyorsunuz?

KEDİ TÜCCARI: (*Alınmış*) Rica ederim; tüccarımı dedimse, kedileri öldürüp derilerini yüzerim demedim ki.

KOMİSER: Ya ne yaparsınız topladığınız kedileri?

KEDİ TÜCCARI: Ben onlara üstün hayat sağlarım.

KOMİSER: Anlamadım!

KEDİ TÜCCARI: Cefa, eziyet, cana kıyma... benim ticaret ah-lakıma sığmaz, Bay Komiser! Ben, Hayvanları Koruma Derneği'nden defalarca takdir madalyası aldım. Ne kadar insanca gayelere hizmet ettiğimi ispat edecek bütün belgeler, çantamdadır.

KOMİSER: Acayip! Lütfen oturun da anlatın, kuzum! Siz de oturun, beyler! Anlayalım bakalım, nedir mesele!

KEDİ TÜCCARI: Efendim, ismim Müşfik Kediciler! Soyadımdan belli; kedi sevgisi ailemden mirastır bana. Kediye düş-

künlüklerinden ötürü, atalarımıza hirreciler derlermiş. Hirre, malumalınız, Arapçada kedi demek. Rahmetli peder, soyadı kanunu çıkınca kelimeyi Türkçeleştirmiş, Kediciler soyadını almış. Fakat ben ancak dört senedir bu işin ticaretini yapıyorum.

KOMİSER: Daha önce ne işteydiniz?

KEDİ TÜCCARI: Çeşitli işlerde çalıştım, kazancımı da iyiydi doğrusu. Fakat bir gün bir gazete haberi üzerine bu branşı seçtim.

KOMİSER: Yani?

KEDİ TÜCCARI: Yani yoksul kedilere elimden geldiği kadar insanca bir hayat sağlamaya karar verdim.

KOMİSER: Yoksul kedilere insanca bir hayat... kedi ticareti... benim aklım bu işe yatmadı; sen ne dersin, Cengiz?

POLİS: (*Hafif güler.*) Ben de hiç duymamıştım, Komiserim! Kedi, nihayet kedidir.

KEDİ TÜCCARI: Kedi deyip geçmeyin, Polis bey kardeşim! Evet, hayvanlar bize iyilik de eder, kötülük de... Fakat...

KOMİSER: (*Sözünü keser.*) Öyle! Ne çekersek hayvanlardan çekiyoruz. (*Güler.*)

KEDİ TÜCCARI: Gülmeyin, rica ederim! Dört sene önce Denizli'de kediler, tarım savaş ilaçlarıyla ilaçlanmış suları içerek zehirlenmişlerdi. Bilmem, hatırlar mısınız?

KOMİSER: (*Konuyla ilgilenmeye başlamıştır.*) Hayır, hiç haberim yok!

KEDİ TÜCCARI: Nasıl olur? Gazeteler uzun uzun yazmışlardı. Neredeydi... evet, çantamda... işte gazete!

KOMİSER: Uzunca bir yazı. Evet, dediğiniz gibi.

KEDİ TÜCCARI: Gazete de yazıyor ya... Zehirli ilaçlardan külliyetli miktarda kedi telef olunca, şehir fare baskınına uğradı. Ben o zaman buğday ticareti yapıyordum; ambarımı fareler sarmıştı; fakat zehir kullanmaya vicdanım el vermedi.

KOMİSER: Neden?

KEDİ TÜCCARI: Zehir bulaşığı buğdaydan ekmek... doğru değil, Bay Komiser!

KOMİSER: Evet. Sonra... kedi başka, tabii. Kokusu yeter fare-nin kaçması için.

KEDİ TÜCCARI: Ah, siz anlıyorsunuz beni, Bay Komiser!

KOMİSER: Cengiz! Yok değil mi dışarda bekleyen falan?

POLİS: Yok, Komiserim!

KOMİSER: İşimiz biraz uzayacağı benziyor da... Beni de sarmaya başladı. Anlatın lütfen! (KEDİ TOPLAYICILAR'ına) Sizler de beyin sözlerine bir itirazınız olursa hemen söyleyin!

I. KEDİ TOPLAYICI: Şimdilik yok, Komiser Bey!

II. KEDİ TOPLAYICI: (*Çabuk çabuk*) Ha bizim itirazımız; ücretimizi yükseltmiyor, piyasa kızıştı, ha biz yetişemiyoruz, ayrıca adam çalıştırıyoruz; anlaşılmamıza göre...

KOMİSER: (*Sözünü keser.*) Durun, acele etmeyin, önce işin ne olduğunu anlayalım, gerisi kolay! Evet, nerde kaldık? Kediler... ben de severim kedileri. Kadınlara benzerler biraz.

KEDİ TÜCCARI: Haklısınız, ara sıra huysuzlukları tutar, fakat evcildirler, iyi bakıldılar mı cana yakındırlar, Bay Komiser! Evet, onu diyordum: Ambarımı fareler sarmıştı. O sırada yolum İzmir'e düştü. Baktım; orda burda başı boş bir sürü kedi. Açıktan bir deri, bir kemik, garipler. Kasapların, balıkçıların önünde sıra sıra nasibini bekliyor hepsi. Önüne gelen iter, kakışlar, kovar zavallıları. Düşündüm: Bir yanda bu kediler, öte yanda...

KOMİSER: (*Sözünü keser.*) Apartman kedileri!

KEDİ TÜCCARI: Hayır hayır! İşsiz güçsüz dolaşan iki adam gördüm.

KOMİSER: İkiniz miydiniz?

II. KEDİ TOPLAYICI: Yok Beyim, o sırada iş güç sahibiydik biz.

KOMİSER: Ya?

KEDİ TÜCCARI: Hayır, beyler değil. O dediklerim şimdi terfi ettiler.

KOMİSER: Terfi mi ettiler?

KEDİ TÜCCARI: Evet. Onlar şimdi başka şehirlerde firmamın temsilcisidirler.

KOMİSER: Bak hele! Cengiz, Oğlum, işitiyor musun?

POLİS: (*Hafif güler.*) Dinliyorum, Komiserim!

KEDİ TÜCCARI: İşinde sebat eden, dürüst çalışan ilerler, Sayın Komiserim! Bundan daha tabii ne olabilir? Ben dürüst bir tüccarım, emeğe saygı duyarım.

KOMİSER: Bravo! Cidden meraklı bir hikâye. Anlatın, anlatın!

KEDİ TÜCCARI: O iki arkadaşı yanıma aldım; başladık İzmir'in sahipsiz kedilerini toplamaya.

KOMİSER: Peki, nerden anlıyordunuz?

KEDİ TÜCCARI: Neyi, Bay Komiser?

KOMİSER: Tuttuğunuz kedilerin sahipsiz olduğunu?

KEDİ TÜCCARI: Tüzüğümüzdeki evsafa uygunluğundan anlarız, Bay Komiser!

KOMİSER: (*Güler.*) Tüzüğünüz de var demek? Bravo, pes doğrusu! Cengiz, ne dersin?

POLİS: Programlı çalışıyorlar, Komiserim!

KOMİSER: Evet, nerden anlarsınız kedilerin sahipsiz olduğunu?

KEDİ TÜCCARI: Arkadaşlar, siz söyleyin lütfen!

I. KEDİ TOPLAYICI: (*Ezberden okur gibi*) Sahipsiz kedi, bir yerinden bir yeri kesiktir, kopuktur, çıkıktır.

II. KEDİ TOPLAYICI: (*Aynı tonda, çabuk çabuk*) Ha sahipsiz kedi... kirlidir, pasaklıdır, kördür, topaldır.

I. KEDİ TOPLAYICI: (*Aynı tonda*) Yaralıdır, berelidir, korkaktır, çilekeştir.

II. KEDİ TOPLAYICI: (*Aynı tonda*) Ha sahipsiz kedi... yaklaştırmaz, kaçır, bekler, fırsat kollar.

I. KEDİ TOPLAYICI: Kovulur, dövülür, kedi yerine konmaz.

KOMİSER: Yeter, anladık, yeter! Tüzüğü baştan sona okumanıza lüzum yok.

I. KEDİ TOPLAYICI: Hani nereden anlarsınız diye sordunuz da...

KOMİSER: Pekii, tüzük maddelerine uygun bu sahipsiz, sokak kedilerini nasıl yakalarsınız?

KEDİ TÜCCARI: Özel metotlarımız vardır, Bay Komiser! Emrederseniz, söylesin arkadaşlar.

KOMİSER: Vazgeçtim, kalsın! Meslek sırrıdır. Yalnız... yakalar-ken bir yerlerini falan incitmez misiniz?

KEDİ TÜCCARI: Asla! İstikballeri için çalıştığımızı, anlar kediler. Ve bize kolaylık gösterirler.

KOMİSER: Kolaylık... kediler... size... Olur mu canım?

KEDİ TÜCCARI: Evet, zorluk çıkarmazlar. Hem, bizim için, gönül rızası başta gelir.

KOMİSER: Yani kedilerin muvafakatini mi alırsınız?

KEDİ TÜCCARI: Aşağı yukarı. Özel metotlarımız vardır.

KOMİSER: Siz eskiden aktör müydünüz, Müşfik Bey?

KEDİ TÜCCARI: (Alınmış) Hayır, Bay Komiser! Ben oyundan hoşlanmam.

KOMİSER: (Hafif güler.) Darılmayın, darılmayın! Pekii, kedileri topladınız, sonra ne yaparsınız?

KEDİ TÜCCARI: Temsilcilerimiz olan yerlere, yani ihtiyaç bölgelerine yollarız.

KOMİSER: Nasıl?

KEDİ TÜCCARI: Servis arabamız vardır. Arabaya koyar, sevk ederiz.

KOMİSER: O kadar kedi, arabada birbirini parçalar be kuzum!

KEDİ TÜCCARI: (Hafif güler.) Arabada bölmeler vardır. Her kedi ayrı bölmeye konur.

KOMİSER: Trenlerde kompartıman gibi, desenize!

KEDİ TÜCCARI: Ayrı kafesler... evet, kompartıman gibi.

KOMİSER: Nerdeyse yataklı vagon diyeceksiniz.

KEDİ TÜCCARI: Hani yalan da değil. Her kedinin altında özel şiltesi vardır.

KOMİSER: Pekâlâ, pekâlâ! Neyse, biraz kısa kessek! Cengiz, yok ya dışarda bekleyen?

POLİS: Yok, komiserim! Bugünlerde maşallahı var bizim karakolun!

KOMİSER: İyi, iyi! Aman biraz nefes alalım yahu!

KEDİ TÜCCARI: Her noktada aydınlanmanızı isterim, Bay Komiser! Beylerle aramızdaki ufak anlaşmazlık burada halledilirse pek memnun olurum. Ne diye tatsızlık çıksın yok yere?

KOMİSER: Hallederiz, üzölmeyin! Kim haklı, kim haksız; durumu öğrenelim hele. Şimdi siz, başıboş kedileri topluyor, servis arabanızla ihtiyaç bölgelerine gönderiyor, bunları oralarda satıyorsunuz, benim anladığım.

KEDİ TÜCCARI: Evet.

KOMİSER: Güzel! Fakat serseri bir hayata alışmış bu kediler, yeni yerlerine nasıl alışırılar? Kedi bu; söz dinler mi? Eser aklına, kaçır gider.

KEDİ TÜCCARI: (Hafif güler.) Biz kedileri toplar toplamaz satışa göndermeyiz ki, Bay Komiser.

KOMİSER: Ne yaparsınız?

KEDİ TÜCCARI: Önce uzun bir süre özel eğitimden geçiririz.

KOMİSER: Yok canım? Daha neler!

POLİS: Kedi okulu açmışlar, Komiserim!

KEDİ TÜCCARI: Okul değil ya tam... neyse... O da olabilir. Yani bu iş geniş teşkilat işidir. Ben meraklı adamım. Veterinerimiz, hayvan eğiticimiz vardır. Belgeler, resmi belgeler... hepsi çantamda, her zaman... Buyurun, inceleyin!

KOMİSER: Bu ne intizam, olur şey değil! Yaman adamsınız doğrusu!

KEDİ TÜCCARI: İnsan yaptığı işi benimsemeli, sevmeli, yapacaksa tam yapmalı, Bay Komiser! Üstünkörü, derme çatma işler, göstermelik çabalarla kalkınamaz bu memleket!

KOMİSER: Herkes sizin gibi işinin eri olsa!

KEDİ TÜCCARI: Bakın, mesela bu arkadaş başlamış bir işe, ama yürütememiş, iflas etmiş. Neden? Sağlam tutmamış da işini, ondan!

KOMİSER: Nasıl bir işti?

I. KEDİ TOPLAYICI: Ben kurbağacılık yapardım bundan önce, Beyim!

KOMİSER: Kurbağacılık mı? O da ne? Cengiz, dedim ya, bugün şansımız hayvanlardan açıldı. Sabahleyin evde, bizim hanımla, bu yüzden...

POLİS: Bir şey mi oldu, Komiserim?

KOMİSER: Yok bir şey. Sonra anlatırım. Evet, kurbağacılık dedin, neymiş o?

I. KEDİ TOPLAYICI: Ben İznik gölünden ve civarındaki dere-lerden kurbağa toplar, bir tüccara satardım bundan önce.

KOMİSER: Ne yapardı o tüccar kurbağayı?

I. KEDİ TOPLAYICI: Toptancıydı; uçakla Fransa'ya gönderirdi. İhracatçı yani.

KOMİSER: Uçakla ... Fransa'ya ... Kurbağa! Bilmediğimiz ne çok iş sahası var memlekette, haberimiz yok. Biz uyuyoruz, Cengiz, uyan!

POLİS: Ne yapar kurbağayı Fransa?

KOMİSER: Ne yapar?

KEDİ TÜCCARI: Kurbağanın türlü türlü, nefis yemekleri olur, Bay Komiser!

KOMİSER: Yaa? Hiç bilmiyordum. Biz işte... kuru fasulye, pilav, soğanlı yahni... babadan atadan bunları gördük. Kurbağa! Millet neler yiyor! Anlat hele, sonra ne oldu?

I. KEDİ TOPLAYICI: Hiç, ne olacak, iflas ettim, Beyim!

KOMİSER: Peki, neden iflas ettin?

I. KEDİ TOPLAYICI: Uzundur, anlatmaya değmez, Beyim!

KOMİSER: Anlat sen! Vaktimiz var, merak etme! Her şeyi iyice öğrenelim ki... hani bakarsın, çaresini buluruz.

I. KEDİ TOPLAYICI: Madem anlat dediniz... Efendim, köylüleri alıştırdım, tarlalarda çukurlar kazdılar; hususi havuzlar... içi su dolu. Onlar başladı kurbağa yetiştirmeye. Ben de kilosunu bir liradan alıyor, kendi büyük havuzumda topluyor, sonra da ihracatçı tüccara satıyordum.

KOMİSER: Kârlı iş.

I. KEDİ TOPLAYICI: Fakat bana ne yaptıysa düşmanlarım yaptı.

KOMİSER: Ne yaptılar?

I. KEDİ TOPLAYICI: İyi para kazanıyordum, çekemediler.

KOMİSER: Yani?

I. KEDİ TOPLAYICI: Havuzumun suyunu boşaltılar bir gece.

KOMİSER: Yazık!

I. KEDİ TOPLAYICI: Üç ton kurbağa susuzluktan öldü, telef oldu.

KOMİSER: Çok yazık!

I. KEDİ TOPLAYICI: İflas ettim, bir daha belimi doğrultamadım. Müşfik bey öğrenmiş durumu, beni yanına aldı işe tekrar sıfırdan başladım. Düşmez kalkmaz bir Allah!

KEDİ TÜCCARI: Fazla üzülmesine hiç sebep yok, Bay Komiser! Benim yanımda bir süre çalışırsa bu işlerin tekniğini, metodunu daha ilmi öğrenirse; eski işine sağlam ve emin başlayabilir tekrar. Yalnız, biraz sabretmesi lazım... Evet, onu diyordum; bu gibi işler dikkat ister, bilgi ister. Tonlarca kurbağa neden mahvoldu? İhmal yüzünden! 1964 yılının 25 mayısı ile 29 haziranı arasındaki gazetelere bakınız. Hepsi burada, dosyamda! Ölen kurbağaların şahsında, he-der olmuş bir milli servete, göz göre göre kurutulmuş bir döviz kaynağına dökülen gözyaşlarıyla dolu hepsi! Bu ar-kadaş, servetinden neden oldu?

KOMİSER: Neden oldu?

KEDİ TÜCCARI: Dedim ya, cahilliğinden!

KOMİSER: Ne yapmalıydı?

KEDİ TÜCCARI: Kurbağa havuzunun etrafını duvarla çevirmeliydi... bu bir! Sonra bu işi bir teşkilat, bir kurum haline getirmeliydi.

POLİS: Et Balık Kurumu var mesela!

KEDİ TÜCCARI: Et Balık Kurumu, Dil Kurumu... Evet, onlar gibi!

KOMİSER: Çok para istemez mi bu iş?

KEDİ TÜCCARI: Parası vardı, daha çok kazanırdı. Sonra salyangoz işini düşünelim.

KOMİSER: Salyangoz! Cengiz, hayvanlar günü bugün!

POLİS: Anneler babalar günü var ya o da olsun, Komiserim!

KEDİ TÜCCARI: Siz hep şakaya kaçılıyorsunuz, Bay Komiser! Bizse işi çok ciddi tutmak istiyoruz, affedersiniz!

KOMİSER: Kızmayın canım! Kaba işlerle uğraşa uğraşa, biz böyle ince şeyleri artık anlayamaz olduk. Neyse, neyse... Salyangoz işi dediniz, o nedir?

KEDİ TÜCCARI: İkinci arkadaşımız da salyangoz üzerine çalışıyormuş, fakat işini hafife almış; tabii, sonunda...

II. KEDİ TOPLAYICI: (*Çabuk çabuk*) Ha ben salyangoz çiftliğinde çalışıyordum, bir de Fabrika vardı çiftlikte. Biz 450 işçiydik, gece gündüz çalışırdık.

KOMİSER: Nasıl çalışırdınız?

II. KEDİ TOPLAYICI: Toplanırdı salyangozlar; tuzlanır, haşlanırdı. Çengeller vardı.

KOMİSER: Ne çengeli?

II. KEDİ TOPLAYICI: Hani işte çengel, ayrı çengel. Kabuklarından onlarla çıkarırdık hayvancağızları. Sonra yine haşlar, dondurur, naylon torbalara koyardık.

KOMİSER: Sonra?

II. KEDİ TOPLAYICI: Sonra yollanırdı Avrupa'ya salyangozcuklar. Beş kilo kabuklusundan bir kilo löp et çıkardı. Eh, kilosu 70-80 liradan satılır. Az para değil, Komiser Bey!

KOMİSER: İyi para! Neden bıraktın işi?

II. KEDİ TOPLAYICI: Ha uydum şeytana! Öğrendim nasıl yapılır... dedim karıma böyle böyle, dedim yalnız yapalım bu işi. İğrendi benim karı; öldür Allah, boşa beni, sürmemeli mi o sümüklüböceklerle, dedi. Anlamış fabrika sahibi de niyetimi, yok dedi, almam seni artık yanıma!

KOMİSER: Haklı adam! Rakip çıkmaya kalkmışsın!

II. KEDİ TOPLAYICI: Bırakıp çıkmadım, Komiser Bey! O beni çıkardı işimden.

KOMİSER: Bari bu işi bırakma! Kedicilik daha temiz bir iş tabii!

II. KEDİ TOPLAYICI: Bırakmam ya, Beyim, işte parası azdır; söz anlatamayız bu patronumuza.

KOMİSER: Mesele anlaşıldı; parada uyuşamıyorsunuz belli ki.

I. KEDİ TOPLAYICI: Paradandır, Komiser Bey! Şimdi kedi çok para ediyor, gündeliklerimizin artırılmasını istiyoruz.

KOMİSER: Ne dersiniz, Müşfik Bey?

KEDİ TÜCCARI: Arkadaşlar belki haklıdırlar; ancak şunu düşünmelerini isterim: Gelir, gider... kazanç, masraf... Pratikten geldikleri için bilanço nedir, bilmeden konuşuyorlar. İşimde hile yapmayan, defter tutan, vergi veren bir vatandaşım. Bütün kazancımı ortada. Buyurun, bir yönetim elemanı olarak hesaplarımı bir de siz inceleyin! Masraflarım, kazancım! Ben, vatandaşın alış gücünü de düşünmek zorundayım.

KOMİSER: Alış gücü? Ne gibi?

KEDİ TÜCCARI: Benim müşterilerim kimler? Kediye bir kanyaya, bir japon balığı gibi değil, besin maddelerinin bekçisi bir ihtiyaç olarak alan kimseler. Ben süs kedisi, salon kedisi satmıyorum. Sonra... kedicilikte para kazanmanın kirli yolları da vardır, Komiser Bey!

KOMİSER: Nasıl? Sokak kedisini salon kedisi diye yutturmak mı mesela?

KEDİ TÜCCARI: O da mümkün? Evliya Çelebi'yi bilirsiniz.

KOMİSER: Evliya Çelebi... duydum öyle bir isim. Radyodan galiba.

KEDİ TÜCCARI: Bir seyyahdır, on yedinci yüzyılda yaşadı. Kitabında Divriki kedilerinin afacan, sevimli, avcı, fakat çok terbiyeli olduklarını anlatır. Bu kedilerin İran'da kedi tellalları vasıtasıyla kafesler içinde, kıymetli kuşlar gibi, çok pahalı satıldığını söyler. Alanlar hem fare derdinden kurtulmak için, hem de evlerinde bir can yoldaşı bulunsun diye alırlarmış o kedileri.

KOMİSER: İyi ya; bu satışın kirli tarafı ne peki?

KEDİ TÜCCARI: Buraya kadar iyi. Fakat Divriki kadılarının bazıları samur kürk almaya para çıkıştıramaz, kırk elli kediye gizlice öldürtüp postlarından kürk yaptırır, kışın kedi kürkleri giyerlermiş. Açın Evliya Çelebi'nin üçüncü cildini; bu anlattıklarımı orada bulursunuz! Şimdi ben de kedi kıyımına kalkışıp kürk ticaretine başlasam kim anlar bunu?

KOMİSER: Kedi postuyla... ne bileyim... neydi o? Mavi tilki, kuzu... kuzu değil... şey... astragan mı diyordu bizim hanım...

KEDİ TÜCCARI: Evet, astragan.

KOMİSER: İşte o! Kedi postuyla astragan bir olur mu?

POLİS: Yerli kumaşı halis İngiliz diye kapışanlar var, Komiserim! Kedi postunu da kunduz kürk diye yutan çıkar elbette.

KEDİ TÜCCARI: Polis bey kardeşimiz doğru söylüyor! Fakat yapmayız biz. Ticaret ahlakından vazgeçtim, insanlığa, vicdana sığmaz bu. Söylesin arkadaşlar, şimdiye kadar tek kedi öldürdük mü biz? Hasta, sakat kedilerin tedavisinde az para harcamadık. Söyleyin, rica ederim.

I. KEDİ TOPLAYICI: Doğrudur, Allah için, iyi bakılır kedilere.

II. KEDİ TOPLAYICI: Ha onların yedikleriyle kaç ev bey gibi doyar, Allah için!

KEDİ TÜCCARI: O bakımdan vicdanım rahat, alnım açıktır. Ben bu iki arkadaşın zamanla, tecrübe görerek, derece derece ilerlemesini istiyorum, Bay Komiser! Fakat onlar birdenbire yükselmek istiyorlar. Alt basamaklarda bir memur, baremin en üst katına hemen nasıl çıkar, siz söyleyin!

KOMİSER: Ne dersiniz? Müşfik Bey haklı galiba!

II. KEDİ TOPLAYICI: Ha biz bir şey demeyiz, Komiser Bey! Kedi başına aldığımız para artsın deriz!

KOMİSER: Kedi başına ne alıyorsunuz, peki?

I. KEDİ TOPLAYICI: 150 kuruş.

KOMİSER: Gündeliğiniz kaçta geliyor yani?

I. KEDİ TOPLAYICI: Gelir 45 liraya falan.

KOMİSER: 40 desek, ayda 1200 lira. Ohoo! Valla hiç de fena iş değil bu!

KEDİ TÛCCARI: Arkadaşların benden şikâyetçi olmalarına aklım ermiyor, Bay Komiser!

II. KEDİ TOPLAYICI: Ha zor iştir, Komiser Bey! Gün ortası çalışılmaz. Geceleri boş sokaklarda, karda, kışta, oyuklarda, kovuklarda berduş kedi aramak... ha kolay değildir. Atlar yüzümüzüze, tırmalar kaşımızı gözümüzü. Şu alnımda çizikler, ellerimde tırmıklar... zor iştir be Komiserim!

KEDİ TÛCCARI: Yolunu yöntemini öğretiyorum. Söylediklerimi uygulasa kolaydır.

II. KEDİ TOPLAYICI: Ha işte kedi avı değil mi? Bunun ne yolu yordamı olacak ki?

KOMİSER: Sen de arkadaşın gibi mi çalışırsın?

I. KEDİ TOPLAYICI: Ben pek acele etmem, Komiserim. Sakin sessiz kedileri ararım; Beyin öğrettiği şekilde çalışırım mümkün olduğu kadar. Yalnız, tabii, bu yüzden gündeliğim fazla tutmuyor.

KEDİ TÛCCARI: Alacağınız ücret kedi başına olmasın, size belli bir gündelik vereyim, diyorum; kabul etmiyorlar. Kendileri bilirler tabii. Kendi başına... fakat o zaman da verdiğimiz fireyi düşünün!

KOMİSER: Ne firesi?

KEDİ TÛCCARI: Getirdikleri her kedi, işime yaramaz ki benim. Tedavi, bakım, eğitim... kâr etmez bazı kedilere. Onları ister istemez bırakır, ne halleri varsa görsünler, deriz.

Eski dilencilik hayatına döner bazıları. Tabii, ben bu yüzden çok zarara girmişimdir. Arkadaşların bunu da düşüncelerini isterim.

KOMİSER: Ne diyorsunuz, Beyler?

I. KEDİ TOPLAYICI: Haklıdır, her kedi işe yaramaz tabii.

II. KEDİ TOPLAYICI: Ha biz de haklıyız. Bilir miyiz yakalarken, işe yarar mı yaramaz mı? Sonra işte eğitim mi, meğitim mi onu da söyler hep Patron. Biz görmedik eğitim.

KOMİSER: Bunca yıllık komiserim; kedi davası ilk çıkıyor karşıma. Valla bilmem ki... Sen ne dersin, Cengiz?

POLİS: Karışık bir iş, Komiserim!

KOMİSER: Bakın, Müşfik Kediciler! Bu arkadaşlar da hani kurbağa, salyangoz işlerinden sonra... doğrusu, karışık bir iş!

KEDİ TÜCCARI: O kadar karışık olmasa gerek, Bay Komiser! Anlıyorum sizi; beylere yardım etmemi arzu ediyorsunuz. Pekâlâ! Bir çözüm yolu teklif edeceğim: Kalifiye kedi getirsinler bana; ben de kedi başına şimdilik 50 kuruş zam yapayım!

II. KEDİ TOPLAYICI: Ha halife kedi de nedir ki?

POLİS: Yani eli yüzü düzgün.

KOMİSER: Çok serseri olmayacak, çok üzmeyecek beyi; öyle kedi.

KEDİ TOPLAYICI: Sokakta ne bulursak onları topluyoruz, evlerden çalamayız ya!

KEDİ TÜCCARI: Kat'iiyen! Hırsız değiliz biz! Bu işin tarihçesinde tek hırsızlık olayı yok, çok şükür! Sahipsiz, fakir fukara sokak kedilerini rastgele değil, seçerek toplayacaksınız; hepsi bu kadar.

I. KEDİ TOPLAYICI: Seçeriz bundan sonra.

II. KEDİ TOPLAYICI: Ha o zaman az kedi düşer gündeliğe.

KOMİSER: Az maz! Çalış, çoğalt sen de! Memlekette özel teşebbüsün desteklenmesi lazım. Müşfik Bey, hesaplarını gösterdi; o da ister mi sizin az kazanmanızı?

KEDİ TÜCCARI: Bir ricam var, Komiser Bey! Lütfen, teklifimi kabul ettiklerini yazıp imzalasınlar bana. İşimi sağlam tutmak isterim.

KOMİSER: Cengizciğim, gerçi bize düşmez ama, Müşfik Bey'e kanım kaynadı, çok şeyler öğretti bize, çok. Beyler de şikâyetlerinden vazgeçtiler; hazır daktiloda boş kâğıt takılı; bir anlaşma yazıver de imzalasınlar önümüzde.

POLİS: Söyleyin de yazayım, Komiserim!

KOMİSER: *(Yazdırır. Daktilo tıkırtıları)* Biz, aşağıda imzaları olan... iki kedi toplayıcısı... bundan böyle... kalifiye kedi olmak şartıyla... kedi tüccarı Bay Müşfik Kediciler'e... getireceğimiz her kedi için onun bize... kedi başına iki lira vermesini kabul ediyoruz.

POLİS: *(Tekrar eder.)*... kabul ediyoruz. Yazdım, Komiserim.

KOMİSER: İsimlerini de yaz, Beylerin.

POLİS: *(Daktilo tıkırtısı)* Yazdım.

KOMİSER: Hadi beni de tanık olarak göster. Hususi iştir, fakat zararı yok. *(Daktilo sesi kesilir.)* Tamam, bu iş burada biter. İkiniz atın imzanızı şuraya! Sen de imzala, sen de!

II. KEDİ TOPLAYICI: Ha ben derim ki, azdır bu para.

KOMİSER: Ha sen şimdi bir şey deme de, imzala!

I. KEDİ TOPLAYICI: At imzanı, anlaştık işte!

II. KEDİ TOPLAYICI: Ha sen uygundur dersen, imzalarım ben dahi.

KEDİ TÜCCARI: Çok teşekkür ederim, Bay Komiser!

KOMİSER: Rica ederim, vazifemiz! Karakolumuza akseden bütün anlaşmazlıklar, keşki böyle sonuçlara bağlansa! Tim-sahlar, yılanlar, tilkiler olmasa da hep kedilerle uğraşsak! Güle güle, Beyler, güle güle!

Notlar

Necatigil'in radyo oyunlarının tümü, İstanbul ya da Ankara Radyosunda oynanmıştır. Aşağıda, oyunların hangi tarihlerde mikrofona konulduğuna ilişkin bir çizelge sunuyoruz:

Radyo Oyunları:	Oynanış tarihleri:
Kadın ve Kedi	7 Mart 1963
Yıldızlara Bakmak	29 Aralık 1963
Son Tren	5 Eylül 1963
Emekli	21 Mayıs 1964
Artırma Salonunda	22 Kasım 1964
Gece Aşevi	26 Ağustos 1965
* Kutularda Sinek	17 Eylül 1965
Yol	7 Mart 1963
Üç Turunçlar	7 Ekim 1965
Uzak Yol Kaptanı	11 Ağustos 1966
Hayal Hanını	25 Mayıs 1967
Süslü Karakol Sokağı	31 Ağustos 1967
İki Çapraz Çizgi	31 Ağustos 1967
Pencere	26 Şubat 1970
** Gaz	
Uzun Köprü	15 Mart 1974
*** Temmuz	20 Ekim 1977

*** Altın beşik

18 Mayıs 1972

**** Kediciler

- * Bu oyunun oynandığı tarihi saptamak mümkün olmadı. Bu yüzden, yazılış tarihini vermek durumunda kaldık.
- ** Bu oyun, önce "Erik Ağacı ve Gaz" adıyla yazılıp Ankara Radyosu'nda oynanmıştır. (Bu oyunun oynandığı tarihi saptamak mümkün olmadı. Yazıldığı tarih de bulunamadı.) Necatigil, daha sonra bu oyunu küçük değişikliklerle, bu kez *Gaz* adıyla, *Türk Dili Dergisi*'nde yayımlamıştır. (*Türk Dili*, 214, temmuz 1969)
- *** Bu oyun, *Türk Dili* dergisinin 313. sayısında (Ekim 1977) yayımlanmıştır.
- **** Bu oyun, *Türk Dil* dergisinin 328. sayısında (Ocak 1979) yayımlanmıştır.
- ***** Bu oyun, oynanmadığı gibi daha önce de herhangi bir yerde yayımlanmamıştır. İlk kez burada yayımlanmaktadır.

ERTUĞRUL FACIASI

Gizli Başyapıt: “Ertuğrul Faciası”

Behçet Necatigil’in trajik ve çok düşündürücü radyo oyunu *Ertuğrul Faciası* sonunda okur karşısına çıkıyor. Sonunda, diyorum; çünkü bu oyun kaleme getirileli yirmi yılı aşkın bir zaman geçmiş. *Ertuğrul Faciası*’nın bugüne kadar Behçet Necatigil/Toplu Yapıtları dizisinde yer almamış olması, biraz da büyük şairimizin çekingenliğinden, içe kapanıklığıındandı. Yaşadığı yıllarda bu oyunu Necatigil yayıncılara hatırlatmaktan uzak durmuştur. Birkaç kez kendisine sormuş, hep aynı yanıtı almıştım: “Radyoda yayınlandı, mikrofona kondu; dinleyen dinlemiştir...”

Bununla birlikte silik bir uyarı *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*’nün Ali Ruhi maddesinde işli durur. *Ertuğrul Faciası*’nın özelliklerini kavramak açısından bu madde anlamlıdır:

“ALİ RUHİ • XIX. yy. şairlerinden, 1853-1890 • İstanbul’da doğmuştu. II Abdülhamid zamanında Osman Paşa kumandasında Japonya’ya gönderilen ve dönüşte batan (19 Eylül 1890) Ertuğrul gemisinde seyir ve sefer defterini tutmak işini üzerine almış, fakat Singapur’da hastalanarak karaya çıkmak zorunda kalmıştı; Singapur’da bir hastanede öldü. Gemi ile batıp boğulanlar arasında olduğu da söylenir • Tanzimat devri edebiyatındaki yenileşmelere uzak kalmış şairin, tevhid, kaside, kıta, tarih gibi manzumelerinden başka, otuz dört gazelini de içine alan *Lemeat* (Parıltılar) basılmış tek kitabıdır • Acılı hayatı B. Necatigil’in *Ertuğrul Faciası* adlı mikrofona konmuş (1974), fakat basılmamış bir radyo oyununa konu oldu.”

Necatigil eski şiirin mirasını önemseyen, eski şiiri özümsemiş, sayısı o kadar az Cumhuriyet şairlerinden biriydi. Siyasal düzen değişikliğinin geçmişin kültür değerlerinden büsbütün kopmak, sözkonusu değerleri yadsımak anlamına gelmediğini hem eşsiz şiiriyle, hem de geriye kalan bütün yazılarıyla vurgulamak istemiştir. Bu vurgulayış, öyle çok bağırtılı kör muhalefetlerden elbette uzaktı. Necatigil, bir kültür sürekliliğini savunuyor, o olmazsa yazıda çizide, dahası yaşamda yarına yol alınamayacağını dile getiriyordu.

Ertuğrul Faciası'nı sanırım bu açıdan okumak gerekir. On dokuzuncu yüzyılın sonunun yeni dünyalarla karşılaşmış Osmanlı-Türk insanı amaçları ve hedefleri için batıyı seçiyordu. Tanzimat yazarlarının batılılıktan umdukları, imparatorluğu kurtarış manifestosuyla eşanlamlıdır. Ne var ki Tanzimat yazarı bir yandan da sindirilememiş batı kültürünün açılımlarını, bizdeki yansımaları eleştirmiştir. Eleştirel gerçekçiliği döneminde anlaşılamamış *Araba Sevdası*, Ahmet Mithat Efendi'nin kimi romanları batı karşısında şaşkınlığa düşmüş Osmanlı-Türk insanını çözümlmeyi dener.

Necatigil'in oyunuyla, çağdaş bakış açısıyla, tam karşı çizgide, doğunun, uzakdoğunun kültürüne yeniden bir göz atış sayılabilir. "Tanzimat devri edebiyatındaki yenileşmelere uzak kalmış" Ali Ruhi, şimdi, dingin, her davranışın yüzyıllara dayalı törel niteliklerle donandığı Osmanlı dünyasından çıkmış, denizlere açılmış, Japonya'ya gitmektedir. Gerçi yine başka bir dünyaya, başka bir ufka açılış sözkonusudur ama, maddeyle ruh çatışması bu enginde çok da yaralayıcı değildir.

Nitekim Ali Ruhi, doğu rüyasında, kendi kaderini görmekten uzak durmayacak, Ertuğrul'la yola çıkarken "genç muharrir" Ahmet Rasim'e: "Allaha ısmarladık, beni artık göremeyeceksin! Allaha ısmarladık!" diyecektir. O, söylediği sözünü söylemediğini tam bilememekte, içinin yangınlarla kavrulduğunu ifade etmektedir. Birkaç satır öncesine göz atılırsa, Ali Ruhi, eski, geleneksel şiirin (ve dünyanın) sonuna geldiğini duyumsamıştır. Muallim Naci'yle kendisini ölçüp biçmekte, sonra birdenbire: "Allaha ısmarladık, beni artık göremeyeceksin!" demektedir.

Ertuğrul gemisinin başına gelecekler İngiliz Harti Bey tarafından bütün açık seçikliğiyle söylenecek, gelgelelim padişaha bağlı, kendi iradesine kavuşamamış Osmanlı-Türk insanınca onaylanmayacaktır. Böylece, sonuna gelinmişeski dünyada İngiliz Harti Bey'in bilimsel yaklaşımı hiçbir anlam taşımazken, eskinin temsilcisi bir şair de yaklaşan ölümü sezinlemekte; karşıt değerlerden bileşime yazık ki ulaşamamaktadır. Ertuğrul gemisi başına gelecekleri bile bile yola çıkar...

Şiir ve roman tatları taşıyan *Ertuğrul Faciası*'nın döngüsü, uzakdoğu insanının facia karşısındaki yas sözcükleriyle bütünlenir. Batının 'hasta adam' tanısı, Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşüne maddi uzaklığıyla eğilirken; *Ertuğrul Faciası*'nın kişilerinden Oki, ölen Türk denizcileri için şöyle demektedir: "Ben bir Japon köylüsü. Onlar gitti. Bambular, kirazlar, krizantemler, sakaki ağaçları yeniden çiçek açtı."

Selim İleri

Kişiler

- Anlatan (1, 2, 3, 4, 5, 6)
- Ali Ruhi (1, 2, 3, 6)
- + Binbaşı Mehmet Bey (1, 3, 4)
- + Ahmet Rasim (1)
- Teğmen İsmail Efendi (1, 2, 3, 6)
- + Harti Bey (1)
- Albay Osman Bey = Osman Paşa (2, 3, 4, 5)
- + Yüzbaşı Celâl Bey (2)
- + Rehber (2)
- + Parsî Doktor (2)
- + Doktor Hüsni Bey (3, 4)
- + Sakaf Bey (3)
- Sûvari (3, 4, 5)
- Sûvari Muavini (4, 5)
- + Binbaşı Nuri Bey (5)
- + Teğmen Haydar (5, 6)
- İmam (5, 6)
- Takizava (5)
- Takano (5)
- Oki (5, 6)
- Koboyaşi (5, 6)
- Kaşıda (5)
- Takimoto (6)

Not: Kişi sayısının çok görülmesi halinde, + işaretli seslere sonraki (veya daha önceki) bölümlerden ikinci bir rol de verilerek, bu sayı 13'e yahut daha aza indirilebilir.

BİRİNCİ BÖLÜM

(Eski bir kahvehane akustiği: Tavla sesleri. “Çay biir, demli olsun!”, “Nargile ver!”, “Beybaba’ya şekerli biir!” sesleri)

BİNBAŞI MEHMET BEY: (Seslenir)

Ali Ruhi Bey, buradayım, buyurun!

ALİ RUHİ: Ben de size bakıyordum, Binbaşım!

BİNBAŞI MEHMET BEY: Az önce geldim. Ne içersiniz?

ALİ RUHİ: Kahvelerdeki nesneler bana göre değildir ya, neyse..
Bir çayınızı içeyim!

BİNBAŞI MEHMET BEY: (Garsona)

Oğlum, beyefendiye çay getir!

GARSON: Emredin, Binbaşım!

(Seslenir)

Çay biir, demli yap!

ALİ RUHİ: Kasımpaşa’ya hiç gelmişliğim yoktu, Binbaşı Bey!
Fakat güzel yermiş!

BİNBAŞI MEHMET BEY: Güzeldir, açıklıktır. Bahriye Nezâreti
de burada olduğu için, denizciler uğrağıdır. Bu kahveye de
“Tokatlı’nın kahvesi” derler.

ALİ RUHİ: Hep böyle kalabalık mıdır burası?

BİNBAŞI MEHMET BEY: Kalabalıktır. Sonra bu günler mühim
günler.. O yüzden gelen giden daha da fazla. Malûm ya,
herkes merak içinde..

(Güler)

Bir siz müstesna!

GARSON: Çayınız, Beyim!

ALİ RUHİ: Sağ ol! Ben mi merak etmiyorum? Aman, Binbaşım, ben?..

BİNBAŞI MEHMET BEY: Neyse! Meraktan kurtarayım sizi! Bizimle geliyorsunuz, Üstâdım! Kabul edildi.

ALİ RUHİ: Desenize, “bahtın bana bir atâsı oldu”! Eh, bahriyeliler arasında bir de şair bulunmalıydı, işte o da bulundu!

BİNBAŞI MEHMET BEY: Şüphesiz, şüphesiz! Meğer Albay Osman Bey de şiirlerinizi okur, severmiş. Bahriye Nezâreti ve Saray da uygun görünce... Hâsılı, geliyorsunuz!

ALİ RUHİ: “Gördüm felekte bir şeb bir dilnişin temâşâ”! Bu işe pek sevindim, var olun! Hareket ne zaman?

BİNBAŞI MEHMET BEY: Bir ayı geçmez, yola çıkarız.

(Deminki kahve akustiği tekrarlanır.)

ANLATAN: İki kişinin konuşmasını dinlediniz, sayın dinleyiciler! Biri bir şair: Ali Ruhi Bey. Öteki: Ertuğrul gemisinin üçüncü kaptanı Binbaşı Mehmet Bey. Bir de Albay Osman adı geçti, Osman Bey de Ertuğrul gemisi kumandanı. Ertuğrul gemisi, Japonya’ya gidecek olan gemi. Olayı biraz açıklayalım: 1889 senesi mayıs ayındayız. İstanbul’da Kasımpaşa’da, Bahriye Nezâretinin çevresinde dolaşanlar.. Tokatlı’nın Kahvesi önündeki meydanlıkta, alçak yer iskemlelerinde küme küme oturanlar.. Konuşulan konu da hep aynı: Japonya’ya hangi gemi gidiyor, ne zaman gidiyor, kimler gidiyor?.. Devir, 2. Abdülhamid devri. Japon imparatoru Meici’nin amcası Türkiye’ye bir dostluk ziyaretinde bulunmuş, aradan bir yıl kadar bir zaman geçmişti. Devletler arasındaki töre, bu ziyaretin iâdesini gerektiriyordu. Saray ve Bahriye Nezâreti, bu ziyarete Ertuğrul gemisini uygun gördü, gemi komutanlığına Albay Osman Bey atandı. Gemide subay, erbaş ve er, toplam 609 denizci ve bir miktar da sivil görevli vardı. Japonya’ya gidiliyordu...

(Deminki kahve akustiği tekrarlanır)

ALİ RUHİ: Uzak denizler, okyanuslar.. Aden, Kolombo, Bombay, Singapur, Yokohama.. İsimlerini yeni öğrendiğim li-manlar... Aliyyülâlâ, Binbaşım!

BİNBAŞI MEHMET BEY: Denizi görmeden paçaları sıvamış-sın, Ali Ruhi Bey! Geminin seyir defterini şimdiden mi yazmaya başladın?

ALİ RUHİ: Gideceğim içime doğmuştu, ay efendim! Gemi jurnalini mâdem ben tutacağım, vazifemi hakkıyla yapabil-mem için, tarih coğrafya kitapları okumam gerekmez mi?

(Deminki kahve akustiği tekrarlanır)

ANLATAN: Konuşmalarından anlıyorsunuz, sayın dinleyi-ciler! Şair Ali Ruhi Bey, Ertuğrul gemisi üçüncü kaptanı Binbaşı Mehmet Bey'in dostudur. Ancak.. kimliğini biraz daha açmamız gerekir: Şair Ali Ruhi Bey, otuz beş yaşlarında, içkiye biraz fazlaca düşkün, heyecanlı bir zattır. Üç yıl önce "Lemeat" adında bir şiir kitabı çıkarmıştı. O günlerde 24 yaşlarında olan Ahmet Rasim, hâtıralarında Ali Ruhi'yi şöyle anlatıyor:

AHMET RASİM: *(Sesi uzaktan, yankılı. Anlatır)*

Lemeat sahibi Ali Ruhi merhum, hoşsohbet, asabî idi. Yü-zündeki Bağdat çibânının enli yara izi, sakalının bir kıs-mını kazımış, yanağının bir kısmını da yiyip çökertmişti. Ama gene de sevimli bir yüzü vardı. Bir gün "Gülşen" der-gilerinden birinde, armut biçiminde dizilmiş bir manzu-meyi görünce: "Bunlar şair değil, manav!" diyerek hepimizi güldürmüştü. Bir akşam üstü, Divanyolu'ndan ağır ağır gi-diyordum, arkamdan birinin koşar gibi gelmekte olduğunu sezinledim. Derken burun buruna geldik: Ali Ruhi!

AHMET RASİM: *(Yüksek sesle)*

Vay efendim, üstadım!

ALİ RUHİ: *(Nefes nefese)*

Dinle, Ahmet Rasim! Dur, önce biraz nefes alayım! Of, of!

AHMET RASİM: *(Deminki gibi anlatır)*

Yüzü öylesine değişmişti. Üstün zekâsıyla beraber o zekâyâ yakışan biraz kaçıklığını bildiğim için, birdenbire çıldırdığına hükmettim. Gözleri dönmüş, çıban yerinin inatçı mukavemetine rağmen, yüzünün derileri toplanıp sakalını kaldırmış, bıyıklarına ulaştırmıştı. “Dinle!” diyerek koluma vurdu. Gözler devrildi, kollar açıldı, gür bir ses işitilmeye başladı...

ALİ RUHİ: *(Gür sesle şiir okur)*

“Cihânı yaktı o tal’atla yâr-i can olalı / Cihan bir öyle belâ görmedi cihân olalı..”

AHMET RASİM: *(Deminki gibi anlatır)*

Beyitteki bu üç “cihan” kelimesi humbara gibi patlıyor, gelen geçen bize bakıyor, biraz vehimli olanlar uzaklaşıyorlardı. Ben de uzaklaşacağım, ama kim bırakır!

ALİ RUHİ: *(Okur)*

“Anılmaz oldu esâtîr-i evvelîn-i cünûn / Cünûn-u aşk ile ben halka dâsitân olalı.. / Belâ belâ diye aşkınla durmadan gezerim..”

(Sesler erir)

AHMET RASİM: *(Deminki gibi anlatır)*

Gazeli bitirdikten sonra dedi ki..

ALİ RUHİ: Azizim Ahmet Rasim Bey! İşte bunu senin büyük şairin Muallim Naci dahî söyleyemez! Allaha ısmarladık, beni artık göremeyeceksin! Allaha ısmarladık..

AHMET RASİM: *(Deminki gibi anlatır)*

Ayrıldı, yine koşar gibi gidiyordu..

(Deminki kahve akustiği tekrarlanır)

BİNBAŞI MEHMET BEY: Gene hayal âlemine daldınız, Ali Ruhi Bey!

ALİ RUHİ: *(Dalgınlığından sıyrılır)*

Şey.. evet.. Demin Ahmet Rasim derler bir genç muharrire rasladım da.. Ona ne dedim, biliyor musunuz? “Beni bir daha göremeyeceksin!” dedim.

BİNBAŞI MEHMET BEY: Gideceğinizden emindiniz şu halde!
Eh, dönüşünüze kadar da, dostlarınız sizi göremeyecekler
tabii!

ALİ RUHİ: O değil de, ben bu Japonya'dan geri dönemem,
Binbaşım!

BİNBAŞI MEHMET BEY: (Güler)

Yoksa oraya mı yerleşeceksiniz, Üstâdım?

ALİ RUHİ: Değil, o da değil! Şiir kitabıma "Lemeat" adını
koymuş idim. Lemeat! Parıltılar yerine, alevler yangınlar
demeliydim! Ah, Mehmet Bey, içimi bir bilseniz! Yangın-
lar içinde!

BİNBAŞI MEHMET BEY: Lâkin bu uzun yolculuk size çok iyi
gelecek. Tebdîl-i mekânda ferahlık vardır.

ALİ RUHİ: (Şiir okur)

"O kadar ezdi beni darbe-i kahır feleğin / Dalgalar dâhi su-
sar acze düşer yangınıma." Evet, karar verildi, gidiyorum!
Şu da var ki her karar, beni yeni bir kararsızlık girdâbına
sürükler. İçimde birbirine zıt duygular.. Ah, ah!

BİNBAŞI MEHMET BEY: Evet, Ali Ruhi Bey! Şey.. Unutmadan
söyliyeyim: Mızıkâ teğmeni İsmail Efendi de bizimle geli-
yor. Zaten Ertuğrul'da vazifeliydi.

ALİ RUHİ: Yâ! Çok iyi, çok iyi! "Bu haber dâhi güzel, ey câ-
nım!" İsmail hassas çocuktur. Ne de olsa mûsikî-âşinâ!
Üçümüz... âlâ, rânâ! Sacayak olacağız desenize!

BİNBAŞI MEHMET BEY: Evet, sizinle buluşacağımızı biliyor-
du, o da nerdeyse gelir. Ben.. müsaadenizle, Bahriye Nezâ-
reti'ne uğramak zorundayım.

ALİ RUHİ: Müsaade sizin, ay efendim! İzzetle, devletle! Ben
İsmail'i beklerim, gidin siz!

(Deminki kahve akustiği, sesler tekrarlanır)

ALİ RUHİ: Evvet, Mızıkacıbaşı, sevindin mi?

TEĞMEN İSMAİL EFENDİ: Siz de gelirsiniz de sevinmez mi-
yim, Üstâdım?

ALİ RUHİ: Çayın soğuyor, neye içmezsin? Sevincinden midir? Pekii, de bakalım, sen neler çalarsın mızıkanda?

TEĞMEN İSMAİL EFENDİ: (Güler)

Ben?.. Marşlar çalarım. Bahriye marşları. Mahmudiye, Mecidiye, Hamidiye marşları.. Sivastopol.. askerî marşlar.. Bilmiyor musunuz?

ALİ RUHİ: Matem marşları da çalar mısınız?

TEĞMEN İSMAİL EFENDİ: O da neden icâbetti, Üstâdım?

ALİ RUHİ: Hani şayet.. bakarsın ben.. icâbında, mızıkan matem marşı da çalar mı?

TEĞMEN İSMAİL EFENDİ: Aman Ali Ruhi Bey, sırası mıdır? Başımıza devlet kuşu kondu, bayram edelim: Japonya'ya gidiyoruz. Yaşamaktan bu kadar mı bıktınız?

ALİ RUHİ: Belli olmaz, Teğmen! Olur a, beni yarı yolda bırakırsınız! Hem ben bilerek gidiyorum.

TEĞMEN İSMAİL EFENDİ: Neyi bilerek?

ALİ RUHİ: Dönemeyeceğimi! Yolda kalacağımı!

TEĞMEN İSMAİL EFENDİ: Neden kalasınız, ay efendim?

ALİ RUHİ: (Güler)

Canım öyle istiyor.

TEĞMEN İSMAİL EFENDİ: (...de güler)

Siz istesenez bile, biz sizi bırakır mıyız? Hem unutmayın ki, Ertuğrul fırkateyni bir savaş gemisidir. Disiplin ve itaat ister. Siz bize tâbisiniz! Yoksa limanların birinde karaya çıkıp kayıplara mı karışacaksınız?

ALİ RUHİ: Aklıma eserse..

TEĞMEN İSMAİL EFENDİ: Bırakmayız! Siz nerde, biz orda!

ALİ RUHİ: Sen benimle gelemezsin! Erkendir. Hem ne diye gelesin? Ben bu cihâna sesimi bıraktım, sen de mızıkanla önce sesleri büyült hele! Zîrâ bâkî kalan bu kubbede..

TEĞMEN İSMAİL EFENDİ: Bir hoş sedâdır.. Biliyorum, Üstâdım!

ALİ RUHİ: Her şey seste, Mîrim! Sesimizi az veya çok duyurduk mu işimiz biter.

“Bîgâne-i neşâtı olur bezm-i âlemin / Bir dil ki hecr-i yâr ile olsa gam âşinâ”.. Anlat, ne demek?

TEĞMEN İSMAİL EFENDİ: Gönül, sevgiliye kavuşamadığı için, kederle dost olursa, bu dünyanın sevinçlerini umursamaz.

ALİ RUHİ: Aferin!

TEĞMEN İSMAİL EFENDİ: Lâkin bu derece âşık olduğunuzu bilmiyordum. Af buyurun, kime âşıksınız?

ALİ RUHİ: Âşık! Neye âşık, kime âşık?

TEĞMEN İSMAİL EFENDİ: Fakat bu benim sorduğumun cevabı olmadı.

ALİ RUHİ: (Sert)

Yoktur cevabı.

TEĞMEN İSMAİL EFENDİ: Bugün gene cinleriniz üstünüzde.. Ne diyeyim!

ALİ RUHİ: Bir şey söyleme! Sıkıldım! Bu gece sana geleceğim.. Yoksa gemide misin?

TEĞMEN İSMAİL EFENDİ: Hayır, evdeyim. Bekleriz. Annem de çok sevinir.

ALİ RUHİ: Ben de onun elini öpmeye geliyorum, lâkin yemeğe değil.. Geç gelirim.

TEĞMEN İSMAİL EFENDİ: Peki, nasıl ve ne zaman isterseniz!

ALİ RUHİ: Valdeyi dünya gözûyle bir daha göreyim, helâllasayım onunla! Sen beni anlamazsın, ama o hatun anlar. Ne dedim Ahmet Rasim'e? “Beni artık göremeyeceksin!” dedim, ben artık..

(Cümle yarıda kalır. Uzaklaşan kahve akustiği)

HARTİ BEY: Derdimi kimselere anlatamadım, Binbaşı Mehmet Bey! Siz ki Ertuğrul'un üçüncü kaptanısiniz ve durumu yakından biliyorsunuz! Ne dersiniz olup bitenlere?

BİNBAŞI MEHMET BEY: Görüşlerinizi nasıl takdir etmem, Harti Bey! Siz yıllar yılı donanmamıza hizmet ettiniz! Soy-

dan bir İngiliz olsanız bile, bir Türk'sünüz bizim kadar. Girit vakasında İzzettin vapurundaki cesaretiniz, kahramanlığınız denizcilik tarihimize geçmiştir.

HARTİ BEY: İltifat ediyorsunuz, Binbaşı Bey! Lâkin Ertuğrul fırkateyni için verdiğim raporun âkıbetini gördünüz! Ne oldu? Bahriye Nâzırı Hasan Hüsnü Paşa'nın hışmına uğradım, Ertuğrul'dan çıkarıldım, İstanbul'da Adalar'a işleyen küçük bir vapura verildim. Ertuğrul Başçarkçısı Albay Harti, bir körfez vapurunda! Revâ-yı Hak mıdır? Suçum nedir? Ertuğrul'un bu zahmetli yolculuk için çok ciddi bir tâmirden geçmesi gerektiğini söylemek!

BİNBAŞI MEHMET BEY: Lâkin, Harti Bey, Bahriye Nezâreti bir fen heyeti teşkil ettirdi, gereken kontrolleri yaptırdı.

HARTİ BEY: Yaptırdı, fakat nereye kadar? Ertuğrul gemisi ahşaptır, İstanbul tersânesinde inşâ edileli 27 sene olmuştur. Evet, birkaç defa tamir için havuza girip çıktı. Lâkin kazan, Binbaşı, kazan?..

BİNBAŞI MEHMET BEY: Kazan hep aynı kazan, tabii!

HARTİ BEY: Yerinden oynatılamadığı için, kazanın altı muayeneden, tamirden geçti mi? Geçmedi! Neymiş.. cıvadıra direği çürükmüş, değiştirmeliymiş! Değiştirdiler. Ya geminin kalafatı? Gemi, ekvatorun sıfır enlem derecesinde geçecek! Ekvatora vardığında, geminin bütün armozları iki pustan fazla açılır. Bu ise tehlikelidir.

BİNBAŞI MEHMET BEY: Siz bir ara kazanların içine girmiştiniz, Harti Bey!

HARTİ BEY: Girdim. Neye girdim? Ertuğrul'un makine kısmı otuz libre buhar kaldırır ve bu kuvvet ile, on milden on iki mile kadar seyrederek. Gemi, 27 sene önce ona göre yapılmıştır. Bu kazanlarla denizde nihayet on libre buharla hareket etmek için yapılan tecrübeye, kazanların birine, daha dört libre buhar toplanır toplanmaz kazan patladı. Ateşi zor söndürdük. Tamir sırasında kazanların içine girdim, tetkik ettim. Bu kazanlarla uzun yol kabil değil. Bence kabil değil.

BİNBAŞI MEHMET BEY: Geminin yenisi, kaptanın eskisi.. derler!

HARTİ BEY: Kaptanlara sözüm yoktur. Gerek kumandan Osman Bey, gerek her üç süvâri ve sizler.. tecrübeleriniz! Ya gemi? Hind denizlerine nasıl gider bu gemi?

BİNBAŞI MEHMET BEY: Padişah hazretleri "Osmanlı imparatorluğunun Hind denizlerine ilk defa göndereceği gemi, Allah korusun, yarı yolda kalırsa dosta düşmana mahcup düşeriz!" demişler ve irâde buyurmuşlar ki: Ya münasip bir başka gemi hazırlansın, ya da Ertuğrul cidden esaslı bir şekilde tamir görsün!

HARTİ BEY: Padişahı dinlediler mi? İmâlât komisyonu, Fabrikalar komisyonu, Bahriye Nâzırı'nın kuklası gibi rapor verdiler. Neymiş, Ertuğrul sefinesi, Japon ve Hind denizlerine gidebilecek derecede ve fennî şartlar dâiresinde kuvvetli imiş! Hattâ duymuşsunuzdur, Bahriye Nezâreti'nin Saraya, bu defa neler arzettiğini!

BİNBAŞI MEHMET BEY: Gerekli bütün tamirlerin yapıldığı, kalafatın dahi mükemmel olduğu bildirilmiş Padişaha.

HARTİ BEY: Padişah ne yapsın, bu işi ne bilsin! Bahriye Nezâreti, geminin nerede olursa olsun, su kesiminden aşağı kısmından aslâ açılmayacağına dair teminat verdi saraya. Su kesiminden yukarı bordasıyla güvertesinin çapa tahtaları, gayet kuru ve sağlamdır.. demişler. Ekvatordaki sıfır derece enlemdeki limanlarda bile sıcaktan korumak için etrafına tenteler yapılır, zaman zaman su vurulursa, hattâ uzun zaman, oralarda kalabilirmiş gemi! Yahu, buna kargalar bile güler! Ne o, kazanlar dahi, daha iki üç senelik sürekli bir sefere bile dayanacak şekilde tamir görmüş, yenilenmiş! Hangi esaslı tamir? Azizim Binbaşı, Ertuğrul'un bu Japonya seferinden yüz akıyla çıkması, ancak ve ancak, Allah'ın inâyetine, bir de kumandan ve süvari beylerin ve diğer subay ve erlerin mahâretine kalmıştır. Yoksa geminin kendisine güvenmeyiniz!

BİNBAŞI MEHMET BEY: Meseleyi biraz büyütüyorsunuz galiba, Harti Bey!

HARTİ BEY: Hakikati söylüyorum! Siz şimdi sanıyorsunuz ki, beni Ertuğrul'un çarkçıbaşılığından aldılar, Adalar vapuruna verdiler, onurum kırıldı da ondan böyle konuşuyorum! Aslâ! Hem benim Ertuğrul'dan çıkarılmama başka sebepler de gösterildi: Japonya'ya gidecek gemide yabancı işçi bulunması hoş karşılanmazmış! Ada vapuru da Londra'dan geldi ya, bu vapurun yeni sistem kampaunt makinesini ancak ben kullanabilirmişim.. Bahane bunlar! Bahriye Nâzırı çok mağrur bir zattır. Ne yaptı etti, Japonya'ya Ertuğrul gemisini gönderme kararından dönmedi.

BİNBAŞI MEHMET BEY: Ertuğrul'da dinamo var, elektrik var, Harti Bey!

HARTİ BEY: Lâkin gemi çürük, Binbaşı! Kazanlar hurda olunca elektrik neylesin? Japonya'ya elbet bir Türk savaş gemisi gidecektir, padişahımızın arzusu, irâdesidir.. ve gereklidir. Sonra, Bahriye Mektebi'ni bu yıl bitirmiş, deniz mühendisi 13 teğmenin staj görmesi için de, mükemmel bir fırsat bu! Kumandan Albay Osman Bey, büyükelçi sıfatıyla Japon imparatoru Meici cenaplarına, Padişahımızın birinci rütbeden murassâ Osmanlı nişanını ve diğer hediyelerini götürecektir, götürmelidir. Lâkin gemi, Ertuğrul gemisi?..

BİNBAŞI MEHMET BEY: Şu da var ki, Bahriye Nâzırı, geminin seyahat kabiliyetinden emin olmasaydı, gemi kumandanlığına damadını tâyin eder miydi, Harti Bey?

HARTİ BEY: Gemi kumandanına itirazım yok, a Binbaşım! Osman Bey'in tecrübeli bir denizci olduğunu, süvari beylerin, kaptanların, çarkçıların ehil kimseler olduğunu elbette biliyorum. Lâkin gene de.. gene de içim rahat değildir.

(Uğultular, vapur düdüğü)

ANLATAN: Bütün bu konuşmalar üzerinden iki ay geçmiş geçmemişti ki, rûmî tarihle 2 temmuz 1305 (mîlâdî tarihle: 15 temmuz 1889) pazar günü, Ertuğrul fırkateyni hareket etti. Unkapanı ve Galata köprüleri arasındaki şamandıraya bağlanarak cephanesini almış, saat on buçukta Galata körüsünden çıkmıştı. Kız kulesi önlerine geldi, bütün alay

sancaklarını çekmişti. Askerler serenlere, küpeşte ve çar-
mıhlara çimariva etmiş durumda “Padişahım, çok yaşa!”
diye bağırdılar. Ve geminin bandosu, Ahırkapı açıklarına
kadar muhtelif marşlar çaldı...

(Vapur düdükləri. Eski bir marştan bir parça)

İKİNCİ BÖLÜM

Dükhü Bölümün Özeti:

ANLATAN: Sultan 2. Abdülhamid devri. Japon imparatoru Meici'nin amcası İstanbul'a gelmiş, Padişah'ı ziyaret etmişti. Gerek bu ziyareti iade, gerekse Türk-Japon dostluğunu güçlendirme maksadıyla, 1889 temmuzunda Albay Osman Bey kumandasında, Ertuğrul savaş gemisinin Japonya'ya gönderilmesine karar verildi. Subay, erbaş ve er, toplam olarak 609 denizci dışında, siviller de vardı gemide. Bunlardan biri de şair Ali Ruhi Beydi.

(Vardiya, kampana sesleri yahut vapur düdüğü)

ALİ RUHİ: Kâtipliğimden memnun musunuz, Albayım?

ALBAY OSMAN BEY: Şairliğiniz kadar mükemmeldir, Ali Ruhi Bey! Gemi seyir defterini çok güzel tutuyorsunuz!

(Hafif güler, takılır)

Yalnız.. bahriyeliler arasında yüzme bilmeyen bir sivil.. işte bu gariptir! Allah saklasın, denize düşecek olsanız veya bir kazâ vukûunda..

ALİ RUHİ: Üçüncü kaptan bey de bana bu yolda takılır. Lâkin lâzım mıdır? Öyle! Yüzme bilmem! Lâkin can derdinde miyim? Arap atasözünü hatırlarsınız: İzâ câel kazâ dâkel fezâ!

ALBAY OSMAN BEY: Doğrudur, kazâ gelecek oldu mu dünyaya daralır, kaçacak kurtulacak yer kalmaz. Fakat gene de tedbir gerek.

ALİ RUHİ: Yâni önce yüzme mi öğreneydim, hey koca levend!
 “Can yandı nâr-ı aşkına yansın beden dahi / Âteşperest-i
 aşka gerekmez kefen dahi”.. Ben aşk âteşine tatarım, kefen
 neyimedir? Denizlerde kefen istemez.

ALBAY OSMAN BEY: Size takılırım ki, şiirler okuyasınız, Üs-
 tadım! Yoksa eserlerinizden bizleri mahrum etmektesiniz!

ALİ RUHİ: Aman, Osman Bey'im, istediğiniz şiir olsun! Bıktı-
 rıncaya kadar okurum.

ALBAY OSMAN BEY: Bilir misiniz ki, Japon imparatoru dahi
 şair imiş! Hattâ bendenizde İngilizce tercümeleri vardır ki,
 pek nefistir.

ALİ RUHİ: Ne İngilizce bilirim, ne Fransızca, maalesef!

ALBAY OSMAN BEY: Pek sevdiğim bir tanesini tercüme etmiş-
 tim. İşte bakın!

ALİ RUHİ: (Okur)

Yanına oturduğum mangalın / Küle gömülüydü közleri. /
 Birden buz kestim hatırlayınca / Yağan karlar altına gömül-
 müşleri.. Hey Osman Bey'im, meğer sen dahi şair imişsin!
 Tercümesi böyle olursa.. Lâkin aruz değildir, vezni kafiyesi
 tam değildir.

ALBAY OSMAN BEY: Aman, Ali Ruhi Bey! Gerçi Japon şiirinde
 aruz yokmuş, olsa bile nerde bende o kabiliyet!

ALİ RUHİ: Gene de pek güzel, hazâ şiir! İmparator cenapları
 kaç yaşlarındadır?

ALBAY OSMAN BEY: Kırk yedi. Yirmi yıldır hükümdar.

ALİ RUHİ: Tokyo'da imparator hazretlerine beni de takdim
 edersiniz değil mi?

ALBAY OSMAN BEY: Ah, hele bir Tokyo'ya varalım, Ali Ruhi
 Bey! Bu gibi teferruatı düşünmek için vakit erkendir, çok
 erken...

(Vardıya, kampana sesleri. Dalga hışırtıları)

ANLATAN: Ertuğrul gemisinden İstanbul'a ilk haber, Süveyş
 kanalından geldi, sayın dinleyiciler! Bir kazâ haberiydi bu:

ALBAY OSMAN BEY: Telgrafı şöyle yazıverin, Başkâtıp Bey!

Bahriye Nezâret-i Celîlesine. Ertuğrul fırkateyni Süveyş kanalından geçmekte iken, kuma oturarak, kanal idaresinin yardımıyla sâlimen kurtulmuş ise de... kılavuz tarafından gösterilen lüzum üzerine.. sahile bağlanmakta iken.. rüzgâr ve akıntının şiddetiyle aykırılayıp.. kıcı, sâ-hili bulmasıyla.. dümen bodoslaması kırılıp denize düşmüş.. birçok aramadan sonra, bodoslama bulunarak gemiye alınmış.. Süveyş limanında havuza çekilerek tamir edilmesi lüzumu.... Yazdınız değil mi? Telgraf derhal çekilsin!

(Vardiya, kampana sesleri)

ANLATAN: Gereken tamir, gemiyi iki ay yolundan etmişti. Ertuğrul gemisi 11 eylülde kanaldan çıktı, Kızıldeniz'i geçti, ekim başlarında Aden'e, on gün sonra da Bombay'a uğrayarak, Seylan adasındaki Kolombo limanına geldi (kasım 1889). Gemideki topçu subaylarından Yüzbaşı Celâl Bey, İstanbul'a Bahriye gazetesine gönderdiği bir mektupta Kolombo'da gördüklerini şöyle anlatıyordu:

YÜZBAŞI CELAL BEY: (Anlatır)

Bombay'dan hareketle Serendib, öteki adıyla Seylan adasında Kolombo'ya doğru yol verildi. Sahile yakın gittiğimizden, ufkumuzda Hindistan yarımadası görülüyordu. Şair Ali Ruhi Bey, dürbünü elimden aldı..

ALİ RUHÎ: Müsaadenizle biraz da ben bakayım, Yüzbaşı Bey! Oo, tevekkeli seyretmekten bıkmıyorsunuz! Sahil baştan başa ağaçlık.. bizim bilmediğimiz çok güzel ağaçlar.. İlerde bir de fener görülüyor. Ne feneri acaba?

YÜZBAŞI CELAL BEY: (Anlatır)

Bazı kere hava kararıp yağmur yağacak gibi olur idi. Nihayet bir gûnâ fırtınaya tesadûf edilmeksizin, Bombay'dan hareketimizin beşinci günü, Kolombo'ya sağ salim vâsıl olduk. Gece yarısına tesadûf ettiğinden, mendirekten içeriye girilmedi...

(Vardiya, kampana sesleri)

ALİ RUHÎ: Siz bu gece hiç uyumadınız mı, Yüzbaşım?

YÜZBAŞI CELAL BEY: Uyudum, fakat çok erken kalktım, Ali Ruhi Bey!

ALİ RUHİ: Limana girmek için neden sabahı bekledik?

YÜZBAŞI CELAL BEY: Liman girişi pek dardır, vapurlar gece kolaylıkla giremez. Bakın, limanın önü okyanusa açık ve yarımaya şeklinde.

ALİ RUHİ: Lâkin rıhtım pek muhkem görünüyor.

YÜZBAŞI CELAL BEY: İngilizler yapmışlar. Fener kulesi de çok sağlam.

ALİ RUHİ: Şimdi ne yapacağız?

YÜZBAŞI CELAL BEY: Birazdan fahrî konsolosumuz gelecek. Subaylar şehre çıkacağız, tabii siz de beraber..

(Atlı araba tekerlek sesleri)

YÜZBAŞI CELAL BEY: (Anlatır)

O gün cuma idi. Kolombo şehrinin yerlilerinden olan Türk fahrî konsolosunun hazırlattığı arabalara üçer kişi binerek, çarşıdan ve bahçeler arasından geçerek, konsolosun evine vardık. Gayet güzel bir köşktü. Kahvaltı edildi, tekrar arabalara binilip câmiî şerîfe gidildi..

(Uğultular. "Ehlen ve sehlen!", "Merhaba!" sesleri)

TEĞMEN İSMAİL EFENDİ: Kalabalıkta az kaldı sizi, bulamıyordum, şairim efendim!

ALİ RUHİ: Câmiî nasıl buldunuz, İsmail Efendi?

TEĞMEN İSMAİL EFENDİ: Beraber geldik ya câmiel

ALİ RUHİ: Onu demiyorum, yani bizim İstanbul câmilerinden farklı değil mi?

TEĞMEN İSMAİL EFENDİ: Ha evet! Bizimkilere benzerse de minberleri ve minareleri yüksek değil. Sonra.. minarelerin şerefeleri yok. Minberler ancak üç basamak. Hatibin elinde bir asâ ve başında bir tül. Bizimkilere benzemiyor.

YÜZBAŞI CELAL BEY: Beni en çok müslümanların bizlere gösterdikleri yakınlık duygulandırdı. İskeleden çıkar çıkmaz etrafımızı nasıl sardılar!

ALİ RUHİ: Câmiden çıkınca da ellerimize sarıldılar, hattâ en yaşlıları ellerimizi öpmek ve yüzlerine sürmek istediler, Yüzbaşım!

YÜZBAŞI CELAL BEY: Bu sevgileri karşısında içime bir hüzün doldu, gözlerim yaşardı, Ali Ruhi Bey!

(Atlı araba tekerlek sesleri)

YÜZBAŞI CELAL BEY: Dünkü cuma günü Kolombo'yu iyi gezemedik, Şairim! Bugün siz, ben ve mızıka teğmeni İsmail Efendi, üçümüz, husûsî gezelim!

ALİ RUHİ: Bu çok daha münasip, Yüzbaşım!

(At kışnemeleri, araba tekerlek sesleri)

YÜZBAŞI CELAL BEY: (Anlatır)

Kolombo şehrinin iskelesi ahşaptı, üzeri kapalıydı, oturup dinlenmek için kanapeleri vardı, iskelenin dışında şose bir yol uzanıyordu, yolun kenarlarında kira arabaları vardı. Arabaların yanında şehri gezmek isteyenlerin emirlerini bekleyen rehberler...

REHBER: Ben türkçe de bilirim, efendiler! Arzu ederseniz beni tutunuz!

YÜZBAŞI CELAL BEY: Gençsin, lâkin güzel konuşuyorsun, nerde öğrendin türkçeyi?

REHBER: Buradaki müslûmanlardan öğrendim, Yüzbaşı Bey!

YÜZBAŞI CELAL BEY: Araba ücretleri pahalı mıdır?

REHBER: Bir saat için bir rubiye'dir, Türk parasıyla aşağı yukarı sekiz kuruş. Ancak.. saatten saate fark eder.

TEĞMEN İSMAİL EFENDİ: Nasıl?

REHBER: İkinci saat için altı, üçüncü saat için dört ve sonraki saatler için hep dört kuruş ilâve edilir.

YÜZBAŞI CELAL BEY: Pekâlâ, bizi sen gezdir, lâkin üç kişiyiz!

REHBER: Ben arabacının yanına, öne otururum, Yüzbaşım!

YÜZBAŞI CELAL BEY: Güzel! İsmi neydi?

REHBER: Muzaffer, Yüzbaşım!

(At kışnemeleri, araba tekerlek sesleri)

YÜZBAŞI CELAL BEY: İskele civarındaki binalar Avrupa usûlü.

REHBER: Evet efendim, çarşı da böyledir. Lâkin evler, az sonra göreceksiniz, daha basit, yani tek katlıdır, fakat hepsi muntazamdır.

ALİ RUHİ: Yolun iki tarafında.. bu ağaçlar ne ağacı böyle?

REHBER: Bir kısmı muz, bir kısmı hindistan cevizidir.

TEĞMEN İSMAİL EFENDİ: Yollar dümdüz. Bir ucu ufukta kayboluyor. Fakat kıyafetler acayip!

REHBER: Müslûmanların kıyafetleri bir peştemal ve cekettir.

TEĞMEN İSMAİL EFENDİ: Başlarındaki külâh, mevlevi sik-kelerine benziyor. İpekten galiba.

REHBER: İpektir.

YÜZBAŞI CELAL BEY: Lâkin ayakları çıplak.

REHBER: Pek azı kundura giyer, Yüzbaşı Bey!

ALİ RUHİ: Ağızlarında bir şey çiğniyorlar, nedir o?

REHBER: Gerek Bombay'daki, gerek buradaki müslûmanlar çiğner. Bir taze yaprak içinde bir çekirdektir, ağızları kıp-kırmızı olur. Hazım içindir.

YÜZBAŞI CELAL BEY: Kolombo'da tramvay yok galiba?

REHBER: Yoktur. Şimendifer vardır, adanın her yerine işler.

(At, araba sesleri)

ALİ RUHİ: Hazreti Âdem'in Cennet'ten çıkınca geldiği Serendib adası bu ada, öyle değil mi, Muzaffer Efendi?

REHBER: Evet, Beyim! Serendib adası bizim bu Seylan adasıdır. Hazreti Âdem tepesi buradadır, lâkin hem çok uzak, hem de çıkılması çok zordur. Arabayla gidemeyiz.

TEĞMEN İSMAİL EFENDİ: Tepede Hazreti Âdem'den ne kalmış acaba?

REHBER: Ayak izleri var.. derler. Binlerce yıldan beri Hazreti Âdem'in ayak izi durur mu bilmem ya, o tepede mücevher ve yakut çıkar. Lâkin buradaki inanca göre, Hazreti

Âdem'in ayağının boyu bir buçuk, iki; eni de yarım metre imiş. Meraklıysanız şuradaki mağazadan alabiliriz.

YÜZBAŞI CELAL BEY: Ne alıyoruz?

REHBER: (Güler)

Âdem Aleyhisselâm'ın ayağını, Yüzbaşım!

(At kişner, araba durur)

YÜZBAŞI CELAL BEY: (Anlatır)

Girdiğimiz mağaza, bir Hindli'nin mağazasıydı. Hindli, üzerinde sarı çamurla çizilmiş büyük bir ayak kalıbı olan bir bez çıkardı. Hazreti Âdem'in ayak kalıbını aldık..

(At kişner, araba tekerlek sesleri)

TEĞMEN İSMAİL EFENDİ: Kaplumbağa kemiğinden sigaralık da çok güzel! Fakat gözüm, kedigözlerinde kaldı.

ALİ RUHİ: Evet, fındık büyüklüğünde kıymetli taşlar.. Lâkin, İsmail, az para değil ki! Üç bin lira istediler.

TEĞMEN İSMAİL EFENDİ: O yüzden alamadım ya, Üstâdım!

YÜZBAŞI CELAL BEY: Fil dışından birkaç parça şey aldım, o kadar bana yeter. Kirpi dikeninden yapılmış çekmeceler de güzeldi, fakat taşınması zor. Alacaktım, vazgeçtim!

(At, araba tekerlek sesleri)

REHBER: Seylan adası verimlidir, lâkin halk sebze yetiştirmez. Koyun yok gibidir, tavuk vardır. Ananas diye bir meyva yetişir ki hem çok lezzetlidir, hem de çok bol. Muhakkak alınız!

(At, araba tekerlek sesleri)

YÜZBAŞI CELAL BEY: (Anlatır)

Bu Seylan adasının her tarafından, geldiğimizi işiten müslüman ahâli, şimendifer ile, gemimizi ve Türk bayrağını ve biz Türkleri görmek için geldiler. Hürmette kusur etmedik. Gemimizin her tarafı gösterildi, pek memnun oldular. Kalabalık öyle idi ki, bir gün içinde gemimize gelen ziyaretçilerin sayısı yirmi bin raddesinde tahmin edilir. Ertuğrul'un bordası kayıklar ile dolu idi. Konsolos, bizi iki kere ziyafete

davet etti. Sofra alafranga idi, pek süslü ve yemekleri lezzetli idi.. Kolombo şehrinde beş gün kadar kaldıktan sonra Singapur'a hareket ettik. Giderken Hazreti Âdem tepesi denilen dağı uzaktan gördük. Pek ziyâde yüksek bir dağdır..

(Dalgâ sesleri)

TEĞMEN İSMAİL EFENDİ: Dalgalara dalmış, ne düşünüyorsunuz, Ali Ruhi Bey?

ALİ RUHİ: Evliya Çelebi'nin deniz seferlerini!

TEĞMEN İSMAİL EFENDİ: O zamanlar böyle savaş gemileri yoktu. Şimdi elektrik bile var.

ALİ RUHİ: O kadirgâlar, o kalyonlar, o çektiriler de güzelmış!

TEĞMEN İSMAİL EFENDİ: Geçmişte kalan şeyler güzelleşir, şairim efendim! Kim bilir o devirlerin insanları ne çok zahmet çektiler, denizle ne çok çekiştiler.

ALİ RUHİ: Asıl çekişme içimizdedir, hey Teğmen! Sudayızdır, karada olmak isteriz, karadayken suyu özleriz!

TEĞMEN İSMAİL EFENDİ: Gene on gündür hiç kara ve kıyı görmediniz de toprağı, ağaçları mı özlediniz?

ALİ RUHİ: Neyin içinde isem aksine hasret duyarım. Singapur'a yaklaştıkça sıkıntım da artıyor. Acayip bir sıkıntı. Şimdi Bengal körfezinde miyiz?

TEĞMEN İSMAİL EFENDİ: Körfez bitmek üzere. Açıktan geçiyoruz. Sumatra adasına yaklaşıyoruz...

(Gök gürler)

ALİ RUHİ: Hava berbat! Gemi çok yalpalıyor.

TEĞMEN İSMAİL EFENDİ: Yalpa yirmi dereceye kadarmış, fakat korkulacak bir şey yok. Bakın, küçük küçük adalar.. Kolombo'da dürbün almıştınız, nerede?

ALİ RUHİ: Kamaramda.

TEĞMEN İSMAİL EFENDİ: Buyurun benimkinil!

ALİ RUHİ: Cidden güzel! Ağaçlar adalar, deniz ortasında çiçekli saksılar gibi. Fakat hava çok bulutlu; görmüyorum da uyduruyor muyum yoksa?

TEĞMEN İSMAİL EFENDİ: Hayır hayır! Fener bile apaçık görülüyor ilerde. Bu Singapur limanı yarımay şeklinde imiş. Bir tarafı ve karşısı küçük adalarla çevrili olduğundan bütün gemiler güzelce barınır. Bir tarafı dar olup güney Çin denizine uzanır..

ALİ RUHİ: Yahu, mızıka teğmeni misin, yoksa uzak yol kaptanı mı? Neler de biliyorsun, İsmail!..

(Yağmur)

ANLATAN: Ocak 1890 başlarıydı, Ertuğrul gemisi Singapur'a vardı..

YÜZBAŞI CELAL BEY: (Anlatır)

Nihayet kılavuz gelerek Singapur limanına girdik. Şanlı bayrağımızı bilen müslümanlar gemimizin bordasına biriktiriler.. Birkaç gün sonra bazı ahabaplarla beraber sahile çıktım...

ALİ RUHİ: Üç yol var, Yüzbaşı Celâl Bey! İkisi kıyıdan, biri çarşıdan geçiyor.

TEĞMEN İSMAİL EFENDİ: Bakın, ilerde ne güzel bir asma köprü, bir de fıskiye.

YÜZBAŞI CELAL BEY: Singapur'da arabaya falan binmeyelim, Beyler! Yayan dolaşalım!

ALİ RUHİ: Köprüde yayalar için, arabalar için iki ayrı yol.

TEĞMEN İSMAİL EFENDİ: Fıskiye birkaç katlı. Çocuk heykelleriyle süslü. Sular çocukların ağızlarından akıyor.

ALİ RUHİ: "Görelim âbıhayat aktığın ejderhâdan!" Hey koca Nedim! Sâdâbat çeşmelerinde sular, ejderha şeklinde lülelerden akarmış. Singapur'da çocuk ağızlarından akıyor.

TEĞMEN İSMAİL EFENDİ: Bakın, tramvay! Sağdaki yoldan gidelim! Bu şose bizim Büyükdere piyasasına benziyor. Bir yanı deniz, bir yanı büyük binalar!

(Tramvay çan sesleri)

YÜZBAŞI CELAL BEY: Lâkin bu tramvay bizim İstanbul'daki gibi hayvanla işlemiyor. Önünde bir lokomotif, ardında bir vagon.

ALİ RUHİ: Oturacak koltuklar arka arkaya değil.. karşılıklı iki uzun sıra.

TEĞMEN İSMAİL EFENDİ: Binelim mi, Yüzbaşım?

YÜZBAŞI CELAL BEY: Hele biraz daha dolaşalım! Demin öğrendim, bu tramvay, nereye gidersen git, iki sent imiş. Bizim para ile onbeş para!

ALİ RUHİ: Sudan ucuz.

TEĞMEN İSMAİL EFENDİ: Ne güzel çimenlikler!

YÜZBAŞI CELAL BEY: Karşılarında otel, altında gazino. Bu gazino tam size göre, Ali Ruhi Bey!

ALİ RUHİ: Niçin ay efendim?

YÜZBAŞI CELAL BEY: İsteddiğiniz içkiyi bulabilirsiniz!

ALİ RUHİ: Mükellef yerlerde işim ne, Mîrim? Siz bana bizim Balıkpazarı meyhanelerine benzer, alelâde bir yer gösteriniz!

YÜZBAŞI CELAL BEY: Onu da buluruz! Önce kıraliçe bahçesine ve müzeye gidelim!

TEĞMEN İSMAİL EFENDİ: Yerlerini de biliyorsunuz galiba, Yüzbaşım!

YÜZBAŞI CELAL BEY: Kumandan Osman Bey'de İngilizce bir kitap var. Gemide onu okudum, ordan biliyorum. Yürüyün, yürüyün!..

(*Vardıya, kampana sesleri*)

ANLATAN: Ertuğrul gemisi, Singapur'da yirmi gün kaldı. Su-baylar, erler, parti parti, şehri dolaştılar, hayvanat, nebatat bahçelerini, müzeleri gezdiler...

YÜZBAŞI CELAL BEY: (*Anlatır*)

Singapur'da Mehmet Sakaf isminde bir seyyid vardır ki, pek âlicenap bir zattır. Kendi adına husûsî yaptırmış olduğu camisi olup bitişiğinde kendi evi vardır. Husûsî surette bütün subayları dört beş defalar ziyafete davet ederek hak-kımızda pek büyük iltifat ve ikramlarda bulundu. Parsi-lerden, türkçe de bilir bir doktor ile konuşup çok şeyler öğrendim:

PARSÎ DOKTOR: Bu Singapur'daki Hindûlar, ineği ve öküzü kutsal sayarlar. Hayvanın tezek ve idrarı dahî kutsaldır. Bâtıl inançları vardır.

YÜZBAŞI CELAL BEY: Ne gibi, Doktor?

PARSÎ DOKTOR: İneğin idrarını ölüm halinde hastaya içirirler. İneği hastanın yanına getirir, kuyruğunu hastanın eline verirler, ve hasta ölünceye kadar o kuyruğu elinde tutar. Kutsal sayılır. Cenazelerini yakarlar. Ölen erkek ise, karısını da birlikte yakarlar. Şimdi İngiltere hükûmeti, ölenin karısını da yakmak gibi vahşi bir âdeti kaldırmıştır, lâkin memleketin içerlerinde âdet henüz vardır. Singapur'daki Çinlilerin gerek âdet, gerek ibadetleri, hülâsa her bir halleri biz Parsîlerden ve Hindûlardan daha garip ve tuhaftır.

YÜZBAŞI CELAL BEY: Arabaları da tuhaf, Doktor!

PARSÎ DOKTOR: Bindiniz demek! Bu Singapur şehrinde atlı arabalardan çok, bu Çinli arabaları vardır. Arabacı, at yerine kendi çeker. İki kişiliktir.

YÜZBAŞI CELAL BEY: Bir gün gemiden aç çıkmıştık, akşama kadar aç gezdik, yemeklerini yiyemedik!

PARSÎ DOKTOR: Size göre değildir. Başlıca yemekleri domuz eti ve balıktır. Domuz eti kokusundan, sokaklardan geçilmez. Ufak domuzları bütün olarak kızartır, asarlar ve bunları pek severler ki, kanlarını bir kâseye koyup lokmalarını bu kana batırarak yerler. Siz pirinç yeseydiniz! Pirinci, pilav gibi, lâkin yağsız pişirir, yerler.

YÜZBAŞI CELAL BEY: Mağazaları da pek büyük, içlerinde her şey var.

PARSÎ DOKTOR: Mağazalardaki Çinliler, az çok İngilizce konuşurlar. Lâkin en önce gayet pahalı isterler. Bir dükkâna girilip de fiat sorulsa ve bir şey almadan çıkılsa alay ederler. Marifetli heriflerdir.

YÜZBAŞI CELAL BEY: Bir Çinliyi seyrettim. Önünde bir tabelâ, içinde muhtelif renkte hamurlar vardı. İngiliz polislerinden birinin heykelini yaptı. O kadar çabuk ve benzer yaptı ki, hayrette kaldım. Çok da ucuz satıyordu.

PARSÎ DOKTOR: Marifetli heriflerdir. Tapınaklarını gördünüz mü?

YÜZBAŞI CELAL BEY: Gördüm. Âyinlerini de gördüm. Cenaze ve düğün törenlerini kezâ.

PARSÎ DOKTOR: Bravo, Yüzbaşı Celâl Bey! Singapur'u benden daha iyi bilirdiniz!..

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Önceki Bölümlerin Özeti:

ANLATAN: Sultan 2. Abdülhamid devrinde Japonya'ya bir dostluk ziyaretinde bulunmak, Padişahın nişan ve hediyelerini Japon hükümdarı Majeste Meici'ye sunmak üzere, temmuz 1889 başlarında yola çıkan Ertuğrul savaş gemisi, birçok limanlara uğradıktan sonra Singapur'a gelmiştir (1980 ocak ayı). Albay Osman Bey'in kumandasındaki gemide 609 subay, erbaş ve er, ayrıca sivil bazı görevliler vardır. Şair Ali Ruhi Bey de, gemi jurnalini yazmak göreviyle bu yolculuğa katılanlar arasındadır.

ALİ RUHİ: *(Ateşli hastadır, sayıklar)*

Singapur.. Çökmüş dam.. Singapur..

ALBAY OSMAN BEY: Ali Ruhi Bey, şairim efendim, nasılsınız?
Bakın, biz geldik. Ben Albay Osman..

ALİ RUHİ: Siz misiniz.. Hoş geldiniz, Albayım!

ALBAY OSMAN BEY: Doktor Hüsnü Bey de yanımda.

ALİ RUHİ: Birden.. fark edemedim.. Bağışlayın.. çok halsizim!

DOKTOR HÜSNÜ BEY: Kolombo'dan sonra zaten pek iyi degildiniz, Ali Ruhi Bey! Singapur yolculuğu sizi büsbütün sarstı. Gemide ne de olsa lâyıkıyla bakamazdık. Hastaneye yatırmamız sizi sevdiğimizdendir.

ALİ RUHİ: Berhudar olun! Lâkin.. söylemiyorlar.. Ne biçim hastalıktır bu?

DOKTOR HÜSNÜ BEY: Kat'ı teşhis henüz konamadı, Ali Ruhi Bey! Daha demin, buraya gelmeden, kumandan beyle de gittik, size bakan Fransız doktorla görüştük. Benim kanaatimce de, geçici bir zafiyet.. ve sinirleriniz çok harap. Fakat merak etmeyin!

ALBAY OSMAN BEY: Kolay mı, devamlı deniz yolculuğu, şairim efendim! Siz alışık değilsiniz! Altı ayı geçti, denizlerdeyiz! İklim değişikliği vesâire.. Sonra biraz da sizde kabahat! Singapur çok hoşunuza mı gitti nedir..

ALİ RUHİ: Evet.. içki demek istersiniz! Lâkin ben evvelce dayanıklı idim!

ALBAY OSMAN BEY: Ama işte gene de.. Fakat üzölmeyin! Kendinizi çabuk toplarsınız!

ALİ RUHİ: Doktor! Siz beni.. gemiden çıkarıp.. bu yabancı hastaneye yatırdığınıza göre.. yoksa.. bir salgına mı yakalandım?

DOKTOR HÜSNÜ BEY: Aman, Ali Ruhi Bey, Allah korusun! Öyle olsaydı söylerdik. Gemide iki doktoruz. Kolağası Yasef Efendi ve ben.. Albay Hüsnü! Hani tecrübesiz kimseler olsaydık, anlayamadık derdik! Şahsen size istediğiniz teminatı verebilirim: Ne tifo, ne kolera! Olmayacak şeyleri yormayın kendinize! İşte bakın.. Konsolos Sakaf Bey de geldiler.

SAKAF BEY: Merhaba Efendim!.. Nasılsınız, Ali Ruhi Bey?

ALİ RUHİ: Çok halsizim, Beyefendi, çok!..

SAKAF BEY: Bense bugün iyi gördüm sizi! Niçin mâneviyatınız bu kadar bozuk, anlıyamıyorum! Ne dersiniz, Doktor?

DOKTOR HÜSNÜ BEY: Demin ben de söyledim. "Doktor olarak bana itimat edin!" dedim.

SAKAF BEY: Af buyurun, Osman Beyefendi, telâştan geciktim, tebrik ederim! Hak Taâlâ daha büyük rütbelere nâil eylesin, Efendim! Çok sevindim!

ALBAY OSMAN BEY: Teşekkür ederim, sağ olun, Konsolos Bey!

ALİ RUHİ: Nedir.. anlayamadım.. bana da söyleyin!

SAKAF BEY: Haberiniz yok henüz, Ali Ruhi Bey! Albay Osman Beyefendi amiralliğe terfi ettiler. Terfi emri İstanbul'dan bu sabah geldi.

ALİ RUHİ: (Sevinmiş)

Yaa.. öyle mi? Mübarek olsun, Osman Beyim! Şey.. alışkanlık işte.. Osman Paşam diyecektim.

ALBAY OSMAN BEY: Sağ ol, şairim efendim! Mevki ve mansıp ârızî şeylerdir ya, işte ümmîd edilir, tamah edilir. Cenâbı Hak sana da tez günde sıhhat ve şifa ihsan eylesin!

ALİ RUHİ: Bundan sonra bana şifa yoktur, Osman Paşam! İçimde bir his.. Bâkî'nin beyti düşmüyor dilimden: "Âlâ-yış-i dünyadan el çekmeye niyyet var / Yakında adem derler bir şehre azîmet var"

ALBAY OSMAN BEY: Aman, Ali Ruhi Beyim! Lillâh aşkına, kuruntuya kapılmayın, ne olur! Her türlü sıhhî tedbir alınmıştır.

DOKTOR HÜSNÜ BEY: Osman Paşa, buradaki Fransız amiraliyle de görüştü. Amiral dahi hastane ile temas halindedir, sizinle o da meşgul olacak.

ALİ RUHİ: "El çek ilâcımdan tabip!" .. Doktorlar boşuna zahmet eder. "Tedbîrini terk eyle / Takdîr Hüdâ'nındır" ..

ALBAY OSMAN BEY: Öyledir, âmennâ! Fakat o, sıhhat için degildir, Ali Ruhi Bey! Aksi halde tıp ilmi ilerlemezdi.

ALİ RUHİ: Denizi olsun görebilseydim!.. Ertuğrul gemisini uzaktan olsun görebilseydim.. Vatanımdan parçadır.

ALBAY OSMAN BEY: Hastanenin en rahat, en ferah odası size tahsis edildi, lâkin isterseniz başhekimden bir diğer odaya alınmanızı da rica edebiliriz.

ALİ RUHİ: Hayır, Osman Paşam! İyi burası! Gürültüden ürker oldum. "Âşinâ-yı gurbetim ben / Hem de uzlet-âşinâ" ..

ALBAY OSMAN BEY: Yeni şiirleriniz de vardır her halde, şairim efendim! Dinlemek isterdik! Mâlûmunuz, Doktor Bey de hayrandır size. Lâkin..

SAKAF BEY: Bombay'da çıkan ingilizce bir gazetedeki yazıyı

gördünüz mü, Paşam? Gazeteyi bugün aldım. Gerçi İngilizce de biliyorsunuz, fakat tercümesini de yaptım.

DOKTOR HÜSNÜ BEY: Okuyabilir miyiz, Sakaf Bey?

SAKAF BEY: Rica ederim, zaten gazeteyi de size takdim için getirmiştım. Buyurun!

DOKTOR HÜSNÜ BEY: (Okur)

Ertuğrul fırkateyninin Bombay limanında kaldığı günler esnasında.. karaya çıkan mürettebâtın kıyafetleri.. herkesin takdir nazarlarını çekti.. Bombaylılar, büyük bir merakla gidip gemiyi gezdiler.. Gidenler, gemide büyük bir nezaketle karşılandılar.. Gemide hiçbir taraf gizli tutulmamış.. ve ziyaretçilere pek büyük kolaylıklar sağlanmıştı.. Gemideki bahriye bandosu, zaman zaman güzel parçalar çalmaktaydı.. Gemicilerin gerek Ertuğrul'da.. gerek şehirde.. kuvvetli bünyeler, temiz üniformaları, kırmızı fesleri.. pek ziyade dikkati çekiyordu.. Gloster alayı kumandanları ve subayları.. Ertuğrul subaylarıyla, Türkiye'nin Bombay başkonsolosu Kadri Efendi'yi Kalaba mevkiinde yemeğe davet ettiler.. İngiliz subayları, davetli Türk meslektaşlarını kemâl-i nezaketle karşıladılar..

ALBAY OSMAN BEY: Yoruldunuzsa ben devam edeyim, Hüsnü Bey!

DOKTOR HÜSNÜ BEY: Hayır, Paşam! Az kaldı.

(Okur:)

İngilizler ve Türkler yan yana.. ve aynı maksat için harbettiklerinden.. bu ziyafette her iki taraf arasında.. samimî hisler teâtî edildi.. Ziyafet, saat ikiye kadar devam etti.. Davetliler ayrılırken İngiliz alayı mızıkası, Türk marşını çaldı..

SAKAF BEY: Bir de "Bombay Kaasıt" gazetesinde bir yazı var. Bu gazete de Bombay'da çıkar, fakat Gucerat diliyledir. O yazı daha da hayranlık dolu.

ALBAY OSMAN BEY: Müsaadenizle onu da ben okuyayım!

SAKAF BEY: Buyurun, Paşam!

ALBAY OSMAN BEY: Şairim efendim, yormuyoruz ya sizi? Gazetelerde bizim için çıkan yazıları okuyorduk.

ALİ RUHİ: Çok sevinçliyim, çok.. Lütfen!

ALBAY OSMAN BEY: (Okur)

Türkiyenin Ertuğrul isimli bir harb gemisi, yirmi ekim tarihinde limanımıza gelmiştir.. Bombay'a çıkan denizciler, temiz kıyafetleri ve kibar hareketleriyle, derhal herkesin alâkasını çekmişlerdir.. Cuma günü namaz kılmak üzere gemiden pek çok kimse, câmie gelmişlerdir.. Bombay halkının, bilhassa müslümanların, Ertuğrul'u gezmek için gösterdikleri arzu pek şiddetlidir.. Ziyaret günleri halk, gemiye âdeta hücum etmiş bir haldeydi..

ALİ RUHİ: Evet.. öyle olmuştu.. çok şaşırmıştım.

ALBAY OSMAN BEY: Yaa, değil mi, Ali Ruhi Bey! Ne kadar sevinmiştik, yazının devamında açıklamalar da var.

(Okur:)

Geçen cumartesi günü.. gazetemizin müdürü, gemiye bizzat gittiğinde.. geminin etrafı ile merdivenlerini kalabalıktan görölmez bir halde bulmuştu..

ALİ RUHİ: (Heyecanlanmış)

O günü tekrar yaşıyor gibiyim. Evet, çok kalabalıktı.. Merdivenlerden çıkamayanlar, sarkan halatlara asılmışlar, gemiye bu şekilde girmeye çalışmışlardı. Çok korkmuştum: Elleri halattan bir kurtulsa.. düşer, ölürlerdi.

DOKTOR HÜSNÜ BEY: Hepimiz heyecanlanmıştık. Tıpkı Ali Ruhi Bey'in söylediği gibiydi.. Yazı bitti mi, Paşam?

ALBAY OSMAN BEY: Az daha var.

(Okur:)

Ertuğrul'u ziyarete gelenlerin çoğu müslümanlardı, fakat aralarında ateşperestlerle, putperestlere de raslanıyordu. Çok nazik Türk gemicileri, İngiliz gemicileri kıyafetinde idiler, fakat hareketlerinde onlardan daha üstün oldukları göze çarpıyordu.. Bazı subaylar İngilizce de biliyorlardı.. Yazı bitti! Biraz mübalağalı bulmadınız mı?

DOKTOR HÜSNÜ BEY: Aman, Paşam! Gerçeğin ta kendisi! Hem, kim olduğunu bile bilmediğimiz gazetecinin ne mec-
buriyeti var hakikati değiştirmeye?

ALİ RUHİ: Satır satır hepsi doğru, Osman Paşam! Ertuğrul subay ve erleriyle ne kadar iftihar etseniz azdır. Allah cüm-
lesini vatana, millete bağışlasın!

ALBAY OSMAN BEY: Gazeteler bizde kalabilir mi, Sakaf Bey?

SAKAF BEY: Elbette, Paşam! Zaten size getirdim.

ALBAY OSMAN BEY: Teşekkür ederim.. Evet, nasıl desem..
yeni şiirleriniz vardır demiştım, şairim efendim! Dinlemek
isterdik.. Lâkin.. maalesef biz bu zevkten bir müddet mah-
rum kalacağız. Zîrâ.. nasıl söylesem.. çok üzgünüz, Ali Ru-
hi Bey! Geminin Singapur'da daha fazla beklememesi için,
İstanbul'dan emir aldık. Yarın Saygon'a hareket ediyoruz.

ALİ RUHİ: (*Çok üzgün*)

Beni Singapur'da bırakarak.. Yâdelde tek ü tenhâ..

DOKTOR HÜSNÜ BEY: Konsolosumuz Sakaf Bey dostumuz,
sizi yalnız bırakmayacak, Üstâdım!

SAKAF BEY: Tabî, şüphe mi var? Yola çıkacak kadar toparla-
nın, sizi posta vapuruyla Yokohama'ya bizzat ben götürü-
rüm. Siz Yokohama'da en az iki üç ay kalırsınız, değil mi
Paşam?

ALBAY OSMAN BEY: Evet evet!

(*Sessizlik*)

Daldı, uyudu. Zavallı şair! Ne dersiniz, Doktor?

DOKTOR HÜSNÜ BEY: Çok ateşi var. Allah'tan ümit kesil-
mez, Paşam!

ALİ RUHİ: (*Sayıklar*)

Singapur.. çökmüş dam..

(*Yavaş konuşurlar:*)

SAKAF BEY: Çökmüş dam.. diyor. Ne demek istiyor acaba?

ALBAY OSMAN BEY: Beş altı sene önceki, babasının ânî ölü-
münü hatırlıyor her halde. Babası, Kayseri mutasarrıfı

Veyis Paşa idi. Elli yıl devlete hizmet etmiş, çok dürüst bir adam.. Kayseri’de mutasarrıf iken bir gün hâkimin ziyaretine gitmiş. Oturlurken mahkemenin damı çökmüş. Enkaz altında, hemen orada can vermiş Veyis Paşa.

DOKTOR HÜSNÜ BEY: Çökmüş dam.. Ali Ruhi Bey, babasının ölümünü unutamıyor. Hastalığı tifo falan değil. Belki çok şiddetli bir zatürree. Lâkin bünye mukavemeti çok az. İçkiye çok düşkündü.. Zaman zaman nöbet gelir.

SAKAF BEY: Alnında boncuk boncuk ter..

DOKTOR HÜSNÜ BEY: O mühim değil. Mühim ve ciddî olan.. bünyesi dayanır mı, dayanmaz mı..

(Kısa bir sessizlik)

ALİ RUHİ: (Sayıklar, uyanır)

Singapur.. nerdeyim?.. Siz gitmediniz mi, Sakaf Bey?.. Osman Paşa.. Doktor Albay Hüsnü Bey..

SAKAF BEY: Onlar gittiler, Üstâdım! Sizi uyandırmak istemediler, özür dilediler. Hemen İngiliz amiraliyle buluşmaları icab etti.

ALİ RUHİ: Yarın mı hareket ediyorlar?

SAKAF BEY: Evet! Saygon’a!

ALİ RUHİ: Buralara gelmişken.. Saygon’u da görmek isterdim.

SAKAF BEY: İyileşin, ben sizi götüreceğim!

ALİ RUHİ: İyileşmek.. İnşallah! Singapur çok hoşuma gitmişti, hastanede yatmak fena!

SAKAF BEY: Hastane olmasaydı gemide iyileşmeniz zordu, Ali Ruhi Bey! Doktor Hüsnü Bey yoksa bırakmazdı sizi!

ALİ RUHİ: Singapur da bırakmayacak.. “O kadar ezdi beni darbe-i kahrı feleğin”! Ah, bu sancı! Kastamonulu Latîf Efendi’yi bilir misiniz?

SAKAF BEY: Hayır!

ALİ RUHİ: Ediptir, şairdir. Mısır’dan Yemen’e gidiyordu. Binddiği gemi yolda fırtınadan battı, boğularak öldü.. Dünyada yerimi bulamadım, mekânım denizler olsaydı! Singapur’da

öleceğime, Latîfî Efendi gibi, denizlerde... Ah, ah, bilemeyiz ki, karada mı denizde mi daha iyi..

SAKAF BEY: Canım efendim, gençsiniz, bırakın ölüm sözünü!

ALİ RUHÎ: Adım Ali Ruhi.. Bağdatlı Ruhî de bir kalender hayatı yaşamıştı. İçini kavuran susuzluğu bir yerlerde dindirememişti. Beni İstanbul'lardan Singapur'a çeken.. korkuydu. Babamın ölümüyle ölmek korkusu. İstanbul'da kalsaydım başıma bir tavan çöker, bir taş düşer, içki beni ansızın yere serebilirdi. İstanbul'dan onun için kaçtım. Açık deniz.. Ama şimdi.. işte gene dört duvar arasındayım.. karada.. Singapur'da bir hastanede.. Uyumak istiyorum.. hiç uyanmamak!

SAKAF BEY: Uyuyun, Üstâdım! Nerdeyse akşam vizitesi başlar.. ben de gideyim, yarın gene gelirim.

ALİ RUHÎ: Geminin mızıka teğmeni İsmail Efendi'yi de görmek istiyorum.. Son defa görmek..

SAKAF BEY: Hayhay! Hemen bulurum. Ertuğrul ancak yarın akşam hareket eder. İsmail Efendi daha gelir nasıl olsa! Fakat bilhassa bulur, söylerim.

ALİ RUHÎ: Son defa!

SAKAF BEY: Fakat neden son defa? Kuzum, bırakın böyle lafları, canım efendim!

ALİ RUHÎ: Güle güle, Sakaf Bey! Hatırdan çıkarmayın beni! Çok teşekkür ederim..

(Bir süre bir sessizlik)

BİNBAŞI MEHMET BEY: Biz geldik, Ali Ruhi Bey!

ALİ RUHÎ: (Hasta, halsiz)

Buyurun, buyurun!

SAKAF BEY: Teğmen İsmail Efendi'yi istemiştiniz, Binbaşı Mehmet Bey de geldiler!

ALİ RUHÎ: Berhudar olsunlar! Gurbet elde beni yalnız bırakmadınız, hepinize ne kadar minnettar olsam..

TEĞMEN İSMAİL EFENDİ: O nasıl söz, Üstâdım! Bize kalsa her saat yanınızda oluruz. Lâkin.. vazife.. mâlûm!

ALİ RUHİ: Gemi Saygon'a bugün hareket ediyor, değil mi, Binbaşım?

BİNBAŞI MEHMET BEY: Evet, Üstâdım! Bir emriniz mi var?

ALİ RUHİ: Sizden veya İsmail Efendi'den bir ricam olacak. İstanbul'a döndüğünüzde muharrir Ahmet Rasim Bey'i bulunuz!

BİNBAŞI MEHMET BEY: Aman şairim! Ahmet Rasim Bey'i siz kendiniz görürsünüz, bize ne hâcet!

ALİ RUHİ: Benim İstanbul'a döneceğim şüphelidir. "Âlem bir aceb gülşen idi, gitti sefâsı / San eşk ile âh oldu onun âb u havâsı"..

TEĞMEN İSMAİL EFENDİ: Dünyanın daha nice sefâlarını süreceksiniz, birlikte süreceğiz, Ali Ruhi Bey! Gözyaşından, âh ü vâhtan, kuzum, söz etmeyiniz!

ALİ RUHİ: Ölüm meleğini görür, ter içinde uyanırım. "Bakıyor mu diye dilhaste-i hicran gözüme / Bakıyor can alıcı gözleri yan yan gözüme"..

SAKAF BEY: Şiirlerinizi sizin ağzınızdan duymak, bahtiyarlıktır bizim için. Lâkin.. bu şiirleri müsbet mânâda tefsir edelim, Ali Ruhi Bey!

ALİ RUHİ: Pekâlâ.. siz nasıl isterseniz! Muharrir Ahmet Rasim Bey'e deyiniz ki.. Ali Ruhi, size "Beni bir daha göremeyeceksiniz!" demiş.. sözünde durdu.. Onu artık bir daha göremeyeceksiniz!.. Böyle deyin, Binbaşım!

BİNBAŞI MEHMET BEY: (*Şaka etmek ister*)

Hani belki Japonya'yı çok sever, orada kalırsınız. Yokohama'ya yahut Tokyo'ya yerleşirsiniz.. olur a! O zaman başka! Söylerim. Ancak.. siz güzelim İstanbul'dan uzakta yaşayamazsınız, Ali Ruhi Bey!

ALİ RUHİ: Evet.. İstanbul! Ben sekiz on sene önce temelli yerleşmek için, pederden izin alıp Mekke'ye gitmiştim. Lâkin Hac zamanına kadar bile duramadım, İstanbul'a

döndüm.. İstanbul! İsterim amma bu halimde İstanbul'a dönemem!

TEĞMEN İSMAİL EFENDİ: Sizi biz götüreceğiz, Ali Ruhi Bey! Ne Singapur'da, ne Japonya'da bırakmayız sizi.

ALİ RUHİ: Keşki bırakmasanız.. keşki.. "Ruhî, sorarsa hâlimizi gurbet elde yâr / Yâd-ı vatanla şimdi gazelhân-ı gurbetiz"..

BİNBAŞI MEHMET BEY: Bugün bize şiir ziyafeti çekiyorsunuz, Üstâdım! Vaktimiz olsa da bütün şiirlerinizi dinleyebilsek! Lâkin.. biz artık..

ALİ RUHİ: Evet, gidin! Japonya'ya da sizinle gelmeyi ne kadar isterdim! Evet evet.. iyileşeyim hele.. konsolos bey, inşallah..

SAKAF BEY: Tabii, tabii! Götüreceğim! Nasıl olsa, Ertuğrul gemisi birkaç ay Yokohama'da kalacak.

ALİ RUHİ: Takdirde varsa olur! Lâkin.. siz her ihtimale karşı, şu paketi yanınıza alın, Binbaşım! Ahmet Rasim Bey'e verirsiniz! İçinde son yazdığım şiirler var. Hani.. ola ki.. ben dönemezsem.. Ahmet Rasim Bey bastırır. Başka neyim var ki? Hayaller.. şiirler.. Yolunuz açık olsun!

(Sesler erir. Eski bir marş parçası veya savaş gemisi düdükləri)

ANLATAN: Ve Ertuğrul gemisi, şair Ali Ruhi Bey'i Singapur'da hastanede bırakarak yoluna devam etti. Kış mevsimi sona eriyordu ya, gemi alabildiğine yalpalıyor, güvertede yürümek kabil olmuyordu. Kaptan köprüsünde subaylar, konuşarak, hayal kurarak vakit geçirmekteydiler:

ALBAY OSMAN BEY: İstanbul'u hatırlıyor musunuz, Süvari Bey?

SÜVARI: O kadar uzakta kaldı ki, hayal meyal, Paşam! Singapur'u bile unuttum. Yalnız daha sonra Saygon'a müsâit bir havada girdiğimizi hatırlıyorum. Üç gün babafingoları kullanmıştık, fakat sonra.. Bakın, sonrasını da unutmuşum!

ALBAY OSMAN BEY: Hong Kong'a seksen mil yaklaşmıştık, geceyarısı birdenbire bindiren o poyraz.. hiç unutulur mu?

SÜVARİ: Evet, Paşam. Evet.. kıyıyı görünceye kadar on üç saat neler çektik! Yağmur, sis, bora!.. Hattâ ne adasıydı o? Hong Kong'a otuz mil kala.. Adayı görene hediye vâdetmiştiniz!

ALBAY OSMAN BEY: Beş mil kala, Fenerli Mehmet Bey "Gördüm efendim!" diye bağırdı, derken biz de gördük.

SÜVARİ: "Hong Kong'a sağ salım demirlersek, istediğin bir şeyi almak borcum olsun!" dediniz. Sekstant istedi. Gemici aklı işte! Denizci aleti istedi.

ALBAY OSMAN BEY: Ne güldük, ne güldük! Lâkin vazifesine düşkünlüğünü de takdir etmedik değil! Birader, insan hem onu ister, hem de husûsî bir şey.

SÜVARİ: Telâştan akıl edemedi, Paşam!

ALBAY OSMAN BEY: Hong Kong'da İngilizlerden gördüğümüz saygı da unutulmaz, Süvari Bey! Valiyi ziyarete çıktığım gün, kaleden atılan o toplar..

SÜVARİ: Bandonun çaldığı Türk marşı.. Selâma duran İngiliz askerleri.. Evet, İstanbul'u unuttuk belki ya, Çin donanmasını unutmadık.

ALBAY OSMAN BEY: Sekiz zırhlıydı, Saygon'da raslamıştık. Hong Kong'da gene karşımıza çıktılar, karşıladılar bizi. Subayları, erleri..

SÜVARİ: Formoza kanalını geçinceye kadar havalar güzel gitmişti, fakat deniz gene bozuyor, Paşam!

ALBAY OSMAN BEY: Hayırlısıyla Nagasaki'yi bir bulsak, gerisi kolaydır, Süvari Bey!

(*Vardiya, kampana sesleri, sert deniz hışırtıları*)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Önceki Bölümlerin Özeti:

ANLATAN: Sultan 2. Abdülhamid devrinde, Japon imparatoru Meici'nin amcasının İstanbul ziyaretini iade etmek ve Türk-Japon dostluğunu kuvvetlendirmek maksadıyla gönderilen Ertuğrul savaş gemisi, hareketinden yedi ay sonra Singapur'a vardı, bir ay kadar orada kaldı. Gemi, 1890 şubatında yoluna devam ederek, güney Çin denizinde Saygon'a, Hong Kong'a uğradı. Amiral Osman Paşa kumandasındaki gemide askerî mürettebat dışında, sivil görevliler de bulunuyordu. Bunlardan şair Ali Ruhi Bey, ağır hastalandığı için, Singapur'da bir hastaneye yatırılmış, orada bırakılmıştır..

(Sert deniz, dalgalar. Vardiya, kampana sesleri)

OSMAN PAŞA: İstanbul'a ağabeyime mektup yazıyordum. Bir şey mi var, Süvari Bey?

SÜVARİ: Hayır, Paşam! Mühim değil. Birazdan gelirim!

OSMAN PAŞA: Pekâlâ! Ben de zaten bitirmek üzereyim!

SÜVARİ: Acele etmeyin, Paşam!

(Bir kapı kapanır.)

OSMAN PAŞA: *(Yazar)*

Sevgili kardeşim, efendim hazretleri! Şimdi gözümün önünde bulunan mektubunuzda lütfen tebrik ettiğiniz Ramazan bayramının birinci gecesi idi ki, gayet iri puruva denizlerine saplanıyorduk. Günlerce devam eden salıntılara, Bayramın üçüncü günü Nagasaki'ye girmekle nihayet verdik. Hong Kong'a girdiğimiz havanın aynı idi. Şafakla beraber kıyıları gören, ikinci bölüm teğmeni müjdeyi verdi. Köprü üstüne çıkarak, Japonya'nın zümrüt renkli, lâtif manzaralı dağlarını görerek, Cenâbı Hakk'a şükürler ettim.

(Gemi düdükları, top sesleri)

OSMAN PAŞA: *(Yazmaya devam eder)*

Nagasaki'de tesadüf ettiğimiz İngiliz ve Amerikan amiralleri ve kale ile selâmlaştık. Dört gün kalıp kömür alarak, beşinci gün, iç deniz yoluyla, 390 mil mesafede Kobe limanına indik. Burası gayet lâtif ve bir kısmı Boğaziçi'ni andırır, emin bir yoldur. Akıntısı bazan yedi mile varıyorsa da, biz hafif zamanda geçtik. Üç yerinde dar geçitler vardır. Cenâbı Hakk'ın inâyetiyle, birbiri üstüne yedişer mil çiğneyerek, Kobe'ye bir karanlık gecenin saat üçünde demirledik. Kobe, Japonya'nın mühim bir vilâyetidir. Yokohama'ya 350 milimiz kalmıştı...

(Demir atan geminin çapa sesleri)

SÜVARİ: Bir haftadır Kobe'deyiz, Paşam! Hiçbir yerde gemi bu kadar mükemmel temizlenmemişti. Güverte, palavra, borda, arna ve filikalar en halis boyalarla boyandı. Artık Yokohama'ya gitsek!

OSMAN PAŞA: Tokyo'dan aldığımız telgrafı biliyorsunuz, Süvari Bey! Saray Teşrifat Nâzırı, gelişimizi tebrik ediyor, o da Yokohama'ya ne gün geleceğimizi soruyordu. Cevap verdik ama gene de şüphelidir. Yolda puruva rüzgârlarına raslamaktan çekiniyorum. Günlerce yolumuzdan olabiliriz, belki de Kobe'ye geri dönmemiz gerekir.

SÜVARİ: Fakat vakit kaybediyoruz.

OSMAN PAŞA: Cenâbı Hakk'ın inâyetine sığınacağız. Pekâlâ, iki saat sonra hareket edebiliriz!

(Gemi demir alır. Çapa sesleri)

OSMAN PAŞA: (Mektuba devam eder)

Cenâbı Hakk'ın izniyle, dediğimiz saatte Yokohama'ya vardık. İstimbotlar ile karşıladılar. Gelen zatların reisi, Japon imparatorunun amcası ile İstanbul'a gelmiş bulunan teşrifatçı idi. İlk sözü: "Muntazam bir posta vapuru da bu kadar zamanında gelebilir!" oldu. Devletim adına iftihar ettim.. Yokohama'da çok parlak ve candan bir törenle karşılandık. Türk bayrağını ilk defa gören Japonlar "Banzay" sesleriyle yeri göğü inlettiler. "Banzay", Japoncada "Yaşa! Yaşasın!" demektir.. Yokohama'da üç gün kalacağız. Üçüncü gün şimendiferle, bir saat mesafede olan payitaht Tokyo'ya gideceğiz, kardeşim efendim!..

(Tren sesleri)

ANLATAN: İmparator Meici cenapları, Osman Paşa'yı Tokyo'daki sarayında, bir cuma akşamı kabul etti, sayın dinleyiciler! Kabul töreni pek parlak olmuş, İmparatorun isteği üzerine Osman Paşa, konuşmasını Türkçe yapmış, Fransızca tercümesini de yazılı olarak sunmuştu. Ertuğrul kumandanı Amiral Osman Paşa, daha sonra diğer bir salonda, İmparatoriçeye takdim edildi. Sultan Abdülhamid'in hediyeleri, İmparator'un pek hoşuna gitmişti. Paşa, maiyetiyle birlikte, o akşam yemeğe alıkonuldu. İmparator sofraya otururken göğsünde, Padişah'ın İmtiyaz Nişanı parlıyordu...

(Gemide vardiya, kampana sesleri)

OSMAN PAŞA: (Mektuba devam eder)

Kardeşim, efendim! Mektubuma fırsat buldukça devam ediyorum: İngiliz ve Fransız amiralleri de gemilerine davet ettiler. Yarın akşam gene İngiliz amiraline davetliyim. Bu âna kadar dokuz ziyafet oldu. Subayları nöbetleşe götürdüm...

(*Vardiya, kampana sesleri*)

SÜVARİ: Sarayı, ekspozisyonu, silâhhaneyi, tüfek fabrikasını gezdik; birçok yerler gördük, Paşam!

OSMAN PAŞA: Hamdolsun ve Allah nazardan saklasın, subay ve erlerimizin terbiye ve disiplinlerinin övüldüğünü duydukça göğsüm kabarıyor, Süvari Bey! Tokyo'da Rus ve Alman elçileri, defalarca beni tebrik ettiler, iftihar ettim! Bir de neye seviniyorum, biliyor musunuz? Artık bundan sonra dönüş için veda ziyaretinden başka gitmeye mecburiyetim kalmadı.

(*Vardiya, kampana sesleri*)

OSMAN PAŞA: (*Mektuba devam eder*)

Kardeşim, efendim! Saatin üç olduğunu şimdi vardiyana bağırdı, demek ki iki saattir sana mektup yazıyorum. Hava fena; gemi güzelce baş, kık vuruyor. Yatmak zamanı geldi. İnşallah arkasını yarın yazar, bu gece sizleri rüyamda görür de boynunuza sarılırım..

(*Dalga şapırtıları*)

Ah, kardeşim! Sabah oldu, göremedim. Gönlüm bugünkü hava gibi gamlı olduğu halde gene elime kalemi aldım..

(*Vardiya, kampana sesleri*)

SÜVARİ: Bu akşam İngiliz amiraline davetlisiniz, Osman Paşam!

OSMAN PAŞA: Emin olun, artık usanımaya başladım, Süvari Bey! Ah, bir an önce yurda dönebilsek! Geleli nerdeyse bir buçuk ay doluyor, Yokohama ile Tokyo arasında trende gidip geliyoruz. İstanbul'a dönmek için emir ve para bekliyorum, hâlâ haber yok. Eylül'e kalacağız diye korkuyorum.

SÜVARİ: Poyrazın önüne düşersek, sıkıntımız olmaz, Paşam! Puruva rüzgârına raslarsak fena.

OSMAN PAŞA: Ben de ondan çekiniyorum. Neyse, durun bakalım, bu akşam İngiliz amiralinin davetine de gidelim he-

le! Biliyor musunuz, biz çok mahçup düştük! Ertuğrul'da mükellef bir ziyafet de biz vermeliydik. Gel gör ki, takım yok! Bol sofraya takımı olmadan nasıl verebiliriz?

SÜVARİ: İstanbul'da düşünceleri gerekirdi.

OSMAN PAŞA: Hele Fransız amiraline karşı çok mahcubum. Singapur'da, Saygon'da raslaştık, seviştik, buralara kadar geldi. Ertuğrul'a her gelişinde: "Oğlum Amiral! Ben bu ihtiyarlığım ile seni ziyarete geliyorum da sen benimle yemeğe gelmiyorsun!" diyerek, iki kere davet etti.

SÜVARİ: Fransızlar son derece nazik, Paşam!

OSMAN PAŞA: Temmuzun on dördünde resmî bayramları var. Bordamızda yatan gemileri, verecekleri ziyafetten sonra gidecekmiş. Biz de onlarla beraber hareket edebilseydik...

(Vardiya, *kampana sesleri*)

OSMAN PAŞA: (*Mektup yazar*)

Kardeşim efendim! Bu mektubumda size güzel haberler veremeyeceğim. On beş günden beri Japonya'da kolera çıktı. Allah'ın hikmeti.. tesadüf etmediğimiz bir o kalmıştı, onunla da karşılaştık. Şimdi daha önce uğradığımız Nagasaki'de hüküm sürüyor. Yokohama ve Tokyo'da henüz bir vak'a yoksa da, bugün yarın bekleniyor. İhtiyat tedbirlerini şimdiden aldık. Hayırlısı Allah'tan! Beklediğimiz paranın gönderildiği haberi de İstanbul'dan bu gece alındı. Hareket gününü tâyin edemezsem de, inşallah iki haftaya kadar yola çıkabileceğimizi Tanrı'dan temenni ediyorum. Cümlelerin sıhhat haberine pek memnun oldum. Cümleye selâmlarımızın tekrarı ile, bilhassa iki gözlerinizden öperim kardeşim! Kolera eve duyurulmamasını temenniye hâcet yoktur..

(Vardiya, *kampana sesleri*)

DOKTOR HÜSNÜ BEY: Gurbet elde bayramlar pek kederli geçti, Paşam!

OSMAN PAŞA: Takdîr-i ilâhî, Doktor! Geçen kurban bayramını Süveyş'te kuma oturduk. Sonraki Ramazan bayramını

Hong Kong'la Nagasaki arasında, denizde, kezâ zahmetler içinde geçirdik. Artık bu üçüncü bayram.. Yokohama'da gönlümüz rahat, kutlarınız diyorduk. O da olmadı.

SÜVARİ: Tecellidir, Paşam! Nasip böyle imiş! Kolera, Nagasaki'den buraya sıçramasaydı.. Gerçi Albay Hüsnü Bey, canla başla çalıştı, lâkin ne çare!

DOKTOR HÜSNÜ BEY: Tabâbetin bütün imkânlarını kullandık, Süvari Bey! Gene de 37 kişi hastalığa tutuldu ve malesef 13 kurban verdik.

OSMAN PAŞA: Yokohama'dan yedi mil uzakta, karantinada olduğumuz halde.. otuz üç gün karantina.. dile kolay!

DOKTOR HÜSNÜ BEY: Öyle habîs illettir ki, önlenemez, Paşam! Temaslar neticesi, doktor Yasef Efendi de az kaldı yakalanıyordu. Lâkin, Allah için o da gece gündüz çalıştı.

OSMAN PAŞA: Himmeti var olsun! Mevcudumuz 609 olduğuna göre, zâyiâtımız gene de fazla sayılmaz. Buna da şükredelim, Beyler! İşin kötüsü, tam harekete hazırlandık, Kobe limanında hastalığın şiddetlendiği haberi geldi, olduğumuz yerde kaldık. Eylül ayındayız. Ne yapsak ki, Süvari Bey?

SÜVARİ: Doktorlar 45 gün beklemeli.. dediler. Otuz gün oldu. Kalan on beş günü de, yelkenle ağır ağır iç denizde geçirirsek.. vâde dolar. Ne dersiniz, Doktor?

DOKTOR HÜSNÜ BEY: Evet, olabilir.

OSMAN PAŞA: Kobe limanına veya diğer bir limana uğrama-dan Hong Kong'a varabilmemiz imkânsız! Lâkin böyle, bu kadar zaman, Yokohama'da gemi içinde karantinada kalmak da bir fâcia doğrusu! Ben bile dayanamıyorum artık! Bir de askerleri düşünün!

SÜVARİ: Hepsi bezdi, Osman Paşam!

OSMAN PAŞA: İstanbul'a, birâdere ne yazdım, biliyor musunuz?

(Mektuptan okur gibi, yankılı ses)

“Bu geminin kış kamarasında bulunmak şerefi, benden başka kime nasip olsaydı, bu âna kadar başımıza gelenler karşısında her şeyi göze alır, ya firar ya da intihar ederdi.. Fakat Allah göstermesin! Her şeye, bu âna kadar nasıl sabır ve metanetle tahammül ettimse, bundan sonrasında da gene o şekilde hareketi saâdet ve selâmet bilirim ve Cenâbı Hak’tan zerre kadar ümit kesmem...”

DOKTOR HÜSNÜ BEY: Bu kolera, Japonya’ya her zaman olduğu gibi bu defa da Şanghay’dan gelmiş, Paşam! Orada, maâzallah, pek şiddetli devam ediyormuş. Karantina idaresinden öğrendim.

OSMAN PAŞA: Evet, Doktor! Süvari Bey’le de görüştük: Şanghay’a uğramak akıl kârı değildir. Allah mecbur etmesin! Biz, Yokohama’dan Hong Kong’a ancak bir ayda gidebiliriz. Biz varıncaya kadar da hastalık Hong Kong’da geçmiş olur, Doktor!

DOKTOR HÜSNÜ BEY: Şehirle temasta bulunmazsak.. olur, Paşam!

(Vardıya, kampana sesleri)

OSMAN PAŞA: Tek başıma karar vermek istemem, Yarbaylarım! Sizler süvarisiniz ve siz Binbaşı Mehmet Bey! Japonya’ya haziranda geldik, eylül ortası oldu. Açık konuşalım! Japonlar, büyük tayfun fırtınaları mevsimi olan eylül ayında seyahat doğru değildir.. derler. Geminin esash bir tamirden geçirilmesini tavsiye ederler. Kalalım mı, gidelim mi?

SÜVARI: Bir seneyi geçti, yurdumuzdan uzaklardayız, Osman Paşam! Bir an önce geri dönmenin yollarını aramalıyız! Mürettebat arasında hoşnutsuzluk çoğalmaya başladı. Koleralardan on üç telefât vermemiz, diğer yirmi dört hastanın hâlâ kendilerine gelemeyişleri, askerin mâne-viyâtını fena halde sarstı.

SÜVARI MUAVİNİ: İstanbul’dan para gelesi ve hareket emrini alalı epey oldu, Paşam! Emri daha fazla geciktiremeyiz!

Süvari Bey, doğru söyler! Üç bayramı yâdelde geçirdik, dördüncüsünde de İstanbul'da olamayacağız! Asker ümitsizlik içinde. İki ay Süveyş'te kaybettik, bir ay kolera hapsi. Uzun yolda öteki gecikmelerimiz, kômürsüzlük, sür'atsizlik, hava muhalefetleri de caba! Bir an önce dönmeliyiz!

BİNBAŞI MEHMET BEY: Gerçi siz âmirlerim varken bana söz düşmez, lâkin af buyurun! En büyük hatâ yahut talihsizlik, bundan on dört ay önce Süveyş kanalında oldu. Ertuğrul, iki aylık bir tamir görüp de kanaldan çıktığı vakit, Hind okyanusunda yelkenle seyir ve sefer mevsimi geçmiş bulunuyordu. Bu husus dikkate alınmadan yola devam edildi.

OSMAN PAŞA: Niçin böyle söylüyorsunuz, Binbaşı Bey! Gemi, Süveyş'te hasar görünce hemen Bahriye Nezâreti'ne yazmadım mı? Ertuğrul'un bu seferi tamamlamasındaki engellerin, Allah korusun, bir felâkete sebep olabileceğini, Bahriye Nezâreti'ne uzun uzadıya arz ve izah etmedim mi? Raporu Süvari Beylerle hazırladık, müsveddesi gemi jurnalindedir. Demedim mi: "İçimizden bir heyet teşkil ediniz! Japonya'ya bir posta vapuruyla bu heyet gitsin! Pa-dışahımızın yolladığı nişan ve hediyeleri İmparator Meici cenaplarına bu heyet takdim etsin! Sonra gene bir posta vapuruyla dönsün gelsin Ertuğrul gemisine! Yapılacak en doğru şey budur!" demedim mi? Ne oldu? Bahriye Nâzırı, ancak bu defa telâşlandı, eski kararından döner gibi oldu. Bahriye Şûrâsı'nı toplayarak, aksi karar verdirmek lüzumunu hissetti. Ama bu sefer de, kararında ısrar sırası, Yıldız sarayına geçmiş bulunuyordu. "Ertuğrul gemisi Japonya'ya selâmetle gidebilir, yola devam ediniz!" diye cevap ve emir gelmedi mi?

SÜVARİ: Eh, yola devam ettik, Japonya'ya geldik netekim!

SÜVARİ MUAVİNİ: Geldik.. fakat dönüş?

OSMAN PAŞA: Netice itibariyle Saray'a değil, Bahriye Nezâreti'ne bağlıyız. Bahriye Nâzırı'nın emirlerini yerine getirm-

kle vazifeliyiz! Şimdi dönmemiz isteniyor. Kış ortasında değiliz çok şükür! Lâkin biraz daha gecikirsek kış bastırır. Ne dersiniz?

SÜVARİ: Dönelim, Paşam! Askeri de düşünmemiz lâzım!

OSMAN PAŞA: Büyük bir mesuliyet altındayız, emin olun! Siz rahat uyuyabiliyor musunuz? Hiç sanmam! Uyularımdan, sıhhatimden oldum.

SÜVARİ MUAVİNİ: Hep öyleyiz! Dönelim. Paşam! Dönüş emri almamış olsaydık beklerdik. Fakat gemide artık kimsenin bekleyecek hali kalmadı, dönmeliyiz!

OSMAN PAŞA: Kararı birlikte veriyoruz. Pekâlâ! Allah'tan niyazım, bu zahmetli yolculuğun selâmetle bitmesidir.

SÜVARİ: Hepimizin niyazı ve duası budur, Paşam!

(Sesler kayar, erir)

ANLATAN: Şimdi burada bir parantez açıyor, Osman Paşa'nın yakın arkadaşlarından ve deniz tarihçilerimizden Süleyman Nutki Bey'in hâtıralarından bir bölüm okuyoruz, sayın dinleyiciler! Süleyman Nutki Bey, hâtıralarında şunları söylüyor:

“Osman Paşa, bu seferin selâmetle biteceğinden ümitli değildi. Mecmua-i Fünûn-i Bahriye'nin ilk sayısına yazdığım makalede, bu geminin bu uzun seferi yapmaya kabiliyetli olmadığını açıkça belirtmemiş olduğuma itiraz etti. Geminin İstanbul'dan hareketinden bir gün evvel, iki köprü arasında şamandıraya bağlı gemiye gidip kendisini ziyaret ettiğim zaman, yüzündeki hüzün, benim kalbime de dehşet saldı. Gemi, ziyaretçilerle doluydu. Herkes sarılıp ağlaşıyor, pek elemli ayrılıyordu. Bu geminin Japonya'ya kadar gitmeye kabiliyetli olmadığı ve her ne kadar tamir edilmişse de, kazanlarının altına isabet eden kısmının tamir görmemesinden, bu kısmın gemiyi tehlikeye sokacağını, raporunda tafsilâtıyla yazan İngiliz Harti Bey, bu hakikati ortaya koyduğundan, geminin çarkçbaşılığından alındı, Ada vapurlarına verildi. Bu hal Saray'a da aksede-

rek, Mâbeyn kâtipliğinden sorulduysa da, Bahriye Nâzırı Hasan Paşa'yı kararından döndürmek mümkün olmadı..”

Evet, sayın dinleyiciler! Ertuğrul Japonya'ya gelmiş, Japon imparatoruna dostluk ziyaretinde bulunmuş, uğradığı her limanda ve Japonya'da sevgi ve hayranlıkla karşılanmış, vazifesini hakkıyla yapmıştı. Artık yurda dönme vakti gelmiş, geçmişti bile. Geminin Yokohama'dan hareket tarihi, 14 eylül 1890 pazar olarak tesbit edildi..

(Demir alan bir geminin çapa sesleri)

BEŞİNCİ BÖLÜM

Önceki Bölümlerin Özeti:

ANLATAN: Sultan 2. Abdülhamid devrinde Japon imparatoru Meji'nin amcası İstanbul'u ziyaret etmiş, Padişah da daha sonra hem bu ziyareti iade, hem de Türk-Japon dostluğunu kuvvetlendirme amacıyla Ertuğrul savaş gemisini Japonya'ya göndermişti. Ertuğrul, temmuz 1889 başlarında İstanbul'dan hareket etti; Aden, Bombay, Kolombo, Singapur, Hong Kong limanlarına uğrayıp, oralarda çeşitli nedenlerle oyalanarak, bir yıla yakın bir zaman sonra, haziran 1890 başlarında Yokohama'ya vardı. Kumandan Amiral Osman Paşa, Padişah'ın yolladığı nişan ve hediyeleri, Tokyo'ya giderek, Japon imparatoruna takdim etti. Bir kolera salgını, emir ve para beklemek yüzünden, Japonya'da üç ay kadar kalan gemi, nihayet 14 eylül 1890 günü, yurda dönmek üzere Yokohama limanından ayrıldı.

(Gemilerin uğurlama düdükləri)

SÜVARİ: Ben Ertuğrul süvarisi Yarbey Ali! İstanbul'a dönüyorduk. Japonya'nın has misafirleri olmuştuk. Gönümüz dost ülke yöneticilerinin candan uğurlamalarıyla sevinçli, yurdumuza dönüyorduk..

SÜVARİ MUAVİNİ: Ben süvari muavini Yarbey Cemil! Eylül ortalarıydı. Uzak Doğu, tayfun fırtınaları ve sağnaklı yağmurlarla doluydu. Fakat daha fazla bekleyemezdik..

BİNBAŞI NURİ BEY: Ben Binbaşı Nuri, İkinci Süvari! Bir Ramazan, bir Kurban bayramı Süveyş'te, Hong Kong-Nagasaki yolunda geçmişti. Ertesi yılın Ramazan bayramı, Yokohama'da olduğumuz zamana rasladı. Kolera çıkmıştı. 13 ölü verdik. İstanbul'dan nihayet emir gelmişti. Yurda, gene de sevinçli, dönüyorduk..

(Köpüren sular, azgın fırtına)

SÜVARİ: Pasifik dalgaları, Honşu adasını dövüyordu. Adanın doğu kıyıları kayalıktı. Sığınakları çok azdı..

SÜVARİ MUAVİNİ: Kii yarımadası vardı. Doğusu, güneyi Kumanonada deniziyle çevriliydi..

BİNBAŞI NURİ BEY: Kumanonada adasının güney ucunda Oşima vardı, küçük bir adaydı. Uzunluğu bir fersah, genişliği yarım fersah, çevresi dört fersah.. Oşima adası..

SÜVARİ: .. Yatmış bir öküz benziyordu. Kayalık, çamlık bir ada. Doğu ucunda Kaşinozaki burnu vardı..

SÜVARİ MUAVİNİ: Kaşinozaki burnunda bir fener. Dört bin mumlukmuş, ve ışıkları on yedi buçuk mil mesafeden görülürmüş. Bir fener..

BİNBAŞI NURİ BEY: Sarp kayalar sütun sütun kıyıya iniyordu. Uzanan, kopmuş ayrılmış kayalıklar, suda bir timsah gibi, dalgalara gömülü..

SÜVARİ: Dağınık kayaların en büyüğü, Funakora denilen kayalar grubu. Üç kaya, bir sehpa gibi, denize uzanıyordu..

SÜVARİ MUAVİNİ: Kumanonada denizinin girişiymiş bu bölge, ve deniz durgunken bile, köpükler içinde yüzermiş..

BİNBAŞI NURİ BEY: Denizin azgın zamanında bu köpüklü dalgalar çoğalır, kayalara çarpar, binlerce su zerresi bir sis tabakası gibi Oşima adacığı kıyılarını sararmış. Öyle demişlerdi..

SÜVARİ: Çok ihtiyatlı ilerliyorduk. En ufak bir dümen hatası, en kuvvetli gemileri bile suyun derinlerine çekebilirmiş. Öyle demişlerdi..

(Köpüren sular, azgın fırtına)

OSMAN PAŞA: Ben Amiral Osman, Ertuğrul kumandanı! 16 Eylül 1890 salı. Yola çıkışımızın üçüncü günü. Kumandanada denizi kesimine girmiş, güney batıya doğru yol alıyorduk. Hava bulutluydu, pusluydu, fırtınalıydı. Rüzgâr çok sert esiyor, tam da puruvadan geliyordu..

SÜVARİ: Dağ boyu dalgalar.. Öğleden sonra Ertuğrul pocalamaya başladı..

SÜVARİ MUAVİNİ: Yelkenler sarılmıştı. Bu tekne, bu korkunç dalgalara şimdi nasıl dayanırdı?..

(Çatırtılar, bağrıışmalar, sessizlik)

OSMAN PAŞA: Grandi direği, ikaçasından çöktü, bütün çarmıkları boşandı. Çarmıkları birbirine cırgına ederek tehkeyi önlemeye çalıştık..

SÜVARİ: Kemerelerden birkaçı kırıldı. Baş omuzluk çapa tahatlarının başları suğralarından fırladı, koptu..

SÜVARİ MUAVİNİ: Kalafatçılar, burgucular, marangozlar.. ellerinde fener.. kopan, parçalanan yerleri tâmiye çalışıyor; bölük yüzbaşları erler, erbaşlarla beraber, armayı neta etmeye, yerine oturtmaya, çarmıkları doldurmaya uğraşıyorlardı..

OSMAN PAŞA: Tehlikenin en müthiş kömürlüklerde idi. Kömürlüklere külliyetli miktarda su giriyor, makina bu suyu basmaya yetişemiyor ve su, tulumbalar, bakraçlar, gerdelilerle boşaltılmaya çalışılıyordu..

BİNBAŞI NURİ BEY: Şimdi her şey bu suyun önlenmesine bağlıdı..

OSMAN PAŞA: Bu dehşet içinde onu da düşündük: İlk emin limana sığınmak! İki liman vardı, biri Yokohama, öteki Kobe. Yokohama'yı geride bırakmıştık; Kobe önümüzde, ilerleydi. İkisi de aynı mesafe.. İlerdeki Kobe'ye sığınmamız daha uygun olurdu..

BİNBAŞI NURİ BEY: Ne ekmek, ne su! Bütün gemi aç, susuz çalışıyordu..

SÜVARİ: Oşıma fenerini dönebilseydik Kobe limanına girebilir, şiddetli fırtınayı atlatabilirdik..

OSMAN PAŞA: Kobe limanı! Gelirken uğramıştık. Çok hoş bir limandı. Bir kısmı bizim Boğaziçi'ni andırır, emin bir yoldu..

BİNBAŞI NURİ BEY: Fakat dalgalar ve rüzgâr, bizi o deniz ejderi Funakora kayalıklarına sürüklüyordu..

OSMAN PAŞA: Amansız mücadelede yenildik! Üç gündür uyku yüzü görmemiş, yorgun bitkin levendler, ümitlerini kestiler. Gemiye dolan sularla başa çıkamıyorduk..

SÜVARİ: Akşama doğru su, külhanlara kadar çıktı, makine dairesini kapladı..

SÜVARİ MUAVİNİ: Ümidimizi kestik. Subaylar erler yorgunluktan bitkindiler.

BİNBAŞI NURİ BEY: O esnada, ilerde, sancak baş omuzluğu ufkunun karanlıklarında Oşima burnunu seçmeye başlamıştık..

OSMAN PAŞA: Avını bekleyen azgın bir ejder gibi uzayıp kıvrılıyordu..

SÜVARİ: Oşima fenerinin beyaz ışıkları hayal meyal..

SÜVARİ MUAVİNİ: Bir îkaz gibiydi fener. Burnun çevresi, yarım mil mesafeye kadar kayalıklar, banklarla doluydu. Ve fener, seslenir gibiydi: Dikkat, tehlike var! Dikkat, tehlike var!..

OSMAN PAŞA: Tehlikenin en büyüğü gemideydi. Tekne dayanıksızdı, makine dairesini sular basmıştı..

SÜVARİ: Yükselen sulardan ocaklar sönmeye başlamıştı. Kazanda kalan birazcık istim, makineyi işletemez hale gelmişti..

İMAM: Ben geminin imamı Hâfız Ali! Gece bastırmıştı. Gemi "Fayrap! Fayrap!" diye inliyordu sanki. Gemi gacırdıyor, seyyar bir tabut gibi, sallana sarsıla yürümeye çalışıyordu. Amiral Osman Paşa, Süvari beyler, geminin ileri gelen subayları, kaptan köprüsünde toplanmış; acıklı, heybetli bir sessizlik içinde, vazifelerini sürdürüyorlardı. Her dakika haberciler geliyor, ama hiç biri bir ümit getirmiyordu..

OSMAN PAŞA: Su yükseliyor. Subaylardan, güverte kısmı tumbalarla.. makine kısmı yarı bellerine kadar su içinde çabalıyor, istim kaldırmaya uğraşıyorlar..

SÜVARİ: Fakat gemi yalnız fırtınaya, dalgalara boyun eğiyor; fen ve sanata isyan ederek yalpalıyor, sendeliyordu. Bir bordası üzerine, hemen albura olacak gibi devrildiği zaman.. Ah, anlatamayacağım!

SÜVARİ MUAVİNİ: Sanki bitkin ölü, son bir gayretle titreye titreye, gacirtılar içinde doğrulmaya çalışıyor, fakat yediği ikinci bir korkunç darbe yüzünden, öte tarafına yıkılıyordu..

OSMAN PAŞA: Karanlıktı, çok karanlık. 21 suları..

(Korkunç bir gümbürtü. Feryatlar. "Eşhedü En Lâ İlâhe İllâlah".. sesleri. Sessizlik)

ANLATAN: Talihsiz gemi, az sonra Funakora kayalıklarına bindirmiş, çarpar çarpmaz da hemen, ortasından ikiye bölünmüştü, aziz dinleyiciler! Bölünen kısımlar yavaş yavaş battı ve Ertuğrul fırkateyni, saat yirmi iki otuzda tamamen denizin derinliklerine gömüldü..

(Gümbürdeyen dalgalar. Sessizlik)

İMAM: *(Sakin, anlatır)*

Ben geminin imamı Hâfız Ali! Kurtulanelardan biriyim. Korkunç bir kazâ idi. 540 kişi boğuldu. Amiral Osman Paşam, Süvari beyim Yarbay Ali, Süvari Muavini Yarbay Cemil, Üçüncü Kaptan.. saymakla biter mi, 540 can! Hepsi şehit oldular. Yaşatan Rabbim yaşıyor.. Ya ben nasıl kurtuldum? Kıç güvertede bocurgadın yanında idim. Aşağıya kamaraya inmek istedim. Lâkin palavraya kadar sular dolmuştu. Geri döndüm. Gene güverteye geldiğimde, gemi yıldırım çarpmış gibi dağılmış, yalnız kıç kasarası kalmış ve bir tarafa yatmıştı. Bu felâket ortasında bir ara, mizana direğinin kıça doğru devrildiğini ve kasara üzerinde birçok erlerin toplanmış olduğunu hatırlıyorum. Geminin çarptığı kayalık, sahilden o kadar uzak olmadığı halde, böyle beş yüzden fazla er, erbaş ve subayın boğulması, geminin kayalara çarpmasından sonra bölünüp dağılıver-

mesinden ve canlarını kurtamak için denize atlayanların, enkaz arasında ezilip kalmasından ileri gelmiştir. Bense ayağımın altında geminin güvertesi kaybolana kadar bekledim, sonra Allah'a tevekkül edip kendimi azgın dalgalara bıraktım. Yalnız, karaya ulaşınca kadar, etrafımdaki enkaz arasından sıyrılabilmek için, çok zahmet çektim. Sabrettim, tevekkül ettim, yara bere içinde nihayet kıyıya ulaştım..

(Dalga gürültüleri, gitgide uzakta)

TAKİZAVA: Adım Seijiro Takizava! Bir Japon mühendisiyim. Oşıma küçük bir adadır. Adanın doğu ucunda Kaşinozaki burnu ve feneri vardır. Gecenin saat yirmi ikisine doğru, kudurmuş dalgaların dövdüğü ve gürültüden hiç ses işitilmeyen Kaşinozaki fenerine yaralı, kanlar içinde, uzun boylu bir adam gelmiş. Bekçiler ürkmüşler: Bir hayal mi, bir hortlak mı bu adam! Gelenin peşinden ikişer üçer, daha on kişi! Hepsi de yaralı, hepsinin de gözleri kan çanağı gibi. Ağlamaktan mı, tuzlu suların kırbaçlamasından mı, yoksa ateş karşısında uzun zaman kalmaktan mı.. gözleri kan çanağı hepsinin! Fener bekçileri ilk yardımları yapmışlar, fakat kazâzedelerin söyledikleri anlaşılmıyor, dilleri anlaşılmıyor.. Bekçiler beni çağırdılar. Ne yapayım? Aklıma geldi: zavallılara milletlerarası bandıra işaretlerini gösterdim. Kazaya uğrayan geminin bir Türk savaş gemisi olduğu anlaşıldı. Derhal Kaşino köyüne bir haberci gönderdik, yardım istedik..

TAKANO: Adım Takano, Tomokiçi Takano! Kaşino köyündeyim. Saat 21 sıralarında denizde müthiş bir patlama duydum. Deniz çok dalgalıydı, gürültülüydü; fakat patlama, dalgaların sesinden de baskın. Duydum. Kaşinozaki fenerine haber vermeye geliyordum, yolda yaralılar gördüm. Fenere sonra giderim.. dedim, önce onların yaralarını sardım. Dillerini bilmiyordum; el yüz hareketleriyle biçareleri teselliye çalıştım. Kazâdır, hangi milletten olursa olsun kazâzedenin yardımına koşmak, Japonluk ve insanlık borcudur. Sonradan öğrendim: Dost bir ülkenin gemicileriymiş hepsi. Çok üzuldüm. Bizim büyük şairlerimizden

biri, Buson, öyle demişti: “Bahar denizi / Bütün gün efendi efendi / Bir alçalır, bir yükselir. / Ama kış denizi / Kopardı götürdü / O güzelim çiçekleri..”

(Dalga sesleri)

TEĞMEN HAYDAR: Adım Haydar, Teğmen Haydar! Ertuğrul gemisinin fotoğrafı memuruydum. Altı subay, 63 erbaş, er.. Ancak 69 kişi kurtulduk, yüze yüze karaya çıktık, Kaşinozaki fenerine doluştuk. Yokohama’dan ayrıldıktan sonra, Kumano denizine kadar, iyiydi hava. Ârızasız geldik, ama iki gün sonra şiddetli fırtına ve dalgalarla boğuşmaya başladık. Tam istimle Kaşinozaki burnunu geçmek isterken, kayalara çarptık. Gemiye su doldu, kızgın kazanın sularla teması sonunda bir patlama oldu, gemi ikiye bölündü. Kazâ sırasında, başta gemi süvarisi Yarbey Ali ve İkinci süvari Binbaşı Nuri ve bütün mürettebat, canlarını kurtarmaya kalkmadılar, son âna kadar vazifeleri başında kaldılar. İmam efendi de biliyor.

İMAM: Evet, cümlesi din ve devlet yolunda şehit oldular. Başçarkçı Albay İbrahim Bey makinedeydi, patlayan kazanla birlikte parça parça oldu, gördüm, makamı Cennet’tir. Amiral Osman Paşa, yaverinin ikazlarına rağmen canını kurtarmaya kalkmadı, boğuldu, denizlerde rahmet-i Rahmân’a kavuştu. Yaşatan Rabbim bizi yaşattı. Azîm faciadır, benzeri bulunmaz..

(Dalga sesleri)

OKİ: Adım Oki! Oşima belediye başkanı Oki! Korkunç kazâyı ancak ertesi sabah, 17 eylül sabahı öğrendim. Hemen Kaşino köyüne giderek, fener bekçilerinin yardımlarını genişletmek için gerekli tedbirleri aldım. Yaralıları hastane haline soktuğumuz Ray Rjuci tapınağı ile Kaşino ilkokuluna yatırdık. Köy doktorları canla başla tedâvilerine çalışıyorlardı..

KOBOYAŞI: Ben doktor Koboyaşı! Altmış dokuz kazâzede içinde ancak altısı kazâyı tehlikesiz atlatmıştı. Dokuzu ağır yaralıydı, diğerleri hafif yaralı. Hepsinin elbiseleri paramparça olmuştu. Sonra soğuk ve heyecan..

KAŞIDA: Köylüyüm, adım Kaşıda! Aşçılık görevini ben üzerime aldım. Her milletin yemekleri, mutfağı başka başkadır. Japon yemekleri başka, Türk yemekleri başka. Bitkindiler, yaralıydılar, bakıma muhtaçtılar. Bir Avrupalı yanında bir süre aşçılık etmiş, onların yemeklerini öğrenmişim. O yemekleri pişirdim. Oşima adası köylüleri bütün patates ve tavuklarını yaralılara yolladılar, onları haşladım, pişirdim. Çorba, sövüş yaptım. Kendi yemekleriydi, yediler, yadırgamadılar. Ben de çok sevindim!

OKİ: Oşima belediye başkanı olarak köylülerime minnettarım! Adamız küçüktür, fakat 69 konuğu elden geldiğince ağırladık, acılarını dindirmeye çalıştık. Ada halkı fakirdi, geçimleri denizden geliyordu, balıkçıydı çoğu. Eh, işte biraz da patates ve tavuk. İyi ki patates ve tavuk vardı, meğer Türkler de severlermiş, makbule geçti. Kendi erzâkımızı seve seve onlara ikram ettik. Dost kara günde belli olur.

TAKANO: Biz Japonlar kısa boyluyuz, Türkler uzun boyluydular. Köylüler giyecek nâmına neleri varsa getirmişlerdi. Kimonolarımız, Türklere pek kısa geliyordu. Mahzun gülümsemelerinden anlıyorduk: Aralarında şakalaşıyorlardı. Kazânın sarsıntılarını atlattıklarını gördükçe, biz de seviniyor, kurtulanların tez günde iyileşmeleri için dua ediyorduk..

KOBOYAŞI: Bir yandan denizdeki cesetler toplanıyordu. Dikili ağaçlar gibi dünyada, birer mezarları da olmalıydı Türk denizcilerinin. Başta belediye başkanı Bay Oki, Bay Sayio, Bay İvatani ve Bay Takimoto.. en çok bu dört kişi, denizden ceset topladılar. 260 ceset toplandı. Birkaç gün sürdü bu.

OKİ: Bizim Oşima adası, uzak sapa bir yerdir. O vapur tesadüfen geçmeseydi, felâket bununla bitmezdi. Vapurun adı Boço-Marı idi. Hızır gibi imdada yetişti. Gördük, el salladık, geldi. Kaptan, biz anlatınca ancak, kazâdan haberdar oldu. Hemen iki kazâzedeyi aldı, Kobe limanına götürdü. Büyük şehirdi Kobe, bizim Oşima ve Kaşino gibi köy değil! Yokohama, Tokyo ve bütün dünya.. ancak Kobe limanından duyacaktı korkunç kazâyı..

(Dalga sesleri)

ALTINCI BÖLÜM

Önceki Bölümlerin Özeti:

ANLATAN: Sultan 2. Abdülhamid devrinde, Türk-Japon dostluğunu kuvvetlendirmek amacıyla, Amiral Osman Paşa kumandasında, Japonya'ya gönderilen Ertuğrul savaş gemisi, 1889 temmuzu başlarında İstanbul'dan yola çıkmış, bir yıl iki ay kadar sonra Japonya'dan yurda dönerken, 16 eylül 1890'da bir gece Japon sularında Oşima kayalıklarına çarparak batmıştı. 650 subay ve mürettebatla yurda dönmekte olan gemiden, bu kazâda ancak 69 kişi kurtulabildi. Oyunumuzun bu son bölümünde Ertuğrul'dan hayatta kalanlarla henüz Japonya'dayız.

(Dalga sesleri)

TEĞMEN İSMAİL EFENDİ: Ben Teğmen İsmail! Önceki bölümlerden hatırlayacaksınız beni! Sağ kalan 69 kişiden biriyim: Ertuğrul gemisi mızıka şefi İsmail! Şair Ali Ruhi Bey'i de hatırlayacaksınız! Hani onu Singapur'da bir hastanede bırakmış, yola devam etmiştik biz! Dostumdu, üstâdımdı. "Singapur.. çökmüş dam.." diye sayıklıyordu son görüşümde, hastanede. Ali Ruhi Bey ne mi oldu? O da öldü, o da. Ama nerede öldü, nasıl öldü, kesin söyleyemem. Ben onu, son defa, korkunç kazânın hemen peşinden, dalgalarla boğuşurken denizde gördüm..

(Fırtına, azgın deniz)

ALİ RUHİ: (*Uzaktan, yankılı ses*)

Osman Paşam! Teğmen İsmail! Bu tarafa gelin, bu tarafa! Bakın, ben de buradayım, burada.. kükreyen dalgalar arasında..

(*Ses uzaklaşır, erir*)

TEĞMEN İSMAİL EFENDİ: Ali Ruhi Bey'i denizde, uzaklarda gördüm, ufukta.. karanlıklardaydı âdetâ. Gördüm, fakat can derdine düşmüştüm, yanına gidemedim, dalgalar bırakmıyordu üstelik. Yalnız.. gördüğüm Ali Ruhi Bey'in kendisi miydi, yoksa hayali mi? Bunu kesin söyleyemeyeceğim! Biz Ali Ruhi Bey'i Singapur'da bir hastanede, ağır hasta olarak bırakmıştık. Orada iyileşti de sonradan Yokohama'ya geldi, şimdi bizimle yurda dönüyordu da, Ertuğrul gemisinden denize dökülenler arasında o da mı vardı, bilemiyorum. Ali Ruhi Bey nerede öldü? Bunu kitaplarda da bulamazsınız! Ben de bilmedikten sonra kim nerden bilir bunu? Şu var ki, ben Ertuğrul mızıka şefi Teğmen İsmail, kazâdan hemen sonra, üstadım şair Ali Ruhi Bey'i denizde gördüm. Sesleniyordu. Duydum, gördüm:

ALİ RUHİ: (*Yankılı ses uzaklaşır*)

Bakın, ben de buradayım, burada, kükreyen dalgalar arasında...

(*Fırtına, dalga sesleri*)

İMAM: Beni de hatırlayacaksınız! Ben, gemi imamı Hâfız Ali! Yaşatan Rabbim yaşıyor. İmdâdımıza koşan Japon dostlarımız olmasaydı, onlar bize bakmasalardı, soğuktan açlıktan ölürdük! Amiral Osman Paşam öldü, Süvari beyler, kaptanlar, erler.. cümlesi öldüler. Denizden 260 ceset toplandı. Amiral Osman Paşa'nın cesedi bulunamadı. Denizden üniformasının bir kolu çıktı sadece.. üniformasının tek kolu.

(*Fırtına, dalga sesleri*)

OKİ: Oşima adasının belediye başkanı olduğumu söylemiştim.. Türk savaş gemisi batmış, deniz biraz durulmuştu. Uzaktan bir vapurun geçtiğini gördük. Olaydan haberi

yoktu kaptanın. Telâş içinde el kol sallayarak rotasını de-
ğiştirttik. Geldi. Boço-Marı vapuruydu..

TEĞMEN İSMAİL EFENDİ: Bay Oki, olayı kaptana anlattı.
Kaptan, fotoğraf memuru Teğmen Haydar'la beni alarak
Kobe limanına götürdü..

TEĞMEN HAYDAR: Mızıkâ Şefi Teğmen İsmail ve ben gittik
Kobe'ye. Limanda bir Alman gambotu vardı. Alman kon-
solosu, gambotu hemen Oşıma'ya gönderdi..

(Fırtına, dalga sesleri)

İMAM: Din adamı olarak, Oşıma'da ağır yaralıların başında
kalmıştım. Wolf gambotu, 20 eylöldü, Oşıma adasına gel-
di. 65 yaralıyı gambota bindirdik, Kobe limanına yolladık..

KOBOYAŞI: Alman gambotuyla Kobe'ye ben de gittim, ben
Doktor Koboyaşı.. Yaralıların başındaydım. Oşıma kö-
yünde yeteri kadar tıbbi malzeme yoktu. Köydü, fazlası
bulunmazdı. Yol boyunca gemideki Alman meslektaşımın
tedaviye devam ettik.

(Fırtına, dalga sesleri)

TEĞMEN İSMAİL EFENDİ: Ertuğrul orada batmıştı, Kaşino-
zaki feneri yakınlarında. Fenerin uzağından geçiyorduk
ki, gambot süvarisi, karaya bir bölük asker çıkararak va-
zife başında ölen Türk denizcilerine bir saygı töreni, saygı
duruşu yapmak istedi. Rotayı değıştirdi, fakat dalgaların
şiddetinden yanaşamadı kıyıya..

(Fırtına, dalga sesleri)

OKİ: Wolf gambotu, kazadan kurtulmuş 65 Türk denizcisini
20 eylölde Kobe'ye götürmüştü. Ertesi gün.. günlerden..

TAKİMOTO: Günlerden pazardı, Bay Oki! 21 eylöl.

OKİ: Evet, Bay Takimoto! Pazardı, olayı duyan Bahriye Nâzı-
rımızın gönderdiği Yaeyama savaş gemisi, Oşıma'ya geldi.
Gemi süvarisi, Albay.. Albay..

TAKİMOTO: Albay Ko-Miura.

OKİ: Evet, Bay Takimoto, Albay Ko-Miura, mürettebatı karaya
çıkarak, boğulan, denizde kaybolan Türk denizcilerine,

Japon bahriyesinin son saygı duruşunu yaptırdı. Hazin bir tören oldu bu, çok hazin! Ünlü şairimiz Başo ne güzel demiş: "Tapınağın bahçesi / Dökülen yapraklarla / Yüzyıl yaşanmış gibiydi.."

TAKIMOTO: Evet, Bay Okil! Ay Tanrısı ışığını serpseydi, yol açık aydınlık olurdu.. Türk gemisi rota değiştirdi: Şinto'ya, Tanrılar yoluna yöneldi. Türkler kendi Tanrılarına kavuştular.. Evet, sonra gene işbaşı yaptık. Toplayabildiğimiz cesetleri de toprak ananın kollarına emanet etmeliydik.. cesetler.. çok hazin!

OKİ: Yaeyama süvarisi Albay Ko-Miura, topladığımız cesetleri, kazâ yeri Funakora kayalıklarına bakan tepeye gömdürdü. O tepede toprak ananın kollarına bırakıldı hepsi..

İMAM: Oşima'da kalan son iki Türk bizdik. Ben, Ertuğrul imamı Hâfız Ali, bir de erlerden Hayri! Şehit düşen subay ve erlerimizin toprağa verilisinde dînimizin son vecîbelelerini biz ikimiz yerine getirdik, cenaze namazlarını ikimiz kıldık. Mübarek ruhları için Kur'an-ı Kerîm okuduk. 260 candılar. 321 şehit, sulara kaybolmuştu, onların mezarları deniz olmuştu. Toplanan 260 cesedi gömdük..

OKİ: Denizden ilk iki günde çıkarılan cesetler bozulmamışlardı. Yüzlerinde nûrânî bir ışık.. gülümseyenler vardı. Sonradan bulduğumuz cesetlerse cürüyüp dağılmışlardı. Onları karaya çıkarmamız zor olmuştu.. ama hepsini toplamıştık.

TAKIMOTO: Evet, Bay Okil! Görebildiklerimizin hepsini. Sonra gömme töreni için Yaeyama gemisi subay ve erleri, süvari, süvari kâtibi, bir yüzbaşı, üç askerî doktor ve bir bölük asker karaya çıktıklarında gece şiddetli bir fırtına kopmuş, hiçbir taraf görünmez olmuştu. Köylüler, ellerinde fenerler, yol gösterdiler. El birliğiyle çalıştık. Ömrün solmaz çiçeği Tanrı rızâsıdır, Bay Okil!

(Dalga sesleri)

OKİ: Türk amirali denizlere sefer etmişti, karaya dönmemişti; mezarı boş bırakıldı. Amiralin boş mezarının sol tarafına

sûvari ile gemi başhekimini gömüldü, Bay Takimoto! Sonra diğer subaylar ve erler..

TAKİMOTO: Mezarlar iki kadem derin kazılmıştı, taze ve sağlam toprakla pekiştirilmişti. Ölüler tahta tabutlara kondu, üzerlerine topraklar örtüldü..

OKİ: Türk din görevlisi, kutsal kitaplarından ezbere parçalar okudu, Bay Takimoto! Biz de şehitlerin ruhlarının istirahatı için, mezarlarına sakaki dalları koyduk..

TAKİMOTO: Kutsal ağacımız sakaki.

OKİ: Evet, Bay Takimoto! Sonra her şey sessizliğe büründü. Yaeyama savaş gemisi, bu hazin gömme töreni için bizim Oşima adasında kalmış son iki Türk'ü de alarak Kobe'ye hareket edince bir boşluk hissettik. Ölümün gittikçe derinleşen boşluğu bu.

TAKİMOTO: Sonra şubat oldu, Bay Ok! Vakayama valisi Bay İşii, 260 Türk denizcisinin gömülü olduğu şehitliğe bir anıt diktirdi. Olayı ayrıntılarıyla bu anıta yazdırdı. Anıtın sonuna bir de şiirini ekledi..

OKİ: Şiir ezberimdedir, Bay Takimoto! Vâlimiz şöyle diyordu: "Öfkelendi deniz tanrısı / Koca gemi güçsüz kaldı.. / Türk dostlarımız şehit düştü / Dostluğumuz sarsılmadı / Kalbimizdeki acının / Bu taşlarda hâtırası."

(Dalga sesleri)

ANLATAN: Evet, sayın dinleyiciler! Acıklı olayın sonunu da biz özetleyelim: Ölümünden kurtulan 69 kazâzede, Kobe hastanesinde bir süre kaldılar. İmparator Meici cenaplarının özel olarak yolladığı doktorlar tarafından tedavi edildiler, sonra iki Japon savaş gemisiyle İstanbul'a getirildiler. Japon denizcileri Dolmabahçe sarayında ağırlandı, kırk gün İstanbul'da kaldı, sonra yurtlarına döndüler. Ertuğrul şehitlerinin hâtırasına Oşima adasında dikilen o ilk anıt, kırk yıl kadar sonra, 1928'de yenilendi. Japon imparatorunun 1929'daki ziyareti, şehitliğin kutsallığını daha da arttırmıştı. Japon hükûmeti, Oşima adasını millî park olarak imâra karar verince, hükûmetimiz, eski anıtların yerine

orada daha büyük bir anıt yaptırdı. Bugünkü bu üçüncü anıt, 3 haziran 1937'de büyük bir törenle ziyarete açıldı. 1968'de Tokyo'da kurulan Türk-Japon Kadınlar Derneği, Ertuğrul gemisi için bir Japon bestekârının bestelediği matem şarkısının notasını bularak plak haline getirdi. 1972'de de anıtın bulunduğu Şimonoseki şehriyle İstanbul, kardeş şehir oldu...

(Fon müziği: Japon matem marşı)

KOBOYAŞI: Ben bir Japon doktoru. Onlar gitti, iki ülke arasında kardeşlikler, dostluklar kaldı. Bizim büyük şairlerimizden Kobayaşi İssa öyle demişti: "Ama ne zaman / Ne zaman okyanusu görsem / Ah anacığım, ah!"

OKİ: Ben bir Japon köylüsü. Onlar gitti. Bambular, kirazlar, krizantemler, sakaki ağaçları yeniden çiçek açtı. Bizim büyük şairlerimizden biri öyle demişti: "Ruhlara kurulan sofraya / Ortadan kaldırıldı mı/ Oda gene aynı oda."

TAKİMOTO: Ben bir Japon denizcisi. Ertuğrul gemisi kumandanını, Türk denizcilerini dostlukla, sevgiyle karşılayan imparatorumuz Meici de şairdi, bir şiirinde şöyle demişti: "Yanına oturduğum mangalın / Küle gömülüydü kôzleri. / Birden buz kestim hatırlayınca / Yağan karlar altına gömülmüşleri."

(Japon matem marşı devam eder)

Oyunun yazılmasında yararlanılan belgeler, kaynaklar:

- 1) T.C. Tokyo Büyükelçiliği: *Türk-Nippon Dostluğunun Sonrasız Hâtırası*. Tokyo 1937.
- 2) Süleyman Nutki: *Ertuğrul Firkateyni Faciası*. İstanbul 1911.
- 3) Halûk Şehsuvaroğlu: *Deniz Tarihimize Ait Makaleler*. İstanbul 1965.
- 4) Husrev Gerede: *Mübarek Ertuğrul Şehitlerimiz ve Muhteşem Anıtları*. İstanbul 1956.
- 5) *Cerîde-i Bahriye* 1. ve 2. sene koleksiyonları. İstanbul 1889-1890.
- 6) Çeşitli ansiklopedi ve gazeteler.

Ek: Necatigil'in Tokyo Büyükelçiliği'ne Mektubu

Behçet Necatigil, bütün çalışmalarında uyguladığı olağanüstü titizliği "Ertuğrul Faciası" konusunda da göstermiş, Japonya'daki Türkiye Büyükelçiliği'ne "yıllar önce batan Ertuğrul gemisi için bir Japon bestekârın bestelediği matem şarkısının" ses kaydını edinebilmek için aracılık rica eden bir mektup göndermişti. Ancak, herhangi bir cevap alamadı. Söz konusu mektup, ilk kez "Ertuğrul Faciası"yla birlikte yayımlanıyor.

İstanbul, 12.XI.1973

Türkiye Büyükelçiliği

Tokyo

Muhterem Efendim,

1974 Martında Japonyadaki aziz Ertuğrul Şehitleri yanına bir de Ertuğrul Müzesi ekleneceğini öğrendim. Bir Türk şairi olarak, Japonların bu acıklı deniz kazasına öteden beri gösterdikleri yakınlık ve dostluğa küçük bir katkı ve karşılık olmak üzere, bu konuda belli başlı eserlerden yararlanarak, Türkiye Radyolarına 6 bölümlük bir radyo-oyunu yazdım. Metin incelendi, beğenildi, mikrofona konması uygun görüldü.

Ancak, Milliyet gazetesinin 28 Eylül 1968 tarihli sayısında “Yeni kurulan Tokyo Türk-Japon Kadınlar Derneği, yıllar önce batan Ertuğrul gemisi için bir Japon bestekârın bestelediği matem şarkısının notasını bularak plak haline getirmiştir.” diye başlayan bir haber çıkmıştı. İstanbuldaki Japon Başkonsolosluğuna müracaat ettimse de, bu plağa sahip olmadıklarını söyleyerek bana ancak sizin yardımcı olabileceğinizi açıkladılar.

Oyun, söz konusu “matem şarkısı” olmadan da yayınlanabilir gerçi; fakat böyle bir destek ve imkândan faydalanmamanın büyük bir eksiklik olacağı kanısındayım. Oyunun Rad-yolardan verilisinde kullanılmak üzere, bana bu plaktan bir tane (veya plaktan doldurulmuş bir ses bandı) gönderilmesine tavassutunuzu rica ediyorum.

Olumlu olmasını candan istediğim cevabınızı bekler, derin saygılarımı sunarım.

Behçet Necatigil
Posta Kutusu 109
Beşiktaş-İstanbul

Not: Konunun işlenişinde kullanılan kaynaklardan başlıcaları şunlar:

T.C. Tokyo Büyükelçiliği: Türk-Nippon Dostluğunun Sonrasız Hâtırası Ertuğrul. Tokyo 1937 / Süleyman Nutki: Ertuğrul Firkateyni Faciası. İstanbul 1327 / Halûk Şehsuvaroğlu: Deniz Tarihimize Ait Makaleler. İstanbul 1965 / Hüsrev Gerede: Mübarek Ertuğrul, Şehitlerimiz ve Muhteşem Anıtları. İstanbul 1956 / Ceride-i Bahriye, 1. ve 2. sene koleksiyonları. İstanbul 1305-1306. Ayrıca pek çok başka kitap ve dergiler.

Arzu edildiği takdirde metnin birer kopyasını size ve adresini öğrenebilsem, Tokyo Türk-Japon Kadınlar Derneğine de gönderebilirim.

BİLE/YAZDI

Bile/Yazdı

Bir adda kaç anlam?

Görünüşte bir, aslında çok adı var bu kitabın. “Bile” ile “yazdı” arasına o eğri çizgi, birçok anlam aynı anda düşünölsün diye kondu.

“Bile” sözcüğünün, dilbilgisinde, belirteç ve bağlaç olarak, eylemin umulmazken olduğunu ya da umulmayan biri tarafından yapıldığını ya da umulmayan bir tümleçle ilgisini belirten örnekler, örneğin *Türkçe Sözlük*’te “Bile” maddesinde bulunur.

“Bile” eski metinlerde “birlikte, beraber” anlamında da kullanılıyordu: Bile ağlardı ağlasan enhâr / Bile inlerdi inlesen kühsar (Sen ağlasan nehirler de seninle birlikte ağlardı / İnlesen dağlar da beraber inlerdi. – Başka örnekler için *Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü*’ne bakınız: Cilt 1, 1943, sayfa 99-100). Yani şiir üzerine düşünceler yazma işine bu satırların yazarı da katıldı.

Bu “birlikte”lik üzerinde durunca “Bile yazdı”nın bir anlamı da “Onları (başka şeyleri) yazarken bunları da yazdı” olabilir sanıyorum.

Bir de “-eyazmak” var, yani “yaklaşma” fiili. Düşeyazmak, öleyazmak. (Az kaldı düşüyordum, az kalsın ölüyordu). Yazmak fiili burada sözlük anlamından kopuyor ve gövdeye, ilk fiile “yakınlık” anlamı veriyor. İmdi, “bileyazmak”ta da, bir yandan “bilmeye yaklaşmak, nerdeyse gerçeği bulmak” anlamı olduğu hatırlanmalıdır.

Bu beylik bilgiler; sadece, sözcükleri tek anlama almaya; akla ilk gelen, veya en yaygın anlamında kullanmaya, görme-

ye alışmış olanları biraz uyarmak için tekrarlandı. Bilenler bağışlasınlar!

Bu kitapta neler olduğu

Bu kitapta, Türkçenin çok yönlü anlatım olanaklarına tanık, tek sözcükte ya da sözcükler arası anlam kaymalarına yaslanan şiirler, şiir uçları var (Birinci bölüm). Bir dizede, birkaç dizede bırakılmış bu şiirsiler boy atsalar, serpilselerdi geniş şiir boyutlarına ulaşırlardı. Bunlar Divan şairlerinin müfred'leri, mısra-ı berceste'leri gibi de düşünülebilir. 150 kadarı daha önce "Kurşunkalem sivriltmeleri" başlığı altında, *Yeni Dergi*'de yayımlanmıştı (1973-1975). Bunlara bir yerde yayımlanmamışlar da eklendi.

Bu kitapta, bir şiirin yazılması sırasında ya da şiirin yazılmadığı ölü zamanlarda akla gelivermiş, şiir ve çevresi konularda tanımlar, gözlemler, aforizmalar, özdeyişler de var (İkinci bölüm).

Bu kitapta, daha sonra, bütünüyle bir şiir binasının kuytu köşelerine ve döküntü eşyaların toplandığı tavan arasına da geçilir. Duvarlara sinmiş duruk havada, yol gösterici, sorulara cevaplar verir, tecrübeler, öğütler, uyarmalarla öne düşer; ilginç bir yapının iç düzenini gösterir ziyaretçilere (Üçüncü bölüm).

Sözü bağlayalım:

Genç şair! Karıştır, oku bu kitabı! Sonra da, işte zaman silgisi, kurşunkalemle yazılmıştır, aklından sil çıkar ki, ben işine karışmış olmayayım, sen gene bildiğin gibi yaz, bildiğini oku!

Şimdi o kapılara pek erken yetişenler / Bu uçanlar ne kuşları yazın. (Divançe kitabında, 1965, s. 35, "Divan" şiiri böyle bitiyordu.)

İyi geceler!

BİRİNCİ BÖLÜM
(Şiircikler, şiir uçları)

Adıma aldırmayanlar zor alırlar bu yolu.

Adres - - bendekine postalıyorum

Değişmiş olabilir

Geçmez de eline bir yerde kalırsa

Bir gün açar birisi belki kendisinedir.

Anlamak için vakti: Her şeyin tozlandığı tez.

Ansızın açmalar, çıkmalar kapanmalardan.

Ardımdan dökülen su - - ben gidince nem kalır.¹

Asıl söylenecekler hep sonradan anımsanır.

Az görün, çok görürler.

Bekler çözüük - - yeter bu garnitür. Nerde, kim - - gereksiz.²

Ben bütün Ramazan gecelerinde bir korku Mekke.

Benden uzaklarda

Saklayanlar sorarlar: Ne yaptın?

Ardında karanlığın aydınlık aradım. Ne yaptın!³

1 : Kaçan gelir döner çevrende çevgen, kaleme beden ister. Kapı önlerine dökülen su - - ben gidince nem kalır.

2 Nerde, kim - - gereksiz.: Nerde, ne - - söylemeye lüzum yoktur.

3 Benden uzaklarda: Benden uzaklarda yaptıklarını,

Beni bana bırakma, beni ona bırakma,
azalır çoğalınca, beni çoğa bırakma!

Benim sizinle olmam kaç şiire oturdu.

Bir adam iki yüzse tez tüketir bir denizi.

Bir bu yükü çek sen, daha ağırlarını çekemeyecek
sen!

Bir duman, bir koku. Bir yerin mi yanıyor - -
buram buram.

Bir kimse acıya saygısı yoksa, insan olası değil.

Bir kurtulma sevinci mi, küçültürüz yerini gidince.

Bir sokağa çıkmayın önde gider para, çeker arsız
bir çocuk eteğinizden.⁴

Bir şey ne zaman görülmez: Ya hiç görülmedi,
ya da çok görüldüyse.

Bir şeyler kıyılıyor mutfakta,
ya benim etim, ya senin.

Çokları: evlere borçları yok, çocuklara aşları
ocakta.⁵

Bir şiiriniz bir gün karşınıza, ilk o anda yazılmış
gibi çıkıverince - -⁶

4 Bir sokağa: Bir dışarı

5 Çokları: Evlere borçları yok, çocuklara aşları ocakta. : Çoklarını çok iyi anlıyorum, evlere borçları yok, çocuklara aşları ocakta,

6 Bir şiiriniz bir gün karşınıza, : Bir gün karşınıza, basar sıcaklık, şiirdir,

Bir yakın yüzünden katlanırsız, içimizde sessiz
ağıtımız.

Bir yerde bulamayız ne zaman öldüğünü.

Bir yerde olmayınca orada yoksak,
ne yapayım önce olmaları!

Biliriz de kim şaştı bildiğinden?

Biraz da sevincimizdir gitmek cenazelere.
Herkes bize az çok bir şeyler çektirir.⁷

Birdirbir. Zaman atlar üzerinden kolayca.

Bitirmiş, oturmuş, oturur karşında.

Biz bu işin tadındayız. Ne paraya çevrilmez,
biz onun ardındayız.

Nerdesin dost - - yanındayız.⁸

Biz hemen hiç birlikte - -

sinmezdi, yalnız nasıl içimize.

Bozmadan bir düzeni, gidilebilseydi, istediğimizle.

Bize boşlamışlarsa, doldurmuşlarsa,
uzaklar yakın olur.

Boyum neden kısaldı: Ölçümü bodur terziler aldı.⁹

7 Kitaba alırken bir değişiklik yapmamasına rağmen, Necatigil, dergi üzerinde "Gitmek cenazelere, biraz da sevincimizdir. Herkes bize az çok bir şeyler çektirir." "olacak" kaydını düşmüştür.

8 Ne paraya çevrilmez, : Ne paraya çevrilmezse

9 bodur : hep bodur

Bu amansız derde, belki yeni bir ilâç: Kim ne bulmuş şiirde, bakarız dergilere. Beş on gün alırız, normal doz, derken o da yetmez, bekleriz dergileri.

□

Bu kol kısa dikilmiş, günler uzun geliyor.¹⁰

□

Bütün başarılarda gözlerim yaşıyor,
bütün ayrılışlarda aynı şey.¹¹

□

Bütün takıntılardan uzakta güzel şey.
Bütün lakırdılardan uzakta güzel şey.

□

Çelik iradeli adam, çelik ciğerli adam.

□

Çevirdiğimiz laterna.

Bizim bazı besinlere allerjimiz:

Daha aldığımızda, kızarır yüzümüz ellerimiz.

□

Çıkın başa, koçbaşları kapıda.¹²

□

Çiçek, kuş, balık (varsa evde gelin gidin)
kadın, çocuk, kedi.

□

Çinko tahtaboşlarda tıkırtısı yağmurun.

Küçümsemek için koz: bilinmesin kim olduğun.

□

Çok kıyıda olunca uzak görünmüyor.

□

Çok şey dışımızda geçer içimizden.

□

Çöp tenekeleri, süprüntüler. Sokağa döküyoruz
gece tenhalayınca.

10 , günler uzun geliyor. : , akşamlar uzun gelir.

11 : Bütün başarılar gözlerimi yaşartıyor, bütün ayrılışlar aynı şey.

12 Çıkın başa, : Başa çıkarsanız

Çürür ten, kalsın kemik-askı bir sesin duvarında.

Dağarcığında ne var, dar aç, hayat çabuk harcar.

Dağı aşmadıkça havva varım. Havaları aşmadıkça, toprağa çakılı.¹³

Daha dudak dudağa gelmemişken, kalkar - - gider başka kadına.¹⁴

Daha hangi söz - - deler.

Daha sağlıklarında ölümlere gömüldüler. Mezarları nerede, nerelere gömüldüler?

Dal dal çiçek Dadal, dal dal dolu Dadal'lar.

Dar geçit, yağmurlu bir gece, o da şemsiyeli. Çok basit: Ben yukarı kaldırdım, rahatça geçti.

Değişim: Bu kafayı genişletelim! Mide, böbrek, karaciğer... kim bunlar? Hepsini işletelim!¹⁵

Denk gelirse rahat. Bir ferahlık bu yükte.

Deprem. Alarma geçen şiir, hep geçiştirilmiştir. Kişisel sarsıntılar kimi ilgilendirir?

Dileğim yok bu cihan içre şiirden gayrı.

13 , toprağa çakılı : çakılı toprağa

14 gelmemişken, : değmemiştir

15 : Bu kafayı değiştirmek lazım, geldik görgümüzü elbet genişletmek lazım, mide, böbrek, karaciğer... kim bunlar? Hepsini işletmek lazım.

- - diye biliyorsunuz, bir şey demiyoruz.¹⁶

Duyarlıktan her zaman ürkmüştür
gözyaşları yerinde bir adam.

Duyguların yüksek geriliminde, ölüm tehlikesi
olsa, acı çekenlerin sesi çıkmazdı.

Düşünmek vardı, herkes izinde.

Düşünüyorum, öyleyse ölüyüm, çünkü ters
düşüyorum çağa.

Elden ele geçti ip, bir figüran olarak aptallar
çevresinde.

Erdebil neresiydi, çekip çevirdiniz beni,
ne yanda asıl yüzüm, gel de bil neresiydi!¹⁷

Eskiden ne gördün, yoktun ki o zaman!
Şimdi diyorsun, şimdiden ne gördün?

Esner birden anlarız bizden uzaklığını.

Eşittir ölümdede yitikler, yetkiler.
Hiçbir şeyi gözünde büyütme!

Toprakta yetişiyor bitkiler.

Evler arasında konuşamaz olmuşu,
evlerin uzağında konuşur!¹⁸

Evlerle ölçülmeliydi, kaç ev kollarına,
nasıl sığabildi.

16 demiyoruz. : dediğimiz yok.

17 Dergide tek satır halinde.

18 konuşur! : konuşturmak - -

Evlilikte bir evi birlikte evlendirmek.
Uçurmak çocukları yeni yerlerine.¹⁹

Ey başı hep önünde, sen de mi, eğ başını önüne!

Ey can nedir telaşın, biletin geliş-dönüş,
gideceksin!²⁰

Fakirdi, zengin etmek istediler, zenginim dedi.

Farkında değil içerdeki. Biri gelir: Bu ne duman,
aç benpecereyi! Açar.²¹ Hava. Kapanır.
Geçilmez dumandan.

Fırsat düşkünleri. Öncelikle başarı günleri,
şiire dolan sinekler.

Gece çokünce çoküp kaldım, kalkıp gidince gece
de kalktı.

Gece karanlık, ya benim geceliğim.²²

Gecedir, üç beş şiir, el vermişse gâipten:
Bir kervan Eski Hind'den baharât getirmiştir.

Geçmedikçe yeraltı karanlıklarından,
en çok ne var bilinmez yerin üstünde.

Geleceğe yazıyoruz, yok ki başka gelecek,
hepimiz buradayız.

19 yerlerine. : yuvalarına.

20 , biletin geliş-dönüş, : biletin alındı

21 Bu parça *Şiirler*'in (YKY, 2002) "Kitaplarına Girmemiş Şiirler" bölümünde yer alan "RH Negatif" başlıklı şiire çok benziyor.

22 Gece karanlık, : Madem gece karanlık,

Genç yaşlarda yaşlardan uzak kalmalara katlan!

Geliriz de kendimize gelmemiz uzun sürer.

Giderler zor gelirler.

Gömülerek kırlarına saçların.

“Gönlümle oturdum da hüzünlendim o yerde.”

- - Tek çare, gönülsüz gitmek her yere.

Görmüşler geçirmişler bilmezden gelirler.

Görünmüyor. Görünmek bir şey istemek gibi.

Göz kayar yoldan geçen birine,
gittiler yoktu gidecekleri, uzakta yakındılar.²³

Hâlâ yaşıyorsak gizlemek için çare:

Ancak hava kararınca çıkalım sokaklara.

Hava kara çalıyor, yollarda, yer biraz biraz,
heybesinde kiler.²⁴

Hep düşünün düşünün eskisi n'olacak,
geldiğin bu gün de bir eski gün olacak.

Herkesin bir yeri olduğu yerde bir otel olmak.

Her şey aradan çıksın.

Her şeye kendin için/de karşı koy!

23 , gittiler yoktu gidecekleri, uzakta : giderler yoktur gidecekleri, uzaklarda

24 : Hava çalar kara, yollarda, yer biraz biraz, bir denge heybesinde kileri.

Hızlı yağmur. Siler geçer silgeçler. Camlara düşen damla, çok kısa tutunursa, raslantı. Akar gider trafik, siler gider silgeçler.

Hiç adres bırakmadan çekip gidenler.
Bu da bir incelik, borçları yoksa, eski günleri yoksa.

Isın, tazele evleri!

İssız bir ada ölümlerde ineriz. Geçer dolu gemiler açıklardan, boş yere bekleriz.

İçkilere bir ölçü aşk-acı, bir ölçü özlem-anı, ölçüsüz keder bir o kadar, tez tutar.²⁵

İki gün yoksanız temelli yoksunuz.

İnsan içine çıksa batağından sığın.

İnsanın kendini kaçırma vakti. Aynı şey anlatılır aynı kişiye. Yaşlanmak - - bir mendil birdenbire, çıkar da, bir şeyler silinirse. Siz ya da o, aynı şey. Kaçırın gözlerinizi!

İnsankareye kaç kişi düşer, çok geniş yeryüzü.

İnsansı ses yok köpekler de olmasa gece karanlıklarında.

İple çektiklerim, çoğu ipe çekilir.²⁶

İsteklerin hâlâ sürüp gitmesi, boş bir mangal ateş sanır kendini.

25 aşk, acı, bir ölçü özlem-anı, : aşk - - acı, bir ölçü özlem - - anı,

26 , çoğu ipe çekilir. : , çoğu ipe çektiğim zaman - -

İşin mi yok, işimize bakalım!

İşte çok az gündüzündür, çok yer akşam,
sevilen şarkılar uzatılan hüzündür.

Kabare. Kabarıp gideriz yapıp numaramızı.

Kaç şeritte çarpışmadan akıp giden taşıtlar.
Bir kanalda tek başına batıp giden bir gemi.

Kaçırmak çok şeyleri kopuk konuşmalarda.
Görünmeyen kaç ırmak karşılıklı.

Kadınlar çocuklar hele kadınlar,
gözleri hep gözleri önünde olalım.²⁷

Kadınlardan artırdığı kadar, geçmişi boşlayarak
neyi başlatıyor kader.

Kalkmış üstümden bir vinç, çok biraz korku,
pek biraz sevinç.²⁸

Kantosunda korkunun koltuklarız.

Kara kolaylıktır, korkutur deniz, beyaz.²⁹

Karardı erteler, mutluluğu önleyen komiteler:
yasak ötelere.

Katlan, bir kat daha yukarıya.

Katsayı varsayınız sizden de anımsayan varsa.³⁰

27 , gözleri : , gözleri gözler

28 Kalkmış : Kaldırılmış

29 , korkutur : , ürkütür

30 anımsayan : hatırlayan

Kendimizle kendimiz, kendimizle başkaları
arasında geçerli: Açmakaçar.

Kendine gözgüysen kendine özgüsün!

Kıyısından köşesinden, ortası kalıyor,
biri gelip kaldırıyor.

Kibrit alevlerinde dostluklardan yanayım.

Kim gece yok dediyse alır gücünü benden,
alınır öcü ondan.

Kim nereye yakınsa orası ona ufuk.

Kimdiler, tek şey hatırlamayız, tek dize, çöktüler,
karardılar alkış kurumlarında.³¹

Kopa gelen bir salağın anlamsız ateşinden
yanar gece kof.

Korku: Yatarken, kalkarken, girerken bir yere,
bir şeye başlarken, ilk oluyor gibi hep. Seslendiler
az önce: Yalnızsan gel! İçimizde, peşimizde, nasıl
gider, ilk oluyor gibi hep.

Kuruntular, kıskançlıklar - - hayatı zehir eder
çokları. Çekerler, çektirirler. Bir ona, bir ona
bakar çocukları.³²

Kuyruğunda teneke, zaman peşinde çılgın. Kedi de
içinde zamanın.

31 alkış kurumlarında. : , kurumlarında alkışın

32 . Bir ona, bir ona : , bir ona ötekine

Masalar olmalı yalnız sevenler için. Kimse
oturmamalı seyrek gelenler için.

Ne aramak, ne de uğramak içinaldığımız adresler.

Ne var ne yok olsun olmasın vardır bir şey.

Ne yapabiliriz, bazı anlar geçit vermez anlar;
sağır duvarsa karşı, nasıl aşabiliriz?

Ne zaman bilinmez, onun malısın,
geldiğinde yalnız olunmalı.

Nelerden anlaşılır çekilmek gerektiği:
Vurulur kapımız, vurur yüzümüze, fazlayız.

Nefret ya da sevgi görünce, başını önüne eğiyor.
Ne teşekkür, ne savunma, bir şey demiyor.

Olur neden olur her şey birden olur,
çekip gittiğimizde kimler bizden olur.

Ormanda âhû görmeyip uzağını, vurulmuş ki
ne kadar yazdı.

Ölümlerden ölüm beğen, beğendim:
Yük olmadan, biktirmeden kimseyi.

Önce hâlâ var mı, gidersiniz âni, yoktur öyle biri.

Önüme ne geldiyse biraz benekleyerek, elime ne
değdiyse biraz ben ekleyerek, çalıştım dokumaya,
ne kattın ey dünya böyle çürütecek - - bir beni,
bir de/seni.³³

Önünüzde daha yarı, alınır yavaşlığınızdan.

Paralarla kurtulmak bazı baskılardan.

Rasgele bir yerde nerede kaldığı, rasgele bir yerde nereye vardığı.

Ruhsal durum: Şiiri onda buldum.

Sağlığımızda yokluklar nerede? Katlar, daracık evler, daire. Soluk alımlara boşluklar nerede?

Sallanır seneler sandalyanda - - sendeler.

Saygı! Kurularak, kasılarak uzatmayın kadehi; ölüm kendi sağrağını şerefe kaldırırsa.³⁴

Selâmlar olunca Yunus'ca olmalı,
dostluklar olunca ölünce.

Sen bizden gel! Sen bilmezden gel!
Bilmeyen bilen olur, sen birazdan gel!

Sollar geçer korsan minibüsler otobüsler önünde,
kalmaya üç beş yolcu.

Baksalardı geçmişin yollarına:
ne çok hurda, ne çok ölü.

Sonra sıra ayrılmaya gelir sıralı sırasız.
Dar vakitlerde gitmek, dargınlıklarda gitmek,
en korktuğum şeydir.

Sonradan gördükse, ya uzağında gene, ya sarılmak
deli gibi: telefon, TV, ya da yüklü bir para.

Sormuyorum, sorunca bir şey çökecek gibi.

Söylerler, biz söyleyince - -

Sözcükler haznesine sokar ellerini,
parmakları pırlanta.

Şans: Doldunuz, yanınız/da dolu.

Şaşırır biz miyiz, oralardan geçmiş miyiz.

Şiire dizilip ölmeyenler - - vurdumduymazlık.

Şöyle rahat kendince ancak kendi köşende,
hem de en rahatsız gene kendi köşende.

Tanıdığım evlere tek başıma gitmek, aileyse.
Evet, yersiz bir çekinme. Ama bu da bir gerçek:
Gerçek kaynaşmaların ev dışlarında olduğu.³⁵

Tek kârım beş on şiirse, gelsin ne zaman gelirse.

Tek tük dizelerse bir şairden, vardır,
Hiçbir şey bütün çekilmez çünkü.

Tek yazma nüshanın bir yaprağı eksik.
Tam da orada en önemli satırlar.

Telefon rehberinde doktor adresleri, aranır
sabırsız. Gittik bizi bekliyor, geldi hemen kurtuldu.
Her şey o kadar kolay, sanır yakınlarımız.

Tutamadım, bir günce yok.

Uğramaya gelmiyor, içeri çekiyorlar,
içimi çekiyorum.

Uğraşmaya hali yok kimselerle.
Başka kervanlardan bağ, çok az aldı dünya,
ondan kîselerle. Geçer zaman kim varsa
başından gitselerle.

Vaktiniz varsa, gece تنها saatlerde
dönün yerlerinize, unutmuş sıkıntılar
- - gene siz bilirsiniz!³⁶

Var yeter varyete şiirler, daha öte şiirler.

Verdiğini koyamazsın, aldığını yerine koy!
kendini benim yerime, onu senin yerine,
beni benim yerime koy!

Viran yürek, basık oda, kömür.
Gecenin bu saatinde vuruyor, çarpıyorsa,
çıkın açıklığa.

Ya/bana atılırsa bunca taşlar,
kıyıya rıhtımı kim yapar?

Yakınlık ilişkileri: Ölür, bir yere gider dönecek.
Göm, uğurla, karşıla! Denk gelir, denk düşer, denk
kördüğüm. Çöz çapraşık ipleri.

Yalnızlığınızda kim/leydiniz, kimin/leydiniz?

Yarı karanlık yan sokaktan birden geçen kadın
yüzü.³⁷

36 saatlerde : taşıtlarda

37 sokaktan : sokaklardan

Yaşamak başa çıkmaktır. Ölse de kurtulsak. Boşa çıkarın umutlarını!

Yaşantıları yazmak. Hem acı güzelleşir, hem katlanma kolaylığı.

Yaşıtlarla tartıyorlar, eşitlerle değil.

Yayına hazırlandığı sırada duygular durulmamıştı.³⁸

Yazlık sinemalardan gece yarılarında saçlar alınlar terli, eve dönüşleri, anne baba omzunda fıldır fıldır gözleri, ya da uyumuşlar, tatlı çocuklar.³⁹

Yazdımsa yazacağım varmıştır benden önce orada.

Yerine yerinme filan şey, artık az konuşulur önce çok yapılan şey.

Yerler, ekerler, biterim.

Yerleşir yayılır toplanma zorluğundan.

Yıllar yılı şiir gözetiminde gide gele içimdeki gurbete⁴⁰

Yolumdur giderim, ölüm dur, geliyorum.

Zamanı bölme bölme bütün olarak al!

38 duygular : şair, duygular

39 saçlar alınlar terli, eve dönüşleri, : eve dönüşleri, saçları alınları hafif terli,

40 içimdeki : içindeki

İKİNCİ BÖLÜM
(Şiir tanım ve gözlemleri)

Şiir bir çıkartmadır, uyuyan topraklara uyumayışlardan.

Şiir ısrarlı bir telkindir, ama tekin olmayabilir bazı telkinler gibi.

Şiir yazılamaz olunca mı anlaşılır nasıl yazılacağı?

Şiir, kapatmalarla dolu bir haremi elegüne açmak gibi.

Tanrı iyi şairleri şiir ağası olmaktan korusun!

Bazan bir şair, tek şiirle, bir başka şairin yüzlerce şiirini yok eder.

Bazı kitapların yanında not: tükendi. Şiirler, şairler için de geçerli.

Okunsun çok sonra da yazdığın

- - öncekini öyle yaz!

Şiir kontrol hapı almayan şairlerden korkunuz!

Yalnızlıklardaki gibi, şiirlerdeki kalabalık da bir uyumsuzluktur.

Hava ve kara limanları gibi, yer yer şiir limanları da olmalı; şiir trafiğinde yersiz tıkanmaları önleyecek limanlar.

Şair, kendi tarlasına da su isteyen kişidir. Bu istek çekişmelere, çatışmalara yol açar. Sonra bu su, bazan faydalı ürünler verir, bazan baldıran otları. Ne olursa olsun şiir, bir tarlayı koruma çabasıdır.

Var mısın bir İzmir ya da Paris? Çok bunaldılar mı gezilere çıkamayanlar, oturur şiir yazarlar.

Sevdiğimiz insanlara bile ancak işimiz düşünce uğrarsınız da, şiirleri arayıp soran yok diye niçin yakınırsınız?

Şiirler, beraber söylenen solo şarkılardır.

Başarılı bir şiirin keyfi bir yenisine kadar sürer, duyulan o hüzün bir vefasızlık utancıdır.

İki tür şair sevilmez: Ya sızlanan ya da bitpazarında hurdacı dükkânı açmış.

Şiir bir inattır: Ne yazarız onlar gibi ne de bizden başka sanat.

Rahat düşkünlerine uzaktır bazı algılar. Güçlü şiirler de çaba ister.

Şiir, yananlar ve kendini yakanlarla dolu dönemlerde içten bir yanışı gösterir.

Şiir, ince ince soğan doğramak gibi. Çok eğilmişseniz üstüne, yaşarır gözleriniz.

Kurşuna dizilir ölürler, şiire dizilir dururlar.

Şiir, varlıklı-yoksul, ikisinin de uzağındadır, sesini ancak orta hallilere duyurur.

İyi şiirin ölçüsü ya etkilemek, yani başkalarına o doğrultuda şiirler yazdırmak, ya da kimseyi etkilememek, ki ikincisinde kötü şiir olmak tehlikesi de vardır.

Bir beraberliğin bitişinde her zaman biraz hüzün vardır, hele şiirler için.

Ara sıra uzaklaşın şiirden, üstüne düşmeyin, o sizi istemiyorsa boşunadır direnmeniz (tıpkı aşktaki gibi).

Sözlük maddeleri, roman okur gibi ard arda okunur mu?

Bir sözlükte bir maddeye bakarız, bir süre sonra bir başka maddeye, ve kapatırız kitabı. Sonra bir yenisine, ya da tekrar evvelce baktıklarımızdan birine. Şiir kitapları için de geçerli.

Güçlü şiir ya bir hayır - - ya bir bedduadır.

Şiir iki şey ister: hem seni, hem hünelerini. Tek başına sen sıkıcı bir ağırlıksın, hüner ağırlığı hafifletir.

Biri şiir yazar, biri o şiir üzerine kendini.

Camın hemen yanına oturmak gibidir bazı şiirler; oysa gerilerde bir yerden uzaklar da görülür.

Bir kişiyle bile konuşulamaz şeylerle dolmuşsa bardak — başlar şiir taşkını.

Solmuş sarı fotoğraf, duvarda, bir zaman çektiğimiz — şiirin başka bir tanımı.

Bir şiir yazılırken, daha önce yazılmış, aşağı yukarı aynı havada, aynı temada bir başkası, hayranlık ya da hasetle hatırlanıyorsa, bu yenisinde de iş vardır (bazan da yok).

Bir eldir güçlü şiir, el verse kıvracağımızı sanırız: İnce, çelimsiz görünür, oynar bizimle ve çok sürmez elimiz yapışır masaya.

Tedavi klinikleri gibi, şiir klinikleri de olmalıydı.

Şiiri hareketli yapan, kimi sözcükler arasında gidiş gelişler, hemen görülemeyen alış verişlerdir.

Şiir ziyaret saatleri 24'ten sonra olmalı. Ne yazık ki 24'e kadar, gelenler de çok değil.

Bazı şairlerin ölümüne yanarız, ancak onların şiirleridir ki, yıllar sonra soğuklarda gene ısıtır bizi.

Şuna bir şey söylesene! Kim söylesin, şiir ona bir şey söylemez.

Şiirine güvenmeyen, güvenilir şiirin uzağında kalır.

Bazı besinler insanı tok, bazı şiirler insanı genç tutar ve ikisi hemen hemen aynı kapıya çıkar: Ölenir oburluklar, erken kocamalar.

Gizli şiir sayısı, gizli işsiz sayısından aşağı değildir. Birçok şiirler, varlıklarını duyuramaz, kendilerine bir elin uzanmayışına sessizce katlanırlar.

Bir şairin yakındığımız yanı ya dilidir, ya dilsizliği.

Bir duvarı aşamayan seslenişler şiir. Duvarın arkasında millet maç seyrediyor.

Şiir kazalarında ölenlerin, sakat kalanların sayısı, trafik kazalarındakinden kat kat fazladır, hep aşırı hızdan, dikkatsizlikten.

İlham.. evet, bir şey vurdu oltaya, ümide kapılırız. Ama iğneye takılan, atılmalık bir fasarya da olabilir. Önemli olan sözcüklerin birbirini çekmesi, dizelerin dizi dizi ağda birikmesidir.

Çalçene şiircikler, bir kaşık suda gargara. Şiir bir durum, bir sorun üzerinde ölçülü konuşan, susunca da bizim düşünmemizi bekleyen bir olgunluktur.

Siz hangi dizede hangi sözcük, daha da yerinde, daha da güzel - - sormadan değiştiriniz!

İyi şair, gereğinde Karac'oğlan. O şöyle demişti:
"Kim var imiş ben burada yoğ iken."⁴¹

41 *Yeni Dergi*'de (Sayı: 100, Ocak 1973 ve sayı: 106, Temmuz 1973) yayımlanıp da *Şiircikler*, *şiir uçları* bölümüne alınmayan şunlardır:

Sözlükte ölü sözler, hiç işim düşmedi

Güvensiz bakıyorlar, baksınlar, elimde!

Adam sen de sen de adam, sırtımızda çaput, biz alışmışız bey uzun yollar yürümeye; üstümüze taşıt, geçip giden çıtıtlar, biz yanılmışız bey düş hayra yorulmaya! Kimin kime ne demeye hakkı var, kendince herkesin hesapları.

Ayrıca, Necatigil'in, üzerine "özel" kaydını düştüğü *Bile/Yazdı* nüshasının içinden, bir kâğıda kurşunkalemle ve eski harflerle yazılmış şu not çıkmıştır:

(*Şiir konusunda yeni notlar:*)

Bile/Yazdı'ya yeni eklemeler:

□

Kimi işverenler gibi, şiir verenler de, sigorta etmezler okurlarını ve okurlar, yasal yollardan da arayamazlar haklarını.

□

Soylu şiir... sağı solu yoktur, çarpar: Ha divan, ha minder, ha ranza kapalı odada yakılmış mangal başa nasıl çarparsa.

□

Sen şair, ben şair haset bir haset gibi aramızda yaklaşmamız olanaksız, bu sevdadan vazgeç!

□

Nerde şimdi bir şiir ateşinde ayakları yerden kesilenler?

□

Adres falan bırakmadan gitti, nereye, bilen yok!

□

Yıllar önce yazılmış bir yazı ya da şiir, zamanın uzağında birden güncel olabilir bir yol kavşağında.

□

Bizim kimi şiirleri, kimi kimseler gibi sevmeyişimiz gene sevgidir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
(*Bir şiir binasının girdisi çıktı*)

Ben

Bense şunu şunu yapacaktım, sen ne güzel bahanesin: Senin yüzünden, ben...

Her ben, dolaylı şekilde bir sen'i anlatış, bir sen'den yakınıştır. Çünkü benim yerim sen'le onun arasındadır ve o değildir bana yakın olan, sensin. Ben ben olsam dilbilgisi kitaplarındaki tekil şahıs zamirlerini şu sıraya göre düzenlerdim: Sen, ben o! Başta sen gelir, çünkü ben diye bir şey yok sen olmadıkça. Her ben, benliğini sen'le anlar. Anlar da ne olur? Bu benlikten olmamak için direnmeye, dayatmaya kalkar ve sonunda yenik düşer, zira ona yine sen'dir değer veren. Tek başına ben, istediğince değerli sayısın kendini, hava!

Bir başına ben yok, ama sen de yok. Ama ikisi karşı karşıya geldiler mi de tehlike. Ama ben'le o'nun durumu öyle değil, onların durumu biraz daha zararsız; çünkü o, her zaman uzak olandır ve arada mesafe oldukça insan bir hayli tedbir alabilir.

Sen'de ürküten bir taraf olduğu şundan da belli ki, Özdemir Asaf, sen demedi de Sen Sen Sen dedi. Yani öfkeli, ya da içli bir hayıflanma ile, ah sen! der gibi dedi.

-se'nin hem dilek, hem de şart kipi eki olduğu düşünüle! Yani ben dilesse bile dilekleri şarta bağlı: başta sen'in kabul şartına! Bu neyi mi gösterir? Ben'in sadece bir başlangıç olduğunu. Devam ve sonuç, sen'le şekillenir, hale yola girer, ya da aksi: yoldan çıkar, halsiz düşer. Fuzulî sormuştu: "Ger ben ben isem nesen sen ey yâr?" Şu demekti: Ben nasıl olur da ben kalabilirim sen varken! Her ikinci, beni değiştiren bir etmendir. Peki ya üçüncü? Beni bana geri verecek bir kurtarıcı bel-

ki del! Ama her çok-yakın'a gelen o, sen olacağına göre yine aynı dram.

"Ben sen yokuz biz varız" ancak Epika ülkesinde geçer. Lirika'da ise ben biz yokuz, sen varsın demek doğru. Bütün şiir sen üzerine kurulu: Aşklar, ayrılıklar, acılar hep bir sen'in yüzünden, güzellemeler, ağıtlar.

-de eki, bir oturmuşluk, bir dinginlik bildirir: Vardı, orada, var. Tıpkı onun gibi, yani oraya gider⁴² değil, orada bulunur gibi, ben de bende olmak isterdim. (Güzelim tevriyeler! Divan şiirini yarı yarıya, onlardan bol bol faydalandığı için severim.) Öyle, sen'den olmamak için bende olmak isterdim. Bende oldum mu sen de rahatsındır: Bir yerde durdum diye, kölenim diye.

Ben, bana hep bu/gün'ü⁴³ hatırlatır. Bu iki kelime birleşik⁴⁴ yazılınca şimdi, içinde bulunduğumuz gün anlamında zaman zarfıdır, ayrı yazılınca sıfat tamlaması. Ben'i daha iyi anlatabilmek, onun zamana bağlı tarafını verebilmek için arada buben gibi bileşik bir kelime kullanabilmeliydik. Çünkü ben'de her zaman bir şimdi anlamı gizli. Dünkü ben'le şimdiki ben hiç bir olur mu? Bu ben, bubenlerin toplamıdır: Her adımında sonsuz ben'ler koyuyorum boşluğa (Asaf Halet Çelebi). Yalnız burada sen'le ilişkisi bakımından garip bir durum var: Buben'ler zamana sınırsız bağlı bugün gibi sen'e bağlıdır. Bu ikilik de sen'e bitişik ben'le sen'den ayrı ben'in özgürlük ve tutsaklığını ispatlamıyor mu?

Ben bir anket yapsaydım örneğin bunları⁴⁵ sorardım: Niçin anketlere verdiği hemen bütün cevaplarda sanatçının gizli kaygısı, bir "kendini savunma", bir "kendini kaçırma"dır? Niçin sanatçılar eserleriyle sözlü-yazılı konuşmalarında, başkaları tarafından kolayca görülen çelişmeleri kendileri göremezler? Niçin aşkların bitiminde, ilk haftalarında tatillerin boş sı-

42 gider : gider gibi

43 bu/gün'ü : bu gün'ü

44 birleşik : bileşik

45 bunları : şunları

nıflarda, niçin çıkması artık uygun görülmüş yazı ve⁴⁶ kitapların basılı şekilleriyle ilk karşılaşmalarda, niçin inandığımız şeyleri başkalarından da duyunca bir boşluk, bir yıkıntı, bir hiçlik, bir boşunalık sarar bizi? Niçin başkalarından bize, övgülerde, yergilerde, bizden başkalarına kendimizi örtüsüz dile getirişlerde büyük suçlar işlemişiz gibi bir al basar yüzümüzü. Niçin...

Hattâ bu gibi sorular dahi, bizde her şeye rağmen yine de değiştirilmemiş⁴⁷ bir ben olduğunu, bütün sen'lere rağmen yine de ben kaldığımızı gösterir. Çünkü bu alelâde sorular sen'siz sorulur.⁴⁸ Ve güzel şey, diyebilmek: ben, benim!

Papirüs, Mayıs 1961⁴⁹

46 ve : veya

47 değiştirilmemiş : değiştirilememiş

48 Sorulur : Sorular

49 *Bile/Yazdı*'daki bu yazının çıktığı yer ve tarih (*Papirüs*, Mayıs 1961) olarak gösterilmiştir. Oysa, bu yazı *Papirüs*'ün Ağustos 1966 sayısında da (Sayı 3) yayımlanmıştır. Dipnotlardaki farklar, Ağustos 1966 tarihli metne ilişkindir.

Yeni okuduğum bir kitabın bir bölümü, bu konuda beni bazı aykırı şeyler düşünmeye, dolayısıyla şiir ve kendi şiirim üzerine düşündüklerimi belirtmeye götürdü. Kitap, günümüz Alman şair ve denemecilerinden, 1956'da ölmüş Gottfried Benn'in bir kitabıydı; ilkin 1950'de basılmıştı, üçüncü baskısı 1958 tarihini taşıyordu; adı da *Doppelleben*. "Çifte Hayat" diye de çevrilebilir ama "İki Ruhlu Adam" diye çevirmek daha doğru belki.

Gottfried Benn, bu eserinde kendi kuşağını eleştiriyor. Kuşaktaşı sanatçıların kadın başlı, aslan gövdeli Sphinks gibi, bellerinden yukarısı insan, aşağısı at Kentaur'lar gibi, köpek başlı tanrılar gibi iki ayrı yaratık bileşimi olduğunu belirtiyor. "Biz –diyor– olduğumuzdan başka türlü yaşadık, düşündüğümüzden başka türlü yazdık, umduğumuzdan başka türlü düşündük." Ve sürdürüyor sözlerini: "Kişilikte bütünlük, birlik, şüpheli bir sorun⁵¹ olsa gerek. Relativite teorisini kuran kişi, bu teoriyi özel hayatına uygular mı? Felsefesi, bir existentialist'e örneğin hokey oynamakta engel olur mu? Çok aktif politikacıların günlerce balık avına çıktıklarını bilirsiniz. Gümrükçü Rousseau, gümrük parmaklıkları kenarında heykel gibi dimdik duruyor, valizlere etiketlerini yapıştırıyor, pazarları ise

50 Bu yazının dergideki başlığının altında şu not yer almaktadır:

"Bu yazı, Behçet Necatigil'in 15 Mart'ta Türk-Alman Kültür Derneği'nde yaptığı, 24 Mart'ta aynı yerdetekrarladığı bir konuşmasının çok az kısaltılmış metnidir. Anketlere verdiği kısa cevaplar dışında, şairin kendi sanatı üzerine genişçe ilk açıklaması olarak da ilgi çeken bu konuşmayı sütunlarımıza almayı faydalı bulduk."

51 Sorun : mesele

resimlerindeki dünyasına kapanıyordu. Sözün kıyası: sanatçının günlük durumu ve sanatı, hayatı ve düşünceleri, özel yaşayışı ve sanat tutumu tamamiyle başka başka şeyler. Yani ben dualist'im, antisentezciyim. Bütünlükten, birlikten yana benim bütün çabam, şu anda elimin altında işlemekte, çalışmakta olduğum kâğıdın sınırları içinde kalır. Athena, Odysseus'a şu emri vermişti: "—Bırak gündelik işlerini, deniz yolculuklarını! Sen şimdi bugün burada Philoktetes'in oklarını alıp getireceksin!"

Gottfried Benn'in, bu "iki ruhlu sanatçı" portresi oldu beni düşündürten. Bir an, Cermen ve İslâm'ların halk inançlarındaki "Kurt-Adam" geldi gözümün önüne. Normal bir insanken, ufukta yükselen ayla birlikte kurt oluveren; postu, sesi ve vahşetiyle kurtlaşıveren bir Werewolf geldi, Stevenson'un romanındaki Dr. Jekyll geldi. Sonra sanatçının, türlü hal ve durumları yaşamak için iki ruhlulukla dahi yetinemeyeceğini, onun ruh sayısı bakımından bir çokgen'e benzetilebileceğini düşündüm.

Alman şairinin, sanatçının eserleriyle⁵² hayatı arasında hiçbir özdeşlik bulunmadığı tezini bir kere daha ele alan bu görüşü, öylesine yaygındı, öylesine bol örnekle desteklenebilirdi ki bu noktada bütün tartışma kapıları kapalı sanılabılırdi. Örneğin Prof. Suud Kemal Yetkin'in bu konuda söyledikleri, karşit tezi tutacakları büsbütün ümitsizliğe düşürebilirdi: "... Sanatla sosyal olaylar arasındaki bu zıtlık, harp zamanlarında daha iyi görülür. Harp kadar ruhları coşturan, onlar arasında bir kaynaşma yaratan sosyal bir olay daha var mıdır? Bu derece sıçrayıcı ve sürükleyici olan harp heyecanı, aynı muhitlerde, aynı tesirlere tabi olan sanat eserlerine nasıl aksedecektir? Sanatçıların eserleriyle zamanlarından kaçtıkları görülmüştür. 1914 harbi bütün şiddetiyle devam ederken, Fransa'da sahneye konulan tiyatro eserlerinin harpte olup bitenleri aksettirmekten ne kadar uzak olduklarını kaydeden Sorbonne Üniversitesi profesörlerinden Victor Basch, yazdığı bir makalede sözlerini şöyle bitiriyordu: "Atina düşerken⁵³ Aristophanes'in, Floransa

52 eserleriyle : eseriyle

53 düşerken : sukut ederken

vebadan kırılırken Boccaccio'nun, Fransa din muharebelerinde kanını akıtırken de Brantôme'un gülüşleri duyulmuştur. Bu pek tabiidir... İç savaşların şiddeti içinde yaşayan Vergilius'un huzur ve sükûnunu hangi sosyal tesirlerle izah edebiliriz?.. Goethe, Napoleon zamanında, memleketin ıstırap içinde kıvrıldığı sıralarda Hâfız'dan mülhem divanını yazıyordu. Bu eserde o zamanki olaylardan hangi izler görülür?"

Sayın Suud Kemal Yetkin'in *Sanat Meseleleri* (1945) adlı eserinden aldığım (s. 50 v.d.) bu cümlelerde⁵⁴ derlenmiş örnekler, üzerinde durmak istediğim meselede bir bakıma bana da destek olabilecek belgeler. Çünkü bu sanatçıların zamanlarından bu uzaklıklarını biz, aşağıda belirtmeye çalışacağım düşüncelerden sonra, sanatçı tek ruhludur görüşüne pekâlâ bağlayabiliriz. Ama ben, sanatçı değil de eser önemli kuramını her zaman yadırgadım. Ben sanatı –şimdi yalnız şiirle yetineyim, daha iyi!– şiiri, şairin hayatına paralel, o hayatın bir görüntüsü diye düşünüyorum. Bu durumda, yukarıdaki örneklerde, toplumun genel yaşayışına aykırı davranışlar, ancak o sanatçıların çok özel ve ayrık hayatlarının birer sonucu diye değerlendirilebilir.

Birey, kendisini çeviren, kendisini belirli bir yaşamaya bağlayan, mecbur ve mahkûm eden olay, ilişki ve eşyalarla var olabildiğine göre, önce kendi şartlarını, kendi hallerini dile getirir, getirmelidir. Kendini bir yana itip başka yaşamalara açılması, hayal ya da gözlem yoluyla bunları vermeye kalkması halinde ortaya çıkan eser, doğal olmaktan çok zihnî olacak; özenti, yakıştırma tehlikelerine daha yaklaşık bulunacaktır. Shelley'in "İçinizde olmayan şiiri hiçbir yerde bulamazsınız" sözünde başka başka nesneler karşısında bile bütünlüğü, bakışı, yorumlayışı bozulamayacak tek ruhu görüyorum. Aklıma Balzac'ın *Sönmüş Hayaller*'inden şu cümle geliyor: "Sanat ne midir? Yoğunlaşmış yaradılış!"

Böyle olunca şairin hayatına, hayatını sınırlayan, belirleyen⁵⁵ şartlar ve çevreler üzerine gerçek ya da yaklaşık bilgileri-

54 cümlelerde : cümlelerle

55 belirleyen : tayin eden

miz olmadan, bir şiire gereği kadar yaklaşabileceğimiz⁵⁶ şüphelidir. Bir şiir kendi başına, bağımsız bir ülke olduğundan çok, bir ruhtur, bir anlamdır. Yaratıcısının fizik, moral yapı ve davranışlarıyla sıkı sıkıya bağlantısı olan bir fotoğraf âdeta. Adını hatırlayamadığım bir Batı edebiyatçısının: “İtiraf ederim ki, eserlerden çok, eserlerin yazılış, meydana geliş şartları, yazarların kimlik ve kişilikleri ilgilendirir beni!” sözü boş bir söz olmasa gerek. Şairin kimliğini bilmemizin şiir adına, şiirin haysiyeti adına bize çok şey kazandıracağını nasıl yadsıyabiliriz? Evet, Albrecht Goes de *Freude am Gedicht* (Şiirde Mutlanma) kitabının⁵⁷ başlarında: “Bir şiiri anlamak için şairin kimlik ve kişiliği üzerine bir şeyler bilmek gerekmez.” diyor. “Bi-yografik bilgiler bir başka yapıda yazılıdır ve bir şiirin yazılış zamanı, anlaşılması için bize pek dişe dokunur şeyler vermez.” diyor. “Şiirler, şairlerinden ötede verilerdir: Şiirin sırrıdır, sahih ve meşru (legitim) oluşudur bu.” diyor. Diyor ama, hemen peşinden şunu da ekliyor: “Bu kuralın karşıtı da aynı kuvvette yerindedir: Şairler, şiirlerden daha önemlidirler.”

Burada Alman şairinin “önem” kelimesine yüklediği anlam, şairin bir bütün olarak her şiirinde o bütünden bir parçayı vermesi olamaz mı? Goethe’nin, bir dükün davetlisi olarak seyrine gittiği bir savaşta, açık ordugâhta, silâh ve ateşlere karşı bir operet yazmasını⁵⁸ anlıyorum. Mehmet Âkif ile Ahmet Haşim’in Balkan, Trablus, Birinci Dünya ve İstiklâl Savaşlarından geçerken birinin niçin sade gerçekçi, ötekinin neden⁵⁹ yalnız sembolist olduklarını anlıyorum; çünkü bu şairler “tek ruhlu” idiler. Ama yine, söz gelişi, Abdülhak Hâmid’in iki ruhluluğunu anlamıyorum: O Hâmid ki aynı günler içinde aynı masanın bir başında, sevgili eşinin ölümünden önce yazmaya başladığı *Makber*’i ölüm üzerine bitirmeye çalışırken, ne derece içten olduğu çok şüpheli yasından yoruldukça, masanın öbür başına geçmiş, yeni evlenmeler hülyasıyla, *Makber*’in tam karşıtı gerdek şiirleri yazmaya devam etmişti.

56 yaklaşabileceğimiz : yaklaşabileceğimiz de

57 Kitabının : adlı eserinin

58 yazmasını : yazmış olmasını

59 neden : niçin

Ben kendini kendisinden ve çevresinden bu denli uzakta tutabilen, sadece kelimelerin saltanat ve sefasını sürmek isteyen sanatçıları her zaman yadırgamışımıdır. Usta şair iseler hayranlık duymuş, ama hiçbir zaman içten sevememiştir. O âna kadar bize nelere mal olması gereken, en azından içimize taş gibi oturmuş bir yaşama blokunu bir kenara itiverip öylesine kolaylıkla boşaltılan yerde gömlek değiştirmek, yeni bir ruha geçivermek çok ayrık (müstesna) yaratılıştaki kişilerin harcı olsa gerek. Bu şekilde, kendimi ve zamanımı hiçe sayan bir sanatçı olmaksızın, eserinde çağından kopmamış, çağının gölgesini satırlarda sürüklemiş bir sıra adamı olmayı tercih ederim.

Mallarmé'nin sözü doğru tabii: "Şiir duygulardan değil, kelimelerden doğar." Ama seçtiği kelimelere şair, kendinden ötede, uzakta, bağımsız; gündelik yaşantılarından,⁶⁰ saplantılarından kopmuş, boşlukta bir dünyayı değil; katıldığı, çekim alanı içinde bulunduğu şeyleri koyacaktır. Bunu yaparken de kimliğinin, kişiliğinin, hayat ve toplum anlayışının dışına çıkamayacağına göre, o, Gottfried Benn'in görüşünün aksine, iki ruhlu değil, tek ruhludur.⁶¹ Meslek ve gündelik hayatının, pratik ve ekonomik uğraşların insana eklediği (bir an, Gottfried Benn'e uyarak ikinci ruh diyelim) ikinci ruh, şiirdeki ruhuna paralel değilse, hayatı şiirlerini doğrulamıyorsa, kelimelerden doğacak şiir bir oyun, bir hüner olarak kalır. Şiirin sadece bir hüner olduğunu sanmıyorum.

Rilke'nin, *Brigge'nin Notları*'ndaki ünlü bölümü, şiirin nasıl doğduğu bölümü, bize bu noktayı, bütün duraksamaları silecek kesinlikte⁶² açıklamıyor mu: "Mısırlar, yaşanmış deneylerin sonucudur... Anılar ancak bizde kan haline geldikleri, bakış ve davranış oldukları, kendimizden ayırd edilemedikleri zaman, işte yalnız o zaman, bir mısraın ilk kelimesi, onların arasından doğar." — Rilke, burada bizi "kendimiz" olmaya çağırıyor.

İşi en basit yönden ele alınca üç türlü şiir var diyebiliriz: 1)

60 yaşantılarından, : yaşamalarından,

61 ruhludur. : ruhlu adamdır.

62 kesinlikle : kesinlikle

Bir çeşit⁶³ bencillik, dışa kapalı oluş, romantik ve masum "narcissizm",⁶⁴ egocentrizm; bize yalnız kişisel yaşantılar, şehir idil'leri yazdırır. 2) Dışarı ile, dışarının ekonomik, toplumsal⁶⁵ şartları ile temas, yurt ve dünya olaylarını izleme; bize çağ durumu, çağıyla çevrili kişinin bir çeşit mahpusluk, sürgünlük durumu üzerine bireysel-toplumsal⁶⁶ şiirler yazdırır. 3) İç ve dış algılar ötesinde biz, deneyüstü (transcendental) sorunlarla⁶⁷ da uğraşabiliriz, ki bu da bizi mistik, metafizik şiirlere götürür.

Çağımızın şiiri, yine de kesin çizgilerle ayrılması imkânsız, bu üç bölümün⁶⁸ ikincisidir. Günümüzde kendini bütünlemeye çalışan şair, genel olarak, önceki çağların, birinci şahsın yaşantı ve serüvenlerine ya da mistik-metafizik şiire verdikleri önem yüzünden eksik kalmış ikinci grup şiiri güçlendirmeye çalışıyor. Bu yüzdendir ki, çağımızın verileri, parçalanmışlığı, kağşamış, erimiş bir sürü gelenek ve törenlerin yetersizliği yer alıyor bu şiirde.

Şair, içinde, derece derece kırgınlık, acı ya da öfke yaratan çağdaş nedenlerden yola çıkıyor.⁶⁹ Dış dünya onu ya hor-hakir bulmakta, ya da kazanmaya, kendine alet etmeye çalışmaktadır.⁷⁰ Her iki durumda da şair, anlaşılmamış bir uzak ülke yarattığı gibidir. Anlaşılmamış oluşunun nedeni, dış dünyası yanında onun bir de iç evreni⁷¹ olmasıdır. Şair, dış dünya ile iç âlemini bir potada eritmek; benliğini, kişisel kuruluşunu, özel yapısını yitirmeden, her ikisini bir potada eritip yansıtmak, işlemek⁷² zorundadır. Birçok şiirlerde birinci ve ikinci grup şiir öğelerinin bir arada bulunmasını ben buna bağlıyorum.

63 çeşit : türlü

64 masum "narcissizm", : masum bir narcissizm,

65 toplumsal : sosyal

66 -toplumsal : - sosyal

67 sorunlarla : meselelerle

68 bölümün : bölümden

69 yola çıkıyor. : hareket ediyor.

70 çalışmaktadır. : çabalamaktadır.

71 evreni : âlemi

72 yansıtmak, işletmek : yansıtmak

Çünkü artık sadece hayalimizin mavi çiçeklerini derleme-ye, düşlerde yakamozlanan güzellikleri göstermeye imkân ve vakit yok. Zaman zaman hayallere dalmak ağır bassa bile, sonunda ortaya çıkan sanat veriminde madde dünyasının tortularını, çağın sorunlarını, bizde ve çevremizde yaşayan tedirgin, ürkek, yarınından güvensiz, değerlerden kopmuş insanın sızlanışlarını, kısık-kapalı çığlıklarını buluyoruz.

Aşk şiirlerindeki yakınmalarda bile artık o eski tatlılık, gönül rızasıyla kabullenilmiş mutlu ıstırap yok. Çağın eziciliğinden gelen, hüzne, melankoliye bile izin vermeyen bir katılık, bir sertlik, bir trajik var. Aşk şimdi rahat gecelerin masum ve çocuksu gözyaşlarıyla büyütülen nazlı bir fidan değil; yıkılmış duvarlar arasında nasılsa açmış, öz suyunu molozların, donmuş çimento ve harç parçalarının üzerinde bir başına bulmaya, varlığını korumak için çetin bir savaşa zincirli, mutsuz bir çiçek, aşk.

T. S. Eliot'un *Çorak Ülke*'si, insanlar arasındaki ilişki ve sevgilerin çölleştiğini, mutluluk ve sevinçlerin kurduğunu, bu ülkenin şimdi hırs bürümüş kıraç bir toprak haline geldiğini anlatmıyor mu? Paksos kayalıklarından "Pan öldü!" yankılarını duyan gemiciler gibi, çağımız eserlerinin sayfalarından; desteğini, değer ve inançlarını yitirmiş, boşlukta, oyuk kişilerin iniltilerini duyuyoruz. Existentializm'in, çağın eserlerine gitgide damgasını daha da sertçe vurması,⁷³ hayatının akışı içinde, insanın, hep eli böğründe, şaşkın kalakaldığı durumların artmasından dolayı. Varlığın bunalımları⁷⁴ çoğaldı, insan sınır çizgisindeki durumlar dünyasına itildi. Böyle bir sırat köprüsü durumuna karşı, ne yapacağını kestiremez hale geldi. Şekilsiz nitelikler içinde kayıplara karışmamak, var oluşunu korumak için kurtuluş kapıları, direnme çareleri aramakta.

Buna göre, belki her sanat kolu gibi şiir de, çokluk, iç ve dış kuvvetlere karşı kendini savunmaya geçiş, kendine bir çıkar yol arayıştır; bir gerilimdir; şairi zorlayan bireysel ya da

73 vurması, : vuruşu,

74 bunalımları : krizleri

toplumsal⁷⁵ bir meselenin, bir halin kendini kabul ettirişi, onu günlerce tedirgin edişidir. Bu rahatsızlık, şairde ondan kurtulma isteği, hülyası uyandırır. Yani şiirin bir armağan sunduğu ilk kişi; verdiği, hiç değilse söylemiş olmak duygusundaki ferahlıkla, şairin kendisidir. Önce bir hayaldir her şiir, bir gerçek değil. Gerçeğin ta kendisi bile olsa, hayale, kurtuluşlar hayal ettirmeye sebep olduğu için bir hayaldir; sezdiği hayali gerçekleştirebilmesi onun kudreti dışında kalır.

Günümüz şiirlerinin karanlığı, ya da güç anlaşılabilirliği konusunda T. S. Eliot; bunun, şairin gelenek değerler yerine başka değerler koymak istemesinden, onları çok değişik oranlarda birleştirmesinden veya kişisel, özel sebepler yüzünden kendini kaçırarak anlatmak istemesinden doğduğunu söylüyor. Kendini kaçırarak anlatmak üzerinde özellikle durulabilir. Nasıl şairin düzyazıya yatkınlığı düşüncenin düz yoldan, açık seçik gösterilmesinden ileri geliyorsa, özel ya da genel bazı konularda şairin elini bağlayan çekinmeler, yasaklar, utançlar da, aydınlık ve düz bir yoldan yürümeye, o ölçüde engel olur. Şiirin çapraşık ve kat kat atkılarla dokunması, anlamın yok edilmesi için değil, nesnenin çok yönlülüğünü tek kumaş üzerinde topalayabilmek için yapılmış olabilir. Şair, anlamı, ipucu, basamak kelimeler, imgeler arasına, ilk okuyuşta birbiriyle bağıntısız sanılan hayat ve hayal parçaları arasına serpiştirmiştir de bu bize çok karanlık görünebilir. Şairin kişiliği yalnız seçtiği tema ve motiflere bakış açısından değil, kullandığı kelime hazinesinin, sözdiziminin özelliklerinden de meydana gelir. Hattâ üslup dediğimiz şeyi, şairleri birbirinden ayırdedebilmemize yarayan kişiliğin ta kendisi sayanlar çoğunluktadır. Ama üslubun, anlatış tutumunun, şairin kişisel anlayışı kadar, yaşadığı çağın ortak şiir diline de yabancı kalamadığı, bir gerçektir. Şiire yoğunluk ve çok yönlülük sağlama isteği, şairi elden geldiğince az kelimeye, ya da düzyazı kurallarından uzakta, boşluklar bırakarak yazmaya zorlayabilir.

Şiir için en önemli sorunun biçim sorunu⁷⁶ olduğuna da değinmeliyim. Bazan çok rasgele, ümitsiz bir özün, sağlam bir

75 toplumsal : sosyal

76 sorunun biçim sorunu : meselenin biçim meselesi

biçime kavuşmakla şiir planına yükselebilmesi dikkate değer. İlginç ve kalabilecek nice şiirler, biçim savruklukları yüzünden eriyip gitmişlerdir. Yine Gottfried Benn'in, şiiri "Bir Phaiak'lar gemisi" diye tanımlamasını buraya bağlamak mümkün. Biçimi kusursuz bir şiir, *Odyssea*'da anlatılan kaptansız, dümencisiz, yani özsüz, bildirgisiz bir Phaiak gemisi gibi kolayca limana girebilir, yani şiirin ilk amacına, estetik hazza ulaşabilir. Günümüz şairlerinden Albert Arnold Scholl'un büyük bir gerçeği belirten, "Şiir" başlıklı, bir mısralık şiiri şöyle: "Anlattığı bitince başlar şiir."

Şiirde biçim, gerekli parçaların yerli yerine konmasıdır. Basit bir karyola ile çapraşık bir makinenin kuruluşları birbirinden elbette farklıdır, ama ikisi de belli bir dikkate bakar. Parçaların seçiminde şairin elden geldiği kadar içli-dışlı olduğu, kendisini en çok uğraştıran, yakından bildiği, ilgilendiği konu ve temalarda dolaşması, belki de en çok, tek ruhun verim ve yaşantılarından yararlanması, en dolu olduğu şeylerden sözetmesi; kuruluşu, yapıyı dermeçatmalıktan kurtarır. Bir şiiri modernleştiren öğelerin başında lirizmle işbirliği eden düşünce, montajdaki bilinç gelir. Yerini bulmuş kelimeler, sesler, bir yaşantıyı öylesine kuşatır, toparlar, bir noktaya toplar ki benliğimizin bir parçası ancak öylelikle, sürüklenip gideceği başka yaşantı sellerinden kurtulur, karaya çıkar, var olur. Görüleğelenin, kolayca gözden kaçabilecek olanın anlam kazanması için, demirbaş defterinde bir eşyanın altını kırmızıyla çizercesine, ona dikkatle bakmak gerekir. Aşçı yemeklerin tadlarına baka baka tad alma duygusunu inceltmiş, artık pişirdiklerinin hem esiri, ama hem de hâkimi olmuştur.

Ben mum alevinde pervane gibi hep aynı odakta yazdım şiirlerimi: Ev ve her günlük yaşamalar. Rilke'nin Panter'i gibi aynı parmaklıklar içinde. Toplumun ve imkânlarımın bana bağışladığı dar dörtgende gözlerimi her açtıkça karşımda büyük şehrin orta-fakir sınıf ev, aile ve çevrelerini buldum. Benim bugüne kadar varmak istediğim gerçekler, hiçbir zaman bu sınırların ötesinde olmadılar. Eşyalar ve yaşantılar bende temel, esas, çekirdek niteliğine daraldılar. Bu eşya ve yaşantıların imge süslemelerinden yana yoksullukları, kendilerini en

doğal biçimlerinde, yalın halleriyle gösterebilmeleri içindi. Onlar zaman ve mekân bağlarından kurtulup da çok sonra bellekten derlenmiş, ayıklanmış, kristalize anılar değil, âni bir uyanmanın notları oldular. Şu var ki âni uyanma dediğim şey, her gün tekrarlanan durumlardan geldiği için, özündeki sürüp gidicilikte yine de zaman ve mekân-üstü bir niteliğin yansımaları oldu.

İşçiliğini yetersiz bulsam bile Ziya Osman Saba'ya çok şeyler borçluyum. Yıllar boyu benim dünyamı çizmiş iç ve dış etkilerin başlangıcını, ilk anlatımını ben onun şiirlerinde buldum. Ziya Osman bana evin, ocağın vazgeçilmezliğini, kişinin ancak evinde oluşabileceğini, ne yapsa etse davranışlarını bu dar daireden dışarı taşıramayacağını öğretti. Şiirleriyle olduğu kadar içtenlik dolu ve düz ömrüyle de, bireyin kurtuluşunun –belki biraz safça bir düşünce– eve bağlı olduğunu ben ondan öğrendim. Onun bana “kabul ettirdiği” hem sığ, hem çapraşık öyle çok şey var ki söküp atamam artık içimden.

Aslında bir şairin sanat görüşü, şiirlerinin bütününden çıkarılmalıdır. Bu gibi konuşmalarında, anketlere verdiği cevaplarda o, kendini, çağının ağır basan moda görüşlerine bağlama telâşları içinde, kaçamak, içtenliksiz, sahte şeyler söyleyebilir. Söylediklerinin eseriyle ne derece bağdaştığını görüp göstermek ise, kendisinin değil, ancak bir yorumlayıcının, bir eleştirmecinin⁷⁷ işidir. Ama ben rahatça, Shelley'nin deyişiyile: “içimde olmayan şiiri başka hiçbir yerde bulamadığımı”, sadece tek ruhlu birisi olarak kendi ufuksuz ve dar şiirimi yazdığımı söyleyebilirim. Bundan sonra da bu çizgi üzerinde kalıp kalamayacağımı bilemem, çünkü bazan bir şey, açığa vurulunca değerinden kaybediyor.

15 Mart 1961'de İstanbul'da Türk-Alman Kültür Merkezi'nde verilmiş bir konferans / Varlık, 15 Nisan 1961

Şiir Anlayışım Dil Tutumum⁷⁸

Şiirime beni ben eden eşyalardan, evlerden, insanlardan silinmez gölgeler düşsün; ortak yaşamalardan yerli bir hava girsin isterdim. Yazdıklarım kendi büyük değerlerimizden, yüzyıllardan bu yana sürüp gelen diri sözcüklerden, deyimlerden, söz ve edebiyat sanatından beslensin isterdim. Batı eseri bir yerde bana beni vermiyor. Onun bir de benden geçmesi; bizim koşullarımızda değişmeler geçirip yeni biçimlere girmesi gerek. Bir eserdeki yaşantıları paylaşabilmemiz, onlara katılabilmemiz, düşünce ve sözcüklerin aydınlığı kadar, belki daha önce, benzeri bir yaşanmışlığı şart koşuyor. Toplum içinde bireyin hayatı, hikâye ve romanlarda genişliğine sergilenirken, şiirlerde dar bir anlatım içinde alabildiğine yoğunlaşıyor. Bu durumuyla şiir bütün söz ve yazı sanatlarına⁷⁹ çıkış noktası olduğu gibi, hikâye, roman, tiyatro da, olsa olsa tek veya birbirine eklenmiş birkaç şiirin büyülteçler altında olaylara, yorumlara⁸⁰ uygulanmasıdır. Şunu demek istiyorum: Şiirlerimde, öteki sanatçıların hikâye, oyun, roman olarak yazdıkları olağan yaşamların psiko-sosyal özü, çekirdeği olsun isterdim.⁸¹

78 : şiir anlayışım ve dil tutumum

79 sanatlarına : sanatlarının

80 olaylara, yorumlara : yorumlara

81 Bu paragraftan sonra dergide şu iki paragraf yer almaktadır:

“Yüksek sesle okumalara gelmeyen, içe dönük bir şiir, benim şiirim. Anlamını zamanla, gerçekte veya düşte yaşantı birliği olursa verir. Yine de değindiği şeyleri belirli bir tema eksenine çevresinde toplamaya, çağrışım örgü ve atkılarını ona göre ayarlamaya çalışır. Aktüalite içinde değişmeyen, gecici olmayan, insan kaderine yapışmış şeylerin peşindedir.

Birkaç cümleyle⁸² özetlemeye çalıştığımı şiir görüşüm, beni orta bir dil tutumunda bırakıyor. Yazı sanatları içinde en milli olanı şiirdir. Bu yüzden şairin birçok noktalarda bir şeyin sürdürücüsü olması, eskiye yaslanması gerekir. Kullanılagelen eski sözcüklerin çoğunda denenmiş değerler yatıyor. Onlar bize katar katar eski zaman kervanları gibi, kendi şairlerimizden hazineler, sesler getirmekte hâlâ. Elbette örneğin Namık Kemal'in, Hâmid'in bütün; Haşim'in ilk, Yahya Kemal'in birçok şiirlerinin diliyle yazacak değiliz. Şiir sözlüğüne yeni anlatım araçları, gereçleri⁸³ eklerken, her şeyden önce anlam ve ses güzelliğini kollamak isterim. Şiir terimlerle yazılabilseydi makale, eleştiri; yalnız ortalık Türkçesiyle yazılsaydı hikâye, roman, oyun olurdu. İkisi ortası, ikinciye daha yakın bir dil istiyor şiir. Böyle diyorum ya; gündelik konuşma dilinin hikâye, roman, oyun için ne derece yeterli yetersiz olduğunu da biliyorum. Aslında eserinde bir dil gücü yaratmak, her sanatçının kendi kişisel gücüne bağlı.

Yaz Dönemi'nin Türk Dil Kurumu Şiir Ödülü'nü
kazanması dolayısıyla / Türk Dili, Aralık 1964

Şiir anlayışımı çeşitli anketlere verdiğim karşılıklarda daha geniş anlatmaya çalışmıştım. Şimdi bu kısa toparlamada açılmalara geçmek istemiyorum. Şiir anlayışımı etraflica öğrenmek isteyenlere görülmeleri daha kolay olduğu için özellikle şu dergilere bakmalarını hatırlatacağım: *Yelken* (Aralık, 1959, Ekim 1963), *Varlık* (1 Haziran 1960, 15 Nisan 1961) sayıları."

82 cümleyle : cümlecikle

83 araç gereçleri : araçları

Şiirle Savaş

Şiirin eski savaşçılarından biriyim, yorulmadım, yorgun değilim. Yıllar önce “Evlerle savaşımız savaşların çetini” demiştim, şiirle savaşım da, çetinlikte evlerle savaştan geri kalmadı. Basılı ilk şiirim 1935 Ekiminde çıktığına göre, ben bu savaşta, bu yılın Ekiminde kırk yılımı dolduruyorum. Uzatmalı bir nefer. Çevik, atak değilim, ama tecrübem var ve şiirle savaşa, geri karakollarda hâlâ katkım olabilir.

Şiirle savaşlarda insanı en üzen taraf, ele geçirdiğimizi sandığımız kesimlerin çok geçmeden elimizden çıkıvermesi, değerini yitirmesidir. “Nâm ü nişâne kalmadı fasl-ı bâhardan / Düştü çemende berk-i dıraht itibârdan” diyor Baki. Mevsim geçmiş, iz eser kalmamıştır bahardan. Bahçelerde yapraklar bile yok şimdi. Gözden düşüyor, dökülüyor, unutuluyor her şey... diyor Baki. Peki neden? Neden başarı sandığımız emekler boşa gitmiştir? Bunun nedenleri üzerinde durmak istiyorum.

“Okunsun çok sonra da yazdığın / Öncekini öyle yaz!” - - Birkaç şiiri olsun belleklere geçmiş bir şair, bu savaşta zafer kazanmış; ölümden, yani unutulmaktan kurtulmuş mudur? Bu birkaç şiirin yerini sayılı dizeler, beyitler de alabilir; başlıklar ve bir şiirin genel havası da alabilir. Şairin, şiir hayatı boyunca izlediği bir doğrultu da olabilir bu zafer.⁸⁴ Zafer, yani şair üzerinde olumlu birkaç söz, yargı. Yoksa, uzun hikâye-

84 dergide bulunmayan aşağıdaki eklemeyi Necatigil, yazıyı kitaba alırken yapmıştır:

“Zafer, yani şair üzerine olumlu birkaç söz, yargı. Yoksa, uzun hikâyesini, çok zaman, şair kendisi bile unutmuştur. Bellek zayıflayınca, araya zaman girince, elekten akıp gidiyor şiirler.”

sini, çok zaman, şair kendisi bile unutmuştur. Bellek zayıflayınca, araya zaman girince, elekten akıp gidiyor şiirler.

“Âvâzeyi bu âleme Dâvut gibi sal / Baki kalan bu kubbede bir hoş sedâ imiş” - - Evet, unutulur en güzel şiirler bile. Ama yerlerinde bir ses, topluca bir ses, bir hava, zaman zaman duyulabilecek bir yankı kalmışsa vardır o şair. Ve sesin “dâvudî” olması da şart değil. Bir şair, bir tarihte, şiir kitabına “Yüksek Sesle Okuyunuz!” başlığını koymayı düşünmüştü. Şiirin gür sesle okunmalık oluşu, ya da içten bir dua gibi yavaş okunmaya yatkınlığı, ne yazıldığı günler, ne de ilerisi için, tek başına bir yaşama güvencesi değildir. Dua dedim, evet: Güçlü şiir ya bir hayır - -, ya da bir bedduadır. Bir duruma isyan, bir durumdan yakınma neden ille gür sesli olsun? “Şiirde ses” denen şeyi, sesin yanı sıra görüntüyü, ben şöyle anlıyorum:

Şiirde ses ve görüntü ayarlaması, televizyondaki gibidir. Aletin içindeki çapraşık parçaların sağlıklı düzenine, bütünlüğüne, işlev uyumuna bağlıdır. Parazitleri önlemek, düz yazıda bile kullanılmayacak sözcük dizilerine karşı uyanık olmakla mümkündür. Ve parazit dediğimiz şey, okuyuşa göre ya netleşir, yok olur, ya da bûsbütün kulağı tırmalar. Şiir, okunuş yöntemini kendisi hatırlatır.

Görüntü ayarı daha çapraşık bir sorun. Görüntü kavramında yalnız hayalleri, simgeleri değil, iç yapı özelliklerini de işin içine katıyorum. Şiirin iç yapısı sözcüklerin dağıtım düzeninden, sözcüklerin sıralanışından, onların simetrik ve paralel konumlarından oluşur. Günümüz şairlerinin pek önem vermedikleri iç yapı, ayrıntılı ve çapraşık çatılar toplamıdır.⁸⁵ Bu toplamın birimleri simgelerdir, buluşlardır, bir sözcüğün tek başına taşıdığı ya da değişik uzaklıklarda sözcüklerin yaratacakları çağrışımlardan doğacak anlam çokluğu, edebiyatın türlü sanatlarıdır.

Şiir, bilgi mi? Kuramsal bilgilerle mi yazılır şiir? Yoo, hayır,

85 Dergide bulunmayan aşağıdaki eklemeyi Necatigil, yazıyı kitaba alırken yapmıştır:

“Bu toplamın birimleri simgelerdir, buluşlardır, bir sözcüğün tek başına taşıdığı ya da değişik uzaklıklarda sözcüklerin yaratacakları çağrışımlardan doğacak anlam çokluğu, edebiyatın türlü sanatlarıdır.”

küçültür şiiri bu! Bilgiyi, bildiriyi öne alarak, standart madde-lerle şiir yazarlar da olur. Ama şiir bir yaşantıdır; bize el koymuş, içimize taş gibi oturmuş olayları, olguları biçimlere, kâhplara dökme işidir. Her anlamıyla “bilgi”, bu eriyikte, bu ho-mojen kitlerde, artık o bileşimin bir ögesi olmuştur. Sivrilikleri giderilmiş, etki dozu artmış bir öge. Bilmeyen ne kadar yazar; ama bilginin nasıl kullanılacağını, nasıl yazılacağını bilmektir şiir. Yalın şiir, bilgiden yoksun şiir, tek yönlü şiirdir. Oysa şiir, kesin bir açıklama, bir bildiri değildir; şaşmaz doğru, doğrultu değildir, tek yön değildir. Dilediğimiz yollara, yolculuklara açık, çeşitli yönlerdir, türlü doğrultulardır. Ben, düşündürücü yanlarını çoğaltmış, yatırım ve çabaları çokça, çokgen bir şiir-den yanayım. Şiiri ağırlaştırıp, atraksiyonlara, süslere yatırıp, özû havasızlıktan boğmak değildir bu.⁸⁶ Ve şiiri düşündürücü yapan şey, kimi sözcükler arasında, belki hemen görülemeyen hesaplı bir örgüdür, dikkatli bir trafiktir. Sürücülerini çok hızlı şiirlerde sakatlıklar, insanlar dünyasındaki taşıt kazalarından daha çoktur. Sonra çalçene şiirler vardır ya da bir kazan suda, etkisi yetersiz, sentetik bir madde.

Şiir, bir sorun, bir durum üzerinde ölçülü konuşan, susunca da bizim düşünmemizi bekleyen bir olgunluktur, bir kıvamını bulmadır. Yani ben, şiir eğitimi diye bir şey olduğunda ısrar ediyorum ve böyle bir eğitim, ancak kendi milletimizin şiir serüvenini, şiir tarihimizi yaşamakla, kavramakla sağlanır. Sadece zaman bakımından bize en yakın şairlerimizin verimlerini, çeviriler yoluyla, ya da asıllarından günümüz dünya şairlerini benimsemekle, onlara benzemek çabalarıyla gerçekleştiremez bu eğitim. Örneğin, söz ve anlatım sanatları, edebiyat sanatları diye bir şey var: Adları henüz Türkçeleştirilememiş sanatlar. Her millette var. Duyguyu, düşünceyi, buluşu, bildi-

86 Dergide bulunmayan aşağıdaki eklemeyi Necatigil, yazıyı kitaba alırken yapmıştır:

“Ve şiiri düşündürücü yapan şey, kimi sözcükler arasında, belki hemen görülmeyen hesaplı bir örgüdür, dikkatli bir trafiktir. Sürücülerini çok hızlı şiirlerde sakatlıklar, insanlar dünyasındaki taşıt kazalarından daha çoktur. Sonra çalçene şiirler vardır ya da bir kazan suda, etkisi yetersiz, sentetik bir madde.”

riyi eritip kaynaştırıp perçinleme araçlarıdır bunlar, yani “kaynak yapmak”. Divan şiiri bunları kullanıyordu. Divan şiiri diriltilsin demiyorum, imkânsız bu. Yalnız şu var:⁸⁷ Bunlar şiire dayanıklılık sağlar, montaj ve çağrışım kaynaştırmaları. Ama bir disiplin ister bu iş, sabır ister, serinkanlılık ister. İnsanların, nesnelerin, eşyaların olduğu gibi, dilin de bir hayatı, bir serüveni vardır. Her serüven, her yaşantı anlatış hünerleri ve söz sanatlarıyla ilginçlik, özgünlük kazanır. Şiirle savaş, şiir atı Pegasos’un gemlerini, dizginlerini ustaca kavramayı gerektirir.

Entelektüel şiiri mi savunuyorum? Öyleye benziyor. Yaz *Dönemi* (1963)’ndeki şiirlerimden başlayarak uzun bir süre, bu önerilerimi kendim uygulamaya çalıştım. 1970-1972 arasında “Kareler” başlıklı 30-35 şiirde bu işi daha da ileri götürdüm: Sözcüklerin aralarını açım, sözcüklerden değişik kombinezonlarda başka başka anlam dizileri çıkarmayı denedim. Bir deniz fenerinin tek odaktan yaydığı ve nesnenin türlü yanlarını, görünümelerini gösteren ışın demetleri gibiydi bunlar.⁸⁸ Bu “Kareler”de amacım, okuyucunun rasgele bir şiirde, alışılmış yazışın içinde de böyle şeyler aramasına dikkati çekmek isteyiydi. Bütün öğeleri, öznesi, yüklemi, tümleçleri yerli yerinde, kurallı ya da devrik cümlelerle şiir yazmanın, ne diyeyim, öyle pek zor bir şey olmadığını göstermek isteyiydi. Şi-

87 Dergide bulunmayan aşağıdaki eklemeyi Necatigil, yazıyı kitaba alırken yapmıştır:

“Bunlar şiire dayanıklılık sağlar, montaj ve çağrışım kaynaştırmaları. Ama bir disiplin ister bu iş, sabır ister, serinkanlılık ister. İnsanların, nesnelerin, eşyaların olduğu gibi, dilin de bir hayatı, bir serüveni vardır. Her serüven, her yaşantı, anlatış hünerleri ve söz sanatlarıyla ilginçlik, özgünlük kazanır. Şiirle savaş, şiir atı Pegasos’un gemlerini, dizginlerini ustaca kavramayı gerektirir.”

88 Dergide bulunmayan aşağıdaki eklemeyi Necatigil, yazıyı kitaba alırken yapmıştır:

“Bu ‘Kareler’de amacım, okuyucunun rasgele bir şiirde, alışılmış yazışın içinde de böyle şeyler aramasına dikkati çekmek isteyiydi. Bütün öğeleri, öznesi, yüklemi, tümleçleri yerli yerinde, kurallı ya da devrik cümlelerle şiir yazmanın, ne diyeyim, öyle pek zor bir şey olmadığını göstermek isteyiydi. Şiirin bazı boşlukları, kopuklukları, eksikleri olursa, daha çok şeyleri aynı anda anlatabileceği inancıydı.”

irin bazı boşlukları, kopuklukları, eksikleri olursa, daha çok şeyleri aynı anda anlatabileceği inancıydı.

Bugünse *Yaz Dönemi* ya da *İki Başına Yürümek* gibi kitaplardakine, hattâ daha önce yazılmışlara benzer şiirlere döndüm. Şiirle savaşta siperlerim elden gitti de gerilere ondan mı çekildim? Hayır. Harpteki gibi, şiirde de hatt-ı müdafaa değil, sath-ı müdafaa vardır. Dar bir çizgide değil, geniş bir yüzeyde savaşıyoruz, savunuyoruz topraklarımızı. Şiir kesiminin her noktası bir plan, bir strateji, bir taktik gerektirir. Fakat bir iş bölümüdür bu ve cephe değiştirmek şairin elindedir. Geniş yüzey dedim ya, şiirle savaş, zamanın uzunluğu düşünülürse, sınırlı kesimlerde parça parça olur. Aynı anda her yana nasıl yetişirsin? İster sınır boyları, ister cephe gerisi - - yeter ki, her şair, kendi yeteneğinin, kendi silahının onurunu korusun!

Gene Baki'yi hatırladım: "Dikkatler ile seyrederiz yâri serâpâ / Görmez mi idik olsa idi zerre vefâsı" - - Onun gibi, bütün şairlere, şiirlere dikkatler ile bakıyoruz; şiirle savaşın hakkını verenleri, eğitim görmüşleri, bu işin çilesini çekmişleri ve kendini esirgemeyenleri görmez olur muyuz?

17 Mayıs 1973'te, *Yapı-Endüstri Merkezi'nde*
(*Harbiye-İstanbul*) yapılmış bir konuşmanın notları/
Milliyet Sanat, s. 120, 21 Şubat 1975

Kendi kendimizi eleştirmek, Ben'i aşağılamaktır; kolay alınmaz göze. Kuzgun ve yavrusu. Can gibi, onur da tatlı. Sonra zaten bu yolda her konuşma dolaylı, kaçamak bir kendini savunmadır. Bir yandan elleri kollayacaksınız. Kendimizi alaya alırken bile, bir bağışlanma isteğinin, ümidinin yerçekimindeyiz. Neyi değiştirir özeleştirî? Bildiğimizden şaşacak, bilinçaltımızdaki şaşmaz doğrultumuzdan sapacak mıyız? Evet, her seçme, seçmediğimize karşı bir sorumluluk da yükler bize, ve her tutsaklık bir özgürlük kısıtlamasıdır ya, mutlu tutsaklıklardan da söz edilebilir. Bu tür bir tutsaklık bizi bir kişiliğe, kendimizi bulmaya, saptamaya (sapıtmaya değil!) götürür.

Şikâyetçi değilim şiirde, radyo oyunlarımda kendi bildiğime gitmelerden. Günün eğilimi! Gün yatar ufkun büyüklüğünde. Başka türlü yazamıyorum demek, bir yakınma, bir özür dileme olsa gerek. Kendi türkümü söylemek, ortak algıları kendi mizacıma göre yorumlamak veya geçiştirmek, kamu zararına bir suç mudur ki, dolambaçlı yollardan temize çıkarmaya kalkışayım kendimi?

Başka türlü de yazılabilirdi. Bugün otuz yılını doldurmuş bir edebiyat öğretmeniym. Sınıflarımda zaman zaman bir ders konusuna, bir edebiyat sanat ya da tekniğine örnek diye hece veya aruz vezniyle, oracıkta beyitler düzenleyiverdiğim; bazan da bir meslektaşlar toplantısına "bevezni-i aruz" bir kaside, bir gazel özentisiyle gittiğim çok olmuştur. Öz şiirime bir ihanet mi bu? Böyle oyalanmalardan daha artistik planda, bi-

linçli-güdümlü uygulayıvermek, birçokları gibi benim için de zor değil sanırım (Öz övgü!).

Yok ama, kendi şiirimi başka şiirlerin yanında, önünde görmek de hakkım! Bu benim iflâsımı, tekrarlarda tükenmemi de hazırlasa öz sesimi vurgular, özel çizgilerimi kalınlaştırıp görünür biçimlere sokar. Narkissos'un sudan aynası? Acaba? Yüzlerde alay⁹⁰ gülücüklerinden güller açtıracak taraflarımdan biri ne midir: Zaman zaman "İyidir böyle yazmış olmam!" deyişim. Fakat çuvaldızları kendime batırınam da mümkün. Vardır böyle zamanlarımı. Ansızın gözümünden düşerler; hiçbirini görmek, duymak istemem kendi yazdıklarımın. Boşalmış, hiçleşmiş, kendime içermiş, bir süre ölü çizgimde kalakalıyorum. Derken gecenin bir vaktinde, şiirlerimden biri, özletir kendisini. Çok azı ezberimdedir; basılı olduğu dergiyi, kitabı bulur, açar, okurum. "Güven bana!" demiştir o şiir o anda, olduğu yerden. Güvenirim. Çokluk dumanlı zamanlarda olur bu. Araştırmadım ya, sanırım, dumanlı barut bile dumanlı kafa ile bulundu. (Öyle olsaydı sevinirdim, ama gene de bu iddiayı belgelemem şart değil!) Sonra yalnız kafa mı, sisli, dumanlı olmak yüklemelerinin öznesi? Ruhumuzu unutmayalım! En olumlu sislerimiz, seslerimiz içerde, gönülde yoğunlaşır, somutlaşır. Ruhun da embriyolojisi vardır. Bazı konuların, ya da şiir olan her şiirin beni açmayışı, o şairin o şiiri yazarken sarıldığı sislerin silik, enez oluşundan, tez dağılır türden oluşundan ileri gelir. Koyu sisler sarmalı bizi.

Özeleştiriyoruz. Aslında her şair kendi özeleştirisini her şiirinde kendi yapar, yapmalıdır. Yani bir baskıdan, bir zorunluktan gelen şiiri, baskıya verinceye kadar yapar. Bir kerede yazılmış bitmiş şiirler çok azdır. Şiir bir kolda adım adım ilerler, ve sonunda..? Bu işin sonunu harcayan emek ve uygulanan tedavi belirler.⁹¹ Yarım tedavilerde veya başından şifasız durumlarda kol gider. Kurtuldu sanırsız ya, gitmiştir. Edebiyat tarihimiz "Ağlarımı benden önce can veren eserime" hayıflanmalarıyla doludur. Ahmet Haşim'in "Doldurmuş onunçün şeb-i aşkı

90 alay : istihza

91 belirler. : tayin eder.

/ Baştan başa efgan ile nâle” beytini bir başka yoruma ilâştirelim,⁹² ilk dizedeki tamlamayı “şeb’i şî’ri” yapalım da âlem-i ervâhı dolduran şairlerin duyulur-duyulmaz pişmanlıklarına, yakınmalarına kulak verelim! Evet, ameliyatlar, tedaviler tamam sanırız, şiiri taburcu ederiz. Şu var ki, çok geçmez, yavaş yavaş durumu ve sağlığı ümitsizleşir o şiirin. O zaman bizim yaşayabilmemiz için onun unutulması; yani elden gözden çıkarılarak ölmüş şiirler mezarlığına gömülmesi gerekir.

Diyeceğim, bir şiir üzerinde, yayımlanıncaya kadar sürmüş, hattâ uzun sürmüş düzeltmeler, değiştirmeler, yani bunları yaparken kendimizi boyuna eleştirmemiz bile yarım dır, noksandır. Buna göre özeleştirme, özbeğenme, öz melâmet, sonuç bakımından bir aldanıştır. Neye güveneceksiniz? Tam bilinemez, nedir tam, nedir kesin? Ve daha (duralamadan ekleyebiliriz:) evet, özeleştirme rahat düşkünlüğünün tam karşıtıdır; sürekli bir tedirginlik ve acaba’lar toplamıdır. Ama tabîî, başkalarını eleştirmeye oranla, eh bir dereceye kadar, daha olumlu, daha ümit vericidir. Şu var ki “Nasıl dökülmüşse lav, öyleyiz, üstümüze”. Kızgın lavlar bir çığlık, bir organ kasılması, bir erime ve taşlaşmada dondurur bizi. İki durum da bizim irademiz dışındadır: Ne özeleştirilerimizi kendimize tam uygulayabilir, bizde bir ezâ gibi sürüp giden taşlaşmış gömlelerimizden sıyrılabilir, başkalarında küçümsediğimiz dikkatsizlikleri kendimizden öteye itebiliriz; hele ne de bizden sonranın, ağzımızla kuş tutmalarımızı dahi, anlayış ve iyi niyetle takdir etmelerini garantileyebiliriz.

İster kendimizden gelsin, ister başkalarından, eleştirme; donmuşu, oluşmuşu, olup bitmiş değiştiremez, kendisini yeni bir biçimde onaracak, düzelterek duruma getiremez. Her şey o tabloda acıma ve alaylara göğsü açık, mahkûm, öylece kalacaktır. Bu tutsaklık, eser yaratılırken kendini yaşatma çabalarını sonralara duyurabildiği oranda ancak, mutlu bir tutsaklık olur, bağışlanabilir.

92 Dergide bulunmayan aşağıdaki eklemeyi Necatigil, yazıyı kitaba alırken yapmıştır:

“İlk dizedeki tamlamayı ‘Şeb-i şî’ri’ yapalım da”

Sonra özeleştiri, varlığını biraz da tutarlı oluşt⁹³ belli eder; bir yerde diretiştir. Sanatçı, yüzyılların geçit töreninde günün eğilimlerini fazla önemsemez. Kendine inanmıştır. Bencillik mi? Pek değil. İkide bir aklıma takılan Narkissos sularının görüntülerinde de gerçekler vardır. Ben kesinlikle söyleyemem, özeleştirisinin sadece sudan bahaneler olduğunu; ya siz?

Bazı kitap isimleri yanında şu hazin not görülür: Tükendi. Kitap mı, yazarı, şairi mi? Düşündürür insanı. Özövgüyle hemşire özeleştiri de bir tükenişi, bu örnekteki Allah söyletiyor benzeri, bilmeden veya bilmezden gelerek kabul; fakat bir onuru korumak için, sigaya çeken, suçlayan bakışlara karşı, bu tükenişi inkâra yelteniş olmasın? İhtiyarlık çağlarında ömrümüzün muhasebesini yapmak gibi, ince bir hüznü de beraberinde getiriyor özeleştiri.

Özetleyelim: Yazdıkları ister özgüven'in devaynalarında büyüsün, ister özkinamanın kılpranga süzgeçlerinden geçsin, ben, gene de, "ben" diyen şairleri seviyorum. Kendi yazdıklarımından da, bu "ben"lerden birini yazdığım için, memnunum. İnsan, kızgın yaz sıcaklarında boyuna susar (susamak kökünden); Narkissos suları, sonu bir serap da olsa, susuzluğu gidecek tek ümittir. Ha öz, ha koz eleştiri; değil mi ki çok kurak tarla.

Yeni Edebiyat, II/8, Haziran 1971

“Niçin Yazıyorsunuz?”

Yaymevlerimizin birinden aldığım, bütün sanatçılara postalandığı anlaşılan, basılı yeni mektup, beni bu konuya getirdi. Öteden beri zaman zaman yapılagelen bu anketler ne güzel anketlerdir! Soru: Niçin yazıyorsunuz? Aileden gelen bir yetenekle mi, bir soyaçekimle mi, ün kazanmak için mi, para kazanmak için mi, insanlara bir öneri sunmak için mi? - - Ya da sorunun değişik şekli; yazmasanız olmaz mı, niçin? (Dinar’da çıkmıştı, *Şairler Yaprığı* dergisi böyle sormuştu).

İyi niyetlerden şüphe etmek belki çirkin, ama şöyle veya böyle bu tür sorular, edebiyatçıyı işletme gibi gelir bana. Ya da yazmasının hesap vermeyi gerektiren bir şey olduğunu hatırlatma, onu bu işten nazikâne vazgeçirmeye çalışma gibi gelir. Sanki yaşlı-başlı, görmüş geçirmiş bir eğitimci, masum bir yaramazlığın hiç de ortalığı telâşa vermeye değer olmadığını bile bile, gencecik bir öğrenciyi sigaya çeker: “Efendi! Ayıp değil mi? Neden yaptın, niçin yapıyorsun bunu?” - - Ve sonunda gönül yüceliğini, büyüklüğünü göstermek üzere, bağışlar çocuğu: “Bu son olsun! Bir daha görmeyeyim! Hadi git şimdi!”

Yönetici, çocuğu bağışlar ya, edebiyat anketini düzenleyen acımasızdır, hatayı bağışlamaz. Yazmayı bir alışkanlık yapıp çıkmış edebiyatçının beyanlarını yazıya geçirir, baskıya verir, yayar ve bir suç belgesi gibi, dosyasına koyar edebiyatçının söylediklerini. Bunlar hilesiz bir itiraf mı, hesaplı bir şaşırtma mı; ne düşünür, ne bir yorum yapar üstelik.

Böyle anketler, soruşturmalar bende her zaman bir güvensizlik yaratmıştır. Ayrıntılar üzerinde nedenleri açıklamak istiyorum:

Önce: Basıma geçmiş bazı yazılar sakıncalıdır, aleyhinize kullanılır. Böyle anket cevapları da bu tür yazılardır. Sakıncası şurada ki, yazdıklarımızla ankete cevap olarak söylediklerimiz arasında tutarsızlıklar var ya bunun o anda ya da sonra farkına varırsak tedirgin oluruz. Akşam o zaman dönülmez akşamdır.

Sonra: Edebiyat tarihine kalacak belge, pek çok onaylamaları gerektirir. Tek başına sanığın sözleri yetmez. Kaçırmaları, boşlukları, sırtıtmaları önlemek gerekir. Yarınları ince hesaplarımızla, düzenlerimizle kandırmaya çalıştık diyelim, yarınların kaçta kaç yutar bunu? Anket cevaplarımıza bakarlar: "Amma da yüksekte atmış, yazdıkları ortada!" derler. "Bırak yazdıklarını, hayatı ortada!" derler. Bizi tanıyan çok kişi vardır ve ölümler, bizi bilenlerin sayısını daha da çoğaltır.

Niçin yazıyoruz? Aslında böyle bir sorunun yalın karşılığı, özel cevaplarımızda değil, yazdığımız eserlerdedir. Bizim neden yazdığımıza anket karşılıklarımız değil, yazdıklarımız tanıklık eder. Buna bizi yakından bilenlerin; bizim uzağımızda, bizim etkimizin, etkileme çabamızın dışında bizim için söylenecekleri, yazacakları tanıklık eder. Görme organı olduğu halde göz, kendini ancak karşısında bir ayna varsa görebilir.

Yazarken zaman zaman, bilerek bilmeyerek, hesaplı ya da boş bulunup, böyle bir sorunun karşılığını yekten verdiğimiz de olur. Yani sorulmadan, hazırlıksız. Bu cevap da gene bütün yazdıklarımız karşılaştırılıp değerlendirilmelidir.

Çok kere kitaplarımızın adları, hattâ tek tek hikâye, şiir vb. yazılarımızın adları bile, neden yazdığımızı gösteren ipuçlarıdır. O şiirin, o hikâyenin, o yazının bütünündeki dünya görüşümüzü, sanat anlayışımızı düşündürecek odak noktalarıdır. Bize çapraşık, karanlık gelen bazı başlıkların dahi, sanatçının niçin, ne maksatla yazdığını çıkarmamıza yarayacak aydınlıkları vardır.

Anket sorusuna verilecek cevaplar bir şaşırtma da olabilir pekâlâ! Çünkü biz sanatta gene de doğal oluruz da anketlerde okuyucu karşısına teori makyajlarıyla çıkarız. Güzel görünelim, beğensinler bizi! Fakat beri yanda, bizde var mı yok mu kendimize yakıştırdıklarımız, bunu düşünmeyiz. Anket ce-

vaplarında kendimize olmadık değerler ekler; ya günün elüstü eğilimlerinden yana olur, taraf tutar, ya da ters şeyler söyleyerek inadına meydan okur, kendimizi kendimiz asarız.

Bunlarsa zorlamadır, ve varsa biraz değerimiz, onu da yok etmek, inkâr etmek olur. İşte neyse o olmak, o kalmak! Zordur tabii! Çünkü ayartırlar bizi. Yaranmaya çabalar, güçlü olduğumuzu kabul ettirmeye kalkar, dolaplar çeviririz. Kapalı gözler açıldığında yetersizliğimiz görülmeyecek sanki.

Güzel şeydir caka satmak, okuyucuya kur yapmak. Oysa okuyucular parti partidir ve her sanatçı ancak bir bölüm okuyucuya seslenir. Niçin yazdığımız sorusunun tam karşılığını bizi okuyanlar bilir, onlar verir. Edebiyat dünyamız tereciye tere satmaya kalkışan sahte şöhretlere, üçkağıtçılara kısa bir zaman için katlanıyor.

Ben bu tür anketlerden elden geldiğince kaçındım, ama bakarsınız, şimdi tutar, cevap veririm. Ölçe biç, nedir geçerli, ona uygun laflar ederim. Ya da şaşmam bildiğimden, dikine gider, potlar kırarım. Eh, ne yapalım, biraz da sıkıntıdır sanat. Sıkıntıdan kim ne yaptığını tam biliyor?

Sonra, niçin yazdığımız, neden böyle yazdığımız, çevremizle de şartlanmıştı. Açık konuşalım; içinde yaşadığımız minik ortam, yazdığımız gazete, dergi... nasıl bir dünya görüşüne, sanat anlayışına sahipse biz de onu benimseriz, hele görevli, sürekli yazıyorsak. Şimdi bu çevrenin genel inançlarına acaba candan bağlı mıyız? Bir durum değişikliğinde biz de değişemez miyiz? Donmuş, katı kalıplar mıyız biz?

Niçin yazıyorsunuz? En kestirme cevap bence şu: Her yazarın okuyanı, arayanı var, onlar için yazıyorum. Bu tür anketlerde aksayan bir taraf yok mu diye tekrar düşündüm de⁹⁴ Kaygusuz Abdal'ın bir dördlüğünü hatırladım. Dördlük şu: "Bu mârifet ilminden / Haberim yok, câhilim / Benden mâna sorsalar / Sözlerim sürçek gibi."

Milliyet Sanat, 143, 1 Ağustos 1975

Şiir Burçları

Hangi burçta doğdunuz? Şu veya bu! Burç yorumlayıcılarının, yıldız fallarına bakarak insanlara, yakın gelecek müjdeleri vermelerine ya da yaklaşan bir felâkete karşı onları uyarmalarına inanmam ya; şiirdeki burçların, olasılıklardan ötede, az değişir bazı gerçeklerin göstergesi olduğu görüşündeyim.

Bence her şair, şiir hayatı boyunca, üç burçtan: Gurbet, hasret ve hikmet burçlarından geçiyor. İlki gurbet burcudur; şair önce bir süre bir gurbeti yaşar. Sanki Robinson gibi, ıssız bir adaya düşmüştür. Sağda solda eline geçirdiği öteberiyle kendine bir barınak yapar. Bir korunma içgüdüsü, onu, bulduklarıyla bir yapı, bir çatı kurmaya ve varlığını böylece kanıtlamaya zorlar. Tam bilincinde değildir yazdıklarının ve bu dönemde raslantının payı büyüktür. Beğenisi sağlam temellere oturmamıştır. Beğendikleri, iyi şairler de olabilir, kötü şairler de. Gününün ustalarına raslamışsa, bu onun için bir şanstır. Onlar gibi yazar; onlardan farksız da, onlardan iyi de yazabilir. Ne var ki özentidir, taklit ve kendini arayıştır bu dönem ürünleri. Yeri, zamanca kendine yakın birkaç kuşak içinde bir şairin tekrarıdır. Gurbet burcudur bu. Burada ne kadar kalınacağı da, şairine göre değişir.

Sonra sıra ikinci döneme, hasret burcuna gelir. Şair, kendi şiirini özleyiyor, gurbetlerde oyalanmanın zaman kaybından başka bir şey olmadığını gördü. Yazdıklarında ne kadar kendisi, ne oranda başkaları olduğunu gördü. Kendine özlemiyse dolmuştur. Yoğunlaşır, belirginleşir bu özlem. Şimdi şikâyetleri, tedirginlikleri kişisel biçimlere girer, kendi bakış açısını, kendi yazış biçimini bu süreçte bulur. Saplantıları, inançları

dikeyinde derinleşir. Sularda halkalar eşmerkezlidir, kıyılara daha sert çarpar. Şair, büyülenmiş gibi, içinde uzayıp giden kendi kervanının peşinde, asıl bu hasret döneminde, önleyemediği bir güçle kendini, kendi dünyasını aktarır bize.

Zaman geçer, birden görür: Çevreyi, dünyayı dilediğince bir biçime sokmanın zorluğunu görür. Mutluluk (çapı belli bir çevrenin ya da çok geniş bir alanın, diyelim dünyanın mutluluğu) hâlâ gerçekleşmemiştir. Bunu anlar. Anlar ki, kendi küçük özlemlerini bile gerçekleştirememiş, yakın çevreyi bile değiştirememiştir. Gösterdikleri, hatırlattıkları yüzde kaç uygulanmış, sözü ne dereceye kadar geçerli olmuştur; görür, yazdı da ne oldu!

O zaman hikmet burcuna girer. Hikmet çapraşıktır ve çok az değişir. Geçmişin büyük şairlerini o zaman anlar. Niçin her biri bir yerde kötümser olmuş, dışımızdaki zamanın içimizdeki vakti nasıl çabuk tükettiğini algılayanın acısıyla niçin her biri Yunus'laşmış, Hayyam'laşmış, Galip'leşmiştir. Şair, hikmet döneminde daha çok, değişmez alinyazısına geçer. Kader ki alinyazısı değildir, en ileri uygarlık kesimlerinde de vardır. Ve insan bıkar. Özlemiştir, olmamıştır, bıkar. Şimdi neye sığınılacaktır: Hikmet burcuna geçer. Şikâyetlerin, isyanın şiiri; zamanla yerini, kabulün, benimsemenin, vazgeçişin şiirine bırakır.

Sözlüklere baksanız, nedir hikmet; bilgelik, gizli neden, insanlarca Tanrı'nın anlaşılmaz amacı. Ve bütün büyük şairler, bir gün gelmiş, hattâ günlersiz aylarsız, önceden, hikmet burcuna girmişlerdir. Ve kalan, galiba daha çok, hikmet burcu ürünleridir. İnsanın en şaşmaz falını hikmet burcu gösteriyor; çünkü gurbetler geçici, hasretler geçici ve ebedî insan hikmet burcunda yaşıyor.

Ali Şir Nevaî, hayatının dört döneminin şiirlerini dört ayrı divanda toplamış; çocukluk, gençlik, orta yaşlılık ve ihtiyarlık şiirlerini derleyen bu kitaplarına, sırasıyla, "garip, seçkin, güzel, faydalı" sıfatlarını taşıyan adlar koymuştu. Çocuklukla gençliği tek kavram olarak alırsak, bu düzenlemeyi çıkacak sonuç da, şiirin üç burcu demektir: İnsan önceleri "gurbette yabancı", sonra "hasrette güzel" şiirler yazar. Bir ömrün muhasebesi niteliğinde şiirlerse "hikmette faydalı" şiirlerdir.

Burçlar dedik, on iki takımyıldızın ortak adı, yani bir gökbilim terimi. Ya kale bedenlerindeki çıkıntı yapılar? Yuvarlak, dörtköşe veya çok köşeli kale burçları? Şiirin bu yanı üzerinde de biraz durabiliriz:

Nabi, “kalmamış” redifli ünlü gazelinin sonunda şöyle diyor: “Niyaz ehli, gam askerlerinin saldırısından nereye sığın-sın? Himmet kalesinde ne burç kalmış, ne mazgal, ne siper.” - Şair de bir “niyaz ehli”dir; uman, bekleyen bir insan; gam askerleriyle savaşıyor. Gam, yani onu kaygılandıran, düşündüren⁹⁵ sorunlar. Bu şair, kemiren, aşındıran zamana ne ile karşı koyacaktır?

Şiir kaleleri bir bir çöküp yıkılırken, yalnız gerçek şiirdir ki, hangi yıldız burcunda olursa olsun, çok sağlam bir kale gibi, uzun süre dayatır zamana,⁹⁶ hattâ sonsuza kadar. Gerçek şiir, kolay kolay dişleri düşmüş, sırttan bir sur kalıntısı olmaz.

Evet, şairlerin çoğu gurbeti ve hasreti yeter görürler kendilerine.⁹⁷ Güçlerini bu kesimlerde gösterirler. Aradıklarını onlarda bulmuş gibidirler, fazlası ilgilendirmez onları. Şu var ki olgun, ergin okuyucunun gözü daha çok sonuncu burçtadır, hikmet burcunda. Çünkü insan, daha önce kalmasa bile, sonunda yalnız kalıyor. Yalnız, kalan nedir, bunu saptamalı! Gurbetler mi, hasretler mi, hikmet mi? Doğu’nun İslâm klasiklerine bakarsak, gurbetleri, hasretleri bize yalan geliyor. Ancak hikmete bağlıysa o gurbetler, o hasretler; düzenli yanıp sönüyorlar karanlıkta deniz fenerleri gibi.⁹⁸ Kurdukları hisarların harcında mıcır yok, hikmet var; hikmetlerle kalmışlar.

Milliyet Sanat, 236, 17 Haziran 1977

95 düşündüren : uğraştıran

96 dayatır zamana, : zamana dayatıyor,

97 Yeter görürler kendilerine. : kendilerine yeter görürler.

98 Ancak hikmete bağlıysa o gurbetler, o hasretler; düzenli yanıp sönüyorlar karanlıkta deniz fenerleri gibi. : Ancak o gurbet ve o hasretler hikmete bağlıysalar, karanlıkta deniz fenerleri gibi düzenli yanıp sönüyorlar.

Sesbilgisi Notları

Bilmem, sizin de başınızdan geçti mi? Sinemalarımızda, hele kuytu kenar yazlık bahçe sinemalarında film oynamaktadır, ses kesilir. Oyuncular konuşuyorlar, ses çıkmıyor. Baltalar iniyor, bir ağaç devriliyor, ses çıkmıyor. Seyircilerden protestolar yükselir; tepinenler, ıslık çalanlar olur: "Ses! Ses!" Oysa görü-lüyordu. Ses! Sanki ses olmayınca hiçbir olmuyordu.

Nedir ses? Kulağın duyabildiği titreşim. Ses verene, sesi olana, sesini duyurana ne mutlu! Uzak sesler vardır, duyarız; yakın sesler vardır, duyamayız. Sesler iki türdür:

1) Ünlüler. Ağız boşluğu. Bir engele çarpmadan çıkan sesler. Kısa ünlüler, uzun ünlüler. Sayıları sekiz midir? Dönem dönem sekiz ondur da, zamanın uzun ipek yolunda, artıkça artar bu sayı. On kilometrede bir, yenilerine raslanır.

Bazan çatışır; yan yana gelmelerini önlemek gerekir. Yoksa çatışır ve biri yenik düşer, "y" ünsüzüne dönüşür, yiktir, yoktur. Öteki ünlü, pek sevinir bu zafere: Rakibinin adını kitaplardan silmiştir. (Sahiden silmiş midir?)

Türeme ünlüler vardır: Sözcüğün aslında bulunmayan ve önseste veya içseste beliren ünlüdür bu. Örneğin, "şi'r" Türkçede "şiir" olmuştur. Türeme ünlülerde şaşılacak bir taraf yoktur da, türedi ünlüler kuşkuyla karşılanır ve göründükleri yerlerde çok sürmez görünmez olurlar.

Yarı ünlüler vardır, akıcı ünsüzlerin en bol sesli olanlarıdır bunlar: "y" gibi, "yumuşak g" gibi. Sesleri boldur ve uzun sürer, ama bir türlü tam üne kavuşamaz, arada harcanır giderler. Ses süresi kısa olan zayıf ünlülerden pek farkları yoktur.

Ünlüler kalın-ince diye de ikiye ayrılır. Dilin ileri sürülme-

siyle öndamakta meydana gelen ünlüler ince ünlülerdir. Örneğin “e” ince ünlüdür. Bunlardaki ince sesi her kulak ola ki duyamaz.

Kalın ünlü, dilin geriye çekilmesiyle artdamakta meydana gelen ünlüdür. Yani hangi ünlü ki, gerilerde ve art saflarda da sesini duyuruyor, kalın ünlüdür. “O” böyle bir ünlüdür.

Hatırlatmasak da olur: Ses süresi uzun olmayan ünlü, kısa ünlüdür, ses süresi uzun olan uzun ünlü. Niçin uzun süreli oluyor ikinciler? “Evvel yoğ idi işbu rivayet yeni çıktı” dizesini düşünelim! Yenilik getirdikleri, alışılmışın yanında denenmemiş bakış zaviyeleri açtıkları, yeni anlatımlar, yeni nezaketlerle seslendikleri için!

Nedir ünlü boşluğu? Örneğin, bir ünlü ile biten “Ne” sözcüğü, gene bir ünlü ile başlayan “için” sözcüğüyle birleşirken “ne için” arada bir boşluk kalıyor ya, budur ünlü boşluğu. Arayı kapatmak, doldurmak gerek, yoksa “niçin”den yoksun kalırız. Bu boşluk ya bir koruma ünsüzüyle kapatılır veya ünlülerden biri düşürülerek kaldırılır. “Niçin” örneğinde “E” ünlüsü düşmüştür. Görülüyor ki, ünlüler çatışmasında olduğu gibi, burada da bir ünlü, gözünün yaşına bakmaz diğer ünlünün. Kansı fakat acımasız bir boğuşmadır bu.

Ünlülerin yolları şerit şerittir. Trafik kaç şeritten akacak, bunu uzman eleştirmenler saptar. Bir şeritte, çıkışta kalın bir ünlü varsa, arkasından kalınlık gider. Büyük ünlü uyumu denir buna. Küçükünde ise düz ünlüden sonra düz ünlü, yuvarlak ünlüden sonra dar yuvarlak veya geniş düz ünlü gelir. Böyledir ünlüler uyumu. Küçük ünlüler arasında uyum kolaydır da, kuvvetli ünlülerde düşündürücüdür. Ama aslında küçük-büyük, güçlü-zayıf bütün ünlüler dayanışmasız edemezler. Uyumsuzluk durumunda ünsüzlük tehlikesi başgöstereceği için, bütün ünlüler bu uyum kuralına boyun eğer, içerleseler bile gizler ve saygılı görünürler birbirlerine. Ünsüzlüğe düşüp saygınlıklarını yitirmektense!

2) Ünsüzler. Ağız boşluğunda bir engele çarparak çıkan sesler. Çoktur sayıları: Sekiz ünlü varsa, yirmi bir ünsüz vardır en azından. Engeller çoğaldıkça ve yetenekleri yoksa sayıları da artar ve tıkanık, boğuk, anlaşılmasız mırıltılar, hırıltılar

çıkarak, nitelik ve kişiliklerini belirtmeden, boşlukta asılı kalırlar.

Ünsüzler ya süreklidir ya süreksiz. Sürekli kapıldıkları havanın ses yolundaki sivrilmiş ve kapalı engellerine çarparlar boyuna; kendilerine özgü bir havaya kavuşamadıkları için de üne kavuşamazlar.

Süreksiz ünsüzler daha fena! Bunlar tam veya yarı kapalı engellere çarptıkça umutsuzluğa düşer ve hiç ses vermez olurlar. Oysa sürekli ünsüzler içinde, değerlerine güvenenler, sonradan ünlenebilirler: Lâle devri şairi Nedim böyle olmadı mı?

Sızıcı ünsüzler, akıcı ünsüzler var. Birinciler, ünlüler arasına girerler. Şu var ki fakat'taki F'lerle, zira'daki Z'lerle önlenir onlardan gelecek tehlike. Bu görev uzman eleştirmenlere düşüyor.

Akıcı ünsüzler bol seslidirler, ama işte o kadar. Zamanın kevgirinden, bir iz bırakmadan akıp giderler.

Patlayıcı ünsüzler, adı üstünde, patlarlar zaman zaman. Ünlülere dış bileyenlerde olur bu patlama. Açıkları kampanyalarda yandaş da bulurlar ya, hodri meydandır, sonunda küme düşer, güme giderler.

Koruma ünsüzleri vardır. Bunlar iki ünlü arasında tampon bölgedir, sürtüşmeleri önlerler.

Ünsüz atlaması: Ünlülerin ünsüzlere olumsuz etkisi, onların küçük-müçük değer verdikleri bir buluşun üstüne oturmaktadır bu. Şöyle olur: Açıkgoz ünlüler, ünsüzlerde gördükleri taze, ama sönük, ama yeterince cilâlanmamış bir imgeyi, değiştirip allayıp pullayıp, canlı canlı, perdahlı, bir de kendileri sürerler piyasaya; işte burada ünsüz, fena atlamıştır.

Sesbilgisinin girdisini, çıktısını, açmazlarını, çıkış noktalarını en iyi bilenlerden biri Baki idi. Ünlü beyti nasıl hatırlanmaz: "Avâzeyi bu âleme Dâvûd gibi sal / Baki kalan bu kubbede bir hoş sedâ imiş."

Davud peygamber, sesi öyle güzelmış ki, Zebur okurken dağlar yankılanır, kurtlar kuşlar bu sesi dinlemeye koşarlarmış. Ya Orpheus'un Lyra'sı? Orpheus, Eurydike'ye aşkını seslendiren bu sazı çaldıkça, tabiat kendinden geçer, kurtlar kuşlar kulak kesilir, ağaçlar kayalar yürümeye başlarmış. Çünkü

bu sesler Davud'da Tanrı'ya, Tanrı kitabı Zebur'a sonsuz bağlılığın coşkusu, Orpheus'ta ise karısına olan aşkının bahar sellerince gür lirizmini taşıyordu. Onlar umut ve umutsuzluklarını, özlem ve mutluluklarını, hançerenin ve sazın ses tellerine ta derinden içtenlikle aktardıkları için, sesteki içerik, biçimi de o derece etkili ve güzel yapıyordu.

Böyledir âvâzeler, asıl sesler, kendimize özgü, özel sesler. Fanfar gibi farfara olmaktansa, hafifçe üflenmiş şeytanarabaları gibi, esinti bile denmez bir rûzgâra bırakırlar kendilerini. Ama ulaştıkları, düştükleri gönüllerde yeşerttikleri tohum; zamanla yarışan, zamana meydan okuyan, kökleri benliğimizin derinlerinde, uzun ömürlü, soylu bir ağaca dönüşür. Çalgılara, seslerini kısmak, "buğulandırmak" için takılan surdinler, daha gönlümüzce, daha derin algılanmalara bir geçit değil midir? Ses senin ve anlamı derin değilse, sus daha iyi!

Milliyet Sanat, 241, 22 Temmuz 1977

*DÜNDEN BUGÜNE
KONUŞMALAR*

Şiirde Sadelik

Şiirlerim sade olmasına sade, ama bu sadelikte benim payım arpa boyunu geçer mi? Bence bu, şiirin geçmişi ve bugünkü durumu ile ilgili bir şey. Şiirde basit şeylere yer vermemek; büyük tutkular, büyük aşklar, ruha ve hayata ait büyük çapta meseleler; 19. yüzyıla kadar bütün dünya edebiyatında sanatçıları zoraki bir kendini büyük göstermeye götürdü. Büyüğe, büyük çapta her şeye karşı bu açılış, bizi yalnız toplumdan değil, kendimizden de uzaklaştırdı. Bana öyle geliyor ki, geçmişte gördüğümüz bu büyük konular, ortalama yaşayıştan bu ayrılış, o zamanlarda da gerçekte ilgili bulunmuyordu. O zamanların sanat anlayışı, toplumun bu sanata karşı tutumundan çok, bu sanatın kendisine dayanmaktadır. Sanat geniş çevrelerle, küçük konularla ilgilenmiyordu. Geniş çevreyle ilgisini kaybeden her şey gibi, bunun da sadelikten ayrılması bir zaruretti. Şimdi ise yaşama şartlarımız, geçinmemiz, aşklarımız, gelecek tasarılarımız, hepsi gündelikdir. Günümüzüne yaşıyoruz, hiçbir alanda büyük ihtiras besleyecek halde değiliz. Ben bundan, toplumun her an dağılıp çözölen ve eski malzemeye yenilerini ekleyerek tekrar kurulan, insanlararası tedirgin ilişkilerin şiirini çıkarabilirim. Hayat bölünmez, sağlam bir akış olmaktan çıktı, bir mozaik halini aldı: İçinde cam kırıkları, taş parçaları, döküntüler, her şey var. Ben bu mozaikten renkli taşları, değişik maddeleri alıp alıp bırakıyorum. Bence şiirde fevkalâdeliğe gitmek alelâdelik olmuştur. Sanatta üst seviyeler, ellerinde olağanüstü imkânlar bulunduran kimseler içindir. Gündelik hayatımda böyle imkânlara raslamadım. Çevremle sade hayatlar, sessiz hayatlar yaşıyoruz. Ama sanatçı sadelikten zevksizliğe, yavana, alelâdeye kayıyorsa, bu onun kendi suçu, kendi yetersizliğidir.

Hayat ve Şiir

Kısa insan ömründe, hayattan daha orijinal ne olabilir? Mihneleriyle, seyrek ve ufak sevinçleriyle, rıza ve tevekkülleriyle, bu benim gibiler için mütevazı hayat. Sanatçının çevresinden ve kendinden el etek çekip hayal derinliklerine kapandığı fil-dişi kule devri geçti. Asıl gerçek hayatın bölümlerindedir. Sosyal şartlar bizi durmadan kendine çekiyor. Nasıl yaşadığımızı farkettiğimiz ölçüde yaşamamanın şiirini yazıyoruz.

("Behçet Necatigil'le Bir Konuşma"
Anadolu gazetesi, İzmir, 19 Ocak 1947)

* * *

Nasıl Yazarım

Zihnime takılan bir düşüncenin, bir mısraın havasına iyice girmek için, hazırlanarak ve yavaş yazarım. Bu hazırlanışlar için günün en müsait parçası, gece saatleridir. Birçok şiirlerimi geceleyin üstelik masa başında değil de, benden çok önce Şair Dostlarım'da Oktay Akbal'ın açıkladığı gibi, sokak fenerlerinin aydınlığında yazdım. Yorgunluklara çok şey borçluyumdur. Hele sokaklar تنها, karanlık da koyu oldu mu, yorgunluklarınızın hafıflediğini, esrarlı rahatlıklara çevrildiğini duyarsınız. Nisan yağmuru, anılarda arınarak sedefin içine bu saatlerde düşer. Konularımı maddî, manevî cepheleriyle ya kendi hayatımdan, ya çevremden alırım. Ama verişlerimde bir prizmadan geçmişçesine aslı şekillerde değişmeler olur, neticeyi çok kere ben bile tanımakta güçlük çekerim. Realist sanattan dem vuyoruz ya, aldanmayınız! Mevcut üzerinde, hammadde üzerinde yapılan çıkarmalar, düşmeler, işlemeler, realite olarak duygu ya da yergi dolu bir çizgi bırakabilirse ne mutlu! Sanatın ekleme değil, çıkarma olduğunu günden güne daha iyi anlıyorum.

"Edebiyatçılarımız Konuşuyor"
Varlık, sayı 373, 1 Ağustos 1951

* * *

Toplum ve Şiir

Topluma karşı görevli olmak ne şairin tekelindedir, ne şunun, ne bunun. Bu işde herkes görevlidir, görevli olmalıdır. Vicdan diyoruz, yurt sevgisi diyoruz, insanlık diyoruz. Bunlara sahip olmadıkça hani nerde hayvanlara karşı bizdeki manevî üstünlük? Bir insan olarak herkes toplumun dertlerini zaten kendi derdi bilir, bilmelidir; bunun için ayrıca şair olmaya ne hacet? Ama bu böyle diye, siyasî makale mi olacak bütün şiirler? Benim bildiğim; şair, esasen bireysel ve toplumsal dertlerin azabını çeken adamdır. Bireysel-kişisel dertlerin de toplumsal unsurlardan yoksun olduğu iddia edilemez. Bir gözlemci olarak bir toplum tablosu çizen bir şair, bunu eğlenmek, zevklenmek için yapmıyor herhalde. Ama bu tablonun içinde politika yokmuş, ideoloji yokmuş, aktif realizm yokmuş; eh ne denir, herkesin yolu ayrı, her yiğitin bir yoğurt yişi var. Şimdi bir insan avıdır gidiyor. Burda insanı yakalamış, burda kurda kurduğu kapan bomboş.. gibi laflar moda. Sanki Yunus, Baki, Nedim türlü yönleriyle insanı göstermiyordu. Bu av iyi bir av; yalnız yakalıyoruz derken insanı öldürmemek şartıyla!

“Halka inmek” sözünden ben, halkın yaşayışını işlemeyi, halk dilini kullanmayı, halk duygu ve düşüncesini yansıtmayı anlıyorum. Halkın anlayabileceği şekilde olsun diye, sanatın imkânlarını kullanmayıp basitleşmek, halka inmek değildir. Bir halk şairi gibi yazmak da halka inmek değildir. Sanatın güçlendirmesi, yoğunlaştırması, kısmî değişmesi olmadıkça halka inmek, halka ne kazandırır.

“Behçet Necatigil Konuşuyor”

Hisar, sayı 42, Ekim 1953

Evler

Benim şiirlerime vuran ışık, tanıdığım, yaşadığım evlerden gelir. Çevre'deki "Evler" şiirini en iyi şiirlerimden biri sayarım. Orada evlere kuşbakışı bakılmıştır. *Evler* kitabında ise, istediği kadar sokağa açılınsın, sonunda gene evde, kendi evinde yaşamak zorundaki insanın, yerine göre bunalan, yerine göre ümitlerle, küçük, küçüklüğü ölçüsünde büyük sevinçlerle ferahlayan, kendi dünyasını kendi yaratacak olan insanın çeşitli halleri bölüm bölüm ayrıntılı olarak anlatıldı.

"Behçet Necatigil"le Bir Konuşma"

Dünya gazetesi Sanat ilâvesi, 15 Ekim 1954

* * *

Yeni Şiir

Aşağı yukarı 20 yıllık bir tarihi olan yeni şiir, hiç değişmeyecek hammaddeyi evvelce denenmemiş anlayışlarla işleyen şiirdir. Temel, model, değişmiyor. İnsan, Tanrı, yaşamak ilişki ve çeşitleri ve tabiat! Dünya kurulu hep aynı konular. Ama bu konulara bakışlarda ayrılıyoruz. Eski şiirde bir süs, bir ziyinet olmaktan öteye geçememiş temaların çoğu, şimdi hayatımızdan bir parça, hava, su, besin gibi yapımıza bağlı olarak değerlendiriliyor. Yeni şiirde ifade, edâ, örgü, eskisinden çok farklıdır. Parçalar, ayrıntılar arasında ilgi dereceleri değişmiştir. Yeni şiir sorunlar, özler üzerinde derinleşiyor. Güzelle birlikte çirkinini, iyi ile birlikte kötüyü, süsten çok ihtiyacı ve sadeliği arıyor.

Şiirde mana, kafiye ve vezin arıyorum ama hangi ölçüde? Şiiri yapan öğelerin başında mana gelir. Manayı vuzuhtan ayırmak gerek. Haşım'ın "En güzel şiirler, manalarını okuyucunun ruhundan alan şiirlerdir" sözüne tereddütsüz katılıyorum. Kafiye ile vezin, şiirden uzakta, şiirden ayrı şeyler değildir. Her şiir kafiyesini, veznini beraberinde getirir. Kafiye

sadece “mısra sonlarındaki ses benzerliği” diye düşünmek, artık iflâs etmiş bir anlayıştır. Kafiye mısra içinde, birbirinden uzak mısraların çeşitli kelimelerinde de görülebilir. Eski veznin yerini alan ritm, iç ses, bu çeşit dikkatler neticesi ortaya çıkar. Şiirin bu gibi biçim kollayışlarından çok şeyler kazanacağını sanıyorum. Bugüne kadar gelen, günümüzden yarına kalabileceğe benzeyen şiirlerde bu titizlikleri görmüşümdür.

Tebliğ ile Telkin

Kastettiğimiz manada “müdafaa” ancak sosyal şiirlerde bulunur. Namık Kemal’in, Tefik Fikret’in bu yoldaki şiirleri, toplum düzenindeki bazı bozuklukların giderilmesi mecburiyetini tebliğ eden şiirlerdir. Vatan, millet, hürriyet üzerine didaktik şiirde bir fikrin müdafaası görülür. Ama gene Fikret’in “Balıkçılar”ı, “Küçük Aile”si, birer sosyal şiir olmalarına rağmen açıkça bir fikrin müdafii değildir. Tebliğ ile telkin’i birbirinden ayırıyorum.

Şiirin Gayesi

Sanat kolektif olmaya mecbur tutulamaz. Bir aşkı, bir akşam garipliğini anlatan çok güzel bir şiirde gaye nedir? Aşkın, hüznün insan hallerinden biri olduğu gerçeğini mi göstermek? Sanat, sanatçısına göre, fert için de olur, toplum için de! Gaye sözünden muradınız bu galiba.

Konu

İlle şu konuda yazacağım diye, önceden bir düşüncem yok şüphesiz. Ama bugüne kadar yayınladığım üç şiir kitabını karıştırınca, açıkça veya örtülü, bütün konularımın yaşadığım, bildiğim evler ve çevrelerden geldiğini görüyorum. Kendi sınırlarımdan dışarı çıkamıyorum da ondan herhalde.

“Dediler ki”, Tan gazetesi, 26 Ekim 1955

* * *

Etkiler

Bir şair üzerinde iki etki düşünülebilir: 1) Kendinden gelen, 2) Çevresinden, toplumdan gelen etki. Şair kendisini yaradılışının, eğilimlerinin götürdüğü, yazmak istediklerine benzer, onlara yakın, onların üstünde eserler okuyarak, yani okudukları arasında en çok bu tür eserler üzerinde durarak etkiler. Sonra da hayat şartlarından, kendisini belli bir kata bağlayan zorunluktan, yeni çevresinden gelen etkilerle güçlenir. Kendisinden gelen etkiler önlenemezse de, çevreden gelenler seçmeli olabilir. Ama bir de şu var: Şairin çevreye ve topluma bakışı da yaradılışıyla, yetiştiği aile ve gördüğü eğitimle şartlanmıştır. Sonuçta kişilik, iki etkinin de birbirine karışıp ayrılması güç, bölünmez bir bütün, bir yaşayış biçimi olmasıyla mümkün. Böyle olunca "toplumsal sorun" denen şey, dıştan da gelse içimizde dinlenmeli, kök salmalıdır. Yoksa özentidir, yapmacık olur, yama olur, sırtır. En azından, şiirde gerekli lirizmden yoksun kalır.

Şiirin Anlamı

Kapanık, örtülü, mecazlar altında saklı bile olsa, gene de belli, hiç değilse sezilebilir bir anlam, bir yazılış sebebi görülmeli şiirde.

Şiirimizin Bugünkü Durumu

Şiirimizin bugünkü durumu için, umut verici geleceklere muştular çağı.. mı diyeyim? Böyle bir ağız kullanmak, güvensizliği gösterir. Her yeni durum, araştırma olduğu kadar ermedir de. Şiirde her değişme, daha ilk örneklerin hemen yanı sıra bir varışı, bir bitişi de zaten hazırlamıştır. Çoğalacak benzerler hep arama dönemi diye yorumlanırsa, sonu gelmez bunun.

Konu

Dünya ve insan oldukça yazılacak şey biter mi? Bir şairin tükendiği, çekildiği yerde, yenisi başlar yazmaya. Ölüm yani Yunus, yaşamak yani Nedim biter mi? Doğu mitologyasında bir kuştur Kaknus. Ölümü, kanatlarını cırpa cırpa tutuşturduğu çalı çırpıyla yanarak. Külünden bir yumurta meydana gelir, bundan da yeni bir kaknus. Her şair bildiği, hattâ bilmediği uzak kaknusların kalıtım sürdürücüsü olarak, bu altın zincirde bir halka oluşturur.

Arada

İlkin ismi üzerinde duralım! Bir kere bu, arada-sırada ikizleşmesinin kısaltılmışı yani bir zaman zarfı değildir. İki durum ya da şey arasında kalan; yaşanan şeylere, durumlara bölünmüş bir insanın hali belirtilmek isteniyor. Örsle çekiç, yerle gök, hastalıkla sağlık, evle sokak arasında. Bizim bunalışlarımız da var, sevinçlerimiz de. Biz hep arada yaşar, bölünür, iki karşıt şeyden birine tutsak olur ya da onu yeneriz. Yaşa, çağa göre ya yenik düşmüş, ya üstün gelmişizdir. Hayatımızı bu kadar elinde tutan, yolumuzu bildiği gibi çizen, hepimizin kaderi bu yaşama dönemlerini görmeden geçmek, bilmezden gelmek; şiri önemli bir kaynaktan mahrum etmek demektir. Gönüm buna razı olamazdı.

“Behçet Necatigil’e Sekiz Soru”,
Yelken, Aralık 1959

* * *

Şiir ve Sözcükler

Şiire her zaman sözcükten gidildi. Rasgele bir duygu veya düşüncenin anlatımında bile yerini yadırgayan bir sözcüğü

karanlık, belirsiz diye çizer, daha uygun düşenini ararız. Bu böyle olunca yazının en yüce doruğu olan şiirde sözcüğün özellikle (moda sözcüklerden kral'lı bir tamlama ile söyleyeyim:) kralçıçeği olması gerekir. Şu da var ki bir başına sözcük, yani yeter sayıda destekten, yardımcı öğelerden yoksun bir sözcük bir ıssız ada mahkûmudur. Robinson ıssız adaya uygarlıklar ilinden düştü, yeni toprağında ta başından başlamadı yaratmaya. Gerilerde bıraktığı bir zamanların tecrübelerini, ustalıklarını tazeledi, yeniledi. Bir sözcükten, bir serviden, bir nergisten, bir Cezayir'den bir bardakta fırtına gibi çağrışımlar çalkantısı beklemek hata olur. Divan şairi servi diyordu ama, o küçücük beyitte dört beş tamamlayıcı mazzamunu da beraber kullanıyor, ne mi demek istiyor, diyeceğini bunlarla perçinliyor, sağlama bağlıyordu. Evet, şiir gelir gider, ama bu geliş gidiş, bu dönüp dolaşma bir sözcük dolayında sanılsa bile, belli veya gizli atkılarla birbirlerine bağlanması gereken sözcükler arasındadır, yani cümlede. Şiirin gelip sözcüğe dayanması sözünden bunu anlıyorum.

... Evrende her bakış birey ya da toplum olarak içgüdülere, başta korunma içgüdüsüne bağlanır bence. Her yeni şiir derinlerdeki içgüdülerin, tutkuların yeni biçimlerde verilışıdır. Yunus'u, Karacaoğlan'ı, Baki'yi, Nedim'i yeniden yazabilirsiniz, şart değildir onların evrene bakışlarını değiştirmek. Araya sıkıştıracağınız bir otobüs, bir neon, bir krimatoryum, bir Agadir depremi neyi değiştirir yüzyıllar önce de var olandan? O zaman diyelim Yunus, nefs-i emmâresini, yani nefsinin günaha ayartan bedensel isteklerini yok etmek için Taptuk dergâhında çetin sınavlara sokuyordu kendini, bugün yine dünya dayatışlarına karşı koyamayacağını anlayınca günümüz şairi, Golden Gate Bridge'den sulara atlıyor. Nedir değişen? Sadece anlatım biçimi ve yeni sözcükler. Kadîm sırat köprüsünün yerini Golden Gate Bridge ve benzerleri aldı. Yoksa herkes yüzyıllar öncesinde yaşamış bir insanın çeşitli içgüdü ve hallerini tekrarlamak zorunda. Can mumunun alevi eskiden fanuslara sığmıyordu, şimdi projektörlerde, farlarda parlıyor. Yüzyıllardaki edebî gelişme, teknikte paralel süslerin, örtülerin çoğalmasından öteye geçmiyor. Bu bir değişme, gelişme dahi olsa

evrene başka türlü bakış sayılabilir mi? Bir şeyin çapraşık olması, özdeki niteliğini, yalınlığını bütün bütüne yitirmesi demek değildir.

Mutluluk

Mutluluktan anladığım önce ferdî bahtiyarlığımız. Küçük hayatımızdan gelecek kıt kanaat bir mutluluk. Önce kendimizi kurtarmak. Sanat üzerinde çalışmak zaten bir kendini kurtarış çabasıdır. Sanat bencildir, en özgecil ve toplumcu eğilimlerde bile bir kendini kurtarma, kendini temize çıkarma çabası görülür; çünkü bu davranışların temelinde de bir sorumluluk duygusu, başka katların aşağılarda oluşunu biraz da kendi suçu bilmek utancı vardır, bunu yenmek ise sonuç bakımından bir bencilliktir. Bu durumda bireyin önce kendini kurtarması, kendi evinin önünü temizlemesi, onurundan olmadan yaşayabilmesi gerekir. Buradaki kurtuluş çeşitli biçimlerde olur: Vazgeçişlerde, içe kapanışlarda da bir kurtuluş bulunur. Bir ruh dengesi, dervişçe bir feragat, mistik bir ahlâk anlayışı. Ben Batı uygarlıklarından gelmiyorum. Yunan antikitesinin aydınlıklarından gelmiyorum. Mayamda Yunus'lar, Âşık Paşa'lar, "Cife-i dünya değil kerkes gibi matlûbumuz / bir bölük ankalarız Kaf-ı kanaat bekleriz" diyen Fuzulî'ler, deryadil Karacaoğlan'lar var. Evlerin arı duru yaşayabilme özlemini, aile resim ve anılarında mutlanabilmeyi Fikret'lerden, Ziya Osman'lardan öğrendim, onların sürdürücüsü olmak isterdim. Tebdil giymiş Caesar, bugün Arnavutluk'taki Draç limanından İtalya'ya geçerken fırtınadan ürken kayıkçıya: "Korkma, kayığında Caesar'ın mutluluğunu götürüyorsun!" demişti. En azgın denizlerde bile bir mutluluğa, bir şansa inanmak zorundayız; yoksa karşımızda bize kuvvet olacak mutluluk yerine ölümün ikiz kardeşi yalnızlığı buluruz. Yalnızlıklarda dahi sessiz mutlulukların türküsünü çağırarak gerek. Tasaların altında gizli bir sevinç var mı, siz ona bakınız!

1940 Şiiri

Bu şiirde eskiyen parçalar varsa bunlar sorumsuzluk, zorlama yaşama sevinci yüzünden eskidi. Derin, sessiz gitmediği için eskidi. O eskiyen kısım gençliğin şiiri idi. Gençlik her devirde bir süre bu türde şiirlerden hoşlanır, tutar onları, gençlik yarı yarıya kolay romantizmden, pembe renkten hoşlanır. Çok gençlerin ölümsüz gerçekleri yakalaması zordur: Yirmisinde mi erken, otuzunda belki! 1940 şiiri otuzundan aşağı yaşlardaki şairlerin sadece “bir başka lûgat tekellüm etme” çabaları olmakla önemlidir. Elllerine aldıkları sözlük yeni idi, ama sözlükteki sözlerin çoğunu henüz bilmiyorlardı, yaşamamışlardı. Her yaşantı öncelerden gelir, sonralarda bir şeyi, belki evvel-den de vardı, ama görülmemişti, bir şeyi gösterir. O şiirin eskiyen kısmı, sadece bir tesbit, bir tarif, bir enstantane olarak bir zaman parçasını, bir ân'ı gösterdi. Oysa bütün büyük şiirler bir ân içinde bütün geçen zamanların özü olan, acı yaşamaların tortusuyla yazılmış ağır şiirlerdir. Bütün büyük şiirlerde acılı bir rüzgâr eser. 1940 şiirini yanlış yolda yürüttüler. O şiiri alkışlayanlar, ilerde hafifliklerinden kurtulacağını umarak biraz da bir değişiklik ihtiyacıyla sevdiler, tuttular. Geçici bir yaşama sevinci, günlük notlar gibi eter uçuculuğunda bir temel, o şiiri çıkmaza götürdü. O kuşak şairlerinin o yıllardan kalan şiirleri bence ancak derin giden, trajik özlü şiirlerdir.

İnsan Halleri

Evren olalı yenilenen durumlar, insan halleri vardır, bize çok tabii geldiği için çokluk üstünde durmadığımız insan halleri, insanın psikolojik dünyası. Bütün sanat bu psikolojiyi parça parça bulmak peşindedir. Bu psikoloji özde birdir ve çağdan çağa yeni biçimlerde görünür, toplumlarda etik, epik yeni kılıklara girer. Homeros'da yaldızlı benzetmeler, şanlı-parlak nutuklar kılımları kıpırdatmayabilir, ama bir Hektor ile Andromakhe'nin ayrılış sahnesinde şairin kalıcıyı yakaladığını

nasıl yadsıyabiliriz? Yaşamalardan düşmüş öyle koyu gölgeler vardır ki bazı eserlerin bazı yerlerinde, yüzyıllar sonra da aynı durumlarda, aynı saatlerde bir gülümseyiştir, bir gözyaşıdır, koşullu bir reflektir, bir stigma gibi tekrar çıkar yüzeye.

Tanınmanın Yolları

Gençler kolay hayranlık çağındadırlar, azdır tecrübeleri ve kendi yalın, çetin yaşamaları. "Homeros'tan Goethe'ye bir saat çeker" diyor Gottfried Benn. "Goethe'den günümüze kadarsa 24 saat. Diyelim ki bazı şeyler sellere kapıldı gitti, kalmadı onlardan bir şey, ama şimdi bir çöl haline gelmiş kıyılarda, o eski toprakta yeni yeni tohumlar yeşeriyor ya, işte budur sanat." Ha karanlık ve güç anlaşılır olmak, ha açık ve kolay! İşte bir şeyler varsa yaşlı çevreler de görür anlar onu. Tanınmak: Evet, koltuk kabartır, kestirme yollar kendimize güveni besler uzun süre, güzeldir! Sonunda gözü kapalı ve hızlı geçtiğimiz sisli mesafelerin utancı düşündürmezse bizi.

İkinci Yeni

Gottfried Benn'in şöyle bir sözünü hatırlıyorum: "Dinamik dediğimiz; ihtilâlcı, sınır yakıcı anlamına aldığımız şey pratik bir şeydir, şartlardır sadece. Sanat ise statiktir. Sanatın özünü orijinalite arasındaki uzlaşma, uyum; tutumunu ise kütle ile dayanak noktası arasındaki denge meydana getirir." Sonra da Goethe'nin şu sözü: "Genç şairler mürekkebe fazla su katarlar."

Varlık, 1 Haziran 1960/
"Edebiyatçılarımız Konuşuyor", 1976

Şiirde Bütünlük

Birçok şiirler; yer yer güzel de üstelik; biçim, düzen, istif yok-sulu oldukları için unutulup gitmişlerdir. Bir seziş, bir buluş, bir tema ne kadar yeni ve güçlü olursa olsun, sağlam bir deyişe erişemedi mi ömürsüzdür. Genç yaşlarda heyecan sonsuz, il-ham boldur; ama çokluk, bir şey eksik olur: Mısralarda en az-dan güzellik. Şiirdeki “bütün” güzelliği, parça güzelliklerinin kesiksiz sürüp gidebilmesinden, zincirlenmesinden doğar. Ara-da, bir mısraın bile aksamaması; şiirde verilmek istenen bir ha-va, yaratılmak istenen bir iklim sahiden varsa onu bozar, zede-ler. Bu düşüncelerimi, kendi denemelerimde uygulayabilmek isterdim.

Şiirde Mana

Şiirde manaya varmak, belki gizli ama mutlaka mevcut ipuç-larını bulmaya bakar. Şair, manadan ne kadar kaçarsa kaçsın veya manayı ne kadar kendine saklamak isterse istesin, za-man zaman, kendisine o şiiri yazdıran sebepleri, şiirin yakınlı uzaklı kelimelerinde, belki kendi de farkında olmadan ele ve-recektir. Şiirine göre; bir başlık, bir motif; teslim oluş veya is-yanı, ümit veya ümitsizliği çeşitli yollardan değişik şekilde ifadeye yarar. Birbirine yakın manada isimler, sıfatlar, bir ima, bir hatırlatış; bir şiirin okuyucuya ne demek istediğini bulma-mıza yeter birer ipucudur.

Bir şiir, diyelim on beş mısra, şöyle kelimeler olsun içinde: “Kırık, sönerken, ağır, kan ter içinde, siyah, dar, uzakta hal-siz...” Bu kelimelerin arasında anlayamadığımız, manalarını birden kavrayamadığımız imajlar da bulunsun. Biz bu körka-yaların, görmediğimiz altta bir koca karaya bağlı olduğunu, yani bu şiirin bir yaşama bezginliği şiiri olduğunu pekâlâ kes-tirebiliriz. Deminki sorunuzda “şiir havası” dediniz. Şiir ha-vası, bu gibi çağrışımlardan, dikkatli bir okuyucu hayalinin kolayca doldurabileceği mecaz ve alegori boşluklarından kuv-vet alır.

Hayal ve Yaşanan

Hatıraların yani yaşanmışın payı. Batık bir şeyin su altında zamanla geçirdiği değişimi düşünün! Biçimi, ağırlığı, rengi gittikçe başkalaşır. Hayal de, hatıra da su altında birer eşya gibidir. Hayal yaklaşımadığı, hatıra ayrıldığı, koptuğu için, ikisi de gerçeğe bir hayli uzak. Her hatıra bir hayaldir. Hiçbir olay, yaşandığı anın niteliklerini tam olarak devam ettiremez hatıra olunca.

Hatıra geride kalmıştır da hayal ilerdedir diyebilir miyiz? Kuvvete bakar. Hatıra ileri geçer, hayal geri kalır, olur ya! Ayakta tutan dinç hatıraları sönük, cılız, ümitsiz hayallerden yeğ görüyorum.

Mutlu Azınlık

Mutlu azınlık. Son ayların tartışma konusu. Sanatçıların bir kısmı nedense, tâ Dante devrinden gelme bu deyim karşısında parladılar. Haklı idiler bir bakıma. Çünkü mutluluğun ancak bir azınlığa lâayık görölmesi, çoğunluğun mutsuzluğunu hatırlatıyor; incitici, küçümser bir mana taşıyordu. Ama ne çare, bütün sanat faaliyetleri mutsuz çoğunluğa hitap amacını gütse bile, mutlu azınlıkça değerlendirilir. Mutlu azınlığın yüzde seksenini ise, sanatçının sosyal çizgisi üstünde, onun dünyasına belki de tamamen yabancı, belki de lütfen bir göz atacak kimseler teşkil eder. Mutsuz çoğunluğun, ona kendisini tanıtan sanat eseri karşısında durumu, davranışı meçhuldür şimdilik. Hayatı ile mutsuz çoğunluğu temsil eden bir sanatçı dahi, eserleriyle mutlu azınlık planına geçer. Ben bu işi böyle anlıyorum.

"Edebiyatçılarımız Ne Diyorlar", 1960

Kalabalık ve Tenha

Genellikle ön plan, geri plan olarak anlıyorum şiiri. Ön planda yani yakın mesafede hayatın görüntüleri vardır; kendi hayatımız, toplum hayatı, toplum ve dünya sorunları var. Peki, arka plana ne kalır, diyeceksiniz. Kendimiz kalırız. Bölünmüş, ilişkilerde dağılmış bizden ne kalmışsa, o vardır geri planda. Tasarrufları, yağmaları önlemiş, direnmiş, kaybolmamış ayrıcalığımız, kişiliğimiz kalır. Geri plan bir bilançodur, bir muhasebedir. Hürriyetimize ancak orada kavuşuruz. Montaigne, yalnızlık üzerine bir denemesinde bir dükkândan söz eder. Gündelik hayatın gürültüleriyle dolu, alışverişlerle yüklü bir dükkân. Ve biz ordan oraya, bir müşteriden ötekine koşan, işi başından aşkın bir tezgâhtar ya da dükkân sahibiyizdir. Ama yalnızca bu telaşlı hayat, gün boyu o dükkân, bizim saadetimiz olabilir mi? Hayır! Dükkânın arkasında tamamen bizim, küçük bir odamız olmalı. Zaman zaman oraya sığınmalı, gerçek hürriyetimize, o kısa aralıklarda orada kavuşmalıyız. Orada kendimizle konuşur, susar, düşünür, dinleniriz. Orası bir kurtuluştur bazı mecburiyetlerden. — Montaigne söyler bunları. Tam bu kelimelerle değil tabii, o güzel söyler. Şiir deyince ben de böyle kalabalık bir dükkânı ve dükkânın arkasında küçük, تنها, gönlümce bir odayı düşünüyorum.

Değişmeler

Başlangıçta, yani 1945-1955 arası yazdıklarımda, anlatma unsuru ağır basmış. Yani, yaşama durakları bir kere de benden geçerken gözlemler, tesbitler üzerinde durmuşum hep! Geri planı olmayan tesbitler bunlar. Düşündürmüyor, yormuyor, çağrışımlara kapalı, ayrıntıları belli, anlamları açık. 1955'ten sonra beğenmez oldum bu anlayışla yazılmış şiirleri ve öykü unsurlarını azaltıp, kısıtlayıp sadece bir duyarlılığı sezdirme, bir telkin, bir yaşantı birliği sağlama yoluna saptım. Modern şiirin biraz da okuyucu tarafından doldurulması gerekli boşluklar taşıdığını bilmeyen, böyle bir şiir tecrübesinden geçme-

miş kimselere bu tür şiirler biraz katıdır, kapalıdır, kabul ediyorum. Ama, şiirin ilk bakışta çapraşık ve bilmeceli görünmesi, onun çözülemeyeceği anlamına gelmez. Ön planla geri plan arasında bağlar, belirli motif örgü ve atkılar varsa, her şiir, bir kumaş gibi iplik iplik açılabilir.

Toprağa Bağlı Şiir

Şiir millîdir, önce dil yanıyla bu toprağa bağlıdır. Yüzyıllar yılı bu dili işlemiş usta şairlerin dil tecrübelerinden, dile kattıkları zenginliklerden yararlanmak gerekir. Çok yeni kelimeler bir yana, her kelimede, hele şiirlerden geliyorsa bir çağrışım gücü, bir anı zenginliği vardır. Özellikle son yıllarda Divan şairlerimizin tevriye zevki düşündürüyor beni. Hoşuma gidiyor. Anlam kaymaları, değişik çağrışımlar yaratmaktan yana, Türkçemiz ne kadar zengin! Bırakın cümle kuruluşlarını, deyimleri, türlü süsleme yollarını, bunu şunu, tek kelimede başka başka anlamları düşündürme imkânı bile, gelenekten yararlanmak, bir geleneğe daha kapı açmaktır bence. Biçimde, söyleyişte her zaman olabilir bu.

Bir radyo konuşmasından, 10 Aralık 1968

* * *

Gençlere Öğütler

Benden öğüt istiyorsun yani. Pend-nâmeler vardı eskiden. Neyse! Fakat birçok özdeyişlerin ve bu tür öğütlerin çekim gücü çok azdır. Çünkü genç sanatçı, çokluk kendi doğrusuna gider, bu yol kendi yolu olabilir mi, düşünmeden gider. Çocuk dergilerinde, magazin sayfalarında gazetelerin, resimli bilmeceler vardır: Bir dörtgen, sağ üst köşede bir şato meselâ, sol alt köşede diyelim bir şövalye. Ve karışık yollar, labirentler, şövalye ile şatonun arasını arapsaçı gibi sarmıştır. Şimdi şövalye, şatoya hangi yoldan varabilir? Bunu bulacağız. Elinizde kalem, şöval-

yenin önündeki yolların birinden yola çıkarsınız. Çok sürmez, yol kapanır; geri döner, ikinci yolu denersiniz. Bir süre gene engelsiz gidilir, derken yeni bir çizgi, yani duvar yolunuzu keser. Neyse uzatmayalım, şövalyeye açık yolu, resimde fazla oyalanmadan görmek gerek. Çünkü dakikalar sayılıdır, çözüm dakikaları. Yani sanatçının kendi toprağını bulmakta gecikmemesini... özlemek mi dedin... neyse, öğütlüyorum. Bir halk şairimiz güzel demiş: “Evvel kendi kendin ol / Sonra elden hazer eyle!” (Güldü, ağzında sigara, güldüğünden, düşünüyordu, önledi.) Biraz da Osmanlıca öğrensiner! Zengin, verimli bir hazine dir ardımızdaki. Genç şairlere öğütler döşenmiş Batı yazarlarına paralel, bizim eskiler de vermiş öyle öğütleri. Kabusnâme’den başka Harâbat önsözüne, Tâlim-i Edebiyat’lara kadar. Ve şuârâ tezkireleri. İbret gözüyle niceye dek gaflet uykusu? Gerekli! (Gene güldü, sigara sönmişti, ama ağzındaydı gene.) Yoo, hayır, isterlerse! Seks bunalım ve yozlaşmalarıyla bitiyor mu? Bunalım her zaman vardı; iş çilede! İncir çekirdekleri! (Güldü) Moda akımlara, sözcüklere boşver! İnsanoğlu devamlı bencildir, ama bir dâvaya adanmış gösterebilir kendini. Cân-ı aziz her şeyden evvel! Sonra oturur ve döktürür. Önemli olan nedir? Kendi ben’imizi bulmak. Yani ne etsek kurtulamayacağımız bir ben de vardır bizde. Onu bulmak!

Çağdışı Olmak

Çağdışı olmak korkusuna aldır mıyorum. Paylaşılan ve herkesle ortak zaman değil, tekil, bireysel ve bölünmez zamanı oluşturur sanatçıyı. Varsa öyle zâti zamanın, korkma! Tutarlı olmak yani. Otobüs fazla sarsıyor da sen de ataktaysan, düşmemek için sabit bir şeye tutunamaz mısın. İşte o. Kendinde bulacağın, hiçbir şeyle değiştirmek istemeyeceğin bir şey.

Asfalt ovalarda abdalı yürüttüm çünkü. Divançe, battal bir kelime. Sen aldırma! Keçi yi yardan uçuran bir tutam ottur, otu iyi seç ki, uçtuğuna değsin!

“Gençlerden Bekledikleri”

Yeni Dergi, Eylöl 1969

* * *

Beni En Çok Dolduran, Doyuran Şair Oktay Rifat

Otuz yıldan fazla bir süre öğretmenlik yaptıktan sonra, emekliliğini isteyen ve geçen ay emekliye ayrılan şair ve yazar Behçet Necatigil, en beğendiği şairi yabancılardan değil, Türklerden seçmeyi tercih ediyor: “Asıllarını bilmediğim için, örneğin, İngiliz, Fransız ve Amerikalı şairler üzerine bir yargıya varmam ve seçme yapmam güç. Almanca bildiğim ve şiirlerini çevirdiğim için Rilke ve yenilerden Günter Eich’i en beğendiğim Alman şairleri arasında sayabilirim” diyor. Sonra, çok kısa bir an düşündükten sonra Türk şairleri arasında en çok Oktay Rifat’ı beğendiğini belirterek şunları söylüyor:

“Birkaç yıldır beni en çok dolduran, doyuran şair Oktay Rifat oluyor. Yıllar bu özlü şairi yıpratamadı. Onun kargalar, tilkiler tuzağından kurtulup bilgeliğe, yani şiirin kurumaz kaynağına varmış olması beni de sevindiriyor. Günün eğilimi bizi kolaya ayartır; gün nedir, gün ufkun büyüklüğünde yatar. Oktay Rifat bunu anladı; şiirin uzun yüzyıllar boyu bir mecaz işi olduğunu, güncel ve gündelik yaşantılarımızın ancak mecaz potasında sonraki zamanlar için dayanıklılık kazanacağını, polat boyutlar kazanacağını biliyor. Şiir, zamana, mecazla meydan okur. Mecaz denen Türkçesi bile henüz tek sözcükle verilemeyen bu çok yönlü hazineyi Oktay Rifat cömert usta bağışlıyor. Ben onun 1969’da çıkmış son kitabı *Şiirler*’deki sırlı pitoreski, oturmuşluğu düşünerek böyle konuşuyorum. O kitapta örneğin “Sokakta” şiiri. Ben o şiiri bir hafta, öğretmenliği olduğum her sınıfta bir ders boyu açıkladığımı, açtıkça açıldığımı, dolduğumu hatırlıyorum. Küçük bir şiirdir: “Kedi gözünü incelmış sokakta / Omzumda kaygan urganı yağmurun / Eski bir ölü çekiyorum yedekte” diye başlar. Küçük, ama büyük bir ustalık işi. Şiirin uzun yıllara bağlı yatırımında gün yatar, günlerimiz yatar.

Bir ikinci şair deseydiniz Turgut Uyar’ı eklerdim; o da bana çok şeyler öğretti. “Uzun hikâye.”

Sokakta

*Kedi gözü gibi incelmış sokakta,
Omuzumda kaygan urganı yağmurun,
Eski bir ölü çekiyorum yedekte.*

*Görüntümün ekseninde dönüyorum,
Bir kapı açıyorum kendime benzer.
Bir gözüm uyudu, bir gözüm ayakta.*

Gece akrep gibi iniyor duvardan.

Milliyet Sanat, 3 Kasım 1972

* * *

1973'e Girerken

Cahit Öztelli bu yıl başlarında bütün halk türkülerimizi Evlerinin Önü diye bir kitapta toplamıştı, onu hatırladım. Evlerinin önü nedir? Türküsüne göre değişir: Kuyudur, mezardır, taşlıktır, bahçeliktir, vişne fidanı veya bostan... çoğaltmak bize kalmış. Yani cümlelerin yüklemi devamlı değişir. Gözlerin gördüğü şey, görüş yerine, uzaklığa, zamana göre değişir. Sonra öznedeki evler, hangi evler, kimin, kimlerin evleri? Bu da şiirden şiire değişir. Günümüz Türk şairleri (ve anlatı türlerinde yazarlar) aynı şeye, bir yandan değişik gözlerle bakarlarken, bir yandan da bugüne değin görülmemiş şeylerle karşılaşılıyor, onları ilk görmenin, hiç değilse daha belirgin görmenin heyecanı içinde başka başka biçimlerde yazıyorlar. Şiir de devamlı kendini yeniliyor böylece. Baki, Kanunî'ye yazdığı bir mektupta, padişahın bir gazelinde gördüğü bir buluş için: "Bunca zamandır ki, eğer şuarâ-yı Acem, eğer şuarâ-yı Rûm, mihrâba müteallik nice sözler söylemişlerdir, aslâ birisinin hâtırına bunun gibi tasarruf-i hâs gelmemiştir" demişti. Tasarruf-i hâs, yani yepyeni bir buluş! Hele şiir, buluşlarla güçlenir. Günümüz Türk şairleri, kendilerine özgü diller, yapılar, biçimlerle ayrılıyorlar birbirlerinden. Tek

tip üniforma giymemeleri, özgürlükleri için gerekli. Sanatın standardlaşması yozlaşma olur. Şairlerimiz arasında, daha şiire göz atar atmaz seziliveren farklılıklar, değişik bakış açıları oldukça, bugünkü şiirimizin gücünden şüphe edebilir miyiz? Şiir portföyümüz, hep bir başka dil konuşan şairlerimizle dolu: Attilla İlhan'ın sözlüğü ayrı, Metin Eoğlu'nunki ayrı. Hasan Hüseyin başka türlü konuşuyor, Ceyhun Atuf Kansu ve Ali Yüce başka türlü. Sonra şiir, kendini yakanların çoğaldığı çağlarda yarınları keyf için seyrediş de değildir. Söndürmek, önlemek, durdurmak için çabalayıştı, koşuşmadır bir yandan. Yangınlarda, yarınlarla alay edilir mi? Şiir hiçbir şeyi alaya almaz: İronik süslemeleri de olsa şiir tümüyle ciddiyettir. Ciddiyet, şiirin özünde, cevherinde var. Meselâ Salâh Birsel'in şiirleri ciddî şiirlerdir. Yalnız: Görünüşteki gülümseticiliğe aldanır okuyucu, ciddiyetin farkına varmayabilir. Çıkan yılın başarılı şiir kitaplarından "Haydar Haydar"da Salâh Birsel, hiç de hafifsemiyor çağı, ölümlü, insanın meselâ ilerleyen zamana, baskın güçlere karşı acizini. Yani trajik olanı "kendine özgü" bir bakış açısından yansıtıyor. Şunu demek istiyorum: Okuyucunun, alıcının niyetine de bakar şiirler. Okuyucu vardır, tabloyu palet gibi görür, ayrı iki şey arar şiirin dolayında. Palet nerde kalmıştır, tablo nerde başlar, ayırmak zahmetine katlanmaz bu ikisini. Yani şiir eğitimi diye de bir şey vardır, olacaktır her zaman. Şiir en azından bir mecaz bilgisi gerektirir. Dağlarca Fâzıl mecazlarla doludur, Sabahattin Kudret öyledir, Edip Cansever, Gülten Akın öyledir. Soyut-somut iç içedir, kenetlenmiştir günümüz şiirinde. Artık "Balıkçılar", "Kesildi mi Ellerin?", "Küfe" vb. gibi manzumelere dönebilir miyiz? Şiirin içinde öykü, mesaj; dolaylı anlatımlar, alegoriler, teğetler toplamında organik bir varlığa kavuşur.

Sevdiklerim

Oktay Rifat'ın *Varlık*'ta, Şubat sayısında "Mısır Dönüşü" diye bir şiiri çıktı ki, şiir işte. Son yıllarda Oktay Rifat benim için başta şair. Külebi, Cumalı, ötekiler, sonrakiler, hele benim neslimin şairleri, üç aşağı beş yukarı yaşıtılarım, hepsi şiire sa-

dık, şiire tutkun, şiirin kulu kölesi kişilerdir. Her birinin Türk şiir tarihine olumlu, yapıcı katkıları oldu. Şair objektifini ister bireysel inceliklere çevirsin, ister kitle sorunlarına kaydırsın, kentsel-kırsal düğmelenmeler, çıkmazlar... fark etmez benim için. Yeter ki şarlatan olmasın, yutturmasın, içten-onurlu bağlı kalsın şiire. Aslında her güçlü şiir bir çıkartmadır, uyuyan topraklara uyumayışlardan.

Başarılı Şiir

Başarılı şiir, biçimle özü sağlam perçinlemiş, kaynaştırmış şiiridir bence. Yalnızlıklarda olduğu gibi, şiirlerde de kalabalık, bir uyumsuzluktur.

Çekemezlikler

Başkalarını küçümseyerek, çekiştirerek kendilerini yücelteceklerini sananlar, aldanır. Lunaparkları bilirsiniz: Geniş bir çadırın içinde çocuklar ya da büyükler küçük otomobillere binerler. Kollayışla sürülmeyen arabalar birbirine çarpar, karambol olur, trafik tıkanır. Uyanık sürücü, gürültüye aldırmandan, dikkatli zikzaklar çizer, atar turunu. Zaten olup olacağı, yer sahibinin "yandı!" diyerek, devinimleri durdurmasına kaddır sürülen sefa. Eh, onu da başka arabalara toslayarak, itiş kakış azaltmak, hem kendini hem başkalarını biraz daha uzun sürebilecek bir oyundan etmek, aptallıktır hakçası.

Milliyet Sanat, 22, 2 Mart 1973

* * *

Benim "Zebra"m

Zebra... evet, az duyulmuş bir isim, bizlere oldukça uzak bir isim. Ama biliyorsunuz, bir hayvandır zebra. At türünden bir

hayvan, attan daha küçük. Siyah-beyaz yol yoldur postu. Afrika'nın ormanlık bölgelerinde sürü halinde yaşayan bir hayvan. Afrika, Avrupa, bir kıta, kıtada bir kesim, bir bölge için gündelik hayatın tabiileşmiş bir parçası olan bir şey, bir başka yerde görülmemiştir, yeniliktir, ilginçtir.

Bu kitabımdaki şiirlerle zebranın ilgisi şu: Zebra, Afrika dışı ülkeler için, hayvanat bahçelerinde, sirklerde göstermelik bir hayvandır. Uygur ülkelerin, tel örgüler içinde, yarı alay, yarı acıma, seyrettikleri bir hayvan. Benim görüşümle her sanatçı da değişik çevreler, ortamlar için, az çok bir tel örgü yaratığıdır, terbiye edilmek istenen bir yabancısıdır. Olduğu yere tam intibakı imkânsız, siyah beyaz karşıtlıklar, paralellikler arasında tedirgin bir yaratıktır. Bir sirkten ötekine götürülür, bir hayvanat bahçesinde anlayışlı, anlayışsız bakışlara peşkeş çekilir. Bir katlanıştır bu. Zebranın katlanışında bir rintlilik de vardır. "Siz beni yadırgayın, eğlenin benimle, ama ben dirilirim, yıkıldıkça dirilirim. Ya sizin diriniz? Ölüden farklı mı sanki, neyin farkındasınız?" der gibidir zebra.

Mayamızdaki Acı

Acının mayamızda olduğunu kim inkâr eder? Ama insan hayatında asıl yangınlar akşam sularını, saatlerini bekliyor. Çünkü anıların daha da keskinleştiğini, birçok şeyin önlenemezliğini sonra sonra daha derinden anlıyorsunuz. Diyelim kendi özel hayatınızı hale yola koydunuz, kurtuldunuz mu sizin dışınızda olan gerçeklerin hatırıya, hafızaya hücumundan? Sanat bencilliğe ters düşer. Bir toplumun malısınız, gelenekleri, törenleriyle gür bir damarın bir parçası oldunuz, en azından bir çevrenin malısınız, bir sürü ilişkiler, sorumluluklar var. Bunları gereği gibi yerine getiremeyişin utancını yaşarsınız. Hangi birine yetişeceksiniz? Derken bir boşluk duygusu, kör kuyu gibi derinleşir önünüzde. Artık çok az beyazın yanında, size hâkim olan duygu, siyahtır.

Yaşamak Azaptır Çok Zaman

Bu bir ruh yapısı sorunudur, sonucudur. Ben ilk kitabıma o mısrayla başlarken elbet bilemezdim değişmez doğrultunun bu olacağını, olduğunu. Belki bir tesadüfün yüze çıkardığı, demek ki bilinç altında vardı, yeşerdi, kök saldı.

Değişmek

Değişmek... hangi anlamda? *Zebra*, benim on birinci kitabımdır. Hayat görüşüm olduğu gibi kaldı. Yazış tarzında, anlatış biçiminde zamanla değiştim çok. Ana dilimin, Türkçenin yani, türlü imkânlarından, kelimenin türlü anlam gücünden faydalanmakta az şair, benim gösterdiğim çabayı göstermiştir.

*Zebra üzerine konuşmadan,
Konuşan: Doğan Hızlan, Mayıs 1973*

* * *

Divan Şiiri

Divan sözü nedense ürkütüyor bizi. Bu söze karşı alerji var. Aklımıza ters bir çağrışımla ev mobilyası sedir mi geliyor nedir, Divan'ı rahatlık, yan gelip uzanma sanıyoruz. Divanece bir görüş! Divan edebiyatı bir konfor, bir lükstür de Halk edebiyatı sırf yoksulluk, savaş, çatışma mudur? Divan şiirinden yararlanmayı, ölmüş kelimeleri diriltme diye almıyorum ben. Estetikten, istiftten, disiplinden yararlanmak diye alıyorum. Halk edebiyatı, bir yanıyla, birkaç ozanıyla nasıl toplumcu şiire kaynak olabiliyorsa, Divan şiiri de biraz kapalı, biraz soyut şiire öylece destek olur. Halk edebiyatı gibi, Divan edebiyatı da çok fire verdi elbet. Halk edebiyatı döner dolaşır, üç beş ozanda son bulur, ama Divan edebiyatında bu sayı üç beş kata çıkar, ben öyle sanıyorum. Fakat şiir ne yana yönelirse yönelsin, geçmişten tam kopamaz. Eski motif ve imgeleri de değerlendirmek,

onlarla da beslenmek zorundadır. Kendimize, yani eski yüzümüze gözgü (ayna) olmamız, kendimize özgü olmamızı kolaylaştırır.

Kısa Şiir, Küçük Şiir

Hikmet vardır ister Halk, ister Divan şiirimizin kısaya, öze düşkünlüğünde. Kaç beyittir gazel, rubai; kaç dörtlük koşma, semai, ilâhi, varsağı? Varsak baksak kasidelerde, destanlarda, uzunluklarından ötürü gereksiz kıtıklar, atılmadık safralar görürüz. Şiiri az kelimeyle kurmak, şiiri korumaktır. Düzyazı uzatmayı gerektirir; düzyazı dahi, şiir yoğunluğuna, şiir özüne, kısaltıldıkça kavuşuyor mu? Az sözcük ne sadeliktir, ne özetleme. Nedir? Anlam gücünü, çağrışım boyutlarını türlü yorum olanaklarını pekiştirme, depo etme çabasıdır. Düzyazı ne de olsa kolaylıktır, ürkütür deniz beyaz; açılırız. Şiir, kıstlama ve anlatım toparlanmalarında gene de cesur bir açılma oluyor.

Şiir Okuru

Tam bilemeyiz kimdir, nerededir bugünkü şiir okuru. Yaklaşık, benzer havaların birbirini çekmesi, sevdirmesi dışında, ayrı kutup şairlerinin birbirlerine biraz merak, biraz haset, kin ve içlerlemeyle şöyle bir bakıp geçmeleri vardır. Bence bir şairin gerçek okuru, şairin uzağında, şairden habersiz, aynı duyarlılığı bölüşen kişidir. Şair daha çok, böyle gizli okurların düşünce ve güveniyle güçlenir. Çünkü normal olarak, şair sayısı eşit olsa okur sayısı, yatar şairlik. Ne güzeldir o atasözü, çok beğenirim: “Keçiye yardan uçuran bir tutam ottur.” Kendisini belki göremediğimiz, ama kokusunu duyduğumuz için ilerlemeyi göze aldığımız şifalı bitkilerdir şiir okuyucuları.

Çağdaşlık

Benim şiirlerim ister Tekke ve Divan şairlerinin imge, kelime katkı ve desenleriyle dokunsun, ister kendi patentimle katıksız benim imalatım olsun, çağdaş-günder bir soruna, bir duruma da yaslanır. Çağın, çağdaş insanın, ağırlığını duyduğu baskılardan, acılardan birine yaslanır, ipuçları verir. Kendiliğinden öyledir. Yani şunu diyeceğim: “Yazmanın süresiz ertelenmesi”, meselâ kendi kişisel hayatımızı türlü çekinmelerden ötürü açık, rahat yazamayacağımız anlamına geldiği gibi, kişinin dışında, geleneksel-töresel, toplumsal ve yasal zorunluklar yüzünden duraklamaları, tutuklukları da kapsar.

Önde Giden Şiir

Ülkemizde şiir, öbür edebiyat türlerinin yanında değil, önündedir. Günümüzdeki durumuyla da önündedir. Çünkü önce en çok o görülür, o göze batır, o tartışılır, o izlenir. Dikkatler en çok ona çevrilmiş, kulaklar en çok ona verilmiştir. Tehlikeli olabilir; kılçıklısı, dikenlisi zor, fakat özlüdür, değerlidir. Lapa gibi, lokum gibi olanları kolaylıktır, fakat çocuk ellerinde sıvılaşır, ele yüze bulaşır, el yüz kirletir.

Kitaplar dergisi, 3 Haziran-Temmuz 1973

* * *

Nasıl Yazarım?

Değişik saatlerde, çelişik durumlarda yazarım. Esin, bir birikimdir: Bilinçte, bilinçaltında algılar birikimi. Çok öncelerdedir başlangıç; vakti gelir, uç verir. Bu uca belbağlarım, bir mutlu aydınlığa çıkarmak isterim, kımıldayan bu kutlu işaret. Yavaş ilerlerim, beklerim, kollarım. Sıkıntısını yaşarım, çe-

kerim. Belirsiz, belirmeli artık, dönülemez bir biçime girmeli, kalıplaşmalı; yanlışıyla doğrusuyla bir şey çıkmalı ortaya. Aklim ona takılmıştır.

Başlanmış bir şiir, bazan aylarca bekler cebimde. Sol cebim böyle müsveddelerle doludur. Bunlar, işlendikçe kılıktan kılığa girer ve sonunda sözde kesinleşirler. Bence her şiir, yazılmasından, basılmasından, eriyip gitmesine kadar, dört beş dönemden geçer: Muhabbet, şehvet, şefkat ve nefret dönemleri. Her taslağa muhabbetle bağlanırım, sonra şehvetle, tutkuyla duyurum o şiiri. Sonra şefkat dönemi başlar: Kusurlarını görmüşümdür, neden sonra cıızlığını görmüşümdür, ama kendimden bir parçadır, beni bana gösteren bir aynadır. Tozlu bir ayna. Acırım ona, şefkat duyurum. Fakat bencildir, acımasızdır şair. Bu yüzden de şefkat giderek nefrete dönüşür: Yazılmasaydı keşki. Bir yüzkarasıdır, neden sonra, şimdi. Harika gibi görünmüştür, adileşmiştir, güdüktür, bîçaredir. Her şey yarım yârim! Ve nefretimde haklıyım da: Gözlerimdeki perde düşmüş, açıkça görmüşümdür yetersizliğini o şiirin.

Bu durumda nasıl yazıyorum? Bile bile yazarım. Sık sık tepen, şifasız bir hastalıktır yazmak. Avuntu. Bilerek yazarım: Bütün çırpınmalar boşuna, öz yoksa. Bunu bilir, gene de yazarım. Öz var sanırım; zaman geçer, öz sandığım uçup gitmiştir bardaktan. Çünkü dayanıksız bir su idi. Et çürümüş, gülünç bir iskelet kalmıştır geride.

Kurşunkalemle veya dolmakalemle yazarım. Tükenmezle yazmak şiire hakaret gibi gelir bana. Tükenmez kalem, tükenecek bir şeyleri boş yere uzun süre yaşatmak çabası gibi gelir.

Bazı şiirler gözlerimi yaşartmıştır yazıldığında. Bütün başarılarda gözlerim yaşarır, bütün ayrılışlarda aynı şey. Her başarı bir ayrılıştır. Gene de kavuşmak, yani yazmak başka oluyor. Bir umuttur yok olmaya karşı az çok hazırlıklı olmak. Ama yol uzun ve tez biter bütün azıklarımız.

Gençlik yılları, gece تنها caddelerde fener ışıklarında yazardım; şimdi kapalı yerlerde, masalarda da yazabiliyorum.

* * *

Sessiz Bir Akım: Şiir

Okuyucunun, şiiri ikinci plana attığını, diğer türleri ön plana geçirdiğini kabul etmek istemiyorum ve sanmıyorum. Kendi açımdan bunun gerekçeleri de var: Şiir kısadır, sınırlıdır, pratiktir. Beğendiğimiz bir şiiri hemen kopya edebilir, günler gününü cebimizde taşır, açar açar okuruz. Ben meselâ okuduğum bir hikâye kitabını, bir romanı ikinci kez okumuyorum, okumaya ihtiyaç duymuyorum. Şiir kitapları öyle değil. Sevdiğim şairlerin şiir kitaplarını, seçtiğim şiirlerini defalarca okumuş, yazmışımdır.

Sonra öğrencileri düşünün! Çoğunun şiir defterleri vardır. Yıllar yılı sürmüş öğretmenliğimden biliyorum. Karşılaştıkları yeni kitaplardan beğendikleri şiirleri eklerler hep bu deftere.

Şiirin bu kolaylığı, bu pratikliği, onun daha yaygın, ortalar da görünmese bile daha geniş bir etki alanına sahip olduğunu gösterir. Şu var ki, şiir biraz da gizli âyin gibidir. Dergilerde ve gazetelerin edebiyat sayfalarında çokluk, hikâyeciler, romancılar ve eserleri ön plandadır. Değerlendirilmeleri, eleştirilmeleri, yazarlarıyla yapılan konuşmalarla düzyazı türleri daha çok göz önündedir. Onlar seslidir. Çok zaman şiir, şairle görünmeyen okuyucular arasında sessiz bir akım gibidir.

Devrimci Şiir

Devrimci şiir, mesajını çok afişe eden, çok belli eden bir şiirdir. Söyleve, irşâda kayar. Asıl estetik ağırlığını unuttur. O tür şiirin, ben her zaman özlü, yoğun şiir olduğu kanısında değilim.

Ben şiirin ürküten bir şey olmasını yadırgıyorum. Şiir, ne kadar yumuşak, ne kadar derinden gelen bir güç olursa, o kadar ortak yaşantılara açık olur. Her şeyden önce, şiir, çok destekler isteyen ve çağrışımlara yaslanması gereken bir özümlemedir. Belli bir doktrinin sözcüsü olmaya kalktığı takdirde, tek doğrultulu ürünü olacaktır. Ki bu da birçok dil, anlatım

ve edebiyat sanatları gibi olanaklarla desteklenmedikçe, şiirin yarınlara geçmesini önler.

Yüzyılların büyük şairleri Yunus'lar, Karacaoğlan'lar, Pir Sultan Abdal'lar tek tek incelendiklerinde, bunların hayat acıları, tutkuları yanı sıra korkunç bir dil ve anlatım güzelliğine bağlı oldukları apaçık ortaya çıkar. Bundan şu sonuca varmak isterim:

Önümüze belli bir ilke koyarak bir şey yapmak ister de içine biçim ve anlatış yoğunluğunu sindiremezsek yarım, güdük bir sonuçla karşılaşırız. Aslolan duygudur, keskin bir duyarlıktır. Sonra da bunu, elden geldiğince ustalıklı biçimlendirmedir.

Aslında şiir, bir bilgece bilmezlikten geliştir, eski deyişle: tecâhül-i ârifâne. Yoksa hiçbir şairi o kadar saf sanmayın! Bir şair, belli bir süre içinde moda olan yönelişe uzak kalıyorsa, bu onun çağın sorunlarına sırt çevirmiş olduğunu göstermez. Ama o, kendine göre bir iş bölümü yapmış, tezgâhını ona göre kurmuştur. Bildiği zanaatın dışına çıkmadan, çıkamadan, o zanaatın en iyi ürünlerini vermeye, içtenlikle vermeye yönelmesi de bir kişilik, bir ahlâk, bir tutarlılık belirtisidir. Gerçi solo tek başınadır ama, ayrı ayrı tek şey arama yollarıdır şiir.

Devrimci olmayan, öyle görünmeyen şairin de devrimcilerin varmak istedikleri insan gerçeğine varmadığını nasıl söyleyebiliriz?

Klikler

Tanpınar'ın bir sözü var, diyor ki: "Edebiyatta benzememek esastır. Benim söylediğim aksini söyleyenden hiç olmazsa biraz daha hoşlanırım. Edebiyat biraz düşmanlık işidir. Bana fazla yaklaşanlardan kaçırım." - Tanpınar'ın bu sözünden şu sonucu çıkarmak istiyorum: Klikleşmeler benzeşmeleri emretmektedir, ille bizim gibi yazsınlar demektir. Oysa hemen yanı başımızdaki arazide, en az bizimki kadar düşündürücü veya yararlı sanat fideği olmaya elverişli besin ve bitki alanları vardır.

* * *

Yetenek ve Yatkınlık

Yetenek ve yatkınlık, çoğu zaman çocukluk tarlalarında boy atan delicelerdir. Yabanidir, zehirlidir tohumları. Güzel görünür, bir işe yaramaz. Ama zamanda anlaşılır fosluğu. Yeteneğe güvenmek aldatır. Uzun bir çaba, sabır ve dönüştürme gerekir. İslâh edecek, uğraşacaksınız! Gür su, kanal düzenine, baraja sokulmazsa, boşuna akar gider. Rastlantıya da her zaman inanmışımdır. Ama sanat hayatımda, başlangıçta ve bir ömür boyu, bende yazma ihtiyacı yaratan şeyler, daha çok kişisel (kişisel dedim ya, kişinin sınırları nerede başlar, nerede biter?) algılar, acılar oldu. O yüzden kendimde ve yakınımıdaki çevrelerde gördüğüm, yaşadığım yitikler, hastalıklar, mutsuzluk ve uyumsuzluklar, benim dünyamı biçimlendirdiler. İnan-dığım kadarınca, sağlam biçimlenme kalıplarıydı bunlar. Olumlu şartlanmalar. Çünkü sanatta esas insansa benim de şiirlerimde insan pazarları görülür. Belirli yerlerde, belirli günlerde sabah kurulup akşam dağılan pazarlar gibi –belki gürültüsüz, ama kalabalık, alışverişli– pazarlar. Filem, torbam hemen hep bu pazarlarla doldu. Lüks mağazalarda, süpermarketlerde işim yoktu benim. Şikâyetçi değilim.

Kavga Adamı Değilim

Ben kavga adamı değilim. Çatışacağımı anladığım anda bırakır, çekilirim. Geçer bütün tozkoparan fırtınaları. Çünkü her sanatçı ayrı bir ağıt yakar hayata (içtenlik sahibiyse!).

Sığınaktaki Tanık

Kendi tutarlığında yazıyorum, koroyu bozuyorum diye içerleyenler oldu. Oysa ben de çağım tanığıyım. Sığınakta da faydalı işler yapılır.

Yazmak

Ne zaman söylemiş Dağlarca: "İçimizden dışımızdan / geçer vakit / zalim zalimâne". Vaktin zulmüne karşı yazmak gerek. Çünkü gözlerimi ne içime kapadım, ne dışıma. Dışa bakışımı bir büyülteç bakışı ya da bir petekgöz (terim yerinde değil, yani çok sayıda facetalarla her yana yetişmek isteyen göz demek istiyorum) bakışı değildir. Kendi açımdan, kendi bakışımla bakmak. Türk bakışıyla bakan şairlerimiz. Yüzyılların az çok ortak bakışı. Sanat, yenileşmeler çevresinde tekrarlamalar toplamıdır. Hemen her şair, kendince önemli şeyleri biktırıncaya kadar tekrar eder. Bezmişlere kurtuluş kapağı açık: Hür meydanlar, temiz hava.

Gelişmiş Ülke, Bir Yanıyla Tükenen Ülkedir

Sorunsuz ülke açmaz beni. Bizim kişisel, toplumsal sorunlarımız var. Yani bizim yazacak şeylerimiz henüz tükenmemiştir. Bunlar bitti mi işte ancak o zaman oyun başlar, kireçlenme başlar. Hem sonra acaba gelişmiş ülke dediğimiz ülkeler de yalnızlığı, ölümü, kişisel-çevresel ilişkilerde bocalama ve yanılmaları, akan nehrin yolunu kesen her türlü engel ve engelleri tam düzlemişler, çözümlemişler mi? Şiir, havasını, ortamını, her zaman bu tür olgular ve durumlarda bulur, buluyor.

Şiirin İşlevi

Şiir ve edebiyatın katı, haince, şarlatan olmadığı ölçüde: İnsanlık, ahlâk, uzlaşma, kaynaşma, beraberlik erdemlerini duyurduğu ölçüde hayatı düzenleyeceğine, güzelleştireceğine tabî inanıyorum. İnsanlarda o erdemleri gerçekleştirme atılımlarını, sağlarsa şiir sağlar, edebiyat sağlar.

Öz ve İçerik

Özde, içerikte değişmem ben. Toplumcu realist şiiri nasıl anladığıma gelindikte: Günümüzün maddeci dünyasında eskimiş sayılan kelimelerdir ya, sormak isterim: Kanaat nedir, feragat nedir, hakkına razı olmak nedir? İşini, görevini, faydalı, vicdanlı, hakkıyla yapmak nedir? Yani bütünüyle “Ethik, Ethos” nedir? Bunlar tam yerine getiriliyor mu? Realizm benim için biraz da dürüstlüktür, onurdur. Yırtıcı, bencil, keyfine düşkün olmamak ve çıkarı için, yaranmak için, ard niyetlerle sanatı bir maşa gibi kullanmamaktır. Kuzu postunda, mağdur pozunda kurt ve acımasız, insanları harcamamak da realizmin şânındandır. Sizin deyişinizle ben “her dönemimde” kendimi belki küçük, fakat toplumsal-yaygın realite ve yaşantıların şairi saydım.

Okunmak

“Okunmak” sözü de görece bir söz. Hele şiir, sanat spekülasyonlarıyla alçalıp yükselen bir para borsasıdır. Nice kalp akçenin, sanat sarraflarının pazarlama düzenleriyle, ayarı tam sikke gibi kapışıldığı çok olmuştur. Böylesine kandırmaca okunmak istemem. Osmanlı kantarlarında hilesiz tartılmak! Eşlerde dostlarda sevildikten, düşmanlarda, hasutlarda ölüp gittikten sonra, çok ilerde, biz artık yokken, yüreklere belleklere buruk bir tortu olacak mıyız? İnce eleyip sık dokuyan yazılara, eleklere dolgun konular olacak mıyız? Gerçek okunma, değerlendirilme budur. Meydan okur gibi mi konuştum. Yoo, hayır, beni düşünmeyin! Ben sağlığımda istediğim ölçüde okundum, anlaşıldım. Bulup da bunamayalım! Bulunmaz Hind kumaşı değiliz hiçbirimiz.

Altmış Yaşında Konuşma, *Nesin Vakfı Yıllığı*, 1977

Dipnotlar Üzerine

Behçet Necatigil'in "Bütün Eserleri"nin Yapı Kredi Yayınları'nca yapılmakta olan yeni basımlarının bu cildi, şairin bazı yazılarını topladığı *Bile/Yazdı*'yı içeriyor. Necatigil'in geri kalan yazıları ile konuşma ve konferansları iki cilt halinde yayımlanmıştır.

* * *

Bile/Yazdı'yı Necatigil'in yayımladığı şekliyle bıraktık; ancak değişiklikleri ve eklemeleri dipnotlar bölümünde belirttik. *Bile/Yazdı*'nın Birinci Bölüm'ü ve İkinci Bölüm'üne ilişkin dipnotlarda, kitaptaki metinle dergilerde yayımlandıkları şeklin karşılaştırıldığı (şiirlerde yaptığımız gibi) bir sistem uyguladık. Buna göre:

Nerde, kim - - gereksiz: Nerde, ne - - söylemeye lüzum yoktur.

örneğinde olduğu gibi, cümle bütününü değil de kısmen değiştirilmişse,

“.” işaretinden önceki ifade (“*Nerde, kim - - gereksiz*”) *Bile/Yazdı*'daki şekli;

“.” işaretinden sonraki ifade (“*Nerde, ne - - söylemeye lüzum yoktur.*”) ise, dergide yayımlandığı şekli göstermektedir.

Öte yandan;

: *Bütün başarılar gözlerimi yaşartıyor, bütün ayrılışlar aynı şey.*

örneğinde olduğu gibi, cümle bütününü değiştirilmişse,

“.” işaretinden sonraki ifade, cümleinin dergide yayımlandığı şekli göstermektedir.

Bile/Yazdı'nın Üçüncü Bölüm'üne ilişkin dipnotlarda ise, Necatigil'in dergiden kitaba alırken yaptığı eklemeleri veya çıkartmaları belirttik.

Necatigil'in "Bütün Eserleri"nin yeni basımlarının yapılmasına ilişkin çalışmalarımız sırasında, şairin özel kitaplık ve belgeliğinden yararlanmamıza imkân sağlayan Sn. Huriye Necatigil'e, "Notlar"ın hazırlanmasında emekleri geçen Sn. Selma Eşemen, Sn. Ayşe Sarısayın, Sn. Fatih Eşemen ve Sn. Hüseyin Sarısayın'a teşekkürü bir borç biliriz.

Beşiktaş, 30.4.1983
Ali Tanyeri- Hilmi Yavuz

YKY'nin Notu: Bile/Yazdı'da yer alan "Dünden Bugüne Konuşmalar" başlığı altındaki bölüm, Necatigil'in değişik tarihlerde yaptığı konuşmaların tümünü kapsamamaktadır. *Bile/Yazdı*'ya alınmayanlar da dahil olmak üzere tüm konuşmalar, *Düzyazılar 2*'de yer almaktadır.

DÜZYAZILAR 1

Ölümünün 430. Yıldönümünde Zâtî

Bugünlerde 430 yıl öncelerden bir şairleyim: Koca Zâtî. Pür-tüklü yanları, kılçıklı ayrıntıları bile, kayıplardan sonra güzelliğe dönüşmüş eski bir dostluğun, hafızada sürüp gitmesi gibi gerçek-hayal arası keskin bir ışıktaki Zâtî'yi yaşıyorum:

Fakir, cahil bir çizmecinin oğlu. Asıl adı: İvaz. Doğduğu Balıkesir'de, baba mesleğini sürdürüyor uzun zaman. İri yarı, hantal bir adamdır, çirkindir, otuzunu geçmiştir. II. Bayezid devrinde (1481-1512) İstanbul'a geliyor. 35 yaşında tahta çıkmış padişah da şair ve hattat. Çevresindeki diğer şairler gibi Zâtî de kasideler sunuyor padişaha ve câizeler alıyor.

Osmanlı İmparatorluğu için bir çeşit "Fikir ve sanat eserleri kanunu"dur câize. Divan edebiyatının töresidir, yasasıdır, edebiyatçının sosyal sigortası bir çeşit. Bugün dergilerde, gazetelerde basılan yazılara, şiirlere, yayınevlerinde çıkan kitaplara ödenen telif ücretlerinin yerini tutuyor câize. Yani bir emeğin karşılığı. Şairine göre değişir, belli bir baremi vardır, iyi esere çok câize verilir, şöyle böyle olanına ona göre. Şair, devlet büyüklerine sunduğu kaside ve gazelerde kalem gücünü gösterir, sanatını gösterir ve hünelerini parasal, malsal (nakdî, aynî) karşılığa dönüştürür. Padişah, vezir, devletin diğer önemli kişileri, bu kasideleri, içlerinde abartmalar, gerçek dışı yakıştırmalar olduğunu bile bile, sırf bir eser, bir yaratı olduğu için değerlendiriyorlardı. Şiirlere verilen câizeler (paralar, türlü ihtiyaç maddeleri) Cumhuriyet rejiminin ilk dönemindeki elçilikler, şirketlerde bankalarda yönetim kurulu üyelikleri, vatana hizmet tertibinden maaş bağlamalar gibi kayırmala-

rnın yerini tutar. Yoksa o câizeleri veren devlet erkânını övgü düşkünü ve şairleri de onların dalkavukları diye küçültmeye kalkmak, en azından cahillik ve insafsızlık olur. Şair yazıyor, başarısı oranında da ücretini alıyor, geçimini buna göre ayarlıyor, yarı yarıya kalemiyle sağlıyordu.

Hemen her divan şairi gibi, Zâtî de kaside yazmayı geçimine katkı aracı olarak kullandı. Latifelerini derleyen yazmada bu durumla ilgili şunları söylüyor ("Zâtî'nin Letâyîfî", Mehmed Çavuşoğlu, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, XVIII, 1970, s. 41):

"Merhum ve mağfur Sultan Bayezid zamanında yılda üç kaside verirdim; birini nevrüzda, ikisini de iki bayramda. Baharda iki bin akça, bayramlarda bir yüzü çuha kaftanlar verirlerdi. Giymeşdim kemha olduğu için, satardım. Sof cübbe talebettim, bu kıtayı dedim: 'Ben ey erkân-ı devlet kulzûm-i dürr-i maâniyim / Sipâh-ı ceng-cûya yaraşır yeşil kızıl kemha / Bana pürmevc mâî sof lûtfeyle desin gören / Nesîm-i lûtf-i şah ile bugün mevc vurdu bu derya' - - Divâna ilettim, Ali Paşa merhum vezîriâzam idi, okuyuverdim. Defterdara ayıttı: Bizim Molla Zâtî'ye bir mavi sof cübbe ver, bir yüzü kızıl iskerlet çuha olsun! Defterdar ayıttı: Şairlere sof cübbe verilmez, mollalara verirler. Ben ayıttım: İşte Paşa hazretleri Molla Zâtî diye yorur, bunların şehâdetiyle bir şehir almak olur, değil cübbe. -- Defterdar ayıttı: Bunlar sana Molla dedikleri bir gözsüz herife gözlüce demek gibidir, zıddı ile söylerler, yoksa molla değil-sin! - - Ben ayıttım: Niçün molla değilim, Edirne'ye, Bursa'ya, İstanbul'a kadî nâibi olmak elimden gelir. - - Defterdar ayıttı: Sana bir sual edeyim, cevaba kadirsen mollasın! - - Ben ayıttım: Hoş! - - Ferâiz'in bir müşkil yerinden sual etti, gördüğüm bildiğim yer değil, yürü büyük kazıyye! dedim, Defterdara, Ali Paşa ayıttı: Çelebi, mollalık mukarrer oldu, cübbeyi ver! - - Bir latif sof cübbe verdiler."

Hele Zâtî mecburdu geçimini bu yoldan sağlamaya. İstanbul'a geldikten sonra çizmecilik de yapmamış, harâbat âlemlerine dadanmış, edindiği dostlar, hovarda şairlerle kendini içkiye kaptırmıştı:

"... Kadri efendi o zaman dânişmend ve mülâzım idi. Onunla beraber işret eder, birbirimizin kederini, sevincini

paylaşırdık. Kadri efendi Ayasofya hücrelerinde, ben de Şeyh Vefa dergâhında otururduk. Toplandığımız yer Tahtakale'de bir meyhane idi. Ağayokuşu'nda bir çeşme ve gölgeli bir ağaç vardı. Oraya Mihnet Sonu Rahat adını vermiştik. Oraya gelince sanki Kevser havzına ve Tûbâ ağacı gölgesine ermiş gibi olurduk. Oradan beraber Tâcizâde'ye gider, onu bir selâmlardık. Bizi karşılar, taltif eder, bazan götürdüğümüz şiirleri ona okurduk. O da bunları beğenir, metheder, bazan bizi yemeğe alıkor, oradan çıkıp evli evine yahut cânânemizin bulunduğu yere giderdik..." (Şair, hayatını dostu Âşık Çelebi'ye anlatmıştır. *Âşık Çelebi Tezkiresi*'nden naklen Prof. Ali Nihad Tarlan, *Zâtî Divanı, Gazeller Kısım, I, 1968, s. XI*).

Bir gün gene padişahın isteği üzerine devrin şairleri yeni yazdıkları gazelleri toplayıp saraya verirler, ihsanlar alırlar. Bu şiirler huzurunda okunurken, Zâtî'nin bir gazelinde "Geldi ol zühd libâsını kaba ettirici / Zâhidâ başını çek hırkaya mâ-nend-i keşef" (Sofuluk esvabını kaftan ettirici geldi. Ey zâhit, başını kaplumbağa gibi hırkanın içine çek!) beytini duyunca, Sultan II. Bayezid başını kaldırır, şunları söyler: "Allah'a kâsem ederim, bak, dünyada mânâ tükendi derler, mânâ katiyyen tükenmez, hüner onu bulmaktır."

Padişahın bu takdiri, kuvvetli bir öğrenimi olmadığı halde, Zâtî'ye gene de bir kadılık sağlayabilirdi. Kapıağasının padişahıtan aldığı, Zâtî'ye bir memuriyet verilsin emri, ne yazık ki vezirlerce yerine getirilemedi. Çünkü kulakları ağır işitiyordu Zâtî'nin; sağırılığı kadı olmasına engeldi. Vezirler, Bursa'da yirmi otuz akçalık bir tevliyet (vakıf işlerine bakma görevi) vermeyi uygun gördüler, ama Zâtî bunu istemedi: "Baktım ki İstanbul'da padişahın yıllık ihsanı, büyüklerin verdikleri paralar bundan fazladır. Bir de dostlardan ayrılmak lâzım gelecek. Mütevelliliği kabul etmedim."

Şiirle kazanacaktır hayatını, fakat yetmez bu. Şiirine engel olmayacak bir iş daha bulmalı. Zâtî böyle bir iş buldu: Yapımı 1500-1505 yılları arasında tamamlanmış Bayezid Camii avlusundaki dükkânlardan birini kiraladı. Remil döküyor, fala bakıyor, muska yazıyordu burada. Hayal gücü elverişliydi buna, bu hünerini şairliğinde zaten ispat etmişti. Dükkândan da

üç beş kuruş sağlıyor, şiirde işlerin kesat gittiği dönemlerde dükkânda müşteri bekliyordu. Şiir piyasasının hareketlendiği günlerde ise, ilham zaten her zaman hazırır.

Zâtî'yi koruyan devlet büyüklerinden biri de sadrâzam Ali Paşa olmuştu. Şair, Ali Paşa ile tanışmasını şöyle anlatıyor: "Ali Paşa merhum bir gün ben fakir ve hakîrin birkaç dane gazelin görmüş, hoş gelmiş, niçün bize gelmez demiş. İşittim, birkaç dane gazel yazdım, dîvânına varıp sundum. Şikâyet kâğıdı sandı, yazıcıya verdi. İbrahim Paşa oğlu İsa Bey yanında otururdu, ayıttı: Sultanım, bu molla Zâtî'dir, size gazeller getirmiş. Beni dahi Paşa görmemişti, yüzüme baktı, ayıttı: Zâtî güzelce değilmiş. Ammâ kendisinden çirkin-şekil yoğ idi. Ben ayıttım: Sultânım, yiğit yiğidin âyinesidir. Paşa çün bunu işitti, kahkaha ile güldü. Gazelleri aldı, pek çok bahşiş eyledi." (Mehmed Çavuşoğlu, a.g.y., s. 41)

"Sultan Bayezid'in son zamanlarında zuhura gelen karışıklık neticesi Ali Paşa şehit, Müeyyed-zâde ve Tâcî Çelebi de azledilip malları yağma edildi. O zamanlar ben kimsesiz kaldım, fakir düştüm ve remil sayesinde geçindim. Sultan Selim [I. Selim, Yavuz] padişah olduğu zaman [Nisan 1512] kendisine bir kaside takdim ettim. Kasideyi beğenen padişah benim sâlyânemi [yıllık maaşımı] tâyin ve câizemi artırdılar.."

"Müeyyed-zâde vefat etti, Tâcîzâde Cafer Çelebi öldürüldü. Ben gene kimsesiz kaldım, fakirliğe düştüm. Sultan Süleyman [Kanunî] zamanında gene kasideler verdik, câizeler ve sâlyâneler aldık.."

Zâtî'nin bu kendi beyanları, dostu Âşık Çelebi'nin Tezkiye'sinde kayıtlı. Zâtî, hayatının belli başlı olaylarını Âşık Çelebi'ye anlatmış uzun uzun. Korkular, yaşama kesikliği, bir ömrü ayakta tutacak güvencelerden mahrumiyetle dolu bir hayat. Kanunî'nin, Pîrî Mehmed Paşa'nın azlinden sonra iş başına getirilen (1523), ikinci sadrâzamı Makbul İbrahim Paşa, din konusunda hür düşünceleri de olan, hattâ sarayının önünü heykellerle donatan, sanatsever-aydın bir devlet adamıdır. Çevresindeki şairlerden biri de, Zâtî'nin rakibi Hayâlî. İki şair hiç geçinememiş. Zâtî'nin bu konuda Âşık Çelebi'ye anlattıkları ilginç şeyler: "İbrahim Paşa zamanında şair

Keşfî'nin kardeşi Hasbî, İbrahim Paşa'nın gazabına uğrayıp hapsedilmişti. Keşfî'nin ısrarı üzerine ben, Basîrî, Kandî ve Keşfî ve diğer bazı şairler toplanıp Paşanın huzuruna çıktık ve Hasbî'nin affını rica ettik. İbrahim Paşa buna gücendi. İkinci defa Hayâlî, Kandî'nin şekerçi dükkânını taşa tutup şişelerini kırması üzerine tekrar toplanıp Paşaya gittik. Bu sefer Paşa iyice gücendi ise de, biz gene evvelce olduğu gibi, kasideler veriyor ve câizeler alıyorduk. Bu sırada Paşanın çok gözdesi ve yetiştirmesi olan Hayâlî, bizim aleyhimize vezîriâzama telkinatta bulunmaya başlamış ve kendisini yetiştirdiği için Paşayı sevmediğimizi, zâhiren kasideler verip dualar ediyorsak da hakikatte ona düşman olduğumuzu söyler dururmuş. Paşanın düğünü münasebetiyle yazdığım kasideyi götürüp okuduğum zaman: 'Kasideyi şöylece söyleyin!' diye Hayâlî'nin o düğünde Padişaha takdim ettiği kasideden şu beyti okudu: 'Ne tozlar kim koparmıştır semend-i tab'-ı mevzûnum / Gözüne tûtiyâ eyler Safâhan'da Kemal âni' - - Ben de 'Böyle değildir!' dedim. 'Ya nasıldır?' dedi. 'Böyledir' deyip şu beyti okudum: 'Ne tozlar kim koparmıştır semend-i tab'ı Zâtî'nin / Gözüne tûtiyâ eyler Safâhan'da Kemal âni' - - Paşa: 'Ah, şairlerin bu huyları olmasa, rakiplerini yerecek bir şey bulmasalar, tevârüd dâvâsi ederler.' dedi. Orada susmalı idim amma fırsat elime geçmiş iken intikamımı alayım dedim ve: 'İçinde bu beyit bulunan bu kasideyi ben Padişah hazretleri tahta geçtikleri zaman yazdım ve İskender-i Sâni terkibini tarih düşürdüm. Ayakları toprağına verdiğim bu kaside, aynen Padişahımızın hariminde mevcuttur. Hayâlî, bu kasidesini daha dün yazmıştır' deyince Paşa daha fazla gücendi ve artık bir nasip elde etmek ümidi mahvoldu. Yine remil dökerek maişetimi temine başladım. Gittikçe ihtiyarladım, zayıf düştüm. İbrahim Paşa vefat edip yerine Ayas Paşa vezîriâzam ve Mahmut Çelebi de defterdar olunca yıllık gelirlerimiz kesildi..."

Sadrâzam İbrahim Paşa, makbul iken maktul olmuş, öldürülmüş (1536), tarihlere göre siyasi entrikalara kurban gitmiştir. Zâtî 65 yaşındadır, kocamıştır. Remilci dükkânı Bayezid Camii avlusunda, ama evi Fatih'te Sarıgül semtinde. Her gün yayan gidip gelememiş dükkâna. Elinde bir asâ, ça-

murda karda kışta ona dayana dayana yürürmüş. Âşık Çelebi, bir gün yolda rastladığı Zâtî'ye hüzünle bakar uzaktan: Çok halsizdir Zâtî. Kendi kendine bir şeyler mırıldanmaktadır. Yaklaşır: "Bu ne hal?" diye sorar Âşık Çelebi. Zâtî, şu beytini okur: "Yiğitlik cevherin elden düşürdüm hasretâ kanı / Eğilip ararım şimdi bulamam neyleyem anı"

"Az zaman geçti. Dükkâna gidemedi. İhtiyarlık za'fı onu çökertti. Evine yakın Koca İbrahim Paşa hamamı yakınında bir dükkân tuttu. Yine remil atarak maişetini temine koyuldu. Dükkânı yine şairlerin toplantı yeri idi.. Üç dört ay bir zaman böyle devam etti. Ağırca hasta olduğu bir gün bütün dostlarını isimleriyle yâdetmiş ve Dânişmend Selîkt ile hakîri [Âşık Çelebi] bilhassa anmış. Gidip namazını kıldık ve Edirnekapısı haricinde Keşfî, Basîrî ve daha birçok şairlerin mezarları sahasına defnettik..."

Gazellerinin sayısı galiba 1700 kadar. Bu rakamı Âşık Çelebi, şairin kendisinden naklen veriyor. Prof. Dr. Ali Nihad Tarlan, sekiz yazma nüshayı karşılaştırarak Zâtî Divanı'nın Gazeller Kısmı'nı bastırmaya başlamıştı, iki cildi çıktı (1969, 1970); bu baskıda son gazel 1003 sayılı olduğuna ve her ciltte beşer yüz gazel bulunduğuna göre, üçüncü ciltle birlikte, Âşık Çelebi'nin verdiği ramak gerçekleşeceğe benziyor. 400-500 kadar da kasidesi varmış Zâtî'nin. Diğer birkaç eseri de ayrı.

Zâtî'nin şairliğini "Zâtî'ye şi'r Hüdâ dâdidır / Şuara pîri ve üstadıdır" (Şiir Zâtî'ye Tanrı vergisidir. Şairlerin pîri ve üstadıdır o) beytinde özetleyen ve şiiri üzerine olumlu yargılar da veren Âşık Çelebi, onu Şeyhî, Ahmet Paşa ve Necatî'den gelen altın zincirin bir halkası olarak görür. Necatî'yi Bakî'ye ulaştıran bir köprüdür Zâtî. Yalnız Âşık Çelebi değil, kendisiyle tanışmış, tanışmamış öteki tezkireciler de (Sehî Bey, Lâtîfî, Ah-dî, Beyânî, Riyazî vb) Zâtî'nin üstadlığında birleşiyorlar.

"Şiir" redifli iki gazelinde belirttiğine göre, Zâtî için şiir, görenin okuyanın bir bülbül kesildiği, rengârenk mânâ gülleriyle dolu bir bahçedir. Sanatçı, edebiyat ülkesini şiirle fet-heder, gönül ülkesine şiirin mücevher kakmalı kılıcıyla girer. Zevksiz ve cahil kişilerle bir alışverişi yoktur şiirin; onun alıcısı ârif kimselerdir, bu işten anlayan kimselerdir. Şiir, İsa

sözleri gibi ölülere diriltir, fakat okumasını, yorumunu bilmek gerek. Sevgi konusunda yazıldı mı bir tatlı ve nazik dost, gönül hastası âşıklar için usta bir hekim; onları hemen iyi eder. Zalim sevgililer, durumunu anlarım da merhamete gelirim diye divanını alıp okumazlar âşığın; çünkü şiir insanı değiştirir. Âşık şair bir gazel yazsa bütün beyitler birer nazlı nazik sevgili gibidir; her beyti şiir olur. Şair büyücüye benzer, pamukla ateşi yan yana koyar; gönül pamuktur, şiir ateş. Şairin ustalığı ordadır ki yanıp yok olmaz bu iki zıt şey. Zevk sahipleri birer şiir sarrafıdır. Önlerine sürülen hokkada hangi elmasın, hangi incinin eşsiz ve üstün olduğunu bilirler.

Hayatının bütün acılarına rağmen iyimser, nüktedan, şakacı bir adammış Zâtî. Doçent Mehmed Çavuşoğlu'nun tek yazma nüshasına dayanarak yayımladığı (1970) "Zâtî'nin Letâyifi", biyografi ve anı türlerinde 16. yüzyıl gündelik hayatından tablolar çizmesiyle hem değerli, hem de pek çok bir edebiyat yadigârı. Şair Zâtî, sayısı altmış kadar bu latifelerde, nasılsa öyle, riyâsız kaçırmazsınız gösteriyor kendini. Çağdaşı şairlere takılmaları, tatlı çekişmeleri, bazıları açık saçık hazırcı cevaplığı, altta kalmayışı, yeri geldi mi sözünü esirgemeyerek taşı gedigine koyması ile, yergilerinde bazan ölçülü-edep, bazan da aşırı ve küfürbaz Zâtî, kendi kaleminden çıkma bu anılarında, fıkralarında; gazellerinin hayal evreninde değil, gerçekler arasındadır. Bu latifelerin dili, şairin bir divan efendisi olmayıp halktan birisi olduğunu kanıtlıyor. İşte birkaç örnek:

- Mevlânâ Keşfi evvel evlendikte bu fakir ü hakîre buluşup evlilikten ziyade şikâyet eyledi. Ayıttı: "Mevlânâ Zâtî, bu evlilik ne güç imiş, bağrımızı karardıp belimiz büktü." Bu sözünü işitince kendimi tutamadım, oracıkta bu beyti dedim: "Karardıp bağrını bükmüş belini evlilik Keşfi / Görenler benzedir seni iki boynuzlu bir yaya".

- Bir gün yârân ile Galata cânibine seyre gitmeli olduk, Keşfi dahi beraber idi, ayıttı: "Hava sıcak. Ancak, gideceğimiz yerde bir yârimizin karlığı vardır, tekellûfümüz yoktur, hemân benimdir, ol cânibe varalım ki hararet gidermek için karlıca su içelim" dedi. Fakir işidicek hemân bu beyti dedim:

“Öte yakada karlığın var imiş / Varalım Keşfiyâ karın döğelim”.

• Bir zamanda İstanbul’da remmâl idim. Leb-i deryaya seyre vardım. Deryanın, mümin gönlü gibi, içi sâfi, gamlı gönülleri açmaya dışı kâfi, kızmış bedenlere suyu şâfi [şifa verir] idi. Temâşa ederken bir hoşsohbet, şakacı, adı Pîrî, konuşmada yok nazîri, bir gözü akmış bir herif var idi, beyaz gözü gibi ansızın çıka geldi, gördü ki denizi seyredirim, ayıttı: “Mevlânâ Zâtî, remilden vazgeçmişsin gibi suya bakıcılığa başlamışsın.” - - Ben de ayıttım ki: “Remilde insanın kızıl mangır ile gözünü bozardılar, ola ki bunda ak akça ele gire ve hem baklâcılık da eylesem gerektir, müşteri bulunmaya mı? Çürük baklanın kör alıcısı olur.” - - Bunu işitince adam gülerek sıvıştı.

• Bir zamanda Sarmaşık derler bir zarif herif var idi, ziyade nazik yâr idi, ben fakir ü hakîre üleşir dolaşır idi. Bir gün ayıttı: “Be Mevlânâ Zâtî, seninle latife etmeyip sana dolaşmadan duramam, bilmeyiz hikmet nedir?” dedi. Hemân bu beyti dedim: “Bize dolaştığın bu sarmaşıksın / Ağaçsızdın ağaca dolaşırsın”.

• Babam merhumdan kalmış bir bağım var idi, üzümünün her dânesi bir şişe şeker şerbetine benzerdi, İskender anı görse Âb-ı Hayat aramaya gitmezdi. İki herif var idi, birine İt İskender, birine Kuş Kasım derlerdi. Yolları ol bağa uğramış, çok üzüm yemişler, geldiler, benden helâllığın istediler. Ben ayıttım: “Anın ne helâllığın istemek gerek, anı babam merhum diktği vakit it yesin, kuş yesin demiştir.” - - Bu latifeyi işitip gülüşerek gittiler.

• Bir şair var idi, Benli Hasan derlerdi, mahlası Âhî idi. Husrev ü Şîrîn’e nazire yazmak dilemiş. Bir gün bir nazik, o dediği kitaptan bir haber getirdi, gördüm, ben ayıttım: “Söz yok!” - - Ol yâr varıp Âhî’ye ayıtmış: “Senin dediğin yazdığın kitabı Zâtî beğenmedi.” - - Âhî dahi bize selam vermez oldu. Bu kıtayı dedim, gönderdim: “Bize iller sözûyle şîve vü naz eyleme Âhî / Götürme sözlerinden anların âlemde nazik çok / Bana bir cüz getirdiler kitabından anı gördüm / Dediler nice şu billâhi Zâtî ben dedim söz yok”.

Zâtî, 75 yaşında, yoksulluk içinde ölmüştü, nasıl öleceğini bilmiş de söylemişti: “Şu denli bîkes olmuştur ki Zâtî ölicecek anı / Bulutlar su koyup bârân yuyup yeller götürmüştür”.

Orhan Veli, Sait Faik ve Cahit Sıtkı'larla yaşamalıydı Zâtî. Şiirlerindeki hayalleri, latifelerindeki rind havayı onlar iyi an-larlardı. Dünya cûmbûşünde dostları onlar olur, onlar yalnız bırakmazlardı onu.

Çağdaşı Sehî Bey, şöyle demişti: “Tutubdur şi'ri cümle kâ-inâtı / Cihan üstâdı yani Molla Zâtî”.

(*Milliyet Sanat Dergisi*, 182, 30 Nisan 1976)

Ahmet Mithat Efendi (1844-1912)

Oğlu Dr. Kâmil Yazgıç, anılarında, Ahmet Mithat Efendi'yi şöyle tasvir eder:

"185 santim uzunluğunda bir boy. Bu uzun boyla orantılı genişlikte omuzlar. Bu geniş omuzlarla orantılı şişkinlikte pazular. Ve bu şişkin pazularla orantılı irilikte eller ve uzun kalın parmaklar. Kocaman bir göbek ve o göbeği taşıyamıyormuş gibi, öne doğru hafifçe eğilmiş bir bel.

"Beyaz telleri siyah tellerinden bol, gür bir sakal ve uçları aşağıya sarkmış, dolgun bıyıklar tarafından yarı örtülmüş, uyumlu dudaklar. Dişler çürüktür. Ve ufak, siyah gözlerin parlak ışığıyla aydınlanan bu yüze sevimli bir tevazu mânâsı veren, ufacak burnunun ince derisi, bol bol enfiye çekmekten köseleşmiştir.

"Çene yuvarlaktır. Elmacık kemikleri çıkıktır. Ten buğdaydır ve üzerinde bulunduğu heybetli vücutla orantılı büyüklükte olan bu baş, eğilmekten kaçınıyormuş gibi, daima arkaya doğru gerili durur. Ve bu başın sahibi, yetmişine yaklaştığı halde on sekiz yaşının atılgan diriliğini kaybetmemiş olan Ahmet Mithat Efendi'dir.

"Fakat terziden alındıktan sonra bir defa bile ütü yüzü görmemiş bol ceketi, bol pantolonu, hemen daima yamalı potinleri, Halep kumaşından devrik yakalı, kolasız gömleği, eski ve sola sola kurşunleşmiş siyah kıravatı, tarağa hasret çeken, dar-madağınık saçları ve bütün bunların bir araya gelmesinden doğan umumî perişanlığı içinde Ahmet Mithat Efendi'yi görenler, ya emekli bir pehlivan, yahut da düşkün bir mirasyedi sanabilirlerdi. Pantolonunun arka cebinde daima taşıdığı Smith-Wes-

son tabancası, ceketini kabartırdı. Ve bu kabarıklığı görüp de sahibini tanımayanlar, Ahmet Mithat Efendi'yi, cebinde nevalisini eksik etmeyen bir akşamcıya da benzetirlerdi. Ceketinin bir cebinden Figaro gazetesinin başlığı görülür, beriki cebinden de matbaaya verilmek üzere hazırlanmış müsveddeler sarkardı.

"Eğer çamaşır bohçası büyüklüğündeki yazma mendili, zamanında iki kuruşa satılan tütün paketi, kocaman gümüş enfiye kutusu, sedef ufak çakısı ve içinde hiçbir zaman yirmi kuruştan fazla para bulundurmadağı eski kesesi de unutulmazsa, Ahmet Mithat Efendi'nin ceplerinde bulunan eşyaların tam bir listesi çıkarılmış olur.

"Ve başında kalıpsız, bol yağlı fesi, elinde bekçi sopasına benzeyen, kalın bastonuyla, onun, 'rütbe-i bâlâ ricâlinden, Dâire-i Umûr-i Sıhhiyye Reis-i Sânisî Atûfetlû Ahmet Mithat Efendi Hazretleri' olduğuna inanabilmek, hattâ inanabilmek değil, ihtimal verebilmek bile güçtü.." (Dr. Kâmil Yazgıç, *Ahmet Mithat Efendi, Hayatı ve Hatıraları*, 1940, s. 4).

Romanlarına Ek Kendi Romanı

Romanları yanında bir büyük roman, Ahmet Mithat Efendi'nin kendi hayatıdır. Bir sanatçının, yıllar sonra da olsa, acınma veya küçümsenme çekingenliklerini yenerek, çocukluğunun mutsuz sayfalarını bütün içtenliğiyle dile getirmesi, yadırganıyor; edebiyatımızda genelleşmedi henüz. Bu nedendir ki, Türk edebiyatında anı türünde eserler, azdır; olanlarda da süsleme, değiştirme, yüceltme, kendini mazur ve haklı gösterme eğilimleri yüzünden, gerçeğe yatkınlık, inandırıcılık nitelikleri bir hayli hırpalanmış, geri plânlara itilmiştir.

Ahmet Mithat Efendi, sayısı pek az o yazarlarımızdandır ki, hayatını kimselerden kaçırmamış, çocukluk ve gençliğinin hicran ve hüsrânlarını tabii karşılamış, onlarla iftihar bile etmiş, yazarlık ve memurluk hayatlarının en üst basamaklarında dahi, çağdaşlarında görülmeyen bir rahatlıkla, bunları anlatmaktan, yazmaktan geri kalmamıştır. Birçok eser ve yazılarında fırsat düşürerek verdiği kesitler dışında, özellikle *Menfa*

(1876) adlı kitabında topluca yazdıkları; yetişme dönemleriyle yazarlıklarının başlangıcında ondan çok şey öğrenmiş sonraki sanatçıların beyanları; yıllar sonra da oğlu Dr. Kâmil Yazgıç'ın anıları; bize, bu büyük adamın hayatının dahi, başlı başına bir roman konusu olabileceğini gösterir.

Ahmet Mithat Efendi'nin, devrinde, halkın pek sevdiği, tuttuğu bir yazar olmasında, kişisel yaşayışındaki bu sadeliğin, ilk öğretmenliklerini üzerine aldığı kalabalık bir halk topluluğunun hayatına uygun ve eşit bir hayat sürmüş olmasının büyük bir payı olduğuna eminiz. Aşağıdaki bölümlerde, onun hayatını romanlaştıran olaylardan birkaçını, bu yüzden aktarıyoruz.

Nerde Doğdu, Kimlerin Oğlu?

Nefise Hanım'la Hüseyin Bey, Kuzey Kafkasya'da Anapa'da yaşıyorlardı; Çerkezdiler. Kalenin Ruslar eline geçmesi üzerine (1829) Hüseyin Bey, hâmile karısı Nefise'yi, kâhyası Süleyman'a emanet ederek, göçmenler kafilesine kattı; kendisi Ruslarla savaşmak için Anapa'da kaldı. İstanbul'a gelen Nefise Hanım ve kâhya Süleyman, Tophane'de küçük bir eve yerleşttiler. Nefise Hanım, kızı Fatma'yı bu evde doğurdu. Süleyman Ağa, bir yandan getirdikleri üç beş kuruşla, bir yandan da Nefise Hanım'ın diktiği bekâr çamaşırlarını çarşıda pazarda, cami avlularında satarak, efendisinin hanımına gurbet acısı ve yoksulluk çekirtmemeye çalışıyordu. Anapa'da kalmış olan Hüseyin Bey'den ümit kesilince, konu komşu, Nefise Hanım'la Süleyman Ağa'yı evlendirdiler. İlerde Tanzimat devrinin ünlü yazarı olacak Ahmet, 1844'te bu evlilikten ve Tophane'deki o evde doğdu.

Kendi Ağzından Çocukluk Yılları

Ahmet Mithat Efendi'nin çocukluk yıllarını ayrıntılarıyla, gene Dr. Kâmil Yazgıç'ın anılarından öğrenmekteyiz:

“Ben on beş, on altı yaşlarındaydım. Bir gün babamla birlikte Mısır Çarşısı’na gitmiştik. Ahmet Mithat, viran bir aktar dükkânı önünde durdu. Ben uzayan bu duraklayışa hiçbir mânâ verememiştim. Babam, garip bir dikkat ve ısrarla önünde durduğumuz dükkâna bakıyordu. Ben de bakışlarımı o viran dükkânla babamın yüzü arasında dolaştırıyor, orada sokağın orta yerinde duruşumuzun sebebini kestirmeye çalışıyordum. Hele babamın ufak, siyah gözlerinin ıslandığını görünce, duyduğum mâsum meraka, tuhaf bir de hayret karışmıştı. Ahmet Mithat: ‘Ben, dedi, çocukluğumda şu gördüğün dükkânın uşağı idim.’

“Daima vakur bir heybet içinde görmeye alıştığım babamın bu sözleri, benim hayretimi büsbütün artırmıştı. Ahmet Mithat ve uşak! Küçük havsalam, bu iki kelimeyi bir türlü bir arada yaraştıramıyordu. Babamın çocukluğunu o gün, o duruştan biraz sonra girip oturduğumuz bir kahvede, kendi ağzından dinledim:

“ ‘Biliyorsun, senin deden, ninen Kafkas muhacirlerindedir. Onların İstanbul’a gelişinden bir müddet sonra ben, Lüleçiler sokağında küçük, ahşap bir evin basık tavanlı odasında doğmuşum.

“ ‘Dört beş yaşındaki hâtıralarımı hayal meyal, ondan sonrakileri ise vuzuhla hatırlıyorum. Mahallede adım “Küçük Ahmed” idi ve diyebilirim ki, düşüp kalktığım çocukların en haşarısı, en haylazı bendim. Annem bekâr çamaşırları diker, babam da bu çamaşırları pazar yerlerinde, cami avlularında satardı. Bütün gelirimiz bundan ibaretti. Bunun içindir ki, bana senede ancak bir çift yemeni alınabiliyordu. Bu yemeniyi de ancak cumadan cumaya giymeme izin veriliyordu. Bu yüzden ben, haftanın altı gününü yalın ayak dolaşıyordum.

“ ‘Üzerimde mavi bezden eski bir esvap, yalınayak başıkabak, sabahdan akşama kadar sokak sokak sürter, çeşit çeşit muziplikler yaparak eğlenirdim. Bu muziplikler bana ekseriya pahalıya mal olurdu. Fakat dayağa alışık olduğum ve sade kızcılık sopasından değil, hiçbir şeyden korkmadığım için, ekseriya uğradığımı âkıbetlere aldırımıyordum. Büyükler beni dövdukçe ben de bir mahalle çocuğunu kıstırır, yediğim dayağın acısını ondan

çıkartıp ferahlardım. O senelerim ya sokak çamurları içinde ya mezar kavuklarının, yahut da çınar, servi ağaçlarının tepesinde geçti.

“Fakat benden sade annem, babam değil; hemen bütün mahalle yaka silkmekte idi. Hattâ nihayet bir gün, mahalle nâmına bir heyet gelip babam Süleyman Ağa'yı bulmuş ve ona: Yahu, demişler, şu çocuğun şerrinden kurtar bizi. Hemen her gün bir ailenin canını yakıyor. Bir gün çocuğumuzun burnunu, başka bir gün evimizin camını çerçevesini kırıyor. Hem bu gidiş kendisi için de, senin için de tehlikelidir. Sırık kadar delikanlı oldu. Eğer onu şimdiden bir baltaya sap edemezsen, âkıbeti felâkettir. Hem kendi çeker, hem sana çektirir..

“Zavallı babam bu ağır sözlerin altında hayli ezilmiş olacak ki, önce beni her zamandan fazla dövdü. Ve ertesi günü onunla birlikte, Mısır Çarşısı'na indik. Beni, o biraz evvel önünde durduğumuz dükkâna, boğaz tokluğuna çırak verdi.

“Babam oraya devam etmeye mecbur kalmam için, evden nafakamı kesti. Ve ben bir dilim kuru ekmek yiyebilmek için her sabah namaz vakti horozlarla birlikte uyanıp kalkar, tâ Boğazkesen'den Mısır Çarşısı'na kadar yayan gider, ağır hizmetime başladım. Hele karda kışta bu seyahatı çıplak ayakla, açık başla ve incecik bir esvapla titreye titreye yapmak yok mu; bunun dehşetini hatırlamak beni, insanı buram buram terleten yaz günlerinde bile titretir.

“Dükkân sahibi de beni, bir esirci yüreksizliği ve insafsızlığı ile çalıştırıyordu. Dükkânı süpürmek, dükkân sahibinin Tahtakale'deki evine günde birkaç sefer yapmak, öteberi götürmek, odun kesmek, ustanın evine ve dükkâna çeşmeden kova kova su taşımak, hattâ ustanın evinin ve dükkânın helâlarını yıkamak, her günlük işlerim arasında idi. Bütün bunları yaptıktan sonra ustaya yardımda da bulunduğum halde, günde birkaç defa dövmekten kurtulamazdım. Ara sıra babam dükkâna uğrar, bizim ustaya sorardı: Nasıl, memnun musun bizim haylazdan?

“Ustam, ihtimal, babamın kendisinden, benim hizmetime mukabil, para istemesinden çekindiği için, memnun görünmez, bilâkis beni orada hatır için ve istemeye istemeye tuttu-

ğunu anlatan bir edâ takınır: Vallahi, nerdeyse ümidi keseceğim. Çünkü adam olacağı benzemiyor, derdi.

“Bu ziyaretlerin gecesinde ben, bir fasıl da evde ve babamdan dayak yerdim. O kadar dayağa nasıl katlandığıma hâlâ şaşarım.

“Ustamın evine giderdim; karısı: Nerde kaldın? Ben sana bugün için erkengel demedim miydi? der, döverdi. O evde bir sürü iş görüp dükkâna dönerdim; usta: Ben sana evde fazla kalma, çabuk dön demedim mi? der, döverdi. Kendi evimde de muhtelif vesilelerle babamdan yediğim dayakların haddi hesabı yoktu.

“Yalnız, anacığım bana bütün bu dayakların acısını avuttan sıcak bir şefkat gösterir, çocuk okşamayı bir lâübalilik, bir yüzgöz oluş sayan babamdan gizli, beni öper, sever, bazan da yine babamdan gizli olarak, karnını doyururdu.

“Yavaş yavaş attarlığı da öğrenmeye başlamıştım. Attarlık o devrin nazik ve mühim sanatlarından biriydi. O zamanlar İstanbul’da eczane ve doktor, yok denilecek kadar azdı; ve attarlar hem eczacının, hem de doktorun işini görürlerdi. Ben de yavaş yavaş baharatın isimlerini, fiyatlarını, nerelerde kullanıldıklarını öğrenmiştim. Hattâ, ustamın dükkânı bana bırakıp Yenicami’de namaz kılmaya veya Merkezefendi’de vaaz dinlemeye gittiği sıralarda gelen müşterilerin dertlerini dinler, onlara ilaçlar satardım.

“Ustam da artık bir nebze insafa, merhamete gelmiş olacak ki, dükkânın gündelik geliri yirmi kuruşu buldukça bana bir kuruş bahşiş vermeye başlamıştı. Bu kuruşun artırdığı bir hevesle ben, attarlığa iyice meraklandım. Ve yavaş yavaş o işde ihtisas kazandım. Hattâ o kadar ki, tunç havanda misk amberden, safrandan, karanfilden ve saireden yaptığım hususî kuvvet macunları bütün İstanbul’da rağbet ve şöhret kazandı. Saraylardan, vezir konaklarından, paşaların kâhyaları ayağıma kadar gelirler, efendileri için macun alırlardı. Bu sayede onlardan da bol bol bahşiş alırdım. Hattâ bazı günler ustamdan miktarını gizlediğim bu yüklü bahşişler, dükkânın bir günlük kârını aşardı.

“Galiba, at kamçılana kamçılana, insan da tokatlana tokat-

lana yürütülüyor, oğlum! Bana ezilmekten, sefaletten, cehaletten kurtulmak arzusunu, bunların acısını çekmek verdi. Eğer çok ezilmeseydim, belki kurtulmak ihtiyacını o derece şiddetle duymaz ve bir attar çırağı olarak kalır giderdim..." (Dr. Kâmil Yazgıç, *a.g.e.*, s. 4-7).

(Not: Ahmet Mithat Efendi'nin hayatı konusunda hemen bütün kaynaklarda görülegelen yanlış; onun, beş altı yaşlarında iken babasını kaybettiği kayıdır. Yazarın ayrıntılı kronolojisini tesbit etmiş olan Hakkı Tarık Us, Süleyman Ağa'nın ölüm tarihini 1856 olarak gösterir ki, Ahmet Mithat o tarihte 12, 13 yaşlarındadır. Kâmil Yazgıç'ın yukardaki anıları da göz önüne alınınca, bu tarihin doğruluğu akla daha da yatkınlaşır. *Bk. Hakkı Tarık Us, Ahmet Mithat'ı Anıyoruz*, 1955, s.15).

Ahmet Mithat Rumeli'nde

Babasının ölümü (1856) üzerine, Vidin vilâyetinde bir ilçede müdürlük yapmakta olan ağabeyi Hâfız İbrahim Ağa, Ahmet'i ve annesini Vidin'e aldırır (1857). Ana oğul bir ara İstanbul'a dönerlerse de, ikinci gidişlerinde (1862) Ahmet, rüştiyeye (ortaokul) yazılır. Buradaki öğrenimini, İbrahim Ağa'nın Niş'e atanması üzerine, Niş'te sürdürür. Niş valisi Mithat Paşa'dır; genç Ahmet'e, zekâsını beğenerek, adının yanına Mithat'ı da eklemiş olan Mithat Paşa. Ahmet Mithat, Niş'te medrese dersleri yanı sıra Fransızca da öğrenir, Tuna vilâyeti mektubî kalemine memur olur (1864), *Tuna* gazetesi yazı işlerinde çalışmaya başlar (1865), evlenir (1866), müretteplik ve maki-nistlik öğrenir, gazeteye başyazar olur (1869).

Bağdat'ta

Mithat Paşa'nın Bağdat valiliğine atanması üzerine onunla gittiği (1869) Bağdat'ta gene o sene vilâyet gazetesi *Zevra'yı* çıkarır, ilk kitabını yayımlar: *Hâce-i Evvel* (1870), ki "ilk öğretmen" anlamına gelen bu tamlama, bundan böyle onun bütün

çalışma ve eserlerinde en kısa yoldan tanımlanması yerine de geçer: Evet, Ahmet Mithat Efendi, eserlerini, halkın eğitimi ülküsüne bağlanarak yazacaktır; çünkü çok uzun bir süre ihmal edilmiş halka, önce okuma yazma öğretmek gerektiğine inanmıştır. Yaşları büyük, fakat orta bir öğrenim bile görmemiş, bilgi dağarcıkları küçük, halktan okuyucuları, Tanzimat döneminde Avrupa uygarlığıyla temasa gelmiş aydınlar katına yaklaştırmak gerekiyor, bu iş ise sabırlı bir ilkokul öğretmenin tecrübesini gerektiriyordu. *Hâce-i Evvel*, Mithat Paşa'nın Bağdat'ta açtığı Sanayi Mektebi öğrencileri için hazırlanmış bir temel-bilgiler kitabıdır ve aritmetik, geometri, kozmografya, coğrafya, fizik, tarih.. gibi dersleri konu edinir.

Ahmet Mithat Efendi *Kıssadan Hisse* isimli ilk hikâye kitabıyla, *Letâif-i Rivâyât* (Güzel Hikâyeler) genel başlığıyla sonradan 25 cildi bulacak hikâyelerinin birkaçını da Bağdat'ta yazar, yayımlar.

İstanbul'a Dönüşü

Bağdat'ta bir buçuk seneyi doldurmuştur ki, Basra mutasarrıfı bulunan Hâfız Paşa'nın (Vidin'deki Hâfız İbrahim Ağa) ölümü üzerine (1870), üvey kardeşi Mehmet Cevdet bir yana, Basra'da, Bağdat'ta ve İstanbul'da hepsi de kadın, on beş kişilik bir aileyi geçindirme zorunluğu Ahmet Mithat Efendi'nin omuzlarına yüklenir. Karısını, çocuklarını, ailenin diğer fertlerini İstanbul'a gönderdikten sonra, sekiz ay daha Bağdat'ta kalır; sonra orada daha rahat geçinebileceği düşüncesiyle, Mithat Paşa'dan güçlkle müsaade alarak, görevinden istifa edip, İstanbul'a gelir. Şöyle düşünüyordu:

"Ben *Tuna* ve *Zevra* gazetelerinin nail oldukları rağbet ve tahsin bir yana, eğer henüz İstanbul'da rağbet kazanabilecek bir muharrir olmamış isem, işsiz kalır mıyım? Amma kendime efendi ve destek ve koruyucu sayacağım hiç kimseyi tanımamakta imişim; bu olsa olsa memuriyetsiz kalmaklığımı gerektirebilir. O halde pekâlâ arzuhalci olabilirim. Bundan başka, elimde bir sanat var, o ise matbaacılıktır. Mürettepliğin-

den makineciliğine kadar her şeklini bilirim. Tembel değilim, miskin değilim. Artık İstanbul'da ben de geçinememsem kim-senin geçinememesi lâzım gelir.”

İstanbul'da Geçim Zorluğu

İhsan Sungu, onun, geldiği İstanbul'da ilk yıllarını şöyle özetliyor: “Mithat Efendi, 1871 ilkbaharında, bir buçuk ay süren yorucu bir yolculuktan sonra İstanbul'a gelince ilk işi, Tahtakale'deki evinin içinde bir matbaa kurmak oldu. Letâif-i Rivâyât serisinden *Su-i Zan*, *Esaret*,¹ *Gençlik ve Teehhül*,² *Felsefe-i Zenan*,³ *Gönül*, *Mihnetheşan*,⁴ *Firkat*⁵ kitaplarını basmaya başladı..” (Hakkı Tarık Us, *a.g.e.*, s. 68).

Bu işi nasıl yürüttüğü, ilerlettiği sorusunun cevabını gene Dr. Kâmil Yazgıç'ın anılarında buluyoruz:

“Ahmet Mithat'ın basın hayatına atılmaya davrandığı sıralarda İstanbul'da yalnız üç matbaa mevcuttu. Ahmet Mithat gibi, adı sanı meçhûl bir insanın, bu matbaalarda kendine bir yer bulamadığını kestirmek hiç de güç değildir. Fakat her kapının yüzüne kapatıldığını görmek, Ahmet Mithat'ın cürete yaklaşan cesaretini kıramamıştır. O, kendisinin de itiraf ettiği gibi, büyük sermaye isteyen bu işi, on parasız başarmaya kalkışıyor. On parasız derken mübalağa ettiğim sanılmasın! Çünkü o sıralarda şiddetli ihtiyaç yüzünden zevcesinin esvaplarını satmak mecburiyetini bile duymuş olan Ahmet Mithat, ömrünün en parasız günlerini yaşamaktaydı. Fakat o, buna rağmen

1 İki hikâye bir arada, 104 sayfa, birincisi çeviri.

2 Tek hikâye, 90 sayfa (teehhül: evlenme).

3 Tek hikâye, 104 sayfa (Kadınların Felsefesi anlamına).

4 İki hikâye bir arada, 96 sayfa, ilki çeviri.

5 Tek hikâye, 162 sayfa (firkat: ayrılık).

Ahmet Mithat Efendi'nin “Letâif-i Rivâyât” serisinin bu ilk beş kitabı ile altıncısı olan *Yeniçeriler* ve ilk baskıları Bağdat'ta çıkmış *Kıssadan Hisse* ile birkaç kitabı daha, “muharririn zatına mahsus matbaa”da, sonraki eserleri Kırkambar matbaasında veya *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde tefrika edildikten sonra başka basımevlerinde kitap biçimine sokulmuştur (bkz. *Yeniçeriler*, Mustafa Nihat Özönbaskısı, 1942, s. 86-94).

sefaletten yılmıyor, ilk olarak bir litograf taşı buluyor, bir silindir yaptırıyor, bu silindirin üzerine bir çuha sarıyor ve birbirine paralel iki demir üzerinde hareket eden bu çuha kaplı silindirle o litograf taşını baskı makinesi yerine kullanıyor, bir kasa da hurufat tedarik edince derhal işe başlıyor. Kendisi yazıyor, teyzem yazılan yazıları diziyor, annem kocası tarafından basılan formları katlıyor, halam da katlanan formları tutkallama işini görüyor ve bu aile matbaası gece gündüz denebilecek derecede hummalı bir faaliyet göstermeye başlıyor ve günün birinde böyle iğneyle kuyu kazarcasına çalışarak içine girdiği meslekte, kendi kendine ve tam mânâsıyla çekirdekten yetişmiş olmasının her çeşit semeresine de kavuşuyor. Bu ilk günlerde baskı sanatını başarmaya yarayan her marifeti öğrenmek, Ahmet Mithat'a, elli yıllık meslek hayatının her devresinde faydalı olmuştur." (Kâmil Yazgıç, *ag.e.*, s. 25-26).

Bu işte karşılaştığı güçlükleri Ahmet Mithat Efendi kendisi de şöyle anlatmıştı: "Zira gayet fakirce yaşadıktan sonra, mâlî kuvvetimiz işçi çalıştırmaya müsaade etmezdi. O zaman İstanbul'un öyle bir zamanı idi ki yeni yazılar, kitaplar fikri henüz yaygın olmadığı gibi, halkın bunlara rağbet edip etmeyeceği dahi şüpheli ve belki tamamen meçhûl idi. *Hâce-i Evvel* cüzlerinden ve *Letâif-i Rivâyât* başlıklı hikâyelerden onar yirmişer tane satabilmek, yani kâğıt parasını bile çıkaramamak menzilesinde kaldığımızı famîlya halkı görünce, şikâyete başladılar. Çocukluk zamanındaki çılgınlıktan kalma aşırı bir cesareti muhafaza etmekte olduğumu arzylemiş idim. Yazmakta ve basmakta beni devamı sevkedene şey, bu cesaret olduğu cihetle, o zamanki cesaretimi küçümsemeye yüreğim razı olmaz. Yazma basma işlerinin gösterdiği takat tüketici zararlara o zamanki halimizle karşı durabilmek imkânsız olduğu cihetle, hariçten başka işler aramaya dahi mecburiyet elverdi; işte bu aralık idi ki, *Basiret* gazetesine girdim..."

Ahmet Mithat Efendi, *Basiret* sahibinden ayda on altın alıyor, *Ceride-Askeriye*'de de başyazarlık yapıyordu; artan geliri sayesinde matbaasını genişletti: "Bir yandan harice hizmet ve diğer taraftan eser yazmayı ve matbaacılığı ileri götürmeye gayret ederek, beş altı ay daha türlü zorluklara göğüs gerdik-

ten sonra, Bâbîâli caddesi üzerinde büyücek bir daireyi matbaa yapabilecek kuvveti elde ettim..”

İhsan Sungu, yazarın bu sözlerine şu bilgiyi ekliyor: “Bu suretle, Bâbîâli caddesinin ilk matbaasını Mithat Efendi açmıştır. O vakte kadar İstanbul’un ücra yerlerine sığınmış olan matbaacılığı Bâbîâli caddesine nakletmesi, yüksek makamlarca dikkati çekeceği ve başına büyük işler açabileceği, dostları tarafından kendisine ihtar olundu. Bereket versin ki, dinlemedi. Matbaaya Fransızca harfler de getirterek işini büyüttü.” (Hakkı Tarık Us, *a.g.e.*, s. 39).

Matbaacılık, gazetecilik tecrübelerini bu yollardan geliştiren Ahmet Mithat Efendi, zamanla kendisi de gazeteler çıkardı (Bir sayı çıkan, kapatılan *Devir* gazetesi ve on üç sayı çıkan *Bedir* gazetesi), ikinci gazetenin de kapatılması üzerine *Dağarcık Dergisi*’ni yayımladı (ilk sayı: Kasım 1872). Namık Kemal’in *İbret* gazetesinde de yazıları çıkıyordu. Devrin öteki yazarları gibi, oyunlar da yazmaya başlamıştı. *Eyvah* piyesi, 30 Mart 1873 akşamı Gedikpaşa Tiyatrosu’nda oynandı; 1 Nisan akşamı Namık Kemal’in *Vatan* yahut *Silistre* temsilinin yarattığı heyecan, bazı yazarların tutuklanmasına yol açtı. Siyasetle uğraşmadığını belirtmesine rağmen, *Dağarcık*’ta çıkan “Duvardan Bir Sada” başlıklı yazısının İslâmlık aleyhine sayılması yüzünden, Ahmet Mithat Efendi de tutuklananlar arasındadır. Namık Kemal Kıbrıs’a sürülürken Ahmet Mithat’ın da payına, Ebüzziya Tevfik Bey’le birlikte Rodos’a sürülmek düştü (10 Nisan 1873).

Rodos’ta

Rodos’taki zindanda Ahmet Mithat Efendi, daha sakin bir çalışma ortamı buldu. Yazdıklarını İstanbul’a üvey kardeşi Mehmet Cevdet’e gönderiyor, o da bunları, ağabeyi adına çıkarmakta olduğu *Kırkambar Dergisi*’nde yayımlıyordu. Ahmet Mithat Efendi, Rodos’ta öğretmenlik de yaptı:

“Daha Bağdat’ta bulunduğum zamandan beri, bende bir emel hâsıl olmuştu ki, o da bizim memlekette öğrenim usulü-

nü düzeltmekten ibaretti. Bağdat'ta Sanayi mektebi talebeleri üzerinde zihnimce tasavvur eylediğim birçok şekilleri tecrübeye başlamış ve *Hâce-i Evvel*'in birinci ve ikinci baskılarını dahi bunlar için yazmıştım. Zindana girdik ya: vakit o kadar çok ki, bitmek tükenmek bilmiyor. Yazı yazmaya da kâfi, kitap okumaya da kâfi, oturup derdine ağlamaya da kâfi. Bununla beraber yine vaktin bitip tükeneceği yoktur. Bu aralık öğrenimi kolaylaştırmak için eldeki tecrübeleri tamamlamayı kolay düşündüm. Bu fikir bana geldiği zaman, Ahmet Ağa isminde bir mülâzım (teğmen) muhafazamıza tayin edilmiş olduğundan ve onun dahi Mustafa isminde bir hemşirezadesi (yeğeni) bulunup bazı hizmetler için aralıkta oraya gelip gittiğinden, bu çocuğu okutmak için Ahmet Ağa'dan ruhsat istedim. Adamcağız memnuniyetle müsaade gösterdi..”

Ahmet Mithat Efendi, zamanla, zindanda bir de okul açtı; öğrenci sayısı giderek yirmiyi buldu. Rodos mutasarrıfı Dilâver Paşa, onun canla başla çalıştığını görerek, etki alanını genişletmesi için, halkın da yardımıyla bir okul yaptırdı. Ahmet Mithat Efendi, Medrese-i Süleymaniye adı verilen bu okulda ders verdi.

İstanbul'a Dönüşü

Siyasî sürgünler, Abdülaziz'in tahttan indirilip yerine V. Murad'ın getirilmesiyle, padişah değişiminde affedilir; öteki tutuklular gibi, Ahmet Mithat Efendi de İstanbul'a döner (11 Haziran 1876). Ölümüne kadarki zaman içinde hayatının belli başlı, diğer dönemeçleri, özetle şunlar oldu: Devletin resmî gazetesi *Takvîm-i Vekayi* müdürlüğüne atandı (Mart 1878); *Tercüman-ı Hakikat* gazetesini çıkarmaya başladı (27 Haziran 1878); Türkiye'yi temsil etmek üzere, Stockholm'e müsteşrikler kongresine gitti (9 Ağustos 1889); yurt içi ve yurt dışı pek çok nişanlar aldı; orta ve yüksek öğrenim okullarında çeşitli dersler okuttu.

Ölümü ve Mezarı

İstanbul'da Darüşşafaka Lisesi'nde nöbetçi bulunduğu bir gece kalp durmasından öldü (28 Aralık 1912), Fatih camii mezarlığına gömüldü. Mezar taşında fâtiha yazısı yanı sıra, şair Nigâr Hanım'ın şu beyti de görülür: "Gayretindir sevdiren fazl u ulûmu ümmete / Verzişindir anlatan sevda-yı sa'yı millete" (Millet, fazileti, bilgiyi, çalışma aşkını senin gayretlerinle anladi, öğrendi, sevdi.)

Yaşadığı Yıllarda Edebiyatımız

Batı'daki türleri uygulayarak yenileşen edebiyatımız, Tanzimat edebiyatı adını taşıyor. Osmanlı İmparatorluğu'nun, ondokuzuncu yüzyıl ortalarına doğru Batılı devletlere benzeme kararını çeşitli kuruluşlarda uygulamaya başlamasına paralel, edebiyatımızda da değişmeler görüldü. Divan edebiyatı aşınmıştı, yıpranmıştı. Toplum düzenindeki kalkınma çabaları, edebiyatta da böyle bir zindeleşme eğilimi yarattı. 1859 yılında Yusuf Kâmil Paşa, dilimizde ilk yabancı roman olan *Telemak*'ı Fransızca'dan çevirdi. Gene o sene Şinasi, Fransızca'dan yaptığı ilk şiir çevirilerini derleyerek *Terceme-i Manzûme* adında bir kitap çıkardı. İlk yerli piyesimizin yazılış yılı da 1859'dur (*Şair Evlenmesi*). 1860'ta ilk özel ve yerli gazete olan *Tercüman-ı Ahvâl*'in çıkmasıyla makaleler de yazılmaya başlanır. Buna göre, Tanzimat edebiyatının başlangıç yılları, yaklaşık bir hesapla 1859-1860 yılları olur.

O yıllardan başlayarak şiir ve düzyazıda dış ve iç değişmeler görülür; çeşitleri çoğalır, ufukları genişler ikisinin de. Şair ve yazarlar toplum sorunlarına, günün olaylarına eğilir, edebiyatı besleyen türlü düşünce ve hayallere açılırlar. Bu kervanda Şinasi vardır, Namık Kemal vardır, Ziya Paşa ve daha sonrakiler vardır. İlk yerli romanımızı Şemsettin Sami Bey yazar: *Taşuk-i Tal'at ve Fitnat* (Talat'la Fitnat'ın Aşkları,1872).

Ahmet Mithat Efendi'nin Yazarlığa Başlaması

Daha önce de belirtildiği gibi, 1860-1870 yılları arasında Ahmet Mithat Efendi Rumeli'ndedir, Bağdat'tadır. Arapça, Farsça ve Fransızca öğrenmiş, eğitim görmüş, ilk yazılarını yazmıştır. İstanbul'a geldikten sonra (1871) kendini artık tamamen yazarlığa verebilir: "Letâif-i Rivâyât" dizisini oluşturan hikâyelerini kısa aralıklarla ard arda çıkarır. *Eyvah* isimli oyununu oynatır. Fakat o tarihlerde daha çok gazetecidir, gazete yazarıdır, kalemini hazırlama döneminde dir.

Namık Kemal'in, ilk romanını sürgünde yazması gibi, Ahmet Mithat Efendi de ilk romanı *Hasan Mellâh*'ı sürgünde iken, yani Rodos'ta yazacaktır (1874/1875). *Hüseyin Fellâh*, *Dünyaya İkinci Geliş*, *Felâton Bey*'le *Râkım Efendi*, *Karı Koca Masalı*, *Paris'te Bir Türk* romanları da, otuz sekiz ay sürmüş olan bu sürgünlük ürünleridir (1874-1876); İstanbul'a döndükten sonra yazıp yayımladıklarıyla birlikte romanlarının sayısı otuz kadardır ki, *Jön Türk*, sonuncusudur (1908).

Yazarlığının En Verimli Yılları

Ahmet Mithat Efendi'nin çok yanlı, hareketli yaratıcılığının en verimli yılları, onun, *Tercüman-ı Hakikat* gazetesini çıkarmaya başladıktan sonraki dönemini kapsar. Ahmet Mithat Efendi edebî kişiliğini ilk sayısı 27 Haziran 1878'de yayımlanan bu gazete ile buldu, türlü alanlardaki düşünce ve görüşlerini, tartışmalarını, öncülüğünü enine boyuna bu gazetede gün ışığına çıkardı. *Tercüman-ı Hakikat* o vakte kadar durgun, donuk Türk gazeteciliğine rüzgârlı, renkli bir hava getirdi.

Önceleri günde dört, sonradan sekiz sayfa çıkmış bu gazetenin yazılarını hemen yarı yarıya Ahmet Mithat Efendi yazıyordu. Havadis, siyaset, edebiyat, sanat yazılarına yer veren, her çeşit bilgiyi halkın anlayacağı, ilgileneyeceği bir biçime sokarak öğretmeyi amaç edinen bu gazete Ahmet Rasim'in deyişiyle bir halk üniversitesi olmuştu. Ahmet Mithat Efendi âdetâ ruhu, canı olan bu gazete kadrosunda en küçük bir aksak-

lığa göz yumamıyordu. Bir gün matbaaya gelip de bazı yazarlarla mürettepleri içki ve iskambil başında görünce fena halde kızmıştı. Bağırды çağırды. Onun ara sıra böyle parlamalarına alışık oldukları halde, suçlular toptan, matbaayı terk ettiler:

“.. Bir nevi grev yapan muharrirler ve mürettepler o gün matbaadan çıktıktan sonra aralarında konuşurlarken:

— Ahmet Mithat bittil!

— Yarın kendisine başka bir iş arayacaktır!

— Fakat bu muameleye müstahaktı. Yapayalnız kalıp ezilsin de aklı başına gelsin!

— Dayanamayacak, gelip hepimize birer birer yalvaracaktır!

“Kabilinden hükümler veriyor, görüşler yürütüyorlarmış. Fakat Ahmet Mithat Efendi gidip gücendirdiği arkadaşlarına yalvarmayı gururuna yedirememiş. Gazetesinin ertesi gün çıkmaması ihtimalini de hazmedememiş ve emsalsiz bir enerji harcayarak, bütün bu işleri kendi görmüş: Gazetenin bütün yazılarını yazmış, bu yazıları kendi eliyle dizip tashih etmiş ve sabaha kadar uyumadan çalışarak, gazetesini kendi başına çıkarmış.

“Ertesi sabah, Ahmet Mithat’ı yalnız bırakan ve onun, gazetesini çıkaramayacağından emin bulunan muharrirler, muhahhihler, mürettepler sokaklarda müvezzilerin eskisi gibi: ‘Tercüman... Tercüman...’ diye haykırdıklarını duyunca derin bir hayret duymaktan kendilerini alamamışlar. Hele birer nüsha alıp Ahmet Mithat’ın tek başına, hemen hiç kusursuz ve eksiksiz bir gazete çıkardığını görünce, samimi bir takdir duymuşlar: derhal matbaaya giderek, üstadı tebrik etmişler, onunla barışmışlardır.

“O tartışma yüzünden Ahmet Mithat’ı yalnız bırakanlar arasında Ahmet Rasim de varmış. Ahmet Rasim, bu hâdiseyi anlatan bir yazısının sonunu şu cümlelerle bağlıyor:

— “Ertesi gün ben Ahmet Mithat’ı tebrik ederken dikkat ettim: Üstü başı hattâ yüzü gözü yağ ve mürekkep lekeleri içindeydi ve yüzünde gözlerinde büyük bir yorgunluğun sarılığı vardı. Fakat o, buna rağmen, diri görünmeye çalışıyor, çok yıpranmış bulunmasının bizim tarafımızdan sezilmesini

bile, inadına gururuna yediremiyordu. O gün bir defa daha inandım ki, Ahmet Mithat hiçbir şeyin yıkamayacağı gurura ve her şeyi yıkabilecek bir inada sahiptir.

Fakat iş başında ve fikir mücadelesinde çok inatçı olan Ahmet Mithat, hususî hayatında, mübalagasız, bir kuzu kadar uysaldı. Ana prensiplerine zıt düşmeyen hiçbir meselede bu uysallığını elden bırakmazdı." (Dr. Kâmil Yazgıç, *a.g.e.*, s. 26-27).

Tercüman-ı Hakikat'te Muallim Naci

Tanzimat döneminin ünlü şairi Muallim Naci, Ahmet Mithat Efendi'nin damadı idi. 9 Ekim 1884'te Mithat Efendi, onu, kızı Mediha Hanım'la evlendirmişti. İhsan Sungu, Muallim Naci'nin *Tercüman-ı Hakikat* gazetesindeki durumunu ve Ahmet Mithat Efendi'nin edebiyatta gelişmeden yana olduğunu şöyle özetliyor:

"Sakız'dan İstanbul'a gönderdiği eserlerle dikkati çekmiş olan Naci'yi *Tercüman-ı Hakikat*'e girmeye teşvik eden Mithat Efendi, ona kızını verdi. Uzun müddet *Tercüman-ı Hakikat*'e gelen şiirleri tenkid çemberinden geçiren Muallim Naci'nin mey ve mahbup mevzularına lüzumundan fazla bağlı kaldığını gören Mithat Efendi'nin damadını ve onun yolunda yürümeyi marifet sayan kalem sahiplerini *Tercüman-ı Hakikat*'ten uzaklaştırması ve koparılan yaygaraya rağmen kararından dönmemesi, milleti hakikî bir kültürle teçhiz etmeyi ülkü edinen koca muharririn, idealine ne kadar gönül verdiğini gösterir. Milletin ancak çağdaş medeniyete ayak uydurmasıyla yükseleceğine inanan Mithat Efendi, gazetesinde açılan ve senerce süren münakaşalarda daima ileri zihniyeti müdafaa etti. Kemalpaşazâde Sait Bey'in, Abdülhak Hâmid'i, şanına yakışmaz bir yolda hırpalamak istediği devirde, Mithat Efendi, büyük şairi müdafaa için erkek sesini, Namık Kemal'in gür sesiyle birleştirdi; yeni edebiyata yeni bir enerji kazandırdı. Hele Üstad Ekrem'in Mülkiye Okulu'nda ve basında, yeni edebiyat sahasında gençlere yepyeni ufuklar açan *Tâlim-i Edebiyat*'ı çıkar çıkmaz, edebiyatı irtica yolundan ayırmamak isteyenlerin

edebî ve edebiyatla hiç münasebeti olmayan yaygaralarına karşı, Mithat Efendi, bütün kuvvetiyle Üstad Ekrem'e, yani ileriye ve doğruya destek olmakta, Namık Kemal'den hiç de geri kalmadı.." (Hakkı Tarık Us, a.g.e., s. 61)

Tercüman-ı Hakikat'te Ahmet Rasim

Ahmet Mithat Efendi'nin, gazetesinde, genç kalemleri teşvik ederek edebiyatımıza yeni değerler kazandırdığının herkesçe bilinen iki örneği de Ahmet Rasim ile Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın, yazarlık hayatlarına bu gazetelerde başlamaları, o hayatı bu gazetede geliştirmeleridir, Ahmet Rasim, Mithat Efendi ile ilk karşılaşmasını *Muharrir-Şair-Edip* isimli kitabında (1924, s. 117-119) anlatır:

"Mektepten (Darüşşafaka'dan) çıktıktan sonra *Tercüman'a* bedava makale yetiştirmek derdine düşmüş, hattâ *Cerîde-i Havâdis'e* de bedava muharrir bulunmuş olduğum halde, yine o mübarek gazeteye yazı yazmaktan kendimi alamamış idim. Fakat ilk zamanlarda zarfı, idarehanenin kapısından verirdim.

"Bir gün Ebüssuut caddesinin başındaki bakkal dükkânında hem karnımı doyurdum, hem de kapıyı gözetlediğim halde, kimsenin görünmeyişi üzerine gemi aızıya alarak içeriye daldım. Eşikle beraber iki ayak bir merdiven, ondan sonra toprak, rutubet kokulu uzun, darca, loş bir sofa üzerinde dik, pis, sekiz on ayak bir merdiven daha çıkınca diğer bir merdivenin daralttığı koridora açılır, karşılıklı iki oda karşısında kaldım.

"Merdivenin başındaki oda kapalı idi. Oraya varır varmaz kapı açıldı. Uzun boylu, iri kemikli, esmer yüzlü, saçları kırpık, alını geniş, bıyıkları sakalı tuvaletsiz, sırtında basma bir mintan, ceketsiz, fessiz, yeğinin düğmeleri çözük, belde kırmızı bir kuşak, pantolonlu, kolları uzunca, ayakları büyükçe biri çıktı. Beni görünce durdu. Gayet serbest bir tavırla:

"— Kimi istiyorsunuz?

"Dedi. Zarfı uzattım. Okuduktan sonra:

“— Mithat Efendi Hazretleri benim!

deyip zarfı yırttı. Bizim makaleyi çıkarıp göz gezdirdi. Ben bu kıyafette bir Mithat Efendi görünce galiba şaşırımtım. Halbuki hayalimde ona ben ne kıyafetler vermiş ne tuvaletler yakıştırmış idim! İmzamı görmüş olmalı ki:

“— Ahmet Rasim, siz misiniz?

“— Evet, bendenizim.

“— Geçenki makalen de gayet iyi idi. Hangi mektepten çıktınız?

“— Darüşşafaka’dan.

“— Yâ! Gel bakayım!

“Karşiki odaya geçtik.

“— Nereye devam ediyorsunuz?

“— Telgrafhaneye!

“— Süphanallah!

“İşte bu ‘Süphanallah!’ benim zihnimi bozdu; çünkü bunda muharrirlik istidadı olan bir gencin, elde manûplatör, tarrator döver gibi, tak tak edip durmasına bir nevi üzülmeye gıziyordu.

“İlk görüşüm olduğu için her tavrına, her haline dikkat ediyordum. Bellisiz, kekeme gibi söylüyor, ekseriya önüne bakıyor, dudaklarını bıyık ve sakalıyla kaldırıp indiriyor, pehlivan gibi oturuyordu.

“— Yazılarınızı kim tashih ediyor?

“— Kimse!

“— Aferin! Bak oğlum, burası yazı ocağıdır. İstediğin zaman gel. İşte kalem, kâğıt, mürekkep. İstediğin kadar otur, istediğin kadar yaz. Şimdilik her makalene bir meci diye vereceğim. Harçlık edersin, al bakalım, sıftah et! dedi. Mecidiyeyi de uzattı...”

Tercüman-ı Hakikat'te Hüseyin Rahmi

Hüseyin Rahmi de ilk romanı *Şık*'ı yazdığı tarihlerde yirmi üç, yirmi dört yaşlarındadır. Romanın baş taraflarını bu gazeteye gönderir. Ertesi gün gazetede, romanın yazarını görmeye

çağırın bir açık mektup çıkar. Ahmet Mithat Efendi, karşısında, yaşından da küçük gösteren birini görünce romanın onun tarafından yazıldığına inanmaz önce. Hüseyin Rahmi'nin üzüntüden ağlamaya başlaması üzerine teselli eder onu ve eseri tamamlayıp getirmesini söyler. Romanın tamamı gelince de Hüseyin Rahmi'yi takdir eder, roman *Tercüman-ı Hakikat*'te tefrika edilmeye başlanır (Şcak 1888).

Ahmet Mithat Efendi ve Hüseyin Cahit Yalçın

Servetifünûn şair ve yazarları da yetişme dönemlerinde, onun eserlerini buldular karşılarında. Türkçe'yi ve edebiyatı, önce bu eserlerden öğrendiler. Sonradan yetersiz ve ilkel bulacakları Ahmet Mithat Efendi; değil Muallim Naci, Ahmet Rasim, Hüseyin Rahmi gibi gençleri, hattâ daha küçük yaştaki edebiyat heveslilerini bile teşvikten geri kalmamıştı. Nitekim Servetifünûncular'dan Hüseyin Cahit, *Nadide* isimli ilk romanını yazdığı sıralarda henüz bir lise öğrencisidir, on yedi yaşlarındadır. Bir arkadaşı, kendisinin müsvedde halinde beş yüz iki sayfalık bir kitap olduğunu söylediği bu roman denemesini, tanıdığı Ahmet Mithat Efendi'ye götürür. Büyük yazar, bir yeteniminin kaleminden çıkma bu kitabı okur ve ona bir takriz yazar:

“.. Doğrusu bu takriz, Recaizâde Ekrem Bey'in o imrendiğim iltifatı kadar parlak olmamakla beraber, kitabımın başına Ahmet Mithat Efendi'nin yazısını basabilmek saadeti, beni o gün dinlediğim derslerin hiçbirini anlayamayacak kadar sarhoş etti.” diyor Hüseyin Cahit (*Edebi Hatıralar*, 1935, s. 15).

Ahmet Mithat Efendi'nin Edebiyat Anlayışı

Halk için edebiyattan yana olan, her fırsattan yararlanarak toplumun genel bilgisini artırma amacı güden, gene bu amaçla tefrika roman çıkırını açarak, eserlerini önce *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde yayımlayan Ahmet Mithat Efendi, Tanzi-

mat döneminin bazı edebiyatçılarıyla Servetifünûncular'dan farklı bir edebiyat anlayışına bağlı olduğunu, türlü vesilelerle açığa vurmuştu. Bir gün oğlu Kâmil Yazgıç'ın bir sorusuna verdiği cevap, onun bu tutumunu çok daha açık ve kesin belirtir:

“— Sizin eserleriniz arasında edebî olanlar hangileridir?

“— Ben 'edebî' sayılabilecek hiçbir eser yazmadım. Çünkü benim eserlerimin çoğunu yazdığım sıralarda, memlekette edebiyattan anlamayanlar, nüfusumuzun mübalâgasız yüzde doksan dokuzunu teşkil ediyordu. Benim emelim de, çoğunluğa hitap etmek, onları aydınlatmaya, onların dertlerine tercüman olmaya çalışmaktı. Zaten edebiyat yapmaya ne vaktim, ne de kalemim müsait değildi. Bunun içindir ki, haddimi hududumu bildim, çizmeden yukarı çıkmadım ve edebiyatı Hâmit'lere, yani erbabına bıraktım. Fakat ne yalan söyleyeyim, eğer elimde olsaydı, onları da o devirde 'edebiyat yapmaktan' mennederdim. Çünkü bence nüfusun yüzde doksan dokuzu koyu cehaletten tamamiyle kurtulamamış bir memlekette, henüz en aydınlık ve basit fikirleri bile sökemeyen kimselere 'edebî' eser vermek, karnını doyuramamış bir kimseye meyve ikram etmek kadar garip bir hareketti. Bu kanaatte olduğum içindir ki, eserlerini derin bir samimiyetle takdir ettiğim halde, o devrin ediplerine, hele bilhassa şairlerine acımışımdır.”

Dr. Kâmil Yazgıç, kitabına, babasının bu açıklamasını aldıktan sonra şunları ekliyor:

“Böyle söylediğine bakıp da Ahmet Mithat Efendi'yi samimi bir edebiyat ve şiir aleyhtarı zannedenler, tamamiyle yanırlılar; çünkü Sadi, Fuzûlî, Nef'î ve Bakî'nin divanlarını, Hâmid'in ve Fikret'in bütün şiirlerini ezbere bilen ve gazetesinin sayfaları içinde devrinin en tanınmış ediplerinin imzalarını toplayan Ahmet Mithat Efendi'nin o sözlerinde ben, yüzlerce eser yazdığı halde, bir edip sayılmayışının isyanını sezerdim. Yoksa Ahmet Mithat'ın edebiyata ve şiire karşı duyduğu meftunluk, onun edebî hareketlere karşı gösterdiği alâkanın derinliğini bilenlerce malûmdur..” (Dr. Kâmil Yazgıç, *a.g.e.*, s. 24-25).

Romanlarının Genel Özellikleri

Roman, hikâye, oyun, makale, tarih, felsefe, eğitim, psikoloji, bilim ve fen alanlarında kendi yazdığı, çevirdiği yüz elli kitap sahibi Ahmet Mithat Efendi, en belirgin yanıyla bir halk romancısıdır. Konu bulmakta hiç zorluk çekmeyen, okuduğu bir Batı romanının benzerini hemen yazıveren, çağındaki roman çeşitlerinin hemen hepsini (tarihî roman, polis-macera romanı, gezi ve fen romanı, hissî roman, realist-natüralist roman, vb.) bir de kendi kaleminde deneyen, hayali çok geniş bir romancı. Bu tür eserlerinde iç içe maceralar arasında zaman zaman çıkmalar yapıp, temeldeki olayın akışını kesip çeşitli ansiklopedik bilgiler vererek, okurlarını eğitmekten de hiç geri kalmayan, üslûp endişesi gözetmeksizin, sere serpe yazmaktan hoşlanan Ahmet Mithat Efendi, bu haliyle bir Dağarcık, bir Kırk Ambar'dır. Bilgi hazinesi yüklü, yaratıcılığı güçlü ve çağdaşlarının deyişiyle "kırk beygir kuvvetinde bir yazı makinesi".

(Musullu Süleyman'a Önsöz, Milli yet Yayınları, 1971)

40. Ölüm Yıldönümünde
Bati'da da Yankılar Yaratmış
İlk Kadın Romancımız: Fatma Aliye

Ahmet Mithat Efendi, *Fatma Aliye Hanım yahut Bir Muharrire-i Osmaniye'nin Neş'eti* (Bir Türk Kadın Yazarın Doğuşu, 1893) adlı kitabına şu cümlelerle başlıyor:

“Fatma Aliye Hanımefendi Hazretlerine. Sevgili kızım! Altı yedi senedir seninle mânevî baba ve kıız. Sana henüz hiç bir hediye takdim etmemişimdir. Ne saygısızlık, değil mi? Fakat sana lâayık ne hediye bulup takdim edebilirdim? Düşündüm taşındım, sana hediye olarak yine senden başkasını bulamadım. İşte bu kitap sensin, kızım! Seni sana takdim ediyorum. Kabul etmemelik edemezsin ya?”

Tanzimat edebiyatının ağababası Ahmet Mithat Efendi'nin o tarihte otuz üç yaşlarında Aliye Hanım için kaleme aldığı ve bir cep kitabı boyunda 200 sayfalık bu eseri, ilk kadın romancımızın yalnız çocukluk ve gençlik yıllarını, yetişme şartlarını açıklamasıyla değil, Aliye Hanım'ın Mithat Efendi'yle zaman zaman yazışmalarını vermesiyle de ilginçtir. Kitapta hanım yazarın kaleminden kendi hayat hikâyesinin birçok bölümlerini de okumaktayız. Buna göre, aşağıda söz konusu edeceğimiz en ünlü romanı, yazarlığı, çevirmenliği yanı sıra, “kendi kalemlerinden edebiyatçılarımızın hayatları” geleneğinin, unutulup gitmiş ilk örneklerini verenlerden biri de Aliye Hanım oluyor.

Mithat Efendi, o eseri yazmaktan maksadının, ünlü tarihçi Cevdet Paşa'nın öz, kendisinin “mânevî” kızını okuyucularına tanıtmak olmadığını, çünkü onun zaten “seçkin eserleriyle

yalnız bizim Türklük âleminde değil, bazı eserlerinin Arapça, İngilizce, Almanca tercümeleriyle Eski ve Yeni Dünya'da yaygın şöhret kazanmış" olduğunu kaydeder. Hattâ bazı Arap, İngiliz ve Amerikan gazetelerinin Aliye Hanım'ın hayat hikâyesine dair öğrenebildikleri şeyleri, kendisinden evvel yazdıklarını, hele Şikago sergisinde teşhir edilen eserlerinden dolayı, Amerikan gazetelerinin pek çoklarının hanım hakkında birçok övgü yazıları yayımladıklarını da (s. 8) belirtir. Dış ülkelerdeki bu ilgi, elbet, Aliye Hanım'ın kaleminin kuvvetinden çok, iyi bir öğrenim görmüş, Fransızca'yı da öğrenmiş ve Osmanlı toplumunda erkeklerin sahip oldukları eser yazıp bunları bastırma hakkını elde etmiş ilk kadın romancımız, yazarımız olmasından doğuyordu.

Ahmet Mithat Efendi, Aliye Hanım'ın doğum tarihini hicrî takvime göre belirttikten sonra, parantez içinde, bu tarihin milâdî karşılığını da verir: 9 Ekim 1862. Efendi'nin monografisinde yazarımızın on üç yaşına kadarki hayatı anlatılıyor. Mithat Efendi, arada bir, Aliye Hanım'ın yazdığı anıları, kendisine verdiği notları da olduğu gibi kullandığı için, kitap bir canlılık kazanmış.

Pek küçük yaşlarda genel bilgilerini ilerleten Aliye Hanım, on yaşındayken Fransızca öğrenmeye de başlıyor. Önce gizli gizli çalıştığı Fransızca, babasının durumdan haberdar olunca duyduğu hayret ve takdirden sonra özel öğretmenlerle güçlendiriliyor. 17 yaşındayken, sonradan paşa olan kolağası Faik Bey'le evlendiriyorlar Aliye Hanım'ı. Evliliklerinin yedinci yılında Faik Paşa, bir görevle Konya'ya gönderiliyor. Paşa'nın bir yıl sonra İstanbul'a dönüşünde Aliye Hanım, çalışmalarını artık bir yardımcı olmadan sürdürmektedir. Günün birinde, okuduğu bir roman, onu çok etkiliyor:

"... Faik Paşa Konya'dan geldikten üç sene sonra idi ki, sağlığımın pek iyi olduğu bir zamanda Georges Ohnet'nin 'Volonte'sini okudum. Bu romanı pek beğendim, Emily'nin halini çok takdir ettim, bunu tercüme etmek hevesine düştüm. Bir gün oturuyorduk, zevcime: — Ah, ne olur, bunu tercüme etsem! dedim. — Hayhay! dedi. Pek sevindim. O hevesle pek çabuk tercüme ediyordum. İki üç formalık kadar bir parçayı

tercüme etmiş idim. Bir gün peder, damadına bir şey söylemek üzere bizim odaya girdi. Ortadaki yazıların ne olduğunu sordu. Damadı bir roman tercüme etmekte olduğumu söyledi. Aldı beni bir heyecan! Peder: — Bakayım, göreyim! dedi, kâğıtları alıp odasına götürdü. Bir müddet sonra yine odamıza gelip: — Aman, bu ne âlâ! Bu kız böyle yazabiliyormuş da benim haberim yok imiş ha? Sen şimdiye kadar bu iktidarını nasıl gizledin? dedi. Ben bu sözün sıhhat ve ciddiyetini anlamamaya hayrette kaldım. Kendimden bir ümidim var ise, o da Fransızca'yı iyi anlayabilmekten ibaret idi. Yoksa Türkçe yazdığım şeylerin iyi olabilecekleri hatırımdan bile geçmiyordu. Yapığım tercümenin Türkçesini Faik Paşa'nın tashih ve tezyin eyleyeceği ricasında idim. Bunu pedere dahi söyledik. Peder: — Sakın ha! Buna el sürülmez! dedi. Kendisinin tashihe inayetini rica tavrıyla yüzüne baktım. — Bana da yalvarsan, ben de buna kalem karıştırmam! dedi. Tuhaf şey, rüya mı görüyorum diye düşünüyordum. Nihayet romanın basılmasına karar verilince, bir de önsöz yazılmak lâzım geldi. Bir gece, ki saat dörde kadar tercümede devam etmişim, önsöz de yazmak için düşünmeye başladım. Neresinden başlayacağımı, nasıl yazacağımı, ne diyeceğimi düşünüyordum. Zira işte ilk defa oluyor ki, kendi karihamdan bir şey kaleme alıyorum. Şüphesiz, kalem elimde bir saat kadar boş durdu. Önümdeki kâğıt da o kadar müddet kalemimi bekledi. Nihayet cânü gönülünden bir Besmele çekip yazmaya başladım. Ne yazdım? Aklıma ne geldiyse yazdım. Meğer iyi yazılan şeyler hep böyle yazılırlarmış. Ertesi gün yazdığımı pedere gösterdiğimde, tercümeden ziyade buna şaşıtı. — Bu tercüme değil telifdir. Yalnız kitâbet ile olmaz, kariha ister. Meğer sende kariha da varmış! dedi. Bir yanlış olup olmadığını sordum. — Çıkarılacak bir fazlası da yok, ilâve olunacak bir noksanı da yok. Buna el sürülmez! dedi..." (Ahmet Mithat, *a.g.e.*, s. 164-167).

Yazarlığa böylece çeviriyle başlıyor Aliye Hanım. Georges Ohnet (1848-1918), Tanzimat edebiyatımızda çok sevilmiş, romantik ekolden bir Fransız romancısı. *Demirhane Müdü-rü'nün* yazarı. Mustafa Nihat Özön'ün kitabında (*Son Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, 1941, s. 228, not) 1885-1894 yılları arasında

Ohnet'den dilimize çevrilmiş eserlerin sayısı 12. *Volonte* romanının Fransa'da ilk baskısı 1888'de. Aliye Hanım'ın "Meram" adıyla çevirisi ise, hemen ertesi yıl (1889) çıkıyor İstanbul'da. "Bir Hanım" imzasıyla ve fasiküller halinde yayımlanıyor. Kimdir bu hanım? "Bizde Fransızca'yı bu kadar anlayabilecek bir kadın var mıydı? Bu ifâde, hiç de kadın ifâdesine benzemiyordu, pek merdâne [erkek işi] idi."

Ahmet Mithat Efendi, kim olduğunu bilmediği çevirmen üzerine, gazetesi *Tercüman-ı Hakikat*'te övgüler yazıyor, bir süre sonra da "Mütercime-i Meram" imzalı bir mektup alıyor, "Gûyâ Tercüman-ı Hakikat, Meram hakkında himâye edici bir hizmette bulunmuş gibi, gayet nâzikâne teşekkürlerle dolu! Himâye mi? Hayır efendim, hayır! Tevazuun bu derecesine mahal yok. Biz vazifemizi ifâdan, gerçeği söylemekten başka bir şey yapmadık!"

Aliye Hanım, basını uğraştıran sırrı kendi açıklıyor ve Ahmet Mithat Efendi'ye, kendisinin, Cevdet Paşa'nın kızı olduğunu bildiriyor. Aliye Hanım, o sıralarda 25 yaşlarındadır. Fatma Aliye Hanım'ın iki de kardeşi vardı, bir ağabey: Sonradan Danıştay üyesi olmuş Ali Sedat Bey, bir de küçük kız kardeş: Emine Semiye Hanım ki o da romanlar yazdı, çocuk eğitimine ilişkin hikâyeleri var, öğretmenlik, maarif müfettişliği yapmış, 1944'te ölmüş.

Ahmet Rasim ve Hüseyin Rahmi gibi, Fatma Aliye Hanım'ın da Ahmet Mithat etkisinde yetiştiği, anılarından da anlaşılıyor:

"... Ağabeyim, kendisi için fazla olan kitaplarından bana verirdi. Bunların içinde sizin *Letâif-i Rivâyât*'ı buldum, okudum. Bunlar bana o zamana kadar okuduğum şeylerden başka türlü geldiler. Bunlar kafamı yormaksızın anlaşıyorlardı. Binbir Gece'ye, Binbir Gündüz'e benzemiyorlar. Heftpeyker denilen hikâyelere de benzemiyorlar. Bunlar zihnime yorgunluk vermeksizin, tatlı bir teessürle ferahlık veriyorlar. O zaman güzel yazmaya yardımcı olmak için bizim akraba efendilerden birine Telemak tercümesi okutturuyorlardı. Bir geyiğin başını mağaradan çıkarmasını anlatmak için, satırlar dolusu lûgatlerden mânâ çıkarmaya çalışmak sıkıntısıyla, *Letâif-i Rivâyât*'ın yazı-

lıındaki açıklık ve parlaklıktan hâsıl olan lezzet, on bir yaşındaki bir çocuğun bile anlayamayacağı bir şey midir?"

On bir yaşındaki Aliye, artık Ahmet Mithat tiryakisi olmuştur. Hele *Hasan Mellâh* romanını da okuduktan sonra, yazar ne yazıyorsa aldırıp okumaya başlar: "... Bunların derdiyle yemek yemeyi de istemiyorum, uyku uyumayı da. Karnımı acıkmıyor, uykum da gelmiyor. Zaten kitapla uğraşmayı seviyorum, bunlarla uğraşmayı merak derecesine vardırımdım. Yalnız *Dünyaya İkinci Geliş* romanından o kadar hoşlanamadım. *Râkım Efendi* romanı ise bilâkis diğerlerine üstün çıktı.."

Kitap halinde 12 kadar eseri olan ilk kadın romancımız Fatma Aliye Hanım da uzun zaman okunmuş, ününü sürdürmüştü. Yetmiş dört yaşında ölümü üzerine, yazdığı bir yazıda M. Turhan Tan'ın söyledikleri, onun, meselâ Güzide Sabri gibi, Cumhuriyet dönemine neden geçemediğinin gerçek bir ifadesidir:

"... Bu şöret, Meşrutiyet yıllarına kadar sürdü. *Udi* romanı 1908'den az önce *İkdam* gazetesinde tefrika edilmiş ve sonra kitap haline de konulmuştu. Fakat o yıl içinde vukua gelen siyasî inkılâp, Fatma Aliye'yi birden inzivâya ve unutulma karanlığına doğru sürükledi. Edebiyât-ı Cedîde Mektebi'nin hâkimiyeti önünde de yaşayan bu şöret, Hâlîde Edip'in yazıları karşısında hızla sönmeye yüz tutmuştu.

"Fatma Aliye için bu durumda yapılacak iş, muhitin ve zamanın hissi ihtiyaçlarına göre kalem oynatmaktan ibaretti. Fakat ilk inkılâp aylarında Mithat Paşa pek fazla alkışlandığı ve Cevdet Paşa'nın adı da o alkışlar arasında fazla hırpalandığı için Fatma Aliye'ye ruhî bir usanç gelmişti. Şöhretini korumak için hamle yapamıyordu. Bir aralık o uyuşukluktan sıyrılmak, babası ve hocası olan adamı siyasî hücumlara karşı müdafaa etmek istedi. 'Cevdet Paşa ve Zamanı' adlı bir eser neşretmeye kalktı. Ondokuzuncu asırdaki siyasî hayatı ve Bâbîâli entrikalarını da teşhir emeliyle kaleme alınan bu eseri okuyan olmadı ve bu yüzden tamamı basılamayarak yarım kaldı. İşte Fatma Aliye'yi yazı âleminde büsbütün uzaklaştıran bu başarısızlıktır..." (M. Turhan Tan, *Cumhuriyet*, 15 Temmuz 1936).

Fatma Aliye Hanım, ilk romanı *Muhâdarât* (1892) ile sağladığı ilgi ve şöhreti, sonraki romanlarında sürdürmemiş. İki edebiyat tarihçimiz, *Re'fet* (1898), *Udî* (1899) ve *Enin* (1910) adlarındaki diğer üç romanından yalnız *Udî* üzerinde duruyorlar: Babasından ut çalmasını öğrenmiş bir kızın, babasının ölümünden sonra müzik öğretmeni olarak sefaletten ve düşmekten kurtuluşunu anlatan (İsmail Habib) bu roman, "eski aile ve kadın toplantılarında zevkle ve hattâ gözyaşları dökülerek" (Nihad Sami) okunmuş.

Bende Aliye Hanım'ın *Muhâdarât* romanını okuma isteği uyandıran, Bayan Merih Has-Er'in "Aşk-ı Memnû ile *Muhâdarât* romanları arasında bir karşılaştırma" başlıklı incelemesi olmuştu (*Türk Edebiyatı*, Sayı 4, Nisan 1972). Herhalde bir üniversite bitirme tezinin özeti olan bu araştırmasında bayan Has-Er, *Muhâdarât* ile "ondan sekiz yıl sonra yayımlanan *Aşk-ı Memnû* arasında dikkate değer bir benzerlik" olduğu tezini savunuyor, iki romanın birleşip ayrıldıkları noktaları, özellikleri açıklıyor ve yazısını şu hükümlere bağlıyor:

"... Bu büyük benzerliklere rağmen, kompozisyon ve üslûp bakımından Halit Ziya'nın eseri tam bir üstünlük gösterir. *Aşk-ı Memnû*'da, *Muhâdarât*'taki çeşitli vakaların çoğu atılarak içlerinden biri alınıp bütün teferruatıyla işlenmiş, böylece eser bir bütünlük kazanmıştır. Ayrıca Halit Ziya'nın tam bir üslûpçu olmasına mukabil, Fatma Aliye Hanım'ın sade, gevşek ve Mithat Efendi tarzında bir anlatımı vardır."

Muhâdarât "akılda tutulan hikâyeler, faydalı bilgiler ve yeri geldikçe bunların söylenmesi" anlamlarına geliyor. Daha isminden çıkıyor ki yazar, Ahmet Mithat Efendi etkisinde. Efendi'nin *Müşâhedat* romanı da 1890'da yayımlandığına göre, bir isim benzetme de söz konusu olabilir; ama her iki roman arasında konu benzerliği yok. Anlatım benzerlikleri hariç, Aliye Hanım'da Ahmet Mithat'taki, araya genel bilgiler sıkıştırma merakı da yok.

Muhâdarât romanının konusu:

Genel çizgileriyle, üvey çocuklarını mutluluklarından eden bir üvey ana zulmünün hikâyesi bu roman. Otuz beş, otuz altı yaşlarında, fakat saf bir adam olan Sâi Efendi, karısının

ölümünden sonra ikinci kez evlenmiştir. Yeni karısı Câlîbe, kendisinden on yedi yaş kadar küçüktür. Câlîbe, parası için evlenmiştir Sâi Efendi'yle. Babası onu amcaoğlu Sühâ ile evlendirmek istemiş, ama Câlîbe, yoksul olduğu için Sühâ ile evlenmeyi reddetmişti. Zengin konağın hanımı olduktan sonra Câlîbe, Sühâ ile sevişmeyi aklına koydu. Tıbbiye öğrencisi olan ve Sâi Efendilerin konağında yatıp kalkan Sühâ, Câlîbe'nin ağına düşmemek için çok direndi.

Sâi Efendi'nin ilk evliliğinden Fâzıla adındaki kızını, komşuları Münevver Hanım, oğluyla evlendirip konağına almayı; hem Fâzıla'yı, hem de Fâzıla'nın küçük kardeşi Şefik'i üvey ana hainliğinden kurtarmayı çok istedi, lâkin Câlîbe, bir iftira yoluyla nişanı bozdu. Fâzıla'yı çok uzağa gelin vererek konakla hemen bütün ilişkisini kesmeyi, böylece doktor Sühâ ile rahatça gizli bir aşk yaşamayı tasarlıyordu Câlîbe. İlk tasarısını gerçekleştirdi, ama ikincisinde Sühâ'nın direnişleriyle karşılaştı.

Romanın asıl kahramanı olan ve iyi bir eğitim görmüş Fâzıla, kaba ve çapkın bir adamla evlendirilmiştir. Bu evliliğe ancak üç yıl katlanabilir. Baba evine dönme çabaları, üvey anesinin türlü oyunları ile boşa gidince de kurtuluşu intihar da bulur. Fakat Fâzıla, bıraktığı mektupta yazdığının aksine, kendini dalgalara değil de tesadüflerin akışına bırakır. Üsküdar'dan İstanbul'a geçer, bilmediği yerlerden تنها mahallelere gelir, bir eve sığınır, hastalanır, iyileşince de bakım masraflarını karşılamak üzere Mısır'a cariye olarak satılmaya razı olur.

Fâzıla öldü bilinmektedir. Komşuları Münevver Hanım'ın oğlu olan ve öğrenimini Avrupa'da yapmış Mukaddem, sevdiği Fâzıla'nın kaybından duyduğu acıyla vereme yakalanır. Avrupa'daki tedavisine kış ayları Beyrut'ta devam edilecektir.

Şimdi Fâzıla da, Peyman adıyla, Beyrut'ta bir konakta dadılık etmektedir. Konağın büyük kızı Enise, araba gezintilerinden birinde Mukaddem'i görmüş, delikanlıya vurulmuştur. Fâzıla bu gencin eski sevgilisi Mukaddem olduğunu neden sonra anlar. Artık her şey zaten daha önceden bitmiştir, hâlâ kaçtığı kocasının nikâhındadır.

Fâzıla, Mukaddem'le görüşür, ona durumu kabul ettirir ve Enise ile evlendirir eski nişanlısını, o çok sevdiği Mukaddem'i.

Kendisi ne olur? Fâzıla ne olur? Enise'nin ağabeyi Şebib Bey de Fâzıla'ya âşıktır, ama Fâzıla, sakladığı sırdan dolayı hep reddeder Şebib Bey'in evlenme tekliflerini. Bir gün bir İstanbul gazetesinden, kocasının sefahat âlemlerinde öldüğünü öğrenir. Babasının, üvey ana hainliğini neden sonra anlayıp vicdan azapları çektiğini ve bir felç geçirdiğini de öğrenmiştir. Babasına yardıma İstanbul'a koşar. Fâzıla, Mukaddem'le kaçmıştır. Bir ihanetten şüphelenen, ikisini de öldürmeye peşlerinden giden Şebib, hemen bütün aileyi eniştesi Mukaddem'in annesinin konağında bulur. Sırlar çözülmüş, mutluluk dönemi başlamıştır. Fâzıla, Şebib'le evlenir. Fâzıla'nın şimdi yüzbaşı kardeşi Şefik de, daha sonra Enise'nin İstanbul'a gelen kardeşi Rüveyde'yi beğenir, onunla nikâhlanır.

Olay ve kişi bolluğu yüzünden kolayca özetlenemeyen romanda yazar, olaylarda bir seçme yaparak, birkaçı üzerinde derinleşme yerine, yatay yayma genişletme yöntemi izlemiştir, aşırı abartmalara kaymadan gene de inandırıcı bir hayat hikâyesi kurmayı başarmıştır. Romanın akıl almaz tek yanı, Sâi Efendi'nin çocuklarına sahip çıkamayışı, onların kaderlerini genç ve haris karısı Câlibe'nin eline bırakışındır. Fâzıla, pekâlâ komşu konağa gelin gidebilir, bunca acılardan korunmuş olur, Câlibe'nin doktor Sühâ'yı baştan çıkarma girişimleri, o durumda daha gerilimli sürebilirdi.

Tanzimat romanının o çok yaygın "kötüler cezalarını bulur, iyiler sonunda feraha çıkar" kuralı, bu romanda da geçerlidir. Üvey anne Câlibe, dünyadan habersiz Sâi Efendi'yi atlatıyor, sırdaş ve kafadar cariyesi Reftar'la konaktan çıkıp çıkıp randevu evlerinde azgınlıklarını köreltiyorlardı. Sonunda belâli bir adama çattılar. Reftar, bir boğuşmada yediği zorlu bir yumrukla gözlerini kaybetti, dilenci oldu. Câlibe, aynı kavgada merdivenlerden fırlatılarak, yüzünü kırık, fırlak mermerlere çarptı. Bir kan seli içinde, ölür korkusuyla hastaneye götürüldü. Ölmedi, lâkin burun kemiği düşmüş, ağzı da çarpık kalmıştır. Yüzüne bakan, ürkerek başını çevirir. Her şeyi öğrenen Sâi efendi şok geçirdi, nikâh bedelini zâbitaya gönderip Câlibe'yi hemen boşadı.

Sokaklarda kalmış Câlibe'ye acıyan gene ancak doktor Sü-

hâ'dır. Evlenmişti Sühâ. Karısının da merhameti, hain Câlîbe'nin, evlerine sığıntı olarak girmesine imkân sağladı. Câlîbe iğrenç yüzüyle genç evlilerin sofralarına kabul edilmemekte, şimdi ancak aşağı katta hizmetçilerin, aşçıların hoşgörüsüyle yaşayabilmektedir.

"Arkası Yarın" programı için, iki haftalık radyo oyunu biçimine de soktuğumuz ve yakında Türkiye radyolarında yayınlanacak *Muhâdarât*'ın o kadar kalabalık insan kadrosu içinde gene de en canlı, en rahat anlatılan kişiler, Fâzıla ile eski sevgilisi Mukaddem oluyor. 460 sayfalık (ikinci basılış, 1910) romanı kapatırken; acıları, sevinçleri, ümitleriyle uzun süre, onlar gülümsüyor bize.

Fatma Aliye Hanım, doğduğu İstanbul'da 13 Temmuz 1936'da ölmüş, Feriköy mezarlığına gömülmüş. Ölüm yılının birçok kaynaklarda 1924 olarak gösterilegelmesi, İbrahim Alâettin Gövsa'nın *Türk Meşhurları Ansiklopedisi*'ndeki (1964), besbelli bir dizgi yanlışlığı veya bir dikkatsizlik sonucu öylece kalmış rakamı, araştırmaksızın aktarmalardan doğuyor. Bir konuyla özel olarak uğraşmadıkça böyle hatalarımız oluyor. Zincirleme giden bu yanlışın farkına, biz de ancak bu yazıyı yazmak isteyince vardık.

Ölümünün 40. yıldönümünde, ilk kadın romancımız Fatma Aliye Hanım'ın anısı önünde saygıyla eğiliyoruz.

(*Milliyet Sanat Dergisi*, 240, 15 Temmuz 1977)

Ölümünün 30. Yıldönümünde Halit Ziya Uşaklıgil

Evliya Çelebi Bursa yolculuğunda Uludağ'a da çıkar, "Bakacak" denen yerden Bursa ovasını enine boyuna seyreder. "Yalçın bir kayadır ki, insan, aşağısına bakmayı göze alamaz" dediği bu menzil'in adının nerden geldiğini açıklar: Yeni ay burdan gözlenir, hilâl görölünce ateşler yakılıp işaret verilir, Bursa kalesi de bu "bildiri" üzerine toplar atarak, ramazan ayının, orucun başladığını halka duyurmuş.

Halit Ziya da öyle: Servetifünûn ovasına hâkim bir tepe, o ovanın bütün güzellik ve zenginliğini dört yönde gösteren yalçın bir kaya, bir odak noktası, bir yeni ay. Ve öteki Servetifünûn yazarları onun çevresinde birer uydu oldular: Topluluktan Mehmet Rauf, Eylül romanını Halit Ziya'ya şu sözlerle adamıştı: "İlk eserim son üstadıma!" – Yalnız Rauf değil, şiirde, düzyazıda öbür Servetifünûncular da, onu üstad bildiler.

Halit Ziya bu gücü iki yönlü, güçlü bir öğrenim görmesinden aldı. Hem kendi edebiyatımızı, hem Batı'yı vaktinde tanımış, özümlemiş olmasından aldı. Eski ağaca etkili bir aşıydı; baharında gür bir ağaç yetişti Halit Ziya'dan.

Dilini iki yoldan öğrendi: Ahmet Mithat'tı önündeki ilk çalışkan yol gösterici; onun eserlerinden öğrendi. İzmir'de kaldığı on beş yıl (1878-1893) süresince Fransızcasını durmadan ilerletti. İlk kalem denemeleri bu dilden çevirilerdir. Türkçe'nin anlatım imkânlarını bu çevirilerle savaşıırken keşfetti. Türkçe'ye tasvir ve tahlillere uygun uzun cümleli yeni bir sözdizimi getirmeyi, böylece, çeviriden de öğrendi. On sekiz yirmi yaşlarındaydı, arkadaşlarıyla İzmir'in günlük ve

ilk özel gazetesi *Nevruz*'u, daha sonra da *Hikmet*'i çıkardı. Bir süre Fransız romantikleriyle oyalandı, sonra birden, kendi sanatına çok daha elverişli, Fransız realistlerine geçti: Goncourt Kardeşler'i, Alphonse Daudet'yi, Stendhal'i, Balzac'ı, yani gününe en yakın realistleri okudu, artık kendi romanlarını yazmaya koyuldu. İlk dört romanı (*Sefile*, *Nemide*, *Bir Ölünün Defteri*, *Ferdi ve Şürekâsı*), yirmi yirmi beş yaş arası İzmir çalışmalarıdır, önce *Hikmet* gazetesinde tefrika edildiler.

Servetifünün edebiyatının, ikinci adıyla Edebiyat-ı Cedîde'nin kuruluşu 1896 başlarına rastlar. Halit Ziya görevle İstanbul'a gelmiştir. Adını İzmir'deyken duyurmuştu. Recaizâde Ekrem, Menemenlizâde Tahir ve çoğu gençler biliyor, beğeniyorlardı onu. Servetifünûncular için büyük kuvvetti, onlara katıldı. *Mâi ve Siyah*, *Aşk-ı Memnû* romanları, *Servetifünün Dergisi*'nde sütun sütun yeni yollar açtı, Türk romanında birer aşama oldu. Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın yalın, yer yer alayıcı gerçekçiliği yanına; şiirli, düşsü, acılı bir gerçekçilik koydu.

Kırık Hayatlar, bir romanının adı değil sadece. Bütün romanlarının, hikâyelerinin, bir sıfat tamlaması kısalığında özeti, anahtarı bir yandan. Benzeri pek çok gündelik olayların, belli belirsiz farkına varılmış, üzerlerinde durulmamış, altlarında yenilgiler, ümitsizlikler, aile fâciaları gizli olayların yorumu, ayrıntılar dosyası yazdıkları. İstibdat, İkinci Meşrutiyet, Birinci Cihan Harbi, Mütareke dönemlerinin siyasal-toplumsal çalkantılarına yapışık, gene de bağımsız toplumsal durgunlukları, yaklaşan kasırgaları, kavurucu sıcaklarda beklenen depremleri saptayan bir rüzgârölçer, bir depremölçer idi Halit Ziya.

Sonra insan çok zaman yalnızdır, kendi kaderine bırakılmıştır, anlayışsızlıklara tutsaktır. Halit Ziya bu tutsaklıkların, bu "mahalleye mevkuf" oluşların, "sade bir şey" yüzünden mutlu olamamış insanların, bizde saygı ve yaşantı birliği uyandıran iç dünyalarını dillendirdi, öylelerine eğildi. Yarı dua, yarı isyan, yarı tevekkül, fakat sürekli gerginlik ve bekleyiş içinde, onların ancak duyulur seslerini dinledi. İşlenmiş, zevki incelmış, okuyucudan da hazırlık isteyen bir dille kahramanlarının duyarlıklarını, iç dünyalarını dile getirdi.

Bırakalım romanlarını bir yana, sessiz sofralar (“âyin-i şikem”), Altın Nine’ler, Ferhunde Kalfa’lar, Küçük Kambur’lar, Kar Yağarken’deki kimsesiz çocuklar, boş ömür’lerdeki (“Ömr-i tehi”) postacılar.. üzerine, her biri bir roman boyutlu küçük hikâyeler; kuruluşları, yapıları, şiirli ve yoğun etki güçleri ile, birer ustalık örneğidir. Nerede neyi, ne kadar söyleyeceğini bilmesi, ölçü ve denge dikkatleri içinde yerine göre kısaltmaları, yeri gelince uzatma ve açıklamaları iyi ayarlayarak satır satır ilerlemesi, titiz çalışması.. sanatını belirleyen öğelerdir.

Mâi ve Siyah! Biri kısa ömürlü umutları simgeliyor, biri hayal kırıklıklarını ve yitikleri, ki gene ikinci renk, Halit Ziya’nın karakteristik doğrultusudur. Mizacından geliyordu bu. Ama karaları bol, adaları bol bir denizdi Halit Ziya. Bugün kalabalık limanlara, aydınlık limanlara sefer eden gemiler, zaman zaman onun şimdi ıssız adalarına uğramadan edemiyor.

(*Milliyet Sanat Dergisi*, 125, 28 Mart 1975)

Cenap Şahabettin

Edebiyât-ı Cedîde topluluğunun üç büyük temsilcisinden biri olan Cenap Şahabettin, 1880'de, on yaşında Gülhane Askerî Rüştiyesi'ni bitirince Kuleli'deki Tıbbiye İdadisi'ne verilmişti. İki yıl sonra Askerî Tıbbiye'nin beşinci sınıfına alındı. Tıbbiyeden 19 yaşında bir doktor yüzbaşısı olarak çıktı (1889). Dokuz ay sonra da devlet onu Paris'e, cilt hastalıkları ihtisası yapmaya gönderdi. Dört yılı doldurup döndüğünde Karantina idaresine girdi; Mersin'de, Rodos'ta karantina doktoru oldu. Sıhhiye müfettişliğiyle Cidde'ye gönderildi (1896). On yıl kadar sonra Cidde'den merkez müfettişliğine alındı, İstanbul'a geldi. Bir yıl kadar Suriye vilâyeti sıhhiye reisi oldu. 1908'de yine İstanbul'a döndü; Meclis-i Kebir-i Sıhhiye âzâlığına Daire-i Umur-ı Sıhhiye müfettişliğine getirildi. 1911'de emekliye ayrılmasını diledi, resmî görevi olan doktorluktan ayrıldı.

Cenap'ın doktorluğu, sanatına iki bakımdan yaramıştı: Paris'te meslek ihtisası yaparken bir yandan çağdaş Fransız şiirini tanıdı. Daha on beş yaşlarında başladığı şairliği, Muallim Naci zevkinde bocalıyor, on yedi yaşında heves edip çıkardığı bir küçük şiir kitabı, *Tâmât*, içindeki örneklerle Cenap'ı, belki de Hâmid'den, Recaizâde Ekrem'den gerilerde bir şiir anlayışının sürdürücüsü olmak tehlikesiyle yüz yüze getiriyordu. Avrupa'ya gidişi, Cenap'a, şiir tarihimiz için gerekli, yeni bir ufuk açtı. Cenap'ın doktorluk göreviyle gittiği Cidde ise, seyahat edebiyatımıza önemli bir eser kazandırdı: Cenap, *Hac Yolunda* başlığı altında topladığı seyahat mektuplarını bu yolculuktan edindiği intibalarla meydana getirmişti. Bu kitap, nesirde henüz Tanzimat, hattâ Divan zevkin-

den kurtulamamış aydınların karanlığına, parıltılı üslûbuy-la, 1896 neslinin yeniliğini ve gücünü gösteren, etkisi uzun ömürlü bir uyarış gibi girdi.

Cenap hem şiir hem nesir yazdı. İki kolda da orijinal, yeni, kuvvetli bir sanatçı olduğunu gösterdi. 1896 başında *Servet-i fûnûn Dergisi*'nde toplanan Edebiyât-ı Cedîdeciler'in arasına katıldığı sıralarda, *Malûmat*, *Maarif*, *Hazine-i Fûnun* dergilerinde ileri bir şair zevkiyle yayımlamış olduğu şiirleri sayesinde, ilk şöhretini zaten yapmış bulunuyordu. Tevfik Fikret, Halit Ziya gibi iki kuvvetin yanına, hazırlığını tamamlamış bir halde gelmesi, Servetifûnûn edebiyatının kısa zamanda tutunmasına başlıca âmillerden biri oldu. 1896-1901 yılları arasında Cenap daha çok şairdir; yazarlığı asıl 1908'den sonra başlar.

Şair Cenap, Türk şiirine dışta ve içte yeni imkânlar ekledi. Eski nazım şekillerini bir yana bırakarak, Hâmid'i, Ekrem'i birdenbire eskiten bir biçim ve iç anlayışıyla ortaya çıktı: Ele aldığı, işlediği konuları, temaları değişik, denenmemiş oranlara ulaştırarak, taze bir şiir örgüsü kurdu. Dilini, mecaz ve istiare dünyasını, şiirlerinin âhenk ve ritmini bu düzene göre ayarladı. Nesneleri değerlendiriş, deyiş bakımlarından yalnız kendine vergi bir şahsiyet uğrunda çalıştı. Çalışmasının verimlerini kısa zamanda aldı da: Çünkü Edebiyât-ı Cedîde'ye karşı, eski otoritelerin olanca hücumları, Fikret'e, Halit Ziya'ya değil, asıl, aşırılıkla, alafrangalıkla suçlandırılan Cenap'a yöneltiliyordu.

Cenap saf şiire, hâlis şiire varmak istiyordu. Bunu istediği için de hikâye, nutuk unsurları katılmadan yaratılamayan naratif, epik, didaktik türlerle uğraşmıyor, lirizme erişmek için en elverişli alanlarda, aşk ve tabiat temalarını işlemede, ısrar ediyordu. Bu çabada hayal gücü çalışıyor, ilerde Hâşim'de daha da genişleyecek bir istiareler, renkler, narin, ince, zarif duygular dokusu harekete geçiyordu. Cenap, hayatın içinde bir efsane mağarasına çekilmiş, tılsımlı imbiklerin, karnilerin ortasında, hayatın üstünde, hayata baskın bir iksir bulmaya çalışıyordu: Hayatın acıları, bazı yaşamalardaki karanlıklar, sosyal temel yoktu bu şiirlerde. Cenap, bencil bir görüşle hazırlıyor, maddesi hazla çevrili, ruhun nazlı elemelerini, tatlı

keyfini sürüyordu. Kendine prensip edinmişti: Sanat, sanat içindir, güzellik içindir! Cenap, şairin “hüsni mücerret” peşinde olduğunu söylüyordu.

Eşyalar dünyasını bu görüşle canlandırdı: Bahçeleri dolduran gecelerde içten içe kımıldayan, ürperen, dile gelen bir şey vardı; iç çekişler, soluyuşlar vardı; karanlıklarda ağaçlar, çiçekler, bitkiler yaşıyorlardı. Kuru yaprakların kenarında sonbaharın solgun levhaları, eşyanın kalbini titretiyordu. Ağlayan rüzgârın inleyen kanatlarında göçebe bulutlar gibi kuşlar uçuyor, kâinat ruhlar halinde soluyor, sonbaharın sarı karanlıklarında ilkbaharlar bekleniyordu. Şair, sevgiliyi gecenin esrarlı karanlıklarını dinlemeye çağırıyor, savrulan karlarda kopup düşen kırık ümitlerin ölümünü görüyordu. Cenap'ın şiiri ruhun granit kayalarını oyarak tâ içernelere madenci lâmbalarının titrek ışıklarını serpiyor, labirentlere büyülü rüzgârlar dolduruyordu.

Cenap, şiirde bu gibi şeyleri aradı, bunları buldu; kelimeleri, imajları seçmesini, birleştirmesini, onlara bir iç musikisi katmasını bilen bir sanatkârdı çünkü. Böyle yeni ülkeler keşfeder, kazanırken kazançlarının elli yıla varmadan kayıplara karışacağını nerden bilirdi? Hayalleri, mecazları yeniydi; bu hayalleri, o mecazları veren, saran, şekillendiren kelimeler, tertiplerse günden güne eskidi. Cenap'ın bugün için kaybı, sırf dil yönünden oldu.

Şiirlerini kalbin pınarlarından, hayalin bahçelerinden çıkarıyor görünen Cenap, nesirlerini zekânın parıltılarıyla yarattı. Bu nesirlerde de aynı ince dikkat, aynı kuyumculuk ve hüner, ama ayrıca oyun ve espri görülür. Nesirlerinde konularını hayatın çeşitli belirtilerinden, edebiyattan siyasete kadar türlü alanlardan alan Cenap, kelimelerin üstüne çok düştüğü, yakın uzak pek çok bilgiler, münasebetlerle oynadığı, bunları zorladığı için fazla özentili hissini verir.

Cenap, şiirlerini *Evrak-ı Leyal* (Gecelerden Yapraklar) adlı bir kitapta toplamak istiyordu, toplayamadı. Ölümünden (1934) sonra Sadettin Nüzhet'in çıkardığı *Cenap Şahabettin, Hayatı ve Seçme Şiirleri* başlıklı bir monografide toplandı bu şiirler.

Cenap'tan bize ayrıca, makale, mektup, fıkra ve seyahat yazılarından meydana gelmiş, sağlığında yayımlanmış *Hac Yolunda*; *Evrakı Eyyam*; *Nesri Harb*, *Nesri Sulh*; *Afakı Irak*; *Avrupa Mektupları* adlarında kitaplar, üç de tiyatro eseri kaldı.

(*Tıpta Yenilikler*, Aralık 1957)

Şiiri ve Sanatı Üzerine Rıza Tevfik Bölükbaşı'nın Kendi Görüşleri

İki Belge

Halen İstanbul'da Kabataş Erkek Lisesi Fransızca öğretmenlerinden sayın Sadullah Gür, bana iki belge ve şu bilgiyi verdi (Temmuz 1973):

"İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde Fransızca okutmanlığı yapmış olan ağabeyim Mehmet Fuat Gür (ölm. 1963), 1933-1934 ders yılında Antakya Lisesi'nde son sınıf öğrencisiydi; Adana'da çıkan *Ferdâ* gazetesi yazarlarından Ali İlmî Fânî de lisenin edebiyat öğretmeni. Ali İlmî Fânî Bey bir yazılı yoklamada sınıfa Rıza Tevfik Bey'in şairliğini soruyor. Rıza Tevfik Bey o sırada Antakya'ya gelmiştir. Ali İlmî Fânî Bey, yazılı yoklama kâğıtlarını dostu Rıza Tevfik Bey'e verir, ona okutur. Kâğıtlar içinde en çok ağabeyiminkini beğenen şair, bu kâğıdın arkasına kendi görüşlerini, öteki kâğıtlardan çok daha geniş, belirtir. Ağabeyim, her iki kâğıdı kıymetli bir hâtıra olarak ölümüne kadar saklamıştı."

Aşağıda bugünkü harflerimize aynen aktardığım her iki belgenin asılları şimdi Türkiye Enstitüsü arşivindedir.

1- İmtihan Kâğıdı:

Soru: Rıza Tevfik nasıl bir şairdir? Diyorlar ki o hece vezniyle yazdığı şiirlerde *Gevherî'yi*, *Karacaoğlan'ı* taklit etmiştir. Bu iddia ne dereceye kadar doğrudur?

Cevap: Filozofun hayat ve eserlerini okuduktan sonra onun hakkında şu fikirleri yürütmek mümkündür: Filozof muhak-

kak dimağ kabiliyeti çok yüksek bir adamdır. Onda her fakülte haddinden fazla bir kabiliyete, bir inkişafa mazhar olmuştur. Hâfızası altı yedi lisanı mükemmel hıfzeder. Zekâsı şimdiye kadar gelen muhtelif filozofların eserlerini tetkik edecek kadar nüfuzludur. Hassasiyeti Türk tarih-i edebiyatında pek az şaire nasip olmuş bir derecededir. Vücut kabiliyetini söylemeyeceğim; işittim ki yüz yirmi kilo sıkletleri havada dolaştıracak bir enerjiye sahiptir. İşte bence filozofu hiçbir meslekte durdurmayan, o daldan dala, filozofken şairliğe, doktorken bektâşiliğe, hamamda güreş yaparken nâzırlığa atan kudret, onun bu fakültelerinin fevkalâde inkişafından doğmuş muvazenesizliğin neticesidir.

Filozof şimdiye kadar geçip çıktığı mesleklerden acaba hangisinde daha ziyade muvaffak olmuştur? Şüphesiz bu şairliğindedir. Şair Rıza hassasiyetinin ve dimağ kabiliyetinin yüksekliği sayesinde bilhassa Tekke ve Halk şairlerini okumuş, onlardan zevk almış ve o vadide en güzel koşmalarını, nefeslerini yazmıştır.

Diyorlar ki: Bizzat kendisinin dediği üzere, en çok sevdiği şey güreşler yapmak, Halk şairlerini okumakmış. Filozof hakikaten Halk şairlerini iyice anlamış ve yazdığı şiirlerde hemen hemen bütün Halk şairlerini geçmiş gibidir.

Onun bir koşması, bir nefesi bize o asırlardaki Türk halkının edebî zevkini, tekkecilğin, tasavvufun Hâlik'le mahlûku bir gören ruhunu tamamiyle gösterir:

*Gel derviş beri gel yabana gitme
Her ne arıyorsan inan sendedir
Nefsine be yhude eziyet etme
Kâbeyse maksudun Rahman sendedir*

O da zamandan şikâyetçi; artık peymanelerde eski neş'enin kalmadığını, meyhanelerin eski âlemlerin mâziye karıştığını, sahbaların yıkıldığını söylüyor:

*Dün gece ye's ile kendimden geçtim
Teselli aradım meyhanelerde
Baht-ı dün elinden bir dolu içtim
O neş'e kalmamış peymanelerde*

Çöl müdür bu Yârab ses yok seda yok
 Gülşenler bozulmuş bûy-i vefa yok
 Evleri dolaştım bir âşina yok
 Ay balkır o ıssız gamhanelerde

O da bir zamanlar selefleri gibi her şeyi rindliğe dökmüştü,
 dünyaya metelik vermiyordu:

Hey Rıza ârifiz derviş-nihadız
 Alâik kaydından çözüldük şâdız
 Mest-i lâ-ya'kılız gamdan âzâdız
 Postu meyhane ye serenlerdeniz

Sofulara o da kızgındı, ara sıra onları haşlıyordu:

Mîrâc'ı anlatma eşek değilim
 Bildiğin kadar da melek değilim
 Günahkâr insanım ördek değilim
 Bu ağır gövdeyle uçamam hocam

Filozofun şimdiye kadar edebiyat kitaplarında söylenilmek istenmeyen bir tarafı vardır: Filozof gerek vatanda olduğu vakit, gerek menfada iken vatan için içten gelen bir sevgi göstermesidir. Filozofun vatan sevgisi aşağıdaki beyitlerde ne kadar canlıdır:

Yüce Balkanları duman bağlamış
 Yine mi gurbetten kara haber var
 Seher vakti burda kimler ağlamış
 Çimenzar üstünde taze çiylar var

Ufukta iz gördüm kızıl bayraktan
 Dumanlar ağıyor nemli topraktan
 Tekbîr sedaları gelir uzaktan
 Hudut boylarında sanki mahşer var

Benim öksüz ruhum yasa bürünür
 Hamza Be y koyunda gezer görünür
 Safvetinde ancak vatan görünür

Gözümde titreyen bir damla yaşın

*Bizi barıştıran bu an'anâtın
 Sarsıcı duygusu vatan aşkıdır
 Hep şu hâtıralar şî'r-i hayatın
 Ruhumda gün gibi batan aşkıdır*

Filozof Rıza Tevfik'i Gevherî'yi, Karacaoğlan'ı taklit etmekle itham etmek istemişlerdir. Bu sırf garazkârane söylenmiş bir sözdür. Vakıa Filozof, Gevherî'yi, Karacaoğlan'ı candan seve-
 rek okumuştur, fakat o içten gelerek yazdığı şiirlerde bir taklit
 havası aramak lüzumsuz bir zahmettir.

Bence Filozof kadar, yazdığı şiirleri külfetsiz ve tamamen
 duyarak yazmış şair azdır. O sade bir lisanla, her türlü ede-
 bî şekillerden âri yazdığı nefeslerde kendi ruhunu maharetle
 gösterir. Hattâ onun öyle şiirleri vardır ki, içerisinde çok kul-
 lanılan teşbih'ten bile bir taneye tesadûf edilmez.

2- Rıza Tevfik'in Görüşleri:

Numara 5.

Efendim,

Arkadaşlarınıza arzettiğim mülâhazat-ı umumiye (ki hâ-
 rikulâde olan istidadınızı ve zevk-i şî'rinizi pek ziyade takdir
 ve tahsin ettiğimden dolayı bu acele müsveddatınıza büyük bir
 kıymet verdiğimi söylemek şevkiyle yazılmıştır), sizin hakkı-
 nızda da harfi harfine doğrudur. Lütfen arkadaşlarınızın kâğıt-
 larını da okuyunuz. Size pek çok teşekkür ederim ki iki mü-
 him nokta üzerine pek doğru ve pek mühim fikirler beyan et-
 mişsiniz. O kadar ki sizlere ithaf etmek şevkiyle yazmaya baş-
 ladığımı kitaba sizin işaretiniz üzerine bir bâb ve bir mebhas
 daha ilâve edeceğim ve buna vesile ihdas etmiş olduğunuz için
 size pek medyun ve müteşekkirim. Pek mühim görüşleriniz-
 den birisi benim vatanıma karşı ne kadar büyük bir sevgi bes-
 lediğimi ve bunu şiirlerimde nasıl bir hiss-i ihlâs ile ifâde etmiş
 bulunduğumu pek güzel bir surette ibraz ettiğinizdir. Hele bu
 iddiayı teyit için şiirlerimden intihap etmiş olduğunuz misaller
 o kadar muvafık o kadar belâgatle bu vatan sevgisini nâtıktır

ki onlardan daha iyilerini bulmak mümkün değildir. Filhaki-
 ka bütün sevgilerimin, mehd-i neş'eti ve mahall-i inkişafı be-
 nim doğup büyüdüğüm, gezip dolaştığım her cilve-i hüsnüne
 aşına olmakla şairliğe kadar yükselebildiğim o dilber yerlerdir.
 Bütün o yerlerin müdafaası uğrunda ömrünü telef eden yiğit
 ecdadım ve anam, babam, kardeşlerim onun sinesinde yatı-
 yorlar. Ben o yerlere çocukluğumdan beri âşık olmasaydım şa-
 ir olmazdım. Şairliğim bile hamiyet-i vataniyye cilvesidir. Bu
 hakikati samimiyyen itiraf ve teslim etmeyen bir kimse yoktur
 eminim. Lâkin bunu sizin kadar merdane söyleyen olmadı.
 Onun için siz büyük bir dost ve mert bir müdafisiniz. Buna te-
 şekkür ederim. Lâkin pek iyi anladığınız ve pek zarifane bir
 edâ ile anlattığınız gibi bu hakikat (şimdiye kadar edebiyat ki-
 taplarında söylenilmek istenilmeyen) bir hasletimdir. Bunu yal-
 nız sizin gibi kendi vicdanının sesini dinleyen, saf kalbli bir
 tek adam hakkıyla anlar ve itiraf ederse beni hoşnut etmek için
 kâfidir. Ben bu gibi keyfiyetlerde riyakâr ve korkak bir ekse-
 riyetin hükmüne ve tavrına zerre kadar ehemmiyet vermem.
 Bundan maada benim şiirlerimde pek mühim bir cihete dikkat
 etmişsiniz ki onu şimdiye kadar kimse görmemişti ve bana ih-
 tar ve işaret eden olmamıştı. O da şiirlerimin pek çoğunda teş-
 bih'ten eser olmamasıdır. Siz mülâhazatınızı bu mühim key-
 fiyeti nazar-ı dikkate arz etmekle bitirmişsiniz ve "hattâ onun
 öyle şiirleri var ki içerisinde edebî şekillerde en çok kullanılan
 teşbihlerden bile bir taneye tesadûf edilmez" demişsiniz. Nü-
 fuz-ı nazarınızı cidden tebrik ederim. Teessûf ederim ki maka-
 leniz bu sözlerle hitam bulmuş ve belki bu garibenin sebebi ne
 olabileceğine dair kendi düşüncenizi beyan etmeye vakit bula-
 mamışsınız. Bu hususta ne düşündüğünüzü ve bu keyfiyeti ne-
 ye atfedebildiğinizi pek bilmek isterdim. Maamafih ben size bu
 mühimmeyi kısaca arzedeyim; çünkü bu işaretiniz, kitabımda
 "Sanayi-i edebiyye" ve "Üslûb-i mecazî" evsafına dair dahi bir
 bahis açmak lüzumunu ihtar etti. Binaenaleyh tafsilâtını ora-
 da göreceksiniz. Teşbihler, istiareler, mübalâgalar, kinayeler,
 ihamlar ve bütün mecaz (figure)'lar, bir fikri kabiliyyet-i tabiiy-
 yesinden ziyade bir kudret-i beyan ile ve muciz bir surette edâ
 etmek ve tesirini arttırmak için kullanılan "fikir tavrıları" ve

“ifâde şekilleri”dir. Fikir (l'idée) dahi mutlaka cismanî bir şeyi veyahut ruhanî bir haleti göstermek için bir işarettir ki onu bir lafz-ı mahsus ile tebliğ ederiz. Bir fikir ile ifâde ettiğimiz bir şeyin, bir haletin, bir keyfiyetin bir cihetini, bir tavrını âdeta tabii bir lisan ve üslûb ile kuvvetli ve şiddetli göstermek istersek çok uzun sürer ve tarife kaçmış oluruz, sözümüz o kadar kuvvetli olmaz. Onu dolgun bir kelime ile ifâde edebilir de birçok evsafını birden ifâde edebilirsek o zaman şiddetle nazar-ı dikkate çarpar. Bunun için de o evsafı câmi olan başka bir şeye onu benzetip, beyan etmek istediğimiz o evsafı tek bir kelime ile beyan etmekten kolay ve müessir bir çare-i ifâde bulamamışızdır. Meselâ I. Sultan Bayezid çok enerjik, çok tetik ve çevik bir adamdı. Kendisini Bursa'da meşgul gören Karaman Beyi bir fesat çıkarmaya teşebbüs eder etmez Bayezid'i hemen Konya'da görür ve şaşırdı, ilâh ilâh diyerek onun evsafını uzun uzadıya (ve her sırası geldikçe) tarife kalkacaklarına, Türkler pek tabii olarak sürat ve şiddet-i tesir hususunda her kuvvetin fevkinde bildikleri “yıldırım” hadisesini hatırlamışlar ve o adamı –aynı evsafa mâlik olduğundan dolayı– yıldırıma benzetmişler ve belki evvel “herif, yıldırım gibi bir anda her yere yetişiyor” demişlerdir ki bu halde yani “yıldırım gibi” tabirini kullanmış olmakla bir teşbih yapmış oluyorlar. Sonra biraz daha mübalâğa etmişler (çünkü insanın muhayyilesi fıtraten mübalağaya mey-yaldır!) ve “yıldırım gibi değil aynen yıldırım!” diyerek aradaki “gibi” edat-ı teşbihi de kaldırıp atarak “Yıldırım Bayezid” deyivermişler ki bu şekilde ona “istiare” diyoruz. Gitgide de böyle istiareler bir sıfat-ı kâşife ve mümtaze haysiyetini ihraz eder ve en sonunda bir lakab olur kalır. “Sansar Mahmut Ağa” ve “Öküz Paşa” gibi. Hattâ döne dolaşa isim bile olur. Çok aile isimleri böyledir ve menşeleri bir istiadir. İlââhirihi!

Şimdi bu “mecaz”ların yerinde ve lâyıkıyla kullanılmasını –söze kuvvet ve marifet-i tebliğe müessir bir edâ temin etmek maksadıyla– öğretene bir hususî ve pek eskiden beri malûm ve muteber bir “ilim” vardır ki ona “ilm-i belâgat = La Rhétorique” derler ki mecazların envainı tettebbu eder ve bu suretle bir fikri daha muciz fakat çok daha müessir bir surette edâ edebilmek kanaatine müstenit bir ilimdir. Eski Yunan bu ilmi

sarf ve nahiv ve felsefe ve edebiyattan evvel yani onları zapt u rapta alıp da “usûlî = systematique” bir ilim şeklinde tesis etmezden çok evvel tedvin ve talim ederdi. Nihayet Aristo belâğati bir ilim şekline koydu ve pek mühim bir kitap da yazdı ki bütûn âlem-i medeniyetin ve Arap hükemasının bu hususta menba-ı malûmatı odur ve biz Türkler de onu Araplardan aynen almışızdır. Maamâfih her millette teşbihin, kinayenin ve envâ-ı mecazâtın en iyisini avam yapar. Onun için bu ilmi ancak Avrupa üniversiteleri resmen okutuyorlar. Eski ehemmiyetini bugün çok kaybetmiştir.

Bana gelince benim fikrim bu hususta büsbütün başkadır. İlm-i belâğati hiçbir vakit istihfaf etmemekle beraber, şu hakikate çoktan kani olmuşumdur ki, alelumum sanayi-i nefîse başlı başına bir lisan-ı ifâdedir ve her şûbe-i sanatın kudret-i belâğati kendi vesait-i ifâdesine tâbi bir şekilde ve o nisbette-dir. Sonra asıl maksat haricî şeyleri resim ve taklit veya tasvir ve tarif değil, o şeylerin ruhuma tesirini herhangi bir vasita-ı ifâde ile ve kemal-i samimiyetle edâ edebilmektir. Tabîdir ki bir musikişinas bunu ahenkle, bir ressam şekil ve renkle, bir şair ahenktar ve mürettep sözlerle yapabilir. Üçüncüsü şudur ki ben her zaman bana hariçteki şeylerin tesirini edâ etmek mecburiyetini hissetmem. Bazan büsbütün kendi ruhumun en derin kaygılarını ve duygularını ifşa etmek ve onlara –en münasip düşen– bir şekli-i ifâde verip (hiç cismanî olmayan ve olamayan) o duyguları güya maddî bir şekilde harice çıkarmak isterim; ve itikadım şudur ki en birinci şart-ı belâgat bu gibi derin duyguları kemal-i samimiyet ve ihlas ile gönlüme söyletmektir, ilm-i belâğatin öğrettiği sanayi-i lafziyye ve etvar-ı fikriyye ile edâ etmek değil.. (Tarifi kabil olmayan ve hiçbir kelimenin havsala-i beyanına giremeyen ve sözün dar ve kaskatı kalıbına göre bir şekil alamayacak kadar seyyal olan) ruhumdaki melâl-i hasreti hangi teşbih ve istiare acaba kemal-i belâgatla edâ edebilir?.. Bunu tecrübe etmedim değil!.. Çok defa tecrübe ettim. Nihayet lâyıkiyla gördüm ve pek iyi anladım ki doğrudan doğruya tesirat-ı hariciyye atf ve isnadı mümkün olmayan bu gibi esaslı hâlât-ı ruhiyeyi olduğu gibi arzede bilmek ve kat'an teşbihlerin ve mecazâtın muavenet-i ifâdesine hele tahrifata hiç yanaşma-

mak en belîgane bir surette edâ etmektir. Ben şairlikte kendimi kâtib-i vahy addederek bir şahs-ı sâlis menzilesinde tutarım. Ruhum ne söyleserse onu nakletmeye çalışırım. Buna yeni kitabımda misaller vereceğim. Fakat şiir ile tasvir yapacak olursam, yani Frenklerin tabirince “pittoresque” bir şey, bir tablo, bir manzara, bir “portrait” yapacak olursam –çünkü bu da bir “genre”dir, bir nevi şiirdir– o vakit teşbih de kullanırım ve âdetâ ressamın boya kullandığı gibi dikkatle ve yerinde kullanmaya çalışırım ki yaptığım tablo daha parlak olsun ve reng-i hakîkîsi ile “Canlı = vîf” görünsün. Meselâ Koca Hasan Dayı unvanlı şiirimde birçok köy, kır, şelâle, orman manzaralarından maada bir de ihtiyarın kendi “portrait”si tasvir edilmiştir. Orada “Yaşlı gûrbûz bir yörûktü, *paslanmış bir demirdi*” ve “*Bir devrilmîş kûtûk gibi kımıldamaz dururdu*” ve “*Baykuş gibi şu kovukta geçer gecem gündüzüm*” ve “Biraz daha kurcaladım *canlı mezar taşını*” gibi teşbihler ve istiareler kullanmışım ki çok yerindedir. Hattâ bazı şiirlerimde bana şiddetli tesir eden şeyin güzelliğini ve evsaf-ı cemîlesini büsbütün ihmal ederek münhasıran bende hâsıl ettiği tesîratı şi’ren ifâde ederim. “Gözlerin” unvanlı şiirim bu tarz şiirin pek muvaffakiyetli bir misalidir ve pek sevdiğim şiirlerimdendir. Dikkat ederseniz onda da hiç sanayi-i lâfziyye olmadıktan maada bana şiddetle tesir etmiş olan o gözlerin hiçbir vasfını söylememişim ve yalnız “koyu menekşeye çalan” diye renginden bir lem’a arz etmekle kalmışım. Bu kadar yeter. Bu bahis gayet mühim olduğu için bu kadarcık işaret etmeye mecbur oldum ve hepiniz içindir. Yalnız siz bu noktaya dikkat etmiş olduğunuzdan dolayı, sizin kâğıdınıza bu tafsilatı yazdım. Bu şeyleri Gevherî’den falan öğrenmiş olmadığımı temin için yemin etmeye lüzum görmüyorum, fakat hiçbir kitaptan da öğrenmedim. Kendi vicdanımla yarım asırdan ziyade bir müddetten beri hasbîhal etmekteyim, ancak bu tecrübe ile öğrendim, hattâ doğru zannettiğim birçok nazariyyat-ı felsefiyyeyi de yine bu gibi tecrübeler sayesinde tashihe muvaffak oldum.

Rıza Tefvik

(İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, C. XXII’ den ayrı-basım)

5. Ölüm Yıldönümünde Halit Fahri

23 şubatta beşinci yılı doluyor ölümünün. Seksen yaş yaşadı (1891-1971). Lise öğretmenliği 1916'da başlamış, yaş haddine kadar kırk yıl sürmüş, fakat yazarlığı yirmisinden ömrünün sonuna altmış yılı kucaklamıştı. İçi neyse dışı da o, dürüst bir adamdı: Ne politika oyunlarına girmiş, ne yüksek mevkilere göz dikmiş, öğretmenlik ve edebiyat nesine yetmiyordu, onlarla yetinmişti. Bezirgânlar, şaklabanlar, hulûskârlar arasında, altmış yıl, elindeki kalemi ne siyasete kaydırды, ne şarlatanlıklara bulandı, ne de kişisel artık çıkarlar peşinde kirlere belendi. Temiz kalpli, dürüst, vefalı idi Halit Fahri: Edebiyatı, ikballere atlama tahtası diye kullanmadı; ona içtenlikle bağlandı.

Edebiyat tarihimizde “Beş Hececiler” (veya: Hecenin Beş Şairi) diye geçmiş gruptandı Halit Fahri Ozansoy. Yusuf Ziya Ortaç, Orhan Seyfi Orhon, Enis Behiç Koryürek ve Faruk Nafiz Çamlıbel'di “Beş Hececiler”in diğer dört şairi. Arkadaşlıkları nereye kadar, yahut şöyle diyelim: Halit Fahri'nin onlara gösterdiği vefayı, onlar Halit Fahri'ye gösterdiler mi? Beş şairin beşi de Tanrı'nın rahmetine göçtükleri için bu soru hiçbirine sorulamaz, ama kolayca verilebilir cevabı: Halit Fahri, kendi arkadaşlarınca pek önemsenmedi. Hepsinden daha verimli, daha çalışkan (11 şiir kitabı, 8 oyun, 2 roman, 50 kadar çeviri vb.) olduğundan mıdır nedir, kenarda köşede bırakılmak istendi. Hayır, onların dergilerinde, onlarla birlikte görüldü çoğu zaman, ama fazla iyi niyetli oluşu, içlerinden bazılarının dekbazlıklarını görmesine engel oldu. Ya da gördü

ve anladı da rindliği, çelebiligi, bu kusurları açıkça yüze vurmaktan onu alıkoydu.

“Beş Hececiler” deyince, elbet, en güçlü şair olarak Faruk Nafiz hatırlanır, destanî şiirde korsan hikâyeleriyle Enis Behiç akla gelir, ama edebiyatın hemen her türünde verdiği eserlerin çokluğu düşünülürse, Halit Fahri’nin edebiyata bağlılığı, ötekilerin bağlılığından şüphesiz daha ilerdedir.

Şiire aruzla başlamış ilk şiirleri lisede öğrenciyken *Rûbâb* ve *Şehbal* dergilerinde çıkmıştı (1912-1913). Ömer Seyfettin, Balkan Savaşı’nda Yanya kuşatmasında Yunanlılara esir düşmüş, bir yıl sonra İstanbul’a gelince de (1913), ordudan büsbütün ayrılarak Kabataş Erkek Lisesi’ne edebiyat öğretmeni atanmıştı. Halit Fahri’yle tanışması, ikisinin de üstelik aynı dalda öğretmen oluşları dolayısıyladır. *Genç Kalemler Dergisi*’ndeki (1911) “Millî Edebiyat” ve “Yeni Lisan” akımları, Ziya Gökalp’in de İstanbul’da oluşu sonucu, başlıca bu iki öncü tarafından, sözlü-yazılı, çevreye yayılıyordu. Beş şairin aruzdan heceye geçmeleri, böylece, Ziya Gökalp’in (Yusuf Ziya, Enis Behiç: 1914) ve Ömer Seyfettin’in (Halit Fahri, Orhan Seyfi: 1916) uyarma ve telkinleriyle olmuştu. Faruk Nafiz, onlara daha sonra katıldı (1918).

Türk Yurdu Dergisi’nde ve *Yeni Mecmua*’da beşli koro, tutturduğu hece şarkılarını uzun süre şakıyamadı. İmparatorluğun Mondros mütarekesi hazırlıkları arasında *Yeni Mecmua* kapanınca, Yusuf Ziya Şair (Aralık 1918 , Mart 1919), Halit Fahri ise *Nedim* (ocak-Mayıs 1919) dergilerini çıkardılar. Koroda ülkü birliği bozulmuş, Şair heceyi tutmaya devam etmiş, *Nedim Dergisi* aruza dönmüştü. Bir de *Büyük Mecmua* çıkıyordu (ilk sayı: 6 Mart 1919). Faruk Nafiz aruz şiirlerini *Nedim Dergisi*’ne, hece şiirlerini de *Büyük Mecmua*’ya veriyordu. Zamanla hepsi aruz-hece farkı gözetmeksizin her iki vezinle de yazar oldular, hele ömürlerinin sonlarında hemen yalnız aruzla yazdılar. “Beş Hececiler”in vezinde iş birliği şöyle böyle beş yıl sürdü.

Halit Fahri de “Aruza Vedâ” şiirini yazmıştı ama, aruzdan kopamamış, manzum sekiz oyunu içinde, gene en ünlüsü *Baykuş*’ta (1916), yani aruzla olanında göstermişti ustalığını.

Başka bir alandadır Halit Fahri'nin kalıcı, yaşayan tarafı: Anılarındadır. Şair, dost yüreğini, arkadaş canlılığını, vefasını, içtenliğini, üç kitapta derlediği anılarında belli eder: *Edebiyatçılar Geçiyor* (1938), *Edebiyatçılar Geçiyor* (1967, ikinci bölüm ilk kitapta yoktur), *Edebiyatçılar Çevremde* (1970). Bu üç kitap, Tanzimat ve İkinci Meşrutiyet'ten Cumhuriyet dönemi edebiyatçılarına kadar, yüzlerce ünlüyle ilgili acı-tatlı anılarla birer edebiyat şöleni, birer geçit törenidir. Halit Fahri'nin bu anılarla edebiyat tarihimize katkıları, başka hiçbir yazarda bulamadığımız genişlik ve zenginliktedir. Arkadaşı Yusuf Ziya Ortaç, ne *Portreler* (1960), ne de *Bizim Yokuş* (1966) kitaplarında onun adını anmazken, Halit Fahri, bağışlayan, hoşgören inceliğiyle, Yusuf Ziya'dan da, ne hınç, ne küçümseme, sevgilerle dolu, uzun uzun söz eder.

Çarpan, duraklatan bir şair olamadı Halit Fahri. Yaşantılarından bir iksir, bir zehir çıkaramadı. Özel, özgün bir dünya yaratamadı. Egzotik düşler, melankoli ve hüznün saatleri, içlenmeler, aşk ve ölüm temaları; ölü bir denizde tahta parçaları gibi kıpırtısız göründü, kayboldu şiirlerinde. Şair oğlu Gavsî Ozansoy'un ve eşinin arkasına kalmaları bile, ona, hattâ, etkileyici-derin bir yalnızlık şiiri yazdıramadı. Ama *Servetifünûn Dergisi*'ni yönettiği yıllarda (1926-1942), sonradan birer şöhret olan yetenekli gençleri, arkadaşlarında görülmeyen bir sezgiyle seçip destekleyerek ve şiirlerine aktaramadığı canlı cevheri anılarına koyarak, Halit Fahri, edebiyata borcunu fazlasıyla ödedi.

(*Milliyet Sanat Dergisi*, 172, 20 Şubat 1976)

Ölümünün 35. Yılında Selâhattin Enis

Ölümüyle eserleri de karanlığa gömülmüş bir romancı. Kitapları bulunmuyor. Lâtin harfleriyle yalnız *Zaniyeler* (zaniye: zina eden kadın, fahişe demektir) romanının ikinci baskısı yapılmış, ölümünden bir yıl sonra. Sağlığında, kendisi gerek duymamış onları yeniden bastırmaya. (Belki istemiştir de yayıncı bulamamış, yayıncılar ona gelmemiş, o da onlara gidip rica, minnet etmemiştir. Karakterindeki bazı özellikler bunu gösteriyor.)

Hukuk Fakültesi'nde okurken Birinci Dünya Savaşı'nın çıkması üzerine askere alınmış, öğrenimi yarıda kalmış. Savaştan sonra da senato kâtipliği, Devlet Deniz Yolları'nda müfettişlik, şeflik etmiş. Gazetelerde de çalışmış uzun yıllar. Son olarak *Son Posta* gazetesinde. Gece sekreteri imiş. Hava kararırken matbaada işe başlar, gün ağarırken yatağa girermiş. Sekreterlik ve düzelti işleri. Yorgun adam, geçim sıkıntıları. Kaç yaşında öldü? 1892-1942 (11 Haziran), elli yaşında. Zattürreeden öldü, İstanbul'da Feriköy mezarlığında gömülü.

Adı, Cumhuriyet döneminin ilk edebiyat tarihlerinde geçmiyor: İsmail Habib Sevük'ün *Yeni Edebî Yeniliğimiz*'de (1940), Mustafa Nihat Özön'ün *Son Asır Türk Edebiyatı Tarihi*'nde (1941) tek satırla olsun yoktur. Nihad Sami Banarlı'yı beklemek gerekir: "Bu devrin diğer mühim hikâye ve roman muharriri, içtimâî hayatın acı ve açık sahnelerini, sert ve keskin çizgilerle belirtmekten çekinmeyen realist sanatkâr Selâhattin Enis'tir. Gazetecilikle geçen hayatı esnasında kaleme aldığı *Neriman*, *Zaniyeler*, *Sârâ*, *Bataklık Çiçeği*, *Cehennem Yolcuları* gibi eserlerinde 'insan'ın insanlık ötesi tarafları üzerinde ısrarla

duran bir özellik vardır.” (*Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, 1948, s. 411).

Selâhattin Enis, Birinci Dünya Savaşı ve Mütareke dönemi edebiyatçılarındandı. İçlerinde “Hecenin Beş Şairi”nin de bulunduğu kuşaktandı. Halit Fahri Ozansoy *Edebiyatçılar Çevremde* (1970) kitabında, ona ilişkin anılarını ne kadar içtenlikle anlatır: 1914 yılı, Şahabettin Süleyman, şair İhsan Raif Hanım’la evlidir. Osmanbey’de Raif Paşa apartmanında, İhsan Hanım’ın dairesinde toplantılar. Selâhattin Enis’in, Halit Fahri’nin deyimleriyle “Emile Zola’ya taş çıkartan, ultra-realist bir köy hikâyesi” okuyuşu. Kimselerin yüzüne bakmadan ve salonda utanan, sıkılan bir hanımefendinin de bulunduğu hiç aldırmadan okuyuşu. Selâhattin Enis, o tarihte artık “dozu hafif mensureler” sanatçısı değil, insanların en karanlık, en çirkin duygularını neşterleyen bir öncüdür.

Halit Fahri ile 1911’de tanışmışlar, ilk şiir ve yazılarını *Rûbab Dergisi*’ne vermişler. “Selâhattin Enis’e hemen bağlanmıştım. Ne içten, ne açık konuşuyordu! Sonra ne bol kahkahaları vardı o zamanlar. Hayatında en neşeli çınlayan kahkahaları.”

Halit Fahri’nin bu saptamaları, hayatın darbeleriyle gittikçe azalmış kahkahalara rağmen, Selâhattin Enis’te gizli bir iç dünya, görünürdeki davranışların arkasına saklı bir dünya olduğunu da sezdiriyor. Yazar, bir korunma içgüdüsü gibi, kendi sanatı dışındaki şeyleri hafife alıyor; çevreyi kollayamadığı, çevreye şirin görünmeye kalkışmadığı, içten pazarlıklı olmadığı, hesaplar-dümenler peşinde koşmadığı için yalnız bırakılıyordu. Halit Fahri’den başka da, pek öyle yakın dostu yoktu galiba. Hikmet Feridun, *Bugün de Diyorlar ki* (1932) kitabında topladığı edebiyat soruşturma ve konuşmalarında, ona da sorular yönelir, aldığı cevaplar ilginçtir:

“— Bugünün en büyük romancısı ve şairi?

“— Bugünün en büyük romancısı Orhan Seyfi Bey’dir.

“— Efendim, efendim?

“— Orhan Seyfi Bey.

“— Yaaa?

“— En kuvvetli şairler de Yesari, Burhan Cahit, Peyami Safa, Selâmi İzzet beyler.

“— Düne nazaran bugünün edebiyatını nasıl buluyorsunuz?

“— Mevcut edebiyat bugünkü ihtiyacı tatmin etmiyor. Çam sakızı gibi hepimiz aynı şeyi geveliyoruz. Edebiyat-ı Cedide'den farkımız, biraz daha temiz bir lisanla yazışımızdır. Yoksa eser değişmiyor, tipler değişmiyor, hattâ tahkiye tarzında eskiler kadar bile muvaffak olamıyoruz. Memlekette birçok içtimâî hâdiseler var ki tetkiklerine lüzum görülüyor. Memleket edebiyatı demek, bize onun acılarından, ıstıraplarından bahseden eserler demektir. Bana göre edebiyatımız, içtimâî gayeye doğru gitmelidir...”

Selâhattin Enis'in genişçe değerlendirilmesi, ancak yıllar sonra, Tahir Alangu'nun *Cumhuriyetten Sonra Hikâye ve Roman Antolojisi*'nde görülür (I, 1959). Bunu Cevdet Kudret'in *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman* (cilt 2, 1967) incelemesinde daha etraflı yorum, tamamlama ve eklemeleri izledi. Alangu, yazarın eserleri üzerinde düşüncelere geçmeden önce hayatı bölümünü şöyle bağlıyor: “1928 yılından sonra gitgide edebî çalışmalarını bir yana bırakmış, bir gazeteci ve memur olarak hayatını bitirmiştir. Bazı açık saçık sahneleri ihtiva eden kitapları (natüralist görüş icabı) genel kitaplıklara konulmamış, ellerde dolaşan nüshaları da fersûdeleşip yok olduğundan, Selâhattin Enis'in bugüne kadar gelebilen biricik kitabı, ikinci baskısı Lâtin harfleriyle yapılan *Zaniyeler* romanıdır.”

Önce hikâyeler, Cumhuriyet döneminde de romanlar yazmış olan Selâhattin Enis, 13 hikâyesiyle bu türde tek kitabı *Bataklık Çiçeği*'ni 1924'te bastırmıştı. Pek çok hikâyesi 1918-1928 arası dergi ve gazete sayfalarında kaldı. Kitap olmuş dört romanı *Neriman* (1912), *Zaniyeler* (1923, 1943), *Sârâ* (1926) ve *Cehennem Yolcuları*'dır (1926). Üçü *Son Saat*, biri *Vakit* gazetesinde tefrika edilmiş dört romanı daha var.

“Natüralizm çığırına bağlı bulunduğunu ve Zola'yı örnek olarak aldığını çeşitli zamanlardaki makale, savunma ve konuşmalarında açıkça bildirmiş, bu çığırın ana ilkelerinin neler olduğunu anlatmış olan” (Cevdet Kudret) yazarın, hiç değilse *Zaniyeler* romanının yeniden bastırılması çok yerinde olur. Çünkü bu romanın, Birinci Dünya Savaşı İstanbul'unun

sorumsuz, yozlaşmış, zenginlik bezgini yüksek sınıf kesiti olması yanı sıra, günün gözde edebiyatçılarının içyüzlerini yansıtan özel bir değeri de var. Romandaki kişilerden bazılarının (Yahya Cemal, Celâl Tahir, Rifat Melik vb.) Yahya Kemal, Celâl Sahir, İzzet Melih vb. oldukları anlaşıyor. Bu cesaret, Selâhattin Enis'in niçin sonralara geçmesinin, günümüze gelmesinin önlendiğini, bir tür unutturulmaya mahkûm edilişini de aydınlatıyor. *Zaniyeler*'in gene o yıllarda yazılmış, Peyami Safa'nın *Sözde Kızlar* romanıyla da karşılaştırılması ilginç olurdu.

Türk romanında Millî Mücadele, köy vb. konular üzerine ayrı ayrı araştırmalar yapıldı da, romanların aynasında Birinci Dünya Savaşı ve Mütareke dönemi sefaletleri toplu olarak işlenmedi. Bazı hikâyelerinin konularını köy hayatından almış olması bile, köy ve kırsal kesim romancılarımızın öncülüklerine eklenmedi. *Karabibik* (Nabizâde Nâzım) ve *Küçük Paşa* (Ebubekir Hâzım) çizgisine Selâhattin Enis'in de katılması gerekirdi, unutuldu, katılmadı.

Selâhattin Enis'in 1919'da çıkardığı *Kaplan Dergisi*'nin başyazısındaki görüşleri, günümüz toplumunu da tehdit eden nice sorunlara ışık tutmasıyla da, hâlâ güncel bir değer taşıyor. Bu, şunu da gösteriyor: Bugünün moda deyimlerinden biriyle konuşursak, bir sanatçı için "çağın tanığı olmak" da yetmiyor. İşte Selâhattin Enis ve kitapları "gemiler geçmeyen bir umman'da" daha nice ölümler! Gel de şansa, rastlantıya, şuna buna inanma!

(*Milliyet Sanat Dergisi*, 235, 10 Haziran 1977)

Can Akengin ve Eseri Hakkında Düşünceler

Can Akengin'in (1892-1942), ölümünden iki sene sonra bir kitap halinde toplanan *Şiirleri ve Nesirleri*'ni⁶ okurken yeni bir şair ve yeni bir nâsir keşfetmiş olmadım, ama orijinal bir sanatkârla karşılaştım.

Bu sözlerimle ne demek istediğimi ve beni böyle bir hükme götüren sebeplerin açıklanmasını yazımın sonuna bırakarak; ilk önce sanatkârın kendisinden değil, elimizdeki kitabından bahsedeceğim.

Bu kitabın; kibar kapağına; şairin hal tercümesini, sanatı hakkında derli toplu bir tahlili ihtiva etmesine; bazı sahife altlarında sık sık, hattâ bazan bol miktarda not ve açıklamalar bulundurmasına; hepsini bir cümlede toplarsam bunca gayrete rağmen yine de noksan olduğunu söylemeliyim. Noksan: Çünkü eser tam bir metodla hazırlanmamış, ölçü iyi kullanılmamıştır. Can Akengin'in eserlerini toplayacak, onu kat'i baskı halinde yayımlayacak (zira aynı eserin ikinci defa basılabilmesi, oldukça şüphelidir) bir derleyicinin, her şeyden önce şairin tekmil hususiyetlerine girmesi; yazılarını yazdıran sâik-leri bilmesi; bu yazıların hangi şartlar ve ne gibi tesirler altında nerde, ne zaman meydana gelmiş olduğunu, basılmışlarsa tabii tarihlerinden, aksi halde şifahi rivayetlerden istifade ederek tesbit etmesi gerekir. Üstelik hâtırası hâfızalarda hâlâ devam eden, dostlarının arasından günümüze çok yakın bir zamanda ebediyete göçen bir şairin eserine bol bol konacak ve sathî bir görüşle ehemmiyetsiz, lüzumsuz addedilen böyle izahların, araya

6 Can Akengin, *Şiirleri-Nesirleri*; Birinci kitap: *Şiirleri*, Giresun 1944, 128 s., İkinci kitap: *Nesirleri*, Giresun 1946, 144 s. - İki cilt bir arada 200 kuruş.

seneler ve mesafeler girdikten sonra ne büyük bir ehemmiyet ve lüzum kazanacağını düşünmeliyiz. Can Akengin, yerli bir kıymettir, Giresunlular onu yakından bilirler, *Işık*'ın ne olduğunu, *İzler*'in ne olduğunu da bilirler. demek; Akengin'i ve eserini Giresun çevresine inhisar ettirmek; onu, külliyyatı neşredildiği halde yine de meçhûliyet bulutları içinde bırakmaktır.

Mahallî eserler için bilhassa aslâ ihmal edilemeyecek bir nokta olan, yerli isimleri (ne ismi olursa olsun: şahıs, yer, mecmua, gazete vesaire ismi) notlandırma ve mahallî bir şairle ilk defa temasa gelecek bir okuyucu, yani Türkiye'nin başka şehrinde bir okuyucu için; o şairi hayatının realiteleri dahilinde anlaşılır hale sokmak işi; elimizdeki kitapta maalesef tam olarak gerçekleştirilmemiştir. Bu noktadan bu eser; Giresun mahremiyetlerine; Can'ın büyüklü küçüklü roller aldığı şehre, devre ve münasebetlere tam mânâsıyla nüfuz edememiş benim gibi okuyucular için, birçok sahifelerinde ne dediği anlaşılmaz, yahut esprisine, mânâsına hakkıyla varılamaz satırlarla doludur. Bu yerli özelliklerin, yanlış bir zehaba uyularak, bilinen şeyler diye çok kere açıklanmadan meskût geçilmiş olması yanına; mahallî bazı söz ve tabirlerin, Giresun âdetleriyle ilgili bazı telmihlerin de izahsız bırakılmış olduğunu eklemeliyiz. Yukarda da işaret ettiğimiz gibi sahife altlarında yer yer görülen notlar; yabancı bir okuyucunun zihninde biriken meçhûlleri çözecek ve mübhem noktaları tamamen aydınlatacak bollukta değildir.

Anlaşıyor ki edebî nevilerin bibliyografya kısmını ilgilendiren noktalar üzerinde duruyorum. Çünkü bu noktalar; bir şair hakkında yapılmış bir tetkikin, ihtiyaca sâlih olması cephesinde ön plânda bir değer taşır.

Şiirlerin hiçbirinin altında ilk önce nerde, hangi dergide çıktığı kaydedilmemiş olduğu gibi nesirlerde bu iş, ancak son taraflara doğru bazı parçalarda yapılmıştır. Halbuki Can Akengin'in, yahut umumiyetle eser sahibi her edebiyatçının edebî tekâmül seyrini görmek isteyen bir okuyucu; tetkik eserinde ilk önce bu noktanın yapılmış olup olmadığına bakar.

Can Akengin, Şiirleri-Nesirleri kitabını bir tetkik eseri olarak mütalaaya beni zorlayan taraf; eserde kısmî bir metodun tatbik edilmiş olduğunu görmemdir. Aslında da zaten böyle bir

külliyatı tetkik eseri değil de bir derleme olarak gözden geçirmek, kitabın bütün bütün aleyhine olur.

Bu kanaatlerimi eserin, tenkitli baskı prensibine uygun hareket edilmeyerek biraz acele meydana getirilmiş olduğunu söyleyerek hulâsa edebilirim.

* * *

Kitabın başında “Can Akengin - Kısa haltercümesi” başlıklı imzasız bir yazı, bize şairin hayat seyrini anaçizgileriyle gösterdiği için muvaffak bir çerçevedir. Ömrünün istikrarsız akışı, ruhunu kaplayan mesafe ve uzlet iştirakiyle, o yazının ilk satırlarından itibaren alâkamızı sağlayan şair; Bursa’da çektiği resimlerle ve “son yıllarında acılarla olgunlaşmış, kalender gönlüne pek yaraşan giyimiyle” ne kadar munis! Ona Avrupalı bir sanat adamı çehresi veren bu son fotoğraf, şaire olan sempatimizi kuvvetlendiriyor diyebilirim.

Kitabın, Haltercümesi’ni takibeden ve Ali Avni Öneş tarafından “ölüm yıldönümü münasebetiyle halkevinde yapılan bir anışta verilmiş bir konferans” olduğu kayıtlı ikinci yazı, “Can ve Sanatı” başlığını taşımakta. Öneş, büyük hükümler vermenin lüzumsuzluğunu müdrik bir Akengin hayranlığıyla ihtisaslarını anlatıyor ve isabetli hükümler veriyor. Akengin’in şiir ve nesirlerini birinci defa okuyacak bir kimsenin, önce bu tahlildeki isabetli anlayışa âşina olması şarttır.

Ben, Giresun’u ilk defa 1948 temmuzunda kısa bir müddet için görmüş, “yerli kıymetler”le bu kısa müddet zarfında temasa gelebilmiş bir kimse sıfatıyla bu kitabı yeni okudum. Yazarın baskıya hazırlanırken aldığı ilâvelerdeki noksanları kısmen Giresun’da arkadaşlarımdan sorup öğrendim ve Can’ı bir bütün halinde anlamaya çalıştım. Dönüş yolunda vapurda ihtisaslarımı böyle dağınık notlar halinde toplamak, benim için büyük bir zevk oldu. Şairi değil, kitabı mükemmel sıfatıyla vasıflandıramayışım; bu eser pekâlâ mevcut şartlarla daha iyi hazırlanabilirdi kanaatinden doğuyor. Kitabın basımını başarmış isimsiz toplayıcı, sözlerimi iyi niyetime bağışlamalıdır.

* * *

Sanatkârın kendisini, şiirlerinde malûm şekiller içine yeni bir ruh sokmuş ve nesirlerinde, bir realite içinde yıllarca kaynaştıktan sonra ruhta kendiliğinden doğacak köşeleri göstermiş gördüm. Kuvvetli bir etofun, zinde bir yaşama sevgisinin beslediği bu ruh; şiirlerinde “Hecenin Beş Şairi” grubunun muakkipliğine, ceyyit bir ses sokmakla tebarüz ediyor. Taşkın sellerin dağları yarışı gibi, kaderinin merhaleleri Can’ı harekete getirmiştir. Aşkın, yalnızlığın, tabiatın ve her şeyden önce elden kaçmış günlerin telkiniyle mustarîf, fakat kuvvetlidir. Hattâ fazla cüretkâr bir söz addetmemsem, Can, kafiye ve vezin düşkünlüğünden kurtulsaydı bugün şiirimizin tabii deyişine yaklaşırdı diyebilirim. Can, bir bakıma devrinin tesirine esir kalmış, ruhunun hürriyetine serbest ifâdeyi reva görmemiştir. Şiirlerinde ve bazı nesirlerinde kendini kamufle etmeyi bir tenezzül saydığını gördüm. İnsanlığının bütün çehresini, bazan çirkinlikleriyle göstermekten çekinmiyordu. Belki bu lekeli tarafları bile haliyle vermiştir ki; okuyucuya, yanlış anlaşılmayacağını bilerek kendisini tamamen teslim edmiştir ki Can’ı bütün bütün sevmemizi sağlıyor.

Nesirleri içinde Servetifünûncular’ın, hele Halit Ziya ve Mehmet Rauf edasıyla yazılmış bir hayli yazı mevcut. Bu âşikâr tesir; belki “Siyah İnciler” terkibine nazire olsun diye yapılmış “Siyah Noktalar” başlığıyla kitapta ilk nesir olan “Defol!” parçasından tutun da hemen son parçaya kadar bir leitmotif halinde devam ediyor. Nesirleri arasında en şahsî, zamana en çok mukavemet edecek parçalar, muhakkak ki “Mahallî Tetkikler”i, “Hacıhüseyin Çarşısı”, “Giresun’da Eski Tiyatrolar”, “Yarın Bayram”, “Şebinkarahisar Mektupları”... başlıklarını taşıyan yazılardır. Bütün hayat ve âdetleriyle Giresun tarihini yazacak bir tarihçi için Can Akengin’in bu yazıları; eski günlerle canciğer olmuş bir insanın salâhiyet ve lirizmiyle dolu edebî vesika değerini taşır. Ahmet Rasim’deki münakkahiyet ve enstantaneciliği kendi intibalarına kuvvetle tatbik etmiş olan Can’ın hususî nesri; kendini asıl böyle “yerli yazılar”da belli ediyor. Kitabın ikinci kısmının birçok sahifelerini işgal eden fantezileri, hikâyeleri ve mensur şiirlerinde-

ki azamî taklit; yerli yazılarındaki kuvvet dolayısıyla hiç kaale alınmamalıdır.

* * *

Giresun'a gelmeden önce Can Akengin'i bilmiyordum, bu benim kabahatim. Giresun'da, ölümünden altı yıl sonra, şahsiyetinin her cephesiyle onu yaşayan bir insan gibi tanıdım; bu tanışmadan çok memnunum.

(Aksu, *Giresun Halkevi Dergisi*, Ağustos 1948)

F. Celâlettin

Zamanında edinemediğimiz pek çok kitap vardır ki, sonradan ele geçirmek tesadüflere kalmıştır. Tükenmiştir, bir daha basılmamıştır. Sonra “Günün kitabı” olmayan, kitapçı raflarında yer bulamayan eserler de vardır. Ya da yazarın “kendi yayını” idi, çıktığında bir iki yere bırakıldı; kitapçılar dükkânlarında yer işgal etmesine bir süre gözyumduklar. Sonra bir iki satıldı, artanları yazar geldi geri aldı; ya eşe dosta, konukomşuya dağıttı, ya yırttı attı. Artık siz o kitabı bir yerde bulamazsınız!

Bu ayın başında (3 Haziran 1975) ölen değerli hikâyeci F. Celâlettin (= Fahri Celâl Göktulga), yedinci (sonuncu) kitabını 1960'ta çıkarmıştı, on beş yıl önce. Cem Yayınevi'nin *Fahri Celâl - Bütün Hikâyeler* adlı kitabı (1973) bu yüzden ne kadar sevindiricidir. Yazarın tek kitapta hemen bütün hikâyeleri, yeni baskı, satışta. Hem hayat defterini kapamış değerli hikâyecinin son mutluluğu olarak, hem de onun daha uzun süre doğrudan doğruya eserinden okunacağını düşünen biz eski tutkunları için sevindirici (Nitekim *Bütün Hikâyeler* kitabı çıkınca Rauf Mutluay ve Hilmi Yavuz bu sevince katılmışlardı: *Cumhuriyet*, 1 Kasım 1973; *Milliyet Sanat Dergisi*, 16 Kasım 1973).

Sizi tutuyorlar, bırakırlar, bıkarlar. Benim bildiğim: her sanatçının önceki kuşaklardan tuttuğu, ayrı bir sevgiyle benimsediği sanatçılar da olmalı. Bıkmayacağı, vazgeçemeyeceği kendi zevkini oluşturduğu, kendi doğrultusunu bilinçlendirdiği için her zaman minnetle anacağı, okunmasını isteyeceği bazı sanatçıları olmalı. Sanat bir yanıyla yeni sürgünlere eski gövdelerden özsu aktarmak, aşılamdır. Bir döneme bir tek

anlayışın, türlü nedenlerle geçerlilik ufku geniş bir tek eğilimin sahip çıkması; edebiyatı darlığa, tekdüzeliğe, zamanla yozlaşmaya, tükenmeye götürüyor.

Fahri Celâl (F. Celâlettin), kişiliğiyle önemliydi. Yürüdüğü yolda alkışlar destekler beklemeden, hep bir amatör heyecanı duymasıyla önemliydi. Küçük hikâyeciliğimizin “yetkili üretici”lerinden biriydi, ama “yetkili satıcı” olmadı, bunu düşünmedi. İyi ki düşünmedi. “Baştansavma işe sanatın hiçbir şubesinde yer yoktur” demişti. Sözünün eri çıktı: İşini sanatına, kendine, okuyucusuna saygı duyarak yaptı. Onun tornacı tezgâhından dökülen talaşlar, yongalar bile güzeldir, biçimlidir.

Hikâyeye Birinci Dünya Savaşı ve Mütareke dönemi yazarlarından biri olarak başlamıştı: *Şair* (1918) ve *Nedim* (1919) dergilerinde görülen üç beş hikâyeciden (Ömer Seyfettin, Reşat Nuri, Hâlide Edip..) biri. Ben F. Celâlettin’i daha çok, Memduh Şevket Esendal’ı hazırlamış bir hikâyeci olarak görürüm. Esendal, 1925’te girdi hikâyeye.

Geçmişsiz yaşayabilenlere ne mutlu! F. Celâlettin Osmanlı kültüründen, Evliya Çelebi’lerden geliyordu. Akıl hastalıkları doktoruydu, sanatında mesleğinden yararlandı, kişilerini çoğunlukla zararsız akıl ve ruh hastalarından seçti. Babacan, kalender, sevgi-saygı dolu bu yakınlıklarında halk dilini olanca sıcaklığı, incelikleriyle kullandı. Ârif bir İstanbul efendisi rindlik ve çelebiliğini gününün kişilerine, davranışlarına rahatça sindirdi. Terslikleri, çekişmeleri, kırıklıkları hoşgörüyü karşılayan tatlı hikâyelerdir onun hikâyeleri. Onda konuyu sömüren, küçümseyen, bir olayı benzer olaycıklara uzattıkça uzatıp okuyucuyu bıktıran çalakalem güldürmecelere rastlanmaz, ama hepsinde ince duyulu bir eğleni havası da eser. Abdülhak Şinasi Hisar’ın Fahim Bey’i, Çamlıca’daki Enişte’si neyse, F. Celâlettin’in kişileri de, birer küçük hikâye boyutunda, Osmanlı geleneğinin son dönem kenar-köşe tipleridir. Tarihsel gerçeklikleri yanında, havalı renkli anlatışlarıyla da ilginç ve özgündür bu hikâyeler, bu fıkralar.

Bazan şeytana, gelgeç çıkarlara uyup kimi yakınlıklara yaranmak endişesiyle, bazı kimselerin hışmına uğramamak için, sevgilerimizi açıkça söyleyemediğimiz doğrudur. Var-

lık Dergisi'nde, yirmi yıl önce (1 Eylül 1954) bir yazı çıkmıştı. Naci Girginsoy, "moda yazarlardan değil bu!" cümlesiyle başlayan incelemesinde, F. Celâlettin'in "kırk yıl önce yazdıklarının gene ilgiyle okunduğunu" gerekçeleriyle ne güzel belirtiyordu. Araya şimdi bir yirmi yıl daha girdi. F. Celâlettin'in bugün de aynı zevkle okunması, bize değişmez bir gerçeği tekrarlıyor: Okunmak için yalnız "bugün yazılmış olmak" yetmiyor.

Tahir Alangu'nun *Cumhuriyetten Sonra Hikâye ve Roman* (I, 1959), Cevdet Kudret'in *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman* (I, 1970) monografilerinde genişliğine; Zahir Güvemli'nin *Avur-zavur Kalesi* ve Mustafa Baydar'ın *Fahri Celâl - Bütün Hikâyeler* önsözlerinde kısmen değerlendirilmiş olan hikâyecimiz üzerine, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde yapılmış bir de tez vardır ki, bastırılmadan kalmıştır (Muzaffer Balcı, "F. Celâlettin'in Hikâyelerinin Tetkiki", 1954, 111+119 sayfa). Yazarın *Cumhuriyet* (1950-1957), *Yeni İstanbul* (1959) gibi gazetelerde unutulmuş Rûzgâr kitabında olduğu halde bu yeni kitabına alınmamış yazılarının, fıkralarının eklenmesi, derlenmesiyle, bir de etraflı bir bibliyografya, ilerde eksiksiz basılması; evet, şimdilik uzak bir dilektir.

Biz çok şeyi vakit yok, pek kısa geçiyoruz. "Kendi" kalmasını bilmiş, önemli bir hikâyeci 80 yaş yaşadı, öldü. Ama dünyaya bakışı; gönül dolu, insan sıcaklığı dolu yaşantıları bugün de yeni yeni okuyucular bulacak, onlarca da sevilip benimse-necektir.

(*Milliyet Sanat Dergisi*, 137, 20 Haziran 1975)

Ölümünün 25. Yıldönümünde Edebiyatta Hasan-Âli Yücel

Sağlığında kitaplar çıkmış Hasan-Âli üzerine. Behçet Kemal Çağlar (1937) ve Murat Uraz (1938) hazırlamışlar, hayatı ve eserlerinden seçmeler konulu bu tanıtma kitaplarını. O tarihlerde Millî Eğitim Bakanlığı'nın yüksek kademelerinden parlamentoya geçmiş ve İzmir milletvekili olmuştur Hasan-Âli. Yedi yıl, yedi ay süren Millî Eğitim bakanlığı da 1938'de başlar. Sonra sonra yazar ve sanatçı yanı unutuldu, bir politika konusu oldu sadece. Lehte aleyhte, bu alanda da kitaplar yazıldı onun için: *Hasan-Âli Yücel ile Hesaplaşma* (Necdet Sancar, 1947), *Hasan-Âli Yücel'in Masalı* (M. Raif Ogan, 1950), *Hasan-Âli Yücel* (Mehmet Emiroğlu, 1967), *Eğitimimizde ve Köycülüğümüzde İki Anıt: Hasan-Âli Yücel, Hakkı Tonguç* (S. Edip Balkır, 1969).

Ölümü üzerinden on beş yıl geçtiği halde şiir, makale ve denemelerinden oluşan, toplu ve tarafsız bir kitabın yayımlanmamış oluşu, yazının ilk cümlesinde andığım o iki tanıtma kitabının da samimiyetsiz, inançsız düzenlemeler olduğunu düşündürüyor bana. Bunlar bazı çıkarlar uğruna piyasaya acele sürülmüş kitaplardı gibime geliyor.

Köy Enstitülerinin kurulması (1940), dünya klâsiklerinin Bakanlıkça çevrilip yayımlanması (1941 vd.) gibi, toplum ve kültür kalkınmalarımıza bunca katkısı olan Yücel'in, eylem adamı kişiliği yanında bir de edebiyatçı tarafı vardır ki bu, ölümüyle birlikte yok oldu, gitti. Oysa o da bir şairdi, bir deneme yazarıydı; sanat ve edebiyat dünyamızı yakından izler, gününün değerleri, sanat olayları üzerine yazılar yazardı. *İk-*

bal'deyken, günün adamıyken iyiydi Hasan-Âli Yücel. Şair olarak antolojilere alınıyordu (Baki Süha Ediboğlu, *Türk Şiirinden Örnekler*, 1944; Orhan Burian, *Kurtuluştan Sonrakiler*, 1946, vb.). Öldükten sonra adı sanı kalmadı edebiyatçı olarak.

Bence o, bir edebiyatçı doğdu, edebiyatçı öldü. Bir edebiyatçı için de en azından bittikçe tekrarlanacak bir anma kitabı, bir seçmeler kitabı, galiba, asıl, ölümlerden sonra gerekli. Politika, karşıt görüşler katında, kişinin sanatçı yanının da inkâr kapısı oluyor. Hasan-Âli buna örnektir.

Dergâh Dergisi (1921-1922) şairlerindendi, yani Necmettin Halil Onan, Ali Mümtaz Arolat, Ahmet Hamdi Tanpınar ve Ahmet Kutsi Tecer'in ilk şiirlerini bulduğumuz derginin şairlerinden, *Millî Mecmua*'ya da (1923 vd.) şiirler verdi, estetik ve edebiyat yazı ve sohbetleri yazdı. Necip Fazıl'la, Ömer Bedrettin'le, Halide Nusret'le beraberdi *Millî Mecmua*'da. *Dergâh* kadrosu da *Millî Mecmua*'ya geçmişti.

Ama ilk şiir kitabını çok sonra çıkardı: *Dönen Ses* (1933). Yapraklarını çevirdikçe karşımıza Rıza Tevfik, Yunus Emre, saz şiiri koşmalar ve tasavvuf çıkıyor. Hece-aruz birlikte çıkıyor. Altında 1924-33 tarihli, "Üç Telli Saz Şairine" başlıklı bir şiir çıkıyor. Bu şiirin, işlediği konu ve yaptığı îmâlarla Nâzım Hikmet'in "Bana bak, hey avanak!" diye başlayan "Orkestra" (1921) şiirine bir cevap olduğu, Nâzım'ı yerli ve millî olmaya çağırdığı görülüyor. Sonra "Yurt Sesleri" bölümünde "Anadolu", "Şehitlerimizi Anış" şiirleri, tekke şiirinin nefes'leri ve üç şarkı (Biri "Sen bezmimize geldiğin akşam neler olmaz" nakaratlı, ünlü şarkı).

Hasan-Âli Yücel'in lirik-mistik yönü, son şiir kitabında (*Allah Bir*, 1961) artık kesin, ihlâs ve inanca dönüşüyor. Arada *Dinle Benden* (1960) adında bir şiir kitabı daha vardır ki, "Tonguç'un ruhuna armağan" edilmiştir ve kafiye düzeni hikâyeye uygun olarak beyit beyit, birkaç bölümden oluşur, 88 sayfadır. İlk mısraında 1947'de yazıldığı hatırlatılan bu kitap, öteki şiirlerinde görülenden çok ayrı yalın ve hemen hemen basit bir dille, şairin özgeçmişini, yurt ve dünya sorunları üzerine düşüncelerini, kendisine yöneltilen hücumları cevaplayışını kapsar.

Dinle Benden kitabı arkasındaki listede, şairin basılmış eserleri otuz beşi buluyor; bir kısmı okul kitabı, birkaçı Milli Eğitim örgütleri üzerine. Mevlânâ'nın rubâilerini de çevirmiş (1932), *Goethe: Bir Dehânın Romanı* (1932) incelemesi için, Alman Kültür Bakanlığı ona Goethe Madalyası vermişti. *Türk Edebiyatı Numuneleri* (1926) bir antolojidir, Almanca'ya da çevrilmiş *Türk Edebiyatına Toplu Bir Bakış* (1932), *Fazıl Ahmet* (1937) ve *Edebiyat Tarihimizden* (1957) isimli eserleri ise birer monografi.

Makale ve denemelerini toplayan *Pazartesi Konuşmaları* (1937) peş peşe sıralanacaktı, 320 sayfa tutan ilk ciltte kaldı. Bunda yazarın "Sınıf Edebiyatı Yok, Milli Edebiyat Vardır", "Mektepten Memlekete", "Halkçı Edebiyat" yazıları; "Şiir ve Şair", "Sanatkârın İstirabı" başlıklı denemeleri özellikle kayda değer. Kitabın son bölümünde Nedim, Abdülhak Hâmid, Samipaşazâde Sezai, Tevfik Fikret, Halit Ziya, Mehmet Akif, Gorki, Kipling ve Puşkin gibi şair ve yazarların tanıtılması yer alıyor. Gerek bu kitaptan, gerekse *İçten-Dıştan* (1938) kitabından bugün için de değerli ve geçerli pek çok örnek seçmek mümkün.

Hasan-Âli Yücel, zengin bir iç dünyaya da sahipti. Bu renkli, bu nakışlı çevre, zamanın hoyrat ellerinde tez epridi, çabuk eskidi, işe yaramaz şeyler arasına atıldı. Seçme ve anma kitaplarının azlığından; değerbilenlerin, sahip çıkanların bulunmayışından oluyor bu.

(*Milliyet Sanat Dergisi*, 173, 27 Şubat 1976)

Ölümünün 10. Yıldönümünde Nâzım Hikmet

Dolgun, güzel yazıyor; Türkçe'yi çok rahat, kıvrak ve çarpıcı kullanıyordu. Bana anadilimin güzelliğini göstermiş şairlerden biridir.

Bir dâvânın adamıydı. Her dâvâ, insanın, önce kendisini, bir çarmıha uluorta germesiyle başlar. Nâzım da İsa gibi, çarmıhı sırtında dik yokuşu tırmanırken, kendini tam yenebildi, fedakâr da olabildi mi? Kim nereye kadar vazgeçebilir kendinden? Nâzım bir ermiş değildi. Ve kim nereye yakınsa odur ona ufuk. Nâzım'ın ufku siyasal doktrindi. Gözleri bir noktaya dikili, hep tek şeye bakabilmek... Nâzım, yürekliydi o bakımdan. Bu direnmeyi, bu inadı gösterdi. Fakat her saplantı, gene de bir körlüğü, bir bencilliği beraberinde getiriyor. Çelik iradeli adam, bir yanıyla çelik ciğerli adamdır; yarımdır, çok şeylerin hakkını yer, çok kişiye acı çektirir, yakınlarını mutsuz eder.

Nâzım, aileyi boşladı. Aile anlayışı uymaz bizimkilere. Bayan Münevver'den doğma Memed'in, 1970'te 18 yaşındaki Memed'in, Varşova'da *Milliyet* yazarlarına anlattıkları hazindir (*Milliyet*, 27 Mart - 3 Nisan 1970). Oğlu hiç de iyi konuşmuyor babası hakkında. Şair, hiç arayıp sormazmış öz oğlunu. Bir görev şairi olması, bazı vicdan borç ve ödevlerini unutturmuştu Nâzım'a. Kendimizi yüceltme, bir dâvâya adanma yolunda en yakınlarımız nasıl yüzüstü bırakılır? Sırf yazı, yalnız eylem olamayız. Bu yazıyı özel hayatımızın da karartıp ağartabileceğini nasıl düşünmeyiz? Tutumundan, hayatından memnun muydu Nâzım? Çok azdır bu sevinç. Çok az olmalı.

İnanmış biri de açık verir. Orta halli bir vatandaşın kırık kopuk, yarım iç huzuruna karşı duyduğu özlemi Nâzım da gizleyemedi, büsbütün inkâr edemedi. Ve benim için, insan olarak, Nâzım'ın yalnızlık ve gurbetlerini kaçıramadığı o, dâvâ dışı son şiirleri daha büyük bir önem taşıyor...

Bir insanın, çok zaman, kendisi için bile bir muamma olduğunu da kabul ediyorum. Bütün yorumlarımızın, ne etsek tam kavrayamayacağımız bir insan gerçeğine az çok yaklaşma çabasında, ancak görece yakıştırmalar olabileceğini de kabul ediyorum. Hepimiz her şeyi, sonunda, bir mizaç açısından yetiştirme ve eğitim şartlarımıza bağlı, bilinçaltı önyargılarla değerlendiriyoruz. Nâzım, gene de bir kırıklık benim için.

(Milliyet Sanat Dergisi, 35, 1 Haziran 1973)

Doğumunun 75. Yılında Zeki Ömer Defne

Kişisel hayatın en mutlu, en sevindirici olgularından biri bu olmalı: Cumhuriyet dönemi şiirimizin kazanç hanesinde bir şairin, içinde hiç eksilmeyen bir şevk, şiirini sürdürerek, sağlıkla esenlikle 75 yaşına girmesi. Zeki Ömer Defne, bu şair. Edebiyat öğretmeni idi, on yıl önce bu görevinden ayrıldı, ama başuğraşı şairliğinden iyi ki ayrılamaz bir şair.

Defne, lise öğretmenliğine engelleri aşarak, güçlüklerden gelmişti. Bir ilköğretmen okulunu bitirmiş, ilköğretmenliği yapmış, sonra dışardan sınavlara girip lise diploması almış, bir süre ortaokulda Türkçe okutmuş, İstanbul'a atanınca da Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümüne yazılmış, orayı da bitirip lise edebiyat öğretmenliğine yükselmişti.

Defne, Kastamonu'da benim ortaokul hocamdı. 1935'te İstanbul Kabataş Erkek Lisesi kadrosuna verilmiş, okulun orta kısmında Türkçe öğretmenliği yaparken üniversiteye başlamıştı. Ben 1945'te askerlik dönüşü Kabataş Erkek Lisesi'ne atandığımda o da aynı lisede edebiyat okutuyordu. Eski öğrenci-yeni öğretmen ben, Defne'yle beş yıl aynı okulda çalıştık, sonra onu Galatasaray Lisesi'ne aldılar, yalnız kaldım.

Kabataş'ta birlikte olduğumuz o beş yılda Defne bana örnek olmuş, yön göstermiş hemen tek ağabey-meslektaşımı. Mesleğimin bilgi incelik ve derinliklerini ondan öğrendim, sözlü ve yazılı sınavlarda öğrencideki edebiyat dağarcığını, bilgi toplamını nasıl değerlendirmek gerektiğini ondan öğrendim. O beş yıl, bir yandan hocam Hıfzı Tevfik Gönensay'ın ve şair Faruk Nafiz Çamlıbel'in de aynı çatı altında büyükleri-

miz olarak edebiyat okuttukları yıllardı. Ama onlar yorgundular, başka işleri de vardı ve ruhları bağışlasın beni, Kabataş'taki görevlerini galiba fazla ciddiye almıyorlardı.

Defne, o lisede, öğretmenliğin bir adanmışlık ve sorumluluk olduğunu bilen kişilerdendi. Haziran ve eylül dönemi sözlü sınavlarında, öğlen paydosları dışında iskemlesine çivili, her öğrenciyi dikkatle dinleyişini, geçecek ya da daha fazla not verebilmek için öğrenciye soru içinde sorular yöneltişini; sonra o yıllarda olgunluk sınavları da vardı, A'dan D'ye kadar son sınıf edebiyat ve fen şubelerinin tepeleme harmanlar yapıp tomar tomar bölüştüğümüz Türkçe-kompozisyon ve edebiyat olgunluk sınavı kâğıtlarını, ilerlemiş miyopluktan ötürü kalın camlı gözlüklerini çıkararak, gözlerini kâğıtlara âdeta yapıştırıya yapıştırıya, gene oturduğu yerden hiç kalkmaksızın, hava kararınca kadar sabırla, satır satır okuyuşunu nasıl unuturum?

Sözlü sınavlarda bazan birbirimizin mümeyyizi olurduk, birden yanındakine hayretle ve biraz sitemli bakardı:

— Behçet, daldın gene!

— Demin sorulan o şiirin o beytini öğrenci çıkaramadı, ne güzel açıkladınız, Hocam!

— Katılmıyor musun?

Sorunun yöneltildiği kişi, bu yorumu hiç düşünmemiş oluyordu ve bu soruyu fazla geçmiş olmaya mesleğinde bir uyarı olarak alıyor, yüzü kızarmış, susuyordu. Ve zamanla, hocasının bir sınavda verdiği bu tür dolaylı derslerle, böyle böyle giriyordu, bir şiiri gizli yanlarıyla kavrama işine.

Şu yukarıda yazdıklarım, bir meslekte usta-çırak ilişkilerine değinmedir sadece. Oysa ben Defne'nin şairliğinden, şimdi biraz da şairliğinden söz etmeliyim:

Defne, mesleğinde verdiği savaşı şiirinde de verdi. Doğduğu Çankırı'nın *Halk Yolu* gazetesinde ilk şiiri yayımlandığı vakit yirmi yaşındaydı (1923), kırkına kadar bir yirmi yıl yayımlandığı şiirlerin sayısı yirmiyi bulmaz bile. Ama ona bu da yetiyordu. 1948'de *Resimli Edebiyat Tarihi*'nde Nihad Sami Banarlı tarafından (ve sanırım ilk kez) belirtildi değeri: "Yine şiirlerini bir kitap halinde toplamamış olmakla beraber, muh-

telif dergilerde yayımlanan Âşık tarzı şiirleriyle ve bilhassa büyük Erzincan zelzelesi felâketi için söylediği *Bu Memleket Böyle Ağlar* isimli bir ağıtıyla haklı bir sevgi ve şöhret kazanan Zeki Ömer Defne...”

O dönemde Defne “Türk şiirinin klâsizmi bir de Âşık tarzı söyleyiştedir” ilkesini benimsemiş, bu doğrultuda özlü örnekler vermiş iki şairden biriydi (Diğeri: Orhan Şaik Gökyay). Başlangıçta sadece “İlgaz”, “Gül Ey Isparta’nın Pembe Gülleri” ve “Bu Memleket Böyle Ağlar” şiirleri dahi, Defne’nin kırıklardan, dikenlerinden temizleyerek Halk ve Saz şiirimiz geleceğine yoğun bir biçim verişinin, yeni bir rota çizişinin kanıtlarıdır.

Çoğu örneklerde stilize bir Halk şiiridir Defne’nin şiiri. Ne *Ülkü Dergisi*’nde bir zamanlar (Ankara, 1941-1945) Ahmet Kutsi Tecer’in açtığı ve yeteneksiz taklitçilerde kalmış Halk şiiri kampanyasıyla, ne de Âşık Veysel Şatıroğlu ile bir bağlantısı, bir benzerliği vardır bu şiirin. Ve şiir borsasında kaç şiir sarrafı vardır ki kayıplarına, zararlarına rağmen kapatmamıştır dükkânını?

“Bu Memleket Böyle Ağlar” şiiri için Rıfat Ilgaz: “Bu fâciyanın en canlı, en içli ve samimi şiiri” diyor ve Zeki Ömer’in Halk şiiri biçimindeki bütün ürünleri için de tutarlı yargılar veriyordu (*Yeni İnsanlık Dergisi*, Sayı 1, 15 Şubat 1940): “... Şekil bakımından bir türkû diyebileceğimiz bu uzun şiirin en belirgin vasfı, kuvvetli bir lirizme ve aynı kuvvette bir ritme sahip oluşudur... Şiirin kuvvetli bir tarafı da, hemen baştan sona kadar yerli renklerle gözlerimizi kamaştırmasıdır... Folklor kültürünün yarattığı bu motifler şiirin içine eğreti süsler gibi ilıştırılmemiş, ritmin akışına tâbi tutulmuştur... Kelimeler, tâbirler, hattâ kafiyeleler, tamamıyla Halk şiirinin malı...”

Zeki Ömer Defne, 1945’lerde bir kavşağa gelir, bir süre iki seçenek arasında duraklar ve 1950’lerde Saz şiiri içerik ve deyişlerini de göz önünde tutarak, artık görünüm ve tablo şiirinden iç yaşantı şiirine geçer. Şimdilik tek kitabı *Denizden Çalmış Ülke*’de (1971) şiirlerini iki ana bölümde toplamış olması, şairin konu doğrultularını belirginleştiriyor. Birinci bölüm “Güzellemler” ki “Memleket Üstüne” olanlar (Isparta, Bursa,

Erzurum, Eğin, Konya, Sinop, Antalya, Çankırı, Ilgaz, Orta Anadolu ve Bozkır.. üzerine şiirler), sözcüklerle yapılmış yurt işlemeleri, oya ve peşkirleri biçiminde, o kentlerin görülme-ye, yaşanmaya değer karakteristik manzara kartlarıdır. "Sevgi ve Tabiat Üstüne" olan güzellemeleri "Koçaklamalar", "Ağıtlar", "Çeşitli Konular" izliyor. Sonra "İnsan", "Dünya", "Sevgi", "Mitoloji" ve "Mimarlık, Resim" diye yan bölümlere ayrılmış ikinci bölüm başlıyor. Şiirler böyle kesin yerleştirmelere her zaman uygun düşmese bile, çoğu şiirlerde Halk şiiri olanaklarının arınmış, arıtılmış parlayışları şairin başarısı oluyor. Hele iç yaşantı şiirlerinde yoğun bir duyarlık, şairi bize sevdiren unsurların başında geliyor.

Kitaba adını veren şiir, hayat denizinin azgın dalgalarla kemirdiği bir kıyıda, varlığını korumaya çalışan şairle geçen zaman arasındaki sessiz ama çetin savaşın öyküsüdür. Güzelleme ve koçaklamalar durağan konulardır; insan onlarda kendi kişiliği açısından değişmez geneli görür. Barıştır, bir uyum saptamasıdır güzelleme ve koçaklamalar. Savaşsa söz geçiremediğimiz durumlar karşısında olur.

Şairin "Denizden Çalınmış Ülke" şiirinde söz konusu ettiği savaş, motifleri gene Halk geleneğine çağrışımlar yapsa, katkılarda bulunsa bile, modern yanı ağır basan iç yaşantı şiirlerinde olduğu gibi, sürekli bir hüzün zırhı ve kalkanıyla girişilmiş bir savaştır. Şair neler pahasına betonlaştırılmış bir anılar rıhtımında, dar bir şeritte yitmiş gitmiş ve yaşanırken de hicranlarla budanmış yaşantıların anılarıyla işte ancak birazcık soluk alabilmektedir. Avuç içi kadar bir özel vatan, "dalı gülü bir gülümlük bir vatan"dır bütün şiiri kendisi için.

Bir kendisi için mi? Her güçlü şair denizden bir ülke çalar, ama bu ülkeler aynı duyguları yaşayan, geçen zamanla aynı savaşı veren herkesin biraz soluklanacağı yerler olur.

Denizden Çalınmış Ülke kitabının başında Yahya Kemal'e bir ithaf var. Ünlü şair, Defne'ye bir gün: "Defne, sen Halk tarzına devam edecek ve onu yeni imkânlar, yeni mevzular içinde inkişaf ettireceksin!" demiş. Bir kehanet yok Yahya Kemal'in bu iltifatında. Sözü de iyi bilen, sazı da iyi bilen Zeki Ömer Defne, daha ilk şiirlerine bu şahdamarla başlamıştı, 75

yaşına kadar da boyuna bu cevheri işledi. Kitabından sonraki şiirleri şimdi sürekli *Varlık Dergisi*'nde çıkan şaire, bize öğretmen olarak, usta olarak öğrettiklerinden dolayı en içten minnetlerimi sunarım. Defne şiirinin duldasında düşünmek, düşünçelere dalmak bir mutluluktur.

(*Milliyet Sanat Dergisi*, 285, 10 Temmuz 1978)

Ölümünün 30. Yılında Kenan Hulûsi ve “Hikâyeler”i

Bir sanatçı için erken ölmemenin tek faydası, eserlerinin sayısını çoğaltma imkânını bulabilmesi, “yaşasaydı olgun eserler verecekti” gibi ne de olsa küçültücü yargıları önleme şansını elinde tutabilmesidir.

Kenan Hulûsi 37 yaşında öldü, ama o da 36’sında giden Ömer Seyfettin gibi, değerini kısa zamanda kabul ettirmişti. Ömer Seyfettin’in Kenan Hulûsi’den farkı, üstünlüğü; konularının çeşitliliği, tarih ve yaşanan hayat mekikleriyle enli ve çok desenli bir kumaş dokuyuşu, dilini fazla süslerden, anlatımını uzun, yoğun tasvir ve tahlillerden koruyarak rahatça okunmayı sağlayışı vb. etmenlerde aranmalı.

1906 yılında İstanbul’da doğup 1943’te Adapazarı’nda ölen ve 22 yaşlarında bir üniversite öğrencisiyken yazmaya başlayan Kenan Hulûsi, daha ilk yazılarında ilgi uyandırmıştı. Katıldığı “Yedi Meşale” topluluğunun tek nâsir’i bilindi. *Vakit* gazetesinde tefrika halinde kalmış bir romanı (*Osmanoflar*, 1938) dışında, hep nesir ve hikâye türünde sürdürdü çalışmalarını. Nesirlerini kitaplarına almadı, bir hikâyeci olarak tanınmak istedi. Geniş yankılar yapmış bir “Bir Yudum Su” başlıklı hikâyesi, ilk kitabı oldu; “Son Öpüş” kitabı da bir uzun-hikâyeydi. Geriye hikâye sayıları 9 ile 27 arasında değişen üç kitabı kalır: *Bahar Hikâyeleri* (1939), *Bir Otelde 7 Kişi* (1940), *Bir Yudum Su* (1944).

“Şimdi Her Şey Çok Çabuk Eskiıyor”

Bu cümle, Kenan Hulûsi'nin ölümünün 10. yıldönümünde yazılmış uzun, özlü, içtenlik dolu bir yazıda geçer, o yazının şu paragrafında geçer:

“Yeni neslin Kenan Hulûsi'yi gereği kadar tanıdığını sanmıyorum. Kitapları piyasada kalmış mıdır, bilmem. Kalmış olsa bile aranıyor mu, kestiremem. Şimdi her şey çok çabuk eskiyor. Oysa ki Kenan Hulûsi unutulacak, hemen eskiyecek bir hikâyeci değildir. Bugünkü hikâyeciliğimizin temelini atanlardan biri de odur. Yeni nesiller Kenan'ı tanımalı, ona değerini vermelidir..”

Yazı, *Yeditepe Dergisi*'nde çıkmıştı (Sayı 38, 1 Haziran 1953) ve hikâyeci Bekir Sıtkı Kunt idi yazarı. Kunt, o yazıda Kenan Hulûsi'nin sanatını da çok isabetli vurgulamıştı; der ki:

“Kenan, o zamana kadar [1930] hep renkli, ahenkli, Japon fenerleri gibi süslü, krizantemlerle bezeli, şiirli nesirler yazıyor, bazan da ateşli Arap konularına temas ediyordu. Üslûbunda uzak iklimlerin tadı seziliyordu. Yazıları hoşla gidiyor, onda büyük bir Türk nâsirinin doğacağı ümit ediliyordu. O zamanki zevk bu merkezde idi. Fakat Kenan, gazeteci olduktan [1930] sonra halkı, köylüyü, işçiye anlatan, realist hikâyeler yazmaya başladı..”

Evet, Kenan Hulûsi, menseure ve hikâyelerine bir şiir boyutu, bir düşünce hayal ve çağrışım ufku sağlamayı yeğ tutmuştu. Yazılarını hayal, fantezi, artistik atmosfer ve renkle süsledi, anlatış biçimi üzerinde durdu.

Biz gene Kunt'un yazısından aldığımız ilk paragrafta dönelim. Kunt'un dedikleri doğruysa da “Kitapları piyasada kalmış mıdır, bilmem” sözünde bizce hâlâ vardır demeye gelen bu sözde, azdı gerçek payı. Piyasada kitapları yoktu Kenan Hulûsi'nin. Aradan 20 yıl daha geçti:

Gazetelerde Bir İlân

“Kenan Hulûsi Varislerine / Bakanlığımızca (Kenan Hulûsi'nin Hikâyeleri) adlı eser bastırılacaktır. Merhum Kenan Hulûsi varislerinin çok acele Müdürlüğümüze müracaatı rica olunur / Devlet Kitapları Müdürlüğü, Sultanahmet - İstanbul”.

Ben bu ilânı, *Milliyet*'te (25 Ekim 1972), *Hürriyet*'te (28 Ekim 1972) iki kez gördüm; belki başka gazetelerde de çıktı. Sevindim: Sevdiğim bir hikâyeci tekrar hayata dönüyordu. Düşündüm: Ölmüş bir hikâyecinin çoluk çocuğu, arkadaşlarının çoğu henüz yaşarken onlardan öğrenilemiyor, ilânlarla aranıyordu. Hazindi. Sonra, Kenan Hulûsi, 2. Dünya Savaşı başlayınca askere çağrılmış, yedeksubaylığını yaptığı Adapazarı'nda tifüsten ölünce –Ne kadar mesafe– doğum yeri olan İstanbul'a bile getirilememiş, yıkılıp kaldığı yerde gömülür-mişti. Hazindi. Bizde pek çok sanatçının hayatı, aile ilişkileri sırlarla dolu. Ve sanatçı, çoğu kez, ardında koruyucu bir yakından yoksun ölür gider.

Neyse, Kitap Çıktı

Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı'nın kadirbilir öncülük ve kararıyla “Kenan Hulûsi”nin “Hikâyeler”inden seçmeler, Kültür Yayınları'nda, Nisan 1973 sonlarına doğru, yayımlandı. Bu yazıyı bu sevinçle yazıyoruz.

37 Hikâye

Kenan Hulûsi - Hikâyeler kitabı, merhum yazarın 37 hikâyesiyle oluşuyor (332 sayfa, 800 kuruş). Kitabı baskıya Dr. İnci Enginün hazırlamış, 3 sayfalık bir önsöz, sonra hikâyeler.

Önsöz Üzerinde Diyeceklerimiz Var

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü yayın organı olan *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*'nde incelemelerini okuduğumuz Dr. İnci Enginün, Edebiyat Fakültesi öğretim üyelerindendir, bir ilim “adamı” yani. Üniversite görevlilerinin dışardaki araştırmacılar­dan daha titiz, daha dakik çalışmalar yapmaları gerekir, beklenir diye bir kural yok. Ama onların daha bol vakte, daha geniş imkân­lara sahip oldukları da inkâr edilemez.

Dr. Enginün'ün yazarın ölümünden sonra yayımlanmış *Bir Yudum Su* (1944) kitabındaki “Hayatı” bölümünü özetlemiş. Aldığı hikâyelere de tek katkısı, yazarın *Vakit* gazetesinde çıkmış, fakat kitaplarına girmemiş hikâyelerinden de seçmeler yapması (12 hikâye) ve bunların yayın tarihlerini belirtmiş olması. Bunun dışında Dr. Enginün araştırmalarını sürdürmemiş, hiç değilse hikâyecimizin ölümünden bu yana çıkmış yazılar bulunup bulunmadığını aramaya kalkmamıştır.

Bibliyografya – Kaynaklar Gerekirdi

Bir sanatçı üzerine “eserlerinden seçmeler” niteliğinde de olsa bir kitap çıkarılırken, ilk işin bir bibliyografya tesbiti olduğunu sanıyorum. Sayın Enginün, *Bir Yudum Su* (1944) kitabındaki kaynak verilerini kronolojik bir sıraya koymalı, elde edeceği listeyi de kendi eklemeleriyle genişletmeliydi. Bu yapılmamış. Hikâyecinin ölümüyle, *Bir Yudum Su* kitabının çıkması peşinden, *Varlık*'ta mezarının resmi basılmıştı (Sayı 348, Temmuz 1949); ölümünün onuncu yılında İsmail Biliş *Varlık*'ta (Sayı 394, 1 Mayıs 1953), Bekir Sıtkı Kunt *Yeditepe*'de (Sayı 38, 1 Haziran 1953) onu anmışlardı. Refik Başar, yazarın önemli hikâyelerinden “İncir Fidanları”nı *Soyut Dergisi*'nde yorumlamıştı (Sayı 20, Aralık 1966). Kenan Hulûsi üzerine, sonraki antoloji ve sözlüklere de kaynak olmuş, hemen tek geniş bilgiler toplamı diye değerlendirilmesi gerekli, *Bir Yudum Su* önsözlerinde Hüsamettin Bozok'un *Adımlar Dergisi*'nde

çıkış yazısı (Sayı 7, Kasım 1943) anılmamıştı, listeye onu da katmak gerekirdi.

Dr. Enginün, *Bir Yudum Su* önsözünden yararlanırken, oradaki bir yanlış da düzeltmiyor, olduğu gibi bırakıyor: *Meşale Dergisi* 7 sayı değil, 8 sayı çıkmıştı (8. sayı, 15 Ekim 1928). Hikâyecimizin *Muhit Dergisi*'ndeki yazılarına da yalnız 1930'da değil, 1929-1932 yılları arasında rastlanır, ki bunlardan biri hikâye ("Beyaz Güller"), yedisi nesir, üçü de mülâkattır (Ahmet Hâşim, Hüseyin Rahmi ve Cenap Şahabettin ile). *Bir Otelde 7 Kişi* kitabındaki hikâye sayısı 20 değil, 22'dir. *Bir Yudum Su* kitabına *Vakit* gazetesinden alınma hikâyelerin sayısı (her halde dizgi yanlış bu) dokuz değil, on dokuzdur.

Bir Çelişme

Dr. Enginün, bu yeni kitaptaki Önsöz'ün bir yerinde "Kenan Hulûsi'nin Yıldız ve *Yeni Mecmua*'da yazılarının çıktığına dair kayıtlar varsa da, bu dergilerde Kenan Hulûsi'nin hikâyelerine rastlanmamıştır" derken, bir yandan da, bu cümleden önceki cümlede yazarın üç hikâyesinin (ad, sayı ve tarih vererek) *Yeni Mecmua*'da yayımlandığını söylüyor ki, bu ya bir dalgınlık ya da bir çelişmedir. Hikâyecimizin *Yıldız Dergisi*'nde hikâyeleri olup olmadığına gelince, ben görmedim o dergiyi, ama bu nokta, kaynak yazı sahibinin kendisinden tahkik edilebilirdi. O hikâyeler belki takma adla yayımlanmıştır da, bilinmiyor bu ikinci ad. (Not: *Bir Yudum Su* kitabındaki "Hikâyeleri ve Sanatı" başlıklı imzasız bölümü Bay Zahir Güvemli yazmış, bkz. Yaşar Nabi Nayır'ın yazısı: *Varlık*, Sayı 262-263, 1-15 Haziran 1944, sayfa 363).

Anılar da Önemli

Bence böyle kitaplar az zahmetle derlenmiş bir antoloji olarak kalmamalı, küçük bir monografi, bir inceleme değeri de taşımalıdır. Buna göre önsöz bölümünü kronolojik ve aktarma

kısa tesbitler olarak bırakmayı da eksik buluyorum. Biz bir sanatçının kişiliğini daha çok anıların aynasında daha net, daha canlı görebiliriz. Hayatından, eserinden ayrı değildir, onlarla kaynaşmıştır sanatçı. Bu durumda, bu kitapta, Kenan Hulûsi'nin hem hâtırasını yüceltme, hem de eserlerine ışık tutma bakımlarından, hiç değilse şu iki yazının bulunmasını dilerdim: Hikmet Münir (*Varlık*, 1 Mayıs 1953) ve Bekir Sıtkı Kunt'un (*Yeditepe*, 1 Haziran 1953) yazıları. Bir de *Bir Yü-düm Su* kitabının başındaki "Hayatı" bölümünden parçalar, yani eşinin yazdığı yazıdan parçalar: "Hastalandığını bildiren telgrafı alınca Adapazarı'na gittim. Bu, hayata ve gülmeye âşık genç adamın ölebileceğini bir dakika bile düşünmemiştim. Yatağı içinde bitkin bir tebessümle sayıklarken bile, şu sözleri işittim ondan: 'Kafam mütemadiyen işliyor, ah düşündüklerimi bir yazabilsem!' diyordu. Hulûsicik, 23 Mayıs 1943'te, Adapazarı'nda askerlik hizmetini gördüğü sırada, yaşamaya tam başlayacağı zaman, doğduğu ayda öldü." (Eşi, aynı yazıda hikâyesinin doğum tarihini 27 Mayıs 1322 gösteriyor. Milâdî tarihe çevrilince Dr. Enginün'ün belirttiği gibi: 9 Haziran 1906).

Kimdi Eşi

Dr. Enginün, bu yazıda sık sık andığımız, Bekir Sıtkı Kunt'un yazısını görmüş olsaydı, gazetelere o ilânı vermek zorunda kalan Devlet Kitapları Müdürlüğü'nü uyarır, ilânları görenlerde sanatçının ölüm sonrası acı kaderi üzerine kötümser çağrışımları önlemiş olurdu. Bekir Sıtkı, *Yeditepe*'deki o yazısında, Kenan Hulûsi'nin eşinin, Münir Nurettin'in kız kardeşi olduğunu belirtiyor. Bu husus, yukarda değindiğim gibi, "Yedi Meşaleciler" in hayattaki öbür temsilcilerinden de öğrenilebilirdi.

Kenan Hulûsi'nin Ölüm Tarihi

Kaynaklarda 23 veya 24 Mayıs olarak, değişiktir. Mezar taşındaki (bkz. *Varlık*, 348, Temmuz 1949) tarih 24.5.1943 ise

de eşinin, bu tarihi 23 Mayıs olarak göstermesi karşısında, 24 Mayısı toprağa veriliş tarihi olarak kabul etmemiz gerekir. Rahmetlinin mezar taşında yazarlığının belirtilmemiş bulunması, sadece “Burada Yedek P. Teğmen Kenan Hulûsi Korumay gömülü. Ruhuna Fatiha. Doğumu 1906. Ölümü 24 Mayıs 1943” kayıtlarının bulunuşu da hazin ve düşündürücüdür.

Mümkündü

Dr. Enginün tarafından hazırlanmış, Kenan Hulûsi’den seçme hikâyeler kitabı cidden mükemmel olabilirdi. Bizim çırpınmamız, bu on bin adet basıldığı için, belki bir daha basılamayacak kitabın, Kenan Hulûsi için son kitap olarak kalabileceğini düşündüğümüzdenidir. Sanatçının zamana diretişi, araştırmacıların, derleyicilerin, eleştirmenlerin kadirbilir, vefalı yardım ve çabalarıyla, zincir halkalarının boyuna genişletilmesiyle sağlanıyor. Hazır devlet eliyle böyle bir kitap çıkarılmıştır, adı “Hikâyeler” bile olsa, içine yazarın o güzelim nesir ve mensur şiirlerinden örnekler de alınmalıydı. 1 Mayıs 1953 tarihli *Varlık Dergisi*’nde, Kenan Hulûsi üzerine bir yazının altında şöyle bir not vardı: “Önümüzdeki mevsim içinde, Kenan Hulûsi’nin seçilmiş hikâyelerinden bir cildin yayınlarmız arasında yer alacağını da, ek bir bilgi olarak, biz ilâve edelim.” – Bu tasarı yıllar yılı gerçekleşememişti. Şimdi..

Çok İyi Oldu, Teşekkür Ederiz

Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı’nın himmeti ve sayın Dr. Enginün’ün gayretiyle, Kenan Hulûsi’ye tekrar kavuştuk. Bu güzel sonuca emeği geçenlere candan teşekkür ederiz.

(Kitaplar, 4, Ağustos 1973)

Bir Fikir Adamının Ölümü

Türk kültür hayatı bir felsefeciyi daha yitirdi. 1950-1955 yıllarında İstanbul'da Kabataş Erkek Lisesi'nde birlikte çalıştığımız Dr. Ziya Somar bu felsefeci.

Ziya Somar, ders kitaplarının dar dörtgeni içinde kalmayan, derslerini ve sohbetlerini renkli, şaşırtıcı buluşlarla yüklü artistik bir yaratma biçimine dönüştürmede usta bir öğretmendi. Öğrencilerinin, dostlarının belleğinde daima canlı bir anı olarak kalmasının nedeni, dikkat ve merakı hiç gevşetmeyen bir kültür birikimiyle rahat, dolu, ilginç konuşmalarında aranmalıdır. O bir kalıp, bir dogma adamı değil, bilgilerini akışkan hayata aktarırken onlara geniş boyutlar katmasını bilen bir aydıydı. Felsefe ile edebiyat arasındaki bağları vurgular, bağlamlar kurar; aklın, sezginin, yöntemin hakkını verir ve bu bolluk içinde kendini dağıttığı da olurdu. Konuşmaları, tartışmaları bir çağlayan gibi akardı boyuna.

Kabataş Erkek Lisesi'nin ekyapılarından birindeki odasına girdiniz mi kendinizi döşemeden tavana yığın yığın ve kullanılmaktan yıpranmış kitap dizileri arasında şaşkın, çaresiz hissedersiniz, dakikalar ilerledikçe dirilir ve Somar'ın büyümlü havasında ısınırdınız. İncelemelerini, çevirilerini bastırmayıştan gelen hırçınıklar altında, iç aydınlığı olan, iyimser bir adamdı Somar. Üzümlü kimseleri neşelendirmesini bilir, sofralarda sanatın, edebiyatın eşliğinde gülyüzlü, konuşkan olunsun isterdi.

Eserleri arasında "Yakın Çağların Fikir ve Edebiyat Tarihimizde İzmir", Somar'ın büyük tasarılarından biriydi. Kendi olanaklarıyla ancak (uzun süre sık sık okuduğum, okuttu-

ğum) birinci cildini bastırabildiği ve Halit Ziya'nın İzmir yılları, İzmir'de yazdığı eserleri, İzmir'deki çevresi üzerine araştırması, Somar'ın edebiyat ve fikir tarihimize ilginç, yetkin eserlerinden sadece bir tanesidir. Bu monografinin tamamı, sonra Mehmet Emin Yurdakul ve Hâlide Edip Adıvar üzerine yazdıkları kitaplaşmadan kaldı. Dosya dosya tamamlanmış, tamamlanmak üzere eserlerini ara sıra çıkarıp gösterdikçe acı bir gülüşle güler, sonra her zamanki neşesine dönerdi.

Değerli dostum 26 Kasım 1978 pazar günü, kısa bir hastalıktan sonra ölüm yolculuğuna çıktı, onu 28 Kasım salı Erenköy Sahrâyıcedit mezarlığında, çok gençken bir deniz kazasında ölmüş oğlunun yanına gömdük ve anılar fanusunda titreyen parıltılara dalarak gündelik hayatımıza döndük.

29 Ekim 1970'te bir ziyaretimizde bana el yazısıyla yaşamöyküsünü vermişti. Ömrünü felsefeye ve edebiyata adanmış bir fikir adamının, değeri ilk kaynak olmaktan gelen bu belgesinin yayın yeri elbette *Felsefe Dergisi* olmalıdır:

Ziya Somar. Doğum yeri: Yanya, yılı: 1906. İlk, orta ve lise öğrenimini Bursa Lisesi'nde yapmış, son sınıfı Konya Lisesi'nde bitirmiştir. Üniversiteyi, İstanbul Darülfünunu Felsefe şubesinde tamamlamış, oradan 1929'da diploma alarak, sırasıyla Konya, Sivas, Erzurum, Edirne ve İzmir liselerinde felsefe ve edebiyat öğretmenliği yapmıştır. 1948'de İstanbul Üniversitesi'nde "Türk Felsefe Düşüncesinde İdealist Akım ve Mehmet İzzet" üzerine bir doktora tezi ile felsefe doktorluğunu kazanmış, fakat tezini bastıramamıştır.

1950'den 1963'e kadar İstanbul'da Kabataş Erkek, Haydarpaşa, Erenköy Kız ve Galatasaray liselerinde felsefe öğretmenliğinde bulunmuş, 1963-1965 yıllarında da Erzurum Atatürk Üniversitesi Felsefe Öğretim görevlisi olmuştur. 1969 yılında İstanbul Galatasaray Lisesi'nden emekliliğini istemiştir.

Çıkan Eserleri:

Bergson, *Hayatı ve Felsefesi*,
İlmî Felsefe (Rechenbach'tan tercüme),
Yakın Çağların Fikir ve Edebiyat Tarihimizde İzmir (cilt 1, 1944),
Bir Şehrin ve Bir Adamın Tarihi: Tevfik Nevzat (1948).

Yazılmış ve Basılmamış Eserlerinden Bazıları:

Sokrates ve Ölümsüzlüğün Apolojisi,
Felsefe ve Aşk: Abelard ve Heloise,
Felsefe ve Cinnet: Schopenhauer,
Nietzsche ve Ahlaksızlığın Ahlakı,
Alain: Felsefe Adarı ve Öğretmen,
Bizde ve Dünyada Anarşizm ve Anarşistler (iki cilt),
Baha Tevfik ve Fikir Hayatımızda Bunalım,
Jaures: İnsan ve Sosyalizm,
Mehmet Emin: Türk Şairi ve Türk'ün Sazı
ve başkaları

Anısı önünde saygıyla eğiliriz.

(Felsefe Dergisi, 6, Ocak/Şubat/Mart 1979)

Bendeki Sabri Esad

Geçmiş gün yadigarları arasında, 1932'den kalma bir cep defterim vardır ki, ilk sayfasında “Rasgele Şiirler” başlığı; birbirine ince titrek bir çizgiyle bağlı, çiçeğimsi iki süs arasında, zaman zaman o yıllardaki kadar sıcak, gülümser bana. İlk sayfanın ikinci başlığı, daha küçük harflerle: “Onların Şiirleri”dir ve altında bir tarih görülür: 1932. Sonra daha altta: “Toplayan: Behçet” – İmza biçiminde bir Behçet ve kesik, minik bir fotoğraf: Kabataş Erkek Lisesi III/B talebelerinden 337 Behçet’in resmi; ortaokul son sınıfta arkadaşlarla topluca çektirilmiş bir resimden kesilmiş.

Sevdiğimiz birini, kendimizi katmadan, yalnız o olarak anlatmak da mümkün! Ama bu, anı değil tanıtmadır, incelemedir, bilimsele yaklaşmadır. Ve ölüm haberleri çoklarımızda hemen özel yaşantıları çağırır, tatlı acı bir sürü anıları tazeler. Esirgenmiş olan bizim, daha bir süre yaşayacağımızın gizli sevinci de olabilir bu. Kesik kopuk görüntüler, bize bütün değerleriyle sadece gideni hatırlatmakla kalmaz; ne yazık ki, biraz da kendi gözümüzde kendimizi değerlendiren ayrıntıları da çıkarır ortaya: “Onu ilk defa... yahut bir gün...” diye başlarız. Benim de bu yazım öyle yazı. Özür dilerim kendimi anlatıyorsam.

Ortaokul öğrencisi antolojim, o yılların şiirlerinden meydana gelmişti. “Rasgele Şiirler”. Bu “rasgele” sıfatını ben o zaman “iyisini kötüsünü ayırmadan, bir seçme yapmadan” anlamına almışımdır şüphesiz! Fakat hayır, neden olmasın, bir iyi-dilek sözü olarak da düşündüm belki: defterime yazdığım bu şiirlerin isabetli şiirler olmasını dilerim, anlamında kullanmış da olabilirim.

Ve nitekim ortaokul şiir defterime baştan sona yeşil galibarda mürekkebiyle özene bezene yazdığım bu şiirler, şimdi bakıyorum da hâlâ güzel ve isabetli şiirler! Ben o şairlerin kitaplarını; söyleyenim hatırlatanım olmadan, yani Türkçe hocalarımın, kör değneği ve donmuş “kıraat parçaları” ve “gramer tatbikatı” dışında, bizi yeni eser ve yönelişlerden haberdar etmemelerine rağmen, nasıl da bulmuş, okumuştum; işte bunu hatırlamıyorum; nasıl olmuş da o şiirleri seçmişim?

Defterimdeki şiirlerin çoğu Cevdet Kudret, Yaşar Nabi, Ziya Osman ve Sabri Esad’ın şiirleri. Sonra Necip Fazıl, Kemalettin Kamu, Ömer Bedrettin ve Necmettin Halil’den örnekler ve tek tük, arada Cahit Sıtkı, Ahmet Muhip; yani en yeni iki şair.

Gene 1932’de çıkmış, o günlerin en tanınmış sanatçıların yazdığı bir *Edebiyat Gazetesi* vardır ki, bir anket düzenlemiş, okuyucularına “hangi devre ait olursa olsun, en çok sevdikleri üç şiir, üç hikâye, üç roman” ismi sormuş, “Beşiktaş’tan Behçet” hemen gönderdiği cevabın iki üç sayı sonra yayımlandığını görünce ne kadar sevinmişti. En çok sevdiğim üç şiir neler miydi on altı yaşımda? “Han Duvarları” (Faruk Nafiz), “Kalyon” (Cevdet Kudret) ve “Maslûp” (Sabri Esad). Gene şansım varmış ki, ben o yaşlarda “Yedi Meşale” şairlerini bulmuşum karşımda! Defterim, dedim ya, onların şiirleriyle doluydu ve şiirlerinin çoğunu o zaman ezberlemiştim.

Sabri Esad, o “Maslûp” şiirini ne *Yedi Meşale*, ne de *Oda-lar ve Sofalar* kitabına almış, kitap dışı bırakmıştı. Şiiri herhalde *Meşale Dergisi*’nde okumuş olmalıyım, unuttum şimdi. Ve onlar, Muammer Lütfü ve Vasfi Mahir bir yana, iyi şairdiler; yani Yedi Meşaleciler. Demir pençeyle, kadife eldivenle yazanları vardı; içli sıcak ezgilerin yanında sert haykırışlar da duyuluyordu. Fakat genellikle pastel renkler kullanarak resim yapmaktan hoşlanıyorlar, ekspresyonizm’i ve pitoresk’i iyi biliyorlardı. Kısa sürdü şiire tutkunlukları; ama şiirimize kattıkları özel hava er geç belirtilecektir.

Sabri Esad’ın *Tan* ve *Ulus* gazetelerinin kültür, edebiyat ve güzel sanat sayfalarında çıkmış (1936-1944) makale ve denemeleri, bizim kuşağa psikoloji ve estetikle yüklü özlü bir be-

sin olmuştur sanırım; hele bana; ve bunları iyi sindirememişsem suç bendedir. Ve şair, bu yazılarını kitaplara toplamadı; yoksa o da bugün, ardında en azından beş on deneme kitabı bırakmış olurdu. Yalnız Üniversitedeki dersleriyle fıkra yazarlığına bağlanmış olmasını, bu yüzden bir kayıp olarak karşılıyorum.

Şiire ve edebiyata birdenbire neden mi kapanmıştı? Bir nesir açıklığı duruluğu, aydınlık ve sağlam bir söz dizimi ve klâsik bir edâ ile donattığı, çoğu üçer mısralık kıtalar halinde o güzel şiirler, otuz yaşında kesiliveren bir gençlik heyecanının önlenememiş özentileri miydi? Böyle bir kanaate kaymama gönlüm elvermiyor. Değil mi o şiirler bana daha ortaokul sıralarında; ne olduğunu ancak ileriki sınıflarda, belki ancak üniversite yıllarında anlamaya başlayacağımı başarılı şiirin hazzını verdi ve yıllara, eklenen bunca yeni örneklerle rağmen, bir zamanlar onları sevmiş olduğum için bende bir utanma, bir pişmanlık uyandırmadı; varsın yazarı, şiire ancak on yıl sâdık kaldıktan sonra şairliğini ansızın küçümser gibi, birden el çekmiş olsun şiir dallarından; ne değişir? Ben minnettarım, onlarla oluştum ve şimdi üzerinde değişik bir yapı, altta artık net göremediğim temel tuşlarım onlar oldu benim; daha ne isterim?

1928'de yazdığı şiirlerden biri şöyle biter: "Akşam, bakır bir kalkan gibi kapandı suya". –Ağır da olsa bu ölüm ve sessizlik kalkanını biraz aralamak zahmetine girecekler; Sabri Esad'ın gençlik denizlerindeki ince sezgi ve duyarlık çırpıntılarını göreceklerdir. Ölüm okuyla düştükleri yerde, üzerlerinde ağır bir kalkan, çırpınış ve kaynamalarına devam eden savaş erleri veya gür sulardır, şairler.

(Varlık, 728, 15 Ekim 1968)

Mustafa Seyit Sutüven

Önce *Hisar Dergisi*'nden öğrendim, sonra *Yeditepe*'den (Kasım 1969 sayıları). Eve devamlı aldığımız bir gazetede çıksaydı ölüm haberi, cenazesine gidebilir miydim? Yakınlarımdan biri ölecek olsa da bir iş gününde kaldırılması gerekse ne yaparım diye tedirginimdir hep; hastalıklardan da sırf bu yüzden korkarım. İşim beşer onar dakikalık teneffüslerle çalan zillerin emrinde çünkü. Gidemezdim.

Sağlığında hiç görmediğim bir şairdi. 1945 yıllarında lise edebiyat kitaplarına alınmış "Sutüven" şiirini öğrencilerime sevgiyle okuttuğum bir şairdi. Onu dergi sütunlarında izlemem üniversite yıllarıma rastlar. Yüksek Öğretmen Okulu'nun dört sınıf bir arada yaptığımız gece derslerinden birinde aziz hocam Ali Nihad Tarlan'ın bu şiiri tekrar tekrar okuyup da özellikle okulda yeni birinci sınıf öğrencilerine bir şeyler buldurmak istediğini de hatırlarım: Aruzla yazılmış, aruzda yeni bir kalıbı uygulamış ahenkli ve dolu bir şiirdi. Aranan vezni üç öğrenciden hangimiz buldu, ya da bizler farkına varamadık da üst sınıflardaki arkadaşlardan biri mi, yoksa hocamız mı söyledi; unuttum.

Ve "Sutüven" şairi, Mustafa Seyit öldü. Kimsecikler duymadan küskün, onurlu, bir kapıyı sessizce açıp gitti, *Hisar Dergisi Sutüven* adında bir kitabı da olduğunu yazıyor. Görmem bir yana, böyle bir kitabı olduğundan bile haberdar değilim; ben ki bir edebiyat sözlüğü için pek çok dergi taradım. Neden bu? Mustafa Seyit'ten sadece eski bir kitapta (Behçet Yazar, *Edebiyatçılarımız ve Türk Edebiyatı*, 1938) etraflıca söz edilir. Bir de ne olursa olsun, önemlileri unutmayan bazı antolojilerde kısa

notlar ve şiirler. Önemli bir şair miydi? Önem denen değerler belirginliği, dönemlere bağlı. Yazdığı yıllarda bir ayrıcalığı, bir özelliği vardı. Pitoresk'in içinde lirizmi eritmesini biliyordu. Belli bir kalıba bağlı kalmayarak şiirin denenmiş değerlerinden de yararlanıyor, yeni bir birleşim yaratıyordu. Ondan mısralar aktararak desteklemeye kalkmayacağım kanaatimi. Hayıflanma satırları bunlar. Kendisi biraz gergin olmazsa, sanatçıyı karanlığına bırakan, zamanla büsbütün unutulmalara iten bir ilgisizlikten yakınma satırları. Şairin günün şöhretleri arasında parladığı yıllarda, yayma imkânları geniş bir yayınevinde hemen bir kitabı çıkamaz mıydı? Neden çıkmadığının yalnız Sutüven'in bildiği başka nedenleri var belki.

Ve şimdi Sutüven öldü. Benim bütün üzüntüm ömrünü tamamlamış iyi bir şairi sonraki şairler de bilmezse... Yılların gerisinde dergileri, mevcudu çoktan tükenmiş bir iki eski antolojiyi bulup da mı eğilecek genç şairler Sutüven'e? Hangimizde bu sabır, bu bol vakit var kendi telâşımızdan? Ama o Sutüven ki *Çağrı Dergisi*'nde, bir tarihte (Temmuz 1959) gördüğüm bir konuşmada yayımlanamamış yüz kadar şiiri olduğu belirtiliyordu. Bir yerde çıktı mı bu şiirler? Ben görmedim. 1940-1957 dergilerinde yayımlananlarla bu yüz şiir en azından altı yedi kitap olurdu. Azgın sularda yitip, kayıp giderse bu şiirler... diye üzülüyorum. Şiir kitabı basan yayınevlerinin imkânları sınırlı; olsun; Sutüven rastgele bir şair değil ki! Evet, bir sanatçıyı unutulmaktan kurtarmak sorumluluğu ne yazık ki gene önce ailesine düşüyor. Önce bir yayınevinden, yahut meselâ Türkiye Kültür Enstitüsü'nden, o da olmazsa *Yeditepe*'ye alınmış ölüm duyurusundaki "eşi"nden ve "çocukları"ndan bir fedakârlık bekliyor Sutüven. Şairin hâtırasını yaşatmak için bunu bir fedakârlık diye göstermek dahi üzücü. Böyle bir vefaya lâyık çünkü. Sutüven'in dokuduğu Son Kuşmaş'lar zaman güvelerinden ancak böyle korunur.

(*Yeditepe*, 164, Aralık 1969)

Önsöz'e Ek

Değerli sanatçı Zahir Güvemli'nin nasıl oluştuğunu ve özelliklerini belirttiği bu kitabı, henüz taslak halinde görünce: "Düzenlemeyi değiştirmeden, bazı notlar eklense daha iyi olur!" dileğinde bulundum. Bu satırlar, önerimin olumlu karşılanması sonucu yazılıyor.

Mustafa Seyit Sutüven, benim de, liselerde ilk öğretmenliğim döneminde severek okuttuğum bir şairdi. İlk yılların ekmeği yıllar sonra da azizdir, tazedir. Sevdiğim bir şairin hatırasını yaşatmaya şimdi benden de bir küçük katkı istendiği için sevinçliyim.

Sutüven'den bize kalan, yalnız bu dosyadaki şiirler miydi? Kendisi yayımlanan şiirlerini dergilerden kesmez, toplamaz, hiç değilse yayın yer ve tarihlerini bir yere not etmez, bir listede sıralamaz mıydı? Bilmiyoruz. Bu tür bir malzeme elimize geçmedi. Geçseydi bu kitap, onun gelişim çizgisini saptamada daha sağlam ipuçları verecek, şiir tarihimizdeki yerini kesinliğe daha yakın belirtmede yardımcımız olacaktı.

Biz gerçi belli başlı dergileri taradık, bulabildiğimiz kadarınca şiirlerinin ilk yayın yerlerini not ettik, ama vardığımız sonuç, yarıdan pek öteye ulaşamadı.

Sutüven'in şiirlerinin, genellikle 1935-1965 yılları arasında yayımlanmış olduğu görülüyor. Adını duyuran ve liselerin onuncu sınıflarında 1945-1950 arası edebiyat derslerinde tek kitap olarak okutulan *Türkçe V*'de (Türkçe Metinler II) Necip Fazıl Kısakürek'in, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın, Dıranas ve Tarancı'nın şiirleriyle birlikte, Cumhuriyet döneminden örnek metin olarak yer alan "Sutüven" şiirinin ilk kez yayımlandığı

“mahallî gazete”nin bile hangi gazete olduğunu ve tarihini bilen yok.

“Sutüven” şiiri daha 1935’te şairinin değerini kabul ettirmiş bulunuyordu. Altında 1934 tarihi; bu şiirin hemen hemen tamamına, ilkin Mehmet Behçet Yazar’ın *Genç Şairlerimiz ve Eserleri* (İstanbul, 1936) isimli, araştırma-antoloji kitabında rastlanıyor. Kendisi de “Fecriâtî” topluluğundan bir şair olan Behçet Yazar, daha sonra 1938’de çıkmış *Edebiyatımız ve Türk Edebiyatı* adındaki eserine aldığı şair ve yazarlar arasına Sutüven’i de kattı, onun kendi hayatı hakkında bizzat yazdıklarını ve “edebiyatımız hakkındaki fikirleri”ni kitabına aktardı. Şair üzerine kitap ve dergilerde gördüğümüz en geniş bilgi olduğu için Behçet Yazar’ın kitabındaki “Sutüven” bölümünü, dilini değiştirmeden, buraya geçiriyoruz:

Mustafa Seyit Sutüven, Edremit’ten bana gönderdiği mektup-ta hal tercemesi hakkında bazı malûmat vermiştir. Hulâsa olarak naklediyorum.

Mustafa Seyit Sutüven (1324=1908) de Edremit’te doğmuştur. Babası Seyyit ve onun babası da Hacı Galip efendiler edebiyat ile meşgul olmuşlardır. Hacı Galip efendinin babası Seyyit efendi, Pend-i Attâr’ın baş kısımlarını temiz bir Türkçe ile nazmen terceme etmiştir. Seyyit efendinin babası Hacı Mehmet efendi, Ilgın kazâsının Ruus köyünden Edremit’e gelmiştir.

Mustafa Seyit, ilk tahsilinden sonra Edremit’te bazı sanayi ve ticaret işlerinde çalışmıştır. 1929’dan beri bir kırtasiye mağazası işletmektedir. Kendisinde edebiyat hevesini şair Ruhi Naci Sağdıç uyandırmış ve yıllarca hocalığını yapmıştır. Mustafa Seyit, bu arada, hususî olarak tahsile devam etmiş ve serbest lise bakaloryasına girerek Balıkesir lisesinden mezun olmuştur.

Eserleri bazı vilâyet gazete ve dergilerinde intişar etmiştir. Yazılarını bir kitap halinde toplamak üzeredir.

Edebiyatımız Hakkındaki Fikirleri:

“Edebiyat ve edebiyat tarihimizi ancak küçük çapıyla tanırım. Asırlardan beri, şiir okuyucusu bile olmaya ehliyetleri bulunmayanların

şair yazdıkları kontrolsüz, kritiksiz bir sahada edebiyat tarihi elbette balık istifi doludur. Fakat hiçbirinde hakkında dört satırdan uzun bahse imkân yoktur. İki üç müstesnâsının nefiseleri de ancak minder üzerinde bağdaş kurarak okunmaya elverişlidir.

Halk ve saz şairlerimiz, halkı şiire yükseltmekten ziyade, şiiri halka indirmeye özenmişler, şaşılacak derecede bayağılaşmışlar. Tekke edebiyatımız, nisbeten rolüne intibak etmişse de, parmakla gösterilecek bir şahıs yaratamamıştır. Halk ile tekke arasında köprü olan Yunus Emre dahi, fevkalâdeliklerine rağmen, büyük mikyaslarla ölçülmeye gelmez.

Divan edebiyatımızın tuhaf bir kuruluşu var. Şekilleriyle, mevzularıyla ve her şeyiyle tamamen mirasyedi hüviyeti taşıyan bu edebiyattan ne beklenebilirdi? Hem kaşı, zülfü, dudağı, göğsü terennüm edilen bir sevgili, hem metafizik. Şair sevgilisine de, mâbuduna da birer mavi boncuk verir. Hünéri de mâbudunu dışı cinsten seçmek suretinde basit bir hünerdir. Bu dar çerçeve içinde Fuzûlî, Bâkî, Şeyh Galib gibi göğsümüzü kabartarak anabileceğimiz iki üç ad varsa da bu, uçsuz bucaksız bir tarihin sahifelerini nasıl doldurur?

Tanzimat'tan bugüne kadar da, kaybedilecek bir isim bulabilir miyiz? Tanzimat, Edebîyât-ı Cedîde, Genç Kalemler ve hattâ bugünün büyük bir kısmı, yenilik ve değişikliğe uygunluk değil... (bir kelime okunamamıştır / Behçet Yazar'ın notu) götürüyor. Bence istikbal Ahmet Hâşim yüzünden, Fecriâtî'ye hürmet gösterecektir.

Sözlerim ne edebiyat tarihimizi, ne de edebiyatımızı itham kastındadır. Büyük mikyasta sanat hareketleri, hemen hemen içtimâî kütlenin eseridir. Okuyucularının sayısı sonsuz, ehliyeti mükemmel bir memlekette, düşük seviyeli sanat, esasen yaşayamaz. Bence münekkî, kariin mümessilidir. Cemiyet, münekkidi omuzlarında taşır. Cüceler, bu suretle, normal ve fevkalâdenin irtifâna eremezler.

Edebîyatımız ve her şeyimiz için kültürlü insanların sayısını artırmak ilk şart sayılmalıdır.

Edebîyat tarihimizi, bilhassa liselerde okunanları, büyük kıymetlerin etrafı tanınmasına yarar bir hale getirmelidir. Rastgele tarihin karanlıklarından koparılan her ismi sıralamaktan bir fayda alınacağını sanmıyorum. Kuvvetli üç beş şairi; hayatları, sanatları, eserleri, tesirleri ve karakterleriyle tanıtmak; ne kadar az olursa olsun, sayısız ad ezberlemekten iyi netice verir kanaatindeyim.

Edebiyat tarihimiz; devirleri, zümreleri, mektepleri bakımından da ayrı ayrı tetkike muhtaçtır. Böyle tetkik eserleri olmayan bir memleketin ana kütüphanesi teşekkül etmemiş demektir.

Bence sanat hakkında iddiasız, münakaşasız telakkilere sahip olmak en iyisidir. O, seyyal bir mevzudur. Su gibi bulunduğu kabın kolaylıkla şeklini alır. Herkesin kendine mahsus sanatı sezişi ne ise, sanat odur. O, inkâr edilmeye dahi müsaittir. Yok dediğin yerde yok olur. Sanat sanat için sanat cemiyet için... hepsi doğru. O, bence, ayrı ayrı her şeydir. Aşkı terennüm eden, metafiziğe dalan, cemiyeti teşhir eden, bir doktrinin peşine takılan, tabiatı arayan, birbirinden güzel nice eserler vardır. Bunlardan herhangi biri, diğerlerini inkâr etmeli midir? Bir şeyin güzelliği, başka güzellikleri yok eder mi? Esasen insanlar hep bir çapta, bir ölçüde degillerdir. Hattâ bir adam bile, her zaman aynı ölçüde kalamaz. Ahmet aruz, Mehmet hece, Ali serbest yazdıkları halde, üçü de muvaffak oluyorsa, bize hürmet vazifesi düşer. Hattâ bunlardan biri, zaman zaman hepsinde muvaffakiyet gösterirse ne yapalım? Bence, araştırmalarımızı yalnız kıymetlere hasretmek en doğru olur. Şekil, lisan vesaire muvaffakiyeti; bir sanat-kâr için fazla meziyyet sayılmaz. Bunlar tabii şartlardır. Şiiri o kadar geniş telâkkisiyle anlamak isterim ki, daima realist bir şairin, melankoliye kapıldığı müstesna bir ânında, mensup olduğu mektebe ihanet korkusuyla, bunu terennüm etmemesine dahi şaşarım. Bence şair sevdiğine aşklarını, semaya felsefelerini, cemiyete doktrinlerini; her şey için her duygusunu, her düşündüğünü; her seçtiği surette haykırabilir."

Behçet Yazar'ın bu kitabında "Mustafa Seyid'in eserlerinden", örnek olarak "Sutüven", "Son Kumaş", "Sanat", "Orşilim Kızları" şiirleri vardır ve altlarında, sırasıyla, 1934, 1935, 1937, 1938 tarihleri görülür.

Bu şiirlerin ilk yayın yerleri de belirtilebilseydi ne iyi olurdu! Bu ihmal, yani ilk yayın yerlerinin belirtilmesini gereksiz görme; şairimize sayfa ayıran sonraki antoloji ve kitaplarda da devam etti: Behçet Yazar'ın hacimli kitabını izleyen ve o yılların ciddi, önemli antolojileri sayılan *Mütarekeden Sonrakiler* (1939), *Türk Şiirinden Örnekler* (Baki Süha Ediboğlu, 1944), *Kurtuluşun Sonrakiler* (Orhan Burian, 1946), *Bugünkü Şiirimiz* (Fahir Onger, 1946), *Şiirimizin Cumhuriyeti* (Hüseyin Karakan,

1958) ve benzeri derlemelere seçilen şiirlerin kaynakları belirtilmez. Aynı sessizlik (ya da kolaylık) *Dünden Bugüne Türk Şiiri* (Asım Bezirci, 1968), *Şairlerin Seçtikleri* (Ü.Y. Oğuzcan, 1971, 1974) adlı antolojilerde de devam eder:

Her sanatçı üzerinde etraflı incelemelerin azlığından veya yokluğundan doğan bu boşlukların doldurulması, kolay değil şüphesiz. Nitekim biz de bu kitapta, aile dosyasında "çıplak şiir" olarak sıralanmış şiirlerin, ilk nerede çıktıklarını, verilen kısa zaman içinde, tam saptayamadık.

Sutüven'in şiirlerinin yayımlandığı dergiler olarak şunları gördük: *Yücel* (1935-1939), *Servetifünûn-Uyanış* (1940), *Yeni Ses* (1940-1941), *Varlık* (1942-1943), *İnsan* (1943), *Yurt ve Dünya* (1943), *Türk Dili* (1952-1953), *Yeditepe* (1956-1957), *Yeni İnsan* (1963-1966) ve her birinde birer veya ikişer şiir.

Çağrı Dergisi'nde (Sayı 19, Temmuz 1959), Ali Teoman'ın "Mustafa Sutüven'le Konuşma"sı, "Sutüven" şiirinin ne zaman, nasıl yazıldığını öğrenmemiz ve başkaca bazı bilgiler edinmemiz bakımından değerli bir belgedir:

"... Çağrı için Edremit yolcusuyuz. Bir çamlıktan geçiyoruz. Bir ovanın dümdüz gidiyoruz. Nihayet deniz ve balık kokusunda kendimizi buluyoruz.

Mustafa Seyit Sutüven, körfeze taşınmış. Sutüven şiiri gibi sanki ısmarlamacı olarak 'körfezi bitirmek üzere' on yedi metreden atlayan coşkun su, kıvrak su, hırçın sudan sonra Afrodit'in, Aşil'in, Keykubat'ın, Homer'in İlyada'nın masalından sonra aşk için yanan gözleri, sevginin tutuşturduğu vücutları körfezde soğutan mitlerin öyküsüne karışıp tanrıların isteklerine dek körfezin güzelliğini püs-küren şiirini yazıyor ve bizimle konuşuyor. Hikâye şu:

Edremit kaymakamı Mithat Kemal Bey, Atatürk'ün Edremit'e teşriflerini⁷ bu su başında değerlendirmek için, vaktiyle Roma'nın, Lidya'nın ozanlarının ilham kaynağını aldıkları bu yerde, mede-

7 Atatürk'ün bu Edremit gezisi, Mehmet Önder'in *Atatürk'ün Yurt Gezileri* kitabında (1973, s. 196) belirttiği gezidir: "Atatürk 13 Nisan 1934'te İzmir'den ayrılarak Bergama'ya uğradı, harabeleri gezdi. Buradan Dikili, Ayvalık yoluyla Edremit'e geldi. Geceyi Edremit'te geçirdi. 14 Nisan 1934'te Burhaniye'deydi." - B.N.

niyet tarihini Türk tarihi sinesinde toplayacak şairi çağırıyor. Yıl 1934. Şair kişiliğini bulmuş, şelâlenin ismi Sutüven. Mustafa Seyit, ocak ve şubatın soğuk günlerinde bu suyun başında oturuyor. Ismarlanan bu şiir, belki de bir taş a yazılıp dikilecek. Buralarda gene sonradan Hakkâri valisi iken ölen Mithat Kemal Beyin bu gibi çalışmalar var. Çiçikveren köyünde Karadeniz biçimi, Tahtaköy'de Marmara biçimi iki göl yaptırıyor. Ozanımız Sutüven'i yazıyor, ama rahmetli kaymakam, bir hamâsi şiir beklerken, şairin deyimlerinde gizlenmiş vatan sevgisini o gün için belirli bulmuyor. Yirmi beş sene sonra bugün, bütün sanatçılar, bu şiiri inceliyor ve takdir ediyorlar.

Ozan, 1908 yılında Edremit'te doğmuş, fazla okumamış. Babası tacirmiş. Kendisi de maden ticareti yapıyor. Yüz kadar şiiri var. Hepsisi de kuvvetli. Yayınlanmaktan çekiniyor. Ancak Yahya Kemal'in ısrarla yazdırdığı İstanbul Boğazi'ni, rahmetli Ataç'ın övgüsüne birkaç defa erişen "Son Kumaş" ve "Uzak" isimli şiirlerini 1957'de Yedigöller'de yayımlamış. Balıkesir gazetelerinde ısrar üzerine birkaç konuşması yayımlanmış. Sanat anlayışı üzerine sorulara:

— Bir sanatçının kişiliğini kazanması için nasıl bir yol takip etmesi gereklidir?

— Bizde birçok istidatlar beliriyor. Fakat istidatları söylenince onun sarhoşluğuyla şaşırıp kalıyor, kendilerini yitiriyorlar. İstidat belirdikten sonra istidadın çok ciddi bir mesuliyeti başlamalı. Bu, topluluğun mesuliyetidir. Bu kaygıyı bütünlemesine idrak etmek, ozanı kişiliğine ulaştırır. Zamanımızdaki ozanlardan birçoğunda bunu göremediğim için çok üzülüyorum. Taklitçiliğe değer verilmemek lâzım. Yeni arayışlar içinde koşmak lâzım. İyi gayret sahibi olmak lâzım. İşte Şeyh Galip, Bakî, Tevfik Fikret, Hâşim. Ve son cereyanlardan da Orhan Veli ve Oktay Rifat, topluma sundukları iyi gayretleriyle kişiliklerini daima belirttiler.

— Şiirlerinizden hangisine daha çok bağlısınız?

— Benim belirsiz taraflarımdan birisi de 28 tane koşma'mın oluşudur. Sinemada yazdığım ve kadınların sevdiği Son Kumaş isimli şiirimden başka, hepsini sevirim."

Ali Teoman'ın bu yazısında dikkati çeken bir nokta da, şairin "yüz kadar şiiri" olduğu haberidir. Bunu henüz yayım-

lanmamış, yeni şiirler olarak değil, “henüz bir kitapta toplanmamış, bütün şiirleri” diye almak gerekiyor. Ailesinin verdiği dosyada 74 şiir olduğuna göre bu rakam, her halde yuvarlak hesap yüze çıkarıldı.

Dosyadaki şiirlerin, şairin bütün şiirleri olmadığı da anlaşıyor. Nitekim “Sanat” (B. Yazar’ın kitabında, s. 302), “Pazar” (*Yeni Ses Dergisi*, Sayı 7/11, Ağustos 1941), “Köroğlu Notları 5” (*Yurt ve Dünya Dergisi*, Sayı 31, Temmuz 1943) şiirleri dosyada yoktu; ekledik.

Sutüven, bir yerde yayımladığı bir şiirini, bazan, yıllar sonra değiştirilmiş şekliyle yeniden, yeni bir şiir gibi yayımlamak âdetinde idi (örnek: “İki Dağ” şiiri, önce *Yeni Ses*’te, 1 Eylül 1941, çok sonra da *Türk Dili Dergisi*’nde, 1 Mart 1952, çıkmıştır). Bu yüzden hele Celâl Sılay’ın çıkardığı *Yeni İnsan Dergisi*’ndeki şiirleri, yıllar önce çıkmış şiirlerinin, az çok (bazan bir hayli) düzeltilmiş şekilleridir. Bunların tek tek gösterilmesi çok yer alacağı için, dosyadaki biçimlerini olduğu gibi bıraktık.

“Sutüven”, “Başlıksız”, “Orşilim Kızları”, “Şıpsıp”, “Kumaş”, “Tütün”, “Kazdağı” şiirlerinde şair, aruz parçalarından yeni kalıplar türetmeye yönelmişti, fakat aruz denemeleri bu şiirlerde kaldı. Öyle sanıyoruz ki, bu kitapta şairin gücü, daha çok koşmalar bölümünde görülüyor. Mitolojik unsurlarla bir ufuk genişliği yaratmak istediği (“Sutüven”, “Şıpsıp”, “Tütün”, “Boğuşmak”, “İstanbul Boğazı”, “Kazdağı”), halk hikâye ve efsanelerine yaslandığı (“Halime’yi Samanlıkta Bastılar”, “Otopsi”), Köroğlu Destanı’ndan esinlendiği (“Köroğlu Notları”), İkinci Dünya Savaşı yıkımlarına bir başkaldırı niteliğinde, çağ sorunlarını işlediği (“Savaş ve Barış Üstüne”) şiirlerinde serbest nazmı kullandığı için, yer yer biçim ihmalleri gösteren şair, koşmalar’ında anlam yoğunluğu ve kelime istifi özenleriyle galiba daha etkili bir şiir yapısı kurdu.

Ölümü duyulmadı. Bu dünyadan göçtüğünü ancak *Yeditepe Dergisi*’nde çıkan (Sayı 163, Kasım 1969) ve “Akşam gazetesinin yedinci sayfasının bir köşesine sıkışmış bir cenaze ilânıydı” diye aktarılan bir haberden öğrenmiştik. *Yeditepe*’de önce benim bir yazım çıktı (Sayı 164, Aralık 1969, sonra Sami N.

Özerdim'in yazısı (Sayı 165, Ocak 1970).

Mehmed Kemal, 4. ölüm yıldönümünde, bir yazı yayımladı (Soyut Dergisi, Sayı 64, Kasım 1973). Mustafa Seyit konusunda önemli bir yazı. Şöyle başlıyor:

"Akçay ve Sutüven'i bundan on yıl öncesine kadar bilmezdim. Sutüven Mustafa Seyit değil, sulak olan yer. Ama Edremit'i öğren-ciliğimde coğrafya kitaplarında okumuştum. İkinci Dünya Savaşı içinde, Cahit Sıtkı Tarancı, askerliğini Edremit'te yapmıştı. Edre-mit'li şair Mustafa Seyit Sutüven'i, işlettiği manifatura dükkânında ziyaret ediyor. Sutüven'e 'Ben Cahit Sıtkı'yım' diyor. Adını duyduğu halde Sutüven, oralı dahi olmuyor. 'Buyurun, oturun!' demiyor, bir kahve bile ısmarlamıyor. Bu hareket Cahit'in çok ağrına gitmişti. Dönüşünde bize üzüntüsünü anlatır, dururdu.

Cahit, belki, bu kırılganlığını Ziya'ya Mektuplar'da yazmıştır. Şimdi vaktim yok ki, açıp bakayım. Meraklıları bakabilirler. İlginç bir kırıklık örneği ortaya çıkar.

Ben Sutüven'in şiirlerini, gençliğimde, eski edebiyat dergilerinde çok gördüm. Sevdığım bir ozandı da... Belki Cahit'in de sevdiği bir ozandı."

Burada Mehmet Kemal'in yazısına ara vererek, gerçekten, Ziya'ya Mektuplar (1957, s. 193) kitabında, Cahit Sıtkı'nın şu satırlarına rastladığımızı belirtelim:

"Dikmen'den kesip gönderdiğin yazıyı kimin yazdığını bilmiyo-rum. Her halde beni seven bir arkadaşdır. Mustafa Seyit'le tanış-mamızı bu şekilde anlatan her halde kendisi, yani Mustafa Seyit olmuştur. Aklınca, bakın işte, Cahit Sıtkı ayağıma kadar gelip aradı filân gibilerden. Tahmin ediyorum ki, bunu Mustafa Seyit, Anka-ra'ya veya İstanbul'a geldiğinde bazı arkadaşlarına anlatmıştır. O yazının muharriri de ondan dinlemiş olacaktır."

Anlaşıyor ki, iki şairin karşılaşması Dikmen Dergisi'nde bir yazıya konu olmuş. Mustafa Seyit'in davranışı ne dereceye kadar doğru, bu mühim değil de tatlı bir anı olarak değerli.

Mehmet Kemal'in yazısından bir başka bölüm:

"1951 yılında Edremit'e giden İsmail Habib Sevük, Mustafa Seyit Sutüven'le görüşüyor. İsmail Habib de Edremit'li imiş. İki hemşeri karşılıklı konuşuyorlar. İsmail Habib, kendine özgü bir çağın eleştirmenidir, şairlere yüksekten bakıyor, diyor ki:

Geçenlerde İstanbul'a bir Fransız edibi gelmişti. 'Boğaziçi'ni gördükten sonra Piyer Loti'nin sanatı gözümünden düştü; tasvir edilen Boğaz, tasvir eden sanatın kat kat üstünde!' demiş. Galiba burada ben de aynı şeyi söyleyeceğim. - Burada ben de aynı şeyi söyleyeceğim derken, Mustafa Seyit'in tasvirindeki durumunu belirtmek istiyor. Bu sözlerle Mustafa Seyit alınıyor, şu cevabı veriyor: Bizim şiir bu güzelliği nasıl anlatabilir? Bunu anlatabilmek için Abdülhak Hâmid gibi, Yahya Kemal gibi büyük şair olmak lâzım.

İsmail Habib gülerek cevap veriyor: Ne söylüyorsun dostum? Bir kere Yahya Kemal'in şiirde en çekindiği tasvirciliktir. O şiiri sadece duygu aracı olarak kullanır. Hâmit ise ya 'Ey bahr-i muhîr mahremim ben / her subh gelen sadâya senden' diye denizlerle konuşur, yahut kartalı 'rakkasei tûfan', baykuşu 'müstefreşe-i leyl' yapar. Böyle bir suyu ancak sen yazabilirdin ve ancak sen yazdın!

Mustafa Seyit bu övgülü sözlerle sevindi mi, sevinmedi mi, bilemem. Fakat üstadın üslubu böyleydi."

Mehmed Kemal'e İsmail Habib'in bu anısını nereden aldığını sordum. Bir gazetede çıkmış, oradan almış. Bana gazeteyi bulacağını söyledi. Bu satırlar baskıya verilene kadar bir sonuç alırsam alta bir not düşerim.

Mustafa Seyit üzerine anılar vardır sanatçılarımızda. Bende yok. Hiç tanımadım, tanışmadık kendisiyle. Dostlarından Celâl Sılay da öldü. Dergisinde (Yeni İnsan'da) bir değerlendirme yapmadan, anılarını yazmadan Celâl Sılay da öldü.

Şimdi tek tesellimiz, Mustafa Seyit'in şiirlerini derleyen bu tek kitabın çıkmasıdır. Bu şiirler, ilerde yazılacak incelemelere topluca bir bakış açısı sağlar, bir çıkış noktası olur sanırız.

(Bütün Şiirleri'ne Önsöz, T. İş Bankası Yayınları, 1976)

Hâmit Macit Selekler

Anadolu Ajansı çıkışlı ölüm haberini İstanbul'da yalnız bir gazete, iki spor sayfası arasında sondan bir önceki sayfada verdi. Onda da Yargıtay ve Yüksek Hâkimler Kurulu üyesi olduğu belirtiliyor, şairliğinin sözü bile edilmiyordu. O günkü, ertesi günkü başka gazetelerde, yoktu bu kadarcık duyuru bile. Oysa unvanların ötesinde, üstünde değerli bir şairdi Selekler. Hazırca önlerine gelen bir ajans bülteninden, değerli bir şairin ölüm haberine bir kibrit kutusu büyüklüğünde bir yer ayırmayı gereksiz gören gazeteler futbola ve şarkıya çifte sayfalar, ekler, ilâveler veriyorlardı. Oysa, tesadüf, birkaç şiirini, bir kitabını okumuş olan edebiyatseverleri ısıtacak güçte ve adını unutuşlardan uzun süre koruyacak güçte bir şairdi Selekler.

Ortaokul öğrencisiydim, bir şiir defterim vardı. Dergilerden ya da ilk kitaplarından şiirlerini saygılı-hayran bu deftere geçirdiğim, o günlerin en yeni şairleri: Cevdet Kudret, Ziya Osman, Yaşar Nabi ve sonrakiler: Hâmit Macit, Ahmet Muhip, Cahit Sıtkı ve başkaları. Sevgilerini bugüne getirdiğim; şiirin soylu, sıtmal, yüce bir uğraş olduğunu kendilerinden öğrendiğim şairlerden biriydi Selekler. Şiirlerini çok okudum, bir zamanlar çok okuttum.

1933'lerden 53'lere kadar en az yirmi yıl şiire emek vermiş, sonra birden, nedense yazmayı bırakmıştı. Geride bıraktığı iki kitabının adlarının (Sulh ve Diğer Şiirler, 1944; İyilik, 1956), uyandırdığı çağrışımlardan olmalı; sevgili Ziya Osman'ı hatırladıkça Selekler'i de beraber hatırlarım. Temiz, beyaz duyguların, vefa, dirlik-düzen ve iyilik özlemlerinin şairleriydi onlar.

İkinci kitabının başına Samuel Butler'in bir sözünü koymuştu: "Eserinize düşmanınız tarafından meydana getirilmiş gibi bakınız, onu hayranlıkla seyrederseniz mahvolursunuz!" – Bu sözü tuttu, eserini hayranlıkla seyretmedi. Yoksa reklamlara kalkar, eşine dostuna yazılar yazdırır, takma adlarla kendisi için övgüler bile kaleme alır, sonradan sanki bir işe yarayacakmış gibi, bunları dergilerde pekâlâ bastırabilirdi. Ne ortalarda göründü, ne iddialarda bulundu. Yalnız şiirlerini yazdı; kitaplarını bile kendi parasıyla yaynevleri dışında bastırdı, başarısını merak dahi etmedi. Bu tür davranışların önemini gün gün daha iyi anlıyorum: Ömrümüzün eni boyu nedir ki! Gemiler gittikten sonra deniz üstü dalgasız. Ne bir ses, ne bir iz.

Nasıl bir şiirdi şiiri? İlk kitabına yazdığı uzunca bir önsözde, Avni Givda, özellikle şu paragrafta bu şiirin tanımını en belirgin çizgilerle özetliyor:

"Sun'î tasvirlerden, süs-kelimelerden daima uzak kalmış; mutaassıpça ahenkli; söylenmek isteneni anlatmak üzere titizlik ve hassasiyetle seçilmiş ve dizilmiş kelimeler; şairin yazarken duyduğu ürpermeyi okuyana ve dinleyene aynen duyurabilecek, tarifi imkânsız ve şiirin hüviyetine çıkmazcasına sinmiş bir büyümlü hava; sevinç ve üzüntüde, ümit ve ümitsizlikte ışıklılık; en küçük zahmetle en büyük tesiri yapabilmek mucizesi; erkekçe hassas bir ruh... Hâmit Macit Selekler'in şiirlerinde bir kısım ana çizgi olarak işte bilhassa bunları görüyoruz."

Yerinde yargılar. Evet; kişinin duygusal yanı, yurt güzellikleri, tarih gururu; gönülden bağlılıklarla içe sinmiş, kan-bakış ve hâtıra olmuş, ruh kazanmış ve Hâmit Macit bunları durulmuş-arınmış, pek güzel dile getirmişti. Şimdi yakın dostu Baki Süha Ediboğlu'nun *Bizim Kuşak ve Ötekiler* (1968) kitabındaki resminde, durgun, kayıtsız, sonsuzluğa bakıyor: Aşkın ve hâtıraların hakkını vermiş, yurdunun güzelliklerini özlücanlı yansıtmış, epik şiiri lirizmle kaynaştırmayı başarmış; yaptığı işi inanarak ve onurla yapmış bir şair olarak. Unutulmayacağını umduğum, dilediğim bir şair olarak.

Tarancı'da Yaşamak

Şairin, *Otuz Beş Yaş* kitabına ilk iki şiir olarak "Gün Eksilmesin Penceremden" ile "Kulak Ver ki..."yi koymuş olması, dikkatli okuyuculara bazı şeyler söylese gerek. *Ömrümde Sükût*'ta henüz belirsiz bir yaklaşma şeklinde görülen yaşamak özlemi, bilhassa bu iki şiirde şiddetle dile geliyor. Tarancı, ikinci kitabında ölümle yaşamak arasında kararsız görünürse de iki grup şiirler arasında sayı ve yoğunluk bakımlarından bir karşılaştırma, bizi, yaşamamanın ağır bastığı sonucuna götürür. Doğan güne hüküm geçmese, halden anlayan bulunmasa, dolayısıyla bir kurtuluş gibi ölümü düşünse bile hep yaşamak isteğidir ağır basan. Pencerelerinde doğan güneş oldukça bütün elemelere, her türlü mihnete razı şair. Bahçenin havasında söylenen hayatın türküsü, o şen veya hazin türkü, ömrü muhakkak arttırır, dinleyen varsa şayet. Evet, bulutlar, sisler arasında bunalıp gök mavisine hasret kaldıkça ümidini ölüme bağlamıştır; ama *Otuz Beş Yaş*'ın ölüm üzerine ısrarla, bir sabit fikirle eğilmiş iki şiiri "Ölüm I, II" dışında şair, hayattan yana, hayatla doludur. Tutabilene ne mutlu, verdiği vasıtalı öğütler arasında "hayatın kıymetini biliniz!" başta gelir: Ötede ne var ne yok belli değil / Kimse bilmiyor nedir karşı kıyı / Gününün kadrini kıymetini bil / Balını salmadan salma arıyı! / ("Misafir Adam").

"Gençlik Böyledir İşte"de onun bu değeri zamanında takdir edememiş olmaktan doğan telâş, acısı, korkusu, daha sonraki şiirlerinde gitgide kökleşen bir pişmanlık haline girer. Yaşadığı iyi kötü günleri hiçbir cennet masalına değişmeyen ("İnsanoğlu") şairde ölüm hayranlığı bir gençlik romantizmin-

den öteye geçmiyor pek; çünkü son şiirine doğru ölümün artık sözünü etmez olur. İbadet gibi bir şey teneffüs etmek (“Yaz Gecesi”) diyerek yaşamada karar kılar. Bu sonucu *Otuz Beş Yaş*’taki bir şiirinde hayatın karanlıklarını da hesaba katarak şöyle dile getirmişti: Fâniliğinde ömrün / Herkes gibi dertli / Ümitli herkes kadar / Ne de olsa memnun yaşamaktan.

Yine *Otuz Beş Yaş*’ın en dolu, kalmak şansına bilhassa sahip görünen şiirlerinden biri “Paydos”ta ölümü tezleştirecek gençlik ölçsüzlüklerinden ayrılışı, avareliklere paydos deyişi, hayata dönüşünün bir başka işareti olarak alınmalıdır. Bu şiirin her kıtası, samimî itiraflarla, itiraflara çok kere gururların engel olduğu gençlik taşkınlıklarından ötürü içten pişmanlıklarla yoğrulmuş, yoğunlaşmıştır. Tarancı’nın ölümü boşlayıp ‘ne varsa yaşamakta var’ yargısına varışını okuyucu, en açık, en net şekilde “Yaşım ilerledikçe” şiirinde de bulabilir: Yaşım ilerledikçe daha çok anlıyorum / Ne büyük nimet olduğunu ah ey güzel gün / Boş yere üzülmekte mânâ yok anlıyorum / Kadrini bilmek lâzım artık her açan gülün / Şükretmek türküsüne daldaki her bülbülün / Yanmak da olsa artık aşk ile yaşıyorum.

Artık bundan sonra ölümü zaman zaman, o dehşet gün diye vasıflandırmasına rağmen isyanla değil, tevekkülle hatırlar. Kaçınılmaz bir alın yazısı olduğu için tevekkülle, hayata bağlı olarak, kendisini zamanla unutacak dostlarının, bir başkasının avutacağı sevgilisinin, kendisine en çok yanacak annesinin hâtırasıyla birlikte hatırlar (“İnsan Hali”).

Tarancı’ya göre yaşamak hareketler toplamıdır, duran öldür. Kaçış temasını işleyen şiirleri grubuna bir düğüm gibi attığı “Hareket” şiiri, bütün bahar sarhoşluklarının, güzel havalarda sokaklara fırlayışların, aşklara açılışların sebep ve mânâsını açıklıyor. “Yalnızım diye hayıflanmıyasın” dedirtip gökyüzünün, denizin, ağaçların, rüzgârın, kısaca tabiat güzelliğinin yeterliğini kabul ettiren ruh hali, şiirin sonunda “Yalnızlık nedir göreceksin öldüğün zaman” mısraıyla Tarancı’nın çarşı pazar içinde, insanlar arasında, hareket halinde bulunduğu hazzı, yani yaşamak sevincini yeniden ortaya kor.

Tarancı’nın, *Otuz Beş Yaş* kitabında, sayfaları birbirine yakın veya uzak şiirlerin karşılaştırılmasından çıkacak bu yaşama-

dan yana oluşunu *Düşten Güzel*'de çok daha keskin, doğan günün şairin candan bir daha övüşü, hayattakilere yaşamanın güzelliğini bir daha hatırlatışı temeline dayanır. Evet, Cahit Sıtkı hayatın, dünya nimetlerinin şairiydi. Günlerin kadrini bilmek isteyen, gül demetlerini koklamak, rüzgârları yelkenini açmadan bırakmak isteyen bir şair. Yaşamayı göstermiş, yaşamak şenliğine katılmış, katılamadığı, payını alamadığı zamanları hatırladıkça gafletinden dolayı yanmış, yakılmış bir şair.

Ömrümde Sükût'un ilk şiirlerinden birindedir şu mısra: "Kimsecikler duymadan bir kapı açıp gitsem!" Sık sık bir dua gibi tekrarladığım, en sıkıntılı zamanlarımda Hızır gibi imdadıma yetişen bu kurtarıcı mısradaki üzgün dileği, işte şimdi iki yoldan gerçekleşti: Önce başkalarının ancak sonradan duyacakları, görecekleri, yürüyecekleri bir kapı açtı; hayata giden yolları, yaşamanın güzelliğini gösterdi, peşindekileri o yana çağırdı, "Otuz Beş Yaş" şiirindeki acı, kötümser ama geçici havanın rağmına her doğan günün bir dert değil, hayır, ne olursa olsun bir nimet olduğunu işaret etti. Sonra yadelde kimsecikler duymadan, bu sefer, tekneyi sarmış dalgalar arasında, çok eskiden bir ara ümitlerini bağladığı ölümün kapısına yöneldi, bu kapıyı açıp gitti. *Gündüz Dergisi*'nde çıkmış bir makalesinde bahtiyarlığı yaratmakta bulduğunu söylüyordu: Yarattı, bahtiyar oldu. Dünyaya, hayata yeni bir pencere açan her bahtiyar sanatçıdaki yaratıcılık gururunun türküsünü, yavaş sesle ve alçakgönüllü, şöyle yakmıştı; şimdi yankısını içimizde derinlerde duyduğumuz o türküyü:

Uzak bir iklimin ılık havasında / Bütün sevdiklerim hülyamı paylaşır / Bense camlar, camlar, camlar arkasında.

(Varlık, 441, 1 Kasım 1956)

Ziya Osman'ın Mezarı Beyaz

Malte'nin Notları'nda bir yerde Rilke; ahreti, ölümü, Tanrı'yı hep sonlara bırakışımızın sebepleri üzerinde durur: "Daha önce yapılacak pek çok şeyimiz vardır; dünya işlerine daldık, baş alamıyoruz." der. "Meşgul, yüklü insanların elinde Tanrı nasıl emniyette olabilirdi? Tanrı'yı bir kenra ittik, sonlara bıraktık. Derken zaman geçti; üstünkörü, derme çatma şeylere alıştık. İş bu raddeye geldikten sonra da kendi öz malımızı tanıyamaz olduk. Tanrı'nın, ölümün; ihmaller sonu aşırı dereceyi bulmuş büyüklüğü karşısında, işte o zaman korkumuz başlar." der.

Ziya Osman'ın hâtırası, bana hep Rilke'nin bu cümlelerini düşündürür. Rilke'nin anlattığı insanın tam aksiydi Ziya Osman: Şiirleri, yani ömrü boyunca ahreti, ölümü, Tanrı'yı gönlünde kutsal bir emanet gibi taşıdı. İlk şiirinden son şiirine kadar onda ya çok belli, ya biraz gizli ve derinde, hep bu üç tema görülür. Ahreti, ölümü sanat hayatının, belki de çocukluğunun, ilk yıllarından beri bu derece içten benimsemesi, ona ölümü çok önceden sevdirmiş, onda ölüm korkusu diye bir tehlike bırakmamıştı. Ölüme eski, soydan tasavvufçuların şevkiyle memnun, hazırlıklı, ümitli gitti.

Son yirmi beş yıllık şiirimizde ölümü, içinde küçükten beslediği için, hiç dehşete düşmeden, irkilmeden tam bir iman ve teslimiyetle, özleyerek, beklemiş tek şairimizdi o. Tanrı'ya bu şekilde bağlılığı, onu beyazın hayranı yaptı. Şiirlerinde kir yoktur, leke yoktur. Katıksız, arı-duru, dünya kirlerinden uzak, temiz şiirlerdir bunlar; hâtıraları, vefası, sevgileri gibi temiz.

Sevgili ölmüşlerini, kaybettiklerini, hayatta olanları yazarken kalemni hep beyaza batırıyor, hayatla ölüm arasındaki

açıklığı doldurup hepsini iç içe, aynı ümit-ümitsizlik çizgisinde topluyordu. Bir manzara, çiçek açmış beyaz bir kiraz dalı, yağmur, eski çeşmeler, sebiller, şadırvanlar, cami avluları, işte bir kere daha harab olan sonbahar bahçeleri, küçük saadetlerle kanaatkâr ev işleri... onu daima Tanrı'ya hamd-ü senaya götürüyor, hep tekkelerde istiğraka dalmış has dervişlerin iç zenginliğine, iç dolgunluğuna, doymuşluğa, Allah'la yeterliğe eriştiyordu. Çakal doymazlıkları, kurt hırsları, deve kinleri, şiirlerinde böyle bir hava içinde daha da rezilleşiyor; Ziya Osman, bir veli, bir mürşit, dalâletleri, gafletleri utandıran bir hidayetçi plânına geçiyordu. Sesi ince, kırık; temalarının narinliğine, iffetine uygunluğu yüzünden fazla şefkatli, nazik, buğulu olduğu için, dünya gürültülerinden uzaklarda ancak işitilebiliyordu.

Usta sanatı biraz da mizaç bütünlüğü olarak görmemiz gerekir. Ziya Osman'da bu vardı. Vardı ve bu onu zaman zaman kendini tekrara düşürse bile, bir teviyelik tehlikesine uğratsa bile, kişiliğe erdirmişti. İlk kitabının ismi son şiirlerinin herhangi birisine de başlık olabilir: *Sebil ve Güvercinler*'in zihinde yarattığı çağrışımlar, birbirine bağlı bu iki kelimenin peşindeki düşünceler, küçük-büyük ölçülerde, bütün şiirlerinde yer aldığına göre, onun kişiliğini bu noktada aramalıyız. Ziya Osman, neslinden, yaşitlarından bu noktada ayrılır. Bu ayrılığın, üstünlüğün, onun şiirlerine vurduğu damga, sanırım, başka şairlerde, şiirlerde, daha yıllar yılı görülemeyecektir.

Ziya Osman'ın şiiri Âşık Paşa'lardan, Yunus'lardan gelen soyut tasavvuf şiirini, hayattan parçalardan da ekleyerek biraz dünyalaştırıp sona mı erdi; Türk iman kültürünü işleyen son şairimiz miydi Ziya Osman? Sanmıyorum. Ziya Osman'daki yaşamak bıkkınlığını, isteksizliğini benimseyecek, ölümü bir kurtuluş olarak görmek tema'sını besleyecek şairler tek tük de olsa, her zaman bulunacaktır. Unuttuğumuz, geciktirdiğimiz, hep yarınlara attığımız ahret-ölüm korkuları, Allah'a bel bağlayış, ölüm ötesinde sevgili ölmüşlerimizle tekrar buluşma ümidi; arada bir meselâ gece yalnızlıklarında, kaybettiklerimizin hâtıralarıyla dolarak, aklımıza geldikçe, açacağımız şiir kitapları, Ziya Osman'ınkiler olmayacak mı? Maddeden usa-

nıp mânâya, âlem-i ervaha biz sanki hiç geçmeyecek miyiz; sanki bu hep böyle mi sürececek ömrümüz boyunca? Sanmıyorum.

Ziya Osman, 31 Ocak'ta toprağa verildi. "Eski bir evde olmak, orda, Eyûpsultan'da" diyordu. Hayatla ölümü iç içe yaşamış, beyaz şiirler şairi, özlediği yerde, özlediği eve göçtü. Kar yağıyordu, temiz-beyaz. Ve serviler, kara nuranilikleri içinde bir kandil gecesine hazırlanıyorlardı. Hayatı beyaz, ümitleri beyaz, imanı beyaz, aziz şair için, böyle dinî bir günde, bir kandil gününde, ötedünya çiçekleri karların altına, anneciğinin yanına gömülmek; ömür boyu özlediği en tanrısal saadetti her halde. Tanrıdan bunu istemişti, istediği oldu.

(Varlık, 448, 15 Şubat 1957)

Ziya Osman'a Devam

Ve kader hep bizi döndürür, dolaştırır, Ziya Osman'a bırakır; çünkü onda huzur, sükûn, arınma ve Allah vardır. Onda her şey dehşetinden, şiddetinden sıyrılır; korkunçluğunu terk eder, fırtına meltem olur. Zavallılığımızı affeden bir şefkat, arsızlığımızı çocuk gülümsemelerinde bağışlayan bir olgunluk, gafletlerimizi yüzümüze vurmamak istemeyen, ama kibar imalarından anlarsak yine de bahtiyar olacak bir çekingenliktir, onda her şey.

Ziya Osman'a bir kişilik sağlayan, işte bu ruh zenginliği olmuştu. Yaşayışıyla yazdıkları arasındaki bu kopmaz bağ; *Meşale Dergisi*'ndeki, manzara ve benzetme düşkünüğü yüzünden soyuta kayan şiirleri bir yana, bütün şiir ve hikâyelerinde görülür. O, şiir yapısını kelimelerle kurmuyor, yalnız kelimelerle kurmuyor, bol şiir dolu yaşamalarını ifâdede sadece kelimelerin aracılığından faydalanıyordu. Hayatını gerçekteki hoyratlık ve kabalığında bırakıp yalnız sözlerle narin, ince yapılar kuran, sanatı sadece bir oyun, hüner diye anlayan, hayatla sanatı birbirinden ayıran, ama yine de usta bilinmiş nice günümüze kalmış şairlerin çoğunun insanoğlundaki yaşantıları süslere kapılmadan vermekle kalmış şairler olduğunu düşünüyorum.

Kelimelerle oynamak, güzel yapılar kurdurabilir insana; ama altta bir isyan, bir ırkiliş, bir hayret veya hayranlık, bir mesaj olması şartıyla! Ziya Osman'da bunlar vardı. Yalnız o, yalın ifâdeyle yetiniyor; o duyguları, o hâtıraları fazla süslerle özentiye düşmekten, bozmaktan, kaybetmekten korkuyordu. İyi de etti böyle yapmakla. Kendisini örtüsüz vermesi; içtenli-

ğini, insanı kelimelerde gizlemeyi suç sayan asaletini gösteriyordu. Kelimelerle ancak kendinden başkasını anlatabilirdi; o kendini anlatmak istedi.

Saba'nın iki ankete verdiği cevapları hatırladım, dergileri bulup baktım: "En çok hangi şiirinizi seversiniz?" sorusu, iki kere sorulmuştu Saba'ya. *Kaynak Dergisi*'ne (Ankara) (Sayı 9, 1 Eylül 1948) verdiği cevapta "Bir Sokaktan Geçmek" şiirini tercih ettiğini söylemiş, *Vatan* gazetesine (16 Ekim 1955) verdiği cevapta ise "Misakımillî Sokağı No.37" ile "Cümlemiz" şiirlerini not ettirmişti. "Misakımillî Sokağı"nı, bu şiirde "ömrünün en mutlu çağını anlatmaya çalıştığı için" seviyor, "Cümlemiz" ise ona "cümlemizin zavallılığını düşündürüyor"du.

Bir şairin hayatının çeşitli dönemlerinde sevdiği şiirleri üzerinde durmak, onun davranış ve eğilimlerini anlamaktan yana vazgeçilmeyecek ipuçları verir. Şairin beğendiği şiir, onun o güne kadar yazdığı şiirlerin en güzeli, en başarılısı olmasa bile, bazan kendisinin de açıklayamayacağı şekilde kendisini yansıtan, bütün bir hayat döneminin bilânçosu olan bir şiirdir. Şair, tarafsız bir gözle bakamaz o şiire; kusurları varsa göremez. Yalnız, o şiirin herkesten çok kendisine bir şeyler söylediğini, onun bir zaman parçasını yok olmaktan kurtarmış bir fotoğraf, bir ayna olduğunu bilir. İlerde bir başka şiiri, yeni bir zamanı, aynı şekilde gönlünce ve çağrışımların yardımıyla ifâdelendirdi mi belki öncekini sevmekten vazgeçecek, ilk bu yeni şiiri gösterecektir, en sevdiği şiir diye. Ama bizim bir kaybımız yoktur bu değişmede. Bu farklı yargılar arasında bizim kazancımız; şairi meşgul eden meselelere, onun sanatını damgalayan hususî hallere biraz daha yakınlaşmamız olmuştur.

Nitekim sadece "Bir Sokakta Giderken" ile "Misakımillî Sokağı" üzerinde durmak, Ziya Osman'ın şiir dünyasına girebilmek için bize yetiyor. Adı geçen ilk şiir, bizi çocukluk günlerine götürür. Taşlarında otlar bitmiş bir sokakta yürümek; uzakta, okuldayken okuduğu şarkıyı dinlemek; şairi ansızın mutlu çocukluk çağına iletir: Yürüdüğü bu sokak, o kayıp, o aradığı diyara çıkacaktır.

Saba'nın temel temalarından biri, bu şiirde dile gelir: Çocukluk özlemi! Annesi "Birinci Cihan Harbi mütarekesi sıralarında" ölmüştü; o zaman on, on iki yaşlarındaydı Saba. Anababa-evlât üçgeni, bahtiyar yıllar yaşamışlardı. Saba, bu yılların saadetini, kaygısızlığını ömrü boyunca aradı. Şiirlerinde, hikâyelerinde bu özlemin mâsum ve saygılı gayet sık belirdiği gözden kaçmıyor.

1948'de en çok "Bir Sokakta Giderken" şiirini sevdiğini söylemekle, çocukluğuna bu derin bağlılığını dolayısıyla tasdik eden şair; 1955'te, şiirleri arasında "Misakımillî Sokağı No. 37"yi tercih ettiğini belirtmişti. Bu şiir ise Türk edebiyatında aile çevre ve sevgisini en duygulu, en içten veren şiirlerin başında yer alır. Ziya Osman'ın bu şiiri anması; onun çocukluktan sonra, çocukluk özleminin devamı olarak evliliği, eş ve evlât sevgisini, ev sıcaklığını dünya mihnetlerine karşı bir korunma aracı diye kabul ettiğini gösterir. Saba, bu noktada Tefvik Fikret'in bir devamıdır.

Aşk şiirlerinde iffetten hiçbir zaman ayrılmamış olan Tefvik Fikret gibi, Ziya Osman da çeşitli etmenlerde güçleşen hayattan yıldıçça, muhtaç olduğu huzur ve sükûnu evinin mahremiyetinde, sıcaklığında buluyor, yuvasının saadetini hâtıra ve hakikatlerle anlatan şiirlerinde bilhassa başarılı ve benzersiz oluyordu. Aile şiirlerinde birey-toplum münasebet ve çatışmalarında ailenin kurtarıcılığını göstermekle, Ziya Osman, Cumhuriyet devri şiirimizde bu konuda bir yolgösterici değerini taşır.

Çocukluk, evlilik temalarından sonra Ziya Osman, toplum şiirine geçer. Kendi ailesinden daha başka aile ve kümelenmeler karşısında Ziya Osman, ilk iki grup şiirlerindeki rahatlığını, huzurunu birdenbire kaybeder, kötümser olur, âcizdir. Ona cümlemizin zavallılığını düşündüren, sevdiği üçüncü şiir "Cümlemiz"de boynu bükük öksüzleri, evlâtlarını kaybetmiş anaları, siyah yeldirmeli dullarıyla; yoksulları, iç çeken fakirleri, bıkmış, usanmış zenginleri, gurbetlerde perişan yolcuları, tımarhanelerde kahkahalarla gülen bedbahtları, toprağa günahlarıyla gömülen ölüleri, ölü yıkayıcıları, hastaları ve hasta bakıcılarıyla bütün bir toplum tragedyası özetlenmiştir. Şair bu küçük şiirini "Al-

lahım, cümlemize acı!” yakarışıyla bitirir. Onun ne kadar kahırolsa eli ermeyecek, gücü yetmeyecek duygulanışının, kırık hayatlara yatkınlığının, moda deyimiyle insan sevgisinin kısık bir seslenişidir bu bitiriş.

Varlık, 1951’de bir anket tertiplemiş, okuyuculara 1905’ten sonra doğmuş ve yaşayan şairlerimiz arasında en beğendiklerinin kim olduğunu sormuştu. 1 Mart 1951 günlü *Varlık*’ta ilân edilen sunuşta Ziya Osman’ın 29 oy aldığı görüldü. Yine o yılda *Varlık*’ta, sonradan *Edebiyatçılarımız Konuşuyor* kitabında toplanan, sanat konuşmaları çıkıyordu. Sanatçıların hayatıyla, edebiyatla ilgili çeşitli soruları olan bu anketi Ziya Osman, 1 Kasım 1951 sayısında cevaplandırdı. Soruların başına eklediği bir tereddüt paragrafı, onun görünmelere karşı ne kadar çekingen olduğunun bir delilidir:

“... Sonra aklıma, daha doğrusu –hiçbirinizi tanımadığım halde– gözlerimin önüne sizler geldiniz 29 okurum, 29 duygu, düşünce kardeşim! *Varlık*’ın geçenlerde tertip ettiği en sevdiğiniz şair anketinde, bunca iyi, büyük şair arasında, kendim dahi, kendime rey vermeye elim varmazken, en çok sevdiğiniz şair olarak beni gösteren sizler! Bilmem, teşekkür etmek de lâzım mı, sizlere? Şayet lâzımsa, beni bir dağ başında boşluğa seslenir gibi yapayalnız, kimsesiz bırakmadığınız, beni hatırladığınız için, en içten minnet hisleriyle, çok çok teşekkür ediyor sizlere, sizleri düşünerek cevap veriyorum bu suallere.”

Öyle, sevginin başlaması, belki anlaşılması için çok zaman ölümlerin gelmesi lâzım; ölüm, hele sanatta, yaşamalara kapı oluyor, doğru! Ziya Osman bunu elbette biliyordu. Okuyucusunun o tarihte elbet 29 kişicik olmadığını; herhangi bir değer, eserlerinin veya okuyucusunun görünürdeki sayısı ile ölçülemeyeceğini biliyordu. Ama tek kişi de olsa, kendisine karşı bir muhabbet göstermiş, bir takdir belirtmiş insan bir tane bile olsa utanıyor, bu takdiri hak etmediği sanısına kapılıyordu. Bu kadar kanaatkârdı o ve kanaat onun en büyük fazileti idi.

Onun, *Dünya* gazetesinin sanat ilâvesinde (1 Ekim 1954) çıkan bir konuşmasında “Hâtıralarınızın bir nevi tesbiti olan

hikâyelerinizde hemen hemen sadece kendi hayatınızdan, evinizden ve mahallenizden bahsediyorsunuz. Yazılarınızda sosyal endişelere pek rastlanmıyor. Sizce bir sanatkârın cemiyette sosyal bir fonksiyonu da yok mudur?" sorusuna verdiği cevap da bu kanaatkârlığa bağlanıyor:

"Hemen hemen sadece kendi hayatımdan, evimden, mahallemden bahsetmişsem, demek ki başka evlere girememiş, memleket gezememiş, başka hayatlar tanıyamamışım. Yoksa başka insanlardan, kim bilir belki yalnız onlardan söz ederdim. Hâtıralarımı, dediğiniz gibi, kendim tesbit etmeseydim de bir başkası, meselâ beni yakından tanıyan bir sanatçı yazsaydı, acaba ben bir insan olarak 'sosyal endişe' konusu olmaz mıydım? Her sanatçıyı olduğu gibi kabul etmek zorundayız. Ona bir sosyal fonksiyon teklif edemeyeceğimiz gibi, onu sosyal fonksiyonu yok diye de yeremeyiz. Yasak değilse, ben de kendi kendimi anlatmış olayım. İnsan insana benzer; bana benzeyen ve daha dünyaya gelip bir gün benzeyecekler, kendilerini bende bulacaklar çıkar."

Doğruydı; onun yaşadığı hayata benzer hayatları yaşayanlar arasında ona benzeyenler, benzeyecekler vardı, her zaman olacaktı. Kendilerini onda bulacaklar, bulanlar sağlığında da çoktu, sonra da olacaktı. Ziya Osman, o anketteki 29 kişiye teşekkür ederken şunu unutuyor, bazı sanatçılar gibi bazı okuyucuların da görünmekten, bilinmekten çekindiklerini. Sevgilerini açığa vurmayı sevgiye bir saygısızlık sayıyorlardı.

Ziya Osman bilmiyordu ki, daha nice nice yazan, yazmayan şairler, şair-okuyucular; bizi hayatın kargaşalığında "bir dağbaşıda boşluğa seslenir gibi yapayalnız, kimsesiz bırakmadığı", bize hayatın arınmasını, ailenin, hâtıraların değerini gösterdiği için en candan minnet duygularıyla bağlıydık kendisine. Ve Ziya Osman artık bilemez ki, bana ölümünün bu birinci yıldönümünde, cenazesinin ardından gittiğim günkü gibi yaralı, bu dağınık satırları yazdıran; yazmak isteyip de yazamadığım birçok şiirleri en güzel, en katıksız biçimlerde kâğıtlara geçirmeyi başarmış kalemine karşı duyduğum bu minnettarlık oldu.

(Varlık, 472, 15 Şubat 1958)

Ziya Osman Saba

Çağın hızlı, hırçın temposu içinde, bizi bize bırakmayan sert dönemeçlerin tedirginliği içinde, orada, gerilerde bizim telâş ve korkularımıza gülümseyen yüzler var: Eski şairler. Sağa sola itilen, fırlatılan, kendilerini çarklara kaptıran, fakat soylu ve kutsal saatlerde yazgılarda değişmeyecek olanı bilen, söyleyen ya da söylemeyen, fakat bilen yüzler de var: Yeni şairler. Ziya Osman Saba, tutarlılığını burada buldu: Eskilerden geleni, yarınlara güven ve inançla aktaran, değişken toplum koşul ve ortamları içinde kışoğlunun değişmeyecek tekil yalnızlığını, nâçarlığını göstermekte buldu.

Yakın bitkiler, esnek ağaç dalları fırtınalarda birbirine kârıştır. Çıkan sesler sadece rûzgâr uğultuları mıdır; dalların, yaprakların içli iniltileri de yok mudur bu seslerde; kesin olarak bilemeyiz. Topluluklarda karşılıklı güçleniyor, eh ne de olsa, kişisel kaygılarımızı bir süre az çok unutuyoruz. Lâkin beraberlikler ne kadar sürer ve ansızın içimizi dolduran yalnızlık duygusuna nedir bizi çeken? En yakınlarınıza bile, ancak bir yere kadar açılabilceğimiz mi; bir yerde artık her şeye tek başımıza katlanabileceğimiz mi?

Beni Ziya Osman'a, bir madde ve mânâ olarak hep insanın bu kaçırılan tarafı yaklaştırdı. Sanatta içtenliğin bir erdem olduğunu ben bir onda gördüm. Eserine katıksız bir saygıyla bağlı oluşu, yazdıklarını süslemekten onu alıkoyuyor, bu gösterişsiz haliyle belki çarpıcı olamıyor, yalnız şiirin ölmezlik suyunu, ana pınarı bulmuşların iç rahatlığıyla, kâğıtlara durulmuş, arınmış yaşantılarını sessizce aktarıyordu. Alttan alta o mısralara uzak, yaşlı bir türkû ürperişi veren neydi? Birçok

değerlendirmelerde, mutlu çocukluğuna aşırı bir özlem yüzünden mutsuz bir şair olarak gösterildi. Mutsuzluğu, ölüme bir kurtuluş gibi bakması; çocukluğuna o aydınlıkları serpen yakınlarına şimdi uzak kalmış olmanın üzüntüsünden mi doğuyordu sadece?

Bir sanatçının tutku, korku ve saplantılarının gerçek nedenleri; dönem dönem hayatının ayrıntıları iyice bilinmedikçe, elde güvenilir monografiler olmadıkça açık seçik anlaşılamayacaktır. Sanatçıyı yakından tanıyanların biraz biraz değindikleri, çok kere bir vefa duygusuyla sergilemekten çekindikleri çapraşık bir hayat yapısını, ne çare, ancak dolaylı yansımalar oranında, kalan eserdeki ipuçlarından çıkarmak gerek. Ziya Osman bütün içtenliğine rağmen, iç dünyasının büyük bir bölümünü, asıl tasarılarını bir yerde kaçırdı şiirlerinden; oysa ona ahretle, ölümlle, Tanrı'yla beslenmiş o temiz şiirleri sanatı değil, hayatı yazdırmıştı. Fakat haklıydı, çünkü bazı şeylerin yalın, fakat karanlıkta kalması gerekiyor.

Ne zaman bir şiir yazmaya kalksam önümde hep Ziya Osman Saba. İnsanın bir kaderi gibi, bir ya da ancak birkaç şairi olmalı.

(Varlık, 687, 1 Şubat 1967)

Şairim Ziya Osman Saba

Ölümünün yirminci yılı dolarken aklıma Edib Ahmed geliyor, ikisi arasında bir yakınlık görüyorum: Menkıbede *Atabetü'l-hakayık* (Hakikatler Eşiği) şairi Edib Ahmed, dört fersah uzaklıktaki konutundan her gün Bağdad'a, Hanefî mezhebinin kurucusu İmâmîâzam Ebu Hanîfe'nin derslerine gelir; akşam, o kadar yoldan gene yayan kendi barınağına dönermiş. Dershânenin de en gerisinde otururmuş Edib Ahmet. Bir gün, en çok hangi öğrencisinden hoşnut olduğu sorulunca, İmâmîâzam'ın cevabı şu olmuş: "Hepsi iyidir, lâkin o dört fersahlık yoldan gelen ve en arkada oturan, gözleri görmez Türk, bütün öğrencilerimden üstündür."

Şu yeryüzündeki 47 yıllık kısa hayat yolunu hep şiire gidiş geliş arasında tamamlayan Ziya Osman'ın da gözleri, Edib Ahmed'in gözleri gibi dünya fesatlarını, düşmanca kıyımları görmüyor, "hayatın çiçekleri ürperten uluması"nı, "çakal sesli açlık, kurt hırsı, develerle kin" dediği bayağılıklarla kendi arasına bir perde çekiyor; bağrında yer etmiş ve üstüne titrediği zengin, temiz bir içdünyaya bakıyordu. Ziya Osman da, Edib Ahmed gibi, göze batmamak için en arka sırada bir yere sessizce oturuyor, sanki ıssız bir cami köşesinde, تنها bir mezarlıkta murakabeye dalıyor, evrenin sırlarını düşünüyordu. Ömrü bu "içe kapanış"la geçti. Feragat nedir, kanaat nedir, tevekkül nedir; iyilik, iyi niyet, bağışlama, vefa nasıl olur, biz bunları, insanı olgun kişi eden daha nice erdemleri hep ondan, onun şiirlerinden öğrendik.

Bir konuşmasını bitirirken söyledikleri ne kadar anlamlıdır: "Hemen hemen sadece kendi hayatımdan, evimden, ma-

hallemden bahsetmişsem, demek ki başka evlere girememiş, memleket gezememiş, başka hayatlar tanıyamamışım. Yoksa başka insanlardan, kim bilir belki yalnız onlardan söz ederdim. Hâtıralarımı, dediğiniz gibi, kendim tesbit etmeseydim de, bir başkası, meselâ beni yakından tanıyan bir sanatçı yazsaydı, acaba ben, bir insan olarak 'sosyal endişe' konusu olamaz mıydım? Her sanatçıyı olduğu gibi kabul etmek zorundayız. Ona bir sosyal fonksiyon teklif edemeyeceğimiz gibi, onu sosyal fonksiyonu yok diye de yeremeyiz. Yasak değilse, ben de kendi kendimi anlatmış olayım! İnsan insana benzer; bana benzeyen ve daha dünyaya gelip bir gün benzeyecekler, kendilerini bende bulacaklar çıkar." (1954)

Ve çıktı. Kendilerini Ziya Osman'da bulanlardan biri de her zaman ben oldum. Onun ölümünden sonra da çok şair verdik toprağa; çoğunun yasını tuttum, bir kısmını unuttum ne yazık. Ama yalnız Ziya Osman'dır ki, çevresinde bir hâle, olanca aydınlığıyla bende anısını sürdürüyor.

Bu sadece, onu da az çok yakından tanımış olmamdan gelmiyor; şiirlerinin bende bıraktığı duygu beraberliğinden, yaşantı birliğinden doğuyor. Ruh yapılarımız arasında ortak yanlar bulunduğunu da söyleyebilirim, ama onun bende yarattığı saygı, sevgi; daha çok, şiirlerindeki yalınlıktan, şiiri hayatının tek amacı yapmasından, ne derlerse desinler sadece iç dünyasını yazmasından olsa gerek.

Ziya Osman'la hiçbir tedirginlik, hiçbir ürküntü duymadan, içinde bir huzur ve sükûn, rahatça oturabilir; hiçbir incitici karşılık ve davranışta bulunmayacağını bildiğiniz için nezaketini kibarlığını denediğiniz için sıkılmadan, içten konuşabilir ve onun bütün şairlere ve şiire açık; ne kıskançlık, ne haset, ne küçümseme, âdeta bir ermiş olduğunu hemen anladınız. Namık Kemal'in Ziya Paşa için söylediği mısra, belki asıl, Saba için geçerlidir: "Bir ziyâdır hâke düştü arşa etti in'it-âf". Ziya da toprağa düşmüş, ama tekrar gökyüzüne yansıyacağı, kavuşacağı vakti bekleyen tanrısal bir ışık gibiydi, evet öyle biriydi.

Değişen İstanbul karşısında değişmeyen çocukluk-gençlik anılarına sarılmış, kendi ölçüsünde, az şey yetiyor felsefesinde

bir hayatı sürdürürken; kültürüne, öğretim derecesine karşılık, ikbal ve şöhret tutkularından uzakta ufak memurluklarla yetinirken, ancak bir vefa idi onu ayakta tutan: Şiire karşı büyük saygısı! İstanbul Millî Eğitim Basımevi Tashih Bürosu şefliğindeyken, yani beş yıl kadar sürmüş son geçim uğraşlarından birinde, dizgi provalarıyla müsveddeyi karşılaştırmada gösterdiği titizlik, bir harflik olsun dizgi yanlışı kalmasın diye aynı kâğıtları tekrar tekrar denetleyişi gözümün önüne geliyor. Biraz da niçin fazla şiir yazmayışının, niçin kendini rastgele ve acele gösterme yanılığlarından, reklamlardan kaçışının kanıtıdır bu.

Şiirde ince bir ses ona yetiyor, ayrık otları gibi bitiveren yeni akımlardan, başka doğrultulardan, mizâcına ters düşen sloganlı, sert frenli anlatımlardan; alışageldiğinden, vazgeçemeyeceğinden bıkip başkasını denemekten kendini uzak tutuyordu. Ziya Osman sesi, âvâzeyi bu âleme bir İsrâfil sûru gibi salan Dâvud sesi olmuyor, ezgisi gündelik hayatın şamatalarında ancak kulak verilirse duyulan, o zaman da tesellisini, iç aydınlığını beraberinde getiren bir sessizliğin sesi oluyor, hüznü ve sevinci iç içe evlerde odalarda, eski bir İstanbul yankısı oluyordu. Kişilik denen, tutarlılık denen şey de zaten sanatçıda kendine özgü ayrı bir dünya, özel bir ses değil midir? Ziya Osman'ın sesi hiç çığlığa dönüşmedi, bir isyan ya da yergi olmadı. Teslîmiyet, tevekkül, Tanrı'ya sığınış, Tanrı'dan merhamet ve rahmet bekleyişi bu ses.

Bir anma yazısında neler yazılır? Bir bağlılık tekrarlanır, bir benimseyiş hatırlatılır, zamanın bulanıklaştırdığı bir güzel anılar toplamı, yitikler havuzunda gözlerimiz önünde canlanır ve güzeldir sevdiğimiz şairlerle olmamız.

Çünkü biz de ölüme, içimizde anıları hep taze sürüp giden bazı şairlerden kuvvet alarak ve onlarla birlikte gidiyoruz. Adı Ziya Osman'dır, kuvvetim olan bir şairimin adı. Öleli yirmi yıl oldu.

(*Milliyet Sanat Dergisi*, 217, 4 Şubat 1977)

Bir Doktor Öldü, Hikâyeciydi

Gazetedeki ölüm duyurusunda (*Cumhuriyet*, 9 Mart 1977) birkaç akrabasının adları, yakınlık dereceleri sıralanıyor, sonra da “Dr. Fikret Ürgüp bu dünyadan kurtuldu. Cenazesi 9 Mart 1977 çarşamba günü ikindi namazı kılındıktan sonra Çengelköy’deki aile mezarlığında huzura kavuşacaktır” deniyordu. Kim yazdıysa (yoksa çok önceden kendi vasiyeti miydi?) ne kadar yalın ve içten bir gerçeği dile getirmişti. Sanatçı kişiliğini bilenler için zaten gereksizdi hikâyeci olduğunu belirtmek; bilmeyenler içinse, artık bundan sonra hatırlatmak değmezdi!

Rahat günlerde ve huzurda bir boşluk yaşayan; yazdıklarını ancak acılarda, yitik ve sıkıntılarda yazanlar vardır; belki ben de böyle olduğum için, nedenler arasında farklar da olsa, Fikret Ürgüp’ü biraz da bu yüzden seviyordum. Onun yazması için de gerilim, gerginlik ve sarsıntı gerekiyordu. Ölümle de çokluk böyledir, bir yazma kapısıdır. Sağlığında yazamayıp ölümlünde yazmak. Ölümle bazan birdenbire beni zorlayan şey, bir bağışlanma isteği midir? Ölüler bağışlamaz, ama tek olan ölümün sonrasında çeşitli yaşamalar, unutulmayışlar da var.

Birkaç yıldır ağır bir hastalık geçirdiğini biliyordum. Neydi hastalığı? Adını, ayrıntılarını bilmiyorum, öğrenmek de istemedim. Bir hastanedeydi, hangisi, onu bile bilmiyorum. Öğrensem gidebilir miydim? Ziyaret günleri, saatleri nerden nasıl öğrenilirdi? Kalkıp gitsem kapıdan çevrilebilirdim. Ne nöbetçi doktora kadar ulaşım özel bir izin koparmak, ne de hastane kapısından bir hademeyle, yazılı bir hatır sorma, bir geçmiş olsun deme kartı göndermek benim harcam değildi. Becerikli olmak, hayat adamı olmak da bir ilimdi.

Çok seyrek karşılaştığım, konuştuğum Fikret Ürgüp'ü sanatçı yönüyle pek beğenirdim. Tekrar tekrar okuduğum pek az hikâye yazarlarından biriydi. Ona bir de mektup yazmış olmalıyım ki, 17 Mayıs 1969 tarihli bir cevabı duruyor bende:

"Ne kadar sevindim bilmezsin mektubuna. Yazıyorum, yapıyorum, kimse takmıyor. Senin anlayacağını zaten biliyordum, onun için yazdım, çabaladım, yaşadığımı anlatmak istedim, sana ve birkaç kişiye. Lodos Hikâyeleri'nin önsözü bunu anlatır. Kimse bir şey yazmadı bu işler üzerinde şimdiye kadar. Ama ben yaşıyorum, seviyorum, dayanacağım."

Fikret Ürgüp'ün iki kitabı var: *Van* (1966), *Kısa Lodos Hikâyeleri* (1968). Kendi bastırdı. Şimdi hangi kitapçılarda bulunur? Yoktur. Doğru dürüst piyasaya bile çıkaramadı, tezgâhla ma nedir bilmiyor, hattâ tam adamını bulmuş, bana soruyordu o mektubunda: "Bir yol gösterebilir misin?"

Kısa hikâyelerdi bunlar. Bazıları, kendi deyişiyle "çok kısa hikâyeler". İki kitabında toplam 42 hikâye. *Van* kitabını *Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü*'nde (1971) şöyle değerlendirmişim: "Sık mecazlar, alegoriler dokusu. Olayları değil, izlenim ve atmosferleri belirliyor. Hepsine çağımız insanının bunalım ve yalnızlıklarını, geçerlikteki değerlere yabancılaşmasını duyuran birer deneme, Franz Kafka esprisini güzel özümlemiş birer düzyazı-şiir gözüyle de bakabiliriz. *Van* kitabında Ürgüp karakteristiği, en belirgin çizgileriyle, Yolculuk, Van, Orada, Tenis Topu, Hatırlayış vb. örneklerinde açıkça görülür."

Ürgüp'ün kendi kaleminden hikâye anlayışı, *Kısa Lodos Hikâyeleri* kitabındaki önsözde dile gelmişti: "... Çok kısa hikâyeyi anlamak, hissetmek güç ister. Okuyanın kendine yabancı gelecek yaşantı parçalarına, kendi hesabına iştirak etmesini gerektirir. Gerçek üstü olmayıp sahici gerçek (süperrealizm) insan yaşantısının üç değişik alanını birden içine alır. Onların bir karışımıdır: Bilinç, bilinçaltı ve rüya. Süperrealist hikâyeyi okuyanın, yazarı ve kendini bu üç alanın karışımı şeklinde anlamaya, kapıları açık olması gerekir. (Bu da olur mu?) şaşkınlığından kurtulmak. Hepsi kısa hikâyelerdir. Pul koleksiyoncusunun, Saksunya vazodan içtiği şekersiz Vermut'tur kısa hikâyeler.

Van hikâyelerini bastırmıştım. Bir kadın okumuş, – kork-

tum, dedi. Korkacak bir şey yoktu. Ne rüya, ne uydurma. Yaşantının ta kendisiydi.

Van'a gittin mi, diye soranlar oldu. – Hayır, ben Van'ı Haydarpaşa'daki trenciler arasında yaşadım.

— Olur mu böyle şeyler? Olur gibi yazmış. Adamı kapatmalı. Deli mi nedir? diyenler oldu. Ne deli, ne bir şey. Ne ayıp, ne günah. Apaçık, sahici insan gerçeğinin yaşantısından parçalardı kısa hikâyeler. Yaşanırken başkadır. Yazılınca sanat olur, eğer okutturuyorsa kısa hikâyeler...”

Ayrı bir üslûp sahibiydi Ürgüp, özgün, taze, çarpıcı biçimlerdeydi hikâyeleri. Yazıları uzun bir süre *Yeditepe* ve *Varlık* dergilerinde yayımlanmıştı. Sait Faik'in dostu ve doktoru olmuştu. Sait üzerine en içtenlik dolu, en aydınlık yazıların çoğu onun kaleminden çıkmıştır. O da Sait Faik gibi dünyada rahatlıklar içinde hep bir yadırgamayı beslemiş, büyütmüş, kendi dünyasını boşluk, tedirginlik, uyumsuzluk alanında kurmuş bir sanatçıydı.

— Görüşelim! derdi, bindebir karşılaştığımızda. Telefon numarasını verirdi. Ara beni!

— Ararım, görüşelim!

Ama neyi görüşecektik? Onun hayatı başkaydı, benimki başka. Hikâyeleri bana yetiyordu.

Cenazesini Çengelköy'deki aile mezarlığında toprağa verirken çevreme bakındım. Tanımadığımı aile fertleri, sonra sanat dünyasından birkaç tanıdık: Leylâ Erbil, Suavi Koçer, Ertuğrul Şevket ve Mîna Urgan. Hepsi bu. O akşam radyo, gene o gün bir başka mezarlığa gömülmüş bir gazetecinin (sıradan bir hikâyeciydi o da) töreni üzerine bilgi verdi; Gazeteciler Cemiyeti sahip çıkmıştı ona. Ve Fikret Ürgüp, bu ilginç hikâyeci, gelebi- len beş on kişinin önünde sessizce gömüldü. Hayattır ve cenazelere işimiz engelimiz yoksa, yakın bir yerse ya da çok önemli kişiye gidebiliyoruz. Doğaldır ve ölümse ölümdür. İster çok kişi, isterse yakınlar, uzaktan sevenler, kim o gün boşsa. Fikret Ürgüp, o hikâyeleri yazan, eminim, bunları çok iyi anlardı. Her sanatçı sevdiği sanatçılarla ölüyor, sonra gene, birkaç saat geçince, uzun kısa yeryüzünde yaşamasına koşuyor. Gemiler geçtikten sonra, deniz üstü dalgasız.

(*Varlık*, 835, Nisan 1977)

Alangu'nun Yolu

Tahir Alangu'yu 20 Haziran çarşamba günü toprak anamızın kollarına bıraktık; Tanrı'nın rahmetinde rahat uyusun son uykusunu! Alangu'nun 57 yıllık ömür yolu, taşlı, dikenli, zahmetli bir yoldu. Onun ancak nelerden sonra, şu son on, on iki yıl içinde bir düzlüğe çıktığını, görece bir rahata erip gönlünce bir çalışma düzeyine kavuştuğunu bilenlerdenim. "Bes ki hicrânındadır hâsiyyet-i kat'î-hayat / Ol hayat ehline hayrânım ki hicranındadır" demişti Fuzûlî: "Sensiz yaşamak ölumdür, o yüzden senden ayrı, senin uzağında olup da yaşayabilenlere hayranım" demişti. Alangu, çocukluk ve ilk gençlik yıllarını ayrılıklarla yokluklarda geçirdi. Taşını, harcını parça parça kendi yaratıp taşıyarak, barınağını kendi kurdu. Yorulmasız topladığı malzemeye geleceğe güvenilir yapılar, yapıtlar yükseltiyordu ki, her şeyi ansızın bıraktı gitti.

"Ol hayat ehline hayrânım sessiz / Döşerler / Çok az kimse geçtiği kaldırımını / Sonra onca emeği sayarak hiçe / Toplar taşlarını bir karanlık gece / Yorgun yola çıplak / Döşerler."

Bu şiir şimdi sanki Alangu için yazılmıştır. Ona, ansızın susmuşluğuna uygundur, ona yakışır. Gün boyu, yarım yüz-yıl, bir muhkem kaldırım döşeyip de hava kararırken, birdenbire, harcadığı bunca emeği hiçe sayarak taşlarının hepsini söken, hepsini sırtlayıp yola düşen, çekip giden: Alangu'dur bu. Döşediği kaldırımın iki geçesinde kunt yapılar yükseltmekten sanki birden vazgeçen Alangu. Çünkü bu kaldırım yeniden yapılmayacak, beklediğimiz yol öylece kalacak, yapılar yükselmeyecek. Çünkü bir araştırmacının, bir edebiyat erinin zamanla biçimlendireceğini umduğu o dosyalar, o zarflar,

o kutular, o yığın yığın fişler malzeme — artık bir daha onlara kim el atar, kim onları giden kadar titiz bir düzene sokar, yayına hazırlar? Bu sabır, bu zaman kimde var?

O sabır, o zaman olsa bile, eleştirme, inceleme, araştırma da şiir gibi, hikâye ve benzeri gibi bir kezliğinedir. Ne kadar bilimsel bir yanı olsa, yazarının sezgisine, bakış açısına, dünya görüşüne, üslûbuna... bağlı bir çalışmadır. Alangu, yazış biçimini, değerlendirme yöntemini birlikte götürdü. Ve üzücüdür: Hikâyecinin, romancının, şairin, denemecinin eserleri zamanla tekrar basılır da, peteğinde bıraktığı bal durduğu yerde çoğalan bir kutsal besin, bir kudret helvası gibi bozulmadan, azalmadan kaptan kaba, kitaptan kitaba geçebilir de, araştıracının, incelemecinin eseri, ölümüyle birlikte boşalmaya, kurumaya, unutulmaya başlar. Çünkü yeni arılar o eserden kendi katkılarıyla yeni petekler doldururlar zaman kovanında. Ve geride ilk araştıracının, ilk derleyicinin eseri değil, sadece adı kalır.

Alangu, eski arkadaşımdı. 1931'de Kabataş Erkek Lisesi ortaokul ikinci sınıfında başlayan bir dostluk, kırk yılı aşarak bugüne kadar geldi. Dostluklar da engebeli yollardır, insanı yorar zaman zaman. Araya kopuşlar, içerleyişler, ayrılışlar girer. Ve yakın iki kişi, sevişen iki ruh arasında akan ırmak, hep diriltici, dinlendirici değildir. Hırçınlaşır, puslanır, kıyıları arasındaki bağlantıyı söker atar bazan. Niçin saklamalı: bizim de aramızda anlaşmazlıklar, görüş ayrılıkları olmuştur. Ama bunlar kısa sürer, özlemlili dönüşleri önlemezdi hiç. Bütün gerçek dostluklardaki gibi.

"Sever hayatı beşer, tâ ser-i mezârında." — Ölüm kuşu çizginir, dolanır da üstümüzde, kondurmayız. Alangu da tedbir almayı çok ihmal ettiği hastalığında ölümü hiç düşünmedi. Çoğumuz gibi, geleceği, yarınları kollayan, bekleyen tasarlardan güç alıyordu. Takatının gitgide kesilmekte olduğunu görmüyor ya da görmezden geliyordu. Çok yorgun bedeni, işte ondan, pek âni ve çetin bir hesap sordu.

Ölümler hemen anıların da elinden tutuyor, onları da alıp geliyor mezar başına. Oysa acıların uzağında tutmak gerekirdi çocukları. Artık yetim yoksul kaldıklarını daha şimdiden

duyurmamak gerekirdi. Yaşlı başlı, görmüş geçirmiş oldukları için serinkanlı olmaları gerekli yaşayanların arasında, gidenin kendilerinden neler götürdüğünü tam anlayamadan, ürkmüş tedirgin dolaşır bu çocuklar. Anılar yani. Oysa ölenle kalanlar arasında ortak anılar, gemiler gittikten çok sonraları bekleme-lydiler. Evlere dönülünce, bir gamlı sessizlikte, susmalarımıza bir anlam veremeyerek yüzümüze bakmalı, bağrımıza sokul-malıydı bu anılar. Ama onlara da söz geçiremiyoruz: Sarsıntı-nın, şaşkınlığın daha ilk dakikalarında doluyorlar çevremize.

Çünkü kırk şu kadar yıl, acı tatlı anılar toplamı! Alangu tezgâhını kurmuştu, en verimli çağında öldü, erkendi. Masal-lar dünyasında çalışacak, hikâye ve roman tarihimizi enine boyuna yerli yerine koyacak, Sait Faik ve Kemal Tahir monog-rafilerini yazacaktı. Kaldı. Fakat başardıkları, yayımladıkları da, hayatını bir düzene koyma güçlükleri arasında zamanla savaştığına tanıktır. Kitapları, dergi ve gazetelerde yüzlerce tanıtma, eleştirme, değerlendirme yazıları, yüzlerce sayfa, ça-ba; çalışkanlığına tanıktır.

Öyle, gene de gıpta ettiğim bir ölümdür Tahir'in ölümü. Hiç değilse temiz ölüm. Yataklara bağlanmış, ağır ve şifasız bir hastalıkla, kocamışlığın, elden ayaktan düşmüşlüğü'n sefa-letinde, uzun süre, madde ve ruh azapları çekerek, acınmalara konu, nelerden sonra ölseydi daha mı iyiydi?

Bu benim, onun hakkında, bir ikindi üstü, bir sarsıntı üstü ilk yazım. Bilmem, belki daha sonra başka yazılar da yazarım. Şimdi çocukları; yani anıları susturdum, yatırdım, uyuttum. Bu uyuşukluğumda onlar uyusun şimdilik.

Şimdilik, şu anda, benim huysuz, hırçın dostumla göz gö-zeyim: Çünkü tombul, etli parmakları, objektife yakınlıktan daha da iri, ikisi arasında bir sigara, etli dudağı biraz sarkık, gözlüklü bir resmi, şimdi karşımda, bu değindiğim zor duru-mu; boşalmışlık, çökmüşlüklerde gecikmiş ölümlerin yarata-cağı zor durumu, özellikle bana duyurmak ister gibi, kıs kıs gülüyor. Tahir Alangu doluyken, yorgunluktan öldü.

(Varlık, 791, Ağustos 1973)

5. Ölüm Yıldönümünde Tahir Alangu

Rauf Mutluay yeri gelir, anlatır, bir yazısına da almıştı: Tahir Alangu bir dost evinde uzun sürmüş bir özlemi, günlerin yalnızlık ve yorgunluklarını gidermek için oturlan sofrada, önce büfedeki içki şişelerine bakmış ve sormuş ev sahibine: “İçerde daha var mı?” —“Yok, Hoca! Yetmez mi?” —Davetli sayısını gözden geçirmiş, başını sallamış Alangu: “Yeter, yeter ya, artmayınca yetmez, sen hele bir şişe daha aldır!”

Doğruluğunu birçok olgularla kanıtlayabileceğimiz, Alan-gu’nun bu “özlüsöz”ünün, “artmayınca yetmez” sözünün örneklerini ben daha çok, sanat alanında görürüm. Durduğu, kaldığı yerde kendiliğinden çoğalmayan; zaman içinde azalma, erime, unutulma olasılıklarına karşı, önceden önlemler almamış olan bir şöhretin, yani artmayan bir şöhretin yetmediği, evet, daha çok sanat-edebiyat alanındaki nice nice hazin örneklerde görülür. Yazar, çizer, bunca tutkulu çaba, ömrümü verdim bu işe, yaptıklarından hiç değilse şununla, şununla, şununla unutulmam ben.. deriz. Ah, ne boş ümit! Konturlarımız gittikçe daralır, belirsizleşir ve bir gün sonsuz sularda silik bizim bütün çabamız.

“Çalıştı, yapmaya çalıştı” derler yazılarda bir sanatçı için. “Yaptı” denilemiyorsa, ilk söz biçimindeki bir yargıda bir azımsama, bir küçümseme bulunduğu yadsınamaz.

Alangu, yapmaya çalışmamış, yapmıştı. Ne şairdi, ne hikâyeci, ne romancı. O bir eleştirmeci-ydi; şairleri, hikâyecileri, romancıları tanıtmaya vermişti kendini. İyi yazar olduklarından, ilerde şüphe edilecek bazı kişileri bile, inanarak destek-

lemiş, övmüş, tanıtmıştı. Sanatın nankör koludur eleştirme. Eleştirmeci, alkış tuttuklarını dahi tam memnun edemez; iyilik, bazan düşmanlık yaratır hattâ; sanki büyük değerinin küçük bir eleştirmeci tarafından belirtilmesi, sanatçının yüce onurunu kırmıştır; ölümler beklenir, eleştirmeci ölünce de, uygarca, insanca bir kadirbilirlik örneği dahi gösterilmez. Sanki o hikâyeci, o romancı, sağlığında komplimanlar yaptığı, en içten gülücüklerle kucakladığı eleştirmeciyi ömründe görmemiş, hiç tanımamıştır. Kitaplarımız üzerine övgüler döşenmiş, en azından onları okumak zahmetine katlanmış kişilere, ölümlerini sanki fırsat bilerek bu ebedî sırt çevirişimiz, sanatçı dürüstlüğünden bizi şüpheye düşürse gerek.

Alangu, sevilen bir kişi gibiydi, sevilmezdi. Bugün hayatta birçok eleştirmenler için de geçerli bu. Eleştirmeci, sanatçılar için çalışır (elbet tuttukları vardır ve tutmadıkları. Bu, onun doğal hakkıdır, zevkidir. Sanatçı özgür de eleştirmeci neden olmasın?) ama fesat sanatçı yalnız kendi şöhreti, kendi "istikbali" için kullanmaya bakar eleştirmeciyi; yüzüne güler. Çokluk her zaman böyle bu. Ahmet Hâşim'in *Bize Göre*'sindeki "Münekkit" denemesinden daha açık, daha çarpıcı kim yazdı bu gerçeği.

Alangu, Nurullah Ataç'tan sonraki dönemin odak noktasıydı. Edebiyat ürünleri, ışınları ona çarpar ve çevreye ondan yansırı. Kitaplar, kitaplar, kitaplar arasında, bazan da abartmalı bir hoşgörüyü, beğendiklerine dikkati çeker, ısrar ederdi. Yanılmaları kendinde kaldı, ama yanılmadıkları konusundada da, Alangu'dan bugüne fazla şey kalmadı.

Neden kalmadı? Tek satırlarını bile ziyan etmemek kaygısıyla fırsatlar yaratıp kitaplar sıralayan yarım-eleştirmeciler, haklılar bir bakıma. Dağ gibi yazıları dergi, gazete yapraklarında sararmış bir eleştirmecinin inanç çizgisini araştırmak, izlemek kolay mı? Ve eleştirmeci, susinekleri gibi bir günlüğüne yaşar böyle olunca. Ölümüyle, artmadığı için kalmaz, yetmez yazdıkları.

Alangu iyi ki birkaç aşılmaz kitap bıraktı: yıllarını verdiği *Ömer Seyfettin Monografisi*'ni, *Cumhuriyetten Sonra Hikâye ve Roman* incelemesini, iyi ki kitap olarak bastırdı. Masal der-

leme ve çalışmaları da, edebiyat alanındaki kulis, rekabet ve ayak kaydırma oyunlarına karşı, zaman zaman başını dinlemeye çekildiği zengin, vefalı bir hayal dünyası oldu.

19 Haziran 1973'te ölen Tahir Alangu, hiç değilse toprağa verildiği gün, yılda bir ziyaret edilen mezarı dışında, artık "süslenmiş gemilerin açıktan geçtiği bir diyar" gibi şimdi.

(Milliyet Sanat Dergisi, 281, 12 Haziran 1978)

Siz Muhteşem'i Tanıamazsınız...

Antreden içeri girince sağa düşen koridorun ta sonundaki oda. Küçük olmasına rağmen kürsünün sağında iki, karşısında üç, toplayınca beş pencereci oda. 949/950 ders yılında Edebiyat/C idi burası. Yandaki camlar, okulun servis kapısı önünden biraz dik bir meyille inen taşlı bir yola bakıyor, birkaç at kestenesi ağacının mânâlandırıldığı yüksek bir duvar, bu yolun sağına düşüyordu.

O sınıfta o sene kaç kişiydiler? 25'le 30 arası galiba! Birkaçının ismini veremez misiniz? Unutkanlık fena şey; eski not defterim yanımda olsaydı size her öğrencinin senelik hikâyesini de, zahmetsiz anlatabilirdim.

Ben dış dekorlarıyla, kürsü ve sıralarıyla bu odayı her hatırlayışında Muhteşem Sünter'i düşünürüm. 668 Muhteşem Sünter. Cümleyi şu şekilde değiştirmek de mümkün: Muhteşem Sünter'in hâtırası, peşi sıra, onun okuduğu sınıf sınıfı derinlerden yüzeye çıkarır.

Öğretmen kürsüsü yüksekçeydi; kürsünün hemen önündeki sıra aksine fazla mı alçaktı ne Muhteşem sıranın başında biraz derinde kalıyordu.

Bir gün bana ilk şiirlerini getirdi: Sekiz-on şiir. "Hangi şiirleri okuyorsun?" diye sordum. Bu işe bir eğlence bir oyun gözüyle bakmadığını; şiiri bir ürperti gibi günlerinde, büyüğü bir ses gibi gecelerinde duyduğunu, hazırlıklarından anlamıştım. Verdiği şiirlerden birinde bir beyit, iç dünyasına tercüman oluyordu:

*"Hayatım için besleniyor
Ondan, bundan aldıklarım."*

“Hâlisle sahteyi karıştırabilirsin!” dedim. “Bir kuyumcu ustası-na benzedim: Gözlerim, parmaklarım terbiye gördü!” dedi.

Bazan: “Muhteşem” derdim. “Senin için varsa yoksa şiir bu dünya!” İnce dudaklarını kısarak memnun ve çekingen, gülümserdi. Bazı dersleri sevmediğini, ne kadar çalışırsa çalışsın işte bir türlü içinden gelmediği için zorluk çektiğini söylerdi. Susardı. Meşhur olduktan seneler sonra, lisede okurlarken sevmedikleri, ürtükleri dersleri sayıp döken, geçmişin irkilişlerini itiraflarına sindiren sanatkârları düşünürdüm:

*“İliklerime işlemiş tembellik,
Uyumaya bayılıyorum işte,
Okuyup okuyup uyumak
Günün her saatinde.”*

Muhteşem, bu dediklerini yapıyordu. Ama içindeki dürtüyle ders kitaplarından çok, sanat eserleri okuyor, Fransızcasını ilerletiyordu.

*“Nerden girdi aklıma
Kızacaksınız belki.
Örümceğin, karıncanın yanında
Bizler neyiz ki!”*

diyor, kazançlarını az bulmanın üzüntüsü içinde her gün az daha hızlanıyordu.

*“Bir de işin benim için olanı var
Hiç yalnız kalmamışım, ne dersiniz?
Düşünürken bile
Bir yığın insanlar.”*

Kalabalıklardan yalnızlığına geçiyor, bir yığın insanın düşüncelerini kontrolden sonra yeni görüşlere varıyordu.

O ders yılının sonunda Muhteşem Sünter, kişiliğini bulmuş bir şairdi artık. Bu işi hâlis sanatkâr gibi bu kadar az zamanda bir başına başarmıştı.

Kazançlarımızda kayıpların payı! Bunun azabını her sanat-kâr gibi Muhteşem Sünter de duydu. Tahsil hayatı zahmetli geçmiş, çeşitli talihsizliklere uğramıştı. Tesellisini sanatında buluyordu. Bazı dergiler, tektük şiirlerini de bastılar. Tezgâhında kumaşını dokumaya bakıyor, tanınmaya hevesli görünmüyordu. Rilke gibi: “Şöhret, arsasına baskın eden kalabalıklar yüzünden taşlarının yerleri bozulan bir yapının resmen yıkılışıdır.”

Sünter'den geçenlerde Tavas damgalı bir zarf geldi, içini açtım, beş yeni şiir. Mektup yok, hayır, tek satır olsun yazmamıştı. Hayatımızın renkleri şiirlerimizde ışıldarken mektuplara ne hacet!

(Dönüm, Kabataş Erkek Lisesi Öğrenci Dergisi; 1, 1 Mart 1952)

Halk Hikâyelerimiz ve Halk Kitaplarımız

Halk hikâyelerimiz, izledikleri doğrultu, yaslandıkları bildiri açısından özetlersek, ya kahramanlık öyküleridir, ya da aşk hikâyeleri. Ben; Kerem ile Aslı, Elif ve Mahmud, Asuman ile Zeycan, Derdiyok ile Zülfüsiyah.. gibi, daha çok kız-erkek iki kahramanın ismini kitaba başlık yapmış bu aşk hikâyelerini taşbasmalarından okudum. On beş kadardılar. Üniversite öğrenciliğim sırasında bir Alman Türkologunun bir araştırmasını (*Türkische Volksbücher* = Türk Halk Kitapları) Türkçe'ye çevirmeyi aklıma koymuş, çevirirken de halk kitaplarımızdan alıntıları doğrudan doğruya çeviriye kaynaklık etmiş asıllarından aktarmak için o taşbasmalarını edinmiş, okumuştum. Tıkız, acemice, ilkel, eksik, fakat tatlı, sevimli birer kısa romandı o taşbasmalar benim için. İçlerinde imtihanlar vardı, hikmetler vardı, bir sevdanın zaferi uğruna, murada erme, murat alıp verme yolunda neleri, neleri göze almalar vardı.

Nasıl çıkmışlardı ortaya? Yazmaları yok çoğunun. Çoğu sözlü gelenekten birdenbire taşbasmasınadönüşmüş olmalılar. Pertev Naili Boratav, halk hikâyelerinin bilinen yazmalarının Âşık Garip, Asuman ile Zeycan, Kerem ile Aslı gibi tanınmış beş altı hikâye ötesine geçmediğini belirtiyor ve en eski taşbasmalarının 1863-1866 yıllarında yapıldığını söylüyor (*Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği*, 1946, s. 206, 210). Avrupa'dakilere benzer ilk hikâye ve romanlarımızın yazılışı 1872'lerde- dir, bunun için Şemsettin Sami'leri, Ahmet Mithat'ları, Namık Kemal'leri beklemek gerekmişti. Buna göre taşbasması halk hikâyelerimiz daha kıdemli, öncü, değerleri ve teknikleriyle bizim, bize özgü. Bu hikâyelerin tutkunlarından ressam-de-

nemeci Malik Aksel'in "Masalların Sevgilileri" yazısının giriş bölümünü hatırlayalım: "Bugün hâlâ büyük bir topluluk Şah İsmail ile Arapüzengi, Âşık Garip ile Şah Senem, Âşık Kerem ile Aslı Han, Karacaoğlu ile Benli Kız, Hurşit ile Mahmiş, Koroğlu ile Selma hikâyelerini okumaktan bıkmamıştır. Eskiden Vezir Hanı'nda, sonra Çadircılar'da basılan Ali Raif Efendi'nin resimli kitaplarında, birbirlerine benzeyen taşbasmalarında öyle büyüleyici bir ifade var ki, yüzyıllar boyu bu eserler halkın elinden düşmemiştir." (*Sanat ve Folklor*, 1971, s. 231)

Birer Masal mı Bu Hikâyeler?

Yapılarıyla, dilleriyle, birbirinin benzeri ve kalıplaşmış başlangıç, gelişme ve sonuç bölümleriyle masallardan ayrılıyor bu hikâyeler. "Bir varmış, bir yokmuş, evvel zaman içinde.." diye başlar ve -di'li geçmiş kipiyle değil, -mişli geçmiş ile anlatılır masallar. Tekerlemeli olurlar. Mekân belirtilmez masallarda. Halk hikâyelerinde ise olayın geçtiği yer, gerçekliği bazan tereddüt uyandırır bile, bir coğrafya kesitidir, belli bir şehirdir. Olay, düzyazıdaki söz dizimiyle anlatılır, yalnız kahramanların duygu çalkantılarını dışa vuracakları yerlerde araya saz girer, saz eşliğinde şiir girer; ki nazım-nesir karışımı bu ikili anlatım da masallarda görülüyor. Halk hikâyesinde koşma biçimindeki bu manzum kısımlar, duyguyu yoğunlaştırmaya yarar, merakı çoğaltır. Aradan çıkarılırsalar ne olayın akışı durur, ne de yapı-çatı bir zarar görür bundan. Anlatımda abartma yoktur. Anlatan serinkanlıdır, hattâ çok serinkanlı. Organların, tehlikelerin abartılması masallara vergidir, inanılmaz şeyler daha çok masallarda olur. Halk hikâyesi sözden tasarruf eder, söz oyunlarına girişmez pek. Kestirmeden, özetler gibi nakleder olup biteni. Zamanı kısaltır, mekânı daraltır, dekor çizmez, yol süslemez, vakti yoktur sanki bunlara. Haya- li, mitosu çok ölçülü, hattâ hasisçe kullanır. Halk kitaplarının eski taşbasmalarında bu özellikler görülür.

Genellikle dört bölümden oluşuyor bu hikâyeler. Birinci bölümde konu, çocukların doğuşudur. Padişahın, beyin veya

bir tacirin çocuğu olmamış, tedbirler kâr etmemiştir. Bu yüzden mutsuz, varlıklı kişi, tebdil giyer, yanına vezirini, lalasını, bir can yoldaşını alarak derdine derman aramaya, yollara düşer. Çok gitmezler, karşılaştıkları bir derviş tanır onları. Onlar söylemeden bilir dertlerinin ne olduğunu. Dileklerinin gerçekleşmesi için ya bir elma verir onlara ("Asuman ile Zeycan", "Melikşah ile Güllü Han", "Kerem ile Aslı", "Şah İsmail" hikâyelerinde), ya dua eder ("Gül ile Sitemkâr"). Ya bir muskadır çocuk sahibi olmanın yolu ("Elif ile Mahmud"), ya da bir cami, bir çeşme yaptırmak ("Râzinihan ile Mâhıfırûze"). Denilen yapılır, çocuk doğar. Padişah da çocuksuzdu, veziri de. Tacir de çocuksuzdu, kâhyası da. Birisinin çocuğu erkek, ötekinin kız olunca bunlar büyüdüklerinde birbirleriyle evleneceklerdir.

İkinci bölüm, ayrı yerlerde veya beraber büyümüş çocuklar arasında yeşeren aşkın hikâyesidir. Bu aşk nasıl uyanır? Oğlan kızı ya rüyasında görür, ya kızın bir resmi eline geçer ("Kerem ile Aslı", "Elif ile Mahmud", "Melikşah ile Güllü Han"). Veya böyle birdenbire değil de zamanla başlar aşk. Birlikte büyümüş, birlikte mektebe gitmişlerdir; bu yakınlık vakti gelince aşka dönüşür ("Arzu ile Kamber", "Asuman ile Zeycan", "Ferhad ile Şirin"). Sevdayı alevlendiren etkense, dervişin her iki gence, rüyalarında uzattığı aşk bâdesidir. Kadehi içer içmez gençlerin kalplerinde aşk ateşi har har yanmaya başlar. O andan sonra iki genç, duygularını şiire ve saza dökme yeteneğine de ermişlerdir.

Kitabın en geniş bölümü olan üçüncü bölüm, engellerle savaş bölümüdür. Geniştir, çünkü engel üstüne engel çıkar önüne delikanlının ve sevdiğine kavuşması kolay değildir. Peş peşe yığıtlık imtihanları verdiği bu bölümde bir destan havası eser, epik ağırlık çoğalır ve bu bölümde masallaşır hikâyeler: Masal motifleri (tılsımlar, devler, cinler, kocakarılar..) birbirini izler. Kötülerin sıraladığı tehlikeler, ancak iyiliksever hayvanların, iyi ruhların da yardımıyla atlatılır, yok edilir.

Dördüncü, yani son bölüm, mutlu sonuçtur. Ama mutsuzlukla da kapanabilir kitap. Engellerle savaşılmış, zorlukların üstesinden gelinmiştir. Bunca özlem, bunca cefa, kırk gün kırk gece düğünle biter. Murat alıp murat verir sevgililer ve

geri kalan ömürlerini zevkte, sefâda geçirirler. Ama bazı hikâyeler acıklı biter. İki sevgili bu dünyada birleşememiş, vuslat ahrete kalmıştır; kavuşamadan ölürler. Bir acıyan çıkar, ikisini yan yana gömer. Mezarın birinden kırmızı, birinden beyaz güller boyverir, fidanlar birbirini kucaklar ("Ferhat ile Şirin"). Kamber'in annesi, oğlunun Arzu ile evlenmesine razı olmamış, kızı başkasına uygun görmüştü. İki sevgili, son karşılaşmalarında, sarmaş dolaş aşkın şiddetinden telef oldular. İkisini ayırmak imkânsızdı, öylece gömüldüler. Kabirden iki beyaz güvercin uçtu, yan yana uçup giden güvercinler.

Çalışmaların Kısa Tarihçesi

İlkin Macar Türkologu Ignace Kunoş ilgilenmiş bu hikâyelerle. Bir Macar bilim dergisinde "Anadolu'da Türk Halk Romanları" başlığı altında bir dizi yazıda on bir hikâyeyi incelemiş, özetlerini de vererek, şu hikâyeleri bilim dünyasına tanıtmış (1892-93): "Köroğlu", "Şah İsmail", "Elif ile Mahmud", "Melikşah ile Güllü Han", "Âşık Garip", "Derdiyok ile Zülfüsiyah", "Râzinihan ile Mâhıfırûze", "Gül ile Sitemkâr", "Tahir ile Zühre", "Arzu ile Kamber", "Âşık Kerem".

Dr. Kunoş'tan sonra Otto Spies (*Türkische Volksbücher*, 1929; Türkçe'ye çevirisi: *Türk Halk Kitapları*, 1940), Pertev Naili Boratav (*Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği*, 1946), İlhan Başgöz (*Biyografik Halk Hikâyeleri*, doktora tezi, 1949) ve daha birçok araştırmacı eser verdiler bu alanda. Son çalışmalar Atatürk Üniversitesi'nde sürdürülüyor.

Prof. Boratav isimleri tesbit edilen hikâye sayısının 100'ü geçtiğini, bu sayının kısa bir araştırma neticesinde 150, hattâ 200'ü bulacağını muhakkak olduğunu bildirmişti (a.g.e., s. 4). Atatürk Üniversitesi'nden Dr. Fikret Türkmen de aynı görüştedir: "Sözlü an'anede bugün sayısı 150'yi aşkın hikâyenin yaşadığı tahmin edilmektedir. Bunlardan bir kısmı hem tesbit edilmiş, hem de neşredilmiştir; bir kısmı da bilhassa 1939'dan sonra tesbit edilmiş, fakat henüz neşri yapılmamıştır." (*Âşık Garip Hikâyesi*, 1974, s. XV).

Taşbasmalarındaki halk hikâyelerimiz oldukça kısa metinlerdir. Bugün sözlü gelenekten derlenen, yazmalardan baskıya aktarılan hikâyelerin uzunca oldukları, sonra aynı hikâyede olayın gelişmesi bakımından az çok ayrılıklar bulunduğu görülüyor. Nitekim Dr. Muhan Bâli'nin Erzurum, Çankırı varyantlarını tesbit ettiği "Emrah ile Selvi Han Hikâyesi" (1973) ve Dr. Fikret Türkmen'in iki yazmaya ve 57-62 yaşlarındaki üç anlatıcıdan derlemeye dayanan "Âşık Garip"i (1974) böyledir.

Halk Kitaplarında Motif Bolluğu

Halk hikâyelerinin bir özelliği de masaldan ayrı anlatılar olmalarına rağmen masal motifleriyle beslenmiş bulunmalarıdır. Doğu ve Batı masallarında görülen motifler bu hikâyelere de geçmiş. Sonra bazı masallar halk hikâyesi biçiminde de görülüyor. Nitekim Prof. Boratav, Anadolu'nun çeşitli yerlerinden derlenmiş bir masalın Melik Şah ile Güllü Han halk kitabındaki öykünün ta kendisi olduğunu belirtiyor (*Typen Türkischer Volksmaerchen* = Türk Halk Masallarının Tipleri, Wiesbaden 1953, s. 131). Taşbasmaları halk kitabında bu hikâyenin bir bölümü şöyledir:

"... Bir gün validesi ayıttı: 'Oğlum, senin ne kadar kuvvetin vardır, gel seni şu zincir ile bağlayım, bakayım kırabilir misin?' Melik Şah, pek güzel, deyip anası zincirle kollarını bağladı. Melik Şah zinciri kırdı, vâlidesi bildi ki, pehlivanın dediği gibi, bunda bir tılsım vardır. 'Hâsılı, oğlum şu senin kolundaki tılsım ne ise bana söyle!' deyince oğlan ayıttı: 'Vâlîde, başımda şu üç beyaz kıl vardır, tılsım odur!' dedi. Vâlidesi, 'oğlum, bakayım nasıl şeydir?' dedi. Oğlan başını açtı, vâlidesi ol beyaz kılları kopardı, dedi ki: 'Oğlum, gel seni urgan ile bağlayayım, bakalım anı dahi kırabilir misin?' deyince oğlan dahi razı oldu. Bir de anası urgan ile muhkem bağladı. Oğlan urganı gerdi, bir türlü kıramadı. 'Eyvah vâlîde, ettin mi bana edeceğini!' deyince, vâlidesi: 'Ben sana şimdiden sonra edeceğimi ederim!' deyip pehlivanı çağırdı, derakap pehlivan içeri girdi. 'Şu oğlanın başını kes!' deyince, pehlivan:

'Yiğit yiğide kıymaz' dedi. Vâlidesi kalkıp oğlanın iki gözünü birden çıkarıp pehlivana dedi ki: 'Al şunu, bir dağa yahut bir kuyu içerisine at!' Pehlivan, biçare Melik Şah'ı bir katıra bindirip, götürüp, bir kuyu içine bıraktı.."

Burada Tevrat'ta anlatılan (Hâkimler bölümü, 13) Samson-Dalila kıssasıyla şaşırtıcı bir benzerlik görülüyor. Prof. Spi-es, özellikle bu hikâyenin konu ve motifler bakımından çok ilginç ve karşılaştırmalı dünya masal araştırmaları için çok önemli olduğu üzerinde durmuştu. Oysa bu örnek yüzlerce-den yalnız bir tanesidir.

Taşbasmalardan Günümüze

Halk kitapları Tanzimat yıllarından günümüze, bazan bir önceki metne göre az; bazan da süslemeler, eklemelerle eskisinden çok fazla dil değişimleri geçirdi. Bu kitapları bittikçe yeni basımlara hazırlayanlar ya kendi adlarını belirttiler, ya da kimliklerini gizli tutarak, o zaman daha üstünkörü yaptılar bu işi. 1937'de Basın Yayın Genel Müdürlüğü (o tarihlerdeki adıyla: Matbuat Umum Müdürlüğü) yazarlardan ve yayıncılardan, halk kitaplarını modernize etmelerini, öykülerdeki kahramanları yeni yeni konularda Türk devrimi ve medeniyeti ilkelerine uygun biçimlerde işlemelerini istedi. Bu istek olumlu sonuç vermedi ve bu girişim, *Âşık Kerem*, *Âşık Garip* ve *Arzu ile Kamber* kitaplarıyla yarıda kaldı. Hikâyeler asıllarındaki taddı, üslûbu ve masalsı havayı yitiriyorlardı.

Eflâtun Cem Güney'in yazdığı halk kitapları da (*Âşık Garip*, 1958; *Kerem ile Aslı*, 1959; *Şah İsmail*, 1960; *Tahir ile Zühre*, 1960) asıllarından çok uzaklaşan, masallaştırılmış yeni yaratılar oldular. Aynı durum, her ikisi de Türk Dil Kurumu (1972) yayını, *Âşık Garip* (yazan: Bilgin Adalı) ve *Sevgi Elması* (= *Tahir ile Zühre*, yazan: Ceyhun Atuf Kansu) kitapları için de söz konusudur. Bu iki kitap da halk kitaplarının edâsından uzakta, güdümlü birer yeni yaratıdır. Ergun Sav'ın *Halk Hikâyeleri* adlı kitabı ise (1973) *Gilgamış* destanı, *Dede Korkut* hikâyeleri, masallar, efsaneler ve benzeri anlatı örnekleri-

nin, çok serbest yeniden yazılmasından oluştu; konumuz olan halk hikâyelerinden birkaçı, bu kitapta ancak tanınmayacak şekillerde, uzak bir fon gibi çıktı karşımıza.

Karagöz oyunlarını modernize etmekteki güçlük, bu alanda da hükmünü sürdürüyor. Bu kitaplara fazla müdahale, bütün yapıyı çökertiyor, yahut şöyle diyelim: Eski ahşap binanın yanına modern bir başka yapı çıkmak oluyorsa yapılan iş...

Bugünkü Edebiyatımızda Halk Hikâyeleri

Son yıllarda bu eski halk hikâyelerimizin birdenbire tekrar hatırlandığı görüldü. 1972'de Âfet İlgez Halk Hikâyeleri adında bir kitap yayımladı. Sekizinin başlıkları, halk kitaplarımızın çoğundaki gibi, bir kız bir erkek adlarından oluşan on bir hikâye. Yazar bu hikâyeleri 1969'da yazmaya başladığını belirtiyor. Önce "Ali Osman ile Seniha"yı yazmış, başlık hem kendisi, hem okuyanlar tarafından beğenilmiştir. "Ondan sonra da halk hikâyeleri biçiminde, bir kitaplık öykü yazmak istedim. Halk hikâyeleri biçiminde ama günümüz Türk toplumunun çeşitli kesimlerindeki kadın ile erkeğin ilişkilerini tutumsal ve toplumsal açıdan yazmaktı amacım." diyor Âfet İlgez. "Yalnız bu amaçla yazılmış hikâyeler oldu bu 'Halk Hikâyeleri'."

Gene günümüz hikâyecilerinden Tarık Dursun da, ikinci ad olarak "Taşbaskısı için yeni halk hikâyeleri" notunu eklediği kitabına *Bağrıyanık Ömer ile Güzel Zeynep* adını koymuştu (1972). Bu kitapta, Âfet İlgez'in kitabındakinden farklı olarak, hikâye adları yeni ve değişik iki isim değil, eski halk hikâyelerimizin başlıklarıdır: "Gül ile Sitemkâr", "Tahir ile Zühre", "Hurşit ile Mâhmihrî", "Avcı Behram", "Derdiyok ile Zülfüsiyah", "Sürmeli Bey", "Bağrıyanık Ömer ile Güzel Zeynep", "Seyfûlmülk Hikâyesi". Bu sekiz hikâyede Tarık Dursun, çağları birbiri içinde eritme yöntemiyle, eski sevdalıların günümüz şartları içinde ne gibi değişimlerden geçeceğini ispat amacı güdüyor.

Tomris Uyar'ın *Ödeşmeler* (1973) kitabında bir "Şahmeran Hikâyesi" var, aslı Camasb-nâme'dir ve Abdi adında bir şair

tarafından nazımla ve aruz vezniyle yazılmıştır. Sonradan bir halk hikâyecisi, konuyu “Şahmeran” adıyla ve nesirle yazmış. Hikâye, günümüze kadar bu ikinci şekliyle basılagelmiş. Eski “Şahmeran” ile Tomris Uyar’ın çağımıza alegorik bir uyarlama görünümündeki hikâyesi, ilginç bir karşılaştırma konusu olabilir, incelenmeye değer.

Anlaşıyor ki, halk kitaplarımızın bir bölümünü oluşturan aşk hikâyeleri, 1972/73’te de kısa bir süre, belki sadece başlıklarının çekiciliği ve çağrışım gücü yüzünden, günümüz büyükkent hikâyecilerini harekete geçirdi, onları kendi sanat ve dünya görüşlerinden ayrılmaksızın yeni denemelere letti ve orada kaldı.

Tahminler

Anlaşılan, halk hikâyelerimiz eski, geleneksel şekillerinden fazla ayrılmaksızın yeni baskılarını sürdürürken, düzeltilmiş, türlü gerekçelere göre ayarlanmış yeni biçimlerde de karşımıza çıkacak; bir yandan da hayattaki yaşlı âşıkların anlatmalarından bantlara alınarak, folklor arşivlerinden üniversite ve bilim yayınlarına geçen birer araştırma konusu olacak. Öyle görünüyor.

(*Milliyet Sanat Dergisi*, 176, 19 Mart 1976)

Beş Hececiler

İkinci Meşrutiyet'ten (1908) sonra Ziya Gökalp ve Ömer Seyfettin'in öncülüğünde filizlenen "Yeni Lisan" ve "Millî edebiyat" akımını benimseyerek, şiirlerini hece vezniyle de yazmış beş şairin genel adı.

Beş Hececiler (veya: Hecenin Beş Şairi) doğum yılları sırasıyla Orhan Seyfi Orhon (1890), Enis Behiç Koryürek (1891), Halit Fahri Ozansoy (1891), Yusuf Ziya Ortaç (1895) ve Faruk Nafiz Çamlıbel'dir (1898). Bu sayının Ziya Gökalp, Mehmet Emin Yurdakul, İbrahim Alâettin Gövsa, Şükûfe Nihâl ve Halide Nusret Zorlutuna'nın da eklenmesiyle ona çıkarıldığı da olur (Bk. *Hecenin On Şairi*, antoloji, Akbaba Yayını, 1943).

Sayılarını çoğaltalım çoğaltmayalım, "Hececiler" adlandırmasının, XX. yüzyılın ilk yirmi beş yılı şiirimizde hece veznini kullanan bütün şairleri değil de, bir süre, bir arada, millî bir dil ve edebiyat dâvâsını benimsemiş beş şaire alem olduğu unutulmamalıdır. Yoksa, Servetifünûn şiirinin arûzu karşısına hece, şuurlu olarak, çok daha önce çıkarılmış (Mehmet Emin Yurdakul, *Türkçe Şiirler*, 1899), daha sonra da Mütareke yıllarında Ali Mümtaz Arolat, Ahmet Kutsi Tecer, Ahmet Hamdi Tanpınar, Necip Fazıl Kısakürek ve başka şairler sadece heceyi kullanmışlardır.

"Beş Hececiler" şairliğe Balkan Savaşı yıllarında, üslûp bakımından da Servetifünûncular'ın etkisinde arûzla başlamış, bu alanda ilk şiirleri *Hıyâban* (Orhan Seyfi, 1910), *Rûbâb* (Halit Fahri, 1912), *Şehbâl* (Enis Behiç, 1912), *Peyâm-ı Edebî* (Faruk Nafiz, 1913) ve *Kehkeşan* (Yusuf Ziya, 1914) dergilerinde çıkmıştı. On sekiz - yirmi yaşlarında bu beş genci he-

ce ile yazmaya teşvik edenler, Millî edebiyat dâvâsını henüz Selânik'te bulundukları yıllarda (*Genç Kalemler Dergisi*, 1911) başlatan Ziya Gökalp ile Ömer Seyfettin oldu: 1914 martında İstanbul'da, zamanla bir ilim ve edebiyat akademisi haline getirilmek gayesiyle bir Bilgi Derneği kurulmuştu. Balkan Savaşı'nda (1912) İstanbul'a gelen Ziya Gökalp de bu dernekte çalışıyordu. "Beş Hececiler"den Yusuf Ziya, Enis Behiç'le Bilgi Derneği'nde, Ziya Gökalp'in verdiği bir konferansta tanıştı:

"Ziya Gökalp'in hece vezni ve İstanbul lehçesi konferansını beraber dinledik, beraber inandık ve Dernek'ten beraber çıktık. İlk adımda iki eski dosttık onunla... İki hafta sonra Enis, Bilgi Derneği'ne, elinde ilk hece şiiriyle geldi. Bu, dört dört-lük orijinal bir manzumeydi. Adı: Hodbin." (Yusuf Ziya Ortaç, *Portreler*, 1960, sf. 129-132).

Hece ile ilk şiirinin nasıl yazıldığı üzerine, Enis Behiç'in 26 Ekim 1934'te verdiği bilgiler, Yusuf Ziya Ortaç'ın söylediklerinden biraz farklı ise de, esas bakımından hemen hemen aynıdır. Buna göre, Balkan Savaşı sırasında Edirne'nin düşmandan geri alınması üzerine "Ey Meriç" şiirini yazan Enis Behiç, bu şiiri haftalık *Halka Doğru* gazetesinde bastırmak istemiş, gittiği gazete idarehanesinde Ziya Gökalp'le tanışmıştı. Enis Behiç, heceyle ilk şiiri "Hodbin"i, Ziya Gökalp'in bu ilk karşılaştırmalarında kendisine yaptığı tavsiye ve telkinler üzerine yazdı. "Bu şiir çok muvaffakiyet kazandı, çok beğenildi. Bunun üzerine artık hep hece vezninde, hep temiz konuşma Türkçe'siyle şiirlerim, birbiri ardınca doğdu. Ve böylece, işte bugüne değin, yirmi iki yıldır hep o yolda, Gökalp'in bana gösterdiği yolda yürüyerek, iyi-kötü, az-çok, bugünkü gençlerin hep bildikleri şiirlerimi yazdım. Demek oluyor ki, benim şairliğimde Gökalp'in irşadının büyük tesiri olmuştur." (Enis Behiç Koryürek'ten Miras ve Güneşin Ölümü, 1951 Dr. Tevetoglu'nun etüt önsözü, sf. XX-XXI).

Ziya Gökalp ve Ömer Seyfettin ile tanışması, Rıza Tevfik Bölükbaşı aracılığıyla olan (*Portreler*, s. 107 vd.) Yusuf Ziya Ortaç'ın da arûzdan heceye geçişi aynı şartlar altındaydı: "Birinci Dünya Savaşı'na girmemiştik henüz. Bilgi Derneği toplantılarının ikinci haftasıydı. Hece vezniyle yazdığım ilk

manzumeyi okumuştum o gün. Akşamüzeri merdivenlerden inerken, arkamdan telâşlı bir ses koştı: — Yusuf Ziya bey... Yusuf Ziya bey! Bu, Celâl Sahir'in sesiydi. Bana: — Ziya Gökaltıp bey rica ediyorlar, dedi, müsaade buyurursanız, şiirinizi Türk Yurdu'na koyalım! — İki hafta sonra, *Türk Yurdu*'nun kalın kâğıtlı kırmızı kapağında adım vardı..." (Sözü geçen şiir, *Türk Yurdu Dergisi*'nin 26 Haziran 1330-1914 tarihli sayısında çıkan "Gecenin Hamamı" şiiridir ve Yusuf Ziya o tarihte henüz on sekiz yaşındadır).

Ömer Seyfettin, Balkan Savaşı'nda, tekrar, ayrıldığı orduya dönmüş, Yanya kuşatmasında Yunanlılara esir düşüp bir yıl sonra İstanbul'a gelince de (1913) askerliği bu defa temelli bırakarak, Kabataş Erkek Lisesi'ne edebiyat öğretmeni olmuştu. Ömer Seyfettin'in İstanbul'a yerleşmesi, öğretmenlikleri dolaşısıyla, önce Halit Fahri Ozansoy'la tanışmasına, sonra başka gençlerle tanıştıkça Selânik ve Rumeli yıllarından gelme dil ve edebiyat görüşlerini çevresine yaymasına zemin hazırladı. Halit Fahri Ozansoy'un hâtıralarından öğrendiğimize göre (*Edebiyatçılar Geçiyor*, 1967, s. 305 vd.) güzel bir bahar günü Ömer Seyfettin, Orhan Seyfi ve Halit Fahri, Gülhane Parkı'nda edebiyattan konuşturlarken Ömer Seyfettin, onlardan şiirde konuşma dilinin sadeliğine ve hece veznine dönmelerini istedi. "Çünkü biz henüz, şiirde ne arûza veda etmiş, ne de tam mânâsıyla açık ve sade Türkçe'nin kaynağından su içmiştik" diyor Halit Fahri. "Ben Rûbâb Dergisi'nde Mâbed-i esrâr'lar yazıyordum, Seyfi de arûzdaki en güzel eserlerinden biri olan Fırtına ve Kar'ı yeni yazmış bulunuyordu."

Nihad Sami Banarlı, "Fırtına ve Kar"ın 1916'da yazıldığını belirtiyor (*Orhan Seyfi Orhon'dan Şiirler*, 1970, s. XVII), buna göre parktaki o görüşme, 1916 yılında veya o tarihten biraz önce yapılmış olmalıdır. Orhan Seyfi'nin, Nihad Sami Banarlı'nın deyişle "bu sefer hem Türkçe'nin, hem de hecenin bir zaferi" olan ikinci şiir kitabı *Peri Kızı ile Çoban Hikâyesi* 1919'da basıldı.

Ziya Gökaltıp, Ömer Seyfettin, Mehmed Fuat Köprülü tarafından çıkarılan, haftalık *Yeni Mecmua*'nın ilk döneminde (Sayı 1-66, Temmuz 1917, Ekim 1918) "Beş Hececiler"den yal-

nız Orhan Seyfi ile Halit Fahri'nin şiirleri görülüyor. Faruk Nafiz'in onlara katılması, derginin 34. sayısından (7 Mart 1918) başlar.

Yeni Mecmua, "hükümet Mondros Müterakesi'nin hazırlığında iken", yayımına 66. sayıda (Ekim 1918) uzun bir süre için ara verince, Yusuf Ziya Ortaç, *Şair* (15 sayı, 12 Aralık 1918-20 Mart 1919) ve Halit Fahri Ozansoy *Nedim* (18 sayı, Ocak-Mayıs 1919) dergilerini çıkardılar. Üç beş ay dolmadan da "İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali üzerine büsbütün dağılan edebiyat okuyucularının eksilmesi üzerine" kapattılar.

Ülkü birliği açısından "Beş Hececiler" arasında birtakım bölünmeler, tutarsızlıklar; daha o tarihlerde görülmeye başlamıştı: *Şair Dergisi*'nin 8. sayısında (30 Ocak 1919) "Arûzdan Heceye, Heceden Arûza" başlıklı "Hafta Müsahabesi"nde Yusuf Ziya Ortaç, durumu şöyle açıklıyor: "Halit Fahri Bey, birkaç ay evvel, heceye yeni bîat ettiği zaman, bütün mühtedilere has bir hararetle bu vezni müdafaa için nasıl makaleler yazdıysa, bugün de heceden arûza tekrar ihtida etmesi üzerine, yine aynı şiddetle eski vezni müdafaa ediyor..."

Vezinden vezne bir adımda geçilemez. Yoksa Halit Fahri Bey gibi fırka siyasetlerine kapılarak, bir sene evvel *Yeni Mecmua* müdürü Talat Bey'in hece veznine bîat ettikten sonra, aradan kısa bir zaman geçince tekrar zamanın tahavvûlatına uyararak, *Sabah* gazetesi sermuharriri Ali Kemal Bey'in arûz veznine dönmekle hiçbir şey yapamaz..."

Yusuf Ziya Ortaç'ın bu sert çıkışmalarına sebep olan, Halit Fahri Ozansoy'un ilk yazısı, "Şiire Karışmayın!" başlığı altında ve "Münekkitler pîşdârı Ömer Seyfettin Bey'e" bir mektup olarak, *Nedim*'de çıkmış (Sayı 2, 23 Ocak 1919), gene o dergide peş peşe Halit Fahri Ozansoy'un, Faruk Nafiz Çamlıbel'in vb. arûz şiirleri yayımlanmıştı. Bu durumda, çıktıkları müddetçe *Şair*'de Yusuf Ziya hecenin, *Nedim*'de ise Halit Fahri arûzun savunmasını yaptılar.

Gene aynı yılda, keza haftalık, *Büyük Mecmua* çıkmaya başlamıştı (ilk sayı: 6 Mart 1919). *Nedim Dergisi*'ne arûz şiirleri veren Faruk Nafiz, *Büyük Mecmua*'ya hece şiirleri yazıyor, Yusuf Ziya ise *Büyük Mecmua*'da hece şairliğinde sebat ediyordu.

Yusuf Ziya ile Faruk Nafiz'e, 7. sayıdan başlayarak hece şiiriyle Orhan Seyfi'nin de katılması, *Büyük Mecmua*'da hece şiiri dâvâsının yeniden kuvvetleneceği fikrini uyandırmıştı. Ne var ki, *Büyük Mecmua*, 1920 başlarında (galiba 18. sayıda) kapandı. "Beş Hececiler"den üçü (Halit Fahri, Orhan Seyfi, Faruk Nafiz) bu defa *Yarın Dergisi*'ne (1921-1922) şiirler verdiler. Çıkışı 1923-1928 arası *Millî Mecmua*'da ise, "Beş Hececiler"i izleyen yeni Hececiler (Halide Nusret, Necmeddin Halil, Ahmet Kutsi, Necip Fazıl, Ömer Bedrettin, Ali Mümtaz vb.) yer aldılar. "Beş Hececiler"den yalnız Faruk Nafiz, *Millî Mecmua*'da birkaç arüz şiiriyle göründü.

Cumhuriyet döneminin çoğalan dergileri arasında (*Hayat, Güneş, Aydıbir, Çınaraltı, Varlık* vb.) "Beş Hececiler" zaman zaman dağıldılar, ara sıra birleştiler. Ama gerek ayrıyken, gerekse bir dergide birleştiklerinde arüz-hece farkı gözetmeksizin her iki vezinde de yazdılar.

Bir zamanlar Millî edebiyat, Millî vezin, Millî dil davası çevresinde birleşmiş bu şairler, heceye bütün sanat hayatları boyunca bağlanmadıysa da, ona, kullandıkları dille daha ahenkli, daha kıvrak bir biçim verdiler. Hece şiiri, vezinle büyümedi, dille güzelleşti. Mehmet Emin Yurdakul'daki kuruluştan, donukluktan kurtularak tabii, lirik, etkili, zarif görünüşlere büründü. İşlenen konuya göre heybetli-gür bir ses, kıvrak-esnek, ince bir güzellik kazandı.

Ömer Seyfettin, *Genç Kalemler*'in ilk sayısındaki, imzasız "Yeni Lisan" makalesinde (1911), Servetifünûncular'ın konuşma diliyle yazı dilini, yani tabii dil ile sunî dili birleştirmek yerine kilometrelerce birbirlerinden ayırdıklarını söylemiş, "onların öyle mısralarına, öyle cümlelerine tesadûf olunur ki, içinde hiç Türkçe yoktur" demişti. "Eski lisanın fenalıklarından hiçbirini değiştirmemişler; yalnız naatleri, kasideleri, terkiib ve terci-i bendleri, muhammesleri, murabbaları, gazelleri, kıtaları bırakıp, yerine sahte sone'lerden müteşekkil, tatsız ve eskilerden daha mânâsız, çalma bir salon edebiyatı vücuda getirmişlerdir..." demişti.

Ömer Seyfettin, gerçi, yeni bir düzeni kabul ettirmek isteyen her dâvâ adamı gibi, Servetifünûn şairlerine karşı eniko-

nu haksız konuşuyor, onların getirdikleri yenilikleri toptan bilmezden geliyordu; fakat gene de, Ali Cânib Yöntem'in de belirttiği gibi (*Hecenin Beş Şairi*, 1956, s. 9) "konuşulan güzel Türkçe'yi yazı diline geçirerek yeni ve büyük dâvâyı kazanan ve kazandıranlar", Ömer Seyfettin'in hikâyeleri yanı sıra, şiirleriyle "Beş Hececiler" oldular. "Muhakkak bu kazanılan dâvâ o kadar büyüktür ki, yazı dilini konuşma dilinden ayrı tutan yapı, bu sayede tamamen demode olmuş, şiir dünyamızda yeni bir zevk meydana çıkmıştır."

Ali Cânib Yöntem'in işaret ettiği bu "yeni zevk" ile "Beş Hececiler", ferdî duyarlıkları, eski korsan hikâyelerini, yurt köşelerini, Anadolu gerçeklerini şiire geçirdiler; yerli-millî bir sanat ve tarih motifleri, yaşanan hayat dilimleriyle örülü bir memleket edebiyatı yaratmaya da yöneldiler.

"Beş Hececiler", çoğunlukla, hecenin on birli, on dördlü kalıplarını kullandılar. Hece'nin bazı duraklarında değişiklik yaptıkları, on bir heceli vezni 7+4 olarak da böldükleri ve Servetifünûncular'ın bir tek manzumede türlü arüz kalıplarını kullanmak usulünü hece kalıplarına uyguladıkları da oldu (Enis Behiç); hece ile serbest müstezatlar da denediler (Halit Fahri). Mısra kümелendirmelerinde dördlük esasına bağlı kalmadılar, yeni yeni biçimler aradılar; bir olay, bir hikâye anlatabilmek için beyit beyit kafiyeli, uzun şiirler de yazdılar (Faruk Nafiz: "Han Duvarları" vb.). Nesir cümlesini şiire aktardılar: Daha önce Tevfik Fikret'te görülen "nazmın nesre benzemesi", nesirdeki sözdiziminin şiirlerde de görülmesi, "Beş Hececiler"de çok rastlanan bir özelliktir: Cümlelerin yarım bırakıldığı, birkaç mısra devam ettiği, mısra ortasında sona erdiği oldu.

Hece şiirlerini *Akından Akına* (Yusuf Ziya, 1916), *Dinle Neyden* (Faruk Nafiz, 1919), *Bulutlara Yakın* (Halit Fahri, 1920), *Gönülden Sesler* (Orhan Seyfi, 1922), *Miras* (Enis Behiç, 1927) gibi kitaplarda toplamış "Beş Hececiler", bu vezni tiyatro eserlerinde de kullandılar: *Binnaz* (Yusuf Ziya, 1919), *Canavar* (Faruk Nafiz, 1925), *Sönen Kandiller* (Halit Fahri, 1926), sayıları bir düzineyi bulan bu tür oyunlardan ilk üçüdür.

"Beş Hececiler", yukarda da işaret ettiğimiz gibi, hece veznine Mehmet Emin Yurdakul'da gördüğümüz türden, ilk şiir-

lerinden son şiirlerine kadar kesintisiz bir bağlılık göstermedilerse de, dilde sadeleşme, duyarlıkta yerlileşme bakımlarından Millî Edebiyat saflarında yer aldılar. Enis Behiç'le Faruk Nafiz'in son dönem bazı şiirleri hariç, bu alanda başarı gösterdiler. 1934 tarihli kanunla aldıkları soyadlarını bile, böyle bir millî şevk ve inancın dolaylı ifâdelerinden biri diye düşünebiliriz.

(*Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*,
Dergâh Yayınları, 1. Cilt, s. 404-406)

Yedi Meşalecileri Anarken

İyi ki kimse karışmadı bana: Kendi şairlerimi kendim buldum. Bağnaz eleştirmenlerin (geniş anlamda büyüklerin) “İlle onu değil, şunu seveceksin!” diye, şiir heveskârlarına büyük ışık tutmaları; kısa huzmeli farların büsbütün gerekli olduğu kaotik bir uygarlık ortamında, bir edebiyat diktatörlüğüdür. Israra, inada ne hacet, öneriyle geçilsin lütfen! İyi şair olabilecek pek çok yetenek, kimi yolgöstericilerin yolazdırıcılar olması yüzünden, kırdı belde kişiliğini bulamadan yitmiş gitmiştir. İyi ki kimse karışmadı bana ve bir şiir heveslisinin, eleştirmeci katılıklarına aldırınmayıp kendi yolunu kendinin bulmasında çokluk yarar vardır. Ben bunu daha önce de yazdım, nerde, bulup çıkaramam şimdi. Sonra, tekrarı beni o güzel hayranlık günlerine götürdüğü için, bir kez daha yazabilirim: Ortaokulun ikinci sınıfında (1932) sevdiğim şiirleri toplamaya başlamıştım özel bir deftere. Zaman zaman karıştırdığım için, hep elimin altındadır. Gene baktım: “Yedi Meşale” şairlerinden seçmeler çoğunlukta. Cevdet Kudret, Yaşar Nabi başta geliyor (ilk kitapları 1929’da çıkmıştı, hemen almıştım), sonra Ziya Osman, Sabri Esad. En geç Ziya Osman kitap çıkardı. Vasfi Mahir’le Muammer Lütfü’ye ilgi duymamışım!

Yedi genç, birbirlerini nasıl bulmuş, nasıl tanımış ve önce ortak bir kitap çıkarmaya nasıl karar vermişlerdi? Bunu içlerinden biri yazmıştır, yazar herhalde. Ama *Yedi Meşale* adındaki bu ortak kitapta şu cümle, onların görüş birliğini özetliyor: “Canlılık, samimiyet ve daima yenilik: Bizi, müşterek bir eser neşrine teşvik eden fikirlerimizi bu suretle izah edebiliriz.”

Bu kitaptaki şiirlerin pek çoğunun altında yazılış tarihleri var. En eski tarih 1927 olduğuna göre, o yılda tanıştılar,

anlaştılar ve 1928 baharında beraberce yayımladılar *Yedi Meşale*'yi. Yusuf Ziya Ortaç'ın sahibi ve sorumlu müdürü olarak görüldüğü *Meşale Dergisi*, kitabın peşinden aynı yılda sekiz sayı çıktı (Temmuz-Ekim arası). Derginin ilk sayısının başyazısında, onları Ahmet Hâşim destekliyordu: "Tanınmıyorken bir gün içinde tanınmak, edebiyat âleminin her yeni varlığa karşı omuz silken kayıtsızlığını iyi dilekli bir dikkate çevirmek, münakaşa edilmek, beğenilmek, beğenilmemek ve nihayet az çok garip bir unvan altında bir varlık olmak.. şüphe yok ki, bunlar, Yedi Meşale'ci gencin birer başarısı sayılmak gerekir."

"Yedi Meşaleciler", şiirimize yeni bir duyarlık getirmişlerdi. İşledikleri konuların, kullandıkları imge ve benzetmelerin tazeliliğiyle beslediler bu duyarlığı. 1938'e kadar, on yıllık bir süre içinde yazdıkları, önce ustalıklı yapılmış birer tablo değeri taşır. Gülümseyen üzgün pitoreskler ve artistik fotoğraflar vardır karşımızda. "Yedi Meşaleciler", iç dünyalarına, eşyaya, hayata ve olaylara izlenimci birer ressam gözüyle bakmışlardır. Cevdet Kudret, Baudelaire'e bağlı görünür. Sabri Esad, Fransız izlenimci ressamlarının daha aydınlık, daha keskin bir uzantısı gibidir. Ziya Osman ile Yaşar Nabi ise daha yerli. Hepsi de bir düzyazı sözdizimi içinde, geri plân ve çağırışım olanakları düşünmeden, etkiyi kestirme yoldan sağlamak peşindedirler ve bu tutum, imge, simge ve mecaz katkılarıyla, onları birer belirgin görünüm şairi yapar.

İki gün önce, Yaşar Nabi Bey, *Varlık*'ın Nisan sayısında Yedi Meşale'nin 50. yıldönümüne bir bölüm ayıracağını haber verip benden de "hemen" bir yazı isteyince, şaşırdım. Ben *Meşale Dergisi*'nin çıkış tarihi üzerinden, Temmuzu düşünüyor, hiç de acele etmiyordum. Bol vakit vardı daha. Hele sevgi ve değerlendirme yazıları, kara bulutlar arasından ansızın görünür veren güneş gibi, mutlu vakitleri bekliyor. O yüzden pek acele bir yazı bu şimdi yazdığım. İçim hiç rahat değil.

Nasıl rahat olsun ki, ne gidip Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde 1965'te Erkan Aydın'ın hazırladığı

bir mezuniyet tezini görebildim, ne de elimdeki bazı notları değerlendirebildim. Önceden söylenseydi!

Ama şair şairle vardır. “Yedi Meşale” şiirinin, o şiirdeki inceliklerin, benim şiirimi de yönlendirmiş bir dönemeç, bir durak olduğunu söylemekle de yetinebilirim. Güzeldir ve bir gerçek derinliğidir Dıranas’ın dizesi: “Hâtırada kalan şey değişmez zamanla.”

(*Varlık*, 847, Nisan 1978)

Garipçiler

Cumhuriyet devri şiirinde, belirli bir zaman için, aynı görüşü benimsemiş üç şaire verilen isim. Orhan Veli Kanık, Oktay Rifat Horozcu ve Melih Cevdet Anday, *Garip* adında bir şiir kitabı yayımlamışlar (1941); hem bu eserin ismi, hem de o yıllarda uyguladıkları şiir yöntemi dolayısıyla kendilerine “Garipçiler” denilmiştir.

Arkadaşlıkları Ankara’daki lise öğrenim yıllarında başlayan, 1914/1915 doğumlu bu üç şairin basılı ilk şiirleri, *Varlık Dergisi*’nde görülür (Kasım-Aralık 1936). Derginin 15 Mart 1937 tarihli sayısında üçünün (Orhan Veli, bazan Mehmet Ali Sel takma adını da kullanıyordu) bir arada basılmış şiirlerinin ilk kıtalarından da anlaşılacağı gibi; vezinli, kafiyeli, sembolik-romantik şiirlerdir bu ilk dönem şiirleri:

“Artık sesler bile kesildi / Şarkı mı, dua mı bu biten? / Ah geceler güne dönmeden / Son limana ulaştı bu gemi (Melih Cevdet); Bir sâhile vuracak günlerimiz / Günler ki nâmütenâhi ıstırap / kalmayacak bugünkü hasta, harap / Yüzlerde bahtın karanlığından iz (Mehmet Ali Sel); Bir dert gibi çıkmaz içimden o yer / Yeşil vâdilerinde boy boy ardıç / Sanırım o iklime doğru gider / Bu masmavi semâdaki kırlangıç (Oktay Rifat); Dili çözülüyor gecelerin / Gölgeler kaçışıyor derine / Alıp sihrini bilmecelerin / Gün doğuyor şehrin üzerine (Orhan Veli).”

Varlık Dergisi’nin 100. sayısında (1 Eylül 1937) M. Ali Sel’in bir Japon şairinden çevirdiği 14 hay-kay (üçer satırlık küçük Japon şiiri) yer aldı; 101. sayıda da (15 Eylül 1937), “şair Melih Cevdet’e ithaf” edilmiş bir sayfada Orhan Veli ile Oktay Rifat’ın Garip Dönemi’ne girdiklerini gösteren şiirleri çıktı:

“Ben deniz kenarındaki odamda / Pencereye hiç bakmadan / Dışardan geçen kayıkların / Karpuz yüklü olduğunu bilirim. (Orhan Veli); Kitabın yanında defter vardır / Defterin yanında bardak / Çocuk bardağın yanında / Çocuğun yanında kedi (Oktay Rifat).” Melih Cevdet’in ise bu geçişi belli etmesi, aynı derginin 104. sayısındadır (1 kasım 1937): “Bir kere ben / Çok uzak bir tren yolculuğunda / Evimdeki yatağımı düşünüp / Uyuyamamıştım. / Bu gece / Neden uyuyamıyorum / Evimdeki yatağımda?”

Bir sene gibi kısa bir zamanda üslûp, ufuk, biçim değiştiren üç şairin yeni tutumları, şiirimize birbirlerini desteklemekle güçlenen yeni bir yönelişe, geleneklik hedef ve değerlerden bir süre için kopmaya yol açmıştı. “Garipçiler”, ortak kitapları *Garip*’in, üzerine davalarını vurgulayan bir kuşak geçirerek satışa çıkardılar: “Bu kitap, sizi alışılmış şeylerden şüpheyi davet edecektir” (1941).

Kitabın başına Orhan Veli’nin yazdığı, fakat imzasını atmadığı bir yazı, daha doğrusu bir manifest, “alışılmış şeyler”den ayrılmanın gerekçelerini açıklar. Orhan Veli, “Garip” akımının sözcüsü olarak, bu önsözde şiirde garabetin ve bırakılması gereken yersiz alışkanlıkların neler olduğu üzerinde duruyor; nazım dilindeki nahiv acayipliklerinin vezin ve kafiye zaruretiinden doğduğunu, bir şiirde eğer takdir edilmesi gereken bir ahenk varsa bu ahengin vezinle kafiye dışında, vezinle kafiyeyle rağmen mevcut olduğunda ısrar ediyor; lafız ve mânâ sanatlarının çok kere zekânın tabiat üzerindeki değiştirici ve tahrip edici hassalarından istifade ettiğini, teşbihten ve istiarenden kaçan, gördüğünü herkesin kullandığı kelimelerle anlatan adamın ise aydınlar tarafından garip karşılandığını belirtiyordu.

Garip kitabındaki şiirlerinden, ilkin *İnsan Dergisi*’nde yayımlanmış (Sayı 5, 1 Ekim 1938) “Kitâbe-i Sengi-Mezar” bu görüşün en karakteristik örneklerinden biridir: “Hiçbir şeyden çekmedi dünyada / Nasırdan çektiği kadar. / Hattâ çirkin yaratıldığından bile / O kadar müteessir değildi. / Ayakkabısı vurmadığı zamanlarda / Anmazdı ama Allahın adını / Günahkâr da sayılmazdı. / Yazık oldu Süleyman efendiye.”

Bu şiiri îmâ ederek O. Veli, gene *Garip* önsözünde, günde-lik konuşmalarda hiçbir şiir çağrışımı yapmadan kullanılgelen alelâde kelimelerin de şiire düşman olmadığını hatırlatı-yordu: "... Nasır ve Süleyman Efendi kelimelerinin şiire sokul-masını hazmedemeyenlerse şâirâneye tahammül edebilenler, hattâ onu arayanlar, hem de bilhassa arayanlardır. Halbuki eskiye ait olan her şeyin, her şeyden evvel de şâirânenin aley-hinde bulunmak lâzımdır."

Şu var ki, O. Veli ve iki arkadaşı bu ilkelere uzun zaman bağlı kalamadılar: Orhan Veli, *Garip* kitabının ikinci basımı-na (1945) yalnız kendi şiirlerini aldı. İlk basımdaki önsözün önüne koyduğu "Garip için" başlıklı, yeni bir yazıda da, az çok bir küskünlüğü, bir hayal kırıklığını açığa vurdu: "... Yaz-dıkça fark ediyorum: Garip'in müdafaasına kalkışmış gibi bir hâlim var. Garip'i başkalarından evvel kendime karşı müdafa etmek istemişim, ondaki kusurları başkalarından çok kendim bildiğim içindir."

Garip'in bu ikinci basımında başlıksız ve tek sayfada, üç mısralık bir ilk şiir (Gemliğe doğru / Denizi göreceksin; / Sa-kın şaşırma.) okuyucudan hoşgörü isteyen bir başka uyarı gi-bidir.

Garip'in ilk basımındaki şiirlerin, önsözdeki ilkelerle her bakımdan bağdaştığı, kaynaştığı da söylenemez. Şâirâne'yi reddeden üç şair, dünyaya ya küçük bir çocuk duyarlığı, saflı-ğı; ya da yetişkin fakat ancak kendi rahatına düşkün, sıradan, bön bir kimsenin basit tedirginlikleri içinde bakıyor, şaşırt-macalar yazıyorlardı.

Kitabın ilk bölümü M. Cevdet'e ayrılmıştı (16 şiir).

Kitabın ikinci bölümü, 21 şiiriyle Oktay Rifat'a ayrılmıştı.

25 şiiriyle Orhan Veli, *Garip* kitabının üçüncü bölümünde-dir ve ilk şiiri "Sevdaya mı Tutuldum" başlığını taşır: "Benim de mi düşüncelerim olacaktı, / Ben de mi böyle uykusuz kala-caktım, / Sessiz, sedasız mı olacaktım böyle? / Çok sevdiğim salatayı bile / Aramaz mı olacaktım? / Ben böyle mi olacak-tım?"

Bu örnekten de anlaşılacağı gibi, şiir sözlüğüne beklenme-dik ve ilk bakışta potansiyelinden yoksun gibi yadırganabile-

cek yeni kelimeler eklenmiş; “Garipçiler”e en yakın dönemlerin güçlü sanatçıları düşünülürse, meselâ Yahya Kemal ve Ahmet Hâşim’deki kelime hazinesi, yemek adları ve iş türleri karşısında yetersizleşmeye; ya lüks ya gereksiz ve biçare bir görünüm almaya başlamış, tükenmeye, yıpranmaya yüz tutmuş oluyordu. Çünkü *Garip* önsözünde şunları da söylüyordu O. Veli: “Yapıyı temelinden değiştirmelidir. Biz senelerden beri zevkimize ve irademize hükmetmiş, onları tayin etmiş, onlara şekil vermiş edebiyatların sıkıcı ve bunaltıcı tesirinden kurtulabilmek için o edebiyatların bize öğretmiş olduğu her şeyi atmak mecburiyetindeyiz.”

Oysa meselâ Mehmed Âkif’in, şiirlerinde özel ve istisnâî ruhlardaki çalkantıları yansıtmayarak, sokakların, mahallenin imtiyazsız, sınıfsız, sıradan kişilerini ele aldığı, çevre dekorları arasında onların hayatlarının fotoğraflarını çektiği, bina ve sokak araç ve gereçleriyle çalıştığı, nesne ve eşya envanterleri çıkardığı düşünülürse, “Garipçiler”in oyuncaklar, yemekler yiyecekler, kuşlar hayvanlar giyecekler, çeşitli üretim-tüketim-ihhtiyaç maddeleri ve ufak tefek şeyler yardımıyla yepyeni bir şiir zevki yarattıkları, sırf sokağa çıkmakla ve gündelik yaşayışa geçmekle yarattıkları söylenemez. Ayrıca yazmanın sohbetten, yârenlikten farksızlaştığı bu şiir biçimi, “şâirâne”yi yok etmiyor, sadece değiştiriyor, eskisinin yerine yumuşak bir ironi ve hüzünle karışık yeni bir şairanelik getiriyordu.

Bu edebiyatsız edebiyatın kolay görünüşü, konuşur gibi yazmak kolaylığı, o günlerin şiir heveskârlarını hemen klişe çoğaltmalara çektiyse de, o dönemden bugüne kalan diğer şairler (F.H. Dağlarca, C. Külebi, A. İlhan, İ. Berk, C. Sılay, S. Birsnel vb.) kendilerini bu etki alanından uzakta tuttular; Garipçiler’in anladığı mânâda ne vezni bıraktılar, ne kafiyei ne de şiir dünyasını.

“Garipçiler”in şiiri, “Garip” dönemi şiirleri; büyük ihtiraslar, hayaller taşımayan, bu tür sarsıntıların uzağında, içlenmeleri bile sathî ve küçük şeyler yüzünden; iç dünyalarını zenginleştirmeye vakitleri ve kabiliyetleri olmamış kişilerin aylak, boş dolaştıkları bir lunapark görünümündeydi. Ahmet Hâşim’in melâle açılışları, akşam saatlerinin gönle doldurduğu gurbetle-

ri, akşam garipliklerini derinliğine yaşaması ve uzak ıssız göllerde bir kamış olmayı özlemesinin tam tersi bir yönde, "Garipçiler" in şiirlerinde karşılaştığımız insan, yani bu şiirin kahramanı diyebileceğimiz en bilge insan; ince duyarlıklara yabancı ve zekâya, metafiziğe kapalıydı. Hayatının en büyük mutluluğunu "rakı şişesinde balık" olabilmekte görüyordu.

1945 yılı Orhan Veli'nin *Vazgeçemediğim* ve Oktay Rifat'ın *Yaşayıp Ölmek*, *Aşk ve Avarelik Üstüne Şiirler* adlı ikinci kitaplarının çıktığı yıldır. İki şair (ve ikinci kitabını 1946'da yayımlayacak Melih Cevdet), bu tarihte enstantane duygulardan uzaklaşmaya, şiirde dramatik gerilimler düşünmeye başlamışlardı. Konuşma dilinin rahatlığı, şimdi şiir için onlara yetersiz görünmektedir. Başarısını kelime fazlalıklarından tasarrufta sağlamış bir düzyazı sentaksı bırakılır. Kafiye ve yer yer benzetme ve istiarelerin eklenmesiyle "Garipçiler" in şiiri 1946'lardan başlayarak yön değiştirir. Halk türkülerindeki yapı ve duyarlığın vazgeçilemezliği anlaşılmış, mizahtan uzaklaşarak lirik payanda; hayal, çarpıcı buluşlar ve düşünceyi yoğunlaştıran biçim kollayışları gene göz önünde tutulur olmuştur.

Orhan Veli'nin son kitabı *Karşı*, 1949'da çıktı. Öteki "Garipçiler" de de gördüğümüz değişme ve biçim bakımından geleceğe dönüş örneklerinin çoğaldığı bu kitaptan bir yıl sonra Orhan Veli'nin ölümü (1950) ile Garip şiiri, O. Rifat ve M. Cevdet tarafından da terk edilerek, taklit ve çoğaltma plânında başka ellere geçti.

Burada "Garipçiler" etiketinin bir genelleme olmasına rağmen, bir süre C. Sıtkı Tarancı'yı da etkisi altına alan "Garip" şiirinin, gene de hemen sadece Orhan Veli'nin şiiri ve ısrarı olduğu da söylenebilir. Oktay Rifat'ın *Yaratış Dergisi*'nde çıkan "Anış" (Sayı 1, kasım 1944), Melih Cevdet'in *Meydan Dergisi*'nde çıkan "Tohum" (Sayı 1, mayıs 1948) şiirlerinde artık "Garip" şiirinin serreserpeliği, kafiye kayıtsızlığı ve diğer özellikleri görülmez. İki şair daha 1944'te biçime ağırlık vermeye başlamışlardır; Orhan Veli ise "Garip" şiirinden bu derece ayrılmadı. Yazılarıyla, savunmalarıyla başlangıçta diğer iki şaire değil de en çok kendisine yöneltilen alaylara göğüs germele-

riyle, “Garip” şiirinin savaşını Orhan Veli verdi. Oktay Rifat’ın *Yaşayıp Ölmek*, *Aşk ve Avarelik Üstüne Şiirler* kitabının çıkışı dolayısıyla yazdığı bir yazıda (Ülkü, Sayı 118, 1946; *Denize Doğru*, 1969, s. 118) Orhan Veli, arkadaşının, türlü şiir anlayışları üzerinde düşünmüş, eski ile yeni arasında sağlam bir yol bulmak gayretine düştüğünü belirtmiş, bu şiirlerin aslında birbirinden çok farklı, çok çeşitli olduğunu kaydetmişti. Bazı şiirlerinde parıldayan lirizmine ve hüznüne rağmen Orhan Veli, “Garip” şiirine hemen baştan sona sâdık kaldı.

Nurullah Ataç ve Sabahattin Eyuboğlu’nun destek oldukları “Garip” şiirine, başlangıçtaki aşırılıkları dolayısıyla, saf şiirden yana A. Hamdi Tanpınar karşı çıkmıştı: “Gençleri seviyorum. Onlarla vâkıâ şiirin cevherinde anlaşıyorum. Fakat sanatı ne olsa ciddiye almalarını, yeni bir ifâde tarzı aramalarını, keskin ve tahammülü dar zevklerini –bittabi hepsinde değil– daha evvel söylenmiş olandan nefretlerini seviyorum. Fakat şiirden, hem de gittikçe genişleyen bir zâviye ile uzaklaştıklarını gizlemek de mümkün değil. Bu uzaklaşma, sanatlarının behemahal yeni olması hususundaki azimlerinden başlar... İş yenilik bahsine gelince bunun sonu gelmez. Mesele behemahal yenide değil, genç, taze ve bâkir olmaktadır. Gençleri seviyorum, fakat canım şiir okumak isteyince Bakî Efendi’yi açıyorum...” (*Tasvîr-i Efkâr*, 14 Ekim 1940).

Bu makaleden yirmi yıl kadar sonra (1959) yazdığı, “Türk Edebiyatında Cereyanlar” incelemesinde Tanpınar’ın “Garipçiler”i değerlendirmesi, artık kesinlik kazanmıştır: “Orhan Veli’nin son şiirlerinden biri olan, çok dokunaklı ‘İstanbul Türküsü’ için yapılacak en ciddî tenkid, fazla şakada kalması, okuyucunun hayretini fazla istismar eden bir sâfderunluğu hemen tek vâsita gibi kullanmasıdır. Filhakika onda dâima mürâhık bir taraf vardı. Bununla beraber Orhan Veli, sadece bu şiirle kalmamış, ‘İstanbulu Dinliyorum’ gibi manzumelelerinde ve daha doğrudan doğruya konuştuğu birkaç şiirde içten gelen türküyü hiçbir muakalenin bozmadığı asıl şiire varabilmiştir. Şurasını da söyleyelim ki, Orhan dâima zevkli kalmış, hattâ cür’etlerine bir çeşit çocuk saflığı katmasını bilmiştir.. İkinci Dünya Harbi’nin fâcialarına ilk şiirlerinde büyük

yer veren ve bazı şiirlerinden hakikî ressam gözûyle doğmuş olduğu anlaşılan Oktay Rifat'la Melih Cevdet'te de aynı özelliklere rastlanır. Şu farkla ki, Orhan'da alay ile karışık olan hiciv (Orhan dâima şehir çocuğudur) bu iki şairde daha keskin ve realizm daha kuvvetlidir.. Bu üç şairin yaptığı iş.. bilhassa edebiyatımızı şairâne modalardan kurtarmak ve bir de dilimizde ilk arûz denemelerinden itibaren Türk şiirinin hâkim vasfı görünen musicaliteyi sarsmak olmuştur, denebilir.”

Gerek O. Rifat, gerekse M. Cevdet, 1950'de, şiir odaklarını artık şakaya, yumuşak bir yergiye, enstantaneye yaslayan ve gündelik hayat algılarının işlenmeden aktarılmasında bir süre için bir ferahlık bulan bu anlayışın dışında; semboller, mythoslar, klâsik-estetik ağırlıklar, bir dünya görüşü, derinlik ve arka plân gibi eksenlere kaydırmışlardır.

Garipçiler, “Yeni Şiir” diye adlandırılan, Cumhuriyet dönemi, 1930 sonrası Türk şiirinin bir kolu oldular. Doğumları 1915-1925 arası ve değişik doğrultularda, farklı kişiliklerde diğer pek çok şairle birlikte “Yeni Şiir”i (veya ilerde ortaya çıkacak “İkinci Yeni Şiiri”nden ayırmak için kullanılan deyimle: “Birinci Yeni Şiiri”ni) kurdular.

(*Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*,
Dergâh Yayınları, 3. Cilt, s. 285-288)

İkinci Yeni Şiiri

1955-1965 yılları arasında şairlerimizden bir kısmını etkilemiş bir şiir akımı, ki “Garipçiler”in ön plânda geldikleri “Yeni Şiir”den (veya “Birinci Yeni Şiiri”nden) birçok noktalarda ayrılır. Garip şiiri, *Varlık Dergisi*’nde Orhan Veli ve iki arkadaşının bir arada yayımladıkları şiirle hemen hemen aynı anda başlayıvermişti. “İkinci Yeni Şiiri”nde ne böyle bir işbirliği oldu, ne de öyle eşzamanlık görülür. “İkinci Yeni”, “Garipçiler”in aksine ilk dönem şiirlerinde de birbirlerinden çok farklı olan ve bir manifest çevresinde toplanmamış şairlerin tek tek arayış ve sezgileriyle orda burda dağınık uçlar verdi, sonra sonra benzerlikler dolayısıyla özellikleri belirtilmeye, kurallara bağlanmaya başlandı.

İkinci Yeni Antolojisi olarak çıkmış, *Papirüs Dergisi*’nin 41. sayısında (kasım 1969) Mehmet H. Doğan, bu şiirin doğuşunu, Garip Şiiri’nin zamanla yozlaşmış olmasına bağlar. 1954-1955 yılları sanat dergilerinde şiirin zayıfladığını; şiirde yalnız küçük olayların, yalnız alelâde bir dille anlatılmasının akla geldiğini, basitlik ve alelâdeliğin şiirin ölçüsü olduğunu, dergi sayfalarının “Garip” akımının sıradan kopyaları ile, coşkuz, cansız, renksiz ve bütün gücü üç beş mısra içine sıkıştırdığı bir espride olan fıkramsı şiirlerle dolduğunu, şair kişiliklerinin nerdeyse ortaklıktan silindiğini söyler ve devam eder Mehmet H. Doğan:

“Garip Şiiri’nin sonudur bu. Bir zamanlar şiiri bulutlardan, metafizik uykulardan, küçük adamların arasına, mahallelerin daracık sokaklarına indiren şiir, bir yandan değişen toplumsal koşulları kucaklayamaması yüzünden, diğer yandansa güçsüz

taklitçilerinin çabasıyla tükenmiştir artık. Yeni bir şiir onu aşarak, ondan kurtularak, onun yörüngesinden çıkarak kurulacaktır.”

Asım Bezirci'nin, belli başlı özelliklerini “imgeye kapıları yeniden, sonuna kadar açmak. Edebi sanatlara özgürlük tanımak. Basitlik, alelâdelik ve sadelikten ayrılmak. Konuşma diline, ortak dile sırt çevirmek. Halkın hayatından ve kültüründen uzaklaşmak. Folkloru şiire düşman bellemek. Şehirli Küçük Adam'a tip çizmeye boş vermek. Nükte, şaşırtma ve tekerlemeden kaçmak. Şiiri ustan ve anlamdan kaydırmak. Duyguya ve çağrışıma yaslanmak. Konuyu, hikâyeyi, olayı atmak. Fakir ekseriyete değil, aydın azınlığa seslenmek vb.” (2. *Yeni Olayı*, 1974) diye sıraladığı “İkinci Yeni Şiiri”ne Yeni Gerçekçilik gözüyle de bakıldığı olur. Nitekim bu şiirin temsilcilerinden Sezai Karakoç bu görüştedir: “Lâleli'den dünyaya doğru giden bir tramvaydayız. İşte Yeni Şiir'i özetleyen bir mısra. Bu artık klâsik şairin yolculuğuna benzemiyor. Klâsik şair 'azgın bir dâvet'le 'nerdeyse toprağın sonu'na gider: 'Uçmak, kayıp gitmek, kaçıp dönmemek' şartıyla. Orhan Veli akımında ise insan Lâleli'den çıkar bir yolculuğa ve tramvaya atlar. Ama mutlaka Sirkeci'ye gider. Yeni gerçekçi akımda ise (Çünkü bence yeni akım, bir çeşit neo-realist akımdır) Lâleli'den çıkar yolculuğa tramvayla, ama dünyaya gider. Ben'in en küçük davranışı bile büyük bir haber gibidir. Yaşama vardır ve önemlidir, ama bir haber olarak. Neyin haberi? Bunu şair de bilmez. Orhan Veli akımı günlük çırpınışların şiiriydi, bu şiir ise yaşamayı, gerçek yaşamayı cevheriyle görmeye, yakalamaya çalışıyor.” (“Dişimizin Zarı” yazısı, *Pazar Postası*, 29 Haziran 1958).

Zamanla aşındığı ve aşıldığı görülen “Birinci Yeni”ye (Garip şiirine) ilk açık ve sert tepkiyi Attilâ İlhan göstermişti. Ankara'da çıkan “aylık fikir ve sanat dergisi” *Mavi*'de “Sosyal Realizmin Münasebetleri yahut Başlangıç” başlıklı bir yazıda (Sayı 21, 1 Temmuz 1954) “İkinci Cihan Harbi ertesinde Türk edebiyatının ne durumda olduğu”nu açıklarken “Garipçiler”i de ele aldı: “Kimisi işin alayında görünüyor, şiirle espriyi karıştırıyor; tuhaflikları, sürrealist oyunları yeni sanat diye sa-

nat diye ortaya sürüyordu (Bobstiller, yani Orhan Veli, Oktay Rifat, Melih Cevdet vs.).”

Attilâ İlhan'ı destekleyen Ahmet Oktay da aynı dergide birkaç sayı sonra (*Mavi*, Sayı 26, ocak 1955) “Orhan Veli'nin yeri” makalesinde Garip anlayışının sıklığı ve hatâları üzerinde durdu ve görüşlerini “Orhan Veli eksik bir öncü ve eksik bir şairdi” yargısına bağladı. Asım Bezirci, Attilâ İlhan'ın “bir yandan Garip akımını silkelerken öbür yandan o akımın ilkelerini çiğneyen ve imgeye, duyguya, müziğe, edebî sanatlara kapıları aralayan şiirler yazdığını” hatırlatır ve “Bu bakımdan A. İlhan'ı (Yılmaz Gruda ile birlikte) sonradan “İkinci Yeni” diye adlandırılan ve özcü çizgisinden uzaklaştıran Yeni Şiir'in ilk öncülerinden saymak haktanırılık olur” der.

Asım Bezirci'nin eksik bıraktığı nokta, “İkinci Yeni”nin ne başlangıçta, ne de tükeneneğine yakın, değil sosyal realizm ile, hemen fark ediliveren özcü bir çizgiyle ilgisi bulunmadığıdır. Hele Attilâ İlhan'ın şiiri hiçbir zaman “İkinci Yeni Şiiri” olmadı.

“Garip Şiiri”ni çok kısa zamanda bırakan Oktay Rifat, ilk dört kitabında bir yandan yergi-kara mizahı unsurlarıyla toplumcu şiire örnekler verirken, bir yandan da halk türkülerine yaslanmıştı. Beşinci kitabında (*Perçemli Sokak*, 1956) yaptığı denemelerle “İkinci Yeni” şairi olarak görüldü. *Perçemli Sokak*'ın önsözünde öne sürdüğü düşünceler, yeryer İkinci Yeniciler'in ortak görüşlerine çok benzer:

“Ahmet düştü’ sözünün bir anlamı vardır, çünkü Ahmet düşebilir. ‘Lambanın saçları ıslak’ sözünün bir anlamı yoktur, çünkü lambanın saçı olmaz. Bir kelime sanatı, bu yüzden bir görüntü sanatı olan şiirin, sadece olabilecek görüntülere bağlanması istenemeyeceğinden, anlamla da bağlı kalması istenemez.” (*Perçemli Sokak*, s. 8).

Perçemli Sokak'ta önsözünü izleyen ve başlık yerine birer numara konmuş 41 şiir, hepsi de bu görüşe uyarlar: “Bulutların çıkınında / Mis kokulu güvercinleri gökyüzünün / Çıldırırtılar insan gözlü kedileri / Ay doğar kuyulara yalın ayak / Telgraf tellerinde gemi leşleri” — *Perçemli Sokak*'ın bu 1 numaralı şiiri, “İkinci Yeni Şiiri”nin bazı hâneleri boş bırakılmış, eksik

bir kimlik kartı, bir nüfus hüviyet cüzdanı diye anılabilir. Ayrıca Oktay Rifat'ın sadece bu şiiriyle Garip dönemindeki bir şiiri (Meselâ "Kırlangıç" şiiri: Bu telgraf direği bana / Kırlangıcı hatırlatır; / Bir kırlangıç, yolculuğu. / Halbuki kırlangıç eskiden / Bana ekseriya / Evimi düşündürürdü. (*Varlık Dergisi*, Sayı 104, 1 Kasım 1937) karşılaştırılırsa iki Yeni arasındaki fark kolayca görülecektir.

Oktay Rifat burada sadece bir karşılaştırma kolaylığı için örnek alındı. "İkinci Yeni" şiiri, "Garip Şiiri"nden, "Birinci Yeni"den ayrı ve en yalın örneklerinde bile, -anlamsız değil, fakat- az çok çapraşık bir şiirdi ve kesin ilk belirtileri ard arda *Yeditepe Dergisi*'nde görüldü (1955-1956). Gelişmesi, dal budak salması, tartışmalara konu olması ise, haftalık *Pazar Postası* gazetesinin edebiyat-sanat sayfalarındadır (1956-1958). "İkinci Yeni Şiiri"nin isim babası olarak bilinen, eleştirmeci Muzaffer Erdost, *Pazar Postası*'nda (29 Eylül 1956) şunları yazıyordu: "Bugün Orhan Veli'lerin, Fazıl Hüsni'lerin, Behçet Necatigil'lerin ilerisinde yeni bir şiirimiz var mıdır? *Yeditepe Dergisi*'ni okuyanlar orada İlhan Berk'i, Turgut Uyar'ı, Cemal Süreya'yı, Tefvik Akdağ'ı, Yılmaz Gruda'yı, bunlarla birlikte ayrı bir şiirin gün geçtikçe geliştiğini görmüşlerdir.."

Kapalı, hiç değilse okuyucudan geniş ölçüde anlama çabası bekleyen bir şiir oluşu dolayısıyla yapılan itirazlara karşı, Muzaffer Erdost bu akımı "Yeni şiirin (bir iki ozanı ayırırsak) doğrudan doğruya kelimeler arasındaki olanakları deneyerek yeni bileşkelere vardığı, bu şiirin bir şey söylese söylediğinin tesadüfi olduğu, yani ozanın bir düşünceyi, bir duyguyu, bir olayı anlatmak için mısra kurmaya gitmediği, kelimeleri alıp onlardan mısraını kurduğu, ama sonunda şiirin gene de bir şeyler söylediği, çünkü ozanın kelimelerinin uydurma ya da yabancı kelimeler değil bizim kelimelerimiz olduğu çünkü bu şiirin amacının bir şey söylemek değil, şiirin kendisini kurmak olduğu.." şeklinde savunur.

Gazetede "İkinci Yeni için ozanlar ne diyor?" anketi açılmış, sorulan altı sorudan birincisi de şu olmuştu: "İkinci Yeni diye adlandırabileceğimiz şiiri, toplum sorunları açısından değerlendirenler, ona faydasız şiir diyorlar. Bu şiir sizce fay-

dasız mıdır? Faydalı ise bunu nasıl açıklarsınız?” — Ahmet Oktay’ın buna cevabı, hemen birçok şairin görüşlerine tercüman oluyordu (*Pazar Postası*, 24 Şubat 1957): “Bir duyguya, bir düşünceye bağlanmadan yazılacak şiirlerin, salt toplum sorunları yönünden değil, toplu olarak faydasız olduğuna inanıyorum. İnsanla ilgisini koparan her sanat yapısı çürümek zorundadır. Bir sanat yapısının ana özelliği, insanlar arasında bir anlaşma aracı olmasıdır. Seslendiği insanlar arasında bir ortak dil kurmasıdır. Bu ortak dil kurulduktan sonradır ki, o sanat yapısının varlığı, faydası üstünde konuşulabilir. Sentaksı bozmak, cümle yapısını tanınmaz hale getirmek, salt akıl dışı organizasyonlardan faydalanmak suretiyle ortak bir şiir dili kurulacağına inanmıyorum.”

Anketin son sorusu da şuydu: “Oktay Rifat son çalışmalarıyla kendi kuşağı, kendi yeniliği üzerine gelen bu İkinci Yeni’ye katılabilir mi?” — Ahmet Oktay buna da şu cevabı verdi: “Oktay Rifat, sürrealizm’i ile sizin anladığınız İkinci Yeni’nin içine girebilir. Çünkü ikisi de gerçek ve toplum dışı. İkisi de gerçek şiirin ayağına köstek oluyor..”

Bir tesadüf müydü, *Pazar Postası*’nın bu cevabı basan sayısında Ece Ayhan’ın “Kanto Ağacı” şiiri de yer almıştı. Şiir şu mısralarla bitiyordu: “sen karanlığa giderayak bir kanto ağacı çizmiştin yusuflardan önce / gelip kanto ağacını kesmişler kantolarını delik deşik etmişler / hadi seni yine pandomima sahnelerinde düşünelim ağlamadan kanto ağacı / hadi sen de düşün bizi bakalım çocukları alkazar’ı ağlamadan kanto ağacı.”

Bu şiirde, bunun gibi şiirlerde, yani “İkinci Yeni”nin uç şiirlerinde gene de bir gerçek sezdiriliyor, İkinci Yeni tamamiyle bir şey söylemeyen şiir olmuyordu. Yalnız, şiirin bütününden sezgi yoluyla yarı karanlık bir anlam, gizli bir güzellik çıkarmak, okuyucunun hazırlığına bakıyordu. *Varlık Dergisi*’nde (Sayı 500, 15 Nisan 1959) yayımlanmış bir yazısında Memet Fuat, İkinci Yeniciler’den Kemal Özer’in bir şiirini yorumluyor, eleştirmeci ile şairin görüşleri birbirine uymuyordu. Şöyleydi şairin *Gül Yordamı* (1959) kitabına aldığı, “Ağıt” başlıklı o şiir: “annem mi bir kadın / geciken bir kadın gece yatısına / ölüm kendini göstereli babamın saçlarından / gününbirlik bir

kadın / Üsküdar'la İstanbul arasında / babamdı sakalıydı babamın / bir akşam göle batırdı / çıkarmamak üzere bir daha / hepsi de ekmek kokardı / sayısı unutulmuş parmaklarının / akşam bir attır bütün ülkelerde / serin esmer bir attır / terkisine çocukların bindiği”.

Memet Fuat'ın “ölçü, uyak, iç sesler, ahenk, deyiş, istif, dış görünüş bakımlarından bir yenilik getirmediğini, başkaldırısını iç biçim diye adlandırabileceği bir ‘şey’ de gördüğünü” söylediği bu şiir, “İkinci Yeni Şiiri”nin en derli toplu, en ustaca örneklerinden biridir. “İkinci Yeni”nin tecrübesiz şairleri, şiirlerini bu dengede tutamadılar; kötümeler bu yüzden oldu. Ustalarsa zamanla bu şiirden vazgeçtiler.

“İkinci Yeni”ye şiir tecrübeleriyle gelen, ya da kendilerini İkinci Yeni Şiiri'nde bulan belli başlı şairlerin, bu akıma katkı kitapları 1956-1961 yılları arasında çıkmıştı: *Perçemli Sokak* (Oktay Rifat, 1956), *Yerçekimli Karanfil* (Edip Cansever, 1957), *Üvercinka* (Cemal Süreya, 1958), *Galile Denizi* (İlhan Berk, 1958), *Dünyanın En Güzel Arabistanı* (Turgut Uyar, 1959), *Körfez* (Sezai Karakoç, 1959), *Gül Yordamı* (Kemal Özer, 1959), *Soğuk Otların Altında* (Ülkü Tamer, 1959), *Kınar Hanımın Denizleri* (Ece Ayhan, 1959), *Et* (Ercüment Uçar, 1960), *Şiirler* (Âlim Atay, 1961), *Altın Çağı Ölümün* (Seyfettin Başçılar, 1961) vb. “İkinci Yeni”nin iyi şairlerinden Özdemir İnce (Kargı, 1963) ve Tevfik Akdağ'ın (*Lacivert Kanatlı Bir Kuştur Gece*, 1968) kitapları ise gecikmeli yayımlandı. Asım Bezirci, İkinci Yeniciler'den Oktay Rifat, İlhan Berk, Nihat Ziyalan, Özdemir İnce, Âlim Atay, Ercüment Uçar.. için “belirtileri biraz aşırıca uyguladıkları” hükmünü verirken; Sezai Karakoç, Cemal Süreya, Edip Cansever, Kemal Özer, Turgut Uyar, Ülkü Tamer, Tevfik Akdağ, Yılmaz Gruda'yı.. “Konuyu, anlamı, açıklığı, bütünlüğü, hattâ öyküyü büsbütün atamadıkları için daha ılımlı” görür. Bezirci'ye göre “İkinci Yeni”nin “en özgün şairi” Ece Ayhan'dır, “en iyi şairi” de Cemal Süreya.

Memet Fuat bir yazısında (*Yeditepe*, 1 Mart 1960) bu şiirin 1960'larda artık durulduğunu vurgulamış: “İkinci Yeni bir saman alevi gibi parlayıp söndü, dayandığı güçsüz ilkeler şimdi çok geride kaldı; ama kapalılığın anlam alanında da önemli

olabileceği kanısına onun yardımıyla vardık. Ece Ayhan, Cemel Süreya, Kemal Özer gibi genç şairleri o getirdi; Turgut Uyar'ın Edip Cansever'in yenileşmesini, güçlenmesini o sağladı. Çözülüştü, değerini yitirışıyle de bize yeni umutlar verdi (*Düşünceye Saygı*, 1960, s. 81) demişti, ki doğrudur.

"İkinci Yeni" olayı, şimdi Asım Bezirci'nin, lehte aleyhte bütün değerlendirmeleri ve mücadelenin seyri ile şiirinin türlü örneklerini derleyen, bu isimdeki etraflı incelemesinde (1974), şiir tarihimizin renkli, hareketli bir bölümü olmuştur.

(*Türk Dili Edebiyatı Ansiklopedisi*;
Dergâh Yayınları, 4. Cilt, s. 351-354)

1960 Kuşığı Şairleri

Yeni Dergi'ye bir iki manzume bırakmak için ne zaman merdivenleri tırmansam da gösterdiği yere biraz soluk almaya çöksem, sanırım Memet Fuat'ın aydınlık gülümsemesi, biraz da her zamanki sorumu beklediğindendir: "Senin bir şairin vardı, ne oldu?" — Ama ben bu soruyu her uğrayışında sormam. Onun bir zamanlar ümit bağladığı, önem verdiği bir genç şair, hayatın bir bardaklık suyunda pek de dayanıksız bir şeker gibi çoktan erimiş, kaybolmuştur da, bazan hatırlarım. Tam da merdivenleri çıkarken hatırlar, oturunca da sorarım: "Senin bir şairin vardı, ne oldu?" — Memet Fuat, benzeri bir soruyla karşılar bu sorumu: "Sizin de bir şairiniz vardı, o ne oldu?" — Bu ince takılmalar, bir üzüntünün dolaylı anlatımıdır aramızda. Güçleneceğini, yerleşeceğini sandığımız bir genç şairde aldanmış olmak yerinmesi, bir suçluluk duygusu; yanılmış olmak da bir suç âdeta.

Evet, burada bir başka "Ne oldu" akla geliyor, Hilmi Yavuz'un bir mısraı akla geliyor: "Hilmi Yavuz bunları yazdı da ne oldu?" — Son kertede her şey "Oldu da ne oldu"ya bağlanabilir bağlanmasına ya; şair olmak, olacağı daha önce başkası tarafından düşünülmemiş şeyleri oldurmaktır. Dön dolaş, dünya denen terzi, bir çul giymeye razı da olsak Hind kumaşı, kuponkumaş istiyor bizden.

İçlerinden birkaçının kitaplarının ard arda çıkması dolayısıyla, 1960 dönemi şairleri ne oldular, diye düşündüm. Bugün onlar da yaşlanmanın eşiğindeler. Yolun yarısına yaklaştılar. Gerçi, ülkemizde genç şairlik kırkları bile geçer, elliye kadar gelir ve aldanır insan: Gencim, önümde yıllar var, güçlü eser-

lere hazır kalemim, kalbim! Ah aldaniş! Candan adanmışlık istersin her zaman!

Şiirkent'te yeni bir site var şimdi. Yeni yollar, yeni geçitler. Yapılarda aralık kapılardan şöyle böyle seçilen yüzler, eşyalar. Sinirli, sakın sesler, uğultular, kavgalar. 1960-1970 arası dergilerden birçoğu, o gençlerin toplandıkları, çıkardıkları Evrim'ler, Devinim'ler, Yordam'lar, Papirüs'ler ve gene çıkmakta olan Soyut'lar, Türk Dil'leri, Yeni Dergi'ler ve benzerleri, ne çok yeni imza ile doluydu. Bu Şiirkent'in yeni sitesinde onların çoğu yok. Ne oldular?

Bu 1960 kuşağı şairleri değerlendirmek için yeni bakış açıları gerekli. Tutkuları vurguları farklı. Yapı, çatı, iç mimarî anlayış ve zevkleri değişik. Oluşum, gelişim çizgileri de öyle.

İşte onların şu son iki yılda çıkardıkları yeni kitaplar: (Özel bir sıra gözetmiyorum. Kendimce izlenimler, kısa belirmeler. Döküm sadece)

Afşar Timuçin, geçen ay, şubat ortaları, ikinci kitabını çıkardı: *Böyle Söylenmeli Bizim Türkümüz* (Kendi yayınları). Türküsünü bir dâvâ tıkanma ve yığılışmaları üzerine değil; insanın, bireyin çıkmazları, ama gene de elbet toplumsal nedenlerden gelme eziklikleri üzerine söylüyor. Sürüp giden yılgınlıklara, korkulara, yitişlere karşı olgun rindce bir hoşgörü. Meydan okumuyor. Üzgün, fakat emin ve aldırılmaz, bir iç aydınlığı yetiyor saire. Yadırgatıcı, sert, hoyrat hayaller yok. Başarısı, nasıl söylerse etkileyici olacağını bilmesinde. Kitapta on-on beş şiir işaretlemişim: içimin kirini pasını silen aydınlıklar, yüzümü ısıtan aynalar olarak. "Sardunyalar" şiirini ilk okuduğum günü hatırladım (*Yeni Gazete*'de çıkmıştı. 16 Şubat 1971). Öğretmendim o zaman. Günümüz edebiyatı seminerlerinde ne kadar duygulanarak kaç kere okumuş, anlatmışım gençlere. Ama tabii, bu şiir şairin en başarılı şiiri diyemem, siz de sevin! demiyorum. Zorlama yok şiirde, sanatta.

Nihat Behram da ikinci kitabını bugünlerde çıkardı: *Fırtınayla, Borayla Denenmiş Arkadaşlıklar* (Cem Yayınevi). Şimdi uzun bir süre. 1970-1971 İç ve Üniversite olaylarının, anarşik eylemlerin yankısı, sarsıntısı devam edecektir. Erdal Öz'ün *Kanayan hikâye* kitabı ve *Yaralısın* romanı ve başkaları yanına

şiiirler, şiiir kitapları da ekleniyor boyuna. Nihat Behram'ın kitabı bu türden bir kitap. Birbuçuk yıl kaldığı hapishaneden şiiirler kitabı. Fakat ne yazık, söyleyiş güzelliği ve biçim kaygısı yetersiz. Nihat Behram, kesik kesik söylüyor. Bilinçli, biçimsel bir kesiklik değil bu. Cefa çekmişlikten ileri gelen fiziksel, ruhsal bir kesiklik de değil. Özel bir yapı yeniliği olsa ne âlâ! Hayır, nasıl söylerse, nasıl istif ederse güzel, sağlam olacağını kestiremeyiş acemiliği.

Ataol Behramoğlu, bugünlerde üçüncü kitabını çıkardı: *Yolculuk, Özlem, Cesaret ve Kavga Şiiirleri* (Cem Yayınevi). Bir duyarlılığı kolayca aktarmada, okuyucuda yaşantı birliği yaratmada çok usta, Behramoğlu. Tecrübeli bir şair. Açık, rahat. Süzülen bir kuş gibi hafif. Ne özentî, ne kasıntı. Göz alıcı, renkli âhenkî bir Türkçe. Kelime ayarını, dengesini iyi biliyor, kendiliğinden. Konu ağır da olsa söylenişi rahat. İlk iki kitabı da böyleydi.

Refik Durbaş, o da bugünlerde ikinci kitabını çıkardı: *Hücremde Ayışığı* (Cem Yayınevi). Buradaki hücre, Nihat Behram'ın, hikâyeci Erdal Öz'ün bir süre yattıkları hücre değil. Sanat bazan yaşitlarımıza, kuşaktaşlarımıza göre şartlanmak oluyor. Durbaş, ilk kitabı *Kuş Tufanı* (1971) ile önemli bir atılım yapmıştı. Mistik olanla, ya da devam edenle günceli bağdaştırmasını başarmıştı. "İkinci Yeni" çapraşıklığı değildi evvelki şiiirleri. Şimdi değışti. "Soldu elemin ışığı ve haczedildi zulmet". Bir duraklayış mı, bir bıkmama mı bu? *Kuş Tufanı*'ndaki "Eflâk" şiiiri *Soyut Dergisi*'nde yayımlanmıştı (şubat 1966). O yıl bende okuyanlar! Hatırlayacaksınız, bir sınıftan ötekine, ne kadar saygıyla coşkuyla incelemiş, benimsemiştik bu şiiiri. Ancak baş taraflarda öyle birkaç şiiir de var bu kitapta.

Aydın Hatiboğlu, geçen yıl, üçüncü kitabını çıkardı: *Hoyrat* (Yücel Yayınevi). Önceki iki kitabı yanında çok önemli ve büyük bir aşama. Yoğunluğu, neyi nasıl ne ölçüde söyleyeceğini bilişiiyle. Kavganın ve bilincin etkili şiiiri.

Erdem Bayazıt, 73 yılı başlarında ilk kitabını çıkardı: *Sebeb Ey* (Edebiyat Dergisi Yayınları). O da 1940 doğumlu, yani 1960 kuşağından, ama öteki şairlerden çok ayrı doğrultuda bir şair. Çağdaş temaları, dînî-mistik plânda dokuyor. Materyalizme protesto niteliğinde şiiirler.

Cahit Zarifoğlu, 73 sonlarında ikinci kitabını çıkardı: *Yedi Güzel Adam* (Edebiyat Dergisi Yayınları). Kitapta yedi uzun şiir var. Birer poem. Kesişme noktaları, Bayazıt'ın şiirlerindeki gibi, özellikle madde ve ruh çatışması, Batı diktasına karşı Doğu ezilmişliği.

Arkadaş Z. Özger (1948-1973). 1960 kuşağının verdiği kurbanlardan biri. 12 Mart 1973 öncesi, Ankara'da Siyasal Bilgiler Fakültesi baskınında yaralandı, beyin kanamasından öldü. Kendisi göremedi; arkadaşları, gencecik ömrünün başaklarını, ölümünden sonra, bir ay kadar oluyor, *Şiirler* (Nadas Yayınları) adında bir kitapta topladılar. Kitabı henüz edineemedim. *Yansıma Dergisi*'nden hatırladığım "Ferhat" şiiri, Asaf Hâlet Çelebi'nin "Ferhad"ından bu yana, eski motiflerin, gündel çalkantılarda kazanabileceği canlılığa tanıklık ediyor.

Turgay Gönenç, ikinci kitabını 73 başlarında çıkardı: *Ben Severek Büyürüm* (Dost Yayınları). Az yazan, ayıklayarak yazan, "İkinci Yeni" tecrübesini iyi özümlemiş bir şair. Resme, renge ve biçime bağlı.

Ve ilk kitaplarını geçen yıl, bu yıl vermiş, başka yeni şairler: İzzet Göldeli (*Çarptıkça*), Mustafa Miyasoğlu (*Rüya Çağrısı*), İzzet Yasar (*Kanama*), M. Zeki Gezici (*Kan Çiçekleri*) vb.

Sonra dergilerde alıştığımız veya yeni yeni gördüğümüz, her iki halde de sevdiğimiz imzalar: Özdemir İnce, Ruşen Hakkı, Tekin Sönmez, Hilmi Yavuz (bu dört şair 1936 doğumlu), Ülkü Tamer, Sennur Sezer, İsmet Özel, Egemen Berköz, Halûk Aker, Süreyya Berfe, Güven Turan, Halil Uysal, Erol Çankaya ve başkaları.

Bu 1960 kuşağının da anatomisi, bu dağınık sitenin de kaddastrosu enine boyuna bir gün yapılır elbet. O güne gelinceye kadar eski bir mısraı hatırlatalım: "Âsiyâbın biz ününde değiliz, unundayız." — Dost rüzgârlara güvenip şimdilik dönmekte değirmenlerimizin sesi, aldatmasın bizi! İlle de dâvûdî gür ses şart değil. Has ekmeklere maya un yapalım; ününde değil, ununda olmalı değirmenlerin.

(*Milliyet Sanat Dergisi*, 72, 22 Mart 1974)

Sait Faik'in Kahramanlarında Kılık ve Ruh

İlk ve son hikâyelerinden ikisinin baş tarafları, Sait Faik'in bir cephesini aydınlatmaktan yana bize yeteri kadar ışık tutuyor. Birinci hikâyede olaya dolayısıyla karışan, ikinci plânda bir kimsenin; ötekinde olayın yükünü bölüşen bellibaşlı iki kahramandan birinin kılık ve ruhları arasındaki ayrılığı hatırlatmak istiyorum.

Birinci hikâye, ilk baskısı 1936'da yapılan, yazarın ilk kitabı, *Semaver*'dedir. "Meserret Oteli" başlıklı bu hikâyede istasyona iki erkekle bir kadın iner. Eşyaları yükleyen genç bir hamala kadın bir araba bulmasını söyler. Üç yolcu sıkışarak arabaya yerleşir, hamal eşyaları arabacının yanına koyar, araba hareket eder. Kadın hamalın parasını vermeyi unutmuş, arabacının yüzünü de henüz görmemiştir:

"Araba çamurların içine daldı. Yolcular, uzakça şehre doğru çekip gittiler. Neden sonra kadının aklına geldi.

— Ah, dedi, ne eşeğim, hamalın parasını vermeyi unuttum. Erkekler, kadın 'ne berbat bir hava' demiş gibi kafalarını salladılar ve sersemliklerine daldılar. Arabacı atlarına homurdanıyordu. Geniş sırtında rüzgâr esiyordu.

Kadın müteessir, arabacının sırtındaki rüzgâra bakıyordu.

Birkaç defa ona seslenmek istedi. Fakat cesaret edemedi. Bu sırtın ötesinde göreceği iki haydut gözüyle karşılaşmak mümkündü. Bütün bu sırt ve arka manzarasından gözünün önüne iki kürek mahkûmunun kül rengi kafası, gözleri, kaatil hayatiyeti geleceğine emindi. Fakat birden kafasını ve kalbini dolduran bir cesaret ve tecessüs hamlesiyle:

— Arabacı, dedi.

Rüzgârlı, geniş sırt ürpermişti. Ürpermişti ama yağmurlu, ıslak kafasını çevirmemişti.

Kadın ikinci defa seslendi. Bir kafa homurdanır gibi döndüğü zaman kadın, hayalde yaratılan şeylerin hakikatteki aykırılığıyla karşılaşmışların ahmaklığıyla mı, susmuştu?

Şimdi güzel ve köylü bir çehre, on üç yaşındaki bir çocuk yüzü ona soruyordu:

— Ablacığım ne oldu; bir şey mi unuttunuz?

— Hamalın parasını vermeyi unuttuk da...

— Zıyanı yok abla, ben dönüşte kendisine veririm.

Arabacı arabadan inmiş, bir başka arabacı yerine gelmiş gibi, aynı sırt manzarası kadının gözlerinde yeniden پیدا oldu. Ve kadın, hayaline tekrar bir haydut çehresi mıhlıyarak, kasabanın çamurlu, ıslak, ölü çarşılarını seyre daldı."

İkinci hikâye, Sait Faik'in, sağlığında *Varlık*'ta yayımlayabildiği son hikâyedir; *Varlık*'ın mayıs 1954 sayısında çıktı. "Az Şekerli" başlığını taşıyan bu hikâye şöyle başlar:

"Genç adam on yedi on sekiz yaşlarında gözüküyordu. Az şekerli kahve isterken edasında bir fazla erkeklik, yerine yerleşememiş bir yaşlılık oturmuştu. Bir cigara yaktı. Kahve gelinceye kadar etrafına bakındı. Kimsenin kendine bakmadığını hissedince rahatladı. Derhal sabahleyin evinde çay içerken aldığı, yaşından daha küçük halini alıverdi. Sert gözleri munisleşti. Çatık kaşları yayılıverdi. Dişlerini sıkılmaktan vazgeçince yüzü birdenbire deşirmileşiverdi."

Sait Faik imzasına dikkati çeken ilk hikâyeler *Varlık*'ta çıktığına, *Varlık Dergisi* de yayın hayatına 1933'te girdiğine göre hikâyecimizin sanat hayatını sınırlandıran 22 yılın başında ve sonunda yer alan bu iki hikâyenin yukarda verdiğim kısımlarındaki bir özellik; kanaatince Sait Faik'in bütün sanat çalışmalarına hâkim olmuş, onun bütün hikâyelerine çok belli veya gizli bir damga gibi vurulmuştur.

"Meserret Otel"nde önce yüzü görülmeyen bir arabacının sırtı; bir muşambaya, bir abaya ve bir yamçıya bürünmüş rüzgârlı, kalın, geniş sırt; hayalde bir kürek mahkûmunun kül rengi kafasını, bir kürek mahkûmunun gözlerini, bir kaatil diriliğini tedai ettiriyor. Yani burada arabacının, kendini ol-

duğundan başka türlü gösterişi değil de, onu, yerine oturmuş durumda, arkadan gören bir kimsenin, yanlış tahminlere açılışıdır bahis konusu. Bir başka ifade ile, burada, kılığın, dışın, eksik veya az ışıklı bir açıdan, içi yanlış aksettirisi karşısındayız. Aslında munis, cana yakın olan; bir müddet için haşin, yadırgatıcı görünüyor. Eski bir mahkûm, bir kaatil vehmi; yerini, çok geçmeden, on üç yaşında güzel bir köylü çocuğuna bırakıyor. Bu örnekte hikâyeci; bizden, dıştan içe, kalıptan ruha nüfuz, görünüşe aldanmamak anlayışı bekler.

"Az Şekerli" hikâyesinde ise durum biraz değişik: On yedi, on sekiz yaşlarında gözükten delikanlı, kendisini daha yaşlı, daha erkek göstermek sevdasındadır. Kahve halkının gözüne eski bir kahve kurdu gibi görünmek veya haliyle tavrıyla hiç değilse kahvelerde oturabilecek yaşta olduğunu, yadırganmaması gerektiğini onlara kabul ettirmek istiyor. Hareketlerine, çehresine yamadığı zoraki büyüklüğü, kaş çatıklığı, dişlerini sıkması, bir mehabet maskesine bürünmesi; aradığı, muhtaç olduğu iç kesafetini itibarı, ağırlığı, kendine güven duygusunu mübalâğalı ve sahte bir kılıkla yaratmaya çalışmasındadır.

Bu iki hikâye başlangıcından hareketle Sait Faik'in kahramanlarında dış ve iç, görünüş ve öz meselesini düşünmek; bu iki girişi onun bütün sanat faaliyetlerine teşmil etmek; bence pek de yanlış olmasa gerek. Hikâyelerindeki şahıslar, biraz da kendisi gibi, kılıklarına aykırı bir ruh sahibidirler. Sert, aksi, donuk, nüfuz edilemez görünmek isterler; ruhlarının derinliklerinde ise çocukluğu, temizliği, yakınlığı saklarlar. Çok kere huysuzluğu, nobranlığı, şirretliği, ataklığı ve küfürü erkekleğin şanından sayarlar; ama dikkatli bir göz bir küçük hareketlerinden, az ilerde söyleyecekleri bir sözden onların aslında hiç de öyle olmadıklarını anlayabilir. İkinci hikâyedeki, kahveye gelen delikanlı gibi sinirli oluşları, başka türlü görünmek isteyişleri; içlerini kasıp kavuran fırtınalar, açılmayışlar, çokluk dışa vuramadıkları bunalışlar yüzündendir. Bu kahramanlar ya kurdukları hayaller, ele geçiremedikleri haklar peşinde haşin, geveze, farfaracı ya da kaderlerine razı, sessizdirler. Kaba, şaşırtıcı, kırıcı bir davranışın altında iç

dramları; en ufak bir ilgi ve muhabbete, yaklaşımaya candan teslimiyeti ifâde eder.

Sait Faik'in hemen her hikâyesinde "Meserret Oteli"ndeki arabacıda olduğu gibi, yanıltıcı kabuğu biraz kazıyınca altta özû, aslî şekli buluruz. Hangi seviyeden, hangi meslekten olursa olsun, başlangıçta duygu yoksulu gibi bir izlenim bırakan hikâye kahramanı; birdenbire bir halk filozofu, bir şair, bir düşünür, bir rind olarak kabuğundan dışarı vurur. Hikâyenin tesir ufku, işte o andan itibaren ansızın genişlemiştir. Sait Faik'in bütün hikâyelerinde kahraman ya kendini aşmak için çırpınır yahut da bir müddet için başka türlü anlaşılmaya müsait hüviyetini birdenbire gerçek çizgileriyle ifşa eder.

Sait Faik'in hikâyelerindeki kahramanlara karşı okuyucunun durumu, "Meserret Oteli" hikâyesinde gördüğümüz kadınla arabacı arasındaki muammalı, esrarlı durumdur başlangıçta. Okuyucu ilkin bu kahramanlara seslenmeye cesaret edemez, onların davranışlarını yadırgar, terslenmekten korkar sanki; ama az sonra onlardan şüphe ettiği, onlara güvenmediği için küçülür, utanır. Sait Faik, kahramanlarını tanıtmada okuyucuyu şaşırtmaktan âdeta zalimce bir zevk duyuyor diyebiliriz. Onun büyük hikâyeci oluşunun bir sebebi de, hikâye kişilerinin ruhlarına böyle, bizde hiç denenmemiş, çarpışık, ama sağlam yollardan gidişidir.

(Varlık, 413, 1 Aralık 1954)

Düdüklü Tencere

Tencere var, et pişirir; tencere var, dert! Metin Eloğlu'nun tenceresi, tıklım tıklım dert dolu. Küllemeye, yaldızlamaya tennezzül edilmeden, uluorta, dobra dobra söylenmiş salkım-saçak dertler. Ufunetli yaralar görür, ürkebilir, irkilebilirsiniz; ama düşününce Metin'in bir gerçek şairi olduğunu teslim etmemek mümkün mü?

Dili deryadil, müstehzi; çokluk halk konuşmasının canlılığını veren, arada argoya kaçan sevimli, sıcak, erbab bir dil! Şiirlerde zalim bir istihza, dokunaklı bir alay havası esiyor. Kutuplar çarpışır: Metin'de karanlık görüşlerin külhani şathi-yatlar haline geldiğini, ama bu değişmelerin beri yanda tesire çok şeyler kazandırdığını söylemeliyim. Meseleyi elle tutulur, inkâra imkân bırakmaz hale korken şairin, temalar, parçalar arasında yaptığı seçme; çok ustaca, çok isabetli. Şiirlerin uyarıcı bir karakter taşımaları, şairin bu meziyetinden geliyor şüphesiz!

Kitaptaki 24 şiiri, bilmem doğru mu, ben iki gruba böle- rek okudum: Bir sayfalık şiirler, daha uzun şiirler. Uzunlar arasında "Bit Yeniği", "Aç Karnına Sakız", "Ufuklarda Yükselen Nazenin Balon", "Halkın Tuttuğu Yol", "Yeme de Yanında Yat!" şiirlerini dağınık, zayıf buldum. Bunlarda aksayan, ölçü ile kıvamını bulmamış, yarım taraflar var. Umumiyetle kolladığı o sağlam bütünlük anlayışını Metin, bu şiirlerinden esir-gemiş gibi geldi bana. Yine uzun şiirlerinden "Kozalak Mahallesi"ndeki, "Bekârlar"daki, "Aşk Mektubu"ndaki dikkat, parıltı ve duraklatış yok bunlarda.

Şairin kitabında birer sayfa tutan şiirler; "Hazır Kasabaya

Gelmişken..” başlıklı bir yana bırakılırsa, ayrı ayrı güzel, vurucu ve haysiyetlidirler.

Daha ilk şiirlerinden itibaren sanat dünyamızın dikkatini üzerine çekmiş olan şairin, bu birinci kitabıyla şimdi daha geniş çevrelere yayılıp okunacağına, sevileceğine ben inanıyorum. *Düdüklü Tencere*’den çıkan ses: taze, yeni ses!

Metin Eloğlu, bir şiirini şu şekilde bağlıyor: “Peki ama çaresi yok mu bu işin? –Ha şöyle..– Düşünmeye alışın.” Bu kitap, düşünmenin yapıcı tarafını öğreten bir kitaptır.

Güvercin Uçurmak

İlk kitabı *Sevmek Varken* beş yıl önce yayımlanmıştı (1972). *Hisar Dergisi* kurucularından olduğu ve şiirlerinin çoğu o dergide basıldığı için, kolayca bir yere yerleştirme nedeniyle, Hisar Şairleri'nden sayılan Mustafa Necati Karaer, ikinci kitabını gene Hisar Yayınları'nda yeni çıkardı: *Güvercin Uçurmak*.

Dergilerde Karaer'i hep aramış, izlemiştir. 1967'den bu yana yazdıklarını (veya yazdıklarından seçmeleri) bu kitabında toplu olarak okuyuşum, bana, onu beğenmemde etkili olduğumu, bu kez, daha kesin gösterdi. Kitabın en güzel şiirlerinden birini ("Çarşılar Kapanmadan", s. 7) hemen başa almakla, şair, ilerki sayfalar için, okuru bir önyargıya bağlamak, etkilemek mi istiyordu? Birçok kitaplarda veya bir şairin, bir derginin aynı sayısında topluca yayımlanan sekiz on şiirinde görülen şeydir: İlk bir iki örnek güçlüdür de sonrası zayıf olur. *Güvercin Uçurmak*'ta da, ilk şiiri okuyunca birden böyle bir güvensizliğe kapılmakta yanıldığımı, az sonra kitapta ilerledikçe anladım ve 1942'den beri şiir yazan Karaer'in bugüne kadar ancak iki kitap çıkarmasının nedenlerini kavradım: Şiirlerini bekletiyor, titiz ve sabırlı işlemlerden sonra bastırıyor.

Karaer, simgelerden yararlanıyor. Gündelik hayat algılarını simgesel bir plâna geçirerek, orada çağrışımlara elverişli bir ortamda güçlendiriyor. Nitekim, kapanmadan yetişip bir şeyler almamız istenen "Çarşı" da böyle bir şiir. "Eski Bir Hikâye"deki (s. 13) en uzak gecelerden gelmeler, mermerlerin ağzından konuşmalar, buğday benizler, al yaşmaklar, lambalar, evler, sokaklar, ayrı küllerden her bahar aynı yerde açan,

birbirine hasret güller.. hepsi Türk uygarlığının simgeleridir. Zamanın atılmış köprüleri yanında dünyanın sessizliğini içmiş, düşünen “Kar Altında Kavaklar” da öyle (s. 15). Ve kitap boyunca geçmişle bugün arasında bu dikkatler ve buluşlar zinciri. Kanımca şairi, birçok “Hisarcılar”dan daha taze, daha canlı yapan, ön plâna alan da bu yıpranmamışlık; ne havı dö-külmüş, ne iplikleri eprimiş bu farklı kumaş, bu zanaat olsa gerek.

Beşer mısralık altı kıtadan oluşan “Beni Ölümle Tanıştır” şiirinde (s. 12) Karaer; beş kıtanın ilk üçer mısraında, dünyadaki mutluluğa katkılarından dolayı, eşyalara, yapılara (telefona, masaya, sokağa, eve, divana) önce teşekkür eder, sonra, bir yandan da bizi bağlayan yanlarıyla bu mutluluğu kıstıklara, bulandırdıkları için onlara düşman olduğunu belirtir. Bu karşıtlık ayarlamasından, bu simetrik siyah-beyaz dağılımından bir terdit gibi ayrılan son kıtada ise “deniz”, hiç kusursuz bir ebedilik simgesi olarak ele alınır. Son ümitler denizde toplanmıştır. Şairin yolu, yakında bir rind teslimiyetiyle orada, ölümde sona erecektir: “Maviye boyuyorsun acıları / Sesi soluğu çıkmıyor bir daha / Sağ ol deniz, sağ ol canım. / Yolumun düşmesi uzak değil / Beni ölümle tanıştır sultanım.”

Karaer’in bu şiirleri, geçen zamana ince bir ağıt, ulaşılamamış umutların kalbimizdeki hüzünlü tortuları özelliği gösteriyor. “Ebemkuşağını Tutmak” şiirindeki (s. 25): “Sen gidersin ben giderim / İçimde incecik yağmur sesi / Sen gidersin ben giderim adım adım / Ebemkuşağı olduğun belli / Artık iyice anladım.” beşliği, birçok şiirlerin leitmotifi gibidir. Ama beri yanda aile mutluluklarında (“Adam, Kadın ve Çocuk”, s. 19; “Güvercin Uçurmak”, s. 29 vb.) ve “Hüzün yaratma zamanım çoktan geçti” demesine rağmen, şairin, hüzne bir sarmaşık gibi sarılmış olduğu da gözden kaçmıyor (“İrmağın Kıyısı”, s. 45; “Gece Yürüyüşü”, s. 53; “Sevebildiğin Kadar”, s. 55; “İki Zaman Arasında”, s. 59). Bir tabanca simgesinde hayatın dönemlerini birbirine eklerken, düğümlerken de, alttan alta akan, gene bu hüzündür (“Ses Duvarı”, s. 73): “Üstüme üstüme gelir çıkmazlarda / Uygun adımlarla hüzün askerleri.” (“İkinci Köprü”, s. 99).

“Sultanahmet Meydanı” şiirinde (s. 75) Karaer, genel doğrultusundan ayrılıyor, Tanpınar’ın “Bursa’da Zaman” şiirinin yeni bir şeklini veriyor, o şiirin çeşitlemesini yapıyor. Üç sayfa süren bu şiir, bir yurt ve tarih anıtı gibi yükseliyor karşımızda. Karaer’in bu şiire yağdırdığı rahmetin serpintileri “Çağların Türküsü” (s. 79), “Asker Kaputum” (s. 83), “Trakya’da Köprü Kurduk” (s. 87) şiirlerinde de gür çimenler yeşertiyor. “Kolların zamana dayalı / Yarı uyur yarı düşünür müsün” beytiyle biten “Kar Düştü Dağlara” (s. 81) şiiri de, gözden kaçabilecek çizgilerle de olsa, gene bu halkanın içindedir.

Karaer, kitabını üç bölüme ayırmış: 1) Ağır Sular Yorgunuyum, 2) Yunus Toprağı, 3) Cansıkıntısının Evi. İkinci bölüm, epik filigranlı şiirlerden oluşuyor. Kadınlarımızı tarih içinde bir şimşek parıltısıyla aydınlatıp geçen “Kadınlar” (s. 85) şiiri de onlardan biri.

Ama Mustafa Necati Karaer’in yeni hayaller yaratma gücü, galiba üçüncü bölümde yoğunlaşıyor; Yeni buluşlarla eski bir tema (iç sıkıntısı) burada şaşırtıyor insanı. Hele “Bir Kibrit Çakılıyor” şiiri (s. 101), bence bu bölümün en karakteristik, en lirik örneğidir. Beşliklerin tekrarlanan mısraı: “Ara yerde bir kibrit çakılıyor”, kişisel veya toplumsal nedenleri açıkça belirtilmemiş bir sıkıntıyı, ruhtaki bir bozgunu gidermek için parkların, evlerin yetersizliğini ve bir avuntu gibi başvurulmuş sigaraların peş peşe yakılışını düşündürüyor.

Karaer, ortak dünyalarımızı güzel şiirleştiriyor. Şiirin harcını, kıvamını biliyor. Abartmalardan, şişirme duyarlıklardan yardım ummuyor, biçim ve sözdizimi yenilikleri aramıyor. Cesur, atak bir geometrik yapı kurup da içine rastgele, gereksiz şeyler, molozlar boca etmiyor. Neyi, nerde nasıl kullanacağını biliyor. Temaları kaos halinde sağa sola savurmuyor. Ölçülü, plânlı duyarlıklarla yetiniyor. Uçurduğu güvercinler, bizde sevgi saygı, şefkat duyguları yaratan yaşantılar.

Kitabın son şiirini tamamlarken: “İpi avcumuzda ama parparça / rüzgârlar da bilmez, uçurtmamız yitik.” diyor Karaer. Bunu bir an, kendi şiiri için söyledi diyelim, yersiz bir karamsarlık! Bu şiire sahip çıkacak, onlardaki sakın, arınmış duyguları bölüşecek kişilerden biri de benim! Hiç karşılaşma-

dığım şairlerden biri olan Karaer'le bu kitabın sayfalarında, arada bir susarak, düşünerek, uzunca bir konuşmaya dalmamız oldu. Bu kitap yardımıyla, gene şairin uzağında şairle tanıştım, onun gerçek, dürüst ve işinin onurunu bilen bir şiiir eri olduğunu anladım.

(*Varlık*, 839, Ağustos 1977)

Şiirde İki Kitap ve Bir Dergi: Üç Ayın Kazanç Hanesine

İki Kitaptan Önce

Hayır, biliyorum, şiir kitapları genellikle yıl sonlarını bekler: Güzdür şiir piyasasının açıldığı, kızıştığı dönem. Ay olarak aralıkta basılanlar da ertesi yılın ürünleri olurlar, çünkü ertesi yılın ilk ayında, ocak ortalarında satışa çıkarlar.

Melih Cevdet Anday'ın *Teknenin Ölümü* ve Cengiz Bektaş'ın *Dört Kişiydiler Bir de Ben* kitapları bu tür, iki yıl arası kitaplardandı, 75'ten 76'ya geçen kitaplardan.

Bunları Kemal Özer'in, Nihat Behram'ın, Can Yücel'in, Fethi Savaşçı'nın yeni kitapları izledi ve başkalarının. Bu yılın ilk üç ayında bildiğim kadarınca on şiir kitabı çıktı, bir ikisini henüz edinemedim. Gazete gibi tütüncüde, sokakta ha deyin-ce bulunmuyor şiir kitabı.

İki Kitap

Okuduklarım içinde iki kitap beni çok etkiledi: Biri İlhan Berk'in kitabı *Atlas*, biri Edip Cansever'in *Ben Ruhi Bey Nasılım*. Şiirimizin uçbeyleri bu iki şair. Her kitaplarında her yaz şimale doğru bir koşu gibi atılımlar ve her kitapları bilinmeyen kaleler üzerine birer fetihnâme.

İlhan Berk, şiirimizin Evliya Çelebi'si. Kıtalar, kentler, insanlar görüyor, ölçüyor biçiyor, notlar alıyor, ayrıntılar buluyor. Denizcidir, topograftır, tarihçidir. Kısaca görmüş geçirmiş

bir seyyâh-ı âlem. Düşler kuruyor, hayal gücünü gerçek diye sunuyor. Bu yeni Atlas kitabı, kendisi de diyor ya, coğrafyası onun. “İnsanlarla, doğayla alışverişinin bu dünyaya çıkması, vurması” —“Yazmak ki yaşamayı yazarak öldürmek” diyor İlhan Berk kendi imzasıyla kitabın arka kapağında. İlhan Berk, “Atlas”ta bir Atlas okyanusuna açılmış, dağ boyu dalgalarla çarpışıyor. Evliya Çelebi, Karadeniz’deki fırtınayı sağ salım atlatmış üstelik köleler sağlamıştı kendine. Atlas macerası da İlhan Berk’in şiirine şiir katıyor.

İlhan Berk’in kitabı, Melih Cevdet Anday’ın *Teknenin Ölü-mü* gibi, okuyucudan hazırlık ve büyük çaba istiyor. Bilgili gelinmeli bu kitaplara. Çağın tanığı olmak, deniyor. Çağlar iç içe Melih Cevdet’le İlhan Berk’in kitaplarında. Küçük adam, ezilen adam, hayat ve siyaset kavgaları yok. Ve birey, buzlu camlar gerisinde. Hüner ve bilgi.

E dip Cansever’in *Ben Ruhi Bey Nasılım* kitabı, şairin kendine revâ gördüğü dağınıklık içinde, gevşek denebilecek anlatım mekiklemeleri içinde gene de sağlam bir bütünlüğü mü-hürlüyor. Istampaya özenle değdirilmiş bir mühür. Her harf, her motif belirgin ve kolayca, tek tek seçiliyor, mesajını aktarıyor. Ruhi Bey’in ıstırabı, bir “Lüzumsuz Adam” dramı. Ayıplanmalarının, çevre tarafından sevgiler içinde bile gizli gizli kınanmalarının acısıyla, içmiş suyu sünger. Bağışlanmasını isteyen, kuş sütlerinde bir yüksek kentsoylunun iç hesaplaşma defilesi. Figürler (yani yaşantı parçaları) kıvrak, uyumlu geçiyor podyumdan ve siz hayran, dalgın, bir yandan içiniz burkularak, bu renkli gösteriye bakıyorsunuz.

Şimdi *Ben Ruhi Bey Nasılım*’ın sarsıntısı içindeyim. Belleğimde, hayalimde onun serpintileri. Bu da geçer. Okuyor, duraklıyoruz, sonra geçiyor. Yoksa sürse gitse, dayanılmaz şiirin çarpmasına.

İki yeni imza üzerinde de durmalıyım kitap bölümünde. Enis Batur’un taze kitabı: *Ara-Kitap*. Yenilikleri çok atak bir kitap. Bir de *Düşünen Şiir Akımı – Kuramı ve Ürünleri* isimli kitap, ki Osman Serhat ve üç arkadaşının fazla iyimser ve iddialı arayışları. (Aslında her iyi şiirin düşünen, düşündüren bir şiir olduğu nasıl unutulur?)

Bir Dergi

Cana can katar gibi, şiirlerine şiir katan şairlere, üç ayın dergilerinde de rastladım. *Varlık*, *Türk Dili*, *Hisar*, *Soyut*, *Edebiyat*, *Militan*, *Oluşum*... benim izleyebildiğim ve şiirsiz olamayan (başka ne var?) başlıca dergiler. Üç aylık sayılarında çeşitli açılardan değerli bulduğum şiirlerin listesi oldukça yüklüdür. Daha da uzasın isterdim. “Kâş benim sevdiğimi sevse bütün halk-ı cihan / Sözümüz cümle hemân kıssa-i eş’ar olsa.”

Üç ayın bu dergileri, bana en başta Metin Altıok adında herhalde genç bir şair tanıttı. Dergilerde şiir konusunda en çok onunkiler düşündürdü, zenginleştirdi beni: *Soyut Dergisi*’nin ocak ve mart sayılarında taze bir duyarlılığın sekiz şiiri. Meseledir. (Şiirlerin başlıkları: “Yaralı Bir Aşk II, IV, V, VI” ve “Kendi Göğünü Aramak”, “Sis”, “Yangın”, “Tesbih”).

Sonra gittikçe yumuşayan (sıcak, insancıl anlamında) iki şiiriyle Süreyya Berfe (“Suçlu Şiirler, I, III”, *Soyut*, mart sayısı).

Militan dergisinde Ataol Behramoğlu’nun (“Bedri Rahmi’den Özür”, ocak sayısı) ve Nihat Behram’ın (“Yeni Doğmuş Bir Çocuğa Bakarak”, şubat sayısı) şiirleri. Başka? *Hisar*’da (ocak ve mart) Seyfettin Başçılar’ın şiirleri (Redife kattığı anlam zenginliğiyle “Gazel I” ve iki dörtlük: “Kayıt”, “Eli”).

Gene bir dergiye: *Soyut Dergisi*’ne dönüyorum. *Soyut*’un o mart sayısı, yukardakilere ek olarak, Metin Eloğlu’nun “Gön” ve Gürkal Aylan’ın “Ray” şiirleriyle de, üç ayın görebildiğim dergileri içinde, gerçekten bir şiir hazinesi. *Varlık*’ta (mart sayısı) “Isımın Evrene Sorduğu” şiiri de, üç ay içinde yayımlanmış öteki şiirlerinden çok farklı, iyi bir Dağlarca şiiri.

(*Milliyet Sanat Dergisi*, 178, 2 Nisan 1976)

Tahrib-i Harâbat

Ziya Paşa'nın Avrupa dönüşü yayımladığı *Harâbat* antolojisi, Tanzimat yazarlarının hiç değilse yeni edebiyat kökleşene kadar unutturmaya çalıştıkları Divan şiirini tekrar diriltebilir düşüncesiyle Namık Kemal tarafından amansızca tenkid edildi. Antoloji çıktığı zaman Magosa'da sürgün bulunan Namık Kemal, edebiyatı yenileştirmek yolunda ülkü arkadaşı olan Ziya Paşa'nın, böyle birdenbire güçlkle yapılanları da yıkabilecek bir eser çıkarmasına haklı olarak içerledi. Ama bu öfkesini, tahlili yorgunlukla mal olacağı için üstünkörü çiziktirilmiş asabî bir yazı şeklinde değil; eserin yanlışlarını, zamansızlığını bir bir göstermek suretiyle sağlam, inandırıcı bir mantığa dayanan kuvvetli bir tenkid eseri halinde açığa vurdu. O tarihten bugüne 80 seneye yakın bir zaman geçmiş olduğunu da hatırlattıktan sonra asıl söylemek istemediğim şeylere geliyorum:

Kaynak Dergisi'nin 1 Mart 1953 tarihli sayısında Fahir Önger, Fethi Karakaş'ın, yeni kitabını *Evler* münasebetiyle açtığı sergiden bahseden bir yazı yayımladı. Sergiyi ziyareti esnasında yaptığımız yârenlikte söylediğim sözleri, kısmen yanlış aksettirmiş olması bir yana, (zira sanatında usta, düşüncelerinde samimî her şaire ancak saygı duyarım) gayet üstünkörü bahanelerle alaya almaya kalkışmış olması; Fahir'in, kitaplara hücum ederken gözü kapalı kullandığı prensip kararlarında ne kadar geri bir zihniyet taşıdığını göstermek bakımından hâzindir. Biz bu yazı vesilesiyle bazı tenkitçilerimizin, bağlı oldukları kliklerin ortak ağzıyla gelişigüzel konuşmaya devam ettiklerini, klik dışında kalanlardaki kusurları, meziyetleri

aslâ tarafsız bir görüşle belirtmeyip mübalâğalara, tahriflere saptıklarını bir kere daha öğrenmiş olduk.

Yazısındaki edâdan anlaşıldığına göre Fahir, sergide satışa arzedilmiş kitaptan paraya kıyıp bir tane aldığına pişmandır. Geldiği sergiden, girdiği kitapçıdan eli boş çıkmamaya bizi kimse zorlayamaz. Fahir de lütfen bir kitap satın almışsa kendi arzusuyla almıştır. Parasını sokağa attığını, bir emrivaki karşısında bırakıldığını sanıyorsa kitabı iade edip bedelini geri istemekte serbesttir.

Konuşmamız sırasında söylediğim: “sadece kendi yaşadıklarımı yazmak, iri lâflar söylemekten kaçınmak, bir nevi sokak hatipliğine, demagojiye sapmamak!” sözlerinin sahtekârlığı nerededir ki Fahir, kitabımı küçültmek için bunları delil diye göstermeye kalkışır? Sanatını bu temeller üzerine kurmaya çalışmak bir suç, bir ihanet midir ki Fahir bu lâfları alaya almaya yeltenir? Eski bir arkadaşla senli benli bir sohbetin seyri içinde söylenmiş olması muhtemel bir sözün: gerçek sanatçılık meselesinin lekeli bir itiraf, egoist bir ifşa, gibi kendini beğenmişlik gibi agrandize edilmesi acaba ne dereceye kadar doğrudur?

Malûm prensip kararlarından dışarı çıkamayan Fahir Onger’in bütün bu boş lâflarını kurcalamadan geçebilirdim. Fakat mal bulmuş mağribi gibi muzaffer ve memnun, öne sürdüğü isnadı, aslâ! Evler kitabında “öyle kolay kolay anlaşılamayacak yenilikler” bulunduğunu iddia edebilmem için akılsızlığın zirvesinde olmalıyım. Fahir gibi tenkitçi olmak sevdasında bir kimse, nasıl olur da benim bir şiirimdeki bir oyunu (Ama ne şahane oyun!) başka şairlerin taş çatlasa yapamayacakları bir yenilik diye göstermeye kalkıştığımı, buna inandığımı söyleyebilir? Alaycı cümlesini değiştirip kullanıyorum: Sevsinler sanat eserlerine istikamet verecek ciddi eleştirmecinin iz’anını!

Güttüğü sözde sistemli imha siyasetinde Fahir haklı bir zafere erişmek istiyorsa bir gramer şemasının, bağlı olduğu şiirden koparılınca mânâsını kaybeden bir kıtanın, başka şairlere pekâlâ mübah gördüğü bir kendine güvenin üzerinde değil, bütün bir kitabın üzerinde durmalı, elindeki mihenk taşına

şahsı değil, sadece kitabı, anlayışlara bağlılık veya aykırılık çerçevesinde kitabı vurmalıdır. Karakuşi prensip kararlarıyla, mugalâta ile, biçare alaylarla tenkid yapılmaması gerektiğini Fahir Onger bilmelidir.

Yazıma *Tahrib-i Harâbat* meselesiyle başlamış olmamın sebebi anlaşıldı sanırım: *Evler*, *Harâbat* gibi eski bir edebiyatı yaşatmak, canlandırmak maksadıyla çıkarılmış dahi olsa tenkitçinin, onu, kendi sanat anlayışının ışığında kuvvetli delillere bağlayarak hırpalaması gerekir. Bugün *Tahrib-i Harâbat*'ta görülen ciddîyetin bile bazan hâlâ aranmakta olduğunu biz ne yazık ki bu tip tenkit taslakları yüzünden sık sık hissediyoruz.

(Kaynak, 76, 1 Nisan 1953)

Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü

Üstüne Birkaç Söz

Değerli kütüphaneci ve bibliyografyacı Türker Acaroğlu, *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*'nün 5. baskısı dolayısıyla *Cumhuriyet* gazetesinde bir yazı yayımladı (24 Ekim 1968). İhtisas sahasını yakından ilgilendirdiği halde sekiz yıldır hiç sözünü etmezken, bu kere kitabın bu yeni baskısına, bilirkişi gözüyle bakmış olmasına pek sevindim; kendine teşekkür ederim.

Elbette bu tür kitaplar, her yeni baskıda bir öncekinin eksiklerini telâfi ederek gösterilen hata ve ihmaller düzeltildikçe bir önceki baskıyı hükümsüz bırakarak iyiye doğru gidecek, ama hiçbir zaman değiştirilemezlik, kesinlik derecesine ulaşamayıp, benzeri ve eş değerde eserler arasında bir yanıyla daha iyi olsa da bir yanıyla daima noksan kalacaktır. Eski, yeni, yerli, yabancı bu tür kitaplarla daha çok temasa geldikçe, bu kanaat bende gittikçe daha kuvvetle yer ediyor.

Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü'nün hangi amaçlara hizmet ettiğini, ilk baskısının, sonrakilere de olduğu gibi alınmış önsözünde etraflıca belirttiğim; noksanların hataların neler olabileceğini hatırlattığım için onları burada tekrarlamayı gereksiz buluyor; takdire değer taraflarını tamamen görmezden gelerek, mübalâğalı bir dille sadece tek tük hatalar üzerinde duran Acaroğlu'nun öne sürdüğü görüşlere, gösterdiği yanlışlara cevap vermek istiyorum.

"Bu çeşit ansiklopedik sözlüklerde soyadı esası, değişmez kuraldır" diyen Acaroğlu; vb. kısaltmasıyla daha da çoğalabileceğini imâ ettiği isimler arasında meselâ Bedîî Faik'i B, Reşat Enis'i E, Oktay Rifat'ı R, Cevdet Kudret'i K, Nâzım

Hikmet'i N, Yaşar Kemal'i Y harfleriyle almış veya koymuş olmamı, metod bilmezlik diye nitelendiriyor ki, bence bir yanlışmadır bu. Soyadları olan Akin, Aygen, Ran.. ve Göğceli'yi eserlerinde kullanan kişiler midir ki bu şair ve yazarlar; teorik kütüphanecilik bilgilerini uygulayalım orlara? Kütüphanecilik uzmanı Acaroğlu, kendisi, *Edebî Eserler Sözlüğü* (1965) isimli eserinde Göğceli'nin, incelediği dört kitabını Yaşar Kemal maddesinde topladığına; yani kesin kural diye öne sürdüğü bir hususu kendi eserinde uygulamayı boş bir kaideperestlik olarak düşündüğüne göre, bizim tutumumuzda yadırganacak bir taraf yoktur sanırım. Gene yazısının o bölümünde verdiği adlar arasında ikisinin soyadını yıllardır değiştirmemekte ısrar eden Acaroğlu'nu uyarmak da yeri gelmişken bana düşüyor: Oktay Rifat'ın soyadı Horozcu değil, Rifat'tır; Cevdet Kudret'inki Solok değil, Kudret'tir. Bunu birinci şairden kendim sordum öğrendim; ikinci şairse bir süre kullandığı ilk soyadını bırakarak Kudret soyadını yıllar önce tescil ettirmişti (Bk. *Türk Dili Dergisi*, 1 Ekim 1959, s. 15). Acaroğlu değinmiyor ya; onun bazı sanatçıların gerçek soyadlarını bilmemekten gelen bu çeşit itirazları; meselâ Siyavuşgil'in ilk zamanlarda Ander soyadıyla bazı şiir ve yazılar yazdığını düşünerek, *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*'nde neden Ander diye bir madde değil de, Siyavuşgil'de tanıtıldığını sormaya benzer. Evet, sanatçıların, yazılarında kitaplarında görülmeyen soyadları hiç gösterilmesin mi? Gösterilebilir, ama madde başı olarak değil! Nitekim *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*'nün önceki baskılarında madde başı olan küçük isimlerin yanına çok kere parantez içinde soyadları da eklenmiş, ama sonradan gereksizliği anlaşıldığından çıkarılmıştı. Uzman kütüphanecilerin hâlâ içinden çıkamadıkları böyle çapraşık bir işte; ilk isim, ikinci isim ve soyadı meselesinde; pratik kolaylık dışında benim bilimsel bir çözüm yolu bulabilmem imkânsızdır. Yalnız şu var: Savunduğum bu fikri meselâ Abdülhak Hâmid, meselâ Kenan Hulûsi maddelerinde uygulamamış olmam hatadır, düzeltilmelidir.

Acaroğlu'nun bu mesele üzerinde o kadar durması, Önsöz'deki bir cümleden, "varsa önce soyadı sıraya kondu" cüm-

lesindeki ifade karanlığından geliyor olmalı ki, haklıdır Acaroğlu. Evet, bu cümlede “varsa” kelimesi yerine “eserlerinde kullanıyorsa” cümlecigi, bütün bu anlaşmazlığı giderebilir; düzeltilmelidir.

Acaroğlu'nun “bibliyografya bilgileri bakımından da kitabın sayısız eksikler ve yanlışlarla dolu” olduğu hükmünü pek mübalâğalı buldum. *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*'nde bir eserin bütün baskılarının gösterilmesi gereksizdir. Bu bir elaltı kitabıdır, sadece ilk ve son baskıların hatırlatılmasına çalışılmıştır. Anılmamış kitaplar olabilir: bir kitabın kapağındaki tarihle ilk sayfasındaki veya kaynaklardaki tarihlerin birbirini tutmamasından ileri gelen hatalar olabilir. Sonra tek tük kalmışsa, yanlış olduğu söylenen tarihlerin hangisinin hazırlayıcıdan, hangisinin dizgi ve düzeltmeden ileri geldiği çok kere bilinemez. Acaroğlu'nun Ali Canip Yöntem'in Çanakkale milletvekilliğine seçilme tarihinin 1960 olarak gösterilmesine itirazı bu yüzden hem yerinde, hem de yersizdir; çünkü *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*'nün ilk baskısında bu tarih doğru olarak 1950'dir ve sonraki baskılarda, bir gözden kaçma sonucu, hep 1960 diye tekrarlanmıştır.

Gene bunun gibi, Abdullah Cevdet'in altmıştan fazla eseri bulunduğunu söylememizi “o yazarın eserlerinin sayısı, çevirileriyle birlikte taş çatlasa kırkı bulmaz” itirazıyla karşılamakta, Acaroğlu haklıdır belki. Fakat biz Abdullah Cevdet hakkında ayrı bir araştırma ve inceleme yapmadığımız için, Acaroğlu'nun yanlış tahmin ettiği şekilde Gövsa'nın değil, “İhticâca en sâlih” ilmî kaynaklardan, *İslâm Ansiklopedisi*'nin yalancısıyız (bk. “Abdullah Cevdet'in büyük ve küçük, tercüme ve te'lif eserleri altmışı tecâvüz eder.” – *İslâm Ansiklopedisi*, Türkçe basım, 1. cüz, s. 46, sütun 2, İstanbul 1940).

Acaroğlu'nun, üzerinde özellikle durduğu Nezihe Araz maddesindeki aksaklık da, *Kim Kimdir Ansiklopedisi*'nden geliyor. Acaroğlu'nun da, az aşağıda sözünü edeceğim iki kitabında yer yer, geniş ölçüde nakillerinde bulunduğu bu ansiklopedinin sahibi Nebioğlu, eserin çıkmaya başlamasından (1961) önce, belli başlı ünlü kişilere birer sirküler göndermiş, ansiklopedisini hemen tamamen onların verdikleri yazılı cevaplara

göre düzenletmişti. Bir yazar, kendi eserlerinin baskı tarihlerini de yanlış bildirmişse, binleri aşan bir kitap kargaşalığı içinde bazı beyanları kontrol yetersizliği, sanırım, bağışlanabilir bir ihmaldir. Elimde olan, görüp okuyabildiğim eserler için bile böyle gözden kaçmalar bulunabileceğini itiraf ederim. Şu var ki, *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*'nün hazırlanmasında sadece üç dört edebiyat tarihi ve ansiklopediye bakılmakla yetinileydi bu çeşit yanlışlar beş on tane olmakla kalmaz, binleri geçirdi. Bu durumda, gösterdiği "önemli" hatalardan, Acaroğlu'nun gösterebileceği başka "fâhiş" yanlışların neler olduğunu kestirmek zor değil; buna sevindim.

Sevinmemin bir sebebi de şu: *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*'nün ilk baskısı 1960'tadır. Acaroğlu, 1963'te küçük ölçüde, benzeri bir kitap çıkardı: *Şair ve Yazarlar*. Bu kitabının genişletilmiş, gözden geçirilmiş yeni basımını da *Ozanlar ve Yazarlar* adıyla 1967'de yayımladı. 1963 ile 1967 arasında üç dört yıllık bir zaman vardır ki, *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü* bu arada iki baskı daha yapmış ve Acaroğlu, bu nâciz kitabın üç baskısından yer yer bir hayli yararlanmıştır. Elbet biz de onun kitaplarına, *Milliyet* ve *Cumhuriyet* gazetelerinde çıkmış ve çıkmakta olan yeni yayınları tanıtmaya yazılarına çok şeyler borçluyuz. Bir yazı, bir kitap basıldı mı herkesin malı olur. Bunlar normaldir. Eli altında Türkiye'de çıkmış bütün yayınları her an kontrol imkânına ve Derleme Müdürlüğü memurlarının paha biçilmez yardımlarına ve notlarını hemen daktilo ettirebilme imkânlarına sahip, üstelik kitap uzmanlığında yüksek öğrenim görmüş Acaroğlu'nun eksikleri, noksanları gene de yok mudur? Olmaması düşünülemez. Ben bu gözle hiç bakmadım onun eserlerine. Ama meselâ gençlerin okuyabileceklerini düşündüğüm için kendi açımdan önemli bulduğum *Lehçetü'l-hakayık*'ın 1962'de çıkmış yeni baskısının, Acaroğlu'nun 1967'de düzeltmeli ikinci baskısını yapmış kitabında hâlâ gösterilmemiş olması; ayrıntılara boğulmuş, çok mufassal ve çok "sahîh" bir ansiklopedi hülyasında değerli tenkitçinin tenkit ölçülerine göre affedilmez bir kusurdur da; pratik ve düzgünce bir elaltı kitabı hazırlamaktan öte bir endişesi olmayan benim gibiler için normaldir.

Anormal olan: Acaroğlu'nun, bu eleştirmesini bitirirken *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü* için "iyi bir kütüphaneci ya da bibliyografyacı tarafından denetlenmedikçe bu kitabın yeniden basılması doğru olmaz" demesi ve yazısında belirttiği bizim burada cevabını verdiğimiz bazı ufak tefek ihmallere rağmen, *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*'nün bu ve gelecek baskılarının, kendisinin muazzam ve hiç yanlışsız olacağını duyduğumuz ve yıllardır beklediğimiz ana-eseri çıkana kadar, daha uzun bir süre, bir ihtiyacı pekâlâ karşılayabileceğini bir türlü kabul etmek istemeyişidir. Bilinsin bilinmesin, bir emek ürünüyse her kitabın bir yeri vardır ve yazarında, hazırlayıcısında ard niyetler, haset ve rekabet gibi kötü duygular yoksa, her iyi kitabın alıcısı bulunur. Hem sonra, bizim, bibliyografyacılık alanında hiçbir iddiamız da yok.

(Varlık, 730, 15 Kasım 1968)

Hoffmann (1776-1882)

Dürüst vicdanlı bir yargıç; operalar bestelemiş, orkestra şefliği, müzik öğretmenliği, yazarlığı yapmış kuvvetli bir müzisyen; dişli karikatürlerinden korkulan bir ressam; aşırı bohem hayatıyla alabildiğine içki olmadan çalışamayan bir hikâyeci-ydi Hoffmann. Königsberg'liydi; yani romantik devrin öbür iki büyük temsilcisi Zacharias Werner (1768-1823) ve Joseph Eichendorff (1788-1857) gibi Doğu Almanyalı.

Gündelik hayatın gerçekleriyle hayaletler, cinler âleminin fantastik ve korkulu hayalleri arasında, keskin bir tezat içinde bocaladı; hayalini tılsımlı bahçelerde gezdirerek harcıâlem yaşayışın monotonluğunu, sıkıntısını giderdi. Hayattaki fevkalâdelikleri hissederek eşyalar, olaylar arasındaki gerçek ilgiyi sezen insanlarla; dar görüşlü, kıt duygulu kişilerin oyalandığı o sığ ve beylik yaşayış arasındaki farkı gördü, gösterdi. İnsan hayatındaki kavranması çok zor, âdeta imkânsız düzeni yakaladığından emin, hikâyelerini romantik kader tragedyaları şeklinde yarattı. Hayal gücü onu acayip bir mizahla acılı bir fâcia içinde uçsuz bucaksız ve bambaşka bir âleme iletiyor, yavan burjuva gerçekleri ortasında ona böyle bir âlemin kapıları açılıyordu.

Devrinin felsefî ve dinî cereyanlarından uzak kaldı; hayalinde yarattığı ürkütücü, yadırgatıcı, garip olayları bir mizah havası içinde vermekten; hakikati yeni bir anlayışla hayallerde değerlendirmekten hoşlandı. Yarattıklarını gerçek birer varlık olarak yaşıyordu: Sanki tılsımlar, afsunlar okuyarak çağırdığı ruhların, cinlerin korkusundan; yazılarını yazarken karı-

sının ellerini tuttuğu, ondan kuvvet aldığı söylenir. Rüya ile uyanıklığı aynı prizmadan görüyor; büyüler, cinler, şeytanlar, cadılarla dolu âlemlerde dolaşmaktan zevk alıyordu.

Alman romantiklerindeki sonsuzluk ve bitiş anlayışı Hoffmann'da metafizikten psikolojiye inmiş şekildedir. Onda öte dünya; hayaletli bir fantastik; tüyler ürpertici, korkunç bir cin, cadı panayırı halinde, günlük hayatın realist teferruatına karışır. Anselmus adındaki bir fakir talebenin hayatını hikâye eder *Der Goldene Topf*'ta (Altın Çanak, 1815), Anselmus, iyi bir pazar geçirmeyi düşündüğü, birikmiş beş on parasını, bir talihsizlik neticesi kaybeder. Bir hayal, zavallicığı yoksulluğundan alarak bir tılsımlar âlemine iletir. Anselmus orada bir sihirbazın güzel kızını sevgili edinir. *Lebensansichten des Katers Murr*'da (Murr Kedinin Hayat Görüşleri, 1820-1822) gene günlük hayatla rüya âlemi yan yanadır. Kedi, bir hayvan olarak alışkanlığın beylik zevkleriyle geçinip gitmektedir; orkestra şefi Kreisler ise orta halli bir insanın acılarını aşarak yüksek zevklerdeki bahtiyarlığa erişir. Hoffmann, kendini aşabilen insanlardaki hayali zevklerin, cinnetin tehdidi altında bulunduğunu da biliyor; devrinin parapsikolojik edebiyatından, somnambulizmden, rüya tâbirlerinden, hipnozdan, manyetizmadan haberli bulunuyordu. Nitekim *Serapionsbrüder*'deki (Serapion Kardeşler, 1819-1821) münzevi Serapion, İmparator Decius zamanında Thebai çöllerinde yaşadığını vehmeden o eski diplomat, hayalinde bir kuruntuyu geliştiredursun, hakikatte tamamen normal bir hayat sürer. *Die Elixiere des Teufels*'de (Şeytanın İksirleri, 1815-1816) keşiş Medardus da bu şekilde iki ruhlu bir tip olarak karşımıza çıkar. *Die Bergwerke zu Falun*'da (Falun Maden Kuyuları, 1819) insanoğlunun, tabiat kuvvetlerindeki ifrit zoruna esir ve mağlûp olduğu görülür. Ruhlar dünyası, sınırlarındaki sersemletici sihirle iç tabiat, parıltılı maden yatakları; karşı konulmaz bir kader gibi o mert Elis Fröbom'u ayartır; güzel karısının elinden, rahat aile ocağından, burjuva yaşayışının servet ve itibarından çeker, alır. *Das Fraulein von Scuderi* (1820) nuvelinde o yenilmez para hırslısı, kendi usta ellerinin yaptığı mücevherlere karşı duyduğu o ihtiras; gündüzleri işinde gücünde, çalışkan, hamarat kuyum-

cu Cardillac'ı, geceleri ipini satmış bir haydut, bir kaatil yapıp çıkmıştır. Hoffmann, objektif âlemi, dış dünyayı da bütün realizmi ile tetkik ve tasvir ettiği için hikâyelerindeki ürkütücülük büsbütün kuvvetli oluyor.

E.T.A. Hoffmann uzun zaman, hele Almanya dışında, en büyük Alman hikâyecisi olarak tanındı; Fransa ile Amerika'da geniş şöhret kazandı, derin etkileri oldu (Baudelaire, E.A. Poe). *Kreisleriana*'yı Robert Schumann (1810-1856) besteledi. Jacques Offenbach (1819-1880), en büyük eseri sayılan ve 1881'de, ölümünden bir yıl sonra Paris'te temsil edilen *Hoffmann'dan Masallar* operasının motiflerini yazarın bilhassa "Der Sandmann" ve "Rat Crespel" isimli hikâyelerinden aldı. Alman romantik edebiyatının son yaratıcı yazarı Hoffmann, Avrupa fikir hayatında bu şekilde yankılar yaptı.

(Vatan Sanat Yaprığı, 11 Ekim 1953)

Heinrich Heine

Heine, günümüze kadar, dünya edebiyatının belki en çok tartışılan şairi oldu. Mōrike, onu hem hâlis şair diye anmış, hem de bir sanat blöfçüsü olduğundan dem vurmuş, hayranlarından Gottfried Keller ise Heine'nin kalp ve gönül diye bir şey tanımadığını söylemişti. Durum böyle iken, Heine'nin, ondokuzuncu yüzyılın edebî gelişmesine şiirleriyle, nesirleriyle, gazete yazılarıyla geniş ölçüde tesir ettiği, su götürmez bir gerçektir. Hattâ Raabe ve Bismarck gibi, başka ruh ve anlayışta şöhretler bile bu Yahudi soyundan Alman şairine boyun eğdiler, onu fikir yönünden çok hareketli bir devenin en büyük öncüsü, en canlı edebiyatçısı bildiler. "Heine'nin bir şair olduğunu, isminin ancak Goethe'nin yanı sıra anılabileceğini, şiirinin öz Alman şiiri olduğunu bu beyler nasıl unutabilirler?" diyordu Bismarck.

Heine, Düsseldorf'ta doğdu (13 Aralık 1797), bir Yahudi tüccarın oğlu. On dokuz yaşında zengin amcasının Hamburg'daki bankasına girerek ticaret hayatında çıraklığa başladı. Amcasının kızına karşı bedbaht aşkının acıları, ona ilk şiirlerini yazdırdı. Brentano gibi Heine de ticaret için yaratılmamıştı. 1819'da Bonn'da A.W. Schlegel'in talebesi oldu, sonra da Göttingen ve Berlin'de okudu; Hegel'e talebelik ettiği Berlin'de Fouqué, Chamisso, Hoffmann, Grabbe ile tanıştı; 1822'de ilk şiir kitabını yayımladı; mazbut bir form içinde romantik havayı aksettiren bir istidat olarak ortaya çıktı; bir dram yazdı (*Almansor*), başarı ümidi boşa gitti. 1824'te Protestan oldu: Göttingen'de verdiği hukuk doktorası, Hristiyan olmadıkça bir işe yaramayacak, avukatlık yapamayacaktı. Heine, alay ederek

“Avrupa kültürüne bir giriş bileti” aldığından bahsediyordu. 1826’da *Reisebilder*’in birinci cildi, onu meşhur bir yazar yaptı. Devrini geçirmiş bir romantik tesiri bırakıyordu. Sadece duyguları hülyalı bir fantezi içinde vermek temayülü değil, ayrıca dahice bir sübjektivite merakı, formlar ve ruh halleriyle eğlenir gibi oynayışı, kendi kendini yalanlayışı, en saf bir acıyı bir noktada eritivermesi bu tesiri bırakıyordu. Tabiatı, efsanelerdeki büyüü, aydın insanın düşünce hürriyetini derinden hissediyor, benimsiyordu; şiddetli ve önlenemez alay merakını, kendi kendini yaralamak işinde bile harcıyordu. Tasdik ve inkâr arasında gidip geliyor, hayata ve Alman ruhuna karşı hayran duyguyla pişkin bir hayat tecrübesini ve *cynism*’i, coşkunlukla bedbinliği, muhabbetle nefreti bir arada götürüyordu.

Buch der Lieder (1827) adlı bir şiir kitabı genç, kırık bir aşkın acılarını verir; bu kitapta ayrıca “*Lyrische Intermezzo*” (1822/1823) “*Harz Yolculuğundan Şiirler*”, “*Nordsee-Zyklus*” bölümleri bulunur. Bu son şiirlerde Heine, ilk olarak, muazam, mythik bir ülke gibi denizi edebiyat için fethetmiştir.

Heine, masal ve esrar içindeki Rhein havzasını (“*Loreley*”) ve Harz Dağları’nı şiire getirdi, lirik balâdlar yarattı, halk şiirine hayat sağladı, müzikal ve ritmik bir şiir yapısı kurdu. Şöhreti seviyordu, alkışlanan bir aşk ve hürriyet şairi oldu; hayran ve alaycı bir şair!

Reisebilder’lerinde (1826-1831) çok canlı, bütün kontrastlardan faydalanan esprili ve oyunlu bir nesir üslubu yarattı; gazete nesri için zamanımıza kadar örnek olmak değerini muhafaza etmiş, empresyonist bir anlatış sanatı. Bu pırıl pırıl sohbet üslubunda tabiat hayranlığı, neşeli bir macera düşkünlüğü, dar görüşlerle alay, tenkid ve hiciv iç içedir. *Harzreise* ve *İtalienische Reise*’nin (Harz ve İtalya Yolculukları) ilk günleri, bu üslubun en parlak sayfalarını verir. Heine’de gerçekte ironi, bir arada gider: “Hattâ ben, Almanlığa ait bir şeyi dünyadaki her şeyden çok severim. Sevinci, neşeyi ben bunda bulurum; kalbim Alman ruhunun bir arşividir, iki kitabımı Alman şiirinin bir arşivi olduğu gibi!” diyor Heine.

1928’de İtalya’ya gitti, 1831’de *Augsburger Allgemeine Zeitung* tarafından muhabir olarak Paris’e gönderildi. Kendi isteğiyle

değil; Metternich zorlamıştı onu; 1835'te bütün yazıları yasak edildi; *Ideen oder le Grand*'da yaklaşan ihtilâlden, demokrasi hayalinden, birleşmiş, hür bir Avrupa'dan bahsetmişti. Heine Paris'te gazetecilik hayatına atıldı. Fransa'nın durumunu Almanya'ya bildiriyor, Fransızlara da Alman felsefesini, edebiyatını, dinini tanıtıyordu. 1828-1842 arasında *Neue Gedichte*'yi vücuda getirdi, daha sonra *Die Romantische Schule* adlı kitabında toplanan, yeni Alman edebiyatı üzerine makalelerini yazdı. Bu yazılarda zeki bir tenkitçi olarak göze çarpar. Heine, bu aracılığı ile üzerine bir vazife almış oluyor ki, iki milleti fikir alanında birbirine bağlamak, karşılıklı cehaletleri ortadan kaldırmak istiyordu. O vakte kadar *De l'Allemagne* (1810) kitabıyla, Goethe ve Schiller'in tesirinde sadece Madame de Stael, bu işle kısmen uğraşmıştı. Fransa edebiyat çevre ve salonları bu zarif "dünya adamı"na açıldı. Belli başlı Fransız yazarlarıyla (Hugo, Balzac, Musset, George Sand'la) tanıştı Heine. Paris'i sevdi, şen mısralarında Paris'in güzel kadınlarını şakıdı. Bu monden büyük şehir atmosferinde bir yandan da kuzey balâdlarını (*Ritter Olaf, Harald Harfagar, Schlachtfelde bei Hastings*) ve siyasî yazılarını yazıyor, bu yazılarında acı bir hayal kırıklığı, yurt özlemi görölüyordu. İnkâr ve tasdik, kendi kendisiyle ulaşamayan bu mizacı burada da takip etti. "Almanya'yı düşününce gecede —Gel de uyu kaabilse!" Sonraları Gerhart Hauptmann'ın *Weber* adlı halk dramına konu olacak, Silezya dokumacılarının sefaleti, Heine'yi sosyal şiire çağırıyordu (1847).

Heine Almanya'dan fikir hürriyetinin, dünyayı kucaklayacak bir Hellenizm'in, bir Avrupa geleceğinin doğmasını bekliyordu. Almanya'ya yaptığı iki yolculuk *Deutschland, ein Wintermaerchen* ile *Atta Troll* manzum eserlerinin yazılmasına sebep oldu. Birinci eser siyasî bir hicivdir, *Atta Troll* ise romantik devrenin son roman övgüsü. Bu eserlerle Heine, lirik-fantastik ve mizahî bir eser, aynı zamanda bir itirafname ortaya koymuş oldu. Tandans ve parti şiirlerine sanat gururu isyan ediyordu.

1945'te bir inme, Heine'yi yatalak etti. Ümitsiz ve uzun hastalığı esnasında *Romanzero*'yu yazdı (1851). Bu kitaptaki şiirler insanlık ve iman tarihinin bütün devirlerini kucaklar gelir, yeni bir sosyal düzen umduğu, fakat bir estet ve bir fikir

aristokrati olarak ürkütüğü geleceğe uzanır. Hayatın bütün nimetleri, gürlüğü, yaklaşan ölümle keskin ve gölgeli, yeniden belirir. Bu şiirlerde artık oyun yoktur; ciddiyet ve nâçarlık, acı ve yardımcı bir iman özlemi görülür: "Diri diri gömülen, yürür gider gecede." Heine 17 Şubat 1856'da Paris'te öldü.

Heine, genç yaşında yazdığı *Almansor* ve *William Ratcliff*'e bu kanlı ve hayaletli tragedyalarına rağmen bir dram yazarı değildir. Ortaçağda Yahudilerin başına gelenleri anlatan, fragman halindeki nuveli *Der Rabbi von Bacharach*'a rağmen bir hikâyeci de değil. Ama hikâyeci olarak tesiri şairliğini de geçmiştir. Heine, modern gazete yazarlığının dilini, üslubunu, tekniğini yarattı. Âna ve sübjektif kavrayışa açılan, hafif, meraklı, esprili ve canlı bir sohbet üslubu yarattı. *Reisebilder* yepyeni bir edebiyat türünün doğmasına öncülük etti. Gazete yazısı, onun hareketli, çok cepheli aktüalitesinde devrin çabalarına uydu. Edebiyat o tarihlerde günün, dünya görüşlerinin kımıldanışlarına, buhranlı bir gelişmeye yol arıyor, şekilden fedakârlık etmeme pahasına, canlılığını sürdürmek istiyordu. Heine'de polemik, bir sanat eseri haline geldi. Alman ruhunu çok iyi bildiği ve devrinin en kültürlü adamlarından olduğu için hicivlerinde amansız Heine, polemikten bir sanat eseri yarattı. İdealist geleneğe ilk o hücum etti, bu geleneğin en güçlü yıkıcısı ilk o oldu. Lirikmi halk şiirine dayanır. Bedbinliği yalnız hiciv ve nesirlerinde değil, şiirlerinde de görülür. Aklın ve mantığın işe karışmasıyla duyguları gemleyen romantik ironi, onun eserlerine sert ve keskin bir nitelik eklemiştir. Yumuşak, nazlı bir duyarlılıkla örülüş şiirleri geniş bir yankı yaratmış, halk kitlelerinin malı olmuştur. Onun duyarlılıkla ince ince alay edişini kınayan Gottfried Keller bile gençliğinde kendisini Heine tesirinden kurtaramamıştı.

(Yeditepe, 102, 1 Mart 1956)

NOT: Bu yazının hazırlanmasında bilhassa Fritz Martini'nin *Deutsche Literaturgeschichte*'sinden faydalanılmıştır. (Vierte Auflage, Stuttgart 1951).

Heinrich Heine (1797-1856)

Dünyaca tanınmış Alman şairi Heinrich Heine, bir Musevi tüccarın oğlu. 13 Aralık 1797'de doğduğu Düsseldorf'ta lise öğrenimini tamamladı; on dokuz yaşında amcasının Hamburg'daki bankasında çalışmaya başladı. Bu amca, iki yıl sonra ona bir manifatura ticarethanesi açtıysa da Heine'nin ticaret hayatı ancak bir yıl kadar sürdü. Delikanlı, amcasının kızı Amalie'ye tutuldu. Karşılıksız, mutsuz bir aşktı bu; ve genç Heine'ye içli şiirler yazdırmakla kaldı.

Şair, gene amcasının yardımıyla bu kez Bonn'da hukuk öğrenimine başladı. Tarih ve felsefe profesörü, şair Arndt (1769-1860) ile gene profesör ve şair August Wilhelm Schlegel'in (1767-1845) derslerine devam etti. 1821 nisanıyla 1823 mayısı arasında öğrenimini Berlin'de sürdürdü ama şimdi, hukuktan çok felsefe ve edebiyata vermişti kendini. Ünlü filozof Hegel'e (1770-1831) öğrencilik yaptığı Berlin'de Fouqué, Chamisso, E.T.A. Hoffmann ve Grabbe gibi edebiyatçılarla tanıştı. İlk şiir kitabının yayımlanması gene bu yıllara rastlar (1822). Rahel Varnhagen'in salonundaki toplantılara da katılan şair, 1823 mayısında Lüneberg'e annesinin babasının yanına döner; Cuxhaven, Helgoland ve Hamburg'a gider.

1824 ocağında Göttingen'dedir. O yılın eylülünde yaya olarak Harz Dağları gezisine çıkar, Thüringen'e uzanır, şair Goethe'ye uğrar. 1825 mayısında Göttingen'de hukuk imtihanlarını verir. Diploması, Hristiyan olmadıkça, bir işe yaramayacak; Heine, avukatlık yapamayacaktır. O yüzden o yılın haziranında din değiştirip Hristiyan-Protestan olur. Alaycıydı, bu

durumunu: “Avrupa kültürüne bir giriş bileti aldığı” yargısına bağlamıştı. Hukuk doktorasını verdikten bir süre sonra Lüneberg ve Hamburg’da yaşar. İkinci mutsuz aşkı bu tarihlerde ve bir başka kuzeni Therese Heine’yledir.

Heine, 1827 nisanında Londra’ya gider, güz aylarında Münih’e döner, bir gazetede çalışır. 1828 haziran ve temmuzunu İtalya’da geçirir. Hamburg, Berlin, Potsdam, gene Hamburg ve Helgoland... Buralarda dolaşır. 1831 nisanında Paris’e gidecek, oraya yerleşecektir. Almanya’daki bir gazetenin muhabirliğini almıştır üzerine. Fransızlarla Almanları fikir alanında birbirine bağlamak, karşılıklı bilgisizlik ve güvensizlikleri aradan kaldırmak azmindedir. O vakte kadar, *De l’Allemagne* (Almanya Üzerine, 1810) kitabıyla, Goethe ve Schiller etkisinde, sadece Madame de Stael kısmen uğraşmıştır bu işle; onun başlattığını asıl, Heine gerçekleştirecektir. Fransız edebiyat çevreleri bu kültürlü, zarif adama açılır. Belli başlı Fransız şair ve yazarlarıyla (Hugo, Dumas, Börne, Béranger, George Sand ve Balzac) tanışır Heine. Paris’i, bu modern, büyük şehir atmosferini sevmiştir. Şen şakrak şiirler yazar Paris üstüne. 1841’de Paris’te evlenir.

1837’den beri gözlerinden rahatsızdır; fakat asıl, ağır hastalığı 1848’de başlar. Onu ağır ağır ölüme götüren bir omurlilik veremidir bu. Heine, yatalak olur. 17 Şubat 1856’da Paris’te ölür. Montmartre Mezarlığı’na gömülür.

* * *

Hayatının belli başlı tarih ve olaylarını yukarda kısaca derlediğimiz Heinrich Heine, Alman edebiyatında adı Goethe ve Schiller’in yanı sıra hemen hatırlanan ve ondokuzuncu yüzyılın edebî gelişmesine şiirleri, düzyazılarıyla geniş ölçüde etkisi olmuş bir şairdir. Hikâye yazarı Wilhelm Raabe (1831-1910) ve devlet adamı Bismarck (1815-1898) gibi başka ruh ve anlayışlarda şöhretler bile bu Musevi soyundan Alman şairine boyun eğmişler, onu fikir yönünden çok hareketli bir dönemin en büyük öncüsü, en canlı edebiyatçısı kabul etmişlerdi. Zamanında Heine’ye yapılmış hücumları Bismarck, şöyle kar-

şılıyordu: "Heine'nin bir şair olduğunu, isminin ancak Goethe'nin yanı sıra anılabileceğini, şiirinin katıksız Alman şiiri olduğunu, bu beyler nasıl unutulabilirler?"

Heine, Alman edebiyatında romantizmden realizme geçiş döneminin en önemli şairi. Çoğunlukla derinliğine ve acı bir duyarlık, yer yer üzgün tatlı bir eğlenti havası yansıtan şiirleri Almanya'da kuşaktan kuşağa birer halk türküsü gibi söylen-di; Schubert, Schumann, Brahms tarafından bestelendi, bütün kültür dillerine çevrildi.

Şiir kitapları arasında, bizim tam olarak çevirdiğimiz *Buch der Lieder / Şarkılar Kitabı* (1827) özellikle başta gelir. Sonrakiler *Neue Gedichte / Yeni Şiirler* (1847) ve *Romanzero* (1851) ile ölümünden sonra derlenmiş son şiirleri, biçim bakımından daha oturmuş ve olgun olsalar bile, Heine şair yaratıcılığının zirvesine *Şarkılar Kitabı* ile erişti kabul edilir.

Heine'nin bir kısmını yirmi, hattâ on altı yaşlarındayken yazdığı şiirleri kapsayan bu kitap, Alman edebiyatının en başarılı, zamana en dayanıklı kitaplarından biri olmak mutluluğuna erişti. Şairin gençlik heyecan ve tutkuları, ümit ve ümitsizlikleri, kafa ve gönül bunalımları, artistik çabaları bu şiirlerde dile geliyor. Şüphesiz, kitabın iki yüz elliye yakın şiirinin aynı derecede güzel olduğu iddia edilemez. Ama en azından üçte ikisi güzel olan bu şiirlerin, çeviri darlık ve yetersizliklerine rağmen, romantik bir genç ruhunu tam anlamıyla yansıttığı, rahatlıkla söylenebilir. Bunlar gönüle seslenen şiirlerdir; okuyucuda yaşantı birlikleri yaratır; yalnız bir millete özgü karakter ve kültürü değil, evrensel bir ruh yapısını vurgular. Kalbin koşmaları, ağıtlarıdır; esnek, yumuşak, saydam şarkılardır. Çağlar süresince âşık gönüllerin, yanan yüreklerin hicranlarını, korkularını; sonra da romantik çağın inançlarını, yalnızlık, terk edilmişlik ve ruh gerilimlerini veren şiirler.

Heine bu şiirlerdeki gücünü halk lirizminin duru kaynağından alıyor, onları Alman halk şiir, masal ve efsanelerinin özsuuyuyla besliyordu. Sevimlerinin bir nedeni de hem insanlığa, hem de doğdukları toprağa kuvvetle bağlı oluşlarıdır. Heine'yi o şehirden ötekine çeken büyüde, güçte, bizim saz şairlerimizde olduğu gibi mutsuz aşklara, gurbet acılarına, ça-

ğıyla çatışma halinde oluşlara benzerlikler bulmamak imkânsızdır. *Şarkılar Kitabı*'nın, özellikle Yunan-Lâtin mitologyası önbilgileri isteyen, son bölümündeki (Kuzey Denizi) şiirler de dahil, Heine'nin dünyasına girmekte zorluk çekmeyişi, bu şiirlerdeki ruh ve edânın biraz da kendine saz şairlerimizin koşma, türkû ve destanlarındaki ruh ve edâya yakın oluşundan ileri geliyor. Çoğu şiirlerinde mısra sayısı ile da bizim koşmaların sınırları içinde kalan Heine'deki masal ve efsane motifleri, ortaçağ şövalye hayatına ve daha gerilere bağlı bile olsa, anlaşılmaz, katı, yadırgatıcı değil; yumuşak, benimsenir ve ortak.

Şiirde duyarlıklı halk ruhunun sözcüsü olan Heine, düzyazılarında birden değişir, çağının eleştirmecisi olur, düşünce özgürlüğüne açılır. Düzyazıdaki örnek gücünü gösterdiği, üç ciltlik *Reisebilder / Seyahat Tabloları* sayfalarında Heine, duyguları hülyalı bir fantezi içinde vermek eğiliminden kurtulur. Dâhice bir öznellik merakı; biçimlerle, ruh halleriyle eğlenir gibi oynayışı, kendini inkâr edişi, en katıksız bir acıyı bir noktada eritiverişi gibi atılımlar gösterir. Tabiatı, efsanelerdeki özü, aydın insanın düşünce özgürlüğünü derinden duyar, benimser. Şiddetli ve önlenemez alay, yergi merakını, kendini yaralamada bile kullanır. Tasdikle inkâr arasında gidip gelir. Hayata ve Alman ruhuna hayran bir duyguyla; pişkinliği, rindliği, cynisme'i, coşkunluk-hayranlıkla karamsarlığı muhabbetle nefreti bir arada götürür. Bir başka deyişle Heine, *Seyahat Tabloları*'nda, bütün karşıtlıklardan faydalanan nükteli, oyunlu bir düzyazı üslubu yaratır. Gazete fıkrası için günümüze dek örnek olma değerini korumuş, empresyonist bir anlatış biçimidir bu. Bu parıltılı yârenlik üslubunda tabiat hayranlığı, cıvıl cıvıl bir macera düşkünlüğü, dar görüşlerle savaş, alay, yergi iç içedir. Bu üslubun en parlak sayfaları özellikle Harz Dağları ve İtalya'ya Yolculukları'nın ilk bölümlerinde görülür. Şairde gerçeğe ironi, bir arada gider: "Hattâ ben, Almanlığa ait bir şeyi, dünyadaki her şeyden çok severim. Sevinci, neşeyi ben bunda bulurum. Kalbim Alman ruhunun bir arşividir, iki kitabım Alman şiirinin bir arşivi olduğu gibi!" diyor Heine.

Paris'e yerleştikten sonra, bir yandan baladlarını yazarken bir yandan siyasî yazılarını yazmaya başlamıştı. Bu yazıların da acı bir hayal kırıklığı ve yurt özlemi dile geliyordu. İnkâr ve tasdik, kendi kendisiyle uzlaşamayan bu yaradılışı, burada da takip etti: "Almanya'yı düşününce gecede / Gel de uyu mümkünse!" diyordu. Sonraları Gerhart Hauptmann'ın *Die Weber* (1892) adlı halk dramına konu olacak, Silezya dokumacılarının sefaleti, Heine'yi sosyal şiire çağırıyordu. Heine, Almanya'dan, fikir özgürlüğünün, dünyayı kucaklayacak bir Hellenizm'in, bir Avrupa geleceğinin doğmasını bekliyordu. 1844'de Almanya'ya kısa süreli iki yolculuk ona *Deutschland, ein Wintermaerchen / Almanya, Bir Kış Masalı* ve *Atta Trol* isimli iki manzum eser daha yazdırdı. İlki siyasî bir hicivdir, Atta Trol ise romantik dönemin son roman övgüsü. Bu eserlerle Heine, lirik-fantastik ve mizahî bir eser, aynı zamanda bir itirafname ortaya koymuş oluyordu. Güdümlü şiire, parti şiirine sanat gururu isyan etmişti. 1848'de başlayan, sekiz yıl süren ağır hastalığı sırasında *Romanzero*'yu (1851) yazdı. Bu kitap-taki şiirler, inanç ve insanlık tarihinin bütün dönemlerini kucaklar gelir, yeni bir toplum düzeni umduğu, fakat bir estetik ve bir fikir aristokrasi olarak ürktüğü geleceğe uzanır. Hayatın bütün nimetleri, gürlüğü, yaklaşan ölümle keskin ve gölgeli, yeniden belirir. Bu şiirlerde artık oyun yoktur; ciddiyet ve nâçarlık, acı ve yardımcı bir iman özlemi görülür: "diri diri gömülen, yürür gider gecede."

Eserleri toplu olarak ilk kez 1861-1863 yıllarında basılmış, o baskıda yirmi bir cilt tutmuş olan Heine'nin *Seyahat Tabloları* üzerinde biraz daha durarak, kısa tanıtımımızı bir sonuca bağlayabiliriz:

Heine, şairliğe ek olarak, modern gazete yazarlığının dilini, üslubunu, tekniğini yarattı. Aktüaliteye ve öznel kavrayışa açılan, hafif, ilgi çekici, esprili, canlı bir sohbet üslubu yarattı. *Seyahat Tabloları* ile yepyeni bir edebiyat türünün, fıkra ve gezi türünün doğmasına öncülük etti. Gazete yazısı onun hareketli, çok cepheli aktüalitesinde devrin çabalarına uydu. Edebiyat o tarihlerde günün, dünya görüşlerinin kımıldanışlarına, buhranlı bir gelişmeye yol arıyor, şekilden fedakârlık etmeme

pahasına, canlılığını sürdürmek istiyordu. Heine'de polemik, bir sanat haline geldi. Alman ruhunu çok iyi bildiği ve devrinin en kültürlü adamlarından olduğu için, yergilerinde amansız Heine, polemikten bir sanat eseri yarattı. İdealist geleneğe ilk o hücum etti, bu geleneğin güçlü yıkıcısı ilk o oldu.

Lirizmi halk şiirine dayanır. Karamsarlığı yalnız yergi ve düzyazılarında değil, şiirlerinde de görülür. Aklın, mantığın müdahalesiyle duyguları gemleyen romantik ironi, onun eserlerine sert ve keskin bir nitelik eklemiştir.

* * *

Heine'den Türkçe'de evvelce üç eser yayımlandı:

1) *Seyahat Tabloları*. Çeviren: Pertev Boratav, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, üç cilt, 1945-1948.

2) *Floransa Geceleri*. Çeviren: Süreyya Sami Berkem, Hilmi Kitabevi, 1948 / Bu kitap, *Seyahat Tabloları*'nın üçüncü cildinin bir bölümüdür./

3) *Şarkılar Kitabı*. Çeviren: Vasfi Mahir Kocatürk, Hilmi Kitabevi, 1948 / Eser bölümlerinden seçilmiş parçalar düzyazıyla çevrilmiştir, tamamının yarısı kadardır./

Bu kitaplar dışında eski gazetelerde tek tük şiir çevirilerine de rastlanır; bizim görebildiklerimiz şunlar oldu:

a) B. Necatigil çevirileri: *Kovan Dergisi*'nde (İzmir mart ve nisan 1945, Sayı 20 ve 21'de, *Şarkılar Kitabı*'nın "Dönüş" bölümü, 13. şiir ve "Lirik İntermezzo" bölümü, 57. şiir.)

Yeditepe Dergisi'nde (1 Mart 1956, Sayı 102): ŞK. "Dönüş" bölümü, 13, 17 ve 80. şiirler (üç şiir).

b) Dora Güney ile Necati Cumalı çevirisi: *Tercüme Dergisi*'nde (1946, Sayı 34-36'da, ŞK., "Dönüş" bölümü, 2. şiir "Lorelei").

c) Selâhattin Batu çevirisi: *Tercüme Dergisi*'nde (1946, Sayı 34-36'da, ŞK., "Kuzey Deniz" bölümü, "Limanda" şiiri).

ç) Ebed Mahir Yalnız çevirileri: "Alman Şiiri Antolojisi"nde (1960): ŞK., "Dönüş" bölümü, 47. ve 62. şiirler; "Lirik İntermezzo" bölümü, 52. şiir.

d) Turgay Gönenç çevirisi: *Türk Dili Dergisi*'nde (temmuz

1962, Sayı 130'da, ŞK., "Harz Dağları Gezisi'nden" bölümünün ilk şiiri "Öndeyiş"). Bu şiirin Yılmaz Aybar'ın kaleminden bir başka çevirisi *Hisar Dergisi*'ndedir (aralık 1970, Sayı 84).

Şarkılar Kitabı'nın "Harz Dağları Gezisi'nden" bölümündeki yedi şiirin düzyazı çevirileri de *Seyahat Tabloları* kitabının birinci cildindedir.

Heine'nin ölümünün yüzüncü yıldönümünde *Yeditepe Dergisi*'nde, şairin anısı ve değeri üzerine, Tahir Alangu ve B. Necatigil iki de tanıtma yazısı yayımlamışlardı (*Yeditepe*, 102, 1 Mart 1956).

Ünlü filozof Friedrich Nietzsche de, Heine üzerine şunları söyler: "Lirik ozan üstüne en yüksek kavramı Heinrich Heine verdi bana. Öylesine tatlı, öylesine tutkulu bir musikiyi bin yıllar arasında boşuna arıyorum..." (*Ecce Homo*, Can Alkor çevirisi, 1969, s. 35).

Heine'nin en ünlü kitabındaki bütün şiirlerinin bu kez tarafımızdan çevrilişinde elbet o tatlı, tutkulu musiki korunmamıştır ya; lirik ozanın ne olduğu, türlü yönleriyle romantik şiirin ne olduğu bu çevirilerden de anlaşılır sanırız.

(*Şarkılar Kitabı*'na Önsöz, Adam Yayıncılık, 2. Basım, 1983)

Sonsuzluğunu Masallarda Garantileyen Andersen: Çok Yönlü Bir Dünya

Her ülke dünya edebiyatına ölümsüz sanatçılar vermiştir. Hans Christian Andersen, 19. yüzyılda Danimarka'nın verdiklerinin başında geliyor. Yetmiş yıllık ömrünü 4 Ağustos 1875'te tamamladığı vakit ünü yurdunun sınırlarını çoktan aşmıştı.

Bataktaki Çocuk

Andersen bir kunduracının oğluydu. Fünen adasındaki Oden- se kentinde doğmuştu (2 Nisan 1805). Mutsuz bir çocukluk geçirdi. Annesi nikâhsız bir birleşmeden geliyordu, cahildi, içkiye düşkündü. Babası bir hayal avcısıydı; babasının babası sokak külhanilerinin peşine takıldıkları, sarakaya aldıkları bir akıl hastası. Andersen'in nikâh dışı doğmuş bir kızkardeşi, başkentte harcanıp gitmişti. Teyzelerinden biri bir genelev işletiyordu.

Kurtulan Çocuk

Andersen böyle bir bataktan cılız otlara, kaypak kayalara tutuna tutuna kendini yukarlara çıkardı. Ülkenin soylularının, kral ailesinin yakın dostları oldu. Berlin'de, Londra'da sevgi, saygı gördü, yabancı prenslerce ağırlandı, Charles Dickens'in dostluğunu kazandı; en yüksek İngiliz aristokratlarının ko-

naklarına, salonlarına çağrıldı; İngiliz Dışişleri Bakanı, ünlü diplomat Lord Palmerston'un konuğu oldu. Bütün bu imkânları, sınıf farkının sonralara göre en insafsız dönemlerinde elde etti.

Alaettin'in Lambası

Andersen nasıl becerdi bütün bunları? Romantizmin edebiyatta ünlü figürü, Alaettin'in Lambası'dır. Binbir Gece Masalları'ndan birinin kahramanı Alaettin, fakir bir terzinin oğluyken, rastladığı bir sihirbaz tarafından, dünyanın merkezindeki bir lambayı bulmakla görevlendirilir. Alaettin, ele geçirdiği lambadaki tılsımla, lambanın içindeki cinin yardımıyla büyük servet sahibi olur ve sultanın kızıyla evlenir.

Danimarkalı şair Adam Öhlenschlaeger (1779-1850), yüzyılın başında bu motiften bir masal oyunu çıkarmıştı. Bu oyunu okumaya doyamıyordu Andersen. İlk masalı "Çakmak", bu motif ve bu tema ile ortaya çıktı. Andersen'i, çocukluğunun zifiri karanlıklarından aydınlığa bu masal lambası çıkardı; ömrü boyunca onu başarıdan başarıya, sihirli lambalardaki bengi-ışık gibi, bu masallar götürdü.

Romantiklerin büyük bir çoğunluğu için masal türü, hayalin bir oyunu olmuştur; gerçeği hayalle telâfi yerine geçmiştir. Andersen'de ise masal, katı-acı, fakat muhteşem bir gerçek olarak kaldı: Yoksulluk, başarısızlık, mücadele, şöhret ve ölümsüzlük.. derece derece bu evrelerden geçti.

Andersen Terzi Oluyordu

Andersen 11 yaşındaydı ki, babası öldü. Annesini seviyordu; annesi küçük bir çocukken evden kovulmuş, dilencilığe atılmıştı (Andersen, anacığının bu dönemini çok sonra "Kibritçi Kız" masalında sembolleştirecektir). Annesi şöyle böyle kitap okuyabiliyor, ama yazı yazmasını bilmiyordu. Kocasını öldürme bütünü sefil düştü, içki düşkünlüğü daha da çoğaldı.

Babasının ölümünden üç yıl sonra Andersen, başının çaresine bakmak zorunda kaldı. Annesi, oğlunun işe çıraklıkla başlayıp terzi olmasını istiyordu. Andersen yalvardı yakardı, ağladı, dayattı annesine: Kopenhag'a gidecekti, çocuk gözlerinde dünyanın en büyük kentiydi Kopenhag. Şansını orada deneyecekti.

"Gideceksin de orada ne yapacaksın?" diye sordu annesi. —"Meşhur olacağım!" dedi Andersen ve anlattı: Yoksul doğup yoksul büyüdükleri halde büyük adam olmuş nicelerini biliyordu; yeterdi çektiği çile.

Cahil kadın, oğlunun yalvarmalarına dayanamadı, yumuşadı. Hastanede "çok akıllı, ermiş" bir kadın vardı; onu çağır-
dı; iskambil ve kahve fallarına baktırdı oğlunun. —Yaşlı falcı: "Oğlun büyük adam olacak!" dedi. "Bu bizim Odense şehri, günün birinde, oğlunun şerefine, donanma geceleri yapacak, şenlikler yapacak!" —Falcı böyle demişti ya, bu sefer de komşular dayattılar: "Deli misin sen! On dört yaşında bir oğlanı Kopenhag'lara göndermek ne demek! Aklını başına topla, kadın!" —"Ne yapayım, başımın etini yiyor!" dedi annesi. "Mecbur kaldım, izin verdim. Ama, dediydi dersiniz. Nyborg'da azgın denizi görünce korkar, geri döner gelir o. Gidemez Kopenhag'a! Gelir, terziliğe başlar."

Kopenhag, Şans Kenti

O güne kadar kendisine hayaller, tek tük kitaplar ve kukla oyunları ile bir avunma dünyası kurmuş olan Andersen, Kopenhag'a gitti (1819). Düzensiz bölük pörçük bir öğrenim görmüştü. Kopenhag'da Devlet Tiyatrosu'nda ses sanatçısı olmak istiyordu.

Tiyatronun müdürü bu hırslı yeniyetmeye yardım etti, destek oldu. Kral Friedrich IV. gördü Andersen'i, ilgilendi ve onu Slagelse'deki Lâtin Okulu'na yolladı. Andersen beş yıl okudu orada ve liseyi bitirdi, 23 yaşındaydı (1828).

Tiyatro alanındaki denemeleri başarısızlıkla sonuçlandı. Kopardığı burslarla Almanya, Fransa, İtalya gezilerinden son-

ra 1835'te Danimarka'da *Improvisator* romanıyla ilk başarıya kavuştu. Bu roman ona şöhret ve para sağladı. Annesinin öldüğü haberi, 1833'te Roma'da iken gelmiş bulmuştu onu.

Çağının en büyük gezgini olan, toplam 29 kez geziye çıkan Andersen daha sonra İsveç (1837), Atina, İzmir, İstanbul ve Viyana'ya (1841) gitti.

Andersen'in Kısmeti

Sanatçıların çoğu çok sayıda eser verirler, ama bu kitaplardan birinde (yahut türlerden birinde) eriştikleri başarıya öbür türlerde, kitaplarda erişemezler. Ya da şöyle diyelim: Bütün eserlerinde bir başarı düzeyi tutturlar da, kişiliklerini en güzel, en vurucu gösterdikleri bir alan, bir kitap, ötekilerin önüne geçer. Ölümsüzlükleri artık hep o alanda, hep o kitaplardır.

Andersen için de bu böyle oldu. Bütün eserleri yazar tarafından düzenlenmiş ilk toplu basımda 50 cilt tutan Andersen, sonsuzluğunu masallarıyla garantiledi; gerilerde kaldı öbür eserleri.

Masala Yönelişi, İlk Masallar

Andersen'in, halk masallarıyla, önce 1831'de Harz dağlarına yaptığı geziye ilişkin eserinde ilgilendiği görülüyor. Masal kitaplarından birincisi, *Improvisator* romanının basılışından (1835) bir ay sonra yayımlanır, ki bu kitapta yazarın çocukluktan bildiği üç halk masalıyla ("Çakmak", "Küçük Klaus ile Büyük Klaus", "Bezelye Üstündeki Prenses"), Andersen'in ilk yapay masalı yer alır: "Küçük İda'nın Çiçekleri".

1837'deki üçüncü masal kitabında Andersen, yapay masallarına iki örnek daha ekler: "Küçük Denizkızı" ve "İmparatorun Yeni Giysileri".

Halk masallarına benzetilerek yazılmış ilk masallar ise "Yol Arkadaşı" (1837) ve "Yaban Kuğuları" başlıklarını taşıyorlar. Bunlardan özellikle "Yol Arkadaşı" birçok psikolojik ince-

likleriyle Andersen'in gelişim çizgisinde önemli bir aşamadır.

"Çirkin Ördek Yavrusu" (1844), "Çam Ağacı" gibi hayvan ve bitki masallarında doğayı kişileştiren Andersen, hayal âlemlerinden yaşadığı günlerin gerçek olay ve kişilerine kadar çok geniş bir alanın görüntülerini masal çerçevelerine renkli canlı tablolar gibi tek tek yerleştirir. Bu yaratılarında kısır bir entellektüalizmi eleştirdiği de sezilir.

Cümle yapıları ve üslûbuyla da, gramer kurallarını parçalayarak, kendisine en ufak nüansları anlatma kolaylığı sağladığı, bu yanıyla da bir dil devrimcisi ve empresyonizm öncüsü olduğu söyleniyor.

Masalda Kırk Yıl

1835-1875 yıl yıl, yıl aşırı üçer beşer yeni masal eklendi hazineye. Toplam yüz yetmiş kadar masalın konularını Andersen; Danimarka, Almanya ve Yunan kaynaklarından, halk efsane ve inanmalarından, tarihten, edebiyattan, özellikle gündelik hayattan aldı. Alman ve Danimarka romantiklerinin sanat yüklü masal kompozisyonlarına alışmış eleştirmeciler, Andersen'in ilk dört masaldan oluşan birinci kitabına ilgisiz kaldılar. Yalnız çağın en önemli tabiat bilgileri araştırmacısı H. C. Orsted yazdığı mektupta ona, *Improvisator* romanıyla meşhur olduysa, masallarıyla ölümsüzleşeceğini bildirmişti.

Andersen'e kadar Avrupa; Fransız Charles Perrault (1628-1703), Yunanlı Musaios (6. yy.) ve Alman Grimm Kardeşler'in (1785-1863 ve 1786-1859) masallarını biliyor ve Danimarka sadece halk masallarından zevk alıyordu. Andersen bu dar, açık seçik masal biçimine romantiklerin felsefi bir düşünceyle beslenmiş, hayal ürünü yapay masallarının içeriğini de katarak "kısa, özlü ve zengin" olmasını istediği yeni bir masal tipi yarattı. Üslûpta yazarın sesi, yazarın kendisi duyulmalıdır, dedi. Grimm Kardeşler'le romantiklerin geleneksel ve "yazıya geçmiş" masallarından en çok bu noktada ayrıldı.

"Çakmak", "Küçük Klaus ile Büyük Klaus", "Domuz Çobanı", "Kırmızı Pabuçlar" gibi masallarında geleneksel masal

motiflerini değiştirmekle, kombine etmekle kalmadı; bunların ötesinde “Karlar Kraliçesi”, “Küçük Denizkızı”, “Kibritçi Kız” veya “Çirkin Ördek Yavrusu” gibi örneklerde görüleceği üzere yeni, orijinal masallar yarattı. Masallarının çoğunda, bilinen çeşitli motifleri işlemiş bile olsa, olayın gerisindeki düşünce öylesine güçlüdür ki, ayrık ve birbirinden gittikçe uzaklaşan öğeleri yeni bir bütün halinde toplayabiliyordu.

Masallar Kimin İçin ve Bir Örnek

Bir mektubunda şunları yazıyor Andersen: “Yetişkinler, büyükler için düşünülmüş bir fikri ele alıyor, bunu çocuklara anlatıyorum. Düşünüyorum ki, anneler babalar da dinlerler bu masalı. Onlara da bir şeyler duyurmak gerekli.” —Doğrudan doğruya kendi yaratması birçok masalda ise durum tersinedir: Onlar büyükler içindir, ama çocuklar da zevkle dinlerler.

Buna karakteristik bir örnek olarak –hem de Andersen’in kendi dünya görüşünü bir masalda en belirgin bir şekilde vermeyi denemesi bakımından– “Karlar Kraliçesi” masalını ele alabiliriz:

Şeytan, bir ayna yapar. Yalnız kusurlu ve gülünç olanı yansıtan, iyi ve güzel olanı ise ya çok küçülten, ya da hiç göstermeyen bir aynadır bu. Şeytan, aynasını Tanrı’ya göstermek isteyince ayna paramparça olur. Binlerce ufak parçadan biri kalbine veya kafasına saplanmış insanlar, artık sadece ters ve olumsuz olanı görmektedirler. Bu gibilerden biri de Kay adında bir oğlan çocuğudur. Kay’ın kalbi donmuş bir buz topağı haline gelmiştir. Bir kız arkadaşı vardır Kay’ın. Adı Gerda. Kay, Gerda ile çekişmeye, kavga etmeye başlar. Bir gün Karlar Kraliçesi, Kay’ı kuzey kutbundaki buzdan sarayına (soyut akıl ülkesi) götürür. Kay orada buz parçalarını birleştirerek “ölüm-süzlük” kelimesini elde etmeye uğraşır. Bunu başarırsa Kraliçe ona bir çift patenle bütün dünyayı hediye edecektir. Gerda, Kay’ı aramaya çıkmıştır. Büyü bilen yaşlı bir kadının çiçek bahçesinde alıkonulur Gerda (Klingsor’un tılsımlı bahçe motifi). Birçok serüvenden sonra Gerda, Karlar Kraliçesi’nin ülkesi-

ne ulaşır, Kay'ı bulur. Ama oğlan kendi hesaplarına, kurgularına dalmıştır; aldırılmaz Gerda'ya "Gerda'cık ağladı, gözlerinden sıcak yaşlar döktü; gözyaşları Kay'ın göğsüne düştü, oradan kalbine sızdı. Kay'ın kalbindeki buz topağını yumuşattı, eritti bu gözyaşları" – Kay da ağlamaya başlar ve döktüğü yaşlar, gözlerindeki uğursuz cam kırığını söker atar gözlerinden. Kay ancak şimdi "ölümsüzlük" kelimesini elde edebilmiştir ve "Tanrı" ile eşanlamlıdır bu kelime. Tanrı'ya giden yol, soğuk, hayata uzak soyutlamalarla değil, ancak yansımalarından geçmeyen, sıcak duygularla bulunur. Gerda'nın Tanrı'ya bağlı ve özgecil sevgisi galip gelmiş ve Kay, Karlar Kraliçesi'nin tutsaklığından bu sayede kurtulmuştur. Kızla oğlan, büyümüş olgunlaşmış olarak, eski kentlerine, küçük sokaklarına dönerler.

Andersen'in kompozisyon üslubu ve çeşitli motif halkalarını birbirine bağlama ustalığı bu masalda açıkça görülür. Öykünün başıyla sonundaki alegori, soyut düşüncenin Karlar Kraliçesi biçiminde kişileştirilmesi ve popüler haydut romantizmine yaslanan çok hoş parodiler yanına birçok masal motifleri de eklenmiştir: Yardıma koşan hayvanlar, bir prensesle evlenme istekleri, büyü tutma ve bir parola ile büyü'nün çözülmesi, kayıp bir kimseyi arama, yardımsever cadılar, kötü ruhlar. Hattâ son satırlarda masal, kısıtlanmış bir çeşit eğitici roman gibi yorumlanmaya elverişli olduğunu gösterir: "Orada oturdular, ikisi, iki yetişkin, ama çocuk, kalbleriyle çocuk ikisi ve mevsimlerden yazdı, sıcak, kutlu bir yaz."

Eşya Masalları

Tek tek birçok benzer masallardan bir romanslar çelengi oluşturan bu tür felsefi masallar yanında, Andersen'in masalcılığının ilk dönemi için eşya masalları da karakteristiktir. Eşya masallarını o yarattı. Masalın büyülü dünyasında bitkiler, hayvanlar öteden beri konuşurlardı, yaşarlardı; her birinin birer kaderi vardı. Ama Andersen'in bebekler, kurşun askerler... gibi cansız çocuk oyuncaklarına, eşyalara bir kişilik vermesi, masala yeni bir boyut kazandırdı.

Eşyalar, cansızlar alanında katıksız ilk masalı “Yiğit Kurşun Asker”dir ki, bu öyküde aşk yüzünden romantik bir ölüm anlatılır. Andersen burada Jonas ve Polykrates motifini bir kurşun askerin mertliğinde gerçekleştirdi:

Kurşun asker, kartondan yapılmış bir balerine âşıktır. Bir cin, kurşun askeri sokağa atar, bir balık yutar askeri. Balıkçılar tutarlar bu balığı ve tesadüf, kurşun asker balığın karnında döner gelir eski evine. Balığın karnından çıkan asker şimdi gene sevgilisinin yakınındadır, ama bu arada beğenilmez olmuştur, eski değeri kalmamıştır; sobaya atılır. Ani bir rüzgâr, balerini de kavrır, sobaya fırlatır. İkisi, romantik bir biçimde, birlikte yanar, erir, ölürler.

Andersen’in daha sonraki eşya masalları, meselâ “Yorgan İğnesi”, yapı bakımından daha yalındır. Bunların boşluğu, ön plânda, belli “karakteristik çizgiler”in isabetli tasvirinde görülür. Nitekim yorgan iğnesinin sertliği, parlaklığı, küçüklüğü; bir genç kızın sevimli alaylı tasvirinde kullanılır. Bu kız kendisini çevresindekilerden üstün görmektedir (Andersen’in çok hoşlandığı bir motif) ve küçüklüğünden, dikbaşlılığından ötürü karşılaştığı biçimsiz durumlara, yediği kader sillelerine rağmen şaşmaz bildiğinden (Gene sertlik motifi).

Çok Yönlü Dünya

Çok yönlü bir dünyadır Andersen masalları. Coğrafya bakımından dünyanın dört bucağı yer alır bu masalarda: Danimarka, İtalya, Yunanistan, İsviçre, Paris, Nürnberg, Kuzey Kutbu, Çin. Masaldan masala yer değişir.

Sosyoloji bakımından toplumun her katından kişiler, yüklenirler olayları: Çamaşırcı kadınlar, dilenci kızlar, küçük burjuva, varlıklı sınıf, rahipler, sanatçılar, bilim adamları, soylular... Ve yazar, ayaklarında sihirli pabuçlar, bir yaşadığı gündedir, gerçekler arasındadır; bir hayal ülkelerinde cinlerin perilerin yanında. İnsanlarla, eşyalarla, ağaçlar bitkiler hayvanlarla acı çeken, sevinç arayan bir kimsedir o.

Grimm Kardeşler ve Andersen

Masal dendi mi, "Grimm Kardeşler ve Andersen!" denir, onların sözü edilir. İki taraftan birini küçültmeksizin "Grimm Kardeşler, ama Andersen!" demek, daha doğrudur oysa.

Grimm'lerle Andersen bir yol kavşağında karşılaşırlar, ama sonra her biri kendi yoluna gider. Grimm Kardeşler halk masallarını yazıya geçirmeyi, onları yok olmaktan kurtarmayı bir dil ve kültür görevi bilmişlerdi. Andersen ise eskiden geleni derleme ve folklora yönelik bu görüşü benimsemedi. Geleceğe sâdık kalmak önemsizdi ona göre.

Andersen'in sanat gelişmesinde en önemli unsur; küçük, anonim öykülerin keşfi olmuştu. Andersen o güne kadar yokluğunu duyduğu şeyleri (kısa biçim, sağlam yapı) Andersen, halk masallarında buldu, bunları yeniden bir de kendi anlatarak anlatmayı öğrendi. Yabancı bir biçime geçince de kendi biçimine kavuştu.

E.T.A Hoffmann ve Andersen

Halk masallarını koruyan, onları oldukları gibi saklayan değil, yapay masalı yaratandır Andersen. Burada akla Alman E.T.A. Hoffmann (1776-1822)'la bir yakınlık gelebilir; şu var ki ikisini birbirine karıştırmak imkânsızdır. Alman yazarının fantastik dünyası, Danimarkalı'nın dünyasından çok fazla grotesktir, şeytansıdır. Hoffmann'ın masallarında doğa, pek az görüldüğü halde Danimarkalı'nın masallarında ön plânda yer alır. Gerçi Hoffmann da cansız nesnelere bir ruh katar; meselâ cevizkıracağını sahneye çıkarır, ama orada durur bir girişimle kalır. Eşyalara can, Andersen'le gelmiştir.

Kierkegaard'ın Çağdaşıydı

Yüz yıl kadar önce Kopenhag sokaklarında üç kişiyi görebilirdiniz; Danimarka'nın dünya kültürüne katkılarıydı bunlar:

Biri Danimarka romantizminin başlıca temsilcilerinden, rahip N.F.S. Grundtvig (1783-1872); biri ünlü filozof Søren Kierkegaard (1813-1855) ve Hans Christian Andersen. – Grundtvig, dâhi bir halk eğitimcisi olarak geçecekti pedagoji tarihine; etkileri ölümünden sonra büyüyecekti. Kierkegaard, ironi sanatında üstadı Sokrates gibi bir agora, bir meydan filozofuydu. Koltuğunda şemsiyesi, sokaklarda bir aşağı bir yukarı geziniyordu. Ve Andersen, akşamlarını topluluklarla Devlet tiyatrosu arasında gidip gelmelerle ya da küçük, mütevazı odasında geçirirdi.

Kierkegaard, dünya fikir hayatında etkisini yavaş yavaş gösterdi; tanındıktan sonra da üst plânda bir mutlu azınlığın, felsefe çevrelerinin malı oldu. Andersen'e gelince, masal yazarlığında yaptığı devrimle daha o günlerde, Almanya yoluyula, dünyaca benimsenmişti. Bugünkü gibi.

Türkçe'de Andersen

Andersen masallarının dilimize çevirisi, oldukça eski tarihlerde başlar. Ruşen Eşref Ünaydın'ın kitabından (1920) bugüne, bu masallardan seçmeler; Sabri Esad Siyavuşgil, Yaşar Nabi Nayır, Tahsin Yücel, Şevket Rado, Ayhan Boz fırat.. gibi sanatçılarımız, ayrıca pek çok çevirmenimiz tarafından Türkçe'ye aktarılagelmiştir. Andersen masallarıyla oluşan irili ufaklı kitaplarımızın ortaya kabarık bir liste çıkaracağı şüphesizdir.

Kaynaklar

Bu yazının yazılmasında başlıca şu kaynaklardan yararlanıldı: Erling Nielsen, *Hans Christian Andersen*, Hamburg 1958 – Hermann Pongs, *Das kleine Lexikon der Weltliteratur*, Stuttgart 1961 – Gero von Wilpert, *Lexikon der Weltliteratur*, Stuttgart, I, 1963; II, 1968 – *Kindlers Literatur Lexikon*, München 1974 vb.

Açık Deniz Kıyısında'ya Önsöz

22 Ocak 1849'da Stockholm'de doğup 14 Mayıs 1912'de yine orada ölmüş İsveç yazarı August Strindberg'i bize ilkin Muhsin Ertuğrul tanıttı. Strindberg'in *Baba* isimli üç perdelik dramı, 1936-1937 tiyatro mevsiminde, İstanbul Şehir Tiyatrosu'nda ikinci defa temsil edilmiş, ayrıca kitap halinde de çıkmıştı.⁸ Çevirisinin başına bir önsöz, sonuna Strindberg'in hayatı ve Strindberg'in dramları başlıklı iki tanıtma ekleyerek, bu milletlerarası yazar üzerine geniş bilgi vermiş olan Muhsin Ertuğrul, adı geçen önsözde Strindberg'in dünyasıyla temasa gelişini şöyle anlatıyor:

"1916'da ilk Almanya'ya gittiğim senelerdeydi, bütün Alman sahnelerine hâkim, eserleri o aralık en çok oynanan tek bir muharrir vardı: İsveçli August Strindberg. Başka başka tiyatrolarda her gece muhtelif eserleri temsil ediliyor ve halkın gösterdiği sonsuz alâkayla bütün bu eserler, büyük muvaffakiyet kazanıyordu. Ben de onun birçok eserlerini işte bu aralık seyrettim. Strindberg'in eserleriyle ilk tanışıklığımı böyle oldu... Strindberg kadar, ilk satırıyla okuyucularına marîz ruhunu aşıl原因 kuvvetli muharrir çok az rastlanır. Ben de onun bu hastalığına yakalandım. O kadar ki 1922 senesinde onun hemen hemen bütün eserlerini okumuştum. Hem yalnız okumakla da kalmadım. *Baba* ismindeki piyesini *Cehennem* adıyla Türkçemize adapte ettim..."

8 A. Strindberg, *Baba*, (Çeviren: Ertuğrul Muhsin), İstanbul 1937, Remzi Kitabevi. Bu oyunun yeni çevirisi Varlık yayınlarındandır (Çev. Turan Oflazoğlu, 1972).

Muhsin Ertuğrul, Strindberg'in doğumunun 75'inci yıldönümü dolayısıyla 1924'te Stockholm'e gittiği zaman, ona ait daha birçok yeni bilgi topladı; doğduğu evi, çalıştığı kütüphaneyi ziyaret etti; millî kütüphanenin içinde, bugün Strindberg'e ayrılmış dairede, bütün eserlerinin asıllarını el yazılarıyla görmek, yaptığı elli-altmışa yakın tablonun teşhir edildiği resim sergisini gezmek fırsatını buldu. İsveç Millî Tiyatrosu'nun en önde simalarından biri olan, karısı Harriet Bosse ile tanıştı. Bütün bunlar Strindberg'in eserlerini daha iyi kavramaya vesile oldu.

Muhsin Ertuğrul'un üçüncü şahıs anlatımıyla yukarıya aldığımız bu açıklamaları, *Baba* çevirisinin sonundaki tetkiklerin değerini belirtmek içindir. Biz burada Strindberg üzerine ayrıntılı bilgi edinmek isteyenlere bu çeviriyi salık vermek; yazarın hayatı ve eserleri konusunda ansiklopedilerin yazdıklarını birkaç paragrafta toplamak istiyoruz:

Strindberg; kentsoylu ve gururlu bir aileden gelen müflis bir baba ile terzi kızı bir annenin oğludur. Yoksulluk, ihmal, kargaşalık ve taassupla dolu bir çevrede yetişti. On üç yaşındayken annesini kaybetti, babası hizmetçileriyle evlendi. Evdeki dinî atmosferin etkisinde, Strindberg vâiz olmaya hazırlanıyordu, fakat bu heves ilk aşk macerasıyla söndü. Yoksul bir çocukluk geçirdikten sonra, biriktirebildiği para ile Uppsala Üniversitesi'ne gitti (1867). Ama ayrıca bir para yardımını görmediği için, bir sene sonra öğrenimini yarıda bırakıp Stockholm'e dönmek, bitirdiği ilkokulda öğretmenlik yapmak zorunda kaldı. Huzursuz bir hayat sürüyordu. Tekrar Uppsala'ya gidip de sınavlarda başarı gösteremeyince aktör olmak istedi. Tiyatro, ondan bu arzusunu gerçekleştirme imkânını esirgemedi. Yazdığı bir piyesin berbat bir şekilde oynanması üzerine, bu işten de vazgeçerek, kraldan gördüğü yardımla öğrenimini tamamladı. 1874'te Stockholm'de Millî Kütüphaneye asistan oldu. Bu sıralarda kendisinden daha yaşlı ve evlilik hayatında mutsuz bir kadın olan Siri von Essen'le tanıştı. Kadın, kocasından boşanıp Strindberg'le evlendi. Evli kaldıkları on dört sene bu kadın, Strindberg'in eziyetlerine uysal, sessiz boyun eğdi.

Eserlerinden biri, 1870'te İsveç Akademisi'nin bir armağanını kazanmıştı. 1872'de yazdığı *Maester Olof* isimli ilginç dramı halk beğenmedi. Uğradığı hayal kırıklığının acılarını, Stockholm sanat hayatından alınmış tablolarla ördüğü *Roda Rummet* (Kızıl Oda, 1879) romanına serpiştirdi. İsveç edebiyatına ilk kez realist ve natüralist anlayışı sokan bu kitap da bir öfke sağanağı ile karşılandı. Fakat artık Strindberg, bu iki eseriyle şöhret basamaklarını çıkmaya başlamıştır. Yapılan hücumlara acı bir yergiyle karşılık verdi: *Yeni Ülke* (1882). 1883'te peş peşe iki piyes (*Frau Margrit*, *Bahtiyar*) ile kışkırtıcı, iğneleyici iki şiir kitabı (*Yara Sıması*, *Uyurgezer*) yayımlandı. Hayatının bu birinci bölümünde kadını ve aşkı, insan için verimli kuvvetler olarak tasvir eder.

1882'de Milli Kütüphane'deki işinden ayrıldı. Ertesi sene birkaç aylığına Fransa'ya gitti, oradan İsviçre'ye geçti. Çoğalan anlaşmazlıklar, ruhunda derin sarsıntılar yarattığı için, 1885'ten beri ayrı yaşadığı karısından 1891'de bütün bütün ayrıldı. Dört çocuğunu annelerine bıraktı. İçkiye dadanmıştı, fakir düştü, dışından tırnağından artırabildiği para ile kıt kanaat geçiniyordu.

Hayatının ikinci bölümünü oluşturan bu dönemde, aldanıların etkisiyle, kadını, erkeğin başbelası olarak gösterir; aristokrat kültürün beyhudeliği üzerinde durur; faydacılığı savunur. *Evlilik Hikâyeleri* (1884-1885, iki kısım), *Adalılar* (1887), *Fransız Köylüleri Arasında* (1889) bu dönemde yazdığı eserlerdendir. *Arkadaşlar* (1888), *Matmazel Julie* (1888), *Baba* (1889) piyesleri ile, ruhunun olanca içtenliğini yansıtan biyografik tahlil romanı: *Hizmetçinin Oğlu* gene bu dönemde yazıldı. Sonuncu eserin üç cildi 1886-1887'de dördüncü cildi ise 1909'da çıktı.

1893'te Berlin'de kısa bir tanışmadan sonra, Avusturyalı yazar Frida Uhi ile evlendi. Frida ile ailesinin bütün kollarışlarına rağmen, Strindberg'in huysuzlukları, evlilik hayatını bu kez de zehirlemeye başladı. Cinnet nöbetlerinin de artması üzerine 1895'te ayrıldılar.

Bu sıralarda Nietzsche'nin etkisinde üstün insan anlayışına saplanmıştı. *Tschandala* (1889) isimli eseriyle, *Açık Deniz Kıyısında* (1890) bu eğilimin izlerini taşır.

1894'te Paris'e gitti. Tabii ilimlerle meşgul oldu. Kimya ve alşimi üzerine bir iki eser çıkardı. Bunları çapraşık, şaşırtıcı psikolojik pasajlarla dolu romanları izledi: *Bir Delinin İtirafı* (1895), *Cehennem* (1897) vb.

Strindberg'in insafsız eleştirisi, şimdi büyüteç imkânlarıyla kendine çevrilmiş, neşter yazarın kendi hayatını deşmeye başlamıştı. Çekingen ve aç bir yaradılışın muzdarip çocukluğunu, yoksulluk anlaşılmazlık içinde geçen dalgalı gençlik yıllarını; kavgacı olgunluk çağlarının ümitsiz ruhunu; yaşlılığın dermansızlığını; ruh değişmelerinin esiri bir insanın trajedisini oluşturan konuları işliyordu. Ne birinci dönemin duygulu insanı, ne de ikincinin zekâyâ bel bağlamış aristokratı iken, hayatını aydınlığa çıkaracak bir çözüm bulamamıştı. Şimdi üçüncü bir izah prensibinden yardım umarak, mistisizme başvurur. Tarihi piyesleri olan *Gustav Wasa* (1899), *Erik XIV.* (1899), *Gustav Adolf* (1900), *Kraliçe Christine* (1903), *Karl XIII.* (1902) vb. isimli eserleri; dünyanın insan duyuları üstünde yüce kuvvetler tarafından yönetildiği düşüncesine tercüman olurlar. Son eserlerinde başlangıçtaki natüralistin romantikleştiği görülür: *Advent* (1899), *Paskalya* (1901), *Yaz Ortası* (1901), *Yapayalnız* (1903), *Tarihi Minyatürler* (1905), *Gothik Odalar* (1904), *Siyah Bayraklar* (1907) vb.

Fransa, Almanya ve Avusturya'da dolaştıktan ve 1896'dan itibaren Kuzey İsveç'in üniversite şehri Lund'da ve Paris'te yaşadktan sonra 1899'da bir daha ayrılmamak üzere Stockholm'e yerleşen Strindberg, 1901'de üçüncü kez evlenmişti. Genç bir aktris olan üçüncü karısı Harriet Bosse'den de bir çocuğu oldu. Ama bu evlilik de hüsrarla bitti. 1904'te ayrıldılar. 1907'de kendi piyeslerini oynatmak üzere August Falk ile birleşerek bir tiyatro kurdu, fakat bu teşebbüs de üç sene dolmadan başarısızlığa uğradı. Geçimini sağlamak için tekrar gazeteciliğe döndü. Zamanının çoğunu, kendisini ölümüne kadar izleyen garip düşüncelerle dolu *Mavi Kitaplar*'ını yazmaya harcıyordu. Altmış yaşında iken, on sekiz yaşındaki Fanny Falkner'i sevdi, fakat kız, hazır vakit varken, akıllı davranıp nişanı bozdu.

Strindberg, 1911'de tedavisi imkânsız kansere tutulduğunu

anladı. İronisiyle iğnelediği, kışkırttığı insanlar ona şimdi bir müze yadigarı gözüyle bakıyor, üstüne titiyorlardı. 63'üncü doğum gününü kutlamak için, aylarca önceden başlayan hazırlıklar millî bir bayram görünümünü veriyor, Nobel edebiyat armağanını alacağından bahsolunuyordu. Strindberg: "Anti-Nobel armağanı; işte benim kabul edeceğim armağan!" dedi.

Nisan 1912'de ilk karısı Siri von Essen'in öldüğünü haber aldı. Yirmi yıldan beri görmediği; bununla beraber bir zamanlar sevmiş, yanı sıra dünyanın birçok yerlerini dolaşmış olduğu bu kadın için yas tuttu. Siri'den üç hafta sonra da kendisi öldü (14 Mayıs 1912). Cenaze törenine otuz bin kişi katıldı.

* * *

Çağındaki isterinin tipik bir temsilcisi kabul edilen, en aşırı dünya görüşleri arasında bir bocalayış sembolü olan Strindberg; natüralizm ve sosyalizmden hareket ederek, Nietzsche'nin etkisiyle 1890 yıllarında ferdiyetçi-aristokrat bir dünya görüşüne geçmiş, daha sonra mistik renkler taşıyan Katolik dindarlığında karar kılmıştı (1895). Son eserlerinde hayatı ve insanı küçümseyen acı bir yerginin izleri de görülür. Edebî tür ve üslupların hepsini denemiş, natüralist ve ekspresyonist edebiyatı teşvik etmiş; hayatın perişanlıklarını, kadınla erkek arasındaki çekişmeyi, insanoğlunun imkânsızlıklarını aşp da sağlam, kuvvetli bir imana erişemeksizin, yeni çağların ahlâk ve iman konularını işlemiştir.

Hakkında "dünyanın en gamlı, en neşesiz sanatçısı", "ufacık bir kıvılcımla patlamaya hazır bir barut fıçısı" gibi hükümler verilen Strindberg'in, kendi hayatından görüntüler, kesitler taşıyan eserleri içinde *Cehennem* (1897), ruhunun perişanlığını en keskin çizgileriyle belirtmesi bakımından kayda değer ki, bu eserde Strindberg, her olayda bir uğursuzluk arayan, her şeyden alınan; ama bunu bir şair duyarlığıyla değil de, *manie d'interprétation*'a yakalanmış bir ruh hastası gibi, aşırı mübalağalandıran biridir.

Haşın, zalim, sorumsuz buluşlarıyla roman ve dram türlerinde Avrupa ve Amerika'da büyük etkileri görülen yazar, he-

le kadın düşmanlığı ile yüklü dramlarında sanatının zirvesine erişir. Hayatına yön veren, karakterine damga vuran macerayı kadın mücadelesinde görebiliriz. Portrelerde çokluk ressamın kendi yüz çizgilerini bulduğumuz gibi bu eserlerde de Strindberg'in acıklı alınyazısını görürüz. Bu bakımdan Strindberg, en çok isterik kadın tahlillerinde başarı gösterir. Bir edebiyat tarihçisinin onun en güzel eserleri olarak gösterdiği *Matmazel Julie*'de (1888), *Baba*'da (1887) ve *Ölüm Dansı*'nda (1901) Strindberg, realizmin sınırlarını aşarak, kadını romantik bir canavar, esrarlı bir varlık halinde sivriltilir.

Eserlerinin 55 ciltlik toplu ilk baskısı 1911-1920 seneleri içinde Landquist tarafından Stockholm'de yapılmış olan Strindberg'in Türkçe'ye iki piyesi çevrilmişti: Yazımızın başında belirttiğimiz *Baba* ile *Suçlu mu?*⁹

Strindberg'in 1899'da yazdığı bu ikinci piyes, *Baba* çevirisindeki bir nota göre, evvelce *Zafer Sarhoşları* adıyla sahnemizde de temsil edilmişti. *Baba* piyesi, İstanbul Şehir Tiyatrosu'nda, biri nisan 1924'te, öteki 1936-1937 tiyatro mevsiminde olmak üzere iki kere oynandı. Strindberg'in Darülbedayi'de oynanmış bir üçüncü eseri, *Matmazel Julie*'dir ki ilk temsil 11 Mart 1930'a rastlar.

Strindberg hakkında basınıımızda görülen yazılar içinde, eserlerinin temsili dolayısıyla Darülbedayi ve Türk Tiyatrosu'nda çıkmış bazı tetkikler¹⁰ özellikle kayda değer.

(*Açık Deniz Kıyısında'ya Önsöz, Varlık Yayınları, 2. Basım, 1972*)

9 *Suçlu mu?* (*Brott och brott*), Çeviren: Süleyman Tamer, Millî Eğitim Bakanlığı, dünya edebiyatından tercümeler, İskandinav klâsikleri: 5, İstanbul 1945.

10 *Darülbedayi*'deki yazılar: Selim Kudret, Strindberg (Sayı 2, 1.3.1930); Strindberg'den bir çeviri: Aktörlük Sanatı (Sayı 7-8, 1.11.1930). *Türk Tiyatrosu*'ndaki yazılar: Seniha Bedri Göknil: Strindberg (Sayı 67, 1.2.1936); Muhsin Ertuğrul: Strindberg'in yüzüncü yıldönümü (Sayı 223, 16.2.1949).

Knut Hamsun

Önce *Açlık* romanıyla Türk okuyucusunun da hâtırasında silinmez bir iz bırakan Norveçli sanatkar Knut Hamsun, 19 Şubat 1952'de Gudbrandsdal'de Lom kasabasında doğmuştu. Babası Peder Pedersen ile annesi Tora Olsdotter köylüydüler. Dört yaşından itibaren amcası ile beraber Lofoten adasında yaşayan ve asıl adı Knut Pedersen olan Hamsun, on yedi yaşlarında kunduracı çıraklığıyla hayata atıldı. Çeşitli işlerde on iki sene oradan oraya bir göçebe hayatı yaşadı. Balıkçılık yaptı, tayfa oldu, maden ocaklarında çalıştı, köy öğretmenliği etti. Okuyup yazmayı kendi kendine öğrenmişti. Geçimini yoluna koyar gibi olunca bir zenginin de yardımıyla Oslo'ya gidip üniversiteye yazıldı. İlk şiiriyle ilk hikâyesini on dokuz yaşında bir kasaba gazetesinde yayımlamıştı. Oslo'da gazetelere götürdüğü yazıları geri çevriliyor, iş bulamıyordu. Parasızlık başgösterince talihini denemek üzere Amerika'ya gitti. Çiftliklerde hizmetkarlık, dükkânlarda tezgâhtarlık, Şikago'da tramvay biletçiliği etti. Sahanlıkta yolcuların inip binmesiyle meşgul olacağı yerde Euripides'in eserlerini okumakla vakit geçirdiği için işinden çıkarıldı, hastalandı, Norveç'e döndü. Bir müddet hastanede yattı, Oslo sokaklarında tekrar gazete idarehanelerini aşındırmaya başladı. Makale ve müsahabelerinin kabul edilmeyişiyle kırgın ve aç; bu yoksul hayata daha fazla dayanamayarak, bu defa 1883-1886 yılları arasında zarzor devam ettiği Verders Gang gazetesinin muhabiri sıfatıyla tekrar Amerika'ya gitti. Bu sefer de bahtsızlıklara uğradı. Kendisine acıyan bir tüccar yol parasını verip geri dönmesini sağladı. Dönüşte (1888) Amerika fikir hayatı üzerine hüküm-

leri şiddetli bir hiciv eseri olan *Fra Amerikas Aandsliv* isimli ilk kitabını yayımladı. Yeni bir sefalet devresi başlamıştı. *Sult* (Açlık) romanını yazmaya koyuldu. Bir dergide tefrika edildikten sonra kitap halinde çıkan (1890) bu roman, Hamsun'un şöhretine ilk basamak oldu. Konunun tamamen yaşanmış maceralardan ibaret olduğunu duyuran bir şiddetle, okuyanı ürperten bu deha eserinde Hamsun; aç kalan, açlığını tesadüfler yâr oldukça zaman zaman dindirebilen edebiyat meraklısı bir gencin halini tasvir eder. Bu kitap yalnız dâhice bir sefalet etüdü olmaktan, aç bir insanın ruhunu, davranışlarını olduğu gibi vermekten çok daha ilerdedir. Dış görünüşüyle açlık kıvranlıklarını tesbit eden bu kitapta tema, aynı zamanda yaratma sancıları çeken bir gencin ruh tahlilidir. Bir sokak feneri altında, parkta bir bankın üstünde yahut rastgele bir yerde yazılarını yazmaya devam eden bu genç, karnını doyurabilmek için gazeteciliğin gündelik yıpranışlarına boyun eğip sonunda meşhur bir yazar olan Hamsun'un ta kendisidir. Sefaletinin sarsıntıları arasında eserin kahramanı, yaratıcılığının bir inayet gibi parladığını görür. Kalbin o yaşlara vergi haşmeti; bütün dolgunluğu, bütün tazyikleriyle kitabın sayfalarında ateşli bir hasta nabızı gibi çarpar.

Hamsun'un, 1892'de yayımladığı *Din Sırları* romanında garip tabiatlı bir insanın mistik hikâyesiyle karşılaşırız. Bu romanı 1893'te *Redaktör Lyngé*, *Yeni Toprak* ve 1894'te *Pan* romanları takip eder. "Teğmen Thomas Glahn'ın Notlarından" ikinci başlığını taşıyan *Pan*, kuvvetli bir aşk romanı olduğu kadar zengin bir orijinallikle dolu bir tabiat övgüsüdür. Hamsun sadece bu eseri yazmış olaydı yine büyük bir şair sayılırdı. Modern psikolojinin canlı âbidesi hükmündeki bu kitap, kelimeleri arasında yaşattığı inceliklerle bir şaheser değeri taşır; okuyucu ruhunda her söz, tılsımlı bir değişme ile aslından çok farklı yankılar halinde devam eder. Hamsun'un dünyaya yayılışında ormanları, otları, suları ile ortak bir çağlı halinde kuzeyi dile getiren bu *Pan* romanının büyük payı olmuştur. Çünkü İskandinav edebiyatının dünyaya atlayışında daima bir basamak vazifesi görmüş Almanya'da, çıktığının ertesi yılı çevrilip yayımlanan *Açlık* romanı ancak 1500 tane

satılmış; *Din Sırları*, *Redaktör Lynge* ise hiçbir akis uyandırmamıştı. *Pan* ise, yazarı hakkındaki bütün tereddütleri silip süpüren bir kuvvetle katı zaferi sağladı (1930'da 92'nci baskı).

İçinde bir mizah havası esen *Öğlen İstirahati* adlı hikâye kitabından (1897) sonra 1899'da Hamsun, *Victoria*'yı neşretti. Ölçülmüş, biçilmiş, daraltılmış şekliyle, plâstik görünüşü ve zengin hayaliyle bu aşk hikâyesi, yazarın sanatında bir zirve teşkil eder. Filme de alınmış olan bu eser hakkında bir Alman tenkitçisinin verdiği hüküm, mübalâğalardan uzak olsa gerek: "Günümüzün yığınlarca eseri zamanla toz-toprakla örtülse, unutulsa *Victoria* yaşayacak, yarınlarda da genç sevdalıların arkadaşı, sırdaşı olmaya devam edecektir."

Hamsun, 1906'da *Der Wanderer* (Göçebe Adam) trilogyasının birinci kısmı, *Under Høststjerne* (Sonbahar Yıldızları Altında)'yı yayımladı. Kayıp gençliği peşinde avare, orta yaşlı bir hûlya adamının hikâyesidir bu. Şehirlerin kalabalık ve medeniyetinden kaçarak ormanlarda, kır gecelerinde, yıldızların altında ruhuna sükûn ve şifa arayan; kırların soluğunda kanının çağılıştısını uyuşturmak isteyen şair ruhlu bir adamın hikâyesi. En *Wanderer spiller paa Sordin* (Sordinli Kemanlar) 1909, *Den sidste Glaede* (Son Sevinç) 1912, trilogyanın ikinci ve üçüncü kısımlarıdır.

Hamsun'un iki ciltlik *Markens Grøde* (Dünya Nimeti) isimli romanı 1917'de çıktı. Hâli toprakları canlandırmak için insan gücünün geçirdiği imtihanları, tabiat kuvvetleriyle çetin savaşları hikâye eden bu eser; katı ve boş topraklara düşen alınterlerinin önce kıt-kanaat, gitgide cömert hasadını, bu hasattaki engin hazzı terennüm eder. Bu eserle Hamsun, Homeros gibi, ama Homeros'la karşılaştırılması yersiz bir destan yaratmış; önüne bir model almadan başaran insanın ihtişamını göz önüne sermiştir. Samimiyet, sadelik, güzellik! İşte bu kitabın sanatsız sanatı! Selma Lagerlöf'ün bu eser dolayısıyla Hamsun'a yazdıkları ne kadar mânâlıdır: "Cihan Harbi içinde, insanların yüzyıllardan miras bunca emeği parçalamayı, yakıp yıkmayı kendilerine âdeta bir vazife edindikleri sırada, yapıcının, çiftçinin, göçmenin yaratmaktan duyduğu hazla dolu kitabın çıktı. Liderlerin, milletlerin yakıp yıkarak, kesip biç-

rek yeni topraklar, yeni ülkeler peşinde kızıştıkları bir sırada sen basit bir adamı, eline bir balta, bir saban vererek en aziz bir gazaya yolladın; evvelce hiçbir kalemin tasvir etmediği bir gazaya! Senin bu kitabın ezelden beri insanoğlunun gönlüne ferahlık veren tek şeyin; zahmetli yorgunluklar, sabırlı çalışmalar olduğunu; insanoğlunun ancak böyle çalışmalarla vücudunu zindeliğe, hayatını saadete, ismini saygıya, hâtırasını ölümsüzlüğe kavuşturacağını ispat etti.”

Cahil bir göçmen olan Isaak'ın, basit bir kadın olan karısı Inger'le birlikte çorak ve haşin toprakları nasıl yeşil ve bereketli bir yurt haline getirdiğini anlatan bu *Dünya Nimeti*, Hamsun'a 1920'de Nobel edebiyat mükâfatını kazandırdı ve 1936'ya kadar Almanca'da, her seferinde altı bin üzerinden 35 baskı yaptı.

1920'den sonra Hamsun, bir müddet bir şey neşretmedi. Edebî faaliyetine son verdiği sanılıyordu. 1923'te *Sidste Kapitel* (Son Bölüm)'ü çıkarması âdeta bir sürpriz oldu. En olgun, en büyük eserlerinden biri olarak kabul edilen ve “dünyanın bir tanrı perspektifinden görülüşü” diye vasıflandırılan bu roman, “yüzyılımızın cennetsiz, cehennemsiz, ârafsız ilâhî Komedisidir”. 1927'de yayımlanan *Landstrykere* (Serseri) romanı, Hamsun'un zafer alayını ülkeler arasında bir kere daha dolaştırmaya vesile teşkil etti. “Dünyada olan hemen her şey bu kitaba girmiştir, yeryüzünün hemen her çeşit insanı bu kitapta görülür. Gün batısı kızartıları, ihtiyarlığın hüznü değil, yeryüzünün ölçüsüz ve ilâhî nimetleri var bu kitapta.” Hanns Johst'un yirminci yüzyılın İlyada ve Odise'si diye gösterdiği bu roman, 1929'da çıkan *August* ve 1933'te çıkan *Men Livet Lever* (Senelerden, Günlerden Sonra) ile birlikte bir trilogya teşkil eder.

Bu yazımızda sadece bellibaşlı romanlarını işaret ettiğimiz; ayrıca hikâyeleri, dramları, şiirleriyle otuzdan fazla eser sahibi Knut Hamsun; bir inzivâ adamıydı. Gençliğinin çetin ekmek kavgaları peşinde geçmesi, onu zamanla hayatın içinden inzivâya attı; ama bu inzivâsında, çok yakından tanıdığı hayatı yazdı. Eserlerine birer otobiyografi gözüyle de bakılabilir. Yoksulluklarla dolu gençliğinin, büyüdüğü, yetiştiği çevrele-

rin izlenimleri bu eserlerde yaşar. Sağlam bir müşahade kabiliyetine, içine kapanık bir insanın kuvvetli hâfızasında sahip olduğu için konularını kolayca geliştirir. *Johan Bojer*'deki, kahramanların maddî ve sosyal durumları üzerinde fazla durmak yerine Hamsun'da psikolojiye, şuuraltı psikolojisine temayül sezilir. Natüralistlerin, dekadanların hasını olan Hamsun, hayatın realitelerini sırlı şiiriyetler karıştırıp verir. Terakkilere inanan medeniyeti küçümser; köylülerin basit, fakat sağlam hayatlarını yüceltir. Norveç'in ufak kasabalarında kaynaşan mütevazı hayatlara tutkundur. İçlerindeki huzursuzluk ve karsarsızlık yüzünden ordan oraya göç eden yersiz, yurtsuz, bazan tuhaf tabiatlı insanlar üzerinde fazla durur. Bu gezgincilik hevesi ve macera düşkünlüğü yanında toprağın bereketini, bir yere yerleşmiş hayatın bahtiyarlığını över. Eserlerine Norveç'in günlük hayatından renkli sahneler katar. Bu malzemeyi şekillendiren renk renk, çok defa ihtirash ve çılgın insan kaynaşmasına kimi vakit acı bir mizah karışır, kimi zaman gülümseyen ve temkinli bir hikmet serpiştirir. Şehir dışı hayata, kırlara karşı duyduğu pastoral aşkı hemen bütün eserlerinde yaşatmasını bilen Hamsun; bu tabiat tasvirlerindeki insan ruhuna inişlerindeki, hikâyeciliğindeki ustalıklarıyla gönülleri fetheder. Eserlerinin özüne mistik hislerle kuvvetlendirilmiş olan samimî tabiat sevgisini düşünmekle varılır. Cüretkâr konuları işlemesine rağmen sosyal endişe ve anlayışlarının çoğu, umumiyetle muhafazakârdır.

Thomas Mann, onun için: "Yaşayanların en büyüğü!" demişti. Hamsun'u Almanca'ya çevirenlerden biri olan Erwin Magnus, bu gibi hükümlerin çok defa yanılmalarla dolu olduğunu kaydederek şöyle der: "Meselâ Ibsen. Ibsen'in eserleri bugün bize artık bir şey söylemez olmuştur; işlediği problemler bugün artık problem olmaktan çıkmıştır da onun için. Ama Hamsun'un zamana bu bakımdan bağlı olmadığını şimdiden söyleyebiliriz. İnsan yığınlarının üstündedir o! İnsanlarla, bir kuklacının kuklalarıyla oynaması gibi oynar. İnsanları küçümsemediği olur, fakat kalbinin bir köşesinde onlara karşı daima derin bir sevgi duyduğu hissedilir. Yoksa bu, konuya karşı bir sevgi mi sade? Hayır, öyle olsaydı Hamsun

büyük bir artist olurdu, büyük bir romancı değil! Kuvvetli bir artistlik de var onda, ama fikrî bir öze bağlı bir artistlik! Biz onun çağdaşı olmakla övünüyoruz. Çünkü içlerinde zaaflarımızı gördüğümüz yakınlarımız, onun kalemiyle ebedîleşmişlerdir.”

Hamsun'un beş romanı dilimize de çevrilmiştir: *Açlık* (çev. Peyami Safa, 1934), *Keçi Ayaklı İlâh “Pan”* (çev. S. Turgut, 1940), *Viktoria* (çev. Nasuhi Baydar, 1940), *Sonbahar Yıldızları Altında* (çev. Behçet Necatigil, 1949), *Dünya Nimeti* (iki cilt, çev. B. Necatigil, 1949-1950).

Hamsun'un, Almanca başlığı “Unter dem Halbmond Reisebilder aus der Türkei” olan bir kitabı için S. Ali, *Varlık*, Sayı 61 (15 Mayıs 1934)'teki makalesinde “Türkiye'den bahseden *Hilâlin Altında* isimli kitabının eski bir tercümesini duydum, fakat göremedim.” der. Bu eserin Almanca'sını bugüne kadar ele geçiremediğim gibi rivayet edilen Türkçe'sini de göremediğim için bu noktaya bu kadarcık temas ediyorum.

(*Varlık*, 381, 1 Nisan 1952)

Knut Hamsun ve Eseri

1890'dan başlayarak dünyanın sayılı romancıları arasına girecek ve Knut Hamsun adını alacak olan Knud Pedersen, Norveç'in kuzeyinde Gundbrandsdal sınırları içinde Lom kasabasında doğdu (4 Ağustos 1859). Bir terzi olan babası, kalabalık ailesini alarak, daha kuzeye, Hamarøy kasabasına göç etti (1862). Çalışkan ve işine bağlı adam, karısını, kaynatasını, altı çocuğunu terzilikle zar zor geçindiriyor, üstelik oturdukları yerin sahibi olan rahip kaynına borçlanmış bulunuyordu.

Knut, ayağında tahta çarıklar, kırdan belde sürü güderek geçirdi çocukluğunu. Sekiz yaşında, çok sert bir adam olan dayısının isteği üzerine, anasıyla babası, onu, korka çekine, bu rahibin eğitimine verdiler. Baba ocağından bir fersah uzaktaki bu rahip çiftliği, küçük Knut'un gönlünce dünyasına bir kâbus gibi girdi. Hayatın çetinlik ve insafsızlığını, ona önce bu dayının çok sert disiplini öğretti. Dört-beş yıl dayandı bu ağır şartlara. Bir başka dayısının anlayışlı davranışından faydalananarak, on dört yaşında, doğduğu kasabaya gidip orada bir tüccar yanında tezgâhtarlık etti. Bir yıl sonra da Tranøy'de daha büyük bir tüccar yanında kalfalığa başladı. Kızına da âşık olmuştu ki, tüccar iflâs etti. Ortalarda kalınca, o ve birdenbire karşısına çıkan Lomlu bir arkadaşı, ellerindeki üç-beş kuruşu birleştirip çerçilik etmeye, köy köy dolaşmaya koyuldular. Bir sırt çantasına istif ettikleri kalem, tarak, kibrit, mum gibi öteberiyi satıyorlardı. Önce beraber çalıştılar, sonra ayrıldılar. Knut kuzeye, arkadaşı Ole güneye gitti. Her biri kendi hesabına kıyı boylarını dolaştı. Kışın Knut ailesinin yanına dönüyor, bahar başlarken yine çerçiliğe, yollara düşüyordu. İki yıl

sürdü bu ve Knut on yedisine bastı. Kitaplardan öğrenebildiğinden daha çoğunu öğrenmiş, hayatı anlamıştı. Şimdi bir de zanaat öğrenmekti niyeti.

Ayakkabıcılık öğrenmek için Bodö'ye gitti. Ama bir altın bilezik sahibi olmaktan yana tasarı boşa çıktı: İçindeki şeytan, onu avareliğe dürtüyordu. On sekizindeydi, bir şiir yazayım, dedi. Çünkü şimdi gazeteler, dergiler, arada kitaplar okuyordu. Yazdı, hattâ bir de roman yazdı: *Esrarengiz Adam* başlıklı küçük bir aşk romanı. Bu roman, gezginlik yıllarında tanıştığı bir kitapçı tarafından bastırıldı da. Küçük, basit eseri Hamsun'un ailesi hayretler içinde okudu.

Bir yıl sonra daha büyük, epik bir eser kaleme aldı. Ibsen'i okumuştı, onun etki ve büyüğü altında bulunuyordu. *Bir Karşılaşma* adındaki bu kitabı da, Bodö'de bir kitapçı yayımladı. İmzasını Knut Pedersen Hamsund diye atmıştı. Babası: "İyi, güzel! Ama artık bir baltaya sap olmanın zamanı geldi!" diye yazıyor, Bodö'deki Lensmann'ın bir yardımcı aradığını, onun yanında çalışmasının iyi olacağını bildiriyordu. Knut, böylece "Tahrirat Kâtibi" oldu.

Lensmann'ın yani bucak müdürünün kitapları vardı; Knut'a Björnson'un toplu eserlerini okuma izni verilmişti; Knut kitabın birini bitirip birine başlıyordu. Gözlerini bozdu bu yüzden; ömrü boyunca gözlük, özellikle kelebek gözlük kullanması o yıllardan kalmadır. Kuru süngerin suyu emmesi gibi, içine çektiği bu yeni sanat ve bilgi cevheri, meyvesini vermekte gecikmedi: Bir aşk hikâyesi daha yazdı. "Björger" adlı bu uzun hikâyede on beş yaşının aşkı dile geliyordu; çünkü Tranøy'de, yanında kalfalık ettiği tüccarın kızı Laura, bir telgrafçı ile evlenmişti.

Knut bunu yazdı, ama bu defa basmaya yanaşmadı kitapçılar; yolladıklarından geri çevrildi kitap. Knut'un, kitabını kendisi bastırabilmesi için, bir zenginden para istemesi gerekiyordu; çünkü ancak bir yazar olmak istediğini artık kesin, anlamıştı.

Aradığı kişiyi buldu da. Erasmus Zahl adında bir tüccardı bu; çoklarına yardım etmişti. Knut ona yazar olmak istediğini söyledi, yardım diledi, son yazdığım hikâye diye "Björger"i

uzattı. Tüccar, uzatılan kâğıtlara değil, Knut'un yüzüne baktı, düşündü. Genç Hamsun, tüccarın yazıhanesinden çıkarken cebine bin kron'u indirmiş bulunuyordu.

Bir köy hikâyesi "Frida" ve şiirler yazmaya başladı. Adını da Knut Pederson diye değiştirdi o ara. Tasarılar, plânlarla doluydu kafası ve yirmisinde bile değildi henüz.

Hikâyeyi tamamlayınca bir vapur bileti alarak Kopenhag'a gitti. Bir kitapçıya, sonra da Norveçli bir şaire eserini kabul ettirme çabları boşa çıktı. Yüz vermedi ikisi de. Ümitsiz, üzgün, Kristiania (bugünkü Oslo)'ya döndü. Sonra yayan, uzun bir yolculuğa çıktı. Norveç'in en büyük yazarı Björnson'un malikânesini buldu, ne yapıp yapıp kendisini içeri aldırды. Björnson evirdi çevirdi kâğıtları: "Yok!" dedi. "Bir şey yok bu hikâyede."

Kalbi kırık, Kristiania'ya döndü Hamsun. Parası da tükendi. Tüccar Zahl, tekrar yardım etti, Hamsun bir oda kiralağı, "Frida"yı bir daha okudu, kâğıt tomarını yırtıp ateşe attı. Yeniden başlayabilirdi, vazgeçmeyecekti. Kristiania'da boş dolaşıyor, makaleler yazmaya, yazdıklarını satmaya çalışıyordu. Parası tükendi, açlık başgösterdi. Bu açlığın, Kristiania'da şimdi ve sonraları, kendisini nasıl çökerttiğini; bu konuda yazan, konuşan bütün şair ve açlardan daha canlı, daha vurucu, anlatacaktır Hamsun.

Bu yoksulluk içindeyken bir yol yapımı ekibinde iş buldu. Kum ocağında kâtiplik edecek, çekilen kumların hesabını tutacaktı; zor değildi bu iş. Çalışma veya dinlenme saatlerinde yutarcasına kitap okuyor, lüzumsuz kâğıtlara şiirler, makaleler çiziktiriyor, işçilerle yârenlik ediyordu. Zamanla bir hatip gibi rahat, düzgün ve uzun konuşabildiğini gördü. Tanıştığı bir rahip ona konferans vermesini öğütledi. Gjøvik'te bir salon kiralandı, konferansın konusu ilân edildi: August Strindberg üzerine bir konferans verecekti. Bir yol işçisi, bir kum ocağı kâhyası, edebiyatın şakaya gelmez bir konusu üzerinde konuşacaktı!

Konferansı dinlemeye altı kişi geldi. Knut, bu altı kişiye verdi konferansını. Altı kişiden biri, bir yazı işleri müdürüydü; konferansı beğendi ve böyle bir konferansı kaçırmış ol-

dukları için Gjövik'lilerin kayıplarının büyüklüğüne işaret etti. Bu gazeteci, hemşerilerinin vicdanlarına seslendiği için konferans tekrarlandı. Bu sefer salonda yedi kişi vardı ve Gjövik'lilerin edebiyatla medebiyatla ilgileri bu kadardı. Knut işine, odacılığına döndü. Ama yılmadı, bırakmadı kendini. Niçin mi? Yirmi iki yaşındaydı.

Noel'de bir arkadaşı, onu çiftliğine çağırdı. Arkadaşının annesi Knut'u pek sevdi, ona rahip olmasını salık verdi. Ama onun Amerika'ya gitmek istediğini öğrenince bu aile, Knut'a yol parası dört yüz kron ödünç verdi. O da hemen İngilizce öğrenmeye koyuldu. Yine Björnson'a gitti, ondan bir tavsiye mektubu aldı ve 1882'de Knut, Hamburg'a, oradan da bir vapur acentesinin yardımı sayesinde bilet parası ödmeden Amerika'ya gitti.

Björnson'un tavsiye mektubu işe yaramamıştı. Bir süre yorgun yoksul, ortalarda kaldı; sonra Elroy'da bir tüccar yanına girdi. Henry Johnson adında bir öğretmenle ahabap oldu, ondan İngilizce dersi aldı, onun kitaplarını, özellikle Mark Twain'i okudu. Önceleri Norveççe, sonra sonra İngilizce konferanslar da hazırladı. Geceli gündüzlü çalışmadan bitkin düşmüştü. Dostu meslek değiştirmiş, şimdi işi Minnesota'da kereste ticaretine dökmüştü. Knut'u muhasip olarak yanına aldı.

Johnson, karısıyla bir Avrupa gezisine çıkınca, işlerin yönetimi Knut'a kaldı. 1884 yazı ile güzü, bu şekilde geçti. Bir arttırmada, yüksek sesle konuşurken göğsünde zorlu bir sancı duydu, öksürük nöbetine tutuldu, kan tükürdü, yere yıkıldı. Doktor, tez ilerleyen verem teşhisini koydu: "Birkaç aylık ömrün kalmış, delikanlı!" dedi.

Knut birkaç ay yattı; ölürsem Norveç'te öleyim, diyerek dostlarının, Norveçlilerin topladıkları para ile Minneapolis'ten ayrılıp New York'a geldi, Kristiania'ya döndü. Ne kendisinin, ne dostlarının, ne de doktorların anlayamadıkları bir şekilde, yol boyunca kendiliğinden iyileşti. Ya deniz havası iyi gelmiş, ya da güçlü, iyimser irade gücüyle hastalığı yenmişti.

Kristiania'dan, kalan parasıyla daha kuzeye, Valdres kesiminde Aurdal'da bir otele yollandı. Bir gazete ile anlaşmıştı; oradan makaleler yollayacak, hiç değilse böylece dinlenecekti.

Çalışıyor, yazıyordu. 1885'te Mark Twain üzerine bir yazısındaki imzası Knut Hamsund, bir dizgi yanlışı yüzünden d'siz, Knut Hamsun olarak çıktı. O da düzeltmedi bunu. O tarihten, o yazıdan sonra ismi, Knut Hamsun oldu.

Hamsun, Aurdal'da bir süre posta müdürlüğü de ettikten sonra, yine başkent Kristiania'ya döndü. Şehri fethetmek için, yeniden hücumu geçmişti. Çünkü bütün emeklemeleri henüz bir hiçti; merak eden, bilen yoktu kendisini: Meydan henüz büyük çağdaşlarındı.

Kristiania'da çile dolu, acı günler başladı yeniden. İş bulamadı, aç kaldı, süründü. Bu hayata bir yıl katlandı, sonra bu boşuna savaştan vazgeçti. Kristiania, ikidir, onu canından bezdirmişti. Amerika'ya gitmeliydi, orada açlık yoktu hiç değilse! Bir mucize oldu: Bir yazı işleri müdürünün yardımıyla zengin bir, ona yol parası verdi ve Hamsun, 1886 Ağustosunda tekrar Amerika'ya gitti.

Tramvaylarda biletçilik, tarlalarda ırgatlık etti. Biletçilikte tutunamamıştı. Durakları aklında tutamıyor, birbirine karıştırıyor, yolculara haber vermeyi unutuyor, sahanlıkta kitap okumaya dalyordu. Şikago'dan bunun için ayrıldı. Kuzey Dakota'ya bu yüzden gitti. Oralarda çiftliklerde, bozkırda ekin kaldırma işlerinde çalıştı. *Serserilik Günleri*, *Zachaeus*, *Bozkırda* adlı hikâyelerinde hayatının bu dönemini anlatır.

1887 sonbaharını kapsayan bu hasat mevsiminden sonra, cebinde biraz para, Amerika'ya ilk gelişinde kaldığı yerlere gitti, eski dostlarını gördü, onların yanında oyalandı bir süre. Fakat fazla duramayacağını anladı: Artık yazmaya başlayabilirdi. Bu istek ve ihtiyaç, ister Norveç, ister Danimarka, tekrar Avrupa'ya dönebilmek özlemiyle birleşiyor, borçlarını bu sefer de ödeyemeyecek bir yoksul olarak yaşamak pahasına da olsa, Avrupa'ya dönmek istiyordu. Minneapolis'te Amerikan özgürlük ve ahlâkı üzerine son konferansını verip de çok alkış, fakat az para topladıktan üç ay kadar sonra, 1888 yazında dönüş yoluna çıktı.

Vapur Kristiania'ya gelip bir gün sonra Kopenhag'a gitmek üzere demirleyince, Knut Hamsun karaya çıkmadı. Önce Kopenhag'a gitmeye karar vermişti: Kristiania'dan, bu şehirde

geçirdiği acı günlerin anısından ürküyordu. Geceydi; küpeştede oturuyor, güvertede huzursuz gezinip duruyor, limandaki ışıklara bakıyordu. Birden bir sıtma nöbetine tutuldu sanki. Açlık sayıklamaları, belleğini bir zamanlar nasıl bastırmışsa yine öylesine güçlü, bastırıyordu. Elinde bir kurşunkalemi, bir kâğıt parçasına yazmaya başladı:

“Yumruğunu yemedikçe kimsenin bırakıp gitmediği o garip şehir Kristiania’da aç açına sürttüğüm günlerdeydi. Tavan arasında uyanık yatıyordum, alt katta bir saatin altıyı vurduğunu duydum. Hafif aydınlanmıştı ortalık; insanlar merdivenleri inip çıkmaya başlamışlardı...”

Bir büyülenmişlik içinde kâğıtları üst üste yığıyor, görüntüler birbirini izliyordu. Kopenhag’da bir çatı odası kiraladı ve yazmaya devam etti. Yine aç kalıyor, ama bu sefer bunun neye yarayacağını, niçin olduğunu biliyordu: *Açlık* romanıydı yazdığı.

Yazdığı kısımları *Politiken* gazetesi yazı işleri müdürlerinden Edvard Brandes’e götürdü. Brandes bu karşılaşmayı sonradan şöyle anlatıyor: “Ondan daha düşkün bir başka insan pek az görmüşümdür. Düşkünlüğü elbisesinin yırtık pırtık oluşundan ötürü değildi yalnız. Ya o yüzü! Çok uzundu müsvedde; kendisine geri veriyordum ki, birdenbire kelebek gözlüğü gerisinde gözlerini, gözlerindeki ifâdeyi gördüm. Geri çeviremezdim, hiçbir şey diyemedim...”

Brandes, okudukça daha derinden etkileniyordu. Kitabı evine götürmüş, bütün gece okumuştı. Gözde dergilerden *Ny Jord*’a verdi bu sayfaları; şaşırtıcı eserin o dergide basılmasını sağladı. *Açlık* romanından parçalar, böylece ilkin 1888’de, yazarın adı verilmeyerek bu dergide yayımlanmış oldu...

Knut Hamsun üzerine yazılmış 154 sayfalık bir monografinin (Rowohlts Monographien 3, 1958) baş taraflarından aldığımız bu paragraflar, onun insan ve sanatçı olarak kişilik ve yönelişlerini özetler bir bakıma. Hamsun’un hayatı, ana çizgileriyle, çetin imtihanlardan geçerek başarıya ulaşmış bir insanın hayatı. 1859-1888 arası, yani ömrünün, algılara açık ilk otuz yılı; senelerce yazsa tükenmeyecek bir malzeme sağ-

lamıştı ona. Ve Hamsun, kendi destanı ve savaşlarıyla birlikte, insanlığın destanını bölüm bölüm yazmak için bol bol fırsat buldu: 19 Şubat 1952'de 93 yaşında öldü.

Otuzu aşkın eserleri arasında *Açlık*, *Pan*, *Victoria*, *Sonbahar Yıldızları Altında*, *Hüzünlü Havalarda*, *Son Mutluluk*, *Rosa*, *Benoni*, *Dünya Nimeti*.. en önce hatırlanan romanlarıdır.

Kitap halinde 1890'da çıkan *Açlık* (Sult) romanı, Hamsun'un şöhretine ilk basamak olduğunu duyuran bir güçle, okuyanı irkilten bu deha eserinde yazar; aç kalan, açlığını tesadüfler yâr oldukça zaman zaman giderebilen, edebiyat meraklısı bir gencin bunalışlarını anlatır. Yalnız dâhice bir sefalet etüdü olmaktan, aç bir insanın davranışlarını olduğu gibi yansıtmaktan çok daha ilerdedir kitap. Dış görünüşüyle açlık kıvranımlarını tesbit eden eserde tema, bir yandan da yaratma sancıları çeken gencin ruh tahlilidir. Sokak fenerleri altında, parklarda yahut rastgele yerlerde yazmaya devam eden bu genç, karnını doyurabilmek için gazeteciliğin gündelik yıpranışlarına boyun eğip sonunda ünlü bir yazar olan Hamsun'un kendisidir. Sefaletin sarsıntıları arasında romanın kahramanı, yaratıcılığının bir inayet gibi parladığını görür. Kalbin o yaşlara vergi çalkantıları, kitabın sayfalarında ateşli bir hasta nabızı gibi çarpar.

"Teğmen Thomas Glahn'ın Notlarından" ikinci başlığını taşıyan *Pan* romanı (1894), hem güçlü bir aşk romanı, hem de zengin bir tabiat övgüsüdür. Hamsun sadece bu eseri yazsaydı yine büyük bir şair sayılırdı. Modern psikolojinin canlı bir anıtı sayılan bu eser, kelimeler arasında yaşattığı inceliklerle bir şaheser değeri taşır. Okuyanın ruhunda her söz, tılsımlı bir değişme ile aslından çok farklı yankılar halinde devam eder. Hamsun'un dünyaya yayılışında; ormanları, otları, sularıyla ortak bir çağıltı halinde kuzeyi dile getiren bu *Pan* romanının büyük payı olmuştur.

Victoria, 1899'da çıktı. Ölçülü yapısı, plastik görünüşü ve zengin hayalleriyle bu aşk hikâyesi de yazarın sanatında bir zirve oluyor. Bir Alman eleştirmecisinin bu eser üzerine verdiği hüküm, bir gerçeğin ifâdesidir: "Günümüzün çok, pek çok eseri zamanla toz toprakla örtülse, unutulsa, *Victoria* yaşaya-

cak, yarınlarında da genç sevdalıların dostu, sırdaşı olmaya devam edecek.”

İki ciltlik *Dünya Nimeti* (Markens Gröde) 1917’de çıktı. İssiz toprakları canlandırmak için insan gücünün verdiği imtihanları, tabiat kuvvetleriyle çetin savaşları hikâye eden bu roman, katı ve boş topraklara düşen alın terlerinin önce kıtkanaat, giderek cömert hasadını, bu başarıdaki büyük hazzı dile getirir. Bu kitapta Hamsun 20. yüzyıl insanının destanını yazmış, önüne bir model almadan, başaran insanın büyüklüğünü gözler önüne sermiştir. İçtenlik, sadelik, güzelliştir bu kitabın sanatsız sanatı! Bu kitap için Selma Lagerlöf, Hamsun’a şunları yazmış: “Dünya Savaşı olurken; milletler, ordular yüzyıllardan miras bunca emeği kırıp parçalarken; yapıcının, çiftçinin, göçmenin yaratmaktan duyduğu hazla dolu kitabın çıktı. Liderlerin, milletlerin yakıp yıkarak, kesip biçerek yeni topraklar, ülkeler peşinde kızıştıkları bir sırada, sen basit bir adamı, eline bir balta, bir de saban vererek kutsal bir savaşa yolladın; evvelce hiçbir kalemin tasvir etmediği bir savaştı bu: Toprakla savaş! Senin bu kitabın, dünya kuruldu kurulalı insanoğlunun gönlüne ferahlık veren tek şeyin zahmetli yorgunluklar, sabırlı çalışmalar olduğunu; insanoğlunun ancak böyle çalışmalarla vücudunu zindeliğe, hayatını mutluluğa, ismini saygıya ve hâtırasını ölümsüzlüğe ulaştıracağını ispat etti.” Roman, cahil bir göçmen olan Isaak’ın basit, cahil karısı Inger’le birlikte, çorak ve haşın toprakları sabırla nasıl bereketli, yeşil bir yurt parçası haline getirdiğini anlatır.

Hamsun bir inzivâ adamıydı. Gençliğinin çetin ekmek kavgalarıyla dolu geçmesi, onu zamanla hayatın içinden yalnızlıklara attı, fakat bu inzivâsında çok yakından tanıdığı hayatı yazdı. Eserleri bu yüzden birer otobiyografi gibidir. Yoksul gençliğinin, büyüdüğü, yetiştiği çevrelerin izlenimleri yaşar kitaplarında. Sağlam bir gözlem kabiliyetine, içine kapanık bir insanın kuvvetli hafızasına sahip olduğu için, konularını kolayca geliştirir. Kahramanlarının maddî ve sosyal durumları üzerinde fazla durmaz da bilinçaltı psikolojisine eğilir. Natüralistlerin, Dekadanların hasmı olan Hamsun, hayatın gerçeklerini sırlı bir şiirle karıştırıp verir. İlerlemelere

inanan uygarlığı küçümser; köylülerin basit, fakat sağlam hayatını yüceltir. Norveç'in ufak kasabalarında kaynaşan silik, sıradan hayatlara tutkundur. İçlerindeki tedirginlik, kararsızlık yüzünden ordan oraya göç eden yersiz yurtsuz, bazan tuhaf tabiatlı kişiler üzerinde fazla durur. Bu gezginlik hevesi ve macera düşkünlüğü yanında, toprağın bereketini, toprağa bağlı hayatın mutluluğunu över. Norveç'in gündelik hayatı zaman zaman renkli tablolar gibi karşımızdadır. Bu malzeme-yi biçimlendirirken renk renk, çok kere hırslı ve çılgın insan kaynaşmasına acı bir mizah, ince bir ironi eklediği, gülümseyen ve temkinli hikmetler serpiştirdiği de olur. Şehir dışı hayata, kırlara karşı duyduğu pastoral sevgiyi hemen bütün eserlerinde yaşatmasını bilen Hamsun, bu tabiat tasvirlerindeki, insan ruhuna inişlerindeki, anlatış tekniğindeki ustalıklarıyla, sarar, büyüler okuyucuyu. Eserlerinin özüne mistik duygularla kuvvetlendirilmiş, içten tabiat sevgisini düşünmekle varılabilir.

Yukarıdaki son paragrafta belirtilmiş özellikleri, Hamsun'un dilimize çevrilen bu yeni kitabında da bulacaksınız. *Göçebe*, üç bölümlük büyük romana yazarın verdiği genel isimdir. İlk kitap *Sonbahar Yıldızları Altında* 1906'da, *Hüzünlü Havalarda* 1909'da, *Son Mutluluk* 1912'de yazıldı, çıktı. Üç bölümün üç ayrı adı var, ama aslında üç bölümün üçü de birer "hüzünlü hava"dır; üçünün de kahramanı aynı kişi. Hamsun'un asıl adı olan Knud Pedersen'in ağzından anlatılır olaylar. Artık büyük şehirlerden bezmiş, iç sıkıntılarını kırlarda, ormanlarda, şehirlerden uzak yerlerde dağıtmaya çalışan, kayıp gençliği peşinde avare, orta yaşlı bir hülya adamıdır kahraman. Şehir gürültü ve uygarlığından kaçarak tabiatın bağrında, yıldızların altında ruhuna sükun ve şifa arayan, kanının çağışını kırların soluğunda yatıştırmak isteyen, şair ruhlu birisi. Genç Hamsun, *Pan* ve *Victoria*'da aşkın çetinliği üzerinde durmuştu. *Göçebe*'yi yazdığı yıllarda ellili yaşlarındadır; bu defa da evliliğin zorluğu tema'sını işlemeye yönelir; romanın ilk iki kitabı bu temanın sergilenip çözümlenmesiyle başlar ve biter. Hayatın yaşlanmaya başlamış kimseleri umur-

samaz oluşu, onları bir kenara itiş yanını; roman kahramanının gitgide kendi yalnızlığına katlanmak zorunda kalışları yanını; evliliklerdeki mutsuzlukları görmesi, Knud Peder-sen'e bir teselli değil, daha da hüzün verecektir.

Romanın ikinci kitabının, *Hüzünlü Havalar*'ın sonuna doğru büsbütün yoğunlaşan melankoli; Hamsun'un Ibsen'e ve Ibsen'in kadınlara karşı katılığına kızmasına yol açar: "Bilgeler, kadın üzerine ne bilmekteler ki? Bir bilgi hatırlıyorum, kadınlar üzerine yazmıştı hep; kadın konusunda hep birörnek, otuz ciltlik tiyatro oyunları yazmıştı... Sonunda çocuklarını bırakıp giden bir kadın üzerine de bir kitap yazmıştı. Kadın, maceralar, eşsiz şeyler aramak için çocuklarını bırakıp gidiyordu. Peki ya çocuklar ne oldular? Ah, pek gülünç bir şey bu ve göçebe bir adam, pek gülünç şeylere güler geçer."

Bu cümlede, *Göçebe*'nin üçüncü kitabı *Son Mutluluk*, genel havasını duyurmaya başlar bize: kopmuşluklar, boşlukta bocalamalar tekrar toprağa, evliliğe, geleneğe dönmekle hale yola girecektir. *Hüzünlü Havalar*'da henüz konuşmalar, tartışmalar, çatışmalar vardır da *Son Mutluluk*'ta bunlar artık gitgide azalır, yok olur. Aşk ve beraberlik kelimelerden değil, hayatın olaylarından doğar; ve yaşamak, yaşamak denmeye değer olduğu ölçüde, kelimelere muhtaç değildir. Hamsun, *Göçebe*'nin üçüncü kitabında her zamanki ustalıklarından birini daha da kuvvetli dışa vuruyor: Söylenmeyenlerin gerisini de sezdirmek, yaşatmak.

(*Göçebe*'ye Önsöz, Cem Yayınları, 3. Basım, 1983)

Knut Hamsun ve Pan Romanı

Norveç edebiyatının dünyaya kazandırdığı en büyük yazarlarından biri olan Knut Hamsun, 4 Ağustos 1859'da doğduğuna, 19 Şubat 1952'de öldüğüne göre, hemen hemen bir yüzyıl yaşadı. Güçlü sanatçıların paylaştığı, çok yönlü, hareketli, heyecanlı bir yüzyıldı bu. Hamsun doğduğunda Heinrich Heine öleli üç yıl oluyordu; Danimarkalı Jens Peter Jacobsen on ikisini sürüyor, İsveçli August Strindberg on yaşında bulunuyordu. Hamsun'u çok seven çok beğenen Selma Lagerlöf ise birkaç ay büyüktü Hamsun'dan. Dostoyevski öldüğünde (1881) Hamsun, yirmi ikisinde bir genç ve Amerika'da dolaşıyor, Nietzsche'nin ölüm yılında ise (1900) ilk karısıyla birlikte Rusya'yı geziyordu.

Hamsun, ilk yazısını on sekiz, son kitabını doksan yaşında yazdı. Olgunluk çağının ürünleri *Sonbahar Yıldızları Altında*, Ibsen'in öldüğü (1906), *Son Sevinç* Strindberg'in öldüğü (1912) yıllarında çıktı. Hamsun, Gerhart Hauptmann'dan üç yaş büyüktü, ondan sonra öldü. Ömrü Sigrid Undset'ten, Bernard Shaw'dan, André Gide'den uzun sürdü. Çok yaşamak sözünün her iki anlamında; yayılmak, çok okunmak, sevimekten yana da, bu yazarların hepsini geride bıraktı. Ondokuzuncu yüzyılın ortasından yirminci yüzyıl ortasına kadar, önemli büyük ustaların yanı sıra yaşadı.

Hamsun'un, Nietzsche ile Dostoyevski'nin çağdaşı olması, onun kişiliği üzerinde bize bazı önemli ipuçları verir. Bu iki yazardan Hamsun'a bazı ışıklar düştü, bazı şeyler geçti. Strindberg'in, Undset'in, Hauptmann'ın da Hamsun'un çağdaşları oluşu, o kadar önem taşımasa gerek. Yani Hamsun on-

lardan bir şeyler almadı, onlara çok şeyler verdi. Çağdaşlarına çok şeyler öğretti Hamsun. Bu konuda sadece Hemingway'i düşünmek yeter.

Çağdaşlarına bağlı bir yazar değildi Hamsun. Kimseyle bölüşmediği bir çąrsızlık içinde yaşıyordu. Çağının sanat örgüsü içine girmiyor, kendi kumaşını tek başına dokuyordu. Çağdaşlarıyla mektuplaşmıyor, onlardan yaratmalarına, sanatına yol gösterici, görüşlerini ayarlayıcı mektuplar almıyor, onlara böyle mektuplar yazmıyordu. Ibsen'le Shaw, Hauptmann'la Strindberg, Thomas Mann'la Hermann Bang arasındaki yazışmalara, danışmalara benzer desteklenmeler görülmez Hamsun'da. O kendine güvendi, kendi eserini kendi yarattı.

Hamsun'un çocukluğu acılarla geçti. Dayısının yanında çalışırken katlandığı zahmetli saatlerden, komşu rahip çiftliğinin hayvanlarını gütmeye gönderildikçe feraha çıkıyordu. Yumuşak fundaların içine gömölüyor, yere sırtüstü uzanıp ellerini başının altında kenetliyor, güneşlenip içini dinlemeye koyuluyor; gözleri yarı kapalı, gökyüzünü, bitkileri seyre dalıyordu. Uzaktan uzağa tekdüzen kilise çanlarını işitiyor, çan seslerine sürünün çingirak sesleri karışıyordu. Ağaçların, üzümsülerin; bitkilerin uzak kokuları, küçük dere, dağlar karışıyordu bu seslerin içine; dağların doruklarında kar vardı; kartal yuvaları, kakımlar vardı. Hamsun düşlere dalıyor, kendi kendine masallar uyduruyordu. Yoksul ailesinin, zengin akraba diye dört elle sarıldıkları bu dayının yanından kaç kereler kaçmak istemişti. Bu cefa yıllarında Hamsun, doğanın şiirini yaşamayı; ormanlara, sulara, hayvanlara derin bir muhabbetle bağlanmayı öğrendi. 1894'te yayımladığı *Pan* romanında baştan sona bu sevginin dile geldiği görülür.

Pan, Hamsun'un en çok beğenilen eserlerinden biri oldu. Uçsuz bucaksız ormanların sessizliği içinde yaşanan bir aşk macerası, Teğmen Glahn'ın Edvarda'ya olan aşkı, gururları yüzünden iki mutsuz gencin acıklı hikâyesidir *Pan*. Hamsun, bu kitabında Zola ile Ibsen'in karanlık natüralizmine, uzak ormanların diri rüzgârlarını, kuzey efsanelerinin şiirini, doğa tanrısı *Pan*'ın ayartıcılığını, hepsinden önce insanın doğadaki özgürlüğünü, kırsal yaşayışlardaki âsudelik ve aydınlığı

getirir. *Pan*'ın sayfalarından gürültü değil, sükûnettir taşan. Orada günler dakika dakika yaşanır, doğanın her parçası bir lezzet gibi ruhta derinlere çöker. *Pan*, mutsuz çarpıcı bir aşk öyküsü olduğu kadar, içtenlik dolu bir doğa övgüsüdür.

Hamsun, eserlerinin çoğunda olduğu gibi, bu romanında da ayrıntılı ruh çözümlemelerine girişmeksizin, kısa fiil ve konuşmalarla bizi kahramanlarının psikolojisine iletir. Her sözü, her davranışı, büyümlü bir değişmeyle, aslından yani görünenden çok daha geniş, çok daha farklı yankılar halinde, okuyucu ruhunda devam ettirmesini bilir. İma ve işaretleri tamamlama zevki okuyucuya bırakılmıştır. Kahramanların iç dünyasının söz ve eylem haline geçerkenki kısaltmaları, geçtikten sonraki yoğunluk, bir şiirde olduğu gibi, okuyucu tarafından keşfedilecektir. Bu tutum, bu anlatım biçimi, Hamsun'un en belirgin özelliğidir.

(*Pan'a Önsöz*, *Tur Yayınları*, 3. Basım, 1979)

Miguel de Unamuno

(1864-1936)

İspanya'nın yetiştirdiği en büyük yazarlardan biri olan Miguel de Unamuno, 29 Eylül 1864'te Bilbao'da doğdu. 1891'de Salamanca Üniversitesi'ne profesör oldu; Yunan-Lâtin kültürü, İspanyol edebiyatı okuttu. 1901-1914 yılları arasında aynı üniversitede rektörlük etti. Diktatör Primo de Rivera'nın hükümet darbesi esnasında (1923) siyasî mücadeleye atılarak diktatöre karşı cephe aldığı için profesörlüğünden uzaklaştırılıp tutuklandı, 1924'te Kuzeybatı Afrika kıyılarına yakın Kanarya Takımadaları'ndan Fuerteventura'ya sürüldü. 1925'te Paris'te yayımlanan "De Fuerteventura" isimli eserinin Avrupa fikir dünyasında derin akisler yaratması, Gabriele d'Annunzio (1863-1938) ve Romain Rolland'ın (1866-1945) protestoları, Fransa'nın aracılığı neticesi 1925'te serbest bırakıldı. Bir yelkenli onu bu taşlık adadan kurtarıp Fransa'ya getirdi. Unamuno, önce Paris'te, sonra Hendaye'de oturdu. Bakışları yurdunun dağlarına çevrili, bu Güney Fransa şehrinde diktatörün düşmesini bekledi. 1930'da beklediği olunca yurdunun davetine uyarak İspanya'ya döndü. Sevgili şehirleri Bilbao ve Salamanca'da şenliklerle karşılandı. 31 Aralık 1936'da Salamanca'da öldü.

Unamuno, sahasında tanınmış bir bilgin olduğu kadar kuvvetli bir şair; deneme, hikâye, roman ve piyes yazarıdır. Avrupa fikir çevrelerinde gerçek değeri asıl siyasî mahkûmiyetinin uyandırdığı meraktan sonra bilinen, yurdunu modern Avrupa'ya bağlanmış bir fikir adamı olduğu için büyük bir önem taşıyan Unamuno; bu fikir cephesini bilhassa *Vida*

de Don Quijote y Sancho / Donkişot'la Sanço'nun Hayatı (1905), *Del Sentimento Tragico de la Vida / Hayatın Uyandırdığı Facia Duygusu* (1913), *Ensayos* (1916-1918, 7 cilt), *L'agonie du Christianisme* (Fransızcası 1925, İspanyolcası 1931) isimli eserlerinde gösterir. Şiir ve hikâye kitaplarıyla romanları arasında *Poesias* (1907), *Niebla / Sis* (1914), *Abel Sanchez* (1917), *Tres Novelas Ejemplares yun Prologo / Örnek Olacak Üç Hikâye* (1920), *La Tia Tula / Tula Hala* (1921), *El Espejo de la Muerto / Ölümün Aynası* (1925) isimleri sık sık geçer. İspanya ve Güney Amerika sahnelerinde büyük başarı kazanan dramları arasında *Öteki Adam*, *Tulio Montalban*, *Rachel* isimli üç tanesi için en kuvvetli dramlarıdır deniyor.

Okuyucularımız bu kitaba alınan ilk dört hikâyede Unamuno'nun aşka, kadın-erkek münasebetlerine bakışındaki orijinalliği bulacaklardır. Yazarın şu cümleleri âdeta "Yaman Adam" hikâyesi için söylenmiş gibidir: "Büyük bir aşkın tabii neticesi, ölümdür. Aşk aldanışın kızı, hayal kırıklığının anesidir. Aşk gerçek bir ihtirasla sevilen erkekte, o erkeğin çok uzağında bulunan bir şeyler arar, bulamayınca da ümitsizliğe kapılır."

"İki Ana" hikâyesinin iyi anlaşılması için Ahd-i Atık'teki Hazreti Süleyman'ın kararını bildiren kıssayı hatırlamamız gerekir, orada bu olay şu şekilde anlatılmaktadır (Mülûk-i Salis, III, 16-23):

"O zaman iki kadın Melik'in (Hazreti Süleyman'ın) nezdine gelip huzurunda durdular. Ve bu karılardan biri: 'Aman efendim ben ve bu karı bir hanede sakin olarak ol hanede onun yanında bir çocuk doğurdum. Ve benim doğurmanın üçüncü gününde bu karı dahi doğurdu, biz beraber idik, yanımızda başka kimse bulunmayıp hanede ikimiz yalnız idik. Ve bu karının çocuğu geceleyin öldü, zira üzerine yattı. Ve gece yarısı kalkıp cariyen uyur iken oğlumu yanımdan aldı ve kendi koynuna yatırıp kendi ölü oğlunu dahi benim koynuma yatırdı. Ve ben sabahleyin oğlumu emzirmeye kalktığımda işte ölü idi ve sabahleyin ana dikkatle baktığımda işte o doğurduğum oğul değil idi' dedi. Lâkin öbür karı: 'Hayır diri çocuk benim oğlumdur ve ölü olan senin oğlundur' der iken

bu: 'Hayır ancak ölü olan senin oğlun ve diri benim oğlumdur' diyerek Melîk'in huzurunda söylerler idi. Ol vakit Melîk: Bu karı diri çocuk benim oğlumdur ve ölü olan senin oğlundur, diyor ve öbürü: Hayır ancak ölü olan senin oğlundur ve diri benim oğlumdur, diyor dedi. Ve Melîk: Bana bir kılıç getiriniz, dedikte Melîk'in huzuruna bir kılıç getirdiler. Melîk dahi: Diri çocuğu iki şak ediniz ve nısfını birine, nısfını diğere veriniz, dedi. O zaman diri çocuğun validesi oğlu için yüreği yanarak Melîk'e hitaben: Aman efendim, diri çocuğu ona veriniz ve onu öldürmeyiniz, dedi ama öbürü: Ne bana ne sana olsun, onu şak ediniz, dedi. Ve Melîk cevaben: Diri çocuğu ona veriniz ve öldürmeyiniz, validesi odur, dedi. Ve bütün İsrail, Melîk'in verdiği hükmü işittiklerinde Melîk'ten korktular, zira gördüler ki hükmetmek için onda Allah hikmeti vardır."

Sessizlik Mağarası ise Unamuno'nun bir felsefî görüşünü hikâye şeklinde açıklayan bir deneme yazısıdır.

Unamuno'nun *Sis* romanı Behçet Necatigil tarafından çevrilmiş, bu ünlü İspanyol yazarından Türkçe'de ilk kitap olarak, Millî Eğitim Vekâleti Klâsikler Serisi'nde yayımlanmıştı (1948).

(*Yaman Adam'a Önsöz*, Varlık Yayınları, 1954)

Miguel de Unamuno

Yirminci yüzyıl Avrupa fikir hayatının en büyük temsilcilerinden biri olan İspanyol şair ve yazarı Miguel de Unamuno 29 Eylül 1864'te Bilbao'da doğdu, 1880-1884 yıllarında Madrid'de felsefe ve edebiyat öğrenimi yaptı, 1891'de Salamanca Üniversitesi'ne Yunan-Latin edebiyatı profesörü oldu, 1901-1914 yıllarında aynı üniversitenin rektörlüğü görevinde de çalıştı. Diktatör Primo de Rivera'nın hükümet darbesi sırasında (1923) siyasî mücadeleye atılarak diktatöre karşı çıktığı için profesörlüğünden uzaklaştırılıp tutuklandı, 1924'te altmış yaşındaydı, Kuzeybatı Afrika kıyılarına yakın Kanarya Takımadaları'ndan Fuerteventura'ya sürüldü. 1925'te Paris'te yayımlanan De Fuerteventura isimli eserinin Avrupa fikir dünyasında geniş yankılar yaratması; bir yandan İtalyan yazarı Gabriele d'Annunzio (1863-1938) ile Fransız yazarı Romain Rolland'ın (1866-1945) protestoları, bir yandan da Fransa'nın aracılığı sonucu, serbest bırakıldı. Bir yelkenli onu bu taşlık adadan kurtarıp Fransa'ya getirdi. Unamuno önce Paris'te sonra Hendaye'de oturdu; bu Güney Fransa şehrinde, bakışları yurdunun dağlarına çevrili, diktatörün düşmesini bekledi; 1930'da beklediği gerçekleşince, yurdunun çağrısına uyarak, İspanya'ya döndü. Sevgili şehirleri Bilbao ve Salamanca'da şenliklerle karşılandı. 1931-1934 yıllarında gene Salamanca Üniversitesi'nde İspanyol dili tarihi profesörlüğü ve 1936'ya kadar da yeniden rektörlük yaptı. 31 Aralık 1936'da yetmiş iki yaşında Salamanca'da öldü.

Unamuno şiir, deneme, hikâye, roman ve oyun türlerinde eser vermiş kuvvetli bir sanatçıdır. Avrupa fikir çevrelerinde

gerçek değeri siyasî mahkûmiyetinin uyandırdığı meraktan sonra anlaşılan, yurdunu modern Avrupa'ya bağlamış bir fikir adamı olduğu için büyük önemi olan Unamuno; fikir cephesini özellikle *Vida de Don Quijote y Sancho* (Don Kişot'la Sanço'nun Hayatı, 1905), *Del Sentimento Tragico de la Vida* (Hayatın Uyandırdığı Facia Duygusu, 1913), *Ensayos* (1916-1918, yedi cilt), *La Agonia del Cristianismo* (1925) isimli eserlerinde gösterir. Şiir ve hikâye kitaplarıyla romanları arasında *Poesias* (1907), *Niebla* (Sis, 1914), *Abel Sanchez* (1917), *Tres Novelas Ejemplares y un Prologo* (Örnek Olacak Üç Hikâye, 1920), *La Tia Tula* (Tula Hala, 1921), *El Espejo de la Muerte* (Ölümün Aynası, 1913) isimleri sık sık geçer. İspanya ve Güney Amerika sahnelerinde büyük başarı kazanmış dramları arasında *Óteki Adam*, *Tulio Montalban*, *Raquel* isimli üç tanesi en güçlü oyunları olarak gösteriliyor.

İnsan gerçeğinin ve heyetin, özüne erişilemeyen, çözülme-yen birer muamma olduğu düşüncesi Unamuno'yu gerçeğin çeşitli yönlerini araştıran bir yazar olmaya götürmüştür. Onun donmuş katı programlara, kesin biçimlendirmelere karşı çıkışı bu yüzdendir. Son çözümü bularak tam tahminlere erişmekteki imkânsızlık, trajik bir duygu yaratır insanda: Hayatın uyandırdığı fâcia duygusu. İnsanın kaderi, hayatın anlamı ve ruhun ölümsüzlüğüdür Unamuno'yu en çok düşündüren sorunlar. Nerden geliyor, nereye gidiyorum? Yürüdüğüm yol beni hangi gayelere, hangi kıyılara iletiyor? Nedir hayatın anlamı? Unamuno bu gibi soruların cevabını arar. Kişioğlunun trajedisini, onun ölümsüzlüğe karşı duyduğu korkuncu açlıkta, bütun kısıtlama ve sınırları aşma eğiliminde, sonsuz hayata özlem ve kaçınılmaz ölümden görür. Bunun için kötümser ve bireyci sanata bağlanır.

Şair García Lorca'nın, yurttası Unamuno'yu "ilk İspanyol" diye nitelemesi de, yazarın, sayısı pek çok eserlerinde İspanyol insanının psikoloji ve karakterini ustalıkla belirlemesinden geliyor.

(Sis'e Önsöz, Bilgi Yayınları, 2. Basım, 1970)

Hermann Hesse

1946 Nobel edebiyat mükâfatını kazanan Hermann Hesse, 2 Temmuz 1877'de Wurtemberg'in Calw kasabasında doğdu. Babası Estonyalı bir misyonerdi. 1912'de İsviçre tâbiyetine geçen Hesse, yazı hayatına *Hermann Lauscher'in Nazım ve Nesirleri* adlı kitabı ve Furanziskus von Assisi ve Boccaccio hakkında yazdığı tetkiklerle atıldı.

İlk büyük romanı *Peter Camenzind*'dir (1904). Bu romanda, Alpler'deki köyü Nimikon'dan dünya yüzüne inen bir hûlya adamının, bir şairin hikâyesi anlatılır. Kahraman, saadet aramaktadır, gayretleri boşa gider ve bir hayli kırılmış ümitte birlikte, yurdunun göl ve dağlarına avdet eder. Bu eserinde Hesse, sanat gayesini de açığa vurmaktadır: O, modern insanı, büyük çaptaki ve dilsiz tabiata yaklaştırmak, bu insanı tek mil hayatın ana kaynağına döndürmek, onu bütün yaratıkların sevimli bir kardeşi haline koymak istiyordu. Bu romanın neşrinden iki sene sonra, acı gençlik ve tahsil yıllarında edindiği tecrübelerden bir kısmını *Unterm Rad* romanında değerlendirdi. *Gertrud*, *Rosshalde*, *Knulp* isimli eserleri de münzevi ve yalnız sanatkârın portreleri halindedir.

Birinci Cihan Harbi maceraları, Hesse'nin yaratıcılığını derinleştirdi. 1919'da, Emil Sinclair imzasıyla *Demian* romanını neşretti. Bu roman, aydınlık ve karanlık dünyayı kendi ruhunda armonize edip birleştiren mükemmel adam, hasretinin ifâdesidir. *Siddhartha* (1922) romanında buna benzer bir motifin akisleri mevcut. *Steppenwolf* (1927) romanı tekrar bu çifte dünya temasına; insanda bu biri hayvanî, biri ilâhî iki dünya bulunduğu fikrine sarılmıştır. 1930 yılında çıkan, Hesse'nin

olgun eseri *Narziss und Goldmund*, ana fikir olarak tekrar dü-
alismine, fikir ve hayat, ilim ve sanat düalismine avdet eder; or-
taçağ dünyası, arka plân olmuştur.

Vücut ve fikir, dünya ve ruh antitezlerinin, Hesse'nin eser-
lerinde yeni yeni işlenişlerle ve ince ince tefsirlerle boyuna
tekrarlandığını görmekteyiz. Aynı benzerlikler, bir başka cep-
heden bakıldığı takdirde Thomas Mann'ın eserlerinde görü-
lebilecektir (bu arada Tonio Kröger'de). Hesse'nin nuvellerini
ihtiva eden eserleri arasında *Diesseits* (1907), *Nachbarn* (1908),
Klingsors letzter Sommer (1920) başlıklarını taşıyanlar, bilhassa
kayda değer. *Bilderbuch* (1926) Bodensee, İtalya ve Hindistan'a
ait tasvirlerin kitabıdır. Sanat ve sanatkâr konuları üzerindeki
essai'lerini *Betrachtungen* (1928) isimli kitabında toplamıştır.

Hermann Hesse üç defa evlenmiştir. İkinci karısı roman-
cı Lisa Wenger idi. Fransızlardan Balzac'la Romain Rolland'ı,
Ruslardan da Tolstoy, Dostoyevski ve Gorki'yi sevdiği söyle-
nen yazar, Carl Spitteler, Thomas Mann ve Romain Rolland'a
karşı büyük bir dostluk ve sevgi duymaktadır. Hattâ Rol-
land'la uzun muhabereleleri vardır. Her yeni eserini bitirdiği
vakit, "bu sonuncudur" demeyi âdet edinen Hesse, hâlen İs-
viçre'de ve hasta bulunmaktadır. Yakınlarından biri Glassper-
len Spiel adlı bir eser tamamladığını, fakat henüz neşretme-
diğini söylüyor. Eserlerinden *Siddharta*, *Demian* ve *Steppenwolf*
(Step Kurtları) Fransızca'ya çevrilmiştir.

Belli başlı eserlerini yukarıda zikrettiğimiz Hesse'nin şiir-
leri, lirik şiirin mükemmel örnekleri hükümüne hak kazanmış
kıymettedirler. Bu sayımızda onun bir şiirinin tercümesini ve-
rirken 1946 Nobel edebiyat mükâfatını kazanmasını büyük
bir kadirşinaslık ve yerinde bir kıymet takdiri olarak alkışla-
mak isteriz.

RAVENNA

Ben Ravenna'ya da gittim,
Ufak, ölü bir şehirdir orası,
Kiliseler, harabeler ortası,
Kitapların yazdığı gibi.

Geçersin şehrin içinden etrafa bakınarak
Sokaklar yaslı, ıslak
Binlerce yıldır dilsiz,
Yosun ve otlar örtülü toprak.

Bu tıpkı eski türkölere benzer –
Dinleriz ve gülmeyiz bu esnâda,
İnsanlar dinler ve düşünür her biri,
Geceye kadar bu türküyü.

(Yirminci Asır, 1, 20 Ocak 1947)

Doğumunun 100. Yıldönümünde Rilke Üzerine Notlar

Doğumu da, ölümü de aralık ayında (1875-1926). Ardında değişen havaların silemediği, karartmadığı bir gökkuşağı oluşturarak elli yıl yaşamıştı. Seneye ölümünün de 50. yıldönümü.

Alman şairi Rainer Maria Rilke, 4 Aralık 1875'te Prag'da doğdu. Kuzey Bohemya köylüklerinden olan babası bir askerî memurdu, sonraları demiryollarında çalıştı. Annesi Praglı, orta sınıftan bir ailenin kızı. Rilke'yi askerî okula vermişlerdi. Zayıftı bünyesi; sağlığına ters geldi, on yedi yaşlarında askerî liseden ayrıldı. Bir süre bir ticaret okuluna gitti, özel öğrenim görerek lise olgunluk sınavlarını verince, Prag üniversitesinde sanat ve edebiyat tarihi okudu. İçine kapalı, çekingen bir gençti, bir meslekte çalışamayacağını anladı; şair olabilirdi yalnız.

İtalya'da dolaştı (1899), Rusya'ya gitti (1899-1900), Tolstoy'u yakından tanıdı. Rus köylülerinin dindarlığını ve Tanrı'yla dolu kanaatkâr hayatlarındaki içten mutluluğu gördü; Rusya steplerinin ıssızlığında doğanın vahşi-uysal ve mistik ihtişamı, tam gönlüne göreydi.

Rusya dönüşü, bir heykeltıraş kızla evlendi, bir yıl sürdü evlilik ve 1902'de eşinden ayrılınca Paris'e, İtalya'ya, Danimarka ve İsveç'e gitti. 1905'te gene Paris'teydi, heykeltıraş Rodin'e hayran kaldı. Rodin'in dostu ve sekiz ay kadar kâti-bi oldu (1905-1906). Huzursuzluklarının baskısı altında gene yollara düştü. Kuzey Afrika'yı, Mısır'ı, İspanya'yı gördü. 1911-1912'de bir prensesin misafiri olarak Trieste yakınlarında

Duiono şatosunda kaldı. Birinci Dünya Savaşı'nda Münih'teydi, kısa bir süre Avusturya ordusunda görev aldı. Viyana'da Harb arşivinde çalıştı. Sağlığı bozulmuştu, ayrıldı. Savaş sona erince bir süre İsviçre'de oyalandı, İsviçre hükûmetinin emrine verdiği bir şatoda geçirdi günlerini. Montreux yakınlarında bir yerde öldü. Kan kanserinden öldü.

Şair üzerine bir incelemesini şu satırlarla bağlamıştı Celâlettin Ezine: "Sakin bir gecede, inzivâda öldü. yanında bir tek hizmetçisi vardı. Can çekişirken beş isim mırıldandığını söylediler: Tanrı, İsa, köylü Rus şairi Droşin, Tolstoy ve Rodin. — Sonra hırıltı gibi birkaç kelime, tam ölürken: Dilenciler, hastalar, zavallılar.." (*Hamle Dergisi*, Sayı 2, eylül 1940).

Türkçe'de Rilke

Dergileri tarayanlar, Rilke'den dilimizde ilk şiire, sanırım, *Sokak Dergisi*'nde rastlarlar (Sayı 2, 12 Nisan 1940). Düzyazı eserlerinden "Sancaktar Christoph Rilke'nin Aşkına ve Ölümüne Dair", *Tercüme Dergisi*'nde çıktı (Sayı 9, 19 Eylül 1941, çev. Sabahattin Ali). Rilke'den ilk kitap ise Melâhat Özgü'nün *Genç Bir Şaire Mektuplar* çevirisidir (ilk basılış: 1944).

Bu yıllar benim de *Malte Laurids Brigge'nin Notları* romanını bulduğum, onunla büyülendiğim yıllardı. Romandan çevirdiğim bölümler, 1940-1946 arası orada burada basıldı. Romanın, bütününü ilk çıkışı 1948 yılına rastladı. Alman Filolojisi'ndeki ikinci üniversite öğrenciliğimde, hocalarımdan Dr. Traugott Fuchs (ki sonradan Boğaziçi Üniversitesi'ne öğretim üyesi oldu), ilk Malte çevirisine yazdığı önsözde şunları da belirtmişti:

"... Dünyanın her yerinde olduğu gibi bu memlekette de, Rilke ile meşgul olanların her biri, bu işe şahsî bir ilca ile, her hususta çok ve büyük, nice nice zorluk ve garabetlerden yılmamaya candan karar vermiş bir halde başlayacaktır. Çünkü Rilke ile meşgul olan bir kimse; daha yeni ve ancak sıcak hislerle kavranılmış, manevî, estetik ve felsefî idrakleri muhakkemeli bir şekilde kendisi ve başkaları için muhafaza etmekle:

yani bir an kendisine ölçülmez kıymette görüneni; her zaman için cânigönülden daha yüksek mânâda mesuliyete kalkışabileceği şeyi ve bir dereceye kadar kalben bağlı olduğunu, kendini daima vazifeli hissettiğini ve kendisi için kutsallık kazanmış olanı korumak ödeviyle karşı karşıyadır. Nitekim Malte Laurids Brigge'yi ilk defa tercümeyle çalışan Behçet Necatigil de -Rilke'nin 'Mektupları'yla değil de 'Malte'siyle seslendiği bir başka 'Genç Şair'-, bu kitabı bir dostunun evinde, bir masanın üstünde tesadüfen görüp öylece karıştırdınca, birdenbire ruhunu derinden sarsılmış ve kendini, benliğinin en gizli taraflarının agrandismanıyla sanki karşı karşıya gelmiş hissettiğini ve o andan itibaren bu kitabı tercüme etmenin kendisi için artık elzem ve mukadder olmuş olduğunu yine kendisi söyledi. Tesadüf mü? Bizzat kitap onu seçmiş ve ona emretmiştir: —Beni al ve oku! O, ruhu verimli huzursuzluklarla yüklü Malte gibi bir şair, kendi ruh şartları itibariyle yine yakın hâletiruhiyeler içinde çalkalanan bir genç şairden daha münasip bir mütercim, daha uygun bir nakil bulabilir miydi? Bu kitaba olan hayranlığını uzun zaman kıymetli bir yadigâr gibi şahsına saklayan ve onu tamamen tercümeyle, bütün halinde Rilke'nin inceliklerine nüfuzdan sonraya bırakmayı daha dürüst bir hareket ve şairine karşı lüzumlu bir saygı kabul eden Necatigil'in bu tereddüt ve bekleyişini, kitaba aynı hislerle bağlı ve aynı ruh durumunda Dr. Andreas Tietze yendi ve tam bir uygunluk içinde birbirini tamamlayan bu iki ehil kişinin müşterek kaleminden bu önümüzdeki tercüme vücuda geldi.. " (*Malte Laurids Brigge'nin Notları*, Milli Eğitim Bakanlığı, Dünya Edebiyatından Tercümeler, Alman Klâsikleri: 61, İstanbul 1948, s. 11-111).

Dr. Fuchs'un gene o önsözde şu satırları da dikkate değer:

"... Onun (Rilke'nin) anlaşılması biz Almanlar için de zordur; hattâ aramızda, birkaç sayfasını karıştırdıktan sonra, bunca müşküle, karanlığa ve kendi kanaatlerince klâsik açıklık ve güzellik yoksulluğuna kızarak onu, bir çırpıda reddedip itinalı bir tasniften geçmiş kütüphanelerinin mariz intizam-perverliğine hapsedenler de bulunur. Yıllanmış koltuklarından kalkmak istemeyen katılaşmışların kütüphanelerinde o

tutuşmuş, yanmakta olan Yalnız; gurbette gibidir ve bekler! Derken bir hayran gelir ve o hor hakir görülmüş kitapların birini, zengin raflardaki nâçarlıktan kurtarıp kalbinin hürriyetine ve fakir odasının enginliğine götürür ve kendi malıymış gibi kesin ve amansız, o kitabın üzerine kendi adını yazarsa, Tanrı şahidim olsun, bu suç bağışlanacak türdendir / Böyle bir hâdise gerçekten olmuştur: Şair ruhlu bir başka delikanlı, Rilke'nin bir kitabını aldığı yere bırakmak istememişti / ..." (sayfa: V)

Evet, içlerinde ağır bir gurbet taşıyanlar içindi bu kitap.

Malte Laurids Brigge'nin Notları

Bir günce-romandır. Aralıklı günlerde tutulmuş notlardan, güncelerden oluşan bir roman. Rilke bu eseri Paris'te ilk kalışının (1902-1903) izlenimleri etkisinde, 1904'te Roma'da yazmaya başladı. 1908-1910 yılları arasında, ikinci gidişinde Paris'te tamamladı ve 1910'da basıldı kitap.

Rilke'nin o güne kadarki ruhsal gelişmeleri birleştirdi Malte'de: Prag'dan gelme çocukluk anıları, Rusya yaşantıları, 1904'te İskandinavya'da geçirdiği günlerin izlenimleri ve daha önceden bildiği, okuduğu Jacobsen, Kierkegaard, Bang etkileri.

Rilke, kişiliğini, Paris'e ilk gelişinde (1902) heykeltıraş Rodin'le tanıştıktan ve Fransız empresyonist ressamlarının dünyasına girdikten sonra bulmuştu. Bu sanat akımı, Rilke'ye görmeyi, görmenin sanat için ilk şart olduğunu öğretmişti. Şair, duygulara, nesnelere can gözüyle baktıkça, önünde, evvelce varlığından haberdar olmadığı bir dünyaya açıldı. Acıyı, aşkı, ölümü umursamayan; kendilerini makineleşen çağın gürültülerinde üstünkörü avutan, uyuşturan insanların üstünde bir dünya idi gördüğü. Bu dünyada Tanrı vardı, Tanrı'ya sığınma vardı. Paris kargaşasının ortasında kendini yapayalnız, çaresiz hisseden Rilke, yaşantılarını Malte adında bir şairin dilinden dile getirdi.

Romanın kahramanı Malte, soyunun son ferdi, Danimarkalı hasta bir gençtir, 28 yaşında bir şair. Bu genç, büyük kent

Paris'te yalnızlığının, gurbetinin, hiçliğinin acılarını gidermeye, anılarını tazeleyerek dramını hafifletmeye çabalar. Tema ve motif atkıları örerek yapar bu işi; öyle ki bilinen anlamda bir roman bile sayılamaz bu kitap. Bölüm bölüm, şiirsel deneyimler toplamı da denebilir kitaba.

İki ana leitmotif ("Görmeyi öğreniyorum" ve "Korkuyorum" motifleri), Paris hastaneleri, tavan araları, yabancı sokaklar, kimsesiz ölenler arasında gider gelir Malte. İnsanların vaktiyle "kendi ölümleriyle ölmeleri"ni, şimdinin kitle halinde, fabrika işi ölümleriyle karşılaştırır, çocukluğunun kayıp korkularına kaptırır kendini. Bir dekadans (çöküş, çürüyüş) sürecinin ezikliği ve boşluğudur yaşadığı. Boşta aşklar, sanatta kurtulma çabaları, İncil'deki Kayıp Oğul kıssasını bir de bu çağda tekrarlamak zorunluğu, geçmişin anılarıyla şimdinin yaşantıları arasında uyumsuzluklar.. Ve Malte adındaki yarı Hamlet, direnme gücünü "gelecektir başka türlü yorumların zamanı" formülünde arar, şöyle der: "Bir tek adım yeter, sonsuz sefaletimin mutluluğa dönüşmesi için bir tek adım.."

Malte Laurids Brigge'nin Notları'nın yayın yılı 1910, birçok edebiyat tarihçilerince Modern Avrupa Edebiyatı'nın başlangıcı sayılıyor. Joyce, Proust ve Kafka'dan önce Rilke, 19. yüzyılın gerçekçi romanı yanına, boş bir arsaya, modern romanın temellerini attı. Varoluşçu bir yöntemle, bireyin iç dünyasındaki depremleri vurguladı. Bu romanın bizim için bir önemi de Batı kültür hazinesini tanımamız konusunda zengin, canlı bir müze oluşturmasıdır.

Şair Rilke

Mektupları hariç, eserleri 6 cilt tutan Rilke, şiirlerinde bir modern çağ mistiğidir. Kendisini yüce bir kule çevresinde, Tanrı yöresinde dolanan, kuleye konamayacağını bilerek mutsuz, bir kartal gibi görür. Tanrı'ya varan yol, alabildiğine uzaktır. Nice zamandır kimsenin yürümediği bu yol, artık silinmiş, görünmez olmuştur. Topraktaki, toprak topraklarındaki kutsallığı keşfeden kişinin şifa ve huzur. Ölüm, ağırlığın-

dan, ürkütücü büyüklüğünden koparıldı. Birey olarak annenin, babanın, dostun, komşunun ölümleri üzer bizi; ama toplu ölümler, kitle ölümleri, tekniğin yarattığı ölümler, katıksız duygudaşlığın, yaşantı birliğinin kapasitesini aşar. Ölüm, insan hayatının ilk mihenk taşıdır. Hayat sarhoşuyken ölümü unutmamak, gerilere atmamak, korkusuyla donup kalmamak, ona teslim olmamak, bir vecd içinde kurtarıcı bir uyku gibi kollarına atılmak, hayır, bunlar değil benim söylediğim. Ona karşı bilinçli yaşamak, anlamını kavramak, onu hayata eklemek.. büyük ve anlatılmaz olan budur.

Rilke bu düşünceleri; canlı ve cansız, eşyalar ve nesnelerdeki, doğadaki tanrısal uyumu, parçalanmaz bütünlüğü geçirdi şiirlerine. Mezar taşında şunlar yazılı: "Güller, ah sâf çelişki / Bunca gözkapakları altında / Kimsenin uykusu olmamak sevinci!"

Stefan George ve Hoffmannsthal ile birlikte, modern Alman edebiyatının etkileri en geniş üç yıldızından biri bilinen Rilke, çevirmen olarak da çok başarılı olmuş, anadiline Marianna Alcoforado, André Gide, Louize Labe, Paul Valéry gibi şöhretlerden birçok eserler kazandırmış, kendi de Fransızca şiirler yazmıştı.

Şiir kitapları içinde en ünlüleri *Das Stunden-Buch* (Saatlerin Kitabı), *Neue Gedichte* (Yeni Şiirler), *Die Sonette an Orpheus* (Orpheus'a Soneler) ve *Duineser Elegien* (Duino Elejileri)'dir ki, ilk kitaptan en çok A. Turan Oflazoğlu'nun çevirileri 1960-1965 dergilerindedir (1963'e kadar dilimizde Rilke ve başlıca çevirmenler için bakınız: *Genç Bir Şaire Mektuplar*, çev. Melâhat Özgü, 2. basılış, 1963, s. 105-108). Şairin *Duino Elejileri* kitabında on ağıt bulunuyor. Can Alkor çevirdi ve *Soyut Dergisi*'nde yayımladı bu on ağıdı (1967).

Rilke'nin Birkaç Özelliği

Ölümünden kısa bir zaman sonra Londra'da bir kolejde yaptığı bir konuşmada Stefan Zweig, Rilke'yi anlatırken şunları söylüyor:

“... Rilke, açığa vurulan hislerden korku duyar, kişiliğini ve kişisel tutkularını son kertede gizli tutardı. Bir hayat boyunca tanıdığım insanları göz önünden geçirince, dış görünüşü ile göze batmazlığı Rilke gibi uygulamış ve bunu başarmış bir başka kişi daha hatırlamıyorum... Münih ya da Viyana’da 10-20 ahababın bir yerde oturup sohbet ettiğini düşününüz. Zarif ve genç görünümlü bir adam kapıyı açar, fakat bu hiç kimsenin dikkatini çekmez, çünkü bu onun ilk ayrıcısıdır; sessiz, yavaş ve kısa adımlarla ilerler, sanki birden ortaya çıkıvermiştir, birkaç kişinin elini de sıkar, gidip bir yere oturur ve başını hafifçe önüne eğer; sanırsınız ki olağanüstü bir aydınlık ve canlılıkta olan ve kendisini ele veren tek şeyi, gözlerini çevreden gizlemektedir. Ellerini dizlerinde bağlar ve sessizce dinler, sanırsınız ki salt kulak kesilmiştir. Sonunda iki söz edecek olsa alçak sesle konuşur, sesi ne kadar da güzel ve toktur. Hiçbir zaman kızmaz, kimsenin sözünü kesmez; söylediği sözlerin kendisini ilgi merkezi haline getirdiğini sezinlerse derhal susar ve içine çekilir. Onun gerçek ve yaşam boyu anımsanacak konuşmalarına ancak baş başa bulunduğunuz alacakaranlık akşam saatlerinde ya da yabancı bir kentin sokaklarında birlikte yürürken tanık olabiliydiniz...” (Soyut Dergisi, 35, mart 1971, sayfa 22-24, çeviren: Remzi Baykan).

Bir edebiyat ansiklopedisinde mektup türünün tarihçesini okurken de şu satırlara rastlıyoruz:

“... 18. yüzyılın mektup kültürü çağı, 19. yüzyılda yavaş yavaş sona erer. Hele yazı makinesinin icadı, ruhsuzlaşan mekanik çağın başlangıcı oldu. Rilke’nin o çok düzgün el yazısıyla tomar tomar mektupları, makine devrinde, bile bile çağa ters düşmek gibidir. Denebilir ki Rilke, sanki 18. yüzyılın o kayıplara karışmış toplumsal düzenini, mektuplarında yeniden kurmak ve hep taahhütlü göndererek, mektuplarını işgüç telâş ve umursamazlıklarından korumak, kurtarmak istemişti.” (Hermann Pong, *das kleine Lexikon der Weltliteratur*, 1961, s. 255).

(*Milliyet Sanat Dergisi*, 162, 12 Aralık 1975)

1956 Nobel Edebiyat Armağanını Kazanan Şair Juan Ramón Jiménez

Stockholm, 25 Ekim tarihli bir ajans haberi, ertesi günkü gazetelerimize, 1956 Nobel edebiyat armağanını İspanyol şairi Jiménez'in kazandığını bildirdi; şair hakkında şu bilgileri vermekle yetindi: Jiménez şimdi Porto Rico'daki üniversitede hocalık yapıyormuş, ilk kitabını 17 yaşında yayımlamış, en ünlü eseri *Gümüş ve Ben* adlı lirik şiir kitabı imiş.

İlk defa 1901'de Fransız şairi Sully-Prudhomme'a verilen Nobel edebiyat armağanını o tarihten bu yana alan edebiyatçılar arasında iki İspanyol var: Echegaray (1904), Benavente (1922). Şimdi Jiménez üçüncü oluyor. Echegaray (1832-1916) ile Benavente (doğ. 1866) piyes yazarıydılar, Jiménez ise bir şair. İlk ikisi gibi Jiménez'i de henüz tanımıyoruz.

Stuttgart'ta çıkan aylık *Weltstimmen Dergisi*'nin nisan 1955 sayısında uzun bir yazı Jiménez hakkında bize bir hayli bilgi veriyor. Orda hayatını şöyle anlatıyor Jiménez:

"Andalusia'da (Endülüs) Moguer'de 1881 Noelinde doğdum. Babam mavi gözlü bir Kastilla erkeği, annem kara gözlü bir Andalusia kızı. Odaları geniş bir eski evde geçen çocukluğumu köyümün beyaz mucizeleri kuşatmıştı. Hâlâ hatırlarım, bu güzel yıllarda pek az oyun oynar, daha çok yalnızlıkları severdim. Şenliklerden, ziyaretlerden, kiliseden korkardım o zamanlar. En büyük sevincim ya kırlarda dolaşmaktı, yahut okul dönüşlerinde akşamüstleri gökyüzü al renklere boyanmış da kırlangıçlarla dolu ise, bahçelerde oylanmak. Onbirime basınca Puerto de Santa Maria'daki Cizvit Koleji'ne gittim. Pek bezgindim, çünkü duygulanışlarımın birçoğunu

birakmak zorunda kalmıştım: Yağmurlarla ıslanmış bahçeyi seyrettiğim pencere, orman, sokağımdaki akşam güneşi yoktu burda. Kolej denize bakıyordu, büyük bir parkla çevriliydi. Yatağıma yakın bir pencere vardı kıyıdan tarafta; ilkbahar gecelerinde o pencereden, suların üstünde gökyüzünün sessiz sakin uyuduğunu görürdüm; uzaklarda deniz fenerinin ışığı solgun Cadiz'i görürdüm. Kolejden ayrılınca ilk sevgiyle karşılaştım. Sevilla bir müddet için büyüünde oyaladı beni... İlk şiirlerimi Guadalquivir ırmağına armağan ettim, bu şiirler gazetelerde yayımlandılar. Küçük bir ün sağlamıştım kendime, benim için işte halis şair dediler... Geceleri boyuna şiir yazıyor, bütün paramı kitaplara yatırıyor, yazın açık havada canla başla romantikleri okuyordum: Lamartine, Becquer, Byron, Espronceda, Heine... Madrid'de o zamanlar 'Vida Nueva' adında haftalık bir dergi çıkardı, sütunları gençliğe açık bir dergi. Nocturno'mu o dergiye yolladım, bir hafta sonra çıktı.. Ibsen'den tercümeler yapıyordum... Genç şairlerden mektuplar aldım, Madrid'e gel, diyorlardı. Gençtim, bu çağrının çekiciliğine karşı koyamadım. Böylece 1900 nisanında, 18 yaşında, derin bir melankoliyi beraberimde taşıyarak, ilk defa gittim Madrid'e. Ceplerim şiir doluydu; dostlarım çeşitli şiirlerimden iki kitapçık yaparak yayımlamamı tavsiye ettiler. Valle Inclan, birinci kitaba 'Ninfeas' adını koydu; Ruben Dario, ikinci kitaba 'Almas de violeta' ismini verdi.. Ukalâlar kudurdular, basın dünyasının tavra uşakları yaygarayı bastılar. Baktım, dinledim, gülümsedim.

Hastalık beni yerime yurduma dönmeye mecbur etti.. Daha sonra beni Bordeaux'da (Fransa) le Bouscat sanatoryumuna götürdüler, Rimas'ı orda yazdım. Sonra yine doktor doktor dolaştım, sonra tabiatın kucağında şifa aradım, kırlardaki bahar kucakladı beni; 'Baladas de primavera'yı kırlarda vücuda getirdim. Şehirden uzakta, köylülerin arasında geçen münzevi hayat sardı beni, güzelliğe doğru bir itiliş vardı içimde; 'Elegias'larda bunu dile getirdim. ..."

Jiménez, "Arias tristes"deki şiirlerini 1903'te yayımladı. İspanyol kültürünün yayıldığı sahalarda şiiri yenileştiren bir üstat olarak kabul edilmiş, parnassien ve sembolist okula bağlı

Ruben Dario (1867-1916) bu kitap hakkında şöyle diyor: "Heine, Verlaine soyundan bir şair var karşımızda. Yalnız İspanyalı olmakla kalmıyor, Andalusia'yı, melankolik Andalusia'yı, dile getiriyor. Jiménez'in şiirlerinde içten içe melâl dolu bir incelikle örülû bir gülümseme yayılır. Bu şiirler imkânsızın özlemiyle yüklüdürler, hülyalıların eski hastalığını yansıtır." "

"Arias tristes", Jiménez'in sanatını kesinleştiren dönemin bir başlangıcı diye kabul ediliyor. Her bölüm Schubert'in bir lied'i ile başlar, böylelikle bu arya'lar kırların şarkıları, uzak müziklerin sezgisi olurlar. Andalusia halk türkülerine benzerler, ama biçimleri artistiktir. Bu aryalarda her şey basit, tabiidir ama her mısra, şaheserlerde olduğu gibi, sonsuz bir çabanın izlerini taşır. Bu birinci grup eserlerinde şair hep aynı ölçüyü kullanır, fakat her eser yine de farklıdır birbirinden. "Arias"larda derin bir huzursuzluk ürpertisi, "Pastorales"lerde tasvire önem veriş, "Jardines"lerde duygulu bir edâ sezilir.

İkinci grupta, "Las noias verdes" (1906) ile "Baladas de Primavera"de (1907) ritmin parıltısı göze çarpar, şair kırık mısraları dener. Bir ikinci ses isteyen şiirlerdir bunlar, artık arya değil, korodur. 1908'de Jiménez, Alexandrin ölçüsüyle "Elegia"ları yazar, sanat hayatının birinci bölümünü bunlarla kapatır.

"Estio" (1915), "Sonetas espirituales" (1914) geçiş dönemi eserleridir. "Eternidades" (1917), "Piedra y cielo" (1918) yeni bir hamleyi haber verir. Şimdi duygu daha derinlere iner, hayaller yoğunlaşır, ifâde çok daha olgun olur. Jiménez, yorulmak nedir bilmeden eseri üzerinde işler boyuna: "Tembel, dağınık bir hayat; dolu, düzenli bir hayattan ne diye güzel olsun?" diyen odur çünkü. İlk dönemin şiirleri kalıba kolay dökmüş şiirlerdir, şimdi ifâde daralmaktadır, her şey bir vecize değerine erişir. "Sonetas espirituales"de klâsik formu bulan şair, Kastilla şairlerinin şanı kabul edilen Garcilaso'yu (1503-1586) andırır. "Enternidades"de kelimelerin yerli yerinde, tam, yüzde yüz ölçülüp biçilerek kullanıldığı görülür, düşünceye tıpatıp uyan refleksi arar şair: "Bana her şeyin tam ismini ver, ey zekâ!" der. "Ver ki benim kelimem o şeyin ta kendisi olsun, ruhumla yeniden yaratılsın o şey!"

Jiménez, edebiyat gürültülerine karışmaktan daima kaçınmıştır. Tagor mütercimi Zenobia Comprubi Ayमार ile evlenince 1916'da, bütün bütüne evinin "ses veren inzivâ"sına çekildi, ama dünyaya açık bir inzivâ idi bu. İngiliz, İrlandalı, Amerikan şairlerini okuyordu.

"Poesie de reves" ve "Mercurio"da Andalusia humoru görülür, bu humor en derin ifâdesini "Platero ve Ben" isimli eserin de bulur. Jiménez şiirin mısraa bağlı olmadığını ispat edenlerden biridir. Nesrin de şiir olabileceğini bu küçük şaheserinde, "Platero ve Ben"de gösterir. Önsözünde Jiménez de söylüyor zaten; 1917'de çıkmış "poema en prosa" (mensur şiir) türünün çok kıymetli bir örneği olan "Platero y yo" isimli bu kitapta "sevinçle keder, Platero'nun kulakları gibi ikiz kardeşiler." Şiirle hikâyeyi birleştiren bu kitap yerli renklerle örülüdür. Hikâyenin kahramanı ne Platero adındaki eşektir, ne de Platero ile karşılıklı konuşmalar yapan yazarın kendisi; bütün bir köy halkıdır, Andalusia'da bir köy olan Moguer'lilerdir; Kolumbus'un yelkenlileri bir kıta keşfetmek üzere bu köyden yola çıkmışlardı. Bu eser Moguer hayatını anlatır, sanki canlı bir varlıktır Moguer: Saatine, mevsimine, şartlara göre değişir kişiliği. Hep hayat, yaşanan zaman çıkarılır sahneye. Kitap, Platero'nun ölümü ile biter. Bu ölüm, sahibinin, Platero'ya -hepimize- yaptığı sıra sıra itiraflara bir düğüm atmış olur.

1881 doğumlu olduğuna göre bugün 75 yaşlarında olan Jiménez, 27 Eylül 1924'te Dr. Curtius'a yolladığı bir mektupta şunları yazıyor: "... Şimdiye kadar yayımladığım kitaplara sadece kesinleşmiş eserim için bir malzeme gözüyle bakıyorum; yakında bu eseri parça parça çıkarmaya başlayacağım. 42 yaşındayım, güzellik uğruna 25 yıldır yaptığım durup dinlenmez savaşı düşünüyorum da bu savaşa asıl şimdi girişeceğim, diyorum. On beş, yirmi sene daha yaşarsam önümde kabataslak duran eserimi son şekline koyabilirim ümidindeyim."

Jiménez, yıllarca, bu satırlarda söylediklerinin gerçekleşmesi için çalıştı. Bir kitabının başına koyduğu, Goethe'nin: "Yıldızlar gibi, hiç acele etmeden, ama durmaksızın..." sözünü şiirlerinin mükemmelleşmesi işinde uyguladı, eski şiirlerini işledi tekrar. Çünkü, bilhassa Neruda'ya karşı çıktığı, Güney

Amerika şiirini tenkit eden bir yazısında biçime önem verilmesi noktasında ısrarla duruyor: "Biçim kaygısı taşımayan hiçbir şiir yaşayamaz; ne eski, ne de yeni!" diyordu.

1923-36'da çıkan *La estacion total con las canciones de la neuva luz* isimli eseri Buenos Aires'te 1946'da tekrar basıldı. 1949'da yine aynı şehirde *Animal de Fondo* isimli bir başka kitabı çıktı. Modern İspanya'nın en güzel şiirlerinden çoğu, Jiménez'in kitaplarında bulunuyor.

(Varlık, 442, 15 Kasım 1956)

Bir Alman Şairi Günter Eich

Çıktığı bir gezide Yunanistan'dan sonra yurdumuza da uğrayan, İstanbul'da üç dört gün kalıp İzmir ve Ankara'ya, oradan Beyrut'a gidecek olan Günter Eich; günümüz Alman edebiyatının, şiir ve radyofonik oyun alanında, ünlü temsilcilerinden biridir.

1 Şubat 1907'de Oder ırmağı kıyısında Lebus'ta doğdu. Mark Brandenburg eyaletinde bir bez ve makine fabrikaları şehri olan Finsterwalde'de, Berlin ve Leipzig'de okudu. Yüksek öğrenimini hukuk ve Doğu dilleri (Çin dili ve edebiyatı) kollarında Leipzig, Paris ve Berlin'de yaptı; 1932'de bağımsız yazar olarak basın hayatına atıldı. Önce Berlin'de sonra Baltık kıyılarında çalıştı. İkinci Dünya Savaşı'na katıldı, Amerikalılara esir düştü, 1946'da salıverildi. Şimdi Yukarı Bavyera'da, Lengries'de oturmakta. 1953'ten beri de tanınmış hikâye ve roman yazarı Ilse Aichinger ile evli – Aldığı çeşitli armağanlar arasında 1950'de "47 grubu" armağanını, 1951'de Bavyera Güzel Sanatlar Akademisi Edebiyat Ödülünü, 1954'te Alman Endüstri Birliği Kültür Kolu Edebiyat Armağanını ve 1959'da Alman Dil ve Edebiyat Akademisi Georg-Büchner Armağanını özellikle hatırlatmak gerekir.

1) Şair Eich:

Şair olarak Eich'in ilk denemeleri Erich Günter takma adıyla 1927'de bir antolojide çıktı. İlk kitabını kendisi *Gedichte Şiirler* başlığı altında 1930'da yayımladı, ki bu kitap 1953'te Kon-

turen Dergisi'nin özel sayısı olarak bir daha basıldı. Şair, şiir alanında ününü *Abgelegene Gehöfte* (Sapa Çiftlikler) adlı ikinci kitabıyla yaptı (1948). *Untergrundbahn* (Yeraltı Treni, 1949) ve *Botschaften des Regens* (Yağmurun Haberleri, 1955, ikinci baskı 1960), üçüncü ve dördüncü şiir kitaplarıdır.

Kendi de bir şair olan Walter Höllerer, Eich'in ilk kitabının ikinci baskısında ve "Eich'ten Seçme Şiirler" adıyla 1960'ta çıkmış bir kitapta onu bize genel çizgileriyle, aşağıda özetleyeceğim şekilde, tanıtıyor:

Eich, 1945 sonrası Alman edebiyatının kurucularından biri. Almanya'nın atlattığı büyük şoktan, aştığı uçurumdan sonra söze (kelâma) eski diriliğini vermeye azmetmişlerin başında gelenlerinden. İlk denemelerini yirmi yaşında yayımlayan, ilk kitabını yirmi üçünde çıkaran Eich, 1945'ten sonra şiire acı hayat tecrübeleriyle döndü. 1952'de yazdığı bir yazıdaki şu cümleler ile işe başladı: "Şiirimiz yeniden bir dile ulaşmak çabasıdadır. Yazanın olduğu kadar, okuyanın da erebileceği genel, ortak bir dil peşindedir. Şiiri insanın tabii bir anlatım aracı yapmak peşindedir. Şairleri böyle bir dile çağırmak; anlaşılır, nesnel, ama bir yandan da gerçeğe yakın, sadece yüzeyi kavranılan, röportajımsı gerçeğe değil de belli belirsiz dokunabildiğimiz, uzaklıkları da, düşlerin, zıtlıkların gerçeğini de içine alan, daha geniş anlamda bir gerçeğe çağırmak; 1945'teki çıplaklığın iyileşebilecek dehşetleri arasında kendisine verimli bir toprak bulmuştu.

Eich'in *Sapa Çiftlikler*'i 1948'de böyle bir hava içinde çıktı. Onun şiirlerinin İkinci Dünya Savaşı'nın hemen peşinden gelen eserler arasında Wolfgang Borchert'in küçük hikâyeleriyle birlikte anılmasının sebebi de budur. Ama bu şiirler, belli bir dönemin birdenbire parlayıp tez zamanda unutuluveren moda şiirleri olmadılar, içlerindeki derin humanite duygusuyla zamana dayandılar, özlerini yitirmediler. Çünkü Eich disiplinli bir şiir işçisidir, yapısını sağlam kurar. Bu şiirler bir duygulanma şiiri değil, yaşanan çağın birer kesitidirler. Çağı, tabiatı ve aşkı bir bütün halinde veren şiirlerdir bunlar. Çok katlı, çok anlamlı, insan ve insan ötesi varlığın iç içe örülmesinden, kaynaşmasından doğmuşlardır. Özne-nesne ilintilerinden, buradaki benle öteki dünya ilintilerinden dışa taşan, iç ve dış

ülkeyi birbirine bağlayan, gerçeğin sertlik ve vision'unu, kelimenin kelime olarak hakkını bir şiir gerçeği haline sokan, programlara ve çeşitli -izm akımlarına karşı, bağımsız şiirlerdir bunlar. Ama bu duruma varmak, şiirin daha önceki tutum ve belirtilerinden faydalanmamak anlamına alınmamalıdır. Eich şiir tarihinden çok şeyler öğrendi. Kendi şiirine ilk ekspresyonistlerden, sürrealistlerden, dada hareketi serpintilerinden geçerek geldi. Eich'in şiirlerinde imgeler hiçbir zaman ince kenarlı boya tabakaları halinde görünmez. Onun şifrelerinde bir nesne durumunda olan ön plânla anlamlara gebe bir arka plân arasında kolayca görülebilen bir ilinti değil, biçimci bir sembolizm değil, sımsıkı, çözülmez, başka şeyle karıştırılması imkânsız bir kavuşum görülür. Burada Eich'in şiiri artistik olmaktan çıkar. T.S. Eliot'ın reddettiği, Gottfried Benn'in ise bir başlangıç olarak kabul ettiği yeni bir türe önderlik eder.

İlk şiirlerinde melankoliye de yer veren Eich, zamanla daha çetin, daha profilden bir anlatım yararına onu arkalara itmiş, böylece sözün daha durulaşmasını sağlamıştır. 1945 sonrası Alman sanatçıları içinde pratik hayatın sıkıntı ve sorunlarını en duyarlı bir şekilde şiire geçiren Eich, modern edebiyatla gündelik, teknik dünya arasındaki uçurumu bir köprü ile birbirine bağlayan bir şair. Onun çok kere haykırma değil de fısıltı halinde dışa vurduğu kelimelerinde her birimizin şuurunda ancak belli belirsiz yatan birçok şeylerin ilk defa söylendiği, bu söyleyişe sık sık bir çeşit takılma ve esprinin de eklendiği görülür.

Eich'in şiirleri bize yıkıntılar, yuvarlanmış, kaymış taşlar arasında parıldayan kıvılcımlar izlenimi veriyor. Büyük ve heybetli projektörlerin işlemez oluşu karşısında tek güvencimiz, kuvvetimiz bu parıltılardır. Bu şiirler, ayrıntıları dahi görmüş geçirmiş ve sorguya çeken 45 sonrası edebiyatının güvenilir, şiir yönünden en iyi işlenmiş örnekleri olarak vardır.

2) Radyofonik Oyunlar Yazarı Eich:

Almanya'da radyo istasyonları işlemeye başladığı zaman, Eich, on beş yaşlarında idi. Radyoyu bilen, radyo ile büyüyen ilk

neslin içinde bulunuyordu. Daha 1930 sıralarında radyofonik oyunlar, kendi özel kural ve kanunlarını aramaya koyulmuşlar, bu çabaya Eich de katılmıştı. Perdenin yerini gongun aldığı ve spikerin sahne ve dekorları, ayrıntıları ile okuduğu “Radyo Tiyatrosu” çağı geçip gitmek üzereydi. Sahne oyunlarının radyoda okunması yanı sıra, akustik mekânlarda diri seslerin oynayacakları, sırf radyo için hazırlanmış oyunlar dönemi başlıyordu. Eich’in bir oyununun Hamburg radyosunda ilk temsil edildiği nisan 1951 tarihi, Almanya’da radyofonik oyunların başlangıç tarihi kabul ediliyor. Çünkü Eich, tiyatrodaki radyofonik oyunlar türünün kurucusu, geliştiricisidir. Bu alanda edebî değerini kabul ettiren ilk yazar. Çünkü Eich, bu alana şiirdeki gücünü gösterdikten sonra atılmıştı. Çünkü, kelimenin, sözün çifte hüviyetini, imge ve kavram olarak ikiz yaratılışını başkalarından daha iyi biliyordu. Kelimenin anlaşılır oluşunda hem tesbit, hem tecrit eden harflerle bir hısımlığı vardır, ama canlı kelimenin ses olarak belirmesinde bir somutluk bulunur. Kelime sadece bir gerçeğin, fotoğraf halinde düşünülebiyecek tasvirine araç olarak kullanılmaz, kendi açık gerçeğini, kendi imge dünyasını da arar. Bu dünya, kelime ile birlikte yaratılır, kelimenin ikiz hüviyeti dolayısıyla vardır ve şu şu anlama gelir.

Eich, bunu bulmuştu. Soyutlama ve fotoğraf yüzyılı için garip bir olaydır bu: Teknikte, modern bir âletin, yani radyonun; mytik çağdan bu yana dilin gittikçe daha fazla unutulana majik mahiyetini değerlendirecek bir şair araması gariptir. Bugün için, sezebileceğimizden çok daha geniş ufuklu bir anlam taşır bu durum.

Günter Eich, bugün için on bir radyofonik oyun yazarıdır ki, bunlardan dördü *Traeume* (Düşler) adıyla 1953’te (üçüncü baskı 1960), yedi tanesi *Stimmen* (Sesler) adıyla 1958’de yayımlandı. *Düşler*’deki birinci oyun, “Gehnicht nach El Kuwehd!” (Kuwehd’e Gitme!) adlı oyun, bir Arap taciri olan Mohalleb’in ikiz ölümünü konu edinir, yoğun bir şiir atmosferi içinde dramatik tablolarla örülüdür. İkinci oyun “Der Tiger Jussuf”da (Yusuf Kaplan) kafesinden kaçmış bir sirk kaplanının ruhu ve sesi, acayip bir masal edâsı içinde dile gelir ki, bu beşerdeki ifritin sembolüdür ve insan kılığından hayvana

dönüşmüştür. “Sabeth veya siyah frak giymiş misafirler” adlı üçüncü oyunda konuşmasını bilen, dev kuşlar bir vâha avlusunda insanlarla konuşurlar bir süre. *Düşler* kitabındaki dört oyun içinde en ünlü, belki teknik yönden en kusursuz kabul edilen oyun “Düşler” adını taşır ki, çağımızın *demoni*’sini, ifritsi taraflarını beş korkunç kâbus halinde yansıtır: Birinci düş, kurşunlanmış bir tren vagonunda Avrupa’daki hürriyetin ne olduğunu görüp anladıkları zaman dehşetle irkilen mültecileri ele alır. İkinci düşte yaşlı bir Çinli kadın vardır, oğlunu bir hastaya satar, hasta, kanını içmek için satın aldığı çocuğu öldürür. Öteki düşler, Avustralya’da takibata uğrayan bir burjuva ailesini, hâfızalarını kaybeden Moskovalı memurları ve beyaz karıncaların incecik bir dış deri kalana kadar oyup kemirdikleri New York şehrini anlatırlar. *Stimmen* (Sesler) kitabındaki yedi oyundan ilki “Die Andere und ich” (Öteki Kadın ve Ben), Savaşta Gözlerini Kaybedenler Derneği’nin radyofonik oyunlar armağanını kazanmıştı (1952). Amacını: “Başkasının acısı, senin acıdır. O, bu acıya senin için katlanıyor.” cümlesiyle özetlediği bu oyununda yazarın, çağımız üzerine görüşleri açıklanır, insandaki cevherin, bizi harekete getiren her şeye karşı, dayatması, yararlanması gereken tehlike ve imkânlar hatırlatılır.

Eich’in 1933 ile 1953 arası, bu iki kitabına alınmamış oyunları çok uzun bir liste teşkil edeceği için, burada onlardan ve son oyunlarından söz etmeyeceğim.

Türk edebiyatında Eich, ilkin 1951’de görüldü. 1948’de çıkan *Abgelegene Gehöfte* (Sapa Çiftlikler) adlı kitabından çevirdiğim dört şiir, *Yeditepe Dergisi*’nin 1 Eylül 1951 sayısında çok kısa bir tanıtma yazısıyla birlikte yayımlandı. O tarihten bu yana, *Dost Dergisi*’nde (Sayı 14, kasım 1958, çeviren: Özdemir Nutku) ve *Alman Şiiri Antolojisi*’nde (1960, çeviren: Mahir Yalnız) Eich’in birer şiirine rastladık. Oyun yazarı Eich’i bize tanıtan ise Adalet Cimcoz oldu. Adalet Cimcoz’un çevirdiği *Öteki Kadın ve Ben* oyunu, şubat 1961’de İstanbul radyosunda Şehir Tiyatrosu sanatçıları tarafından oynandı.

(Varlık, 563, 1 Aralık 1961)

Türkçe'de Çağdaş İran Edebiyatı

Doğumunun 75. Yılında Sâdık Hidâyet

Önemli Bir Eksiklik

Günümüz İran edebiyatının Türkçe'deki durumundan ve Sâdık Hidâyet'ten önce, önemli bir eksikliğe değinmek istiyorum: Çağdaş dünya edebiyatları üzerine, her millet için ayrı, küçük, kullanışlı kitaplar yok elimizin altında. Beş yılda, on yılda bir gözden geçirilecek; yeni baskıları yapılacak bu tür kılavuzlar, bize, 20. yüzyılın başından, hattâ 2. yarımından bugüne bir zaman aynasında, her milletin sonçağ edebiyatını topluca görmeyi sağlardı. Kısaca tanıtılacak yabancı edebiyatçıların Türkçe'ye yapılmış çevirilerinin de gösterilmesi gerekli bu tür kitaplar, okuyucuya neyi okumakta olduğunu ve okuduğunun o milletin diğer şair ve yazarları arasındaki yerini saptamayı mümkün kılardı. Yabancı yazarları milletlerine göre topluca tanıtacak bu kılavuz kitaplar; tek tek roman, hikâye, şiir, oyun çevirilerinde zaman zaman görülen bir sanatçıyı çevresinden yalıtarak değerlendirme amacı güden tanıtımlardaki kopukluğu, soyutlamayı da kapatır, telâfi ederdi. Böyle kitaplara, tanıtılması yapılacak yazarlarla ilgili ve dipnotlar biçiminde konulacak bir dizin, bir sıralama "Türkçe'ye çevirileri" de göstermelidir. Bu yöntem, çevrilmiş ve piyasada mevcut olduğu bilinmeyen bazı kitapların boş yere yeniden çevrilmesini de önlerdi.

Anlatmak istediğime benzer bir çaba, bir ara Remzi Kitabevi'nce uygulanmıştı. "Dünya Edebiyatına Toplu Bakışlar" genel adı altında ve Prof. Sabri Esad Siyavuşgil'in yönetimin-

de, üniversite profesör ve doçentlerine yazdırılacak böyle bir dizi 1944'te başlamıştı. Ancak galiba dört kitapta kaldı (İkisi: Alman Edebiyatı ve İran Edebiyatı), oysa örneğin bu ikisinin arka kapağında 16 edebiyat sıralanmıştı: İtalyan, İspanyol, Bulgar vb. edebiyatları. Şu da var ki bu kitaplar her milletin edebiyatını ta başlangıcından aldıkları için hacimli ve tabii ayrıntılara boğulmuş, bilimsel, hattâ ölü kitaplardı. Türkçe'ye şimdi bol bol çağdaş eserler çevrildiğine göre, "çağdaş" sıfatının sınırları içinde ve ayrıntılara ancak çok ünlü yazar ve şairlerde, o da kısmen açılacak, "yön gösterici" başvurma kitaplarına ihtiyacımız olduğunu söylüyorum. Zaman zaman antolojiler çıkıyor. Örneğin Balkan milletlerinin, Yunan edebiyatı dışında hepsinin hikâye antolojisi var Türkçe'de. Bu antolojilerdeki hikâyelerin başında yazarını tanıtan bölümler de var. Bu bölümlerin, yazarına göre biraz daha genişletilerek veya kısaltılarak bir bütünlüğe ulaştırılması, bir edebiyat tarihi doğrultusunda toplanması gerekiyor. Akademik bir çalışma değil de güncel, pratik kitaplar; benim söylemek istediğim. Çeviri furyası içinde bocalayan okuyucuya önce küçük, ama ciddi kılavuzlar bunun için gerekli.

Çağdaş İran Edebiyatı Üzerine Ne Biliyoruz?

Farsça veya yabancı bir dil bilmiyorsak hemen hiç. Çağdaş İran edebiyatından çeviri yapılmıyor mu? Tek tük de olsa yapılıyor, ama bu çevirilerin, elimiz altında yukarıda belirttiğim gibi bir başvuru kitabı yoksa, kimlerden yapıldığını ve nelerde çıktığını topluca nerde görebiliriz? Peşine düşmedikçe tesadüfe bakıyor.

Dergiler taranınca çağdaş İran edebiyatından dilimize çok az örnek aktarılmış olduğu görülüyor. Prof. Ali Nihad Tarlan'ın *Çağdaş İran Şiiri* adlı bir broşürü ile *Ülkü Dergisi*'nde tefrika edilmiş (ocak, aralık 1937) "İran Edebiyatında Roman" incelemesi, bu alanda ilk değerlendirmelerdir. Ama gene Ali Nihad Tarlan'ın, yukarıda andığımız "İran Edebiyatı" (1944) kitabında 1900 sonrası, ancak bir buçuk sayfalık bir yer tutar.

1933'te çıkmaya başlamış *Varlık Dergisi*'nde, çağdaş İran edebiyatından ilk çeviri, yazar üzerine genişçe bilgi verilecek, Sâdık Hidâyet'in "Üç Damla Kan" hikâyesidir (Sayı 467, 1 Aralık 1957, çeviren adı yok). Bunu Armand Gaspard'dan çeviri "Çağdaş İran Edebiyatı" incelemesi izliyor (*Varlık*, Sayı 623, 1 Haziran 1964).

Bugünkü İran'ın en ünlü şairlerinden Nâder Nâderpur'dan dergilerimizde, hikâyeye oranla, oldukça çok sayıda şiir görülür: "Kar" şiiri (çev. Yusuf Azman, *Varlık* 636, 15 Aralık 1964), "Putçu" şiiri (çev. Muzaffer Uyguner, *Varlık* 741, haziran 1969), "Barış" ve "Binlerce" (iki şiir, çev. Abdurrahman Eğilmezcan, *Varlık* 756, eylül 1970), "Heykeltıraş" şiiri (çev. A. Eğilmezcan, *Varlık* 814, temmuz 1975).

May Dergisi de 8 Şubat 1967'de Tahran yakınlarında bir trafik kazasında ölen Furuğ Ferruhzâd'ı çağdaş İran şiirinin en büyük temsilcilerinden biri olarak göstermiş, hakkında bilgi ve şiirlerinden örnekler vermişti (Sayı 4, ocak 1968).

Günümüz İran edebiyatına en geniş yeri *Gelişme Dergisi* ayırdı. Derginin Bahar 1974 tarihini taşıyan 5. sayısı bir özel sayı niteliğindedir. Bu sayıda Abdullah Nedim Cem, kısa bir tanıtmadan sonra M. Âzâd, Bâmdâd, Yedullah Rüyâî, Menuçehr Nistânî, Mahmud Kiyanuş, Mecideddin Mîr Fahrâî, M. Sereşk, Âzâde, Nâder Nâderpûr, Muhammed Ali İslâmî, Nima Yusiç (iki şiir ve denemelerinden seçmeler, bir başka şiiri de *Varlık* 741'de, çev. M. Uyguner) adlı şairlerden birer şiir verir. Hikâyeler bölümünde ise Baba Mogaddem'den "Cübbe ve Kılıç" (çev. Nuh Canbeyli) ile Mahmud Kiyanuş'tan "Doğuş" hikâyesi görülür. Bu iki hikâyeye Massud Farzan'dan Hilmi Yavuz çevirisi "Celâlî" (*Varlık* 779, ağustos 1972)'yi ve Sâdık Hidâyet'ten Türkçe'de ikinci hikâyeyi ("Sahipsiz Köpek", çev. Necatigil, *Varlık* 843, aralık 1977) katarsak işte dilimizde günümüz İran edebiyatından imzalar ve örnekler toplamı. Samed Behrengi'nin masallarını bu plân dışında tutuyor; roman, hikâye ve şiir üzerinde duruyorum. 1939 doğumlu Behrengi'nin masallarının yurdumuzda uyandırdığı ilgi için Hilmi Yavuz'un tanıtmasına (Milliyet Sanat Dergisi, 141, 18 Temmuz 1975) ve Aziz Nesin Vakfı Edebiyat Yılığ 1976, s. 113-118'e bakınız.

Doğumunun 75. Yıldönümünde Sâdık Hidâyet

Sâdık Hidâyet 17 Şubat 1903'te Tahran'da doğmuş. İran'ın saygın ailelerinden birinin oğlu. Tahran'da bir Fransız kolejinde okumuş, 1926-1930 yıllarında Paris'te sürdürmüş öğrenimini ve Paris'te yazmaya başlamış, yurduna dönünce ailesinin nüfuz ve olanaklarından yararlanmayarak, sıradan bir kâtiplikle yetinmiş. 1933'te edebiyat toplulukları kurmuş: Önce "Dörtler", sonra "Siyah Güller". Rıza Şah'ın baskı yönetimi ve bu yönetimin ağırlaştırdığı hayat şartları karşısında dağılmış bu gençler. Hidâyet, Hindistan'a gitmiş, eski İran tarihinin metinlerini aslından okuyabilmek için Bombay'da Pehlevîce öğrenmiş (1936-1937). *Kör Baykuş* (1936) romanının ilk yayını da Hindistan'da yapılmış. İran'da satışı yasaklanmış bu romanın.

İkinci Dünya Savaşı'nda Müttefik birliklerinin 1941 Eylülünde İran'a girişi, yeni siyasal ve sosyal değişmeler ümidini uyandırmış Hidâyet'te ama uzun sürmemiş bu.

Sâdık Hidâyet, savaş ve savaş sonrası ümit ve ümitsizliklerini, İran toplumunun bu savaşta karşılaştığı sorunları, eleştiri-yergi açılarından politik bir masal olan *Ab-e Zendegi* (Abi-hayat, 1944) ve masal üslûbunda altı satirik hikâyeden oluşan "Velengâri" (Zevzeklikler, 1944) isimli eserlerinde, dolaylı yoldan dile getirir.

O sıralarda Tahran Merkez Bankası'nda muhasiplik ve bir ara Güzel Sanatlar Akademisi'nde tercümanlık etmiş. Derken düşmanlıkları üzerine çekmeler, gözden düşmeler, kovuşturmalar.. ve çıkar yol bulamayınca gene Paris'e gitmiş Hidâyet. Başbakan olan eniştesinin Müslüman bir yobaz tarafından katledildiği haberi, zaten bir boşluk ve bunalım içindeki Hidâyet'i son karara itmiş:

"Paris'te günlerce, havagazlı bir apartman aradı, Champignonnet caddesinde buldu aradığını. 9 Eylül 1951 günü daire-sine kapandı ve bütün delikleri tıkadıktan sonra gaz musluğunu açtı. Ertesi gün ziyaretine gelen bir dostu, onu mutfakta yerde yatar buldu. Tertemiz giyinmiş, güzelce tıraş olmuştu ve cebinde parası vardı. Yakılmış müsveddelerinin kalıntıları, yanı başında, yerdeydi."

Sâdık Hidâyet'in ölümünü böyle anlatıyor 25 yıllık dostu Bozorg Alavi; ve "Kör Baykuş"un Alınancası sonuna eklediği tanıtmayı şöyle bitiriyor: "Ölümünden az önce bir hikâye taslağı kaleme almıştı, şuydu konu: Annesi, 'Salgı salamaz ol!' diye beddua eder yavru örümceğe. Küçük örümcek ağ yapamayınca ölüme kurban gider. Hidâyet'in hayat hikâyesi miydi bu?"

Sâdık Hidâyet'in Eserleri ve Kör Baykuş

Hidâyet'ten kalan 15 kadar eserin çoğu hikâye kitabıdır: *Zende be-gür* (Mezardaki Canlı, 1930), *Se katre hûn* (Üç Damla Kan, 1932), *Aleviyye Hanım* (1933), *Sâye-rûşen* (Aydınlık Gölge, 1933), *Sag-e velgard* (Sahipsiz Köpek, 1942). Tek romanı (veya noveli) *Kör Baykuş*'un ilk yayını 1936 yılındadır. Fransızca, Rusça, İngilizce, Almanca, Macarca ve Çekçe (altı dil)'den sonra, çağdaş İran edebiyatından ilk roman olarak Türkçe'ye de çevrilmiş bulunan (1977, *Varlık Yayınları*) *Kör Baykuş*, Hidâyet için, hayatının bunalımlarını, tekdüze ve karanlık gerçeklerini semboller, alegoriler ve birsamlarla nasıl şiirsel bir plâna yükselttiğinin kanıtıdır. André Rousseaux'nun "yüzyılımız edebiyat tarihinde bir kilometre taşı" diye övdüğü ve afyon tiryakisi bir ruh hastasının, güzellik ve dürüstlüğü aradığı yolda yenik düşerek kendini şeytana teslim edişini anlatan bu eserde olay; zaman ve mekânın dışında geçer. Şimdi ile Geçmiş, iki zaman; anı, rüya ve birsam olarak iç içe kaynaşmış, kenetlenmiştir.

O, bu eseriyile İran edebiyatına Avrupa modernizmini getirdi. Jean-Paul Sartre'ı, Franz Kafka'yı biliyordu; onlardan çeviriler de yapmıştı. Edebiyat ansiklopedileri Poe ve Zweikisi de görüyorlar onda. Rilke'yi de benimsediği, kaynaklarda belirtilmiyor, ama *Kör Baykuş*'un "Korkular" bölümüyle (Türkçesi, s. 81) Rilke'nin *Malte Laurids Brigge'nin Notları*'ndaki "Korkular" bölümünü (Türkçesi, 1966, s. 52) karşılaştırmak, Hidâyet'in bu kitabıyla (1910) Avrupa modern edebiyatını başlatan bu Alman şairini de çok sevdiğini gösteriyor.

Romanı ve hikâyelerinin konularını yoksul halk kesimlerinden alan, gerçekleri sosyal-devrimci bir yaklaşımla ve korku yüklü fantastik bir hava içinde değerlendiren Hidâyet, bir yandan da yalnız adamın varlık nedenlerini araştırır. Eserlerinde en belirgin leitmotiflerin boşluk duygusu ve ölüm olduğunda, baktığımı yabancı kaynaklar sözbirliği etmiş gibidirler.

Ben, Sâdık Hidâyet'i Türkçe'deki iki hikâyesi ve tek romanı *Kör Baykuş*'la sevdim. Vakti gelse de başka hikâyeleri ve masalları da çevrilse, diyorum. Çünkü Hidâyet, benim için, devletlerin, rejimlerin sınırları içinde edebiyatın bağımsız ve yıkılmaz cumhuriyetler olduğunu bir kez daha hatırlatmış, mutsuzluğunda ölümsüz mutluluğa erişmiş sayılı yazarlardan biri oldu.

(*Milliyet Sanat Dergisi*, 283, 26 Haziran 1978)

50. Yıldönümünde Dünya Radyo Oyunu Yazarlığı

Tiyatrodan ayrı, bağımsız bir tür radyo oyunu. Görülmelik, seyirlik bir oyun değil, bir iştirme, duyma oyunu. Tiyatroda sahne var; dekor, kostüm, ışık, aksesuar, makyaj, mimik ve jest var. Radyo oyunu ise mikrofona yakın konuşma ve sesler toplamı sadece. Doğa, eşya ve hayvan sesleri, bir de müziktir bu oyunun yardımcıları. Öfkeler, nefretler, sevinçler... kısaca duygu dışı vurmaları, ruh halleri ne mimik, ne jestle, ancak değişen ses tonları ve ünlemlerle ifade edilir. Radyo oyununda birbirine uzak yer ve zaman kesimleri arasında gidiş-geliş ve aktarma kolaylıkları var yalnız. Çünkü göz ve görüntü, işlevini kulağa ve hayale bırakmıştır. Bir Alman seçme radyo oyunları kitabının adı şöyle: "Konuş ki Göreyim Seni!" — Yani, radyo oyununda her şey kulakla, kulak yoluyla görülür ve karanlık, yanan lâmbalarla değil, konuşmalar, iç monologlar, sesler ve hayalde bütünleşmelerle açılır, ağarır. Olayın geçtiği, bölündüğü yerleri, bölümleri çerçeveleyen yer, eşya, dekor ayrıntılarını, dinleyici, duyduklarıyla hayalinde bütünler.

Gerçek radyo oyunu, düşünle gerçek arasındır. Gerçeküstü öğeler ve sembollerle beslenir. Çok kere mecaz diliyle konuşur. Alegorik ve trajiktir. Tulûatla, skeçle, kabare ile hiç ilgisi yoktur. Yazarından, oyuncusundan, dinleyicisinden incelmış bir zevk ve saygı bekler. Düşündürücüdür. Sembollerden kuvvet alır, mecazlarla güçlenir, şiire yakındır; şiirsel arka plânlar ister.

Sahne oyunu, klâsik edebiyatlardan gelir, radyo oyunu modern edebiyatın bir koludur.

Avrupa'da radyo oyununun ünlü temsilcileri olarak Dylan Thomas, Mac Leish (İngiltere), Samuel Beckett (İrlanda), Jacques Audiberti, Jean Giono, Arthur Adamov, Eugène Ionesco (Fransa), Friedrich Dürrenmatt, Max Frisch (İsviçre), Vasco Pratolini, Alberto Perrini (İtalya), Par Lagerkvist, Ingmar Bergman (İsveç), Bertolt Brecht, Günter Eich (Almanya), Ilse Aichinger, Ingeborg Bachmann (Avusturya) ilk akla gelen isimlerdir.

Yurdumuzda Radyo

Yurdumuzda radyo yayınları, İstanbul ve Ankara'da 1927'de başladı. İlkel olanaklarla çalışan iki verici istasyonuydu bunlar. 1936'da modern bir stüdyo binasına kavuşan Ankara Radyosu, uzun ve kısa dalgalardan, ikili yayına geçti. 1964'te kurulan, Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu (TRT), İstanbul ve Ankara Radyolarına Erzurum (1967), İzmir (1967), Çukurova (1968), Diyarbakır (1969), Antalya (1972) ve Kars bölgesel radyolarını ekledi. Radyo dinleyicilerinin sayısı, bu yıllara paralel, gitgide artarken programlardaki radyo oyunlarının durumu neydi, ne oldu?

Türk Radyo Oyunlarının Başarı Grafiği

1940'lara kadar, bu oyunların beklenen nitelikte olmadığını bazı eleştirilerden öğreniyoruz. Nitekim, Yaşar Nabi Nayır, 1939'un son ayında (*Varlık*, Sayı 155) "Bugün, radyomuzun, oynanacak eser bakımından sıkıntı çekmekte olduğu, oynanan eserlerin kalitesinden belli olmaktadır" diyor, artan ihtiyacın karşılanması için de radyo oyunlarının yazılmasına ve çevrilmesine, iyi yazarların rağbet göstermesi için gerekli tedbirlerin alınmasında ısrar ediyordu. On yıl sonra, Sedat Veyis Örnek, gene *Varlık*'ta (Sayı 371, 1 Haziran 1951) her iki radyomuzda (İstanbul ve Ankara) temsil edilen eserlerin çoğunun "piyes hüviyet ve haysiyetinden çok uzak, kalitesiz,

pespaye şeyler” olduğunu açıklıyor, özellikle İstanbul Radyosu’nda “çok düşük ve bayat” eserlerin temsil edildiğinden yakınıyor ve bu oyunların, tek kişinin tekelinden kurtarılmakla düzene girebileceğini hatırlatıyordu. Bu hayıflanmayı, iki yıl sonra tekrar *Varlık Dergisi*’nde, “Varlık” imzalı bir yazı izledi (Sayı 394, 1 Mayıs 1953). Daha da şiddetli bir protesto idi bu: “Artık gık dedik, gına getirdik; ama radyolarımızın temsil saatleri, doğrusu, vurdumduymazlıkta rekor kırıyor. Şu radyo temsillerinin bozuk düzenliğinden, bu saatleri yönetenlerin tekelciliğinden ve vurgunculuğundan şikâyet etmeyen kalmadı...” diye başlayan bu yazı, suçu “tiyatro alanındaki yetkileri şüpheli veya yetkisizlikleri meydanda, birtakım kimselerin, Ankara ve İstanbul’da bu işlerin başına getirilmiş olmasında” buluyor, eserleri seçenlere bir yandan da eser yazma hakkı tanınmış olmasının, seviyeyi düşürmekte en büyük etken olduğunu hatırlatıyordu.

Radyo oyunu zevksizliğine örnek verilmemekle beraber, herhalde Habibe Molla güldürülerinin bayağılığından ileri gelen, haklı çıkışlarla dolu bu yazının da, olumlu etkileri görüldüğü söylenemez. 1927-1947, yirmi yıllık bir deneme ve hazırlık döneminden sonra, hâlâ illelliklerin önlenememiş olduğunu, Adalet Cimcoz da tanıklıyor (*Yeditepe*, Sayı 3, 1 Ağustos 1951): “... Radyo tekniği, bize radyofonik temsil dediğimiz yeni bir sanat imkânının doğuşunu da sağlamıştır. Tekniğin sağladığı bu yeni imkânın mahiyet ve vasıfları, bizde henüz sanatkâr ve ne de neşriyatı elinde tutan ve idare eden otoriteler tarafından maalesef kavranamamıştır. Bizde radyofonik temsil, alelâde tiyatro temsilleri için yazılmış metinlerin, üç dört kişi tarafından okunmasından ileri gidememiştir. Üstelik, okunan bu eserlerin çoğu, ortadan aşağı ve bayağı şeylerdir. Umumiyetle kötü okunur ve sadece taklitlerle esere renk vermeye çalışılır. Halbuki radyofonik temsili, tiyatro temsilinden tamamiyle ayrı bir anlayışla ele almak lâzımdır...” diyordu Adalet Cimcoz ve yazısını radyo oyununun kuruluş, yapı ve mikrofona konma ayrıcalıklarını belirterek bitiriyordu.

Radio Oyunlarına İlgili ve İlk Yarışma

İstanbul ve Ankara radyo istasyonlarının işletilmesi, 1940'ta PTT'den alınarak, Başbakanlığa bağlı Matbuat Umum Müdürlüğü'ne, 1943'te de Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü'ne devredildi. Yazarlarımızca yapılan, yukarıdaki ve benzeri uyarlamaların bir etkisi, ancak yıllar sonra görüldü. Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü, 1955'te bir "Radio oyunu yarışması" düzenledi. Bu yarışmaya 410 eser katıldı. Güzel Sanatlar Genel Müdürü Cevat Memduh Altar, Devlet Tiyatrosu Edebi Kurul Başkanı Ahmet Muhip Dıranas, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi profesörlerinden İrfan Şahinbaş, Devlet Konservatuvarı öğretmenlerinden Cüneyt Gökçer ile Mahir Canova ve Devlet Konservatuvarı Tiyatro Bölümü şefi Nurettin Sevin'den oluşan seçiciler kurulu, bu 410 eseri inceledi. Komedi ve piyes bölümlerinde üçer ödül verildi. Komedi de Necati Cumalı *İş Karar Vermekte* oyunuyla ikincilik, piyeste Orhan Asena *Kocaoglan* oyunuyla birincilik, Muvaffak İhsan Garan *Poyraz Osman* oyunuyla ikincilik ve Lemia Balı *Cem Sultan* oyunuyla üçüncülük kazanmışlardır. 49 eser de radyoda oynanmaya elverişli görüldü, 355 eser geri çevrildi (*Yeditepe*, 15 Nisan 1956).

Bu neyi gösterir? Geniş bir ilgi vardı, ama bilinmiyordu radyo oyununun nasıl yazılacağı. Çünkü el altında örnekler yoktu ve radyoda oyun dinlemekle yazılamıyordu radyo oyunu.

Pek Çok Radio Oyunları Yazıldı

Ansiklopediler taransa, oyunları mikrofona konmuş fakat basılmamış, basılmadıkları için de değerleri üzerinde bir fikir yürütemeyeceğimiz ne çok yazarla karşılaşırız. İşte yaşam öyküleri kendilerinden alınarak hazırlanmış "Kim Kimdir" ansiklopedisinden (1961-1962) bazı isimler ve ansiklopedide, eserleri bölümünde görülen kayıtlar: Arcan (İ. Galip): (...) ayrıca İstanbul ve Ankara radyolarında temsil edilmiş, 120 kadar Habibe Molla vesair mevzularda skeç (bir kısmı basıl-

mıştır). – Bozdağ (İsmet): 23 radyofonik piyes, 1940-1952, Ankara ve İstanbul radyolarında temsil edilmiştir. – Coşkun (Nusret Safâ): (...) birkaç radyofonik piyes. – Dalmış (Doğan): (...) birçok radyofonik temsil. – Dilligil (Turhan): Muhtelif tiyatro eserleri, radyofonik temsiller – Dilligil (Avni): İstanbul ve Ankara radyolarında temsil edilmiş, müteaddit oyunlar. – Evintan (Ahmet): (...) radyofonik piyesler... – Garan (Muvaffak İhsan): *Meslek Adamı* (radyofonik piyes, 1933), *Bir Kadının Gölgesi* (radyofonik piyes, 1955), *Poyraz Osman* (radyofonik piyes, 1956). – Hafifbilek (Celâl): Radyofonik piyesler. – Hürol (Ekme): 1949'dan beri Ankara Radyosu'nda yirmiden fazla piyesi oynandı. – Korkmazgil (Hasan Hüseyin): *Naylon Muskacı* ve *Mantarlar* adlı iki radyofonik piyesi, yarışmada derece aldı ve 1956'da Saim Alpago tarafından mikrofona kondu. – Olgaç (Tahir): (...) isimleri de belirtilen, sekiz radyofonik piyes.

Bunlara başka kaynaklardan başka oyunları da ekleyebiliriz. Örnekler: *Seçilmiş Hikâyeler Dergisi*'nde (mart 1948) Fahri Erdinç'in oynanmış, on taneden fazla radyo oyunu olduğuna değiniliyor. Recep Bilginer, bir konuşmasında, *İsyancılar* (1964) ve *Gazeteciden Dost* (1962) isimli eserlerinden önce, bu türde ne gibi çalışmaları olduğu sorusuna şu cevabı vermişti: "Yıllar yılı oyun denemelerim oldu, sonra birkaç radyofonik oyunum temsil edildi" (*Yeditepe*, 96, nisan 1964). Sonra, Ankara Sanat Tiyatrosu'nun Turne Broşürü'nde (nisan 1965), "Sermet Çağan Kimdir?" bölümünde şu kayıt: " (...) Bu arada, oynanmış olan üç radyo piyesinden 'Damlar', 'İki Yüzlü Köle', 'Öyle Bir Oyun' üçüncüsü, amatör bir topluluk tarafından sahneye konmuştur." Adalet Ağaoğlu'nun *Çatıdaki Çatlak-Sınırlarda* (1970) kitabının kapağında radyolarımızda pek çok oyununun oynandığı belirtiliyor. Daha çoğaltılabilecek isimler: Dinçer Sümer, Güner Sümer, Başar Sabuncu ve başkaları.

Bütün bunlardan çıkan sonuç şudur: Basılmadıkça Türk radyo oyunlarının gelişim çizgisi izlenemez ve şimdilik, türünün gereklerini belli bir ölçüde yerine getiren oyunlarımızın çıkış yıllarını 1960'larda aramak doğru olur.

Batı Radyo Oyunlarından İlk Çeviriler

1940-1966 arası, 87 sayı çıkmış, Millî Eğitim Bakanlığı yayını *Tercüme Dergisi*' koleksiyonunda, ancak 1960'tan sonra, altı radyo oyunu var bu alanda ün yapmış yazarlardan: Sherwood Anderson ("Dokumacılar", Sayı 71-72, 1960, çev. Hâmit Derali); Friedrich Dürrenmatt ("Sonbahar Sonlarında Bir Akşam Vakti", Sayı 83, 1965; "Adam ve Benzeri", Sayı 87, 1966, çev. Behçet Necatigil); Dylan Thomas ("Dönüş Yolculuğu", Sayı 84, 1965, çev. Ülkü Tamer); Heinrich Böll ("Bekleme", Sayı 85, 1966, çev. Zeyyat Selimoğlu); William Butler Yeats ("Cathleen Ni Houlihan", Sayı 86, çev. Turan Ofazoğlu).

Dergilerde gördüğümüz başka çeviriler: Ilse Aichinger ("Düğmeler", *Yeni İnsan*, Sayı 17-20, Mayıs-Ağustos 1964, çev. Behçet Necatigil); Heinrich Böll ("Duvardan Gelen Sesler", *Türk Dili*, 162, Mart 1965, çev. Sedat Veyis Örnek); Franz Heisel ("L'onore", *Yelken*, 128-130, Ekim-Aralık 1967, çev. Behçet Necatigil). Ve bir kitap: Ingeborg Bachmann, *Manhattan'ın İyi Tanrısı*, çev. Hikmet Gökten, 1969, Yankı yayınları. Bu arada radyo oyunu türünde en önde isimlerden Günter Eich'in, çeşitli çevirmenlerce çevrilmiş ve radyolarımızda tekrar tekrar oynanmış sekiz-on oyunundan hiçbirinin dergilerimizde olsun basılamamış olduğunu üzümlere belirteyim.

1960'tan sonra radyolarımızda mikrofona konan çeviri oyunların çoğunun, Batı'da bu alanda başta gelen yazarların eserleri olması, sevindirici bir olaydır. O yıllarda bu oyunlar, radyo oyunlarına yazar ve dinleyici ilgisinin artmasını kolaylaştırmıştı.

Kitap Olarak Türk Radyo Oyunları

Sayısı dokuzu, onu geçmez. Semahat Turan ile Bahire Abacıoğlu'nun hazırladıkları "Tiyatro Bibliyografyası 1928-1959"da (Ankara 1961) üzerlerinde "radyo temsili veya radyofonik temsil" oldukları belirtilmiş ve Ankara'da basılmış üç kitaba rastlıyoruz: Kemal Tözem'in *Düvenler Dönerken* (1941), Sanih Sarı-

dal'ın *Kadife Terlikler* (1946) ve Ahmet Salih Sencer'in *Yaşamak Yahut Ölmek* (1954) oyunları. Üçünden yalnız Kemal Tözem'in ki "Matbuat Umum Müdürlüğü Neşriyatından", ötekiler yazarların kendi yayınları (*Kadife Terlikler* için Lütfü Ay'ın eleştirmesi: Sanat ve Edebiyat Gazetesi, 8 Mart 1947). Bibliyografya'da Vâlâ Nurettin'in (Vâ-Nû) *Tarihin Kaybettiği Kız* oyununun (İstanbul 1944) Ankara Radyosu'nda oynandığı belirtiliyor.

Bir de Afif Obay'ın bir "radyofonik piyes"i: *Kefil* (Ankara, 1960). Bunları Necatigil'in yukarıda sıralanmış oyunlarını derleyen üç kitabı izledi: *Yıldızlara Bakmak* (iki oyun, 1965), *Gece Aşevi* (beş oyun, 1967), *Üç Turunçlar* (altı oyun, 1970). Emine Işinsu da "TRT radyofonik oyunlar yarışmasında birincilik ödüllü kazanmış" eserini kitap olarak bastırmıştı: *Bir Yüreğ Satıldı* (1967). Lemia Ballı'nın "radyo tiyatroları" olduğu öncelikle belirtilmiş ve ("Cem Sultan", "Bir Kaza", "Eski Bir Hâtıra", "Köşkte Bir Gün") adlarındaki, dördü "İstanbul ve Kıbrıs radyolarında oynanmış", beşincisi ("Bir Yalının Ruhu") oynanmamış, beş oyununu derleyen *Cem Sultan* kitabı da 1969 tarihini taşıyor.

Burada bir yazarımızdan özellikle söz etmemiz gerekir: Fâzıl Hayati Çorbacioğlu. İlk oyunu "Pirinç Mangal"ın Ağustos 1956'da Ankara Radyosu'nda mikrofona konuşundan 1965'e kadar on oyunu oynanmıştı radyolarımızda. Çorbacioğlu, 1965'te *Radyo Tiyatrosu ve Piyes* adında bir de kitap çıkardı. Bunda radyo oyununun özelliklerini, yazış tekniğini ve bir konuyu radyo oyunu biçimine sokma yollarını gösterdi, örnek olarak da kendi oyunlarından "Guguklu Saat"i ekledi kitabına, ki bu kitap bizde bir yazarın bu konuda kendi çaba ve parasıyla çıkardığı ilk ve tek kitaptır.

Peki, TRT ne yaptı? TRT, iki broşür çıkardı: 1- "Radyo Oyunları Nasıl yazılır?" (TRT Merkez Yayınları Program Dairesi Başkanlığı Servis Yayınları, Sayı 3, Ankara 1964). Basılı değil, teksir makinesinde çoğaltılmış, 29 sayfalık bir kılavuz. 2- "Radyo Oyun Yazarları İçin Kısa Bilgiler" (TRT Basılı Yayınlar Müdürlüğü Yayınları, 24). Üzerinde tarih yok, 71 sayfa.

Kuşkusuz, faydalı iki kılavuz. Şu var ki, bir rastlantı sonucu görmeyen, bilmez bu kitapları. Dışarda satılmadı, üzerlerinde fiyatları da yazılı değil zaten.

Seçme Radyo Oyunları Devletçe Bastırılmalı

Artık bizde de yerli çeviri seçme radyo oyunları, Millî Eğitim Bakanlığı'nın "Modern Tiyatro Eserleri" dizisinde olduğu gibi, birer ikişer formalık kitaplar halinde, peş peşe bastırılmalıdır. 1940-1964 arası, yüze yakın piyesten bir tiyatro kitaplığı oluşturmuş o "modern tiyatro eserleri" çevirilerinin, Türk tiyatrosunu çağdaş Batı düzeyine çıkarmaktaki olumlu katkıları inkâr edilemez. Onun gibi, elde basılı metin bulunmadıkça gelişemez Türk radyo oyun yazarlığı. TRT'de bir de Basılı Yayınlar Müdürlüğü olduğuna göre, seçme radyo oyunlarının basım işi, ya bu müdürlüğe düşer, ya da Kültür Bakanlığı'na. İyi oyunlar, örnek oyunlar bastırılmalı, satışa çıkarılmalıdır. Radyonun televizyondan ayrı, hattâ üstün bir yeri ve görevi olduğu kabul edilirse, böyle bir girişim, kesinlikle gereklidir. (Yüksel Pazarkaya da televizyona rağmen radyo oyunlarının, örnek olarak Almanya'daki büyük gelişmesi üzerinde durmuş, bizde de böyle bir ortamın nasıl oluşabileceğini göstermişti. *Yeni Asır* gazetesi, İzmir, 18 Nisan 1961). Bunun yanı sıra TV oyunlarının gazetelerde konuları, yazarları ve görüntüleriyle duyurulması gibi, TRT 1 ve TRT 2'de oynanacak her radyo oyunu üzerine kısa açıklama ve tanıtımların da yer alması sağlanmalı, TRT için radyo oyunu diye de bir şey varsa bunu duyurma gerekleri yerine getirilmelidir.

Nedenler Anlaşılmıyor

Dünya radyo oyunlarının 50. yıldönümünde Türk radyo oyunlarının, bırakın dış ülkeleri, yurdumuzda yetkili kuruluşlarca hâlâ gereği kadar önemsenmeyişi nedenleri anlaşılmıyor.

Romanlardan, sahne eserlerinden vb. uyarlama "Radyo Tiyatroları" ve "Arkası Yarın" programları, konumuzun dışında kalıyor.

(*Milliyet Sanat Dergisi*, 127, 11 Nisan 1975)

*Almanca Bir Türk Hikâyeleri Antolojisi Münasebetiyle**

Yabancı memleketlerde yeni yeni tanınmaya başlayan Türk hikâyeciliğinin yolu üzerinde kaldırılması lâzım birçok engeller mevcut.

Ötede beride, bazan Balkan milletlerinin kültür ve edebiyatlarını tanıtmaya sermaye yatırmış ecnebi dergilerde bazan garp dillerindeki antoloji ve kitaplarda, tercüme Türk hikâyelerine rastladığımız olur: Bakarız, bir Fransız, bir Alman, bir Rus, bizim hikâyelerden epeycesini kendi diline çevirmiş, bir kitaba toplamış... görür, sevinirsiniz. Ama mütercim, gerçek ve mâzili şöhretler dururken, emeğini, günlük gazete sütunlarının mahdud seviyeli okuyucuları için şişirilmiş alelade hikâyeler üzerinde harcamışsa bu gayret, takdirle değil, esefle karşılanır, insanı üzer. Bir Leipzig mecmuasında Ömer Seyfettin'in, Sabahattin Ali'nin hikâyelerinden sonra Hikmet Feridun'un sudan bir hikâyesiyle karşılaşmak, bu yüzden canımızı sıkmıştı. Bir dilden başka bir dile tercüme yapacak bir kimse, her şeyden evvel, muharrir ve eser seçiminde titiz ve etraflı davranmalıdır. Okuyucularının kendisinden beklediği vazifeyi, kolayca kaçarak, zahmetsiz bir el çabukluğu ile ve kıymetsiz bir eser üzerinde gûya yapıveren bir mütercim, o milletin edebiyatını yakından bilmediğini göstermekle kalmaz, bir itimat ve cesareti de isabetsiz ve berbat kullandığını ispat eder.

Bizim hikâyelerimizin garp milletlerine, yabancı himmetlerin değil, kendi içimizden ehil kimselerin yapacakları tercü-

* Bedri Tezgit takma adıyla

melerle yayılması, daha âdet olmadı. Zaman zaman ecnebler, bu işin bir kısmını başaran çalışmalarıyla karşımıza çıkarlar; fakat bunların hepsinin, Türk edebiyatıyla yakından ilgilenen, onu gerçek temaslarla takip eden kimseler olduklarını söylemek çocukluk olur.

Bundan birkaç sene evvel bir Bulgar, kendi milletinin meşhur romancısı Yordan Yovkov'un *Huduttaki Çiftlik* romanını Almanca'ya çevirmişti. Böyle bir işe teşebbüs halinde, milleti-ne karşı bazı mesuliyetler taşıdığını bilen bir mütercimin başarısı büyük miyasta oldu: Yukarıda lâfını ettiğimiz şartlara uyduğu içindir ki, *Huduttaki Çiftlik* sayesinde Bulgar romanı, Almanya'da birdenbire üzerine alâka çekti. Tanzimattan beri birçok romancımızın eserleri çevrilmiş olmasına rağmen, İkinci Cihan Harbi'nden önceki devirde Bulgar romanının Türk romanından daha çok tanınmış bulunmasının sebep ve hikmetini nerelerde aramalıyız, anlaşıldı sanırım.

Edebiyatımız Balkan milletleri edebiyatından geri midir? Bir dışarı hayranlığı gafletiyle verilecek bir hüküm, küçük bir mukayese karşısında kıymetten düşer. Bütün mesele tanıtılmaktadır.

Türk hikâyecilerinden tercümeler veren yeni bir kitap gördük.

O. Spies, *Das Blutgeld und andere Türkische Novellen*, Leipzig 1942, 232 sahife (Ömer Seyfettin, Mehmet Rauf, Ercüment Ekrem, Refik Halit, Yakup Kadri, Reşat Nuri, Müfide Ferit, Mahmut Yesari, Peyami Safa, Reşat Enis, Yaşar Nabi'nin hikâyeleri).

Esere hikâyeleri alınan Türk muharrirlerini iki gruba toplamak mümkün:

1- Bir veya iki hikâyeleri tam olarak çevrilenler: Ömer Seyfettin ("Diyet", "Tuhaf Bir Zulüm"), Ercüment Ekrem ("Komşu Hatırı"), Refik Halit ("Vehbi Efendi'nin Şüphesi", "Komşu Namusu"), Yakup Kadri ("Ses Duyan Kız", "Bir Güvercin Avı"), Reşat Enis ("Talkın", "Zeynep Onbaşı"), Yaşar Nabi ("İlâhî Sadet").

2- Başlıbaşına hikâyeleri değil de romanlarından parçalar çevrilenler: Reşat Nuri (*Akşam Güneşi*, *Damga*, *Dudaktan Kal-*

be romanlarından birer parça ve *Sönmüş Yıldızlar*'dan iki hikâye), Müfide Ferit (*Affolunmayan Günah* romanından iki parça), Mahmut Yesari (*Çoban Yıldızı*, *Ak Saçlı Kız*'dan birer parça), Peyami Safa (*Dokuzuncu Hariciye Koğuşu*, *Fatih-Harbiye*'den birer parça).

Bu ikinci grup için bir iki sözümüz var: Romandan alınan pasaj müstakil, kapalı bir hikâye yerini tutabilir mi, nuvel ile "roman parçası" arasındaki ilgi nedir? Yazıcının, romanın hangi yerlerinde küçük hikâyeci olduğunu kestirmek zor değil midir? Böyle bir vaziyette akla gelen bu gibi düşünceler karşısında, üstelik parçaların küçüklüğü de göz önüne alınırsa, mütercimnin müstakil hikâyeler tercih etmesi daha iyi olacaktır.

Birinci grup diye topladığımız hikâyelerin altı tanesini okuma kitaplarından tanırız, her yıl ortaokul ve lise kitaplarında hâlâ tekrar tekrar basılır, durur. Esasen Spies, eserinin sonunda verdiği kaynaklar kısmından da anlaşıldığına göre, bir hikâyeyi muhtelif kitap ve baskılarda görmeyi, bu hikâyenin Türk karakterine aşağı yukarı bir miyar olarak kabul etmiştir. Burada yeni bir mesele ile burun burunayız: Lise ve ortaokul kitapları, bir sanat eserini hangi şartlar dahilinde sahifelerine geçirir? Bir antoloji tertibinde okul kitaplarının yol göstericiliği, oldukça noksan ve sakattır. Her antoloji âdeta bir şahsın ferdi zevkini temsil eder. Spies, burada, bu 6 hikâyede, Ali Canip'in zevkine tamamen itimat etmiş vaziyettedir.

Tercümede ehil olmak, eser çevirmede en baş rollerden birini oynar. Bu hususta Spies imzasına güvenilebilir. Yıllardan beri, vakit vakit Türk edebiyatına ait tercüme ve tetkiklerini gördük, asıllarıyla karşılaştırdık, bize emniyetli geldi. Bu yeni antolojisinde de yarıya yakın yapabildiğimiz bir karşılaştırmada, bir iki kelimenin yanlış anlaşılmış olması gibi bazı, tek söz yanlışları bulmakla beraber eski güvenimiz devam etti. Bu bakımdan mütercim tebrike lâyıktır.

Antolojinin, büyük bir çoğunluk itibarıyla, artık bugünden uzakta bir periyodu temsil ettiğini de belirtmeliyiz. Spies'in kitabı, modern Türk hikâyeciliğinin mâziye ait örneklerini toplamıştır, oysa Reşat Nuri'lerden, Mahmut Yesari'lerden de bugüne, yepyeni bir Türk hikâyeciliği, birçok elemanlarıyla iş

başındadır. Şu var ki Spies'in, eserini hazırlamaktaki geri kalmışlığı, onun aldığı devirler üzerinde çalışmış Almanca başka bir eser ve antoloji olmadığı için bir eksiklik sayılmayacaktır; hele değil mi ki daha yeni zamanları mevzu edinen bir Türk hikâyeciliği eseri üzerinde çalıştığını biliyoruz.

(*Varlık*, 250-251, 1-15 Aralık 1943)

Almanca'da Türk Hikâyeleri ve Yeni Bir Antoloji

Türkçe'den Almanca'ya hikâye ve roman tercümesi Birinci Cihan Harbi yıllarında hararetlenmiş, derken bir ara duraklamış, 1938'den sonra tekrar hızlanmıştı. Bu konuda son çıkan kitabı incelemek gayesini güden bu yazıda bu işin tarihçesini yapacak değiliz. Türk eserlerini Almanca'ya tercüme devri, en verimli çağını şu son on sene zarfında idrak etti; ayrı ayrı hikâyeler cereyanı haricinde tam olarak romanlarımız bilhas-sa bu tarihler arasında çevrildi. 1939'da *Yaban*'ın, çevrilmesinden sonra Yakup Kadri'ye karşı bütûn bütûn artan alâka; 1947'de *Nur Baba*'nın, 1948'de hikâyelerinin, 1949'da *Erenlerin Bağından* isimli eserin tercümesi gibi neticeler verdi. Reşat Nuri ile Peyami Safa, Yakup Kadri'yi takip ettiler (*Çalkışu* 1942, *Dokuzuncu Hariciye Koşuşu* 1947). Kitap halinde çıkıp çıkmadıklarını kesin olarak söyleyemesek de başka tercümelerin (meselâ Peyami Safa: *Fatih-Harbiye*, Refik Halit: *Memleket Hikâyeleri*) yine o tarihlerde hazırlanmış olduğunu biliyoruz.

Türk hikâyecileriyle yakından meşgul olan Alman şarkiyatçıları arasında Prof. Otto Spies'e hususi bir yer vermek icap eder. Spies gerek bizzat yaptığı tercüme ve tetkikleriyle, gerekse başkalarının çevirdikleri eserleri değerlendiren makale ve önsözleriyle hikâyeciliğimizin Almanya'da akisler yaratmasına, tanınmasına bir hayli emek sarfetmiş; 1927'den bu yana yayımladığı muhtelif eserlerle bu yolda devamlı olarak çalışmıştı.

Bu sahada ilk eseri: *Türkische Erzähler der Gegenwart*'ta (Berlin 1927) Ömer Seyfettin "Piç", Ahmet Hikmet "Yeğenim",

Hâlîde Edip “Kabak Çekirdekçi” ve Yakup Kadri “Hasretten Hasrete”den örnekler vermekle işe başlayan profesör, daha sonra *Das Blutgeld und Andere Türkische Novellen* (Leipzig 1942) isimli kitabında* faaliyetini daha da genişleterek Reşat Nuri, Mahmut Yesari, Peyami Safa, Reşat Enis, Yaşar Nabi.. gibi tarihçiler daha yeni hikâye ve romancılarımızla meşgul olmuş; ayrıca kitabına, hikâyelerini veya roman pasajlarını çevirdiği yazarlarımızın hayat ve sanatları hakkında gerekli notlar da eklemişti. Spies bütün bu temaslarının terkiibi neticesini 1943’te verdi: *Die Türkische Prosaliteratur der Gegenwart* (Leipzig 1943), ki bu eser yirminci asrın ilk yarımındaki Türk edebiyatının, Alman dilinde en derli toplu tarihi sayılabilir.

Prof. Spies geçen sene yeni bir antoloji daha yayımladı: *Das Geisterhaus, Türkische und aegyptische Novellen* (Kevelaer 1949).

Spies’in bu yeni kitabı, Türk ve Mısır hikâyeciliğinden örneklere tahsis edilmiştir. Mısır’a ait kısım, Mısır hikâyeciliği hakkında sondaki üç sayfalık bir hülâsa hariç, 197-262’nci sayfaları kapladığına göre, 271 sayfalık kitabın üçte ikiden fazlası Türk hikâyeciliğine ayrılmış bulunuyor. Mısır hikâyeleri bölümünde sadece Mahmud Taimur’un (doğ. 1891) dört hikâyesi tercüme edilmiştir.

Kitap, kısa bir önsözün peşisıra Türk hikâyeleriyle başlıyor. Kitapta yer alan ilk hikâyecimiz, Spies’in ötedenberi sevdiği Ömer Seyfettin’dir. Esere giren sekiz yazarımız ve seçilen hikâyeler şu tertibe göre sıralanmışlardır: 1) Ömer Seyfettin (Yedi hikâye: Perili Köşk, Tos, Rüşvet, Kıskançlık, Nezle, Kurumuş Ağaçlar, Forsa), 2) Reşat Nuri (Üç hikâye: Bir Yudum Su, Bir Evlilik Hikâyesi, Bir Sahtekârlık Dâvâsı), 3) Refik Halit (Üç hikâye: Boz Eşek, Sarı Bal, Yatır), 4) Sadri Ertem (Bir hikâye: Bacayı İndir, Bacayı Kaldır), 5) Sabahattin Ali (Bir hikâye: Kağrı), 6) Samim Kocagöz (Bir hikâye: Telli Kavak), 7) Hâlîde Edip (İki hikâye: Tanıdığım Çocuklardan, Kabak Çekirdekçi), 8) Yakup Kadri (Erenlerin Bağından –tamamı–).

“Erenlerin Bağından” ile “Bir Sahtekârlık Dâvâsı” hariç geri kalan bu hikâyelerin hepsini Prof. Spies kendisi tercüme etmiştir.

Spies, kitabının sonunda, yazarlar hakkında hükümler de

verir: “Ömer Seyfettin’in üslûbu gösterişsiz, sadedir. Yeni Türkiye’nin sosyal, millî problemlerini işler. Hikâyelerini canlı, akıcı bir dille yazar. İnce bir mizahla karıştırılmış bu hikâyelerde didaktik, moral tandanslara rastlanır. Kahramanlarını halkın içinden alır, her birinin karakterini çizer, beşerî zaafalarını gösterir. Yakup Kadri, bugünün hiç şüphesiz en ince duygulu, en kültürlü yazarıdır. Eserlerine dünya edebiyatının malı gözüyle bakmalıyız. *Erenlerin Bağından* sade Yakup Kadri’nin değil, modern Türk nesrinin en güzel, en olgun kitaplarından biridir. Reşat Nuri müstesna bir hikâyecidir. Sade, tabii bir dille tesirli, dolgun, sürükleyici tasvirler yapar. Refik Halit, Türk empres-yonizminin mümessili. Anadolu hayatını sanatkârane bir şekilde tasvir şerefi ilk ona aittir. Realist bir anlayışla köylüleri, küçük memurları bütün zaaf ve kusurlarıyla anlatır. Kahramanları, o kadar plâstik imkânlarla sahiptirler ki gözümüz önünde âdeta canlı bir haldedirler. Onda zaman zaman ironiye ve hicve kaçan nefis bir mizaha da rastlanır. Hâlîde Edip, Türkiye’nin yabancı memleketlerde çoktandır tanınan yazarı. İsmi Birinci Cihan Harbi’nde tercümeler dolayısıyla bizde de biliniyordu... Sadri Ertem tam mânâsıyla bir realist. Bilhassa sosyal ve sosyolojik problemlerle meşgul olmayı sever. Bu yüzden eserlerinde işçi sınıfının ve orta tabakanın meselelerini işler. Onu Türkiye’de sosyal roman temsilcisi olarak gösterebiliriz. Sabahattin Ali, daha genç neslin mümessili ve bu zümre mensupları içinde en istidatlı, en vâitkâr olanıdır. O da sosyal problemlerle, bilhassa köylü hayatı ve köy müessesesi ile meşgul olur. Hikâye kitapları sanat bakımından birinci sınıf eserlerdir. Ele aldığı konular, konularını işleyişi; büyük ve halis bir sanatçı karşısında olduğumuzu gösterir. Gayet çalışkan en genç nesil farklı değerlerde pek çok eser vermektedir. Son yıllarda sayısız hikâye kitapları çıktı. Bunların içinde Samim Kocagöz’ün *Telli Kavak*’ını karakteristik bir örnek diye göstermek mümkün.

Eserimizde tercümelerini verdiğimiz hikâyelere tenkitçi bir gözle bakacak olursak bunlarda Türk edebiyatına has hususiyetler bulunduğunu görürüz. Her şeyden önce bu yazarların usta hikâyeciler olduğunda şüphe yok. Sürükleyici bir tasvi-

rin, canlı bir tahkiyenin ehlidirler; bütün şark edebiyatlarında mevcut bir meziyet! Sonra bu yazarların hepsi de realisttir; ama buna rağmen zaman zaman belli bir şekilde yapmacıklı yahut kasdî olduğu için bu realizm, bazan hakikate yabancı bir realizmdir, bize mübalâğalı görünür. Ayrıca hikâyecilerin ruhî olayları şekillendirmek, psikolojik tahliller yapmak kabiliyeti bilhassa dikkate değer. Hepsinde psikolojiye karşı bir muhabbet sezilir, hattâ psikanalize doğru bir temayülleri de var, diyebiliriz. Ama bu arada sanatın diğer cephesi, problemin inkişafı meselesi ihmale uğrar. Türk hikâyecileri, realizmlerindeki hakikat aykırılığını, karakterlerin psikolojik tahlili yardımıyla hakikate uygun bir şekle koymaya çalışmaktadırlar. Böylece bu tercümeler, aynı zamanda Türklerin ruhî yapılarıyla fikrî davranışları hakkında bir fikir edinmemize medar olacaktırlar.”

Prof. Spies bu kitabında yeni çalışmaları hakkında bir açıklamada bulunmuyor. 1942’de çıkardığı eserinde (Das Blutgeld..) ki hikâyelerle roman parçalarını seçerken çokluk Ali Canip Yöntem ve Mustafa Nihat Özön’ün zevk ve tercihlerine iştirak etmiş, okul kitaplarının rehberliğine güvenmekle hikâyeciliğimize mahdud ve dar bir açıdan bakmıştı. Şimdi şahsî zevkiyle hareket ettiğine, ölçüsünü genişlettiğine göre ileri bir adım atmış oluyor. Temennimiz artık tamamen günümüz sanatçılarıyla meşgul olması, onlara daha çok yaklaşmasıdır. Her eserinde Türk hikâyeciliğinin muayyen devir ve istikametlerini işleyen sayın profesörün bu işi de hakkıyla başaracağına eminiz.

(Varlık, 370, 1 Mayıs 1951)

Hikâyecilerimizden Almanca'ya Son Tercümeler

Edebiyatımızın Tanzimat, Servetifünûn ve daha sonraki devirlerini inceleyen Almanca eserler; bilhassa Servetifünûnculardan itibaren, şair ve nasirlerimizden Almanca'ya yapılmış tercümeler; hayli kabarık bir yekûn tutar. Almanya'daki bu çalışmaların ilk mahsullerini Paul Horn'un,¹¹ Otto Hachtmann'ın,¹² Martin Hartmann'ın,¹³ eserlerinde bulmak kabil olduğu gibi, onların bıraktıkları yerden başlayan Otto Spies'in kitabı¹⁴ da 1920-1943 yılları arasındaki tanınmış belli başlı nasirlerimizin hayat ve edebî şahsiyetlerini etraflı bir şekilde vermesi ve 1920'den bu yana Türkçe'den Batı dillerine yapılmış hikâye, roman tercümelerini tam olarak göstermesi bakımından büyük bir kıymet taşır. Şimdiki halde, Ömer Seyfettin'den başlayarak, yirminci yüzyılın ilk kırk senesindeki hikâye, roman edebiyatımızın Alman dilinde epey geniş bir panaroması olmak değerini muhafaza eden bu eserinde Prof. Spies, nasirlerimizi iki grupta toplar: 1) Mustafa Kemal'den önceki yazarlar. 2) Daha sonrakiler ve en genç nesli teşkil edenler.

Spies, birinci grupta Ömer Seyfettin, Refik Halit, Yakup Kadri, Hâlide Edip, Hüseyin Rahmi, Hamdullah Suphi, Aka Gündüz, Ercüment Ekrem, Mahmut Yesari, Reşat Nuri, Bur-

11 Paul Horn, Geschichte der türkischen Moderne, ilk baskı Leipzig 1902, ikinci baskı 1909, yeni baskı 1916.

12 Otto Hachtmann, Die türkische Literatur des zwanzigsten Jahrhunderts, Leipzig 1916.

13 Martin Hartman, Dichter der neuen Türkei, Berlin 1919.

14 Otto Spies, Die türkische Prosaliteratur der Gegenwart, Leipzig 1943.

han Cahit, Ruşen Eşref, Falih Rıfkı ve Ahmet Refik'ten müteşekkil 14 kişilik bir kadro ile meşgul olur. Bu yazarlar hakkında Batı'da o tarihe kadar çıkmış tanıtımları, ne gibi eserlerinin veya eserlerinden hangi parçaların başka dillere çevrilmiş olduğunu bildirir; muhtelif hikâyelerinin, romanlarının yahut bazıları hikâye ve romanla uğraşmadığına göre başka nevilerdeki eserlerinin konularını hulâsa eder; temalarını, sanat anlayışlarını araştırır.

İkinci grupta ele aldığı nasirlerimizi de aynı ölçülere göre değerlendirir. Bu gruba da keza 14 kişi alınmıştır: Sadri Ertem, Peyami Safa, Esat Mahmut, Suat Derviş, Hasan Âli, Nahit Sırrı, Refik Ahmet, Sabahattin Ali, Reşat Enis, Sait Faik, Kenan Hulusi, Yaşar Nabi, Bekir Sıtkı, Mükerrrem Kâmil.

Bu eserdeki notların tetkikinden de anlaşılır ki, Türkçe'den Almanca'ya hikâye, roman tercümesi faaliyeti; bilhassa Birinci Cihan Harbi yıllarında hararetlenmiş; müstakil kitaplar, hususi antolojilerle başlayan bu faaliyet, daha sonra çeşitli şarkiyat dergileriyle İstanbul'da çıkan *Türkische Post* gazetesinde devam etmiştir.

1939'dan itibaren Almanya'da edebiyatımıza karşı gösterilen alâkanın daha çok roman sahasında teksif edildiği görürüz: *Yaban*,¹⁵ *Çalikuşu*,¹⁶ *Fatih-Harbiye*,¹⁷ *Dokuzuncu Hariciye Koşuşu*,¹⁸ *Nur Baba*¹⁹ ve Yakup Kadri'nin hikâyelerini²⁰ de buraya alırsak; işte o tarihten sonra Almanca'ya çevrilmiş romanlarımız!

Prof. Spies'in kısmî bir edebiyat tarihi karakteri taşıyan yukarıki eserinden, yani 1943'ten sonra, Almanya'da edebiyatımız üzerine bu tip başka bir eser çıkmamış; fakat yine Prof. Spies, yeni bir antolojisinde 6 eski yazarın yanına 2 yeni hikâ-

15 *Fremdling*, çev. Max Schultz, Leipzig 1939.

16 *Zaunkönig*, çev. Max Schultz, Leipzig 1942.

17 *Zwischen Ost und West*, çev. Dr. Otto Baxa, Leipzig 1943.

18 Çev. Dr. Hans Joachim Kissling.

19 *Flamme und Falter*, çev. Dr. Annemarie Schimmel, Gummersbach 1947. Aynı mütercim keza Yakup Kadri'nin *Erenlerin Bağından* isimli eserini çevirmiş ve bu tercüme Spiesson antolojisine alınmıştır; bkz. Spies, *Das Geisterhaus*, s. 163-195.

20 Mahdur, *Türkische Erzählungen*, çev. H.J.Kissling, Bonn 1948.

yecimizi daha almakla bugüne doğru bir adım atmıştır. Spies'in bu antolojisini "Das Geisterhaus, Türkische und ägyptische Novellen, Kevlaer 1949" başlığını taşımaktadır.²¹ Mahmud Taimur (doğ. 1891) adında Mısırlı bir hikâyecinin dört hikâyesi ve günümüz Mısır hikâyeciliği hakkında sonda üç sayfalık bir hulâsa istisna edilirse 271 sayfalık kitabın üçte ikisinden fazlasını, 18 hikâyemizle *Erenlerin Bağından* tercümesi kaplamaktadır. Spies, antolojisine Ömer Seyfettin'le başlar, ondan yedi hikâye alır (Perili Köşk, Tos, Rüşvet, Kıskaçlık, Nezle, Kurumuş Ağaçlar, Forsa)²² Sonra "Bir Yudum Su, Bir İzdivacın Hikâyesi, Bir Sahtekârlık Dâvası"²³ başlıklı hikâyeleriyle Reşat Nuri gelir. Reşat Nuri'yi sırasıyla "Boz Eşek, Sarı Bal, Yatır" hikâyeleriyle Refik Halit,²⁴ "Bacayı İndir-Bacayı Kaldır" hikâyesiyle Sadri Ertem; "Kağrı" hikâyesiyle Sabahattin Ali; "Telli Kavak" hikâyesiyle Samim Kocagöz; "Tanıdığım Çocuklardan, Kabak Çekirdekçi" hikâyeleriyle Hâlide Edip takip ederler. Hikâyelerin arkasından Yakup Kadri'nin "Erenlerin Bağından" tercümesi²⁵ gelmektedir. Antoloji sahibi, kitabının sonuna bir de "Türk Edebiyatına Giriş" ilâve etmiş, hikâyeleri çevrilen sekiz yazarımız hakkındaki görüşlerini burada açıklamıştır. Kanaatleri yer yer şunlardır:

"Ömer Seyfettin'in üslûbu gösterişsiz, sadedir. Yeni Tür-

21 Basınımızda bu antolojiden bahseden şu yazılar çıktı: Yeni İstanbul'dan naklen kitaplar'da imzasız bir yazı (sayı 9/11, Aralık 950). - Ahmet Sülûklüpaşalar, Almanya'da basılan bir Türk hikâye güldestesi, Nokta, sayı 4, 15 Nisan 951. - Behçet Necatigil Almanca'da Türk Hikâyeleri, Varlık, sayı 370, 1 Mayıs 951.

22 Ömer Seyfettin'in bu kitaba alınan hikâyeleri H.J. Kissling tarafından çevrilmiştir. Bu zatın yine Ömer Seyfettin'den çevirdiği diğer dört hikâye (Zeytin-Ekmek, Rüşvet, Yemin, Miras); Stimmen der Völker'in (bkz.. ilerde, son tercümeler, nr.1) 15 Mayıs 1947 sayısında çıktı. Derginin Bu Ömer Seyfettin sayısının sonunda Spies'in iki sayfalık bir tanıtma yazısı bulunmakta, burada hikâyecimizin hayatı ve edebiyatımızdaki değeri anlatılmaktadır.

23 Bir Sahtekârlık Dâvası'nı H.J. Kissling çevirmiştir. Bu ve Ömer Seyfettin'inkiler hariç, geri kalan hikâyeler bizzat Spies tercümesidir.

24 Spies, Die türkische Prosaliteratur der Gegenwart, s. 32, not 11'de Refik Halit'in *Memleket Hikâyeleri*'ni tercüme ettiğini, tercümenin Verlag E.J. Brill-Leiden tarafından basılmakta olduğunu kaydeder. Eserin çıkıp çıkmadığını öğrenemedim.

25 Çeviren: Dr. Annemarie Schimmel, krş. not 9.

kiye'nin sosyal, millî problemlerini işler. Hikâyelerini canlı, akıcı bir dille yazar. İnce bir mizahla karıştırılmış bu hikâyelerde didaktik, moral tandanslara rastlanır. Kahramanlarını halkın içinden alır, her birinin karakterini çizer, beşerî zaafalarını gösterir. Yakup Kadri, bugünün hiç şüphesiz en ince duygulu, en kültürlü yazarıdır. Eserlerine dünya edebiyatının malı gözüyle bakmalıyız. *Erenlerin Bağından* sade Yakup Kadri'nin değil, modern Türk nesrinin en güzel, en olgun kitaplarından biridir. Reşat Nuri müstesna bir hikâyecidir. Sade, tabii bir dille tesirli, dolgun, sürükleyici tasvirler yapar. Refik Halit, Türk empresyonizminin mümessili. Anadolu hayatını sanatkârane bir şekilde tasvir şerefi ilk ona aittir. Realist bir anlayışla köylüleri, küçük memurları bütün zaaf ve kusurlarıyla anlatır. Kahramanları o kadar plâstik imkânlarla donatır ki gözümüz önünde âdeta canlı bir haldedirler. Onda zaman zaman ironiye ve hicve kaçan nefis bir mizaha da rastlanır. Hâlide Edip, Türkiye'nin yabancı memleketlerde çoktandır tanınan yazarı. İsmi, Birinci Cihan Harbi'nde tercümeler dolayısıyla bizde de biliniyordu. Sadri Ertem, tam mânâsıyla bir realist. Bilhassa sosyal ve sosyolojik problemlerle meşgul olmayı sever. Bu yüzden eserlerinde işçi sınıfının ve orta tabakanın meselelerini işler. Onu Türkiye'de sosyal roman temsilcisi olarak gösterebiliriz. Sabahattin Ali, daha genç neslin mümessili ve bu zümre mensupları içinde en istidatlı, en vâitkâr olanıdır. O da sosyal problemlerle, bilhassa köylü hayatı ve köy müessesesi ile meşgul olur. Hikâye kitapları sanat bakımından birinci sınıf eserlerdir. Ele aldığı konular, konularını işleyişi; büyük ve halis bir sanatçı karşısında olduğumuzu gösterir. Gayet çalışkan en genç nesil, farklı değerlerde pek çok eser vermektedir. Son yıllarda sayısız hikâye kitapları çıktı. Bunların içinde Samim Kocagöz'ün Telli Kavak'ını karakteristik bir örnek diye göstermek mümkün.

Eserimizde tercümelerini verdiğimiz hikâyelere tenkitçi bir gözle bakacak olursak bunlarda Türk edebiyatına has hususiyetler bulunduğunu görürüz. Her şeyden önce bu yazarların hepsi de realisttir; ama buna rağmen zaman zaman belli bir şekilde yapmacıklı yahut kasdî olduğu için bu realizm, ba-

zan hakikate yabancı bir realizmdir, bize mübalâğalı görünür. Ayrıca hikâyecilerin ruhî olayları şekillendirmek, psikolojik tahliller yapmak kabiliyeti bilhassa dikkate değer. Hepsinde psikolojiye karşı bir muhabbet sezilir, hattâ psikanalize doğru bir temayülleri de var, diyebiliriz. Ama bu arada sanatın diğer cephesi, problemin inkişafı meselesi ihmale uğrar. Türk hikâyecileri, realizmlerindeki hakikat aykırılığını, karakterlerin psikolojik tahlil yardımıyla hakikate uygun bir şekle koymaya çalışmaktadırlar. Böylece bu tercümeler, aynı zamanda Türklerin ruhî yapılarıyla fikrî davranışları hakkında bir fikir edinmemize medar olacaklardır.”

Prof. Spies'ten başka, son zamanlarda Almanya'da bugünkü hikâyeciliğimizle meşgul olan daha birkaç şahıs vardır ki bir haber çerçevesini aşmayan bu yazımda onların tercümelerinden de bahsetmek isterim. İkinci Cihan Harbi sarsıntılarını atlatan Almanya'nın edebiyatımıza ötedenberi gösterdiği alâka, bu kere daha da kuvvetlenmiştir. Bunun delili; kâğıt tahditlerine, edebiyat ve sanat bahislerine, eserlerine ayrılan yerlerin azlığına rağmen, çeşitli şehirlerde çıkan Alman dergi ve gazetelerinde zaman zaman hikâyecilerimizin eserlerinden yapılmış tercümelere rastlanmasıdır. Hikâyecilerimizin böylece üniversiteler ve ilim teşekkülleri dışına, doğrudan doğruya Alman halkı karşısına çıkması, şüphesiz memnunluk verici bir neticedir.

Son zamanlarda görüp haberdar olabildiğim tercümeler şunlar oldu:

1) Gauting (Münih)'de, dünyanın en güzel hikâyeleri başlığı altında çıkmakta olan *Stimmen der Völker* adında 15 günlük, bir seçilmiş hikâyeler dergisi; 15 Şubat 1948 tarihli sayısını Sabahattin Ali'ye tahsis etti. Mütercim, Dr. Friedrich von Rummel'in, hikâyecimizin sanatı hakkında iki sayfalık bir de etüdünü ihtiva eden bu dergide Sabahattin Ali'nin şu beş hikâyesi tercüme edilmiştir: Kanal, Pazarcı, Selâm, Değirmen, Hasan Boğuldu.

2) Tübingen'de çıkmakta olan aylık, modern küçük hikâyeler dergisi *Story*, 1951 Mayıs (sene 6, Sayı 5) sayısında Sabahattin Ali'nin Hanende Melek hikâyesini neşretti (Çeviren: Prof. Herbert Melzig).

3) Franfurter Illustrierte'de, galiba ocak 1951 sayılarından birinde yine Sabahattin Ali'nin, keza Prof. Herbert Melzig tarafından çevrilmiş "Duvar" hikâyesi çıktı.

Almanya'da hikâyeciliğimizle meşgul olanlar listesine en yeni imza olarak H.W. Brands'ı ilâve etmek lâzım gelir. Ricam üzerine, bazı kupürlerle birlikte bizzat gönderdiği listeye göre Brands, bugüne kadar şu hikâyeleri tercüme ve neşretmiştir:

1) Sait Faik: Menekşeli Vadi (Nach Sieben Jahren), *Die Neue Zeitung*, München-Frankfurt-Berlin, 29.8.1949 – Aynı hikâye "Das Veilchental" başlığıyla *Hamburger Freie Presse* gazetesinde de çıktı (11.3.1950).

2) Oktay Akbal: Mahmut Bey'in Gazetesi (Machmud Beys Zeitung), muhtelif tarihlerde dört gazetede çıktı:

a - *Mannheimer Morgen*, 11.6.1949

b - *Hannoversche Allgemeine Zeitung*, 3.12.1949

c - *Rheinische Post*, Düsseldorf, 17.8.1950

d - *Stuttgarter Zeitung*, 29.12. 1950

3) Oktay Akbal: Sinemanın Arka Kapısı (Erinnerungen um eine Vergessene Kinotür), *Mannheimer Morgen*, 15.6.1951

4) Melih Cevdet: Meraklı (Neugierde), *Frankfurter Rundschau*, 24.8.1949

5) Peride Celâl: Paltosuz Adam (Der Mann ohne Mantel), *Allgemeine Zeitung*, Frankfurt, 16.7.1949

6) Bekir Sıtkı Kunt: Borçlu (Bay Mehmet Massregelt den Herrn Direktor), *Frankfurter Neue Presse*, 26.8.1949 – Aynı hikâye "Bay Mehmet und sein Glaubiger" başlığıyla *Schwaebisches Tagblatt*, Tübingen gazetesinde de çıktı (5.7.1950)

7) Bekir Sıtkı Kunt: Beşbirlik (Der Goldene Anhaenger), *Frankfurter Rundschau*, 25.3.1950

8) Bekir Sıtkı Kunt: Mühür (Das Dienstsiegel), *Westermanns Monatshefte*, 1950

9) Bekir Sıtkı Kunt: Meslek Sırrı (Nur Heimlich Traeumen wir Davon), *Die Rheinpfalz*, Ludwigshafen, 5.5.1950

10) Sabahattin Ali: Hanende Melek (Die Kaffehausaengerin), *Neue Illustrierte*, Köln, 16.3.1950

11) Umran Nazif: Matmazel Roza (Fraeulein Rosas fernes Glück), *Frankfurter Rundschau*, 28.12.1949

Tercümelerinden bazıısı kısaltılmış olmakla beraber bu kısaltışın çokluk, Alman gazetelerindeki geçici yer darlığından ileri geldiğini düşünürsek, edebiyatımızı günü gününe takip eden Brands'ın, yakında yeni hikâyeciliğimizi isabetli ve eksiksiz aksettirmeye yarayan tercümeler yapacağını söyleyebiliriz.

(Tercüme, 53-54, Aralık 1951)

Lyrik des Ostens:
*Almanca Bir Doğu Şiiri Antolojisi**

Münih'te Carl Hanser Kitabevi, 1952 sonlarında Lyrik des Ostens (Doğu Şiiri) adında orta boyda 612 sayfalık bir antoloji yayımladı. Eski Mısır'dan başlayıp geniş Hint ülkesini dolaşan; Çin'e, Japonya'ya uzanan; Yakındoğu milletlerini de içine alarak Arap, Fars, Türk şairlerinden örnekler veren bu kitap, Alman basınında bugüne kadar çıkmış Doğu şiiri antolojilerinin en bol metinli, en geniş ölçülü olanıdır. Almanya'da tertiplenen Doğu şiiri antolojileri çok kere metinlerin, yazıldıkları dillerden tercümesine değil, İngilizce, Fransızcalarına dayanılarak meydana getirilir, bu yüzden bazı değişmeler, yanlışlıklar olur, orijinal metindeki özellikleri korumak güçleşirdi. Bu yeni antolojideki parçalar, doğrudan doğruya şiirlerin yazıldıkları dilleri bilen ehil kimselerin, tanınmış şair ve oryantalistlerin tercümelerinden seçildiği için bu gibi aksamların önlenmesi konusunda çok titiz davranılmıştır. Almanca bilen bir okuyucu, bu kitap yardımıyla belli başlı Doğu milletlerinin şiir hazinesi hakkında aşağı yukarı tam bir fikir edinecek; Doğu'da kutsal bir itibara sahip şiirin aşk, tabiat, hasret, şikâyet, yaşamak sevinci ve hikmet vadilerinde neler yarattığını, Batı'ya neler ilâve ettiğini görüp öğrenecektir.

Kırk asırlık bir devreden sesler, renkler toplamak gayesiyle ve ölü, sağ 65'ten fazla mütercimim tercümelerinden seçmek suretiyle meydana getirilmiş bu kitapta Doğu milletleri şu şekilde sıralanmış, her millete yanlarında gösterilen sayılarda sayfa ayrılmıştır.

* İzzet Geyve takma adıyla.

1 - Yakınoğu milletleri: Mısırlılar (7), Babilliler (4), İbrâniler (15), Suriyeliler (2), Habeşler (2), Araplar (40), İranlılar (36), Türkler (24).

2 - Hindistan (83).

3 - Uzakdoğu: Çin (143), Japonya (96).

Kitabın ilk kısmını teşkil eden şiir tercümeleri, 466. sayfada tamamlanıyor. Daha sonraki "Bitirirken" bölümünde her üç kısmın hazırlanmasını, şiirleri seçme işini sıra ile üzerlerine alan Annemarie Schimmel Yakınoğu, Walther Schubring Hint, Wilhelm Gundert ise Uzakdoğu şiiri hakkında birer özet veriyorlar (s. 468-501). Kitaba giren şairler hakkında kısa biyografik notlar bölümü de (s. 505-598) gruplandırılmış, Yakınoğu, Hint, Çin, Japon şairleri alfabetik sıraya göre ayrı ayrı tanıtılmıştır. Bu sıra, Kaynaklar bölümünde de (s. 599-606) muhafaza edilmiştir. 607-608. sayfalarda mütercimlerin indeksi veriliyor. Kitabın sonsözünü (s. 609-610) redaksiyon işlerini düzenleyen Herbert G. Göpfert yazmıştır. Göpfert burada kullanılan ölçü hakkında açıklamalarda bulunuyor, eksiklere sebep gösteriyor: "Tibet, Siyam, Endonezya, Kore.. şairlerinden örnekler alınamamıştır, çünkü bu milletlerin şiirleri hakkındaki bilgiler henüz tam değildir. Çin ve Japonya, şiir geleneği bakımından çok zengin oldukları için kitabın en geniş kısımları onlara ayrılmıştır."

Arap şiiri 38. sayfada başlıyor. Bu bölümdeki 91 parça, Arap şiirini İmriülkays'den günümüze kadar getiriyor. 78. sayfadaki Firdevsî'den alınmış Mazenderan tasviri, Fars şiirine bir giriş teşkil etmektedir. Fars şiiri bölümünde 35 şairden örnekler alınmış, en çok Ömer Hayyam, Senai, Ferideddin-i Attar, Celâleddin Rumî, Sadi, Hâfız-ı Şirazi, Kaani üzerinde durulmuş, bu bölüm Pakistan'ın büyük şairi Muhammed İkbal (doğ. 1873)'den iki şiirle kapatılmıştır.

Fars şiiri peşi sıra Yunus Emre ile Türk şiirine giriyoruz. Bizim şiirimizden alınan örneklerin tamamen Dr. Annemarie Schimmel tarafından tercüme edilmiş olması, kitabın bir özelliğini teşkil ediyor. Fars, Arap, Hint, İbrani bölümlerinde de

tercümeleri görülen bayan Schimmel,²⁶ Türk şiiri bölümünü tek başına hazırlamakla isabetli bir iş yapmıştır kanaatindeyiz. Çünkü Hammer-Purgstall (1774-1856)'den bu yana şiirimizden Almanca'ya zaman zaman yapılan tercümeler ya seçilen metinlerin çapraşıklığı, yahut da çevirenlerin işi yalnız ilim, yalnız oryantalist gözüyle görerek sanat endişelerine bigâne kalışları yüzünden başarılı sonuçlar verememişti. Türkçe'ye olan vukufu kadar şairliğiyle de orijinalin hakkını vermekte titiz davranan bayan Schimmel bu konuda, şüphesiz, önceki kifayetsizlik ve ihmalleri telâfi eden bir hamle teşkil eder.

Bayan Schimmel, Yunus Emre'den Behçet Necatigil'e kadar 29 şairimizden birer ikişer örnek tercüme ederek yedi yüzyıllık Türk şiirinin seyrini göstermeye çalışmıştır. Kitabın Türk şiiri bölümünde sırasıyla şu şairlerimizin şiirlerine rastlıyoruz:

Yunus Emre, Hacı Bayram Veli, Nesimî, Gaybî, Kadı Burhaneddin, Cafer Çelebi, Ahmet Paşa, Sultan Cem, Hamdullah Hamdi, Necatî, Mesihî, Hayalî, Fuzûlî, Bakî, Haletî, Âşık Hasan, Nef'î, Nedim, Sami, Bayburtlu Zihnî, Şeyh Galip, Vâsîf Enderuni, Akif Paşa, Ahmet Hâşim, Rıza Tevfik, Yahya Kemal, Orhan Veli Kanık, Cahit Külebi, Behçet Necatigil.

Bize ayrılan 24 sayfalık dar bir hacim içinde bayan Schimmel'in serbest hareket edemediği görülüyor. Divan ve tasavvuf şiirine fazla bağlı kalışı, onu 20. yüzyıl şiirimizden çok mahdud örnekler almaya mecbur etmiştir. Hâşim'den sadece Piyale, Merdiven şiirleri, Yahya Kemal'den ise Rindlerin Ölümü ile Endülüs'te Raks alınmıştır. Günümüz şiirinin sadece Orhan Veli'nin Buğday, Lied, Cahit Külebi'nin Rüzgâr, Behçet Necatigil'in Duman şiirleriyle temsil edilmiş olması, şüphesiz bir noksanlıktır. Geçmiş yüzyıllardaki saz şairlerimiz namına yalnız Âşık Hasan'la Bayburtlu Zihnî'nin alınmış; Karacaoğlan'ın, Emrah'ın ve benzerlerinin terk edilmiş bulunması da aynı şekilde itiraza yol açıyor. Mütercim, aldığı divan şairle-

26 Dr. Annemarie Schimmel, 1952 yazında memleketimize gelmiş, incelemelerde bulunmuştu, bkz. Varlık ve Yeditepe, 1 Haziran 1952 sayıları.

rinden ikinci, üçüncü plânda olanlarını terk edip onlardan kazanacağı yeri halk ve modern şiirimize ayırsaydı Türk şiiri bölümüne daha bir dirilik vermiş olurdu. Bayan Schimmel'in, Tanzimat şiirine yabancı kalmış Akif Paşa'dan Ahmet Hâşim'e atlamasını, asıl Tanzimat ve Servetifûnûn şairlerinden hiç örnek vermemesini bu iki devre şairlerinin, Hans Bethge'nin antolojisinde (Hans Bethge, *Das Türkische Liederbuch*, Berlin 1922) tanıtılmış olmalarına mı hamletmeliyiz? Fakat Bethge, üçte birini divan şairlerimize ayırdığı bu kitabındaki şiirleri, Fransız oriyentalistlerinin mensur tercümelerini manzum olarak Almanca'ya çevirmekle vücuda getirmiş, Edmond Fazy ve Abdülhalim Memduh'un hazırladıkları "*Anthologie de l'amour Turc*" (Paris 1905) isimli esere dayanmıştı. Bayan Schimmel bu noktada hataya düşmüştür. Divan şiirimizin kalburüstü olmayan simalarından fedakârlık yaparak arada boşluk bırakmaması gerekirdi: 19. yüzyıl yenilik şiirimizden hiçbir örnek verilmemiş olması bilhassa göze batıyor. Ama bu büyük antolojinin bütün Doğu şiirini kucaklamaya çalışan bir eser olduğu düşünülürse birbirine eklenen çeşitli sebepler yüzünden her bölümde bu gibi gedikler bulunması tabii karşılanabilir.

(*Türk Dili*, 18, 1 Mart 1953)

Almanca Bir Antoloji

Nisan 1973 başlarında Devlet Kitapları Müdürlüğünün gazetelere verdiği bir ilândan, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı kültür yayınlarında yeni bir kitabın *Türkische Gedichte vom XIII. Jahrhundert bis in unsere Zeit / XII. Yüzyıldan Günümüze Türk Şiiri* çıktığını öğrendik. Başbakanlığın bu yayınları Millî Eğitim Bakanlığı'nın "1000 Temel Eser" dizisinin devamı olduğuna göre, bu Almanca kitap, sayısı yüze yakın bir seride, yabancı dilde çıkmış ilk kitap oluyor. Hazırlayan da, 1961'den beri Bonn Üniversitesi Arap ve İslâm Enstitüleri profesörlerinden Sayın Bayan Annemarie Schimmel.

Sayın Schimmel (doğ. 1922), bilim ve sanat çevrelerimizin yakından tanıdıkları bir isimdir. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ndeki dinler tarihi misafir profesörlüğü (1954-1959) sırasında, o fakülte yayınları arasında çıkmış bir eseri,²⁷ basılmış bir konferansı,²⁸ Türkçe eserleri arasında şu anda hatırladıklarım. 1971 eylülünde İstanbul'da toplanan Uluslararası Yunus Emre Seminerine katılanlardan biri de o olmuştu.²⁹

Bilgindir ve mistik eğilimli bir şairdir bayan Schimmel: Mevlânâ hayranlığında gazeller yazmış, bunları "Dinle Neyden" diye çevirebileceğimiz bir başlık altında bir kitapta³⁰ toplamıştı. Yurdumuza ilk kez Marburg Üniversitesi'nde Arabistik ve İslâmiyet doçenti iken gelmiş (1952), sanat dergile-

27 *Dinler Tarihine Giriş*, Ankara 1955, 259 sayfa.

28 *Mevlânâ Celâlettin Rûmî'nin Şark ve Garpta Tesirleri*, Ankara 1963, 28 sayfa.

29 Yunus Emre üzerine Türkçe bir bildirisi, adı geçen seminerin çıkardığı *Bildiriler* (1971) kitabındadır (s. 241-247).

30 *Lied der Rohrflöte*, Hameln 1948, 72 sayfa.

rimizde kendisiyle konuşmalar yapılmıştı.³¹ O tarihlerde Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Nur Baba* romanını,³² *Erenlerin Bağından* adlı düzyazı şiirlerini³³ çevirmiş bulunuyor; Mısır, Babil, Asur, İbranî, Suriye, Etyopya, Arap, Fars, Türk, Hint, Çin, Japon şiirini kapsayacak, Almanca bir antolojinin Arap, Fars ve Hint şiiri bölümlerini kısmen, Türk şiiri bölümünü ise tamamen kendisi hazırlıyordu. Türkiye bölümü Yunus Emre'den Cahit Külebi'ye kadar 29 şairimizden seçmeleri derleyen bu antolojinin ilk baskısı 1952 sonlarında yayımlandı.³⁴ *Lyrik des Ostens* (Doğu Şiiri) adlı bu eserin, "Türk Şairleri" bölümünde görülen önemli bir eksiklik, Tanzimat ve Servetifünûn şairlerimizden kimsenin alınmamış, Akif Paşa'dan sonra hemen Ahmet Hâşim'e geçilmiş olması idi.

Sayın Prof. Schimmel'in Türk şiirini zamanlar içinde kavrama çabası, bu kez, bu yazımızın konusu olan ve yalnız Türk şiirine ayrılmış yeni antolojisinde daha olumlu bir düzeye ulaşmıştır. Böylece bu yeni antoloji, Yüksel Pazarkaya'nın 1971 sonlarında yayımlanmış, keza büyük emek ürünü *Modern Türk Şiiri*³⁵ antolojisiyle birlikte, Almanca'da XIII. yüzyıldan 1970'lere kadar, birbirini bütünleyen iki anıt eser oluyor.

Prof. Schimmel'in yeni kitabının bir başka şansı, 1933'te Matbuat Umum Müdürlüğü'nün yayımladığı Fransızca bir antolojiden³⁶ sonra, yabancı dilde ve o antolojiye göre zaman bakımından elbette çok geniş kapsamlı, ikinci antoloji olmasıdır. Aradaki kırk yıl içinde, edebiyatımızı bir ya da birçok dönemle Batı'ya tanıtma alanında, devletçe hiçbir çaba gös-

31 Necatigil'le İstanbul'da bir konuşması: *Varlık*, sayı 383, 1 Haziran 1952. Samim Kocagöz'le İzmir'de bir konuşması: *Yeditepe*, sayı 14, 1 Haziran 1952.

32 Flamme und Falter, Gummersbach 1947, 214 sayfa.

33 "Aus dem Garten der Weisen" (Prof. Otto Spies'in Das Geisterhaus isimli, Türk ve Mısır hikâyeleri antolojisinde, Kevelaer 1949, s. 163-195).

34 *Lyrik des Ostens*, Carl Hanser Verlag, München 1952, 610 sayfa. – Kitap üzerine iki tanıtma yazısı için bkz. *Varlık*, sayı 391, 1 Şubat 1953 ve Türk Dili, 1 Mart 1953.

35 *Modern Türkische Lyrik*, Horst Erdmann Verlag, Tübingen 1971, 251 sayfa. – Bir tanıtma ve değerlendirme için bkz. *Varlık*, sayı 771, aralık 1971.

36 *Antologie des Ecrivains Turcs d'Aujourd'hui*, İstanbul 1935.

terilmediğini düşünürsek, bu yeni kımıldanışı mutlu bir başlangıç diye de değerlendirebiliriz.

Sayın Schimmel, kitabının başına, daha önce Stuttgart'taki Dış Ülkelerle İlişkiler Enstitüsünün yayın organı olan bir derginin Türkiye Özel Sayısı'na³⁷ yazdığı, "Klâsik Türk Şiiri" başlıklı, uzunca bir değerlendirmesinden oldukça farklı, daha etraflı bir önsöz koymuş, 37 sayfa tutan bu önsözde Türk şiirinin 700 yıllık macerasını en belirgin çizgileriyle vurgulamaya çalışmış, zaman zaman da tek tek şairlerin edebî kişiliklerine değinmiştir. Önsözden önceki indeks bölümünde ise, antolojiye girmiş şairlerin listesi var: Doğum, ölüm, ya da yalnız ölüm veya doğum yıllarıyla şairler. Bu indekste her şairden alınan şiirlerin başlıklarını, başlıksız olanlarda da her şiirin ilk mısralarının başlangıç kelimelerini buluyoruz. Ama Almancadır bu başlıklar, ve işin garip tarafı, kitabın sonuna ne Türkçeleri, ne de hangi kitap veya dergilerden alındıklarını gösteren, genel bir kaynaklar listesi eklenmiştir. Kitap, bütünüyle, muhakkak, Ankara'da bir bilirkişinin denetiminden geçti. Sayın profesörün belki gerekli bulmadığı böyle bir "kaynaklar bölümü"nün, Kültür Müsteşarlığımızca eklenmesi, şunun için yerinde olurdu ki, eser her halde yalnız bakılıp, okunup geçilsin diye çıkarılmamıştır. Öteden beri ben şuna inanıyorum ki, dilimizden Batı dillerine yapılmış çeviriler, üniversitelerde Alman dili ve edebiyatı bölümlerinin, üniversitelerinin, eğitim enstitülerinin yabancı dil bölümlerinde, çeviri derslerinde ve seminerlerde, çeviri tekniğini öğrenmek için çok faydalı bir uygulama aracıdır.³⁸ Hele bu devlet kitabı (5000 basmış), okullara çok kolay girebileceğine göre, bu noksanlık yüzünden böyle olumlu bir yararlanma fırsatının kaçırılmış olması üzücü bir şeydir. Çünkü antolojiyi oluşturan iki yüze yakın metnin asıllarını bulup karşılaştırmak, asıl başlıkları, kaynakları tespit etmek, yıllardır Türk şiirinin içinde birisi için dahi çok zordur. Bazı parçaların asıllarını bulmayı tesadüfe bıraktım.

37 Zeitschrift für Kulturaustausch, Institut für Auslandsbeziehungen, Stuttgart 1962, Heft 2-3, Jahrgang 12, s.182-184.

38 Bu konudaki görüşlerimi Varlık 771'de etraflıca açıkladım, onları burada tekrarlamayı gereksiz buluyorum.

Ayrıca birçok şiirler için gerekli özel isim, yer, terim açıklama notlarının yokluğu çeviricinin bunca emeğini gölgeleyen bir ihmal olarak görünüyor. Oysa sayın Prof. Schimmel için bu notlandırmalar, işten bile değildir. Burada Pazarkaya'nın antolojisindeki "Şairler ve Eserleri" bölümü ile "Çevrilen Şiirlerle İlgili Notlar" bölümündeki titizliği hatırladım.

Kitaba dizgi, baskı itinası da gösterilmemiştir. Birçok harfler ya düşmüş ya kırılmış. Birkaç santimde bir bakıyorsunuz, "i" harfinin noktası gene yok. Yabancı dilde oluşu nedeniyle ayrı, özel bir dikkat isteyen bu kitap, bu haliyle hiç de sempatik değil. Oysa İstanbul Millî Eğitim Basımevi'nin görünüşü kusursuz, güzel, zarif, okunaklı kitaplar bastığı da olurdu.

Antolojide 61 şairimizden 181 parça var. Uzun bir liste olacak ama böyle bir döküm yapmadan tam bir fikir edinilemez kitap hakkında. İşte şairler ve şiirleri:

Yunus Emre (on şiir):

- 1- Sen bunda garip mi geldin / Niçin ağlarsın bülbül hey (7 dördlük)
- 2- Dağlar ile taşlar ile / Çağırayım Mevlâm seni (6 dördlük)
- 3- Şol Cennetin ırmakları / Akar Allah deyu deyu (7 dördlük)
- 4- Bilmem nideyim aşkın elinden / Kande gideyim aşkın elinden (6 dördlük)
- 5- Gönlüm düştü bu sevdaya / Gel gör beni aşk neyledi (6 dördlük)
- 6- Ben dost ile dost olmuşum / Kimseler dost olmaz bana (5 dördlük)
- 7- "Ya İlahi ger sual etsen bana / Bu durur anda cevabım uş sana" beytiyle başlayan münacat (24 beyit)
- 8- Şeyhimin illeri / Uzaktır yolları (6 dördlük)
- 9- Aşkın aldı benden beni / Bana seni gerek seni (6 dördlük)
- 10- Dolap niçin inilersin / Derdim vardır inilerim (7 dördlük).

Kadı Burhanettin (bir şiir)

Ben nicesi dirilem senden ırak / Bilmezem ne kılayım
senden ırak (7 beyitlik gazel).

Nesimî (üç şiir):

- 1- "Aceb la'lin mi şol yâ cân-ı ahbap / Zülfün mü yâ zen-
cir-i pürtap" matlalı ve 7 beyitlik gazel.
- 2- "Şem'-i felek hüsnüne pervanedir / Cân-i cihan vashı-
na şükranedir" matlalı ve 10 beyitlik gazel.
- 3- "Dünyanın ehlinden usandı gönül / Gaflet uykusun-
dan uyandı gönül" beytiyle başlayan bir tuyuğ.

Süleyman Çelebi (iki parça):

- 1- Mevlit'in "Allah adın zikredelim evvelâ" mısraıyla
başlayan "Münacat" bölümünden 15 beyit.
- 2- Mevlit'in "Velâdet" bölümünden 49 beyitlik bir bô-
lüm.

Ahmet Paşa (iki şiir):

- 1- "Medhin çemeninde bûlbûl olsam / Bin gonca gibi de-
hânım olsa" matlalı, 7 beyitlik gazel.
- 2- "Sername-i muhabbeti canane yazmışım / Hasret ri-
salesin varak-ı cane yazmışım" matlalı, 5 beyitlik ga-
zel.

Kaygusuz Abdal (altı şiir):

- 1- 16 beyitlik bir şiir, Türkçesini bulamadım.
- 2- 7 dörtlük bir şiir, Türkçesini bulmadım.
- 3- "Bir kaz aldım ben karıdan" mısraıyla başlayan şiir,
10 dörtlük.
- 4- "Dedim ey dilber kulunum / Yürü hey torlak der"
beytiyle başlayan şiir, 7 dörtlük.
- 5- "Yamrı yumru söylerim / Her sözüm kelek gibi" bey-
tiyle başlayan şiir, 8 dörtlük.
- 6- "Yucalardan yuca gördüm / Erbapsın sen Koca Tanrı"
beytiyle başlayan şiir, 3 dörtlük.

Cem Sultan (bir şiir):

7 beyitlik bir gazel, Türkçesini bulamadım.

Necatî (bir şiir):

“Oldu çünkü melâh-ı berf havadan nazil / Mezra-ı sebz-i tarabdan gönül umma hâsıl” matlalı kasideden 5 beyit.

Hamdi (bir parça):

Yusuf ve Züleyha mesnevisinden alındığı işaretlenmiş. Çevirinin kafiye düzenine bakılırsa mesnevinin içinde bir gazel olmalı. Parça 5 beyit. Türkçesini bulamadım.

Mesihî (bir şiir):

“Dinle bûlbûl kıssasın kim geldi eyyam-ı bahar” mısraıyla başlayan murabbain 6 bendi.

Mihri Hatun (bir şiir):

“Neyleyim biçare gönlüm bir dem olmaz yarsız / Ebsem olmaz nitekim cehdeylerim bu arsız” matlalı gazelin tamamı, 6 beyit.

Cafer Çelebi (bir şiir):

5 beyitlik bir gazel, Türkçesini bulamadım.

Köroğlu (üç şiir):

- 1- “Siyah kâküllerin dökmüş / Kızıl güllere güllere” semaisi, altışar mısralık 5 bent.
- 2- “Kimisi pınar başında / Kimisi yolun dışında” beytiyle başlayan semai, 4 dörtlük.
- 3- “Şahlar şahı divan açar / meydan gûmbür gûmbürlenir” şiiri, 3 dörtlük.

Hayalî (bir şiir):

“Leylâm gelir deyu yollar gözlerim / Gelmedi gözümde kaldı hayalî” beytiyle başlayan koşma, 4 dörtlük.

Pir Sultan Abdal (dokuz şiir):

- 1- "Bülbül olsam varsam gelsem / Hakkın divanına dur-
sam / Ben bir yanıl alma olsam / Dalında bitsem ne
dersin" şiiri, 11 dördlük.
- 2- "Ben de şu dünyaya geldim geleli / Emanetten bir don
giymişe döndüm" beytiyle başlayan koşma, 3 dörd-
lük.³⁹
- 3- "Gönül niçin ahvalimi bilmezsin /Yürekte yaralar tür-
lû türlüdür" beytiyle başlayan koşma, 4 dördlük.
- 4- "Gelmiş iken bir habercik sorayım / Niçin gitmez Yıl-
dız dağı dumanın" beytiyle başlayan koşma, 4 dörd-
lük.⁴⁰
- 5- Dört dördlük bir başka şiir, koşma, Türkçesini bula-
madım.
- 6 - "Sordum sarı çiğdeme / sen nerede kışlarsın" beytiyle
başlayan şiir, 6 dördlük.
- 7- "Pir Sultan Abdal'ım dağlar ben olsam... / Dost dilin-
den tatlı bal bulamadım" (bir şiirin son dördlûğü).
- 8- Bir şiirden bir dördlük, son beyti: "Ateşi küllenmiş kül-
lere döndüm / Dost senin derdinden ben yana yana."
- 9- "Şu kanlı zalimin ettiği işler / Garip bülbül gibi zârey-
ler beni" beytiyle başlayan şiir, 3 dördlük.

Fuzûlî (üç şiir):

- 1- "Âşîyan-i murg-i dil zülf-i perişanındadır / Kande ol-
sam ey peri gönlüm senin yanındadır" matlalı gazel,
6 beyit.
- 2- "Teşne-i câm-i visalin âbıhayvan istemez / Mail-i
mûr-i hatın mülk-i Süleyman istemez" matlalı gazel, 5
beyit.

39 Şiirin bir mısraı şöyle: "Koruyerde koyun yaymışa döndüm". Burada "koru" ke-
limesi "kuru" olarak okunmuş olmalı ki, mısra ozanın şaşkınlığını, çaresizliğini
vermekten uzak bir şekilde çevrilmiştir: "Ward wie ein Schaf, am dürren Ort
verloren"

40 Şiirin bir mısraının ("Anda garip garip bülbüller öter") çevirisi "Dort singen
fremde Nachtigallen immer" şeklindedir. "Garip" sözcüğüne "üzgün, dertli" an-
lamı verilmeliydi.

- 3- “Ah eylediğim serv-i hırâmânın içindir / Kan ağladığımı gonca-i handânın içindir” matlalı gazel, 6 beyit.

Ümmi Sinan (bir şiir):

7 dörtlük olan şiirin Türkçesini bulamadım.

Muradî (Sultan Murad III) (beş bentlik bir muhammes):

Şairin divanında aramak gerekiyor, Türkçesini bulamadım.

Bakî (beş şiir):

- 1- “Sana küyun içre olana karîn / Melek hemnişin ü felek şahnişin” matlalı gazel, 5 beyit.
- 2- “Zevrak-ı sahbayı saki sundu çün nuş eyledim / Erdi bir halet ki deryalar gibi cûş eyledim” matlalı gazel, 5 beyit.
- 3- “Nam ü nişane kalmadı fasl-ı bahardan / Düştü çemende berk-i dıraht itibardan” matlalı gazel, 5 beyit.⁴¹
- 4- “Geceler kâkûl-i sevdası ile dildarın / Hadd ü pâyânı mı var dûr u dirâz efkârın” matlalı gazel, 5 beyit.⁴²
- 5- Kanunî Sultan Süleyman mersiyesinden “Olsun gamında bencileyin zâr ü bîkarar” ve “Tiğîn içirdi düşmana zahm-i ziyanları” mısralarıyla başlayan 4. ve 6. bentler.

Şeyhülislâm Yahya (bir şiir):

“Açılmadın incitti seni zârı hezârın / Ey gonca-i ter gönlü müsün bûlbûl-i zârın” matlalı gazel, 4 beyit.⁴³

41 Bu şiirde “Sahn-ı çemende durma salınsın sabâ ile” mısraındaki “durma” emir değil, “durmadan, boyuna” anlamında zarftır. Buna göre mısraın “Bleib nicht in Garten! Wie im Windier schwankt!” şeklinde çevrilmesi yanlıştır.

42 Bu şiirde “Yahya ko dili parelesin lâle sıfat yâr” mısraındaki “lâle-sıfat” sözünün “rubiningleich” şeklinde çevrilmesi yanlıştır, beytin anlamına aykırı.

43 Bu gazeldeki “Taktı zencirlerin bād-ı bahar enhârın” mısraının, “taktı” fiiline “çözdü, açtı” anlamı verilerek, Almancaya: “Der Lenzwind löst der Flüsse Ketten, Schranken” şeklinde çevrilmesi yanlıştır. Beytin ilk mısraındaki espriye uzak düşer.

Haletî (üç şiir):

İkisinin Türkçelerini bulamadım. Üçüncü rûbai “Akl ile edip hemîşe ceng ü nâverd / Gam ma’rekesinde nâ-mım etmem nâmerd” beytiyle başlıyor.

Karacaoğlan (altı şiir):

- 1- Bir semai dörtlüğü: “Ala gözlü benli dilber / Koma beni el yerine / Altın kemerin olayım / Dola beni bel yerine.⁴⁴”
- 2- “Sabahtan uğradım kıza / Boyu servi dala benzer” beytiyle başlayan ve bütünü 6 dörtlük olan semainin 4 dörtlüğü.
- 3- Bir semainin ilk dörtlüğü: “Gökyüzünde tüten olsam / yeryüzünde biten olsam...”
- 4- Bir semai: “Ala gözlü nazlı dilber / Sen d’olasın benim gibi” beytiyle başlayan şiirin bütünü.
- 5- Bir koşmanın ilk dörtlüğü: “Sabahtan uğradım ben bir güzele / Ağlatmadı güzel güldürdü beni” beytiyle başlıyor.
- 6- “Değirmenden geldim beygirim yüklü / Şu kıza görenin del’olur akli” beytiyle başlayan türkünün ilk dörtlüğü.

Kul Himmet (bir şiir):

“Seyyah oldum şu âlemi gezerim / Bir dost bulamadım gün akşam oldu” beytiyle başlayan koşma, 4 dörtlük.

Nef’î (üç şiir):

- 1- Şeyhülislâm Mehmet Efendi’ye yazdığı kasidenin 9 beyti: “Bahar erdi yine bağa dōşendi na’t-ı jengârî” mısraıyla başlıyor.
- 2- “Bize kâfir demiş Müftî Efendi” mısraıyla başlayan hiciv kıtası.
- 3- 8 beyitlik bir gazel (veya kaside parçası). Sakiname bendi de olabilir. Şairin divanı yoktu bende, Türkçesini bulamadım.

44 “El” burada “yabancı” anlamında olduğuna göre, ikinci mısraın “Gebrauche mich nicht statt da der Hand” şeklinde çevrilmesi yanlıştır.

Âşık Hasan (bir şiir):

“Bilmem sarhoş mudur uykudan kalkmış / Taramış
zûlfünü gerdana atmış” beytiyle başlayan koşma, 4
dörtlük.

Niyazi-i Mısri (üç şiir):

- 1- “Ey çarh-ı dün nettim sana / Hiç vermedin rahat ba-
na” beytiyle başlayan ilâhi, 7 dörtlük.
- 2- İlâhi 7 dörtlük.
- 3- İlâhi 5 dörtlük, Türkçelerini şu anda bulamadım.

Kul Nesimi (bir şiir):

“Ben yitirdim ben ararım / Yâr benimdir kime ne”
beytiyle başlayan nefes, 8 dörtlük.

İsmail Hakkı Bursalı (bir şiir):

“Solmadan bağın / Geçmeden çağın / Yakıp çerağın /
Yandır ocağın” ilâhisi, 4 dörtlük.

Nedim (4 şiir):

- 1- “Bir elinde gül bir elde câm geldin sâkıyâ / Kangısın
alsam gülü yahut ki câmı ya seni” beyti.
- 2- “Sinemi deldi bugün bir âfet-i çârpareli / Gül yanaklı
gülgülü kerrakeli mor hâreli” beytiyle başlayan şarkı-
nın bütününü, 5 kıta.
- 3- “Bir sefa bahşedelim gel şu dil-i nâşada / Gidelim
serv-i revânın yürü Sa’dâbâda” beytiyle başlayan şar-
kı, beş kıta, tamamı.⁴⁵
- 4- “Ben kimseye açılmaz idim damenin olsam / Kim gö-
rür idi sineni pirahenin olsam” matlalı gazelin dört
beyti.

Sami (bir şiir):

Şairin divanını arayıp bulmam gerek. 13 beyitlik şi-
irin (gazel) aslını bilmiyorum.

⁴⁵ Bu şiirdeki “üç çifte kayık”ın “üç çift kayık” olarak (drei Paar boote) çevrilmesi yanlıştır, “altı kürekli tek kayık” anlamında olduğu için

İbrahim Hakkı Erzurumlu (bir şiir):

“Hak şerleri hayr eyler / Zannetme ki gayr eyler / Ârif
onu seyr eyler / Mevlâ görelim neyler / Neylerse güzel
eyler” şiiri, 7 bent.

Şeyh Galip (altı şiir):

- 1- “Ey mah uyu uyu ki bu şeb” mısraıyla başlayan tar-
diyyenin 5 bendi.
- 2- Türkçesini bulamadığım 6 beyitlik bir gazel.
- 3- “Yine zevrak-ı derûnum kırılıp kenara düştü” mısra-
ıyla başlayan gazelin ilk iki beyti.
- 4- “Eğer desem ki havalar açıldı geldi bahar” mısraıyla
başlayan kıta.
- 5- “Gül ateş gülbin ateş gülşen ateş cûybâr ateş” mısraı-
yla başlayan gazel, 7 beyit, tamamı.
- 6- “Gencinen olsam viran edersin” mısraıyla başlayan
gazelin ilk 2 beyti.

Bayburtlu Zihni (bir şiir):

“Vardım ki yurdundan ayak göçürmüş / Yavru gitmiş
ıssız kalmış ocağı” koşmasının tamamı.⁴⁶

Seyranî (bir şiir):

“Ne hikmettir şu dünyaya / Gelen ağlar giden ağlar”
nefesinin tamamı.

Vasıf Enderunî (üç şiir):

Üçünün de Türkçelerini henüz bulamadım.

Akîf Paşa (bir şiir):

Torununa mersiyesi, 4 dörtlük, tamamı.

Ziya Paşa (üç şiir):

- 1- “Terkibibent”ten “Pek rengine aldanma felek eski fe-
lektir” mısraıyla başlayan bent, bir beyti eksik.
- 2-, 3- “Terciibent”ten 1. ve 2. bentler.

⁴⁶ İlk mısraın “yurdumu terk etmem gerek” şeklinde (ich muss meine Heimat las-
sen) çevrilmesi yanlıştır.

Abdülhak Hâmid Tarhan (bir şiir):

“Mevki Viyana...” mısraıyla başlayan “Şair-i Azam” şiiri.

Tevfik Fikret (bir şiir):

“Zerrişte” şiiri.

Mehmet Emin Yurdakul (bir şiir):

8 mısralık bir parça, hangi şiirinden, bulamadım.

Mehmet Akif Ersoy (iki şiir):

- 1- “Çanakkale Şehitlerine” şiirinin “Ey bu topraklar için toprağa düşmüş asker” mısraıyla başlayan bölümü.
- 2- Şairin *Asım* kitabında “Devr-i sabıkta kazâ teknesi bir köhne vapur” mısraıyla başlayan hikâye-şiiri.

Rıza Tevfik Bölükbaşı (bir şiir):

“Fikret’in Mezarında” şiiri.

Ahmet Hâşim (üç şiir):

- 1- “Karanfil”
- 2- “Merdiven”
- 3- “Piyale”

Yahya Kemal Beyatlı (on iki şiir):

- 1- “Gece⁴⁷”
- 2- “Hayal Şehir”
- 3- “Vuslat”
- 4- “Rindlerin Ölümü”
- 5- “Endülüs’te Raks”
- 6- “Aheste Çek Kürekleri”
- 7- “Güftesiz Beste”
- 8- “Mohaç Türküsü”
- 9- “Bahçelerden Uzak”
- 10- “Sessiz Gemi”

47 Bu şiirde “Mevsim sonu öyle bir zaman ki” mısraında “mevsim”i ilkbahar (Frühling) değil, sonbahar olarak çevirmek gerekirdi.

11- "Ömür Rubaisi"

12- "Mehlika Sultan"

Kemalettin Kamu (iki şiir):

1- "Gurbette Renkler"

2- "Gurbet" (ikinci dördlûğü yok)

Ahmet Hamdi Tanpınar (bir şiir):

"Bursa'da Zaman"

Selâhattin Batu (üç şiir):

1- Aslını bulamadığım bir şiir, 11 mısra

2- Şairin *Rûzgâr-ı Su* kitabında "Ellerim Ufacık" şiirinin bir kısmı

3- Aslını bulamadığım bir şiir, 5 mısra

Asaf Hâlet Çelebi (beş şiir):

1- "Mansur"

2- "Semâ-ı Mevlânâ"

3- "Mariyya I"

4- "Hırsız"

5- "He"

Cahit Sıtkı Tarancı (dört şiir):

1- "Desem Ki"

2- "Perişan Sofra"

3- "Ölümden Sonra"

4- "Sanatkârın Ölümü"

Munis Faik Özansoy (bir şiir):

"Boşuna Ağlıyor Yağmur" şiiri.

Bedri Rahmi Eyüboğlu (altı şiir):

1- "Bir Gemi Vardı"

2- "Bahçeler Dolusu"

3- "Gözlerimin Bahçesinde"

4- "Oğlum Mehmed'e Evlerimizi Takdim Ederim"

6- "İkinci İstida"

Fazıl Hüsnü Dağlarca (iki şiir):

- 1- "Sivaslı Karınca"⁴⁸
- 2- "Dünyaca"⁴⁹

Orhan Veli Kanık (on şiir):

- 1- "Buğday"
- 2- "Ölümünden Sonra Neşelenmek İçin Lied"
- 3- "Galata Köprüsü"
- 4- "Kitabe-i Seng-i Mezar I"
- 5- "Deli Eder İnsanı Bu Dünya"
- 6- "Denizkızı"
- 7- "İstanbul'u Dinliyorum"⁵⁰
- 8- "Yolculuk"
- 9- "Denizi Özleyenler İçin"⁵¹
- 10- "Vatan İçin"

Oktay Rifat (bir şiir):

"Ekmek ve Yıldızlar"

Behçet Necatigil (üç şiir):

- 1- "Duman"
- 2- "Sevgilerde"
- 3- "Gizli Sevda"

48 Bu şiirde "yoktu fikirlerden, davalardan haberi" mısraında *dava* kelimesini, "doktrin, siyasî kanaat" olarak almak gerekirdi, antolojideki çeviri şöyle: "Sie wusste nicht von Gedanken, von Anspruch."

49 Bu şiirin "Gökte kuşların kardeşliği / Yerde kurtların" beytinde ikinci mısraın çevirisi (In der Erde, der Würmer) bizce şöyle olmalıydı: "Auf der Erde, der Wölfe."

50 Bu şiirde "sucuların hiç dumayan çingirakları" mısraında *sucular* kelimesini "sakalar" anlamına almak yanlıştır. "Sucu, şerbetçi dükkânları" olacak. - "Küfürler, şarkılar, türküler, laf atmalar" mısraında "laf atmalar"ı Geschwaetz (gevezelik, dedikodu) diye çevirmek yanlıştır. - "Alnın sıcak mı, dudakların ıslak mı..." sözleri de "seine Stirn, seine Lippen" diye çevrilmiş, bir dalgınlık olmalı.

51 Bu şiirde "Allı pullu gemiler" sözünün "schwerbeladene Schiffe" diye çevrilmesi yanlıştır. "Lapinaların en harelisi" mısraının çevirisi de doğru değil: "Die stachligsten bunten Fische."

Salâh Birsêl (bir şiir):
"Kamer Hanım"

Cahit Külebi (iki şiir):
1- "Rûzgâr"
2- "Sivas Yollarında"

Emin Ülgener (bir şiir):
"Mansur'un Sesi"

Mehmet Çınarlı (bir şiir):
"Gülüm"

Mehmet Başaran (bir şiir):
"Bizim Köyün İmamı"

İlhan Demiraslan (bir şiir):
"Gece Konusunda Şiir"

* * *

Dört beş gün içinde bulabildiğim kadarınca, asıllarıyla karşılaştırdığım bu iki yüze yakın şiirin pek çoğunda, çeviricinin üstün bir başarı sağladığını gördüm, sevindim. Hele gene pek çok örnekte, şiirlerin Türkçelerindeki kafiye düzeninin korunmuş, olduğu gibi verilmiş olması, gerçekten tebrike değer.

Şair seçimi, her şairden alınan şiir sayısının azlığı, çokluğu üzerinde durmak istemiyorum. Şiirler, şairlerinin kişiliklerini yeterince yansıtan örnekler mi değil mi, onun üzerinde de durmayacağım. Ama, mistik ağırlığa önem verdiği pek belli böyle bir antolojide örneğin bir Necip Fazıl Kısakürek'in, bir Ziya Osman Saba'nın bulunmayışı yadırganıyor.

Kitabın başında, "İçindekiler" bölümünün sonunda Prof. Schimmel'in şu notuna rastlanıyor: "Bu antoloji, bu şekliyle, önsöz dahil, 1957'de tamamlanmıştı. Bu basıma yalnız üç şiir daha ekledim. - Cambridge, Mass. 1972 yazı" Böyle diyor Bayan Schimmel. Bu satırlar, kitapta Cahit Sıtkı Tarancı sonra-

sı şiirimizi bir hayli eksik bulmamızın, 1950 sonrası şiirimizi ise hiç göremeyişimizin nedenini açıklıyor. Sayın Schimmel, Yüksel Pazarkaya'nın antolojisini görüp inceleyebilseydi kitabını çok daha güçlendirirdi. Ama gerek o dönem, gerek günümüzden geriye 1900'lere kadar daha öncesi Pazarkaya'nın antolojisinde enine boyuna işlendiğine göre; Alman dili şimdi bu iki antoloji sayesinde, XIII. yüzyıldan günümüze Türk şiir tarihini, bütünüyle eli altında bulundurmaktadır.

Sayın bayan Schimmel'in eseri,⁵² Türk şiir ve kültürüne candan bağlı bir himmet ve hizmet ürünüdür. Almanca bilenlerimiz, Türk şiiri yoluyla Almancalarını ilerletmek isteyenlerimiz için de çok yararlı bir kitap. Sayın Prof. Schimmel'e gönülden teşekkür ederiz.

(*Türk Dili*, Sayı 263, 1 Ağustos 1973)

52 *Türkische Gedichte vom 13. Jahrhundert bis in unsere Zeit*, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Kültür Yayınları, İstanbul 1973, 193 sayfa, 800 kuruş.

Almanca'da Yeni Bir Türk Hikâye Antolojisi:

Die Pforte des Glücks

Yabancı dil öğretmeni, okutmanı değilim; ama bir yabancı dil öğretmeninin, yüksek okullarda ve lisenin son sınıflarında Türkçe'den, okuttuğu yabancı dile çevrilmiş hikâyeler, roman ve tiyatro bölümleri ve bazı şiirler üzerinde de çalışmalar yaptırmasını her zaman istemişimdir. Çünkü meselâ bir Sait Faik hikâyesini Fransızcasıyla birlikte görmek, İnce Memed'in birkaç sayfasını Almancasıyla karşılaştırmak; en az, bu dillerden Türkçe'ye çevrilmiş metinlerden öğreneceğimiz anlatım imkânlarını öğretir bize; çok daha fazlasını öğretir. Bize özgü şeylerin, deyimlerimizin, gelenek ve göreneklerimizin yabancı dillerdeki karşılıklarını çokluk, sözlüklerde değil, bir edebî metnin kendisinde buluruz.

Bu inançladır ki, pratiğine değil, edebiyat verimlerini anlayıp çevirebilmesine önem verdiğim Alman dilinde bir Türk antolojisi çıktıkça, Türkçe'den bir hikâye, bir roman yayımlandıkça görmek, karşılaştırmak istemişimdir hep.

Türkçe'den Almanca'ya çeviriler tarihçi Hammer'den bu yana, Birinci Dünya Savaşı yıllarında çoğalıp sonra bir ara duraklayarak, Cumhuriyet devrinde gene hızlanıp özellikle Prof. Otto Spies'in, Prof. Annemarie Schimmel'in çabalarıyla devam eder, günümüze kadar gelir. *Tercüme*, *Varlık*, *Yeditepe*, *Türk Dili* dergilerinde zaman zaman yayımladığım tanıtma yazıları derlense ve çevirilere zemin hazırlayan çeşitli sebepler üzerinde de durulsa, ilginç sonuçlar veren bir inceleme bütünlüğüne kavuşturulabilir; ama bu iş üniversite veya yüksek

okullarımızdan birinin Alman dili ve edebiyatı bölümü seminerlerinin işi olsa gerek.

Şu son iki yıl Türkçe'den Almanca'ya yapılmış çeviri ve çalışmaların verimli ve doyurucu oluşuyla sevindiricidir, üzerinde durulmaya değer:

1968'de Stuttgart'taki Institut für Auslandsbeziehungen (Dış İlişkiler Enstitüsü) tarafından yayımlanmakta olan *Zeitschrift für Kulturaustausch* (Kültür Alışverişleri) dergisinin ekim-kasım sayısında günümüz Türk şiiri üzerinde Yüksel Pazarkaya'nın geniş bir incelemesi görüldü. Daha önce Orhan Veli üzerine Almanca bir eser de çıkarmış olan (bkz. *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*, 1968, Kanık maddesi) Pazarkaya, Varlık boyunda bir derginin dokuz sayfasını kaplayan bu araştırmasında geçmişteki Türk şiirine genel bir bakıştan sonra Nâzım Hikmet'e geçiyor, onun sanatını belirterek Garip'çilerin çıkışlarını ve değerlerini, şiirlerinden örnekler vererek, yorumluyor, sonra da Dağlarca'nın, Attilâ İlhan'ın, Necatigil'in, İlhan Berk'in sanatlarını özetliyordu.

Çağdaş şiirimizi Almanya'ya bu değerli hatırlatma peşinden, Doğu Berlin'de adını Aziz Nesin'in Altı Bekçi Atlıklarından hikâyesinden alan 154 sayfalık bir hikâye antolojisi çıktı: *Sechs Nachtwaechter auf einem Karussell, Erzählungen aus der Türkei*, 1969, Aufbau Verlag Berlin und Weimar), ki bu kitapta Aziz Nesin'den üç, Sabahattin Ali ve Haldun Taner'den ikişer, Kemal Bilbaşar, Yaşar Kemal ve Fakir Baykurt'tan birer, hepsi on bir hikâye toplanmıştır.

Ben bu yazımda daha yeni bir antolojiden bahsetmek istiyorum: İlk baskısı 1963'te yapılmıştı; Stuttgart'taki yukarda adı geçen Dış İlişkiler Enstitüsü'nün Geistige Begegnung (Fikir karşılaşmaları) serisinde yayımlanan kitapların beşincisi. Bu serinin her cildi bir başka milletin çağdaş en iyi yazarlarından seçme hikâyeleri derler; o milletin sanat yönelişlerini hikâyelerin aracılığıyla tanıtır, yorumlar. Hindistan'a, Meksika'ya, Japonya'ya, Kore'ye ve başka milletlere ait ciltleri çıkmıştır. En az yirmi kitabı bulacak olan serinin Türkiye cildi ilk defa 1963'te basılmıştı; ikinci baskı 1969 tarihini taşıyorsa da 1970 şubatında ortaya çıkabildi. Dört yüz sayfalık antoloji-

nin *Die Pforte des Glücks* adı, Samim Kocagöz'ün bir hikâyesinin de başlığıdır: *Umut Dünyası* (*Ahmet'in Kuzuları* kitabında). İlk baskıda yurdumuzu 26 hikâyecimiz temsil ediyordu. Bunlardan Yakup Kadri (Ondört Yaşında Bir Adam), Memduh Şevket Esendal (Yirmi Kuruş), Bedri Rahmi Eyübolu (İğde Ağacı), Vüs'at O. Bener (Batak) ve kimliğini hâlâ bilmediğim Aslan Alp (Hasat Zamanı) yeni baskıya alınmamışlar; 26'dan düşersek geriye 21 hikâyeci kalır; bu sayıya 10 yeni imza daha eklenerek 31 hikâyeciye çıkmış yeni baskıyı oluşturanlar.

Her iki baskının karşılaştırılmasından şu sonuca varıyoruz: Kitapta dört hikâyesiyle (İp Meselesi, Menekşeli Vadi, Papaz Efendi, Bohça) Sait Faik başta geliyor; İp Meselesi ilk baskıda yoktu. Üçer hikâye ile Kemal Bilbaşar (Kurban, Hacılar, Sümül) ve Orhan Kemal (Doğum, Uyku, Ekmek Kavgası) Sait Faik'i izliyorlar. Antolojide ikişer hikâyesi olan yazarlar doğum sırasına göre: Bekir Sıtkı Kunt (Mühür, Eski Köye Yeni İmam), Sabahattin Ali (Hasan Boğuldu, Duvar), Burhan Arpad (Beyanat, Yazıyooor), Samim Kocagöz (Umut Dünyası, Karıncalar), Haldun Taner (Şişhaneye Yağmur Yağıyordu, İznikli Leylek), Yaşar Kemal (Dükkâncı, Sarı Sıcak), Oktay Akbal (Mahmut Bey'in Gazetesi, Film Koptu).

Antolojiye birer hikâyeleri alınmış yazarlarımızdan Halikarnas Balıkcısı (Cura), Fahri F. Celâlettin (Salgın), Sadri Ertem (Namuslu Adam), Kemal Tahir (Arabacı), Umran Nazif (Namus), Aziz Nesin (Tâci), Orhan Hançerlioğlu (Toprak), Necati Cumalı (Selim'i Anarım), Muzaffer Buyrukçu (Yem), Fakir Baykurt (Çilli), Tahsin Yücel (Pazarlık) ilk baskıda da vardılar. İkinci baskıya yeni olarak birer hikâye ile girmiş sanatçılarımız şunlar: Sâmîha Ayverdi (Dilenci), İlhan Tarus (Tokat), Fikret Ürgüp (Aşı), Tarık Buğra (Melâhat), Faik Baysal (Grizu), Mehmet Seyda (Yangın), Nevzat Üstün (Almanya Almanya), Nezihe Meriç (Susuz IV), Tarık Dursun K. (Yabanın Adamları), Mustafa Necati Sepetçioğlu (Su Borusu).

Antolojideki hikâyeleri çevirenler arasında H. Wilfrid Brands başta geliyor. Çevirdiği yazarlar ve hikâye sayıları şöyle: Sait Faik (3), Kemal Bilbaşar (3), Yaşar Kemal (2), Oktay Akbal (2), Kemal Tahir (1), Mehmet Seyda (1), Samim Ko-

cagöz (1), Necati Cumalı (1), Nevzat Üstün (1), Tahsin Yücel (1), F. Celâlettin (1), Bekir Sıtkı Kunt (1), Faik Baysal (1), Fakir Baykurt (1), Umran Nazif (1). Eserin, ikinci baskısında günümüze daha da yaklaşmış olması, bu Fikret Ürgüp (1). Baskıyı hazırlayan H.W. Brands önderliğiyle olmuştur. Daha önce İnce Memed (1960), Teneke (Anatolischer Reis, 1962) ve Yılanların Öcü (Die Rache der Schlangen, 1964) çevirileriyle bu alandaki yetkisini kabul ettirmiş, çağdaş Türk edebiyatının Almanya'da tanınması yolunda sağlam ilerlemeler kaydetmiş olan genç ve değerli Türkolog, eserin başına Tanzimat'tan günümüze edebiyatımızda gelişme ve yönelişler üzerine özlü ve ilk baskıdakinden çok farklı bir giriş yazdığı gibi, yarımşar sayfalık notlarla da her hikâyeciyi ayrı ayrı değerlendirmeyi ihmal etmemiştir.

Diğer çeviriciler arasında, ünlü Herbert Melzig'in Aziz Nesin'le Sabahattin Ali'yi seçmiş olduğunu görüyoruz. Tiyatro çevrelerimizin yakından tanıdıkları rejisör Max Meinecke ile halen Alman lisesi müdürü sayın Heinz Anstock, Haldun Taner'le yetinmişler. Çeviricilerden biri de sayın Mansure Çıkıgil'dir ki Hançerlioğlu'nun hikâyesini, Orhan Kemal'in Doğum, Samim Kocagöz'ün Umut Dünyası, Burhan Arpad'ın Beyanat hikâyelerini onun kalemine borçluyuz. Sait Faik'in İp Meselesi, Orhan Kemal'in Ekmek Kavgası hikâyeleriyle Sâmîha Ayverdi'nin, Nezihe Meriç'in hikâyelerini, şimdi Amerika'da Prof. A. Tiet Tiz Tietze kazandırmış Almanca'ya. Tarık Buğra'nın, Tarık Dursun'un ve Necati Sepetçioğlu'nun hikâyelerini çevirmiş olan H. Achmed Schmiede'nin kim olduğunu bilmiyorum. Bütün hikâyeler yazarların basılı kitaplarından alındıkları halde Sepetçioğlu'nun hikâyesi manüskriden çevrilmiştir; yazarı tanıtan bölümde, hikâyenin alındığı *Menekşeler Ölmemeli* kitabının yakında basılacağı haber veriliyor.

Dolgun, doyurucu ve güvenilir çevirileriyle bu eserin Almanya'da bugüne kadar çıkmış Türk hikâyecileri antolojileri arasında çok seçkin ve üstün bir yeri olduğunu belirtmeliyim. Almanca öğretimini Türk dili ve edebiyatının uzağında, sadece Alman edebiyatından bazı metinler üzerinde uygulamalarla gerçekleşecek bir özel öğretim diye düşünen Almanca öğret-

menlerimiz için de vazgeçilmez, zengin bir kaynak. Bu kitap-
tan alınacak parçaların Türkçe asıllarıyla karşılaştırılıp tanı-
tılması, yüksek okul ve lise öğrencilerine bir Türk hikâyesini
iki dilden okumak imkânını sağlayacak; Türk dili ve edebiyatı
derslerinin yarım bıraktığını bir yabancı dil saati, bilgiyi ve
sanat zevkini aynı anda kazandırma yoluyla başaracaktır. Mil-
lî Eğitim Bakanlığı'nın Fransızca, İngilizce, Almanca, her üç
dilde çıkmış, çıkmakta; Türk yazarlarına ait kitap ve antolo-
jileri hiç değilse yabancı dil öğretimi yapan lise ve kolej ki-
taplıklarına alması; bunlar üzerinde de çeviri uygulama semi-
nerleri yaptırması beklenirdi. Üniversite filoloji bölümlerinin
ve Eğitim Bakanlığı'nın yapmadığı, yapmayacağı bu zevkli ve
eğitici işi, edebiyata yatkın yabancı dil öğretmenlerimiz ger-
çekleştirmelidir.

(Varlık, 751, Nisan 1970)

Almanca'da Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi

Moderne Türkische Lyrik

Birbuçuk yıl kadar önce, Varlık'ta, çağdaş 31 hikâyecimizi tanıtan, her birinden birle dört arasında hikâyeler veren Almanca'da şimdiye dek çıkmış en dolgun, yoğun Türk hikâyeleri antolojisi niteliği taşıyan bir eser üzerinde (Die Pforte des Glücks, Erdmann Verlag, Tübingen, 2. baskı 1969) konuşulmuştu (Varlık, 751, nisan 1970). O yazıda, dolayısıyla, şair Yüksel Pazarkaya'nın, günümüz Türk şiirini Almanya'da tanıtmaya çabalarına da değinilmiş, onun gerek Orhan Veli monografisinden, gerekse Cumhuriyet dönemi şiirimiz üzerine bir Stuttgart dergisinde yayımlanan uzunca bir incelemesinden de söz edilmişti.

Pazarkaya'nın, bu kez, gerçekten büyük sabır ve çaba isteyen, yüklü bir eserle görünüşü; Almanya'da, çağdaş hikâyeciliğimiz yanına, enine boyuna bir de çağdaş Türk şiiri anıtı dikilişi, büsbütün sevindirici oldu. Moderne Türkische Lyrik / Modern Türk Şiiri başlığını taşıyan, bu yeni şiir antolojisi de gene bir Erdmann yayını ve 251 sayfa.

Pazarkaya, bu zor işin üstesinden tek başına gelirken, sanırım, sadece milletin bugünkü şairlerine olan güveninden, onların Batı şairlerinden hiç de aşağı olmadıkları inancından kuvvet aldı, kendini milli bir ödeve adadı; yoksa başaramazdı.

Tarihçi Hammer'in Geschichte, der Osmanischen Dichtkunst / Osmanlı Şiiri tarihi isimli ve 1836-1838 yıllarında dört cilt olarak çıkmış dev eseri Divan şiirimizin Almanca'da tek büyük güldestesidir. 19. yüzyılın ikinci yarımını, Tanzimat ve Servetifünûn dönemlerini kapsayan, Almanca Türk

şii antolojisi olarak elimizde yalnızca Hans Bethge'nin *Das Türkische Liederbuch* isimli bir derlemesi vardır ki, 1922'de çıkmış, 122 sayfalık bu kitabın 43 sayfası Fuzûlî, Bakî, Nef'î, Nâbi, Nedim, Ragıp Paşa ve Enderunlu Fazıl'dan seçme beyit ve kıtalarla; sonrası Tanzimat ve Servetifünûn şairlerimizden örneklerle oluşur. Ancak, şiir sayısı da pek fazla tutmayan bu kitabın asıl noksanı, alınan parçaların, doğrudan doğruya Türkçe'den değil de Edmond Fazy ile Abdülhalim Memduh Bey'in hazırladıkları Fransızca bir antolojiden (*Anthologie de l'amour Turc*, Paris 1905) çevrilmiş olmasıdır. Bethge'nin kitabından 30 yıl sonra Münih'te çıkmış bir Doğu şiiri antolojisine (*Lyrik des Ostens*, Carl Hanser Verlag, München 1952, 610 sayfa) Prof. Annemarie Schimmel'in Almanca'ya Türk şiiri katkıları daha çok halk ve divan şiirimiz yönünden olur, Cumhuriyet döneminden o kitaba ancak dört şiir girer.

Bu durumda, başta Fransızca olmak üzere İspanyolca'da, Macarca'da ve başka dillerde kitap olarak günümüz Türk şiiri antolojileri bulunduğu halde, Alman dilinde böyle bir derlemenin olmayışı yadırganıyordu. Yüksel Pazarkaya, şimdi yılların bu boşluğunu, üstelik bir Türk ve şair olarak daha da yetkiyle doldurmuş. Kivanç duyduk.

Pazarkaya, otuz beş sayfa tutan geniş önsözünde Türk şiirini başlangıcından alıyor; Divan-Halk edebiyatı dönemlerini, Tanzimat, Servetifünûn yenileşmelerini tanıtıyor; sözü Yahya Kemal ve Ahmet Hâşim'den geçirerek 20. yüzyıla getiriyor ve hazırladıklarının genişlik ve yetkinliğini asıl konusu olan bu alanda gösteriyor. Öyle ki bu önsöz, Alman dilini bilen bir yabancı için, Türk şiirinin geçmişi ve bugünü üzerine tam bir fikir verecek yeterlidir. Ayrıca Türkçe'sini iki formalık bir kitap halinde Türkiye'de de bastırmak, hele 1930-1970 yılları şiirimiz konusunda özlü, yoğun denemeler, incelemeler bulmakta güçlük çekenler için, hepimiz için çok faydalı olur.

Kitapta yer alan 52 şair, sekiz grupta toplanıyor 1) Divan'dan Ayrılış: Yahya Kemal, Ahmet Hâşim, Faruk Nafiz, Kemalettin Kamu. 2) Heceyle Yazan Sembolistler: Ahmet Hamdi, Ahmet Kutsi, Necip Fazıl, Ahmet Muhip, Cahit Sıtkı, Ziya Osman. 3) Yeni Bir Kalemin Şiiri: Nâzım Hikmet. 4) Garip Döne-

mi Şiiri: Orhan Veli, Oktay Rifat, Melih Cevdet, Bedri Rahmi, Orhon Murat, Celâl Silay, Salâh Birsell, Mehmet Kemal, Sabahattin Kudret, Rüştü Onur, Necati Cumalı, Özdemir Asaf. 5) Toplumcular: Ercüment Behzat, Rifat Ilgaz, Cahit Irgat, A. Kadir, Hasan Şimşek, Ceyhun Atuf Kansu, Nevzat Üstün, Ahmet Arif. 6) Bireyciler: Asaf Hâlet, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Behçet Necatigil, Cahit Külebi, İlhan Berk, Attilâ İlhan. 7) İkinci Yeniler: Turgut Uyar, Metin Eloğlu, Edip Cansever, Cemal Süreya, Ece Ayhan, Ahmet Oktay, Gülten Akın, Ülkü Tamer. 8) Ümitler: Özdemir İnce, Yüksel Pazarkaya, Halûk Aker, Ege-men Berköz, Ataol Behramoğlu, Süreyya Berfe, İsmet Özel.

Bazı itirazlara yol açabilecek bu gruplandırmaların sadece şematik bir kolaylık amacıyla yapıldığı anlaşılıyor. Yoksa önsözde her şairin belirgin kişiliği doğru yargılara bağlanmış, tereddütler önlenmiştir. Kitabın önsözünü okumadan, antolojideki bir şairi, o önsözde o şair için söylenenleri okumadan, şiirlerinin çevirisiyle değerlendirmeye kalkmak, yersiz olur. Çevirilerden önce önsözün, tanıtmanın önemli olduğu kanısındayım. Pazarkaya, yer yetmezliği yüzünden, şiirlerinden örnekler veremediği daha pek çok şairi değerlendirmeyi de ihmal etmemiştir önsözünde. Kitabın Avrupalı taraflarından biri de, sonuna, şair biyografileri dışında, şiirlerin Türkçe başlıklarının ve şairin hangi kitabından alınmış olduklarının belirtilmiş (karşılaştıracaklar için büyük kolaylık) ve şiirlerde geçen özel isimlerin, yer adlarının vb. açıklanmış (yabancılar için çok gerekli) bulunması.

Erdmann Yayınevi'nin bundan önceki *Çağdaş Türk Hikâyecileri* antolojisini tanıtma yazımız, şu satırlarla sona eriyordu: "Almanca öğrenimini Türk dili ve edebiyatının uzağında, sadece Alman edebiyatından bazı metinler üzerinde uygulamalarla gerçekleşecek bir özel öğretim diye düşünmeyen Almanca öğretmenlerimiz için de vazgeçilmez, zengin bir kaynak. Bu kitaptan alınacak parçaların Türkçe asıllarıyla karşılaştırılıp tanıtılması, yüksek okul ve lise öğrencilerine bir Türk hikâyesini iki dilden okumak imkânını sağlayacak; Türk dili ve edebiyatı derslerinin yarım bıraktığını bir yabancı dil saati, bilgiyi ve sanat zevkini birlikte kazandırma yoluyla başara-

caktır. Millî Eğitim Bakanlığı'nın Fransızca, İngilizce, Almanca her üç dilde çıkmış, çıkmakta, Türk yazarlarına ait kitap ve antolojileri hiç değilse yabancı dil öğretimi yapan lise ve kolej kitaplıklarına alması; bunlar üzerinde de çeviri uygulamaları yaptırması beklenirdi. Üniversite filoloji bölümlerinin yapmadığı, yapmayacağı bu zevkli ve eğitici işi, edebiyata yatkın yabancı dil öğretmenlerimiz gerçekleştirebilirler."

Buradaki görüşlerimi, inancımı Yüksel Pazarkaya'nın antolojisi dolayısıyla tekrarlamak istiyorum. İşini seven, ülkücü, başarılı öğretim üyesi, öğretmen; okuttuğu dersi kendi buluş ve sezgileriyle, kendi tecrübe ve yaşantılarıyla çekici, ilginç, zevkli, yaratıcı yapmasını bilen kişidir. Dost yabancı ülkelerde edebiyatımızı tanıtan kitapların gerekli oranda devletçe satın alınıp yüksek okul kitaplıklarına, ders ve seminer çalışmalarına malzemesi olarak dağıtılması şarttır. Hele Eğitim Enstitüleri yabancı dil bölümlerinde çeviri dersleri için öğretmenlerin ellerinde karşılaştırmaya, uygulamaya yarar hiçbir basılı metin bulunmadığını, bu derslerin zevkin, edebiyatın uzağında ne kadar ilkel ve ölü yürütüldüğünü bilen biri olarak bunun gereğine inanıyorum. Orhan Veli'den, Dağlarca'dan İngilizce'ye kitaplar, başka şairlerimizden çeviriler kazandırmış olan sayın Kültür Bakanımızın bu konuya da eğilmesi beklenir.

Erdmann Yayınevi'nin *Die Pforte des Glücks* adlı çağdaş Türk hikâyecileri antolojisi kısa zamanda ikinci baskı yapmıştı. Dileğimiz, Pazarkaya'nın bu modern Türk şiiri antolojisinin de aynı ilgiyle karşılanması. Ben kendi payıma bu eserin Alman edebiyat çevrelerinde, Alman dil ve kültürüne bağlı ulus ve topluluklarda olumlu yankılar yapacağına inanıyorum.

(Varlık, 771, Aralık 1971)

Fahim Bey ve Biz *Almanca'ya Çevrildi*

Cumhuriyet devri şair ve hikâyecilerimizin yabancı dillere çevrildiği, tanınmış Avrupa dergilerinde basıldığı haberlerine, sanat dergi ve sayfalarımızda, bir iki yıl var, sık sık rastlıyoruz. Yabancı dillerde çıkan bu, günümüz örnekleri o dillerin sanat erlerince, sanat çevrelerinde nasıl karşılanmakta, ne şekilde değerlendirilmekte; bunu bir araştırma genişliğine erişemeyen, haber çerçevesinde kalan o kısa notlardan öğrenemiyor isek de, gösterilen ilginin gün geçtikçe artışı, güvenimizi destekliyor.

Bugün için Türk eserlerinin yabancı dillere çevrilmesi çalışmaları, iki koldan yürüyor. Birincisi Avrupalıların yaptıkları çevirmeler; ikincisi doğrudan doğruya, yabancı dili ana dilden çevirme yapacak kadar iyi bilen genç sanatçılarımızın çevirmeleri. Bir yandan, İstanbul'da Panayot Abacı'nın ekim 1954 başından beri çıkarmakta olduğu Ellen dilinde "Pirsos" aylık fikir ve sanat dergisinde her sayı genç edebiyatçılarımızın eserlerinden çevirmelere rastlayıp yine İstanbul Amerikan Koleji'nin bu yıl yayımlamaya başladığı "The Spectrum" edebiyat yıllığında günümüz edebiyatından İngilizce'ye geniş ölçüde çevirmeler buluyor; öte yandan Lütü Özkök, Tahir Pamir, Turhan Doyran gibi İsveç'te, İtalya'da, Fransa'da bulunan genç sanatçılarımızın çalışmalarının da, Cumhuriyet devrinde İsveç, İtalyan, Fransız dillerine yapılan çeviri sayısını hızla arttırdığını görüyoruz. Bütün bunlar yakın zamanda verimli sonuçlar verecek davranışlar olmakla beraber yazarlarımızı tanıtmaya, sanatlarını inceleme, eserlerini bütün olarak çevirme

işlerinde, metodlu öncülükleriyle Alman bilginleri, yine başta geliyor.

Tercüme Dergisi'nde yayımladığım bir yazıda (Sayı 53-54, aralık 1951. Ayrıca bak. *Varlık*, mayıs 1951), Alman diline o güne kadarki Türk hikâye ve roman çevirilerinin tam bir listesini vermek istemiştım. O listenin öbür dillerdeki çeviri toplamlarıyla karşılaştırma kabul etmez kabarıklığı, deminki yargımın doğruluğunu gösterir. O günden bu yana bu listeye gerek şiir, gerek hikâye kollarından yeni eklemeler oldu. Bu yazıda bunlardan yalnız Prof. Schimmel - Tarı (Annemarie Schimmel)'in büyük bir Doğu şiiri antolojisinde Türk şiirine ayırttığı bölümün önemine işaretle yetiniyor (bkz. *Varlık*, şubat 1953), bu yazımda asıl, Türkçe'den Almanca'ya son çeviriler arasında, bütün bir kitap olarak "Fahim Bey ve Biz" üzerinde durmak istiyorum.

Abdülhak Şinasi Hisar'ın "hikâye" adını verdiği bu romanı, 1941'de çıkmıştı. Sevimli kahramanı Fahim Bey, Hüseyin Rahmi'nin alt katları yansıtan romanlarına paralel olarak; kayıp, eski, bugün masallaşmış İstanbul'un orta ve yüksek katlara vergi renklerini, geleneklerini, havasını yaşattığı kadar, değişecek, nitekim değişmiş dış çevreler, dekorlar ortasında, ölümsüz bir insan karakterini de veriyordu. Sevilen, Cumhuriyet Halk Partisi'nin 1942 roman ve hikâye mükâfatında üçüncülük kazanan eser, 1943'te ikinci baskısını yaptı. Kitapçılarda hiç kalmamış kitabın üçüncü baskısı da bugünlerde çıktı.

Almanca'ya tam olarak çevrilen yeni romanımız *Fahim Bey ve Biz*'dir. *Varlık* okuyucularının, Türk edebiyatı hakkında görüşlerini (bkz. *Varlık*, temmuz 1952), devrin Türkiye'si üzerine sosyal bir inceleme, "Avrupalılaşma Yolunda Türkiye" isimli eserini (die Türkei auf dem Weg nach Europa; kitabı tanıtan yazı, *Varlık*, nisan 1953) bildikleri Dr. Friedrich von Rummel'in çevirdiği *Fahim Bey ve Biz* Felemenk başkentinde, Lahey'de basıldı (Abdülhak Şinasi Hisar, Unser guter Fahim Bey, Eine Lebensgeschichte, Berechtigte Übertragung aus dem Türkischen von Friedrich von Rummel, Mouton & Co. den Haag 1954, 175 sayfa).

Fahim Bey'e karşı sevgi ve hayranlığını Varlık'ta çıkan konuşmasında (temmuz 1952): "Abdülhak Şinasi Hisar, 'Fahim Bey ve Biz' ile biz Avrupalılara mühim bir ders vermektedir. Garp dünyası, dış terakkisiyle ölçüsüzce övünerek boş faaliyetlere, mânâsız muvaffakiyetlere tapmaya düşkündür. İnsanların asıl kıymetlerinin şahsî hislerinde, rüya ve hayallerinde saklı olduğunu Fahim Bey, bize hatırlattı." cümleleriyle belirtmiş ve "Garbın Don Kişot'u ve Rusların Oblomov'u yanında yer alan Şarkın bu hayalperesti Fahim Bey tercümesini o günün iktisadî buhranı karşısında daha bastıramadığını" söylemişti. Dr. von Rummel, güzel, dikkatli çevirisini Felemenk'te bastırmak imkânını bulmakla şimdi bu isteğini gerçekleştirmiş oluyor.

Fahim Bey'in Almanca'sının birkaç bakımdan mükemmel, tam olduğunu belirtebiliriz. Bir kere von Rummel titiz bir çevirici; Ömer Seyfettin - Sait Faik arası hikâye ve romancılarımızı incelediği kadar daha sonra şair ve yazarlarımızı da takip eden bir sanatsever. Sonra *Fahim Bey ve Biz*'in Almancası ayrı bir mutluluğa erişmiştir. Eserin yayınlanmak üzere olan İngilizcesi de, Türkçe'de gecikmiş üçüncü baskı ile bu Almanca çeviriye dayanıyor.

Çevirisine eklediği "Sonsöz" de F. von Rummel, kitap ve yazarı üzerine bilgi verir. Her şeyden önce romanın değerlendirilişi yönünden önemli olan bu tanıtma bölümünü kısaltmadan çeviriyorum:

[*Fahim Bey ve Biz*, 1941'de İstanbul'da yayımlandı; Türkiye'nin günümüz edebiyat ürünleri arasında orijinal bir eser olarak dikkati çekti. Alışılmış mânâda ne bir nuvel, ne de bir roman olan Fahim Bey, dış vakası az bir "hayat hikâyesi"dir; eserde garip tabiatlı, sempatik kahraman Fahim Bey'in içinden geçen ruh olayları bile, çevresinde yarattığı reaksiyonlar, yansımalar halinde verilir. Kitabın sanat değeri, asıl, akıl ermez bir insan olan Fahim Bey hakkında hüküm veren çeşitli anlayışlara sahip kimselerin birbirine aykırı, kullanılışları kesin, ince ve sakın bir humorla karışık görüş ve kanaatlerinin karşılaştırılmasındadır. Yazar neticede, künhüne erilemez bir muamma olarak hayata –bilhassa iç hayata– bakar ve bizim

hüküm verme, anlama kudretimizin, derin temellere dayanan psikolojik tenkidine varır.

Fahim Bey hayata yenilmiştir; bütün tasavvurları boşa çıkmış, yükselen hayat eğrisi, humorla tasvir edilen başlangıçlardan sonra, menfaatlerini kollamayı bilmeyişi, gerçek duygusuna bağlanmayışi neticesi, diplomatların büyük dünyasında çabucak aşağı doğru kıvrılıvermiştir. Haksızlıkları tamir, aksamalarla mücadele etmek için –bu noktada yeterince faal değil Fahim Bey– birçok bakımlardan benzediği gezgin şövalyeler gibi yollara düşmemekle beraber o, sonunda er geç başaraçağına imanı aslâ sarsılmayan bir iyimserlik Don Kişot’udur. Bütün hezimetlerine rağmen bir galipten farksızdır Fahim Bey: Tasavvurlarını gerçekleştiren hayalinin yeşeren dünyasında yaşar daima. Kurmayı düşündüğü şirket işi suya düşünce, kiraladığı yazıhaneye kapanır, hayal müşterilerle haberleşme dosyaları, hayal kazançların defterlerini tutar; siparişleri kayıt, yazdığı-aldığı mektupları tasnif eder; buhran zamanları için tedbirli olmak üzere hayalde ihtiyat akçeleri ayırmayı bile ihmal etmez.

Bu “hayat yalanı” içinde Fahim Bey, tamamen mesuttur. Rus yazarı Gonçarov’un “Oblomov”u gibi kendisini tenkit ve tasdik hususunda dışarıya karşı aktif olmaya muhtaç değildir. Çevre, Fahim Bey’in oyununda sadece ruhî kargaşalık belirtileri görür. Ama bize söyleyecekleri vardır Fahim Bey’in: Fahim Bey, hayatta dış başarıların ne derecede boş, nafîle olduklarını; fantastik bile olsa iç yüzlerimizden ne kadar çok yıpradığımızı hatırlatır.

Kendisinin bilhassa karşılaştığı hayal engellerini Fahim Bey, iç benliğine yaklaştırmaz hiç. F. Th. Vischer’in “Auch Eimer”i gibi, bu engellere karşı isyan etmek şeklinde boşuna bir denemeye de lüzum görmez bu yüzden. Chr. Andersen’deki o her şeyi gören, pek çok insana hayatta her şeyi berbat, saçma, ecişbücüş gösteren şeytan aynasının, onun kalbine, bir parçası olsun sokulamamıştır.

Fahim Bey’e her yerde, her zaman rastlanabilir. Üzerindeki Şarklı örtü, onu sadece kendi atmosferinde anlamamızı kolaylaştırmaktan öteye geçemez. Ama bu arada, hülyalı sessizlik-

leri ancak sayısız saatlerin, sakin bir kalp çarpışına benzeyen tiktaklarıyla bozulan, eski Türk konaklarının tasvirinde görüldüğü şekilde “içerlek” tasvirler gibi nadir kısımlar da bulunur kitapta.

Kitabın yazarı Abdülhak Şinasi Hisar. 1888’de İstanbul’da doğdu; tanınmış edip Mahmud Celâlettin’in oğludur. Ezcümle Paris’te Ecole Libre des Sciences Politiques’de okudu, 1921’den sonra çeşitli yazılarıyla tanındı. İlk büyük eseri olan *Fahim Bey ve Biz* ile çağdaş Türk yazarlarının ön safında yer aldı. Bir başka eserinde “Boğaziçi mehtapları”nın ve eski Türk hayatının şiirini duyurdu (Bu eserden bazı parçalar F. von Rummel tarafından Almanca’ya çevrilmiş, F. Babinger şerefine yayımlanan “Serta Monacensia”ya alınmıştır; Leiden 1952). Artık sapıtmış bir geçmiş zaman adamı, “Çamlıca’daki Eniştemiz”in kahramanıdır. Nispeten kısa bir nuvelinin (Ali Nizami Bey’in Alafrangalığı ve Şeyhliği) konusu; alafranga, kibar bir Türk’ün sonunda “Avrupa’nın yıldız, eğreti terbiyesi”nden bıkp sıyrılarak bir şeyh hayatı sürmesidir.]

Eserinin yakın aralıklarla Almanca ve İngilizce yayımlanması dolayısıyla üstad Abdülhak Şinasi Hisar’ı candan tebrik ederken, edebiyatımızın enteresan tiplerinden biri olan Fahim Bey’in dünyaya açılması gibi mutlu bir olayda himmetini esirgememiş Dr. von Rummel’in başarısını da kutlamak, bizim için en önce bir sanat borcudur.

(Varlık, 421, 1 Ağustos 1955)

DÜZYAZILAR 2

KONUŞMALAR

‘Genç Nesil’ Hareketinde Necatigil ve İzlenimleri*

Şiir üzerinde kalemle değil
dille çalışırım...
B.N.

— Aile muhitiniz şair olmanız üzerinde rol oynamış mıdır? İlk defa şiir yazmak ihtiyacını nasıl bir olay karşısında duydunuz? Bundan sonra ne gibi zaruretlerle şiire devam ettiniz? Edebiyat Fakültesi’ndeki çalışmalarınız şiirinizi baltalamış mı, yoksa geliştirmiş midir, neden?

— Aile muhitimde şiirle, edebiyatla uğraşan hiç kimse yoktu. Kendi halime bırakılmıştım; her şeyi kendim hazırlamam, kendim keşfetmem gerekiyordu. Bende şairlik, çocukluğumun hastalık ve yalnızlıklarına bir tâviz olarak kendiliğinden belirdi. Kabuğumdan çıkmaya üniversite yıllarında başladım ve asıl hayata atıldıktan sonra hasta hayallerden kurtuldum. Âdeta bir dirilişti bu. Böylece kendime kahrederek hayalde yaşamaktan kurtuldum ve kendi hayatımdaki, etrafımdakilerin hayatlarındaki gerçeği sezmeye başlamak suretiyle işin şuurunu anladım.

Fakültede hocalarımı Prof. Ali Nihad Tarlan’dan Divan şiirini ve Prof. Ahmet Hamdi Tanpınar’dan Tanzimat şiirini okuyuşum, bende eski şiir zevkinin teşekkülünde en esaslı rolü oynadı.

— Kapalı Çarşı’dan sonraki şiirlerinizle ne yapmak istiyorsu-

* Kitaptaki otuz üç konuşmanın başlıkları editöre aittir.

nuz? Kapalı Çarşı, şimdiye kadar yapmak istediklerinizi başarabilmiş midir? Şiirde yapmak istediğiniz şeyin faydalı olmasını da göz önünde tutuyor musunuz, eğer tutuyorsanız bu "fayda" nedir?

— Tanıdığım ölçüde insanı tanıtmak istiyorum. Benim bulunduğum semtlerin insanı, ruhu tedirgin eder. Yanında kalacak, onu dinleyecek olursanız kendinizde bir huzursuzluk, bir üzüntü duyarsınız. Kırk hayatların içimi dolduran bütün rikkatini dile getirmek isterdim. Şiirlerim ebediyetin damgasını taşıyacağına; müşterek zamanın, benim ve çevremdekilerin beraberce yaşadığımız, paylaştığımız zaman parçalarının aynası olsun kâfi. Şiirlerimi idare eden bu esas düşünce, *Kapalı Çarşı*'nın birçok şiirlerinde ("Aile", "İhtiyarlık", "Misafir", "Ayrılıklar II", "Kahveci Kızı", "Ağıt"...) ve bu kitaptan sonra yazdığım bir hayli şiir arasından meselâ "Kızlar", "Nine-ler", "Geceleyin Erkekler", "Kördüğüm", "Zor Geçit", "Barbaros Meydanı", "Yazlık Bahçe", "Evler".. şiirlerinde gerçekleşmiştir.

Yer yer yaptığım işte fayda unsuru yok denemez. Hissin içinde gizli fikirden doğacak fayda; o orta tabakadan kendi halinde insanların küçümsenmemesi, insan sevgisine yol açılmasıdır.

— Şiirlerinizi kendi okuyuş tarzınıza uygun olarak mı yazarsınız? Bu takdirde şiirin ritmik edâsı sizin gibi okumayanlar için çok şey kaybetmez mi? Eğer şiirin yapısını herkesin muayyen bir sesle okumasını zorlayacak şekilde kurmaya çalışıyorsanız bu hususta en muvaffakiyetli şiirleriniz hangileri olmuştur?

— İnsan, şiiri yalnız kendisi için yazmaz ki. Ama madem çilesini ben çekiyorum, onu kelimelerdeki mânâ yükünü belirtmek isteyen bir edâ ile okumak, ondan aynı zamanda fonetik imkânlar beklemek hakkımdır. Mısrada aynı sessiz veya aynı seslilerin tekrarı, alliterasyon, liaison, simetri.. gibi kelimeye ait özellikler arayan dikkatli bir okuyucunun da şiire hususi bir okuma şekli izafe etmeyeceğini temin edebilir miyiz? Şiir üzerinde kalemle değil, dille çalıştığımı için kelimelerin birleşmesindeki ses duyulsun isterim. Bir kelime, ancak, "şekilce" kendisine benzer veya yakın kelimelerle elbirliği ettiği takdirde yerini bulmuş olur ve ancak bu halde bir kuvvet ve bir tedai zenginliği kazanmış olur. Bu hususta

en ziyade “Ayrılıklar II”, “Ağıt”, “Evler”.. şiirlerinde muvaffak oldum sanıyorum.

— Sanat faaliyetlerinizi resmî ödevinizle nasıl telif ediyorsunuz? Günün önemli bir kısmını bu mesai aldığına göre, şiirle uğraşmanız âdeta boş vakitlerde terbiyevî bir eğlence gibi yer alıyor. Bu düşünce; bizi, sanatı iş edinmemiş olmanız neticesine götürebilir. Anlamak istediğimiz nokta şudur: Sizce sanat bir iş midir, yoksa keyfe bağlı bir faaliyet midir, yani bir merak, bir heves tatmin midir?

— Yaa, daha neler! Kapalı Çarşı’da sizde böyle bir şüphe uyanmasına aslâ cevaz vermeyecek hiç mi delil bulamadınız? — Vardır. Sanatta havailiği affetmeyen bir tenkitçi olduğunuzu bilmesem bu sorunuzdaki muhtemel ithamdan alınırdım. Şu var ki sanat, her zaman “sâlim kafa” işi olmasa gerek. Ben resmî ödevimde bütün gün yıpranabilirim. Ama bu yorgunluk; kendimi, mahallemi, çevremi... görmekten beni alıkoyabilir mi? İman ve azim sahibi bir insan; en gürültülü şartlar altında en ağır kitaplar üzerinde çalışabildikten sonra ben resmî vazifemin inhisarları içinde zihnimi kurcalayan şeyleri geliştirip biçime sokamaz mıyım? Meram meselesi.

— Sanatçının bir dünya görüşüne sahip olmasını ve eserini bu anlayışa dayandırmasını bugün her zamandan daha çok arıyoruz. Eser sahibi bir şair olarak, nasıl bir dünya görüşüne sahipsiniz, bunu açıklayınız.

— Bu devrin sanatı; vazife hissi, namus hissi, aile hissi.. gibi insanlık duygu ve faziletlerini ihya etmekle ödevlidir. Kalplerde doğruya, iyiye, güzele karşı arzu uyandırmalıyız. Bu; eğrinin, fenanın, çirkinin gösterilmesiyle de temin edilebilir. Cemiyet ve fertlerin hayrına çalışan, cemiyette bir fonksiyonu olan, vazife ve şeref duyguları tam insan; saadete ve hürmete lâyıktır. Kaderin elinde harcanan insanlara saygı duymasak bile merhamet beslemeliyiz. Sallantıya uğramakta olan ahlâk; sanatın, kötülükleri göstermesiyle düzelecektir. Sanatçı bunu yaparken bir vâiz edâsı takınmasa da olur. İşin acılığını ruhunda duyması ve kendini sarsan acıyı başkalarına sezdirmesi; en taş yüreklerde bile zamanla tesirini gösterecektir. Cemiyette istismarcı insanlar, perişan insanlar, bozuk düzenler bulunduğu söyleyen sanatçı; iyi insanları, iyi günleri diline dolayan

sanatçı kadar bu dâvâyâ hizmet eder. Asıl kötülüğü; hakikatlerin örtbas edilmesinde, kumaşların altındaki yaranın yersiz bir utanca uyulup gösterilmemesinde aramalıyız.

— Genç Nesil hareketinde rolünüz ne olmuştur. Kendinizi bu neslin bir temsilcisi olarak saymanız hususunda ne gibi sebepler, ne gibi iştirak noktalarınız vardır?

— Bunu öbür sorularınıza verdiğim karşılıklardan çıkarabilirsiniz. Şiirin dışı ve içi anlayışlarında neslimin şöhretleriyle birleştiğimi sanıyorum.

— Bu neslin şairlerinden Necati Cumalı, Cahit Külebi, Rıfat Ilgaz, İlhan Berk, Salâh Bırsel, Fazıl Hüsnu Dağlarca hakkında ne düşünüyorsunuz?

— Cahit Külebi ile Necati Cumalı'yı kendime çok yakın buluyorum. Sanat anlayışları gerçeğe dayanıyor. İnsanın kaderiyle meşguldürler. İkiside hâtıra ve intibaların ruha sinmiş sesini temiz bir dille duyuruyorlar. İkisi de ümit ve ümitsizliğin, samimiyet ve merhametin ince, munis, tesirli diliyle konuşuyorlar. Rıfat Ilgaz, bahtın elinde ezilmiş, nasipsiz kitlenin derdini bilen şair. İlhan Berk, görüşlerinde mübalâğalı bir keskinlikle sert gerçekleri agrandize etmek yolunda. Her ikisinde, bir çok şairlerin haliyle vermekten çekindikleri acı realiteleri, şiddetlerini hafifletmeden tebliğ etmeyi bâriz karakter olarak görüyorum. Şu var ki birer doküman şairi olan bu iki sanatçının hiciv dolu dilleri, çok kere şiir itinasından mahrumdur. Rıfat Ilgaz'daki gâlip yerli vasıflara karşılık İlhan Berk'te yabancı sanatçıların şekil ve üslûp tesirleri seziliyor.

Salâh Bırsel, dünya işlerindeki trajediyi kısmen hassasiyetini kullanmayarak tarafsız bir müşâhit gibi göstermeye, kısmen karikatürize etmeye meyyal tabiatıyla orijinal bir şairdir. Sanatta hassasiyet ilâvesini: 1 – şairanelik mânâsına, 2 – insandaki fâcia insiyakının istismarı mânâsına alıyor ve bu alışkanlığı durdurmak istiyor. Aynı zamanda devrin ekseri şairleri gerçek hayatta çalkalanırlarken Salâh'ın başka bir gerçek, tabiat ve kâinat gerçeği üzerinde düşünmesi; insan ve hayat münasebetini insan ve kâinat ölçüsünde büyütmek istemesi şiirimiz için bir kazançtır.

Fazıl Hüsnu Dağlarca'nın sanatı, insanı ancak dünyasının

korkunçluk ve vahşetiyle susturuyor. Ele aldığı mevzuları hiçbir şey bırakınamacasına tüketmekte usta olan bu şairin şiirlerindeki hayat, bizim hayatımızdan çok farklı. Ruhun en gizli, en karanlık bölgelerini keşfe çıkmış olan bu atavist şair; fânîlik duygusuyla bedbaht, hıncını muhayyileden ve düşün-ceden almaya savaşmaktadır. Şiirleri karşısında bir ürperti duymamak imkânsız.*

* Bu konuşmanın daktilo metninde “1 Ağustos 1948 Giresun dönüşü” notu bulunmaktadır. Konuşmanın kimin tarafından yapıldığı ve –eğer yayımlandı ise– nerede yayımlandığı belli değildir.

“Küçük Muharrir”den “Büyük Şair”e...

Behçet Necati imzasını taşıyan “matbu” ilk şiirim Varlık Dergisi’nde çıktı (Sayı 54, 1 Ekim 1935). İşte azizim, Behçet’in edebiyata girişi, Yaşar Nabi Bey’e mektupla müracaatım hariç, başkaca hiçbir tanışma olmadan bu şekilde başladı.

B.N.

— Aile şeceresi ve çocukluk çağı.

— 1916’da İstanbul’da Fatih’te doğdum. Babam, Mehmet Necati Gönül, Kastamonuludur; dersiam vâiz’dir. Annem Fatma Bedriye 1918’de öldü. Annemin babası; Fatih, Dolmabahçe baş imamlıklarında bulunmuş olan ve tetkik-i mesahif ve müellefât-ı şer’iyye meclisi âzâsı iken 1920’de vefat eden Geyveli Hâfız İbrahim Hakkı Efendi’dir. Anneannem Geliboluluydu.

— Tahsil devresi ve gençlik çağı.

— 1923’te ilkokula girdim. İlk dört sınıfı İstanbul’da Beşiktaş’ta Cevri Usta Mektebi’nde okudum. Son sınıfı Kastamonu’da Erkek Muallim Tatbikat Mektebi’nde tamamladım (1927). Ortaokula Kastamonu Lisesi’nde başladım. Araya ameliyat ve elektrik tedavilerini gerektiren hastalıklar girdi, İstanbul’a geldim. 1931’de Kabataş Lisesi orta ikinci sınıfa kaydoldum. Beş senelik fasılasız bir tahsilden sonra Kabataş Lisesi edebiyat kolunu birincilikle bitirdim (1936). Aynı yıldan itibaren Yüksek Öğretmen Okulu talebesi olarak devam ettiğim Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı kısmını da aynı derece ile 1940 ekiminde ikmal ettim.

— Edebiyata giriş: İlk tesirler, ilk denemeler ve ilk tanışıklıklar.

— Yazı sanatıyla meşgul olmaya başlamam, birçok arkadaşlarda olduğu gibi ilkokul sıralarına kadar gidiyor. 17.10.1927 tarihinden itibaren kendim için, bir eser-i cedid kâğıdını “El Marifet” matbaasında doldurarak *Küçük Muharrir* isimli haftalık bir gazete çıkartmaya başladım. Abonesi arkadaş ve bildiklere meccanen olan bu imtiyazsız gazete, 14. Sayısı ile birinci cildini kapamış ve iki yıllık bir tatilden sonra 20 Haziran 1932’den itibaren ikinci cildine başlamış ve 12 sayı daha çıkmıştı. 1931–33 arası, *Akşam* gazetesinin haftalık çocuk dünyası sahifesinde *Küçük Muharrir* imzasıyla manzum, mensur hikâye, fıkra, şiir bir sürü yazı neşrettim. İskender Fahrettin merhum, telif hakkı olarak her yazıma bir kutu bonbon veya bir büyük paket çikolata verirdi. Bu çocukluk heves ve faaliyetleri, 1933’te liseye geçmemle birdenbire bir değişiklik geçirdi. Necip Fazıl’ı ve “Yedi Meşale” şairlerini keşfettim. O vakte kadar kendi kendime avunuyordum. Yol gösterenim, şunu veya bunu oku diyenim yoktu. Her şeyi, biraz geç de olsa kendim arayıp bulmamgerekiyordu. 1932 tarihini ve “Onların Şiirleri” başlığını taşıyan ve Necip Fazıl’ın, Cevdet Kudret’in, Ziya Osman’ın, Yaşar Nabi, Ömer Bedrettin, Sabri Esad’ın şiirleriyle dolu olan hususi şiir defterim, benim tek rehberimdi. Bu şiirlerin, hele ilk gençliğimin ruhuma en yakın şairi Cevdet Kudret’in şiirlerinin, üzerimde 1933 yılından itibaren bütün bütün tesiri görüldü. O yıldan sonra yazmaya başladım: Bedbin soneler, ölüm, aşk şiirleri yazmaya başladım. Şiire başlayışında karşımda *Varlık* mecmuasını bulmak, hakkımda hayırlı oldu. Onuncu sınıfta iken (Şubat 1935) şiirlerimden birkaçını bir mektupla Yaşar Nabi Bey’e gönderdim. Bana bir mektupla cevap vermek ve yolladığım üç şiirden bir tanesinin mecmuasında çıkacağını bildirmek lütfunda bulundu ve böylece Behçet Necati imzasını taşıyan “matbu” ilk şiirim *Varlık Dergisi*’nde çıktı (Sayı 54, 1 Ekim 1935). İşte azizim, Behçet’in edebiyata girişi, Yaşar Nabi Bey’e mektupla müracaatım hariç, başkaca hiçbir tanışma olmadan bu şekilde başladı.

— Edebî çalışmaların gelişmesi: Âmiller, muhitler, dergilerle temaslar, yeni tesirler ve şahsiyete doğru gidiş.

— Liseyi bitirip üniversiteye geçtikten sonra şiir sahasında çalışmalarına devam ettim. Yüksek Öğretmen Okulu'nda Cahit Külebi ile sınıf arkadaşı idik, dört sene aynı sırada yan yana oturduk. Ağır ve külfetli bir Türkoloji tahsili içinde şiirden ve birbirimizden medet umduk. Üniversite devresinde yazdığım şiirler, içine kapanık bir gencin, günlerin kahrından şikâyetçi ve bedbin sesini taşır. Bu devrede (1936–40) yazdığım şiirleri *Varlık*, *Gençlik*, *Oluş..* dergilerinde yayımladım. Çok sonra (1945) çıkardığım *Kapalı Çarşı* isimli kitaba bu şiirlerin yarıyı bile bulmayan bir kısmı girmiştir. Kanaatimce asıl açılmaya, asıl kendi sesimi duyurmaya Kars (1941) ve Zonguldak (1942–1943) liselerindeki öğretmenliğim esnasında başladım. Hele Zonguldak'a tayinim, çok isabetli oldu. Kastettiğiniz mânâda muhiti orada buldum. Pek genç yaşta ölümleri şiir hayatımız için cidden büyük bir kayıp olan Rüştü Onur, Muzaffer Tayyip Uslu gibi iki kuvvetli şairle birlikte çalıştık. Zonguldak'ta çıkan *Ocak* gazetesinde, *Kara Elmas Dergisi*'nde ve *Değirmen* (İstanbul) mecmuasında beraberce şiirler, yazılar yayımlandık. Mart 1943 başında İstanbul'a, Pertevniyal Lisesi'ne tayin edildim. İki ay öğretmenlik ettim. Bu arada Salâh Birsal'ın delâletiyle *İnsan Dergisi*'ne üç dört şiir verdim. Yaz devresine yedek subay okuluna Ankara'ya gittim. Yedek subaylığımı (1943 Ekim–1945 Kasım) İzmir birliklerinde yaptım. Orada tanıştığım hikâyeci Besim Akımsar, çıkardığı *Kovan Dergisi*'nde bir hayli şiirimi bastı. Necati Cumalı ile tanışmam da İzmir'de oldu. Terhis edilince Bakanlık beni mezun olduğum liseye: Kabataş Lisesi'ne tayin etti (1946 ocak).

İstanbul'da zamanla Fahir Onger'i, Oktay Akbal'ı, Naim Tiralı'yi, Fazıl Hüsnü'yü ve başka arkadaşları tanıdım. Şubat 1946'dan itibaren Fahir, Oktay, Salâh ve ben *Yenilikler Dergisi*'ni çıkardık. İlk şiir kitabım *Kapalı Çarşı*, 1945'te basılmış görünür ama hakikatte ancak 5 Ocak 1946 başında piyasaya çıktı.

— *Mesleki hayat: Yurt içi ve yurt dışı geziler, kültürel gelişme, eserler...*

— Lise edebiyat öğretmeniyim. Yurt içi gezintilerimi son seyahatim (Temmuz 1948) hariç, hep mecburiyetlerden doğan

imkânlara borçluyum. Kastamonu ve Zonguldak şehir ve kazalarını 16 yaşına kadar ailemin vazife yolculukları neticesi gördüm. Sonra öğretmen olarak Kars ve Zonguldak'ta ve asker olarak İzmir'de bulundum. 1937 temmuzunda üniversite ikinci sınıfa geçince Berlin'de "Deutscher Akademischer Austauschdienst" müessesesinin davetlisi olarak etüd maksadıyla Berlin'e gittim. Dört ay Berlin Üniversitesi lisan kurslarına devam ettim. Son defa (1948 temmuz) dostum Naim Tiralı beni, memleketi Giresun'a çağırdı. On gün ona misafir kalıp şehri ve çevresini gördüm.

Kültürel gelişmemi akademik tahsilden edindiğim bilgiler haricinde bizzat tamamlamaya ve bildiğim Almanca ile Batı kültürüne girmeye çalışıyorum. Şu güne kadar Millî Eğitim Bakanlığı'nın klâsikler serisine dört eser tercüme ettim: 1) Eichendorff, *Bir Haylazın Hayatı* (Behçet Gönül ismiyle), Alman Klâsikleri 36, İstanbul 1946. 2) R. M. Rilke, *Malte Lauridis Briggenin Notları* (Dr. Tietze ile birlikte), Alman Klâsikleri 61, İstanbul 1948. 3) Unamuno, *Sis*, İspanyol Klâsikleri I, İstanbul 1948, 4) Knut Hamsun, *Sonbahar Yıldızları Altında* (Basılıyor). Ayrıca muhtelif dergi ve antolojilerde birçok tercüme hikâyeler yayımladım.

— *Hususi hayat imkânları, son vaziyetler.*

* Bu konuşmanın daktilo metninde "Sorular 1 Ağustos 1948 tarihinde cevaplandırılmıştır. Fahir Onger'e verildi" notu bulunmaktadır.

“Yaşar Nabi’ye Minettarım Daima!”

Bizde kalemiyle geçinebilen şair var mı?

B.N.

— Yazı hayatına nasıl başladınız? Bu sizin için kolay mı, güç mü oldu? Nerede ve ne vakit? Sizi ilk teşvik eden kimdir?

— Yazı hayatımı iki yoldan geçti: Biri, çocukluğumun kısa yolu, öteki gençliğimden beri devam eden ve imanımı kaybetmezsem yaşlılığımı da içine alacağa benzeyen uzun yol.

Birçoklarının kendi hayatlarında, mühimsemeyip belki lâfını bile etmeyecekleri birinci yolu hatırlamak, bana zevk verir: Ortaokulun ikinci sınıfında iken (1931) *Akşam* gazetesinin haftalık Çocuk Dünyası sayfasına “Küçük Muharrir” imzasıyla okul şiirleri, hikâyecikler yazar; Almanca ders kitabımızdaki fıkraları tercüme ederdim. Bu emekleyişlerimde beni teşvik eden İskender Fahrettin Sertelli oldu. Aldığım ücretlerin lezzetini nasıl unutabilirim: Her yazı götürüşümde bir büyük paket çikolata veya bir ufak kutu bonbon!

Akşam’daki küçük çapta yazıcılık hayatımı 1933’te sona erdi, liseye geçmiştim, edebî (!) faaliyetlerime ara verdim, dersler ağır basıyordu. Uzun bir sükût devresinden sonra eski hastalık tekrar tepti. Ancak bundan sonra, uzun yolda ilk adımlarımı atmaya yeltendim:

Varlık çıkıyordu. Onuncu sınıfta idim. Birkaç şiirimi bir mektupla (6 Şubat 1935) Yaşar Nabi Nayır’a gönderdim. Bana uzunca bir mektup yazıp düşüncelerini bildirmek ve yolladığım üç şiirden bir tanesinin, dergisinde çıkacağını haber ver-

mek lûtfunda bulundu. Böylece Behçet Necati imzasını taşıyan basılı ilk şiirim, *Varlık Dergisi*'nde çıktı (Sayı 54, 1 Ekim 1935). Yani asıl yazıcılık hayatına başlayışım benim için kolay oldu diyebilirim. Bana bu kolaylığı Yaşar Nabi gösterdi, beni bu yolda o teşvik etti. Kendisine minnettarım daima!

— İlk telif ücretini nereden aldınız? Ne kadar? Kaleminiz sizi geçindirebiliyor mu? İkinci veya esas mesleğiniz hangisidir?

— Şiirden ilk telif ücretini bana *Sanat ve Edebiyat* gazetesi verdi. Birinci sayısında (Ankara, 4 Ocak 1947) çıkan "Barbaros Meydanı" başlıklı şiirime gazete, on lira gönderdi.

Bizde kalemiyle geçinebilen şair var mı?

Esas mesleğim, edebiyat öğretmenliğidir.

— Sizi tanıtan ilk eseriniz hangisidir? Hangi eserinizi şahsiyetinizi belirtmesi bakımından kayda değer bulursunuz?

— İlk şiir kitabım, *Kapalı Çarşı*'dır (1945). İkinci kitabım olan *Çevre*'de (1951) çevremi vermeye çalıştığım için kendimi daha iyi belirttim sanırım.

(Yeditepe, 1, 1 Haziran 1951)

“Şiirde Şekil Önemlidir”

Sanatkâr bozukturdüzen bir toplum kaosuna müdahalelerde bulunmazsa, onu elinden geldiği kadar düzeltmekten yüksünürse ferdi, kıfayetsiz bir sanata saplanır, kalır.
B.N.

— Şiirimizde yapılmış olan yenilik, şekil ve muhteva itibariyle olduğuna göre sizce hangisi daha önemlidir?

— Galiba şekil daha önemli, çünkü: Eskiden denenmiş bir muhtevayı tekrar ele alabilir, yeni bir şekille bir daha söyleyebiliriz. Yenilik yarıdan pek fazla deyişte olduğuna göre şekil daha ağır basıyor, iş şekilde bitiyor diyebilirim.

— Yeni şiirimizin Fransız şiirinden ve bilhassa sürrealizm cereyanından mülhem olduğunu iddia edenler var, siz bu hususta ne düşünüyorsunuz?

— Fransızca bilmem. Bilenlerin yazdıklarına, son asır Fransız şiirinden yapılan tercümelere bakarsak Fransa'dan gelen bir tesir de var diyebiliriz. Yalnız bu tesir o dili bilen şairlerimizde belki doğrudan doğruya, bilmeyip de tercümelerle temasa gelenler arasında ancak dolayısıyladır.

— Şair ve sanatçının toplum meseleleri karşısında durumu ne olmalı?

— Sanatçı içinde yaşadığı topluma karşı bazı vazifeleri olduğunu düşünmeli; sanatını sade güzele değil, iyi ve faydalıya da yöneltmelidir. Güzel, çok vakit iynin içindedir. Toplumun realitelerini görmezden gelerek kendi renkleriyle yetinen bir sanatkar çevresini daraltmış, hitap kabiliyetini azaltmış olur.

Sanatkâr bozukdüzen bir toplum kaosa müdahalelerde bulunmazsa, onu elinden geldiği kadar düzeltmekten yüksünürse ferdi, kifayetsiz bir sanata saplanır, kalır.

— Şair ve sanatçı için şiir ve sanatta bir tahdit kabul eder misiniz, ederseniz bu sizce ne olmalıdır?

— Sanatı iki kuvvet tahdit eder: Basitliğe, alelâdeliğe düşmek korkusu ve kanun! Bu ikisini çiğnememek şartıyla sanat hürdür.

— Son nesil şair ve hikâyecileri içinde en çok beğendiğiniz şair ve hikâyecilerimiz kimlerdir?

— Ahmet Muhip, Fazıl Hüsnü, Oktay Rifat, Cahit Sıtkı, Cahit Külebi, Salâh Birsell.. gibi şairler: Sait Faik, Orhan Kemal, Oktay Akbal, Tarık Buğra.. gibi hikâyeciler.

— En çok hangi şiirinizi seviyorsunuz?

— Tek şiir ismi vermek güç! Elbette sevdiğim birkaç şiirim vardır benim de! Ama benim sevdiğim bir şiiri, bir şairi ille sizin de sevmeniz lâzım mı?

— Bir şair olarak güzel şiir hakkındaki fikriniz nedir?

— Güzel şiir! Biraz da bir hayal, bir serap! Her anımıza birden hitabedebilecek bir şiir tasavvur edilebilir mi? Bir şiirin güzellik değeri, içinde bulunduğumuz havaya göre madem! *

* Bu konuşmanın daktilo metninde herhangi bir not bulunmamaktadır.

Şiirin Renkleri

*Okullarımızda şiir şekli hakkında öğrettikleri şeyleri
unutmak yahut bu kıfayetsiz şekil anlayışını yeni şiirler-
den alacağımız izlenimlerle beslemek, genişletmek lâzım.*

B.N.

— Bu seferki serginiz hakkında söyleyecekleriniz nelerdir?

— Efendim, ben sergi falan açmayı aklımdan geçirmezdim. Ama Fethi Karakaş çıkaracağım kitabı görüp okuyunca; “Resimleyelim bunları!” dedi. Eh, şiirimizi değerlendirmek isteyen, fırçasıyla onun âcizliğini örtmek isteyen bir dost bulunca ben de sevinçe razı oldum. Bu sergi hakkında ne diyeyim? Yalnız şunu: Fethi Karakaş’a çok şey borçluyum.

— “Evler”den sonra hazırladığınız yeni çalışmalarınız var mı?
(Bu sorum üzerine Necatigil güldü, sigarasını tüttürerek):

— Siz, dedi, bana boş zamandan haber verin. Memur olmak, gün boyu konuşmak kolay iş mi? Yorgunuz, yorgunsunuz.

— Resimli şiir sergileri okuyucularda ilgi uyandırır, onların sanata eğilmelerini sağlayabilir mi?

— Resimler ilgi uyandırır, şiirlerin bir okunuşta sevileceğini, ilgi toplayacağını sanmıyorum. Şiir biraz da yaşanmışlığı şart koşar. Sevdığımız şiirler, hâfızamızda devam eden veya unutulup derinlere gömülmüş çizgilerimizin agrandismanıdır.

— Şiirde şekli ne şekilde düşünüyorsunuz?

— Şekli sadece nazım şekli, vezin... mânâlarına almadığımızı söylemeye lüzum var mı? Her şiir mazbut, disiplinli şeklini; konusundan, konunun gerektirdiği hareketli veya durgun, ağır veya çâlak ifâdesinden bizzat yaratır. Bugünün şiirini şekilsizlikle suçlandırmak kadar üstünkörü bir görüş olamaz. Ama yeni şekil yarattığını sanan her şairi de şekil ustası kabul etmek gaflet olur. Bu işte bizi yanılmaktan koruyacak sağduyu, tecrübeden, görgüden doğar. Okullarımızda şiir şekli hakkında öğrettikleri şeyleri unutmak yahut bu kifayetsiz şekil anlayışını yeni şiirlerden alacağımız izlenimlerle beslemek, genişletmek lâzım.

(Baktım, Necatigil fazla konuşmak istemiyor, sanat yaralarımızdan birine dokunup onu harekete getirmek istedim. Dedim ki):

— Sergiyi ziyaret edenler umduğunuz sayıyı buldu mu?

(Necatigil pek oralı gözükmüyordu, soğukkanlı cevap verdi):

— Umduğu sayıya erişen sanatkarlar, gayet azdır. Sonra serginin oldukça ücra bir semtte, bir hayli içerlek yerde olduğunu unutmayalım. Gündüz işinden yorgun çıkan bir meraklı, eğer gelmek ister de bu arzusunu gerçekleştirmeye vakit bulamazsa gelmiş demektir. Biz hiç değilse böyle uzak, fakat yakın alâkalar bekliyoruz. Merakınızı gidermek için cevap vereyim: Sanat hareketleriyle yakından ilgili kimselerin yarından fazlası, sergimizi bir zahmetziyaret ettiler. Dileğimiz bu gibi sergilerin daima ilgi görmesidir.

(Son Saat, 20 Şubat 1953)

“İlk Telif Ücretim ‘Bonbon’ ya da ‘Çikolata’ İdi...”

*Necip Fazıl'ın, Cevdet Kudret'in, Ziya Osman'ın, Ya-
şar Nabi, Ömer Bedrettin, Sabri Esad'ın şiirleriyle dolu
hususî şiir defterim benim tek rehberimdi.*

B.N.

— Bize biraz biyografinizden bahseder misiniz?

— 1916'da İstanbul'da Fatih'te doğmuşum. Anneannem Geliboluluydu, dedem Geyveli, babam Kastamonulu. Annem Fatma Bedriye, ben iki yaşında iken ölmüş, büyük Fatih yangı-
nında evimiz yanmış. Ben kâh büyük annemin, kâh babamın
yanında büyümüşüm. Babam Mehmet Necati, halen Beyoğlu
müftüsüdür.

1923'te ilkokula girdim. İlk dört sınıfı İstanbul'da Be-
şiktaş'ta Cevri Usta Mektebi'nde okudum. Son sınıfı Kasta-
monu'da Erkek Muallim Tatbikat Mektebi'nde tamamladım
(1927); ortaokula Kastamonu'da başladım, araya hastalıklar
girdi, İstanbul'a geldim. 1931'de, iyi olunca, Kabataş Lisesi
orta ikinci sınıfa kaydoldum, fasılasız bir tahsille 1936'da bu
Liseyi birincilikle bitirdim. Aynı yıldan itibaren Yüksek Öğret-
men Okulu talebesi sıfatıyla Edebiyat Fakültesi'nde başladığım
tahsili de 1940'ta tamamladım. Şimdi Kabataş Lisesi'nde ede-
biyat öğretmeniyim.

— *Edebiyata karşı sizde ilk alâka nasıl başladı?*

— İlkokul sıralarında başladı. Çocuk dergileri okumaktan aldığım cesaretle 17.10.1927'den itibaren eskilerin eser-i cedid dedikleri kâğıtları "El Marifet" matbaası adını verdiğim hususi matbaamda (yani kendi el yazımla) doldurarak "Küçük Muharrir" isimli haftalık bir gazete çıkarmaya başladım. Abonesi arkadaş ve akrabalara parasız olan bu imtiyazsız gazete 14. sayısı ile birinci cildini kapamış ve iki yıllık bir tatilden sonra 20 Haziran 1932'den itibaren ikinci cildine başlamış, 12 sayı daha çıkmıştı. 1931-1933 arası *Akşam* gazetesinin haftalık Çocuk Dünyası sayfasında Küçük Muharrir imzasıyla manzum, mensur hikâye, fıkra, şiir yayımladım. Gazetenin o sayfasını idare eden İskender Fahrettin Sertelli, telif ücreti olarak her yazıma bir kutu bonbon veya bir büyük paket çikolata verirdi. Bu çocukluk heves ve faaliyetleri, 1933'te liseye geçmemle birdenbire bir değişiklik geçirdi. Necip Fazıl'ı ve "Yedi Meşale" şairlerini keşfettim. O vakte kadar kimse bana yol göstermemişti, kendi kendime kalmıştım. Her şeyi biraz geç de olsa kendim arayıp bulmam gerekiyordu. 1932 tarihini ve "Onların Şiirleri" başlığını taşıyan bir defter; Necip Fazıl'ın, Cevdet Kudret'in, Ziya Osman'ın, Yaşar Nabi, Ömer Bedrettin, Sabri Esad'ın şiirleriyle dolu hususi şiir defterim benim tek rehberimdi. Bu şiirlerin, hele ilk gençliğimin bana en yakın şairi Cevdet Kudret'in şiirlerinin, 1933'ten itibaren üzerimde büyük tesirleri görüldü. Yazmaya başladım: Bedbin soneler, ölüm ve aşk şiirleri, 17 yaşında idim. Şiire başlayışında karşımda *Varlık Dergisi*'ni bulmam hakkımda hayırlı oldu. Onuncu sınıfta iken (Şubat 1935) şiirlerimden birkaçını bir mektupla Yaşar Nabi Nayır'a yolladım. Yaşar Nabi, bana bir mektupla cevap vermek ve yolladığım üç şiirden birinin dergisinde çıkacağını bildirmek nezaketini gösterdi. Böylece Behçet Necati imzasını taşıyan matbu ilk şiirim, *Varlık Dergisi*'nde çıktı (Sayı 54, 1 Ekim 1935). O gün bugün 17 senedir yazıyorum. İlk 6-7 senede yazdıklarımı *Kapalı Çarşı*'dan önce bir kitapta toplamayı iyi ki aklımdan geçirmemişim. Sanatta kendimize kavuşmamız, senelerce süren çıraklığa bağlı.

— *Nasıl yazarsınız, şiire yeni başlamış gençlere öğütleriniz ne-*

lerdir? Kimleri okudunuz, edebiyatımızın bugünkü durumu hakkında ne düşünüyorsunuz?

— İkinci soru bir yana, öteki soruları Varlık'ta çıkmış bir konuşmamda etraflı bir şekilde cevaplandırmıştım. Durun, size sayısını da söyleyeyim: 1 Ağustos 1951 tarihli Varlık. O zamandan bu zamana bu konular etrafındaki düşüncelerimde bir değişiklik yok. Merak ediyorsanız bir zahmet oraya bakıverirsiniz. Şiire yeni başlamışlara öğütlerim sadece şunlar. Edebiyat dersleri, tarihleri sizlere dünkü şairleri öğretiyor nasıl olsa; siz günün şairlerini de okuyunuz. Yenileri de okuyunuz. Farkları, gelişmeleri görünüz. Eski edebiyat hangi bakımlardan kuvvetliydi, yeninin kuvveti, kuvvetsizliği nerelerde? Bunları araştırınız. Sanat heveslisi, bazan yıllar yılı lüzumsuz tekrarlar saplanır, kalır. İlerlemeyi gecikmeden takip etmek, bizi şahsi görüşe götürür. Neyin reddedilip neyin kabul edilmesi, devam ettirilmesi gerektiğini anlamaya götürür.

— *Dergimizi nasıl buldunuz?*

— Birinci sayıya kıyasla dördüncü sayı, az zamanda, takdirle karşılanması gereken bir yol aldığınızı gösteriyor. Sizler azim ve teşebbüs sahibi nesillersiniz. Biz lisede iken nerde böyle aylık dergi çıkarmak? Sene sonunda —o da her sene değil— albümden farksız bir hâtıra dergisi çıkardı, o kadar. Yeni nesillerin, bu imanları devam ettikçe bizim yaşlarımıza geldikleri vakit bizden ne kadar ilerde olacaklarını düşünüyor, iftihar ediyorum. Belki görmüşsünüzdür, Kabataş Lisesi'ndeki arkadaşlarınız da on beş günde bir *Dönüm Dergisi*'ni çıkarıyorlar. Fakat *Dönüm*, tek yaprak. Sizin imkânlarınız çok daha fazla. Yazılarının çeşitli oluşu bilhassa iyi.

(Bizim Petek "İstanbul Erkek Lisesi Öğrenci Dergisi" 5, 15 Nisan 1953)

‘Birinci Yeni’nin Güzeli, ‘İkinci Yeni’nin İlkeli!’

Kalıplar ortak bile olsa kişilik sahibi her şair, ilk şiirinden son şiirine kadar, söylediği türkünün kendi doğuş türküsü olduğunu belli eder.

B.N.

— “İkinci Yeni” diyorlar bu konuda ne düşünüyorsunuz?

— Bir şiirin “Birinci Yeni”nin güzeli, gelişmiş değil de “İkinci Yeni”nin ilkeli, durulmamış olduğunu şu özelliklerinden anlıyorum: Belli bir temaya sarılmamış, boşta imgeler yığını. Peş peşe, itiş kakış doluşan, birbiriyle ilgisiz, sayıları arttıkça şiiri güzelleştireceği sanılan tıkız, konserve imgeler. Sözcükleri kümeleştirmede, isim sıfat takımları kurmada inadına terslikler. Sağduyuyu, mantığı, sözün gelişini hiçe sayış. Kesik kopuk, uyuşmaz parçalardan kör mozaikler. Karanlıkta kısık kopuk, bunlu yarım konuşmalar, sayıklamalar. Kaos. Doludizgin, uzak yakın hayaller evreninin düşlerde iç içe, bilinçaltı alabora oluşu. Mahşer. Baş son belirsizliği... Ve sonunda iş bölümünden yoksunlukları yüzünden yazık olmuş, telâşların kurbanı, satırlarda serili, ölü sözcükler.

Ama bu yeni yönelişte işinin ehli şairler de var; anlaşılabilir bir konu veya temaya dayandıkları için kelimeler sağnağına bir disiplin vermesini bilen, öncesi olan şairler. Bunlar olmasa insanı bütün yönleriyle bir anda kucaklamak niyetinde olduğunu söyleyen “İkinci Yeni”, her şiirinde boca ettiği karman çorman sözcükler mahşerinde yeni biçim diye gözü dönmüş, özünü görmeyecek ve insan’dan temelli kopup gidecektir.

Böylesine bir yeni biçim aşırılığına saplanma halinde “İkinci Yeni”yi bekleyen tehlikeleri Hüseyin Cöntürk, çok ilginç bir incelemesinde açık aydın göstermişti: “Hatırlanabilen Saçma”, *Yeditepe*, Sayı 15, 16–31 Aralık 1959; özellikle oraya bakılması!

— Bugün “İkinci Yeni” akımı bir yenilik olmaktan çıkmış bulunuyor. Her ölçüye göre belli bir seviyenin örnekleri var. Sanatçılarımız yeniliksiz edemeyeceklerine göre şiirimizin gidişi sizce bundan sonra nereye doğrulacaktır?

— Durum, anlatım yenileşmelerinden gereği kadar yararlanarak yine içe dönüleceğini gösteriyor. Zaten her çağda önce kısa bir süre dışta yenileşmeler üzerinde durulmuş, hemen peşinden durulma dönemine girilerek içe inilmiştir. Bu bizim edebiyatımızda da hep böyle oldu. Ama tutulan yollar hele Cumhuriyet devrinde genel olmamış; dış ortaklıklar, benze-yişler, hatırlatmalar arasında tekel, yani tek tek, başka başka tutumlarla da karşılaşmıştır. Kalıplar ortak bile olsa kişilik sahibi her şair, ilk şiirinden son şiirine kadar, söylediği türkünün kendi doğuş türküsü olduğunu belli eder. Buna göre her şair hangi türküyü başladiysa bundan sonra da belki ses perdeleri değişmiş, yine o türküyü sürdürecektir de diyebiliriz.

— Edebiyatımızda eleştirmenler neden etkin olamıyorlar? Açıklar mısınız?

Eleştirmen sanatçıdan sonra geliyor, estet olmadığına göre. Sanatçıyı izlemesinden, onun eserini değerlendirmesinden doğan bir sonralık bu; değerce sanatçıdan aşağı olmak değil tabii! Eleştirmen, eseri değerli sanatçıya zaten karışmaz, yalnız o değeri belli eder, duyurmak ister. Bu noktada etkinliği dolaylı bir etkinliktir. Doğrudan doğruya etkinliğini ise aşınmış, aşılmış eserleri hırpalamakta, önlemekte gösterir; bunu yapmakla da henüz yoldaki eserleri boşuna tekrarlardan, vakit kaybından korur.

Var böyle sanatın ilerlemesi, hiç değilse belli bir çizginin altına düşmemesi için didinen eleştirmenler. Ama zavallı çıkarlara, pek biçare kayırmalara saplanmış, sadece sade suya eserlerde ele kalem alabilen karabatak, kâtip eleştirmenlerin Allahlık çoğunluğu yanında pek az.

(*Yeditepe*, 20, 1–15 Mart 1960)

Necatigil'de Biçim Arayışları ve 1955'ten Sonra Artan Çevirilerin Şiirimize Etkisi Üzerine...

1955'ten bu yana günümüz Batı şiirinden, şiir sorunları konusunda eserlerden yapılan çevirilerin artması, şiirimize yeni yeni yönler verdi.

B.N.

— Yeni çıkan şiir kitabınız *Dar Çağ* dolayısıyla sanat görüşünüzü açıklar mısınız?

— Şiiri bir gerilim diye düşünüyorum. Şairin hayatını dolduran, zorlayan bireysel ya da sosyal sorunların onu günlerce tedirgin edişidir şiir. Bu rahatsızlık, şairde, ondan kurtulma isteği uyandırır, böylece şiirin “bir şey” kazandırdığı ilk kişi, verdiği –hiç değilse söylemiş olmak duygusundaki– ferahlıkla şairin kendisi olur. Her şiir önce bir hayaldir, bir gerçek değil. Bir gerçeği anlatsa, duyursa bile; hayale, iyi–güzel durumlar, düzelmeler, arınmalar hayal ettirmeye sebep olduğu için bir hayaldir. Daha üstün gerçekleri hayal ettirerek, hak verdirerek okuyucuyu ümitlere düşüren bir şiirin, sezdirdiği bu hayali gerçekleştirebilmesi, çok kere onun gücü dışında bir başka hayaldir. Romantizm devrinin sanatçıları karamsar ve kötümserdiler. Onların *Le Male du Siècle*'i, devrin hastalığı, hemen her çağın değişmez özelliğidir. Ama yine de bu hastalığın altında bir ümit parıltısı, insanlı-

ğı toptan mutlu çağlara hazırlayan bir cevher bulunduğuna inanabiliriz.

Aslında bir şairin sanat görüşü, en isabetli şekilde hayatının ve şiirlerinin bütününden çıkarılır. Bunu yapmak ise şairin kendisinin değil, bir inceleyicinin işidir. Çünkü şairin sözü, sanat üzerine konuşması; eserinden hayatından çok uzakta bir kendini temize çıkarma, kendini savunma olabilir.

— *Bu kitabınızda önceki şiirlerinize göre bir değişme yapmak istediniz mi?*

— Değişmek istediğimi ancak biçim yenilemelerinde aramak gerekir. Şiirde öz ve biçim eşit değerde önemlidirler; ne var ki, öz, büyük küçük eklemelere, beslemelere rağmen değişmez, şairin hayatını sınırlayan şartlardan kopamazken; biçim, başka başka dönemlerin genel şiir dili etkisinde az çok değişebilir. Hem hangi şair istemez, şiirine hep yeni şeyler katmayı, katabilmeyi? Bir çok şairleri günün birinde yazmaktan vazgeçirten, kendini tekrarlama korkusudur. Özden yana, şairin bu tekrarı önlemesi elinde olmayabilir; ama biçimde, anlatışta, monte edişte değişmesi elindedir. Çok örnekleri var bunun son yıllar şiirimizde. Böyle diyorum ya; öyle biçim birbirine öylesine bağlı şeylerdir ki, her biri ötekinin özgürlüğünü sınırlamaya çalışır.

— *Bugünkü Türk şiiri üzerinde düşünceleriniz nelerdir; şiirimizin son yıllarda bir duraklama geçirdiği kanısında mısınız? Bugünkü şiirimizde en beğendiğiniz şairleri söyler misiniz?*

— 1945 sonrası şiirimiz, dünya modern şiir akımı etkisinde türlü anlayışlarla beslendi; hele 1955'ten bu yana günümüz Batı şiirinden, şiir sorunları konusunda eserlerden yapılan çevirilerin artması, şiirimize yeni yeni yönler verdi. Ama, örneğin T. S. Eliot'ın, Dylan Thomas'ın, García Lorca'nın ve belli başlı başka modern Batı şairlerinin bizde de okunmaya, tanınmaya başlandığı yıllar üzerinde durmadan, onların şiirlerinin yorumlanışını bilmeden Bugünkü Türk Şiiri, en yeniler üzerinde konuşmak, bize ancak "çok hissi" ve yetersiz şeyler söyletir.

Aşağı yukarı yaşıtlarım olan, benim kuşak sanatçıları içinde İlhan Berk, Dağlarca, Külebi, Cumalı, Birsell; sık sık açık

okuduğum şairlerdir. İçlerinde değişenler olduğunu biliyor, bir ikisinin şiiri bırakmış görünmelerine üzülüyorum. Berk ile Birsell, bence en güzel şiirlerini son kitapları Çivi Yazısı ile Ases'te verdiler. 1925 ve sonrası doğumlular içinde ise, her biri başka başka açılardan değerli (yaş sırasına koyayım daha iyi) Nevzat Üstün, Attilâ İlhan, Ârif Damar, Turgut Uyar, Metin Eloğlu, Edip Cansever, Cemal Süreya ve Gülten Akın'ın nice şiirlerine hayranlık duyduğumu belirtmek isterim.

— Kendi sanat kişiliğinizin meydana gelmesinde önemli saydığınız sanatçılar var mıdır; varsa kimlerdir?

— Var: Ziya Osman Saba, aziz şairin sağlığında bunun farkına varmadım mı, yoksa vardım da bir aşağılık duygusuyla bunu kendime bile açmaktan çekindim mi, bilemiyorum. Şu anda bildiğim, yıldan yıla, benim dünyamı çizen iç ve dış etkilerin başlangıcını, ilk anlatımını onun şiirlerinde bulduğumdur. Ziya Osman bana, evin korkunç güzelliğini, vazgeçilemezliğini, kişinin ancak evinde oluşabileceğini, ne yapsa etse davranışlarını bu dar daireden dışarı çıkaramayacağını öğretti. Şiirleriyle olduğu kadar içtenlik dolu ve düz ömrüyle de her nimete, her zahmete ev açısından bakmayı, kurtulmuş ya da yenik ancak evlerde yaşanabileceğini ben ondan öğrendim. Onun bana “kabul ettirdiği” hem sığ, hem çapraşık bir şey var ki, söküp atamıyorum içimden.

(Yeditepe, 39, 16–31 Mart 1961)

“Garipçiler Hep Bir Taklit Dönemini Sürdürdüler, Denemez”

Belki her şairde, öyle gizli bir direnme vardır ki taklide bir yere kadar izin verir.

B.N.

— *Edebiyatımızda dünküler mi, bugünküler mi daha kuvvetli?*

— Son güçlü sandığımız bir eser bile, yazıldığı günler geride kaldıkça, gerek sanatçı, gerekse okur için ölüyor. Eserini, sonradan, yazıldığı günlerin heyecan ve hazzıyla okuyabilen kaç kişi vardır? Şimdi diyelim ki ben içinde bulunduğum dönemi güçlü gördüm de öncesini ya da sonrasını yetersiz, cılız buldum. Bu olsa olsa bir bencillik duygusunun, gizli bir korunma ihtiyacının ifâdesi olabilir. Her dönemin, kendine göre, bir süre güçlü oluşu vardır.

Her devirde kuvvetli de, zayıf da bir aradadır.

— *Dediniz ki, zamanla sanat eseri ölür. Güçlü, sağlam bir eserse, nasıl oluyor bu ölüm?...*

— Edebiyatta bazı yetersiz, cılız, acele eserlerin çok kısa ömürlü oluşu, yahut ölü doğması gibi; edebiyat görgü ve beğenimiz geliştikçe daha iyi anlayıp sevdiğimiz eserlerde bile zamanla başgösteren bir çeşit ölmürlük vardır. Dil, biçim, anlayış değişmelerinin külleri altında öz; varlığını, sağlığını sürdürebilir. Ama eskide yine de hazin bir taraf vardır. Sanat

eseri eninde sonunda ölür derken bizde uyandırdığı bu hüznü anlatmak istedim.

— Bugünkü nesil içinde de muhtelif cereyanlar belirdi. Meselâ, genç şairlerden Attilâ İlhan, Orhan Veli ve arkadaşlarını, onlarla aynı kuşaktan olan daha bir çok sanatçıyı topyekûn inkâr ediyor. Onlar için taklitçi, abartmacı oyuncu diyor. Siz, ne dersiniz?...

— Attilâ İlhan, şiire 1940'ta başlamıştı. Şiiri, daha o zamanlardan Garipçilerin tutumundan başka türlü anlıyordu. Garipçilerde bir taklitçilik, abartmacılık varsa, onun bağlı olduğu şiirde de vardır bu kusur. Şiirlerin yerlilik derecesini araştırmak gerekir. Her şair veya her şiir anlayışı, bir taklit döneminden geçiyor da, sonra buluyor kişiliğini. Garipçilerin, ilk şiirlerinden son şiirlerine kadar hep bir taklit dönemini sürdürdükleri söylenemez.

— Taklit dönemi. Böyle bir dönemden geçmeyen şair yok mudur?

— Belki her şairde, öyle gizli bir direnme vardır ki taklide bir yere kadar izin verir. Belki biçim bakımından sadece. Ama hiçbir şiir bize yüzde yüz kendi söylediklerini söyletmez. Bizden olacak bir ses, bir ayrıntı, bir dram, kısaca küçük-büyük bir (özel) ve (özü), ikinci şiiri, yani bizim şiirimizi, taklit olmaktan kurtarıp orijinal yapabilir.

— Ya şiirde oyun üzerine ne düşünüyorsunuz?

— Sanatın her kolunda var oyun. Duyguyu, düşünceyi sözcükleri nasıl biçimlendirir? Oyunlarla. Sözcüklerin seçilmesi, aralarında bağlantılar, çağrışımlar, orantılar vesaire kurulması birer oyundur. Ölçüler, uyaklar, ritimler birer oyundur. Sanat eseri; ister sade, ister süslü; şuurlu, gayeli oyunların ürünüdür bence...

— Şimdi bir de edebiyatın âsi gençleri çıktı. Kendilerinden önce, yüzyıllar ve nesiller boyunca, ne varsa, her şeyi, her değeri inkâr ediyorlar. Belki kara listelerinde siz bile varsınız. Bunaltı diye bir de mecmuaları var. Bunlar, nokta, virgül, nida, sual gibi bütün işaretleri yazıdan atmışlar. Edebiyatta şiir, hikâye, roman piyes gibi bölümler de tanımıyorlar. Bir yazı çeşidi vardır, herkes her istediğini yazar diyorlar. Ne dersiniz? ...

— İnkâr iyi bir şeydir. Ama sonunda hayal kırıklığı olmayacağını garantiliyorsak, elbet, kendimize güvenmemiz

gerekir. Bütün yenileşmeler şüphe ve inkârlarla başlamıştır. Olduğu gibi kabul bizi, yapılmış tekrara düşürür. Nasıl olsa zamanla, – varsa, kendi değerimizle bir yere vardıktan sonra, topyekûn inkârlarımızdan kabul ve teslime de döneriz.

— *Peki, ya noktalama işaretleri? ...*

— *Tanzimat devrinden önce de yoktu.*

— *Şiir, hikâye, roman diye bölümler? ...*

— *Dünya edebiyatlarının türünde sadece üç tür vardır: Lirik, epik, dramatik. Bunlar iç içeymiş o zaman... Bugün de olabilir.*

— *Dünden, bugünden en sevdikleriniz? ...*

— *Şairlerden mi?...*

— *Şairlerden olsun.*

— *Yunus, Karacaoğlu, Bakî, Fikret, Ahmet Hâşim. Yenilerden Ziya Osman, benim neslimden daha bir çok şair ve daha yakınlardan Turgut Uyar, Edip Cansever, Ârif Damar.*

(*Tercüman Gazetesi*, 7 Aralık 1962)

“Arada”, “Dar Çağ”...
Necatigil’de “İkinci Yeni” mi?

Dokuduğumuz kumaşta tek tük yabancı iplikler bulunabilir; ama desen bizimdir, kompozisyon bizimdir; hammaddeyi dilediğimiz gibi yeni bileşimlerde eritmiş, bağımsızlığından çıkarıp kendimize tâbi kılmışızdır.

B.N.

— İlk kitabınızı bir hayli geç çıkardığınız halde, sonra sık sık kitap yayımlamaya başlamanız bir düşünce değişikliği sonucu mudur? Bu konuda genç ozanlara tavsiyeleriniz nelerdir?

— Öyle oldu, ilk kitabımı ilk şiirimin yayımlanmasından on yıl sonra çıktı, 1945 sonlarında. Daha önce “Yeldeğirmenleri” adını koyduğum bir kitap çıkarmak istemiştım, Zonguldak’ta öğretmenliğim sırasında; olmadı. *Kapalı Çarşı*’ya o taslak kitaptaki şiirlerden pek azı girdi. Sık sık kitap yayımlayışımın nedeni, belki biraz tezcanlı oluşum! Şey, bu sözünüzde bir kınama var, değil mi?

— Yoo, hayır!

— Olabilir. Genç ozanların erken kitap çıkarmalarını doğru bulmayanlar, onlara beklemek tavsiye edenler bir haylidir. Max Jacob “Gençlik eserleri, çiçeği burnunda bir pişmanlıktır” diyor. Ama bu pişmanlık sonraki kitaplarda da hiçbir zaman büsbütün önlenemiyor ki! Her yayın, sonradan büyüyecek bazı utançları da beraberlerinde getiriyor. Fakat iyidir bu utançlar; hiç değilse ertesi kitaba biraz daha bilinçli hazırlanma gücü verir. Öyle olmasa bile ozanın çizgisindeki

gelişmeleri daha kolay izlemeye yarar. Beklemeyi fazla uzatmamak en iyisi.

— *Umut bağladığınız genç ozanlar varsa kimler?*

— En çok *Yelken Dergisi*'nde görünenler arasında Attilâ Bü-yüktuncay'ı, Afşar Timuçin'i, Eray Canberk ve Yavuz Ergün'ü seviyorum. Anladığım için, aydınlıklarından ötürü.

— *Öteden beri şiirde özün sözden ayrılmazlığına inandığınızı biliyoruz. Arada ve Dar Çağ kitaplarınızda soyut şiire doğru olan değişiminizde "İkinci Yeni"nin etkisinden bahsedilebilir mi?*

— Kendimin dışında bir şiiri yazmadım hiç, yazamam da. Soyutlaştırma dediğiniz şey bende söz diziminde değişiklik yapmaktan öteye geçememiştir.

— *Yaz Dönemi'nde bu anlayıştan kurtulduğunuz görüyor. Ve siz hep çağımıza uyarak kişiliğinizi gölgelemeden kendinizi yeniliyorsunuz. Bu açıdan Yaz Dönemi ile ulaştığınız aşama amaç sayılabilir mi?*

— Yeni kitabımda düzyazıya daha yakın bir söz diziminde yürüdüğüm doğrudur. Şiiri şiir yapan öğelerin başında kelimayı kollayış geliyor, cümleyi değil. Kelime seçiminde dikkatliyse, özel ilkelerimiz varsa cümle zaten bize bağlı demektir. Yani ister Birinci, isterse Beşinci Yeni üslûbuyla yazınız, fark etmez. Şiir bir iç dünya işi. İnsanın bir yerde artık kendi duvarları içine hapsolması beklenir.

— *Ölçü ve uyak, şiirinizde hep önemli bir öge olagelmıştır. Birçoklarının "sınırlanma" sakıncasına karşı ne düşünüyorsunuz?*

— Ölçü ve uyak, şiiri dağınıklıktan kurtaran, bir düzene, disipline sokan olanaklar arasındadır. Bu şekilde bir sınırlama, şiiri plastik bir görünüşe de götürebilir. Bizden, Batı'dan bildiğim güzel, yüce şiirler ölçüyü, uyağı boşlamamış şiirlerdir. Bağnazlık, saplantı derecesinde olmamak şartıyla ölçü, uyak yararlıdır diyorum.

— *Eski şiirleriniz hep ezilmiş, küçük adamın umutlarını söylerdi. Aradan bunca zaman geçti; o umutlardan gerçekleştirenler oldu mu? Yoksa onlardan kaçış, tüm umutsuzluğun sonucu mu?*

— Umutlar bir yerde kayıtsızlığa bırakıyor yerini. Aşınıyorsunuz. Olsa da olur, olmasa da gibilerden. Bencilliğimiz ağır basıyor bu noktada. Kendimizi koruma içgüdüğü bir nevi. Bazı

konularda tükeniyoruz, yeter buluyoruz kendi yazdıklarımızı. Bir çeşit konforculuk ya da. Dışa vuramaz oluyoruz artık evvelce bizi uğraştıran bazı üzüntüleri.

— *Olayları düpedüz konu edinen şiir mi, yoksa insanda –varsa– değişmez olanı yakalayan şiir mi daha kalıcı olur?*

— Bence ikincisi. Olayları düpedüz konu edinen şiir zamana bağlıdır, bağımsız değildir. O günler geçince, o şartlar değişince tarihsel bir sınırlanış içinde kalır. Asıl insan dönemlerin, çağların üzerinde, değişmeyen, geçmiş soyların ruh ve beden yapısını sürdüren insandır. Şiir, görünenin, yaşananın derinlerindeki birleşmeleri, ortaklıkları gösterebildiği oranda sınırlarını genişletiyor. Böyle olunca, olaylar çağdan çağa değişip yenileşirken, öz şiirin tekrarladığı temalar beşi-onu geçmiyor. Ama yine de sonuç neye varıyor bilir misiniz: İyi yazılmış olan kalıyor.

— *İnsan şiirde daha çok değişmelerden mi, yoksa değişmezliklerden mi yakını?*

— Görünüşte değişmezliklerden yakını. Aynı, aynı, aynı ... Fakat bu, bir değişme korkusunun değişik anlatımı da olabilir. Bizi biz eden, mahkûm olduğumuz durumlardır; şiir böyle durumların türküsüdür; kırık plâklarda dönüp duran, insanı kimi zaman sinirlendirip baş kaldırmaya götüren biteviye bir türkû. Ama tutarlılığımızı oluşturan da budur. Her dış değişmeden ancak gönlümüzce olanı, bizde daha önceden de zaten biraz biraz var olanı bulup benimseyişimiz de gösteriyor ki, içlerde bir yerde biz hep kendi dünyamızda kalmak istiyoruz.

— *Eluard'ın "Gerçek ozanlar hiçbir zaman şiirin kendilerine ait olduğuna inanmamışlardır" sözüne ne dersiniz?*

— Ben tam anlayamadım bu sözü, öncesini sonrasını bilmediğim için belki. Yani bir ozanın şiiri, çok vakit iplikleri başkalarının malı bir örgüdür anlamında mı? Yoksa en bireysel şiirde başkaları da kendilerini bulabilir.. mi demek isteniyor? İki yorumu da açıklamak mümkün. Dokuduğumuz kumaşta tek tük yabancı iplikler bulanabilir; ama desen bizimdir, kompozisyon bizimdir; hammaddeyi dilediğimiz gibi yeni bileşimlerde eritmiş, bağımsızlığından çıkarıp kendimize tâbi kılmışızdır. Bu noktada artık taklidin, kopyanın sözü edilemez.

— *Yer yer Evler kitabınızda, daha çok Eski Toprak, Arada, Dar Çağ ve Yaz Dönemi'nde, "karanlık kaderlerin kurbanı, sonsuz sulara silik, dar dörtgen, yazma yitimi, güdük göçük, dalgın dalmışlık.." benzeri vurgular yer alıyor. Şiirinizdeki görevlerini açıklar mısınız?*

— En yalın şiirler dahi süsten kurtaramaz kendini. Kelime oyunları, çağrışım olanakları, ses tekrarları, edebiyatın bütün sanatları süsün içine girer. Aradığı inceliği şiir bunlarla buluyor. Hattâ bence müzik, vurgu değerlerini kollama hepsinden önce gelir.

— *Yaz Dönemi kitabınızda yaşamın ezikliğini kabullenmişlik var. Bu, kaderin sınırlaması yüzünden mi? "İçerde" şiirinizde "dışarıyı dinleme, içerdeyim" derken kaçınılmaz yalnızlık nedir sizce?*

— Bizi biz eden kaçışlardır, kenara çekilişlerdir. Kalabalıkların ortasında kendi yalnızlığını sürdürüp bir kozayı olgunlaştırmaktır. Bütün çalışmalar birer yalnızlığı gerektirir. İçinde birikene eğilen, "içeriye" dinleyen kişi, dışarda söylenenlerden daha çok şey duyar.

— *Yaz Dönemi tutkuların içinde bir serüven, bizleri "uzaktan kurmak" mıdır yaşanılanla?*

— Bu kitaptaki şiirler, bir dönemin, bilincine neden sonra varılan bir kavranılışı, bir bilgelik denemesi olabilir.

— *Bir süredir radyo oyunları yazıyorsunuz; bunlar radyoda oynanıyor, dergilerde yayımlanıyor. Sizi şiirden tiyatroya iten nedenler, şiirin boşalmaya yetersiz oluşu mu, yoksa başka şeyler mi?*

— Şiire en yakın tür olarak oyunu görüyorum. Şiirdeki kısımların, daraltmaların geniş ölçüde açıklanmasına, yorumlanmasına en uygun tür: Oyun. Şiirin daha geniş bir yüzeyde işlenmesi. Yazabilene ne mutlu!

— *Oyunlarınızda bütün bütün şiir var. Şiirle oyun arasında gerçekten bir bağıntı var mı? En doğrusu şiirde oyun gerekli midir?*

— Teşekkürler. Şiiri oyuna aktarabilsem iyi bir radyo veya sahne oyunu için gerekli başka şartlardan yoksunluğuma üzülmem. Şiirle oyun arasında elbet büyük bir bağıntı var. Yukarda konuştuktu; şiirin şiir olabilmesi için gerekli bütün süslemeler, birer oyun değil miydi?

— *Oyunlarınızdaki şiirden söz ederken en çok şiirlerinizden de*

söz etmek istiyorum. Oyunlarınızda şiirlerinizi işler bir durum var açıkçası. Oyunlarınız şiirlerinizin oyunlaştırılmış şekli sanki. Buna ne dersiniz?

— Sizde bu düşünce, şiirlerimle oyunlarım arasındaki hava birliğinden dolayı belirdi herhalde. Her duygu ve düşünce başka başka biçimlerde, türlerde de nasıl verilebilir, yazılabilirse; kimi şiirlerdeki kılavuz tema da öylesine, oyunlarda bir olaya uygulanabilir, hikâyeye götürülebilir.

— *Niçin radyo oyunu ile yetiniyor, sahne oyunu yazmıyorsunuz?*

— Şimdilik radyo oyunu yazarak kendimi sahne oyununa hazırlıyorum. O, çok daha zor bir iş.

(Yelken, Ekim 1963)

“Benim Hiç Resmim Olmasa
Yaşasam Yazıca Hep...”

*Sekiz dil biliyordum ama yedisini unuttum, bir tek
Türkçe kaldı aklımda...*

B.N

Behçet Necatigil’le konuşmadan önce çok heyecanlıydık. İlk sorumuzu soruncaya dek sürdü bu... Yaradan’a sığınıp sorduk ilk sorumuzu:

— Şair ya da ozan kelimelerinden hangisini beğeniyorsunuz; size şair mi, ozan mı diyelim bu konuşmalarımızda...

(Tatlı tatlı gülümsedi):

— Siz, yine bana “şair” deyin ama ben “ozan”ı da çok beğenirim, dedi.

(Bunu hiç düşünmeden, sanki bu soruyu soracağımızı biliyormuş gibi söylemişti. İkinci sorumuz da beylik sorulardan biriydi):

— İlk şiirinizin nerede çıktığını hatırlıyor musunuz, bu şiirin adı neydi?

(Duraladı ve tane tane):

— Hatırlıyorum, *Varlık Dergisi*’nin 54. sayısında... dedi. Adı da “Gece ve Yas”...

— Konuştuğumuz birkaç ozan şiirin bir tanımını yapmaktan kaçındılar, siz de bu kanıda mısınız, yoksa şiirin size göre bir tanımını var mı?

(Bu soruya güldü ve):

— Biz ders yılı başında şiir konusunu incelerken *Türk Dili Dergisi*'nin *Şiir Özel Sayısı*'nda güzel tanımlar görmüş, öğren-cilerime yazdırmıştım. Ama şimdi unuttum onları...

(“Şimdi unuttum onları” deyince aklımıza bir soru geldi):

— *Unutkan mısınız? dedik.*

— Bazı şeyleri hiç unutmam... Örneğin, öğretmeniniz Se-dat Günay'la Zonguldak Lisesi'nde iki yıla yakın öğretmenli-ğimiz vardır. O günleri hiç unutmuyorum, dedi.

(Yerinden kalktı, pencereye doğru yürüdü, yine döndü ye-rine oturdu. Gözleri pırıl pırıldı. Kimbilir yine bir mısra mı takılmıştı aklına... Bir soru daha soralım dedik):

— *Bir eleştirmeci çağınızı yaşamamakla suçlandırıyor sizi, eleş-tirmeci yi bu kaniya götüren nedenler hangileridir?*

(İçten bir gülüşle):

— Kimmiş o eleştirmeci? dedi.

(Biz de konuyu çok derinleştirmemek için adını söylemedik o eleştirmecinin... Başka soruya geçtik.)

— “Kemik” adlı şiirinizde: “*Ve eksilir bir koyun geceye davar-lardan*” tümcesini şiirin bütünü içinde bir yere oturtamadık, bu sözüz biraz açıklar mısınız? dedik.

(Şu karşılığı verdi):

— Şiirin bütünü içinde, özellikle, gerekli bir tümcedir o... Çünkü şiirde yaşama serüveni anlatılıyor. Davarlardan eksilen koyun, geçen bir gün olarak düşünülmelidir. Ben, orada: “Ak-şam oldu, bir gün daha bitti” demek istiyorum.

— *Günümüzün şairlerinden en çok kimi beğeniyorsunuz? Ni-çin?*

— Kendi kuşağımdan olanları. Yani şiire aşağı yukarı aynı yıllarda beraber başladığımız şairler.. Dağlarca, Külebi, Cuma-lı, Aksal, Birsal, sonra daha yenileri, Turgut Uyar, Edip Canse-ver, Cemal Süreya, Gülten Akın, dedi ve durdu.

— *Niçin beğendiğinizi söylemeyecek misiniz?*

— Bir kere bu şairler özle biçimi birleştirmesini biliyorlar. Her zaman söyleyecekleri yeni şeyler bulurlar. Kimi zaman şaşırtıcı, aşırı, kimi zaman alıştığımızdan yeni köşeler, uçlar gösterici... Yukarda şiirin tanımını sormuştunuz, işte bir tanım

daha... Şiir, görmediğimizi gösteren, bizi saran bir mutlu şaşkınlık ve "Güzel" diyebilmek, dedi.

(Kendisine artık alıştığımız, yakınlık duyduğumuz için soruları sıralıyoruz):

— Eski şairlerden kimleri beğenirsiniz?

(Gülüyor ve):

— Şairin eskisi yenisi olur mu? diyor.

(İyi anlatamadığımızı ya da anlamamazlıktan geldiğini sandığımız için soruyu bir daha sorduk):

— Yani geçmiş yüz yıllardaki şairlerden demek istiyoruz.. dedik.

— Halk şiirinde Karacaoğlan, Yunus Emre; Divan şiirinde Bakî, Nedim en sevdiklerim....

— Tanzimat'tan Cumhuriyet'e kadar olan şairlerden?

— Ahmet Hâşim yetmez mi?

— Yahya Kemal'i unuttunuz, dedik.

— Ben Hâşim'le yetiniyorum. Yahya Kemal de iyi şairler arasındadır.

— Kaç dil biliyorsunuz?

— Sekiz dil biliyordum ama yedisini unuttum, bir tek Türkçe kaldı aklımda...

(Dergimizde yayımlamak için bir resmini istedik. Yokmuş resmi yanında; bize resim yerine Dağlarca'nın iki mısraını okudu):

"Benim hiç resmim olmasa

Yaşasam yazıca hep..."

— Gazetemiz ve gazetede çıkan şiirler üzerine bir şeyler söylemek ister misiniz? dedik.

(Gazetelere bir göz attı):

— Neden (Sanat) gazetesi dediniz, bir sanat gazetesinde spor haberleri olur mu? Herhalde önceleri sanat gazetesi çıkarmak istediniz, dedi. (Şair bu arada Kabataş Lisesi'nde çıkardıkları "Dönüm"ü hatırlıyor, bir süre Dönüm'ü anlattı) ve: Şiirler güzel, bana şiire yeni başladığım günleri hatırlattı. Biz ilk şiirlerimizi ölçülü, uyaklı yazardık, sizler uyak kullanmıyorsunuz mısralarınızda... hece eşitliğine, ölçüye de bakmı-

yorsunuz. Sizin okuldaki şairler anladığıma göre Orhan Veli'yi çok seviyorlar. Şiire daha sonraki şairlerden de başlanabilir. Örneğin Cumalı'dan, Külebi'den falan...

Şairimizi çok yordüğümüzü anladık. İznini alarak ayrıldık. Çok faydalandık bu konuşmalardan. *İki Yaprak* adına teşekkür ederiz Behçet Necatigil'e...

(*İki Yaprak*, "Üsküdar Kız Lisesi Öğrenci Dergisi",
10 Mart 1964)

“Şiirin Evrimi, Hayatı Kabulleniş Tarzımızın Evrimi Değildir”

*Divan ve halk şiirimizin ustaları sesten yana bize çok
şey öğrettiler.*

B.N.

— İlk şiiri kaç yaşında yazdınız? Şiire başlamanızdaki sebep neydi?
İlk kitabınız hangisidir?

— İlkokul sonlarından beri yazı yazmaya çalışmışımdır.
“Edebiyatımız Konuşuyor” adlı bir anketler kitabında anlattım
bu serüveni. Şiir yaşamamızın sırrıdır, nedenidir. Bir telâfi, bir
rahatlık. İlk kitabım, *Kapalı Çarşı* 1945’te çıktı.

— İlk ve son kitabınız arasında sizce fark var mı? Şiirde evrimi
nasıl anlıyorsunuz?

— Fark, biçim değişmişliklerinde; iç, içerik duruyor olduğu
gibi. Ya da bana öyle geliyor. İnsanın yaşamaya hep belli bir
açıdan bakacağı kanısındayım. Üzgün türkülere şerbetli bir
kimse, şen şakrak havalara geçemez. Altta, bütün davranış ve
eylemlerimizi yöneten bir “yaratılış” vardır. Sessiz yaratılışlı-
lar en güçlü sevinç anlarında bile içten içe mutludurlar; dışa
vurmadan yaşadıkları bir saadettir bu.

Şiirin evrimi, hayatı kabulleniş tarzımızın evrimi değildir.

— Şiirde duygu mu, kültür mü önemli sizce? Laboratuvar çalış-
masına ne dersiniz?

— Duygu, saman alevi, tez geçer. İşlemek, eğitmek, toplamaktır aslolan.

— Yeni kelimeleri kullanırken yalnız kural ve manasına mı bağlanırsınız, yoksa fonetik değer de arar mısınız?

— Ararım. Divan ve halk şiirimizin ustaları sestene yana bize çok şey öğrettiler.

— Son eserinizin, yaşantınızın çağıyla ilgisi var mı?

— Bütün yazdıklarımda varımdır. Bana çatmayan bir şey yankımaz bende. Aldığımı vermişimdir. Tabii her zaman bütününü değil.

— “Solgun Bir Gül Dokununca” şiiriniz çok seviliyor. Diğerlerinden farkı var mı, varsa nedir?

— Farkı belki daha lirik-romantik oluşu.

— Radyofonize edilmiş oyununuz var mı? Tiyatro çalışmalarınız?

— Radyofonize edilmiş oyunum yok, yalnız radyo oyunu olarak yazdıklarım var. Fakat üzerinde ufak değişiklikler yapılırsa sahnede de oynanabilir bu oyunlar. Evet, bizde radyo oyunu önemsenmiyor henüz. İstanbul Radyosu’nda yayımlanmış beş oyunumu güze kadar bir kitapta toplamak, zaman buldukça yenilerini yazmak istiyorum.

— Bundan sonra vereceğiniz eserde değişen bir şey bulacak mıyız?

— Bilemem, Yaz Dönemi’nden sonra yayımladığım şiirlerde bir değişme var mı yok mu? Ama galiba çizgimi sürdürüyorum.

— Bugünkü şiir birkaç kişi tarafından devleşiyor. Ne dersiniz?

— Şiir hiçbir zaman devleşmedi. Sonra, dev şair, Tanrı şair sözleri garibime gider benim. Her devirde şiiri birkaç şair yürütür.

— Okuyucularımıza söyleyecek birkaç sözünüz bulunur mu?

— Sağlıklar, esenlikler dilerim.

(Ön Yankı, 4, Mayıs 1964)

‘Masal-Edebiyat-Yaşam’ Bileşkesinde
Necatigil Şiiri

İki kapı çıktı karşıma
Biri açık ardına kadar
Biri yıllardır kapalı
Açığını kapadım
Açtım kapalı olanı

B.N.

— Şiirlerinde yer yer masal motifleri kullandığın kadar bazılarının da bütün kuruluşunu masala, eski lejandlara dayadığın görülüyor. Şiire başladığından bu yana, sürekli bir değişme ve yenileşme çabasıyla biçimde ve özde Bir çok değişmeler yaptığın halde, bu masal saplantısından vazgeçmediğin söylenebilir. Bu sürekli tema, motif ve ses bağlantısının yaşamın boyunca sürüp gelişinin nedenlerini anlatır mısın?

— 1945’teki ilk kitabıma aldığım şiirlerle başlıyor bu masala bağlantış (Kapalı Çarşı, 1945). O ilk şiirlerimden birindeki (“Hal Tercemesi”) lejand motiflerine sen de Yücel Dergisi’nde yayımladığın bir incelemede değinmiştin: “Kuyularda konuşan kamış motifi”:

Hâtıralar bana gelmekle,
Tamamen aldanmışlar.
Bir sır gibi ele verdi beni
Kuyularda kamışlar.

Diyebilirim ki, senin bu sorunun içinde, benim bütün şiir tutumumu özetleyen bir anlam derinliği yatıyor. Çünkü dış çarpmalardan derinlere giden, ancak ondan sonra beni yavaş yavaş huylandıran, içerleten, çekilmeye, ya da kendimi savunmaya zorlayan algılar, kapalı bir kuyudan açık havaya çıkmak isteyen, ama kuyu ağzından boy atınca da kendini ilân ve teşhir etmek zorunda kalacak duygular... Bütün bu oluşmayı; bir ayıplanma, ya da yanlış anlaşılma korkusuyla istemeyen, tedirgin bir ruh halinin en yakın ifade aracı olarak bu motifle anlatmak istemiştim. O ilk şiirlerde bilinçsiz sezgilerle, sonra sonra iyice tadına vararak, bugün ise bilinçli aramalarla, masala kaydığımı sanıyorum...

Necatigil, burada hemen öteki kitaplarına geçiverdi. Halbuki şu ilk kitabı *Kapalı Çarşı'da başka masal motiflerini, ayrıca masal dilinden alınmış unsurları da yer yer kullanmıştı*: “Ebâbil kuşları vurdu camlara” (“Yeldeğirmenleri”); “gün doğarken bozuldu tılsım” (“Yeldeğirmenleri”). Hele bu motif onda “Çalar Saat” (Eski Toprak) şiirine kadar uzanıp gidiyordu. “Bir varmış, bir yokmuş aramızdaki dostluk” (“Dost”), “Ali Cengiz Oyunu” adındaki ünlü bir masal tekerlemesindeki tekniği de *Kapalı Çarşı* kitabındaki “At var, meydan bulunmuş” adındaki şiirinde kullanmıştı. Bu “Ali Cengiz Oyunu” masalı, daha da ilerde *Çevre* adındaki kitabında aynı ad altında başlı başına bir şiir haline gelecektir. Yine bu kitabındaki “Ayrılıklar II” adındaki şiirini kutsal kitaplardaki “Yusuf” hikâyesinin teması üzerine kuruyor, gençlik yıllarında Anadolu kasabalarını dolaşırken, içinde duyduğu ayrılıkları ve özlemleri dile getiriyordu:

Kervanlar kalktı gitti,
Yusuf kuyu köşesinde
Uyudu, uyandı, ah etti.

Yusufçuk bahçesinde
Dala dayandı ah etti
Kervanlar kalktı gitti.

Hasret ne vakte kadar?
Oğlan otel odasında
Oturur kalkar ağlar.

Kız anası yanında,
Aynaya bakar ağlar.
Hasret ne vakte kadar?

Bu şiirini, İzmir’de askerliğini yaparken, “Yusufçuk” kuşlarını dinleyerek yazıyordu. Sıcak yaz günlerinde dem çekişleriyle hayata tempo tutan bu kuşlara değinen iki halk lejandını kendisine anlatmıştı. O lejandlardaki seslerin de bu şiire yerleştiğinin sonradan farkına varmıştı. Bu şiirde yalnız tema ve motif değil, masal seslerinin ve anlatım havasının da şiire yerleştiğini görüyoruz. Onun şiirlerinde halk inançlarına dayanan yansımalara burada değinilmedi. Yoksa daha ilk kitabından başlayarak halk inançlarından aldığı deyim ve unsurları, temellerindeki lejandlarla birlikte kullanmaya yöneliyordu: “Pişirdiğim aşlan, bağladığım başlan gideyim” (“Bir Ölümünden Kalanlar”); “Saksağan akıllı hayvan – Gaipten haber vermişti – Nuhun gemisinde bir zaman”, “Postacı geldi gelecek – Sen de mi istersin müjdeni – Yavru örümcek?” (“Bir Ölümünden Kalanlar”). Bunlara benzer halk inançlarına değinen unsurları bütün şiirlerinde derlemek, başka bir araştırmanın konusu olabilir. Ayrıca o eski halk şairlerinin şiirlerinden de ansımlar yapmaktadır. Ama bu şiirleri kendi havası ve töresi içinde değil, içinde ve çevresindeki çatışmaları anlatırken kullanır. Çevre kitabındaki “Elif” şiiri bunlardan biridir. Böylece B. Necatigil’in şiir dilinde ve yapısında halk kaynağından gelen unsurların ne kadar zengin olduğuna burada işaret etmiş oluyoruz.

— (...) İlk kitabım *Kapalı Çarşı*'da (1945) henüz masala değil, mitosa, masal diline ve dinî lejandlara yönelmiştim. *Çevre* (1951) kitabında ise, ilk kitabımdaki bu kanat vurup geçmelerin yanında, bir masalı baştan sona bir toplum gerçeğini yansıtmakta fon olarak kullandığım, dolaylı anlatım aracı halinde sergilediğim görülür. Nitekim buradaki "Üç Turunçlar" (Typ. 89) başlıklı şiirde suyunu bulamayan, yani ortam yoksulu birinin çaresizliği anlatılıyordu. Burada artık bütün yapısı ile bir "masal-şiir" var.

Üç turunçlara aşkım
Önüne geçilmez oldu baktım
Yallah deyip atladım atıma
Şehzadenin yaptığını yaptım.

Köşk, köşkün önünde çeşme
Kurnanın birinden kan akar, birinden irin
Her iki lülesinden çeşmenin
İçtim içince

Aslan, aslanın önünde ot
At, atın önünde et
Otu ata, eti aslana verdim
Verince

İki kapı çıktı karşıma
Biri açık ardına kadar
Biri yıllardır kapalı
Açığımı kapadım
Açtım kapalı olanı
Açınca

Has bahçe
Üç Turunçlar Hasbahçe'de asılı
Üçünü de aldım
Bastım atıma kamçıyı

Buraya kadar
İş kolay
Çatallaştı sonrası
Yolum ne kadar da biçimsiz
Bir çöl ortası

Git babam git
Kestim turuncun birini
Şehzadem su, şehzadem su
Su hani

Kan ter içinde
Çöller boyunca
İkinciye keserim dedim
Su bulunca

Git babam git
Bir birikinti
Yağmurlardan kalma
Kestim ikinci turuncu
Şehzadem su, şehzadem su
Dudağını değdirecekti suya
Su kurudu

Bağlar bir düşünce elini kolunu
Susuz olmaz bu iş ahbap saklama
Masallarda şehzade
Muradına ermiş ama
Önce bulmuş suyunu.

Bu şiirimde, masaldan toplum gerçeğine değinen yaşıntıya geçişi, şiirin son parçasında açıkça ortaya koymuştum. Tıpkı masalcıların “kıssadan hisse”lerinde yalın gerçeğe şöyle kesin bir bitirişle dönüşlerinde olduğu gibi. Burada masalı yalnız bir toplum gerçeğini ifâdede değil, masalcıların kullandıkları gibi kullanıyordum.

B. Necatigil yine hızla bir başka kitabına geçmek isterken aynı kitabındaki “Kazıkçılar Yokuşu” şiirini kendisine hatırlattım. Burada yine o eski “Ali Cengiz” temasına dönüyordu. İkinci Dünya savaşı yıllarında toplumu saran, şairi de halkla birlikte rahatsız eden vurguncuları, bu şiirinde taşıyordu:

Hiç aklından geçer miydi,
Sana kalsın meydan
Haydi, işin rasgitti.

İstif istif üstüne,
Katar katar develer.
Millet yükünü tutmuş,
Sen de tut be birader.

Elinde bir gümüş tasma,
Tak boynuna her gelenin
Gözünün yaşına bakma.

İşleri baştan başa hiyle,
Benim diyenleri çok gördük.
Bırakmaz bizi böyle,
Allah büyük.

Bu kitabında “Fıkra” başlığını taşıyan bir başka şiir de, bir Nasrettin Hoca fıkrasını, çağının gerçeklerine uygulamakta, hafif bir mizah havası içinde toplumcu bir taşlamaya yönelmektedir:

Sırtında
Samur kürkün olunca
Beysin, paşasın
İlâhi Nasrettin Hoca
Kürküyle yaşasın.

“Hülyaların Şiiri”nde ise “Binbir Gece”nin ünlü büyülmü seccadesinden gelen bir yansımayla, çağının gerçeklerinden kurtulup kaçmak isteyen bir sanatçının davranışındaki yanlışlığa değiniyor. Şair,

büyük seccadeye binerek Uzakdoğu ülkelerini dolaşıyor, sonunda yaşadığı çağa, sorumluluğunu taşıdığı yere kendi soy ve sırasından insanların yanına dönüyor:

Lambamı yaktım ki
Sisli İstanbul, çıplak oda
Yok içinde gördüklerimin biri
Güldüm: ben kim oluyorum da
Yazıyorum hülyaların şiirini.

Bu kitabında masalı bütününü ile kullanan bir başka şiiri de "Ali Cengiz Oyunu"dur. Tıpkı "Kazıkçılar Yokuşu"nda yaptığı gibi masalı sürdürmekte, ezilenlerin yanında yer alarak vurguncuyu, toplumu ele geçirmeye çalışan korkunç kişileri, kendi çağının başka şairleriyle de birleşerek taşlamaktadır:

Ali Cengiz'e ilk defa
Masallarda rasladım.
Dervişin bütün fendini
Dervişe karşı kullandı,
Kurtardı kendini.

Ali Cengiz'e sonradan
Hayatta da rasladım.
En müşkül durumlarda
Zeki, hem de nasıl, cin gibi
Sıyrılıyordu kolayca.

Ali Cengiz'den bu işin
Sırrını sordum.
Tehlike var baktın ki
Hemen kılık değiştir,
Benim yaptığımı yap, dedi
Yerine göre tilki.

Taklit etmek istedim Ali Cengiz'i
 Hayır, kolay değil, hayır
 Elma olmak ellerde
 Bıçaklar hazır iken,
 Serçe olmak dallarda
 Atmaca nâzır iken.

Yine bu kitaptaki "Durum" şiirinde, içinde "dert, fitne, ölüm ve fesat" kaynatılan büyü bir kazanı tasvir ediyor. Bu ünlü masalda yalnız temasıyla değil, masalın dili ve sesiyle de zengin bir kullanıma var. Öteki şiirlerinde olduğu gibi, bunda da Necatigil, masala belli bir yaşantıdan, kendinde ya da toplumda olan önemli bir çatışmadan giriyor; sonunda toplumcu bir anlam belirmesine yöneliyor:

Bir dumanla dolmuş dünya
 Boğucu bir duman
 Elyazması bir kitapta
 Bir hikâye okudum:
 Bakırcılar bir zaman
 Bir koca kazan yaptılar.
 Bakırcılar gece oldu, evlerine gittiler.

 Şeytan gelir, sorar
 Kaynattığın kazana
 Açlık, ölüm kattın mı?
 Kattım.
 Fitne fesat attın mı?
 Attım.

Kazan kaynar,
 Kaynadıkça kara kara
 Bir duman çıkar,
 Duman gider dağlara.

 Göz gözü görmüyor bu zamanda
 Bu dumanı yok etmenin çaresi
 Kitap yazmıyor.

— (...) Evler (1953) adındaki kitabıma gelince, buradaki “Perili Ev” şiiri Türk masallarını aşar, daha uzaklara gider, ta Grimm Kardeşler’e kadar el uzatır. Yine bu kitabımda “Ekmek Kırıntıları” aynı tutkunun eseridir.

Necatigil’i, hemen dördüncü kitabına geçmek isterken, yine durdurdum. Bu kitabındaki masala yaslanan şiirlerin hepsi bu kadar değildi. “Gözleri Badem” şiirinde masal anlatımını, ritmini, formüllü deyişlerini, motiflerini yer yer kullanmaktaydı:

Ben annemin evinde
Fındık, fıstık, üzüm
İlerde evlenince
Çuvalla düşünürdüm.

Evlendim, kocam
Bir güzel âdem
Odalarda fıstık yok
Gözleri badem.

Burada, masallardaki formüllü anlatım şekillerinden, sık sık kullanılan bir belirleme ve tasvir formülünü kullanarak, fakir kızların evlenme zorluklarını, düşlere dayanan ters eğitimlerinin getirdiği ruh çıkmazlarını dile getiriyor. “Ekmek Kırıntıları” da, yaşamla çatıştığı yerlerde, Necatigil’in, sık sık başvurduğu bir soluklanma aralıdır. Burada da ünlü bir masal temasına yöneliyor:

“Çocukluğum, çocukluğum!
Ah o cennet ülke
Bir daha ele geçse!”
Dediklerini duydum.

Burada şair, tıpkı ünlü Grimm masalı “Haensel ve Gratel”de olduğu gibi, ormanda yitirdiği yolunu bulmak için serptiği işaret taşlarını arıyor. 1953 yılları, Necatigil’in en yorgun yıllarıydı. Burada “Hülyaların Şiiri”ndeki gerçeğe dönüş, “Kazıkçılar Yokuşu”ndaki kavgacı öfke yok. Artık hep o eski “çocukluk dünyası ve masal cenneti”ne

sığınma ve kaçma özlemi yerleşiyor içine. “Perili Ev” şiirinde de çatışmalı, günlük yaşama gerçeklerinden bezginlik, masal dünyasının çatışmasız mutluluğunu arayış var. Bütün işlerin kendiliğinden görüldüğü, insanı yormayan ve çetin işlere koşmayan bir dünyadadır “Perili Ev”. Yaşamanın çetin yoruculuğunu duyanlar için bir özlem-dir bu. Bu “Perili Ev” şiiri, onun “Evler” şiirindeki çiğ ve katı ger-çeklerin tasvirinden kalan tortuların acısını gideren bir dinlenme ve büyülenmedir. İki şiiri okuyunca, Necatigil’in, bu avunmayı kendisi ve çevresindekiler için neden gerekli gördüğü anlaşılır.

— (...) Dördüncü kitabım *Eski Toprak*’taki (1956) “Katır Kuyruğu” şiiri de halk masallarına yaslanır. Sözlerimi kesip kesip eski kitapları ve elindeki notları karıştırıp işi fazla uza-tıyorsun. Bir iki örnek, iki sayfalık bir yazı, bu işe yetmez mi? Geriye kalanı meraklı olanlar okur. *Eski Toprak*’ı alt üst edip tem, motif, ses taramalarına girişme artık.

— İşin başından beri tuttuğum yol bu: Bırak herkes kendi işini görsün! Senin şiirlerinde “masal–edebiyat–yaşam” bileşkesini anlat-mak, bu masal sayısında ortaya koymaya çalıştığımız gerçeğin özü. Biz, çağını anlatan yazarın, dilini, anlatımını, sanatını üzerine kura-cağı temleri, sesleri ararken, halk edebiyatının anlatım araçlarından, kaynaklarından yararlandığını göstermek istiyoruz. Masaldan ya-rarlanmanın başka nedenleri de var. Ama yalnız bir anlatım düzeni arama çabasıyla da olsa, masalın büyük imkânları olduğu ortada. Senin bütün edebiyat yaşamın boyunca bunu göstermek gerekiyor. Bu işi bir başkasında da gösterebilirdik. Ama el altında sen bulundun.

B. Necatigil boynunu büküp bir köşeye çekildi, ben de *Eski Top-rak* kitabını karıştırmaya başladım. Bu kitabındaki “Katır Kuyru-ğu” şiirinde bir masal sonu formülünü kullanıyordu:

Kırk katırın kuyruğunda dağ taş
Parçalanırken gövde
Güldü oyun boyu gövdesinden uzak
İçten hem de.

Burada kırk katırın kuyruğunda dağ taş sürüklenerek parçalan-an bir insanın, yoksul, itelenmiş, sağırılıkların ortasındaki mahrum

yalnızlığının tasviri yapıyor. Burada da yine masalı kullanımında amaç, bir çatışmanın anlatılmasıdır. Necatigil'in eserleri içinde, çok önem verdiği bu kitap, aslında soyut ve nesnel şiire yönelme çabasıyla kendini aşma dönemecine de işaret ediyor. Bu kitabında masal temi, motifleri, deyim ve sesleri artık iyice azalır. Onun kitapları arasında bir anlamda da "masaldan kurtuluş aşaması"nı ifâde eder. Çağdaş şiirin modalarına ayak uydurur, ta yolunun başından alıp getirdiği masal tutkunluğundan kurtulmuş gibidir. Çocukluk cennetinin özlemini taşıyıp getirmişti. Onun yaşam direnmesinde, savaşında, çocukluğu ile birlikte masalın da, savunma yerleri, sığınma yerleri olarak büyük değeri vardı.

— Arada (1958) adındaki kitabımda "Birey", "Kırk", "Yaş" başlıklı şiirler de masaldan gelir. Bunlar da benim masaldan senin sandığın ölçüde kopmadığımı, hem de "modaların peşinde" sandığın kadar sürüklenmediğimi gösterir.

— Bu kitabı iyice taradım. Her şeyden önce senin gösterdiğin şiirlerin, bundan böyle gösterdiğimiz ölçüler içinde masalla bir ilişkileri kalmamış. Ama her şair, masalla hiçbir ilişkisi görünmeyen bir şiirin çıkış yerinde bir masalın varlığını iddia edebilir. Biz böylesine ilişkilerle uğraşmıyoruz. Masalı uzak bir çıkış olarak değil, şiiri güçlendirici bir anlatım unsuru olarak kullanmayı, masal zevkinin şiire getirdiği anlatım gücünü göstermek istiyoruz. Senin bu kitabındaki "Birey" şiirinde, eski destanlara uzak bir değinme var. Burada "halis masal" yerine, halk motiflerini masalın anlamına bağlanmadan, çok uzak bir çağrışım unsuru olarak kullanma var. Sen burada eski masal zevkini, o zengin ve gür kaynağı yitirir gibi görünüyorsun. Bu kaynak artık senin şiirini beslemez olmuş. Çocukluk ve masal dünyası ile çağdaş dünyanın çatışmasını masala yaslanarak yorumlama yolunu bir zamanlar beğeniyordun. Şimdi bezgin, kuramsal bir kısır ve sert dille gerçeği vermeyi uygun görür olmuşsun. Artık şiirine "duygulu ve özlemlî" olmaktan çok "karanlık ve akılcı bir katılık" sınıyor.

— Evet, belki de öyledir, masalı içimizde yaşatıp götürmek bir yerde güçleşiyor. Altıncı kitabım *Dar Çağ'da da* (1960) masala giden şiirler var bence. "Ilık Saat", "Bahara Girerken Ballad", "Töre", "Su". Bu son şiirde "Üç Turunçlar"daki motif, suyun altında yatıyor. Hele "Kral Suyu" şiirinde ise yine aynı masala dönülüyor. Masaldan kopmuş değilim böylece.

— Yukarıda söylediklerimde direniyorum. Bu kitabındaki “İlk Saat” şiirinde, masaldan çok, eski bir çocukluk anısı belli belirsiz bir koku halinde sinmiş. Eski solukların, kopuk zamanların anısına doğru bulanık özelemler duyuluyor. “Bahara Girerken Ballad”ın, “Töre”nin temelinde hep masal yansımaları var sanıyorsun. Bu bir yanılma artık. Masal bütün unsurları ile senden uzaklaşmış. Şair artık toplum çatışmalarına, şiirlerinde üzerinde önemle durduğu “Çevre”den bezmiş, olup bitenleri kanıksamış. Eline aldığı her temayı, bütün gördüklerini ve yaşadıklarını artık “hikmet”e, kanıksamış bilgiciliğin verdiği bir dervişçe yoruma bağlayıveriyorsun. O eski masal şiirlerindeki taşlama ve ayaklanma havasını gereksinmiyorsun. Burada yalnız iki şiirinde, “Su” ile “Kral Suyu”nda, uzaktan uzağa “Uç Turunçlar”a bir bağlantı var denilebilir. Burada sen artık çağını masala yaslanmadan anlatıyorsun. Duygudan sıyrılıyor, burada kendi insanlarınla, hep diyaloglar kurarak, düşün sorunlarını tartışıyorsun.

— Bütün bunları ben sonra düşünürüm. Yalnız başıma olmadan düşünemiyorum. Biz hele şu işimizi, gittikçe çevremi sarıp bir tuzak olmaya başlayan şu işi bitirelim. Yedinci kitabımı Yaz Dönemi’nde (1963) ise “Çayırçimen” masala, “Ölü” hem halk masallarına, hem de divan edebiyatındaki mesnevi temalarına ulaşır. “Nilüfer” şiiri ise mitolojideki “Hero ile Leander” efsanesinden esinlenmiştir.

— Sen yine bunları masala bağlamak, eski bir tutkunluğunu sürdürdüğünü göstermek çabasıdasın, ama bu şiirlerin de çok uzak, iyice belirlenmeyen yansımalar halinde, belirli bir masal unsurunu açığa vurmuyor. Hele bizim halk masallarından bir şey kalmamış sende. “Nilüfer” şiiri, “Hero ile Leander” lejandından, mitolojiden bir yansıma; ama bunun da eski halk masallarımıza bağlanabilecek bir yanı yok. “Ölü” şiirinde ise Şeyh Galip’in Hüsni Aşk kitabındaki bir imaja bağlanmışsın: “ateşten denizlerde mumdan kayıklar”, “mumda dönen pervaneler”, Yunus Emre’den yansımalar var. Ama o eski masal-şiirlerindeki, yapıya oturan masal unsurları yok bunlarda.

— Hele ben bütün bunları bir köşeye çekilir düşünürüm. Sen “masal ve edebiyat” deyince, ben işin buralara varacağını kestirememiştim. Şimdi son kitabıma gelelim. Divançe’de (1965) özellikle iki şiir var, masala bağlanan. Senin direnerek üzerinde durduğun belirleme ölçülerine de uygun düşünüyor.

Demek ki sen yanıyorsun, sandığın ölçüde masaldan kopsaydım, bu dönüş, böylesine mümkün müydü? Bu şiirlerden biri “Kuş”, ötekisi de “Daktilo”.

— Bu şiirlerinin birinde bir motif, ötekisinde ise şiirin bütün yapısı masala bağlanıyor. Ama hepsinden önce senin şu ünlü, geniş yankılar uyandıran “Panik” adındaki şiirine bir bakalım. Büyük toplum çatışmalarını anlatan bu derin soluklu şiirde, eski mitolojilerden kalma bir barbar hava; çağımızın insana karşı çıkan endüstri uyarılığını yargılıyor. Sen bu şiirinde mitolojiyi de, eskiden masalları kullandığın düzende kullanıyorsun. “Daktilo” şiirinde ise iki masal motifi var: “evlerinin önü çeşme sularım alınıyor” ve “o çok tuzlu çöreği hangi kalpsiz yedirdi – bağrım fena yanıyor”. Geriye kalıyor “Kuş” şiiri. Burada ünlü bir halk masalının bütünü ile kullanıldığını, ses, motif sırası ve masal yapısını izleyerek, bir “masal-şiir” olarak ortaya çıktığını görüyoruz. “Kuş” şiirini bir gözden geçirelim (şiir, kaynağı olan masalla birlikte, derginin bu sayısına alınmıştır). Sen ancak bu şiirinle masala yeniden, tema bütünü, motif sırası, ses ve anlatım zenginliği ile eskiden yaptığın gibi, belli bir düşünce ve çatışmayı ifade etme amacı ile dönüyorsun. Bu dönüşteki nedenleri bir aralık masaldan kopmayışınla yorumlamak istiyorsun. Ama seni yeniden masalagetiren şiir de aradığın temler değil, son yıllardaki radyo oyunların oldu. Radyo oyunlarında masalı kullandın. “Üç Turunçlar” adındaki başarılı radyo oyununla bu şiirin aynı zamana rastlıyor. Eskiden şiirinde kullandığın bir anlatım yolunun radyo oyunlarında da başarılı olacağını gördün, eski şiirlerinin havasına bu yan yoldan geldin. Özlemle, yeniden, pişmanlıkla, derin sembolizmdeki anlamı birden keşfederek masala bir başka yoldan daha bilinçli geliyorsun.

— Radyo oyunları, beni, bazılarının sandığı gibi, şiirden soğutmuyor. Radyo oyunlarında şiir dilini kullanmanın geniş imkânları var. Bu oyunları ararken hep yolum masallara ve halk edebiyatının eski kalıntılarına uğruyor. Bu çalışmalar, beni, şiirlerimde yeniden masala bağlayacak, masal sembolizminin geniş imkânlarına götüreceğimi sanıyorum.

— Birlikte yaptığımız bu geniş tasvire bakılırsa, masal unsurları, (ona yakın türler de hesaba katılırsa), senin şiirinde, yapılarının temelinde kurucu bir yer alıyor. Bunun böyle oluşunun, yaşamından, yetişme çevrenden gelen nedenleri ve belirli kökleri var mı? Yoksa bu

genişlemesine yönelik daha sonradan kaynaklara ve benzeri şairler ve eğilimlere özenmekten mi, zorlamalardan mı geliyor?

— Hâşâ. Bu, bizim temayülümüz! Karanlık çocukluk yıllarına gider bir ucu. Ben iki ev arasında büyüdüm. Anneannemin birinci evi, babamın ikinci evi. İlk anamı iki yaşında kaybettim. Anneannem beni masallarla büyüttü. Ben “Üç Turunçlar”ı, “Billür Köşk”leri, “Muradına Ermeyen Dilber”leri hep ninemden dinledim. Ben farkında olmadan masallar içime sinmiş. Bunu ancak otuzundan sonra anladım. Hattâ gariptir, Bedri Rahmi’nin galiba “Kırk Kapılı Oda”, ya da “Dilâver Çengi” masalları üzerine şaşıldığını görünce, hayrette kaldığımı hatırlıyorum. Bunlar gayet tabii karşılanması gereken ve hesabı olmayan sindirimlerdi bence. Ama galiba, aranırsa, bilerek, ya da benim gibi bilmeyerek, çocukluklarının göbek bağı halk masallarına bağlanmış, iki sanatçımızı hatırlıyorum: Biri Bedri Rahmi, öteki de Asaf Hâlet Çelebi’ydi. Aslında onlardaki, masallardan yararlanma orantısı araştırılmalıydı. Ben ancak bütün bu saydığım, senin de gösterdiğin aşamalardan sonra, bilinçli olarak masalla modern edebiyat arasındaki ilişkileri “Üç Turunçlar” adındaki radyo oyunumda vermek istedim. Yalnız bu oyundur ki, beni masallarla modern hayatın, hattâ “varoluşçuluk” açısından bir “yaşama yorumunun” alışverişi olabileceği kanısına iletti. Sonra tam bu noktada, belki sorunun biraz uzağında, ama şunu da hatırlatmadan geçemeyeceğim. Demin o radyo oyununu bilerek yazdığımı söyledim. Ama daha yukarılarda “Üç Turunçlar”ın, bende çok uzun aralıklarla, zaman zaman bir nabız gibi attığını belirttiğim de düşünülürse, her zaman her sanatçının aslâ programlı yazmaması, tabiatının güdülerine uyarak yürümesi gerektiği, çok kere de bilmeden yazması gerektiği tezini savunurum. Ben günün birinde masallarda modern bir edebiyat değeri olacağını, böyle alınabileceğini aslâ düşünmedim. Bu, benim karanlıkta yordamlama bir yürüyüşüm oldu.

— Birinci soruma verdiğin cevabın bir yerinde “o ilk şiirlerde bilinçsiz, sonra tadına vararak, bugün ise bilinçle masallara kaydığımı sanıyorum” demiştin. Masala yönelişin ilk basamağında, kendi benliğindeki bir birikimden, masala kendiliğinden bir geçişi mi kastedtin? Sonra ikinci basamakta “tadına varmış olma”, çocukluk dün-

yasındaki masal cennetine bir kaçı mı ifâde ediyor? Böylesine bir kaçı ve sığınmayı gerekli kılan şartlar ve nedenleri açabilir misin? Masalda karar kılışının son basamağında “artık bilinçli olmak”tan neyi kasdediyorsun? Masal ve unsurlarını sanatta kullanmada “bilinçli olmak” gerekli midir, bugünün edebiyatındaki gidişi göz önüne alarak, bunu açıklar mısın?

— Benim çocukluk dünyamı dolduran masallar; kırık hayatların, işin sonunda mutluluğa kavuşmaları, dürüstlerin-iyilerin başarıya ulaşmaları, bir mutlu sonuçta bitiş düzeyinde bile olsa, baştan başa engeller, sınavlar, kırık hayatlarla doludur. Benim masallardan yararlanışım bu kara çizgilerinden ötürü, kendi yaşantılarımla onlar arasında benzerlikler bulmam dolayısıyladır. Hem modern edebiyatın kesin özelliklerinden biri de, çağları, aynı yükseklikten kuşbakışı seyretmektir. Bu açıdan, yeni bir edebiyat eserine, ilkçağla yeni zamanlar bir arada girer. Ateşin yeni bulunduğu çağlarla, neonfüloresan lambaları devrinde yaşayan insanların “korku ve tedirginlikleri” arasında hiçbir fark gözetmiyorum. Masalları yaratanlar, alegori ifâdesinin çağlar içinde aslâ değişmeyecek büyük gücünü, adamakıllı fark etmiş, gerçekten büyük çapta sanatçıdırlar. Onlar, uç tel saçın birbirine sürtülmesinden karşılırlarına çıkacak bir devin her muratlarını yerine getireceğini söylemişlerse, bunda romantik ironi ile birlikte, inkâr edilemez bir aktif-sosyal gerçeği de kasdetmişlerdir. Biz, bunun artık farkına varmak zorundayız. Masallar, sergileyici bir soy gerçekçiliği değil, belki sembolizmde ve gerçeküstücülükte olduğu gibi, düşündürücü, ama o ölçüde aşamalardan geçmiş olmayı şart koşan ideal gerçekçiliği dile getirirler.

— Bu sözlerinden anlaşıyor ki, sen, masalı içinde biriktirmekten gelen bir rahatlıkla, önce yoruma, sonra da masal ifâdelerindeki yeni anlatım gücündeki bilince yöneliyorsun. Bu geçişler ve yönelmeler sende zorlama yolu ile değil, zamanla gelişti. O halde başında ve sonunda, masal tema, motif ve unsurları senin kişiliğine yerleşmiş görünüyor. Yaşamına karışmış, onunla eşleşmiş, ilişkileri zamanla yeniden keşfedilmiş. Buna göre banaöyle geliyor ki, senin kendi kişiliğine iyice bağlanmış birkaç özel masalın da olmalı. Türk masalları kataloğunda 318 masal tipi var. Masallar içinde kendine bağlayarak

bir seçme, bir ayıklama yaptın mı? Bunlardan birisini, örneğin "Üç Turunçlar"ı nasıl yorumladığını anlatır mısın?

— Ben hiçbir zaman masalların bilimsel olarak nasıl gruplandırıldığını araştırmadım. Masal tipleri üzerine bir bakışımı yok. Bu senin işin. Bilirsin, üniversite son sınıfındayken Otto Spies'in *Türk Halk Kitapları* adında bir çalışması elime geçmişti. Onu Türkçe'ye çevirmiş, senin aracılığıyla Eminönü Halkevi yayınları arasında yayımlamıştık. O incelemedeki verileri olduğu gibi masala uygulamamız imkânsız. Zaten yazarı, bizim halk kitaplarımızla masallar arasında bir karşılaştırma yapmaya da açılmıyordu. O kitabın notları arasında zaman zaman Bolte-Polivka diye birisinin görüşlerine rastladım da, henüz masal tipleri ve motifleri üzerinde kimsenin eserini görmüş değilim. Yani senin değinmek istediğin gruplar arasında benim yönelişlerimin ne gibi teğetler çizdiğini bilemem. Şu anda ninemden dinlediğim masalların hepsini de tam olarak hatırlamıyorum. Yalnız bunlardan bir tanesi, "Üç Turunçlar" var ki, bende böyle vakit vakit boyutlarını teslim ettiriyor, kendini kabul ettiriyorsa, bunun gerçekten kişisel yaşantıyla bir bağlantısı olsa gerek. Örneğin oradaki sayı sıfatı "üç", sonra üç turunçtan ikisinin heder oluşları, üçüncüsünün kendini kurtarışı, kurtulanın diğer ikisine karşı bir suçluluk duygusu içinde kalışı, ya da onların heder olup gidişlerine karşı elinden bir şey gelmeyişi, bir çok ilişkiler akla gelebilir. Ama gaipten gelir gibi bir sesin, o masalda, "şehzadem su!" diye seslenişidir beni her zaman duygulandıran; etkileyen. Şehzade kim? Yerine göre bir dost, bir baba, bir kardeş, bir yakındır. Kimsenin kimselere uzatacak bir eli kalmamıştır o ortamda. Bu, çağımızın parçalanmış, dengesini yitirmiş, iyice yabancılaşmış yaşamının ifâdesidir bir bakıma.

— Ninenin bu masal üzerinde çok ve sık sık durduğunu, bunu anlatırken uygulandığını, ya da ağıladığını, dolaylı bir telkin yoluyla kendiliğinden bir şeyler kasdettiğini, yani bu masalla birlikte sana bir görüş, bir aile dramı, bu hikâyeden çıkarılabilecek bir sonucu ifâde ettiğini söyleyebilir misin? Bu kadar masal içinde ona saplanıp kalışına göre, anlatımında o günlerin şartlarını, evin acılı havasını, baş başa kalmış kişilerin acılı özlemlerini ifâde eden bir ritim, ya da bir ses özelliği var mıydı?

— Ben o “Üç Turunçlar”ı dinlediğim vakit, olsa olsa en çoğundan on yaşlarındaydım. O çocuk dikkatinde bu soy yorum dikkatleri de toplanmış mıdır? Öyle mi dersin? Öyleyse niçin bugünkü bilincimi yansıtan bir şey duymadım? Masalların büyülerini kurcalarcasına yorumlamaya bağlanabilecek bir yönelişim olmadı?

— Soruyu yanlış koyuyorsun. Çocukluk çağında, masalla, anlatıcının neyi ifâde etmek istediği sezilebilir. Masalcı, bunu, çocuk seviyesindeki herkese sezdirebilir. Tekniğinde yalnız kelimeler değil, biraz da oyunculuk sanatı ve seslerin uyarıcı imkânları var. Çocğun, masal dünyasında yaşarken algıları çok canlıdır. Bunu bütün derinliği ile duyabilir, bütün olayları ve dünyayı bir süre masalla düşünür, masal onun gıdasıdır. Bütün konuşulanları, gündelik olayları masalla ifâdeye hazırdır. Reşat Nuri'nin Kızılılık Dalları (1932) romanındaki küçük evlâtlığın:

“Tın tın eden kabacığım,
Beni bırakıp giden babacığımı!”

tekerlemesini diline dolarken anlatmak istediği, yalnız bir masal anısı değil, başına gelenleri kendi diliyle eşleşen masal dili ile rahatça ifâde etmesiydi. Bu ritmik tekerlemede, ona, mutlu aile yaşantısını da ansıtan bir ses zenginliği vardı. “Gurbet ve özlem”, bu iki satırlık tekerlemede bütün anlam zenginliği ile yatıyordu. Sen, bu masalda, erken ölen anacığının, onu yüreği yanarak ve yadigârına bakarak ansıyan ninenin mazlum şikâyetini elbette sezmiştin. Hâlâ da o eski sesler, içinde cınlayıp duruyor. Bunu şiirle, radyo oyunu ile bize aktarıırken, aynı yönden yorumluyorsun. Sanatçının kendi yaşantısına bağlı bir yorumlayış, seni her zaman tedirgin eden yön-temin bir gerçeği var, bunu sık sık hatırla!

— Öyledir elbet. Sen bu konuda yığınla kitap okudun, yöntemleri, masal yorumlarının değerlerini biliyorsun. Sonra ben, 1942’lerde Zonguldak’ta öğretmenlik ettim. O yıllar folklor araştırmalarının Halkevleri çevresinde yoğunlaştığı yıllardı. Zonguldak’tan ayrılıp askere giderken, öğrencilere, köylerindeki, kasabalarındaki folklor ürünlerini yazıya geçirmelerini, Halkevleri dergilerinin bu gibi derlemelere açık olduğunu

söylemiştim. Zonguldak'tan ayrılışımdan çok sonra İstanbul'a gelen mektuplardan birinde, bir öğrencimin Amasra'dan derlediği masallar içinde "Üç Turunçlar"ı görünce ne kadar sevindim bilemezsin. Demek ki bazı masalların halk katında bizim farkına varamadığımız bir değerleri, onların yaşamını ifade edecek derin anlamları vardı. Onların geçmişe bağlantıları kadar geleceğe güvenleri de bu masallarda yerini buluyordu. Biz farkına varıp anlamına ersek de, ermesek de bu böyleydi.

— Aslında sen bu masalla tanış çıkmıştın. Başkalarının da senin yolunda bunu kullandıklarını düşünmüş, bilince giden yolda bir adım daha atmıştın. Şimdi bir başka soruya geçelim. Sen, masallarda motifler ve temalardaki şekil güzelliğine mi, yoksa anlatımlarındaki bizim yaşantılarımıza karışmış alegorik anlam derinliklerine mi, yoksa tekerlemelerde ve formüllü deyişlerdeki ses ve şiir unsurlarına mı, hangilerine daha çok bağlanıyorsun? Bu masal unsurlarının hangilerinden daha çok yararlanıyorsun? Bir başka deyimle seni şiire götüren bu unsurlardan hangileridir?

— Daha çok ikincisi, yani alegorik anlam derinliği. Dikkatli bir sanatçı, bir masalın herhangi bir parçasından çağdaş yaşantılara ve sorunlara uygun bir geçit, bir kapı bulabilir, kendine göre. Sorunun sonlarında söz konusu ettiğin masal tekerlemelerindeki "şiir" demeyeceğim, "ses" unsuru ilkindir, yetersizdir. Masallardaki "şiir" unsuruna gelince, bu da bir çok şairin gözünden kaçmış olduğuna göre, ancak keşfedilmesini bekleyen, işlenmesi ve arınması gereken bir hammaddedir. Öndeki ve sonrakı mısraların ışığında ortaya çıkabilecek bir öz olabilir ancak.

— Sen masallardaki "ses" unsurunu yeni şiir için gerekli bulmuyorsun, öyle mi? Bir zamanlar benim dilimden düşürmediğim bir "Yusufçuk" lejanı vardı. Birkaç söyleniş şeklini melodi ve hikâyeleyle sana anlatmıştım. Onun tekerlemesini elbette hatırlayacaksın:

Yusufçuk, Yusufçuk,
El göçtü, biz kaldık.

İzmir günlerinde bu kuşların seslerini çok dinlemiş, lejandlar üzerinde durmuştuk uzun uzun. Sonra bu sesler, bu ritimlerden bir şiir çıkıp gelmişti. Demek masallar yalnız alegorik anlam zenginlikleriyle-

le değil, bunu reddeden seni bile, ses ve ritim özellikleriyle çekmişti. Başka şiirlerinde de bu etkinin varlığına işaret etmiştim.

— Masalları, belirttiğin ses zenginlikleriyle anlatan, yahut onları ses plânında ayrıca derinleştiren bir kişiye şimdiye kadar rastlamadım. Ninem bana masalları, onlardaki ses unsurunun farkında olmayarak, galiba yalnız hikâye unsuruna önem vererek anlatırdı. Sonra radyolardan da vakit vakit masal dinlediğim oldu. Onlarda da hep bir yapmacık, bir uzaklık, bir soğukluk duydum; bu, seslerden geliyordu. Eğer bu sesi, bu sesin ritmik tadını, okuduğum yazılı metinlerden kendim çıkardımsa, dediğin doğrudur. Ama derlenmiş, yazıya geçmiş masallarda, derleyicinin böyle ses ufuklarını da kolladığını, yahut hiç değilse kendinden yarattığını kabul etmiyorum. Masal alanında ünlü bir imza diye bilinen Eflâtun Cem derlemelerindeki ses, senin ve benim anlamaya meyilli olduğumuz seslerden çok uzak zorlamalardır bence. Masalların tabii sesi, hikâye edilenin içinde erimiş, ancak bir sanatçının sezebileceği, çığırtağın değil, içli bir ses olsa gerek.

— Masallardaki, yapıdan gelen, dikkat edilsin, anlamdan değil, bu ses zenginliğinin farkına varanlar çoktur. Bunu derleyiciler değil, masalı yaratan anonim halk zevki kurar ve yaşatır. Masallardaki bu musiki değerini bir çok anlatım özellikleri temin eder. Formüllü deyişler, eski halk destanlarını hatırlatan alliterasyon ve assonanslar, iç kafiyeleleri, manzum diyaloglar. Bu zengin malzeme üstelik profesyonel hikâyeciler katında değil, halk arasında gelişmiştir. Eflâtun Cem Güney'in radyodan dinlediğin ve beğenmediğin "zorlamalar"ı ile bunun bir ilişkisi yok. Masallardaki bu ses zenginliğinin farkına varan, bundan yararlanan şairler var. Üstelik senin şiirin de bu zenginlikten yararlanmıştır. Değil şairler, hikâyeciler ve romancılar bile bunun farkına varmışlardır. Yukarıda bir yerde, masalı, masal motifini, ses zenginliğindeki uyarıcı ifade gücünden yararlanarak kullanan bir Reşat Nuri'den söz etmiştim. Orada besleme kızcağız, kulağında yankıları kalmış, ritmik bir masal tekerlemesini durmadan tekrarlar. Reşat Nuri bu ritmik tekrarlamaı bir belkemiği motifi halinde, bu kızın anılarının dibindeki kimsesizlik, çaresizlik, yaşamındaki büyük drama bağlayarak, roman gibi koca bir yapının özüne yerleştirerek kullanır. Demek ki şair değil, bir romancı bile bu

ses ve ritim zenginliğindeki çağrışım gücünün farkına varmış. Kız, o romanda yankılar dinler durmadan, masalı değil, yankıları dinler. Şairlerin de farkına varmaları gerekmez miydi?

— O kızı ses etkilemiştir. Belki ona, o masal, yanık bir türkü gibi söylenmişti. Ben, üstelik şiirlerimde kakofoni sanılan bazı unsurları ahenk diye yorumlamak isteyen birisiyim. Bu konuda ayrıca uzun uzun hesap vermek isterdim. Örneğin bir mısradaki aynı sert sessizin, ya da aynı seslinin tekrarlanışını benim dikkatsizliğim, savrukluğum diye değerlendirmek isteyenler çok çıktı. Sen galiba sesliler, sessizler arasındaki değişmelerden gelen ritmi kastediyorsun. Bu anlamdaki ritmi ben artık eskimiş buluyorum. Yani katı, kulağı tırmalayan ses uyuşmazlıkları benim “özel ritmim”dir. Geleneksel seslere karşıyım.

— Bazı şiirlerinde böyle bir kuruluşa gitmiş olabilirsin. Bunu belirtenler de oldu. Ben senin sandığın basit ses uyuşumunu kasdetmiyorum. Masalın kuruluşunda yerleşen eski sesleri, motifle, şekille ve temayla birlikte var olan, her masalda ayrıca var olan masalın sesini söylüyorum. Senin “Kuş” şiirindeki seslere hele bir bakalım: “Kuş gider ne yapar, ne yapar?” — “Su idi su idi soyundu” — “ne yapar ne yapar” — “kuş uçar uçarken, a benim bahtıyarım!” Bu seslerin iç ritmini şair nerden bulup çıkardı? Türk masal tiplerinde zengin varyantları bulunan “Bahtıyar” (Typ. 93) masalına bir bakalım. Masalın geçiş formülü olarak tekrarlanan şu ritmik parça, masalın ses özelliğini iyice belirliyor, gerçi başka yerlerinde de aynı sesler var, ama biz en belirli yerinden bir örnek alıyoruz:

Hu hu nigârim.
Ne yapar Bahtıyarım?
Uyuyor sultanım,
Netsin padişahım?
Şehzadem uyusun uyansın.
Al yastığa dayansın,
Konduğum dallar kurusun.

Şimdi “Kuş” şiiri ki, bu masalın bir varyantına dayanılarak, baştan sona bir “masal-şiir” olarak yazılmıştır; masal deyişlerindeki sesleri nereden almış oluyor?

— Demek böyle, bana bu sesler masaldan geliyor, hesaptan değil. Bu ritmi yeryer bozdum, demek tümünü masal sesinden çekip çıkaramadım.

— İyi de etmişsin. Şiirlerinde kullandığın masal unsurları eleştirmeciler, sanatçılar, ya da şiirden anlayan okuyucuların arasında şimdiye kadar bir yankı, bir tepki, bir beğeni uyandırdı mı, yaptığını anlamaktan gelen bir ses?

— Asla, kimseler farkına varmadı.

Ama ben başından beri Behçet Necatigil'i bu açıdan izlemiştim. Bu yazıdan da anlaşılacağı üzere, onun şiirlerinde, masala yönelen sürekli bir tema, motif, deyim ve ses bağlantısı vardır. Son kitaplarında bu bağlantılar hayli gevşemekle birlikte, iki yıldır radyo oyunları yazmaya yönelince, masal temlerini oyun düzenine sokarken, şiirlerine de aynı temleri aktarmaya başlamış görünmektedir. Masalların, halkın yaşamını kapsayan büyük ifade gücünü öğrenen şairin, bu anlatım malzemesinden daha güçlü eserlere yönelmesini bekleyebiliriz kanısındayım.*

(Yeni Dergi, 23, Ağustos 1966)

* Bu konuşmayı Tahir Alangu, "Necatigil'in Şiirlerinde Masal Temleri ve Motifleri" başlığı altında şu giriş yazısıyla sunmaktadır:

"Yeni Dergi'nin masal sayısını hazırlarken, Behçet Necatigil'le edebiyat-masal ilişkileri üzerindeki eski konuşmalarımızı anımsıyorduk. Ben "Türk Halk Masallarının Yapısı ve Kahramanları" (1942) üzerindeki tezimi hazırlarken, o da Otto Spies'in *Türk Halk Kitapları* adındaki kendi alanında hâlâ tek başına duran kitabını Türkçeye çeviriyordu. Behçet Necatigil'in yeni edebiyata yönelişinden bu yana, şiirlerini izlemiş, bunların yaşamıyla olan ilişkilerine de yer yer katılmış, hele bazılarının evrimini bile onunla birlikte yaşamıştım. Bunların içinde bir bölümü vardı ki, onun şiir anlayışıyla benim masal tutkularımı paylaşıyordu. Bu masal sayısını hazırlarken, yeni şiirimizde masalla içli dışlı ilişki kurmuş bir şair olarak tanıdığım Behçet Necatigil'le şiir-Masal ilişkilerinin onunsanatına nasıl yansdığı üzerinde bir konuşma yapmanın yararlı olacağını düşündüm. Bu konuşmayı, aslına bakarsak, diyalog düzeninde bir makale, bir araştırma olarak da alabiliriz."

“İroni: Evet; Ama Mizah Şiire Düşmandır!”

O zaman ki bezm-i canda bölüşüldü kale-i kâm
Bizehisse-i muhabbet dil-i pâre pâre düştü.

Şeyh Galip

— Bir şairimiz “Folklor, şiire düşmandır” diyor. Siz de aynı görüşte misiniz?

— Şair bence şunu demek istiyor sanırım: Folklor tembel şairin hazır yemeği, kira arabası olabilir. Yani onun işini kolaylaştırır. Nasıl duygu ve düşüncelerimizi kendi dilimizle dışa vurmaya üşendiğimiz zaman atasözlerine sığınırız; folklor da olduğu gibi aktarıldığı zaman şiire renk verebilir. Ama zahmetsiz bir başarıdır. Folklorun şiire düşmanlığı burada şairi hazır alıştırır. Bu noktada birkaç şairimiz kolayca kaçtılar gibime geliyor. Bütün öteki öğelerde olduğu gibi, bizde erimesi, bölünmesi, yok olması, sonra yeni bir nitelikte tekrar doğması gerek.

— “Şiir özdür” diyorsunuz. Bunun yanında tekniğe de çok önem veriyorsunuz. Sizin bu sözünüze dayanarak “şeklin” önemli olmadığı düşüncesini çıkarabilir miyiz?

— Ben “şiir özdür” derken içte birikimlerin yoğunlaşmasını anlıyorum. Bu yoğunlaşma sürekli olursa, yani hemen dışa vurmazsa biçiminde kendi kendini, içerde, daha dışa vurmadan pürüzlerinden soyunacağı kanısındayım. Biçimin önemi yok diyemem hiçbir zaman. Çünkü öz ile biçimi birbirinden

ayrılmaz kavramlar olarak düşünüyorum. Durulmuş özler, kesin biçimlerini beraberlerinde getirirler.

— *Şekilde yapılan bir yeniliği, şiirde yapılan bir yenilik olarak kabul eder misiniz?*

— Hayır. Bu sadece teknikte küçük bir değişiklik olarak kalır. Bir odada bir iskemleyi bu köşeden kaldırıp oraya, radyonun yanına koymak gibi. Yani burada şekil sözünüzden yalnız geometrik görünüş, düzey ve hacim anlamlarını çıkarıyorum. Ama şekli ikinci sorudaki gibi biçim-öz karışımı bölünmez bir beraberlik diye alırsak; bu, yani anlatım yeniliği gerçek yenilik olur. Örneğin; Lorca da gazel, kaside yazmıştır. Divan şairlerinin geleneksel anlayışları dışında başka türlü gazel ve kaside oldukları için bunlar şekilde de yenidir.

— *Eğer siz küçük bir kentte ya da köyde yaşasaydınız; şiirinizin özünde bir değişiklik olur muydu? Neden?*

— Olurdu. Biz ne kadar bireyci olarak yaşadığımız toplumsal ortamın etkilerini yansıtırız! Benim şiirlerimin birçoğunda büyük şehir baskısı kendini gösterir. Küçük bir kasabada yaşasaydım, o zaman da büyük şehir özlemine tutulurdum belki de!

— *“Florasın, ruj, rimel, rink, daktilo vb.” gibi sözcüklere yer vermenizin nedenini açıklar mısınız?*

— Büyük şehrin kelimeleri olduğu için. Dördüncü soruya verdiğimiz cevapla ilgili olabilir.

— *Şiirinizde genellikle kişiler neden eziktir?*

— Sait Faik’in “Pay”, Hüseyin Cahit’in “Ezik Palamut” hikâyelerini okudunuz mu? Yalnız balıklarda değil, yiyeceklerde, eşyalarda değil, iç dünyalarda açıkça sergilenmekten çekinilen bazı hicranlar bulunabilir. Ama o dediğim hikâyeleri bir daha okuyunuz.

Sonra size Şeyh Galip’ten bir beyit:

O zaman ki bezm-i canda bölüşüldü kale-i kâm
Bize hisse-i muhabbet dil-i pâre pâre düştü.

— *Günümüzün şairleri uzun soluklu şiirler yazmaktalar. Bunun nedeni: Çok söylemek istediklerinden mi, yoksa söylemek istediklerini yoğunlaştıramadıklarından mı?*

— Bu şairine göre değişir. Bir tutum sorunu... Kimi kısa şiirden hoşlanıyor, kimi uzun şiirden. Yalnız şu var. Şiir uzadığı ölçüde hikâye, destan gibi anlatı özelliklerine bürünmek zorundadır.

— Şiirimizin geleceği sizce nasıldır?

— Meçhûl ya da şüpheli demem mi bekleniyor? Nedeni yok. Şiir hiçbir zaman bitmez. Anka gibi yanmış kuşların kullerinden boyuna yeni baştan doğar.

— Şiirimizde öykünmecilikten kurtulmamız için neler yapmamız gerekir? Divan şiirinin özüne ve yöntemine dönmek sizce bir kurtuluş yolu olabilir mi?

— Bence yok böyle bir şey. Ama şiirini ille Batı şairlerinininkine benzetmek isteyenler varsa, bunlar derin yaşantılardan yoksun, yalnız dış biçim düşkünü şairlerdir. “Kurtuluş yolu” diyorsunuz: Yani bugün Türk şiiri çıkmazda mı? Ben bu kanıda değilim. Ama her devirde şiiri güçlendirmek için Divan şiirlerinden de, Halk şiirlerinden de yararlanmak mümkün.

— Türkiye’de şiire önem verilmeyişin nedeni ne olabilir? Bir edebiyat öğretmeni olarak sizce bunda okurlarımızın rolü nedir?

— Batı ülkelerinde de pek önem verilmiyormuş. O yüzden bunu doğal karşılamak gerekir. Bundan beş-altı yıl önce İstanbul’a Alman şairi Günter Eich gelmişti. Sonra geçen yıl oyun yazarı Tankred Dorst geldi, onlar da ülkelerindeki şiire karşı kayıtsızlıktan yakındılar. Şimdilerde tiyatro ve roman, hikâyeyi bile unutturduktan sonra şiirin ilgi görme bakımından ikinci plânda kalışını yadırgamamalıyız.

Okullarda en az 1940 yılından beri Cumhuriyet kuşakları öğretmenlik yapıyor. Bu arkadaşlarımin bugünün –yaşları 50-25 arasında– şairlerinin yapıtlarından seçmeler de okuttukları muhakkak. Hiç değilse kuramsal olarak böyle düşünmemiz gerekir. Ama bugünün şiirini öğrencilere verebilmek çetin bir iş. Okulda birkaç saat birkaç şiir üzerinde oylanmak, bu şiirin yayılmasına yeter mi?

— Şiirimizin humordan uzak oluşunun nedenini açıklar mısınız?

— Hiç haberim yok, gülemiyorum. İroni evet; ama mizah şiire düşmandır.

— Günümüz şairlerinden kimleri beğeniyorsunuz?

— Bütün iyi şairleri. Hele benim kuşaktan olanları. Fazıl Hüsni Dağlarca, Attilâ İlhan, Cahit Külebi, Necati Cumalı, İlhan Berk ve sonrakiler Turgut Uyar, Edip Cansever, Cemal Süreya, Gülten Akın, Ece Ayhan.

— “İyi şiirle” neyi anlatmak istiyorsunuz?

— Biz tek yönlü yaratıklar değiliz. Toplumculuğumuz, bireyciliğimiz, gelenekçiliğimiz, ilericiliğimiz, duyarlık ve umursamazlıklarımız iç içedir. Zaman zaman bir hastalık gibi yoklar geçer; “iyi şiir” diye ben, bu ya da şu cephemizi derinden etkileyen, uyaran, içimizde bir süre kış uykusuna yatmış bir “bizi” hareket ettiren şiiri anlıyorum. Yani her şeyden önce gülünç olmayan, ayrı anlayışta bile olsa bizde saygı uyandıran şiiri.

(Çıra “Adana”, 6–7, Ağustos 1966)

15
Edebiyat'ta 'Devir', 'Akım', 'Kuşak'
Sorunu ve Çeviriler Üzerine...

Ortak anlayışta tutarlılık olmazsa, belli bir dergi çevresinde toplanmalar, devir ya da kuşak sözünü gerçek anlamıyla yaşatmaya yetmiyor.

B.N.

— “Edebiyat kuşağı” denince ne anlıyorsunuz? Edebiyat'ta ve genellikle sanatta kuşaklar arasındaki çizgi nedir? Bugün yapıldığı gibi edebiyatımızı sürekli olarak sık sık kuşaklara bölmek gerekli midir? Cumhuriyetten bu yana edebiyatımızı hangi bölümlere ayırarak incelemek sizce en doğru iş olur?

— “Edebiyat kuşağı” sözü, kısa bir süre için bir zaman kesitini sınırlama kolaylığı bence. Eskiden Tanzimat devri; Servetifünûn, Fecriâtî devirleri, Millî Edebiyat akımı, Mütareke devri edebiyatı.. diyorduk. Şimdi bu kümelenmelerdeki “devir” ve “akım” sözleri yerine “kuşak” sözü kullanılıyor. Fakat ortak anlayışta tutarlılık olmazsa, belli bir dergi çevresinde toplanmalar, devir ya da kuşak sözünü gerçek anlamıyla yaşatmaya yetmiyor. Meselâ Fecriâtî kuşağından bir sanatçıyı, hele ölümünden sonra sadece 20. yüzyıl şair, 20. yüzyıl sanatçısı olarak gösteriyor, kısa bir zaman sınırlamasını yüzyıla aktarıyoruz: Ahmet Hâşim bir Fecriâtî şairi değil, 20. yüzyıl Türk şiirinde sembolizm akımını benimsemiş şairlerimizden biridir.

Yaşıt beş-altı arkadaş, bir dergide tesadüfen toplanınca önce bir kuşak olduğumuz sanısına kapılıyor, sonra direnebilirsek büyük zincirde kişiliğimizle bir halka da biz oluyor; önceleri

belki beraberlikten biraz kuvvet alıyor, ama sonra zaman tarafından kendi kaderimize terk ediliyoruz. Önceden bilinmeyen imtihanları verdik de bir çizgiye ulaştık mı, artık hangi kuşaktan olduğumuz unutuluyor; hem iyi ki unutuluyor.

Yine de Cumhuriyet'ten bu yana, edebiyatımızın; düşünce yönelişlerine, eserde dış ve iç yapı, kuruluş ve anlayışlarındaki beraberliklere göre bölümlere ayrılabilceği kanısındayım; ama bu da ister istemez aralara zaman çizgileri koymayı gerektiriyor.

— Son yıllarda Türk edebiyatından bazı örnekler sık sık yabancı dillerde görölmeye başlandı. Edebiyatımızın memleket sınırlarını aşan bu durumunu siz neye bağlıyorsunuz? Bölgesel ya da belgesel oluşuna mı? Ulusal sınırları aşacak çapta insancıl değerler taşımasına mı?

— Batılı bir çevirmen bizden bir şey çevireceği vakit iki şeyi göz önünde tutuyor: 1) Metnin bilinmeyen hayat ve ortamları yansıtan, merak uyandırabilir, çokluk bölgesel yahut belgesel olması; kendileri için yabancı, uzak ve sapa olması; 2) Dilin nice ayrıntıları üzerinde titiz ve dolu metinlerin çevrilmesi elbette zordur. Bu yüzden, seçilen metnin daha çok, götürü çevrilse de “hikâye”sini kaybetmeyecek bir metin olması.

Sonra, Batılı çevirmen sansasyonu da bir değer ölçüsü olarak alıyor. Bir örnek vereyim: Bir “Vatan yahut Silistre”, Türk toplum ve basın hayatında yarattığı yankıların hemen peşinden Almanca'ya çevrilmiş de, meselâ bir Halit Ziya –bir iki hikâyesi hariç– bir romancı olarak çevrilmeden kalmışsa, bunun politikadan uzak bir davranış olduğunu nasıl söyleyebiliriz? Bol ve çeşitli eserler arasında yönelişlerin her türlüşüne doymuş milletler şüphesiz daha çok bölgesel eserler üzerinde duruyorlar. Elbette bu tür metinlerde de insancıl değerler vardır; ama yüzeyde kalış, ilkelik, hammadde ve röportaj olmaktan öteye geçemeyiş de olabilir.

— Bazı kimseler, son zamanlarda, bazı yazarların dış basında yer almasını kişisel ilişkilere ve çabalara, ya da bazı politika etkilerine bağladılar. Çeviriler birer rastlantı olarak mı, yoksa sanat dışı, giderek sanatçı davranışına karşı bazı çabaların etkisiyle mi yapı-

yor? Sizce gerçek değerlerin memleket sınırlarını aşması için gereken en önemli koşullar nelerdir?

— Kişisel ilişkiler, çabalar veya politika etkileri.. evet, tabii.. bunların da payı büyük, belki çok büyük! Tesadüf de olabilir, yahut çevirmene başka başka kanallardan tavsiye edilmiş, sipariş verilmiştir. Çevirmenin her zaman kendi beğendiğini çevirmek zevkinden yoksun ve birtakım bağlarla kısıtlanmış olduğunu da düşünelim. Çevirmen avına çıkmış sanatçılar da vardır şüphesiz, fakat bütün çevirilerin böyle hileli ve kirli yollardan sağlandığını söylemek de haksızlık olur.

Bence gerçek değerlerin memleket sınırlarını aşması, dağınık, uzun aralıklı ve çok kere tesadüfî çevirilerle değil; sistemli, plânlı, geniş çeviri faaliyetleri için gerekli ortamı sağlamakla mümkündür; yani hacimli antolojiler, ard arda seri halinde çeviriler. Fakat bu işi belki yapabilecek kuruluşlar, mesele Avrupa memleketlerinin yurdumuzdaki kültür dernek ve merkezleri (hani Almanların, Avusturyalıların, Fransızların, İngilizlerin, İtalyanların falan var ya, onlar) hep kendi milletlerinin sanat ve edebiyatlarını tanıtmakla kalırlar, arada da Türk aydın ve sanatçılarına konferanslar veririrler. Bizim edebiyatımız onları, faaliyet raporlarına, bir de pasif hânesine bir not düşmek ölçüsünde uzaktan ilgilendirir. Sistemli bir çeviri, bu dernekler Avrupa'nın büyük editörleriyle iş birliği etmedikçe, bu durumda mümkün değil bence. İş yine türkologların veya Türk çevirmenlerin kişisel çabalarına kalır, tek tük çeviriler çıkar ara sıra.

— Yabancı dillere çevrilen bazı yazarların, yurt içinde o ilgiyi görmediği de meydana çıkmış bulunuyor. Bu, Türk okurunun genellikle edebiyata karşı ilgisizliğinden mi doğuyor? Yoksa, arsiulusal olmak için mutlaka ulusal olmak (ulusal sınırlar içinde de beğenilip değerlendirilmiş olmak) şart mı?

— Biz kendi sanatçılarımızı güç beğenir kişileriz. Hele kendi sanat anlayışımıza uzaksa bir sanatçı, bir kalem geçer gideriz onu. Önemsemeyiz, düşürmeye çalışırız. Asgarî değer ölçülerini olsun uygulayabilsek, elbet o beğenmediğimiz sanatçının da, yerinde ağır bir taş tarafı vardır, sanatçıysa! Hâşim de şair, Nâzım da... Abdülhak Şinasi'nin de romanı çevrildi

Avrupa dillerine, Yakup Kadri'nin de. *Yaban* sosyal konulu, *Fahim Bey ve Biz* asosyal diye, biri ötekinden niçin fazla değerdendirilsin? Ayrı ayrı değerleri var bunların, ikisi de değerli. Bir sanat eserine yurt içinde gösterilen ilgi veya ilgisizliğin okurun ve sanat çevrelerinin saplantısına bağlı olması ne fena!

(*Yeditepe*, 133, Mayıs 1967)

“1945-55 Arasında Yazdıklarımı 55’ten Sonra Beğenmez Oldum”

Ön plânla geri plân arasında bağlar, belirli motif örgü ve atkıları varsa her şiir, bir kumaş gibi, iplik iplik açılabilir.

B.N.

— Bize sanat hayatınızı anlatır mısınız?

— Bazı şeyler çok basit. Ne kadar çok zorlukları olsa da bence hayat basit meselâ. İyi kötü yürüyor, ancak neden sonra anlıyoruz bir yolda olduğumuzu. Uzun bir süre gözümüz kapalı gidiyoruz âdetâ. Derken bir gün gözümüzden bağ düşüyor. Bakıyoruz: Bir ormandagibi bir hayatın içinden geçmekteyiz. Bende öyle oldu. Bir gün kendimi şiirin içinde buluverdim. Şiirle uğraştığımı söylediler, düşündüm: Evet, olabilir, dedim. Sonra sonra sahiden de bir biyoloji olarak yaşamama paralel, bir mânâ olarak sanat hayatının içinde olduğumu gördüm. Kâğıtlar tarlalar gibiydiler, kalemler saban ve pulluk! Bir mizaca koşulu, bir toprağı sürmekte olduğumu gördüm. Ortaokuldan başlar bu iş; daha önceler de pek çocukça emekleyişler. İçimde beni de bir şeyler yazmaya çeken bir kuvvetin bulunduğunu lise son sınıfta anladım. Şimdi otuz sene tarla kâğıtlarda. Sanat hayatım diyebileceğim şey de, uzaklardan bakınca bazı şeylerin pek küçük görünmesi gibi, o kadar basit. Öyle!

— Şiir anla yışınız?

— Şiirler yazdım veya yazmak istedim. Çıkmış dokuz kitabım içinde vardır sekiz on şiirim. Bazan bunlardan birini

hatırlar, hoşnut gülümserim. Bazan da aksi. Aynı şiire içerlediğim günler olur: Hiçliğimi ilân eden, fakat yok edilmesi imkânsız bir yetersizlik belgesidir âdeta. – Yani şiir anlayışım, şiire bakışım kesin değil pek. Kendimin, başkalarının şiirlerini ayrı zamanlarda değişik gözlerle değerlendirdiğim olur. Bir şu anlayış hoşuma gider, bir bu!

Fakat genel olarak ön plân, geri plân olarak anlıyorum şiiri. Ön plânda, yani yakın mesafede hayatın görüntüleri vardır; kendi hayatımız, toplum hayatı, toplum ve dünya sorunları vardır. Bunlar ön plânda – Peki, arka plâna ne kalır diyeceksiniz? Kendimiz kalırız. Bölünmüş, ilişkilerde dağılmış bizden ne kalmışsa o vardır geri plânda. Bir yerde tasarrufları, yağmaları önlemiş, direnmiş, kaybolmamış ayrıcalığımız, kişiliğimiz kalır. Geri plân bir bilânçodur, bir muhasebedir. Hürriyetimize ancak orada kavuşuruz. Montaigne'in yalnızlık üzerine bir denemesini hatırlarım hep: Bir dükkândan bahseder. Gündelik hayatın gürültüleriyle dolu, alışverişlerle yüklü bir dükkân. Ve biz ordan oraya, bir müşteriden ötekine koşan, işi başından aşkın bir tezgâhtar yahut dükkân sahibiyizdir. Ama yalnızca, bu telâşlı hayat, gün boyu o dükkân bizim saadetimiz olabilir mi? Hayır! Dükkânın arkasında tamamen bize ait küçük bir oda olmalı. Zaman zaman oraya sığınmalı, gerçek hürriyetimize o kısa aralıklarda orada kavuşmalıyız. Orada kendimizle konuşuruz, susar, düşünür, dinleniriz, orası bir kurtuluştur bazı mecburiyetlerden. – Montaigne söyler bunları, tam bu kelimelerle değil tabii, o güzel söyler. İşte şiir deyince ben böyle kalabalık bir dükkânı, ve dükkânın arkasında küçük, تنها, gönlümce bir odayı düşünüyorum.

— İlk günlerden bu yana şiir anlayışınızda ne gibi değişmeler oldu?

— Başlangıçta, yani 1945-1955 arası yazdıklarımda, anlatma unsuru ağır basmış. Yani, yaşama durakları, bir kere de benden geçerken gözlemler, tesbitler üzerinde durmuşum hep! Geri plânı olmayan tesbitler bunlar. Düşündürmüyor, yormuyor, çağrışımlara kapalı. Ayrıntıları belli, anlamları açık. 1955'ten sonra beğenmez oldum bu anlayışla yazılmış şiirleri ve öykü unsurunu azaltıp sadece bir duyarlılığı sezdirmeye, bir

telkin, bir yaşantı birliği sağlama yoluna saptım. Modern şiirin biraz da okuyucu tarafından doldurulması gerekli boşluklar taşıdığını bilmeyen, böyle bir şiir tecrübesinden geçmemiş kimselere bu tür şiirler biraz katıdır, kapalıdır; kabul ediyorum. Lâkin, şiirin ilk bakışta çapraşık ve muammalı görünmesi onun çözülemeyeceği anlamına gelmez. Ön plânla geri plân arasında bağlar, belirli motif örgü ve atkıları varsa her şiir, bir kumaş gibi, iplik iplik açılabilir.

— *Günümüz Türk Şiiri sizce nasıldır?*

— Beni doyuran bir şiir. Bıkıp usanmadığım bir şiir; çünkü çok cepheli. Etkilenme dönemlerini geçmiş, kendi seslerini, kendi mesajlarını bulmuş şairlerimiz çok. Hattâ şairlerde kısa aralıklarla değişik yapılarla birkaç şiir birden gördüğümüz oluyor. Bu, her şairin ayrı, kendi dünya türküsünü söylemeler, besliyor şiirimizi.

Eh, işte çevirilerinden falan, çağdaş dünya şiirini de görüyoruz az çok; başka ülkelerin şiirini artık gözümde büyütüyorum. Bunun bir sebebi de şu: Şiir, önce bir dil işidir; sesini, iç ahengini yazıldığı dilden alır.

— *Şiirde geleneklerden yararlanma konusunda ne düşünüyorsunuz?*

— Bakın, bu sorunuz demin söylediklerimle yakından ilgili! Şiir, millidir, yani önce bir dil işi olduğu için bu yanılla bu toprağa bağlıdır her şeyden önce. O halde yüzyıllar yılı bu dili işlemiş usta şairlerin dil tecrübelerinden, dile kattıkları zenginliklerden faydalanması gerekir. Çok yeni kelimeler bir yana, her kelimede, hele şiirlerden geliyorsa bir çağrışım gücü, bir hâtıra zenginliği vardır.

Özellikle son yıllarda Divan şairlerimizin tevriye düşkünlüğü düşündürüyor beni. Hoşuma gidiyor. Anlam kaymaları, değişik çağrışımlar yapmaktan yana, Türkçemiz ne kadar zengin! Bakın küçük bir örnek: “Karanlık içerler.” cümlesi ilk bakışta olağan, beylik bir cümle, yani düz bir söz. Ama böyle bir cümleyi biz, bir şiirde, yukarsını aşağısını ayarlayarak tabii, “içerler” kelimesine üç anlam birden vererek kullandığımızı sezdirebiliriz. Yani “içerler” 1) İçeriler, içerisi anlamına gelir. 2) İçerlemek fiilinden geniş zaman, tekil, 3. şahıstır. Kızır, öfkele

nir anlamına gelir. 3) Bir de içmek fiiline bağlarsak: Onlar bir şeyler içmektedirler, içerler; anlamına da gelir.

Hele isimlerle fiil kiplerinin tevriyeli kullanılışları bakımından, Türkçe çok zengin, güçlü bir dil!

Bırakın cümle kuruluşları, deyimler, muhteva, çeşitli süsleme yolları şu bu.. tek kelimede bile başka başka anlamlara açılabilme imkânı dahi, geleneklerden yararlanmak, bir geleceğe daha yeni kapılar açmaktır bence. Özde olsun, biçimde, söyleyişte olsun, her zaman olabilir bu!

— *Şair ve toplum ilişkileri konusunda görüşleriniz nelerdir?*

— Toplumun dışında bir insan düşünülemez. Şair de toplum adamıdır, fakat bu onun ille de toplum sorunlarını işlemesi anlamına gelmez. Bu bir mizaç işidir. “Ölüm yürüyüşleri hep toplu mu olacak – Kimisi de ayrılır çeker gider bir yana.” diyenler de vardır. Bu onların topluma karşı görevlerini bilmedikleri, toplum sorunlarına karşı kayıtsız oldukları anlamına mı gelir? Toplumcu olmak, devrimci olmak sözü yanlış anlaşılıyor bence.

Bir anlamda devrimci değil diye, sanata, devrimcilik neyse onun dışında başka değerler katmak, başka yaratmalar eklemek hürriyetleri kısıtlayacaksa bir sanatçı, ne yapsın öyle devrimi?

— *Radyo oyunu yazarlığına geçiş nedenlerinizi söyler misiniz?*

— Evet, şimdi şiirin yanı sıra radyo oyunları da yazıyorum. Bende çok uzaklara gitmiyor bu iş; ancak beş senedir. Ama şimdiden on dört on beş oyunum var elimde. Çoğu radyolarda oynandı, bir kısmı da basıldı.

Radyo oyunu, şiire yakın bir tür oluşuyla ilgilendiriyor beni. Yazdıklarım skeç değil, hayır, radyo oyunu. Skeç vodvildir, komedidir, hayattan hoş, hafif çizgilerdir. Oysa radyo oyununun ağır, yoğun olması lâzım. Radyo oyununda şiir daha geniş bir yüzeyde işlenebilir, şair şiirindeki daraltmaları orada genişletebilir, yayabilir, dinleyiciye daha rahat bir yorum imkânı sağlayabilir. Şiirlerde yol gösterici bir tema, bir eksen vardır; sayılı mısralara sığdırılmış bir temadır bu. Radyo oyunları bu temanın şiirsel gücünü azaltmadan bir olayda büyültülmesidir.

— *Radyo oyunu yazarı da olarak, sizce radyolarımızda oynanan radyo oyunları yeterli midir?*

— Radyo oyunu, bağımsız bir edebiyat türü olarak kabul edilmiyor henüz. Romanlardan, hikâyelerden, sahne oyun-

larından uygulama olarak bırakılıyor hâlâ. İstanbul Radyosu 1966'da bir ara bir seminer düzenlemiş, sahne ve mikrofon yazarı, yönetmen, çevirmen, sanatçı.. olarak çağrılan kırk kişiden sekiz-on kişi katılmıştı bu seminere. Gelenler enine boyuna tartıştı bu konuyu. Uzun bir rapor yazıldı, TRT'ye gönderildi. Uyarma ve dilekler, çeşitli engeller, güçlükler yüzünden her halde, henüz yerine getirilemedi.

— *Bir şairin şiiri, halk kitlelerine giderken nerelere, hangi çizgiye kadar ulaşabiliyor?*

— İyimser değilim pek. Bu bir zevk, merak ve eğitim işidir. Pul biriktiren puldan anlar, kanarya besleyen kanaryadan. Çiçekler, akvaryum her şey bilgi, bakım ve ilgi ister.

Boyuna hatırlatmak lâzım şiiri, boyuna. Uzağımızda, bilmediğimiz, görmediğimiz pek çok şiir meraklısı var tabii, çok var. Bir kısmı tesadüfler sonucu, bir şiirle karşılaşmış, onu defterine yazmıştır. Çıkarır okur, şaşırsınız! Şiir adına minnettarız böyle vefalı kimselere! Ama siz halk kitapları dediniz – Kolay değil bu! Bir hikâyecimiz bir dergide daha geçen yıl ard arda anketler yayımlamıştı. Halka soruyor, en ünlü şairlerimizi tanıyıp tanımadıklarını.. Aldığı cevaplar şiirin aleyhinedir ve düşündürücüdür. Radyoların reklâm saatlerindeki bilgi yarışmalarında yüksek öğrenim gençliği bile bazan sevindirirken bizi, bazan da fena utandırıyor.

Fakat haklıdır. Ne diyebiliriz? Şimdi siz bana caz müziği üzerine meselâ, bir şeyler, erbabınca en basit şeyler sorsanız rezil olurum. Her sahaya yetişemeyiz ki. Vakit meselesi.

Şiir de popüler olmayan, radyo plaklar dışındaki biraz zorca şiir de öyle! Ancak meraklısı tarafından aranır, okunur. Bu konuda kolaydan başlayarak zora doğru, radyolarda yeni şiir eğitimi, yeni şiir yorumu saatleri düzenlense, Sevengil'in, Çağlar'ın yaptıkları gibi değil, daha yenilere açılarak, şiir eleştirmecilerine, şiir yorumcularına böyle bir iş yaptırılsa hattâ soyut şiirin güzelliğine halk da gitgide ısınır sanırım.*

* Bu konuşma bir 'radyo konuşması' olarak hazırlanmıştır. El yazısı metnin üstünde "Her Hafta Bir Konuk Saati" için İstanbul Radyosu'nda yapılan konuşma metni, 9 Aralık 1963 pazartesi, banda alındı, 10 Aralık 1968 salı günü Radyo'da yayınlandı" notu bulunmaktadır.

5. Kitabın 106 numaralı dipnotunda sözü edilen konuşma budur.

Necatigil'de Toplumculuk-Bireycilik- Evrensellik...

Bir anlamda devrimci değil diye, sanata, devrimcilik neyse onun dışında başka değerler katmak, başka yaratmalar eklemek hürriyetleri kısıtlayacaksa bir sanatçı, ne yaparsın öyle devrimi?

B.N.

— Hayatınız?

— Hayatım dört-beş satırlık bir şeydir, şöyle özetleniyor: “1916’da doğduğu İstanbul’da Kabataş Lisesi’ni (1936), Yüksek Öğretmen Okulu Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’nü (1940) bitirdi. Kars ve Zonguldak liselerindeki edebiyat öğretmenliğine, askerliğinden sonra 15 yıl (Aralık 1945-Kasım 1960) Kabataş Lisesi’nde devam etti; o tarihten beri gene İstanbul’da Eğitim Enstitüsü’nde öğretmen. Behçet Necatigil evlidir, iki çocuğu vardır.”

— Şiir anlayışınız, yani toplumcu şiirden ne anladığınız?

— Toplumcu şiir bir kalkınma plânlaması öneren şiir değil bence. İster toplumcu olsun, ister bireyci; şiir, ağrısını yaktığı, yakındığı, özlemini çektiği, içerlediği durumun çözümünü kesin söylemez, bir teşkilât raporundaki gibi söylemez. Pratik ve uygulama, şiirin dışındadır. Çünkü bir duyarlığa davet, bir duyurma, bir belirlemedir şiir. Duyurur, bir durumu tesbit eder. Ve şairine göre değişir bu tesbitler: Biri vardır, yelkovanı bütün bir kadran üzerinde döner ve çevre yayını 360 derecede ayrı ayrı görür. Bir başkası, kenarda bir açıdan belli bir kesime,

tek dilime bakar hep. Belli kesimler nelerdir? Küçük adamın geçim zorlukları; yoksulluğu bazı zümrelerin; geri kalmıştır ülke, onun utancı; sınıf ve zümre tahakkümü; ahlâk çöküntüleri; çeşitli sömürmeler vb. Toplumcu şair bunlardan biri ya da hepsi üzerinde durur. Ama kimi yorum yapmadan durur, söyler, yakınır, üzülür sade. Şiir tarihimizin ünlü toplumcuları Bağdatlı Ruhî, Pir Sultan Abdal, pek çok halk şairi, sonra Namık Kemal, Fikret, Âkif ve Mehmet Emin, hep birer durum belirttiler. Çözümü imâ eden şiirlerin yazılması Cumhuriyet dönemine rastlar. – Benim toplumsal şiirlerim, çözümün uzağında kaldı. Yorum bile yoktur bende. İnceleyen, eleştiren türden değil benimkiler. Ancak tesbit, bazı durumları belirtme yani. Ve neden böyle? Bir seyirciyim ben. Şiir bende dış buluşmalar olarak değil, içte sürüp giden algılar, gerçeğin bir yüzünü statik plânda kavrayışlar olarak oluşur. Toplumcu desinler diye yazmadım ben bu tür şiirleri. Toplumcular arasında galiba yerim yok benim. Kendiliğinden olan şeylerde şuurdan söz edilebilir mi? Toplumsal, bireysel – sallarda, sellerde akıp giderken kancamız hangi sulardan neleri çıkarır? Bazan bir pabuç eskisi. Fakat tabii, büyük firmaların teknik elemanları Haliç çamurlarını ayıklar, bir servet de çıkarabilirler ortaya, makineleri çalıştırınca. Küçük el emekleri veya fabrikasyon. Bir zamanı yemiş her şey, toplumcuymuş, bireyciymiş, bence fark etmez de, evrensel bir niteliğe ulaştırabilmişse, küçük veya ulu, bir insanı gerçekten gösterebilmişse, şiir olmuştur.*

* Bu konuşmanın daktilo metninin üstünde Necatigil'in el yazısıyla "Asım Bezirci'ye gönderildi, 14 Şubat 1969" notu bulunmaktadır. Necatigil bu konuşmayı Bezirci'nin "Toplumcu/Toplumsal Şiirler" adıyla düzenlediğini bildirdiği bir antoloji için hazırlamıştır. Ancak Necatigil, "Hayatınız?" sorusuna yanıt olarak bir müsvedde yapmış, bunun altında yine el yazısı ile "Asım Bezirci'ye yollanacaktı, vazgeçildi, yeniden yazıldı" notunu düşmüştür. Bu müsvedde aşağıdadır:

— 1916'da (rûmî 1332) İstanbul'da Atikalipaşa'da doğmuşum. Babam dersi-âmdır, sağdır, uzun yıllar müftülük etti Beyoğlu, daha sonra Sarıyer ilçelerinde (İstanbul). İki yaşındaymışım, bir müderris kızı olan annem –nûfus kâğıdındaki resmî bir kayda göre– "27/28 Haziran 1334 tarihinde mide hummasından vefat" etmiş. Sonra okudum okullarda. Gençliği ve şimdisi hayatımın, dört beş satırlık bir şeydir, lütfen *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*'nden tamamlayınız.

“ ‘Şair Sayısınca Anlatım Var’
Diyebilmek Güzel Şey...”

Müsbet ilimlerdeki terim ve kavramlar gibi, şiirin de genel bir sözlüğü; dağınıklığı içinde belli bir bütünlüğü, örgüsü, kanaviçesi vardır.

B.N.

İlk şiirlerinizi ne zaman, nasıl bir ortamda yazdınız? O zamanlar nasıl bir şiir anlayışı içindeydiniz?

— Ortaokuldayken, önce gizli defterlerde. Lise onuncu sınıftaydım, basılı ilk şiirim *Varlık Dergisi*’nde çıktı (1935). Ortamı acılar hazırlamış olmalı. Bir çocukluk hastalığının bilemediği bir duyarlık yardım etti herhalde. İnsan, önceleri bilincinde değildir şiirin, genellikle sanatın. Yirmi yaş, yirmi beş yaş bile erkendir hangi anlayışla yazdığınızı anlamaya. Otuzunda belki...

— *Bugüne dek dokuz şiir kitabı yayımladınız. Yapıtlarınız arasında bir ayırım yapar mısınız? En beğendiğiniz yapıtınız hangisidir?*

— Yayımlandıkları sıra sevmişsinizdir, zaman zaman birini ötekinden çok sevdiğiniz de olur. Sevmezseniz, ortaya çıkardığınız için pişman olsanız bile elden ne gelir ki? Sizindir hepsi, nüfusunuza geçmiştir, atamaz, inkâr edemezsiniz. Ayırım yaparsanız da boşuna; meziyet ve kusurlar sizin eserinizdir.

Her biri bir bakış açınızı, bir hayat ve sanat görüşünüzü dile getirir. Aradan zaman geçince birini veya ötekini sevmez olsanız da, uluorta söylemeniz bunu, bir zalimlik olmaz mı? Suçu ne biçarelerin?

— *Çağdaş ozanlarımızdan çoğu, deyim yerindeyse, soyuta yönelmişlerdir. Bunların (örneğin, sizin) karşıtınız olanlar da vardır. Günümüz Türk şiiri için bu gelişmelerin hangisi daha olumludur?*

— Şu ya da bu yöneliş üstündür diyemem. Yazılan, şiir mi, değil mi, ona bakmalı. Sonra, soyutçuların sosyal gerçeklere ya da ikincilerin birincilere karşıt olmaları da tabiidir bence. Daha uzun ömürlü olabileceği bulmaları bakımından karşılık-lı atılımları sağlar bu.

— *Son yayımladığımız İki Başına Yürümek'te soyut şiire yabancı olanlar için genel olarak bir anlaşılmazlık var. Şiirlerinizi, yalnız kendi duygularınızın doyumunu için mi yazarsınız, yoksa okuyucuyu da düşünür müsünüz?*

— Yazarla okuyucu arasında, Almanların "Einfühlung" dedikleri yaşantı birliği varsa, en anlaşılmaz görünen metin bile bir kapı aralar anlaşılmaya. Müsbet ilimlerdeki terim ve kavramlar gibi, şiirin de genel bir sözlüğü; dağınıklığı içinde belli bir bütünlüğü, örgüsü, kanaviçesi vardır. Bu oluşu sezmesi, keşfetmesi için okuyucunun biraz çaba gösterip vasat şiirin yukarılarına tırmanması gerekir.

— *"İki Başına Yürümek"ten bir dize:*

"En uzak hücrelere – dehlizlere yürür."

Bu dizenin açıklamasını rica edebilir miyim?

— Bu mısra, tek başına açıklanabilir de açıklanamaz da. Aşağılara bağlamadan açıklamak isterseniz, upuzun bir koridorun karanlıklarda bitimini, koridorun sonunda bir varlığı, bir durumu, bir hayal kırıklığını gizleyen küçük bir odayı, bir hücreyi getirin gözünüzün önüne!

— *Çağdaş ozanlarımız –kimilerine göre, çeşitli yollara yöneldiklerinden– bir üslup arama çabası içinde midir sizce?*

— Şair sayısınca anlatım var, diyebilmek güzel şeydir. Kişilik sahibi şairlerin varlığını gösterir. Her şair kendine özgü bir üslup arasa; kolayca kaçmayı, bulunmuş kalıpları tekrarlamayı bir yana bıraksa, çeşitlemeler güçlendirir şiiri.

— Batı —Özellikle Alman— şiirinden yararlanma olanağınız var. Çağdaş Alman şiiri ile günümüz Türk şiiri nerelerde benzeşiyor?

— İzlediğim kadarınca, günümüz Alman şiiri, realiteyi, hayat olaylarını röportaj tesbitleri halinde vermiyor. Realitenin içte özleşmeleri, arınıp billûrlaşmaları oluyor o şiir. Lorca'nın, Neruda'nın, Apollinaire'nin şiirleri yanına, onlarınkinden farklı, karşıt plânda şiirler de ekleniyor epey zamandır.

(Doruk "İstanbul Eğitim Enstitüsü Dergisi", 1, Mart 1969)

“Türkçe Yaygın Bir Kültür Dili Olamamıştır”

Çay demlendirir gibi şiiri de uzun bir süre bekletmek,
zaman zaman eksikliklerini, fazlalıklarını anlamak üze-
re, tekrar tekrar gözden geçirmek gerekir.

B.N.

— Kısaca hayatınızı ve tahsil durumunuzu özetleyebilir misiniz?

— 1916'da İstanbul'un Fatih semtinde doğdum. İlkokulu Kastamonu'da, ortaokulu ve liseyi İstanbul'un Kabataş Erkek Lisesi'nde bitirdim. 1940 yılında da Yüksek Öğretmen Okulu, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun oldum. Kars, Zonguldak ve Kastamonu'da öğretmenlik yaptım. 1945'te askerlikten sonra Kabataş Erkek Lisesi'nde başlayan öğretmenliğim 1960'a kadar 15 sene devam etti. Şimdi de 9 senedir Eğitim Enstitüsü'nde edebiyat öğretmeniyim.

— Aile hayatınızdan ve zevklerinizden bahsedebilir misiniz?

— 1949'da ek ders olarak Sarıyer Ortaokulu'nda görev almıştım, eşimi orada tanıdım. Eşim şimdi Alman Lisesi'nde öğretmen. İki kızımız var. Büyüğü annesinin okulunda onbirinci sınıfta, küçüğü ortaokula bu sene başladı. Zevklerimiz okul çalışmalarından arta kalan zamanlarda edebiyat ve sanat dergilerini izlemektir.

— Bu dergileri sayabilir misiniz?

— Yurdumuzda çıkan sanat ve edebiyat dergileri zaten pek

fazla değil. Bunların başında okuduklarımız: *Varlık*, *Yeni Dergi*, *Türk Dili*, *Papirüs*, *Yeditepe*, *Yeni Ufuklar*.

— İlk defa yazı hayatına nasıl başladınız?

— Daha ilkokuldayken el yazımıyla kendi başıma dergiler çıkarmaya özenirdim. Ortaokulda bu merak daha da çoğaldı. *Akşam* gazetesinde *Çocuk Dünyası* sayfası olurdu. Oraya “Küçük Muharrir” imzasıyla manzum hikâyeler yazdığımı hatırlıyorum. Ama asıl şiire başlamam lise sıralarındadır. İlk şiirim onuncu sınıftaydım, hiç unutmam 1935 yılında *Varlık Dergisi*’nde çıktı.

— Zamanımız edebiyat ve şiiri hakkında düşünceleriniz nelerdir?

— Edebiyat öğretmeni olarak tarafsız ve hislerime kapılmadan konuşmalıyım. Ders programlarında okuttuğumuz yazar ve şairlerimizin eserleri ve başarıları yanında bugünkü sanatçılarımızın çalışmaları hiç de küçümsenemez. Çok cepheli olan insanın gerçeklerini yansıtmakta özellikle roman, tiyatro ve şiir türlerinde eser veren sanatçılarımız hattâ iddia edebiliriz ki, bazı bakımlardan Avrupa sanatçılarından geri kalmazlar. Türk edebiyatının Batı’da tanınmayışının sebebi Türkçe’nin yaygın bir kültür dili olmayışındır.

— Nasıl yazarsınız?

— Her şiir bir dış etkenle başlar. Küçük bir vesile sizde birikmiş çok kere farkına varmadığınız algıları bilinç yüzeyine çıkarır. Bu, kuyuya düşen bir taşın suda halka halka kıpırtılar yaratmasına benzer. İlk mısra bu şekilde çıkar ortaya. Ortaya atılan eksen etrafında gerekli imge ve kelimeleri toplamak, istif etmek, biçimlendirmek sonraki çalışmalara bakar. Bir anda yazılan şiirler bence sağlam şiirler değildir. Çay demlendirir gibi şiiri de uzun bir süre bekletmek, zaman zaman eksikliklerini, fazlalıklarını anlamak üzere, tekrar tekrar gözden geçirmek gerekir. Çok iyi olduğunu sandığımız bir şiir araya zaman girince birtakım boşluklarıyla, yetersizlikleriyle sizi şaşırtabilir.

— Şiir sizce nedir?

— Şiir her an başka bir açıdan tarif edilebilir. Şiir bir hayat görüşünün özetidir, algıların yoğunlaştırılmasıdır. Olaylardaki hikâyeye unsurunun mümkün olduğu kadar aza indirgenerek,

realitelerin bir mizaç prizmasından yansıtılması sanattır. Aynı şeye değişik bir bakıştır. Fuzûlî de, Yunus Emre de, Karacaoğlan da hep aynı yerlere baktılar ama değişik gözlüklerle başka başka köşelerden. Şiiri sadece romantik duyguların şairâne bir ifâdesi diye tanımlamak çok haksız bir tarif olur.

— Şiirin dili sizce nasıl olmalıdır?

— Şiir hemen anlaşılmalı; çünkü kişiyi, yani okuyucuyu tembellige sürüklüyor. Bir matematik problemi gibi olmalı ve okuyucu onu çözmeye çalışmalı.

— Eserleriniz içinde en beğendiğiniz?

— Şiir zevkim gününe göre değişir. İnsan en çok şunu seviyorum diyemez. *Eski Toprak, Yaz Dönemi, İki Başına Yürümek* son kitabımdır ve diğerlerine tercih ederim. Ama bu ötekileri hiç sevmiyorum demek değildir.

— Dergimiz hakkında intibanız nedir?

— Derginize başarılar dilerim. Ama bence senede bir kere ve 10–12 sayfa çıkması çok acı.

(Beşiktaş "Beşiktaş Kız Lisesi Öğrenci Dergisi",
9 Mayıs 1969)

Şiirde Dün-Bugün İlişkisi ve Necatigil Şiirindeki Değişim Üzerine...

Şiirimizin hâlâ 1940-1950 çizgisinde kalmasını istemek, gerilemeyi kabul etmek olur. Divan şairlerini sevmemin bir sebebi de onların, sanatlarına olan güvenleridir.

B.N.

— Yeni yayımlanan Üç Turunçlar adlı kitabınız dolayısıyla, daha çok oyun yazarlığınız üzerinde durarak size bazı sorular sormak istiyorum. Radyo oyunu yazmaya nasıl başladınız? Bu çalışmalarınızın, öteki eserleriniz arasındaki yeri sizce nedir?

— Radyo oyunu yazmaya iki sebepten başladım: Hikâyesi çok belli, anlaşılır şiir, meselâ “Kır Şarkısı”, “Gizli Sevdâ” gibi şiirler bana yalın, basit gelmeye başladı. Şiir, taşıdığı haberi, bir durum tesbitini, şiirinin açıklamasına hacet kalmadan da, yaşantı birliği ve çağrışımlarla duyurabilirdi okuyucuya. Şiiri bir teğetler toplamı, ince çizgilerle yetinme olarak görmeye başlayınca, yani konu ve olay uzakta bırakılınca bir boşluk belirdi. Şiirlerim soyut zannedildi, anlaşılmıyor dendi. Bu durumda radyo oyununu kendimi bir savunma aracı olarak seçtim, diyebilirim. Yani şiirlerimde beni uğraştırırgelen temaları, motifleri şiirsel çizgiyi en iyi koruyabilecek düzyazı türü diye düşündüğüm radyo oyunlarında bir olaya, bir konuya bağla-

yabilirdim. Radyo oyunu, şiiri oluşturan temaların, unsurların bir olay çerçevesinde geniş boyutlara ulaştırılmasıdır. Bir çeşit tekrar yani. Şu şekilde tekrar: Şiirime âşına okuyucu radyo oyunlarımı yadırgamaz; oyunlarımı dinleyen, okuyan da son şiirlerimi daha kolay anlayabilir. İyi kurulmuş, diyalogları iyi ayarlanmış bir radyo oyunu, bir şiir açıklaması, bir şiir yorumudur. Sırf özete daha kolay gelir bir konu da bulunduğu için radyo oyununda.

İkinci sebep, yani radyo oyununu deneyişime ikinci sebep: Bir süre, başta Almanların ve başka milletlerin radyo oyunlarını okudum. Kâmuran Şipal'le bir hayli radyo oyunu çevirdik, büyükçe bir antoloji bile düzenledik, bastıramadık fakat. Bir de şu var: Hikâyecilerimiz, romancılarımız, sahne yazarlarımız var; peki radyo oyununda ısrar eden? Şeyh Galip'in mısraını bilirsiniz: "Gencinede râh—ı nev gözettim."

— Eserleriniz kısa oyun adıyla yayımlandı. Bunların sahnelenmesi düşünülebilir mi? Gösteriye değil sese dayanan bir tür olması; kısa (tek perdelik) oyunlar gibi zaman, mekân bağı içinde bulunmaması radyo oyunlarına bir imkân veriyor mu? Siz bunların da dışında neleri gözeterek radyo oyunu üzerinde duruyorsunuz?

Radyo oyunlarınızı seyirlik oyun olan tiyatroyla ilgili sayabilir miyiz?

— İlgisi var tabii. Yani sahneye de uygulanabilir bir kısmı; rejisörüne bakar. Kısallıkları, gene de şiirsel çizgiden uzaklaşmamak endişesinden geliyor. Zaman, mekân kısıtlamalarına uzak kalışları, çokluk, yapı özelliğidir ve bu, sahne için bir sakınca, bir zorluk yaratır tabii. Neyse, sahnede oynanmış, oynanmamış, önemsiz benim için. Oyunlarda bir öz varsa bu, göz yardımı olmadan da kendini belli eder. Bunların dışında bir de şunu düşünüyorum: Skeçlerden ayırmak gerek radyo oyununu. Skeç hoştur, tatlıdır, mizahtan yararlanır bol bol. Birkaç tane de öyle yazdım, ama kitaplara almam onları. Radyo oyunu trajik bir taraf taşır, bir çıkmazı hissettirir, ağırcadır. Düşündürmeli, eski türküler gibi uykularda da yankısını sürdürmelidir.

— Radyo oyunlarınız bir yanıyla şiirlerinizin temalarını işliyor. Bir de bazı şiirlerinizde görülen başka bir yön üzerinde gelişiyor:

"Melikşah ile Güllühan"da, "Üç Turunçlar"da olduğu gibi. Folklor-dan, masallardan faydalaniyor. Konularımız arasında mitologyaya uzanmalar görülüyor; "Uzak Yol Kaptanı"ndaki gibi. Bir de eski Osmanlı yani Türk-İslâm dünyasına ait konularla ilgili çalışmalarınız var: Evliya Çelebi, geçenlerde dinlediğimiz Şapur Çelebi hikâyesi gibi. Kitabımızdaki "Hayal Hanım" oyunu da Giritli Aziz Efendi'nin Muhayyelât-ı Ledünn-i İlâhi'sindeki "İkinci Hayal"e dayanıyor. Kültür kaynaklarıyla bu bağların, insanın özüne ait değişmeyen yanları ortaya koyduğunu mu kabul edelim? Bu kaynaklarla tema-sa gelmemiz için bir imkân olduklarını mı düşünelim? Değişik, yeni, bilinmeyen konular olarak çekicilikleri üzerinde mi duralım?

—Şiire en yakın edebiyat türü radyo oyunlarıdır. Ben şiirlerimin hâlâ bu kadar gelişmeye rağmen anlaşılamadığını gördüğüm için şiirlerimdeki temaları bir de radyo oyunlarında açıklamak, yorumlamak ihtiyacını hissettim. Şiirlerimin alt yapısında gerek halk edebiyatımızdan gerek divan edebiyatımızdan, genel olarak klâsik edebiyatlardan Doğu ve Batı edebiyatlarından bazı unsurlar bulunuyor. O unsurlar şiirlerde çok hafif geçilmiştir. Oysa bunlar insanlığın ölümsüz sorunlarını yansıtan birer ara kapıdır. Elbet Aziz Efendi'nin Hayal Hanımı'nı materyalist açıdan alırsak bize pek bir şey söylemez. Ama sembolizm bakımından, hayal dünyasına özelemleri bakımından o unutulmuş hikâyede kalıcı değerler vardır. Bunu bir oyun biçimine sokarak bugünün sanatçılarına hatırlatmak, bugün meselâ Kafka dünyasına, antiromancılara yaklaşmayı kolaylaştırabilir. Ben öyle zannediyorum ki bugün yeni diye şaşırdığımız bir çok şey geçmişin karanlıklarında ortaçağın kara kaplı kitaplarında bulunabilir. Diriltilebilir. Bugünün verilerinin ışığında yeniden bir yoruma tâbi tutulabilir. Bunlar bilinmeyen konular değil. Değişik, evet bilmediğimiz için değişik. Yeni, bildiğimiz için yeni. Çekicilikler... Burası doğru. Çok çekici tarafları var. Ben isterim ki geçmişin eseri bugünün çeşitli edebiyat türlerinin teknikleriyle aktarılsın. Bazı hikâyecilerimizde imâlar, uzak çağrışımlar mevcut. Bir hikâyeci bir yerde bir güvercin sembolü kullanır, çocuk sembolünü öyle bir şekilde verir ki okuyucu yahut eleştirmeci onun Tevrat'taki bir kıssaya değindiğini yahut Yusuf ile Zeliha kıssasının bir bölü-

münün ilişkisini kolay kolay anlamayabilir. Hiçbir vakit tam bir açıklama değildir sanat eseri. Radyo oyunu da böyle. İyi eser zaten açıklamasını okuyucudan bekleyen eserdir.

— Batı uygarlığı karşısında 200 yıllık devrim hamlemizin yeniden yorumlandığı görülüyor. Kültür bağımsızlığı konusu, kendi kültürümüzle ilgilerimiz konusu geleneğe yeniden önem verilerek ele alınıyor. Siz sanatımız bakımından Batı–Doğu ayrımı üzerinde ne düşünüyorsunuz? Tanzimat’tan sonraki Türk sanatında ve hattâ günümüze kadar uzanan gelişmede yanlış seçimler bulunduğunu kabul ediyor musunuz?

— Bir dönemi bir seçimden ötürü suçlamayı ben eksik buluyorum. O zaman düşünülememiş olabilir bazı şeyler. Sonradan bunları gidermek mümkün. Batı’ya açılan pencerede Batı’nın yeni çekiciliği bir süre yazarlarımıza engel olmuştur. Bu önemli değil. İlle bir gelişmenin düz yol izlemesi şart değil. Seyirlik oyunlarımız vardı, tulûatımız vardı, muhakkak bu doğrultuda gelişmeliydi Türk tiyatrosu... Bu bence hem önemli değil, hem imkânsız.

— Ama bunun zararları oldu. Şair Evlenmesi de bunun güzel bir başlangıcıydı. Sonradan o çizginin dışına çıkılarak bugünkü tutarsız, taklit, özentî eserler meydana geldi.

— Ben bu kanaate katılmıyorum. Eğer Şair Evlenmesi yerli tiyatronun müjdecisi kabul ediliyorsa ondan sonra yazılan eserler de muhakkak yerli sayılır.

— Meselâ Hâmid için de bunu söyleyebilir misiniz?

— Hâmid şunun için söylenebilir: Her sanat eseri gerçek hayata uygunluk açısından değerlendirilemez. Bugünkü durumu düşünüyoruz. Gerçekçiler yanında gerçeküstücüler yok mu? Sadece sanatı sanat olarak almış bazı kimseler yok mu? Bunların Türk tarafları hiç bulunmayacak mı? Ben bir tartışmaya girişmek istemiyorum. Fakat meselâ şu son iki senede bazı hikâyecilerimizin tamamen Batı taklidi eserler vermeye kalkıştıkları iddia edildi. Bunlarda bile yani o soyut sanatçılarımızda bile bizden bir taraf vardır. En az bir töreyi, bir geleneği, bir başkaldırmayı yazdıkları yahut istedikleri için o taraflarıyla gerçekçidir bunlar. Abdülhak Hâmid’e benzer sanatçılar, yani konularını sadece hayalden alan sanatçılar...

— Yahut bize uzak dünyalardan alan. Meselâ Finten gibi.

— Bize uzak dünyalar bugün baştacı ettiğiniz şairlerde, hikâ-yecilerde de vardır. Bunların değerini nasıl inkâr edebiliriz. Bakıyorsunuz zamanı meçhûl, mekânı meçhûl hikâyecilerimiz... Bunlar beğeniliyor, seviliyor.

— Dünden kalan eserler üzerinde yargıya varırken zamanı meçhûl, mekânı meçhûl örnekler üzerinde mi duruyoruz acaba? Sizin kitabınızda Cemil Süleyman'ı değerlendirirken belirttiğiniz gibi kendi çevresinden gerçeğe uygun yaşamaları yansıtmak önemli oluyor.

— Gerçek kesin tarihler arasında mıdır? Meselâ ille 1870–1896 yılları arasında olan şeyi yazmışsa, o yıllar arasındaki gündelik hayatı yansıtmışsa mı sanatçı değerli olur? Sanatçı çok gerilerde zamansız bir mekânı yahut olayı da ele alabilir. Hâmid, Finten'i hayalinden uydurduysa yahut Abdullahüs-sagir, tarihî gerçeklere aykırıysa, bu iki oyun kahramanında beşerî taraflar, insanın değişmez yanları olduğu takdirde siz bunu nasıl olur da Hâmid zamanıyla ilgilenmedi diye inkâra kalkabilirsiniz? Gerçeği çok kaypak bir kavram, bir kaba sokulamayan sıvıgibikabuletmek icap eder. Homeros'un gerçeği beni bir yerde ilgilendirir mi? Hâmid'in gerçeği de Homeros gerçeğidir. Niçin Homeros'un kahramanlarını gözümde büyütüyüm de Hâmid'i belki özentili yazdığı için küçümseyeyim. Bu tartıların daha vicdanlı olması icap eder.

— Türk sanatının, gelişmesi boyunca Türk halkıyla olan ilişkisi üzerinde durmak gerekiyor. Sanatımızın Türk toplumuna ait özellikleri bütün yönleriyle yansıttığını kabul etmek güç.

— Acaba? Tek taraflı düşünüyorsunuz. İlle halkın konuları, halkı yansıması... Bu eksik. Halk dediğiniz kavram da bu kadar basite indirgenemez. Halkta öyle özellikler vardır ki siz sadece bunusiyasî koşullarla, ekonomik koşullarla, şartlanmalarla izah edemezsiniz.

— Siyasî koşulların, ekonomik koşulların göz önünde bulundurulması gerektiği kanısındayım. Meselâ Halide Edib'i bile bu türlü değerlendirmelerle yeniden ele almak gerektiğini, son günlerde içinde yaşadığımız olaylar gösteriyor.

Şimdi başka bir soru sormak istiyorum:

Klâsik sanatımız öz ve biçim bakımından bugünkü sanatımızı besleyen yanlar taşıyor mu? Sizin bir kitabınızın Divançe adını taşıması, Turgut Uyar'ın gazel yazması, Attılâ İlhan'ın semai-kaside-şarkı'ları ne gibi eğilimlerin ürünüdür? Tiyatroda Karagöz-Ortaoyunu ne gibi bir dayanak olabilir?

— Klâsik şiirimiz 600 sene hayatietini sürdürmüştür. Bu çok önemli bir şey. Korkunç bir şey. Yani 600 sene bir geleneğe uyması şairlerin; hep o programın, âdeta yönetmeliğin emrinde çalışmaları herhalde sadece saflıklarından değil. O kısır döngü içinde çok güzel şeyler yaratmasını bilmişler. Sonra hep şu noktayı da düşünürüm. İkide bir aklıma takılır. Deniyor ki divan şiiri çok soyut bir şiir. E, bunlar da bizim gibi bir ömrü yaşadılar. Bir hayatın eksiklerinin farkına vardılar. Hayatın üstünde bir hayal dünyası için çalıştılar hep. Bunun sebepleri nelerdir? Yani sadece hayat nasıl olsa geçicidir, kalacak olan hayal mahsulü de olsa; yakıştırma, uydurma da olsa; bir söz sanatıdır, buna mı aldandılar, bel bağladılar da hiç hayatın acı gerçeklerini, bugünkü anlamıyla realizmini vermediler bize? Yani, sanatın değişmez bir yanını galiba onlar çok daha iyi keşfettiler. Şimdi bakın, insan günler geçerken bir sürü olaylarla karşılaşılıyor. Her zaman o olaylar üzerinde durulmuyor, sanatın acayip büyüğü, hattâ bizden çok uzaklarda bir sis, bir ses bizi çekiyor kendine. Yaşadığımız siyasi dönemleri, olayları unutuyoruz. Boşlukta bir mısra, bir hikâye, bir roman, bir seyahatnameden bir sayfa bize kendini hatırlatıyor. En azından demek istediğim geçmişin gücünü bu noktalarda düşünmek icap eder. Divan şairlerinin o bugün hiç de alçakgönüllü diye lehlerine bir not gibi kaydedemeyeceğimiz sanatlarına güvenleri boşuna olmasa gerek. Ben onlara hak veriyorum.

— *Hayatın olayları karşısında kendisini sarsan, kendini çeviren, üzerinde etki yapan olaylar karşısında divan şairinin tepkisini bilmek imkânı olmuyor.*

— Olmuyor, evet. Çeşitlilik yok.

— *Meselâ ölüm karşısındaki tavırları nedir? Bunu anlamak mümkün değil de, bentler içinde ortak redifleri kullanarak mersiye'yi geliştirmişler. Necati'de var, Ahmet Paşa'da var, Şeyh Galip'te var. Söyleyişi geliştiriyorlar. Ama ölüm olayını bunlar nasıl düşünmüş-*

ler? Ayrı yüzyıllarda, kendilerini kuşatan etmenler arasında tavırları ne olmuş, bunu anlamak mümkün olmuyor.

— Niçin? Necatî, sonraki şehzadeye yahut veliahda, yahut merhumun babası padişaha yaranmak için yazmamıştır bir mersiye'yi tamamen.

“Yanında bunca kulundan bir âdem bile yok
Beyim bu nice seferdir ki ihtiyar ettin”

derken orada hissetmiyor musunuz yıllar yılı belki divan kâti-bi olarak yanında çalıştığı şehzadenin ölümünden samimi bir üzüntü duyduğunu?

— Bu kaynaktan bizim bugünkü şairimizin yararlanacağı şeyler olabilir mi? Sizin deneyinizde de klâsik şiirle ilgiler görülüyor. Başka çalışmalar da var. Fakat divan şiirine girmek çok özel, değişik bir eğitimi gerektiriyor. Bunu sağlamak mümkün değil.

— Mümkün, niye mümkün olmasın? Biraz lütfen İngilizce, Almanca, Fransızca öğrenir gibi Osmanlıca öğrenmeye de zahmet ihtiyar edilsin.

— Bu alışverişin şiirimize öz bakımından mı, biçim bakımından mı katkısı olur?

— Öz bakımından. Biçimi Batı'dan al, özü geleneklerden getir.

— Peki bugünkü şiirimizde yalnız biçim bakımından klâsiğe yönelme olduğu görüşüne ne diyorsunuz?

— Öz bakımındandır o eğilim. Turgut Uyar'ın gazel yazması biçim bakımından değildir, öz bakımındandır. Divan edebiyatındaki belirli sanatların dışında sanatlar yapsa bile, o bırakılmış kelimelerin yerine geçmiş yeni kelimeler arasında ses oyunları, çağrışımlar yapsa bile bunlar hep öze dayanır. Öz dediğimiz; yani insan muamması. Divan şairi de bir insanı arıyor, modern şair de daha çok cepheli insan peşinde.

— Attilâ İlhan şarkı yazıyor, semai yazıyor. Bunlar Mütareke'de İstanbul'un yaşamasını, Kurtuluş'a katılan savaşçıların direnişlerini, yeni bir ülküyü gerçekleştirmek için çabalarını dile getiriyor. Bunda eski şiirden gelen bir sesi kullanıyor. Öz bakımından onunla tam bir karışıklık meydana getiriyor.

— Biçimden yararlanıyor, özû değiştiriyor diyorsunuz. Ama biçim-muhteva bir bütün değil midir? Biçim öze de etki edecektir. Biz eski biçimdeki yeni bir şiiri okurken de çağrışım zorunlukları sonucu bugünün bir yaşantısını, çağdaş kesiti bir anakronizm içinde sanki geçmiş bir zamanda yaşayacağız. Yani şair bu noktada şu akıllılığı gösteriyor: Eski bir biçimi yeni bir muhtevaya uygularken zamanlar arasındaki farklar ortadan kalkıyor. 1960'ta yaşanan bir olay sanki 1830'larda yaşanan bir olay gibidir. İşte bu modern şiirin bir niteliğidir. Zamanları birbiri içinde eritmek. Yani eski biçimler getirilir de o kalıplara yeni özler dökülürse zamanlara rağmen değişmeyen insan gerçeği galiba daha iyi anlatılmış olur. Bu kanıda değil misiniz?

— Çağı içinde ele alındığı zaman, meselâ 18. yüzyılda yazılmış şarkı bir sevincin, mutluluğun dile getirilmesidir. Ama onu meselâ Abdülhak Şinasi biten, dağılan, artık sona eren bir uygarlığın karşısında yarı hüznle ele alıyor. Öz değişmiş oluyor, aynı şeyi anlatsa bile. Attilâ İlhan'ın şarkısında artık çökmüş olan şeyin çatırtılarını, tutuşacak binanın dumanlarını buluyoruz. Böylece içeriği değişmiş oluyor.

— İçeriği değişmiyor. İçerikteki temaların sayısı artıyor bence. Leylâ Erbil'in son hikâyelerini okurken, yahut daha sonraki bir hikâyecinin eski zaman hayatını yansıtmaya çalışan hikâyelerini okurken en önce Abdülhak Şinasi Hisar'ı hatırlıyorum. Diyorum ki Abdülhak Şinasi, Boğaziçi'nin mutlu dönemlerini anlatıyor. Leylâ Erbil'in "Vapur" hikâyesi bu mutlu dönemlerin yıkılışını anlatıyor. İster istemez bir ilişki kuruyorum. Attilâ İlhan da biçimin içinde yeni temalar ekliyor. Bir biçim karşısında biz ister istemez geleneği hatırlıyoruz. Şarkı mı, Ahmet Paşa geliyor gözümüzün önüne. Şair ustalıkla Ahmet Paşa'dan bazı motifleri de katmışsa çok çağdaş bir tema çerçevesi olarak şiirine, bu bağlantıları şairin lehine sayabilirim. Şiiri zenginleştiren materyallerdir bunlar.

— Bugünkü sanatın öz bakımından hangi yenilikleri dikkatinizi çekiyor? Bunlara bağlı olan yapı yenilikleri nelerdir? Sanatın yeni türleri, yeni teknik gelişmeler sizce hangi imkânları getiriyor?

— Bu yenilikleri ancak anlatım çeşitliliği bakımından ele alabiliriz. Temalarda olageleni değiştirip de yepyeni şeyler söylemekte hiçbir yenilik olacağı kanısında değilim.

— Anlatım yenilikleri bazı imkânlar veriyor mu?

— Veriyor tabîî. Açılmalar sağlıyor. Meselâ Cemil Süleyman'ın bütün hikâyelerini okudum. Oktay Akbal benim için bugünün bir Cemil Süleyman'ıdır. Yani Oktay Akbal taze, yeni bir hikâyeci ise bunu ancak anlatımdaki yeni açılışları, deneyişleriyle, çağdaş terminolojiden yararlanmalarıyla sağlamıştır.

— Son dönemdeki şiirinizin daha önceki çalışmalarından yadırganacak kadar uzaklaştığı düşüncesine ne dersiniz? Öz bakımından daha kapanıklaştığını, güç anlaşılır hale geldiğini kabul ediyor musunuz? Okuyucunuzdan sizi ayıran bu değişikliği nasıl açıklarsınız? Kopuk, dağınık, öğeleri azaltılmış, yarım bırakılmış mısra tekniğiniz hangi nedenlerin sonucu?

— İlk sorunuzda galiba; onu cevaplandırırken değiştim bu noktaya: Kapalı şiir yazdığımı kabul etmiyorum. Okuyucu rahata ve kolaya düşkünleştirse ne yapabilirim? Hep şuna şaşarım: Beni anlamayan; Edip Cansever, Turgut Uyar'dan günümüze, son Hilmi Yavuz'a kadar nice şairimizi nasıl anlar? Genişte yapayalnız ve sahipsiz kalındığı duygusunu önlemek için, darca geçitlerden epey geçmek gerek. Geçmişle yetinen, hep onu hatırlayan ne de olsa bir sükûnete kavuşmuştur, alışmıştır, rahattır; şimdide ise tedirginlikler vardır. Şiirimizin hâlâ 1940-1950 çizgisinde kalmasını istemek, gerilemeyi kabul etmek olur. Divan şairlerini sevmemin bir sebebi de onların, sanatlarına olan güvenleridir.

(Yeni Edebiyat, 6, Nisan 1970)

“1940 Şiiri Benim Uzağı Görmeme Engel Oldu”

Aslında bütün sanat başkaldırmadır. Bütün sanat protestodur.

B.N.

— *Eleştirmenler ve okuyucu sizin şiir serüveninizi izleyebiliyor mu? Eski Toprak’tan sonra hikâyeyi bıraktınız. Neden?*

— Şiirimde *narration*’u, hikâyeyi asgariye indiriyorum. Hikâyeyi nasıl soyutladığımı anlatacağım. Ama gene de konuşmalar, açıklamalar şiir için ana bağlı, her zaman için geçerli değil. Hikâyeyi frenlemek için kendimizi zorluyoruz. Ama divan şiirinde olduğu gibi şiirde bu gizlemeler, saklamalar kendini bir kelime ile ele verir. Bugünkü şiirim *Eski Toprak*’tan sonra başladı.

— *Eski şiirlerinizi inkâr mı ediyorsunuz?*

— Evet. Çünkü *Evler*’de bazı mısralar o kitabın içeriğini özetliyordu. Bugün yazmış olsam *Evler*’i yazmazdım. Bu, geldiğimiz yeri, toprağı inkâr etmekse, âsi evlâtlıksa öyle. Ama öyle değil. Şimdi refaha erişti ve geçmişi bıraktı diyebilirler. Ancak biyografik açıdan böyle yorumlanabilir.

— *Bir eleştirmen En/Cam’i okuyucuya açıklayacak, onu sevdirecek mi? Yeterince sizi onlara iletecek mi?*

— İyi niyetliyse, angaje tarafı yoksa, bu kitap üstünde düşünürse bir eski zaman hayvanını kemiklerinden inşa eder gibi onu da kuracaktır.

— Eleştirmenlere de mi kızılıyorsun? Eleştirmensiz yazar olur mu?

— Başkasını düşünerek şiir yazılır mı? Kasıtlı, içten pazarlıklı. Eleştirmene yaranayım diye yazar mı? Eleştirmen üşengeçse ben ne yapayım? Bu adam 5 kitap yazmış kendi biyografisinden parçalar yansıtmış. Boşluklara rağmen anlaşılıyor.

Daha önce yazdıklarıyla ilgisi olmayan bir şeyler yazıyor. Öncekilerle arasına kara perde çekmiş.

— Aranıp bulunmanın hazzı mı?

— Şiirin o zamana kadar olduğu yerlerden başka yerlerde olduğunu keşfettim. İkide bir son zamanlarda, bazı yerlerde (Yeni Edebiyat'ın 6. sayısında) divan şiirini niçin sevdiğimi söyledim. Divan şairi sanatına güveniyordu. Onlar kendi dışlarındaki hayatı görmüyorlar mıydı? Bunları aşacak bazı gerçekleri görüyorlardı. Orhan Veli kuşağı, şiiri gündelik hayatın gürültüsünde ayağa düşürdü. "Umurunda mı Dünya" buna örnektir... Banal nüktelerle şiir yazılacağı sanısı uzun bir süre genç şairlerin harcanmasına yol açtı. Bunda suç yüzde seksen Ataç'tadır.

— Kelimelerin çokanlamlılığına bu kadar yaslanışınızın nedenleri? "Sığın Ağlar" derken sığınaktan bir de sığın —bir hayvan cinsi— söz etmiş oluyorsunuz. Bu gereksinme nereden doğuyor? Neden eskiden yoktu, şimdi var?

— Şiir eğitiminden geçmiş okuyucuya saygımızdan yapıyoruz bunu. Eskiden tenasüp, leffü neşir gibi soylu sanatlar vardı.

— Bu sanatları eskiden de biliyordunuz, neden o zaman uygulamadınız?

— İtiraf ederim. 1940 şiiri benim uzağı görmeme engel oldu. Ama gene de benim o dönemde de yazdığım şiirlerde kendi mizacımı verdim. Ben şiirimi o zaman da divan estetiği ile kurdum. İlk kitabımı *Kapalı Çarşı*'da "Kabul Günü" adlı bir şiirim var.

Biliyorum saadet
Bana dünyada gelmez
Ölümü bekliyorum.

Kabul günû hanımların bir çay günüdür. Saadet hem kız ismidir, hem de mutluluk anlamı taşır.

Çağa içerledim şimdi. Geçmişin büyüklüğünü savunuyorum. İlle de bunları konuşmalarla tahkim mi edeyim? Kendi anadilimden kopmuşluğa, yabancılaşmaya bir tepkidir bu.

Eskiden şiirde sıcak, gündelik bir dil vardı, bugünkü stilize bir dildir. Şiir soyutlaştırılacaksa, gelenekteki dilin imkânlarından faydalanılarak soyutlaştırılmalıdır.

Önceki şiirlerimde saldırıların nereden geldiğini belirledim. Şimdi taktiklerle kendimi savunuya geçtim. Pasif direnmeye geçmediğim takdirde eyleme, ideoloji savunusuna katılmam gerek. Ben bunlara karşıyım. İdeolojinin olacağı yerde şiirin (sanatın) olacağını sanmıyorum.

— Disiplinli geleneksel şiiri nasıl modernize edeceğiz?

— Gelenek şiiri tek anlamlıdır. Ruhi, cuma namazına gitmiştir, valiyi beklerler, para dağıtacaktır. Ruhi sorar: Ne alırsız, ne satarsız. Bugünün şiiri mümkün olduğu kadar eskiye atıflarla ilerlemelidir. Alır kelimesini ağaç gibi alırım. Alınan satılan nedir, alış-veriş nedir diye zenginleştiririm. Tevfik Fikret'in "Promete" şiirini düşün. "Bağrımda Her Dakika" derim ben onu keyy diye uzatırım... Sinema gibi plân kaydırması yaparım.

Bizim başkaldırmamız başka türlü. Başkaldırma gibi görünmeyen bir şiir. Aslında bütün sanat başkaldırmadır. Bütün sanat protestodur. Pasif görünürse de aktif bir direnmedir. T. S. Eliot'ın "Çorak Ülkesi" hakkında onlarca şanlı yorumlar yapıldı, çünkü İngiliz dili sağolsun, kitaplardan aktarma kolaydır. Bir eleştirmen kendini zahmete sokup bir Türk şairinin nereden geldiğini araştırmaz.*

(Yeni Gazete, 28 Temmuz 1970)

* Bu konuşma, gazetede aşağıdaki notla sunulmaktadır:

Behçet Necatigil'le son kitabı *En/Cam*'ın yayımlanması üzerine bir konuşma yaptık. Bu, konuşmadan çok bir söyleşi niteliğine büründü. Kimi zaman soru sorulmadan Necatigil bazı düşüncelerini söyledi, kimi zaman hikayeci-çevirmen Kâmuran Şipal sorularıyla bu söyleşiye katıldı. Onun için Necatigil'in bütün söylediklerinin karşısında ille de bir soru aramayın.

Necatigil Şiiri Yol Ayrımında mı?

— Son kitabınızın adı, yazılışındaki işaretle özel bir tutumu gösteriyor. İçindeki bir çok kelime gibi kitabın adını da, okuyanı dikkate çağıran bir çapraz çizgiyle bölerek, *En/Cam* diye yazıyorsunuz. Bunun gereğini açıklar mısınız?

— Bundan önceki kitabımı *İki Başına Yürümek* adını taşıyor. Bir durumun, bir duygunun olumlu-olumsuz iki başına, ek-si-artı iki kutbu arasında yürünmesi olduğu gibi, bir kelime üzerinde iki veya daha çok anlamı birden toplamak da mümkün. Tevriye sanatı tek kelime üzerinde olur. Dilimiz bunun dışında da bize bu imkânı verir. Meselâ zaman ve çekim ekleriyle bir çok fiiller parça parça yazılır; düşünülürse bizde bir ikinci anlam çağrışımı yapar.

— Bir konuşmada son dönem çalışmalarınızı başkalarının nasıl değerlendireceğini tahmin ederek “şimdi refaha erişti ve geçmişi bıraktı diyebilirler. Ancak, biyografik açıdan böyle yorumlanabilir” diyorsunuz. Toplum ve Dar Çağlar içindeki yaşantınızdan, insancıl gözlemlerinizden gelen o sıcak şiirleriniz yerine şimdi daha çok kelime imkânlarına, biçim dikkatlerine dayanan bir şiir koyduğunuzu, toplumun ortak sorunlarına uzak kaldığınızı kabul etmez misiniz?

— Hava ve kara limanları gibi yer yer şiir limanları da kurulmalı.

Şiir trafiğini tıkanmalardan kurtaracak, geçişleri bekletmeden sağlayacak limanlar. Benden, tek yoldan geçmemi is-

tiyorsun gibi geldi bana. Bir süre, bırak da, böyle bir limana inip kalkar sanayimi kendimi. Hem sonra, her şairin toplumun ortak sorunlarını yazması şart mı? Benim bugün pek hoşlandığım şiir tekniğine sığmaz o çok geniş konular. Şairlerin şartlandırılmasından yana değilim. Yüzde yüz ak-pak olmak. Şimdi kirli miyiz?

Birleştirir fiili, şiirin bütününü içinde iki taraflı kullanılmışsa, birleştirmenin "birleş" haline getirilmesini de kapsar. *En/Cam* da öyle. Hem arada o çizgi yokmuş gibi kader, âkibet anlamına alınır; hem iki ayrı kelime, yani bir isim derecelendirilmesi olarak camlar camı, en sırça anlamına düşününüz. Sonra câm, a'sı uzun okunduğunda kadeh anlamına da gelir; kadeh denmeye en lâyık anlamına da yani. Nasıl isterseniz. Üç ihtimaldir bu: ister âkibet, ister camlar camı, ister kadehler kadehi.

— Bu haliyle şiiriniz okurlar için iyice karanlık olmaz mı? *Uzak çağrışımların çözümünü kendinizin dışındakilerden beklemek, anlama onların yardımını istemek, sizce ne ölçüde doğrudur?*

— Şiir, edebiyatın bütün öteki türlerinden daha çok düşmeli bence kelimeler üzerine. Modern mantık, uzatmalı cümleleri kısacık işaretlere indirgiyor. Biraz da şiir eğitimi, şiire bakma gelişimi bu. En kapalı şiir bile tam karanlık değildir. Yarı gölge alanları seçmeye alışık bir göz için, şiirin yakınında saklı aydınlık bölgeyi bulmak zor olmasa gerek.

— *Divan şiirinin bugün için yararlı bir kaynak olacağına inanıyor musunuz? Hangi nitelikleriyle ve ne ölçüde?*

— Halk'ı, Divan'ı, Tasavvuf'u dahil bütün eski şiirden, bugüne, besleyici birtakım eskimez değerler geldiğine inanıyorum. Koca bir imparatorluğun düşünce ve disiplin direnişini temsil eden bir edebiyat, her şeyden önce Osmanlıca'nın yani karışık bile olsa Türkçe'nin inceliklerini yüzyıllar boyu yabancı kelimelere direnerek işlenegelmişliğini öğretir bana. Ben özellikle divan şairlerindeki şiir disiplin ve dikkatini Tanzimat sonrası şairlerin pek azında —çok yönlü bir dikkat olarak— ancak gördüm.

— *Divan şiirinin vezin, kafiye, redif dikkati; nazım şekli kuralcılığı; konu ve mazmun sınırlanmalarıyla pek sıkı bir geleneği sürdürdüğünü; ümmet çağının toplum yapısını, dünya görüşünü ve Fars*

mitologyasını yansıttığını biliyoruz. Yeni şiir kitaplarına “Divançe”, “Divan” adlarını koymak, şiirlere “kaside”, “gazel” demekle birlikte o biçimlerin disiplinine girmemekle ne sağlanabilir? En önemlisi şiirin bir dil sanatı oluşudur. Bugün şiirimizi ölü bir dilin imkânlarıyla nasıl zenginleştirebiliriz?”

— Demin de söyledim; divan şiirinden yararlanmamız, dil boyutlarını arayış dışında tema’yı kafiyeler, redifler, sınırlı beyit sayıları içinde yoğunluğa bağlayışla olur. “Parça bohçası” gazeller dışında yek âhenk gazelleri örnek alın lütfen, Nailî’yi örnek alın meselâ. Dilin ölü oluşu, bugün için ölmüş oluşu önemli değil. Yabancı bir dil öğreniyoruz da bizim atalarımızın diline geçmiş sekiz–on Farsça, Arapça kuralı; seksen–doksan çok yabancı, bugüne uzak Farsça, Arapça kelimeyi –bir kezliğine bile olsa bakıp– öğrenmeye mi yüksünüyoruz? Bir Fransızca, bir Almanca, bir İngilizce kitabı çevirirken dahi sözlüklere başvurmayan çevirmen var mıdır? Güzel olan, zor olan her şey; çaba, fedakârlık ve biraz da çağın moda anlayışlarına diretiş ister.

— “Yeni Dergi”nin son sayılarında yayımlanan Kareler şiirleriniz benim tespit ettiğime göre toplu bir yadırgı yarattı. Öteden beri bireysel boyutlar içinde toplumsal bir ufkun özünü dile getiren şiiriniz bu dönemde aşırı bir biçim dikkatine dönüşüyor. Eski yoldan kesin bir dönemeçle ayrılış değil mi bu? Niçin?

— “Kareler”, bir aşama değil de bir kendini tazelemedir benim için. Güvensizlikle karşılanan bu şiirlere beni öz zorladı; özün iki başlı değil, üç dört yönlü oluşu. O şiirlerin sağdan sola, yukardan aşağı, merdiven basamakları gibi inişli çıkışlı okunmak istenişleri, merkezci ve merkezkaç güçlere hep birden dikkati çekmek istediğimdendir. Ama siz kolonlar arasını kapatarak, eski şiirlerim gibi mısra mısra okursanız yadırganmaz bu aykırılık. Hem bu teknik, saz şairlerimizin 4 müstefilâtun vezniyle yazdıkları vezn-i âher nazım şeklinin, hattâ divan şairlerinin musammatlarının çağdaş benzetisidir; çağdaş bir geliştirme. Başka edebiyatlarda, Batı’da da olduğunu sanmıyorum.

— Çağdaş ülkülerin, siyasal ve toplumsal inançların insanın mutluluğunu sağlamak için varolduğuna; şiirin, zamanına uygun bir sorumlulukla bu amaçlara adanması gereğine inanmaz mısınız?

— Kelime çeşitleri içinde en güzeli sıfatlar: Bireysel, toplumsal sıfatlar... Ama bu neyi kurtarır? Hele siyasal, toplumsal inançların insanı mutluluğa erdirmeyeceği kanısındayım. Çapraşık bir mekanizmadır insan. Kalıtlar, soyaçekimler, karışıklıklar toplamı tam çözülemez. Özlediği beraberliklerde bile birden terk edilmişliği arar. Zamanın sonsuzluğu içinde bireysel şiir de, toplumu, toplumun gelecekteki aşamalarını kabullenmiş bireyin çıkmazlarını belirlemiyor mu?

— *Ne tür şairleri seviyorsunuz?*

— Şiir kontrol hâpı alanları severim. Çok çocuklu olmak için günümüzde büyük kazançlar gerek. Zıyan olur, erken ölümler yoksa.

— *Bir süre geçmişin şiir değerleri içine kendi kendinize kapandığınızda, kasıtlı ve bilinçli bir çalışma dikkati ile yeni şiir imkânları aradığınıza inanıyorum. Peki bu konuşmadan sizde kalan izlenim nedir?..*

— Yarımlık. İstedğim halde bir çok şeyi söyleyememiş, açıklayamamış olmanın verdiği eksiklik, yarımlık duygusu.

(Cumhuriyet gazetesi, 18 Ağustos 1970)

“Refah Sanatçının Verimini Öldürür”

Bana göre bir tarafı yazılı bir tarafı boş olan bu kâğıtlar görevlerini tam yapmamışlardır. Onlar parçalar halinde cebimdedir... Ve şiir çalışmalarımı onların üzerinden yaparım...

B.N.

— Tutkularım yoktur... Öyle alışkanlıklara sahip değilim. Pul koleksiyonu filân gibi...

Dedi sorumuza karşılık cevabında ama, tutkuları çıktı ortaya söyleşiyi derinleştirdikçe.

— Fotoğrafları sevmem, dedi bir ara, içtenlikleri yoktur... Aldatmaca gibi bir şey. Hüzünlü zamanımızda çekilmiştir fotoğraf. Ya da mutluyuzdur... Ama bu, fotoğrafı seyredecekler için ne ifade eder? Bilmem... Sevmiyorum ben fotoğrafları...

Ve biraz da gururla, oturduğu koltukta geriye dönüp piyanonun üzerindeki boşluğu işaret etti:

— Bizim hanımla savaşta galip geldim... Evlenme fotoğraflarımız kaldırıldı ortalıktan...

Ve Doğan Hızlan cümleyi tamamlarca konuştu:

— Hocanın bir fotoğrafı vardır... Dergilere hep o fotoğraf basılır.

Konuştukça çıkıyordu “tutkular” ortaya.

— Çalışma sırasında alışkanlıklarımız var mıdır? Kâğıt gibi, kalem değiştirmek gibi...

— Haaaaa, dedi usta şair, kâğıt meselesi var... Şiir çalışmalarımı yaptığım kâğıtlar mutlaka öğrencilerimin ödev kâğıtları olmalıdır. Bana göre bir tarafı yazılı bir tarafı boş olan bu kâğıtlar görevlerini tam yapmamışlardır. Onlar parçalar halinde cebimdedir... Ve şiir çalışmalarımı onların üzerinden yaparım...

— Çalışma için belli bir zaman ve yer sizin için önemli midir?

— Hayır. Öğretmenlikten, okul ödevlerini tetkikten fırsat buldukça şiire genellikle geceleri çalışmam. Gündüz, çevrem ne olursa olsun çalışırım. Suut Kemal Bey'in bir sözü vardır. Der ki: "Gürültü, insanın kendini kaybettiği yerde başlar..." Benim çalışma yerim, öğretmenler odası, bir köşe, kahvehane... Sükûnet istemem ve aramam. Bu galiba bir alışma meselesi...

— Kalem tutkunuz filân?"

— Dışarda isem ne geçerse elime onunla yazarım. Ama evde isem, masama otururum ve bir kalem sapına, eski usûl, uç takarak okkaya banıp banıp şiirimi yazarım.

— Bu eskilere vefa duygusu nereden geliyor acaba? Bir anısı mı var yoksa?

— Hayır... Belki de bizim neslin kâğıdı ve kalemi pek öyle bolca bulmamasından kalan alışkanlık... Bütün eşyalara karşı aynı duygular vardır içimde... Eski eşyalardan ayrılırken içime ince bir hüzün çöker... Ama çok kimse anlamaz bunu. Hasis diyenler bile çıkar...

— İlham konusunda inancınız nasıl?

— İnanmam. Ama her şey bir vakti bekler. Şiir, birikim sonucudur. Yıllar yılı yazmak istediğim konular vardır. Emektar bir çanta gibi onları yanımda taşıyırım. Bir de bakarsınız çıkmış ortaya... Vakti, saati belli olmaz.

— Sanatçının verimi ile refah arasında bir bağlantı var mıdır size göre?

— Vardır. Ancak, refah sanatçının verimini öldürür. Gide ne diyor? "Sanat baskıdan doğar" diyor... Baskı çeşitli olabilir. Acı olur. Üzüntü olur. Ama her durumda sanatçının rahatlıklardan uzak olması gereklidir. Programlı çalışmaların verimli olacağına inanmam.

— Çalışırken bir manzara seyretmek gibi arzular duyuyor musunuz?

— Saçma bulurum böyle görüntüleri... Bir Fecriâti şairi gibi

elimi şakağıma koyarak... Ben genellikle yürürken düşünürüm. Ve daha iyi düşünürüm. Bir çok mısralar aklımdan geçer... Başkalarına ait mısraları da okurum kendi kendime. Bu belki de yürümedeki boşluğu doldurmak içindir... Yol arkadaşı olur mısralar bana...

— Şiirlerinizi yazdıktan sonra kime okursunuz?

— Kimseye okumam. Korkarım. Basılıncaya kadar korkum sürer... Basıldı mı, giyotin düşmüştür artık. Geri dönüş imkân yoktur. Beğenen beğenir, beğenmeyen yerer... Mesele bitmiştir. Bu sebeple şiirlerimi gizlerim...

— Şiirinizin adını ne zaman koyarsınız?

— Bitirdikten sonra. Şunu da söyleyeyim, şiirin bir kalemde, yani bir kerede yazılması imkânsız. Çay demler gibi demlemek, bekletmek gereklidir şiiri.

— Başka sizi korkutan olaylar var mıdır?

— Korkmak değil ama, yeni elbiselerden ürkerim. Yeni bir elbise yaptırdığım zaman, keşke bunu benden önce biri giyse de eskise diye düşünürüm hep... Böylece ilk defa giydiğimi hissetmem... Eski elbiseler yadırganmasa da, hep eski elbiseler giysek n'olur?

— Yemek ve içki ile aranız nasıl?

— Yemeği pek aramam. İçkiyi de az içerim. Bir yere giderken, lokanta bile olsa, sakız leblebisini beraberimde götürürüm. Sigara ile aşırı derecede dostluğumuz var... Günde iki üç paket içerim Birinciye... Çalışırken dudağımdan düşmez. Bir kırbaç gibidir. Ya da bana öyle gelir...

— Ev işleri ile ilgili misiniz?

— Bekârlık devrimizden kalma, bulaşık yıkamayı iyi beceririm ve sık sık yıkarım evde... Dinlendirici olur bana. Bir çok yemekleri de pişiririm. Böylece sanıyorum, benim gibi öğretmen olan eşime az da olsa yardımcı oluyorum...

— Neyi seversiniz hayatta çokça?

— Geceleri, sahil yollarında uzun uzun yürümeyi... Bu işi bir arkadaşım ile sık sık yaparız...

İçtenliğe vurgun ve de saygılı ayrılıyorum Necatigil'in yanından. Şiirlerindeki "yüceliğe" yerden göğe kadar hak vererek...

“Yedi Meşale Şairlerini Çok Beğenirdim”

Lise 1. sınıfta iken Cevdet Kudret'in şiirlerine benzetmek dileğiyle birçok soneler yazdığımı hatırlıyorum.

B.N.

— İlk şiirinizin hangi yılda ve nerede yayımlandığını hatırlıyor musunuz?

— İlk şiirim “Gece ve Yas” adını taşıyordu. 1935 yılında Varlık Dergisi'nde yayımlandı. O zamanlar lise 2. sınıfta idim.

— 1935 yılından beri şiirleriniz sürekli olarak yayımlanıyor. Okuyucunuzla kendi aranızda dilediğiniz bağın kurulduğunu söyleyebilir misiniz?

— Her sanatçı okuyucu ile arasındaki bağın çok sayılı olmasını diler. Ancak bu bir ortam ve eğitim işidir. Bazı sanatçılar vardır ki, ortalama şiir okuyucusuna aykırı düşer. Meselâ Asaf Hâlet Çelebi böyle idi. Lâkin okuyucu tarafından aranmamak sanatçının değersizliğini göstermez. Sanatçı değerini, farklı orijinallikle belirtmek tarafsız eleştirmeci işidir. Örneğin, Asaf Hâlet'in dünya görüşüne uzak eleştirmenler dahi onun sanat değerini teslim eder. Sözü şöyle özetleyebilirim: Şairlerin okuyucuları, farklı katlarda kimselerdir. Ama ben asıl okuyucu diye sanat zevki incelmış, sanatın içinde türlü akımların farkında olan kimselere derim.

— O halde şiirde yapmak istediklerinizin hepsini gerçekleştirdiğinize inanıyor musunuz?

— Evet. O inançtayım. Başlangıçta insan kısmen içgüdüleri ile yazar. Sonra, yaptığığın bilânçosunu çıkarır, ona göre kendine kesin bir yol çizer.

Yolumdan memnunum.

— *Şiirlerinizi besleyen kaynaklar nelerdir?*

— Bunların tam ve eksiksiz bir listesini çıkarmak imkânsız. Çünkü her türlü algı bizim içimizde bir iz, bir tortu bırakır. İlk kaynak olarak kendi yaradılışımızı – hayat görüşümüzü saymak isterim. Yani içimizde olmayan şiiri başka yerde bulamayız. Böylesi özenti olur, taklit olur. Sanatçı bir prizma gibi üzerine düşen ışınları kendi renklerine bulayarak, özümleyerek yansıtan adamdır. Bu çerçeve içine kendi öz geçmişi girer, yaşadığı hayat şartları – okuduğu eserler girer. Kısaca, kitaplar ve hayat hepimizi besleyen iki ana kaynaktır.

— *Şiire başladığınız yıllarda esinlediğiniz şairler var mıydı?*

— Biz şiire başladığımız yıllarda, Ahmet Muhip, Cahit Sıtkı Tarancı gençler arasında en sevilen şairler olarak önümüzdeydiler. Ama ben asıl “Yedi Meşale” şairlerini, onlar içinde de Ziya Osman Saba, Cevdet Kudret ve Yaşar Nabi’yi çok beğenirdim. Hattâ lise 1. sınıfta iken Cevdet Kudret’in şiirlerine benzetmek dileğiyle birçok soneler yazdığımı hatırlıyorum.

— *Çalışmalarınız sırasında bazı alışkanlıklarınız tutkularınız var mıdır?*

— Eskiden her yerde her zaman hattâ kalabalık kahvelerde dahi çalışabiliirdim. Dersim olduğu günler okulda teneffüslerde gürültüler arasında gayet rahat çalışırdım. Oysa beş altı senedir daima sessiz ortamlar arar oldum. Başkaca tutku haline gelmiş alışkanlıklarımı yoktur.

— *Sizce sanatçının verimi ile sosyal hayat olanakları arasında bağlantı var mıdır?*

— Ben olduğu kanısındayım. Fakat sosyal hayatın olanaksızlıklar gösterdiği zamanlarda bile sanatçı eser vermeye devam etmeli, bir süre yazdıkları yayımlanmasa dahi yazmalıdır, bence. En zor şartlarda dahi sanat büyüleyici olmalıdır. Aksi halde hiçbir şey yaratılamaz. Yoksa en zor şartlarda, hepimiz hayata küskün olabiliriz. Tutku bir sanatçı için engel değildir.

— *Şiir ortamımız üzerine düşündükleriniz?*

— Farklı kollardan yürüdüğü için ben hiç kötümser değilim. Ne kadar değişik anlayışta şiir olursa, o oranda doyurucu verimler ortaya çıkar. Bir görüşü üstün tutup öbür alanlardaki başarıları bile bile görmemezliğe gelmek yanlış bir tutum, haksızlık olur. Yalnız eskimiş şiirin sürdürülmesinde bir kazanç olacağı kanısında değilim. Yıpranmışın, devrini tamamlamışın aleyhindeyim. Böylesi yozlaşmadır. Hep yeni kuvvet ve güzelliklere sarılma ilgilendiriyor beni.

— Sızce sanat ve edebiyatın günlük olaylar karşısındaki tutumu ne olmalıdır?

— Bu da gene sanatçının bakış açısına bağlı. Kimi sanatçı, hemen günün olaylarına ayna tutar. Ama kimi de, günün dışında görünür, biraz dolaylı ve belli belirsiz, eserlerine günün olaylarının gölgesini düşürür. İster apaçık, ister çok dolaylı ve çapraşık yapsın, ben hiçbir sanatçının günden kurtulamayacağı, az çok günün etkisini yazdıklarında hissettireceği kanısındayım.

— Eleştirmenlerin değerlendirmeleri üzerine düşündükleriniz? Size göre eleştiride hangi noktadayız? Eleştiri sanatında olumlu gördüğünüz birkaç isim verebilir misiniz?

— Eleştirmenler de sanatçı gibidirler. Yani, bir anlayışın büyüüne kaptırmışlardır kendilerini, onun dışındaki başka anlayışların farkında olmayabilirler. Eleştiri de her zaman ne çare ki kişisel oluyor. Tarafsız olamıyor. Ben bunu da tabii buluyorum. Etraflı bir inceleme biçimine girmedikçe, duygusal eleştirileri öylesine okuyup geçmekte hürdür sanatçı. Son yılların okuyucuda hazırlıkları ve sezışleri bakımından takdir uyandıran birkaç temsilcisini hatırlatabilirim. Rauf Mutluay, Asım Bezirci, Doğan Hızlan, Konur Ertop, Mehmet Doğan ve Hilmi Yavuz.

— Bir öğretim üyesi olarak, okullardaki edebiyat öğretimi hakkındaki düşündüklerinizi ve bu konudaki önerilerinizin neler olabileceğini özetler misiniz?

— Cevabı en zor soru bu. Çünkü üzerinde pek çok tartışılabilir. Zaman zaman gazete ve dergilerde bu konudaki yazılara rastlıyorum. Örneğin: “Halkçı görüş, Divan Edebiyatı gereksiz, Divan Edebiyatı dili çok ağır, fosilleşmiş bu edebiyatı

liselilere hiç okutmamaları gerekir” diyorlar. Böyle düşününce bırakın eski şairleri, yazarları, Namık Kemal, Tevfik Fikret, Halit Ziya’yı dahi okutamayız. Lâkin hiçbir edebiyat elli yıllık bir süreden ibaret olamayacaktır. Liselerde, fen kollarında bir kısıtlama yapılabilir, ama edebiyat kollarında eski edebiyatımızı da tanıtmak, bu edebiyattaki katılıkları yumuşatmak zorundayız; öğretmen pekâlâ eski bir metin ile bugünün en yeni metni arasında köprü kurabilir. En soyut, kapalı metinler dahi bize aktüel konulara giriş çıkışlar sağlayabilir. Kısaca, kestirip atmamak gerekir hiçbir şeyi.

(*Son Havadis*, 8 Ocak 1972)

“Şiir Aydın Bir Yalnızın Zevki Değildir Sadece...”

Dalgıç; önemli, vazgeçilmez oldukları halde, dibe batmış, orda unutulmuş değerleri, cevherleri, denizin altından, yukarda insanları, hayvanları yaşatan havayı kullanarak çıkarır. Şair gençlik yıllarında denizin üstündedir, bir plaj fotoğrafçısıdır.

B.N.

— Behçet Necatigil, Türk şairi, doğum 1916 İstanbul. Türk ve Alman Dili ve Edebiyatı öğrenimi. İstanbul Eğitim Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni. Behçet Necatigil kalburüstü Türk şairlerindendir. Alman Dili ve Edebiyatı öğrenimi dolayısıyla Almanya ile düşünsel ilintisi vardır. Almanca’dan Türkçe’ye otuzun üzerinde kitap çevirdi. 1937’de öğrenciliği sırasında kendisine verilen bir bursla Almancasını geliştirmek için Berlin’e gelerek orada üç ay kaldı. Bu onun ilk ve ondan sonraki 35 yıl için yurt dışına tek yolculuğu oldu. Yurt dışına ikinci ve şimdilik son çıkışı da geçen yaz gene üç aylığına Federal Almanya’ya oldu. Bu gezisi sırasında kendisiyle görüşme olanağını bulduk. Gene bu gezisi dolayısıyla seçme şiirleri iki dilde bir kitap olarak yayımlandı. Bu kitapta 77 şiirinin Türkçe asılları yanında Almanca çevirileri yer alıyor. Bu kitabın son şiiri ilk sorumuza yol açtı. Önce “Döşek” başlığını taşıyan bu şiir:

DÖŞEK

Ol hayat ehline hayrânım sessiz

Döşerler

Çok az kimse geçtiği kaldırımı

Sonra onca emeği sayarak hiçe

Toplar taşlarını bir karanlık gece

Yorgun yola çıplak

Düşerler.

Bay Necatigil, bu şiir sizin şiir anlayışınızı belirliyor.

Şair sizin için, az ya da çok içe kapanık yaşam sanatçısı. Şiir, yığınların kullanabileceği bir şey değil, bunun tam karşısı: Çok az kişinin zevkine, tadına varabildiği (Döşerler/ Çok az kimse geçtiği kaldırımı), küçük bir azınlığın girebildiği alan. İlk soru: Bu şiir, yeni şiirlerinizden. Şiir anlayışınız her zaman böyle miydi, yoksa zamanla değişerek mi böyle oldu? Ardından hemen buna ek sorum geliyor: Şiir sizce dil hünery (artistiği) yoluyla güncel olana, gündeliğe sırt dönmekse, çelişkilerle dolu bir dünyada şiir yazmanızın anlamı nedir? Yalnızca kendi zevkiniz için mi, aydın bir yalnızın zevki için mi yazıyorsunuz?

— Yok, hayır, şiir benim için güncele sırt dönmek değildir. Bunun ötesindeki, günlük yaşam yüzünden meydana gelmiş kırılmaları, çatışmaları, mutsuzluk ve boşlukları duyma, arama işidir. Gündelik olan böndür, saftır, giderek alıştırır, duyarlığı köreltir. Onun üstüne çıkmak, onu serinkanlılıkla yukardan görmek, değerlendirmek; ondan kopma, uzaklaşma gibi yorumlanmamalıdır. Dalgıcın borusuna hava, denizin üstünden gelir. Dalgıç, önemli, vazgeçilmez oldukları halde, dibe batmış, orda unutulmuş değerleri, cevherleri, denizin altından, yukarda insanları, hayvanları yaşatan havayı kullanarak çıkarır. Şair gençlik yıllarında denizin üstündedir, bir plaj fotoğrafçısıdır. Küçük hayatından enstantaneler verir, bir hâtıra defterinde sayfalar gibi, hayat albümüne gündelik fotoğraflar ekler. Bu görüntülerde Ego belirgindir, ön plândadır; kendini hayatın, dünyanın merkezi sanır şair. Küçük güdük duyarlıklarında büyük gerçeklerin sözcüsü olduğunu sanır. Gün! Gün nedir? Günün eğilimi! Gün yatar ufkun büyüklüğünde. Bir

şeyleri biraz da uzaktan görmeli! – Bu anlayışa beni sonradan, hayatın içimdeki birikimleri iletti. Şiir bir yanıyla bir Kült'tür, bir dindir. Kiliselere, camilere çokluk ihtiyarlık çağlarında bile uğramayan teknokrat bir çağda, şiirin ancak şairler, ancak şair ruhlu kimseler arasında, ortak bir duyarlık dili, sözlüğü olmasından daha doğal ne olabilir? İnsanlığın ebedî durumları, sorunları güncel olanı, hâyide (trivial) olanı hiçe sayar, küçümser. Ateşin daha yeni bulunduğu çağlarda karanlığa tıpkı bugünkü floresan lambalarıyla, cıva buharlı lambalarla yaptığımız gibi karşı konmak, karşı çıkılmak isteniyordu. Her türlüşünden lambalar, akşam garipliğini ne zaman tam önlemiştir? Gece her zaman esrarlıdır. Şiiri aydın (entellektüel) bir yalnızın zevki olarak almak, hata bence. Şiir ortak, çok yaygın bir korkunun, sürekli bir uyumsuzluğun, tedirginliğin manifestosudur. Bu manifesto, elbet, günlük cırlak, çığırtkan el ve duvar ilânlarından farklı bir dille yazılır, az baskı yapar, az tirajlıdır.

— Almanca'dan yaptığınız çevirilerle ilgili bir soru: Adınız Türkiye'de Rilke'nin adıyla bir arada anılıyor. Rilke'den yaptığınız Malte Laurids Brigge'nin Notları çevirisinin yayımlanması yirmi yılı geçiyor. Bu, çevirmen olarak sizin Rilke'ye Türkiye'deki hizmetiniz. Ama Rilke dışında da çeviriler yaptınız. Bunların en önemlileri sizce hangileridir? Düşün ve şiir dünyalarına kendinizi yakın bulduğunuz Alman yazar ve şairleri var mı?

— Almancamı sadece Alman edebiyatından çevirilere yöneltmem mümkün olmadı. Norveççe, İspanyolca asıllarından çeviren çıkmadığı için ben, Knut Hamsun, Unamuno gibi, sevdiğim başka yazarları çevirmekte de kullandım onu. Doğrudan doğruya Alman edebiyatından çevirdiklerim, kitap olarak şimdilik on, on beş kadar. Rilke, Günter Eich, Karl Krolow, Hagelstange ile kaynaşırdım. Bu şairlerin dünyalarında rahatlıyorum.

— Bay Necatigil, Almanya'da verimli bir zamanınız oldu. Burada son üç ay içinde çok sayıda yeni şiiriniz ortaya çıktı, kısmen sizin için yeni olan konu ve motiflerle. Örneğin, "Konuk İşçi" ve "Stuttgart" başlıklı şiirlerinizi düşünüyorum. Bu, çevrenin, şimdi sizin durumunuzda yeni bir çevrenin, şiir yaratımınızı etkilediğini, belirlediğini, biçimlediğini göstermiyor mu?

— Bu sorunuza vereceğim karşılık, ilk sorunuzun cevabıyla bir çelişme gibi görünebilir. Almanya şiirlerinde ben, sizin deyişinizle “esoterik”ten (içe dönük olandan) “irdisch”e (dünyasal olana) dönmüş değilim. Haber veya röportaj değil bu şiirler. Deniz altındaki gemiye, denizaltına yukardan, su üstünden gelen mesajlar bunlar. Ama gemi rotasını bunlara göre ayarlayacak değil. Bütün algılar, benim prizmamda biçim değiştirir, kendi dünya ve hayat görüşüme uygun, değişik görünümlere bürünür. İnsan, çok etkilendiği, ürktüğü, şaşırdığı şeylere bile, az sonra tekrar başlayınca, yabancılaşıyor, hissizleşiyor. Kelimeler, kelime hazinesi ise, şaire, değişmeyen bir mizaçta her zaman yenileşme sağlar. Şiir her şeyden önce bir yaradılıştır; çocukluğumuzdan bu yana bizi yoğurmuş, kalıplaştırmış bir bakış açısı, bir aspekttir. Dış dünyadan, çevreden yansıyan her günışığı, bizde yeni bir direnmeye sebep olur. Bir dengeyi koruma, bir hayat hakkını elden kaçırmama çabasıdır şair. Toprağın rahmeti, bereketi yanında ruhun sağlığı, selâmeti de önemlidir.*

(Varlık, 786, Mart 1973)

* Bu konuşma, dergide aşağıdaki notla sunulmaktadır:

Behçet Necatigil geçen yaz temmuz, ağustos, eylül aylarını çağrılı olarak Federal Almanya’da geçirdi. Bu gezi sırasında Stuttgart’taki Güney Almanya Radyosu şairle iki konuşma bantı olarak yayımlanmıştır. Şair Almanya’dayken yayımlanan ilk konuşma günceldi. İkinci konuşma şairin şiiri ve şiir anlayışı üzerine, şiirinden örneklerle 24 Kasım günü akşam programında Türk halk müziğinden örnekler ve C. R. Rey’den bir senfoni ile birlikte bir saatlik bir yayın içinde sunuldu. Necatigil’in şiir anlayışını aydınlatan bu konuşmanın aşağıdaki Türkçe metni de, Necatigil ile Pazarkaya’ya aittir.

Sanatta Uluslararasılık

Çağımız insanı için, ülkeler arasındaki sınır çizgileri, ancak millî bağımsızlığın garantisidir. İnsanın ruhsal garantisi, kendini türlü anlayışlar içindeki şairlerin bulup gösterdiklerinde arıyor.

B.N.

— Uluslararası Struga Şiir Festivali'nin düzenlenmesini, ozan olarak, hangi açıdan önemli buluyorsunuz?

— Çeşitli ülkelerin şairleri arasında kaynaşmayı, şiir yoluyla birleşmeyi daha etkili yollardan sağladığı için önemli buluyorum. Basılı metin, yazarının kimliği üzerine de bir tecessüs uyandırır. Şairin bildiğimiz yabancı dile çevrilmiş eserlerini çok kere ancak kendisinin delaletiyle bulup okuyabiliyoruz. Bunun için doğrudan doğruya temaslar da gerekli.

— Size göre bugünkü Türk şiirinin en önemli bir yanı hangisidir, neden?

— Çok cepheli oluşu. Bir çok doğrultular var şiirimizde: Sosyal gerçekçilik, dünya olay ve dalgalanmalarını değerlendirme, geçmişin kültür hazinesinden yararlanma, yeni biçim ve özlere açılma gibi. Kalıplaşmış, tek doğrultuda kalmış şiir, günümüz okuyucusunu bıktırıyor.

— Ulusların, ülkelerin sanat yoluyla yakınlaşmasını tarihi bir zorunluk olarak görüyor musunuz? Yorumunuzu yapar mısınız?

— Daha çok çağdaş bir zorunluktur bu. Bir ülkenin, rejimlerden çok, sanat çizgisi ilgilendiriyor beni. Sanat plânındaki atılımları ilgilendiriyor. Ülkenin bugünkü sanat çizgisinde onun tarihî birikimi de var şüphesiz. Çağımız insanı için, ülkeler arasındaki sınır çizgileri, ancak millî bağımsızlığın garantisidir. İnsanın ruhsal garantisi, kendini türlü anlayışlar içindeki şairlerin bulup gösterdiklerinde aranıyor. Mizaçlarımıza en uygun aynaları, bazan çok uzak toprakların ürünlerinde bulmamız da mümkündür.

— Yugoslav yazınının Türkiye’de, Türk yazınının da Yugoslavya’da tanıtılması için yapılan girişimleri yeterli buluyor musunuz? Size göre daha neler yapılmalıdır?

— Bu biraz da merak meselesidir. Yani okuyucunun merakına ve seçimine bakar. İş, özlü eserleri tanıtılabilmektedir, okuyucunun karşısına unutamayacağı isimlerin çıkarılması işidir. Sonra, okuyucunun kültür hazırlığı işidir. Bazan da tesadüflerle olur bu, bazan eleştirmecilerin dikkati çekmesiyle olur. Mehmet Selimoviç’in o çok sevdiğim *Derviş ve Ölüm* romanı, çeviricisinin pürüzsüz Türkçesi kadar, üç-dört eleştirmecimizin edebiyat dergilerinde görebildiğim değerlendirme yazılarıyla da, bizde tanınmıştır. Mesele, zamana dayanacak eseri yaratmakta.

— Yugoslavya’da Türk asıllı Yugoslav yazarlarının yazınına nasıl buluyorsunuz? Bu yazının, diliyle Türk yazınının da malı olduğuna inanıyor musunuz? Bugüne dek yedi baskı yapan Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü adlı betiğinize Türk asıllı Yugoslav yazarlarını eklemeyişinizin nedenini anlatır mısınız?

— *Sesler Dergisi*’nde ve İstanbul’da çıkan *Varlık*’ta görebildiğim kadar izliyorum. O edebiyatın dili de pek küçük ayrılmalarla elbet Türkiye Türkçesi; hele Sovyet Rusya’daki Türk edebiyatını düşünür, onunla karşılaştırırsak.

Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü’ne gelince o, küçük bir elkitabı. Daha çok okullar, öğretmenler için pratik bir amaç güdüyor. Yugoslavya’daki Türk asıllı Yugoslav yazarlar, ülkemizde yeterince tanınmamışlardır. Birkaç eseri İstanbul’da yayımlanmış Necati Zekeriya ve İlhami Emin hariç.

(*Tan gazetesi*, “Pristine”, 12 Eylül 1974)

Süreklilik ve Şiir

Şiirde bunalım, durma, kesilme bütünlükle olamaz.
Her yeni nesil bir öncekine yeni katkılarla insana, insan-
lığını devamlı olarak hatırlatır.

B.N.

— Şiire nasıl başladınız. Hayat ve sanat çizinizi kısaca açıkla-
mıydınız?

— Şiir yazmaya çok küçük yaşlarda başladım. İlkokulun son sınıfında ilk şiir denemelerimi yayımladım. Ama edebi-
yat dergilerinde ilk girişim ise onuncu sınıfta oldu. Bu sırada,
halen Türkiye'nin en güçlü edebiyat dergilerinden *Varlık* çıkı-
yordu. *Varlık Dergisi* sahibi Yaşar Nabi Bey'e gönderdiğim dört
şiirimden bir tanesi 1935'te yayımlandı. Bu olay benim en bü-
yük mutluluklarımdan birini teşkil etti. İşte o gün bugün aşağı
yukarı 40 yıldır şiire derinden bir vefa ile bağlanmışımdır.

— *Ozan olarak günümüzde şiirin gücünü nerde bulmaktasınız?*

— Şiirin gücünü, ama bir orta derecede kültürden gelmiş
insanın, yüksek bilinçli insanın doğal gereksinmelerinde bu-
luyorum. Şiir bana göre bir kurtuluştur, bir ferahlıktır. Büyük
Türk denemecisi Nurullah Ataç'ın yazılarını hatırlıyorum. Ki-
mi insanlar hastalıklarında kendilerini şiirlerle ruhen tedavi
ederler. Şiir, özet olarak diğer edebiyat türlerinden çok daha
etkili bir bilgi tatmin aracıdır.

— *Acaba şiirde bir bunalım dönemi düşünülebilir mi? Daha doğrusu bir gerilemenin sözü olabilir mi?*

— Bunalım dönemi geçiremez şiir. Bu tiyatrodan olabilir, romanda olabilir. Ama şiir kısa olduğu için hem de bir yoğunlaştırma sanatı olduğu için her vakit önüne çıkacak çetin bir kayayı dolanarak aşan bir su gibi birike birike üzerinden atlar, geçer. Yani şiir insanlar arasında, birbirine uzak diller arasında en etkili anlaşma aracıdır. Böyle bir araçtan insanlık hiçbir vakit mahrum kalamaz.

Şiirde bunalım, durma, kesilme bütünlükle olamaz. Her yeni nesil bir öncekine yeni katkılarla insana, insanlığını devamlı olarak hatırlatır.

— *Acaba bugün çağdaş Türk şiirinin durumu nasıldır?*

— Bugün Türk şiirinde çeşitli doğrultular var. Yani bir kısım şairleri yeni toplum sorunlarına eğilmişlerdir. Toplumcu bir bakış açısından olayları değerlendirirler. Bir kısmı da eski zamanlar kültür miraslarından da yararlanarak insanın ruh dramını arar, sürekli eder. Yani tam bir sahaya dayanmaz bazı şairlerin yazdıkları. Ahmet Hâşim'in şiiriyle elbet Behçet Kemal Çağlar'ın şiirleri birbirinden farklıdır. Biri bir devrimi yazar, öteki insanın yalnızlığını insanlığa hatırlatır. Bence bir ülkede ne kadar değişik tipte, anlayışta şiir varsa o ülke o kadar kendinden emindir, o kadar mutlu bir ülkedir. İç dünyamızı dile getiren şiir benim makbulüm olur. Yani ben öyle şiir ararım. Bir başkası daha büyük sorunların kendi üstündeki şiirini yoklar.

— *Bu açıdan bugünkü Türk şiiri, dört beş büyük kanaldan yürüyen bir şiirdir. Şiirle uğraşan gençleri ilgilendiren bir soru: Siz bir usta ozan olarak şiirle uğraşan gençlere öğütleriniz?*

— Herkes şairdir gençlik yaşlarında. 15–25 yaşlarında herkesin gönlünde şiir vardır. O yıllarda hepsine ben şair gözüyle bakarım. Şair olmak için yazmak şart değil. Yani bir duyarlığın keskinleşmiş, bilenmiş olması, o kişide şiirin varlığını gösterir. Bütün mesele, tekniği ve bu işi yazıya nasıl en tertipli biçimde dönüştüreceğini kestirmektedir.

Şiir yazma hevesiyle ilk denemelerini yazan bir genç önce ustaların şiirleri üzerinde dikkatle çalışırsa, onların başarısını

sağlayan unsurları araştırırsa ve işi sadece duyguya bırakmazsa o zaman şiiri gitgide güçlenir. Biz zannediyoruz ki, şiir yalnız duygu işi. Yok o iş. Şiir hassasiyetin yarının ötesinde başlar. Şiir işçiliktir. Şiir yazacak olan gençler, şiir yazmaya başladı mı, dört dizelik şiiri en az yirmi-otuz kere elden geçirecek, bekletecektir. Bir şeyin bellendirilmesi gibi sabredeceksin. Genç, ayaküstü gelmiş bir ilhamı kâğıda geçirip de, ha şiir yazdım derse yanılmış, aldanmış sayılır. Bu gençlik döneminin ilk örnekleri yayımlanabilir dergilerde, ama çok kolay kesilir, kısa ömürlüdür. Kültürle beslenmeyen adam gibidir bu şiirler. Oysa kültürle beslenmeye en muhtaç, şiirdir.

Burada bir büyük sanatçının düşüncesini hatırlatmak isterim, diyor ki: Yirmi yaşında herkes şair, mesele kırk beşinden sonra da şair olduğunu ispatlayabilmektedir. Dergilerde 25 yaşında 300 imza varsa, 45'ten sonra üçü-dördü ancak hâlâ ayakta kalacaktır.

Desteklenmeyen şiir, kof bir ağaç gibi çok erken yıkılır, çürür, yok olur.

Gençler gerçekten şiir sevdalısı iseler, kendilerine büyük şairlerin yapıtlarının okunmasını tavsiye ederim.

(*Tan Gazetesi*, "Priştine", 26 Nisan 1975)

‘Türk Edebiyatı’ Tamlaması ile ‘Deniz Yatı’!..

Kılavuz izin vermiyor diye bir kolaylığı kullanamayıp, öğretmenlerin dörtte bir vakitlerini, söyleyiş hatalarını düzeltmeye yatırıyor.

B.N.

— Türkçe’yi doğru okuyup yazma ve kompozisyon yeteneği kazandırmak için Türkçe-kompozisyon derslerinde üzerinde durulması gerekli noktalar nelerdir?

— Evet, Türkçe’yi doğru okuyup yazma ayrı, edebiyat ayrı. İlki bir tohumdur. Ders kitabı değerinde kompozisyon bilgilerinin öğütlediği kurallar ötesinde çimlenir, yeşerir. Dal verme, çiçek açma alanı, hayatın kendisidir. İster okul edebiyat programlarının demirbaş eskileri olsun, ister bazılarımızın okullarda resmen hâlâ okutulmayışlarına hayıflandığımız çağdaş şairler, romancılar olsun her iki grup da ne yazmaya, ne kompozisyona fazla bir şey kazandırır. Şiir, hikâye, roman, hele şiir; kompozisyon dediğimiz yalın, açık anlatımı karartır, bulandırır. Çünkü edebiyat çapraşıktır, sanatlıdır; kompozisyon ise yalın, doğru ve düz yol.

Okuma-yazma gazeteden başlar. Gazete haber ve fıkralarından başlar, sonu makaleye çıkar. Doğru-düzgün Türkçe öğrenmesi için, öğrenciyi gazeteye alıştırmalı. Herhangi bir gazeteye, evine hangi gazete giriyorsa. Özel gazeteler almaya herkesin parası yoktur. Kompozisyon dersleri, kısa bir gazete haberi üzerinde uygulamalarla yürütülür. Haber genişletilir, cümleler “fikir” ekseninde yeni yeni kalıplara dökülür, özü

koruyarak değişik biçimlerde yeni cümleler yapılır. Örneklemelerle genişler suda halkalar. Bu işe tek gazete, bir gazetenin eski bir nüshası bile yeter. Parça parça kesilen bir gazete bile yeter. Öğrenciyi boyuna “edebi eser” okumaya zorlamak fazla şey istemektir. Önce alfabeyi öğretelim, sonra felsefe! Hem her öğrenci “edebi eser” alacak güçte midir, öteki derslerden vakti de var mıdır? Düşünmeliyiz. Sonra hikâye, roman kompozisyon kavramını dağıtır. Çocuk o dağınıklık içinde asıl gerekliyi kavrayamaz olur, şaşkına döner. Düzgün, kısa, süslemesiz anlatım (yani kompozisyon) başka, sanat başka. Edebiyat, sağlam bir kompozisyon temeli üzerinde yükselir.

“Doğru okumak!” – bir türlü çözümlenememiş bir noktadır bu. Meselâ, imlâ kılavuzlarımızda bir uzatma işareti vardır (düzeltme işareti de deniyor, neyi düzeltme? Uzatma işareti bu!) ve dilimiz ne kadar özleşirse özleşsin, uzun sesli (şimdi “ünlü” diyorlar), uzun sesli kelimelerle de doludur. Bahânemiz var, kestânemiz var. Uzatma işareti gibi bir kolaylığımız da olduğu halde, içinde uzun sesli bulunan yüzlerce kelimeden bu işaret esirgenmiştir. İmlâ kılavuzlarında kurallar sık sık değiştiği halde bu hiç değişmedi. Yani uzun okunacak seslilere uzatma işareti konması, kural değil hâlâ. Ama niçin? “Nâmık” adını “çatık” der gibi, “Türk edebiyatı” tamlamasını, “deniz yata” sözünü okur gibi okuyan öğrenciler, imlâ yetersizliklerinin kurbanıdırlar. Kılavuz izin vermiyor diye bir kolaylığı kullanamayıp, öğretmenlerin dörtte bir vakitlerini, söyleyiş hatalarını düzeltmeye yatırıyor. Nutuklarda, beyanatlarda, spiker haberlerinde sürüp gidiyor bu söyleyiş bozuklukları. Çözüm niçin kulak alışkanlıklarına kalsın kolaylıklar varken?

— *Edebiyat öğretiminde nasıl bir yöntem uygulanmalı?*

— Burada eski metinleri benimsetme güçlüğü vardır. Ama bunun da çözüm yolları yok değil. Eski bir şair, eski bir yazar, o söylediklerini bugün söyleseydi, yazsaydı nasıl yazardı? Fazla yüklü, ağır sanatlarından, söyleyiş süslerinden sıyrarak, günümüz diline, zevkine aktaralım metni. Edebiyat öğretimi, dünle bugün arasında hızlı bir trafiktir. Tecrübelerim oldu: Nedim’den bir gazel, Nefi’den bir medhiye okuturken günümüzün bir şairine geçerdim. İlişkiler her zaman vardır, kura-

biliriz. Nedim – Faruk Nafiz, Nefî – Dağlarca. Konu, tema ne kadar değişir? Yürüyen zaman bakış açılarından ne kadarını yok eder, buna neler ekler? Örnektir: Pir Sultan'ın her dörtlülüğü "İreçberler hoşça görün öküzü" mısraıyla biten bir şiiri, bir zamanlar edebiyat ders kitaplarında vardı, okutulurdu. Bu şiirin peşinden Dağlarca'nın "Sarı Öküzüm Neren Ağrıyor?" şiirini okutur, iki şiir arasındaki kesişmeleri, değişik anlatım olanaklarını (aynı tema çevresinde) gösterirdim. Mümkündür. Şeyh Galip – Ahmet Hâşim, Yunus – Asaf Hâlet, Tevfik Fikret – Ziya Osman, hattâ Hüseyn Rahmi – Orhan Kemal arası gidiş gelişler. Eski-yeni bağlantıları ufku genişletir, dersi diriltir, ilgiyi artırır. Doğum-ölüm tarihleri, hayat hikâyeleri, eser listeleri ezberletmek, tembel öğretmen harcıdır. Bunlar onda birdir, onda dokuz buzların konuya eklenecek sıcaklıkta eritilmesi işidir. Bir zevk işi demek daha doğru.

— Başarı sağlama tavsiyeleriniz?

— Tek tavsiyem: Sevmek, eskide – yenide bize kazanç değerlere açık tutmak kendimizi. Yunus öyle diyordu: "Aşk gelecek (heves, şevk, istek olunca) cümle (bütün) eksikler biter."*

* Bu konuşmanın daktilo metninde herhangi bir not bulunmamaktadır.

Necatigil Şiirinde Dönemeç Noktaları

Farklı biçimlerdir benim dönemeçlerim. Anlatış değişiklikleri. Nitekim bir on beş yıl kadar, duru, kolay anlaşılır bir şiir dili kullandım. Yaz Dönemi'nden, 1963'ten sonra ise şiirin farlarını kıstım biraz, karartma geceleri başladı az çok.

B.N.

— *Evler hep evler diyor, neden evler, niçin evler?*

— Ev, yani aile, hayatımızdır. Bizi bir biçime, bir kalıba sokan ev ve ailedir. Ancak önce içine doğduğumuz bir mekân ve oradaki insanlar var. Bu insan halkası zamanla genişler, ama merkezden kopamayız. Ne kadar kopmak istesek içimizde beynimizde bir kıymık gibi sürer gider hâtırası, acısı. Merkezkaç bir kuvvet bizi uzaklara atsa bile, ince lastiğe takılı yoyo gibi, dar çevremizin yönetimine bağlıyız. Evler, eşler, çocuklar, yakın akraba. Çok şey evlerde olur. İnsanı saran her hacim, her mekân, her barınak bir evdir. Evsizler ev peşindedir, evliler evi ayakta tutabilme çabasında.

Çok şey evlerde olur. Tanzimat romanı, Servetifünûn hikâyesi evlerin, konakların dramıdır. Şenlik pek azdır. Şiirlere bir insan, evlerden bir şey katmadan nasıl girer şaşıyorum. Delikanlılıkta pek anlaşılmaz evlerin diktası. Rahat evlerde anlaşılmaz. Yirmisinde mi erken, otuzunda belki. Sonra sonra. Bu yüzden benim şiirim ya evlere bir övgüdür, ya da bir ağıt. Bu şiir ortak ev gerçeklerini orta yaşlarda hissettirir. Bütün savaşların, çekişmelerin temelinde evin, ailenin kurtuluşu, selâmeti vardır bence.

— *Behçet Necatigil kırk yıldır şiir yazıyor. Bu kırk yılda onun yazdığı şiirin nelerden, nasıl etkilendiğini öğrenmek isterim. Yani Necatigil'in şiirinin dönemeç noktaları...*

— Yaşantı nedir? Hayat değil! Hayatın bizde derin izler bırakan bir parçası, bir dilimi. Yaşantı; yıpranmış, gevşemiş, alışkanlıklarda durgunlaşmış, yalama olmuş zaman blokları içinde vakit vakit sarsılmalarıdır, heyecanlardır. Şiirim bu tür yaşantılardan geliyor, kendimden geliyor. Şiirlerimi bir zaman sırası içinde gözden geçirecek bir okuyucu, benim başka şairlere bağlanmamış olduğumu, içlerinde sevdiklerim olmasına rağmen onlar gibi yazmadığımı, yazamadığımı görür. Yalnız Ziya Osman'a apayrı bir minnetim vardır, her zaman duygulanarak hatırlarım onu. Edebiyatımızda ilk evler şairiydi Ziya Osman.

Şiirimin çizdiği dönemeçler, dışımdaki, mizacıma ters ve büyük konulara atlamalar olmadı hiç. Yani öz değişmedi. Bileşik kapları ömrümün silindir, huni, kıvrım kıvrım, ince, geniş... Ama bu bileşik kapların, yani zaman bölümlerinin içlerindeki sınırlar, sular hep aynı düz çizgide. Fizik ve psikoloji kanunu bu.

Kaplar, yani farklı biçimlerdir benim dönemeçlerim. Anlatış değişiklikleri. Nitekim bir on beş yıl kadar, duru, kolay anlaşılır bir şiir dili kullandım. Yaz Dönemi'nden, 1963'ten sonra ise şiirin farlarını kıstım biraz, karartma geceleri başladı az çok. Ama aydınlıkta da, yarı karanlıkta da aynı eşyalar, aynı kişiler, aynı masa üstü ve aynı orta halli vatandaşın yaşama savaşları görülüyor, seçiliyordu.

Sonra bir şairin kelimeler üzerinde de düşünmesi gerekir elbet. Diğer şairlerin şiir kumaşlarını dokurlarken sadece kelime seçme yoluyla yaptıkları işin bu zanaatkârlık yanını bir başka alana da kaydurdım. Kelime seçme dışında, kelimelerde, bir kelimede anlam çoğaltmaları yapmayı, aramayı da sevdim.

Hâsılı, dönemeçsiz düz bir yoldu bu şiir. Özde insan onurunu, anlatışta da şiir onurunu koruma çabalarıyla sınırlandı.

— *Günümüz Türk şiiri üstüne ne düşünüyorsunuz Sayın Necatigil? Bugünkü şiirin meseleleri nelerdir?*

— Edebiyatı önce, sonra diye bölmelere ayırıyoruz bütün olarak: İslâmlıktan önce / İslâmlıktan sonra, Tanzimat'tan önce / Tanzimat'tan sonra. Türler için de geçerli bu: Tanzimat'tan

önce şiir / Tanzimat'tan sonra şiir, Servetifünun'dan önce roman / Cumhuriyet'ten sonra hikâye gibi.

Günümüz sözûyle herhalde son yılları kasdediyorsunuz. Çünkü Cumhuriyet'ten sonra şiir, merkeze yani bugüne doğru küçülen eş merkez dairelerle oluşuyor. Kuşaklardır bu küçülen daireler: 1940 kuşağı Garipçiler'in, Birinci Yeni'nin şiiriydi; 1950 kuşağı İkinci Yeni'nin şiiri oldu. On-on beş yılda bir yeni kuşaklar ekleniyor şiirimize.

1915 ve çevresi doğumlular Birinci Yeni'ydiler. 1930 ve çevresi doğumlular İkinci Yeni. Son kuşak, en yeni kuşak 1940–1945 doğumlular. Yani bugün otuz-kırk yaşlarında şairler. Dergilerde 1960'larda görülmeye başladıkları için 1960 kuşağı bu şairler. Her dönemde olduğu gibi, günümüz Türk şiirinde de başka başka doğrultular var. Ama ben bu 1960 kuşağının şiirini iki ana grupta özetleyebilirim: Madde ve ruh uğruna iki ayrı savaş. İki ana grup, insan ve toplum gerçeğinin iki temel yüzünü gösteriyor bize: Materyalizm ve Spiritualizm. Bugünkü şiirin meseleleri, iki ayrı dünya görüşüdür ve yarısı devletin, hükümetin işidir, yarısı da kendi iç dünyasına aydınlıklar arayan ferdin sorunları.

— *Bugünkü yazarları da yansıtmaları bakımından edebiyat tarihi çalışmalarını yeterli buluyor musunuz?*

— Yazarlar üzerine, yeni kitapları çıktıkça, dergilerde, gazetelerde dağınık değerlendirmeler görülüyor. Toplu, geniş, hâkim kitaplar yok. Doyurucu monografiler yok. El kitapları var sade. Hazırlayıcıların uzun zaman yatırımı isteyen araştırmalara vakitleri de yok. Birçok yeni yayına yetişmek telaşından belli bir konu üzerinde rahat ve sabırlı çalışmak kolay değil. Tarih, her şey bittikten sonra başlanmış, ondan mı nedir, bugünün yazarlarını yetkiyle içine alacak bir edebiyat tarihi yazılamıyor nedense. Cesaret ve feragat işi bu.

Bir de şu var: Edebiyat tarihi son sözlerini söylemişlere uzaktan bakıştır, bir hâtura defteridir âdeta. Sel sularındaki adam; kıyıdaki adam gibi, ayağı sağlam toprakta olan adam gibi çıplak gözle göremez durumu ve kendisini. Tarih olmasın isterse; bir şeyler yetiştirmek isteyen çiftçi, kendi taşlı tarlasını çapalamaya bakar.*

* Bu konuşma televizyon için yapılmıştır. Metnin üzerinde sadece "Aslan Kaynardağ" notu bulunmaktadır.

Şiirde Hayatın Kölesi: Necatigil

Rahatlıklardan gelseydim şair falan olamazdım herhalde. Belki olurdu da kişiliksiz, tutarsız, gösteriş düşkünü bir müsvette şair olurdu.

B.N.

— Beyler kitabınızın başında divan şairi Necatî'nin iki dizesi var. Soyadınızı düşünürsek bu, sizin ya onunla akrabalık bağlantınız olduğunu gösterir, ya da Necatî'yi çok sevdiğinizi. Açıklar mısınız?

— Tanzimat'tan şu son otuz, kırk yıla kadar sanatçıların hemen hepsi çift adlıydılar: Ahmet Mithat, Halit Ziya, Ahmet Hâşim, Yahya Kemal, Sait Faik, Orhan Veli... Sayalım sayabildiğimizce. Ben şiire başladığım yıllarda soyadı kanunu daha yeni çıkmıştı. Necati babamın adıdır. Yayımlanmış ilk şiirlerimin altında 1944'lere kadar Behçet Necati imzası görülür. Sonra ben buna resmen bir “-gil” ekledim, Necatigil oldum.

— Yani şair Necatî ile bir soy yakınlığınız yok.

— Hem var, hem yok.

— Nasıl?

— Soyadım Alpertunga, Bilgekağan, Orhon ya da Himalaya olsaydı soy kütüğümün başlangıcı bu hükümdarlar, o dağlar, o nehirler mi olacaktı? Adlar bize bizden önce konmuştur, sorumlusu biz değiliz. Ama ben sorumluyum soyadımdan. Zaten ben çok küçükken ölmüş dedem, annem; babamdan öncesini tanıyamadım. Sonra bir de divan şairi Necatî beni çok düşündürdü. Tezkirelerin yazdığına göre, bir köle imiş Necatî, zamanla kendini yetiştirmiş. Divan şiirinin büyükleri

arasına girmiş. Ben de şiirde hayatın kölesiyim. Sonra Necatî gibi, çocukluğumda bir süre Kastamonu'da kaldım. Babam da Kastamonulu. Daha bazı benzerlikler bulabilirim Necatî ile kendi aramda.

— Çocukluk dediniz, rahat mı geçti çocukluğunuz?

— Acılı geçti. İşin mi yok, işimize bakalım!

— İşim bu.

— O günlerdeki bana acıyacaksın da ne olacak?

— Sizi daha iyi anlarız.

— Şiirlerim anlatmıyor da ben anlatacaksam kendimi sana; kalsın bu konuşma.

— Bir sanatçının kendi yaşamöyküsünü açıklaması, ayıp mı sizce?

— Değil, değil ya, tencere kapalı kaynarsa hem yakıttan tasarruf edilir, hem de pişen yemek daha yenerli olur.

— Peki, başka soru: Kırk yılı aşan saygın şiir serüveninizde, büyük bir yüreklilikle...

— Yok canım, nerde bende o yürek!

— ... hemen her zaman orta kat insanların acılarını, hüznü sevinçlerini...

— Evet, hüznü sevinçler! Bu sözün çok sevdim, benimse-dim. Bu saptama, bana bir ayna tuttu.

— Neden? Ne gibi?

— Bende her hüznü sevinçle karışıktır ve her sevinç hüznü. Bütün başarılarda gözlerim yaşarır, bütün ayrılışlarda aynı şey. Sevinçle karışık hüznü, ya da tersi. Acılardan kurtuluşlara bile bir hüznü karıştır.

— Sözüm yarım kaldı. Diyordum ki: Orta kat insanların acılarını, hüznü sevinçlerini, sorunlarını dile getirdiniz. Sizin için bu orta kat insanların taşıdığı potansiyel nedir?

— Büyük kentte orta halli biriyim. Orta halli bir öğretmen-dim otuz yıl; şimdi orta halli emekli. Gerçi şimdi, yer altı üç katı da sayarsak, sekiz katlı bir apartmanın sokak çizgisinden yukarı, dördüncü katında oturuyorum. Ama biz, karı koca ne çabalardan sonra ancak on beş yıldır bu dairenin sahibiyiz. 48 yaşına kadar ben, dar gelirli bir memur şöyle böyle nasıl yaşarsa, öyle yerlerde, öyle yaşadım.

— *Bir hayıflanma mı bu?*

— Bir mutluluk. Çünkü rahatlıklardan gelseydim şair falan olamazdım herhalde. Belki olurdu da kişiliksiz, tutarsız, gösteriş düşkünü bir müsvette şair olurdu. Aslında ileri gidiyor muyum bilemem.

— *Neden ileri gidiyorsunuz?*

— Hayır, “ileri” diye sana hitap ediyorum. Aşırıya kaçmak, çizgiyi ve haddi aşmak anlamında değil şu anda. Yani ilerliyor muyum, yoksa yerimde mi sayıyorum, bilemem. İlk yıllardan bu yana bende bir gelişme oldu mu bilemem. Geçen gün *Oluşum Dergisi’nde*, son sayı, senin bir yazını okudum: “Roman yinelemedir” diyorsun. Sonra “Her anlatı öyle, yinelemeden başka bir şey değil!” diyorsun. Bu yargın, hele şiir için de geçerli. Benim şiirim için de geçerli.

— *Biraz açıklar mısınız?*

— Her şiir de bir tekrardır. Şairin değişmez mizacının, ruh yapısının, biçim bakımından biraz değişik, bir kez daha yansımaları. Çünkü bir sanatçının kendini tam yenilemesi çok zor, ya da olanaksızdır bence.

— *Tekrar diyorsunuz, tekrar yani yineleme biktırmaz mı?*

— Ben bıkar bıkar, sonra dinlenir, yeniden başlarım. Yeniden bıkmak için.

— *Eskilerden mi geliyor gücünüz?*

— Eski çevremden, yeni ama eskisinden pek farklı olmayan çevremden ve uzağımdaki eskilerden. Necatî’yi de gerçek şairlerden biri olduğu ve kendime yakın bulduğum için severim.

— *Bu kitabınıza neden Beyler adını koydunuz?*

— Beyler bir çoğul ad değil, bir ünlem, bir uyarı. Bir sıkıntıyı, bir denge yitimini, bir sessiz başkaldırmayı simgeleme; bireysel-toplumsal bazı uyumsuzluklara dikkati çekme ünlemi.

— *Sizin kırk yıldır yaptığınız da genellikle bu galiba.*

— Öyle. Bu, felsefedeki terimdir, bağlam’dır, yani bir düşüncenin kendinden önceki ve sonraki düşünceye uygun düşmesi. Ve kimse değiştiremedi beni. Aklıma ne geliyor biliyor musun?

— *Ne geliyor?*

— Örneğin bu son kitapta, her şiirde böyle bir bağlam sağlanamaz gerçi, ama bazı şiirlerde, diyelim ikinci...

— Ya da örneğin beşinci...

— Olur. Diyelim beşinci dizeleri alsak, alt alta yazsak ve ancak bazı yerlerde olası karanlıkları ağartmak için ufak tefek eklemeler yapsak, ortaya çıkacak yeni şiir, gene ancak benim şiirim olur; benim sesim, benim havam, benim çıkmaz ve saplantılarım olur. Bu nedir?

— Tutarlılık mı?

— Tamam, beyler!*

* Bu konuşmanın daktilo metninde "Selim İleri'ye verildi. 5 Kasım 1978 pazar" notu bulunmaktadır. Konuşma, *Dünya Gazetesi*'nde (8 Kasım 1978), "Behçet Necatigil Beyler'i ve şiirini anlatıyor..." başlığıyla yayımlanmıştır. Konuşma, Selim İleri'nin yazdığı şu girişle sunulmaktadır:

"Behçet Necatigil'in şiiri akşam gibidir. İnce ve kederli. Kırk yılı aşkın bu şiir serüvenini, bugün bir kez daha gözden geçirecek olursak, *Kapalı Çarşı*'dan *Beyler*'e hiçbir şeyin eskimediğini anımsarız. Orta kat insanı, kıyı-köşe semtler, bireyin evrensel duygulanımları, elmas'ı değil, kırık camları için her yerde, her zaman Necatigil vardır. Onun sanatına ve kişiliğine duyduğum saygıyı, sözcüklere dökemeyeceğimi de biliyorum. Necatigil hayatımızda bir onur, kimi zaman da koruyucu bir silahtır, her türlü acı-tıcılığa karşı. *Beyler*, Behçet Necatigil'in yeni şiir kitabı, *Beyler*'deki şiirler üzerine ustamızla konuşmaya çalıştım. Aşağıdaki söyleşi, bir teypten kâğıda aktarabildiklerimdir..."

“Tedavi Klinikleri Gibi Şiir Klinikleri de Olmalı”

“Dil” kelimesinin gönül anlamına geldiğini bilmezsen, yahut radyoda bir Türk müziği parçası bestesi söylenirken anlamazsan onu, ne yapayım ben senin Avrupaî şairliğini.

B.N.

— “Güçlü şiir ya bir hayır, ya bir bedduadır” diyorsunuz. Bunu biraz açar mısınız?

— Yalnız çok nadir durumlarda bir hayır duadır şiir. Ferdi saadetler derim. Bir aşk bize feyiz bereket getirmiştir. O zaman şiiriniz bir hayır duadır. Sevgililere yazılmış bütün övgüler hayır duadan başka bir şey değildir. Allah razı olsun, ne iyi ettin, demekten başka bir şey değildir.

— Şiirin “hayır-dua” olması gerekmez mi?

— Yani şiir hep hayırlar üzerine yazılmalıdır, bunu mu söylemek istiyorsun?

— Genellikle...

— Ha genellikle. Bu çok idealdir ama bütün ağır, unutulmaz şiirler, katiyyen şerler üzerine değildir. Ama hayırlar (hayırlar) üzerine de yazılmamıştır. Yadırgayışlar bir hayır değildir. Ne Yunus, ne Fuzûlî “hayır” şiirler yazmamışlardır. Yadırganarak şiirleri yazmışlardır. Bu, durumlarına şiddetli bir

başkaldırma anlamına alınmamalıdır. Memnundurlar, razıdırlar. Yalnız tam hayrın rızadan ve memnuniyetten doğduğu kanaatinde değilim. Dümdüz, rahat bir ortam olsaydı, yani serapa hayırlarla (hayr) dolu bir ülke olsaydı şiir, şiir yazılmazdı. Şiir, bocalayışlar, noksanlıklar, çelişmeler, umulanın, iyi olanın henüz bulunamayışının ve rahatsızlıkların ürünüdür. Hayır (hayr) değil de hayır, “evet” karşılığı “hayır”... Fakat bu ille de toptan kin, gayz, öç anlamına gelmez. “Hayır”da, “olmaz, olmamalı”da bir teslimiyet de vardır. Tevekkülle birlikte “böyle olmasaydı daha iyi olmaz mıydı” diye bir ümit de vardır. Ben o anlamda aldım.

— *“Tedavi klinikleri gibi, şiir klinikleri de olmalıydı” diyorsunuz, bunu yukarıdaki görüşlerinize tamamlayıcı bir unsur olarak ekleyebilir miyiz?*

— Evet orda şiire gelenler, şiire yaklaşanlar değil sade hastalar. Şiirin parmak bastığı yaralar da hissettirilmek isteniyor. Eğer o hareli yaralar tedavi edilmiş olsaydı şiir, belki çok daha neşeli olurdu. Ama insanlıkta, bu gizli, tedavisiz kalmış yaralar sürüp gidecektir. Baştan başa şiir benim için bir şikâyet, her zaman şikâyet. Ahmet Hâşim’in sözünü hatırlarsın: “Doldurmuş onun için şebi aşkı baştan başa efgan ile nâle.” O “aşk” kelimesini değiştirelim. “Şebi şi’r baştan başa efgan ile nâle tarafından istilâ edilmiş, doldurulmuştur.” Yani dünyanın günümüze gelen kalıcı halimizi düşündüren şiirleri figan ve nâle üzerine inceden inceye ağlamalar, gizli aşikâr ağıtlar üzerine kurulmuştur. Lirizmin ilk şartı hüznüdür, ıstıraptır. Neşeli kaç şiir bulabilirsiniz, bırakın dünya edebiyatlarını, kendi edebiyatımızda. Yunus’un ağırlığı, Bakî’nin ağırlığı, Fuzûlî’nin ağırlığı. Nedim bile mahzun bir şairdir. Nedim bûlbûlû şeyda değildir. Bunların sebebi nedir? Tedavi kliniğinden geçmemiş, acıları o şairlerin bağırlarından ve ordan, böyle bir masadan bir örtüyü hızla çeker gibi günümüz şiirine kadar gelişindedir. Bu melâlden, bu melankoliden ne Cahit Sıtkısı kurtulmuştur, ne de en yeni şairler. Tedaviyi kendi yetkisinde, kendi elinde zanneden şairler bile başlangıçta ümitlidirler ama sonra, ümitsizliğe düşerler ve hüznün istilâsına ram olurlar, tam bir beddua olmasalar bile, kişisel toplumsal duruma rıza ile, teve-

külle kendilerini kaderin değişmezliğine ya da bazı kuralların değişmezliğine teslim ederek dervişliğe terk ederler, ben böyle düşünüyorum.

— “Şiir Burçları” yazınızda şöyle diyorsunuz: “Bence her şair hayatı boyunca üç burçtan: Gurbet, hasret ve hikmet burçlarından geçiyor.” “Hikmet burcu”nun kültürümüz açısından zaruretleri üzerinde durur musunuz?

— Bu burç, ancak sanatçının son merhalesi olabilir. Her fert, ya da daraltalım, her sanatçı, insanlığın bütünüyle macerasını bir kere de kendinde yaşamaya mecburdur. Her şey bir de bizden geçer. Büyük şairlerin algıladıkları duygular, üzerine eğildikleri düşünceler, bir kere de bizden geçmedikten sonra yarımır. Çok vakit onların tespitlerini tam kabul etmeyebiliriz. Değişmeler olmadıktan sonra sanatın gelişmesi, ilerlemesi diye bir şey sözkonusu olmaz. Bir şair, önceki şairlerin maceralarına bigane kalırsa, ya da ben bu toplamın ancak şu kesitini kabul ederim, bunun üzerine düşeceğim, ben kişiliğimi burda bulacağımı derse, bu iş yarım kalır bence. Çocukluk acılarını ya da sevinçlerini reddetmek, onlara göz kapamak, onlar benim şuursuzluk dönemimin mahsülleri, bana ne, ben asıl dâvâma, şu yaşta vardım, yalnız bu tür türküler, savaş türkülerini yazacağım derse yanılır. Çünkü insan bir bütündür. Mânâ ancak ufak kaymalarla birtakım fireler verir. Mânâ tek boyutludur, tek şeydir. Şiirdeki hünerler, oyunlar, kaymalar bile o boyutun, o tekniğin bütünlüğünü bozamaz. Böyle olunca, hikmet burcu şiirleri dediğim şey, bence tohumunu daha ilk şiirlerden itibaren bizim ruhumuza serper. Ama filiz gecikir. Çiçek açmak gecikir. Belirttiğim gibi, bir gurbet, hasret dönemleri yaşanır. Onlar pembe yıllardır. Umduğumuzu arama yılları, hayal meyal. Çok, bugünün deyimiyle bilinçli dahi olsa, arayışımız aksaklıklarla işlerdi. Yıllar geçer, bakarız dünyaya, bırakın dünyayı, kendi dar çevremizi bile çok az değiştirebilmişizdir. O vakit, hak vermeye başlarız İslâm klâsiklerine, büyük mutasavvıf şairlere. O vakit işte, epik bir tarafa bırakılır, didaktik bir tarafa bırakılır, nutuk bir yana bırakılır, meydan söylevleri sloganlar bir tarafa bırakılır.

Konuya çok uygun bir örnek vermek isterdim. Nâzım Hik-

met'in son dönem şiirlerini gözden geçirirsek, ne kadar insanı, ne kadar dâvâ dışı, ne kadar yıkılmışlıklarla, yani lirizmle, ne kadar evrene bireyin katkısının yetersizliğiyle dolu olduğunu görürüz. Ahmet Hamdi'nin dar geometrisidir bu. Kendimizden kurtulmamız imkânsızdır. Hangi dâvâyâ adarsak adaya-lım kendimizi, maalesef fizyolojimiz, yetiştirme şartlarımız, aile-mizin acı hâtıraları, yahut mizacımız, yaradılışımız gibi er-geç hikmet'e zorlayacaktır. Ben bunu gördüm. Yani "bir elbise mi ki çıkararak eskileri" gömlek değiştirir gibi. Reyi olan, gönlü olan bir insan, ne yaparsa yapsın, lirizmden, lirizmin düşünce plânına aktarılması, geçirilmesi olan "hikmet"ten, bilgelikten vazgeçemeyecektir. Bunu düşünüyorum.

— *Daha müşahhas olarak ele alırsak!..*

— Bu ancak insanın içine eğilmesiyle mümkün. Ruhunu dinlemekle murakabe ile mümkün. Fransa'da bilinçaltı romancılarının eserlerini okuyoruz, aslanan orda, hep fert. Bunlar o kadar bihaber midirler sanattan? Ferdi yüceltiyorlar. Kişi diyorlar mühim. Aşırı solcu yazarları bile hep Batı'nın örsünün üzerinde, fert, birey demirini dövüyorlar. Satre'ın eserlerinde kim var, hangi toplum var? Ferdin kurtuluşu, fert nasıl selâmette erecektir? Fert iç dünyasını düzenleyerek, içinde bir istikrar, bir denge sağlayarak huzura kavuşacaktır.

Asıl iyi edebiyat, insana yorum imkânı verecek olan, insanı konuşturacak olan edebiyattır. Küçük bir şiir düşününüz, değil mi? Bir okul manzumesi, hikâyeye-şiir. Okursunuz, nesini açıklayacaksınız bu şiirin? Ama o şiirde köklü yatırım varsa, her kelime ince bir dikkat gerektiriyorsa, öğrenciye yeni şeyler gösterme, öğretme imkânı sağlıyorsa o zaman siz de yol gösterici olarak sevinirsiniz. Ben düşündürücü şiirler, düşündürücü hikâyeler arıyorum.

— Yine "Şiir Burçları" yazınızda "İslâm Klâsikleri"nden söz ediyorsunuz. Şiirimizin bir ölçüde bunlara, kendi öz kültürümüze dayanması, ondan kaynaklanması gerekmez mi? Bakî ve Fuzûlî'leri, Yunus'ları da düşünürsek, ne dersiniz?

— Hikmet gerçekleri aza indirir. Sözün aslı anlamını korumuş. Öyle ayarlar ki sözü, o artık bir kelâmı kibar, atasözü gibidir. Yılların tecrübesinin damıtılmış şeklidir. Hikmet bu-

dur. Fars klâsiklerini düşünürsek Hâfız'da Sadî'de, öyle sözler vardır ki bunlar atasözünün yalınlığından çok üstün, olgun vecizelerdir. Çok zaman bizi açıklama yapmak külfetinden, lâfı uzatmak külfetinden korur. İlle didaktik doğrultuda olması şart değil, hikmet'in. Lirikizmde büyük hikmetler var. Bir aşk şiirinde, korkunç bir ağıtta, yahut çok güzel bir neşe şiirinde ebedî bir hikmet yakalayabilir şair.

Yahya Kemal'in küçük bir rubaisinde, Hayyam'da yahut diğer klâsiklerde, Hâşim'in bir dörtlüğünde öyle bir peyzaj vardır ki, öyle bir hayat gerçeği vardır ki, ona benzer bir manzaranın parçasında biz onu hatırlarız. Ölüm karşısında Yahya Kemal'in küçük bir şiirini hatırlarız. Cahit Sıtkı'nın aynı temada bir irkilişini, kısa, veciz tespit etmiş olan bir beytini hatırlarız. Hikmet dediğim bu. Kitaptan kitaba, defterden deftere, antolojiden antolojiye aktarılan şiirlerin ve okuyucunun gözünü kamaştıran, aklını çelen şiirlerin çoğu bu tür ağırlığı olan şiirlerdir. Buna varabildiği ölçüde şair, tekrarlardan korunabilir. Kendisine kadar görülmemiş bazı gerçeklerin yeni bir hikmetin kâtibi, bulucusu olmuş olur.

— “Doğu”nun “hikmet anlayışı, sadece beşerî kaynaklara dayanmıyor Batı’da olduğu gibi. Çünkü Doğu, yani biz “mutlak hakikat”e varmış bir toplumuz. Hikmet’in asıl kaynağı da bizde bu. Hikmeti bir de bu açıdan ele alırsak, ne diyebiliriz?

— Doğu hikmetinin yüceliği tasavvuftan doğuyor. Batı’daki hikmet yalnız zihinden, düşünce keskinliğinden doğan bir hikmettir. Goethe de hakîm, bilge bir şairdir. Fakat İslâm felsefesindeki, tasavvuftaki rintlîkten, deryadillikten, Tanrı’ya yaklaşma çabalarındaki yeni feragattan haberdar olmadığı için, Batı hikmeti akıldan sâdır olur. Bizde gönülden huruç eder, yükselir. Bizde gönülden geldiği için Doğu hikmeti lirik-tir. İnsanı düşündürdüğü oranda coşturur. Sakin bir coşmadır bu. Öteki felsefi bir serinkanlılıkla yalnız bizi düşünceye davet eder. Doğu hikmeti bizi kendine çeker, onunla birlik oluruz. Derviş şairlerimizin, Tekke edebiyatımızın üstünlüğü budur.

Bu mistisizm, Batı’daki diğer şairleri de etkilemiştir. Ben bu anda bir eserini çevirdiğim için Rilke’yi hatırlıyorum. Rilke mistik bir şairdir. Çünkü ondaki hikmet yalnız düşünceden

gelme bir hikmet değildir. Gönlünden gelen, mizacından gelen, yalnızlıklarından, lirizminden gelen bir hikmettir. Dünyayı yadırgamasından, Tanrı ile arasına girmiş olan engelleri garipseмесinden doğan bir bilgeliktir, Rilke'nin bilgeliği. Bunu simbolistlerde de bulmak mümkün. Baudelaire şirret bir dünyaperest miydi sade. Baudelaire'deki hüzün, Baudelaire'deki melankoli de bir nevi mistik naçarlıktır. İltica edeceği tek liman olarak mistisizmi de bir bakıma agrandize edilmiş ya da dünya çamuru ile fazla karıştırıldığı için, bulandırılmış bir Doğu mistisizmidir, diye düşünmek istiyorum.

— *Ama efendim, Batı yalnız akla dayanmış. Yani bir yerde aklı ile sınırlı... Onun zaaflarıyla ma'lûl...*

— Batı onun için ruhen depremler içinde. Batı onun için çok tedirgin. Batı onun için çok telâşlı, rahatsız. Doğu sükûnete kavuşmuştur. Çünkü kaynağını bulmuş. O mistik arayışların ötesinde bir kuvvetli mutlak inanca varmış. Dünyadan şikâyetlerini yaparken Doğu, biliyor ama, varma yollarını aramakla sadece perişan. Batı böyle bir muazzam teselli imkânı olabileceğinin farkında olmadığı için muazzap. Yani ikisinin arasındaki fark, birinin karanlığı yarılarmış olmasında, ötekinin henüz karanlığı sadece kendi el yordamıyla aramakta oluşunda. Doğu; önderlerinin, pirlerinin, tarikat kurucularının izinden gittiği için bir nevî rahat yürüyüş halinde. Öbürü her an saldırıya uğrayacağı korkusuyla telâş içinde. Doğu'nun rahatsızlığı kesin yolu bulamayışındadır. Öbürü hiç yol iz önünde olmadığından dolayı kat kat azap içinde.

— *Kendi kaynaklarımıza dönüş konusunda neler düşünüyorsunuz?*

— Tek başına kendi kaynaklarımız artık yetmez. Şu bakımdan: Değişikliğin içindeyiz. Bugünün ihtiyaçlarını tam karşılayamadığı için. Bir kere şiir boyuna yeni biçimler aramak zorunda. Artık eskilerin tekrarı şiiri yozlaştırır, yavanlaştırır. Hattâ daha iddialı konuşmak isterim: rezil eder. Bir tarihte Tekke şiirinin ihyası için Rıza Tevfik güzel nefesler yazdı. Evet o devir için yeni bir doğuş idi bunlar. Ama bugün Tekke şiirine hâlâ Rıza Tevfik gözü ile bakamayız. Aslî kaynakları da tekrar etmemiz imkânsız. Bir Niyazî Mısırî gibi yazarsak bu,

şairin gelişmesini önler. Öyle bir sentez yapacağız ki, yahut öyle hammaddelerden yeni ilâç icat edeceğiz ki Batılı şiire de benzesin. Batı'ya da bir şey söylesin. Yunus'u aynen çevirebilirsiniz. Almanca'ya veya Fransızca'ya, ilgi toplar! Ama 13. yüzyıl şairinin yazdıklarına benzer şeyleri 20. yüzyıl şairi yazarsa, o vakit Batı buna güler, geçer. Aslı kaynaklara dönmekten ben bunu anlamıyorum.

Aslı kaynaklara dönmeyi oradan alacağımız bazı motifleri, günün – çağın motifleriyle kaynaştırmak biçiminde anlıyorum. Yani şimdi ufak bir örnek ister istemez vermek zorundayım. Bir şiirimde “Yürür asfalt ovalarda Abdal” dedim meselâ. Şimdi Selçuklular zamanında abdallar, dervişler elbet Anadolu bozkırlarında ellerinde asâ sırtlarında kepe, yahut aba, öyle Fuzûlî'nin “kârbân-ı râh-ı tecrid”deki hac kafilesi biçimindeki yürüyüşleri gibi yürüyordu. Bugün o çağdaki ruh haletinde bir 20. yüzyıl insanı asfalt ovalarda, büyük şehrin karmakarışık trafiği içinde sabah erken saatlerde işine geç kalma korkuları içinde, asfalt bulvarlarda nasıl koşuyor? Bu anakronizmi, çağa intibaksızlıklar, asfaltla, yahut abdal ve Tabduk Emre ile bir araya getirmek aslı kaynakla bugünün ihtiyacını birleştirmektedir, sanırım, başka yolu yoktur bunun. Siz alırsınız eski bir mitos, bugünün yaşanan çok farklı, bireyi ezen “beni bana bırakmayan” bana geniş zaman vermeyen, beni değil mâverâdan, değil Tanrı'dan, kendimden bile koparan, bana içimi dinleme fırsatını bile çok gören çağın şartlarıyla bir araya getirirsiniz, işte o zaman, aslı kaynağı günün şartlarına ayarlamak olur. Ben böyle düşünüyorum.

— İkinci temas ettiğiniz husus, sanıyorum en önemli olanı...

— Divan şiiri motiflerini aynı teranelerle tekrarlamakla divan şiiri olmaz. Biraz kafasını işletmesi lâzım şairin. Bir parça alacaksın sen, o eski tohumu, yeni gübrelerde, yeni seramiklerde yeşerteceksin. Aynı kulübelere, bilmem Selçuk zamanındaki barınaklara 20. yüzyılda elektriğin, havagazının ne olduğunu bilen adamı oturt. Bu gülünç olur, bu ayağa düşmesi olur şiirin. Yerli düşünce âmennâ. Ama bunun modern biçimde verilmesi de mümkün. Bunu arayan yok. Şiirin haysiyetini, onurunu korumak ancak böyle dikkatlerle olur. Ben bir şiir ya-

zarım. Divan şiirinin bir kısım motiflerini kullanırım. Divan şiirini antolojilerde okuyan, derhal hissetmelidir onu. Necatigil bak burada Ruhi Bağdadî'nin beytini ne güzel yenileştirmiş. Böyle çalmalarla olur, bu çalmaksa!.. Ben bunun altına katıy-
 yen not düşmem, bana bu şiirimi bilmem Ruhi Bağdadî'nin şu beyti ilham etti diye. Kültür dediğin bu işte. Genç şair bunları öğrenmelidir. Kaç yerde söyledim, Osmanlıca öğrenilmelidir diye. Almanca öğreniyorsunuz, Fransızca öğreniyorsunuz. Osmanlıca niye öğrenmiyorsunuz? Osmanlıca diye öğreneceğiniz üç-dört tane sıfat tamlaması kuralı, beş on da bütün divan edebiyatını doldurmuş kelime. "Dil" kelimesinin gönül anlamına geldiğini bilmezsen, yahut radyoda bir Türk müziği parçası bestesi söylenirken anlamazsan onu, ne yapayım ben senin Avrupaî şairliğini. Benim itirazım burda.

— *Sanatçı yazdığını yaşayan insan olmalı, kanaatine yanılmıyorsa siz de katılıyorsunuz. Bunun kaçınılmazlığı üzerinde durur musunuz?*

— Bana içimden gelmeyen şiiri kimse yazdıramaz. Ben, sanatçı bir mizacın adamıdır derim, tek ruhludur sanatçı. İki ruhlu olamaz. Mizacını, dünyaya bakış biçimini, benimseyişini bir yana bırakıp da başka tür şiir yazamaz insan.

— *Müsaadenizle son bir sorum daha var. Eski şiirden nasıl istifade edebiliriz? Kısaca genç sanatçılarımıza öğütleriniz ne bu hususta!...*

— Eski şiirden biçim bakımından, ses, ahenk bakımından, yarım kafiye, alliterasyon, bunları ayarlamak bakımından muhakkak istifade etmek gerekir. Bir kere kafiye tamamen atmak şiiri katletmektir. Ama ben ille mesnevi biçiminde şöyle asker adımlarıyla kafiye olsun demiyorum. Mısrada rastgele yerler, simetrik kafiyeler kollaıştırır şiir. Divan şairi bu kollaşırlarla kendisini ayakta tutmuştur. Ordaki mimariyi bugün bir şair hiç bilmezse şiir yazamaz. Çok orijinal hayaller, imajlar yakalar ama, o hayata bağlamayınca çok çabuk elinden kaçır-
 dığı güzel bir kuş gibi şairi hayal kırıklığına uğratar. Sonra Batı şiiri hiçbir zaman mitolojiden ayrılmamıştır. Bugün Avrupa şiirinde, bütün Batı şairlerinde mitos imajlarına rastlarsınız. Bizde niye olmasın bu? Serapa istiareler dünyasıdır menakıb-

nameler, dervişlerin hayatları. Modern şiir Batı'da Hristiyan mitoslardan, yahut Yunan mitoslarından yararlanıyor. Bizde bakir ne kadar çok değerli menkıbeler var. Kerametleri, dervişleri düşünün. Kısas-ı enbiyâ ise ayrı bir deryadır. Bir okuyucu Âdem, buğday, karınca, Süleyman kelimelerini gördü, ha müsaadenizle açıp aramalıdır bunları, Eurydike'yi görünce, Orpheus'u görünce, yahut Antigone'yi görünce ne olduğunu merak edip sözlüğe saldırıyor da bir İslâm adı görünce veya bir Salih'in devesini görünce elinin altında bunlara ait pek çok eser vardır. Bakıp öğrenecektir. "Kaknus" diye bir şiir yazmışım. Artık ben altına dipnot olarak kaknus Doğu mitolojisinde şöyle bir kuştur, böyle bir kuştur diye izahat vermeye niçin kalkayım?...

Batı şairi not düşünüyor mu? Narkissos şöyle bir çiçektir diye, eğilip suya baktığında vs. Bu efsaneyi açıklıyor mu? İstiyor ki genç şair, böyle hazır lop önüne gelsin her şey. Öyle olmaz. Asaf Hâlet'i anlamayan bir şairi ben genç şair sayınam müsaadenle. Asaf Hâlet'i hatırlıyor bir kısmı. Okuyunca da irkiliyor. Nerden geliyor ondaki irkiltici kuvvet? "Vurma kazmayı Ferhat / Dağın içinde ne var güm güm öter / Ya senin içinde ne var Ferhat?" ahengiyle büyüleniyor. Eh, Ferhat'ı arasın.. Basitmiş, Ferhat ile Şirin'in hikâyesini okumayacakmış. Kerem ile Aslı'yı bilmeyecekmiş... O vakit bu iş yatar. Ve şiir bunlarsız yazılmaz.

(Gerçek, 11, Mayıs 1979)

Necatigil'de Radyo Oyunu-Şiir İlişkisi

Radyo oyunu şiir gibi sestem, imajdan ve mesajdan kuvvet alan, bu öğeleri yoğunlaştırdığı oranda şiire yaklaşılan bir tür.

B.N.

— Şiirlerinden radyo oyunlarından tanıdığımız Behçet Necatigil, Yaz Dönemi şiir kitabıyla 1964 Türk Dil Kurumu şiir ödülünü almıştı; Eski Toprak şiirler toplamıyla da Yeditepe şiir armağanını gene 1957 yılında kazanmıştı. Bu akşamki konuğumuz Behçet Necatigil'e bir soru yöneltelim: Sayın Necatigil hep şiir kitaplarınızdan söz ettirdiniz şimdiye kadar, şairliğinizden. Bugünlerde bir şiir kitabı yayımladınız da, şiir üzerine düşündüklerinizi yansıtan bir yeni kitap yayımladınız. Bizim karşımıza burda bir denemeci Necatigil çıkıyor. Biz öyle yorumluyoruz.

—Yok yok, o kadar değil. O son kitap benim şiir serüvenimde durakları özümmler. Yani, zaman zaman elbette şiir yazarken, şiir üzerine de düşünmüşüzdür, notlar almışız, şiir nerde başlar nerde biter, sonra şiirin olanakları nereye kadar zorlanabilir? O alıştırımlarımın düzyazıyla şiir karışımı anlamı toplamı bu son kitap. Yani buna, uzun bir yorum ya da şiirimin tam özeleştirisi gözüyle bakamayız.

— Şiirinizin tarihçesinden bir kesit...

— Evet, tamam.

— Öyle yorumlayalım. Şiire tekrar döneriz de, başka bir konuya geçelim. Sizin hep üzerinde durduğunuz önemli bir şeye, radyo oyunları sorunu. Radyo oyunları konusunda pek bir şey söylemediniz, konuşmadınız, bari programın bir özelliği olsun, radyo oyunlarına biraz değinelim.

— Radyo oyunları bence şiirin uzantısı, yani şiir ne de olsa boyutları kısıtlı bir edebiyat türü. Radyo oyununda biraz daha açılmak mümkün. Hikâye de yazılabilir, her şeyden bir roman da çıkarılabilir. Radyo oyununu ben şiire en uygun tür olarak alıyorum. Ama radyo oyunu derken, skeçleri uzakta tutuyorum bu tanımdan. Radyo oyunu şiir gibi sestem, imajdan ve mesajdan kuvvet alan, bu öğeleri yoğunlaştırdığı oranda şiire yaklaşan bir tür. Bizim hele masallarımız, efsanelerimiz bu türe çok elverişli. O yüzden çok seviyorum radyo oyununu.

— Şimdi, Hoca her şiirin bir yazış yöntemi var, bir yaratıcı süreci var. Sizininki, çoğu zaman biz yakından izlediğimiz için biliyoruz tabii. Bir şiir oluşmasını bize kısaca özetleyin siz de.

— Şiir oluşur, bitti gözüyle bakarım, ama yıllar sonra da içimde yani, ince sızıyı hissederiz. Şiirde bitmemiş taraflar vardır. Tekrar yazsaydık acaba böyle mi yazardık diye kendimizden kuşkuya düşeriz. Bu kuşkuya rağmen bir şiiri gene de görece olarak bir son biçime sokmak çabası içindedir her şair. Ben de bunlardan biriyim. İlk taslak, ilk biçim günler günü benim cebimde, benimle beraber dolaşır. Nereye gidersem...

— Böyle küçük küçük kâğıtlara yazılmış, kurşun kalemle notlar, dizeler...

— Uzunca süren beraberliklerimizde farkına varmışsındır. Minik kâğıtları çıkarıp göz gezdiririm. Bir sözcüğü değiştirim cebime koyarım. Gelirim bir de bakarım tekrar eski şekline döndüğüm olur. Ya da yeni bir biçime dökmek istediğim olur. Bu tedirginlik galiba sanat için, şiir için hele, şart.

— Nasıl yazılır sorusu soruluyor. Sizinle konuşuyoruz. Bir de şiirin nasıl okunduğu var. Şimdi sizin yazılarınızdan çıkan bir sonuç var. Sizde bütün bir şiir geleneğimizin bir özümlemesi var, bunun yansıtılması var. Peki, sizin şiirinizi nasıl okumalı? Şimdi siz nasıl yazdığınızı değil, nasıl okunması gerektiğini bari açıklayın bize biraz.

— Benim şiirimi kesik kesik okumalı. Dura dura. Sözcük-

ler arasında gerekli boşlukları bıraka bıraka. Benim şiirim eskilerin deyimiyle inşâda gelen bir şiir değil, yüksek sesle okunacak bir şiir değil. Ancak havasına girdikten sonra o havanın gerektirdiği kollayışlara dikkat ederek okunması icap eden bir şiir. Yani, tabii her şairin şiirininokunuşbiçimi başka başkadır. Bu da iyi bir şey. Başka başka olmalıdır. Çok vakit, bütün şairlerin şiirlerini aynı tonda okumak şiirin aleyhine olur Doğan.

— Evet yani şiirin bir okunması gerekiyor. Fakat bu okunması açısından başka bir konu daha var. Şimdi, sizde bu özümleme, bütün Türk şiiri geleneğinin yansıması var dedik ya, o zaman siz kendi okurunuzdan belli bir eğitimi istiyor musunuz? Bir şiir eğitimi.

— A, herhalde. Herhalde, bu bir iddia sayılmasın ama şiir de bir eğitimi şart koşar. Örneğin benim şiirimde düzyazı öğelerinde kesintiler görülür. Terk edilmiş cümle parçaları vardır. Yani, siz, diyelim devrik cümleyle yazılmış iki dize, onu kurallı cümle biçimine soksanız da gene bazı kelimelerin yokluğunu hissedersiniz. İşte o yokluklarda, okuyucu, boşluğu şiir eğitiminden yararlanarak kendisi doldurmalıdır.

— Bir şiir eğitimi gerekiyor.

— Bizde gerçi yok. Alman yazını kuralları arasında düşünce çizgisi denen işaretler vardır. Bunlar iki küçük çizgidir. Ne üç noktadır, ne beş noktadır, ne uzun çizgi. O, kısalığı gösterir. Orada şair tamamlamamıştır cümleyi. Kim tamamlayacaktır? Okuyucu. İlk şiirlerimin çoğunda bu yoktu ama, sen de bilirsin, *Yaz Dönemi*'nden sonraki kitaplarda bundan çok yararlandım.

— Hocam ne diyordunuz “Bir İstanbullunun Not Defteri’nden” adlı şiirinizde; “Sokaklarda gerçeğin yüzleri / Park etmiş kaç yüz kaldırımlarda / Bir yol / Bulmaya çabalar arabasız”. Sizin meşhur İstanbul dolaşmalarınız vardır. Ben ona kent dolaşmaları adını veriyorum. Nedir o dolaşmalardan edindiğiniz? Mutlaka tabii dağarcığınızda yine siz şiir kırıntısıyla, şiir yükleriyle dönüyorsunuz.

— Kent dolaşmaları çok sevdiğim bir uğraş, yan uğraş. Çok da yararlı. Ama gitgide dolaşmalar zorlaşıyor. Çünkü benim dolaşmasını sevdiğim semtlere gidebilmem için taşıtlara binmem gerek. Ya da uzun bir süre kaldırımlarda yürümem gerek.

Kaldırımlarda arabalar dolu, yayalara geçit yok. Taşıtlar adam almıyor. Belli bir otobüsü bir durakta bekliyorum. Önce kaç kere not etmişimdir. Bu otobüs terminalden şu saatte hareket eder, şu dakikada buradan geçmesi gerekir. Emin ol, bazan bir saat otobüs beklediğim oluyor. Bir örnek: Bizim bu taraf oldukça sapa bir yer. Dolmuş gelmez Beşiktaş'tan bu yana. Bir otobüs vardır. İki otobüs, kırkbeş dakika aralıklı biri geçer. Arka balkondan ben onun tepeden iniş saatini yazmışımdır kaç kere. Her seferinde o saatten on-onbeş dakika önce balkona çıkarım. Böyle gökten kudret helvası bekler gibi tepelere bakarım hep. Sonra nasıl gideyim ben başka türlü? Ya sabahın çok erken saatinde hareket edeceksin ya da ölü saatlerde. Benim sezimde, askıda kalmış o dolaştığım yerler sur dışı bölgeler. Edirnekapi, Topkapı, Mevlânâkapi, Silivrikapi, Sahilyolu. Ancak oralarda deniz hâlâ tenhâlığı bulabiliyor. Yoksa, Boğaziçi, hoşlanmıyorum. Adalar, hoşlanmıyorum. İstanbul'un ücra, temizliğini sürdüren, yani eski sessizliği oldukça sürdüren semtler. Çok isterdim! Ama sen bana bir yol göster, rahat, kent dolaşmalarını sürdüreyim. Olsun işte. Böyle. Hayalinde dolaşıyoruz bazan.

— Şimdi Hoca, bütün bu sizin şiirinizden, radyo oyunlarından çıkan böyle bir tedirginlik, bir yerleşmemişlik var. Çoğu kimse bu duygu üzerine eğiliyor. Bir de özellikle radyo oyunlarında daha kapalı böyle bir tedirginlik var. Hattâ kimileri diyorlar ki, Hocanın da çok sevdiği bu Baltık ülkeleri edebiyatının çok karanlık böyle bir havası var. Gerçekten öyle mi, yoksa bir yorum mu bu? Yakıştırmı mı bu?

— Onlar belki benim Knut Hamsun sevgimi imâ ediyorlar. Bu Norveçli yazarı, ben dünyanın en ölümsüz romancılarından biri bilirim. O yalnızlıkların adamıdır. Norveç ormanlarının, steplerinin, adalarının... öyle nüfus bakımından henüz oturmamış yerleşmemiş, uygarlıkta şirret gelişmelere açılmamış yerler.

— Uygarlıkta şirretleşmemiş yerler. Neyi hatırladım biliyor musunuz? Bir zamanlar, söyleyin siz...

— Meselâ "Panik" şiirini hatırladınız.

— Panik şiiri, evet. Pan'ı yazdınız. Ondan sonra Panik.

— "Pan", rahatlıkların, yani kırlarda dinlenmelerin şiiriydi değil mi? Şimdi böyle kırlar kalmadı. Yazlıklarını düşün İs-

tanbul'un. Hoyrat, gürültülerden oralardan da geçilmez oldu. Bir çadır alıp da, dağbaşlarında kamp kurmak da bu yaşta, bu adamın harcı değil.

— Evet, onun için Panik...

— Sessiz bir paniği her zaman ben yaşarım zaten. Hayatı tedirginliklerle dolu...

— Evet, sessiz paniğin...

— Şimdi senle konuşuyoruz ya...

— Sesli bir panik...

— Rahatım güya. Sen gittikten sonra için için kendimi yem ben...

— Evet, bitmeyen, süregelen tedirginlikle...

— Ne diye, hayır, Hızlan'la ne diye oturdun da, böyle kendini ele verdin diye. Doğan, kaçırımlar iyidir. Kendimizden kendimizi kaçıralım. Ama bazan olmuyor...

— Ama ele verdiğiniz o şiir kuramı yazılarda bile kendinizi ele vermiyorsunuz. Bir divan şairi gibisiniz, müthiş bir gizlilik ya da...

— Aaa, yani maske mi?

— Hayır, hayır...

— Aaa ayıp olur, çok ayıp olur.

— Bir maske diye söylemiyorum Hoca...

— Ben de İsa gibi çarmıha germişim şiirlerimde, yahut ayrıca, deseler de. Ama her şiir, şairin kendini savunmasıdır. Ağzımızı açtığımız her an bir savunma durumundayız. Bu da üzerinde durulması gereken bir nokta.

— Evet şiirlerinizle de savunuyorsunuz. Bir de düzyazıyla da öyle savunma çıktı...

— Sonra, bir de şu var. Her sözümüz muhakkak ikinci bir söz gerektirir. Ama buna imkân yok. Bir şey söyleriz, onunla bitmiyor ki. Onun sağı solu, açılması, açıklanması gerekir. Şimdi onu yapmak elimizde değil. Yani yarım anlaşılmalara, eksik yorumlara mahkûmuz.

— Şimdi o zaman şairin başka bir dileği kalıyor. Siz dediniz ya, şiir için de bir eğitim gereklidir. Özellikle bu kendi şiiriniz için. O zaman yani ikinci anlamı, okurun artık, eski deyimle ferasetine bırakıyorsunuz.

— Evet, kelimeyi tam yerine oturttunuz.

— Evet, öyle bırakıyorsunuz Hoca. Şimdi Hocam, başka bir konuda sorayım size; bir de şiirinizden seçmeler yaptınız. Ne gözettiniz o konuda? Bir seçme, kendiniz yaptınız böyle bir şeyi. Neleri ayıklamak istediniz şiirinizden? ...

— Yoo, orda suçu bana yükleme, beni kandıranlardan biri de sen oldun. O vakit o yayınevinin yönetmenliğini sen yapıyordun. Zorladın beni buna.

— Şunu söylüyorsunuz yani... Bir ilke güttünüz mü diye söylüyorum.

— Yok, hayır...

— Bir hacim ilkesi sadece.

— Aslında ben ona karşıyım. Şairin sağlığında seçmeler yapması gerekmez. Ya her kitabı bittiği takdirde tekrar basılır, ya da biter bastırmaz, yeni kitaplar çıkarır. Sonunda artık yazamaz olunca göz yumar bütün eserlerinin toplu halde çıkmasına. Ya da ölümlerde toplanmalıdır.

— Bunu ben kapatayım da, başka bir şey açayım şimdi; biliyorsunuz En/Cam, Divançe, Bile/Yazdı, Beyler. Bu adların da demin dediğinizle ilgisi var mı? Yani bir kelime uzantısı, bir şeyin deyimlendirilmesi...

— Düşündürülmek istenen şeyler var herhalde, tabii. O Bile/Yazdı'nın başında hattâ çok gereksiz açıkladım ben bunu. Bu da benim mesleğimden. Eski, emekli olduk bıraktık. Mesleğimden gelen bir alışkanlık. Öğrenciler anlamaz bazı şeyleri, siz lüzumundan fazla açıklarsınız bir dersi. O da öyle oldu. Ama diyelim Zebra. Zebra kelimesinin bir okuyucuda düşünceler yumağı oluşturmasını dilerim. Ne diye kuzu dememiş yahut bilmem kedi dememiş de, kitabına Zebra demiş. Zebra bizim Türkiye için nadir bir hayvan. Sanatçı da bence biraz Zebradır. Yani az görülen bir sirk hayvanı, böyle acayip bir hayvan gibi seyredilir. Doğan, kusura bakma ama galiba fazla uzadı, keselim ne dersin?

— Peki, peki haklısınız. Sayın seyirciler, Behçet Necatigil'le olan söyleşimiz burada bitiyor...*

(Hakimiyet Sanat, 42, Ocak 1980)

* Bu konuşma, Necatigil'in Doğan Hızlan'la televizyonda yaptığı konuşmanın daha sonra yayımlanan tam metnidir.

Şiirin Agrandizmanı: Radyo Oyunu ve Necatigil

*Bende çok sevdiğim Alman radyo oyunu yazarı Gün-
ter Eich'in tesiri olabilir. Onun gibi yazmayı çok isterdim.*

B.N.

— Radyo oyununa 1963'te merak sardım. Kâmuran ipal ile beraber radyo oyunu çevirmeye başladık. Ayrı ayrı, niver-
siteyi ikinci okuyuşumda sınıf arkadaşımdı. Türkoloji bitince
Kars, Zonguldak hocalığı, Kabataş Lisesi'nde 1945'te edebiyat
ğretmenliği yaptım. Sonra Alman Filolojisi'ne yazıldım. Kâ-
muran ipal ile orada tanıştım. nc sınıfta lisedeki dersler
arttığı için iki sertifika aldıktan sonra bıraktım. Trkolojidey-
ken Almanca'dan çevirme yapardım. Vakit vakit Kâmuran
Şipal ile karşılaştırırdık, beraber çalıştık. Radyo oyunu beni
sonra çekti. İlk oyun "Kadın ve Kedi" 1 şubat 1973'te *Varlık*'ta
ıktı. İlk çevirdiğim oyun oynandı. Waizer'in "Kargalar"ı.
Geçen hafta yeniden oynandı. O idealimdeki oyun değil. Bir
tekniki bana gösterdi. Radyo oyunu ile sahne oyunu arasındaki
farkı uygulamalarla ondan öğrendim. 1963-1973 arası Alman-
ca'dan 15 radyo oyunu çevirdim. Kâmuran da 10 radyo oyunu
evirdi. Elimizde otuza yakın oyun var. Seçme Alman Radyo
Oyunları Antolojisi yapmayı düşündük. Radyo oyununda Al-
manlar çok nde. İlk radyo oyunu 1924'te yazılmış. Bu oyun
yazarlığının 50. yildnmnde *Milliyet Sanat Dergisi*'nde "Rad-

yo oyunu tarihçesi", bir de "Radyo oyunu yazarlığı" incelemesi yaptım. Radyo oyunu kitaplığımı zengin. Radyo oyunu ile kim uğraşmış, bunları topladım ama pek ilkeldi. Radyo oyunu Batı'da da yeni, bağımsız bir tür. Gücünü ses, efektten alan; arka plândan, çağrışımlardan faydalanan oyun türü. Şiire en yakın tür. Beni çeken bu oluyor. Radyo oyununa şiirin agridizmanı olarak bakıyorum. Küçültülmüşü, özeti şiirler. Radyo oyunlarının temaları şiirlerimde kullanılmış temalardır.

Antoloji yapmak istedik. Bazı yayınevlerinde kitaplarımız çıktı ama hiçbir antolojiyi basmayı kabul etmedi. Radyo piyaseleri satmaz dediler. Ama radyo realite. Haftada en az beş oyun veriliyor radyoda. Örnek olmayınca iyisi yazılmaz bunun. Antoloji tasavvur halinde kaldı. Ortak oyunlar elimizde hazır. İlk oyunum o sıralarda bir sansasyon yarattı. 1963-1966 *Türk Dili* dergilerinde bu oyunların peşinden hemen radyo oyunları yazıldı.

Genç şairler hevese geldi. Halil Kocagöz, Gülten Akin, Anadolu dergilerinde bazı imzalar, ama onlar arkasını getirmediler. Çorbacıoğlu ayrı paralelde skeç, komedi unsuru ağır basan oyun yazdı. Bence radyo oyunu ağırlığı olan, şiir gücünde, düşündürücü edebiyat türüdür. Antoloji gerçekleşmeyince çevirmeyi bıraktık. Son çevirim üç sene öncedir. Yeni tiyatro oyunlarını yine alıyorum ama koptum. Son olarak "Temmuz" oyununu yazdım. Basılmayıp oynanmış olan bir oyunum var: "Altın Beşik". Yeni yazarlar da ortaya çıkmadı. Radyoda oynanan oyunlar önemli Batı yazarlarının oyunları değil. İtalya'da Milletlerarası Radyo Oyunu Armağanı var. Bunun tüzüğünü buldum. Ama ya İngilizce ya Fransızca olmalıymış, benim elimde Almanca çevirisi var. Türkiye'de kimse radyo oyunu alanında sesini duymadı. Almanca Dünya Edebiyat Eserleri Ansiklopedisi'nde "Gece Aşevi", bir Alman türkoloğu tarafından Türkiye'de ilk modern radyo oyunu başlangıcı olarak değerlendirilmiş. Bu çok hoşuma gitti. "Emekli" Almanca oynandı. "Yıldızlara Bakmak"ı Kâmuran Şipal çevirdi. Roman-ya'da ve Çekoslovakya'da yayımlandı. Bizde ilk Angola, Kuzey Vietnam romanı gibi, radyo oyunu ilgi çeker. M. Seyda, Tarık Dursun, Çorbacıoğlu var ama onlar önem vermiyor. Ben oyun-

larımı ısrarla kitaplaştırdım. Şair olmasaydım yaymevleri hiç basmazdı ama bir yandan mecbur etmek lâzım.

— Eserlerinizde genellikle insanların birbirleriyle münasebetleri – anlaşmazlıkları görülüyor. Bunları yazarken belirli bir tezden hareket etmiş olabilir misiniz? Tezli eserler hakkında ne düşünüyorsunuz?

— Hayır. Böyle bir peşin hüküm yok. Bir oyun yazacağım, şu tezi savunacağım diye düşünmem. Tezin emrinde bir eserin başarılı olduğu kanısında değilim. Bir mizaç meselesi. O oyunlarda etik taraf, bir ahlâk unsuru varsa bu benim hayata bakış açım la ilgilidir. İyi olanın, güzel olanın zafer kazanmasını ister dürüst sanatçı. O oyunların çoğunda, kaybolmuş bazı değerlere karşı yakılmış ağıtlar görülür. Şiirin lirizmi nasıl çok vakit hüzünlerden, acılardan doğuyorsa o oyunlarda da belli belirsiz ince açılar dile getirilmiş. Bu da bu oyunları şiire yaklaştıran özelliklerdir.

— Kadın-erkek münasebetlerinde bağ kurulamayışı. Acaba bu bazı modern roman yazarlarıyla ilgili olabilir mi? Meselâ Lawrence?

— Her şey tam olsaydı sanat eseri olmazdı. Kadın-erkek ilişkilerinde bir tutarlık, istikrar, denge, kusursuzluk bulunsaydı bu konuyu çok kimse yazmazdı. Benim kanaatimce sanat eseri eksikliğin, noksanlığın olduğu yerde bir protesto gibi bir değer yok oluşunu önlemek, savunmak gibi ortaya çıkıyor. Bu tezli yazılma anlamına gelmez. Bu bir içgüdüdür. Ruhun huzuruna biz ancak dış münasebetlerdeki sağlamlıkla varabiliriz. Bu radyo oyunlarının çoğu ister kadın-erkek münasebetleri olsun, ister yakın çevre münasebetleri olsun, bazı kopuklukları, telâfi edilmesi gerekli bazı boşlukları vuruyor.

Ben, modern roman yazarları şöyle yapıyor, ben de onlara benzeyeyim, yoksa çağdaş olamam, çağdışı olurum diye düşünmem. Eğer çağa yetişmeye çalışsaydım konularımı ucuz konulardan alırdım. Moda çabuk geçer. Devrimci, eylemci edebiyat günceldir, geleceği ümitsiz bir konu. Aktüel olmak için içimizde yatan beşerî gerçekleri bir yana itip, sadece görünen üzerinde durmak. Bunu geçici görürüm. Temel meseleler, insanın dünya kuruldu kurulalı varolan meseleleri önce ferd

olarak, ferdi (ben)i topluma zıt kavram olarak almayalım. Hepimiz günün olaylarını yaşıyoruz. Ama günün olayları içinde bizi derinden sarsan meseleler, eski zamandan gelen insanlık mirası olarak bizi sarsan meselelerdir. Oyunlardaki kahramanlarda düşünen herkesin bir kader parçası görülebilir.

— *Oyunlarınızın yazılış tarihleri? “Gece Aşevi” son oyunlarınızdan mıydı?*

— “Gece Aşevi”nin oynandığı tarih, radyo oyununun ilgi kazandığı yıllar. Benden şiir istediler, iki kitaplık radyo oyunum var dedim. Basmam dedi. *Varlık*’a verdim. Y. Nabi ile dostluğumuz eski, yayınevinin kuruluşunda da katkım vardı. Hatırım için bastı. Her zaman ısrar edemiyorum. Bu, oyunlardan kopmamın bir sebebi. “Temmuz” uzun bir oyun. *Türk Dili*’nde çıktı. Emrivaki gibi gönderince, yıllardır yazısı çıkmamış, basalım dediler, bastılar. “Uzun Köprü”yü çok severim, yazarken bir ölüm ilânından da faydalandım.

— *Ionesco için ne düşünüyorsunuz?*

— Ionesco çok sevdiğim bir tiyatro yazarıdır. Oyunları bence abes değildir. Çok anlamlıdır. Geri plânı olan oyunlardır. Mecazdan, alegoriden yararlanışı ile düşündürücü bir yazar. Bütün oyunlarını okudum, sevdim. Sahne oyunu yazsaydım İtalyan yazar Pirandello ile Ionesco arasında bir yol izlerdim.

— “Gece Aşevi”nde, *kelle-mum-kan* rengi, 77 No.’lu oda... gibi kesin olarak açıklayamadığımız unsurlar var. Bunlar sembolik mi – dekoratif mi?

— Semboliktir. Hepsi mitte ilgili veya bâtıl inançlar. Dinler tarihi ile ilgili motifler de vardır. Bir bir söyleyemeyeceğim, ama “Gece Aşevi”ni yazarken birden aklıma takılan motif beni kaynağı bulmaya sevk etti. Örnek; oyuna girerken adamlar bir bahçe duvarı ile karşılaşır. Bir ağaç dalı vardır. Yemişli dal, elma olacak. Adam elmalara uzanır ama tam elini değdirmiş, koparmak üzereyken dal geri çekilir. Bu bir mitostur. Böyle bir hikâyede tanrılar Tantalos’u cezalandırırlar. Ebedi açlığa ve susuzluğa mahkûm edilir. Yer altında çenesine kadar sulara gömülüdür, başının üzerinde yemiş dolu bir dal sallanır. Lânetli adam ne zaman su içmek istese su yok olur, elma yemek istese

dallar yükselir. İşte bunun gibi çok şeylerden yararlandım. Hem en göze çarpmaz. Kültür birikimi önemli.

“Gece Aşevi”nde flü, bulanık şekilde kiralık katil psikolojisi yansıtılmak istenir. Lokanta değil, aşevi. Kapak resmi oyuna uygun. Bir sınıfı simgeler aşevi. Yoksul tip. İki adam oyun boyunca esrarlı yolculukta. Beybaba bilge adam. Bir vicdan sembolü olabilir. Adamlar aralarında gizli gizli fısıldaşırlar. Lokantanın acayip havasından ürkmüşler. “Ben bu işte yokum” der. Öldürmekten vazgeçtiğini hissettirir. Kelle, baş öyle lokantalarda bulunur. O saatte kelle yenmez, ağır gelir, midenize oturur. Beybaba ikaz eder. Birinin başını yemek. Siz can kasdetmeye geldiniz. Alegori. Ben buna geri plân derim. Filigranlı kâğıda benzer. Bu kâğıtlardaki şekilleri ışığa tutmadan göremezsiniz. Oyun arkası sizin duyarlığınız, seziş gücünüz varsa oyun çok şey söyler. Tam söylenmez, sezdirir. En açığı, “Yol” oyunu. Park’ta genç kız ve delikanlı konuşur. Sonu gelmeyen aşklar. Töre bizi meşruiyete bağlanmaya zorlar. Park sembol, toplum. Bekçi ahlâk kuralları. Toplumun bizi uymaya mecbur ettiği gelenek. Yaşlı karıkoca “düz yoldan gidin” derler. Kaçamaksız, namuslu şey. Dar şeyler bizi bize bırakmaz. Teslimiyet var. Oyunun etik tarafı bu. Bir mesajı var ama açık, uluorta söylenmemeli. Çehov, Ionesco; bunların kabul ettirmek istediği bir tez var, ama tezli diyemem. Çiğ slogan değil. “Uzun Köprü”, trende iki kişi Uzunköprü’ye gider. Eski aşkı tazelemek isteyen kişiler. Erkeğin sevgilisi var, trene binen II. Kadın’la ilişkisini öğrenmek ister. Kaybedilen şeylerin telâfi edilemeyeceği duygusu. “Uzun Köprü” bitmez. Şehir karanlık. Mutluluk bulamıyorlar. Sürekli, tam bir mutluluk yok. “Uzun-yol Kaptanı”nda da bu var. “İki Çapraz Çizgi”de de öyle.

—Dürrenmatt hakkında ne dersiniz? “Gece Aşevi”nde insanın yalnızlığını korkutucu bir şekilde verme ve bazı oyunlarınızda insanın suçluluk duygusuna kapılması Dürrenmatt’ı hatırlattı.

—Dürrenmatt’tan iki oyun çevirdim. İkisi de Tercüme Dergisi’nde yayımlandı. Ben bunu hiç düşünmedim. “Gece Aşevi” onların etkisini taşımaz. Bende çok sevdiğim Alman radyo oyunu yazarı Günter Eich’in tesiri olabilir. Onun gibi yazmayı çok isterdim. Muhayyelât’tan “Hayal Hanım” esinlen-

miş. Bir çok konuşmalar kitaptan deforme edilmeden alınmış. “Kuveyt’e Gitme” bir oyun var. Bunu okuyuncu Muhayyelât’ı hatırladım. Bu oyunun benzerini “Hayal Hanım”la yaptım. En çok G. Eich’den tercüme yaptım. Ama konuları daha entere- san. Plân geniş, bir saat. Benimkiler yarım saat, kırk beş da- kika. Sevmemin nedeni, mistik yanları var. Radyo oyunu için en iyi konu tasavvuf edebiyatı. Bir derviş alacaksınız. Meselâ, Abdal Musa, Eşrefoğlu Rûmî. Hârikulâde oyun çıkar. Kera- metleri ile modern radyo oyunu çıkar. O hayaller hep alegorik, sembolik. Yalın gerçekte radyo oyunu yavan olur. Masal unsu- ru bulunmalı. “Gece Aşevi”nde adamlar güneşin altında yû- rürler. Ama gölgeleri yoktur. Masal motifi. Dinler tarihi, Asur dini ve Tevrat’tan tesbit ettim oğlak motifini. Bu örgütlerden ötürü merak ve heyecan veren bir oyun. Gerilim ister. Sahne- de de öyle. Anlamasanız bile kendinizi heyecana kaptırırsınız. G. Eich’de bunlar müthiş ama adamın galiba sadece bir oyunu *Tercüme Dergisi*’nde yayımlandı.

Evliya menkıbelerinden çok verimli konular bulmak müm- kün. Zâtî’yi çok severim. Çavuşoğlu Letâif’ini bastırmış. Milli- yet’te bir muhabbet yazısı yazdım. Çizmecilik, genç şairlere yol göstermesi. Ama bunu yapmak için 16. asır kitaplarını okuma- lı. Bir şey yerine yerleştirilmezse açık verir, sırttır. Oyunlarda buna dikkat ettim.

— “Kutulurda Sinek”te yazar ile eleştirmeci arasındaki fark, içerken seçtikleri mezede bile kendini gösterir. Yazar fıstık, eleştir- meci üzüm seçer. Bu ayrıntı neden? Her ayrıntının bir mânâsı var mı? Yoksa bunlar komik veya süs olsun diye mi?

— Oyunlarımın içinde tek yergi dozu fazla olan “Kutularda Sinek”. Güngör Dilmen bunu niye sahne oyunu yapmıyorsun, daha güzel olur dedi. Alışkanlık meselesi, bazı şeyleri uzata- mıyorum. Şiirlerim de öyle. Benim derdim başarı, alkış değil. Bazı konuları şiir haline sokmak derdim. “Kutularda Sinek”, ince acılara rağmen alaycı bir oyun. Öteki oyunlardaki gibi kültür yatırımı yok. Abşalom hariç. Çamaşır iplerine takılır adamın başı. Anlaşılmamış yazar kendini boşlukta hisseder. Eleştirmecinin üzüm, fındık seçmesi, aralarındaki uzaklığı komik yoldan belirtmek için. Fındık, üzüm arasındaki paha-

lılık bakımından fark yok. Fakir-zengin ayırımı yok. Teferruat yazarın nasıl bir ortamda yaşadığını belirtmek için gerekli. Çamaşır ipleri gerdiğini söylememek mümkün değil. Eleştirici işin alayında. Zengin eleştirmeci ahşap eve imreniyor. Yukarı-aşağı sınıf ayırımı orada var.

— *Deyimleri sembolik olarak kullanıyor musunuz? “Gece Aşevi”nde kelle yemek, ayak izlerini belli etmemek gibi.*

— Ayak izleri belli değil. Kiralık Katil motifine bağlanır. Kelle yemek, birinin başını yemek. Evet, sembolik olarak kullanılmış. Mitolojik unsurlar var. “Temmuz”da giriş bölümünde şiir kadın ve erkek tarafından okunur. O şiirler gelişir, “Temmuz” çıkar. “Temmuz” Sümer tanrıçası... Yerin altına iner. Bu oyundaki ev “Kutularda Sinek” oyunundaki evdir. İnsan yaşadığı, gördüğü çevreleri mekân olarak daha güzel veriyor. Aynı ev “Pencere” oyunundaki evdir. “Camgöz” başlıklı şiire konu olmuş. Camgöz Sokağı’ndaki ev. “Süslü Karakol Durağı” Yıldız’a çıkarken önemli bir yerdir. Kaç kere gittim: Çeşme nerede, harap konak nerede not aldım. Hayal-üstü değil. Ben onu karanlıkta Süslü Karakedi olarak okudum. Bende çağrışım yaptı. Yarım kalan aşk yaşandı, iki kişinin arasına karakedi girdi.

— *“Gece Aşevi”nde zengin-fakir tezadı var mı?*

— Yok. İki adam kirli işten büyük para kazanacaktır. Alamût kalesi bu hayale tekabül eder. Hasan Sabbah, yalancı cennet aldatmacası. Hikmet, ibret olarak esas motifi destekleyen yardımcı fikir olarak düşünülmeli. Karda yürür, ayak izi yok; güneş var, gölge yok. Aslında bu, olmadıklarını gösterir. Hayal kişi, gerçeklikleri yok.

— *Geri plân şiirlerde de var. Metafizik veya tasavvufî münasebet kurabilir miyiz?*

— Şiirim iki dönem. Çevre, Evler, Eski Toprak hikâye dozu belirgin şiirler. Bir anlatı. Bir olay, bir vaka, bir gerçek. Bir kere de benim tarafından tesbit edilmiş. Okuyucudan anlaşılmalara için çaba istemez.

İkinci dönem Yaz Dönemi, son şiirler. Bütün şiirlerimin öyle olmasını isterdim. Edebiyat, öğretmen yardımı bekler. Atıf, mitoloji, teğet var. Dip not düşme yok. Galip’in dediği

gibi “Bu mîrî malıdır.” Şiir okuyucusunun bilmesi gerekir. Son şiirlerde çok boşluk bıraktım kasıtlı olarak. Saf şiire yaklaşma çabası olarak düşünülebilir. İyi şiir diye, Fuzûlî gibi, yorumcunun açıklama yapması gereken, açıklama yapma olanakları veren şiire derim. Yoruma muhtaç şiir, güzel şiirdir. “Karayel”de savunduğum tez: Gerçek tekyönlü değil, değişken bir şey. Gerçek tezadlar toplamıdır. Hem siyah hem beyaz, ümitsizlik sevinç. En büyük şairlerden bile üç beş-şiir kalmış. Bütün bir ömür iki üç şanslı şiir bırakmak çabası ile geçer. Günün şiiri diye bir şey yok. Sonsuz zaman açısından Türkiye’nin on yılının önemi olamaz.

(*Hareket*, 13, Mart 1980)

KONFERANSLAR

Yeni Şiir

Aziz dinleyicilerim,

Yeni şiirin seyrini takip eden bir meraklı sıfatı ile bu şiire kısaca temas etmek, meziyet ve kusurları üzerinde müşterek hükümleri ve şahsî düşüncelerimi belirtmek üzere huzurunuza çıktım. Muhakkak olan bir şey varsa o da günümüzde bir yeni şiir vâkıasının mevcudiyetidir. Yeni şairler, her edebî nesil gibi, az veya çok bir okuyucu kitlesine seslerini duyurmuşlar, müspet veya menfi tefsirlere yol açmışlardır.

Anlaşıyor ki bugünkü şiirimiz içinde yeni cereyanı kastediyorum. Yoksa yaşça genç şairlerimiz arasında eski yolların yolcuları, ruhça ihtiyarlar pek çok. Şiirde güzellik gerçi zamanla mukayyet değildir ama, muayyen bir çağın sesi zindeliğini kaybedip takatini tükettikten sonra, ille o makamdan söylemeye devam etmek yeni yetişenler için boşunadır. Tabiat dermanı kesileni, mukavemet edemeyeni kenara çeker, yerine yenisini kor; yahut gençle ihtiyarı karşı karşıya bırakır. Mücadeleyi seyreder. Günümüzün şiirinde eski zevkle yeni zevk mücadele halindedir. Bu sessiz mücadeleyi magazinlerin şiir sayfalarında heder edilen istidatların eski zevk döküntüleriyle asıl sanat ve fikir mecmualarındaki şiirler arasında görmemiz kabildir. Yeni şiiri ilerletmeye çalışanlar yanında bir Hazret-i Eyüp sabrı ile Türk şiirini geriliğe doğru çekmeye çabalayanlar var.

Her edebî nesil kendinden öncekinde, varsa hayran olunacak tarafları bulur, bir müddet onlarla oyalanır. Sonra vazifesinin gelenek güzelliklerinin yanına başka ve denenmedik imkânlar katmak olduğunu düşünür ve işe girişir; çünkü sanat, mevcutla yetinmek, mevcudu tekrarlamak değil, yeniyi

aramak, yapılmayanı yapmaktır. Zevk ölçülerinin, zihniyetin değişmesi icatlara ısınmakla oluyor.

Başlangıcı şöyle böyle on-on iki sene öncelere kadar çıkan ve bugün için yeni şiir diye adlandırılan bu yolun tarihçesi üzerinde teferruatıyla durmayacağım. Umumi olarak şunlar söylenebilir: Hece şairleri, Büyük Harp'ten sonra şiire yeni bir ses getirmişlerdi. Faruk Nafiz'in en tanınmış şiirlerindeki erkekçe hava bir yana, çok defa ince, narin, mâsum duyguları terennüm ettiler. Ama bir gün geldi ki Türkçe'nin işlenmesi yolunda emeği geçmiş bu ses, bize artık tatsız, yavan görünmeye başladı. Şiir anlayışı değişiyor, şiire ön plânda bir söz sanatı gözüyle bakılıyor; mısra telakkisi, vezin ve kafiye taassubu, çok zaman sözün şiire yükselmek için muhtaç olduğu ritme ve istiklale hâlel veriyordu. Yedi Meşalecileri takip eden şairler, yeniliği ilkin hece duraklarını lağvetmekte aradılar; bu veznin monotonluğu, böylelikle bir dereceye kadar kaldırıldı. Fakat şimdi bir diğer meseleyle karşı karşıya gelinmişti. Şiir dili, muhakkak hayatiyetten mahrum hisleri, soyut konuları, yahut hayatın ve hayalin büyük problemlerini mi söylemelidir? 1925'le 1935 arası şiirinde umumiyetle bir tefrik, hayatla şiiri birbirinden ayrı görme, hayattan şiire geçecek sahneleri hakikiliğinden çok şey feda ederek bir tasfiyeye tâbi tutma merakı göze çarpar. Vebalini çok kere vezne yüklediğimiz tekellüflü ifade, hisleri olduğu gibi vermekten şiiri alıkoyar. Sanılır ki şiir dili hayattan ayrı, yapmacıklı, hususi nizamla tâbi, suni bir dildir. "Öz şiir" telakkisinin yalnız bir cepheden tefsiri hadisesi; uzun yıllar şiirimizi sahteliğe, yersiz bir santimentalizme götürdü. Hayat, yalnız büyük veya sırf şairane mevzulardan ibaret değildi ki. Öyle olsa bile bunlar sadece ya pek şişkin ya pek sönük sözlerle mi tebliğ edilmeliydi? Hayatta yüce ihtiraslardan, keheşanlardan, hünərbazlık ve lâf ebeliklerinden başka şeyler de vardı. Hayat, küçük adamların da yaşadığı, ufak intibaların da barındığı, kahramanlarınkinden başka kaderlerin de oynadığı bir sahaydı. Şiirimizde 1935-1936 yılları yeni kıpırdanışların gözüktüğü senelerdir.

Eski şair, sanatı sahte vakar bir ciddiyetle ele alıyordu. Bir kalem efendisi resmîyeti ile tahditli konuşmaya alışmıştı. Şi-

ir diye takdim ettiği eserlerinde gündelik mevzuları, sokağı, sokak adamlarını, kitleyi küçümsüyor; bir nükte, bir mizahı unsuru bulundurmaya pot kırmak kabul ediyor, sanatın ağırbaşlılığına aykırı buluyor, daha doğrusu bunun ve bunların sanatı hiç de örselemeyeceğini, aksine zengileştirip zindeleştireceğini aklına getirmiyordu.

1937-1938 yıllarında *Varlık Dergisi*'nde Orhan Veli, Oktay Rifat ve Melih Cevdet geleneğe bu noktadan bir darbe indirdiler. Muhafazakâra deli dolu, delişmen, lâübâli gelen şiirler yazmaya başladılar. İşte şiirde şekil ve muhteva geleneği bu sıralarda yıkılıyordu. Şu var ki değişmenin lüzumunu anlayanların eseri olan yeni şiiri, yalnız Garipçilerin şahsında aramak ve müşterek kitaplarında toplayacakları şiirleri yayımlamaya başladıkları günlerden itibaren başlatmak, doğru olmayacaktır. 1937'den önce Ahmet Muhip, Cahit Sıtkı, Fazıl Hüsnü gibi halis şairler, yeni şiiri arıyorlardı, kısmen de bulmuşlardı. Zevkleri ve gelenekleri değiştirmek, okuyucuyu alışkanlıkların tembelliğinden kurtarıp orijinal bir havaya ısındırmak, uzun ve kollektif çalışmalar neticesidir. Bu yüzden bu şiiri yaratmış olmak şerefini üç dört şaire hasretmek doğru değildir. Garip şairlerinin yaptığı iş, sessiz sedasız çalışıp taze örnekler verenlerin yanında aşırı bir hamleyle öne geçmek oldu. Onlar Fransız şiirinin sürrealizm devrini edebiyatımıza birdenbire tatbik etmek ve tabii gelişmeyi zedeleyerek anında orijinal ve başka görünmek istediler. Bunda bir bakıma haklıydılar. Eski ile aramızdaki bütün köprüleri yakmak azmiyle işe başlamışlardı. Fakat yıkılan yapının bazı parçalarındaki ölümsüz sağlamlığı görmediler, görmek istemediler. Gelenekteki değerlerden de pekâlâ faydalanma imkânı, bu çalışmaya onlardan evvel girişmiş, onların yanı sıra da devam etmiş şairler tarafından görüldü. 1940'tan itibaren yeni şiir, sansasyon düşkünlüğünden ve ifratlarından kurtulur, itidale ve durulmaya gider. Bugün, yeni şiirin sadece Süleyman Efendi'nin nasırından ibaret olmadığını anlamak zamanı artık gelmiştir. O, gelişmesini yalnız dışta, şeklen eski şiire benzememekle idrak etmiyor. Yeni şairler arasında muhtelif anlayışlar hüküm sürmekle beraber bu şiir; umumi olarak insan-ruh, insan-cemiyet

ve insan-Tanrı münasebetlerinin sırlarına nüfuz etmeye, bu münasebetleri tasvir ve tahlil yoluyla, kısa yahut etraflı göstermeye çalışan; bazan yalnız bir doküman vermekle iktifa eden; bazan hayatın bin bir tecellisindeki ahenk ve lirizmi kavramak isteyen; hayatla beslendiğini kâh açıkça ilân ederek, nadiren de gizleyerek fikrin, hayalin, hakikatin açılmadık kapılarını açan çok cepheli bir oluşturdur.

Bu şiirin belki zamanla değişebilecek, eskiyebilecek şekli yanında eskimeyecek, takdire değer bir tarafı var: O da insan ve hayatla bütün muhabbetini kullanarak meşgul olması, form içine gerçek bir muhteva koymasındır. Yeni şairlerin birçoğu, bilhassa bu noktada ısrar ediyorlar. 1946'da *Amaç ve Varlık* mecmualarıyla 1947'nin ilk aylarında İzmir'de *Anadolu* gazetesindeki anketlere verdikleri cevapların hemen hepsinde yeni şiirin insan ve cemiyetle haşırneşir olması lüzumunda müttefiktiler. Çizdikleri gayelerle eserleri arasındaki kuvvetli bağ, imanlarının delilidir.

Değerli tenkitçilerimizden Fahir Onger de, *Bugünkü Şiirimiz* isimli antolojisinde, tanıttığı şairlerin faaliyet sahalarını tesbit ederken bize yeni cereyandaki muhtelif sanat anlayışlarının panoramasını çizer. Ve bu sanatın, insan ve toplumu bir bütün olarak ihâtaya doğru gittiğini belirtir. Bu esere göre yeni şiirde işlenen temalar, konular, aşağı yukarı şu şekilde toplanabilir: Reel hayat, hakiki cemiyet tabloları, mahallî renkler, büyük şehrin avarelikleri, küçük burjuvazi, fakir tabaka, komprimeleştirilen ufak tefek, hoş nahoş olaylar, yaşamak sevinci, ölüm ve fânîlik korkuları, dünyayı ve dünya insanlarını kucaklama arzusu vesaire...

Bu temalarla hakiki ve mecazi ifâdeler arasındaki tercih ve nisbetler, soyutla somutu kaynaştırma anlayışları, bu iki kutbu telif imkânları; sanatkârın başkalarını tekrardan kendini korumak için kişiliğini bulmak azimlerine rağmen, ister istemez bazı gruplanışlara yol açıyor. Bu tasnif meselesi, bütün yeni şairlerin özelliklerini bir bir tanıtmaya bağlı olduğu için bu kısma temas etmeyeceğim. Bu şiire bazılarımızın masallardaki prenses gibi nazik peri-i şiir uykusunda rahatsız oluyor ikazıyla yükselttikleri itirazlardan biri, bu tarz yazmanın ço-

cuk oyuncağı kadar kolay olduğu kanaatidir. Bu zehap, belki bu şiirlerin birçoğunun kısa oluşundan ve itiraz edenlerin de kısılar içinde kötü örnekleri ele alışlarından doğuyor. Gerçi günümüzde ufak şiirler bir hayli kabarıktır ama bunu bir bakıma tabii bulmalıyız. Zira icaplar yirminci yüzyıl insanına çok zaman teferruat üzerinde duracak dikkat bırakmamaktadır. Vaziyetin karakteristik taraflarını belirtmek şaire kâfi geliyor; okuyucu detayları isterse kendi hayal gücüyle tamamlayacaktır. Yeni şiir, bunun için ekseriya teksif edip geçer. Şair bir muhassala peşindedir. Yakaladığı münakkah anı, teşrih ve tafsile kalkmasına lüzum yoktur. Aksi halde bütündeki güzellik parçalanacak, şiir doldurma mısralarla dolacaktır. Bu şiir bütün kısalığı, sadeliği içinde bir çok örneklerinde girift bir manzara da arz eder. Yalnız yalın söz şeklinde anlaşılmamalıdır. Divan edebiyatının büyük şairlerinde hayranı olduğumuz edebî sanatların pek çoğunun, yeni şiirlerin ekserisinde gayet tabii, tabii ve kendiliğinden olduğu nispette mükemmel, yer aldığını görürüz. Meselâ Salâh Birsell'in bir şiirinden şu parça; leff ü neşr sanatının gayet net bir örneğidir:

*Biz denizde kaptan
Ovada çiftçi
Şehirde esnaf olan
Biz gemi yürüten
Toprak süren
Alış veriş yapan
Bizim her yeni günle geçer elimize
Altın
Buğday
Liman.*

Bazan istihfaf vesilesi olan yeni şiiri müdafaa benim harcim olmayabilir, fakat ara sıra şahit olduğumuz, kıymetli taraflarını araştırmak zahmetine katlanmadan inkâr keyfiyeti, insanı üzüyor. Her devirde şiirin iyisi de vardır, kötüsü de. Yeni cereyanın, fena, entipüften örneklerini bu şiiri yermek için bir vesile diye öne sürmek haksızlıktır. Ziya Osman'ı, Fazıl

Hüsnü'yü, Cahit Sıtkı'yı, Cahit Külebi'yi, Necati Cumalı'yı, Salâh Birseli ve emsali şairleri okumamız lâzım. Onlar bize sunilikten azade, örtüsüz, yapmacıksız insanı; her gün gördüğümüz veya bizzat mümessili olduğumuz insanı tanıtacaklar, onun değişen değişmeyen hayatını, sevinç veya endişelerini âlimâne, yüksekten değil, mütevazı ve sevimli bir edâ ile, samimi ve kardeşçe duyuracaklardır. Mesele, hakiki insan çehresini arayıp aramadığımızdır. Şayet kitleyi teşkil eden insanı olduğu gibi, kendi âlem ve dekoru içinde görmek istemiyorsak; sanat tekellüfleri uğruna tabiiiliğinden olmuş bir insan arıyorsak o başka. Yeni şiirin cehdi, bizim memleketin insanını haliyle vermektir. Bu noktada bu şiirde yabancı tesir üzerinde durmam lâzım. Her şeyden önce yeni havanın yerli olmasını, memlekete bağlı olmasını arayanlardanım. Yoksa yabancı şairleri, meselâ bir Aragon'u, bir Peguy'i, bir Walt Whitman'ı körükörüne taklit eden şairi yeni şiirimiz mümessillerinden addetmekte mazurum. Hiçbir memleket, hattâ dil endişesi gütmeyen, nesir itinasından bile mahrum, ufak puntuyla on beş santimlik satırlarını haricen Whitman'ın mısralarına benzedi diye, modern şiir olarak ileri süren genç şairleri yeni şair kabul edemeyeceğim. Tahiti kadınlarının başlarında taşıdıkları muz sepetlerinden, korsan adası Vera Cruz'daki baobab ağaçlarının gölgelerinden bahsetmeyi beşerî olmak, sosyal endişeli olmak, dünyaya açılmak sanan kimseler olsa olsa kör bir mukallittirler. Türk'ün sesini duyurmayan, bizim halkımız, bizim şehirlerimiz, bizim hayatımız dururken devedikenleri gibi seyyar bir egzotizm merakına kapılmak, bence şiirimize hiçbir şey kazandırmayacaktır. Yeni şiir deyince ben, hürriyetini arayıp bulan şiiri anlıyorum. Buradaki hürriyet, gelenekleri külliye inkâr değil, gelenek miktarını azaltma hürriyetidir. Meselâ aşk, fânîlik gibi ezeli mevzularla, ta Yunus Emre'den, Âşık Paşa'dan yadigâr mevzularla hakiki hayata, gündelik yaşayışa da inebilme hürriyetidir. Zira bugünün şairi sanatıyla âtileri, başka kıtaları fethetmeyi düşünmeyecek kadar mütevazıdır. Yaşadığı cemiyette bir fonksiyonu olduğunu idrak etmiştir. Böyle bir insan sıfatı ile eserine zamanın damgasını vurmaya ister. Bu hürriyet, ona hadiseler ve tabiata bir sanat adamı

hassasiyeti ile olduğu kadar bir filozof, bir idealist gözû ile de bakmayı sağlar. Bu şiir, mâzinin şiirindeki kıymetleri yeni bir ölçüye göre canlandırıp kullanmakta muhtardır. Yeni şair, müşterek ve umumi olanı arıyor. Eserinin, yaşanmışın aynası olmasına bilhassa dikkat ederek ferdiyetinin teferruatını başkalarında da görürse o vakit tamim yapıyor. Bir hali söyleyerek bir çok halleri temsil işinde yeni şair, moda olduğu için değil, tabii bir ihtiyacın zoru ile işe başladıysa olgun bir eser verecektir. Müşterek ihtiyaçtan hareket eden halka inen sanatkâr, toplumda mevcut duyguları dile getirir. Şiirin gerçek sanatı bulması, kendi duyduklarını kendi gördüklerini duyurmasıyla kabil olacaktır. Sanatkârın, muhitinden ve hattâ kendinden el etek çekerek amâk-ı hayaline kapandığı fildişi kule devri geçti. Asıl gerçek, olayların içinde sevinen, eza çeken kimsenin görüp duymasıdır. Şair nasıl yaşadığını fark ettiği nispette yaşamının şiirini vermeye çabalıyor. Bugün için hayatın dışında orijinalite kalmamış gibidir. Boileau: “Şiir sanatı, kendi hareketini tabiatın hareketlerine uydurduğu zaman en yüksek derecesini bulur!” der. Bugünkü şiirimiz de faaliyetini hayatın hareketlerine uydurmuş olmakla isabetli bir iş yapmıştır. Bir İngiliz şairinin “İçinizde olmayan şiiri başka bir yerde bulamazsınız!” cümlesini biz, hayatın içinde, ruhta tecellisi mânâsına alıyoruz.

Yeni şiirin mezzetlerinden biri, söyleyişindeki rahatlık ve kolaylıktır. Hiçbir devirde halk dili, yaşayan dil, günümüzdeki kadar duyularak, zorlanmadan işlenmedi, şiire alınmadı. Nurullah Ataç şöyle diyor: “Bu mevzular da şiire girer mi? Bu kelimeler de şiire girer mi? diye soruyorsunuz. Hayır, hiçbir mevzu, hiçbir kelime şiire girmez. Şiir her mevzuu, her kelimayı istilâ eder.” Halk arasında klişeleşmiş nice sözler, farkına varılmadan geçilen nice tabirler vardır ki yeni şiir, bunları değerlendirmekle, sanat çerçevesine almakla bahtiyardır. Rastgele küçük bir misal: “İki paket cigara bana mısın demedi” sözû harc-ı âlem bir sözdür ama ondaki şiiriyeti, yaşanmışlıktan gelen sempati ve harareti fark ederek bir şiirde kullanmak, Orhan Veli gibi anlayışlı bir şairin buluşudur. Burada şiiri tehdit eden bir tehlike ile karşı karşıyayız. Alelâdeliğe düşmek,

laubâliliğe kaymak. Sanatın hûnerini, haysiyetini ve işçiliğinin ne olduğunu bilen şair, halk dil hazinelerini işlerken:

*Düşmez leb-i şîrinine yârin suhan-ı telh
Helvacı dükânında piyâzın yeri yoktur*

diyen eski bir şair gibi basmakalıp bir darb-ı mesel iradcısı olmaktan sakınır.

Yeni cereyanın göze çarpan bir özelliği de realist ironidir. Bu yadırganıyor. Heinrich Heine uzun zaman pesimist duygularla çalkalanıp bedbin şiirler yazdıktan sonra romantik ironiye geçmiş, biraz nefes almıştı. Endişeli gönüllerde sıkıntı, bazan ironi ve satyr şeklinde tecelli eder. Divan edebiyatımızın ünlü hikemiyat şairlerinde bunun misallerini bol bol buluruz. Yeni cereyanın bir kısım mümessilleri de hayat sahnelerini ironi ile karıştırıp tekerleme diliyle veriyorlar ve kendilerini eski ananeye yeni bir anlayışla bağliyorlarsa bunda yadırganacak ne var?

Bu şiiri yalnız serbest nazım ve vezinsiz şiir diye vasıflandırmayı da eksik buluyorum. Yeni şair, zaman zaman aruzdan da, heceden de, kafiye ve assonastan da faydalıyor; ama her şeyden önce kelimelerin kalıplara, duraklara uymalarından değil, söylenişteki edâ imkânlarından gelecek derunî bir ahenk peşindedir. Sığ bir fantezi merakı, garabetler, lâfazanlıklar ilk emekleyişlerde kaldı. Şiire hürmet etmesini bilen ve bunu gitgide daha derinden anlayan şair, bu çocuklukları bırakmıştır. Aklın sesini dinlerken, asırlar asırı lirizmin şahane örnekleriyle beslenmiş bir milletin evlâdı olduğunu düşünür. İnsan sesinin duyurulmasında lirizmin kati lüzumunu daima aklında tutar.

Konuşmamı bitirmeden önce söylediklerimi teyit veya redde yarar düşüncesiyle size yeni cereyanın durulma devri mümessillerinin beşinin birer şiirlerini okuyacağım. Bu şiirlerin sözlerimi ne dereceye kadar tasdik ettiğini takdirlerinize bırakıyorum.

Ziya Osman Saba'nın 1941'de yazdığı "Sevgiler" şiiri:

SEVGİLER

İnsanlar, hepinizi seviyorum
 İçinizde dostlarım, kardeşlerim var.
 Ey şehir, bütün hemşerilerim
 Bayramınız bayramım, kederiniz kederim
 Yoksullar, hastalar, zavallılar
 Sizler için gözlerimdeki pınar.

Ölüler, özlemez olur muyum dünyanızı
 Aranıza karışmış annem var, babam var.

Günler geçiyor diye bir yandan içim sızlar
 Hayat, hayat seviyorum seni
 Yemyeşil çayırarda bembeyaz gezen kızlar
 Aranızda sevgilim var.

(Geçen Zaman, s. 109)

Necati Cumalı'nın 1943'te çıkan Kızılçullu Yolu adlı kitabından:

YAZ GECELERİ

Ben samanyollarını seyrettim
 Harman yerinde yaz geceleri
 Taşranın küçük kasabalarında
 Sebze arabalarıyla yolculuk ettim.

Bir gece bütün koğuş uykuda
 Ben nöbetteydim.
 Bir gece bir tren penceresinde
 Saatlerce konuştum bir kızla.

Yeni biçilmiş buğday tarlalarında
 Adım atışıma sevindim
 Hayatın böyle güzel
 Yıldızların bol olduğu geceler
 Kimseye düşman değildim.

(Kızılçullu Yolu, s. 11)

Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın 1947'de çıkan bir şiiri:

BAYRAM

Beyazlıklar yaklaşır atmosferlerden,
Bir sabah gibi serin.
Hal ile
Geçmiş soyların neşesi,
Sevinci gelecek nesillerin.

Bir dem ki razı olmuş, şehir, rüyasına
Daha istemez.
Sarkar söğütlerle şarkıları huzurun;
Zamana, kardeşe, aşka
Büyür herkes.

Sevmek çocuklarla taze havaları,
Sevmek analarla, kızlarla.
Sonsuz hayata yeniden akmak;
Sokak henüz ağarmadan
Sevmek cihanı yıldızlarla.

Hayallerle Hint'ten Çin'den,
Naylon ve ipek.
Eşyanın mesut olduğu âlemlerde,
Yeni vücutlar verir,
Yeni elbiseler giymek.

Halk akraba çıkar, çarşılardan, birbirine,
Bir uğultu, gönül gönül duyulan.
Dayı askerden gelir, anne uzatır elini,
Gülmeye ve yürümeye başlar,
Hepsi en güzel hâtırasından.

Bugün yılların ışığında yız,
Hürmetimiz vardır yaşı.
Ormanlar ve çiçekler hulyamızı doldurmuş.
Açılmış harap pencere göklere dek,
Şefkatimiz vardır kuşa.

Dolaşmış da gelmiş mavi evleri hep,
Rüzgârlar, her zamankinden ılık.
Vatandaşlığın diri parıltısı yüzlerde
Minnacık yavruların dev kadar sevgisi,
Göğse takılan aydınlık.

Varlık, muhabbetle sarhoş olmuş;
Renk renk küreler içre dans
Ülkenin rahatlıkla nefes aldığı bu bahçede,
Hastalar, size sağlık,
Fakirler, size şans.

Saadetimiz, tarlalarımız, güzelliğimiz üstüne,
Bereket bereket.
İlâhi sevda parçası başımızdan eksilmesin,
Var olsun dünya sulh içinde,
Var olsun memleket.

(Sanat ve Edebiyat Gazetesi, 1 Aralık 1947)

Cahit Külebi'nin 1947'de neşrettiği bir şiir:

CEBECİ KÖPRÜSÜ

*Cebeci Köprüsü'nün üstü
Karınca yuvasına benziyor
Hamallar, körler, topallar
Oturmuş nasibini bekliyor.*

*Cebeci Köprüsü yüksek
Altından tren geçiyor
Ya benim aklımdan geçenler
Kimse bilmiyor.*

*Şu dünya güzelim dünya
Tıkır tıkır işliyor
İnsanlar insanlar insanlar
Neden böyle çekişip durur
Aklım ermiyor.*

*Cebeci Köprüsü'nün korkulukları
Kara boyalı.
Daha böyle köprülerden geçersin çok
Cahit Külebi.*

(Varlık, 1 Ekim 1947)

Son olarak Salâh Bîrsel'in 1947'de çıkan bir şiiri:

TÜRKİYE ŞARKISI

Sen zaferini gösterdiği Mustafa Kemal'in
Hâtırası nesilden nesle büyüyen
En gencinde en ihtiyarında
Yer eden
Sen zaferini gösterdiği Mustafa Kemal'in

Fuzûlî, Hâşim ve Tokadî Zade
Senin tazeliğinle yarattı şi'ri
Boşuna görünmedi me ydanlarında Dede
Söylediler ne söyledilerse dilinle her biri
Fuzûlî, Hâşim ve Tokadî Zade

Sen kalbe yayılan sesi Hacı Arîf Bey'in
Fikrolur yeşerirsin zamanla
Sen nefesinin üflenene neyin
Camisin, türbesin, meşçitsin Sinan'la
Sen kalbe yayılan sesi Hacı Arîf Bey'in

Sen boy atan çocuklarda
Kemiksin etsin
Akılsın hürriyetsin vicdanda
Kuvvetsin
Sen boy atan çocuklarda

Sen Ankara'dasın, İstanbul'dasın, İzmir'desin
Kan olup damarda yürüyensin
Sen yirmi milyon Türkle bir solukta
Kurtuluş savaşı verensin
Sen Ankara'dasın, İstanbul'dasın, İzmir'desin

Sen zaferini gösterdiği Mustafa Kemal'in
Hâtırası nesilden nesle büyüyen
En gencinde en ihtiyarında
Yer eden
Sen zaferini gösterdiği Mustafa Kemal'in.

(Sanat ve Edebiyat Gazetesi, 9 Ağustos 1947)

(20 Nisan 1948'de Eminönü Halkevi'nde verilen konferans)

Bugünkü Türk Şiiri

Çıkalı bir ay bile olmamış bir şiir kitabı elime geçti. “Günümüz Türk şiirinden aldığım ilhamla yazılmış şiirlerimi bir kitapta toplamayı uygun buldum.” diyen kitap sahibinin şiirleri Allah için bugünkü Türk şiiri. İşte bir örnek:

*Oturalım biz deniz kenarına
Ayın öyle ki tamam karşısına
O tatlı ışığında ayın
Dedim bakalım sefamıza.*

Daha bir kıta vardı, okumak şiire hakaret etmek olur, bıraktım. Sene 1954. Ne denir, her devirde olduğu gibi bugün de şiir namına bir çok cinayetler işleniyor. Ben bu tesadüfî örneği buraya, bugünkü Türk şiiri deyince ne anlıyoruz sorusunu cevaplandırmak için aldım. Okuduğum dört satırın, alabildiğine benzerlerine kıta diye, şiir diye bundan yirmi otuz yıl önceki piyasa dergilerinde, heves-kâr kitaplarında da rastlanıyordu. O zamanlar yazarının gafletine nasıl gülüp geçildiyse bugün de bu tip karalamalara gülüp geçilir. Her devirde bu böyle, şiir var, şiir bozuntusu var. Her devirde iyi şiiri, yeni şiiri taklide yeltenenler, yüzüne gözüne bulaştırıp kepazeye çevirenler var. Bugün de bu dört satırla asıl şiir arasında derece derece kümelendirmeler yapılabilir. Kimi millî olmak, geleneklerin bekçisi olmak iddiası güder; koşma kırmayı, Rıza Tevfik zevki manzumecikler yazar. Kimi şekilsiz yazdı mı yeni şiir yazdığını sanır. Şekilsizlikte yeni bir şekil aramak. Bir özle beslenmek lâzımdır. Biri çıkar: Hangi temalar rağbette, alır o temaları,

kırık dökük satırlara serpiştirir, dağıtır, şiir oldu zanneder. Bilmez ki bugünkü Türk şiiri sığılıkta değil, halk tabirlerinde değil, nüktede değil, yaşanmamış, ismarlama, heves ettim muhabbetlerde değil derindedir, dilin imkânlarında, yaşananda, denenmemiş olmalıdır.

Buna göre biz bugünkü Türk şiirini yeni bir şekil, yeni bir dil kullanan; ya eskiden de mevcut temaları bir yeni işığa tutan yahut da evvelce hiç rastlanmamış temaları işleyen şairlerde aramalıyız.

Bir şairi değerlendirirken sık sık geçen lâflar: Dili daha iyi kullandı, falan konuyu daha iyi belirtti, mısra yapısını daha iyi kurdu... vesaire. İlerde bugünkü şiirimizden bahsedilirken öyle sanıyorum ki bu "daha" sözü pek kullanılmayacak, dilini kendi yarattı; falan konuyu, filân temayı bizzat keşfetti, değişik bir mısra yapısı kurdu denecektir. On beş yirmi senedir bir yeni şiir karşısındayız, bugünkü Türk şiirini işte bu yeni şiirlerde aramak lâzım. Yeni şiir, yeni şair deyince ne anlıyoruz? Herhalde Nurullah Ataç'ın anladığını. Nurullah Ataç diyor ki:

"Yeni şiir başka, yeni şair başka. Yeni şiir dıştadır; yani bugün yeni şiir denilen şey, dış bakımından eski şiire benzemeyen şeydir. Değişiklik kalıpta, ama öz değişmemiş olabilir. Yeni şair ise kendisinden önce gelenlerin eserlerinde bulunmayan bir öz getirmiş olan adamdır. Onun şiiri, dıştan bakılınca eski şiire tıpkı benzeyebilir. Nedim de Bakî gibi, Nailî gibi gazeller, kasideler yazar; hem de hep o konular üzerine yazar. Ama içten bakınca onun şiirinin Bakî'nin şiirinden, Nailî'nin şiirinden apayrı olduğunu görürsünüz. Bu söz Nedim'in sözüdür, dedirten bir hali vardır. Şeyh Galip için de bunları söyleyebiliriz. Nedim ile Galip edebiyatımızda bireryeni şairdir; bütün büyük şairler birer yeni şairdir. Yeni şairlerin başlıca vasfı eskimemektir. Yeni şiir ise eskir. Bir zamanlar da gazel yazmak yeni, yepyeni, züppelik sayılacak bir şey olmuştur. Aradan yıllar geçip de herkes alışınca gazel yazmak eskimiştir."

Nurullah Ataç'ın *Sözden Söze* kitabına da alınmış bir makalesinden okuduğum bu satırlarda şu hakikati buluyoruz: Başlangıçta yeni, yepyeni, züppelik sayılan yeni şiir, şekil özellikleriyle bugün artık ortak, yaygın bir şey olduğu için hattâ

eskimiştir bile. Konuşmaya başlarken okuduğum dört satırda da yeni şiiri çok anlayışsız bir şekilde de olsa bu dış cepheden taklide yeltenen bir hal seziliyordu. Bu dış görünüş yanında yeni şairlerin iç bakımından, çerçeveyi dolduran öz bakımından bir yenilikleri var ki işte günümüzün iyi şairlerini yücelten meziyetler bu noktada aranacaktır.

Günümüz Türk şiiri, hem dış hem iç, öz bakımından öncekilerin eserlerindeki dıştan, içten farklı bir şiirdir. Macerası uzun sürdü. Başlangıçları Orhan Veli ve arkadaşlarının zarafet ve hafifliklerinden çok önceki tarihlere çıkar. Necip Fazıl'da, Ahmet Kutsi'de, Ahmet Hamdi Tanpınar'da günümüz şiirine öncü taraflar bulunur. Onlar görünüşte birer hece şairiydiler, ama ruhta, özde hiç de öyle değil! 1937-38 yıllarında *Varlık Dergisi*'nde Orhan Veli, Oktay Rifat ve Melih Cevdet'in görenek şekle boykot ilân etmiş, ama yeni bir şekil peşinde, fantezi kabilinden, küçük geçici ihsaslarla örülmüş şiirler yayımlamaları, bir hazırlığa işaretler. Oyunlu, şaşırtmacalı bu küçük desenlerin yarattığı şaşkınlık üzerinde, azizlikten hoşlanan yeni ve haşarı nesillerin ömürsüz marifetleri diye önce durulmadı. Beri tarafın ısrarı karşısında alışılmıştan ayrılmak mecburiyetinin sarsıntısı, çetin oldu. Şiirimiz bu durumda bir yandan içte sessiz sakin değişmelerle yeni bir mecraya girerken bir yandan da şeklin ani yıkılma tehlikeleri karşısında mukavemetlere yol açtı. 1940 civarı gazete ve dergilerinde eski-yeni tartışmaları artık eni konu bir edebiyat hadisesi olur. Orhan Veli üçgeninin şiirlerini toplayan *Garip* kitabının ilk baskısı, "bu kitap sizi alışılmış şeylerden şüpheye davet edecektir" gibi manidar bir kuşakla 1941'de yayımlanır. Bu kitap bütün şiirlerinde aynı amaca yöneldiği, bütün şiirlerinde aynı gayeyi gerçekleştirmek iddiasında olduğu için bugünkü şiirin şuurlu, sistemli ilk kitabıdır. Bu kitapta hece vezni, dörtlük veya kıta kümelenilişi bir yana bırakılmış; sonradan bazı şairlerin hattâ zaman zaman "Garip" şairlerinin döndükleri, kullandıkları kafiye bu kitapta tamamen vazgeçilmişti. Burada biraz durmak lâzım. Demek ki bugünkü şiir dışta yenilik olarak nazım şekli, vezin, kafiye gibi teknik vasıtaları terk etmekle işe başladı. Şekilde yenileşme, mazbut nazım şekillerinin parçalanması serbest

nazma doğru açılış hazırlıkları Fikret'te, Hâşim'de de görülür. Mısraları serbest müstezada götürerek uzunlu kısalı aruz kalıplarıyla şiirler yazmak, bizde kırk senelik mazisi olan bir hadise. Tevfik Fikret hayatın sarsıntılarını, insanoğlunu yerden yere çalışmalarını anlatabilmek için bir yer depremini tasvirle başlayan "Zelzele" şiirini duygulara ütöpik bir kuvvet de sağlamak maksadıyla şeklen kırık, kesik mısralarla örmüştü. Cenap Şehabettin karların savruluşunu, sağa sola dağılışını gözle görülür bir hale sokmak, canlı bir imaj haline koymak gayreti ile "Elhan-ı Şita" şiirinde aynı oyundan faydalandı. Bunlar görünüşe ait hünerlerdir. Böylelikle mazbut şekiller şeklen parçalanmış oluyordu. Ama şiir baştan sona halkaları yerli yerinde bir zincir olarak devam ediyordu. Veznin hâkimiyeti bu şiirleri ister istemez yine sıkı bir çerçeve içinde tutuyordu. Serbest nazım mazbut dış şekille birlikte, aynı zamanda mazbut veznin de değişmesi, kırılması mânâsına gelir.

Vezin konusunda bugünkü şiir aruzu da, heceyi de bırakmıştır. Ama yerine göre aruzun da, hecenin de ses imkânlarından faydalanabilir. Yahut şöyle diyelim: Yeni bir ritim peşindedir.

Temanın, konunun, teferruatın gerektirdiği sesi, iç ahengi yakalamak, bazan her şiir için ayrı bir ölçü bulmak dâvâsındadır. Duygu durgunluk veya hızlanışlarını, çeşitli ruh hallerini divan şairi imalelerle, halk şairi durak değiştirmelerle sağlardı. Yeni şair ise bunu mısralarda ayrı edâlarla, uzun mısradan birden kısa mısraa geçiverişlerle, okuyucunun şiiri okurken bizzat bulması gereken durgularla elde eder.

Kafiye: Kafiye de uzun zaman kara listedeki cezalılarından biri oldu. Ama bugün kafiye den faydalanmanın yeni şiire zarar vermediği, aksine onu beslediği kanaati kuvvetleniyor diyebiliriz. Kafiye eskiden vezin gibi bir belleme tekniği vasıtası olarak kullanılır, şiirin derli toplu, başı sonu belli görünmesine; ezberlenmesini, akılda kalmasını kolaylaştırmaya yarardı. Recaizade Ekrem'in daha 1896'dan önce savunduğu, "kafiye göz için değil kulak içindir." tezi, kafiye o günden bugüne yeni yeni hürriyet ve imkânlarla kavuşturmuştu. 1937'den 1945'e kadar bilhassa kafiye den vazgeçilmiş olup da son za-

manlarda çokluk yine ona dönülmesi, hele yarım kafiyenin rağbet görüşü; kafiyenin şiiri eskitecek bir unsur olmadığının anlaşıldığını gösterir.

Dile gelince: Dışı, biçimi tayin eden unsurlardan biri olan dil, Türkçe, bugünkü şiirin içten, özden sonra üzerinde en çok çalıştığı bir imkân olarak gözüküyor. Dil sadeleşmesi hareketlerinin daha da hızlandığı bu devirde şairlerimizin de dil işinde çok titiz davrandıklarını görüyoruz. Başlangıçta kalıbı öze en çok yaklaştıracak bu vasıta, küçük ihsasların emrinde, oldukça, basit kullanılmıştı. 1940 yılları şairlerinin çoğunda Türkçe'nin normal cümle kuruluşunu, peşi sıra şiiri de zedeleyen, yabancı sentakslara göre kurulmak, dökülmek istenen dilin, son beş altı senedir artık yüzde doksan bir tabiilikle geliştirildiğini görüyoruz. Bir ikisi hariç bütün şairler rahat kolay söyleyiş peşindedirler. Halk dili, yaşayan yaygın dil, günümüzde duyularak, benimsenerek işlenmektedir.

Yeni şiirin bu zarflar içine koydukları, yani özü; başta konular, temalar olmak üzere bizi bazı maddeler üzerinde durmaya sevk ediyor. Nedir bugünkü şiirimizin konuları? Başta belli başlı konusu oldu. Yunus da, Fuzûlî de, Nedim de, Karacaoğlan, Yahya Kemal de insanı yazdılar. Namık Kemal'in vatan şiirlerinde de insan var, Faruk Nafiz'in aşk şiirlerinde de insan. Ama her sanatçının veya her zümrenin, her devrin arayışı başka. Meselâ Hâmid'in aradığı insanı düşününüz. Hâmid yetiştigi şartlar icabı tabii, ihtiraslarında, davranışlarında üstün, mümtaz insanı, kaygıları tragedyalara lâyık insanı arayacaktır. Her şair kendi ikliminin insanını arar. Şu halde sanatın ebedî konusu olan insanı çeşitli yönleriyle, çeşitli kıvranış veya kurtuluşlarıyla tanıtabilmek için ilk şart, şairin kendine bir çevre çizmesi! Yeni şiir fazla insan tanıyabilmek için çevresini genişletti. Hiç değilse bulunduğu noktada sade kendine, hayalindeki insana bakmakla kalmayarak etrafındakilere baktı. Büyük adamın dâvâları, kaygıları yerini küçük adamın hayat macerasına terk etti. Küçük adam. Neden küçük? Her gün onlarla beraber değil miyiz? Takvimden kopan günün kumaşı onların iplikleriyle dokunmuyor mu? Bütün etiketlerimize, yıldız üstünlüklerimize rağmen biz de onlardan biri

değil miyiz? Hayal uzaktır bize. Konularımızı hayalde, uzakta değil, yakında, kendimizin, benzerlerimizin realitesinde arayalım dendi. Önceki şairlerde her şey ya çok büyüktür, ya da çok küçük. Şiirin arandığı yollar ya silik izlerle doludur, ya çok keskin, gerçeği deforme eden, aslından uzaklaştıran çizgilerle dolu. Onlar yazdıklarını kendilerinden uzaklaştırarak, kopararak, mücerretleştirerek, yıldızlara bıraktıktan sonra yerden seyrederek yazıyorlardı. Bu uygunsuzluk; bir ayırma yapmaktan; yaşanan, görülen hayatla sanatın birbirinden uzakta olduğunu, ayrı olduğunu sanmaktan; hayattan şiire geçecek sahne ve parçaları hakikiliğinden sıyrarak şiirin samimiliğine aykırı bir ayıklamaya tâbi tutmak merakından ileri geliyordu. Bugünkü şiir, bu faydasız meraktan vazgeçenlerin, hayatı gösterişsiz izlenimlerin sahnesi, kahramanlarınkinden başka kaderlerin de kaynaştığı bir yer bilenlerin şiiridir. Çünkü asıl kahraman kahramanın diye övünmeyen, bóbürlenmeyen, hattâ kahramanlığını bilmeyen insandır. Bu şairlere göre beşerî olanı biz, mutena muhitlerin âlâyişinden çok, küçük insanların kırık hayatlarında bulabiliriz. Bugünkü şiirde gündelik hayatı, günlük hayat savaşında galip veya mağlup çeşitli insanları görürsünüz. Bu insanın, bu savaşın, bu yorgunluğun tasviri. Bugünün şiirinde tasvir önemli bir yer tutuyor kanaatindeyim. Şuna dikkat ettim: Okuduğumuz bir şiirde yalnız tasvir varsa, yalnız dekor varsa; bir tabiat parçası, güneşin batışı, bir yaz ikindisinde sokakların hali varsa yani şiir bir peyzaj olmakla yetiniyorsa şair, yeni olabilmek için bir çok şeylerle mücadele etmek zorundadır. O takdirde bir ressam olması gerekir. Bir Ahmet Hâşim gibi orijinal olması gerekir. Çünkü edebiyatımız tabiat güzelliklerini, manzarayı işleyen pek çok şiir görmüştür. Divan kasidelerindeki kış, yaz tasvirleri ihtiva eden nesip kısımlarından tutun da Hâmid'in, Recaizade'nin, Fikret'in tabiat şiirlerine; Sabri Esad'ın, Cevdet Kudret'in manzara şiirlerine; Ömer Bedrettin'in orman, dağ, dere tasvirlerine kadar pek çok şiir görmüştür. Bugün artık tek başına tasvir şiiri yazılmıyor. Tasvir; tanıtılmak istenen bir insanın çevresidir şiirlerde. Gaye mağlup insanı vermektir. İnsanı yaşadığı dekordan ayrı düşünmüyor bugünün şiiri. Bu böyle olduğuna göre yeni şiirler-

de tasvir, insanın dramını anlatmak için kullanılan zaruri bir vasıtaadır, bir lambadır. İnsanoğlunun karanlığı bu lambanın ışığında daha iyi görülecektir. Tıpkı bir romanda, bir hikâyede olduğu gibi şiirde de tasvir, ele alınan kahramanın ruhunu anlamaya, davranışlarını, sükûtunu, feryadını, sıkıntısını mânâlandırmaya yarar. İç dünyaya varabilmek için yaşanan çevrenin tasvirine başvuruluyor.

Suut Kemal Yetkin bir yazısında Madam Bovari'den bahsederken şöyle der: "Madam Bovari'den herhangi bir parçayı, meselâ Yonville'e, Normandiya'nın bu küçük kasabasına ait o sonsuz gibi görünen tasvirleri atınız, Emma'nın bir bahar gezintisinde Rudolf'un kolları arasına niçin düştüğünü anlamamazsınız!"

Şiir tabii uzun tasvirlerle tahammül edemez. Ama dekoru veren yerinde birkaç çizgi, dış dünyaya ait birkaç karakteristik özellik, kımıldamaz dekor içinde monoton sürüp giden hayatı vermek için ihmal edilemez bir unsur oluyor. Yeni şairlerin birçoğunun parça parça tasvire verdiği değer bundan ileri geliyor. Eski şiirlerde ya yalnız mücerret bir mefhum gibi insan, yahut da yalnız dekor tanıtılırdı. Tefik Fikret'in "Balıkçılar" şiiri insanı da, dekoru da bir arada işlediği için bugün yeni bir şiirdir.

Bu tasvir konusu, bizi bir başka konuya devrediyor. Yeni şiirlerin çoğunun bir hikâye karakteri taşıması. Günümüz şairlerinin çoğu hikâyeci şairlerdir. Çünkü yeni şiirin insanı, çok kere düşünceleri değil olayları yaşayan insandır. Düşünce olaylardan çıkarılacaktır, kıssadan hisse çıkarır gibi. Şair bize ya her gün tekrarlanan, günlük yaşamaların bir cephesini anlatır; yahut bir defalığına görüp geçtiği, yaşayıp bıraktığı bir macerayı. Bu macera bir defa için de yaşanmış olsa hayatta benzerleri çoktur. Bugünün şiiri böylece hikâye ile şiir arasında bir köprü oluyor. Aksi de varit. Yani Melih Cevdet, Oktay Rifat, Necati Cumalı, Cahit Külebi, Metin Eloğlu, Nevzat Üstün gibi hikâyeci şairler yanında şair hikâyeciler de var. Bir Sait Faik'in, bir Oktay Akbal'ın, bir Vüs'at O. Bener'in hikâyelerinde şairlik olduğu inkâr edilemez sanırım; hiç değilse bir şiir havası estiği. Eski şiirde hikâye, eskilerde manzum hikâye bence keza Tefik Fikret'le başlıyor. Mesneviler, divan estetiği

içinde bugünkü anlayışımızla hikâye sayılamıyorlar. Onaltıncı asırda Taşlıcalı Yahya'da, onyedinci asırda Nev'i-zâde Atayî'de mahallî hayatları gösteren parçalar var, ama nadir!

Tasvir işini incelerken temas ettiğimiz gibi insan deforme edildiği; dil, vezin, şekil ağırlıkları altında bir minyatür figürü durumuna düştüğü için o eserler bir başka prizmada güzeldirler.

Evet, şiir-hikâyeye Fikret'ten itibaren rastlıyoruz. Bu gelenek Mehmet Âkif'te, Yahya Kemal'de, Faruk Nafiz grubunda devam eder. Necip Fazıl'da, "Yedi Meşale" şairlerinde görülür. Ahmet Muhip'in "Fahriye Abla"sı, Cahit Sıtkı'nın pek çok şiirleri birer şiir-hikâyedir. Böylece bu gelenek daha sonrakilere gelir. Bazılarının isimlerini yukarda söyledim. Kendilerini halk şiirinin vârisleri olarak gösteren, koşma zevkinin devamcıları oldukları görülen şairlerde böyle bir taraf bulunmaması; onların, şiiri yaşanan hayatla münasebeti olmayan bir şey kabul etmelerinin bir başka delili sayılabilir.

Bugünkü şiirin konularını araştırıyorduk. Yine o noktaya dönelim. Günümüz şiiri demek ki gündelik hayatı da veriyor. Yaşama sevinç ve sıkıntılarını, insanla toplum arasındaki anlaşma veya anlaşmazlıkları veriyor; hikâyenin yanı sıra hakiki hayat sahneleri çiziyor; hayatın yaşanan, aksiyon haline geçen dramatik çehresini aksettiriyor. Sosyal münasebetlerin bin bir tecellisindeki sakatlığı veya sağlamlığı kavramaya yöneliyor. Bu kalıba büyük şehrin ihtişamı, avarelikleri, oyalayışları ile birlikte insanı kahreden sefaleti, garipliği, yalnızlığı da girer. İfratla tefritin yan yana geldiği de görülür. Aynı dergide bakarsınız gayet ciddi bir şair, iri lâflar eder, şiiri bilgiçlik, mürşitlik tasladığı, kötü meydan hatipliğine kaydığı için makale olmak tehlikesiyle karşı karşıyadır. Sonra böyle kelli felli bir şiirin yanında bakarsınız sadece bir tekerleme, bir tabir, bir şaşırtmacaya dayanan ufacık bir şiir. Sanki birincinin vakar ve heybetiyle alay eder gibi. Olur böyle şeyler. Çünkü bugünkü şiir çok cephelidir, tezatlı tarafları vardır, yani şiirin özü meselesinde çeşitli anlayışlar mücadele halindedir.

Bugünkü şiirimize şehir hayatının nasıl aksettüğinden bahsediyorduk. Büyük şehirlerin fert ve kitle bakımından pembe,

siyah taraflarına eğilmiş şehir şairlerimizin yanında gittikçe çoğalan bir köy şairleri kadrosu, bugünkü şiirimizin en önemli kazançlarından biri oldu.

Şiir bugün şehirlilerin, büyük şehirlerde yaşayanların bir imtiyazı olmaktan çıkmıştır. Halk şiirimizin yüzyıllarca şehir şiirine bir mukavemet halinde halka bağlı bir müessese olarak devam ettiğini biliyoruz. Ama bugünkü durum farklı bir durum. Şu bakımdan farklı: Eski köy, kasaba şiirinin şehir şiiri olan divan ve aydın zümre şiirinden ayrılığı, Köroğlu, Dadaloğlu gibi epik şairleri istisna edersek dilinden öteye geçmiyordu. Divan şiirinin mecaz, istiare örgüsü, basitleşmiş bir şekilde koşmalarda da görülür. Bugün köyden yetişmiş de yine köylerimiz, kasabalarımızda öğretmen olarak çalışan şairlerin, yeni bir köy şiiri, köyü tanıtan yeni bir şiir yarattıklarını görüyoruz. Bizzat köyde yaşadıkları, köy gerçeklerini aydın bir köylü sıfatıyla herkesten iyi bildikleri için Talip Apaydın, Başaran gibi bu şairlerin yeni Türk şiirinin ortak tekniğiyle yazdıkları şiirlerde, konu bakımından bir tazelik, bir yıpranmamışlık vardır. Şehir şairlerinden bir kısmının, köy gerçeklerini göstermeye kalkışınca maddi uzaklıkları dolayısıyla kendilerini kurtaramadıkları özenti ve yapmacık yoktur bu şairlerde.

Bugünkü şiirimiz bu şekilde şehriyle, köyüyle yurdunu kucaklarken, Atatürk'e ve inkılâplara bağlanmanın getirdiği, getireceği aydınlık günleri şakırken bir yandan da dünyaya açılır. Bu dünyaya açılma işinin 1940 yılları civarındaki durumunu hatırlıyorum. Egzotik bir merak sarmıştı şairlerimizi. O senelerin bazı şairleri bir firar manisine tutulmuşlardı. Her biri ya bir Robenson olup meçhûl adalara Robinsonadeler yazıyorlar, yahut da dünya limanlarını dolaşan bir korsan kaptan gibi hayalî, fantastik maceralardan dem vuruyorlardı. Batı şiirinin taklidi değildi bu; sadece şaşkınlık. Batı şairlerinden bazıları şeklen de taklit edildi. Sütunlara sığmaz uzunlukta mısralar döktürüldü; bir anarşidir gitti. Dünyaya açılmak; dünya şiirini meşgul eden meseleleri silik imajlar, uzak çağrışımlarla gayet satıhtan tekrara yeltenmek sanıldı. Bu gafletten neyse ki çabuk kurtuldular. Anlaşılmadan çıkarılmış kopyanın zarar ve gecik-

melerindense aynen tercümenin göstereceği irşat ve imkânları tercih etmenin daha faydalı bir iş olduğu anlaşıldı.

Bugün şiirimizin, Batı şiirini günü gününe takip ettiği görülmüyor. Bugünkü şairlerin bir üstünlüğü de burada. Batı şiirinden öğrendiklerini memleket gerçeklerinde yeni bir değere erdirmektir!

Bugünkü şiirde, yeni şiirde daha başka ne gibi konular var? Çok! Bugün genç nesli teşkil eden şairler içinde epik şiir yazarlar, destan yazarlar var. Satirik şiir, mistik şiir yazarlar var. Aşk, fânîlik, ölüm, yalnızlık üzerine lirik şiir yazarlar var. Konuların bazıları yüzyıllardır gazellere, türkülere maya oldu. Ama bunların hepsi yukarıdan beri yaptığım açıklamaların esas fikri olan bugünün ışığında sözûyle yeni baştan inşa edilmektedir.

Günümüz şiirinde görülen konu ve temalarla hakiki ve mecazi ifâdeler arasındaki tercih ve nisbetler, müşahhasla mücerredî kaynaştırma anlayışları, sanatçıların kişiliklerini korumak çabalarına rağmen bazı gruplaşmalara yol açıyor. Bu tasnif meselesi, bütün yeni şairlerin özelliklerini bir bir tanıtmaya bağlı olduğu için bu kısma temas etmeyeceğim.

Bugünkü şiir anlayışımızın 1935'ten Ahmet Muhip'ten, Cahit Sıtkı'dan, Fazıl Hüsnü Dağlarca'dan bu tarafa yıldan yıla kök saldığı, kuvvetli temsilcilerin kalemleriyle kuvvetli eserler verdiği görülür. "Garip" kitabı şairleri, yeni bir zevke geçmiş öncü şairlerin henüz kırmadıkları şekil seddini yıkmışlar, geleneklerden çabuk kurtulmanın kesin çaresini bunda bulmuşlardı. Her şeyden önce şekil meselesini halletmeyi düşündükleri için onların 1936-1938 arası yazdıkları şiirlerde derin, özlü şiiri değil, zarfta değişmeyi aramalıyız. Yeni biçimlere doyurucu muhtevaların konması, derinleşme, ifratlardan kurtulup durulma, 1940'tan sonradır. Bugün için Orhan Veli'yi bir hareket noktası kabul etmek gerekir. Yeni şiirin haklı temsilcileri, Orhan Veli ve iki arkadaşı da dahil, en kuvvetli eserlerini şu son on, on iki sene içinde verdiler. Dağlarca'nın *Çocuk ve Allah'ı* ile Ercüment Behzat'ın *Açıl Kilidim Açıl*'ı 1940'ta çıkmıştı. 1941'de Orhan Veli *Garip*'i, Bedri Rahmi ilk eserini bastırdı. 1943'te Ziya Osman'ın *Sebil ve Güvercinler*'i, Dağlarca'nın

üçüncü, Necati Cumalı'nın ilk kitabı çıktı. 1944'te Sabahattin Kudret *Şarkılı Kahve'sini* yayımladı. 1945, 1946, 1947'de sene başına düşen şiir kitabı en az beş tanedir. Melih Cevdet'in, Oktay Rifat'ın, Cahit Külebi'nin, Cahit Safvet'in, Salâh Birsell ve İlhan Berk'in ilk kitapları bu dediğim yıllarda basıldı. En bereketli, en verimli yıllar ise şu son üç senedir. Senede aşağı yukarı onar kitap.

Sadece yeni şiir cereyanında isimleri en sık geçen şairlerin eserlerine dayanarak verdiğim bu eksik istatistik de gösteriyor ki bugünkü şiirimizi temsil ettiğinde artık hemen hemen herkesin anlaştığı yeni şiir; yeni nesillere yeni ufuklar açarak edebiyat tarihimize zengin bir bölüm kazandırmıştır.

Ahmet Hamdi Tanpınar, zamanındaki umumi görüşe tercüman olarak, bir yazısını şöyle bitirmişti:

"Mesele behemahal yenide değil, genç, taze ve bâkir olmak-tadır. Gençleri seviyorum, fakat canım şiir okumak isteyince Bakî Efendi'yi açıyorum:

*Nâm u nişâne kalmadı fasl-ı bahâr dan
Düştü çemende berg-i dıraht itibâr dan."*

Bu yazı 14 Ekim 1940'ta *Tasvir-i Efkâr* gazetesinde çıkmıştı. O günden bugüne genç, taze, bâkir şiir yolunda kat edilen bunca merhale dolayısıyla üstadın düşüncelerinde de büyük değişmeler olduğunu sanıyorum.

(3 Mart 1954'te Zografyan Lisesi'ni Bitirenler Derneği'nde,
5 Mart 1954'te Robert Kolej'de verildi.)

Günümüz Edebiyatı

Bugün burada toplanmamızın asıl gayesi, benim günümüz Türk edebiyatı hakkında bir konferans vermem değil, doğumları 1934-1937 arası genç sanatçılarımızın eserlerini kendilerinden dinlememizdir. Ben bugünün, şimdilik sanat piyasasını ellerinde tutanlarla değil yarınlarda yaşayacak olanlarla, en genç nesille temsil edileceği kanaatindeyim. Çünkü bugünün edebiyatını değerlendirecek, bugünü temsil ettikleri söylenenler arasında eleme yapıp kuvvetliyi kuvvetsizden ayıracak olan, onlardır. Gençler idealisttirler, mevcutta görülenle kalınsaydı her sahada olduğu gibi edebiyatta da gelişme, ilerleme kaydedilemezdi. Gençler mevcudu görecekler, daha önceki ile karşılaştıracaklar, mevcudu aşmak için hamle yapacaklardır. Mevcudu aşılamaz kabul ettikleri an onların gençlikleri nerde kalır?

Bugün bundan yirmi otuz yıl öncekinden farklı bir edebiyatımız var. Bugünkü sonuç, muvakkat sonuç 1900-1930 arası doğumluların ortak gayretleriyle varılmış bir sonuçtur. Halka kopmayacaktır, yeni nesiller de birleşerek yeni halkalar kuracak, zinciri bu şekilde geleceklere devredeceklerdir.

Bugün önümüzde bir yeni şiir, bir yeni hikâye, bir yeni tiyatro var; bir yeni dil var. Bugünün şairi artık tıpkı bir Faruk Nafiz gibi yazmıyor, Ömer Seyfettin gibi yazmıyor.

Kendi gençliğimi hatırlıyorum, lisenin son sınıfında iken bizler Necip Fazıl gibi, Ömer Seyfettin gibi, “Yedi Meşale” şairleri gibi yazmaya çalışıyorduk. Çünkü en yeni olarak onlar vardı ortada. Sanat taklitle başlar. Fikret de işin başında Recai-zade’yi, Muallim Naci’yi, Hâmid’i taklit etti. Kendi sesini, ken-

di havasını sonradan buldu. Asıl mesele, bu taklit devresinde bize yaşça en yakın hâkim nesilden ruhumuza, mizacımıza en uygun iyi sanatçıyı bulabilmektedir. Bugün yaşlılarımız olan en gençler arasında hâlâ ölmüş veya ellisine, altmışına erişmiş sanatçıları taklit ederek yazanlar da çıkıyor; bunlar eğer sanatçı olmayı akıllarına koymuşlarsa yıllar sonra, yitirdikleri bu en değerli senelere acıyacaklardır. Bugün artık yeni yetişen bir genç, meselâ Mehmet Emin Yurdakul gibi, aynen o tarzda sone yazmaz; bir Yahya Kemal gibi, aynen onun tarzında gazel yazmaz. Bu şairleri okur, okumak zorundadır. Sanat bir kültür işidir, kültürün yarından fazlası eskiden gelir. Onun için eskileri muhakkak okuyacaktır, ama yazmaya gelince, dediğim gibi yeni nesiller içinde mizacına en yakın olan gibi yazmaya çalışacaktır, örnek olarak önüne Dağlarca'yı, Ziya Osman'ı, Külebi'yi, başkalarını alacaktır. Çünkü edebiyat derslerinde tanıdığı, artık edebiyat tarihinin malı olmuş sanatkârlarla ondan öncekiler uğraşmışlardır.

Her devirde yeni zevkle eski zevk çarpışır. Gencin vazifesi, her şeyden önce yeni zevki noksan, kuvvetli taraflarıyla değerlendirmektir. Önce bocalar, tercihlerinde isabetsizlikler, şaşır-malar olur. Ama ısrarı halinde yapıcıyı zararlıdan, kuvvetliyi derme çatmadan ayırmakta gecikmeyecektir. Bir Dağlarca'nın zevkine varan bir okuyucu, artık hâlâ Rıza Tevfik kırması koşmalar da yazanlar bulunduğunu görünce gülüp geçecektir.

Akşam gazetesi bu yakınlarda bir şiir yarışması açtı. Üniversite, lise öğrencileri arasında yapılan bu yarışmaya iki yüzden fazla şair katıldı. Oktay Akbal, Bedri Rahmi, Melih Cevdet, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Sabahattin Kudret, Orhan Kemal gibi on üç sanatçımızın jüriyi teşkil ettiği, birinciliği biraz sonra şiirlerini kendinden dinleyeceğimiz Bedii Eroğlu'nun kazandığı bu yarışmaya yollanmış şiirleri ben de gördüm. Gençlerin yeni havayı kuvvetle benimsemiş olduklarına şahit oldum. Bu neyi gösterir? Gençlerin klâsik edebiyat tahsili yanında bugünkü edebiyatımızı da yakından takip ettiklerini.

Biz bugün burada gençlerimizin eserlerini dinlemek için toplandık. Programda onları mâziye bağlayan yaşlı sanatçıların da eserlerinden örnekler bulunması, ancak gençlerin tak-

dirle karşılanması gereken kadirşinaslıklarını gösterir. Yoksa pekâlâ bu programı sırf kendi eserleriyle doldurabilirler, elde edilecek netice de pekâlâ her türlü hayal kırıklığından azade olabilirdi.

Yeni edebiyatımızın tanınmış simalarından seçtikleri örneklere müdahale edilmemiş, onların zevk ve tercihlerine saygı gösterilmiştir. Bu bakımdan bu edebiyat gününü yeni edebiyatımızın tanınmış simalarının karakteristik örneklerini tanıtan bir gün diye değil, gençlerin bizzat sevdikleri örneklerden meydana geldiği için onların zevklerini, alâkalarını belirten bir gün diye düşünebiliriz.

Programda benim bugünkü edebiyatımız hakkında bir konuşma yapacağım yazılı. Bugünkü edebiyatımız hakkında birkaç yerde konuşmalar yaptım. Ama Çamlıca Lisesi'nde böyle bir konuşmaya lüzum görmüyorum. Çünkü Çamlıca Lisesi Kabataş'la birlikte böyle bir gün yapmakla yeni edebiyatı zaten pekâlâ bildiğini, takip ettiğini, günümüz eserlerini aşmaya namzet eserlere hazırlandığını, dinleyeceğimiz örneklerle ispat edeceği için konuşmamı başlamadan bitiriyorum.

(7 Nisan 1954'te Çamlıca Lisesi'nde
Kabataş-Çamlıca edebiyat gününü açış konuşması)

Şiirimizde Hikâye

Sanat eseri ya gerçeği ya da düşünüyensiten bir aynadır. Açık seçik, belirsiz, aydınlık, gölgede gibi nitelikler, gerçekte hayal yani düşünüş birleşmesinde bunlardan birinin çok ya da az oluşundan doğar. Hikâyeye için gerçek veya düşünüyensiten anlatan yazı diyoruz. Bir hikâyede kişiler, olay, olayın geçtiği yer vardır. Olay bir çekişmeden, iki kuvvetin karşılaşmasından doğuyor. İnsanla insan, insanla hayvan, insanla tabiat (doğa) ya da doğaüstü bir kuvvet, insanla kendi iç benliği karşılaşacak, aradaki çatışmalar, uyuşmalar, yenme ya da yenilmeler akli karalı anlatılacaktır.

Biz hikâyeye ve romanın öbür edebiyat türlerinden ayırımını oldukça belirten bu tarifte bugünkü şiirimizin birçoğunu görebiliriz.

Bir şiir şüphesiz sadece bir hikâyeye değildir. Ama başka başka, birbirine uzak gerçekleri, yaşamaları bir soyutlama prizmasından geçirerek vermiyorsa, yani arada boşluklar bıraksa bile birbirine bağlı oldukları ilk bakışta görülebilecek yaşantıları anlatıyorsa hikâyeye çok yaklaşmış olur. Şimdilik edebiyat kitaplarımızda böyle bir tür yok, ama ilerde “şiir-hikâyeye” diye şiirle hikâyeye arasında ortak bir türe de yer verileceğini umuyorum.

Dikkatinizi çekti herhalde. Şiir-hikâyeye diyor, manzum hikâyeye demiyorum. “Manzum hikâyeye” teriminin, anlatmak istediğim düşünceyi kapsamayamadığı kanısındayım. Manzum hikâyeye, manzum roman, manzum piyes: Bunlar hikâyenin, romanın, piyesin nazım kuralları içinde aşağı yukarı olduğu gibi verilişidir. Hikâyeye-mizi nesirle, düz yazı ile yazacağımıza

nazımla yazmışsındır. Manzum hikâye terimi, ölçüye, uyağa sıkı sıkıya bağlı olduğumuz dönemler için iyi bir deyimdi, bugün eskidi. Hem o dönemlerde de öyle şiir, hikâyeler vardır ki bunlara manzum hikâye demek, gerçek bir şiire manzume demek kadar değer düşürücü olur.

Leylâ vü Mecnun, Ferhad u Şirin, Şern ü Pervane, Hüsn ü Aşk gibi mesneviler, divan edebiyatımızın manzum romanlarıdır. Divan şiirimizin estetiği içinde, o şiirin sanat ve dünya görüşü ile yazılan bu aşk hikâyeleri, biçim bakımından bir şiir-hikâye değil, olsa olsa birer manzum romandır. Çünkü her şeyden önce uzundur bir kere; sonra iç, öz bakımından da gazellerde, kasidelerde zaten var olan benzetme ve istiarelerle örülü, yüklü olduğu için akıştan, hareketten yoksun, dramatik gerilmeden çok süsleme, bezeme ilkesine bağlı eserlerdir bu mesneviler.

Divan kaside ve gazelleri katıksız şiir, soyut şiir temeline dayandıkları için bu örneklerde de şiir-hikâye karakteri bulunmamız mümkün olamayacaktır.

Tanzimat edebiyatına gelinceye kadar manzum hikâyenin canlı örneklerini galiba ancak halk şairlerinin destanlarında bulabiliriz. Halk şiirinde biçimce koşmaya benzeyen, hecenin on birlisiyle yazılan destan, çokluk toplum olaylarından söz açar. Bir yangın, bir su basması, bir kasabanın toplu kadere, savaşlar ve benzeri konular üzerine söylenir. Güldürücü olanlarda dahi yazıldığı, söylendiği çağın yaşayışı, gelenekleri bulunduğu için bunların yüzde seksenini manzum realist hikâyeler diye adlandırabiliriz.

Tanzimat edebiyatında şiir-hikâye Hâmid'de görülür. *Belde* yahut *Divaneliklerim* adlı eseri, Hâmid'in Paris hayatını tesbit eden bir hâtıra defteri gibidir. Hâmid bize Paris serüvenlerinin hikâye-sini anlatır bu kitapta. Belde, ayrı ayrı küçük şiirlerin birleşmesinden meydana geldiği için, bu şiirlerin bazısına edebiyatımızda şiir-hikâyeye hazırlık gözüyle bakabiliriz.

Servetifünûn döneminde Tefik Fikret'in "Balıkçılar"ı, bu çağın en güçlü, edebiyatımızın ilk olgun şiir-hikâyesidir. Uzunca bir olaylar zincirini kırk sekiz mısralık bir şiirin içine sızdırmak, üstelik kişilerin konuşmalarını vermek, Fikret'i çetin bir işe sevk etmiştir.

Şiir-hikâye deyince ne anladığımı anlatabilmek için bu şiir üzerinde biraz fazla durmak istiyorum. Bir hatırlatma kabilinden şiiri okuyayım önce: Görülüyor ki şiirde insanla doğa kuvvetlerinden birinin, denizin savaşı anlatılmaktadır. Tiyatro eserlerinde, hikâye ve romanlarda olduğu gibi burada da serim, düğüm ve çözüm evreleri ustaca verilmiştir. Şiirin başındaki konuşmalar, yoksul balıkçı ailesinin yani ihtiyar balıkçının, karısıyla oğlunun içinde bulundukları çetin durum bütün acılığıyla önümüze serilmiştir. Odadaki konuşmaları naklederken şairin arada bir dışarıya geçişi, ailenin alinyazısını tayin edecek olan denizin ne halde bulunduğunu haber veriş; hikâyelerde kahramanı bekleyen sonucu anlayabilmemiz için konulan kısa ya da uzun ama gerekli tasvirlerin yerini tutar:

*Çocuk düşündü şikâyetli bir nazarla ya biz
Ya ben nasıl yaşarım siz ölürseniz – hâlâ
Dışarda gürleyerek kükremiş bir ordu gibi
Döğerdi sahili binlerce dalgalar asabi...*

Şairin odanın içini, odadaki eşyaları veya eşyasızlığı değil de kısa işaretlerle denizi tasvir edişi; balıkçı ailesinin kader durumunu daha iyi belli ediyor. Odanın, dekorun tasviri de gereksizdir zaten. Çünkü ihtiyar balıkçı ailesini konuşturma yoluyla şair bu işi başlangıçta dolayısıyla yapmıştır. Darbe dışardan, denizden gelecektir. Şu halde hikâyelerdeki gibi, çözümde en büyük rolü oynayacak öge üzerinde durmak gerek:

*Deniz dışarda uzun sayhalarla bir hırçın
Kadın gürültüsü neşreyliyordu ortalığa.*

Hikâyelerde ustalık, uzun tafsilâttan ziyade, teferruat, ayrıntılar içinden en uygununu yerinde kullanmak, hatırlatmakla sağlanmıyor mu? Şiirde telâş ve heyecan içinde bekleyişlerle geçen bitip tükenmek bilmez gece saatleri, hasta anacığının oğul dönmeden ölebileceği korkusu, şu yarım mısırda yoğun, özetlenivermiştir:

“Yarın yavrucağ nasıl gidecek?”

Fikret, bu yarım mısraa bütün bir geceyi doldurmakla bize şiirde hikâyenin özellikle yerinde boşluklar ve kısaltmalardan neler kazanacağını göstermiş olur. Bu şiir-hikâyenin düğümüne şair, şafak sökerken genç balıkçının eski bir tekne, düğümlü, ekli, çözümlü ipleriyle uğraşarak ilerlediğini, denize açıldığını bildirmekle girer. Merak ve gerginlik hele bundan sonra büsbütün çoğalacaktır. On iki mısra tutan bu düğüm kısmında okuyucu son beyitte sonuca hazırlanır:

... suların böyle kahr-ı hiddetine
Nasıl tahammül eder eski, hasta bir tekne?

Şair, hikâyenin çözüm kısmına şu mısrayla giriyor:

Uzakta bir yeri yumrukla gösterip gülüyor;
Yüzünde gir yeler, muzlim, boğuk şikâyetler...

Deniz ufukta, kadın evde muhtazır... Ölüyor. Kudurmuş deniz durulmuş, yatışmıştır, ölü denizdir şimdi. İkinci ölü, evde, ihtiyar balıkçının karısı. İhtiyar balıkçı, dalgaların kıyıya fırlattığı, kazaya uğramış, boş bir sandalın karşısında üç gece süren beklemenin olanca ağırlığıyla bitkin, uzakta bir yeri yumrukla gösterip gülmektedir. Yüzünde ağlamaklı, karanlık, boğuk şikâyetler.

Tevfik Fikret’in bu şiiri, edebiyat tarihimizde hikâyeden, tiyatrodan faydalanan ilk kuvvetli şiir-hikâyedir.

Fikret’ten biraz sonra Mehmet Âkif bu yolda yürüdü. Yarısı dinî-ahlâkî vaazlardan, yarısı gerçek hayat sahnelerinden ibaret kocaman *Safahat*’ında Âkif bu noktada şiir-hikâye değil, manzum hikâye yazarıdır. “Kûfe” şiiri onun hayat olaylarını yansıtan şiirlerinin en ünlülerindendir. Fikret’in “Balıkçılar”ı gibi Âkif’in “Kûfe”si de yoksulluk temasını işler. Balıkçı ailesinin yerini “Kûfe”de bir ana oğul alır. Şiiri okuyorum:

KÜFE

Beş-on gün oldu ki, mu'tâda inkıyâd ile ben¹
 Sabahleyin çıkıvermiştim evden erkenden.
 Bizim mahalle de İstanbul'un kenârı demek:
 Sokaklarında gezilmez ki yüzme bilmiyerek!
 Adım başında derin bir buhayre dalgalanır,²
 Sular karardı mı, artık gelen gelir dayanır!
 Bir elde olmalı kandil, bir elde iskandil,
 Selâmetin yolu insan için bu, başka değil!
 Elimde bir koca değnek, onunla yoklayarak,
 Önüm adaysa hasıp, yok, denize atlayarak,
 —Ayakta durmaya elbirliğiyle gayret eden,
 Lisân-i hâl ile ammâ rûkûa niyyet eden—
 O sâlhürde, harab evlerin saçaklarına,³
 Sığınmış öyle giderken, hemen ayaklarına
 Delilimin koca bir şey takıldı... Baktım ki:
 Genişçe bir küfe yatmakta, hem epey eski.
 Bu bir hamal küfesiymiş... Acep kimin? Derken;
 On üç yaşında kadar bir çocuk gelip öteden,
 Gerildi, tekmeyi indirdi öyle bir küfeye;
 Tekermeker küfe bitâb düştü tâ öteye.
 —Benim babam senin altında öldü, sen hâlâ
 Kurumla yat sokağın ortasında böyle daha!
 O anda karşıki evden bir orta yaşlı kadın
 Göründü:

—Oh benim oğlum, gel etme kırma sakın!

Ne istedin küfeden, yavrum? Ağzı yok, dilli yok,
 Baban sekiz sene kullandı... Hem de derdi ki: “Çok
 Uğurlu bir küfedir, kalmadım hemen yüksüz...”
 Baban gidince demek kaldı âdetâ öksüz!
 Onunla besliyeceksin ananla kardeşini.

1 Mu'tâda inkıyâd: âdete uyarak.

2 Buhayre: Göl.

3 Sâlhürde: Eski, yıllar görmüş.

Bebek misin daha öğrenmedin mi sen işini?"

Dedim ki ben de:

—Ayol dinle annenin sözünü!

Fakat çocuk bana hayırdı ekşitip yüzünü:

—Sakallı, yok mu işin? Git cehennem ol şuradan!

Ne dırlanıp duruyorsun sabahleyin oradan?

Benim içim yanıyor: dağ kadar babam gitti...

—Baban yerinde adamdan ne istedin şimdi?

Adamcağız sana, bak hal dilince söylerken...

—Bırak hanım, o çocuktur, kusura bakmam ben...

Adın nedir senin oğlum?

—Hasan.

—Hasan, dinle.

Zararlı sen çıkacaksın bütün bu hiddetle.

Benim de yandı içim anlayınca derdini...

Fakat, baban bana ısmarlayıp da gitti sizi.

O, bunca yıl çalışıp alınının teriyle seni

Nasıl büyüttü? Bugün, sen de kendi kardeşini,

Yetim bırakmıyarak besleyip büyütmelisin.

—Küfeyle öyle mi?

—Hay hay! Neden bu söz lâkin?

Kuzum, ayıp mı çalışmak, günah mı yük taşımak?

Ayıp: dilencilik, işlerken el, yürürken ayak.

—Ne doğru söyledi! Öp oğlum amcanın elini...

—Unuttun öyle mi? Bayramda komşunun gelini:

"Hasan, dayım yatı mekteplerinde zâbittir;

Senin de zihninin açık... Söylemiş olaydık bir...

Koyardı mektebe... Dur söyleyim" demişti hani?

Okutma sen de hamal yap bu yaşta şimdi beni!

Söz anladım ki uzun, hem de pek uzun sürecek;

Benimse vardı o gün birçok işlerim göreceğ;

Bıraktım onları, saptım yokuşlu bir yoldan.

Ne oldu şimdi acep, kim bilir, zavallı Hasan?

Bizim çocuk yaramaz, evde dinlenip durmaz;

Geçende Fatih'e çıktık ikindi üstü biraz.

Kömürcüler kapısından girince biz, develer

Kızın merakını celbetti, daima da eder:
 O yamrı yumru beden, upuzun boyun, o bacak,
 O arkasındaki püskül ki kuyruğu olacak!
 Hakikaten görecek şey değil mi ya? Derken,
 Dönünce arkama baktım: Beş on adım geriden,
 Belinde enlice bir şal, başında âbânî,
 Bir orta boylu, güler yüzlü pîr-i nûrânî;
 Yanında koskocaman bir küfeyle bir çocukak,
 Yavaş yavaş geliyorlar. Fakat tesadüfe bak:
 Çocuk, benim o sabah gördüğüm zavallı yetim...
 Şu var ki, yavrucağın hâli eskisinden elîm:
 Cılız bacaklarının dizden altı çırpıplak...
 Bir ince mintanın altında titriyor, donacak!
 Ayakta kundura yok, başta var mı fes? Ne gezer!
 Düğümlü, alınının üstünde sâde bir çember.
 Nefes değil o soluklar, kesik kesik feryad;
 Nazar değil o bakışlar, dümû-i istimdâd⁴
 Bu bir ayaklı sefâlet ki yalnayak, baş açık;
 On üç yaşında buruşmuş cebîn-i sâfı, yazık!⁵

O anda mekteb-i rüşdiyyeden taburla çıkan
 Bir elliden mütecâviz çocuk ki, muntazaman
 Geçerken eylediler ihtiyârı vakfe-güzin...
 Hasan'la karşılaşırken bu sahne oldu hazin:
 Evet, bu yavruların hepsi, pür-sürûd-i şebâb⁶
 Eder dururdu birer âşîyan-ı nûra şitâb.⁷
 Birazdan oynıyacak hepsi bunların ne, iyi,
 Fakat Hasan, babaşından kalan o pis küfeyi,
 –Ki ezmek istedi görmekle reh-güzârında–⁸
 İlel'ebed çekecek dûş-i ıztırârında!⁹
 O, yük değil, kaderin bir cezâsı ma'sûma...
 Yazık, günâhı nedir, bilmeyen şu mahkûma!

4 Dümû-i istimdâd: Yardım dileyen göz yaşları.

5 Cebîn-i sâf: Temiz alın.

6 Pür sürûd-i şebâb: Gençlik cıvıltıları içinde.

7 Âşîyan-ı nûra şitâb: Bir nur yuvasına doğru koşmak.

8 Reh-güzârında: Yolunun üstünde.

9 Dûş-i ıztırârında: Mecburiyet altında. Dûş: Omuz.

Kendi deyişiyle hayal ile alış verişi olmayan Âkif, bu sahneyi kendisi yakından gördüğü, acılığını can evinde duyduğu halde onu bize yaşatırken şiir dışı bir çok basitliklerden, uzatmalardan, ölçüsüzlüklerden korunamadığı; duygu ve düşünce derinliği sağlayamadığı için bir şiir-hikâye değil, ancak bir manzum hikâye yazmıştır.

Âkif'in yazdığı tarihlerde manzum hikâye geleneği Mehmet Emin Yurdakul'da da devam eder. *Türk Sazı*'ndaki bu türden şiirlerinde Mehmet Emin hikâyeye ne yazık ki şiir için gerekli öğeleri, titizliği koyamadı. İşte Mehmet Emin'in bu yolda en tanınmış şiirlerinden biri olan "Kesildi mi Ellerin" şiiri:

KESİLDİ Mİ ELLERİN

"Anne, anne, hişt, hişt!.."

"O kim?"

"Benim, kalk, kalk, para ver!"

"Oh, senmişsin, ödüm koptu..."

"Yeri ner'de? Kalk, göster!"

"Çıldırдың mı, çocuk, bende para ner'den olacak?"

"Benim gibi bir dul kadın kimden para alacak?"

"Mirak yedin..."

"Onu baban sağlığında bitirdi:

"Ur patlasın, çal oynasın, şur'da bur'da yedirdi;

"Param olsa el dikişi diker miyim? Böyle ben

"Bir kör mumun..."

"O masalı başkasına anlat sen;

"Kalk para ver..."

"Sarsma oğlum, Hak'tan korkun yok mudur?

"Bir anaya kalkan eli..."

"Sus dırlanma..."

"Urma, dur;

"Beni dinle, hangi ana para vermez oğluna?

"Vallâhi yok, olmuş olsa fedâ olsun yoluna."

"Kalk diyorum, 'para, para!' şimdi seni ururum..."

"Billâhi yok..

“Âh uruldum, aman, aman omuzum.
“Oğul, oğul, beni uran elin yere dösene...”

Hâin evlât, beğendim mi? Bak ananın hâline.
Âh, ben senden son vaktimde evlâtlık beklerken
Beni böyle al kanların içe’rine koydun sen!..

Ben seninçün doğmuş idim; ben seninçün yaşardım;
Sendin benim her düşüncem, sendin benim her derdim;
Bir parçacık benzin uça, bir kerrecik: “Of!” desen.
Ne Cehennem azapları çeker idim o gün ben.

İşte artık senin için çarpan yürek duruyor;
Ağlayan göz kapanıyor; gülen dudak kuruyor;
Çalışan el uyuşuyor; rahat olsun her yerin!..

Kim derdi ki, o koynumda büyüttüğüm ellerin
Benim şu ak, şu kınalı saçlarımdan tutarak
Acımadan, titremeden bana bıçak uracak?..
Bu ne yürek? Para için insanlıktan geçiyor;
Bu ne alçak susayış ki ana kanı içiyor;
Seni böyle kimler etti kanlı cellât, canavar?..

Hayır, hayır, onlarda senden pek çok duygu var:
Senin elin, bir cellâdın bıçağından duygusuz;
Senin elin, bir kaplanın tırnağından duygusuz;
Senin elin, kan dökücü her bir şeyden hâindir.
Âh, bir cellât senin gibi kanlıları gebertir;
Bir kaplan da anasından başkasını pençeler.

Harâm olsun, o uykusuz bıraktığın geceler;
Bu günedek emeklerim dursun iki gözüne;
Kan yerine irin olsun emdiklerin...

“O kan ne?..

“O damlayan kimin kanı, avcunun içinden?..
“Yoksa beni urur iken, bana bıçak saplarken
“Kesildi mi elleri?..

“Of, sızlıyor, omuz başım, yaralarım pek derim.

“Kaç buradan, seni şimdi gelip bur’da tutarlar;

“Zincir urup o karanlık zindanlara atarlar;

“Kaç buradan kuş gibî!

“Ben kanımı helâl ettim, sen de afvet Yâ Rabbi!..”

Hayırsız oğul temasını işleyen ve sırf konuşturmadan ibaret bu şiir bugün bize çocukça geliyor. Çünkü kahırlı anayı konuştururken şair kendisi konuşmuş, oğlanın kalpsizliğini lanetlemek için şiiri bırakıp öğüde, melodrama geçmiştir.

Türkçülük akımının büyük önderlerinden olan Mehmet Emin ne yazık ki şiirin kuvvet ve büyüünden nasipsiz olduğu için, konularını benzerleri bugün de görülen gündelik olaylardan aldığı hikâyelerine, şiirin, saran rûzgârını katamadan donuk, durgun, ruhsuz şeyler yazdı.

Âkif de, Mehmet Emin de birer duygulu yürek olarak kaldılar. Kırık hayatları gördüler, acılıklarını duydular. Hünerleri ancak içtenlikleri idi. Şiir-hikâye babında hikâyeyi buldular. Şiiri bulamadılar.

Bu iki şairden sonra şiir-hikâye örneklerine Yahya Kemal’de rastgeliyoruz. İlk şiirlerinden “Mahurdan Gazel”i bilirsiniz:

MAHURDAN GAZEL

Gördüm olmeğ düşüne bir şal atup lâhûrdan
Gül yanaklar üstüne yaşmak tutunmuş nurdan

Nerdibanlar bûsişi nermini damanile mest
İndi bin işveyle bir kâşanei fağfûrdan

Atladı dâmen tutup üç çifte bir zevrakçeye
Geçti sandım mahı nev âyinei billûrdan

Halkı sa'dabat iki sahil boyunca fevç fevç
Vadei teşrifine alkış tutarken dürdan

“Cedveli sim”in kenarından bu avazın Kemâl
Koptu bir fevvarei zerrin gibi mahurdan

Bu bir hikâyedir. Lâle devrinde bir güzelin evinden çıkıp kayığa binerek Sadâbâd'a, Kâğıthane'ye gidişinin hikâyesi. “Balıkçılar”, “Küfe”, “Kesildi mi Ellerin” şiirlerinde yaslı, siyah konular gördük. “Mahurdan Gazel” ise neşeli, zevkli, beyaz bir konuyu işleyen bir hikâye.

Şair bu eğlentiye gidişin hikâyesini beş beyitlik bir gazel çerçevesinde ana çizgileriyle şöyle anlatıyor: “O ay yüzlü güzel omuzlarına bir Lâhûr şalı aldı, gül yanakları üstüne nurdan bir yaşmak tutundu. Yalı merdivenlerini işveli nazlı indi. Etekleri yerlerde sürünüyordu. Eteklerinin yumuşak öpüşleriyle merdivenler mest oldular. Merdivenlerden indi, ıslanmasın ya da ayaklarına dolanmasın diye eteklerini topladı, kayığa atladı. Kayık hareket etti. Kristal, pırıl pırıl aynalardan yeni doğmuş ayın süzülüşü gibi süzüldü gitti kayık. Kayık da, içindeki dilber de biri biçim, biri güzellik bakımından aya benziyorlardı. Kayık hareket etti. Ne kadar zamanda vardı Kâğıthane'ye? Ne önemi var bunun? Kâğıthane'dekiler o âfetin geldiğini uzaktan gördüler. İki gece olup güzeli alkışlarla karşıladılar. Ben de oradaydım, bu güzel şiiri yazdım onun için.”

İşte Yahya Kemal'in “Mahurdan Gazel”inin nesre çevrilmiş şekli. Bu şiir Lâle devrinin zevkli sefahı, eğlenceli gezmelerini, Kâğıthane seyranlarını hikâye ediyor bize. Ama bir manzum hikâye değil, bir gazelin dar ölçüleri içinde bin bir kayda bağlı oluşuna rağmen bir şiir-hikâye bu. Çünkü birinci plânda bir manzume değil, gerçek bir şiirdir. İçinde hikâyeyi eritmiş, sadece hareketlerden çok sonraki durulmuş duyguları değil, hareketleri de bir bir veren bir şiir. Bu kadar kısa hikâye olur mu diyeceksiniz, evet çok kısa. Ama ben size bu, sadece bir hikâye, düz yazıyla yazılmış hikâyeler gibi bir hikâye demiyorum ki. İstenirse gazel şekliyle de küçük çapta bir hikâye yazılabilir diyorum.

Yahya Kemal'in bir başka şiirine, "Ses" şiirine geçelim. İşte şiirde uzunca bir hikâye. İlk beyit:

*Günlerce ne gördüm ne de bir kimseye sordum
Ya Rab hele kalb ağrılarım durdu diyordum*

beyti bize bir aşktan kurtuluşu hikâye eder. Bu kurtuluşun sevinciyle gönlü kanatlı, gezmeye çıktığını, Bebek'te akşamüstü hayallere dalmış bir tabiat karşısında (hikâyelerdeki tasviri karşılayan kısım) duyduğu huzuru anlatan şair; uzaktan süzülüp geçen iki sandaldan yükselen bir aşk şarkısının, uzaklaştığını sandığı, boşuna ümitlendiği o alev gömlek aşkı, yeniden gönlüne getiriverdiğini hikâye eder.

Bu şiirde, şiir-hikâyelerin hemen hepsinde olduğu gibi, araya giren günlerin değiştirdiği, başka ve tanınmaz biçimlere soktuğu, yarı yarıya hayal olmuş kayıp zamanlar değil; doğrudan doğruya yaşandığı, görüldüğü andakine uygun, henüz sisler gerisine çekilip hareketlerini kaybetmesine imkân verilmemiş bir gerçek anlatılır. Bu anlatışta çok sonra bir hâtıra değeri taşıyacak olan duygu yoğunluğu esas tutulduğu için de ortaya çıkan eser, bir şiir-hikâ-yedir.

Yahya Kemal-Faruk Nafiz arası şairlerimizin manzum hikâyelerinden hangilerine şiir-hikâye diyebileceğimiz yukarıdan beri anlatmak istediklerime göre kolayca tayin edilebilir sanıyorum.

Günümüz şiirinde, şiir-hikâye başlıca iki tipte karşımıza çıkıyor. Ya doğrudan doğruya boşluksuz, kesiksiz olayların sırasını bozmadan, bir hayatı olduğu gibi vermek şeklinde (ki bu şekil daha önce hatırlattığımız şiirlerde de görülmüştü) ya da yaşanan bir duygunun dekorunu yer yer vererek, yaratılan psikolojik havadaki dramatik öğelerin varlığını belli ederekten.

Cahit Külebi'nin "Esmâ'nın Hikâyesi" (Rûzgâr, s. 47) şiirini birinci tipe örnek gösterebiliriz.

Bütününü okuduğum bu şiirde şair bize bir kızın alınyazısını hikâye ediyor. Bu bir manzum hikâye değildir. Derinden derine şiirin çağılması, ince yumuşak yankıları duyuluyor, şiir kıvılcımları çıkıyor bu hikâyede çünkü. Bu hikâye düz yazı-

la yazılıydı sıradan bir merhamet hikâyesi olup çıkabilirdi. Güzel geçmişle üzücü, duraklatıcı şimdi arasındaki ayırım ve karşıtlık üzerine kurulmuş fazla romantik bir hikâye ortamına düşebilirdi. Bu serüveni bu derekeye düşmekten şiirin kuvveti kurtarmıştır.

Cahit Külebi'nin, Necati Cumalı'nın, Oktay Rifat'ın, Melih Cevdet'in, Metin Eloğlu'nun, Nevzat Üstün'ün pek çok şiirleri ya bir kereliğine görülüp geçilen, yaşanıp bırakılan bir olayı, ya da her gün tekrarlanan, günlük yaşamaları, bu şekilde bir hikâye tekniği ile anlatan şiirlerdir.

Bir de dedim ki, şair kendisini en çok etkileyen bir duygunun, düşüncenin, sezişin yaşandığı yeri parça parça vererek, yarattığı psikolojik havadaki dramatik öğelerin varlığını belli ederek bir şeyinin hikâyesini anlatır. Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın "Dönence Kokusu" (Batı Acısı, s. 92) şiiri, bu ikinci tip şiirlerdendir. Bu şiirde bazı mısralarda biz, şiirin bir hikâye olduğunun delillerini buluruz.

*Kardeşim sustu birdenbire her şey masada
Kırmızı şaraplarımızda parlar
Akliği
Pirincin.*

*Ne içiyorsun, ne yiyorsun bu akşam
Oysa ki tok değilsin hiç*

Hadi bitir sigaranı da kalkalım

İşte bu mısralar bize şairi duygulandıran, harekete getiren sebebin dekorunu çizmekte yeteri kadar ipuçları veriyor. Şair bir yerde bir arkadaşıyla oturmuş, yemek yemiş, biraz şarap içmiştir. Hayattan aldığı bu nasip yanında nasipsiz hayatların düşüncesi, pirinçli bir yemekte, belki bir pilavda birdenbire kendini duyuruverirler; çuvallarla, vagonlarla, gemilerle nice çıplak şehirlerden geçip önüne gelmiş pirinçte bütün neşesi söner. Çünkü bataklıklara ekilen, pis ve büyük sularda büyüyen pirinç, insanların bir kısmını aç açık olmaktan kur-

taramamaktadır. İşin hikâye tarafının gizliliğine rağmen şiir havasının bir olaya bağlılığı da gözden kaçmıyor. Bu şiir sadece statik, dengesini bulmuş bir duygunun, hareketlerden arınmış bir hâtıranın verilişi değildir şühesiz. Suda halkalar, genişle-yişler yaratacak olan taş, suya bir yaşantıdan, yani bir olaydan düşmüş, şiir daraltışları içinde keza bir hikâye yazılmıştır.

Size bu konuda 1950 sonrası şairlerimizden Cemal Sü-reya'nın da bir şiirini okuyacağım: "Sizin Hiç Babanız Öldü mü" (*Üvercinka*, s. 12), bu da bir şiir-hikâye. Bir çocukluk hâ-tırasının hikâyesi. Bunu son mısradan apaçık anlıyoruz. Şair, çocukluğunda babasıyla hamama gitmiş, yıkanırken gözlerine sabun kaçması, gözlerinin yanması, bir süre çevresini, babası-nı göremeyişi, onun küçük dünyasını korkular ve kimsesizlik-lerle doldurmuştur. Bu basit ve malûm olayı şiirin küllemeleri, kaçırmaları içinde yine de açık-seçik anlatan bu şiir işte ancak bir şiir-hikâye olabilir.

Sonuç olarak şunu söyleyeceğim: İçinde gündelik gözlem ve yaşamalardan izler bulunan şiirler, "derin ve tarif edilmez bir heyecan verdikleri, bizi bir rûya ve hâtıra dünyasına götü-rebildikleri", yani halis şiire yaklaştırdıkları takdirde manzum hikâye değil, birer şiir-hikâyedir.

(23 Mart 1955 Yıldız Teknik Okulu'nda,
16 Temmuz 1961 Düzce'de verildi.)

Sait Faik'te Tabiat

Sait Faik'in hikâyelerinin ağırlık noktası ilk bakışta insanın toplum içindeki değer veya değersizliğine dayanır. O savaşların hikâye-cisidir. Faziletlerini koruyarak veya kaybederek yenmiş yahut yenilmiş, alnı ak veya kara, üste çıkmış, yahut belli bir hayat çizgisinin mahkûmu kalmış kimselerin hikâyesini yazar. İstanbul'un kırık hayatlarını, kıyı bucak insanlarını ışığa çıkarır.

"Semaver", "Sarnıç", "Şahmerdan"da ilk kitaplarında romantik süsleyişler içinde hülyalı verilen bu insan; daha sonraları örtülerinden sıyrılmış, temiz kirli, olduğu gibi yaşatılır. Mahalle Kahvesi'ndeki hikâyelerden itibaren İstanbul, Sait Faik'te, Fikret'in daha 1901'de sis şiirinde yer yer kısaca ifâdelendirdiği, düşüren düşürülmüş insanların kaynaştığı bir suçlu şehir kılığına girer.

Sait Faik'in bir çok incelemelerde temas edilen o zaman zaman insanlardan kaçışı; aslında kirlere, kötülüklere, başıboşluklara karşı duyduğu nefretin tepkisidir. Hâşim'deki "O Belde" hülyası, Sait Faik'te de görülür; şehirden her yılışında, bezişinde Sait Faik tabiatın koynuna sığınır. Sait Faik'in hikâyelerini bir de bu açıdan incelemek mümkündür.

Sarnıç'ın daha ilk hikâyesindeki : "Tabiat çırılçıplak, hatâ zelzelesi, fırtınasıyla bile güzel, özlenir bir şey!" cümlesi; bunaldıkça kendini insansız köşelere atacak olan Sait Faik'in kurtarıcı cümlesi halinde son hikâyelerine kadar ona ışık tutacaktır.

Kırık insanın yaşadığı çevre, ister istemez şu veya bu bakımdan kirlidir. Yahya Kemal'in şiirlerinde, Abdülhak Şina-

si'nin eserlerinde İstanbul bir zevk ve hûlya beldesi halinde güzelleşiyorsa bu şairin, bu romancının, çizdikleri dekorlara sadece parçalanmamış, korunmuş insanı almaları yüzündendir bu.

Sait Faik, görüp tanıdığı insanlar dolayısıyla ister istemez kirli cephelerini gördüğü bir şehirden temizliklere, insanlardan vazgeçerek ulaşabiliyordu. Çok iyimser olduğu zamanlarda "Kendi Kendime" hikâyesinde olduğu gibi: "İnsansız hiçbir şeyin güzelliği yok. Her şey onun sayesinde onunla güzel; bu dakikada bugünün güzelliği, gökte ay, uzakta güneşin bir bilür bahçe gibi parıltısı; hiçbir şey değil..." diyecektir. Bu itirafın yanıltıcı bir taraf taşıdığını söyleyebilirim, çünkü birkaç satır aşağıda bu geçici görüşün sebebini şöyle açıklar: "Âşıkım da ondan!"

Bu durumda ve şehirde iyi, dürüst insanlar da bulunduğu görüldüğü nadir anlarda hikâyecimiz, şehir içinden, kalabalıktan memnundur gerçi; ama az sonra hain, kalbi kara insanlarla karşılaşır karşılaşmaz kendini kırlara, tepelere, kıyılara, تنها adalara attığını yazılarında yine kendisi anlatır. Ada ve deniz hikâyelerinde anlattığı olaylara aldığı insan sayısının azlığı, bu sayıyı çoğaltırsa duru suyun yine bulanacağını, yeni hayal kırılmalarına uğrayacağını bildiği içindir.

Sarıç'ın en kuvvetli hikâyelerinden "Ormanda Uyku"ya başlarken, "Kaşık adasının kıyılarında yaz geceleri karides ve pavurya yakalayan sandalların ışıklarını büyük bir çam fıstığının altında bir Tiring Galata kanepesinden seyre daldığı zaman" mesuttur. Hikâyesinin ikinci paragrafındaki "Tam iki senedir insanlardan kaçırıyordum" cümlesinden, bu saadetin neler pahasına elde edildiğini; kalabalıkları, şehir içini anlatan, kişileri bol hikâyelerinden kolayca çıkarıyoruz.

Kendi hürriyetini, maddî imkânlarını kendi dileğiyle reddetmiş, sevdiği orta ve yoksul tabaka insanları arasında o insanlardan biri olarak kalmayı insanlığının icabı saymış, bu yüzden sevgili İstanbul'unda İstanbul sürgünü olarak yaşamış Sait Faik; şehirden kıra, denize, tabiata kaçtığı zaman esirlikten, utançlardan, üzüntüden hür lûge, asudeliğe geçer; gürültü yerine sessizlik, beden yerine ruh! Hamsun'un Pan'ındaki Teğ-

men Glahn gibi; geceleri, yıldızları, suları, rüzgârları, bitki ve hayvanlarıyla tabiatı, beş duygu kesilerek en büyük ferahlık gibi kucaklar.

Öbür kitaplarında hatırlayışlar süresince eski resimler gibi biraz ve dalgın bakıp bıraktığı tabiat güzelliikleri asıl *Havuz Başı* ve *Son Kuşlar* kitaplarında değişik dekorlar halinde sık sık karşımıza çıkıyor:

“Denize parça parça dökülmüş kayaların kenarından bir çakıl yol çıkınca yükselir, onun bulunduğu geniş meydanlığa varırdı.. Ben kayaların üstünde upuzun yatar, güneşin altında hûlya kurardım... Onun gittiği deniz kenarına ben bir zaman gidemedim. Başka kayalar buldum. Oralarda denize girdim. Denize, tembelliğe, güneşe verdim kendimi.” (“Jimnastik Yapan Adam”).

“Şehrin dışına çıkmak kendi kendinden kurtulmak gibi bir şey. Hâtıralarımız, aşklarımız, dostluklarımız, hıyanetliklerimiz, iyilik ve kötülüklerimiz, sefaletimiz, rezaletimiz hep şehrin içinde kaldı. Burada ağaçlar, yemişler, sebzeler ve hayvanlarlayız. İşte ağaçlar: Ceviz, incir, dut, erik, çitlembik... İşte kabak, hıyar, bereketli toprak. Yat cevizlerin gölgesine! Vur beline tekme derdin! Uyu. Ağzının kenarında sinekler, uyu uyuyabildiğin kadar. Şehrin dışını bile kavuran bu sıcak orada apartımanların, ağaçsızlığın dostluğunda kimbilir ne cehennemdir.” (“Sur Dışında Hayat”).

Yine *Havuz Başı*’nda “Parkların Sabahı, Akşamı, Gecesi” hikâyesine başlarken şöyle der: “Milyonluk şehirlerde de yaşasa, insanoğlunun içinde yalnızlık, kendi içine çekilme, sinme günleri doludur.” On, on iki satır aşağıda devam eder: “Böyle günlerimizin en kaçılacak yeri bir oda değildir elbet. Bir eğlence yeri de olamaz. Ben kendi nefsimi böyle günlerimde parklara giderim.”

Sarnıç’taki “Park” hikâyesinin de şahitliğiyle Sait Faik’in yalnız şehir dışında değil, şehir içinde de tabiat köşeleri ve yalnızlık aradığı görülür.

Sait Faik تنها tabiat köşelerinin, denizin hayranı olduğu kadar kuşları, balıkları, kedileri, köpekleri de sever. *Havuz Başı*’nda edebiyatımızın bildircinlar üzerine en güzel övgüsü

“Bir Sonbahar Akşamı” hikâyesini hatırlayalım. Biz bir bildircin mythos’u yaratan o hikâyenin bir yerinde “Ben serçeleri de atmacaları, saka, florya, isketeleri de severim” diyen yazar, hikâyenin sonunda: “Bir adamın bildircinleri iplere dizmiş götürdüğünü gördüğüm zaman içimde ürpertiler belirir.” cümlesiyle *Son Kuşlar*’ın ilk hikâyesine bir köprü kurmuş, kuşları öldürenlere karşı olanca isyan ve hıncı ile kuş sevgisinin özlü tohumlarını “Son Kuşlar” hikâyesinde kuvvetle yeşertmişti:

“Sonbahara doğru birtakım insanların çoluk çocuk ellerinde bir kafes, Ada’nın tek tepesine doğru gittiklerini görürdüm. İçim cız ederdi. Büyüklerin ellerinde birbirine yapışmış pislik renginde acayip çomaklar vardı. Bunlarla bir yeşil meydanın kenarına varır, bunları bir ufacık ağacın altına çığırkan kafesiyle bırakırlar, ağacın her dalına ökseleri bağlardı. Hür kuşlar, kafesteki çığırkan kuşun feryadına, dostluk, arkadaşlık, yalnızlık sesine doğru bir küme gelirler. Çayırılıkta bir başka ağacın gölgesinde birikmiş çoluklu çocuklu kocaman herifler bir müddet beklerlerdi. Sonra kuşların üşüştüğü ağaca doğru yavaş yavaş yürürlerdi. Ökselerden kurtulmuş dört beş kuş, bir başka ökseye doğru şimdilik uçup giderken birer damlacık etleriyle birer tabiat harikası olan kuşları toplarlar, hemen dişleriyle oracıkta boğarlardı. Ve hemen canlı canlı yolarlardı.”

Sonbaharı korkunçlaştıran bu çok hisli kuş katliamı hikâyesinde daha ilerde Sait Faik şunları hatırlatmaktadır:

“Halbuki sonbahar kocayemişleri, beyaz esmer bulutları, yakmayan güneşi, durgun maviliği, bol yeşili ile kuşlarla beraber olunca insana sulh, şiir, şair, edebiyat, resim, musiki, mesut insanlarla dolu anlaşılmış, sevişmiş, açsız, hırssız bir dünya düşündürüyor. Her memlekette kıra çıkan her insan kuş sesleriyle böyle şeyler düşünecektir.”

Konstantin Efendi adında birisini, kuş canavarı hüviyetiyle hikâyeciliğimizin en taş kalpli tiplerinden biri olarak donduran “Son Kuşlar” hikâyesi sonlara doğru Ada’nın yol kenarlarından sökülmiş yeşilliklere yakılan bir ağıt hüznüne bürünür:

“Kuşları boğdular, çimenleri söktüler, yollar çamur içinde kaldı.”

Sait Faik'in en güzel ve en mânâlı benzetmelerinden birini yaparak, "toprak anamızın koyu yeşil saçları" dediği çimenlere olan sevgisinde de yine onun tabiata bağlılığını görürüz. Çimenlere, ağaçlara hoyratça saldırışlara karşı *Son Kuşlar*'da pek o kadar şiddetle ifade edilmeyen bu nefret, yine o kitabın son hikâyelerinden birinde, "Korentli Bir Hikâye"de büsbütün elle tutulur bir hal alır; ve hayat hakkı elinden alınan kahpeliklere hedef insanoğlunu da temsil şümülû kazanır:

"O çam sakızlarının akmasıyla, çam iğnelerinin çürümesi ve kocayemiş meyvesinin balıyla asfaltlaşmış iki bin senelik, yağmurda mis gibi sakız, nane, zeytin, reçine, at kestanesi, defne ve toprak kokan yollar; çamur içinde kalmıştı. Yol çimenlerinin söküldüğü bile oldu. Yalnız bacası için sekiz milyon drahmi harcadığı rivayet edilen bir Hollandalı, evinin bahçesini mirî çimenlerle süsledi. Çamların, zeytinlerin –o defne ve kocayemişleri, naneler, devedikenleri, kartopları filân, adam yerine sayılmaz– bile birçoğu yapılara zarar vermesin diye önce diplerine kireç kuyusu açılarak, buna mukavemet edince bin senelik dalları yer yer budanarak, yine canını muhafaza eder de kurumazsa üç beş gün kötü, düşman düşman bakılarak ve bir gece gövdesine bir halat bağlanıp inim inim iniletilerek, ne olursa olsun devrildi.

Böyle bir çok şeyler oldu.

Ama dediğim gibi bütün bunlara rağmen tabiat, toprak, bin senelik ağaçlar, küçük kiliseler, çan kuleleri, çanlar, manastırlar, koylar, çamurdan kendilerini koruyabilmiş yosunlu yollar sanki ayaklanmışlardı. Hiçbir şey değiştirmiyorlardı. Bu mukavemet hareketine sükûn içinde gülümseyerek karışmış gitmişlerdi. Kuşlar gibi keza tabiatın canlı güzellikleri olan kedileri ("Semaver", "Bir Kıyının Dört Hikâyesi"), köpeklerle dostluğu ("Havuz Başı", "Serseri Çocukla Köpek"), balıkları ("Mahalle Kahvesi", "Sinağrit Baba", "Alemdağda Var Bir Yılan", "Dülger Balığının Ölümü") o kadar güzel, o kadar yeni anlatan Sait Faik'in tabiat sevgi ve hayranlığını en kuvvetli şekliyle *Son Kuşlar*'daki deniz, ada, kıyı hikâyelerinde bulabiliriz:

"Tabiat çoğunca dosttur. Düşman gibi gözüküşü zaman bile insanoğluna kudretini ve kuvvetini tecrübe imkânları veren

yüz vermez bir babadır; fırtınasında kayığını batırdığı zaman yüzmesini, rüzgârında kulübenin damını uçurduğu zaman daha sağlamı, daha hünerliyi bulmayı öğretiyor; canavarıyla karşı karşıya bıraktığı zaman adale kuvvetini sınıyordur.” (“Haritada Bir Nokta”).

“Güneş batıyor, martılar haykırıyor; karabataklar sudan çıkmış, ıslak kanatlarını kaldıracabilmek için deli gibi çırpınıyorlar. Ayı balığı yeniden büyük bir nefesle çıkıyor, büyük bir nefesle tekrar dalıyor. Martılar geliyor, karabataklar gidiyor. Akşam büyük bir vaveylâ içinde vahşi, kırmızı; dalgalar esmer kayaları dövüyor.” (“Sivriada Geceleri”).

“Martılar ve karabataklar; bu denizin yüzünde zaman zaman sıçrayan, kaynaşan, dalan, yeniden çıkan balık kümelerine doğru hızla süzülüyorlar, batıyorlar, kanat çırpıyorlar, karabataklarla mihal kuşları dalıyorlar; bir deniz üstü canlı sabah kahvaltısı iştahı içinde bütün canlılar faaliyettedir. Bu, insana bir sabah kahvaltısının iştahı hali gibi gözükken kaynaşmadaki gizli vahşilik hiç belli değildi. Milyonla canlıyı milyonla canlı kovalıyordu. Mavi denizin üstünde bir damla al gözükmeden yüz binlerce küçük balığı büyük balık yutuyordu. Bin tane mikroskopik hayvanı yutmuş bir tırnak uzunluğundaki binlerce balığı bir kolyoz yutuyor; sudan sıçramış kocaman bir kolyozu bir martı denize hiç konmadan havada yakalıyor, gagasında iki defa salladıktan sonra üç kere yutkunarak yarı canlı, kursağına atıyordu. Hepsinin arkasında bir küçük orkinos zaman zaman gökyüzüne sıçrarcasına denizde havalanıp yıldırım hızıyla balık kümelerine saldırıyordu.” (“Sivriada Sabahı”). Sait Faik’in insanları; yanına katacağımız kırları, denizleri, tabiat köşeleri ve hayvanlarıyla, dünyayı bölünmez bir bütün olarak gördüğü; yaşama da bütün güzelliklerinin hakkını vermek istediği sonucuna varıyoruz.

(11 Mayıs 1958 Adapazarı’nda okundu)

Bugünkü Hikâyemiz, Romanımız

Konuşmama başlarken Batı'dakilere benzer Türk roman ve hikâyesinin Tanzimat'la başladığını belirtmeliyim. Mustafa Reşit Paşa tarafından 1839'da ilân edilen Tanzimat Fermanı'nın sağladığı kısmî hürriyet, zamanla edebiyatta da tesirlerini gösterdi. Çıkan gazeteler, başlayan tiyatro faaliyeti peşi sıra, tercüme hareketlerinin de desteklediği bir hikâye ve roman edebiyatı 1871 yılında ilk mahsullerini veriyordu. Avrupaî edebiyatımızın ilk temsilcisi Şinasi Efendi, hikâye ve roman üzerinde çalışmadan 1871'de öldü. O devrin en halkçı, en bol eser vermiş yazarı Ahmet Mithat, o tarihlerde Bağdat'ta bulunuyor, Vali Mithat Paşa'nın maiyetinde Vilâyet gazetesini çıkarırken bir yandan da Avrupa'dan getirdiği kitapları okumak suretiyle Batı kültürünü kuvvetlendiriyordu. Mithat Paşa Bağdat'ta bir sanat okulu açınca Ahmet Mithat Efendi de o okul öğrencileri için *Kıssadan Hisse* isimli küçük kitaplar yazdı. 1870-71 yıllarına rastlayan bu kitaplar henüz doğulu havadan sıyrılamamakla beraber bizde küçük hikâyenin ilk örnekleri sayılıyorlar. Ama henüz sanat değerinden mahrumdurlar, iptidaîdirler.

Ahmet Mithat Efendi 1871 ortalarında kalabalık ailesini alarak, İstanbul'a gelir, gazeteciliğe başlar. Halkı asırların ihmalinden kurtarmak, uyarmak gayesiyle makaleye hız verildiğinden hikâye ve roman bir ara unutulur. Vatan, hürriyet kavramları, sosyal problemler, başta Namık Kemal'in önderliği, gazete sütunlarını, tiyatro sahnelerini kaplar.

1873'te o devrin en önemli piyesi "Vatan Yahut Silistre"nin temsili halk arasında coşkunluklara sebep olduğundan piyesin oynanması durdurulur. Namık Kemal, üç dört kişi daha çeşitli

yerlere sürülür. Namık Kemal Kıbrıs'ta Magosa zindanına, Ahmet Mithat Efendi Rodos'a gönderilmişlerdir.

İşte bolca vakit isteyen roman, Türk romanı, hayat sahnesine çıkışını bu iki yazarın sürgünlüklerine borçludur. Namık Kemal *İntibah* romanını 1874'te Kıbrıs'ta, Ahmet Mithat *Hasan Mellâh* romanını 1875'te Rodos'ta yazarlar.

Bu duruma göre ilk romanımız Namık Kemal tarafından yazıldı: Edebiyat tarihleri bu romanı "edebî roman" kabul ediyorlar. Artık çığır açılmıştır; bu eserleri başkaları takip eder. Başlangıçta duygu, hayal, entrika gibi unsurlarla romantik bir karakter gösteren romanımız git gide hayata bağlanır. Gerçek hayat sahneleri, gözleme dayanan tasvir ve yaşamalar romanlara konu ve dekor olur; romancılarımız realizme yönelirler.

1896'da başlayan Servetifünûn edebiyatı, teknik ve üslûp bakımından romana yeni kuvvetler ekler. Halit Ziya Uşaklıgil, tam manasıyla Avrupalı ilk romancımızdır bizim. *Mai ve Siyah*, *Aşk-ı Memnu*, *Kırık Hayatlar* (altı romanından bu üçü), küçük hikâyelerini toplayan on üç kitabı, dillerinde ufak tefek sadeleştirmelerle bugün de zevkle okunabilir. Fakat Servetifünûn roman ve hikâyecileri Halit Ziya, Mehmet Rauf, Hüseyin Cahit, Ahmet Hikmet, Safveti Ziya (Ahmet Hikmet biraz müstesna) sanat sanat içindir tezine sâdık kaldıkları için süslü, külfetli yazdılar.

1911'de Selânik'te dilde sadeleşme hareketleri bir sisteme, programa bağlandı. Büyük Türkçü Ziya Gökalp'in de sonradan katıldığı *Genç Kalemler Dergisi*'nde yeni bir hikâyeci, Servetifünûn yazarlarından çok farklı bir dille, halk türkçesiyle hikâyeler yayımlıyordu. Ömer Seyfettin'di bu. Küçük hikâyeyi müstakil bir mesele olarak ele alan, edebiyatın bu türünde en ısrarlı çalışan Ömer Seyfettin sanata 1911'de başlamıştı, 1920'de öldü. Bir subaydı. 1910 sonlarında Bulgar hududunda vazife görürken zihninde olgunlaştırmıştı yeni dil dâvâsını. *Genç Kalemler Dergisi*'nin ilk sayısında çıkan imzasız bir makalesinde kendini İran edebiyatı tesirlerinden kurtarmış edebiyatımızın Servetifünûncuların kaleminde şimdi de Fransız edebiyatına kul köle olduğunu belirtiyor, dilimizi Tanzimatla kısmen başlamış sadeliğinden tekrar uzaklaştıran Edebiyat-ı Cedîde mensuplarına hücum ediyordu. İlk hikâyesi "Bahar ve

Kelebekler" dil sadeleşmesini kabul etmeyen çağdaşları tarafından bile takdir ve hayranlıkla karşılandı.

Ömer Seyfettin'in hikâyeciliği Birinci Dünya Savaşı yıllarında en verimli devresine kavuşur. Hızını 1917'de bulduğu için topu topu üç yıl gibi pek az bir zaman sonra ölümle duran hikâyeciliğinden bize on kitapta derlenmiş 125 hikâye kaldı. İkinci Meşrutiyet (1908) ile mütareke yılları (1918) arasında nazik bir devrede yetişmiş, ömrünün mühim bir kısmını askerlikle Balkanlar'da geçirmiş olan Ömer Seyfettin, Osmanlı İmparatorluğu'nun sosyal-siyasî fikirlerini sağduyusuna vurmuş, doğru gördüklerinin destekleyicisi, yanlış bulduklarının hücumcusu olmuştur.

Servetifünûncuların hikâye ve romanlarında devrin sosyal-siyasî durumu hakkında koyu ve kötümser bir karanlıktan, bir bunalıştan başka bir şey bulamazken Ömer Seyfettin'de çağının bütün bir kanaatler sistemini buluruz. Taassubu, yobazlığı, gerilikleri, toplumun yanlış, bozuk inanışlarını taşlar. Gerçekçi bir görüş, bir Hüseyin Rahmi mizahı, bir halk nüktedanlığı ile 1908 Meşrutiyetinde ortalığı kaplayan sahte vatan-severleri, sahte asilleri, riyakârları, menfaat düşkünlerini alaya alır. İlhamı tarihten gelen hikâyeleri Birinci Dünya Savaşı'nın bezginlik ve ümitsizliklerine ümit ve iman aşılır.

Ömer Seyfettin'de Halit Ziya titizliği, derinliği, şiiri yoksa da o, küçük hikâyemizin eserleri bugün de gençliğin elinden düşmeyen en tanınmış temsilcisidir.

Ömer Seyfettin'in faaliyet yıllarında büyük bir halk roman-cımız Hüseyin Rahmi büyük hacimli romanlarında bugün masallaşmış eski İstanbul'u bitip tükenmez bir gayretle, tam bir realist görüş ve gözlemiyle kâğıda geçiriyordu. Bıraktığı kırkı aşkın eserde Birinci Cihan Harbi, mütareke yıllarında kenar köşe İstanbul, acıklı gülünç bin bir davranışıyla soluk alır.

Sonra bu üstatların başardıklarına değişen Türkiye'yi, durumları ekleyen romancılar geldi: Yakup Kadri'ler, Hâlide Edip'ler, Reşat Nuri'ler ve başkaları.

Ama biz günümüz Türk hikâyecileri sözûyle Cumhuriyet devrinde eser vermeye başlamış daha genç yazarları kasdediyoruz.

Cumhuriyet devri hikâye ve romanının başlangıcı üzerine kesin bir tarih pek verilemez. Bugünün hikâyecileri başında, değeri en yeniler tarafından da teslim edilen Sait Faik Abasıyanık gelir. 1907 doğumlu Sait Faik, Bursa Lisesini bitirince Fransa'ya gitmiş (1931), üç yıl sonra dönüşünde ilk hikâyelerini *Varlık Dergisi*'nde yayımlamış, ilk kitabı *Semaver*'i 1936'da çıkarmıştı. Bu tarih günümüz hikâyeciliğinin başlangıç yılı olabilir. O yıllarda *Varlık Dergisi*, geçen defa günümüz şiirinden bahsederken işaret ettiğim gibi, yeni sanatçıların eserlerini basıyordu.

Bugünün hikâyecileri Kemal Bilbaşar, Orhan Kemal, Hal-
dun Taner, Samim Kocagöz, Oktay Akbal, Vüs'at O. Bener, Yaşar Kemal, Nezihe Meriç, Tarık Dursun, Tahsin Yücel ve başkaları, hemen hepsi, ilk hikâyelerinde az çok Sait Faik tesirinde kaldılar.

Sait Faik'in hikâyelerinin ağırlık noktası, ilk bakışta insanın toplum içindeki değersizliğine dayanır. O, savaşların hikâyecisidir. Faziletlerini koruyarak veya kaybederek mağlup veya galip, alnı ak veya kara, üste çıkmış yahut belli bir hayat çizgisinin mahkûmu kalmış kişilerin kaderini yazar. İstanbul'un kırık hayatlarını, kuytu bucak insanlarını ışığa çıkarır.

İlk üç kitabı *Semaver*, *Sarnıç*, *Şahmerdan*'da romantik süsle-yişlerle hülyalı verilen bu insan; daha sonraları örtülerinden sıyrılır, kirleriyle yaşatılır. Bir İstanbul hikâyecisi olan Sait Faik, İstanbul'u düşüren, düşürülmüş insanların kaynaştığı bir suçlu şehir olarak görür. Ahmet Hâşim'deki "O Belde" hülyası Sait Faik'te de görülür. Şehirden her yılışında, bezişinde tabiatın koynuna sığınır. Parçalanmış, bütün halinde kalamamış insanı işlediği için Sait'in hikâyeleri acıdır, buruktur. Şehirde iyi, dürüst insanlar da bulunduğunu gördüğü nadir anlarda kalabalıkların hayranıdır. Ama az sonra hain, bencil insanlarla karşılaşınca kendini kırlara, kıyılarına, tenhaca adalara atar. En yakın dostları fakir balıkçılardır: "Şehrin dışına çıkmak kendi kendinden kurtulmak gibi bir şey! Hâtıralarımız, aşklarımız, dostluklarımız, hıyanetliklerimiz, iyilik ve kötülüklerimiz, sefaletimiz, rezaletimiz hep şehrin içinde kaldı. Burada ağaçlar, yemişler, sebzeler ve hayvanlarlayız. İşte ağaçlar: Ceviz, incir, dut, erik, çit-

lembik... İşte kabak, hıyar, mısır, ayçiçeği... İşte kara, sarı, kırmızı, yağlı, arık, bereketli toprak!" İnsanlarının yanına katacağımız, kırları, denizleri, tabiat köşeleri ve hayvanlarıyla dünyayı bölünmez bir bütün olarak gören Sait Faik, edebiyat tarihimize on beş hikâye kitabı bırakarak 1954'te öldü.

Bugünün hikâyecileri hele çıkış noktalarında Sait Faik'in tesirindedirler, sonra sonra ayrı kişiliklere kavuşurlar.

Günümüz romancıları işe küçük hikâye ile başlamışlardı. Orhan Kemal, Tarık Buğra, Oktay Akbal, Kemal Tahir, Samim Kocagöz, Yaşar Kemal, Orhan Hançerlioğlu, Haldun Taner ve başkaları... Yazdıkları hikâyelerde yerine göre acı-sert gözlemler, sosyal konuların yanı sıra psikolojik durumlar işlendi, büyük şehir kargaşalığının yanına köy meseleleri eklendi. Hikâye zaman zaman şiirden faydalandı.

Son üç dört yıldır küçük hikâyenin biraz ikinci plâna itildiğini, romanın öne geçtiğini görüyoruz. Bugün Orhan Kemal, Tarık Buğra, Kemal Tahir, İlhan Tarus, Yaşar Kemal, Orhan Hançerlioğlu, Samim Kocagöz roman üzerinde çalışıyorlar.

Kapattığımız 1958 yılında küçük hikâye sahasındaki duraklama devam ederken romancılığımızın hızlandığı bir gerçektir. Bu yıla kadar daha çok hikâye kitabı basmış olan *Varlık* Yayınevi, bu yıl yalnız roman çıkardı. Gazeteler hep piyasa romanları tefrika ederken bu yıl kaliteli romanlar da tefrika ettiler. *Cumhuriyet* gazetesinde Yunus Nadi Roman Armağanı'nı kazanan üç kitaptan ikisi: Fakir Baykurt'un *Yılanların Öcü* ile Ömer Sâkıp'ın (Mehmet Seyda) *Ne Ekersen* romanı tefrika edildi. *Vatan* gazetesinde Samim Kocagöz'ün *Kalpakkıllar* romanı, Tarık Dursun'un *İnsan Kurdu*'nu okuduk. 1958 romanlarından üçü (Talip Apaydın'ın *Sarı Traktör*'ü, Sunullah Arısoy'un *Karapürçek*'i, Kemal Tahir'in *Yediçınar Yaylası*) bir köy romanı. Şahap Sıtkı Gün Görmeyen Sokak, Cevdet Kudret Havada Bulut Yok romanlarında şehirlerin aydın çevrelerini anlattılar. Orhan Kemal, *Devlet Kuşu* romanında bildiği yoksul hayatları deşmeye devam etti. Mehmet Seyda, *Yaş Ağaç* romanında aile-çocuk münasebetlerini başarıyla işleyerek bir çocuğun yetişmesini ustalıklarla anlattı. Bu romanlarda Türkçenin de arındığını, son yıllarda genç nesilleri sarmış arı dil dâvâsının tatbikatta sa-

natçıların elinde daha kestirmeden gerçekleştirilebileceğini anlıyoruz.

1958'deki köy romanları köylerimizdeki yeni gelişmeleri aksettiriyorlar. Köyden yetişen şairler gibi, köyden yetişen yazarların kendi ana meselelerini ele almaları Cumhuriyet neslinin bir özelliğidir. İstiklâl Savaşı, o yılları yakından yaşayan Hâlîde Edip'in, Yakup Kadri'nin eserlerine çok önceleri zaman zaman konu olmuştu. Günümüz romancılarının şimdi bu konuyu yeniden ele almaları sevinilecek bir olaydır. Evvelki senelerde Kemal Tahir'in *Esir Şehrin İnsanları* (1956), İlhan Tarus'un *Var Olmak* (1957) romanlarıyla başlayan bu hareket, bu yıl henüz kitap halinde çıkmamış Samim Kocagöz'ün *Kalpaklılar* romanında devam etti. Piyasa romanlarından hiç bahsetmiyorum. Çok tirajlı, ama gelip geçici bu tip romanların bilhassa kadın romancılarımızın kaleminde oldum olası bir sanat değeri ve seviyesine çıkamadığı düşünülürse bunların okunmaya bile değmediği kendiliğinden anlaşılır.

(4 Şubat 1959 BP şirketinde verilen konferans)

Şiirde Nezaket

Konum, şiirde edebiyatta nezaket. İşe sözlükten başlayalım: Nezaket, naziklik demektir. Nazik üç dört anlama gelir: Başkalarına karşı saygılı davranan kimseye nazik insan deriz. İnce yapılı, çabuk kırılır aletler nazik aletlerdir. Özen gösterilmezse kötüleşebilen işler, nazik bir hal alırlar. Dikkat isteyen işler de nazik işlerdir. Nazik sıfatı Farsçadır ama nezaket ismi Arap dili kuralına göre yapılmış bir türeme kelimedir. Şimdi nezaketle dolu olduğum şu anda bir nezaketsizlik yapmama müsaadenizi rica edeceğim. Ben âdâb-ı muaşeret kolu diye bir kol tanımıyorum. Görgü gibi güzel ve öz Türkçe bir kelimemiz varken hâlâ çok gerilerde kalmış bir Farsça tamlamayı yaşatmaya çalışmak, dilimize karşı nezaketsizlik demektir. Gençlerin dikkatlerini çekerim.

Nezaket üzerine daha bir çok sözler vardır: Edep, terbiye, haya izân, yalnız olumsuz şekli kullanılan patavat ve başkaları...

Eskiler izân sözüyle uzan sözünü kafiye yaparak bir de deyim kullanırlardı: İzân dedikçe uzanıyor. Delikanlının biri büyüklerinin yanında bacaklarını alabildiğine uzatarak, yayılarak, esnek oturmuş. Meclistekilerden bir zat bu saygısızlığa bakmış, bakmış da şöyle demiş: “İzân dedikçe uzanıyor.”

Demek ki anlayış anlamında olan bu söz, terbiye, kibarlık, saygı anlamlarını da taşıyor. Edebin “söz ve davranışta herkesin beğendiği yollar” demek olduğunu edepli, edepsiz sıfatlarından bilirsiniz. Edep yahu! Edebini takın! demektir. Asıl anlamı terbiye demek olan edep, sonradan edebiyat anlamına da kullanılmıştır. Eskiler edebiyata “Fenn-i edeb” derlerdi.

Edebiyat; düşünce, duygu ve hayallerin söz veya yazıyla güzel ve etkili bir şekilde anlatılması sanatıdır. “Güzel ve etkili” sıfatlarına dikkat ediniz. Nezaket de güzel ve etkili bir davranış olduğuna göre edebiyatın, şiirin nazik olması gerekir. Şu halde güzel ve etkili olmayan eserler edebiyat bakımından nezaketsiz eserlerdir. Edebiyatın inceliklerine dikkat etmemekten, uymaktan gelen bu kabalık, hele edebiyatta bütün bütüne sıtırır. Terbiyeli demek olan edebî sonradan edebiyatçı anlamıyla yayılması, edip deyince değerli şair ve yazarların anlaşılması terbiye ile edebiyat arasındaki bağlantıyı gösterir.

Eskiden “Edeb-i Kelâm” sanatı diye bir edebî sanat daha vardı. İfâdede yabancı ve çirkin tabirler bulunmamasına Edeb-i Kelâm denir. Kaba sayılan kelimeler kullanmak, hoş karşılanmazdı eskiden. Kişi, sermâye-i hayâsı kadar edip olurdu, terbiyesi ölçüsünde edebiyatçı olurdu. Söz asaleti diye bir şey vardı, sözün ayağa düşmemesi gerekir. Hattâ öyle ki bu dikkat bizi “Hüsn-i tabir” denen inceliğe götürür. Muallim Naci “Divanece sözler mi demektir edebiyat?” mısraıyla edebiyatın, nezaketin zıddı olan divanelik, abuk sabuk konuşma, kabalık gibi kusurlardan uzak olması gerektiğini belirtir.

Görgü de nezaketin aşırısı nasıl suni, yapmacık olur ve görgüsüzlük sayılırsa edebiyatta da fazla mübalağa ona benzer. Divan şiirimizin en ustaları dahi zaman zaman mübalağadan kaçınamamışlardır. Biz bugün böylelerini yadırgıyoruz. Şaşmaz ölçü sağduyudur. Tabiiyet, samimiliktir. Sanatta fazla süs; aşırı makyaj, aşırı boya, ruj, krem, pudra gibi insanı çok kere gülümsetiyor, acındırıyor kendisine.

İnsan, duygu ve düşünceleri zorlamadan vermelidir. Nezaketin zorlanmış, iptizaldir, bayağılaşma, ayağa düşme yani. Aşırı nezaket karikatüre gider. Karikatür ise beceriksizlik, yüze göze bulaştırmak anlamına da gelir. Eski şairler boşuna dememişler: “Hâyide suhan merd-i suhandâna yakışmaz.” Şiirde müptezel değil mümtaz, seçkin olmak, soylu, has, saygı uyandırıcı ve zarif olmak gerekir.

Edebiyatta benzetme, benzeyene muhabbet ve hayranlığımızı iyi belirtebilmek için yapılır. Benzetme, benzeyenin daha üstün ve yüklü durumda olan benzetilenden hiç de aşağı ol-

madığını inandırmaya çalışmak çabasıdır. Hele işin içine sevgili girerse divan şairi elbette nezaketini daha ileri götürecektir, bazan bile bile veya farkında olmadan yalan da söyleyecektir. Saçlar, kaşlar, gözler, boy bos, dudaklar üzerine başka şairlerden daha kibar, nazik, efendi olduğunu göstermek için hep benzetme övgülerine başvuracaktır. Nezaket ihtirasları çığlıktan kurtarır, munis ve sempatik yapar. Nedim'i düşününüz. Lâle devrinin o rahat ve avare şairi nezaketi sayesinde çapkınlıklarında bile sevimlidir. Bir de Nâbi'nin şu beyitine bakalım:

*“Düşmez leb-i şîrînine yârin suhan-ı telh
Helvacı dükkânında piyâzın yeri yoktur.”*

Şimdi burada iş değişti. Nâbi, sevgilinin tatlı ağzında acı söz bulunmaz, diyor. Çünkü helvacı dükkânında piyazın yani soğanın yeri yoktur. Bu hiç de kibar ve nazik bir benzetme değil. Nazlı sevgilinin ağzını helvacı dükkânına, sevgilinin sözlerini de acı soğana benzetmek! Âdi bir nükte, başka yerde güzel olabilecek bir atasözünü kullanmak uğruna şair, sevgiliyi âdetta tahkir etmiştir. Divan edebiyatı zamanında te'kidü'l-medh bima yüşbihü'z-zem diye bir sanat vardı. Yergiden farksız övgü. Meselâ: Haylaz bir çocuk için: “O kadar intizam meraklısı ki sayfaları dağılmasın diye kitaplarını bile açmıyor.” demek; Nâbi'nin beyiti de buna benziyor, kaş yapayım derken göz çıkarıyor.

Şiirde tehzil dedikleri şey de bir nezaketsizliktir. Tehzil, yani ciddi bir esere alaylı bir nazire yazmak. “Dağıttın hâb-ı nâz-ı yâri ey feryat neylersin?” demiş şair. Yani şair, sevgilinin kapısı önünde aşk acıları içinde feryat ediyor, tabii sevgili, nazlı uykusundan uyanıyor. Şair, feryada çıkışıyor. Aman ne yapıyorsun, sevgiliyi uyandırdın! Alaycı bir şair de bu mısraı şöyle tehzil yani rezil ediyor:

“Dağıttın arpa ve buğdayı ey bâd neylersin?”

Nedim'in meşhur gazelinden bir beyit:

*Haddeden geçmiş nezaket yâl ü bâl olmuş sana
Mey süzülmüş şişeden ruhsâr-ı âl olmuş sana*

Tehzil edilmiş şekli:

*"Kırmızı aşî boyası rüy-ı âl olmuş sana
Ekşiyip bakkalda pekmez sonra bal olmuş sana!"*

Bu gibi küçük düşürmeler kolay ve kaba şeylerdir. Nezaketin zor olup da kabalığın kolay oluşu gibi!

Eski edebiyat sözlüklerinde cezalet diye bir madde vardır. Cezi tomruk, kalın odun, kütük demektir. Eskiler söyleyişleri kulağa sert gelen kelimelerle örülü mısralarda cezalet var derler, böyle mısraları beğenmezlerdi. Yani dile takılan, söylenmesi zor kelimelerden doğan bir kusurdu cezalet. Kelimenin mânâ ile uygunluğu, yani üslûbun anlatışın, konu ile uygunluğu da bu bahse girer. Beşikte mışıl mışıl uyuyan bir bebek için horul horul uyuyor denirse bu, kütük ve kereste gibi ağır ve aykırı kaçır duruma. Dam üstünde saksâğan vur beline kazmayı sözünü hatırlayınız. Nezaketten yoksunluğun ta kendisidir. Saksâğan hırsızdır, gevededir, cırlaktır, kötü huyları vardır; ama eninde sonunda bir kuştur. Sonra zavalıcığın beli yoktur ki, ölçüye göre beller insanlarda bulunur. İnsan beline kazma indirmek cinayettir. Biz bu cinayeti eti budu yüz gram bile çekmeyen bir kuşçağz üzerinde işlersek kuşun değil, şiirin canına okumuş oluruz.

Edebiyat kusurları, suçları arasında intihalden de bahsetmemiz yerinde olur. Başka bir şairin mısraını, buluşunu benimsemek de bir nezaketsizliktir. Toplum hayatında davranışlarda başkalarını körü körüne, yakışıp yakışmayacağını düşünmeden taklit nasıl ayıplanırsa intihal daha beter ayıplanır. Bir hırsızlıktır da ondan. Bir büyüğün küçük çocuk gibi konuşmaya yeltenmesi bizi güldürür, hele o büyük, böyle çıtı pıtı konuşmanın kendisine şirinlik sağladığını sanırsa akılsızlığına acırız. Ama bir şair başka bir şairin mısraını aynen alır, yani pek sevdiğiniz bir deyimle yürütürse buna acımayız sadece, kabalığından ötürü kızarız da! Nezaketsizliğe nasıl

içerlersek buna da öyle içerleriz. Sünbülzâde Vehbi: "Sirkat-i şî'r edene kat'-ı zeban lâzımdır." diyor. "Şiir çalanın dilini kesmeli" yani. Bu ceza biraz fazla tabîî.

Toplum hayatında nezaketsizlere, saygısızlara, utanmaz arlanmaz kimselere karşı tepkimiz çeşitlidir. "Anlayana sivri-sinek saz, anlamayana davul zurna az" atasözünden tutun da edebiyatın en ince esprili sanatlarına kadar bir çok ferahlık çaremiz vardır. Bu gibilerin karşısında "tecahül-i ârif" bilmezden gelmek, oralı olmamak bunların başında gelir. "Hasmın sitemin anlamamak hasma sitemdir." der Ziya Paşa. Biz bunu şöyle değiştirebiliriz: "Nezaketsizin kabalığını anlamamak, nezaketsize karşı nezakettir." Namûlayım sözler, namûbarek yüzler karşısında herkes gibi sanatçı da ince, kırık bir gülüşle gülümser geçer.

Şiirde nezaket konusu, bizi satirik şiire, yani hiciv, yergi şiirine götürür. Şiirin bu çeşidi nezaket ve espri sınırları içinde kaldıkça güzeldir, sevimlidir. Şiir çeşitleri içinde nezakete en çok muhtaç olanı galiba budur. Çünkü meselâ lirik şiirde alev alev yanabilecek kör ve taşkın bir ihtiras satirik şiirde küllenmeye, örtülmeye muhtaçtır. Nefretler, hasetler, yermeler, aşığılamar, öfkeler, satirik şiire çıkış noktası olurlar. Halbuki bu ruh halleri birer meziyet değil, birer kusurdur. Kabalığa çok yakın kusurlardır. Şu halde satirik şiir, mizah-alay şiiri mümkün olduğu kadar soğukkanlı olmalı, taşkınlıklara açılmamalıdır. Ancak o zaman bizde bir takdir uyandırır. Lirik şiir kalpten, satirik şiir zekâdan gelir. Zekânın fazlası yırtıcı, saldırgan, keskin sirke gibi kabına zararlı olur, kırar geçirir. Bu yüzdendir ki satirik şiirde nezaket dozunu ayarlamak bazan zordur. Satirik şiir müsamaha, hoşgörü nedir bilmez çok kere. Divan şiirinde Şeyhî'nin Harnâme'si gibi zarif ve ince örnekler nadirdir. Divan hicivcileri Nefî'nin Sihâm-ı Kazâ'sını dolduran örnekler gibi küfre kaçarlardı çok kere. "Peder değil bu belâ-yı siyahtır başıma!" diyor Nefî. İnsan, babası için başımın belâsı der mi?

Ahmet Hâşim'in hârikülâde tarifini bilirsiniz. Birkaç alelâdenin birleşmesi hârikülâdeyi meydana getirir der Hâşim. Öküz alelâdedir, beylik, malûm bir şeydir. Ağaç da öyle. Her

zaman gördüğümüz, olağan bir şey. Ama öküz ağaca çıkarsa hârikülâde olur. Yani yeni, görülmedik, orijinal bir şeydir bu. Demek ki hârikülâde veya fevkalâde istisnâ, anormal bir durumdur. Bir köpeğin insanı ısırması normaldir, ama insanın bir köpeği ısırması anormaldir. Hem anormal, hem de hârikülâdedir; şaşırtır ve güldürür bizi. Satirik şiir de buna benzer. Bir an şaşırtır bizi. Karanlıktan birdenbire keskin, çiy ışıklı bir yere girmişiz gibi bir an gözlerimiz kamaşır. Çünkü biz ağaçta öküz değil, kuş veya insan görmeye alışmışızdır. Mandanın söğüt dalına yuva yapması gibi gariptir espri şiiri. Güldürür, akılda kalabilir, ama derinlere işlemez. Lirik şiirdeki derin, büyüleyici etki yoktur onda. Kalp her zaman zekâyı yener. Samimiyet, içtenlik hayranlık uyandırır. Şaşırtmaya dayanan espri ise hayret verir bize. Şöyle bir soru soralım: Nezaketle kabalıktan hangisi hayranlık, hangisi hayret uyandırır? Şüphesiz hayranlık nezaketin, hayret ise kabalığın neticesidir. Şu halde espri şiirinin kabalığa karşı hayret ve yadırgama gibi tedirgin edici bir duyguyu önlemesi şarttır. Satirik şiir ancak bu halde güzel ve sevimli olur. Ziya Paşa:

*Yaktı nice canlar o nezaketle tebessüm
Şirin dahi kastetmesi cana gülerektir*

diyor. “Nezaketli tebessümler çok kere canlar yakar. Aslan dahi insanı gülerek öldürür.” Buradaki şiir=aslan kelimesi yerine bir an için şiir kelimesini korsak konumuza yardımcı bir fikir daha kazanmış oluruz.

“Şiir, insanı gülerek öldürür.” İşte satirik şiirde ben böyle bir öldürücülük buluyorum. Satirik şiir güler, güldürür ama az yaşar. Dünyanın bütün büyük şiirleri, yaşayan şiirleri lirik şiirlerdir. Bu tip şiirlerdeki yoğunluğu, kalıcılığı bulabilmek için şair ölürcesine didinir, ama sonunda güler. Çünkü uzun ömürlüdür Lirik şiir.

Sen ile siz arasındaki farkı bilirsiniz. Bence “siz” resmîyet değil, samimiyettir. Sen lâubâliliğe, teklifsizliğe elverişli bir zamirdir. Teklifsizliğin, lâubâliliğin olduğu yerde nezaketin yaşama sahası daralır. İnsanın kendini övmesi, hele bir konuşma

içinde görgüsüzlüktür şüphesiz. Ama şimdi söyleyeceklerimle ben kendimi övmüş değil, yermiş küçültmüş olacağım. Mesele şu: Kabataşlı şairlerden Şemsi Dizdar, yine Kabataşlı tanınmış şair Ergin Sander'e, son sınıfta okurlarken, bir gün demiş ki:

— Bizim hoca (yani ben) çok nazik!

— Nerden anladın?

— Baksana, şiirlerinde sen yerine hep siz zamirini kullanıyor!

Şemsi, bu nükteyi gerçekten de şiirlerimde siz zamirine düşkünlüğümü alaya almak için yaptı herhalde. Ne zarar, siz, candan kullanılırsa daha güzel, daha samimi, daha incedir bence!

Efendim,

Toplum hayatında olsun, şiirde edebiyatta olsun nazik olmaya çalışmalıyız. Nezaket gösterdiniz, beni dinlediniz. Nezaketinize teşekkür ederim.

(14 Nisan 1959'da Kabataş Lisesi'nde görgü kolu için ve 23 Mayıs 1959'da Kırklareli'nde verilen konferans)

2. Dünya Savaşı'ndan Günümüze Türk Edebiyatında Gelişmeler

Mustafa Kemal Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti'ni kuruluşundan ölümüne kadar (1923-1938) milletine 15 yıl bir barış dönemi yaşatmış, Türkiye'yi Batılı devletler arasında saygın bir çizgiye ulaştıran pek çok devrimi bu kısa zamana sığdırmıştı. Atatürk dönemi, tek parti dönemiydi. Atatürk, devrimlerin kökleşmesi endişesiyle, çok partili demokrasiyi Türkiye için erken buluyordu.

Atatürk'ün ölümünden az sonra başlayan 2. Dünya Savaşı, dünyada sosyal, ekonomik ve politik değişimler yaratmıştı. Savaşa katılmadığı halde, dolaylı olarak etkisinde kaldığı bu savaştan sonra, Türkiye de yeni bir döneme girdi. Savaş sonlarında o vakte kadarki tek partili rejimde çöküntüler oldu. Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana 27 yıllık Cumhuriyet Halk Partisi'nden ayrılanlar, Demokrat Parti'yi kurdular (1946). Dört yıl sonra da Cumhuriyet Halk Partisi, iktidarı Demokrat Parti'ye devretti (1950).

Şu var ki, vatandaşta yeni ümitler uyandıran Demokrat Parti hükümeti, hele 1957 seçimlerinden sonra bir baskı ve sindirme rejimine dönüştü. İktidardaki Demokrat Parti'ye karşı protestolar, muhalefet partilerinden üniversitelere ve halka yayıldı. Basın'ın hesap sormaları, üniversite gösterileri, daha sonra da Harp Okulu öğrencilerinin sessiz yürüyüşleri, İstanbul ve Ankara'da sıkıyönetim ilânına ve bütün yüksek okulların kapatılmasına, dine ve irticaya verilen bir sürü tâvizlere rağmen, Demokrat Parti'nin, diktasını korumasına engel oldu. Ordu, 27 Mayıs 1960'ta yönetime el koydu.

Ama yurttta huzurun sağlanması uzun sürdü. Kapatılmış Demokrat Partililerden bir kısmının bu kez Adalet Partisi'ni kurmaları, düşük Cumhurbaşkanının tahliyesi, protestolara yol açtı. Daha sonra A.B.D. aleyhtarlığı ve "Bağımsız Türkiye" yürüyüşleri, gene sıkıyönetimler, öğrencilerin "Anayasa Mitingi" düzenlemeleri, gerici-lik-devrimcilik, öğrenci yurtlarında ve sokaklarda sağ-sol çatışmaları, boykotlar, kapanan üniversiteler, türlü baskın ve soygunlar sürdü gitti. Kuvvet Komutanlarının Cumhurbaşkanına, Senato ve Meclis başkanlarına verdikleri "Muhtıra"lar üzerine hükümet istifa etmek zorunda kaldı (12 Mart 1971).

İkinci Dünya Savaşı, savaş dışı kalan Türkiye edebiyatına, sadece her an savaşa girme endişeleri, karartma geceleri, besin ve başlıca ihtiyaç maddelerinin azalması, fakir halk kesiminde sessiz kırımlar, karaborsa, fırsat vurgunları... olarak geçmişti. 1940-1950 dönemi hikâye ve romanları, ilk kitaplarını 1935 ve 1936'da çıkarmış iki büyük hikâyecimizin (Sabahattin Ali ve Sait Faik Abasıyanık) birinden birinin etkisini taşıdılar. Duvar ve asfaltlardaki sloganlarının izleri orda burda hâlâ görülen 1960 ve 1971 anarşi dönemlerinin yaşantıları ise, topluma ve dünyaya, Sabahattin Ali ve Sait Faik'tekinden çok farklı bakış açıları getirdi.

Artık yalın gerçekçilik, sosyal fakat duygusal saptamalar yetmiyor, sosyal-politik-gündeş çalkantı ve sorunlar önem kazanıyordu. Samim Kocagöz'ün (doğ. 1916) 1959 sonlarından alarak 27 Mayıs 1960 devrimine kadar getirdiği olaylar ve yorumlar toplamı *İzmir'in İçinde* (1973) romanı, şiirde de apayrı gür bir ses olan Attilâ İlhan'ın (doğ. 1925) Ocak-Mayıs 1960 İstanbul'unun gergin havasını yansıtan *Bıçağın Ucu* (1973) ve devrimi izleyen siyasal panoramayı çizen *Sırtlan Payı* (1974) romanları, Vedat Türkali'nin (doğ. 1919) 1960 devrimini hazırlayan ortamı bir küçükburjuva aydını görüşüyle açıklayan *Bir Gün Tek Başına* (1975) romanı, bu dört eser, bu tür romanların en ünlüleridir. 28 Nisan-27 Mayıs 1960 şiirlerinden oluşan ve Temmuz 1960'ta çıkmış *Yeni Çağ Türküleri* adlı bir antoloji, bir kurtuluş ümit ve sevincinin şiire yansımış örnekleriyle doludur.

12 Mart 1971 Kuvvet Komutanları Muhtırası'ndaki uyarıya ve ikinci kez ordunun yönetime el koymasına neden olan anarşik ortam da pek çok romana konu olmuştur: Peride Celâl'in (doğ. 1916) *Evli Bir Kadının Günlüğünden* (1971) ve Çetin Altan'ın (doğ. 1926) *Büyük Gözaltı* (1972) romanları ilk örnekleridir. 1935 doğumlu Erdal Öz'ün, ikisi de 1973'te çıkmış hikâye kitabı *Kanayan* ile *Yaralısın* romanı, yazarın devrimci gençlerle bölüştüğü acıların keza birer tutanağı değerindedir. Bugün için bu 1971 olaylarını anlatan romanların sayıları on beşi geçmiştir.

Şiirimize gelince: savaş arifesinde Türk şiiri biri mistik (Necip Fazıl), biri marksist (Nâzım Hikmet) iki şairi izliyordu. Nâzım Hikmet'in, 1938'de Harp Okulu'nda bir olay üzerine, askeri ayaklanmaya hazırlamak savıyla tutuklanması ve 28 yıla hüküm giymesi, kitaplarının da yasaklanması sıralarında, hemen ertesi yıl başlayan 2. Dünya Savaşı'nın da beslediği bir ortamda peş peşe çıkan toplumcu sosyalist dergiler edebiyatta ancak toplumsal faydanın gözetilmesini önerdiler ve ancak bu yolda yürüyen sanatçıları desteklediler.

Ama beri yanda bir başka şiir biçimi de yaygın ilgi gördü. 1914-1916 doğumlu üç şairin (Orhan Veli Kanık, Oktay Rifat, Melih Cevdet Anday) sadece 2. Dünya Savaşı yıllarını kaplayan "Garip" hareketi; yaşama sevinci ve küçük duyarlıklar eksekinde gelişti. Bu üç şair; geleneksel kalıp ve klişeleri, alışılmış benzetmeleri bırakarak, şiiri portatif, çok kısa, pek yalın bir şekle; deyimli, esprili, yergili gündelik halk dili ve yaşantılarına soktular. Jaques Prevert'i pek seviyorlardı. Gençlerce çabucak benimsenen, modalaşan bu "Garip Şiiri" 1950'lerde artık yaratıcıları o üç şair tarafından yazılmaz olmaya başladı.

1945-1955 yılları şiiri, toplumcu-bireyci ayrımı bir yana, bütünüyle "Birinci Yeni" kabul edilmişti. 1955-1965 yılları arasında ise, bir bölük şair, "İkinci Yeni" şiirini oluşturdular. Demokrat Parti baskı ve kısıtlamalarından bir kaçış şiiri olarak da yorumlanan "İkinci Yeni", görünüşte, Garipçiler'in şiirine bir tepki idi. Garip Şiiri'nde olanlar, yani: imgesizlik, edebiyat sanatlarını kullanmayı, konuşma dili, halk hayatı ve felsefesi, sokaktaki adam, espri, anlam açıklığı, geri plân yokluğu,

çağrışımlara kapalı oluş, konulu-hikâyeli şiir... “İkinci Yeni” bütün bunların şiiri basitleştirdiği görüşünden hareketle, aydın bir azınlığa seslenen, çapraşık bir şiiri başlattı. Bu şiir, bütününden sezgi yoluyla yarı karanlık bir anlam, gizli bir güzellik çıkarılacak ve okuyucudan hoşgörû ve sabır bekleyen, hazırlık isteyen bir şiir oldu. Bu çizgiye önceki şiir tecrübeyle gelen, ya da kendilerini hemen bu şiirde bulan belli başlı şairlerin, bu akıma katkı kitapları, 1955-1961 yılları arasında çıktı. Kitaplarının adları bile “İkinci Yeni” soyutluğunun birer işaretidir: *Perçemli Sokak*, *Yerçekimli Karanfil*, *Üvercinka*, *Galile Denizi*, *Dünyanın En Güzel Arabistanı*, *Kınar Hanımın Denizleri* ve başkaları.

Artık dünyaca bilinen Nâzım Hikmet’in eserleri, Türkiye’de 1938’de yasaklanmıştı. Şairin, Moskova’da ölümünden (1963) sonra, yurt dışında basılmışlarla birlikte, Türkiye’de iken kendisinin çıkardığı kitapları, bazı engellemeler eşliğinde, yeniden yavaş yavaş basıldı. Sanatı ve dâvası üzerine incelemeler bugün de devam etmekte ve eserleri sürekli yayımlanıp okunmaktadır.

Bugün hem biçimde, hem içerikte Nâzım Hikmet poetikasını sürdüren ve destan boyutlarıyla yazan, çok da verimli bir şairimiz vardır ki, adı Hasan Hüseyin’dir (doğ. 1927).

Bazı eleştirmenlerimiz, gerek Birinci Yeni’nin, gerekse İkinci Yeni’nin; Nâzım Hikmet şiirine uygulanmış yasakların bir zorunluğu olduğu kanısındadırlar. Nitekim edebiyat tarihçisi ve eleştirmen Rauf Mutluay, İkinci Yeni için şu yargıya varır: “1955 sonrasında başlamış bu imge şiiri, birkaç yıl sonra 1960 hareketine rastlamış, 1965’te Nâzım şiiri yeniden ortaya çıkınca duraklamış, toplumcu uyanışın acele adımlarına uyartılmayı düşünürken 1971 12 Martının yarattığı yeni baskı dönemine çarpmıştır.” Rauf Mutluay’ı haklı çıkaran bir nokta da, şiirde İkinci Yeniler’den sonra gelen 1960 kuşağı şairlerinin, varlıklarını 1971’in sosyal-politik eylemleri döneminde göstermeleridir.

İlk şiirleri dergilerde 1960’larda görüldüğü için, kendilerine “1960 kuşağı” denilen bu şairler, devrimci bir şiir peşindeydiler. Şiirlerini “cılız, bireysel küskünlüklerin değil;

kalabalıkların, aşk ordularının, militan koroların şiiri” olarak nitelendiriyor, kendilerini “dünya halklarının yarattığı kültür mirasçısı” sayıyorlardı. Sol yayınlarla, dünyanın dört bir bucağından ünlü Marksist şairlerle güçlendiriyorlardı kendilerini. İlk kitapları, amaçlarını vurgulayan adlar taşıyordu. *Evet İsyan, Bir gün Mutlaka, Fırtınayla Borayla Denenmiş Arkadaşlıklar, Dövüş Dövüş Yürünecek* ve benzerleri.

1960 kuşağı şairlerinin çoğu, 12 Mart 1971 sonrası siyasal kargaşa döneminde, isimleri öğrenci ayaklanmalarına, toplu yürüyüşlere karışmış şairlerdi; içlerinde tutuklananlar, hapiste yatanlar vardı. *Mapusane Şiirleri Antolojisi* (1974), faşizmin hoyrat kurallarının sökmeyeceği inancında birleşen bu doğrultu şairlerinin verdikleri savaşın kanıtlarıyla doludur.

Güncel-politik şiir savunucuları yanında bir grup şair-yazar daha vardır ki, bunlar metafiziğe ve İslâm düşüncesine yaslanırlar. Amaçları kültür yabancılaşmalarını önlemek ve yerli düşüncüyü güçlendirmektir. 1960’tan beri çıkmakta olan bazı dergilerde toplanmış bu sanatçılar, solcu sanat ve eleştirinin uzağında, Tanrı’dan kopmuş insanın manevî kurtuluşunu, ruh selâmetini aramak peşindedirler. Çünkü Türk edebiyatının ana damarlarından biri de mistisizmden gelir. 13. yüzyılda Mevlânâ Celâleddin Rumî ve Yunus Emre gibi büyük dünya hümanistleri yetiştirmiş, onlardan yüzyıllar boyu feyz almış bir ülkede mistisizm ve evliya menkıbeleri, bugün de bizim kültür ve mitologyamızın bir bölümü sayılır. Derviş şiirinin izleri, entelektüel şiirimizi de renklendirmiştir. Yugoslav yazarı Mehmet Selimoviç’in *Derviş ve Ölüm / Der Derwisch und der Tod* romanının Türkiye’de eleştirmenlerce de geniş takdirle karşılanmasında bu alt akımın payı olmalıdır.

“2. Dünya Savaşı yıllarında edebiyat toplumunda en etkin gelişme, halklaşmanın yaygınlaşması olmuştur. Bu savaştan, hele 1950’den sonra beliren sanatçılar, nadir istisnalar bir yana bırakılırsa, devletle bir uzlaşma içinde bulunan önceki kuşaklardan farklı olarak; işçi, köylü, ya da küçükburjuva çocuğudular. Bu kökenlerden gelen yazarlar, zamanla, hükümetlere ters düşmeye başladı. Devlet yöneticileri, önce sanatçıyı önemsememeye, sonra da tehlikeli bulmaya başladılar. Sanatçı da,

kendi yönünden gerici olarak tanımladığı iktidardan uzak durmak için özel bir dikkat gösterdi...” Rauf Mutluay’ın yüzyıl başından 1972’ye kadar gelen *Çağdaş Türk Edebiyatı* tarihinden (1973, s. 345 vd.) özetleyerek aldığımız bu satırlardaki gerçek, köy çıkışlı yazarlarımızı hatırlatmakla daha iyi anlaşılacaktır; şöyle ki:

1940’ta eğitim kuruluşlarımız arasına bir yenisi katılmıştı. Anadolu bozkırını bölge bölge aydınlatan harlı çoban ateşleri gibi, Köy Enstitüleri’ydi bunlar. Yetenekli köy çocukları bu 21 enstitünün birinde okutuluyor, gene köye eğitmen-öğretmen yapıyorlardı. Kendini köy mahrumiyetlerine uyarlamada zorluk çektiği için, ilk fırsatta geldiği büyük kentlere dönmek telâşları içinde, köye, yeterince yararlı olamayan kentli öğretmenin yerini, şimdi bu köylü öğretmenler almıştı. Kırsal-toplumsal yapımıza uygun bu Köy Enstitüleri, solcu yetiştirdikleri iddiasıyla Demokrat Parti iktidarında (1947) kapatıldılarsa da, ayakta kaldıkları yedi yıl içinde Türkiye’ye edebiyat coğrafyamızı genişleten, halkçı yazar ve şairler de kazandırdılar:

Mahmut Makal’ın (doğ. 1930) kendi köyünü tanıtan, parça parça köy notları *Bizim Köy* (1950, Almancası: *Unser Dorf in Anatolien*, 1971) kitabı, bu atılımın başlangıcıdır. *Bizim Köy*, ihmal edilmiş bir Orta Anadolu köyünün: Makal’ın çobanlık yaptığı kendi köyünün yoksulluğu, sosyal durumu üzerine bir rapor, bir duyuru olmuştur. Makal’ın katıksız, edebiyatsız bu gözlem ve tesbitlerinin çok geniş bir ilgi uyandırması; aynı eğitimden geçmiş, köy çıkışlı öteki yazarların, yurdun çeşitli bölgelerini tarayan, geniş boyutlu köy hikâye ve romanlarına geçmelerini kolaylaştırdı. Köy romanı bizde, genellikle, feodal üretim tarzıyla, makineleşme süreci içinde kapitalist sömürüler arasındaki çatışmaları konu edinir. Köy düzeyinde ağa egemenliği – ırgat köleliği biçiminde görünen sınıf farkları çatışmasını işler. Bu konuda sahasının en tanınmış ve bol eservermiş yazarı Fakir Baykurt’un (doğ. 1929) adını anmakla yetiniyorum.

Gene kıraç bir köyde doğmuş ve kendi çabalarıyla ortaokul son sınıfına kadar okuyabilmiş Yaşar Kemal (doğ. 1922) köy enstitülü yazarlarınkine benzemeyen özgün, şiirli tasvirlerle bezenmiş, Toros Dağları ve Çukurova yaşantılarını, tek hikâye

kitabını (*Sarı Sıcak*) 1952'de çıkardıktan sonra, romanlarında değerlendirmeye geçer. İlk romanı, daha çok bir uzun hikâyedir: *Teneke* (1955). Bunu aynı yılda şimdi yirmiden fazla dile çevrilmiş ve Türkiye'de baskı rekoru kırmakta devam eden *İnce Memed* romanı ve başkaları izler.

1910 doğumlu ve Nâzım Hikmet'e yakınlığından dolayı 12 yıl cezaevlerinde yatmış (1938-1950) *Kemal Tahir* de tek hikâyeye kitabı *Göl İnsanları*'nı 1955'te çıkarır. Sonra çoğu tezli ve kalın romanlarında köy-kasaba hayatına, bürokrasiye, Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluş dönemindeki toplumsal düzene (*Devlet Ana* romanı, 1967) ve yüzyılımızın başlarındaki Kurtuluş Savaşı'mıza yeni bakış açıları getirir.

2. Dünya Savaşı'nın bitimi yıllarında kişiliğini kabul ettirmiş bir başka yazarımız Aziz Nesin'dir (doğ. 1915). Türk toplumu mizahı seven, büyük yergi ustaları yetiştirmiş bir toplumdur. Halk filozofu Nasrettin Hoca'lardan, 17. yüzyılın dünya seyyahı Evliya Çelebi'den miras, olaylara, bu, içinde uyarıcı bir etika da bulunan bir rind gözûyle bakma eğilimi, son otuz yıllık edebiyatımızda en çok okunan temsilcisini Aziz Nesin'de buldu. Toplumun aksayan, yergiye elverişli durum ve olaylarını, türedi tiplerini mizahın gerektirdiği abartmalar, rahat ve oyunlu anlatmalarla gözler önüne seren ve verdiği demokrasi savaşında hapislere girmiş çıkmış olan Aziz Nesin, ki kitaplarının sayısı daha 1968'de 50'yi buluyordu. Yaşar Kemal'le birlikte pek çok Batı ülkesinde tanınmış, uluslararası ödüller almış bir yazarımızdır.

Şiirde ünü gittikçe sınırlarımız dışında da genişleyen bir şairimiz de, yurt ve dünya sorunlarıyla günü gününe temas halinde ve çok verimli Fazıl Hüsnu Dağlarca'dır (doğ. 1914) ki, mağara devrinden günümüze insanlığın ve insanoğlunun hemen bütün yazgı ve atılımlarını, kişisel prizmasından geçirerek yansıtmadaki tükenmezliğiyle başlı başına bir olaydır. Türkiye'de aldığı armağanlar dışında, International Poetry Forum (Pittsburgh/Birleşik Amerika), fikirlerini sorduğu Türk jürinin kararını onaylayarak, Dağlarca'yı "Türkiye'nin yaşayan en önde şairi" seçmiş (1967), 13. Struga (Yugoslavya) "Altın Çelenk" ödülü de 1974'te ona verilmişti.

Türk Edebiyatının son yirmi yıldır hızlı gelişmeler kaydetmesinin bir nedeni de, halkın ilgi oranının artması yanı sıra, edebiyat armağanlarının çoğalmış olmasıdır. Bugün devlet armağanlarından yoksun olmamıza karşılık, edebiyatın altı dalında her yıl Türk Dil Kurumu'nun 1955'ten beri süregelen ödülleri; gerek sanatçıların anılarını yaşatmak için (Sait Faik hikâye, Orhan Kemal roman ödülleri) ve gerekse özel kişilerce kurulmuş, sonra zaman zaman yayınevlerince ve gazetelerce konan diğer armağanlar, sanatçıyı duyurmada ve yüreklendirmede etkin rol oynamaktadırlar.

Bugün Türk edebiyatçılarının sağıcısı ve solcusuyla ortaklaşa yürüttükleri köklü bir değişmeden daha söz etmemiz gerekiyor ki, bu da Türkçe'nin özleşmesi sorunudur. Atatürk'ün emriyle 1932'de kurulmuş "Türk Dili Tetkik Cemiyeti" 1936'da "Türk Dil Kurumu" adını almış ve bu Kurum, sürekli çalışma ve önerileriyle Türkçe'yi Farsça ve Arapça kelimelerden arıtarak milli benliğini bulmaya yöneltmişti. Artık geniş ölçüde halka da mal olmuş bu bilinçli Türkçe, edebiyatta ilk ürünlerini, ünlü dene-meci Nurullah Ataç (ölm. 1957)'in yazılarında verdi. 2. Dünya Savaşı yıllarının 1915 kuşağı, şiirde, hikâyede, romanda başardığı gelişmeleri; eserlerinin, dillerinin savunmasını üstlenmiş olan Nurullah Ataç'ın savaşlarına da borçludurlar.

Edebiyatımıza yeni bölümler açmış toplumsal bir değişime: Almanya'da Türk işçileri konusuna geçmeden önce, işçi-işveren ilişkilerinin, sendikal örgütlenme çabalarının, grevlerin (Grev Kanunu 1963'te çıkmıştı) son dönem edebiyatımıza yeni atılımlar getiren temel konulardan bir bölümü olduğunu tekrarlamak isterim. 1970'te ölen ve Türkiye'nin Maksim Gorkisi sayılan Orhan Kemal, içlerinden biri olarak yaşadığı fabrika işçilerinin, kenar mahalle insanların hikâyecisi olarak tanınmıştı. Deniz işçileri, maden ve kömür ocaklarında çalışanlar, yapı ve tarım işçileri, başta uzun süre sosyal sigorta yokluğu ya da yetersizliği vurgulanarak ve Türk toplumunun, haklarını arayan kesimleri olarak, şu son yirmi yılda edebiyatımızda ağırlık kazandılar.

Almanya'daki Türk işçilerine gelince: 1946'da kurulmuş "Türk İş ve İşçi Bulma Kurumu"na, yurt dışı için ilk işçi isteği

1961'de Federal Almanya'dan geldi. Daha önce zaman zaman ekonomik nedenlerle kırsal kesimlerden büyük kentlerimize akın eden işçi gücü, bu kez Almanya yolcusu oldu. Bunu Belçika, Fransa, Hollanda, İsviçre gibi ülkelere göçler izledi.

En başta Almanya'daki Türk işçilerinin hayatları, karşılaş-tıkları zorluklar, yabancılaşmalar, izinli ya da temelli yurda dönüşlerinde ortaya çıkan sorunlar, edebiyatımıza da yansıdı. Nevzat Üstün'ün (doğ. 1924) *Almanya Almanya* adlı hikâye kitabına (1965) adını veren ilk hikâye, Almanya'da konuk işçi bir Türk köylüsünün hem trajik, hem komik uyumsuzluk ve bocalayışlarını anlatır. Ama bu alanda daha geniş ilk yorum, Almanya'da dört yıl çalıştıktan sonra, biriktirdiğı para ile yurda bir baskı makinesi getiren ve İstanbul'da bir matbaa kuran işçi Bekir Yıldız (doğ. 1933)'ın *Türkler Almanya'da* romanıdır (1966). Bekir Yıldız'ın yeni hikâye kitaplarından biri de *Alman Ekmeğı* adını taşıyor (1974). Az gelişmiş ülke işçisinin Almanya'da bir fabrikada çalışmakta olan Fethi Savaşçı (doğ. 1930)'nın da pek çok hikâyelerine konu olmuşsa da, bu doğrultuda en hacimli eser, tanınmış kadın hikâye ve roman yazarımız Fûruzan (doğ. 1935)'ın, Almanya'da Türkiyeli işçiler ve işçi çocukları arasında bir yıl boyu yaptığı gözlem ve röportajlardan oluşan *Yeni Konuklar* isimli kitabıdır (1977).

Ya "Günümüz Alman Edebiyatında Türk İşçisi"? Bu başlık altında yeni bir inceleme de bu konuya ışık tutuyor. Bir dergide (Türkiye Yazıları, Ankara, Sayı 5, Ağustos 1977) yayımlanan araştırmasında Sargut Şölçün'ün, ne gibi olaylar dolayısıyla, Türk işçisinin Alman hikâye ya da roman kahramanlarından biri olduğunu belirttiğı, başlıca eserler şunlar: Heinrich Böll'ün romanı: *Gruppenbild mit Dame* (1971); Siegfried Lenz'in hikâyesi: "Wie bei Gogol" (Einstein, Hamburg Yakınındaki Elbe'yi Geçiyor kitabında, 1975); Max von der Grün'ün romanı: *Stellenweise Glatteis* (1973) ve çeşitli uluslardan yabancı işçileri tanıttığı bir başka kitabı: *Vadedilen Ülkedeki Yaşam* (1975).

Bir de bir Türk şairi: Aras Ören (doğ. 1939). İstanbul tiyatrolarında oyuncu ve dramaturg olarak çalışmış, sonra Federal Almanya'ya işçi olarak gitmiş, 1969'dan beri Batı Berlin'de. Türkçe yazıyor, yazdıkları Almanca'ya çevrilip basılıyor. Eşle-

riyle, çocuklarıyla Türk işçilerinin Almanya serüven ve çırpınışlarını poemleştiren bir şair. Almanların okuduğu bir şair. Hepsi de Batı Berlin'de çıkmış eserlerinden yalnız biri hikâye kitabı: *Der Hinterhof, U-Bahn* (1972), ötekiler şiirlerden oluşuyor: *Disteln für Blumen, Was will Niyazi in der Naunynstrasse, Der kurze Traum aus Kagithane, Privatexil*. Bu dört kitap 1970-1977 arasında çıktı.

Bir yanıyla Türkiye'nin geçirdiği sosyal-politik değişimleri hemen hemen günü gününe izleyen, son otuz yıllık edebiyatımız, bir yanıyla da varoluşçulardan; Kafka, Albert Camus ve benzerlerinden kaynaklandı. Varoluşçuluk, bizde, savaş ertesi 1946'lardan başlayarak çoğalan çevirilerle benimsendi. Bugün öyle ki, biz Sartre'ın ve Kafka'nın hemen bütün eserlerini Türkçelerinden de okumuş bulunuyoruz. Sartre varoluşçuluğunu özümlemiş bir grup hikâyecimiz, yalın gerçeklere ters doğrultuda; korku, kaçış, başkaldırma, yabıncılaşıma gibi temalarda ısrar ederek, bireyin çapraşık iç dünyasında keşiflere çıktılar. Bunlar, olayları aynen rapor eden gerçekçi hikâye ve romanın doyurucu olmaktan çıktığı, işlevini yitirdiği, yansımasız bir anlatımın pek yavanlaştığı kanısından da kuvvet alıyor ve çağın genel sorunlarıyla uğraşmanın bile, öznel bir içe bakış olduğunu savunuyorlar. Bu görüşü benimseyenlerin en ünlüleri Demir Özlü (doğ. 1935) ve kadının cinsel özgürlüğü çabalarıyla da dikkati çeken bayan Leylâ Erbil (doğ. 1931)'dir.

Kafka'nın Türkçe'ye ilk çevirileri 1940'lara çıkarsa da, hikâye-lerinin toplu halde kitaplarda derlenmesi ve romanlarının çevrilmesi 1955 yılını bekler.

Etkisi Türkiye'de epik tiyatronun kurulmasına yardımcı olmuş bir Alman yazarı da Bertolt Brecht'tir ki, Türkçe'de ilk kitabı Sezuan'ın İyi İnsanı/*Der gute Mensch von Sezuan* (1964) peşinden, hemen bütün eserleri dilimize çevrilir, öncü tiyatrolarımızda oynanır. Tezli Türk epik ve meydan tiyatrosunun kurulmasında hemen tek dış etmen Brecht olmuştur. Öyle ki, bir tiyatro uzmanımız, Prof. Dr. Özdemir Nuktu, bu yıl *Türkiye'de Brecht* adıyla bir monografi yayımladı.

Yeri gelmişken söyleyelim: Devrimci genç sanatçıların elinde bağımsız özel Türk tiyatrosu, halkın bilinçlenmesi için

her fırsattan yararlanıyor. Amaç, sömürü türlerini göstererek halkın ekonomik ve kültürel kalkınmasına katkılarda bulunmaktır.

Franz Kafka ve Brecht yanı sıra, şu son otuz-kırk yıl içinde Alman edebiyatından Türkçe'ye belli başlı diğer çeviriler üzerinde de biraz durabilirim:

Prof. Dr. H. Wilfrid Brands (Frankfurt a. M.) 1970'te bir dergide¹ Türkiye'deki bu çalışmaları söz konusu etmişti. 1945-1975 çevirileri üzerine, Türk edebiyat dergilerini de tarayarak benim hazırladığımı daha geniş bir araştırma ise henüz basılmadan kaldı.

2. Dünya Savaşı sonrası Alman edebiyatına ilk toplu bakış, bir inceleme² ve bir antoloji³ dolayısıyla, 1962'ye rastlar. Bunları Alman-Türk ortak yayını *Günümüz Alman Hikâyeleri* adında gene bir antoloji⁴ izler. Max Frisch'in, Dürrenmatt'ın, Tankred Dorst'un Türkçe'de ilk kitapları 1964'te görülüyor. Heinrich Böll'den Türkçe'de ilk hikâye 1957'de çıkmıştı, ilk kitap 1966'da. Nobel Edebiyat Armağanı'nı kazanmadan önce (1972) Böll'den Türkçe'ye sekiz kitap çevrilmiş bulunuyordu. Wolfgang Borchert, Anna Seghers, Ingeborg Bachmann, Günter Grass, Ilse Aichinger, Peter Weiss, Günter Eich ve günümüzün zaman azlığı yüzünden burada anamayacağımı daha pek çok Alman şair ve yazarı, Türk dilince de bilinmektedirler.

Buna karşılık günümüz Türk edebiyatının da Batı Almanya'da ilgi ve yakınlık gördüğüne de değinmeliyim. 2. Dünya Savaşı'na kadar Türk edebiyatından Almanca'ya bütün çevirilerin listesi ve değerlendirilmesi, Prof. Dr. Otto Spies (Bonn)'in bir monogra-fisinde⁵ görülebilir. Türk halk kitaplarının ve masallarının halen Almanya'da tek tanıtıcısı da olan Prof. Spies, savaş öncesi Türk hikâyecilerinden çeviriler de yapmış⁶, Türk hikâye ve romanını günü gününe izlemişti⁷. Edebiyatımızdan Almanca'ya ve başka Batı dillerine çeviriler, onun bu incelemesinde de belirtilmiştir.

2. Dünya Savaşı sonrası Türk edebiyatının en ünlü eserlerinden birkaçını, Almanca'ya bütünüyle tek tek çevirme ve bastırma işinde Prof. Brands'ın çabalarını şükranla anmalıyız.

Bazı Alman dergi ve gazetelerinde kalmış hikâye çevirileri dışında, Prof. Brands'ın bizden kitap olarak çıkmış çevirileri şunlardır:

Yaşar Kemal: *İnce Memed* (aynı adla, 1960), Yaşar Kemal: *Teneke* (Anatolischer Reis, 1962), Nâzım Hikmet: *Şu 1941 Yılında* (In Jenem Jahr 1941, bas. 1963), Fakir Baykurt: *Yılanların Öcü ve Irazca'nın Dirliği* (Die Rache der Schlangen, iki roman bir arada, 1964). Almanca'da bugün için en hacimli, çağdaş Türk hikâyecileri antolojisi *Die Pforte des Glücks* (Erdmann Verlag 1963, genişletilmiş 2. bas. 1969) de, ancak Prof. Brands'ın önemli katkı ve işbirliğiyle ortaya çıkmıştır.

Çağdaş Türk şiirinin Almanya'ya tanıtılmasını ise, Dr. Yüksel Pazarkaya'nın (doğ. 1940) emeklerine borçluyuz. Pazarkaya, önce *Orhan Veli Kanık-Poesie* (1966) isimli ve şairin 50 şiirini derleyen bir kitabı⁸ gün ışığına çıkardı, sonra daha geniş çaplı bir çalışmaya yöneldi: Özlü-yoğun bir önsöz ve notlandırmalarla 52 şairden bol örnekler çevirerek, Alman dilinde çağdaş en büyük ve ciddi Türk şiiri antolojisinin yayımını başardı. *Moderne Türkische Lyrik* (1971) adlı bu eser⁹, 2. Dünya Savaşı sonrası Türk şiirindeki yönelişleri, Batı dillerinden birinden izlemek isteyenler için en güvenilir kaynaktır. Dr. Pazarkaya'nın Behçet Necatigil'in (doğ. 1916) şiirlerinden bir seçmeler kitabı¹⁰ ile, gene günümüz Türk edebiyatında çocuklara seslenen şiir, hikâye ve masallardan oluşan bir antoloji¹¹ daha yayımladığını buraya ekleyelim.

Çağdaş Türk edebiyatından Almanca'ya diğer çevirileri burada tek tek belirtmezsek de, örneğin "Kindlers Literatur-Lexion"da¹² pek çok çağdaş Türk edebî eserinin ve "Lexikon der Welthliteratur"da¹³ gene bir hayli günümüz Türk edebiyatçısının değerlendirildiğini hatırlatabiliriz. Bu kaynaklar, günümüz Türk edebiyatı üzerine, Almanca yoluyla bilgi ve fikir edinmek isteyenler için değerli birer kılavuzdur.

Son olarak, Türkiye'de Balkan milletleri edebiyatlarının tanınmasına da kısaca değinmek istiyorum: Bizim 1933'ten beri çıkmakta olan, *Varlık* adında aylık bir sanat ve fikir dergimiz vardır ki, hemen her sayı, Balkanlar'dan bir veya birkaç çeviri de yayımlar, Balkan yazar ve şairlerini tanıtır. Dergi sahibi Ya-

şar Nabi Nayır (doğ. 1908), Panait Istrati'yi de hemen hemen bütününüyle Türkçe'ye kazandırmış bir şair ve fikir adamıdır.

Dilimizde Balkan milletlerinin ayrı ayrı hikâye antolojileri olduğu gibi, tek başına bir Bulgar şiiri antolojisi, Yugoslav ve Yunan şairleri üzerine özel kitaplar ve hele pek çok Bulgar, Yunan, Rumen, Macar, sonra bir iki Yugoslav ve Arnavut romanı vardır. Bugün Türk okuyucusu, Balkan şair ve hikâyecilerini de kendi sanatçıları gibi benimsemiştir. 1930'lardan bu yana bu edebiyatlardan yapılmış bütün çevirileri liste liste topladığım halde, bunları size sunmaya vakit yetmediği için üzgünüm.

Günümüz Türk edebiyatına az-çok bir toplu bakış olabilecek bu notları, Almanca'ya çevirmek lütfunda bulunmuş, şair ve hikâyeci genç dostum Dr.Yüksel Pazarkaya'ya candan teşekkür eder, hepinizi dostluk ve sevgiyle selâmlarım.

NOTLAR

- 1 Dr. H. Wilfrid Brands, *Türkische Übersetzungen aus der deutschen Literatur* (Deutsch= Türkische Gesellschaft) Bonn, Mitteilungen, Heft 83, Oktober 1970.
- 2 Prof. Dr. Melâhat Özgü, "İkinci Dünya Savaşından Sonra Alman Edebiyatı", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* XX, 1-2, Haziran 1962, s. 41-54.
- 3 Kâmuran Şipal, "Çağdaş Alman Hikâyesi 1945'ten Sonra", İstanbul 1962, Ataç Kitabevi, 154 sayfa.
- 4 "Günümüz Alman Hikâyeleri", düzenleyen: Sigrid Kahle, çeviren: Burhan Arpad, İstanbul 1966, İzlem Yayınları-Horst Erdmann Verlag, 270 sayfa.
- 5 Otto Spies, "Die Türkische Prosaliteratur der Gegenwart", *Die Welt des Islams*, Band 25, Heft 1/3, 1943, 120 sayfa.
- 6 Otto Spies, "Das Geisterhaus", Verlag Butzon-Becker, Kevelaer 1949, 271 sayfa.
- 7 Otto Spies, "Tendenzen und Strömungen in der Türkischen Literatur der Gegenwart, in: Zeitschrift für Kulturaustausch", Institut für Auslandsbeziehungen, Stuttgart, Heft 2-3, 1962, s. 186-195.

- 8 *Orhan Veli Kanık, Poesie*, Texte in zwei Sprachen, Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main, 1966, 114 sayfa.
- 9 *Moderne Türkische Lyrik. Eine Anthologie*. Horst Erdmann Verlag, Tübingen-Baset 1971, 251 sayfa.
- 10 Behçet Necatigil, *Gedichte*, Texte in zwei Sprachen, ausgewählt, übersetzt und mit einem Einführungssessay von Yüksel Pazarkaya. Edition Hattusa-Stuttgart, 1972, 128 sayfa.
- 11 *Der Drachen im Baum. Gedichte, Erzählungen, Märchen, Spiele*. Herausgegeben und aus dem Türkischen übersetzt von Yüksel Pazarkaya. Jugend und Volk Verlag München-Wien 1976, 252 sayfa. [Kitabın "Almanya'daki Türk Çocuklarına" okuma kitabı olarak hazırlanmış Türkçesi "Ağaca Takılı Uçurtma" adıyla daha önce (1974) gene aynı yayınevinde çıkmıştı]
- 12 *Kindlers Literatur-Lexikon*, Deutscher Taschenbuch Verlag, München 1974, 25 Bände. – Bu ansiklopedide değerlendirilmiş Türk eserleri için bkz. Otto Spies, "Beitraege zur Türkischen Literaturgeschichte", *Die Welt des Islams*, XV, 1-4, s. 183-232 ve "Behçet Necatigil, Almanya'da Yeni Bir Edebiyat Ansiklopedisi", *Varlık*, nr. 807, Aralık 1974.
- 13 Gero von Wilpert, "Lexikon der Weltliteratur, Band I Autoren", zweite und erweiterte Auflage. Kröner Verlag Stuttgart 1975, 1793 sayfa.

Yeni Türk Şiiri ve Okul Kitapları

Yeni Türk Şiiri deyiminin, 1935 yıllarında yazmaya başlayıp, en kesif faaliyetlerini 1945-1950 arasında göstermiş bir edebiyat neslini ifade ettiğini söyleyebiliriz. Şiirde Ahmet Muhip Dıranas (doğ. 1909) ve Cahit Sıtkı Tarancı (1910-1956) ile başlayan içte yenileşme, Orhan Veli Kanık (1914-1950)'ta bir ifade ve teknik değişmesi halinde görülür. Orhan Veli¹, iki arkadaş, Oktay Rifat² (doğ. 1914) ve Melih Cevdet Anday³ (doğ. 1915) ile birlikte çıkardığı ilk kitabı *Garip*'i 1941'de yayımladı. "Bu kitap, sizi alışılmış şeylerden şüpheye davet edecektir" gibi mânidar bir kuşakla okuyucuya sunulan *Garip*, bütün şiirlerinde aynı gayeye yöneldiği aynı gayeyi gerçekleştirmek iddiasında olduğu için, günümüz Türk şiirinin şuurlu, sistemli ilk eseridir.

Bu kitapta Türklerin millî vezni Hece ile dörtlük veya kıta kümelenendirilişi bir yana bırakılmış, kafiyeyle de bir müddet için tamamen vazgeçilmişti. Kafiyeyle, vezni bırakan şiir, yeni bir ritim arıyor; temanın, konunun, teferruatın gerektirdiği sesi, iç ahengi yakalamak, bazan her şiir için ayrı bir ölçü bulmak istiyordu.

1945'ten sonra Hece veznine artık hiç dönülmedi, fakat dörtlüklerin biçimi sağlamlaştıran, kafiyeyle ise şiiri besleyen ve bağlayan bir unsur olarak bütün bütün aslâ bırakılamayacakları görüldü. Dile gelince: Biçimi tayin eden unsurların başında gelen dil, Türkçe, bugünkü şiirin içten, özden sonra, üzerinde en çok çalıştığı bir imkân olarak karşımıza çıkar. Başlangıçta, kalıbı öze en çok yaklaştıracak bu vasıta, küçük ihsasların emrinde, oldukça basit kullanılmıştı. 1940

yılları şairlerinin çoğunda Türkçe'nin normal cümle kuruluşunu örseleyen, yabancı sentakslara göre kurulmak, dökülmek istenen dilin, şiirde sonraları daha tabii bir gelişmeye kavuştuğunu söyleyebiliriz.

Konuda, duyguların insandan sıyrılmış, mücerret, kendi başlarına işlenişle yola çıkan Yeni Türk Şiiri, zamanla "küçük adam"ın hayat maceralarına el atar. Önceki şairlerde her şey ya çok büyüktü, ya da pek küçük. Şiirin arandığı yollarda ya silik izler kalıyordu; ya çok keskin, gerçeği deforme eden, aslından uzaklaştıran çizgiler. Eski şairler, yazdıklarını kendilerinden uzakta, yukarda tutarak, mücerretleştirerek, yıldızlara bıraktıktan sonra yerden seyrederek yazıyorlardı. Yeni Türk Şiiri uzun zaman yaşanan, görülen hayatla sanatı birbirinden ayırmaksızın yazdı; hayatı ve şiiri gösterişsiz izlenimlerin sahnesi bildi; kahramanlarınkinden başka kaderlerin de kaynaştığı bir Agora olarak gördü. Küçük insanların kırık hayatları, Yeni Türk Şiiri'nde uzunca müddet bir yer işgal etti.

Gündelik hayatın insanlarına karşı bu şekilde bir alâka, şiirde narratif unsurun, hikâye unsurunun ağır basmasına yol açmıştı; bu yüzden Yeni Şiir'de şiir-hikâye çıkışı açıldı, uzun zaman rağbet gördü.

Yeni Türk Şiiri'nin temel taşlarından biri olan "Garip", yeni bir zevke geçmiş öncü şairlerin henüz kıramadıkları şekil seddini yıkmış, şiiri geleneklerden kurtarmıştı. Her şeyden önce şekil meselesinde devrim yapmayı düşündükleri için, onların (Orhan Veli, Oktay Rifat, Melih Cevdet) 1936-1938 yıllarında yazdıkları şiirlerde derin, özlü şiiri değil, zarfıta değişmeyi aramalıyız. Yeni biçimlere yüklü, doyurucu muhtevaların konması, derinleşme, ifratlardan kurtuluş, durulma 1940'tan bu yanadır.

Yeni Şiir'in ortaokul ve lise Türkçe kitaplarında geniş ölçüde yer alması, ilk defa 1945 yılına rastlar. Gerek Maarif Vekâleti'nce kurulan özel bir komisyon tarafından hazırlanmış lise Türkçe kitaplarında (1945), gerekse bu tarihten sonra lise müfredat programlarında edebiyat derslerine "Cumhuriyet devri şiir ve nesrinden seçilmiş parçalar" maddesini devamlı olarak koyması neticesi, özel şahısların hazırladıkları ve Maa-

rif Vekâleti'nce ders kitabı olarak kabul edilen edebiyat kitaplarında Yeni Türk Şiiri'nden bol örneklere rastlanır. Bu gibi müelliflerden Abdurrahman Nisari'nin *Metinle Türk Edebiyatı II ve III* (1955) adlı kitapları ile Suut Kemal Yetkin ve Sıdika Arıkanlı'nın "Örnekleriyle Türk ve Batı Edebiyatı, Lise II ve III" (1957) isimli kitapları bilhassa zikredilmelidir.

İçlerinde Ahmet Muhip Dıranas, Cahit Sıtkı Tarancı, Ziya Osman Saba (1910-1956), Fazıl Hüsnü Dağlarca (doğ. 1914), Orhan Veli Kanık, Oktay Rifat, Melih Cevdet Anday, Behçet Necatigil (doğ. 1916), Cahit Külebi (doğ. 1917)'den seçme şiirler bulduğumuz bu kitaplara ve başka edebiyat ders kitaplarına keza günümüz Türk hikâyecilerinden de örnekler alınmış olması; edebiyat programlarımızın Cumhuriyet devri edebiyatının en verimli kolu olan "Yeni Türk Edebiyatı"nı artık kabul etmiş, benimsemiş olduğunu gösteriyor.

Türk edebiyatı derslerini Türk resmî liselerinin programına tamamen uygun olarak okutan Alman Lisesi'nde, öğrencilerin, Yeni Türk Şiiri ile olduğu kadar, klâsik Türk şiiri olan divan şiiri ile, bilhassa bu şiirin ilk plânda temsilcileri olan Fuzûlî (ölm. 1556), Bakî (1526-1600), Nedim⁴ (ölm. 1730) ile de ilgilenmeleri bir gerçektir. Divan şairlerinin süslü, oyunlu ifâde ve imajları, teşbih ve istiareli hayal dünyaları onların çok hoşuna gidiyor. Ondokuzuncu yüzyıl ortalarında başlayan (1860) Avrupai edebiyatımıza, bu edebiyatın 1920'ye kadar süren dönemine karşı az ilgilerini ben, bu geçiş devrinin tam yerli bir havadan mahrum oluşunda buluyorum. Sanatta cemi-yete faydalı olmak (1860-1896), yahut fazla özentiye kapılmak (1896-1901) merakı, eskimiş ve aşılmış dünya görüşleri –birkaç şair istisna edilirse– öğrencilerimizi fazla ilgilendirmiyor. Türk liseleri için de az çok varit olan bu hususu, liseler için edebiyat ders kitabı yazmış müelliflerden Prof. Suut Kemal Yetkin⁵ de bir makalesinde etraflı bir şekilde açıklamış, sebepleri üzerinde durmuştu.

Yeni ve eski Türk şiiri karşısında lisemizin durumuna temas eden bu kısa yazımı bitirirken bir noktaya daha işaret etmek isterim. Alman Lisesi öğrencilerinin Yeni Türk Hikâyecileri'ni de yakından takip ettiklerini görüyorum. Almanca'ya ise

şiiirimizden çok hikâye ve romanımız çevrilmiştir. Öğrenciler sık sık, Almanca'ya yapılmış bu tercümelerin asıllarını ve tercümelerini görmek, karşılaştırmak, böylelikle her iki dildeki ifâde şekillerini, cümle tiplerini edebî bir eserde bizzat kontrol etmek arzusunu izhar ediyorlar.

Alman Lisesi kitaplığına Türkçe'den Almanca'ya çevrilmiş Türk roman ve hikâyelerinin⁶ orijinal ve tercüme nüshalarının da temin edilmesi; çocukların iki millet arasındaki kültür münasebetlerine dair bilgilerini genişletecek, onlara çok faydalı ve enteresan bir araştırma, Türkçe ve Almancalarını geliştirme sahası sağlayacaktır.

NOTLAR

- 1 Orhan Veli Kanık hakkında bir doktora tezi için bakınız: Eileen Heister, *Orhan Veli Kanık*, Inaugural-Dissertation, Köln 1957, 116 sayfa. – Orhan Veli'nin Almanca'ya çevrilmiş iki şiiri için ayrıca bakınız: *Lyrik des Ostens*, herausgegeben von Wilhelm Gundert, Annemarie Schimmel und Walther Schubring, Carl Hanser Verlag, München 1952, s. 133-134.
- 2,3 Her iki şairin Almanca'ya çevrilmiş şiirleri için bakınız, *Lyrik des Ostens*, s. 135-137.
- 4 Her üç şair için bakınız: *Lyrik des Ostens*.
- 5 Bakınız: *Türk Dili* dergisi, sayı 50 (1 Kasım 1955).
- 6 Almanca'ya çevrilmiş Türk roman ve hikâyelerinin kısmî bir listesi için ezcümle bakınız: 1– Prof. Dr. Otto Spies, *die Türkische Prosaliteratur der Gegenwart* Leipzig 1943, 2– Prof. Dr. Otto Spies, *das Geisterhaus* (Türkische und ägyptische Novellen), Kevelaer 1949, 3– B. N., "Almanca'da Türk hikâyeleri", *Varlık* dergisi, sayı 370 (1951), 4– Hikâyecilerimizden Almanca'ya son tercümeler, *Tercüme dergisi*.

Oktay Akbal Üzerine

1935-1945 yılları Türk hikâyeciliğinin büyük bir hızla yenileştiği yıllardır. İlk eseri *Semaver*'i 1935'te yayımlayan, ardında 15 kitap bırakarak 1954'te ölen Sait Faik'in sanatı, o tarihlerde peşi sıra yeni yeni hikâyecileri de getiriyordu. Sait Faik'e büyük hayranlığını her zaman ifâde eden, onu modern Türk hikâyeciliğinin en büyük temsilcisi kabul eden Oktay Akbal da çıkış noktası Sait Faik olan değerli hikâyecilerimizden biridir.

Sait Faik'ten 15 yaş küçük olan, 1922 doğumlu Oktay Akbal, ilk yazılarını henüz on beş yaşında bir ortaokul öğrencisi iken yayımlamaya başladı. Öğrenimini Fransız okullarında yaptığı için küçük yaştan öğrendiği Fransızcasıyla gününe en yakın Fransız yazarlarını okuyor, Sait Faik'te çağdaş Fransız yazarlarını tamamlayan yerli değer ve yönler bulduğu için de en çok ona bağlıyordu.

Geçen yüzyılın sonlarında Halit Ziya Uşaklıgil, bu yüzyılın başında Ömer Seyfettin'le kuvvetlenen Türk küçük hikâyeciliği, Sait'in şahsında çağdaş değerlere ulaşmıştı. Sanat dünyasını dolduran pek çok hikâyeci arasında, Sait Faik'in kalıcı üstünlüğünü küçük yaşlarda anladığı içindir ki Oktay, gelişmesini kısa zamanda tamamladı. 1951 yılında bir dergiye (*Varlık*, 1 Haziran 1951) verdiği mülâkatta "En çok hangi yazarları okudunuz, hangilerinin tesiri altında kaldınız?" sorusunu şöyle cevaplandırıyor: "En çok Fransızları: Gide, Duhamel, Giraudoux, Alain-Fournier, Sartre, Anoihl... Sonra Rusları: Dostoyevski, Çehov, Gorki..."

Oktay Akbal, sanat çevrelerinde ilgi toplayan ilk hikâye kitabını 1946'da yayımladı: *Önce Ekmekler Bozuldu*. Bu kitap

1943-1946 yıllarında yazdığı hikâyeleri bir araya getiriyordu. İkinci Dünya Savaşı'nın, o savaşa girmemiş bir memlekette hissedilen vasıtalı tesir ve tedirginliklerini aksettiren bu hikâyelerde Oktay'ın ilerde bütün hikâyelerine hâkim olacak sisli ve şiirli havayı kesin çizgilerle görebiliriz. Zaten yazar, bir sanatçının kolay kolay değişemeyeceği kanaatindeydi:

“Değişmek kolay iş mi?” diyor Oktay. “Bu, insanın duygularıyla, hâtıralarıyla, anlayışı, mizacı, eti, kemiği, derisiyle yenileşmesi, başka bir insan olması demektir. Oysa ki yazarın, yıllardır üzerinde taşıdığı kabuğu atması, yepyeni ihsas ve duygularla ortaya çıkması, ne güzel bir hayal! Yabancı yazarlar, bunun için değil mi ki arada bir uzun yolculuklara çıkıyorlar, bir iki yıl ellerine kalem almadan sadece dinleniyorlar. Yani her şeyden önce her günkü alışkanlıklarının dışında taptaze manzaralar, ülkeler, ihsaslar aramaya gidiyorlar...”

Bu itiraf, Oktay Akbal'ın hikâyelerinin çoğu için bize bir tefsir kolaylığı bağışlar. Oktay Akbal, hayatın monoton akışını değiştiremeyen, değiştirmek istedikçe gelenekler, görenekler, çevrenin yadırgayış ve ayıplayışlarıyla yine eski çizgilerine dönmeye mecbur kalan insanoglunun bunalışlarını işleyen bir hikâyecidir. Hikâye-lerinde pek çok görülen, bir yerlerde duramayan rahatsız, azapta insanların iç huzursuzluğu gizli bir dram kesafeti taşıyorsa bunun sebebi; bütün bu kahramanların Oktay Akbal'ın şahsî tedirginliklerini, sükûtlar içinde geçiştirdiği, ama sonunda tahammül edemeyerek başıboş dolaşmalar halinde büyük şehrin sokaklarına dağıttığı sıkıntılarını temsil etmeleridir. Büyük şehrin, dünyanın uzak yakın nice bedbahtlığı, insanoglunu mesut olmaktan alıkoyan nice huzursuzluk ve telâşi ile dolu atmosferinde Oktay Akbal, çıkmazlarda çırpınan, anlayışlar bekleyen bir seyyah gibidir. Yaşanırken acı veren olaylar, uzaklaşıp hâtıra olunca tatlı birer rüya haline gelmiştir. Teselli yaşanmakta olanda değil, yaşanmıştır, çocukluktadır meselâ.

Hikâyecimizin sık sık çocukluk günlerine dönüşü, şimdi ile bağdaşamayan ona, şimdi'nin katı, insafsız bulduğu gerçeklerinden sıyrılmak için bir kolaylık imkânı sağlar. Çirkinliklerinden sıyrılarak buruk bir haz kaynağı olan geçmiş, elbette beraberinde şiiri de getirecektir.

Eleştirmecilerin Oktay Akbal'ın hikâyelerinde bir şiir büyü bulmaları, bize ondaki bir başka karakteristiği işaret eder: Oktay Akbal'ın titiz bir üslûpçu olduğunu belirtmeliyiz. Oktay, "konusundan, yani içindeki olayların şiddetli veya acıklı olmasından, karakterlerin keskin hatlarla çizilmiş bulunmasından kuvvet alan bir hikâyecilik ve romancılığın kötü edebiyat olduğunu" söyler. "Edebî bir eserde konunun kuvvetinden önce üslûp mükemmelliği düşünülmelidir" der. Gerçekten de Oktay'ın hikâyelerinin çoğunda belirli bir konu, özetlenebilecek bir olaylar zinciri yoktur. O, uzak yakın, dağınık hayat parçalarını, yaşamaları mensur şiir halinde birleştiren bir sanatçıdır âdeta. Hikâyelerinde hemen hemen, baş, son diye bir şey yoktur. Paragraflar yer değiştirebilir. Kompozisyon anlayışı, hikâyenin bütününden çıkarılacak ruh hallerine dayanır. Maksat, ruhu dolduran duygu ve hayal kargaşalığını sezdirmektir. Anlatışları zamanla paralel gelişmeler değil, farklı anların tesbitidir. Bir kaybın, geçmişte kalmış bir saadetin çeşitli zamanlarda yeni yeni duygularla rüyalar gibi karışık hatırlanışdır.

"Bir yazar, bir romancı, hikâyeci ne etse, ne yapsa, dönüp dolaşıp kendine gelecektir. Bazıları cesur olur, korkmaz kendini bütün çıplak yönleriyle belli etmekten. Kimi de kendi içini başka bir kalıba geçirmekle işi becerdiğine inanır. 'Siyah bıyıklı bir adamdı' ya da 'Meyhanedeki adam şöyle konuştu' diye yazınca ustalık ettiğini, kendini yazısından uzaklaştırdığını sanır. Sanki ben dese tılsım bozulacak, yazar ortaya çıkıverecek; sıkıntısı, aşkı, çirkinliği, boşluğu ile... Kişioğlu ardı kesilmeden sürüp giden bir sürü değişimlerin toplamı olmalı. Yaşadıkça bu değişimlerin hikâyesini anlatacağım. Benim hikâyem belki sizin hikâyenizdir, çünkü hep aynı macerada yaşıyoruz..."

Oktay Akbal, bugüne kadar dört hikâye kitabı, iki roman yayımladı. Türk Dil Kurumu'nun roman armağanını kazanan *Suçumuz İnsan Olmak* romanı (1957), hikâyelerindeki Oktay'ı daha derli toplu gösteriyor. Bu kitap, bir eleştirmecinin ifadeyle: "Hayatımızda bir düzen veya güzellik bulunmadığını iddia eden, yaşamının abes olduğu sonucuna varan, hayatta

tek dayanılacak nokta gibi gördüğümüz aşkın bile aslında, mânâsız hayatın budalaca bir oyunu olduğunu anlatan, karamsar bir romandır.”

Akbal, bu romanında da his, hayal ve şiir tarafının ağır basmasına önem veren bir sanatçı. “Duygulara derine inen, derinlerine inilebilecek duygular arayan, hayalle hakikat arasındaki belirsiz hudutlarda dolaşmayı seven” bir sanatçı. Bir aşkın, daha doğrusu bir aşk ümit ve vehminin iki kahramanı; belki fazla duyarlık, her şeyi daima eksik taraftan alış neticesi, hayal kırıklıkları içinde, aradıklarını bulamayarak eski ümitsiz hayatlarına dönerler.

Hikâye ve romanlarının kahramanlarını, ister birinci şahıs, ister üçüncü, hep saadet, düzen, huzur ve geçmiş zaman peşinde koşan kimselerden çıkaran Oktay Akbal’a hâkim karamsarlık ve abes duygusunda Sartre ve Albert Camus görüşünü bulmamız mümkündür. Onun son yıllarda keza Kafka’yı da merakla okuduğu görülüyor.

Hikâyelerinden bazıları İngilizce, Fransızca ile Grek ve Yugoslav dillerine çevrilmiş olan Oktay Akbal’ın Almanya türko-logları arasında da bir takdirkârı vardır: H. Wilfrid Brands. Biz bu toplantıda, bir çok mektuplarında Oktay’ı “Bugünkü Türk hikâyecileri arasında en sevdiğim, en çok beğendiğim hikâyeci” diye vasıflandıran Brands’ın kısmen özetlenmiş iki, Ankara’da Bayan Uta G. White’in bir tercümesini takdim ediyoruz.

(27 Nisan 1959’da Galeri’deki toplantıda
Almancası okunan tanıtma)

Orhan Hançerlioğlu Üzerine

Avrupai Türk romanının ilk örneklerinden bir ikisine konu olan, 1911'de Millî edebiyat akımının kuvvetlenmesiyle sayıları birdenbire çoğalıp memleket edebiyatının doğmasına yol açan Anadolu ve meseleleri, günümüzün değerli romancılarından Orhan Hançerlioğlu'nun ilk eserine de hareket noktası olmuştu.

1916 doğumlu Orhan Hançerlioğlu, 1951'den 1957'ye kadar her yıl muntazaman bir roman yayımladı. Bir de hikâye kitabı çıkardığına göre bugün yedi roman ve bir hikâye kitabı sahibi. İlk romanı *Karanlık Dünya*'da (1951) bizi bir Anadolu ilçesinin çeşitli gerçekleriyle temasa getirir. Hâkimlik mesleğine "Mazılık" diye adlandırılan bir kazada başlayan bir gencin ilk çalışma yıllarında karşılaştığı zorlukları veren bu romanda dışarıklı aydın ile yerli halkın münasebetleri, idealist bir hâkimin işlenmemiş, geri kalmış bir çevreye faydalı olabilmek için çırpınışlarını, geri kuvvetlerle çarpışmasını buluruz. Bir kaza, kaza halkı, halkın düşünce ve görüşleri olduğu gibi aksettirilir. Menfi hisler, baltalanan haksız menfaatlere karşı sinsî isyanlar, hileli tedbirler, sert keskin çizgilerle değil, mutedil bir şekilde gösterilir.

Hançerlioğlu'nun ikinci romanı *Büyük Balıklar* (1952) ise tek kişinin veya bir kişiyi saran çevrenin değil, bir bahar günündeki 24 saatlik hayatıyla bütün bir İstanbul'un romanıdır. Röportaj yahut senaryoya yakın bir atmosfer içinde yazar, İstanbul'un çeşitli semtlerinde, kalabalıklar içinde akıp giden sürü sürü insanın portrelerini, kısa çizgilerle kaderlerini gösterir, çizer, geçer. Kamera, birkaç dakikalığına bir şahsa çevrilir,

bir müddet onu takip eder, onu o âna getiren geçmişe bakar, şimdiki durumunu bazan bir sebebe bağlar, sonra o kahramanın yanında tesadüfen beliren bir başka insanın peşine takılır. Olaydan olaya bu hızlı, ama sürçmesiz geçiştir ki kitaba akıcılık kazandırır. Milyonluk şehri bir bahar sabahı bir tramvay gürültüsüyle uyandıran yazar, takip ettiği kişileri seçerken, dolayısıyla ortak bir şehir hayatının çok çeşitli cephelerini de gözden geçirir. Siyah beyaz olaylar, gülünç ve acıklı ardarda sıralanır. Alış açıları iyi hesaplanmış değişik enstantaneler birbirine eklenir, bir panorama vücuda getirir.

Hançerlioğlu, her eserinde yeni bir biçim araştıran bir romancıdır. Kasaba hayatını tasvirle başlayan, İstanbul'un kolektif yaşamasını çizerek sanatına devam eden yazar, üçüncü romanı *Oyun*'da (1953) bir ferdin dış ve iç hayatı arasındaki kontrastı araştırır. İlk iki romanda birinci plânda gelen fizik olayların yerini şimdi psikolojik incelemeler almıştır. Küçük bir memur olan, geçim sıkıntısı çeken roman kahramanı, en müşahhas yaşamalar arasında birdenbire mitoloji dünyasına geçer, ikinci hayatını yaşamaya koyulur. James Thurber'in "Walter Mitty'nin Gizli Hayatı" isimli novelini hatırlatan bu gerçek ve hayal arasındaki gidiş gelişler, romanın belkemiğini teşkil eder. Sıkıcı bir durumla karşılaştı mı birden dalıp giderek kendini Argos kralı zannetmenin, mitologya figürleri arasında gönlünce bir hayat sürmenin kurtarıcılığına geçen roman kahramanı, sonunda Themis'ler, Elektra'lar arasında avunmanın yetersizliğini görür, hayatını ve refahını biraz yoluna koyacak bir ihtimalin de boşa çıkması üzerine artık hayallerle dayatmaktan âciz kalır, havagazıyla intihar eder. "Ölürken havagazında Argos güllerinin kokusu vardı" cümlesiyle biten roman, *Büyük Balıklar* ile birlikte Hançerlioğlu'nun muhakkak ki en dikkate değer iki eserinden biridir.

Beşinci eseri *Ekilmemiş Topraklar*'da (1954) yazar köy romanını dener. 1955 Türk Dil Kurumu'nun Sanat Armağanı'nı kazanan Ali romanında yine yeni bir şekil araştıran Hançerlioğlu, Ali adında birini serseri, bakkal, talebe, tüccar, bakan... olarak karşımıza çıkarır, bütün değişimleri içinde aynı kalan Ali'yi değişik hayat rollerinde gösterir. Karakter aynı karakterdir,

yalnız hüviyetler değişir, değişik hüviyetler kahramanı farklı olaylara yöneltir, mecbur eder.

Hançerlioğlu, elimizdeki son romanı *Yedinci Gün*'de (1957) "bürokratik düzenin insanı kişiliğinden uzaklaştırdığı" tezin-den hareket eder. *İnsansız Şehir* (1953) adlı hikâye kitabından sonra küçük hikâyeyi bırakmış görünen Orhan Hançerlioğlu, romanlarını hep 80-120 sayfalık hacimlere sığdırıyordu. 1958'de her yıl bu hacimlerde bir roman yayımlama geleneğini nedense durdurduğuna göre onun daha yüklü ve hacimli romanlara hazırlandığını umabiliriz.

Türkiye’de Günümüz Alman Edebiyatı

Değerli türkolog Prof. Dr. Horst Wilfrid Brands, Bonn’daki Alman-Türk Derneği’nin (Deutsch-Türkische Gesellschaft) yayın organı olan Mitteilungen’lerin bir sayısında, Türkiye’de çağdaş Alman edebiyatı konusunda özet halinde açıklama ve yorumlarda bulunmuştu¹. O inceleme, konuyu bir çerçeveye koymakla yetindiği için, ben ayrıntılar üzerinde durarak, konunun ince çizgilerini de belirtmek, sayın Prof. Brands’ın tesbitlerini sürdürüp tamamlamak istiyorum.

Günümüz Alman edebiyatının Türkiye’ye yansıma biçimlerini gösterebilmek için, önce Türkiye’deki Türk-Alman Kültür İşleri İstişare Kurulu’nun (Türkische-Deutscher Kulturbeirat) bazı çalışmalarına bir göz atmak gerekir:

1956 yılında Ankara’da faaliyete geçen bu Kurul’un, önceleri bir “kol” halinde yönetilen ve hemen sadece dil kursları açmakla yetinen İstanbul çalışmaları sırasında bazı Alman aydınları, Alman edebiyat ve kültürüyle ilgili birkaç Türk aydınıyla birleşip “İstanbul Kültür Derneği” adını taşıyan bir dernek kurdular. Nizamnamesi 22 Kasım 1957’de İstanbul gazetelerinde yayımlanan bu dernek, Beyoğlu’nda küçük bir apartman dairesini sanatçıların sergi ve toplantı yeri haline getirdi. Resim sergileri açıp konserler vererek, çağdaş Türk ve Alman şair ve hikâyecileri için tanıtma geceleri düzenleyerek işe başladı. Kısa zamanda adını duyurdu.

Türk-Alman Kültür İşleri İstişare Kurulu, İstanbul şubesi ni açınca, İstanbul Kültür Derneği de bu Kurul’a bağlandı ve “Türk Alman Kültür Merkezi (Türkisch-Deutscher Kulturzentrum) adını aldı (Ocak 1960).

1940'ta Türk Millî Eğitim Bakanlığı'nın başlattığı "Dünya Edebiyatından Çeviriler" serisine Alman edebiyatından katkılar, çoğunlukla çeşitli üniversitelerin öğretim görevlilerine yaptırılmıştı. Bakanlığın Tercüme Bürosu'nun yayın organı *Tercüme Dergisi*'nin çıkış süresince (1940-1966, 87 sayı) hızlı bir tempoda yürüyen bu devlet çevirileri, bugün de devam etmekle beraber, artık eski fonksiyonunu yitirmiş, hele çağdaş Alman edebiyatını tamamen özel sektöre bırakmış durumdadır.

Almanca bilmeyen Türk aydınının, çağdaş Alman edebiyatıyla sistemli bir şekilde temasa gelişi, böylece ve daha çok Türk-Alman Kültür Merkezi'nin yarattığı ortamda mümkün oldu:

1958-1959 yıllarında çağdaş Türk ve Alman şair ve nâsirlere için peş peşe tanıtma geceleri ve Almanca'dan Türkçeye bir şiir yarışması (1960) düzenleyen Dernek, yeni bir çevirici neslinin yetişmesine zemin hazırladığı gibi, Goethe Enstitüsü'nün yardımıyla, Alman sanatçılarını Türkiye'ye davet etti ve iki taraf arasında karşılıklı ilişkiler, dostluklar kurulmasını da sağladı.

Alman edebiyatçılarının Türkiye'ye gelerek İstanbul, Ankara ve İzmir'de eserlerinden örnekler okumaları, Türk sanatçılarıyla tanışarak açık oturumlar yapmaları 1959'da başladı, 1969'a kadar on sene devam eder. Nitekim biz Albrecht Goes (Ocak 1959), Günter Eich (Ekim 1961), Weyrauch (Şubat 1964), Tankred Dorst (Mayıs 1965), Hans Bender (Nisan 1966, ikinci defa: Aralık 1969), Hans Magnus Enzensberger (Şubat 1967), Walter Jens (Mart 1967), Stefan Andres (Şubat 1968), Heinar Kipphardt (Mart 1968), Martin Walser (Aralık 1968)... Bu yazarları Türk-Alman Kültür Merkezi aracılığıyla İstanbul'da tanıdık, dinledik.

Kültür Merkezi, o günlerin edebiyat dergi ve çevrelerinde olumlu yankılar uyandıran bu toplantılara paralel olarak, hem gelenlerin, hem de başka çağdaş Alman sanatçılarının eserlerini kitap yayınları yaparak yaymayı da düşünüyordu. Goethe Enstitüsü (Münih) ile mektuplaşmalar sonunda bu tasarı da gerçekleşti ve Türk-Alman Kültür Merkezi, işbirliği yaptığı üyelerinin çevirilerinden oluşan kitaplar çıkarmaya

başladı. Ne yazık ki “Ekinler” genel başlığı altındaki, numaralandırılmış bu kitap yayını, ancak iki sene (1964-1966) sürdü, arkası gelmedi². Sonra da Derneğin ilk kurucu ve yöneticisi Dr. Robert Anhegger’in Amsterdam’a atanması (Kasım 1968), Merkez’in, çalışmalarını genellikle resim sergileri, film ve müzik gösterileri, bilimsel konferanslar ekseninde toplayıp daraltmasına, edebiyat alanındaki o eski öncülük ve canlılığını kaybetmesine yol açtı.

Burada, Türk-Alman Kültür Merkezi’nin ihmal ettiği bir noktayı belirtmek yerinde olur: Avusturya Kültür Ofisi (Das Österreichische Kulturreferat) Nisan 1968’de “Türkçe’de Avusturya Edebiyatı” sergisi açmış, bu sergi Mayıs 1968’de Ankara’ya da götürülmüştü. Devletin resmî “Türkiye Bibliyografyası” dışında en uzun ömürlü bibliyografya dergimiz olan, fakat Temmuz 1972’de kapanan “Yeni Yayınlar”ın iki sayısında, bu Avusturya sergisinde sergilenen eserlerin listesini topluca görmemiz mümkündür³. Türk-Alman Kültür Derneği’nden de, hem Almanca’dan Türkçe’ye, hem de Türkçe’den Almanca’ya kitap yayınlarını toplu olarak, bir defalığına da değil, devamlı sergi halinde, geniş kitaplığının birkaç etajerinde göz önünde tutması gerekirdi; bu yapılmadı. Fakat ne olursa olsun, Türk-Alman Kültür Merkezi’nin 1959-1969 yılları arasında, çağdaş Alman edebiyatına karşı ilgiyi canlandırdığı, geliştirdiği muhakkaktır.

“Günümüz Alman Edebiyatı” kavramına bir başlangıç noktası olarak, biz de 1945 yılını alıyoruz. Dietrich Weber’in yayımladığı bir incelemeler kitabındaki⁴ sanatçıların çoğu, Türk edebiyat çevrelerine genellikle 1960 yılından itibaren tanıtılmaya başlanır. Nitekim İkinci Dünya Savaşı sonrası Alman edebiyatına ilk toplu bakış, Prof. Dr. Melâhat Özgü’nün bir incelemesi⁵ ve aynı dönem Alman hikâyecilerini bir arada görüş de Kâmuran Şipal’in düzenlediği bir antoloji⁶ yardımıyla, 1962’dedir. Bayan Özgü’nün yanı sıra Bay Şipal de, antolojinin giriş bölümünde Alman hikâyeciliğindeki yeni yöneliş ve gruplaşmaları değerlendirmiş, kitabına her birinden hepsi de kendi çevirisi, bir ile üç arasında 24 hikâye alarak, 15 hikâyeciye ayrı ayrı tanıtılmıştı:

Ilse Aichinger (2), Ingeborg Bachmann (1), Hans Bender (1), Wolfgang Borchert (3), Heinrich Böll (3), Jeannie Ebner (2), Herbert Eisenreich (1), Gerd Gaiser (1), Günther Grack (1), Wolfgang Hildesheimer (2), Siegfried Lenz (1), Heinz Piontek (1), Paul Schalluck (1), Wolfdietrich Schnurre (2), Gabriele Wohmann (2).

Bu antolojiden dört yıl sonra bu alanda bir başka derleme⁷, Alman-Türk ortak yayınıdır. Önsözü Sigrid Kahle tarafından yazılmış, fotoğrafları da verilen yazarlar, hikâye başlarında kısaca tanıtılmış, fakat bu konuda Türk çevirmen ve inceleme-cilerinin daha önceki çalışma ve katkılarından hiç söz edilme-miştir. Kitaptaki bir kayda göre: “bu hikâye antolojisi Wolfgang L. Langenbucher’in hazırladığı ve Almanya’da Horst Erdmann Yayınevi tarafından basılan *Deutsche Erzählungen aus zwei Jahrzehnten* adlı kitaptan Türk okurları için Sigrid Kahle’nin yaptığı seçmelerden meydana gelmiş, hikâyeleri bu konuda kendisine yardımcı olan Burhan Arpad çevirmiştir.”

Sigrid Kahle’nin seçtiği 17 yazardan birer hikâye var antoloji-de. Daha önce Şipal’in antolojisinde gördüğümüz Ilse Aichinger, Heinrich Böll, Hans Bender, Gerd Gaiser, Wolfgang Hildesheimer, Wolfgang Borchert, Wolfdietrich Schnurre’ye ilâve, yeni on yazar şunlar: Josef Martin Bauer, Hubert Fichte, Max von der Grün, Marie Luise Kaschnitz⁸, Alexander Kluge, Heinz Risse, RolfSchroers, Anna Seghers, Martin Walser, Gerhard Zewerenz.

Türk okuyucusunun çağdaş Alman edebiyatına ilgi duy-masında Kafka ve Borchert’in büyük payları olduğu kanısın-dayım. 1960 yıllarında Türk okuru Erich Maria Remarque, Stefan Zweig, Rilke gibi modernleri çoktan benimsemiş bu-lunuyor, fakat Kafka’yı bütünüyle yeni yeni kavırıyordu. Di-yebiliriz ki bir yandan Remarque’nun, bir yandan Kafka’nın dünyaları, Türkçe’de, 1945 sonrası Alman edebiyatına bir hazırlık niteliğindedir. Başka ülkelerde olduğu kadar bizde de bugün de hükmünü sürdüren Kafka’nın Türkçe’ye ilk çevirile-ri 1940’lara çıkarsa da⁹, hikâyelerinin toplu halde kitaplarda derlenmesi, romanlarının çevrilmesi 1955 yılını bekler. O tarihten bu yana Kafka’nın Türkçe’deki kitapları, yıl sırasıyla, kabarık bir liste tutuyor:

- In der Strafkolonie / Ceza Sömürgesi*, (çev. Turan Oflazoğlu, İstanbul 1955, Varlık Yayınları, onbir hikâye, 111 s., üç baskı)
- Die Verwandlung / Değişim*, (çev. Vedat Günyol, İstanbul 1955, Yeni Ufuklar yayınları, 79 s., üç baskı-- Eserin bir başka çevirisi Arif Gelen tarafından, İstanbul 1967, Varlık Yayınları, 80 s.)
- Der Prozess / Duruşma*, (romanın André Gide ile J. L. Barrault tarafından oyunlaştırılmış şekli, çev. Sabahattin Eyuboğlu, İstanbul 1960, Çan Yayınları, 93 s., iki baskı)
- Briefe an Milena / Milena'ya Mektuplar*, (çev. Adalet Cimcoz, İstanbul 1961, Ataç kitabevi, üç baskı)
- Der Prozess / Dâvâ* (çev. Kâmuran Şipal, İstanbul 1964, Ataç kitabevi, 207 s. -- Eserin bir başka çevirisi Arif Gelen tarafından, İstanbul 1968, Varlık Yayınları, 325 s.)
- Josephine, die Sängerin oder das Volk der Mause / Şarkıcı Josefina ya da Fare Ulusu*, (çev. Kâmuran Şipal, İstanbul 1965, Dönem Yayınları, 77 s., sekiz hikâye)
- Das Schloss / Şato*, (çev. Kâmuran Şipal, İstanbul 1966, De Yayınları, 462 s.)
- Der Gruftwaechter / Mezar Bekçisi*, (çev. Sevgi Sabuncu, İzmir 1966, Kovan kitabevi, 32 s.)
- Amerika*, (çev. Kâmuran Şipal, İstanbul 1967, Cem Yayınları, 344 s. -- Eserin bir başka çevirisi Arif Gelen tarafından, Ankara 1967, Bilgi Yayınevi, 317 s.)
- Beschreibung eines Kampfes / Bir Savaşın Tasviri*, (çev. Kâmuran Şipal, İstanbul 1967, Cem Yayınları, 362 s., 31 hikâye)
- Forschungen eines Hundes / Bir Köpeğin Araştırmaları*, (çev. Mehmet Doğan, İzmir 1967, Kovan kitabevi, 64 s.)

Türkiye'nin öncü dergilerinden birinin yazara özel bir sayı ayırdığını¹⁰, daha sonra İstanbul Üniversitesi profesörlerinden Şârâ Sayın'ın *Die Verwandlung* üzerine bir inceleme yayımladığını¹¹, Türk dergilerinde bu konuda çeviri ve telif yayımlanmış pek çok yazıyı burada bir bir göstermenin imkânsızlığını belirterek, sadece, kitap biçiminde çıkmış ve Kafka'nın esrarlı dünyasına girmeyi kolaylaştırmış, beş eseri daha hatırlatalım:

- Roger Garaudy: *Gerçekçilik Açısından Kafka*, (çev. Mehmet Doğan, İstanbul 1965, Hür Yayınevi, 103 s.)
- Gustav Janouch: *Kafka ile Konuşmalar*, (çev. Turan Oflazoğlu, Ankara 1966, Bilgi Yayınevi, 111 s.)
- Margarete Buber-Neumann: *Kafka'nın Sevgilisi Milena*, (çev. Adalet Cimcoz, İstanbul 1967, Ataç kitabevi, 144 s.)
- Max Brod: *Kafka'da İnanç ve Umutsuzluk*, (çev. Kâmuran Şipal, İstanbul 1968, Yankı Yayınları, 94 s. -- Dört yazı: İnanç ve Umutsuzluk, Yazarın Yeri ve Yönü, Üç Romanında Kafka'nın Dinsel Gelişimi, Kişisel)
- Wilhelm Emrich: *Franz Kafka'nın Dünyasının Tenkidi*, (çev. Hüseyin Sesli, Erzurum 1968, Atatürk Üniversitesi Yayınları, 26 s.)

Hikâyeleri bugün hâlâ önceki çevirilerden habersiz, çok genç çevirmenler tarafından tekrar tekrar ele alınmakta olan Wolfgang Borchert, dört şiirinin çevirisiyle, Türkiye'de bir edebiyat dergisinde ilk defa 1951'de görüldü¹². Bir yıl sonra bir başka edebiyat dergisinde "Das Brot / Ekmek" hikâyesinin ilk çevirisi yer aldı¹³. Gene o sıralarda İstanbul Şehir Tiyatrosu'nun yayın organı *Türk Tiyatrosu Dergisi*'nde Burhan Arpad, şairin "Draussen vor der Tür" oyunu üzerine bir yazı yazdı, piyesten kısa bir bölüm verdi¹⁴. Oyunun Necatigil'in kalemıyla tam çevirisi, 1959'da Max Meinecke rejisörlüğünde, İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği Gençlik Tiyatrosu tarafından 16 kere oynandı, kitap olarak da 1962 başında yayımlandı¹⁵. Kitabın çıkışı dolayısıyla yazarın kişiliği, eseri ve çevirisi, yetkili bir incelemeye konu oldu¹⁶. Behçet Necatigil, daha sonra, şairin *Laterne, Nacht und Sterne* isimli şiir kitabını Almanca-Türkçe karşılıklı metin halinde Türkçe'ye aktardı¹⁷. Bunu gene tam kitap olarak yazarın *An diesem Dienstag* eseri izledi¹⁸. Daha önce de *Çağdaş Alman Hikâyesi* antolojisinde¹⁹ Borchert'e üç hikâye-siyle genişçe yer ayırmış olan Kâmuran Şipal'in bu yeni yayınından sonra da aynı hikâyelerin başka başka kimseler tarafından tekrar tekrar çevrildiği görüldü. Borchert üzerine Doç. Dr. Hüseyin Sesli de bir araştırma yayımladı²⁰.

Gene Kafka ile Borchert'in çok ilgi gördüğü yıllarda, Türk

şair ve tiyatrocuları Bertolt Brecht'e yönelirler. Tanınmış çevirmen Bayan Adalet Cimcoz'un "Der gute Mensch von Sezuan" oyunuyla "Der verwundete Sokrates / Yaralı Sokrates", "Der Augsburger Kreidekreis / Augsburg Tebeşir Dairesi", "Die unwürdige Greisin / Saygısız Büyükhane" hikâyelerini kapsayan *Bir Oyun, Üç Öykü* kitabı, Türkçe'de Brecht'ten ilk kitaptır²¹. Bu eseri yıl yıl şu kitaplar izledi:

- 1962 — *Kleines Organon für das Theater / Tiyatro İçin Küçük Araç*, (çev. Teoman Aktürel, Çan Yayınları, 48 s.)
Die Ausnahme und die Regel / Kuralla Kural Dışı, (çev. Ünal Üstün, Sahne Kapısı Yayınları, 23 s.)
- 1963 — *Die Gewehre der Frau Carrar / Carrar Ananın Silâhları*, (çev. Teoman Aktürel, İzlem Yayınları, 62 s.)
Galilei / Galile, (çev. Adalet Cimcoz, şiirler: Teoman Aktürel, İzlem Yayınları, 193 s.)
- 1964 — *Epik Tiyatro Üzerine*, (çev. Kâmuran Şipal, De Yayınları, 142 s.)
Dreigroschenoper / Üç Kuruşluk Opera (çev. Tuncay Çavdar, Kent Yayınları, 92 s. -- Aynı yılda "Kent Oyuncuları" tarafından sahneye de kondu)
- 1965 — *Der Kaukasische Kreidekreis / Kafkas Tebeşir Dairesi*, (çev. Adalet Ağaoğlu, Ankara, Dost Yayınları, 128 s.)
Hochzeit / Düğün Gecesi, (çev. H. Kaya Öztaş, Ankara, Toplum Yayınları, 46 s.)
Herr Puntila und sein Knecht Matti / Bay Puntila ile Uşağı Matti, (çev. Adalet Cimcoz, İzlem Yayınları, 191 s. -- Aynı yılda İstanbul'da Dormen Tiyatrosu'nda oynandı.)
- 1966 — *Lob des Lernens / Öğrenmenin Övgüsü*, (şiirler, çev. Hasan Kuruyazıcı, İstanbul Uğrak kitabevi, 51 s.)
- 1968 — *Muhbir*, (çev. Ülkü Tamer, "On Kısa Oyun" kitabında, Ankara, Bilgi Yayınevi, s. 51-63)
Mutter Courage und ihre Kinder / Cesaret Ana ve Çocukları, (çev. İsmet Damgacı ve Muammer Sencer, Sıralar matbaası, 77 s.)
- 1970 — *Der Jasager, der Neinsager / Evet Diyenlerle Hayır Di-*

yenler; (çev. Engin Ardıç, "Tiyatro 70" dergisinde, Sayı 9)

- 1972 — *Halkın Ekmeği*, (82 şiir, çevirenler: A. Kadir ve Asım Bezirci, kendi Yayınları, 138 s. -- Baş tarafa Jorge Amado, György Lukacs'ın tanıtımları ve Rene Wintzen'in bir incelemesi eklenmiştir.)
Die Geschaefte des Herrn Julius Caesar / Bay Julius Caesar'ın İşleri, (çev. Hüseyin Tüzün, Yöntem Yayınları, 256 s.)

Brecht'in Türkçe'de kitap halinde basılmamış oyunları da zaman zaman tiyatro repertuvarlarına alındı, uzun süre ramp ışığında kaldı:

Der aufhaltsame Aufstieg des Arturo Ui / Arturo Ui'nin Yükselişi, (çev. Sevgi ve Başar Sabuncu, Ankara Sanat Tiyatrosu, 1965-1966, Metin: Tiyatro 71 dergisi, Sayı 10-11)
Mann ist Mann / Adam Adamdır, (çev. Vasıf Öngören, Ankara Birliği Sahnesi, 1970).

Dergilerde de, kitaplara geçmemiş pek çok şiirlerine rastlanan Brecht'in şairliği konusunda Yüksel Pazarkaya'nın etraflı bir incelemesi, *Cep Dergisi*'nde yayımlanmıştı (Sayı 17-19, mart-Mayıs 1968).

Brecht'ten ilk kitabın görüldüğü yılda, Türk okuru, B. Traven'i de, önce Adalet Cimcoz'un kaleminden tanıdı:

Das Totenschiff / Ölüm Gemisi, (İstanbul 1957, Martı Yayınları, 208 s. -- Yeni baskı, Ankara 1972, Dost Yayınları, 226 s.)
Dinamit, (çev. Adalet Cimcoz, 13 hikâye, İstanbul 1963, Ataç kitabevi, 103 s.)
Die Baumwollpflücker / Pamuk İşçileri, (çev. Adalet Cimcoz, Ankara 1968, Bilgi Yayınevi, 213 s.)
Der Karren / İsyan, (çev. S. Salih Gör, İstanbul 1970, Habora kitabevi, 311 s., üç baskı)
Der Schatz der Sierra Madre / Altın Hazineleleri, (çev. Orhan Du-

ru, İstanbul 1972, Milliyet Yayınları, 368 s. -- Aynı eserin gene 1972'de Okay Gönensin tarafından bir başka çevirisi: *Altına Hücüm*, Habora Yayınevi, 237 s.)

1964 yılı Max Frisch'in, Friedrich Dürrenmatt ve Tankred Dorst'un Türkçe'de ilk kitaplarının yayın yılı oldu:

Tankred Dorst'un bir oyunu *Grosse Schmaehrede an der Stadtmauer*²² Ankara'da Oda Tiyatrosu'nda oynanmıştı (1963). Bunu sahneye konmayan, fakat kitap halinde basılmış *Die Kurve / Dönemeç* izledi²³. Yazarın Türkçe'ye aktarılan üçüncü eseri *Die Mohrin / Kara Kız* önce kitap olarak çıktı²⁴, birkaç yıl sonra da İstanbul Şehir Tiyatroları'nda temsil edildi (1969).

Max Frisch oyunları ile tanındı henüz. Devlet Tiyatrosu (Ankara) yazarın dört oyununu sahneye koydu: *Don Juan oder die Liebe zur Geometrie*²⁵, *Andorra*²⁶, *Herr Biedermann und die Brandstifter*²⁷, *Die grosse Wut des Philipp Hotz*²⁸.

Max Frisch'ten basılmış kitap olarak, bu oyunlardan ikisi ve bir roman var elimizde:

Die grosse Wut des Philipp Hotz / Philipp Hotz'un Büyük Öfkesi, (çev. Hasan Kuruyazıcı, İstanbul 1964, De Yayınları, 53 s.)
Herr Biedermann und die Brandstifter / Bay Biedermann'la Kundakçılar, (radyo oyunu olarak, çev. Zahide Gökberk, İstanbul 1965, 54 s., krş. not 2. -- Türkiye radyolarında oynandı, İstanbul Radyosu'nda: 25 Eylül 1969)

Stiller / Cezaevi Günleri, (çev. Aclan Erçetin, İstanbul 1968, Habora kitabevi, 347 s.)

Homo Faber, (Sezer Duru tarafından çevrildiğini, basılmakta olduğunu duyduk). Max Frisch'in tiyatro üzerine yazılarından ikisi de *Türk Dili Dergisi* Tiyatro özel sayısında çıkmıştı (Temmuz 1966).

Friedrich Dürrenmatt'ın Türkçe'de kitap halinde çıkmamış oyunu *Der Besuch der alten Dame*, önce Dr. Kemal Bekata çevirisi olarak, *Adaleti Satın Alıyorum* adıyla, Ankara'da özel bir tiyatrodan (1956); *Bir Ziyaret* adıyla da İstanbul Şehir Tiyatrosu'nda (1959) oynanmıştı. Aynı eserin Zahide Gökberk

tarafından yapılmış bir diğer çevirisi (*Yaşlı Hanımın Ziyareti*) Ankara'da Devlet Tiyatrosu'nda sahneye kondu (1965). *Die Physiker*'in keza basılmamış, Sevim Özakman çevirisinin de 1963'te İstanbul Şehir ve Ankara Devlet tiyatrolarında oynandığını biliyoruz. 1967'de Ankara Devlet,²⁹ ve İstanbul Şehir tiyatroları³⁰, seyircilere yazarın birer eserini daha sundular.

Türk kitap pazarında ilkin 1964'te *Die Physiker*'in bir başka çevirisiyle³¹ görülen yazarın, bundan sonraki eserleri romanlarıdır:

*Der Verdacht / Şüph*e, (çev. Zeyyat Selimoğlu, İstanbul 1966, Cem Yayınevi, 135 s.)

Die Panne / Duruşma Gecesi, (çev. Cenap Yılmaz, Ankara 1966, Bilgi Yayınevi, 82 s.)

Griechen sucht Griechen / Yunanlı Bir Kız Aranıyor, (çev. Akşit Gök-türk, Ankara 1966, Bilgi Yayınevi, 162 s.)

Das Versprechen / Yemin, (çev. Hâle Kuntay, İstanbul 1968, Cem Yayınevi, 113 s.)

Der Richter und sein Henker / Yargıç ve Celladı, (çev. Zehra İpşi-roğlu, İstanbul 1970, Cem Yayınevi, 102 s.)

Yazarın Türkiye radyolarında oynanmış oyunlarından ikisi, Behçet Necatigil çevirisi olarak, *Tercüme Dergisi*'nde basılmıştır:

Abendstunde im Spaetherbst / Sonbahar Sonlarında Bir Akşam Vakti (Sayı 83, 1965) ve *Doppelgänger / Adam ve Benzeri*, (Sayı 87, Temmuz-Eylül 1966).

Heinrich Böll'den Türkçe'de ilk hikâyeye, bildiğim kadarınca 1957'de çıkmıştı (*Mein Teneres Bein / Pahalı Bacak*, çev. Gül Ben-nice, *Seçilmiş Şiirler Dergisi*, Ocak 1957). Şipal'in antolojisinde (1962) Böll'den üç hikâyeye vardı. 1966'ya kadar tek tük hikâyeleri çevrilir. 1966-1968 yıllarında geniş ilgi toplar ve sekiz kitabıyla, 1945 sonrası Alman yazarları arasında Türkiye'de başta gelir.

- 1966 — *Als der Krieg zu Ende war / Savaş Bitince* (çev. Hayrullah Örs, İstanbul Remzi Kitabevi, 14 hikâye, 163 s.)
Wo warst du Adam / Âdemoğlu Nerdeydin? (çev. Zeyyat Selimoğlu, İstanbul, Cem Yayınevi, 180 s.)
Und sagte kein einziges Wort / Ne O Hiçbir Şey Demedi (çev. Behçet Necatigil, İstanbul, Cem Yayınevi, 182 s.)
- 1967 — *Der Zwerg und die Puppe / Cüce ile Bebek* (çev. Kâmurân Şipal, İstanbul, Cem Yayınevi, Horst Bienek'in Böll ile konuşması ve 18 hikâye, 159 s.)
Das Brot der früheen Jahre / İlk Yılların Ekmeği, (çev. Zeyyat Selimoğlu, İstanbul, Yankı Yayınları, 127 s.)
Der Zug war pünktlich / Trenin Tam Saatiydi, (çev. Zeyyat Selimoğlu, Ankara, Bilgi Yayınevi, 136 s.)
- 1968 — *Ansichten eines Clowns / Palyaço*, (çev. Ahmet Arpad, İstanbul, Altın Kitaplar Yayınevi, 286 s.)
- 1971 — *Haus ohne Hüter / Babasız Evler*, (çev. Sezai Yalçınkaya, İstanbul, Cem Yayınevi, 365 s.)

Hakkında gazete ve dergilerde tanınmış hikâyecilerimizin yorum ve övgülerine de rastladığımız³² Böll'ün Türkçe'ye çevrilmiş, Türkiye radyolarında oynanmış radyo oyunlarının sayısı da bir hayli kabarıktır. İstanbul Radyosu'ndan şu oyunlarını dinledik:

- Bilanz / Bir Kadının Son Saatleri*, (çev. Zeyyat Selimoğlu, 18 Şubat 1965)
- Eine Stunde Aufenthalt / Bir Saat Duraklama*, (çev. Zeyyat Selimoğlu, 30 Aralık 1965)
- Zum Tee bei Dr. Borsig / Doktor Borsig'lerde İkinci Çayı*, (çev. Kâmurân Şipal, 6 Ocak 1966)
- Die Spurlosen / İz Bırakmayanlar*, (çev. Zeyyat Selimoğlu, 23 Haziran 1966)
- Mönch und Ræuber / Rahiple Haydut*, (çev. Zeyyat Selimoğlu, 12 Ekim 1967)

Böll'ün radyo oyunlarından ikisi, dergilerde de basıldı:
Klopfzeichen / Duvardan Gelen Sesler, (çev. Sedat Veyis Örnek, Türk Dili, 162, Mart 1965)

Eine Stunde Aufenthalt / Bekleme, (çev. Zeyyat Selimoğlu, *Tercüme Dergisi*, 85, Ocak-Mart 1966)

Gene bu yıllarda üç sene peş peşe, yayımcılar Anna Seghers'ten ilk defa üç roman bastılar:

Der Aufstand der Fischer von St. Barbara / St. Barbaralı Balıkçıların Ayaklanması, (çev. Hasan Kuruyazıcı, İstanbul 1966, Fahir Onger Yayınları, 125 s.)

Transit, (çev. Burhan Arpad, İstanbul 1967, Fahir Onger Yayınları, 335 s.)

Die Toten bleiben jung / Ölüler Genç Kalır, (çev. Burhan Arpad, İstanbul, Altın Kitaplar Yayınevi, 1. cilt 1968, 2. cilt 1970, 639 s.)

Bu arada, 1961'den beri dergilerde tek tük hikâye ve şiirlerine rastladığımız³³ Ingeborg Bachmann'ın da iki kitabı yayımlandı:

Der gute Gott von Manhattan / Manhattan'ın İyi Tanrısı, (çev. Hikmet Gökten, İstanbul 1969, Yankı Yayınları, 78 s.)

Das dreissigste Jahr / Otuz Yaş, (dört hikâye, çev. Kâmuran Şipal, İstanbul 1968-1969, Yankı Yayınları, 124 s.)

Bayan Adalet Cimcoz tarafından çevrilmiş iki oyununun (*Hochwasser / Sel* ve *On Dakka Sonra Buffalo*, 1964) ilki basılmamış, ikincisi basılmış³⁴; İstanbul'da küçük tiyatro topluluklarında sahneye konmuş olması bir yana bırakılırsa, Günter Grass bizde uzun zaman yaklaşılamayan bir yazar kimliğini sürdürdü³⁵. Çevrilmesine 1964'te başlanmış, sonra uzun süre yayınevinde bekletilmiş ünlü eserin ilk cildinin gün ışığına çıkması 1972 mayısındadır:

Blechtrommel / Teneke Trampet, (çev. Kâmuran Şipal, İstanbul 1972, Cem Yayınevi, 310 s.)

Brecht'in de güçlendirdiği bir ilgiyle belgesel-siyasî oyunla-

ra eğilim, Türk çeviri edebiyatına 1966'da Heinar Kipphardt'ı, 1968'de Peter Weiss'i getirir:

Eserinden önce, Dominique Jamet'nin bir incelemesi dolayısıyla³⁶ tanıdığımız Heinar Kipphardt'ın piyesi *In der Sache I. Robert Oppenheimer / Oppenheimer Olayı*³⁷ 3 Ocak 1966'dan itibaren İstanbul'da oynanmış, bir tiyatro eleştirmecimiz bu oyunu "İstanbul Şehir Tiyatrolarının koca bir mevsim, tek olağanüstü ilgi çekici ve başarılı oyunu" olarak nitelendirmişti³⁸.

Peter Weiss'in Marat'ının 1968'de İstanbul'da özel bir tiyatro kuruluşu olan L. C. C. salonunda oynanması bir yana, büyük tiyatrolarda görülmediyse de, üç eseri dilimize çevrildi:

Die Verfolgung und Ermordung Jean Paul Marats / Maru, (çev. Seniha Bedri Göknil, İstanbul 1968, İnkılâp ve Aka kitapbevleri, 71 s.)

Die Ermittlung / Soruşturma, (çev. Ülkü Tamer, İstanbul 1972, Sinan Yayınları)

Der Gesang von lusitanischen Popanz / Saloz'un Mavalı, (çev. Can Yücel, İstanbul 1972, Yöntem Yayınları, 103 s.)

Peter Weiss'in *Zehn Arbeitspunkte eines Autors in der geteilten Welt* incelemesi de çevrilmiştir³⁹.

Belgesel ve politik edebiyat konusunda Kipphardt ve Peter Weiss'in yanına Hans Magnus Enzensberger'i de eklemek gerekir. Şair, Türkiye'ye geldiği zaman (Şubat 1967) Ankara'da, İstanbul'da yaptığı konuşmalarla çevresinde hareketli bir hava yaratmış, *Dost Dergisi*'nin Mart 1967 sayısında Sezer Duru'nun bir röportajına verdiği cevaplarda "gerek Federal --, gerekse Doğu Almanya'daki edebiyatın son derece çelimsiz ve cılız olduğunu" söylemesi, aynı dergide birkaç sayı sonra (Haziran 1967) Prof. Herbert Melzig'in itirazlarıyla karşılaşmıştı. Modern Şiir üzerine yaptığı konuşmasının bir bölümü *Yeni Dergi*'de yayımlanmış olan⁴⁰ şairin *Das Verkör von Habana / Havana Duruşması*⁴¹ Türk çeviri edebiyatına bu hava içinde girdi ve Dostlar Tiyatrosu tarafından Ankara'da oynandı (Nisan 1971). Enzensberger'den Türkçe'de ilk şiir, 1960'ta yayımlanmıştı⁴².

Türkçe'de günümüz Alman tiyatro yazarları bölümünü kapatırken Fritz Hochwaelder'in *Der Flüchtling / Kaçak* (çev. Hâle Kuntay) isimli eserinin İzmir Devlet (1967) ve İstanbul Şehir (1971-1972) tiyatrolarında; Karl Wittlinger'in *Kennen Sie die Milchstrasse / Samanyolu* komedyasının da (çev. Sevim Özakman) İstanbul'da Gen-Ar tiyatrosunda oynandığını (1968), fakat her iki metnin de basılmadığını hatırlatalım.

1970'te Türkçe'de iki hikâyesini dergilerden bildiğimiz⁴³ Hans Erich Nossack'ın bir kitabı bir sürpriz gibi çıkıverir: *Das Mai / Nişan* (çev. Zeyyat Selimoğlu, İstanbul 1970, Yankı Yayınları, 118 s. -- üç hikâye: *Das Mal / Nişan*, *Dorothea*, *Am Ufer / Kıyıda*).

Şairler içinde, Borchert ve Brecht'in tam metin çevirilerinden sonra, eserlerinden seçmelerle müstakil bir kitap halinde verilen şair, Nelly Sachs'tır. Sanatçının 1966 Nobel Edebiyat ödülünü, Samuel Josef Agnon ile bölüşmesi üzerine, Sabiha Serim "Eli" adlı oyununu, N. Sel de onbir şiirini çevirip, başına Werner Weber'in sekiz sayfa tutan bir tanıtmasını ekleyerek, *Nelly Sachs - Seçmeler* adlı bir kitapta topladılar⁴⁴. Dergilerde çıkan yazılar arasında da Yüksel Pazarkaya'nın, üç uzun şiir çevirisini de içine alan, geniş tanıtması, en tatmin edicisi oldu (*Cep Dergisi*, 1 Aralık 1966).

Henüz kitap biçimine getirilememiş olsa da, Türkiye'de Günter Eich'in eserlerinin tanınmış, değerlerinin hayranlık uyandırmış olduğu, kesin bir gerçektir. Şair üzerine ilk tanıtma yazısı, dört şiirinin çevirisiyle birlikte *Yeditepe Dergisi*'nde yayımlandı (çev. Behçet Necatigil, 1 Eylül 1951). Bu şiirleri Türkçe-Almanca karşılıklı ve gene Necatigil çevirisi diğer 12 şiir izledi (Ankara 1965, *Tercüme Dergisi*', Sayı 82). Çevrilmiş, oynanmış, fakat basılamamış radyo oyunlarının, Türkiye mikrofonlarında ilk yayın tarihleri de şöyle:

Die Andere und ich / Öteki Kadın ve Ben, (çev. Adalet Cimcoz, Şubat 1961)

Geh nicht nach El Kuwehd / Kuveyt'e Gitme!, (çev. Behçet Necatigil, 13 Haziran 1963)

Die Brandung vor Setubal / Setubal Dalgaları, (çev. Behçet Necatigil, 12 Temmuz 1963)

Das Jahr Lazertis / Lazertis Yılı, (çev. Behçet Necatigil, 29 Temmuz 1965)

Sabeth, (çev. Fethi Dosdoğru, 30 Kasım 1967)

Die Maedchen aus Viterbo / Viterbo'lu Genç Kızlar, (çev. Sezai Yalcınkaya, 29 Şubat 1968)

Traeume / Dört Düş, (çev. Kâmuran Şipal, 24 Eylül 1970)

Günter Eich'in İstanbul'a gelişi dolayısıyla iki tanıtma yazısı: Tahir Alangu (*Hür Vatan* gazetesi, 1 Kasım 1961), Behçet Necatigil (*Varlık*, 563, 1 Aralık 1961; şairliği ve radyo oyunu yazarlığı üzerine, ve iki yeni şiirinin çevirisi)

Şiirde Günter Eich'i, çevrilmiş şiirlerinin çokluğu bakımından Karl Krolow izliyor: Şairin *Fremde Körper* kitabından Behçet Necatigil'in çevirdiği on şiir, Türkçe-Almanca karşılıklı metin olarak *Tercüme Dergisi*'nde yayımlandı (Sayı 85, Ocak-Mart 1966). Sedat Umran, Hugo Friedrich'in bir incelemesinden yararlanarak hazırladığı bir tanıtma yazısından (*Soyut Dergisi*, 2, Mayıs 1965) sonra, bu şiirlere üç tane daha ekledi (*Soyut Dergisi*, 15, Mayıs 1966)

Gene Sedat Umran, bir ara Paul Celan üzerine etraflı bir yazı yazmış, onun da iki şiirini çevirmişti (*Soyut Dergisi*, 4, Ağustos 1965).

Hans Egon Holthausen'in *Der unbehauste Mensch* isimli eserinin özet halinde aktarılışı sırasında⁴⁵ iki de şiiri, *Tercüme Dergisi*'nde iki dilde karşılıklı basıldı⁴⁶.

Biz bu notlarımızda, Türkçe'de 1945 sonrası Alman edebiyatı konusunda genellikle Dietrich Weber'in kitabındaki 25 şöhreti hareket noktası aldığımız için Almanya-Avusturya farkı gözetmedik. Yeni bir tanıtma kitabını da o yüzden yazımıza katıyoruz:

İki edebiyatı ayırma gerekçelerini de tesbit eden önsöz, Avusturya kültür ataşesi Prof. Hans E. Kasper tarafından yazılmış bu son antoloji⁴⁷, 1945 sonrasıyla öncesini bir arada vererek, XX. yüzyıl Avusturya roman ve hikâye panoraması niteliğindedir. Burhan Arpad'ın hazırladığı kitapta 20 yazar⁴⁸ ele

alınmakta ve eser, bütünüyle, birer ikişer sayfalık tanıtımlarla bazı roman bölümlerinden atlanarak yapılmış derlemeler toplamı olmaktadır. Çevirmen Arpad'ın Avusturya edebiyatından evvelce kendi yaptığı çeviriler dışında başka çevirmenlerin katkılarından hiç söz etmediği, ilk antolojisindeki⁴⁹ tutumu bu kitabında da sürdürmüş olduğu görülüyor. Bu yeni kitaptan önce de Horst Erdmann Verlag'ın bir başka kitabının⁵⁰ redaksiyonunu üzerine alarak Türk dilinde de basılmasını başarmış olan Arpad'ın, kitap bir yanıyla hikâye antolojisi de olduğuna göre, hiç değilse hikâyeleri atlamadan, kısaltmadan çevirmesi gerekirdi⁵¹.

Burada Dietrich Weber'in eserinde ayrı birer etüd konusu olmuş diğer 13 yazar için de birer parantez açabiliriz:

Ilse Aichinger'in Türkçe'de ilk hikâyesine *Seçilmiş Şiirler Dergisi*'nde rastladım (Sayı 2, Şubat 1957). Çeviren Gül Benice, yazar üzerine kısa bilgi veriyor, "Gece Görünen Melek" hikâyesini *Der Gefesselte* (1953) kitabından çevirdiğini belirtiyordu. Bu hikâyeyi Kâmuran Şipal'in çevirileri izledi (bugüne kadar değişik dergilerde sekiz hikâye). Şipal'in antolojisindeki *Das Fenster-Theater* / "Pencere Tiyatrosu" ve *Wo ich wohne* / "Oturdüğüm Yer" hikâyelerinden birincisi sonradan İnci Pazarkaya tarafından da çevrilmiştir (*Cep Dergisi*, 1 Nisan 1967). Yazarın ünlü radyo oyunu *Knöpfe* / "Düğmeler", Behçet Necatigil'in Türkçesiyle Türkiye radyolarında yayımlandı (1964). Arpad'ın antolojisindeki⁵² *Die geöffnete Order* / "Gizli Komut" hikâyesi de daha önce Behçet Necatigil tarafından çevrilmişti (Açılmış Emir, Varlık, 645, 1 Mayıs 1960). Arpad'ın *Çağdaş Avusturya Edebiyatı Antolojisi*'nde yazarın *Die grössere Hoffnung* / *Büyükçe Bir Umut* romanının özetini ve romandan 12 sayfalık bir parçanın çevirisi var.

Herbert Eisenreich'in *Böse schöne Welt* kitabından bir hikâye ("Dostoyevski'yi Andıran Bir Yaşantı") okumuştuk Kâmuran Şipal'in antolojisinde; yazar hakkında ilk bilgiyi oradan edindik. Gene Şipal çevirisi *Wovon wir leben und woran wir sterben* radyo oyunu, "Çölde Bir Deve" adıyla İstanbul Radyosu'nda oynandı (9 Haziran 1966). Şipal, yazarın "Roman ve Çağın Ruhu" başlıklı bir denemesini de çevirmişti (*Cep Dergisi*, 7, 1

Mayıs 1967). Arpad'ın *Çağdaş Avusturya Edebiyatı Antolojisi*'nde yazarın Der Urgrossvater / "Büyükbabamın Babası" hikâyesi (herhalde bir kısmı) var.

Wolfgang Hildesheimer'in, Kâmuran Şipal'in antolojisi-
deki, *Lieblose Geschichten* kitabından alınmış, iki hikâyesinden
biri ("Kaplıca Gezi Yerinde Karşılaşma"), antoloji çıkmadan
önce *Varlık* (15 Ocak 1961), ikincisi ("Baharlık Açık Gri Parde-
sü") kitap çıktıktan sonra, kısa bir tanıtma yazısıyla, *Türk Dili*
(Eylül 1962) dergisinde de çıkmıştı. Yazarın üç radyo oyunu-
nun İstanbul Radyosu'nda mikrofona konduğunu da biliyoruz:

Hern Walsers Raben / Bay Walser'in Kargaları, (çev. Behçet Ne-
catigil, 7 Şubat 1963)

Prinzessin Turandot / Prenses Turandot, (çev. Fethi Dosdoğru, 20
Ağustos 1964)

Unter der Erde / Yerin Altında, (çev. Behçet Necatigil, 26 Ocak
1967)

Yazarın, Kemal Yeşilay tarafından çevrilip radyo oyunu ha-
line sokulmuş, Türkiye radyolarında yayımlanmış (İstanbul'da
15 Nisan 1971) "Büyük Oteldeki Misafirler" isimli hikâyesinin
orijinal başlığını şu anda bulamadım.

Martin Walser'den Adalet Cimcoz tarafından çevrilmiş bir
hikâye *Yeditepe Dergisi*'ndedir ("Yazar Niteliğinde Hamlet",
Ağustos 1965). "Kafka'da Kişilerin Karakteristiği Olarak İş-
levsellik" başlıklı bir denemesini de Kâmuran Şipal çevirmişti
(*Tercüme Dergisi*, 82, 1965). *Ein grenzloser Nachmittag* / "Bit-
meyen İkinci" radyo oyunu, İstanbul Radyosu'nda mikrofona
kondu (23 Ekim 1969, çev. Behçet Necatigil), Türkiye radyo-
larında oynandı.

Siegfried Lenz'in Türkçe'de ilk hikâyesine, kısa bir tanıtma
yazısıyla, Şipal'in antolojisinde rastladık; Jaeger des Spotts ki-
tabından alınmış olan bu hikâye ("Dert Ortağı") antolojiden az
önce *Varlık Dergisi*'nde çıkmıştı (1 Mayıs 1962). Türkiye der-
gilerinde Lenz'den, daha sonra görebildiğim hikâyeler şunlar:
"Hükümetin Bir Dostu" (çev. Ender Erenel, *Yeni Dergi*, 39, Ara-
lık 1967); "Büyük Adam Wildenberg" (çev. Aydın Yaşaroğlu,

Cep Dergisi, 20, 1 Haziran 1968); “Hikâyecilikte Bir Özellik” (çev. Teoman Duralı, *Cep Dergisi*, 26, 1 Aralık 1968); bir de bir deneme: “Bilim Çağında Edebiyatın Yeri” (çev. Akşit Göktürk, *Türk Dili*, 227, 1 Ağustos 1970).

Wolfdietrich Schnurre’den ilk hikâyeyi *Yeditepe Dergisi*’nde gördüm (“İntihar”, 15 Mart 1960); sonra *Varlık* (“Balık Sepetleri”, 15 Temmuz 1961) ve *Yelken* (“Jenö Arkadaşımdı”, Mart 1962) dergilerinde birer hikâye. Çeviricileri Kâmuran Şipal, son ikisini antolojisine almıştı.

Bizim henüz bilmediğimiz bir yazar da Alfred Andersch. Zeyyat Selimoğlu bir hikâyesini çevirdi (“Bir Venedikli Sobacının Dehşetli Serüveni”, *Cep Dergisi*, 19, 1 Mayıs 1968), bir de Horst Bienek’in onunla yaptığı bir konuşmayı (*Cep Dergisi* 27, 1 Ocak 1969).

Walter Jens’ten “Modern Alman Edebiyatında İnsan Portresi” denemesi, *Dost Dergisi*’nde çıkmıştı (çev. Gürsel Aytaç, Nisan 1967).

Heimito von Doderer’in kimliği, sanatı üzerine bir tanıtma ve *Die Dämonen / İfridler* romanının özeti ile romandan kısa bir parça, Burhan Arpad’ın *Çağdaş Avusturya Edebiyatı Antolojisi*’ndedir (s. 131-140).

Dietrich Weber’in kitabındaki son dört yazardan (Wolfgang Koeppen, Arno Schmidt, Uwe Johnson, Helmut Heisenbüttel) Türkçe’ye çeviri henüz hiç yok.

Dietrich Weber’in kitabına alınmış olmamakla beraber, 1945 sonrası Alman edebiyatında şüphesiz seçkin bir yeri olan Hans Bender, Türkçe’de on hikâyesini derleyen *Gondolda / In der Gondel* kitabıyla⁵³ edebiyat çevrelerimizde olumlu yankılar yaratmıştı. İstanbul’da Türk-Alman Kültür Merkezi’nde 29 Nisan 1966’da verdiği konferansın, çevrilip bir dergide yayımlanması da⁵⁴ günümüz Alman edebiyatını yetkili bir kalem-den tanımamız bakımından çok faydalı oldu. Bender’den daha sonra başka hikâyeler de çevrildi⁵⁵

Önceki kuşaklardan olsa da Unruhige Nacht⁵⁶ noveli, İkinci Dünya Savaşı’ndan çarpıcı bir yaşantıyı yansıttığı için, 1945 sonrası Alman edebiyatı öncülerinden biri olarak görmek istediğimiz Albrecht Goes’ün, İstanbul’da kendisiyle yapılmış

bir konuşmanın ilginçliğini⁵⁷ ve Türkçe'ye çevrilen eserinin basında hemen değerlendirildiğini de⁵⁸ belirtmek yerinde olur. Goes'ten birkaç şiir de görüldü Türkçe'de⁵⁹.

Şu son iki yılda (1971-1972) Alman (veya Avusturya) edebiyatından çeviri faaliyeti, birden bire Johannes Mario Simmel'in kitapları çevresinde kümelenir. Büyük sermayeli bazı yayıncılar, edebiyat değerine bakmadan, sıradan okuyucunun sığ eğilimlerine elverişli bestseller avına çıkmışlar ve bunu bir yarış haline getirmişlerdir. Schulfreund adlı oyunu 1960'ta İstanbul Şehir Tiyatrosu'nda oynanmış olan⁶⁰ Simmel, şu son iki yıl içinde bir düzine kitabıyla, Türk vakit geçirme okuyucusunun rağbet ettiği yabancı yazarların ön safına geçer, en çok satan romancılardan biri olur:

Affaere Nina B. / Nina B. Olayı, (çev. Çiğdem Bozdoğan, İstanbul 1971, Milliyet Yayınları, 556 s.)

Gott schützt die Liebenden / Tanrı Sevenleri Korur, (çev. Zeyyat Selimoğlu, İstanbul 1971, E Yayınları, 272 s.)

Und Jimmy ging zum Regenbogen / Gökkuşağı, (I. cilt, çev. Murat Tanoğlu, II. cilt, çev. Ahmet Cemal, İstanbul 1971, Altın Kitaplar Yayınevi, 970 s.)

Es muss nicht immer Kaviar sein / Yalnız Havyarla Yaşanmaz, (çev. Ahmet Cemal, İstanbul 1971, Altın Kitaplar Yayınevi, 639 s. -- Bu roman gene 1971'de "Papaz Her Zaman Pilav Yemez" adıyla da yayımlandı: çev. Vahit Çelikbaş, E Yayınları 414 s.)

Der Stoff, aus dem die Traeume sind / Çalınmış Rüyaalar, (çev. Ahmet Cemal ve Ahmet Arpad, İstanbul 1971, Altın Kitaplar Yayınevi, iki cilt, 480+470 s.)

Ich gestehe alles / Güneşten de Sıcak, (çev. Ahmet Cemal ve Ahmet Arpad, İstanbul 1971, Altın Kitaplar Yayınevi, 478 s.)

Bis zur bitteren Neige / Acı Yudum, (çev. Zeyyat Selimoğlu, İstanbul 1971, E Yayınları)

Das geheime Brot / Gizli Ekmek, (çev. Ahmet Örs, İstanbul 1971, May Yayınları)

Alle Menschen werden Brüder / Hepimiz Kardeş Olacağız, (çev. Hâle Kuntay, İstanbul 1972, E Yayınları)

Liebe ist nur ein Wort / Aşk Dediğin Lafıdır, (çev. Nevhiz Tarman, İstanbul 1972, E Yayınları)

Mich wundert, dass ich so fröhlich bin / Neşeli Oluşuma Şaşıyorum, (çev. Ahmet Cemal ve Çiğdem Bozdoğan, İstanbul 1972, Altın Kitaplar Yayınevi, 400 s.)

Simmel çevirilerinin ilginç bir yanı da karşımıza yeni çevirmen adları çıkarmasıdır. Bu da bizi Alman eserlerinin Türkçe'ye çevrilmesinde çevirmenin kimliği ve yetkisi meselesine iletiyor. 1945 sonrası Alman edebiyatından çeviri yapanları menşeleri bakımından birkaç grupta toplayabiliriz. İlk grup, çok gençler, ister Alman lisesi mezunu olsun, ister Türk liselelerinden birinde Almanca okuyarak üniversiteye gelmiş bulunsun, çevirisiyle sadece bir gençlik hevesi olarak çok kısa bir süre uğraşmakta, sonra asıl kendi anadilini, kendi yurdunun edebiyatını doğru dürüst bilmediği, okumadığı için, nasılsa yayımlamak imkânı bulduğu bir iki hikâye, birkaç şiir çevirisinden sonra bu çetin işten vazgeçmektedirler. Bu gibiler, çevirilerinin başarılı olup olmadığı bir kontrol fırsatından geçmeden, kendiliğinden eleniyorlar.

Çağdaş Alman edebiyatını Türkiye'de tanııtma sorumluluğu, ancak birkaç sanatçının himmetine ve sanat aşkına bağlı gibidir. Bu ikinci grubun başında Bayan Adalet Cimcoz geliyordu. Almanca'dan çeviri ile uğraşanlar, 1970'te ölen bu sanatkâr hanımın, ortaokul ve lise öğrenimini Almanya'da yapmış olmanın verdiği bir rahatlıkla ve işini severek, benimseyerek yarattığı çok başarılı çevirileri her zaman minnetle hatırlayacaklardır.

Çağdaş Alman edebiyatını ilk elden izlemeleri ve çevirilerini kendi sanat zevklerine paralel seçmeleri bakımından, işinin aşığı çevirmenler grubunda iki hikâyecimizi de hemen anmak gerekir. Bunlar İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Alman Dili ve Edebiyatı mezunu Kâmuran Şipal (doğ. 1926) ile İstanbul Alman Lisesi ve Hukuk fakültesi mezunu Zeyyat Selimoğlu'dur (doğ. 1922). Kendi hikâye kitapları da Türkiye'nin en önemli edebiyat armağanlarından Sait Faik Abasıyanık hikâye armağanını kazanmış olan Şipal ve Selimoğlu'nun çevirilerinin dinlendirilmiş, titiz, doğru çeviriler olduğu muhakkaktır.

Çevirilerini genellikle ya önceki nesillerin tutulmuş yazarlarından, ya da günümüz "Avusturya" yazarlarından seçtiği için, bu yazıda adı o kadar sık geçmeyen Burhan Arpad da kırk kadar çeviri kitabıyla bu alanda rekor kırmıştır.

Fakat ne olursa olsun, Türk-Alman Kültür Merkezi'nin 1959-1969'da oluşturduğu ruh ve canlılık bugün ancak, sanatta bağlı birkaç çeviricide kalmış ve ortalığı çağdaş Alman edebiyatı adına, bir kısmı ikinci dilden, aceleci ve şüpheli çeviriler kaplamaya başlamıştır.

NOTLAR

- 1 Türkische Übersetzungen aus der deutschen Literatur, Mitteilungen, Heft 83, Oktober 1970, s. 1-4.
- 2 *Ekinler I*: Günter Grass, "On Dakka Sonra Buffalo", (çev. Adalet Cimcoz, 1964); *Ekinler II*: Wolfgang Weyrauch, Şiir-hikâye, radyofonik oyunlar, (çevirenler: Cimcoz, Gökberk, Necatigil, Şipal, 1965); *Ekinler III*: Max Frisch, "Bay Biedermann'la Kundakçılar", (çev. Zahide Gökberk, 1965); *Ekinler IV*: Tankred Dorst, "Kara Kız" / Die Mohrin, (çev. Behçet Necatigil, 1965); *Ekinler V*: Hans Bender, "Gondolda", (on hikâye, çevirenler: Şipal, Necatigil, Türkis Noyan, 1966).
- 3 *Avusturya Edebiyatından Türkçeye Çeviriler*, Yeni Yayınlar, XIII/6, haziran 1968, XIII/7, temmuz 1968.
- 4 *Deutsche Literatur seit 1945 in Einzeldarstellungen*, hrsg. von Dietrich Weber, Stuttgart 1968, Alfred Kröner Verlag, 576 s.
- 5 Prof. Dr. Melâhat Özgü, *İkinci Dünya Savaşından Sonra Alman Edebiyatı*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi dergisi, XX, 1-2, haziran 1962, s. 41-54.
- 6 Kâmuran Şipal, *Çağdaş Alman Hikâyesi 1945'ten Sonra*, İstanbul 1962, Ataç kitabevi, 154 s.
- 7 *Günümüz Alman Hikâyeleri*, (düzenleyen: Sigrid Kahle, çeviren: Burhan Arpad, İstanbul 1966, İzlem Yayınları) -- Horst Erdmann Verlag, 270 s. Eleştirisi için bkz. Yüksel Pazarkaya, *Cep* dergisi 11, 1 Eylül 1967.
- 8 Kitaptaki "Das dicke Kind / Şişko" hikâyesini sonradan Zeyyat Selimoğlu da çevirdi (*Cep* dergisi, 23, 1 Eylül 1968).

- 9 Meselâ "Vor dem Gesetz / Kanun Önünde" hikâyesinin ilk çevirisi *Hamle* dergisindedir (Sayı 1, Ağustos 1940, çev. Neriman Kutbay).
- 10 *Yeni Dergi*, Sayı 11, Ağustos 1965, 200 s.
- 11 *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Alman Dili ve Edebiyatı* dergisi, 1966.
- 12 *Yeditepe* dergisi, 1 Kasım 1951 (çev. Behçet Necatigil).
- 13 *Ufuklar* dergisi, Eylül 1952, (çev. Seniha Bedri Göknil).
- 14 *Türk Tiyatrosu*, Sayı 265, Aralık 1952.
- 15 *Kapıların Dışında*, İstanbul 1962, De yayınları, 64 s.
- 16 Prof. Dr. Melâhat Özgü, *Tercüme* dergisi, 75-76, Temmuz-Aralık 1961.
- 17 *Fener, Gece ve Yıldızlar*, İstanbul 1963, De yayınları, 37 s.
- 18 *Bu Salı*, (çev. Kâmuran Şipal), İstanbul 1965, De yayınları, 148 s.
- 19 krş. not 6.
- 20 *Dil ve Üslup Bakımından Wolfgang Borchert'in Kısa Hikâyeleri*, Erzurum 1970, Atatürk Üniversitesi yayınları, 156 s.
- 21 *Bir Oyun, Üç Öykü*, İstanbul 1957, kendi yayını, 160 s., ikinci baskı: 1964, İzlem yayınları, 180 s.
- 22 *Sur Dibiinde*, (çev. Sedat Veyis Örnek. Bir dergide basıldı: *Değişim*, Ankara, Sayı 11, 15 Eylül 1962).
- 23 *Dönemeç*, (çev. Behçet Necatigil), İstanbul 1964, De yayınları, 51 s.
- 24 krş. not 2.
- 25 *Don Juan ya da Geometri Aşk*, (çev. Aliye Yenen ve Sevgi Nutku), 1962.
- 26 Çev. Sevgi Nutku, 1963.
- 27 *Saf Adam ve Kundakçılar*, (çev. Hâle Kuntay ve Özer Göksel), 1965/1966.
- 28 1966.
- 29 *Der Meteor / Gökteşi*, (çev. Özdemir Nutku), 15 Şubat 1967.
- 30 *Romulus der Grosse / Büyük Romulus*, (çev. Bülent Danişment), 9 Mart 1967.
- 31 *Fizikçiler*, (çev. Zahide Gökberk), İstanbul 1964, Ataç kitabevi, 85 s.
- 32 Ezcümle: Tarık Dursun (*Milliyet*, 1 Mart 1966), Mehmet Seyda (*Yeni Ufuklar*, Ekim 1966), Muhtar Körükçü (*Cep Dergisi*, 4, 1 Şubat 1967), Tarık Dursun (*Milliyet*, 23 Mayıs 1967), Nedim Gürsel (*Yeni Dergi*, 35, Ağustos 1967) vb.

- 33 Ezcümle: *Türk Dili*, Şubat 1961; *Varlık*, 15 Kasım 1961; *Çağdaş Alman Hikâyesi*, 1962; *Düzlem*, 15 Mart 1963; *Ataç*, Nisan 1964; *Varlık*, 1 Eylül 1967; *Cep Dergisi*, 1 Kasım 1968; vb.
- 34 bkz. not 2.
- 35 Dergilerde gördüğüm yazıları: "Günter Grass-Uwe Johnson: Simonov'la Konuşma", (*Yeni Dergi*, Nisan 1965), "Linkhaendigen / Solaklar" (hikâye, çev. Kâmuran Şipal, *Varlık*, 1 Nisan 1966), "Kozmik", "Çağdaş Yaşantıya Bildiri", (ikişir, *Cep Dergisi*, 1 Şubat 1967) vb.
- 36 Domonique Jamet, "Oppenheimer Olayı", (*Yeni Dergi*, 5, Şubat 1965).
- 37 Basıldı: *Oppenheimer Olayı*, (çev. Sevim Özakman), İstanbul 1966, İzlem Yayınları, 187 s.
- 38 Selmi Andak, "1966'da Tiyatro", (*Varlık Yıllığı* 1967, s. 138).
- 39 "İkiye Bölünmüş Dünyamızda Bir Yazar İçin On Önemli Karar", (*Yeni Dergi*, 61, Ekim 1969; çevirenin adı verilmemiş).
- 40 *Yeni Dergi*, Sayı 30, Mart 1967.
- 41 *Havana Duruşması*, (çev. Sezer Duru), İstanbul 1970, Ant Yayınları, 260 s.
- 42 "Fund im Schnee" / "Karda Gömülü", (çev. Behçet Necatigil, *Tercüme Dergisi*, sayı 71-72, temmuz-aralık 1960).
- 43 "Bericht eines fremden Wesens über die Menschen" / "Yabancı Bir Yaratığın İnsanlar Üzerine Raporu", (çev. Kâmuran Şipal, *Varlık*, 602, 15 Temmuz 1963); "Hamburg Bombalar Altında", (çev. Zeyyat Selimoğlu, *Cep Dergisi*, 25, 1 Kasım 1968).
- 44 *Nelly Sachs - Seçmeler*, İstanbul 1966, Haboray yayınları, 103 s.
- 45 "Yurtsuz Yuvasız İnsan", (çev. Zahide Gökberk, *Yeni Ufuklar*, Mayıs ve Haziran 1960 sayıları).
- 46 "Das Unmögliche / İmkânsız Şey" ve "Variation über Zeit und Tod IV/Zaman ve Ölüm Üzerine IV" Şiirleri, (çev. Behçet Necatigil, *Tercüme Dergisi*, Sayı 69-70, Ocak-Haziran 1960).
- 47 Burhan Arpad, *Çağdaş Avusturya Edebiyatı Antolojisi. Roman ve Hikâye*, (İstanbul 1972, Bozak yayınları, 290 s.) Aslan Kaynardağ'ın kitap üzerine bir yazısı: *Güneş* 61, ekim 1972).
- 48 Yazarlar doğum tarihleri sırasıyla alınmış kitaba: Arthur Schnitzler, Robert Musil, Stefan Zweig, Franz Kafka, Hermann Broch, Franz Werfel, Joseph Roth, Heimito von Doderer, Ödon von

Horvath, Elias Canetti, Friedrich Torberg, Fritz Habeck, Ilse Aichinger, Milo Dor, Gerhardt Fritsch, Herbert Eisenreich, Ingeborg Bachmann, Jakov Lind, Peter Marginter, Peter Handke.

49 bkz. not 7.

50 *Sosyal Gerçekçilik Açısından Alman Edebiyatı* (Başlangıçtan Bugüne), İstanbul 1970, Altın Kitaplar yayınevi, 440 s.

51 Meselâ Ingeborg Bachmann'ın, Kâmuran Şipal'in kitabında 60 sayfa tutan "Das dreissigste Jahr / Otuz Yaş Hikâyesi", Arpad'da beş sayfaya indirilmiştir.

52 bkz. not 7.

53 krş. not 2. Kitaptaki hikâyeler: "Mit dem Postschiff / Posta Vapurunda", "Der Hund von Torcello / Torcello'nun Köpeği", "Die halbe Sonne / Yarım Güneş", (çev. Behçet Necatigil); "In der Gondel / Gondolda", "Iljas Tauben / İlyâ'nın Güvercinleri", "Fondue, Schaf's Blut / Koyun Kanı", "Das Gasthaus/ Otel", "Casa Marina, Das Nachbarhaus / Komşu Ev", (çev. Türkis Noyan). -- Belirtilenler dışında kalanlar, Kâmuran Şipal tarafından çevrilmiştir.

54 *Yeni Alman Edebiyatı* (*Yeni Dergi*, 21, Haziran 1966, çev. Nilüfer Gökberk).

55 "Die Wölfe kommen zurück. / Kurtlar Dönüyor Yeniden", (*Yeni Dergi*, 21, Haziran 1966); "Jurkas Jahre / Jurka'nın Yılları", (*Yeni Dergi*, 39, Aralık 1967; çevirenler belirtilmemiş; Nilüfer Gökberk?); "Die Sperre war zu / Kapalıydı Geçit", (*Cep Dergisi*, 28, 1 Şubat 1969, çev. Behçet Necatigil); Yeni çevirisi: Melâhat Toygar, Varlık, 798, Mart 1974.

56 *Unruhige Nacht / Tedirgin Gece* (çev. Behçet Necatigil), İstanbul 1954, Varlık yayınları, 92 s.

57 *Varlık Dergisi*, 497, 1 Mart 1959.

58 *Yenilik Dergisi*, Ocak 1955. Ayrıca: Yusuf Ziya Bahadınlı, *Dünya Edebiyatından Seçme Eserler Kılavuzu*, İstanbul 1955, s. 73.

59 "Kinder hören den Herbst kommen / Çocuklar Güzün Gelişini Duyarlar" ve "Kronik" şiirleri (çev. Behçet Necatigil, *Varlık*, 497, 1 Mart 1959), "Die Schritte / Adımlar" şiiri (çev. Mahir Yalnız, *Varlık*, 518, 15 Ocak 1960).

60 Johannes Mario Simmel, "Schulfreund / Mektep Arkadaşı" (çev. Seniha Bedri Göknil (krş. Baha Dürger-Mustafa Nihat Özön, *Türk Tiyatrosu Ansiklopedisi*, 1967.

Balkan Ülkeleri Edebiyatlarından Türkçe'ye Çeviriler

1977 mayısı sonlarında Münih'teki Güneydoğu Avrupa Derneği'nden aldığım bir çağrıda, Derneğin Uluslararası 18. Üniversite Haftasına katılıp katılamayacağım soruluyor, bu kez "Güneydoğu Avrupa Ülkelerinin Çağdaş Edebiyatları" konusunun ele alınıp tartışılacağı bu seminere, benden "2. Dünya Savaşı'ndan Günümüze Türk Edebiyatında Gelişmeler" üzerine ve okunması 30-45 dakika sürecek bir rapor isteniyordu.

Ekim ayının ilk haftasında toplanacaktı kongre. Öneriyi kabul ettim, Türk edebiyatında son gelişmeler, yeni doğrular üzerine o bildiriye hazırladığım gibi, ne olur ne olmaz, elimdeki dergi koleksiyonlarını tarayarak, 1930'lardan günümüze, Balkan edebiyatlarından Türkçe'ye çevirilerin uzun bir dökümünü de çıkardım. Dostum, yardımcım şair Yüksel Pazarkaya'nın da katıldığı toplantılarda¹ gördük ki, iyi etmişiz.

Balkan ulusları delegeleriyle temaslarımızda bu konuya da değinildi ve Türkiye'de komşularımız Balkan ülkeleri edebiyatlarına çok geniş bir ilgi olduğu, buna karşılık oralarda Türk edebiyatı kavramının, belli birkaç ünlünün birkaç yapıtı dışına çıkamadığı anlaşıldı. Bizim, Balkan edebiyatlarına karşı yakınlığımıza küçük bir örnek: Hattâ 1967'de Helmut Salzinger, Stuttarter Zeitung'da yeni Yunan yazarlarının hiçbirinin Federal Almanya'da henüz tanınmadığını, yapıtlarının çevrilmediğini yazıyordu. Oysa Türkiye'de çağdaş Yunan edebiyatı, bol çevirilerle 1930'lardan beri biliniyor.

Türkiye bir yana, öteki altı Balkan ülkesi edebiyatlarından (Arnavutluk, Bulgaristan, Macaristan, Romanya, Yugoslavya,

Yunanistan) aşağıya çıkardığımız dökümler, bu durumu kanıtlayacaktır.

Arnavut Edebiyatı

Türkçemize henüz en az çevrilen edebiyatın günümüz Arnavut edebiyatı olduğunu görüyoruz.

Yeni Ufuklar Dergisi, Balkan Yazarları Konferansı (25-28 Mayıs 1964) dolayısıyla, Arnavut yazarı Fatmir Ghiata (doğ. 1923) üzerine bilgi vermiş ve yazarın o konferansta okuduğu rapordan özetler yayımlamıştı (Sayı 147, Ağustos 1964). Derginin aynı sayısında Necip Alban'ın çevirisi olarak, gene Fatmir Ghiata'nın *Kan Damlaları* adlı yapıtından bir parça okuduk. *Yeni Ufuklar*'ın andığımız sayısında ayrıca Sterjo Spasse (doğ. 1914)'nin "Müfettiş Geliyor" öyküsünü de görmüş ve Necip Alban'ın çevirisi öyküye eklenen nottan, bu parçanın, Spasse'nin 1944'te basılan *Ülkücü Öğretmen* adlı eğitsel romanından alındığını öğrenmiştik.

45 yıllık *Varlık Dergisi*'nde ise, çağdaş Arnavut edebiyatından bir tek çeviriye bile rastlanmıyor. Sadece Necip Alban'ın *Tarihin Işığında Arnavutluk* kitabını tanıtan bir yazı (Sami Özerdim, *Varlık* 813, Haziran 1975.)

Arnavut edebiyatından örnekler, neden sonra bir antolojide ansızın karşımıza çıkar: *Çağdaş Arnavut Edebiyatı* (hikâyeler, çev. Akkan Suver, 1974). Bunu, Tiran ve Moskova'da edebiyat okumuş ve şiirlerine Mayakovski'nin etkin savaşçı ruhunu sindirmiş, bir yandan da Arnavutluk'un Yevtuşenko'su olarak görülen, şair ve romancı İsmail Kadare'nin (doğ. 1936) Türkçe'de ilk romanı izler: *Ölü Ordunun Generali* (çev. Necdet Sander-Attilâ Tokatlı, 1970). Kadare'nin Türkçemizde ikinci romanı *Düğün*, Celâl Üstel çevirisidir (1976).

Akkan Suver, 1974 temmuzunda Arnavutluk Halk Cumhuriyeti'ne çağrılı olarak yaptığı bir gezide Kadare ile de görüşmüş, onun Soljenitsin üzerine olumsuz görüşlerini ve ünlü yazar ve araştırmacı Demitar Shuteriqi (doğ. 1915)'nin Arnavut edebiyatı ve İsmail Kadare üzerine düşüncelerini öğrenmişti:

“Yer yer hamâset havası kokan, bir milletin doğuşunu ve yoktan varoluşunu tanımlayan eserlerinde, İsmail Kadare, daha çok, eski rejimin sömürülerini açıklayan konuları işlemekte ve Partizanların verdikleri savaşı yansıtmaya çalışmaktadır...” (Yeni Ortam Gazetesi, 18 Eylül 1974).

Çağdaş Arnavut Hikâyeleri Antolojisi adlı yeni bir yapıt (1978) ise, Bağımsız Arnavut Halk Cumhuriyeti’nden değil, Yugoslavya’daki Arnavut edebiyatından örnekleri derliyor (Yugoslavya edebiyatından çeviriler bölümüne bakınız.)

Bulgar Edebiyatı

Arnavutluk edebiyatının pek yeni ve bizde az tanınan bir edebiyat olmasına karşılık, Bulgar edebiyatı hemen bütün temsilcileriyle, 1930’lardan beri, yurdumuzda da bilinmektedir. Bu yaygınlığın oluşmasında iki ülke arasındaki çeşitli bağların payı olduğu bir gerçektir. Komşu kapısı Bulgaristan’a gidip gelen edebiyatçılarımızın çokluğu, Bulgaristan’da Bulgarca ve Türkçe basılan Türkiye edebiyat ürünlerinin diğer Balkan ülkelerinde olduğundan daha kabarık sayıda bulunuşu, Bulgar edebiyatından Türkçe’ye çevirilerin de çoğalmasına yol açıyor diyebiliriz.

Varlık Dergisi, çıkış yılı 1933’ten başlayarak, Yunan ve Yugoslav edebiyatları yanı sıra Bulgar edebiyatına da sayfalarında en çok yer veren dergi oldu. Başta Türker Acaroğlu, bir çok edebiyatçımız zaman zaman Bulgar edebiyatından çeviriler yaptılar. En geniş tanıtma yazıları ise Acaroğlu’nun kaleminden çıktı.

Varlık’ta ilk Bulgar hikâyesi, L. Nikolava’nın “Kurban” öyküsüdür (çev. Ali Haydar, Sayı 7, 15 Ekim 1933). Acaroğlu’nun bildirdiğine göre de ilk kitap K. Konstantinov (doğ. 1890)’dan bir çocuk kitabıdır: Başıbozuklar Alayı (çev. Zeki Tunaboğlu, Balıkesir 1939).

Öteki Balkan ulusları edebiyatlarında olduğu gibi, Bulgar edebiyatından da başlıca dergilerimizde (Varlık, Yücel, Seçilmiş Hikâyeler, Dost, Cep... dergileri) yayımlanmış öykü ve şiirlerin

listesi elimizdeyse de böyle bir yazıda fazla yer tutacağını düşünerek yalnızca kitapların dökümünü veriyoruz:

Bulgar Edebiyatında Kitap Olarak Çeviriler
(öykü, roman, oyun, şiir)

- 1941— Aleko Konsktantinov (1863-1897): *Bay Ganü Balkanski*, (güldürü romanı, çev. Ömer Kâşif Nalbantoglu), İstanbul Vakıf Matbaası. Kitabın bir başka çevirisi 1973'te.
- 1944 — *Birimiz Hepimiz İçin*, (öyküler, çev. Türker Acaroğlu), Ankara (A. Karaliyçev, D. Demirov, P. Mihaylov, B. Daskalov ve Elin Pelin'den birer öykü.)
- 1966 — Yordan Yovkov (1880-1937): *Sınırdaki Çiftlik*, (roman, çev. Tahir Alangu), İstanbul, Nil Yayınevi.
- 1967 — Dimitr Dimov: *Tütün*, (roman, çev. Burhan Arpad), İstanbul, May Yayınları. — Değerlendirme: Samim Kocagöz, *Yeni Ufuklar Dergisi*, 190, Mart 1968; Mehmet Arıcan, *Yeni Adımlar Dergisi* 13/1974. — Kitabın bir başka çevirisi 1973'te.
- 1967 — *Bulgar Hikâyeleri Antolojisi*, (derleyen ve çeviren: Türker Acaroğlu), İstanbul, Redhouse Yayınevi. Kitapta Sabri Esad Siyavuşgil'in "Birkaç Söz"ünden ve çevirenin "Bulgar Hikâyeciliği Üzerine" geniş bir tanıtmasından sonra, yaşamöyküleri ve yapıtları notlarıyla şu yazarlar ve öyküleri yer almaktadır:

- I — Georgi Stamatov (1869-1942): "Bir Mahkeme Celbi" (ilk yayın: *Varlık* 97, 1937).
- II — Anton Straşimirov (1872-1937): "Çocukluk" (ilk yayın: *Varlık* 117, 1938).
- III — Kiril Hristov (1875-1944): "Bir Ülkücü ile Sinek" (ilk yayın: *Varlık* 290-291, 1945).
- IV — Elin Pelin (1887-1949): "Koca Öküz" (ilk çeviri: H. R. Akyürek, *Varlık* 84, 1937).

“Bir Türk Kadını Uğruna”,

“Salza Mladenova”,

“Sağdıcin Konukları” (ilk çeviri: Âdem Şakar, *Varlık* 288-289, 1945).

“Angelinka” (ilk yayın: *Varlık* 218, 1942),

“Andreşko” (ilk çeviri: Oğuz Peltek, *Seçilmiş Hikâyeler Dergisi*, 13-14, 1949).

“Suç” (ilk çeviri: Mustafa Şerif Alyanak, *Varlık* 172, 1940).

“Sevgi” (ilk çeviri: B. Necatigil, *Varlık* 246, 1943),

“Konuk” (ilk çeviri: Âdem Şakar, *Varlık*, 260-261, 1944).

V —

Yordan Yovkov (1880-1937):

“Asiye” (ilk yayın: *Yücel Dergisi*, 95-96, 1943),

“Albena” (ilk yayın: *Varlık* 242, 1943),

“Serseri” (ilk yayın: *Varlık*, 244, 1943),

“Şibil” (ilk yayın: *Cep Dergisi* 8, 1967),

“Telgraf Telleri Boyunca” (ilk çeviri: Sabri Esad Siyavuşgil, *Varlık* 649, 1965),

“Serafim” (bir başka çevirisi: Fikret Arıt, *Dost Dergisi* 74, 1970).

Acaroğlu bu antolojiden sonra Yovkov’un “Tekerleklerin Türküsü” öyküsünü de çevirdi (*Türk Dili* 201, 1968).

VI —

Dobri Nemirov (1882-1945):

“Bir Yoksul Çocuğun Hikâyesi” (ilk çeviri: Hayri Rüştü Akyürek, *Varlık* 93, 1937).

VII —

Lüdmil Stoyanov (doğ. 1888): “Hasta Kalp”.

VIII —

Dimitr Şişmanov (1889-1945): “Svilenka” (ilk yayın: *Varlık* 248, 1943).

- IX — Konstantin Konstantinov (doğ. 1890): “Olgu” (ilk çeviri: H. R. Akyürek, *Varlık* 89, 1937).
- X — Konstantin Petkanov (1891-1952): “Goşo” (ilk yayın: *Varlık* 96, 1937).
- XI — Panço Mihaylov (1896-1965): “Nikola” (ilk yayın: *Varlık* 79, 1936). “Ana-Oğul”.
- XII — Georgi Tomalevski (doğ. 1897): “Ressam Çocuk”.
- XIII — Vladimir Polyanov (doğ. 1899): “Para” (ilk çeviri: B. Necatigil, *Varlık* 248-249, 1943).
- XIV — Saşo Nastev (doğ. 1900): “Bahar Tebrikleri”.
- XV — Angel Kraliyçev (doğ. 1902): “Dönme Osman” (ilk yayın: *Varlık* 270, 271, 1944).
“Madara Efsanesi” (ilk çeviri: B. Necatigil, *Varlık* 284, 285, 1945).
- XVI — Fani Popova – Mutafova (doğ. 1902): “Nogay Han’ın Hükmü” (ilk yayın: *Varlık* 276-277, 1945).
- XVII — İlya Volen (doğ. 1905): “Orman”.
- XVIII — Stoyan Daskalov (doğ. 1909): “Kararsızlık”.
- XIX — Hristo Bratanov- Bran (?): “Savaş ve Ötesi”.
- XX — Nikolay Haytov (doğ. 1919): “Ayşecik”.

1968 — Yordan Yovkov: *İnce*, (hikâyeler, çev. Nihal Önal), İstanbul, *Varlık Yayınları*. Yaşar Nabi’nin tanıtma yazısı ve şu hikâyeler var: “1 – İnce, 2 – Tekerleklerin Türküsü, 3 – Asıye, 4 – Şibil, 5 – Bir Düş Adamı, 6 – Kırlangıç, 7 – Albena, 8 – İvan Belin’in Günahı, 9 – Serafim, 10 – Yaz Yağmuru, 11– Kadın Kalbi, 12 – Serseri” (Öykülerden bir kısmının daha önceki

çevirileri için bir önceki antolojiye bakınız) – Değerlendirmeler: Muzaffer Uyguner, *Cep Dergisi* 24, Ekim 1968; Türker Acaroğlu, *Türk Dili Dergisi*, 222, Mart 1970.

- 1968 — Stefan Kostov (1879-1939): *Kocamanov*, (güldürü 3 bölüm, çev. Donka Melamed), Ankara, Dost Yayınları.
- 1969 — Georgi Karaslavov (doğ. 1904): *Gelin*, (roman, çev. Serpil Onat), İstanbul, Roman Yayınları. – Değerlendirme: Nihat Behram, *May Dergisi* 24, Eylül 1969. Kitabın bir başka çevirisi 1971'de.
- 1970 — Stoyan Daskalov (doğ. 1909): *Büyük Mücadele*, (roman, çev. Nedim Sel), İstanbul, Habora Kitabevi.
- 1971 — *Bulgar Şiiri Antolojisi*, (çeviren ve hazırlayan: Özdemir İnce), Ankara, Dost Yayınları. Doğum sırasına göre Hristo Botev (1848-1876)'den başlayarak Vania Petkova (doğ. 1941)'ya kadar 37 ozandan 106 şiir.²
- 1971 — Georgi Karaslavov: *Sevda Gelin*, (roman, çev. A. Erdeniz), İstanbul, Habora Kitabevi.
- 1971 — Vera Mutaftçıyeva: *Cem Sultan Olayı*, (roman, çev. Naime Yılmaer), İstanbul, May Yayınları. – Osmanlı tarihi doçenti olan Bayan Vera, romanının çevrilmesi dolayısıyla Türkiye'ye gelmişti, yapıtını hangi belgelere dayanarak ne gibi bir yöntemle hazırladığı üzerine bir konuşma, *Milliyet* gazetesindedir (22 Mart 1971). – Değerlendirme: Ali Hikmet (= Hilmi Yavuz), *Cumhuriyet Gazetesi*, 17 Haziran 1971.
- 1972 — Nikolay Haytov (doğ. 1919): *Dünya Poturunu Çıkartıyor*, (hikâyeler, çev. Naime Yılmaer), Ankara, Bilgi Yayınevi.
- İçindeki öyküler: "1 – Dünya Poturunu Çıkartıyor, 2 – İbrahim Ali, 3 – Ayıcı, 4 – Derviş Tohumu, 5 – Patıkacı, 6 – Fıçı, 7 – Vicdan, 8 – Erkek Zamanlar, 9 – Karatavuk, 10 – Korku, 11 – Ormandaki Ruh, 12 – Tren Düdüğü, 13 – Düğün, 14– Merak".
- Değerlendirmeler: (İmzasız), *Yeni Dergi* 91, Nisan 1972; Mehmet Seyda, *Yeditepe Dergisi* 196, Kasım 1972; Behzat Ay, *Yeni Ortam Gazetesi*, 13 Ekim 1973.

- 1973 — Georgi Karaslavov: *Hayata Dönüş*, (öyküler çev. N. Sel), İstanbul, Habora Kitabevi.
Değerlendirme: Hüseyin Kıvanç, *Yeni Adımlar Dergisi* 11/1973.
- 1973 — Aleko Konstantinov: *Ba y Ganü Balkanski'nin Akıllara Durgunluk Veren Serüvenleri*, (roman, çev. İsmail B. Ağlagül), İstanbul, Milliyet Yayınları.
- 1973 — Dimitr Dimov: *Tütün*, (roman, çev. Mine Asova), İstanbul, Ararat Yayınevi.
Daha önce (1967) Burhan Arpad'ın çevirdiği *Tütün* romanı iki çevirmen arasında tartışmalara yol açtı. Arpad'ın suçlaması, Asova'nın sert yanıtı *Yeni Ortam* gazetesindedir (26 kasım ve 3 Aralık 1973 sayıları).
- 1974 — Dimitr Christov Çudomir (1890-1967): *Ben Onlardan Değilim*, (öyküler, çev. Naime Yılmaer), İstanbul, Milliyet Yayınları.
- 1974 — Georgi Karaslavov: *Tatula*, (roman, çev. Cemil Susan), İstanbul, Habora Kitabevi.
- 1974 — Emil Koralov (doğ. 1906): *Partizanın Kızı*, (çev. N. Sel), İstanbul, Habora Kitabevi.
- 1974 — Stoyan Daskalov: *Değirmen*, (roman, çev. Mustafa Baleb), İstanbul, Yonga Yayınları.
- 1975 — Dimitr Dimov: *Direnen Canlar*, (çev. Yunus Pıtırılı), İstanbul, Günce Yayınları.
- 1975 — Kamen Kalçef: *Dimitrov*, (biyografik roman, çev. Burhan Arpad), İstanbul, May Yayınları.
- 1975 — Nikola Vapcarov (1909-1942): *Seçilmiş Şiirler*, (çev. İbrahim Işık), İstanbul, Ürün Yayınları.
Ozanın Mehmet Ergün çevirisi on şiiri *Yeni Adımlar Dergisi*'ndedir (Sayı 8 ve 9/1973).
- 1975 — Marko Marçevski: *Parti Sırrı*, (çev. N. Sel) İstanbul, Habora Kitabevi.
- 1976 — Dimitr Dimov: *Tutku*, (roman, çev. Naime Yılmaer) İstanbul, Habora Kitabevi.
- 1976— Mitka Gribçeva: *Seni Halk Adına Ölüme Mahkûm Ediyorum*, (roman, çev. N. Sel), İstanbul, Habora Kitabevi.

Romancı ile yapılmış uzun bir konuşma: *Sosyal Klasikler Dergisi*, 3/1978, konuşan: N. Sel.

- 1976 — Georgi Karaslavov: *Partizan*, (roman, çev. N. Sel), İstanbul, Habora Kitabevi.
- 1976 — Atanas Semerciev: *Hiçbiri Dönmedi*, (roman, çev. Ali Işık), İstanbul, Habora Kitabevi.
- 1976 — Nedelço Gančovski: *Demir Parmaklıklar*, (roman, çev. Arif Aygün), İstanbul, Habora Kitabevi.
- 1976 — Ivan Hacımarçev: *Savaşıyoruz, Kazanacağız*, (roman, çev. N. Sel), İstanbul, Habora Kitabevi.
- 1976 — Ljudmil Stojanov (doğ. 1888): *Darbe* (Aleksandr Stambolyski'nin yaşamı, çev. Naime Yılmaer), İstanbul, Habora Kitabevi.
- 1976 — Anton Straşimirov (1872-1937): *Kanlı Hora*, (roman, çev. Bülent Evren), Ankara, Umut Yayınları.
- 1976 — Stoyan Daskalov: *Devrimden Sonra*, (roman, çev. Mustafa Balel), İstanbul, May Yayınları.
- 1976 — Veselin Andreyev: *Özgürlük Savaşında Düşenler Ölmez*, (roman, çev. N. Sel.), İstanbul, Habora Kitabevi.
- 1977 — Veselin Andreyev: *Ölümsüzler*, (roman çev. Aydın Dengin), İstanbul, Habora Kitabevi.
- 1977 — Marko Marçevski: *Özgürlük Savaşı*, (roman, çev. Hüseyin Ergin), İstanbul, Habora Kitabevi.
- 1977 — İvaylo Petrov: *Nonka'nın Aşkı*, (roman, çev. Erdal Güneş), İstanbul, Habora Kitabevi.
- 1977 — Grigor Stolçkov: *Partizanlar Ölmez*, (roman, çev. S. Demir), İstanbul, Habora Kitabevi.
- 1977 — Tsena Conos: *Korkak Titrer, Cesur Savaşır*, (roman, çev. Melih Seren), İstanbul, Habora Kitabevi.

Bulgar Edebiyatı Üzerine Yazılar

- “Bulgar Edebiyatında Realizm” (Boyan Penev'den çev. Hayri Rüştü Akyürek, *Varlık* 84, 1937).
- “Bugünkü Bulgar Edebiyatına Bir Bakış” (Türker Acaroğlu, *Varlık* 138, 1939. İncelemede Türk yazarlarından Bulgarca'ya yapılmış çeviriler üzerinde de duruluyor).
- “Komşu Bulgar Edebiyatının Bir Yıllık Muhasebesi” (T. Acaroğlu, *Varlık* 160, 1940).

- “Çağdaş Bulgar Edebiyatında Şiir” (T. Acaroğlu, *Varlık* 183, 1941).
- “Osmanlı Türkleri ve Bulgar Edebiyatı” (T. Acaroğlu, *Varlık* 208, 1942).
- “Çağdaş Bulgar Romanı” (Nikolay Donçev’den çev. Muzafer Uyguner, *Cep Dergisi* 27, 1969).
- *Dost Dergisi* (Sayı 74, 1970) “Bulgar Sanatı ve Edebiyatı Özel Sayısı.”
- “Yeni Bulgar Edebiyatı” (Türker Acaroğlu, *Yeni Edebiyat Dergisi* 9, Temmuz 1970).
- “Edebiyat Alanında Türk-Bulgar İlişkilerinin Otuz Yıllık Gelişimi” (T. Acaroğlu, *Milliyet Sanat Dergisi* 186, 1976).

Bulgaristan’da Türkiye Edebiyatından Çeviriler Üzerine Yazılar

- “Bulgarya’da Türk Edebiyatı” (Türker Acaroğlu, *Varlık* 688, 1967).
- “Bulgaristan’da Türk Edebiyatı” (*Varlık* 794, 1974).
- “Bulgar Edebiyatında Türkler ve Türk Yazarları” (Etem Ütük, *Cumhuriyet* gazetesi, 18 Ekim 1975).

Macar Edebiyatı

Macar edebiyatından, ilk çeviriden başlayarak (İ. Lazar’ın romanı: *Vesta Rahibesi*, çev. Necmi Seren, 1940) 1948 yılına kadar yayımlanmış 31 yapıtı, üç bölümlük ve örnek bir incelemede, kendisi de Macarca’dan çeviriler yapan Sami N. Özerdim tanıtmıştı (*Tercüme Dergisi*, 38, 41-42 ve 48. sayılar, 1946-1948).

Özerdim’in hem konu özetleri vererek, hem de çeviri değerlerini belirterek, bir bir üzerinde durduğu bu otuz bir yapıtlık listede, fazla edebî değeri olmasa bile, dört romanıyla Jolan Földes (doğ. 1903)’in başta geldiği görülüyor: *Balık Tutan Kedi Sokağı* (Nasuhi Baydar, 1940), *Bir Liseli Kız Vardı* (Niyal Emin, 1944), *Evleniyorum* (Muazzes Tahsin Berkand, 1945), *Altın Kùpeler* (Mustafa Yıldırımaltı, 1948).

Millî Eğitim Bakanlığı'nca çıkarılmış ve 1966 ortalarına kadar 87 sayı çıkmış bu *Tercüme Dergisi*'nde hiçbir Balkan ülkesi edebiyatından çeviri yok. Ama Bakanlığın "Dünya Edebiyatından Tercümeler" dizisinde Macar klâsiklerinden beş on kitap çıkıyor. Bunlar klâsik yapıtlardır. Çağdaş Macar edebiyatı örnekleri konusunda da, edebiyat dergilerimizde Bulgar edebiyatına oranla yarıya yakın bir döküm elde ediliyor.

Macar Edebiyatından, Klâsiklerden Sonraki Çeviriler

- 1963 — Mor Jokai (1825-1904): *Görünmeyen Yara*, (öyküler, çev. Sami N. Özerdim), İzmir, Kovan Yayınları. Daha önce dilimize *Sırmalı Kaftan* (1942, Ahmet Emin Yalman), *Yeni Çiftlik Sahibi* (1948, Sadrettin Karatay) ve *Altın Adam* (1947-1955; 1. Cilt: F. Z. Törömküney, 2. Cilt: Sadrettin Karatay) yapıtları çevrilmiş olan ünlü romancının altı öyküsü: "Görünmeyen Yara", "Büyük Annemin Dua Kitabı", "Yıldızlı Oda", "Eğlenceli Mahpusluk", "Becerikli Polis Müdürü", "İyi Adam".
- 1964 — *Yedi Metelik*, Macar hikâyeleri, (çev. Sami N. Özerdim), Ankara, *İmece Dergisi Yayınları*, 100 sayfa.
- 1967 — Tibor Dery (1894-1977): *Eğlenceli Bir Gömme Töreni*, (üç uzun öykü, çev. Adalet Cimcoz), Ankara, Bilgi Yayınevi, "Eğlenceli Bir Gömme Töreni", "Portekizli Kral Kızı" ve "Sevi" öykülerinden üçüncüsünü daha önce Gülçin Yücel de çevirmişti (*Varlık* 664, Eylül 1966). Değerlendirme: Muzaffer Uyguner, *Cep Dergisi* 21, Temmuz 1968.
- 1968 — Tibor Dery: *Dev*, (üç öykü, çev. Ülkü Tamer), İstanbul, *Varlık Yayınları*, "Dev", "Aşk", "Tuğla Duvarın Arkasında" öykülerinden ikincisini daha önce Gülçin Yücel ve Adalet Cimcoz da çevirmişlerdi (bkz. bir önceki kitap). Değerlendirme: Muzaffer Uyguner, *Cep Dergisi* 28, Şubat 1969. Tibor Dery'nin ölümü üzerine bir yazı: Ahmet Cemal, *Cumhuriyet* gazetesi, 27 Ağustos 1977.
- 1968 — Mor Jokai: *Yirmi Yıl Sonra*, (çev. Necmi Seren), İstanbul, kendi yayını, 141 sayfa.

- 1968 — Gyula Hernadi (doğ. 1926): 32 *Saat Özgürlük*, (roman, çev. Cemal Süreya), İstanbul, Habora Kitabevi, --Değerlendirme: Atilla Özkırımlı, *Papirüs Dergisi* 28, Ekim 1968.
- 1970 — *Macar Hikâyeleri Antolojisi*, hazırlayan: Muzaffer Reşit (+Yaşar Nabi Nayır), İstanbul, Varlık Yayınları, Bu antolojideki öyküler, 1933'ten günümüze başlıca hangi Macar öykücülerinde durulduğunu da gösterir. Fotoğrafları ve yaşam öyküleriyle tanıtılan yazarlar, doğum yılı sırasına konmuştur:
- 1 — Istvan Tömörkeny (1866-1917): "Akşam Karanlığı", çev. Yaşar Nabi, *Varlık*, Sayı 1, 15 Temmuz 1933.
 - 2 — Zsigmond Moricz (1879-1942): "Yedi Metelik", çev. Nihal Önal. Öyküyü ilk kez Sami N. Özerdim çevirmişti (Yücel 125, Mart 1947).
 - 3 — Lajos Nagy (1883-1954): "Fareler", çev. Zeyyat Selimoğlu, *Varlık* 745, Ekim 1969.
 - 4 — Dezső Kosztolanyi (1885-1936): "Banyo", çev. Nihal Önal. Yazarın bir başka öyküsü "Açkı" *Varlık*'ta çıktı (Haziran 1977, çev. Vural Yıldırım).
 - 5 — Frigyes Karinthy (1887-1936): *Sirk*, çev. Nihal Önal.
 - 6 — Jozsi Jenö Teranszky (1888-1969): *Küçük Çocuk Matyi*, çev. Nihal Önal
 - 7 — Pal Szabo (doğ. 1893): *Bir Köy Öyküsü*, çev. Aydın Yaşaroğlu.
 - 8 — Tibor Dery: "Portekizli Kral Kızı", çev. Adalet Cimcoz, *Cep Dergisi* 2, Aralık 1966. "Sevgi", çev. Gülçin Yücel, *Varlık*, Şubat 1966.
 - 9 — Bela Illes (doğ. 1895): *Mızıkacı Ringabalığı Sokağından Bir Öykü*, çev. Nihal Önal.
 - 10 — Aron Tamasi (doğ. 1897): *Dilber Anna Domokos*, çev. Nihal Önal.

- 11 — A. Endre Gelleri (1907-1945): “Çıplak”, çev. Aydın Yaşaroğlu, *Varlık*, Ocak 1970.
- 12 — Peter Veres (doğ. 1897): *Suli Kis Varga Koo-peratifte*, çev. Nihal Önel.
- 13 — Gyula Illyes (doğ. 1902): *Fotograf Albümü*, çev. Aydın Yaşaroğlu. Yazarın “Şiirde Gelenek ve Yenilik” denemesi de *Varlık*’ta çıktı (Mayıs ve Haziran 1971 sayıları, Muzaffer Uyguner).
- 14 — İmre Sarkadi (1921-1962): *Cehennem Yolculuğu*, çev. Zeyyat Selimoğlu, Sarkadi’den bir kitap: Bkz.1974
- 15 — Ferenc Santa (doğ. 1927): “Naziler”, çev. Zeyyat Selimoğlu, *Varlık*, Eylül 1969 sayısı.
- 16 — Lajos Galambos (doğ. 1929): *Nöbetleşe*, çev. Aydın Yaşaroğlu. Yazarın “Atlar Gemi Azıya Alınca” öyküsü: *Varlık*, Kasım 1975, Vural Yıldırım.
- 17 — György Moldova (doğ. 1934): *Pal Kalina*, çev. Aydın Yaşaroğlu. Yazarın “Arrivederci Budapeşte” öyküsü de *Varlık*’ta çıktı (Mart 1977, Vural Yıldırım).

1973 — Macaristan’ın millî şairi Sandor Petöfi, 1 Ocak 1823’te doğmuştu. Doğumunun 150. yıldönümü bütün dünyada kutlandı. Yurdumuzda önce Sami Özerdim’in bir yazısını gördük (dört şiirinin çevirisiyle, *Varlık*, Ocak 1973). Özerdim daha önce de tanıtmıştı bize Petöfi’yi (*Yücel Dergisi* 78, Ağustos 1941; *Varlık Dergisi*, 1 Aralık 1956). Necmi Seren, Petöfi’nin doksan kadar şiirini Macarca asıllarından düzyazı olarak dilimize çevirmişti: *Aşk ve Hürriyet Şiirleri* (1943). Ozanın 150. doğum yıldönümünde ise Tahsin Saraç, 50 kadar şiirini Fransızcalarından, şiir biçiminde tekrar çevirdi ve *Petöfi Şiirler* kitabını düzenledi. İstanbul, Cem Yayınevi.

- 1974 — Tibor Dery: *Niki*, (roman, çev. Barış Pirhasan), İstanbul, Yankı Yayınları.
- 1974 — İmre Sarkadi (1921-1961): *Korkak*, (çev. Nisa Kadıbeşgil), Ankara, kendi yayını, (İçinde yazarın “Korkak” adlı kısa romanıyla “Kaçak” ve “Üç Oyun” öyküleri var.)

Macar edebiyatına ilgilerimiz konusunda ancak kısa bir fikir verebilecek bu listeyi kapatmadan önce dilimizde birkaç çevirisi olan *Pal Sokağı Çocukları* romanı yazarı Ferenc Molnar (1878-1952)’ın *Şatoda Oyun* (1926) ve *Liliom* adlı yapıtlarının da sahnelerimizde unutulmaz anılar bıraktığını ve Lajos Zlahy’nin *İki Esir* romanının bizde pek sevilerek 1975’te onun-cu basımını yaptığını hatırlayalım.

Gyula Illyes, Josef Attila, Agnes Nemes Nagy, Endre Ady... gibi güçlü ozanları olan Macar şiirinden çevirilerin henüz bir antolojide toplanmayışı dikkati çekiyor. Bir ara “20. Yüzyıl Dünya Şiiri” başlığıyla bir tanıtma ve seçmeler dizisi veren *Miliet Sanat Dergisi*’nde (Sayı 107-111, 1974) Macaristan üzerinde hiç durulmamıştır. Aynı derginin “Ülke Ülke Çağdaş Dünya Şiiri” fasiküllerinde (Sayı 247, 17 Ekim 1977’den beri) geniş bir bölümün çağdaş Macar şiirine ayrılmasını beklemeliyiz.

Rumen Edebiyatı

Romanya edebiyatından Türkçe’ye çeviriler dolabında en geniş yeri, 15 yapıtıyla Panait Istrati (1884-1935) kaplıyor. Anadiliyle değil de hemen hepsini Fransızca yazdığı yapıtları, Balkanlı ruhunu en iyi özümlemiş yaratılar kabul edilen ve Romanya’nın Maksim Gorki’si olarak yüceltilen Istrati, bizde de çok sevilen, günümüzde de tekrar tekrar basılan, yaşamöyküsüyle de ilginç, usta bir roman ve öykü yazarıdır. Istrati’den ilk romanı Yaşar Nabi Nayır çevirdi, öteki 14 yapıtı da aynı şair-çevirmenin kaleminden Türkçe’ye kazandırıldı.

Istrati’nin, dilimize çevrilmiş öyküleri ve romanları (ilk basılış yıllarıyla) şunlardır: 1 – *Kıra Kiralina* (1939), 2 – *Angel Dayı* (1940), 3 – *Akdeniz* (1942), 4 – *Baragan’ın Dikenleri* (1943),

5 – *Minka Abła* (1945), 6 – *Sünger Avcısı* (1946). Bu altı kitabın ilk basımlarını Remzi Kitabevi (İstanbul) yapmıştı. Bunların sonraki baskıları ve aşağıdaki yapıtlar, *Varlık Yayınları*'nda çıktı: 7 – *Kodin* (1946), 8 – *Sokak Kızı* (1948), 9 – *Arkadaş* (1949), 10 – *Hayat Yollarında* (1950), 11 – *Uşak* (1951), 12 – *İş Bulma Kurumu* (1952), 13 – *Perlmutter Ailesi* (1953). İstrati'nin *Aldatan Işık* kitabı ise, ya bir roman, ya da öykülerden oluşan bu yapıtlardan farklı olarak bir incelemedir (ilk b. 1952). Yazarın romanlaştırılmış yaşamı, en geniş biçimde Monique Jutrin'in *Panait İstrati* kitabındadır (çev. Nihal Önoğlu, 1971. İstanbul, *Varlık Yayınları*).

Dergilerde, kitaplarını tanıtan yazılar dışında, özellikle 1946'lardan başlayarak, sık sık, İstrati üzerine, yerli ya da çeviri değerlendirme ve övgülere rastlanır. Birkaçını not edelim:

- Ceyhun Atuf Kansu: "Dostum Adriyen Zografı" (*Varlık* 339, 1948)
- Enver Esenkova: "Ölümünün 24. Yıldönümünde İstrati" (*Varlık* 501, 1959)
- Pierre Meylan: "Romain Rolland ve İstrati" (çev. T. Y., *Varlık* 557, 1961)
- "Kazancakis, İstrati'yi Anlatıyor" (çev. Faik Baysal, *Cep Dergisi* 7, 1967)
- Yaşar Nabi Nayır: "İstrati ile Kırk Yıl" (*Cep Dergisi* 15, 1968)
- Paul Morelle: "İstrati" (çev. Muzaffer Uyguner, *Cep Dergisi*, 27, 1969)
- Nevzat Yusuf: "Rumen Eleştirmen Al Oprea ile İstrati Üzerine Bir Konuşma" (çev. Yahya Benekay, *Cep Dergisi* 19, 1968)
- Yahya Benekay: "İstrati'nin Dünyasında" (gezi notları ve İstrati'nin kuzeni ile konuşmalar, *Varlık* 747-755. sayılar, 1969-1970)
- Yahya Benekay: "İstrati İstanbul'da (İnceleme, *Varlık* 761, Şubat 1971)
- Al Oprea: "İstrati-Romain Rolland Karşılaşması" (çev. İnci Gürel, *Varlık* 812 ve 813, 1975)
- Zaharia Stancu: "Panait İstrati" (şiir, çev. Nüzhet Erman, *Varlık* 835, 1977)

Ünlü oyun yazarı Eugène Ionesco (1912-.....)'nin babası bir Rumen avukattı, annesi Fransız. Yaşamının çoğunu Fransa'da geçirmiş, yapıtlarını Fransızca yazmış bir Rumendir Ionesco. Rumen edebiyatından Türkçe'ye çeviriler arasında, yapıtları sayıca ikinci sırada geliyor. Sahnelerimizde de oynanmış, sevilmiş bu yapıtların başlıcaları şunlardır:

- 1961 — *Kel Şarkıcı* (Ülkü Tamer - Genco Erkal. İstanbul, De Yayınevi)
- 1962 — *Sandalyeler - Ders* (iki oyun, Fikret Adil. İstanbul, Kent Yayınları)
- 1963 — *Gergedan* (Fikret Adil, İstanbul, Ataç Kitabevi)
- 1963 — *Yeni Kiracı* (Vedat G. Üretürk, İzmir, Kovan Yayınları)
- 1963 — *Evlenecek Genç Kız* (Vedat Üretürk, İzmir, Kovan Yayınları)
- 1964 — *Gelinlik Kız - Önder* (iki oyun, Erkal - Süreya-Tamer, İstanbul, De Yayınevi)
- 1964 — *Jak ya da Boyuneğme - Gelecek Yumurtalarıdır* (iki oyun, P. Caporal - İ. Denker, İstanbul, Ataç Kitabevi)
- 1964 — *Kral Ölüyor* (Fikret Adil, İstanbul, Ataç Kitabevi)
- 1968 — *Krallar da Ölü* (Sermet Sami Uysal-Bülent Günkut, İstanbul, Varlık Yayınları)
- Ionesco'nun romanı *Yalnız Adam* da Türkçe'ye çevrilmiştir (1974, İstanbul, Cem Yayınevi, çev. Bertan Onaran).

Rumen Edebiyatından Diğer Çeviriler

- 1942 — Liviu Rebreanu (1885-1944): *Asılmışlar Ormanı*, roman, Ziya Yamaç, İstanbul, İnsel Kitabevi. Bir başka çevirisi 1973'te.
- 1942 — Petre Bellu (.....): *Söz Müdafaa'nın*, roman, Fikret Adil. İstanbul, İnsel Kitabevi.
- 1958 — Lucian Blaga (1895-1961): *Şiir Dünyası ve Bir Piyes* (Seçme Şiirler ve Ivanka piyesi). İstanbul, kendi yayını.
- 1963 — Ion Luca Caragiale (1852-1912): *Kayıp Mektup*, oyun, çev. Selâhattin Hilâv, İstanbul, İzlem Yayınları.

- 1965 — C. Virgil Gheorghiu (doğ. 1916): *Şafakta Gitmiş Olacağım* (= 25. Saat), roman, çev. Rezzan Emin Yalman, İstanbul, Bütün Dünya Yayınları. Romanın bir başka çevirisi 1972'de.
- 1965 — Ion Luca Caragiale: *Hikâyeler ve Bir Güldürü*, çev. Enver Esenkova, İstanbul.
- 1967 — Zaharia Stancu (1902-1974): *Ölümle Oyun*, roman, çev. Yahya Benekay - Fatma Pazarıcı, İstanbul, Varlık Yayınları.
- İstrati'den sonra, Türk yazınında, yerli-yahancı, hakkında en çok yazı çıkan Romanyalı roman ve hikâye yazarı Stancu olmuştur. Yapıtları ve ölümüyle ilgili bu yazılardan bir kısmını not ediyoruz: *Ölümle Oyun*'un çevrilişi dolayısıyla Yaşar Nabi'nin yazarla "Bir Konuşması": *Cep Dergisi* 14, Aralık 1967. Aynı yerde yazarın *Yeryüzü Çiçekleri* romanından bir bölüm (çev. Muzaffer Uyguner).
- T. Acaroğlu: *Cumhuriyet* gazetesi, 3 Ekim 1968.
- Andre Keros: "Stancu Anlatıyor" (bir konuşma, çev. Tahsin Yaşamak, *Varlık* 756, Eylül 1970).
- Yaşar Nabi: Stancu'dan "İki Şiir" çevirisi, *Varlık* 762, Mart 1971.
- Füruzan Toprak'ın bir şiir çevirisi, *Yansıma* 12/1972.
- Ömer Faruk Toprak: *Yansıma Dergisi* 7/1972; *Milliyet Sanat Dergisi* 92 (Ağustos 1974), 117 (Ocak 1975), *Yeni Ufuklar Dergisi* 258 (Mart 1974); Yaşar Nabi Nayır: *Varlık* 809 (Şubat 1975).
- Stancu'dan diğer roman ve çevirileri 1971, 1973, 1975 ve 1976 yıllarındadır.
- 1967 — C. Virgil Gheorghiu: *Tuna Kurbanları*, uzun hikâye, çev. Enver Esenkova, İstanbul, İyi Kitap Yayınları.
- Değerlendirme: Türker Acaroğlu, *Cumhuriyet* gazetesi 3 Ekim 1968.
- 1968 — *Rumen Hikâyeleri Antolojisi*, hazırlayan: Yaşar Nabi, İstanbul, Varlık Yayınları.
- Fotoğraf ve yaşamöyküleriyle tanıtılan yazarlar, doğum sırasına göredir (17 yazardan birer öykü):

- 1 — Ion Slavici (1848-1925): "Afacan", çev. Ayda Düz.
- 2 — Ion Luca Caragiale (1852-1912): "Düşkünlükler Zinciri", çev. Faik Baysal, (*Cep Dergisi* 11, 1967).
- 3 — A. Bratescu Voinești (1868-1946): "Palavracı Niculaita", çev. Gülen Olut.
- 4 — Mihail Sadoveanu (1880-1961): "Bir Eski Öykü", çev. Muzafer Uyguner (yazarın "Çiçekler Arasında Yağmur" öyküsü: *Cep Dergisi* 20, Haziran 1968); *Varlık Dergisi*'nde bir başka öyküsü: "Bay Trandafir" (çev. Ali Kaygı, 286-287, 1945).
- 5 — Ion Agirbiceanu (1882-1963): "Laklaklaga", çev. Gülen Olut.
- 6 — Liviu Rebreanu (1885-1944): "Ahmaklar", çev. Ayda Düz. Yazarın bir başka öyküsü: "Ölüm Dansı" (*Varlık* 760, 1971, çev. Gülen Olut).
- 7 — Cezar Petrescu (1892-1961): "Dostum Jan", çev. Gülen Olut. Yazarın diğer iki öyküsü 1937'de *Varlık*'ta çıkmıştı: "Hücum" ve "Sabit Fikir" (Sayı 91 ve 100, çev. Zahit Boztuna).
- 8 — Zaharia Stancu: "Leylak Zamanı", çev. Gülen Olut.
- 9 — Alexandru Sahia (1908-1937): "Haziran Yağmuru", çev. Gülen Olut.
- 10 — Marin Preda (doğ. 1922): "Kırlarda Doğuş", çev. Bingül Gülseven.
- 11 — Eugène Barbu (doğ. 1924): "Yağmur Altında", çev. Turan Çiprut.
- 12 — Francisc Munteanu (doğ. 1924): "Gökyüzü Üçüncü Katta Başlıyor", çev. Turan Çiprut (*Cep Dergisi* 18, Nisan 1968).
Yazarın bir başka öyküsü: "Bir Dilim Ekmek", çev. Bingül Gülseven (*Cep Dergisi* 23, Eylül 1968).
- 13 — Pop Simion (doğ. 1930): "Elmalar", çev. O. Akbal (*Cep Dergisi* 7, 1967).
- 14 — Alecu Ivan Ghilia (doğ. 1930): "Negostina", çev. Bingül Gülseven (*Cep Dergisi* 17, 1968).
- 15 — Teodor Mazilu (doğ. 1930): "Soğanla Peynir", çev. Ender Gürol (*Cep Dergisi* 4, 1967).

- 16 — Dimitru Radu Popescu (doğ. 1933): "Çöllerin Altında Denizler Var", çev. Turan Çiprut. Yazarın öykülerinden "Makina" (*Cep Dergisi* 15, 1968) ve "Asılmış Bebek" (*Varlık* 739, 1969) dergilerindedir.
- 17 — Vasile Rebreanu (doğ. 1934): "Yeryüzünün Çimeni", çev. Gülen Olut.
- 1971 — C. Virgil Gheorghiu: *Menekşeli Tepeler*, (roman, çev. Faik Baysal), İstanbul, Altın Kitaplar Yayınevi.
- 1971 — Zaharia Stancu: *Çingenem* (Rumence adı: Şatra), (roman, çev. Atilla Tokatlı), Ankara, Bilgi Yayınevi. Değerlendirme: Muzaffer Uyguner, *Varlık* 772, Ocak 1972.
- 1971 — C. Virgil Gheorghiu: *Çıplak Umutlar*, (roman, çev. Okşan Tanca), İstanbul, Altın Kitaplar Yayınevi.
- 1971 — Zaharia Stancu: *Çıplak Ayaklar*, (roman, çev. Z. Erman), İstanbul, Habora Kitabevi.
- 1972 — C. Virgil Gheorghiu: *Yirmibeşinci Saat*, (roman, çev. Aygören Dirim), İstanbul, Tel Yayınları. Değerlendirme: Mehmet Seyda, *Kitaplar Dergisi* 2, Mayıs 1973.
- 1972 — Viorica Stircea: *Hurrem Sultan*, (roman, çev. Mehmet Selim), İstanbul, Milliyet Yayınları.
- 1973 — Liviu Rebreanu: *Asılmışlar Ormanı*, (roman, çev. Orhan Çamay), İstanbul, Tel Yayınları. Değerlendirme: Mücahit Gültekin, *Yansıma Dergisi* 21, 1973; Necati Çakır, *Kitaplar Dergisi* 7, Kasım 1973.
- 1973 — Liviu Rebreanu: *Umut Toprakları*, (roman, iki cilt, çev. Gülen Fındıklı), İstanbul Yöntem Yayınları. Değerlendirme: Mücahit Gültekin, *Yeni Ortam* gazetes, 22 Ağustos 1973.
- 1973 — Zaharia Stancu: *Tatar Kızı Uruma*, (roman, çev. Füzruzan Toprak), İstanbul, Sinan Yayınları. (Başta yazar ve yapıtları üzerine bilgi ve çevirenin yazarla bir görüşmesi).
- 1975 — Zaharia Stancu: *Topal*, "çev. Naime Yılmaer), İstanbul, Habora Kitabevi.

- 1975 — Liviu Rebreanu: *Kor*, (roman, çev. Hilmi Ömeroğlu), İstanbul, Güven Yayınevi.
- 1976 — Zaharia Stancu: *Yaşayan Ölüler*, (roman, çev. Osman Saidoğlu), İstanbul, Re Yayınları.
- 1976 — Werner Söllner (doğ. 1951): *Hava Raporu*, (şiirler, çev. A. Artunç), İstanbul, Habora Kitabevi.

Rumen Edebiyatı Üzerine Yazılar

- Stefan Duca: "Rumen Şiiri" (inceleme, tanıtma, çev. Muzaffer Uyguner, *Cep Dergisi* 16, Şubat 1968).
- Jean Gaillard: "Rumen Edebiyatı Geleneğine, Özgürlüğüne Dönüyor: (çev. Ayda Düz) ve Petru Dimitru: "Bugünkü Rumen Edebiyatında Roman (çev. Muzaffer Uyguner). Her iki yazı: *Varlık* 742, Temmuz 1969.
- Edgar Reichman: "Rumen Edebiyatına Toplu Bir Bakış" (çev. Muzaffer Uyguner, *Varlık* 748, Ocak 1970).
- (Çağdaş Rumen şiirinden, daha çok 1966'dan günümüze, örneklerin çoğu *Varlık* ve *Cep* dergilerinde Muzaffer Uyguner çevirisidir. Marin Sorescu'nun şiirleri başta geliyor. Türkçemizde bir Rumen şiirleri antolojisi henüz yoktur.)

Romanya'da Türkiye Edebiyatından

Çeviriler Konusunda Yazılar

- Nurullah Berk: "Türkolog Viorica Dinescu" (*Varlık* 652, 15 Ağustos 1965)
- Nevzat Yusuf: "Romanya'da Türk Edebiyatı" (*Varlık* 695, Haziran 1967)
- "Viorica Dinescu Anlatıyor" (Tanınmış Türkologun yurdumuza gelişi dolayısıyla bir konuşma, *Varlık* 712, 15 Şubat 1968)
- "Viorica Dinescu İle Konuşma" (*Dost Dergisi* 43, Mayıs 1968)
- "Türk Hikâyesi Rumence'de" (*Kitaplar Dergisi* 4, Ağustos 1973)

- “Türkçe'den Rumence'ye Çeviriler” (*Yeni Ortam* gazetesi, 3 Temmuz 1974)
- “Romanya'da Türk Şiiri” (*Varlık* 827, Ağustos 1976)

Yugoslav Edebiyatı

Dergilerimizde Yugoslav edebiyatı Bulgar, Macar, Rumen ve Yunan edebiyatlarından çok sonra görülmeye başlar, ama zamanla çevirilerin çoğalması sonucu onlardan daha önce geçer. Bunun bir nedeni de Yugoslavya'da Sırp, Hırvat, Bosna-Hersek, Sloven, Makedon, Karadağ ve Arnavut sanatçılarının hem topluca hem de kendi aralarında ayrı bir edebiyat oluşturmalarıdır.

Bu 6-7 edebiyattan yapılan çeviriler, genellikle Yugoslavya'da yaşayan hem oradaki çeşitli dilleri hem de elbet Türkçe'yi bilen Türk sanatçılarınca yapıldığı için de bize daha yakın gelir ve sayıca boldur.

(Yugoslavya'daki Türk ozan ve öykücülerinin yapıtları orada Türkçe basılmakta ise de, bunlardan seçmeler ve kendilerini tanıttacak Türkçe antolojiler Türkiye'de çıkmadı henüz. Şiir ve öyküleri ara sıra Türkiye dergilerinde de görülen Yugoslavya'daki soydaş edebiyatçılarımızın orada gerek çıkardıkları gazete ve dergiler, gerekse bölge bölge kümelenişleri ve yapıtları, ancak Yugoslavya'da hazırlanabilecek bir inceleme konusudur.)

Yugoslav edebiyatının Türkiye'de kırk yıla yakın bir geçmişi var: 1939-1941 yılları *Varlık* dergilerinde, bir ara Ankara'da Yugoslavya basın ataşesi olarak bulunan Mehmet Süleymanpaşıcı; Yugoslavya'nın genel durumu, “Türk ve Yugoslav Edebiyatlarında Bosna ve Hersek Müslümanları”, “Türk'ün Haşmet ve Asaletini Terennüm Eden Yugoslav Edipleri” gibi, edebiyat tarihi konularında veya “Sırp İstiklâl Mücadelelerine Edebiyatın ve Güzel Sanatların Tesiri” gibi gene tarihî yaşantılar üzerine ve genellikle Bosna-Hersek Türklerinin fikir hayatlarını yansıtan, otuza yakın makale yayımlamıştı. Biz Yugoslavya'ya Türk edebiyatının önce Fehim Efendi Spaho tarafından tanıtıldığını

ve Fehim Efendi'nin Halit Ziya, Yakup Kadri, Reşit Nuri, Ercüment Ekrem, Hâlide Edip ve Güzide Sabri'nin yüzden fazla hikâye ve romanını Hırvatça'ya çevirmiş olduğunu gene Mehmet Süleymanpaşic'in bir yazısından öğrenmiştik (*Varlık* 186, 1941). Onun "Türk Edebiyatını Yugoslavlığa Tanıtan Boşnak Edibi Salih Bey" üzerine bir yazısı da gene *Varlık*'ta çıkmıştı (188, 1941). Mehmet Süleymanpaşic, 1943'te ölünce bu sayfalar da kapandı (Süleymanpaşic'in kimliği ve *Varlık*'taki yazılarının tam listesi, ayrıca 1934'te ölen şair ve oyun yazarı Saffet Bey Başağaç üzerine B. Gönül'ün anma yazıları *Doğu Dergisi*'ndedir, Sayı 5-6, şubat-Nisan 1943, Zonguldak).

Varlık Dergisi'nde Yugoslav edebiyatından çeviriler, Yaşar Nabi Nayır'ın "Bir Türk Kültür Topluluğu İle" Yugoslavya'yı ziyaretinden ve bu gezi izlenimlerini yazmasından sonra başlıyor (ilk yazı: *Varlık* 434, 1956). Ozan Vasko Popa'nın İlhami Emin çevirisi üç şiiri, *Varlık Dergisi*'nde çağdaş Yugoslav edebiyatından ilk örneklerdir (*Varlık* 435, Ağustos 1956). İlhami Emin, *Varlık*'ta bu çeviriyle kalır, çok sonra *Yeditepe Dergisi*'ne Ivo Andriç'ten, Mateya Matevski'den birkaç çeviri verir (Sayı 53, 59, 63, 1961-1962). Uzun bir süre *Varlık*'ta Nusret Dişo Ülkü'nün Sırp, Sloven, Bosna, Makedon, Karadağ ve Hırvat şiirlerinden çevirileri görülür (Mart 1961-Aralık 1965). Nusret Dişo, bu çalışmalarına kısa bir süre *Cep Dergisi*'nde devam eder (1966-1967). Arada öykü çevirileri ve yeni çevirmenler de (Mahmut Kıratlı vb.) görülmüştür.

Sonradan Yugoslav edebiyatından (önceki çevirmenler gibi ilk dilden) çevirileri yüklenecek olan Necati Zekeriya'nın *Varlık*'ta ilk çevirisi Branko Radiçeviç'ten uzun bir şiirdir ("Kıskançlık", 742, 1969). Bu tarihten sonra da artık Yugoslavya'dan sürekli şiirler, öyküler çevirmek, Yugoslavya'daki veya oradan buraya göçmüş Türkler arasında hemen yalnız Necati Zekeriya'nın uğraşı olur.

Yugoslav edebiyatının Türkiye'de yaygınlık kazanması, bir çok başka ülke edebiyatlarında olduğu gibi, bir yazarlarının Nobel Edebiyat Armağanı'nı almasından (Ivo Andriç, 1961) sonra gerçekleşmiştir. Ama gene de dergilerimizin çoğu bu edebiyata kapalı kaldılar. Örneğin *Yeni Ufuklar Dergisi*

koleksiyonunda (1952-1976) sadece Makedon ozanı Mateya Matevski'den üç bölümlük "Vadide Ağaç" şiiri (Sayı 22, 1970); Seçilmiş Hikâyeler ve Dost dergilerinde (1947-1973) gene Makedon ozanı Ante Popovski'den yedi şiir (Dost 72, 1970) vardır (hepsi Necati Zekeriya çevirisi). Dost Dergisi'nde Yugoslavya Türk ozanlarından seçme şiirler (Dost 93, 1972, pek yüzeyde) bölümü ise konumuzla ilgili değil.

Yugoslav Edebiyatından Kitap Olarak Çeviriler

- 1962 — Ivo Andrić (1892-1975): *Drina Köprüsü*, (roman, çev. Nuriye Müstakimoğlu ve Hasan Âli Ediz), İstanbul, Altın Kitaplar Yayınevi.
- 1963 — Ivo Andrić: *Gün Batarken* (=Travnik Krokina, roman, Almancasından çev. Tahir Alangu), İstanbul, Altın Kitaplar Yayınevi.
- 1964 — Ivo Andrić: *Uğursuz Avlu*, (roman, çev. Aydın Emeç), İstanbul, Ağaoğlu Yayınevi.
- 1965 — Ivo Andrić: *Bosna Hikâyeleri*, (Almancasından çev. Zeyyat Selimoğlu), İstanbul, Varlık Yayınları. (Üç uzun hikâye: 1 – "Veli Paşa'nın Oynaşı", 2 – "Macar Mustafa", 3 – Tek Gözlü Corkan ile Yabancı Kadın").
- 1967 — Branislav Nusiç (1864-1938): *Ramazan Akşamları*, (öyküler, Sırpça'dan çev. Süreyya Yusuf), İstanbul, Varlık Yayınları. (Yazar üzerine bir önsöz ve altı öykü: 1 – "Düşmanlar", 2 – "Sevda", 3 – "İlk Yaşmak", 4 – "Salık Piç", 5 – "Hacı Yakup Berber", 6 – "Kahkaha").
- Çeşitli dönemlerde Ankara'da Nusiç'in *Yaslı Aile*, *Felsefe Doktoru*, *Nâzırının Karısı* ve *Şüpheli Şahıs* adlı güldürüleri oynanmıştır (bkz. Münip Koruyan: 20. Yüzyıl Yugoslav Edebiyatı, çev. Yeditepe 160, 1969).
- 1967 — Miodrag Bulatoviç (doğ. 1930): *Kırmızı Horoz*, (roman, Sırp-Hırvatça'dan çev. Mahmut Kırathı), İstanbul, Varlık Yayınları.
- 1970 — Miodrag Bulatoviç: *Godot Geldi*, (oyun, çev. Sevgi Sabuncu = Sevgi Soysal), Ankara, Bilgi Yayınevi.
- (Yapıt üzerine Sylvain Zegel'in bir yorumu, çev. En-

der Gürol *Cep Dergisi* 4, 1967; Türkçesi üzerine M. Uyguner'in bir yazısı: *Türk Dili* 224, 1970).

1971 — On *Makedon Ozanı*, (seçme şiirler, çev. Necati Zekeriya), İstanbul, Cem Yayınevi (Melih Cevdet Anday'ın önsözüyle). İçindeki ozanlar ve şiirleri:

- 1 — Blaje Koneski (doğ. 1921), on bir şiir: "Gergef", "Trenden", "İştîp", "Sevgi", "Kafes", "Giz", "İlkyaz", "Tepe", "Irmaklar", "Karşılıksız Verme", "Şiirler".
- 2 — Slavko Yanevski (doğ. 1920), beş şiir: "İki Metre Yer Altındaki Askerin Türküsü", "Nisanda Yeşil Gece", "Ak Gece", "Karaormanlılar", "Armağan".
- 3 — Aço Şopov (doğ. 1923), altı şiir: "Şiir", "Güzel Havaları Yel Alır Götürür", "Akşamüstü", "Türkü ve Mevsimler", "Başım Üstünde Uçan Martıya", "Eskiler Alıyorum" (4 bölüm).

Antolojiden önce Aço Şopov'dan, başka şiir çevirileri: "Tepemde Uçan Martıya" (Bedrettin Cömert, *Varlık* 572, 1962), "Sessizliğe" (B. Cömert, *Varlık* 582, 1962), "Şiir İle Yıllar" (N. Dişo Ülkü, *Varlık* 636, 1964; "Başımın Üstünde Dönüp Duran Güvercine", "Sesleniş", "Ben ve Dostum", "Sesini Arıyorum", "Sessizliğe" (Mahmut Kıratlı, *Cep Dergisi* 7, 1967; "Susuzluk" (N. Dişo Ülkü, *Cep Dergisi* 20, 1968).

- 4 — Mateya Matevski (doğ. 1929), altı şiir: "Ot", "Türkü", "Kavak", "Göl", "Karşılama", "Vadideki Ağaç" (üç bölüm).

Antolojiden önce Matevski'den şiirler: "Sanatörüm Baladı" (İlhami Emin, *Yeditepe* 63, 1962) "Göl" (Nusret Dişo Ülkü, *Cep Dergisi* 20, 1968).

- 5 — Gane Todorovski (doğ. 1929), dört şiir: "Sunu", "Noktalama İşaretleri Olmayan Gece", "Eller", "Ak-kavağa Yedi Değirme".
- 6 — Ante Popovski (doğ. 1931), iki şiir: "Afyonlar", "Ay-çiçeği" (yedi bölüm).
- 7 — Vlado Uroşević (doğ. 1934), beş şiir: "İzler", "İmler", "Gözetleyenler", "Ayışığı", "Buluş".

- 8 — Radovan Pavlovski (1937), altı şiir: "Daha Götüren Yol", "Yıldırım", "Kuraklık", "Ak Yıldız", "Çingene-ler", "Çingene Gecesi".
- 9 — Bogomil Guzel (1937), iki şiir: "Kurtulan Ateşin Türküsü" (I, II), "Karavlaşka Ülkesinde Dolaşmak" (I, II).
- 10 — Atanas Vangelov (1946), üç şiir: "Çiçeğin Tanımı", "Taş Çiçeğinin Türküsü", "Çiçeğin Gizi".
- 1973 — Radovan Pavlovski: *Göl Ülkesi*, şiirler, (çev. Necati Zekeriya), İstanbul, Cem Yayınevi.
- 1973 — Mehmet Selimoviç (= Meşa Selimoviç, doğ. 1910): *Derviş ve Ölüm*, (roman, çev. Mahmut Kıratlı), İstanbul, Varlık Yayınları.
- "Yazarı ve Romanını Tanıtan İlk Önemli Yazı" (İlhami Emintar, *May Dergisi* 2, 1967)
- "Yazarla Bir Konuşma" (Hasan Mercan, *Varlık* 754, 1970)
- Yazarın bir öyküsü: "Başlangıç" (N. Zekeriya, *Varlık* 756, 1970)
- "Roman Üzerine Bosna-Hersek Ozanı Hüseyin Tahmişçiç'le Bir Konuşma" (N. Zekeriya, *Varlık* 773, 1972)
- Romanı üzerine değerlendirmeler:
- Rauf Mutluay, *Cumhuriyet* gazetesi 22 Mart 1973
- Ahmet Telli, *Varlık* 791, 1973
- Galip Boztoprak, *Yeni Sanat* 3, 1974
- Ömer Faruk Toprak, *Kitaplar Dergisi* 3, 1973; *Yeni Ufuklar Dergisi* 245, 1974
- 1974 — İzzet Saraylıç (doğ. 1930): *Sunu*, (şiirler, çev. Necati Zekeriya), İstanbul, Cem Yayınevi.
- Ozanın 32 şiiri. Kitaptaki şiirlerden "O Gün Bir Ozan Ölmüştü" şiiri daha önce Nusret Dişo Ülkü (*Cep Dergisi* 6, 1967), "Gene Bir Gece, Paris'te Ölmüş Olsaydım" ve "Harun-el-Reşid" şiirleri de Yaşar Nabi (*Cep Dergisi* 15, 1968) tarafından çevrilmişti. Karşılaştırılmaları şiir çevirilerinde ozan yatkınlığı üzerine bazı sonuçlar verir.

- 1974 — Vasko Popa (doğ. 1922): *İçimizdeki*, (şiirler, çev. Necati Zekeriya), İstanbul, Cem Yayınevi.
Ozanın 43 şiiri. Vasko Popa'dan Türkçe'ye ilk şiirleri İlhami Emin ve Nusret Dişo Ülkü çevirmişlerdi (*Varlık* 435, 1956 ve *Cep Dergisi* 4, 1967). Sonra Necati Zekeriya çevirileri çıktı dergilerde. Zekeriya kendi çevirilerinden oluşturmuş bu kitabı. – Vasko Popa, bu kitabın yayımlanması dolayısıyla İstanbul'a gelmiş, bir süre yurdumuzda kalmıştı (Eylül 1974).
- 1975 — *Çağdaş Yugoslav Hikâyeleri Antolojisi*, hazırlayan ve çeviren: Necati Zekeriya. İstanbul, *Varlık Yayınları*. Yugoslavya'da Slav dilleriyle konuşan altı ulusun hikâyecilerinden seçilmiş yirmi hikâye (yazarlarının fotoğraf ve yaşam öyküleriyle):

Sırbıya Hikâyecileri

- 1 — Ivo Andrić (1892-1975):

Aska ile Kurt.

Andrić'ten dergilerimize başka çeviriler:

"Bursa Yangını Üstüne" (gezi notları) ve "Ne Oldu Bana, Düşlerim Ne" şiiri (İlhami Emin, *Yeditepe* 53, 1961)

Jepa Köprüsü, Drina Köprüsü ve İlençli Avlu yapıtlarından birer bölüm (İlhami Emin, *Yeditepe* 59, 1962)

"Jepa Üstündeki Köprü" (öykü, Adnan Özyalçınar-R. Cabi, *Türk Dili* 126, 1962). Aynı öykünün bir başka çevirisi: (Zeyyat Selimoğlu, *Cep Dergisi* 7, 1967)

"Ne Düşlüyorum, Oysa Neler Olageliyor Bana" (şiir, Nusret Dişo Ülkü, *Varlık* 566, 1962). Bu şiirin üçüncü bir çevirisi: N. Zekeriya (*Yansıma Dergisi*; 27, 1974)

"Tuz" (öykü, E. Tonguç, *Varlık* 618, 1964)

"Pencere" (öykü, Nusret Dişo Ülkü, *Varlık* 630, 1964)

"Lütfü'nün Kahvesi" (öykü, Zeyyat Selimoğlu, *Varlık* 676, 1966)

"Sinan'ın Tekkesinde Ölüm" (öykü, Mahmut Kıratlı, *Cep Dergisi* 1, 1966)

"Rüya ve Gerçek" (öykü, Kemal Yeşilay, *Cep Dergisi* 27, 1969)

"Veletevo Erkekleri" (öykü, Zeyyat Selimoğlu, *Varlık* 741, 1969)

Ex Ponto yapıtından parçalar (Adnan Özyalçınar ve İlhami Emin, *Varlık* 745, 1969; *Türk Dili* 217, 1969; *Yeni Edebiyat* 11, 1970)

"Zindanda" (öykü, Mahmut Kıratlı, *Varlık* 786, 1973)

"Günah Çıkarma" (öykü, Mahmut Kıratlı, *Varlık* 789, 1973)

"Ölüm ve Yaşam Üzerine Düşünceler" (seçip çev. N. Zekeriya, *Varlık* 814, 1975)

"Tırpan" (öykü, N. Zekeriya, *Varlık* 817, 1975)

"İki Şiir" (N. Zekeriya, *Varlık* 827, 1976)

"Öğretmen Lubomir" (öykü, N. Zekeriya, *Varlık* 840, 1977)

Andriç'i tanıtan yazılar:

"Balkanların Homerus"u (İlhami Emin, *Yeditepe* 53, 1961)

Paşa'nın Odalığı kitabının Londra'da yayımlanışı dolayısıyla Nermin Menemencioğlu'nun bir yorumu (*Yeditepe* 172, 1970)

"Andriç İle Yapılamamış Bir Konuşma" (Sermet Sami Uysal, *Varlık* 808, 1975)

"Andriç'in Dünyasında Çocuk" (N. Zekeriya, *Varlık* 812, 1975)

"Andriç Üstüne Eleştirmenlerin Dedikleri" (N. Zekeriya, *Varlık* 813, 1975)

A. Ekmel Akkor: "Nobel, Andriç ve Osmanlılığı Üzerine" (*Gelişmeler Dergisi* 8, 1975)

Ölümü üzerine yazılar:

Adnan Özyalçınar (*Milliyet Sanat Dergisi* 124, 1975)

Yaşar Nabi (*Varlık* 811, 1975)

Cumhuriyet gazetesi, 2 Nisan 1975 ve *Oluşum Dergisi*, Sayı 12.

- 2 — Antoniye İsakoviç (doğ. ?):
Kaşık.
- 3 — Miodrag Bulatoviç (doğ. 1930):
Muharrem.
Bulatoviç'in iki kitabının Türkçeleri 1967 ve 1970 yıllarındadır. Dergilerde başka öyküleri:
"Çemberden Çıkış" (Sırpça'dan çev. Mahmut Kırathı, *Cep Dergisi* 3, 1967).
- 4 — Branko Radiçeviç (doğ. 1925):
"Ölüm ve Sevgi" (*Varlık* 805, 1974).
Dergilerde başka öyküleri:
"Sarı Öykü" (Nusret Dişo Ülkü, *Varlık* 628, 1964, şiirleri (N. Dişo Ülkü, *Varlık* 646 ve 655, 1965)
"Kıskançlık" (şiir, N. Zekeriya, *Varlık* 742, 1969)

Hırvatya Hikâyecileri

- 5 — Miroslav Kırleja (doğ. 1893):
Yoya.
"Bir Şiiri" (Nusret Dişo Ülkü, *Varlık* 644, 1965)
"Edebiyat, Özgürlük ve Sosyalizm Üzerine Konuşmaları ve Düşünceleri" (*Varlık* 747, 1969, 764, 1971, 768, 1971, çev. Tahsin Yaşamak; *Varlık* 747, 1969, çev. Muzaffer Uyguner, *Varlık* 827 ve 830, 1976, çev. Necati Zekeriya)
"Kırleja 80 Yaşında" (N. Zekeriya, *Milliyet Sanat Dergisi* 59, 1973)
- 6 — Vekoslav Kaleb (doğ. 1905):
Pencere.
Bir başka öyküsü: "Konuk" (Mahmut Kırathı, *Cep Dergisi* 17, 1968).
- 7 — Erih Koş (doğ. 1913):
"Şapka" (*Varlık* 807, 1974).

Bosna Hersek Hikâyecileri

- 8 — Meşa Selimoviç:
Vasiyetname.
 Romanı *Derviş ve Ölüm* için bkz. 1973 yılı.
- 9 — Şamil Siyariç (doğ. 1913):
Dilsiz Düğün.
- 10 — Branko Çopiç (doğ. 1915):
Öğretmenim Mara'ya.
Dergilerde öyküleri:
 "Dostlar" (B. Necatigil, *Kovan Dergisi*, İzmir, 19, 1945)
 "Çingeneler" (N. Zekeriya, *Varlık* 761, 1971)
 "Miço Amca'nın Rüyası" (İnci Gürel, *Varlık* 767, 1971)
- 11 — Derviş Şuşiç (doğ. 1925):
 "Hayal Kırıklığı" (*Varlık* 803, 1974).

Slovenya Hikâyecileri

- 12 — Miško Kranyeç (doğ. 1908):
Koca Elma Ağacı.
Dergilerde başka öyküleri:
 "Suç" (N. Zekeriya, *Varlık* 770, 1971)
- 13 — Andrey Hing (doğ. 1925):
Yohana'nın Hikâyesi.
- 14 — Naryan Kolar (doğ. 1936):
Karışık Üçgen.

Makedonya Hikâyecileri

- 15 — Slavko Janevski (doğ. 1920):
 "Bir Öğle Sonrası" (*Cep Dergisi* 15, 1968).
 Dergide bir şiiri (N. Zekeriya, *Varlık* 744, 1969)
- 16 — Dimitar Solev (doğ. 1930):
Oyuncak.

Dergilerde öyküleri:

“Kimsesiz Alacakaranlık” (N. Zekeriya, *Varlık* 754, 1970)

17 — Jivko Çingo (doğ. 1936):

Oğullar Ailesi.

Dergilerde öyküleri:

“Arkadaşımı Nasıl Öldürdüm” (N. Zekeriya, *Varlık* 836, 1977)

18 — Blagoya Ivanov (1931):

Üsküp Çayır Camisi.

Dergilerde öyküleri:

“Zincirli Tekke” (N. Zekeriya, *Varlık* 829, 1976)

Karadağ Hikâyecileri

19 — Çedo Vukoviç (1920):

Kırat

20 — Mihailo Lalic (1914):

İhtiyar Kadın.

(Dergilerde başka hikâyeler de, örneğin: Hamza Humo, Ahmet Hromaciç, Ziya Dizdareviç'ten Bosna hikâyeleri görmüştük, bunlar belki de Bosna şiirleriyle birlikte yeni bir antolojiyi oluşturur.)

1976 — Ivo Andriç: *Irgat Siman*, (roman, çevirenler: Adnan Özyalçın-İlhami Emin), İstanbul, Cem Yayınevi.

1977 — Dobrika Coşiç (doğ. 1921): *Güneşe Doğru*, (roman, çev. Alp Sevindik), İstanbul, Okar Yayınları.

1978 — *Yugoslavya'daki Çağdaş Arnavut Hikâyeleri Antolojisi*, (hazırlayan: Recep Cosya, Türkçesi: Avni Çitak), İstanbul, Cem Yayınevi. – Hazırlayanın geniş bir tanıtması ve on bir yazardan yirmi iki öykü:

1 — Hivzi Süleyman (1910): “Sis”, “Kızgın Bulut”.

2 — Tayar Hatipi (1918): “Yara”, “Yağmur Damlası”.

3 — Recai Surroi (1929): “Korkunç Bir Gece”.

4 — Ramiz Kelmendi (1930): “Hayali Öykü”, “Ozanın Ölümü”, “Havuz”, “Abrakadabra”.

- 5 — Azem Şkreli (1938): “Havva’nın Gözleri”, “Miğfer”, “Mezarcının Oğlu”, “Eyfel Kulesi”.
- 6 — Anton Paşku (1937): “Sarhoş Gemi”, “Megalopolis’in Sevinçleri”, “Taş Ev”.
- 7 — Rıfat Kukay (1938): “İsa Sessiz Duruyordu”.
- 8 — Recep Cosya (1936): “İfade”, “Şaheser”.
- 9 — Samedin Mumciu (1938): “Rörportaj”.
- 10 — Yusuf Bucovi (1948): “Sirk”.
- 11 — Resul Şabani (1947): “Sessizlikte Olay”.

Dergilerde çeviriler:

Yugoslavya’daki Arnavut şiirinden örnekleri Necati Zekeriya çevirisiyle *Varlık*’ta görmüştük (806, 1974): Esat Mekuli (1916), Enver Cerceku (1928), Ali Podrimya (1942)’dan şiirler. Gene N. Zekeriya, yukardaki antolojide yer almış hikâyecilerden Ramiz Kelmendi’nin bir öyküsünü de çevirmişti: “Bir Hamalın Öyküsü” (*Varlık* 813, 1975). Yaşar Kemal’in Ortadirek romanının Arnavutça’ya çevrilmesi dolayısıyla Dr. Ali Aliu’nun bir yorumunu da Hasan Mercan çevirisinden okuduk (*Varlık* 827, 1976). Bu yazıda Arnavutça’ya çevrilmiş diğer yazarlarımız da söz konusudur.

Yugoslavya’daki halkların edebiyat ürünlerinin Türkçe’ye çevirileri elbet bu değinmelerle bitmiyor. Adlarını anamadığımız pek çok ozan ve öykücünün, edebiyat dergilerimizde sık sık görüldüklerini söyleyelim sadece.

Yugoslavya’nın dünyaya açılan pencerelerinden biri olan ve her yıl güz aylarında bütün dünyadan çağrılı ozanların katıldıkları “Struga Şiir Geceleri Şenliği” ise başlı başına bir yazı konusudur. 1961’de başlayıp genişleyen bu Struga Haftası’nda, 1966’dan beri bir Altın Çelenek Ödülü verilmektedir ki, Pablo Neruda (1972), Eugenio Montale (1973) gibi ünlü ozanların kazandıkları bu ödül, 1974’te Fazıl Hüsnu Dağlarca’ya verilmişti.

Yunan Edebiyatı

Varlık Dergisi'nde çağdaş Yunan edebiyatından çeviriler uzun süre Avram N. Papazoğlu'nun kaleminden çıktı. Derginin 9. sayısında (Kasım 1933) Stratis Mirilivis'in *Mezarda Hayat* romanından (1968'de Ahmet Angin tamamını çevirdi) bir bölümü tanıtmakla işe başlayan Papazoğlu, *Varlık*'ın sonraki sayılarına Traso Kastanakis (18 ve 33, 1934), Grigoryos Ksenopulus (19, 1934), Tatiana Stavru (24, 1934), Aleksandros Baras (30, 1934), Katina Papa (43, 1935), Kostis Bastyas (45, 1935), Yorgo Vapopoulos (50, 1935), Petros Haris (65, 1936) gibi Yunan yazarlarından öyküler çevirdi.

Sonradan yurdumuzda da geniş ilgi gören ozan Konstantin Kavafis (ölm. 1934)'ten ilk şiirler de Avram N. Papazoğlu çevirisidir ("Mumlar", "Kaleler", "Dokuzdan Beri Şiirleri", *Varlık* 70, 1936).

Varlık Dergisi'nde yedi sekiz yılda (1933-1940) yirmiye yakın Yunan yazarından öykü ve şiirler çevirmiş olan Papazoğlu, bir yazısında (*Varlık* 144, 1939) Türkiye'yi de Yunanistan'da tanıtmaya işine 1917'den beri katkılarda bulunduğunu, henüz Türk-Yunan dostluğu imzalanmadan önce, Atina'da çıkan *Nea Estia Dergisi*'nde Türkiye fikir ve sanat hayatı üzerine yazılar yayımladığını, Türkçe'den çeviriler de yaptığını belirtir. Yunan edebiyatını tanıtmaya yolunda da, başta *Varlık* olmak üzere, *Çığır*, *Gündüz*, *Ar* ve *Darülbeyaz* dergilerinin çabalarını anar.

Papazoğlu'nun çevirileri *Varlık*'ta birdenbire kesilir, uzun bir aradan sonra yeni çevirmenler doldurmaya çalışırlar boşluğu. Bu ikinci dönemde ilk çeviri İlias Venezis'in bir öyküsüdür ("Martılar", *Varlık* 422, 1955, çev. M. T. Karamustafaoğlu). 1963'te Yorgo Seferis'in Nobel Edebiyat Armağanı'nı kazanması üzerine Akşit Göktürk, yazarı tanıtır, "Asini Kralı" adlı uzun şiirini dilimize aktarır (*Varlık* 611, Aralık 1963. Aynı şiiri sonradan Cevat Çapan da çevirecektir: *Yeni Edebiyat Dergisi* 2, 1970). Bizde hiç bilinmeyen dört şairden şiirler, Muzaffer Uyguner çevirisi olarak dergide yer alır (743, 1969). Ünlü Yunan Sinema sanatçısı Melina Mercury'nin "Albaylarla Savaşımız" yazısı (*Varlık* 758, 1970, çev. Tahsin Yaşamak), 1967'de ikti-

darı ele geçirmiş albaylar cuntasına karşı direniş savaşlarının anlam ve nedenlerini açıklamaktadır.

1971'de *Varlık*'ta yeni bir çevirmen, Ahmet Yorulmaz, Papa-zoğlu'nun yetişemediği Yunan yazarlarından öyküleri, Papa-zoğlu gibi Yunancalarından çevirmeye girişir. İlias Venezis'in az önce andığımız "Martılar" öyküsünün ikinci Türkçesi de dahil (*Varlık* 763, 1971) bilmediğimiz pek çok yeni imzadan öykü ve şiirler, artık genellikle Ahmet Yorulmaz çevirisidir.

Balkan edebiyatlarına, Sami N. Özerdim'in Macar edebiyatı üzerine bir incelemesi dışında yer vermemiş olan *Tercüme Dergisinde* (8, 1941) Kavafis'in, çeviren adı verilmemiş bir şiiri daha görülür. Bu tarihten yirmi yıl kadar sonra Kavafis'in şiirlerine ilgi artar ve yapılan çeviriler zamanla başlı başına bir kitap oluşturacak sayıyı bulur.

Yeditepe Dergisi 45, 1961 (iki şiir, Nermin Menemencioğlu. Çevirenin Kavafis, Sikelyanos ve Seferis'i konu edinen bir tanıtması da aynı dergidedir: 47, 1961).

Türk Dili Dergisi 129, 1962 (on şiir, Ioanna Kuçuradi ve Turan Oflazoğlu)

Yeni Ufuklar Dergisi 136, 1963 (bir şiir, Feyyaz Kayacan)

Yeni Ufuklar Dergisi 170, 1966 (iki şiir, Cevat Çapan)

Cep Dergisi 23, 1968 (iki şiir, Adalet Cimcoz)

Cep Dergisi 28, 1969 (altı şiir, Özdemir İnce)

Yeni Dergi 75, 1970 (altı şiir, Cevat Çapan)

Yeni Dergi 79, 1971 (yedi şiir, Cevat Çapan)

Yeni Dergi 84, 1971 (üç şiir, Cevat Çapan)

Milliyet Sanat Dergisi 11, 1972 (bir şiir, Cevat Çapan)

Yeni Dergi 117, 1974 (üç şiir, Cevat Çapan)

Öteki Balkan ülkeleri edebiyatlarının genellikle duruk olmaları (Bulgar edebiyatından son çeviriler bir yana), sessiz sakin gözlemler, çevresel anılar, kişisel yaşantılar gibi olgulara yaslanmaları yanında, 1960'lardan sonra Yunan edebiyatı, güncel-toplumsal-politik olayları yansıtmayla, çok dinamik bir edebiyat olarak görüldü Türkçe'de. Kambanellis, İkinci Dünya Savaşı'nda Nazi toplama ve yok etme kamplarında kaldığı iki yılın yaşantılarını dile getirdi. *Faşizmin Pençesinde* romanı ünlü besteci Theodorakis'e de esin kaynağı olmuş,

besteci "Mathauzen Baladı" yapıtını bu romandan yaratmıştı. Themos Kornaros, *Haydari Kampı*'nda gene Alman faşizmine baş kaldıran, *Fırtına Çocukları*'nda ise hapisanelere düşmüş yurtseverlerin yiğitlik öykülerini dile getirmişti. Kostas Valtas, *Göçebeler*'de Almanya'daki Yunan işçilerinin, bizim işçilerinkinden farksız gurbet çilelerinin sözcüsü oldu.

Günümüz Yunan yazarlarının bir kısmı, 1967'de iktidarı ele geçiren askerî yönetim, cunta döneminde Avrupa'ya dağılıp bir sürgün hayatı yaşadılar, yapıtları anayurtlarında yasaklandı, demokrasi savaşımına bulundukları yerlerde devam ettiler, diktatörlüğün sona ermesiyle (1974) dönebildiler Yunanistan'a. Bu yanlarıyla çağdaş Yunan edebiyatı, çağın da bir tanığı oluyor ki, bizde de tutulmasının bir nedeni onun bu toplumcu özelliğidir.

Yunan edebiyatından çevirilerin yurdumuzda 1960'lardan sonra hızlanışında bu edebiyatın hem toplumcu-eylemci özelliği, hem de çevirmenlerin, sürekli çalışmaları etkin olmuştur. Doğrudan doğruya Yunanca'dan çeviri yapanların başında, bu dönemde, daha kıdemli Nevzat Hatko ile birlikte, Ahmet Angın geliyordu. 25 Temmuz 1977'de toprağa verdiğimiz Angın (çalışmalarını değerlendiren bir yazı: *Cumhuriyet* gazetesi, 30 Temmuz 1977), aşağıdaki listede görülecek ve yalnız Yunanistan'ın değil, yirminci yüzyıl dünyasının sorunlarına da ışık tutan önemli yapıtları çevirmiş, bu alana unutulmaz katkılarda bulunmuştu.

Dilimizde öteki Balkan uluslarından hikâye antolojileri olduğu halde, çağdaş Yunan edebiyatından böyle bir derlemenin bulunmayış nedeni anlaşılmıyor. Özdemir İnce'nin *Bulgar Şiiri Antolojisi* gibi, bir Yunan şiiri antolojisi de düzenlenebilirdi. İkisi de henüz yapılmamıştır.

Yunan Edebiyatından Kitap Olarak Çeviriler

- 1962 — Petro Hronas: *Şiirler*, (çev. Yorgi Horasanoğlu), İstanbul, Yeditepe Yayınları.
- 1962 — Themos Kornaros: *Haydari Kampı*, (roman, çev. Nevzat Hatko), İstanbul, Ataç Kitabevi (sonraki baskılar May Yayınlarında).

Değerlendirme: S. Günay Akarsu, *Yeni Ortam* gazetesi, 30 Eylül 1973.

- 1962 — Aleksandros Maças (1910-1969): *Krezüs*, (dram 3 perde, çev. Yorgi Horasanoğlu), İstanbul, Yeditepe Yayınları.
- 1963 — Nikos Kazancakis (1883-1957): *Aleksi Zorba*, (roman, çev. Ahmet Angın), İstanbul, Ataç Kitabevi (sonraki baskılar May Yayınlarında).
- 1965 — Yorgo Seferis (1900-1971): *Destancı Öykü*, (şiirler, çev. Cevat Çapan), İstanbul, De Yayınevi. – Ozanın dokuz uzun şiiri: “Destansı Öykü”, “Argonotlar”, “M.R.”, “Güney Rüzgârı”, “Denizde Bir Şişe”, “Hydra”, “Adı-Orestes”, “Astyanaks”, “Andromeda”. (Cevat Çapan’ın bu ve diğer Seferis çevirileri *Yeni Dergi*’de çıktı, Sayı 10, 33, 51, 64/1965-1970)
Seferis’ten başka şiir çevirileri:
“Kaçış” (*Türk Dili* 181, 1966, Özdemir İnce)
“Masalsı Öykü” (12 bölümü, *Cep Dergisi* 18 ve 19, 1968, Melih Cevdet Anday)
“Tek Değilim” (*Cep Dergisi* 23, 1968, Adalet Cimcoz)
- 1967 — Themis Kornaros: *Fırtına Çocukları*, (roman, çev. Nevzat Hatko) İstanbul, May Yayınları.
- 1967 — Nikos Kazancakis: *Ya Hürriyet Ya Ölüm*, (roman, çev. Ahmet Angın), İstanbul, Ararat Yayınları.
- 1968 — Nikos Kazancakis: *İspanya, Yaşasın Ölüm*, (roman, çev. Ahmet Angın), İstanbul, Habora Kitabevi (2. b. 1973, Tel Yayınları)
Değerlendirme: Mehmet Selim, *Yeni Ortam* gazetesi, 16 Ekim 1973.
- 1968 — Nikos Kazancakis: *Toda Baba*, (roman, çev. Ahmet Angın), İstanbul, Habora Kitabevi.
- 1969 — Stratis Mirivilis (1892-1969): *Mezarda Hayat*, (roman, çev. Nevzat Hatko), İstanbul, Gün Yayınları.
Mirivilis İstanbul’a da gelmiş, konuşmalarında bu romanı üzerine kendi görüşlerini de belirtmişti (*Varlık* 406, 1954 ve *Yeditepe* 59, 1954).
Değerlendirme: Mehmet Selim, *Yeni Ortam* gazetesi, 13 Şubat 1973.

Dergilerde öyküleri:

“Ahenk Kırılınca” (Nevzat Hatko, *Gündüz Dergisi* 35, 1939), “Eva” (Ahmet Yorulmaz, *Varlık Dergisi* 773, 1972)

1969 — Nikos Kazancakis: *Kardeş Kavgası*, (roman, çev. Kosta Daponte) İstanbul, E Yayınları.

1969 — Nikos Kazancakis: *Günaha Son Çağrı*, (roman, çev. Ender Gürol), İstanbul, Cem Yayınevi.

1969 — Vassili Vassilikos (doğ. 1933): *Ölümsüz*, (roman, çev. Aydın Emeç), İstanbul, E Yayınları.

Yazarı geniş bir tanıtma: Osman Türkay, *Yeditepe* 159, 1969.

Roman üzerine değerlendirmeler:

Attilâ Özkırımlı: *Papirüs Dergisi* 39, 1969.

Hüsnü Dilli, *Yeni Ufuklar Dergisi*, 210, 1969

Cafer Karatepe, *Yeni Ortam* gazetesi, 27 Mayıs 1974

Romandan esinlenerek Özdemir İnce'nin bir şiiri:

“Meydandaki Ölüye”, *Dost Dergisi* 62, 1969.

İstanbul'a gelişinde yazarla konuşmalar:

Milliyet Sanat Dergisi 200, 8 Ekim 1976 ve *Cumhuriyet* gazetesi, 9 Ekim 1976.

Yazarın bir başka romanı 1971 yılında.

1970 — Nikos Kazancakis: *Allahın Fuhkarası*, (roman, çev. Sabiha Serim), İstanbul, Habora Kitabevi, 3. b. 1975.

1970 — Dido Sotiriyu: *Benden Selâm Söyle Anadolu'ya*, (roman, çev. Atilla Tokatlı), İstanbul, Sander Yayınları. Romanın gerçek kahramanı Monali Aksiotis, İzmir'e gelmiş, doğduğu köyü, büyüdüğü, yaşadığı yerleri ziyaret etmişti.

Aksiotis'le yapılan bir konuşma: *Yeni Ortam* gazetesi, 15 Ağustos 1973.

Roman üzerine değerlendirmeler:

Tarık Dursun, *Milliyet* gazetesi, 1 Eylül 1970.

Mustafa Balel, *Yeni Ortam* gazetesi, 23 Temmuz 1973.

Mehmet Arıcan, *Yeni Adımlar Dergisi* 15, 1974.

1971 — Nikos Kazancakis: *Kayalı Bahçe*, (roman, çev. Ahmet Angın), İstanbul, Kıtış Yayınları.

Değerlendirme: Mehmet Selim, *Yansıma Dergisi* 1, 1972

1971 — Vassili Vassilikos: *Fotoğraflar*, (roman, çev. Aydın Emeç), İstanbul, E Yayınları.

1971 — Yorgo Seferis (1900-1971, Nobel Armağanı 1963): *Üç Kırmızı Güvercin*, (şiirler, deneme ve anılar, çev. Cevat Çapan), İstanbul, Altın Kitaplar Yayınevi.

Ozan üzerine yazılar:

May Dergisi 21, 1969.

P. Bakır, *Yeni Edebiyat Dergisi* 7, 1971.

Alain Bosquet: "Seferis Öldü" (çev. İnci Gürel, *Varlık* 772, 1972).

Anne Philipe: "Seferis'le Bir Konuşma", (çev. M. Z. Gülsoy), *Varlık* 793, 1973.

Kitabı değerlendiren bir yazı: Ali Hikmet, *Cumhuriyet gazetesi*, 15 Nisan 1971.

1971 — Nikos Kazancakis: *Yeniden Çarmıha Geriliş*, (roman, çev. Sumru Ateşdağlı), İstanbul, Habora Kitabevi.

1973 — Kostas Valetas: *Göçebeler*, (roman, çev. Ahmet Angın), İstanbul, Tel Yayınları.

Valetas, romanının yayımlanışı dolayısıyla, doğduğu yer olan Ayvalık'a gelmiş, çevirmeni Ahmet Angın'la birlikte orada edebiyat toplantılarına da katılmıştı (Ağustos 1973; *Yeni Ortam gazetesi* 2 ve 20 Ağustos ve 27 Ekim 1973 sayıları).

Romanı üzerine yazılar:

Mehmet Selim, *Yeni Ortam gazetesi*, 31 Ağustos 1973.

Hilmi Yavuz, *Milliyet Sanat Dergisi* 46, 1973.

Tunç Tayanç, *Kitaplar Dergisi* 7, 1973.

Samim Kocagöz, *Yeditepe Dergisi* 209, 1974.

Dergilerde öyküleri:

"Poly'yi Nasıl Gömdük" (Ahmet Yorulmaz, *Varlık* 798, 1974).

1973 — Yakovas Kambanellis: *Faşizmin Pençesinde*, (roman, çev. Nevzat Hatko), İstanbul, Yücel Yayınları.

Değerlendirmeler:

Osman Çalışkan, *Yeni Ortam gazetesi*, 16 Eylül 1973.

Mehmet Arıcan, *Yeni Adımlar Dergisi* 12, 1973.

- 1974 — Nikos Kazancakis: *Allahın Garibi*, (roman, çev. Ender Gürol), İstanbul, Cem Yayınevi.
- 1974 — Yannis Ritsos (doğ. 1909): *Umarsız Penelope*, (şiiirler, çev. Cevat Çapan), İstanbul, E Yayınları.
(Ozanın 38 şiiri; bu şiirlerin çoğu önce *Yeni Dergi*'de çıktı, Sayı 69, 71, 77, 100, 1970-1973).
Yeni Ufuklar 187, 1967 (Engin Aşkın), *Cep Dergisi* 16, 1968 (Engin Aşkın), *Cep Dergisi* 17, 1968 (Emin Recepoglu), *Cep Dergisi* 23, 1968 (Adalet Cimcoz), *May Dergisi* 6 ve 9, 1968 (Eray Canberk), *Varlık* 747, 1969 (Emin Recepoglu), *Yeditepe* 159, 1969 ve 199, 1973 (Engin Aşkın), *Yansıma* 14, 1974 (Engin Aşkın), *Yansıma* 37, 1975 (İ. Yakupoğlu), *Varlık* 825, 1976 ve 836, 1977 (Engin Aşkın), *Soyut* 97, 1976 (İpek Göldeli "Ölü Ev Şiiri"), *Milliyet Sanat Dergisi* 167, 1976 (Nedim Gürsel) ve 217, 1977 (Özdemir İnce), *Cumhuriyet* gazetesi, 10 Eylül 1977 (Cevat Çapan).
- 1974 — Antonis Samarakis (doğ. 1919): *Çatlak*, (roman, çev. Ahmet Yıldırım), İstanbul, E Yayınları.
- 1974 — Mikis Theodorakis: *Direnme Günlüğü*, (çev. Ahmet Angın), İstanbul, Payel Yayınları.
- 1973 — Yannis Ritsos'un şiirlerinden yeni bir seçmeler kitabı Özdemir İnce çevirisi olarak *Cem Yayınevi*'nde çıkmak üzeredir.

Yunan Edebiyatı Üzerine Yazılar

- Helmut Salzinger, (çev. Yüksel Pazarkaya, *Cep Dergisi* 10, 1967).
- Vagelis Tsakiridis, (çev. Adalet Cimcoz, *Cep Dergisi* 21, 1968).
- Osman Türkay, (*Varlık* 744, 1969).
- S. S., (*Türk Dili* 254, 1972).
- Engin Aşkın, (*Milliyet Sanat Dergisi* 254, 1972).

Biz bu notlarımızda, ilk girişimlerden 1977 ortalarına kadar, Balkan edebiyatlarından dilimize çevirileri toparlamak istedik; o edebiyatları kendi sınırları içinde tanıtmak, konu

eksenlerini belirtmek amacı gütmedik. Her edebiyat üzerine, Batı'daki bol kaynaklardan ve dilimize çevrilmiş yazılardan yararlanılarak bu da yapılabilirdi. İlk iş olarak çeviriler saptanmalı diye düşündük: Elde bu tür dökümler bulunmadıkça, bir edebiyatın bizde algılanış biçimleri bilinemez.

Bu kadarcık bir alanda bile, tarayamadığımız bir çok dergiler var daha. Anımsayamadığımız, atladığımız, el altında güvenir bibliyografyalar olmadığı için birbirine karıştırdığımız yapıtlar kalmıştır, olmuştur. Malzemenin çokluğu, kaynakların kargaşalığı, karanlığı; sağlıklı bir sonuca varmak için çok uzun bir zaman gerektiriyor.

Ama her başlangıç, eksikleri, atlamaları bağışlatılabilecek bir iyiniyet taşıyorsa, verdiği bir çok ipuçları yönünden, ilerisi için bir kolaylıktır.

(Türk Dili "Çeviri Sorunları Özel Sayısı", 322,
1 Temmuz 1978)

MEKTUPLAR

SERİN MAVİ

Önsöz

Behçet Necatigil, *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü* adlı antolojisinin kendisini şu sözlerle tanımlıyor :

“Şiirde kırk yılını, doğumundan ölümüne, orta halli bir vatandaşın, birey olarak başından geçecek durumları hatırlatmaya; ev-aile-yakın çevre üçgeninde, gerçek ve hayal yaşantılarını iletmeye, duyurmaya harcadı.”

Eşimin/babamızın, gittiği yakın-uzak yerlerden bize yazdığı mektupların yayınlanması konusunda önceleri bazı tereddütlerimiz oldu. Ancak bu mektupları okudukça, şiirlerinden izler taşıdığını düşünmeye başladık. B. Necatigil, mektuplarında da yine “ev-aile-yakın çevre üçgeninde” dolaşıyor, gündelik olayları yaşarken kendi iç dünyasını –gerçek veya hayal, önemli değil– bu kez şiirler yerine mektuplara yansıtıyordu. Onun bir eş ve baba olarak sergilediği tavrın, şiirlerine yansıyan kimliğinden farklı olmaması; ilk bakışta kişiye özel gibi görünen mektupların yayınlanmasına karar vermemizde etkili oldu.

Şiirsevenlerin, mektuplarda “Necatigil Şiiri”nin çevresinde dolaşırken, onun gündelik yaşantısını, yakın çevresini ve şiirini oluşturan/besleyen yaşam koşullarını daha yakından tanıma olanağı bulacaklarını umuyoruz.

Necatigil Ailesi
Ağustos 1998

MEKTUPLAR

Behçet Necatigil, 28 Ağustos 1950 tarihli bu fotoğrafı eşinin annesi Lebibe Hanım'a verirken arkasına şu satırları yazmış:

"Bunlar sizin oğlunuz, kızınız
Fazla bir şey yok bu fotoğrafta
Acaba sizde bu resimleri olmasa
Onları yine hatırlar mısınız?"

İstanbul, 2 Temmuz 955¹

Sevgili Eskimo,

Erbaa² 26. 6. 955 tarihli mektubun gelmiş, içtiğim hamam sularına dağ başı pınarlarının diriltici serinliğini getirmiştir. Fırsat bu fırsat; orda bol bol sükûn, huzur, enerji toplamaya bak; zira hayat dayanıklı insan istiyor.

Her şey gibi bu mektubu da sana –belirtmeye pek lüzum yok ya– o çifit çarşısından farksız, eşyalar mezarlığı geniş, rezil ve muhterem odanın, üstü tornavidalar, paslı çiviler, bileği taşları ve binbir şey dolu ezeli masanın başında yazıyorum. Sabahdır, vaziyet FECİDİR. (Son kelimenin aramızda, karşılıklı gurur ve onurlarımızı bilemek için bir numara olduğunu unutma). Ve beni hiç merak etme Eskimo: "İşıyan bir köşe ergeç benim / Sen benim geçidimsin beyaza"³. Ben sadece kalemi yola getirmeye çalışıyor, şiir yazmaya hazırlanıyorum. Ben belki de, bu tatil başka hiçbir şey yapmayacak, esaslı beş altı şiir yazmaya baka-cağım (Tanrı izin verir de yazabilirsem). Ve nedir biz "küçük aile"nin kazancı, hayattan? –Birbirimize karşı derinlerde sevgi ve kâğıtlarda şiirlerden başka?

Eğer bu mektubumda, bundan sonrakilerde sana günle-rimi nasıl geçirdiğimi yazmayacaksam, bundan, kuruntulu, üzgün tahminler çıkarmaya kalkışma. Sırf lüzumsuz buldu-ğum için böyle yapıyorum. Günlerin hikâyesini bir bir veya kısaltarak yazmak bir nevi, kahvelerde avare yarenliği olacaktır. Sadece sahiden iyi olduğumu, kendimi her bakımdan kol-ladığımı belirtmekle yetiniyorum. Değil mi ki gelecek günler değil, kalacak şeylerdir asıl mühim olan.

Orda kime, ne münasipse, hürmet ve sevgilerimi dağıt. Bura haneleri halkı cümlesi iyidirler, sevgi ve selâmlarının ulaştırıl-masına memur edildim. Okul işi henüz belli değil.

Bu mektubun şu son satırları bende bir tercümenin, bir şi-irin bitişi hissini bırakıyor. Bütün bitişlerde, bitirişlerde hazin bir taraf, bir tükeniş duygusu vardır. Yeni, taze bir başlangıç yerine geçecek mektubunu beklerim Sevgili.

Tombula⁴ hususi selâmlar.

Daima sizin
B. Necatigil

İlâve:

Zarfın içinde iki şiir bulacaksın⁵. İlk senin okumanı istedim, herkeslerden önce.

Notlar

- 1 Eşi Huriye Necatigil, yaz tatilinde Erbaa'ya gittiğinde yazdığı mektuplardan.
- 2 Erbaa, eşi Huriye Necatigil'in çocukluğunun geçtiği ilçe.
- 3 Behçet Necatigil'in şiiri: "Engeller" (*Şiirler, Bütün Yapıtları*, YKY, 2002, *Eski Toprak* kitabından).
- 4 Behçet Necatigil'in, büyük kızı Selma'ya o yıllardaki hitap şekli.
- 5 Sözü edilen şiirlerin, hangileri olduğu bulunamadı.

11 Temmuz 955, Pazartesi, gece, dokuzu beş geçe Beykoz'da kıyı parkında yazılıyor. İki şişe bira, bir kadehçik votka içildikten sonra. (Yarım uykulardan uyanınca yırtılıp atılmazsa karıma gönderilecektir.)

"Anlatmak için çırpındığım gecelerde / Siz yoktunuz" diyor Özdemir Asaf, aklımda yanlış kalmamışsa. Ve seneler geçti ve yaz ayları geçti ve gençlik geçti. Ve kızgın sabahlarda, kızgın öğlelerde, ikindilerde, gece bazan saat 9'lara kadar ter içinde tercümelerde geçti, bir şeyler umarak; birikecekti paralar... Ve seneler sonra rahata... kavuşulacaktı. Ellerde kalan? Hiç! Ve aptallıktır harcamamız kendimizi delicesine. Çünkü hiçbir şey birikemeyecektir elimizde? Beş sene oldu evleneli, belki altı, belki yedi (sayıları boşver, zamansız!) Kalan ne? Evler alınamayacaktır, çünkü ikimiz çıplak doğmuşuz dünyalara. Ve bir kızcağızımız vardır, hepsi onun olsun, toplanmışsa, ninelerden, dedelerden kalmışsa beş on para. Sen beni yanlış anladın, ben yanlış anlaşılmaya mahkûmum bu dünyada. (Şayet cehennemliksem beni zebaniler de anlamayacaktır.) Ve sıhhat, her şeyin başı, anladım, gerisini boşver. Ama kurtulmak da kabil değil dünya hırslarından. (Benim hırsım ne mi? İhtiyarlıkta sürünmemek, ismimin ayaklar altında rezil, çiğnenmemesi!) Bul Erbaa'da bir dükkân, bakkallık edelim, boşver, bıktım bu şehirden. Gidelim, Giresun'daki uçurumlara.

Kâğıt da bitti, ne yazık, bu benim, cebimde iki yanı boş tek kâğıdımdı.

B. N.

Not

- 1 Eşi Huriye Necatigil, yaz tatilinde Erbaa'ya gittiğinde yazdığı mektuplardan.

Valideçeşme, Setüstü Sokak, 22 no'lu ilk evlerinin önünde eşi ile birlikte (1950).

İstanbul, 19 Temmuz 955¹

Eskimo, Beyaz,

Ve gün nedir, hafta nedir, ay nedir? Geçer herkes uyurken. İşte iki gün sonra 22 Temmuz ve Gül hanım² gelecektir ve sizler gideli bir ay dolacaktır. İplik-ince akan su bir çanakta birikti³. Ve sıcak ve Temmuz. “Uzağınızda içtiğim hamam suyu, sıcak su.” Geceleri bazı saatler müstesna. Ve uzundur ağır, inatçı, geçmeyen günlerin hikâyesi. Bir büyük defter tutar. Beraber olduğumuz zaman sözden ziyade jestlerle, mimiklerle anlatılabilir. Orhan⁴ ve İsmail⁵ ve Ziya⁶ beylerin köşkü ve eşyayı saran ıssızlık gece yarılarında ve bütün düşüncelerimi seferber ettiğim halde yazılamayan şiirler. (Er geç yazılacaklardır, zira başka çare yoktur, zira ellerde bir Eskimo, bir Tombul, bir de şiirler kaldı. Önce hangisi? İşte bu münakaşa götürür: – Yalnız bizim ol!⁷)

Okulda mısın? Herkesler seyre gitti, sen hâlâ evde misin? Anlı şanlı ve zindanlı evdeyim, âciz. En yırtıcı ve koparıcılar bile bu yıl okuldan oda alamadılar. Benim için bundan daha âlâsı olamazdı. Ne yapacaktım tek başıma okullarda? Baharı neyleyim gül olmayınca. Böyle daha iyi. – Yalnızlık gururu besliyor⁸.

Vaziyet fecidir merak etme, yani iyidir. Yatıyor, uyuyor ve düşünüyorum. Kötü şeyler değil. Çalışmamak, aylıklık beni biraz kendime getirdi. Başımda ağırlık hisseder etmez basıp gidiyorum sokaklara. Geceleri eve dönüşüm çok vakit 23:00-24:00 arası. İyidir. Tek sinirlendiğim şey, sabahları 7:00'de takırtılarla uyandırılmam. Rahatımı kaçırarak –şiirden gayri– her düşünceye boş verdim. Her şey olacağına varır. Ve ilaçlara da boşverdim. Benimkisi ilaçlık hastalık değil, Albukrek⁹ haklıdır şimdiki görüşüme göre. Dibek sokağını da¹⁰ arada yokluyorum. İki kere akşam, bir kere öğle yemeğine gittim. Bir sabah Fahamet¹¹ beni evde bastırdı, baktım oturacak ve başlayacak anlatmaya. Suratımı astım, kapıdan geri çevirdim, içerledi. Bu sabah –siz gideli ikinci defa– Sabahat¹² uğradı, ruhi durumum müsaitti, gel yukarı dedim, geldi, elbisemi ütüledi, zeytinyağlı barbunya pişiriyordum, yarısını Safiye teyzeye¹³ yolladım, gitti.

Ve yemek pişirmek iyidir, dinlendirir kafayı. Ve yemekler pişirdim birçok günler, kendime ve iki kere Gül hanıma – Tek kişilik, bir öğünlük pilâv bile pişirdim ve oturdum ve yedim ve Tanrıma şükrettim.

Ve çamaşır yıkamak iyidir, cuma ve salı günleri (sabah veya gece) çamaşır yıkarım; iki gömleğim vardır, biri yeşil, biri bej. Salı günü birini, cuma günü ötekini yıkarım, daima temiz gömleğim bulunur. Ve Gül hanım onbeşte bir gelir, odaları süpürür, tahtaları siler, eve biraz serinlik getirir, iyidir.

Ve kavanozda reçelin duruyor, gardropta ütüleyip bıraktığın gömlekler duruyor, odalarda, yataklarda kokun duruyor. Ve hayaline sarılarak yattığım geceler olmuştur ve Tombul'un resmine bakarak düşündüğüm olmuştur. Ve günler bu minval üzere geçerken şiir yazdığım olmuştur.

Ve bizim en büyük suçumuz zamanlardan faydalanmamak olmuştur. Gururun da bir derecesi vardı, bizdeki çok zaman eşeklik derecesini buluyor ve dünyayı bize zindan ediyordu. Ve her şey boşunadır, fâni dünya malları. Ve kal bayram ertesine. Size göre değil bu kavuran sıcak, bu tozlu sokak. Benim için, bilirsin, bir hali devam ettirememektir korkunç olan. Kendimi, bu yazı kitap tercüme etmeden geçirme fikrine alıştırdım, artık mesele kalmadı. Ve anladım, benim başağrılarım ruhidir, asabidir. Göz doktoruna, burun boğaz doktoruna gittim. Şimdi bir dişim kaldı, çektirecek. Bu durumda gözün arkada olmasın Beyaz, sıhhatim iyidir. Kendini ve Tombul'u düşün. Uzun, zahmetli bir kışa tam enerji ve sükûn toplamış olarak girmeniz lâzım. Gönül ferahlığıyla kal bayram ertesine ve Samsun'a gel. Sizi Samsun'dan alıp İstanbul'a, ben getireceğim.

Bugün 20 Temmuz Çarşamba. Bir günlük fasıladan sonra mektuba devam ediyorum. Bu satırlar, şimdiye kadarkiler gibi evde değil, Çengelköyü'nde yazılıyor. Öyle sanırım ki şaşırdın, inanmadın. (Sen benim hiçbir şeye inanmadın, bilirim, sen rezilin birisin, şiirlerde kepaze edilmeye lâyıksın. Bana az çektirmedin. Her neyse, acısı asla çıkarılmayacaktır, asalet ölmedi!) Arasına nükseden hıncımı bir yana iterek sadede geliyorum. Sizi Samsun'dan İstanbul'a alıp ben getireceğim. Bu

haberi Erbaa'dakilere söyleme, yani benim Samsun'a geleceğimi, sizi orda karşılayacağımı söyleme. Erbaa'ya gelmiyorum diye gücenirler. Lebibe anne¹⁴ ve Hikmet¹⁵ değil tabii, öbür akrabalar, anlamazlar başka mânaya alırlar, büyüklük taşıyorum, tenezzül etmiyorum sanırlar. Gelmem Erbaa'ya. Adenit¹⁶. Acırlar sana. Her neyse. Tekrar yazıyorum. Sizi Samsun'dan İstanbul'a ben getireceğim. (Tahir'in¹⁷ sözü: Fakirin sakızı burnunun ucunda gerek.) İki saat önce Samsun'a vapur biletimi aldım. Sayenizde bu şekilde hava tebdili yapmış olacağım. 4 Ağustos Perşembe 14'te hareket eden Çorum vapuruyla yola çıkıyorum. Ara postası. Bütün iskelelere uğraya uğraya aheste beste üç gün sonra 7 Ağustos Pazar günü ordayım. (Gözünü aç, yani Samsun'da!) Vapur sabah 7:30'da varıyormuş Samsun'a.

Her neyse: Kısa kesiyorum. Daha bol vakit var önümüzde. Senin şimdi yapacağın iş şudur: Erbaa'dan Samsun'a otobüs, dolmuş veya taksi kaç saatte gelir? Öğren bana bildir. Pazar günü akşama doğru geliyorsa pazar günü, olmazsa pazartesi yola çıkarsın. Sizi Erbaa otobüs ve dolmuşlarının geldiği meydana karşılarım. Macera. Lebibe anneyi, Tombul'u, Hikmet hanımı, İnci'yi, Tamer'i, Tümer'i¹⁸ alır, toplar gelirsın. Biletim alınmıştır. Önümüzde daha onbeş gün var. O vakte kadar bir mektubunu daha alır, bir mektup daha yazarım. Samsun'dan sonra ne yapacağız? Orası bir başka sürpriz olabilir. Şimdilik yazmıyorum. Bu netice benim ilk ümidim, senin ilk kaybındır. (Veya kazancın, orasını Allah bilir.) Cümlemizden cümlenize selâmlar, sevgiler.

Bildiğin

B. N.

Ne kadar para istiyorsan (paran bittiyse) bildir, göndereyim.

BİR EVİN EN ÇOK BASILAN YERİ¹⁹

Döşemede çürük tahta –aksilik işte!–
Yemek yenen, yatılan, oturulan odanın
en çok yürünen yerinde.

Döşemenin çürük yeri üstünde muşamba
(Muşamba iyidir, gizler, sonra silmesi kolay
Eskir insan, eskir çalışma gücü, eskir zamanla muşamba.
Birisini bilirim, gençken, –toyluk işte!–
ben hep dinç kalacağım, diye düşünürdü.
Eskir insan, eskir çalışma gücü, eskir zamanla muşamba.)

Döşemenin çürük yeri muşambanın altında
kalyordu, ama herkes tahtalardan birinin
esnek ve göçük olduğunu görüyordu, attığı ilk adımda.

Aksilik işte, evin yemek masası
bu sakat yerdeydi, ağırca bir masa.
(İki kişi tutsanız kaldıramazdınız, ağırca bir masa)
Odada bu masaya başka bir yer yok muydu?
Yoktu, dardı oda, aksilik işte!)

Bu masa kağşamış tahtayı imdi
daha da çökertiyordu.
İskemlesiydi, insanlarıydı,
her sofraya oturuşta
olanca ağırlık bu tahtaya biniyordu, aksilik işte!

(Bu gibi tahtalarda dikkatli olmak gerekir.
Esniyor mu, aşınmış mı, eski mi
bir gün hiç habersiz içeri göçüverir,
bir evin bu en çok basılan yeri.)

(Bu iş bir oda, bir döşeme, bir tahta işi olsaydı kolay. "Üstünde fazla yüründü, göçtü" denirdi; çakılırdı yerine yeni tahtalar.)

Bu öyle bir şey ki, boşunadır artık ne yapsalar.

Notlar

- 1 Eşi Huriye Necatigil, yaz tatilinde Erbaa'ya gittiğinde yazdığı mektuplardan.
- 2 Gül Hanım, evişlerinde yardımcı.
- 3 Behçet Necatigil'in şiiri: "Birikir" (Şiirler, Bütün Yapıtları, YKY, 2002, *Eski Toprak* kitabından).
- 4 Orhan Ural, edebiyat öğretmeni.
- 5 İsmail Ulçugür, edebiyat öğretmeni, Saadet Timur Ulçugür'ün eşi.
- 6 Dr. Ziya Somar, felsefe öğretmeni.
- 7 Behçet Necatigil'in şiiri: "Çarmıh" (Şiirler, Bütün Yapıtları, YKY, 2002, *Eski Toprak* kitabından).
- 8 Behçet Necatigil'in şiiri: "Besinler" (Şiirler, Bütün Yapıtları, YKY, 2002, *Eski Toprak* kitabından).
- 9 Dr. Albukrek, Behçet Necatigil'i tedavi eden dahiliye doktoru.
- 10 Dibek Sokak, Behçet Necatigil'in babaevinin bulunduğu sokak.
- 11 Fahamet Gönül, Behçet Necatigil'in küçük kızkardeşi.
- 12 Sabahat Gönül, Behçet Necatigil'in büyük kızkardeşi.
- 13 Safiye Hanım, Behçet Necatigil'in babaevinde aileyle birlikte yaşayan uzak bir akraba.
- 14 Lebibe Korkut, eşi Huriye Necatigil'in annesi.
- 15 Hikmet Korkut, Huriye Necatigil'in ağabeyinin eşi
- 16 Çocukluğunda geçirdiği hastalık (adenit tüberküloz).
- 17 Tahir Alangu.
- 18 İnci, Tamer ve Tümer, Huriye Necatigil'in yeğenleri.
- 19 Mektubun bir köşesinde yer alan bu şiir, daha sonra bir yerde yayımlanmamıştır.

İstanbul, 1 Ağustos 955¹

Eskimo, Beyaz,

1 Ağustos Pazartesi – saat ikindiüstü 16:30'a doğru mektubun geldi. Hamsun'dan günlük program beş sayfayı tamamlamış, temize çekiyordum, mektubun geldi. (Günün bu saatleri siz gittikten sonra ayrı bir önem kazandı, şiiri yazılmıştır², henüz taslak halinde.)

Bu gelen, 26 Temmuz tarihli bir mektuptu, satırlar arasında gizli bir üzüntü sezdim. Sebep? Geçen mektubumda parça parça aksettirdiğim “yalnız yaşayışım mı” seni üzdü? Perişan değildim, değilim. İçim hele son 15 gündür gayet rahat. Çünkü 12 gündür tıkır tıkır çalıştım. (Ya nazar değerse yazdığım için? Aramızda kalsın!) Hiç başım ağrımadı. Dünyalar benim. Bayram gecesi Tanrıya hamdettim ve cümlemize istediğini vermesini diledim. Şimdi saat 7, hava kararıyor, yukarı ve aşağı katlarda kimse yok. Gönlüm, günlük çalışmamı şevk ile tamamlayabildiğim için Tanrıya yine sonsuz şükran dolu. Vapur biletimi 20 Temmuz'da almıştım, 21 Temmuz'dan itibaren çalışmaya oturdum. Her şeyde bir hikmet var. Eğer böyle gönlümce çalışacağımı önceden tahmin etseydim, gidip de o bileti almazdım. (Bizde yalan yok!) Şimdi çalışmam bu yolculuk yüzünden sekteye uğrayacak diye üzülmüyor muyum? Hayır! Tanrı öyle istedi: Her şeyde bir hikmet var. Ve güneşin doğuşunda ve kuşların uçuşunda ve senin beni buluşunda ve başağrılarında ve Selma'nın³ gülüşünde... her şeyde bir hikmet var. Şikâyet Tanrıya isyandır ve saadet küçük şeylerde. İçim gölgelerin koyulaştığı şu saatte –akşam erken olmaya başladı– bir huzurla dolu; geceye günlük gayesini gerçekleştirmiş (Tanrı inayetiyle) bir insan olarak girebileceğim için. Ve az sonra Tophane'ye, acentaya gidip 3 gün sonra bineceğim vapurda bir değişiklik var mı diye bakacağım, ordan büyük postaneye uzanıp bu mektubu atacağım, ordan belki Gülhane parkına gider, bir yerde karnımı doyururum. On beş gündür gün boyu çalıştığım halde geceleri de gezebiliyorum; eski bitkinlikler kalmadı, sizinle gezecek çok yerlerim var.

Ve babam geçen pazar gitti. Dibek sokağı yalnız. Bugün bayramın üçüncü günü. Üç gündür öğle yemeğinde onlardayım.

Teyze memnun, kızlar da herhalde. Yarın da gideceğim. Hem yemek pişir, hem çalış, ikisi birden olmuyor, sen haklısın, "Bir sürü bağlarla çevrilisiniz"⁴. Hayat bu. Saadet bu bağlar içinde! Belki az, belki buruk; ama var. Her şeyde bir hikmet var.

Ve 7 Ağustos Pazar günü sabah, Tanrı izin verirse, orda olacağım (Yani Samsun'da.)

Siz gelmeden ben Samsun'da olurum herhalde. Dedğin gibi Sahil Palas otelinde bir oda tutarım. Benim vapur şayet çok gecikecek olur da siz benden önce gelerseniz, bu Sahil Palas otelini ara bul, odayı sen benden öncet tut.

Her şey düşünülmüş, Şişli Terakki Lisesi'ne⁵ hüviyet varakan 25 Temmuz Pazartesi günü imzalatılmıştır. Yüreğini geniş tut. Küçük şairin köklü temalarından biri olan "serin mavi"⁶ hiç değilse İstanbul'a kadar, beş on gün için bizimdir.

Lebibe annenin ellerinden operim. Hikmet hanıma, orda ise Lûtfi ağabeye⁷ selâmlar, hürmetler. Çocuklara ayrı ayrı "Aslan!" Sana ve Selma'ya, eh biraz hususi tarife! Dünya! (Bilirsin en sevdiğim kelime.) Dünya!

B. Necatigil

Notlar

- 1 Eşi Huriye Necatigil, yaz tatilinde Erbaa'ya gittiğinde yazdığı mektuplardan.
- 2 Sözü edilen şiir: "Eşyalar, Sessizlik (Şiirler, Bütün Yapıtları, YKY, 2002, Arada kitabından).
- 3 Selma, Behçet Necatigil'in büyük kızı.
- 4 Behçet Necatigil'in şiiri: "Sizin Hikâyeniz" (Şiirler, Bütün Yapıtları, YKY, 2002, Çevre kitabından).
- 5 Eşi Huriye Necatigil'in o dönemde edebiyat öğretmeni olarak çalıştığı okul.
- 6 Behçet Necatigil'in şiiri: "Serin Mavi" (Şiirler, Bütün Yapıtları, YKY, 2002, Evler kitabından).
- 7 Lûtfi Korkut, eşi Huriye Necatigil'in ağabeyi.

Fethi Karakaş'ın *Evler* kitabı için açtığı gravür sergisinde büyük kızı Selma ile birlikte
(9 Şubat 1953).

Eskimo,

Daracık odamda otursaydım, sobacığımı yaksaydım, takır takır öksürseydim daha iyiydi. Ziftin peki var burda. İşte bir gün geçti. Şimdi gece. Gecenin ilerlemiş saati. Alışkanlıklardan ayrılmak zor. Şimdi karşısı çarşaf gerili yatacığıma yatmış olacaktım. Nerde, rutubetli bir otel odasında otur işin yoksa! Öğleden önce Oktay'ı², öğleden sonra Külebi'yi³ gördüm, o kadar! Koca gün geçti. Burası beni hiç sarmadı. Burda oturulmaz. Oktay'a hak veriyorum. Geldim bir kere, Orhan'ı da görsem de işim bitse. Canımın sıkıntısından fazla yazmıyorum. Selâm.

B. N.

Busatırları salı sabahı postanede ekliyorum. Gecetabiî uyu-yamadım. Karyola, gürültüler, kuruntular uykuya mâni oldu. Şimdi Oktay'a gidiyorum. Biz iki avare anlaşırsak anlaşırız. Bugün Oktay'la gidip Orhan'ı göreceğim.

Selâmlar. Lebibe anneye, Selma'ya, soranlara selâm.

Notlar

- 1 Türk Dil Kurumu toplantılarına katılmak üzere Ankara'ya gittiğinde yazdığı mektuplardan.
- 2 Oktay Akbal.
- 3 Cahit Külebi.

Eskimo,

Ayrılırken tembih etmeyi unutmuşum: Minyon saat her gece kurulmaya alışmıştır, durmaması lâzımdır, her gece yatmadan önce benim yerime kurmayı unutma, yokluğumu hissederse içlenir.

Sonra kahve kutusunu hor tutma, nazik muameleye alışkıdır, dârı dünyada bir Behçet'in bir sevgili eşyasıdır, sırçadan narindir, kırılabilir.

Sonra Selma'ya iyi bak, sert rüzgârlar önünde güz yaprakları gibidir, savrulabilir.

Sonra para gitmesin, şişmanlamıyayım diye yemek yememezlik etme, halsiz düşersin. Sen evin temel direğisin, sağlam olmalısın.

[Not: Bu maddelerin ehemmiyet sırası, sondan başa doğrudur.]

Ankara'da eski şûride günleri boş yere aradım. Yok o günlerin biri – o kalp, o heyecan hani? Boş caddeleri hayal gecelerin ürpertilerini yâdederek dolaştım. Kalbim helâ takunyalarında ki kemerler gibi kösele.

İşte böyle.

Araya gece girdi, yüksek yastık, kırık cam, yırtık yorgan girdi. İsmail'le karşı karşıya bekârlık günlerinin mayhoşluğunu, evlilik yıllarının dömisek burukluğunu yâdederek, eski sevgililerin göründükleri sokaklarda ufak bir gezintiden sonra uyuduk. Odada ve ceplerimizde saat olmadığı için sabahın takribî bir zamanında uyandık. Odada ve çantalarımızda takvim olmadığı için yine takribî: – Bugün cuma olsa gerek! dedik. Evet, cumadır; şehrin adı da Ankara. Genç şair, ayaküstü yazmaya devam ediyor. Geçkin taze uyanmıştır, diye düşünüyor. Zavallıcığın çayını kim pişirecek, diye düşünüyor. Kocasını onu fena alıştırdı. Bir kadın icabında çayını kendi pişi-

rebilmelidir. Bir ses beni, ruhumun derinliklerini dinlemeye davet ediyor. Fırsattır. Fakat yazmalıyım. Genç ve sabık şairin vazifeleri arasında yazmak başta gelir. Yazıyorsam tembih ve sipariş edildiği için ... yazmıyorum. İçimden geliyor. (Acaba?) Bu mektubu okuyacak şahıs, bu mektupta resmî mesailerimize dair tafsîlât, hususi hayatımıza ait ifşaat bulamayacaktır. Her iki husus devlet sırrı gibi ancak ilerde ve gizli celse ile açığa vurulacaktır.

Bir halk bahçesinde bir Arap rakkasesinin kıyak resmine karşı devam ediyorum.

Perşembe sabahı, trenden iner inmez valizi emanetçiye bırakıp Vekâlet'e gittim. Arkadaşlara mülâki oldum. Dün 7:00'ye kadar çalıştık. Şimdi bu mektubu bitirince tekrar yola revan olacağız. İşimizin çarşambadan önce bitmiyeceği anlaşıyor. Bir edebiyat müfettişi, iki talim terbiye üyesi (Hikmet İlaydın ve Halûk'un eniştesi Şükrü Kurgan), üç de edebiyat öğretmeni çalışıyoruz. (Rauf Mutluay'ı da çağırmışlar, ama o gelmemiş.)

Rahatımız iyidir. İsmail'le külüstür bir oteldeyiz. Yan gelip yataklara, siz de keyfinize bakınız, her şeyin başı gıda. Aşağıdaki satır Selma'ya aittir:

“SELMA
ÖĞLEN AKŞAM YE
BOL MEYVA!”

En geç pazartesi sabahı postaya atılmak üzere lüzum varsa, ihtiyaç duyarsan mektup yaz. Selâmlar, sevgiler. Soranlara, akrabaya keza!

Not

İ Türk Dil Kurumu toplantılarına katılmak üzere Ankara'ya gittiğinde yazdığı mektuplardan.

Ankara, 2 Temmuz 957, Salı¹

Sevgili refikam efendim,

Ankara'da ikinci günümüze başlarken yazıyorum, ancak şimdi. Naim'le² bir odada yatıyoruz, o da uyanmış, yatakta rehavet gideriyor.

Dün sabah (pazartesi) saat 4:00'te kalkarak istasyona bilet almaya gittim, bekleyenler listesine 32. olarak yazıldım. Saat 9'da sıram geldi. Trenlerin hiçbirinde yer yok. Ancak pazar günü akşam üzeri kalkacak 18.45 treninde birinci mevki bir yer bulabildim, iki kişi için. Trenlerde yer olmadığı gibi otobüsler de öyle. Öbür arkadaşların ne yapacaklarını bilmiyorum. Bir otomobil 350 liraya gidiyor. Yani adam başı 70 Lira. Neyse, ben ancak pazartesi sabahı orda olabileceğim. Ötekiler otomobil tutarlar da beni de alırlarsa daha önce de gelebilirim, fakat çok uzak bir ihtimal.

Biz burda kavga-dövüş, muhabbet-öpüş geçinip gidiyoruz. Hâlâ kesilmiyen, başıma iş açacağı benzeyen diş ağrısından gayri şikâyetim yoktur. Günlerin teferruatını bulduğumuzda anlatırım.

Bandırma'ya gidip gitmeyeceğinizi bildirin. Yalnız, ben pazartesi günü 8:30'da Haydarpaşa'ya gelebileceğime göre o günkü Bandırma postası öğleden önce kalkıyorsa yetişebilmem kolay olmaz. Çarşamba vapuruna kalırım. Artık siz vaziyeti ona göre ayarlayınız. Trenlerde, taşıtlarda yer olmayışı bizi iki gün fazla buraya bağlıyor. Ama bakarsın, programda bir değişiklik olur. Tahir'le benden başkasının aldıracağı yok.

Her şey olacağına varıyor. Saat 9:00 toplantısına yetişmek için fazla yazamıyorum.

Gözlerinden öper, mektubunu beklerim.

Herkese selâm.

B. N.

Notlar

- 1 Türk Dil Kurumu toplantılarına katılmak üzere Ankara'ya gittiğinde yazdığı mektuplardan.
- 2 Naim Tirali.

İstanbul, 9 Ağustos 957¹

Sevgili Eskimo,

Bugün gittiğinin haftası, cuma. Sabah erkenden guguk kuşu gibi tünediğim iskemleden, arada bir erzak almak, yemeği pişirip kotarmak... gibi kutsal vazifelerle ayrılarak, günlük programımı tamamlamak azmiyle dişlerim sıkılı, ancak şimdi kalktım. Gölgeleler çoğalıyor. Gün ışığı tükenmeden bu mektubu da bitirmeliyim. Zira yeni vazifeler saati nerdeyse çalar.

İlk mektubunu aldık, memnun ve mesrur ve şad olduk. Allah ne muradın varsa versin. Bizden sana âcizane tavsiye şudur ki; Herakles'in dünyanın batı ucundaki Hesperid'lerin altın elmalarını çalışı gibi orda felekten gün çalmaya bak, çünkü burda da bütün günler bize varana kadar nice açık gözler tarafından çoktan çalınmıştır. Hevesini buraya bırakırsan açıkta kalırsın.

Burayı hiç merak etme ve gözünü arkaya çevirme. Fikret'in², oğluna söylediklerini hatırla. Ve arama burayı, zift var! Zift, en sıcak günlerini yaşayan İstanbul'da muhakkak ki caddelerin asfaltı erir öğlen saatlerinde. Öyledir, görür gibi söylüyorum. Erir daha nice şeyler, mumlar meselâ, naftalinler eski giysiler üstünde. Erimek de olmasa değişmelerin nasıl farkına varırsın? Mumlar eridi³.

Her şey yolundadır. Tanrı Helios'un güneş arabası gibi her günkü yolunda. Yemek masasını muhakkak açmamız lâzım. Bir kişi de olsak büyük, uzun masalarda yemek başka oluyor. Her şeyin başı burun⁴ ve gıda. Burnu kışa bırakarak şimdilik gıdaya göz kulak oluyorum. Her şey merhun vaktini bekler. Gıdana bak! En güzel fiildir bu: Bakmak. Çocuğa bakmak, yemeğe bakmak, güzele bakmak... Hepsi iyi, hepsi sevap. Biz şimdilik çok meşgul olduğumuz için kavil yerlerinde güzelle-re bakmaya vakit bulamıyoruz. İyidir. Ve sen bak! Gözlerini dört açarak bak! İnsanın hâfızasında, ilerde açıp açıp bakacağı eski mal, halis yaşama kumaşları olmalıdır: Şam hırkaları gibi. Günü gelir anlatırsın... – Ben falan tarihte...

Sen sık sık yaz. Bize bakma, biz yazısız da, uçan kuşlarla, Sarmanlar, Cimbillerle⁵ halimizi sana malûm ederiz. Bundan

meselâ beş yıl önce yaz ayları bizim için ne idilerse yine odurlar. Ama senin yazın, ömründe işte bir bu!

Ve bütün pınarlar kurumuşken, şiirsiz. Bize bağlı şiirler yazabildiğimizi –kaç sene var– hatırlamak kaldı. Sonra şimdilik Herakles, Zeus, Akhilleus vesaire vesaire.

Önemli olan, gıdan ve sıhhatindir. Kolla. Biz de burda bunları kollayabilirsek ne âlâ. Ve bu kediler, biri gelir, biri gider, bir de bu kediler. Tek üzüntümüz onlardır. Etleri onlar için alıyor, yine de yaranamıyoruz. Bazı yemeklerin artık bütün bütün tarihe karıştığını tahmin edebilirsin. Böyle daha iyi, zira sıhhi!

Almanca öğreneceğim diye de kendini yorma. Olduğu kadar. Fazla şey alacağını diye de boğazından kesme, boşunadır.

İşte bu kadar. Ev içinden, ev dışından selâmlar, sevgiler. Kendimden bir şey yazmıyorum, zira bilirsin, yazılmıştır, ama kolay kolay görülmez, derinde.

B. Necatigil

Notlar

- 1 Eşi Huriye Necatigil, çalıştığı okul (Alman Lisesi) tarafından bir aylığına Almanya'ya gönderildiğinde yazdığı mektuplardan.
- 2 Tefik Fikret.
- 3 Behçet Necatigil'in şiiri: "Kurşun" (*Şiirler, Bütün Yapıtları*, YKY, 2002, *Evler* kitabından).
- 4 Çocukluğunda geçirdiği başarısız burun ameliyatlarının olumsuz etkilerine mektuplarda da sık sık değiniyor.
- 5 Sarman Kedi-Cimbil Fare, kızlarına anlattığı, kendi hayal ürünü masalların kahramanları.

İstanbul, 10 Ağustos 1957¹

Sevgili Eskimo,

9 tarihini taşıyan ikinci mektubunu ertesi gün saat 16.30'da aldık. Aşağıda, hamamın soba borularını sökmüş, birbuçuk yılın kurumlarını temizliyordum, don ve gömlek. Ellerimi yıka-yıp üstbaş giyinerek yukarı çıkana kadar Lebibe anne bir hayli sabırsızlandı sanırım.

Bizden ev ve aile mektupları beklediğini hatırlattığın için bu ikinci mektubumu istediğin gibi yazıyorum. Selma yok-tur, sabahdan börekler ve köfteler ve cankurtaran simitleriyle Kalamış'a (ne Kalamış'ı, Kınalıada'ya) gittiler. O şimdi rande-vu üzerine iş görüyor. Gezmelerini sıraya koydu, her gün bir yerde. Hiç merak etme, seni aradığı yok. Sonuna kadar böyle giderse durum iyidir. Gıda ve sıhhatinin kontrol altında oldu-ğunu söylemeye lüzum yok.

Sen kendine iyi bak. Burda çalışmalar, yemek fasılları, ah ahlr, danalar² ve uykularla bizim günlerimiz eski minval üzerine geçiyor. Sizler orda Almanların mürüvvetine sığınmış dört garipsiniz. Alınancanız yeteri kadar ilerlemiş değilse ata-cak, satacak değiller ya! Elin oğlu yirmi senedir Almanca ile uğraşır, yine elinden sözlük düşmez. Sizler aslan temsilcile-rimiz, oraya Türklerin çalışkanlığını göstermeye gittiniz, var olunuz!

Öteki temsilcilerin Türkiye'den mektup alıp da senin ala-maman bizleri dilhun etmiştir. Metin ol, biz bu hale gelin-ceye kadar... Ama seni mahzun etmek istemeyiz. Fakat pos-tane gibi uzak bir mesafeye ancak geceleyin gidebileceğim, malûmundur. İlk mektubunuz dün akşam atılmıştı.

Şimdi ise, Cumartesi pazarının içli sesleri arasında saat 17:30 suları ilk iş olarak bu mektubu yazıyoruz. Bu iş bitince akşam yemeği hazırlanıp ocağa konacak, o iş bittikten sonra vakit ve enerji kalırsa kitap başına oturulacaktır. Bizim saade-timiz bunlar oldu.

Ama şiirin yavaş yavaş yaklaştığını hissediyorum. Yazıla-caktır. Birikiyor. Gece saatlerinde duyuyorum. Henüz uzakta,

ama yakındır. İş onda. Gerisi kolay. – Yani bazı şeyler bana göre kolay.

En iyi dileklerimle, cümlelerin selâmlarına tercüman olarak, Bebecik'li dünyalardan.

B. Necatigil

Saat 18.30. Evden, sağdan, soldan haber istiyorsun madem; işte sana haber! (Değişikliklere o kadar uzağız ki, bizim haberlerimiz de bunlar oluyor.)

Lebibe anne, Sabahat, Selma hamamda gürültü patırtı yıkıyorlar. Sabahat bu gece bizde kalıyor. Tek yemeği çifte çıkarmak lazım. Bana yeni bir iş.

Saat 21:30. Günün son satırlarını yazıyorum. Lûtfi ağabey de gelmişti, demin gitti. Bize gidelim, dedi. Bizim âdetimiz son âna gelmeden yardım istememektir, dedik, sıkılırsak geliriz.

Günün feci haberi: Onlar yıkandılar, bir saat sonra sofrada iken sular kesildi. Leş gibi kaldım, üzerimde birbuçuk yıllık hamam kurumu.

Notlar

- 1 Eşi Huriye Necatigil, çalıştığı okul (Alman Lisesi) tarafından bir aylığına Almanya'ya gönderildiğinde yazdığı mektuplardan.
- 2 Kızını güldürmek için söylediği bir nakarat: "Danaları danaları söylemeli/Şıkır şıkır, şıkır şıkır oynamalı."

İSTANBUL, 20 Ağustos 1957¹

Sevgili Eskimo,

Üçüncü mektubunu dün öğle üzeri aldık. İkinciden sonra arayı epey açtığın için günler sayılıyordu. Nihayet geldi de merak giderildi.

Bugün hava, haftalardan beri ilk defa puslu. Belki yağmur yağar. Sıcaklar yatıştır. Hem artık vakti. On gün var dikkatimi çekiyor, günler kısaldı. Akşam tez oluyor. Yalnız henüz sıcak. Selma ile biz işin pek farkında değiliz. Lebibe anne bun alıyor. Bir şikâyet sıcaklar. Gerisi iyi. Gerisi pilâv, zerde. Her şeyin çaresi ... yok. Bazı şeylerin vardır. Benim bulduğum enfes çarelerden biri bir kitabın üzerine kapak gibi kapanmaktır. Tence-
renin içi o kadar iyi ki pilâv – zerde.

Orda eve kapanıp kalma, çık gez, kendi başına da olsa kısa gezintiler yap, yürü. Ev insanı melankolik yapar. Bilirsin, pek çok şeylerim gitti evlerde. Erkek miyim, kadın mıyım, belli değil, bilirsin. Pek çok kazançlarım da oldu, evlerde, bilirsin, hayatı küçümsemeyi öğrendim, yalnız kendime saygım arttı, sonra kapak gibi kapanmayı öğrendim, içerde, zerde.

İşte sabah saatleri, Selma daha kalkmadı. Kalkar. Günlük çalışmama başlamadım. Başlarım. Zerde. Güzel kelime de boyuna kalemime dolanıyor. Ben hiç zerde yemedim, güzel bir yiyecek olduğunu da sanmıyorum.

Vallâ ben sana burdan haber maber yazamam hanımcıgım. Haber sende. Bizde meselâ üç ay önce hangi olaylar var idiyse yine onlar mevcut. Benim yazmama hacet kalmadan sen onları tasavvur edebilirsin. Yalnız, rica etti de yazıyorum. Gül hanım oğlu için Ephedrin hapları istiyor, öksürük-nefes darlığı içinmiş. Her kapı çalınışında yukarı koşuyor, gelen her kimse selâmını söylüyorum. Dünya. Dünya ve zerde. Gerisi boş. Bir de burun. Her şeyin başı burun. Mendillerin yıkanması hususunda yeni bir metod keşfettim, *Vatan* gazetesine Ev-Kadın-Moda sayfasına etraflı bir yazı hazırlıyorum. Bu keşfim, çamaşırcılık tarihinde bir devir açacak. Yaşayamadınızsa, belki sebep bir mendil... Evet, şimdi bu sonuca vardım. Belki, değil, biricik sebep mendil. Ben bu mendiller yüzünden böyle oldum.

“Mendiller ve Tasavvuf” konusunda *Varlık*’a uzun bir etüd hazırlamayı da düşünüyorum.

Sen gideli beyaz peynir yok. Birçok şeyler yok. Bulabildiklerimizle idareye çalışıyoruz. N’aparsın.

Sen gideli mitologya sözlüğünü² bitirmeye çalışıyorum, sen dönmeden bitirmek istiyorum. İki liralık kitap olmayacak ya, dur bakalım. Zorla büyütemem ki. Ne kadar olursa. Zaten hoşlanarak yaptığım da yok. Bitsin bir an önce, tatil bitmeden bir iki şiir yazmak için bol vaktim olsun.

Tekrar yazıyorum. Sen bizi merak etme, biz her zaman başımızın çaresine bakmayı bilmişizdir. Bir evde sağlam bir kişi oldukça o evden ümit kesilmez, bilirsin. Sen sade sık mektup yaz. Uzun mektuplar olmasa da olur. Kısa, birkaç satır.

Haydi hoşçakal sevgili Eskimo.

B. Necatigil

Notlar

- 1 Eşi Huriye Necatigil, çalıştığı okul (Alman Lisesi) tarafından bir aylığına Almanya’ya gönderildiğinde yazdığı mektuplardan.
- 2 Sözü edilen kitap, *Küçük Mitologya Sözlüğü*, Dr. Otto Hitbrunner (ilk basım 1957, *Varlık* Yayınları).

Oktay Akbal ve Huriye Necatigil ile birlikte, Üsküdar Amerikan Kız Lisesi Edebiyat Matinesi'ne giderken, Barbaros Meydanı önünde (17 Nisan 1954).

11.07.1960¹

Huri-Sel,

11 Temmuz 960 Pazartesi, sabah 7:00, Ankara'da otelde ya-
zıyorum.

Otobüs tam 7:00'de kalktı, tam 8'de Üsküdar'da idi ve
sabah tam 5:30'da da Ankara'ya vardı. Altıya on kala otelde
idim, yıkandım, tarandım, yalandım, otelde yazıyorum. Şimdi
gidip bir çay, bir süt, bir kahve ve bir terlik alacağım.

Bütün gece uyumadım ama uykum yok, yorgun değilim,
gece 10'da bir kır lokantasında yoğurtlu patlıcan kızartması...
yemedim, çoban kebabı, pilâv, yoğurt, komposto yedim.

Burası müthiş sıcak. Sabahın 7:00'si olduğu halde kara kara
kazanlarda katran gibi kaynıyor ortalık. Odada telefon, masa-
lar, çift koltuk, taban halısı, duvar halısı ve duvarda Selma gibi
güzel bir kızın resmi var.

Te iş le böy ma sel². Benim indiğim otelde Oktay amca ile
Fazıla teyze³ varmış, otel defterinde adlarını gördüm.

Karnım acıktı, patlıcan kızartmasına gidiyorum, gece yine
yazarım.

Yokluğumu belli etme, gözlerinizden öperim.

B.

Notlar

1 Türk Dil Kurumu toplantılarına katılmak üzere Ankara'ya gittiğinde
yazdığı mektuplardan.

2 "İşte böyle Selma."

3 Fazıla-Oktay Akbal.

11/12 Temmuz 960¹

Eskimocuğum,

Bir gün doldu, çok yoruldum, çünkü dün gece uykusuz geçti. Mûthiş sıcak. Tasavvur edemeyeceğin kadar sıcak. Otel yanıyor. Düşün ki sıcaktan pek az şikâyet ederim. Benim oda huraya kıyasla kutup. Ama bu cehennemî günde epeyi iş gördüm. Külebi bu yıl Almanya'ya gitmemin imkânsız olduğunu söyledi, kimse gönderilmeyecekmiş. Onun yerine benim tekrar Eğitim Enstitüsü'ne verilmem düşünülüyormuş.

Melâhat Özgü ile, İlhan Berk ile, Nezihe Meriç ile görüştük. Terlik aldım (29 Lira 45 Kuruş).

Fakat çok sıcak. Dil Kurumu'nda yine dolaplar dönüyor. Beni yayın komisyonuna verdiler, Tahir de karısı ve Başak'la² gelmiş. Onlar baldızın yanında kalacaklarmış, Tahir bizimle dönecek.

Fikri Bey'e³ ayaküstü uğradım, yarın gece eve görünürüm dedim.

Salâh⁴, İlhan Berk, Sabahattin Batur, Erdoğan Tokmakçıoğlu Gençlik parkındayız. Onlar bire kadar oturalım diyorlar. Ben çay içip gideceğim. Uyku uyursam yarın dirilirim.

... Yatmak yine 23:00'ü buldu. Rüyamda Ayşe'nin⁵ ayağını ezilmiş gördüm. Şimdi saat 7:00. Yeni bir gün başladı. Bakalım bugün ödenek verecekler mi? Hepinize sıhhatler, iyi günler diler, gözlerinizden öperim. Şimdiden korkunç bir sıcaktır başladı.

B.

Notlar

- 1 Türk Dil Kurumu toplantılarına katılmak üzere Ankara'ya gittiğinde yazdığı mektuplardan.
- 2 BaşakAlangu, Tahir Alangu'nun kızı.
- 3 Fikri Bey, bir akrabasının eşi.
- 4 Salâh Birscl.
- 5 Ayşe, Behçet Necatigil'in küçük kızı.

Ankara, 14 Temmuz 1960¹

Bebecik,

Saat akşamın 7:00'si. Oturduğum bir kuytu lokantada şiş kebabını beklerken bu mektubu yazmaya başladım. Sen hiçbir zaman ARADA² değilsin ama, bu mektubun aradan çıkması lâzım. Çünkü yemekten sonra Gençlik parkının kuytu bir köşesine saklanıp şiir yazmayı denemek istiyorum.

Önce Ankara'ya gelmemi teşvik ettiğin için teşekkür etmeliyim, çünkü biraz kendime geldiğimi sanıyorum. Açıkça söyleyeyim ki hastane³ moralimi bir hayli bozmuştu, şimdi sinirlerim düzeldi, çalışma gücümün geri geldiğini hissediyorum. Oraya döner dönmez masaya bir oturdum mu uzun bir süre bezginlik getirmeden çalışabilirim.

Sonra sevinçliyim, çünkü Almanya'ya kesin olarak gitmiyorum, bu işin kendiliğinden ve mecburen geri kalması beni pek memnun etti.

Cevdet Kudret birkaç kişi arasında beni de cumartesi gecesi mutlaka evine yemeğe çağırdığı için dönüşüm müsaadenle bir gün gecikecek, yani burda bir gün fazla kalıyorum. Otobüs biletlerimizi Tahir, Sabahattin Batur ve ben pazar sabahı için aldık. Otobüs sabah saat 7:00'de kalkıyor, saat 16:00 veya 17:00'- de evde olurum.

Ankara müthiş sıcak, iki gündür geceleri biraz rüzgâr çıkıyor, ama otelcehennem gibi. Bizim ev bu sıcakın yanında serin bir şerbet gibi.

Ama benim içim gene rahat değil Bebecik. Hakkınızdan çalışıyor, buralarda avare dolaşıyorum. İçki içmediğim, başka bir engel de olmadığı için yatarken dua ediyor, Tanrıdan sağlığınıza, sıhhatinize istiyorum. Her şeyin başı sıhhat, gerisi boş. Ben razıyım, hasta olmayayım da hiç evden çıkmayayım. Burda iştahım iyi. Her sabah iki bardak süt içiyor, iki büyük sandviç yiyorum. Yemekler de ona göre. O sürü sürü haplar bitti, şimdilik midem hiç bozulmadı, her gün sık sık gazoz içtiğim halde.

Sık sık ahbabları bırakıp kaçıyorum, müthiş içerliyorlar. Gelince anlatırım.

Gündüz geçiyor da gece otele dönünce bir ıssızlık çöküyor içime. Az kaldı, Bebeciğe kavuşmaya az kaldı. Çoktandır bulaşık yıkamaya hasret kaldım, az kaldı.

On beş yıla yakın evlilik hayatımızda sana ilk defa hediye aldım, getiriyorum, bir şişe mayi krem. Güzelliğin kremlere muhtaç değil ama o kadar bakındığım halde vitrinlerde daha uygun bir şey bulamadım. Geç oldu ama temiz oldu. Mediha teyze⁴ "Yıllar var göremedim, gelinimiz yine öyle güzel mi?" dedi. "Ona o güzellik benden geçti, her sene gram gram ona biraz daha güzellik veriyorum" dedim.

Ya işte böyle Bebecik, bekle!

Boşuna değil seni sevmem

Bu güzellikle!

B.

Notlar

- 1 Türk Dil Kurumu toplantılarına katılmak üzere Ankara'ya gittiğinde yazdığı mektuplardan.
- 2 B. Necatigil'in şiiri: "Arada" (Şiirler, Bütün Yapıtları, YKY, 2002, Arada kitabından).
- 3 Behçet Necatigil, kısa bir süre önce yine burun ameliyatı geçirmişti.
- 4 Mediha Hanım, Behçet Necatigil'in bir akrabası.

Fazıl Hüsnü Dağlarca ve Huriye Necatigil ile birlikte, bir akşam yemeğinde
(Mart 1960).

Ankara, 9 Şubat 1961¹

Eşim,

Otele ancak saat 6'da gelebildim, çantayı bırakıp çıktım. Yağmur yağış. Yarın gece için Küçük Tiyatro'da bir bilet buldum. Sonra Kızılay tarafına doğru yürüyordum ki Oktay, Naim, Fazıl² karşıma çıktılar. Oktay ve Fazıl'la lokantaya gittik. Ordan Oktay, Salim'lere³ telefon etti. Buyur dendi, gittik. Turgut Uyar, Sunullah Arısoy, Fethi Naci de ordaydılar. Sonradan birkaç kişi daha geldi, bu arada Salâh. – Saat onbiri geçiyordu, biz yine üçümüz ayrıldık. Fazıl, Oktay, Naim benim otele değiller.

Toplantı cuma, cumartesi, ve pazar üç gün sürecekmış. Yarın pazartesi sabahı için yine otobüs bileti alacağım. –Ötekiler tren biletlerini şimdiden almışlar–. Buna göre pazartesi akşam 6:00'ya, 7:00'ye doğru orda olurum. Bu dönüş tarihi herhangi bir sebeple değişirse yine bildiririm. Herkese ayrı ayrı selâm. İyi geceler.

10 Şubat 1961 Cuma

Eşim,

Evden şaşma! Sabahın saat beşinde guguk gibi uyandım. Ocağım, demliğim, şekerim, cezvem yok ki çay pişireyim; ayıboğan böreklerimi almamışım ki kahvaltımı edeyim. İki saat odanın içinde gezin de gezin. Şimdi saat yedi. Ortalık ısıdı. Sokağa çıkıyorum.

Evden şaşma! Selâm.

B.

Eşim,

Gıdanıza bakın! Yedek çukulataların yerini biliyorsun, pirincin, çayın, şekerin yerini biliyorsun, daha ne!

Notlar

- 1 Türk Dil Kurumu toplantılarına katılmak üzere Ankara'ya gittiğinde yazdığı mektuplardan.
- 2 Fazıl Hüsnü Dağlarca.
- 3 Salim Şengil.

Ankara, 10 Şubat 961¹

Cuma, saat 20:00

Eşim,

Anam ağladı, dünyanın en belâhı şeyi sıkkan ayakkabıdır, ne kıskanç kadın, ne âşık olamamak, ne evinden uzakta bir otel odasında sabahın beşinde çay kaynatıp kahvaltı edemeyerek aç açına 7:30'lara kadar üst üste rezil sigaralar içmek. Hiçbiri, sadece sıkkan ayakkabılar. Anam ağladı. Dükkânların açılmasını zor bekledim. 80 liraya yumuşak ve bol bır çift ayakkabı (sen pabuç diyorsun, oysa pabuç âdi bir kelime!) aldım. Şimdi anam gülüyor. İnsanın ayağı rahat olmazsa daha ne!

Toplantı tam 19:00'da sona erdi, saat 17:00'ten itibaren bazıları teker teker tüydü. Ben kaldım sonuna kadar. Para verecekler, ayıp, hiç değilse sessizce sonuna kadar oturmasını bilmeliyim. Bildim. Sonra gidip çok külüstür bir meyhanede iki tek attım, şimdi çok gürültülü bir kahvede 8:30 olmasını bekliyorum. Dün senden korkumdan bir tiyatroya bilet almıştım, oraya gideceğim.

Ne Fûruzan'a, ne Gülten'e² uğrayamadan geleceğe benziyorum, pazar geç saat biterse toplantılar. Biletimi (otobüs) bu sabah aldım. Ne diye kalayım daha fazla? Baba Ayşe gibi, baba Selma gibi var mı? Sen gibi var mı? Gördüm yeteri kadar dişi babaları her yerde. Hepsi bir. Aşk yok dünyada. Sıkmayan bir ayakkabın varsa bütün mutluluklar senindir. Kongo³. Yüzde bin. Neyin yüzde bini? Her şeyin. Öperim.

Notlar

- 1 Türk Dil Kurumu toplantılarına katılmak üzere Ankara'ya gittiğinde yazdığı mektuplardan.
- 2 Fûruzan ve Gülten Hanım, Behçet Necatigil'in akrabaları.
- 3 Behçet Necatigil'in şiiri: "Kongo" (Şiirler, Bütün Yapıtları, YKY, 2002, Eski Toprak kitabından).

Eşi ve kızları (Selma, Ayşe) ile birlikte (16 Ağustos 1962).

Bursa, 18 Mayıs 1962¹

Sevgili Eskimo,

Dedik kapatıp üstü çıkartmalı kapıyı görelim, ve geldik. İyidir. Dedik kış ayları, soba dumanları, kömür tozları, bulaşık suları yerine, yeşil, ve geldik. İyidir. Gidilip gelinse hep günü birliğine eskiler ve yeniler arasında ve kimsenin burnu kanamasa ve taraflar hoşnut olsa ve hiç vızıltı çıkmasa, kalsa ruhumun derin kuyularında – iyidir.

Kızlar Kız Öğretmen Okulu'na gittiler, erkekler Eğitim Enstitüsü'ne gittiler ve bana da orda –Nerde, geceler hakkı için söyle, nerde, ruhumunderinlerinde– bana da bir oda açtılar ve alma kimseyi içeri, dediler. İyidir.

Bir başka şehre gelmek, neleri değiştirir, neleri pekiştirir, varsa odalarda kilit, kapılarda aslan bekçi, neleri, ben sana demedim mi? İyidir.

Her gittiğin şehirde çıkar karşına eskilerden biri, açar pencereyi, gösterir : İşte orda yeşil – İyi mi? İyidir.

Nice şeyler hakkına, başta o geceler hakkına, üç dört günlüğüne kapayıp bütün kitapları, kapıları –kalsın bumar dolmaları, bakla ezmeleri, nohutlu yahni– kalsın Çapa ve Yıldız². Hep ben konuşuyorum, ya siz nasılsınız?

Gece yarıma doğru yatıp beş buçukta kalktım. Şimdi saat yedi. Akan suya ve yeşilliklere karşı bir kahvede yazıyorum. Yedek her zaman için iyidir. İşte mürekkep bitti bu kalemde, bitmek üzere! Yeşile³ geçiyorum. Dün gece çok soğuktu, par-dösüye rağmen. Odalara dönünceye kadar büyük, küçük çivi kestik. Dün Yeşil türbe ve camii gezildi. Bugün dokuzda toplanılıp Emir Sultan'a ve Süleyman Çelebi'ye gidilecek.

Pazar sabahı yola çıkacağız. Yalova yoluyla dönüş. Gece dokuz sularında orda olurmuşuz.

Geceler hakkı için. Selâmlar. Siz de iyi olarsınız!

B. Necatigil

18.5.962

Notlar

- 1 ÇapaEğitim Enstitüsü tarafından düzenlenen bir okul gezisiyle Bursa'ya gittiğinde yazdığı mektup.
- 2 Öğretmen olarak görev yaptığı Çapa Eğitim Enstitüsü ve Yıldız Teknik Okulu.
- 3 Mektubun aslında, bundan sonraki bölüm yeşil mürekkeple yazılmıştır.

Ankara, 10 Temmuz 1966¹

Sevgili Eşim,

Pazar, saat 11:30, bir kahvede Dağlarca, Akbal, Alangu ile oturuyoruz. Telâşlar, kulis faaliyetleri, tartışmalar ile devam ediyor kurultay. Benim de yönetim kuruluna seçilmem ihtimali var. Salı akşamı bitiyor kurultay, ama seçilme ihtimali karşısında bizim ancak çarşamba akşamı hareketimiz gerekiyor.

Bu durumda biz Ören'e cuma sabahı hareket edebiliriz, biletleri perşembe bir uygun saatte alabiliriz. Siz bavulları –fazla şeylere lüzum yok– en gerekli hafif giyecekleri alarak hazır edin, buna göre ayarlayın kendinizi.

Ankara çok sıcak ve çok monoton. İşte saatleri doldurmaya bakıyoruz. Tahir'ler biletlerini aldılar, çarşamba sabahı otobüsle gidecekler Samsun'a. Tahir işinin çokluğundan pek bakamıyor onlara. Çocuklar sıkıldılar. Oktay'a biz de biletleri alalım şimdiden diyorum, ama o yönetim kurulu belli olmadan doğru değil, diyor; bekleyeceğiz.

Şimdi gece, yani pazar günü bitti, pazar gününden sonra bastıran gece. Pazar öğleden sonra komisyonlar toplandı. Baba Tahir ve Aslan Oktay Akbal komisyonlarda çıkışlardaydılar. Ben yabancı Türkologların bilimsel bildirilerini okudukları salonda, uyudum, uyandım, onları dinledim.

Biz bu gece Baha Dürder, Haydar Ediskun, Ediskun'un kızı Ayşen ve Mahmedet, Hüseyin Rahmi'nin *Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç* oyununa gidecektik, tiyatro gişesi önünde buluşacaktık. Birdenbire yağmur yağdı. Saat 21:00'de tiyatro önüne geldim, tek başıma. Biletler Haydar Ediskun'da idi. Sonradan Alangu'lar da bilet almışlardı. Onlar da gideceklerdi. Hiçbirini bulamadım. Temsil yokmuş Hiçbir şeye önceden güvenmemeli. Güvenme! Kimseyi bulamadım. Şimdi otele dönüyorum, saat 9:30. Akbal her geceki gibi kalabalık topluluklarda. Bense her zamanki gibi, Şipal'le² olduğum zamanki gibi hattâ, yapayalnızım. Tahir'ler neredeler, ne yaptılar bilmiyorum.

Bal gibi tatlı kızlarının gözlerinden öperim. Senin de al-
nından.

İyi geceler, sevgili!

B. Necatigil

Notlar

- 1 Türk Dil Kurumu toplantılarına katılmak üzere Ankara'ya gittiğinde yazdığı mektuplardan.
- 2 Kâmuran Şipal.

İstanbul, 30 Temmuz 1966¹

Ayşe, Huriye, Selma (yaş sırasına göre, küçükten büyüğe)!
Benden size izin

Keyfinize bakın! – Saat 19:00'a doğru eve gelebildim. Ev çok iyi idi, dinlenmiş, kendine gelmişti. Yalnız kutuda ek-mek, dolapta kaşar peyniri küflenmişti, üç paket Sana yağı erimişti. (Sana yağı erir mi, erimişti.) Gerçekten sıcak, alnım-dan terler akınaya başladı. İki gündür hiç su akımıyormuş. Banyodaki, kovadaki sular duruyordu, yedek sular duruyordu. Hanımeli kurumamıştı, vestiyer önündeki çiçekler ise biraz biraz kurumuşlardı. Abbas² muntazam suladığı halde herhalde havasızlıktan. Salondaki bütün çiçeklerin sıhhati yerindedir.

Benden size izin,

Keyfinize bakın!

Eylül sonuna kadar

Ören'de kalın! – Para göndereceğim, bin, iki bin, üç bin... ne kadar isterseniz. Gıdanızdan kısmayın!

Otobüste bitişik sıradaki kadın, yol boyunca hep armut yedi, çökelekleri kemirilmiş fare ölülere gibi yere attı, ikide bir çiğnedi, vıcık vıcık yerde sanki karınları deşilmiş küçük fare ölülere.–

Edremit'ten bir öğrencim bindi, Çapa'dan, şair. Edremit Lisesi'nde İngilizce öğretmeniymiş. Yanımda Selma kadar bir kız oturuyordu, tek başına Burhaniye'den Hereke'ye gidiyormuş, sonradan ahbap olduk. Bursa'da öğlen yemeği molası verilince –kız başka yerlerde hiç inmemişti otobüsten– onu da yemeğe davet ettim. Bir döner yedi, biraz ayran içti. Daha ye, daha! dedim, yemedi, sonra parasını vermeye kalktı. Liseyi bitirince Eczacılık Fakültesi'ne gidecekmış, eczacı olunca gelir, senden bedava ilaç alırım ödeşiriz dedim, ismimi söyledim, beş sene sonra falan ilacı yolla bana dedim, kabul etti.

Sıcak, sıcak... Yanıp tutuşan yollarda böylece geldim İstanbul'a. Araba vapuru Sirkeci'ye yanaşınca çıktım otobüsten, Dikilitaş otobüsüne bindim, ter ter... Komiser Emin bey³ beni uğurladı Burhaniye'den. Bir kutu yolluk da verdi, evde

açtım, içinde on tane o bizim üzümlü, küçük keklerden. – Her gün bir tanesini yiyerek on gün daha Burhaniye’de gibi olacağım.

Şimdi, sabah saat 7:00, cumartesi. Termometre 30 derece. Saat 5:00’te kalktım, su yine yok.

Gelelim yine hikâyemize: Abbas’ı buldum gelince. Beş şişe Fruko, yarım kilo ekmek, bir paket tereyağı aldırđım. Anah-tarları geri aldım, 50 Lirayı veriyordu, 35 Lirası ağustos kapıcı parası, 15 Lirası da harçlığın olsun! dedim, herkes sizin gibi olsa! dedi, içini çekti. Erimiş Sana yağları gibi ezikti içi.–

Tecrübe başarıyla sonuçlanmıştı. Biz olmayınca eve bir şey olmuyor. İnsanlara oluyor mu? İşte onu bilemem, onu hiç bilemem. Sonra karanlık bastı, tabii ışık yaktım ve usulca çıktım balkona. Hiç ışık yanar da o kadar yakından fark edilmez mi, Ayşe’nin balkonda seke sek oynadığı farkedilir de uzun boyluca birisinin balkonda olduğu farkedilmez mi? Önce fark edilmedi, sonra birkaç karaltı belirdi pencere önünde, anladım ki anladılar. Sessizce eğilip içeri geçtim, saksıları çömelerek taşıdım balkona⁴. Yakınlıklarda tek başımıza kalmak mümkün mü hiç? Eve hiçbir şey olmamış, musluklar akmamış, camlar kırılmamış. Ev iyi. Bıraktığımız insanlar da iyi mi? İşte onu bilemem, henüz bilemem.

Evde biraz daha kaldıktan sonra Beyoğlu’na çıktım. Bir şiş, bir salata yedim, üç bardak bira içtim. Ter ter... Gömleğimden dışarı vurdu ter. Döndüm, postaneden kitapları, dergileri aldım. Dolmuştu kutu. Bir kilo şeftali, bir kilo armut aldım. On buçukta evde idim. Kapıda bir kâğıt: Yoktunuz. Selâmlar. Karabulut’lar⁵.–

İşte böyle, küçükten büyüğe, yaş sırasına göre: Selma, Huriye, Ayşe! Artık havama girip çalışmaya başlamalı. Benim denizim bu. Size böyle uzun mektup yazamazsam kusura bakmayın, ama kısaltarını yazarım tabii. Evi gördük, insanları da göreceğiz tabii. Armut, şeftali aldık, et, yoğurt da alacağız tabii.

Midem düzeldi, yollarda su, şerbet, gece bira, gece yarısı Fruko içtim, ama bugün iyiyim.

Saat şimdi 8:30. Hava puslu, bir iki yağmur sepeledi, hava serinleyecek galiba. Abbas geldi, yarım ekmek daha aldırđım.

Şimdi çıkıp et falan alarak döneceğim. Dibek sokağına da uğrarım belki ya da gece giderim.

Bu mektubumu pazartesi alırsınız, pazartesi yine yazarım. Siz de yazın. Benden size izin –Keyfinize bakın. Deniz, kum, güneş, gıda– Hasta olmayın sakın!

Hepinizi öperim. Tanıdıklara selâm.

B. Necatigil

Notlar

- 1 Eşi ve kızları yaz tatilinde Ören'de kaldıklarında yazdığı mektuplardan (Kendisi de onlarla birlikte gitmiş, ancak kısa bir süre kalıp İstanbul'a dönmüştü).
- 2 Abbas, apartman görevlisi.
- 3 Ören'den bir tanıdık.
- 4 Necatigil'lerin balkonu, eşinin ağabeyinin yakınlarda olan evinden görülebiliyordu.
- 5 Mehmet Karabulut, felsefe öğretmeni ve eşi Nezihe Karabulut, matematik öğretmeni.

Bursa Uludağ, Sarıalan'da et-mangal (14 Eylül 1968).

İstanbul, 1 Ağustos 1966, Pazartesi¹

Yaş sırasına göre üçünüz : Huriye, Ayşe, Selma!

Pazartesi yazarım dedim, işte Teknik Okulu'nda² bir toplantıyı beklerken vakti boş geçirmiyor yazıyorum. Saat 14:00'e geliyor ve sıcak. burdan Çapa'ya³ gideceğim. Demin burdaki ücretimi aldım, okula bitişik Yıldız postanesinden size hemen 750 Lira yolladım, yetmezse tez elden bildirin, daha da gönderirim.

Ve evlere gittim. Cumartesi sabahı size mektubu yazdım, kapadım, çarşı pazar alış verişine giderken Dibek sokağına uğradım. Evdeydiler babam, annem, Fahamet. Sabahat gelmemiş hâlâ, onlar da çağırılmamışlar. Oturduk, konuştuk, sevindiler Durum iyidir. Beklemiyorlarmış beni daha, şaşırdılar.

Ve öğleden sonra da, saat 17:00'ye doğru öbür eve⁴ gittim. Orda beni bekliyorlarmış, cuma gecesi ışığımı görmüşler, geldiğimi anlamışlar sabah uğrar demişler. Bense işte ne yapalım, akşama doğru gittim. Oturduk, konuştuk. Durum iyidir.

Şimdi burda durum iyi olduğuna göre sizin de orda gönlünüz rahat olsun, gününüz deniz, gıda ve sıhhatle dolsun!

Burda Nasrettin Hoca kibritleri çıktı. Selma'ya sakladım bir tane. İçine de bir sinek ölüsü, bir de kuru üzüm koydum. Sinek susarsa öbür dünyada, içsin diye bir damla da gözyaşı koydum kutuya. Gözyaşı çok eski günlerden benim yastığımda kalmıştı, ziyan olmasın işe yarasın, bari sinek içsin diye aldım ordan, kutuya koydum.

Sular hâlâ akıyor. Giderken, Ören'e giderken banyoya, kaplara konmuş suları kullanıyorum hâlâ. Abbas'ın dediğine göre gece 2:00'de geliyor, 4:00'e kadar akıyormuş ama o saatlerde kalkmak istemiyorum doğrusu, çünkü bir daha uyuyabileceğim şüpheli. Şimdilik yeter zaten mevcut su.

Ancak bu sabah *Beyaz Geceler*⁵ üzerinde düşünmeye başladım. Birkaç gün sıkıntısı çekilecek tabii. Sonra sonra belki açılır kapanık yol. Ara sıra Hamsun'u daktilo ediyorum. Evde don gömlek dolaşıp duruyorum. Bugünden artık hayır yok. Teknik Okulu'ndaki toplantı sürer bir hayli, kimbilir, Çapa'ya da yetişemezsem saat beşe kadar – bir başka gün gitmek gerek.

Dr. Demircan beylerin⁶ bir kızları olmuş. Dün Gülten hanımın⁷ kardeşi söyledi, Demircan bey haber ver demiş. Ben de tebriklerimin iletilmesini söyledim. Herhalde geldiğimi öğrendi, uğrar kendisi de.

Toplantı başlıyor, mektubu kesiyorum.

Toplantı 16:30'da bitti, bundan sonra Çapa'ya gitsem de boşuna. Eve gidiyorum.

Benden size izin,
Keyfinize bakın!

B.

Notlar

- 1 Eşi ve kızları yaz tatilinde Ören'de kaldıklarında yazdığı mektuplardan.
- 2 Yıldız Teknik Okulu.
- 3 Çapa Eğitim Enstitüsü.
- 4 Huriye Necatigil'in ağabeyinin evi.
(Necatigil'lerle birlikte yaşayan Huriye Necatigil'in annesi, o yazı oğlunun yanında geçirmişti.)
- 5 *Beyaz Geceler*, Dostoyevski'nin romanı.
- 6 Prof. Dr. Demircan Akan, Necatigil'in o dönemde apartman komşusu.
- 7 Gülten Akan, Prof. Dr. Demircan Akan'ın eşi.

İstanbul, 8 Ağustos 1966¹

Sevgili kızlarımla sevgili anneleri,

Pazartesi, saat 14:00'e geliyor, öğleden sonra. Kâmuran'la Şişhane kahvesinde oturuyoruz. Evet, gitmemiş Kâmuran, gidememiş. Benim yerim burası, diyor ve gitmesini geciktiriyor hep. Öğleden önce buluştuk, Radyoevi'ne gittik. 1720 Lira birikmiş param vardı benim, ben onu aldım, o da iki çeviri oyununun parasını aldı. (1500 Lirayı ev hesabına bankaya yatıracağım yarın.) Şimdi Şipal *Üç Turunçlar*'ı² okuyor, çevirmeye hazırlık için, ben de bu mektubu yazıyorum. Radyoevi'nden sonra Pasaj'da bira içtik, yemek yedik, saat 15:00'te *Tercüman* gazetesi şiir jürisine gitmek üzere eski Şişhane kahvemizde oturuyoruz. Kâmuran bir hafta kadar daha burda. Adana'ya ailesinin yanına gitmiş 10-15 gün. Çıktı geldi, dört akşamdır beraberiz.

İstanbul'a geldiğimden bu yana içimin en rahat olduğu dakika, Asaf Çiyiltepe'ye *Beyaz Geceler*'i oyunlaştıramayacağımı, bu işin beni sarmadığını bildirdiğim mektubu postaya attığım dakika oldu. Dün gece Beşiktaş postanesinde atıldı bu mektup. Gece yarısı saat ikide uyandım, feci bir diş ağrısı gibi, rezil olduğum duygusunu yaşadım bir an – ama şimdi, adam sen de mecbur muyum, diyorum. Hem herkes işini bilmeli, ben bir radyo oyunu yazarıyım. “Herhangi işin ehli isen onda devam et!” – Ve Brands'tan³ mektup geldi. Kesinleşmiş iki oyunumun Stuttgart Radyosu'nda oynanması. Ve bu işten 1500 Mark yazar hakkı verilecekmiş bana. *Emekli*'yi⁴ çeviren Brands 1000, *Yıldızlara Bakmak*'ı⁵ çeviren Kâmuran 500 Mark alacaklarmış. Kâmuran diyor ki: Sen artık Almanya'yı düşünerek yaz oyunlarını, Selma ile birlikte, baba kız, çevirirsiniz. – Şimdi yeni bir oyuna başladım, bir yandan da Hamsun'u daktilo ediyorum. Attım başımdan *Beyaz Geceler*'i, ne olursa olsun!

Bir gün ağabeyin geldi, dört biber, bir patlıcan dolması getirdi, zeytinyağı. Bozulur burda, yaz, sıcak, hiç iştahım yok.. dedim. Yemeğe bize gel, dedi, gelirim dedim, gitti.

Bu sabah, dört gündür uğramamıştım, Radyoevi'ne giderken kapıdan Dibek sokağına uğradım. Saime anne⁶ kapıyı açtı.

Yemeklerimizi beğenmezsin, kahvaltıya olsun gelsene! dedi. Gelirim, dedim, iyisiniz ya siz ona bakın, herkes nasıl iyi oluyorsa öyle yaşasın, dedim. Sabahat hâlâ gelmemiş.

İşte nerde olursan ol, zaman geçiyor, bir sürü boşluklarla. Sular akıyor, akıyor. Sıcak azalıyor, çoğalıyor. Aşklar koyup gitmiş bizi. Artık eskisi gibi değilim. Eskimukavemetim yok, eskisi gibi çalışmıyor, çabuk yoruluyorum. Biz Ören'de iken Ortaköy'deki dayım ölmüş, ikinci uğrayışında Saim anne söyledi, babam da hastalığından ötürü gidememiş cenazeye. Muhlise'ye⁷ baş sağlığına gidemiyorum. Bir yere gitmeler neyi, ne kadar değiştirir ki?

Her şey aradan çıkıyor,⁸ değişmez düzeninde dünya. İşte Kâmuran Üç Turunçlar'ı okurken bir mektup aradan çıktı. Saat 2:30'a geliyor, Tercüman gazetesine gidip bir işi daha aradan çıkaracağım.

Gözlerinden öperim.

B. Necatigil

8.8.1966

Notlar

- 1 Eşive kızları yaz tatilinde Ören'de kaldıklarında yazdığı mektuplardan.
- 2 Behçet Necatigil'in radyo oyunu: Üç Turunçlar (Bütün Eserleri, YKY, 1997, Radyo Oyunları).
- 3 Prof. Dr. Horst Wilfrid Brands, Alman türkolog.
- 4 Behçet Necatigil'in radyo oyunu: Emekli (Bütün Eserleri, YKY, 1997, Radyo Oyunları).
- 5 Behçet Necatigil'in radyo oyunu: Yıldızlara Bakmak (Bütün Eserleri, YKY, 1997, Radyo Oyunları).
- 6 Saim Gönül, Behçet Necatigil'in üvey annesi.
- 7 Muhlise Hanım, Behçet Necatigil'in dayısının kızı.
- 8 Behçet Necatigil'in şiiri: "Arada" (Şiirler, Bütün Yapıtları, YKY, 2002, Arada kitabından).

İstanbul, 11 Ağustos 1966, Perşembe¹

Sevgili Huriye,

Saat 13:00, gündüz. Çarşıya inip öteberi alacaktım. Kutuda 9 Ağustos tarihli mektubunuzu buldum, tekrar çıktım yukarı. Daha önce bir mektup yazılmış, duruyordu. Onunla gönderilmek üzere bu satırları yazıyorum.

Burası iyidir. Şu on gün içinde Hamsun'un daktilosunu bitirip başımdan atmak istiyorum onu. Öbür mektupta yazdım: *Beyaz Geceler* yatı. Evvelsi gün akşama doğru babam uğradı. Ben şimdi bir kapı çalındı mı mutfak ve banyo kapılarını kapatıyorum hemen, öyle açıyorum kapıyı. Karşı sıradaki marangoza gelmiş, uğramış bana da. Salonda oturacaktı, oda daha serin dedim, odaya aldım. Benim koltuğa oturdu. Tam karşıda, birden aklıma geldi, ALACA tablosu². Baktı, gördü, güldü hafif, bir şey diyecekti, vazgeçti. Sabahat bugün yarın geliyormuş. Ordan burdan konuştuk, o da, ben de memnun ayrıldık. Ben bu evi görmemiştım, bir göreyim dedi, kapalı kapıların ardında biri mi var sandı, yoksa bir ihbar yapıldı da baskına mı geldi ne? Açtım, gösterdim, temizdi her taraf. Hoşuna gitti.

İzmir'e gidecekseniz, benden size izin, gidin. Yalnız, o Turgay'la³ nasıl başedeceksiniz? Masrafa sokmayın onu, kendi masrafınızı kendiniz verin!

Fazla yazmıyorum, bu satırlar zaten mektubunuzu aldığımı belirtmek için yazıldı. İyiyim, iyi olarsınız!

B.

Notlar

- 1 Eşi ve kızları yaz tatilinde Ören'de kaldıklarında yazdığı mektuplardan.
- 2 Ressam Fethi Karakaş'ın Necatigil'in "Alaca" şiiri için yaptığı gravür (Nü).
- 3 Turgay Gönenç. (Eşi ve kızları Ören'deki tatilden sonra İzmir'e gittiklerinde Turgay Gönenç onları karşılamış, İzmir ve çevresini gezdirmişti.)

Bursa Uludağ, Beceren Oteli'nde (Eylül 1968).

22 Eylül 1969, Pazartesi¹

Sevgili eşim, çocuklarım,

Ankara'dan selâmlar. Sabah, saat 7:00. Gece 2:00'den sonra mı ne uyuyabildim galiba. Trende Eray Canberk'le beraberdik; yol bile bitmek bilmedi. İner inmez dönüş biletini aldım, çarşamba sabahı için. Gece birden yağmur yakaladı bizi cadde-lerde. Uykumuz gelsin diye uzun yürüyüşler yaptık, ama otele onbirde dönmemize rağmen ben uyuyamadım. Eray bilmiyorum uyudu mu? Başka odada o. Gece kimselere rastlamadık.

İşte bir bugün, bir salı. Ondan sonra selâmet. Bilmediğimiz bir otel, adı Konfor Palas, karyolası gıcırdar, kapısı gıcırdar, musluk sabaha kadar şıp şıp damladı. Evden şaşma, otur kaşı-
na kaşına. Nene gerek sütlü börek. Her şey almışım da gömleği unutmuşum. Kalk yaz, otur yaz, bu da unutulur yaz.

Neyse ki güneş açtı, geceki yağmur sürseydi haraptı hali-miz.

Pazartesi, salı
Bu da geçer yahu
Masaya oturmalı.

Selâm.
B. N.

Not

1 Türk Dil Kurumu toplantılarına katılmak üzere Ankara'ya gittiğinde yazdığı mektuplardan.

7/8 Ağustos 1970¹

Cânım Efendim Huri/ye

Cuma, gece, saat dokuza geliyordu, bir dolaşmaya çıkıyordum ki, yemeği evde yemiş, posta kutusunda mektubunu buldum. Okumadan hemen tekrar yukarı çıkıp zarf, kâğıt aldım ve iskele yanındaki kahveye geldim. Fakat aradım ceplerimi, ne kâğıt var, ne zarf. Evde aldım, evde bıraktım herhalde. Yazdığım kâğıdın çizgili oluşu, iskelede açık tütüncü dükkânından tekrar aldığım içindir.

Cenab'ın² şiiyidi: "Gittiniz, gittiniz, siz ey kuşlar / Şimdi dallarda mâi tüyleri kovalar / Karlar—." Yarın haftası. Hafta hemen geçti. Nedir hafta, ay ve yıl? Nedir beyim, belki de ben bilirim. Geçer, geçer, geçer. Nasıl geçti? Hesabı: Cumartesi Kâmuran'ın kahvesine gidildi. Alangu, Hasan Mercan ordaydılar, Kâmuran geç geldi. Mahmut Kıratlı, Ali Tanyeri de vardılar, toptan Narlıkapı'ya gidildi ve berbattı gece. Arada Alangu'yu tersledim (takılmaya kalktı). Ve işin en ilginç tarafı, evden Kocamustafapaşa'ya tam gidiyordum ki Nahit Ulvi³ çıkageldi. Amcakızı Zehra'nın, amcakızı Hümeysra'nın⁴ da katıldığı bir "Modern Mantık Kursu"na gelmiş, iki haftalığına, Üsküdar'a bir liseye. Beni tam evden çıkarken yakaladı Nahit Ulvi. Kâmuran'ın kahvesine onu da götürdüm ve ordan Narlıkapı'ya. Gecedен pek memnun kaldı Nahit. Ve Mahmut Kıratlı'dan pek hoşlandı. Ve ben Hasan Mercan'a benim yerime Nahit Ulvi'yi buyur ettim. Ve Hasan Mercan da pek memnun oldu Nahit Ulvi'den. Dünya böyle. Ve insan dünyaya başkalarını memnun etmeye gelmiş olmalıdır... Ve tabii sezdirmemelidir mümkün merteye bu iş için geldiğini. Ve bazan Selma'nın tayfasının deyişiyle "piç gibi ortada kalmalıdır." Hâsılı Kâmuran ve benden ve Ali Tanyeri'den gayrı cumartesi gecesi herkes memnundu. Kabataş'ta ayrılırken Nahit Ulvi'ye pazartesi maaşımı almaya Eğitim Enstitüsü'ne gideceğimi, isterse saat 7:00'de Üsküdar'da buluşabileceğimizi, isterse Akbal'ı da getirmesini söyledim. Pazar evdeydim, çalıştım. Akşama doğru Kâmuran çıkageldi. Hikâyelerini okudu, gece ilerlemişti, Beşiktaş'ta yeni açılan Kafeterya'ya gittik beraber. Dertleşti, karar vermiş, ekimde bir

seneliğine Almanya'ya gidecek. Bu yaz burda. Pazartesi için onu da çağırdım 7'de Üsküdar'a. Gelmedi. Düşünür ve incedir, gelmedi. Ve pazartesi gecesi Nahit'le beraberdim tekrar. Saat on buçuğa geliyordu, Üsküdar'dan Oktay'a telefon etti. Kararlaştırdılar, çarşamba saat 18:00'de Sirkeci'ye geleceklerdi birlikte, söz verdim diye gittim, Gar lokantasında iki buçuk saat bekledim onları, gelmediler. Ben orda iken Ali Tanyeri ile Kâmuran bizim eve gelmişler, kâğıt atmışlar kapının altından, Beşiktaş'ta kafeteryada bekliyoruz diye. Nahit ve Oktay yüzünden bu beraberlikten de oldum. Perşembe, cuma iki imtihanım vardı, iki gün kâğıtların okunması iflâhımı kesti. Yarın sabah notları götürüleceğim ve kapanacak bu sayfa eylül başına kadar. Ve yarın akşam (cumartesi) gene Kâmuran'a gideceğim. Ve işte hafta böyle geçti.

Dibek sokağındakiler iyidir, babam iyidir, ben iyiyim. Her şeyin başı iç huzuru ve ağız tadı. Bunlar var çok şükür. Ve kuş, ve çiçekler iyidir. Sulhiye Hanım⁵ ve başkaları iyidir. Lûtfi ağabeyi gördüm, beni yemeğe eve çağırdı. Pedere gidersem yemeğe, size de gelirim dedim. Güldü, sırtımı okşadı. İyidir.

İstediğiniz kadar kalasınız ve düşünmeyesiniz burayı. Alman Lisesi'nden mektup geldi, 1 Eylül'de imtihanın varmış. O tarihte burda olun da gerisi önemsiz. Şu on gün içinde Dil Kurumu armağanlarına aday kitapları da okumalıyım. İyidir. Sabahat'e Fahamet'e ben anlatırım yazdıklarını. Yer bulmak kolay mı, belli bir şey. Bazı şeylerin üzerinde durmamak lâzım.

Teknik Okulu'ndan bize yol görünüyor. Türkçe dersleri kalkıyormuş bu sene. Kendim ayrılamıyorum, mecbûrî uzaklaştırma sevindirir beni. Kesinleşirse üzölmeyeceğim doğrusu. Ekime kadar şu kitabı tamamlayabilsem!

Tütüncüden iki kâğıt aldım, ikisi de doldu işte. Hemen atayım ki postaya, yarın ancak saat onbirde Yıldız'a notları götürmeye çıkacağım dışarı.

Cânım efendim Hûri, denizlerde çimmeye bak ve kıstır önümüz, kışa mıymılık bırakma!

Hepinizin gözlerinden öperim.

Notlar

- 1 Eşi ve kızları yaz tatili için Marmara Adası'na gittiklerinde yazdığı mektup.
- 2 Cenap Şahabettin.
- 3 Nahit Ulvi Akgün.
- 4 Zehra ve Hümeysra Hanım, Behçet Necatigil'in akrabaları.
- 5 Sulhiye Hanım, evişlerinde yardımcı.

Stuttgart, 1 Temmuz 972, Cumartesi¹

Huriye, Selma, Ayşe,

Gözlerinizden öperim. Saat 18:00, akşam karanlığı ağır, sessiz çöküyor. Yüksel Pazarkaya üç saatlik yoldan, gidiş-dönüş altı saat, otomobiliyle Frankfurt'a geldi, Prof. Brands'dan beni devraldı, Stuttgart'a getirdi cuma gece². Evlerinde kalmam için ısrar ettiler. Tavan arasında boş bir odaları varmış, gösterdiler. Yeter artardı. Ama ben rahatsızlık veririm korkusuyla beni bir otele götürmelerini rica ettim. Pazarkaya bir pansiyona iletti gene otomobiliyle. Tesadüf bir oda varmış, valizi bırakıp döndük evlerine. Yemek çıkardılar, karnım toktu öğleden. Yiye-medim. Gene gece yarısı saat on ikiyi geçiyordu, pansiyona. Yüksel Pazarkaya'ya çok zahmet yükledim hâsılı. Bugün sabah da tekrar geldi, kahvaltıya götürdü eve. Muhakkak götürmek istiyor beni. Karı koca ikisi de çok candan kimseler. İki çocukları var erkek. Biri yatılı ilkokula yeni başlamış, öteki dört beş yaşlarında. İnci hanımın³ babası da yanlarında. Bakalım ne olacak sonu. Öğlen gene yemeğe alıkoymak istediler, şehri tek başıma gezeyim diye ayrıldım, üçe doğru bir yerde karnımı doyurdum, dolaştım, pansiyona döndüm, saat onsekiz, yirmide bir Alman dostlarına davetliymişler, söz aldılar, onları bekleyeceğim, beni de götürecekler.

Şimdiden sıkılmaya başladım. Bana göre değil bu işler. Yâdelerde ne tat var anlayamadım ben. Bu da geçer. Alışırım herhalde.

Bana mektupları Pazarkaya adresine yazın, pansiyonda da kalsam beni her gün görür herhalde. Ben boş vakit geçirmenin adamı değilim, bir şeylere, çalışmaya başlasam avunurum herhalde.

Yerleştiniz, yeni düzene uydunuz mu siz⁴? Her şey gönlünüzce olsun. Üzmeyin kendinizi.

Çok selâm.

B. Necatigil

Notlar

- 1 "Deutscher Akademischer Austauschdienst" organizasyonunun davetlisi olarak Almanya'ya gittiğinde yazdığı mektuplardan.
- 2 Behçet Necatigil, Almanya'da kaldığı üç aylık sürenin çoğunu o dönem Stuttgart'ta yaşayan Pazarkaya ailesinin evinde geçirmişti.
- 3 İnci Pazarkaya, Yüksel Pazarkaya'nın eşi.
- 4 Behçet Necatigil'in eşi ve kızları, 1972 yazında Kumburgaz'da yeni alınan eve ilk kez gitmişlerdi.

*Stuttgart, 3 Temmuz 1972, Pazartesi*¹

Huriye, Selma, Ayşe,

Dünkü mektubu atamadan bunu da yazıyorum. Pazarkaya beni kendi evine getirdi, tavan arasında her dairenin boş bir odası, sandık öteberi odası var, onlarınki benim oldu. İki gece pansiyondan sonra üçüncü gece böylece Pazarkaya'larda yat-tım. Her şey iyi de yemek için ısrar etmelerini nasıl karşılayaca-ğımı bilemiyorum. İnci hanımın babası da yanlarında.

Sabahleyin Yüksel bey büyük oğlunu ilkokula, küçüğü yuvaya, eşini de çalıştığı yere bıraktı, yabancılara dil kursları rektörlüğü yaptığı üniversiteye götürdü beni. Dinleyici olarak girdim dersine. Şimdi o başka bir kursa gitti. Ben, bursu almak üzere üniversite veznesinin açılmasını bekliyorum. Hava ba-yağı soğuk ve yağmurlu. Az sonra parayı alınca bir süeter, bir yağmurluk alacağım.

Bir de daktilo alınca kendi çalışmalarına başlayacağım. Kursu gitmemeye karar verdim. Yüksel de beni tamamen ken-di bildiğim gibi yapmama bırakıyor. Zaten işte herkesin telâşi kendine. Stuttgart başladı, ikinci ayda Frankfurt için vakit var.

Hepinizin gözlerinden öperim. Rahat olsun içiniz. İstanbul gibi yok.

B.

Not

- 1 "Deutscher Akademischer Austauschdienst" organizasyonunun davetli-si olarak Almanya'ya gittiğinde yazdığı mektuplardan.

Stuttgart, 4 Temmuz 1972, Salı¹

Sevgili eşim, kızlarım,

Gölgelerin çökmeye başladığı bir park köşesinde, akşam garipliğini duyarak dinleniyorum. Pazarkaya'ların evine yakın bir park. Dolaşırken yol beni buraya getirdi.

Üzerimde bir kırıklık var, bir halsizlik. Burası serin çok, üstelik yağmur da yağdı üç gün. Üşüttüm besbelli. Yahut çiçek aşısı tutmuş, kabuklanıyor, belki de onun yaptığı bir nöbet.

Dün parayı alınca bir daktilo aldım, bu sabah oturdum çalışmaya. Ordayken müsveddesini hazırladığım inceleme-yi temize çekiyorum. Başka yolu yok. Sarmıyor beni buralar. İstanbul'un gürültüsü, çekişmesi, tozlu sokakları iyidir.

Neyse, benim görüşüm bana, siz iyisiniz ya! Şu yaz aylarında güç kuvvet toplamaya bakın, kışlar çetindir, indiğim kışla².

Pazarkaya'lar çok yakınlık gösteriyorlar. Tavan arasındaki eşya odasını bana bıraktılar. O katta başka odalar da var ama hepsi boş, kilitli. Burda âdetmiş, her dairenin çatı katında bir sandık odası olması. Benden önce İsveç dönüşü Nevzat Üstün ve eşi kalmışlar bu odada, sonra otomobilleriyle Fransa'ya gitmişler.

İsteklerinizi yazın şimdiden, aman yükte hafif şeyler olsun. Selma, Ayşe ne istiyordunuz? Nasıldı fotoğraf makinesi, özellikleri neydi? Yazın. Hiç belli olmaz, biz de gidebilirmişiz diye, ya da ayıp olur düşüncesiyle geldim buralara, hiç belli olmaz, kaçıp gelebilirim. Fakat dayanmak lâzım. Sağlığım düzelir de gönlümce çalışabilirsem bu kadar sıklıkmam tabii.

Mektup yazın. Gözlerinizden öperim.

B. Necatigil

Notlar

- 1 "Deutscher Akademischer Austauschdienst" organizasyonunun davetlisi olarak Almanya'ya gittiğinde yazdığı mektuplardan.
- 2 Bu sözcükler, Necatigil'in "Kışla" (Zebra kitabından) adlı şiirinde şu şekilde geçiyor: *"Bunlar senin / Son yumuşak günlerin / İndiğin yerleştiğin / Kışla / Acıyı / Kim inkâr eder."*

Stuttgart, 6 Temmuz 1972, Perşembe¹

Sevgili Üç Fıstıklar,

Tıpkı Ören'deki gibi oldum, midem bozuldu, hiç iştahım yok, ateşim var. Kolumda fındık büyüklüğünde, iltihaplı aşı yeri, nöbet yapıyor, bu sabah 38'di ateşim, akşam saat 4'te tam 39,5 oldu. Yattım hep. Ama ıssız bir evde halsiz yatmak, uyumak kolay değil. Şimdi saat 19:00, akşam oluyor, sessizce çıktım dışarı, çünkü Pazarkaya'lar, hele İnci hanım görse git-tiğimi, içeri alırdı.

Siz bana bakmayın, gözümde büyütürüm her şeyi. Bu da geçer. Size çok neşeli, hattâ şöyle böyle memnun mektuplar yazamasam bile sağlığımın düzeldiğini yazabilirim şüphesiz. Bu sabah farkına vardım, kaba etimde bir şişlik. Kan çıbanı mıdır, bu kadar ateş, üç gündür neyin nesi, anlayamadım.

Pazarkaya'lar anladılar beni, bu işin mümkün olduğu kadar gösterişsiz ve gizli sona ermesi için yardım edecekler bana. Prof. Brands'ı da ona göre hazırlıyorlar. Eh ne yapalım, bana uzak bazı şeyler. Yaşlanmak, o her şeyin biraz biraz yettiği². Ben bu yaz bir hastaneye yatıp şu fıtığın çaresine bakmalıydım. Oldu, sayılı günler tez geçer.

Ateşim düşse, midem düzelse bulurum kendimi.

Mektuplarınızı beklerim, uzun uzun yazın olup bitenleri, aklınıza ne gelirse.

B. Necatigil

Notlar

- 1 "Deutscher Akademischer Austauschdienst" organizasyonunun davetlisi olarakAlmanya'ya gittiğinde yazdığı mektuplardan.
- 2 Behçet Necatigil'in şiiri: "İçerde" (Şiirler, Bütün Yapıtları, YKY, 2002, Yaz Dönemi kitabından).

Stuttgart, 14 Temmuz 1972, Cuma¹

Sevgili çocuklar, cânım efendim,

İnsan kuş misâli, bir orda, bir burda. Bir sağlıkta, bir hastalıkta. 10 tarihli, pazartesi günü Dayı'nın dükkânında² yazılmış mektubunuzu dün akşam aldım. Anladım ki beyhûde telâş etmişsiniz, etmişim. Doktora gidip, ilâçları düzenli kullanmaya başladıktan sonra geçti, normal hale döndüm. İki gündür çok iyiyim. Rahat oturup kalkabiliyor, rahat yürüyorum. Pirandello'nun Ağzı Çiçekli Adam diye bir oyunu vardır, biz de kığımızda çiçek çıkardık, her şey olur dünyada. Ateşim falan da kalmadı, dün şehre inip pardösü ve radyo aldım, süeteri daha önce eve yakın bir çarşı var, ordan almıştım, şemsiyem bile var.

Neyse, kapandı bu sayfa. Hayat normale döndü, çalışıyorum. Dün akşam Fransa dönüşü Nevzat Üstün'ler geldiler, yemekte birlikteydik. Geceleri Yüksel'in çevirilerine bakıyoruz, kitap muhakkak çıkacak. Şan olsun!

Kumburgaz'da postane oluşu iyi. Artık mektupları hep oraya yollarım.

Dediğim gibi, artık hiç düşünmeyin beni. Rayıma oturdum, gıdama da bakıyorum, çay, kahve, persil, terlik, takke.. hepsi var. Her yer, yeni geleni önce bir imtihandan geçirir. Çok imtihanlar verdiğimiz için bu seferki çetin imtihandan da yüz akıyla çıktık. Doktorun verdiği beyaz bir sıvı çok iyi geldi yaralara.

Hepinizi kucaklarım. Her şey gönlünüzce olsun!

B. Necatigil

Notlar

- 1 "Deutscher Akademischer Austauschdienst" organizasyonunun davetlisi olarak Almanya'ya gittiğinde yazdığı mektuplardan.
- 2 Huriye Necatigil'in ağabeyi, o dönemde Beşiktaş'ta "Dayı" adında bir dükkân işletiyordu.

Stuttgart, 27 Temmuz 972, Çarşamba¹

Sevgili Huriye,

Gene akşam suları, saat altıya geliyor. Parkta oynayan çocuklar, birbirinden uzak sıralarda hallerinden belli çoğu yabancı, orta tabaka insanları. Bu parkta günün her saati oturacak yer var, çok geniş. Asıl bir başka park var ki, içinde treni, gazinoları var, muazzam bir şey. Yüksel bir kere götürdü, fakat otomobiliyle. Yayan da yirmi dakikada gidilebilir ya, yolu beceremem diye gidemiyorum, hem de vakit gidecek bir sürü. İyisi mi evin dolaylarında küçük gezintiler. Fakirin sakızı burnunun ucunda gerek.

Sizden belki mektup gelmiştir ya, çıkarken baktım, Pazarkaya'lar evde yoklardı, beş buçukta dönmüş olurlardı, herhalde Yüksel'in kızkardeşinin evine gittiler. Dün akşam yemekte gene onlardaydım, "pazar günkü dolma bitmek bilmiyor, ille gel ye!" dediler. Çok yorgundum niyetim yoktu, biraz dolaşayım öyle geleyim, dedim. Gittim netekim. Üzülüyorum onlara da yük oluyorum diye, her gidişimde bir şeyler götürmeye çalışıyorum, hiç olmazsa çocuklara çukulata.

Akşam saatleri hüzün veriyor, günün yorgunluğu keskinleştiriyor duyarlığı.

Saat sekizde, sekiz buçukta caddelerde kimse kalmıyor, yalnız otomobiller, tramvaylar. Üç vagonlu tramvaylar bazan bomboş geçip gidiyor. Nerde İstanbul'un gece yarısına kadar sürüp giden gürültüsü. Günün her saatinde sokaklarda çok az insan yürüyor. Herkes otomobilli.

Şimdi gündüzleri Yüksel'in çevirdiği şiirlerin² Türkçelerini daktiloya çekiyorum. (Yani bugün başladım, altmış şiir, iki günde, üç günde yazarım.) Muhakkak çıkacak bu kitap, diyor Yüksel. Özel bir teknikle, teksir, foto-kopi şeklinde beş-yüz tane bastırarak, onar mark fiyat koyacak. Kime satacak, satarım diyor, yüz-iki yüz tane satsam masraf çıkar, kâr bile ederim, diyor. Geldik buraya, bari bir iş yapalım diye ben de uydum ona. Frankfurt'a ağustosun on dördünde gideceğim. Dr. Brands alınıyormuş ama buraya alıştım hazır, ne yapayım orda? Hele şu kitap işini bir sonuca ulaştırabilirim.

Ağustos geliyor, ayın birinde gene Eğitim Estitüsü'ne gideceksin, soranlara çok selâm söyle. (Emeklilik dilekçemi yazdım, benim odada kum saatinin ya altına, ya üstüne orda bir yere bıraktım, ama dilekçeyi bu ay değil, eylül başında götürceksin! Kararım kesindir.)

Frankfurt'a gitmeyi geciktireceğim ki *Andersen Masalları*³ ortaya çıksın burda. İstanbul'a dönünce bir sürü iş çıkar, kalır gecikir sonra.

Burda lokantaların yemekleri çok biberli, baharlı, salçaları da acayip. Geçen cumartesi akşamı Pazarkaya'ları lokantaya davet ettim, çocukları yatırdılar, tam gidiyorduk, bir Türk mimar geldi. O, Yugoslav lokantasına gidelim dedi, gittik, bana şiş köfte ye! dediler, yedim ama yanındaki garnitür – koca porsiyon pilâv öyle baharatlı, biberliydi ki, bizim acı, arnavut biberleri gibi, dilim damağım kavruldu, kaşındım durdum bütün gece!

Türk lokantası da varmış ya, biliyorum nerde? Bu cumartesi oraya davet etmeyi düşünüyorum onları.

Utku⁴ yarın İspanya'ya gidiyor, onbeş gün kalacakmış orda, dönüşte size yollayacağız. Sen İnci'ye mektup yazacağtın hani?

Yatak, yorgan çarşafı kirlendi, kaç keredir ver yıkayalım diyor İnci. Ama önce yenilerini alayım diyorum kendi kendime, değiştirmek için. Sonra bırakırım onlara, belki yoktur fazla çarşafı. Boş yer kalmasın, kâğıt ziyan olmasın diye her aklıma geleni yazıyorum.

Bugün de geçiyor. Gündüzler kolay da akşamlar garipsi.

Stuttgart radyosunda konuştum. Yüksel sağ olsun, Almancaya şipşak çeviriverdi cevaplarımı, ben Almanca okudum tabii. Yüksel on beş senedir Almanya'da imiş. Üniversitede yabancı öğrencilere Almanca okutmanlığı yapıyor.

Kolumdaki çiçek yarası kapanmak üzere, bugün yarın son kabuk düşer.

Bütün yakınlara, dostlara selâm. Hepinizi hasretle öperim.

B. Necatigil

Notlar

- 1 "Deutscher Akademischer Austauschdienst" organizasyonunun davetlisi olarak Almanya'ya gittiğinde yazdığı mektuplardan.
- 2 Yüksel Pazarkaya'nın Necatigil'den seçtiği ve almancaya çevirdiği şiirler, Türkçe-Almanca olarak yayımlanmıştı (*Gedichte*, 1972)
1988 yılında yayımlanan ve yine Yüksel Pazarkaya tarafından hazırlanan *Eine verwelte Rose beim Berühren/ Solgun Bir Gül Dokununca* adlı kitapta, *Gedichte*'de yer alan şiirler de bulunmaktadır (Frankfurt, Dağyeli Yayınevi).
- 3 *Andersen Masalları*, Christian Andersen'den çeviri (İlk basım 1977, Bozak Matbaası).
- 4 Utku, Pazarkaya'ların büyük oğlu.

Stuttgart, 4 Ağustos 1972, Cuma¹

Sevgili Huriye, Sevgili çocuklar,

27. 7. tarihli mektubunuz ayın 31'inde, pazartesi günü geldi, bugün cuma. Araya telâşlar girdi, yazamadım. Parkıma gelemedim çünkü. Size başka yerde mektup yazamam, park sessiz, akşamları daha da ıssızlaşıyor. İşte gene saat yediye geliyor. Her gün altıya yirmi kaladan altıya yirmi geçeye kadar Stuttgart Radyosu'nda Türkçe yayın var. Onu dinledim, sonra çıktım evden. İyi ki dinlemişim, Yüksel benimle, Türkçe kısa bir konuşma yapmıştı, evde. Radyo onu yayımladı. Alman hükümetinin resmî davetlisi olarak üç aylığına geldiğimi falan söyledi. "Gizli Sevda" şiirini okuyarak girdi Yüksel programa, arada ben de onun isteği üzerine, burda yazdığım yeni bir şiirimi okudum. Sonunda da çıkacak kitabın reklamı yapıldı, isteme adresi bildirildi. Neyse bu iş de kapandı. Bugün Yüksel kitabı basım evine götürdü, günlerdir (yani bir haftadır) şiirlerin Türkçelerinin, bibliyografyanın yazılması da daktiloda benim üzerimde idi. Arka kapakta pasaportumun fotoğraflı sayfası basılacak. Yüksel orjinal olur dedi, bende olsun dedim. On güne kalmaz, basılır dedi. Orhan Asena Almanya'da imiş, Yüksel'le mektuplaşıyor. İlk parti beş kitap istemiş daha çıkmadan. Yüksel, satarız biz bunları, sayende para kazanırım, diyor. Ben de helâl olsun diyor, gülüyorum.

İnci'yle dün biraz alış veriş yaptık. Yatak takımını söktüm, götürdüm yıkayıcıya, akşama kalmadan gittim, aldım. Neyse o iş de halledildi.

Bir küçük ocak, bir iki kapacak alsam hiç değilse öğlen yemeğimi pişiririm ya, Pazarkaya'lardan çekiniyorum. Hele şimdi İnci'nin annesi de geldi dün. Oda lâzımsa ben çıkarım otele, dedim; yerimiz müsait ne yapacağız orasını, boş duruyor dediler. Çatı odası falan ama, benim Camgöz'deki² odadan çok daha geniş. O katta benden başka oturan da yok zaten. Üç oda daha var, kilitli onlar. Bir tanesinin sahibi haftada bir geliyor, içerden birşeyler alıp gidiyor. Tıkırtılardan anlıyorum.

Pazar günü Yüksel, karısını, küçük çocuğunu ve beni otomobiline koyarak, öğleden sonra, yakın birkaç şehre götürdü,

akşama kadar üç şehir ve köyler gördük, işte o gün de öyle geçti. Günler geçiyor, kış geliyor, kış. Şu okul işini de bir hal-letsem!

Canım sıkıldı, burda kesiyorum. Hepinizin gözlerinden öperim, soranlara çok selâm. Her şey gönlünüzce olsun!

B. Necatigil

Notlar

- 1 "Deutscher Akademischer Austauschdienst" organizasyonunun davetlisi olarak Almanya'ya gittiğinde yazdığı mektuplardan.
- 2 Behçet Necatigil'in Beşiktaş'ta 1955-1964 yılları arasında yaşadığı sokak. Ölümünden sonra, adı "Behçet Necatigil Sokağı" olarak değişmiştir (1987).

Frankfurt, 15 Ağustos 1972, Salı¹

Sevgili Huriye, çocuklar,

Dün öğleden sonra Stuttgart'tan ayrıldık, Yüksel'le hava kararken Frankfurt'a geldik, Dr. Brands'ın benim için (14 - 24 Ağustos) on günlük yer ayırttığı oteli bulduk, bavulu bıraktık. Bir yerde yemek yiyip gece on bire kadar caddelerde dolaştık. Yüksel beni otele bıraktı, bir arkadaşının evine gitti.

Şimdi salı sabahı. Frankfurt'ta ilk gece geçti. Bütün gece penceresi yanda değil, yukarda tavanda bir odada yağmurun sesini dinledim. Tepemde tıprıdadı durdu. Sabah beş buçukta kalktım. Şimdi yediyi çeyrek geçiyor. Yüksel dokuzda gelecek. Üniversite veznesinden ağustos bursunu alıp Dr. Brands'ın toplantısına gireceğiz. Bir seminer yapacaktı. Evvelallah o da geçer. Prof. Spies² de gelecekmiş seminere. Sonra Dr. Brands öğlen yemeğine götürecekmiz hepimizi. Yanımızda kitaplarla geldik, hepsi için sürpriz olacak.

Pazar günü otomobil gezisine çıkarken Selma'ya yazdığım mektupla beraber çıkan kitaptan size de atmıştık. Sağ salim elinize geçer herhalde. (Kumburgaz adresine.)

Stuttgart'tan aldığım öteberiyi (daktiloyu da) orda bıraktım, pardesüyü bile almadım yanıma. Öyle olduğu halde gene de valiz, çanta yetiyor. Ağustosun yirmidördünde Dr. Brands bir haftalığına beni Fulda'ya evine götürecektir. Eski programı öyle. Artık gitmezsem kırılır, gideceğiz, o da geçer. Eylül başını bulup Bonn'a da bir gitsem Stuttgart'a dönmem için fırsat kollarım.

Siz bana şimdilik otele bir mektup yazabilirsiniz. Üç günde geliyor İstanbul'dan buraya mektup. Burdan oraya da öyledir herhalde.

Şimdilik bu kadar. Bugün şu ilmi toplantıyı da atlatsak iş gene kolaylaşır.

Gözlerinizden öperim.

Hotel Kupferschmitt
6 Frankfurt am Main
Güneburgweg 149

Notlar

- 1 "Deutscher Akademischer Austauschdienst" organizasyonunun davetlisi olarak Almanya'ya gittiğinde yazdığı mektuplardan.
- 2 Prof. Dr. Otto Spies: Alman türkolog.

Fulda, 19 Ağustos 1972, Cumartesi¹

Sevgili Necatigil'ler,

Bu satırları sümbülî bir günün sabahında Fulda'dan, Prof. Brands'ın evinden yazıyorum. Program değişti: Dün öğleden sonra Prof. Brands beni Fulda'ya getirdi, Frankfurt'la bir ilişkimiz kalmadı, orda on gün kalacaktım ama dört günde defterin o sayfasını kapadık. Brands ay sonunda tatil gezisine çıkacağı için beni öne aldı, iyi de oldu. Onu ve eşini razı edebilirsem pazartesi tekrar Stuttgart'a dönmek istiyorum. Ordaki serbestliği, rahatlığı bir yerde bulamam. Brands'ı gördünüz, eşi de öyle, çok candan insanlar. Bana evlerinin hemen yanında, bir evin alt katını verdiler. Üç oda, bir mutfak tamamen benim. Bu ikinci ev Brands'ın karısının akrabalarına ait. Üst katta bu akrabalar var. Benim katın kapısı, her şeyi ayrı. Fakat ne de olsa onlara külfetler yüklediğim duygusu beni bir an önce kapağı Stuttgart'a atmaya zorluyor. Bunu da başaracağız tabii.

Frankfurt'taki otel adresine mektup yolladıysanız, oraya Stuttgart adresini bıraktım, gönderecekler. Brands eylülün ilk haftası için Bonn'a, Prof. Schimmel'e² telefon etti, çok sevinmiş Schimmel, bir pansiyonda yer de ayırtmış. Program gene değişmezse (değişeceğini sanmıyorum) eylülün üçüne kadar Stuttgart'ta olacağım. Utku'yu ne zaman İstanbul'a göndereceklerini Stuttgart'a gidince yazarım.

Mektubunuzu Stuttgart'a yazın, burda en çok bir hafta kalabilirim, fakat niyetim şu iki günü de geçirip pazartesi hayırlısıyla ayrılmak. Yeni yerlere alışmak kolay değil. Bir haftadır yeteri kadar aylak oldum.

Brands'ları seneye Kumburgaz'a davet ettim, hanımı çok istiyor ya, Brands'ın işleri denk düşer mi bilmem.

Şimdilik bu kadar. Gözlerinizden öperim.

B. Necatigil

Notlar

- 1 "Deutscher Akademischer Austauschdienst" organizasyonunun davetlisi olarak Almanya'ya gittiğinde yazdığı mektuplardan.
- 2 Prof. Anna Maria Schimmel: Alman türkolog.

Düsseldorf, 5 Eylül 1972, Salı¹

Hânım Huriye, cânım çocuklar,

Dün akşam Bonn'dan attığım mektup çok kısa idi, bugün başka bir şehirde devam ediyorum. Sabahleyin üniversite veznesinden eylül bursunu alınca dokuz otuz trenine binip Düsseldorf'a geldim, yol bir saat. Akşam Bonn'a döneceğim. Düsseldorf'a Heinrich Heine için geldim, güç belâ Heine-Stube'yi buldum, bir eski meyhane, eski bir ev, üç katlı bir ev, şimdi alt katı eski zaman işi meyhane, dar merdiven ve koridorlarda şairle ilgili çeşitli eşyalar falan var. Yarı müze. Bir de Heine Derneği olacaktı, telefon rehberinde gösterilen adrese gittim, aradım sordumsa da kimseler bilmiyor. Sanat, şiir, şair burda da göz önünde, bilinen bir şey değil.

Yani böylece saat yarımı buldum, bir lokantaya girdim. Neyse güneşli bir gün.

..... Yemeği yedikten sonra bindim trene, yeni bir bilet alıp, yarı yolda Köln'de indim; ünlü katedrali gezdim, iki resim sergisi gördüm, bir meydanlıkta, katedralin önünde oturup Tahir'e (ilk defa), Mutluay'a² (ilk defa), Oktay'a, Dibek sokağına, Lûtfü ağabeye birer kart yazdım, birkaç şey aldım yükte hafif. Vakit geçti, saat altıda Köln'den bindim trene, altı buçuk olmamıştı, Bonn'daydım vaktinde eve gelir gibi. Keşke Köln'de kalsaydım da gece onda, onbirde gelseydim diyorum şimdi. Bu benim baştan sona tek başıma ilk boş günüm, ilk aylak gezintim oldu, belki yarın gene giderim, nasıl olsa iki gün daha burdayım.

Stuttgart'a dönünce bir engel çıkınazsa (yarın beni buraya resmen çağıran Akademik Mübadele Kurulu'na gideceğim; nezaket, teşekkür ziyareti) durum müsait olursa 15 veya 16 eylülde ayrılmak istiyorum, işçi uçağıyla, indirimli tarife 230 Mark üzerinden. Bunu sağlarsam kârlı olacak. Gene yazarım. Gözlerinizden öperim.

B. Necatigil

Notlar

- 1 "Deutscher Akademischer Austauschdienst" organizasyonunun davetlisi olarakAlmanya'ya gittiğinde yazdığı mektuplardan.
- 2 Rauf Mutluay.

Stuttgart, 17 Eylül 1972, Pazar¹

Sevgili Huriye, Selma, Ayşe,

Öyle bir şarkı vardı galiba: "Bu son mektup ayıracak biliyorum ikimizi" – Bazı son mektuplar ayırmaz, kavuşturur; bu şimdi yazdığım, Stuttgart'tan son mektup, bir hafta sonra kavuşacağız hayırlısıyla.

Dün 13 Eylül tarihli, Kumburgaz damgalı mektuplarınızı aldım. Almaların da sonu geldi artık; uçak biletim de dün alındı: 23 Eylül Cumartesi Müftüoğlu firmasının işçi uçağıyla saat 18.30'da İstanbul'a uçağım. Uçak Türkiye saatiyle 21:30'da Yeşilköy havaalanına varacakmış. Beni karşılamaya, çocuklar, siz gelmeyin, Huriye gelsin sade. Çünkü nasıl olsa gümrük muayenesi bitmeden sizi bırakmazlar salondan dışarı. Huriye, ben, üç valiz, biner bir taksiye geliriz. Hele eve kapağı atalım, bütçe durumunu düşünürüz. İş hayırlısıyla İstanbul'a gelmek-te.

Alman Lisesi 20 Eylül'de açılıyor, çarşamba günü, öyle yazdınız. İnşallah çıkmaz ya, mecbûrî bir engel çıkarsa ben Nüz-hetiye adresine bir telgraf çekerim, ama inşallah çıkmaz böyle bir durum. Televizyon yola çıktı, hele gelsin o da, gümrükten almasını, kurdurulmasını orda düşünürüz. Hayırlısı, o mesele de kapanmıştır.

Yeni ders yılına sağlam, sıhhatli girin, kış geliyor kış. Burda hava enikonu soğudu. Bana artık mektup yazmayın, üç günde geliyor, geçmeyebilir elime.

Az kaldı, bu da geçer. Gözlerinizden öperim. Ben gene yazarım.

B. N.

Not

¹ "Deutscher Akademischer Austauschdienst" organizasyonunun davetlisi olarak Almanya'ya gittiğinde yazdığı mektuplardan.

Beşiktaş, Nüzhetiye caddesindeki evinin balkonunda (Temmuz 1974).

Ankara, 7 Temmuz 1974¹

Pazar, saat 19

Sevgili Huriye,

Trende Hilmi Yavuz, Sabahattin Batur, Metin Eloğlu ve ben dört kişi idik. Enver Naci² de vardı ama o bize katılmadı. On ikiye geliyordu saat, ayrıldık, yattık. Rahat bir yolculuk oldu. On iki saat sonra, sekiz buçukta Ankara'da idik. Hilmi, beni tanıdığı bir otele götürdü. Metin'le Sabahattin başka bir otele gittiler.

Öğlen yemeğine İbrahim Olgun, Orhan Ural'ı, Rauf Mutluay'ı, Tütengil'i³ ve beni lüks bir lokantaya götürdü. Öğleden sonra saat 3'te tekrar kurultay çalışmaları. Saat yediye geliyordu, ben bırakıp, bu mektubu yazmaya otele döndüm. Sekizde Salâh Birsell, Samim Kocagöz, Hilmi ve ben bahçeli bir yerde buluşacağız. İşte bir gün bitmek üzere.

Tahsin Saraç'la bir ara görüştüm. Yarın sabah Kültür Müsteşarlığı'nda bu işe bakan görevliye gideceğiz beraber.

Beni Dil Kurumu'nun yönetim kurulu listesine koymuşlar. Tütengil ve Dağlarca⁴ söyledi. Artık bu sefer seçilirsene istifa etmek yok, dediler. Yahu, ben size söyledim... falan dedimse de olmadı. Bakalım durum nasıl gelişecek.

Yaşar Nabi⁵ Bey de burda, Nahit Ulvi'ye varıncaya kadar kimler yok. Seçilirim gelişim cumaya kalır. Seçim çarşamba günü; sonuç akşama doğru alınır sanırım. Perşembe yeni yönetim kurulu ilk toplantısını yapar, dağılır.

İşte bir günün yarım yamalak özeti. Hepinizin gözlerinizden öperim.

B. Necatigil

Ancak sözle kırık dökük anlatılmaya elverişli olaycıkları yazmanın zorluğunu bilirsiniz. Onun için bu satırları Ankara'ya ulaştığını belirtmek için yazıyorum.

Notlar

- 1 Türk Dil Kurumu toplantılarına katılmak üzere Ankara'ya gittiğinde yazdığı mektuplardan.
- 2 Enver Naci Gökşen.
- 3 Cavit Orhan Tütengil.
- 4 Fazıl Hüsnü Dağlarca.
- 5 YaşarNabi Nayır.

Üsküp, 21.8.1974, Çarşamba¹

Sevgili Huriye,

Otobüs 19:00'da kalktı. Kumburgaz'dan geçerken hava kararıyordu. Berbat sıcak. Ter ter. Ertesi gün saat üç buçukta Üsküp'e gelebildik.

Şimdi herkes odasına çekildi, yattı. Saat 18:00'de Necati Zekeriya gelip programı bildirecekmiş bize. Yıkandım, fakat uyku tutmadı beni. Aşağı indim Otelde kimseler yok. Bu satırları sana yazıp caddelerde dolaşmaya çıkacağım.

Berbat sıcak. Bu sene üstelik çok terliyorum. Sekiz kişi geldik: Oğuz Akkan, Dağlarca, Bekir Yıldız, Tahsin Saraç, Talât Halman, Sait Maden, Cengiz Bektaş ve ben.

Yaşar Kemal, Refik Durbaş gelmediler. Otobüs yolculuğu sıcakta çekilmiyor. Uçaktan şaşma!

Bakalım bundan sonrası ne olacak?

Fırsat buldukça yazarım.

Gözlerinizden öperim.

B. Necatigil

Not

- 1 Yugoslavya/Struga Şiir Festivali'ne, ardından da Belçika/Knokke-Le Zoute Şiir Bienali'ne katılmak üzere yaptığı yolculuktan yazdığı mektuplardan.

*Struga, 24 Ağustos 1974, Cumartesi*¹

Sevgili Huriye,

İki gündür Struga'dayız. Lüks bir otel. Tahsin Saraç'la bir odada beraberiz. Vakit geçiyor. Dün öğleden sonra bizi Ohri'ye götürdüler. Orası da göl kıyısı ve güzel. Gölün karşı yakası Arnavutluk. Dönüşte, gece başlıyordu, ben otele gelmedim de Struga'da indim. (Otel 10 kilometre uzakta Struga'dan.) Tek başıma bir meyhaneye gittim. İyi de ettim. Biraz havamı buldum.

Üstadın² başına bu gece çelenk koyacağız. Yağmurlu bir gün. Gök gürliyor, şimşek çakıyor. Herkes odasına kapandı. Bu gece sokaklarda gezemeyeceğiz anlaşılan.

Bilet işi halledildi: 28 Ağustos Çarşamba Üsküp'ten Belgrad'a uçacağız Tahsin'le, iki saat sonra da Belgrad'dan Brüksel'e. Öğleye doğru Brüksel'de olacağız. Sonrasına Allah kerim.

Her şey çok kısa zamanda tükeniyor. Burası da usanç vermeye başladı bana. Yu ellerini bıkkınlık sularında.³

Hepinize selâmlar. Gene yazarım.

B.

Notlar

- 1 Yugoslavya/Struga Şiir Festivali'ne, ardından da Belçika/Knokke-Le Zoute Şiir Bienali'ne katılmak üzere yaptığı yolculuktan yazdığı mektuplardan.
- 2 Fazıl Hüsnü Dağlarca.
(1974 Struga Şiir Festivali'nde Fazıl Hüsnü Dağlarca "Altın Çelenk" ile onurlandırılmıştı.)
- 3 Bu sözcükler Necatigil'in "Çıkmak" (Yaz Dönemi kitabından) adlı şiirinde şu şekilde geçiyor:
"Dünya! Yu ellerini yalmızlık sularında."

Struga, 26 Ağustos 1974, Pazartesi¹

Sevgili Huriye,

Sabah saatleri. 7:30. Dokuzda bizi parti parti Struga-Üsküp arasındaki yerleşme yerlerine götürüp şiir okutacaklar. Akşam Üsküp'te toplanacağız. Struga festivali dün gece Drim suyu üzerindeki köprüde şahane şekilde sona erdi.

Pazartesi geçti. Salı sabahı devam ediyorum. Gece Üsküp'e geldik. Ayrı ayrı yerlerden geldik. Tahsin'le bir odada kaldık gene. Yarın sabah erkenden Belgrad'a uçacağız. Bugün Üsküp'te son günümüz.

Not

- 1 Yugoslavya/Struga Şiir Festivali'ne, ardından da Belçika/Knokke-Le Zoute Şiir Bienali'ne katılmak üzere yaptığı yolculuktan yazdığı mektuplardan.

Zagreb, 28 Ağustos 1974, Çarşamba¹

Sevgili Necatigil'ler –

Üsküp'te son geceyi bir saat uyku ile geçirdikten sonra sabah karanlığında otelden ayrıldık. Ne taksi ne hamal. Ellerde valizler, Tahsin Saraç ile havayolları acentasının yolunu tuttuk. Sokaklarda in yok, cin yok. Yolu şaşırdık, büroyu bulamadık. Neden sonra kan ter içinde yetiştik otobüse. Önce Belgrad'a geldik, orda yarım saat bekledik. İkinci uçak Zagreb'de bizi pasaport kontrolünden sonra Brüksel uçağına aktardı. Belgrad'ın kalabalık bekleme salonunda sıkıntıdan gezinirken az kaldı uçağı kaçıırıyordum. Tahsin'den azar işittim. (Ama o da fena halde horlayarak uyutmuyor beni.)

Şimdi saat onbire geliyor (bura saatiyle, yani Yugoslavya saati). Bu satırları Zagreb'den havalanan uçakta yazıyorum. Artık bundan sonra Brüksel'e kadar durmak yok. Zagreb'deki beş on dakikalık bekleyiş esnasında Saraç bütün dinarlarını sigaraya çevirdi, (dinar başka yerde geçmiyor dediler), yük taşımaktan ürktüğüm için, hem de elimi çabuk tutamadığımdan benim 500 dinar cebimde kaldı. Üsküp'ten bir takım bebek² alabildim, başka uygun bir şey bulamadım. Belçika'da gün ola, hayrola!

Saat onbirbuçuk. Sabahleyin Üsküp havaalanında birer sandviçle birer çay yemiş, içmiştik. Demin uçakta bol kahvaltı verdiler. Uçak, bulutların üstünden, yoluna hızla devam ediyor. Tahsin uyuklamaya başladı.

Sevgili eşim, aklında mıdır, bugün 28 ağustos, yani 1949'daki nişanlanışımızın yıldönümü. Bu akşam Tahsin'le yalnız olur da bir meyhaneye gidebilirsek kadehimi Türkiye'den tarafa kaldıracığım. İki yüzük 36 lira tutmuştu. 13 liraya bir kutu almış, içine bir kilo çikolata koydurmıştım. (Bir kilo çikolata yedibuçuk lira idi.) Erkek evine de yarım kilo çikolata, üç lira yetmişbeş kuruş. – Dünya! Dağlarca'nın şiirindeki gibi: "İçimizden dışımızdan geçer zaman - Zâlim, zâlimane! "Uçak yol alıyor. Hostes: "Viski, sigara?" diye sordu. Tahsin'in termi-

nalde acele yaptığını ben de uçakta yaptım. Bir şişe viski, 80 dinar (= 80 Türk lirası), iki kartonsigara aldım: 134 dinar. Böylece 200 dinarı elden çıkardım. Sigaraları içsem, viskinin ağırlığı çok tutmaz, valizde fazla yer almaz. Tahsin öyle buyurdu.

Brüksel'e yaklaşıyoruz. İlk işim bu mektubu atmak olacak. Brüksel'e giden Struga şairleri içinde benden daha şapşal bir Hintli var. Onu gördükten sonra kendime biraz güven geldi.

*

Notlar

- 1 Yugoslavya/Struga Şiir Festivali'ne, ardından da Belçika/Knokke-Le Zoute Şiir Bienali'ne katılmak üzere yaptığı yolculuktan yazdığı mektuplardan.
- 2 Eşi Huriye Necatigil, çeşitli ülkelerin yerel giysili bebeklerinin koleksiyonunu yapıyordu.

Knokke-Le Zoute, 30 Ağustos 1974, Cuma¹

Sevgili Huriye, Selma, Ayşe,

Saat öğleden sonra dördü çeyrek geçiyor. Evvelki gün öğle üstü Brüksel'e gelmiştik. Binbir telâş içinde, sora soruştura gideceğimiz yeri öğrendik. Valizleri hava alanında emanetçiye bırakmıştık, orta halli bir lokantada 200 franga bir kap yemekle iki bardak bira içerek gene hava alanına döndük trenle. Bavulları alıp tekrar Brüksel. Ordan başka trene binip Knokke-Le Zoute denilen yere geldik. Bize ayrılan oteli bulduk. Ayrı odalara yerleştik. Gece dokuz buçuğa geliyordu. Sokakları tarayıp lokanta vitrinlerindeki yemek fiyat listelerine bakarak, en ehvenini seçip karnımızı doyurduk.

Dün öğleden sonra Bienal Sekreterliği'ni bulduk. Geldiğimizi bildirdik, 500 frankımızı alıp bize birer dosya verdiler. İçinde katılanların listesi, hangi otellere dağıtıldıkları ve başka şeyler. Her milletten şöyleböyle dört yüz kişi. Gece, saat sekizde büyük bir salonda büfe vardı. Yakalarımızda adımızı, milletimizi belirten küçük plakalar, ellerimizde davetiyeler girdik içeri. Dörder kişilik masalardan birine çöktük. Masadaki öteki iki kişi Japon idi. Gece öyle geçti.

Şiir toplantıları bu sabah onda başladı. Açış konuşmaları saat 12:00'ye kadar sürdü. Saat 3'te tekrar toplanılmak üzere öğlen tatili yapıldı. Konuşmalar Fransızca. Ben hep Avusturya heyetine bakındım, gece bulamamıştım kimseyi, öğle üzeri yakalara baka baka, on sene kadar önce birkaç şiirini çevirip *Türk Dili* dergisinde bastırduğım Ernst Jandl'ı yakaladım, iki de arkadaşı vardı. Tanıttım kendimi. Meğer onlar da Fransızca bilmezlermiş. Bunu öğrenince içim rahat etti.

Yol çok uzun, Beşiktaş-Ortaköy yolundan uzun. Tahsin'le döndük otele, ne verdilerse yedik. Çekildik odalara. Üçteki toplantıya dörtte katılırsınız diyorduk. Şimdi saat beşe geliyor. Vazgeçtik.

Şurda cumartesi, pazar, pazartesi, üç gün kaldı. O da geçer. 4 Eylül Çarşamba günü Brüksel'den İstanbul'a uçacağız herhalde. Belçika müthiş pahalı. Tahsin'le vitrinlere bakıyoruz hep. Tahsin mukayeseler yapıyor. Fransa'dan sonra en pahalı

yeriymiş Avrupa'nın. 3170 franktan 1200 frank kaldı üç gün içinde. Ortada alınmış birşey yok. Gideriz, ederiz, Paris, Londra deyip duruyorduk. Şimdi arpacı kumrusu gibi düşünüyoruz. Tahsin önce şöyle şöyle diyor, sonunda benim dediğime geliyor, düşünmeye başlıyor. Hiç değilse ben her gece gömlek yıkiyorum, Tahsin onu bile yapmıyor. Hâsılı boşa koyuyoruz dolmuyor, doluya koyuyoruz almıyor.

Dur bakalım!..

Gene yazarım.

Kimseye kart gönderemedim, üşeniyorum, içimden gelmiyor.

Her şey önce iç rahatlığına bağlı. Siz benim için Beşiktaş'a kapanmayın, benim ne zaman döneceğim belli değil. Kumburgaz'da da bulurum sizi.

Gene yazarım. Gün ola, hayrola! Gözlerinizden öperim.

B. Necatigil

Not

1 Yugoslavya/Struga Şiir Festivali'ne, ardından da Belçika/Knokke-Le Zoute Şiir Bienali'ne katılmak üzere yaptığı yolculuktan yazdığı mektuplardan.

Stuttgart, 4 Eylül 1974, Çarşamba¹

Sevgili Huriye,

3 Eylül Salı, gece, saat bire doğru üç yolcu Wienerstrasse'deki² evden içeri girdik. Çok yorucu bir yoldu.

Beni iki yıl önceki odama koydular. Şöyle böyle uyudum. Saat 7'de kalktım. Şimdi saat sekiz buçuk. Aşağıdakiler kalktı mı, kalkınadı mı bilmiyorum. Herhalde Saraç da beni bekliyor.

8 Eylül Pazar günü Frankfurt'tan öğleye doğru İstanbul'a uçacağız. Öğleden sonra dört buçukta İstanbul'da olacağız. Brüksel'de biletleri buna göre değiştirdik. Bu durumda dört gün için Stuttgart'dayız. Bu mektup herhalde, cumartesi Beşiktaş'a dönerseniz elinize geçer, sanırım. Bugün çarşamba.

Evet, 8 Eylül Pazar günü İstanbul'dayım, hayırlısıyla. Dünya seyyahı mıyım, yeter bu kadar.

Hepinizi sevgiyle kucaklarım.

B. Necatigil

Durumda bir değişiklik olursa telgraf çekerim cumartesiye kadar.

Notlar

1 Yugoslavya/Struga Şiir Festivali'ne, ardından da Belçika/Knokke-Le Zoute Şiir Bienali'ne katılmak üzere yaptığı yolculuktan yazdığı mektuplardan.

2 Pazarkaya'ların Stuttgart'taki evlerinin bulunduğu cadde.

İstanbul, 1 Nisan 1975¹

Sevgili Huriye,

Mektubun evcek hepimizi sevindirdi (belirtmek gerekliyse). Her yol sıkıntıdır. Bazı yollar sıkıntının da ötesinde, zahmetli. Göze alacaksın! Yola çıkmak bir başarıdır, her başarı gibi, bir yanıyla da gözleri yaşartır.

Ve her yol bir dönüştür asla. Kürkçü dükkânları bizi bekler.

Ve her yerde zaman geçer, geçiyor. Günter Eich'in bir şiirinden: "Sanki araya sonsuzluklar girdi. – Kaç gün oldu sen gideli? Yıllar mı?

— Gittiğini nereden öğrenirler? Duyan geliyor, ya da "Allah kavuştursun" telefonları.

— Bugün salı, 1 Nisan. İki gün önce bir telefon. Kim mi? Kim olur? Doğan Hızlan. Senin yokluğundan doğan üzüntümü gidermek için beni Boğaz'a götürcekmiş!

Ben, kederime evlerde katlanırım, istiyorsan sen gel! dedim.

— Geleyim, ne zaman?

— İş dolu, iş!

— Ben de iş için geleceğim.

— Bırak Allah aşkına! İş için geleceksen gelme!

— Bu iş özel bir iş, Hocam!

— Ne işi? Benim tek işim var: Şiir.

— Ben de şiir için geleceğim.

— Şiirle arama kimse giremez.

— Yani gelmemi istemiyor musunuz?

— Kaçta geleceksin?

— Akşam, yedide.

— Yemek saati.

— Yemeğe gelirim.

— Eh, gel istersen! Yemek yer, gidersin!

— Oldu, salı akşamı.

— Biz akşamları yemek yemiyoruz.

— Ben de yemem.

— Sen bilirsin!

— Salı akşamı geliyorum.

— Sen bilirsin. Yemek de olmaz o akşam. Çocuklar arkadaşlarında.

— Olsun.

Ve işte bugün salı. Öğlen yine telefon etti.

— Hocam, geliyorum.

— Bu akşam mıydı? Unuttum, hay Allah!

— İsterseniz yarın akşam. Boğaziçi.

— Ben ancak cumartesi Yedikule'ye giderim.

— O halde, geliyorum, Hocam!

— İstiyorsan gel!

Şimdi saat yediyi geçiyor. Gelecek yani. Ve benim günlerim böyle geçiyor. Kızları bilmem. Onlar gidip gidip, saatinde geliyorlar. Yarın da İnci Korkut² gelecek, ve başkaları.

Mektubunda benim ne hediye istediğimi sormuşsun. Sen gel, yeter! Ama sen yetmeyeceksen, ille eşya da gelecekse, bana birkaç daktilo şeridi getir. Yalnız, İtalya'dan getirdiğin gibi mavi – kırmızı ikili olmasın! Tek renk: Siyah.

Gözlerinden öperim, dostlara selâmlar.

Her şey gönül genişliğine bağlı, unutma! Koz kabuğunda gönüller, mermerde kezzap gibi, yer oyar insanı. Oyulmalar çağı geçti, artık yola koyulmalar çağı.

B. Necatigil

1.4.1975

Geldi, onbirbuçuğu geçene kadar, oturdu, yedik içtik, gitti. İş yok.

B. N.

Notlar

1 Eşi Huriye Necatigil, Almanya'da yaşayan yeğeninin yanına gittiğinde yazdığı mektup.

2 İnci Korkut, Huriye Necatigil'in yeğeni.

Stuttgart, 2 Ekim 1977, Pazar¹

Sevgili Huriye,

Sevgili Ayşe,

Saat 14:00'e doğru Münih'e indik, hava alanından şehre, gara geldik. Pazarkaya'ya telefon açtım, evdeymiş, geleceğimi, geldiğimi söyledim. Tren üç saatte beni Stuttgart'a bıraktı. Yağmurlu, berbat bir hava. Tekrar telefon ettim, geldi, arabasıyla aldı beni.

Evlerini genişletmişler, yukarı çatı odasına bırakmadılar beni. Katlarındaki odalardan birini verdiler. Sabah 6'da uyan-dım, şimdi saat 7:30. Hepsi uyuyor. Tavan arasında olsaydım, sokağa çıkardım, ama burda olmaz. Yüksel, Tutzing'e gelmiyor pazartesi, salı, çarşamba. Son iki gün gelecekmiş. Programa da kızmış biraz. Pulat Tacar² da memnun değilmiş. Ama artık bitmesini bekleyeceğiz ister istemez.

Hava açacağa benziyor, güneşli olacak gün. Misafirlik böyledir, hür olamazsın! Benim bilmediğim, ayrı bir sanat odamdan dışarda rahat olabilmek!

Siz iyisiniz ya! Mıdır Paşa'nın³ pençe yaraları kapanıyor. Gene yazarım. Gözlerinizden operim.

B. Necatigil

Notlar

1 Tutzing'de düzenlenen şiir kongresine katılmak üzere Almanya'ya gittiğinde yazdığı mektuplardan.

2 Pulat Tacar, o yıllarda Batı Almanya'da Türk dışişleri görevlisi.

3 Mıdır, Necatigil'lerin kedisi.

Stuttgart, 3 Ekim 1977, Pazartesi¹

Sevgililer,

İlk mektubu atamadım, dün öğleye kadar evde indik, yağmur yağış. Şiir çevirmekle geçti yarım gün. Öğleden sonra bilmediğim bir parkta yıllık bir fuar varmış, oraya gittik, ama yağmura yağışa tutulduk, bir barakaya girdik, bekledik yağmurun dinmesini. (Bu arada bahçe malzemeleri satan bir çadırdan ilk alış verişimi yaptım: Gül budama makası.)

Bu sabah başkonsolos beni Münih'te bekleyecekti, ama Yüksel bırakmadı, kitabı hazırlamadıkça gidemezsin, dedi. Park dönüşü saat gece yarısı bire kadar o işle uğraştık.

Bugün öğleden sonra İnci ile hanım giysileri alış verişine çıkacağız. Ben, Yüksel gider gitmez evden kaçtım. Şimdi bir bira hanedeyim (eskiden tanıdığım bir yerde), saat yarım geliyor, önümde koca bir tabak yemek. İkiye kadar vaktim var.

Yarın sabah başkonsolos bizi Münih'te sabah kahvaltısına bekliyor. Yüksel'le gideceğiz.

O, akşama dönecek. Sonra cuma sabahı gelecek. Cuma günü o konuşmayı da başarır, atlatırsam öğlen yemeğiyle kongre sona erecek. Yüksel ile Berlin'e gideceğiz, iki gün de orda kalacakmışız.

Sonra ne yapılır, şimdiden bilemem. Ama benim niyetim, mümkün mertebe çabuk, yerime yurduma dönmek. "Benim buralarda hiçbir işim yoktu"².-

Gene yazarım. Gözlerinizden öperim.

B.

Notlar

- 1 Tutzing'de düzenlenen şiir kongresine katılmak üzere Almanya'ya gittiğinde yazdığı mektuplardan.
- 2 Bu sözcükler Necatigil'in " Kirli Soru" (Arada kitabından) adlı şiirinde şu şekilde geçiyor: "Benim oralarda hiçbir işim yoktu."

Berlin, 8 Ekim 1977, Cumartesi¹

Sevgili Huriye,

Saat üçe geliyor, Berlin'den yazıyorum. Cuma saat gece onda Stuttgart'tan kalabalık bir trene bindik, kuşetli bir vagona yarı uyur, yarı uyanık cumartesi sabah yedi buçukta Berlin'e geldik. Şair Aras Ören'in evine gittik, sabah çayını orda içtik. Yüksel çağrıldığı bir toplantıya gitti, ben Aras'la kaldım, o beni bir hanım dostunun otomobil sürücülüğünde aldı, şehri gezdirdi.

Şimdi gene Aras'inevinde Pazarkaya ile buluştuk. Onlar konuşuyor, ben bu mektubu yazıyorum.

Yarın öğlen gene trenle Stuttgart'a döneceğiz, gece yarısı ordayız. Belki çarşamba Frankfurt'a uçar, bir gün de orda kalırsak (Yüksel, Almanya'ya gelip de Frankfurt kitap fuarına uğramamak olmaz diyor), en geç ayın 15'inde orda olurum. (Kesinlikle Frankfurt'tan dönmek istiyorum.)

Tutzing'de son gece şiir toplantısında en çok alkışlananlar Yüksel'le ben olduk. Romanya ve Yunanistan delegeleri şiirlerime geniş ilgi gösterdiler, ülkelerinde çevirip yayınlayacaklarını söylediler. Son gün (cuma) benim konuşmam da önceki gecenin olumlu etkilerini bozmadı. Hâsılı sonuç, umduğumuzdan iyidir.

Yâdelden mektup yazan, ister istemez kendinden söz eder. Siz de iyisiniz ya? Yanımda bir siyam kedisi var (Aras Ören'in kedisi), ben bu kadar sessiz, edepli, terbiyeli kedi görmedim. Bizim Mıcır, bunun yanında mektep-medrese görmemiş, dangıl, dungul, arsız, yüzsüz bir canavardan farksız. (Ayşe duymasın!)

Gene yazarım. Selâmlar, sevgiler. Sıkışık zamanlarda insan, telaşlarda yaşıyor, ne uzun-rahat mektup yazılır, ne kesin bir şey söyleyebilir yarın için. Hiç değilse, kesin olan şu ki, bir hafta sonra orda olurum. İnşallah.

Sevgiler, selâmlar.

B. Necatigil

Not

1 Tutzing'de düzenlenen şiir kongresine katılmak üzere Almanya'ya gittiginde yazdığı mektuplardan.

*Stuttgart, 11 Ekim 1977, Salı*¹

Sevgili Huriye,

Ne gün nerdeydim, unutmaya başladım. Perşembe günü Frankfurt'a gidip gece yarısı döneceğiz. Ondan sonra da Almanya'da işim bitmiş olur. Yarın gece Asım Akcan'la² beraber olacağız. Yüksel konuşmuş, Asım: "Hoca ile bir akşam oturalım hele, ben uçak işini ayarlarım!" demiş. Stuttgart hava alanı yarın akşam trafiğe açılıyor. Ben, Frankfurt'tan uçayım, tekrar Stuttgart'a dönmiyeyim dedim ya, durum belirsiz. Bu durumda, Tanrı izniyle cumartesi veya pazar orda olurum

Sipariş listesini kaybettim, ama hatırladıkça ben alıyorum. Mıcır'a bile mama alındı. (Bir yandan da bir radyo oyunu çeviriyorum. Yedek!) - Sen Kıbrıs yolculuğuna hazırlan. Sana, Ayşe'ye hasretler, sevgiler. İş dolu iş. Gözlerinizden öperim.

B.

Notlar

- 1 Tutzing'de düzenlenen şiir kongresine katılmak üzere Almanya'ya gittiğinde yazdığı mektuplardan.
- 2 Asım Akcan, Behçet Necatigil'in Kabataş Lisesi'nden Almanya'da yaşayan bir öğrencisi.

MEKTUPLARDA SÖZÜ EDİLEN ŞİİRLER

ENGELLER¹

Sen benim engelimsin beyaza.
Yaparım yıkılır,
Saldıran sulara silinen
Kumdan kuleler deniz kıyısında.

Sen benim düşmanımsın değişen,
Her seferinde ismin başka.
Ama hiç tadı yok yaşamının
Tam doğrulurken yeniden
Tarlama suların basmasa.

İnsanınla vur, hastalığınla yere ser,
Sars beni paraca
Her yıkılışımda kuvvetim artar
İşyan bir köşe er geç benim
Sen benim geçidimsin beyaza.

BİRİKİR²

Bıçağını gecelerin çarkında biledim,
Ondan böyle keskin.
Bir çelik mavi parıltı
Ondan böyle odamı aydınlattı.
İplik-ince akan su, başımdaki ağrıları önlüyor

(Kendi ömrüm önümde vazgeçilemez bir yolken
Başka yaşayışlarda gezdirmem benim sizi
İmkânsız.)

Bıçağını gecelerin zifiri bile di,
Keskin katı ekmeğimi kesmeye.
İlk dilimin bir yüzü taş, bir yüzü az yumuşak.
Sonraki dilimlerin yüzleri az yumuşak.
İplik-ince akan su, bir çanakta birikti.

(Düz beyaz kâğıtlarda birkaç satır siyah.
Bir zaman yaşadığımı hatırlatır siyah.
Donuk mavi parıltıda ufacık odam
Birdenbire büyük.)

Göznurumu gecelerde yitirdim.
Ardımdan bir ince mavi izle gidişim
Ondan böyle yavaş.

ÇARMIH³

Trenler, gemiler, yıldızlar..
 Paramı yollara yatırmak isterdim,
 Yaşamak uzak şehirlerde.. Nerde?
 Ev kirası, elektrik, su parası
 Kasabı, bakkalı, terzi..
 Birini kaparım, biri açılır
 Masraf kapıları masal kapısı.

Trenler, gemiler, yıldızlar..
 Ömrümü yollarda geçirmek isterdim,
 Bölüşülür evlerde.
 Aslan payı bana diyen diyene:
 Bir baba, bir anne, bir kardeş
 Dünyanın bedbahtı bensiz.
 Halalardan, amcalardan, dayılardan sesleniş:
 Bize de!
 Eşlerde, çocuklarda o üzgün, kırık bakış:
 Yalnız bizim ol!

Akşamlara kadar çalışırız,
 Bazan gecelerce.
 Trenlerde, gemilerde, uzaklarda
 Yalnız yaşamak... Nerde?
 Savrulmuş paralar, bölüşülmüş ömürler,
 Ne olmuşsa bize olmuş, ara yerde.

BESİNLER⁴

Kaybetti
Kimi, neyi
Bilmiyor, bilse, bildiği
Kayıplar gururu besliyor.

Fırın-sıcaktı içi
Baktı gördü tatlı, duygusuz olmak
Soğudu
Soğuklar gururu besliyor.

İstemedi yoksa
Üvey sokak yerine öz anne cadde
Önünde geniş idi
Dar gururu besliyor.

Kim getirdi Yusuf'a bu sözû, Züleyha
Etek yırtık arkadan
Kadınlar, kadınsılar, konuşunuz
Susmak gururu besliyor.

Sürer çift, koşul
Tarla-kâğıt, bin şu kadar, yılda
Sıtma-sarı bir geceye doğru
Kâğıtlar gururu besliyor.

Nerde o eski demler
Tavşankanı çaylarda
Camlar buğulu
Yalnızlık gururu besliyor.

EŞYALAR, SESSİZLİK⁵

Bir gün giderler de kalırsınız yalnız
Eski odalarda gece
Bir saat gibi durmuş sabahtan
Her şey onlar gidince.

Bir garip boşalışla cansız
Uzaklarda şimdi
Ayna önünde resimler
Eşyalar, ellerinin değdiği.

Yüklenen sessizlikte radyo
Şen şarkılar hepsi de hüzünlü
Duyduğunuz derinlerde bir ses
Gidenlerin götürdüğü.

Anladınız neymiş kattıkları
Perdeler çiçekler ılık hava su
Ancak onlar varken
Sizi yaşıtıyordu.

SİZİN HİKÂYENİZ⁶

Beklersiniz hastalığınız geçsin
Bir şeyiniz kalmasın bahara,
Hayatınızı bir yoluna koymanın
Sırası ondan sonra.

Karlı yağışlı havalar
Düzelir sonunda,
Hiç eski sözünüzde mi durursunuz
Mevsim bahar, sizde sıhhat olsun da.

Sizi eve bağlayan bir şey yok
Hürsünüz uçan kuş gibi.
Parasızlık bu sefer de balıanınız,
Canım, ne zaman paranız olmuş ki!

Yaz yine öylesine biter
Daldan dala sorumsuz.
Sonbahar yağmurları başlayınca
Yine kötümser olursunuz.

Çocukların karşısında
Sızlar gönlünüzün bir yeri,
Size de uzansın istersiniz
Bir kadının elleri.

Siz de biryuva kuracaksınız,
Artık kararınız karar.
Hayat pahalı, geçim zormuş
Olsun istediği kadar.

Bu iş yeşermiş ekinlerin
Birden kurumasına benzer,
Bir çığ gibi düşmüştür yolunuza
Hesapta olmayan engel.

Meselâ bir felâket
Kopmuştur evinizde,
Katlanacaksınız
Ne var ki elinizde.

Bir sûrû bağlarla çevrilisiniz
Koparıp da başlamanız kabil değil hayata
Karanlık kaderlerin kurbanı
Kaldınız ortalarda.

Ölüm, ölüm! Uzaktan uzaktan,
Sesleriyle büyülü gibisiniz.
Gittikçe kararan bu dünyadan
Canım, siz de bu şekilde gidiniz.

SERİN MAVİ'

Dağ köyleri serin, kıyılar mavi
Yaz sıcağında şehir
Bunaltır beni.

Hava yapışkan yağlı
Kalkıp bir yere gitsem
Yollarım bağlı.

Kıskanıyorum kuşları
Ben uçmasını bilsem
Uçmak serin ve mavi.

Yaşa nasıl yaşıdıysa anan baban
Öndekine uyar arka tekerlek
Git gel aynı yollardan
Aynı arabayı çekerek.

Çocuk dört duvarın içinde hür
Havasız odalarda kirli sokağa karşı
Pencere gerisinde solgun bir çiçek büyür
Düşünür kırık saksı.

Yattığın yerden senin de
Bulutlar görünür mü
Seyret gökyüzünü
Bir cam genişliğinde.

KURŞUN⁸

Bitkinim, bitkinsin
 Saçlar ağarır ümitlerle beraber
 İnsanın evi olması
 Büyülenmiş gibisin.

Satırlarda soldu yüzün
 Kalabalık evlerde eğreti
 Üzgünüm, üzgünsün
 Mumlar eridi.

Sokaklar, eğlenceler uzakta
 Farkında bile değilsin
 Hasadını esirgeyen toprakta
 Bitkinim, bitkinsin.

Çökmüş siperlerden kurtulan yorgun
 Askerleri düşün
 Yer altında saatler
 Yılları ömrümüzün.

Bilmezden gelsek de
 Gün sönmeye başladı
 Seneler eriyor cenkte
 Yaşamaya vakit kalacak mı?

Diyelim kurtardık hayatı
 Ya ansızın yalnızsak
 Ya külçeleşir de ayaklar
 Yürüyemez olursak?

Yahut askerleri düşün
 Tam çıkmışlar siperden
 Bakıyorsun
 Pusudaki tepelerden bir kurşun.

KONGO⁹

Biter hafif bombelide alkol
Başlar birden bir kara
Ormanın korkunç kuytusunu.
Uyumuş ak ceylân uzakta
Uyumuş baobab, uyumuş su.

Uyku mu ne uykusu?
Camdan bir kahkaha kulakta parçalanır,
Sıçrar kısık bir haykırı korkuda.
Ensesini dağlamış gibi kızgın bir soluk
Benildir ak ceylân uzak beyaz uykuda.

Pistir gece yarısı.
Düşmanca sırttır bir çentikten
Gâvurca günahlar ve bütün azgınlık.
Uyu ceylân sen orda..
Çatlamış alın damarı,
Kabarır Kongo.

Büyür bir boş bardak hafif bombeli
Çatadak kırılr sırça
Kabarır Kongo.

Daracık borular birer süpap gibi
Açılır kapanır, açılır kapanır
Sen orda..
Mutlaka bir yerin çürüdü şimdi.

Mutlaka bir yerinden aktı kan.
Şimdi
Olsa
Hafif bombeli
Daluykular da
Kongo.

ARADA¹⁰

Her şey araya giriyor, aradan çıkıyor
 Arada çocuklar doğuyor, büyüyor, yürüyor
 Arada evler, evlenmeler, ölümler duruyor
 Arada yaz kış bahar, dünya dönüyor.

Her şey arada oluyor arada bir, bir arada
 Aralarda akla kara, bulmak arayı arayı
 Bir eldir aralar, açar bir kapıyı usulca
 Açıkça aralar, kapanır ne iyi!

Kara toprak ayaklarımız altında
 Mavi gök yukarda
 Ne bulduksa arada bulduk
 Seninle benim aramda, onlarla aramızda, arada.

Madem küçük dünyamız ölümlerle sınırlı
 Madem kişi bağlı ortak yaşamalara
 Benden sana, senden ona, onlardan bize
 Gitmek gelmek arada başka dünyalara.

Nasıl teperdik yoksa boyuna aynı yolları
 Değişiklik arada
 İnsanlar değişir, evler değişir
 Yeni yeni yüzler, geçilen sokaklarda.

Aşklar arada, Tanrının büyük bağışı
 Ferhat'lar, Kerem'ler çöllerde, odalarda
 Bir anlamı var elbet
 Boşuna mı yanmışlardı?

Hiç mi serin rüzgârlar esmiyor
 Hep mi kızgın yazlardayız, baharlar arada
 Mevsimi
 Yaprak kımıldamıyorsa.

Çocuklar arada, nasıl bırakılır elleri
Dönüşler tatlıdır, telâşlıdır
Bir bezginlik çökse bile
Üstümüze akşamüzerleri.

Hastalıklar arada
Tehlikeli değilse yararlı
Hasta olmamış kimse
Hiç halden anlar mı?

Biz unuturuz başka!
Ölümler arada, hatırlatır
Dünyanın malını toptasak da
Bu dünyanın sonu vardır.

Ölümler varsa arada, anılar da var
Sevdiğin miydi, geceleri
Gelir uykulara canlı, nemli sabahlara taze
Açmış çiçekler kadar.

Zorluklar varsa arada,
İnsansın!
Engellere harcanmayan güçler ne güne
Dayat ki, yaşadığını anlayasın!

Aranarak yordamlarda bir ara
Yaşarsın.
Derken dürülür defter, başkasına gelir sıra
Sen aradan çıkarsın!

KIŞLA¹¹

Acının
Çok sonra başladığın
Kim inkâr eder.

Vardın oydun gar
Ama asıl yangın akşama
Kim inkâr eder.

Bunlar senin
Son yumuşak günlerin
İndiğin yerleştiğin
Kışla
Acıyı
Kim inkâr eder.

Nerden geldiğin
Bilme
Dikleri düzler
Acın
Kimin kârı
Kim inkâr eder.

İÇERDE¹²

Dışarıyı dinleme, içerdeyim
Kımıldayan perdenin şimdi az berisinde.
İnsan kimi geceler niçin uğrar dışarı?
Bir gerçeğin içinde kendini dinlediyse.

Yaşlanmak, o her şeyin biraz biraz yettiği
Anılar yerini tutuyor.
Ben bu oyunu küçükken de görmüştüm:
Çoklarını kovalıyor, birini tutuyor.

Yaşlanmak, bir korkunun hep uzağa ittiği
İçerdeyim.
Yangın duvarlarının yıkıldığı geceler
Ama nasıl geleyim?

İnsan kimi gemileri ne de çabuk unutuyor
Binmiştik sözde,
Bir çocukluk yatıyor
Battığı yerde.

Sağım solum doldu. Zil çaldı. Bu kaçınıcı?
Bir telâştı geçti, oturdu hepsi.

ÇIKMAK¹³

Bizi kimi kitaplara, mektuplara, yapılara
 Çeken, kendimizden dışarı çıkmak.
 Yürür kaplumbağa bir yolu sessiz
 Yaprakları sonbahar, ölü park.

İşte ancak bir yerde birazcık oturmak
 Ve ayrılmak çıkınca, yollar, dünya!
 Siz dolaşırken gece sokaklarında
 Striptiz evlerinde bir delikanlı
 Sorar: Çıkalım mı? Belki aşk bu!

Bir gün bakar ilerde kendi gibi biri
 Ama artık çok geç!
 Işık söner, karanlık karşı kıyı
 Ve dolaşır labirentte yumak.

O ki bir gözüpekliği yiğit şövalyelerde
 O ki dağlarda Ferhat yalın ayak.
 Bu çağlar kıt zamanlar bizi bize komazlar
 O ki aşk, ürkmüş ceylan ve tutsak.

Açar üzgün, kumaşlar hışırtıyla yanarsa
 Urban kırk mı, kırkını da çıkarmak – Çöz!
 Çok kısa bir süre – başlar güz.

Dünya! Yu ellerini yalnızlık sularında.

KİRLİ SORU¹⁴

Benim oralarda hiçbir işim yoktu,
 Şeytana uydum.
 Aç ahtapotlar kaynaşırken dipte,
 Kaypak kalabalıkta sürükleniyordum.

İnce yüzünüzde üzgünce bir bakış
 Birden sizi gördüm.
 Açtı arı doruklarda bir safran
 Durdum.

İlk sevgili güldü yitik anılardan
 Mutsuz, yalnız.
 Sessiz kınamanızı, utançlarda küçülmüş,
 Aldım, geri döndüm.

Gelsem,
 Siz yine orda mısınız?

Not

- 1 Bkz. 2 Temmuz 1955 tarihli mektup.
- 2 Bkz. 19 Temmuz 1955 tarihli mektup.
- 3 Bkz. 19 Temmuz 1955 tarihli mektup.
- 4 Bkz. 19 Temmuz 1955 tarihli mektup.
- 5 Bkz. 1 Ağustos 1955 tarihli mektup.
- 6 Bkz. 1 Ağustos 1955 tarihli mektup.
- 7 Bkz. 1 Ağustos 1955 tarihli mektup.
- 8 Bkz. 9 Ağustos 1957 tarihli mektup.
- 9 Bkz. 14 Temmuz 1960 ve 8 Ağustos 1966 tarihli mektuplar.
- 10 Bkz. 10 Şubat 1961 tarihli mektup.
- 11 Bkz. 4 Temmuz 1972 tarihli mektup.
- 12 Bkz. 6 Temmuz 1972 tarihli mektup.
- 13 Bkz. 24 Ağustos 1974 tarihle mektup.
- 14 Bkz. 3 Ekim 1977 tarihli mektup.

MEKTUPLAR

Önsöz

Bensberg, 16 Temmuz 1988

Sevgili Üstadım!

Ne kadar uzatmışsın bu kez arayı. Son mektubun 24. 9. 1979 tarihli. Oysa, sevgimizi de yüklenip durdun ince omuzlarına: "Ben şimdi, hemen şimdi yazmazsam, diyeceksiniz, demişsinizdir, ne oldu bu adama? Yok bir şey olduğu, bildiğiniz yerinde: Homurtuları, küskünlükleri, içine kapanıp içinden çıkmalarıyla, eski yerinde." (İstanbul, 4/5 Mart 1979)

Ne yapalım bildiğimiz yerinde ol da, yazma. Biz avunuruz. Kendini bizimle saydığın sürece. Aramalarımıza bir dayanak olduğun sürece. Oluyorsun hep, şiirlerinle, mektuplarınla, inci gibi el yazınla. Zaten artık sen değil, şiirlerin, mektupların diyor: "Çok oturdum sizinle/ Kalkıp gidebilir miyim / Gitsem de / Gene sizinleyim!"

Bırakmıyoruz, kalkıp gitmiyor onlar da. Oturuyoruz biz bize. Anlatıyoruz neler neler... Sahi, sen olsaydın, neler yazardın mektuplardan bir seçkiye önsöz olarak?

Örneğin, şiirini, hüznün de, sevincin de en yaşanmışından imbiklemiştir, ta içinden, en derinden, hele mektupları, mektupları daha da, daha da... Yoksa, kuru kuruya, Türkçede mektup türünün en özgün, en üst düzeydeki temsilcilerinden... falan mı?

Lessing'in, Kleist'in... mektuplarını anımsıyorum. Lessing'in, demir kıskaçla dünyaya getirtilen, dünyanın kötüs-

lüğünü bildiği için, avazı çıkmadan kesiliveren oğlunu, bu ameliyeye dayanamayan karısını, evet arka arkaya her ikisini yitirşini Eschenburg'a yazdığı çığlıklı satırları nasıl da sarsıcı. "Hamburg Dramaturjisi", "Laokoon", "Nathan" vb.. olabilir mi böyle sarsıcı? Ya Kleist'in, sevgilisiyle birlikte intiharından önce, karısına yazdığı mektuplarının içtenliği?

Mektup, seninkiler gibi, gerçekten yazılmışsa, mürekkeple değil, insanın özsuuyuyla yazıldığı için, hiç amaçlanmamışken, bir bakıyorsun, edebiyat denen sanatın doruğuna kuruluvermiş, şiirden, oyundan, öykü ve romandan önce.

Yanlış söyledim galiba. Senin engin ve derin edebi bilgeliğin, insan bilgeliğin karşısında, çömez tutukluğu musallat oldu yine bana. Mektup, yayınlansın falan diye değil de, sanat yapmak, edebiyat yapmak, üslûb döktürmek emeliyle falan değil de, büyük bir şairin kaleminden gerçekten bir kişiye yazılmışsa, şiirin de üstüne kuruluveriyor, dilinin canlılığı, deyişinin içtenliği, dizginleri boşanmış biçimiyle.

Orda her şey vardır. Kendi hallerinin en ayrıntıları, yaşam gailelerinin en gizlileri, yazılanların oluşurkenki yansımaları, zengin edebiyat dağarcığından göndermeler, güncel edebiyat dünyasına bakışlar, içten övgüler, içten yergiler, yazanlara okuyanlara serzenişler, sevgiler, niçin olmasın ki, hak edeni biraz da çekiştirme, biraz da iğneleme, ama seninkiler dünya yüklü abdal alçak gönüllülüğünün ve has edebiyatın hep zirvesinde...

"Yalnız kalacaksanız / Gitmem / Çektik kendimizi geri / Biz istedik." Bildiğimiz yerindeysen, ne diyebiliriz, çektin kendini diye. Bildiğimiz yerinde, gönlümüzde, yüreğimizde.

Son mektubun bugün gibi. Şiirlerin de, mektupların da hep bugün gibi, sevgili üstadım.

Yüksel Pazarkaya

Tahir Alangu'ya Mektuplar

Kardeşim Tahir,

Cumartesi öğleden sonra bir buçuk sularında Galata rıhtımını ve iki buçuğa doğru da Boğaz'ı terk ettik.

Üzerimizde uçan martıların sonuncusunda vedâ ve teşyi selâmını da mahmul-i teessür bir baş eğmesiyle kabullendikten sonra Karadeniz başlamış oldu.

Biz üçümüz vapura girerken hocalarımızdan birinin takdimiyle bir dördüncü eklenmişti. Hareketi müteakip bir başkasiyla tanıştık ve İstanbul-Köstence yolunu yarıladığımız sırada bir beşincisi arkadaşımız olacaktı. Karadeniz ilk dakikalarından itibaren şiddetini göstermekte tereddüt etmedi. İlk önce acemilik ve ihtiyatsızlık neticesi geminin baş tarafındaki ambar kapağı üzerine oturduk. Dalgaların üzerinde âcizleşen gemi bir kalkıp bir iniyordu. Ve gemi denizin dibine girecek gibi olurken salıncağın tepesinden bize doğru hızla alçalan birisinin duyduğu korku ve baygınlığa benzer hissi bütün dehşetiyle duyuyorduk. Vakit vakit deniz küpeşteden fırlıyor ve güverteyi su içinde bırakarak üzerimize tırmanıyordu.

Deniz tesirini ilk önce Fikret'te¹ gösterdi. Kızcağız istifrağa başlayınca ne yapacağımızı şaşırdık. Neyse, güç belâ önce kendine getirdik. Sapsarı yüzüne eş olsun diye eline de bir limon verdik.

Vapur pek fazla dolu idi. Öyle ki İstanbul'dan binen yolcuların hiçbirisi üçüncü ve daha mâfevk mevkilerde yer bulamamıştı.

Evet vapur pek fazla dolu idi. Onun için hepimiz güverte üzerine kuru tahtaya kont gibi serilmiştik.

İkindiye doğru vapurun sallanmasına alıştık. Küpeştede bizimle gelmekte ısrar eden ufuk müstevisinin bir üstüne çıkarak bir altına inerek raksediyor ve her iki tarafta çizdiği irtifa ve sukût müstevilerinin büyüklüğü bizi korkutuyordu.

Yine aynı ikindiye doğru öğlen yemeği yemediğimi hatırlayarak bir şey yemek istedimse de beşinci altıncı lokmaya doğru midemin bulanmaya nerdeyse mübaşeret edeceğini hissederek valizi kapadım.

Güneşin kızıl gurubunu Karadeniz sularında seyrettikten sonra acı düşüncelere daldık: Vapurda oturacak yer olmadığına göre, tabii yatacak yer de yoktu. Biz, Fahir² ve ben vapura girer girmez derhal tayfaların kamarasına şitâb etmiştik. Orada Fahir bir yassı burunlu kamarotla, hayır kamarot değil bir tayfa ile konuşmuştu ve ikişer liradan iki yatak kiralamıştı bir kendisi bir de benim için.

Fikret ve diğer bayan (Bu bayan birinci sayfada zikredildiği gibi bize iltihak eden arkadaşların birincisidir.) yatacak yerden mahrumdular. Kendilerine bizim kiraladığımız yerleri teklif ettik. Korku ve nefretle reddettiler. Pis, dar ve koku içindeydi. Oradaki dar masa üzerinde yemek artıkları birikmişti. Ve yataklar ihtiyarlıklarını ve bakımsızlıklarını inkâr etmeyecek derecede kirli idiler.

Uyku arada bir gözlerime incek gibi oluyor, bir müddet sonra bir tayf gibi uzaklaşıyordu.

On bir buçuğa doğru Fikret'e bir şezlong bulduktan ve kendisini güverteye, üzerine paltosunu örterek yatırdıktan sonra Fahir'le birlikte -Ha... yatmadan önce portakaldan yapılmış gazoz şurup arası birer içki içtik, yedişer kuruş vererek- kimse'nin nâil olamadığı yataklarımıza girdik. Bize yataklarını satan iki tayfa, bizden çok evvel gelerek yılların eskittiği kirli tahtalar üzerinde boylu boyunca çoktan uyumuştular.

Fahir üst yatağa çıktı, ben alttakine girdim. Bir çarşafı üstüme yorgan niyetine örterek ve bulaşık bezi kadar kirli kılıfsız bir yastığa başımı terk ederek yattım. Bu kamara vapurun ta başında idi. Ve pek fazla sallanıyordu. Neden sonra uyumuşum!

Üç buçuğa doğru uyandırıldım. Fahir çoktan kalkmış ve giyinmişti. Köstence'ye yaklaştığımızı ve çabuk hazırlanmamı söylüyordu. Vapur yanaşır yanaşmaz ilk fırsatta çıkmamız ve o sıralarda kalkacak olan Bükreş trenine yetişmemiş lâzımmış.

Üç saatlik uykunun arttırdığı sersemlikle ve mide bulantıları hissederek güçlkle giyindim.

İkişer bavul kavrayarak mûtemâdi sallanan kamaranın dik merdivenlerinden güverteye çıktık.

Vapur saat beşe doğru Köstence'ye vardı. İlk önce Haydar-paşa'ya geldik sandım. Birçok ayniyet göstermekte idi.

Vapur rıhtıma yanaştı. İçeri Romen polis ve gümrük memurları girdiler. Büyük bir hüsni talih eseri pasaportları ilk önce tasdik ettirerek derhal dışarı çıktık. Birinci sahifede izah edildiği gibi altı arkadaşlık.

Bavulları -Bunu hatırladıkça kızmak mı gülmek mi lâzım bunda mütereddidim.- bir Türk hammala verdik. Gümrükten geçerken üzerimizdeki paraları Romen parasına tahvil ettirmek icab etti. Cebimdeki üç lirayı verdim Üç yüz yirmi bir ley verdiler. -Şu hesapla bir ley hemen hemen bir kuruş.- Gümrükten çıkar çıkmaz -Talebeyiz diye bavulları muayene de etmediler.- bavulları bir arabaya koyduk. İki hammal -önce bir hammaldı, sonradan bir hammal daha iltihak etti.- bizden, Türk olduğumuzu söylemiştik, üç Türk lirası istemezler mi? Söylediklerine nazaran memleketliyiz diye bu fiyatı istemişler. Eh... hemşehri bu, fazla isteyecek değil a...diye üç lira takdim ettik. Tebdil etmediğimiz Türk paralarını birleştirerek -meğer sonradan öğrendiğimize göre; her parça için çok az bir para vermek lâzımmış. Müthiş surette kandırılmışız.- altmışar ley, yani kuruş vererek altı kişi, üçer üçer iki arabaya bindik.

On dakikalık bir seyahatten sonra istasyona geldik. Trene bindik. Hareket beş elli.

Tren Romanya topraklarını katederken hiçbir yenilik görmedim. Âdeta Anadolu seyahatine çıkmış gibiydim. Tarlalar, tarlalar...

Yalnız tuhafıma giden iki şey oldu:

Birincisi: Dört, beş istasyondan geçerken hindi sürülerine veya yavrularını otlatan birer dişi hindiye tesadûf ettim. Anadolu'ya has sandığım hindileri görmek garibime gitti.

İkincisi: Yine dört, beş istasyondan geçerken siyah fôtr şapka giymiş köylü çocukları gördüm. Şapkalar her birine o kadar yakışmış ve kendilerine o kadar asil bir manzara vermişti ki büyüklere has sandığım bu şapkaları çocuklarda hem de köylü çocuklarında görmek garibime gitti.

Saat ona doğru lokanta vagonunda yirmi sekiz ley vererek iki çay içtim. Fincanlar birer küçük kâse kadar büyüktü. Ve çayları turuncuya çalan tuhaf birer rengi haizdi.

Daha sonra bavulu açayım dedim. Bavulu değil valizi... valizi açtım ki medet... aldığım bir kilo şeftali çürümüş, birbirine geçmiş. Ve kendilerinin beherinden birer sirke kokusu intişar etmekte.

Ve vagonda su bulmak ne güçtür! Şeftalilerin çürümemiş taraflarını bulmaya çalışarak ve İstanbul'daki salgın tifo hastalığını da hatırlayarak onları yarı yarıya yedim. İştah yoktu. Yemekleri yemedim.

Yolun yarısına doğru Tuna nehri göründü. Bizi, ileri geri, Kurân okuyan hafızlar gibi sallayan trenin içindeydim:

Yedes kaharmış atlarla değil

Kötü bir trenle geçtik Tuna'yı³

beyitini hatırlamamazlık edemezdim.

Tuna, suları çamur içinde berbat bir nehirdi. Hiç de herkesin üzerine düştüğü bir Tuna'yı karşımda bulamıyordum. Nehir sayısız fakat çok zarif bataklıklar husule getirmişti. Her birinde yarı beline kadar suya gömülmüş ihtiyar söğütler süratle yanımızdan geçiyorlardı.

Ah... hepsini uzun uzadıya anlatmak çok hoş olur ama canım istemiyor. Sathî geçeceğim.

Yarıma doğru Bükreş'e vardık. Bükreş ismiyle iki istasyon var. Biri Garp Bükreşi diğeri asıl Bükreş. Yani biri şehrin bir ucu diğeri ortası.

Bükreş'te derhal alelacele indik. Dört erkek her birimiz ikişer bavul kavrayarak ve koşar adım Berlin trenine yetiştik.

Seyahatin asıl müşkül kısmı Bükreş-Almanya hududunda geçti.

Romanya hududunu terk edip Polonya'ya girerken çektiğim sıkıntılar feciydi.. Saat gece yarısından bir hayli sonra iki buçuğa doğru hâlâ uyanıktık. Vapurda zaten pek az bir zaman uyumuştuk. Bu uykusuzluğun ikinci gecesi idi. Polonya hududuna gittikçe yaklaşan tren, bacasından ateş parçaları fırlatıyor ve soluyan bir ejder gibi dört nala ilerliyordu. Uykuya o kadar haristim ki yanımızdaki boş kompartımana daldım, tahtalar üze-

rine kendimi bıraktım. On dakikada bir kesilen -kapı açılması, trenin düdüğü, soğuk gibi sebeplerle- uyuyor ve uyanıyorum...

Palabıyıklı Leh memurları, pasaport kontrolü. Korkunç karanlıklar, ormanlar... Leh istasyonlarının gece yarısından hayli uzaklaşmış saatlerinde ıssız ve soğuk manzaraları.

Polonya hududunda pek korkulduğu kadar uzun muayeneler olmadı. Hududu terk ettiğimizde saat üç buçuğa geliyordu. Tekrar boş kompartımana girerek çıplak tahtaya uzandım. İnce pardesünün üzerinde kalın bir soğuk vardı. Buna rağmen uyku bana soğuğu unutturuverdi. Asabım müthiş bozulmuştu.

Polonya arazisinin gece yarısından sonraki dehşeti buna inzimam ediyordu. Mâbadili uykunun bir tefrikasına daha daldığım sırada kuvvetli bir kapı vurulmasıyla uyandım. Meğer ben uyuyunca bir başkası daha gelmiş ve karşımdaki kanapeye serilip uyumuş.

Ve tren bir Leh kasabasında durmuştu. Saat dört raddeleri. Trene binen Lehliler kapıyı zorluyorlar ki açalım diye.

Gözlerim bir üniforma gördü ve hiddetli bir adam sesi. Port a port diye bağırıyor.

Korku ile ve üzerime yüklenmiş soğuğun tesiriyle titreyerek kapıya koştum. Herhalde bir Leh polisi içeri girdi. Bir yolcu. Ben o kadar uyku sersemiyim ki bunun kapıyı aç manâsına gelen Port a port'unu pasaport anlayarak pasaportumu uzatıyorum. Adam anlamıyor. Lehçe birşeyler söylüyor. Tekrar yattım.

Fakat bu yatış da çok sürmedi. Yattığımı kompartımana Polonya istasyonlarından dolan yolcuların gürültüsü ve vücudumun işgal ettiği mesafeyi gittikçe daraltmalarıyla uyandım. Saat beş'tir ve sabahın soğuğu bütün tazyikıyla içerdedir.

Altıya doğru trenin oldukça mütekâmil bir Leh istasyonunda durmasından bilistifade iki arkadaş ben ve birinci sahifede hakkında izahat verilen beşinci arkadaş trenden atladık. Orada duran bir büfeden bir sütlü kahve içtik. Gayet basit bir şey! Tabii gayet fâhiş para ödedik. Tren hareket etti.

Romanya'nın düz ovalarına karşılık Polonya'nın girintili çıkıntılı arazisi var. Ve ormanlar müthiş. Ve tren öyle süratle kat-ı mesafe ediyor ki göz ağaçları göremeyerek yalnız yeşil bir renk intibâi alıyor.

Neden sonra Lehistan'ın en büyük ve en eski şehirlerinden biri olan Karakovi'yi geçtik.

Uzun tafsilatı terk edeceğim.

İki buçukta Alman hududundan içeri girdik. Beuten istasyonunda muayene...

Berlin'e gece saat sekize doğru girdik. Biz trenden indiğimizde sekiz buçuk vardı. Fahir'in bir arkadaşı istasyonda beklemekteydi. Bir otele gittik. Bizim iki bayan, banyolu bir yer istediler. Mecburen daha lüks bir otele gittik, orada bir gece kaldık. Ertesi gün ben Studenten-Heim denilen talebe yurdunda bir küçük odaya taşındım.

Parasızlık. İstanbul'dan çıkalı beri doğru dürüst bir şey yiyememiştik. Benim otelde kaldığım bir geceye altı mark aldılar. Takriben iki buçuk Türk lirası. Bu parayı Fahir bizi istikbale gelen çocuktan ödünç aldığı yirmi marktan verdi. Kızlar, kaldıkları bir gece için fazla konfor arzuladıklarından ondört mark verdiler.

Onlar, benim talebe yurduna taşındığım günün ikisinde şehre epeyce uzak bir yerde bir pansiyona gittiler.

Açlık ve uykusuzluk bizi bitiriyordu. Berlin caddelerinde iki gün aç dolaştık. Bir lokantaya giremiyorduk. Elimizdeki cüzi parayla otomat denilen yerlerde otomatik makinelere onar fenik atarak avucumun yarısı kadar ve gayet ince ekmek dilimleri üzerine peynirlerle karın doyuruyorduk.

Rahmeti⁴ beyi ancak Çarşamba günü bulabildik. Yedi Temmuz Çarşamba günü öğleden sonra Humbolt Vakfı'ndan yüzer markı aldık.

O gün akşama doğru Kazanlı bir Türk talebe refaketinde -Fahir, hanım evlâdı kızlarla uğraşmaktadır. Onun için beni doyurmayı bu talebeye havale etti.- talebe lokantasına gittik. İstanbul'u terk edeli beri açıktan halimiz haraptı. Büyük ümit ve iştahla lokantaya girdim. Fakat yemek ne gezer. Listede üç çeşit yemek!.. Refikim bana buranın yemeklerinin gayet mahdut olduğunu ve ilk günlerde, alışınca kadar müthiş sıkılacağı söyledi.

Mecburi, benim yiyebileceğimi zannettiğim bir yemek ısmarladık.

Yiyemedim. Büyük bir tabak içinde bir yemek. Tabağı dörde böldüğümüzü farzedelim. Bir yarısında havuç ve bezelye beraber, etsiz, pişmiş. Bir yarısında patates ezmesi. Üzerinde de bir yumurta lop. Patates tarafını şöyle böyle yedim. Fakat kırmızı havuçla yeşil bezelye yeşil ve kırmızı renk. İtalyan bayrağı. Velhasıl yiyemedim. Yemeklere alışıncaya kadar müthiş sıkıntı çekeceğim.

Berlin büyük şehir, caddeler geniş. Ve dümdüz. Hepsi asfalt. Temiz. Binalar büyük. Ve her cadde de hemen hemen birbirine benziyor. Çok karışık. İnsan kaybolabilir. Hayretle temaşa-seza! Çok geniş. Başka zaman uzun uzadıya yazarım.

Behçet

Vakitten tasarruf için eve yazdığım mektubun bir suretini sana gönderiyorum. Kusura bakma.

Burada müthiş canım sıkılıyor. Şimdi bulduğum talebe yurdu gayet sapa bir muhitte ve etrafımda müthiş sükût. Bugün Almanca kurslarının ilk dersine gittik. Oldukça iyi. Henüz Berlin'i gezmedik. Ama hiç yadırgamadım. Sanki öteden beri tanıyormuşum gibi.

Berlin, 4.10.1937

Tahir,

Dün pazardı. Sana bir kart yazdığım dün. Bugün pazartesidir. Sana bu mektubu yazdığım gün. Dünle bugün arasında bir dakika yaşadım ki bana, sana bu mektubu yazdıran sebep. Sabahın sekizidir. Bulanık bir gök altında, bir pencere önünde, ayak üstü, kâğıdı duvara dayayarak sana bu mektubu yazacağım. Belki de her kelimededen sonra odada gezineceğim ve yazacağım. Ve sonra fütura râm, yürüyeceğim arka sokaklardan uzak uzak yerlere. Yıldız'dan ötede alabildiğine uzayan tarlalar vardır, hani. Ne kadar isterdim bugün onlardan birine raslamayı. Ne kadar isterdim Beşiktaş-Ortaköy yolunun üzerinde olmayı. Bir duvar dibinden, bir kedi gibi sürtünerek yürümeyi. Hani seninle susar yürür ve susardık. Bir köşe başına gelince ben, sana sezdirmemeye çalışarak firarî bir nazar atfederdim görünmeyen bir eve doğru hani... Hatıraların hafızaya hücumunu şu anda mustatil bir oda duvarları arasında duymak.

Dün gece özene bezene dudağını ve yanaklarını kızıla boyadığım (Yeni Sahillere) filmindeki haşmetli Zarah Leander'in⁵ resmini demin yırttım. İyi ettim mi dersin? Karşı evlerden kimsenin beni seyretmeyeceğini bilsem resmin parçalarını birer birer açık pencereden dışarı salıvermeyi ne kadar isterdim.

Bir arkadaş mektup yollamış bana. Senin askerlikten ikmalin varmış. İmtihan gününü geçirdin diye. Yüzümü yıkamadan aldım bu haberi. Ve yıkayamadım yüzümü. Fütura yeni baştan teslim olmanın fecaati böyledenizler, dağlar aşırı bir yerde daha iyi hissediliyor. Ne dersin? Bugün derse gitmeyeceğim. Ve uzanacağım şimdi bu mektubu bitirdikten sonra uzak mesafelere. Düşerekten yollara. Ne kadar isterdim ki Beşiktaş-Ortaköy yolunda olayım. O yılda yürümenin haşmeti. Bir duvar dibinden sessiz.

Keşke bugün yağmur yağsa. Yağmur altında yürümek de muhteşemdir. Allah'ın yüzü ıslatan rahmeti ile yollarda. Ve kaldırımlar ıslaktır. Râtıp, yâbisten elbet ki ulvidir.

Kaldırımları ıslak vehmedeceğim, ne kadar candan bağlı-

yımdır Şu vehm kelimesine. Ve ne kadar fecidir bütün imkânları vehmedemeyen insanların hali.

Zavallı Zarah Leander, benim dilsiz hıncıma kurban gitti. Özene bezene, dudak ve yanaklarını, dün gece, kıızıla boyamıştım halbuki.

Beşiktaş-Ortaköy yolunda yürüdükçe beni hatırla. Neye bağlıyım bu kadar o yola. Ve neye bu kadar istiyorum daima o yolda yürümeyi.

Fütura râm arka sokakları, gürültünün erişemediği arka sokakları, bir Şey düşünmemeye kendini zorlayarak dolaşmanın sırasıdır Tahir. Dolaşmanın sırasıdır.

Behçet

İstanbul, 8/9.8.1938

Azizim Tahir,

Mektubunu öğleye doğru aldım. Geceleyin dokuz sularında cevabını yazıyorum. Alessabah yarın postaya vermek fikrindeyim. Günün bütün saatlerini mektubun taht-ı inhisarına almış oluyor. Ne mutlu sahibine.

Şükürler olsun haline.. ki Tekirdağ'dasın şükür olsun haline.. ki gözlerinin önünde gün olsun gece olsun buhurdanlar yanmakta şamdanlar sönmektedir. Şükür olsun haline.. ki dilemmalar içinde âciz, şaşkın ve mütereddit seyretniyorsun. Şükürler olsun haline..

Şair, "Müptelâ-yı derd olan diller devadan geçtiler"⁶ demiş. Geçtiler elbette, elbette geçtiler. Çünkü onlar harici değil bâtını, başkalarını değil kendilerini sever oldular âdetâ.. Bizimkisi de öyle. Ta kendisi. Neyi istediğimi, niçin istediğimi bilmiyorum. Onun yerine başkasını, başkasının yerine bir başkasını verseler ses çıkarmayacak, kabul edecek, sineye basacağım. Ah itiraf etmemekte ne fayda var, kendimizi aldatmaktan başka. Bizim meylimiz şahsa değil mevzuadır. Mevzuu sersin de önümüze, şahıs kim olursa olsun. Zaten tahavvüllerin başlıca sebebi de bu değil mi? İnsanoğlu mevzuu düşkün oluyor. Şahıs, o mevzuu ona istediği genişlikte açmadımı veyl ona. Tabii ki bir başka limanda melce arayacaktır. Tatmin bulamadı diye ta'na değeri mi hiç?

Ha olgun bir yemiş gibi düşmüş avucumuza, ha Ebucehil karpuzu gibi asılmış başucumuza. Hepsi bir bizce. Birisi olsun da ne olursa, nasıl olursa olsun. Yeter ki rüyalarımızda gezinecek, vakitlerimizi alacak ve bize bizi unutturacak birisi olsun. "Yorgun başımızı göğsünde emniyette bileceğimiz"⁷ birisi olsun. Ah biri olsun da biri. Mevhum veya muhayyel biri. İster "rağmiyet" göstermiş, ister "râmiyet". Yalnızlığımızı örtsün kâfi.

Şu yazdığım yalnızlık kelimesi yok mu. Bu kelime, yalnız bu kelime bugünün bütün boşluğunu doldurmaya kâfi geldi. Yetti de arttı bile. Şaşacaksın anlatırsam. Ben hâlâ hayretimden ve korkumdan, bununla beraber sevincimden kurtulmuş

değilim. Keşke hiç de kurtulmasam. İnanmayacaksın belki bana. Atıyor, sayıklıyor diyeceksin. Ne dersen de. Yalnız şimdi yazacaklarının doğru olduğunu bir kere daha tekrarlayacağım. Hayretler içindeyim. Hayretler. Bu kadar derin ve sinsi ve kindar bir dünya görüşü. Altüst etti beni. Altüstüm hâlâ, Jacobsen'in⁸ cümleleri kadar altüst.

Bir arkadaşın bir işini hal için öğleden önceyi ve ikindiye kadar öğleden sonrayı feda ettim. Elimde, akşama kadar üç, dört saatlik bir zaman kalmıştı. Edirnekapi'dan Fatih'e kadar yürüdüm. Tramvay caddesinden değil tabii. Ona muvazi bir ara sokaktan. Fatih camiinin önüne geldiğimde cemaat dağılıyordu. Birden hatırıma bir akrabayı ziyaret geldi. Küçükken anneannemle giderdim onlara. Evlerini hayâl meyal de olsun hatırlayamadığım uzak bir mazide. Merhume pazarları kendisini ziyaret ettiğim saatlerde uzun uzadıya bahsederdi bana. Ve bana sistem ederdi akrabalarının hiçbirinden haberi yok diye. Hatırımdadır hâlâ karyolaya sırtüstü uzanmış ve dikkatimi elimdeki gazetenin satırlarına kapatmış yarım yamalak dinlediğim sitemler. O anlarda bu ihtarlara ayrılan alâka ne kadar az olursa olsun yine kulağımda bir şeyler kalmıştı. Şöylece belli belirsiz bir şeyler. Ve bu şeylerden biliyordum ki o akraba, büyükannemin eltisinin kızıdır. Kocas ve iki kızı ile birlikte Fatih'te Darüşşafaka'nın tam arkasında küçük bir evde oturmaktadır.

Unutamıyorum, daha dört veya beş ay oldu ya olmadı –mart veya şubat– soğuk bir gün evi uzun uzadıya aramış bulamamıştım.

Bugün, Fatih camiinden ikindi cemaati dağılırken birdenbire kimbilir hangi tedai ile –dağılan cemaatle o ev, o akraba arasında ne gibi bir tedai münasebeti var.. Belki de mekân yakınlığı?– hatırıma geliverdi. Bir kere daha arayım, bulurum ihtimal dedim. Ve uzandım o sokaklara ki yangın yerlerindedir. Hafızamı zorluyor ve küçükken kapısının önünde susamlı simit ve kâğıthelvası yiyerek anneannemin konuşmayı bitirmesini beklediğim evi bulup çıkarmaya çalışıyordum. Boşunaydı. Hafızam râmiyet değil, rağmiyet üzerinde ısrar ediyordu. Evin küçük olduğu da kulağımda kalmıştı. Gel gelelim bütün evler

küçüktü. Ve Fatih'in Karadeniz'e bakan arka mahallelerinin bütün hüznü bu evlerin her birine kardeşçe paylaştırılmış gibiydi. Ta kendisi. Oydu. Küçüklük ziyaretlerimde de simidimi ve kâğıthelvamı yerken duyduğum müphem bir iç ezintisi yine beni sarmıştı. Bir başka sokağa saptım. Yine küçük bir ev. Penceresi âdeta yerle bir hizada gibi. Toprağa o kadar yakın. Ve tuhafı: Ev tek pencereliydi. Pencerenin önünde iki kadın ve evin içinde pencere kenarında bir kadın. Ve onları saran şu, çocukluğumdaki gamlı hava. Teyze dedim pencere içindeki kadına. -Çünkü onun yüzü bana karşıydı. Ve beni görünce sokak başında uzun uzun bana bakmıştı. Ve belki de kadının tanıdık, komşu çehrelerden maada ilk defa sokağından geçer gördüğü yabancıydım. - Ötekilerin arkaları dönüktü. Kadındaki değişikliği görünce yarım ve benim hitabım üzerine tam dönerek bana baktılar. Kızardım tabii. Çünkü birisi kadın çarşafı içinde buluş çağına yeni basmış genç bir kızdı. Ben hissettirmemeye çalıştığım bir mukavemetle tekrar teyze dedim pencere içindeki kadına. Bu taraflarda S. hanım oturuyor. Bilmem bilir misiniz? İki kızı var. Birinin ismi İ., ötekini bilmiyorum.

Kadının yüzünde bir tebessüm belirdi. Ben de gülümsedim mahcup ve çekingen. Çünkü bulduğumu hemen anlamıştım.

Evet dedi pencere içindeki kadın. Tanırım. Ama bilmem nasıl tarif edeyim. Sen bulamazsın belki oğlum. -Son cümlede bir istihza işinizâzı muhakkak ki vardı. Çünkü kadının sesinde istihfakâr ve beni anlamış bir eda.-

İki üç kapı ötede bir kedi ile birlikte elindeki ekmek parçasını ortaklaşa yiyen bir çocuğa seslendi -Ah bu çocuk ekmek yerine simidi bölüşseydi kediyle muhakkak ki benim küçüklüğüm olurdu.-

Çocuk ufak tefekti ama kadın daha evin küçük kızının ismini söyleyince hemen işi anladı -Evin küçük kızının ismini ilk duyuyordum. Önceleri bir hayli duymuş olmaklığım pek kuvvetli bir ihtimaldir. Fakat bana ilk duyuyorum gibi geldi.- Ve beni "bahçesinde ebruli hanımeli"⁹ yerine kayısı çiçekleri açan bir eve götürdü ve işte bu dedi. Kedisine koştu herhalde. Kapıyı hafif çaldım önce. Bizim âdetimiz öyledir. Kendimizi ilk anda ele vermemek isteriz. Çekingen, mahcup, fakat son-

ra. Ah ne feci. Olduğum gibi görünmemek arzusu bende bir hastalık mıdır? Kapiyı mahcup ve çekingen çaldım. Ses yok. Tekrar ve bu sefer daha hızlı. Kapı mütereddit açıldı. Oydu: Masalların küçük kızı. Ah ne yazık ki ben en küçük Şehzade değildim. "Seher hanının evi burası mı" dedim yine mahcup ve çekingen. Şu farkla ki kızın gözlerine bakıyordum. "Burası" dedi kız. Mütcevaz: Burası ise çok iyi dedim. Beni tanıdınız mı? Düşündü düşündü. Hakkı vardı. Beni ya bir, ya iki kere ya görmüş, ya görmemişti. Meselâ ben kendi hesabıma onu hiç mi hiç tanımamıştım.

Ben gülüyordum ona, sanki ben onu tanımışım gibi mağrur. Nihayet: Behçet dedi. Onu ayıpladım bu kadar düşünülür mü diye. Sanki mahcup olmuş gibi önüne baktı. Mahcubiyet ne geçir? Önüne bakıyordu ama nazarlarının boyasız ayakkabılarımda dolaştığında yüzde yüz emindim.

Yine ayaküstü anneniz evde yok mu dedim. Yok dedi. Ablanız? O da öyle. Tuhaf şey. Yok demedi, o da öyle dedi. Tekrardan nefret ve tenevvü tercih ediyor olmalı. Pederiniz diye sordum. Çok geç gelir dedi. Hayretim azamiyi bulmuştu. (Çok) zarfını ilâvede ne mâna var. Ve gözleri ah yalan söylemiyorum garipti.

Buyurun oturun azıcık dedi. Yorulmuşsunuzdur. İçimden niçin azıcık oluyormuş, dedim. Öyle ya niçin azıcık. Ve kafamda şamdan ve kandil akisleri.

Ve girdim içeri. Küçük bir oda. Ben en uzak köşesine oturdum. O'ysa odanın tam ortasında bir sedire ilişti. Sağ tarafımda açık bir pencere ve üzerinde serilmiş bir hamam havlusu. Bir bakışta görüverdim: Islaktı. Ah ne yazık ki bu bakış onun da dikkatinden kaçmadı. Utangaç bir hareketle alelacele yerinden kaldırdı dışarı çıktı. Sanki kalsaydı ne olurdu. Öyle ya ne olurdu?

Küçük yapıda on altı on yedi yaşlarında bir kızdı. Yaş tahminimde isabet ettiğim vâki değildir. On beş desem hakikat daha yaklaşmış olacağım. —Hadisenin dönüm noktasına gelmek üzereyim. Hazırlan ve hayret edeceksin. Ben hâlâ korkular içindeyim.— Ne yaptığımı sordu. Anlattım. Sanki lüzumu varmış gibi askerlik meselesine varıncaya kadar. Muhtelif şey-

ler sordu, hatırımda kalmayan. Başka vakit kapalı kalmakta ısrar eden bir talâkatle cevaplarını verdim.

Birden, ben, sersemliğin tezahürleri muhtelif şekildedir, orta mektebi bitirdiniz mi demeyeyim mi? Tahkir edilmiş gibi, âsi gözlerini kaldırdı. -Nedense o âna kadar başı önüne eğik ve gözleri odanın herhangi bir eşyasına mihli, konuşmaktaydı.- Dedğim gibi başını kaldırdı. Gözlerimin içine baktı. Eylûlde fizikten ikmalimi verirsem on birde olacağım dedi. Mûthiş şaşırılmış ve bozulmuş. İnşallalı... ona ne şüphe diye bir şeyler kekeledim. Beyhudeydi. Kırılmıştı. Bunu odada esmeye başlayan havadan sezer gibiydim. Bir şeyler daha konuştuk. Neden sonra -Hazırlan, mukavemetlerini seferber et azizim- ben epey sürmüş bir sükûtun önüne geçmek için:

Siz dedim evde yalnız oturmaktan korkmuyorsunuz. Meselâ ben evde yalnız durmamak için sokağa hep birden çıkmak isteyenlere yalvarır yakarır birini yanımda bıraktırıyorum mecburiyet anlarında, sırf evde yalnız kalmamak için ben de dışarı fırlarım. Halbuki siz, gayet garip, kendinizden korkmuyor musunuz hiç olmazsa. Yalnızlık çok fecidir.

Durdu. Ah anlıyorum. İnsafsızca beni yere vuracaktı. Ne demek isteğimi anlamıştı. Hem de çok iyi anlamıştı. Hata etmiştim söylediğime. Bunu ikinci bir tahkir addedeceği yüzde yüzdü. Güldü ve dedi ki:

Yalnızlıktan neye korkayım. -Bu cümleleri uydurmuyorum. Bilhassa bu müteakip cümleleri.- Doğarken yalnız doğarız. Bizi anlayan var mı o anda. Ya ölürken. Yine yalnızız. Ama başucumuzda ağlayanlar varmış ne çıkar. Kim inanır. Onların hepsi, içlerinde ölenden fazla yaşacak olmanın sevincini duymaktadırlar. Bilmiyor gibi söylüyorsunuz. Sonra kendimden neye korkayım. -Bütün berraklığıyla gözümün önünde, başını yavaşça biraz daha önüne eğdi. Mecburmuşum gibi, bir itiraf-ı zûnup karşındaymışım gibi ben de beraber- Kendisi ile başa çıkamayacağını tecrübe etmiş olanlar evde yalnız kalmaktan korkarlar. -Nedense, hırsızlama dışarı çıkarılmış ıslak bir havlu isteyim istemeyeyim kendini hatırlatmakta.-

Lâyıktım bu tahkire. Ve sustum, o da sustu. Odanın havası bana daha arzulu geliyordu ve ihtimal ısınmıştı da. Dışarı-

da bütün hararetiyle akşam saatlerinin garipliği. Hele bu kuş uçmaz, kervan geçmez arkanın arkası sokakta daha devleşen akşam garipliği.

Sonrasını anlatmaya ne lüzum var. Esasen bütün mukaddime, şu son cümleler için bir methal olsun diye kaleme alındı. Uzun bir sükûttan sonra ben: Siz mutlaka şiir yazıyorsunuz. Ne ince şeyler düşünmektesiniz dedim. Edebiyat şubesine gitmek niyetindeyim ama bu sırf tembelliğimdendir. Yoksa edebiyat meraklısı değilim diye cevap verdi. Maamafih asıl şairane hülyalara siz evde yalnızken dalarsınız herhalde.

Tıpkı sizin gibi diyecektim. Tekrar terslenirim korkusuyla...

Ya o akşam saatlerinin lüzucetli tahkiri. Odada işleyen bir saat de yoktu ki insan onu dinlesin de şu sükûtun, taşlaşmış şu ducretin vüsatinin anlamasın. Bir saat. İşleyen bir saat yoktu odada ve ben ister istemez dikkatimi onun üzerinde durduruyordum. Kimbilir ne düşünüyor, benim çıkıp gitmemi mi? Belki de.

Beynimde yanıp sönen şamdanlar. Bir teviye yanımdan hırslamasına alınıp götürülen o ıslak havluyu düşünüyorum. Islak havlu. Ve tedailer: Selma Lagerlöf'ün eserleri kadar bol, nâmütenahi tedailer. Havlunun mesameler üzerinde titreşen suyu emmek için deriyi öpüşü. Vücudun bütün mahremiyetini bu tüylü kumaşa teslimi.

Ve kız o anda önündeki mustatili sarkan şalın püskülleriyle oynamakta. Yüzü yere eğik. İçinde neler geçmekte, benim içimden neler geçmekte? İğvaya ha kapıldım, ha kapılacağım. *Dokuzuncu Hariciye Koşuşu*'ndan cümleler hatırlıyorum: "O insan ki, yüzünde bıkkınlıkla sebat mücadele eder"... "Bu odada bir şey var, mühim bir şey: Ümit ve aşktan ve tembellikten mürekkep bir hararet"..

Ve ne garipl! Zaman, o zamandı. Geldiğim anla şimdi arasında Cevdet Kudret'in uzun mumlarını aksettirennehriakmamış gibiydi. Bir yazı okumuştum vaktiyle, yangın yerlerine akşam birdenbire iner diye. Buraya da hükmeden aynı kaide miydi. Peki öyleyse akşam nerde? Neye bu kadar gecikti bu akşam.

*Onda bin akşam vardı akşamı görmesem de.*¹⁰

Kendi kendime akşam geciktiydi gecikmediydi derken kapı çalınmasın mı? Akşamı mı beklemektedir oğlum, al işte gece

geldi. Bütün ümit parıltıları üzerine siyah bir perde gibi çöken gece! –“Az ümit edip çok elde etmek.” *Dokuzuncu Hariciye Koğuşu*, sahife 125–

Saatler gece yarısından uzaklaşalı hanidir. Her gece (şeb-zindedâr-ı şamdan) oluyorduk, bu geceyse (şeb-zindedâr-ı Tahir)'iz demektir. Maamafih iyidir böyle masa başlarında sabahlamak! -Atan günle beraber başa çöken sersemlik, insanın başka şeyler düşünmesine mani olur.-.

İsimler saymışsın mektubunda. Selâmını söylemeliymişim o isimlere. Beni alâkadar etmeyen isimler. Haberler soruyorsun mektubunda. Beni alâkadar etmeyen haberler. O isimler ve o haberler beni ancak “şifahen” meşgul eder. Onları “mektup” ber-hale geçmelerine lâayık görmüyorum. Mektubundaki bu gibi (ilmî zihniyete mugayir) cümlelerin sahifenin yarıdan fazlasında yer alması şâyân-ı teessüftür. Mektubunda hayatı göstereceğim diye hayattan ne kadar uzaklaşmışsın. Sen benimle bir adım atacak insan değilsin, dostum. Benim gözlerimde garip parıltılar varken -hancının karısının gözlerindeki o parıltılar- sen hâlâ kaydırak oynamasını, içine atılan karpuzu havaya fırlatan su menbaini düşünüyorsun. Bal yiyin evlâtlarım bal yiyin, zira ki tatlıdır.

Gelelim yukardaki meseleye, o isimler ve haberlerden bahsetmek istemeyişimin sebebi onların (kitabî) bir şekilde kalmamasını istediğimdendir. Peki dört buçuk sahifeye doldurduların? Onların müstakbel mahzuru? Onların hakikatinden sen nasıl olur da emin olabilirsin. Onlarda hakikati nasıl olur da arayabilirsin. Onlar yalnızca bir sayıklama sadece muhayyelenin bir tezviridir. -Fakat (kendi kendimizi aldatmayalım) cümlesi hiç sırası yokken şu anda varlığını neden hatırlatmaktadır?-

Behçet

Beşiktaş, 23.8.1938

Azizim Tahir,

İstersen yolladığın mektuplarda hiçbir şey yazma. Yeter ki yollayasın! Yalnızca senden olduğunu bilmek bile bana nâ-mütenahi teselli veriyor.

Yakınım Tahir, oysa seni pek o kadar da sevmiyorum. Ama bununla beraber yakınım Tahir.

Ebedi korkuma ebediyyen mahkûmum. Ebediyyen. Yalnızlığa mahkûm. Keşke lânete olaydım da yalnızlığa olmayaydım. Dünyada, kendimi yalnız hissettiğim nispette korkuyorum. Zaten sırf yalnız olmadığımı kendime kabul ettirmek ve nefsimi aldatmak için değil midir ki bir kıza tutunmak istedim oysa o bana ne getirebilirdi. Hadi diyelim birkaç gün için birkaç teselli. Sonrası? Ve boş saatlerde yalnızlık büsbütün devleşiyor. Zira çalışma, meşguliyet saatlerinde hakiki insan uykudadır. İnsanın hakiki hüviyetini meydana çıkaran yalnız bu boş saatler. Rabbim sen beni mümkün mertebe boş saatlerin şerrinden vikaye eyle. Ah o boş saatler değil midir ki beni geçenlerde Fatih'in yangın yerlerinde dolaştırdı. Ve vakit vakit haz, korku, hayret gibi karmakarışık halet halitaları ile hatırladığım o mahut vakayı yaşattı.

Boş saatler bugünlerde peşime takipler gibi düştü. Beni boş bırakmak istemiyorlar. Boş saatler boş olsalar hadi neyse.. hafızanın muttasıl hücumları. Ve muhayyilenin mütemâdi müdahaleleri.. boş şeyler.. yukardan beri on defa belki, kullandığım boş kelimesinden daha çok boş ihtimal...

Mektuba gece devam ediyorum:

Ben birisine muhtacım. Beni kurtaracak birisine. Bana beni bırakmayacak beni daima meşgul edecek birisine. Yakınım Tahir. Sensin bu beklediğim. Şu Yüksek Muallim'e bir girebilsen. Yok mu ya bir girebilsen. O zaman, o zaman beni benden kurtaracak aynı angaryada çalıştıracaksın değil mi? Razıyım buna. Yeter ki boş saatlerin şerrinden masun olayım. Ne kadar istiyorum bu irade cehdini kendim göstereyim. Olmuyor, olmuyor bir türlü. Son zamanlarda bir parça kendimi kurtardım. Son iki haftadır her allahın günü öğleden sonra Alman enstitüsü-

ne gidiyorum. Şimdiye kadar bir *İran Edebiyatı Tarihi* okudum. İki günden beridir C. Brockelmann -şu meşhur arabolog. "tabir caizse." hem türkolog oluyor da arabolog niye olmaz?-ın *Arap Edebiyatı Tarihi*'ne başladım. Hassan bin Sabit'i bana sor, sana söyleyeyim. Muhammed'in en sevgili zevcesi Ayşe'ye -müellif, Peygamber'den kırk yaş genç olduğunu yazıyor.- yapılan iftirada Hassan'ın cüretkâr iştirakine ne dersin? A adam sen bir şairsin nene gerek senin siyaset. Otur çadıra "Yaz Muhammed'i öven bir şiir". Allah, sevgili habibinin sevgili zevcesini öyle bir sadakatsızlıktan münezzeh bulan Allah, bir hükmi kat'i ile iftiranın asılsızlığını tebeyyün ettirince zavallı şaire o mübarek yüzünü bir daha -ebediyyen- göstermemek düşünüyor. Bak neler öğrendim görüyorsun ya. Ama ne fayda. Bizim hafıza tıpkı bizim ev gibi pek öyle misafirperver değildir. Bir şeyi hem o kadar güç kabul eder hem de o kadar tez dışarı atar. O senin öğretmek için bir hayli uğraştığın "Pontus Platos"¹¹ hemen hemen unutmak üzereyim. Allah taksiratımı affetsin!

Bak şu anda saatler gece yarısından uzaklaşalı hanidir. Uyku hak getire. Şu satırları yazıyorum ama bir de gel içimi sor. Yine büyük korkularla mücadeledeyim. Yine kendi kendimleyim. Bana fakülteden haber soruyorsun ya, o satırı okuyunca ürperdim. Fakülte tarafına geçebildiğin var mı desene. Nerde o cesaret bende. Nasıl ki sen mektubunda "Ben meğer İstanbul'un Beşiktaş fezasına has bir ağaçmışım" diyorsun. Ta kendisi. Benden de al o kadar. Ben de ancak kendimi Beşiktaş'ta hiç değilse Köprü'nün beri tarafında emniyette biliyorum. Bu acaip haletin bana ne kadar çok şey kaybettirdiğini bir düşün. Ama ne çare, ne atılır ne satılır. Korkumdan Bayazıt tarafına gidemiyorum ve günler geçtikçe ikmal imtihanları da yaklaşıyor demektir. Ve benim vaziyetim. Sen bütün derslerden geç geç de askerlikten ikmale kal. Garabet ve fecaati bir düşün. Her hatırladıkça ne azaplar geçirdiğimi tasavvur et. Elimde ne de olsa bir iki parça not var. Oturup okusam ya hiç olmazsa onları. Ne gezer. İkmali hatırlıyor, ürperiyor, kendimi fütura salveriyor ve susuyorum. "Sükût içine düşebildiğim biricik kolaylık". Susuyorum, ama hareketteki muhayyileyi durdurmak kabil mi? "İşleyen hafızamı tutmak istedim bir an. Fakat başıma doğru

giden elime, başka bir şey geçmedi kuru bir mahfazadan".¹² Ve sükûtum âdeta muvakkat bir huzur temin için işi örtbas etmeye çalışıyor. Talik ve tehir kadar hoşlandığım bir şey yok.

Bir günün azabını ertesi güne devredebilirim saadetten çıldırıyorum, büyük bir iş başarmışım gibi. Fakat bu bana pek az nasip oluyor. Dediğim gibi zahiren susuyor ve içimden kendi kendimi yiyorum. Eylül ha girdi ha girecek. Bizim eve gazete binde bir gelir. Maarif ve imtihanlar vaziyetinden hiçbir haberim yok. Bizim mektebin bu ayın ortasında yeni binaya taşınacağı söyleniyordu. Taşınıp taşınmadığından bile haberim yok. Bak. Sen orada mutlak gazete takip etmektedir. Beni alâkadar edecek bir haber görürsen haberdar etmeyi sakın unutma.

Saat bire geliyor ve içimde bir yerin damla damla eridiğini hissediyorum. Askerlikten geçirmezlerse diye şu anda ödüm patlıyor. Sen o zaman duyacağım hicabı düşün. Hele hele Misbah'a¹³ karşı. Akşamın yaklaştığı saatlerdeki melâl ve duc-ret de çok berbat! Akşam şu günlerde beni Alman enstitüsünde bir kitap sahifesi üzerinde buluyor. Gel gelelim kitap üzerindeyim ama zihnimden geçenler! Eskiden böyle değildim. Hatıra ve hayal hazinem pek o kadar zengin değildi. Şimdi ise "ekinlerde bereket".¹⁴ Hiç de iyi bulmuyorum bu hassasiyeti. Ve bir sinir zaafiyetine hamlediyorum. Meşguliyetlerimde bile rahat bırakmıyor beni bu iki bacaksız. Var düşün boş saatlerdeki küstahlıklarını.

Mektuba sabahleyin devam ediyorum:

Gittim, yattım. Uzun müddet sağa sola -Almanca ifâdeyle- yuvarlandım. Uykuyu tuzağa düşürmek için uyur taklidi yapıyor ve hislerimin "harice kapılarını kapamaları" için kendimi zorluyorum. Ancak neden sonra uyuyabildim. "İşte camlarda sabah. Ancak ben hastayım, alnım ateş, gönlüm ateş." Yeni bir gün. Kimbilir neler saklıyor içinde. Yeni bir gün.

Bu mektupta da kıyıda köşede kalmış bir akraba ziyareti bekliyorsun. Öteki hoşuna gitti değil mi? Âlâ hoşuna gitti. Ya bana neye mal oldu? Onu hiç sorma. Maamafih arzunu yerine getirip sana bir ikincisini anlatabilirim. Esasen bu anlatacağım ötekiden beş on gün mukaddemdir. Şu var ki birincisinin ya-

nında pek renksiz pek sönük kalacaktır. Esasen Fatih'in hatırasına karşı bir ihanet bir sadakatsızlık da olabilir belki. Onun için vazgeçiyorum. Ne yapalım kaderine kûs. Çok ümit edip az elde etmek. Maamafih o, o sana yazdığım tektir. Sen ondan bir hikâye çıkar da görelim bakalım, görelim.

Mektupların pek kısa oluyor. Sıcaktan, Iodostan şikâyetçi görünüyorsun, ama bilmem bu tabiat hadiselerinin mektup yazmakta ne kadar dahli vardır. Sen ki keçiboynuzunda ve içdede bile bir kıymet aramaktasın madem, mektup yazmakta bir lüzum bulmuyor musun? Oysa biz devayı senin mektuplarından beklemekteyiz. Hafızada bu insafsızlık ve sende bu lâkaydi. Çıldırmaq işten değil. Üstelik akşamları dört kol almış altı oynayacak kimseler de yok.

Bilmem *Varlık*'ın son sayısını gördün mü? Halkevine gelir sanırım. Bu sayıda Reşat Ekrem'in bir hikâyesi var. Çok samimi buldum. Belki de Yaşar Nabi'nin tenkidi bana böyle bulmamı emretti. Fakat ne olursa olsun güzel bir hikâye. Aynı nüshaya bizim yeni tarz şiirlerden birini koymuşlar fakat sona. Kimbilir hoşlarına gitmemiş olacak herhalde.

Mektuplarında –iki mektup hatırı için cem lâhikasını ilâve pek doğru değilse de– Almanca'dan hiç bahis yok. (*Dekameron*) bitti mi? Ben şimdi Dostoyevski'ye dair bir kitap üzerindeyim. Bilmem sonuna getirebilecek miyim. Ancak doksan sahife kadar. Fakat epey bir mesele.

Yukardan beri, görüyorsun, pek dişe dokunur bir şey yazabilmişim yok. Uykusuzluğa mı hamledeyim bu baş ağrılığını?

Bak. Yeni bir haber. Bize olanlar oldu. Meğer aşk ind-i İlâhî'de matrutmuş. Zavallı Harut ve Marut –iki melek– kızlara âşık oldukları cihetle cezaen Babil civarında bir kuyuya ayaklarından -başasağı- asılmışlar. –*Kuran*, Bakara suresi ayet 102; Max Hennig, *Kuran* tercümesi sahife 49, Fussnot; *İslâm Ansiklopedisi* Harut maddesi. – Bu efsaneyi –İnşallah efsanedir– okuyunca bende şafak attı. Şimdi kimbilir hangi sebepten bu, aşkın ind-i İlâhî'de cezayı müstelzim olduğunu Misbah'a anlatmak için can atıyorum. Bu arzuya sen nasıl bir sebep gösterebilirsin. Ona bir tefevvuk delili mi göstermek istiyorum yoksa, zımnen olsun ona ben bu hesapla ind-i İlâhî'de melunum de-

mek mi istiyorum? Ah tahlil et bu arzuyu, tahlil et. "Halim bir beter oldu şu günlerde, kendimi zor zapt ediyorum görmeyeli".

Behçet

Cevabı tez yaz ki sen gelmeden önce bir iki mektup daha gnderebileyim. Gelecek mektubuna kadar bir kere fakülteye uğrayıp -ister istemez- bir haber almaya çalışırım. Beni ve kendini kurtaracak sensin yakınım Tahir. Bütün midim sende. Allah'ın lutfu üzerine olsun.

Oradakilere selm eder, mektubunu beklerim.

Kars, 27/28.12.1940

Tahir'e, buz dağları ortasından:

Kars'a gidiniz evlâtlarım, zira ki Kars'tır. Hayır, ne cadde-lerinde beyaz ayların maaile dolaştığı ne de gecelerinde kurt sürülerinin akraba ve taallukatıyla birlikte vahşi konserlere başladığı bir şehirdir Kars!

Şayet İstanbul'dan, kırk gün kırk gece yol aşarak bir akıllı çıkar gelir de, mükemmel ve mükellef pasta salonundan içeri giren bir Karşlıya hayran hayran (İn misin cin misin yâ zâir!) diye soracak olursa alacağı cevap muhakkak ki şudur:

Ne inimi ne cinimi ben de senin gibi bir beniâdemim.

Ve daha dün Bayazıt meydanında ayaklarını sürten Behçet Necati, şimdi Kars sokaklarında lâstiklerini sürtüyor. İnsan kuş misâli der dururuz ya ta kendisi!

Benden herhalde uzun seyahatnameler, mufassal jurnaller beklersin ve haklısındır da. Benden sonraki Kars taliplisi sen- sin mesut Tahir. Yol, bir facia oldu ki perde kapandı; tahatturu beni tazip ediyor, değil ki nakli. Daha iyisi sana bunları döndüğümde (bu ümit boştur ben de biliyorum) veya daha ilerki bir zamanda belki anlatabilirim.

Çıplak kadınların ateş, gölge, Kafkas havaları ve şiir hercümerci arasında, üryan oynatıldığı bu yerde, İstanbul'u aramaya-caksın şayet ilerde gelersen. Fakat gelişin benimki gibi 39,5 de- recede yanarak, râkım tebeddülleri sarsıntısı içinde olmasın Tahir. Battaniye, battaniye, battaniye, yorgan, yorgan, yorgan himayelerine bel bağlamış uykulara ancak burada dalabilirsin.

Sakin gelirken yün atkını (çift örgülü olması şart) almayı ih- mal edeyim deme. Bıyıkların dışarda kalırsa kütük gibi donar ve dibinden kesmen icap eder.

Güldüğümün farkındasın biliyorum. Sobanın, daha demin, alev alev ve nar gibi kızarmış yanarken, bir an sonra buz ke- sildiği bu yerde, sen de gülersin. Yüksek Muallim kaloriferini bırakıp buralara düşersen eğer.

Ve doğrusunu ister misin? Hastayım, yemeden içmeden ke- sildim ve oteldeyim. Ve öksürüyorum ve burnum yepyeni bir hastalığa giriftar vaziyettedir.

Şimdiki halde sana ancak beş on gün sonra (O zaman yollar kapanırsa nisanda ancak alabilirsin, mümkündür de!) mektup yazmak isterdim. Fakat, orada rahatı buldu bizi unuttu, dersin diye bunu üstünkörü ve hiç isteksiz, bir otel odasının buz kalıbını andıran sobası başında karalıyorum.

Acele senden sevimli mektuplar beklerim. Fakat her zaman bana karşı bile gösterdiğin yıkıcılığını ve insafsızlığını bu yazacağın satırlara aksettirme Tahir. Çünkü her zamankinden ziyade dert kaldıramaz, naz çekemez vaziyetteyim.

Yaşamak sade İstanbul'da baş vermiş bir Âb-ı Hayat değildir.

Behçet Necatigil

Zonguldak, 8.12.1941

Tahir Alangu kardeşim,

Bu beni pek sıkan şehirde, aynı birinde, Pazartesi günü geldiğim halde sana ancak tam haftasında şu mektubu yazabiliyorum. Başımda ne düşünecek bir kafa var, elimde ne kalem tutacak bir parmak. Bu şehir, bu rutubetli, berbat, pis havalı karanlık, kasvetli, soğuğu iliklere işler şehir beni hasta etti. Geceleri, pek mahdut saatleri dolduran tedirgin ve fare hücumlarıyla bölük pörçük uykularımda hep Kars'taki huzur ve âsudeliğimi sayıklıyorum. Orada hem odam hem sobam hem de rahatım vardı. Bu berbat soğukların elinde bu nahif bünyeyi, bir otel köşesinde nasıl idare edebilirsin? Gel de cevap ver. Vallah müspet cevap vereceklerini bilsem Kars'a, tekrar Kars'a naklimi isteyesim geliyor. Sanki büyük bir telaş içinde imişim gibi hep ayak üstüyüm. Bunun ne demek olduğunu, beni bilen sen pek iyi takdir edersin. Oturacak bir yerim bile yok. Geceleyin, yemeği yedikten sonra nerede oturabilirim? Ve git buz gibi bir yatağa, ayacıklarını tamamen içine bile alamayan bir yorgan altına, soğuk algınlıklarını yeniden tazelemek üzere sokul. Hayat mı bu? Kars'ı nasıl aramam. Kars'ta -30 derecelerde, caddelerde sere serpe dolaşırdım da ne burnum tıkanırdı ne de ağzım çarpılırdı. Burada, daha kânunsani gelmeden elamân-hân olmaya başladım. Dostum, bütün bunların devası nedir? Gûya askere gitmedim de iyi halt ettim. Üstelik sana yeni bir havadis daha:

Vekâlet kânunevvel maaşımın verilmemesini emretmiş. Beş parasızım. Tasdik edilmeyen raporun seyyiesi. Bir işimizden atmadıkları kaldı. Sanki Karun'un bilmem kaçınıcı nesilden torunu imişim de paraya ihtiyacım yok gibi, vermesek de olur dediler ve işte bu ay para alamadım. Şimdilik eş, dost yardımıyla idare oluyorum. Vekâlete bir müdafaaname veya protesto gönderdim, ama kimbilir cevabı ne zaman gelir. Hem bir de meselâ menfi. İstanbul ziyareti o zaman tam burnumdan gelecektir.

Bizim şu meşhur nakil işinden henüz bir ses, seda çıkmadığını arz ederim. Esasen, mesela acaba Ankara'ya hakikaten aksedebilmiş midir? Hadisenin aktüalite olmaktan çıkıp çık-

madığını, inhitat veya inkişaf kaydedip etmediğini bana bildir. Ümit namına elimizde bir bu kaldı. Zonguldak'ın, bana Kars'ı bile arattığını söylersem kâfidir sanırım. Zonguldak beni memnun etmedi azizim, zerre kadar.

Dünkü posta ile gelen *Ülkü*'de Karahan'ın¹⁵ bir yazısını okudum. *Halk kitapları*¹⁶ üzerinde gördüğüm ilk konuşma. Okumuş olmalısın. Makalesini tam bir Auszug¹⁷ olarak karışıldım. Kâfir, sanki kitap karşısında kendi düşüncelerini yazıyor pozu takınarak tercümeden, paragraf paragraf nakillerde bulunmuş. Acaba bu yazı haricinde İstanbul gazetelerinde şu "muhtemel ve melhuz" gazetecilerin kaleminden de bu şekil yazılar çıkmış mıdır? Sen, yazacağın konuşmayı hazırladın mı? *Yurd*'un gelecek sayısını mı bekleyeceksin. *Yurd* daha çıkmadı mı? Buraya bir nüsha gönderin. Ve sen de konuşmayı bir an önce yazıp neşretmeyi ihmal etme. Karahan'ın peşi sıra, senin yazının intişarı ez-her cihet müfit olacaktır.

Mektup ve haberlerini beklemekteyim.

Behçet

Zonguldak, 24.1.1942
Cumartesi öğleden sonrası

Muhterem,

Tam haftası. Sana geçen Cumartesi telgraf çekmiş ve o günün hemen akşamı yollamasını salladığın mektubu ve bir iki gün sonra da telgrafın cevabını almıştım. Senden uzun zaman ses seda çıkmayınca, kayıplara mı karıştı dedim ve senin mektup yazmakta o nadide anlarından birini beklediğini bildiğim halde, artık bilmemezlikten gelerek dayandım telgrafa. Mektubun ümit ettiğim gibi çıktı. Yani bunca yıllardır arşınladığımız halde bize hâlâ bir şeyler vermemiş olan caddeleri bensiz arşınlamaya devam ettiğini ve aynalara bensiz bakarak yüzünde hasil olan çizgileri bensiz ve mütehassir seyre daldığını öğrendim. Epey terakki, vefakâr, epey ilerlemişsin. Yine sen -Şükret haline muhterem!- içinde kor olmuş, kül olmuş, bacakların arasında alabilecek bir mangal bulabiliyorsun. Ben burada bu kadar para alıyorum, fakat yine perişan, yine sefil, yine ayak üstü. "Bana kendi talihimden bu siyeh sitare düştü." ¹⁸ İşte yine sana geçenki gibi bir kahveden selâm ediyor, tavla şakırtıları, cigara dumanları, gürültüler arasından sesleniyorum. Pantuflalar ayağına geçmiş, sıcak bir sobanın nar bahçeleri kenarında yemek üstü kahveni içerken "bir içki"ye "diğer içki"den miktar-ı münasip ekleyecek, çalkalayacak ve sonra kap muhteviyatını iki kadehe bölerek birini kendine alacak, ötekini "pansiyoner"ine uzatacaktın. Uzat elini muhterem, yine bir yolculuğa çıkıyorum.

Vapur yok. Deniz dalgalı. Suların köpüklü ve kudurgan çalkantısını bir iki defa rıhtıma gidip seyrettim. Kar o kadar çok yağıyor ki şehir, böylesini binde bir görürmüş. Acaba mektuplar trenle mi gider, gelir. Yoksa postanede iyi havaları mı bekler?

Ona: "Öğretmen, kartopu oynamaya bahçeye gelmez misiniz?" diyorlar ve o öksürerek, tıksırarak: "Sağ olasınız, geçmiş bizden!" cevabını veriyordu: "Aman hocam, gençliğinize yazık!" Bu lâf, üzerine titremişti. İsabetli teşhis!

Müşkül günler geldi çattı dostum. Adenitim bir gece birden delindi. Bol gıda, bünyeyi takviye. Fakat lokantada yemekler

gittikçe azalıyor ve mevcutlar da gittikçe pahalalanıyor. Mektebin yokuşlarını çıkarken şimdi eskisi gibi hızlı ve sabırsız değilim. Vaziyetime intibak ettim. Yalnız zaman zaman hayıflanıyor ve sebepsiz telaşlanıyorum.

Yirmi gün kadar önce orta tedrisattan bir müzekkere geldi: “Edebiyat stajyeri Behçet Gönül’ün boş maaş kadrosu bulunduğu zaman öğretmenliğe terfi yapılacaktır” [Aynen]. Şimdi “boş maaş kadrosu açılmasını” ve va’din yerine gelmesini, belki asılsız bir ümitle, bekliyorum. Vaziyet böyle devam ederse mayısta kati askere gitmeliyim. Son ümit öğretmenliğin tasdikinde kaldı. Her gün Ankara’dan bu hususta bir tebliğ sâdir olmasına muntazırım. Bir iki hafta daha geçsin. Yine tahakkuk etmezse idareye bir tekit yazısı yazdıracağım. Benim için tek çıkar yol: Asaleti tasdik ettirip mayısta askere gitmek. Bütün kozları kaybettik. Bir bu koz kaldı, son koz. Hele bir sefer askere de gideyim, belki ondansonra yeni kozlar çıkabilir.

Eskiden, meselâ Kars’ta öksürdüğümü hiç bilmezdim. Ama burada bu kömür tozları teneffüste, bir cigara içmeye görevim, gecesi tıkanırcasına öksür de öksür. Müemmil’le¹⁹ muhabereyi bütün bütün kestik. “Bilmiyorum şimdi o, nerededir, ne yapar?” Baharı bekliyoruz paltomla ben. Ne onda giyilecek yüz kaldı, ne bende kömür tozundan surat. “-Yahu, üstat, sabahtan beri ne yazıyorsun. Kaldır başını da gelen geçeni seyret!” “-Sağolun dostlarım, şu yazdığım, kâğıtsızlıktan ince ince yazdığım mektupta, kendimi, mazimi ve refik-i hayatımı seyre diyorum.”

Bazı geceler yattığım halde yataktan fırlayarak elbiselerimi sırtıma geçirdiğim ve saat daha yediye gelmeden o kalabalık halkını evlere çekmiş bu şehrin caddelerinde tek ü تنها, kısır muhayyilemin nadir lutuflarıyla bazan bazı hayâller kurarak dolaşıyorum.

Mektupların arasını böyle uzatma. Eskiden Kars’ta idi. Şimdi güya daha yakındadır. Hem Ahmet Muhip ayıtmış ki:

“Bir gün gelir geçer bu geceler / Tırtıllar tırmanır yapraklara.”²⁰

Zonguldak, 4.4.1942

Sevgili Alangu!

İnan olsun. Sırf sana mektup yazabilmek için, şehrin uzağındaki bir kır kahvesine geldim. Günler oldu ki sana hitap maksadıyla elime kâğıt, kalem almış, yazmaya başlamış ve birkaç satırdan sonra devam ettiremeyeceğimi anlamış ve bırakmışımdır. Neye böyle? Bilsem sana sorar mıyım?

Mektubun beni bulalı üç gün sonra bir ay olacak. Bir aydır sana cevap yazmak istedim. Bu istek ilk günlerde muhakkak daha şiddetli idi. Fakat sonra sonra. Ah, her şey gibi hafifledi. Bugün bu işi, gizlemekte ne mâna, öyle şedit bir arzu halinde değil de bir vefasızlık hicabı ve bir utanç itişisi ile yapıyorum. Martta bir aralık bize bir hafta kadar tatil verdiler. Altı gün (20-26 mart) müddetle yokuşlara tırmanmaktan azat edildik. Fakat hayrını gördüm mü ki? Ne gezer. Yatağa düştüm ve beş gün, vücut harareti ve nabız fazlalığının seyrini ve grafiğini takip ettirerek küşe-i istirahatı şeb-zindedâr-ı hâb u nighbân-ı ye's oldum. Boğazım, sinem gibi yanıyordu ve sesini kaybeden Behcet'i dakikaların mâverâsından bulup çıkaracağım diye terlere yattım, yorganlara büründüm. Otuz dokuz derecenin kuruntuları içinde vakit vakit sana gidiyordum. Muradiye mahallesi yokuşlarından çıkıyor ve evini boş buluyordum. Uyku beni o kadar yutmuş, yok etmiş idi ki geceleri uykusuzluğun felâket ve vehimlerinde illâllah-hân oldum. Yutkunamıyordum. Ateşim bir türlü düşmüyordu. Yeni telaşlara kapıldım. Kıpırmızı bir boğaz, ve horoz gibi tiz perdeden bir ses beni korkutuyordu. Beni saran ve hâlâ tesirlerini üzerimden atamadığım bu soğuk algınlığı beni mahvetti. Şimdi yine yokuşları tırmanmağa başladım. Yine dersler. Gündüzleri güm-bür güm-bür: "Meyhane mukassi görünür taşradan amma. Bir başka ferah, başka letafet var içinde" beyitini okuyor, Nedim'in bu, ve bunun diğer sahalarda devamı olan beyit ve gazelleriyle bir haftadır onuncu sınıfta Nedim'in o şuh u pür-şive vü naz ruhunu şad ediyorum. Ben bu haletle sana nasıl mektup yazabilirdim, bir düşün ve bana hak ver. Ben senin gibi Beşiktaş'ın eski ve ehil, âşinâ ve derya-dil sokaklarında gece lambalarını

seyretmiyorum Tahir, senin gibi müşterek çalışmanın ölmez imkânını Grimin Kardeşler üzerinde ispat ettiğim yok. Yalnız, efendiler diyorum Haşim'deki agorafoby, seksüel ve psikolojik duyguların vesaire vesaire.. Kimbilir, yanında olsaydım, kimsenin değilse bile, senin işine yarayabilirdim. Burada bari talebelerimin istifadesine yarasam. Bunda müteredditim ve bu tereddüt, beni büsbütün bedbin yaptı. Hayatımdaki hikmeti bana sen izah edebilirdin. Sen de uzağımdasın ve kimbilir ne tatlı didinmeler içinde Meyhane mukassı görünür taşradan amma diyor ve bazı geceler içmeye gidiyoruz. Bıktım usandım bu gecelerden. Halbuki başkaları ne kadar da müştak. Gidiyor ve ertesi gün harap ve hasta kalkıyoruz. Halbuki seninle bir odaya kapansaydık ve ertesi gün harap ve hasta kalksaydık. Fakat bir şeyler yapmış ve yazmış olarak.

Mektubuna muhakkak hemen cevap yazınam gerekirdi. Çünkü içinde mühim bir meselenin de lâfını ediyordun. Üstelik beni hatırlamış olan profesörün mektubuna cevap vermek de bir nezaket icabı idi.. Fakat hiçbirisi beni bulunduğum ataletten kımıdatamadı. Şimdi utanç içinde ve üzgünüm. Sabah erkenden yollara düşüyor ve tepeleri boyluyorum. Bazı kapıları açıp bazı odalara giriyor ve saat birlere kadar lâf ediyorum. [Ah! Konuşmak beni ne sıkıyor, hep başkaları konuşsa da ben sussam ve dinlesem!] Yemek bile içime sinmez. Saat iki buçuk olur, zil çalar ve yine halden anlamaz, usulünce susup oturmaz bir orta kısım sınıfında müzakereci sıfatıyla oturursun. Kafan kazan gibi olur, saat dördü zor bulursun. Muallimler odasındaki sedire gelir, yorgun düşer ve konuşulanları bile dinlemek istemez, dinledin diyelim, anlamazsın. Havasız, rutubet kokan bir otelde.. Tafsil etmek isterim. Fakat ben yazmasam bile sana malûmdur bunlar. Tahir, elinde iken istikbaline hükmet. Bunlar pek yenir, yutulur, özenilir şeyler mi? Hâşâ sümme hâşâ. Çekip çevirenim yok. Şuraya gidiyoruz, pekalâ. Buraya gidelim hayhay. İraden sağlamış, karakterin düzgünmüş, hamiyet, fazilet sahibi imişsin, faydası? Günler çığlar gibi amansız yuvarlanır, gider. Zamanı râm edemez, mahzun olur, gül gibi kızları gördükçe tesellisizliğini kavrar ve geceleri sokaklarda dolaşır evsizliğine ağlarsın. Çulsuz ve yurtsuz, meşşük bir

sıhhati oluruna bırakıp, kalp çarpıntıları, hayâ dağılışları ile geçtiğin eşiklerden lânet ve nedametlerle dönersin. Şimendifer düdüklerinin bile gayzını kabullenerek ve yarın evlâd-ı vatanın huzuruna ne yüzle çıkacağın meselesini bir türlü halledemeyerek faziletini de, edebini de tekrar nasıl bulabileceğini bilmeyerek. İşte burası veya diğer bir şehir.

Sen orada bir başka âlem, biz burada bir başka diyar.

Bir yeni sahifeye daha başlıyorum. Zonguldak'ta mektup kâğıdı bulunmuyor. Bu defteri zor buldum. Evvelce beş kuruşa aldığımız bu deftere yirmi kuruş verdim. Belki yakında zarf da bulamaz oluruz. Zonguldak böyle olursa Kars acaba nasıldır?

Bundan on gün kadar önce sana Almanyâ'dan, Buchtausch'tan gelen kitapların bir kısmını gönderdim [Ayrıca birkaç da Yeni Zonguldak Gazetesi]. Bu kitaplar çok eski hikâyeye dostum! Beni affet. İki büyük paket halinde bunlar geleli pek çok oldu. Menzel²¹ ve Zauberspiegel'in *Billur Kôşk*'ü müstesna diğer istediklerimizi gönderdiler. Taahhütlü oldukları için eve vermemişler, buraya kadar geldi. Uzun bir mektupla beraber gönderecektim. Fakat mektubun yazılması geciktikçe kitapların da yollanması, yarınlara kaldıkça kaldı. Baktım ki olacak gibi değil! Kitapların geldiğindensen haberdar etmek üzere yarısını yolladım. Diğerleri yani: Jacob ve Giese'nin *Festschrift*'leri.²²

*Märchen aus Iran*²³ masallarından birkaçını okudum. Kitabın çıktığı hakkında *Yurd*'a haber yazmak istiyorum. Fakat Hammer'in *Hatıralar*'ında mürettip hatâsı ve değişmeler ne kadar da fazla. Dergiyi bir talebemde gördüm. Senin Grimm'i okumak ve benim yazıya bakmak fırsatını buldum. Kitapları aldıktan çok sonra, ancak Buchtausch'a bir teşekkür mektubu yazabildim. Bu ihmal, yalnız bende değil; aynı zamanda sendeki bu ihmal, bizi pek çok şeylerden mahrum edecektir. Bu, Buchtausch bizim pek çok işimize yarayabilir. Belki bir gün (Hangi gün?) diyerek bazı kitapları pekâlâ tedarik edebiliriz. Fakat ne olacağımız malum mu? Seni bilmem, ama ben vaziyetime salâh gelebileceğinde öyle ümitli değilim. Bir muhalif rüzgâr esmezse bu ay sonu askere gitmeye karar verdim. Bir dikiş öğretmenin stajyerliğini altı ayda tasdik ederler, bir edebiyat hocası üç altı ay sonra yine stajyer kahr. Bu şekilde

askere gitmemde ne menfaatim var. Gerçi biz çok işleri menfaat cephesinden değil, mazarrat bakımından tercih eder ve kendimizi nâra yakarız. Fakat burada!

Geçen ay eve yetmiş lira gönderdim. Elli lira Sabahat'a, Fahamet'e²⁴ borcum. On beş liraya da gömlek ve pijama ısmarladım. Bu para beni çok sarstı. Askere pek az para ile gideceğim. Bütün ümidim, mayıs aylığını alıp da yola çıkmakta. Ama askerden sonra alırlar, mahsup ederlermiş. O vakit Allah kerim. Burada kendime on liraya külüstür bir pantolon aldım. Paltonun halini sorma. Orada iken vaziyetini görmüştün. Onda elaleme çıkacak yüz kalmadı. Halbuki bahar da bir türlü gelmez.

Spies'ten²⁵ yeni bir kart geldi. Kitapları alınca bir mektup yolladığını yazıyor (Bu mektup bana gelmedi). Antolojisi bir aya kadar çıkıyormuş. Tıpkı bizim kitap gibi. Bir aya kadar. Yeni hikâye kitapları çıktı mı diye sormuş. Ona Umran Nazif'ten, Kenan Hulûsi ve Bekir Sıtkı'dan birer kitap yolladım ve yazdığım bir mektupta, mukabeleten V. D. Leyen'in²⁶ kitabını ve masal bilgisi, masal araştırmaları sahasında birkaç el kitabı göndermesini rica ettim. Bakalım ne yollar?

Ah Tahir elimizde bir imkân olsa da Almanya'ya gidip bir doktora versek. Yoksa bizi burada adam yerine koymayacaklar. Bir iki masal hariç, çoktan beri burada Almanca okuduğum da yok. Bu sefer, elimdekini de unutmaktan korkuyorum. Vakit yok ki. Çok yoruluyorum. Zaten doğuştan yorgunlardan biriyim. İkide bir yatayım, diyorum, uyuyayım. Fakat bırakmıyorlar. İnsanlar bıraksa bile korkular ve telâşlar bırakmıyor.

6 Pazartesi sabahı

Bugün ilk saat dersim yok. Bu mektubu bitirip postaya atıp öyle gideceğim. Demin, yazdıklarımı bir okuyayım dedim. Sana mektup yazamayışımın sebebini anladım. Ben bunlardan bambaşka şeyler yazmak istiyordum. Bu sefer de olmadı. Ne yapayım. Bir başka defaya.

Sana tezin için çarçabuk cevap verinem lâzımdı. Veremedim. Affet. Burada öyle bir atalet içindeyim ki men kimem, saki olan kimdir mey-i sahba nedir?²⁷ Yanında olsaydım ne yapar, eder sana yardımda bulunurdum. Mahcubum. Bu, vefasızlık

veya hainlik diye tefsir edilmesin. O gün bu gün uzun bir zaman, bir ay geçti. Şimdi sana ne yazacağımda mütereddidim. Ve belki beni bağışlamayacaksın. Hiç değilse anla. Burada elim ayağım bağlı. Yine sen bilirsin.

Sen bana bakma ve mektup yaz. Senin mektubun üzerine belki tekrar kımıldayabilirim.

Gençliğimize ait
Behçet

Selma'ya²⁸ lütufkâr mektubundan dolayı minnet ve selâmlar.

Zonguldak, 14.4.1942

Alangu, dostum!

Tam yedi gün önce yazdığım bir mektuba cevap beklerken, benim verdiğim günlerde postaya attığın bir mektubun geldi. Demek şiddetle seni aradığımı günlerde hasretle sen de benim peşimde idin. O mektup, çok uzun ve meftur, sana, epey inatçı bir sükûtun bütün sebebini gösteriyor, muhasebesini yapıyordu. Ve benim düşündüğüm sıralarda seninde aklından geçen bir çok şeylerin cevabını orada bulmuşsundur. Onlara ilâveten bu kağıdın sol yukarısındaki yazılar, sana yeni ipuçları verir. "Yeni Zonguldak" ismiyle on haftadır çıkmaya başlayan bir gazetenin muharrir kadrosunda "fisebilillah" yazı yazıyorum. "Bir Adamın Kuruntuları" başlığı altında hemen hemen her nüshada çıkan lirik (!) nesirler (?) bu âciz kaldırımdaşının kalem ve karihasından çıkar. Almanya'dan gelen kitapları yollarken, sana gazetemizin dört beş nüshasını da yollamıştım. Mektubunda hiç bahsi geçmez. Almadın mı yoksa. Çok eseflenirim. Çünkü ben şimdi bu derme çatma measurelerle (!) avunuyorum. Eğer gazetelerim postada kayboldu ise yanarım. Çünkü bir daha sana nereden bulup göndereyim. Birinci ve beşinci sayıların "mevcudu tükendi". Yeniden mi bastırayım, senin için? Geçen Çarşamba son iki nüshayı (9 ve 10) yollamıştım. Aman, bari hiç değilse onları almış ol. Ve bana fikrini bildir. Yarın, bu mektubu postaya atarken, 11 inci sayımızı da göndereceğim. Büyük bir iftihar ve gururla söyleyebilirim ki vilâyet gazetesi sıfatı ile çıkan broşürler ananesini Yeni Zonguldak kırmıştır. Sen de beğeneceksin, beğenmişindir eminim. "Yurd'unuza birkaç sitayişkâr cümle yaz. Zira ki lâyıktır." Ayol, Yurd'u çıkarırsınız da niçin bana yollamazsın. Bilmem kaçınıcı sayısını (senin Grimm'lerden bahseden yazının bulunduğu sayıyı) bir talebemde tesadüfen görebildim. Bir de bana Yurd'a yaz diyorsun. Azizim, benim Yeni Zonguldak'ta işim başınıdan aşkın. Burada neşrettiklerimi "Yeni Zonguldak refik-i muhterememizden iktibas" kayd-ı taltifkârı ile alıp mecmuana bastırabilirsin [Son cümle külliye şakadır, sakın ciddiye alma, sahi sanma!] bu sayıda da şiir neşretme kaprisi baş gösterdi.

Buralı diğer iki genç –henüz liseyi bitirmemiş– şairle²⁹ birlikte, gazetede de göreceksin ya, üç şiir (Her üçü de henüz hiçbir mecmuada çıkmamıştır. *Yeni Zonguldak*'a bahsettik bu şeref!) çıkarıyoruz. Bu şiir meselesinde lâfı şunun için uzun uzadıya ederim ki senin mektubundan bir cümle: “Ne dersin, senin şiirlerini bir araya toplayıp bir neşrederim mi?” Edelim ama hangi para ile.

Maarif vekâleti neşriyat müdürü Adnan Ötügen, demin radyoda “*Bir Eşeğin Hatıratı*”nın³⁰ ve İskender Fahrettin beyin “Kitabı”nın çıktığını “tebşir” ve okunmalarını “bilhassa tavsiye” etti. Dostlar, kendisine bir de “*Türk Halk Kitapları*” yollayın da ondan da bahsetsin. Herhalde hiçbir kıymeti olmasa “*Bir Eşeğin Hatıratı*” kadarcık olsun değer vehmedilebilir (*Bir Eşeğin Hatıratı* ve İskender beyin kitabının tavsiyesi, hayâlhanemden değil radyo hoparlöründen duyuldu.) “Dillerine bizim çok masrafla çıkan kitabı dolayan” halkevçiler, tilki kardeşin Avrupa seyahati yanında onun da “adının okunduğunu” duysunlar da bizi mazur görsünler ve mutmain olsunlar. Kitaptan bir de Nihat Sami beye götürüp bu vesile ile onun Edirne halkevi dergisinde neşrettiği Ferhad ile Şerife Hanım hikâyesi metnini ve diğer notlarını almanı isterdim.

“Bir seninle askere gitsek!” diyorsun, Semper Eadem.³¹ Ben seni nasıl beklerim. Benim kuruntum bu ay sonunda kırıışı kırıp gitmek (Ankara’ya), sittin sene “stajyer” kalacak değilim ya. İnanasın, kör otel lambaları altında ayak üstü yazılı yoklama kâğıdı, vazife defteri okumak ne zor, ne zor, bir öğle tenefüsünde çal çene hocanımlar bitişiğinde bir iki satır “kuruntu” yazacaksın da yarı neşeleneceksin. Neşende ne kadar da kanaatkârsın evlâdım. Bal ye!

Spies, “kendiliğinden” bir kitap göndermiş, evden adres değiştirilerek buraya geldi. Otto Hachtmann’ın *Die türkische Literatur des 20. Jhrh’s*. Var olsun. Yıl olur, eyyam eser, belki bir gün işimize yarayacağı tutar. Ziver,³² doktora ezelden kayıtlı idi. Fakat İstanbul Üniversitesinde doktora vermişsin, neye yarar. “Tepeden inme doktora” lâzım. Kuruntulu bir adam tanırım ki geçende bana şöyle diyordu: “Zengin bir kızla evlenirsin. Kayınpeder, sevgili damadını hiç ele güne karşı üzer,

mahcup eder mi? Breslau'a gidersin, Spies'in önünde "iltimaslı bir doktora" verir, dönersin. Yoluna halılar serilir, çiçekler döşenir. [Takdim, tehir ankasden yapılmıştır.] İşte o zaman sen de düdüğünü öttürebilirsin. "Bu düdük Orhan Veli'nin kuşçu amcasının düdüğü değil tabii!" Ahbabım, kuruntulu adamın laflarına haklı haklı başımı salladım. Fakat kuruntulu adam, bilmez ki ben yine burnumun doğrusuna giderim.

Gelen o iki büyük paket için teşekkür mektubu yazmaz mıyım hiç? Hem de ne mektup, ne mektup, şimdi oradan yeni siparişler bekliyorum. Profesör, gönderdiğim hikâye kitaplarını alınca herhalde birkaç eserle mukabele eder. Bu kitap manisi, şimdilik ancak "istifçiliğimizi" mümkün kılar. "Bugünlerden çok uzakta bir günde" elimizdekilerden istifade edebilecek miyiz dersin.

Dokuzuncu sınıfın her iki şubesinde tahrir vazifesi olarak, ihtiyarlardan dinlenerek yazılacak birer masal istemiştim. Elli vazifede ancak bir orijinal masal zuhur etti. Onu burada yeni çıkacak bir mecmuada neşrettirirsem sana yolların. Yazıp göndersem *Yurda* basar mısınız. Güzelliğine eminim. Burada başkaca bir şey arama.

Hem bu, hem bundan önceki mektubumu kısa bir zamanda cevapla (Esas, bundan evvelki mektubumdur.) Mayısın ilk günlerinde "paralanır paralanmaz" belki tutar, kalkar, askere giderim. Eğer "sahip çıkan olmamışsa" ellerinden sıkarak.

Her zamanki
Behçet Gönül

Ankara, Haziran 1943

Aziz dostum,

Mektubunu bana Cevdet getirdi. Onu bitirdiğim zaman yüreğimde bir daraltı hissettim. Unamuno, bir hikâyesinde Markus'tan naklen şu mealde bir zitat³³ kaydeder: "Ve bir zaman gelir ki onun etine bir bıçak saplandığı zaman kendi etine bir bıçak saplanmış gibi acı duyarsın!" Sanki odanın tahtaları benim sıkıntılı adımlarım altında gıcırıyordu. Bana yolladığını yazıp bitirdiğin andaki halini yaşadım. Dört saat sonraki müşterek bir ders esnasında bana küçük bir şaka yapmak isteyen Zühtü'yü şiddetle ve nobranca tersledim. Yakıcı bir güneş altında Arap Üzengi gibi kararını aylak dolaştım. On gündür kırlarla muhat bir çemberin dışına çıkamamak, zaten sinirlerimi alt üst etmişti. Bu beni idare ediyordu. Derken senin şanssızlık haberin. Tamam oldu. Teşhisin, benim de teşhisimdir: "Eski ve kapatılmış hesapların izleri." Bu mevzuda senin gibi beni de sıkır, fazla konuşmak, ah vah demek. Bir şair topu topu iki mısralık şiirinde şöyle der: "Bahar beklediğimi getirmedi - Bahar yine gelir."³⁴ Boşver, yaşın ne ehemmiyeti var? Görecek günler var daha. Ve dünya aynalar üstünde akislerden ibaret. Öteden beri sana hissettirdim. İstikbalden daima endişe duyuyorum. Sonsenelerde seni sıkıcı kavrayan yorucu zihin faaliyetlerinin imtihan sırasında veya ondan birkaç gün evvel sıhhatinde bir arıza yapabileceği kuşkusunu her zaman besledim. Bu, şu birleşti. Aldırma. Senin hayatın benim için baştan aşağı bir talihsizlik ve bir hüzündür. Bu alınyazısını kısmen sen yarattın, kısmen görünmez kuvvetler, tesadüfler, suiniyetler vesaire. Hiç de nevmi olma dostum. Sen her zaman için kuvvetli oldun. Sende hayran olduğum hasletlerden biri de budur: Kuvvetli oluşun! Benim itimatlarımı sarsma, kuvvetin devam etsin. Bunlar bayağı lâflar, fakat o kadar yorgunum ki daha ilerisini yazamıyorum. Senin üzüntün benim üzüntümdür.

Talim günlerinde, istirahat verildiği zamanlar, toprağa çöküyor, hamarat karıncaların gidip gelişlerini seyrediyorum. Bazan bir de bakıyorum, ayağımın ucunda bir hanımböceği. Avucuma alıyorum, uç böcek uç, sana ciciler alayım diye bu

minyon böceğin elimden uçmasını bekliyorum.³⁵ Zaman zaman o kızgın güneşin müsaadesinde rüzgâr estiği oluyor. O zaman uzun saplı, eflatun çiçekli devedikenleri bir sağa bir sola sallanıyor. Fazıl Hüsnü'nün beyitini hatırlıyorum: "Hemşerim şehir gitmiş civarımızdan – Dağ kalmış!"³⁶ Râkımları dokuz yüz civarında tepeler karşımızda sıra sıra. Mataramızda su varsa içiyoruz. Ve buna benzer şeyler.

"Mektubunda bana işlerinden bahset" diyorsun. Ne işleri? Bizim gibi adamın ne işi olur dostum. Şiire gelince, istediğin şiir olsun. Ben de onunla avunuyorum burada. Hattâ yeni bir iki şiir bile yazdım. Bu beni delicesine memnun etti. Artık sevinçlerimi o kadar dar sahalarda aramaya mecburum ki sorma. Hatırlarsın, buraya hareketimden bir gün önce, sana allaha ısmarladık demeye geldiğim gün giderayak bazı kuruntulardan bahsetmiştim. Olur olmaz şeyler, gidecek hediyeler, birbirini takip eden mektuplar, şu, bu. Şimdi bunlar uzak bir hatıra halinde vakit vakit beni ziyaret eder, hepsi bu kadar. Uzak bir hatıra. Burada kimse yok, benden, Zühtü'den, Ateş'ten, Hâlit'ten³⁷ başka... Dağlar aştı yollar geçti yolcular, eller göçtü biz kaldık Yusufçuk! Yusufçuğun boş bahçelerde hazin ve bîkes ötüşünü vaktiyle sen bana söyler dururdun. Daha kendisini görmediğim ve belki ötüşünü bile duymadığım bu kuşu, ne kadar candan seviyorum. Bazan biz talimde iken başımız üstünde kuş olmadığı halde, bulutsuz gökten doğru, başımız üstünden, kuş sesleri geliyor. Kırkların sessizliği içinde ince kahkahalar gibi kuş civıltıları.

Bunları bana işlerinden bahset, oraları anlat demen üzerine yazıyorum. Benim de verecek iyi bir havadisim yok. Alnımız, buruşturulmuş parşömenler gibi kırıksıklıklar içinde kaldığı zaman, bu gidişle, birbirimize fi tarihinde verilmiş iyi havadislerin hatırası yüzümüzü gülümsetemeyecek. O vakit de acaba sokaklarda yine hırpani hırpani mi dolaşacağız? Ama herhalde ben o vakit hızlı yürümeyeceğim. Akşamları, yorgun, sedire uzanıldığı zaman sigara dumanlarında seyredilen âlemler gibi, arada bir kendimi ihtiyarlığımda görmek istiyorum. Bu son aylarda da bana bu musallat oldu. Sanki ihtiyarlık çağlarına varabileceğimi kesin olarak biliyormuşum gibi. *İnsan*'da çıkan

İhtiyarlık şiirini hafif hafif söylemek beni bazan içlendiriyor, bazan da tersine. Çok zaman erken sabahlarda uykumdan bu şiirden mısralarla uyandığım oldu. İçimde öyle bir his var ki ben daha böyle bir şiir imkânı yok yazamam.

Bu kabil gevezeliklerimle sıkıntına saygısızlık yaptığımı sanmıyorum. Bu kocaman gürültü içinde hûlyadan başka halâskâr, benim için yok dostum. Hûlya. Bunca zamandır beni idare etti, daha da eder. Birçok kimselere bu çeşit şeyler yazmak istedim ve sonraki pişmanlıklarımınla aslâ iflâh olmayarak yazdım. Onlar anlar göründüler. Anlamadıkları, bana yazdıklarındaki kelimelerin arkasındaki mevcut kayıtsızlık ve sahtelikten ayan oluyordu. Senin anlayacağından emin olduğum için ferah ferah yazabilirim: Sonunda, başkalarına yazdığım zaman hissettiğim pişmanlığa benzer bir his duyacağımı bilsem bile! Ve sonra bu satırlar seni de bir müddet oyalasın. Benim üzüntüm senin üzüntüdür. İhtiyarlık yıllarının eza ve nedametleri şimdiden beni meşgul ediyor. Acaba bu senelerde eza ve nedametten başka bir şeyimiz olacak mı? Fakat ihtiyarlığı düşünemediğime göre seneler var önümde. Bu, oradan oraya yer değiştirmek hep böyle devam edecek değil ya. Kullanmasını pek sevdiğim bir cümle ile: Sular elbet bizi de bir gün bir yere götürüp bırakacak. O zaman karınca kararınca bazı işler yapabiliriz.

Sıcakların artmaya başladığı bu haziran gecelerinde serin serin Unkapanı köprüsünden, deniz üzerinde pırıl pırıl oynayan ışıklara bakarak, bir zamanlar geçtiğimizi düşünmek gerçi hoş ve mahzun, ama bu çalkantı senelerinin de derken biteceğini hayâl etmek az mı canlılık verici ve tatlı?

Salâh Birsal bana buraya bir mektup yazmış, diyor ki Roth'un Eyyüp'ünü bastık. Şimdi *Mukaddes Sefalet*'i basıyoruz. Unamuno'yu temize çek, arkasından sıra ona gelsin. Halimi bilmez ki. Oysa ben orada iken bana bu işin dört, beş ay sonra olabileceğini söylemişti. Şimdiki halde karşılaştırılması ve açık bırakılarak geçirilmiş bazı cümlelerin tercümesi icap eden bu romanı daha sonraya, benim mektebi bitirmeme bırakmalarını yazdım. Ne yaparsın Tahir, elimize fırsatlar geçer, istifade imkânından mahrumuzdur. Elimizde fırsat olmaz, sızlanırsınız. *Yeni Zonguldak* gazetesinde çıkmış 'Defter' şiirimi hatırlarsın:

*Defter elime geçti,
Gözlerimi kaybettim.*

*Defter duruyor yerinde,
Gözlerim geri geldi,
Ellerimi kaybettim.*

*Gözlerim, yuvasına döndü,
Ellerim bileklerime.
At var, meydan bulunmuş;
Defterimi kaybettim.³⁸*

İşte bunun gibi. At var meydan bulunmuş, defterimi kaybettim, hayırlısı! Bağlı vaziyette. zamanın yok olduğu bir devrede çalışmak imkânsız.

Bazan günlerim derin bir sersemlik içinde geçiyor. Üzerimde bir ağırlık, bir miskinlik. Akşamları Yüksek Muallim'den beş altı kişi (hepsi bu kadar) henüz sıcak toprakların üzerine yorgun yıkılıyor. Bazan birbirimizin dediğini anlamadığımız oluyor, dalmış, kalmışız. Allah'ın büyük lütuflarından biri muhakkak sudur. İçme suyunun azizlik ve kıymetini bu alev sıcakta ancak bizim gibiler anlar. Bir gün içme suyuna karşı duyduğum minnet borcunu bir şiirle ödemek lâzım.

Bana niçin mektup yazmak istemiyorsun. Her mektupta ille iyi havadisler bulunması şart mı? Mektupların beni muhtevaya göre ya üzer, ya sevindirir. Sanki ben sevinçli şeyler mi yazıyorum. Hiçbir zaman ne yazdığımın tamamen şuurunda olmadım. Kararsız, üzgün, hiddetli, mütevekkil, muntazır, nevmit, sabırlı, âsi yazıyorum. Sen de yaz. İstanbul'dan bu son gelişimde buraya ümitle gelmişim. Bu cılız ışık da parlamadan söndü gibi bir şey!

O kadar bol rüyalar içindeyim ki! Bu, benim sükûnet içinde olmadığımı delil. Geceleri boyuna rüya görüyorum, kimi korkunç, ilerlemiş saatlerde içimde bir ezinti uyandırıyor. Yata Khaneyi yadırgatıyor, beni garipsetiyor. Kimi tatlı, içime bir ferahlık veriyor. Ama neticede iki türlü de tedirginlik alâmetleri. Uykular, daima, bütün rüyalardan azade, beyaz ve şekilsiz olmalıdır, kanaatim bu merkezde.

Yurd ve Dünya çıktıkça, bâyi camekânlarında onun kabını gördükçe yazına raslarım diye muharrir isimlerine baktım. Yok. Belki de sonrakisayılarda çıkacak, Pertev beyi³⁹ görmeme gelince. Hafta ortası izin alabilmem hemen hemen imkânsız. Düşün ki iki hafta izin günlerinde dahi çıkamadık. Bu şekilde şimdilik kati şey söyleyemiyorum. Sonra, ondan aldık diyelim, nereye vereceğiz? *Varlık*'a göndersek sanki orada tez partide mi çıkar? Ummam. Maamafih Pertev beyi görebileceğimi umduğum ilk fırsatı kaçırmamaya çalışırım.

Gözlerinden öperim.

Necatigil

İstanbul, 17 Mayıs 1953

Kardeşim Tahir,

Tahminlerin noktası noktasına doğrudur: Bu ders yılı içinde gönderdiğin iki mektup, zarflarının kat yerleri eriyip lime lime döküldükçe yeni zarflara aktarılarak aylarca cebimde şiir müsveddeleri arasında uyudu, uyandı, zaman zaman hatırlandı, "sabah ola, hayr ola!" denerek ertesi günlere devredildiler. Kısmet bu güne imiş, yazıyorum. Konuşmaya yüksünen ben mektup yazmaya doğrusu üşeniyorum. Kendimi şiirlerle pekâlâ anlatabildiğim için mektuplara lüzum görmüyorum. Ama yazmak isterim. Zaman göster, heves yarat, eski günlerin tezcanlılığını geri getir, yazayım! Hiçbiri yok.

Hikâyecilerimiz üzerinde çalışan şayan-ı gıptadır. Benden beklediğin yardımlar ise, aceleye ne hacet, gün gelir, halledilir. Şurda tatile ne kaldı, kalkar gelirsiniz, temize havale edilmeleri birkaç güne kadar. Eksik kitapların tamamlanması da işten değildir. Temiz iş dokuz ayda çıkar. Telâşlanacak ne var? Düşün ki ben sadece bu satırları yazabilmek için tam dört ay oyalandım. Beni bu şekilde "Erişir menzil-i maksuduna.."40 felsefesinde karar kılınıya sevkeden sebeplerin başında Oktay Akbal'a mektubunu alınca teslim ettiğim iki soru fişinin cevaplarını o gün bugün hâlâ alamayışım gelir. Biz şarklı insanlarız.

Akıntıya kürek işlerle dolu ders yılının bir encama varmak üzere bulduğu şu sıralarda, benden sana nasihat, derbederliğimiz tam ve mükemmel olmalıdır. Bal yiyin, evlâtlarım, bal yiyin, zira ki tatlıdır sözü boşuna sarfedilmedi. Bizler balın tatlı olduğuna ancak bir cümlede bir hüküm olduğu müddetçe inanabiliriz. Bunun gibi hareketlerimizde, ihmallerimizde, savsaklamalarımızda şarklı olduğumuzu anlayabilmemiz için duvara asacağımız bir kâğıttaki bunu ihtar eden bir cümleyi sabahları okuyarak kalkmamız gerekir. Ama nerde içimizde duvara böyle bir cümle yazdıracak arzu!

Ve sene geçti. Senenin edebiyat dünyasında hikâye sahasında iki kazancı oldu: Vûs'at O. Bener ile Nezihe Meriç'in kitapları çıktı. Piyesler oynandı, konserler verildi, sergiler açıldı. Ya para elvermedi yahut zaman, çoğunu kaçırdık. Sonra bir

salgın halinde edebiyat matinelere tertip edildi. Turneye çıkmış tiyatro grupları gibi beş on şair, hikâyeci bir sahneden ötekine koşup “Bize de merhamet edin, bizi de hâtırdan çıkarmayın baylar, bayanlar!” düşüncesiyle eserlerimizi inşad eyledik. Sen şakrak bediaların keyfini sürmek dinleyicilere, utancını yaşamak bizlere düştü. Çağrılmıyanlarımız adam yerine konmuyoruz diye alındık, çağrılanlarımız kopan alkışlar karşısında kendimizi bayağı (bu kelime sıfat olarak değil zarf olarak kullanılmıştır) sanatçı sandık. Sonra benim yani senin mektubundaki başlıkla: Genç Türk Şiirinin en dikkati çeken simalarından Necatigil’in üçüncü kitabı çıktı, Fethi Karakaş şiirler için şerefe bir sergi açtı. Dostlar daha nice sergilere dediler, düşmanlar müthiş içerlediler. Necatigil, arzun veçhile kitaptan sana da gönderdi, hayata karşı bu gibi avunmaları pek biçare telâkki ettiğin için sustun. Fethi’nin sergisinde teşhir edilen gravürlerden bir tane de sana aldım. (Evlerle savaş gravürü), ama postada buruşur, bozulur düşüncesiyle göndermedim. Gelirsen bizzat teslim ederim, gelmezsen yollarım.

Sene işte böylece geçti. Şimdi yine sıkıntı bastı. Mektuba başlarken dört beş sayfa yazarım hiç değilse diye düşünüyordum. Şu anda vazgeçtim. Çünkü: “Sene işte böylece geçti” cümlesi bana pek dokundu.

Evcek selâm, saygı, muhabbet.

Semper idem, semper fidelis⁴¹

B. Necatigil

NOTLAR

1 Prof. Dr. Ahmet Ateş'in eşi (sonradan).

2 Prof. Dr. Fahir İz.

3 Kemalettin Kamu'nun "Tuna" şiirinden:

Dağlar ağaç dolu, ovalar yeşil
Bu yolda konuşmak istemiyor dil,
Yelesi kabarmış atlarla değil
Kötü bir trenle geçtim Tuna'dan

(Rifat Necdet Evrimer: *Kemalettin Kamu, Hayatı, Şahsiyeti, Şiirleri*, 1949, s. 73)

4 Prof. Dr. Reşit Rahmeti Arat.

5 Ünlü bir Alman kadın oyuncu.

6 Şükrü Şenozan'ın Devr-i Hindî usulündeki Suzınak şarkısının ilk dizesi.

7 Cahit Sıtkı Tarancı'nın "Serenat" şiirinden:

Eğil bak suya ordadır güzelliğin, gençliğim.
Sen gel beni dinle, günlerimiz heba olmasın.
Yorgun başımı göğsünde, emniyette bileyim;
Artık taslarımız ayrı çeşmelerden dolmasın

(C. S. Tarancı: *Bütün Şiirleri*, Can Yayınları, 1983, s. 130)

8 Jens Peter Jacobsen (1847-1885). Danimarkalı yazar.

9 Nâzım Hikmet'in "Mavi Gözlü Dev, Minnacık Kadın ve Hanımel-leri" şiirinden:

O mavi gözlü bir devdi
Minnacık bir kadın sevdi
Kadının hayali minnacık bir evdi
bahçesinde ebruliii

hanımeli

açan ev

(Nâzım Hikmet: *Şiirler 2 [Bütün Eserleri 2]*, Cem Yayınevi, 1975, s. 166)

10 Cevdet Kudret'in "Pencere Camlarında Akşam" şiirinden:

İçinde gizli bir ses perde perde bana der:
Güneş bir fener gibi yanıyor pencerede!
Sende bir akşam vardır akşamı görmesen de...

(Cevdet Kudret: *Birinci Perde*, Hamit Matbaası, 1929, s. 86)

11 Pontus Pilatus. Hz. İsa'yı çarmıha gerdiren Roma'lı Kudüs valisi.

12 Cevdet Kudret'in "Bir Adam Mâzisinin Üzerine Eğiliyor" şiirinden:
İşleyen hafızamı tutmak istedim bir an:

Fakat bir an başıma doğru giden elime

Başka bir şey geçmedi kuru bir mahfazadan...

(Cevdet Kudret: *Birinci Perde*, Hamit Matbaası, 1929, s.75)

- 13 Misbah Lezki. Necatigil'in Türkoloji'den sınıf arkadaşı. (Fakülteyi 1939-1940 döneminde bitirmiştir.)

- 14 Orhan Veli'nin "Masal" şiirinden:

Çocuk gönlüm kaygılardan âzade

Yüzlerde nur, ekinlerde bereket

(O. V. Kanık: *Bütün Şiirleri*, Varlık Yayınları, 1951, s. 25)

- 15 Prof. Dr. Abdülkadir Karahan.

- 16 Necatigil'in Dr. Otto Spies'ten (Behçet Gönül imzasıyla) çevirdiği kitap: *Türk Halk Kitapları*, İstanbul, 1941, Eminönü Halkevi Dil, Tarih ve Edebiyat Şubesi Neşriyatı: XIX.

- 17 Auszug: (Alrn.) "Çalıntı".

- 18 Şeyh Galib'in bir dizesi.

- 19 Necatigil'in Kabataş Erkek Lisesi'nden arkadaşı.

- 20 Ahmet Muhip Dıranas'ın "Serçeler" şiirinden:

Bir gün gelir geçer bu geceler

Tırtıllar tırmanır yapraklara

(A. M. Dıranas: *Şiirler*, İş Bankası Yayınları, 1982, s. 29)

- 21 Th. Menzel'in kitabı: *Türkische Märchen I: Billur Köschk*, Hannover 1923; II: *Zauberspiegel*, Hannover 1924.

- 22 Kaynaklarda bu iki yazarın adı geçen eserlerine ilişkin bilgiye rastlanmamıştır.

- 23 *İran Masalları*.

- 24 Necatigil'in kız kardeşleri.

- 25 Prof. Dr. Otto Spies.

- 26 V. D. Leyen'in kitabı: *Das Marchen*, Leipzig, 1917.

- 27 Fuzulî'nin bir dizesi.

- 28 Necatigil'le Alangu'nun Türkoloji'den arkadaşları.

- 29 Muzaffer Tayyip Uslu ve Rüştü Onur.

- 30 Comtesse de Segur'un romanı (çev. M. Sadullah Sander), Tefeyyüz Kütüphanesi, 1942. Necatigil'in sözünü ettiği Adnan Ötügen'in "Kitap Saati" başlıklı radyo konuşmasının bu bölümü, *Radyo Dergisi*'nin 15. 8. 1942 tarihli 9. sayısında yayımlanmıştır. İskender Fahreddin Sertelli'nin hangi kitabından söz edildiğini ise saptamak mümkün olamadı.

- 31 Semper Eadem: (Lat. deyim.) "Hep aynı". (Baudelaire'in bu adı taşıyan bir şiiri vardır.)

- 32 Ziver Tezeren. Necatigil'in Türkoloji'den arkadaşı.

33 Zitat: (Alın.) "Alıntı".

34 Bu dizelerin kimin olduğu bulunamamıştır.

35 Necatigil bu izlenimlerini "Kır Şarkısı" şiirinde dile getirmiştir.

36 Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın "Fakat Bir Şey Hatırlıyordu" şiirinden:

Hemşerim, şehir gitmiş civarımızdan

Dağ kalmış.

Gök bütün yıldızlarla karanlıkta

Ve omuzlarımız üstünde.

Sevda kalmış.

(F. H. Dağlarca: *Çakırın Destanı*, Marmara Kitapevi, 1945, s. 116)

37 Zühtü, Halit ve Cevdet, liseden; Ateş (Ahmet Ateş) ise Türkoloji'den arkadaşları.

38 Necatigil yanlış anımsıyor: Bu şiir, *Yeni Zonguldak* gazetesinde (Sayı: 11, 15 Nisan 1942) "Defter" adıyla değil, "At Var Meydan Bulunmuş" adıyla yayımlanmıştır.

39 Prof. Dr. Pertev Naili Boratav.

40 Ziya Paşa'nın bir şiirinden:

Erişir menzil-i maksûduna âheste giden

Tiz reftâr olanın pâyine dâmen dolaşır

41 Semper idem, semper fidelis: (Lat. deyim.) "Hep bildiğin gibi, hep senin".

Oktay Akbal'a Mektuplar

Oktay'cığım,

Ne dersen de, ama bir daha olmayacaktır. Çok mahcubum, zaman zaman isteksizlikler sarar beni, öyle bir devreye raslandı. Yazamadım. Mahcubum. Meşguliyetler dolayısıyla değil. Belki de meşguliyetçisizlikler sebebiyle. Yani biz öyle kişileriz ki kendimize veya sanata faydalı olamadığımızı hissettiğimiz anda âdeta yaşamaz oluruz, lüzumsuzluk korkusu bir kurt gibi içten içe bizi yer. Evliliğin sarsıntıları bitmedi, ne sürekli zelzele. Ama kolay mı bu; odalar değişti, masalar, lâmbalar değişti; renkler, kokular değişti. Bunca değişiklik ortasında insan elbette şaşıracaktır. Beni bilirsın, birçok şeylere karşı kayıtsız kalır, aklıma koydum mu günlerce tıkr tıkr çalışırdım. Şimdi öyle mi ya, zaman sûrat katarı pencerelerinde istasyonlar gibi çabuk, kayıp gidiyor. Ellerde kalan şiirler veya tercümeler veya başka çalışmalar değil boşluklardır.

Fakat "telaşlanma, yakında..." biten kışla beraber baharlara uyanacağım. Yeter bu tembellik, gaflet uykularından uyanmanın sırasındır bu sıra.

Strindberg'in romanının¹ bana havale edildiğini 6 Şubat tarihli mektubunda bildirdin, o gün bu gün oturup bir hayli ilerlesem ya, nerde. Olup olacağı 5/6 sahife üzerinde çalışabildim. Öyle bir miskinlik ki evlerden ırak. İşte nankörlük, küfran-ı nimet dediğin budur: Sen bana her mektubunda güzel haberler ver. Ben beri yanda mezartaşları gibi: ne şevke gelir, ne harekete geçiş. Üstelik dost mektuplarını günler günü cevapsız bırakmak. Ama bu sondur. Tekerrür etmiyecektir. Hüzünlü havalar işini şimdilik bir tarafa bırakmayı, elimdeki kitap üzerinde ilerledikten sonra teşebbüse geçmeyi daha uygun buluyorum. *Venedik'te Ölüm* müjdene gelince: Buna müracaat edilebilir.

Tietze ile görüşeceğim. İşte bütün mesele benim doludizgin Strindberg'e girişmemde. Ama Marta girdik. İkinci kanaat notlarının şu on beş yirmi gün içinde verilmesi lâzım. İnsan kendi kendine kalmak isteyince de böyle engeller var önünde. Sonra kabahat biraz da kitapta. Habire denizcilik tâbirleri geçiyor. Çetin çeviz. Ama azmimin elinden kurtulamıyacaktır.

Yaşar Nabi'ye ben de haftalardır uğramadım. Yakında gideceğim. Adresini verir, yapacağım konuşmaları sonra sana da yazarım. Ne Naim'i,² ne Fahir'i³ gördüğüm yok. Geçen Cumartesi Salâh⁴ uğradı. Elinde *Morbacka*'nın⁵ ilk 20-30 sahifesi. Şunları almancasıyla bir karşılaştırdı, dedi. Bugün 6. gün, henüz elime alamadım. Bu ne miskinlik be birader?

Evvelki hafta Huriye⁶ ile Fatih'e geçişimizde valideye de uğramış, hanımın rahatsızlığını ondan duymuş, üzölmüştük. Soğuk algınlıkları bu sene salgın halinde. Ama tesellimiz şu ki, bahara bir şey kalmadı. Oktaycığım, söz aramızda bu hanımlar da pek narin, pek rakık oluyorlar doğrusu: hemen ateşleri yükseliyor, hemen hastalanıveriyorlar. Onlar hasta olunca da erkekler hasta olmak hakkından mahrum kalıyorlar. Ne dersin?

Varlık'ın son sayısını gördün mü? Cumalı'nın⁷ şiiri pek hoşuma gitti. Aziz Behiç Serengil kimdir, büyük mülâkata bakılırsa birinci sınıf şairlerimizden olsa gerek.

Aman azizim, hasta olmamıya çalışın, her şeyin başı sağlık. Müşterek selâm ve sevgiler.

B. Necatigil

İstanbul, 16 Ekim 1950

Sevgili Oktay,

9 Ekim tarihli mektubuna, müstaceliyetinden dolayı hemen cevap vermem gerekiyordu. Bugüne kaldı. İsteğin yerine getirilmiş olsaydı bu kadar gecikmiyecektim, ama olmadı. Y. Nabî'ye mektubu aldığımın ertesi günü gittim. Kitabın tashihlerini yapıp baskıya verdiğini söyledi. Malûm patronluğu ile: "Hiç merak etmeyin, bastığım kitaplarda tashih yanlış yoktur!" dedi. Her işi kendisinin gördüğünü, kimseye bir şey bırakmak istemediğini bilirsin. Hattâ Sait Faik'in romanındaki dalgınlığı andıran bir dalgınlığından bahsetti. Baştaki kahramanlardan Zehra sona doğru bir yerde Neclâ olmuş da onu bile düzeltmiş. Kitabın yarıya yakın kısmı basılmış bile. Fakat o dokuz forma olur sanmış ama ancak 7 1/2 forma tutuyormuş. Netice şu: Eserin ay başına çıkıyor. Kitabınla birlikte Caldwell'in *Din Ticareti*, Tarus'un⁸ hikâyeleri ve *Atatürk Şiirleri Antolojisi* de çıkıyor. (Bu son kitapta fakirin de bir manzumeciği var).

Azizim, bu Strindberg'in romanı demirden leblebi. Denizcilik tabirleri belimi büküyor. Müşkülleri bir türlü kesin olarak çözemiyorum. Yardımlarından faydalandığım şahıslar da hep mütereddit davranıyorlar, ihtimal üzerine konuşuyorlar. Fakat artık şu bir, bir buçuk ay içinde temize çekip yollıyacağım.

Basılmakta olan *Dünya Nimeti II*'ye gelince: Matbaa güya on gündür provaları adresime posta ile yollıyacakmış. Kaç keredir Zira Osman'ı görüyorum, o söylüyor. Ziya Osman'ın zerrece söz geçiremeyeişine içerliyorum. Matbaadan alıp Varlığa bıraksa ya, nerde. Sadece haber getiriyor, o kadar. Ben de inadettim, matbaaya gidip aramıyorum. Nereye yollarsa yolasınlar, ne yaparlarsa yapsınlar. Kırtasiyecilik bu kadar olur. Bugünlerde mütercimini arayan provaların Ankara'ya Büro'ya gönderildiğini görürsen zerre kadar şaşma. Sözde Ziya Osman benim İstanbul'da olduğumu söylemiş de ser mürettip: "biz Ankara'ya göndeririz!" diye kesip atmış. Ne halleri varsa görsünler.

Sen bana giderken ilk kitabından bırakınadın ama ben buldum ve Almanya'ya yolladım. *Aşksız İnsanlar*'ın yerine vardığı

haberi geldi. Oradan eninde sonunda bir iş çıkacaktır, göreceksin.

Bugün Hüsamettin'i⁹ gördüm. Yine mecmuasını kapatacağından bahsetti. İki sayı daha çıkacakmış, ondan sonra paydos. Bu lâfları çoksoyledi evvelce de, fakat bu kere kat'ie benziyor. 15 Ekim sayısında senin SARNIÇ hakkında yazın var. Daha öteki nüshada da ŞAKACI¹⁰ tenkitin olacaktı.

Naim bu Cumartesi (14 Ekim) hareket etti, o gün göremedim. Daha önce bir Pazar günü Salâh, Naim ve ben Akdora'lar¹¹ (evlerine) gittik. Akşam yemeğine kaldık, sizleri andık.

Bizim şiir kitabının çıkacağı yok. (Bu günlerde bol bol şiir yazdığım halde). Y. Nabi'yi -yukarda da yazdım.- bilirsın, yaş tahtaya basmaz. Şiirden korkuyor. Attilâ İlhan'ın Yolcu Abbas'ını basmaktan derhal vazgeçti. Benim birkaç kötü şiirim varmış. Hem iki rakiple karşı karşıyayım. Ceyhun Atuf'la Cumalı da kitaplarını yolladılar. Basılmasını istiyorlar. Bir de ben, etti mi üç. Bu durumda patron kendini bütün bütün naza çekiyor.

İstanbul da soğudu (her iki manada: mecaz ve hakikat.) Yakacak derdi düşündürüyor bizi. En belalı ve yıkıcı mesele işte budur, kitabın basılması değil.

Size hiç değilse düdüklü tencereyi hatırlattığımız için iftihar ediyoruz. Şimdi de bir çocuk *tedarik* etmenizi hatırlatırız. Aynı şekilde memun kalacağınızı ümidederiz. Tecrübesi bedava.

Haydi hayırlısı. İyi günler, saadetler. Kışı üşümeden, üşümeden geçiresiniz. Karşılıklı, çifte selâm ve sevgiler.

B. Necatigil

İstanbul 7 Kasım 1950

Kardeşim Akbal,

Yolladığın *GARIPLER SOKAĞI*¹² için teşekkürde geciktik. Ama tebrik ve teşekkürü bir arada ifadelendirmek daha iyi. Ben şimdilik bizim hanımın hayranlığına tercüman oluyorum. Kitabı o bitirmek üzere, sıra sonra bana gelecek. Okumayı geciktirişimi vefasızlığıma verme. Salim bir zaman kolluyorum. Bu sene hocalığım çok meşakkatli, Zeki Ömer Defne'yi Nihat Sami Bey'in¹³ yerine Galatasaray'a aldılar. Ders saatlerim çoğaldı. Çok yoruluyor, çık sıkılıyorum. Muallimlikten bezdiğim zamanlar oluyor. Talebelerim uysal, çalışkan olsalar gam yemem. İçlerinde öyleleri var ki sınıfı ifsât ediyorlar.

Bu mektubumu yazışımın asıl sebebine gelince: Zarfın içinde bir gazete küpürü bulacaksın. "Mahmut Beyin Gazetesi"¹⁴ isimli hikâyenin tercümesidir bu. Bu tercüme ne kadar sevindim, bilemezsin. İftihar ettim.

Evelce yazmıştım ya, Almanya'da bir muharrirden bahsetmiştim. Mektuplaşıyoruz. Bundan iki, üç ay evvel senin *AŞK-SİZ İNSANLAR*'ı da yollamıştım. Bu defa aldığım mektupta bu kitaptan memnun kaldığını yazıyor. Birkaç hikâyeni daha önce *Varlık*'ta okumuş, sana karşı "büyük bir alâka" (grosse Interesse) besliyormuş. Yolladığım kitabındaki *Mahmut Beyin Gazetesi* öyle hoşuna gitmiş ki hemen tercüme etmiş, [M. Beyin Gazetesi hat mir so gut gefallen, dass ich sie gleich übersetzt habe..]¹⁵ ve bastırmış. Yalnız biraz kısaltarak. Sebebini de yazıyor: Alman gazetelerinin sahife ve kâğıt fıkdanı. Ben tercümeyi okudum, aslındaki havayı verebilmiş olması bakımından başarılı bir tercüme.

Mütercim, yolladığı tercümeyi mümkünse sana göndermemi istiyor ve hakkında aynen şöyle diyor: "der von mir hochgeschätzte Autor" - yani çok takdir ettiğim müellif..."

Ricasını yerine getiriyor, gazete kupürünü yolluyorum.

Benden birkaç kitap istemiş, hemen göndereceğim (çünkü bana birkaç kitap yollamış). Sen de *GARIPLER SOKAĞI*'ndan imzalı bir nüsha yollarsan beraber gider.

İsmi yazıyorum: H. Wilfrid Brands. Kitabı bu isme imzala

ve hemen bana yolla. Taahhütlü yollamaya lüzum var mı? Postada kaybolacağını sanmıyorum. İstersen okula gönder.

Külebi'yi görürsen selâm söyle. Mektubuma cevap vermedi, yine ne oldu?

Selâmlar.

B. Necatigil

İstanbul, 23 Ocak 1951

Oktaycığım,

Mektubuna ve yılbaşı tebrikine cevap vermekte geciktiğim için mahcubum. Ama insafına sığınırım ki şu son 15-20 günden ben başımı kaşıyacak halde değildim. Yılbaşını mutat ve mukannen zamandan oldukça sonra bekliyordum. Nitekim herkesin kutladığı tarihten birkaç gün sonraydı ki bir cins-i lâtif mensubunun küremize kudümü ile müşerref oldum. Şimdi kerime bendeniz 20 gün var; ağlamakta, uyumakta ve bol bol süt emmektedir. Em kızım, diyorum, gün gelecek, çeşmeler senin için de kuruyacaktır. Hal bu merkezde dostum.

Nokta'da Faulkner hakkındaki yazını hoşuma gitti. Bu zatla epey meşgul olmuşa benziyorsun. Ne iyi. Yoksa Fransız edebiyatını bir müddet bırakıyorsun da Amerikalılarla mı iştigale başlıyorsun? Sana yazmayalı burada daha başka mühim şeyler oldu. Başta Y. Nabi beyin bizim şiir kitabını basmaya karar veriş. (Bundan mühim bir hadise olabilir mi?) Kitabın adını *Çevre* koydum. Bir mâni çıkmazsa Şubat ayı zarfında yayımlanması memuldür. Altı forma, 56 şiir. 20-30 şiirle broşür yayımlayan şairlerimiz yine dudak bükeceklerdir ama kazın ayağı acaba öyle mi? (Bu da işin cakası. Hoş gör!)

Senden bir ricam var: Külebi ne âlemde? Bana aylardır tek satır yazmamasına sebep ne? Tuz hakkı, ekmek hakkı için sevgi ve selâmlarımı ya telefonla, ya bizzat kendisine ıblâğ et.

Şevke gelip bu mektubu mesrur ve memnun yazmanın asıl sebebi nedir biliyor musun? Efendim, gözüm aydın, Strindberg'in daktilosunu eninde sonunda bitirdim. Bu öyle bir belâlı kitaptı ki benim için, encâm resîde olana kadar anam ağladı. Daha da bazı kelimelerin karşılığını hayvanat, nebatat enstitüsünden tahkik ve tevsikle meşgulüm.

Azizim, şimdi bana bir yol göster. Ben bunu (manüskriyi) Büro'ya göndereyim mi, bekleyeyim mi? Büro, eski işleri tasfiye hususunda faaliyete geçti mi? Biliyorsun, bu eserin tercümesi bana resmen havale edilmişti. Şimdi bu işi iyi kötü başarmış bulunuyorum. Salâh Lagerlöf'ün *Morbacka*'sını da bitirelim, diyordu. Ama ben bu Strindberg kabul edilip Büro'dan çıkma-

dıkça yeni bir ümide kapılmanın aleyhinde konuştum. Bunun için beni Strindberg'i Büro'ya yollayıp yollamamakta tenvir et. Adres eski adres midir?

Son mektubunda Sırrı¹⁶ ile Öznur'u¹⁷ soruyordun. Her ikisi de benim okuttuğum sınıflarda. Sırrı'dan bilhassa memnunum. Gayretli, çalışkan. Bu kanaat devresinde yalnız yabancı dilden 4 almıştır ki sınıfı için gayet iyi bir netice. Öznur'a gelince o şöyle böyle.

Tirali'den aldığım mektup sana karşı sitemlerle dolu. Vefasızlığından şikayetçidir. Ona göre!

Sait Faik de bu günlerde üç dört aylığına Paris'e gidiyor. Gayet memnun.

Salâh, Ömer Edip¹⁸ ve Nevzat Üstün'le iş birliği etti. *Nokta*'yı ne olursa olsun çıkarmak niyetindeler.

Belki biraz canını sıkacak bir haber: Yazmak istemezdim ama nasıl olsa göreceksin. Sabri Esat¹⁹ *Aşksız İnsanlar* için bir tenkit yazısı yazmış. Sait Faik'in, A. İlhan'ın da huzurunda Yaşar Nabi beye okuyordu, sonlara doğru içeriye ben girdim, kısmen kulak misafiri oldum. İş Libido cephesinden ele almış. Yazı bize hayli hırpalayıcı gözükte. Profesör olduğu için yapılan itirazları dinlemiyordu. Fakat isabetli yerleri de yok değil. Sabri Esat hangi gazetede yazıyorsa diğer hikâyeciler için yazdıkları meyanında orada çıkacakmış.

Karım ve ben selâm ve sevgilerimizi sunarız. Kızımız Selma, ellerinizden öper.

B. Necatigil

İstanbul, 25 Şubat 1951

Aziz dostum Oktay,

6 Şubat tarihli mektubunda Strindberg önsözünü bir hafta içinde yolla diyordun ya, yine iki haftayı buldum. Sebep şu: Üniversite kütüphanesinde "20. asır yazarları" isminde İngilizce, büyük bir ansiklopedi var. Strindberg maddesini kopya ettim. Bir arkadaştan tercüme edivermesini istedim. Tabii bu aralık ben de 3, 4 Almanca esere başvurdum. İşte bütün bunları bir düzene koymak; bu arada kerime hanımı uyutmaya, susturmaya çalışmak hayli vakit aldı. Nihayet bugün bitirdim. Gönderiyorum. Bu tercüme, tetkikçiyi bir hayli yoracaktır. Zira neler çektiğimi bir ben bilirim. O denizcilik, o jeoloji, o bitki, hayvan terim ve isimleri içinde ne kadar bunaldığımı, ne kadar kitap karıştırdığımı tasavvur edemezsin. Ayrıca sonuna bir de notlar kısmı eklemek icabediyor ki şayet eser kabul edilir de buraya matbaaya gelirse bu işi de -ki o kadar zor değil!- o sırada yaparım.

Sana karşı çok mahcubum. Çünkü Çehov'u henüz okuyamadım. Ama karı koca çok müşkül günler geçiriyoruz. Evde bir yardım eden yoksa çocuğa bakmak meğer ne zormuş!

Şu son aylarda yayımladığın hikâyeler senin alışkanlıklarından kurtulduğunu, kolaydan uzaklaştığını gösteriyor. Bunlar içinde *Yeditepe*'de okuduğum *Gar Hikâyesi*, hikâyenin içindeki hava pek tesirli. Parktaki Kanape'yi de yeni bir açılış olarak kabul ediyorum. *Nokta*'nın 2'nci sayısındaki hikâyen zayıftır. *Aşksız İnsanlar*'daki hikâyelerden farksız olduğu için yeni değil. *Gar*'daki teksiften şaşma. Öksüz Nesil'e başladığın haberine pek sevindim. Garipler Sokağı'nda ben dişe dokunur bir vaka bulamadım. Onun gibi olmasın. Olmayacağına, tatminkâr olacağına da eminim. Romantizmini bu kitapta hafifletmelisin. Başka çare yok: Ya hafifletmeli, yahut sarsıcı, şaşırtıcı bir hale sokmalısın.

Bugünkü *Yeni İstanbul*'dan *Çevre*'nin iki gün önce çıktığını öğrendim. Y. Nabi'ye on gündür uğramıyordum. Yarın dersten çıkınca bir gideceğim. Bakalım kaç kitap verecek? Şimdiye kadar bu bahislere hiç temas etmedik. Ne ben sordum, ne de o bir

şey söyledi. Bu iş, bermûtad onun mürûvvetine kalmış bir iştir.

Sabri Esat'ın *Aşksız İnsanlar* için yazısı 18 Şubat'ta çıktı (Yeni Sabah). Dikkatle okudum. Dinlerkenkinin aksine hoşuma gitti. Anlayışlı, takdirkâr bir yazı. Senin fikrin nedir?

Burada olsaydın bir uzun konuşurduk. Mektuplar konuşmaların yerini tutamıyor, aslâ! Mektep işleri bana zaman bırakmıyor, canımı sıkıyor. Salâh da zorlayıp duruyor, ama *Morbacka*'ya tatilden önce el sürebileceğe benzemiyorum. Zaten benim tercüme çalışmalarım yaz aylarını doldurur, bilirsin! Yazın ferah ferah çalışırım.

Hüsamettin büyük bir fedakârlık göstererek, kitabının tenkidi için bir sütun veririm, dedi. Fahir yazsa basar mısın, dedim. Sustu.

Kitabın çıktığını işittim ya, kitaptan soğudum. İçimde bir boşluk duygusu. Neye yarar? Bizim nesil, sevinmesini bilmiyen nesildir.

Biz burada karı koca, sizlere selâm eder, valdenin ellerinden öperiz.

B. Necatigil

İstanbul, 27 Şubat 1951

Sevgili Oktay,

Dün sabah (Pazartesi) okula giderken sana taahhütlü bir mektup attım. Okula varıp da öğretmenler odasına girince yeni bir mektubunla karşılaştım. Tabii verdiğin habere pek sevindim. Önsöz'ü de tamamlamış olduğum için sevincim daha da arttı.

Sağ ol.

Sabri Esat'ın yazısı hakkında sen de benim gibi düşünmüşsün. Hakikaten anlayışlı, eseri isabetli bir tahlille değerlendiren bir yazı. Garibime giden nokta: Bu yazı neşrinden önce okunurken bana küçümseyici, alaylı bir şekilde görünmüştü. Yapılan itiraz ve ikazlara hak verdi de düzeltmeler yaptı galiba. Her neyse o yazıya ben de pek memnun oldum.

Dün derslerin arkasını alınca doğru Varlık'a gittim. Çevre üç, dört gündür çıkmış, beni bekliyormuş. Kapak, baskı hoşuma gitti. Şansıma kâğıt da kalınca. Yani kitap temiz. O kadar ince de görünmüyor. Zaten 56 şiir, çoğu da uzun. Bunlara memnunum.

Şiirlerin tertibini bakalım beğenecek misin? Çevre şiirindeki beyitlerden beşini bölüm başı yaptım. "Yarin mendili nakışlı, okşadım ellerimle" Birinci bölüm. Buraya aşk şiirleri girdi. "Göz göz üzerimde çevrenin bakışı" İkinci bölüm. Burada çevre, muhit mânasına olduğu için aşktan ayrıldık, realitelere geçtik.

3 cü bölümde daha şahsi, daha bedbin şiirler.

4 de Çevre ateş almıştır, çember daralıyor. Sosyal, moral mevzular... Böyle devam ediyor. Bu tertibi geçen sene yapsaydım plânlı bir şekilde bölümleri ona göre takviye etmeye çalışır, böylece hacmini belki iki misline çıkarırdım. Öteki işleri bırakıp Fazıl²⁰ gibi sistemli çalışmak bu bakımdan faydalı. Ama okul ve tercüme işlerinden boş vakit mi kalıyor ki!

"Canım, siz de bu şekilde gidiniz!"

Oktay Çevre'yi derhal göndermek isterdim. Dün imzaladım, ama Y. Nabi, yarın yeni çıkan öteki kitaplarla birlikte ben yollarım, dedi, ona bıraktım. Bu mektubumla birlikte alırsın.

Bana kitabından istediğin kadar al, dedi. Ama ben sıkılıyorum birader. Dün kırk tane aldım. Adeta haksız bir iş ettiğim hissine kapılıyorum. Kırk kitap hiç yeter mi?

Sana Suut Kemal üstadımıza, Sadi Irmak, Hasan Ali ve M. Özgü'ye verilmek üzere dört kitap gönderiyorum. Kendilerini bizzat göremediğin takdirde, adresleri sende vardır, posta ile, bir zahmet, gönderiverirsin.

Nurullah Ataç'a yollhayayım mı? Orada daha kimlere yollamalı? Cemal Yeşil'e de bir mukabelede bulunmak lâzım. Adresini biliyor musun?

Madem yazı yazmak lütfunda bulunacaksın, en iyisi *Yeditepe*'ye yolla. Zaten geçen mektupta da yazdığım gibi Hüsam tam bir sütun (!) yer veririm dedi.

Varlık'ın bu sayısını şöyle bir gördüm. Dağlarca yazın çıkmış ve büyük şairlerin şiirleri! Y. Nabi, "hiçbir sayı bu kerte zengin olmamıştı" diyor, "Hep böyle gidebilse!"

Fırsat bu fırsat Oktaycığım. Hazır tavındasın, durmadan yaz.

Almanya'dan henüz yeni bir şey yok. Mektup yazmak sırası bende idi. Bir ayı geçti, ihmal ettim. Yakında yazacağım. Salim Şengil, bu güne kadar çıkmış bütün nüshaları azami tenzilâtla (sermayesine) verse de Almanya'ya yollasak.

Şimdilik bu kadar. Madem yeni bir tercüme talib olmak imkanı var. Arayacağım, şöyle kolay tarafından ve zevkli bir eser. Ha, bak aklıma geldi. Mühim. Yahu, Unamuno'nun *Tres novelas ejemplares y un prologo*²¹ ne oldu? Eğer Nihat Gök üzerinde değilse -biliyorsun- bende taslak halinde hazır. Şu işi tahkik et, kuzum.

Valde henüz teşrif etmediler. Allah vere de uslu vaktine raslasalar da kızımızı beğenseler.

Karımdan ve benden sana ve kardeşimize selâmlar, sevgiler.

B. Necatigil

İstanbul, 8.6.1951

Aziz dostum Akbal,

3.6.1951 tarihli kartını aldım. Türk Ansiklopedisi'nde çalıştığın, durumun pek fena olmadığı haberine o kadar sevindim ki hemen bu mektubu yazıyorum. Bu günler bizim en dar zamanlarımız. Lise bitirme imtihanları. Sınıfların kalabalık oluşu dolayısıyla imtihanlar geç saatlere kadar sürüyor, aşırı yoruluyoruz. Sana üzüleceğin bir haber vermek lâzım. Öznur, imtihanda büyük potlar kırdı. Metinleri hazırlamadan gelmiş, üç soruda da tökezledi, iki numara verip döndürdüm. Keyfiyeti esefle arzederim. Dün akşam bir tesadüf Salâh'a, Fazıl'a rasladım. Cumhuriyet'te oturup bir müddet konuştuk. Bu arada sizlerden, edebiyat dünyasının vaziyetinden bahsettik. Üstadımız Ataç'ın çıkaracağı dergi haberi bizleri pek sevindirdi. Arzumuz ciddi, ağır, kalın, temiz bir dergi olmasıdır. Herhalde sekreterliğini de sen üzerine alırsın, zaten Ankara'da bu işe senden daha münasip birisini bulacaklarını sanmam. Ataç'la "çok sık temasta" olduğuna göre bu işin gerçekleşmesini temin etmelisin.

Dün öğrendiğime göre Salâh, *Nokta* dergisinden ayrılmış. İmtiyaz sahibi olmak isteği gizli maksatlara, derginin üzerine oturmak gibi kötü bir niyete hamledilmiş. O da ayrılmış.

Yeditepe'nin yeni şekli hoşuma gitti mi, eni boyu değiştiği için ben pek memnun kalmadım. Malum ya, koleksiyon bozulacak. Böyle değişimleri ben ciddiyete aykırı buluyorum. Almanya ile mektuplaşıyoruz ara sıra. Şimdi Brands'dan başka Prof. Spies ile de tekrar muhabereye geçtim. (*Varlık*'da bu zatın son tercümesi hakkında Mayıs sayısında bir yazım çıkmıştı). Ona *Varlık* kitaplarından on tane gönderdim. Bana hangilerini tercüme etmemi münasip görürsünüz diye sordu. Sait'i, seni ve Orhan Kemal'i salık verdim, bakalım ne olacak!

Birader, insan bazan kahroluyor ömrün beyhude geçtiğini görüyor da! Edebiyat âlemimiz ne kadar sönük. *Varlık* da olmasa nedir yani? Şu Fazıl'ın haline bak. Ömrü şiir yazmakla geçiyor da ne oluyor sanki. Bakanlık, en büyük himayesini epik diye bir eserinden 500 tane almakla gösteriyor. Sanatçılarımızdaki feragat kimlerde var?

Oktay, işin fenası, yaz sıcakları öylesine amansız bastırdı ki sorma! Bizim kerime sıcaktan uyuyamıyor, uyuyamayınca da bizim kafamız oluyor mu sana bir kazan. Üstelik bu yaz, Allah sayısını artırsın, tezgâha iki tercüme sürmek lâzım. Bu sıcaklarda bu işlerin hakkından gelebilmek için bir babayiğit olmalıyım. İstanbul böyle olursa Ankara nasıl olur? Yaz aylarına sen de Öksüz Nesil'le mi dayanacaksın Oktay? Yoksa Ataç'ın dergisine başka yazılar mı hazırlıyacaksın? İş sağlıkta kardeşim. Hayatı haram eden hastalıklar olmasın da gerisi işte gidiyor kendiliğinden.

Bana mektup yolladığını yazıyorsun, gelmedi. Ankara'ya gittiğiniz gideli bana iki kart yazdın o kadar. Bundan sonra bana mektup yollarsan ev adresime yolla, çünkü ay sonunda okulla ilgimiz kesiliyor. Eylül başına kadar.

Karı koca mukabil sevgi ve selâmlarımızı sunarız. Selma ellerinizden öper.

B. Necatigil

İstanbul, 3.7.1951

Kardeşim Akbal,

Brands'ın senden çevirdiği ikinci hikâyeye (Sinemanın Arka Kapısı) ait kupürü göndermekle bahtıyırım. Hikâyen 15.6.1951 tarihinde Mannheim (Güney Almanya şehirlerinden biri) daki Morgen (Sabah) gazetesinde çıkmış. Sonra "Mahmut Bey'in Gazetesi" hikâyesinin muhtelif tarihlerde 4 ayrı şehir gazetesinde çıktığını söylersem hiç şaşma. Bunu da Brands'ın son mektubuna ek olarak yolladığı listeden öğrendim. Ne kadar sevindim, bilemezsin!

Ankara'dan verdiğin haberler hepsi birbirinden iyi. *Türk Dili* dergisine sekreter oluşun, cidden isabetli bir netice. Böyle önemli bir dergide bu iş için senden ehliyetlisini, münasibini bulamazlardı zaten! Mübarek olsun.

Geçende -yani evvelki gün- Yaşar Nabi'ye uğradımsa da bu yeni dergi meselesini açamadım. Bu iş onun bir hayli zararına olacaktır. Kendisi yeni sezon için kitap tedarikiyle meşgul. Orhan Azizoglu'na birkaç kitap sipariş etti. Benden de Unamuno'nun hikâyelerini istedi. Pek niyetim yok, daha doğrusu tatil programında biliyorsun bir hayli iş var. O hikâyeleri yeni baştan rötüş etmek isterdim.

Ben *Varlık*'tayken Kâzım Nami de²² geldi. Lâf açıldı da senin yazılarını takibettiğini, sevdiğini söyledi. "Yazacağım Tefik İleri'ye,²³ korusun bu genci!" dedi. Kendisiyle önceden bir münasebetin var mı?

Biz olgunluk imtihanlarını da tamamen erdirerek tatile girmiş bulunuyoruz. Bu seneki randıman çok zayıf. Meselâ Sırrı'nın sınıfından (40 kişi) Sırrı da dahil ancak üç kişi liseyi bitirebildi; gerisi bütünllemeli. Sırrı'nın olgunluk edebiyat ve kompozisyon kâğıtları fena değildi, yanılmıyorsa sekizer (yoksa biri dokuz mu?) numara aldı. Ama ben sene içindeki vaziyetini düşünüyorum da onun onar numara alamayışına üzülüyorum.

Prof. Melâhat hanımın Spies'in kitabından tedarik etmek arzusunu gerçekleştireceğim sanırım. Almanya'ya yazdım. Gelince gönderirim. Göndereceğini yazdığın (Melâhat hanımın

göndereceği) kitaplar gelmedi. Gelmezse seni mesul tutarım, ona göre!

Venedik'te Ölüm havale yazısı Tietze'ye geldi. Bayram ertesi bu işe başlıyoruz. Çok yorgunum, ama ne çare fırsat ve nimetleri kaçırmamak, tepmemek lâzım.

Yahu, Oktay, şakayı bırak ve atlatma beni; evvelce de yazdım, oralı olmadın. Senin Salim Şengil'le muarefen var. Bana *azamî tenzîlâtla* ilk sayıdan son sayıya kadar bir takım Seçilmiş Hikâyeler tedarikine çalış. Söz verdim, Brands'a göndereceğim. Mahcup oluyorum. Yazacağın ilk mektupta bana cevap ver. Ne tutarsa, dergiler gelir gelmez, parayı derhal senin adrese gönderirim. İhmal etme!

Selma'ya gelince: O, kendi âleminde! Zaman olur, uslu uslu oturur, zaman olur, basar yaygarayı! Güle ağlaya büyüyor. Ellerinden öper.

Karı koca, iyi bayramlar dileriz. Yazın gelecekmişsiniz diye duydum, doğru mu?

B. Necatigil

Behçet Gönül

Valde çeşmesi, Setüstü Sokağı No: 22

Beşiktaş/İstanbul

İstanbul, 23 Temmuz 1951

Aziz dostum Akbal,

1) 18 Temmuz tarihli mektubunu aldım. Verdiğin haberler bir hayli iyi. Yani bu haberleri okuyunca Ansiklopedideki işine son verilmiş olmasından duyduğum üzüntü dağıldı. Zira eninde sonunda hasut kimselere değerini kabul ettireceğine, onları utandıracağına eminim. Yaptıklarıyla kalsınlar.

2) Melâhat hanım konferansları ile Hugo von Hofmannsthal'ın *Seçme Yazıları*'nı göndermişti. Tam o sırada Spies'in evvelce ısmarladığımız antolojisi geldi. Kendisine yolladım, hem iyi bir karşılık oldu, hem de isteğini yerine getirmiş olduk.

3) *Tercüme* dergisinin yeni sayısı için *ricanı derhal* yerine getiriyorum. Elimdeki notları toplayarak *Varlık*'takinden çok daha etraflı bir yazı çıkardım. İstedğim gibi olmadıysa da neşredilebilir. Bu yazının oraca beğenileceğini umarım. Zira bizde bu tip bir *haber* hiçbir yerde çıkmadı. Bir eksiği: Tercümeleri karşılaştırıp yanlış anlaşılmış veya atlanmış yerleri varsa onları da tesbit etmek isterdim. Ama bu çok vakit alacağı gibi derginin de en az yarım formasını işgal eder. Bu işten şimdilik vazgeçtim. Dergi çıkınca iki tane alabilirsen birini Prof. Spies'e, birini de Brands'a göndeririz. Ben kendime -bir de bana yollamazlarsa- buradan paramla alırım.

4) Yeni hikâyeciliğimiz üzerine istediğin kupürler için gazete kesikleri kutularını aradım. Ne yazık ki, bende çok çıkmadı. Olanlar daha ziyade önceki nesiller için ve daha çok şairler hakkında. (Meselâ A. Hamdi, Peyami Safa, Mithat Cemal vs.) Sana ancak Adile Ayda'nın 3, Naim'in 1, Ömer Faruk'un²⁴ 1 yazısını gönderebiliyorum. Sabri Esat'ın hakkındaki yazısı da varsa da sende de olduğunu düşündüğüm için vazgeçtim. Ben, biliyorsun, *Cumhuriyet*'i takibediyorum. Orada eskiden İsmail Habib'in²⁵ yazıları çıkardı. Çoğunu kesmişim. Ama bu konuda bir şey bulamadım. Sana karşı mahcubum. Ne çare! [Yeni nesil şair ve hikâyecileri hakkında yazılan yazıların çokluk dergilerde çıktığı malûm. Onlarda sende vardır her halde! Yani *Varlık*'ta, *Yücel*'de vs...]

5) *Türk Dili*'ne şiir göndereceğim tabii. Ama Lagerlöf tercü-

mesine daldım. Ondan baş alıp ta kısmen yazılmış iki şiiri bir sonuca bağlayamıyorum.

6) Salim Şengil, kitapları göndermedi, acaba bedelini yollamıyacağımızdan mı korktu? Bekliyorum. Bana ayrıca *Tarus'un hikayeleri*'nden de üç tane göndertemez misin? 150 kr.'tan 450 kr. pek fazla. Azamî tenzilatla edinemez miyiz? Bir de Ömer Hatiboğlu, *Paylaşılan Vadi*.

7) Mühim: Sinemanın Arka Kapısı'nın Almanca başlığını Brands listeye geçirmeyi unutmuş. Ben gönderdiğim yazıya aklımda kaldığı şekilde yazıyorum. Sendeki kupürle karşılaştırarak bir yanlışlık varsa düzelt. Yazının eksiksiz ve Almanca kelimelerle yanlışlık yapılmadan çıkmasına dikkatini rica ederim. Fırsat bulursan provaları bir de bana gönder. (Şayet vakit bulursan!)

8) Brands'tan aldığım son mektupta hal tercümesini yazıyordu. 1922 doğumlu olduğuna göre sen yaşta. Tevekkeli, sana muhabbeti fazla. Hayatını anlatıyor da baktım, o da bizim gibi, bedbin, ama ümitli: Hayatta muvaffak olmaya azmetmiş.

9) Gönderdiğim kupürleri işleri bitince lütfen iade et. Hayal bu ya, ilerde bize de lazım olacak. Hakkınızda ilk küçük monografileri belki ben yazarım. Şimdilik bu kadar. Sevgi ve selâmlar. Selma'nın saygıları.

B. Necatigil

İstanbul, 17.12.1951

Sevgili Oktay,

İstanbul'a gelmekle gitmen bir oldu, bizim için Salâh'la uğradığınız akşam evde bulunmayışıma bilhassa üzüldüyorum. Şu anda aklıma bir şarkı mısrası geldi: "Hasret yine mi kaldı, güzel, başka bahara?"

On gün kadar önce bir mektubunu aldım. Verdiğin haberlere memnun oldum. Küçük Oya'cığın²⁶ selâmını ablasına söylediğimde bizimki güldü ve elini salladı. Bu, onun Oya için, çabuk büyüsün, temennisinde bulunduğuna delâlet eder. Günler geçiyor, sizin için en büyük zorluk hayırlısıyla şu kışı atlatabilmekte. Yaza doğru işler hafifler. Kışın çocuk bakımı cidden zahmetli. Hayatımız zahmetleri yenmekle tükeniyor. *Venedik'te Ölüm*, aradan çıktı. Ama bu *Morbacka*'nın geri kalmasına yol açtı. Lisedeki işler, vazifeler şu son yirmi günde bana bütün bütün boş vakit bırakmadı. Ayın 27 sinden itibaren bir hafta tatilimiz var. Bu müddet içinde o işe hız vermek lâzım. Salâh duymasın ama daha ancak 75 inci sayfadayım. Bu iş uzadıkça uzadı, malûm hikâye.

Vatan'da iki cumartesidir yazılarını okuyorum, bundan sonda da devam edeceğim. Şiirim için gösterdiğin teveccühe teşekkür ederim. Bu iltifatlara lâyık olmaya çalışacağım; şu sıralarda yine şiirle işigali bir yana bıraktık. "Bir sürü bağlarla çevrilisiniz." Beni asıl bahtiyar eden Suut Beyin yazısı²⁷ oldu. Onun yazısını okuyunca şiire harcadığım emeklerin en büyük mükâfatını almış gibi oldum. Ah, elimde *imkân* olsa da, para kazanmak hırsını bırakıp boş zamanlarımı şiire versem de iyi eserler yazabilsem! Nerde bizde o talih! Bizimkisi ayaküstü uğrayış. Bazan kahırlanıyorum, ümitsizliğe düşüyorum. Ömür geçiyor, biz kırık dökük mısralarla kendimizi avutuyoruz.

Yeni Hikâyeler 1952 çıktı. Senin hikâyeden de olmalıydı. Oraya da bir hikâyeye verecektin. Sait'in yeni kitabı bana baştan savma göründü. Hele Kumpanya hikayesi pek alaturka. Sen ne dersin?

Melâhat Hanım'dan²⁸ önsöz ricası işini Tietze'ye sordum, yazı ile. Her halde bu işe o da teşnedir. Fikrini öğrenince katı

olarak sana ve Melâhat hanıma yazarım. *Sihirli Dağı*²⁹ da o zaman katî bir neticeye bağlarız.

Yeni Klâsikler listesinden bir nüsha bana gönderebilsen (yalnız Almanca kısmını) iyi olur. Kendime *müstakil* bir kitap seçmek istiyorum.

Evcek selâm ve sevgiler.

B. Necatigil

NOTLAR

- 1 August Strindberg: *Açık Deniz Kıyısında (Am offenen Meer)*, MEB Yayınları, 1951.
- 2 Naim Tıralı.
- 3 Fahir Onger.
- 4 Salâh Bırsel.
- 5 Selma Lagerlöf: *Morbacka*, MEB Yayınları, 1952 (Necatigil bu kitabı S. Bırsel'le çevirmiştir).
- 6 Eşi Huriye Necatigil.
- 7 Necati Cumalı.
- 8 İlhan Tarus.
- 9 Hüsamettin Bozok.
- 10 Sabahattin Kudret Aksal'ın sahne oyunu.
- 11 İskender Fikret Akdora.
- 12 Oktay Akbal'ın romanı.
- 13 Nihat Sami Banarlı.
- 14 Oktay Akbal'ın bir öyküsü.
- 15 "Metin Bey'in Gazetesi öyle hoşuma gitti ki, hemen tercüme ettim".
- 16 Oktay Akbal'ın ilk eşinin erkek kardeşi.
- 17 Oktay Akbal'ın bir akrabası.
- 18 Edip Cansever.
- 19 Sabri Esat Siyavuşgil.
- 20 Fazıl Hüsnü Dağlarca.
- 21 "Üç Örnek Öykü ve Bir Prolog."
- 22 Kâzım Nâmi Duru.
- 23 Tevfik İleri, o yıllarda Milli Eğitim Bakanıydı.
- 24 Ömer Faruk Toprak.
- 25 İsmail Habib Sevük.
- 26 Oktay Akbal'ın kızı.
- 27 Suut Kemal Yetkin'in, Necatigil'in *Çevre* kitabı üzerine yazısı (*Türk Dili*, Sayı: 3, Aralık 1951).
- 28 Prof. Dr. Melâhat Özgü'nün istediği bu önsöz, Necatigil'in Thomas Mann'dan yaptığı *Venedikte Ölüm* çevirisi içindir (MEB Yayınları, 1952).
- 29 Thomas Mann'ın romanı. (Oktay Akbal, Necatigil'e Ankara'dan yazdığı 5.12.1951 tarihli mektubunda şöyle diyor: "Şimdi Klâsik listeleri inceleniyor. Th. Mann'ın *Sihirli Dağı* var. Kocaman bir eser. Onu sana veyagene ikinize [Rilke'den *Malte Laurids Brigge'nin Notları*'nı birlikte çevirdikleri Dr. Andreas Tietze'yi kastediyor – A.T.-H.Y.] havale ettirelim mi? Ne dersin?")

Salâh Bîrsel'e Mektuplar

Kardeşim Salâh,

14 Eylül tarihli mektubunu aldım. Arıburnu'nun¹ adlarını verdiğin on bir şiirinin çıktığı dergi ve sayılarını bulmak, dün bütün bir günümü kapladı, sonucu ve eklediğim birkaç şiirini -*Türk Dili* için kendi şiirimle- bu sabah postaya verdim. Bugün akşama kadar da Celâl Sılay'dan şiirler seçtim. Ne yazık ki onun *Boşlukta Duran Taş* (1949) kitabını zamanında on lira olduğu için almayı ihmal etmişim, bende yok. O kitaptan gerekirse bir kitaplığa gider, bir iki şiir daha kopya ederim.

Ağaç ve Kültür Haftası dergilerinin tam koleksiyonlarındaki şiir ve yazıların, çalışmayı ilgilendirebileceği ölçüde başlıcalarının, bir listesini sunuyorum. Emirlerinizi beklerim. Özdemir Asaf'tan şiirler bu mektuptadır, son kitabından sonra yayınladıklarından da gerekir mi? Mustafa Seyit Sutüven'in şiirlerini sanırım orada sizin bulmanız zor olacaktır, ben göndereyim mi? Hangilerini?

Affet, bugüne yani iki gün önceye kadar ben hep piyes çevirisi ve daktilosu ile uğraştım. Ama artık emrinizdeyim, size yetişmiye çalışırım. Lâkin benim için çok önemli: Sizin çalışma biçim ve durumunuzu yakından görmeden yönümü tayin etmem imkânsız. Onun için Ankara'ya geleceğim günü bekliyorum. O güne kadar başlıca şiir kitapları endeksini çıkaracağım hemen. Kaytarıyorum sanma. 14 Eylül tarihli mektubundaki gibi bana yapacağım şeyleri bir bir bildirsen çok daha kolay çalışırım. Ayın 21'inde mümeyyizliğim var, ancak 22'de hareket edebilirim. Olmazsa Ankara'da birkaç gün kalır, sizinle de çalışırım.

Konur,² istediğin bilgiyi kendi gönderecekti. Selâmlar.

B. Necatigil

İstanbul, 30 Eylül 1961

Kardeşim Salâh,

Kütük gibi “Nesir Antolojisi” ön-çalışmaları bugün, *Türk Dili*’nin son sayısı ile birlikte geldi. Bir yandan öbür iş, bir yandan bu, bir yandan başka işler. Allahın izniyle hepsini elden geldiğince yapmaya çalışacağız.

Bu posta ile yine bir parti malzeme gönderiyorum, umarım işe yarar.

Türk Dili’ndeki Hangi Kaç şiirimde ikinci parçanın ikinci dizesindeki *gecede* sözcüğü *şışede* olacaktı. Bu benim dalgınlığımın sonucu. Mümkünse düzeltilmesini dilerim.

Orada Sanatseverler lokalinde büyük bir unutmamanın kurbanı oldum. İlhan Berk, benim seçiciler kurulundan istifa etmiş olduğumu söylemiş ben de yok öyle bir şey! demiştim. Dönüşte otobüste utançla ve bal gibi hatırladım. Doğruydum. Sen de işi pekâlâ bildiğin halde nezaketinden orada yüzüme vurmadın. Ama emin ol, o anda hepten unutmuştum ben bunu. İşte sonra sakın kafa ile düşününce hatırladım ve meycut sıkıntılarım bir yenisi, belki daha acıklı sıklıkla. Ne olursun, Salâhcığım, İlhan’ı görünce durumu anlat ve affetsin beni, yalancı bilmesin beni. İçimin biraz rahat etmesi için bu şart.

Orada not aldığım öbür şairlerin şiirlerini göndermiye devam edeceğim. Siz de yeni listeyi hazırlar, gönderirsiniz bana.

Dergileri karıştırırken bakıyorum da antolojilerden aktarma, çokluk yanlış bir davranış. Öncelerden hazırladığımız olsaydı bu iş çok daha iyi olabilirdi. Ama vakit dar olsa gerek.

Selâmlar, sevgiler.

B. Necatigil

4 Ekim 1961

Kardeşim Salâh,

Bugün sana mektubu postaya attıktan sonra İlhami Bekir'i³ gördüm. Ne yazık ki, bende de olan son kitabından önceki kitaplarının kendisinde bile bulunmadığını söyledi. Ona, bildiğim şiirlerinin nerelerde çıktığını söylediğim zaman da nedense şaştı. Ama kaynak göstererek iki şiirini yazabileceğini söyledi. Benim yollamayı düşündüğüm üç şiirini de uygun gördü. Ondan o iki şiiri alınca ötekilerle birlikte göndereceğim. Cidden İlhami Bekir'in terkedilmesi antoloji için büyük bir eksiklik olacak.

Siz benim şiirlerimin seçimini bana bırakmıştınız. Siz orada benden on bir şiir yazmıştınız. Ben on iki şiir gönderiyorum. Eğer ayrılan sayfa sayısını aşacaksa "Ayrılıklar" ve "Barbaros Meydanı" şiirlerini atabilirsiniz.

Sen benden gönderdiğim şiirleri ikişer nüsha istemiştin ama ben mektupların hacmi kabarmasın diye birer nüsha gönderiyorum. İkinci nüshaları kendimde alıkoyuyorum. Herhangi bir kayıp halinde onları da gönderebilirim, hatırında olsun!

Bir mesele var. Ümit Yaşar,⁴ Edebiyatçılar Birliğinin beyanamesi üzerine antolojilerine alacağı şairlere birer sirküler gönderdi (Size de gelmiştir), sayfası on lira üzerinden telif hakkı veriyor, her antolojiden gönderecekmiş, takım tamam olunca da ciltli bir takım verecekmiş vesaire. Görüşüklerimin çoğu bu antolojiye şiirlerinin konmasına muvafakat ettiklerini bildirmişler. Ben ikinci kitabın (*Şiirimizde Ölüm*) çıkmasını bekliyorum. (Sen ne yaptın, yani sizler ne yaptınız?) Şimdi Kenan Bey'in antolojisi⁵ için de böyle bir durum olacak mı? Aman, bu noktayı şimdiden halletmek gerek. Milletin gözü açıldı. Meselâ Necdet Evliyagil de Edebiyatçılar Birliği'ne başvurup takvimi için müsaade istemiş. Bana düşüncelerinizi ve kararınızı bildirin. Boşuna çalışmış olmayalım. (Yani hazırlıklarımız sonunda elimizde kalsın.)

Selâmlar.

B. Necatigil

İstanbul, 4 Ekim 1961

Salâh,

Bugün bir parti malzeme daha gönderiyorum.

Bazı açıklamalar:

1) Dinamo'nun gerek kitabındaki, gerekse kitabından sonraki şiirleri genellikle çok uzun oldukları için mümkün mertebe kısılarını seçtim.

2) Hâmit Macid'in⁶ şiirlerini yollamay, ikinci kitabını edinmemden sonra bırakıyorum, kitabın peşindeyim.

3) İlhami Bekir'le bugün görüşebileceğimi umuyorum. Pek çok kitabı var, ama bende ancak sonuncusu. Şiirleri ondan almayı (yani kendisinden) daha uygun buldum. Göndereceğim.

4) Yaşar Nabi ve Sabri Esat'tan seçip göndereceğim.

5) Salih Zeki Aktay'dan alınacak şiirlerin birkaçını Kenan Akyüz'ün antolojisinden seçmenizi rica edeceğim. Ben kitaplarından sonra yayınladıklarından birkaç tane yolluyorum.

6) Elimdeki listede öbür şairlerden istenen şiirler zamanla yollanacaktır.

7) Prof. Akyüz'ün 6 Ekim buluşmasına gideceğim.

8) Bu durumda, üstelik beni seçim sandık kurulu başkanlığına seçmişler, Nesir antolojisine hâlâ elimi süremediğimi arzederim.

9) Seyit Sutüven'in ünlü Sutüven şiirini almak gerekirse de bu şiirin, bir taşra gazetesinde yayınlanmış olduğu için, kaynağını tesbit etmek, galiba imkânsız. Aldı da bir yağmur şiirini gönderiyorum.

Selâmlar, sevgiler.

B. Necatigil

İstanbul, 20 Kasım 1961

Kardeşim Salâh,

16 tarihli mektubunu aldım. İnce sitemin utandırdı beni, ama sanma ki tarafımdan ihanet var. Havamı kaybettim. Yani araya hep başka işler girdi, sonu da gelmiyor böyle zuhûrat işlerin. Sonra da okul çalışmalarının temposu hızlandı. Sonra Cevdet Kudret'in şiirlerinin çıktıkları dergi ve yerleri de tekrar tekrar aradığım halde bulamayınca mektubu kestim. Bir kere, buraya bir Alman şairi geldi, geleceğini haber alınca eskiden de sevdiğim, bildiğim bu şairden yeni şiirler çevirmek istedim. Bir, bir daha, bir daha derken buldu şiirlerin sayısı yirmiyi. Sonra bir tanıtma konuşması yapmam gerekti. Onun hazırlığı. O hava içinde bu kere Borchert'ın sekiz on şiirini çevireyim dedim, rotayı o yana döndürdüm. Şimdi de geciktirilmesi imkânsız bir iş üzerinde çalışmadayım vakit buldukça. *Varlık* Yıllığı'na edebiyat tarihimizin belli başlı doğumlar, ölümler, eserler, olaylar listesi hazırlıyorum, ay sonuna yetiştirmem lâzım, söz verdim.

Bana verdiğin biyografileri geri yolluyorum. Okudum, eksik veya yanlış yok maddelerde. Sonra biliyorsun, bu iş çeviri işi gibi bir şey. Üzerinde düzeltilme yapıldıkça biçim değiştirir, yeni yeni yorumlara yol açar. O yüzden bu yargıların bir elden çıkması en doğrusu. Sonra sonuç bakımından bu kitap bir antolojidir ne de olsa. İşin içindesin, bildiğin şairler, bildiğin şiirler. Bana verdiklerin için yazdıkların bende bu kanıyı uyanırdı. Ötekileri bir de benim görmeme hiç lüzum yok, Salâh!

İlhami Bekir ile Nail V.'nin biyografilerini bulabildiğim kadar gönderiyorum. Cevdet Kudret'in dört şiirinden yalnız birinin yerini bulabildim. *Yücel*'lerde ve *Varlık*'larda öteki şiirlere rashiyaamadım. Çok da şaşıyorum bu işe. Şimdiye kadar en ummadığım şiirleri tesbit etmemiz mümkün olsun da bunları bulamıyalım!

İskender Fikret'in iş yerini bilsem gidip biyografisini rica ederim, ama bilmiyorum. Dün akşam telefon rehberindeki ev adresine telefon ettim. Telefona kimse çıkmadı. Bir daha telefon edeceğim. Halit Asım'ınkini bulabileceğimizi sanmıyorum.

Belki Baki Süha bilir. Onu gidip radyoevinde görmek için bir türlü uygun bir vakit bulamıyorum. Ne yapalım? Biraz daha bekliyelim istersen.

Benim için yazılmış yazılardan parça seçmek kolay değil. Kimin için kolay ki! Sonra bu, insanı güldürüyor biraz da! Bir yergi yazısından öyle cümleler seçeriz ki serâpâ övgü olur. *Yeditepe*'de 10 Şaire 10 Soru anketine verdiğim cevapların dışında *Varlık*, 15 Nisan 1961 sayısına da bakmanı rica ederim.

Yazılacak, aranacak şiirler varsa bildir, aramıya devam edeyim. Cezve ile Fincan şiirinin Muhit'te renkli bir desen içinde çıktığını ben de hatırladım. Ama bu şiirin çıktığı kalın Muhit'ler (derginin ilk serisi) bende yok, bulunmaz da.

Selâm ederim.

B. Necatigil

Kardeşim Salâh,

-27 Kasım tarihli mektubuna cevaptır:-

Nihayet, bürosuna üçüncü gidişimde yalvarma-yakarma İskender Fikret'ten biyografisini alabildim. Ancak, şart koştu: Ek olarak gönderdiğim şiirlerin cümlesi Antolojiye girecektir. Bu durumda, sana evvelce yolladığım kâğıttaki son iki şiirini iptal et, yerlerine bu gönderdiklerimi koy. Aman birader, yani ömür törpüsü. Oturdum, işaretlediği şiirleri bir bir yazdım, yolluyorum. Siz şimdi orada bâzılarını atacak olursanız bunu benden bilecek. Bıktım doğrusu, bâzı arkadaşlar da hiç anlayışlı olmuyorlar. Evine telefon, üç kere yazıhanesine git, sonra da şu bu. Kenan Akyüz beyin bizzat mektup yazması talebinde de bulundu, ama bereket sonra bundan vazgeçti. İşte böyle. Benden günah gitti, onbeş kadar şiirini sunuyorum.

Zeki Ömer Defne'den de şimdilik sekiz şiir yazdım. Gerekiyorsa daha da yollıyayım. Biyografisini benim sözlükte bulacaksın. Sen onu kendi üslûbunla yazarsın. (Aman unuttuyordum, İskender Fikret için verilecek yargı için *Hisar* dergisinde Dizdaroglu'nun⁷ yazısından faydalanmam hatırlatıldı, şairin kendisi tarafından. Aklında olsun. Bu da aklında olsun)

Şiir kitapları listesi dışında öteki türlerde eserlerin de listesini çıkarıp yıllara göre dağıtmak çok zaman ister. Sonra son otuz yılın dergilerini tam olarak çıkarabileceğimi de sanmıyorum. Ama başlıcalarını ilerde gönderirim. Yalnız vakit bırak. 93 şairin, antolojiye girecek şairlerin şiir kitaplarının hepsini içine alan asıl ve kesin listeyi yollıyabilmem için de vakit lâzım.

Çok selâm. Mektubumun son paragrafı üzerine düşüncelelerini bildirirsen memnun olacağım.

B. Necatigil

İstanbul, 18 Aralık 1961

Kardeşim Salâh,

1 Aralık'tan beri mektup yazamadım. *Varlık Yıllığı*'na önce bir Türk Edebiyatı kronolojisi taslağı, sonra da 1961'de çeviri şiir çalışmaları üzerine bir bilânço yapmak gerekti, onlara daldım. (Ben sana bir itirafta bulunayım mı? Bu gibi şeylere açılıyorum ama için için de üzülüyorum. Şiir okumak varken, şiir yazmaya çalışmak varken! Nedir ki başkaları yapmıyor, şu işi de bir deneyelim diyor, başlıyorum. Bitirinceye kadar da bir sürü sıkıntı. Sonuçtan memnun kalıyor muyum? Ne gezer! Bu işler uzun zaman işi, bol malzeme işi, kütüphanelerde inceleme işi! Eksiklerimi biliyor, bir daha bu gibi şeylere girişmiyeyim diyor, ama yine de hatır kıramıyor, veya üç beş kuruşun cazibesine kaptırıyorum kendimi. İşte bir örneği de şu *Dün-Bugün* şiir antolojisi. Yazıyorsun: falan veya filân şairden beş, on şiir seç, yolla! diye. Gecikirse taşıtı kaçırarak bir adamın telâşıyla dergileri karıştırıyor, bir şeyler buluyor, acele seçmeler yapıyor, yolluyorum. Ama içim rahat olmuyor. İnsanın ona göre hazırlığı olmalıydı. Şairin bütün şiirlerini teker teker okuyabilmeliydi, hepsini sıraya koyup gelişmesine, ilerlemesine kuş bakışı ve hâkim bakabilmeliydi. Kişiliği, ayrılığı, özel dünyası asıl hangi şiirlerinde belli; kesin yargılara varabilmeliydi. Ondan sonra tarafsız, nesnel olduğuna az çok emin olabilirdi. Demek istediğim: Bu antoloji çok iyi olabilirdi. Bir fırsattı bu. Bir fırsat kaçırılıyor.)

Bunları neden yazıyorum? Şundan: Şairlerin tasnifi listesi üzerinde -böyle yazışmalarla değil, karşı karşıya konuşmalarla- seni de, beni de tatmin edecek bazı kanaat beraberliklerine varılabılırdi. Bu olmayacak! Sonra yüze yakın şair! Şair! Kenan Akyüz'ün 900 sayfaya yakın *Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi*'nde ise ancak 47 şair var. 1860-1930 arası 47 şair, 1930-1960 arası 100 şair! Neyse, evet, bunun içinden çıkılmaz belki! Ama hiç değilse birkaç nokta üzerinde durmamız gerekir: Eğer Ahmet Hamdi Tanpınar, Kenan Akyüz'ün büyük antolojisinde var diye alınmıyorsa orada Salih Zeki de var meselâ. Düşünmeliyiz: Bunlardan hangisi yeni şiire yakın, yeni şiire bir şeyler eklemiş, bazı uyarılarda bulunmuştur?

Fikret Baha Berke'nin *Türk Sanatı* dergisinde (1958) çıkmış bir yazısı vardı ki tasnif işinde sana bir fikir verebilir, bazı kolaylıklar sağlayabilirdi. Kopya ettim, gönderiyorum.

Senin teklifinde ufak tefek değişiklikler yaparak bir tasnif taslağı da ben yaptım. Onu da yolluyorum. Bir karşılaştı! Ama kendiminkini de isabetli bulduğumu sanma! Peki, ne yapmalı? Ben de bilmiyorum. Her şairde çeşitli yönler bulunuyor, onu belli bir davranışa bağlarken insan başka cephelerini de hatırlıyor, bir tedirginlik duyuyor. Meselâ en başarılı gruplandırmalardan biri 1940 kuşağında toplumcu şairler bölümü. Ama senin de, benim de o bölüme koyduğumuz İlhan Berk'in bugünkü durumu nedir? Esas çıkış noktasındaki durum mu? Bu takdirde meselâ bir Fazıl Hüsnü'nün, ya da bir Edip Cansever'in durumları? (Senin tuhafına gidebilir ama, benim şairlik mi-hengim son yıllarda şu: Belleğimi yokluyorum, zihnimde üç beş mısraını ilk okuyuşumdaki sıcaklık ve çekiciliğiyle hâlâ buluyorsam, şair diyorum o adama! Mısralarını olduğu gibi, ya da bazı şiirlerinden yükselen buharları hayal meyal hatırlıyorsam... evet, bu sonuncuya da razıyım! Yani Salâh, ikinci paragrafın ilk cümlesini tekrarlıyayım: Bunları neden yazıyorum? Bu antoloji, senin bunca, benim birazcık emeğim geçiyor; ama ne senin seveceğin bir antoloji olacak, ne benim güvendiğim! -Ama yine de sen aldırma bana!

Ahmet Arif'ten üç, Gruda'dan⁸ dört şiir var zarfta. Ahmet Arif'in asıl güzel şiirleri Karakan'ın⁹ antolojisinde, ama o da bunları nerelerden bulduğunu kaydetmemiş, belki de kendisinden aldı, yayınlanmaları ilk onun antolojisine nasip oldu. Bir de sevindiğim bir şiir, bulduğum için: Orhon Mura'nın Asmalımescit şiiri. Ama başlık yerinde soru işareti var sadece. Hatırlatırım.

Benim halim harap Salâhcıgım. Çünkü Dil Kurumu'nun *Nesir Antolojisi* yattı. Bu gidişle el sürebileceğim de şüpheli. Canım çok sıkılıyor.

Selâmlar, sevgiler.

İstanbul, 23 Temmuz 1963

Kardeşim Salâh,

18 tarihli mektubunu aldım, bugün 23 Temmuz. Bütün başka işleri bir yana itiyor, önce *Atatürk Şiirleri Antolojisi*'ni hazırlamaya başlıyorum. Tanrıdan dileğim, verilen süre içinde bunu iyi bir şekilde tamamlayabilmemdir. Zarfa eklediğim, Yayın ve Tanıtma Kolu'na hitaben yazılmış "resmî" yazımı da Kol cevaplandırırrsa işim kolaylaşır.

Sana Türk Dili için bir şiir, bir de oyun gönderiyorum. Bu "Karanlıkta" oyunu "Yol" kadar da olmadı belki, ama büsbütün de abur cubur sayılmaz sanırım. Eh, yavaş yavaş alışıyoruz işte.

Bir şiir kitabı daha çıkarıyorum. Ataç Kitabevi yayınları arasında. "Dar Çağ"dan sonraki şiirlerin bir kısmı; ancak aşk ve çevresi konusundakiler. Ağustos sonunda çıkmış olacaktır. Adı geçen sene konmuştu: "Yaz Dönemi". Gerçi *Dönem* dergisi çıkacak ekimde. Ama onlara karşı ayıp olduğunu bile bile bu isimden vazgeçemedim doğrusu.

Yine bir angaryam var, Salâh, bağışla! Kışın "Sur Dibinde" adlı piyesi Ankara'da oynanan Tankred Dorst'un bir perdelik bir fars'ını çevirmiştim baharda: "Viraj". Yayın izni verdiği mektubunda benden bu "Sur Dibinde"nin Ankara temsiline ait doküman istiyor. Devlet Tiyatrosu dergisinin bu temsile ait, temsilden bir sahneyi falan gösteren bir sayısını bana gönderebilir misin? Burada bulamadığım için sana yazıyorum. Bu derginin sağlanması senin için -yengemiz kanalıyla hiç değilse- zor olmaz sanırım.

Yaz sıcaklarında ne yapıyorsun? Bitkinim ben, ama kendimizi bırakmamız daha fena. Elimizi çabuk tutmak meselesi, sonra da şeytan azapta gerek. İdare ediyoruz.

Evcek selâmlarımız, saygılarımız.

B. Necatigil

23.7.1963

Yazı kuruluna Cemal Süreya'nın da girmiş olması gençlerin yazıları için şimdi kuvvetli bir destektir. Çok iyi. Kendisi de yazarsa çok daha iyi. *Türk Dili* ancak sizlerle verimli yolunda yürüyebilir zaten.

Cevdet Kudret'e, Cemal Süreya'ya da selâmlar, sevgiler.

İstanbul, 31 Mart 1964

Kardeşim Salâh,

26 tarihli mektubunu aldım. Ben de uzun bir süredir sana yazamamış olmanın üzüntüsü içindeydim. Şubat ve Mart aylarını, ilk ayın yirmi günü sömestr tatili idi, geri kalan kısmı da dersim olmadıkça, *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*'nün genişletilmiş, onarılmış 2. baskısına yatırdım. Kitap sene ortasında tükenince hızla yeni baskıyı hazırlamam gerekti. 360 maddeyi 450'ye çıkararak iyi kötü dün teslim ettim basımevine. Bugün de hemen sana yazıyorum.

Roman Özel Sayısı için ben küçük punto 6 kitap sayfası 1945'ten bu yana Avusturya Romanı başlıklı bir inceleme çevirmek istiyorum. Kâmuran Şipal de Romanda Perspektif diye 20 sayfaya yakın bir etüd çevirmek istiyor. Bu Cumartesi göreceğim onu, hemen çevirmeye başlamasını söylerim ve bırakmam peşini.

Şu sıra ve bütün yaz biraz para kazanmak için durmadan çalışmak zorundayım. Bilmem daha önce yazdım mıydı sana: Artık bize çok dar gelen bu minik evden bir apartman daireisi alıp çıkmak istiyoruz. Bankada birikmiş on bin liraya karşılık alacağımız krediye kadar parça parça bir miktar para ödememiz lâzım. Dert. Ama karar verildi ve işe başlandı bir kere. Bunun için *İtiraf*¹⁰ çevirisinin Büroca kabul edilmesine sevindim. Bu *İsimler Sözlüğü* revizyon ve ilâveleri beni öylesine sıkıntılara saptadı ki sevgili şiir bile boşladı beni. Defterde telif bir radyo oyununu daktiloya çekmek fırsatını bile bulamadım. Sonra kış ayları. Hastalıklar. İşte zaman duvarına çarparak başımızı, bir şeyleri yürütmeye çalıştım, tekerleri kırık bir araba içinde.

Unamuno'nun nuvella parçasını fransızcadan çevirmen elbette uygundur, fransızca ıspanyolcaya çok yakın olduğu için. Ama alınancası da bir iyi yerde belki biraz işine yarayabilir.

Türk romanı kronolojisi için şimdilik bir şey diyemem. Benim Sözlük de işine yarar, tarihler çeşitli kaynaklarla kontrol-
dan geçmiştir. Ama yine de Tanzimat devri için birçok yerlere daha bakmak gerekir. Bu iş çok vakit alır gibime geliyor, ben

göze alamıyorum. Ben belki dediğin gibi yayınlanmamış bir alman romanından bir parça da gönderirim.

Şimdilik selâmlar, sevgiler. Kâmuran Şipal'ın çevireceği yazı fazla uzun görünüyorsa hemen bildir, başka yazı çevirmesini rica ederim.

B. Necatigil

Not: Ömer Asım Bey'in *Dil Üzerine* kitabının 2. baskısı çıkmış, derslerim için çok lüzumlu. Ömer Seyfettin kitabıyla birlikte gönderilebilir mi?

İstanbul, 16 Haziran 1964

Kardeşim Salâh,

Bu kere *Türk Dili*'ne bir Avusturya Şairi Ernst Jandl'dan beş, altı şiir yolluyorum. Çeviri şiirler de çıktığına göre, yayınlanabilir. Ömrüm seni angaryaya sokmakla geçti, tümü değil belki, ama şu son yıllar. Knut Hamsun'un Bakanlık listesindeki sondan bir önceki eseri Rosa'nın bana havalesi için Tercüme Bürosu'na mektup yazdım (1 Haziran), göz kulak oluver, bana havale ederlerse bu yaz çevirmek istiyorum. Kabul edildiğini bildirdiğim *İtiraf* hâlâ basımevine gelmedi. Ama gelir her halde. Bu yaz da kelleyi vurup çalışacağım, Eylül'e yeni eve geçebilmek telâş ve hülyası içinde.

Feci sıcaklar, ama çalışmalar serinletiyor beni, çoğu ıvır zıvır şeyler de olsa. Kan yapıyor. Son zamanlarda şiiri boşlamıştım, daha doğrusu o boşlamıştı beni. Şiire de döneceğim. Ah, görüntü düzenler içinde bu düzensizlik fena yükleniyor bana. Şurda ne kaldı? Eli boş mu gireceğiz geceye? Soğukkuyu mahallesinden, Osmanbey'deki evden, Cennet bahçesinden bu yana araya sanki sonsuzluklar girdi. Hiç düşünmüyor musun? Çarkıfelek çiçekleri hangi bahçelerde açıyor? Sıcak ve baş ağrısı - İkisi birbirini kışkırtır gibi.

Selâmlar, sevgiler.

B. Necatigil

Beşiktaş, 16 Ekim 1964

Salâh,

Yirmi güne yakın bir zamandan beri evden eve göç işleriyle o kadar yoruldum ki T.D.K. Şiir Ödülü'nü kazandığımı öğrenince sana yazmayı çok istediğim teşekkür mektubu bile tasavvurda kaldı. Dört beş gün var ki yeni evdeyiz. Kitapların ne ağır, ne bencil şeyler olduğunu bu taşınma bana daha kesin öğretti. Meğer Camgöz sokağına taşınmamdan bu yana, bir on yıla yakın ne çok dergi, kitap birikmiş. Günde birkaç sefer parti parti taşımak ve taşıtmakla on günde temizliyebildim. Şimdi evin içi çift çarşısından farksız. Henüz adım atacak yer yok. Ama büyük vartayı atlattım ya, ona şükrediyorum. 2/ daireli koca bir apartmanın dördüncü katında bir daireye girdik neyse. Değişen şartlara alışabilmem uzun sürecek. Neyse banka kredisini ve tapu senedini de aldık. Bundan sonrası borçları ödemiye bakıyor.

Ödülü kazanmış olmama pek sevindim. Oyunu bana verdiğin için sana teşekkür ederim. Şu telâşlı, sıkışık zamanımdapara da şüphesiz Hızır gibi imdada yetişti. Kendime gelir gelmez masaya çöküp çalışmaya başlayacağım. Yaz ayları yine göz açmadan geçti.

Bir sahne oyunu da¹¹ yazdım bu arada. Şimdilik taslak halinde. Kâmuran Yüce'ye verdim, okuyup düşüncesini söylemesi için. Doğru dürüst bir şey çıkabilir mi, bir hale yola girebilir mi diye. Hiç bilemiyorum. Radyo oyunu yazmaya da benzeriyor. Bakalım ne diyecek? İşlenmesi, düzelmesi mümkünse Yıldız Kenter'e rica edeceğim okuması için.

Salâh, apartman çok kalabalık. Ondan bundan gelen kitap, dergi vesairenin kaybolması ihtimalini düşünerek bir posta kutusu edindim. Senden ricam bana gönderilecek dergi vesairenin bundan böyle aşağıdaki adrese gönderilmesini sağlamandır. Yeni adresimi lütfen gerekli kişilere not ettiriver.

Bizim okullar 19 ekimde açılıyor, bir iki gün daha boşum, yerleşmek için kısmen.

Evcek sana, yengemize sevgi ve selâmlarımızı iletiriz kardeşim.

B. Necatigil

Behçet Necatigil
Posta Kutusu 109
Beşiktaş-İstanbul

İstanbul, 2.1.1965

Kardeşim Salâh,

Önce evcek mutlu, başarılı, gönlünüzce yıllar dilerim. 15 Aralık 64 tarihli mektubunu aldım, cevapta geciktim, çünkü biliyorsun: yeni yılda radyolar programlarında "arkası yarın sabah" diye sürekli bir oyuna da yer verecekler (4 ocaktan başlayarak). İstanbul radyosu, yıl başına çok az zaman kala benden bir romanı altı günlük bir radyo oyunu haline sokmamı istedi. Ben de son on günün boş vakitlerini tamamen Knut Hamsun'un *Dünya Nimeti* romanını radyofonize etmeye yatırdım. Müsveddesi, daktilosu tabii çok vaktimi aldı. Sonra bu arada Ankara radyosunun açtığı radyo oyunu yarışması için de iki küçük oyun yazdım. *Dünya Nimeti* bir hafta (altı gün) İstanbul radyosunda, 11 ocaktan 16 ocağa kadar da Ankara radyosunda oynanacak. İşte bu acele işler yüzünden mektubuna cevapta geciktim.

Tercüme dergisinin bundan böyle düzenli yayımlanacağı, yazı kurulunda senin de bulunduğun haberine sevindim. Benden istediklerine gelince: Kafka'nın *Dâva'sı* üzerine eleştiri yazmak çok güç bir iş. Uzunca bir hazırlık gerektirir. Sonra Kâmuran Şipal'ın *Josefine/Kafka'dan Hikâyeler* diye bir kitabı, daha çıkmak üzere, baskıda. *Dâva'yı* bu kitapla birlikte eleştirmek daha uygun olur. Ancak, bu işi ben yapamam, Salâh! Bu tip çalışmalara hiç alışkın değilim, göze alamam.

Benim elimde yayımlanmamış çeviri olarak 6 radyo oyunu var. Bilmem bunlar derginin işine yarar mı? Bu münasebetle şunu da öğrensem iyi olur: Ankara'da iken söylemiştim: *Tercüme* Bürosu, Bakanlığın Modern Tiyatro Serisi gibi bir Radyo oyunları serisi hazırlıyamaz mı? Radyolar çoğalıyor, bu tür oyunlara ihtiyaç gün geçtikçe artıyor. Sahne oyunu yazarı gibi bir de radyo oyunu yazarı geleneği kurulması zamanı çoktan geldi. Ortada yayımlanmış hiç radyo oyunu çevirisi olmadığı için bu alana rağbet eden yok. Böyle bir seri açılabilirse liste hazırlanmasında, listedeki bazı eserleri çevirmede bizim de yardımımız dokunabilir.

Kâmuran Şipal'le konuştum. *Tercüme* dergisi için elinde iki

hazır yazı var: Kafka üzerine Martin Walser'in bir yazısı (15-20 sayfa kadar), bir de Kafka'nın basılmakta olan hikâyelerinden ayrı bir hikâyesi (10 sayfa). Eğer uygun görürsen 15 ocağa kadar gönderilmesi mümkün.

Ben bugünlerde çok yüklüyüm. Elimde Ilse Aichinger'den bir çeviri hikâye ile altı radyo oyunundan başka hazır bir şey yok. Radyo oyunları şunlar: Friedrich Dürrenmatt'ın "*Sonbahar sonlarında bir akşam vakti*", "*Adam ve Benzeri*", Günter Eich'in "*Küveyt'e gitme!*", "*Setubal Dalgaları*", J. Rys'in "*Sınır Aşanlar*", Wolfgang Hildesheimer'in "*Bay Walser'in Kargaları*". Uzunlukları seyrek satır 15-35 sayfa arası.

Şimdi hemen bir arkadaş için özel, almanca bir tarih kitabından 30-40 sayfalık bir bölüm çevirmek zorunda olduğum için başka şey yapmaya şu sıra hiç vaktim yok, Salâh!

Bir de Gunter Eich'ten şiirler var. 8 Ocak 1962 tarihinde Tercüme Bürosu'na şairin dokuz şiiri ile asıllarının kopyalarını göndermiştim. Orada öylece kaldı. O şiirler üzerinde sonradan hayli düzeltmeler yaptım, yenilerini ekliyerek şiir sayısını yirmibeşe çıkardım. Memet Fuat bir kitapta toplayacaktı bunları, o da öylece kaldı. Şimdi istersen Türkçe-Almanca karşılıklı basılmak üzere on tane (veya daha çok) göndereyim *Tercüme dergisi* için, şair üzerine kısa bir tanıtma yazısıyla.

Bütün bu sorduklarıma cevap verirsen, yazdıklarımдан istediklerin olursa hemen bildir. Kâmuran ve ben derhal göndeririz. Bu işde bizim de payımız, yardımımız olsun, çok isteriz, Salâh!

Tekrar mutlu yıllar dileğiyle mektubunu beklerim. Yengemize, ve sana evcek sevgiler, saygılar, selâmlar.

B. Necatigil

Not: *Türk Dili*'ne şiir gönderemeyeceğim. Memet Fuat'ın *Yeni Dergi*'sine mart sayısı için birkaç şiir vermem gerekiyor. Kendi yazdığım bir radyo oyunum var, ama *Türk Dili* yazı kurulu oyun basmayı pek istemediği için göndermiyorum. Roman Özel Sayısı'ndaki çevirinin ücreti eski ev adresimize geldi. Dergi posta kutusuna gelmekte. Teşekkür ederim.

İstanbul, 18 Mayıs 1965

Kardeşim Salâh,

Yazalı kaç gün oldu, unuttum. Araya sanki sonsuzluklar girdi.

Tercüme dergisinin 81. sayısını yollamışsın, geldi, teşekkür ederim. Ben yine çıkmayacak diye ümidi kesmek üzere idim, üç ayda bir çıkacağını bildiğim halde.

Derginin ayrıca Türk edebiyatından başka dillere çevirilere yer vermesi de çok iyi. Çeviriler arasında Güneş ve Kertenkele ile Ases¹² şiirlerini görmek isterdim. Her halde ilerde.

Ben bu arada Tankred Dorst'un İstanbul'a gelmesi münasebetiyle onun son oyununu çevirdim, bir tanıtma konuşması yaptım. Neyse o iş de aradan çıktı. Çeviriyi sana da gönderiyorum.

Bu mektubu asıl sana bir haberi ulaştırmak için yazıyorum. 15 gün kadar oluyor. Kâmuran Yüce, şu üç dört sene önce hazırlanan şiir antolojisinin Kent Yayınları'nda çıkmasını teklif etti. Ne diyorsun, Yüce sana da ayrıca yazacaktı, yazdı mı? Ben manuskriinin bir hayli kalın olduğunu söyledimse de basabilecekleri cevabını verdi. Yayınlarını genişletiyorlarmış. Antolojinin sahibi sizsiniz. Sunullah'la¹³ sen. Uygun ve az bir yardım payı verilsinyeter. Başka hiçbir iddia ve hakkım yok antolojide. Zaten o zaman da öyle kararlaştırmıştık. Çünkü bizim bir araya gelip şiirler ve şairler üzerinde kesin bir anlaşmaya varmamız çok zor. İkinizin imzasıyla mı, yoksa bir takma adla mı çıkar, Kent yayınları takma adla yayımı kabul ederler mi, onu da bilmiyorum. Kâmuran Yüce, benden önce davranıp sana yazdı mı onu da bilmiyorum. Ama yine de sen düşün bu işi.

Radyo oyunu yazmayı şu sıra bıraktım. Çünkü İstanbul'da oynamıyorlar. Beş aydır Radyoevi'nde duruyor son oyunum. Ankara'daki yarışmaya da iki oyun yollamıştım, ondan da ses çıkmadı. Okul işlerinden baş aldıkça Hamsun'un *Tercüme Bürosu*'nda üzerimdeki, yarılarmış olduğum *Rosa* çevirisine devam edeceğim. Ama çok yorgunum Salâh, sen de çok çalışıyorsun, anlarsın halimden. Hâsılı, bir konudan bezince bir başkasına geçerek, afyonumu tazeliyorum, avutuyorum kendimi.

Bilmem evvelce yazdım mı, Hamburg'ta çıkan *Fikrun wa Fann / Fikrû Fen* dergisinin 1964/4 sayısında senin "Hacivadın Karısı" şiirin türkçesi almancası karşılıklı basılmış. Herhalde Prof. Schimmel yollamıştır sana.

Evcek selâm ve saygılarımızı sunarız, Salâh.

B. Necatigil

İstanbul, 29 Eylül 1965

Azizim Salâh,

Ne disiplinli adamsın, gıpta ediyorum sana. Mektuplarını hep yazı makinasında yazıyorsun, demek ki hep masa başında ve sistemli.

Ben seni uzun zaman, hep Avrupa'da bildim, 17 eylül tarihli mektubunun geleceğine yakın ancak, Sabahattin Kudret'ten duydum çoktan Ankara'da olduğunu. Bu zannımın delili, "Gece Aşevi" oyununu sana değil, -Ankara'da yoksun diye- Türk Dili yazı kuruluna göndermiş olmamdır. Oysa sen o tarihlerde çoktan dönmüşsün. Bu arada sana bir "Divaçe", bir iki de mektup yolladım sanıyorum, hatırlıyorum. Ses seda çıkmayışı, bende Avrupa gezini uzattığın tahminini pekiştirmişti.

Neyse, 17 Eylül tarihli mektubunu aldım. *Türk Dili* Tiyatro özel sayısı için çeviri istiyorsun benden. Teşekkür. Şipal yollayacak, ama Necatigil şüpheli. Çünkü, sevgili Salâh, soğudum artık çeviriden, yıllarımı yedi bu iş, evet çok şey öğretti bana, ana dilimi öğretti, ama çok, pek çok güzelim vakitlerin de üstüne oturdu. O zamanlar içinde kendimiz iyi kötü daha da bir şeyler ekleyebilirdik kendi yazdıklarımıza. Elimde başlanmış, yarım kalmış üç kitap var en az. Artık bıktırdı bu iş beni. O yüzden, aziz Salâh, tiyatro özel sayısına ben yokum, gücenme, anla beni. Vaktim yok zira. Senin de başında, çok zaman alıyor zira. Ama *Tercüme* dergisi için sana Karl Krolow'dan 9-10 şiir göndereceğim. Diyorsun ki, "Yani hep bekliyorum." *Tercüme* dergisi için güvenini boşa çıkaramayacağım.

Mektuplarıhiçbir zaman yüzde yüz halisane olamıyor Salâh: İşte Sana bir ticarî soru: Bir yayınevi (burada) benden Rilke'nin *Malte Laurids Brigge'nin Notları'nı* bu defa tek başıma çevirmemi istiyor, yani bir sipariş. Ben bu kitabı, eski çeviriyi tekrar gözden geçirip, düzelterip, buraya versem, ilk baskı Bakanlık'ta çıktığı için bir engelle karşılaşır mıyım? Bir boş vaktinde ne olur bana yaz bunu.

Gülten Akın Ankara'da ise ve görürsen benim için de candan tebrik et onu.¹⁴

Yengemize de selâmlar, sevgili Salâh.

B. Necatigil
29.9.1965

İstanbul, 8 Haziran 1966

Azizim Salâh,

“Kutularda Sinek” oyunu *Türk Dili*’nde basılmış, teşekkür ederim.

Gelecek sayının Tiyatro Özel Sayısı olacağını bildiriyorsunuz; özel sayılar kalın olur, teorik yazılar yanında temel ve yan türlerde uygulama örnekleriyle de beslenir. O bakımdan -yüzsüzlüğümü bağışla- sığağı sığağına, bu sefer kısa, bir radyo oyunu daha yolluyorum. Sana bir söz getirmeyecekse yazı kuruluna iletiver. Özel sayının yazıları yetmezse, yer kalırsa bir köşeciğe basılır, ya da yedek yazı olarak kalır, ilerde elbet bir yer bulur dergide.

Okulların tatile girmek, imtihanlara başlamak üzere olduğu şu sıra yine işlerim çoğaldı, üst üste bindi. Bitmeyen işler yüzünden... çok yorgun, direniyorum.

Bu kez Ankara’ya muhakkak gelmek istiyorum. Birçok istekler niyette kalıyor ya, bunun gerçekleşmesine çalışacağım. Şimdilik selâmlar, sevgiler.

B. Necatigil

İstanbul, 12 Aralık 1966

Sevgili Salâh,

Ve hep telâşlarda, tedirgin. *Tercüme* dergisinin 86. sayısını gönderdin, benim için tekrar zahmete girdin. Onca işin arasında bu senin için bir fedâkarlıktır. Zaman, hain zaman. Kim bilir ol bir bahâra...

Radyo oyunu yazarlığında direneceğim. Nihayet Bilgi Yayınevi de bunlardan beşini bir kitap yapmaya karar verdi. Türk Dili'nden kesikleri yolladım. Sanırım bu yıl içinde çıkar.

Bir çalışmamızın yayımlanması bizi yenilerine teşvik ediyor. Dil Kurumu'nun 28.11.1966 günü ve la-3701 (Yayın ve Tanıtma Kolu) sayılı çağrısına uyarak aracılığınla yeni bir radyo oyununu yolluyorum. Kuruldan geçeceğini umarım. Orhan Veli Almancada yazısını almışsındır; o benim için o kadar önemli değil. Kendi yazdıklarımıza bakalım.

Vakitler geçiyor Salâh, çeviriler falan filan canımıza okudu. Ah, onlar olmasa iyi kötü hep kendimiz yazabilsek.

Selâmlar, sevgiler

B. Necatigil

İstanbul, 25.7.1968

Kardeşim Salâh,

Aylar aylar geçtisana yazmayalı, belki de yıl olmuştur. Araya sonsuzluklar girdi gibi geliyor bana. Hiç mi vaktim yok? Var elbet. Fakat bu bendeki hep yarınlara bırakma hastalığı – Eski-den yaz aylarında olsun birkaç satır yazabildiğimi hatırlıyorum. Temmuz sona ermeden birkaç satır yazayım dedim. Kapanmalar, kaçmalar, nasıl anlatmalı? Senin de başında bilirsin. Ne iyiydi yirmi şu kadar yıl önce; o zaman hol vaktimiz mi vardı nedir. Şimdi buradaki dostlarla bile çok seyrek karşılaşıyor, buluşuyoruz, tesadüfler yar olursa, oldukça. Ve bu artık hep böyle olacak besbelli. Kendimizi büyük yalnızlıklara, tükenmelere alıştırmak, hazırlamaksa bu, iyi bir bakıma. Fakat altta hatırlanmalar, vefasızlıklarımızın utancı – onları nasıl susturmalı?

Sana yeni şiir kitabımı yollamış, mektuplar yerine kitaplar-da halimizi beyan ettiğimizi yazmıştım ilk sayfaya galiba. Mayısta İstanbul'a geldin, kimselere görünmeden döndün gene. Biz de arayamadık seni. Şimdi Ankara'da olup olmadığını bile kesin bilmiyor, ama yazıyorum işte. Bu satırları sadece anı, iç-ten gelme bir mektup olarak yazmak isterdim, zarfa *Türk Dili* için kısa bir oyun eklemekten kendimi alamayışımı bağışla. Belki de bu oyun olmasaydı –ne yalan söyliyeyim– gene yarın-lara bırakacaktım yazmayı. Oyun geçen yazdan beri duruyor-du öylece; aklıma esti, göndereyim dedim. Lütfen yazı kurulu-na sunulacak yazılar arasına koyuver!

Oktay'a da hiç yazmıyormuşsun, ona da yazmadıktan son-ra. Bu yıl piyes falan çevirine de rastlamadık hiç; nedendir bu durgunluk, meraktayız. Zaman dolsun, lâkin bu derin sükût dinsin de neyle dinerse dinsin diyerek ben gene- - Gene ben yazmasam da sen gözünün önüne getirebilirsin beni. Evet öyle. Geçen yıldan sürüncemede bir takım işleri tasfiye bâbında, günlerin kellesini masa başında uçurmadayım boyuna. Ve za-man geçiyor iyi kötü, sevgili Salâh!

Sana gönlünce günler dileyerek selâm ederim.

B. Necatigil
25. 7. 1968

İstanbul, 25 Nisan 1973

Kardeşim Salâh,

Olağanüstü Kurultay için Ankara'ya gelince gerek dostlara hasreti giderir, gerekse daha önce yolladığım *Atatürk Şiirleri Antolojisi* konusunda bazı ekleme önerileriniz olursa onları değerlendiririm.. diye düşünüyordum. Ama elimdeki bir yazı (bu, mektupla gönderdiğim yazı) bir an önce sona ersin de kurtulayım diye vazgeçtim niyetimden. Prof. Schimmel'in kitabını görmüşsündür. Bu kitap için başka kimse yazmaz, fakat yazmak lâzım, dedim içimden ve şöyle böyle bir eleştirme çıkardım ortaya. Metinlerin türkçelerini bulmam zor oldu, 181 şiir. Basılmamış divanlar, çok önce basılmış da bende olmayan divanlar.. ha deyince bulunur mu? Şiir kitapları, dergi, antoloji öteberi hepsini karıştırmak gerekti. Neyse, bir hafta durmadan çalıştım, bir çerçeveye soktum topladıklarımı.

Ama biraz uzun oldu (Bundan da kısa olmaz bu!) *Türk Dili*'nde basılır mı, basılmaz mı, bilemem, gene de sana yolluyorum. Yazı Kurulu'na veriver, belki kabul edilir. "Antolojideki metinler" bölümü (s. 4-12) küçük punto dizilirse yerden tasarruf mümkündür sanırım. Yabancı sözcükler göze batıyorsa (örneğin: mısra) düzeltsin redaksiyon. Ben önce *Türk Dili*'ni düşünmediğim için alıştığım gibi yazdım.

Neyse! Bir bakın hele de! Geri çevrilirse ne gam, ama birkaç satırla sonucu bildiriver bana, ona göre bir başka dergi, yer bulurum belki burada. Önce sen bir göz gezdir hele! *Zebra*'yı almışsındır. Ben artık yaşlandıkça sirkte bir zebra gibi hayretle seyredilir bir uzak dünya yarattığı oldum, gençlerin kaba, küçümser bakışları karşısında. İstenmeyen kişi. Görünmek istemiyorum kimselere. Oktay Akbal gitti, Dağlarca, bilirsin işte. Yalnızlık kalemdir, sığınyor, alıyor, koruyor, yazıyorum.

Gözlerinden öperim.

B. Necatigil

25.4.1973

Not:

Mehmet Salihoğlu'na görürsen ona deyiver ki,
-Hölderlin çevirisi yokmuş Necatigil'in. Oktay
Rıfat besbelli Heine ile karıştırdı Hölderlin'i.
İsterse Heine Kitabından göndereyim Salihoğlu'na.

Ankara'ya gidince kendim söylerim demiştim, gelemediği-
me göre sen söyleyiver bunu.

B.N.

İstanbul, 15 Eylül 1973

Sevgili Salâh,

6 eylül günlü mektubuna:

"Ah Kahve Vah Kahve" için istediğin notlardan çoğunu yol-
luyorum. Yalnız *Yeni Yol* dergisi bende yoktur, o kaldı. Bir de
Ses dergisinin 4. sayısını gelirken kendim getireceğim.

Söz konusu kahveler olduğuna göre, bizim dahî kahvehâne
iptilâmızı unutma! İstanbul'da haftada bir iki kişi bulu-
tuğumuz kadîm dostum Kâmuran Şipal'le veya tek başıma
kahvelerde çok ârâm etmişimdir. Pek çok çalışmalarım (şiir,
radyo oyunu, çeviri) özellikle tatil aylarında hele Eğitim Ens-
titiüsü'ne/ Çapa'ya/ geçtikten sonra okul dönüşleri yol üstü
veya civar kahvehânelerde tezgâhlanmıştı (Şişhane, Aksaray,
Fındıkzâde, Samatya, Davutpaşa, Kocamustâpaşa.. kahvele-
ri). Sizler bu kahveleri hiç bilmezsiniz! Oyun ve şiir ve çeviri
müsveddelerimde tarihleriyle saptanmıştır bunlar ya, şu anda
elimin altında olanlar:

Ünlü (!) "Yıldızlara Bakmak" oyununu Aksaray'da (şim-
di yıkılmış, eski) meyhaneler pasajının arkasındaki bir esnaf
kahvesinde bir öğle sonrası yazınışım (28 kasım 1963). - -"Üç
Turunçlar" oyunu 15/16 ağustos 1964'te Şişhane kahvesinde
yazılmaya başlandı, "Gece Aşevi" oyunu ise 23 temmuz 1965
günü Davutpaşa lisesinin karşısındaki çok eski mahalle kah-
vesinde...

"Divançe"deki Yersiz¹⁵ şiiri Şipal'le beraber yaz ayları hafta-
da bir gittiğimiz, bütün bir öğleden sonramızı dolduran, mezar-
lığa nâzır, sur dışı Mevlânakapı kahvesinde yazıldı (1965 son-
baharı. Ay ve gün için şiirin ilk müsveddesini bulmam gerek!)

Hatırladığım şiirlerimden kahvelere değinmeler taşıyanlar:

"Ay Doğar Kahve" (*Divançe*, 1965), "Eylemsiz Berber" şii-
rinin ilk dörtlüğü (iki Başına Yürümek, 1968), "Elif" (*Çevre*,
1951)...

Neyse, hatırlatmış olayım. Benim de senden ricalarım:

1) Kurumun 1973'e ait ödenti 30 lirayı veriver! 23 eylül pa-
zara raslıyor, ben ödeme imkânı bulamam. Makbuzu senden
alır, parayı sana veririm.

2) *Atatürk Şiirleri Antolojisi* basıldı ise bana bakmalı bir nüsha alabilir misin? Geldiğimde bana verebilir misin?

Ben 23 eylül Pazar sabahı uçakla gelip akşam son uçakla döneceğim. Bileti gidiş-dönüş alacağım buradan. Hanımı bir haftalık bir geziye yolluyoruz, çocuklar gece evde yalnız kalmasınlar. Bir sürü ayarlama. Hayattır.

Başka isteğin varsa hemen yaz. Selâmlar.

B. Necatigil

İstanbul, 23 Ocak 1974

Azizim Salâh, – 21 tarihli mektubuna –

Televizyonda görüneceğin günü merakla bekliyorum. Daha önce Dranas, Külebi ve Akbal'ı seyrettim. Dranas'ınki iyi idi. Külebi seansı pek sun'î ve zevksiz oldu. Oktay'ınki eh şöyle böyle. –Ahmet Oktay bu işleri neden daha iyi yapmaz? Ama, tabii, konu olan sanatçının da tabiiilikte direnmesi de gerekir. Bakalım sen neler yapacaksın?– İstediğim iki kitap sende vardır diye sana yazmıştım, yıllar yılı Agâh Sırrı Bey'le¹⁶ beraber olmandan ötürü. Önemli değil, burada Bayezit Umumi Kitaplığında bulur, bakacağıma bakarım.

Yenilikler dergisini de okuyacağım, benden de bahsediyormuşsun diye değil, sen yazdın diye! O hale (kemâl) geldim ki, her şeyden memnunum, kendimden gayrı. Bir can sıkıntısıdır gidiyor, düşün, Tutiname'ye vurdum kelleme bugünlerde.

— Dilediğin şiir, yazı, kopya edilmelik, kitap dergi, gönderilmelik, varsa yaz!

— Selâmlar.

B. Necatigil

23.1.1974

Suna Kıraathanesi'nde Nahit Ulvi¹⁷ işte ancak o kadar ki-barca yazılabilirdi. Tebrikler.

İstanbul, 6/7 Mart 1976

Sevgili Salâh,

"Kahveler Kitabı" ile "Ah Beyoğlu, Vah Beyoğlu"nu aldım. Teşekkürler. Hele ikinci kitabı, baştan sona, hoşlanmamdan, pek çok kitabı çok gecikmeli-ertelemeli okuyan ben, iki kere okudum. Eline, belleğine sağlık! Bizlere (= 1940 kuşağına) hayat verdin, can verdin. Bu şu demektir ki: Şiir olarak, hikâye-roman vb. olarak yazdıklarımız, yaptıklarımız, birden, yapıntı şeyler gibi göründü bana. Havasız, kurgusal âdeta. Bir pencere açtın, ağır duruk duman boşladı, bilinmez baş ağrılarını besleyen odayı. Şenlik. Ancak senin anılarında, yaşayan kişiler olarak, yaşamış kişiler olarak gülümsüyoruz zamana. Şiir olarak, hikâye - roman vb. olarak yazdıklarımızda hüzün, gam. Ama senin anılarında tatlı bir bahar yeli esiyor yüzlerimizden. Karanlık aydınlanıyor.

Edebiyat dünyamız adına, sen öyle dersin, bin teşekkür. Selâm.

B. Necatigil
6/7 Mart 1976

Beşiktaş, 16 Mart 1978

Kardeşim Salâh,

2 mart tarihliydi mektubun, birtakım engeller yüzünden 16 mart'ı buldum. *Boğaziçi Şingir Mingir*'i şimdiden kutlarım. Tuttuğun yol bizim kuşağın yazgısının da gizli tarihidir, ne mutlu sana!

Benden evlerim (!) üzerine istediğin bilgilere gelince bir büyük defter tutar Güzin'in hayalleri. Ben bunları şiirlerimde, radyo oyunlarımda zaman zaman açığa vurdum. Sende kitapların vardır, hangisinde neler bulunduğunu hatırlatmam yeter sanırım:

1) Beşiktaş'taki evlerin birincisi (sekiz on yaşlarından başlayarak) ahşap babaevi Dibekçi Kâmil sokağındadır, no. 22, halen çok haraptır, yerine yenisi de yaptırılmadı, valide ve hemşireler oturuyor. (bu ev hakkında bilgi: Fahir Onger, *Soyut* dergisi, 30, 31 ekim 1970). Evlenince (19 Ekim 1949, nikâh şahidim Oktay Akbal idi) karınla Valdeçeşmesi Setbaşı sokağında gene 22 numaralı bir ahşap evin ikinci katına kiracı olduk.

2) Bu ikinci evde alt kat kiracıları ve yatak odası ve bizim, karı-koca, Huriye-Behçet halimiz Gaz oyunundadır, *Pencere* kitabında, s. 25-32.

Eski Toprak kitabında Gece Vakti Bir Sokağı Düşünmek şiirindeki sokak bu Setbaşı sokağıdır. Aynı kitaptaki Havasız Soluklar şiiri keza o sokaktaki o evin, o evdeki darlığın tasviridir. Bu evin karşısı o zamanlar boş bir arsa idi, arsada ve sokakta neler olduğu Yapışkan Otlar şiirindedir (*Eski Toprak* kitabında).

3) Sonra Beşiktaş'ta gene İhlamurderesi Caddesi Camgöz Sokağı'nda pek küçük, keza ahşap, köhne bir ev satın aldık (1955). Bu üçüncü evin numarası da tesadüf 22 idi. Alangu'nun Behçet Necatigil'in Odası yazısına da konu olan bu ev, bende daha da silinmez izler bıraktı:

a) Kadın ve Kedi oyununda (*Yıldızlara Bakmak* kitabı, s. 5-18, nasıl çalıştığım konusunda)

b) Kutularda Sinek oyununda (*Gece Aşevi* kitabında, özellikle s. 163-200'deki tasvirler).

c) Pencere oyununda, (*Pencere* kitabı, ilk oyun. Hasta, yaşlı kadın kayınavaldemdi).

ç) Eski Sokak şiiri de (*Kareler Aklar* kitabında, s. 83-85) bu Camgöz sokağını tasvir eder.

Arada kitabındaki Camgöz ve Ev Çölü şiirleri de ilhamlarını bu sokaktan almıştı.

d) Temmuz oyununda (*Türk Dili* dergisi, sayı ..., Ekim 1977) özellikle Camgöz'deki evin bodrum katının ve yaz ayları çalıştığım rutubetli, felâket odanın tasviri.

4) Sonra "terfi ettik". Akaretler'deki Şair Nedim caddesinin İhlamur köşküne doğru devamı olan Nüzhetiye caddesinde yeni bir apartmana başladığını duymuş karım. Ve bıkmıştı "kir yuvası" o eski evlerden. Camgöz sokağındaki evi satıp, temelden parti parti para yatırarak, bu Deniz Apartmanı'nın 4. katındaki dairemize taşındık nihayet. 11 ekim 1964'ten beri burada oturuyoruz. Burası da eskimeye başladı. Balkon camları Yıldız'dan kopup gelen fırtınalarda kırıldı. Eşyalar, duvarlar, elektrik hatları.. eskir, nemlenir, bozulur ikide bir. Yazdım ya: Evlerle savaşımız / Savaşların çetini. Ama bu ev bizi ölüme çıkarır.

Kareler ve Aklar kitabındaki Sinanpaşa şiiri (ilk yayın: Varlık 808, ocak 1975) bu evde yazılmış şiirlerden biridir.

Salâh, uzadı bu iş ve senin işini daha da zorlaştırmak istemiyorum. Bir dertleşmedir nihayet. Bu kaynakları çıkarıp karıştırmaya sanırım vaktin olamaz. Bu durumda: *Elele* dergisi için bir tarihte Ümit Yaşar benden de bir anılar yazısı istemişti. O yazı *Elele* dergisinin Ocak 1978 sayısında çıktı. Görmemişsindir diye kopyasını atmamıştım, gönderiyorum. Sadece bu yazı dahi işine yarayabilir.

"Kısa zamanda" cevaplayamadım mektubunu, bağışla! Görüşmek ümidiyle evden eve sevgiler, selâmlar.

B. Necatigil

NOTLAR

- 1 Orhon Murat Arıburnu.
- 2 Konur Ertop.
- 3 İlhami Bekir Tez.
- 4 Ümit Yaşar Oğuzcan.
- 5 Prof. Dr. Kenan Akyüz: *Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi*, AÜ DTCF Yayınları, 1953.
- 6 Hamit Macit Selekler.
- 7 Hikmet Dizdaroğlu.
- 8 Yılmaz Gruda.
- 9 Hüseyin Karakan.
- 10 Wilhelm von Scholz: *İtiraf (Die Beichte)*, MEB Yayınları, 1966.
- 11 Burada sözü edilen oyun, Necatigil'in "Kutularda Sinekler" (*Radio Oyunları*, YKY, 1997) adlı radyo oyunundan bazı eklemelerle sahneye uyarlanmıştır.
- 12 Salâh Birsell'in *Ases* kitabına adını veren şiir.
- 13 Sunullah Arısoy.
- 14 Gülten Akın *Sığda* adlı şiir kitabıyla 1965 TDK Şiir Ödülü'nü kazanmıştı.
- 15 Necatigil yanlış anımsıyor: "Yersiz" başlıklı şiir, *Divançe*'de değil, *İki Başına Yürümek* kitabındadır.
- 16 Agâh Sırrı Levend.
- 17 Nahit Ulvi Akgün.

Kâmuran Şipal'e Mektuplar

Aziz dost Şipal,

Mektubunun cevabı elbet ünlü yerlerden birinde yazılmıydı. Şişhane kahvesinde yazıyorum. Önce güzelim yerlerimizden birine de uğramam şart idi: Kumkapı'dan geliyorum. Kumkapı-Aksaray kıyı yolunun bomboş oluşu beni hüznlere boğdu. Ne kadar erken soğudu havalar. Geceleri insan artık pardesü arıyor. Ve açık yerlerde, deniz kenarlarında insanlar azalıyor. Güz.

Yeni mevsimin ilk uzun yağmuru dün yağdı. Hava ondan serin ve insanlar ondan yoklar yollarda.

Mektubun yanımda değil. Mektubundan belleğimde kalanlar. Gittin, bir süre yadırgadın, gitgide alışıyorsun. Alışmak! Kim, neye, ne kadar süre içinde ve ne kadar süre için alışır, kesin bilinir mi? Değil mektubundan, bütün beraberliklerimizden, senden benden kalanlar: Senin alışamayışlarındır. Orada neye alışacaksın? Geçelim. Kim neden kurtulur ki? Yazılmıştır. Son kitap, sayfa... "Hangi Kaç" şiiri.

Çok büyük işler oldu, yazmakla bitmez. Yaylım ateşi gibi ard arda işaretleyip geçeceğim. Hohoo, tafsilâta girişsem sayfalar dolar. Kasper¹ acele mektupla çağırdı beni. Aman, dedi, Ekim başına kadar çeviri... Brands'ı, Melahat Özgü'yü sağlık verdim. Senin gitmiş olmana çok üzüldü. Dün yeni mektup. Brands'tan gelen mektup, yani cevap "nicht viel versprechend"² imiş. Derhal görüşelim, diyor Kasper mektubunda bana. Yine gitmek lazım. Ah, Kâmuran, ne diyeyim sana bilmem ki? Çabuk gel de ayıkla pirincin taşını.

Ben ne mi yaptım sen gideli? Çok çalıştım. Hamsun'u yarılmıştım ki usandım ondan, bir radyo oyunu (Üç Turunçlar) yazdım. Günter Eich'in *Das Jahr Lazertis*'ini (çok güzel bir oyun!)

çevirmeye geçtim, 10 sayfa sonra bıraktım ve 15 gün içinde bir, sakın şaşırma!, bir sahne oyunu kaleme aldım. Şimdi onu bir kere daha temize çekiyorum. Kâmuran Yüce'ye vereceğim, okusun, belki... kim bilir, düzeltilir falan, bakarsın oynarlar.

Sen gideli... görüyorsun, kelleyi vurdum, çalıştım çok. Bugün Kadıköy'deki Saint Joseph Fransız Lisesi Kültür Kolu'ndan bir mektup geldi. *Yıldızlara Bakmak*'ı Fransızcaya çevirip oynamak için yüksek müsaademizi istiyorlar. Hemen seni hatırladım. Bu oyunda iş var derdin ya, var galiba. O oyunu, mektubunda istiyordun, sana göndermiyecektim, ama göndereceğim şimdi. Neye göndermiyecektim? Saplandın çeviri çıkmazına. Nerde telif? Telif? Ya çeviri yapacaktın da ne diye gittin ta Almanyalara? Seni uyarmak istiyorum (bu kaçınıcı?): Telif. Onlar yazmışlar, evet ama bir de biz yazalım.

Bende haber? Çok! *Prenses Turandot*'u radyoda duyunca sana öyle kızdım ki! Teype aldım. Fethi Dosdoğru çevirmiş, İstanbul Radyosu'nda oynandı. Başka haber? Gönderdiğin Dorst'un "Die Mohrin"i ve Tiyatro dergisi geldi. Borchert'in şiirine karşılık, verdikleri 50 Mark yerine tek perdelik oyunlar istemiştin ya Prof. Schimmel'den, onlar da geldi. 8 kitap (Kiepenheuer und Witsch. Collection Theater), içlerinde Dorst'un *Freiheit für Clemens*'i, Lenz'in *Zeit der Schuldlosen und Schuldigen*'i de var.

Haber: Schwitzke'nin ısmarladığım büyük kitabı geldi: *Das Hörspiel-Geschichte und Dramaturgie*. Çok faydalı bir kitap.

İşte hemen bütün haberler bunlar. Kasper'i unutma. Sen asıl onun için çeviri yap, bu işten kurtuluş yok.

Bana da bulabilirsen Hamsun'un şu kitabını temin et: *Unter dem Halbmond*. Reisebilder aus der Türkei, 3 Mk., Albert Langen/Georg Müller Verlag/München.

Haber: Ernst Jandl'den mektup geldi, şiirlerinin çevrilmiş olmasına sevinmiş, mektuplaşalım diyor. Bütün haberler bunlar. Sana *Türk Dili*'nin eylül sayısını gönderiyorum. Demir Özlü'nün *Dava* ve Kafka üzerine bir yazısı var. Yeni çıkmış hikâye kitabı, yok bu sıra. İstersen Demir Özlü veya Yalçınar'ın³ son kitaplarını yolluyayım.

Durum budur Kâmuran. Hepimizden selam.

B. Necatigil

İstanbul, 30/31.8.1966

Aziz Efendi'ye verdiğimiz anlama daha bir hayli uzak, aziz Kâmuran,

21.8.1926 (evet, 1926!) tarihli mektubuna cevabı bu geceye bıraktımsa bunun sebebi - bekletmek bazı şeyleri iyidir - sana yazılacak mektupların çoksevdğin yerlerde, herşeyin gürültüye boğulmak istendiği kavun ve peynirli yerlerden sonra aynı gürültülerin sürdürüldüğü Yenikapı gazinolarından birinde yazılması lüzumu idi. Biz "lüzum"ları yerine getirmekle yükümlüyüz bu dünyada. Kaytaranlara, kaçanlara demek isteriz ki, nerede olursa olsunlar yerleri, belki değişik-burasıdır, yani gürültüler içi. Yani bir gürültü ve görüntüdür bu hayat. Şimdi şu kahve, bir kahve geldi, bir hayal kahve, ve içtiğimizde dinecek mi o kargaşalık?

- Az aşağıya bir kan damladı. Yok, hayır rol yapmak için ne parmağımı kestim, ne de bir kaza. Damladı. Kan. Başka kâğıdım yok. Bunu aynen göndermek zorundayım sana. Çünkü yarın tekrar yazamam. Her şey ancak mukadder ve muhas-ses zamanların işidir. Her şey tesadüf, yani bu kâğıda rasladı damlayan kan. Yazılacaktır, her şey zamanını bekler. Gaz tene-kelerinde fidanlar... da yazılır, bakarsın yazılır. Ama ne zaman? Gelecektir her şeyin yazılacağı zamanlar. Biz yazmasak bile, gelir yazanlar. Hem neyi ne kadar yazabiliyoruz ki! Bir sürü örtü-kılıf, kan bilinmez ki!

(Hangi kitap, sayfa kaç?)

Ben bu mektubu Fındıkzade'den gelecek son otobüsü beklemek üzere, Aksaray'a giderken postaya atacağım. O yüzden sadece bir soruna cevap vereceğim: Brands'dan dün yeni bir mektup geldi. Oyunların 18 Dezenber (Dezenber aralık ayıydı, galiba!) 18 Dezenber, 17 Uhr'da oynanması kesinleşmiş. Radyo idaresinden yakında bana da "tebligat" yapılacağını bildiriyor Brands. -Senin Almanya'da olacağın haberine de çok sevinmiş- Mektubu yanımda. Şu satırları aktarıyorum:

"Im übrigen habe ich die Leute vom Radio sofort darauf hingewiesen, wer K. Şipal ist und welche Leistungen er mit seiner Übersetzung von Kafka und vielen anderen Prosa -und Hörspi-

elwerken aus dem Deutschen für die deutsch-türkischen Kulturbeziehungen vollbracht hat. Ich schlug vor, man möge sich überlegen, ob er nicht einen Rundfunkvortrag halten könnte oder, vielleicht mit mir zusammen, an einen Rundfunk-oder (noch besser) Fernsehgespräch, über türkische Literatur in Deutschland und umgekehrt, teilnehmen..."⁴

Yani Dr. Brands'la orada çok işler yapabilirsiniz; hele bir görüşün!

Sabahattin Ali'nin kitaplarını *Varlık*'tan alıp göndereceğim, ama her şey vaktini bekler.

Şimdilik selâm eder, gözlerinizden öperim.

(Biz öpüşmeyi sevmeyiz ya, işte söz gelişi!)

Yaz. Yaz geçti ama güz de olsa yaz!

B. Necatigil

Beşiktaş, Otobüs durağındaki yazlık kahve, 15/16.9.1966

Aziz kardeşim,

Ben şimdi bu mektubu yazmasam kalır ve belki de uzun bir süre yazılmaz. Hamsun "der Wanderer"de öyle diyordu: Dövülecek demirlerimiz varsa hemen dövmeliyiz.

Eğitim Enstitüsü Kızıltoprak'a taşındı. Çok zaman yiyor gidip gelmek 61/2'da Köprü'de idim. Sözde 6'da senin kahvede olacaktım, Dr. Demircan Bey'e⁵ ders için gidemedim. Yorgun argın eve döndüm, biraz bir şey yedim, hemen yatabilirdim, fakat kendimi kopardım, yorgunluktan, sokağa attım tekrar. Postanede mektubunu buldum, okudum, bildiğin kahvelerimizden birinde, bu kahvede yazıyorum. Yarına, öbür günlere bıraksam -kendini bırakma!- biliyorum sürüncemede kahr, yazıyorum. Çünkü işler sigaralar gibi üst üste ekleniyor.

Adresin yine değişmiş, ne de çabuk değişmiş. Dostlarını sevindirecek, düşmanlarını hırslandıracak -ya da tersi- bir durum bu. Bilinmez, yer değiştirmeler ne zaman iyi, ne zaman kötü?

İstedğin *Tercüme ve Türk Dili* dergileriyle *Türkçe Sözlük*'ü hemen göndereceğim, hemen dersem şu on gün içinde. *Varlık*'ın da icabına bakılacaktır.

Son haberler: 1) *Brigge'nin Notları* 20 günlük bir çalışmadan sonra Mehmet Fuat'a teslim edildi, elden geldiğince düzeltilecek. Kasım başında çıkar sanıyorum.

2) Priandello'nun *Ağzı Çiçekli Adam*-ki çok sevdiğim kısa bir oyun- oyununu çevirmiş Ali Poyrazoğlu, genç bir aktör, Memet Fuat'tan adresimi istemiş, İstanbul'da bir Alman'ın (kim, bilmiyorum) *Yıldızlara Bakmak*'ı Almancaya çevirdiğini söylemiş, benden neşri için izin isteyecekmiş. Mehmet Fuat da: "O oyun çevrildi, Almanya'da oynanmak üzere!" demiş. Üzülmüş sözde, Alman hesabına Poyrazoğlu. Sonra ses seda çıkmadı.

Haber yalnız bu ikisi-

Rüyalara inanan birine verdiği haber, mektubun en şahane sürprizi. Dün gece diye sözünü ettiğin rüyada gördüğün oyun gerçi oynanmadı ama yazılmaya başlandı. Adı: *Süslü Karakol*

Sokağı. -Bu oyunun öbürlerine benzemeyeceğini, yani muhakkak yazılacağını umuyorum. Ama senin hikâye ("Bir Kenti Ziyaret") gelmeden önce yollamam bunu sana.

Brands'ın⁶ nerde olduğunu bilmesek de olur. Sen hemen Fulda adresine yaz. Gerisini alacağın cevap tayin eder.

Oğuz Akkan nerdedir, bilemem. Açıkçası öğrenemem de adresini. Adresini bildiklerine yazmıyorsun da Almanya'da bir hafta, on gün kalacak birisini bulabilecek misin sanki? Belki de İstanbul'a dönmüştür.

Çevirdiğin radyo oyununu bekliyorum. Rilke'yi verdim Mehmet Fuat'a. İmtihanlar, boşluklar. Belki uzun bir süre tövbeliyim çeviriye.

Selam- evcek.

B. Necatigil

İstanbul, 7 Ekim 1966

Aziz dostum,

Dün sana "Süslü Karakol Durağı"nı gönderdim. Daktiloya ilk çekilişidir, hemen okumanı (buradaki gibi) ve son şekline sokabilmem için bana düşüncelerini bildirmeni bekliyorum.

İstedğin *Türkçe Sözlük*, *Türk Dili ve Tercüme* dergileri değişik zamanlarda yollandı, almışsındır. Yeni isteklerini bildir. Dün gece posta kutusunda "Süddeutscher Rundfunk Stuttgart"ın Oktober 1966-September 1967 programını buldum, bir de Oktober-Dezember 1966 teferruatlı aylık program. Oradaki kayıtlara ve tanıtınalara göre, evet, 18 Dezember Pazar günü saat 17'de oynanacak bizim oyunlar. Zarftan programlar çıktı sade.

Bu mektubu yazışımın asıl sebebi şu: Yine dün Cevdet Kudret'ten bir mektup aldım. Bilgi Yayınevi'nin okuyuculuğu işine baktığını yazıyor. Oyunlarının beş, altısını bir araya getirip bastırmak istiyor musun, diye soruyor. (Sorulur mu?) Cevap yazacağım. Bir de şunu istiyor: Yayınevi yıllık program hazırlıyormuş. Alman ve Avusturya edebiyatlarından oyun, roman, deneme türünde *birinci sınıf* ve 300 sayfayı geçmeyecek hacimde eserlerin bir listesini rica ediyor benden. (Ve bunların içinde benim çevirmek isteyeceklerim var mı?) -Şimdi aman Kâmuran bana bir liste yolla hemen, ki ona cevap verebileyim. Ve sen bir şey çevirir misin? Onu da yaz, ki müjdeleyeyim. Yine dün gece -hep bunlar dün gece oluyor- Alangu geldi bize. Oğuz Akkan dönmüş Almanya'dan. (Papirüs idarehanesi yandı, Cemal Süreya ile karısı Tomris'in Oğuz Akkan'a yapmakta oldukları çeviriler de beraber. Şimdi yeniden başlayacaklar işe.) Oğuz'un elinde kitap yokmuş, Tahir'i yollamış bana, Zuckmayer veya Böll'den bir romana daha başlasın, diye. Şaşkına döndüm, tam da buldun Almanya'ya gidecek sırayı. Burada olsaydın sana havale etmek kolaydı bu işleri. Şimdi ne yap, yap, Kafka'nın hikâyelerini bitir, yolla Oğuz Akkan'a. Ben de bir süre, bir kitap da ben çeviririm diye uzatırım kendi işimi.

Durum bu merkezde. Şimdi *hemen* bana bir liste yolla önce. Dedikleri gibi, "birinci sınıf" bir oyun da olursa içinde, onu da

ben çevirmeyi üzerime alayım bari, değil mi ki benim oyunların basılması var işin ucunda.

Okul Kızıltoprak'a taşındı, çok sıkıntılı geliyor bana gidip gelmesi. Güzelim Aksaray'ımdan oldum. Ama şimdilik Doktor'a derse gittikçe uğruyorum arada. O dersleri de bırakacağı benziyorum. Teknik Okulu açılmadı da henüz, karara kendimi hazırlıyorum şimdilik.

Mektubunu geciktirme lütfen. Siparişler ard arda geliyor zira. Özlemler.

B. Necatigil

İstanbul, 8.12.1966

Aziz dost,

Dağlarca'nın galiba şöyle bir beytinin doğrusunu hatırlarsın sanırım:

"Öyle dalmış ki asırlık uykusuna
Uyandırmazsan, uyanacak değil!"⁷

Daldığım uyku asırlık olmasa da yılların mayalandırışıyla çökmüş, ağır. Perşembe. Öğleden sonra tatildir okul. İssız öğretmenler odasında, geçen yıllarda Çapa'daki öğretmenler odasında benzerlerini çok yaşadığımız yağmur ve kasvet yüklü bir 4 1/2 saatinde yazıyorum. Deminden, iki saatten beri önümde, *Süslü Karakul Durağı* kopyası içinden çıkan mektubun duruyor. Tarihi: 15.10.1966. Evet sanırım, bu senden aldığım son mektup. Yoksa ay mı yanlış. Belki 11 yazacağına 10 yazdın da, şaşırtmaktan hoşlanıyorsun beni. Ciddin, bir ay mı dolmak üzere ben bu mektubu alalı, yoksa iki ay mı? Çıkamıyorum işin içinden. Şu veya bu-bana aylar girdi araya gibi geliyor.

Her şey mümkün. Olur a, bu mektubum kalır yollarda, bakarız dönmüş gelmişsindir. Her şey araya giriyor, aradan çıkıyor. Lütü,⁸ istediğin dergileri gönderdiğini söylüyor. Mehmet Fuat gönderdiğini söylüyor, ben... bense bir şey göndermiyorum. Hans Bender'e gönderilecek kitap ve dergileri aylar ayı sen gönderebildin mi? Sonra bana verdindi, ben gönderebildim mi? İhmaller bizim kişiliğimizdir, dost! İşin mi yok orada bura dergi ve kitaplarını okuyasın! Bol bol işin, siparişin var önünde. Onlar sana boş zaman mı bırakır sanki?

"Sürer çift, koşulu

Tarla-kâğıt, bin kadar-yılda..."⁹

Bildiğin Koca Öküz'ün sürdüğü tarlalar neden böyle gittikçe daha çok taş, kaya dolar. Ayaklarında şerhalar artıyor Koca Öküz'ün. "Yığılıp kalacağım kendimi bıraksam."

Evliya Çelebi –boş zamanlar– varsa. 12 oyun çıkaracağım yirmişer dakikalık. Eh, hiç değilse seyyâh-ı âlemi baştan sona bir okumuş olmak... iyidir.

Artık yol üstü kahvelere çöküp çöküp biraz biraz – gözüm

almıyor. Ya okullarda, ya da evde. Eskiden miş. Hele akşam saatlerinden artık müthiş ürküyor, huylanıyorum.

Süslü Karakol Durağı'nı bugün baştan sona, uyarmalarını dikkate alarak, gözden ve düzeltmelerden geçirdim. Pazara temize çekip götüreceğim radyoya. Olduğu kadar. Körebe temasını harcamış olmama hayıflanma! Bulurum yenilerini. Ama yazabilir miyim? -Evliya Çelebi'ye dönüyorum. Biraz daha, biraz. Vakitler öyle az ki...

B. Necatigil

İstanbul, 14 Aralık 1966

Sevgili Şipal,

6 tarihli mektubundan anlaşılıyor ki aklın fikrin buralarda. Bu ne iştir? Kim, neyi, ne zaman- - arar ve bulur? Belli olsaydı önceden, yaşamak yaşamak olmazdı. Bir haftadır sana yazılmış bir mektup cebimde gider gelirdi benimle. Onu da bununla gönderiyorum. *Roro-Lexikon*'lar 9 cildi de geldi, emanet bütün kitapların gibi dönmeni bekler.

Biliyorsun, Brands'a çoktan yazdım, Radyo oyunlarının parasının orada sana verilmesi için tavassutta bulunmasını. Yapacağın iş ona bizzat gidemezsen hiç değilse bir mektup yazman. Buna da mı üşeneceksin? Bulunduğun yer Almanya. Biz burada alışmışız bazı Şarklılıklara, fakat orada olmaması gerek. Oyunlar 18 Aralık'ta oynanacağına göre artık parasını öderler sanırım. Aman Kâmuran, ben işlerden illallah demişim, şimdi bana bir de bunun telâşını yükleme. Brands'a yazıldı, o seni bekliyor.

Oğuz Akkan dün geldi eve, Hamsun'a 5 daktilo sayfası ön-söz istiyor. Evliya Çelebi sıkıntıları içinde tam sırasıydı. Haberler çok, fakat yazması söylemesi kadar kolay olmuyor. İyi günler, hepsi geçer.

B. Necatigil

İstanbul, 18.12.1967

Sevgili Sipal,

Bu mektubum geldi (6.12.67 tarihli), "anladım o sahne baskadır." - Kuleli'nin masasında o yerine ben sıfatı var. O sahne mi, bu sahne mi "baskı"? İkisini bir yere toplamak galiba en doğrusu.

İstediyim kitapları 13 asalekte postaya verdim, mektubunu şimdi yazabiliyorum. Uygur'un Van kitabına sen bundan alımtın, birkaç hikâyeye kitabıyla birlikte. Bende değil. Kitablar, mülkiyet kendi bastırması olduğu için kitaplarında bulunacağı şüpheli. Bana değil gönderemedim. Bir ona gönderemedim.

Hazır Almanya'dasın Dr. Brandt'a da bir görebiliyordun iyi olursa, ama gitse bileceği henüz yok. Eh, ne yapalım! Bol buldum iyi tabii, fakat sen araya akl yormaya gitmiş miydin? Belli ki, değil mi? Hangi tramvaylara binacağınız bile, önceden bildirilmemiştir bize.

Ben kendi alevimdeyim, yani bildiğin ve zihnikçe durulan sembolünde. Zaman zaman bir aydınlık düşüyor bu karanlık sembere, bir şeyler hatırlıyor, ben buraya galiba eskiden de gelmişim, diye düşünüyorum. Ve geçiyor. Bizim ancak caddeler - - yollar - - berecilliğini. Yürümek iyi geliyor.

"Eskiler alıyorum. Eskiler verip musikiler alıyorum. Musiki ruhun gidasıdır. Musikiye bayılıyorum." Kurtulmuşum, riparistler veriyorlar. Meliksah ile Güllühan hikayesini, Vatan yahut Silistre'yi satmaya uğradım. Artık ara sıra Naima'ya sordum.

rimin diye düşünüyordum. Yalnız Nahi, sözünün
bitmek üzere olduğunu, o'na ayıpta yem
baskısını yapmaya sözledi. Şimdi bu
vekitlerinde onunla uğraşıyorum. Bu defa
sana bir de eserler in'leksi koyayım dedim,
birkaç kitabın rismini çıkarıp yazmak,
kesmek, alfabetik sıraya koyup yapıştırmak
asatlıkla çalışmalarda 15 gününü aldı. Çalış-
malardan kaytarmak için ne güzel meşgul
var, değil mi?

Bizi ancak caddeler -- O sokaklardan ramin
adına da geçiyorum, geçtim. Gideli ne kadar
oldu, hatırlayamıyorum, sanki sonsuzluklar gibi
araya. Bir süre üzülürüm, geçen hafta, on biriydi
ayın, Gace Azeri'ne kithan kaynagi olan
lokantaya gösterecektim meslekli bir genç. Tabe-
lâye kaldırılmış buldum ağaçtan. Ve girip taka-
mâdım hiç değilse Azeri duymos unu diye.
"Durması kadar hazine - Olmuş doktor - bir
evin kapısında - tabelâsının" diye yazmışk
ama, demek ki levhaların kalkması daha da
hazine mis.

Hâgünü gerilerde bırakacağım yaz bir türlü
gelmiyor; evcek ikinije selâlar, cevaplar, Dost.

Ş. N. C. L. K. /
18. 12. 1967

İstanbul, 18.12.1967

Sevgili Şipal,

Bir mektubun geldi (6.12.67 tarihli), "anladım o şehir başkadır.¹⁰ " – Külebi'nin mısraında o yerine *bu* sıfatı var. O şehir mi, bu şehir mi "başka"? İkisini bir yere toplamak galiba en doğrusu.

İstedğin kitapları 13 aralıkta postaya verdim, mektubu şimdi yazabiliyorum. Ürgüp'ün¹¹ *Van* kitabını sen benden almıştın, birkaç hikâye kitabıyla birlikte. Bende değil. Kitabı, müellif kendi bastırmış olduğu için kitapçılarda bulunacağı şüpheli. Şimdilik gönderemedim. Bir onu gönderemedim.

Hazır Almanya'dasın. Dr. Brands'ı da bir görebilseydin iyi olurdu, ama gidebileceğe benzemiyorsun. Eh, ne yapalım! Bol bol okuman iyi tabii; fakat sen oraya asıl yazmaya gitmemiş miydin? Böll'ündü, değil mi: "Hangi tramvaylara bineceğimiz bile, önceden bildirilmiştir bize."

Ben kendi âlemimdeyim, yani bildiğin ve gittikçe daralan çemberimde. Zaman zaman bir aydınlık düşünüyor bu karanlık çembere; bir şeyler hatırlıyor, ben buraya galiba eskiden de gelmiştim, diye düşünüyorum. Ve geçiyor. "Bizi ancak caddeler - - yıkar bencilliğimizi. Yürümek iyi geliyor".¹²

"Eskiler alıyorum. Eskiler verip musikiler alıyorum. Musiki ruhun gıdasıdır. Musikiye bayılıyorum."¹³ Kurtulamıyorum, siparişler veriyorlar: Melikşah ile Güllühan hikâyesini, *Vatan yahut Silistre*'yi radyoya uyguladım. Artık ara sıra Naima'yı sürdürürüm yine düşünüyordum. Yaşar Nabi Sözlük'ün bitmek üzere olduğunu, ocak ayında yeni baskısını yapmamızı söyledi. Şimdi boş vakitlerimde onunla uğraşıyorum. Bu defa ona bir de eserler indeksi koyayım dedim, binlerce kitabın ismini çıkarıp yazmak, kesmek, alfabetik sıraya koyup yapıştırmak aralıklı çalışmalarla 15 günümü aldı. Çalışmalardan kaytarmak için ne güzel mazeretlerim var, değil mi?

Bizi ancak caddeler - -. O sokaklardan senin adına da geçiyorum, geçtim. Gideli ne kadar oldu, hatırlayamıyorum, sanki sonsuzluklar girdi araya. Bir şeye üzüldüm, geçen hafta, on biriydi ayın, *Gece Aşevi*'ne ilham kaynağı olan lokantayı göste-

recektim meraklı bir gence: Tabelâyı kaldırılmış buldum ağaçtan. Ve girip bakamadım hiç değilse aşevi duruyor mu diye. “Durması kadar hazin – ölmüşse doktor – bir evin kapısında – tabelâsının”¹⁴ diye yazmıştık ama, demek ki levhaların kalkması daha da hazinmiş.

Hüznü gerilerde bırakacağım yaş bir türlü gelmiyor; evcek ikinize selâmlar, sevgiler, Dost.

B. Necatigil
18.12.1967

Beşiktaş, 30 Temmuz 1968

Kâmuran,

Üç mü, dört mü cumartesidir oralara gelmedim, aramadım seni. Dün gece bir, geçen hafta iki, iki gece kahvene bakındım. Samatya kıyı boyuna bakındım fakat; yoktun. Dün gece sizin semtin elektrikleri sönmüştü, mum ışığında kahveciye sordum, burada mı, bir yere gitti mi diye. Öğrendim, İstanbul'da imişsin.

Başka şeye yorma, neye bulamadım sizi, neden görünmedim. İki sebep: 1) Tek ü تنها değilsin şimdi. Hanımlar, bir yerde kısıtlamalardır. Üçlü beraberlikler görgü kurallarına aykırıdır evliyse ve eşlerimiz bulunduğumuz şehirlerde işeler. Ya iki olabiliriz, ya dört. 2) Bir ara Jesus artık paso dedi. Aylardır mide şikâyetlerim olduğu malûmudur: Hazımsızlık, şişkinlik, ishal vesaire. Nihayet bir mide grafisi çektirdim ve doktora martta istediği grafiyi temmuzda götürdüm. Ülser; perhize girmen gerek, dedi. On gün rejim yaptım. Sonra baktım, takattan düşüyorum boyuna, bozdum perhizi, az çok eski halime döndüm. O süre içinde geldim, seni buldum diyelim, neye yarardı? Beraberliklerimizi biraz da alkol taçlandırıyor-du; taşsız bir kıralın sefaletini düşün! Dünya nimetlerinden el çekmem gerekti, ve kapandım kızgın beton odalara. Ufak tefek sürüncemede bazı işleri aradan çıkardım kahve bile içmeyerek.

Bayan İngried¹⁵ Ağustos başlarında gidecekti galiba; ilk sebepten ötürü, o gitsin, bulurum seni gene. Hep ben mi oralara gelmeyelim, neye sen hiç Beşiktaş'a gelmez, aramazsın beni hiç? Bu da ayrı mesele! Genellikle evdeyim, öğleye kadar. Bir gün çıkıp geliver!

Cumartesi günü Akbal'lar, Mutluay'lar¹⁶ ve biz Alangu'ların yeni evlerine davetliyiz. Size de haber verme işi bana havale edildi. 3 Ağustos Cumartesi akşam yemeğine. Yeni evi kutlama toplantısı. Aksaray'dan Etiler otobüsüne binerseniz Mecidiyeköyü ile Esentepe arasında Gayrettepe durağında inersiniz. Sol kolda ilk sokak. Devran apartmanı, 2. kat. Kolay bulunur, hemen hemen ana cadde üstünde. Yeni açılan özel bir Yüksek

Teknik Okulu Almanca öğretmeni arıyormuş. İstersen o işi de öğrenirsin.

Yeni çalışmada başarılar dilerim; belki görmemişsindir diyerek ilişkide gönderdiğim gazete kesiğindeki haberden öğrendim.

Selâmlar, sevgiler.

B. Necatigil
30.7.1968

17 Eylül 1969

Sevgili Kâmuran,

Dost mektuplarını çokluk aralarda yazıyorum (okullarda, teneffüslerde; vapurlarda giderken; kahvelerde verilmiş mola-larda). Yanımda çantam yoksa, kitap falan yoksa, ıslak kirliyse masa, dizime koyarak kâğıdı kâğıtları (çünkü onlar oluyor da-ima; bir ilhamın ne zaman geleceği hiç belli olmaz), yazıyo-rum. Bunu belirtmem bir savunma: Senin e'lerin gözü henüz dolmamış, bir daktilodan çıkma tertemiz mektubuna karşılık; bu satırlar eğri büğrü oluşları önlenemeyerek bir dizin üstünde yazılıyor.

Eylülün 17'sidir. Çok kısa bir süre-başlar güz.¹⁷ Evet, yaz geçti sayılır: Akşamlar serin oluyor. Zaten en sık hatırladığım mısralardan biridir: Kere'deki r'yi ikileyip tekrarlıyorum hep: "İşte bir kerre daha harâb oldu bahçeler." Ziya Osman, aziz şa-irim, en çok güz ayları ve kışlarda benimledir.

Saat 6'yı çeyrek geçiyor. Hava birden karardı, tuhaftır bir-den karardı. Artık "karanlık hâlâ çökmedi."¹⁸ diyemiyorum. Yazın bittiğini bundan anlıyorum: Karanlık birden çöküyor.

Bazı şeyleri hatırlamamak daha iyi: Bir mektubu ve bu mektupta Almanya'da şiir kitabı bastırmak tasavvurunun imkânsızlığını belirten satırları ve bu işin kompetanı sıfatıyla da bir de Yüksel Pazarkaya'ya müracaatı öneren satırları- - ha-tırlamamak iyidir. Brigge'de bir yer vardı: Hiçbir şey olmadı, yok bir şey- - Yani bir netice çıkmadı anlamında değil de kar-şılaşmış bir zararı inkâr, bir sıkıntıyı küçümseme anlamında: yok birşey; bir şey olmadı. Kırılan şeyleri unutmak mertliktir.

21 Eylül 1969 - Nice şeyler başlanıyor, bırakılıyor; bitmeleri eşref saatlere bakıyor. Bir yazlık kahvede başlanmış bu mek-tuba-Pazar, sabah, 7 1/2-Haydarpaşa vapurunda devam ediy-o-rum. Bilinmez nerde biteceği. Üç günlüğüne Ankara'ya gidi-yorum, Dil Kurumu seçiciler kurulu toplantısına. Denk geldi, gidiyorum. Birbuçuk ayım Sis'e¹⁹ yattı, radyo oyunlarını kitap biçimine soktum. Bir nabız yoklaması kabilinden, sırf Bilgi Ya-yınevi'ne görünmek için gidiyorum Ankara'ya.

Yugoslavya'ya gidemedim, izin gelmedi, geldi de neden sonra, vaktinden 15 gün sonra geldi ve bir işe yaramadı tabii. Gitmiş kadar olmak gar lokantalarında. Ama işte şimdi gidiyorum, üç gün için de olsa Ankara'ya gidiyorum.

Ve kitabın çıktı, çıktı ama neden sonra. Oğuz sana gönderdiğini söyledi, ben göndermedim. Dört tane aldım senin hesabına, birini Brands'a yolladım, birini bir görüşme dolayısıyla Tarık Buğra'ya verdim, biri duruyor henüz. Dönüşün uzun sürecektir ve göndermeyi vermeyi düşündüğün kişiler varsa yaz isimlerini, ulaştırayım ben. Çok genç hikâyecilerden Selim İleri almış hemen, Karşıdaydı hikâyesi üzerinde muhabbet ve hayranlıkla durdu, konuştuk bir süre. Tebriklerimi paragrafın sonuna bıraktım. Artık neden sonra da olsa yazmamak için bahanen de kalmadı işte. Kitap çıktı. Bir kırık duygudur bilirim sahibini bir süre saracak olan.

Vapur beni Haydarpaşa'ya bıraktı. Mektubu gar yolcu salonunda sürdürüyorum. Gar. Kelimede esrarlı bir ahenk var. Gar. Hikâyesini yazmalı. Garlar. Radyo oyunları yattı. Sen gidelim ancak üç şiir yazdım. Şiir denirse. Yaz ayları Sis'e yattı. Şimdi Bilgi yayınevine yaranmak için isterlerse Unamuno'nun hikâyelerini yeni baskıya hazırlayacağımı söyleyeceğim. Yok başka yolu. Oğuz hiçbir şey demedi. *Venedik'te Ölüm*'den kalan parayı alınca ben de görünmeyeceğim artık. Ankara'dan olumlu bir sonuçla dönmek istiyorum.

Narlıkapı'ya çok gittim bu yaz. Bir ıssızlığı büyütme için hep. Küskün Yolcunun Türküsü oradan dönüşlerden birinde yazıldı. Garlardaki büyü bir ıssız duyurmasında olsa gerek.

Heine'den yirmi kadar şiir çevirmiştik. Ama "Her Ülkeden Bir Ozan" serisine F.G. Lorca ile başlamış olan yayınevi kapandığı için sonunu getirmedi. Dursun, ilerde.

Evet, GAR. Yazılmadan kaldı bazı şeyler, gene de yazılmış kadar oldu. Bizlerden sizlere selâmlar, sevgiler.

B. Necatigil

21.9.1969

Stuttgart, 1 Temmuz 1972

Cumartesi

Azizim Şipal,

Cuma sabah uçağıyla Frankfurt'a geldim, akşam üstü de Yüksel Pazarkaya gelip aldı beni, Stuttgart'a getirdi. Burada bir gece geçti, bir gün de bitmek üzere.

Geldim, gelmek bir mecburiyeti yerine getirmek, bir şey ümid etmekse. İnsan bir yere giderken bavuluna bütün odasını, sası-durgun havasını, değişmez alışkanlıklarını koyabilmeli; olduğu gibi onlarla gelebilmeli. Yoksa- -İlk günden gözümde tûrmeye haşladı tozlu penceresi, yükünü almış kitap ve kâğıtlarıyla odam, yılları paylaştıklarım. Hangi şartlarda olursa olsun gidip gelmeleri, ayrılışları göze alanlar yiğitleşti gözümde.

Burada gönlümce bir şey yapabileceğimi sanmıyorum. Geçmiş benden. Bu belki de ilk günlerin yadırganlığı. Ama hayır, ben bilirim kendimi.

Temmuzda Stuttgart'tayım, Ağustos başında Frankfurt'ta. Ağustos sonu Prof. Brands'ı razı edip dönsem yurduma- - Şimdilik ne desem boş.

Gönlünden koparsa bana mektup yaz. Buradan geçer misin, yaz.. Şiir çevirilerini verseydin bana iyi olurdu, bir yerde kullanmak için değil, hâtıra. Her şey nasiptir, iyidir.

Aşağıdaki adrese Temmuz boyu yazacağın bir mektup bulur beni. Ali Tanyeri ile benim için de oturun bir yerlerde. Bildiğin.

B. Necatigil

NOTLAR

- 1 Hans Erich Kasper. O yıllarda Avusturya Kültür Ofisi Müdürü.
- 2 "Fazla bir şey vaat etmiyor."
- 3 Adnan Özyalçın.
- 4 "Ayrıca, radyodaki kişilere hemen, K. Şipal'in kim olduğunu, onun Kafka ve diğer Alınanca düzyazı eserleri ile radyo oyunlarından yaptığı çevirilerle Alınan-Türk kültür ilişkilerine katkılarını anlattım. Onlara, onun radyoda bir konuşma yapmasını ya da, belki de benimle birlikte radyo veya (daha da iyisi) televizyonda Alınan-ya'daki Türk Edebiyatı ve Türkiye'deki Alınan Edebiyatı üzerine yapılacak bir konuşmada yer alması konusunu teklif ederek, bunun üzerinde düşünmemiz gerektiğini belirttim."
- 5 Dr. Demircan Akan. K. Şipal'den Almanca ders alıyordu. Şimdi Prof. Dr.
- 6 Prof. Dr. H. Wilfrid Brands. Frankfurt Üniversitesi'nde Türkoloji Profesörü.
- 7 Fazıl Hüsnu Dağlarca'nın "Kızılırmak Kıyıları" şiirinden:
Öyle dalmış ki asırlar süren uykusuna
Uyandırılmazsan
Uyanacak değil
(F. H. Dağlarca: *Toprak Ana*, Varlık Yayınları, 1950, s. 95)
- 8 Dr. Lütfü Şirin. K. Şipal'den Almanca dersi almaktaydı. Diş hekimi.
- 9 Bu dizelerin kime ait olduğu bulunamamıştır.
- 10 Cahit Külebi'nin *Adamın Biri* kitabındaki "İstanbul" şiirinden:
Anladım bu şehir başkadır
Herkes benialdattı gitti
Anladım bu şehir başkadır
Herkes beni aldattı gitti
Yine kamyonlar kavun taşır
Fakat içimde şarkı bitti
(C. Külebi: *Sıkıntı ve Umut* [Toplu Şiirler], Cem Yayınları, 1977, s. 11)
- 11 Dr. Fikret Ürgüp. Öykücü.
- 12 Necatiğil'in *İki Başına Yürümek* kitabındaki "Yatır" şiirinden.
- 13 Orhan Veli Kanık'ın "Eskiler Alıyorum" şiirinden:
Eskiler alıyorum
Alıp yıldız yapıyorum
Musiki ruhun gıdasıdır
Musikiye bayılıyorum

Şiir yazıyorum
Şiir yazıp eskiler alıyorum
Eskiler verip musikiler alıyorum
Bir de rakı şişesinde balık olsam.

(O. V. Kanık: *Bütün Şiirleri*, Varlık Yayınları, 1959, s. 136)

- 14 Necatigil'in *İki Başına Yürümek* kitabındaki "Yakını" şiirinden.
- 15 K. Şipal'in eşi.
- 16 Rauf Mutluay ve eşi.
- 17 Necatigil'in *Yaz Dönemi* kitabındaki "Çıkmak" şiirinden.
- 18 Necatigil'in *Divançe* kitabındaki "İndirgemek" şiirinden.
- 19 Miguel de Unamuno'nun romanı.

Yüksel Pazarkaya'ya Mektuplar

Azizim Yüksel Pazarkaya,

Ne desem boş. Göndermek lutfunda bulunduğunuz "*Moderne türkische Lyrik*" antolojinizi aldığımdan beri hâlâ teşekkür yazacağım size. Bugün yarın derken gene zamanlar geçti.

Cidden değerli, büyük emek ürünü eserinizi çok etraflı tannıtmak isterdim, ancak kısa bir yazı yazabildim. Aslında, bir bir, şiirlerin başlıklarını da vermem, seçiminize esas olan ilkeleri, önsözünüze paralel belirtmem gerekirdi. Fakat hem o kadar geniş bir yazıyı yayımlama zorluğu, hem de gecikmemi önlemek düşüncesi, beni, Varlık'ta okuyacağınız yüzeyde bir haber vermeyle yetinmeye götürdü. Yüzeydeliğini biliyor, okuyuculardan önce kolay yapılamayacak böyle bir işin üstesinden gelen sizden özür diliyorum. Yalnız gene de bir avuntum var: Edebiyat dünyamız hele son zamanlarda öyle çorak ülke ki bu kadarı da yapılmasa haykırışların bile yankısını duymak imkânsız.

Çeviriler üzerine fazla bir şey diyemeyeceğim. Çünkü benim Almancam, ne çare, kitaplardan gelme bir Almancadır. Türkçeden Almancaya çeviri yapamadığım gibi pratik gelişmelerin yokluğu yüzünden, yanlış yapma korkusuyla doğru dürrüst konuşamam bile. Bu eksikliği telâfiye ise bu yaşa kadar ne vakit bulabildim, ne fırsat. Eh, "Bunca zaman idare etti / Daha da eder."¹

Mart 1971 başından beri, vakit ayırabildikçe Heinrich Heine'nin "*Buch der Lieder*"indeki bütün şiirlerini çevirmekle uğraştım. Siparişti, tamamlandı. Teslim ettim. İş Bankası Kültür Yayınları'nda Şubat 1972 ya da martta çıkacak sanırım.²

Evet, Stuttgart Radyosu "Gece Aşevi"ni geri gönderdi. Ben de okunmadığı kanısındayım. Okusalardı kıyamazlardı. Oy-

nadıkları “Emekli” ve “Yıldızlara Bakmak” oyunlarından çok daha oyundur çünkü. Fakat ne yapalım, dursun! “Bir şey ancak sonradan yararsa yarar işe.”³ Düşündükçe gene o konuya dönmek istiyorum: Çetin başarınız konusuna. Önsözünüzle başlı başına bir monografi olan antolojiniz için bizim üniversitelerin Alman dili ve edebiyatı bölümlerinde bir hareket beklerdim. Haberleri bile olmayacak belki çıktığından. Olsun! Gün ola, harman ola! Eser asıl Almanya için. Orada olumlu yankılar yapmasını candan dilerim.

Selâmlar, sevgiler, teşekkürler.

B. Necatigil

2.11.1971

Ek: Yazının *Varlık* Kasım 71 sayısında yayımlanacağını umuyordum; mektupla birlikte yollayacaktım dergiyi. Baktım, konmamış bu sayıya. Artık ne zaman basılırsa o vakit gönderirim dergiyi.

İstanbul, 6 Nisan 1972

Azizim Yüksel Pazarkaya,

Şubat 1972 başlarında yazdığım mektubu hatırlayacaksınız. Şimdi yeni bir durum: Prof. Brands'ın dost aracılığı, olumlu sonuç verdi. Buradaki Alman Başkonsolosluğu'nun da tezikeyesi ile, Deutscher Akademischer Austauschdienst üç aylık bir Almanya gezisine resmen çağırdı beni, (her ay için 1.800 Mark vereceklermiş, gidiş dönüş yol paraları da ayrı). Bunun üzerine ben de tatil aylarında (Temmuz, Ağustos, Eylül) izinli sayılmam için, Millî Eğitim Bakanlığına dilekçemi yolladım. İyi gerçi, fakat sevince, ümide, yeni şeyler öğrenme şevkine yâdelerde Veyselkarani hüznü de karışıyor az çok. Ama bu fırsatı değerlendirmem ve bu üç ayı yüzakıyla atlatmam şart artık.

Gelen mektupta şöyle bir cümle var: "Wir schlagen vor, mit Herrn Professor Brands die Stationen Ihrer Reise zu planen und uns Ihre Reiseroute mit dem endgültigen Zeitraum für Ihren Deutschlandaufenthalt anzugeben."⁴ Bu isteğin ilk bölümünü kesinlikle nasıl cevaplandıracağımı bilemediğim için bugün Prof. Brands'a da bir mektup yazıp bana bir program hazırlamasını rica ettim. Ben, bilmem uygun mudur, Almanya günlerimi Stuttgart-Frankfurt-Bonn üçgeni içinde değerlendirmek isteğindeyim. Önce doğrudan Stuttgart'a gelsem, bir süre, yabancılığımı hafifletebilirim her halde. Gezme tozma düşündüğüm yok. Bütün arzular yıllar yılı Türkçe öğretmenliğimin dondurduğu, daralttığı ufkumu genişletebilmek, yani çağdaş Alman edebiyatı, özellikle şiiri üzerinde bilgimi, görgümü arttırmak. Sonra tabii en önce dil pratiğimi geliştirmek, tutukluklarımı gidermek.

Başka radyolara yollama tasavvurunu gerçekleştirmek için, gelirken yanıma *Gece Aşevi*'nin Almancasını da alırım tabii. Gerçi daha iki buçuk ay var en az, yola çıkmama; lâkin dedim ya, şimdiden telâş başladı. Baki'nin şu beyiti tam benim bu ruh halime göre: "Uçtu bu fezâlardan murg-i dil-i nâlânım / Ârâm edemez bir dem efkâr-ı seyahat var"

Siz Haziran sonunda Stuttgart'ta mısınız? Ne olursa olsun

bana bir ferahlık mektubu yazabilirseniz kendime güvenim artar.

Heine'nin *Şarkılar Kitabı* nihayet dün çıktı, onu da gönderiyorum. Dilerim, hayal kırıklığına uğratmasın sizi.

Şimdilik bu kadarla yetinir, sevgi ve selâmlarımı yenilerim.

B.N.

İstanbul, 28 Eylül 1972

Sevgili Pazarkaya'lar

Geldim, ama kendime hâlâ gelemediğim için ancak şimdi yazabiliyorum. Orada zaman çok yavaş geçerdi, burada ansızın hızlandı, işlere yetişemiyorum. Hayal oldu o demler, o tatlı eğlenceler. Teksasta üç at koşar dörtnala / Atlar bir kovboy üçüne birden.⁵

Bana ilk elden 20 *Gedichte*⁶ yollamanın çarelerini arayın. Olmazsa posta ile 5 tane hemen. (Buraya gelir gelmez Diyarbakır'dan mektupla bir istek. Önce onu cevaplandıracağım.)

Asıl haberler sizdedir, bende haber yok şimdilik. Yeni Dergi Eylül sayısı yollanmış adresinize, belki şu ara geldi. Memet Fuat almamış *Gedichte*'yi belki geç postalandığı için.

Wienerwald'ler, Café Maurer'ler bitti, hayal oldu o demler, evli evine, köylü köyüne gitti, silindi yüzümüz aynalardan. Andersen'in daktilosuna yumuldum hemen, iş iştir, çıkmalı aradan.

Güzel günlerdi, benim için çok faydalı oldu, her saatine candan teşekkürler. Evcek sevgilerimizi sunarız. Hiç değilse daha gecikmeden şu satırları yazayım dedim. İhtiyaten ev adresimizi de ekliyorum, bulunsun:

B. Necatigil

Nüzhetiye Caddesi, 38 - 40, Deniz Apt., Daire 23
Beşiktaş-İstanbul

İstanbul, 23 Ekim 1972

Dost Pazarkaya'lar,

İstanbul'a dönüşümün, ne yazık ki biraz geç, ancak haftasında yazdığım bir mektubu almadıysanız yandım ben! Kimbilir hangi çarmıhlara gerildim: Vefasızlık vb. Ama sizden de sadece bir Frankfurt kartı, bir de bir Stuttgart gazetesi aldım. O gün bu gün - geleli bugün bir ay - ben de bekledim. "Ne söylerler, ne bir haber verirler."⁷ Ne oldunuz birdenbire?

Hemen göndereceğinizi umduğum *Gedichte*'ler de gelmediğine göre, mektubum geçmedi elinize. Yandım ben!

Bir ay doldu. Dolu. İçi bâde değil, telâş, tekrar, tedirginlik dolu bir ay! Masalları daktiloya çektim hemen. Tam o bitti, *İsimler Sözlüğü*'nün hemen yeni baskısının hazırlanması gerekti: On gündür iki ayak bir pabuçta, o işe yumuldum. 2 Ekim'den beri resmen emekli olduğum için de artık gün boyu evden çıkmak yok benim için. Yollarım bağlı. Almanya kırallığım, paşa paşa parklar, güzel Café Maurer'ler - ne bileyim hepsi, hepsi bitti, prensliğim forsalığa dönüştü. Güzeldi, gelmez geri bir daha! Bir gece Asım Bezirci çıkageldi, Yüksel'den söz açılınca da Metin Eloğlu ve Orhan Veli incelemelerini bizzat göndereceğini söyledi, adres aldı. Ben yollamadımsa bu yüzdendir. Ondan gelmezse ben gene buradayım. Elbet şu sözlük'ü de bir hale yola koyar, kavuşurum geniş zamana. (Acaba?)

Bir gün Memet Fuat'a gittim. *Gedichte*'yi almamış olması garibime gitti. Ona gelen, onun yolladığı mektup, dergi, daha fazla kayboluyormuş nedense! *Gedichte*'nin başındaki önsöz ve yorumu *Yeni Dergi*'de memnuniyetle basabileceğini söyledi.

Bir gün... Yaşar Nabi Bey'e gittim; Cemal Süreya'nın yönetiminde yürütülecek Günümüz Türk Şairleri Dizisi, çıkınaza girmiş; zira ne Dranas, ne Oktay Rıfat, ne Dağlarca için kitap yazılmamış, yok henüz. Bu iş bu yüzden kalmıştır.

Bir gün... Şimdi ben günleri saya saya, pardon, çoğalttıkça İnci Hanım⁸ diyecek ki, çalıştığı yok, burada alıştı ya, orda da gezip tozuyor her gün. Nerde! O demler, o gezmeler Stuttgart derler bir yerde kaldı. İflâhım kesiliyor dergi, kitap taramaktan. Çok sevdiğim bulaşık yıkamaları bile görmüyor gözüm!

Bir gün... hani yani gördüm bazı kimseleri, ama neler konuştuk, unuttum. Bir gün... hayır, ben her gün bildiğiniz eski yerimdeyim. Oradaki ben hiç değişmez. Mektup yazın bana ki, içimdeki kuşku gitsin! Mektubumu almadınız besbelli. Belki hâlâ ilk mektubumu bekliyorsunuz. O kadar mı ihmalciyim, idim? Yazdım, hattâ acele beş on *Gedichte* yollayın, satılması için... diye ekledim. Belki hâlâ yolda kitaplar. Belki hâlâ o besteler çalınır / Gemiler geçmeyen bir ummanda.⁹ Telâşımından daktiloyu bile açamadan yazıyorum. Hani yani arayan isterse bulsun beni; yedi matinasındayım.¹⁰ Evcek candan sevgiler, selâmlar.

B. Necatigil
23.10.1972

İstanbul, 14.XI. 1972

Aziz Dostlarım Pazarkaya'lar

Ayın biri (1.XI.1972) tarihini taşıyan mektubunuzdan bir hafta kadar sonra 20 *Gedichte*, birkaç gün geçince de öteki kitaplar eve getirildi, berhudar olun!

"Efkârlandıkça yaz bize!" diye yazmış Yüksel; pek hoşuma gitti. Efkâr! O benim ezeli kırıbacımdır. Hayal, avuntu otlaklarına, kırbaçsız yola çıkar mı lağar beygir? Yazarım, şu ordan gelme bu ince kâğıtlar bitene kadar en az, yazarım. Daktilosuz yazacağım, çünkü ben daktiloyla yazmaya kalkınca hemen kopya kağıdını da geçiriyor, öyle yazıyorum; sonra bir nüshası bende kalıyor. Sonra bu, hesaplı bir dikkat, bir kollayış yaratıyor tabii! Sizden mi çekineceğim, avucum gibi biliyorsunuz artık beni. Böyle olsun istemezdim, oldu. Bir çekidüzen, bir yazdığımı bir daha yazmamak kollayışı, nedenmiş? Kalsın! Hep aynı şeyleri tekrarlırsam mektuplarımda, demek ki çıkmaz gömleklerim onlar benim. İyidir, size öncesini sonrasını düşünmeden, işte neysem öyle, yazmak iyidir. Çünkü burada bir Şipal, orada sizler, bu iki Garp Cephesi, çekti benim nazımı. "Sırtınızda yük gibiydim âdeta.¹¹ - Kopyesiz mektupları çağrışımlarla yazmak ne güzel! Burda beni ilk görüşünde, bir dostun sözü geçince "O orada sucuk şiirleri yazıyormuş!" diyen kaba ve yüce bir şairden şimdi büsbütün soğudum; artık sözlerinde daha kollayışlı, ince ve ağzını tutabilenlerle, yani çok az kişiyle görüşmeye kesin karar verdim.

Ekim 13'ünden beri durmadan EİS'nü¹² yeni baskıya hazırladım, bu arada bu baskıda da İnam¹³ maddesi olmayacaksa bu Yüksel'in ihmalindendir; ben oradayken pekâlâ bibliyografik bir iki not verebilirdi; burada bu defa taradığım dergilerde karşıma çıkmadı işe yarar bir şey! Şimdi de geçti artık, zira D harfine kadar basıldı, İnam'a karşı çok mahcubum, cidden isterdim. Sonra, 1973 tarihiyle çıkacağı için de bir dostun doktora tezini belirtmekten de vazgeçtim, elkitabı 72 tarihiyle çıkacak zira. Nelerden anlam çıkarmıyorlar ki! Yılğınım.

Neyse, siz bırakın da bunları, çocuklar iyi mi? İş çocuk-

larda! “Dölsüz, bekâr, kaytarmışlar. Onlar nasıl katlanır?”¹⁴ - Böyle el yazması mektup yazmanın bir muhassenâtı da insanın sereserpe yazabilmesidir; kendinden mısralar döktürerek yazabilmesidir. Hele kâğıt ince olur da, daha ilk okunuşta yırtılıp atılabilecek hale gelirse.

Gelmek! Fiillerin çağrışımı! Benim oralara bir daha gelebilmem!? Hayal oldu o demler. Recaizâdenin mısraını orada dilimden düşürmezdim: “Gördüm felekte bir şeb bir dilnişin temâşâ!” - Niceleri burada temâşâ’yı Temaşa / İşte maşa anlar! Maşa yetmez, kötek, kürek gerek onlara.

Ah, gençsiniz, ince-ipek kumaşlarda büyüyen yağ lekeleriniz yok henüz. “Belki çıkarır diye olur ya lekeleri / Kalbimi ispiroyla yıkasam mı dersiniz?”¹⁵ - Kimin bu beyit? Şiiri çoktan bırakmış bir Yedimeşale şairinin! Ama nedir, her şair kendi meşalesini yakar, söndürür, gider! (Ne iyi etti Yüksel, âcizin Döşek şiirini çevirmekle. Her şair o döşeklerde çünkü.)

Siz de yazın, bakmayın bana, ben yazarım efkârlandıkça, estikçe aklıma. Birden, bakarsınız, gene Feuerbach dolaylarında, Stuttgarterstrasse’de Nanz’dan çıkmış öğle üstü, tramvay deposuna doğru yürüyorum gece vakti. Gün sona ermiştir.

Evden eve bol selâmlar.

B. Necatigil
14.11.1972

İstanbul, 25.XI. 1972

İnci -, Yüksel -, Aziz Pazarkaya'lar,

Başım deritte, artık inanan kalmadı benim orada televizyon aldığıma (böyledir bu dünya!). Elimdeki faturaya sahte gözûyle bakılıyor ve faturada gözûken meblağı orada Café Maurer'de meselâ çarçur ettiğim iddia ediliyor. Himmet sizdendir, iş size kalmıştır, bana noterden tasdikli yeni bir fatura yollayasız, serian gönderiniz; zira iki ayı geçti hâlâ gelmedi bu televizyon (fatura tarihi 12 Sept. 72 ve numarası 2745-42'dir). Şu bir ay içinde de gelmezse bizimkiler yılbaşı gecesine televizyon yerine toptan oraya gelirler, bu da sizi uyarma bâbında hir yan nottur.

Gömüldüğüm *İsimler Sözlüğü* mezarından, üzerimdeki top-rakları, tuğlaları kaldırıp feraha çıkamadım, bir berzaktır, iğne ile kuyu kazmak gibi; üstelik tam olması da imkânsız bu arada; artık bundan sonraki baskı ümidimdir, onda daha dolgun olmasına çalışacağım çalışmalarımın. Bu baskı aceleye geldiği içindir ki kıymetli, çalışkan Sezer Duru Hanım'ı dahi ihmal zorunda kaldım. Tek hikâye çevirip edebiyata elveda demiş ümitlerin (futbolda vardır değil mi ümitler) bile edebiyat tarihlerine geçtiği bir ortamda emektar, sabırlı çevirmenlerin unutulması hazindir. Kadir bilmeyen şipşakçıların derme çatma kitaplar çıkarmaması gerekir; ama nedir her Musa'ya bir Firavun lâzım; çünkü Musa pozunda niceleri, bir forsa çilesiyle akıntıya sürekli kürek çekmezlerse şairlikleri gelişir. (Yani ne mi diyorum, geldim geleli şiiri unuttum, nasıl aramam belde-i Cermâniyye'yi!) Cem yayınevi, benden "Şiir Dizisi" için Gün-ter Eich'in şiirlerini istedi, 25 şiiri çevrilmiş, hazır duruyordu, bilir miyim, hatâ ettim, orada asıl, Eich'in *Maulwürfe* kitabını almalıymışım burada arayacağım. Yeni bir kitap olduğu için bulurum. Hem acele değil bu iş, 1973 için arada yürüteceğim şimdiden.

Daha daha... yazmakla ne biter! Cevdet Kudret istedi bir *Gedichte*, ona yolladım. Özdemir Nutku'ya kendiliğimden gönderdim, hepsi kaydediliyor, yazın Kumburgaz'a geldiğinizde hesap tam olarak verilecektir.

Sevgili hocanız Halet hanım, eşiyle bir akşam üstü eve çıkageldi, ben -evdekimseyok - evlik iş pantolonum ve evlik yırtık gömleğimle yumulmuşum matbaa provası tashihine; bildikleri için beni hoş gördüler, oturdular. Halet Hanım'a has misafirlerle gram gram ikram ettiğim Yüksel'in çini testisindeki içkiden sundum; bana Eğitim Enstitüsü'nden uğurlanışım hâtırası bir tabak getirmişler, onu verdiler (takdim ettiler), gözlerim yaşardı (her ayrılıştta en az hüznün vardır)¹⁶ (Duyarlıktan her zaman ürkmüştür, göz yaşları yerinde bir adam)¹⁷ - Neyse, boş buluyor, ihtiyarlık, adım başı başlıyorum kendimden mısralara (Ve boyuna hatırlatmak kendimizi).¹⁸ Halet Hanım, adresinizi aldı, mektup yazacak, yazmıştır her halde.

İş çocuklarda, Utku, Utku ve Toygar, aman hasta etmeyin onları! Nerden nereye, çocuk - çiçek çağrışımı her halde. Bizim eve de bir buhûrumeryem geldi, bana kim getirecek, Huriye'ye getirdiler tabî, o da geldim geleli buhûrumeryem övgüsünden ötürü çiçeği bana devretti, pek sevindim, insan arada sevinmeli, sevinmeler de olmasa!

İşte böyle, noterden tasdikli yeni bir fatura, ya da sizin tarafınızdan çift imzalı yeminli bir tasdikname bekliyorum, yandım yoksa!

Selamlar, sevgiler.

B. Necatigil

25.11.1972

İstanbul, 27. 12. 1972

Sevgili Pazarkaya'lar,

İnci Hanımın, televizyonun hâlâ yola çıkmamış olduğunu, belki de paramızın bir bataklıkta yandığını haber veren, telaşlı mektubu (17.12.1972) üzerine beynimizden vurulmuşsa döndük! (Şakadır, beyin gücü lâzım bize, onu küçük şeylerle göçürmek doğru mu? Kısmettir, nasibimizde ise ergeç gelir bu frenk cihazı! Siz de zerre kadar dert edinmeyesiniz. Âdettir: Bir şey için tavassutta bulunanlar, işler ters gidince, ne diye araya girdim diye, kendilerine levmederler. Sakın, böyle etmeyesiniz. Ben size biraz olsun dervişliği öğretemedimse ne diye geldim, elli beşimden sonra Kâfiristân'a?) - Satıcı, madem inkâr etmiyor parayı aldığını, bekleriz, gelir fabrikadan, yollarlar. Hele anneniz Kadriye Hanım da felâket ortağım olduktan sonra benim hiç telâş ettiğim yoktur. Evelallah o bırakmaz o firmanın peşini. Bekleyelim hele!

Yıl sona eriyor. Ocak ortalarında yeni iki kitabımı birden (Zebra, Kareler, ayrı ayrı) yollayacağımı umuyorum. İnam üzerine yazarsın, fakat hâlâ kısa da olsa bir iki biyografik not yollamazsın, Yüksel! Kasten mi almadım onu *Sözlük*'e? Doğum tarihi, yeri, nerededir, ne iş yapar, bildiğim yok ki! Taradığım dergilerde birkaç ipucuna, nota raslasaydım bırakır mıydım? Ama bu baskı da böyle çıksın hele, bundan sonrakinde daha ne ihmaller telâfi edilecektir (Vertrau dich deinem Drogisten an!)¹⁹ (H. Böll) Necatigil'e güven!) -

Kitap istemekten lütfen vazgeçme! Her ne ki istersin, geç de olsa biraz, yollanır. (Sezer Duru'nun yazısını hâlâ bulamadım, fakat bulunacaktır.) G. Eich'in şiirleri ertelenecek biraz, çünkü *Sözlük* biter bitmez, şimdi de İstanbul Radyosu'na Hamsun'un *Göçebe*'sini oyunlaştırmaya oturdum. Vakit keskin kılıçtır (Mevlânâ). Kellemizi uzatmış olduğumuz için, unuttınaya bazı şeyleri, Wienerwald'lerde, Mira'larda şaraplanır gibi, yazılarda yüzmek devamlı, iyidir.

Milli Kütüphane'den bir *Gedichte* istediler, senin adına yolladım, teşekkür geldi.

Berlin Radyosunda da okunmuş demek şiirler. Eh, acelemiz

yok, yavaşyavaş, birkaç yerde daha yankı yaparsa kitap, çevireni de, türkçe metinlerin daktiloya çekilmesinde yardımcı olanı da, yarı gülücüklerle memnun görünürler, aslında içimizde taş katısı bir şey, Hayat: Katil, maktul, maktel, mukatele vb.

İnci Hanımın Borchert'ten şiir çevirilerini karşılaştırmasını dilerim, tecrübeli bir çevirmen olarak vereceği not önemlidir. Biz çok şeyi, vakit yok, pek kısa geçiyoruz.²⁰ Başınızı fazla ağırtmayayım, mutlu yıl başları. Evcek sevgiler, selâmlar.

B. Necatigil

27.12.1972

3.1.1973

Azizim Yüksel Pazarkaya,

Yılbaşı tebrikiyle Berlin'de okunan şiirler dökümünü hâvi kartını aldım, dün akşam. Televizyon faturasını hemen yolluyorum, demek artık o mağazadan vazgeçildi, bari parayı geri vermekte güçlük çıkarmasalar. İnci Hanım fotokopisini alıp yollayın ahlını, diye yazmıştı ya, doğrusu burada yapamadım bu işi. Gerekli de değil sanırım, mektubu yazdığın gibi taahhütlü atacağım. Dün *İsimler Sözlüğü*'nün yeni baskısını yollamıştım sana, sözlü sınavı da başarıyla verdiğin malûm olmuş gibi, zarfın üzerine Dr. unvanını eklemiştım. Candan kutlarınız.

Günter Eich'in ölümünü senin satırlarından öğrendim, gazetelerimizin hiçbirinde yoktu bu haber, ya da ben görmedim, ama yoktu. Artık Cem Yayınevi için bir Eich antolojisi şart oldu, iç dünyama o kadar katkısı var, bana çok şey öğretti, teşekkür borcumu bu kitapla yerine getirmeliyim. Bana onun son kitabını yolla!

Neyse, gün ola, harman ola! Bütün ettiklerinizin başaklanması dileğiyle sevgiler, selâmlar.

B. Necatigil

3.1.1973

Ev Adresi:

Nüzhetiye Caddesi, 38 - 40

Deniz Apt. 23

Beşiktaş

İstanbul, 9 Nisan 1973

Sevgili Yüksel Pazarkaya (İnci içinde),

Hakkımda kimbilir neler düşünüldü! Aldı televizyonu bitti bizimle işi - mi dediniz? Unuttu bizi - mi dediniz? Evet, sen değil ya, demiştir çekiştirmelere bayılan eşin! Ve haklıdır, fakat bizim harcımız değildir unutmak. (Geliyorsa bazı şeyler çocukluktan geçerek.)²¹ - Değildir ya, her ayrılıştaki - zamanla - biraz da yabancılaşma. Çünkü, öyle oldu, sanki araya yıllar girdi. Sanki ben değildim Stuttgart'lara gelen. Çatı altı, akşam saatleri, beraberlikler. Güzeldi, hatırası bir eziyet gibi şimdi: -Güzellikler, mutluluklar yitirilince, gizli bir ezâ da duyulmaz mı? Öyle işte.

Bugün gene yazıyorsam nihayet, Zebra kurtuldu mahbesinden; açığa, özgürlüğe çıktı da, özgürlük aşığı sizlere de hemen duyurayım, diye yazıyorum. Yakındım, söylendim, Memet Fuat sonunda işi tezleştirmekten başka çare göremedi, apar topar çıkardı kitabı. Böyle bu dünya! Üzerine düşmek gerekiyormuş. Oysa kitabın ilk şiirinin ilk dizesidir "Üstüne düşme yan!" - Yana düşeyim derken ayaza düştüm, kapıların dışında kaldım uzun zaman. Fakat iyidir kapıların dışı da: "Yalnızlık gururu besliyor!"²²

Size Zebra'yı yolluyorum, bir de başka bir şiir kitabı. Ona da çok şaşacaksınız: Schimmel'in kitabı. Yunus'tan İlhan Demiraslan'a, *Seçme Türk Şiirleri* almancada. Bu bizim T.C. Başbakanlık Kültür Müsteşarlığının başarısıdır. Kim bilir mevlevi profesöre ne büyük minnet duygularıyla çıkarıldı. Bir de senin o büyük çalışmalarını düşündüm. Fakat benim "Sevgilerde" ve "Gizli Sevda" şiirlerinin çevirileri - anladığım kadarınca - hoşuma gitmedi değil. Ama asıl bütün kitap üzerine sizin düşüncelerinizi - Önsözü bir yana bırakın - öğrenmek isterim.

Bu mektup yukardaki kadarıyla üç dört gündür cebimde, taslak şiirler arasında duruyordu. Akşamları, yemekten sonra, çok yorgun değilsem, televizyon şerrinden sokağa fırlıyorum. Demin posta kutusunda mektubunuzu buldum (tam benim

bu mektubumun tarihiyle: 9.4.1973). Pek sevindim. Hele İnci Hanımın anlattığı rüya: “Bir keramet var içinde”.²³ İnsan pek genç yaşta da ermişlik mertebesine erişir. Alâmetler belirdi. İnci hanım bizim bayanı gördü, kendisini de görmüştür aynalarda. Ben bayanlardan korkarım, korktum oldum olası. Sağı solu belli olmaz onların. Bir cennet, bir cehennem; oysa biz uysal erkekler düz çizgilerde yürüyelim isteriz.

Yazın, ben, Stuttgart- -! Bana artık olmayacak hayallerden bahsetmeyin Allah aşkına! “Gördüm felekte *bir şeb* bir dilnişin *temaşa!*” / Recaizade Ekrem/.

Kâğıdım bitti, şimdi arkası yazılı başka kâğıtlarda sürdüremem bu mektubu. Oysa sayfalar dolabilirdi. “At var, meydan bulunmuş, ellerimizi kaybederiz.”²⁴

Her şey hava. Yarın. Yarın ya daha yazarım, ya bu yazdıklarım böylece gider. Selâmlar.

B. Necatigil

İstanbul, 21.6.1973

Sevgili Yüksel Pazarkaya,

Cumhuriyet bayramını bekliyorum. Senin evcek ve rahatça gelebileceğin günleri. Az kaldı, dört beş ay.

27.5.1973 tarihini taşıyordu son mektubun. Gene günler girdi araya. "Az kişi yetişiyor / ancak küçük kayıplarda yerine yenisi".²⁵ Uzak, yani derya deniz, yani mesafeler büyük kayıplara yol açabilir, tehlikeli. Çünkü mektuplar neyi, ne kadar- -?

Wienerwald lokantasına varmadan, ıki sokak önce saparak gittiğimiz, bağlık bahçelik evler arasından geçerek gittiğimiz geniş çayırı, orada tahta banklarda oturarak, tahta masalar üzerine konmuş iki bira bardağını hatırlıyorum şu son günlerde hep. Seninle dört beş kere gitmiştik. Temiz, kaynaşmalı yani birbirimizi içten içe anladığımız günlerdi. Geçti.

- Bir büyük kaybım daha oldu bu arada: Tahir Alangu ansızın öldü. Ortaokuldan bu yana dostumdu. Küşüşmelerimiz, kavgalarımız olurdu, ama dostumdu. Dün (20 Haziran) onu toprağa verdik ve gece şu satırları yazdım: "O şimdi ölü / toprağa gömüldü / birkaç kişi içmeye gittik / sonra evlere dönüldü. // Çokları gelmeye utandılar / yaşlıydı ondan ötürü (solcuydu ondan ötürü, sağcıydı ondan ötürü) / toprağa gömdük / sonra gittik içmeye / hayat ölüm götürü".²⁶

- Ben bu satırları (az şey ezberimdedir, ezberden neye yazıyorum sana? Şundan: Nâzım'ın değil mi: Aslanan hayattır.) - Ama hayat bizi çokluk öylesine saçma (çevre) yokuşa sürüyor ki! Hava anlarlar!

- Neyse, burada bir parantez açalım, başka şeylere geçelim:

Prof. Brands eşiyile geliyor, geleceğini yazıyor (gelmeyi kabul etti) Ağustos başında ve sanırım üç haftalığına. Benim bu yıl oralarda - ve ilerde oralara - gelmem imkânsız (oysa isterdim Offenbach caddelerinde gece bir başıma dolaşmaları. Ben o caddelerde güzel şiirler yazdım. "Gözlerim yaşıyor, dön geri bak!"²⁷ - Neyse, Cumhuriyet bayramını bekliyorum, senin gelmeni. Burada da bulabiliriz öyle caddeler.

- Sonra, üç dört gün önce televizyon, oda anteni geldi. Ben yoktum, büyük kızım Selma almış. Büyük ama küçük daha.

Getirene bir şeyler sormalı, bir şeyler vermeliydi. Bunun üzünü de bana yükledi.

– Sonra, ben sana Mutluay'ın²⁸ son kitabını yolladım: *Çağdaş Türk Edebiyatı*. Bu günlerde alırsın.

– Sonra, Schimmel'in antolojisi için tuttum, üstünkörü bir yazı yazdım. Türk Dili'nde basarlar mı, basmazlar mı, ne zaman? Bilemiyorum. – Sonra “Biz buraya saat kaçta gelmiştik / karanlık hâlâ çökmedi.”²⁹ – Gene beraber olmanın serin serpintileri” Bunlar da ilk ikisi hangi kitaptaydı, son satır hangi kitapta? Birer şiirden parçalardır ve bana şu anda ansızın seninle Stuttgart'taki beraberliğimizi hatırlattı.

– Sonra, akşamın hüzünlü saatleri vardır, bu saat onlardan biri. Mektubu sürdüremem bu yüzden. Hüzün! Sen elin değince yaz! Yazarım.

– *Zebra* için üşenmemiş, uzun bir yazı yazmışsın! İşin mi yoktu, Yüksel? Ben artık Ahmet İnam'ın da yazdığı sapa bir Ankara gazetesine, *Çevre ve Evler* dönemindeymişim gibi şiirler yazıyor, veriyorum. Büyük dergilerde görünmem göze batmaya başladı. Kendimi unutturmaya çalışmayı da göze almalıyım, vakti!

– Gelinimiz İnci hanıma, çocuklara, evden eve selâmlar, sevgiler. “Biz seninle o çayıra ne zaman gitmiştik, Karanlık hâlâ çökmedi.”³⁰

B. Necatigil

21.6.1973

İstanbul, 21.11.1973

Sevgili Yüksel,

14 Kasım tarihli mektubunu aldım, cidden batılı olduğunu bir kez daha anladım (Şu anlamda: Batılı dakiklik ve titizliğine sahip). Mehmet Bayrak'ın (kimdi, hatırlamıyorum) lâubaliliği sinirlendirmiş seni. Ben emanetleri alamazsam üzüldüm diye düşündün her halde. Oysa gereksiz! Ben çoktan alıştım her şeyi olduğu gibi kabule. "Kayıplar gururu besliyor."³¹ - Nevzat da düşmesin gözünden! Kaç kişiydik Stuttgart'ta o unutulmaz kısa beraberlik süresince? - Evet, yolladığın kitaplar vb. daha aylarca elime geçmeyebilirdi. Fakat... Faruk Nafiz Bey'in cenazesine gittiğim gündü. (11 Kasım Pazar. İki gün sonra da Cenazeler diye bir şiir yazdım). Bizim geleneksel günahımızdır. Kim varsa cenazede yakınlardan, dostlardan.. gömdükten sonra gider, içeriz, gömülen dostun hatırasına. - O gün eşten dosttan ancak sonraki nesilden iki kişi gördüm: Mutluay ve Ümit Yaşar. (Yeni Ortam gazetesi koca şairin ölüm haberini üç gün sonra verdi, vatan haini miydi bu adam?) - Bu kez Ümit Yaşar götürdü. Öğle üstü bir yerde biraz bir şeyler içtik. Dönüşte Mutluay'la ben Nişantaşı'ndan Harbiye'ye geliyorduk. Pazar. Nevzat Üstün'le karısına rasladık. Rauf, Levent'e evine döndü; biz Nevzat'larla evlerinden tarafa, Taksim'e doğru yürüdük (Ben oradan Kocamustafapaşa'ya Şipal'e gideceğim). Yürüyorduk, Nevzat demez mi: "Yüksel'den bazı şeyler var sana. Eve gel de vereyim!" - Evine girmedim, Şükran hanımla aşağıda bekledik, o yukarı çıktı, emanetleri bir kâğıda bile sarmadan, dağınık, bir delikanlıyla - bir çocuk, belki kapıcının oğlu veya kızı - gönderdi aşağı. Şükran hanım inceden güldü. Aldım hâsılı gönderdiklerini, en çok da doktora tezine sevindim, tebrikler! - Hiç kızma, Yüksel! Hiçbir zaman hiçbir şeye kızınamayı öğren! "Eğildiğimdendi alçak kapılardan benim sessiz geçişim!"³² -

Ben şimdi sana çok daha vurucu bir haber vereceğim: Almanya'ya bir ay önce *Tûtnâme*'nin Almancasını sipariş etmişim. Gelen kitabı almak için giderken, birden aklıma esti, yanıma senin *Moderne türkische Lyrik* antolojisini aldım.

“Das Papageienbuch”u alıp parasını ödeyince antolojiyi gösterdim, sordum: “Bu kitaptan var mı sizde?” - İlk kez görüyordu İstanbul’un hemen tek alman kitapçısı Franz Mühlbacher kitabı. “Rezil Erdmann parti parti Die Rache der Schlangen”³³ gönderir hâlâ! Ama bu kitap... hayır, hayır hiç gelmedi, hiç!” - “Nasıl olur, elli şair var en az. Önemli bir kitap, Bakın!”

Baktı uzun uzun ve hemen not aldı sipariş için. Ve azizim Yüksel, senin antolojin, çıkışından ancak iki sene sonra ilk kez gelecek İstanbul’a! Fakat bu bir rezalettir!

Hiçbir şeye kızmamayı öğrenelim, kuleler fil dişidir, susalım ve lütfen.. biraz derviş olalım! “Yürür asfalt ovalarda abdal!”³⁴

Hele bizi anladıklarını söyleyerek böbürlenmeyenlerle daha iyi anlaşıyoruz, hele uzaktalarsa! Haklı değil miyim?

Dörtgen sevgiler, selâmlar.

B. Necatigil

Not: Bayan Pazarkaya’nın Tapir başarısını da tebrik ederim. Ama nerde Sezer Duru’nun canlı kıvrak türkçesi, nerde Tapir’deki “Wörtliche Übersetzung!”

Dostlara da takılamazsak patlarınız sıkıntıdan.

Sevgili Yüksel Pazarkaya,

Avrupalı olamadım, olamayacağımı: Cevaplarda hep gecikiyorum, hep. - İki ay dolmak üzere, 3 Ocak 1974 günlü mektubunu alalı. Günler geçiyor. - Geçtiği kadar var daha bir deriş.³⁵

Geciktim, Ahmet İnam'a da senin aracılığınla teşekkürde dahi. Yazısında bana da yer vermiş olması - anlayışla -, beni çok sevindirdi. Her şey bir "Teyel" olmuyor mu sonunda? Çift dikişler dahil.

Ne zaman geleceksin? - Meşhur şarkıdır. Gel, özledim. Zamlardan biri de dost özlemleri zammı. Hepsini umursamayabiliriz sonuncusu fena!

Avrupalarda çok dolaştım, şimdi Asya'ya dönüyorum. Her şey aslına döner = Ein jedes Ding kehrt zu seinem Ursprung zurück. - Horasan erlerinden biri olmak üzere de *Tûtnâme*'ye çalışıyorum. Söz şuraya geldi, yeridir: Tesadûf, acaba sende "W. Eberhard - Pertev N. Boratav, *Typen türkischer Volksmärchen*, Wiesbaden, F. Steiner Verlag, 1953" künyeli kitap var mıdır? Şu sıra gerekliydi bana. Buradaki Alman kitabevine sipariş etmişim (10 Ocak 1974) ama bugüne dek gelmediğine göre, muhtemeldir, mevcudu tükendi! - Neyse, önemli değil. Varsa. *Tûtnâme*'yi Mart sonunda teslim edeceğim için.

Biz, karı koca çok üşengeç olduk. Karım benim huylarımı aldı. (Erkekliğin bu kadar zaferi olsun!) - İnci hanıma ve sana, benim selâmlarıma kendi sevgilerini eklememi söyledi.

Sizin, orada Almanlarla bir selâmlaşmanız vardı. Çüt! mü derdiniz, neydi? Benimki son aylarda Horasan.³⁶

Horasan, Pazarkaya'lar! Dünya, Vedâ!

B. Necatigil
28.2.1974

Knokke, 29 Ağustos 1974
Perşembe, Saat 12.

Azizim Yüksel Pazarkaya,

Bu satırlar Belçika'dan, denize çok yakın Knokke'deki "The Links Hotel"den yazılıyor. (Telefon: 60 14 73). Tahsin Saraç'la yanyanayız. Çok şaşırdın değil mi? Tahsin için değil şaşıрман, benim için, beni düşünerektir. Çünkü fransızca bilmediğim malûmun (hatta almanca)! Önümüzde viski bardakları. Onun için böyle rahat yazılıyor. Tahsin'le olmasaydım ben bu mektubu dönüşte İstanbul'dan yazardım, onun ısrarıyla yazılıyor. Dedi ki: "O kadar yakınında buradan Pazarkaya'ya yazmazsak ve sonra buralara geldiğimizi duyarsa çok gücenir!" Bu yüzden bir candan selâm niyetine yazılıyor.

Sürrealizmin 50. yıldönümü dolayısıyla ve nasıl olduysa T.C. ikimizi Türkiye delegeşi olarak buralara yolladı. 5 günlük Bienal, 2 Eylül Pazartesi sona eriyor. Biz 3 Eylül salı buradan ayrılacağız. 4 Eylül çarşamba günü Brüksel'den Türk Hava Yolları öğlen uçağıyla İstanbul'a uçmak zorundayız. Ancak bir gün için ve yakınlığı dolayısıyla Hollanda'ya bir giriş - çıkış ve küçük bir gezi mümkün bizim için.

Bu durumda oralara gelip sizinle özlem giderememek ve gözlerinizden öpememek zorunda olduğumuz için (önemli: olduğum için) özür dileriz (önemli: dilerim, çünkü Tahsin, ki seni ve Asena'yı³⁷ çok seviyor, biliyorum). O, gelirdi, ama ben serüvenden ürkerim bilirsin. Horasan!

B. Necatigil

İstanbul, 8.1.1975

Sevgili Yüksel Pazarkaya,

Geçerken günler. Boyuna hatırlamak eski dostları. Gerçi eski dostum değilsin, ama hepsinden de eski, denenmiş bir dostumsun! Seni hatırlamadığım bir gün, hemen olmuyor hiç. Hele akşam saatleri. Daralmalarda. Gözümün önüne geliyor-sun, gözlüğün, ince çizgilerinle hep öyle kal, Yüksel, şişman-lama!

Yine utandırdın beni. Alaturkayım. Bayramlar, yıl başları: Ömrümce düşünemedim vaktinde davranıp tebrikler yollama-yı. Utançları yaşamak da bir besindir.

Dedikoduya kayan mektuplar, bana göre değil. Hayat kısa, sanat uzun. Salim Şengil bayılır kaynatmaya. Oysa ince ipek-li, deterjanlarda kaynatmaya elverişli midir? Elllerinde büyük imkânlar olanların sanattan kaytarmalarına içerliyorum. Kat-lanmak zor hayata. Her durumda. Kaytarmışlar nasıl katlanır?

*Ağaca Takılan Uçurtma*³⁸ iki nüsha, diğer çocuk kitaplarıyla tek pakette geldi. Teşekkürler. *Aydınlık Kanayan Çiçek*³⁹ de açar elbet. Ve "aydınlık" kelimesinin hem sıfat, hem isim olarak dü-şünüldüğünü kaç "kişi" anlar. Sipariş "Hörspiel" kitabıyla iki "Gedichte"yi de aldım. Kalan *Gedichte*'leri ne diye saklıyorsun, imha et, gitsin! Ne işe yarar bundan sonra?

Erdmann'ın⁴⁰ çıkardığı *Die Türkei* gelmedi, gelince bir yazı yazmak, o yazıya *Uçurtma*'yı da katmak isterim.

Ben asıl *Aydınlık Kanayan Çiçek* kitabını merak ediyorum. Kanayan çiçek midir aydınlık, yoksa çiçek aydınlık aydınlık mı kanamakta?

Mektubun 22 Aralık 1974 tarihini taşıyordu. İstedğin ad-resleri bildirmekte çok mu geç kaldım? Ülkü Tamer Cem Ya-yınevi üstündeki Karaca Bürosu'nda çalışıyor, Aziz Nesin de sık sık uğrar Cem Yayınevi'ne. Yani Tamer ile Meral Çelen'in adresleri Cem Yayınevi, Ankara Caddesi, İstanbul'dur. Rıfat ve Afet Ilgaz'ları: Toplumcu Yayın Birliği, Nuruosmaniye Cad-desi, Yavuz Apartmanı, Cağaloğlu, İstanbul.

– Prof. Spies'ten bir mektup aldım (Varlık, Aralık 1974'teki yazı dolayısıyla); ona şiir kitaplarımı yıllar sonra, bu defa gön-

dermiştim. “Besonders reif und grandios finde ich die Gedichte in *Zebra*. Ich habe nicht die poetische Ader, um sie formschön ins Deutsche zu übertragen. Aber Annemarie Schimmel hat diese poetische Gabe. Sie müsste diese Gedichte ins Deutsche übersetzen. Da sie zur Zeit hier ist und ich sie sehen werde, will ich mal mit ihr sprechen.”⁴¹ diyeyazıyor Spies. Bu satırları okuyunca seni hatırladım. Sen de beğenmiştin *Zebra*’yı. Yazdında da galiba. Evden eve sevgiler selâmlar.

Behçet Necatigil

İstanbul, 12 Mart 1975

Dost Pazarkaya'lar,

10 Mart tarihli kısa mektubunuzu ve sünnet düğünü çağrısını, şaşılacak şey, bu gün aldım. Mektupların hiç böyle bir iki günde geldiği yoktu.

"Uyandırmazsan uyanacak değil!"⁴² Birden her şeyi bir yana itip şu satırları yazıyorum, yoksa gene kalır.

"Tanrı onları dört gözden ayırmasın, hiç biri anne baba yokluğu bilmesin!"⁴³ Hey gidi Utku, hey gidi Toygar! İlk mürüvvetleri. Torunlarınızı da birlikte büyütésiniz!

Aziz Pazarkaya'lar! İki aydır başımı kaşıyamaz oldum. *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*'nün yeni baskısını hazırlama işlerine Milliyet Yayınları Roman armağanı jüri üyeliği karıştı. Ondan ona. Sıkıntı. En az yirmi günüm gitti o manüskrileri okumaya. Hele şimdi, müracaatımızdan, dilekçemizden yedi yıl sonra, iltimassız, normal yoldan ve neden sonra eve telefon geldi, öğrenen telefon eder oldu. Düşünün halimi: Elveda kaçmalar ve özgürlük dönemleri! Yahu; Yüksel, radyo oyunlarımı Stuttgart Radyosu'na verdiğini yazıyorsun; yüzüm mü kaldı? "İsrara ne hacet yine bülbül" / Ahmet Haşım / Bilseydim böyle yapacağını, üçüncü oyun da teksir edilmişti, onu da yollardım sana. Elim değerse yollarım, bulunsun, dursun sizde.

Uzun hikâye, Almanya'da altı yıldır müzik öğrenimi yapan bir genç (Mehmet Ergüven / Münich), *Varlık* aralık sayısındaki yazımı okumuş, bana bir mektup yazıp bir öneride bulundu ve *Kindler Literatur-Lexikon*, cep kitabı baskısı, 25 cilt, karşılığı Türk parası olarak burada ödenmek üzere, azamî indirimle aldı ve getirdi. Muazzam bir eser. Pek makbule geçti. Sen de edindin mi bilmem. Türk Edebiyatı'na ilişkin maddelerin birçoğunu da Nihal Atsız'ın eşi Bedriye Atsız yazmış; demek Almanya'da.

– Karıma bir Alman yolculuğu görünür gibi. Orada "konuk işçi" bir yeğeni vardır. Yerini tam bilmiyorum şu anda, Düsseldorf yakınlarında. Ay sonunda Huriye hanım, ağabeyi ve yengesi, o delikanlıya gidip, bir ay kadar kalıp geri dönmek (delikanlının arabasıyla geri dönmek) tasavvurundalar.

Bakarsınız çıkagelir size. Ama gene de hanımların işine karışamam ben!

Bu satırlar sadece bir “mürûvvet”i tebrik etmek içindi. Mutlu olsun, kutlarınız!

B. Necatigil

İstanbul, 26.8. 1975

Sevgili Yüksel Pazarkaya,

Celâl Sılay'ın bir kitabının adıdır: *Zamanla Yarış*. – Bu tür kitap adlarından pek hoşlanırım: Emir kipi mi, yoksa “hayatla kavga”, “Ahmet’le dargınlık” falan gibi bir isim tamlaması mı, her neyse, zamanla yarış bana göre değil, Yüksel! Zamanla ne yarışabiliyorum, ne başa çıkabiliyorum; hele bundan sonra.

Zira, mektubunu (22.6.1975 tarihli) alalı nerdeyse iki ay oluyor, hâlâ cevap yazacağım. - Bu arada İnci hanım, çocuklar, bir kez geldiler, gittiler. Sağlıklarını gördük, sağlık haberlerini aldık, sevindik. İnci hanım anlatmıştır (biraz da her şeyi alaya alan tatlı anlatımıyla) bizdeki durağanlığı, donukluğu ve çağdışı umursamazlıklarımızı.

Dondum artık, bir yerde, Yüksel! Travers şiirini çevirmiştin: Gökemli müzelerde yitik bir mumya gibiyim ben artık. Fakat iyidir. - Evler değişiyor, beğenilmiyor. Ben hiç değişmiyor, eskiyi beğeniyorum. Yeni evlerde eski evlerdeyim. Dondum. Geçti. Şiirden gayri her şeyi bir otomat gibi yapıyorum: Şimdi iki aydır *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*’nün yeni baskısını hazırlıyorum. Uzağımda bir iş. Lâkin elden geldiğince ciddi olmalı, iyi yapmalı. Kitabı arayan, soran olmasa da yayınevi bittikçe yeni baskısını istemese, emin ol, sevinirim.

Ben değişen şiiri seviyorum. Yüksel! Atilla İlhan boyuna değişiyor gibime geliyor. Onun *Varlık*, Mayıs 1975'teki şiirini onun için sevdim. Kendine ihanet bile olsa, şiir şiir değil midir sence de? Kör değneğini bellemişler, tutarlı oluyorlar da ne ekliyorlar şiirimize?

Halûk Aker’le eşinin Almanya’da oluşlarına sevindim. Halûk’un şiirlerini öteden beri severim (Severdim, bundan sonra ne yazar, bilemem tabii!) - Görürsen tekrar, selâm ve sevgilerimi söyle!

“Bilinsin diye can atıyordunuz / Unutsunlar şimdi”⁴⁴ - Bir tarihte böyle bir şey yazmıştım da Memet Fuat, kendini unutturmak isteyen şair gibilerden bir değinmede bulunmuştu. Hoşuma gitmişti. Nasıl olsa unutulacağız, hiç değilse, bunun bilincinde, az hatırlatalım kendimizi. Şimdi sizin orada da taze

ceviz çıkmıştır. Özlemiştim, bekliyordum taze cevizi. Çıkınca hatırladım hangi aylarda sizin oralarda olduğumu.

Hiç belli olmaz, yıl sonuna doğru - hayır, kendim gelemem ya - bakarsın yeni bir şiir kitabı yollayabilirim sana.

Eylüle giriyoruz. Ziya Osman günleri başlar yakında: "İşte bir kerre daha harab oldu bahçeler."

Hasretler, sevgiler! Kusurlarımız olduysa bağışlasın İnci hanım.

Gün ola, harman ola!

B. Necatigil

Beşiktaş, 28 Ocak 1976

Sevgili Yüksel,

Kimin eli değerse yazsın, gecikmek hiçbir zaman unutmak değil çünkü aramızda. Doluyken anılarla, geri gelmez, tekrarlanamaz günlerle.

Bu sefer gecikmesiz yazıyorum (sayılır), mektubunu 4 Ocak'ta almışım.

Aya Uçan Minare'nin⁴⁵ SDR'de oynanacağı haberine çok sevindim. Mektubunun peşinden Südfunk'un 1975/76 yeni radyo oyunları basılı programı da geldi, orada da sana ayrılmış bölümü okudum, kıvanç duydum. Beyaza varan geçitlerde takıldığımız oluyor ya, sonunda ulaşıyoruz. İyidir.

Yeni Dergi'nin çıkacağı yok. Şimdi onun yerini Soyut dergisi alıyor. Dr. Halil İbrahim Bahar ve Sait Maden, derginin güçlenmesini istiyorlar. (Ben de ancak ya Varlık'a, ya da Soyut'a şiir veriyorum Yeni Dergi kapanalı.) Soyut'a yazı göndersene, sevinirler. Ben de aracılık edebilirim dersen.

Yazın gelebileceğin haberine de çok sevindim. Ama hemen peşinden, askerliğe alınmanızın galiba ekim veya kasıma ertelendiğini duydum, canım sıkıldı. Gene mi gecikecek bu istasyonsuz trenin, yani bir hayat durağının geçip gitmesi, aradan çıkması?

Çıkmak dedim de: Benim Kapalı Çarşı - Zebra kitaplarından seçmeler Hürriyet Yayınları'ndan nihayet çıktı. Adı: Sevgilerde. Dört beş gün önce yolladım sana. Bu mektupla birlikte geçer belki eline. Bakalım nasıl bulacaksınız? Ön ve arka kapak, bana gösterilmeden basıldı.

Sevgili Yüksel, her zaman, hele uykuların eşiğinde gözümün önündesiniz. Artık, Feuerbach çevresi sokaklarını binaları bir bir tekrarlamayı aşırı, hastalıklı bir romantizm saymaya başladığım için, sırf bu yüzden, 1972'nin o güzel yaz aylarına kalem değdirmek istemiyorum. "Anlatınca bazı şeyler ölüyor."⁴⁶ - Hepsî, dipteki odada hapis.

Sizler de iyisiniz ya, iş onda! Boş verelim iyiliklerin dışında kalan şeylere. Bazı anılar iyidir.

Bizlerden nice selâmlar, sevgiler sizlere.

Bildiğin
B. Necatigil
28/29.1.1976

İstanbul, 20.5.1976

Sevgili Yüksel Pazarkaya,

Yakın çevreye bölünmelerle, sanat alanında küçücük, kişisel bütünlüğümü koruma çabaları arasında bocalıyor, havamı yitiriyor; dostlukları, mektuplara cevapları geciktiriyor, ya da âdeta unutuyorum. Bu satırlar, hemen cevap vermeyi çok istediğim, 28 Mart tarihli mektubunu (çünkü artık İstanbul'a gelmenin kesinleştiğini yazıyordu) bugüne kadar "gündem dışı" bırakışımı bağışlatma çabalarıdır. Hoş, senin de benden geri kalırlığın yok! Yalnız, bir fark var arada: Sen "görevle" de olsa yolculuklara çıkabiliyor, - sözüm İnci hanımın rind - neşeli meclisinden dışarı - içindeki gizli türküyü kalabalıkların abartmasında daha net, daha berrak duyabiliyor, dinliyebiliyorsun! (Acaba?) - Bende o şevk de kalmadı. "Teyel" şiirimi asıl şimdi yazmış gibiyim. Bir miskinlik, bir uyuşukluk, bir ölü-çizgi! Altmış yaşına basmanın getirdiği bu! Yılların götürdüğüne karşılık getirdiği! Gitsem (hem gidebilir miyim), arasam (aradığımı eski yerinde bulabilir miyim) ve vazgeçmeler. - Kâmuran Şipal'le yetiniyorum. Onun bir engeli çıkmadıkça, haftada bir, İstanbul kapılarından Yedikule'de, işte biraz bir yerde oturmak ve ayrılmak, çıkınca, yollar, dünya!⁴⁷ Ben şimdi senin, bu yazdıklarımın çıkış noktası mektubunu açıp da, orada yazdıkların üzerine bir bir düşüncelerimi belirtmeye kalksam ne değişir? Her söylediğin, benim de katıldığım, paylaştığım görüşlerdi. Seni zaten neden bu kadar sevdim? Beni almancaya çevirdiğin için mi? Yabancı bir dile çevrilmemiz bize ne kadar ve ne kazandırır? Hem sonra, şöhret beni her zaman korkuttu: ilgi yetiyor.

Sen gel hele, Yüksel! Geç şu tılsımlı eşiği! Sayılı günler tez geçer, ondan sonra huzur kökleşecek, göreceksin! Geleceğin günü, iniş saatini bildirirsen karşılamaya gelirim. Bizim evde bir ayarlama yaparız. Bizim hâne o sıralarda Parkköy'de olur. Ev boştur, beraber de kalabiliriz.

Berlin'den geçen güz Prof. Egon Eichgrün gelmişti. Zeyyat Selimoğlu tanıştırmıştı, bir yerde yarım saat kadar oturduktu. Bir iki ay önce aldığım mektupta, Eichgrün, yaz sömestrinde, uzun süreli bir Fûruzan semineri yapacaklarından söz ederek, benden bazı kaynaklar istedi. Dilediklerinin çoğunun fotokopilerini yolladım, fakat içerledim doğrusu! Fûruzan'ın bu işi, yani kendi işini kendisinin kotarmamasına içerledim. Nedir yani? Yok mudur kendisinde, kendisi için yazılanlar? Bu istişna bir acayip durumdur ki, birçok edebiyatçılarımızda görülür. Yahu! Dış ülkelerde yapabiliriz numaramızı, ama burada kim kimi tanımıyor? - Gene de bir işe yaradığımdan ötürü sevinçliyim!

Bizim çocuklar büyüdü, yani ev büyüdü. Geldiğinde uzun uzun anlatırım ya, Selma'yı evlendirmenin arefesindeyiz. İki emekli, ana-baba. Bir yanda ödenmesi daha bitmemiş bonolar. Ne yapabiliirdim? Ahmet Mithat Efendi'nin çok eski (yani latin harfleriyle basılmamış) romanlarına yumuldum. Ek gelir. Haftalık bir iki radyo oyunu uygulaması, en kolay çare! İş iştir, Yüksel'ciğim!

Ama varsa yoksa şiir. Şiirden gayrı ne var soluk alınacak? İsmimin şiir dışında hiçbir kalem ürünü altında görülmemesini isterdim!

Geldiğinde - (İnci hanım evi tarif eder ya, gene de telefon numarasını not et: 611353) geldiğinde, inşallah evde olurum (Yani önceden haber vermezsen! Ama muhakkak haber ver!) Küçük kızın (Ayşe'nin) üniversiteye giriş imtihanları. İkisi de okullarını bitirdiler, ki bu da büyük bir mutluluk; bütünlemesiz bitirmeleri okulları. Yüzümüz kara çıkmadı. - Hepinizin gözlerinden öperim. Sağ, esen kalasınız. Huriye de bu içtenliğini paylaşıyor, söylemesem de olurdu.

B. Necatigil
20.5.1976

İstanbul, 10.12.1976

Sevgili Yüksel Pazarkaya,

Ankara dönemi bittiğinde senden bir haber çıkmayınca hemen ve sessizce Stuttgart'a döndü, diye düşündüm. Haklısın! Meşhur sözdür: Tanrı insanı evinden, çoluk çocuğundan ayırmasın! Bu çevrenin dışında her yer gurbettir, ve hele uzun beraberliklerden sonra, kısa bir süre için de olsa, zordur gurbet. Sen de benim gibisin, biz ki içimizdeki gurbete bile kolay katlanamıyoruz, dışımızdakiler daha da çetin!

Neyse, geçti ya! Artık kendini toparlamışsındır. Yalnız, merak da etmedik değil, hasta falan olmadın ya? Belki bir haber alırsız sağdan soldan diye bekleyerek ben de bugünü buldum, yani çok geciktim yazmakta, başışla!

İyisiniz ya? İnci hanım, çocuklar? Hâlâ oturmamış günün şartları elinde oyuncak kısıtlı bir hayatın içinde huzursuz telaşlı sürüp gidiyor bizim ömrümüz. Ne sevdiklerimizi ağırlyabildik geçtiklerinde, ne onların unutulmaz iyiliklerini karşılayabildik bugüne kadar. Bütün yaptığımız, kusurlarımızın utancını susmalarla kendimizden bile gizlemek oldu. Her neyse, şairleşmenin sırası değil! Bilmezden gelmek bazı şeyleri - iyidir.

Geçti hiç değilse! Ara sıra yaz bari. Artık içiniz rahattır, bir sıkıntı atlatıldı çünkü. - Hepinize selâmlar, sevgiler.

B. Necatigil

İstanbul, 10.4.1977

Sevgili Yüksel Pazarkaya,

Acele kaydıyle 26.3.1977 tarihli mektubunu alınca, bir önceki mektubuna (27.12.1976) cevabı üç aydır ertelediğimi hatırladım. Nasıl oldu, oldu! Neler girdi araya, girmiştir bazı şeyler: Hastalık gibi. "Teyel" şiirindeki ruhsal durum gibi, ne bileyim hepsi. Onları bir kalem geçiyorum da, bu son mektubunla unuttuğum güzel şeyleri hatırlattın bana: Mesafeler, başka yerler, hayatıma renk ve anlam katmış da uzun zaman unutulamamış, etkisi hâlâ süren âşina-uzak kentler, heyecanlar, tedirginlikler... ile gene havalandırdın beni! Kapalı pencereler bahara mı açıldı, kışlara mı bilemem! Kağşamış, tahtalarla zorbelâ çivilenmiş bir pencerenin yeniden kasırgalara açılması gibi âdeta.

Bana "Gene Almanya'ya gel, çağrılacaksın!" diyorsun! Ah, Yüksel, bir kez geldim (72), boyumun ölçüsünü aldım, yeniden mi aylarca sürecektir bir pişmanlığı yaşatacaksın bana? O zaman fazla renk vermedim, ama sen bir de içime sormalıydın! Kökü çok derinlerde, acayip korkular yüzünden: almanca'yı rahat ve iyi konuşmadığım korkuları yüzünden, beş yıl önce, Almanlardan nasıl kaçtığımı unutmuş gibi, beni gene o yokuşa sürüyorsun? Bir seminer, bir hafta, üstelik Türkiye delegelerinden biri olarak! Bu, Tahsin Saraç'la Belçika'lara gitmemize benzer mi! Gerçi, beş yıl önceki gibi sıkıntılı durumlarda siper, destek olursun bana; ama daha ehil kişiler, daha rahat kişiler varken neden ben?

Şimdi burada bir parantez açıyor, kendime tekrar dönmek üzere ikinci kişi sorununa geçiyorum: Aklıma ilk gelen Yaşar Nabi bey oldu. PEN Club başkanı (veya genel yazmanı) olarak ve diğer bazı uluslararası kültürel üyelikleriyle, bu gibi pek çok kongreye, seminere katılmıştı, çok iyi fransızca biliyordu, "aranılan adam"dı. Ona gittim, durumu anlattım. Ama hemen almanca bilmediğini öne sürerek (bu, inandırıcı bir sebep olamazdı elbette) özür diledi. Mektubunu da okuttumsa da, kesinlikle, hatırlanmamasını istedi. Bu arada senden söz etti (Şimdi bu satırlar özellikle özeldir:) Senden şikâyetçi

oldu, Varlık'a yazı göndermeyişin üzerinde durdu. "O bana bir şeyden dolayı kırıgın, fakat neden dolayı bilemiyorum!" dedi. Ankara'da askerliğini yapıp Almanya'ya döndüğünü söyledim. "Bu daha fena!" dedi. "Bir kere olsun bana uğramadı. Bir şeye gücendi ya, nedir bilemiyorum!" - İmdi, Yaşar Nabi beyin bu seminere katılmayı yekten reddedişinin sebebi, senin onu "yazıcı" boşlamış olman mıdır, yani Varlık'a yazı göndermeyişin midir, bilemem!- - "Peki, kimi tavsiye edersiniz?" dedim. "Almanca bilir, Zeyyat Selimoğlu!" dedi. "Ama," dedim. "Edebiyat tarihçisi gibi olan biri olmalı az çok!"- - Öyle ya, bu önemlidir. Oraya gelecek kişinin, 25 yıllık edebiyatımız üzerine genel bilgisi veya dolaylı da olsa bazı çalışmaları olması gerekli değil mi? Gene, imdi, bu durumda aklıma Rauf Mutluay geliyor, ama o da pek az fransızca bilir. (Yahu, yabancı dil şart mı?) Bir de Hilmi Yavuz geliyor, iyi ingilizce bilir. (Not: Ben Yaşar beyden gayrı kimseye açmış değilim haberi)

Şimdi açtığım büyük parantezi, ikinci kişi parantezini kapatıyor, gene kendime dönüyorum: Ben ancak, az buçuk bildiğim almanca gizlenmek şartıyla, yalnız türkçe bilen yaşlı bir sanatçı, 25 yılın Türk edebiyatını az çok izlemiş, Kim Kimdir'vârî bir ansiklopedik sözlük ve bazı jüri üyelikleri dolayısıyla izlemek zorunda kalmış, tarafsız bir okur olarak çağrılırsam, eh masraflar da örgütçe karşılanacak, o takdirde, gelebilirim. Ama tabî hazırlıklı gelmek de gerekir: Prof. Brands'ın sağladığı bursla gelirken, hatırlarsın, "1945'ten günümüze modern Alman edebiyatından Türkçe'ye çeviriler" diye, 20-25 sayfalık bir rapor hazırlamıştım (Bir yerde yayınlanmadı, demek ki yetersiz bir çalışma). Onun gibi, söz konusu bu seminer "Balkan uluslarının 25 yıllık edebiyatı ekseninde" oluşacağına göre, bu 25 yılda Balkan uluslarından türkçeye çeviriler diye bir tanıtma hazırlamak fena mı olur? Böyle bir çalışma, toplantılardan birinde okunsa ilgi çekmez mi? Ve sonradan bu seminerin verileri bir kitap halinde basılacak mı? Bence ortak bir kitap çıkarmalıdır örgüt, ne dersin? Sonra, aklıma gelen konulardan biri (ki bu daha zor) Balkan uluslarından türkçeye çevirilerin de ışığında, o ulusların edebiyatlarıyla Türk edebiyatında ortak yanlar, ortak doğrultular? Diyelim, ben bu konularda az çok

hazırladım, 25 yılın Türk edebiyatına toplu bakış konusunu da İstanbul veya Ankara'dan katılacak diğer arkadaş (ki benim, meselâ Rauf Mutluay'la iş birliği, iş bölümü yapmam, karşılıklı yardımlaşmamız mümkündür) hazırladı, sen de Türk ekibi başkanı olarak, kendi katkıların dışında her ikimizin tamamlayıcısı, sözcüsü olarak kurdun orkestrayı diyelim, geriye ne kalır? Şu: Acaba biz buradaki iki kişi bu çalışmaları gereğinde üstlenebilir miyiz?İkinci arkadaşın seçiminde de bu noktaya kesinlikle ağırlık verilmeli, değil mi? Yoksa oraya, bir gözlemci, bir dinleyici olarak (gibi) gelmek, utandırır insanı. Bu, Tahsin Saraç'la bizim Belçika'lara gitmemizden çok farklı bir iş. Sorumluluk işi.

Bütün bu düşüncelerimi Pulat Tacar'a⁴⁸ da bir bir anlat! Onun tavassut ve güvenini boşa çıkarmaktan da ürkerim!

Durum ve önerilerim bunlar! Serinkanlı düşün, ve benim kesin konuşmadığımı bil! Yani sizin, bu açıklamalarımın sonra bambaşka düşünceleri önermeniz de mümkün! Ben sadece olasılıklardan birkaçı üzerinde durdum. Tahmin edeceğin tereddütlerden ötürü de mektubu sanırım en az bir hafta geciktirdim. İkizli, dördüzlü selamlar, sevgiler.

Not: "İş mektubu" olduğu için daktiloyla yazdım, kopyasını alıkoyacağım ki, hatırlayabileyim sonradan, neler yazdığımı.

B. Necatigil

İstanbul, 14.6.1977

Sevgili Yüksel Pazarkaya,

19.5 tarihli mektubunu 3 Haziranda aldım. 1 Haziranda da Südosteuropa-Gesellschaft'tan (München) resmen bir çağrı geldi (Prof. Dr. Necatigil adına! Yahu, şimdi ben nasıl tashi edeceğim bu havadan payeyi?) Çağrıda "18. Uluslararası Yüksek Okullar Haftası'nın 3-7 Ekim tarihleri arasında Tutzing (bei München)'de yapılacağı bildiriliyor ve kabul cevabım bekleniyor. Sana bu mektubumla birlikte, onlara da olumlu cevabımı postaya atacağım (artık dönmek olmaz!). Referat konusunu şöyle yazdım: "2. Dünya Savaşı'ndan bu yana, Alman edebiyatından türkçeye çeviriler ve bu süre içinde Almanya'da Türk edebiyatı" - İkinci bölüm, Prof. Brands'tan, senden ve Kindler-Lexikon'dan bahsedebilmem için bir vesile olacak.

Mektubunda: "yeni bir çalışmaya girmen, kesinlikle gereksiz!" deyişin yüreğime su serpti de onun için bu konuyu yazdım onlara. Geniş zaman ve araştırma isteyen çalışmaları artık gözüm almıyor. İyi ki düşündün beni. İstanbul'dan katılacak ikinci delege ne yapar, bilemem. (Keşki bu kongreye Tahsin Saraç'ı da önerseydin! Nasıl olsa sana güveniyoruz.) Peki ama, Yüksel, istedikleri 30-45 dakikalık o raporu almancaya kim çevirecek? O noktayı sükûtle geçiştirmişsin. Ne yapayım, senin vaktin elvermezse İnci hanımdan niyaz ederim artık. Başka çarem yoktur.

Yaşar Nabi beyi yakınlarda görmedim. Uğradığımda tartışacağım durumu. Şiirde ölçütlerinelerdir bilmem ama; yorum, deneme, inceleme, tanıtma türlerinde düzyazı çalışmaları tercih ettiğini biliyorum. Bu durumda, belirttiğin "yazı"ları basmamış olmasına çok şaşıtım.

Temmuzda İstanbul'a gelmeyi düşündüğünüzü yazıyorsunuz, elbet çocuklar için de çok iyi olur. Tahsin Saraç'ı da denk getirirsek, İstanbul'da bazı yerleri dolaşırız birlikte. Artık bazı avareliklere senin de alışman gerek.

Halûk Aker'in kitabı için "bizim yayınlarda çıkacak" dediğine göre, eski tasarınız gerçekleşmek üzere, demek ki! Dilerim, gerçekleşir. "Türkiye Yazıları", Cemal Süreya çekildiğine

göre, sallantıda mı dersin? Bu işi Tahsin Saraç benimseyseydi, sizin yayınlar için de bir tanıtma kapısı açılırdı. Yayın ev - ve kuruluşlarının bir dergiyle desteklenmesi gerekiyor.

İstanbul'da şimdiden temmuz sıcakları başladı. Ben de bu arada, iki yıldır vakit vakit beş on satır ilerletmeye çalıştığım "Temmuz" adında yeni radyo oyunumu bitirdim, İstanbul radyosuna verdim. Belki sizin Türkiye'de olacağınız tarihlerde yayınlanır.

Bu gelişinde ilişki kurulsa da Halil İbrahim Bahar (Soyut) ve Akal Atilla (Milliyet Sanat Dergisi) ile de tanıştırsaydım seni! Konuşmalar, yazışmalardan çok daha olumlu sonuçlar verebiliyor.

Almanya'dan ne isteyelim, yalnız sizleri görmek. Sağolun, var olun! Gün ola, harman ola! Evcek sevgiler, selâmlar yaz dönemlerinden.

B. Necatigil

14.6.1977

İstanbul, 20 Ekim 1977

Sevgili Yüksel Pazarkaya,

Geliriz de, uzun sürer kendimize gelmemiz.⁴⁹ – Geldim ki, ev dandini. Huriye, bir boyacıyla anlaşmış (Kullanırız bir sözünü, ama hangi anlamda),⁵⁰ evi badana ettirmeye, kapılara bacalara yağlıboya çektirmeye, salon parkesine de cam cilâ yaptırmaya başlamış! - Gece yarısı ikiye doğru kapıdan girdim ki, salonda boya, badana tenekeleri, fırçalar, yırtık gazeteler - bir yangın yeri gibi. Kendime gelebilmem için "Für einsame Stunden"⁵¹ kadehiyle iki tek atmam gerekti. 15 ekim cumartesi geldim, bugün 20 ekim perşembe. Bütün bu velvele bu akşam bitecek, son olarak parkenin cam cilası tamamlandıktan sonra da 12 saat üzerine basılmayacak. Biz iç odalarda hapis. Ne çalacak kapıyı açmak, ne çalarsa telefona gitmek var. Hâsılı, dalgalı deniz, cuma sabahından başlayarak yatışacak, eski durgunluğuna dönecek, kısmetse!

Akal Atillâ, daha ben dönmeden aramış beni. Koyun can derdinde, kasap et. Dün de telefon etti. Koskoca dergiyi doldurmak kolay mı? Kongreyi sordu, seni sordu, beni sordu. "Yüksel, Tutzing'de neler olup bittiğini yazacak *Milliyet Sanat Dergisi*'ne" dedim.

– Ya sizin bildiriniz - Konuşmanız?

– Yüksel'den yazı geldiğinde veririm, daha önce vermem. Tek başına yayımlanmasını istemiyorum.

– Varlık'a vermezsiniz değil mi?

– Hayır! Yayımlanması da şart değil!

Akal Atillâ, daha sonra "Çağdaş Alman Şiiri" tanıtmasını sordu. "Yüksel hazırlıyor" dedim. "Ben de bazı şiir çevirileri yollayacağım ona!"

– Hemen yollayın!

– Kendime geleyim önce!

– Ya çağdaş Avusturya şiiri?

– Çok özür dilerim, Akal! Ben, en kısa zamanda "Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü"nün yeni baskısını hazırlamak zorundayım. İmkânsız!

– Felâket!

– Değil! Pazarkaya, Alman şiirini hazırlıyor nasıl olsa. Avusturya şiiri de onun bir uzantısıdır. Ayrı bir bölüm olmasa da olur. Ben yazar, Yüksel'den rica ederim gerekirse gene çeviri örnekleri yollayarak yardım ederim Yüksel'e.

Telefon konuşması bu şekilde sürdü. Artık o bölümü de yapmak sana düşüyor, Yüksel! Gerekirse ben sana gene bazı çeviriler yollarım kendimden ve gözüme çarpanlardan. Ben, kesinlikle, yapamayacağımı bildirdim ve bağışlanma dileğim, Akal Atillâ tarafından da kabul edildi.

Ama işte, büyük neden'i yazdım yukarda. Daha masa başına oturabilmiş değilim. Elime aldığım ilk kâğıtlar, sana bu mektubu iletecekler oldu.

Huriye, İnci kızımızın aldığı süveterlerden ve yolladığı hediyelerden pek memnun kaldı. Teşekkürlerini bildiriyor, artık önümüzdeki yaz olsun Parkköy'e gelmelerinizi rica ediyor. O, arka odaların badanalarını bizzat yaptığı için bitkin, perişan. Bense "eski hava"yı henüz bulamadım. "Bu da geçer yâhu!" deyip, elimde bir tespih, kendimi sükûna zorluyorum.

Durum böyle, böyle! On beş gün sürmüş bu defaki Almanya serüvenim için minnet ve teşekkürlerimi sunar, hepinizin gözlemlerinden öperim. "Geliriz de, uzun sürer kendimize gelmemiz!"

B. Necatigil

İstanbul, 5/6 Aralık 1977

Sevgili Pazarkaya'lar,

20 Kasım'da postaya atılmış zarftan Yüksel'in mektubunu, İnci hanımın "Kızlarımız" yazısının fotokopisini aldım (Artık *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*'nün bundan sonraki baskılarına bir deneme yazarı hanımı da almak şart. Bu kez baktım da Cmhuriyet devri edebiyatımız, hikaye türünde hele, beylerden çok, bayanlarla dolu. Şiir dalı da öyle!).

Benim işler üst üste bindi, hani derler ya, başımı kaşıyacak vaktim yok, aynen! *İsimler Sözlüğü*'nün madde madde yeni basımını hazırlamak arasına bir de Sedat Simavi Vakfı Edebiyat Ödülü jüri üyeliği girdi. Bunaldım, ama şeytan azapta gerek. Bizi sıkıntılar paklar. *Sözlük*'te bugün O harfi ortalarına geldim, ama kolon sayfa düzelti ve karşılaştırmaları vb. keza benim üzerimde. Bu ay sonlarına kadar bu iş sürer sanırım.

Bunları neden yazdım? Şundan: Gönderebildiğim Alman şiirleri Günter Eich'inkiyle kaldı. Ama acele etmeye de gerek yok. Sen metinleri, tanıtma bölümlerini hazırlayadur, görüyoruz: İngiliz Şiiri daha birkaç hafta süreceğe benziyor, sonra Amerikan, sonra Fransız Şiirleri. Öyle sanıyorum ki, Alman ve Avusturya şiirlerine şubattan önce sıra gelmez. Eh, ocak ortalarından önce de ben seçme çevirileri yollarım sana. Acele etmeyişim, biraz da (ya da daha çok) bu yüzdendir. "Her şey bir vakti bekler" en sevdiğim sözlerden biridir ayrıca. Sizler bende bahane ve kulp mu ararsınız? Sürüyledir.

Sonuç: Yüksel, sen de hiç acele etme, hazırladığın "30-40 sayfalık ilk parti"yi Akal'a göndermede. Bırak, Fransız şiirini garantilesin hele, ve o senden istesin! Uzakta olduğun için, bu senin daha doğal hakkın.

Yahu, ben daha Tosuner'e⁵² bile uğrayamadım, kendi kitabını, senin kitabını yolladı postayla. İkisini dahi okuyamadım. Yani bu *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü* sonuçlanmadıkça durotur yok bende. Zaman zaman migren ağrıları geliyor, geçiyor sol kaşım üzerinden. Ama matbaa mazeret tanır mı?

Cemal Süreya'nın "Ecevit'in Şiiri" yazısının nerde çıktığını saptadım: *Milliyet Sanat Dergisi*, 96, 6 Eylül 1974. Bu sayı sende yoksa fotokopisini gönderebilirim (ama acelesiz tabii).

Bana Suhrkamp'tan⁵³ Erdmann'dan gelen ret cevaplarını da ulaştırdın, sağ ol! İnsan, boyunun ölçüsünü değişik zamanlarda terzi terzi aldırmalıdır, ola ki uzamıştır diye. İşte, görülüyor ki, ne yapılsa faydasız. Kara yatınca boyumuzu daha uzun sanırız, görürüz, ama güneşler yanıldığımızı çarpar yüzümüze. Bazı yanılmaları, yersiz güvenmeleri hemen unutmak iyidir.

Münih macerası üzerine *Milliyet Sanat* ve *Varlık* dergilerindeki yazıların burada olumlu yankılar yarattı, benim (ve senin), gittiğim gideceğim (olduğun, olacağın) yerlerde her şeyden önce Türk edebiyatını tanıtmayı ödev-görev bildiğimizi kanıtladığı için, haktanırlık-kadirbilirlik adına. Teşekkürler.

Ben sana, belki bir onbeş gün daha hiçbir şey yollayamam, yazamam sana, âcil bir durum olursa sen yaz, o zaman gereği ihmal edilemez.

Sadık Hidayet'in⁵⁴ romanı nelerden sonra çıktı, yollarım. Şimdi biraz votka içip "ruhumun derinlerini" dinlemek istiyorum alaturka şarkılarında radyonun. Selâmlar beylerimiz, kızlarımız, kadınlarımız, oğullarımız adına.

B. Necatigil
5/6.12.1977

İstanbul, 15 Ocak 1978

Sevgili Yüksel Pazarkaya,

(30 Aralık 77 tarihli mektubumuzun uzantısıdır:)⁵⁵ Birkaç şiir daha çıkardım. Altında yayın yerleri belirtilmemiş şiirler evvelce çevrilmiş de manüskri halinde kalmış, tekrar gözden geçirdiğim veya yeni çevirdiğim şiirlerdir. Bunlardan uygun olanları kullan incelemende. Hepsini koymam zaten uzatır işi. Kullanmadıklarını ben zaman zaman *Varlık*'a veririm ya da kalır bende. (Bu iş, benim de yıllar sonra tekrar ve bir süre, çeviriye dönmeme neden oldu hoşlandım, sağol!) - Bu sırada Holthusen'ın çevirisine başlamışım da yarıda kalmış bir şiiri-ne rasladım, eski ve atılmamış taslaklar içinde. Kâğıda Insel, s. 68" notunu koymuşum, ama bu antoloji (tam adı?) şimdi bende yok. Şairin iki kitabı var bende: "*Hier in der Zeit*, 1949" ve "*Labyrintischer Jahre*, 1952", ama bu şiir o kitaplarda da yok. Şiirin türkçe başlığı: "Hiçbir Zaman", ilk mısradaki "Hiçbir zaman bizim değil bu gövde". Tamamını çevirmek isterdim (şimdi olmasa da ilerisi için). Bir yerde raslarsan şiirin kendisine, lütfen bir kopyasını bana gönder!

Bir tarihte Can Alkor (Nietzsche'den *Ecce Homo* çevirisiyle TDK 1970 Çeviri Ödülü'nü kazanmış genç), Rilke'nin *Duino Elejileri*'ni (10 Ağıt) çevirmişti, onlardan da bir iki örnek seçip göndereyim mi? - Nelly Sachs'tan gerçi senin çevirilerin var, Sedat Umran'dan da bir örnek ister misin?

30 Aralık mektubumdaki önerimi düşündün mü? İnceleme-ni hikâye-roman-oyun geniş tutup bir "Çağdaş Alman Edebiyatı Antolojisi" önerisini?

31 Aralık'ta Tahsin Saraç çıkageldi, başlayacak yayınları-nız için benden kitap istedi. (Radyo oyunu, şiir). "Sen hele ilk birkaç kitabı çıkar, kaç yıldır sürüncemede bu işi!" dedim ve sana çağdaş Alman Edebiyatı Antolojisi hazırlaman dileğinde bulunduğumu söyledim. "Ne diye Derinlik yayınlarına versin, biz basarız!" dedi. Benim karşılığım da şu oldu: "Hele bu yaz bir İstanbul'a gelsin!"

Şimdi aklımda hep şu Münih'teki Balkan Derneği'ne gönderilmesi gerekli metin! Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü'nün son sayfasını ancak dün *Varlık*'a teslim ettim. Bugün pazar, yarın

son provaları alıp endeksler bölümünde henüz boş sayfa numaralarını da ekleyip verdim mi, artık bu kitap kapanır.

Daldan dala atlayarak yazıyorum: İstanbul'da şehir içi mektuplar bir haftada geliyor, Almanya'dan da öyle! Bu posta yavaşlığı şaşırtıyor insanı.

Demin Münih Konferansının almanca metnini gözden geçirdim, çok değişiklik yapmış, bazı yerlerini çıkarmışız. Çok karışık, içinden çıkamadım. Zaten sen orada yükümlenmiştin bu zahmeti, sözün vardı verilmiş. Aman Yüksel, bir gayret, verdikleri vâde ocak sonuna kadar, sen mevcut dipnotlarıyla birlikte metni temize çekip oradan gönderiver Münih'e. (Postada ulaşım durumunu o yüzden yazdım yukarıya). Olduğu kadar. Genişletmeye kalksak iş büsbütün uzar.

Milliyet Sanat Dergisi'nin 9 Ocak 1978 sayısındaki Dünya Şiiri eki henüz Rus şiirinde ve 1893 doğumlu Mayakovski'de. Rus şiiri daha en az üç dört hafta sürer. Sonra sıraya Fransız Şiiri girer ve Alman Şiiri'ne tahminim, iki üç ay sonra sıra gelir. - Senden hiç ses seda yok bu iş konusunda. Yalnız, on gün önce 25 Aralık tarihli bir kartını aldım, orada "50 sayfa göndereceğini yazıyordun Akal'a!" Bu işi burada bir başkası yapamaz, Akalseni beklemek zorundadır, gönder diye yazınadı mı sana? Bekliyor ve acelesi yok şu halde!

Yolladığım şiirler (20 Ekim'den beri bu 5. parti) yetmiş buldu. İşine yarayacaklar çıktı sanırım. Ama sen bu işi geniş ve özel (Yani: *Milliyet Sanat Dergisi* ötesinde) bir geniş antoloji çapında düşün gene de!

- Şimdilik sana başka şiir yollamayacağım. Yazar, yol gösterirsen o başka; o zaman gene işe koyulurum.

İki rica: 1) Önceki mektuplarımda ve bunda sorduklarıma bir cevap ver; istenenleri gönderebilmem için.

2) Şu on gün içinde de Münih'e yollanacak "druckfertig"⁵⁶ metni hazırlayıp doğrudan Münih'e gönderiver benim adıma. Her düzeltmen, her eklemen kabulümdür, söylemeye ne gerek! (Mektubunda bu beni çok ferahlatacak haberi de beklerim.) Sözlük de benden çıktığına göre, çalışmana katkıları sürdürmek severek yapacağım bir iştir, yeter ki bir açıklama gelsin senden!

Hepinize evcek sevgiler, selâmlar.

B. Necatigil

16.3.1978

Sevgili Yüksel,

Bremen, 4.3.1978 tarihli kartını dün aldım. Eh, kismetse bir gün de birlikte gideriz Bremen'e. Sen gittin ya, ben de gitmiş kadar oldum.

Münih'e gönderdiğin konuşma, seni bir hayli sıkıntıya sokmuş olmalı. Hep düşündüm, ama ben yapamazdım bunu. Teşekkürler.

İlk 50 sayfayı Çağdaş Alman Şiiri'nden, aldım. Akal'dan ses seda yok. Dedimdi: Hemen isterler işi garantiye bağlamak için. Sonra da beklettiler. Her neyse, sen hazırladın ya, istediğinde ben bu ilk partiyi teslim ederim kendisine. O zamana kadar senden de son kısım gelir. Akal eskiden sık sık yazı isterdi, sipariş verirdi bana. Almanya'dan döndüm döneli ses yok. Fakat ben çok memnunum.

Şimdilerde bir başka sipariş (ve rica) üzerinde çalışıyorum. *Türk Dili* dergisi, Çeviri edebiyatı özel sayısı için (haziran sayısı) nisan sonuna kadar genel bir tarihçe istedi benden.

Alman ve Balkan edebiyatlarını toparlayabilirim ya, diğer ulusları ne yapacağımı düşünüyor ve çok sıkılıyorum (Bu da geçer yâhû! = Mensch ärgere dich nicht!).

Mayısta sana yeni şiir kitabını göndereceğimi umuyorum. Oğuz Akkan istedi, hazırlayıp verdim. Ummak bekleyiş de olabilir.

Selâmlar, sevgiler cümleye.

B. Necatigil

Not: Senden Holthusen'in bir şiirini rica etmiştim, *Labyrinthische Jahre* kitabında ilk şiirmiştir, buldum, arama! Ama şimdi çeviremeyeceğim.

İstanbul, 1 Haziran 1978

Sevgili Yüksel,

(24 Nisan tarihli mektubuna cevaptır:) 10 gün kadar oldu, fazla bekleyemedim, bugün 100 sayfa müsveddeyi alıp gittim Akal'a. O da beni arayacmış. Bedrettin Cömert'in İtalyan Şiiri sona erince, sıraya Alman Şiirini koymaya karar verdi. Olduğu gibi basılması gereğini de hatırlattım. Arkası, dedi. O zamana kadar muhakkak gelir, dedim ve teslim ettim o ilk 100 sayfayı. Durumu şimdi sana yazıyorum. Olduğu kadar, son bölümü de yolla az zamanda. Geçen yıl yaz tatili yapmışlardı, bu yıl tatil yokmuş söylediğine göre.

Bendeki Brecht çevirilerinin başlıklarını sana yazmıştım ben. Ama sende, senden bol bol çeviri olduğuna göre, artık benimkiler gerçekten gereksiz. Avusturya şiirini sürdürmedim, çünkü o şiir çeviri havasını gene bir buldum, bir yitirdim, şimdi soğumak gibi bir şey. Sonra bir sipariş roman çevirisine başladım, bütün yaz bu saplantıya mahkûmum.

İş mektubu bu kadar olur. Ki Akal özür bahane bulamasın, hemen gönder Alman şiirinin sonunu. Özlemler, selâmlar, sevgiler. Stuttgart caddelerine keza.

B. Necatigil

İstanbul, 4-5 Mart 1979

Sevgili Pazarkaya'lar

Ben şimdi, hemen şimdi yazmazsam, diyeceksiniz, demiş-sinizdir, ne oldu bu adama? Yok bir şey olduğu, bildiğiniz yerinde: Homurtuları, küskünlükleri, içine kapanıp kapanıp içinden çıkmalarıyla, eski yerinde. Peki nedir iki ay geçti, son mektubumuzu (27 Aralık 1978 tarihli) alalı neden sesi, soluğu çıkmaz. Neden şu ki: Bizim medar-ı maişet motorlarımızdan biri, bir sözlüğümüz vardır: İlk baskısı 71'e raslayan *Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü*. Neden sonra tükenmek üzere olduğu haber verildi, onu bu kez Tanzimat'tan alarak yeni baskıya hazırlamaya yumuldum, ve kötü bir âdetimdir. Bir şeye kapandım mı, bitirinceye kadar gözüm dünyayı görmez (Dünyaya başka zamanlarda da hep "yarım göz" baktığımı kim inkâr eder, kimin kârı?) - Sebep budur. Neden bu. Ama gene bu, o kararmalarda bazı dostları unuttuğum anlamına alınmama-lı! "Az kişi yetiyor" diyen biri için sizler, o beş-altı neferin ilk hanelerinde bulunanlardansınız, Âyâ hoş zamanlardı 1972 yaz mevsimi, sizin yanınızda geçirdiğim o günler. Boyuna bu teraneyi tutturmuş oluşum, hemen her mektubumda o günlere dönüşüm, elbet bir temele dayanıyor. Hikmet burcunda biri artık numara yapamaz, yalan söylemez, içten konuşur. "Kâmindir o insan, ki yaşar hatıralarla" demiş koca Yahya Kemal. Anıları da sınıflandırılım izninizle. Ya da şöyle diyelim: Beni yaşatan tatlı anılardır. Acılarından da zevk alıyorum ya, can korkusu, daha çok tatlılara sığınyorum. (Besinlerde durum aksi: Şekerlilerden çok, tuzlu bisküvileri her zaman yeğlemiştir). Ve 1972 yazında Stuttgart benim için ..., neyse uzatmayayım, işte öyle.

İnanır mısın, benim yeni bir kitabım çıktı: *Bile/Yazdı*. Nasıl bir kitap? Şiir değil, şiirimsi - düzyazı vb. Eve alıp geleli bugün (bugün 4 mart) nerdeyse iki hafta, açıp bakamadım bile. Bilesiniz kimseye postalamadım henüz, yollasaydım ilk göndereceklerimden biri siz olurdunuz. Ne zaman davranırım, belli değil. (Siz hiç böyle "alaturka" adam gördünüz mü?)

Biraz da âfâkıyat; Stuttgart'tan 27.12.1978 posta daıngalı bir yılbaşı kutlama kartı almıştım (evadresine hem de!), el yazısı-

la bir kart: M. Bayrak imzalı. O gün bugün bende bir meraktır (kart duvarda asılı hâlâ), bu M. bir tarihte hikâyelerini dinlediğimiz o çok yetenekli hanım mıdır, hani övgülerim yadırganmıştı İnci Hanım'ca? Eğer tahminim doğru ise, bağışlasın sayın eşin, hatırlandığım için yıllar sonra Almanyalarda bir bayan hikâyeci tarafından, pek mutlu olacağım!

İki: Halûk Aker'in Almanyalardan yollamak lutfunda bulunduğu *Sürgün Hızı* kitabının (topluca okuduğumda) bende biryaşantı birliği (= Einfühlungsgefühl) yaratamadığını, esefle belirtmek isterim (Nitekim o yüzden, içimden gelmedi, teşekkür mektubu yazmak şaire). Bu gencin Türk şiir tarihinden haberdar olmayışı fena. Hiç değilse Cumhuriyet'ten bu yanaki atılımları bilmesi beklenirdi. Şematik, kurgusal şiirler, yani "masabaşı" şiirleri. Gel de Rilke'yi hatırlama, şiir ne zaman yazılır, acılar-anılar arasından bir şiirin ilk dizesi nasıl doğar? - Ayrıca, *Türk Dili*'nde (Şubat 79) Bilgin Adalı'nın bir övgüsünü de okudum. Yaşitlarımızın, kuşaktaşlarımızın övgüleri çok kısa ömürlü oluyor, sonradan ne diyecekler, biz ona bakalım! Gençlere kapalı olduğumu kimse söyleyemez, ben şiir için yaşarım, yaşadım. Ansızın övdüğüm, övmemeyi bir ayıp gibi gördüğüm gençler vardır. Kıskaç, bilmezden gelici olamam şiirde. Çünkü bizimle bitmeyeceğini bilirim bu zanaatın.

Siz bana bakmayın, ama benim gibi yapın! Bu, şu demek: Benim gibi, ansızın yazın bana, tarih önemli değil, içinizden gelince. Zira dostluğumuz kadîmdir, ve siz (istemezdim), nemene bir adam olduğumu öğrendiniz benim, sizden kaçırمام kendimi (ki bu, zaman zaman size kızmamın da bir nedenidir: Ne diye bildiler beni!)

Yakında *Bile/Yazdı* da elinize geçer (vakt erişince). Elbet baş dileğim kunt kale gibi dayanıklı, sağlam olmanızdır soğuklara, kışa ve hayata karşı.

Gözlerinizden öperim. Evcek sevgiler, selâmlar.

B. Necatigil
4/5 Mart 1979

İstanbul, 18 Temmuz 1979

Sevgili Pazarkaya'lar

2 temmuzda bir kartınızı aldım (daha önce mayıs sonlarına doğru bir mektup), Tahsin Saraç'la beni anmışsınız! Eh, ben gelemedimse de Saraç geldi, hiç değilse birlikte olduğunuz sürece hayalim sizinleydi, sevindim. Bir geçit töreninde gibi, oturduğunuz masalarda, geçtiğiniz ve gittiğiniz sokak ve yerlerde sizi seyrettim, gönlümle katıldım da dirildim oralarda.

Temmuzu yarıladık, bu ay benim için bir ay olagelmişti, ama artık kocadığımı şurdan anlıyorum ki, yorgun isteksiz miskince girdim bu yıl temmuza. Oysa geçen sene 180. sayfasına kadar geldiğim 525 sayfalık yeni bir Hamsun çevirisinin kalan kısmını da bu yaz bitirmem gerekiyor, ama geç kalkıyor, üşeniyor, çok yavaş ilerliyorum. Bir kesiklik, bir halsizlik ve daha çok şiir yazıyorum ve gündemde bekleyen işler, "ticarî" işler, verilmiş sözler. (Evinizin en "gönlümce" odasında söz verildi diye Andersen masallarını çevirdiğim hatırlana!)

Bile/yazdı üzerine iltifatlarına teşekkürler. O işi de isteksiz tuttum, yoksa hacim bakımından kitap iki, üç forma daha büyürdü. Bazı gözümünden düşüyor her şey. Bir boşluk, bir çöl duygusunu önleyemiyorum.

(.....)

Türkische moderne Lyrik'in ikinci baskı olasılığına da sevindim, şu var ki elim gitmedi, değmedi bazı önerilerde bulunmaya, sorumluluk gibi düşündüm, artık geldiğinizde birlikte konuşuruz.

Biz ağustos sonuna kadar Parkköy'deyiz, (kedi dahil). Ben veya Huriye haftada bir İstanbul'a iniyor, ertesi gün dönüyoruz. Selma ekimde kısmetse anne oluyor. Ayşe'ye söz kestik, onlar büyüdüler, karı koca bizimse yeryüzünde "mesaha-i sathiyemiz" gitgide küçülüyor. Sizden "maddî" isteklerimiz ne olsun? Birlikte "işte ancak bir yerde birazcık oturmak/ve ayrılmak çıkınca - yollar - dünya" olursa bunun "manevi değeri" daha büyük. Ama "maddesel talebi" de "boyun borcunuz" diye abartıyorsun madem, bir şey isteriz: Bir adet "Tipp-Ex Quisit (Korrekturstift) isterim. Kalem biçiminde ve sıvı olduğu için

çok kullanışlı. Etiketî hâlâ durur. “Haufler am Markt”tan iki tane almıştım, bunca zaman (kaç yıl) kullandım, ikincisini daha yeni açtım. Kâğıdım, zarfım var, size yıllarca mektup yazabilirim, o kadar çok. Ve hepsi bu, sevgili Pazarkaya’lar! Geleceğiniz tarihi kesin bilirsek birimiz İstanbul’da olabiliriz (veya ikimiz).

Selâm trafiği içinde “Ya nasip!” diyor, ışığı söndürüyorum.

B. Necatigil
18.7.1979

İstanbul, 24.9.1979

Sevgili Yüksel Pazarkaya,

23 eylül pazar akşamı Parkköy'den Huriye ile Beşiktaş'a geldiğimizde senin 18 eylül tarihli mektubunla karşılaştım. Bugün pazartesi, ben 1 ekim pazartesiye kadar bir hafta daha kalmak üzere, tek başıma gene Parkköy'e gidiyorum. Schwärmer'in⁵⁷ türkçesini baştan sona bir kez daha gözden geçirmek ve mümkünse haftalık bir arkası yarın radyo oyunu taslağı yapmak için. Hem oranın en güzel günleri benim için şimdi.

Almanya'ya, Frankfurt Kitap Fuarı'na gelmem işini bütün gece düşündüm. Senin ve Heilbronn'daki Türk Kitabevi sahibi sayın Ünal Uncu'nun gösterdiğiniz ilgi ve kolaylıklara candan teşekkür ederim, fakat gelemeyeceğimi kesinlikle anladım: İçimde beni güçlendirecek bir "onay sesi" bulamadım çünkü. Bacağımdaki filibit geçiyor geçti derken şimdi de geceleri sol yanımda bir hırıltı başlatı. Bronşit midir nedir, şu sıra doktora görünmem uzun iş. Bugün Aksaray'dan bir öksürük şurubu alacağım, geçer mi geçmez mi beklerim bir hafta.

Yani gelemeyeceğim aziz dostum! Sizlere vereceğim külfetler, kendi yadırgamalarım, şunu bunu düşünmelerim, bu geliş-dönüşün sevincini yaşatmaz bana. Ankaralara gidip pasaport işini izlemeyi de hiç gözüm almıyor, ("Miskinlik gibi var mı?"⁵⁸ Günden güne artıyor.)

Hâsılı ölçtüm biçtim ve esasen bilirim kendimi: Gelemeyeceğim!

Durumu anlayışla karşılayacağınıza eminim. Artık sizi kasımda burada bekleriz. Kıyı evinizin anahtarı Huriye'de.

Cümlemizden hepinize sevgiler, selamlar. Ben şimdi gene Parkköy'e uzlete gidiyorum. "Ve bırakır gideriz, gitmek kurulmaksı."⁵⁹

B. Necatigil

24.9.1979

NOTLAR

- 1 Fazıl Hüsnu Dağlarca'nın "Rabbim Bir Gök Verdin ki Bizlere" şiirinden:

Rabbim bir gök verdin ki bizlere
Anlamaz sadakatini düşünceler
Bunca yıl bizi memnun etti
Daha da eder

(F. H. Dağlarca: *Çocuk ve Allah*, Cem Yayınları, 1966, s. 305)

- 2 Heinrich Heine'nin *Şarkılar Kitabı*. Adam Yayıncılık, 1982 (2. Basım).
3 Necatigil'in *Zebra* kitabındaki "Teyel" şiirinden.
4 "Prof. Brands'la birlikte gezi programınızı ve Almanya'da geçireceğiniz süre için yolculuk rotanızı kesin tarihleriyle bize bildirmenizi öneriyoruz."
5 Necatigil'in *Dar Çağ* kitabındaki "Atlar" şiirinden.
6 *Gedichte* (Şiirler). Yüksel Pazarkaya'nın Türkçe-Almanca karşılıklı 65 örnek de vererek Necatigil üzerine yayımladığı tanıtma kitabı: *Gedichte, ausgewählt, übersetzt und mit einem Einführungssessay von Yüksel Pazarkaya*, Edition Hattusa, Stuttgart, 1972.
7 Yunus Emre'nin bir dizesi.
8 Yüksel Pazarkaya'nın eşi.
9 Yahya Kemal'in "İtrî" şiirinden.
10 Necatigil'in *Zebra* kitabındaki "KTL" şiirinden.
11 Necatigil'in *Çevre* kitabındaki "Ölü Utanıyor" şiirinden.
12 *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*.
13 Ahmet İnam.
14 Necatigil'in *Zebra* kitabındaki "Siper" şiirinden.
15 Bu dizelerin kime ait olduğu bulunamadı. Ancak Necatigil, *Beyler* kitabında yer alan "Uzatmak" şiirinde bu dizelere bir anıştırma yapar:
Yakasında bir sevda lekesi
Kalbimi temizliyorum.
Kopsa âvize, düşse, kırılrsa
Şişede benzin.
16 Necatigil'in *Zebra* kitabındaki "Yün" şiirinden.
17 Necatigil'in *Bile/Yazdı* kitabından (YKY, 1997, s. 16). (Kitapta virgül yok, iki satır halinde.)
18 Necatigil'in *İki Başına Yürümek* kitabındaki "Yatır" şiirinden.
19 Vertrau dich deinem Drogisten an: (Alm.) "Eczacına güven!" (Heinrich Böll: *Ve O Hiç Bir Şey Demedi*, Çev. Behçet Necatigil, Cem Yayınları, 1966, s. 147)

- 20 Necatigil'in *Divançe* kitabındaki "Açık" şiirinden.
- 21 Necatigil'in *En/Câm* kitabındaki "Küskün Yolcunun Türküsü" şiirinden.
- 22 Necatigil'in *Eski Toprak* kitabındaki "Besinler" şiirinden.
- 23 Nedim'in bir dizesinden.
- 24 Necatigil'in *Kapalı Çarşı* kitabındaki "At Var Meydan Bulunmuş" şiirinden.
- 25 Necatigil'in *İki Başına Yürümek* kitabındaki "Çoğul" şiirinden.
- 26 Necatigil'in *Kareler Aklar* kitabındaki "Üstün Esre" şiirinden.
- 27 Cahit Külebi'nin *Yeşeren Otlar* kitabındaki "Tokat'a Doğru" şiirinden:
- Orda, derenin içinde
İki üç cırılçırılak
Alçacık damı düşündükçe
Gözlerim yaşıyor, dön geri bak
- (C. Külebi: *Sıkıntı ve Umut* [Toplu Şiirler], Cem Yayınları, 1977, s. 149)
- 28 Rauf Mutluay.
- 29 Necatigil'in *Divançe* kitabındaki "İndirgemek" şiirinden.
- 30 Necatigil'in *Divançe* kitabındaki "İndirgemek" şiirinden.
- 31 Necatigil'in *Eski Toprak* kitabındaki "Besinler" şiirinden.
- 32 Necatigil'in *Eski Toprak* kitabındaki "Gece Vakti Bir Sokağı Düşünmek" şiirinden.
- 33 Die Rache der Schlangen: Yılanların Öcü. Fakir Baykurt'un romanının Almanca çevirisi.
- 34 Necatigil'in *Yaz Dönemi* kitabındaki "Abdal" şiirinden.
- 35 Necatigil'in *Zebra* kitabındaki "Teyel" şiirinden.
- 36 Necatigil'in *Kareler Aklar* kitabındaki "Horasan" şiirinden.
- 37 Orhan Asena.
- 38 Y. Pazarkaya'nın çocuk kitabı.
- 39 Y. Pazarkaya'nın şiir kitabı.
- 40 Batı Almanya'da ünlü bir yayınevi.
- 41 "Özellikle *Zebra*'daki şiirleri olgun ve *grandios* buldum. Bunları aynen Almancaya çevirebilmek için gerekli şairâne yeteneğe sahip değilim. Ama Annemarie Schimmel'de var bu yetenek. Bu şiirleri Annemarie Schimmel Almancaya çevirmeliydi. O, burada bu sırada. Ve ben kendisini gördüğümde bu meseleyi konuşmak istiyorum."
- 42 Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın "Kızılırmak Kıyıları" şiirinden:
- Öyle dalmış ki asırlar süren uykusuna
Uyandırılmazsan
Uyanacak değil
- (F. H. Dağlarca: *Toprak Ana*, Varlık Yayınları, 1950, s. 95)

- 43 Necatigil'in *Divançe* kitabındaki "Korku" şiirinden.
- 44 Necatigil'in *İki Başına Yürümek* kitabındaki "Bağ" şiirinden.
- 45 Y. Pazarkaya'nın sahne oyunu.
- 46 Necatigil'in *En/Câm* kitabındaki "Kunduz" şiirinden.
- 47 Necatigil'in *Yaz Dönemi* kitabındaki "Çıkma" şiirinden.
- 48 O yıllarda Batı Almanya'da Türk dışişleri görevlisi.
- 49 Necatigil'in *Bile/Yazdı* (YKY, 1997, s. 17) kitabından. (Kitapta: "Geliriz de kendimize gelmemiz uzun sürer.")
- 50 Für einsame Stunden: (Alm.) "Yalnız saatler için".
- 51 Necatigil'in *Divançe* kitabındaki "Açık" şiirinden.
- 52 Necati Tosuner.
- 53 Batı Almanya'da ünlü bir yayınevi.
- 54 Sadık Hidayet'in romanı: *Kör Baykuş*, Çeviren: Behçet Necatigil, Varlık Yayınları, 1977.
- 55 Necatigil'in sözünü ettiği mektup, bir iş mektubudur. Bu yüzden kitaba alınmadı.
- 56 Druckfertig: (Alm.) "Basıma hazır".
- 57 Necatigil'in Knut Hamsun'dan yaptığı son çeviri: *Uçarı*. (Bu roman, ölümünden sonra yayımlanmıştır: Arma Yayınları, 1990)
- 58 Necatigil'in *Evler* kitabındaki "Ölü Çizgi" şiirinden.
- 59 Necatigil'in *Yaz Dönemi* kitabındaki "Hangi Kaç?" şiirinden.

Ve Ötekiler...

Muhterem dostum, kıymetli ağabeyim Fahir İz,

Huzuruna utançla çıkıyorum, kusur ve ihmalimi, bunca zamandır kendimden ses vermeyişimin ayıbını müdrîk ve muhterîm. Ama huyum, suyum zatınca malûmdur. Kapalı Çarşı müteşairinin, omrunun edvar-ı kesiresini kapalı ve kayıplara karışmış geçirdiğini birçok tecrübelerden sonra biliyorsun ve beni affedeceksin. Şanıdan bunu beklerim. Hele 29.10.46 tarihini taşıyan bir kartpostalının daima gözüm önünde bulunduğunu, buna rağmen hiçbir şey yazmadığını düşününce bu garip halime ben de mâna veremiyorum. Şu deni dünyanın deni günleri içinde en çok hatırladığım, muhabbet ve minnetle yad ettiğim şahıslardan sen ağabeyimin cenah-ı affı, benim üzerime de bir zıll-ı mesut yayarsa ne mutlu. İstanbul'a geldin, gittin, görüşemedik. Kalbimin beraberliğini kâfi buldum. Sen ağabeyim de bu hakîr kardeşini vakit vakit hatırlıyorsa ne mutlu. Gerçi bu uzun müddet zarfında hiç mektup yazmadım, ama birkaç kitap gönderdim, almış olduğunu ümidederim. O gün bu gün çok şeyler oldu. Mecmualar çıktı, mecmualar battı. Kitaplar çıktı. Birçok şairler doğdu veya birçok şairler, yaşayan birer ölü oldular. Ben daha sağım. Şiirler yazdım. Beğenenler takdir ettiler, beğenmeyenler kötilediler. Partizan mecmualar hariç, öbürleri şiirlerimi tercihan bastılar. Velhasıl biz de şairlikte teselli aradık ve denebilir ki bulduk, buluyoruz. Kapalı Çarşı'dan sonra neşrettiğim şiirleri sana göndersem biraz daha açıldığımı sen de teslim edersin. Fazla param olsa, küçük, müçük ikinci mecmua-i eş'arımı da çıkarırdım, bekliyorum. Bu arada Eichendorff'un (Aus dem Taugenichts und andere Novellen)¹ 260 sayfalık bir kitap halinde Millî Eğitim Bakanlığı Alman Klâsikleri serisinde çıktı. Şahsen beğendiğim bir eser ol-

madığı için sana göndermedim. Şimdi bir Almanca Lektörüyle birlikte Rilke'nin *Maltenin Notları* adlı mensur eserini tercüme etmiş bulunuyoruz. Beray-ı tetkik Tercüme bürosuna yolladık. Neşredilirse maalfatihar ve güvenle sen ağabeyime gönderirim.

Muhterem dostum, belki hayret edersin ama bir haber vermeliyim. Tekrardan Üniversiteye devama başladım. Hayır, doktora için değil. Liseyi yeni bitirmiş bir öğrenci gibi. Germanistik ikinci semestr talebesiyim. Lisede dersim olmadığı günler gidiyorum. Bitirirsem ne âlâ, bitiremezsem Almancam ilerlemiş olur diye düşünüyorum. Küçükken mûsait şartlar dahilinde yetişmemiş oluşumu böylece telafiye çalışıyorum ama bunun biraz da boşuna gayret olduğunu biliyorum. Yeni edebiyata ait isteyeceğin bir kitap olursa göndermeye her an hazırım. Bunu evvelce de yazmıştım, fakat hiçbir şey yazıp istemediğin için tekrara lüzum görüyorum. Bu mektubumla kendimi affettirdiğimi zanneder, ayrıca bugünkü postayla iki hikâye ve bir şiir kitabı da gönderdiğimi bildiririm.

En samimi saygı ve sevgilerimin kabulü recasıyla

Eski

- 1) Akbal, Önce Ekmekler Bozuldu.
- 2) S. Kocagöz, SIĞINAK
- 3) S. Birsell, DÜNYA İŞLERİ

İstanbul, 21.XI.1951

Bay
Muammer Yüzbaşıoğlu
Yüksek okullar talebe pansiyonu
Beyazıt-Şehir

Kardeşim,

Şiirlerinizi ekliyerek yolladığınız 9.XI.1951 günlü mektubunuza cevap almaktan ümidinizi kestiniz belki, bu takdirde bu satırlar sizin için bir sürpriz olacaktır.

Şiirleriniz hakkında düşüncelerimi soruyorsunuz. Şiirlerimiz hakkında yabancı yargıların bizi; tabiatımızın, meyillerimizin, inançlarımızın gösterdiği veya bedbin bir görüşe sürüklediği yoldan ayıracağına pek inanmıyorum ben. Birisi şiirimize kötü demiştir; bu böyle diye kendimizi verdiğimizizi, bizden gizli veya aşikâr bazı şeyler koparmış olduğunu bildiğimiz bu şiir karşısında derhal tavır mı değiştirmeliyiz? Şiirlerimiz her şeyden önce kendimiz için. Şiir ortada olandan hiçbir şey ek-silmeden bölünür bölünebildiği kadar. Yok, talibi çıkmadı mı bizimdir fakirliği veya zenginliği büyüklüğünce.

Yazdıklarınızda bu işe daha önce emeği geçmiş bir hazırlıklının yer yer ustalıklarını, söyleyiş ve rahatlıklarını gördüm; vakit vakit acemiliklere de rastladım. Birinciler meselâ hangi şiirde, ikinciler hangi mısra? Bu noktaları cevaplandırmayı lüzumsuz buluyorum. Bu bir değer yargısıdır, ben öyle derim de başkası böyle der. Bugün en usta şairin bile her şiiri, bu bakımda farklı kararlara nail veya mahkûm olur. Her şeyi siz kendiniz keşfedeceksiniz. Öyle sanıyorum ki Orhan Veli'yi çok seviyorsunuz; şiire onunla başlamak lehinize bir nottur; ama şu yahut bu, herhangi bir şairde kalmamalısınız. Kendimizi bulmamızın kapısına farklı farklı basamaklara basarak çıkılır, fakat bu basamaklarda ilerde işimize yarayacak neler olduğunu görmek şart! Hiçbir şairi devamlı olarak sevebileceğimize de inanmıyorum. Bilinen şey: Muhabbetlerimiz zamanlarımıza bağlı. Hava bizi bir gün, önceden yerdiğimiz, kötülediğimiz bir şairin âleminde hayranlığa da götürebilir.

Kırk mısraları ben şimdi sevmiyorum. Şiirlerinizi bu şekilde tertiplemekten siz hoşlanıyorsunuz. Bana yukarda Orhan Veli'den söz açmak vesilesini de bu tarzda kullanışınız verdi. Bu yolda devam ederseniz ne gibi bir netice alacağınızı kestiremem. Beylik sözler etmek istemiyorum, yani şöyle yazabilirim: "Şiirleriniz ilersi için umut vericidir, yolunuz açık olsun, vesaire." Bu gibi lâfların ne dereceye kadar kesin, dolu olduklarını yazmaya hacet var mı? Ben sizde bir şair edası buldum, bu benim için kâfi; sezişimin tahlilini yapmaya girişmek, sebeplerini aramak olsa da olur, olmasa da!

Yolladığınız şiirlerin *Varlık*'ta neşrine tavassutumu istiyorsunuz. Tavsiye eder, taraftarlığımı söylerim (Madem ki istiyorsunuz). Fakat dergi sahibi, benim kanaatime iştirak etmezse veya sizin arzu ettiğiniz derecede etmezse bu takdirde bana gücenmeyiniz.

Selâm ve sevgilerimle

B. Necatigil

Beşiktaş, 14.3.1958

Sayın Prof.
Traugott Fuchs
Robert Kolej
Bebek-Şehir

Muhterem Hocam,

Bay Sedat Öcal şiirlerini gönderdi, bu imzanın eskiden tanıdığım Sedat Umran olduğunu öğrenince çok şaşırdım. Mektubunuzda bu noktayı belirtmiş olsaydınız kendisine müracaat şeklim daha başka türlü olurdu. Neyse!

Şiirlerini tekrar tekrar okudum, fakat ne yazık ki bir “yenilik” göremedim. Türk şiiri, Sedat Umran’ın form-muhteva-üslûp bakımlarından hâlâ ısrar ettiği merhaleyi çoktan aştı. Şairin sanat dünyasını oldukça geriden takibetmesi, zevklerin değişmiş olması; bu şiirlerin sayıları zaten az sanat dergilerimizin iyilerinde neşredilmesini şimdilik mümkün kılmaz. Şahsîkanaatım bu merkezdedir.

Uzunca bir mektup yazarak şiirlerinde benim yadırgadığım noktaları belirttim, tenkitlerimi iyi niyetle karşılamasını ummak isterdim, çünkü onun iyi bir şair olabilmek için gerekli meziyetlerden çoğuna sahip olduğunu biliyorum.

Bu vesile ile hürmetlerimin kabulünü rica ederim efendim.

B. Necatigil

Beşiktaş, 14 Mart 1958

Sayın,
 Sedat Öcal
 Menekşe Sokağı 3
 Beyoğlu

Kardeşim,

Profesör Fuchs'tan aldığım ilk mektup çok önemli bir noktayı karanlıkta bıraktığı için beni müşkül duruma düşürdü. Sayın hocamız o mektubunda bana yaygın adınızı bildirmiş olsaydı size sanat dünyasında henüz görünmemiş bir genç şaire yazılacak o mektubu yazamazdım. Çünkü ben Sedat Umran'ı çok eskiden tanırım, daha Yedigün dergisindeki şiirlerinden tanırım; 1947 de çıkmış *Yedigün Şairleri* antolojisindeki şiirlerini bilirim, *Meşaleler*² kitabını, *Hisar* dergisindeki şiirlerini okudum.

Halbuki hocamızın mektubunda Sedat Umran ve mazisinden hiç bahsedilmemiş olduğu için sizi "yeni" bir şair sanmıştım. Bu durumda, mektubunuzdaki "meşhur şair" hitabını şimdi sizinle bölüşebiliriz: Siz de, eğer şöhret buysa, benim kadar meşhursunuz, sizi biliyorum.

Vaziyet böyle olunca benden, şiirlerinizi değerlendirmek diye bir şey beklenemez. Biz, siz ve ben, şiir yazar iki kişiyiz. Anlayışımız, zevklerimiz, tutumumuz, önem verdiğimiz hususlar başka başkadır; bunlar ortaya elbet bazı beğenmeyişler çıkarır. Önce bunu haber vermem gerekir.

Şiirlerinizde kuvvetli bir duyarlılık var. Duyarlılık, şiir en çığ bir realizme bile yönelse, her zaman makbûl ve müteber olacaktır. Yalnız bütün mesele, bunu yeni biçimlerde verebilmek! Sizdeki biçimin, formun yeni olduğu söylenemez, siz Ahmet Haşim'den miras bir şekli devam ettiriyorsunuz. 1940-45 yılları şiirlerinde bu forma sadık kalanlar olmuştu, ama artık tamamen bırakıldı.

Kafiyeye taassup derecesinde bağlılığınızın sizi birtakım -herhalde önleyemediğiniz- zorlamalara götürdüğünü sanıyorum. Kafiye bu ısrar, dilinizi yeni olabilmekten de mahrum

ediyor. Değil şiirin, nesrin dahi çoktan bıraktığı yabancı kelimeleri çekinmeden kullanabiliyorsunuz; bir başka şair bu cesareti aslâ gösteremez. En yeni, en denenmemiş muhtevâlî şiirlerin sırf kelimeler yüzünden mahvolabileceğini hatırlatma müsaade ediniz.

Ben, bazı şairlerin bazı kelime ve kavramları son imkânlarıyla tüketmiş olabileceklerini düşünenlerdenim. Şeyh Galip de: "Ben açtım o genci, ben tükettim" diyerek Divan şiirinde artık varılabilecek son başarıları kendisinin eriştiğini hatırlatmıştı. Onun gibi, meselâ ruh, vuzuh, ışıkların raksı, hulya, his.. daha daha pek çok kelimenin peşindeki imajların sırf bu kelimeler yüzünden bir daha dirilebileceğini sanmıyorum. Bunların çoğunu Yahya Kemal eskitti: Eprimiş, lime lime kumaşlardan yeni kostümler yapılabilir mi?

Gittikçe daha da arınan Türkçeye şiirlerinizde raslanmıyor. Yeni şiirlerdeki bu yeni dil endişesine eserinizde hiç raslamayışım, beni cidden hayal kırıklığına uğrattı.

Bu kanaatlerimi not ederken şiirlerin altındaki tarihlere bakıyorum. Meselâ "Hata" şiiri 1957 tarihini taşıdığı halde 1950 tarihli herhangi bir başka şiirde görülebilecek bu kabîl ihmallerle dolu. Şiirlerimizin zamana dayanabilmesi için çok uyanık olmamız gerektiğine bu şiiri bir delil diye gösterebilirim.

Kitabınızın üzerine yazılmış tenkitlerin "tenvir"iyle 1949 dan sonraki şiirlerinizde "resimden ve süsten" uzak kaldığınızı söylüyorsunuz. Bu fikrinize de katılamayacağım. Sizde en büyük kusur, resim ve sūs tutkusudur. Bir şiirin bir ya da iki yerinde böyle bir şey yapılabilir, ama siz bunda öyle aşırı gidiyorsunuz ki hemen her mısra bir benzetmeler, istiareler, alegoriler sahnesi oluyor, neticede bunca ağırlığın altında eziliyor şiir. Ben, şiirin fazla yüke gelmeyecek kadar narin, nahif olduğunu sanıyorum.

Şiirlerinizi birkaç kere okudum. Her seferinde, işaretlediğim pürüzler beni bu şiirleri sevebilmekten alıkoydu. Hemen hepsini anladığımı sanıyorum; ama hayran olduğumu, hattâ sevdiğimi söyleyemem. Başlarken temas ettiğim gibi, bu iş en sonunda zevke dayanır, bir anlayış meselesidir. Bundan ötürü

birbirimizi yermemiz, kınamamız, cahillikle suçlandırmamız doğru olmaz.

Benden samimî kanaatlerimi istediniz; riyaya kaçamak'a sapmadan yazdım. Yanıldımsa dar görüşlülüğüme veriniz, sizi kırdımsa özür dilerim.

Sanat dünyasının bilinen bir şairi olduğunuz için bu şiirlerden istediklerinizi yayınlatmak elinizdedir. Şu veya bu dergiyi tavsiye etmeyi şahsınıza karşı saygısızlık sayarım. Çıkmakta olan dergileri şüphesiz en az benim kadar takibetmektesinizdir, hangi dergiyi tercih edeceğiniz sizin bileceğiniz iş.

Cevapta bir hayli geciktiğim için tekrar tekrar affınızı dilerim. Görürseniz sayın hocamıza hürmetlerimi söyleyiniz.

Saygı ve selâmlarımla

Behçet Necatigil

Beşiktaş, 12.11.1959

Bay Yüksel Önem
Hukuk Fakültesi, 4. sômetr
İstanbul

Mektubunuzu alalı üç hafta kadar oluyor, hemen cevap yazmak isterdim, şimdi yazıyorum.

Mektubunuz güzel, şiiriniz kötü! Mektubun güzelliği kendinizi bir takım söz oyunlarıyla savunmaktan, hoşâ giden şeyler yazmanızdan doğuyor. Evet, hepsi doğru. İki kere iki dört edermiş, malûm! Etmese daha iyi olurmuş, evet, belki! Ama dört ediyor diye de dertlenecek değiliz ya! Kışın kar yağar, bazan da yağmaz. Yağmıyabilir ne yapalım, doğa.

Onun gibi: Şiirlerimiz içimizde birikmiş buharlardır da raslamıyabilir soğuk hava bölgelerine; su olup, kar olup, dolu olup düşemiyebilir topraklara; ama biz -ancak biz- biliriz dolu ve yüklü olduğumuzu. Belki vakti gelmemiştir, eşref saat uzaktır henüz ve beklemek gerekir.

Yaşın bir önemi olduğunu sanmıyorum, yirmi üçündesiniz, ne çıkar? İnsan yıllar yılı sabırsızlanır, çabalar, yazamaz da sonra birden yazar gür ırmaklar gibi; bu da mümkün.

Belki hazırlığınız tamam, belki çok okudunuz, ama şiirin biraz da Tanrı bağışı olduğunu kabul etmek gerek. Siz henüz şiir değil, nesir yazıyorsunuz. Kötü nesir lâfı uzatır, kötü şiirde ise bu uzatış daha da sırtır, göze batır. Beş altı başarısız mısra böyleardarda geldi mi daha ne beklenir o şiirden? Hele bugün şiir yazmak büsbütün zorlaştı, şiirin seviyesi kadar, onunla orantılı, okuyucunun da seviyesi yükseldi, artık kolay kolay şiir beğendiremiyorsunuz.

Şiirleriniz doldurma mısralarla dolu. Mısralarda mısra yapısı, istif yok; düz, sönük; seslenmiyor; için için duyulması gerekli uğultudan, ürpertiden, uzun süreler taşınmış kahrır veya sevinçlerden, birikmişliklerden yoksun. Kelimeler sıralanıyor, kimi kelimeler tekrarlanıyor: Ama solgun, ama sönük, ama ölü!

Bir şiir ilk okuyuşta bizi biraz olsun etkileyemez, bizi biraz olsun sevindiremez, şaşırtamazsa o şiirden ümit kesmelidir.

4 sayfalık, 5 bölüm halindeki şiirinizin bende bıraktığı izlenimler bunlar oldu. Yolunuzda başarılar dilerim.

Behçet Necatigil

İstanbul, 31 Ocak 1963

Sevgili Erdal,³

15 aralık 1962 gecesi Ankara radyosunda düzenlediğin özel programla âcizi şâd ve âbâd eyledin. Onun da bir iki satırcıkla bir kuru teşekkür olsun iletmesi gerekmez miydi? Bu sömestr tatilinde oraya gelmeyi, şükranını sözle daha iyi eda etmeyi düşünüyordun; olmadı. Biz bunun utancını, iyilikbilmezliğini, nankörlüğünü kendisine bırakalım da yeni işlere geelim, Erdal:

9 ocak'taydı, Edebiyatçılar Birliği'nin sergisinin açılışında Özyalçiner'le⁴ Hızlan'dan öğrenmiştim: Tercüme, telif radyo oyunları olursa Ankara'da oynanmasında yardımın dokunacağını. - Şiirde zaman zaman boşluk duygusuna kapılan bir adam ne yapar? Başka avuntular arar kendisine. Çeviriler yapıyoruz bu yüzden. Şimdi de Alman radyo oyunlarına merak sardık. Ben dört oyun çevirdim, Kâmuran Şipal de şimdilik iki. Adları da şunlar:

1) Wolfgang Hildesheimer: Bay Walser'in Kargaları (çev.: B. Necatigil)

2) Günter Eich: Küveyt'e Gitme! (çev.: B. Necatigil)

3) Ingeborg Bachmann: Manhattan'ın İyi Tanrısı (çev.: Kâmuran Şipal)

4) Heinrich Böll: Dr. Borsig'lerde İkinci Çayı (çev.: Kâmuran Şipal)

5) Ilse Aichinger: Düğmeler (çev.: Behçet Necatigil)

6) Wolfgang Weyrauch: Japon Balıkçıları (çev.: B. Necatigil)

Benim çevirdiklerim, üçer nüsha, daktilo edilmiş hazır, Kâmuran'ınkiler bitmiş, daktiloya çekilecek durumda. (Ben, birinci oyunu burada Baki Süha'ya bırakmıştım, epey oldu, 10 ocak'ta. Ne zaman oynanır, bilmiyorum)

Şimdi bunlardan bir ikisini sana yollasam Söz ve Temsil Yayınları inceleme kuruluna havale eder misin, oynanırlar mı dersin? Bu, bir! İkincisi: Senin için belki daha zahmetli bir iş. Bana "doğrudan doğruya radyo oyunu olarak" yazılmış da Ankara'da oynanmış *Alman piyeslerinin* neler olduğunu bildirebilir misin? Yani küçük bir liste. Belki birkaç tane çıkar.

Çevireceğimiz radyo oyunlarını bizde (Ankara ve İstanbulda) oynanmışlar dışından seçmek istiyoruz da.

Hoca bu işlerle neye mi uğraşüyor? Merak! Hem belli olmaz, Erdal, belki oncağız da âcizane denemeler yapmıya kalkar. Bir iki tane yazdı hattâ. Bir ufak tanesini 1 şubat *Varlık*'ında göreceksin. Kısadan başladı, uzunlara da geçer bakarsın. Çabalamak ondan, değerlendirmek sizden.

Mektubunu beklerim. Çeviriler için müsbet bir cevap verirsen piyesin biri üç gün sonra elinde. Listeyi de ihmal etme. Bu da benim angaryam. Muazzez Menemencioğlu'na, Turgay Gönenc'e yerden göğe selâmlar, sevgiler. Gözlerinden öperim.

İstanbul, 6 Temmuz 1964

Kardeşim Cöntürk,⁵

Birden şaşırdım yeni incelemeni alınca. Dönem'de haber vermiştin, ama bu kadar çabuk çıkacağını ummuyordum. Büyük bir heyecanla okudum. Gerçek çizgilerimle, neysem o, kendimi bulduğumu itiraf ederim. Sağ olası! Yanlışın yok. Eksiğin: *Kapalı Çarşı*'ya hiç değinmemen (Eksikse!). Bunca zahmetinden sonra bir de istediğim kadar kitap yollayabileceğini yazıyorsun, beni büsbütün utandırmak ister gibi. Bana bu kadar geniş hak tanıman, bu derece yakınlık, duygulanmamı katlanamıyacağım çizgilere çıkarıyor. O kadar masrafa da girmişsin ki, bizim ödevimiz, zamanla bu paranın birazını çıkarmak konusunda sana destek olmak. Utancım ancak bu yoldan azalabilir.

Mektubuna, kitaplara hemen cevap vermedim. Asım Bezirci'nin Cumartesi günü (4 temmuz) evlenmesini bekledim. Törenden önce onunla bir yol konuşur, sana ondan sonra yazarım diye düşünmüştüm, ama o telâş sırasında gerçekleşemedi bu niyetim. Neyse, işte Bezirci de dünya evine girdi, sevinçliydi çok. Hep öyle mutlu olmasını dileriz.

İstanbul'a gelirsен görüşelim muhakkak. Beklerim. Tekrar tekrar teşekkürler, sevgiler, selâmlar dostum!

Behçet Necatigil

İstanbul, 20 Temmuz 1964

Sevgili Sander,⁶

Yeni mektubunu aldım. Ay ismini haziran yazmışsın. Bu türlü dalgınlıkların en kötüsü bende: Bazen seneyi eksik yazdığım oluyor, bir kere 64 yerine 46 yazdım. Akıp giden zamana karşı bilinçaltı, biçare bir direnme mi dersin?

Değişik çevrelerde hızlı, tempolu bir yaşama içinde, dileğin yazamayışını boşluk diye nitelemen doğru olmasa gerek. Doluyorsun. Doğrudur: Yazmak; durukluğu, oturmuşluğu, ıssızlığı bekler çokluk. Yazmak; biteviyelik bezginliğinin hem kabulüdür, hem de ona karşı isyan. Sürüp gitmelere estetik bir protesto. Hareket halinde kişinin bir süre yazamayışı pek tabii bir şey. Değirmencinin değirmen gürültüsünü bir yerde duymaz oluşu gibi, hayatının hızı içinde kendi dengeni, tutarlığını ergeç bulacağına eminim. Sanat tapınağındaki ateşi söndürmeyecek kadar imanlı olduğuna eminim.

Bildiğin çatı altı odamın cölünde, güneşi başıma yapıştırmış, terlere batık, bostanımın eski dolabını gacıır gucur çevirmekteyim ben. Bakanlıkta kurulmuş bir komisyona üye olarak çağırılma sonucu, üç günlüğüne gittiğim Ankara'dan dün döndüm ve yine yorgun argın masacığım çöktüm. Ne yapıyorum? Bazen istediğim, bazen içerlediğim şeyler. Ama hepsi güzel şeyler. Güzelliği: Unutturmasında. Yazmalara yatırmak vakti; hattâ isterse büyük bir hesabın dökümlerini, rakamlarını bir yerden başka yere geçirmek gibi, beni kalemlere mürekkeplere daktilo makinelerine bağlayan bu şeyler de olmasaydı ne ederdim? Evrenin büyük oyununda herkese roller dağıtılırken payıma harf aktarıcılık düştü. Dam aktarır gibi. Kimi taş kırıcı, kimi mektup dağıtıcı, kimi masal anlatıcı ise nasıl.

Artık bütün yazları yazılara gömmekten öyle bıktım ki bu sonuncu olsa diyorum. Hiç tatil yaptığım yok. Bilirsin. Hele şimdi evi değiştirmek niyetindeyiz. Dar gururu besliyor, ama için için kemiriyor, oyuyor insanı. Şöyle rahatça bir yere çıkabilirsekazaltacağım har har çalışmaları. Kalemimizle ne kadar ek para kazansak boşuna. Kitaplara yatıyor ek kazancımızın hemen hepsi. Ve kitaplar sayıları çoğaldıkça daha korkunç, in-

safsız oluyorlar. Hesap soran, sigaya çeken engizisyon yargıçları gibi zalim. Evet, yeni bir eve çıkabilmek için bu yaz da çalışacağım boyuna. Gelecek yaz kim bilir, (burada gülümsedim, içimi çektim) bakarsın, kalkar misafirliğe gelirim size.

İstedğin iki kitabı gönderiyorum. Edebiyatçılar Birliği 1964 Yıllığı'nda hayal kırıklığına uğrayacaksın. Kötü bir derleme. Boş. Bizler toplum dışı, dernek dışı kimseleriz. Birleşmemiz, birlik kurmamız çok zor. Hepimiz tek başımıza bir varlık olmak istiyoruz. Ama belki daha iyi böyle olması.

Yeni dergiler arasında İzmir'de gençlerin çıkardığı *Evrım* dergisini beğeniyorum. Bu mektubum yanı sıra, ücretini de göndererek, seni iki yıllık abone yazmalarını rica eden bir mektup yolluyorum. Çıkış bütünü sayılarla birlikte. Dergiyi beğenirsen arasına onlara da şiir yolla.

Kitap, dergi isteklerini yaz. Ben de sana yazarım. Neden yazmıyayım? İşte bugünlük bir tane yazıyorum. Ama muhakkak bul ve gönder. (Çok pahalı da olsa. Bunu yazarken gülüyorum, çünkü bu notun seni gücendirebileceğini düşünüyor ve gülüyorum, bir Schadenfreude⁷ duygusu içinde).

Evvelce de yazmışımdır. Radyo oyunları çevirmek, yazmak sevdasına düştüm. Alman radyo oyunları çekiyor beni. Yedi tane çevirdim, beş tane kendim yazdım. Oynandı hepsi İstanbul radyosunda. Radyo oyunu kitaplığımı zenginleştirmek istiyorum. Senden rica ettiğim kitap da bir radyo oyunu antolojisi:

(*Zauberei auf dem Sender und andere Hörspiele*, Frankfurt 1962) Yayınevinin adını bilmiyorum, ama bulur kitapçılar. Tarihi de yeni olduğu için bulunur sanırım. İsteklerim bununla bitmez tabii. Hele bu kitap gelsin de. Bak, yazdıkça yazasım geliyor. Ama burada bırakacağım artık.

Sezgin'e de selâmlar, sevgiler. Evcek. Gözlerinden öperim Sander.

B. Necatigil

6.3.1966

Sayın Mehmet Çınarlı,

25 Şubat tarihli mektubunuzu aldım ve çok utandım.

Hisar gibi, edebiyatımıza bunca emeği geçmiş, faydası dokunmuş, vefalı ve sürekli bir beraberliğin en güzel örneklerini vermiş bir derginin bir kurucu ve yöneticisinden, *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü* dolayısıyla aldığım bu mektup, beni cidden utandırdı. *Hisar*'ın, sizin ve arkadaşlarınızın gıpta ettiğim bu beraberliklerinizin eseri olduğunu biliyorum ve her birinizin böyle bir sözlükte yer alması gerektiğini -emin olun- müdrikim. Yalnız, sayın Çınarlı, bu işe kendimi tam veremediğimi, eksiksiz bir isimler kadrosunu derlemeye gerekli vakti tam bulamadığımı da itiraf ederim.

Varlık yayınevinin ısrarları üzerine bir yaz tatilinde hazırladığım bu sözlük, her halde daha iyicesinin yokluğundan ötürü ummadığım bir rağbet gördü. İkinci baskıda daha sistemli, muntazam çalışmam gerekirdi; yapamadım. Ancak tekrar basılması istenince, yine resmî görevimden, kendi ölçümde sanat çabalayışlarımdan artırabildiğim vakitlerde hemen biraz daha genişletilebildi; bu yüzden mevcut bir sürü eksikler bulunduğu gözünüze çarpmıştır. İkinci baskısının 1966'yı da idare edebileceği rahatlığı içinde ben yine istediğim gibi hazırlanamadım, ihmal ettim bu işi. (Aslında, sayın Çınarlı, ben bu tip çalışmalardan, belki şimdilik, doğrusu zevk de almıyorum.) Okullardaki bir ihtiyacı karşılayan Sözlük'ün 2. baskısı da bu ders yılı başında birdenbire tükendi ve aranmaya başladı. Genişletilmiş yeni baskıyı ancak yaz tatilinde hazırlayabileceğimi yayınevi sahibine söyledimse de, uzatmak istemediğim nedenlerden dolayı, iki haftalık bir zaman içinde ancak mevcut maddeleri sürdürmek yoluyla 3. baskıyı hazırlamak zorunda kaldım.

İhmallerim ilk, telâfi yetersizliklerim ikinci baskıdadır. Bu geçici üçüncü baskıya ben, önleyemediğim bir tekrar gözüyle bakıyorum. Yazın oturacağım ve kendimi bağışlatmaya çalışacağım. Bu baskı, mevcut 3. baskının bitmesi beklenmeden çıkabilecektir, çünkü hacmen bir hayli büyüyeceği için fiyatı yükselecek, ayrı bir kitap olacak ister istemez.

Bana samimî ve uzun bir mektup yazdınız, samimî olmak isterim ve öyleyim: *Hisarkadrosunun* belli başlı temsilcilerinin Sözlük'e alınmamış olmasında hiçbir kasıt yoktur. Var diye düşünürseniz üzüntüm artır. Dedığınız gibi, beğenme, beğenme de sözkonusu olamaz; üstelik meselâ *Dağlarca*'ya, *Mustafa Necati Karaer*'in şiirlerini çok sevdiğimi kaç kere söylemişimdir. Sonra bana yayımlayıcı da şu ismi al, şunu alma! demedi, asla! Benim ihmalim, tesadüfler, dergileri tararken dikkatime çarpan bazı kolaylıklar veya dikkatimden kaçan bazı ertelemelemler ve saire... tek sebep bunlar olabilir.

Tevillere saparak kendimi temize çıkarmak da değil maksadım. Ama, inanın, samimîyim. Kırk elli isim daha gerekli bu Sözlük'e. Tembellik ettim.

Bu işten artık kurtulamayacağımı bilerek gün gün, parti parti çalışmalıydım bu işde. Ama ben sıkıştıkça oturdum, bu yüzden tabii, bir çok eksik. Fakat çeşitli uyarma ve hatırlatmalarla, bu işi her seferinde tamamlamaya çalışmak ödevimdir. Listemde sizler elbet varsınız. *Hisar* kapandıktan sonra⁸ öbür dergilere geçmemiştiniz, ilk baskıda belki bu yüzden yoktunuz, ama sonra vardınız, yalnız notlarımı tamamlamaya elim değmedi. Bunu bu kere telâfi edeceğim. Bir şans tanıyın ve mahkûm etmeyin beni. Sevgi ve selâmlar.

B. Necatigil

İstanbul, 8 Ağustos 1966

Sayın Asaf Çiyiltepe

Ankara Sanat Tiyatrosu Sanat Yöneticisi

Ankara

İstanbulda değildim, on gün oldu döneli, on gündür *Beyaz Geceler*'in sıkıntısı içindeyim. Tarttım, ölçtüm biçtim, 7-8 sayfa kadar uygulama da yaptım. Fakat, hayır, bu tek çizgili ve ufku çok dar, romantik hikâyeden iyice bir sahne oyunu çıkarmanın benim harcam olmadığını anladım; bu metinden olsa olsa zarsız bir radyo oyunu çıkabilir bence.

Hikâyenin iki kahramanı, Genç Adam'la Kız'ın yalnızlık, ümit ve bekleyişlerini, karşıt planlarda bu esas temaları, metindeki çok kıt olaylar sınırı içinde kaç sayfa genişletebiliriz? Hikâyeye eklemeler yapmak ise yazarı bir kenara atmak olacak; bağımsız harekete geçecek bir dramatik duyarlılıkla, geliştirilmek üzere yeni durumlar yaratmaktan ortaya ancak çok değişmiş bir metin çıkacaktır. O zaman da Dostoyevski hiçe sayılmış, hayır, yani aradan silinmiş olmaz mı?

Metindeki olayları diyaloglara dökmekle yetinmek.. bu da mümkün, hattâ kolay. Herhalde Fransızlar böyle yaptılar. Ben de bunu denedim, fakat gördüm ki bir iki boşalma ve konuşmada tüketilecek, verilecek bir karakteri, habbeyi kubbe yapar gibi boyuna tekrarlama oluyor bu. Kısaltmalara kalksanız yarım saati zorbelâ dolduracak bir oyun çıkarabilirsiniz.

Hâsılı, sahne oyunu konusunda tecrübesizliğim, sahne bilgilerimin yetersizliği - yahut her neyse - yüzünden, yapacağım işin önce kendimi memnun etmeyeceği kanısına vardım. Şimdi size ve kendime, daha fazla zaman kaybettirmek istemiyorum. Bir tecrübe ederim demiştim, denedim, sarmadı, bir başarı ümidi göremiyorum bu işde. Hemen yazıyorum ki beni bu işten azat ediniz, ekime kadar henüz vakit varken, bir başka arkadaş kolayca yapar belki bu işi.

Beni çok mutlu kılmış olan teveccüh ve güveninizi boşa çıkardığım için de çok üzülüğümü bilmenizi isterim. Cidden, istemez miydim, bir fırsattı benim için, bir alıştırma. Emin

olun, ya kitap etkilemedi beni, ya da bende iş yok, ikincisi tabî. Almancadan çevirtilecek bir oyununuz olursa, bakın onu çevirip kendimi bağışlatmaya çalışırım size. İçten sevgi ve selâmlar.

Behçet Necatigil

Behçet Necatigil

P.K. 109

Beşiktaş-İstanbul

Beşiktaş, 26.3.1967

Azizim Mehmet Seyda,

13 mart tarihli mektubunu aldım, Asım Bezirci'nin son kitabında rastladığın bir cümle dolayısıyla bezlettiğin dostâne duygulara teşekkürler!

17 mart perşembe günü, bildirdiğin saatten çok önce Kadıköy'den İstanbul'a geçtiğim için evinize uğrayamadım, özür dilerim. İstedığın otobiyografiye gelince: sevgili Seyda, bu işe zerrece niyyetim yok. Zîrâ o kadar ayrıntılı bir işi kaleme alamayacak kadar yorgunum şu sıra. Mecbûrî durumlar dışında her türlü zihnî çabadan kaytarmaya bakıyorum. Yani ne mi diyorum, çok kurak tarla. Sen er kişi niyyetine namâza dur ve bir başkasının dahî benden hayat hikâyemi daha uzuuun bir süre alabileceğini umma! Biz işte bazı ansiklopediciklerde üç beş tarih ve sıhhati meşkûk beyanlar dışında çarmıhımızı kendimiz taşısak... ha, ne dersin, iyidir böyle olması!

Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü'nün 4. baskısının müsveddelerini 13 mart pazartesi günü Yaşar Nabi Bey'e teslim ettim (tarih şunun için aklımdadır ki, bir yükten kurtuldum o gün). Ahmet Naim, mektubumu ve ricamı cevapsız bıraktı, herhalde o güne kadar ihmal etmiş olmama alındı. Eh, ne yapayım, sistemli çalışmayınca, her şeyi vaktinde yapmayınca bu gibi aksamaları önlemem imkânsız! Artık seneye kadar (yeni baskıya kadar) sen olsun, gerekli bilgileri yolunca yordamınca, ondan sağlayıver bana!

Bayramdan önceki perşembe gecesi bizim okulda âşıklar gecesi vardı (yani saz şairleri gecesi), araya bayram girdi, 30 mart perşembe bir engel çıkınazsa Âsım Bezirci'yi getirtmek niyetindeyiz.

İmdi, Mehmet Seyda, beni yokuşa sürme lillâh aşkına! Kısa ve benim dışımda işler için her zaman emrinde ve yânındayım.

Kismetse yakında gene bir vesileyle buluşup güzel saatlerden birini daha vâar etmek ümîdiyle, evcek sevgi ve selâmlarımızı sunarım, dostum!

İstanbul, 28.10.1968

Handan Çetinkaya
Ortaokul, II/A, 1532
Maraş

Çalışkan kızım Handan,

17.10.1968 tarihli mektubunu aldım, pek sevindim. "Kır Şarkısı"⁹ isimli şiirimi sınıfta okuyup işlediğinizi, çok duyulduğınızı yazıyorsun. Kırlar, güzel bitkiler, hanım böcekleri kimin hoşuna gitmez? Ben o şiiri Tabiat Ana'mızın yanında, onun dilsiz yavrularını, yani karıncaları, devedikenlerini seyrederken, askerlik talimleri sırasında Ankara tepelerinde yazmıştım. Benim yazarken duygularımı şimdi sizin de okurken duymanız beni çok memnun etti.

Mektubunda bana Türkçe öğretmeninizden de bahsediyorsun. Şevket Yücel Beyi hikâyelerinden, şiirlerinden bilirim; Kuş Gölgesi kitabında sizlerin de çok hoşunuza gidecek ince, zarif şiirlerini ben de okudum. Bütün sınıf öyle değerli ve şair bir öğretmene düştüğünüz için kimbilir ne kadar sevinçlisinizdir! Aylar çabucak geçip gider. Handan; hocanızdan mümkün olduğu kadar çok yararlanmaya, onun öğrettiklerini zamanında ve köklü olarak öğrenmeye çalışınız!

Adresimi bulup bana mektup yazdığın için sana çok teşekkür eder, hepinize başarılar dileyerek senin ve sınıf arkadaşlarının gözlerinden öperim. Değerli meslektaşım Şevket Yücel Beye de selâm ve sevgilerimi söylemeyi unutma!

B. Necatigil

İstanbul, 5 Mart 1969

Ahmet Necdet Bey,

Deneme'nin şubat 1969 sayısındaki şiirinizden duyduğum sevinci ulaştırmak istedim size.

Bir şiirin daha ilk okuyuşumuzda bizi heyecanlandırması galiba, başarılı olduğunun delili. Fakat fazla değildir benim böyle hayranlıklarım. Hele son yıllarda daha da seyrekleşti.

"Uzuneşek" son aylarda dergi boşluklarındaki ruhsuz, ölü şiirler furyasında, ince zarif canlılığıyla beni birden öylesine etkiledi. Bu yeter. Üç gündür her okuyuşumda gittikçe daha sardı beni.

Yıldız Yüksek Teknik Okulu'nda ek görevim vardır. Demin Makine Şubesi 2. sınıfında bir ders saati tahtaya yazdım, üzerinde durdum; orada da inceledik şiirinizi. Bana çokgen ve içimden gelerek konuşma ve yorum imkânı veren şiirler karşısında çocuklar gibi seviniyorum.

Ölçülü, hesaplı, dengeli ve her şeyden önce dolu şiiriniz için tekrar tebrik ve teşekkürler.

B. Necatigil

Beşiktaş, 8 Nisan 1969

Hakikatli kızımız Semra Sümer,

Ablanın nikâhından demin döndüm, şimdi bu mektubu yazıyorum sana.

Oradaydım, sevincinizi paylaştım, fakat görünmedim. Karım da gelecekti, uzun zaman kapı önünde onu bekledim; nikâh kıyılmak üzere idi, salona girdim. Şahitlerden Mithat Sertoğlu sınıf arkadaşımıdır, Prof. Münir Aktepe'yi de tanırım.

Sonra dışardaki taş sütunların arasından, ellerinde kitaplar, davetlilerin dağılışıni seyrettim. Beni hem mahçup, hem bahtiyar ettiniz; var olasınız!

Şeker yerine kitap. Geleneklere âsi, fakat mânalı ve asıl bir davranış. Ama kitapların bir şaire ait olması, itiraz ya da haset uyandıracak bir iltimas olmuyor mu? Kendi nikâhında böyle yapma; o zaman ben de söz veriyorum, bu derece tuhaf ve mânasız bir sıkılganlığı önler ve kaçmam görünmeden.

Olan oldu. Şimdi, sevgili Semra, biraz da eşimin, âni rahatsızlanması dolayısıyla gelemeyişinden ötürü, bizzat yapamadığımız kutlamayı sen yap ve genç çifte, mutluluk dileklerimizi ve tebriklerimizi sen ilet bizim yerimize. Annenle babana da tebrik ve hürmetlerimizi bildirmeyi ihmal etme!

İnceliğimize tekrar tekrar teşekkür eder, sana da mutluluklar dilerim.

B.N.

İstanbul, 15.12.1971

Fikret Demirağ,

Evvelki gün bir genç eve bir zarf getirdi, adresimi okuldan aldığını söyledi sadece, verdi, gitti. Zarfta mektubunuzu ve şiirlerinizi buldum. Mektubun tarihi 13.9.1971 idi. Fikret Demirağ adını görünce, mektubu hemen okuyup getiren gençle konuşmadığıma üzüldüm.

Ben sizi biliyordum, iyi şiirlerinizi okumuştum hatırladım. Kısa Şiirler Durağı isimli kitabınız var bende. (Galiba Açar Yörüngeler Çiçeği de var, ama bunu kesinlikle söyleyemem. Kitapların arasında arayacağım sonra.) O ikişer üçer mısralık ve esinlemelerle yetinilmiş parçalarda parlayıp sönmüşler, taze buluşlar vardı. Hattâ "Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü" isimli ufak bir elkitabının 6. baskısına (kasım 1970) sizi de almak istemiştım. Ama biyografik notların olmayışından erteledim bu işi. Çaba dergisi (Sayı 5, Mart 1971) sonradan elime geçti. Oradaki örneklerden de yeterince fikir edindim. Sizi o dergideki öteki Kıbrıs'lı şairlerle az çok karşılaştırma imkânını buldum. Ve çok önceki görüşüm pekişti. Siz iyi bir şairsiniz. Türkiye'de, İstanbul'da olsaydınız ergeç dikkati çekerdiniz. Neyse, hayıflanmalar ne kazandırır insana.

"Günüme Çizdiğim Uzun Sur" şiiriniz içeriğin soyuttan gelmesinden değil de, somuttan, gerçek hayattan gelmesiyle asıl hoşuma gitti. Uzatmalar, doldurma yerler var. Ama kimde yok ki? Soyut şiir bile yazsak, sanırım, okuyanda bir yaşantı birliği duygusunu yaratmamız gerekir. Sadece soyut düşkünlüğü bir nevi zekâ cambazlığı olmuyor mu? Ya nerelerden geldiğimiz o çizgiye? Ardımızda bıraktığımız anıların, korkuların, ümitlerin, yani hayatımızın hiç mi cilâsı veya donukluğu olmasın bu şiirlerde? Boşlukta bir saraydır silme soyut şiir, bana göre. Güç şiir ille soyuttur diyemeyiz.

Ashında bunları hiç yazmamam gerekirdi bir şaire. (Bir mecburiyet de yoktu ya, mektup yazmayı pek sevmediğim halde yazdım işte.) Bir şaire öğüt vermek, onu küçültmektir cidden şairse. Sonra her iyi şair, bildiğinden şaşmamalıdır. Siz bakma-

yın benim bu dediklerime. Şiirin, iyi şiirin ne olduğunu biliyorsunuz. Bu yeter.

Başarılar, aydınlıklar dilerim.

B. Necatigil
15.12.1971

İstanbul, 14.XI.1972

Aziz şairim Cevdet Kudret,

3.X.1972 tarihli mektubunuzu aldım, bugüne kadar cevap veremeyişimin sebebi Almanya'da basılmış o kitabın bendeki tek nüshasını hemen göndermek istemeyişimdir. Kitabı çıkaran Yüksel Pazarkaya'nın bana sonradan yollayacağı yirmi kitabı bekledim bugüne kadar. Kitaplar yeni geldi, bir tanesini hemen size postaladım dün. İlginize teşekkür ederim. Bu Almanca kitabın sonundaki bibliyografyanın da gene eksik oluşu biraz da benim suçumdur. Pazar kaya, geçen kış, benden, kendi tesbit ettikleri dışında ne gibi yazılar çıktığını sormuştu; bir liste yollamıştım, ama sonradan bu listeye girmemiş, orda burda bazı yazılar vb. bulunduğunu hatırladım. Kendi bibliyografımızı bile çok kere tam hazırlıyamıyoruz. Heinrich Heine'nin şiirleri ve *Şarkılar Kitabı* üzerine lütfettiğiniz nota çok sevindim. Doğrusu, ben, *Mecmua-i Ebuzziya'yı* bugüne dek görmüş değilim; görmüş olsaydım bile hatırıma mı gelirdi bir gün bu çeviriyi yapacağım? Ama biliyor musunuz, bu işin de sorumlusu biraz Vasfi Mahir Kocatürk'tür; çünkü *Şarkılar Kitabı'nı* o da çevirmişti; Âlişanzade'nin çevirilerinden haberdardı belki de; fakat ne ondan, ne başkalarından söz etmedi kitabında. Bu geleneği yıkmak, herhangi bir konuda önceki himmet ve hizmetleri belirtmek gerek. Böyle söylüyorum ya, gene de her zaman mümkün olmuyor bu. Nitekim Varlık yayınlarında Strindberg'in *Açık Deniz Kıyısında* romanı çıktı. Millî Eğitim Bakanlığındaki ilk baskısından bu yana, bazı başka, yeni bibliyografik notlarım vardı, yazardan başka çevirileri de (sonradan yapılmış) not etmiştim. Bütün bunlar, Almanya'da olduğum için baskı sırasında, elimde kaldı.

Bir de, sizi de sevindirecek bir haberim var: Geçen ders yılı engel olunduğu için gerçekleştiremediğim bir niyeti, neyse bu ekim 1972 başında gerçekleştirdim, emekliliğimi istedim, ayrıldım meslekten. Şimdi cidden feraha çıktım, bitti, gönlümce! Bundan böyle - - şu önümüzdeki ayda çıkacak, *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü'nün* yeni baskısı hariç çünkü Yaşar Nabi Bey 13 ekimde haber verdi, hemen basmamız gerek, dedi; bir aydır

durmadan ancak mevcut maddeleri yürüterek ve yeni 30-35 madde eklemek suretiyle, ama gene pek çok eksiklerle çıkacak kitap hariç- bundan böyle daha ciddî çalışmak niyetindeyim. Her zaman için, bana olan teveccüh ve güveninizde sizi hayal kırıklığına uğratmamak isterim. Bunun için de bundan böyle arada bir, size başvurursam her halde geri çevirmezsiniz beni. Şimdilik hoşça kalın, aziz şairim.

B. Necatigil

İstanbul, 26 Mayıs 1973

Sayın Rükzan Günaysu
 Sanat Kolu Başkanı
 Sanatseverler Derneği
 Ankara

16 mayıs 1973 tarihli mektubunuza karşılıktır:

Derneğinizin "İç Yapı"¹⁰ başlıklı şiirimi mayıs ayının güzel şiirlerinden biri olarak değerlendirmesine çok sevindim. Şu sıra Ankara'ya gelemeyeceğim için, gösterilen ilgiye teşekkürlerimi yazıyla belirtmeliyim.

"İç Yapı" şiirini, son yıllardaki görüşüme (veya tutkuma) uygun olarak, türlü yorumlara açık, ön ve arka planları bir arada düşündürecek biçimde kurabilseydim iyi olacaktı. Ama bu şiir, üzerinde daha fazla çalışmak hakkını benden esirgedi. Özellikle ilk beyitte, "Az geri çekilme her yeni yapı / Geçsinler geniş" beytinde oldukça belirgin, bir baştan öbür başa, iki başına yürümek olgusu, bütün şiire dağılmadı. Bu beyitteki "yapı" sözcüğü, şiirin bütünü ona göre ayarlansaydı, anlam sınırını genişletir, sadece imar planına ilişkin bir kavram halinde kalmaz şöyle de yorumlanmaya elverişli olurdu: "Her yeni kuşak, her yeni düzen, her yeni anlayış; bizden geri çekilmemizi, kendisine geniş yol açmamızı ister. Biz de çekiliriz kenara: Buyurun, sizindir yol, geçin!"

Şiirin adı "İç Yapı". Anlatılan dış daralmalar ve çatışmalardan da seziliyor ki, bütün mesele; dıştaki geri çekilme değil, iç yapıdaki tutarlılık ve gönül rahatlığıdır. Böyle bir denge de olmadı mı, insanda, yüreği koz kabuğunda gibi, oyulma ve çürüyüş başlar.

Şiirim üzerine benim görüşlerimi sormuşsunuz, aklıma bunlar geldi, diyeceklerim bu kadar. Saygılar, selâmlar.

Behçet Necatigil

Sevgili Aydın Hatipoğlu,

Hoyrat'ı¹¹ yeni aldım, teşekkür ederim. Bu eserindeki şiirlerin, hakkındaki görüşlerim konusunda bende değişimler yarattı. "Gebe"¹² bence evladını şimdi dünyaya getirdi. Yani çok sevdim Hoyrat'ı. Evvelce -özür dilerim- bana katı, uzak, özentili ve dilsiz geliyordun. "Hoyrat", öyle değil; doğal, dolu, yaşanmış.

Biz, çokluk, mizaçlarımıza, sanat anlayışlarımıza vb. göre şartlanmışızdır. Bunu inkâr edemeyiz: Kim nereye yakınsa, odur ona ufuk. Fakat az, çok uzağımızda olanları, olup bitenleri de net, aydınlık gösterenler çıkarsa neden hayran olmayalım onlara. Sarı sendikalar gibi, sarı şiirlerin de kol gezdiği günümüzde, türdaş, devrimci (!) nice şır kıtabı arasında kitabının yeri, oturmuş ve gür sesi, derin lirizmi, zamanla (veya çabuk) anlaşılacaktır.

Tekrar tebrikler, teşekkürler.

Behçet Necatigil
8.8.1973

İstanbul, 7.2.1974

Aziz Meslektaşım Bay Chorekchan,

24.12.1973 tarihli mektubunuza çok geç cevap verdiğim için özür dilerim. Araya sürekli çalışmalarım girdi, cevabımı ancak şimdi yazabiliyorum.

Şiirlerimden örnekler çevrilmiş olmasına sevindim. Hele sizin bu çevirileri asıllarıyla karşılaştırmanız, büyük zahmettir; teşekkür ederim. Sorduğunuz noktalar üzerine görüşlerimi belirtiyorum:

a - Açık¹³ şiirinin 3. mısraı doğrusu: Limanda bilinen gemiler oysa açıklardadır. Rusçaya çeviri yanlışır, söylemek istediğim şudur: "Herkesin limanda bildiği gemiler çok uzaklardadır" Veya: "Herkes, gemileri limanda sanıyor, halbuki gemiler enginde, uzaklardadır." Daha yalın ifadesi: "Asıl söylemek istediklerimiz, anlaşılanın uzağındadır."

Son mısra: Çünkü asıl şiirler bekler bazı yaşları. Bu mısra da bir önceki mısra da bulunan kurak kelimesiyle yaş kelimesi arasında bir tezat, bir kelime oyunu yapıyor. Anlamı şudur: "Tarlanın (sanatçının) kuraklıktan kurtulması için yaşları (ıslaklık, yağmur) beklemek lâzım." - Ama, tabii mısra tek başına alınırsa anlam şöyle olur: "Asıl şiirler (veya: bazı şiirler) bazı yaşlarda (hayatın bazı dönemlerinde, genellikle: insan yaşlandığı, ihtiyarladığı zaman) anlaşılır (veya: yazılır).

b - Geçim¹⁴ şiirinde "yersiz" kelimesinin "faydasız" diye çevrilmesi doğrudur. Duvara astım liste / Eksikleri yaz! beytinde eksikler sadece yiyecek değildir. Yiyecek, giyecek, yani: bir evin, bir ailenin gündelik ihtiyaçları.

Diğer beytin "Sıra ile alırsız para olunca" şeklinde çevrilmesi doğrudur.

c - Kitaplarda Ölmek¹⁵ şiirinden alınan parçada Hâlâ mı yaşıyor, o korunamaz ki! mısraında "o" kelimesi silinmeli. "Bir çizgide hapis" eksik bir çeviri. Söylemek istediğim şudur: Meselâ (1885-1933) doğum ve ölüm yılları arasındaki - işaretinin kapladığı yer kadar küçük bir hacim içinde yaşıyor. Daracak bir - içinde yaşıyor. Kendini koruyamaz. Onu (sanatçıyı)

istediğiniz gibi yorumlar, değersizleştirir, isterseniz öldürürsünüz! Bütün eserlerini, kişiliğini inkâr edersiniz!

d - Ring¹⁶ şiirinde *Bizi erdemlere ittiler* mısraının anlamı şudur: “Bizi erdemlere (Osmanlıcası: faziletlere) sevk ettiler”. Çokgen ve çokken kelimeleri arasındaki söz oyununu bir başka dilde tam verebilmek imkânsızdır sanırım. Fakat şiirin, yazdığınız çevirisi, anlam bakımından, aslına uygundur denilebilir. Size elimde birkaç tane kalmış *Arada* ve geçen sene yayımlanmış *Zebra* kitaplarını gönderiyorum. İsteddiğiniz başka kitaplar varsa, lütfen bildirin, onları da göndereyim.

Sözünü ettiğiniz makaleyi yollarsanız sevinirim, bir hâtıra olarak saklarım.

İstanbul'dan sevgiler, selâmlar.

B. Necatigil

Azizim Aram Beğirici,

Çalışkanlığınna hayranım. İkinci Yeni Ökayzı adlı kitabını okuyan bu hayranlığa yeniden başladım. Üzerinde durulmaya değer şeyleri dahi kıldı ne deş edince, bir karga edamı okuyan bir mutluluktur. Çünkü bu kitaplar, eserler 'kayadın' yor sana.

"Siyahın big içinde değiliz, umudayız!" demis bir eski sair. İki aydır dilimden düşmüyordum bir mısra bu. - Uu mü, uu mü? Senin dedim, sesile, gürültüsüzle hem nazaklardan dayalıyor, hem halis ün çıkıyor (Halis Aramı unu)! - Kitabını bu ikinci mısra, merakla bir roman gibi baştan sona okudum. Vardığın sonus şu oldu: Senden korkulur, Beğirici! Hoşgörün, bağışlamaz, kasıp alan bit elasticsearch! - Hatırlanışına da özellikle teşekkür ederim. Yahı, yayıncı sana kus kitap verir ki, bizi de bana gönderir? Hem evin din, hem bu nottaya dırından. Fakat... sağ ol - ve mülk.

Enver Ali
3.4.1974

Azizim Asım Bezirci,

Çalışkanlığına hayranım. *İkinci Yeni Olayı* adlı kitabını alınca bu hayranlığı yeniden duydum. Üzerinde durulmaya değmez şeyleri dahi kendine dert edinmen, bir kavga adamı olman bir mutluluktur. Çünkü bu tepkiler, eserler kazandırıyor sana. “Âsiyabın biz ününde değiliz, unundayız!” demiş bir eski şair. İki aydır dilimden düşürmediğim bir mısra bu. – Ün mü, un mu? Senin değirmen, sesiyle, gürültüsüyle hem uzaklardan duyuluyor, hem halis un çıkarıyor (Halis Acarı unu)! – Kitabını bu ikindi üstü, meraklı bir roman gibi baştan sona okudum. Vardığım sonuç şu oldu: Senden korkulur, Bezirci! Hoşgörüsüz, bağışlamasız, kesip atan bir eleştirmecisin! – Hatırlanışma da özellikle teşekkür ederim. Yahu, yayınevi sana kaç kitap verir ki, birini de bana gönderdin? Hem sevindim, hem de bu noktayı düşündüm. Fakat ... sağ ol – ve selâmlar.

B. Necatigil

3.4.1974

17 Mayıs 1974

Kardeşim Zeyyat Selimoğlu

“Sait Faik Toplantısı”nda gözlerinizin beni de aramış olması, sen dostumun ve sayın eşinin dünyalar değer inceliğidir. “Ölümler önler bazı buluşmaları” - Tanrı’nın dünyası geniştir: “Arzullâhü vâsiatun.” - Geniş zamanlarımızda olursa, buluruz, görüşürüz.

Çok teşekkür. Sevgiler, Selimoğlu!

B. Necatigil

17.5.1974

İstanbul, 23.9.1974

Aziz dostum,¹⁷

Bir senedir, belki bir seneyi de geçti, benden size ne bir ses, ne bir haber erişti. Esrarengiz korsan gemilerinde kayıplara karışmış gibiydim. Adımı sanımı unutturmak ister gibi. Şimdi gene yazıyorum. Tevrat'taki "verlorener Sohn"¹⁸ döndü. Bağışlayın lütfen!

Neden bugüne kadar tek satır olsun yazmadım? Yazmak istedim hep, ama yazamadım. Bu benim en kötü huyumdur: Batan bir şeyi yarınlara bıraka bıraka bir daha ele alamaz, yapamaz olurum. Ama bugün nasıl olduysa birdenbire bu uyuşukluğumu yendim ve yazıyorum.

Koca bir yıl geçti. Acı, tatlı günleriyle ömrün bir bölümü. Nasılsınız? Hella hanımefendi nasıllar? Kumburgaz'da sık sık sizi andık. Çıkagelseydiniz ne kadar sevinirdik. Sizden de ses, sedâ çıkmadı.

Ben bu mektubu, şu uzun sürmüş susmamdan çok, yeni bir ayıbımı bağışlatmak için yazıyorum: Üç hafta kadar önce çok yakınınıza geldim. Fakat sizi arayamadan, ziyaret edemedim İstanbul'a döndüm. Telâş ve acele, sonra benim mâlûmunuz olan tedirginliklerim, bana bu cesareti çok gördü.

Türkiye'den çıkışım şöyle oldu: Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı, Belçika'daki bir "Şiir Bienali"ne Tahsin Saraç ile beni Türkiye delegesi olarak gönderdi (Devletten gördüğüm ilk özel lutuf!). Böylece Yugoslavya'da Üsküp ve Ohrid'de de bir hafta kadar kalarak Belçika'ya gittik. 29 ağustos-2 eylül tarihleri arasında beş gün sürdü Bienal. Knokke-Heist'de Viyana'lı şairlerle tanıştım: Ernst Jandl ve Andreas Okopenko. Tesadüfe bakın ki, her iki şairden vaktiyle şiirler çevirmiş, *Türk Dili* ve *Tercüme* dergilerinde yayınlamıştım. Hemen ahbab olduk. Ve Brüksel'deyken Tahsin Saraç, Yüksel Pazarkaya'ya yazdı. Bir de ne görelim: Geldi Yüksel ve bizi kandırıp, arabasıyla Stuttgart'a götürdü. Oysa elimizdeki uçak biletleri icabı, Brüksel'den uçmaya mecburduk İstanbul'a. O işi de hallettiler. Değişiklik yapıldı; Brüksel, Frankfurt'a çevrildi. Stuttgart'ta üç dört gün kaldık. Hiç hâtır ve hayâlimde yokken, iki yıl sonra

tekrar gördüm, gezdim Stuttgart'ı. Ve bir sabah, Pazarkaya bizi Frankfurt'a götürüp İstanbul uçağına bindirdi, uğurladı.

Evet, o kadar yakınınıza geldim de size görünemedim, uğrayamadım, bir telefon bile edip hatırınızı soramadım, aziz dostum! Artık ne dersiniz deyin; yalnız: benim ne acayip bir insan olduğumu unutmayın lütfen. Şimdi bu kadar ağır bir vefasızlığın utancı altında daha fazla ezilmemek için bu satırları yazıyor ve dâmen-i mûsâmahanıza sığınmak istiyorum. Ahmet Paşa'nın dediğı gibi: "Kul hatâ etse n'ola / aff-ı şehinşâh hani?" - - Bazı şeyler için iyi niyet yeterli değil. Zamanında, yerinde karar vermek ise, benim nâdiren sefâsını sürdüğüm bir bahtiyarlık.

Bir hafta kadar oldu geleli: Prof. Otto Spies adresimi nerden bulduysa, bana *Die Welt des Islam*, XV, 1-4'deki "Beitraege zur türkischen Literaturgeschichte" incelemesinin ayrı basımını göndermiş. Bu incelemeyi ve dolayısıyla *Kindler-Lexikon*'daki edebiyatçılarımızı ve eserlerini edebiyat dünyamıza haber vermek üzere bir tanıtma yazısı yazmak istiyorum.

Bu mektubum, kopmuş gibi görünen, aslında eski sağlamlığını sürdüren bağlılıklarımız için yeni bir takviye olsun! Sayın bayan Hella'ya ve size kalbî saygı ve sevgilerimizi sunarız, aziz dostum!

Behçet Necatigil

20 şubat 1975

Sayın
Akal Attila
Milliyet Sanat Dergisi Yönetmeni
İstanbul

“1974’ün En Başarılı Genç Şairi” yarışmasında ön elemeyi kazanmış 26 şairin, gönderdiğiniz şiirlerini inceledim. 25 şairin ayrı ayrı söylemek istediklerini, şiire en çarpıcı, yoğun ve ustaca geçirmesini başardığı için, en çok Mehmet Taner’i beğendim. Dosyada onun şiirleri (özellikle “Erken Ağıt”, “Kuş”, “Göl” başlıklı üç şiiri) yanında, geri kalan şiirler bana ya pek acemice, ruhsuz, pörsük, aşınmış; ya da fazla özentili, biçim düğüm yoksulu, dağınık, kuramsal, sadece güdüme bağlı göründü. Mehmet Taner’deki şiir yatırımını, özle biçim arasındaki kaynaştırmayı, denge ayarlamasını iyice belirgin gördüğüm için, oyumu ona veriyorum.

Övgüye değer bulduğum öbür şairlerse şunlardır (Dosyadaki sırayı izleyerek belirtiyorum):

“Mert Yalnızlık” şiiriyle Ali Rıza Ertan,
“Hicran” şiiriyle Metin Güven,
“Okuntu” şiiriyle Abdülkadir Bulut,
“Aşk 2” şiiriyle İsmail Uyaroğlu,
“Yara Açık Ve Durmadan Kanıyor” şiiriyle Veysel Çolak,
“Gülnehal” şiiriyle Aykut Poturoğlu.

(Behçet Necatigil)

İstanbul, 10.5.1975

Sabit,¹⁹

Alkım dergisindeki (sayı: 58) “Daktilo” şiiri²⁰ yorumunu okudum. Şiirin doğrultusunu saptayışın başarılıdır. Kutlarım.

Ayrıntılar konusunda birkaç noktaya değinmek isterim:

1) “Sevincin sesi çıkmıyor” dizesinde “sesi” sözcüğü iki anlamadır: Hem bir deyim olarak “sesi çıkmamak”, hem de daktilo makinasında S harfinin bozukluğu nedeniyle “Sevinç” sözcüğünü tam olarak yazamıyorsunuz.” – Sevinç, bir yandan da bir kız adı olarak düşünölmeli tabii. Bu durumda iki üçlüğün son dizeleri olan, tekrarlanan bu “Sevincin sesi çıkmıyor” cümlesinin, şiirin daha açık bildirisi olduğı düşünölebilir.

2) “Bu çok tuzlu çöreğı hangi kalpsiz yedirdi” dizesi de notlandırılmalıydı. Yani bu masal hangi masaldır? Sanırım, Grimm Kardeşler’de de böyle bir masal olacak. Şimdilik *Billur Köşk* masallarımızdan “Muradına Ermeyen Dilber”i hatırlatırım sana (not düşmen için, ya da masalın ilgili bölümünü dipnot olarak yazına aktarman için). Gerçi masaldaki tuzlu nesne, çörek değil pastırmadır. Ama ben çocukluğumda çörek diye bellemişim (*Hikâye-i Billur Köşk*, eski harflerle, tarihsiz bir kitap, sayfa 53; *Billur Köşk Masalları*, Tahir Alangu düzenlemesi, Remzi Kitabevi, 1961, sayfa 75).

3) “Evlerinin önü çeşme, sularım alınıyor” dizesinde de oyun var:

a- Onların/kendi/evlerinin önünde gür çeşmeler olduğı halde benim sularımı alıyorlar.

b- Onların evlerinin önündeki çeşme (ya da: çeşmeler) gür sular akıtıyor. Benim çeşmem ise bana bile yetmiyor, bu yüzden sularım alınıyor (küsüyor, üzölüyor bu duruma).

Neyse, aklıma gelenler bunlar. Sen yazını o haliyle de Varlık veya *Yeni Dergi*’ye gönderebilirdin. Belirttiğim noktaları yerinde, haklı buluyorsan, eklemeler yaparak gene gönderebilirsin. Benim bu hatırlatmalarım yazının özüyü ilgili değil,

çatışmıyor tabii. İctenliğime güveneceğini düşünerek yazdım. Yoksa, yorumun beni sevindirdi. Teşekkür ederim. Selâmlar, sevgiler.

B. Necatigil
12.5.1975

İstanbul, 27 Mayıs 1975

Azizim Burdurlu,²¹

20 Mayıs tarihli mektubunuza eklediğiniz “Solgun Bir Gül Dokununca”²² yorumunuzu okudum, ilginize çok teşekkür ederim.

O şiire “ozanın çok aydınlık şiirleriyle yarı karanlık şiirleri arasında” bir yer ayırmanızda; yaşamın bütün çalkantı ve devrimleri içinde insanın kendini bir boşluk duygusundan kurtaramadığı temasını vurgulayışınızda çok haklısınız. “Çoklarından düşüp de görülmeden geçilen şey”, hele akşam saatleri ve geceleyn içimizi dolduran yalnızlık duygusudur. Ama bunu nasıl anlatacağız? “Anlatınca bazı şeyler ölüyor”. İnce, titrek ve dokununca yok olup giden, soyluluğundan çok şey yitiren bir duygu bu. Siz bu duygunun altını, yazınızın “Gül, dalında güzeldir” cümlesiyle başlayan paragrafında önemle çizmişsiniz, ki yazının en isabetli, ya da gönlümce yargıları bu paragrafta verilmekte sanırım.

Sonra “Burada söz konusu olan kızın sıfatı çok önemli: Yalnız.” paragrafı, şiirde açıkça belli edilmekten kaçınılmış temayı, doğrultuyu belirtmekte, okuyucuya büyük yardımcı durumunda. Bu yardıma “Şiir, aranan bir yaşamın ardında” diye başlayan paragrafta da rashyoruz.

Ben burada sadece “yalnızlık” temasını vurguluyorum gerçi; ama dediğiniz gibi, şiiri, “İnsanlar, farkında olmadan birçok şeyler yitirirler” cümlesini izleyen cümlelerde eklediklerinize de bağlayabiliriz, ki bu elbette şiirin ufkunu daha da genişletir.

İzninizle bir nokta üzerinde daha durmak istiyorum (kendi yorum açımdan): “Eğilip alıyorum, kimse olmuyor / Solgun bir gül oluyor dokununca” beytinde, ilk dizeye ikili bir anlam vermek istediğimi sanıyorum: 1 - Eğilip yerden aldığım şey, bir kimse, bir insan olmuyor da solgun bir gül oluyor. 2 - Eğilip, yerden o şeyi aldığım sırada çevremde kimseler olmuyor, o anda çevremde kimseler yok sanki.

Bu anlam ikiliği, bu çift anlam, “dokununca bir gül gibi soluveren” nesnenin bir insan, bir “kişilik” olabileceğini de düşündürsün isterdim. O mısradaki böyle bir “ikili anlam” olanağı,

böyle bir çağrışım gücü varsa, çevrenin yok oluşu, ansızın boşalması motifini aydınlanacak galiba. Evet, nedense o mısraa özel bir sevgim var benim.

Şiire karşı bu içtenlik dolu ilgi ve dikkatinize tekrar teşekkür eder, sevgi ve selâmlarımı sunarım, Kardeşim.

Not: *Dilbilgisi Açısından Yapıtlarımız* adlı araştırmanıza da, gecikmiş teşekkürler.

B. Necatigil

İstanbul, 25. 7. 1975

Kardeşim Attilâ İlhan,

17.7 tarihli mektubunu aldım, ilgine teşekkür ederim. Karşılıklı sevgimizin yazılara dökülmesi ne âdettir, ne de şart.

Teklifine sevindim. Bilgi Yayınevi bir tarihte benim *Gece Aşevi* kitabımı basarak dostluğunu göstermişti zaten. Yeni yayınlarını da yollar, hep utandırır beni. Üzerimde hakkı çoktur.

Şu var ki, insan mekânca yakınlıkların etkisinden kurtulamıyor; sonra kendiliğinden bir istekte bulunamıyor. Bu sefer de öyle oldu: Şimdi Hürriyet Yayınları'nın başına geçen Doğan Hızlan, "Günümüz Şairlerinden Seçmeler" diye bir dizinin ilk kitabına razı etti beni. Bir senedir söyleyip duruyordu. Nihayet tam da senin bana bu mektubu yazdığın gün bir "Yayın Sözleşmesi" imzaladık. Kitap çıkmış kitaplarımdan geniş ölçüde (25 forma kadar) seçmelerle oluşacak; tanıtma, bibliyografya falan eklenecektir. Sözleşmeye göre bu Seçmeler, "şairin ilk şiirinin yayımlandığı ekim 1935'in kırkinci yıldönümünde" çıkacak (bir çeşit kırk yıl jübilesi!) - - Ama çıkar mı, çıkmaz mı bilemem ve yayımcılara güvenim teyel ipliğiyledir ve işi olurluna bırakmak ve beklemek tek çözüm yoludur. Elden ne gelir?

Şimdi senin isteğine geçiyorum: Elimde iki buçuk forma "Kareler" ve beş forma "Aklar" diye iki bölümlük (toplam sekiz forma) yeni bir şiir kitabım vardır. Adı: *Kareler Aklar*. - - Tek başına bastıramam diye, Kareler'i de tamamen Hızlan'ın Seçmeler'ine eklemiştim. Oradan geri alabilirim (yani ona sormadan o kitaptan çıkara bilirim). Karelerden sonraki şiirlerden de örnekler koymuştum o kitaba, onları da azaltabilirim (Ya da kalabilir onlar).

İmdi, böyle yeni bir kitabın - - Seçmeler çıkarsa - - hemen ardından yayımlanması, ticarî bakımdan sizce sakıncalı değil midir? *Kareler Aklar*'ın Bilgi'de aralık 1975 tarihiyle çıkması düşünülebilir. Ama gene de söylüyorum: Hızlan, Seçmeler'i ekimde yayımlar mı, bilemem. Sözleşmelerin de para etmediğini çok gördüm, o yüzden!

Yayımcı olarak karar sizindir! Dilerseniz *Kareler Aklar*'ı kısa zamanda gönderebilirim size. Yalnız bana, kesin yayın tarihi

veresiniz, baskı sayısını bildirirsiniz isterim. İsterdim ki, bütün şiir kitaplarımı tek yayınevinde aynı en, aynı boyda yayımlansın. Bunun imkânsızlığını gördüm. Yaşarsam belki ilerde.

Durum bu merkezde. Kararı siz verin. Sevgiler, selâmlar. Ahmet Kûflü dostumuza kezâ! Yüklü işlerinde kolaylıklar, başarılar dilerim, Kardeşim.

B. Necatigil

İstanbul, 26. 8. 75

Kardeşim Atilla İlhan,

19 tarihli mektubumu aldım. "Doğan Hislen'in yapmak istediği bir-
sin tasarımıyla engellenmesi; Kareler Ahlar'ı teselden ilet!" dileğine
uyarak maddiye (128 sayfa) gönderiyorum.

Basılmasına karar verdiğinde isteğin: Kitabın Kareler bölümü gi-
irlerinde özel bir istiflesse güdüldü. kelimelerin kolon kolon
yukarıdan aşağı aynı hizada olmasına dikkat edilmesi. Her sırada
kelime öbekleri arasındaki aralık en az bir harflik olacak, bu da
dibey kolonlara göre ayarlanacaktır. Yani benim düşlediğim yatay
ve dikey boşluklara uyulmasını rica ediyorum. Aksi halde kolladığım
görünüm yok olur. (Tercüme tere satır gibi ne diye yazıyorum bun-
ları? Birkaç örneğe bakınca anlayacağınısati satan!)

Dördüncü sayfaya önceki şiir kitapları üzerine bir not koydum
(Oktaf Rifat'ın Bilgi'de çıkma ŞİİRLER kitabında benzeri var diye).
Bir reklam gibi hemen ilk sayfalarda görülmesini istemeyen o notu
boş 124. sayfaya aktarabilirsiniz.

Başka sayısını soruşuna biraz yanlış anlaşıldı galiba. Ben pek sa-
tan bir şiir değilim. Ne kadar az basarsanız sizin için de iyi olur.
Yıllarca depoda yer tutmaktansa.

Ön kapak hakkında ne önersem bilsem ki! Matematikteki büyük ka-
relerle bir çağrışım sağlayacak veya siyah-beyaz karışımı kareler
çapraslar, tegetler.. Gürol Sünen'e sorarsanız? O beni sever, yaratır.
Olmassa düs, sade bir kapak.

Arka kapağa bir de resim istiyorsam; çok gerekiyse bulur, yolla-
rım daha sonra.

Şimdilik selâmlar, sevgiler. Ahmet KÜFLÜ'ye kosa. Mayırlısı!

Not:

حسرت یا بیلدیرم کلام
کماله کماله کماله
بر کماله کماله کماله
دوسته یا کماله کماله

İstanbul, 26. 8. 75

Kardeşim Attilâ İlhan,

19 tarihli mektubunu aldım. "Doğan Hızlan'ın yapmak istediği bizim tasarımızı engellemez; *Kareler Aklar*'ı tezelden ilet!" dileğine uyarak manüskriyi (128 sayfa) gönderiyorum.

Basılmasına karar verdiğinizde isteğim: Kitabın *Kareler* bölümü şiirlerinde özel bir istifleme güdölmüştür, kelimelerin kolon kolon yukardan aşağı aynı hizalarda olmasına dikkat edilmesi. Her mısırda kelime öbekleri arasındaki aralık en az bir harflik olacak, bu da dikey kolonlara göre ayarlanacaktır. Yani benim düzenlediğim yatay ve dikey boşluklara uyulmasını rica ediyorum. Aksi halde kolladığım görünüm yok olur. (Tereciye tere satar gibi ne diye yazıyorum bunları? Birkaç örneğe bakınca anlayacaksınız zaten!)

Dördüncü sayfaya önceki şiir kitaplarım üzerine bir not koydum (Oktay Rıfat'ın Bilgi'de çıkmış *ŞİİRLER* kitabında benzeri var diye). Bir reklam gibi hemen ilk sayfalarda görülmesini istemezseniz o notu boş 124. sayfaya aktarabilirsiniz.

Baskı sayısını soruşum biraz yanlış anlaşıldı galiba. Ben pek satan bir şair değilim. Ne kadar az basarsanız sizin için de iyi olur. Yıllarca depoda yer tutmaktansa.

Ön kapak hakkında ne önersem bilmem ki! Matematikteki büyüklük karelerle bir çağrışım sağlayacak veya siyah-beyaz karışımı kareler çaprazlar, tegetler... GürolSözen'e sorsanız? O beni sever, yaratır. Olmazsa düz, sade bir kapak.

Arka kapağa bir de resim istiyorsun; çok gerekliyse bulur, yolların daha sonra.

Şimdilik selâmlar, sevgiler. Ahmet Küflü'ye keza. Hayırlısı!

Not:

Hürriyet Yayınları'nda bekleyen Seçmeler'den *Kareler* bölümünü bütünüyle geri aldım mektubu postaya atmadan önce.

İstanbul, 4.2.1976

Sevgili Necdet Tezcan,

Mektubunu az önce aldım, sevindim. Bir kahvede bir arkadaş beklerken yazıyorum bu satırları. Hemen şimdi yazmazsam kalır, bir daha da yazamam. Cevapları böyle ertelenmiş, o yüzden yazılamamış nice mektuplar vardır. Çantamda bu kâğıt olduğu için buna yazıyorum. Şu anda nerden bulayım başka kâğıt?

Gönderdiğin iki şiiri okudum. "Hangi Gerçek", fazlalıklarına rağmen iyi bir şiir. Yani çağrışımlara elverişli ve bir duyarlılığı aktarmasını biliyor. Hep böyle yazabilsen ustalaşman gecikmez sanırım.

Mesele konuda değildir, anlatış biçimindedir, teknikte yani. Kelimelerin seçilmesinde ve istifte. Bütün iyi şiirler biçim bakımından sağlam olan şiirlerdir. Bunu sağlamalısın.

Dergiler azaldı. *Türk Dili, Varlık, Hisar*. Bunlar dışındaki-ler, ilk ikisi dışındaki dergiler sanattan başka doğrultularda oldukları için gelmez sana. Yerel gazetelerde de yayınlanması şiirlerinin, çok iyi. Şiir iyi olunca kendini nasıl olsa belli eder. Hem bu, senin için de bir stajdır. Moda olanın dışında kendi sesini bulabildiğin anda sorun çözülmüş olur. Yeter ki içindeki ateş sönmesin.

Sonra şu da var: Her şair kendi yolunu kendi açar, taşlarını kendi döşer. Zahmetli bir iştir, evet, ama terlemeye değer.

"Daktilo" şiirinin yorumunu ben de okudum, ustaca bir açıklama. Soruyorsun: "Bir şiir yazarken bu kadar düşünüyor musunuz?" - Şiir, büyük yatırım ister. Bizim, üzerinde düşünmeye gerek görmediğimiz, bizde çağrışımlar yaratmayan, bizi imtihana çekmeyen, terletmeyen şiirler, - yani emeksizce yazılmış şiirler - bunlar bir şey kazandırmaz bize.

Sana *Kareler Aklar*'ı gönderiyorum. Hoşça kal!

B. Necatigil

İstanbul, 17 Şubat 1976

Azizim Necati Zekeriya,

8 şubat tarihli mektubunu aldım. Son gelişindeki kısa beraberliğimiz (dostlarla paylaşılan beraberlik) iyi idi. Uzun süren veya ikili birliktelikleri kaldıramıyor, çabuk yoruluyoruz.

Selim İleri'nin *Politika* gazetesindeki yazısını ben de gördüm. Bu çok genç yazar, daha önce de *Soyut* dergisinde benim için, birkaç sayı süren bir değerlendirme yayınlamıştı. Şiirlerime karşı özel bir yakınlık duyması karşısında küçülüyorum: Yanılmış olmasın, sevgisine sonradan pişman olmasın diye.

Şiir üzerine, insanın sebepsiz yalnızlıkları üzerine yazdıklarında seninle ortak görüşlerdeyiz. Şiirde kırk yılımı bu hiçlik duygusuyla savaşa yatırdım. Çağdışı diyebilirsiniz bana. "Ne içindeyim zamanın / Ne de büsbütün dışında".²³ Ve sanat çoğul değil, tekil çabalar galiba. Bunu "Ring" şiirinde de belirttim sanırım: "Bir kişi ringde / Boğuşur çokgen / Karşıda kimse."

Tan gazetesi hiç gelmedi, belki gelir daha. "Bayram Ziyareti"ni de sevmene sevindim. Biz oyuz işte. Ve dediğim gibi: "Hüzün, yalnız ozanların silâhı."

"Sevgilerde" kitabını (ilk on bir kitaptan seçmeler) bu mektupla postaya atıyorum, eline geçeceğini umarım. Daha önce "Kareler Aklar" kitabını almıştın, değil mi?

Hani bana "Struga 1972" kitabı gelecekti. "Eski Toprak"²⁴ şiirinin makedoncası var kitapta, demiştin. "Sevgilerde" kitabının sonundaki bibliyografyaya eklenseydi, bir eksiklik giderilmiş olurdu. Fakat önemsiz; olmuş olmamış, ne fark eder?

Yengemiz hanıma, çocuklara saygılar, sevgiler. İki kızım, biri Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'ni, küçüğü Alman Lisesi'ni bitiriyorlar bu sene. Biz de karı koca; onlarla, hastalıklarla, şiirle ve bezginlikle uğraşıp duruyoruz.

Bazı şeyler olmasa da oluyor. Olanların şerefine! Selâm ve sevgiler, soranlara, dostlara kezâ.

B. Necatigil

İstanbul, 18 Şubat 1976

Kardeşim Samim,²⁵

14 Şubat tarihli mektubunu aldım, hem ona, hem de *Sevgilerde*'yi beğenmiş olmana sevindim. Baskı temiz, iyi de cilt biraz hantal ve kısa ömürlü değil mi? - - Ama ne yapalım, yayınevinin işine müdahale imkânsız. Ön ve arka kapağı bile göstermeden bastılar.

Şimdi Doğan Hızlan'ın yönettiği bu Hürriyet Yayınları, bu "seçme şiirler dizisi"ni iki yıldır gerçekleştirecekti, hattâ ilk iki kitabı Dağlarca ve Ümit Yaşar Oğuzcan'dan almışlardı. Uzun süre beklettiler. Derken Doğan beni de kandırdı. Önce, doğrusu, istemedim. "Bunu yaş sırasına koyun!" dedim. "Dıranas, Dağlarca, Oktay Rifat vb. altıncı yedinci olarak sıraya ben de girerim." dedim. "Dağlarca, Külebi, Cumalı... daha önce *Seçmeler* çıkardılar, Dıranas'ın tek kitabı da yeni çıktı; seni istiyorlar!" cevabını aldım ve bu durumda, artık fazla direnmenin âşık usandıracak naz türünden olacağını düşünerek razı oldum. Manüskri, temmuzda verildi, kitap ekim 75'te (ilk şiirimin yayınlanışının 40. yıldönümünde) çıkacaktı. Ama işte, şubat 76 başını buldu çıkışı.

Kitabın sonuna o bibliyografyayı ben koydurdum, Samim! Bizler şimdiye kadar, kitaplarımızın arka kapaklarına bile, eleştirmelerden övgü satırları aktarmadık. Bizden sonrakilerse bir kitap çıkarmaya kalktılar mı, kapağı en ucuz övgülerle karartıyorlar (bazı hikâyecileri ve şairleri hatırla!). Artık şu kanıya vardım ki, belli bir yaştan ve değer kabul ettirmeden sonra sanatçı, kenditedârikinigene kendisi görmeli. Biz öldükten sonra hangi meraklı, üşenmeden, tek tek toplayıp ortaya çıkaracak bibliyografyayı? Cahit Sıtkı ve Orhan Veli bibliyografyaları bile tam değil hâlâ. Her incelemeci, listeye yeni bir şey ekliyor. Evet, bir gerçek: Haddinden fazla alçakgönüllü olmanın kayıpları sonra sonra anlaşılıyor ve acısı kalbe çöküyor. Boyuna hatırlatmak gerek kendimizi! Eskiden "arsızlık!" diye düşünürdüm, şimdi hak veriyorum, cidden bir değeri olup da bunun bilinmesini isteyenlere. Çünkü parazitler, yüz­süzler, herkesin ayrı bir yeri olan bir meydanı, tek başlarına kaplamak, kapatmak sevdasında!

Şiir konusunda seçmeler (geçici kitap niteliğinde) mümkün de, hikâye ve roman yazarlarımızın tükenen eserlerinin yeniden yayınlanması için, yayımcıların eşref saatleri gerekli, ve “Bütün Eserleri” dizilerinin yayınlanması ölümleri bekliyor. Bilgi Yayınevi’ndeki Adnan Veli’yi, Osman Cemal’i ve şimdi Halikarnas Balıkcısı’nı ve başkalarını düşün! O takdirde bile, çok kere bir kitap çıkarılıyor: Bütün Eserleri: 1, ve arkası nâdiren geliyor (Sait Fâtî ve Sabahattin Âlî hariç tabî). Hayattakilerden Haldun Taner de öyle olmadı mı?

Samim, doğrusunu istersen, ben bu mektubu biraz da şunun için yazdım: O *Sevgilerde* kitabının sonuna, şairin sağlığında bir bibliyografya taslağı konmuş olmasını ayıplarsın sanmıştım (kitaba da sırf bu bibliyografyanın konması için peki demiştim), ama sen de şu yukardaki düşüncelerimi paylaşıyorsun ki, “bibliyografya koymakla çok iyi ettin! diyorsun. Böylece bir tedirginliğim, bir utancım giderilmiş oldu, rahatladım. Yıllarca yerde sürüyüp durduğumuz göbeğimizi, biraz doğrulmak için, kendimiz kesmek zorundayız, ne yazık!

Eh, sana çoktandır yazamamıştım; bu vesile ile hem hasret gidermiş, hem de dertleşmiş oldum. Sevgiler, selâmlar, sağlık ve başarı dileklerimle.

B. Necatigil

İstanbul, 30 haziran 1976

Sayın Adalet Ağaoğlu,

8 haziran tarihli mektubunuzu aldım. Sözü geçen ansiklopedide dünya tiyatro yazarları içinden seçilmiş tek kadın oyun yazarı olarak görüldüğünüz yanlışlığı üzerinde bu kadar hassasiyetle durmanız, elbet takdire değer bir dürüstlüktür. Ama bunda sizin suçunuz yok ki! Hem ben o notu *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*'ne *Çatıdaki Çatlak / Sınırlarda* kitabınızın arka kapağından da almadım. Haberin verildiği gazete kesiği bendedir.

Bir şiiri, bir hikâyesi nasılsa çevrilip de bir Batı dergisi köşesinde yer alan nice sanatçımızın gazete gazete, dergi dergi dolaşp başarı haberinin duyurulmasını ısrarla istemeleri karşısında, sizin öyle önemli bir ansiklopedide, Türkiye'den tek kişi de olsa, yer almanız az şey midir?

Her neyse! İsteğinizi, kısmet olur da *Sözlük* yeni bir baskı yaparsa, maddenizden o kısmı çıkarmak suretiyle yerine getireceğini bildirir, saygı ve selâmlarımı sunarım.

B. Necatigil

4.10.1976

Bay Cengiz Ülkerdoğan
Özel Işık Lisesi Almanca Öğretmeni
Teşvikiye
İstanbul

Sevgili Cengiz,

Gönderdiğin şiirleri okudum. Bu arkadaşının iyi şiirler yazabileceğini umuyorum. Kesik kesik yazıyor, çok yorulmuş da aralıklı soluk alır gibi yazıyor. Dikkat ediyor, ayıkliyor, yoğunlaştırıyor. Bunlar iyi yatırımlar. Yalnız fazla zihinsel. Almanların "Gedankenlyrik" dedikleri düşünce lirizmi, duygu lirizmi aleyhine gelirse şiir, acemi ellerde çok katılaşır, tatsızlaşır.

Her şair kendi yolunu kendisi bulduğu, bulacağı için, geleceğini şairin kendisine bırak.

Yeni görevinde başarılar dilerim. Rahat bir vakit bulursam ararım, görüşürüz.

Selâmlar.

B. Necatigil

Beşiktaş, 8/9 ekim 1976

Osman Serhat Erkekli,

yeni kitabınızı aldım: *Yalnızlığın Yedi Rengi*.²⁶ Bu şimdiden, ne zorlu ve zor bir içe çekilmedir. Şiir de öyledir: İçe çekilmelerden gelen bir iç çekme, ve... okuyanı kendine çekiş.

Bence, evet, zamansız bir intihardı 1) *Dizgi Yanlışı Yok*,²⁷ 2) *Fahişe ve Genelev Şiirleri*²⁸ kitapları. Ve kendinizi "Düşünen Şiir Akımın Öncüsü" olarak tanıtmanız.²⁹ Zamansız intiharlar idi.

Siz, kendi şiirinize, asıl şiirinize bu yeni kitabınızda (*Yedi Renk'te*) kavuştunuz sanırım; çok genç olmanızdan. - Acı bir yalnızlık varsayımı var bu şiirlerinizde (belki de: Acı bir yalnızlık gerçeği!). Okuyucuyu inandırmak kolay değildir, uzun bir süre gerekir. Ama ben, ilk okuyuşumda, özellikle: 13 eylül 75, 21 eylül 75, 23 kasım 75, 17 mart 76, 5 nisan 76, 12 haziran 76, 2 ağustos 76** tarihli (= başlıklı) şiirlerinizde gelişen kişiliğinizi kanıtlayan başarılar gördüm. Kutlarım.

Ve sonra, başarı, sırsıklam olmalardadır. Bir gerçeği, bir alınyazısını fena halde emmelerde. Şiir yağmurlarınız gür, şimşekli, verimli ve ... en önemlisi kalıcı, yâni işe yarar olsun!

Teşekkürler, selâmlar.

B. Necatigil

İstanbul, 7.12.1976

Azizim Mustafa Şerif Onaran,

Duymuşsun, Ahmet Mithat Efendi'nin bir romanını günümüz türkçesine uyarladığımı, ve soruyorsun: "Bu çalışmaya neden gerekseme duydun? Ne gibi güçlüklerle karşılaştın? Yöntemin neydi?"

İlgine teşekkür ederim. Şiirlerim ve kendi radyo oyunlarım dışında, ben oldum olası, zaman çölünü birbiriyle ilgisiz görünen çabalarla aşmaya çalışmışımdır. Aklım birdenbire bir şeye takılır; bir olanak, bir zorunluk çıkar karşıma, onu benimserim. Eh, artık birkaç ay kendime bir uğraş bulmuşumdur, güvence altındayım, elden geldiğince iyi sonuçlandırmaya bakarım o işi. Çünkü iş iştir ve yıkıcı, olumsuz olmamak şartıyla, her işin, kendi ölçüleri içinde, ayrı bir yararı vardır.

Ahmet Mithat Efendi de gün olmuş, kendine çekmiştir beni. Oylar. Ondaki o hayal gücünü pek az yazarda buldum. Gününü anlamak için geçmişi görmek de gerekiyor. Hem sonra, biliyor musun, gene zaman zaman, bugün bıktırıyor beni. Değişiklik arıyorum, geçmişte neler yapmışlar, görmek istiyorum. Zaman silindiri, ağır-katı üzerlerinden geçince bugünün sivrilikleri, tepeleri, dünden kalma belli belirsiz düzlükler boşluklar uzantısında, kimin ne kadar dikkatini, ilgisini çekebilir dersin? Edebiyatı cumhuriyetle, dil devrimiyle başlatmak gibi düşüncelere bağlı olanlarımız yanında, dünü hatırlatanlar da çıkıyorsa, bu bir cinayet midir? Ahmet Mithat olsun, Aziz Efendi olsun, taş-basması halk kitaplarımız, divan şairlerimiz olsun, geçmişten yadigâr pekçok şey, bende hep saygı, sevgi uyandırmıştır. Bağnaz, insafsız değilim, kesip atamam geçmişle aramdaki bağları.

Bu satırları, bana yönelttiğin "Bu çalışmaya neden gerekseme duydun?" sözünde gizli bir küçümseme hisseder gibi olduğum için yazdım. Aşırı alinganımı belki, soruda bir ard niyet yoksa, bağışla!

Bir başkasının eserini yeni bir basıma hazırlamak, gerçekten zor bir iş. Osmanlıcadan çeviri, bir Batı dilinden yapılacak bir çeviriden daha çok güçlüklerle dolu. Değil yüz yıl, hattâ otuz, kırk yıl önce yazılmış türkçe bir eseri, bugüne uyarla-

makta büyük güçlükler olduğunu inkâr edemeyiz. Yıllar yılı edebiyat öğretmenliği mesleğinde çalışmış bir kimsenin, eski bir metni sadeleştirirken, anıların ve çağrışımların önlemlerini önleyebilmesi kolay olmuyor. Ben önleyemiyorum. Romanda “hürriyet, hür” kelimeleri geçiyorsa, bunları silip yerlerine “özgürlük, özgür” sözcüklerini koyamıyorum. Çünkü Namık Kemal’in “Hürriyet Kasidesi”ni, Tevfik Fikret’in “Fikri hür, vicdanı hür... bir şairim”³⁰ mısraını hatırlıyorum hemen, ve gönlüm elvermiyor. İçimde sanki Namık Kemal’i, Tevfik Fikret’i unutmuş olduğum duygusu, ezikliği. Elimin varmayışının bir sebebi de, bu kelimelerin bugün de yaşamakta olduklarını sanmamdır. Arap ve Fars dil kurallarına göre yapılmış tamlamaları çözüyorsunuz, bağ-fiillerle ızzatılmış çapraşık cümleleri daha kolay anlaşılır biçime sokuyorsunuz, ama kelime? Kelime dayatıyor çok kere. Sizden daha güçlü olduğunu kabul ettiriyor size ve ben bu emrin dışına çıkamıyorum.

Sonra her zaman söylerim: Bu biraz da kültür işidir, dünü de bilmek zorundayız, aydın bir kişi olmanın içinde bu da var. Bu gün o dille yazmıyorsak, ki kendiliğinden bir gelişmenin payını da görmezden gelemeyiz bunda, elbet o dille yazamıyorsak, o dili bilmek külfetinden (külfetse!) kaytarmamız mı gerekir?

Şuna da üzülüyorum: “Devrimci” bir yazar, kullanmak zorunda kaldığı ve aklınca köhne bulduğu bir kelimeyi hemen tırnak içine alıyor, önüne de “eskilerin deyişiyle” uyarısını koyuyor. Ne zaman, niçin, nelerden soğuruz; düşünmüyor bazı yazarlar. Söz gelişi, bugünün konuşma ve yazı dilinde “inkâr” yok da yalnız “yadsıma” mı var, dersin?

Ahmet Mithat Efendi, sürekli bir “telâfi” peşindeydi, Türk romanını Avrupa romanı düzeyine çıkarmak istiyordu. *Müşâhedât* romanı, onun, natüralist romana bizden verdiği ilk örnekti. Romanı bu yüzden seçtim.

Hazır, bana, bu mektubu yazmak fırsatını verdin, mecbur da ettin buna beni; *Müşâhedât* üzerine çalıştığımı bir İstanbul-Ankara gezgininden duymuşsan, bari şunu da ben duyurayım sana:

Mithat Efendi'den sonra bir de İran romanı çevirdim (yaz ayları böyle geçti, Onaran!) On yıl var ki, merak eder dururdum Sadık Hidayet'i. Beş on hikâyesini okumuştum, oradan bu merak. *Kör Baykuş* romanının Batı'da yankılar uyandırmış olduğunu da biliyordum (örn. *Meydan-Larousse* Ansiklopedisi, Bûf-i Kûr maddesi). Üç yıldır da elimin altındaydı Almancası. Her şey bir vakti bekler. Çevirmem bu yaz aylarına kısmetmiş, ve roman, birdenbire kendini çevirtti bana. Neden? Biraz da bir sıkıntıdan, bir içerlemeden dolayı. Şöyle ki: Latin Amerika'lardan bile romanlar çevrildi de, Balkan komşularımızı romanların aynasında enine boyuna öğrendik de, Doğu'ya uzak kaldık hâlâ. Bir Mısır, bir Irak romanı, bir Kuveyt romanı var mı Türkçede? Çağdaş bir İran romanı (Samed Behrengi'nin çocuk kitapları değil) yok Türkçede. Bunu düşündüm, ve sınıf arkadaşlarım bilirler, fakültedeyken Farsçam iyiydi. Gerçi araya yıllar girdi, ama Almancası da elimin altındayken, neden geçiktirmeli bu işi, diye birden karar verdim. Aşka gelince cümle eksikler bitti.³¹ Birden şevke geldim. Kitabın İngilizcesini okumuş bir dostum da beni teşvik edince ve kitabın Farsça aslını da bulup getirince seve seve yüklendim bu işi. Oturup çevirdim. İnanır mısın, *Kör Baykuş*'u çevirmek, Ahmet Mithat Efendi'nin *Müşâhedât*'ını sadeleştirmekten daha kolay geldi bana. Çünkü burada elbet Sadık Hidayet'e de ihanet etmiyordum, elbet farsça ile ortak kelimelere de dokunmuyordum, ama bağımsızlığım Ahmet Mithat'takinden daha geniş oluyordu. Mithat Efendi bir Türk yazarıydı, Sadık Hidayet bir İran yazarı.

Başını ağrıttım. Merakını giderebildimse sevinirim. Sağlık-lar esenlikler dilerim, kardeşim!

Behçet Necatigil

İstanbul, 7 Aralık 1976

Sevgili Necdet Tezcan,

2 eylül tarihli mektubuna bu karşılığı alınca şaşıracaksınız! Çünkü kaç ay sonra. Öyleyim: bir gün bakıyorsun, mektup konusunda üç aylık işi birden yapıyor, ihmallerimi gecikmeli de olsa telâfi ediyorum. Hocanı öğrendin artık. Tavsiye ederim, sen de bana benze! Bu, içteki sevgilerin yok olduğunu göstermez çünkü.

Mektubundaki sorulara, kısmen cevap verebilirim: Şiirde bir "insan cevheri", bir "insan damarı" varsa, ister yerli olmuş, ister yabancı, o şiir her yerde yaşantı birliği (Einfühlung) yaratır, duygu ortaklığı sağlar. Yalnız bir millete özgü motif katılıkları bile insan sıcaklığında yumuşar. Biçim ataklıkları bile, özde gerçek bir yaşantı varsa, doğal karşılanır.

"Özgürlük, barış, bağımsızlık, devrim... gibi sözcükler yok şiirlerinizde." diyorsun. Yok, olmaz da! Bu gibi güncel ve moda ve politik kavramların öz - şiire bir şey ekleyeceğini sanmıyorum. Şiir ne nutuktur, ne protesto, ne politika. Çağdan, çevreden yakınmayı şiir, başka yollardan, sessizce hatırlatır. Elbette şair yaşadığı ortamı inkâr etmez, ama o ortama başkaldırması yaygarasız, dolayısıyla daha derinden ve düşündürücü olabilir. Sen katlanmalara bak! Hayat bizi, hacimleri daraltmaya zorluyor. Dağınıklık, disiplinsizliktir, kargaşadır. Yani demek istiyorum ki: Şiir, yoğunlaştırmadır, biçim titizliğidir. Eski şairler (Yunus, Nedim, Yahya Kemal, Haşim vb.) bunu biliyorlardı.

Selâmlar, sevgiler.

B. Necatigil

İstanbul, 9.12.1976

Sevgili Sabit,³²

Son mektubun 17 Şubat 1976 tarihini taşıyor, sanırım ondan sonra haberleşmemiz aksadı. 20 ekimde, adres yanlışlığından ötürü gecikmeli bir tebrikini aldım, dün de Kurban bayramı dolayısıyla olanı. Teşekkürler.

O mektubunda, baharda İstanbul'a gelebileceğini, hattâ bir listedeki roman ve hikâye kitaplarını o zaman alacağını yazıyordum. Gelemedin galiba, ya da geldin de görüşmemiz nasip mi değilmiş?

Bu arada hakkımda lutufkâr yazıların çıktı. Ben asıl bunlara teşekkür ederim. İlk yazını belki yayınlanmaz birinde diye, hem *Soyut*'a, hem *Varlık*'a yollamışsın! İkisinde de yayınlandı, hem de aynı ayda. Neyse, iki tarafın da bir tepkisi olmadı. Bu sabırsızlığının böylece unutulup gitmesine hem senin hesabına, hem kendi açımdan sevindim. Belki söylenenler olmuştur, ama ben duymadım. Yalnız nasıl oldu da, Sevgilerde'deki Doğan Hızlan'ın önsözünü Konur Ertop'a mal ettin, hâlâ hayretteyim.

Sonra Edip Cansever üzerine yazın çıktı *Soyut*'ta. Ben beğendim, Edip oydu çünkü. Edib'i gördüm, sordum, o mırın kırın etti, ki doğaldır.

Varlık aralık 76 sayısı için Yaşar Nabi beye "Hangi Han"³³ şiirimi bırakmış, yukarıya satış bürosuna çıkmıştım. Az sonra yukarı geldi Yaşar Nabi bey, ve ancak yıllar önce, *Çevre* kitabındaki "Evler" şiiri için yaptığı bir şeyi tekrarladı: "Hangi Han çok güzel, çok!" dedi, kutladı beni. Yaşar bey, binde bir dışa vurur içinden geçenleri, doğrusu, gene, çok şaşırttı beni. Kim bilir, şiir o anda onun bir duyarlılığına dokundu ki tutamadı kendini. Sonra beni tekrar aşağı, kendi odasına götürdü. Son yazını (aralık sayısında çıkan) okumamı istedi. Neden? diye sordum. Aman, rica ederim, ben o imzanın yazılarını bilirim, aleyhimde de olsa, basın! Çünkü bağnaz, kasıtlı, sekter değildir Sabit Kemal. Muhakkak övgüye değer yerler de bulmuştur *Kareler-Aklar*'da. – Pekâlâ benden günah gitti! dedi Yaşar bey. Gülüştük. Bu dedikoduyu şunun için yazdım ki, Sabit, hemen

bütün dergiler böyledir. Benimsedikleri sanatçıları küstürmekten çekinirler. Fakat Yaşar Nabi bey bunu bana ilk kez yaptı (Yani hakkımda yazılmış bir yazıyı gösterme işini, yayından önce gösterme işini ilk kez yaptı). Bu da gene o “Hangi Han” şiiri şerefine oldu sanırım.

Sen bildiğinden şaşma, Sabit! Olumlu bir yoldasın, hoş bir yol bu, ayrıca. Bunca hazırlığını değerlendirmeyi sürdür! Biliyor, görüyorsun, eleştirme ve yorum adı altında ortaya konan enez, yüzeyde laf kalabalıklarını.

Yahu, *Milliyet Sanat Dergisi*'nde beni slogan şairi sayan sen misin, eşin mi? Bir keresinde Yüksel Pazarkaya da: “Türkiye'nin en sosyalist şairi sensin ya, sessizliğinden ve örtülerinden ötürü, kimse farkında değil; iyi yutturmuşsun kendini üstat!” demişti bana ve beni güldürmüştü. Ama ben, gerçekten, ancak mistik yapılı bir şiir emekçisiyim sadece, ve emin ol, fazlası da fazla ilgilendirmiyor beni. Bir çöl, bir boşluk duygusunu yaşıyorum boyuna.

İstediğin kitap, dergi vb. varsa yaz! İyisiniz ya? Sana ve gelimize selâmlar. Görevlerinizde başarılar, gönlünüzce günler, esenlikler, sağlıklar dilerim.

B. Necatigil

aksine mırna daha emetlesin, daha yaylasın,
hem böylece (senin pek hoşlanmadığın) hatt
şiiiri geleniğine de (4+4+3) yatsanmış olurdu.
Sen olarak, şiiirin ilk mırnaına dönüyorum:
O mırna da "bi" kelimesi fazla bence.
Çünkü şiiirin bir gövvi de, mecaziyet olmadıkça,
aynı kelimeleri kullanmaktan kaçınmasıdır.
Kıtaptaki haliyle bakınca, şiirde eksiz, ekli,
bilesik, sekiz yerde "bi" le karışlıyoruz.
Etip, sakın bu şiirlerimi bir ukulâlık, bir
"haddi tecavüz" olarak alma! Bilirsin, her sair
"ben olsam"ı, "bana kalırsa" ya sığınarak
kendini bildiğini okumaya, kabul ettirmeye kalkar.
Benim bu hatırlarım, bir dostluğa güvenerek,
kendini görüpünü dile getirmek adına. Zaten bir
şiiir, bütünyle bir olarak, başkasının sevil, bizim
şiiirimiz olurdu. Her seyi kendimize benzetmek
isteseek farklılaşmalar, ayrılıklar olmazdı.
Ben sen şiir nigerinde duracağımı söylemiştim,
durdum, durmakla bu.
Bütünyle kitabımı kutlarını mektubuma
işerledinse hemen yit, at! /sin mi yok, isimize
bakalım!

Sevgiler, selâmlar.

Ezerra Lili!

11-12 Nisan 1977

Sevgili Edip Cansever,

Cuma gecesi (8 nisan 77) benim için *Sevda ile Sevgi* gecesiydi âdeta. Sevincimin serpintileri sürüyor. - Sana o gece kitabın son şiirinde o anda beni yadırgatan bir iki nokta üzerinde görüşlerimi belirtmek istediğimi söylemiştim. Sözümde duruyor, şimdi yazıyorum. Hoş karşıla, bağışla!

Önce ansızın üçüncü mısraı yadırgamıştım: "Biz isteyelim istemeyelim sürüp gider böylece."³⁴ - İtirazım "Biz isteyelim istemeyelim" sözlerinedir. Bence düzyazı için bile ağır bir bileşim bu. Şiirin kaldıramayacağı kadar ahenksiz, hantal bir söyleyiş. "İsteyelim" dört hece, "istemeyelim" beş hece. Ritmik değil, kıvrak değil, uzun, yorucu, donuk. Ben olsam mısraı şöyle düzenlerdim: "İste, isteme sürüp gider böylece."

İkinci bölümde 2. mısradaki "kalmış" sözcüğünü atardım, çünkü 1. mısradaki "unutmak" saptamasında "kalmamışlık" zaten var. Aynı uzatma, son bölümdeki "yankısı gibi" sözcükleri için de geçerli. Bir kere, bu iki sözcükte iki "ı", iki de "i" var ki bunlar birbirine yakın çıkaklı, biri kalın, biri ince iki sesli. Yani peş peşe söylenince, olunca tutukluk yapan dört "yakın - sesli". Ben olsam bu mısraı da şöyle kurardım: "Ve cınlar her biri bir silâh yankısıyla."

Bu son bölümde (yani son iki mısradaki) üç kez "bir" geçiyor. Bu da şiirin aleyhine değil mi sence? Son mısraın başındaki "bir" atılsaydı mısraın bir kaybı olmaz, aksine mısra daha esnekleşir, daha yaylanır, hem böylece (senin pek hoşlanmadığın) halk şiiri geleneğine de (4+4+3) yaslanmış olurdu. Son olarak, şiirin ilk mısraına dönüyorum: O mısradaki da "bir" kelimesi fazla bence, çünkü şairin bir görevi de, mecburiyet olmadıkça, aynı kelimeleri kullanmaktan kaçınmasıdır. Kitaptaki haliyle bakınca, şiirde eksiz, ekli, bileşik, sekiz yerde "bir"le karşılaşırız.

Edip, sakın bu değinmelerimi bir ukalâlık, bir "haddi teca-vüz" olarak alma! Bilirsin, her şair "ben olsam"a, "bana kalırsa" ya sığınarak kendi bildiğini okumaya, kabul ettirmeye kalkar. Benim bu satırlarım, bir dostluğa güvenerek, kendi görüşümü

dile getirmek sadece. Zaten bir şiir, bütününüle biz olsak, başkasının değil, bizim şiirimiz olurdu. Her şeyi kendimize benzetmek istesek farklılaşmalar, ayrılıklar olmazdı. Ben son şiir üzerinde duracağımı söylemiştim, durdum, durmaksu bu.

Bütününüle kitabını kutlarım. Mektubuma içerledinse hemen yırt, at! İşin mi yok, işimize bakalım!³⁵

Sevgiler, selâmlar.

B. Necatigil

İstanbul, 8/9 Mayıs 1977

Azizim Ahmet Günbaş,

Bilmiyorum kimsiniz ve kaç yaşındasınız? (adınızı, yazılarnızı ve şiirlerinizi, öncelerden biliyorum tabii) - - *Dönemeç*'in mayıs 77 sayısındaki "Şiirde kolaya kaçma" incelemenizi dikkat ve ibretle okudum, pek beğendim, sizi çok haklı buldum. Bu satırları, bu cesaretinizi tebrik için yazıyorum.

Şiirin (sağ/sol/şu/bu) her şeyden önce çiziktirme olmaması gerektiğini; dikkatli bir yatırım, kollama, istif ve çevresi şeyler olması gerektiğini ne güzel saptamışsınız! Yaşlılardan geçmiş-tir, gençlerin kulağına küpe olmalı! Çünkü niceleri ne çabuk ve ne kolay kararıyor alkış kurumlarında. Oysa şiir bir çiledir ve hası ve akı gerekir, akımlar ne olursa olsun!

Uyarmalarınızdan ders alacaklar çıkacaktır, çıkmalıdır; yoksa yanar, yatar şiir.

Görüşleriniz, yargılarınız benim de öteden beri düşündüklerimdi, inandıklarımı. Tebriklerimi kabul ediniz! Selâmlar, sevgiler ve hep böyle haklı, olumlu yazılar dilekleri.

Behçet Necatigil

İstanbul, 22/23 Ocak 1978

Azizim Abdülkadir Budak,

Süzgeçlerden geçmiş, arınmış, özlü-yoğun şiirlerinizden oluşan ilk kitabınızı (*Geçti İlk yaz Denemesi*) alalı epey oldu, teşekkürde gecikmemin nedeni iki aydır bir sözlükle uğraşa gelmemdir (*Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*, 9. baskı, şubat başında yayınlanacak). Bu yeni basımda sizin de olmanızı isterdim (Şiirlerinizi seviyorum, bırakmayın, sürdürün!). Şu var ki, kitabınız B harfi basıldıktan sonra çıktı. *Ozanca, Hakimiyet Sanat*³⁶ serüvenleriniz unutulmasın diye, *Çağlıkasap*'ı³⁷ katabildim bu baskıya, ve hemen peşinden *Hakimiyet Sanat* da kapandı (*Çağlıkasap* maddesinde hâlâ çıkmakta olduğu basılı *Hakimiyet Sanat*'ın). Güzel, soylu bir girişimdi, neler pahasına çıkardınız ve kendinizi arka planlara aldınız, şurdan belli ki: A. Budak üzerine tek yaşam öyküsü notu çıkmadı 11 sayı süresince. - Neyse, siz şiirinizi sürdürün lütfen, ve günlükleriniz. - Bir de rica: *Hakimiyet Sanat*'ın 14. sayısı (Mart 1977) yok bende, kaldıysa gönderir misiniz?

Koca Kayseri, yerel-edebiyat'sız mı kaldı şimdi? Üzüntülerimi bildirir, *İlk yaz Denemesi*'ne (Geçmesin, sürsün, çünkü sizin bir şiiriniz: "Bu yıl da giysileri/Yaprak ölülerinden /Güzün")³⁸ tekrar teşekkür ederim. Selâmlar, sevgiler.

B. Necatigil

Beşiktaş, 2/3 mart 1978

Genç ozan, Serhat Osman,³⁹

Gecikmek bağışlanır, utancı içimizde sürmüşse. Yeni kitabını⁴⁰ alalı günler oldu, böyleyim, ya hiç cevap vermiyor, ya da çok sonra teşekkür ediyorum. Teşekkürler!

Adıma imzalarken, "ikinci kitabım" demişsin, önceleri inkâr neye yarar? Öncelerle varız, varırız. - *Gülgün ile Nergis'i*, *Soyut'ta* okuduğumda çok sevmiştim. Kitabına bu adı verişin, bu şiiri senin de candan benimsediğini gösterir. İyidir!

Ve kitabında bir de benim adıma bir şiir (sayfa 41). Öyledir, çok sapa halk kahvelerinde çok oturdum, ve şiir, zaman zaman oralarda buldu beni, düştü peşime. Düşmek dedim de: kimi zaman denk düştü gönlümce. Kimi zaman - adam sen de!

Ben bu teşekkür mektubunu, bendeki adreslerinden birine, bir eve yazıyorum. Her halde gene o evdesin. Eski evlerden kopmak - Yeniler ne getirir?

Bir gün ola ki karşılaşır, dertleşiriz. Önce şiir - ve sevgiler.

B. Necatigil

NOTLAR

- 1 Necatigil'in Joseph von Eichendorff'tan çevirdiği bu roman, *Bir Haylazın Hayatı* adıyla yayımlanmıştır.
- 2 Sedat Umran'ın ilk şiir kitabı (1949).
- 3 Erdal Öz.
- 4 Adnan Özyalçın.
- 5 Hüseyin Cöntürk. Necatigil'in sözünü ettiği "yeni inceleme", Cöntürk'ün Haziran 1964'te çıkan *Behçet Necatigil ve Edip Cansever Üstüne* adlı kitabıdır.
- 6 Ergin Sander.
- 7 Schadenfreude: (Alm.) "Başkasının zarar görmesine sevinmek".
- 8 *Hisar* dergisi 1957-64 yılları arasında yayınına ara vermişti.
- 9 Necatigil'in *Kapalı Çarşı* kitabında yer alan "Kır Şarkısı" şiiri.
- 10 Necatigil'in *Kareler Aklar* kitabında yer alan "İç Yapı" şiiri.
- 11 Aydın Hatipoğlu'nun üçüncü şiir kitabı (1968).
- 12 Aydın Hatipoğlu'nun ikinci şiir kitabı (1973).
- 13 Necatigil'in *Divançe* kitabında yer alan "Açık" şiiri.
- 14 Necatigil'in *Eski Toprak* kitabında yer alan "Geçim" şiiri.
- 15 Necatigil'in *Arada* kitabında yer alan "Kitaplarda Ölmek" şiiri.
- 16 Necatigil'in *Divançe* kitabında yer alan "Ring" şiiri.
- 17 Prof. Dr. H. Wilfrid Brands.
- 18 Verlorener Sohn: (Alm.) "Yitik Oğul".
- 19 Sabit Kemal Bayıldiran.
- 20 Necatigil'in *Divançe* kitabında yer alan "Daktilo" şiiri.
- 21 İbrahim Zeki Burdurlu.
- 22 Necatigil'in *Yaz Dönemi* kitabında yer alan "Solgun Bir Gül Doku-nunca" şiiri.
- 23 Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "Ne İçindeyim Zamanın" şiirinden:
 Ne içindeyim zamanın,
 Ne de büsbütün dışında;
 Yekpâre, geniş bir anın
 Parçalanmaz akışında.
 (A. H. Tanpınar: *Şiirler*, YKY, 1999, s. 13)
- 24 Necatigil'in "Eski Toprak" adlı bir şiiri bulunamadı. Söz konusu şiir, *Eski Toprak* kitabının girişinde yer alan başlıksız şiir olsa ge-rek.
- 25 Samim Kocagöz.
- 26 *Yalnızlığın Yedi Rengi* (1976).
- 27 *Dizgi Yalnızlığı Yok* (1973).
- 28 *Fahişe ve Genelev Şiirleri* (1975).

- 29 Osman Serhat Erkekli, 1976'da üç arkadaşıyla birlikte *Düşünen Şiir Akımı / Kuramı ve Ürünleri* adında ve söz konusu akımın manifesto-su niteliğinde bir kitap çıkarmıştı.
- 30 Tevfik Fikret'in bir şiirinden:
Fikri hür, irfanı hür, vicdanı hür bir şairim
- 31 Yunus Emre'nin "Aşk gelicek cümle eksikler yiter" dizesine anıştırma.
- 32 Sabit Kemal Bayıldırın.
- 33 Necatigil'in *Beyler* kitabında yer alan "Hangi Han" şiiri.
- 34 Necatigil'in sözünü ettiği şiir şudur:

HER SEVDA

Her sevda başlangıçtır bir yenisine
Öteki başkaldırır daha bitmeden biri
Biz isteyelim istemeyelim sürüp gider böylece.

Baksak ki unutmuşuz günün birinde her şeyi
Ne o sevdalar, ne ölümsüz sözler kalmış
Toplasak toptasak hepsini işte
Onca sevda bir sevdayı yaratmış
Döner durur başımızın üstünde
Gözlerden ağızlardan saçlardan
Ellerden omuzlardan yapılmış bir hâle.

Ve çınlar herbiri bir silahın yankısı gibi
Bir yaşam boyu biz tetiği çektikçe.

(Edip Cansever: *Sevda ile Sevgi*, Koza Yayınları, 1977, s. 102)

- 35 Necatigil'in *Bile/Yazdı* kitabından (YKY, 1997, s. 19)
- 36 Abdülkadir Budak, Kayseri'de Mehmet Çağlıkasap ve birkaç arkadaşıyla birlikte önce *Ozanca*, o kapanınca da *Hakimiyet Sanat* adlarında iki edebiyat dergisi çıkarmıştı.
- 37 Mehmet Çağlıkasap.
- 38 Abdülkadir Budak'ın "Moda" şiiri:
Bu yıl da giysileri
Yaprak ölülerinden
Güzün
(Abdülkadir Budak: *Geçti İlkyaz Denemesi*, Hakimiyet Sanat Yayınları, 1978, s. 21)
- 39 Osman Serhat Erkekli.
- 40 *Gülün ile Nergis* (1977).

ISBN 978-975-08-2428-9

9 789750 824289

115 TL

